Migne, Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT.

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA; DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES LATINA

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ LATINÆ A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ LATINÆ TOMUS CXC.

S. THOMAS CANTUAR. ARCHIEP. HERBERTUS DE BOSEHAM, S. THOMÆ CANTUAR. CLERICUS. GILBERTUS FOLIOT. EX ABBATE GLOCEST. PRIMUM EPISC. HEREFORD., DEINDE LONDON. ALANUS TEWKESBERIENSIS ABBAS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 208.

1893

Clichy. — Ex typis PAULI DUPONT, 12, via dictâ Bac-d'Asnières. 206.11.96.

SÆCULUM XII.

S. THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

NEC NON

HERBERTI DE BOSEHAM

CLERICI EJUS A SECRETIS

OPERA OMNIA

JUXTA EDITIONEM V. CL. J. A. GILLES, LL. D., ECCLES. ANGL. PRESBYTERI
ANNO 1845 OXONII DATAM

ACCEDUNT EX EJUSDEM RECENSIONE

GILBERTI FOLIOT

EX ABBATE GLOCESTRIÆ EPISCOPI PRIMUM HEREFORDIENSIS, DEINDE LONDONIENSIS

NEC NON

ALANI TEWKESBERIENSIS ABBATIS

EPISTOLÆ

ACCURANTE J.-P. MIGNE
Bibliothecæ Cleri universæ
SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

TOMUS UNICUS.

PARISIIS
APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA: AVENUE DU MAINE, 208

1893

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXC CONTINENTUR

S. THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS ET MARTYR.

GILBERTUS FOLIOT, EX ABBATE GLOCESTRIÆ EPISCOPUS PRIMUM HEREFORDIENSIS, DEINDE LONDONIENSIS.

HERBERTUS DE BOSEHAM, S. THOMÆ CANTUAR. CLERICUS A SECRETIS.

ALANUS TEWKESBERIENSIS ABBAS.

EPISTOLA DEDICATORIA

Viro spectatissimo et reverendo fratri Willelmo Whewell, *collegii Sanctæ Trinitatis Cantabrigiensis magistro, cæterisque amicis suis qui in eodem collegio socii conversantur, Joannes A.* Giles, *humilis eorum servus et consacerdos, salutem et debitum grati animi obsequium.*

Magnorum virorum vitam et acta posteritati tradere, eorum præcipue est, qui æquales illorum sive ætate sive familiaritate, omnia certo sciendi quæ scripto exararent occasionem nacti sunt. Inter illos tot tantosque viros quos Anglia celeberrimos protulit, pauci sunt qui cum Thoma Becket, sancto Cantuariensi archiepiscopo et martyre possint comparari. Cujus Vitam et gesta cum quindecim haud minus, imo fortasse plures, plene descripserint, mirari possumus hæc scripta jam pluribus sæculis in codicibus manuscriptis latere nec jam in lucem prolata esse. Horum ego scriptorum opera edendi et quam accuratissima in mundum proferendi aggressus laborem, intra muros vestri collegii, viri egregii, subsidium nactus sum, quod susceptum laborem lenivit, expedivit et jam ad finem perduxit. Cujus subsidii liberrime mihi commodati, gratam mentem habens, ad pedes vestros librum meum depono, obnixius deprecans ne sine patrocinio vestro post septingentos annos fama Thomæ, quæ diu sopita est, reviviscat et iterum reflorescat. Valeat fraternitas vestra!

Dat. London. Kal. Jul. A. D. 1845.

EPISTOLA DEDICATORIA

ALTERA

VOLUMINI EPISTOLARUM S. THOMÆ CANTUARIENSIS PRÆFIXA

Venerabili patri et domino Ashurst Turnero, *Cicestrensi episcopo, Joannes Allen* Giles *humilis ejus parochianus, salutem et obedientiam canonice debitam.*

Mos, Pater, fuit patribus nostris, ut is, qui scriptis suis mundo se commendare vellet, nequaquam suis innixus viribus, sed secundum ordinem jam multis sæculis observatum auctoritate diœcesani sui fultus sic in publicum prodiret. Quem ordinem servare volens, etsi in episcopatu tuo satis brevi tempore constitutus, ad pedes paternitatis tuæ librum meum depono; librum sane, si ad materiam spectas, quovis pretio pretiosiorem, quippe qui epistolas continet sancti Thomæ Cantuariensis, in illa Ecclesia, pro qua martyrium passus est, nunc primum vulgatas. Cujus vitam et merita, quoniam in alio libro a me nuper edito satis patent, in præsentiis discutere supersedeo; nec enim verba mihi libet nunc multiplicare: satis fuisset epistolas illas me primum inter Anglos edere, nisi id accessisset, sub paternitatis tuæ prælatione edidisse.

J. A. Giles.

East Dene, juxta Eastbourne,
in com. Sussex. Id. Sept. A. D. 1845.

J. A. GILES PRÆFATIO

I.

RECENSENTUR VARIORUM ELUCUBRATIONES DE VITA ET REBUS GESTIS S. THOMÆ.

Thomæ Cantuariensis archiepiscopi Vita ex variis coætanorum colligitur testimoniis, quæ eo ordine recenseri possunt :

Primo loco, Epistolæ, tum archiepiscopi ipsius quum variorum ejusdem ætatis, de quibus infra ;

Secundo, memoranda quæque ex coævorum Chronicis, Matthæi Parisii scilicet, Bromptoni et cæterorum, collecta ;

Tertio, Vitæ ipsæ ad tunc temporis etiam exaratæ, de quibus prolixius in tomi primi principio dis ritur.

Nunc brevius satis erit meminisse complures etiam Thomæ Vitas a coætaneis esse descriptas, qu rum :

I. Vita sancti Thomæ, auctore Edwardo Grim. — Monachus erat ille Grim, qui Thomæ ab exsilio Ca tuariam redeunti obvius fuit; ejusdem tunc primum cum scelestis illis, qui mox eum necaturi erai colloquentis assecla ; occumbenti etiam testis et fidelis utique, sed eheu ! inutilis adjutor. Opus quod sı nomine ejus hic datur in tribus Britannici Musæi codicibus inventum est [Ar. 27, Vesp. E. X. Vitell. xii]; quorum quidem unius exemplar, a Galeo exscriptum, in Cantabrigiensi Sanctæ Trinitatis Colleg nunc asservatur. Quam Vitam ab Edwardo Grim descriptam esse declarant hæc verba quæ martyı historiæ præfixa sunt : *præciso eodem ictu brachio hæc referentis*. A Surio quidem abbreviabatur edebatur in *Artis Sanctorum*; cujus etiam fragmenta nonnullas *Passionum* illustraverunt.

II. Vita ejusdem, auctore Rogerio de Pontiniaco. — Accipitur ex ms. codice quodam regiæ bibliothec Parisiensis [n° 5615] cujus exemplar etiam, inter Galei mss. codices, in Sanctæ Trinitatis Collegii bibli theca, Cantabrigiæ invenitur. Quis fuerit auctor ex opere ipso omnino latet ; in prologo vero refertur a chiepiscopo, tunc Pontiniaci degenti vitam, monachum quemdam ministrasse, quum ex alias præmiss Rogerium quemdam, monachum nempe, et Thomæ Pontiniaci ministrantem, exstitisse videamus, qı non multo post, domini sui, jam de medio sublati, ipse scripturus erat historiam. Rationi ideo admodu consentaneum ducimus suum auctori opus restituere. Videres quoque ad calcem Parisiensis ms. codici sub rubrica *Hæc quæ sequuntur in alia legenda sunt* : « Quis quod sequitur sine lacrymis, etc., » nisi a aliam Vitam, auctore Joanne Sarisberiensi, referenda essent. Quæ excipit *Prologus in visiones*, brev scilicet compendium de miraculis Thomæ, alias quoque et multo prolixius enarratis. Et in his verbis e plicit tomus : *Explicit Vita et assio, miracula et signa sancti Thomæ Cantuariensis archiepiscopi anno D mini millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto per me Lodewinum Confluentiæ fratrem hujus d mus, in crastino Luciæ virginis et martyris.*

III. Vita ejusdem, auctore Willelmo filio Stephani. — Pretiosissima inter omnes, a Sparkio evulgab tur in *scriptoribus Historiæ Anglicanæ*, fol. Lond., 1723. Quis nomine ac dignitate fuerit et quomodo a plenam nefarii hujus certaminis, in quo Thomas oppressus est, notitiam auctor pervenerit, ipse nos i prooemio commonitos esse voluit. In parte prima laudatur ea Londini urbis sub Henrico II descriptic quæ doceat lectorem simul et magnopere alliciat. Idem opus in *Lelandi Itinerario* multo splendidius e cusum, sed copiosius minime. Utrumque nos equidem unum cum altero collatum, ad usus nostro accuratissime redegimus : compluribus insuper additis, quæ ex dato a Dulci [*Douce*] Oxoniensi unive sitati ms. codice omnia deprompta sunt.

IV-V. Vita ejusdem, auctoribus Alano de Tewkesberia et Johanne Sarisberiensi. — Duæ archiepiscor Vitæ in Bodleianæ bibliothecæ mss. codicibus exstant, ita compositæ indeque typis excusæ, ut nil propc sibi in Alano esse constet, nisi quæ desunt in brevi nimis compendio Joannis Sarisberiensis, omnia ips sufficiat. Quod quidem Joannis opus non tantum ad collectionem fol. quamdam, pervetustam sane, qu *Acta sanctorum* nuncupatur, pro parte accedit ; sed et in compluribus mss. codicibus inseritur in integrum Quamobrem nos illud accuratius, collatis inter se Bodleianæ ms. cod. [n° 937], Dulcis [n° 287], nec no variis locis e Quadrilogo depromptis, typis mandare voluimus. Cum autem Bodleiano illi n° 937 copios epistolarum series innectatur, concedas necesse est, si modo illis consentias quæ in Alani Vita principi Epistolarum præmittuntur, Alanum, non Joannem, ut dicunt, has collegisse epistolas, veluti a Thoma e coævis ejus descriptas. Quod semel admissum tuetur et confirmat singularis illa Bodleiani ms. cod. n° 93 vetustas, nec pluribus equidem impar, talis saltem, quæ post Alani tempora initiun sumpsisse non ha beatur.

VI. Vita ejusdem, auctore Willelmo Cantuariensis. — Desideratur nimis, vel unum quodlibet, Vit hujus exemplar. Quapropter pro virili sua enixus est Editor ut, quæ loca passim in Quadrilogo usurpat fuerant, ipse colligeret et collecta ita recenseret ut argumento omnia consentirent. Contextum vero u reviseret emendaretque, fragmenta illa contulit codici ms. Duacensi n° 810 : citius quidem, sed attent satis, ut scriptorem transcriptoremve in recensendis nominibus auctorum et operibus minime fidum in venerit. Inde lectorem ipse admonitum velit plura equidem sub Willelmi hujus Cantuariensis nomin fuisse laudata quæ ad eum nullo pertinere modo comprobantur. Auctoris ipsius nulla quasi memoria Utrum sit idem ac ille Cantuariensis prior qui litteras quasdam ad Gilbertum Foliot direxisse dicitu [vol. II, p. 171], hoc etiam incertum.

Unum fortasse restat certi ac singularis pretii, inter tot levia verba, monumentum, id est specime quoddam sermonis, prout ratio temporum rerumque ferebat, Anglice instituti.

VII. Vita ejusdem auctore E. de Evesham. — Præfatis exceptis et de translatione martyris [a. 1220] ca pitulo quodam superaddito idem est Vitæ hujus atque Quadrilogi secundi argumentum. In Britannic Musæi ms. codice, unico et perantiquo illo [Cott. Vesp. B xiv, fol. 33], opus continetur ab E [lia] Evesha mensi exscriptum et Henrico Croylandensi abbati dicatum, ad id temporis, ut apparet, quum de trans latione martyris quam maxime ageretur (1). Veniam igitur condonet mihi lector, si totum ipsum corpu operis omisisse videar, qui omne quod desiderandum foret admisi, præfata scilicet et cætera omni quæ in capitulo superaddito digesta sunt.

VIII. Vita ejusdem, auctoribus Henrico abbate et Rogerio monacho Croylandiæ.— E folio ms. codice co pioso vere, in Regia Bibliotheca Parisiorum, n° 5372. Præmittitur præfatio una, quam altera excipit illa quidem, auctore Henrico Croylandensi abbate, ad opus Langtoni Stephano dicandum ; hæc auten Croylandesi quodam monacho, nomine Rogerio, qui, et si ab Henrico eodem, ut opus iterum jam typ mittendum castigaret atque augeret se jussum esse dicat, nil novi tamen, se ipso auctore additum fuisse pro fitetur, nisi verba quædam, pauca nimirum et in id unum argumenti intenta ut Epistolas quarum hic etiam par magna accedit, temporum ordine recenseret. Quod opus, sic descriptum, haud aliter nos evulgandum esse cu ravimus ; quippe cui cum Lupi Quadrilogum ac Vitam auctore Eveshamensi contulerimus, idem, quas verbatim adeoque ex tribus constare invenimus, ut exceptis epistolis et colligentis Rogerii verbis, nihi omnino supersit. Causa est igitur cur totius libri summam, nisi præfata ejus et quasi specimen quoddan sermonis, in quantum à Lupi editis maxime distat, dimiserimus. In præfatis autem videres, ad calcem

(1) Nescitur equidem collector iste : nisi ego in vetusto quodam libro cujus nomen me fugit id comper *tum habuerim*. Vitam scilicet quamdam archiepiscopi ab Elia Eveshamensi esse descriptam.

primum hoc opus ad ultimos Richardi regis annos excusum fuisse; idemque iterum a. D. 1213, Joannis regis 14.

IX. VITA EJUSDEM, AUCTORE ANONYMO, QUI SE DECIMUM APPELLAT. — Seu ex variis excerpta, ut fatetur collector ipse. Præfata insunt quæ in historias illustrando et qui sint earumdem auctores demonstrando haud minoris quam priora momenti apparent. Vita autem ipsa brevis, in duodeviginti scilicet capitibus descripta. Occurrit duobus Regiæ Bibliothecæ Parisiorum mss. codicibus nos 5371 et 5373; sed a Quadrilogo quamvis multum in dicendo discrepet, non nobis tamen, quæ huic nostræ collectioni suppeteret, digna satis inventa est.

X. VITA EJUSDEM, AUCTORE BENEDICTO ABBATE PETRIBURGENSI. — Ex Cantuariensi monacho Petriburgensis abbas, ille Benedictus omnibus ipse quæ digessit, Thomæ ideo passioni, testis oculatus evasit. Cujus autem argumentum cum totum singillatim non exstiterit, sed ex variis quæ in Quadrilogo passim habentur locis depromendum esset, textus igitur Quadrilogi ms. codici in Oxoniensi C.C.C. bibliotheca præservato a nobis collatus est. Benedictus de Vita Henrici II regis luculenter egisse videtur. Idem de Thomæ miraculis. Quod ultimum opus in illam miraculorum collectionem, refertissimam vere, immergendum ivit quæ in Lotnithisense bibliotheca, in Parisiensi, Bruxellensi superest, nec non in Bodleiana, nisi copiosa multo minus. Cæterum ista miracula, quia ad historias authentice probandas minime pertinent, nullo negotio dimittimus, quippe quæ quo magis inquiras, eo magis a proposito dissonant (2).

XI. PASSIO EJUSDEM, AUCTORE ANONYMO LAMBETHIENSI. — In Lomithisensis bibliothecæ ms. codice fol. sæculo XIV exarato. Inest eidem illa Miraculorum amplissima collectio de qua modo disserebatur. Deest vero auctoris nomen : deest etiam argumenti principium ut ex abruptis ejusdem apparet. Quo tempore absoluta fuerit nulla ratione posita, nullo die vel anno, statuat quisque ut sibi libuerit. Opus ipsum, ut ut sit, ad hanc illam ætatem, cujus judicia et sensus de vita moribusque martyris tam diserte amplexum est, pulchre pertinere videtur. Quod etiam auctor, quisquis sit confirmat et ipse, quum occumbenti martyri testem oculatum se esse declaraverit.

XII. PASSIO EJUSDEM, AUCTORE ANONYMO. — Tractatus brevis, e ms. cod. Bodleiano no 509, fol. 15, quem Parisiensi ms. cod. no 5278 collegimus, excerptus.

XIII. PASSIO SECUNDA. — Alia *Passio* brevis, primum in *Gregorii* (sancti) *operibus*, ad calicem edita, *Voss.* 4o, *Mogunt.* 1604, *e cod. ms. lectionario Basilicæ S. Petri in Urbe.* Colligebatur textus Par : ms. cod. no 5308.

XIV. PASSIO TERTIA. — Duobus prioribus non absimilis. Edebatur e Paris. ms. cod., [no 3414].

XV. PASSIO QUARTA. — Item e Paris. cod. ms. [no 5269].

XVI. PASSIO QUINTA. — Edidit primum (dom.) Martenius in *Thesauri anecdotorum*, t. III, p. 1737. Quam utique auctore Edwardo Grim, descriptam esse concludas necesse est, si modo rubricæ ad calcem positæ assentias, ubi supra laudati hujus hæc verba : *præciso vero eodem ictu hæc referentis brachio*. Sed quicunque in his animadvertendis sese, vel leviter, implicari permiserit, is admodum contraria admittet : passionem videlicet istam non tanta vetustate antiquissimam esse quanta faciebant; imo nihil aliud esse ac congeriem quamdam, quæ, lectionaria, ut dicunt ad usum Ecclesiæ, sicut alia ejusdem pretii opera, undecunque inconsulte nec indigeste minus exaggerata fuerit. Nos excudimus, collato textu Martenii cum ms. codice Valencenensi et Parisiensi no 5281. Sed et alia ejusdem invenias exemplaria, Bruxellense scilicet, no 7959, Montense et Londinense e Mus. Britan.

Duo accedunt ad illas quinque Passiones : una, v. g. in Burgundiana Bruxellorum bibliotheca asservata, quæ incipit : *In Anglia*, etc.; altera inter Fulmani transcripta, in C.C.C. Oxoniensis. Sed cum ne minimi quidem momenti sint, satis est, et plus quam satis fortasse dices, ea vel pauca, de passionibus istis explicuisse.

XVII. VITA EJUSDEM. [Quadril. I]. — Multo majoris est pretii illa collectio. Edebatur Parisii, 4o 1495 sub hoc titulo : *Vita et processus S. Thomæ Cantuariensis super libertate ecclesiastica;* sed ab omnibus fere *Quadrilogus* nuncupatur. Totum hoc opus ex variorum fragmentis constat; quorum uno vel duobus exceptis, idem est ac Quadrilogus secundus. Cujus igitur, collatis inter se codicibus, illa tantum ex uno edidimus, quæ in altero desunt, nisi illa ipsa in aliis libri hujus nostri loci inventa fuerint.

XVIII. *Vita sancti Thomæ Cantuariensis archiepiscopi et martyris, ab anonymo quodam scriptore ex aliorum scriptis compilata.* — Sub hoc titulo Vita inseritur jam a Lupo edita, seu Quadrilogus secundus. Nec mirum si auctori cuique fragmenta, quæ sua sunt, restituere nequeas, cum hoc tantum generatim collector ipse dicat ab Alano, Herberto, Willelmo Cantuariensi et Joanni Sarisberiensi materiam suam accepisse; quibus addas Rogerium nam plurima ipse tertii libri argumento sufficit. Opus, nedum recentius, prius typis excusum fuisse quam Quadrilogum nomine primum nobis videtur. Sed ut liquidius res innotescat, dicam quo rerum ordine hæc opera omnia collecta fuerint.

Escriptoribus Vitæ archiepiscopi primus accedit, ut videtur, Guerneus de Ponte Maxentii, a quo poema quoddam anno post mortem Thomæ quinto de eadem re conditum est. Quod equidem, in Britannico Musæo asservatum, nos, ad veterem Normannicum sermonem illustrandum, mox typis mandaturi sumus. Sed quia perpauca nimirum poemata sunt qui in re historica enucleanda valeant, a præsenti proposito nostro illud ipsum secludere decernimus.

Constat suam navasse operam Herbertum anno post Thomæ obitum quinto. Ad quid vero temporis Joannes Sarisberiensis, Edwardus Grim, Rogerius Pontiniacus, Willelmus Cantuariensis, Benedictus Petriburgensis et Willelmus Stephani filius scripserint, suam quinque, Thomæ archiepiscopi Vitam subobscurum est, si non penitus in incerto. Hoc tantum animadvertas, Edwardum Grim scilicet quum prius vita functus esset quam Herbertus ipse rei litterariæ se immiscuerit, priorem idcirco in Vitam Thomæ archiepiscopi enarranda exstitisse.

Suum deinde breve compendium eo edebat Alanus Tewkesberiensis modo, ut Joannis Sarisberiensis desiderata suppleret qui et Epistolis Thomæ utrumque opus præmisit. Quæ omnia, si ad quasdam Herberti de Bosham animadversiones attendas, sic collecta sunt et descripta, auctore Alano e Joanne Sarisberiensi, a. D. 1185.

Sequitur Lomithisensis ille scriptor qui rebus gestis testis oculatus exstitit et quidquid descripserit, ex seipso descripsit. Hunc excipiunt alii duo : quorum unus, Lansdowniensis ms. codicis [398] auctor, etsi nil tanti ponderis exegerit ut a nobis restitueretur in integrum, ea tamen antiquitate se commendat quæ

(2) Subinfer *Anglicano*. Falso enim concluditur, quia præmittitur falso. Miracula equidem, etsi supernaturaliter, tamen ut in oculis complurium perfecta, ad authentica pertinent, ergo ad propositum. — ED. P.

eum ipsum Thomæ coætanum fuisse probet; alter vero. Paris. ms. cod. anonymus auctor, cujus præfat usurpamus, sibi, tum juveni. Edwardum Grim jam senescentem occurrisse asserit. Ipse ideo inter coævos Thomæ deputandus foret, nisi omnia quæ exscripsit a seipso ex Variorum historiis collecta esse fateretur. Quorum ideo nihil, præfatis exceptis, ad nos pertinere arbitramur.

Hæc de coætanorum scriptorum serie, quam sequitur altera, id est quasi coætanorum. Siquidem tempore translationis Thomæ [a. D. 1220] cum celebrasset martyrium Stephanus Langtonius, multis æmulantibus et scriptitantibus, pullulaverunt Thomæ Cantuariensis archiepiscopi Vitæ. Plurima equidem sunt istius generis opera, sed adeo similia, ut, prologo excepto et locis quibusdam in dicendi modo solum inter se discrepantibus, idem ubique invenias. Inde utrum temporis ordine præcesserit Ælias Eveshamensis an Croylandensis Rogerius; an collector Quadrilogi primi, an secundi, illud omnino ignoratur. Quod si absolvere contendas, res non parvi negotii est, momenti vero minimi. Quamobrem id nobis eo magis placet quo verisimilius esse videtur, omnibus idem, autographum scilicet vel exemplar, adfuisse; quod, ut quisque suum faceret, dum in præfatis et locis quibusdam vel etiam mendis desudaverint, frustra utique conati sunt. Nam si cunctis mens eadem furandi non deerit, nullus equidem voti sui compos exstitit. Cæterum, ut finem faciamus, lectorem volumus admonitum nos Quadrilogum primum in colligendis verbis semper secutos fuisse. Hunc autem excudendum ab omnibus locis illis disjungimus quæ sibi varii auctores tam sæpe laudati vindicabant. Ideo nihil apud ipsum hic invenies quod ad collectorem ipsum pertinere non videatur. Quamvis, si omnia sibi constarent et cuique suum redderetur, multo minoris etiam momenti haud dubie remaneret. Aliter, nil proprii habet Quadrilogus secundus, nisi forte totum illud opus quod *Gesta post martyrium* nuncupatur. Cujus autem sit istud, utrum collectores ipsius qui de rebus gestis post Thomæ obitum digressus est, an Herberti de Bosham qui in libro Melorum eadem ratione temporum nactus est argumentum idem ? Sub judice lis est. Videas tandem excerpta omnia quæ, latente auctore vel codice, ad fontem referri non possunt, uncinis tamen esse insignita perinde ac si locum quempiam suum in mss. codicibus nunc deperditis vel ignotis haberent.

XIX. Hactenus de Vitis Thomæ; quas excipit Hymnus ex Atrebatensi ms. cod. [n° 557] excerptus et sic completur tota biographorum series.

DOCUMENTA HISTORICA :

XX. *Causa inter Cantuariensem archiepiscopum et episcopum Londoniensem.*—Accipitur a ms. cod. Cavei in Gilberti Foliot epistolis (Bodl. e Mus 249], ubi occurrit sub n° 176 ; sed neque ex titulo neque ex auctoris nomine constat. In quo agitur de Londoniensi episcopo excommunicato A. D. 1169.

XXI. *Capitula concilii Alexandri tertii habiti Turonis.* — Turonensis Concilii A. D. 1163 celebrati recensentur acta et decreta. Occurrunt in ejusdem Bodleianæ ms. cod. [e Mus. 249 fol. 231].

XXII. Qua jurandi formula juris se alligaverit Girardus Pucelle, antipapæ partes derelicturus, explanatur. Inest Lupi Epist. lib. XV, n° 176 ; sed hic melius Documentis historicis.

XXIII. Sequentia apud Lomithis. biblioth., in uno quodam Warthonii transcriptorum, ex antiquissimo ms. codice ed. Hæc animadvertit Warthonius :

Primus, inter Angliæ reges Henricus IV, sancto illo chrismate unctus est, quod de cœlo descendit *in ampulla lapidea, inclusa aquilæ aureæ* [sic]. De quibus ritibus disseritur satis in Walsinghamii Hist. 4° *ipso statim initio*, nec non in aliis hist. ab eodem laudatis (Vid. Selden. Tit. Hon. p. 153 ms. cod. in biblioth. Cott. Idem est, ut videtur, ac ille quem legas ad calcem tertii tom., in operibus Joannis Tinmuthicensis, apud Lomith. bibl. cod. ms. f° 12, de cujus infra.)

XXIV. Accipitur hoc fragmentum e vol. III novissimi Thomæ Epist. ms. codicis in quinque vol. fol. digesti, in Trin. Coll. Cantabr. bibl. nunc asservati. Duo transcripta ejusdem huic vol., insunt quæ argumento quidem concinunt usque ad verbum *apostolicam*, verum a proposito sub finem discedunt et in alienarum epistolarum sententias declinant. Unde translatorem erravisse et finem fragmenti ipsius deesse credere est.

XXV. SUMMA CAUSÆ, etc. E Dulcis ms. cod. [287] in Bodleiana bibliotheca asservatum. Videas, si modo Thomæ Vitæ, auctore Fitz Stephano hoc documentum conferas, Vitæ illæ ipsæ exerceptum quoddam inesse, ab argumento maxime dissonans. Quod mendum Editor ad calcem tomi cum animadverteret, ipse tamen excerptum ad suum referre locum minime potuit. Porro SUMMA CAUSÆ parte illa quæ *de prima* nuncupatur, occurrit sub n° 164 * in Epistol. Gilberti Foliot e Cavei ms. cod. [apud Mus. 249]; parte autem secunda, id est *de compromissione*, invenitur in Epist. 12, lib. I Thomæ epist. a Lupo ed. Verum Clarendonensia decreta sexdecim dimittebat, quia alias evulgata fuerant. Sic et nos. Tertia pars seu *De exsilio* etc., accedit n° 158 in Cavei ms. cod.

XXVI. DE JURAMENTIS, etc. Invenitur in ms. cod. supradicto Trin. coll. Cantab.; item in cod. Brit. Mus., Tit. D, XI : art. 8.

XXVII. E Cavæi ms. cod. n° 178 ; Dulcis n° 64*.

XXVIII. E Lomithisensis ms. cod. [136] n° 5, cum Parisiensis cod. 5372 n° 47 coll.

XXIX. E Claud. B II, lib. II, ep. 130 ; Bodl. 947, n° 176, part. III.

XXX. E Paris. ms. cod. 5372.

XXXI. E Claud. B II. Epist. excipit illas quæ hisce verbis incipiunt : *Non ignorant.*

XXXII. Stephani Langtonii sermo, e Lupi ed. translatus.

XXXIII. *Tractatus de promissione beati Thomæ martyris, videlicet quod talis esset sibi successurus, qui ecclesiæ Pontiniacensi recompensaret pro liberalitatibus sibi tempore sui exsilii impensis.* E Martenii Thesauro, vol. III p. 1873, post B. Edmundi historias ; parvi equidem pretii, sed numerus ipse.

XXXIV. Excerptum e cod. Mus. Britan. Reg. 13. E. VI.

XXXV. Hæc de documentis et completur tomus, edito ad calcem fragmento de quodam Vitæ archiepiscopi in Lansdownensi ms. cod. descriptæ. Asserit auctor eo tempore se vixisse vitam de quo deinde ipse disseruit.

Hactenus igitur hæc de variorum Vitis et Documentis historicis. De Heriberto Boshamensi dicendum nobis erit infra. Videas tantum, cum una typis ambo mandarentur, materiem cujusque eo digestam fuisse modo, quem, nisi colliget textus et elucidet, intelligi minime potest. Nunc ad epistolas Becqueti transeamus.

II.

EPISTOLÆ S. THOMÆ.

E testimoniis cunctis magni istius discidii, quo Henricum II inter et Thomam Cantuariensem archiepiscopum tam diu dimicatum est, plurimi sunt momenti virorum illorum Epistolæ, qui tam funestæ rei pars aliqua vel minima, ipsi fuerunt. Quarum utique autographa plura, ut ex ipsis passim accipias, ab archiepiscopo fidei Vaticanæ bibliothecæ nec non forte locorum aliorum demandata sunt. Earumdem vero epistolarum, cum plurima exemplaria inveniantur, nullum pretiosius quam illud quod in Vaticana bibliotheca quoque superest. Jamdudum equidem Epistolæ multæ in *Historia quadripartita* seu Quadrilogo, Parisii, a. 1495 ed. excusæ fuerant, cum vim totam, id est quingentas vel sexingentas epistolas, quas omnes in Vaticana invenerit, edidit Lupus, Bruxellis a 1682 sub hoc titulo *Vita et Epistolæ sancti Thomæ.* Nam sancti epistolis Vitam præmittebat editor ex Variorum scriptis depromptam et totum opus eo nuncupabat nomine quo prius, id est Quadrilogum. Omnia illa iterum in Lupi fol. editione invenies. Præterea exstant in *Rerum Gallicarum et Francicarum scriptoribus* trecentæ circiter Thomæ et coævorum epistolæ, quas ex duobus Regiæ Biblioth. Paris. primus vir clarissimus D. Bouquetus edidit.

Quod si ad nomen subscribentis cujusque attendas, occurrunt in primis Alexandri papæ epistolæ plurimæ; Joannis Sarisberiensis deinde, nonaginta ferme; Gilberti Foliot, quinque vel sex; Arnulphi Lexoviensis, multo plures; Henrici II regis, paucissimæ. Cum autem Arnulphi ac Gilberti Foliot epistolæ cum aliis eorumdem operibus singillatim ederentur, e re litteraria minime visum fuit bis in idem repetere. Item de Joannis Sarisberiensis epistolis. Verum, his exceptis, alia omnia hic invenies quæ ab editoribus cunctis hucusque collata fuerint. Videsis modo materiem sic ad argumentum fuisse redactam, ut pars una Epistolarum Gilberti Foliot Collectioni insereretur; pars altera, Thomæ. Quod equidem in proœmio ad Gilbertum jam notavi. Sed hic vere bis repetita placent, ne quid ex antehac editis apud nos desiderari existimes.

Sub finem tomi adest epistolarum index, ita ordine alphabetico digestus, ut hanc novissimam cum prius editis, imo cum mss. cod. conferre possis editionem; nisi vero Arnulphi Joannisque Sarisberiensis epistolas, quippe quæ sigillatim editæ sunt, ad suum peculiarem locum requiras.

Sic colligebatur Epistolarum editio illa nostra, refertissima vere, ut pote quæ tam plurima tunc primum in lucem adduxerit: nullis exceptis, ut diximus, nisi quæ ad Arnulphi Joannisque Sarisberiensis opera pertinent et in hisce libris, a nobis quoque editis, inveniuntur.

Hanc seriem Epistolarum universam, ut Alanus Tewkesberiensis primum, sic deinde Lupus pro ratione temporum instituit; verum difficultates plurimas, si non errores in eo chronologico ordine reprehendes. Quapropter, ut in Gilberti Foliot Epist., ita aliam secuti sumus viam. Quum enim quid scriptum sit et quo auctore scriptum præsertim inquiras, in eo dignitatis vel gradus ordine propalamus litteras, ut res tibi liquido innotescat. Legas igitur in utraque collectione Thomæ vel Gilberti Foliot primum, ut illius de quo agitur, epistolas; deinde vero SS. Pontificum, cardinalium, archiepiscoporum, et sic deinceps usque ad ultimum in ecclesiastico ordine novissime positum. Quod si adsint plures ejusdem dignitatis vel gradus scriptores, tunc alphabetice, nomine sedis vel abbatiæ, vel prioratus, vel etiam parochiæ colligendi sunt: Cantuariensis, verbi gratia, Eboracensis, Moguntinensis, etc. Postponimus tandem, ut decet, laicos omnes scriptores, reges scilicet, reginas, primates, equites, etc. Et sic, simplici intuitu, quisquis es, epistolam quamlibet si appetas, cito nactus es. Qui fortasse, dum in minimis quidem, sed levius attendis, rem ad votum perfecte non deductam esse senties; verum attentius intuere, quæso: videas enim idem, verbi gratia, nomen variis in locis posse usurpari. Quia autem adeo copiosissima est collectio, ut rudis nimirum indigestaque moles habeatur, nisi quo fuerint scripta eodem ordine omnia commemorentur, index annectitur secundus qui rem chronologicam ipsam pulchre patefacit.

Colligebatur opus cum plurimis mss. codicibus de quibus in notis largius disseritur. Qui sint et unde sint satis erit hic meminisse:

4 scilicet in Bodleiana Oxoniensi bibliotheca;
2 in S. Joan. coll. bibl. Ox.;
2 in C. C. C. bibl. Cant.;
1 in Trin. cur. bibl. ejusdem loci;
1 in Lomith. bibl. Londin.;
6 in Mus. Brit.
3 in Reg. bibl. Paris.

VITÆ S. THOMÆ TABULA CHRONOLOGICA

1116. — In terra sancta captus Gilbertus Becket inservit Amurath, cujus filia christianum servum Mathilda deperit.
1117.— Fugit Gilbertus et Londinum repetit, comitante Mathilda ; quam, modo nuptam, deinde relinquit, iterum cruce signatus.
1118. — Natus est Thomas Becket. Eadem nocte Gilberti domus incenditur.
1121. — Redit Gilbertus.
1130-35. — Ad id temporis, Thomas prioris Mertonensis tutelæ demandatur alumnus.
1139. — Obiit Mathilda.
1140. — Apud Parisios studiis vacat Thomas Becket.
1141-43. — Osberni Octonumini [*sic*] clerico fungitur officio. Non multo post ad Theobaldi archiepiscopi curiam accedit, ubi diaconus, deinde archidiaconus ordinatus Otfordii et S. Mariæ ad rivos [*Strand*] beneficia, Beverleiacum dominium, nec non alia privilegia obtinet.
1155 [*al.* 58]. — In cancellarium eligit eum atque recipit rex Henricus. Pacem regni Thomas reformat.
1159. — Inter Tolosanum comitem et Francorum regem bellum desævit.
1160. — Ad Francorum regem delegatus accedit Becket.
1161. — April. 16, obiit archiep. Theobald.
1162. — In archiepiscopum eligitur Thomas. Westmonasterii, feria quinta ante *in albis* confirmata electione, Cantuariæ, *in albis*, ordinatur presbyter, mox a Vincestriensi Henrico in archiepiscopum consecrandus. Ipse dicat Readinensem abbatiam et præest S. Edwardi, cognomine confessoris, corporis translationi, quæ equidem, eo procurante, splendidissime celebrata fuit. Privilegia, non jure irrogata, revocantur.
1163. — Concilio Turonensi adest. Quia Ecclesiæ reformat pacem, regem a se alienat.
1163. — Kal. Octobris concilium usurpat Westmonasterii Henricus rex. Abest Joannes Sarisberiensis exsul.
1164. — Celebratur Clarendonense concilium. Ter fugæ consulit incassum Thomas Becket.
1164. — Pridie Non. Octobris seu feria tertia, usurpatur Northamtunense concilium ; aufugit archiepiscopus III Id. (feria tertia) ac Flandriis perlustratis papam Senonæ adit; quo jubente, Pontiniacum pergit, ibidem commoraturus.
1165. — Annum quiete perducit Pontiniaci.
1166. — Fautores quosdam regis excommunicat; quam excommunicationem, Vezelæi, regi ipsi minatur.
1167, 68, 69. — Per hos tres annos, dum subdole undequaque conversantur et fide ficta ad Romanam sedem appellant, Londinensem et Sarisberiensem episcopos Thomas vinculis innodat excommunicationis. Tum rex, ad componendam pacem inter omnes, apud *Montmirail*, Montem Martyrum et alibi cum schismatico imperatore Frederico consilium init.
1170. Freitvillæ, tandem conceditur ut archiepiscopus sedem suam repetat; quod tamen per nonnullos menses, semper reluctancte rege, non efficit.
1170. — IV Non. Dec. cum denuo rediisset archiepiscopus, vix quatuor hebdomadis tum Londini quum Cantuariæ exemptis, a quatuor equitibus idem, in sua ipsa Cantuariæ metropolitana ecclesia, P. M. hora quarta, IV Kal. Januarii trucidatur, ac die sequenti in ecclesiæ ejusdem crypta tumulatur.
1221. —Translatio Thomæ, cujus reliquiæ, astantibus Henrici III rege, primatibus et totius regni clero, in splendidissima capsa deponuntur.

SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

VITA PRIMA

AUCTORE EDWARDO GRIM

PROLOGUS.

ɔfessores artium sæculi proprios singuli conaıabent, quibus ad altiora conscendant, et quid umenti ferat perfectio disciplinæ, quam prosunt, infatigabili perpendentes intuitu, dum ex proventu conatus sui leniunt inclementiam, ı quodam animati compendio viæ robustius ad ɔsita consurgunt. Et hi quidem, ut transitoriam doque coronam consequantur, quos labores, :ertamina subterfugiunt, quibusve nonnunquam untur injuriis vel quid reputant impossibile? ıorum profecto laboris industriam qui mundo ınt, cum mundo perire nullus ambigat, nemo affirmare conetur. Cum igitur nostra sit causa nilis, quibus Christus proponitur via, laborum æterna promittitur vita, quanta, quæso, inter s ac multiplices mundi casus opus est vigilanlon nos a proposito vitæ remissioris lenocinia actent: non revocent a recto tramite laboris nmoda viæ, quibus felici commercio pro caduterna, pro terrenis cœlestia præparantur. Et ad quidem ut alacrior aspiret Christiana devotio, ıra perversorum æmulatione contempta, illorum iamur via, innitamur vestigiis, quorum astruit conversatio sancta, commendat vitam consumɔ felix et gloriam nobis virtutum insignia cla.. Neque enim Christianæ professionis est ab ivendi formam contrahere, quos vel opus inum reddit infames, aut imperfecta voluntas ›ellit a proposito relabi. Verum si te quæcunque na anima ad correctioris vitæ vias temporis ut et interjectu veterum minus accendit auctoribique consulit, ac medetur indevotioni nostræ ·icors providentia Salvatoris. Ut si veterum fastidimus, vel hunc pudeat imitari nolle quem intueri. Auctor igitur humanæ salutis, dum ɔrum refrigescente charitate et abundante maliuasi minus curasse creditur temporalia, sicut l assumptæ humanitatis exhibitione, visitavit et redemptionem plebis suæ, sic per suos invisiɔperatione majestatis quos redemit ad meliora santer invitat. Ac ne tanti muneris exsors vir hic noster dies, novus in medium procedat

A Christi miles, et martyr egregius beatus Thomas sanctitatis spectaculum, justitiæ norma, incentivum patientiæ, virtutis exemplar, assertor invictissimus veritatis. Sed quid mihi, inquis, cum martyrio? quid cum miraculis quæ non humanæ viribus efficaciæ tribuenda sunt, sed Deo? Bene: non nos tibi martyrium, nec miracula proponimus imitanda, sed vitam considera martyris plenius, contemplare mores, mirare hominem, inter omnes mundi divitias, et quidquid pretiosum æstimatio habet humana, tantam animi tenuisse constantiam, ut nec prospera illum ad amorem mundi mollescerent, nec adversa quævis ab amore Conditoris, ut primum sensibus ejus cognitio sese veritatis infudit, aliquatenus retardarent. Unde fundatus et ipse supra firmam petram, jure cum Apostolo proclamabat: « Quis me separabit a charitate Christi? » Passus siquidem tribulationes multas et malas, exsilium dignitatis, privationem rerum omnium, proscriptionem et, quod altius insedit animo et vehementer afflixit, charorum lacrymas et desolationem; sed hæc universa alta mente transcendens, devotior in dies reddebatur, nequaquam similis insipienti cui psalmus improperat quoniam confitebitur tibi cum benefeceris ei. Pie igitur parere cupientes quorumdam devotioni, qui gesta martyris pretiosi plenius nosse solliciti sunt, quæ ad nostram pervenere notitiam, illorum scilicet relatu, qui viventi familiarius adhæserant, vel nos ipsi perspeximus, ipsius de quo loquimur patrocinantibus meritis stylo perstringere satagemus, præmonentes lectorem, minime consonare veritati, quidquid hinc alii vel scripserunt, vel scripturi sunt, quod huic narrationi nostræ probetur esse contrarium. Plane ad hæc agenda, etsi minus dignos nos pro materiæ dignitate non levis nos addicat præsumptio, sensusque confundat inopia, sed rursus amor erigit trepidantem, invitat devotio, et animant non mediocriter ad loquendum profluentia ab ubertate domus Dei stillicidia gratiarum: quibus per hunc famulum suum Salvator faciem terræ non desinit irrigare. Etenim si sileamus nos, solutus in laudem martyris mutorum lingua, et quam accepta Creatori fuerit illius et vita et mors, virtutes lo-

quuntur. Nostræ igitur devotioni lineas rectitudinis A nunquam in scribendo excedere, per beati Patris nostri merita gloriosa, spiritus veritatis inspiret, ut pura ac fide plena prosequatur oratio quod pia aggredimur intentione.

Electus igitur ante mundi constitutionem in Christo sanctus Thomas ortu suo felici Britanniarum caput Londonias illustravit. Pater ejus Gilbertus, cognomento Beket, mater vero Mathildis fuit: ambo generis ac divitiarum splendore suis nequaquam concivibus inferiores; quibus e regione morum ingenuitate et piæ conversationis innocentia longe excellentius præeminebat. Justitiæ siquidem actionibus insistentes, sine crimine et querela, ut traditur, conversati sunt, ut ex iis tanquam Zacharia et Elizabeth novum se lætetur Anglia suscepisse Joannem. Nec B hunc immerito pro modo suo Joannem dixerim, cui quanta cum Joanne fuerit convenientia pœnitentiæ, labor et amor indicat veritatis, pro qua usque ad mortem decertans, nec sub gladio quidem trepidavit, quominus testimonium redderet veritati. Sed hæc sequens sermo loquatur. Nunc autem, ut paulo altius seriem repetamus historiæ, de visionibus breviter intuendum est, per quas futuram credimus sanctæ sobolis excellentiam præfigurari.

DE VISIONE MATRIS SUÆ.

Brevi ergo intervallo postquam concepit mater, vidit in somniis in sinum suum universam aquam Thamensis fluminis influxisse. Quo illa muliebri metu perfusa ac suspicata laborem quempiam peregrinum, quem vulgus consuevit interpretari per C aquarum exuberantiam, audivit econtra a sapiente interpretationem divinitus inspiratam: unde meruit non mediocriter consolari. « Nasciturus, inquit, ex te reget populos multos. » Et alter quidam, in nullo dissidens a prioris sententia, adjecit quod fluenta gratiarum esset accepturus, quibus natale solum instar fluminis irrigaret, commemorans illud evangelicum: « Qui credit in me, fluent de ventre ejus flumina aquæ vivæ. »

Secundo autem Cantuariam venisse se visum est mulieri. Ubi cum ecclesiam Christi cum cæteris, qui aderant, inciperet ingredi, in tantum ejus venter intumuit de puero quem conceperat, ut nullus ei ad aliquod ostiorum pateret ingressus. Qua visione mulier quasi quæ indigna videretur ingressu ecclesiæ, D tristis admodum et turbata permansit, usquedum evacuavit visio tertia mœstitiam præcedentis.

Instante etenim partus tempore, visum est matri de cœlo in suum gremium splendoris insoliti duodecim sidera cecidisse. Unde mulier magnifice confortata perpendit magnum quiddam de nascituro hac visione figurari. Sed et nos ex his, quæ per fidelem suum Dominus operatus est, dignitatis futuræ supereminentem gloriam æstimantes, ipsum in futuro examine cum illis duodecim electis cœli luminaribus, judicaturum esse orbem terrarum credimus et confitemur.

Rursum vero cum in cunis jacuisset infantulus, nudum hunc mater conspexit in somniis. Unde indignata adversus nutricem: « Cur, inquit, non tegis infantem? » Cui nutrix: « Optime, domina mea, coopertus est purpura pretiosa et plicata. » Surgunt illico mater et famula, moliuntur explicare pallium, ut diligentius inde parvulum operirent. Cujus latitudinem cum nec thalami paterentur angustiæ, nec amplior aula, sed et platea longe angustior appareret, ad Smedefeld, qui locus amplus est in civitate, ut vel ibi suis satisfacerent votis, ambæ pariter, ut visum fuerat, festinarunt. Cumque de loci latitudine securitatem sibi promittentes cœptis insisterent, vox ad illas illapsa de supernis intonuit, dicens: « Incassum conamini, purpura hac Anglia tota minor est, nec ejus poterit comprehendere latitudinem. » Ad hanc vocem evigilat mater, memor quidem quid viderit, sed ad quid prorsus ignara. Nos vero, quibus intellectum fides oculata revelat, purpuram pretiosam sanguinem interpretamur martyris innocenter occisi, quo perfusus in passione jacuit et velatus, nunc vero per tot terrarum regna exterasque nationes extensum est, secundum quod præcedens visio figuravit.

Tradunt propinqui quod die, qua ad has mundi natus est tenebras hic noster parvulus, egressus ignis de domo paterna partem plurimam civitatis incendit. Et tu sane, si diligenter advertas, a die qua ingressum meruit æterni luminis martyr noster, quanta in ædificandis seu restaurandis ecclesiis, vestiendis altaribus ferveret devotione, quam liberalis in pauperes, quam prompta operibus injustitiæ renuntiare, punire peccata per pœnitentiam, quam denique prona ad omne opus pietatis exemplo martyris informata exstiterit, accensam de illo fateberis et in non solum Londoniarum urbem, sed universam plane civitatem Dei quacunque nomen illius auditum est. Jamque lucerna super candelabrum positum est, ut qui ingrediuntur lumen videant. Jam quod a Salvatore promittitur electis, in isto cernimus adimpletum: Qui vicerit sicut ego vici, faciam illum columnam ignis in templo meo. Et jam gratias supernæ providentiæ columnam tenemus, intueamur lucernam; qua ivit ingrediamur, ne forte offendamus ad lapidem pedem nostrum, quia qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat. Sed jam nunc ad ordinem historiæ revertamur.

Ubi tenera admisit ætas, litterarum primordiis puer traditur imbuendus. Quibus decursis, ad artes missus multa in brevi comprehendisse memoratur. Quam docilis, quantæque fuerit etiam in teneris annis industriæ ac vivacitatis ætas fortior comprobavit: quin jam factus vir uberes messuit sapientiæ fructus, in quibus adhuc junior desudavit. Sed nequaquam diu scholis intendere sinebat variatio rerum. Parentes nimirum, ut prælibavimus, primi quondam inter suos divitiis et gloria sæculi, sed frequentibus incendiis cæterisque infaustis incursibus rerum non mediocriter attenuati, minorem noscuntur in instruendo filio diligentiam adhibuisse.

›rofecto attenuationem, imo sobriam quam- honestam mediocritatem, ipsorum justifica- ıilitasse nullatenus dubitare permittimur, cat sermo divinus: Ego quos amo arguo et . Ut videlicet caminus tenuitatis exureret, id de mundi pulvere per opulentiam contra- ed et filii desolationem geminavit interitus :is, quæ eo tempore viam universalem in- destitutum pene propriisque expositum consi- m dereliquit: pater quippe jam senuerat, nec sumptus sufficere poterat substantia quæ ıit. Sed nec ipse diutius matri fertur super-

ius autem domo vir nobilis et dives admo- icherius de Aquila, veniens ad civitatem hos- suscipere consuevit. Cui Thomas associatus, ıto tempore illius consiliis et prudentiæ se ıit. Jam enim puerilibus annis evolutis, opti- pit pollere moribus, ingenio clarus, acceptus , vultu mista gravitate jucundus, venustus ., forma satis elegans, gratum sese omnibus ›ilem exhibebat. Jamque commune videndi rediens, his animum dabat, quibus illa solet tendere, canum cursu ac velocitate avium- ıatu ac rapina ludicra delectabatur. Sed in ıe similibus mundi vanis ac variis oblecta- integrum et immune servatur vas electionis quibus tenera præsertim solet juventus in- Ad præsagium vero futuræ constantiæ fer- ›lescentis animo tam pertinaciter inhæsisse n veri, quamvis adhuc sæcularia sectaretur, ut nunquam joco vel serie quidquam protu- ntrarium veritati. Quam perfecte id ipsum erit postquam factus est vir, sequentia de- ınt. Itaque ad prænominatum divitem a scho- ens, et varias sæculi sequens curiositates, ›natu, nunc avium captura, quibus maxime atur animus juvenilis, pro libitu nunc domi ıtre, nunc rure cum divite morabatur. Fa- ıe est ut in hunc modum dimissus sibi scho- studiis proponeret renuntiare.

ero quadam accidit ut ad ripas eunte Thoma ım divite, motam de flumine anatem accipiter ›retur, secutusque divertentem in flumine ›a pariter mergebatur. Quod videns adoles- iseratus accipitrem jam periturum, equo desi- ue in gurgitem ut avem eriperet præcipitavit: usquam avem contingeret, raptus ipse intra fluminis, et nunc mersus sub aquis, nunc m vi impellente levatus periclitari cœpit, et periisse putabatur ab intuentibus, dum nul- ›sse potuit qui manum porrigeret pereunti. e ad molendinum, quod tunc forte molebat, ›actu perlatus, ubi primo aquæ exitibus pro- vit, stetit rota nec se movit semel, quousque [uidem sed vehementer afflictus adolescens us est. Sed fovit afflictum medica manus ›ris, quem inter undas desperatum protexit :ingueretur lucerna futurus in Israel, cujus morte pretiosa tanta cernimus beneficia provenisse.

Rursus vero Osbernus Octo-numini cognomine, vir insignis in civitate et multarum possessionum, cui carne propinquus erat, detentum circa se Thomam fere per triennium in breviandis sumptibus reditibusque suis jugiter occupabat.

Jamque pedem porrexit in semitas sæculi, jam ad honores aspirare, effundere animum in exteriora, et vanas mundi amplitudines ambire cœpit. Et ad hæc quidem consequenda multas illi occasiones et animi sapientia, qua pollebat, et honestas vitæ offerebat. Singularis namque et supra annos enituit in viro matura quædam senectus, sapientiæ canities, consiliorum ac morum quædam jocunditas, gravitas, ut merito in admirationem et amorem sui converteret universos. Sed didicit tunc, quod postmodum fatebatur, non esse in homine viam ejus sicut nec vitam, sed a Domino dirigi gressus hominis: aliud nimirum disponebat ipse, aliud atque aliter operata est in ipso divina dispositio. Siquidem, ut facilior ei ad honores pateret promotio, invitatus a quodam ministro domus archiepiscopi Theobaldi, illo ductu divinæ gratiæ adveniens, quali decuit honore susceptus est. Ubi ludis et levitate postposita seniorum sapientumque sermonibus ad meliora semper animum informabat. Cognitaque in brevi vivacitate viri per verba prudentiæ, ac si per scintillulas quasdam jugiter erumpente secundum quod Sapiens ait, sermo hominis annuntiat de eo, consiliis archiepiscopi negotiisque, et causis publicis et privatis interesse jubetur. Nam sensu pervigil, providus in consilio, in responsione prudens, sermone disertus ac temperatus, intrans et egrediens ad imperium domini sui verbis et opere nulli inferior, domino suo carus et gratus omnibus apparebat, ut malevolum se magis probaret quisquis in viro tanta dona gratiæ non diligeret. Denique tantam invenit gratiam in oculis archiepiscopi, adeoque illius animum sedulis sibi devinxit obsequiis, ut palam fateretur archiepiscopus quod neminem ante tam integrum sibi in omni negotio tantæque fidelitatis invenisset. Sed hostis humani profectus videns, nec sine invidia tabescente, tantam in adolescente industriam animi, ingenii acumen, in moribus honestatem, quibus facilem illi prævidit accessum ad summos honores, sit ut cœpit inoffenso curreret pede, æmulum ei suscitavit Rogerum archidiaconum Cantuariæ, quem de Ponte episcopi cognominabant, qui donet ultimum cœlo spiritum redderet Thomas, tunc quidem conceptum virus in ipsum, quibus potuit modis effudisse cognoscitur. Interim autem, ut a curia illum amoveret, nunc apertis conviciis, nunc jocis irrisoriis aggressus est; denique clericum cum ascia sive securi faceta contumelia crebrius appellavit cognomento videlicet illius a quo ad curiam archiepiscopi fuerat invitatus, et revera Thomas securim accepturus erat opportuno in tempore, vel potius gladium Petri, quo ipsum Rogerum cum complicibus a cœtu sanctorum præcidit, quin nec cibum signandi facultatem habebant sicut regi con-

questi sunt, sed hæc alias. Interim vero vir prudentia præditus nequaquam his sive similibus movebatur, quominus obsequiis archiepiscopi pervigil inhæreret, audiens a sapiente quia melior est patiens viro forti, cum e diverso audiat, ille qui profert contumelias insipiens est, sed nec divinum poterit infirmare consilium humana malitia. Inter hæc autem venerandæ memoriæ Willelmo Eboracensi beatitudinis æternæ suscepto finibus, prælibatus Rogerius ope et industria archiepiscopi Theobaldi substituitur a quo secundum morem inungitur et consecratur, archidiaconatum vero Cantuariæ Thomæ donavit, cui, ut jam dictum est, nequaquam similem se crederet habiturum virum, per omnia bonum et fidelem in omni domo sua; nec mora intervenit, etiam præposituram Beverlaci archidiacono suo obtinuit ecclesias quoque et reditus alios multipliciter accumulavit. Vir autem liberalis animi secundum monita sapientis, melius esse arbitrans nomen bonum quam thesauros plurimos, ad augmentum famæ et nominis ampliationem divitias studuit detorquere, ne quando pecuniæ parcens parcitatis nævo splendorem nominis obfuscaret. Quid autem moras innectimus? nullas ipse passus est ad superiora progrediens, neque enim in humili potuit morari loco, flamma vivacitatis, quæ pectus illud impleverat sublimitas animi, et quod amplius est mirandum, in tanta sublimitate integritas vitæ.

Adducuntur igitur habitis ampliora, potiora prioribus, et cumulatius crescunt honores. Volens namque archiepiscopus sublimius munerare virum, regiæ illum majestati commendat, quanta polleret virtute retexens, animi sapientiam, providentiam consiliorum, et quæ his exellunt, fidum prædicat et veritatis amatorem, facile regi inspiratum et commendatum habere quem propria satis merita commendabant, cui et cancellariam suam sine mora concessit. Novus itaque erigitur super Ægyptum Joseph, præficitur universis regni negotiis post regem secundus, augentur honores, prædia, possessiones, et divitiarum splendor ac mundi gloria multiplicatur, sequuntur ex more innumeri mancipiorum greges, stipantur electorum catervæ militum, nec cancellario prorsus quam regi minor comitatus adhæsit, ita ut nonnunquam corriperetur a rege quod regis hospitium vacuasset. Larga nimirum ac liberali manu tam proprios quam regni reditus profudit in militum stipendiis et donariis profuturum, sed et regi fidus et integer animo actuque permanens, illius ad honorem et gloriam omnia reservavit. Rex econtra tantum illi honoris, tantum illi lectionis et libertatis quantum nemini unquam hominum impendisse cognoscitur, quod tempore posteriori rex ipse sæpenumero commemoravit. Quæcunque statuit, quæcunque mutavit, quæcunque sancivit, quocunque dominatio regis attingit, quasi pro lege tenebatur. Sed ut semel et secundo, væ seculo nequam, quanta ejus infelicitas, quam sit conditio miserabilis, quis confideret? videas si attentius intuaris, quia quanto pene in sæculo persona potentior, tanto pronior ad peccatum, quanto ditior tanto dete-

A rior, quanto sublimior tanto proclivior ad ruin
rursus quanto firmior in terrenis, tanto infirmi
divina consurgit, et a vera sapientia remotior
prudentior in humanis, cum sapientia carni
mica sit Deo, et prudentia mors; nam quanto
mundum amplectitur, arctius eo mundi fumo
tus, delinquentiæ nocte vehementius astringit
fortius retinetur. Accedit hostis humanæ na
amator mali, invidiæ auctor, innocentiæ præco,
dens homini locum beatitudinis, unde per pro
nequitiam irrecuperabiliter lapsus est: volens
innocentiam deperire, iter obsedit quo itur a
triam sedens in insidiis sicut leo in spelunca s
interficiat innocentem, tendit laqueos, compede
cit, hamum operit esca, ut qui fuerit avidus esc
B mo juguletur, facile nonnunquam sternit iter
nores favet ad fastigia concendenti, ut posses
jure teneat in sublimi, cui in planioribus non p
propinquare. Sanctus Thomas ante cancell
quam innocenter, quam sine querela priora te
transegerit in imo positus, sermo superior e
navit: nunc autem locatus in sublimi quantæ
ciæ, quantæ fuerit præsumptionis difficile
Quantis enim necem, quantis rerum omnium
scriptionem intulerit quis enumeret; valida na
stipatus militum manu civitates aggressus est
vit urbes et oppida, villas et prædia absque m
tionis intuitu voraci consumpsit incendio, et ini
domini sui undecunque insurgerent, intolerabi
exhibebat. Denique quem unquam timebat offe
C ut regis satisfaceret votis, pareret imperiis? S
his omnibus (licet aliter aliqui æstimaverunt
pore castus, corde humilis, sed inter humiles
inter potentes potentior ipse ac sublimior appa
nullus eo discretior, nemo munificentior nec
prudentior habebatur, pauperibus absque æs
tione necessaria ministrabat, sed ita omnia
gratiæ exteriori fastu velabantur, ut nemo ni
sæculi pompa hunc ipsum, etiam cum arc
scopus esset, putaverit accitasse. Tantam q
gratiam adeptus est a rege et regno univer
hos solum beatos reputaret opinio, qui in ejus
complacere et regis consiliario cancellario
cundare in aliquo potuissent. Ut hinc uberio
demptori personet gratiarum actio, et vox l
D quod tam misericorditer eripuit mundo que
nexibus novimus obligatum. Et hæc dicta suf
de vita qua mundo vixit; abhinc vero qualiter
dana omnia mente calcaverit ipso duce nostr
gatur oratio.

Sortitus est interea finem temporalis vitæ
baldus archiepiscopus, et sedes vacavit a pr
Rex autem arbitratus cancellarium suas per
sequi voluntates, ut ante, et imperiis obtemp
ipsi archiespiscopatum dedit, sed aliquandiu
tur negotium, donec a conventu consensum
queat, qui liberam ab antiquo solet habere vo
electione pontificis, nam illo reclamante nulli
licuit intrudere quemquam propria auctorita

onventus sibi inclinaret assensum tres epi- A
lestinavit Cantuariam, et cum eis Ricardum
virum nobilem et præfectum patriæ. Can-
m quoque misit in Angliam pro diversis ne-
t præsertim ut filio suo, jam tunc coronando
n, fidelitatem et subjectionem acciperet ab
is et juraretur in regem. Episcopi vero trans-
ari venientes Cantuariam salutaverunt con-
ex nomine regis, et in capitulo coram omni-
ardus vir magnæ facundiæ allegans causam
, missi sunt. «Hoc, inquit, mandat vobis rex,
hac Ecclesia orbata pontifice non mediocre
mminere periculum, unde ipsius sciatis esse
tem, ut liberum etiam nunc sicut pridem
s in electione pastoris arbitrium, persona
alis provideatur, quæ tanto sufficiat oneri, B
it honore et regi complaceat. » Ad quem
Dominus, ait, universitatis auctor, qui suam
m sibi proprii sanguinis effusione compara-
ptum sibi, utilem nobis, et qui universæ
suæ forma sit virtutis, exemplum justitiæ,
providere pastorem ; et regi gratias, qui
m hanc dignitate, quam obtinuit tanto tem-
n privavit. » Responso autem ab omnibus
nt muntii. « Cum propria sit omnium ve-
oluntas regiis parere mandatis, consultius
alis eligatur qui libere causam Ecclesiæ
ueatur, et qui nobis valeat in omnibus erga
majestatem, nam si talis eligatur qui regi
eat, in schismate eritis et discordia, sub tali
dispersionem non refugium habituri, cum C
e non modicum promotionis vobis accessisse
nini, si in quo regi complaceat eligatur. »
gitur in partem saniori consilio, cum legatis
s de electione tractatum est, et invocato
Dei per quem rectores justa decernunt,
rius in pastorem eligitur et patronum, cum
nium acclamatione, ut divinitus inspiratum
emo dubitet. Approbant electionem nuntii
serentes regem facile assensurum fore, nec
egno aptiorem sive honestiorem quempiam
honorem. Quid multa ? cogitur Londoniis
concilium, eligitur cancellarius a clero et
confirmatur electio, et placuit universis,
doniensi episcopo reclamante ; sed clamante
ce Dei et non hominis, siluit ille et digitum D
imposuit; præsentatur electio regis filio
do adhuc, consensit ille et gratum habuit.
ensis autem præsul vir grandævus et prudens,
em et eos præsertim, quibus rex vices suas
erat in hoc negotio, ut quidquid facerent,
oret, his affatus est verbis. « Vir iste, inquit,
ommuni consensu eligimus in patronum,
arius et primus patriæ thesauros regis et
egni in manu habuit, et ut diversa poscebant
tractavit. Verum ne cui in posterum pateat
i vel calumniæ, quasi pro libera magis
e quam regni commodo dissipaverit bona
sui, liberum eum et absolutum ab omni
reclamatione suscipimus. Incongruum enim videtur, ut patrem sibi faciat sancta Ecclesia vel patronum, qui pecuniæ probatur esse mancipium, et qui humanæ servitutis obnoxius sit necessitati. » Ad quem ministri regis : « Ex ore, inquiunt, regis liberum eum clamamus ab omni calumnia et exactione nunc et in omne tempus. » Et ita contraxit ad tempus iniquitas os suum, et conticuit calomniator, videns et invidens ab ea se, quam conceperat, decidisse spe. Perducatus igitur Cantariam, solemni ut decuit devotione, a conventu et civitate susceptus, et inthronizatus, et more canonico consecratus est. Celebrata autem ordinatione, et singulis in sua reversis, venerabilis quoque archiepiscopus mox in seipsum reversus, et ad Dominum totus conversus est, et quod dictu mirabile est, non citius est sacramentabiliter sacra delibutus unctione, quam animus ipsius re ac virtute sacramenti multiplici videlicet Spiritus sancti gratia debriatus, ex integro etsi non habitum illico sed animum immutavit, imo non illius hoc fuit sed mutatio dextræ Excelsi. Processu vero temporis ne ex honore superbiret, onere et jugo Dei carnis insolentiam enervare diversis pœnitentiæ laboribus elegit, et tam ordinem quam habitum canonici regularis suscepit, et susceptum ita mirifice pariter cum officio archiepiscopi conservavit, ut quamvis quilibet de se præsumat, in alterutro tamen sæpe deficiat, cum ipse utrumque et quædam his difficiliora perfecte consummaverit. Interim autem vir altioris ingenii oculum mundi, qui semper nequam est, latere volens, quod in corde ipsius plantaverat divinus amor donec videlicet altius fixa radice mundi turbines non timeret, novella plantatio, nequaquam statim mutavit habitum. Sed orto inter monachos murmure quod contra morem in veste sæculari frequentaret chorum, corripiens illum ex domesticis quidam retulit astitisse sibi personam vultu terribilem, et verbis minacibus imperasse : « Vade, dic cancellario (tacito nomine archiepiscopi præ nimia indignatione) ut sine cunctatione commutet habitum, quod si contempserit, ibo illi in adversum omnibus diebus vitæ suæ. » Quod audiens venerabilis vir, amarissime lacrymatus est, et tunc quidem pauca locutus hæc dicenti, tacitus secum considerat quid egerit, qualis fuerit, et quod onus susceperit, onus plane in omnibus attendens potius quam honorem ; videns nempe se animarum obnoxium rationi, divinitus inspiratus erexit se circa se, et tali secum deliberatione congreditur.

Anima mea, quid agimus ? quam pro commissis ovibus reddimus rationem, qui viximus negligenter, aut quid pro alienis dicturi, qui propriis gravamur excessibus ? Hactenus mundo viximus, militavimus pro terrenis, habes jam quas concupisti vanas celsitudines, perituram cum mundo divitiarum gloriam, jam potita cordis tui desiderio ; num his ampliora ambire, num altius conscendere niteris ? Ad inferni novissima nos potius ista celsitudo reducet,

si non consultius agamus, redimentes tempus et dimidiantes dies, dum patientia Dei ad pœnitentiam nos invitat, ne sicut fur in nocte veniens dies illa terribilis secum rapiat imparatos, nec jam sit qui eripiat. Fuerit ignorantiæ et juvenilis animi quod anteriora tempora transegimus sub contemptu, sed abhinc nullum penitus residet excusationis umbraculum, ignorantiæ velamen aufertur. Nam si nos propria nequaquam coegit in melius, saltim commissorum nobis nos cura sollicitet, ne perdite viventes et ipsi pereamus, et multis simus materia mortis, perditionis causa. Igitur quod solum restat amplectamur refugium, salutiferam Salvatoris intenta aure percipiamus vocem, et pium imitemur exemplum dicentis : « Qui vult venire post me abneget semetipsum sibi, et tollat crucem suam et sequatur me. » B Quid enim proficit homo, si lucretur mundum universum, animæ autem suæ detrimentum patiatur, et seipsum perdat? Propterea ut ex nobis proficiant quorum nobis committitur cura, luceat lux nostra coram hominibus, ut videant opera nostra bona et glorificent patrem. Et ut nobis prosit quod facimus, indefesso nisu contendamus per augustam portam cœlestis atrii latitudinem intrare, ne si tarde quæsierimus ingressum, jam clausa janua mereamur audire, « Nescio vos. »

His et similibus quotidie imo et continue ad congressum spiritualis militiæ vir sanctus armavit animum, et propositum solidavit. Præventus siquidem inspiratione divinæ gratiæ, et jam terrena omnia sub se videns et contemnens, animo ad cœlestia C conscendebat. Nec moratus arrepto spiritualis zeli mucrone secuit nodum necessitatis antiquæ, qua vinciri videbatur eatenus, et serius exactor sibi semetipsum mactavit Deo hostiam vivam, sanctam Deoque placentem. Siquidem attenuato victu gulæ jugulat appetitum, irrumpentes in animum illicitos motus sacræ lectionis et orationis assiduitate reverberat, repremit insolentiam naturalis incendii, sommo breviore, et vestis mollitiem asperiore commutavit cilicio, et ut multa præteream, carnem suam crucifigens cum vitiis et concupsicentiis, totum se redegit infra metas necessitatis, et ab eo qui fuerat totus alter efficitur. Quidquid honestum, quidquid sanctum, quidquid justitiæ fuit, et fecit et docuit, et quæcunque his contraria a se funditus elongavit. Et D quidem ab exordio ordinationis suæ, tantum divinæ dilectionis et devotionis sanctæ, tantum etiam zeli contra omnem injustitiam concessit, ut nulli personæ, cujuscumque esset dignitatis, pepercerit, quæ quidquam contra traditam sibi a Domino justitiæ normam præsumpsisset, sed nec regis obsequiis seu voluntati contra Regis omnium voluntatem, nec minis nec amore victus obtemperare ulterius acquievit.

Quis autem hominum digne sufficit admirari inæstimabilem divinæ miserationis intuitum in tam subita et tam perfecta mutatione mentis humanæ? Prorsus mirabilis Deus in sanctis suis, commendat in

A homine divitias bonitatis suæ, qui cum sit p
et inimicus justitiæ, reconciliat eum sibi sec
multitudinem misericordiæ suæ, non homir
vitia hominum insectatur, revocat recedente
sum redire facit, et ad se convertit contem
inspirat affectum pœnitentiæ, odire facit q
amaverat, et facile efficitur quod impossibile
tur. Undique sanctorum exempla nos excita
quidem lapsorum pœnitentium, hinc vero ju
qui lapsi non sunt. Et quidem ut surgere
qui forte ceciderit, sanctorum nobis propor
sus, justorum vero perseverantiam legin
quando a proposita professione labamur. Et n
causemur exempla, proponitur nobis forma
pœnitentiæ venerabilis archiepiscopus et
Christi sanctus Thomas. Qui quidem postqu
viter se deliquisse sequendo sæculi pompas
imo innumera contra Dei voluntatem et im
ut regi mortali servaret fidem, præsumpsiss
deravit, conversus pœnituit, et percussit
suum. Quidquid videlicet carnale, quidquid
senserat in se, largo lacrymarum imbre dilu
amoris incendio amara cordis cremavit, et gr
bellum indicens, exegit a seipso per pœnit
quidquid se meminit commisisse per culpam
prius tanto amplexus est desiderio, hæc con
ad amorem Dei opportune importune prædi
temnenda, et terreni regis postposita volu
obsequiis, summum sibi conciliare Regem
sacris, jejuniis et orationibus, et sanctarum
tione lectionum, eleemosynarum quoque lib
gitione festinabat. Tot namque pauperibus n
ria vitæ, tam in cibis quam vestibus, quotid
strabat, ut licet multitudo infinita mendican
eum conflueret, ex paucitate potius eorumde
voluntate cohibendi manum, largiri cessaba
niscens illius prophetici : Dispersit, dedit p
bus, justitia ejus manet in sæculum sæculi.

Ut autem in hunc modum dispergere et p
bus dare nullam dispersio frequens parturi
piam, possessiones Ecclesiæ studiosius ret
dispersas revocare satagebat. Prædia quoq
siæ a prædecessoribus suis minus juste dor
qui vel sæcularis potentiæ favore seu affinita
conjuncti fuerant, auferre nisus est, et pr
jus Ecclesiæ reformare. Clericorum etiam
curia regis erant, cum deprehendisset in
ecclesias ac possessiones quæ ad ecclesi
jurisdictionem pertinent, tanta auctoritate
bat, et posmodum vindicabat ut sacrilegi c
Ecclesiæ invasores sociatis sibi quibusdam e
regem et omnem ejus familiam adversus s
Dei exasperent, protestantes quod regias c
dines ac donationes exinanire disposuisset, e
dum regulas canonum cleri pariter et plebi
coarctare et moderari.

Advertens quoque rex solito sibi indevotio
parere archiepiscopum, et contemptum se su
ab eo, quem supra omnes homines adamave

aulatim amaritudine, et subintrante odio, a .um secreto et consiliis suis efficit alienum. ine mora fratrum accusator, incentor odii, iæ persecutor, haud ignarus regiæ commoquippe qui perambulat terram, et circuit eam s quem devoret, et in suam redigat posses- Itaque auget odia, præparat semina discorjugiorum ministrat fomitem, et comparatis sanctum aggreditur archiepiscopum, ut vel lecore ejiciat a proposito, si adversitate victus sentiat injustitiæ, vel si in sententia perstiami illum murmure maculet, et quod peniuare non valet meritum, saltem illud minuat ıtia. Rursum vero regis animum tum per se intrinsecus inspiratione, tum extrinsecus ɔitiæ suæ ministros, contra patrem spiritua- ɔastorem animæ suæ accendit ira, armavit et lethali tandem odio induravit. Admovit s odiorum materiam, et quasi ex ratione ıtes composuit causas dissidii. Denique epiıt principes regni, regisque ministros et dos venenosis infecit afflatibus, ut videlicet archiepiscopi sancti infirmiorem faciens, et facilius obrueret, dum solus in stadio de- , cæteras quoque, dum contra divinam justigiis faverent præsumptionibus, traheret ad nem.

unt astutiæ Satanæ, hi circuitus anguis lui non lætatur nisi cum mala fecerit, et iter quo itur ad Dominum. Sed Christi miles , ac si turris erecta in Jerusalem contra Damasci, quamvis solus in certamine, non non satellitum ejus expavit assultus, concanens cum propheta : Dominus fortitudo minus firmamentum meum, et refugium st liberator meus ; et Dominus mihi adjutor, ebo quid faciat mihi homo. Præmonitus Salvatore, quoniam beati qui persecutionem ır propter justitiam, modicum æstimabat d pro justitiæ vel veritatis assertione posset vel diabolus irrogare secundum apostoli um dicentis : « Non sunt condignæ passious temporis ad futuram gloriam quæ reven nobis. » Igitur ut ad narrationis ordinem ıur, initium inimicitiarum inter sanctum ı archiepiscopum et regem, quantum crec fuit.

SUETUDINIBUS QUAS REX VOLUIT CONSCRIBERE FISCO.

lorante rege in prædio suo apud Wodstoke, e archiepiscopo et primis patriæ, inter alia quæstio de consuetudine quadam quæ in enebatur. Dabantur de hida bini solidi miegis qui vicecomitum loco comitatus servaios voluit rex conscribere fisco et reditibus associare. Cui archiepiscopus in faciem reɔens non debere eos exigi pro reditibus; nec tu, inquit, dabimus eos, domine rex, salvo

A beneplacito vestro. Sed si digne nobis servierint vicecomites, et servientes vel ministri provinciarum, et homines nostros manu tenuerint, nequaquam eis deerimus in auxilium. Rex autem ægre ferens archiepiscopi responsionem, « Per oculos Dei, ait, dabuntur pro reditu, et in scriptura regis scribentur; nec dignum est ut contradicas, cum nemo tuos contra voluntatem tuam gravere velit. » Prævidens archiepiscopus et præcavens ne per ipsius patientiam consuetudo induceretur, unde posteri gravarentur : « Per reverentiam oculorum, quos jurasti, domine mi rex, non dabuntur de tota terra mea, et de jure Ecclesiæ ne unus quidem denarius. » Siluit rex, libera pontificis objectione repercussus, sed regis indignatio non quievit, nam tacito interim de laica- B libus, quæ contra archiepiscopum minus facere viderentur, in clerum convertitur furor, et in Ecclesiæ ministros indignatio se dilatat, quorum contumelia in archiepiscopum specialiter redundaret.

DE NOVO NOCENDI GENERE ARCHIEPISCOPO.

Novo autem præmeditato nocendi genere subintroducitur contra clericum Philippum de Broii nomine ab olim consopita calumnia, siquidem de morte militis cujusdam fuerat appellatus, sed in audientia Lincolniensis episcopi cum ventilata fuisset causa ecclesiastico jure purgatur, et soluta controversia liber a parentibus clamatus est. Rursum vero minister regis, ad cujus providentiam illud pertinebat negotium, volens clericum deperire ex antiquo odio, C causam revocavit in medium, et calumniam homicidii reiteravit. Clericus autem ut vir ingenuus, dolore tactus et indignatione, conviciis vicecomitem aggressus est, qui cum regi detulisset illatam sibi a clerico contumeliam, gavisus, ut creditur, rex accepta occasione sæviendi in clericum, conceptam commotionem refudit in Philippum. Et facta quæstione de clerico in præsentia archiepiscopi, protestatur rex, quod plenaria fiet justitia et de homicidio pariter et de convicio, nec stabit penitus solutio facta. Archiepiscopus vero infra curiam suam et tuitionem Ecclesiæ clericum recepit, ut ibi pro se loquatur, et respondeat calumnianti. Missis igitur a rege episcopis aliisque ordinis utriusque, qui clericum judicarent, negat ille homicidium, asserens non D debere cogi ulterius super eo responsum reddere, nec haberi in legibus causam revocari in medium, quam purgatio solemnis terminarat, et pax inita cum adversariis sepelivit : « Quod autem regis ministrum dehonestavi, animi victus amaritudine, fateor, inquit, sed plenam pro maledicto polliceor emendationem, tantum rationis metas correptio non excedat. — Et nos, inquiunt, decernimus ut biennio maneat sub manu regis præbenda tua, et possessiones, omniaque quæ in reditibus habes ad nutum ipsius eroganda pauperibus. » Adjungunt adhuc nuntii quod nudus astaret ministro regis, laicali more, et ipsi offerret arma pro injuria, et in illius viveret subjectione ; paruit clericus judicio, lætus quidem

evasisse se, quam rex minabatur, sententiam mortis. Rex ex adverso volens hominem mortis subisse judicium, injuriam causatur fieri sibi, et curiæ suæ præjudicari, episcopos quoque detulisse personæ propter archiepiscopum, nec secundum æquitatis considerationem judicasse calumniatur, et secutus per oculos Dei, ait, jam mihi jurabitis quod justum judicium judicastis nec pepercistis viro quia clericus est. Quibus jurare paratis, nescius quid ageret, vel quo se verteret præ furore, communicato tandem consilio cum filiis Belial, qui ipsum incitabant adversus sanctum archiepiscopum, alias atque alios exstruxit machinas, et palam faciens quod corde conceperat, convocatos ad se episcopos omnes, qui adfuerant, præsente archiepiscopo et principibus regni his eos sermonibus aatuffs ait :

« Ne nobis imperantibus tepescente justitia malorum insolentia se dilatet, voluntatis meæ est, et consilii, ratio quoque id ipsum astruit, ut consuetudines et legitima quæ traditurus sum, et quæ sancivit avus meus, a vobis confirmentur, ad pacem populi custodiendam, salva ordinis vestri professione. » Respondent una voce pontifices : « Vestris legibus obtemperamus. » Quibus ille : « Legibus, ait, regni volo obediatis, et eas confirmetis, quæ ad ordinis salvationem noscuntur institui. » Rursus episcopi idem quod prius responsum reddunt. Et rex in iram conversus, ut vel minis flecteret quos prece non potuit, jurat terribiliter, nullum eis patere diffugium, omnimodis oportere. ut leges regni, quæ pro pacis custodia traditæ sunt, espicopi quoque confirment et custodiant. Addiditque quoniam tempore avi sui et priorum regum istæ quas nunc traditurus erat leges, custoditæ sunt ab archiepiscopis et episcopis quos sanctorum numero novimus sociatos, ut nec mirum nec magnum videatur episcopis, qui nunc sunt, si prædecessorum suorum et sanctorum maxime sequantur vestigia. At venerabilis archiepiscopus suspectum habens pacis nomen, ne forte lateret sub melle venenum, sciensque non esse tutum in lubrico ponere pedem, et tenebris circumfusum proximare periculo, constanter respondet regi, nullis se vellet legibus obtemperare, quæ divinis perhibentur legibus adversari, cæterisque idem dicentibus, conventus ille inimica quadam hinc inde contentione solutus est.

Luxoviensis autem episcopus volens sibi conciliare regis animum, quem aliquandiu infensum habuit, de transmarinis ad regem per idem tempus advenit; pace vero redintegrata probans quo spiritu ductus est, loquitur placentia regi potius quam utilia, materiam ministrat decipiendi fratrem, vincendi archiepiscopum, modum describens quo id compendiosius efficeretur. » Domine, inquit, ut archiepiscopus a conceptu cordis sui facile reflectatur, prius episcoporum aliqui revocentur, qui vestras foveant partes et instituta confirment, et sic demum illius infirmata pertinacia, levare manum solus contra multitudinem non audebit, dum enim coepiscoporum constantia

A roboratur et fulcitur assensu, invincibilis p
rat. » Factum est ut suggessit.

Tres statim de numero episcoporum absq
vel gladio, sine grandi ac gravi congressu ca
inermes, imo quod verius est, ipsi projectis
ram armis bellicis hosti dedere manus, et q
properando scribit dominus papa, quasi arie
habentes cornua, abierunt absque fortitud
faciem subsequentis. Fuerunt autem qui
fuerant in partem regis, Cicestrensis episc
larius, Rogerius Eboracensis, et episcopus
niensis. Ab his error regis, etsi non initiu
firmamentum tamen non mediocre et incre
sumpsisse creditur. Ab his ergo disseminata
zania, creverunt semina nequam horum ind
B cordibus cæterorum ; promittunt itaque obse
se regias consuetudines, ut cæterorum nemo
idem facere, quod ab his qui inter cæteros
bant initiatum est. Spondet rex quod non q
citra ordinem quidquam ; ut horum securi
inclinaret, quod absque cunctatione factum
rum igitur non consiliis sed insidiis et fall
matus, rex acrius insurgit in archiepiscop
quidem et ipsi tanquam gladium exacuerun
adversus Christum Domini, de pharetra ma
nenata in illum spicula contorquentes, et nu
nunc blanditiis pulsantes pectus validum
ficerent innocentem. Unde et prænominatus
primo quidem familiariter monet sanctum
mini sui regis consentiat voluntati, et confi
C ges, priorem illi promittens amicitiam et d
cum fieri regis, ut ante. Sanctus autem a
scopus ad hoc ait : « Me nunquam perver
me latet dominum Eboracensem et te, frate
manus dedisse regiis traditionibus, ut exemp
alii subsequantur, sed certus esto quoniam i
conaris me vestri reatus participio maculare.
durius aggreditur sanctum, « Quid, inquiens
monibus domini nostri regis intelligitis, ut e
et nos ? spondet rex quoniam nihil quære
ordinem dedeceat, et quis aliud audeat suspic
et invitum te faciet observare statuta regni
cuerit, dum subjectionis jure sub illius p
vivis. » Archiepiscopus autem : « Vos, ait,
si expediat adimplere quæ spopondistis : e
D ratione consentio. »

Veniens interea de transmarinis vir quida
apud omnes æstimationis, tunc quidem abbas
mosyna missum se a domino papa Alexandr
et apices secum deferebat, asseruit. Forn
litterarum erat ut archiepiscopus regis co
voluntati, et sic sociarentur in pace. Abba
in periculo ordinis monet ut quod domin
mandavit hoc faciat, et ipse in culpa sit, si i
archiepiscopus oberraverit; tantum paci co
Litteras quoque cardinalium abbas habuit, i
mandabant securitatem accepisse a rege, qu
quærat aliud ab archiepiscopo, nisi ut verbo
statutis assentiat quæ traditurus est, quaten

raretur coram potentibus regni cum simul at nec contra ordinem suum exigerentur ab eo suetudini consentire. Adjunxit etiam abbas sicut potens in persuadendo, regem nullatenus velle , nec decere, annuat ille regi et pax erit, regque illi subjicietur ut ante, et omnia quæ regis illius erunt, nec veniet in memoriam omnis illa notio. » Cæterum vestram, inquit, personam supra omnes homines honoravit, et tu ei quanta unquam fidelitate servisti. Proinde ne per debuit sumpsisse fomentum, per te solvatur ulum dilectionis, et ne quod tantis comparasti ribus tantaque devotione, commotione brevi deat. » Quid plura? non cessavit abbas usque dum suasibilibus humanæ qua pollebat sapientiæ verseductum archiepiscopum secum duxit ad regem; quippe creditum est viro, qui tantæ videbatur ritatis. Instante igitur abbate cum cæteris, qui em convenerant, promittit archiepiscopus regi avitas consuetudines in fide servabit, nihil de terius auditurum se confidens, ut promissum t, nec dolum suspicatus post factam securitatem audiens rex: « Ut sponsioni, inquit, tuæ fidem is dignum est ut publica audientia hæc fatearis, ersis siquidem notum est, in quantis mihi cons extiteris, publicis regni legibus contradicens. nc convocemus ad diem certum ego quidem nates et primos regni, tu vero episcopos et m; ut te coram multitudine consentiente, cæum nemo legibus nostris audeat refragari. » r castro regio Clarenduna coacto solemni concipositis capitulis tenendarum consuetudinum, r facta sponsione rex archiepiscopum convenit. , inquiens, ut secundum pactionem publice prois quod pollicitus es. Sanctus vero archiepiscopœnitentia ductus, quod tenere consuetudinem esserit, sub qua certum est Ecclesiæ libertatem ilitari, graviter ingemuit pro sponsione. Et conans non levem hac occasione confusionem ecasticæ paci emergere, elegit incidere in manus inum et regis motum incurrere, quam derelin e legem Dei; nec minas metuit cujusquam hoim, quo magis a recto tramite deviaret, postquam oc lapsu resipuit. Adnimavertit nimirum vir tus hoc esse studium regis et molitionem, ut siæ libertas in jus regium redigeretur. Et ut n fiat hoc fuisse consilium regis et voluntatem, ntum capitula tunc factæ et traditæ constitus huic operi inseruimus, quorum auctoritatem tus ipse in epistola sua condemnavit. Sunt auhæc.

Quod non appelletur ad sedem apostolicam sicentia regis.

Quod non liceat archiepiscopo et episcopo exire gno, et venire ad vocationem domini papæ sine ntia regis.

Quod non liceat episcopo excommunicare ali qui teneat de rege in capite, sine licentia regis, vel terram illius vel officialium suorum sub interdicto ponere.

4. *Quod non liceat episcopo coercere aliquem de perjurio vel læsa fide.*

5. *Quod clerici trahantur ad sæcularia judicia.*

6. *Quod laici, seu rex, seu alii, tractent causas de decimis vel ecclesiis.*

Viderint hi qui adhuc hodie nimis pertinaciter restitisse regi calumniantur sanctum archiepiscopum, si justum fuit inter hæc et multa in hunc modum patientiam exhibuisse, et non magis illud exclamasse propheticum: « Zelus domus tuæ comedit me; » legerat profecto, quoniam qui consentit peccantibus et alium peccantem defendit, maledictus erit apud Deum et homines, corripieturque correptione severissima. Rex vero postquam vidit archiepiscopum pœnitere de promissis, et ab eo quod pepigerat resilire, seipsum ultra non ferens, præ nimia indignatione, minas jaculatur inordinatas, quod ipsorum videlicet curvabit cervices, et si facultas non defuerit extollentiam conquassabit. Sed nec minæ nec monita sanctum a sententia deducere, nec regiæ poterant humiliare voluntati, pulsatur tamen, ut quandoque vel tædio victus consentiat.

Duo siquidem ex his qui ipsum utcunque sequebantur adhuc, Salesbiriensis scilicet et Norvicensis episcopi in multa anxietate et mærore supplicant, ipsorum causæ compatiatur archiepiscopus. « Tanta, inquiunt, in nos innovato vestri causa antiquo odio regis indignatio inflammatur, ut in periculum nostri capitis tota hæc convertatur malitia, nisi hodie pacem feceris. » Idem hortantur qui de consilio regis erant consules duo, ut scilicet provideat sibi, misereatur Ecclesiæ, et de suis curam habeat. Adjungunt, terrentes quoniam nisi in ea die pacem faceret cum rege, in tantum se et tam inauditum prolapsuros fore piaculum, ut rex et regnum universum quasi gens sine consilio ut sine lege ab omnibus in circuitu subsannarentur. Sanctus vero archiepiscopus quasi miles invictus inter medios hostium cuneos festinans ad palmam, quem preces non moverant, nec minis cedere dignabatur, sed quoniam omnia in bonum cooperantur electis, iste tentandus erat adhuc ut post lapsum fortius insurgeret in adversarium.

Duo igitur milites Templi, magni ambo nominis, nec animi virtute, ut creditur, inferiores, videntes iram regis implacabilem fore, si regiæ voluntati non consentiat archiepiscopus, ipsum iisdem quibus anteriores; conveniunt verbis dicentes: « Quandiu sic agis, domine, quod Ecclesiæ, sanctæ, quam regendam suscepisti, non compateris? da honorem regiæ majestati, et sopitis irarum stimulis unum eritis sicut a principio; sin alias, gravi clerum et Ecclesiam universam ac lacrymabili exposuisti jacturæ. » Securos præterea et certificatos se astruunt, quod nihil exigit rex, quod archiepiscopum dedeceat vel contra ordinem sit, et quod ita futurum sit se consentiat, seipsos suamque legalitatem audacter interponunt. Denique ne incredulus existat promissis, conce-

duntut ipsi sine remedio et fine pereant si sit in conscientia regis fallacia aliqua sive dolus contra archiepiscopum, nisi ut in publica tantum audientia honoretur, et coram cunctis concedat quod contradixit. Asserunt regem nullo modo velle vinci, ne vilior appareret, et cæteri regis scita audacius præterirent quibus archiepiscopum cognoscerent refragari. Sanctus vero archiepiscopus fratrum lacrymis, quos veritatis ac fidei noverat æmulatores, non modice motus, et e regione sanctam Ecclesiam considerans præcipitio proximare, si non regis animum leniret assensus: « Vestris, inquit, cedo consiliis, et regis annuo voluntati. » Et spopondit cunctis audientibus quod in fide bona servaret leges et consuetudines regni. Rex confestim quasi rapto hoc sermone ex ore archiepiscopi: « Audistis, inquit, quid archiepiscopus sui gratia spoponderit, volo ut aliis episcopis injungat quod ipse concessit. — Concedo, » ait. Nec mora in medium assensere omnes. Rex igitur dicto ad archiepiscopum: « Semper mihi adversarius es, » ad optimates consequenter et consiliarios sic locutus, adjunxit: « Tenentes episcoporum sponsionem super legum regni custodia, provida tractemus examinatione negotium, ne quando opus sit de legibus inter nos iterare sermonem. Cum summa itaque diligentia leges avi mei Henrici regis recordatæ et conscriptæ puplice coram omnibus recitentur, ne novum aliquid tradidisse quisquam nobis præsumat imponere. » Consummato autem negotio secundum regis edictum: « Volo, ait, ut sigillo archiepiscopi signetur hoc scriptum et confirmetur. » Sanctus vero archiepiscopus tum primo dolum, quem fuerat suspicatus, advertens interposita fide quam Deo debuit: « Non hoc fiet, respondit, quandiu in hoc vasculo spirat hæc anima. » Nam domestici regis, dato consentiendi consilio, securum fecerant archiepiscopum, quod numquam scriberentur leges, numquam illarum fieret recordatio, si eum verbo tantum in audientia procerum honorasset, et quia rex ex toto cederet voluntati archiepiscopi, et omnis utrinque malevolentia conquiesceret. Nunc ficta se pactione seductum videns, ad animam usque tristabatur, et cautius providere sibi in posterum deliberabat. Rex autem et consiliarii, aliud schema excogitantes, partito instar chirographi scripto prænominato medium archiepiscopo contradunt. Quod accipiens invitus quidem, sed defensionis intuitu, suis ista locutus est: « Scio, inquiens, damnandum fore quod fecimus, si non opus reprobum sana intentio excusaret; hinc maxime illorum experiemur fallaciam, patebunt doli, et laquei nudabuntur, ut amodo frustra expandant rete suum coram oculis pennatorum, hactenus quidem funes extenderunt in laqueum, ut nos præcipitarent, sed nunc omnis illorum detegitur fraus, ut facile jam caveamus. »

Soluto tandem in hunc modum consilio, abiit vir sanctus in viam suam, tristis quidem et iratus supramodum sibi, quod tam enormi malitiæ consensum dedit. Nam regi quidem et ex parte paruit, et

A regis tamen irreparabiliter animum amisit. Errorem autem nequaquam passus impune præterire, seipsum ab officio missæ suspendit, et tenuit in sententia quousque a domino papa absolveretur. Interea Ebrensis episcopus de transmarinis ad regem venit ut regi archiepiscopum reconciliaret. Rex autem cum interminatione «: Verba, inquit, sunt: omnibus inde diebus quoad vixerimus ambo, loqui poteris, nex pax erit ulla, nisi a papa impetret archiepiscopus, ut sigillo suo leges regni mei consignet et sanciat autoritate. » Instante episcopo, per eumdem scripsit sanctus archiepiscopus domino papæ ut dignaretur sua auctoritate et sigilli impressione regias traditiones confirmare. Papa vero perpendens illico quod hanc petitionem archiepiscopus summa B constrictus necessitate fecisset, scriptum cum indignatione quadam a se repulit et reprobavit. Quo cognito, rex ægre ferens irritum fieri consilium suum, ira vehementiori inflammatur in archiepiscopum, totum illi ascribens quod abusionibus suis dominus papa non consentisset.

Ab illo ergo die convocat consiliatores qui loquuntur quod libeat magis quam quod deceat, multiplicat ingenia et instaurat machinas, nec curæ fuit quo id fieret modo, tantum archiepiscopi curvaret constantiam et minueret auctoritatem. Hoc autem sensere domestici, ut si Eboracensi archiepiscopo posset impetrare a papa regni legationem, facile dominum Cantuariensem hoc modo quassaret. Transmissis ad papam duobus clericis, multa instantia C laboratum est ut effectum consequeretur voluntas regis, sed hoc post alia legatis responsum est, quoniam Elboracencis inferioris omni tempore fuerit dignitatis et auctoritatis quam Cantuariensis Ecclesia; et « Erit, adjunxit, quoad vixero. » Referunt nuntii protestantes quia nisi regem postulata legatione placasset, archiepiscopus capitis sententia puniretur. Et papa quidem, hoc audiens ex animo suspiravit Considerans autem, ut vir sapientissimus, leviori nonnunquam consentiendum noxæ, ut perfecte gravior evitetur, legationem quidem transmittit regi, sed penitus potestatem interdicit gravandi quemquam sive promovendi Eboracensem contra dominum Cantuariensem. Instabant nuntii affirmantes non esse in conscientia regis hac occasione velle gra- D vare quemquam, sed ut hac permissione contradicentem humiliet archiepiscopum, et devotiorem efficiat regiæ majestati. Super omnia autem ne in regis injuriam infames ordinatorum ausus actionesque insolescant, cum regit perspexerint non deesse facultatem gravandi archiepiscopum, sub cujus tuitione clerici temerare leges publicas non verentur. Sed nuntii aliam quam dictum est nulla ratione poterant extorquere legationem, quam tamen in publicis conventibus ostendens, divulgari fecit potestatem obtinuisse se a domino papa, qua posset archiepiscopi præsumptiones refrenare, cum, sicut dictum est, omnem cum permissa legatione nocendi sive promovendi aliquem auctoritas apostolica potestatem ade-

inc sane cum nec ratione nec quasi apos- A ictoritate gravare posset archiepiscopum in persona, in subjectis persequitur, et vultu quod animo gerebat odium lethale prætennis fecit, quod opere non valebat; ordinatos iam Dei quacunque potuit occasione, ut scopum irritaret, opprimere non cessavit. habuerit lites, quantas pertulerit a rege et s regiis injurias pro defensione ecclesiasticæ s, quantas ab invasoribus rerum Ecclesiæ ısione regiæ commotionis contumelias pasomittimus enarrare.

t ordinatorum inordinati mores inter regem piscopum auxere malitiam, qui solito abunper idem tempus apparebant publicis irretiti ius, quos regis consilium et voluntas decre- B icis regni legibus debere subjici, sed archiıs libera auctoritate reclamavit. Voluntas o regis erat ut secundum leges quas avitas it, ordinati in furto, homicidio, vel etiam ne deprehensi, primo quidem ordinibus expostmodum privationi membrorum pro modo aderentur; fiebatque lethale spectaculum dum omnibus sæculis. Cerneres de ordine tum, diaconorum, et inferioris gradus, trahi ilia, ibi contra sacros canones a laicis condos morti, sive membrorum contumelia deos, sive in carcere regis miserabiliter retru-

Sed sanctus archiepiscopus dolens conservs, pro quibus Christus mortuus est, tantis indignitatibus, et in hoc considerans liber- C cclesiæ deperire, ipsorum in se suscepit miausam egit, et pro ipsis quibus potuit viriignavit. Spondet regi quod in curia ecclesiæ icis respondebit, et juri eos exhibebit pro que calumnia. Rex autem perseverans in sensserit neminem eorum qui in custodia sunt rum, nisi degradati et tortoribus traditi pœolverint quas meruerant. Econtra vero aropus, quia non sic erit, respondit: «Nunquam, adabo, nunquam Dei ministros laicali justionam, peccantes secundum Dei leges et Pacreta corripiam, nec quantum in me est, dignitates, quas per tot sæcula ad nos usque um transmisit auctoritas, deperire permit-

itaque secundum quod mente tractaverat, D os comprimere nequaquam liceret regi, renichiepiscopo, his sermonibus conquestus ad es causam suam contra archiepiscopum al- «Juravi quod justitiam et pacem tenerem in commisso mihi, dispositione divina, eosque iste viverent justo judicio secundum merita inare, et id quidem hactenus feci, facerem viribus, si non archiepiscopus nos et regnum tinacia perturbaret; auctoritate namque sua t homicidas, tuetur fures et sacrilegos, et ad gientes suscipit inimicos justitiæ, pacem præis, qui regni pacem confundunt. Et quidem juste clericos insequimur, quibus in omni scelere et flagitiis nequiores vix quisquam invenietur, si diligenter attendatur, unde et ad majorem contemptum de custodia publica, de carceribus reos extrahit et absolvit, et sub interdicto Christianitatis curiæ meæ subducit, ne debita in eos exerceatur justitia. Denique quid nos, quid regnum universum valet, si justitiæ leges deperierint? pereunt plane si pepercero. Sed nec parcam si prævaricati fuerint. Clerici et comprehensi tradantur mox justitiæ exactoribus, et ordinibus privati secundum leges justitiæ pœnis subjaceant.» Addidit quoque quomodo avus suus suo in tempore secundum communes regni leges corripuit ordinatos, quando et sancti fuerant archiepiscopi pariter et episcopi: «Eapropter prædico, inquit, malo suo et confusioni fore, si his archiepiscopus contradixerit, quæ tot sanctos patienter portasse cognovimus.» Quo dicto, cum ira et indignatione nimia sanctus archiepiscopus nihil subtrahens veritati consequenter ad regis objectionem respondit: «Si placuisset, domine rex, emendatius dixisses, nam ego nec homicidas nec fures tueri soleo, sed persequi. Verum nefas duxi et pro crimine reputo, mancipatos divino cultui laicis legibus ad contemptum sanctæ matris Ecclesiæ condemnari, ordinum videlicet privatione confundi et corporaliter perire. Nulla hoc docuit lex, nec ratio consentit ut simplex prævaricatio duplicem sustineat ultionem, nulla me ratio ab hac sententia revocabit. Cum prolapsi fuerint, et in lethali crimine comprehensi, tali conditione priventur ordinibus, ut deinceps a membrorum læsione immunes maneant; si post degradationem ad suum vomitum denuo revertuntur, vivi si placet absorbeantur, affigantur patibulis et inaudita mulctentur pœna.

«Quod asseritur avum vestrum vel alium quemlibet in clericorum necem sævisse, subita quadam præsumptione et semel id factum fuisse cognovimus; sed incongruum valde est, ab his sumi exempla justitiæ, qui quidquid propria elegerant libertate, pro legibus affirmabant. Denique cum in regem descripsisset Salomonem sanctus David, contra regis propositum coronando et consecrando Adoniæ interfuit sacerdos Abiathar, pro quo schismate et temerario ausu suspensum quidem ab officio, pristina ac paterna legimus dignitate privari, sed membrorum nequaquam pertulisse jacturam. Indignum proinde videtur ut pro simplici commisso duplicem judex homo exigat ultionem, cum judex omnium Dominus neminem, ut scriptum est, «bis judicet in idipsum.» Sed et quæ poterit unquam ordinato vehementior irrogari confusio, quam si fuerit degradatus? nullum ei majus infertur opprobrium. Igitur cum ad hoc divina dispensatione assumptus sim, ut meo patrocinio et tuitione Ecclesiam Dei protegam et ordinatos, ab hoc proposito non me nisi mors separabit.» Viso itaque quod immobilis staret archiepiscopus in sententia, ut nec regiis in aliquo præsumptionibus acquiesceret, nec ordinatos sineret tractari cum de-

decore, rex totus incanduit ira, et rupto tandem silentio in hæc verba prorupit: « Humiliabo, inquiens, superbiam archiepiscopi et ibi merito pertinaciæ consumam, unde ad tantum fastigium sublimavi.»

Plura sub hac lite tempora transierunt, conante quidem rege ad conculcationem ecclesiasticæ libertatis archiepiscopum a sententia revocare, archiepiscopo econtra pro defensione cleri modis omnibus repugnante. Et revera jam solus id agere visus est, episcoporum destitutus consortio ; qui omnes pene abeuntes retro regem secuti sunt, et qui remansisse credebantur, compressit timor regis ne libere loquerentur mala quæ fiebant, et sic solum in certamine reliquerunt, et sine solatio, sed humano ; nam solus esse non potuit, cum quo justitia dimicavit. Cæteri vero gloriam hominum diligentes non Dei, dum terga verterent viso præliorum apparatu, hostibus auxere virtutem et cornu dederunt peccatori, gladium quippe verbi Dei nudare formidantes illic trepidaverunt timore, ubi non fuit timor. Sed Deus quoque dissipabit ossa eorum qui hominibus placent, quia qui hominibus placere volunt Christi servi non sunt. Cur autem archiepiscopum destituerint, dominus papa causam aperit, scribens ad episcopos quia scilicet majorem homini quam Deo reverentiam exhibebant. Viderint ipsi quid dicturi, quid acturi sint in judicio Dei, qui regi loquentes placentia, faventes errori ipsum faciunt deviare, quem præsertim corripere conveniret, ne ejus exemplo audacius cæteri deliquissent, quando autem vel errare se crederet, cum uno tantum reclamante, universitas aliorum consensisset errori, et factus est secundum prophetam, « sicut populus sic sacerdos ? » Quinimo ad sui ordinis contumeliam solus episcoporum consensus sufficeret, si non insuper adversus virum Dei consiliis nequam regis animum armavissent.

DE CONSPIRATIONE EPISCOPORUM CONTRA ARCHIEPISCOPUM.

Sanctus igitur archiepiscopus considerans episcopos unanimi pene omnes contra se conspirasse consensu, nec regis indignationem ulla posse ratione leniri, nec in his omnibus aliquod pacis apparere vestigium, suam ad tempus præsentiam subtrahere deliberavit, videlicet ut eo subtracto qui materiam commotionis ministrasse creditur, dum regis usurpationibus non faveret, rex saltem desolatæ Ecclesiæ compateretur. Simul et alia causa egrediendum patria decrevit ut auctoritate et auxilio domini papæ, quem adire disposuit, oppresso regi in aliquo subveniret. Assumptis itaque paucis secum navem conscendit, et primo quidem prospere spirantibus auris, cum jam ducerentur in altum, nautæ mutuo loquebantur dicentes : « Quid agimus, transportantes de regno inimicum regis ? insipienter operamur ; nos et tota nostra progenies perpetua proscriptione exhæredabimur. » Ad archiepiscopum quoque locuti affirmant quia in tali vento nemo posset applicare quo jusserat, tum

A ille placide satis respondit : « Si etiam vent posito nostro contrarii sunt, Domini volunta et vos portum tenete quem dominus assignab statim in Angliam reduxere. Sanctus vero gnovit postea et suis confessus est, nec dum voluntatis Dei ut tunc transfretasset, adhı certamen grave reservatum et tentationes pei transiret ut probatior appareret ; quod factuı Rex autem, audito quod navem conscendiss chiepiscopus, tristis mansit et anxius, donec sum cognovit, timuit namque vehementer ne illo ad dominum papam, regnum sub inte maneret.

DE CONCILIO NORTHAMTONIÆ.

Castro igitur Northamtonia solemne sta
B celebrare concilium, omnes qui de rege tener capite, mandari fecit ; citatus est et archiepisc Ante illud sane concilium quidam de dom regis et potens apud regem, clamabat in curia episcopi possessionem, quæ de jure Ecclesiæ ab antiquo ; cum autem, reclamante justitia, c niam suam miles prosequi non valebat, regi tium intimavit conquestus quod jus suum episcopus injusto tulisset judicio, et falsam curiam archiepiscopi, et in regis injuriam r dasse juratione interposita derogavit. Rex qui occasiones quærebat adversus archiepisco mandavit ut occurreret militi responsurus d lentia ; qui cum adesse non posset gravi ret infirmitate, missis qui regi responderent, ex
C vit diem. Rex vero penitus nullam excusati suscipiens, ipsum publicam audientiam sub gisse suspicatus est, hac igitur causa quantu negotii superficiem spectat, sanctus præsul Nor toniam, quasi super his judicandus, ante tril Cæsaris citatus est. Re autem vera et intent ut ex fine colligitur actionis, quatenus pı lacessitus et a sententia deductus, vel regi coı tiat super legum regni susceptione et custodia si pertinacius resistat, sententiam accipiat da tionis. Adfuit igitur, ut dictum est, et inconti regem adiit submissius, orans ut pro com utrorumque commodo et salute, dominum pa adeundi licentiam dignaretur concedere, qua p latione rex in iram versus respondit, quod ne
D quam sicut speravit abiret : « Prius, inquit, re surus es quod ad meam citationem supers venire. » Ad quem archiepiscopus : « Non sic loquatur dominus meus, morbus detinuit et e savit. » Sed nec humili rex excusatione deli nec morbo, jubet ocius judicium fieri et de quæ sententia feriatur pro contemptu. Judi quingentas libras dandas esse regi in satisfacti supersessionis. Recitato judicio sanctus ingeı videns in loco judicii iniquitatem. Conanti a contradicere judicio, reclamatur ab omnibus, geriturque ut ira postposita in hoc saltem stı placere sibi regis animum. Annuit tandem sperans via finiri posse motam controversiam

lare obsides qui respondeant pro pacta pecu- A
luibus inventis, revocatur in medium causa
ı unde contentio orta est. Videns sanctus quia
ionen quærerent, unde illum in aliquo accu-
t, asserit cum summa libertate, quod nemini
espondere habeat extra curiam Ecclesiæ,cum
ıquam miles probare potuerit quod in curia
piscopi quidquam sibi contra justitiam judi-
ı sit, juratio siquidem qua falsare nisus est
um Ecclesiæ, nec usitata fuit, nec legitima;
intulit quod nulla cogeretur ratione extra
m suam super hoc negotio respondere. Et
quidem,qui sanctum archiepiscopum gravare
imuit, et manum mittere in christum Domini,
n anno amissis duobus filiis quos disposuit de
siæ patrimonio hæredare, ipse quoque vitam B
dit et possessionem,
: autem, ut vidit hæc ad archiepiscopi accu-
ıem non proficere, alia excogitavit. Jubet ut
ıem reddat archiepiscopus eorum quæ tempo-
ıcellariæ custodienda suscepit, et qualiter et in
:s ea dispensaverit non cunctetur edicere.
ıtus primo archiepiscopus inopinatæ quæstionis
ıte, respondet tandem non decere talia revo-
n causam, quæ pridem absolutione solemni
at terminata. Jurat ille oculos Videntis omnia,
e se velle pro omnibus his rationem in cra-
Causante archiepiscopo induciarum angustias
ente nec legitimum esse nec rationi consenta-
, ut sub tanta celeritate pro tali negotio respon-
r, jurat iterum rex, sicut ante, quod nulla fiet C
atio, nec longiores dabuntur induciæ, sed in
no respondebit. Sanctus igitur, expensa in
s die et jam advesperascente, receptus hospitio
ıvi mox tactus dolore splenis, lecto decubuit,
mque sine cibo et insomnem ducens, misera-
coctus dolore vix diem præstolatus est. Solebat
nodo vexari, sed nunc anxius solito, turbato
um sanguine post iras diurnas et litigia.
sunt ministri regis, qui sanctum urgerent ad
lium; excusat ille, prætendit morbum, et indi-
anxietatis sudorem ostendit; ad curiam se itu-
cum transierit vehementia ægritudinis, polli-
. Jurat rex terribiliter. Venire illum oportet,
erit excusatio; quantoque anxius querebatur
episcopus, eo plures rex nuntios misit qui D
n curiæ præsentarent. Suspicatus denique ne
affectata esset infirmatas ut audientiam decli-
;, duos mittit de nobilioribus et primis regni,
ılem Leyecestriæ et Cornubiæ, qui renuntiarent
ne simulationis suæ archiepiscopus tempus
tur redimere. Astant comites viro sancto,
ıt oportere eum absque mora et excusatione
e præsentari. Sanctus vero quantis premeretur
ıstiis indicavit. Urgent comites, ille supplicat,
adjurans per nomen Salvatoris, ut vel illius
concedantur induciæ: « Cras, inquit, vita co-
auditurus quid domino regi placeat, vel in
portatus assistam. » Datis induciis, ea tamen

conditione quam sanctus interposuit, comites reversi sunt. Die eodem dictum est ei pro certo quosdam ex regalibus in ejus necem conspirasse, et a rege prælocutum fuisse, quod si ad curiam iret, vel capite plecteretur vel redigeretur in carcerem. Expavit pro tristi nuntio, et toto contremuit corpore, ut postea confessus est, minus quidem mortem quam vincula metuens, ne videlicet libertas loquendi pro causa Ecclesiæ adimeretur, et hoc non solum tunc sed et semper timuisse eum certum est. Confessus vero timorum suum religioso ac timenti Deum, admonitus est, ut mane processurus ad curiam in honorem beati martyris Stephani hostiam salutarem offerat Salvatori, ne die illo noceret illi inimici malitia. Paruit ille, et expletis cum multa devotione et lacrymis salutaribus sacramentis, stolam sanctam circumdans humeris, sub habitu tamen exteriori, dextram sanctæ crucis vexillo munivit, crucem propriis manibus bajulans, ne a se passionis suæ elongaretur exemplum.

DE INGRESSIONE ARCHIEPISCOPI.

Martyr ergo nobilis solo Deo comitatus ingreditur ubi consedere pontifices et ex principibus nonnulli, rege residente cum domesticis in interiore conclavi, nam ea die sese mutuo non viderunt rex et archiepiscopus. Ingressus itaque sella remotiore consedit crucem tenens. Ad quem Londoniensis episcopus accedens, hortatur ut crucem deponat, ne quasi nudato ense videatur super dominum regem intrasse: « Hoc, inquit, modo accenditur ira, discordia cumulatur, et exasperatur regis animus: » cui cum persuadere non posset verbis, vi crucem extorsisset ei de manu, si non utrisque manibus vi similiter eam vir Domini detineret. Eboracensis quoque, eadem repetens quæ a superiore objecta sunt, hortatur et ipse ut crucem deponat: « Tu, inquit, ingrederis armatus super dominum regem, sed certus esto quod dure incidit ensis regius, et jam contra te exsertus est, si non consultius egeris. » Tunc sanctus archiepiscopus humili usus affatus, ne daretur occasio insidiantibus: « Scio, ait, quod regis incidit gladius, sed carnem; nam crux ipsam pertransit animam, et spirituales transverberat potestates; absit a me quod objicitis! ne quando gladium portem contra dominum regem: crux enim pacem portat, non gladium, quæ in cœlis sunt, et quæ in terra pacificans, et ego pacem volo, nec crucem dimitto. »

Decrevit autem rex revocare in medium criminationes quæ superius motæ sunt contra clericos, ut inde archiepiscopum accusaret; sed proceres dehortati sunt, ne forte si adversus ordinatos calumnia moveretur, episcopi cum archiepiscopo suos singuli tuerentur: « Alia, inquiunt, quæstio proponenda quæ specialiter ad archiepiscopum respicere videatur. » Interim nuntiatur viro sancto ab his qui consilio regis interfuerant, quod nisi consulat sibi, eadem die vel plecteretur capite vel in carcerem et vincula retruderetur, sicut hesterno audierat. At venerabi-

lis archiepiscopus pro se quidem intrepidus, sollicitus autem et anxius pro causa desolatæ Ecclesiæ et pauperum Christi, quibus qualemcunque videbatur protectionis umbram obtendere, si quod illi pateret evadendi refugium attentuis consideravit, et paululum deliberans, cum neminem prorsus videret, qui verbum loqueretur, quo regis erga ipsum defervesceret furor, stantibus circa se episcopis et proceribus, sedem apostolicam appellavit, quod solum videbatur reis esse remedium: « Nam hæc curia, adjunxit, qualiter Ecclesia gravetur inquirit. » Stupentibus illis ad subitam appellationem et frementibus in eum, Londoniensis, stimulante, ut creditur, conscientia, ut sibi remittatur appellatio, deprecatur. Ad quem sanctus archiepiscopus: « Nec te, inquit, absolvo nec quempiam cæterorum, sed in vi obediendiæ ex auctoritate Dei et domini papæ injungo omnibus in commune, ut plenariam justitiam exigatis de homine qui in me manum miserit, quicunque fuerit ille. » Et adjungens imperavit sub anathemate et in periculo ordinis et animæ ipsorum ne parcerent. Wintoniensis vero, commotis omnibus pro illata appellationis sententia, volens paci consulere. timensque lethale quiddam oriri circa archiepiscopum, his eum verbis adhortatus est. « Redde igitur archiepiscopatum, ait, in manum et misericordiam regis, si forte hoc modo adversum vos et nos pariter vestri causa regis indignatio detumescat, aliter vero mortiferum video tumultum, nec ullum paci locum vel concordiæ reservari. » Ille contra cum interminabili juratione protestatur quia nunquam archiepiscopatum redderet, donnec ipse tenere potuerit: « Non ea, inquit, conditione suscepi ut reddam, sed ut pro eo meipsum impendam. » Exhinc nonnulli pontificum perpendentes quod necem archiepiscopi moliretur et maturaret consilium regis, tristes turbatique et præsertim pro facta appellatione, qualiter ipsum eriperent de manu regis et præsenti periculo collocuti sunt, et idcirco quos malitiæ ministros noverant exstitisse a principio et incentores discordiæ, Eboracensem videlicet, Londoniensem, Cicestrensem (necdum enim Salesbiriensem prænominati duo sociaverant sibi), his sermonibus allocuti sunt. « Novit universitas vestra quod ab initio ordinationis archiepiscopum fueritis insecuti, neque enim inter vos integer unquam fuerit amor vel societas; nunc ergo si, tacentibus vobis, occidatur, ad vestram specialiter infamiam respicit et opprobrium rex quoque perennem portabit maculam, universi nos ordinis et officii suspendium irreparabile sustinebimus. » Denique communicato invicem consilio idem omnes sensere, ut si permittente rege, contra archiepiscopum appellarent præsentiam domini papæ, hac ipsum arte a præsenti liberarent periculo et a sede depositum perpetuo silentio condemnarent. Adeunt regem ut sui ipsius et ipsorum necnon et totius regni misereatur, ne tanto ac tali facto, ipse et tota ipsius posteritas violetur opprobrio sempiterno. « Nostræ, inquiunt, committatur curæ ac sol-

A licitudini hæc causa archiepiscopi, ipsum vestı humiliabimus voluntati, sempiternum illi de c tero silentium imponentes. » Annuit rex media co ditione tali; pontifices nil cunctati, astantes archiep scopo, præsentiam domini papæ appellabant et ip quod jubente eo regias traditiones pro lege tenend susceperint et confirmaverint quas ipse post facta sponsoniem contrarias ecclesiasticis institutis con batur astruere. Sanctus vero archiepiscopus læt quidem appellationem amplectitur, nihil æque de derans quam ut audientia concederetur. Sed adh instabat commotio regis, et intantum exacueru illum membra Zabuli, consiliarii nequam, ut miss militibus mandaret, ut rationem redderet incont nenti triginta millium librarum quas tempore ca
B cellariæ suæ, absque conscientia regis et eorum q super negotia regni fuerant, profligavit. Vir aute Domini libere quidem respondit ad hæc, nequaqua decere super his facere quæstionem, quæ, teste p pulo, legitime terminata sunt: « Electus, inquit, a hunc honorem ex ore domini mei regis, liberum m ab omni exactione in posterum clamavit potesta publica, quod nec vobis excidisse debet, sed ne latet dominum meum quod in regni negotiis et ob sequiis illius universa expenderim, si dignatur ad vertere, unde et hinc in causam ingredi nulla m constringit ratio. »

Audita responsione hac, rex in iram versus e more suo Dei oculos protestatus: « Homo, inquit, meus est et subjectionem debet, et mihi rationem
C non reddet? amplas de meo hæreditates habet e respondere contemnit; decernatur ocius cui subjaceat sententiæ pro contemptu. — Non hinc, aiunt, tantum judicandus est; nam gravior ejus præsumptio contemptusque intolerabilior est, quod curiam Domini sui falsitatis arguere contendit dum alterius interpellat judicium. » Et quidam de ordine episcoporum, qui hic nominandi non sunt, huic feruntur interfuisse consilio. Itur ad judicium, ubi justitia locum non habuit, ubi justus opprimitur, condemnatur innocens, addicitur æquitatis amator nemine resistente seu contradicente. Quid familia Pilati, quid milites Herodis, quid Neronis malitia nequius excogitavit? Nihil hic legi, nihil relinquitur æquitati. Denique ut libera daretur delinquendi
D licentia, nemine reclamante decretum est, ut redactus in vincula, in carcerem retrudatur velut perturbator et proditor communis pacis.

DE DUOBUS CONSULIBUS.

Mittuntur mox consules duo, qui in superioribus jam tertio nominati sunt ad virum Dei venisse, qui ex ore regis et principum datam sententiam archiepiscopo recitarent. Sanctus vero archiepiscopus cum a multis et super multis causis impeteretur, ne stans sacerdotis personam inhonoraret, residendo, quod ei divinitus inspiratum est, mirifice respondit, majorem scilicet a minoribus non debere ad judicium vocari, neque eorum sententia ligari. « Ordo, inquit, confunditur, si pastorem ovis feriat, si dis

ıs magistrum, si filius parentem verberet; A ı enim ita pretiosius est aurum plumbo, sicut lotalis dignitas regia potestate. » Ad legatos ıe dixit, quia nequaquam judicium audiret, ıctam appellationem. Ad quem nuntii: « Quo, ınt, modo decretum publicum subterfugies, de›is sententiam? hæreditates amplas de rege et in regis curia non respondebis, non auscul-udicium? » Hæc autem omnia objicientes, cum ıatione quadam respiciens sanctus: « Non est, ereditas, quod teneo, nec de rege, sed de Deo, eleemosynam data sunt quæ possideo. Et vo-ecipio per reverentiam divini nominis et sa-ntorum Christianæ fidei, ne in me hodie fera-tentiam, nec judicium faciatis. » Laici vero concilio regis erant et circumsteterant, et B ganei episcopi, imo refraganei, eum hæc dicen-sedem apostolicam appellantem nihilominus nnaverunt. Itaque athletam Domini a concilio ıantium recedentem aggrediuntur undique ictis et conviciis clamantes: « Ecce proditor Denique cum in aulam venisset, ubi vulgus ısedit et nonnulli ex regalibus ministris, adeo ər offendit pedem, ut vix seipsum retineret a Quid hunc animi habuerit, quando omnem ıdi perdidit confidentiam, nec ipse postmodum potuit qui hæc passus est, timens ne discer-r. Continuo namque, secundum quod scri-est: « Quia in adversis non se abscondit ini-; » exclamavit Robertus de Broc: « Proditor, ıbit proditor regis abit, » cæteris conclamant-C ət, impetu facto, contorta stramina et levia ıe, quæ occurrebant, jacientibus in omni Clamor deinde probrosus insurgit et tumul-multuosus, quam si quatuor civitatis partes rel hostium insultatio invasisset. Ut autem stum est regi ad perpetuum illi futurum oppro-, si infra curiam suam sineret conculcari ar-scopum ac discerpi, clamatum est ex ore re-liberum paterentur abire. Vir autem Domini i quidquam respondens, stupens vero ac tre-ne forte retineretur, declinata jam die ad ves-hospitio se recepit, ubi cum de tam numerosa ı sua non amplius quam sex servientes inve-cæteris ob metum et minas regalium disper-›sibi quisque tutum putabat, introductis pau-turbis cum ipsis refecit. Deinde servientibus D erant lectum suum in oratorium beati Andreæ monachos enim hospitatus est) deportare et de retro majus altare componere ac si illic r refugium quiescere disposuisset.

unda autem incumbente jam vespera sumptis duobus fratribus, quibus ante propositi sui ım aperuerat, et famulo fideli, cum vehemens m inundatio et tempestas hiemalis de illorum ione neminem prorsus sineret esse sollicitum, tam aquilonalem, cæteris omnibus diligentius tis, soli quatuor elapsi sunt. Nam pro certo t vir Domini a dicentibus, quod si diem crasti-num exspectasset, absque retractione in carcerem truderetur. Tota autem nocte iter agentes, erum-pente tandem aurora, Lincolniam ingressi apud civem, Jacobum nomine, notum fratribus, latitabat. Sed et sanctus sumpto habitu conversi et nomine mutato frater Dermannus appellatus est. Inde cymba brevi transvecti Semplingeham diebus aliquot pau-saverunt. Inde quoque resumptis jam viribus gran-giis Chikestrande recepti, optatas ibi latebras repe-riunt. Et ut clarescat quam sancta, quam pia vir sanctus intentione illam inierit fugam, idem hospi-tium fidelis sui Salvator multis miraculis processu temporis illustravit. Inde etiam assumpto canonico sacerdote, noctibus ambulantes, diebus vero latitan-tes locis opportunioribus, donec demum ad portum Sanwicum perventum est, unde latenter in navicella transmissi, applicant in arena retracto mari, portum publicum devitantes. Incedentibus autem illis per arenam aliquandiu ac festinantibus corruit in terram sanctus archiepiscopus insolita vestium calceamen-torumque grossitudine præpeditus, erectus vero manus elevans et inspiciens ingemuit graviter, magistra præmonitus experientia, quam non sit spe-randum in incerto divitiarum, quam fallax, quam fugitiva sit omnis vitæ præsentis gloria. Pro copia namque, quæ illi pro voto aderat paulo ante, equo-rum fortium ac pretiosorum vix inventum vilissi-mum, jumentum conductum feno capistratum et sine sella, ut in Christi paupertate, et ipse jam pau-per factus, pro Christo incipiat gloriari. Quanta autem trepidatio! quantave sollicitudo fugientes occupaverit! ne subito comprehensi reducerentur quis referet? Denique ad augmentum formidinis apud sanctum Audomarum cum jam ulterius occul-tari non possent, Ricardum de Luci reperiunt, qui pro responso quodam ad comitem missus est.

Miles igitur, ut cognovit, aggreditur archiepisco-pum, hortatur ut secum redeat, reconciliabit eum regi. Excusat ille, negat reditum, nec se committere audet militi, sciens regis animum implacabilem cum semel amittitur; papam potius adibit, illius deinceps ope et concilio reversurus. Tumet miles et minatur, et ne in illum confidat interdicit ulterius, sed ma-gis ut inimicum devitet. Ad hæc archiepiscopus: « Non minas, inquit, non improperia merui, sed fidem mihi et subjectionem debes. » Ad comitem mittit vir Dei ducatum postulans et liberum per Flandriam transitum. Minatur comes, et archiepiscopus ad do-minum suum conversus, qui non deseruit sperantes in se, nec misericordiam amovit a genere justorum, ipso duce et episcopo Tavernensi auxiliante, nocte eadem liberatus est de ore leonis et de manu bes-tiæ, et regem declinavit et comitem et Flandriam pertransivit immunis. In crastino autem remanda-vit sociis ut properantes post ipsum, Suessionem venirent.

Cognita autem ac publicata fuga archiepiscopi, transmisit rex legatos suos ad regem Galliæ ne pate-retur archiepiscopum in regno suo recipi nec habere

refugium. Astruunt sic convenisse ambobus in re- A conciliatione mutua, ut si cujus eorum fugitivus in regno alterius comprehenderetur, tentus mox redderetur domino suo, et nunc, inquiunt, potentissimus post regem nocturnus exiit et fugitivus. Rege autem dissimulante primo, et quasi quid vel unde loquerentur ignaro, dixerunt nuntii quoniam archiepiscopus Thomas, cum rationem super interrogatis reddere non valeret, ad indicium damnatæ conscientiæ, judicium domini sui subterfugiens, furtim de regno egressus est. Quibus rex ait: «Vidi Thomam archipræsulem, novi optime cancellarium, nec latet quanta cum devotione, nec ad oculum nec in facie sed in fide servierit regi, cui digna famulatus recompensatio redditur, ut nec cum ipso pacem nec hic patiatur rex invenire refugium. Digne, inquam, red- B didit famulatum, quod de regno suo fugatum etiam in alieno persequitur.» Ad quem legati: «Hostis, inquiunt, et adversarius exstitit regno vestro archiepiscopus, quem tueris, et tuam ipsius non semel molitus est mortem, et de regno Franciæ non modicum domini sui subjecit imperio.» Rex autem interposita juratione: «Si mihi, inquit, ita ad votum deservisset, nequaquam ingratus existerem, et nunc si scirem ubi esset, festinus occurrerem venienti.» Orant nuntii ut hoc saltem faciat pro rege Angliæ vice dilectionis alternæ, scribat contra archiepiscopum papæ, ne et ipsum ad gravamen regis et regni totius circumveniat. Abeunt nuntii et rex illico per fidelem scribit domino papæ, quatenus paternam quam ipsi semper impenderat dilectionem, Thomæ C quoque Cantuariensi archiepiscopo dignetur impendere, ipsumque tueatur, ne quavis occasione quemquam audiat adversus justitiæ sectatorem. Parat interim sanctus archiepiscopus ad papam proficisci appellationem suam prosecuturus, sed nuntii regis prævenerunt. Mox etenim rex audito responso regis Galliæ, direxit ad papam Eboracensem archiepiscopum, Wigorniensem, Exoniensem, Cicestrensem episcopos, aliasque personas nobiles et nominatas; porro astantes domino papæ causam regis argute satis et eloquenter allegant, existimantes posse se pectus illud sapientiæ plenum circumvenire sermone composito. At papa sanctissimus veritatis utrobique vestigia servans, inordinate et durius justo calumniantem sanctum archiepiscopum, unum de prælatis D his arguit et confudit: «Frater, inquit, tempera te, ne maledicas proximo tuo, neque enim maledicentem archiepiscopo patienter ausculto.» Prosequuntur legati, dicentes ex nomine regis, ut ad pacis et concordiæ reformationem inter ipsum et archiepiscopum, et divinarum legum redintegrationem cardinales duo a sede apostolica mittantur in Angliam, quibus perfecta ligandi ac solvendi potestate concessa, nemo audeat refragari, nulla contra ipsos appellatio fiat, sed ratum sit quidquid fecerint, et per ipsos trangressio omnis emendetur. Papa autem sanctissimus considerans statim fraudem latere in verbis, respondet, hanc postestatem nulli conce-

dendam cardinalium ut locum papæ obtineat per ipsum, intulit, quidquam contra rationem dinalibus concedetur. Tale reportantes respor legati regis in Angliam reversi sunt, non ex tato archiepiscopo qui quarto abhinc die Sen venit.

Advolutus autem ad pedes domini papæ cau adventus sui non ignoranti quidem exposuit, et tionis vice chirographum regis utraque tenens m extensum obtulit, et super genua erectus ait: mine Pater, hæc causa, hæc tota mea culpa est qua ab Ecclesia mea pulsus exsilium patior. Ist ges, quarum gratia implacabilem sentio iram r istæ traditiones quas in regno suo tenendas p suit rex, et juramento confirmandas, ut ad pos transmittantur; his ergo statutis contra divin apostolicas leges assensum præbere detestans lum ac solitum præsentiæ vestræ refugium inv rus adveni.» Et ut mihi pro certo dictum est, ju chipræsulatus sui in manu domini papæ resig expostulavit ut aliquem doctiorem et fortiore Anglorum Ecclesia in eorum metropoli episc constitueret cardinalem. Sanctus autem pap vans filium, amplexatur, osculatur, lacrym crymis immiscens, et Deo gratias referens, virum tam humilem spiritu, pastorem tam solli in salute ovium, advocatum tam constante causa, imo in multis causis, Dei invenisset. I tatem ergo, quam refutaverat, quia nemine hoc onus fortiorem esse cognoscebat, dominus reddendam esse decrevit, renitenti etiam vito.

Lecta autem in audientia scriptura, quam episcopus obtulerat, quo tenderet, quem esset tura finem, quam contraria foret divinis legil ecclesiasticis institutis si teneretur, eviden tione et eleganti eloquio per singula verba vi ctus probavit. Sed causam regis tueri conat contrariis objectionibus Willelmus de Papia nalis, alii quoque de cardinalibus multa pro locuti sunt, cumque medium plene diei occu alterna contentio, nec haberet quid ulterius c ret pars adversa, juxta dominum papam sa ipso præcipiente, resedit, mirantibus univers adfuerant super prudentia illius, et constantia r sionum ejus. Imperat apostolicus animæqu esse, debitum tanto labori solatium reprom Scriptum quoque quod lectum est et auctor illius, et quicunque illi assensum præberent petuo condemnavit anathemate. Sanctus aut chiepiscopus post moram mensis unius circa a licum abeo missus Pontiniacum abbatti comn tur et fratibus, qui curam illius habeant in bus quæ neccessitas deposcit humana, quod quidem mente compleverunt.

Rex autem postquam in tuto stationis portu tum agnovit archiepiscopum, ubi nec illius f moveretur nec minis, in parentes fugitivi fu gius debacchatus est. Illi, dicit se Deus q

m et judicem, orphani, viduæ, pupilli, inno- A ; et ignari penitus discordiæ cujusquam viri rati, mulieres cum pendentibus ad ubera par- clerici, laici, cujuscunque essent ætatis et , de cognatione archiepiscopi, et quidam fa- res ejus, ut ex hoc amplius contristaretur, abili proscriptione nudati facultatibus univer- toto regno jussi sunt exsulare, et servientes in vincula conjici ac teneri. Archiepiscopatus atur in manus regis, et Ranulfo de Broc mi- regis, ob veteres inimicitias quas exercuisse scitur adversus virum Dei, traditur observan- Qui totius inventor malitiæ et discordiæ fomes egem et archiepiscopum, omni hoste ferocior, s archiepiscopi cum parentibus absque ulla atione, ubicunque inventi fuissent, insecutus B ninavit. Igitur quid facerent miseri ? quo se ent tantæ calamitatis inventuri remedium ? archiepiscopum peterent, qui peregrinis men- at ovis desolatus et exsul ? ipsum adiere tamen, ateria exstitit miseriarum ut putabant. Sed r fortissimus quid animi habuisse creditur, uos cerneret advenire prius quidem opulen- divites, nunc vero sui causa nudos et inopes ? putamus fudit lacrymarum imbres ? quæ su- traxit quum videret pendentes ad ubera ma- parvulos tam dira propter se et inaudita de- ione damnari ? Grave quidem in mærore suo- reditur pertulisse martyrium, qui in barbaro- quoque afflictione et miseria compassionis et icordiæ visceribus affluebat, auxit dolorem C unde suorum relevaret inopiam, minime sup- it. Nec quisquam nostram hanc dicat esse sen- m, multas potius elegisset mortes, quam tantam m cernere desolationem, cujus causa a prin- pse creditur extitisse. Sed humilium conso- eus, humiliatum sui propter se et propter justi- nequaquam deseruit, in hac desolatione, nam rancorum, inspirante Deo, et principes re- rga manu contulere viro sancto unde et sibi et mnibus abundabat. Sed nec ipse surdus au- Domini acies suas cohortantis et dicentis : i qui persecutionem patiuntur propter justi- ad tolerantiam accendit animum. Totus deni- l divinum conversus et cœleste solatium, po- facili persuadere sibi, quod per multas tribu- D s oportet introire promissam beatitudinem. Et eratis sanctorum vestigiis, damna rerum tem- um, æternorum amore, patienter amplectitur, iscens quoniam Abrahæ dictum est : « Egredere ra tua et de cognatione tua, » sicut terram, cognationem suam postponendam Ecclesiæ i penitus destinavit. Audiens interea rex quod pos Angliæ dominus papa mandasset, Claren- m coegit consilium, ubi juramentum exegit a cibus ne quis eorum pro quavis appellatione egrederetur, nemo mandatum domini papæ eret. Et quidem in hunc modum episcopi pro- unt, a laicis vero juratum est. Clamatum est ex ore regis quod si quis pro quocunque negotio sedem apostolicam appellasset, omnia quæ illius essent scriberentur ad opus regis et ipse traderetur in carcerem. Proh pudor ! ubi tunc timor Dei ? ubi reverentia legum ? ubi pontificalis honor ? omnes judicium regis et præsentiam appellabant. Causas Ecclesiæ tractabat populus qui ignorabat legem Dei. Nusquam decreta Patrum, nusquam audtum est Evangelium, silentium ibi sumpsit divina lex, conticuit ratio, præsumptio sola obtinuit principatum, pauperes spoliantur ecclesiis, vestiuntur nummosi. Oblatio illa fidelium, quæ *nummus Petri* dicitur, quia Petri specialiter debebatur hæredibus, detinebatur cum censu publico reponendus. Portus et littora maris arctius servabantur, ut si quis mandatum aliquod detulisset, suspendio statim vel aliqua dira morte periret. Plures tamen eo tempore dominus papa direxit epistolas quibus prælatorum arguebat errata, et suspensionem minabatur officii si non resipiscerent.

Per idem quoque tempus Eboracensi archiepiscopo scripsit hæc : « ALEXANDER, servus servorum Dei, Eboracensi archiepiscopo et universis Angliæ episcopis salutem et apostolicam benedictionem. Illius dignitatis et, » etc. (*Vide indicem epistolarum alphabeticum.*)

Episcopi autem, si dicere licet, quod ipsi facere non formidabant, prævaricationi junxere contemptum. Nam cum filium suum coronari rex vellet, coronationis officium Eboracensis implevit, junctis sibi Gilberto Londoniensi, et Salesbiriensi Jocelino contempta auctoritate et postposita reverentia domini Cantuariensis ad quem de antiquo jure regum inunctionem certum est pertinere. Ubi nulla ex more de conservanda Ecclesiæ libertate mentio facta est, nulla cautio data est, sed juramentum potius interponitur, ut regni consuetudines quas avitas dicunt, sub quibus dignitas periclitatur Ecclesiæ, illibatas debeat conservare. Hæc in epistola domini papæ scripta sunt, in qua a pastorali officio suspendit episcopos, qui coronationi huic irregulariter interfuere. Et quidem plures interfuerant, sed in prænominatis tribus pendebat negotium et per ipsos operatum est. Hi præsumptionis hujus ministri, auctores erroris, ut regis satisfacerent voluntati, parerent prævaricationibus, non ordini suo honorem, non mandatis apostolicis obedientiam exhibentes, patienter ferebant divinæ legis proscriptionem. Imo ut quod verius est fateamur, ipsi libertatem Ecclesiæ subvertere nisi sunt, consiliis suis commoventes regis animum adversus virum sanctum ; concordiam persuadentes inutilem esse regno, inhonestam regi, nihil magis formidantes quam pacem, sicut sanctus ipse ad papam scribens testatus est.

Suspensi igitur ab officio et contemptus sui merito, quidem vinculo anathematis processu temporis innodandi, nec sic cessarunt sanctum in exsilio verborum spiculis, quem aperto quominus opere non poterant, irritare. Pari siquidem tres ipsi conspiratione

fœderati quæcunque de scripturis, quæcunque de A exemplis præcedentium poterant prescrutari, coacervabant sibi, quibus suam ipsorum et regis causam coroborare contra sanctum archiepiscopum conati sunt, dicentes : Quæ vestro pater in longinquo, etc. (*Vide indicem epistolarum alphabeticum*).

Hæc inserere huic opusculo libuit, ut pauca de multis colligens lector intelligat illos in exsilio et desolatione sua sanctum archiepiscopum sensisse adversarios, a quibus debuit sperare solatium. Vir autem Domini in persona Londoniensis episcopi rescripsit hæc.

Mirandum et vehementer stupendum, etc. (*Vide indicem epistolarum alphabeticum*).

Plura sanctus prænominatis tribus scripsit in hunc modum multis : quoque et frequentibus illum pulsa- B vere mandatis ut hinc inde perpendatur, illi quidem quantæ devotionis ad justificandum opera regis, sanctus vero quantæ constantiæ in assertione veritatis exstiterit. Tunc etiam ipsi pariter sicut cæteri omnes qui coronationi filii regis interfuerunt, missis a domino papa epistolis suspensi sunt.

DE COMMORATIONE SANCTI APUD PONTINIACUM.

Sanctus vero Thomas commoratus Pontiniaco, quo illum dominus papa commendavit, ut prælibatum est, corpori suo multas et graves ac soli Deo cognitas tribulationes indixit, memor quippe Dominicæ commonitionis : « Nesciat sinistra tua quid facia dextra tua, » quidquid sanctæ religionis, quidquid devotionis in se sensit, quantum in ipso fuit, teste conscientia occultavit. Ex eo igitur tem- C pore olerum esu et grossioribus contentus epulis, et quæ levioris essent sumptus, delicatiora quæque furtim sibi subtrahere, nescientibus qui considebant, et indigentibus infirmis ministrare fecit. In amnem quoque, qui per officinas monasterii decurrit, latenter descendens, et supra virtutem fragilitatis humanæ moratus quantas cruces corpori ex illa frigoris injuria intulerit, ut concupiscentiarum stimulos, qui adhuc vivere videbantur, in eo contereret, sequens infirmitas declaravit. Nam non multo post una facierum in tumorem versa usque ad interiores fauces computruit, et in morbum quem fistulam dicunt tumor excrevit. Diutius autem hac passione laborans non sine multa molestia et dolore extractis inde duobus ossibus demum sanatus est. Nocte vero qua- D dam orationis et genuum curvationis fatigatus instantia, ubi sopori traditur videt in somnis quasi, orta inter ipsum et regem contensione gravi, solus ipse in præsentia domini papæ et cardinalium causam suam expositurus astaret, cardinales autem qui causam regis tuebantur non mediocriter moti, quod contra regem tam constanter ageret archiepiscopus facto impetu in illum oculos illi effodere digitis ac discerpere moliti sunt; clamavit papa, sed cardinalium clamor et tumultus invaluit, et clamantem apostolicum obmutescere fecit; deinde egressis illis, alios ad se videt ingredi quasi carnifices destinatos ad ipsum cum solus esset, qui quidem terribiles

aspectu et furore pleni archiepiscopum ag capitis ejus summitatem quantum occupavit la coronæ gladiis extractis abraserunt, ita ut abrasa in frontem decideret. Turbatus vir D novitate visionis horrendæ, alta cordis cons tione non sine causa hæc ostensa fuisse perpen magis magisque se ipsum divinis mancipavit quiis, et ad omnium tolerantium injuriarun davit.

QUOMODO REX AMOVIT EUM A PONTINIACO.

Ut autem cognovit rex quod in tuto locat chiepiscopus nullus egeret eorum quæ usus de humanus, nec illi nec suorum cuiquam posset i gravamen, quandiu Pontiniaco consisteret, in amovere molitus est; sed quoniam id efficere gem Galliæ non potuit, quippe qui veri ac bonitatis amator summo semper archiepiscop nerabatur affectu, et contra adversarios suis s tabat auxiliis, ad alias se convertit machina psit ad abbatem Cistercii, cui subjectionis jure niacum sicut et cateræ domus ejusdem ordi temperant, quod suum in ordine et totius re hostem publicum tenebat, certusque esset quod si vel ibi remanere vel alias in ordine re permitteretur archiepiscopus, universos ejus dinis monachos, qui in suo regno invenirent ipsum sine contradictione transmitteret. S vero archiepiscopus, ut hæc audivit, mandan terciensis abbate placide ac benigne respondit : inquiens, a me transgressio hæc, ut mei causa tot viros virtutis, tot animas innocentes in c tionem venire, tot loca, tot monasteria tantis c sita sudoribus in solitudines redigi sempi nam meam, inquit, levabit inopiam, « qui su terra inopem, et de pulvere erigit pauperem, bis rependat vicem Pater misericordiarum mihi exhibuistis retribuat officia charitatis.

Itaque mandavit regi Francorum, qua ar de Pontiniaco deposuisset rex Angliæ, para suscipere dicens quæ pridem oblata fuerant dem cum primo fugitivus ab Anglia veni regem Ludovicum, obtulit illi rex et multis p adjuravit, ut circa se maneret, quomodo vel que potius elegisset, quod tunc quidem re quis objiceret quod ad injuriam domini s Angliæ obligasset se regi Francorum, quasi tiori; consilio domini papæ Pontiniacum ele ciore victu et vita sobria delectatus. Rex ve datum archiepiscopi cum omni devotione sus Pontiniacum festinus occurrit, ingressusque chorum capitulum gratias abbati et fratribus Franciam honorarunt in tanti hospitis susce et « Nunc, ait, ne pro beneficiis aliquio vestru sam regis odiumque pro subventione sustin cum veniat. » Conversi ad lacrymas monach lorum patrem et solatium singulare querent et ad mentem revocantes quanta cum mansu et humilitatæ inter ipsos et quari unus ex i moratus fuerit, quem præsentem dilexerant,

ıctu et suspiriis prosequuntur. Inde profectus A ɩis postquam ibidem duos annos transegit, in ɩres partes Galliarum, ad sanctam scilicet Co-.m, cœnobium grande monachorum in vicino Senonis civitatis, transportatus est. Ubi offi-ıime susceptus ab officialibus regis, qui præ-uerant, quatuor ibidem annos provisione regia tatus exegit; perfacile fuerat illi hoc spatio piscopis sive archiepiscopis, et offerebatur a ıis, demorari, sed ignem supernæ dilectionis Salvator misit in ossibus illius, quod totus jam ɔat, tutius in silentio fovere, cupiens vir sanctus t publicum, et semotus a turbis et tumultibus que tempus diei et noctis maxime sacris occu-meditationibus, orationique et compunctioni ıarum, quibus abundantius exuberavit, nec B ; studio cessavit, nisi cum familiaris rei cura t vel negotium quod non posset vitari.

IODO REX TENTAVIT CIRCUMVENIRE SANCTUM.

hanc pacem et propositum venerabilis archi-pi videns, et invidens pacis adversarius, « per .nvidiam mors intravit in mundum, » rursus ıus ipsum instigat regem consiliis impiorum, ı ascribendam esse discordiam amplius quam t sanctus scripsit, et nos credimus, suggerens ırum et ignaviæ imputandum fore, si quietum :teret remanere qui tantas in regno suscitasset tudines. Rex igitur cum in nullo nocere pos-o Domini, nisi consensisset rex Francorum, circumvenire tentavit hoc modo. Transmittit suum jam coronatum in Galliam, ut filio regis C tri successurus erat in regnum, homagium t et fidelitatem sponderet. Mittuntur mune-versæ species, dantur domesticis et consilia-ɉis pretiosa quæque, et tandem occurrunt sibi de pace et concordia in posterum locuturi. ːro de his tractatum est, firmatis pactionibus, r in medio quod ex illa die firmam servarent iam et fidem, et in hoc maxime quod neu-'um alterius inimicum susciperet nec sus-n post hanc conventionem usquam in regno t demorari. Concessa in hunc modum conven-aliud sine mora rex Angliæ ordinavit collo-ı, quod sibi reges occurrerent. Cui cum rex ɔrum a consilio suo non permitteretur adesse, fieri videns conatus suos, rex Angliæ manda-ɉi, quod violata conventione quam alterna ju-D em firmaverant et suum et regni hostem publi-letineret et tueretur. Ad quem remandavit rex iæ quod nulla in conventione de archiepiscopo o facta est, unde nec violatæ conventionis de-ɑec posset argui. Ut autem cognovit vir Do-[uod etiam de Francia eum expellere conaretur ɑgliæ, scripsit illi quatenus persequi desineret m suum, et tantos incassum expendere labores, ens sibi et suis omnibus multa plura suppetere, lente Deo, quam vitæ necessitas poposcisset, ɑinem jam præter omnium dominatorem for-'e cogeretur, impleta in ipso promissione ve-

ritatis qua dicitur : « Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia subjicientur vobis. » Quam sollicite regnum Dei quæsierit, quale et a quo inter labores exsilii sui solatium habuerit subjiciendum putavimus, ut videat lector talem merito conversationem martyrio consummari.

In primis, ut accepimus, nullus eum dies reperit dormientem, raro quievit in lecto, nisi gravis infirmitas immineret. Deinde primus ei labor ecclesiam ingredi, divinis interesse laudibus, cum summa devotione et reverentia sanctorum mysteriorum celebrare solemnia, post expletionem vero horarum regularium solus in oratorium suum ingressus et clauso ostio intra cubiculum orans Patrem in corde contrito et humiliato, oratione et lacrymis, seipsum hostiam vivam, sanctam Deoque placentem quotidie obtulit Creatori. Sancti familiares, qui pia curiositate arcanum illius perscrutati sunt, quid inclusus et solitarius egerit, ex suspiriis et crebris gemitibus perpendebant. Inde circa horam refectionis egressus cum pauperibus et familia se refecit. A nullo quidem abstinuit cibo, humanum in omnibus favorem fugitans, sed revera de omnibus cum summa sobrietate sumpsit, sciens non esse cibum in vitio, sed concupiscentiam reprimendam. Surgens a mensa non otio, non fabulis, non levitate, sed lectione sancta pascebat esuriem animæ, sive de necessariis tractabat, sive de instructione loquens domesticos exhilarabat. Et hic erat ordo diei, nisi inevitabile negotium aliquid immutaret. Nocte vero cum lectus, ut archiepiscopum decuit, mundis et pretiosis componeretur vestibus, ipsum in eo quiescere suspicantibus universis, sanctus in oratorio suo solitudinem habens nocturnum silentium in oratione pernoctavit. Deinde suscitans capellanum, quem solum secum habuit in thalamo quo jacebat, cum totum sanctitati impendisset diem, ut dignior corona censeretur quam verbere, reverso cilicio quo induebatur, flagellum obtulit, et dorsum humili devotione flagellandum exhibuit, quod cum primo capellanus facere trepidasset, adjuratus in vi obedientiæ sanctum cædere usque ad sanguinem non cessavit, et ipse qui cædebat miseratione victus corpore nonnunquam lassaretur. Ubi autem capellanus ad lectum rediit, nequaquam ille a corporis injuria quievit, unguibus illud discerpens et lacerans, et in hæc verba inter singultus et suspiria prorumpens : « Miser ego et omnium infelicissimus miserorum, utquid natus sum ? cur in hanc veni miseriam ? » Post hæc autem tertiam plene noctis partem, secundum æstimationem ejus qui interesse meruit, in genuum curvatione et oratione expendit. Et cum jam nimia totius corporis fatigatio cogeret ad quietem, solo procumbenti, posito ad cervicem lapide, tantum molestiæ intulit vestis aspera ac vermium multitudo, ut sopor tenuissimus turbaret potius quam reficeret. Horum testi et relator exstitit venerabilis Robertus de Meritona capellanus sancti archiepiscopi, qui plene omnia vel ab eo didicit vel ipse vidit, quæ neminem

præter ipsum scire voluit, qui et fidem dederat, quod nulli hominum donec superesset archiepiscopus, horum aliquid revelaret. Testatus est idem, quod a die ordinationis suæ sanctus nullam sinebat præterire diem, quo non quinquies aut quater vel ad minus ter in die graviter cæderetur. His sanctæ conversationis exercitiis, hoc divino amoris stimulo, vir sanctus seipsum mundo mortificans carnis quotidie trucidavit affectus, concupiscentias jugulavit, et solam Salvatoris præsentiam perferre sitiens, cum Propheta cantabat : « Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei.

QUOMODO SALVATOR BONO THOMÆ APPARUIT.

Inter hæc autem, dum quadam die post missarum solemnia prostratus coram altari, præ nimio fervore spiritus supra se raptus, solito vigilantius intenderet orationi, manifesta ei visione Salvator apparuit dicens : « Thoma, Thoma, in tuo sanguine magnificabis Ecclesiam meam. » Cui ille : « Quis es, Domine, qui me visitasti ? — Ego, inquit, frater tuus sum, et Salvator, qui Ecclesiam meam glorificabo in tuo sanguine. » Tum ille : « Utinam autem sic fiat, ut locutus est Dominus ! » Hoc ille non mediocriter animatus oraculo, magis de die in diem ad amorem cœlestis patriæ suspirabat, cupiens dissolvi et esse cum Christo.

QUOMODO REX FRANCIÆ VOLUIT REFORMARE PACEM INTER REGEM ET ARCHIEPISCOPUM.

Rex vero Francorum instantius egit ut pacem inter regem et archiepiscopum reformaret, et frequentia inter reges super hoc colloquia fuerunt. Sed et domini papæ mandata in conciliis quibus reges convenerant lecta sunt, quibus regem corripuit, primo quidem patienter ac paterne satis, ad posterum eum nequaquam patientia leniretur, cum interminatione vindictæ mandavit, quatenus consopita omni malitia et remissis hinc inde querelis cum archiepiscopo suo rediret in pacem. Dissimulavit rex aliquandiu et statutum pacis diem mutando negotium prolongavit. Sanctus itaque scripsit hæc regi in concilio apud Chinum.

DE DESIDERIO LOQUENDI CUM REGE ANGLIÆ

« Desiderio desideravi videre faciem vestram, » etc. (*Vide indicem epistolarum alphabeticum.*)

Perlecta epistola venerandi pontificis rex, nec hinc quidem contradicere nec annuere volens, in diem certum terminavit responsum. Tandem vero convenientibus in unum rege et archiepiscopo, et per dominum papam et regem Francorum reformata pace ut putabatur, donatis alterutris querelis sine ira et indignatione et omni malitia, restiturum se promisit rex quæ ablata fuerant, et quæ ad archiepiscopatum pertinere probarentur. Ipsi quoque et suis omnibus redeundi licentiam, et pacem stabilem condonavit. Sanctus autem memor desolati gregis, qui per absentiam pastoris a via recta deviarat, ut sine offensa pacis osculum porrigeret universis, de

A clericis suis præmisit unum qui vice ipsius a veret, si qui forte his qui in sententia fuera aliquo communicassent. Qualiter vero redieri quid causæ exstiterit quod non statim rediit pacem factam, sanctus ipse post reditum suur mino papæ scribens exponit.

Epistola beati Thomæ ad dominum papan

« Reverendo patri et domino in Christo charis Alexandro, summo pontifici, Thomas Cantuari Ecclesiæ minister humilis salutem, et omnimc cum summa devotione obedientiam. Quam ju quam honestis conditionibus, » etc. (*Vide ind epistolarum alphabeticum.*]

DE REVERSIONE BEATI VIRI AD CANTUARIAM.

Hoc igitur ordine sanctus Thomas, septima B exsilii sui vertente bruma, reversus Cantuar tanto ferventius, tantoque devotius ad futura veram festinabat vitam, quanto in hac nil sibi ter tentationes et pericula restare certum ha Nam etsi pax illi fortassis arrisisset exterior, jam pridem grave sibi ipse indixerat bellun inter mundi delicias posito asperioris eremi lestia vel potius martyrium non deesset. S regione, quod vehementius pie volentem re perurgebat, cum his ; qui oderunt pace veritatem, pacificus habitans in se expertus es vatoris sententiam, quoniam inimici hominis d stici ejus. Nam cui præ cæteris inniti ration ctante debuerat, adversus ipsum archidiaconus legatione functus est, qui regis filio persua C quod coronam illi minuere moliretur archiepisc vel penitus, si processus daretur audaciæ, pr suisset auferre. Ad palliandam quoque pro adinventionis malitiam, inimici justitiæ virun calumniati sunt, leoninæ feritatis stimulis agit de exsilio repedasse, ut regis propositum et i tuta dissolveret, cum ex fine claruerit agmin lum lenitate mitescere, quando instar agni no luctans neque reclamans cervicem obtulit per sori. Interim vero vir magnanimus ad futuru brevi certamen sanctæ devotionis exercitiis anin roboravit, instabat orationi, lectioni sancta prædicationi, adeoque intentus in his exstitit, et eleemosynarum erogatione profusus, ut quibu transmarinis sancta illius conversatio innotu D mirarentur.

Brevi autem intervallo ante Domini Salva natale, regis filium, cui jam regis nomen imp batur, adire volens super Ecclesiæ negotiis, i sacras ferias familiarius locuturus, Londonias fectus est. Necdum urbem ingressus est, et quidam de regalibus occurrit denuntians ei, ex r nomine et mandato, ne procederet, nec civit regias, villasque, vel oppida ulterius ingredere Expavit primum vir sanctus et obstupuit, inopi denuntiatione turbatus, et hæc regis nuntio res dit : « Quid promerui quod et te quoque expe inimicum ? quid peccavi quod mihi talia refer teipso hæc loqueris ? —Nequaquam, ait r

proprio ista corde composui, sed sic man- ibi a domino rege : pacem ille iniit tecum et ıus rupisti fœdera pacis, et pactum præva- es, qui domesticos regis et pontifices ab a segregasti, et militum manu per urbes re- matus incedis, unde tibi mandat rex, ut ad tuam redeas, injuncto officio diligentiam as, nec usquam progrediaris. » Pluraque minis sitis nuntio prosequente, sanctus ait : « Pa- o putavi nec aliud suspicatus sum, sed video, pax in qua confidam. » Instabat nuntius sic odis a rege fuisse mandatum affirmans. igitur ex verbis et mandato regis certissime, ostmodum accidit, notavit opus, et tanto alacrior, tantoque ad omnem voluntatem nptior factus est, quanto ex his quæ audie- proximare se præsensit ad palmam. Quanto ervore fidei, quanto desiderii cœlestis in- tus amore redierit, ac si auditis quæ quidem it terrere consolatus, testem tenemus gra- nitatum quæ per illud iter cœlitus monstra- postquam ad superos sanctus martyr ascendit. i restitit parvulis imponens manus, diversa tibus ægritudine salus restituta est.

sus itaque cum summa animi devotione ac sacram Salvatoris celebrat nativitatem, ala- nis commemorans non esse in homine viam Die vero nativitatis Dominicæ, finito jam e ad populum, terribili sententia damnavit le regalibus, qui pridie cæsis servientibus iscopi, equos nihilominus ad ipsius contume- rpiter decaudavit, cujus etiam propinquum nec mente quidem mitiorem Ranulfum de malitiæ totius incentorem, simili multavit qui in homines archiepiscopi ac parentes ter debacchatus est. Tres quoque pontifices entiæ subjacerent, ne quis communicaret populo palam fecit, qui ecclesiæ Christi riæ contra majorum statuta inunctionem re- ıbtrahere non formidarunt. Ad postremum « A Jesu Christo, inquit, maledicti sint, et sanctorum deleatur illorum memoria, qui- inter me et dominum meum regem odium ordias seminabunt. » Sed quos semel ar- nalitia adversus Christum Domini, nequa- eriti sunt terribilis sententiæ prolationem. e pontifices prænominati cum se regis indi- ii committere, quam Dei judicio et Ecclesiæ sent, ocius transmisso mari regem adeunt, egis inclinantes vestigiis, querula satis et ırum licet animum flecteret oratione sua, n suspensionem deploraverunt, allegantes r cum ipsis egerit dominus Cantuariensis, ndustria et ingenio ad regis et regni dedecus dotali penitus separantur officio, ut nec si- panem habeant facultatem. Adjiciunt accu- quod majus al quid audebit adhuc, si istam tienter portaverit præsumptionem. Talibus ventus rex, et velut amens effectus, nec se

A capiens præ furore, nescius quid objiceret, hæc iteratis vicibus dixisse fertur : « inertes ac miseros homines enutrivi et erexi in regno meo, qui nec fidem ferunt domino suo quem a plebeo quodam clerico tam probrose patiuntur illudi. » Dixit et e medio secedens colloquium pariter et locum familliarem petiit, si quod forte concepto furori daret solitudo solatium, ubi liberius sermo sævientis haustum virus evomeret. Quod verbum milites quatuor genere quidem conspicui et de domestica regis familia excipientes, funeste illud, et alia prorsus quam a rege prolatum fuerat intentione interpretati sunt. Nec moram passi, ipso nimirum excitante qui homicida fuit ab initio, in necem innocentis unanimiter conspirarunt, facilitatem quoque

B tribuit ad perpetrandum, qui facinus inspiravit. Egressi namque, rege penitus ignorante, navemque conscensi ad votum spirantibus auris transportantur in Angliam, portu Canum appulsi, canes ipsi extunc et miseri non milites appellandi. Ut autem innotuit regi milites abiisse, suspicatus malignum aliquod, post illos misit ut citius reverterentur. Sed tanta velocitate transvecti sunt ut minime revocari vel a nuntiis comprehendi possent ante piaculum perpetratum. Nam quod contra propositum regis ac voluntatem fuerit illa maledicta præsumptio, satis claruit ex consequentibus. Cum enim nuntiata fuisset passio venerandi pontificis, tanta ejus animum præoccupavit confusio, turbavit mœstitia, absorbuit pariter et possedit horror facinoris inauditi, ut nullus

C hæc sermo sufficiat explicare. Decrevit siquidem, ut post innotuit, aut carceris illum custodia aut alio quolibet modo corripere ut a sententia revocaret. Sed nonnunquam malis bene utens providentia Dei, inde sublimius dilectum suum honoravit, unde hunc humiliatum credidit humana malitia. Invalida et enim sunt hominis ingenium et calliditas contra consilium divinitatis. Placuit nempe Salvatori ab hac miseria per martyrium eripere quem dignum martyrio fecerat fidei plenitudo.

Igitur præfati non jam milites, sed miseri ac miserabiles, ubi primum applicuere, sociatis sibi regis officialibus jam ab archiepiscopo anathematis sententia prædamnatis, militum manum satellitumque de provincia contraxerunt, ex ore regis et nomine

D mentientes in dominum suum. Facile persuasum est scelus, illis affirmantibus quod ex mandato regis ad hoc negotium advenissent. Jamque coacervati in unum, promptique ad omnem impietatem, quinto demum die post Christi nativitatem, crastino autem sanctorum Innocentium, adversus innocentem conveniunt. Hora jam refectionis expleta sanctus quoque jam tunc cum domesticis in interiorem domum a turba secessit, de negotiis tractaturus. Turba autem foris in atrio præstolante, soli quatuor cum satellite uno ingressi sunt. Occurritur illis cum honore, quasi domesticis regis, et bene notis, invitantur ad mensam, edentibus adhuc qui archiepiscopo ministrarunt. Respuunt cibum, sanguinem potius sitien-

tes Igitur imperantibus illis, nuntiatur archiepiscopo A viros quatuor venisse qui vellent cum ipso loqui ex parte regis, quo innuente introducti cum diutius in silentio consedissent, sanctum archiepiscopum nec salutaveruut quidem nec allocuti sunt. Sed nec ipsos vir magni consilii statim ut ingressi sunt salutavit, ut secundum Scripturæ sensum : « Ex verbis tuis justificaberis, » ex ipsorum interrogatione internam animi discerneret voluntatem. Post moram vero conversus ad illos et dilligentius singulorum considerans vultum pacifice salutavit. Sed infelices, qui cum morte fœdus inierant, salutantem continuo maledictis aggressi, et ficte ut Deus illum adjuvet imprecati sunt, ad quod verbum amaritudinis et malitiæ vir Dei incredibili rubore perfunditur, haud ignarus jam nocendi studio venisse viros. Igitur qui B primus videbatur et cæteris promptior ad piaculum filius Ursi spirans furorem in hæc verba prorupit : « Habemus, inquit, aliqua tibi dicere ex mandato regis, si vis tibi coram multitudine recitari, dic. » Cognito autem archiepiscopus unde vel quid essent dicturi : « Hæc, inquit, non privatim, non in cubiculo, sed in publico proferenda sunt. » In tantum autem in necem pontificis arsere miseri ut, nisi clericos ostiarius revocasset (omnes enim egredi jusserat), archiepiscopum ipsum hasta crucis quæ propius stabat, ut postea confessi sunt, confodissent. Regressis autem qui exierant, ipse qui supra his verbis contra virum Dei calumniam exorsus est : « Rex ait, inter vos pace reformata liberum te, querelis omnibus consopitis, ad propriam sedem ut poposcisti C remisit, et tu econtrario prioribus injuriis contemptum adjiciens, violato pacis fœdere, superbe adversus dominum tuum tibi ipsi in malum operatus es ; nam quorum ministerio regis filius coronatus est, et regni sublimatus honore, pertinacis animi tumore ductus suspensionis sententia condemnasti, ministros quoque regis, quorum consiliis et prudentia tractantur negotia regni vinculo anathematis innodasti, ut ex his manifestum sit, quoniam filii regis coronam auferres, si facultas adesset ; jam enim molitiones tuæ et instantia, ut ad effectum perduceres quod contra dominum tuum excogitasti, omnibus innotuere. Super his igitur in præsentia regis responsurus si venire dignarii edicito, ad hoc enim missi sumus. » Ad quem archiepiscopus : « Voluntatis meæ, Deum testor, D nunquam fuit ut domino meo filio regis coronam auferrem, vel minuerem potestatem, cui tres potius coronas optarem, et amplissima terrarum regna conquirere cum ratione et æquitate juvarem. Sed nec indignari justum est dominum regem, ut objicitis, si me per urbes et oppida homines mei comitati sunt, et occurrunt, quos præsentiæ meæ solatio jam septem annorum proscriptio defraudavit. Et nunc quidem, ubi domino meo placuerit, satisfacere præsto sum, si in aliquo forte deliqui, sed urbes suas et oppida villas quoque ne ingrederer comminando denuntiavit. Cæterum nequaquam a me sed a domino papa pontifices ab officio suspensi sunt. » — « Per te, inquiunt vesani, illi suspensi sunt, et tu eos absol Non nego, ait, quin per me factum sit, sed me est et meæ prorsus non congruit dignita dominus papa ligavit absolvere, ipsum ad cujus redundat injuriam, quod me et matrem Ecclesiam Christi Cantuariæ contempser Nunc igitur, aiunt carnifices, hoc est præc regis, ut de regno et terra, quæ ipsius subja perio, cum tuis omnibus egrediaris, neque pax erit tibi vel tuorum cuiquam ab hac d pacem violasti. » Ad hæc ille : « Cessent, minæ vestræ et jurgia conquiescant, confido ir cœli qui pro suis in cruce passus est ; quon hoc die nemo inter me et Ecclesiam mean videbit, non veni ut furem, hic me reperi quæsierit. Sed nec dominum regem deceret m talia, sufficere contumelia quæ mihi et mei nistris regis illata est, etsi non minaretur in rum. Hæc, inquiunt, mandavit dominus rex et hoc probabimus, nam qui regiæ debue jestati deferre et regis examini differre vind ministros regis ac domesticos, furentis animi sententiam, de ecclesia turpiter ejecisti. » athleta Christi in fervore spiritus erectus calumniantes ait : « Quisquis sanctæ Roman instituta, vel Christi Ecclesiæ jura violare pr pserit, et non venerit ultro satisfaciens, quisq fuerit, non parcam, nec morabor ecclesiastic sura corripere delinquentem. » Prosiliunt mili sermone perculsi, responsionis constantiam non ferentes. Accedentes vero propius : inquiunt, denuntiamus quod in capitis tui peri locutus es. — Num me, ait, venistis occ universorum judici commisi causam meam nec minis moveor, neque enim gladii vestri ptiores sunt ad feriendum quam animus m martyrium ; quærite qui vos fugiat, me eni ad pedem in prœlio Domini reperietis. » Illis tumultu et contumeliis exeuntibus, bestiali clamavit quem Ursum merito cognomina « Ex parte regis vobis edicimus tam clerici monachi, ut hominem istum comprehendat neatis, ne fuga lapsus evadat, donec rex de ejus plenam justitiam fuerit consecutus. Ab igitur in hæc verba vir Dei ad ostium usque cutus exclamat et ipse : « Hic, hic reperietis, super cervicem manu ac si locum præmonstr fuerant percussuri.

Reversus autem ad locum ubi sederat priu consolabatur in Domino, et ne timerent horta et ut nopis visum est qui adfuimus, ita impert residebat, qui solus quærebatur perimendu quam ad nuptias illum invitaturi venissen mora, redeunt carnifices in loricis cum glad curibusque et bis acutis, et cæteris utensilibu modis ad scelus quod animo conceperant pe dum. Cumque obserata ostia reperissent, ne santibus aperiretur, secretiori quodam adi pomerium ad ligneum obstaculum divertent

edunt, et diruunt. Quo fragore terribili ac ioso tremefacti, servientes ac clerici fere velut oves ante faciem luporum, hac illac- persi sunt. Acclamantibus autem qui reman- it in ecclesiam fugeret, memor ille promissi metu videlicet mortis non se fugiturum car- rfectores, fugam renuit, non enim in tali giendum erat de civitate in civitatem, sed ı magis subjectis exemplum ut mallet unus- gladiis succumbere quam videre legis di- ıtemptum, et sacrorum canonum subversio- nul etiam, qui ab olim martyrii flagrabat nplendi illud occasione ut videbatur adepta, rret ipse, vel penitus auferret sibi, si in n fugeret, formidavit. Insistunt monachi non decere ipsum vespertinis deesse lau- uæ jam tunc celebrabrantur in ecclesia. lle immobilis minoris reverentiæ loco, lam ac multis præoptatam suspiriis, multa e quæsitam, consummationis suæ horam re deliberans, ne, sicut dictum est, ædis verentia et impios arceret a proposito et cordis sui desiderio defraudaret. Certus quod ab hac miseria migraret post martyrium, n ab exsilio reversus est, multis audientibus fertur: « Habetis hic dilectum Deo ac vere ı martyrem Elfegum, alium vobis divina o providere non morabitur. » O sinceram et conscientiam pastoris boni, qui in gregis ıa ac defensione non propriam mortem voluit cum valeret nec vitare tortorem, ris sanguine satiata luporum rabies ovibus et! At ubi nec ratione nec precibus per- potuit ut in ecclesiam refugeret, invitum ıntem arripiunt monachi, trahunt, portant, lunt, nec attendentes quanta conviciando et, ut ipsum dimitterent, in ecclesiam usque ıt; ostium vero per quod iter erat in clau- onachorum multis ante diebus diligentius m, cum jam tortores a tergo insisterent, rorsus evadendi fiduciam abstulit: currens nus, ubi primum seram contigit, non sine nnium admiratione tanta facilitate extraxit itino cohæsisset. Postquam autem intra lesiæ monachi se receperant, jam dicti uatuor cursu rapidissimo post terga secuti uit inter illos subdiaconus quidam, eadem tes armatus malitia, Hugo Malus-Clericus uæ nequitiæ cognominatus, qui nec Deo tis reverentiam exhiberet, quod sequens robavit. Intranti vero monasterium sancto scopo omissis vesperis quas Deo libare incœ- ccurrunt monachi glorificantes Deum quod num, quem exstinctum audierant, vivum t et incolumem. Valvas etiam ecclesiæ ndo hostes a nece pastoris arcere festinant, onversus athleta mirabilis imperat ecclesiæ periri: « Non decet, inquiens, orationis ecclesiam Christi turrem facere, quæ, et si

A non claudatur, suis sufficit ad munimen: et nos patiendo potius quam pugnando triumphabimus hostem, qui et pati venimus, non repugnare. » Nec mora, gladiis evaginatis, ingrediuntur domum pacis ac reconciliationis, solo quidem aspectu et armorum strepitu non modicum horroris cernentibus ingerentes. Turbatisque qui aderant ac tumultuantibus, jam enim qui vespertinis intenderant laudibus ad lethale spectaculum accurrerant: in spiritu furoris milites exclamaverunt « Ubi est Thomas Beketh proditor regis et regni? » Quo non respondente, instantius vociferati sunt dicentes: « Ubi est archiepiscopus? » Ad hanc vocem intrepidus quidem et, ut scriptum est » Justus quasi leo confidens absque terrore erit, » occurrit e gradu quo delatus
B fuerat a monachis metu militum, et satis audibili sermone respondit: « Ecce adsum non regis proditor, sed sacerdos; quid me quæritis? » et qui se eos non timere jam antea dixerat, adjunxit: « Ecce præsto sum in nomine ejus pati, qui me sanguine suo redemit, absit ut propter gladios vestros fugiam, aut a justitia recedam. » Quo dicto, divertit in dextram sub columna hinc habens altare beatæ Dei genitricis et perpetuæ Virginis Mariæ; illinc vero sancti confessoris Benedicti, quorum exemplo et suffragiis crucifixus mundo et concupiscentiis ejus, tanta animi constantia ac si in carne non esset, quidquid carnifex inferebat, sustinuit ac superavit. Quem insecuti carnifices: « Absolve, inquiunt et communioni restitue quos excommunicasti, et cæteris officium
C redde qui suspensi sunt. » Quibus ille: « Nulla, ait, satisfactio præcessit nec eos absolvam. — Et tu, inquiunt, modo morieris suscipiens quod meruisti, » et « Ego, ait, pro Domino meo paratus sum mori, ut in meo sanguine Ecclesia libertatem consequatur et pacem, sed meis, sive clerico sive laico, in nomine Dei omnipotentis interdico ne in aliquo noceatis. » Quam pie suis, quam prudenter sibi providit martyr egregius, ne videlicet læderetur proximus, innocens opprimeretur, ne gloriam properantis ad Christum proximi casus tristior offuscaret. Decuit plane ducis sui militem martyrem Salvatoris inhærere vestigiis, qui cum quæreretur ab impiis: « Si me, inquit, quæritis, sinete hos abire. » Igitur facto impetu manus sacrilegas injece-
D runt in eum, durius illum contrectantes et trahentes, ut extra fines ecclesiæ aut jugularent aut vinctum inde asportarent, sicut postmodum confessi sunt. Sed cum facile a columna non posset moveri, unum ex ipsis acrius insistentem et accedentem propius a se repulit lenonem appellans, dicensque: « Non me contingas, Reinalde, qui fidem ex jure debes et subjectionem; insipienter agis cum tuis complicibus. » Miles vero pro repulsione terribili totus incanduit, ensemque vibrans contra sacrum verticem: Nec fidem, ait, nec subjectionem tibi debeo contra fidelitatem domini mei regis. » Cernens igitur martyr invictus horam imminere, quæ miseræ mortalitati finem imponeret, paratam sibi et promis-

sam a Domino coronam immortalitatis jam proxi- A mam fieri, inclinata in modum cervice orantis, junctis pariter et elevatis sursum manibus Deo et sanctæ Mariæ et beato martyri Dionysio suam et Ecclesiæ causam commendavit. Vix verbum implevit et metuens nefandus miles ne raperetur a populo, et vivus evaderet, insiliit in eum subito et summitate coronæ quam sancti chrismatis unctio dicaverat Deo abrasa, agnum Deo immolandum vulneravit in capite, eodem ictu præciso brachio hæc referentis. Is etenim, fugientibus tam monachis quam clericis universis, sancto archiepiscopo constanter adhæsit et inter ulnas complexum tenuit, donec ipsa quam opposuit præcisa est. Ecce simplicitatem columbæ, ecce serpentis prudentiam in hoc martyre, qui corpus percutientibus opposuit, ut in B caput suum animam scilicet vel Ecclesiam conservaret illæsam, nec contra carnis occisores, quo magis hac necessitate careret, cautelam vel insidias machinatus est. O pastorem dignum, qui ne oves laniarentur, seipsum luporum morsibus tam confidenter opposuit! et quia mundum abjecerat, mundus eum volens opprimere nescius sublimavit. Deinque alio ictu in capite recepto adhuc quoque permansit immobilis. Tertio vero percussus martyr genua flexit et cubitos, seipsum hostiam viventem offerendo dicens submissa voce: « Pro nomine Jesu et Ecclesiæ tuitione mortem amplecti paratus sum. » At tertius miles ita procumbenti grave vulnus inflixit, quo ictu et gladium collisit lapidi, et coronam quæ ampla fuit ita a capite separavit, ut sanguis C albens ex cerebro, cerebrum nihilominus rubens ex sanguine, lilii et rosæ coloribus virginis, et matris Ecclesiæ faciem confessoris et martyris vita et morte purpuraret. Quartus miles supervenientes abegit ut cæteri liberius ac licentius homicidium perpetrarent. Quintus vero non miles, sed clericus ille qui cum militibus intraverat, ne martyri quinta plaga deesset, qui in aliis Christum fuerat imitatus, posito pede super collum sancti sacerdotis et martyris pretiosi, horrendum dictu, cerebrum cum sanguine per pavimentum spargens cæteris exclamavit: « Abeamus hinc, milites, iste ulterius non resurget. »

Sed in his omnibus incredibilis constantiæ virtutem exhibens martyr insignis nec manum nec vestem, ut est infirmitatis humanæ, opposuit percus- D sori, nec percussus verbum protulit, nec clamorem edidit, nec gemitum, nec sonum cujuscunque doloris indicem, sed caput quod inclinaverat gladiis evaginatis immobile tenuit, donec confusus sanguine et cerebro tanquam ad orandum pronus, in pavimento corpus, in sinum Abrahæ spiritum collocavit. Erectus nimirum supra se ad amorem Conditoris et supernæ dulcedini totus intendens, leve duxit quidquid doloris, quidquid acerbitatis inferre potuit cruentus carnifex. Et quam intrepide, ubi de sua salute principaliter et fide certaretur, esset iste martyr pugnaturus, qui pro aliorum tuitione ut videlicet secundum paternas traditiones, et Eccle-

siæ scita, res ecclesiasticæ tractarentur, se tam viriliter, tam devote obtulit occisioni. U pace martyrum loquar, propriam singuli pri liter agebant causam cum dæmoniis immol idola colere cogerentur, iste vero aliorum sa pretioso sanguine suo mercatum venit, exist majorem hoc non esse charitatem quam ar ponere pro amicis suis. Pro mirabili ergo co tia hunc ei honorem divinitus collatum cre quod non Judæos, non paganos, non ignobile que sed Christianos nobilissimos ac potentes riosa morte triumphare concessum est. D cumulatur honor, quod militis sui martyriur natale martyris, ita sui Salvatoris clementia nuavit, ut salva concivium suorum prærogati possit esse conjunctius nec ulterius protelai et loci martyrio deputati celsitudinem quis met ipsa domus Christi, cunabulum regis pridi recenti martyris cerebro et sanguine depi ut ex hoc facto et persecutorum immanitas, e tyris eminens dignitatis figuretur. Itaque Dei dos a sæculo migrans cœlis nascitur quarto I das Januarii, anno ab incarnatione Domini a vatoris nostri 1171, die proxima post solemn Innocentium, ut qui diu innocenter vixerat nocenter occisus est, proximo post Innocente pus celebre sortiretur.

Consummato autem per martyrium ven pontifice, infelices illi et cæteris homicidis i niores cum exsultatione et tripudio, quasi qu adversarium prostravissent, insigne regium c mantes, ad palatium ecclesiæ reversi, et pe et officinas archiepiscopi discurrentes q optimum in auro, argento, vestibus, et vasis pr invenerant, libros etiam et ecclesiæ chartas vilegia, cum cæteris quæ numerare longu non minus cupidi quam crudeles depredati Nec his satiata crudelis impietas, cum non h in quo per martyrium coronato noceret ul ipsum in clericis et clientibus, parentibus q persequi non cessavit. Comprehendit quos potestas publica et diversis contumeliis affec cultatibus spoliavit, qui per ignotas provinci seri ac mendici pastore percusso dispersi Quid Judæo, quic hic Christi crucifixoribu ctum sit, lector attendat. At ubi insonuit trist tium de morte pontificis, turbatur civitas, c ad spectaculum. Quis stupor intuentium, quis l quanta fuerit lamentatio intuentium, quis ex Nemo tamen palam ausus est profiteri quia n est, metu ministrorum regis qui discurreban quia nec monachorum maxima pars nec cæte quispiam de persona quidem, quam si unus q cecidisset e turba, aliter opinati sunt præter in ecclesia gestum tam inauditum scelus hor intulit universis. De persona dixerim, nobis audientibus calumniatus est quidam habitus ac tonsuræ, quod nequaquam loco martyris h dus esset, qui merito pertinaciæ suæ occisu

lelis sui providentia Salvatoris et vitæ puri- et causa quam fuerit justa, quæ sola mar- facit non pœna, multimoda miraculorum non distulit innotescere mundo, qui tanta ›llicitudine quoad vixit in carne cognitio- ıi negavit mundo. Siquidem die tertia post- consummato jam non mortalitatis metu, su- Sancta sanctorum perenniter in cœlis victu- m Christo venerandus Christi martyr et ε missa de supernis lux nova lumen mun- tuit nomen martyris invocanti.

MIRACULUM PRIMUM.

etenim militis cujusdam de Sussexia, cui m cæcitatem vehementia diuturni languoris .t, audiens hoc modo occubuisse dominum ·iensem, divinitus inspirata in hos illico vo- ›it : « Sancte martyr Christi Thoma, tibi me ·, si mihi subveneris in hoc periculo, cum oblatione locum tuæ requietionis abibo. » ɔa complevit et optato diu lumine eadem tita in brevi de residuo morbo perfecte it. Verum hoc, sicut alia nonnulla, tunc sub silentio premebantur quasi non cre- eis, quousque multiplicitate miraculorum .dversantium cessit impietas, et obstruc- os loquentium iniqua. Ipsa quoque nocte ›onsummationis illius quasi missarum so- celebraturus pontificalibus indutus appa- lam ex familiaribus, altaris conscendens . Quod cum secunda ac tertia nocte eadem paruisset, adjecit is qui hoc viderat sanc- ɜrrogare, dicens : « Domine mi, nonne mor- ? » ad quem sanctus : « Mortuus, inquit, surrexi. » Tunc ille : « Si vere surrexisti martyres computandus es, ut credimus, ɜipsum non manifestas mundo ? » Tunc archiepiscopus : « Lumen, inquit, porto, potest propter nebulam interpositam appa- .umen plane ; nam ut taceamus interim lu- l ineffabile, gaudium videlicet Domini sui in ɔx ut hinc exiit intrasse credendus est, lu- nt illa lucis opera, quibus vivens vir sanctus ıtius exuberabat, lumen fuit martyrium et xime, quamvis adhuc nebula persecutionis a non luceret. Sed hæc in testimonium sufficiat, ut hinc lector intelligat quam pre- rit in conspectu Domini mors sancti archie- quam sub tanta celeritate miraculorum ›mmendavit, quod raro de aliquo sancto- mus.

stino autem cum adhuc corpus sacrum in servaretur humandum, matutinus adfuit de regiis satellitibus et hæc ore sacrilego rosecutus ait : « Juste periit proditor iste, ıne eximium et dignum præconio, quod de ıblatus est, qui regis filio coronam præri- abatur. » Deinde ad monachos conversus : , ait, et hunc humo recondite quantocius

A ne compareat, sed dispereat memoria illius de terra, qui sic operatus est adversus dominum suum regem, aut equis illum discerpere faciam, et in fetentem puteum projiciam, porcis et canibus devorandum. » Hinc turbati omnes ac perterriti ne forte faceret secundum quod minabatur impius ille et complices ejus, quorum impia et invida mens nec forte morte quidem sancti poterat satiari, si non etiam mortuus cum dedecore tractaretur, in crypta illum recondere festinarunt. Prius tamen ut moris est, corpus mundissimum martyris lavandum exspoliantes, sub habitu canonici regularis eum in habitu et ordine monachorum tam secreto diu reperiunt exstitisse, ut etiam hoc suos lateret familiares ; ad ultimum carni proximum inveniunt cilicium sic bestiunculis B obsitum, ut levius isto pristinæ diei fuisse martyrium quivis judicaret, et hostes majores minoribus minus nocuisse, et quod a nullo sanctorum præsumptum esse cognovimus, femoralibus ciliciniis ita stricte cruribus insutis usus fuerat, ut alveolus a poplite supra in longum sub sutura cilicii vermiculis scaturiens extenderetur, quibus inspectis inopinatæ religionis compuncti miraculo monachi mox in hæc verba prorumpunt : « Videte, videte, quoniam hic vere monachus est, et nos nescivimus eum. » Qui gemitus, quæ suspiria, quam largi lacrymarum imbres omnium qui aderant interceperint verba, referri non potest. Quibus tamen jam tunc non modicum consolationis accessit, cum, qualis a nullo hominum præter paucissimos familiares credi potuit, C vitæ sanctitas et insolitus pœnitentiæ riger apparuit, ut ex eo jam nemini daretur ambigere martyrium promeruisse coronam, cujus vita martyrii merito non careret. Recondito igitur in crypta venerando corpore cum quo decuit honore et reverentia, sanguinem sacrum, quem de pavimento susceperant cum cerebro extra tumulum collocarunt, superna inspiratione præcaventes, ne cum corpore clauderetur, cujus haustu saluberrimo tanta in brevi beneficia collata sunt, ut si scriberentur per singula, fidem excederent infirmorum. Hic est enim fratrum amator et populi Israel, hic est qui multum orat pro populo, et pro civitate sancta Jerusalem, cujus triumpho lætatur cœlum, cujus passionibus sancta in fide confirmatur Ecclesia, cujus meritis et interventu cæci vident, claudi ambulant, leprosi mun- D dantur, mortui resurgunt, et pauperes resonant gloriam Christo, qui electo suo in prima vocatione dedit fidem, in passione constantiam, et tandem consummato per martyrium plenitudinem gratiarum et laudem et gloriam nominis sui qui est cum Patre et Spiritu sancto Deus benedictus in sæcula. Amen.

EXPLICIT PASSIO SANCTI THOMÆ MARTYRIS

Abhinc autem viduata pastore mater Ecclesia mœrens, et amaro animo, injustum patris diebus multis lugebat exitium, illi quidem congaudens qui ad sempiternum transivit gaudium, sed pro sui ipsius desolatione sollicita, quæ debita pontificis pro-

tectione careret. Denique per anni circulum, decem tantum exceptis inde diebus, conticuit in ea divina laus, et missarum solemnia cessaverunt, quousque per pretiosum martyris sui sanguinem visitavit plebem suam oriens ex alto, et fit ipse consolationis causa, cujus mors principium creditur ministrasse mœrori. Interim vero committitur cura archipræsulatus inimicis justitiæ ad conculcandum potius quam custodiendum, ad perdendas animas, non lucrandas. Hinc pauperes opprimuntur, violantur Ecclesiæ jura, contra vetitum coguntur sacerdotes tremenda celebrare mysteria, silebant canones, decreta Patrum nec audiebantur quidem, nullus rationi, nullus æquitati locus, id solum eligitur quod suggerit avaritia, et cui facultas major, hic melior æstimatur. Denique ne regi displiceret malitia ministrorum, de oblatione fidelium, de pauperum refrigerio census regius cumulatur, et quæ specialiter Dei sunt contra Salvatoris sententiam redduntur Cæsari : scd nequaquam impune feret, quisquis divinæ legis integritatem præsumpserit temerare. Veniet quandoque qui judicabit in justitia pauperes, et arguet in æquitate pro mansuetis terræ, qui nunc clamant in tribulatione sua ad Dominum, et vide si non in ipsa præsenti ultione inæstimabilis quidam appareat circa genus humanum divinæ miserationis intuitus, ut dum videlicet exterius admonentur adversa mens interior facinoris commissi facilius admonentur, et sic redeat prævaricator ad cor secundum quod psalmus ait : « Imple facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum, Domine. »

Igitur cum de terra clamaret ad Dominum sancta mater Ecclesia dicens : « Vindica, Domine, sanguinem servi tui qui innocenter effusus est, » subito et contra spem omnium pax universa confunditur, suscitantur seditiones, et bellum oritur intestinum, filius insurgit in patrem, pater in filium, et regnum in seipsum divisum celerem sui ipsius desolationem minabatur, et quidem juste ubi prælocuta fuerat mors innocentis. Normannia hostili gladio traditur ferienda quam tantus mox belli furor invasit, ut non ecclesiis, non ministris ecclesiasticis etiam inter sacra missarum solemnia parceretur. Nam altaribus adstantem in veste sacra sacerdotem accepimus ab impiis jugulatum, multaque alia horrenda nimis et inaudita tunc temporis perpetrata fuisse relatum est. Anglia proinde contremuit et commota est a facie futuræ cladis, quam jamjamque suis cerneret cervicibus imminere. Obsessa siquidem hostibus circumfusis in gyro, intus vero mortiferis plena seditionibus, ut nusquam tuta fides, nulli crederetur amico, dum iste patris, alter filii causam contenderet justiorem ; nihil jam nisi generale quoddam discidium exspectabat. Sed ne martyris sui gloriam tristiorem redderet sanguis effusus ; pro cujus morte iram intulit, quod nulli venit in dubium, ejus denuo meritis pace reddita, liberavit populum suum de manu hostili, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat. » Quis unquam crederet

A tanti sceleris auctores ad pœnitentiam rese nisi ut hinc quoque Christus sanctum suum n ficaret ? Unde jam nunc cernere est ipsos ejusdem adversarios propensiori studio devc mortuum venerari, quam viventem fuerant cuti.

Denique conscius sibi rex ipse sanguinis inı tis, etsi non ab ipso nec per ipsum, causa ı commotionis quam in ipsum habebat, effusi, o: per visionem non esse aliud iter obtinendæ nisi placato et reconciliato martyre, in cujus nem tanta rerum confusio regnum jam univ præoccupavit, ut absque sanguine multo nen cem speraret, posita interim extollentia regali, contrito et humiliato, ad tumbam pretiosi ma B de præsumptione veniam postulaturus adveni dum properaret et jam civitati proximus ess palam faceret quanta devotione fervebat erg ctum Dei, quanto pro his quæ in ipsum comm pænitentiæ turbaretur affectu, ab ecclesia bea tris nostri Dunstani quæ prior occurrit ingr tibus urbem, ad ecclesiam majorem ubi beat tyris corpus quiescit, nudis pedibus et veste muni incedens et flens, ubicunque asperior ruit via per medium civitatis ascendit, non il inclementiam, non pedum teneritudinem, non hinc inde spectaculum, sed animæ consid periculum, et conscientiæ læsionem.

Moris quidem fuerat conventum regibus f procedere, et nonnulla reverentiæ obsequia sol C ter exhibere, sed hæc universa sibi prohil impendi, qui magis luctu quam lætitia pasce dicens : « Versa est in luctum cithara mea, ganum in vocem flentium. » Veniens igitur ad siæ fores procedit et oravit, ingressus vero l martyrii ubi sanctus occubuit : rigavit lacryı osculatus est. Dicta autem confessione astar coram episcopis cum tremore multo ac revei ad tumbam accessit, ubi totus prostratus corp mora non modica, orationi intentus, quos sing ediderit, quæ suspiria, quam largo lacrym imbre marmor ipsum perfuderit, æstimari no test. Posquam vero diutius oratum est, mor et multitudini quæ convenerat pro rege satisfa Londoniensis episcopus his verbis exorsus D « Quoniam aliter opinari nonnullos notum est se habeat gestorum integritas ante Deum cui et aperta sunt omnia, et coram Christo D quem hic veneratur in fide et veritate et in sentia fraternitatis vestræ, pura confession cognoscit dominus noster rex quod nec ipso j u nec sciente quidem, venerabilem archipisc maligni homines occiderunt, ut autem cogno cisum, tantam animi contraxisse mœstitiam, prospeximus tunc præsentes, quantam nunqua quovis eventu passus est. Super verbo autem, ira præventus protulit, unde materiam ipsum dendi sumpsisse creditur profana temerit quia viventem adeo pertinaciter insecutus es

ısese clamat et veniam precatur pro vestro A
per omnia satisfacturus. Ea propter uni-
is vestræ adesse sibi suffragium supplicat,
ıs in conspectu Domini ac Salvatoris nostri
ır contritum et humiliatum » non spernit, et
ıartyri Thomæ humilis illius accepta sit pœ-
ı. In integrum hodie restituit dignitates et
jus ecclesiæ quæcunque a retroactis tempo-
ive in hoc, sive in aliis ubique terrarum regnis
ıcatholica liberius cognoscitur habuisse. Sed
opria ratione triginta librarum reditus offert
ıs martyri, quatenus vobis intercedentibus
or injuriarum propitius fiat. Omnem insuper
entiam ex corde remittit omnibus, qui ipsum
venerabilis archiepiscopi offendisse videren-
ıiversos qui de ipsius advocatione erant, B
icos, sive propinquos, sive servientes, quos
lo supra quam debuit, contristavit in aliquo,
əm hodie gratiam recipit et dilectionem. »
osequente episcopo, ut cessavit loqui, rex
ı benigne concessit, et rata fore in posterum
tus est. Post hæc autem exteriori exutus
ıpulis et capite inclinato in unam fenestra-
ıuli humili prorsus devotione, adeo ut in
converteret universos, primo quinquies cæ-
ælatis, postmodum a monachis LXXX et eo
, ter a singulis cæsus, et sic solemniter ab-
əst. His ita gestis, nuda humo residens, nudis
saltem post lutum pedibus, jejunus quoque
'at, neque enim quidquam sibi pœnitentiæ
ebat indulgere quietis, noctem orando totam C
t, demisso vultu ac totius gestu corporis satis
ıs, hoc illius opus, hanc esse mentis immu-
ı qui respicit terram et facit eam tremere.
ıcile reperitur in aliqua historia Christiani
s aut humilior isto principe in pœnitentia,
ıtior aliquis exstitisse. Et ne cui in dubium
er beati martyris Thomæ merita mutatam
ententiam severitatis, quam inspiravit, regis
ione placari, evidens hujus rei jam tunc
batur indicium. Nam quo die rex Cantua-
ait super his quæ in sanctum deliquerat sa-
'us, comes Flandrensis, qui cum immenso
oram maris obsederat ut in Angliam re-
s irrumperet, mutato repente consilio re-
ıst. In crastino nihilominus, sicut postea D
atis diebus inventum est, comprehenso in
ıtorum rege qui et ipse Northanhumbrales
vastare aggressus est et prædari, omnes in
ınticuere hostes, et pacem regni turbantes
ti sunt. Et sicut in ultionem sanguinis inno-
effusi ira Dei in regem pariter et regnum
terveniente reatu desævit, sic rursus humi-
ŗi, martyre mediante venerabili, repropitiata
s et hostes subegit, et uberiorem pacis gra-
formavit. Hinc nos tibi, martyr insignis,
ı labiorum, et laborem manuum immolamus,
et sicubi nostra lineas veritatis excesssit ora-

tio, tua sancta intercessione et meritis indulgentiam consequamur et vitam. Amen.

Insimulatione quorumdam, quorum est discordias serere inter fratres, antequam prioratum Cantuariæ suscepisset, dominus Benedictus offensam regis incurrit, adeoque in virum profecit perversorum malignitas apud regem, ut nisi beati Thomæ reverentia, cujus se monachus tuitione specialiter advocabat regis impetus infregisset, supra quam regiam deceret majestatem furor regis in hominem desæviret. Est nempe criminosæ mentis, cum ipsa virtutes non appetat viros virtutis si non datur opere vel sermonibus insectari. Quæ quidem invectio non regis animum odio habentis mala, sed eorum mordet malitiam quorum suggestione rex in Benedictum iracundiæ creditur concepisse calorem. Beatus igitur Thomas, cujus martyrium et miracula vir iste, de quo loquimur, eleganti stylo transmisit ad posteros, vice famulatus exhibiti purgatum infamia qua venerat in suspicionem, quasi secus incedens, quam se habeat professionis suæ norma, hac arte reconcidliavit regi. Cum enim adepto jam prioratu, compulsus a suis propter Ecclesiæ negotia, diu regem secutus nequaquam sesse auderet ingerere ob metum et minas regis, ostensa cœlitus visione, qua tumebat adversus innoxium regis feritas delinitur. Nam vidit in somnis quasi per pontem incederet magnum valde et elevatum, cumque ad medium fluminis pervenisset quod rapido subtus volumine decurrebat, soluto repente tabulatu cui pes regis innitebatur, ipse illico per medium lapsus foramen suspensus hærebat brachiis, mox totus in patentem inferius voraginem ruiturus, cui nullum prorsus solitudo loci suffragium spopondisset. Igitur post conatus plurimos cum jam viribus cœpisset destitui nec humanæ subventionis spes ulla resedit, memor quoniam Domini est salus mellifluum, Domini ac Salvatoris nomen crebius inclamavit, matris quoque Mariæ nomen ingeminans, et universos patronos invocans, cum nemo pereunti succurreret: « Subveni, inquit, martyr Christi, sancte Thoma, succurre, ne memineris injuriarum extremi temporis, quem in primordiis supra omnes homines adamavi. » Vix verba finivit et ecce Benedictus prior festinus accurrens, sciscitanti cur vel unde veniret, hæc regis respondit: « Quem invocasti in fide, sanctus archiepiscopus ut te eripiam misit me, et porrigens illi manum, ereptum de loco mortis et lacu miseriæ statuit super pontem, et visio non comparuit. » Evigilans autem rex et horrore turbatus visionis insolitæ reliquum noctis sine somno transegit, tantamque membris omnibus vexationem horrendus animi stupor infudit, ut vix circa medium dici præ nimio dolore de lecto surgeret. Igitur, ut prior adfuit, exponitur visio, nec minor prorsus Deo et pretioso martyri Thomæ persolvitur actio gratiarum a rege, quam si vita illi de vero periculo redderetur. Testatus namque est quod pro nullo quamvis inæstimabili pondere pecuniarum in eumdem recideret visionis

horrorem. Et ne quis hæc casu accidisse, et somnum non mirandum esse contendat, nos e regione tanto illud sublimius quanto subtilius est veneramur, tantoque magnificentius et majori fatemur attolendum præconio, quanto per hoc non a morbo quolibet caro mox moritura sed victura in perpetuum ab odii lethalis abysso anima suscitatur. Rex siquidem, quem pridie quam hæc videret tum per ministros publicæ functionis, tum per seipsum aperta verborum contumelia fuerat insecutus, hunc correptus ab illo, qui respicit terram et fac tremere, in familiarem recipit gratiam, et pı buscunque postulavit prona mente largitus In hac mutatione dextræ Excelsi, ipse laud adoretur, in cujus manu corda sunt regu cum sit in sanctis suis mirabilis, ad laudem riam nominis sui, cujus sit meriti martyr egregius, subtili admodum ac multiplici mir rum indicio declaravit. Alter alii hinc dixeru sic fuit visio.

SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYI

VITA SECUNDA

AUCTORE ROGERIO DE PONTINIACO.

PROLOGUS.

Quoniam apud omnium fidelium mentes pretiosissimi martyris Thomæ, Cantuariensis archiepiscopi, passio veneranda singularem obtineat reverentiam et devotionem, multorum tamen movet animos, quod de ejus vita et actibus nusquam plena reperiatur historia, maxime cum lucerna ista non sub modio latuerit, sed in evidenti super Ecclesiæ candelabrum posita, non tantum occidentalium partium angustias, verum etiam totius orbis latitudinem splendore suo irradiaverit. Pro ignorantia enim veritatis nonnullos de beato viro non solum diversa, sed etiam contraria sensisse cognovimus, quorum ignorantiæ necessaria quidem sed tamen temeraria et nimis forte præsumptuosa diligentia consulendum æstimavimus, ne et falsitas illis fiat in devotionis detrimentum et posteris in erroris seminarium.

Porro aliquid de beati viri vita et actibus pretiosæ que mortis ejus triumpho vir illustris, Joannes Salesberiensis claro quidem et fideli sed admodum succincto edidit eloquio; in quo, etsi devotioni fidelium plurium profuit, ad plenum tamen minime satisfecit, compendiario, ut ipse asserit, utens sermone, ne illa scilicet quæ tunc temporis notissima et vulgata habebantur diffusius et expressius prosequens, non tam necessarius quam superfluus videretur. Sane si hoc eidem Joanni facere placuisset, nullus procul dubio utilius vel melius illo id efficere potuisset, cui et dicendi facultas erat incomparabilis, et rerum gestarum certissima inerat notitia; quippe, qui ab ineunte ætate beato viro socialiter adhæserat, et in persecutionibus comes individuus exstiterat. De his et quibus post mortem Do sanctum suum mirificavit, eumque non t cœlis sed et terris pretiosæ mortis merito declaravit, vir venerabilis Benedictus Cantua ecclesiæ prior copiosam texuit relationem evidenter agnoscitur quam sit pretiosa in con Domini mors sancta ejus, quem tantis virtu miraculorum indiciis incessanter commenda desinit.

Denique non etiam qui beato viro tempore sui ministravimus, quinque sacra manum ej positione officium sacerdotale suscepimus, e de ipso minus dicta sunt, ne temporis ve penitus pereant a memoria, stylo quidem ı inculto, sed veritate plenissima adnotare cura nihil omnino inserentes, nisi quod vel ipsi vi et audivimus, vel certissima ac fidelissima e qui interfuerunt, relatione cognovimus. Si ı men vilitas forte et abjectio dictaminis sor veritas tamen lacinioso tecta schemate no scat.

Thomas igitur civitate Londoniarum pare secundum civilem statum eminentissimis ori fuit. Patri nomen erat Gilbertus, mater ver Mathildis vocabatur. Quæ, quamvis ultra c conditionem generis excellentia claruisse vi eam tamen multiplex morum honestas et reli ac devotionis eleemosynarumque assiduitas magis venerabilem et commendabilem faci

Hæc quodam tempore cum concepto fetu g se de nocte sopori dedisset, visum est ei qu mesis fluvius, qui Londonias præterfluit, to

ısuum per os influeret. Expergefacta pluri- A
s visione mirata est, nec otiosum reputabat
æter solitum ita sibi contigisset. Virum quem-
ligiosum et litteratum super visione con-
adiit, qui licet somnia non curanda didicis-
muliebres visiones multi penderet, reveren-
nen matronæ sciscitantis attendens respon-
d in Scriptura sacra aqua populos significa-
ırique se quidem sibi vellet quod aquas, hoc
ulos, in ventrem influere vidisset, ignarus
n futurorum quæ hodiæ in Ecclesia Cantua-
ıalam est videre. Correpta igitur a viro illo
ta ne deinceps somniis, quæ multos errare
t, crederet, reversa est ad propria.

ıulto post elapso tempore, iterum visum est
centi quasi Cantuariam orationis gratia ad- B
:: cumque ad ecclesiam quasi jam ingressura
et, subito, ut si videbatur, ita venter ejus in-
ut vix per majoris ecclesiæ januas se in-
ısse putaret. Postquam tamen cum difficultate
a est, in tantam tamque diffusam magnitu-
renter illius, ut ei videbatur, intumuit et
t, ut totus ecclesiæ spatia occuparet. Evigi-
recordans somnii vehementer obstupuit et
; non tamen ad conjectorem suum supra
atum redire præsumpsit, verita ne ab eo cu-
is argueretur. Siluit igitur conservans ista
e suo. Impleto autem tempore pariendis pe-
ium. Die festo beati Thomæ apostoli puer
st, eodemque die post vesperas baptizatus
nomen accepit. Exinde diligenter enutritur, C
nutricem quæ maternis in puerili ministerio
ıt laboribus, ut ipsa ejus mater interim ora-
s et solitis pietatis operibus licentius insistere

lam vero nocte cum mater de filio sollicita
niisset, visum est ei quasi puer nudus et absque
ıento in cunabilis jaceret, unde, ut sibi vide-
rehementer commota nutricem de negligentia
ria vocibus asperioribus increpabat. Nutrix
ıerum et diligenter obvolutum et fascia cu-
strictum dicebat, quin imo et pallium holo-
n rubrum, miri splendoris et operis, ei sup-
m asserebat.

ım est matri quasi festina accurreret, cogni-
trum nutrix tam de puero quam de pallio
ıstaretur. Cumque secundum verba nutricis D
sset, mirata est plurimum pulchritudinem
ındorem pallii, volensque venustatem mirifici
certius et plenius considerare, cœpit illud
te nutrice adjuvante velle explicare ; sed bre-
psius cameræ explicare penitus non sinebat.
iuntur in majorem domum, quæ et ipsa sua
ate hoc fieri non patiebatur. Inde in plateam
t, sed et ipsa nihilominus modica parte pallii
ata tota visa est occupari. Unde majori videndi
erio anxiæ tandem extra civitatem in campum
icitur Smedhefell egrediuntur, ut vel saltem
maxima campi patenti latitudine decorem

et magnitudinem pallii pro voto inspicere possent. Cumque modis omnibus in explicatione pallii laborarent, et ipse etiam campus sua brevitate eas jam concludere et coarctare videretur, audiunt vocem dicentem frustra eas et incassum niti, quum nec tota Anglia pallii illius magnitudinem comprehendere sufficeret. Hæc non dicimus quasi per muliebres visiones viri magnificentiam velimus astruere ; sed ne ea quæ contigisse constat, saltem in hujusmodi supprimere videamur.

Sed nec divinæ pietati indignum videtur, et piæ et religiosæ matri de filiis futura magnificentia et gloria hoc modo innotescere, cum de hujusmodi multa in Scripturis contineantur exempla.

Cum autem puer ad annos dociles pervenisset, litterarum studiis a matre traditur. Jam enim etiam in tali ætate præ cætaris coævis suis quiddam splendoris et gratiæ in ejus vultu et moribus eminebat. Verum quia non prius quod spirituale sed quod carnale est, qualiter primævæ ætatis tempora transegerit, procuramus, nihil more laudantis vel aliquem commendare satagentis apponentes, sed semplicem veritatem simplici et fideli sermone breviter adnotantes. Crescente itaque corpore roboris augebatur simul et intelligentia mentis, tantaque ei inerat ingenii et memoriæ vivacitas, ut et facile audita caperet, et quæ semel didicisset, sine difficultate quando et quoties volebat, recoleret. In sententiis quoque difficillimis elucidandis et in quæstionum perplexarum enodationibus multos viros graves et doctos acumine felicis ingenii præcedere videbantur. Sed et ipsorum corporalium sensuum mira ei inerat perspicacitas et subtilitas, quod nos quoque in majori ejus ætate multoties probavimus, ita ut vix aliquid ejus præsentia licet longiuscule et submisse dici posset, quod non audiret, si aurem apponere voluisset. Similiter etiam nihil quod odoratum irritare poterat, quod non statim quamvis remotum vel fetidum nares ejus offenderet vel odoratum demulceret : et unde ista nisi de gratia, quæ etsi necdum spiritualiter, corporaliter tamen in eo ista usque ad multorum admirationem operabatur ?

Hospitabatur in domo patris sui miles quidam nomine Richerius de Aquila, vir quidem secundum sæculum nobilis et honorabilis, canum tamen et avium exercitationi fere semper intentus. Hunc Thomas adhuc puer, cum per dimidium annum a scholis vacaret, ad talia negotia procedentem libenter frequenterque sequebatur, plurimumque talibus occupationibus delectabatur, indeque hujusmodi traxisse creditur consuetudinem, cui etiam in majori postea ætate, quoties vacabat, operam impendebat. Contigit autem ut memoratus miles quadam die ad simile negotium more solito exiret, et Thomas cum equo sedens sequeretur, eratque iis transitus per quemdam fluvium rapidissimum in quo erat pons parvus et arctus, qui tantum pedestres transmittere posset. Erat quoque non longe inferius molendinum, ad quod iste fluvius, ripis hinc inde

congestis efflueret, magno cum impetu præceps vergebat. Miles autem compendii causa periculum contemnens transivit pontem prior : quem Thomas tutus et capuciatus, quippe quid nihil infortunii suspicabatur, e vestigio subsequitur. Et ecce, cum ad pontis medium venisset, subito pes equo labitur et puer cum ipso equo in medium fluminis prolabitur. Excipitur igitur ab aquis et violento undarum impetu ab equo disjunctus ad inferiora rapitur, jamque molendino, tam a rota conterendus, quem ab aquis suffocandus, approximabat. Dum hæc agerentur, et Thomas in confinio mortis constitutus videretur, homo, qui molendinum curabat, nihil penitus de his quæ agebantur sciens, aquam subito a rota exclusit. Miles autem et qui eum comitabatur, magnis et miserandis clamoribus puerum secus ripam sequebantur, quorum vocibus molendino jam quieto et a strepitu cessante auditis, homo præfatus tandem de molendino admirans quid vellet egreditur, et Thomam in mediis fluctibus conspicatus, injecta celeriter manu semivivum eum et vix palpitantem ad terram extraxit. Nullus hoc casu contigisse crediderit, et non potius divinam providentiam tam subitam et inopinatam subventionem periclitanti puero et futuro Ecclesiæ suæ antistiti misericorditer procurasse.

Mater vero ejus, cognito quod acciderat, non tam de periculo doluit, quam de mirabili et inopinata ejus liberatione gavisa est ; exinde de futuris spem colligens, quod non frustra eum divino miseratio tali modo a morte eripuerit.

Cousueverat autem ipsa ejus mater venerabilis certis temporibus filium suum ponderare, appositis ei panibus et carnibus et vestimentis, nummis etiam et aliis speciebus quæ usibus essent pauperum necessaria, et ea omnia egenis distribuere, per hæc eum divinæ pietati et beatæ semper virgini Mariæ protectione attentius satagens commendare. Nam et ipsa, inter opera pietati quæ et diligenter et indesinenter exercebat, præcipuam devotionem circa beatæ Virginis memoriam semper habebat, docebatque sollicite filium suum, sicut ipse referre solebat, timorem Domini, et ut beatam semper virginem Mariam speciali devotione amplecti et venerari satageret, eamque tanquam vitæ et actum suorum gubernatricem atque patronam incessanter invocaret, eique post Christum spem suam committeret. Cum autem Thomas annum ætatis vicesimum primum implevisset, mater, quæ sola, ut erudiretur, instabat, defuncta est, et exinde circa studia Thomas se remissius cœpit habere.

Paternam igitur domum quasi vacuam et desolatam sublata matre fastidiens, ad quemdam Lundrensem cognatum suum, qui non solum inter concives, verum etiam apud curiales grandis erat nominis et honoris, se contulit, apud quem ferme per triennium consistens plurima bonæ indolis experimenta his qui tunc eum nosse poterant præstitit.

Luxuriam namque, scurrilitatem, et avaritiam

A tanto studio et exsecratione detestatur, ut ill
bus talia placent, omnino se odibilem et in
fecisset, nisi superexcellens ejus mansuetuc
beralitas etiam ipsis, quibus in hac parte disp
eum amore dignum præstitisset. Nihil enim
quæ habere poterat curans aut reservans, u
in usus et voluntates sodalium suorum libera
ficentia dispertiebat, jam talibus præludiis
mante eum gratia ad illum, qui postmodur
claruit, mundanarum rerum contemptum
pauperes miserationem.

Interdum autem cum inter sodales confabu
fieret occasio, verba habebat communia e
amatoria, ne ab hujusmodi quoque hominum
omnino extorris et inhumanus haberetur, c
B men in castitatis puritate esset admirandı
ciebat hoc ex industria, qua plurimum cı
frontem juxta sapientis consilium prætende
non dissimilem, cum intus essent vere omni
milia.

Eo tempore vir reverendissimus Theobalı
Beccensi monasterio assumptus, Ecclesiæ C
riensi et merito et dignitate præsidebat : vir
per omnia laudabilis et magnificus, et tam in
aribus quam ecclesiasticis negotiis experienti
Hujus quidam officialis, cum commissorum sit
agendorum Londonias frequentare et in domc
Thomæ hospitalitatis gratia ex longo tempore
tere consuevisset, Thomamque ab infantia 1
cognovisset, videns eum jam juvenem elega
C tam litteris instructum quam prudentia et m
ornatum, cœpit ei suadere ut una secum ad
sui Cantuariensis curiam proficisceretur. Se
mas reputans se non tam officiosum quam pr
ptorem habendum si se non vocatus ingereret
distulit ; donec supradicti viri suasione pleni
tificatus, tandem cum competenti et honesto ap
ipso comitante, pontificis se reverendis aspe
præsentavit. Quem vir altioris prudentiæ in
et ex occursu faciei sensatum intelligens, gra
et honorifice suscepit : secumque manere pre
Exinde Thomas in curia familiariter conve
brevi tempore in tanta a pontifice habitus e
tia, ut ullum illi familiariorem, nullum, ut pı
haberet chariorem. Siquidem vir sapiens, mar
D dinis illius et prudentiæ sinceritate celeriter cc
eum consiliis suis indestinenter adhibebat : et ne
ei sua frequenter committebat : experiensque
et in consiliis prudentem et in negotiis strenu
fidelem, arctiori sibi eum dilectionis et familia
vinculo conjungere satagebat, verumtamer
absque invidia.

Erat namque quidam tam pontificali famili
quam ecclesiastica dignitate sublimis, nomi
gerius de Ponte, episcopi Cantuariensis archi
nus, qui non æquanimiter Thomæ tantam in
gratiam sustinebat. Hic non solum apud se int
invidiæ peste tabescebat : verum aliquoties 1
in contumelias et improperia erumpebat, ita u

:lericum Baillehache plerumque vocitaret: si A cognominabatur vir ille, cum quo ad curiam it. Nec fuit momentaneus et transitorius hujus ovidentiæ, sicut postmodum rei probavit s. Thomas tamen nihilominus in solita se ens mansuetudine, gratia proficiebat apud et homines. Interim autem, quantum licuit, rili et sacris canonibus studium adhibuit: ut ic in causis perorandis seu decidendis instruaberetur, et ecclesiasticarum rerum notitiam s consequeretur. Exstitit causa, qua Cantuaantistes Theobaldus Romanam Ecclesiam visisponeret, profectusque est, ut dignum erat, onesto et copioso comitatu, assumpto etiam Thoma, de cujus prudentia et fidelitate præonfidebat. Nec immerito, nam in ipso itinere B itio suo eum sibi in multis necessarium exest. Reversus autem prospere, et de Thomæ ntia certior factus, majori eum dignum re-, primo illi ecclesiam de Otforda contulit. vero aliquoties ecclesiasticorum negotiorum eum Romam direxit, in omnibus ejus inm merito collaudandam experiens. Ea tem- Willelmus Eboracencis archiepiscopus vitæ o et pontificali officio feliciter expleto, beato ievit.

acensi itaque sede vacante, Theobaldus Cansis antistes et totius Angliæ primas, modis is satcgit, qualiter archidiaconum suum Rode quo paulo ante meminimus eidem sedi ret, quatenus per hoc et dignitati Ecclesiæ C riensis et honori suo et in clerico suo prospit Thomæ ad majora viam aperiret. Nec fruest a proposito suo: nam memorato Rogerio oniventia regis in Eboracensi sede substituto ecrato, absque mora archidiaconatum Cansis ecclesiæ et præposituram Beverleiæ, quæ is obtinuerat, cum aliis ecclesiis pluribus assignavit.

ıas igitur, his adeptis, non jam privato monere contentus, ad majora atque clariora ioraque virtutum argumenta se sustulit: redıos in usus et necessitates indigentium miseer abundeque dispertiens: et reliqua quæam et illud pro tempore omittere non oporn quoslibet mira libertate et honorificentia D dens. Archiepiscopus vero cernens circa m suum minime errasse judicium, imo spe provenisse, plurimum ejus magnificentia batur. Ipse vero Thomas cum in omnibus et ıibus magnificus haberetur, nullam tamen ıncipiens insolentiam, solito majori humilireverentia pontifici suo in omnibus obtemt.

mpore, anno scilicet ab incarnatione Domini mo centesimo quinquagesimo quarto, Henrico li Andegavensis comitis et Mathildis imperalio in avitum regnum succedente, varii per n tumultus et novarum rerum studia oriebantur: eratque in Ecclesia regni illius non modica trepidatio: tum propter suspectam regis ætatem, tum propter collateralium ejus circa ecclesiasticæ libertatis jura notam malignitatem. Nec frustra, sicut rei exitus indicavit. Cantuariensis autem antistes tam de præsenti sollicitus quam de futuro timidus, aliquod remedium malis, quæ imminere timebantur opponere cogitabat: visumque est ei, si Thomam regis posset inserere consiliis, maximam exinde quietem et pacem Anglicanæ Ecclesiæ posse provenire. Sciebat enim eum magnanimum et prudentem: qui et zelum Dei haberet cum scientia, et ecclesiasticam libertatem totis affectibus æmularetur. Ascitis igitur ad se Cantuariensis antistes Philippo Baiocensi et Arnulfo Lexoviensi episcopis, quorum consiliis rex in primordiis suis innitebatur, cœpit de Thomæ prudentia, strenuitate, et fidelitate, atque morum laudabili et admirabili mansuetudine inferre sermonem, memoratisque episcopis secundum voluntatem et suasionem archiepiscopi annuentibus, Thomas regiam ingressus curiam cancellarii nomen officiumque suscepit. Exinde qualiter geminum virum gesserit, ecclesiasticum scilicet et curialem, non est facile explicare. In primordiis tamen suis tantos æmulatorum assultus pertulit, tantaque delatorum lacessitus est protervia, ut sicut ipse pontifici suo et aliis amicis suis familiari conquestione fateri solitus erat, a curia recedere disponeret, si absque opprobrio et infamiæ nota id fieri posset. Verum rex fide illius et industria citius cognita, tanta eum dilectione charissimum habuit, ut neminem aliquando æque dilexisse putetur. Omnibus itaque ei creditis, rex juvenilibus exercitiis operam dabat, Thomas vero vices ejus et negotia strenue et potestative exsequens, nunc princeps militiæ loricatus exercitum præibat, nunc vacans ab expeditionibus jura populis dictabat. Solo namque nomine a rege differens regnum universum pro voluntate disponebat: principibus et magistratibus ad ejus nutum subjectis: certissimeque scientibus hoc solummodo regi gratum fore quod Thomas expedire judicasset. Et licet rex jam animo concepisset, quod postmodum opere declaravit, interim tamen Thomæ præsidio tutus et quietus manebat Ecclesiæ status: ipso in omnibus pravam regis voluntatem et collateralium ejus clandestinas machinationes caute et quasi ex occulto ne suspicioni pateret, frustrante. Neque enim facile erat eo tempore aliquid fieri, quod Thomæ sententia non approbasset. Ad ampliorem quaque dilectionis commendationem tradidit ei rex filium suum primogenitum Henricum, injungens ei ut hominia et fidelitates regni Anglorum ei fieri faceret: sciens procul dubio tantum negotium per nullum melius quam per illum effectui mancipandum: sicut et factum est. Nam rege in Normanniæ partibus commorante, Thomas, convocatis comitibus et omnibus majoribus regni, regis mandatum: nullo contradicente vel resistente, effectui mancipavit, mirantibus quamplurimis quoniam id non facile absque tumultu neq

ipso rege præsente posse fieri putabatur. Quamvis A igitur in sæcularibus negotiis esset occupatissimus, non tamen ea quæ Dei sunt obliviscebatur vel negligebat. Nam circa pauperes ita pietatis et misericordiæ visceribus affluebat, ut in hac parte eum homines sæculares superstitiosum potius quam religiosum reputarent. Introducebatur ad mensam ejus quotidie pauperum magna multitudo : quibus tanta victualium apponebatur copia, quæ etiam divitibus sufficere posset. Quocunque vero transiret, numquam manus ejus vacabat a munere, dummodo esset qui peteret : omni namque occurrenti et eleemosynam postulanti manum misericorditer porrigebat. Patebat ad eum incunctanter accessus miseris et oppressis : et causa viduæ ingrediebatur ad eum, faciebatque studiose judicium inopis et vindictam pauperum. Sequebatur B autem eum tanta militum et diversi generis hominum multitudo, ut in comparatione multitudinis aliquoties domus regia pene quasi vacua maneret, et rex ipse quasi vacuus degere videretur. Sed quanquam favori populari supra modum deditus videretur, fervebat tamen in eo fidei pietas et zelus ecclesiasticæ libertatis, castitatisque puritatem, quam ab ineunte ætate conceperat, vigilanti super studio conservabat ; sciens procul dubio quia, etsi omnia ei pro tempore et potestate licerent, non tamen omnia expedirent. Et licet ei mundus et quidquid mortalis vitæ lenocinia continent in omnibus applaudere videretur, nihil tamen eum aliquando fecisse constat, quod castitatem ejus in aliquo læderet vel minueret. Cognovimus certe ab his qui ei per vi- C ginti et eo amplius annos in ministerio familiariter astiterunt, quod nihil hujusmodi aliquando comperissent in eo ; quin potius medicis suadentibus ut in hac parte naturæ suæ condescenderet, asserentibus quod hoc et ætati ejus et complexioni congrueret, plurimumque si ad conservationem sanitatis conferret, respondere solitum, istiusmodi medicinam sibi penitus esse contrariam, quæ tam corpus quam animam potius fœdaret quam juvaret.

Per idem tempus defuncto Cantuariensi archipræsule Theobaldo, rex ei Thomam successorem dare disposuit : credens eum tanto honore dignissimum et ad suam utilitatem atque voluntatem in omnibus paratissimum. Thomas namque ex industria circa personas et res ecclesiasticas quasi severissimum se D exhibebat; ut tali occasione omnem a se suspicionis notam excuteret, et regis voluntati, quam intime noverat, melius sub hac palliatione conveniret. Credens itaque rex propositum suum adversus Ecclesiam per eum potissimum posse impleri, quippe quem sibi in omnibus fidelissimum et ad voluntates suas pronissimum expertus fuerat, irrevocabiliter disposuit ut Ecclesiæ Cantuariensi præficeretur antistes.

Missis igitur duobus episcopis et cum iis magnate quodam fidelissimo sibi, Richardo scilicet de Luci, dedit iis in mandatis ut Cantuariensem conventum super electione pontificis convenirent. Qui venientes

Cantuariam, capitulumque ingressi, regis pri
benignitatem et devotionem multiplicibus verb
tulerunt ; deinde Richardo de Luci, ut ma
regis iis proponeret, injunxerunt. Tunc Richa
« Quoniam, inquit, sic placet dominis nostris
scopis, ut nos vobis regis voluntatem intim
noveritis certissime quod dominus noster rex,
ab ipsis melius audistis, studiosissimus est ci
quæ Dei sunt, et circa sanctam Ecclesiam max
et præcipuam gerit devotionem :præcipue
circa Ecclesiam præsentem Cantuariensem,
specialem in Domino matrem suam filiali dile
humiliter et fideliter recognoscit. Quapropt
ex diutina pastoris absentia in aliquod forte tu
vel gravetur, sciatis ab ipso liberam vob
ctionis datam licentiam ; ita tamen ut personam
oneri et honori congruam eligatis. Non eni
latet quod dominus noster rex in tali negoti
attendere consuevit, nisi quæ Deo credit esse
et sanctæ Ecclesiæ utilia. Vobis itaque de
incumbit et omnino expedit, ut talem eligatis,
patrocinio secundum Deum et secundum ho
gaudeatis. Si enim rex et archiepiscopus gra
lectionis vinculo sibi invicem cohæserint, se
mutuo amicabiliter confoverint, non est d
quin interim felicia sint tempora, quin status
siæ jucundus et quietus perseveret. Sin autem
absit ! res in contrarium cesserit, quot exin
quantur discrimina, quæ perturbationes, qui l
et tumultus, quot denique damna rerum et p
animarum vestram non puto latere sanctit
Cumque Richardus finem dicendi fecisset,
episcopi ejus orationem laude dignam approb
prior Cantuariensis primum Deo gratias, dein
grates immensas pro sua erga se benevole
sollicitudine cum debita reverentia retulit :
ad nutum episcoporum nominatis et ad se
quibusdam monachis natu et prudentia maj
egressus est foras. Cumque consedissent et d
quod audierant tractare cœpissent, visum
nihil circumdici vel statui posse sine episco
et ipsius consilio Richardi, qui utique regis
tatem optime noverant : ex qua totam ele
summam pendere oportebat. Vocaverunt
regios legatos, Bartholomæum videlicet Exon
episcopum, et Hilarium Cisestrensem, et Rich
Qui cum venissent, et cum iis multum denique
proposito negotio contulissent, tandem omn
nimiter, tam monachi quam episcopi, un
eademque sententia cancellarium in pasto
episcopum animarum suarum elegerunt. M
vero aliquandiu hæsitaverunt in electione, n
Thomam virum esse virtutis ignorarent, se
religionis habitum non præferebat, cum us
illa tempora fere semper Ecclesia Cantuariens
vita et habitu religiosos habuerit pontifices. S
namque Augustinus, beati et apostolici pap
gorii monachus, qui genti Anglorum fidem
prædicavit, Cantuariensem et alias plures i

llis ecclesias sub regulari et monastica disci- A
ırdinavit et instituit, quoniam consuetudines
ıe in electione pontificis Cantuariensis ecclesiæ
ıteris diligentius hactenus observaverat. Ve-
nen solum illud quod in electi sui moribus
ıant, cæterarum virtutum et gratiarum, quæ
larius eminebant, consideratione compen-
corde bono et animo volente eum unanimes
ınt. Episcopi itaque, quos ad hoc rex desti-
t, diem apud Londonias priori et monachis
iæ assignaverunt, quo ea quæ de electionis
tate restabant, publice coram omnibus epi-
ıt abbatibus regni totius in præsentia regis
ı consummarentur. Jam enim ei rex pater
gnum disposuerat, et sicut superius dictum
ıminia et fidelitates regni per manum can- B
sui ei fieri fecerat. Scripserat etiam ei rex
:tione Cantuariensis ecclesiæ, significans
ıidquid in ejus præsentia factum fuisset,
ıoque concederet et confirmaret, ac per
empus ratum haberet.

rati igitur episcopi ex mandato regis univer-
:copos et abbates regni ; sed et conventua-
elesiarum priores, necnon et comites atque
s, omnesque regis officiales, ad præfixam
ındonias convocaverunt. Cumque die statuto
mnes convenissent : prior Cantuariensis for-
lectionis apud Cantuariam ex voluntate et
o regis, præsentibus episcopis, quos ad hoc
'ex direxerat, celebratam, in præsentia et
ia omnium episcoporum cum reverentia pro- C
seque sancto inspirante Spiritu, Thomam
ıncellarium in archiepiscopum concorditer
ıice elegisse. Episcopis quoque, qui apud
iam missi a rege electioni interfuerant, tam
isformam quam electi personam multiplici-
mendantibus, assentiunt universi, et Deum
s quam vocibus consona gratulatione bene-

tamen inventus est Gilbertus Foliot, episco-
doniensis qui obloqueretur et submurmura-
amen videns unanimem omnium assensum
.e singularem malitiam nihil posse obtinere,
pariter assensit. Eratque vir ille grandævus
.m litteratus, habituque monachus ; qui, ut
ıpinio, ad archiepiscopatum ex diu aspirave- D
edunt igitur omnes simul episcopi ad regis
præsentiam, assensum illius, favorem et
in sua electione postulantes ; quibus ipse
ılta exsultatione applausit, favit et assensit.
ıtus quoque officiales regni, nam et ad ipsos
er super electione scripserat : « Cum devo-
immenso gaudio electionem acceptaverunt
verunt. » Henricus autem Wintoniensis epis-
ın minus genere quam prudentia et religione
ıd regem puerum sic locutus est : « Domi-
, cancellarius electus noster multo jam tem-
domo regis patris vestri et in omni regno
m obtinuit locum, habituque in dispositione

sua regnum, nec aliquid in tempore suo in regno
actitatum est, nisi ad suum arbitrium ; unde eum
liberum et absolutum ab omni nexu et ministerio
curiali, ab omni etiam querela et calumnia, omni-
que penitus occasione, Ecclesiæ Dei et nobis tradi
postulamus, quatenus ab hac hora et deinceps
emancipatus et expeditus quæ Dei sunt libere exse-
quatur. Cognovimus enim regem patrem vestrum
vices suas in hoc negotio vobis delegasse, gratum-
que et ratum habiturum, quidquid a vobis inde
fuerit constitutum. Gratam habuit rex hujuscemodi
petitionem, Thomamque gratanter, secundum postu-
lationem Wintoniensis episcopi, liberum et absolu-
tum ab omnibus ecclesiastico ministerio contradi-
dit. Ipse vero Thomas a principio, ex quo sermonem
de sua promotione egressum comperit, modis qui-
bus potuit, obviavit, ne res ad effectum veniret ;
sciens indubitanter duobus dominis concorditer non
posse servire, quorum voluntates longe ab invicem
discreparent : et quisquis Cantuariensis episcopus
fieret, cito Deum aut regem infensum esse habitu-
rum. Verumtamen, Deo aliter disponente, et Hen-
rico Pisano præsbyterum cardinali et apostolicæ
sedis legato, monacho vero ordinis Cisterciensis
procurante et modis omnibus instante, eumque ad
susceptionem regiminis cohortante et animante ;
tandem ejus electio qualem breviter memoravimus
exitum habuit.

Episcopi igitur condicto inter se consecrationis
die apud Cantuariam convenerunt : simulque cum
eis abbatum et religiosorum et clericorum nobilium-
que terræ illius multitudo infinita : tanti pontificis
consecrationi et missarum atque benedictionum pri-
mitiis cupiens interesse. Ipse quoque Thomas cum
maximo virorum religiosorum et aliarum venerabi-
lium personarum comitatu ad diem occurrit, pre-
cesseruntque venienti obviam cum gaudio et honore
multo episcopi cum monachis et clero, populique
multitudine innumerabili : tantaque fuit occurren-
tium devotio et exsultatio ut verbis nequeat expli-
cari. Cumque vox lætitiæ et exsultationis undique
personaret, Thomas tamen ad ista animum non ap-
posuit : sed cum magna humilitate et contritione
lacrymis ubertim fluentibus pedes accessit, plus co-
gitans de onere sibi imposito quam de honore im-
penso. Ordinatus est itaque et consecratus pontifex,
imponente ei manum viro venerabili Henrico Win-
toniensi episcopo. Is quippe inter coepiscopos tam
religione quam genere eminebat ; erat enim mona-
chus et frater Stephani Blesensis qui regnum An-
glorum post Henricum regem seniorem ferme per
viginti annos obtinuerat. Willelmo namque Notho
successit filius ejus, cognomento Rufus, qui sanctum
et illustrem virum Anselmum Cantuariensem ar-
chiepiscopum de regno suo expulit ; cui Willelmo
Rufo, in venatione occupato, et a quodam milite
sibi charissimo non tam casu quam divina, ut cre-
ditur, voluntate sagitta perempto, successit Henricus
frater ejus, qui fuit pater Matildis imperatricis ;

huic autem Henrico magnifico et potentissimo regi A successit præfatus Stephanus Blesensis, frater Wintoniensis episcopi et illustrissimi comitis Theobaldi senioris. Stephano vero adhuc superstite et regnante, supervenit Henricus Matildis imperatricis filius, accepitque regnum. Cujus regni anno octavo Thomas est consecratus Cantuariæ antistes.

Consecratus autem studium et diligentiam propensiorem exhibere curavit, qualiter vita et moribus tanto gradui conveniret: moxque, divina cooperante gratia, mutatus in virum alterum, veterem hominem cum actibus suis exuit, novumqne induit in justitia et sanctitate, celans tamen iterum hominibus propositum suum soliti habitus honestate; cilicio namque ad carnem indutus, lectioni et orationi indesinenter instabat : eripiens et subtrahens se B quantum poterat negotiis sæcularibus, ut spiritualibus studiis liberius et efficacius vacare posset. Quoties tamen causis aliquibus eum interesse officii necessita deposcebat, miram exhibebat in audiendo patientiam, in inquirendo seu discutiendo diligentiam, in judicando quoque justitiam. Tam munerum quam personarum acceptione prorsus postposita corripiebat cum magna libertate delinquentes, durius autem semper divites et potentes : paratum ad ulciscendum se omnem inobedientiam, non solum verbi sed et operis attestatione, quoties expediebat comprobans, opera autem misericordiæ et pietatis, quæ dum adhuc esset cancellarius diligenter exercuerat, multipliciter auxit et cumulavit: decimis omnibus, quæcunque eum aliqua ratione alicubi C contingebant, usibus pauperum debutatis. Viduis et orphanis atque infirmantibus lectoque decumbentibus egenis multa beneficia conferebat, eorumque quamplurimis quotidiana victus et vestitus stipendia perpetuo deputaverat. Prædecessor ejus piæ memoriæ Theobaldus predecessorum suorum elecmosynas pietatis studio duplicaverat; Thomas vero liberali æmulatione etiam duplum illius studuit duplicare. Introducebatur ad mensam ejus quotidie pauperum magnus numerus ; et præter illos qui ad mensam ingrediebantur alios tredecim pauperes omni die circa vesperam faciebat secretius introduci, singulisque eorum post pedum ablutionem et deosculationem, post copiosam refectionem, quatuor argenteos largiebatur. Quod si quando forte propter D majorem aliquam occupationem manibus propriis perficere impediebatur, per servientes suos impleri faciebat. Inferebatur ad mensam ejus quotidie ferculorum et potionum varia copia, ut per hoc et patriis moribus congrueret, et de reliquiis abundanter solaretur egenos. Varia etiam auri et argenti supellex mensam ejus et onerabat et honestabat ; non quidem ad divitiarum ostentationem, sed pro more gentis et patriæ consuetudine. Ipse vero quantum ad se nihil nisi usum necessarium in hujusmodi reputabat : utens vasis aureis et argenteis quomodo fictilibus. Vestis adhuc ei erat in exterioribus ut prius, splendida scilicet, pretiosa

et honesta. Unde monachi Cantuarienses ‹
cæteris quidem omnibus de felicitate vitæ
tuum illius in Domino gaudebant et gloriaban
hoc solo scandalizari et submurmurare videb
unus autem ex ipsis habens familiaritaten
illo, secreta eum allocutione super hoc reve
convenit : referens ei visionem quam cuidai
nacho religioso et servo Dominus super l
demonstrare dignitus fuerat. « Apparuit, i
Dominus cuidam religioso et sancto viro, dic
eum : Vade, dic archiepiscopo ut absque dil
vestes mutet, nam quandiu id facere disl
me sibi placatum habere non poterit. » Hæc a
archiepiscopus motus est in lacrymas ; prop
tamen suum ista sibi referenti monacho n
revelavit. Parvo itaque interjecto tempore
pretiosas et coloratas cum pellibus variis e
grinis penitus a se abjiciens, super cilicium
carnem induebatur, pellicias agninas byss
tum munda cooperta induit ; indesinenter sa
qualiter in conscientia apud Deum, et non in
num æstimatione, religionis sibi meritum c
ret, et in exterioribus ecclesiastico ministeri
veniret. Amiciebatur quoque pallio pullo,
nigro, parvi pretii solo tenus defluente. Qu
ninis pellibus muniebatur. Vita igitur et ves
gionisque et sanctitatis exemplo factus foru
gis ex animo, totum se ministerio, cui Deo v
addictus erat, impendere firmiter apud se ε
Quid autem venerandus antistes ageret et qu
se haberet, regem latere non potuit : pra
æmulis ejus, nam et ipsi non deerant, vitai
curiosius explorantibus, et regi cuncta
quam aliter renuntiantibus. Singularem n
eum et superstitiosum potius quam religio
cebant, tegisque animum subdolis et malig
lationibus vehementer sollicitabant. Rex
callide dissimulabat : nolens eum inimicum
gratis quem necdum in aliquo sibi cont
expertus fuerat. Quoties vero occasio se off
cum multa eum reverentia et honore exc
multisque obsequiis et blanditiis demulcebat.
namque viri magnanimitatem et prudentia
lebatque ei propter clandestinas delatorum
stiones præpropere adversari.

Contigit eo tempore in quodam celebri co
ut Thomas ad clerum et populum, rege pr
sermonem faceret : fuitque ei sermo de
Dei Christi quod est ecclesia et de regno
rali : deque coronis eorumdem regnorum s
tali videlicet et regali : simul etiam de gla
rituali et materiali. Cumque sub hac oc
de potestate ecclesiastica et sæculari mul
biliter disseruisset, erat enim facundissim
ejus verba per singula notabat, intellig
quod dignitatem ecclesiasticam cuilibet exc
seculari longe immensum præferret, nor
animo accepit. Sensit namque ex verbi
quantum ab opinione sua archiepiscopus a

ecclesiam nihil prorsus habere vel posse, [q]uantum ipse ei indulgeret, persuasum ha- Exhinc jam quæ in corde regis latuerant er in apertum prodierint, qualiter etiam ve- dus antistes pro domo Domini se murum ıuerit: quantave constantia regio furori se ıendo ecclesiasticæ libertatis jure objecerit quenter dicendum est. Tyranni namque, qui m obtinuerant, jura ecclesiastica annihila- t penitus: quorum adhærens vestigiis rex enricus totius ecclesiasticæ dispositionis et ıtionis summam sibi usurpaverat, nam et epi- tus et abbatias quibus volebat conferebat, jam- se præcipiente et constituente, sicut populus erdotes et clerici indifferenter ad sæcularia ı trahebantur.

na igitur occasio, qua archiepiscopi proposi- t constantia regi innotuit, talis fuit. Erat con- lo in partibus illis ut rex ad abundantiorem am et custodiam regni sui, per singulos comi- regni, vicecomitem unum de fidelibus suis tueret, consueverantque comites et barones . vicecomiti, regio videlicet ministro, duos so- de singulis dimensionibus terræ suæ quas nomine hidas vocant, annuatim ab homini- ıis facere dari; quatenus tali servitio et bene- os a gravaminibus et calumniis hominum m cohiberent: videns autem rex quod duo lidi de singulis hidis si in unum conferentur nsum efficere possunt cumulum, sunt namque hidarum millia, voluit eos suis usibus et redi- applicare. Quapropter convocatis apud Wo- ke episcopis et proceribus regni, cœpit rex æfata pecunia suis reditibus connumeranda m in medium proferre. Cumque ad hunc ser- m universi obmutuissent, solus archiepisco- um magna libertate satis modeste respondit: ıine, inquiens, non decet excellentiam tuam ım beneficium ad tuos usus retorquere, præ- ı cum duo illi solidi, non necessitate nec de- sed gratia potius tuis ministris conferantur. si vicecomites vestri pacifice et modeste se ad ıes nostros habuerint, libenter quidem dabi- sin autem, non dabimus, nec cogi jure po- us. » Ad hæc rex cum furore: « Per oculos, ei, protinus irrotulabuntur; tali verbo usus er rotulos illos, in quibus regii reditus anno- ontinentur, sed tu ipse bene super hæc meæ ıtati assentire deberes. » Tunc archiepiscopus: oculos, inquit, per quos jurasti, nunquam de mea me vivente dabuntur. » Sentiens igitur rchiepiscopum sibi palam adversari, ægre ni- ıccepit.

: multo post tempore facta est iterum inter eos ntio vehemens, pro quodam canonico nomine po de Broc, qui super interfectione cujusdam , a quibusdam fuerat impetitus. Is enim cum ı episcopo suo super objecto sibi homicidio enter respondisset, et deficientibus in causa

A adversariis, ipse ad innocentiam suam certius comprobandam se sacramento purgasset, iterum eum in causam revocare nitebatur quidam Simon, filius Petri, quem rex in partibus Pedefordiæ, ubi idem Philippus morabatur, judicem constituerat. Philippus autem de causa jam finita et ordine judiciario terminato, iterum respondere noluit, præsertim ante laicam justitiam: quinimo ipsum Simonem pertinacius instantem cum indignatione a se repulit, multis eum afficiens conviciis et contumeliis. Rege itaque apud Londonias constituto, accessit ad eum memoratus Simon, retulitque ei omnia quæ sibi Philippus intulerat. Quibus auditis, rex in furiam versus, solito suo more per oculos Dei terribiliter, jurabat, sic se habere con- B vicia illa militi suo illata, ac si sibi ipsi intulisset Philippus. Quapropter absque mora eum judicari præcepit; archiepiscopus autem cum præsens esset, et hæc audiret: « Nequaquam, ait, ita fiet. » Nam clericorum judices laici esse non possunt. Quidquid autem iste vel alius quilibet de clero excesserit, in ecclesiastica debet emendari curia. Quapropter quidquid est illud quo rex læsum se queritur, vel miles ejus, Cantuariam veniat vel mittat, indeque plenam justitiam ex ecclesiastica auctoritate reportabit. Rex vero vehementer irascens et multa dicens, tandem, licet invitus quosdam episcopos et proceres ad diem sibi ab archiepiscopo constitutam Cantuariam transmisit, qui cum venissent, Philippum de veteri querela homicidii instanter impetebant. Cumque cau- C sam ecclesiastico judicio terminatam iterari non debere judicatum fuisset, ventum est tandem ad contumelias regio militi illatas. Quod cum Philippus minime inficiari dignaretur, erat namque vir magnus et de magno genere, adversarii ejus prosilientes im medium: « Judicium, inquiunt, de evidenti et non negata injuria postulamus. » Et cum Philippus se ad spontaneam satisfactionem offerret, nihilominus tamen eum judicari oportuit. Diffinitum est igitur ut Philippus per biennium præbendam suam in manu regis admitteret, et rex iterum de reditibus ejus quod vellet faceret; ipse vero ante militem, nudum se secundum morem patriæ satisfacturus offerret. Revertentibus autem qui missi fuerant et quod gestum erat conferentibus, rex ho- D norem suum læsum sibique abjudicatum esse respondit. Episcopi vero cum se juste judicasse dixissent excepto quod Philippum ultra quam meruisset, pro pace et honore regis gravassent, rex magis inardescens: « Per oculos, ait, Dei, vos ipsi mihi jurabitis, quod verum expresseritis judicium. » Sed nimis longum erit, si per singula prosequi voluerimus, quæ vel a rege improbe vel ab archiepiscopo constanter dicta seu facta sunt: quapropter iis omissis, ad communem ecclesiæ causam accedamus.

Emersit igitur sermo super veterum regum abusionibus quas rex consuetudines regni dicebat, procurantibus et ad hoc ipsum regem enixius impellentibus archiepiscopi æmulis, Rogerio videlicet Ebora-

cense archiepiscopo; et quibusdam aliis filiis Belial, quos ad perturbationem sanctæ ecclesiæ antiquus hostis suscitaverat; convocatisque rex universis regni episcopis exigere cœpit ab eis ut consuetudines regis Henrici avi sui perpetuo observandas confirmarent. Venerabilis vero antistes Thomas, qui verbum istud futurum quandoque jamdudum præsenserat, ad hæc regi respondit: « Ecclesia sancta a sanctis apostolis et apostolicis proceribus ab exordio fidei Christianæ edocta et instituta, consuetudines vitæ et disciplinæ Christianæ in eorumdem sanctorum Patrum canonibus et decretis plenissime habet expressas; præter quæ nihil novum, Domine mi rex, expedit tibi, imo vel licet exigere, nec nobis concedere. Si quidem nobis, qui licet indigni pro prioribus surreximus, non jam novas institutiones credere, sed veteribus humiliter obedire et reverenter indicitur. » — « Nequaquam, ait rex, expostulo; sed ea tantum quæ prædecessorum meorum regum temporibus in regno constat observata, mihi quoque volo concedi, meisque temporibus observari. » Exstiterunt et illis temporibus archiepiscopi te meliores et sanctiores; qui ista viderunt et consenserunt nullamque difficultatem vel controversiam de his aliquam regibus sui temporis intulerunt. Ad hæc archiepiscopus: « Si qua, inquit, a pristinis regibus contra ecclesiasticæ institutionis canonem præsumpta sunt, et aliquando tempore violenter timore regum observata, non consuetudines, sed abusiones dicendæ sunt: pravissimum usum abolendum potius quam propagandum Scripturæ testimonio edocemur. Quod vero sanctos illorum temporum episcopos tacuisse et non declamasse asseris, viderint ipsi quare tacuerint; erat enim forte tunc *tempus tacendi*; nulla tamen nobis hoc eorum exemplo ingeritur auctoritas, qua in ecclesia nobis divina dispensatione commissa aliquid contra Deum et ordinem nostrum atque officium fieri minime assentiamus. Verumtamen in quibuscunque salvo ordine nostro voluntati tuæ et beneplacito concordare et consentire poterimus: paratos nos et obsequentes habebis. » Rex igitur furibundus et per oculos Dei suo more jurans: « Nulla, ait, penitus de ordine vestro fiet mentio, sed absolute et expresse meas mihi consuetudines consedentis et confirmabitis. » Archiepiscopus vero nihil nisi salvo ordine suo et jure ecclesiastico se aliquando concessurum nihilominus constanter et libere asseruit. Rex igitur ad præsens ab intentione suo frustratus, post non multum temporis apud Northamtoniam positus archiepiscopum ad se vocavit, volens ejus animum tentare, si quo forte modo eum posset flectere, et ad suam voluntatem inclinare. Cumque archiepiscopus ad locum appropinquasset et ejus adventus innotuisset regi, nescitur qua calliditate rex quosdam obviam misit qui dicerent: « Rex in oppido cum multis est positus, et tu nihilominus cum maxima multitudine advenisti: ne sufficit locus ut ambos vos capiat, quapropter mandat rex, ut hic eum exspectes. Adest enim ipse tecum locuturus. » Cumque

A in agrum divertisset pontifex, statim sine mora rex advenit, cui occurrens debito eum salutationis honore prævenire curavit. Sed cum propter lascivientium equorum, quibus insidebant, hinnitus et recalcitrationem ad se invicem accedere non possent, tandem mutatis equis in parte seorsum simul ambo constiterunt. Tunc rex ad episcopum ita exorsus est: « Nonne, ait, ego te ex humili et paupere in maximum honoris et excellentiæ culmen extuli? Parumque id mihi visum est, nisi et patrem regni te constituerem, et etiam mihimet ipsi te præferrem. Quomodo ergo tot beneficia, tantaque meæ circa te dilectionis indicia, omnibus notissima, tam subito tibi a mente exidere potuerunt, ut non solum ingratus, verum etiam in omnibus contrarius mihi

B existas? » Et episcopus: « Absit! inquit, domine mi: non sum immemor beneficiorum tuorum, quæ non quidem simpliciter tu, sed Deus tribuens omnia per te mihi conferre dignatus est: quapropter absit ut ingratus vel aliquo voluntati tuæ contrarius existam, dummodo tu divinæ voluntati concordes. Scit enim dignatio tua quantæ fidelitatis tuæ exstiterim, a quo temporalem tantum præstolabar remunerationem: quanto magis omnipotenti Deo, a quo et temporalia bona accepimus et æterna speramus, fidele et sincerum ministerium nos exhibere necesse est. Tu quidem es dominus meus, sed ille et meus et tuus est Dominus, cujus voluntatem præterire ut tuæ acquiescam, nec tibi nec mihi expedit: in tremendo namque ejus examine ambo ut unius

C Domini servi judicandi sumus, ubi neuter nostrum pro altero poterit respondere, sed unusquisque secundum facta sua, excusatione cessante, recipiet. Est enim Dominis temporalibus obtemperandum, sed non contra Deum, dicente beato Petro: *Oportet obedire Deo magis quam hominibus*. Tunc rex ad ista: « Nolo, inquit, mihi modo ut sermocineris; nonne tu filius fuisti cujusdam rustici mei? » Et archiepiscopus: « Revera, inquit, non sum atavis editus regibus, sicut nec beatus apostolorum princeps Petrus, cui Dominus claves regni cœlorum et totius Ecclesiæ principatum conferre dignatus est. » « Verum est, ait rex, sed ille pro Domino suo mortuus est. » Venerabilis vero antistes respondit: « Moriar et ego pro Domino meo, cum tempus advenerit. »

D Tunc rex: « Tu, inquit, nimis affigeris et inniteris scansilibus tuis. » Et archiepiscopus: « In Domino, ait, confido et innitor. Quia *maledictus homo qui spem suam ponit in homine*. Verumtamen quidquid tu mihi dixeris et ego tibi respondero: ad honorem tuum et beneplacitum, salvo ordine meo, sicut olim ita et nunc paratus sum. Sed et super his quæ ad honorem tuum et salutem animæ tuæ spectant, ego potius consulendus eram, quem toties tam fidelem et utilem in consiliis expertus es, quam illi qui quasi sub obtentu honoris tui de me, qui eos non læsi gratuita succensi invidiæ flamma vindictam expetere satagunt. Quem enim infra sacros ordines adhuc constitutum fidelem tibi fuisse ut credo non negabis

magis sacerdotii officio sublimatum me tibi
ibus fidelem æstimare debuisti. » Cumque
verba salubria dilectionis et fidei plena ar-
scopus perorasset, rex tamen vehementer in-
; ut verbum illud, scilicet salvo ordine nostro,
s omitteretur. Quod cum minime obtinere
set, archiepiscopo inflexibiliter in sententia
ente, ab invicem discesserunt.

idem tempus Arnulfus Lexoviensis episcopus
ransito ad regem quem offenderat venit eu-
i quomodo posset eum sibi placabilem facere.
e per omnia eum demulcens ei placentia
etur, etiam contra archiepiscopum ei consilium
n timuit; dixit enim ad regem: « Controversi
ter te et archiepiscopum vertitur difficilis est
finienda; impossibile namque est archiepi-
n tibi subjici, quandiu unamines et in eadem
sententia suffraganei sui fuerint, quapropter
es ab eo avellere non potueris, saltem ali-
e numero eorum tibi quoquo modo applicare
: quo facto non facile pars reliqua subsistere
. Faventibus enim tibi episcopis, si solus
piscopus in sententia pertinaciter perstare
erit, non solum non obtinebit, verum etiam
sionis litteras, procurantibus episcopis, facile
ere poterit. « Tali igitur instructus rex consilio,
it ad se apud Glocestriam quos flexibiliores
piscopos credidit, Rogerum scilicet Ebora-
n et Lincolniensem episcopum, egitque cum
atenus ad confirmationem suarum consuetu-
parati essent, promittens se nihil ab eis
rum, quod eorum ordini obviaret. Cesserunt
lli duo spondentes regi secundum quod voluit,
ulto post rex Hilarium Cicestrensem episco-
uæ parti sociavit. Quo facto, venit idem Hila-
l archiepiscopum apud Lentham; cæpitque
dere quod persuadere non potuit, quatenus
t regi ad voluntatem faveret, asserens ei mul
c per omnem modum expedire. Erat namque
ilis in litteratura, habens verba multa polita
soria. Archiepiscopus vero qui non quæ sua
æ Jesu Christi erant quærebat: « Absit, in-
t tali commercio terreni regis gratiam redi-
exponendo ei Ecclesiam quam rex cœlestis
ine proprio comparavit: tu autem et Lincol-
s cum Eboracense, utinam non impune, ve-
vel potius quantum in vobis est irritas feceri-
lesiasticas sanctiones: promittentes regi vos
onsuetudines servaturos, quæ sanctorum ca-
us Patrum usquequaque noscuntur adversari.
ntamem quidquid nos feceritis vel alii forte sint
i, me in tam horrendam præsumptionem nun-
consortem habebitis. » Ad hæc Hilarius:
,inquit, te quod est hoc tam horrendum tam-
ande malum; quod tu solus in hoc facto vides
lligis: et nullus alius tecum? Rogavit nos rex
oc verbo ei deferremus, cumque honoraremus;
ttens etiam ipse nobis, quod nunquam hujus
sionis causa aliquid a nobis exquireret quod

A ordini nostro resultet. Estne, quæso, hoc tam grande malum tamque enormis præsumptio dominum suum honorare? » Et archiepiscopus: « Non est enim malum, quinimo bonum, dominum suum honorare, dummodo Deus non inhonoretur et Ecclesia sancta non perturbetur, neque periclitetur: illud autem certissime noveritis: quod rex a vobis exiget quidquid ei promisistis; vos autem ut stet in promissis eum cogere non potestis. »

Per idem tempus Alexander papa in Francia constitutus misit quemdam Cisterciensis ordinis abbatem, nomine Philippum de Eleemosyna, virum magni nominis et auctoritatis, qui inter regem et archiepiscopum pacem, si possibile esset, reformaret. Venit igitur abbas ille in Angliam et sociatis sibi episcopo B Herefordense nomine Roberto de Melidino, et Joanne Windochinense comite, venit ad archiepiscopum apud Herges, porrexitque ei idem Philippus litteras apostolicas, et quorumdam cardinalium scripta, in quibus continebantur verba exhortatoria, quatenus se modestum et flexibilem archiepiscopus regis voluntati exhiberet. Commemorabatur etiam in litteris illis, quod status ecclesiæ propter schisma turbidus esset et nubilus; cavendumque summo opere ne tempestas, quæ caput Ecclesiæ occupaverat, etiam per membra diffunderetur et ita nulla esset requies. Esse interim necessariam dispensationem, nec expedire ad præsens ut ecclesiastici rectores debitam severitatem exercerent; sed multa dissimulanda, nonnulla etiam pro tempore essent toleranda. Multa C in hunc modum continebantur in litteris illis quibus episcopus et abbas una cum comite socio viva voce addiderunt, quod rex eos in verbo veritatis certificasset se nunquam ab archiepiscopo quidquam requisiturum quod ordini ejus vel voluntati contrarium foret. Regem vere hac intentione tam pertinaciter egisse, eo quod turpe ei videretur ab archiepiscopo vinci, nec posse ab eo extorquere, ut saltem verbotenus eum honorare dignaretur. Rogabant igitur et suadebant memorati viri modisque omnibus instabant, quatenus una cum eis archiepiscopus ad regem veniret, et simplici tantum verbo ejus voluntati faveret, omisso verbo illo, scilicet *salvo ordine nostro*; quo facto, plenam apud regem pacem et gratiam tam ipse quam universa Ecclesia Anglicana con- D sequeretur, et mentio quæ de consuetudinibus fuerat regni introducta, penitus in perpetuum aboleretur. Erat autem idem abbas de Eleemosyna tantæ opinionis et famæ, cui facile fides haberetur, unde archiepiscopus, tam domini papæ et cardinalium consiliis quam ipsius abbatis et eorum qui cum illo venerant verbis inductus et promissionibus credulus, una cum eis ad regem profectus est. Inventum autem regem apud Wodestoche venerabilis pontifex cum multa mansuetudine allocutus est, proponens ei in exemplum sanctos regni illius reges, quos non solum fides et pietas Deo fecit acceptos verum etiom plures ex eis martyrii corona reddidit gloriosos: exhortans et suppliciter rogans, ut et ipse eorum

exemplis et vestigiis inhæreret, tyrannorumque dele- [A] tis et in perpetuum damnatis abusionibus sanctorum regum meritis et collegio sociari satageret. « Et ne quid, ait archiepiscopus, offendiculum bonæ voluntati tuæ, si eam tibi Dominus inspirare dignatus fuit, per me opponi videatur, scias quod consuetudines regni bona fide servabo, tibique de cætero, ut decet et justum est, per omnia in bono obtemperans ero. » Tunc rex ad eum : « Omnibus, inquit, notum est quam pertinaciter te in hoc verbo exhibueris, et quantum honorem meum in tua contradictione læseris ; quapropter, si ut decet me honorare decrevisti, coram omnibus emandari et recognosci necesse est, quod honori meo in hac parte detractum ab omnibus scitur. Mitte igitur et convoca episcopos et abbates et cæteros omnes qui in [B] ecclesiasticis honoribus sunt eminentiores ; et ego ex parte mea convocabo universos majores regni, quatenus in præsentia et audientia omnium ad honorem meum sermo iste recognoscatur. » Cum igitur tempore statuto universi apud Clarendonam convenissent, cœpit rex instanter exigere ut sermo prædictus de observatione consuetudinum ab archiepiscopo recapitularetur. Sentiens autem archiepiscopus rem longe distare ab eo quod ab abbate de Eleemosyna acceperat : regemque a pravo proposito in nullo mitigatum, sed magis stabiliendis et confirmandis consuetudinibus illis exsecrandis toto animo insistere, elegit potius de se solo regi occasionem calumniæ dare, quam ecclesiæ causam penitus in discrimen mittere. Dissimulavit itaque [C] et avertit se quantum potuit, ne aliquam ibi recognitionem seu concessionem faceret. Quod postquam regi innotuit, amens et furibundus effectus, non jam consilio sed gladio utendum decrevit, alterum Saulem se sacerdotibus Domini mox futurum comminans, nisi voluntas sua statim sine mora impleretur. Nec mora, fit nota regis indignatio : turbantur mox omnia : tumultuantur universi, discurrunt regii clientes ; prætendentes facies solito truculentiores : seseque jam ad facinus quasi præparantes. Fiunt illico omnia horroris et formidinis plena. Nec mirum ; ira enim regis sicut rugitus leonis. Stant interim sacerdotes Domini, quasi grex paratus ad victimam, pavidi nimis et tristes : solus archiepiscopus persistens vultu hilari et jucundo eos consolabatur, dicens talia decere veros [D] Ecclesiæ sacerdotes ; qui autem in clero qui convenerant obscurioris erant famæ et nominis, huc illucque diffugiunt subducentes se periculo quod jam jamque imminere timebant. Erant autem inter episcopos duo episcopi Joscelinus scilicet Salesberiensis et Rogerus Norwicensis quos rex diversis de causis exosos habebat. Norwicensis enim qui regem consanguinitatis propinquitate contingebat, licet ætate esset juvenis, religiosus tamen et ecclesiasticæ libertatis æmulator erat, regemque de excessibus suis liberius increpando ejus iram incurrerat ; Salesberiensis vero aliis de causis eum

sibi infensum reddiderat. Hi duo ad archie
pum accedentes voce flebili ut eorum misere
rogare cœperunt dicentes quod nisi ipsa die pl
cum rege pacem faceret, etiam si forte aliis p
ret, sibi minime parcendum quin occidere
Archiepiscopus vero timiditati et pusillanir
eorum blanda consolatione occurrens in sent
permansit immobilis. In ipsa hora accesseru
eum duo comites de majoribus et de nobilio
regni, Willelmus videlicet Leicestrensis et Rein
Cornubiensis avunculus regis, monentes et rog
obnixe quatenus sui ipsius et eorum qui cum
advenerant misereretur dicentes regem vehem
sime iratum et commotum atque ad ultione
contemptus jam exerto gladio paratum. «
etiam, inquiunt, qui amici et fideles tui sum
miserearis obsecramus, quia nisi hodierna di
plenarie satisfeceris, scelus inauditum proprii
nibus necessitate inevitabili explere nos conve
Et archiepiscopus : « Non est, inquit, magnun
inauditum si pro ecclesiasticis sanctionibus
occumbere contingat, cum hoc nos innumera
ctorum turba et verbo docuerit et exemplo : D
tantum voluntas fiat. » His itaque repulsis e
cedentibus, accesserunt ad eum duo templari
et ipsi secundum modum suum magni erant r
nis et opinionis, quorum unus dicebatur Rich
de Hastinges magister Templariorum totius r
alter vero vocabatur Hostes nihilominus et ip
curia nominatissimus. Isti duo ante archiepisc
steterunt : et ita cum singultibus et lacrymis
allocuti sunt : « Quare, domine, ita inexor
es in causa sanctæ Ecclesiæ, quæ hodie p
dubio grave et hactenus inauditum est pa
discrimen, nisi voluntas regis fuerit adimp
Certissime enim scimus quod rex nec arten
dolum erga te cogitat, sed grave nimis et
lerabile ei videtur, si in hoc verbo visus
te superari ; quapropter modis omnibus roga
et bona fide monemus et consulimus ut regi
tenus satisfacias : nunquam mentionem auditu
cætero de consuetudinibus illis, quas quant
refugis et detestaris, sed mox ut regem in
muni audientia verbo tantum honoraveris, c
indignatio et inimicitia obliterabitur ; et plen
et dilectio inter te et ipsum reformabitur. Hæ
in verbo veritatis fideliter promittimus et de h
nosmetipsos fidejussores et obsides damus
masque nostras æternæ damnationi obnoxia
testamur, si rex a te deinceps contra volun
tuam vel ordinem tuum aliquid requisierit. »
itaque archiepiscopus eorum fletibus verbisqu
tanta protestatione prolatis, videns etiam r
cum suis ad sceleris cædisque patrationem para
collocutus prius cum episcopis super his qu
dierat : una cum ipsis ad regem accessit et
locutus est : » Si de jure proprio, domine mi
inter nos controversia verteretur, statim al
ulla contradictione dicto citius me vestræ vol

s noveritis ; nunc vero cum de ecclesiasticis s nobis interim, Deo auctore, commissis sermo ı gravis et periculosus mutuo ventiletur, non xcellentiæ tuæ mirum vel indignum videri si causa aliquantulum scrupulosior fuerim, quod redditurus sim ei rationem villicationis qui non parcit delinquenti. Jam vero de pru- et mansuetudine tua spem habens meliorem r ad postulata consentio consuetudinesque ona fide me servaturum dico. » Vix verbum pontificis exierat et rex alta voce respondit : stis universi, quæ mihi archiepiscopus sui concesserit, restat nunc ut episcopi, ipso im- , idem faciant. » — « Volo, ait archiepiscopus, ego ita et ipsi honori vestro satisfaciant. » urgentes episcopi annuerunt. Solus Jocelinus riensis episcopus communiter cum aliis non t, sed residentibus aliis, quæsivit ab archi- o utrum idipsum facere deberet; dicente vero iscopo sic oportere, assensit. Movens autem ut, improperavit Salesberiensi, qui sem- trarius sibi exstitisset. Archiepiscopus itaque, is secundum quod a memoratis templariis it controversiam terminatam æstimaret, tamen trepidus et velut in pendulo constitu- exitum præstolabatur incertus. Ait igitur d omnium credo pervenisse audientiam, con- mihi esse ab archiepiscopo et episcopis ut consuetudines regni mei de cætero firmiter ur et observentur. Ne igitur deinceps inter etur contentio vel contradictio ; surgant tiores et antiquiores procerum et foras cum meis egressi recordentur legum et consue- n avi mei regis Henrici, easque diligenter ptas mihi cum omni celeritate afferant. » Nec ictum est ut imperavit consuetudinesque tas et in medium allatas jussit rex legi. Qui- is, dixit iterum rex : « Ecce hæc sunt quæ ncessa sunt. Quapropter ne deinceps super stio oriatur, vel nova forte emergant placita, s ut archiepiscopus his sigillum suum appen- Ad hæc archiepiscopus. « Per Deum, inquit, tentem nunquam, me vivente, sigillum meum onetur. » Tunc ad aliud commentum se cle- officiales regis convertunt. Chirographum, pente celeriter conficiunt; quod per medium orem scindentes : partem unam archiepiscopo int. Et archiepiscopus : « Accipio quidem, non tamen vel consentiens vel approbans, cautelam et defensionem Ecclesiæ, ut videli- indicio cognoscamus, contra quæ nobis im sit. Cognitis namque laqueis et muscipulis bis obtenduntur, cautiores Deo annuente . » His dictis, iratus surrexit et abscessit. Et is ad liberationem cleri qui convenerat, ita essarium fuit; archiepiscopus tamen de ex- io, quo quidem deceptus deliquerat, consola- non recipiens, gravissimam sibimetipsi pœ- m indixit; seque ab officio altaris suspendit,

A donec missis ad papam Alexandrum nuntiis qui ei regi gestæ ordinem et modum intimarent, ab eo absolutionem mereretur. Admiratus etiam dominus papa zelum illius et constantiam, litteras consolatorias honoris et dilectionis plenas ei transmisit.

Post hæc venit ad regem apud Porcestriam Rotroldus Ebroicensis episcopus, cupiens inter regem et archiepiscopum pacem et concordiam reformare. Rex autem, uno modo tantum possibile esse respondit, si videlicet tam ipse quam archiepiscopus impetrare possent quatenus dominus papa bulla propria consuetudines suas roboraret et confirmaret. Accessit itaque Ebroicensis episcopus ad archiepiscopum rogans instanter et consulens quatenus domino papæ super hoc negotio scriberet. Archiepiscopus
B vero, cavens ne aliquam justam malignandi occasionem daret regi, sciensque certissime preces suas quantum ad effectum nihil profuturas regis, scripsit et rogavit apostolicum super confirmatione consuetudinum juxta regis et episcopi voluntatem. Dominus vero papa, intelligens petitionem illam non voluntate sed de necessitate processisse, abnuit illico, et legatos qui ad hoc missi fuerant ab spe impetrandi repulit. Quod ubi regi innotuit, vehementiori indignatione accensus, crebra cum suis agebat consilia, quid sibi agendum esset : visum est ei tandem, quod si legationem Angliæ Rogerio Eboracensi archiepiscopo beati viri æmulo a domino papa obtinere posset, facile archiepiscopum posse subjugari et consuetudines suas firmius stabiliri. Duos igitur ex
C clericis suis, Joannem scilicet de Oxenefordia, et Gaufridum, cognomento Ridellum, pro obtinenda legatione ad dominum papam direxit, quos dominus papa nec auditu dignos æstimavit, dicens : « A tempore beatissimi papæ Gregorii, quo procurente gens Anglorum fidem Christi suscepit, nusquam legitur vel recolitur usque ad præsens Cantuariensem ecclesiam Eboracensi fuisse subjectam ; et idcirco a nobis minime fieri debet, quod prædecessores nostros nec dum fecisse cognoscimus. Constat namque Cantuariensem Ecclesiam dignitate et primatia cæteras regni illius ecclesias antecellere ; justumque non esse ut quæ prima est secundaria efficiatur ; Joannes autem de Oxenefordia, magna fretus calliditate, flexis ante papam genibus, juravit quod nisi rex in
D reditu eorum de petitione sua gauderet, archiepiscopum procul dubio periclitari de vita. Timens autem dominus papa suspectamque nimis habens regis malitiam, necessaria usus pro tempore dispensatione, legationem ipsi regi contulit, ita tamen quod nec Eboracensi eam assignare, nec aliquem legationis auctoritate posset gravare. Litteras namque alias secreto direxit in Angliam : quæ mox regem legatione spoliarent, si potestate legationis uti vel quemquam gravare tentasset. Rex autem litteris, quibus ei legatio conferebatur, accipiens, hujusmodi legationem non multipendit ; litteras tamen ipsas multis ostendit, seque legatum innotuit, ut archiepiscopum de sua legatione terreret. Tandem vero cum aliquan-

diu litteras illas inutiliter detinuisset, missis nuntiis legationem domino papæ cum indignatione reddidit, et litteras ipsas ei remisit. Post hæc rege Ecclesiam et ecclesiasticos viros solito acrius infestante, et archiepiscopo nihilominus constanter resitente intentor mali diabolus querelam gravem adversus Ecclesiam suscitavit, officialibus namque regis cuncta infatigabiliter pugnantibus et sollicitius investigantibus, reperti sunt quidam de clero diversorum criminum rei, quos tenentes vinculis et carceribus mancipaverunt. Erant autem quidam ex eis sacerdotes ; alii vero diaconi et diversorum ordinum clerici, quos constabat in furtis et homicidiis esse sceleratissimos. Sed nec tales laicæ justitiæ deferendos venerandus antistes arbitratus est, quinimo eos a rege constanter requirebat sub anathemate interdicens, ne quis eos extra curiam ecclesiæ judicare præsumeret. Se autem paratum ut eos ad justitiam exhibeat, et de eis seundum canones et decreta judicet. Tandem necessitate rationis compulsus rex consentit ut redderentur quidem archiepiscopo, ita tamen ut et ipse eos meritis exigentibus exordinatos suis ministris condemnandos traderet. At vero archiepiscopus duplici modo non eos esse puniendos dicebat, sed sufficere eis ad pœnam si exordinarentur. Si autem postea in sceleribus deprehenderentur, tunc ad se non pertinere quo eos judicio condemnaret. Diu diversisque modis pertracta est hæc contentio, sed brevitatis causa plura narrare vitamus. Tandem cum rex et archiepiscopus cum multitudine episcoporum et procerum de ipsa querela cognituri convenissent, intelligens rex beatum virum de jure ecclesiastico flecti omnino non posse, iratus minari ei cœpit, dicens : « Ego te humiliabo, et restituam te in loco ubi te inveni. »

Dumque in dies singulos vexationes et gravamina intolerabilia circa Ecclesiam Dei multiplicarentur, nec esset jam spes ulla quietis et pacis, necessarium æstimavit venerabilis pontifex dominum papam, qui tunc temporis in Francia morabatur, super his consulere. Et parata paucis scientibus profectione et navigio, apud Romenellum mare ingressus est. Et cum jam magnum maris spatium emensus fuisset, locuti sunt ad invicem seorsum nautæ, dicentes : Quid est quod agimus ? Inimicum regis, quem usque ad mortem odit et persequitur, de manibus illius educimus, et putamus hoc regem posse latere ? Nequaquam ; quapropter certum est nos contra animas nostras agere. Accesserunt itaque ad archiepiscopum, dicentes difficilem nimis esse navigationem ventumque contrarium, nec posse se sine discrimine vitæ terram quam petebant attingere ; archiepiscopus vero, audiens imminere periculum, et non intelligens dolum, jussit se reponi ad littus unde exierat.

Nec multo post tempore, ut pervenit sermo ad regem quod archiepiscopus mare ingressus fuisset et pene transfretasset, vehementer anxiatus est, timebat namque ne forte, si ad dominum papam posset

A attingere, ipsum anathemati et regnum ejus dicto supponeret. Quapropter ne simili d tero casui subjaceret, edicto publico prohibı quis sine litterarum suarum testimonio tran ret. Fecerat quoque rex novam constitutione ut sibi videbatur utilitatibus profuturam : und versi proceres regni valde gravati submurmu ingemiscebant. Erat autem hujusmodi quod c tutum fuerat : « Si quis in curia cujuslibet d sui causam habens, videret post primam vel dam placiti diem non sibi in negotio prospe pro voto succedere, licebat ei inde recedere superioris domini curiam convolare, prius tam tia manu præstito sacramento : quod injuste a dilatus fuisset. » Contigit autem ut quidam e
B ceribus terræ nomine Joannes Marescallus ca habens in curia domini sui archiepiscopi, huj vellæ constitutionis auctoritate sacramento d dicium declinasset ; et a curia recessisset, mentum tamen non secundum morem super t evangeliorum vel sanctorum reliquias præst sed super libellum quem troparium vocant, ipse sibi ex industria exhiberi fecerat. Hic Joannes, sciens omnem occasionem adversus episcopum regi fore gratissimam, accessit a asserens archiepiscopum sibi in justitia def « Et ideo, inquit, quia fidelis vester sum ; » r tur accepta occasione archiepiscopum vocari mandans ut responsurus occurreret de eo quo ceri suo justitiam in curia sua denegasset, s
C chiepiscopus cum forte eo tempore infirmare ad diem nullatenus occurrere posset, rational impossibilitatis suæ excusationem regi manda ravit. Rex autem, qui occasiones malignandi sus eum quærebat, nullam excusationem quin set se recipere respondit. « Adhærens igitu occasioni rex edicto publico convocavit episc abbates, comites etiam et proceres, et omne ciales suos, omnesque omnino qui alicujus auctoritatis vel nominis : die designato apud thantonam. Mandavit etiam ut archiepiscop casione remota adesset. Vir igitur Domini, di fixa instante, cum ad locum prænominatum a pinquasset, servientes sui qui cum illuc prœve obviam ei fuerunt dicentes regios ministros
D hospitia illius occupasse. Siquidem et hoc ipsu fieri præceperat in contumeliam ejus. Substitit venerandus antistes, mandavitque regi se ult progressurum, quo usque hospitia sua vacua sisset. Nec mora jubente rege supervenerun vientes archiepiscopi, regiamque familiam c stinatione de hospitiis suis expulerunt. Ipse archiepiscopus in monasterio Sancti Andreæ monachos hospitatus est. Facto mane, venit riam ; capellamque ingressus ubi rex missam turus advenerat, eum cum debito honore sal Sedensque juxta regem humiliter et revere suggessit quatenus ad dominum papam excu sibi licentiam concederet : habenti multa d

nimæ suæ ei intimanda. Abnuit illico rex, A sibile fore dicens ut vel ipse vel alius transli licentiam impetraret. Confestim itaque post n jubet rex archiepiscopum respondere de eo b eo vocatus ad diem non venisset. Respondit piscopus ægritudine detentum se fuisse, exnemque suam tempore competenti juxta mogi denuntiasse: rex autem excusationem illam e quidem se non negavit, sed eam minime se se respondit: quapropter eumdem contemptu judicari imperavit. Egrediuntur mox ad ju-i, quos rex ipse judices ex nomine designabat, untque ut archiepiscopus quingentas argenti hac de causa regi persolvat. Quod ubi relatum hiepiscopo, judicium sprevit et irritum habuit se neque a rege neque a quoquam eorum ju- B posse, cum ipse judicandi de eis a Domino atem accepisset, non illi de ipso. Cum igitur injuste judicatum fuerat, juste dissolvere et e vellet, fregerunt eum sermonibus et suaus quidam ex amicis et familiaribus suis, di-: « Regem pro causa pecuniaria non esse graxacerbandum; si forte vel sic quod volebat itus quiesceret. » Aquiescens igitur vir Doorum consiliis, statim quod iniqua judicio exfuerat, fidejussoribus præstitis solvit, sed d mitigationem tyrannici furoris profuit. Nam incontinenti alia querela inducitur de supra-Joanne Marascallo: cui incuria archiepiscopi a negata fuisse dicebatur. Respondit archipus se ei in justitia nequaquam defuisse, sed C Joannem in causa sua penitus defecisse, jusium probare non potuisse, præstitoque contra n sacramento judicium subterfugisse. Cumque causa se nihil obtinere posse rex intellexisset, a se convertit. Tempora administratæ cancelrevocantur in medium, et ut rationem de rediregni archiepiscopus reddat, rex instanter exlegat archiepiscopus ad ista respondere se e cum ab iis omnibus liber prorsus et expeempore electionis suæ a curia secessisset. Vaitur querelis et contentionibus protrahitur dies sperum, rege satis improbe instante et a propoon recedente. Tandem mandavit ei rex ut ocne cessante mane paratus esset ad objecta relere; vir autem Domini præter jus esse et morem ndit ut quis in crastino de recenti querela placi- D cogeretur. Sed rex a proposito non recedens bilibus vocibus et juramento negotium jam ultra ri non posse vociferabatur. Soluto tandem lio revertuntur singuli ad propria. Sed et ariscopus in suo se recepit hospitio. Et ecce citra s medium cum vir Domini post anxietatem et em quieti se dedisset, vehemens dolor lateris arripuit, et tota nocte illa cum diei sequentis non modica graviter afflixit. Frequenter namque iti consueverat, sed et tunc propter anxietatem, die præterita pertulerat, dolor ejus renovatus ane facto, mittuntur a rege qui archiepiscopum vocent ad curiam; responsum est quod infirmaretur et venire non posset. Quo audito, rex solito terribilius intonans oculos Dei crebro jurabat, nullam occasionem vel ægritudinem ei ad excusationem proficere, quominus sui præsentiam exhiberet. Iterum igitur mittuntur a rege duo comites, Robertus scilicet Leicestrensis et Rainaldus Cornubiensis, qui eum ad curiam venire compellant: vel certe utrum vere ægrotet cognoscant. Putabat enim rex quod dilationis causa ægritudinem simulasset. Venientes autem ad eum præfati comites cum multa reverentia mandatum regis ei intimaverunt; sed cognoscentes eum gravi dolore vexari usque in crastinum ei inducias concesserunt. Quibus ait archiepiscopus « Ne quis me occasiones vel subterfugium ex industria quærere æstimet; cras, Deo volente, si vita comes fuerit, præsens adero; etiamsi feretro me gestari oportuerit. » Ipso autem die intimatum est beato viro a duobus proceribus qui amici et fideles ejus erant, occulti autem propter metum regis, quod si se in crastino curiæ committeret, procul dubio capiendus esset, et aut oculis erutis aut lingua abscisa carceri mancipandus, aut certe ex abrupto occidendus. Hoc audiens vir sanctus totus, nec mirum, intremuit, surgensque sine mora ante altare se prostavit, ibique cum multa devotione et lacrymis diutissime stratus permanens omnipotenti Domino causam Ecclesiæ suæ attentius commendavit. Inde consurgens misit et vocavit quemdam virum religiosum, cum quo diu super statu suo collocutus, tale ab eo consilium accepit. « Mane, inquit, consurgens antequam procedas ad curiam, missam de beato Stephano protomartyre solemniter celebrabis. Ibique ante sacrosancta Dominici corporis et sanguinis mysteria, causam sanctæ suæ Ecclesiæ Jesu Christo commendabis simulque etiam et beatæ semper Virgini Mariæ et ipsi beato Stephano necnon et beatissimo apostolico nostro Gregorio et sancto Elfego cæterisque sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ patronis: quod cum feceris confidens de Dei misericordia et sanctorum patrociniis securus procede, et fiducialiter age: neque enim tuum est negotium sed Dei, qui tibi in omnibus aderit. Scimus enim quam facillime te ab omni periculo eximere possis, si velis, et non solum regem non habere iratum, verum etiam placatum et ad omnes voluntates tuas paratum. Unde indubitanter credimus divinum tibi non defuturum favorem; cujus intuitu humanam gratiam contempsisti. »

Fecit itaque vir Domini secundum quod vir ille religiosus eum docuerat: et celebrata summo mane cum devotione missa de beato Stephano pontificalibusque sicut erat indutus, ad curiam ire disposuit, sed dissuadentibus suis sacerdotalia deposuit ornamenta. Solito itaque modo indutus stolam tantum collo et humeris innexuit, sicque ascenso equo et cruce, quæ eum semper ex more præcedebat, in manu dextera sumpta, cœpit velle ire. Cumque multos haberet socios mensæ, habebat enim in comitatu ferme quadraginta clericos in litteratura nominatis-

simos : exceptis cappellanis suis et viris religiosis, vix tamen in hoc articulo inventus est unus qui eum sequeretur. Egredienti itaque de hospitio suo et dextera manu crucem bajulanti, occurrit plebis innumera multitudo, quorum pars maxima ubertim lacrymas fundens benedictionibus illius se supplex humiliabat. Eratque videre pium et miserandum spectaculum, qualiter plebs devota pastoris sui quasi ad agonem properantis vestigia stipatim ejulando prosequeretur. Jam enim apud universos percrepuerat quod ipsa die esset occidendus ; appropinquante itaque eo ad castellum, in quo rex erat, cum magna festinatione portæ patuerunt, nec minori celeritate eo ingresso iterum clausæ sunt, et vectibus immissis diligenter obseratæ. Prosilit mox et concurrit undique procerum et militum, diversisque generis hominum multitudo, quæ convenerat, spectatura virum inæstimabilis constantiæ ; ipsi etiam qui ei inimicabantur, obstupescentibus et mirantibus ejus magnanimitatem atque confidentiam. Ad januas igitur regiæ equo desiliens, uno tantum se comitante clerico, crucem manu bajulans, aulam ingressus pertransiit, et in ulteriorem domum pervenit. Porro rex cum familiaribus suis in remotiori camera consistebat. Veneruntitaque ad archiepiscopum quidam ex episcopis, e quibus unus erat Gilbertus Folioth Londoniensis episcopus, qui sic locutus est : « Domine, inquit, archiepiscope, malum habes consilium quod ita evaginato gladio ausus fuisti ad regem ingredi. Noveris procul dubio et ipsum regem suum adversum te exemisse gladium, illumque in te cum multa indignatione vibrare : quapropter quandiu ita vos ad invicem habueritis, spes nulla pacis esse poterit : meo igitur usus consilio, crucem de manu tua deponas. » Et archiepiscopus : « Crux, inquit, protectio fortis est, et signum pacis : et ideo eam minime depono. » Item Londoniensis ad eum : « Ego, ait, decanus tuus suum et debeo tibi ministrare : trade eam mihi. — Nequaquam, ait archiepiscopus, eam dimittam : non est enim mihi oneri. » Tunc Londoniensis, injectis manibus, voluit eam vi de manibus illius extorquere, sed archiepiscopo viribus prævalente, non potuit eam evellere. Tunc Wirgoniensis episcopus ad Londoniensem : « Cessa, inquit, ab irreverentia tua, et dimitte domino nostro archiepiscopo crucem suam, non est enim nimis bonus qui portet crucem domini sui. » Et Londoniensis ad eum : « Et tu, inquit, contra teipsum locutus es ; nam verbum, quod ex ore tuo modo jaculatus es, graviter lues. » Eboracencis vero archiepiscopus qui his intererat et præsens astabat, ait ad Cantuariensem : « Ne dominus rex gravis adversum te inflammetur et exacerbetur, meo consilio gladium tuum, hoc est crucem tuam, de manu tua depones ; nam gladius regis multo acutior est quam hic tuus. » Cui venerandus antistes respondit : « Gladius regis carnali quidem viget acumine, meus autem spirituali, nec debet rex hoc indignari, si crucem Domini mei et sui in manibus tenuero, sed

A magis placari. » Ut autem cognovit rex archiepi
scopum venisse, cœpit cum suis disponere quar
ei calumniam primo objiceret, visumque est ei prim
agendum de clericis quos in homicidiis et furti
aliisque sceleribus deprehensos superius diximu
Sed dictum est ei de consilio, quia si inde aggre
sionis faceret exordium, statim omnes episcopi, qu
ei modo favebant, audito hoc verbo, ab eo resilirei
et cum archiepiscopo starent : quippe cum caus
clericorum omnibus episcopis esset communis. Qu
propter aliunde agere statuit. Rex enim et arch
episcopus seorsum et non in uno loco constitu
erant ; mediatoresque verbi inter eos erant epi
scopi, qui frequenter huc illucque discurreban
Variis itaque querelarum et objectionum assultibu
B rex iniquus venerandum antistitem tota die appe
tere non cessavit ; at ille, sancto se confortant
Spiritu, universas ejus objectiones et cavillatione
validioribus rationum et assertionum responsionibu
elusit et confutavit. Interim nuntiatur archiepiscop
a quibusdam amicis et fidelibus suis qui erant d
consilio regis, quia rex jam de morte ejus tracta
ret. Ipsi etiam episcopi, cognoscentes quod re
agere disponeret, vultu lugubri et demisso ad virum
Dei venerunt nihilque penitus dicentes velut stu
pidi et amentes eum circumsteterunt. Tunc vir ve
nerabilis, ex eorum vultus immutatione certior factu
de his quæ sibi nuntiata fuerant, ait ad eos : « Sen
tio me a curia ista, vobis tacentibus et non recla
mantibus, modis inauditis prægravari, et causam
C Ecclesiæ in detrimentum vergi, qua necessitat
magna coactus ad dominum papam appello. » Tum
Londoniensis episcopus : « Me, inquit, rogo ut ab ha
appelatione relaxes. » Cui archiepiscopus : « Nec te,
inquit, nec alium absolvo ; sed in periculo animarum vestrarum et ordinis vestri in communi omnibus præcipio, quatenus, ut dicitur, si ego occisus vel captus fuero, nemini parcentes debitam justitiam faciatis. » Wintoniensis vero episcopus anxius nimis et pavidus archiepiscopo dixit : « Obsecro, domine, ut verbis meis, quæ tibi bona fide dicturus sum, acquiescas. Archiepiscopatum in manu et dispositione domini regis reconsigna ; hoc enim videtur necessitas inevitabilis ad præsens exposcere, donec ex gratia et indulgentia ejus honori tuo restituaris. » Archiepiscopus vero ad eum : « Frustra, inquit, tale mihi
D consilium dedisti ; nam episcopatum et vitam una dies eademque hora terminabit. » Ad ista Hilarius Cicestrensis episcopus subintulit : « Utinam, inquit, fieres et remaneres Thomas tantum absque alia dignitate ! » Igitur episcopi, quibus mens sanior erat, convocantes Eboracensem archiepiscopum et Londoniensem atque ipsum Cicestrensem episcopos dicunt eis : « Si contigerit archiepiscopum nobis præsentibus capi vel occidi, quid restat nobis, nisi ut ab officiis et honoribus nostris ignominiose projecti perpetuo anathemati et opprobrio quod nulla delebit oblivio, subjiciamur ? si autem nobis hoc timemus, quid de illis fiet, quibus ut dicitur

ıntibus et instigantibus tantum nefas patrari
rit: monemus igitur ut pari consilio videa-
decernamus: qualiter eum ab instanti
ɔ valeamus eripere. » Cumque aliquandiu
: id fieri posset ad invicem tractassent, tan-
nul omnes regem adeuntes, dixerunt ei:
picientes, domine, honori tuo, quem in
isto periclitari timemus, rogamus ut nobis
agendi cum archiepiscopo concedas: habe-
ımque multa, quæ ei juste objiciamus:
: illud quod cum in præsentia vestra apud
lonam præcepto obedierit, nos ad observatio-
ınsuetudinum vestrarum compulerit: nunc
sibi ipsi contrarius, ne eas observare de-
ı contradicit. Quapropter si tibi videtur et si
ad dominum papam eum appellare decre-
» Et ait rex : « Placet. » Regressi igitur ad
iscopum ad dominum papam appellaverunt.
ıiepiscopus: « Audio, inquit. » Rex, etsi
tionem fieri permiserit a proposito tamen
m interficere decreverat, non destitit. Mittens
e ad eum milites suos, jubet ut rationem
de negotiis et reditibus regni, maxime au-
triginta millibus libris argenti quas tempore
ariæ de pecunia regia minus caute expen-
ʃuibusdam deferebatur. Archiepiscopus vero
æpe de omnibus rationem audisse respondit:
n se ad ista quæ ad se non pertinebant
lere debere, præsertim cum tempore elec-
uæ ex mandato regis coram filio ejus et
bus regni ab omni ratione adminitrationis
ab omni omnino occasione quæ inde quo-
lo emergere posset, absolutus fuisset: « Sic-
ıit, vos ipsi vidistis et audistis. » Quæ ejus
ıio postquam regi renuntiata est, furore et
lia plenus, dixit ad suos: « Iste homo meus
rationem mihi reddere non dignatur! » Et
ıt qui ei assistebant: « Est, domine, et alia
ɾua eum jure gravare poteris: nam, cum
uus sit, ut dicis, et jure fidelitatis honorem
er omnia et in omnibus conservare teneatur,
men, spreto honore tuo et reverentia con-
que judicio curiæ tuæ, ad aliam curiam ap-
præsumpsit: unde si judicari meretur tuum
ɛernere. » — « Patet, inquit rex, quia de
ıs his vindicandus est. » Misit igitur statim
stinatione qui eum judicarent. Relatum est
le judicio quod capi debeat archiepiscopus et
mancipari, donec de objectis sive objiciendis
ɔluntati omnibus satisfaceret. Jubente itaque
ɩobertus comes Leicestrensis et Rainaldus
ɩiensis archiepiscopum adeunt, formam judicii
arte regis intimaturi; locutus est igitur comes
rensis archiepiscopo, dicens: « Audi judicium
.bi in curia regis judicatum est, quodque rex
r nos tibi mandat. » Tunc vir sanctus torvo
tuens vultu: « Ego, inquit, nullius judicium
ı, quippe qui jam ad dominum papam appel-
Et comes ad eum: « Et quomodo, inquit,

A potest averti quin judicium regis audias? homo enim regis es; et villas atque castella possessionesque infinitas de eo in feodo et baronia tenes. Et idcirco judicium in curia ejus audire et sustinere te oportet. » — « Absit, inquit archiepiscopus: nihil prorsus in feodo et baronia de eo teneo, sed quidquid habet Ecclesia, in perpetua libertate possidet, non in feodo vel baronia, vel in aliqua terrenæ dominationis subjectione. » Nam quidquid Ecclesiæ Dei a regibus antiquis seu modernis collatum est perpetua eleemosyna est, libera prorsus et immunis ab omni terreni principatus nuncupatione vel subjectione, sicut etiam ipse rex in suis privilegiis declaravit et confirmavit. Quapropter auctoritate et paternitate qua nos vobis divina ordinatio lege Chri-
B stianitatis prætulit et præfecit, interdicimus, ne de me judicium faciatis, vel factum retractetis. » Respondit comes Robertus: « Absit a me ut tantæ auctoritatis imperium contra animam meam transgrediar, sed potius silentium mihi indicens amodo taceo, teque quantum ad me liberum relinquo. » Et conversus ad comitem Rainaldum, dixit: « Audis archiepiscopali imo divina auctoritate silentium mihi impositum; amodo tu quæ restant prosequere, et quæ a rege delinita sunt edicito. » Et ille: « Quod mihi, ait, injunctum non est non præsumam. Tu autem si qua dicere volueris, dicito; quia in hac causa ego tibi penitus deficio. » Dixit ergo iterum archiepiscopo comes Robertus: « Obsecro, domine, ut exspectes donec responsio tua renuntietur. » Et archi-
C episcopus ad eum. « Ergone, inquit, captus sum? » Et comes ad eum: « Nequaquam, ait, domine, per sanctum Lazarum; sic enim consueverat idem comes jurare. Recedentibus itaque comitibus et regredientibus ad regem, dixit archiepiscopus: « Recedo et ego, nam hora præterit; » et, elevata cruce quam manu tenebat, cœpit abire. Cumque aulam ingressus fuisset, multitudo militum et diversi generis hominum, quæ ibi convenerant, cœpit viso eo clamare et improperiosis atque contumeliosis vocibus ei insultare, garrula et injuriosa procacitate vociferantes. Cum vero paululum surda aure processisset, et ad ligna quæ ad præparationem ignis forte in medio jacebant pedem offendes paululum nutasset: vox insultantium vehementius extollitur, quæ
D etiam a procul positis posset audiri: occurrens quoque viro Dei quidam Randulfus de Broco: « Ut proditor, inquit, recedis. » Quem reverendus antistes responsione indignum reputans pertransibat. Comes quoque Humelinus frater regis nothus casu occurens ei, velut proditorem eum recedere dicebat. Cum vir sanctus: « Si liceret, inquit, ut miles essem, propria manu te mentitum probarem. » Tandem ascenso equo ad portam castelli pervenit, quam diligenter obseratam reperiens, stupefactus et perterritus substitit. Sed quidam e famulis suis, nomine Petrus de Mortorio, fasciculum clavium eminus dependentem conspiciens, celeriter claves arripuit; et quod quasi miraculum quibusdam

visum est, inter tam multas claves illam, quam volebat et quæ necessaria erat, absque mora et impedimento reperiens portam cum celeritate nullo contradicente vel resistente aperuit. Exeuntem autem de oppido beatum virum populus, qui rei exitum præstolabatur, gaudens excipit: supplex benedictionem exposcit. Ipse vero dextera lævaque benedictionem incessanter fundens, retardantibus eum aliquantulum turbis, tandem ad monasterium, in quo hospitabatur, pervenit. Statim igitur ante altare in orationem se prostavit, ubi cum aliquandiu lacrymans orasset, mox quæsivit: audiens autem utrum adhuc nona esset quæsivit; audiens autem quod hora præterisset, nonam simul et vesperas decantavit, et illico mensam poni jussit. Cumque ex maximo suo comitatu vix decem præsto essent, pavore namque territi universi diffugerant, imperavit iterum refectorium monachorum pauperibus impleri, eisque ciborum copiam apponi postea sedit ipse cum suis ad mensum satis morose, seque hilarem et affabilem eis exhibuit. Interim autem, dum adhuc sederet ad mensam, jussit lectum suum in ecclesiam deferri, ibique locum quietis sibi parari. Sublatus est itaque lectus ejus, cunctis videntibus, in ecclesiam, et ibi retro majus altare locum dormituro paraverunt. Positus est etiam ibi, ipso disponente, quidam minister familiaris, qui volentes accedere prohiberet, dicens archiepiscopum diurno labore fatigatum non esse inquietandum. Ipse vero vir Domini surgens a mensa in loco secretiori se cum paucis recepit; tractans diligenter quid in articulo instantis necessitatis pro causa Ecclesiæ Dei commodius fieri posset. Constans enim erat quod, si crastinum exspectaret diem, procul dubio capiendus esset et carceri mancipandus: quatenus rex ita levius delinquere videretur si sub carceralis custodiæ mora aliqua occasione quasi rege nesciente jugularetur. Et quamvis vir sanctus pro libertate ecclesiastica mori paratus esset, ne tamen causa Ecclesiæ in suo casu pariter occumberet, non quidem evadere mortem sed interim differe consilium habuit. Mutabatur dies iterum in noctem, siquidem usque in crepusculum cœna protracta fuerat et vocavit ad se vir Domini duos conversos religiosos quos in comitatu suo habebat, quorum unus vocabatur Robertus de Caba, alter vero Scailmannus, et quemdam famulum suum proprium, nomine Rogerium de Brai, strenuum valde et fidelem; et his tribus tantum consilium, quod de protectione sua inierat, secretius intimavit: præcipiens ut sine mora parati essent. Ad majorem quoque cautelam, ne scilicet de sua profectione suspicio aliqua saltem in suos oriretur, nullum de suis equis ducere secum statuit, sed quatuor equos aliunde sibi exhiberi fecit. Procurantibus itaque præfatis tribus quos ad hoc negotium quasi fideliores vir Domini prælegerat, adducti sunt statim quatuor dextrarii optimi et prælecti: et extra januam domus, ac si hospitum essent, usque ad horam com-

A petentem sub familiari custodia sunt dete
et ipsum tempus et hora beati viri fugæ qua
nitus adminiculari et cooperari videbatu
tanta imbrium vehementia tota nocte illa
ut nullus ostium domus suæ egredi præs
Tantus etiam tenebrarum horror tam ex
imbrium densitate quam ex naturali noctis c
invaluerat ut nec in medio positus quis videri
Cum autem omnes portæ oppidi diligenter
varentur, exploratum est per quam portaru
petentius et tutius vir Domini elabi posset. In
est vero quod nondum ad aquilonarem
custodiæ adessent. Æstimantibus igitur u
quod archiepiscopus in loco quem ei in e
post altare paratum cognoverant quiescer
B cum præfatis tribus sociis ascensis equis p
dium castri ad portam aquilonarem gressu
git: fueruntque ei divino nutu tenebræ
pro velamento: et aquarum vehemens i
tio equorum celabat strepitum sicque null
tus sentiente per portam septentrionalem e
est.

Tota igitur nocte illa negotium fugæ acc
tandem appropinquante die Lincolinum pe
Tantum autem laborem ipsa nocte ex abun
pluviarum pertulerat, quod pondus aquaru
sustinens cappam suam allevationis causa bi
quam dilucesceret præcidi fecerit. Ingressu
Lincolinum apud quemdam civem, cui nomi
Jacob, qui fratrum qui eum comitabantur fa
C erat, hospitatus est. Mane autem facto Win
sis episcopus, ignorans quod acciderat, cum
piscopo locuturus advenit. Cui occurrens Os
beati viri camerarius, qui ipsa nocte lectum
ecclesia custodierat et interrogatus ab eo qu
ageret archiepiscopus: « Bene, inquit, agit
sero præterito a nobis recessit et nescimus qu
rit. » Quod cum episcopo in aure dixisset, ille
trahens suspirium lacrymisque suffusis: « Cu
inquit, benedictione! » Rex autem ut archiepis
recessisse cognovit, illusum se intelligens, i
que cordis anxietate tactus, ex nimia indig
et furore obmutuit, sed post paululum resp
« Nondum, ait, finivimus cum isto. » Tunc
celeriter jussit omnia ubique maris littora dil
D observari. Ipse vero Thomas apud Lincoli
domo Jacob die ipso secreto permansit. Et
lius tutiusque secundum quod imminens nec
exposcere videbatur posset latere, tunicam c
induit, et calceamenta grossiora pedibus sui
vit, jussitque sociis ut eum de cætero non Th
vocarent, sed Christianum. Et hoc quidem
tissime, ut scilicet et mutatio fieret in nom
veritatis assertio maneret in nuncupatione. Cir
pusculum vero naviculam ingressus est, et tota
per fluvium navigando ad domum quamdam
nis quæ dicitur Sempignebam pervenit. Ibi a
diebus in granchiis ejusdem domus delitescen
dem clam nocturnis horis ad mare propera

u vero suo apud Chikesand reperit quemdam A .num, nomine Gilebertum, virum religiosum; m videlicet ordinis cujus erant et fratres qui :um eo : quem secum venire præcepit. Cum ad mare pervenisset, et ibi circa littus paucis latuisset, paratum sibi tandem a quodam ote navigium nocte conscendit, et prospera nutu fretus navigatione, cum adhuc magna pars restaret, in partibus Flandriæ, non qui- portu aliquo sed in sabulo, propter cautelam iit. Exigebat igitur necessitas ut pedes iter ; quem laborem insuetum et intolerabilem r ferens, sæpius in littore lubrico et arenoso ns corruebat. Comites vero itineris videntes . virum insolito labore fatigari, jam enim corruendo manus læserat et vulneraverat, B facile a lacrymis continebant; die autem fa- paruit eis puer quidam, cui occurrentes roga- :equitaturam quamlibet eis salva mercede sua ret et adduceret. Qui currens in proximam , et multam ibi moram faciens, multum eos os ac pavidos reddidit, ne forte explorator esset ator. Tandem tamen rediit adducens in manu tum instratum, cui tantum pro freno funis ex onfectus a collo dependebat. Sed quoniam itas non eligit, nec quod vult facit, superjecta jumento cappa beatum virum desuper sedere it, talique equitatura per duo fere milliaria st. Tolerabilius vero et honestius æstimans, s incederet, iterum cœpit cum suis ambulare, e quemdam vicum ingrederetur, videns eos C am mulier mirata est, venerabilemque virum itius intuens, et nescio quid speciale magnifi- e in ejus vultu perpendens, labori illius tiens, et volens ei beneficium præstare, fes- currit in domum suam ut baculum quæreret, ei ad sustentandum porrigeret. Arripiens au- ru quoddam fumo et fuligine sordidum, nec adipe picium, qui ex eo dependerant, ma- atque confectum ei porrexit. Cujus ille circa evolentiam non spernens, quasi pro magno e gratias egit. Et quod oblatum fuerat sus- Cum vero paululum processissent, stabat miles n in foribus domi suæ accipitrem manu te- qui videns quatuor viros religionis habitum entes præterire et dilligentius intuens eos, ait umstantes : « Unus ex istis aut archiepisco- D t Cantuariensis, aut ei simillimus. » Cui dit frater Scailmannus : « Verene aliquando sti Cantuariensem archiepiscopum ita gra- n ? » Pervenerunt autem ad fluvium, ubi re- navicula usque Clarum Mariscum navigio erunt. Abbas autem et fratres loci illius scentes venerandum antistitem inestimabili repleti sunt, eumque cum omni honore et itia officiosissime susceperunt. Mansit igitur is apud eos paucis diebus. Interim quidam icis suis quibus ipse a Northamptona fugiens equeretur mandaverat, ad eum venerunt.

Interim venit Richardus de Luci ad Flandrensem comitem, missus a rege Anglorum. Hic audiens archiepiscopum apud Clarum Mariscum morari, siquidem jam de eo sermo circumquaque percrepuerat, accessit ad eum suadens diligenter quidem sed frustra, quatenus una secum in Angliam ad regem reverteretur, sed intelligens ex responsionibus beati viri se inaniter laborare, cœpit ei minari, dicens se de cætero futurum inimicum. Cui cum vir sanctus diceret : « Homo meus es, et talia mihi loqui non debes ; » ille contra : Hominium, inquit, meum tibi reddo. Cui iterum archiepiscopus : « Tu, inquit, illud a me mutuo non accepisti. » Misit itaque venerandus antistes duos abbates ad comitem Flandrensem, petens ut ei conductum præbeat, donec transeat terram ejus. Comes vero, qui regis Anglorum erat consanguineus et partes ejus fovebat, respondit consilium se supra hoc habiturum; addens etiam se satis potentem, qui unum archiepiscopum in sua dominatione et terra detineat. Quo audito, archiepiscopus suspectam habuit hujuscemodi responsionem ; timens ne forte comes aliquid erga se violenter ageret ut exinde gratiam sibi majorem apud regem pararet. Quapropter retulit verbum istud ad Milonem Carvanensem episcopum qui tunc forte visitationis gratia ad eum venerat. Erat enim idem Milo de Anglia oriundus, vir prudens valde et magnificus ; quique archiepiscopum summa devotione et intima dilectione colebat. Communi igitur amborum consilio et industria protractum est consilium inter eos usque in noctem, cumque jam nox esset, et tenebræ cuncta occupassent, surgens episcopus cœpit vel recedere ; quem archiepiscopus præeuntibus cereis usque ad portam persecutus est. Tunc jussit archiepiscopus luminaria admoveri et quasi aliquid secretius cum episcopo locuturus paululum a circumstantibus avulsus est, sicque ascenso equo albo quem ei episcopus præparaverat, una cum eodem Carvanium usque nocte ipsa pervenit : in crastino mandavit suis ut ei apud Suessionem occurrerent. Tali itaque modo Flandriensis comitis minas evasit et usque Suessionem sine impedimento cum suis, Deo protegente, pervenit. Cognito igitur rex Anglorum quod archiepiscopus in Franciam pervenisset, misit nuntios ad regem Francorum Lodewicum, Gilbertum videlicet Folioth Londoniarum episcopum, et Ricardum de Ivelcestria, qui erat clericus regis, et unum ex summis regni judicibus, Willelmum quoque illustrem comitem Arundelli, qui venientes ad regem Francorum apud Compendium invenientes ita ad eum locuti sunt : « Meminisse, inquiunt, potest excellentia tua, domine rex, quod cum pax inter te et dominum nostrum regem Anglorum postremo reformata esset, hoc inter cætera constitutum fuisse, ut si quis ex hominibus vestris tam hinc quam inde, aliqua occasione diffugiens, in regnum alterius devenerit, continuo sine contradictione requisitus domino suo redderetur. » Et ecce nunc Cantuariensis

archiepiscopus, judicium domini sui regis declinans, clanculo et de nocte furtivus aufugit et in terram tuam pervenit. Rogat itaque obnixe fidelis tuus et amicus dominus noster rex ne in sui contumeliam et pactionum injuriam, præfatum archiepiscopum in regno tuo recipias vel detineas. Ad hæc piissimus rex Francorum Lodewicus : « Pactiones, inquit, de quibus dicitis non recolo, quanquam etsi ista constitutum fuisse constaret, nihil hoc ad archiepiscopum quominus eum libenter videamus et gratanter suscipiamus et honoremus ; cum ipse inter homines regis vestri reputandus non sit, est enim potius dominus regis et patronus. Accedit etiam ad hoc imo et superexcedit quod mansuetudo regni nostri omnibus oppressis patet ad refugium, nam hoc nobis et pietas animi indicit, ut regnum nostrum libertatem quam sonat in nomine exprimere debeat operis attestatione. Pervenit enim ad nostram audientiam quam injuste et quibus de causis rex vester venerabilem virum oderit et persequatur, unde non miramur si vir discretus, tam vitæ suæ quam Ecclesiæ Dei causæ prospiciens, regis furorem declinaverit, et sub nostræ protectionis alas confugerit. Quapropter si scissem ubi inveniendus esset, jampridem ei cum debito honore occurrissem. » Tunc Willelmus comes Arundelli ad ista regi respondit : « Ignoras forsitan, o rex, quod archiepiscopus, quem tanto studio honorare decernis, semper tibi infestus fuit. Ipse enim est, cujus calliditate et ingenio multoties regnum tuum motum et turbatum est. Ipse namque terras tuas vastavit et oppida cepit, regnumque tuum et dominationem ex parte non modica detruncavit. » At rex ad eum : « Nihil, ait, dicis quominus mihi charus et honorabilis videatur ; fecit enim juxta tuam sententiam quod debuit, nam fidelitatem quam domino suo secundum tempus debuit, sinceriter in omnibus et per omnia adimplevit. Fecissetque mihi similia si meus fuisset. Sed ecce pro tantis beneficiis quæ mihi, ut dicitis, inferendo damna, regi vestro contulit, quali eum remuneratione dignum æstimavit. Nunquid ut redderet ei mala pro bonis ? Et a propriis effugaret qui ei aliena subjugasset ? » Item locuti sunt nuntii ad regem dicentes : « Rogat etiam rex Anglorum amicus tuus quatenus domino papæ mandare digneris, ne archiepiscopo ad gratiam et familiaritatem suam accessum indulgeat, neque mendaciis illius fidem adhibeat. » Indignatus autem rex super improbitate sermonum illorum : « Ego quidem, inquit, mandabo, sed non juxta petitionem vestram. » Voscansque rex fratrem Franconem domini papæ camerarium, qui forte tunc apud Compendium præsens erat : « Domino, inquit, meo papæ Alexandro mea ex parte dicito : quatenus si tanti sum apud ejus sanctitatem cui gratiam aut beneficium præstare velit, archiepiscopum Cantuariensem, cum in præsentiam ejus venerit, benigne suscipiat, nullamque adversus eum injustam querelam audiat vel admittat. » Regressis igitur nuntiis et quod gestum fuerat referentibus,

A illico rex Anglorum alios nuntios ad domin
pam sub celeritate destinare curavit, qui ar
scopum in curia prævenirent et domini pap
dinaliumque animos ab eo averterent. Hæc
sunt nomina eorum qui missi sunt. Rogerus
racensis archiepiscopus, Gilbertus Foliot epi
Londoniensis, Wirecestrensis quoque episc
Bartholomæus Exoniensis atque Hilarius Cic
sis episcopi ; Richardus etiam de Ivelcestria e
nes de Oxenefordia clerici regis ; Willelmus
comes Arundelli et Guido Rufus, Hugo eti
Gundovilla et Rainaldus de sancto Valerico,
Henricus filius Giroldi familiarissimus regis ;
etiam, quorum nomina ignoramus. Hi omnes
nas venientes et præsentiam domini papæ ad
B multa de beato viro quibus causam ejus de
rent in medium protulerunt ; quæ quidem p
non potuerunt, fuitque eorum allegatio tam
riosa et contumeliosa ut cuidam episcoporum
instanti papa diceret : « Frater, tempera te :
est quod virum innocentem gratis oditis et
quimini. » Fuit autem summa legationis eo
dominus papa ad petitionem regis duos card
cum plenitudine potestatis in Angliam dir
qui inter regem et archiepiscopum appellati
mota dijudicarent. Asserebant etiam quod
multa humilitate et devotione ad satisfac
paratus esset, si in aliquo forte excessisset ;
rex hoc faciebat insidiose, sciens cardinaliu
cia non esse gratuita, seque facile quod v
mediante pecunia obtenturum si sub cardi
C judicio sibi agere liceret. Quod dominum p
non latuit : unde et hujusmodi petitioni
acquiescere voluit, licet multum obnixe card
instarent, ut regis petitio effectum conseque
Willelmus namque Papiensis, qui unus erat
joribus cardinalibus, regi per omnia favebat
rosque cardinales ut regi faverent induxera
non gratis. Repulsi igitur ab spe impetrandi
legati celeriter regrediuntur. Nam episcopi
hac legatione fungebantur, non erat tutum
episcopum quem in proximo venturum audi
in curia exspectare. Quarto deinde die venit
nas archiepiscopus, convocatisque clericis
quisnam eorum causam ejus in præsentia d
papæ competentius posset explicare, cœpit
D rere. Et, quanvis essent inter eos decretor
gisque periti quamplures, et in perorando el
tissimi et exercitatissimi, nullus tamen in
est qui hoc negotium aggredi præsumeret.
bant enim regem, scientes certissime cum
non posse, quis eorum in curia pro archiep
allegasset. In crastino vir sanctus, habens fid
in Domino, venit ad curiam tenens in manu
graphum illud, in quo regis consuetudines c
bantur, quod eum apud Clarendonam in de
nem ecclesiasticæ libertatis de manu regis sus
prædiximus. Cumque in præsentiam domini
evnisset et ad pedes ejus se prostravisset, ch

[ex]plicatam et expansam ante pedes ejus po-ens : « Ecce, Pater sancte, consuetudines [An]glorum, canonibus et decretis et etiam terrenorum principum legibus adversæ, pro [e]xsilium sustinere cogimur ; ut eas sanctæ [paterni]tati tuæ ostenderemus et consilium super eis [quæreremus], advenimus : Jubeat igitur, si placet, [sanctitas] tua eas legi et audiri. Quisquis enim ista [audierit,] mirum est si non tinniant ambæ aures ejus [ut] a Christianis contra legem Christianitatis agi [et, contempt]is sanctorum Patrum venerandis institutis [in]auditas veterum tyrannorum præsumptas [consuetudine]s in Ecclesiam Dei introduci. » Hæc cum ge-[nibus fle]xis dixisset, jubente apostolico surrexit et [in] medio circumstante eum turba clericorum [sedit]. Cumque ad præceptum domini papæ con-[suetudines] illæ legerentur, et qui legebat primum pro-[tulisset] et capitulum, cœpit venerandus antistes [p]ropositum capitulum mirabiliter disserere, [et i]n hoc intentionem plenius elucidare et de-[mons]trare, ostendens et convincens ex decretis et [canonibus] in quibus et quantis quod pronuntiatum [sa]nctorum Patrum canonibus obviaret, quan-[tumque d]iscrimen Ecclesiæ Dei immineret, si rex [quod int]endebat obtineret. Similiter fecit ad sin-[gula cap]itula domino papa eum libenter audiente [et ratio]nes ejus diligenter per singula notante. [Quidam] es tamen, qui accepta a rege pecunia partes [ejus fove]bant, multam vexationem beato viro in sua [expositione] æstiterunt, præcipue Willelmus Papiensis, [qui præ] cæteris regi erat amicior et familiarior ; hic [beatum] ¡tum virum modis omnibus impedire sata-[gens, ad] singula insurgebat ; seque ei objiciebat [quædam o]pponens, et multa inquirens, quæ vir vene-[rabilis] cut fila aranearum sine difficultate et hæsi-[tatione v]el solvebat vel convincebat. Putabat enim [homo cal]lidus quod archiepiscopus oratione uteretur [premeditata,] non propria ; et quia si posset cum a tra-[mite] sermonis deflectere, continuo eum irrisioni [et confu]sioni habendum. Sed et ipse intelligens [eu]m sibi ex directo obniti, aliquoties eum [in ips]o sermonis excursu ita suis intricavit et [irretiv]it objectionibus ut omnibus manifestum [fieret q]uod non solum propriis uteretur viribus et [sollicitu]dine, verum quod insuperabilis esset in-[genii et] eloquentiæ. Cumque tam in expositione [consuetudin]um quam in contentione cum adversariis [ma]gna diei consumpta fuisset, erant enim sex-[decim ca]pitula consuetudinum illarum, ad quæ [r]esponderat, admirans tandem dominus papa [ejus mag]nificentiam atque præstantiam, vocavit eum [et amplexa]bensque eum juxta se sedere, ait : « Bene [venias,] frater charissime. » Cumque congaudens [eum advenis]se venisse sæpius repetisset, gratias ei agere [cœpit q]uod tantum onus tamque arduum negotium [ass]umpsisset, quod videlicet Ecclesiam Dei tam [periculo]sis temporibus, contra tyrannorum assultus [defendendam] sumpsisset. Ipse quoque venerandus antistes [debi]ta humilitate et reverentia domino papæ

A multiplices gratias retulit, quod eum tanto honore dignatus fuerit. Tunc dominus papa consuetudines illas perpetuo damnavit, et observatores atque exactores earum æterno anathemati subdidit. Vir igitur Domini aliquanto tempore in curia demoratus tandem cum licentia et consilio domini papæ Pontiniacum se contulit, ibique per biennium ferme stetit. Pontiniacenses vero de adventu tanti hospitis supra modum gravisi sunt, gratias agentes ei quod ad eos declinasset, maxime autem domino papæ qui eos tanto hospite honorare dignatus fuerat : exinde in multo charitatis et devotionis fervore archiepiscopo et suis omnia necessaria tam in victu quam vestitu omni tempore quo apud eos mansit abundantissime procuraverunt. Ipse vero vir reverendissimus quam B sancte, quam religiose se ibidem habuerit referre supersedemus, ne et fratribus nostris notum ingeramus et brevitatis metas excedamus. Illud tamen silentio prætereundum non est quod inter cætera sanctæ æmulationis studia etiam habitum monachilem ibidem concupivit et accepit. Misso autem ad dominum papam tunc temporis Senonis commorantem secretius nuntio et habitum religionis sibi ab eo fieri, benedici et transmitti postulavit et impetravit ; domino papa ita inter cætera rescribente : « Misimus tibi, frater dilecte, habitum, non qualem voluimus sed qualem habuimus. » Cognoscens vero rex Anglorum in quanto honore a domino papa venerandus pontifex susceptus fuisset et quod in Pontiniaco locum sibi mansionis delegisset, cum jam in ipsum desævire non posset, in suos inaudito crudelitatis genere C debacchatus est. Præcepit namque ut ubicunque aliquis de cognatione ejus vir vel mulier inveniri potuisset, exhæreditatus et spoliatus bonis propriis a regno pelleretur, exacto prius ab eo sacramento quod Pontiniacum contristandi archiepiscopum gratia proficisceretur. Tunc expulsi sunt senes pariter et juvenes ad cognationem illius pertinentes, necnon et mulieres cum pueris et lactentibus in exsilium ire coactæ sunt. Reditus quoque archiepiscopales et totum archiepiscopatum rex propriis usibus addidit : constituto super negotia episcopatus quodam viro laico sceleratissimo, nomine Randulfo de Broc ; qui et ipse adversum virum Dei semper pro posse inimicitias exercuerat. Cum autem archiepiscopo hæc omnia innotuissent, in multa constantia magnani-D miter accepit, parvipendens damna terrena, suorum exsilia, dummodo Ecclesia Dei quandoque pacem consequeretur. Igitur archiepiscopus lectioni et orationi cæterisque sanctæ conversationis studiis propensius insistens per biennium Pontiniaci quievit. Sed nec ibi eum diutius quietum manere regis Anglorum malignitas passa est. Excogitans namque callide qualiter etiam inde ejicere posset, misit quosdam abbates ordinis Cisterciensis ad generale capitulum ordinis improperans eis bona quæ ordini contulerat ; deinde eorum ingratitudinem exprobrans quod scilicet in contumeliam sui archiepiscopum sus epissent, et necessaria ei jam multo tempore minis-

trassent. Quo cognito, archiepiscopus præcavens ne A sui causa aliquod detrimentum ordo incurreret, ad regem Francorum Ludovicum qui eum multoties multis et instantissimis precibus ad se venire rogaverat, venit: Senonisque apud sanctam Columbam reliquum tempus exsilii sui rege omnia necessaria ministrante peregit. Igitur rex Anglorum, convocato concilio episcoporum et procerum apud Clarendonam, exegit ab eis sacramentum quod nullus eorum solatium aliquod archiepiscopo præstaret aut mandatum ei dirigeret, vel certe litteras ab eo missas susciperet. Addidit etiam ad sacramentum quod nullus litteras seu nuntios domini papæ susciperet, vel ad eum in aliquo negotio appellaret, sed ad regis præsentiam. Constituit quoque ne quis absque licentia ipsius et litteris transfretaret. Posuit etiam B ad singulos maris portus custodes qui neminem transire permitterent, et de transmarinis partibus venientes diligenter scrutarentur, ne quis litteras domini papæ vel archiepiscopi in regnum ejus inferret. Constituit præterea ut si quis cum litteris deprehensus fuisset, vetustæ quassatæque naviculæ impositus in altum pelagus duceretur ibique solus cum ipsa navicula sine remo fluctibus committeretur. Episcopis vero sacramentum modis quibus poterant præstare detractantibus, rex tandem multum diuque exoratus indulsit, ut verbo tantum promitterent, laici autem juraverunt: Tali calliditate usus est rex quoniam audierat quod dominus papa universos episcopos regni ad se vocare disposuisset. Clauso igitur regno iterum universos apud Londo- C nias rex adesse imperat; ubi cum convenissent cœpit rex agere de consecratione filii sui et cum murmurantibus episcopis et ad invicem colloquentibus et dicentibus illicitum hoc esse ut in absentia archiepiscopi tale quid præsumeretur, cum ad illius singularem dignitatem regis inunctionem pertinere nullus ambigeret, inventi sunt tres episcopi, Rogerius videlicet Eboracensis et Gilbertus Londoniensis atque Jocelinus Salesbiriensis, qui propter ejus absentiam minime differendum dicerent seque paratos esse ut in hoc voluntatem regis exsequerentur. Igitur rege dilationem non differente, consecratus et filius ejus memoratis tribus episcopis quæ ad celebritatem consecrationis pertinebant prosequentibus, cæteris nec subterfugere valentibus, nec manum apponere D volentibus. Exinde diversis modis agitata est causa Ecclesiæ Cantuariensis. Nec tamen ad effectum pacis venire potuit, licet rex Francorum Ludovicus, in pluribus colloquiis quæ interim cum rege Anglorum habuit multum institerit qualiter pax et concordia inter regem et archiepiscopum reformaretur; ipse etiam dominus papa mittens aliquoties legatos suos, regem ad pacem Ecclesiæ Dei paterna affectione et litteris provocabat et verbis; sed nihil proficiebat, intelligens quod nonnisi manu forti cum ipso agendum esset: scripsit ei tandem mandans et exhortans, rogans et præcipiens quatenus Ecclesiæ Cantuariensi, quæ jam multo tempore ex absentia pastoris labo-

raverat, pacem redderet et cum archiepiscopc cordiam faceret. Alias etiam litteras secretius posuitque in manu cujusdam episcoporum Fr in quibus de interdicto regni Anglorum exp continebatur sententia, quatenus videlicet contemneret admonitionem apostolicam, con regnum ejus interdicto supponeretur. Quod r non latuit. Condixeruntque inter se reges quium de pace Ecclesiæ tractaturi. Occurreru tem ad colloquium fere omnes episcopi Fran Normanniæ, maxime illi quibus pondus hujus n dominus papa specialiter imposuerat. Tande tur vix et post multa facta est pax inter reg archiepiscopum rege omnes omnino querelas e ecclesiastica in libertate canonica dimittente. V tamen osculum pacis rex archiepiscopo por recusavit. Dispositum est autem ut in crasti celebratione missæ archiepiscopus a sacerdote accipiens regi porrigeret; sed rex hujusmodi silium callide illudens mox ut ingressus est eccl præcepit ut pro defunctis missa ageretur in pacem minime dari sciebat. Hoc solum susp patuit et argumento fuit, quod non in vero rex cum archiepiscopo pacem fecisset. Ipse archiepiscopus reversus Senonas cœpit disp reditum suum ad propria misitque ante faciem Cantuariam magistrum Joannem Salesburie qui postea Carnotensis episcopus fuit ut syn solemniter celebraret, et eos qui excommun communicaverant injuncta pœnitentia absol Igitur vir Domini primo die septimi anni exsi egressus est de Senonensi urbe ad sedem pro reversurus, accepto a rege Anglorum in con quodam clerico ejus nomine Joanne de O fordia.

Cumque in finibus Flandriæ ad mare venis loco qui dicitur Witsand, cognovit ibi quod tr episcopi qui coronationem regis junioris sicu dictum est sibi indebite usurpaverant, apud Do ei occurrissent ejusque ibi præstolarentur adve ipse vero citius accito puero nomine Osberno tr ei in manu litteras domini papæ præcipiens u riter mari transito litteras ipsas tribus præ episcopis apud Doveram constitutis porrigeret. cum episcopi accepissent et ex tenore earum communicatos cognovissent, vehementer anim sternati reversi sunt; archiepiscopus vero p navigiis mare ingressus est prospereque nav cum Angliæ appropinquasset, noluit apud Do niam applicare ne forte excommunicati illi ibi essent quorum vitabat occursum; divert tem ad alium portum qui dicitur Santwits qui suus erat proprius ibique applicuit. Tres ver ceres, Raynaldus scilicet de Garenna et Ger de Cornhilla et Randulfus de Broc, qui cum fatis episcopis Doveram venerant, archiepi apud Santwits occurrerunt habentes in propo ei si forte in aliquo possent adversarentur. questi sunt autem quasi ex parte regis quod cl

;enas in regnum adduxisset, dicentes oporm fidejussores vel obsides pro eis dare ne rte mali in regno machinarentur. Ipse vero, seos responsione indignos reputaret, responen cum voluntate et licentia regis se eos ıse, nihilque ex iis quæ illi fieri exigebant se m. Spretis igitur verbis eorum et cavillatio- profectus est Cantuariam. Processerunt auobviam in lætitia et exsultatione monachi ro et populo universo, eumque gaudentes et ıagnis vobis collaudantes in locum suum cerunt. Circa viginti vero dies ante nativiomini Cantuariam ingressus est. Ipsisque olito propensius orationi et eleemosynarum i instabat, faciebat quoque justitiam iis 10 oppressi fuerant judicio, personarumque ıne prorsus postposita, nulli contra justircebat, sed in multa libertate spiritus juste ıstum erat prosequebatur. Clericos etiam i laica auctoritate ecclesias occupaverant bat et eas pristinis possessoribus resti- Interim episcopi illi quos apostolica auctorid Doroberniam excommunicatos paulo ante ıvimus, mare celeriter transeuntes regem t prostratique pedibus ejus satis invidiosa ;na relatione qualiter cum ipsis egerit Canis archiepiscopus insinuaverunt, asserentes pacificum ingressum ejus in regnum; adtiam non tam eum fecisse ipsorum causa ı contemptum regis. His auditis, rex furiin penetralia sua ingressus est circumstan- ; militibus et ministris ignaviam eorum ıter eis cœpit improperare, quod scilicet bi a vilissimo clerico tanto jam tempore r tulissent. Erant autem inter astantes quaites quorum hæc sunt nomina : Raynaldus sionis, Willelmus de Traci, Hugo de Mauet Richardus Brito, qui cognoscentes vergis ex multa animi indignatione prolatum ısque quod quidquid de archiepiscopo fieret ei foret, jam de animadversione in virum tare cœperunt. Collocuti sunt igitur mutuo ıari consensu a curia, nemine sciente, recesiterque in Angliam cum magna festinatione ınt. Venientes autem in fines Cantuariæ averunt turbam militum secum, dicentes ıe voluntatem et præceptum ut archiepisco- capiatur vel interficiatur. Milites vero verinorantes et regem timentes, simul cum eis iam profecti sunt; veneruntque illuc quinto tivitate Domini circa horam nonam cum jam scopus a mensa surrexisset ; quatuor autem ɪui cæteris ducatum præbebant, relictis aliis enerunt ante palatium archiepiscopale in- :e aulam, servientes qui ad mensam ministraadhuc comedentes repererunt. Videns au- ; et cognoscens quidam Willelmus filius occurrit eis, salutavitque eos et allocutus cum audisset ab eis quod cum archiepiscopo

A loqui vellent, ingressus est cameram ubi archiepiscopus cum monachis et clericis suis colloquens sedebat, insinuans ei stare foras quatuor milites de familia regis, qui cum eo loqui desiderarent : et archiepiscopus : « Fac, inquit, eos venire ; » et statim iste Willelmus introduxit eos : cumque ingrederentur, vir Domini attentius loquebatur cum quodam monacho et non respexit eos : Ipsi vero nemini quidquam locuti directo gressu usque ante pedes viri Dei venerunt, ibique nec ipsi archiepiscopo aliquid sederunt dicentes. Ingressus fuerat cum eis quidam sagittarius nomine Randulfus, qui et ipse post eos in pavimento sedit. Expleto tandem vir Domini colloquio convertit se ad eos, et videns eos tacentes intentissime intuitus est eos. Tandem fertur eos salu-

B tasse. Dicunt tamen quod non omnes, sed solum Willelmum de Traci expresso nomine salutaverit. Ipsi vero salutationem ejus non curantes, nec quidquam penitus respondentes, sese mutuo respexerunt; fertur tamen Raynaldus, filium Ursionis quasi ex contemptu dixisse : « Deus te adjuvet. » Vir autem Domini videns facies eorum alteratas ipsosque perseverantes in taciturnitate mirabatur in aspectu eorum. Tandem Raynaldus filius Ursionis irato vultu erupit in vocem, et ita locutus est : « Verba, inquit, mandat tibi rex per nos de partibus transmarinis ; dic utrum ea velis audire secretius an in omni audientia. » Et archiepiscopus : « Sicut, inquit, vultis. » — « Imo, ait Raynaldus, sicut tu vis. » Tunc præcipiente eo egressi sunt clerici extra domum in aliam ca me-

C ram nullusque suorum remansit præter ostiarium. Raynaldus itaque cœpit proponere quædam quasi mandata regis, sed statim in initio sermonis intelligens vir Domini quo tenderet et quid dicturus esset : « Verba, ait, ista non sunt occultanda. » Dixit ad ostiarium : « Dimitte ostium et revoca eos qui egressi sunt, neque enim debeo eos a consilio meo separare. » Dum autem solus esset in camera cum militibus, occasione solitudinis cogitaverunt eum interficere ; sed cum non haberent gladium nec aliud qui unde id perficerent, cum baculo crucis quæ ex more semper ante eum erat eum prosternere meditabantur. Hoc postea ipsis confitentibus ita fuisse innotuit. Regressis itaque clericis in cameram, cœpit iterum Raynaldus verbum propo-

D nere et dicere : « Mandat dominus rex se tecum pacem bonam et plenam corde perfecto fecisse, te autem eam non bene servasse; nam per civitates suas et castella cum multitudine armatorum te transisse audivit : necnon et archiepiscopum Eboracensem cum episcopis qui in coronatione filii sui ei obsecuti sunt excommunicasse et alios plures de suis fidelioribus de ecclesiis expulisse. Omnia ista non carent suspicione, quin potius manifestum est te filii sui coronam velle auferre, teque ei in omnibus et per omnia adversari. Scire igitur vult dominus noster rex utrum de his responsurus curiam illius ingredi velis. » Tunc archiepiscopus : « Habes, inquit, amplius aliquid dicere ? si habes dic : » — « Prius,

ait Raynaldus, audiemus responsum tuum. » — A « Non, inquit archiepiscopus, coronam filio regis auferre, vel honorem ipsius in aliquo deprimere volo ; sed potius regnum ejus et gloriam exaltare in omnibus desidero. Regnum vero ejus et Ecclesiam nostram cum licentia ipsius et conductu ingressus sum, nec debet mihi dominus rex inde calumniam præstruere, si homines Ecclesiæ nostræ honorem nobis debitum impedentes nos per aliquantulum itineris spatium comitati sunt; episcopos vero de quibus locutus es, non ego sed dominus papa excommunicavit, tuum quia quod suum non erat in coronatione filii regis usurpaverunt, tum quia post perpetratam præsumptionem ad satisfactionem vocati venire contempserint. Verumtamen si aliquo excessi, in curia domini regis vel ubicun- B que ei placuerit quod justum fuerit exsequi paratus sum. » Imo, ait Raynaldus, per te excommunicati sunt episcopi, et idcirco vult et mandat dominus rex, ut tu eos celeriter absolvas. « Non nego, inquit vir sanctus, per me id factum, sed non a me tamen. Unde nisi prius dominum papam qui sententiam dedit cum debita humilitate et satisfactione adierint, per me minime absolvi poterunt. » Tunc Raynaldus cum furore ait : « Mandat igitur rex quatenus de terra sua celeriter et sine mora exeas cum clericis tuis alienigenis et omnibus ad te pertinentibus ; ne unus quidem remaneat, quoniam de cætero nec teipsum tueri poteris. » Ad hæc archiepiscopus : « Nunquam, ait, ab hac hora et deinceps inter Ecclesiam meam et me mare in- C terveniet, nisi per pedes illius tractus fuero ; neque enim ut fugerem veni, semper hic me invenire poteritis ; vos quoque talia mihi ex parte regis dicere non debuistis : cognosco enim ego prudentiam et modestiam illius quod ista mihi non mandaret. » Responderunt omnes una voce asserentes quod rex ita mandasset : « Item, ait vir sanctus, possem ego et deberem juste conqueri de hominibus regis qui multas mihi dehonestationes et gravamina postquam ingressus sum sedem meam intulerunt. Nam inter cætera homines meos percusserunt, summarium meum abscisa cauda dehonestaverunt; dolia quoque cum vino quod rex ipse mihi contulerat et huc advehi fecerat violenter rapuerunt. » Ad hæc Hugo de Maurevilla : « Si homines, inquit, regis erga te D vel tuos in aliquo excesserunt, quare non hoc prius intimatum est regi, et non tu propria auctoritate in eos vindicasses, eosque excommunicasses ? » Et vir sanctus ad eum : » Hugo, inquit, quam erecto capite incedis ! Si quis in aliquo jura ecclesiastica temeraverit, et satisfacere contempserit, nullius exspectata licentia justitiam faciam. » Ad hæc Raynaldus : « Nimis, inquit, magnæ sunt minæ istæ. » His dictis, exsilientes cum impetu milites surrexerunt et steterunt ante virum Dei, dixitque Raynaldus : « Thoma, ex parte regis te diffiducio. » Id ipsum et cæteri milites una voce conclamaverunt. Tunc dixit eis vir sanctus : « Scio quia ad me occidendum venistis, sed Deum facio clypeum meum. » Percutiensque manu sua crebro cervicem propriam : « Hic, ait, hic me invenietis. » Tunc egressi sunt milites archiepiscopo vehementer comminantes, et præcipientes ex parte regis ut diligenter servaretur ne forte effugeret. Ministris etiam quos in aula repererunt, ex nomine regis terribiliter comminati sunt dicentes quia quisquis cum archiepiscopo remaneret regis inimicus et morte dignus haberetur. Audiens autem vir sanctus minas eorum, surrexit et usque ad ostium cameræ secutus est eos, comminantique sibi militi dixit : « Quid dicis ? dic, dic. » Illi vero non attendentes verbum illius pertransierunt, Reversus itaque vir sanctus ad suos, sedit supra lectum suum. Cui Joannes Saresbiriensis : « Hæc, inquit, consuetudo tua semper fuit et est, ut quod tibi soli videtur illud semper et dicas et facias. » Et vir sanctus ad eum : « Quid vis, ait, domine Joannes ? » et Joannes : « Consilium, inquit, tuum debuisses vocasse, sciens certissime quod milites isti nihil aliud quærant adversum te, nisi tantum occasionem ut te morti tradant. » Cui vir sanctus : « Omnes, inquit, mori habemus, nec timore mortis a justitia flecti debemus : paratior sum pro Deo et justitia Ecclesiæque Dei libertate ad mortem excipiendam, quam illi ad inferendam. » — « Nos, inquit Joannes, peccatores sumus et nondum ad mortem parati, neminemque video qui gratis mori velit præter te. » Et ille inquit : » Domini voluntas fiat. » Interim egressi milites armi se munierunt inermem aggressuri. Cæteri enim milites, qui foris exspectaverant, dum illi cum viro Dei loquerentur, sub tunicis suis loricati venerant. Quod cum nuntiatum fuisset ei dixerunt monachi ad eum : « Domine, veni in ecclesiam, nam homines isti vel ad captionem vel ad interfectionem tuam se præparant. » Et ille ait : « Non timeo eos : hic exspectabo quidquid Deo placuerit. » Milites vero jam parati cum terrore et strepitu ad januas aulæ accesserunt, quas obseratas reperientes nulla vi, quanquam id totis nixibus tentaverunt effringere potuerunt. Erat autem cum eis quidam Robertus de Broco qui omnes aditus et diverticula domus noverat : qui ait ad eos : « Sequimini me, introducam enim vos alia via. » Eo igitur ducente venerunt per pomarium et usque ad cameram pervenerunt. Sed cum nec ibi ingressum invenirent, ascendit prædictus Robertus per deambulatorium, quod ibi de veteri tunc renovabatur, ut aperiret ostia; quos adesse sentientes qui intus cum viro Dei erant, omnes fugerunt præter aliquot monachos et unum clericum cui nomen magister Edwardus. Hi apprehendentes venerabilem virum, adhuc enim sedebat, cœperunt eum reluctantem et renitentem atque contradicentem inter manus suas ad ecclesiam portare. Circumspicientes autem viderunt curiam plenam armatis et pomarium viasque quibus ad ecclesiam pergebatur, præoccupatas militibus et obstupuerunt. Tunc diverterunt ad aliud ostium secretius quod multo tempore clausum et

ıtum nulli transitum præbuerat. Præcucurrit unus ex monachis volens tentare si forte seiribus effringere posset, sed mox ut eam te-:ivino nutu, mirante ipso et omnibus qui adita in manus ejus collapsa est ac si ostio .e adhæsisset. Tunc monachus : « Apprehenquit, eum et apportate. » Qui accipientes eum unt portare nec dimiserunt donec in ecclesiam ıtroduxerint. Substiterunt tamen antequam esiam venirent ; bis in claustro, et semel in lo. Nam ipse irascens eis reluctabatur et elaır de manibus eorum molens se portari ab eis. ;o igitur viro Dei in ecclesiam, respicientes hi viderunt milites jam ingredi claustrum : :unt contra eos januas ecclesiæ ; videns aur Dei claudi januas dixit : « « Per sanctam ntiam præcipio ut sine mora aperiantur : im debemus facere castellum de domo Dei. » ı arripuerunt monachi virum Dei, et cœpeım per gradus in chorum deducere. Quibus t : « Dimittite me, et recedite : nihil hic ha-.cere : permittite Deum secundum voluntatem lisponere de meo negotio. » Interim venerunt in ecclesiam terribiliter clamantes et vocife-: « Ubi est Thomas proditor regis ? » Vir au-)mini ad ista nihil respondit. Clamaverunt terum et dixerunt : « Ubi est archiepiscopus ? » 'ir sanctus : « Et sacerdos, inquit, et archieus sum : et si me quæritis, ecce invenistis. » cens descendit obviam eis de gradibus quos erat, divertensque in partem ecclesiæ aquin, ibi ad murum prope altare beati Benedicti it. Accedentes igitur ad eum quatuor milites 'ati, et quidam clericus quem secum adduxeii nomen Hugo Malus clericus : dixerunt ei : lve celeriter episcopus regis, quos excommu-. » Quibus ille : « Non faciam, inquit, aliud)d jam dixi et feci. » Tunc cœperunt ei minari ı. Quibus ille respondit : « Minas vestras non nam mori pro Deo paratus sum ; verumta-ımines meos dimittite neque contingatis eos. » unt igitur manus in eum, cœperuntque eum trahere, nitentes eum imponere humeris ıi et de ecclesia ejicere. Sec vir sanctus firtabat in gradu suo nec loco moveri potuit, er namque Edwardus, qui solus ex omnibus n eo remanserat, validissime eum contra eos at. Cumque Rainaldus filius Ursionis qui priecerat manus in eum, vehementius instaret, ns se vir Dei impegit eum a se : ita quod fere super pavimentum, dicens illi : « Recede hinc, neus es : contingere me non debes. » Et Rayait : « Nec fidem nec hominium tibi debeo, fidelitatem regis. » Videns igitur Raynaldus loco moveri non posset, timensque ne a poıi ad audiendas vesperas convenerat eripere.ginato gladio jam percussurus appropinquaens vero vir sanctus martyrium suum imminere ; cominus stare percussorem : junctis mani-

A bus, operuit oculos suos caputque inclinans percussori dedit. « Deo et beato Dionysio sanctoque Elfego me commendo ! » hæc cum dixisset, accessit Raynaldus et percussit eum ex obliquo fortiter in capite amputavitque summitatem coronæ ejus pileumque dejecit. Lapsus est ensis supra lævam scapulam, inciditque omnia vestimenta illius usque ad nudum, Magister vero Edwardus qui juxta virum Dei stabat, videns ictum imminere, jecit brachium econtra quasi eum protecturus, quod fere penitus abscissum est. Tunc accessit Willelmus de Traci, grandique ictu percussit in capite, qui tamen adhuc minime cecidit. Item percussit idem Willelmus enixius, et ad illum ictum corruit vir sanctus pronus in pavimento. Richardus vero Brito jam in pavimento B prostratum percussit, fregitque ensem suum per medium ad lapidem oppositum. Dum hæc agantur Hugo de Maurevillo in abigendo populo qui imminebat occupatus erat, et ita contigit quod manu sua non percussit eum. Hugo vero Malus clericus omnium hominum sceleratissimus accedens ad jacentem posuit pedem supra collum ejus, gladiumque defigens in capite spargebat cerebrum ejus supra pavimentum, clamans et dicens : « Eamus, mortuus est enim proditor. » His igitur gestis, egrediuntur milites de ecclesia per viam qua venerant, gladios habentes in manibus et vociferantes ; « Regales, regales. » Dimiserant autem interim in camera archiepiscopali Robertum de Broco, et quosdam alios ad custodiam rerum quæ ibi erant. Quo iterum reversi, statim fregerunt C arca et scrinia, accipientes aurum et argentum et vestes et libros, etiam privilegia et universa quæ ibi reperta sunt : diripuerunt quoque etiam equos omnes et universa omnino quæ in domibus archiepiscopalibus usui apta invenire potuerunt. Monachi vero emissa multitudine populi de ecclesia clauserunt ostia : colligentesque super pavimentum fusum sanguinem et cerebrum novi martyris reposuerunt in vasa. Tulerunt quoque corpus sanctissimum et exposuerunt ante majus altare ubi et pernoctavit, circumsedentibus monachis in magna tristitia et mœrore : subposuerunt autem et vasa ad susceptionem sanguinis defluentis : non ignorantes pretiosissimum esse martyris sanguinem qui pro Dei amore et Ecclesiæ libertate fusus fuerat. Mane facto, venit quidam ostiarius regis D Robertus scilicet de Broco, missus a Randulpho de Broco qui convocatis monachis dixit : « Terra vacuata est a proditore, qui sicut vivus ita etiam et mortuus meruisset inhoneste tractari. Nunc igitur tollite eum de medio, et projicite in locum ubi nesciatur, alioquin noveritis eum vilissime per pedes extrahendum et per frusta discerptum porcis et canibus projiciendum. » Timentes igitur monachi acceperunt corpus sanctum et exuerunt illud vestimentis suis. Cumque vestimenta illa, quæ usus necessarius exigere videbatur, sustulissent : invenerunt subtus habitum monachi, id est cucullam, et sub cuculla ad carnem ci......um asperrimum, demum etiam sub femoralibus lineis femoralia cilicina nihilominus as-

perrima. Ipsa quoque vestimenta ita arte quadam et nodis aptata erant ut facile possent exui et indui propter disciplinam. Crebro siquidem flagellabatur; ipsa etiam die qua passus est, tertio flagellatus asseritur. Passus est autem ab incarnatione Domini millesimo centesimo septuagesimo primo, quinto die a nativitate Domini, feria vero tertia. Dicendum etiam quod feria tertia natus est et baptizatus idem vir beatissimus ; feria tertia de Northamptona fugit, feria tertia mare transiit, feria tertia nihilominus in reditu suo transfretavit, et feria tertia sicut prædictum est martyrio coronatus occubuit. Porro monachi videntes virum beatissimum omnia sancti- tatis et religionis insignia in occultis suis habe inæstimabiliter gavisi sunt, et admirantes dice mutuo : « Ecce vere monachum et vere eremit ecce vere martyrem, qui non solum in morte s in vita tormenta passus est. « De dolore igitur c de morte illius conceperant, inenarrabiliter cons gaudentes et exsultantes in Domino securiq patrociniis ejus eum cum maxima honore et a devotione in crypta abditissima sepelierunt. crebra et innumera sanitatum et miracul beneficia per ipsius merita fidelibus conferu Præstante Domino nostro Jesu Christo, qui Patre et Spiritu regnat sancto in sæcula. Ame

---

SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS,

VITA TERTIA

AUCTORE WILLELMO FILIO STEPHANI (1)

PROLOGUS

Ad Dei omnipotentis gloriam, et perpetuam beati Thomæ memoriam, et ad omnium legentium vel audientium profectum et ædificationem, ipsius boni archipræsulis et martyris Thomæ vitam et passionem, ego Willelmus, filius Stephani, scribere curavi : ejusdem domini mei concivis clericus et convictor ; et ad partem sollicitudinis ejus oris ipsius invitatus alloquio, fui in cancellaria ejus dictator ; in capella, eo celebrante, subdiaconus ; sedente eo ad cognitionem causarum, epistolarum et instrumentorum quæ offerebantur, lector ; et aliquarum, eo quandoque jubente, causarum patronus : concilio Northamtoniæ habito, ubi maximum fuit rerum mo tum, cum ipso interfui ; passionem ejus Cantu inspexi ; cætera plurima, quæ hic scribuntur, o vidi, auribus audivi, quædam a consciis didi latoribus.

Plato rem publicam oratione formavit ; Africæ in historia sua Sallustius descripsit, sione Pænorum Romanis rebellium, et Roman ad eos subjugandos sæpius transmissorum ; e situm et rem publicam Londoniæ occasione Thomæ.

(1) Libellis Ed. Grim et Rogeri Pont. e mss. Paris. et Lond. transcriptis et nunc primum vulgatis, nihil nec notarum nec variantium hic adjiciam. At Will. fil. Stephani textum, editum olim a Sparkio, totum contuli cum cod. ms. qui in biblioth. Bodl. [Douce sub n. 287] servatur : et pleraque quæ in eo codice habentur, in codice Sparkii omissa, ut suspectæ auctoritatis uncinis inclusi. Codex Doucianus in initio imperfectus est, scilicet ubi occurit fa ista urbis Londoniensis descriptio ; quocirca sum editione istius tractatuli, quæ in Lelandi rario impressa est. Præter ea quæ codex Douci indubie meliora habet, pauca sunt quæ ne per imo ne meo judicio nimis fidere cogantur lect textui subjeci.

DESCRIPTIO

NOBILISSIMÆ CIVITATIS LONDONIÆ

Inter nobiles orbis urbes [quas] fama celebrat, civitas Londoniæ, regni Anglorum sedes, un

mam sui latius diffundit, opes et merces lon- A ransmittit, caput altius extollit. Felix est lubritate, Christiana religione, firmitate mu-m, natura situs, honore civium, pudicitia ali, ludis etiam quam jucunda et nobilium unda virorum : quæ singula semotim libet re.

quidem emollit animos hominum clementia n ut sint in Venerem putres, sed ne feri sint ales, potius benigni et liberales.

i in ecclesia Beati Pauli episcopalis sedes : m fuit metropolitana, et adhuc futura credi-remeaverint cives in insulam : nisi forte homæ martyris titulus archiepiscopalis, et ia corporalis, dignitatem illam Cantuariæ, c est, conservet perpetuam : sed cum utram- B rum urbium sanctus Thomas illustraverit, iam ortu, Cantuariam occasu; ipsius sancti cum justitiæ accessu, habet altera adversus , quod amplius alleget. Sunt etiam, quod stianæ fidei cultum pertinet, tum in Lon-m in suburbio, tredecim majores ecclesiæ uum, præter minores parochianas centum ex.

ab oriente arcem palatinam, maximam et nam, cujus et area et muri a fundamento lissimo exsurgunt; cæmento cum sanguine um temperato : ab occidente duo castella sima ; muro urbis alto et magno, duplatis læ portis, intercontinuante, turrito ab aqui-r intercapedines. Similiterque ab austro C ia murata et turrita fuit ; sed fluvius maxi-cosus, Thamesis, mari influo refluoque, qui abitur, mœnia illa tractu temporis abluit, la-rit, dejecit. Item sursum ab occidente pala-gium eminet super fluvium eumdem, ædifi-comparabile, cum antemurali et propugna-obus millibus ab urbe, suburbio frequenti ante.

e extra domos suburbanorum horti civium us consisti, spatiosi et speciosi, contigui ha-

a borea sunt agri, pascuæ, et pratorum grata s, aquis fluvialibus interfluis ; ad quas moli-versatiles rotæ citantur cum murmure jocoso. e patet ingens foresta, saltus nemorosi, fera-ebræ, cervorum, damarum, aprorum, et tau-sylvestrium. Agri urbis sationales non sunt glareæ, sed pingues Asiæ campi, D

Qui faciant lætas segetes,

um cultorum repleant horrea

Cerealis mergite culmi.

etiam circa Londoniam ab aquilone subur-ntes præcipui, aqua dulci, salubri, perspicua, claros rivo trepidante lapillos : inter quos cer, Fons Clericorum, Fons sancti Clementis ationes habentur ; et adeuntur celebriore ac-t majore frequentia scholarium et urbanæ juventutis in serotinis æstivis ad auram exeuntis. Urbs sane bona, si bonum habeat dominum.

Urbs ista viris est honorata, armis decorata, multo habitatore populosa ; ut tempore bellicæ cladis, jubente rege Stephano, bello apti ex ea exeuntes ostentui haberentur, et viginti millia armatorum equitum, sexaginta millia peditum æstimarentur. Cives Londoniæ ubicunque locorum præ omnibus aliis civibus ornatu morum, vestium et mensæ lautioris spectabiles et noti habentur. Habitatores aliarum urbium cives, hujus barones dicuntur. Eis est finis omnis controversiæ sacramentum.

Urbis matronæ ipsæ Sabinæ sunt.

In Londonia tres principales ecclesiæ scholas celebres habent de privilegio et antiqua dignitate. Plerumque tamen favore personali alicujus notorum secundum philosophiam plures ibi scholæ admittuntur. Diebus festis ad ecclesias festivas magistri conventus celebrant. Disputant scholares, quidam demonstrative, dialectice alii ; hi rotant enthymemata, hi perfectis melius utuntur syllogismis. Quidam ad ostentationem exercentur disputatione, quæ est inter colluctantes ; alii ad veritatem, ea quæ est perfectionis gratia. Sophistæ simulatores agmine et inundatione verborum beati judicantur ; alii paralogizant. Oratores aliqui quandoque orationibus rhetoricis aliquid dicunt apposite ad persuadendum, curantes artis præcepta servare, et ex contingentibus nihil omittere. Pueri diversarum scholarum versibus inter se conrixantur ; aut de principiis artis grammaticæ, vel regulis præteritorum vel supinorum, contendunt. Sunt alii qui in epigrammatibus, rhythmis et metris, utuntur vetere illa triviali dicacitate; licentia Fescennina socios, suppressis nominibus, liberius lacerant; lœdorias jaculantur et scommata; salibus Socraticis sociorum, vel forte majorum, vitia tangunt ; vel mordacius dente rodunt Theonino audacibus dithyrambis. Auditores,

Multum ridere parati,

Indeminant tremulos naso crispante cachinnos·

DE DISPOSITIONE URBIS.

Singulorum officiorum exercitores, singularum rerum venditores, singularum operarum suarum locatores, quotidiano mane per se sunt locis distinctis omnes, ut officiis. Præterea est in Londonia supra ripam fluminis, inter vina in navibus et cellis vinariis venalia, publica coquina. Ibi quotidie pro tempore est invenire cibaria, fercula, assa, pista, frixa, elixa, pisces, pisciculos, carnes grossiores pauperibus, delicatiores divitibus, venationum, avium, avicularum. Si subito veniant ad aliquem civium amici fatigati ex itinere, nec libeat jejunis exspectare, ut novi cibi emantur et coquantur,

Dant famuli manibus lymphas, panesque canistris.

Interim ad ripam curritur, ibi præsto sunt omnia desiderabilia. Quantalibet militum vel peregrinorum infinitas intrari turbem, qualibet diei vel noctis hora, vel ab urbe exitura, ne vel hi nimium jejunent,

vel alii impransi exeant; illuc, si placeat, divertunt, A et se pro modo suo singuli reficiunt. Qui se curare volunt molliter, acipenserem, vel Afram avem, vel attagenem Ionicum non quærant, appositis, quæ ibi inveniuntur, deliciis. Hæc equidem publica coquina est, et civitati plurimum expediens, et ad civitatem pertinens. Hinc est quod legitur in Gorgia Platonis, juxta medicinam esse cocorum officium, simulacrum et adulationem, quartæ perticulæ civilitatis. Est ibi extra unam portarum statim in suburbio quidam planus campus re et nomine. Omni sexta feria, nisi sit major festivitas præceptæ solemnitatis, est ibidem celebre spectaculum nobilium equorum venalium : spectaturi vel empturi veniunt, qui in urbe adsunt, comites, barones, milites, cives plurimi, Juvat videre gradarios succussatura nitente suavi- B ter ambulantes ; pedibus lateraliter simul erectis, quasi a subalternis et demissis : hinc equos, qui armigeris magis conveniunt, durius incedentes, sed expedite tamen, qui quasi a contradictoriis pedes simul elevant et deponunt : hinc nobiles pullos juniores, qui mondum freno assueti.

Altius incedunt, et mollia crura reponunt.

Hinc summarios membris validis et vegetis : hinc dextrarios pretiosos, elegantis formæ, staturæ honestæ, micantes auribus, cervicibus arduis, clunibus obesis. In horum incessu spectant emptores, primo passum suaviorem, postea motum citatiorem, qui est quasi a contrariis pedibus anterioribus simul C solo amotis et admotis, et posterioribus similiter. Cum talium sonipedum cursus imminet, et aliorum forte, qui similiter sunt in genere suo ad vecturam validi, ad cursuram vegeti, clamor attollitur, vulgares equos in partem ire præcipitur : sessores alipedum pueri tres simul, aliquando bini ex condicto, et bini certamini se præparant, docti equis imperitare, indomitorum lupatis temperant fremis ora : hoc maxime præcavent, ne alter alteri cursum præripiat. Equi similiter pro modo suo ad certamen cursus illius attollunt ; tremunt artus, moræ impatientes, stare loco nesciunt ; facto signo, membra extendunt, cursum rapiunt, agilitate pervicaci feruntur. Certant sessores laudis amore, et spe victoriæ, equis admissis subdere calcaria, et nec minus D eos urgere virgis, et ciere clamoribus. Putares omnia in motu esse, secundum Heraclitum, et falsam omnino Zenonis sententiam, dicentis, quoniam non contingit moveri, neque stadium pertransire. Parte alia stant seorsim rusticorum peculia, agrorum instrumenta, sues longis lateribus, vaccæ distentis uberibus.

Corpora magna boum, lanigerumque pecus.

Stant ibi aptæ aratris, trahis, et bigis equæ : quarumdam ventres fetibus protument; alias editi fetus obeunt, pulli lasciviores, sequela inseparabilis. Ad hanc urbem, ex omni natione quæ sub cœlo es valia gaudent institores habere commercia.

Aurum mittit Arabs ; species et thura Sab
Arma Scythes ; oleum palmarum divite sil
Pingue solum Babylon ; Nilus lapides preti
Seres purpureas vestes ; Galli sua vina ;
Norwegi, Russi, varium, grysium, sabelina

Urbe Roma, secundum chronicorum fidem, sat tiquior est. Ab eisdem quippe patribus Trojani prius a Bruto condita est, quam illa a Remo e mulo : unde et adhuc antiquis eisdem utunt gibus, communibus institutis. Hæc etiam sim illi regionibus est distincta ; habet annuos pro sulibus vicecomites; habet senatoriam dignit et magistratus minores ; eluvies et aquæduct vicis ; ad genera causarum deliberativæ, demo tivæ, judicialis, loca sua, fora singula ; habe diebus statuis comitia (2). Non puto urbem es qua sint probabiliores consuetudines, in ecc visitandis, ordinatis Dei honorandis, festis feria eleemosynis dandis, in hospitibus suscipiend desponsationibus firmandis, matrimoniis contr dis, nuptiis celebrandis, conviviis ornandis, cor hilarandis, etiam in exsequiis curandis et cad bus humandis. Solæ pestes Londoniæ sunt in dica stultorum potatio, et frequens incendiu hæc omnes fere episcopi, abbates, et magnate gliæ, quasi cives et municipes sunt urbis Lond sua ibi habentes ædificia præclara, ubi se recip ubi divites impensas faciunt, ad concilia, ad ventus celebres in urbem evocati, a domino vel metropolitano suo, seu propriis tracti neg

DE LUDIS.

Amplius et ad ludos urbis veniamus, quonian expedit utilem tantum et seriam urbem esse dulcis etiam sit et jucunda : unde et in sigillis morum pontificum, usque ad tempora ultimi L papæ, ex alia parte bullæ, sculptor per impressi piscatore Petro, et supra eum clave, quasi Dei de cœlis ei porrecta, et circa eum versu,

Tu pro me navem liquisti, suscipe claven

Ex altera parte impressa erat urbs, et script ta, Aurea Roma. Item ad laudem Augusti Ca et Romæ, dictum est.

Nocte pluit tota, redeunt spectacula man
Divisum imperium cum Jove, Cæsar, ha

Londonia pro spectaculis theatralibus, pro ludi nicis, ludos habet sanctiores, repræsentation raculorum, quæ sancti confessores operati sur repræsentationes passionum, quibus claruit co tia martyrum. Præterea quotannis, die quæ d Carnilevaria, ut a puerorum Londoniæ ludis piamus ; omnes enim pueri fuimus ; schlolaru guli pueri suos apportant magistro suo gallos naceos pugnaces, et totum illud antemeridi datur ludo puerorum vacantium spectare in s suorum pugnas gallorum. Post prandium v suburbanam planitiem omnis juventus urbis

(2) *Commercia*, cod. Douc.

læ celebrem. Singulorum studiorum scholares habent pilam ; singulorum officiorum urbis tores suam fere singuli. Majores natu,patres, tes urbis, in equis spectatum veniunt certauniorum, et modo sua juvenantur cum juve-; et excitari videtur in eis motus caloris natu-ontemplatione tanti motus et participatione rum adolescentiæ liberioris. Singulis diebus icis in quadragesima, post prandia exit in s « juvenum recens examen » in equis bellin equis certamine primis ; quorum quisque

Aptus et in gyros currere doctus equus

unt a portis catervatim filii civium laici, inlanceis et scutis militaribus : juniores hasferro dempto, præfurcatis, simulacra bellicampestria prælia ludunt, et agonisticam at militarem. Adveniunt et plurimi aulici,rege o posito, et de familiis episcoporum, consubaronum ephebi ; nondum cingulo donati miratia concertandi. Accendit singulos spes vi-; equi feri adhinniunt, tremunt artus, frenos int ; impatientes, moræ stare loco nesciunt ; ndem sonipedum rapit ungula cursum, sesdolescentes, divisi agminibus. hi præcedenistant, nec assequuntur ; hi socios consequunjiciunt et prætervolant. In feriis paschalibus quasi prælia navalia : in arbore siquidem nna scuto fortiter innexo, navicula, multo traptu fluminis cita, celsa in puppi stantem uvenem scutum illud lancea percussurum ; scuto illi lanceam illidens frangat eam, et is persistat, habet propositum, voti compos ; lancea integra fortiter percusserit, in prom amnem dejicitur : navis motu suo acta præmt tamen hinc inde secus scutum duæ naves ariæ, et in eis juvenes plurimi, ut eripiant sorum flumine absorptum, cum primo emersus ret, vel summa rursus cum bullit in unda. pontem, et in solariis supra fluvium, sunt qui pectent, multum ridere parati. In festis tota juvenes ludentes exercentur, arcu, cursu, salta, jactu lapidum, amentatis missilibus ultra i expediendis, parmis duellionum. Puellarum i choros ducit usque imminente luna, et pede pulsatur tellus. In hieme singulis fere festis randium, vel apri spumantes pugnant pro ous, et verres fulmineis accinti dentibus adsuccidiæ, vel pingues tauri cornupetæ, seu urianes, cum objectis depugnant canibus. Cum igelata palus illa magna, quæ mœnia urbis nalia alluit, exeunt lusum super glaciem densæ im turmæ : hi ex cursu motu captato citatiotantia pedum composita, magnum spatium altero prætenso perlabuntur. Alii quasi mapides morales de glacie sedes sibi faciunt ;

A sessorem unum trahunt plurimi præcurrentes, manibus se tenentes. In tanta citatione lubrici motus aliquando pedibus lapsi cadunt omnes proni. Sunt alii super glaciem ludere, doctiores, singuli pedibus suis aptantes, et sub talaribus suis alligantes ossa, tibias scilicet animalium et palos ferro acuto supposito tenentes in manibus ; quos cum aliquando glaciei allidunt, tanta rapacitate feruntur, quanta avis volans, vel pilum balistæ. Interdum autem magna procul distantia, ex condicto, duo aliqui ita ab oppositis veniunt ; concurritur ; palos erigunt ; se invicem percutiunt ; vel alter vel ambo cadunt, non sine læsione corporali ; cum post casum etiam vi motus feruntur ab invicem procul ; et qua parte glacies caput excipit, totum radit, totum decorticat, B Plerumque tibia cadentis, vel brachium, si super illud ceciderit, confringitur ; sed ætas avida gloriæ, juventus cupida victoriæ ; ut in veris præliis fortius se habeat, ita in simulatis exercetur. Plurimi civium delectantur, ludentes in avibus cœli, nisis, accipitribus et hujusmodi, et in canibus militantibus in silvis. Habentque cives suum jus venandi, in Middelsexia, Hertfordsira, et tota Chiltra, et in Cantia usque ad aquam Crayæ. Londonienses, tunc Trinovantes dicti, Caium Julium Cæsarem qui nullas nisis sanguine fuso vias habere gaudebat, repulerunt. Unde Lucanus :

Territa quæsitis ostendit terga Britannis.

Civitas Londonia peperit aliquot, qui regna plurima, et Romanum sibi subdiderunt imperium ; et C plurimos alios, quos mundi dominos virtus evexit ad deos, ut fuerat in Apollinis oraculo Bruto promissum :

Brute, sub occasu solis, trans Gallica regna,
Insula in oceano est undique clausa mari ;
Hanc pete, namque tibi sedes erit illa perennis
Hic fiet natis altera Troja tuis.
Hic de stirpe tua reges nascentur ; et ipsis
Totius terræ subditus orbis erit.

Et temporibus Christianis nobilem illum edidit imperatorem Constantinum, Helenæ reginæ filium, qui urbem Romam, et imperialia insignia omnia Deo donavit, et beato Petro, et Sylvestro papæ Romano, cui et statoris exhibuit officium, et se non amplius imperatorem, sed sanctæ Romanæ Ecclesiæ defensorem gavisus est vocari ; et ne pax domini papæ, D occasione præsentiæ ejus, sæcularis strepitus tumultu concuteretur, ipse ab urbe domino papæ collata omnino discessit, et sibi civitatem Byzantium ædificavit. Londonia, et modernis temporibus, reges illustres magnificosque peperit, imperatricem Matildem, Henricum regem tertium, et beatum Thomam archiepiscopum, martyrem Christi gloriosum.

... Quali non candidiorem
Terra tulit, nec quo fuerit devinctior alter

omnibus bonis totius orbis Latini.

VITA ET PASSIO SANCTI THOMÆ

ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

EDITA A MAGISTRO WILLELMO FILIO STEPHANI.

Beatum Thomam, antequam exiret de ventre, novit Dominus et prædestinavit; et qualis quantusque futurus esset, matri per revelationem declaravit. Siquidem illa prægnans adhuc vidit per somnium, quod archiepiscopalem Ecclesiam Cantuariensem totam in utero haberet: eumque in lucem editum obstetrix in manibus tollens, ait: Archiepiscopum quemdam a terra elevavi » Dum in cunis jaceret infantulus, una nocte visum et matri suæ, quod nutricem alloqueretur, questa quod puer coopertorium non haberet: cui nutrix: « Imo, domina, optimum habet. » Cui illa: « Ostende mihi. » Nutrix illud afferens et ostendens, et totum explicare volens, nec valens, ait: « Tantum est, quod non possum in hoc thalamo totum evolvere. » Cui mater: « Intra in aulam, et ibi explica. » Nutrix hoc facere B elaborans, ait: « Sed nec hic quco totum explicare: » Mater mirata, ait: « Exi a domo in plateam fori modo vacantis, ibi nimirum poteris. » Sed nec ibi nutrix potuit, et dixit: « Tantum est coopertorium, quod finem ejus nequeo invenire; videtur operire totam Angliam explicationi ejus angustam, et ultra extenditur. »

Igitur Thomas natus est ex legitimo matrimonio, et honestis parentibus; patre Gilberto, qui et vicecomes aliquando Londoniæ (3) fuit; matre Matilda; civibus Londoniæ mediastinis, neque fenerantibus, neque officiose negotiantibus, sed de redditibus suis honorifice viventibus.

Quod patri suo fuerit aliquod indicium de eo divinitus revelatum, hinc scimus: puerum eum pater C in religiosa domo canonicorum Mertoniæ, priori Roberto, aliquandiu nutriendum commiserat. Venit aliqua die pater filium videre: introducto puero coram priore et patre, pater procidens filium pronus adoravit. Indignatus ob hoc prior, ait illi: « Delire senex, quid agis? Procidis ad pedes filii tui? quod honoris ei facis, tibi ille facere deberet. » Cui pater in secreto ait: « Domine, scio quid facio: erit iste puer magnus coram Domino. »

De pueritia ejus.

Annis igitur infantiæ, pueritiæ et pubertatis, simpliciter domi paternæ et in scholis urbis decursis, Thomas adolescens factus studuit Parisiis: reversus, receptus et in partem sollicitudinis reipublicæ Lon- D

(3) *al. Lond.* om. ed. Spark.

A doniensis, et vicecomitum clerius et rationa fectus; ubi laudabiliter se habens, didicit pr tiam hujus sæculi, qua postmodum probe no communia Ecclesiæ Anglorum, et publica regni egregie et munifice tractare negotia: q admodum.

(Cervinam pellem postquam latravit in a
Militat in silvis catulus)

Quomodo venit ad curiam Theobaldi archiepi

Subinde prodeuntibus annis et meritis, ad Theobaldo bonæ memoriæ Cantuariensi archie po, per duos fratres Bolonienses, Balduinum diaconum, et magistrum Eustachium, hospite rumque patris ejus, et familiares archiepisco ipsius notitiam introductus: et eo familiarius præfatus Gilbertus cum domino archipræsule d pinquitate et genere loquebatur; ut ille ortu Nor nus, et circa Tierrici villam de equestri ordin tu vicinus. Horum, inquam, et patris introduc chiepiscopus sui gregis scripsit Thomam: p fortem expertus bonumque. Ad villam de H (4) primum venit ad curiam archiepiscopi, cu solo armigero, Radulpho de Londonia.

Ipsa nocte sequente visum est hospitæ suæ, super tectum ecclesiæ sederet ille, et totam mentis suis dependentibus cooperuisset eccle In crastino somnium viro suo narravit illa, ei pretata est, quod alter illorum juvenum, enim ignorabat uter esset Thomas, ecclesiæ villæ esset futurus dominus.

De nobilate clericorum curiæ.

In curia illa archiepiscopi magni et apprin terati clerici erant; quorum plurimos ad episco Angliæ, Rogerum vero de Ponte Episcopi ad episcopatum Eboraci ipse archiepiscopus p promovit. Horum respectu Thomas minus litte erat; sed longe quidem altior est ratio morum litterarum: et ipse studuit moralitati et prud intendere; ut inter eos adhuc inferior litteris ribus conspectior et acceptior apareret: po dum enim litteratissimus fuit.

De persecutione Rogeri postea archiepisco

Rogerus ille Thomæ successibus et favori primitiis invidens apud archiepiscopum, bis

(4) *Harwe* ed. Spark.

quod a curia jussus est semigrare. Thomas vero et pudoratus, et nullius sibi admissi conscius, [ue vice refugium habuit apud fratrem archiopi Walterum, tunc archidiaconum Cantuariæ, a episcopum Roffensem, qui et in ipsa curia batur; et ejus interventu ad gratiam archiepiet pristinum locum est revocatus.

ellecta mox ipsius industria, mittebat eum episcopus aliquoties Romam pro nogotiis Ec- Anglorum; ubi, Domino favente, sapienter ens, in plurimam summorum pontificum et Romanæ Ecclesiæ gratiam receptus est.

De statura illius et moralitate.

t siquidem placido vultu et venusto; statura rus; naso eminentiore et parum inflexo; sencorporeis vegetus; eloquio comptus; ingenio is; animo magnus; virtutum iter jam altius liens, omnibus amabilem se exhibens; oppres- pauperibus erat compatiens; elatis resistens; rum promotioni intendens, bonorum omnium ationi; munificus et facetus; fallere vel falli vens; statim prudens huius sæculi filius, luurus.

Qualiter primum crevit in reditibus.

num reditum habuit de dono Joannis Wigors episcopi, ecclesiam videlicet Beatæ Mariæ sam. Postmodum, de donatione archiepisco- lesiam de Ottefordia. Postea habuit præben- Londoniæ in ecclesia Sancti Pauli, et aliam niæ.

c impetrata a domino suo archiepiscopo retandi licentia per annum studuit in legibus iæ, postea Autissiodori. Processu temporis et rum ejus, ordinavit eum archiepiscopus dia- n, et fecit Cantuariensis ecclesiæ archidiacopost episcopos et abbates, in ecclesia Ann hic primus et dignior est personatus, et ei t centum libras argenti.

Qualiter factus est cancellarius.

secrato igitur, per manum ejusdem archie- i, secundo Henrico rege Anglorum; commenie et obtentu archiepiscopi, et hortatu actu- obilis Henrici Wintoniensis episcopi, regis est Thomas cancellarius, quasi omnibus aliis ectus: vir industrius, animo magna volvens, rumque et magnarum rerum experiens; cujus uii et honoris vices ita operosus exsolvit ad idem, et regis honorem, et totius regni utili- ; ut in incerto sit, utrum aliquis nobilior, ficentior, et regi utilior fuerit, in pacis et s negotiis.

cellarii Angliæ dignitas est, ut secundus a i regni habeatur; ut altera parte sigilli regii, et ad ejus pertinet custodiam, propria signet ata; ut capella regis in ipsius sit dispositione

A et cura: ut vacantes archiepiscopatus, episcopatus, abbatias et baronias, cadentes in manu regis, ipse suscipiat et conservet; ut omnibus regis adsit consiliis; ut etiam non vocatus accedat (5); ut omnia sigilliferi, regii clerici sui manu signentur, omnia cancellarii consilio disponantur: item ut, suffragantibus ei per Dei gratiam vitæ meritis, non moriatur, nisi archiepiscopus aut episcopus, si voluerit. Inde est quod cancellaria emenda non est.

De pace reddita Angliæ, ejectis Flandrensibus.

Et cum tempore regis Stephani regnum Angliæ profanis decertatum odiis guerræ tempestas involvisset; bellica undique clades desævisset; in una- B quaque fere tertia villa speluncæ latronum, hostilia videlicet castra, firmata essent; exhæredatique fuissent nobiles indigenæ: et alienigenæ Flandrenses, et marticolæ (6) viri Cantiam, et plurimam regni partem, occupassent; cumque diuturnitate guerræ fere vicennalis ita turbata essent omnia, ut impossibile videretur Flandrenses ejici, et regnum in statum pristinum et antiquam dignitatem et pacem reformari, maxime novo rege adolescente; miseratione Dei, consilio cancellarii, et cleri et bonorum regni, qui pacis bonum volebant, infra tres primos menses coronationis regis, Willelmus de Ipra, violentus incubator Cantiæ, cum lacrymis emigravit: Flandrenses omnes, collectis impedimentis et armis, ad mare tendunt: castella omnia C per Angliam corruunt, præter antiquas pacis conservandæ turres et oppida: corona Angliæ, revocatis defectionibus, redintegratur: exhæredatis jura paterna restituuntur: de silvarum latibulis ad villas prodeunt latrones, et communi gaudentes pace teneri, conflant gladios in vomeres, lanceas in falces. Territi a furcis fures, similiter agriculturæ, aliarumve artium mechanicarum fiunt exercitatores. Pax ubique est; clypei importantur, caulæ exportantur: exeunt securi ab urbibus et castris ad nundinas negotiatores, ad creditores repetendos Judæi.

Hujus cancellarii industria et consilio, adnitentibus ordinatis Dei, et comitibus et baronibus, nobile illud regnum Angliæ, tanquam ver novum, renova- D tur, ecclesia sancta honoratur, vacans episcopatus, vel abbatia, honestæ personæ sine simonia donatur: rex, favente Rege regum, in omnibus negotiis suis prosperatur: Angliæ regnum ditatur; pleno replet illud copia cornu: colles culti sunt; valles abundant frumento, pascuæ pecoribus, ovilia quoque balantibus.

Cancellarius Thomas regni sedem, palatium Londoniæ, prius fere ruinam, reparari facit; mira celeritate tantum opus perficiens intra quoddam Pascha et Pentecosten, tot fabris lignariis, et aliis operariis tantæ instantiæ motu et sonitu operantibus, ut vix

(5) *Ne inareat* cod. Douc.

(6) *Maricola* ed. Spark.

alter alterum proxime admotum posset audire loquentem. A

Cancellarii summus erat, in clero, militia et populo regni, favor. Omnes vacantes parochianas ecclesias villarum et castrorum posset habere : nullus enim ei advocatus negare auderet, si rogare vellet; tanta tamen animi magnitudine vicit ambitionem, ut pauperibus sacerdotibus et clericis perquirendi ecclesias illas locum tollere præoccupando dedignaretur. Magnanimus magna potius perquirebat scillicet præposituram Beverlaci, et donationem præbendarum de Hastinges a comite Augensi ; et turrim Londoniæ cum servitio militum addictorum ; castellariam Eye, cum honore septies viginti militum ; et castrum Berkhamstediæ.

Ludebat plerumque, sed perfunctorie, non dedita B opera, in avibus cœli nisis et accipitribus, et canibus venaticis, et in calculis bicoloribus

Insidiosorum ludebat bella latronum.

De honore et mensa domus concellarii.

Cancellarii domus et mensa communis erat omnibus cujuscumque ordinis indigentibus ad curiam regis venientibus, qui probi vel essent, vel esse viderentur. Nulla fere die comedebat absque comitibus et baronibus, quos ipsemet invitabat. Jusserat quaque die, novo stramine vel feno in hieme, novis, scirpis vel frondibus virentibus in æstate, sterni hospitium suum, ut militum multitudinem, quam scamma capere non poterant, area munda et læta reciperet, ne vestes eorum pretiosæ, vel pulchræ eorum camisiæ, ex areæ sorde maculam contraherent. C Vasis aureis et argenteis domus ejus renitebat ferculis et potibus pretiosis abundabat ; ut si quæ esculenta vel poculenta commendaret raritas, emptores ejus nulla eorum comparandorum repellere deberet charitas. Summe tamen sobrius erat in his, ut de divite mensa dives colligeretur eleemosyna. Et quod a confectionis ejus auditore, Roberto, venerabili canonico de Meritona, audivi ; ex quo cancellarius factus est, nulla eum polluit luxuria. Super quo et rex ipse diurnas ei et nocturnas tendebat insidias : sed tanquam vir timoratus et a Deo præcinctos prædestinatus munditiæ carnis intendens, lumbos habebat. Et quidem vir sapiens regni moderamini, et tantarum curarum publicarum et privatarum intentus occupationi, rarius illecebris talibus attentabatur. D Quoniam,

Otia si tollas, periere cupidinis arcus.

Vir pudicus cancellarius, osor turpitudinis et impudicitiæ, quemdam clericum suum magnæ prosapiæ, Ricardum de Ambli, pro eo quod cujusdam socii sui, dum longinquo aberat in transmarinis, uxorem seduxerat et accubuerat ; facta ei persuasione quod vir ejus in fata concessisset ; a domo et amicitia sua projecit, et in turri Londoniæ incarceratum et in compedibus diu afflictum, teneri fecit.

Qualiter nutriebat filios nobilium.

Cancellario, et regni Angliæ et regnorum vi rum magnates liberos suos servituros mitte quos ipse honesta nutritura et doctrina institu cingulo donatos militiæ, ad patres et propin cum honore remittebat; aliquos retinebat. Rex dominus suus, filium suum, hæredem regni, triendum commendavit : quem ipse cum coæt sibi multis filiis nobilium, et debita eorum om sequela, et magistris, et servitoribus propriis dignum erat honore, secum habuit.

In qua tamen tantorum sæcularium hon pompa ipse sæpe disciplinam secretam, nuda flagella dorso, recipiebat ; cum erat in vicinia doniæ, a Radulpho priore Sanctæ Trinitatis ; in nia Cantuariæ, a Thoma presbytero Sancti Ma Humilis erat humilibus, elatis ferus et violens ; innatum erat ei :

Parcere subjectis et debellare superbos.

Cancellario homagium infiniti nobiles et m faciebant ; quos ipse, salva fide domini regis, piebat ; et ut homines suo patrocinio eos ulte fovebat.

Transfretaturus interdum sex aut plures na sua habebat velificatione ; nullumque, qui t fretare vellet, remanere sinebat : appulsus gub tores suos et nautas ad placitum eorum remu bat, Nulla fere dies effluebat ei, qua non ipse a magna largiretur donaria, equos, aves, vestim auream vel argenteam supellectilem, vel mone Sic nimirum scriptum est, quidam erogant pr et semper abundant ; alii rapiunt aliena,

Et curtæ semper abest rei ;

tantamque habebat cancellarius donandi gra ut amor et deliciæ totus orbis Latini reputar Ut cuique erat ætas, ita quemque facetus ad bat.

Dei omnipotentis instinctu, et cancellarii s dominus rex vacantes episcopatus et abbatia diu retinebat, ut fisco suo patrimonia crucifi ferrentur (quod postea fecit ; quod amplius ab eo) ; imo sine magna mora honestis illas daba sonis, et secundum Deum.

Iterum cancellarii consilio dominus rex cano lem ecclesiam Meritonæ, ubi morantes Deum rentur, in gratiam et familiaritatem recepit ; et a presbyterio susceptam sumptibus suis consun vit (7), et perpetuis ditavit reditibus : ibique quando, cum religioso conventu, pœnitentiæ duanas ante diem Paschæ celebrabat excubias. nocturnum vero obsequium, quod dicitur ten rum, sed est lucis, die parascevæ usque ad h nonam, vicinarum villarum pauperes, oratio gratia, visitabat ecclesias, pedes incedens, in c absconditus, uno solo comitatus socio, via duce.

(7) *Confirmavit* ed Spark.

cancellario Thoma suggerente, pauperes
ıas morantes in Galliis, quos fama celebra-
ɔs, vel monachum in religione, vel magi-
ı studio, rex revocabat, et tales in regno
ıtabat personas; ut magistrum Robertum
uno in episcopali ecclesia Herefordiæ; Wil-
monachum Sancti Martini de Campis in ab-
ımeseiæ.

ipsius dotes virtutum, animi magnitudi-
ɛritorum insignia, quæ animo ejus inhæse-
ıncellarius regi, clero, militiæ, et populo
eptissimus. Pertractatis seriis, colludebant
ɔse, tanquam coætanei pueruli, in aula, in
, in consessu, in equitando. Una dierum
ıbant in strata Londoniæ, stridebat defor-
ns: eminus aspexit rex venientem senem,
ɛm, veste trita et tenui, et ait cancellario:
ne illum?» Cancellarius: «Video.» Rex:
ı pauper, quam debilis, quam nudus! Nun-
magna esset eleemosyna dare ei crassam et
ı cappam?» Cancellarius: «Ingens equi-
ad hujusmodi animum et oculum, rex, ha-
beres.» Interea pauper adest: rex substitit,
ellarius cum eo. Rex placide compellat pau-
et quærit si cappam bonam vellet habere.
nesciens illos esse, putabat jocum, non
ʒi. Rex cancellario: «Equidem tu hanc in
habebis eleemosynam;» et injectis ad capi-
us manibus, cappam novam et optimam
leta et grysio qua indutus erat, rex can-
auferre, ille retinere laborabat. Fit ibi mo-
ımultus magnus: divites et milites, qui eos
ıntur, mirati accelerant scire quænam esset
ɔita inter eos causa concertandi: non fuit,
ɛret: intentus erat uterque manibus suis,
ıando quasi casuri viderentur. Aliquandiu
ıus cancellarius, sustinuit regem vincere,
ı sibi inclinato detrahere, et pauperi donare.
ɹrimum rex sociis suis acta narrat: risus
n ingens; fuerunt, qui cancellario cappas et
ua porrigerent. Cum cappa cancellarii pauper
abit, præter spem locupletatus, lætatus, et
atias agens.

ıotiesque ad hospitium cancellarii rex come-
tum ludendi causa, tum gratia videndi quæ
s domo et mensa narrabantur. Rex veniebat
ndo equo admisso in hospitium cancellarii
is ad mensam; aliquando sagitta in manu,
s venatu, vel iturus in nemus: aliquando bi-
et viso cancellario recedebat; aliquando sa-
ıltra mensam, assidebat et comedebat. Magis
nes et amici nunquam duo alii fuerunt tem
ıs Christianis.

aliquando gravi tentus infirmitate cancella-
ɔthomagi apud sanctum Gervasium. Venerunt
luo reges simul videre, rex Francorum, et rex
rum, dominus suus. Tandem dispositus ad sa-
m et convalescens, una dierum sedit ad ludum
:um, indutus cappa manicata. Intravit eum

A visitare Aschetinus, prior Legecestriæ, veniens a curia regis, qui tunc erat in Gasconia: qui liberius eum allocutus, ausu familiaritatis, ait: «Quid est hoc quod cappa manicata utimini? Hæc vestis magis illorum est, qui accipitres portant; vos vero estis persona ecclesiastica, una singularitate, sed plures dignitate: Cantuariæ archidiaconus, decanus Hastingæ, præpositus Beverlaci, canonicus ibi, et ibi; procurator etiam archiepiscopatus; et, sicut rumor in curia frequens est, archiepiscopus eritis.» Cancellarius respondit, inter cætera, ad verbum illud: «Equidem tres tales pauperes agnosco in Anglia sacerdotes, quorum cujuslibet ad archiepiscopatum promotionem magis optarem quam meam: nam ego, si forte promoverer, ita dominum meum regem,

B *intus et in cute novi,*

necesse haberem, aut ipsius gratiam amittere, aut Domini Dei, quod absit, servitium postponere;» quod et post ita contigit.

Rex Angliæ ad suam transfretationem navem suam propriam solet habere. Cancellarius ei fieri fecit non unam solam, sed tres simul naves optimas, et omnibus necessariis instructas, ut nihil deesset; et eas regi domino suo dono dedit.

Venerunt aliquando in Angliam nuntii regis Norwegiæ: quo audito, cancellarius misit obviam eis, qui eos ad curiam domini regis duceret, et eis sumptus necessarios, nomine cancellarii, ministraret.

Nicolaus archidiaconus Londoniæ incidit semel in offensam regis, unde domus ejus, familia ipsius ex-
C pulsa, ex regis præcepto serata, et regi subhastata fuit. Non destitit bonus cancellarius, quin ipsa die archidiaconum regi reconciliaret, et ad possessionem revocari suam impetraret.

Eodemque modo officiosus fuit quandoque episcopo Cenomannensi, et Giloni archidiacono Rothomagensi: nam cum in schismate Romanæ Ecclesiæ hinc Octavianus et imperator Fredericus qui eum fovebant: inde catholicus papa Alexander consilio suorum cardinalium nuntios suos misissent ad regem Francorum, et regem Anglorum tunc transmarinum; illi autem, convocatis episcopis plurimis et summatibus regnorum suorum, apud Novum Forum, cum congregati essent, nuntios illos et rationes eorum audituri, et de merito electionis eorum, utriusque
D obedientiæ se subderent, tractaturi: placuissetque tandem eis Alexandri electio quæ justior eis et sanctior non immerito visa est; pro eo quod archiepiscopus Rothomagensis Hugo eam approbavit, et per Gilonem nepotem et archidiaconum suum suffraganeis suis recipiendam mandavit; rex vehementer commotus, domos archidiaconi dirui præcepit quoniam in ipsum archiepiscopum grandævum, et virum magnanimum palam excandescere rex veritus est. Tunc domino regi supplex ait cancellarius: «Domine mi rex, equidem domus illa quam ruere præcipitis, archidiaconi Gilonis est; sed hospitium meum est.» Et hujusmodi dixit apposite ad persuadendum, ut tandem a rege delinito et suaso, archidiaconi pacem

cum domus ipsius integritate obtineret. In crastino audivit rex, quod episcopus Cenomanensis Alexandrum papam recepisset exemplo domini Rothomagensis, et nuntiis ejus obedientiam promisisset papæ servendam. Rex iratus est, quod ejus sine jussu et licentia et sententia hoc fecisset. Marescalli regis, commotione ejus vel forte præceptione intellecta, ad hospitia episcopi vadunt, chamis succisis, equos ejiciunt, sarcinas episcopi in vicos exportant, eum hospitio privant: a curia episcopus turpiter recedere compulsus est. Facit rex breves scribi, ut domus ejus Cenomanni diruantur. Signatas breves rex in manu tenens, et ostendens publice, ait astantibus: « Equidem Cenomannenses audient de episcopo suo rumorem. » Omnis clerus, qui aderat in tanta duorum regum curia, doluit; cancellarius supra omnes: intelligens autem regem in tanta ira frustra compellendum et rogandum, præcepit cursoribus regis, bajulis litterarum illarum, ut non festinarent; et cum itinere duorum dierum Cenomannis venire possent, non illuc venirent, nisi quarto die, acquieverunt illi. In crastino ad dominum regem episcopos ire suasit cancellarius pro Cenomannensi rogaturos: ierunt aliqui, regem inexorabilem invenerunt; ierunt alii, suggerente cancellario, repulsam passi sunt. Tandem cancellarius ipse regem adiit, pro episcopo oravit; in crastino similiter: instantia cancellarii rex compulsus, tandem acquievit; putans jam, quod domus episcopi vel tota vel magna ex parte corruisset. Statim litteras regis de pace episcopi cancellarius misit præfecto Cenomanni per nuntium proprium, cui et in amicitiæ suæ observantis injunxit, ut die vel nocte non quiesceret pes ejus, donec Cenomannum veniret. Ille continuato diplomate Cenomannum venit, intactis domibus episcopi, ipso die, quo priores nuntii domini regis; qui tamen prius venerant, et litteras regis de domibus episcopi diruendis ostenderant. Et hoc quidem dolo bono consellarii se delusum rex postea gavisus est; sicut legitur in Timæo de illa nubentium saluberrima sortis fraude.

Quinquaginta duos clericos cancellarius in obsequio suo habebat: quorum plurimi in suo erant comitatu, curabant episcopatus et abbatias vacantes, aut ejus proprios honores ecclesiasticos.

Deliberavit quandoque rex Anglorum cum cancellario, et aliis quibusdam regni sui magnatibus, petere a rege Francorum filiam ejus Margaretam matrimonio copulandam filio suo Henrico. Placuit consilium. Hæc siquidem regnum et magnorum virorum magna est confœderatio.

Hæc res et jungit, junctos quoque servat amicos.

Ad tantam petitionem tanto principi faciendam quis mittendus erat, nisi cancellarius? Eligitur: assentitur. Igitur cancellarius rem, personas, et officium

A suum attendens, et se tantæ rei commetien
illud poeticum:

Metire quod audes ; nuptialiter se instr
Qui nuptias mittitur conciliare futuras

Parat ostendere et effundere luxus Anglica
lentiam; ut apud omnes et in omnibus ho
persona mittentis in misso, et missi sua in
citer ducentos in equis secum habuit de fami
milites, clericos, dapiferos, servientes, arm
nobilium filios, militantes ei, et armis omne
ctos (8). Omnes isti, et omnis eorum sequela,
stivo fulgebant ornatu vestium, quisque pro m
Habuit etiam viginti quatuor mutatoria ve
torum (9), omnia fere donanda, et in trans
B relinquenda, et omnem elegantiam varii, g
pellium pereginarum, palliorum quoque et ta
quibus thalamus et lectus episcopi hospitio
ornabantur. Habuit secum canes, aves omne
quo reges utuntur et divites. Habuit in c
suo octo bigas curules; unamquamque biga
que equi trahebant, dextrariis corpore et
similes: quisque equus suum sibi deputatun
bat fortem juvenem nova tunica succinctum,
cum biga; ipsaque biga suum veredum et cus
Duæ bigæ solam cervisiam trahebant, fa
aquæ decoctione ex adipe frumenti, in ca
ratis, donandam Francis, id genus liquidi pl
mirantibus, potum sane salubrem, defæcatum
vineo, sapore meliori. Habebat cancellarii
C bigam suam, camera suam, expansam suam, co
suam; portabant aliæ esculentorum et pocule
aliquid aliæ dorsalia tapeta, saccos cum v
nocturnis, sarcinas et impedimenta. Habuit
cim summarios. Octo scrinia cancellarii conti
supellectilem, auream silicet et argenteam;
los, cullulos, pateras, ciphos, cuppas, u
pelves, salina, cochlearia, cultellas, paropsid
coffræ et clitellæ cancellarii continebant mo
æs plurimum quotidianis ejus impensis e
sufficiens, et vestes ejus, et libros aliquot e
modi. Unus summarius capellæ sacra vasa,
ris ornamenta, et libros portabat, cæterum
bulus. Quisque summariorum suum habebat
nem, qualem et qualiter decuit instructum. C
etiam biga habebat canem alligatum vel su
D subtus, magnum, fortem et terribilem; qui
vel leonem domiturus videretur. Sed e
quemque summarium erat vel simia caudat

humani simulator simius oris.

In ingressu Gallicanarum villarum et cas
primi veniebant garciones pedites

fruges consumere nati

quasi ducenti quinquaginta, gregatim eun
vel deni, vel plures simul, aliquid lingua

(8) *Equis ad speciem venustis, ad vecturam validis et militum ejus dextris trahebantur et scuta et arma portabantur,* addit cod. Douc.

(9) *Muricibus Tyriis iteratas vellere lanas, vestes holosericas,* add. cod. Donc.

triæ suæ cantantes. Sequebantur aliquo in- canes copulati et leporarii in loris et laxis quo alio dignentur nomine, cum concura- et sequacibus suis. Post modicum stridebant es platearum illæ bigæ ferratæ, magnis coriis um consutis copertæ. Sequebantur ad mo- distantiam summarii agasonibus, positis super clunes summarorium, equitantibus. Franci a domibus suis egressi ad tantum im quærebant, quis veniret, cujus esset illa ? Aiunt illi, quod cancellarius regis Anglorum inum regem Franciæ missus veniret. Dicunt : « Mirabilis et ipse rex Anglorum, cujus irius talis et tantus incedit. » Sequuntur ad n intercapedinem post summarios armigeri, i portantes scuta, et trahentes dextrarios : ii armigeri; dehinc ephebi; deinde, qui aves int ; postea, dapiferi, et magistri, et ministri cancellarii ; deinde milites et clerici, omnes bini equitantes ; prostremo, cancellarius, et amiliares ejus circa eum.

lsus in transmarinis, statim præmiserat do- gi Francorum cancellarius mandans quod ad niret. Venit per castrum Meldenti. Rescripse- ex Francorum, quod occurreret ei Parisiis, die. Rex itaque volens cancellarium procu- ut nobilitatis et consuetudinis Gallicanorum est omnem mortalem ad curiam Franciæ em, quandiu in curia fuerit, procurare; edicto dato prohibuerat ne quis aliquid cancellario, emptoribus venderet. Quo præcognito, irius præmiserat suos ad fora vicina, Lamaci, , Pontis Isarei, Sancti Dionysii; qui sibi panes, et carnes, et pisces, vina, et cibaria, lantia, mutato, suppressisque nominibus ha- cum Parisiis domus Templi hospitium ha- ingrederetur ; occurrerunt ei sui dicentes, spitium omnibus bonis instructum ad moram im inveniret, quaque die mille hominibus ndis. Equidem in divitiis regis Salomonis le- tot animalium carnes quotidianis ejus im- ufficerent; et equidem una die, anguillarum olum ferculum cancellarii centum solidis uorum emptum fuit : quod omnis patriæ etiam loco proverbii multo tempore multis rat de aliis ejus ferculis et impensis sileo. uno intelligi potest, quod mensa cancella- ptuosa et sufficiens fuit.

ter eum dominus rex Francorum et nobiles ci honoraverunt; qualiter ipse vicissim eos, rea qua comitate susceperit scholares Pari- et magistros scholarum, et cives scholarium narum creditores, dicere non sufficio. Legi- innibale, quod, post interfectum Hasdruba- nam nuntios miserit, dicens eis : « Ite, et om- rtalem explete pecunia. » Idem forte legit et cancellarius, omnem nobilem Francum ba-

A ronem, militem, servitorum regis, vel reginæ regis Francorum, magistros scholarum, scholares, civium nobiliores, muneribus suis explebat. Omnia sua vas aurea et argentea donavit, omnia mutatoria vestimentorum : illi pallium ; illi cappam griseam ; illi pelliciam ; illi palefridum ; illi dextrarium : quid plura ? Supra omnem hominem suam gratiam adeptus est. Legatione sua feliciter functus est : propositum assecutus est : quod petiit, ei concessum est. In reditu suo Guidonem de la Val, regis Angliæ impugnatorem, patriæ stratæque publicæ deprædatorem, cepit, et conjectum in vincula apud castrum Novi Fori incarceravit. Hoc modo se cancellarius Thomas in pacis studio et tempore habuit, quid de eo in bellicis negotiis occupato loquar ?

B *Qualiter cancellarius regi servierit in sua guerra de Tolosa.*

In exercitu et obsidione Tolosæ, ubi tota Anglia, Normannia, Aquitania, Andegavis, Britannia, Scotia, in præsidium regis Angliæ, militarem manum, et fortitudinem bellicam emisit ; cancellarius de propria familia lectam manum militum septingentos milites habebat. Et quidem, si ejus paritum esset consilio, urbem Tolosam, et regem Franciæ, qui favore sororis comitissæ Constanciæ se immiserat, sed et improvide sine exercitu et manu forti, invasissent et cepissent ; tantus erat regis Anglorum exercitus. Sed vana superstitione et reverentia rex tentus consilio aliorum, super urbem, in qua esset dominus suus rex Franciæ, irruere noluit, dicente in contrarium can- C cellario, quod personam domini rex Francorum ibi deposuisset, eo quod supra pacta (10) conventa hostem se ei posuisset. Non multo post, vocata et congregata venit in urbem militia regis Francorum ; et rex Angliæ, cum rege Scotiæ et omni exercitu suo, inops voti et inefficax, propositi rediit ; capta tamen prius urbe Cadurcio, et plurimis castellis, in vicinia Tolosæ, quæ erant comitis Tolosæ, et suffraganeorum ejus, vel quæ comes Tolosæ regis Angliæ fautoribus prius abstulerat. Ad quæ omnia retinenda, post reditum regis Angliæ, comitibus omnibus recusantibus, solus cancellarius cum sua familia, et solo Henrico de Essexia, constabulario et barone regis, remansit. Et postea tria castra munitissima, et quæ inexpugnabilia videbantur, ipsemet lorica indutus D et galea, cum suis in manu forti cepit. Sed et Garunnam cum militari manu transiit supra hostes ; confirmataque in regis obsequium tota illa provincia, gratiosus et honoratus rediit.

Item qualiter se habuit in guerra Francorum

Postmodum autem in guerra regis Francorum et domini sui regis Anglorum in Marchia, ad communem terminum terrarum suarum inter Gisorcium et Triam et Curceles ; cancellarius, præter propriæ familiæ septingentos equites, alios mille ducentos stipendarios milites habebat, quatuor millia servientium, per unam quadragenam. Et cuique milit-

(10) *Pacta* om. e. Spark.

quaque die, dabantur ad equos et armigeros procurandos tres solidi illius monetæ; ipsique milites omnes ad mensam cancellarii erant. Ipsemet clericus cum esset, cum valente milite Francorum Engelramno de Tria, e regione subditis equo calcaribus veniente armato, lancea demissa et equo admisso congressus, ipsum equo dejecit, et dextrarium lucrifecit. Et in toto regis Anglorum exercitu semper primi erant milites cancellarii, semper majora audebant, semper præclare faciebant, eo docente, ducente, eo hortante: canere eductui, canere receptui, in lituis suis ductilibus, quos in exercitu suo proprios, sed universo hinc inde exercitui habebat notissimos. Unde ipse hostis etiam et expugnator regis Francorum, et terræ ipsius in igne et gladio depopulator, in magnam pervenit gratiam ipsius regis Francorum et magnatum totius Galliæ, suffragantibus ei meritis fidei præstantis et nobilitatis suæ notissimæ: quam gratiam postmodum tempore opportuno sibi rex exhibuit. Virtus quippe et in hoste laudatur.

De electione cancellarii in archiepiscopum.

Interim diem suum postremum clausit archiepiscopus Theobaldus. Statuit ergo rex Anglorum cancellarium suum in archiepiscopatum promovere, intuitu meritorum personæ; confidens, quod sibi ad placitum et nutum, ut cancellarius fecerat, archiepiscopus obsequeretur. Præcedente itaque notaque omni clero Angliæ regis voluntate, quod solum electionis illius meritis derogavit (11), cancellarius archidiaconus Cantuariæ, ejusdem ecclesiæ archiepiscopus unanimiter eligitur. Solus Gilbertus Herefordiæ, qui et postea translatus est in Londoniam, habitu monachus, vinum vel carnem non gustans, quod potuit, dissuasit: ut putabatur, non bene zelans electionem, sed male electum: aspirare enim et pro se laborare credebatur. Postmodum enim dixit, mirum fecisse regem, qui de homine sæculari et de milite quodam fecerat archiepiscopum.

Anno gratiæ millesimo centesimo sexagesimo secundo, octava die Pentecostes, ecclesiæ Cantuariensis festa die, die videlicet sanctæ Trinitatis, in ipsa metropolitana ecclesia congregatis suffraganeis episcopis omnibus, per filium hæredemque regis Henrici secundi Henricum, et per Ricardum de Luci, aliosque magnates Angliæ, qui aderant ex parte regis tunc transmarini, beatus Thomas, liber et ab omni querela sæculari solutus et quietus, Ecclesiæ Cantuariensi est redditus et repræsentatus, et per manum Henrici venerabilis episcopi Wintoniæ, archiepiscopus ordinatus. Papa Alexander tertius ei pallium misit per clericum ejus Joannem Salesberiensem. Archiepiscopus contra illam fasciam pectoralem et humeralem suscipiendam devotus, pronus et nudus pedes ivit. Mysterium siquidem grande est, illud insigne, illud archiepiscopi singulare. Pallium pro aurea lamina est institutum, in qua summus pontifex in lege nomen Domini tetragramma-

A ton in fronte sua præferebat inscriptum. Dus
propendentes sunt duæ leges, Christi pas
præferentes, spinulæ sunt clavi, quibus
Christi cruci figitur. In ordinatione sua, ui
misericordiæ Dei visibili et invisibili perfusu
sæcularem hominem, et Jesum Christum in
evacuavit, quæ erant sæcularia cancellari
agens, quæ sunt boni archiepiscopi.

Itaque omni custodia excubabat animum
Sermones ejus serii erant ad ædificationem
rum: opera ejus, misericordiæ et pietatis: sen
ejus, justitiæ et æquitatis. Cilicio usque ad p
asperrimo et vermibus scaturiente, et parc
carnem edomabat, et consueto potu aquæ,
coctum erat feniculum. Vinum tamen prægu
B et dabat considentibus; et carnium apposi
aliquid comedebat; sed pane reficiebat.
tamen munda mundis; et in culpa non est
sed appetitus. Verberibus disciplinalibus freq
dorsum nudum exponebat. Proxime supra ci
habuit habitum monachalem, quoniam monac
erat abbas Cantuariensium: supremo, canoni
ut clericis conformaretur. Stolam tamen,
Christi suave, circa collum et diebus et no
habebat. Facies ejus exterior similis erat m
dini, intus omnia dissimilia. Sancti Sebasti
sanctæ Ceciliæ imitator, quorum ille sub ab
chlamidis Christi militem gerebat absconditu
cilicio carnem domans, desuper auratis ve
tegebatur. In esu et vestitu religiosior studeb
C quam videri. Orationi intentus, Spiritui c
spiritum suum creatum reconciliare, et qu
modo unire vacabat. Dei et hominum quasi q
interpres, commendabat oratione Deo ho
prædicatione Deum hominibus. Sacræ lecti
ditus, suum in divina pagina habebat erudi
Interdum post prandium cum sociis confereb
diens et interrogans eos. Usus est convict
viris religiosis, clericisque honestis et litteratis
Familiam habuit similiter electam, bonor
virorum receptui et venerationi devotam. In
erat eleemosynis munificus mittens hospit
domibus, et pauperibus collegiis, interdum q
vel quinque marcas, interdum annonam et c

Cum enim piæ memoriæ Theobaldus, præde
ipsius, statutas prædecessorum suorum eleemo
D duplicare consuevit, hic religiosa æmulatione
duplum ejus censuit duplicandum. Ad huj
operis observantiam, omnium, quæ ex quoc
titulo percipiebat, decimas consecrabat. In
tiori cellula tredecim pauperum pedes curvati
bus quotidiæ abluebat, in memoriam Christi;
lis eorum, post plenam refectionem victualiun
tuor argenteos largiens: quod si forte aliqu
raro tamen, in propria persona gerere prohibe
hoc diligentissime per vicarium faciebat in
Solitarius agens usque in miraculum lacrym

(11) Verba *quod. s. e. i. m. d.* om. ed. Spark.

ur : et sic in altaris versabatur officio, ac A itialiter in carne geri cerneret Dominicam m. Reverentissime divina sacramenta tra- t intuentium fidem et mores ipsa contrecta- maret.

is : vagos et egenos in domo sua reficiebat, iemem multos vestiebat. Cantuariæ ple- n claustrum se recipiebat, et sicut unus rum ibi sedentium sedebat studens in ali- diutili : post ibat visitare monachos infir- orum audiret et impleret desideria. Erat rum consolator, viduarum maritus, pupil- ljutor. Erat præterea humilis et affabilis s, se efferentibus severus. Contra injusti- isolentiam potentum quasi turris erecta in m firmabatur, neque ipsius regis preces B cuiquam apud eum prodesse poterant, justitia.

bono nunc maxime repletus fuit, qui jam tiam cancellarius metas pudicitiæ non ex- ter quodammodo Moyses erat, tabernacu- ini crebro intrans et exiens ; intrans tem- pto ad Dei contemplationem, exiens ad a proximos actionem. Alter Jacob nunc t sibi Liam fructu fecundam ; nunc autem pulchrioris hærebat amplexibus. Erat is angelorum Dei, qui per scalam, cujus cœlos tangebat, nunc ascendebat ad las necessitates hominum, nunc ascende- vinæ majestatis et supernæ claritatis in- uspensus a terrenis et transitoriis sum- C itendebat in cœlestia. Vacabat virtutibus, et præsentem beatificant, et promerentur Aderat ei primo regina ratio, quæ ut do- illis, ita illa cupiditatibus et pravis anim[1] mperat. Itaque ductu rationis progressus utem ; quæ sese diligens aspernatur con- a se oriens, rursus ad se revertitur, et a complexa nihil quærit aliunde. Aderant species quatuor : prudentia, quæ eum iscretum in rerum cognitione, persona- , temporis æstimatione, in pravorum fuga, idorum electione ; justitia, qua Deo et cui- suum erat, conservare studebat; fortitudo, in adversis vindicans, a malorum præ- gritudine et futurorum metu protegebat; D ia, quæ eum in prosperis nihil immode- e permittens, a libidine omni, et a cupi- um temporalium revocabat, et insolenti at alacritate gestire. Hæc est quadriga (12)); hæc est diatessaron prima ; hæc est in imma harmonia : hic est in homine dul- suavis concentus, qui Dei etiam aures inducit hominem in vitæ beatitudinem, ecretis malis omnibus, cumulata bono- lexio.

beatitudine affectus et beatus effectus archiepiscopus Thomas curabat, constanter, splendide, graviter, honeste agere omnia ; ad sapientiæ cuncta referre arbitrium ; sibi imperare ; sapientiæ stare judiciis, non populi ; fortunæ non timere insidias ; contra adversa septum, munitum, et inexpugnabilem se gerere ; non sibi, sed omnibus ejus auxilio indigentibus se natum credere, maxime autem ecclesiæ suæ, quam regendam susceperat; in terris divina contemplari, Jesum Christum imitari natum, et missum ad passiones, ipsumque vere diligere, et ejus observare mandata ; suam et commissarum sibi, animarum salutem quærere. Hinc factum est, ut consectaretur apud Deum gratiam, apud homines gloriam solidam quidem et expressam, consentiente laude bonorum virorum, voce incorrupta de eo bene judicantium : hæc quidem resonat virtuti, tanquam echo voci ; tanquam imago exemplari. Et quia gloria recte viventium comes est, bonis viris sicut nec appetenda, ita nec est respuenda, sed Deo attribuenda. Siquidem ait Apostolus : « Nam etsi voluero gloriari, non ero insipiens ; veritatem enim dicam. » Hanc tamen gloriam timuit et sprevit Thomas, ne forte subreperet elatio, scriptum esse attendens, quantumlibet justus, nunquam tamen sit securus. Est alia quædam falsa et vana gloria, quam appetunt homines superbi et vani, divites et hypocritæ : adumbrata scilicet imago gloriæ, cui nulla virtutis, quæ laudetur, subest soliditas ; sed videtur similitudo quædam apparens quidem specie, non existens autem in re. Et sicut boni veræ laudis gloriam metuunt, ita mali falsam gloriam appetunt; vel etiam si quid recte fecerint, appetentes inde laudem vel præmium, eo ipso amittunt et nomen et meritum.

Gloriosus archiepiscopus Thomas contra spem regis et omnium ita sæculum deseruit, ita repente mutatus est mutatione, quæ est dexteræ Excelsi, ut omnes mirarentur.

De tentatione diaboli per malos et injustos homines facta

Antiquus hostis talem in Ecclesia Domini erectam columnam, talem supra candelabrum Dei accensam lucernam invidit. Inimicus homo seminat zizania. Primo ei regis tollit benevolentiam, quasi indigne ferre rex debeat, quod, qui eum primo cancellarium, post archiepiscopum fecerat ; nunc et a suo se retrahit obsequio, et id pluribus ei contradicit. Regis familiares regi placere quærentes, et ejus prurientes auribus, archiepiscopo detrahebant, et eum gratis odio habebant.

Præterea quidam aulici, clerici regis, timentes potius ecclesiis suis aliquibus, quas male acquisierant, sub archiepiscopi justitia destitui, quam aliis incardinari, vel ad majora beneficia ejus tempore provehi ; et per se et per episcopos aliquot regem et suos adversus archiepiscopum incitare et commovere intendebant. Nihil iam ab eo vel dici vel fieri

iga ed. Spark.

poterat, quod non malitia infelicium hominum depravaret. Adeo quidem ut regi persuaderent, quod si archiepiscopi potestas procederet, regia dignitas esset procul dubio peritura; et nisi sibi et hæredibus suis prospiceret, is demum futurus erat rex, quem clerus eligeret, et quam diu placeret archiepiscopo regnaturus.

Nimirum opthalmia vel lippitudine laborantibus inimica est lux; et justus injustis gravis erat ad videndum, et contrarius erat operibus illorum. Ipse soli Deo, et nemini, nisi in Deo, placere quærebat; illi magis regis terreni auribus faciebant insidias. Amicus Dei inimicus mundi constituitur. Moratum [morigeratum *ed. Spark.*] morosi persequentur.

Hæc prima infestationis archiepiscopi causa. Adduntur regi et regalibus in hac dissensione plurimi episcopi, timore amittendi terram, et terrena, quæ possidebant. Destituitur eorum consilio et auxilio archiepiscopus. Accessit indignationi regis et militiæ regni, quod castrum Tunebregiæ, et totum illum honorem, pridem a Cantuariensi alienatum Ecclesia, a comite de Clara Rogero revocare intendebat, quia secundum decreta prædecessoribus et œconomis ecclesiæ prædia licuit colere et augere, non minorare vel alienare. Illi autem comiti de Clara fere omnes nobiles Angliæ propinquitate adhærebant, qui pulcherrimam totius regni sororem habebat, quam rex aliquando concupierat. Tamen prius a rege petitam obtinuerat archiepiscopus licentiam revocandi prædia Ecclesiæ Cantuariensis, a prædecessoribus suis male alienata, vel a laicis occupata. Item Ecclesiam de Eynesfordia cuidam clerico Laurentio archiepiscopus donaverat. Ejus siquidem est tam baronum suorum quam monachorum Cantuariensium vacantes in villis donare ecclesias. Dominus villæ Willelmus de Eynesfordia reclamans, homines Laurentii expulit; archiepiscopus eum excommunicavit. Rex statim archiepiscopo scripsit, ut eum absolveret. Respondit archiepiscopus, non esse regis præcipere quemquam absolvi, sicut nex excommunicari. Rex contendit, de regali sua esse dignitate, quod non excommunicetur, qui de eo in capite teneat, ipso inconsulto. Tandem ad regem mitigandum, qui jam in eum excandescebat, et non nisi per nuntios ei loquebatur, archiepiscopus Willelmum absolvit. Et ait de eo rex apud Windesoram: « Nunc ei inde gratiam non habeo. »

Præterea diu ante, tempore scilicet Theobaldi archiepiscopi, adversus clerum Angliæ generaliter rex aliqua conceperat; quorumdam clericorum insolentia provocatus.

(13) Unde aliquando in concilio dominus rex quædam satis dura proponere cœpit. Primo enim conquestus est de archidiaconum violentia, quod aliorum delicta in sua verterent lucra, quod peccatorum pretia exigant.

Et de his suos supra modum luxus e
cum tamen peccantibus debitam correctio
impendant: dixitque se velle, ne archidiaco
quam quantumcunque infamem super aliq
ne conveniant, præter officialis sui consc
Moxque ad aliud sermonem vertens; « cogit
cogitationes pacis moveorque multum p
pacis, quæ in regno meo, clericorum maliti
batur, qui rapinas et furta perpetrant, et h
plerumque. Peto igitur et volo, ut tuo, dom
tuariensis, et coepiscoporum tuorum cons
rici in maleficiis deprehensi vel convicti vel
exauctorentur illico, et mox curiæ meæ l
tradantur, ut omni defensione Ecclesiæ
corporaliter puniantur. Volo etiam et peto,
exauctoratione, de meis officialibus alique
esse consentiatis, ut exauctoratum cleric
comprehendat, ne qua ei fiat copia corpor
dictam effugiendi. »

Ad hæc, dominus Cantuariensis, cum
titionis hujus responso, nec usque mane i
posset inducias, secessit in partem cum
suis. Moxque hinc inde allegatum est:
dicebant secundum leges sæculi, clericos e
tos curiæ tradendos, et post pœnam spiritu
poraliter puniendos, quoniam quo dignic
privilegio, eo deteriores judicantur in de
quo deteriores in delicto, eo graviori sunt a
supplicio. Non ergo mirum, inquiunt, si pri
ordinis sequatur supplicium corporis. Id ips
non solum legibus, sed etiam authenticis p
exemplis; Levitas Veteris Testamenti pro
in medium, quos reos forte flagitii lege p
sequebatur mors corporis; vel juxta simili
criminis, multatio in membris.

Dominus vero Cantuariensis sacris c
consentiens, in contrarium allegabat, asse
nino injustum fore, et contra canones, et cont
si ob unius punitionem delicti, duo quis su
dicia. « Nec enim Deus judicat bis in idips
« Quod enim, inquit, judicat Ecclesia, aut j
aut injustum: sed non dabis injustum, erit
tum. Quod cum non contineat absolutione
tinet damnationem. Si ergo damnatur re
exauctoratur, non debet aliud judicium inc
ejusdem condemnationem peccati. » Ad h
que cavendum est, inquit, nobis, ne nostro c
opprimatur et pereat libertas ecclesiæ, pro
emplo summi sacerdotis nostri, ex officio
usque ad mortem certare. Nondum autem
mortem restitistis.

Ad hæc episcopi pereuntem Ecclesiæ lib
nullum periculum affere Ecclesiæ diceban
aiunt, potius nunc expedit, ut pereat, ne to
mus. Faciamus ergo quod rex petit; alioqui
fuga a nobis, et non erit, qui requirat

(13) *Unde aliquando* usque ad *sit*, col. 130, lin. 33, om. cod. Donc., sed habet in alio loco, ubi sub nomine *summa causæ* occurrunt. Habet etiam alius codex (Lambeth. n. 138, f. 205) quem le
spexi. At procul dubio sensum interrum
in libro Willelmi malelocata sunt.

. Regi vero consentientes, hæreditate possi-
s sanctuarium Dei, et in possessionibus eccle-
nostrarum securi dormiemus. Malitiæ etiam
is hujus multa indulgenda sunt. » Hoc enim
est propter schisma, quod tunc fuit in Ro-
cclesia; erat namque apud Alemanniam qui-
tipapa. Hæc dicebant episcopi, tanquam diei
sua non sufficiat, nisi et ipsa augeatur per
m episcoporum.

æc dominus Cantuariensis zelo domus Dei
us : » Video, inquit, vos vestras mertias sub
astinentiæ consolari, et dispensationis vestræ
u, sponsæ Christi libertatem suffocari. Et
s fascinavit, o insensati pontifices ? Quid
i vocabulo dispensationis manifestam iniqui-
stram contegitis ? Quid vocatis dispensatio-
tius Ecclesiæ Christi dispendium ? Rebus
a serviant; non cum rebus pervertantur vo-
Quod autem dicitis, malitiæ temporis multa
ulgenda; assentior certe, sed non ob id pec-
umulanda esse peccatis. Potens est Deus
suæ conditionem facere meliorem, quamvis
iamini deteriores. Nunquid impotens est
venire sanctæ Ecclesiæ, nisi per vitia docto-
lesiæ ? Arbitror vos compati infirmitatibus
quasi impotens sit sponsam suam erigere,
ibus nostris adjuvetur. Revera tentat vos
uæso namque quando se debent episcopi
discrimini ? Nunquid in tranquillitate et
iscrimine ? Erubescitis certe fateri, quod in
itate. Restat ergo, ut cum in Ecclesia est
tio, pastor Ecclesiæ opponat se periculo.
majoris meriti fuit olim episcopis, in suo
Ecclesiam Christi fundare, quam nostris
ous pro Ecclesiæ libertate sanguinem fun-
ego quidem, Deo teste, affirmo, non esse
tum a forma illa recedere, quam a sanctis
nostris accepimus. Nec nos quemquam
bemus exponere, cum etiam judicio sangui-
s non licet interesse.

erba mox ad regem relata sunt. Videns
am plures Ecclesiæ, non dico columnas sed
s, vento agitari et trepidare, audito quod
omnia voto regis essent pārituri. Et certe
ite minas cessissent, nisi domini Cantua-
onstantiam persensissent. Videns autem rex,
verbo illo, ubi voluit proficere, non valuit,
alia se convertit, sciscitans ab eis si con-
es suas regales essent ei per omnia serva-
inus vero Cantuariensis cum consilio lo-
Etiam, inquit, in omnibus; salvo tamen
a et in omnibus ordine nostro. » Et cum
ipsum rex a singulis ex ordine quæreret,
em tunc vox illa in ore omnium. Cum vero
istaret, volvens et revolvens, si consue-
suas regales absolute et absque apposita
sui salvatione, simpliciter omnino se ei

A servaturum promitteret dominus Cantuariensis; a Christi vicario, quod voluit, obtinere non valuit. Turbatus est ergo rex vehementer, et omnis Jerosolyma cum illo : subitoque in illa spiritus vehementia exsiliens, Londonia discessit universis negotiis suis infectis, et ratiociniis pendentibus. Videres tunc murmur in populo commotionem in clero. Episcopi turbati et tremuli regem abeuntem sunt prosecuti ; metuentes, se non prius regem inventuros, quam audirent, se omnia bona sua perdituros. Moxque operati sunt cum rege occultam conventionem, omni mentione Dei et ordinis sui postposita: et tam facile regis petitioni assensum præbuerunt, ut viderentur consensisse tantum quantum (14) ille petisse ; adeo ut qui inter eos
B æstimabantur scientiores, ad opprimendam Ecclesiæ libertatem fierent proniores. Cantuariensis autem solus præsul resedit, considerans ad dextram et ad sinistram ; nec fuit qui cognosceret eum. Requirebat in fratribus solatium, at illi abierunt retro, et jam cum illo non ambulabant. Pacem denique peccatorum videns, et sibi undique imminere discrimen : » Unum, inquit, locutus sum ; quod terreni regis regales nullatenus servarem consuetudines, nisi salvo in omnibus ordine meo. Ob id offensam regis incurri; ob id episcopi mei dereliquerunt me; ob id totius orbis oculos offendi. Sed quid? Velit, nolit mundus: ego cum mortali paciscens homine, nullo unquam tempore Dei mei et ordinis mei immemor ero, Deo volente. Absit a me, ut cujusquam
C mortalis metu vel gratia, Deum inveniar contempsisse ! Si angelus de cælo venerit, et tale mihi consilium dederit, anathema sit. »

Fuit siquidem rex aliquoties Eboraci ubi ad eum quidam Burgensis suus de Scardeburghe accessit, questus quod quidam decanus abstulerat ei viginti et duo solidos, uxorem ipsius in capitulis plurimis vexans, et deferens sine alio accusatore ream adulterii : contra quam consuetudinem rex legem prohibitionis ediderat. Jussu regis decanus ille evocatus et coram rege conventus, præsenti archiepiscopo suo, et episcopo Lincolniensi, et Dunelmensi, et Joanne tunc Eboraci thesaurario, postea episcopo Pictavensi, respondit edoctus, quod a diacono quodam et alio laico fuerat illa accusata.
D Et cum neganti ei sua fuisset adjudicata purgatio, ut mitius tractaretur, hunc virum ejus archidiacono suo dedisse viginti solidos, et sibi duos. Cum hæc decanus ille coram rege testium astipulatione ibi præsentium probare non posset, exegit de eo rex Judicium, dicens quod archidiaconi et decani regni sui habitatoribus hoc modo plus pecuniæ per annum extorqueant, quam ipse recipiat. Ierunt cum clero illo et barones ejus ad judicandum. Tandem Joanne thesaurarius dixit sibi videri pecuniam esse reddendam Burgensi, et decanum archiepiscopi sui subjiciendum misericordiæ, de officio suo. Ad hæc Richardus de Luci :» Quid ergo domino regi

nte *quam* ed. Spark., nescio au melius.

judicabitis, in cujus iste incidit constitutionem ? » A
Joannes : « Nihil, quia clericus est. » Richardus : « Huic sententiæ non adero. » Et relictis illis, ad regem cum aliis baronibus rediit. Clerus postmodum cum hac intrat sententia, qua ab eodem Joanne formatore pronuntiata, rex aversus, ad archiepiscopum Theobaldum, diem præstituens, provocavit: et falsam esse sententiam iratus oppido dixit. Sed infra diem, nuntiata sibi morte Gaufridi fratris sui, transfretans appellationem non est persecutus.

Item erant regis justitiarii itinerantes aliquando apud Dunstapulam : orta est aliqua altercatio inter Simonem filium Petri et quemdam canonicum Bedefordiæ Philippum de Brois. Questus est postea Simon regi quod eum Philippus, in obsequio ipsius B
et magna audientia, turpiloquio inhonorasset. Coram archiepiscopo Philippus super hoc a rege redargutus, cum negare non posset, respondit se conviciis provocatum calore iracundiæ dixisse, non animi judicio. Exegit rex judicium. Clerus ad regem mitigandum decrevit, per annum beneficio præbendæ suæ simul et regni inhabitatione Philippum privandum. Ita factum est ; nec tamen regi satisfactum est.

Prima distantia regis et sancti Thomæ pro quodam clerico, qui in Wirecestriæ territorio dicebatur accubuisse filiam cujusdam probi hominis, et pro ea ipsum patrem occidisse. Hunc clericum rex voluit judicio curiæ laicæ examinari et judicari. Archiepiscopus renitebatur, et clericum illum in custodia C
episcopi fecit custodiri, ne regis justitiæ traderetur. Alia, pro clerico, qui, in ecclesia ipsius archiepiscopi, quæ in Londonia est et dicitur ecclesia Beatæ Mariæ in foro, furatus est calicem argenteum, quem comprehensum rex voluit judicio sæculari judicari. Archiepiscopus judicio Ecclesiæ fecit eum exauctorari, et ex abundanti ad regem mitigandum cauteriari.

De concilio apud Clarendone habito.

Itaque rex, conceptis pridem aliquibus adversus clerum communiter, et nunc adversus Thomam archiepiscopum personaliter, crescentibusque de die in diem stimulatione inimica simultatibus, statuit de regalibus suis dignitatibus tractare. Convocatur D
generale concilium, et congregatur apud Clarendoniam. Rex proponit et scribit dignitates et consuetudines, quas avitas et in regno Angliæ esse debere dixit. Robertus archidiaconus Oxenfordensis, qui et postea episcopus Herefordensis, et Jordanus archidiaconus Cicestriæ, domestici clerici domus archiepiscopi, et quidam alii, intellecta domini regis ira, quæ adversus eum graviter concepta quotidianis augebatur incrementis, accepta licentia discesserant ab eo. Rex etiam statim a principio, ex quo iram adversus eum altius conceperat, procuravit longius ab eo amovere duos probos et honestos clericos nutritos ab adolescentia de bonis ipsius archiepiscopi,

duorum unus erat thesaurarius Eboracensi
canonicus Sarum, et uterque Joannes dict
ne in opportunitatibus suis archiepiscopus
consilio vel auxilio uteretur. Alterumque
ordinari episcopum Pictavensem ; alter
exsulare jussit. Sed et episcopum Herefor
Gilbertum propius ascitum obtinuit a dom
transferri in Londoniensem episcopum, s
tabatur, ut ejus contra archiepiscopum
consilio.

Consuetudinem illarum plura capitula
libertatis ecclesiasticæ conculcatione, de cl
moda oppressione: ut clericus accusatus
vel rapina, vel hujusmodi, primo veniat i
regis. Item, ut pro puantocunque crimin
communicetur comes, vel baro, vel officia
rege inconsulto. Item ne appellationes fiere
minum papam, nisi post litem auditam in f
siastico coram decano, archidiacono, epis
chiepiscopo, et tandem in curia regis. Ne
num papam iter arriperent episcopi, vel alii
cati ab eo, vel appellati, vel appellantes ad
per licentiam regis. Ne omnis controversia d
sacramenti transgressione sit in foro eccle
sed tantum de fide adacta, pro nuptiis, vel
hujusmodi, quæ non debent fieri nisi in fa
siæ. De aliter dato fidei sacramento, ut de
vel sic, statuit rex causam esse in foro la
ut episcopi adsint omnibus sæcularibus ju
gis preterquam judicio sanguinis, et aliis in
dum, quæ palam cum sacris canonum co
nibus dissonantiam resonabant. Sed scri
quam prius fuerant, nec etiam omnino f
regno Angliæ hæ consuetudines. Et etian
sent, ne de antiquitate et usu potius qua
niteretur, rex, in illis spuriis statutis firm
tendere debuisset, quia Dominus dicit: « Le
custodite. » Item illud : « Væ qui condunt
quas ! » Item nusquam invenitur Dominum
« Ego sum consuetudo ;» sed dixit :« Ego
tas. » Item consuetudinis ususve longævi n
est auctoritas; ut aut rationem, ut ait i
paganus, vincat aut legem. Imo, revelati
æquitatis et veritatis, cedat usus rationi;
cretis scripserunt sancti patres: quorum e
tra rationem et ecclesiaticam libertatem
scripsit rex Christianus. Sed archiepiscop
mas, integer vitæ scelerisque purus, alias
rat attentari. Imo exquisitissimo dolo et
ligna hoc ei procuratum est, ut vel has tr
corroborans incideret in manus Dei, vel
incideret in manus regis: et condemnaret
tor regiæ majestatis, inimicus coronæ, et
tur. Dicebaturque hoc commentum fuisse R
chiepiscopi Eboracensis, et Gilberti Lond
et Joannis episcopi Sarum. Nam et po
super hoc a domino papa severissime reda
purgaverunt in facie hominum, præstitis s
tis Hilario tamen prius obito, exquirit re

leri, in his statutis firmandis. Proponitur tan- archiepiscopo, et contradicentibus episcopis imen a regis interpretibus, tanquam regi coro- regni auferre velit, si hæc decreta confirmare adixerit. Archiepiscopus adnitentibus episcopis estitit, diu contradixit. Tandem ultimi nuntii venerunt, lacrymosis verbis expresse ei seor- racto significantes, quid futurum erat, si non esceret. Timore mortis, et ut regem mitigaret, evit ad tempus, assensu et in verbo veritatis atione, et sigillorum suorum impressione. Ar- scopus, et ille Eboracensis, et omnes episco- atuta illa firmaverunt servanda regi legitime, olo malo, et in bona fide. Rex eadem postea de- transmisit domino papæ confirmanda; quæ ecta et intellecta reprobavit, expavit, damna-

iiepiscopus Dei electus, post causam fortior s, spiritum resumpsit, pœnituit, et se ipsum ioribus alimentis et indumentis gravius cœpit re, et se ab officio altaris suspendit, donec per sionem et condignos pœnitentiæ fructus a Ro- pontifice absolutus, meruit relaxari. Vere pœ- quia, quantumcunque in eo erat, errata re- et corrigere parat: coepiscopis revocare ısa vel nolentibus, vel regis timore qui incu- ıper eos, non audentibus. Ad familiare regis ilium, lapideo muro circumseptam indaginem destoke, ubi audierat esse regem, iter agit piscopus, aliquid ei locuturus; sed a janua us redit Cantuariam. In maritima apud Ru- e, villam suam, archiepiscopus recedere deli- ı, ut regis iram ad tempus declinaret, bis at- it mare; sed ventum vel nullum habuit vel rium. Quod auditum, regis iram maxime in- avit.

e concilio apud Northamptonam habito.

s rex postmodum aliud generale edicit con- ; locum designans apud Northamptonam. . sancti Michaelis, feria tertia, concilii dicta lerat; ipsa die venimus Northamptonam. Re- ı die non vidit archiepiscopus: quia rex ivos aquarum et fluenta in avibus cœli lu- eniendo, Northamptonam sero intravit. Cra- ıane, dicta missa et horis, archiepiscopus ad venit, ad castrum regis: in cameram pri- ıtromissus, sedit regem exspectans, qui tunc a audiebat: cui venienti venerabiliter assur- rultum exhibuit constantem, placidum, ad consuetam Anglis gratiam offerendam vere- recipiendam paratum si rex præoccuparet. Ad m non est receptus. Primam sumpsit archi- ous loquendi materiam, de Willelmo de Curci, ım hospitiorum suorum occupaverat; petebat- ege, ut illud sibi vacuari præciperet: præce- undus sermo ejus fuit, quod ad vocationem pro verbo, quod ei moverat Joannes Mare- , venerat. Siquidem Joannes petebat ab ar- chiepiscopo terram unam, membrum quoddam villæ archiepiscopalis de Pagaham. Et aliquot diebus pro causa illa sibi designatis, cum breve regis in curiam archiepiscopi venerat: ubi cum non proficeret, nullo siquidem jure munitus, quod tunc lex erat; probavit tandem defectum curiæ archiepiscopi, sed super librum troporum extractum de sub pallio suo: causantibus justitiariis curiæ archiepiscopi, quod neque librum ad hoc, neque talem attulisse deberet. Reversusque ad regem, litteras citationis archiepiscopi in curia regis ei responsuri emeruerat: præstituta liti die exaltationis sanctæ crucis. Ad diem autem illum archiepiscopus non venerat; sed miserat regi quatuor milites, cum litteris suis et vicecomitis Cantiæ pariter attestantis injuriam Joannis, et imperfectum probationis ejus. Sed quid? Indigne ferens rex, quod ab eo citatus archiepiscopus in propria persona non venerat, hoc, si vellet, allegaturus, male tractavit nuntios ipsius, molestus eis in ira et minis; tanquam qui contra regis citationem, in curiam ejus excusationem falsam et minus utilem attulerant: et tandem datis vadibus, eos vix relaxavit. Et aliam diem, ad instantiam prædicti Joannis, rex pro eadem causa præfixit, litteris suis ad vicecomitem Cantiæ de archiepiscopo citando emissis. Nec tunc enim, nec diu ante, ei scribere voluerat; quia eum salutare nolebat. Nec aliam per litteras sibi directas solemnem et primam, ut antiqui moris erat, habuerat archiepiscopus ad concilium citationem. Dixit, inquam, archiepiscopus se ex mandato regis pro causa Joannis venisse; ad quod rex ait: Joannem esse in ejus servitio Londoniæ; venturum autem in proximo, et tunc de eorum causa cognosceret. Erat siquidem et Joannes ille cum thesaurariis et cæteris fiscalis regalis, numismatis, pecuniæ, et publici æris receptoribus Londoniæ, ad quadrangulam tabulam, quæ dicitur Calculis bicoloribus, vulgo Scaccarium; potius autem est regis tabula nummis albicoloribus: ubi etiam placita coronæ regis tractantur. Eo die inter regem et archiepiscopum nil amplius actum est: sed dixit rex ei, ut ad hospitium iret, et in crastino ad causam suam reverteretur. Rediit. Secunda die, considentibus episcopis, comitibus, et baronibus Angliæ omnibus, Normanniæ pluribus, præter Rophensem episcopum, qui nondum venerat, et quemdam alium; archiepiscopus læsæ majestatis coronæ regiæ arguitur. Quia, scilicet, ut supra narratum est, a rege citatus pro causa Joannis, neque venisset neque idonee se excusasset. Archiepiscopi depulsio nullum locum habuit; allegata Joannis supradicta injuria, et jurisdictione hujus causa sua propria, et curiæ suæ integritate. Rex exegit judicium. Archiepiscopi ratio nulla est approbata. Visum est omnibus ex reverentia regiæ majestatis et ex astrictione ligii homagii, quod domino regi archiepiscopus fecerat, et ex fidelitate et observantia terreni ejus honoris, quam ei juraverat, quod parum esset defensus vel excusatus, quia citatus a rege neque venerat, neq corporis infirmitatem, vel necessariam,

quæ differri non posset, ecclesiastici officii administrationem per nuntios allegaverat: condemnandumque eum dixerunt in pœnam pecuniariam omnium bonorum suorum mobilium ad misericordiam regis. De proferendo judicio distantia fuit inter episcopos et barones, utrisque alteris illud imponentibus, utrisque se excusantibus. Aiunt barones : « Vos episcopi debetis pronuntiare sententiam ; ad nos non pertinet hoc : nos laici sumus, vos personæ ecclesiasticæ, sicut ille ; consacerdotes ejus, coepiscopi ejus. » Ad hæc aliquis episcoporum : « Imo vestri potius est hoc officii, non nostri ; non enim est hoc judicium ecclesiasticum, sed sæculare. Non sedemus hic episcopi, sed barones. Nos barones et vos barones pares hic sumus. Ordinis autem nostri rationi frustra innitimini. Quia si in nobis ordinationem attenditis, et in ipso similiter attendere debetis. Eo autem ipso quod enim episcopi sumus, non possumus archiepiscopum et dominum nostrum judicare. » Sed quid ? Rex, hac audita de pronuntiando controversia, motus es ; et controversari super hoc desitum est. Dominus Wintoniensis impositus dicere, tandem et invitus pronuntiavit. Archiepiscopus autem, quia sententiæ vel recordationi curiæ regis Angliæ non licet contradicere, sustinuit, consilio episcoporum ; adacta ad mitigandum et honorandum regem solemni in manum ipsius missione, quasi concessionis judicii, ut moris est ibi : et omnibus episcopis datis vadibus, præter Gilbertum illum Londoniensem qui rogatus pro eo spondere noluit: quæ eum singularitas notum fecit.

Post, eadem die, conventus est archiepiscopus de trecentis libris perceptis de castellaria Eye et Berchamstede. Archiepiscopus, litis declinatione præmissa, ut qui ad hoc citatus non fuit, ait, non ut in lite, se hanc pecuniam et multo plurem misisse, ad reparationem palatii Londoniæ et castrorum prædictorum, ut cernere erat. Rex noluit esse auctor ejus, quod hoc per eum factum esset. Exigit judicium. Archiepiscopus gratia regi reddere aquiescens pecuniam hanc, quoniam omnino nolebat, ut quantalibet pecunia esset irarum inter eos causa, semotim laicos fidejussores comitem Gloucestriæ et Willelmum de Einesfordia, et tertium quemdam, homines suos, interposuit. Sub hoc fine die illa discedebant.

Die tertia, Cerci condictione [certi conditione *cod. Douc.*], convenitur archiepiscopus per internuntios, de quingentis marcis, ex causa commodati in exercitu Tolosæ, et aliis quingentis marcis ex causa fidejussionis regis pro eo, ergo quemdam Judæum ibidem. Item convenitur actione tutelæ de omnibus perceptis ab archiepiscopatu vacante, seu aliis episcopatibus et abbatiis tempore cancellariæ ejus vacantibus : jubeturque super his omnibus regi rationem exponere. Respondit archiepiscopus, se non ad hoc venisse paratum vel citatum. Super hoc si con-

A venire deberet, loco et tempore, domino suc
quod juris esset, faceret. Exegit rex ab eo
hoc cautionem fidejussoriam. Dixit ille, se
tere super hoc habere consilium suffraganeor
clericorum suorum. Rex sustinuit. Ille dices
ex illa die amplius ad hospitium ejus non ver
eum videre barones, ut alii milites, intellectc
animo.

Quarta die, ad hospitium domini archiepisc
nerunt omnes ecclesiasticæ personæ illæ. Cu
scopis semotim, cum abbatibus semotim, sup
jusmodi tractatum habuit, consilium captavi
silio nobis Henrici Wintoniæ episcopi, ordin
ejus, qui ei ad hoc auxilium validum promisi
tatum est, si regem pecunia possent delinire :
B tulit ei duo millia marcarum. Rex noluit. Fu
aliqui de clero qui dicerent archiepiscopo quo
debito officii suscepti, Ecclesiam Dei tueretur,
nam suam et dignitatem attenderet ; regem h
ficaret in omnibus, salva Dei et ecclesiastici h
reverentia ; nihil adversi esse quod timere de
cum ei nullum crimen, nulla turpido impone
Cantuariensi Ecclesiæ redditus fuerat liber
cellaria et omni regis sæculari querela ; cum qu
etiam abbatia vacans monachum alienum abl
sibi electum reciperet nolit, nisi immunem ab
obedentia abbatis ejus sibi dimissum. Aliis, s
regis aure et mente inclinatoribus, longe alia
erat, dicentibus, Dominus rex ei in ira molest
Ex certis signis animum regis interpretamu
C esse, quod Dominus archiepiscopus super omni
super reddendo archiepiscopatu, omnino mis
diæ regis se supponat. Inter quos et Hilarius
trensis in partem regis inclinatior, ait ei : « U
posses esse non archiepiscopus, et remanere
mas. » Hic etiam alias dixit de eo : « Omnis
tatio, quam non plantavit Pater cœlestis, erad
tur. » Quasi diceret, quia electionem ejus
declarata voluntas præcessit. De quo archiepisc
postea in exsilio suo, alicui dixit : « Et hic
fratres locum obtinuit Judæ proditoris. P
dumque, ante revocationem et pacem archiepi
quasi a Deo percussus, expiravit. Iste Cicest
persecutus, pro se et aliis quibusdam compl
suis, ait : « Ex convictu et familiaritate cancel
D regem melius nostis quam nos. Indubitatum e
bis, contendendo an cedendo melius vincat
cancellaria ei, et in pace et in guerra, pro
laudabiliter officiosus, non sine invidia (15) ta
laudem invenistis : qui vobis tunc inviderunt
regem accendunt adversus vos. Quis de tanto
cinio de tam incerta pecunia posset sponder
vobis ? Dicitur, regem dixisse, quod non ampl
Anglia simul eritis, ille rex, vos archiepiscop
misericordiam ejus relinquere omnia tutius es
forte, quod absit ! vos tanquam cancellarium
tionalem suum, pro pecunia sua conventum

(15) *Et sine invidia* ed. Spark.

reum repetundarum et fidejussoribus caren- A
·etineat, vel manum in vos mittat : unde
ia Angliæ dolorem, et regni facies contrahat
em. »
ebat aliquis. « Absit ut sic sibi et corporis sui
consulat, et Cantuariensem Ecclesiam, quæ
ibi elegit, inhonoret ! Nullus hoc suorum fecit
ssorum ; et tamen persecutiones in diebus
ssi sunt. Præterea beneficium archiepiscopale,
et hujusmodi in manu domini regis forte
, salvo jure Ecclesiæ, refutare ad tempus ;
officium vero nequaquam. » Ita in varias con-
listrahebantur sententias ; aliis sic, aliis vero
c.
ıta dies, quæ et Dominica erat, tota consiliis
est. Vix reficiendi hora respirare licebat. B
piscopus ab hospitio non discessit.
ta die, languor repente ut fit ortus, eum mora-
t, quo minus ad curiam iret. Siquidem renes
rigore et dolore contremuerunt : oportuitque
alia calefacere, et vicissim apponere. Quo au-
ex misit omnes comites suos, barones plurimos,
ısum captati consilii quærens ab eo, et propo-
rellet ne de reddenda ratione receptorum, tem-
ancellariæ, de vacantibus ecclesiis fide jusso-
præstare cautionem, et super hoc curiæ suæ
udicio. Respondit per episcopos archiepisco-
uod scilicet ei pro corporis adversa valetudine,
stino ad curiam veniret, facturus quod debe-
rastino mane, ad quoddam altare sancti Ste-
protomartyris celebravit missam, *Etenim se-* C
t principes. Illius missæ cantationem statim
ntes regis delatores ei nuntiant, maligne in-
tantes, quod pro se, quasi altero Stephano pro-
tyre, contra regem et suos iniquos eum pro-
ıtes, archiepiscopus illam missam celebraret.
d curiam vadit. Obiter præcedenti eum ait
ıdro crucis suæ bajulo : « Melius egissem, si
ris instrumentis venissem, » Proposuerat enim,
nudis pedibus incedens, et revestitus, et cru-
ajulans, ad regem intraret, ei pro pace Ec-
supplicaturus. Sed ab hoc proposito eum cle-
i averterunt, neque quod crucem tollere
Intraturus in aulam castri, cum equo descen-
crucem, quam præviam bajulaverat Alexander
ısis, in manibus accepit. Aderat ibi ad ostium D
piscopus prædictus Gilbertus Londoniensis ;
ıgo de Nunant, quidam archidiaconus Lexo-
s, qui cum archiepiscopo venerat et de domo
rat ; Domine præsul Londoniensis, ut quid
es, quod crucem ipse bajulat ? Episcopus :
o homo, semper fuit stultus, et semper erit. »
s enim archiepiscopo ingresso viam cedebant.
ıeram se recepit ; loco solito sedit ; episcopi
um, Londoniensis propius. Qui aderant, ob-
re omnes, et in eum oculi omnium intende-
Episcopus Londoniensis suadebat, ut crucem
ricorum suorum traderet. Paratum eum dice-
bat, quasi vellet totum regnum turbare. « Crucem, ait Londoniensis, in manibus tenetis : si modo rex gladium suum accipiat en bene ornatum regem, bene ornatum archiepiscopum. » Archiepiscopus : « Si fieri posset, meum inquit, esset semper eam in manibus propriis ferre : nunc autem scio quid faciam. Equidem ut pacem Dei conservem, personæ meæ et Anglorum Ecclesiæ. Dicis ut libet, tu si hic sis, aliter sentias. Si autem dominus rex, ut dicis, modo gladium acciperet, hoc utique signum pacis non esset. » Forte memor erat archiepiscopus, in quam arcto res fuerat apud Clarendonam, quando, erumpentibus lacrymis, nuntii regis ad eum venerunt.

Vocati ad regem omnes episcopi, multam ibi introrsus moram faciunt ; et cum eis Rogerus ille archiepiscopus Eboraci, qui ultimus ad curiam venisbat, ut conspectior ingrederetur, et de consilio ille regis esse non videretur : qui et suam e regione anticrucem sibi præferri faciebat,

quasi pila minantia pilis.

Prohibitus etiam a domino papa, litteris sibi emissis, ne in provincia Cantuariensi crucem antesignanus ejus ferret : sed accepta prohibitione de falsa domini Cantuariensis suggestione, appellationem interposuerat, qua se tutum gerebat. Nec mirum, si dolor, et gemitus, et contritio cordis obsedissent archiepiscopum : nam audierat, quod ea die, vel per sententiam qualemcunque caperetur, vel si hoc evaderet, facta contra eum pravorum conjuratione, occideretur, congressus, quasi rege nesciente. Interim silentio ait archiepiscopo suus in divina pagina magister Herbertus : « Domine, si forte miserint manus impias in vos, in promptu habeatis excommunicationis in eos ferre sententiam ; ut tamen spiritus salvus fiat in die Domini. » Cui Willelmus filius Stephani, qui ad pedes archiepiscopi assidebat, aliquantulum clare dixit, ut audiret archiepiscopus : « Absit hoc ab eo ! non ita fecerunt sancti apostoli et martyres Dei, cum caperentur et raperentur sublimes : potius, si hoc contigerit, oret pro eis et ignoscat, et in sua patientia animam suam possideat ! Si enim eum pro causa justitiæ et libertatis ecclesiasticæ pati contigerit, præstante Domino anima ejus erit in requie, memoria in benedictione Si sententiam in eos proferret, videretur omnibus, quod ex ira et impatientia, hoc quod posset, in ultionem sui fecisset. Et procul dubio contra decreta ageret ; ut scribi beatus Gregorius Januario archiepiscopo : « Nil te ostendis de cœlestibus cogitare, sed terrenam te habere conversationem significas, dum pro vindicta propriæ injuriæ, quod sacris regulis prohibetur, maledictionem anathematis invexisti. » Joannes Planeta (16) hæc audiens, lacrymas erumptes laborabat retinere. Similiter et Radulphus de Diceto, archidiaconus Londoniensis, postea decanus, plurimum ea die ibi lacrymatus est. Archiepiscopus talia audiens, conferebat in

Plenata ed. Sparck.

corde suo. Post modicum, idem Willelmus filius A
Stephani volens loqui archiepiscopo, et a quodam marescallo regis,quicum virga sua astabat, prohibitus, dicente, quod nullus ei loqueretur ; post intervallum, intendens in archiepiscopum, erectione oculorum et motu labiorum, signum fecit ei, quod crucis suæ exemplum, et crucifixi, quam tenebat, imaginem respiceret, et quod in oratione esset. Archiepiscopus signum illud intellexit bene,et fecit sic, confortatus in Domino. Quod, post plures annos, archiepiscopus in Galliis exul apud sanctum Benedictum supra Ligerim, eidem Willelmo ad dominum papam eunti, inter cæteram angustiarum suarum recordationem memoravit.

Sed, rex Christiane, quid agis ? Ratione Baroniæ et possessionis in curia tua laica judicare facis B
filius patrem, subditus archiepiscopum, ovis pastorem, cum in curia laica nec minimus clericus respondere teneatur obnoxius ? » Ais : non sed rex baronem. Ad quod : « Majus est in te quod Christianus es, quod ovis Dei es, quod filius adoptionis Dei es, quam quod rex es. Et in illo majus est, quod archiepiscopus, quod vicarius Jesu Christi quam quod baronius est. Attend. status. Minoris est ejus possessio quam ejus ordo, sed præjudicat majus minori, dignius indigniori. Ergo fortior et efficacior debet esse ordo, ut eum a foro tuo eximat,quam baronia et possessio ut eum ibi obnoxium retineat. Et, si altius attendas ipsam ejus possessionem, non est ejus sed Ecclesiæ. Fuit sæcularis : data Deo facta est ecclesiastica. Absorpta est in ea sæcularitas a C
titulo divini juris. Unde nec ratione ejus sæculari judicio tenetur archiepiscopus obnoxius. Itaque nec ratione personæ nec ratione rei quam possidebat, tenetur judicio curiæ judicandus. Archiepiscopus reservandus est judicio solius papæ ; papa solius Dei. Si quid habebas adversus eum quod concordiæ et charitatis interventu non posset mitigari, domino papæ segregasse debueras : juri ab eo avocatus nuntiis nostris episcopis et clericis ibi responderet : vel a latere domini papæ in regnum vestrum impetrasses mitti legatos,cum judiciariæ potestatis plenitudine. » Episcopus Herefordensis, magister Robertus de Melidono, qui amplius quam quadraginta annos Parisiis docuerat dialecticam,et divinam paginam, una dierum in quodam concessu episco- D
porum aliquot, et plurium clericorum lacrymabilem quæstionem proposuit : « Si contingat, inquiens, quod absit ! dominum archiepiscopum in hac causa pro libertate Ecclesiæ occidi, nunquid martyrem eum habebimus ? Pro matre fide occumbere est esse martyrem. » Ad quod aliquis : « Procul dubio si quid, quod absit ! ita contingeret, dicendum esset eum martyrii coronam gloriosissime adeptum. Non sola fides est causa martyrii, sed plures sunt causæ, veritas, libertas Ecclesiæ, charitas patriæ vel proximorum, unaque sufficiens causa, dum Deus sit in causa. » Beatus Joannes Baptista de fidei articulis cum He-

rode vel Herodiade non tractaverat, sed pro ve
occubuit, quia dixit : « Non licet tibi habere u
fratris tui. » Similiter et iste dicit ; « Non lice
rex, Ecclesiam hac opprimere servitute, ut co
tionibus tuis. quæ sunt contra canones,eccles
viri ordinati Dei teneantur obnoxii. » Item, s
fratres, inspectante et hortante matre ut star
riliter, martyrii genera diversa passi sunt, q
esu carnis porcinæ mandatum Dei et observ
patrum noluerunt prævaricari. Beatus quoqu
francus archiepiscopus sanctum Anselmum,
abbatem, consuluit de sancto Alphego, si inte
tyres Dei esset habendus, proponens quod i
alienigenis hostibus, Angliam navigio ingress
set occisus, quia aurum quod filiis et homi
Cantuariensis Ecclesiæ indixerant, noluerit
Beatus Anselmus : « In illo præcipuus est habe
qui pro vitæ suæ defensione vel prolongatione
filios et proximos suos vexari in æris quod
indixerant, solutione. Pro libertate quidem et
proximorum occubuit. Majorem hac charitate
habet, quam ut animam suam ponat quis pro
suis. Et titulus innocentiæ, ubi nullum cer
præcessit, martyrem facit. Unde et Abel dicit
mus coronatus in martyrio. Sane etiam paga
hæc sana fuit sententia :

. . . . acerba fata Romanos agunt
Scelusque fraternæ necis :
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor. »

Deus bone, quam multi clericorum et mil
qui aderant, veras et luculentas de contemptu
proferebant sententias, cum solus ibi crucem t
sedebat archiepiscopus et omnes suffragan
scopi ejus, et comites et barones ad regem e
essent, et elongati ab eo ! Dicebat aliquis : «
culum captiosum ! cujus tanquam maris tran
quamvis aliquando serena sit superficies, int
men tempestates habet absconditas. » Alius a
« Omnium rerum vicissitudo est. Amor D
feudum (17) non est. O honores mundi ! in q
etiam quæ sperantur timenda sunt. »

Episcopi introrsus cum rege colloquentes,
cætera dixerunt ei, quod ipsa die cum veniss
archiepiscopum, malæ tractationis redarguti s
eo, quod scilicet nuper eum inimicitius tract
cum baronibus, et severius justo judicassent
audito more, quoniam, et si pro una absentia,
supersisam regis dicunt, non tamen contuma
dicari deberet, non deberent eum condemna
misericordiam regis, in pœnam pecuniariam
nium bonorum mobilium. Hoc enim modo d
posset Cantuariensis Ecclesia, si rex immise
eum obdurare vellet. Et ipsis episcopis baron
que captiosum tale in tali casu poset esse judi
Sed constitutum esse in singulis comitatibus
mam unam pecuniæ, condemnatis in pœnam
niariam ad misericordiam regis solvendam. In

(17) *Feudum* om. ed. Spark.

siquidem centum solidi constituti sunt. In quæ mari proprius admota, piratas a littore habet arcere, et primum sibi ictum in bellis hostes alienigenas vindicat; quo majus est , major est ei data libertas: et tibi quadra-lidi constituti sunt taliter condemnatis. Ipse-micilium et sedem suam habens in Cantia, ad legem Cantiæ judicari et taxari deberet. it etiam episcopi, quod adhuc ipsa die, infra lies datæ sententiæ, eos ad dominum papam verat; et ne de cætero eum judicarent pro i querela quæ de tempore ante archiepisco-moveretur, auctoritate domini papæ prohi-

s rex, misit ei comites suos et barones pluri-ærere ab eo, si hujus appellationis et prohi-se gereret auctorem; maxime cum homo ius esset, tenereturque ei et communi sacra-et speciali apud Clarendonam stipulatione in eritatis, quod regales suas dignitates in bona ne dolo malo et legitime conservaret. Inter æc una est, ut episcopi ejus omnibus adsint , præterquam judicio sanguinis. Quærere b eo, si vellet cavere, datis vadibus, de ra-cancellariæ reddendo, et super hoc curiæ re judicio. Ad quod ille, respecta crucifixi e, animum et vultum firmans et residens, ut rchiepiscopi conservaret dignitatem, lucu-et æqualem, ut nec in uno verbo subsisteret, em habuit hujusmodi:

i fratres, domini regis comites et barones, idem domino nostro regi, ligio, homanagio, e et sacramento astrictus sum: sed sacra-n maxime sacerdotale comites habet justitiam itatem. Honori et fidelitati domini regis te-m devota quam debita subjectione, propter obsequium in omnibus præstare, salva Dei atia, et dignitate ecclesiastica, et personæ onore episcopali, litem declinans, ut qui ne-exponendum ratiocinium, neque ad causam n, præterquam ad causam Joannis, vocatio-abui, neque alii in causa responsioni faciendæ icio audiendo, teneor hic obnoxius. Fateor et me plurimas administrationes et dignitates a o rege suscepisse; in quibus ei fideliter deser-itra et ultra mare: et etiam, reditibus meis is omnibus in servitio ejus expensis, gaudeo eris plurimi debitorem me creditoribus obli-Cum autem ex permissione divina, et domini gratia, archiepiscopus electus consecrari de-, ante consecrationem a rege immunis dimis-m, et Ecclesiæ Cantuariensi redditus, liber, s et solutus ab omni regis querela sæculari, iodo hoc in ira diffiteatur; quod probe plurimi m noverunt, omnesque ecclesiasticæ regni personæ. Vosque hujus veritatis conscios oro estor, ut domino regi hæc suggeratis, contra etiamsi est licitum, non est tutum testes no-

A minare: nec modo opus est, quia non litigo. Post consecrationem, disposui honorem et onus susceptum opera et opere excolere, et Ecclesiæ Dei aliquatenus prodesse, cui conspiciebar præesse. Qua in re si non datur prodire, si nequeo proficere, reflante adversitate, non domino regi, non alii cuiquam, sed principaliter peccatis meis id imputo. Potens est Dominus augere gratiam cui et cum voluerit.

« De reddendo ratiocinio fidejussores dare non possum. Omnes episcopos, et opitulares amicos meos jam hic obligavi: neque ad hoc cogi debeo; quia mihi hoc adjudicatum non est. Neque in causa sum ratiocinii, quia ad causam illam non vocatus fui, neque aliquam habui ad causam citationem, præterquam ad causam cum Joanne Marescallo. B Quod autem de prohibitione facta hodie episcopis seu appellatione, mihi instatis, recognosco equidem me coepiscopis meis dixisse, quod pro una absentia, non tamen contumacia, severius justo me condemnaverunt, et præter morem et exemplum longe retro vetustatis. Unde et eos apellavi, prohibens ne de sæculari querela temporis ante susceptum archiepiscopium, me iterum, hac pendente appellatione, judicent; et adhuc appello; et tam personam meam quam Cantuariensem Ecclesiam sub Dei et Domini papæ colloco protectione. »

Finierat; proceres alii cum silentio ad regem revertebantur, verba ejus pensiculantes et examinantes. Alii dicebant: « Ecce prohibitionis ex ore ejus C audivimus blasphemiam. » Aliqui baronum et stipatorum lateris regii, obtorto collo incedentes, et obliquis oculis respicientes eum, loquebantur inter se aliquantulum clare, et ut ipse audiret: « Rex Willelmus, qui subegit Angliam, novit clericos suos domare. Ipsum fratrem suum Odonem, Baiocensem episcopum, rebellem sibi cœpit. Stigandum Cantuariensem archiepiscopum, nigranti injectum puteo perpetuo carceri damnavit. Pater etiam domini nostri regis Goffridus, comes Andegaviæ, qui et Normanniam in manu forti sibi subdidit, Arnulfum (18) Sagiensem electum et plures clericorum ejus fecit ejurari, et ennuchatorum ante se in pelvi afferri membra; quia citra assensum ejus electioni Sagiensis Ecclesiæ de se factæ, assensum præbuit, et se D electum gerebat. »

Rex, responso archiepiscopi accepto, instat episcopis, præcipiens et obtestans per homanagium et fidelitatem sibi debitam et juratam, ut simul cum baronibus de archiepiscopo sibi dictent sententiam. Illi se excusare cœperunt, per interpositam archiepiscopi prohibitionem. Rex non acquievit; asserens quod non teneat hæc ejus simplex prohibitio contra hoc quod Clarendonæ factum et juratum fuerat. Econtra regi ingerunt episcopi, quod apponere, et in quo super eos manum aggravare possit archiepiscopus, si ab eis prohibitioni et appellationi paritum non fuerit: et pro bono regis et regni, velle et de-

Arnulfum ed. Spark.

bere prohibitioni factæ acquiescere. Tandem rege A suaso, episcopi captato consilio suo, ad archiepiscopum intrant. Flebat Robertus Lincolniensis, et quidam alii lacrymas vix continebant. Tunc præfatus Cicestriensis sic orsus est : « Domine archipræsul, salva gratia vestra, habemus quod de vobis plurimum queramur. Plurimum nos episcopos vestros offendistis; in angiportu magno nos inclusistis, quasi inter malleum et incudem nos misistis, hac prohibitione vestra; cui si non paruerimus, inobedientiæ, si paruerimus, constitutionis et offensæ regiæ vinculis illaqueamur. Nuper enim apud Clarendonam vobiscum congregati, a domino rege conventi fuimus de observandis regalibus suis dignitatibus; et ne forte hæsitare possemus, ipsas de quibus loquebatur consuetudines suas regales scriptas nobis B ostendit. Tandem illis spopondimus assensum, promisimus observantiam; vos primo loco, nos suffraganei vestri postmodum, ex vestro præcepto. Ad hæc cum super hoc exigeret a nobis dominus rex cautionem juratoriam, et per sigillorum nostrorum impressionem, diximus sufficere sibi debere pro sacramento sacerdotali, quod dicebamus ei, in verbo veritatis, regales suas illas dignitates nos observaturos in bona fide, sine dolo malo, et legitime, Dominus rex persuasus acquievit. Quo contra nunc nos venire compellitis, interdicendo, ne ei, quod de nobis exigit, adesse possimus judicio. Ab hoc gravamine, et ne quid ad læsionem nostram addatis, dominum papam appellamus, et hac vice prohibitioni vestræ præstamus obedientiam. »

C Archiepiscopus: « Quod dicitis, audio, et Deo propitio appellationis prosecutioni adero. Clarendonæ autem nihil concessum est a me, vel a vobis per me, nisi salvo honore ecclesiastico. Ut enim vos ipsi dicitis, has tres ibi retinuimus determinationes, in bona fide, sine dolo malo, et legitime; per quas salvæ sunt Ecclesiis nostris dignitates, quas e jure pontificio habemus. Quod enim contra fidem Ecclesiæ debitam et contra leges Dei est, non potest in bona fide et legitime observari; item, non est Christiani regis dignitas, ubi ecclesiastica, quam observandam juravit, perit libertas. Ad hæc, easdem quas dicitis dignitates regales scriptas, dominus rex summo pontifici confirmandas transmisit; et reportatæ sunt ab eo potius improbatæ quam approbatæ. D Exemplum nobis dedit in doctrinam, ut et nos ita faciamus, parati cum Ecclesia Romana recipere quæ recipit, respuere quæ respuit. Præterea si lapsi sumus Clarendonæ, caro enim infirma, spiritum resumere debemus, et in virtute Spiritus sancti contra hostem antiquum eniti; qui utrumque procurat, ut et *qui stat cadat, et qui cecidit non resurgat*. Si sub stipulatione in verbo veritatis ibi concessimus vel juravimus injusta, notis, quia illicite jurantes nullo jure obligantur. »

Redeunt ad regem episcopi, et ejus pace a judicando archiepiscopum excusati a baronibus sul seorsum sedent; nec minus a comitibus et ba bus suum exigit rex de archiepiscopo judi Evocantur quidam vicecomites et secundæ di tis barones, antiqui dierum, ut addantur adsint judicio. Post aliquantam moram ad episcopum redeunt proceres. Comes Legec Robertus, qui maturitate ætatis et morum prominebat, quibusdam aliorum imponens u nuntiarunt, renitentibus cœpit negotium Claren habitum articulatim commemorare, ut superi cit; et archiepiscopo minus (19) hilaris Hy Cicestrensis episcopus, quasi inde manifesta regiæ majestatis læsio, et promissionis in verl ritatis ibi factæ transgressio: dicebatque arc scopo, quod suum audiret judicium. Sed non passus, ait archiepiscopus: « Quid est quod vultis? Venistis me judicare? non debetis. cium est sententia lata post controversiam hodie nihil dixi, ut in causa. Ad nullam ca huc vocatus fui, præterquam ad causam Joann mecum non est expertus. Ad hæc me judicare n testis. Ego qualiscunque pater vester sum; vos proceres palatii, laicæ potestates, sæculares per Judicationem vestram non audiam. » Recedur ceres. Post intervallum surgens archiepisco crucem suam bajulans, ostium petebat, quo die obstrictissime observatum, quasi ultro ap est ei. Aliquis maliloquus prosequens, eum u jurum regis exire dixit: aliquis tanquam prodi eum recedere, et domini sui regis judicium a tare.

O quantum sustinuit in illa die in spiritu m rium! sed felicior rediit a conspectu concilii niam dignus habitus est pro nomine Jesu con Ille in aula hominibus plena ad fascem lignoru visum sibi offendit, sed non cecidit. Ad ostiur equi sui erant, venit. Suum ascendens, magi Herbertum, qui equum proprium, propter press nimiam, tam cito habere non poterat, secum a spitium transvexit, ad monasterium sancti An Facta oratione ante altare, crucem postea aram Beatæ Mariæ deposuit. Sedit, et domestic circa eum: tunc ait ei Willelmus filius Step « Ista equidem, ista fuit amara dies. » Cui ille tima erit amarior. » Et post modicum, suos ho ait: « Quisque vestrum in silentio et pace s habeat. Amare verbum de ore vestro non exeat. maledico quidquam respondeatis. Sinite eos c ciari. Superioris personæ est hoc pati; infer hoc facere. Ut illi suarum linguarum, ita no strarum aurium domini simus. Non mihi mal tur; sed ei qui, quod mali dicitur, in se rec scit. »

Rex, audito ipsius archiepiscopi discessu, et eum sui aulici turpiloquio prosequerentur ro a Roberto de Melidono Herefordiensi episcop

(19) *Ut superius fecit, et minus* cod. Dom.

› aliquo alio edoctus, dum adhuc non per-
t, misit, præcipiens, ut post eum voce præ-
er vicos clamaretur, ne quis eum turpiloquio
vicio læderet, ne quis omnino ei, vel alicui
, in aliquo molestus esset articulo. Archiepi-
ille sero inter suos, ubi solebat, comedit.
enam, milites ejus omnes qui aderant, red-
homanagio suo, et impetrata licentia, cum
is ab eo discesserunt. Postea tres episcopos,
ım Roffensem, capellanum suum, et duos
dinaverat, Robertum Herefordiensem, Roge-
Vigorniensem, misit regi archiepiscopus,
e ab eo licentiam et conductum præstari sibi
ıno recessuro. Regem illi invenerunt hilarem;
ılit in crastinum mane eis respondere. Respon-
iorum accepto, archiepiscopus moram illam
ıi regis aliquid sibi afferre periculi veritus est.
rat: hora ad complendum dicta. Dixit sociis
iscopus se velle in ecclesia vigilare. Unam
ı præteritarum noctium in vigiliis et oratio-
ernoctaverat in ecclesia cum clericis suis,
flictione, positisque genibus, ad invocatio-
ıiuscujusque sancti vel sanctæ in litania sua
ıtæ. Aiunt ei quidam de clericis suis: « Vo-
et nos vobiscum in ecclesia vigilare. « Ille:
ique: nolo vos vexari. » In noctis intempe-
ntio tertius recessit, nullo clericorum, nullo
ı suorum comitatus. Quod cum in crastino
mne concilium cognovissent, captato quid
pus esset consilio, omnes possessiones Can-
sis Ecclesiæ archiepiscopo in pace remanere
, nullo ejus officialium amoto, qui in appel-
hinc inde erant. Et qui causas istas prose-
tur, ad dominum papam misit incontinenti
m ad calces ejus, archiepiscopum Eboracen-
episcopos quatuor, Gilbertum Londonien-
ilarium Cicestrensem, Bartholomæum Exo-
m, Rogerum Wigorniensem, et comites duos
ınes duos, clericos domesticos domus suæ
teliquum diei et concilii insumitur in tra-
de copiis pedestribus in Walliam rebellem
ım Resim fœderifragum ducendis: scribitur-
singulis personis, tam ecclesiasticis quam
ribus, in regis rogantis auxilium promissa
rum peditum multitudo. Solvitur consilium.
tino mane nuntii tot et tanti ad portum
Doveram tendunt, ocius accelerantes, et pu-
quod archiepiscopus eos prævenire deberet.
piscopus inter timoratos Dei et suos necessa-
itando, et nocturnum quandoque iter agendo,
mo quinto die post sancti Michaelis, usque a
lam diem mensis Novembris in Anglia est
us; usque dum navis, cujus gubernatori et
se crederet, sibi pararetur. Eademque die,
emorationis scilicet fidelium defunctorum, et
; nuntii contra eum missi transfretaverunt:
Portum Magnum, multa tamen acti tempe-

A state, ut Londoniæ episcopus capam et cucullam exueret, appulsi sunt; archiepiscopus secretius ad Graveningas. Inde pedes ivit, et pauper cum duobus tantum conservis usque ad quoddam horreum Cisterciensium monachorum de Claro Marisco. Magnitudine tamen animi spretor erat fortunæ modo ringentis, ut prius ridentis. Obiter, agnovit eum aliquis, et dixit: « Hic quidem est ille olim cancellarius Angliæ, modo Cuantuariensis archiepiscopus. » Respondit: « Solentne sic ire Cantuariæ archiepiscopi? » In villula quadam conduxit equum, cum ulterius pedes ire non posset; quem ascendit absque sella. O Jesu bone, multæ quidem sunt tribulationes justorum et passiones hujus temporis, nec tamen condignæ præmiis, quæ reservas tuis ad tempora B retributionis? Ecce hic servus tuus archiepiscopus reliquit omnia: et pauper, et inops et indignus secutus est te. Pace sanctorum omnium dixerim, si tantum quisque Deo immolat, quantum pro ipsius amore relinquit, non facile invenitur, qui Thomam antecedat. Nam pro Christo et Ecclesiæ libertate, sua et suos contempsit: contempsit clericorum, officialium, suorum propinquorum proscriptionem. Quid amplius? contempsit mundum, contempsit et se ipsum. Sed hæc omnia vir Dei in multa patientia sufferebat, malens non modo rerum, sed et salutis subire jacturam, quam justitiam Dei et Ecclesiæ libertatem absque subventione vel saltem reclamatione periclitari.

Ventum est ad horreum illud. Inde cymba C vectus est ad Clarum Mariscum. Inde ad sanctum Audomarum. Ubi ab abbate sancti Bertini et conventu, piis erumpentibus lacrymis, cum gaudio uberiore suscipitur. A Philippo filio Tierrici illustri comite Flandriæ rogato, conductum ei et securitatem eundi ad dominum regem Francorum, præstare, cum debita compassione et veneratione susceptus (20), desiderata impetravit. Moram aliquam faciens cum abbate Sancti Bertini, suo consacerdotes et clericos et laceri agminis sui aliquid ibi exspectabat. Ibi equi, capella, vestimenta et omnia necessaria sibi et suis, qui ad eum ibi venerunt, munificentia comitis, liberalitate abbatis et vicinarum personarum ad plenum ministrantur. Ibi Ricardus de Luci nuntius regis Anglorum a domino D rege Francorum rediens, ei, facta prius multa persuasione repatriandi, homanagium suum reddidit. Inde cum prosequeretur iter ad dominum regem Franciæ, jam quadraginta equos ad præbendam suam habebat. Significato clericis suis, quos plures in Galiis habebat, ejus adventu, festinant et adduntur ei. Occurrunt undique ei Stratam venerabiles personæ Galliarum Ecclesiæ. Ipse etiam archiepiscopus Rhemensis frater regis Francorum Henricus, episcopi, abbates, archidiaconi, præpositi Ecclesiarum, qui tanto exsuli debita veneratione aggratulantur, et ei se et sua liberaliter exponunt, et re-

Conventus ed. Spark.

cipere necessaria a quadam devotæ charitatis instantia compellunt.

Innotuit adventus ipsius domino regi Francorum Ludovico Ludovici regis filio, qui pie in domino et compassus est contumeliam passo et congaudebat elapso. Tandem rumor hic domino papæ Alexandro tertio divulgatus est; qui erat Senonis. Schisma siquidem erat in sancta Romana Ecclesia, proh dolor! et Fredericus strenuus, si Deum amaret, imperator cum tota sequela omnium terrarum suarum schismaticos unum, alium et tertium fovebat. Sed et nuntiorum regis Angliæ adventus domino papæ innotuit; qui, debita compassione condolens archiepiscopo exsuli, et congratulans pro libertate Ecclesiæ decertanti scripsit ei, quod pausaturus et respiraturus seorsum secederet, donec ad eum vocatus veniret. Pietate mota universa Gallia archiepiscopo compatiebatur; et contra regis Anglorum nuntios spiritus omnium incitabatur, maxime contra episcopos. Quod intelligentes omnes, Eboracensis archiepiscopus et quatuor episcopi et alii comitem Arundelli Willelmum de Albenni ducem suum faciunt; et interrogati obiter cujus esset tanta familia, tantus comitatus, dicunt comitis Arundelli; suppressis nominibus episcoporum, pro pudor! veniunt tandem ad dominum papam. Affluxere undique quicunque ad curiam domini papæ venire poterant, de regno Franciæ, de Burgundia, videre et audire tot et tantos nuntios regis Anglorum; quod genus causæ haberent, quid essent dicturi facturive. In consistorio celebri archiepiscopus Eboracensis et omnes episcopi præter Rogerum Wirgoniensem; sed et comes Arundeli et Reginaldus de sancto Walerico, isti omnes coram domino papa locuti sunt. Omnium fere erat una sententia de commendatione illustris regis Anglorum, tanquam catholici principis, devoti filii et benefactoris domini papæ, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ pro parte sua patroni, honesti viri, amatoris pacis, magnifici principis, veneratoris personarum ecclesiasticum, et donatoris ecclesiarum regni sui secundum Deum et sine simonia. Et si modo esset inter eum et archiepiscopum suum distantia, non esse culpam regis. Deus pacis et dilectionis, adnitente domino papa et Ecclesia Romana, cum placeret ei, ipsam bene sedaret, et nubilum eorum serenaret. Aliquis eorum, inter cætera, regis Anglorum potentatus et divitias diligenter commemorabat. Nullus omnino contra personam archiepiscopi, vel quod eam vel causam regis et ejus tangeret, aliquid dicebat. Singulis eodem modo respondit dominus papa: « Placet nobis regem Anglorum esse talem, tam bonum. Utinam augeat in eo Deus incrementa virtutum. » Erant ibi ad pedes domini papæ in uno consessu tres vel quatuor clericorum archiepiscopi, quos valentes pro domino suo loqui dominus papa repressit, dicens non esse opus, cum adversus archiepiscopum nihil diceretur.

Comes Arundelli efficacius cæteris et magis rethorice, prosequente omni favore, locutus est, et tulit punctum. In secreto domini papæ aurib murmurabant de archiepiscopi depositione, t tes papam maximis promissis; tandem etiam a quod denarium annuum beati Petri, qui nunc ascriptis glebæ, nec tamen ab omnibus datur glia, rex faceret et confirmaret in perpetuu omni habitatore terræ, ab omni domo a qua exit in urbibus, castris, burgis, villis donari; c ret quidem Romanæ Ecclesiæ redditus in Ang nuus, præter quod modo est, ad mille libras a Sed cum dominum papam immotum et rigidi torem honesti invenirent, ut eis jussum fuer tra triduum non morari in curia, neque ar scopum ad causas prosequendas exspectare, a licentia et benedictione redeunt.

Cum ecce una dierum ex altera parte flu cujusdam, vident plures quam trecentos in eq comitatu archiepiscopi ad dominum papam e consilioque communi remittunt unum cleri regis, Widonem decanum de Waltham, vid audire, quomodo acceptus debeat esse in cur mana ipsius Cantuariensis adventus. Cantu archiepiscopo Senonim appropinquanti obvia in equis magna pars cardinalium, ad eum gaudio recipiendum.

Dominus papa intranti ad se ei assurrexit culo et lacrymis et brachiis eum paterna miser suscipiens, et plurima eum veneratione et ex tione consolans. Ad vigiliam sequentis Nata mini, rex Anglorum nuntios suos apud Merl ham recepit, et quemdam nuntium proprium d papæ. Rex vero propositi sui inefficax jubet, stino natalis, statim archiepiscopum omnibus p sionibus destitui, et Ecclesiam Cantuariense omnibus terris et accessionibus ejus, et omnes sias et reditus omnium clericorum ipsius, in m suam recipi; omnesque propinquos archiepis clericos seu laicos de ipsius familia proscrib regno suo ejici. Secundo die natalis, veniun doniam apparitores et officiales regis inter quidam Randulphus de Brock,

scelere ante alios immanior omnes.

cui etiam laico crudelissimo et archiepiscopi cissimo, sanctam illam Ecclesiam Cantuarie primariam Anglorum sedem custodiendam potius destruendam commisit. Iste cum alii busdam regii mandati est exsecutor: faciunt rata et pejora imperatis. Evocati extra urbem Lambetham, in ipsa domo archiepiscopi, ju exsilium omnes ejus propinqui in urbe Londo venti, ad primum ventum a terra venientem, a maris, et a natali solo exituri, et ad ipsum ar scopum directo itinere ituri, scilicet ut et ips ejus carnem ejus macerent, doloris ejus d addant; et quot suorum pro ipso ejecti ei appa tot animam ejus ejectionis eorum gladii pertran Non tam cumulus bonorum jucundus esse

esta discessio. Emigrant utriusque sexus A ipsius, et infantes, in cunis alii, alii pen- uberibus. Omnes etiam inventi clerici rientes similiter; sed et qui eum vagum facie regis et profugum una nocte hospi- erant. Sed quid ? nobilis illa Gallia mise- s recepit : rex ipse Francorum aliquos, opi, episcopi, abbates, priores, comites, æpositi, castellani, singuli, aliquos. Sancti- emineum sexum et cunabala recipiunt. t nobiles viri inter se inopes Jesu Christi boni archiepiscopi lacerum agmen, fami- itam, nec quisquam eorum egens erat inter es Francos, beneficentiæ et communio- olitos. Qualibus hostiis promeretur Deus. xsul, servus Jesu Christi Thomas archiepi- B secreto confessus domino papæ, se pec- d præcedente voluntate regis Anglorum t ; item quod Clarendonæ consensit in ip- ta, decretis divinis contraria; dicitur archi- um in manum domini papæ refutasse, qua- o indignum; domininumque papam ita tri- uisse, posteaque ei resignasse. Intellecta nfessione vita archiepiscopi et pœnitentia et duriore, eum in ulteriorem et sincerio- ionem admisit, sciens eum virum justum n, et ad summum perfectionis, gratia Dei, icarum virtutum enitentem suffragiis.

uantam cum domino papa moram factam opus de consilio et voluntate ejus Pontinia- turus descendit, ad abbatiam scilicet Cis- C ordinis monachorum, qui ei et clericis suis et familiæ necessariæ, in necessariorum ad- ione hospitales fuere et liberales. Archi- s, toto tempore sui exsilii fere septennis va- nitentiæ suæ excolendæ, conscientiæ mun- itæ sanctificandæ, post missarum celebra- t divinorum contemplationem, etiam studio n et maxime divinæ paginæ operam dabat; m conscribendis et perquirendis a domino ilegiis. In quarumcunque Ecclesiarum om- mariis nullum audiebat in Galliis esse anti- vel approbatæ auctoritatis librum, quem i non faceret, nullum privilegium quod Ec- æ non perquireret, ut omni retro tempore voluminibus et privilegiis Ecclesia Cantuari- D ditata et nobilitata non fuerit, sicut tandem rsit. Archiepiscopus exsilii sui et suorum atem æquanimiter ferre studuit, bonis omni- destitutus, et alienæ misericordiæ manum ans; anteponens exsilii libertatem domesticæ i, patienter tulit. Jactabat in Domino curam t ipse eum enutriit. Dedit ei Dominus gra- conspectu omnis carnis. Archiepiscopi eadem quæ Teucri fuit sententia, patria cunque homini bene est : eodemque Naso-

Omne solum forti patria.

glia, quanti æstimanda es, ex qua boni et religiosi pelluntur; cum bonis prælatis debita negatur libertas, emigrandi sæva imponitur necessitas ? Albucius æquissimo animo Athenis exsul philosophabatur. Id ei non accidisset, si in republica quiescens, Epicuri legibus paruisset. Archiepiscopo exsuli cum nuntiabatur alicujus vel nepotum vel propinquorum ipsius mors, non movebatur ; cum alicujus clericorum suorum, nuntiorum ad dominum papam, male dissumalabat; ibi consolabatur communi necessitate ferendæ conditionis humanæ, vitam omnibus metendam esse ut fruges, reddendam esse terræ terram, hic propriam cujusque virtutem collaudabat, fatum deplorabat.

[Clericorum ejus alii cum eo coexsules extra solum natale erant. Illorum patres, matres, fratres et ditiores propinqui post eos coacti sunt jurare in exsilium et quod archiepiscopo se repræsentarent. Alii remanserunt eum non secuti; quorum Willelmus de Salesberia sacerdos captus et in castro Crof tentus est anni dimidio. Tres ditiores de redemptione constituerunt ; Stephanus de Elratoria centum libras : post alia vice Aluredus de Wathemestede centum libras: Turstanus de Cromdona centum marcas, et etiam uno die integro in uno et sordido latronum carcere fuit Londoniæ. Alii vagi et profugi habitabant in Anglia, quorum propinquis et amicis diu fuit eos videre formidolosum ; cum eis loqui periculosum; eos hospitio vel cibo juvare nefas. Pro eo exsulibus ejus junioribus vel inediæ manus immerito proscriptis plurimi Franci pia compassione regem rogaverunt. Rex Francorum aliquibus, imperatrix regis Angliæ mater aliquibus, comes Flandrensis aliquibus, alii quidem episcopi et comites Galliæ aliquibus.

Willelmus filius Stephani per orationem unam quam fecerat, et regi in capella de Bruhulla dederat, pacem habuit. Hæc autem est illa oratio, propria domini regis Anglorum.

Rex cunctorum sæculorum, rex arcis etheriæ,
Rector poli, rector soli, regum Rex altissime :
Qui et maris dominaris, conturbas et excitas,
Et cum placet, stratum jacet; motum ejus mitigas
Tu creasti, tu formasti, cœlos, terras, maria :
Quæ fecisti, condidisti, tu gubernas omnia.
Omne bonum tuum donum, Omnipotentissime.
Cuncta grata tua data, dominorum Domine.

De beatitudine bonorum.

Hos coronas atque donas gloria multiplici,
Qui in mundo, corde mundo, vita vivunt simplici,
Hi beantur, coronantur in superlunaribus
Quorum mentes sunt ferventes igne sancti Spiritus.

De malis pœnis malorum.

Peccatorum adjutorem qui non ponit Dominum
Exaltatum, elevatum, super cedros Libanum ;
Infernalem, Gehennalem demergis in clibanum ;
In Averni, in inferni tenebroso carcere
Habes clausos reos ausos te Deum contemnere
Ibi rei, jussu Dei, pro forma sententiæ

Lugent, rigent, ardent, strigent, et torquentur un- A
[dique,
Ibi metus, ibi fletus, ibi stridor dentium.
Ibi pœnæ omnes plenæ vocibus gementium.
Hic dolores acriores aliis doloribus,
Hic tortores nequiores aliis tortoribus.

Recognitio et adoratio Dei.

Deus meus, ego reus tibi me humilio.
Deus vere, miserere adoptivo filio.
Supplex tuus, servus tuus, Deus clementissime,
Te adoro, et imploro tuæ donum gratiæ.
Rex cœlorum, me Anglorum dictum regem suscipe.
Regem rege, sua lege qui se nequit regere.
Est regnare ministrare toto tibi animo,
Obedire et servire tuo sub imperio,
Tuus miles actus viles declinem peccaminum.
Incentiva rediviva exstinguam libidinum.
Falsa læta consueta divitem excelsum.

Accusatio sui.

Non procuro corde puro quod te Deum diligam:
Parvi pendo, vix attendo, quomodo me habeam.
Hujus lucis in caducis rebus nimis glorior:
In peccatis supra satis immorans immorior.
Aberravi et peccavi, fateor, mi Domine
Temeravi, violavi justa castimoniæ.
Putuerunt, putruerunt cicatrices criminum
Æstimati simulati in lacum descendentium
Honestatis, castitatis legem fregi tutius
Est sopita mea vita in malis diutius.
Me immundum non secundum peccata corripias:
Qui elatos vulneratos hos et hos humilias:
Sed correcto et respecto tua, Deus, gratia,
Te laudare et amare da mihi cœlestia.
Emundare, emendare quæ commisi omnia.
Spem salutis, rem virtutis, vitæ innocentiam,
Castitatis, puritatis dona mihi gratiam,

Oratio contra iram.

Cum in ira mente dira interdum efferveo:
Deus care, moderare in me, quod non valeo.

Contra cupiditatem.

Nec sit cura mihi jura cuiquam sua tollere
Vel suorum vicinorum terminos revellere.
Licet sensu, armis, sensu me queant devincere
In bragnani, in pagani regis est apicibus,
Quod habemus, possidemus, quæcunque non cupi-
[mus,
Urbes illas, castra, villas, nisi prius capiam
Non abesse vel deesse eas mihi sentiam.
Regnum turres pauperum res simili interitu
Opum plenus et egenus æquo cadunt obitu.

Pro ædibus oratio.

Regni sedes da hæredes meos post me scandere.
Et pacatum regni statum te tutante regere.

Pro clero suo.

Meum clerum da sincerum fas et jus eligere,
Et devota mente tota te Deum diligere.
Vivant ita bona vita ut tibi complaceant;
Nobis normam atque formam vivendi se præbeant,

Pro populo suo.

Populique meo cuique commissi regimini
Dirigantur et subdantur tuo moderamini.
His intende, hos defende, his te præbe clypeum,
Sceptrum tuum, regnum tuum, dominaris gentiu
Aufer bella et flagella tua iracundiæ
Nobis parce, hostes arce, pacem nobis tribue.
Est humana virtus vana: scis quid est in homi
Nam in parvis nostris armis non salvamur, Domi
Sæpe visa et confisa se gratis auxilii
Retro vadit, in se cadit vis expers consilii,
Sed de throno tuo dono virtus adest cœlica,
Per quem datur, procuratur de hoste victoria.

Pro frugibus terræ.

Nostra sata decuplata nos fruge lætificent:
B Nostra culta messe multa copiam multiplicent.
Sic utamur sic fruamur bonis temporalibus
Ut lætemur, jucundemur tecum in cœlestibus.

Pro defunctis suis.

Et meorum propinquorum miseratus animas
Has absolve et evolve delictorum maculas.

Pro vivis et defunctis

Vivis cunctis et defunctis, Domine, fidelibus
Da pacatam et beatam vitam in cœlestibus.

Amen!

Circa primum elapsum exsilii sui annum, cum j deferbuisse deberet regis excandescentia, scripsi bonus archiepiscopus exhortatorias litteras ill « Desiderio desideravi, » etc. *Vide indicem epi larum alphabeticum.*

C Aliqui religiosi viri Franciæ regem Anglorun Northmanniam et partes illas reducem pro archie scopo rogabant: sed eum inexorabilem invenieba Plurimas scripsit archiepiscopus epistolas coepis pis suis; interdum omnibus communiter, aliquan semotim singulis; ut spiritum Dei resumerent, pro domo Dei, terreno abjecto timore, murum opponerent. Gilbertus Londoniensis ei sæpius scripsit; sæpius pro causa illa etiam domino pa persuadere intendens, regium sanguinem cum vi rit, vinci, ut in partem regis papa ferretur inclir tior, et ne asperum quid adversum regem loqueret occasione archiepiscopi, ne forte in schismate i generali, rex cum omnibus terris suis, parti advers cum imperatore apostatam fovente, adderetur; D tunc in threnos, ut verbo ejus utar, dominus pa totus ire posset. Satis invenirentur, qui episcopon regis Angliæ ecclesias et baculos de manu et ol dientia idoli reciperent.

Hic idem episcopus proscriptorum clericor archiepiscopi reditus et ecclesias custodiendas manu regis receperat: et cum plurimis eorum co solationem plurimam potuisset impune impendiss vel palam dispertiens et donans sua pauperib clericis et destitutis, vel saltem sub absconso ch midis eorum animas confortans, neque Laurenti fuit neque Sebastianus. Robertus Uscarl cleric ejus et officialis in reditibus ecclesiarum illaru colligendis, frugi homo ecclesias ad minorem dab

ıem, ut majorem perciperet sibi propter firmas A onem, et xenia inde majora ei provenirent, egis fisco non inferrentur. Archiepiscopus excommunicaverat omnes, qui vel bona Canısis Ecclesiæ vel ecclesias seu bona clericorum n propria temeritate vel regis occuparent aute. Illi autem, proh dolor! non se gerebant ımunicatos: posteaque in flore juventutis suæ ıi ita obierunt, ut ille Robertus et Nigellus de illa, regis sigilliferi: aliqui autem excommurum archiepiscopi in carne sua gravi ulcere ati, quasi percussi a Deo expiraverunt; ut tus vicearchidiaconus Cantuariensis et sacer- Chierlewda.

ıcopus autem Londoniensis ecclesiarum illauram suam, a domino papa plurimum redar- B , circa anni finem, regi resignavit. Archiepis, inquam, suos suffraganeos litteris emissis ıdissime exhortabatur, ut ei et Cantuariensi Ecclesiæ suæ in unitate adhærent, ne rex ı conniventia vel dissimulatione ita in Canınsem desæviret Ecclesiam, et ita legibus iniquis n Angliæ opprimeret.

apud Pontiniacum cum quadam die missam beatus Thomas celebrasset, et post missam altare prostratus in orationibus, fletibus et ibus, sicut mos illi erat, aliquandiu moraretur, it vocem: « O Thoma, Thoma! » Et ille: « O ne, quis es? » Et Dominus ad eum: « Ego Iesus Christus, Dominus tuus et frater tuus: ıia mea in sanguine tuo glorificabitur et tu beris in me. » Post modicum exsurgens, et turus, qui solum se putabat hoc audisse, vidit em loci qui erat ei a secretis prope astantem, m exspectantem sub quadam ecclesiæ illius ına. Et cum cognovisset eum hoc audiisse, exeeo ut nemini diceret se superstite. Post ariscopi martyrium ille hæc revelavit.]

ges etiam illas Clarendonæ scripto damnavit, et ıs, qui eis consenserant, ab earum observatione vit. Rex his et hujusmodi motus archiepiscosubmoverit fecit a Pontiniaco; timentibus ıchis, ne omnes sui ordinis, quos in terris ex Angliæ infinitos habebat, a terris suis et, si archiepiscopum quasi inimicum regis ius retinerent.

capella domini regis, in cantico illo festivo, tus vincit, non dicebant, archiepiscopo, cum ım esset ad illum versum; sed archiepiscopus, ıalus et vita. Item dominus Londoniensis epiıs ad preces solemnes, post sermones suos vel nodis suis, ad clerum, vel diebus festis, ad lum; cum non erat spes pacis regis, et archiopi, non nominabat archiepiscopum, ut oratio ab Ecclesia ad Deum pro eo: cum rumor erat rum concordia, tunc faciebat de archiepiscopo oriam; quod multi auditores notabant. Similie post fecit, cum reges Anglorum, pater et filius, t concordes, dicebant in oratione ad missam: Da regibus nostris; cum vero discordes, dicebat: Da regi nostro, scilicet seniori regni possessori, triumphum virtutis tuæ scienter excolere, etc. Nec deerant qui talia sæpe notabant.

Tunc eum piissimus et Deo dignus Ludowicus rex Francorum, quod quidem a principio voluerat, et sancto Thomæ obtulerat, in suam curam recepit, et ei de reditu suo Senonico ad exhibendum se donavit nummos, annonam, vina, quantum servientes ipsius volebant accipere: sed et xeniis et muneribus eum frequenter coluit, et in propriæ visitationis præsentia; dicebatque aliquando ei vel ejus clerici grates sibi exsolventibus: « Non reddatis mihi gratiam; nunquam alicui vel aliquibus panem meum dedi, unde mihi ita gratum fuisset. » Sed et ille archiepiscopus Senonensis Willelmus, filius comitis Theobaldi nepotis senioris Henrici regis Angliæ, frater reginæ et trium comitum Franciæ, ætatem juvenculus morum gravitate transgrediens, qui meritorum favore, duas nobiles habere meruit ecclesias, Senonensem titulatam et Carnotensem commendatam, archiepiscopum in vera coluit dilectione; et omnis clerus et militia Galliæ. Extra urbem Senonicam apud cappellam sanctæ Columbæ morabatur.

Jam dominus papa regi Anglorum sollicitius scribere cœpit pro eo, tanto tempore elapso, ut expirasse jam debuisset, si mortale fuisset odium et indignatio. Post multas suavissimasque exhortationes epistolares, nuntios aliquos mittebat. Ita alternando, regem revocare a mentis calore intendebat. Cum autem C pulsanti ei non aperiretur, aliquando, sed temperate, minas addebat, diligenter ei ingerens, quod diutius eum supportaverat, patientia eum ad emendationem provocaverat; amplius eum ita sustinere non posse, contra animæ suæ salutem. Interdum etiam et archiepiscopo consilium dabat et licentiam animadvertendi in rebelles sibi filios suos: etiam et archiepiscopum honoravit et exaltavit legatione et primatu Angliæ, ut quantum deerat illi in possessionum suarum amissione, suppleretur ei in dignitatum accessione; et quod minus habebat in reditibus, recuperaret in honoribus.

Episcopo Londoniensi misit litteras domini papæ de sua legatione et suas proprias tanquam legatus utrasque præceptorias, ut episcopis Angliæ eum esse D domini papæ legatum tanquam ejus decanus denuntiaret, et quas singulis scribebat episcopis litteras mittebat. Episcopus hanc obedientiam recusavit. Item eumdem episcopum aliquando prius evocaverat litteris ad eum directis commonefaciens, mandans et præcipiens ut ad eum veniret, et tanquam ejus suffraganeus et Cantuariensis Ecclesiæ professus eum consilio et auxilio in causa Ecclesiæ juvaret. Episcopus noluit. Idem episcopus quondam excommunicatum archiepiscopi Alanum de Nova Villa Hierosolyma iturum absolvit citra Domini papæ vel ipsius archiepiscopi conscientiam, juratum tamen quod obiter dominum papam adiret, et ab eo pœnitentiæ injungendæ susciperet remedia.

Episcopus Wigorniensis Rogerius evocatus et sta- A tutus sequi archiepiscopum, et cum patre et domino suo in consilio, et auxilio in causa Ecclesiæ, et impetrata semel transfretandi licentia, quasi studiorum causa quorum ætate junior erat morabatur in transmarin interdum ad curiam regis quod ei cognationi fuit conjunctissimus. Hujus laus celebris, hæc et præclara memoria, qui solus inter episcopos Angliæ, ausus est et voluit patri exsuli coexsulare, cum paupere paupertatem tolerare, pro libertate stare Ecclesiæ, et in die nubis et caliginis regi in erratis resistere. Quisquis amico in errore resistit, fit resipiscentis amicus jucundior. Archiepiscopus pro inobedientia sæpius correptum et vocatum archidiaconum suum Galfridum Ridellum tandem excommunicaverat. Significaverant quod hoc regi id B tamen dissimulanti et non curanti. Itemque episcopus Wigorniensis qui multo post ad curiam venit, a rege benigne susceptus est. Quippe eum libenter audiebat, licet ejus non acquiesceret consilio. Una dierum intraverunt in capellam; rex missam erat auditurus : loco suo stetit. Episcopus interius in loco suo: non multo post intravit archidiaconus Cantuariensis. Episcopus eo viso exivit. Rex miratus est : causam tamen intellexit ei in ira fervore stimulante actus est. Misit tamen nuntium statim rediturum dicere ei cur exiisset. Cum episcopus plane causam dixisset, misit iterum post eum rex qui diceret ei, quod a terra ejus ocius exiret. Episcopus misit pro sociis pro hominibus suis ut eum sequerentur et statim recessit regique nuntiavit quod C jam pedem habebat in strepa vel orbem tenente pedem, seu quo alio dignatur nomine, a terra sua exiturus et abiit. Sui collectis sarcinis et impedimentis eum jam sequebantur. Post magnum intervallum cum rex iratus in verba contumeliæ et minarum prorumperet, fuit qui diceret ei : « Domine, quid fecisti ? Episcopum conjunctissimum tibi fide et sanguine a terris tuis eliminasti. Si dicere fas est, non bene fecisti. Præterea archiepiscopus obsequium acceptissimum et desiderantissimum ei addidisti. Dominus papa non prius animadvertendi in te nimis justam et evidentem causam habuit, nunc utetur occasione non quæsita sed oblata. Tuis te das dolorem amicis, gaudium inimicis, qui proscribis innocentem, expellis episcopum.» His et hujus modi rex D suasus et revocatus misit qui equum urgens calcaribus episcopum revocaret. Noluit episcopus redire. Rex denuo misit alios in dextrariis agillimis, et tertios nuntios, inter quos et comitem unum, qui episcopum vel delinitum recocarent, vel renitentem coactumque reducerent. Rediit, et regi deliberius locutus est. Et eo in curia morante, nunquam archidiaconus ille capellam intravit, neque episcopo præsente regis se ingessit præsentiæ. Sed et Herefordiensis episcopus similiter a domino archiepiscopo litteris evocatus ad mare venit ut transfretaret, sed transfretare prohibitus, altius indoluit, et cum rediisset ad propria, in illa doloris vehementia

etiam correptus infirmitate suffocatus efflavit e mum. Dominus archiepiscopus una Dominica Pa rum post processionem et sermonem episco Londoniensem pro trina inobedientia revocatur irrevocabilem in multa præsentia religiosoru fidelium Dei apud Claram Vallem excommunic et quosdam alios in Anglia vel in curia regis morantes pro causis quas in litteris suis quæ ha tur manifestabat. Quoscunque enim excommu bat archiepiscopus, in litteris emissis eorum cri exprimebat et excommunicationis rationes et l vel decreta subjungebat, ut appareret ex iracu calore vel ex præcipitii vel inimicitiarum causa nihil agere severitatis, qui super eorum exces potius movebatur pio affectu paternitatis. Ru statim in Anglia venit : fama

Mobilitate viget viresque acquirit eundo.

Episcopus Londoniensis audito statim in urbe cathedralem ecclesiam venit : convocat canon et clerum urbis Londoniensis, abbates quoq priores et personas vicinarum ecclesiarum ; rum talem de se publicat, se excommunicatum præd et tamen se excommunicatum non gerebat, mir bus sapientibus. Nec multo post convocat syno generalem, eadem prædicabat, sed ei nullo adve rio respondente, quasi quia absens et defe et non vocatus fuerat. Sed qui archiepiscopi litt trinæ citationis vel alias vocationis deferret, no cile inveniretur, quippe chaos magnum non tan maris et terrarum sed regis iræ et minarum inte firmatum erat. Nec potuit solemnitas ista citatio per nuntium fieri, ubi nuntius non audebat s vel archiepiscopi nomen profiteri. Insuper et se obnoxium vel subjectum Cantuariensi archiepis vel Ecclesiæ contendebat. Pridem fuisse se dic Herefordiensem episcopum et nomine illius episc Cantuariensi Ecclesiæ professum, sed modo illa dientia solutum, quia ad Londoniensem Eccles translatus fuerat et Londoniensis episcopus nul Cantuariensi Ecclesiæ professionem fecerat. Ad se archiepiscopum esse debere ex Chronicorum tione asserebat. Siquidem temporibus Briton ante subactam ab Anglis insulam, sedes quidem tropolitana Londonia fuit. Ita declamabat ; sed ca assistata est nullo adversario. Eo audito et sib licto, quisque rediit ad propria.

Ipse se non gerebat excommunicatum. Fuit ta qui ei in secreto diceret rumoribus credi opor et non oportere. Nondum audierat vel viderat litt sententiæ in eum datæ, et pro solis rumoribus extra se rapiebatur et in tantum se jactabat per lum animæ super inobedientia laboris super t causæ de archiepiscopo prosecutione. Exspect donec litteras sententiæ datæ audiret, si effugere posset ne audiret. Et uterim Catholicum se ger tunc consilio uteretur. Norunt episcopi et justiti Angliæ quod quærebatur qui tales litteras in Angli portarent : faciunt portus marinos districtrissime servari. Et prior Cantuariensis Ecclesiæ ab Eccl

. Episcopus Roffensis similiter. Londoniensis
ɔus similiter et decanus, ne inter regem et
iscopum fluctuantes et in neutram partem
ł tales litteras venientes ad se recipiant....
raginem non cadant; si non recipiant absor-
s Charybdis. Unum juvenem non litteratum,
um invenit archiepiscopus, qui sententiæ
tteras, periculo multo se exponens, sed pro
ri non veritus, in Angliam detulit. In celebri
ascensionis Dominicæ, cum quidam vicarius,
omine, homo timoratus et honestus sacerdos
ret ad magnum altare episcopalis ecclesiæ
Pauli in Londonia et cum cantaretur offe-
: sacerdos ille hostiam panis et vini obtulisset
m composuisset, adest Berengarius et positis
, porrexit sacerdoti litteras quasi oblationem
le attonitus et ad oblationem primo manum
t et recepit. Ait ille : « Non est hic hujus
iscopus, sed neque decanus: video te hic
m Jesu Christi: tibi ex parte Dei et domini
ado hic litteras archiepiscopi Cantuariensis
entia data in episcopum hujus Ecclesiæ, et
tiam ejusdem ad decanum, ut ipse et clerus
clesiæ hanc observent sententiam. Et tibi
auctoritate ut præter hanc missam amplius
bres, donec episcopo suas, et decano suas
ostendas. » Hæc dixit et abiit inter densas
populi, ut moris est, post evangelium die
propria recedentes, siquidem mane ad pa-
as ecclesias missas suas audivit. Factum est
aliquod ab illis qui altari proprius aderant
quærentibus a sacerdote si interdicta esset
divinorum celebratio. Cumque respondisset
s : « Non, » siluit populus et ab iis ille quæ-
n est. Sacerdote prosequente missæ celebra-
ab officialibus quidem regis in urbe et extra
itus viarum ille tacite et sollicite quæsitus,
me inventus est. Idem Berengarius postea
acum venit cum litteris domini papæ amaras
continentibus, et tamen indemnis evasit.
us Londoniensis et decanus post dies aliquot
n veniunt; in ecclesiam clerus urbis et ci-
jores natu evocantur. Ibi in publico omnium
sacerdos ille, Vitalis, acta narrat episcopo:
ert litteras, quarum tenor hic erat [Exces-
decano etiam offert suas, quæ hæc contine-
st. n. d. la. pr. q. f,] et utræque litteræ in
lectæ sunt.

c episcopus communi consilio excommuni-
e gessit et regi acta significat. Rex ei rescri-
nc modum [Audivi gr.]. Episcopus transfre-
er domini regis interventum et suis medi-
nuntiis absolutionem impetravit sibi dari ab
inaria potestate R. Rotomagensis, et R. Ex-
, quibus eum absolvendi a domino papa est
potestas. Rediit et quidam episcopi et nun-
ni regis et sui cum eo qui a domino papa
t, et prædicatum est publice in ecclesia ca-
eum esse absolutum.

A In regis Anglorum offensam Jocelinus Salesberensis episcopus inciderat: ad gratiam ejus captandam, decanatum Salesburiæ cuidam clerico regis Joanni Oxeneford donaverat; prius tamen prohibitus litteris domini papæ, ne alicui personæ honorem illum donaret citra conscientiam et consensum canonicorum suorum quorum quidam de majoribus Ecclesiæ, coexsules erant archiepiscopi. Unde auctoritate domini papæ, archiepiscopus illum excommunicavit. [Et hoc fecit etiam beati Anselmi prædecessoris sui quarti roboratus exemplo, qui in exsilio positus apud Cluniacum comitem Metlenti excommunicavit, quo consiliario rex Anglorum Willelmus secundus utebatur contra libertatem electionis episcoporum et abbatum, sibi usurpans donationem baculorum.] Episco- B pum Londoniensem propter trinam inobedientiam in litteris notatam, eadem involvit sententia : non vocatum tamen, absentem et indefensum. Unde et ipse Londoniensis postea ausus est publice et in synodo contendere, quod eum illa non teneret sententia. Sed qui archiepiscopi litteras trinæ citationis, vel alias asperum quid intonantes, in Angliam deferret, non inveniretur. Aliquos etiam barones et clericos laterales regis suis ex causis propriorum excessuum excommunicavit, et publice excommunicatos denuntiari præcepit. Sic nimirum ante leonem catuli aliquando verberantur. Hujus sententiæ in Angliam portitor vix repertus est. A rege Angliæ missum est, ut absolverentur, ad dominum papam : spem pacis jam promittebat. Rescripsit papa, ut absolve- C rentur, et ab alio quam archiepiscopo, extraordinarie satis ; sed ut regem mitigaret. [Aliquoties rex Anglorum barones suos aliquot a domino archiepiscopo excommunicatos, missis nuntiis ad dominum papam, impetravit absolvi, quasi pro metu mortis significans ei quod eos contra hostes Walenses in exercitu esset ducturus. Hac occasione apud ecclesiam S. Trinitatis in Londonia aliquando plurimi fuerunt absoluti.] Et archiepiscopo etiam ad tempus organum detraxit, et potestatem ligandi regem vel suos, ut vel sic regem victorem faceret, et ad consilium Dei et suum inclinaret. Spe illa diu suspensus, et tandem delusus dominus papa, cum oleum suum eorum non sanaret infirma, iterum resolvit eos archiepiscopi, iterum attentat vinum infundere. D Rex iratus jussit denarium sancti Petri annuum in Anglia retineri sibi. Iterum jubet, subtilius præcavens tandem, ut nullus in Angliam transfretaturus recipiatur, nisi habeat regis litteras; ne forte aliquis interdicti sententiam, quam sciebat archiepiscopum habere, in Angliam deferret. Ex parte sua, Londoniensis et cæteri episcopi Angliæ, ne quid interdicti in personas illorum vel in regnum archiepiscopus statuat, annum fere totum includentes, appellationes faciunt et scribunt archiepiscopo, et non prosequuntur. Evoluto anno appellationes renovant et archiepiscopo significant, eludentes ejus potestatem hujusmodi frustrationibus. Noluerunt intelligere, quod appellatio hominum est adinventio, de jure civili est:

introducta est ad repellenda injusta gravamina, im- A
minentia possessionibus nostris vel corporibus. Unde etiam beatus Paulus, corpori suo timens, cum caperetur, ait: « Cæsarem appello. » In talibus habet locum, Appello ; nec videtur sapientibus catholicis, quod extendi debeat ad tollendam obedientiam, ad evacuandam majorem potestatem ecclesiasticam, ad elidendam excommunicationem, quæ non de jure humano, sed ab ore Jesu Christi est introducta, potestatem hanc dantis apostolis suis, ubi dicit: « quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata et in cœlo ; quæ solveritis, soluta. » Absit enim ut jus humanum præjudicet juri divino, et quod humanæ est adinventionis annihilet illud quod divinæ est constitutionis !

Interea plurimi episcoporum Angliæ de medio B
facti sunt, ut præter archiepiscopatum Cantuariensem, sex in Anglia rex in manu sua haberet vacantes episcopatus. Alii quidem senio confecti agebant in extremis, alii mortui.

Sua pro parte, dominus rex Francorum et optimates Galliæ, sæpius hortatu domini papæ, sæpius proprio spiritu, dolorem regis et regni Angliæ attendentes, regem pro bono pacis conveniunt. Tandem consensit rex Angliæ archiepiscopum Cantuariensem ad colloquium eorum evocari. Plurima inter eos habita sunt colloquia; sed sufficiet de aliquibus aliquid breviter dicere.

Colloquio ad Plancas, cardinales Willelmus Papiensis, et Otto, et archiepiscopus Rothomagensis maxime archiepiscopum tentaverunt. » Vetus est, C
inquiunt, de providentia querela, et de his scriptis regiis consuetudinibus inter reges et archiepiscopos Angliæ semper materia est corrixandi: hoc est caput querelœ, hæc malorum omnium origo. Et cum dicas te pacem Ecclesiæ tuæ supra omnia diligere, et has exsecreris consuetudines, modo parebit, modo certum dabis indicium. Pax Ecclesiæ in manibus tuis est. Visne renuntiare archiepiscopatui, si rex consuetudinibus ? » Ille : « Non hæc æqua lance librantur. Ego, enim, salvo honore Ecclesiæ meæ et personæ meæ archiepiscopatui renuntiare non possum. Inauditum enim est hoc de antecessoribus meis Regis honor et animæ ejus salus salva magis est in renuntiando quam in retinendo consuetudines: quod exinde patet, quia dominus papa eas dammavit, et D
vos cum Ecclesia Romana. » Cum in hoc eum sermone capere non possent, ut renuntiaret, quæsierunt, si coram eis contra regem super se querelis habitis vellet litigare. Et simulabant se habere, quam tamen non habebant, plenitudinem potestatis in causa. Respondit : » Ita ; si tamen prius integre restitueretur. » Aiunt : » Illud esse impossibile. » Ille « Sibi vel Ecclesiæ Dei non aliter expedire. » Tunc episcopi Angliæ totum annum includentes, quindecim diebus minus, faciunt appellationem, quam cardinales domino papæ scribunt.

Colloquio apud Munt-Mirail, ita bene ei per internuntios pacis promittebat rex Angliæ, quod fere inductus est omnino se voluntati regis suppon rex ita vicisse videretur. Aderant in illa se archiepiscopi Rhemensis, Senonensis, Rothon sis, rex Franciæ, episcopi et abbas de Monte ordine Chertusæ : et quod de consuetudinib ptis Clarendonæ non loqueretur. « Quæ enim necessitas loquendi super his ? Scripto vest ctoritate domini papæ, eas damnastis, et ab ear servatione omnes, qui assensum præstitera tis. » In crastino colloquio semper retinuit ; honore Dei, et libertate Ecclesiæ. » Mirabant nes prænominati, Rex Angliæ ait : » Omnes erunt determinationes. Hic nihil erit sophisn Mediatoribus supradictis suadentibus hæc reli cum non acquiesceret, quasi desperati disces relicto eo tanquam consilii eorum desertor ad socios suos se recipiens, dixit inter cætera: ea die fecisse summum sibi honorem, unde n Deo gratificari habebant, qui, quod omnes, po bant alii, retinuerant honorem Dei in omnil vum fore. » Sed plurimi sociorum ejus, red terram nativatis suæ desiderantes, quod p procederet, et quod a rege offerente ei red restitutionem, ille in his determinationibus i ret, moleste ferebant.

In redeundo a colloquio illo, in ipso comi gis Francorum, forte proxime ante archiepis quidam clericus ejus Henricus de Hoctuna bat: equus ejus offendit præceps : ille clar diret archiepiscopus, ironice ait equo suo : « dere, salvo honore Dei et sanctæ Ecclesiæ et mei. » Archiepiscopus ægre ferens, tacuit. tervallum, secedens in partem cum clericis equi respirarent et stillarent, ait eis : « Dilec mecum omnia passi, ut quid contra me ita s loquimini ? Reditus et restitutio nostra mi quidem est ; libertas Ecclesiæ, de qua rex no tur, longe pluris est. Pacem tandem recipia meliorem non potero ; sed nunquam ita curt dinas vidistis. » Tamen postmodum in sen boni archiepiscopi Thomæ, omnes præfati senserunt, errorem suum damnaverunt, eu sanctum, et fortem Dei athletam probaveru ipsius amplius confœderati et confirmati lectione.

Colloquio apud Montem Martyrum, c Angliæ orationum gratia ad sanctum Diony nisset, et pallium optimum et quater vigint oblationem super altare posuisset ; ubi et Franciæ et omni clero et militia, qui ei occu honorifice susceptus est ; post, cum de p et archiepiscopi tractaretur; et archiepiscop solitis articulis tentatus et interrogatus, sem inveniretur et petitionem suam in schedula s regi mitteret, ut suæ Ecclesiæ Cantuarien et sibi et clericis hominibusque suis ablata ternam pacem et clero Angliæ libertatem res ipseque ei tanquam domino et regi fidelis devotus in omnibus, salvo honore Dei et

æ et ordinis suis : his non acquiescens rex ad A ciendum auditoribus obtulit super causa eo-actanda, stare judicio cleri Franciæ, vel scho-Parisiensium ; sed de præcedente restitutione la non loquebatur. Et recessit reginam et um regis filium visurus Parisios, quasi ita archiepiscopo et rupto colloquio ; quod ar-copus inter cætera moleste tulit, dicens rte ter vocaretur antequam amplius ad col-lum veniret. Cum discordes hoc modo di-ntur ab invicem, effluxere dies. Tandem hoc papæ nuntiatum est, quod concordia non ibat.

od colloquium habendum erat apud Pontem condicto. Die dicta, adfuerunt archiepisco-onensis et episcopus Betheleemita : rex An- B illuc venire noluit ; sed mandavit eis per n illorum conventus, quod si vellent venire ım, loqueretur eis, Ita delusa est eorum fa-et expectatio archiepiscopi. Rex, comites nates Franciæ aliquando regem Angliæ con-ıt pro clericis archiepiscopi majoribus, qui remanserant, ut saltem eis reditus suos re-t. Si pro sua promotione archiepiscopo ser-, hoc mirum non erat. Non eos contingebat osius et archiepiscopi, quod ipsi duo inter abant, clerici illi immerito plectebantur. Rex acquievit, ut ad eum clerici illi accederent, u, statu, reditu. Venerunt Andegavum ad sancta Dominica in albis : siquidem ibi rex comederat pascha. Una dierum sedit inter C es suos clericos illos auditurus. Primus ad catus intravit Joannes de Salesberia : a rege prius petiit pacem, et beneficiorum suorum sticorum restitutionem, quoniam regis of-sciens in nullo meruerat, et paratus foret e devotus, subditus et fidelis, sicut domino reno, salvo ordine suo. Dictum est ei pro uod in terra regis natus, et nutritos suos pinquos haberet, et de bonis terræ regis in m frugem multarum probitatum et divitiarum rat ; et oportere eum sicut regni regis in-n regi esse fidelem contra archiepiscopum es homines ; propositaque est ei forma sa-ti si jurare vellet, quod regi fidelis foret de membris suis, et honore suo terreno con- D lo contra omnes homines, et nominatim, onsuetudines suas scriptas et regales suas tes legitime conservaret, quidquid faceret ıs papa vel archiepiscopus vel episcopus suus. mnia alia concedens, in archiepiscopi con-nibus, hæsit, dicens, se nutritum ab ado-ia de bonis Cantuariæ Ecclesiæ, et juratum domini papæ et archiepiscopi sui obedien-ıeque posse Cantuariæ Ecclesiæ vel domino hiepiscopo deesse, neque posse quarumlibet tudinum observantiam suscipere contra do-papam et Ecclesiam Cantuariæ ; sed, cum do-apa et archiepiscopo se ait paratum recipere, quæ ipsi prius reciperent, respuere, quæ respuerent, rex non acquievit. Ille jussus recessit. Vocatus intravit magister Herbertus de Boseham. Rex suis ait de eo : « En videbitis quemdam superbum in-trare. » Ipse quidem statura ut erat procerus et forma venustus, etiam satis splendide erat indutus, habens, de quodam panno viridi Antisiodorensi tunicam et pallium, ab humeris more Alemannorum dependens, ad talos demissum, ornatum decenter contingentibus suis. Præfata regis salutatione, sedit. Conventus est simili modo, quo Joannes, respondere cœpit similiter Joanni fere ; sed hæsit archiepiscopo et fidelitate, et consuetudinibus illis scriptis. Archi-episcopum de vitæ honestate et regis fidelitate plu-rimum commendavit, dicens ; illum solum esse regis fidelem, qui regem non permittit errare, ubi potest revocare : nam qui regi loquitur ad placitum, et ejus errorem, si quidem est, dissimulat, et quem taciturnitas addicit, regi fidelis non est, fidem præterit, jurata mentitur. Ideoque ait ; se non posse regi illam veram fidelitatem jurare, nisi vellet regi comes inseparabilis adhærere, et eum ubi esset juste corripiendus, corripere : sciebatque regem hujus esse instituti et animi, quod eum non audiret nec toleraret. De consuetudinibus ait, quod dixerat Joannes ; et adjecit, mirum sibi videri, quod rex scribi illas fecerat. « Sunt enim, ait, et in regnis aliis aliquæ malæ consuetudines contra Ecclesiam Dei, sed non scriptæ ; ideoque quia scriptæ non sunt, spes est major, quod inspirante regibus Deo exterminentur. » Rex eum volens capere in sermone ait : « Et quænam sunt malæ consuetudines in regno domini nostri regis Francorum ? » Herbertus : « Con-suetudines telonei et pasagii, quæ etiam a clericis et peregrinis exiguntur. » Item, obeunte episcopo, bona domus, æs, omnia mobilia, etiam fenestræ et ostia exportantur, et regis fiunt. Item forte similes vel aliæ aliquæ malæ consuetudines sunt, sed non scriptæ in regno regis Alemannorum. Rex : « Quare in nomine dignitatis derogas ei, non vocans eum im-peratorem Alemannorum ? » Herbertus : « Rex Ale-mannorum est ; sed ubi scribit, scribit imperator Romanorum semper Augustus. » Rex ait : « Proh pudor ! magna siquidem indignatio. Quid hic filius sacerdotis regnum meum perturbat, et pacem meam inquietat ? » Herbertus : « Ego minime ; sed neque filius sum sacerdotis, quia non fui genitus in sacer-dotio, licet postea sacerdos fuerit pater meus ; neque filius regis est, nisi quem pater rex genuerit. » Tunc ait quidam de assidentibus baronibus, Jordanus Tar-sun : « Equidem cujuscunque filius sit, vellem dimi-dium terræ meæ dedisse, ut filius meus esset. » Quod etiam verbum rex amare accepit et siluit. Post pauca, jussit Herbertum abire ; recessit. Philippus de Calva, natu Londoniensis, qui duobus annis ante exsilium archiepiscopi Turonis studuerat, divinam pa-ginam audiens, et leges docens, apprimæ lectionis, et eloquentissimus sed ægrotatus ; eoque neque præsen-tiam archiepiscopi comitabatur, neque Romam mit-

tebatur, neque regis et ejus distantiæ se immiscebat; (A) vocatus introiit. Hæc autem de eo dicta regi nota facta sunt ibi; habuitque bonos intercessores, qui dicerent regi, eum dixisse, cum audisset se occasione archiepiscopi bonis suis in Anglia destitutum: Deus bone, quid a me quærit ille bonus hoc rex? Rex itaque suasus, ne nihil gratiæ faceret, huic sacramentum 'propositum remisit, pacem suam dedit, restitutionemque bonorum suorum concessit, et surgens ad alia se convertit negotia. Tandem hoc domino papæ significatum est, quod concordia non procedebat. Habuit item a domino papa archiepiscopus auctoritatem dandæ sententiæ in personam regis, sed melius patientia et commotionibus eum ad pœnitentiam et satisfactionem revocare intendebat. Quo audito, rex misit domino papæ nuntium (B) Reginaldum Lumbardum, ut cum domino papa ageret, vel de transferendo archiepiscopo ad alium titulum archiepiscopalis ecclesiæ, cum de depositione ipsius toties frustra tentatus dominus papa, semper immobilis, et pecuniæ spretor, inventus est; vel de revocanda potestate illa commissa archiepiscopo animadvertendi in eum; vel de dilatione dandæ sententiæ, sub spe pacis et reconciliationis archiepiscopi, quam domino papæ rex permisit. Et quidem ultimum illud Reginaldus ille a domino papæ impetravit. Iterum et iterum dulcibus alloquiis et exhortationibus regem dominus papa compellat: « Non proficiens hac via, minatur securim ad radicem arboris ponendam. » Quod procul dubio rex intelligens, jurare facit omnem Angliam a laico (C) duodecim vel quindecim annorum supra, contra dominum papam et archiepiscopum, quod eorum non recipient litteras, nec obedient mandatis: et, si quis inventus foret litteras eorum deferens, traderetur potestatibus, tanquam coronæ regis capitalis inimicus. Tamen hoc sacramentum apostasiæ nobilis quædam domina filia Baldewini de Reivers (21-22) viriliter agens et zelum habens obedientiæ Dei neque juravit neque aliquem hominum suorum jurare permisit. Archiepiscopus Eboracensis similiter libere fecit. Alii episcopi, qui in Anglia remanserant, proh dolor! in parochiis suis sacramentum illud jurari permiserunt. Archiepiscopus, hoc audito, tanto compatiens errori et apostasiæ, missis clam litteris ad aliquos timoratos Dei, omnes qui inviti juraverant, a sacramento absolutos pronuntiavit. (D) Rex facit portus maris districtissime observari. Interim in Angliam revertitur, et filium suum Henricum apud London imponente ei manum archiepiscopo Eboracensi, supradicto Rogerio, præter spem et opinionem omnium fere totius regni, subito fecit coronari. Archiepiscopus Cantuariensis ad hunc casum oculos direxerat Providentiæ, et a domino papa litteras obtinuerat, in Sabbato dominicæ coronationis illius Eboracensi et Londoniensi oblatas, ne ipsi vel alii episcopi Angliæ citra cum non ad hoc revocatum

(A) ei coronando manum imponerent; quia Cantı
Ecclesiæ hæc debebat esse coronatio. Nı
pridie festum sanctorum Viti et Modesti cc
Rex statim retransfretat, sed prius cum filiı
rex Angliæ disposuisset coronari, dixit h
Wigorniensi tunc transmarino, transmari
cipiens ut repatriaret, et cum episcopis, ı
admodum supererant in Anglia, cognati su
coronationi. Nec tamen significavit ei quoc
nus impositionem Eboracensis vellet eum ı
Episcopus sperans meliora, concessit et ı
portum Diepam venit. Rex in Angliam
Regina, quæ in Normannia remanserat, et
de Humet justitiarus Normannorum, littei
runt episcopo Wigorniensi ad portum præc
(B) transfretraret; alias etiam litteras præ
transvectoribus naves habentibus, ne ep
illum in Angliam transveherent nec tra
permitterent. Sane intelligebant quod epis
per Eboracensem manus coronando impc
non permitteret illum coronari in provinci
riensi, vivente Cantuariensi archiepiscop
dignitatis esse debebat regem novum coı
Ita transfretare prohibitus, episcopus ren
Normannia. Post coronationem illam, re
ut dictum est, retransfretavit in Norm
Trans Falesiam, Wigorniensis (23) episc
tria millia extra Falesiam ad eum venit.
vultuosum ostendit, et statim in verba
contumeliæ, dicens: « Nunc patet te prı
(C) esse; præceperam tibi ego ipse quod coronı
mei adesses, et tibi diem prædixeram, ades
sti; in quo, quod neque me, neque filii m
promotionem, plane ostendisti. Equideı
quod inimico magis faveas, et me meosı
habeas; sed reditus episcopatus tui am
non remanebunt. Eripiam eos a manibus t
et episcopatu et omni beneficio indignum ı
sti. Vere Roberti boni comitis avunculi ı
numquam fuisti, qui me et te in castro ill
et nos ibi et prima elementa morum et li
doceri procuravit. Episcopus, de sua secuı
centia, regi simpliciter et modeste acta
quomodo ad portum usque venisset, et quo
transfretaret, litteras prohibitionis accepi
(D) non credulus illi, et vehementissime acce
« Regina est in castro illo Falesiæ, et foı
dus de Humet vel adest vel in proximo ad
dasne illos auctores? » Episcopus: « Reg
nime, ne forte si reverentia vel timore ves
supprimat, adversum me amplius excanc
vero verum confiteatur, adversus illam nol
minam irreverenter insanias; non est ı
tanti ut pro hoc unum verbum amarum ab ı
audiat; malo sic factum esse, quam me co
adfuisse, quæ quidem injusta, et contra D
non ratione coronati, sed præsumptione ı

(21-22) *Byervers* ed. Spark.

(23) *Wig*. om. ed. Spark.

ii adfuissem, illum ibi eum coronasse non issem. Dicis me non fuisse filium comitis nescio ; matris meæ vel filius fui, cum qua onsulatus, et honoris jus hæreditatemque eus suscepit ; sed vos facto condignæ retri- s non ostenditis, quod pater meus, ille comes s, avunculus vester fuit, quod vos honore io enutrierit, quod pro vobis regem Stepha- decim annis impugnans et inimicum impu- mque sustinens tandem pro vobis in bello uerit. Si hæc et hujusmodi patris mei ob- id animum revocassetis, non ita fratres xinanitionem et exterminium redegissetis. ei comitis tenuram et honorem mille mili- m avus vester, rex illustris Henricus pa- ntegrum dedit, vos feudo ducentorum et nta militum decurtastis. Alium juniorem ieum R. strenuum, ut dicitur, militem, ita t opis indigum esse sustinuistis, quod pro te, relicta sæculari militia et vita, hospitali mitano se in perpetuo serviturum donavit, habitumque suscepit. Vestros domesticos os, et amicos sic nostis beare, bene meri- nsuevistis munerare. Quid mihi minas et itatis. quod episcopatus mei beneficiis me elitis ? Ut libet moveor ? non moveor, vestra is non sufficiunt, quæ ab archiepiscopatu copatibus vacantibus et pluribus abbatiis, rte et animæ vestræ periculo recipitis, et tros sæculares redigitis, eleemosynas pa- orum, bonorum regum, et patrimonia Jesu Hæc et hujusmodi dicta sunt in audientia qui regi hinc inde lateris stipatores coequi- ait sociis suis quidam miles de Aquitania, pum ignorabat : « Et quis iste qui sic lo- Dictum est ei quod esset episcopus. Ille Equidem feliciter actum est cum rege, rdos est ipse. Si miles esset, duo jugera non relinqueret. » Alius autem quidam regi placere, amarius episcopum objurga- rex audiens, et indigne ferens, conversus maximo eum turpiloquio dehonestavit, ra dicens : « Putasne, pessime, si quæ volo nato et episcopo meo, liceat ideo tibi vel am eum verbis inhonorare, aut minis in- quidem vix manus contineo ab oculis tuis ; contra episcopum nefas sit mutire. » Ven- d hospitia. Post prandium rex et epi- reti et placide collocuti sunt, et de pace opi. Aliqua vice factus fuerat tumultus i Anglia a justitiariis regis imponentibus iem quibusdam abbatibus, et personis ec- s in Anglia, quod archiepiscopo exsuli cebant inimico, pecuniam numeratam sent. Et quidem episcopo Wintoniensi hoc ant objicere, qui frequenti visitatione et auri et argenti transmissione, pio com-

A passionis affectu domini sui archiepiscopi, quem ordinaverat, propulsaverat inopiam. Eorum autem quibus hoc objectum fuerat, alii, qui tamen hoc facerent, timore incumbente super eos se hoc fecisse negaverunt, ut pacem haberent, eam pecunia sua emerunt. Aliquis ausus est palam dicere : « Et quid nos arguitis opus fecisse misericordiæ inopi et exsuli, et patri nostro de pecunia nostra donasse ? Non est religiosus nec satis Christianus qui calamitosum negligit, afflicto non compatitur, pauperis non miseretur. Dicitis eum regis esse inimicum ; nos nescimus, nec credimus. Et tamen si esset nobis inimicus, inimicum diligere jubemur propter Deum ; esurientem cibare, et potare sitientem. » Dictum fuit aliquem dixisse vel scripsisse regi Anglorum de B archiepiscopo : « Utquid tenetur exclusus ? melius tenebitur inclusus quam exclusus. » Satisque dictum fuit intelligenti. Unde et rex ad colloquium de pace festinavit, et ibi omnia prius negata, quæ ab eo petebantur, concessit. Prius tamen filio suo ita subito coronato, propter aliquod consequens, quod potuit contingere ; et si quid mali contigisset, non deberet propter eum puniri regnum, cujus ipse rex non esset. Istud fuit arcana non enarrabile fibra regis Anglorum, novit Deus, « qui scrutatur renes et corda ; » non ego. Sed qui ante rem, in re, post rem, operibus crediderunt, hoc de eo intellexerunt. Item de concordia et pace archiepiscopi rex Francorum et nuntii domini papæ regem Anglorum subito compellant, quoniam dominus papa tantos regis excessus, tan- C tam archiepiscopi et suorum coexsulum miseriam, nec non laborantis Anglicanæ Ecclesiæ dolores ulterius dissimulare non valuit nec voluit.

Acquievit rex (24) rogari in ipsa æstate. Igitur sexto anno exsilii archiepiscopi Thomæ nondum completo, pridie beatæ Mariæ Magdalenæ congregantur apud Fonteveral (25) archiepiscopi Rhemensis, Senonensis, Rothomagensis, Tyrensis, et dominus rex Francorum, et episcopus Nivernensis, et abbas de Grosso Monte, loco domini papæ, et episcopus Pictavensis, et fere omnes episcopi Normanniæ ; comites et magnates fere omnes Galliæ ad pacem inter regem Angliæ et archiepiscopum Cantuariensem reformandam. Nullus episcoporum Angliæ ibi fuit præter Rogerum Wirgoniensem. Ipsa die ad hospitium regis Francorum veniens rex Anglorum, cum D secreto collocuti essent, post pauca jocando dixit rex Angliæ : « Et crastina die habebit pacem suam latro vester ; et quidem bonam habebit. » Rex Francorum : « Quis, inquam, latro pro sanctis Franciæ ? » Rex Anglorum : « Ille noster Cantuariensis archiepiscopus. » Rex Francorum : « Utinam esset ita noster quomodo vester est ; honor vobis erit coram Deo et hominibus, si ei pacem bonam feceritis, et nos vobis gratiam habebimus. » Hæc in audientia dicta sunt, secretius quæ voluere locuti sunt. In crastino exeunt omnes ad colloquium illud. Rex

: ed. Spark.

(25) *Freitevile* ed. Spark.

Francorum non ascendit : forte ita convenerat inter eos, prece regis Angliæ promittentis ei se omnia sine eo factorum, quæ postulaverat. Siquidem fatigaverat prius regem Anglorum pro archiepiscopo precibus multis. Et quoniam nunc ad colloquium hoc in terra regis Francorum rex Angliæ venerat, acquievit rex Francorum colloquio et concordiæ huic spiritu magis et auctoritate adesse, corporaliter abesse, et regi Angliæ propriæ libertatis et liberalitatis lora laxare; ut sui juris magis esse videretur; cum rex eum Franciæ neque prece neque præsentia oneraret, et conspectior in eo appareret misericordia, pace, et gratia sua archiepiscopo reddita, cum suæ ibi relictus esset voluntati, et nulli subjectus necessitati : sapienti siquidem dominorum preces precepta sunt.

Cum plurimi plurima hinc inde dixissent pro bono pacis et gratiæ eorum resarciendæ, et rex acquievisset omnibus articulis pacis et libertatis Ecclesiæ, et gratiæ, et restitutionis reddendæ Cantuariensi Ecclesiæ, et personæ archiepiscopi, et restitutionis terrarum et ecclesiarum faciendæ clericis seu omnibus pro archiepiscopo spoliatis, et donationis ecclesiarum archiepiscopatus, quæ interim vacaverant, archiepiscopo relinquendæ ; siquidem rex clericis suis eas donaverat; nolens bonus archiepiscopus latere regem aliquid, quod postea posset inter eos offendiculi vel scandali causam generare sapientis siquidem est nec fellere nec falli velle hujusmodi habuit orationem : « Domine mi rex, omnia quæ mihi fecistis beneficia promotionis primæ et secundæ, et venerationis plurimæ, sæpe ad memoriam revocans, grata et accepta fero, et in omnibus agens gratias, tanquam regi et domino terreno debitor vobis sum et obnoxius, salvo Dei honore et sanctæ Ecclesiæ ; et nunc potissimum, quia me modo ad pacem et gratiam vestram revocatis et recipitis : verum inter omnes malorum articulos, quod in ira et indignatione vestra sustinui, proscriptionis, spoliationis et ejectionis mei et meorum, vel cujuscunque oppressionis Ecclesiæ Cantuariensis ; unum est quod me plus movet, et quod intactum incorrectumve omittere neque possum neque debeo ; scilicet, quod filium vestrum per Eboracensem archiepiscopum in parochia Cantuariensi coronari fecistis, et hac dignitate regem sacrandi Ecclesiam Cantuariensem spoliasti, quæ vos unctione misericordiæ Dei unxit in regem, et quæ inter omnes dignitates suas hanc sibi habuit peculiarem, propriam et specialem, a tempore longæ retro vetustatis, ex quo primum beatus Augustinus sedem metropolitanam Cantuariæ constituit. » Ad hæc rex : « Accepi quidem et didici, quod inter cæteras regales regni mei dignitates, hæc quidem una est, quod si rex Angliæ filium suum vivens in regem promovere voluerit, ubicunque et per cujuscunque civitatis archiepiscopum vel episcopum voluerit, licet ei hoc facere. Et atavus meus rex Willelmus, qui subegit Angliam, ab archiepiscopo Eboracensi sacrationem suscepit et coronam Londoniæ. Et avus meus rex Henricus per manum episcopi Herefordiensis. » Ad hæc archiepiscopus : « E
verum est, quod reges illos illi coronaverunt
illorum coronamentis Cantuariensis Ecclesiæ
non est imminuta : nam cum regem unxit
mum Eboracensis ille, quasi vacabat sede
tuariæ. Stigandus enim, qui tunc Cant
præesse videbatur Ecclesiæ, archiepisco
fuit ; pallium a sancta Romana Ecclesia nu
susceperat; et, vacante Ecclesia Cantuariensi,
Angliæ major eminebat et proprius impell
chiepiscopus Eboracensis. Cum vero coro
beret rex Henricus, sanctus Anselmus Ca
archiepiscopus erat ; sed longinquo abe
sulans apud Cluniacum. Quoniam autem r
vocationis ejus maxime posset esse regni
ne interea guerra oriretur super faciem
subiit in locum et officium archiepiscopi
unus suffraganeorum ejus, ille Herefordie
tris salvans ei dignitatem. » Rex ad hæc :
potest verum esse. Ego quod dixi, in caus
Cantuariensem Ecclesiam non dico ; ipsa me
ipsius ubique volo salvam fore dignitatem
in eam commisi, pro me paratus sum c
domini papæ et Ecclesiæ Romanæ arbit
vobis liceat ab archiepiscopo Eboracensi
scopi Angliæ Cantuariensi Ecclesiæ et vobi
expostulare injurias. » Satisfactum est archie
et pro hac responsione et concessione regi
redditurus, equo descendit, ad pedes regis
naturus. Quod rex intelligens, ocius equo
et archiepiscopum amplexatus elevavit, e
piens vultu hilari, fronte læta, et pacem sp
et gratiam sibi referente. Ascensuro præb
quium, orbem tenens, quo pes ejus dexter te
Ab omnibus bonæ voluntatis hominibus,
rant, piæ erumpebant lacrymæ. Tunc rog
rex dare ei osculum pacis : nam diu priu
inter eos de concordia tractaretur, revers
restitutione, et homnibus hujusmodi articul
concessis, sed solo osculo negato, pax diu h
dicente rege, se aliquando jurasse in ira, qu
nunquam oscularetur. Unde consultus domi
regem a tali si fecerat, sacramento absolv
injunxit in animæ suæ salutem, quod eum
pace oscularetur. Rex ait : « In terra mea
ejus osculabor os, manus et pedes ; cent
audiam missam ; sed modo differatur. No
captiose. Honor mihi est, ut in aliquo mihi
videatur : et in terra mea osculum dare,
jore videbitur gratia et benignitate, quod
videretur de necessitate. « Assensu omniun
piscopus acquievit. Lætati sunt univers
militia, populus, omnis ætas, omnis ordo,
viderunt et audierunt. Postea soli domin
archiepiscopus, seorsum diu secreto usi s
silio. Solvitur conventus. Convenerat inte
et archiepiscopum, quod in Galliam re
chiepiscopus suis benefactoribus gratias r
domino papæ, nuntio et scripto suo ; ac

et compositis ad repatriandum rebus, ut A
i rediret, qui vel in propria, si fieri posset,
a eum in Angliæ reduceret; vel cum eo
copum Rothomagensem mitteret, ut re-
stliminio, cum multa veneratione, susci-
et interea, rege præcipiente, ut posses-
latæ ei et singulis restituerentur destitutis.
archiepiscopi scripsit rex in hæc verba
.] (26) Celebratur restitutio clericis ar-
pi; non tamen satis plenaria: sed neque
iepiscopo. Rex, ut supra dictum est, do-
n dissentione vacantes quasdam ecclesias
copi: et secundum formam pacis revocat
es illas et archiepiscopo relinquit. Intrant
siones earum officiales clericorum, quibus
copus illis donaverat. Sed non multo post B
ales regis hi expelluntur, et reintrant qui-
ex dederat. Præterea, reditus, et pensio-
eriorum archiepiscopatus, ad proximum
n sancti Michaelis, non archiepiscopi sed
iciales recipiunt. Sapientes plurimi hæc
siderabant, et aliquid notabant. At ar-
pus statim miserat nuntium suum gratiam
de pace, domino papæ, et sanctæ Romanæ
et scripserat ei formam pacis, et conces-
egis de ulciscenda coronationis injuria, et
tium illum exspectabat. Et interea con-
religiosis et opitularibus amicis suis, se-
gulis per Galliam gratias referre, et ab eis
accipere vacabat. Ipsi autem nobiles Galli
ios, equis, vestibus, et omnibus necessariis C
issime instruxerunt, ut quos foverant
um honore remitterent repatriantes. Regi
m in accipiendo ab eo licentiam dulcissime,
osissime, cum omni gratiarum actione,
era dixit: « Nos imus in Angliam ludere
ibus. » Rex Francorum ait: « Ita mihi vi-
uidem, domine archiepiscope, non dato
lo pacis, si mihi crederes, te regi tuo non
Remane: rege Ludovico vivente, non
cibi, Galliæve opulentia deerit. » Ille:
luntas Dei. » Cum lacrymis extremum
invicem dixerunt. Similiter et episcopo
i eum deosculanti inter cætera dixit:
a Angliam, mori. » In Anglia, cuidam re-
honesto sacerdoti Richardo de Halliwella, D
serviens de curia regis peccata confessus,
era dixit; se manibus suis impressisse
teras missas in Angliam, ut occideretur
copus; et Nigellum de Salcavilla eas scri-
crymantem; addidit etiam, se hoc confes-
se alicui episcopo Angliæ, et ab eo satis-
n sibi injungi postulasse. Episcopus ille illi:
l l Præceptum domini tui fecisti; et tan-
hil mali commisisset nihil ei injunxit. »

Una dierum Reginaldus de Warenna intravit capitulum canonicorum de Suthwercha, quibus ipse familiari dilectione, et fraternitatis eorum communicatione, et plurima devinctus erat beneficiorum collatione, et inter cætera cum loqueretur de hoc mundo immundo, de facinorosum malitia, de vitiis quæ a patrum nostrorum nobilitate degenerans, audet et apponit præsens corruptior ætas, ait eis: « Obsecro, orate Deum pro me instantius; necesse est, in proximo forte audietis in Anglia fieri, quæ a sæculo non sunt facta vel audita; et quoad me, contra me et meam voluntatem; sed non sum mei juris. » Abhorruerunt canonici, qui hæc audierunt nescientes qui vel de quo diceret; donec Reginaldo illo servato innocente a sanguine justi hujus, res tandem per alios facta est. Rex Anglorum interim archiepiscopo litteras scripsit revocationis per Hugonem clericum, dicens illam ejus moram in Gallia sibi esse suspectam; festinaret ergo in Angliam redire archiepiscopus; paratis omnibus, ad regem ex condicto revertitur. Primum venit ad eum apud Turonem, ibi nec rex, nec rogatus, osculum dedit; nec archiepiscopus rogavit, ne festinus nimium et præproperus videretur.

Iterum ad curiam venit apud Ambeise. Rex ipsa die adhuc missam erat auditurus. Nigellus de Salcavilla, regis clericus et sigillifer, et cui unam de bonis ecclesiis archiepiscopi rex donaverat, quam modo timebat amittere, regi nuntiat archiepiscopum esse in capella; et forte tam tempestive et ante missam venisse, ut ei ad missam osculum pacis ferat; sed, si dominus rex velit, fraudari posse archiepiscopum osculo. Rex: « Quoniam modo? » Ille; « Dicat sacerdos missam pro fidelibus defunctis. » Rex aquievit, et factum est ita. Post illam missam dictum est, ut assolet in veneratione dominæ nostræ perpetuæ virginis Mariæ, *Salve, sancta parens*: quo dicto sacerdos textum Evangelii osculatus est, et accedenti ad eum, et osculanti archiepiscopo tradidit regi deferendum; quo osculato, archiepiscopus regi ait: « Domine modo in terram vestram ad vos veni, date et mihi pro tempore, et loco, et condicto, pacis osculum. » Rex: « Alia vice satis habebis; » quam repulsam, et archiepiscopus, et omnes taciti notaverunt. Rex et archiepiscopus die illa diu soli locuti sunt. In ultimo autem concordiæ tenore pactus erat rex Rothomagensem contra eum venire, et omnia ejus debita creditoribus solvere, et de cætera pecunia archiepiscopi percepta satisfacere, et ibi eum ad osculum recipere, et eum in Anglia comitari, vel Rothomagensem cum eo mittere ad filium suum regem, suppleturum, si quid deesset plenariæ redintegrationis archiepiscopi vel suorum. Ibi a rege Anglorum cum ultima vice, licentia petita, discessit.

istolæ quarum hic illic mentio facta est,
uis inter epistolas S. Thomæ et Gilberti
venientur. In codice A omnino abfuissent, nisi in tenuibus membranæ laminis intra paginas libri insertis exscriptæ essent.

Rex ait ei : « Vade in pace, sequar te, videbo te A Rothomagi, vel in Anglia, quam citius potero. » Archiepiscopus : « Domine, dicit mihi animus, quod sic discedo a vobis, quasi quem amplius in hac vita non videbitis. » Rex : Habes me proditorem ? » archiepiscopus : « Absit a te, domine. » Et inde discedens archiepiscopus ex voluntate regis venit Rothomagum. Ibi autem solummodo per nuntium regis, itineris sui ducem, decanum Saresberiensem accepit. Regis erat excusatio quo minus in Angliam veniret cum eo : quia rex Francorum homines ejus Arvernos pararet expugnare. Audito a decano Saresberiensi ad quid venisset, ait illi archiepiscopus : « O quanta rerum mutatio ! » Archiepiscopus Cantuariensis : « Ita secure deberet tibi ducatum præbere, et paulo securius, quam tu ei, in Angliam B ituro. » Archiepiscopo autem Rothomagensi, per quem supradicta inter eos convenerant, dixit : « Ubi sunt hæc inter regem et me conventa ? Quare in propria persona non adest rex ? Quid est de nostræ pacis osculo ? quid de pecunia ? Creditores meos adduxi. Rex non stat verbo suo. » Interrogatus item a Cantuariensi Rothomagensis, si regis de comitando eum in Angliam accepisset mandatum, ait : « Nequaquam ; » prosequeretur eum tamen ex dilectione, si vellet, sed non oportere. Omnia in tuto esse ait. Pax ejus et securitas, in tanta auctoritate, et tantorum præsentia formata et firmata erat. Ibi archiepiscopus Rothomagensis ei trecentas libras monetæ suæ dono dedit. Ad mare Flandriæ vadit archiepiscopus, solo ductatore comitatus decano C Saresberiensi Joanne prædicto, conferens hæc omnia in corde suo, et maxime pactum sibi in concordia deesse sibi osculum pacis. Sed tamen in Spiritu sancto securus cœptum iter agit, pro Deo et Ecclesia non timidus mori. Jam autem acceperat nuntium, et litteras exhortationis a domino papa, ut ad Ecclesiam suam intrepidus redeat, et ministerium suum impleat ; sed et litteras severissimæ justitiæ de præsumpta novi regis Angliæ coronatione, suspensionis quidem archiepiscopi Eboracensis et omnium episcoporum, qui coronamento aderant ; præterquam solius Bortholomæi Exoniensis ; sed et litteras in excommunicationem revocationis episcoporum Londinensis et Saresberiensis, quippe alia prius vice fuerant excommunicati. Cum his de D justitia litteris nuntius præmittitur, qui Eboracensem et Londoniensem transfretare parantes tempestive apud Cantuariam invenit. Lectis de sententia fulminante domini papæ litteris, in quibus et hoc unum verborum erat : « Implemus facies vestras ignominia, » concidit in terram vultus eorum.

Ad portum Wytsand jam erat archiepiscopus ; serena erat cœli facies et maris, navis archiepiscopi parata, aliæ aliquæ naves transfretabant. Archiepiscopus exspectabat. Dicunt ei aliqui de clericis suis coexsulibus, quibus natale solum desiderio erat : « Domine, ecce jam Angliam videmus : plurimorum transfretantium vela tument. Quare non ascenditis

navem ? Nunquid nos eximus sicut Moyse
ram promissionis vidit quidem, sed non
Ille, inter cætera : « Ut quid festinatis ? no
quadraginta dies ab ingressu vestro in ter
letis esse ubicunque terrarum, quam in
Jam paratum erat, et forte aliquem ab A
tium acceperat, quod si apud Doveran
appulsus, obvios eum accipientes grassat
niret, qui subito peragerent rem ; et quod
accessissent Eboracensis et Londinensis a
mandum magis tam scelerati ausus opif
illorum in vicino positorum præsentia et
audentiores redderentur. Navim ingressu
Dei bonus Thomas, gubernatorem hortatu
Sandwici petere, quoniam ille portus su
homines sui de ipsius lætarentur advent
Kalendas Decembris feria tertia apud Sa
appulsus est ; quod audientes statim regis
vicecomes Cantiæ Gervasius de Cornhelle
naldus de Warenna et milites eorum pl
capis et tunicis loricati, advolant in egre
a navi, sed viso et audito Joanne loco
ductatore, discedunt qui armati audieba
ne nihil ageretur, vicecomes, et Reginalc
cætera verba quærunt si alienigena aliq
veniret, ut secundum legem a rege pron
exigant ab eo litteras regis de ingressu s
gliam, vel saltem sacramentum de fideli
forte et ut eum provocarent, vel seditione
rent, talia loquebantur ; sed frustra. Ibi ar
pus pacificum esse ingressum suum, pa
pondit ; et non cum eo venisse nisi homi
clericos suos et domesticam familiam su
venerat cum eo quidam archidiaconus Se
qui ei exsulanti et suis multa contulerat
hunc clericum sibi adhæsisse dicebat. E
hujusmodi, vel litterarum, vel sacramen
debere et solere exigi, de quibus verisim
quod infirma regni explorare venissent. I
esse quod a Cantuariensis archiepiscopi c
lia exigerentur, nec ab eo inciperent. Res
quievit, nisi quod postea dixit ei vicecome
igne, et gladio terram intraverat ; regem
decoronare ; archiepiscopum Eboracensen
episcopos excommunicaverat, pro serviti
nisi in brevi maturum super hoc captaret c
futurum aliquid, quod melius posset rem
talia archiepiscopus respondit ; se non reg
namentum retractare ; quippe qui ei qua
regna, si posset secundum Deum, libenter p
vellet ; sed pro illis, qui contra Deum, et Ca
sis Ecclesiæ dignitatem, hanc sacratione
usurpaverant, nec hoc erat in terram igne
dium mittere, debitam peccatis episcopor
tiam exercere. Mortem ei non minaretur q
tus enim venerat collum extendere pro j
veritate. Scripsit statim de ingressu suo in
domino papæ. Nuntiatur Ecclesiæ Cantua
bi, appulsum esse dominum archiepiscop

ppido omnes a maximo usque ad mini- A
itur facies templi. Induuntur sericis, et
'etiosis. Parant epulum multiplex, lecti-
pacissima. Recipitur cum processione
hiepiscopus. Resonat ecclesia canticis et
tria classicis; urbs undique lætitia ube-

m in capitulo dixit luculentissimum inci-
ıc versu : « Non habemus hic manentem
ed futuram inquirimus. » Duo archidia-
et Galfridus Ridel Cantuariensis, et Ri-
avensis, familiares regis, et de consilio
ıos archiepiscopus promoverat ad locum
aebant; qui etiam homines ipsius erant;
ıtiam venerant, ad regem illac transfre-
ito autem quod archiepiscopus appulsus B
esset, lora statim diverterunt, ad occi-
aris portus tendentes. Quod iter malum
sse visum est pluribus. Archiepiscopus
ıt episcopus Londini, et Saresburiæ per
os nuntios archiepiscopum alloquuntur,
ıce non venisset, sed in igne, et flamma,
ıs suos omnes conculcans, et ponens sca-
dum suorum; non citatos, non auditos,
tos; sed suffraganeos ejus dicebant occur-
mare, ut in processione cum ecclesia
eum reciperent; sed induti erant præter
ıeritum quasdam tunicas nigras, et dissi-
ibus exui, antequam ad eum venirent, ne-
ebant si ei placeret. Ille inter cætera, di-
em peccatorum video non esse pacem, et C
s in his absentiæ meæ diebus episcoporum
n [aliqui] ferant quæ ad pacem eis vide-
ed a domino papa bellum missum est bo-
rumpatur pax mala. Adsit regula peccatis,
ıas irroget æquas. Item non est pax vera
inibus bonæ voluntatis. Putabat Jerusalem,
ıffluens, et nimis sibi indulgens, sibi esse
sed flevit eam Dominus misertus, quia di-
onis imminebat ei severitas, abscondita ab
us. » Item episcopi dicunt, quod non vocati
non auditi in jure: sane, non omnia causæ
ıem desiderant. Ubi manifesta sunt crimina,
gent disquisitione, sed potius debita cor-
Ad hæc respondit; « Sententia hæc suspen-
u excommunicationis, non est mea sed
apæ: neque nostrum est de ejus sententia D
. Probe intelligo tentativa esse et captiosa,
ros nuntios proponunt episcopi; ut si con-
non venisse cum potestate eos solvendi,
um infirmum in hac parte parvi pendant; si
otestate, absolutionem suam per laicam
n a me extorqueant. Eis non insidior. Illi
ıguinem sitiunt. Utinam bibant; et bibent.
undem sanum dedisset resipiscendi et sa-
i consilium, non acquieverunt, sed appel-
Voluit Londinensis, postea sicut diceba-
ıam partem eligere sibi, ut a legato et
opo suo pœnitens humiliatus et juri stare
juratus absolveretur; sed forte, ne solus relinqueretur in certamine, non sustinuit Eboracensis, qui confisus in thesauris pecuniæ, dicebat aliquando, se habere papam et regem cum servitiis suis. Consilium dedit ut regem transmarinum simul adirent, significarent ei universa.

Bonus archiepiscopus Thomas post octo dierum moram in sede, præmittit nuntium domino regi juniori, significans quod eum tanquam regem et dominum suum veniat videre. Adduxerat quidem secum tres pretiosos equos dextrarios, miræ velocitatis, elegantis staturæ, formæ venustæ, ingredientes altius, crura molia reponentes, micantes auribus, trementes membra, stare impatientes, amictos opertoriis, distinctis floribus et coloribus, quos ei, novo domino, novum xenium donare destinaverat. Diligebat enim ipsum admodum, ut modo dominum suum regem, quem puerum in domo, et curia sua ipse cancellarius patris sui regis prius nutrierat.

Episcopus, et ecclesia Roffensis eum, una die, procedentes obviam cum debita veneratione suscipiunt. Londoniæ tertiam habuit processionem, ad ecclesiam canicorum regularium beatæ Mariæ in Suthwerca; exieratque ab urbe in occursum ejus ab exsilio revertentis, infinita multitudo clericorum, virorum, ac mulierum, in lætitia magna, laudantium et benedicentium Deum de ipsius desiderata repatriatione; per se congregati pauperes scholares, et clerici ecclesiarum Londinensium in occursum ejus circiter ad tria millia egressi ab urbe: archiepiscopo viso et appropinquante ad eos cœperunt canere altissime et serenissime: *Te Deum laudamus*; ut et ipsi præ gaudio flentes, fere omnes auditores ad pietatis lacrymas provocarent; quorum ipse devotioni et exsultationi in Domino congaudens, capite inclinato gratiam habuit, et injecta in loculum eleemosynarum suarum palma, eis monetam extractam plena compassione et manu fecit distribui. Ad canonicalem ecclesiam de Suthwerca, ubi in domibus episcopi Wintoniensis erat hospitio recipiendus, cum tandem venisset et descendisset, canonici religiosi cum omni gaudio, et facta processione ad ostium ecclesiæ ei obviantes, ipsorum et multorum piis irrumpentibus lacrymis, canere cœperunt responsorium: *Benedictus Dominus Deus Israel*; et infinita ibi multitudo, cleri, populi, omnis ætas, omnis ordo gaudio uberiore, et voce sonora, canticum gratiarum et lætitiæ communis prosecuta est. Ibi, et inter cæterum strepitum quædam fatua et inverecunda et dicax, quæ curiis et conventibus publicis se ingerit, Matildis clamabat, et repetebat aliquoties: « Archiepiscope, cave a cultello! » ut omnes mirarentur quidnam prodigiosum ipsa audisset, quod ad cautelam ei, sub tali verborum involucro, significabat. Ibi in hospitio episcopi Wintoniensis supranominati Henrici moram unius dici faciens, nuntium regis junioris accepit in crastino Jocelinum, fratrem reginæ, de Arundello, quod nolebat rex eum ad se venire, neque eum per urbes et

castra regni ire, sed rediret potius Cantuariam, et in sede sua moraretur, inde ne exiret. Admiratus est archiepiscopus, intellexitque de spiritu regis illius junioris talia non procedere ; et quæsivit a Jocelino, si a pacis suæ communione et fiducia eum submotum esse rex ei denuntiaret. Ille : « Quod ego dixi mandavit tibi ; » et exiens vultuosus vidit quemdam civem Londinensem, notum suum, obvium sibi hominem divitem, cui et dixit : « Nunquid et tu venisti ad inimicum regis, ? redi ocius, consulo tibi. » Ille : « Si inimicum regis eum habetis nos nescimus; audivimus et vidimus regis transmarini litteras de pace et restitutione istius ; si aliud quid latet, clam nobis est. » Et ista fuerant, ante rem, prænuntia signa malorum. A

In crastino venit, qui diceret ei Cantuariam redituro, quod Randulphus de Broc onerariam navem ejus, cum vino suo appulsam, ei abstulerat, rudentes succiderat, anchoras tulerat, nautas, alios ceciderat, alios incarceraverat apud castrum Peveneseye. Mittit illico ad regem juniorem abbatem sancti Albani, et priorem de Dovera, nuntians quænam circa eum agerentur ; jubente rege restituta est navis. Archiepiscopum Thomam redeuntem Cantuariam, aliqui militum suorum comitati sunt, ne forte, tot concurrentibus, et crebrescentibus signis malis, aliqui garciones ab insidiis, secus stratam, in eum irruerent ; quinque omnino militum scuta, dextrarii et lanceæ in ejus fuerunt comitatu, Statim nuntiatum est regi transmarino, quod in exercitu grandi, et armato loricis et galeis regnum perambularet, urbes expugnare, et filium ejus a regno expugnare. Primo sero reditus ejus Cantuariam versus, apud Wrotham, venit ad eum quidam sacerdos Willelmus nomine, pauper et habitu religiosus, qui tunc celebrarat apud Chidingston. Hic ad secretum soliloquium archiepiscopi, quod rogaverat admissus, ait ei ; « Domine, ecce affero vobis reliquias sancti Laurentii et sancti Vincentii, et sanctæ Ceciliæ, ex præcepto sancti Laurentii, qui mihi in visione nocturna apparuit, et has, quas apud me habebam, horum sanctorum reliquias esse dixit. » Archiepiscopus : « Frater, et quomodo scis has horum sanctorum esse reliquias ? » Willelmus : « Domine, ita et ego in visione mea quæsivi a beato Laurentio signum aliquod, dicens quod alias mihi non crederetis ; et beatus Laurentius dixit mihi pro intersigno, quod nuper in sinum vestrum manum injecistis, et cilicium quo proximo carni vestræ utimini discissum invenistis, et apud vos deliberans utrum illud refici faceretis, an aliud novum indueretis, post modicum injecta manu, illud integrum invenistis. » Ad hæc, archiepiscopus, inter cætera : « In virtute Spiritus sancti, in vi obedientiæ, tibi præcipio, ne cui dicas, me superstite. » Sacerdos : « Fiat ; » et subjunxit : « Pauper sum : in aliena ministro ecclesia ; cogitate de me. » Archiepiscopus : « Infra quatriduum natalis Domini veni ad me, et providebo tibi. » Discessit ille.

Randulphus de Broc, et Gervasius de C
regis officiales, statim una dierum mala m
mulantes, quasi ex ore regis præcipientes
evocari, et citari priores ecclesiarum, et
minationes urbis Londoniæ, et nomina qu
que exeuntium obviam archiepiscopo clanc
fecerant, ut ad curiam regis venirent ca
vadibus judicio curiæ regis stare, quia in
archiepiscopi processerant, inimici regis, u
priores tamen, et personæ ecclesiasticæ
runt. Cives plurimi, qui venerant, dict
sponderunt se non videre litteras regis, qu
citari vel cavere præciperent, sed neque
riorum. Erant regis cives, et fideles, non
xii ; ad regis imperium facerent, quod deb
B ita remansit. Nec enim in hoc peccaveran
tius præstiterant Deo obsequium justitia
autem suo archiepiscopo legato, tam debit
devotam honorificentiam. Venit bonus Th
tuariam, recedunt ad propria illi quinqu
et ipse cum solis sacerdotibus et clericis
domestica ibi remanet. Familia illa infam
phi de Broc, ei vicinantes apud castrum
nocturnas illi ad exitus viarum undique
tuariam tendebant insidias : et ut eum ad
tiam provocarent, et homines ejus ad
ejus indagine sine licentia venabantur,
capiebant: amplius ; archiepiscopi proprio
silvis ejus militantes capiebant et retinel
plius : una dierum ante natalem Domini
C Robertus de Broc, qui quondam clericus
postea monachus in vestibus albis, sed pos
et ad sæculum transfugæ, summarium arch
ab una villarum ecclesiæ cum procuratio
Cantuariam tendens in strata regia obvia
et unum equum per manum Joannis de B
tis sui fecit tota cauda curtari, in dedecus
scopi. Sed Dei desiderator Thomas, curr
riga Ecclesiæ Anglorum, patiens tam in
quam in adversis, præcipuæ virtutis do
omnia hæc recolens præcurrentia martyri
minentis signa, animum firmans ad exit
de Ægypto, de die in diem, se præparat, in
synis profusior, in oratione devotior, in o
animæ suæ sollicitor. Aliquoties etiam inte
dum cum clericis suis, dicebat ; causam
D sanguinis effusione non posse terminari
causa Ecclesiæ usque ad mortem staturum.
non intelligebant, verba putantes ; sed post
modi recoluerunt verba, qui viderunt ope
mino papæ scripsit archiepiscopus, non i
sibi nisi mortem et gladium, supplicans
Dominum Deum attentius deprecetur.

Venientes versus curiam transmarini re
Eborarencis et Londoniensis et Saresberie
archidiaconus Pictavensis, siquidem archi
Cantuariæ in mari laboraverat et nondum
eunti forte videre archiepiscopum Tyri re
vit, et quæ jam rex audierat de excommu

ensione episcoporum, sicut dicebatur, acta A
Cantuariensi archiepiscopo totum imputant,
ferunt læsæ majestatis; accusant absentem
um; id tamen verentes, ne quandoque voca-
audiretur, in hoc crudeliores sumnis sa-
us Judæorum, Jesu Christi mortem machi-
, eo quod illi licuit pro se respondere in
huic ejus discipulo Thomæ nequaquam.
inquam eorum, quæ erat ecclesiastica, ante
rincipis sæcularis offerunt, querimoniis suis
imis credulum illis incitant, in hominem
pacis suæ, in archiepiscopum sanctum Dei.
itur mala cum falso. Nuntiatum est regi,
chiepiscopus in militum armatorum manu
num perambulat. Quæsivit rex ab Ebora-
ondoniensi et Saresberiensi consilium. Ebo- B
: « Quære consilium a baronibus et a mili-
s: nostrum non est, dicere, quid facto opus
ndem ait unus: « Equidem, domine, Thoma
e non habebis dies bonos, nec regnum pa-
nec tempora quieta. » Rex itaque tantam ex
ersus eumdem archiepiscopum indignatio-
aritudinem, et turbationem concepit, et ita
u et gestu ostendit, quod ejus commotionem
ntes et ei placere quærentes quatuor dome-
barones Reginaldus Ursonis filius, Willel-
Traci, Hugo de Morevilla, Ricardus Brito,
atur, jurati in mortem archiepiscopi, a curia
t, diversos maris portus petunt. Mira res !
bolo, bonorum omnium antiquo hoste, circa
horam diei unius ad familiam illam de Broc C
strum Saltwode congregantur, in crastino
n a curia regis archiepiscopum interfecturi
unt. Rex in camera sua suos allocutus est
questus eis de archiepiscopo, quod quasi
terram suam esset ingressus, quodque pro
suo omnes episcopos et archiepiscopum
nsem suspendisset, et quosdam excommu-
quod totum regnum turbasset, quod fi-
um, et cum corona. et diademate regni in-
privare, quod supra eum perquisisset le-
n, quod privilegium quoddam a summo
obtinuisset sibi et episcopis de donatio-
clesiarum, sublata et comitum et baro-
ipsius etiam regis advocatione. Primus
t comes Legecestriæ: « Equidem, domine,
ni sibi fuerunt ipse archiepiscopus, et D
pater meus comes, sed pro vero habeatis,
stquam a terra, et dilectione vestra disces-
episcopus, neque meum vidit nuntium nec
n. « Engelgerus de Bohun, quidam invete-
erum malorum, et patruus Sarisberiensis
qui excommunicatus characterem bestiæ
in fronte, ait: « De tali homine, nescio
o vindicare possitis, nisi si patibulo appen-
gis rigentibus in funem intortis, actus in
« Willelmus cognomento Malus Vicinus,
donis comitis Britanniæ, tertius fuit, qui
ir. « Olim, inquit, Jerosolymis redii, Ro-
mam transii, de pontificibus Romanis ibi hospitem meum, inter cæterum, sermonem, interrogans, audivi quod aliquis papa ibi interfectus fuit propter insolentiam et proterviam intolerabilem. » Finitis his, statim misit rex Willelmum comitem de Magna Villa, Seierum de Quinci, Ricardum de Humet, post illos quatuor in Angliam. Fama fuit ut archiepiscopum caperent. Comes Willelmus et Seierus usque ad portum maris venerunt, sed non transfretaverunt. Ricardus ad alium portum tendens transfretavit. Rex filius erat Wintoniæ; misit Ricardus ad magistros ejus Hugonem de Gundevilla et Willelmum filium Joannis, ut clam rege cum militibus domus regiæ Cantuariam irent. Ipse circa maritimam insidiabatur, ut si forte archiepiscopus fugæ præsidium attentaret ad aliquem portum maris, caperetur; quod et faciebant in transmarinis comes Willelmus et Seierus, ut si forte transfretasset, ibi caperetur.

Mira res et stupenda accidit. Nam illi quatuor barones superius nominati. Reginaldus Ursonis filius et ejus socii, qui diversos maris portus petiverant duce diabolo, bonorum omnium hoste antiquo, circa eamdem horam diei unius in Angliam apud castrum de Saltwode, ad familiam de Broch congregantur: tamen ante adventum eorum beatus archiepiscopus, de imminente occisorum ejus ingressu certissime fuit edoctus, et magis confortabatur in Domino, viriliter agens et induens se armaturam Dei, ut fortiter stare posset in die Domini: sed secretum habuit ne in tanto festo tumultus fieret; quantum in eo erat.

Nocte Dominicæ nativitatis legit evangelicam lectionem, librum generationis, et missam noctis celebravit. Ante magnam missam in die, quam et ipse celebravit, sermonem luculentum fecit in pulpito ad populum, sumpta inde materia, circa quam plurimum versatus est, quod in terra est pax hominibus bonæ voluntatis. Et cum de sanctis patribus Cantuariensis Ecclesiæ, qui ibi sunt confessores, loquerentur, ait, unum eos habere martyrem archiepiscopum sanctum Elphegum; possibile esse, ut et alterum in brevi ibi haberent. Sed et post tam probrosam injuriam de equo pauperis coloni sui curtato in obsequio Cantuariensis Ecclesiæ, sententia excommunicationis innodavit Robertum de Broch, sicut ei prius denuntiaverat per nuntios, invitans eum ad satisfactionem: ipseque contumax ei renuntiarat per militem quemdam, David de Ruminel, quod si eum excommunicaverit, faceret sicut excommunicatus. Alios quoque duos ecclesiarum de Herges et Thierlewda violentos incubatores, qui officiales ejus venientes non admiserant, eadem involvit sententia. Die quoque Sancti Stephani magnam missam celebravit: sed et die Beati Joannis apostoli et evangelistæ. Ipso die emisit secreto in Galliam duos clericos suos magistrum Herbertum et Alexandrum Gualensem crucis suæ bajulum tertium Gillebertum de Glanvilla ad dominum papam

iturum. Misit duos alios Ricardum capellanum et A Joannem Planetam ad episcopum Norwici absolvere ad tempus excommunicatos sacerdotes de terra comitis Hugonis, qui excommunicatis scienter divina celebraverant, accipienda prius a sacerdotibus illis securitate, quod infra annum ad dominum papam irent, vel pro omnibus communiter duos ex se mitterent, pœnitentiæ satisfactionem ab ipso papa accepturi.

Jam memor archiepiscopus sacerdotis sui Willelmi, qui ad eum venerat apud Wroteham, cum per Willelmum Beivin notum ejus quæri fecerat, si forte in curia vel in urbe inveniretur. Et non invento eo, chartam fecit scribi, in qua donavit et confirmavit illi capellam de Penesherst, subscripta excommunicatione, si quis, illam ei auferre præsume- B ret. Et chartam illam tradidit Willelmo Beivin, tradendam sacerdoti, quando eum videret. Quis hunc non fuisse martyrii sui præscium dicet? Per chartam illam postea sacerdos ecclesiam suam in pace habuit rege juniore; qui dixit, audita charta et miraculo, se nolle in sancti archipræsulis incidere excommunicationem.

[Jam vero evocati aderant ad castra circa Cantuariam, Dovre, Rophe, Saltwode, Blechingelee, milites deputati custodiis castrorum illorum: forte ut se includendo infra ecclesiam Cantuariensem archiepiscopus et sui se vellent retinere. Illorum militum in vicinio positorum adveniens quicunque multitudo obsidione eos expugnarent forte si fugere vellet bonus archiepiscopus, quacunque veniret, in C hostes incideret. Forte si ad ultionem detruncationis ejus zelo Dei cives Cantuarienses vel vicini populi in grassatores illos vellent insurgere iniqui illi vel ad aliquod castrorum illorum haberent refugium Vel se defensuri a castris illis illico sibi mitti peterent militare præsidium].

Quinto, igitur natalis die, prædicti quatuor barones regis cum suis omnibus et cum illa familia de Broch a castro Saltwode Cantuariam veniunt. Additi sunt ad eos milites plurimi, quos de castellis et vicinia Cantuariæ, quasi ad servitium regis, edicto evocaverant, quorum quasi duodecim, cum illis quatuor ad curiam archiepiscopi, suaviter directo tendunt; aliis interea indicentibus per urbem præfectis et majoribus civitatis, et ex parte regis præci- D pientibus, ut omnes cives armati cum eis veniant ad domum archiepiscopi ad servitium regis. Cumque civitas eorum furorem admirata contradiceret, statim præcipiunt, ut in pace se habeant, non se moveant, quidquid audiant vel videant. Hæc erat istorum opera, ut vel civitatis habitatores eis ad facinus suum adderentur, vel si minus, non eos impedirent, neque pro archiepiscopo suo decertarent.

Præambuli illi prædicti barones et milites in thalamum interiorem ad archiepiscopum introducuntur. Hora diei erat quasi decima. Comederat archiepiscopus, sed adhuc comedebat servitorum familia. Introeuntes eos ipse salutatione prævenit: responsio

eorum aut nulla fuit aut obscura. Inter clericos e
nachos, ante eum consederunt. Reginaldus
nis filius sic orsus est: Mittit nos ad te do
rex transmarinus, ut excommunicatos in ing
tuo in Angliam episcopos absolvas, suspensos, c
suo restituas, et postea ad filium suum regem,
decoronare intendis, eas Wintoniam, de tan
cessu satisfacturus, et judicio curiæ ipsius p
rus. » Archiepiscopus: « Ego quidem excom
catos hos non excommunicavi, suspensos no
pendi; sed dominus papa litteris suis, hoc mo
lios suos corripiens, et male meritos punien
chiepiscopum Eboracensem, quia me absente
vocato nec sciente nec consentiente, in præjudi
ecclesiæ meæ, debitam Ecclesiæ Cantuariæ e
novi regis coronationem in parochia mea, etia
sius domini papæ litteris prohibitus usurpavit
scopos, quia, cum sint Cantuariensis Ecclesiæ s
ganei et professi, hoc sustinuerunt, pro jure n
Ecclesiæ non reclamantes. De sententia autem d
papæ non est meum retractare; ligatos ejus non
minor potestas solvere. Verumtamen cum in
episcopo nulla sit mihi solvendi, sicut nec li
potestas suffraganeis meis Londoniensi et Sa
riensi concessi requisitus, quod eos anathema
solverem, et alios omnes suspensos restituer
modo vellent vel cum humilitate invocare mise
diam, vel cum data securitate ecclesiastico sta
dicio; sed renuerunt qui me convenerunt. Adh
id paratus sum. Domini regis novi coronatio f
stabilis et inconvulsa permaneat; et salva co
dignitate, dominus papa punit coronatoris inju
quod is qui non debuit et ubi non debuit
præoccupavit officii dignitatem : et pro silen
sufferentia sua, nostri plectuntur episcopi. Et t
istud de permissione domini regis est, et d
licentia concessa mihi in die pacis nostræ. N
regem novum ideo quæro exhæredere, quin
ei multa regna mundi salvo si fieri posset
dentium jure, optarem. Ad ipsum nuper iter
pueram, non ei satisfacturus, qui in nullo eu
fendi, sed promotioni ipsius domini mei debi
neratione congratulaturus. Sed apud Londonia
nuntium et præceptum suscepi reversionis,
doleo. » Tunc illi in minas statim laxis haben
ruperunt. Ille ait: « Miror equidem quod sic o
pitis, quod minas et mala intentatis. Scitis
recepit me dominus rex, in die Magdalenæ, ad p
et gratiam suam; et aliquot vestrum ibi præs
vidi; et quantum intellexi, placuit vobis, et
litteris et conductu regis, terram ingressus s
Tunc ait ei magister Joannes Saresberiensis :
mine, loquimini secretius super verbo ist
Non expedit, ait archiepiscopus. Talia p
nunt et postulant, quæ omnio facere non po
nec debeo. » Reginaldus Ursonis: « A quo erg
bes archiepiscopatum? » Ille: « Spiritualia a
domino papa, temporalia et possessiones a do
rege. » Reginaldus : Nonne totum te a reg

;noscis ? » Ille : » Nequaquam ; sed habe-
re, quæ sunt regis regi, et quæ sunt Dei
;inaldus et alii, quasi aliquid mirum
nplius fremebant et accendebantur, et
dentibus in eum.
›mas justus, quasi leo confidens absque
at, paratus pro justitia et libertate Eccle-
.sque ad mortem agonizari, pro anima
ıt : » Frustra mihi minamini : si omnes
ʒliæ capiti meo immineant, ab observa-
tiæ Dei et obedientia domini papæ, terro-
ne dimovere non poterunt. Pede ad pedem
ietis in Domini prælio. Semel recessi timi-
dos ; redii in consilio et obedientia domini
nplius in sempiternum non eam deseram.
ihi in pace fungi sacerdotio meo, bonum
; si minus, fiat de me voluntas Dei. Præter
s quid inter me et vos sit ; unde et magis
od audetis archiepiscopo in domo sua mi-
oc autem dicebat, commemorans quod
ıs ille et Willelmus de Traci et Hugo de
ejus dum adhuc cancellarius erat, propria
homines facti sunt, salva fide regis, quis-
ı ipsius jus imperiumque susceperat, geni-
›r. Illi, unde mansuescere deberent, jam
et præ ira se non ferentes, aiunt : « Nihil
nter nos est contra regem. » Ait Reginal-
ıne audemus archiepiscopo minari, et plus
ecedamus. « Stabat autem ibi magna pars
ırchipiscopi, cum clericis et multis et mi-
quot, qui affluxerant ; audito quod altius
tur. Quos intuens Reginaldus, ait : » Dici-
is ex parte regis, cujus homines et fideles
ab homine isto recedatis. » Forte sicut socii
ı urbe de civibus, ita et hi introrsum de fa-
:tuebant, ne pro domino suo decertarent,
a eos insurgerent. Cumque omnes immoti
contrarium statim dat Reginaldus ille præ-
: » Præcipimus vobis, ut hominem istum
tis, ne recedat. » Archiepiscopus :» Facilis
todiri : non recedam. » Illi grassatores inter
ntuentur militem quemdam dapiferum ar-
ɔpi, Willelmum filium Nigelli, qui a camera
lam de quodam ratiocinio accurrerat. Hunc
nsum abducunt, dicentes : « Venies nobis-
Miles ille archiepiscopo : » Domine, vides
me faciunt ? » Archiepiscopus : « Video.
dem vis eorum est et potestas tenebrarum. »
rgens archiepiscopus, eos nondum thalamo
s sequebatur passibus paucis, ut militem
bi dimittant, rogans satis modeste. Illi obsti-
:dunt, et obvium sibi quemdam alium mili-
hiepiscopi, Radulphum Morin, similiter ca-
ıcum educentes, et per medium aulæ et atrii
elam suam procedentes, terribilibus oculis
:s omnia penetrant, et clamant : » Arma
riri. « [Interea in quadam magna domo cu-
ı Gilberti, quæ erat e regione januæ archi-
›i, omnis manus hostilis congregabatur. Qui

A tandem, accepta significatione, erumpentes uno impetu, intraverunt januam archiepiscopalem eis apertam, et statim acclusam, et vociferantes terribiliter clamabant : « Regales milites ! Regales ! Regales ! »] Quidam enim socii eorum, præmissis notioribus suaviter, ne ad strepitum janua clauderetur, infra archiepiscopi januam erant : janitorem archiepiscopi amoverant, suum admoverant, ne quis de urbe ad archiepiscopi auxilium ingrederetur; ne quis de rebus archiepiscopi aliquid exportaturus egrederetur. Ante januam clausam, postico tantum aperto erant infra atrium aulæ, in equis Willelmus filius Nigelli, ad prandium homo et miles archiepiscopi, modo contra eum, huic addictus est officio, et Simon de Crioil, quidam miles abbatis Sancti B Augustini vicinus. Reginaldus in ipso proaulo seorsum se armat, et scutellarium archiepiscopi Robertum Tibiam compulit sibi auxilium præstare et obsequium Reginaldus ille cuidam fabro lignario gradus quosdam ibi reparanti securim abstulit.

Nos interim domino archiepiscopo in eodem thalamo commorati, recordabamur conferentes eorum dicta et minas, cum archiepiscopi responsis; sentiebamus diversi diversa : alii, non esse timendum ; ebrii venerant : impransi talia non dicerent. Nativitas Domini est; pax regis nobis pacta est. Alii aiunt, timendum esse ne minas opere compleant. Multa prævisa erant signa crudelitatis. Interea audimus a parte ecclesiæ clamorem lacrymabilem utriusque sexus et omnis fere ætatis hominum, compatien- C tium nobis tanquam ovibus occisis, qui in urbe eos armatos, et ad archiepiscopum, edicto dato, properantes viderant. Audimus hinc nostros homines per gradus cursim in ecclesiam per medium aulæ descendere, fugientes a facie armatorum aperta eis janua atrium introeuntium. [Osbertus et Algar et quidam alii servientes archiepicopo, viso quod irruerent armati, ostium aulæ clauserunt, et repagula aulæ firmaverunt. Quod videns Robertus de Broch cœpit securi diruere parietem quemdam : et illac ingressus per interiora domus, aulæ ostium illis parricidis aperuit ; et illos, qui ostium aulæ obfirmaverant, gravissime cecidit et vulneravit.] Audimus etiam nos clerici introrsus cum archiepiscopo ictus illos Roberti de Broch parietem diruentis. Quid nisi D timor et tremor venerunt super nos monachos, clericos et socios archiepiscopi ? Ecce completum est, quod superius sanctus Dei dixerat : « In brevi mallent esse ubique terrarum, quam in Anglia. Sed bonus ille Thomas contemptor mortis erat : quippe quæ est sanctis viris portus, et ad æternitatem ingressus et æternum nihil mali sentienti receptaculum. Insuper et securum se sanctus homo gerebat, quasi gaudens, se nactum honestam causam moriendi pro justitia et libertate et causa Ecclesiæ suæ ; et quasi cupiens dissolvi et esse cum Christo. Tanta ei erat libertatis ecclesiasticæ charitas, ut eam non occasu suo, sed resurrectione et salute ipsius metiretur. Tunc monachi, qui plurimi aderant, dicunt

ei : » Domine, intrate in ecclesiam. » Ille : « Absit ; ne timeatis : plerique monachi plus justo timidi sunt et pusillanimes. » Illi non acquiescunt. Alii eum injectis manibus erigunt et vim ei faciunt. Alii persuadent eundum esse, quia monachi vesperas dicerent, et ille horam nonam et vesperas esset auditurus. Jubet ergo crucem Domini proferri. Quidam clericus ejus, Henricus Autissiodorensis eam bajulat. In claustrum monachorum cum venissemus, voluerunt monachi ostium post eum occludere. Ille ægre ferens sustinuit, et lento passu postremus vadit, omnes agens ante se, quasi oves pastor bonus : equidem timor, quem charitas Dei foras miserat, ejus nec in gestu nec in incessu poterat notari: tam procul aberat ab omni ejus continentia exteriori, quam a mentis arce interiori. Semel quidem super dexteram oculos retorsit; forte, si videret illos regales vestigio ejus imminentes; forte, ne aliquis relictus pessulum ostii obderet.

Intratum est in ecclesiam ipsam. [Monachi ecclesiæ pro tali et tanto tumultu, tam pavidi quam attoniti, relictis et non percantatis vesperis, Domino archiepiscopo in ecclesiam intrante, a choro exeunt ei obviam : gaudentes et Deo gratiam habentes quod eum vivum cernunt et recipiunt, quam jam detruncatum audierant. Et cum alii præ gaudio vel timore flerent, alii hoc, alii illud suaderent, ut Petrus Domino dicens : « Propitius esto tibi, » ille pro Ecclesiæ Dei libertate et causa non timidus mori, jussit eos abire et a se recedere : utique ne impedirent passionem ejus, quam futuram prædixerat et imminere videbat.] Iturus ad aram superius, ubi missas familiares et horas solebat audire, jam quatuor gradus ascenderat, cum ecce ad ostium claustri, qui venerat primus, adest Reginaldus Ursonis loricatus, ense evaginato, et vociferans : « Nunc huc ad me, homines regis. » Nec multo post adduntur ei tres prædicti socii ejus, similiter loricis contecti corpora et capita, præterquam oculos solos, et ensibus nudatis. Plurimi etiam alii sine loricis, armati, de sequela et sociis suis ; et aliqui de urbe Cantuariæ, quos coactos secum illi venire compulerant. Die illo et quatriduo post ad vicina castra Dovræ, Hastingæ et cæterorum, ut prædictum est, erant milites habentes custodias.

Ad portus transmarinos regis erant domestici ; comes Willelmus ad Witsant, Saierus de Quinci alibi, forte si mare attentasset archiepiscopus, appulsus hic vel ibi caperetur. Visis illis, inquam, armatis, voluerunt monachi ostium ecclesiæ obfirmare; sed bonus homo fiduciam habens in Domino, et non expavescens repentino terrore irruentes potentias impiorum, e gradibus descendit regressus, prohibens ne ostium Ecclesiæ clauderetur, et dicens : [« Absit ut de ecclesia Dei castellum faciamus] permittite intrare omnes ecclesiam Dei intrare volentes: fiat voluntas Dei. » Archiepiscopo a gradibus descendente versus ostium, ne clauderetur, tunc Joannes Saresberiensis et alii ejus clerici omnes, præter

A Robertum canonicum et Willelmum filium St
et Edwardum Grim, qui novus ad eam vener
sidia captantes, et se in tuto collocare cu
relicto ipso, petiverunt alii altaria, alii latibu

Et quidem si vellet archiepiscopus declina
fugæ præsidio liberare, optime uti posset, no
sita, sed oblata occasione temporis et loci. V
erat. Nox longissima instabat, Crypta erat
in qua multa et pleraque tenebrosa diverticul
erat ibi aliud ostium prope, quo per cochleam
deret ad cameras et testitudines ecclesiæ sup
forte non inveniretur, vel interim aliquid fie
nihil horum voluit. Non declinavit, non perc
bus supplicavit, non murmur edidit ; non qu
niam in tota sua agonia fecit ; sed extremam
B quæ imminebat pro Christo et causa Eccle
tienter exspectans, fortitudine et constantia r
corporis et sermonis, qualem de aliquo mar
majorem nunquam audivimus usus est, done
consummaretur. Ecce jam illi spiculatore
invecti, præter spem apertum cernentes cur
tium intrant ecclesia. « Quo, quo scelesti ruit

Quis furor, o miseri ! quæ tanta licentia fe
Unus illorum monachis dixit, qui cum eo ast
« Ne vos moveatis. » Et quidem quasi confu
toniti, a reverentia vultus ejus illi grassatores
retulerunt pedem, viso archiepiscopo. Postea
vit aliquis : « Ubi est ille proditor ? » Archiepi
suam in patientia animam possidens, ad verbu
non respondit. Aliquis alius : « Ubi est archie
C pus ? Ille : Ecce ego, non proditor, sed pre
Dei ; et miror quod in tali habitu ecclesia
ingressi estis. Quid placet vobis ? » Unus gra
« Ut moriaris : impossibile est ut vivas ulteri
ille : Et ego in nomine Domini mortem su
et animam meam et Ecclesiæ causam Deo et
Mariæ et sanctis hujus ecclesiæ patronis comn
Absit, ut propter gladios vestros fugiam ; s
ctoritate Dei interdico, ne quempiam meoru
gatis. » Aliquis eorum bisacutam et gladium
habuit, ut in securi et bisacuta, si eis obfirma
ostium dejicerent ecclesiæ ; sed retento
bisacutam, quæ adhuc ibi est, deposuit.

Quidam eum cum plano ense cædebat int
pulas, dicens : « Fuge ; mortuus es. » Ille im
D perstitit, et cervicem præbens, se Domino co
dabat ; et sanctos archiepiscopus martyres
habebat, beatum Dionysium et sanctum Elpl
Cantuariensem. Aliqui dicentes : « Captus es;
nobiscum ; » injectis manibus, eum ab eccle
trahere volebant, nisi timerent quod populu
esset erepturus de manibus eorum. Ille respon
« Nusquam ibo; hic facietis quod facere vu
quod vobis præceptum est. » Quod poterat,
batur et monachi eum retinebant : cum qui
magister Edwardus Grim, qui et primum a Wi
de Traci in caput ejus vibratum gladii ictum b
objecto excepit: eodemque ictu et archiepisco
capite inclinato, et ipse in brachio gravit

us, « O, ut ait sanctus Basilius, bestiarum
Dei virtute mansuescit ; humana rabies
'um mitescit exemplo ! »
piscopus a capite defluum cum brachio de-
et videns cruorem, gratias Deo agebat, di-
n manus tuas: Domine, commendo spiritum
, Datur in caput ejus ictus secundus, quo et
ciem concidit, positis primo genibus, con-
:t extensis ad Deum manibus, secus aram,
erat, sancti Benedicti; et curam habuit vel
,ut honeste caderet, pallio suo coopertus
d talos, quasi adoraturus et oraturus. [Super
ı cecidit, ad dextram Dei iturus.] Eum pro-
tem Ricardus Brito percussit tanta vi, ut et
ad caput ejus et ad ecclesiæ pavimentum
:tur, et ait: « Hoc habeas pro amore domini
llelmi, fratris regis. » Hic siquidem Willel-
›etiverat conjugium comitissæ de Warenna;
ıiepiscopus contradixerat, quoniam hic Wil-
:x matre imperatrice Mathilde, ille comes
æ Willelmus ex patre rege Stephano, con-
rum fuerant filii. Unde Willelmus frater re-
ırici inconsolabiliter doluit; et omnes sui
ıscopo inimici facti sunt.
ıor omnino habuit ictus sanctus archiepisco-
ınes in capite ; et corona capitis tota ei am-
st, Tunc videre erat, quomodo artus spiritui
›antur. Nam sicut nec mente, ita nec mem-
: objectu vel dejectu morti visus est depu-
quia mortem excepit magis ex Dei desiderio
.riam, quam de gladiis militum violentam.
ı Hugo de Horsea, cognomento Malus Cleri-
ıcti martyris procumbentis collum pede com-
s, a concavitate coronæ amputatæ, cum
ıe cruorem et cerebrum extrahebat. O triste
:ulum ! O crudelitas inaudita, eorum qui
ıni esse debuerant! Sed pejores sunt, qui
mine Christiano opera agunt paganorum,
[ui aperte et ex errore paternarum traditionum
fideles. O vere felicem et constantem sanctum
.rtyrem Thomam ! Occidi potuit, sed flecti
ıtuit. Et quidem, sicut quondam Christo pa-
n proprio corpore, ita et eodem nunc pa-
in milite suo Thoma, avertit sol oculos,
ıdit radios, obtenebravit diem, ne videret sce-
c ; et horrida tempestas cœlum contraxit ;
ruerunt imbres, intonuit de cœlo. Postea
aeris magnus emicuit, in effusi sanguinis
n, in flagitii horrorem, in ultionis severitatem
renturæ his, qui ita immane se efferarunt, et
aculari se depraverunt, et qui mortis hujus
exstiterunt, exosa et exuta omni naturæ hu-
mansuetudine.
n veloces pedes eorum ad effundendum san-
m : tam impia corda; tam torvos oculos ; tam
les dextras, tam cruentos gladios. Scelus hoc
s audientes et attendentes illud exempli ra-
transmittit, horrore reverberat, singularitate
llit, immanitate frustratur. Occiderunt filii

A patrem in utero matris suæ : equidem floribus Ecclesiæ nec lilia desunt, nec rosæ et in beati Thomæ passione cum sævo extrahitur mucrone et cerebrum candens et sanguis rubens. Vera nempe et certissima signa, quod ovium Christi pastor et pro eis animam poneret archiepiscopus et agonista, confessor et martyr, duplicem stolam a Domino percepturus, et de archiepiscopatu fideliter administrato candidam et de martyrio feliciter consummato purpuream.

In vita habuerat columbæ simplicitatem operum innocentia, serpentis astutiam sancta prudentia. Eadem hæc et in morte retinuit. Columba, morti non repugnavit. Occisoribus nihil impedimenti procuravit: serpens, percussoribus corpus exposuit : B non caput sed animam suam vel Ecclesiam conservavit. Etiam per visiones et præsagia ejus mors est pluribus revelata. Magister Radolphus Londoniensis ecclesiæ canonicus et sacerdos, vir magnæ honestatis, in divina pagina doctor præcipuus, vidit per somnium, quod ipse intuitum figens in sole, viderit in corpore solis episcopum episcopalibus ornatum. Item visum est honestæ cuidam mulieri, quod videret lunam de cœlo cadentem, et quorumdam gladiatorum gladiis totam detruncari.]

Exsaturati pio cruore, quem impii sitierant parricidæ, exeunt, et quemdam Francigenam puerum archidiaconi Senonensis, eo quod plangeret archiepiscopum, gravi inflicto vulnere cruentant. Interea alii depradationi vacant : totam domum ar- C chiepiscopi perambulant : thalamos rimantur, clitellas et scrinia frangunt: vasa aurea et argentea, monetam et aureos, bullas domini papæ, annulos, libros, pallia pretiosa, ex quibus cappæ, tunicæ, dalmaticæ in ornatum ecclesiæ fieri deberent, tollunt. Clericorum cameras intrant ; eorum vestes, libros, argentum, sarcinas, cum omni supellectili asportarunt. A stabulis alii equos abducunt, ut nihil omnino de rebus archiepiscopi vel clericorum seu familiæ ipsius relinqueretur, quod in manibus raptorum incidisset. Estimo pluris erant ablata et rapta ibi quam duo millia marcarum. Quæ omnia, ut crucifixores Jesu Christi vestimenta ipsius, ita hæc inter se partiti sunt illi scelerati. Sed privilegia et bullas domini papæ inventas transmarino regi miserunt, in hoc D regis gratiam captantes : in cæteris ejus perfidi. ejus infideles, ejus perjuri. Nam, si non ecclesiæ, saltem regis debuerant esse omnia quæ fuerant archiepiscopi discedentis intestati. O mors inaudita! O facinus exsecrabile! Occisores isti omnibus aliis sanctorum martyrum interfectoribus detestabiliores. Nam et Domini nostri Jesu Christi crucifixores simpliciter hominem putantes et dicentes solventem Sabbata, paternas eorum traditiones evacuantem Filium Dei se facientem, cum esset Mariæ et putaretur abi is fabri filius, legis Mosaicæ zelum habentes, suspenderunt eum in ligno, non intelligentes quem ita tractarent. « Si enim cognovissent, nunquam Filium Dei crucifixissent. » Unde et ipse Dominus

orat pro iis dicens: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » Aliorum etiam sanctorum apostolorum martyrum occisores contra suam non hoc agebant conscientiam, infideles, idololatræ et pagani, fideles Christi in iter agebant exterminii, putantes se in hoc Deo gratificari, ut prædixerat discipulis suis dicens: « Venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. » Sed grassatores isti beato Thomæ conchristiani erant, et ejus filii et ejus homines. Conchristiani, inquam, sacramentis, sed non re sacramentorum. Ejus filii sed filii perditionis. Ejus homines, sed omnem exuti humanitatem. Ad hæc etiam apud paganos et Judæos magna erat sacrorum et locorum et temporum reverentia.

.... veto quisquam faxit oleum.
.... pueri sacer est locus: extra
Mejite,

in pagano scriptum est, cum triste bidental reverendum est et venerabile.

Dies quoque festos feriabatur paganus, et natalem suum meliore numerabat lapillo. Judæus similiter Sabbata sua et festivitates alias: et intra urbem sanguinem humanum fundi non sineret: unde et extra portam passus est Dominus. Isti autem gladiatores sanctum archiepiscopum gladiis transverberaverunt tempore sanctissimo, quinto natalis Domini die, loco sanctissimo totius Angliæ, in prima sede metropolitana ecclesiæ S. Trinitatis, quæ et plurimorum sanctorum ibi quiescentium extollitur patrocinio, et religiosorum monachorum ibi Deo servientium incolitur habitatu. Occisus est a talibus, tali tempore, tali loco, talis persona, Pater spiritualis totius regni, ipsius Cantuariensis Ecclesiæ archiepiscopus, totius Angliæ primas, apostolicæ sedis legatus, servus Christi Jesu, sanctorum Patrum imitator, et sequipeda, vir religiosus,

Virtutis veræ custos rigidusque satelles,

curans melior esse quam videri, sancti Spiritus habitaculum, virtutum sanctarum domicilium.

Passus est hac causa pro justitia quidem et veritate et Ecclesiæ libertate. Nam leges defendens ecclesiasticas et regis evacuans contrarias, ad tempus regis sui terreni iræ locum dans et Ecclesiæ suæ causam Deo commendans, in exsilio longo proscriptione sæva sui et suorum, calicem multarum hausit passionum: aspera multa pertulit adversus rerum innumerabilium undas. Nullium genus supplicii vel adversitatis deprecatus est. Ad ultimum anno septimo revocatus, pacta sibi pace sed male servata, quasi incarceratus est jussus a sede sua non exire, ubi post paucos dies requisitus militibus se obtulit, et, ut dictum est, gladiis cæsus calicem bibit martyrii sui, non auditus in jure, non judicatus, quia in judicando eo nulla causa mortis inveniretur, quod probe noverunt qui hoc ei procuraverunt] ejus æmuli mali filii ipsius, fratres Herodiadis crudelissimæ, quæ similiter quondam beatum Baptismam Joannem pro veritate primo

A fecit incarcerari; et post, non auditum non catum procuravit decollari. O feliciter factum, r quem sic videmus absolutum.

[Diu quidem ibi jacuit fere solus et derelic clericis et monachis et cæteris cunctis, nec ε adhuc ablato lumine ad sanctas ejus exsequias (tus cubicularius ejus cum quodam cultello de pria sua scidit camisia, unde semiputati capitis treliquum contegeret.]

Cum cognitum esset recessisse occisores, ad circa sanctum archiepiscopum sui clerici et mor servientes et de urbe infiniti. Solvitur silentiu latius erumpunt omnes in gemitus et lamenta, prius, incumbente sicariorum timore, continue In noctem plurimam fletus et ejulatum produ

B Placuit tandem feretro superpositum corpus do archiepiscopi per medium chorum ante altare in cranii vacuitate cooperta cum lineo mundo, pi desuper astringente. Ille etiam adhuc animi d dinem et constantam in vultu præferebat. Ite fletur plurimum. Frater Robertus sacerdos et c nicus religiosæ domus de Meritona, vir hone qui et ei a primo die ordinationis suæ capellan comes inseparabilis adhæserat, post commend nem veræ religionis et honestatis domini arch scopi, cujus ipse erat conscius, ut confessionis auditor, inter cætera ostendit monachis, quod | omnes ignoraveramus, quod in cilicio esset a episcopus, injecitque manum in sinum ejus, o dens proximum carni ejus cilicium, et supra

C cium, habitum monachalem. Quoniam enim m chorum Ecclesiæ illius Cantuariensis erat al cum clericus esset electus, et ipse sub absc chlamadis canonicalis, Christi et beati Bene monachum gerebat absconditum. Tunc vero nachi gaudio spirituali admodum hilarati, exto in cœlum mentes manusque magnificantes D convertunt luctum in gaudium spirituale, lam in voces lætitiæ; et de utroque martyrio eju viventis voluntario et occumbentis violento, ad lum edocti, ad terram procidunt, pedes ejus et nus osculantur: eum sanctum Thomam invo omnes eum sanctum Dei martyrem gloriosum testantur. Omnes accurrunt, visuri illum in licio, quem cancellarium viderant in purpu bysso.

D Post modicum quidam monachus Ecclesiæ A dus aurifaber, et aliqui cum eo, ad locum ma ejus redeunt: sanguinem ejus et cerebrum per a ecclesiæ effusum, mundissime in pelvim recollig et ne conculcaretur locus ille pedibus transeunt scamna portabilia transponunt. Vigilia noctis i pia, sancta et sobria fuit. Tantum commend nem animæ in silentio dicunt monachi.

Crastino mane rumor perstrepit in ecclesia, c paravissent familia illa de Broch cum suis co cibus eum ab ecclesia extrahere, dolentes c ipsum in ecclesia trucidassent; quod time monachi, ocius accelerant sanctum corpus i

ire et sepulcro inferre. Adfuit illi obsequio A
s de Boxlea et prior de Doura, vocati prius
chiepiscopo, quia eorum consilio priorem, qui
ntuariensi non erat ecclesia, unum de mona-
'oluit facere. Decreverunt ipsum non esse la-
ım aliter quam lotus erat in sanguine suo; et
:s distributisque ejus quotidianis vestibus su-
ribus, sepultus est in ipso, in quo inventus est
, et familiaribus interius cilicinis, exterius
, et in eisdem caligis, et in ipso quo erat
u monachali: et supra hæc, in ipso eodem in
rdinatus fuit vestimento, alba quæ Græce po-
dicitur, superhumerali simplici chrismatica,
, stola, mapula; quæ omnia reservari præce-
, forte in diem sepulturæ suæ: supra quæ
it archiepiscopaliter tunicam, dalmaticam, ca- B
ı, pallium cum spinulis, calicem, chirothecas,
lum, sandalia, pastoralem baculum: quo con-
m est more, quo dignum est honore.

: filius, audita morte sancti Thomæ, vehe-
ssime contristatus et corde perculsus, teten-
anus in cœlum et oculos cordis et corporis ad
: dicens: « Proh dolor, sed, Deus, tibi gra-
go, quod clam me factum est hoc, et quod
s meorum ibi fuit. » Nam illi quatuor infelices
atores peregerant rem antequam supradictus
de Gundevilla et Willelmus filius Joannis ve-
ıt Cantuariam. Peractis compositisque omni-
d sepulturam pertinentibus, sine missa, quia
ia in ingressu armatorum violata erat, in mar-
ɔ sarcophago novo, in crypta ante duo altaria, C
m corpus archiepiscopi multo ploratu concla-
reconditur.

tim autem post tumulationis obsequium, in
ıocte et in ipsa hebdomada, divinæ virtutis
operatio, et tanti martyrii condigna declara-
Siquidem unus civium Cantuariensium, qui
rio ejus inter cæteros spectator adfuit, san-
; ipsius aliquid camisiæ suæ intinxit. Habebat
domi suam uxorem jam pridem paralyticam.
:um a viro suo domum reverso de passione et
antia sancti martyris ex ordine didicisset, quod
m in tumultu et flentium lacrymis et narran-
voce incondita audierat, cumque sanguinem
ım in viri veste oculis aspiceret: fide ad Do-
m devota, spe ad salutem erecta, voto ad mar- D
ı supplica, petivit lavari et recipit in aqua san-
m, ut hauriret salutem. Ita factum est, et illa
curata est. Hoc fecit Deus primum signorum
ıartyre suo statim in ipsa nocte. Hinc credo,
nspirante tractum fuisse, ut in aqua aliquid
ıinis sancti Thomæ contingeretur; et illud san-
s et aqua mistum peregrinis S. Thomæ distri-
tur in ampulis stanneis reportandum ad in-
rum suorum salutem. Vidi ego in phialis plu-
inscriptum monostichon:

'tur in ampullis aqua Thomæ sanguine mista:
idem operante Deo ad fidelium votum, et suf-
nte sancto martyre et promerente fide cui nihil
est impossibile, illud aqua mistum non solum in-
firmis infinitis profuit ad curationem, sed et aliqui-
bus morientibus, ne morerentur: plus dico, sed
sanum credi, aliquibus profuit mortuis ut resurge-
rent redivivi. A passione ejus nocte quarta, ex
qua Sabbatum illuxit, revelatum est cuidam cle-
rico Londoniensi, quod quidam sacerdos Londo-
niensis Willelmus de Capella, qui obmutuerat, iret
ad sepulcrum sancti Thomæ et ibi curaretur.
Et factum est ita. Cuidam viro religioso in nocturna
revelatione ostensus fuit Jesus Christus crucifixus
in ea parte cryptæ ubi beatæ Thomæ repositus erat
mundanus homo. Vere quidem; quia ipse in sin-
gulis martyribus suis patitur, qui beato Petro Ro-
mam ad martyrium eunti occurrit, et quærenti
Domino: « Quo vadis? » respondet: « Venio Romam
iterum crucifigi. » Erat aliqua mulier, anachorita,
laica, quæ litteras non didicerat; nihil eloquii
Latini noverat, præter aliquos psalmos et orationem
Dominicam et Symbolum. Hæc in illa novitate il-
lius martyrii diebus et noctibus condoles, anxia,
et aliquando in exstasi posita, una dierum misit
monachis Cantuariensibus scripta verba hæc dicta
sibi a venustissima Domina quadam, quæ sibi in
visu noctis apparuit: « Noli flere pro archiepi-
scopo: caput ejus in gremio Filii mei requiescit. »
Inita miraculorum hæc, ut Thomam martyrem
sanctum Deus revelaret: siquidem sanctus ille,
cujus vita virtutibus, mors miraculis declaratur.

Sed de miraculis ejus in Anglia sacerdotum et
bonorum virorum testimonio declaratis, et in ca-
pitulo Cantuariensis Ecclesiæ publice recitatis ma-
gnus codex conscriptus exstat, præter alia quæ
longe lateque in Gallia, in Hibernia, et ubique
terrarum operatus est sanctus Thomas, quibus me-
moriæ commendandis defuit qui scriberet]

Sed imminentibus in die illis de Broch, et ad
parietes hospitiorum Cantuariæ de nocte stantibus,
ut loquentem bona de archiepiscopo sublimem ra-
perent, et ad tribunal judicii sui pertraherent;
primo magnalia Dei non nisi in silentio loqui audebant
fideles, donec a Deo in virtute Spiritus sancti, per-
crebuit ibi gratia sanitatum et concursus populo-
rum ut charitas foras mitteret timorem: dicenti-
bus insidiatoribus, qui prius ac pontes et transitus
viarum conscribebant eum vivum vel martyrio con-
summatum visitantes: « Nihil est quod agimus:
Non est consilium contra Dominum. Ecce tota An-
glia ad illum abit. » Ibi siquidem Deus, ad no-
minis suis gloriam, ad Ecclesiæ suæ consolationem,
ad fidei nostræ corroborationem, sanguinem inno-
centem, qui effusus est, de pavimento ecclesiæ ad
eum clamasse ostendit, ita miraculorum gratia
martyrem suum glorificans et causam ejus justi-
ficans. Cæci visum receperunt, contractis membro-
rum lineamenta extensa et directa sunt, surdis audi-
tus redditur, paralytica membra glutinantur, dæmo-
niaci liberantur, evaduntincarcerati. Plurimæ aliæ
infirmitates, cancri, hydropisis, fistulæ, tu morum

epiltasiæ strangalidesve curantur. Leprosi septem infra primum annum ibi sunt mundati. Sed et mortui plures per Angliam sunt resuscitati, infusa in eorum ora aqua beati Thomæ sanguine mista, quam in phialis stanneis ad peregrinationis suæ signum et infirmorum suorum remedium, fideles Christi ad pectora sua dependentem inde reportant, et in ecclesiis suis pro reliquiis sanctis suspendunt, nutu quodam divino, ut ubique gentium beati Thomæ martyris gloria inferatur, et in omni Ecclesia pro libertate Ecclesiæ sanguis ejus ad Deum clamare videatur. Et justo quidem Dei contigit judicio, ut ubi superabundavit iniquitas, supra quam de aliquo passo apostolo vel martyre auditum sit, ibi supra cujuslibet sancti gloriam miraculorum superabundet gratia, Domino operante, et fide Christiana, cui omnia possibilia sunt, suffragante. [Quæ quidem omnia digna et pia sunt credi de sancto Domini : ipsa confirmat auctoritas Jesu Christi dicentis de sancto suo : « Opera quæ ego facio ipse faciet, et majora horum faciet. »] Sed et in strata, ubi steterunt pedes ejus, dum parvulos ablatos consignaret, non deest fidelibus Christi gratia virtutum operatrix, ubi fidelium vicinorum devotio capellas exstruit.

Jurandasque suum per nomen construit aras.

In maris periculo summo constituti, eo patrocinante liberati, ad ipsius sepulcrum gratias agere redierunt, et miraculi tanti et ereptionis suæ signum reliquerunt.

Multi (27) illa anima sancti Thomæ martyris ita affectuose, ita gratiose, in omnium piarum animarum, in omnium hominum bonæ voluntatis inhæsit desideriis et dilectioni, ut a pueris, qui colludentes in viis ejus narrant passionem, cantant gloriam, perficiunt laudem, usque ad senes decrepitos, gaudentes se ad hæc Dei magnalia videnda durasse superstites; omnis ætas, omnis ordo eum veneretur, ejus requirat patrocinatum, ejus habeat amorem in corde, nomen in ore ; ejus habeat memoriam in gloria, gloriam in memoria.

Excitavit in Dei devotionem, quæ in Anglorum mentibus jampridem tepuerat, et in pia desideria vitæ meliorandæ, peregrinationis sanctæ, et eleemosynæ faciendæ, omnem Angliæ habitatorem, et comites et barones, et vicina undique regna, peregrinis ejus, priusquam ad sepulcrum ipsius dant, peccata confitentibus et se discalceantil de tanto utriusque sexus concursu, et tam pi tationis ejus instantia, inter magnalia Dei hoc sit de maximis.

Vir sanctitate et gratia plenus, martyr Dei marique celeberrimus, promptus in opportunit adjutor, ut credere pium est eo ampliore a D noratur signorum frequentia, quo amplior in detruncatione sævit malitia. Dum pro libert causa Ecclesiæ, ipse Christi minister a Chris sed nomine tantum, archiepiscopus a filiis, do ab hominibus suis, in pace sibi pacta, in E Dei sancta metropolitana sua, et in sancta D nostri Jesu Christi nativitate, crudeliter est rona capitis transverberatus.

[Sanctorum innocentium S. Thomas martyr innocens et vita innocuus comes est et so ipse sub altare Dei occisus, unus quidem f illorum de quorum implendo numero innocen ceperunt responsum sustinendi modicum te Unde et congrue ad sanctorum Innocentium latus gloriam illorum memoriæ suam contin moriam. Sed et de Domino Jesu Christo et Thoma apostolo et de hoc beato Thoma m aliquis clericus non improbabiliter intellexit beatus Thomas apostolus passus in India fi minavit orientem. Hic beatus Thomas mart sus in Anglia totum illuminavit occidentem Christus passus est Hierosolymis, et extrem mundi lux communis, lux vera, illuminans o hominem venientem in hunc mundum, quasi termino conjuncturus extrema : et quæ est lo eadem est contemplatio festivitatum eorum ; tatem Domini mediam, quinto die festivita stoli præcedente, martyris consequente.

De tempore passionis sancti Thomæ m quidam hoc distichon edidit :

Annus millenus centenus septuagenus
Et primus, primas quo cadit ense T

Ipse pro pace, libertate et unitate Eccle pro omnium fidelium salute vivorum, requie ctorum, intercedat apud Deum, qui in mar suis victoriosus et omnibus sanctis suis exs riosus per infinita sæcula sæculorum. Ame

(27) *Dulcis* cod. Douce. Ubi Douce in margine adnotavit *multis* legi in cod. C otton. Jul. A. Britan.

SANCTI THOMÆ

ANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS,

VITA QUARTA ET QUINTA

AUCTORIBUS JOANNE DECANO SALISBURIENSI ET ALANO ABBATE TEWKESBURIENSI (28).

PROLOGUS ALANI.

r et gloria beati martyris Thomæ per se satis it ubique terrarum, cujus splendor orbem ans quatuor mundi climata in ipsius excitat nem. Ad ipsius memoriam undique concurri-us, ætas, conditio omnis se devovet ad ejus um. Fama pervolans, in idipsum attrahit is etiam nationes, quibus sitibunde quæren-ri vitam et conversationem, martyrii insuper ei occasionem, satisfacere possunt quæ super hoc vir vitæ venerabilis et eximiæ , ipsius martyris clericus et exsilii comes, ionis quoque per omnia particeps, postea rnotensis episcopus, Joannes Salisburien-Christi athletam et ipsius agonem bre-succincte depinxit. Verum quia id operis sam pertingens, rei formam non explicat nem modum, placuit et oportuit illi scri-tolas succedere, in quibus continetur series universorum, ut qui desiderat et ad id suf-tum habeat, si quis vitam viri modum exsi-æ processum, vel ipsius rei requirit exitum e vero vario et disperso per schedulas col-rpus rediguntur in unum, sicut pro modo i potuit, singulæ locum suum retinentes et ı. Si tamen generales, quæ minus ipsum ex-t negotium, quædam videantur aliter positæ ei seriem non multum attinet. Sane si quis as et discussas plenius ipsas epistolas dili-manu poterit reformare in melius, non erit A qui invideat. Distinctæ sunt vero per partes secun-dum processum negotii. Quarum prima pars con-tinet ab initio exsilii usque ad adventum Wil-lelmi et Ottonis cardinalium. Quid, quando, ubi, vel per quos actum fuerit, per ipsas epistolas ple-nius innotescet. Secunda pars ab illis cardinalibus usque ad Gratianum et Vivianum. A quibus tertia pars usque ad Simonem priorem de Valle-Dei et Bernardum de Corilo. Ab illis etiam quarta pars usque ad Rotrocum Rotomagensem archiepiscopum et Bernardum Nivernensem episcopum: demum etiam Willelmum Senonensem, nunc Remensem archiepiscopum. Quinta continet concordiam et passionem ipsius martyris et cononizationem et Ecclesiæ Christi reconciliationem.

B In quibus sedulus lector et devotus viri Dei ima-ginem inveniet plenius depictam. Insuper operum ejus vestigia si libet perscrutari, ibi inveniet digito Dei fabricatam armorum copiam. Ibi poterunt sa-cerdotalis dignitas et auctoritas episcopalis in suæ militiæ speculo sese recognoscere, ut obsequium reddant Cæsari debitum, et Deo honorem. Nec opus erit amplius longius evagari, ut quærat quis, quo-modo Ecclesiæ libertas debeat defensari. Per epis-tolas ipsius martyris iter recenseat, et statim oc-curret quid qualiter fuerit agendum. Joannis itaque opus primo perlegatur, per quod iter aperietur ad cætera quæ sequuntur.

e opere Alani, quod nunc primum integrum non dubitabit lector quin recte illud una evi tractatu Joannis Sal, interserto conjun-Præterea mihi opus relegenti non dubium lanum fuisse, non Joannem Saresberiensem nus epistolas sancti Thomæ in unum corpus Alani libellus separatim exstat in codice qui *Hôtel Soubise* Parisiis conservatur, sed re-s ævi et cum additamentis nonnulis. In go Lupi duo tantum fragmenta sunt, quæ Alani nondum comparent. Utrum ea recte C Alanum habeant auctorem, incertum valde est. Quorum secundum quidem inter epistolas a Lupo editas locum epistolæ 87 in libro quinto sibi usurpat, et unam varietatem habet quam hic dabo col. 000, epistola 87, l. 10, habet *Dominicam*, proximam vide-licet ante ascensionem Domini.

Præter Vitam S. Thomæ, exstant Alani duo ser-mones, nullius pretii, in codice Bodleiano servati: etiam in cod. Cantab. epistolæ quædam, ut puto, omnes ad sanctam Thomam spectantes. Quas mihi curæ erit transcribere et in lucem proferre.

PROLOGUS JOANNIS SALISBURIENSIS.

Sacrosanctam Ecclesiam jugiter impugnat hostis A antiquus, sed qui ipsam cruore proprio redemit Dei Filius, eam sanguine membrorum suorum in veram asserit et provehit libertatem ; in quibus præeminent gloriosus apostolorus chorus, et sanctorum martyrum purpuratus exercitus, quorum doctrina compacti, quorum exemplo roborati, quorum sanguine velut cæmento et quasi glutino quodam consolidati sunt vivi lapides in ædificio corporis Christi, ut proficiens Ecclesia dilatetur et crescat numero fidelium, et virtute in templum sanctum in Domino. Sed cum omnes martyres prærogativam habeant gloriæ sempiternæ, titulus tamen illorum illustrior est cæteris, et corona clarius radiat, qui duplici honore digni doctorum funguntur officio forma gregis ex animo facti, et tempore necessitatis B ponentes animam pro ovibus suis. Sicut enim stella a stella differt in claritate, sic in resurrectione sanctorum singuli in ordine suo justi fulgel sidera : et qui ad vitam erudiunt multos, e firmamenti splendor in perpetuas æternitate bus jure et merito sanctus Cantuariorum episcopus Thomas associandus est, ut qui pro Christo socius tribulationis et patientiæ in ipso cohæres consolationis et gloriæ. Cı merita clarius elucescant, summam conver ejus succinctus et admodum brevis sermo rat. Nam gestorum ejus seriem nosse, si cui voto est, a magnis, quæ ab illo et de illo sunt, voluminibus erit mutuanda. Ut cor commendationem gratiæ Dei, quæ « ubi vult quam brevi intervallo variarum occupation pleverit tempora multa, indicant hoc epistol et scripta aliorum, plena et digna relatu, q præsentes quam posteros, si diligenter inspi ad virtutem poterunt animare.

INCIPIT VITA SANCTI THOMÆ,

AUCTORE JOANNE SALISBURIENSI.

Prædictus igitur beatissimus Thomas Londo- C niensis urbis indigena, parentum mediocrium proles illustris, a primis adolescentiæ annis gratia multiplici ditatus est. Erat enim statura procerus, decorus forma, ingenio perspicax, dulcis et jucundus eloquio, et venustate morum pro ætate amabilis, tantoque rationis vigebat acumine ut prudenter inauditas et difficiles solveret quæstiones, adeoque felici gaudebat memoria ut quæ semel in sententiis aut verbis didicerat, fere quoties volebat, posset sine difficultate proferre. Quod multi litteratiores assequi non valentes, tantam mentis alacritatem, præsertim in homine variis occupationibus dedito, miraculis ascribebant. Sic enim nutrix gratia futurum prosequebatur antistitem, ut ei in collationibus aut cursu sermonis, ut dici solet, ad manum neces- D saria ministraret.

Ab ineunte autem ætate, sicut referre solitus est, didicit a matre timorem Domini, et beatam Dei genitricem Mariam, tanquam ducem viarum suarum et vitæ patronam, dulcius invocare, et in illam post Christum totam jactare fiduciam. Plubice cantibus pleno campatiebatur affectu et sub effectu, ut cum beato Job dicere posset: « coaluit mihi miseratio, et pietas de uter meæ egressa est mecum. »

Liberalium vero disciplinarum scholas e ad curarum se transtulit occupationes, et earum et nugis, prout ferebat spiritus cito luit: et sic commilitones et coætaneos suc antecessit. Licet autem studiis, prout ætat bant stimuli, juvenilibus ageretur, vigeban in eo fidei zelus et magnificentia animi. Era supra modum captator auræ popularis et beato Britio Turonensi legitur, de ipso n taverim affirmandum, quod, etsi superbu vanus et interdum faciem prætenderet in amantium et verba proferret, admirandus imitandus erat in corporis castitate.

Cum vero in curiis procerum plurima honestatem cleri geri conspiceret, et co eorum proposito, cui addictus erat, pernic

·i, instinctu potius gratiæ et ducatu quam io amicorum aut interventu, se ad patrem piæ lationis Theobaldum Cantuariensem archi- ·pum contulit, et promerente industria in brevi us est dignus ut familiarissimus ejus inter ısimos ascriberetur. Quot autem et quantos ɔ Ecclesia Dei labores pertulerit, quotiesque pediendis necessitatibus ecclesiasticis aposto- limina visitaverit, quam felici exitu, quæ juncta fuerant, expedierit, nequaquam dictu ıst, præsertim compendiario non singula ex- ıti, sed colligenti summam rerum et causam :ii ejus exponere gestienti.

ero in causis perorandis et decidendis et po- nstruendis a Deo prædestinato facilitas para- ıntistiti, juri civili operam dedit, et quo per ɜntiam rerum facilius dispensationis eccle- æ usum consequeretur, a præfato archiepi- sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ, a cujus ube- ·oaluerat, archidiaconus institutus est [ut sic, dinante, tempore suo, gradu suo, locoque suo, iaconus in archiepiscopum promoveretur].

modici temporis intervallum, cum dux Nor- æ et Aquitaniæ Henricus Gaufridi comitis An- ɜnsis et Mathildis imperatricis filius, regi Ste- in regnum Angliæ successisset, elaboratum antedicto archiepiscopo, ut archidiaconus ɜgni cancellarius efficeretur. Erat enim ei su- adolescentia regis, et juvenum et pravorum um, quorum consiliis agi videbatur, insipien- :malitiam formidabat; et ne instinctu eorum ıtius ageret jure victoris, qui sibi videbatur, iter esset, populum subegisse, cancellarium ·abat in curia ordinari, cujus ope et opera gis, ne sæviret in Ecclesiam, impetum cohi- ɜt consilii sui temperaret malitiam, et repri- ıudaciam officialium, qui sub obtentu publicæ ıtis et prætextu juris, tam Ecclesiæ quam pro- ium facultates diripere conspiraverant.

:imis autem cancellariæ suæ auspiciis tot et variarum necessitatum difficultates sustinuit, oribus attritus est et tot afflictionibus fuit ·sus, tot insidiis appetitus, tot laqueis in aula tus a malitia inhabitantium in ea, ut eum, sic- iepiscopo suo et amicis sub lacrymarum testi- referre solitus erat, sæpe in dies singulos tæde- n vitæ suæ, et post vitæ æternæ desiderium ·mnia optaret, ut absque nota infamiæ posset e nexibus explicari. Licet enim ei mundus in us lenociniis suis adulari et applaudere vide- ·ec conditionis nec oneris sui immemor erat, ɔtidie hinc pro domini sui regis salute et ho- ıde pro necessitate Ecclesiæ et provincialium ntra regem ipsum quam contra inimicos ejus dere cogebatur et variis artibus varios elu- ɔlos. Sed hoc præcipue perurgebat quod inde- ·r oportebat eum pugnare ad bestias curiæ et um Proteo, ut dici solet, negotium gerere, et n palæstra exercitari. Nam fere ad omnem

A auram, nisi eum gratia et industria conservarent, ruina et præcipitium imminebant.

Fungens autem cancellarii officio in palatio regis, tantam in oculis ipsius invenit gratiam, ut eum post decessum præfati Cantuariensis archiepiscopi primæ Britanniarum sedi præfici procuraret, quo totam facilius Ecclesiam regeret Anglicanam.

In multis enim expertus magnanimitatem ipsius et fidem, tando quoque fastigio bene sufficientem credidit, et ad suas utilitates facile inclinandum, et ad nutum ipsius in negotiis ecclesiastici et sæcularibus universa gesturum; si vero dies suos mors immatura præcideret, hæredibus suis tutorem fidelissimum providebat. Vir enim experientissimus, et bene solitus plus quam facile dici posset futura

B metiri, tantæ curæ periculum satis acute ponderavit, utpote qui longo usu didicerat, quid sedes illa haberit oneris, quid honoris. Noverat etiam mores regis et officialium ejus improbitatem et pertinaciam, et in curia illa quam efficax esset delatorum malitia. Ex quibus veracissime colligebat quod, si oblatum subiret officium, Dei gratiam amissurus esset aut regis. Non enim Deo adhærere poterat regiis moribus obsequens, aut regem non habere inimicum, ei sanctorum præferens leges.

Itaque aliquandiu regi et aliis eum promovere volentibus reluctatus est, sed electio divina tantum prævaluit, ut suadente et inducente et instanter urgente venerabili viro Henrico Pisano, presbytero cardinali, et sedis apostolicæ legato, desiderio regis acquiesceret et consiliis amicorum. Maluit enim pe-

C riclitari apud regem quam desolationem Ecclesiæ, quæ multis subjacebat periculis, ulterius prorogari: firmiter in animo suo statuens, aut eam de tantæ servitutis miseria liberare, aut ad imitationem Christi animam ponere pro ovibus suis. Potestas enim publica, Ecclesiæ privilegium auferens, causas indifferenter ecclesiasticas, sicut mundanas, ad suum revocabat examen: et conculcabatur ut populus, sic et sacerdos.

Ergo quem Deus sibi præelegerat antistitem futurum et martyrem, licet quidam æmulorum in primis promotionem ejus, contra divinæ dispositionis consilium, impedire conati sint, unanimiter ab omnibus electus est.

Consecratus autem statim veterem exuit homi-

D nem, cilicium et monachum induit. « carnem crucifigens cum vitiis et concupiscentiis suis. » Recolens etiam quam susceperat doctoris et pastoris officium; prædicationis munus implebat; quidquid temporis subtrahere poterat urgentioribus negotiis, orationi et lectioni fere semper impendens. Solitarius agens usque in miraculum lacrymis suffundebatur, et sic in altaris versabatur officio, ac si præsentialiter in carne geri cerneret Dominicam passionem. Reverentissime divina sacramenta tractabat, ut intuentium fidem et mores ipsa contrectatio informaret. Manus suas excutiebat ab omni munere, et a domo sua sordes avaritiæ prorsus eliminabat.

Erat quoque providus in consiliis, et in ventilatione A causarum diligens et modestus auditor, in interrogationibus subtilis : in responsionibus promptus justus in judiciis, et personarum prorsus acceptione deducta, juris per omnia rectissimus exsecutor. Sub honestate vestium Christi militem, ne merita vana gloria minueret, studiosius occultabat, ut juxta sapientis edictum frons ejus conveniret populo : cum intus essent fere omnia dissimilia. Nec in palatium ad mensam ingrediebatur, nisi pauperibus præinductis, et ad hoc ditius et refert us nobilitari mensam voluit, ut ex reliquiis plenius et gratius consolaretur egenos. Ostiatim mendicantium nullus ab ejus januis vacuus rediit. Lares ægrorum et debilium per suos diligentius scrutabatur, et beneficiis visitabat, quamplurimos eorum quotidiano victu vesti- B tuque sustentans. Cum enim piæ memoriæ Théobaldus prædecessor ipsius statutas prædecessorum suorum eleemosynas duplicare consueverit, hic religiosa æmulatione etiam duplum ejus censuit duplicandum. Ad cujus pii operis observantiam, omnium quæ ex quocunque titulo percipiebat, decimas consecravit. In secretiori cellula tredecim pauperum pedes curvatis genibus quotidie abluebat, in memoriam Christi singulis eorum post plenam refectionem victualium quatuor argenteos largiens. Quod si forte aliquando, raro tamen, in propria persona gerere prohibebatur, hoc diligentissime per vicarium faciebat impleri. Religiosos viros tanta reverentia excipiebat, ut credi posset se in eis divinam præsentiam aut angelos venerari. In exer- C cenda hospitalitate et aliis liberalitatis operibus sic pollebat, ut quidquid erat in facultatibus ejus, commune patrimonium omnium bonorum credi posset. Et quamvis domus ejus pro more gentis utensilibus pretiosis et gerendorum variis instrumentis nobilitaretur, divitias tamen et opes et omnem mundi supellectilem pro Christo contemnebat, ut stercora; transitoriis potius utens ad expediendas necessitates, quam fruens ad explendas concupiscentiæ voluptates. In cibis et potibus temperantiæ medium tenuit, ne prorsus abstinens argueretur superstitionis, aut immodice sumens crapula gravaretur. Notam enim criminosi et hypocritæ fere pariter vitans, id optimum jejunii genus arbitratus est, sobrietatis tenere mensuram. Et quidem in veste pretiosa spiritu D pauper, in facie læta corde contritus, in mensa lauta penuriam eligens, nonnunquam ventre magis vacuus quam refectus, sæpius magis refocillatus quam plenus, semper enim sobrius permanens, se cohabitantibus conformabat, apostolum sequens qui saluberrima dispensatione omnibus omnia factus est, ut lucrifaceret universos. Liberabat pauperem a potente, ut qui revera erat datus a Domino pauperum pater et mœrentium consolator. Arguebat libere quarumcunque vitia potestatum, sciens quod ubi spiritus Domini, ibi consequenter est etiam libertas. Pensabat tamen vir discretus mores hominum quos arguebat aut monebat, ne sanctum daret canibus aut margaritas spargeret ante porcos. Et qui cœlestis docebat unctio, sive litteratis sive ill tis colloquebatur : mirum in modum erudi eloquens apparebat, et prædicatio ejus tam po sententiarum quam puritate verborum place et efficax. Post epulas autem et somnum ubi sitas poscebat exactum, denuo præter pe horarum, aut negotiis, aut scripturis, aut ho colloquiis insistebat, otium summopere fugie viderent eum hostes, et deriderent Sabbata Quod autem nocturno somno sine grandi disp corporis deducere poterat, lacrymis et oratic indulgebat, et meditationibus sanctis, castim sectans in corpore, servans in corde pudicitia destiam in sermone, in opere justitiam ut qu eruditurus verbo, sanctitatis suæ potentius ret exemplo. Hæreticos schismaticosque infat liter expugnabat, et nunquam induci potuit, u excommunicatis communicaret. Quisquis san trinæ adversabatur, eum sibi hostem futur Christo non dubitabat. Justitiæ quoque zelo fe quod suum erat cuique servare nitebatur, pe rum prorsus et munerum acceptione diduct

Videns autem hostis antiquus tantum viru clesiæ Dei plurimum profuturum, invidit, et n rata pace terra diutius frueretur, multos et m elegit discordiæ concitatores : per quos in regis et curialium odii seminarium sparsit siquidem his procurantibus quæstione super consuetudinibus et jure ecclesiastico, filios pe nis in perniciem sancti viri excitavit qui s tere moliebantur Ecclesiæ libertatem. Sed cum opprimerentur, Cantuariensis Ecclesia ipsum angebat, cujus potestati honori et utilitat pluri derogabatur, insurgentibus in eum primum R Eboracensi archiepiscopo, deinde proceribus n et his qui fidelitate et beneficiis Ecclesiæ teneb obnoxii et ipso rege prohibente sæpius et pertir ne in subditos culpis exigentibus canonicam jus exerceret. Potestas enim laica in res et per omnium pro libito ecclesiastico jure contemp centibus aut murmurantibus episcopis, potius resistentibus usurpabat. Conatus est ergo rex episcopum promissis et blanditiis ad suum inc consensum. Sed vir Domini, fundatus in pe solidatus, nec blanditiis emolliri potuit, ut a justitiæ deviaret, nec minis terreri.

Hanc itaque mutationem dexteræ Excelsi ma interpretatione conati sunt impii offuscare, s stitioni ascribentes, quod vitam duceret arcti Zelum justitiæ crudelitatem mentiebantur ; Ecclesiæ procurabat utilitates, avaritiæ attribue contemptum mundani favoris discebant essa tionem gloriæ : curialis magnificentia finge elatio; quod divinitus edoctam voluntatem s batur in plurimis, nota supercilii inurebatur ; antecessorum metas in tuendo jure sæpe videt cedere, temeritatis arbitrabantur indicium. jam ab eo vel dici vel fieri poterat quod non

licium hominum depravaret; adeo quidem,
ersuaderent,quod,si archiepiescopi potestas
ret, regia dignitas esset procul dubio per-
t nisi sibi et hœredibus suis prospiceret, is
. futurus esset rex, quem clerus eligeret, et
a placeret archiepiscopo, regnaturus.
enientibus autem episcopis et proceribus ex
o regis, ad expediendas regni necessitates
te contentio est inter regem et ecclesiam, quæ
ta diutius,instigante diabolo,magis ac magis
ur in dies.Et quia episcopi cum archiepiscopo
nimiter omnes in eo erant proposito,ut regi
uæ Dei sunt devotissime parerent, nec ali-
cerent promissionem aut obligationem cum
nt, nisi quatenus possent salvo ordine suo,
dis procuratum est ut inita Ecclesiæ unitas
etur, per quosdam pontifices qui fidei et reli-
olumnæ videbantur, ut aut cum iis perver-
archiepiscopus, aut si solus staret, facile
etur. Nitebantur plurimi supplantare virum
. hostes familiares perniciosissime perurge-
ecolit vir invictæ constantiæ, hominem cui
sistit non esse solum, et eo inspirante secu-
ndit ex adverso opponens se murum soli-
m pro domo Israel, qui nec minis frangi po-
c blanditiis emolliri. Maluit enim pauper
m sequi Christum,quam derelinquere legem
quo consolante adjutus est pauperum com-
um brevi numero.
vero post innumeras vexationes et injurias
apud Clarendonam regia voluntate episcopi
res convenissent,exegit rex instantius ut reg-
etudines quas secundum assentationem pro-
vus suus observasse videbatur, publice re-
tur, et expresso et absoluto omnium episco-
ssensu firmarentur,nulla omnino conditione
Quod archiepiscopi et episcopi attendentes
n licuit impedire aut saltem differre conati
tientes periculum quod hinc inde inevitabi-
minebat. Si enim vitiis pravitate inolitis
irent, sequebatur sine dubio fidei salutisque
en. Si vero adversarentur, pax Ecclesiæ et
itas vitæ certis erat objecta periculis. Nec
endi causa deerat,cum secundum Salomo-
icut fremitus leonis, ita et ira regis. Pondus
elli in archiepiscopum versum est,sine cujus
n sine capitis sui consilio nihil audebant epi-
ei ut acquiesceret consulere formidabant.
a de quorumdam episcoporum,quibus dis-
a membrorum et salutis ab antiquo regis odio
ere videbatur, magis quam de propriis licet
. et gravissima imminerent, anxiabatur peri-
tam pro instanti necessitate quam pro sua-
s magnorum virorum religionis habitum
tium verbis deceptus, petitionem regis verbo
ri annuit. Et sic et ipse et episcopi, quibus
ur,licet cum dispendio causæ,corporis eva-
iculum. Sed episcopus in hac liberatione
m ruinam metuens animarum,seipsum aus-

A terioribus alimentis et indumentis gravius cœpit affligere, et se ab officio suspendit altaris, donec per confessionem et dignos pœnitentiæ fructus a Romano pontifice absolutus meruit relaxari.

Porro nec sic regis quievit indignatio, sed minis et terroribus ampliorem intentabat sævitiam, nisi consuetudines, quas contra Ecclesiam nitebatur inducere, archiepiscoporum et episcoporum auctoritate firmarentur et scriptis. Cujus conatibus quia confessor Christi, futurus martyr, se opponere ausus est, multis interim appetitus damnis, contumeliis lacessitus et affectus injuriis, tandem Northamptonam jure iniquo tractus, se licet per iniquam sententiam in quadam causa pecuniaria satis patienter sustinuit condemnari, et regi judicatum solvi sufficientissime
B cavit. Inde in eum non ad hoc utique citatum sub prætextu de commissis sibi tempore administratæ cancellariæ negotiis reddendæ rationis alias calumnias intorserunt, quibus contra jus et fas adeo vexatus est, ut eum oportuerit adversus episcopos, ne eum injusto judicio condemnarent, ut sic regi blandirentur, sedem apostolicam appelare, et ab eis itidem sit ad domini papæ audientiam appellatus.

Proceres tamen, licet adversus eos processerit appellatio, et sub anathemate prohibiti sint in patrem et judicem suum ferre sententiam, nihilominus tamen in eum, nec confessum nec convictum, sed privilegium Ecclesiæ et suum duntaxat protestantem et invocantem publici juris auxilium, præsumpserunt, ad cumulum damnationis suæ, non tam dictare
C sententiam quam concepti furoris insaniam vomere. Quam cum in publicum proferre vellent, vir sanctus crucem Christi, quam manu tenebat et quam jugiter circumferebat in corde et corpore suo in altum erigens, a funesta discessit curia, succlamantibus impiis eum capiendum ut proditorem, et merito suspendendum et ut titulum Domini sui fidelis servus agnosceret, fore undique audiebat: « Crucifige, crucifige eum. » Ipse autem transiens per medium illorum ibat.

Cum autem se in hospitium recepisset, duo magni et fidelissimi proceres ad eum in ipsa noctis conticinio accesserunt, vultu miserabiles et lacrymosi, tundentes pectora sua, et confitentes ac protestantes per tremendum judicium Dei, quod indubitanter sciebant viros magnos, et malefactis insignes, utpote
D multis pollutos facinoribus, in illius necem conspirasse, et se ad eum occidendum mutuis invicem astrinxisse juramentis. Ne ergo causa Ecclesiæ, quæ nondum plene innotuerat, in morte ejus pateretur occasum, eadem nocte fugam aggressus est, et uno duntaxat fratre sibi ferente solatium, diebus delitescens et noctibus iter peragens, post diem decimum sextum ad portum Sandvici pervenit, et cum potiores vectores non haberet ad manum, in fragili cymbula a duobus sacerdotibus transvectus est in Flandriam, paucis aliis navigium potius impedientibus quam aliquam solatii vel auxilii ferentibus opem. Actus ergo in exisilium Christi confessor, a domino papa Alexandro Senonis honorifice susceptus est, et

ab eo in monasterio Pontiniacensi commendatus est. A Sed rex Anglorum episcopos et proceres suos ad Romanam destinavit Ecclesiam, multa promittens dummodo legati mitterentur, qui causam Cantuariensis archiepiscopi, quam instantissime remitti postulabat, omni appellatione remota definirent. Videbatur enim quod cardinales flecti possent, et testium copia in omni causæ articulo facillime procurari. Sed, cum se in hac petitione redeuntibus nuntiis didicisset fuisse repulsum, ecclesiam et omnia bona archiepiscopi et suorum præcepit confiscari; et quod in nullius historiæ serie legitur, totam cognationem ejus et omnes qui eum familiaritate aut quovis titulo contingebant, proscriptos addixit exsilio sine delectu dignitatis, aut ordinis, conditionis aut fortunæ, ætatis aut sexus. Nam et mulieres in puerperio decum- B bentes, et parvuli vagientes in cunis, in exsilium acti sunt. Processit ulterius furor immanis et piis auribus horrenda crudelitas. Cum enim Catholica etiam pro hæreticis et schismaticis et perfidis Judæis oret Ecclesia, prohibitum est ne quis eum vel orationum suffragiis adjuvaret. Ministri quoque publicæ potestatis omnes adultos jurare cogebant, quod Pontiniacum contristandi archiepiscopi causa peterent. Ibi enim se vir sanctus diu jejuniis et orationibus maceravit, orans jugiter pro Ecclesia, pro rege et regno Anglorum, donec eum inde rex per abbates Cistercienses, qui de terra sua ad capitulum generale convenerant, proturbare curavit. Sed antequam inde progrederetur, divina revelatione confortatus est, cœlitus sibi ostenso indicio, quod ad Ecclesiam suam C rediturus erat cum gloria, et inde post martyrii palmam migraturus ad Dominum. Et sicut beata Virgo cujus animam in Filii passione doloris gladius transverberavit, plus quam martyr legitur exstitisse, sic et Christi confessor dum in se et suis multa, magna et inaudita et longa supplicia pertulerit, meritum et coronam martyrii gloriosus illustravit. Timens autem occasione sui juris sanctis imminere dispendium, sponte discessit, et ad Francorum christianissimum regem Ludovicum se contulit, qui eum reverenter excipiens, donec pax reformaretur, humanissime necessaria ministravit. Sollicitavit etiam summum pontificem in virtute amoris et sub impensi protestatione obsequii, ne ulterius dilationes frustratorias prorogaret: sicut regnum Francorum diligebat et D honorem apostolicæ sedis. Miseratus etiam Anglicanæ Ecclesiæ desolationem, Willelmus Senonensis venerandus antistes, sedem apostolicam petiit et a Romana Ecclesia impetravit, ut rex Anglorum omni appellatione cessante subjiceretur anathemati et regnum interdicto, nisi pax Cantuariensis Ecclesiæ redderetur. Interim procurantibus his, qui Ecclesiæ pacem oderant, Rogerus Eboracensis archiepiscopus in provincia Cantuariensi post prohibitionem domini papæ contra dignitatem Cantuariensis Ecclesiæ et antiquam consuetudinem, Henricum filium regis coronare præsumpsit, assistentibus sibi suffraganeis nec protestantibus jus Dorobernensis Ecclesiæ. Mul-

tiplicatis ergo injuriis et perversis hominibu
tia Christi semper abutentibus, magis ac i
regem et suos multiplex et certa et cita con
procedebat. Instabatque peremptorius die
tentia ulterius differri non posset. Arctatu
rex severitate canonica, tandem acquievit ut
glicanæ Ecclesiæ reformaretur. Regna itaqu
sunt, cunctis credentibus negotium potius
agi quam concipi simulate; sed quid ageret
busdam rei exitus declaravit. Pontifex enii
ex fide sua metiens alios, de contrahentibu
meliora sperabat. Et licet multi dissuadere
dire præsumeret, nisi pax certius firmarentu
lum tamen metuens animarum, ad Ecclesiε
rege sibi præstante conductum, septimo ex
reversus est et a clero et populo receptus
angelus Domini. Cum vero dominus pap
tam jam dicti Eboracensis et episcoporum q
terant præsumptionem, sancto Thoma con
audiisset, tam Eboracensem archiepiscopu
faventes ei episcopos ab episcopali suspend
et Gilbertum Londoniensem et Jocelinum
riensem in sententiam anathematis revocε
severitas, in sancti Thomæ ingressu publi
gem amplius exacerbavit et linguas toxicat
hentium efficaciores reddidit ad nocendun
ergo damnis, iterum atrocioribus injuriis s
dum et numerum athleta Christi affectu
edicto publico prohibitus ecclesiæ suæ se
Quisquis ei vel alicui suorum faciem hilar
tendebat, hostis publicus censebatur. Sed ha
vir Dei in multa patientia sufferebat, mal
modo rerum, sed et salutis subire jactura
justitiam Dei et Ecclesiæ libertatem abs
ventione vel saltem reclamatione pericliti
omnium sanctorum dixerim, si tantum Dec
immolat, quantum pro ipsius amore relin
facile invenitur, qui Thomam antecedat.
Christo sua et suos contempsit, contempsit r
contempsit et se ipsum. Et quia stylus ad
ris properat passionem, cujus auctores et
multis et magnis patent indiciis, in ea n
censui diutius immorandum; præsertim
fere per orbem Latinum ex relatione plu
sit nota et divulgata materia. Hoc tamen
divinæ dispensationis munere silendum
credidi: quod ad Dei et martyris sui glor
versi mirantur, quia sic omnes circumstar
curreruut in agone pontificis, ut patienti
perpetuo illustrarent et persequentium r
impietatem, et nomen sempiterno macula
probrio. Si enim personas hinc inde i
metiri placuerit: occurrit, hinc religiosus
scopus, Britanniarum primas, sedis apost
gatus, judex incorruptissimus, ut pote nec
personarum, nec munerum, assertor eccl
libertatis, et quasi turris erecta in Jerusale
faciem Damasci, malleus impiorum, sed p
et mœrentium consolator. Viderit qui volu

ıe procedat. Et si causa martyrem facit, illi rectum sapienti venit in dubium, quid [quid sanctus causa ejus? qui opes et omnem ;loriam, qui amicorum et totius cognationis ıem pro Christi amore contemnens, exsibiit, se et suos omnes exposuit periculo et ati, qui pro lege Dei sui tuenda et evacuanionibus veterum tyrannorum certavit usque tem, nec in aliqua obligatione postquam seıus est captus insidiantium dolo, induci poıliquid eorum quæ exigebantur ab ipso pro-:: quin in omnibus adjiceret honorem Dei statem Ecclesiæ salvam fore. Nec ad modiquasi ad horam credens et in articulo tentacedens adversa perpessus est; sed exsilium am proscriptionem in annum septimum protanta quidem virtute constantiæ regia via s et Christi et apostolorum sequens vestigia tus ejus animus nec fortunæ sævientis imsset frangi, nec blanditiis emolliri. Sed et mmolatus advertite. Certe in Ecclesia, quæ ;gni est, et aliarum omnium mater in Chrim altari, inter consacerdotes et manus reım, quos armatorum carnificum tumultus ıd stupendum et miserabile spectaculum ere. Qui ergo seipsum a multo tempore ext hostiam vivam, sanctam, Deo placentem, ıem suam in orationibus et vigiliis, jejuniis ioris usu cilicii conviciis et concupiscentiis erat, qui dorsum, quod soli familiares ejus t, tanquam Christi puerulus exponere cont ad flagella, qui Christi corpus et sanguinem ;rat offerre in altari, coram altari prostraıum manibus impiorum obtulit proprium. ;uam martyrii titulus exstitit gloriosor?] cuit ministris Satanæ in immolatione disciervi, quod præambulis eorum in crucifixione i et Domini. Christus enim, ne fœdaretur ne pollueretur Sabbatum, et judicio licet ırædamnatus, qualemcunque allegandi pro ›erat facultatem, et ab urbe eductus extra crucifixus est, ministerio utique gentilium, m non noverant, et auctoritate publicæ pohis reum deferentibus quorum legem visus ıgnare, discipulo, filio perditionis, prodieı diam proficurante. Ad iste non modo in ;d intra ecclesiam, non tempore profano, sed n nativitatis Dominicæ solemnitas consecraomni jure decuit ut natalis ejus, qui innoıt sanctissime vixerat, natalem sanctorum ıtium sequeretur. Et quidem, ut creditur, ipsius traditores procuravere discipuli, sam principes formaverunt, tanto in malitia et Caipham, Pilatum et Herodem amplius entes, quanto diligentius præcaverunt, ne in n traheretur, ne conveniretur ab accusatoıe appareret ante faciem præsidis, ne privicri loci vel temporis, aut dignitatis, aut grat reformatæ pacis et datæ securitatis condi-

A tione sacrilegas manus evaderet, non gentilium, non hostium, sed eorum qui legem Dei profitebantur et amicorum fidem. Sane mira Dei, cuncta sapienter et salubriter ordinantis, dispensatione contigit, quod qui hæc tam male, tam imprudenter permisit fieri, eadem non est passus abscondi, ut hic etiam temporaliter impleatur quod veritas protulit: « Nihil scilicet esse occultum, quod non reveletur. » Nam, quod de signifero proditorum Juda sermone celebri vulgatum est, pari jure trahendum est ad complices suos, eo quod de similibus rebus idem constet esse judicium, ut Christianis omnibus ex fide liqueat, quod cœli revelabunt iniquitatem ipsorum, et adversus eos terra consurget. Quis autem fidelium audeat dubitare, quod Deus auctores et perpetratores B tanti sacrilegii aut converteret aut contereret?

Passurus autem in ecclesia, ut dictum est, coram altari Christi martyr, antequam feriretur, cum se audiisset inquiri a militibus, qui ad hoc venerant in turba clericorum et monachorum vociferantibus: « Ubi est archiepiscopus? » occurrit iis ex gradu quem ex magna parte ascenderat, vultu intrepido dicens: « Ecce ego: quid vultis? » Cui unus funestorum militum in spiritu furoris intulit: « Ut modo moriaris: impossibile enim est ut amplius vivas. » Respondit archiepiscopus non minori constantia verbi quam animi, quia (quod omnium martyrium pace ex animi mei sententia fidenter dixerim) nullus videtur isto constantior fuisse: « Et ego pro Deo meo paratus sum mori, et pro assertione justi-C tiæ et Ecclesiæ libertate. Quod si caput meum quæritis, prohibeo ex parte omnipotentis Dei, et sub anathemate, ne cuiquam alii, sive monacho, sive clerico, sive laico, majori vel minori, in aliquo noceatis, sed sint immunes a pœna sicut exstiterunt a causa; non enim illis, sed mihi imputandum est, si qui eorum laborantis Ecclesiæ causam susceperunt: mortem libenter amplector, dummodo Ecclesia in effusione mei sanguinis pacem consequatur et libertatem. » Quis isto constantior, quis videtur in charitate ferventior? qui dum pro lege Dei sui persecutoribus se offerebat, in sid solum sollicitus fuit, ne commissi sibi gregis in aliquo detrimentum pateretur. Verba ejus nonne Christum exprimere videntur in passione dicentem: « Si me quæritis, sinite D hos abire? »

His dictis, videns carnifices eductis gladiis, in modum orantis inclinavit caput, hæc novissima proferens verba: « Deo et beatæ Mariæ et sanctis hujus ecclesiæ patronis, et beato martyri Dionysio commendo me ipsum et Ecclesiæ causam. »

Cætera quis sine suspiriis, singultibus et lacrymis referat? Singula prosequi pietas non permittit quæ carnifices immanissimi, Dei timore contempto, et tam fidei quam totius humanitatis immemores, commiserunt. Non enim suffecit iis sanguine sacerdotis et nece profanare ecclesiam et diem sacratissimum incestare, nisi corona capitis, quam sacri chrismatis unctio Deo dicaverat, amputata, quod et dictu

horribile est, funestis gladiis jam defuncti ejicerent A cerebrum et per pavimentum cum cruore et ossibus crudelissime spargerent, immaniores Christi crucifixoribus qui ejus crura, quem obiisse viderant, sicut adhuc viventium, non censuerunt esse frangenda. Sed in his omnibus cruciatibus, invicti animi et admirandæ constantiæ martyr, nec verbum vel clamorem emisit, non edidit gemitum, nec brachium aut vestem opposuit ferienti, sed caput quod inclinatum gladiis exposuerat donec consummaretur tenebat immobile. Denique in terram procidens recto corpore, non pedem movit aut manum sicariis insultantibus se in strage proditoris pacem patriæ prodidisse. Carnifices autem non minus cupidi quam crudeles, inde tam in regiæ potestatis quam divinæ majestatis injuriam ad ecclesiæ palatium redeuntes, B universam suppellectilem et quidquid in scriniis aut clitellis archiepiscopi et suorum potuit inveniri, sive in auro, sive in argento, aut vestibus, aut variis ornamentis, aut libris, aut privilegiis, aut aliis quibuscunque scriptis aut equitaturis, insatiabili avaritia et stupendo ausu diripientes, ea, ut libuit, inter se diviserunt, imitatores eorum facti, qui inter se Christi vestimenta partiti sunt, licet eos quodammodo præcedebant in scelere. Et ut pontifici jam per martyrium coronato, hominum gratia auferretur, omnia scripta, quæ sacrilegus prædo subripuit, ad regem in Normanniam transmissa sunt. Sed nutu divino contigit quod quanto magis athletæ fortissimi gloriam offuscare nitebatur humana temeritas, tanto amplius eam Dominus illustrabat in ostensione virtutis et C miraculorum manifestis indiciis. Quod viri impii qui eum insatiabiliter oderant intuentes, inhibuerunt nomine publicæ potestatis, ne miracula quæ fiebant quisquam publice publicare præsumeret. Cæterum quis frustra obnubilare desiderat, quod Deus clarificare disponit. Eo enim amplius percrebuere miracula, quo videbantur impiis studiosius occultanda. Homo videt in facie: solus Deus est qui renes et corda scrutatur. Nam cum beati martyris corpus sepulturæ tradendum esset, et de more pontificalibus indueretur, quod admodum pauci familiares ejus noverant, inventum est cilicio pedunculis et

vermibus referto involutum: ipsaque femorali
interiora usque ad polites cilicina, quod
apud nostrates fuerat inauditum, reperta sun

Quis referat quos gemitus, quantos lacrym
imbres sanctorum cœtus qui aderat in revela
sic adumbratæ religionis emiserit? Et quis
sequitur sine lacrymis referre poterit vel au
Ecclesia quidem quæ sacro cruore violata fu
vel potius consecrata, se non tam sine hæsit
et deliberatione multa propter metum impior
protestandam injuriam Dei, suspendere ausa
divinis; sed tantus terror ex signis patentibus
vinciales invasit, ut nullus omnino aut per
qui auderet a divinis cessare pro exhibitione ju
aut pro humanitatis officio debitum in Christ
functis munus solemniter exhibere. In his om
persecutorum non quievit furor dicentium c
proditoris inter sanctos pontifices non esse hu
dum, sed projiciendum esse in paludem viliore
suspendendum patibulo. Unde sancti viri qu
rant vim sibi timentes inferri eum in crypta,
quam satellites Satanæ, qui ad sacrilegia p
tranda convocati fuerant, convenirent, ante
sancti Joannis Baptistæ et sancti Augustin
glorum apostoli in sarcophago marmoreo
lierunt.

Ubi ad gloriam omnipotentis Dei per eum
et magna fiunt miracula catervatim confluer
populis, ut videant in aliis et sentiant in se p
tiam et clementiam ejus, qui semper in sanct
mirabilis et gloriosus est. Nam et in loco pas
ejus, et ubi ante maius altare pernoctavit hum
et ubi tandem sepultus est, paralytici curantu
vident, surdi audiunt, loquuntur muti, claudi
bulant, leprosi mundantur, evadunt febricit
arrepticii a dæmonio liberantur, et a variis m
sanantur ægroti, blasphemi a dæmonio arrept
funduntur. Et quod a diebns patrum nostr
non est auditum, mortui resurgunt, illo h
plura, quæ referre perlongum est, operant
solus est super omnia benedictus in sæcula
Amen.

Ita explicit tractatus Joannis Salisburiensis de Vita sancti Thomæ

INCIPIT VITA EJUSDEM SANCTI

PER ALANUM, PRIOREM CANTUARIENSEM, POSTEA ABBATEM TEWKESBURIENSE

Gloriosus Dei martyr Thomas, qualis, cujus vitæ D et conservationis, quantas etiam pro libertate Ecclesiæ passus fuerit angustias, ipsius martyris cl
et familiaris, postea Carnotensis episcopus ma

es Saresberiensis eleganter descripsit. Quia uædam ibi juxta brevitatem historiæ ex in- a omissa sunt, quæ si apposita fuerint legentis entis potuerunt excitare devotionem, maxime a pertineant ad epistolarum quæ sequuntur ationem, ea duximus summatim adjicere quæ ilio de Clarendona, usque ad discessum do- apæ Alexandri de Francia et ipsius martyrii nmationem juxta historiæ veritatem dicuntur isse. Cætera suis in locis epistolæ ipsius plenius uuntur.

igitur beatus Thomas apud Clarendonam, ad tionem fratrum suorum, invitus pro certo o sacerdotali promisisset se cum cæteris con- ines, quas Avitas vocant, ad nutum regis ob- arum, ad mentem sedulo revocavit, quanta ex uerint contra ecclesiasticam libertatem oriri dia. Eoque recedente a regis curia, obiter amiliares ipsius orta est murmuratio, his, ut t suggerentibus sic fieri oportere propter tem- nstantiam, aliis indignantibus ecclesiasticæ tis auctoritatem ad unius hominis libitum re. Inter quos unus acrius institit dicens: ica potestas perturbat omnia; in ipsum Chri- lelirat iniquitas; synagoga Satanæ profanat arium Dei; sederunt principes et convenerunt m adversus Christum: nemo tutus qui diligit tem; mundo judice soli sapiunt et venerantur qui principi obsequuntur ad libitum: Con- hæc tempestas etiam columnas ecclesiæ et astor desipuit, oves dispersæ latitant sub de cætero, quis erit locus innocentiæ, quis ex adverso, vel qui triumphabit in prælio, pe devicto? » Hæc quidem is murmurabat qui n ferebat ante archiepiscopum: cæteri obmu- præ angustia. Et adjecit audacius assumens olam in hunc modum: « Quorsum, ait archi- pus, hæc, fili? quid, inquit, virtutis sibi reti- ui conscientiam prodidit et famam? Te ipsum, id respicit, qui hodie omnino prodidisti con- iam et famam, Deo odibili et honestati contrario lo in posterum relicto, cum manus tuas Deo as ad exsecrandas consuetudines observandas leres, et in confusionem libertatis ecclesiasticæ efariis Satanæ ministris communicares. » In- it igitur archiepiscopus et suspirans ait: « Pœ- et graviter meum perhorrescens excessum, me indignum judico de cætero ad eum accedere erdotio, de cujus ecclesia tam vile contraxi ercium: silebo itaque sedens in mœrore, me visitaverit oriens ex alto, ut per ipsum et dominum papam merear absolvi. »

imque proinde nuntium destinavit ad sedem licam. Innotuit interim id ipsum regi, quod piscopus ab illa supradicta compromissione resilire: in eo præcipue dum palam restitit, iptum illarum consuetudinum, sicut condictum , suo sigillo corroboraret. Exinde rex aspera-

A tus gravioribus et exquisitis cœpit archiepiscopum vexare exactionibus, ita ut palam fieret intelligentibus, sanguinem ejus et vitam requiri.

Id igitur pertimescens fugam consulit et veniens ad manerium suum Aldintonam nomine, cæteris dormientibus secreto se subripuit, duobus tantum comitatus, inventoque navigio mari se commisit. A vento vero contrario diu fatigatus, vix est diluculo cum vita ad terram reversus. Denique comperta ejus discessio familiares ejus et famulos singulos dispersit. Cæteris tamen unus audacior, veniens Cantuariam, in cameram ipsam archiepiscopi sequenti nocte se recepit. Et post cœnam sollicitus cæpit contristari de casu et angustia domini sui. Plurima itaque parte noctis transacta, volenti quiescere: « Vade, inquit puero, et B claude ulterius ostium aulæ, ut securius dormiamus. » Veniens autem illuc puer accenso lumine, aperto ostio, vidit archiepiscopum in angulo sedere et solum. Quo viso, territus aufugit, putans se phantasma vidisse. Eo suggesto, clericus ille nullatenus voluit fidem adhibere, donec in sua persona verum probaret. Et veniens, sicut dictum est, sic et invenit. Convocatis igitur ad se archiepiscopus quibusdam fratribus Ecclesiæ Cantuariensis, exposuit iis quid sibi acciderit, et quod nondum fuerit voluntas Dei ut recederet.

Recreatus igitur breviori cœna quievit: mane autem facto irruerunt ministeriales regis, ut archiepiscopo fugiente confiscarent omnia; sed audita C et visa ejus præsentia confusi siluerunt.

Proinde aggravabat rex manum suam in archiepiscopum, eum citari faciens peremptorie, ut die statuto regi responderet de his, quæ sibi fuerint objecta.

Adveniente termino veniunt, et vocati facta quoque concione apud Northamptonam dominus noster trahitur in causam. Seorsum itaque in conclavi sedentibus domino Cantuariensi, cum coepiscopis suis, ex edicto regis seris objectis, ne pateret exitus, propositum est ex parte regia adversus dominum Cantuariensem, quod cum haberet vacantes episcopatus, abbatias et multos reditus domini regis per annos plurimos in manu sua, nullam ei super his reddidit rationem, quam modo sibi rex requirit exhi- D beri. « Super his, inquit Cantuariensis, prudentiores volumus consulere, et de consulto respondere. » Dum igitur medium silentium tenerent ad invicem, domino Cantuariensi id requirente, Gilbertus Londoniensis episcopus, decanus utique Cantuariensis Ecclesiæ et idcirco post Cantuariensem in consilio primus: « Si, pater, inquit, recolis unde te dominus rex sustulerit, quid tibi contulerit, considerata temporum malitia, quam ruinam Catholicæ Ecclesiæ et nobis omnibus paraveris, si in his regi resistere volueris; non solum archiepiscopatui Cantuariensi, sed in decuplo si tanti fuisset cedere deberes. Et forsitan, si hanc in te rex viderit humilitatem, te in universum resti-

tuet. » — « Satis, inquit Cantuariensis, innotuit quid consulto responderis. »

Deinde Henricus Wintoniensis episcopus subintulit: « Hæc, ait, forma consilii Catholicæ Ecclesiæ penitus perniciosa nos omnes obligat et confundit. Quod si archiepiscopus noster et totius Angliæ primas nobis id reliquerit exemplum, ut ad nutum et comminationem principis auctoritati et curæ animarum sibi commissæ quisque episcopus debeat cedere, quis erit de cætero status Ecclesiæ, nisi ut nulla agantur de jure sed omnia confundantur pro libitu, et sic erit sacerdos sicut et populus ? » Hilarius itaque Cicestrensis episcopus, nam et ipse gloriosus in verbis, subjunxit: « Nisi, inquit, temporis instantia et Catholicæ Ecclesiæ perturbatio aliud exigerent, standum utique esset verbis sententiæ. Verum ubi nutat B canonum auctoritas, plurimum subtrahendum est severitati, ut in eo perficiat dispensatio, quod posset destruere severa correctio. Censeo igitur cedendum regiæ voluntati, sed a tempus, ne præpropere procedamus id statuere, unde sequatur durior retractatio. » Nec sine rubore episcopus deinde Lincolniensis Robertus, simplex quidem homo et minus discretus : « Patet, inquit, vitam hominis istius et sanguinem quæri, et necessario alterum horum erit, aut archiepiscopatui aut vitæ cedendum. Quis ergo fructus de archiepiscopatu proveniet, si proinde vitæ cesserit? nec id video. » Exoniensis autem episcopus Bartholomæus ait : « Palam est quoniam dies mali sunt, et si possimus sub dissimulationis umbra hujus tempestatis impetum pertransire illæsi, id præcipue pro- C curandum est, sed nec ad id de facili perveniendum nisi subtrahatur plurimum severitati. Temporis instantia id requirit, maxime cum non sit generalis sed personalis hæc persecutio. Satius est igitur unum caput in parte periclitari, quam totam Anglicanam Ecclesiam inevitabili discrimini exponere. » Wigorniensis episcopus Rogerius requisitus et ipse quid inde sentiret, ita temperavit responsum, ut et negando palam faceret quid animi haberet. « Nullum ait, in hac parte dabo consilium, quia si dixero a Deo susceptam animarum curam ad regiam voluntatem et comminationem oportere relinqui, contra conscientiam meam et in capitis mei condemnationem loquetur os meum. Si sentiam regi resistendum, ecce qui sui sunt, audiunt per quos id ipsum inno- D tescit regi, statimque ejiciar extra synagogam, et erit sors mea de cætero cum publicis hostibus, et condemnatis. Idcirco nec hoc dico, nec illud consulo. »

His ita gestis, sederunt aliquandiu sub silentio : nec erat qui amplius his aliquid adjiceret. Et arte quæsita ut pateret eis exitus, inclusis enim erant ; « Volo, inquit dominus Cantuariensis, loqui cum duobus comitibus, qui cum rege sunt. » Quos et nominavit. Vocati illi apertis ostiis introierunt properanter, credentes aliquid audire, quod regiam satiaret voluntatem. Astantibus his ait archiepiscopus : « Super

A his, de quibus nos dominus rex convenit, contu
Et quia non habemus ad præsens eos, quib
ipsa magis innotuit, ideo usque in crastinum pe
inducias, tunc responsuri, sicut Deus nobis in
verit. » Ad hæc regi deferenda missi sunt Lond
sis et Roffensis episcopi. Londoniensis auter
vulpe latens injunctum sibi pervertit negotiu
cens regi archiepiscopum apud eum postulare
cias ad præparanda instrumenta, quasi statu
rationem redditurus super objectis, ut sic magi
garetur archiepiscopus ad executionem regi
luntatis. Directi sunt igitur duo comites ad a
episcopum, postulatas ex parte regis deferen
tamen ratum haberet, quod ex parte sua pe
scopos fuerat regi suggestum. Quo audito, a
B chiepiscopus se id in mandatis non dedisse, n
id, quod regi suggestum fuerat, ratum habere
die sequenti, Deo auctore se venturum et
datum fuerit, desuper, responsurum. Erubuit
Londoniensis, dum videret se incidisse in laqu
quem jecerat ad patrem suum decipiendum. S
itaque concilio ea die dicesserunt ab invicem
titudo vero militum, et aliorum qui cum do
Cantuariensi illuc convenerant, regio metu p
rita secessit in partem, et amplius cum eo no
tit. Quo comperto, circuiri sepes et vicos, et a
vocari pauperes, claudos et debiles, dicens per t
militiam provenire posse celeriorem victor
quam per eos qui tempore tentationis turpiu
cesserunt.

C Impleta est igitur domus ejus discumbentib
peracta dies illa cum lætitia in Domino, nulla n
tione palam habita de perturbatione pristina.

Sequenti vero die, summo diluculo, percu
est dominus noster passione iliaca, nam et ea m
ties vexabatur, eatenus quod non potuit se de
erigere. Unde longiori mora interposita, ut cr
retur ab invidis ad curiam regis nolle descend
missi sunt qui eum citarent acrius ad responden
« Dum, inquit dominus Cantuariensis, quie
ista passio crastino die, Deo auctore, apparel
Transeunte vero die illa et nocturnis vigiliis
summa devotione demum peractis mane consur
ad missarum solemnia sacris, pro more indutu
stibus et per beati martyris Stephani merita divi
sibi invocans auxilium, introitum missæ jussit
D choari : *Et enim sederunt principes*, etc., totum
officium cum ad id pertinentibus complevit devot
ministralibus regis, qui ibi aderant, id tacite
siderantibus, quibus visum est rem ipsam alic
portendere speciale. Is siquidem annus centesi
erat et ea dies secundum annorum curricula
Normanni Angliam intraverunt. Expleto itaque
nisterio, amoto ab humeris pallio cum infula, c
ris indutus vestibus sacris, cappa clericali supe
jecta processit ad regis curiam. Intraturus ca
ram regis, ibi enim rex præstolabatur ad ost
ipsum, crucem bajulat propria manu, sequenti
episcopis et id aliter quam decuit interpretanti

; autem Robertus Herefordiensis inquiens : A sustine, ut ego vice capellani crucem defe-e præsentiam vestram : sic enim condecet: iscopus ait: « Justius est me ipsam deferre us protectione tutus maneo, et ejus viso non est mihi dubitandum, sub quo principe . » Londoniensis ad hæc : Si viderit rex tum intrare, gladium suum fortiorem exe-aput tuum ; et tunc videbis, quid proderunt ia tua. » Archiepiscopus inquit : « Hæc Deo timus. » Et Londoniensis : « Stultus hactenus t ab hac stultitia, ut video, de cætero non : » et processum est. Audiens autem rex iscopum armatum venire, oblito vel deposito illo de quo dixerat Londoniensis, citius re-n conclavem ulteriorem ; sedente hic seorsim B iscopo solo cum suis et paucis episcopis ex o, et loco et animo adunatis.

que vocati sunt episcopi ad regis consilium riensi sub jugulo relicto. Protrahitur tempus uæritur innocentis damnatio. Cantuariensis ma facie induit constantiam. Exiens Rogerius ensis archiepiscopus ait clericis suis quos ibi , erant enim ibi magister Robertus, Grandis nine, et Osbertus de Arundel : « Recedamus on oportet nos videre quæ hic habent fieri Cantuariensi. » Magister Robertus ad hæc : inquit, hinc recedam, donec videro quid Dei as super his judicaverit: si pro Deo et ejus dimicaveritis usque ad sanguinem, pulchrius lius vitam finire non poterit. » Recedente C Eboracensi archiepiscopo a camera regis, s Bartholomæus Exoniensis episcopus proci-pedes domini Cantuariensis et ait : « Pater serere tui ; miserere et nostri : omnes enim perimus odio capitis tui. » Exiit namque m a rege, ut qui amplius cum Cantuariensi publicus hostis judicaretur in capite punien-Dictum est etiam quod Jocelinus Saresberien-scopus, et Willelmus Norwicensis episcopus lhuc restiterunt, traherentur statim ad sup-n in membris mutilandi, qui et ipsi pro salute ntuariensem rogabant. Inspiciens igitur Can-nsis in Exonienseme piscopum : « Fuge hinc, uia non sapis ea quæ Dei sunt. » Exierunt deni-consilio regis omnes simul episcopi cum tu- D ad Cantuariensem. Quorum unus eloquens, is Cicestrensis episcopus, prorumpens in vo-it : « Quondam noster fuisti archiepiscopus, ebamur tibi obedire, sed quia domino regi ju-idelitatem, hoc est vitam, membra, terrenam atem sibi per te salvam fore, et consuetudi-uas ipse repetit conservandas, et tu niteris struere, præcipue cum spectent ad terrenam dignitatem et honorem, idcirco te reum per-dicimus, et perjuro archiepiscopo de cætero habemus necesse obedire. Nos itaque et nostra domini papæ protectione ponentes, te ad ejus entiam appellamus super his responsurum. »

Et diem statuit. Archiepiscopus inquit : « Audio. » Subtrahentes se ipsi seorsim sedere ex adverso, diutius in summo silentio. Tandem a rege processerunt comites, barones, et plurima turba ad archiepiscopum, quorum primus Robertus comes Leicestriæ ait: « Mandat tibi rex, ut venias redditurus rationes super objectis, sicut pridie promisisti te facturum. Alioquin audi judicium. « Archiepiscopus inquit : « Judicium ? » Et surrexit dicens : « Imo, fili comes, et tu prius audi. Non te latet, fili, quam familiaris domino regi, et quam fidelis secundum statum hujus mundi fuerim. Cujus rei gratia placuit ei, ut promoverer in archiepiscopum Cantuariensis Ecclesiæ, Deus scit, me id non volente. Nota enim mihi fuit infirmitas mea. Et magis pro suo, quam pro Dei amore acquievi. Id satis hodie palam est, dum Deus et se mihi subtrahit, et ipsum regem Verumtamem in mea promotione, dum electio fieret præsente Henrico, regis filio et hærede, cui et hoc ipsum mandatum fuit, quæsitum est : qualem me redderent Cantuariensi Ecclesiæ ? Et responsum est : Liberum et quietum ab omni nexu curiali. Sic igitur liber et absolutus super his, a quibus sum liberatus, nec teneor nec volo de cætero respondere. » Comes inquit : « Et hoc aliter se habet, quam Londoniensis regi suggesserat. » Adjecit archiepiscopus : « Adhuc, fili comes, id attende. Quanto dignior est anima quam corpus, tanto magis Deo et mihi teneris obedire, quam terreno regi. Nec lex nec ratio permittit, ut filii patrem judicent vel condemnent. Unde regis, et tuum, et aliorum declino judicium, sub Deo a solo domino papa judicandus, cujus coram vobis omnibus præsentiam appello, Ecclesia Cantuariensi, ordine et dignitate mea, cum ad hæc pertinentibus, sub Dei et sua protectione positis. Nihilominus vos, fratres et coepiscopi mei, quia magis homini quam Deo obeditis, ad domini papæ audientiam et judicium voco : et sic Catholicæ Ecclesiæ et apostolicæ sedis auctoritate munitus hinc recedo. »

Abeuntem illum prosequuntur curiales et invidi contumeliis et injuriis traditorem illum et perjurum acclamantes. Ei autem venienti ad ulteriorem portam, clausa et janua, nec potuit exire, nullo ibi invento custode. Et dum res ageretur in metu et dubio, nutu Dei contigit claves plurimas in fasciculo pendere a muro, quas arripiens familiaris quidam archiepiscopi, unam post alteram attentavit, donec aperiret januam.

Exeuntibus illis occurrit multitudo morbo regio laborantium pauperum et infirmorum, acclamantium et dicentium : *Benedictus Deus, qui eripuit et salvum fecit servum suum a facie inimicorum suorum.* Putabatur enim jam fuisse exstinctus. Præcedente igitur et subsequente turba pauperum, cum clero et populo, in gaudio et lætitia perducitur ad hospitium [ad ecclesiam videlicet Beati Andreæ religiosorum monachorum conventuale monasterium]. Videns autem exsultationem plebis sequentibus se dixit :

« Quam gloriosa processio nos conducit a facie tribulantis. Sinite pauperes Christi, et nostræ tribulationis participes, omnes intrare nobiscum, ut epulemur in Domino ad invicem. » Et impleta sunt domus et atria circumquaque discumbentium.

Inter epulas accesserunt Londoniensis et Cicestrensis episcopi ad mensam, dicentes se viam pacis invenisse. Requirente archiepiscopo sub quali forma, inquiunt: « Quæstio pecuniaria agitur inter te et regem. Si igitur nomine pignoris duo maneria vestra, Otford et Muncheaham, regi assignaveris ad tempus, credimus quod inde pacatus et maneria resignabit, et pecuniam remittet, et gratiam suam tibi citius restituet. » Ad hæc archiepiscopus: Hecham manerium fuit quondam Cantuariensis Ecclesiæ, ut accepi, quod rex modo tenet in dominio. Et B licet ad ejus restitutionem Cantuariensi Ecclesiæ competit rei vindicatio, tamen id fieri his temporibus omnino non spero. Nihilominus antequam vel cujuslibet turbationis sedandæ, vel recuperandæ regiæ gratiæ causa, antiquo juri, quod in illo manerio Cantuariensis Ecclesia habere dicitur, renuntiarem cuilibet periculo vel discrimini caput istud opponerem. » Et caput tetigit. Indignantes ergo episcopi regressi sunt, hæc regi renuntiantes: et accensa est in his regis indignatio.

Missi sunt etiam duo episcopi ad regem petere salvum conductum domino Cantuariensi in redeundo ad ecclesiam suam. Ait rex se in crastino familiares suos super hoc consulturum, et sic ex consulto responsurum. Intelligens itaque Cantuariensis moram C sibi periculosam esse, et per eam sibi parari posse insidias, cœpit cogitare de fuga, jussitque in ipsa nocte in ecclesia Sancti Andreæ parari sibi lectum inter duo altaria. Quo accedens cum litania, et singulorum sanctorum nomina pronuntians singulas fecit genuflexiones. Quo completo, proinde fatigatus strato se projecit, capessendæ quietis simulans occasionem.

Deinde secreto se subtrahens et per posticum exiens, uno familiari et fideli comitatus socio, disparuit. Mane autem facto subitus rumor et sinister de clandestina archipræsulis fuga hos, qui ei adhæserant invadens, omnes compulit latitando sibi consulere. Verumtamen publico edicto denuntiatum est neminem in Cantuariensem manus injicere. Dum D igitur ista turbatio circumquaque discurreret. Archiepiscopus, ut diximus, clam de nocte fugiens, fratrem unum de ordine de Simplingeham secum habens. viæ ducem, versus aquilonem ad nobilem illam civitatem Lincoliniam tendebat; sciens et prudens nimium carpens, non viam, ut ita cautius, si qui post mitterentur persecutores, effugeret insidias, et declinaret. Et nocte venit ad pagum, qui dicitur Grabam, et viginti quinque circiter milliaribus a Norhantona distantem. Ubi postquam modico indulsit somno, in crastino arripiens iter venit Lincolinam, circiter viginti quinque milliaria, hospitatus in civitate, in

A domo cujusdam felonis. Est ibi aqua, quæ flu civitatem intrans, ad locum quemdam solitari medio aquarum situm, qui dicitur Eremitoriu tingens ad domum de Simplingeham; per a venit millia circiter quadraginta. Ubi propt solitudinem, et propter difficultatem access quod in medio aquarum sit, per tres dies se latuit, ad iter, quod restabat vires reparan vero dierum cum frater, qui ipsi ministrabat, v solum sedentem in mensa, et pulmentariis compunctus lacrymas continere non potu continuo exivit, ne inter epulas virum Dei lac effusæ perturbarent. De eremitorio venit ad ctum Botulfum, decem milliaria. Et inde ad l venit, qui dicitur Haverolot, ad Simplingehan tinentem. Deinceps vero nocte solum proficis tur, veritus deprehendi. Jam siquidem versu entem ad Cantiam tendebat, ubi a populo terra magis cognitus erat. Nocte itaque ibat, et die tabat, octo dierum conficiens noctibus iter, do Cantiam perveniret, ad pagum supra mare s qui dicitur Estere, ubi transfretare disposui quidem mansit eo cautius quo securius eo pagus ille esset proprius, de mensa sacri conv sedis suæ metropolitanæ, octo tantum millia distans. Latuit autem lux mundi futura in pag usque ad diem animarum, Ubi facto in pariete mine, fuit enim prope ecclesiam, audivit miss solennia cum plebe id ignorante presbytero sacramenti perceptione perfruente. Quidam a clericus hujus rei conscius osculum pacis ad a episcopum deferebat: recedenti quoque post tium populo nec id scienti episcopalem devotius tifex impertivit benedictionem.

Demum vero procurato transitu cum ang sæpius huc illucque depulsus vix tandem in su dispendio Flandriæ appulit. Pedes igitur qu oportuit, et indutus veste alba et monachili c super scapulas posita, in tempestate, pluvia e non ex solito iter peragit, et dum pertransiret c accidit juniores stare et eorum aliquem accipi tenere in manu. Visaque ave Cantuariensis e tendit, memor pristinæ conditionis et oblitus e: Quo viso inquit unus: « Ni fallor, ecce hic est tuariensis archiepiscopus. » Alter ait: « Fatu quid opus est Cantuariensi archiepiscopo ut s: cedat? » Expavit Cantuariensis, timens detegi et timor ille hujus vanitatis culpam ipso tempore p diluere.

Veniens autem usque Celarum Mariscum op fatigatus quievit. [Verum quoniam per crebr profundos maris jactus fatigatus erat, utpote in n ca scapha transvectus, diu pedes ire non potuit. l post modicum iter reclinavit in terra, non va procedere, et dixit fratribus qui cum eo erant: « non recedam, nisi vehar a vobis, aut quæratis vecturam. » Et quæsierunt ei jumentum pro argenteo: et quidem hoc non frenum, sed tan

n circa collum habebat. Et posuerunt vesti-
ıper dorsum, et eum desuper sedere fece-
:inceps paulisper procedens hospitatus est
lulam quamdam beati Bertini prope ipsam
ı. Ubi occurrerunt ei quidam familiares,
exierant de Anglia. Et eum inde dedu-
ıvigando, erat enim illis iter per aquam,
ı sanctum Bertinum properabant. In eundo
uidam: « Domine, fatigatus es ex itinere et
umus hodie ad eximiæ humanitatis viros
mum congratulabuntur tibi in Domino quod
vasisti: fac igitur charitatem iis, ut in ad-
ɔ hodie comedant pinguia. » — « Quarta,
ıminus Cantuariensis, est feria et oporte
e a talibus abstinere; » et subintulit alter:
ɛ, forsitan non abundant piscibus et opor-
eis condescendere. » — « Domini est,
ıntuariensis, id providere. » Inter loquen-
ur ad nutum Dei exsiliens de aqua grandis
ojecit se cum impetu in gremium viri Dei,
ıquam, quam Brenham vocant et factus est
itus ille jucundus in laude Dei. Ductus
l sanctum Bertinum et illic comiter excep-
t ibidem suos exspectare. Interim rerum
xagitabat horrida perturbatio unuquoque
ɔonsulente, et ad regis voluntatem quæ-
asiones quomodo christum Domini per-
Directi sunt igitur ad dominum papam a
ere Eboracensis archiepiscopus, Londo-
Cicestrensis, Exoniensis, Wigorniensis,
ısis episcopi, et cum iis comitum et ba-
nultitudo copiosa in magno apparatu in
nuneribus quibus pro viribus judicium per-
t et sapientum oculos excæcarent. Hoc si-
modo credebant curiam Romanam in hac
andoque vacillantem inclinari posse ad id
ærebant. Dederant enim quidam pontifices
antuariensem hoc consilium. Sane in eorum
hinc timor publicæ perturbationis quæ ex
posset oriri, inde spes quæstus quam plures
ium nutare compellit, et facta est inter eos
ɔ, dum diceretur ab his Cantuariensem ec-
cæ libertatis defensorem, et idcirco justam
ausam: ab illis pacis et unitatis perturba-
; ideo ejus præsumptionis impetum potius
ıdum quam fovendum. Eo usque etiam in-
ıimicorum suggestio, quod nuntii domini
iensis, præmissi enim erant eximiæ virtutis
ntiæ viri, nec promeruerunt a cardinalibus
;culo recipi. Angustiantur et illi videntes
domini sui imminere discrimini.

m tamen die in vespera ad dominum papam
s accessum, ipsum nomine archipræsulis,
n patrem et dominum, qua decebat devotione
itate, salutaverunt, dicentes quod illi essent
tum, qui evaserunt de calore domus Rechap,
ınctitatis Suæ pedes venerant, ut nuntiarent
l filius Joseph adhuc viveret, sed non domi-
in terra Ægypti, quin potius ab Ægyptiis

A oppressus fere fuisset et exstinctus. Enarraverunt itaque libenter audienti, et paterno compatienti affectu, filii sui archipræsulis, pessimas angustias et dolores, pericula etiam in pugna illa apud Norhamtunam ad bestias, pericula in falsis fratribus, pericula in fuga, pericula in via, pericula in mari, in ipso etiam portu pericula, laborem, egestatem, ærumnam et ad declinandas insidias habitus sui et nominis mutationem. Et audiens hæc pater omnium patrum, commota paternæ pietatis viscera super filio, et paternum non valens dissimulare affectum, lacrymatus est. Et ita compunctus inquit eis: « Dominus vester in carne adhuc vivit, ut dicitis? Magis tamen jam sibi in carne vivens martyrii gloriam vindicat. » Et quia jam valde sero erat, nuntios B ex itinere fatigatos, data benedictione et consolatione apostolica, ad hospitium citius remisit.]

In crastino tamen sedente domino papa pro tribunali, facto consessu cardinalium, advocata concione, adsunt etiam nuntii Cantuariensis, ut vel finem viderent. Consurgentibus igitur ex adverso nuntiis regis, primus, et cætetorum signifer, in hunc modum inchoat Londoniensis: « Pater, ad vos spectat Catholicæ Ecclesiæ cura et sollicitudo, ut qui sapiunt per vestram foveantur prudentiam ad exemplum morum, et qui desipiunt apostolica auctoritate corripiantur et corrigantur, ut sapiant. Sed apud vestram sapientiam non creditur sapere, qui in sua sapientia confidens, et fratrum concordiam, et Ec- C clesiæ pacem, regisque devotionem perturbare contendit. Nuper siquidem in Anglia orta est dissensio inter regnum et sacerdotium ex levi et minus utili occasione, quæ facilius potuisset exstingui, si adhibita ei fuisset moderata curatio. Verum quia dominus Cantuariensis suo et singulari in hac parte, et non nostro usus consilio, acrius æquo institit, non considerata temporis malitia, quod vel quale dispendium ex tali impetu posset provenire, et sibi et fratribus suis contexit laqueos. Et si ei in proposito suo noster favisset assensus, jam res ipsa ad deteriorem calculum devenisset. Verum quia nostram conniventiam, sicut nec debuit, ad id quo tendebat, habere non potuit, visus est in dominum regem, et nos, imo in totum regnum, temeritatis D suæ culpam retorquere. Quocirca ad decolorandam mutuæ fraternitatis infamiam, vim nemine inferente, vel minas intentante fugam inivit, sicut scriptum est: Fugit impius nemine persequente. » Ad hæc dominus papa inquit: « Parce, frater. » Et Londoniensis: « Domine, parcam ei? » Et dominus papa: « non dico, frater, quod parcas ei, sed tibi. » Ad hanc igitur apostolicam vocem et tubam sensus Londoniensis infatuatus est a Domino, ita demum quod amplius mutire non potuit. Excepit illum proinde sermonem facundus Hilarius Cicestrensis episcopus, magis de sua confidens eloquentia, quam de justitia et veritate: quod ex post facto innotuit. « Domine pater, inquit, interest beatitudinis vestræ,

quod perperam actum est in perniciem universitatis ad pacis et concordiæ debitum statum citius revocare, ne unius hominis immoderata præsumptio multorum stragem et Catholicæ Ecclesiæ scissuram possit procreare. Id parum attendit dominus Cantuariensis, dum relicto maturiori consilio se solum consuluit, et sic sibi et suis, regi et regno, populo et clero graviores labores procrearet et angustias. Et certe virum tantæ auctoritatis id non decuit, nec oportuit, nec aliquando oportuebat. [Ita grammatizabat Hilarius Cicestrensis dicendo: Oportuebat.] Insuper suos, si saperent, non oportuebat sibi in talibus præbuisse assensum.» Audito igitur, qualiter facundus ille grammaticæ prosiliret de portu in portum, soluti sunt in risum universi. Inter quos unus prorumpens in vocem inquit: « Male tandem venisti ad portum.» In quo verbo episcopum illum ita infatuavit Dominus, quod de cætero factus est mutus et elinguis.

Eboracensis autem, priorum ruinam attendens, animi impetum studuit temperare. « Pater, inquit, mores Cantuariensis et studia nemini innotuere plusquam mihi. Et id animi ejus novi propositum ab initio, ut quod semel arripuerit ex sententia, ab eo facile non possit avelli. Quare facilius credi oportet ipsum in hanc obstinationem de sua levitate de more incidisse. Et aliam non video viam ad ejus correctionem, nisi ut vestra discretio ad id efficiendum manum apponat graviorem. Intelligenti satis dictum puto. »

Episcopus Exoniensis subjunxit: « Pater, non oportet multum in his immorari. Causa ista in Cantuariensis absentia non habet terminari. Petimus igitur legatos, qui inter dominum regem et Cantuariensem possint causam istam audire, et auditam definire. » Et subticuit. Nec post eum aliquis episcoporum amplius addidit. Id autem videns comes de Arundel, stabat enim in ordine suo cum multitudine militum, postulat audientiam. Et facto silentio inquit: « Domine, quod locuti fuerunt episcopi, nos illitterati penitus ignoramus. Ideo oportet nos edicere, quomodo possumus, ad quod sumus missi: non ad hoc utique ut contendamus, vel cuiquam faciamus contumelias, in conspectu maxime tanti viri cujus nutui et auctoritati se de jure totus inclinat mundus, sed ad hoc procul dubio venimus, ut domini regis nostri devotionem et amorem, quem circa vos gerere consuevit, et adhuc gerit, in præsentia vestra et totius Romanæ Ecclesiæ vobis præsentemus. Per quos, inquam? Per majores et nobiliores, quos habere potuit in omnibus terris subjectis sibi, hoc est, per archiepiscopos, episcopos, comites et barones. His superiores in sua potestate non invenit; et si invenisset, utique destinasset ob reverentiam vestram, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ. His adjicimus, quam Paternitas Vestra satis experta est in novitate suæ promotionis, domini regis fidelitatem et devotionem, dum se ipsum, suos, et sua

A omnia vestræ penitus exposuit voluntati: certo sub catholicæ fideli unitate, qnam h Christo regere, ut credimus, fidelior eo non Deo devotior, seu ad eam, ad quam assump pacis conservationem moderatior. Nihilom dominus Cantuariensis archiepiscopus in su et ordine æque instructus, in his, quæ ad eu nent, providus et discretus, licet ut quibusdan est nimis acutus. Et nisi ista, quæ nunc e dominum regem et dominum archiepiscopu dissensio, regnum et sacerdotium mutuo c derent ad invicem paci et concordiæ sub p bono, et pastore optimo. Est igitur hæc nos plicatio, ut ad tollendam istam dissensione pacis et amoris reformationem velit Vestra

B invigilare attentius. » Hæc itaque comes ele sed in sua lingua proposuit, ita quod com ab omnibus plurimum commendaretur ej desta discretio.

His etiam dominus papa invigilanter int respondit: « Scimus, fili comes, et memorit limus ex quanta devotione rex Angliæ plu largiora nobis contulit beneficia, cui data o nitate quantum poterimus in desiderio anin bemus pro meritis respondere. Sed quia postulastis, habebitis et legatos. » Osculat domini papæ proinde recesserunt credentes nuisse in causa, eo quidem quod spem sibi cardinales posse corrumpi; ideo ex consult Londoniensis inquirens a domino papa in c

C testate venirent cardinales. « In debita, inq minus papa. — Imo, ait dominus Londor id petimus ut possint causam decidere, appel remota. — Hæc est, inquit dominus papa, mea, quam alteri non dabo, et certe cum j dus fuerit, a nobis judicabitur quia nulla p ratio, et eum in Angliam remittamus ad a rios et inter inimicos judicandus. »

Hæc audiens pars adversa, frustrata sp acceperat, recessit indignans quid receperi sponsis domino regi renuntiatura.

His ita gestis Senonis, ibi enim dominu fuit, et illis redeuntibus, dominus Cantuarien suis accessit ad curiam, tepide quidem exc

D cardinalibus, quorum nares odor lucri q causa infæcavit, ad domini tamen præsenti intromissus [qui venientem ad se paterna s benignitate, super vexatione ipsius multim peregrinatione tam periculosa et dura patern patiens]. Dumque hæc et illa verbo tenus il rentur, demum recepit in mandatis in cra exsilii sui causas coram fratribus exponere. Se ergo die demandatur sui præsentiam coram d papa exhibere, et dum quæreretur inter sc quis eorum causam hanc exponeret, singul excusantibus, verbi pondus apud archiepis resedit. Doctus igitur a Deo, et per se impra tatus, dum primus a domino papa sederet,

erentiam vellet surgere, jussus residendo edisserere, sic incœpit: « Licet non multum s, nec tamen usque adeo sumus fatui, ut ngliæ, suos et sua pro nihilo relinqueremus. vellemus suæ per omnia placere voluntati, otestate vel regno non esset qui nobis non t pro libito. Et dum sub hac conditione ei mus, quid fuit quod nobis non successit ad ' Ex quo vero aliam ingressi sumus viam, sumus memores professionis et obedientiæ, ro Deo suscepimus, quem ad nos habuit, rofecto prior affectus. Adhuc autem si ab osito vellemus resilire, ad ejus recuperantiam nullius personæ egeremus interventu. quia Cantuariensis Ecclesia sol solet esse is, et in nostris temporibus offuscata est claodlibet tormentum, sed et miles mortis geota occurrerent, libentius exciperemus in quam sustineremus sub dissimulatione his nala, quæ patitur. Porro ne videar curiose itu vanæ gloriæ hæc inchoasse, expedit ut fide constet de affectu. » Et producens scriquo continebantur, consuetudines illæ, de ontendebatur, cum lacrymis inquit: « Ecce uit rex Angliæ contra libertatem Ecclesiæ æ. Si hæc licet dissimulare sine dispendio vos videritis. »

s perlectis moti sunt omnes usque ad lacry: ii se continere poterant, qui prius pro dversabantur, communi voce Deum laudan- vel unum sibi reservarit, qui pro Ecclesia a tempestate ausus fuit ex adverso ascenqui ante videbantur super hac causa varie re, jam in unam convenere sententiam, in Cantuariensis archiepiscopi universali Ec-ccurrendum. [Verum dominus papa, lectis is, et diligenter et attente auditis et cognilis consuetudinibus, acerrime motus statim it in archipræsulem, arguens eum et dure s, quod in illarum non consuetudinum, sed arum usurpationum assensu ipse, ut ibi s est, cæterique episcopi sacerdotio suo rerint, et Dei Ecclesiam ancillaverint: asserens tius omne sustinuisse discrimen, quam tan-Dei subversionibus præbuisse assensum. Et « Verum inter abominabilia hæc, quæ hic t et audita, nulla quidem bona, sed quærabilia sunt, quæ utcunque potest Ecclesia Sed horum major pars reprobata, et ab anidem et authenticis damnata est conciliis, irecte sacris sanctionibus adversa. » Et hæc dominus papa in audientia omnium reprob Ecclesia in posterum damnanda censuit. hiepiscopum se convertens inquit: « Tecum si tuus et coepiscoporum tuorum grandis cessus et enormis, agendum est parcius. ut confiteris ipse cecidisti, mox post casum urgere conatus es propter casum multa jam dura perpessus, et statim ut cecideras, cum

A adhuc esses in Anglia, a nobis quæsisti et invenisti de clementia nostra absolutionis beneficium. Unde et dignum est, ut nos tibi indulgeamus, aut in tuis adversis clementiæ nostræ consolationem et gratiam præ cæteris personis ecclesiasticis tanto plenius et affectuosius sentias, quanto pro libertate Ecclesiæ, et pro fide et devotione vestra majora reliquisti, et graviora perpessus es. » Et ita vir apostolicus archipræsulem, primo paterna severitate objurgans, et maternæ consolationis dulcedinem reparans tunc dimisit.

Postera vero die in secretiori thalamo cum domino papa cardinalibus residentibus, adfuit et dominus Cantuariensis, hæc inquiens: « Patres mei et domini, mentiri nemini licet alicubi, nedum coram Deo et vestri præsentia, unde volens sed et gemens fateor B quod has Anglicanæ ecclesiæ molestias mea miserabilis culpa suscitavit. Ascendi in ovile Christi, sed non per ipsum ostium, velut quem non canonica vocavit electio, sed terror publicæ postestatis intrusit. Et licet hoc onus susceperim invitus, tamen ad hoc me induxit humana, et non divina voluntas. Quid igitur mirum, si mihi cessit in contrarium. Verum si ad regis comminationem, ut coepiscopi mei persuasere instantius, renuntiassem episcopalis auctoritatis mihi indulto privilegio, ad principum votum et voluntatem catholicæ Ecclesiæ perniciosum relinqueretur exemplum. Distulit igitur usque ad vestri præsentiam. Nunc autem recognoscens ingressum meum minus canonicum, et timens proinde exitum mihi provenire deteriorem, videns etiam vires meas oneri C impares, ne gregi inveniar præesse ad ruinam, cui datus sum qualitercunque in pastorem, in manu tua pater, archiepiscopatum Cantuariensem resigno. » Et flevit cum singultu, sed et dominum papam et omnes qui aderant flere compulit.

Imo et hæc audiens quis poterit se continere a fletu? Seorsum igitur archiepiscopo sedente cum suis in hoc verbo scandalizatis, nimirum qui jam cœperant desperare, dominus papa super his cum cardinalibus cœpit conferre. Hinc inde varia et diversa est orta sententia. His visum est oblata occasione regis iram sedari posse facilius, dum in alia persona ecclesiæ Cantuariensi conciliaretur, et beato Thomæ possit alias competentius provideri. His siquidem erant ex pharisæis. Aliis autem qui D apertos habebant oculos visum est in diversum. Quasi is qui pro tuenda Ecclesiæ libertate summo periculo et discrimini, non solum divitias et gloriam, dignitatem et auctoritatem, sed et vitam exposuit, ad regis libitum deberet suo jure privari: sicut forma fieret aliis in consimili causa regibus resistendi, si ei sua justitia servaretur illæsa. Sic eo cadente caderent universi episcopi, ut nullis futuris temporibus auderet quis obviare principis voluntati: et sic vacillaret status catholicæ Ecclesiæ, et Romani pontificis deperiret auctoritas. « Expedit igitur, inquiunt, hunc restitui etiam invitum, et ei, qui pro nobis dimicat, omnimode succurrendum. » Placuit omnibus hæc sententia præterquam pharisæis.

Vocato igitur beato Thoma cum suis, dominus papa hæc ait ex sententia : « Nunc demum,frater, nobis liquet,quem habuisti et habes zelum pro domo Domini, quoniam sincera conscientia te ipsum statuisti murum ex adverso. De tuo ingressu cum puram feceris confessionem, resignatione facta, qua potuit et debuit dilui culpa delicti, jam secure de novo poteris de manu mea pontificalis oficii curam recipere,dum te in integrum ducimus restituendum. Et merito, quem multiplici genere tentationis virum probatum novimus, providum et discretum,Deo et hominibus carum, nobis et sanctæ Romanæ Ecclesiæ per omnia fidelem. Et sicut nostræ persecutionis factus es particeps et consors individuus,ita tibi, Deo auctore,in nullo deesse poterimus quandiu in hoc corpore vitalis duraverit spiritus. Verum hactenus deliciis affluens, ut de cætero discas esse,quod debes pauperum consolator,nec id doceri poteras nisi docente religionis matre, ipsa paupertate,pauperibus Christi te duximus commendandum, huic, inquam,abbati Pontiniacensi (erat enim ibi præsens ex condicto), et suis fratribus educandum. Non, inquam, educandum,splendide,sed simpliciter, ut decet exsulem, et Christi athletam,inter quos cum paucis et necessariis,reliquis sociis per amicos divisis, oportet te ad tempus conversari, donec aspiraverit dies consolationis, et tempus pacis desuper ad nos descenderit. Interim autem forti animo esto, et his qui pacem perturbant resiste viriliter. »

Accepta itaque benedictione, beatus Thomas cum paucis, familiaribus, cæteris ut dictum est alias destinatis,Pontinicum ingressus,judicavit se non digne curam pastoralem de manu apostolica accepisse,nisi etiam et habitum religionis reciperet : nimirum qui in episcopali sede primogenitos filios suos monachos haberet regere, et a prima fundatione Cantuariensis Ecclesiæ ipsius pastores et episcopos didicerit fere omnes monachos fuisse,nec secundum veterum historias aliquam regni scissuram vel translationem accidisse,nisi dum quis alterius professionis Cantuariensi Ecclesiæ præfuerit. Missis igitur proinde nuntiis,remisit ei dominus papa habitum monachalem, quem ipse benedixit, de laneo utique panno grosso et crudo. Unde et nuntiis injunxit dicens : « Dicite domino Cantuariensi,quod habitum ei misimus,qualem habuimus,non qualem vellemus.» Pontiniacensis vero abbas,dum cum paucis beatum Thomam illo indueret habitu seorsim et secreto,astans etiam ibidem quidam familiaris,is utique qui pridie illud problema proposuit apud Clarendonam,scilicet: Quid virtutis sibi retinuit,qui conscientiam prodidit et famam,dum vidit in ipso habitu capucium minoris quantitatis, quam ut toti congrueret,ait : » Fuit tamen id serio factum, utrum reguraliter nescio. Liquet tamen dominum papam minus congrue adunisse cucullæ capucium.» Subridens autem beatus Thomas inquit : « Provide,ne et tu possis iterato mihi illudere,sicut fecisti pridie.» Et ille : « Ubi et quando, domine? » Et archiepiscopus inquit : « Nudius tertius, dum sacris vestibus induerer ad missarum s et zona præcinctus viderer suffarcinatus, visti : Unde posteriora mea inflata fuissent tur a scapulis dependens capucium majus e tenderet formam inflationis,nihilominus p ridere gibbosum. Idcirco cautius mihi e talium insultationes provisum.» Utebatur r chiepiscopus cilicio ad nudicollo usque ac clam ipsius etiam familiaribus ; et dum ci arctius,rigor cilicii se extendebat,et videba sior, qui fuit macilentus, sed jucundus fa

Discurrentibus interim hinc inde nuntiis reformationem,tandem placuit utrobique d papam et regem statuto die et loco ad invi venire,ut per mutuum eorum colloquium possit facilius inveniri. Rex ait ad id se v sed in archiepiscopi absentia ; quia eo præ mandat nec domini papæ faciem se visu mino papæ archiepiscopus significat null regis uti colloquio sine sui præsentia, cu illius hominis noti fuissent : « Sed et citiu ait,apostolica circum veniri religio ex vari borum regis, si non adsit sedulus inter regiæ mentis propositum ex ipsius animi tebris elicere : et si rex infirmiora domi prænoverit,exitus viarum suarum obstrue culis. » Quo accepto,moderata responsion nuntiat dominus papa hoc inauditum a sa manam Ecclesiam ad alicujus principis nut quam a suo conductu rejicere,maxime pr exsulantem ; sed et id privilegii et actori indultum apostolicæ sedi,ut exsulibus et subveniat,etiam contra principum iras,et impetus malignorum. Indignantes igitur cesserunt, hæc regi nuntiaturi. Dominus Romam reversurus iter ingreditur,quem batur archiepiscopus usque Bituricum.Ul licentia et benedictione regreditur Pon amplius domini papæ faciem in carne is surus.

Hæc itaque prosecuti sumus historialit cilio de Clarendona usque ad domini papæ de Francia,ad ea quæ interim facta sunt dil quia epistolæ interea scriptæ non ita exp gestam explicant. Subsequentes vero epis gulæ suis locis ita sunt manifestæ usque a totius negotii,quod minus videantur egere adminiculo, eo excepto quod factum est colloquio,quando Domini Cantuariensis secutio a domino papa Simoni priori de r et Bernardo de Corilo commissa est. A turbata est pacis reformatio, quia noluit riensis verbum hoc sub silentio,« salvo orc præterire, aliquando quia noluit rex osc Cantuariensi sub pacis fœdere : sicut pe suis in locis ordinatas plenius innotescit. sic accidit. Suggestum fuit regi Angliæ dom tuariensem suo se arbitrio omnino velle tere ideoque gratius ejus præsentiam ibi a

multis utriusque regni ad id convenientibus A
es regis Angliæ procidit dominus Cantuarien-
sis: « Totam causam, unde inter nos orta est
tio, tuo committo arbitrio, honore Dei salvo. »
hoc verbo, rex, statim excanduit inquiens
anciæ: « Domine rex attende, si placet. Quid-
antuariensi isti displicuerit, dicet honori
te contrarium, et sic sua et mea omnia sibi
ibit. Sed ne videar honori Dei, vel sibi in ali-
lle resistere, hæc offero. Multi fuerunt reges
dia ante me majoris vel minoris auctoritatis.
ego sum. Multi fuerant ante eum archiepis-
ntuariæ, magni et sancti viri. Quod igitur
sorum suorum major et sanctior fecit ante-
um meorum minimo, hoc mihi faciat et qui-
Acclamabatur undique: « Satis rex se hu- B
» Dum archiepiscopus aliquantulum subti-
, rex Franciæ adjecit: « Domine archiepisco-
i esse major sanctis viris? vel melior Petro?
ibitas? Ecce pax præ foribus. » Ad hæc ar-
copus regi Franciæ ait: « Verum est, ante-
s nostri multo me meliores fuerunt, et ma-
singuli autem suis temporibus, etsi non om-
adversus Deum extollentia, quædam tamen
unt. Et si omnia radicitus tunc exstirpassent,
nc adversum nos ignem tentationis hujus-
xcitaret? Quo cum illis probati, digni inve-
etiam cum illis, laude et gloria. Multo melius
Deo consulente actum est, ut sicut in eorum
numero laboravimus, ita et illorum laboris
nii simus participes. Nec si aliquis eorum C
puit vel excessit in aliquo, ejus in hoc tepo
xcessus exemplum sequi tenemur. Petrum
Christum negantem arguimus, sed Petrum
n capitis sui periculum Neronis impetum
em omnibus modis commendamus. Sane
trus ei consentire noluit in eo, quod et dis-
re sine animæ suæ periculo non potuit,
inimicorum victor in carne occubuit. Ex
pressuris catholica surrexit et crevit Eccle-
res nostri passi sunt, quia noluerunt nomen
subticere, et ego, ut hominis gratia mihi
tur, Christi honorem deberem supprimere?
ait. » Insurrexerunt itaque magnates utrius-
gni, imputantes arrogantiam archiepiscopi
mentum pacis: uno inter alios comite palam D
ante, quia archiepiscopus utriusque regni
i et voluntati resistit, de cætero neutrius
erit auxilio, sed ejectum ab Anglia Francia
ipiat.

o colloquio non sine multorum murmure,
ad propria, coexsulibus Cantuariensibus in
desperatione positis. Consueverat autem rex
post singula hujusmodi colloquia ad Can-
sis hospitium descendere consolationis ob-
reverentiæ. Tunc autem eum nec per se
suos vel respexit. Tres igitur dietas in regis
comitatu ita transiit quod nec ad eum rex
s ex sua parte accessit, et cum in talibus negotiis dominus Cantuariensis solitus fuit a regia liberalitate procurari, post illud colloquium et per id quod diximus spatium exinde nihil omnino sibi fuit exhibitum. Aliquando enim is transeundo Senonum archiepiscopus, aliquando Pictaviensis episcopus, vel aliquis alius super ejus miseria afflictus cum exhibuit ut mendicum, quod plurimum suos perterruit quasi jam omni humano auxilio destitutos.

Tertia vero die peracto illius itinere, dum sedentes in hospitio super his confabularentur ad invicem et secum quærerent quo possent divertere, dominus Cantuariensis jucundo vultu, quasi nihil adversitatis habens, et ad omnes fortunæ impetus invincibilis, moderato risu condolentibus alluait dicens: « Solus impetor, et me cedente non erit qui vos persequatur acrius, nec adeptis amicorum beneficiis, vos qui destituat amplius. Confortamini igitur, et nolite expavescere. » Cui inquiunt: « Miseremur tuis magis, dum nescimus quo possis divertere, vir tantæ auctoritatis, a summis et ultimis derelictus amicis. » Archiepiscopus inquit: « Deo nostri curam committimus. Et ex quo utriusque regni nobis præcluditur aditus, nec ad Romanos latrones consolationis gratia nos expedit recurrere, quippe qui miserorum spolia et sine delectu diripiunt: alia est nobis via procedendum. Audivimus siquidem circa Ararim fluvium Burgundiæ usque ad partes provinciæ liberaliores esse homines. Ad hos ego et unus mecum pedites ibimus, qui visa afflictione nostra forsitan nostri miserebuntur, victualia ministrantes ad tempus, donec nos visitaverit Deus. Potens est Deus et in ultimo miseriæ calculo suis adesse: et infideli deterior est, qui de Dei desperat misericordia. » Et statim adfuit præ foribus Dei miseratio. Accurrit enim quidam serviens regis Franciæ, qui diceret: « Dominus rex vos ad curiam vocat. » Ad hoc ait unus eorum: « Ut ejiciamur a regno. » Archiepiscopus inquit: « Non es propheta, nec prophetæ filius, noli vaticinari sinistra. »

Venientes ergo invenerunt dominum regem cum tristi vultu sedentem, et non assurgentem de more archiepiscopo. Quod factum est in principio triste præsagium. Considentibus illis et adhuc tepide vocatis, diutius facto silentio, rex inclinato capite quasi dolens et invitus cogitaret ut eos de regno ejiceret, et illis id ipsum timentibus, obortis lacrymis prosiliens cum singultu projecit se ad pedes archiepiscopi, obstupentibus his qui adherant. Archiepiscopo vero se inclinante ad erigendum regem, vix tandem rex ad se reversus præ angustia ait: « Vere, domine mi pater, tu solus vidisti. » Et suspirans præ mœrore repetiit: « Vere, pater mi, tu solus vidisti. Nos omnes cæci fuimus, qui contra Deum tibi dedimus consilium ut in causa tua, imo Dei, ad nutum hominis honorem Dei remitteres. Pœniteo, pater, et graviter pœniteo. Ignosce ergo, et ab hac culpa me miserum absolve. Sed et Deo et tibi me ipsum et regnum meum expono, et ab hac hora promitto, quod tibi vel tuis non deero, quandiu Deo auctore

vixero. » Rege igitur absoluto, dataque ei benedictione archiepiscopus Senonis ingressus est cum suis in gaudio, ubi eum rex Franciæ regaliter exhibuit usque ad regressum ejus in Angliam.]

Quo audito, rex Angliæ regi Franciæ demandat se mirari plurimo quomodo vel qua ratione de jure posset, contra eum fovere archiepiscopum, cum in ipsius regis præsentia ipse se ita humiliarit, ad omnem paratus justitiam, nec per ipsum steterit, quominus archiepiscopus pacem haberet, quam ipse arroganter et contumeliose rejecit. Quocirca ait regem Franciæ tali de cætero in suo regno non debere præstare subsidium, in sui fidelis ignominiam et ruborem. Ad hæc rex Franciæ inquit nuntiis: « Ite regi vestro nuntiantes, quod si rex Angliæ consuetudines avitas quos vocant, licet minus, ut dicitur, legi divinæ congruas, tamen ut ad regiam dignitatem spectantes non sustinet abrogari, multo minus mihi licet jus illius liberalitatis subvertere, quod cum corona regni mihi jure competit hæreditario. Censuevit siquidem Francia ab antiquis temporibus omnes miseros et afflictos, maxime pro justitia exsulantes recipere, et donec pacem habuerit, fovere et tueri, Cujus honoris et excellentiæ gratia, Deo propitio, me vivente ad nullius personæ suggestionem in Cantuariensis exsilio derogabitur. »

Hæc itaque idcirco hic exposuimus, ne series epistolarum interrumperetur, cum ventum fuerit ad eum locum ubi epistolæ idem tangunt sed obs‹
Hoc est in quarta parte, ubi prior de Monte
Bernardus de Corilo domini papæ mandati f‹
exsecutores designati. Reliquæ vero omnes e‹
ordine suo et loco rem gestam lucidius decl‹
ut ad legentis intelligentiam per se satis suff‹
Præmittuntur tamen quædam epistolæ q‹
obtentu, dum contentio ageretur inter regem
tum Thomam et archiepiscopum Eboracens‹
gnito et perspecto quod Cantuariensis pros‹
de facili vinci non potuit: studuit Eboracensis
episcopus regis animum adversus Cantuarien‹
asperare. Unde et avitis illis consuetudinibu‹
servandis facilius cessit, ut sic regiam gratia‹
conciliaret in Cantuariensis confusionem.
etiam sibi in socium Gilbertum Londoniens‹
scopum, qui et ipse diutius aspiraverat ad
episcopatum Cantuariensem. Quocirca dum
sitis dolis et insidiis frustra conatus est Cant‹
sem dejicere, sategit propensius, sed versute
modo posset a Cantuariensi Ecclesia Lon‹
pallium transferre. Isti ergo duo cæterorun‹
feri et totius perturbationis incentores his ‹
sis, ut dictum est, regis animum induxerunt
quæ sequuntur consuetudines contra eccl‹
cam libertatem statueret et statutas in regno
rum promulgaret.

Ita explicit opus Alani de sancti Vita Thomæ, prout separatim habetur in codicibus manus‹ Sunt, vero duo fragmento, in Quadrilogo Lupi reperta, quibus in opere præcedente non bene dare potui, eorum prius ad legationem super Angliam a domino papa concessam ; secundum vero nitentiam regis Henrici spectat.

Frag. I. *De legatione apostolica.* Obtinuerat siquidem a viro apostolico apostolicæ sedis legationem super Angliam, et quidem ad cautelam, ut videlicet firmior et magis authentica ecclesiastica quævis sententia haberetur, si deinceps ab eo aut in regnum, aut in regni personas ferretur. Et in primis quosdam de aulicis clericis, qui ratione ordinis seu beneficii ecclesiastici obligati sibi fuerant, et obedientiam exhibere tenebantur distinctissime citavit, ut ad ipsum venire non differrent. Quibusdam etiam in virtute obedientiæ sub ordinis sui et beneficii periculo nonnulla præcepit, sed non venerunt ii, nec paruerunt illi. Unde appellationi non deferens ipsos publice anathematizavit et anathematizatos denuntiari fecit. Et non solum de aulicis clericis, sed et de laicis aulicis: et ob varias causas. Quosdam quia invasores, quosdam tanquam rerum ecclesiasticarum violentos detentores. Et non solum ex his et illis, sed et aliquos etiam ex ipsis propter inobedientiam manifestam, et maxime quia inter regem et ipsum totius dissensionis incentores exstiterant, quam et fovere in dies non desistebant.

De anathematizatis sic Londoniensis et Saresberiensis primi erant. Anathematizavit etiam Joannem de Oxenfordia, et Richardum de Ivelcestria, qui in hæresim damnatam inciderunt, præstando juramentum schismatis. Richardum etiam ‹
et Joselinum de Baillolio, qui parvitum ‹
auctores et fabricatores exstiterunt. Ran‹
etiam de Broc, qui bona Ecclesiæ Cantua‹
hominesque tam clericos quam laicos cep‹
captione detinuit. Hugonem quoque de
Claro, et Thomam filium Bernardi, qui bon‹
dem et possessiones absque conniventia su‹
pantes detinuerunt. Omnesque qui de cæ‹
possessiones et bona Ecclesiæ contra volu‹
suam et consensum manus violentas exten‹
Et hi quidem anathematizati ex aulicis de
familiaribus et consiliariis regis erant. Und‹
jam quotquot in aula erant, aut nomina
communicati erant, aut excommunicatis part‹
do, quos evitare nec poterant nec licebat, a‹
vix in capella regis esset, qui in missa pac‹
osculum sacramentale regi offerret, nisi exc‹
nicatus ex nomine, vel ex participatione.

Frag. II. *De pœnitentia regis.* Rex autem e‹
primo convenerunt apud Gorham, die Mar‹
Rogationes, ubi invicem recepti sunt in oscul‹
In crastino venerunt Saviniacum, ubi arch‹
pus Rothomagensis, et multi episcopi et p‹
convenerunt. Cumque ibidem de pace Dom‹
ctatum esset, quam rex secundum mandata

tæ jurare renuit,rex ab eis cum indignatione it in hæc verba : « Redeo in Hiberniam, ubi mihi incumbunt. Vos autem in pace ite per meam,ubi vobis placuerit : et agite legatio- cut vobis injunctum est. » Sicque ab eis dis- ı est.Tunc cardinales,habito arctiori consilio, runt episcopum Lexoviensem,et archidiaco- ictaviensem, et archidiaconum Saresberien- t per eos laboratum est, quod sexta feria ti rex et cardinales apud Abrincas convene- ɔique omnino conventum est inter eos, ita ex,quidquid ex parte cardinalium ei proposi- t, benigne suscepit et concessit. Sed quia ım suum voluit adesse, ut quæ pater permit- e etiam asseveraret, terminus ei dilatus est d sequentem Dominicam proximam, videlicet onis Domini. Tunc in publia audientia rex ıa tactis sacrosanctis Evangeliis juravit,quod ndavit nec voluit quod archiepiscopus Can- sis interficeretur ; et quod audita morte ejus le doluit, quam lætatus est. Addidit etiam ex voluntate,quod de morte patris vel matris nquam tantum doluit. Juravit etiam, quod ncunque pœnitentiam ei cardinales injunge- ɔ satisfactione, plenarie exsequeretur. Dice- n coram omnibus se intelligere, quod causa ortis archiepiscopi,et quidquid factum fuit, eum factum esset,non quia ipse mandave- quia amici et familiares videntes turbatio- ıltus ejus et oculorum, cognoscentes etiam n cordis, et sæpe audientes querula verba archiepiscopo, injuriam ejus absque cons- ipsius ulcisi parabant. Et ideo cum omni ate et devotione ad omnia, quæ legati jube- expositum asserebat.

injunctum est ei a legatis, quod inveniret ɔs milites per annum integrum sumptibus delicet unicuique militi trecentos aureos in ierosolymitana contra paganos, secundum tionem Templariorum.

ndo, quod prava statuta de Clarendune, et A omnes malas consuetudines, quæ in diebus suis in ecclesias Dei inductæ sunt, penitus dimitteret. Si quæ autem fuerunt malæ ante tempora sua, illas juxta mandatum domini papæ,et consilio religiosorum virorum temperaret.

Tertio, quod Ecclesiæ Cantuariensi omnem suam integritatem in terris et in aliis rebus restitueret, sicut fuit anno,antequam archiepiscopus iram regis incurreret. Et quod omnibus, quibus offensus fuerat propter archiepiscopum,pacem et amorem redderet,et possessionum suarum plenitudinem.

Quarto,quod si necesse esset,et dominus papa ei mandaret, iret in Hispanias ad liberandam terram illam a paganis.

Injunxerunt etiam ei secretius jejunia et eleemo- B synas,et alia quædam,quæ ad communem audientiam non pervenerunt.

Ad hæc omnia rex benignissime assensum præstitit, ita quod coram omnibus diceret : « Ecce, domini legati, corpus meum in manu vestra est. Scitote pro certo, quia quidquid jusseritis, seu proficiscendo Hierosolymam, sive Romam, sive ad Sanctum Jacobum,vel quidquid id sit,paratus sum obtemperare. » Unde fere cuncti, qui aderant, videntes humilitatem et devotionem ejus,vix poterant lacrymas continere. His expletis, ne quid ad boni consummationem deesset,deduxerunt eum legati ex propria regis voluntate extra ostium ecclesiæ,ibique flexis genibus, non tamen exutis vestibus, neque verberibus appositis, est in ecclesiam introductus. C Et ut aliqui de regno Francorum hæc ita processisse cognoscerent, statuerunt quod archiepiscopus Turonensis, et suffraganei ejus coram rege et legatis præsentiam suam exhiberent apud Cadomum prima die Martis post ascensionem Domini.

Quod rex juravit,filius ejus manu sua firmavit in manu domini Alberti cardinalis, se ex parte sua observaturum, et si rex pater morte vel alia causa manifesta præpeditus pœnitentiam prædictam complere non posset,quod ille perficeret.

ADDITAMENTA DUO

ɔellos Alani Teok. et Joannis Salisb., quorum prius in cod. msto biblioth. Mus. . sub numero addit. 11586, f° 66 : posterius in alio cod. ejusd. bibliot. (addit. 10050) ırrit.

ADDIT. I.

l stabiliendam hujus historiæ fidem certo ım argumento hic inserendum visum est ve- ıper controversia divi Thomæ pro Ecclesıæ tate fragmentum.

ta die Natalis Domini circiter horam vesperti- um archiepiscopus cum clericis suis resideret ımo, Willelmus de Tracy, Reginaldus filius ıgo de Morevilla, Ricardus Brito, de Nor- venientes tanquam furia invecti,subito tha- D lamum irruperunt,denuntiantes ex parte regis moram in Normannia facientis,ut episcopos Angliæ, suspensos officio restitueret,excommunicatos absolveret.Quibus respondit non esse judicis inferioris, ut superioris sententiam solvat et quod nulli hominum liceat infirmare quod apostolica sedes decreverit. Attamen si Londoniensis et Saresberiensis episcopi suo mandato se parituros juramento firmarent, eos pro pace Ecclesiæ et reverentia domini regis absolveret. Illi ira incandescentes et scelus nefarium quod in mente conceperant ad effectum

perducere properantes cum impetu recesserunt. A Archiepiscopus vero, monentibus clericis suis et hora diei vespertina urgente, majorem intravit ecclesiam, vesperas decantaturus. Quatuor itaque nefandi satellites supradicti, interim militaribus armis induti e vestigio subsecuti sunt archiepiscopum. Qui cum venissent ad ecclesiam, ostia ipsius ecclesiæ (sicut præceperat archiepiscopus), invenerunt aperta. « Neque enim, ait, Ecclesiam Dei quæ cunctis universaliter debet esse refugium turbato ordine commutabimus in castellum. » Turbis undique confluentibus prædicti quatuor ecclesiam irreverenter ingressi, cœperunt clamare: « Ubi est proditor regis ? Ubi est proditor regis ? Ubi est archiepiscopus ? » Cum autem archiepiscopus nomen audiisset archiepiscopi, a tertio gradu presbyterii vel quarto, quem jam B conscenderat, iis obviam regressus est dicens: « Si quæritis archiepiscopum, ecce me in promptu habetis, » quibus acerrima proponentibus ait: « Ego mori paratus sum, vitæ præferens assertionem justitiæ, libertatem Ecclesiæ; rogo tamen ut mei non sint obnoxii pœnæ, sicut nec fuerunt incitatores causæ. » Dum autem nefandi satellites strictis insurgerent gladiis, ait: « Deo et beatæ Mariæ et sanctis hujus ecclesiæ patronis et beato Dionysio commendo me ipsum et Ecclesiæ causam. » Immolatus itaque coram altari, lethale vulnus accepit ea corporis parte quam olei sacri perfusio specialius Domino consecraverat, et qui pro libertate cleri toties caput exposuit et oculos erexit ad cœlum, inclinato capite percussus occubuit.

C Robertus de Broc et sui complices archiepiscopi supellectilem, clericorum vestes et ministrorum, officinarum etiam utensilia diripuerunt. Equos omnes quos in stabulo repererunt dominico datos in rapinam celeriter abduxerunt. Corpus autem archiepiscopi quod a dextris sancti Benedicti decubuerat in pavimento ante majus altare sub ipsius diei crepusculo deportatum est. Ubi quod ad notitiam cubicularii solius devenerat astantibus venit in lucem. Licet enim archiepiscopus habitum monachalem, quem a tempore multo satis occulte susceperat, canonicali habitu suppressisset, carnem attritam cilicio femoralibus cilicinis edomare curabat. Et ut breviter aliqua complectamur, quæ divinitus ordinata concurrerant, quæ archiepiscopus ob tuendam Ecclesiæ libertatem, laborem, exsilium, propinquorum pro- D scriptionem, mortem etiam sustinere decreverat; ut negotium tale suo Marte discurreret, die Martis recessit a curia regis apud Normanniam, ut superius diximus. Die Martis transfretavit, exsilium subiturus in Gallia. Consilio domini papæ revertens in Angliam die Martis appulsus est. Die Martis occubuit manibus impiorum confossus. Sequenti die Mercurii summo mane nefandus rumor increbruit quod nefandi carnifices archiepiscopi corpus abstrahere a sacro loco condixerant et canibus decerpendum vel avibus extra muros projicere. Abbas itaque de Boxeleia, prior et conventus Cantuariensis Ecclesiæ prudentum consilio statuerunt ut id maturic derent sepulturæ, quod nec aquis abluendum bus videbatur, præsertim cum longa abst fuerit clarificatum, abstersum cilicio, propri ficatum in sanguine.

Postquam rex Anglorum appulit in Normaı statim cum festinatione accessit ad dominum tum et Theodwinum cardinales, et apostolic legatos ad partes illas a domino papa transı Post longos tamen et immensos tractatus pri bitos apud Saviniacum, apud Abrincas in pre legatorum juravit dominus rex mortem gloric martyris Thomæ nec voluntate sua nec con perpetratam fuisse, nec suo artificio perqui Sed quam malefactores ex verbis quæ iracun lore succensus minus caute protulerat, occa sumpserant virum sanctum interficiendi, cu humilitate absolutionem ab iis petiit et imp In facie igitur Ecclesiæ solemniter absolutu voluntatem et mandatum cardinalium promi ab instanti festo Pentecostes usque in annum pecuniam daret, unde ad arbitrium fratrum ducenti milites ad defensionem terræ Hiero tanæ per annum perquirerentur. Promisit quæ licebit appellationes libere fieri, et qu suetudines quæ suis temporibus contra lib Ecclesiæ fuerant introductæ revocabuntur tum, et quod possessiones Cantuariensis E quod post egressum sanctæ recordationis a scopi fuerant ei ablatæ restituerentur in int Et quod clericis et laicis utriusque sexus, archiepiscopo Thoma de regno exierant, cu regis libere redire licebit et bona sua recip hoc totum promittere et facere ex parte papæ regi injunctum est in remissionem o peccatorum suorum.

Rex filius regis idem quod pater suus ju et promiserat, juravit et promisit. Et de hac tenus.

ADDIT. II.

Miles quidam nobili genere ac dives Walte mine de Enicurt, percussus lepra, Cantuarian acceptaque licentia a priore, tribus noctibu crum sancti Thomæ frequentavit. Cui in sanctus apparuit, et caput ejus utraque ma plexatus est ac disparuit. Miles vero evigilar qui fuerat omnino alium se sentiens, grati Deo et ejus sancto martyri, et mane monac capitulum ingressus, audientibus cunctis, corpore melioratum clara voce asseruit, acce fratrum societate, in sua gaudens et exsult regressus.

Mulier quædam cujus oculi diutina calig cæcitate, oculos linivit sanguine sancti, lu recepit.

Alia mulier languore gravi biennio press lum foverat: quæ modicum sanguinis sancti aquæ immiscuit, qua hausta continuo totan sui materiam evomuit.

s et mutus natus, eadem usus medicina, cum orum acumine integram perfectamque recepit elam.

Cæcus quidam in civitate Cantuariæ bene notus quem et ipse vidi, panniculo sanguine martyris intincto oculos fricuit, eademque hora est illuminatus.

SANCTI THOMÆ
CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS
VITA SEXTA
AUCTORE WILLELMO CANTUARIENSI.

(*Hujus tractatus fragmenta tantum habemus, ea scilicet quæ in Quadrilogo exstant*)

ıG. 1. Thomas Londoniensis urbis indigena, ıtum mediocrium proles illustris, quasi ex micedrus excrevit, et majores radice sua ramos ıdit. Quem secundum utrumque hominem mulı naturalium gratia bonorum bonitas ditavit a, ut in ministerium magnum vas videretur ım, et ex naturæ beneficiis futurus prædicereıtistes. Nam sermone jucundus erat et modeɩuem blandum pueri, comem juvenes, gratum mirarentur. Procerus ad elegantiam, morigead exemplum, prudens ad sapientiam, facie ilem venustatem præferebat, et virilem gravi-ı. Postquam vero litterarum studiis traditus les artes attigit, quatenus lascivia ætatis et stia temporis permisit, in illis profecit.

ıG. 2. Matre vero defuncta, sibi patrique reliɩuem incendia crebra attenuabant, vicesimum ıdum ætatis annum otio impendit. Et tandem ivium vice tabellionis adhæsit. Liberalium de-ɜ disciplinarum scholas egressus, ad curiales nsferens occupationes, cœpit in florem sæcuprudentiæ pubescere, et fructum discretionis eri.

ıG. 3. Qui videntes eum in necessitatibus exndis prudenter agentem, et in consilio provi-, cum eo sociale fœdus inierunt, condicentes, impetendis sibi ecclesiasticis beneficiis suffraısuum communicarent. Erant autem tres: Rois Neustriensis, Joannes Cantuariensis, Thomas loniensis. Itaque primas pauca agebat, quibus es vel unus ex istis non interesset.

ıG. 4. *Quomodo cancellarius factus est.* Succeɜ itaque post modicum Henrico, duce Normant Aquitaniæ, Stephano Anglorum regi in ren, elaboratum est ab antedicto archiepiscopo, ectam habente novi regis adolescentiam, quem orum hominum consilia pervertere moliebantur, chidiaconus suus regis collateralis et cancellaefficeretur, cujus ope et opera novi regis, ne ret in Ecclesiam, impetum cohiberet, et consilii sui temperaret malitiam, et reprimeret audaciam officialium, qui sub obtentu publicæ potestatis, et prætextu juris, tam Ecclesiæ quam provincialium facultates diripere conspiraverant. Cernebat quippe pontifex juvenem, cujus mores et industriam in variis jam rerum eventibus expertus fuerat, in agendis strenuum, in consillis fidum, in dubiis securum, in adversis mognanimum, in apparatu magnificum, in largiendo munificum, ad jussa promptum, in obsequio sedulum in omni denique opere providum et circumspectum. Unde et talem aula dignum, et aulæ gratum futurum, nec immerito arbitrabatur, sperans exinde nihilominus eo procurante inter regnum et sacerdotium deinceps pacis gratiam et unitatis vinculum firmius observari. Agente igitur et procurante pontifice Thomas aulam ingreditur, et tribuente rege officium cancellariæ suscepit.

Frag. 5. *Qualis fuit in cancellaria.* Archilevita igitur aulam ingressus, et in aula, ut diximus, cancellariæ officio mancipatus, levitam pro tempore exuit, et cancellarium induit. Regis siquidem se conformans moribus, pariter nugis vel seriis intendere pariter venari, et idem prandendi, dormiendique tempus observare satagebat. Ad hæc curiales facetias amplecti, numerosa clientela gaudere, gloriam quærere, popularis auræ latibus delectari. Nam, ut de supellectili taceam, frenis utens argenteis, spumosis thesaurum lupatis inferebat, mensas ex expensas comitum antecebat, ut ex altero parum archidiaconi videretur reminisci, ex altero maleficiis putaretur uti. Verumtamen licet ei mundus in omnibus lenociniis suis adulari et applaudere videretur, tamen quod rarius accidere solet, in affluentia rerum mirandus et imitandus erat corporis castitate, ut secundum vanitatem et castitatem derisorem beati Martini Bricium videretur exhibere. Et quia tempus admonet, libet interim quod occurrit expedire. Erat in villa Staffordiæ usque regales delicias mulier pulchra, ad quam rex consuetudinem habuisse dicebatur. Quæ quia cancellario eo loci

adventanti xenia transmittebat sæpe et multa, æstimabat oppidanus, qui eum hospitio susceperat, quod mulier eum provocaret ad amplexum, novumque sibi procuraret amatorem, quæ prope contemptum minus solito fruebatur amore. De quo volens certiorari, intempestæ noctis silentio, sumpta lucerna, clam ad hospitis sui cubiculum ingressus est. Quem videns immotum, suspicabatur quod ad eam transisset. Et extollens lumen vidit ante lectum virum procumbentem, pedesque et tibias discoopertum, qui post geniculationes et orationes lapsus fuerat in somnum: et factum est, ut religiosus inveniretur, qui luxuriosus putabatur, forsan ostendente Domino temeritatem nostram, qui facile judicamus hominem nescientes quid sit in homine.

FRAG. 6. *Quibus obsequiis regis gratiam sit adeptus.* In omnibus autem lenociniis mundi blandientis, et properatis arridentis applausu memor Thomas conditionibus suæ, et oneris sibi impositi, quotidie, hinc pro domini sui regis salute et honore, inde pro necessitate Ecclesiæ et provincialium contra bestias curiæ pugnavit, et quatenus regia severitas et reverentia permisit, contra regem contendens tanquam quodam futurorum præsagio sub pacis tempore dimicabat in acie.

FRAG. 7. Rex autem videns eum officium suum prudenter agentem, et fidelissimum sibi, primæ sedi Anglorum præficere cogitavit, credens ipsum tanti quidem honoris fastigio bene sufficientem, quem toties magnanimum in magnis periculis expertus erat, speransque suis hæredibus ad adeundum regnum eum profuturum, si se fatalis dies rebus humanis immaturæ eximeret, se vero per eum ecclesiastica, ut sæcularia, negotia pro libitu gesturum si vita diuturniori frueretur.

FRAG. 8. Solus tamen episcoporum Londoniensis oblocutus est. Sed qui nullis juvabatur studiis, et sua non quæ Jesu Christi, quæsisse videbatur, ea facilitate sententia plurimorum convinci meruit, qua contradicere præsumpsit.

FRAG. 9. Consecratus igitur beatus Thomas, ut cum sacramento rem sacramenti consequeretur, veterem hominem renovare disposuit. Unde tanquam jam transformatus in virum alterum, factus est abstinentior, vigilantior, frequentior in oratione, sollicitior in prædictione: æstimanques rectum renovationis progressum a se ipso incipere, tunc recte se aliis dominari posse, si sibi ipsi prius didicisset imperare, corpus suum servituti subjiciens docuit ancillari, spiritum dominari, habituque monachali cum cilicio suscepto spiritualem hominem, quem sub honestate tamen vestium oculis hominum eximebat, meritis implebat, Paucisque consciis sub lorica fidei militabat gaudens quod in triplici veste triplicem personam gereret: exteriori clericum exhiberet, interiori monachum occultaret, intima eremitæ molestias sustineret; gaudens quod exteriori mundum falleret, interiori fratribus suis se conformaret, intima motus illicitos temperaret. Nam

A a quodam cœnobita Cantuariensis Ecclesiæ sanctissimæ conversationis acceperat, cui Dominus in visione locutus fuerat, quod si monachum indueret, Dominum in negotiis propitium et coadjutorem mereretur. Gaudensque, quod per hujus habitus susceptionem duorum prædecessorum suorum vitaret excidium: Stigandi scilicet et Elfini, ex quibus Stigandus in clericali habitu apostolica censura dignitate privatus vitam in carcere finivit, alter autem Alpino frigore congelatus, et scissi jumenti stercore pedes involutus, non est permissus sacra patrum monachorum sede non monachus insidere.

FRAG. 10. Et inde seminarium sumpsit: nam cum primas onere pastoralis curæ premeretur, mittens regem rogavit cancellarium sibi providere

B quia ipse vix uni, ne dum duobus officiis poterat sufficere. Secundam vero causam iræ dedit: nam publicæ potestatis ministri per regionem Anglicanam consuetudine sibi de singulis hidis, ut verbis comprovincialium utar, pecuniam collingunt, tanquam laboris mercedem, quem tutioni patriæ impendunt. Quam pecuniam cum rex tanquam reditum niteretur in fiscum redigere, obstitit primas, dicens non oportere pro reditu computari, quod suo et aliorum arbitrio daretur. Sed et tertium fuit, quod iram regis accendit.

FRAG. 11. Accidit post modicum episcopum Lexoviensem reconciliandi gratia regem et transmarinis adiisse. Nam ab amicitia ejus exciderat: cui, forsan ut recuperaret gratiam, quam perdiderat consilium dedit, utinam non in læsionem nominis sui,

C ut ad se partem cleri converteret, ne prævalerent adversus eum, dum simul quasi conserta acie starent et communicato consilio atque suffragio sibi subvenirent. Igitur elaboratum est, ut inita unitas Ecclesiæ scinderetur, et in partes regis episcopi converterentur, quatenus et archiepiscopus converteretur, aut si solus staret facile conteretur. Conversis igitur episcopis, quibus ab antiquo regis odio dispendium membrorum et salutis imminere videbatur, conversi sunt et alii, qui domum suam super arenam posuerant, et fluminis impingentis impetum non sustinebant.

FRAG. 12. Sed et quadam die præsul Herefordiensis Robertus, et comes Vendomiæ, abbasque de

D Eleemosyna super prædictis consuetudinibus cum primate sermonem diutius habuerunt. Asserebat autem abbas se a Romano pontifice directum qui regis eum voluntatibus obtemperare persuaderet, dicens dominis cardinalibus dominum regem jurejurando cavisse, quia nihil in præjudicium Ecclesiæ postularet, sed honorari coram optimatibus suis duntaxat exoptaret, et per hoc postulationibus ejus vel umbratilem et qualemcunque consensum sufficere ad reformationem pacis. Si quid sic præsumeretur, dominum papam sibi malle imputari, quam pacem non reformari. Non credimus ambigendum viros bonos bonum ecclesiasticæ pacis optasse, minus tamen cauti parum attendebant

modestia postulationis rex excederet, et in ›ræsumptionis germina promissionis dege- ıt.

13. *De vocatione archiepiscopi apud Cla- ım.* Rex igitur regni et sacerdotii, ut vi- •, pacem zelatus, sed sibi et archipræsuli ıus providens, apud Clarendune regnum ıt universum.Quo cum præsules et proceres issent, exegit rex instantius, ut promissa verentur. Verum archiepiscopus, licet regi :e promisisset, suspectam tamen habens 'omissionem,et quia frequenter principes ad ı manus extendunt,modum ignorantes,elegit ıpud regem, quam in lege Dei periclitari, que serpentem conterere,priusquam pravitas lo Dei pullularet.Itaque quamvis exsilium vel m metueret, Deum tamen pluris æstimans :rso ascendit. Ille minatur,iste refragatur ; ille iste tacita prece suspirat. Interea episcopi :riensis et Norvicensis,quos ab antiquo odio ıanebat, timentes sibi ex impacati temporis ıne, verbis lacrymabilibus archiepiscopum ant,quod sui misereretur cleri, quod animi ıciam relaxaret, ne ipse carcerem, clerus inium,ipsi capitis damnationem incurrerent comites duo, potentissimi in regno, ipsum si dicebant, quod nisi ille voluntati regis sceret, ex regis jussione ipsi ad violentiam li erant, quæ regi, sibique perpetuam eroga- ıriam. Vir igitur invictæ constantiæ, et in :hristi fundatus,nec blanditiis emollitus,nec bus concussus,tandem a gremio veritatis,et atris avellitur, cujus libertati adhærebat. Et or in lite per superbiam tumesceret in mente, ıerescens unde proficere deberet, derelinqui- horam sibi, ut cadat, post casum resurgat ; ›humanam fragilitatem agnoscat, resurgens ıe divinam miserationem intelligat. Sic, ne le virtute sua confidat, princeps apostolorum ı, et David sanctus ceciderunt. Non tamen di proponimus exemplum, sed si ceciderit esurgendi. Cecidit siquidem Petrus, sed respi- in eum Domino, flens amarissime fortior 'exit.Cecidit David, sed propheta eum redar- e, lapsus culpam plene pœnitendo delevit, et m evasit. Sic beatus Thomas tentationi relin- : ad horam,ut postmodum fragilitatis propriæ ›r, fortior resurgat ad pugnam. Igitur cum per Richardum, magni nominis virum, qui o Hierosolymitano tunc præerat, sibi cavere retur et clero misereri, non tulit eorum sup- iones, non geniculationes. Nam tamquam in verticem vibratos gladios viderent,plangere antur, et tanquam funus præsens futurum ıs lugebant. Unde potius super clerum,quam se motus miseratione, annuit de consilio il- ı regiæ voluntati parere. Primus igitur ante s archipræsul in prætacta forma se obligat, videlicet regias consuetudines foret observa-

A turus bona fide, verbo illo suppresso,scilicet,salvo ordine suo. Et quasi juratoriam adjiciens cautionem hoc se facturum in verbo veritatis spopondit : peccatum peccato adjiciens.

Et id ipsum in eadem forma singulatim universi pontifices jurarunt. Et incontinenti facta obligatione in forma hac, per quosdam regni proceres, qui has nosse debuerant,facta et regiarum consuetudinum recognitio, et sicut publice, ita et expressim recensentur. Verum cum pleræque jam fuissent expressæ, et multo plures,ut videbatur, forent exprimendæ adhuc,archipæsul interlocutus est, dicens se nec esse ex antiquioribus regni, ut pristinas regni constitutiones sciret, nec in archipræsulatu diu fuisse : unde et dicebat se nescire de his. Et præ- B terea quia inclinata esset jam dies,tantum negotium differendum in crastinum.Placuit sermo, et in sua receperunt hospitia, in-crastino revertentes in id ipsum. Et quæ pridie intermissæ fuerant consuetudines regiæ, recognitæ sunt et expressæ, et in scriptum chirographi modo confectum redactæ,et regiarum consuetudinum nomine censitæ.Quarum tamen multæ, ut perhibebatur,nequaquam regiæ, sed odio archipræsulis ad ancillandam Ecclesiam evomitum æmulationis et invidiæ virus : ipso etiam rege ignorante,quod homines inter ipsum et archipræsulem suum hac astutia dissensionis zizania seminare intenderent. Nec enim rex, qui adhuc juvenis, sicut nec archipræsul novus, pristinas regni consuetudines nisi ex aliorum relatu cognoscebat. C Quales vero hæ regiæ consuetudines fuerint,si quis plenius scire desiderat, eas in fine hujus historiæ scriptas inveniet.

Frag. 14. *Qualiter archiepiscopus ad se reversus facti pœnituerit.* Scriptis igitur consuetudinibus, et ad formam chirographi redactis, postulat rex ab archiepiscopo et coepiscopis, ut ad cautionem majorem et firmitatem sigilla sua appendant. Verum archipræsul,etsi vehementer contristatus, dissimulat tamen, regem contristare tunc nolens. Et caute quidem de plano non negabat,sed differendum adhuc dicebat. Etsi parati essent ad faciendum, dicebat tamen propter negotii magnitudinem decere dilationem vel modicam, cum juxta sapientem absque consilio nihil faciendum grave, et exinde post deli- D berationem aliquantulam ipsum et episcopos alias super hoc decentius requirendos. Scriptum tamen dictas consuetudines continens recepit,præmeditate quidem et provide,ut causam videlicet suam secum scriptam haberet. Aliam vero scripti partem suscepit Eboracensis archiepiscopus. Rex vero ipse tertiam, in regni archivis reponendam, et sic a curia recedens versus Wintoniam archipræsul proficiscebatur.

Frag. 15. Et pœnitentiæ ductus, quod temerarie consensisset illicitis,quamvis ex magnorum virorum persuasione culpam excusaret,quamvis ex cleri causa causam suam justificaret,tamen a se ipso,tanquam pro seipso commisisset, pœnas exegit, jejunio et

asperitate vestimentorum se affligens, et se interim A ab altaris officio suspendus.

FRAG. 16. *De zelo archipræsulis pro dignitate Ecclesiæ.* Interea elaboratum est ab episcopo Ebroicensi, ut rex et archiepiscopus in gratiam revocarentur. Rex autem ad gratiam sine suarum legum confirmatione compelli non poterat, non attendens legislatorem dicentem: « Væ qui condunt leges iniquas, et scribentes scripserunt injustitiam, ut opprimant pauperes in judicio et vim faciant humilibus populi Dei! » Unde cum episcopus ad pacem instaret et archiepiscopus Ecclesiæ profectum desideraret, qui sine pace provenire non poterat, mittit ad Romanum pontificem, tanquam rogans consuetudines illas confirmari. Quæ tam subita viri mutatio, quæ tanta constantis inconstantia, ut modo rogaret enormia confirmari, ad quorum consensum prius non potuit inclinari? Nimirum majoris arbitrio reliquit, quod per se non præsumpsit, ut a se culpam transferret, et domino suo satisfeceret, sed beati papæ religio circumveniri non potuit, qui regis et archipræsulis certamen ex ordine cognovit.

Archipræsul itaque fultus apostolica auctoritate et exhortatione, sicut erat spiritu fervens, mox excussit se, cum prophetico sarculo evellens, destruens. dissipans, et eradicans quidquid in horto Domini male plantatum reperisset. Non quiescebat manus ejus, non parcebat oculus. Quidquid etiam pravum, quidquid asperum, quidquid distortum, non jam cum prophetico sarculo, sed in evangelica securi dejiciens; regias quidem et ecclesiasticas consuetudines bonas conservans, alias vero in Ecclesiæ detrimentum, vel cleri dedecus introductas, tanquam spuria quædam vitulamina resecans, ne mitterent radices altas. Et tanquam de silvestri nimis silva et veprosa, sic nitebatur pro viribus quidquid asperum, incompositum, in locorum, obviumve foret, totum de populo suo delere et exstirpare, ut faceret prava in directa, et aspera in vias planas.

FRAG. 17. Videns itaque rex, quia in his, quæ tentabat, non procedebat, ad id ex consilio malevolorum divertit, ut ad æmulum domini Cantuariensis legationem apostolicæ sedis transferret. Quod cum missis nuntiis postulasset, et non impetrasset, eo quod ab antiquo Cantuariensis Ecclesia legationis privilegio gaudere dignoscitur, cognovit et conjecit D Romanus pontifex, cum ex nuntiorum protestatione, tum ex nota curialium crudelitate, quod vindicandum esset in archiepiscopum, nisi regi permitteretur de voluntate sua legationem cuiquam suorum conferre. Unde litteras censuit regi dirigendas, quasi legationem et legationis officium concederent, et gravamen archiepiscopo inferre prohiberent. Igitur qui missi fuerant, cum sanctitatem viri ad aliud inclinare non possent, cum umbratili et vana legatione reversi sunt. Quam rex suscipiens gloriabatur, ut fertur, in nominis umbra, tanquam in archiepiscopum protestatem accepisset.

Sed nec in his finibus lis et ira subsedit, sed pro-

gressa est super alterutum sine mensura
Rex enim clericos homicidas, fures, latrones
rios, aut aliis flagitiis deditos, ad sæculare jud
trahebat, ut confessi vel convicti de crimine,
suo privarentur, privati curiæ traderentur.
episcopus vero quid cui judici liceret in
considerans, nihil invenit quod habeat in ec
stica causa criminali potestas sæcularis, q
divinis rebus definire non potest, juxta const
nem illam: Si crimen ecclesiasticum, est
secundum canones ab episcopos suo causaru
minatio et pœna procedat, nullam commun
aliis judicibus habentibus in hujusmodi causis
et his similia considerans, archiepicopus, c
infames non nisi apud ecclesiasticos judices p
B tebat conveniri, ubi convicti propriæ dignitat
cio spoliarentur, non mutilarentur; quia no
cat Deus bis in id ipsum, vel ne forte duplici
multati, laicis infamibus conditione vide
inferiores. Sed si post degradationem relabe
in consimile flagitium secundum publicas l
sæculari judice punirentur. Non enim decel
dicebat, quamvis inordinatos, inordinate ju
Hæc et hujusmodi iram regis ascendebant.
ira præceps ferebatur, et per diuturnitatem te
invalescens in odium vergebat. Quapropter e
non reminiscentes se super gentes et regna a
lenda vitiorum plantaria constitutos, non mo
sumpserunt scutum fidei, ut starent pro don
mini in die belli, sed et posuerunt corpus s
C terra, ut fieret via transeunti. Nihilominus
vir Dei, acceptæ potestatis memor, Deo sibi
lictus, immobilis permanebat. Egerat in altu
radices suas: et licet defluentibus foliis ra
suis, tamen ad turbinem ventorum dejici no
rat.

FRAG. 18. Sub tanta, inquit, partis utrinq
sonantia pax perpetuum relegatur. Nec sp
dem gratiæ poterit æstimari.

FRAG. 19. Ille autem gaudens ibat a con
concilii, quoniam dignus habitus est pro n
Jesu contumeliam pati. Hamelinum tamen co
et Ranulfum quemdam, præ cæteris ei ma
proditionis improperantes, tanquam mentie
fellit, vicissim improperans, quod refellere n
terant, alterum garcionem et spurium, nec
prehensione dignum; alterius vero cognatum
in sua minime cognatione contigisset, ob
laqueo suspensum.

FRAG. 20. Ecce fugitivus ericius, de quo
nus quidam vidit in visione. Nam rege An
cum universitate suorum archiepiscoporum,
porum, comitum, procerum, abbatum, et pr
in luco qui dicitur Waberghe, exsiliit ericius
dio eorum, tamquam tumultu venantium ex
Quem cuncti videntes agitare cœperunt, voci
nibus et insultationibus insectantes. Ipse aute
titudinem præcurrens, non in directum, s
flexuosos calles ad mare festinabat, portans i

um intitulatum, Actus apostolorum. Nemo orum, qui sequebantur, erat sine vitio cored aut cæcus, aut luscus videbatur, aut , aut labiis, aut naso mutilatus. Cumque venisset ericius ad mare, misit se in illud, ius non emersit. Quod videntes, qui eum ti fuerant, reversi sunt. Et ecce suborta est densa et tenebrosa, occupans faciem terræ, equebatur imber sanguinis. Divertit autem alam regiam fundatam in prædicto loco, et ea indutus veste candida, linea, et lata, ue vulpinis tanquam serto caput cinctus. Non t autem sanguis super eum distillare, quia utpote deserta in loco deserti, sarta tecta ebat, per quæ dependentes caudas vulpinas it in sinum ejus. Cumque sinum et sinuosa us volumina implesset, refluere cœpit et os am abundans implevit.

21. Et paululum progressus quosdam de ntis illius armatos obviam habuit. Quibus tantibus an ipse esset Cantuariensis archius, verbo respondit: « Siccine Cantuarieneratus incedit? » Et non est agnitus ab iis, s de se ipso testimonium perhiberet.

22. Contigit eodem tempore Ricardum de miliarem regis, peregre redeuntem, ad cumım devenire. Qui audito archipræsulis egrestannia, accessit ad eum, promittens se ei regis redditurum, si rediret. Præsul vero se debat ei, timens laqueos quos evaserat. Ille uem reducere non potuit, diffiduciatum dit debitam domino patrique suo reverentiam ibuit.

23. *De proscriptione totius cognationis aropi.* Rex autem cum redeuntibus nuntiis se petitionibus didicisset repulsum, res omnes iscopi suorumque confiscari præcepit; tois cognationem, omnes qui eum familiaritate vis titulo contingebant, proscriptos addixit Non infanti vagienti, non decrepito seni, puerperio mulieri decubanti parcebatur. Proulterius furor inanis, et piis auribus horrenda tas. Nam compulsi sunt adulti jurare, quod tandi causa archiepiscopum, ubicunque reur, expeterent. Prohibitumque est ne pro ret Ecclesia, quod pro hæreticis et schismatire consuevit. Quotidie igitur ad eum nova m confluebat multitudo: nisi quod plerique ato juramento auctoritate apostolica absoluti adria remanserint. Hi præsertim qui propter vel sexus infirmitatem, et multam, quæ tunc clementiam temporis absque multo sui disad archipræsulem, sicut juraverant, profion valebant. Cæteri vero quotidie glomerati ant ad eum ejulantes et plangentes, quod esc a natali solo expulsi, bonis suis proscripti, micis et proximis suis elongati. Et ita quotiım Dei movebant. Quanta igitur anxietate, premebatur, cum assidue præ oculis haberet,

A quorum miseriæ causa erat, et quibus præter compassionem parum vel nihil conferre poterat, nimirum inter incudem et malleum versabatur, et tot in se persecutiones excepit! Hinc ante martyrium martyr factus est, ante tunsiones latomorum angulari lapidi conquadratus, ante fornacem ex ære in argentum, ante molam ex palea in frumentum transformatus, et citra fracturam alabastri nardi suavitatem redolevit. Vir itaque apostolicus, et fratrum potentatus, nationes et regna, audientes hæc mox obstupuerunt, et factum admodum profanantes, archipræsuli et tali ac tantæ ejectorum turbæ totis pietatis visceribus compassi sunt. Unde archiepiscopus, eo quod tantam turbam secum ferre non posset, ipsos per diversas nationes et provincias, ac diB versas personas cum litteris suis supplicatoriis transmittebat. Qui omnes ab eis, ad quos missi sunt, tum tantæ malitiæ odio, tum favore mittentis, benigne suscepti sunt. Omnibus itaque sic propitiante Domino provisum est in brevi, ut inter ipsos egens nullus esset, plurimi etiam felicius in exsilio quam in patria degerent.

FRAG. 24. *Quomodo archiepiscopus cœpit arctius vivere.* Verum, etsi proscriptis Deo miserante sic provisum fuerit, archipræsul tamen attendens in tanta proscriptorum multitudine suum aggravatum exsilium, et pœnam, exasperatam, disposuit una et pœnitentiæ suæ aggravare districtionem, ut præter illud, quod quotidie portabat, cilicium, et crebras, quas flagellatus furtivas accipiebat disciplinas, ipse C quoque districtius solito viveret. Unde et uni fratrum, qui ipsi in mensa ministrare consueverat, una dierum instillavit secretius, ut inter alios lautiores cibos, quibus uti solitus erat, caute quidem, ita ut nullus adverteret, quotidie conventuales sibi apponeret cibos, quibus solis uti disposuerat. Quod ut cautius fieret et secretius mensa ipsi soli seorsim a suis ponebatur quotidie. Et ita quidem per aliquot dies solis pulmentariis aridis et insipidis, juxta quod Cisterciensis ordinis regularis institutio habet, vescebatur. Verum per aliquot tempus sic se mortificans, sic contra solitum vivens, post aliquot dies gravi decretus valetudine decubuit. In deliciis enim a primæva ætate enutritus, absque salutis detrimento grossioribus uti non poterat. Verum ad cujusdam familiaris sui admonitionem, cui ægritu-D dinis suæ causam hanc, nec tamen sine importunitatis instantia, secretius judicavit, congruis sibi alimentis, sobrietate comite, utebatur. Unde Deo favente, in brevi restitutus est incolumis...

FRAG. 25. *Quomodo rex Archiepiscopum amoverit a Pontiniaco.* Invidit ergo tantis profectibus, qui zizania superseminat in agro Dominico, et quia vir Dei tribulatione profecerat, et ipse machinatione sua corruerat, bile majori motus hospitem, tanquam de loco crevisset, hospitio proturbare contendit. Cujus instinctu, ut credi fas est, direxit rex Anglorum litteras ad generale istud capitulum Cisterciense, ordini eorum plurimum commi-

natus, si ulterius adversarium suum apud se retinerent. Quod cum archipræsuli nuntiatum fuisset, habito cum suis consilio mox respondit nulla ratione se velle, quod sui occasione ordo læsionem ullam caperet, vel modicum aliquid damni hospitibus suis eveniret, qui in tam arcto et sibi et suis tantam exhibuisset humanitatem. Et addidit, quod quocunque diverteret, ubicunque caput suum reclinaret, ab eis se citissime amoveret: « Domino, inquit, si placet, mihi et coexsulibus meis providente, qui volucres cœli pascit et vestit lilia. » Misit igitur ad gloriosum illum Francorum regem Ludovicum nuntium, qui de recessu suo a Pontiniaco, et causam recessus ei nuntiaret. Quod cum audisset rex, plurimum admiratus est, et mox suis, qui aderant, totum retulit quod audierat. Et iterando sic omnibus audientibus inquit : « O religio, o religio, ubi es? Ecce enim, quos credebamus sæculo mortuos, sæculi minas timent. Et pro rebus caducis, quas se propter Deum contempsisse profitentur a Dei opere, quod cœperant, convertuntur retrorsum, Dei causam et Dei causa exsulantem ejicientes a se. » Et convertens sermonem ad eum, qui missus fuerat, inquit : « Saluta dominum tuum archipræsulem, et fiducialiter ipsi meo nomine nuntia, quod si mundus, et etiam qui videntur mundo mortui eum deserant, ego tamen eum non deseram, sed quantacunque rex Anglorum etsi dominicus homo meus sit, adversus ipsum moliatur et exerceat, ego tamen suscipiam propter Deum exsulantem, et propter justitiam adversa patientem. Nuntiet ergo nobis ad quemcunque ditionis nostræ locum divertere maluerit, et paratum inveniet. » In brevi igitur reverso eo, qui missus fuerat, archipræsuli nomine regis reportata sunt hæc. Qui ad complendum cum suis peregrinationis suæ tempus residuum, præclaram illam et regiam civitatem Senonis, a Pontiniaco duodecim miliaribus distantem, elegit, tum propter loci plurimam commoditatem, tum propter civium laudabilem moralitatem, et devotam et præsertim advenis dapsilitatem, dulcemque affabilitatem, et jucundam socialitatem. Biennio ergo peregrinationis suæ Pontiniaci jam expleto, a Pontiniaco discessit.

FRAG. 26. *De discessu a Pontiniaco, et revelatione martyrii sui.* Cumque itaque territorium Senonense petens, vale jam se deducentibus facturus esset, erupit in lacrymas, quas increpans venerabilis abbas loci inquit : « Quid agis? Miror virum invictæ constantiæ femineam in mollitiem degenerare. Nunquid rei familiaris necessitas majores expensas exposcit? An comitatus rarior, et famulatus minor lacrymas istas excutiunt? Si quid tua poscit, ostendatur, et fiet. » Respondit igitur archiepiscopus : « Nihil istorum, sed quæ de me sunt, finem habent. Dominus servo tuo vitæ finem, finisque modum in visu præteritæ noctis præostendere dignatus est. Gladium spiculatoris subterfugere non potero. » Subridens abbas inquit : « Ergo martyrio interibis? Quid escu temulento, et martyri? Non bene conveniun in una sede morantur calix vini quem pot calix martyrii. » Archiepiscopus inquit : » F corporeis voluptatibus indulgeo, bonus tame minus, qui justificat impium, indigno dignat revelare mysterium. »

FRAG. 27. Beato igitur Thoma Senonis si dente, rex Anglorum indignissime ferens, qu petitionibus suis ipse repelleretur a quo suus geretur adversarius, presbyterorum bona, pe cesim Cantuariensem decedentium, et va ecclesias occupavit, et pro voluntate personas tuit, et se ab Alexandro papa, quem jam Don Romanæ miseratus Ecclesiæ, in sedem suam carat, abalienavit. Unde dolorem suum in fid dicaturus, clericos duos, Joannem videlic Oxenefordia, et Ricardum de Ivelcestria, mi imperatorem Alemanniæ Fredericum, qui c consilio de pace Romanæ Ecclesiæ tractabat, dans, quod si nomen et obedientiam Alex papæ abjuraret, participem se schismatis h cum episcopis et archiepiscopis suis. Ille schismatis fautores haberet, de consilio Colon archiepiscopi, qui Octaviano exstincto succes jam suscitaverat consensit. Jurantibus itaque imperatore optimatibus, et episcopis quibusda lentibus, quibusdam obtrectantibus, et usq lacrymas renitentibus, nuntii quoque regis e sona ipsius in consimilem formam jurarur tanquam si minus adhuc peccavisset, rex p diligentissime custodiri præcepit, feralia in eo tuens edicta, qui vel papæ mandata, vel litter Angliam deferrent, vel delatas reciperent. Pra etiam publice, et compulit per vicos, per ca per civitates, ab homine sene usque ad puerum dennem beati Petri successorem Alexandrum rare. Omnibus igitur capiti suo renuntiantibu revelabantur ex multis cordibus cogitationes. erat videre miseriam, Dathan et Abiron quam per fines Anglicanos passim emergere, et in ribus aquilonis Luciferum sedere.

FRAG. 28. *De appellatione pontificum contra a episcopum.* Post modicum tempus convenienti urbem Londonias ex mandato regis episco abbatibus nonnullis, visum est contra archie pum appellari. Timebatur enim, ne ipse in mia, quæ per regnum præsumebatur, manun rectionis extenderet. Appellarunt itaque primi doniensis et Saresberiensis, provocationis et varicationis fomites. Exoniensis ad appellandu non poterat. Episcopus vero Roffensis per si tam, ut dicebatur, infirmitatem excusavit absentiam. Sicut et suam Wintoniensis, per li dicens: « Vocatus a summo pontifice nec appell appellare volo. » Et ex ambiguitate nominis puta ad summi pontificis, id est, domini papæ vo audientiam. Ipse vero summum pontificem, mum judicem intelligebat, ad cujus tribunal

: trahebatur examinandus, tanquam qui in A
diebus processerat, et vitæ metis appropin-
it.
chiepiscopus regem sæpe paterna charitate
nuit, tum per scripta, tum per viros, qui pro
erentia meruerant audiri, ut ab ecclesiasticæ
is oppressione desisteret. Sed et eumdem
odem Romanus pontifex per Rothomagen-
:hiepiscopum, et per imperatricem quondam
orum, matrem ejus, et per Herefordensem,
ioniensem multa prece sollicitavit. Dumque
; circa mandata suam diligentiam adhibenti-
:refordensis ipsum usque in fines Walliarum
tem exercitum cum litteris prosequerentur,
ıpetrarunt, nisi ut archiepiscopus repatria-
›neus, sicut ultroneus abscesserat. Credeba- B
:n Londoniensensem minus fideliter mandata
ıtum, quia cum domino papæ rescripsisset su-
ecutione mandati sui et responsione regis,
ısticæ severitatis animadversionem, quam in
icatores intendebat, dehortari non erubuit, ut
a Cantuariensis perpetuum sui pastoris exsi-
uumque lugeret Anglicana naufragium. Sed
ıor apostolorum et columna Ecclesiæ non
atur. Noverat siquidem qui esset qui loque-
Unde eum modo non audivit sed et archi-
›i, et ecclesiæ, cui præsidebat, juris et digni-
ovidebat indemnitati, sicut ei ante exsilium
ıerat dicens: « Sane indubitanter credere te
us, et firmiter tenere, quod nunquam in ani-
nostrum, Deo volente descendet, ut te vel C
am tuam alicui personæ velimus in eccle-
is subesse, nec nisi tantum Romano pontifici
e: » Nam, quia audierat Eboracensem archi-
pum crucem suam in stipite elationis extu-
:t contra consuetudinem per provinciam Can-
ısem deferre, prohibuit ne id de cætero facere
meret. Eboracensis igitur a temeritatis ausu
›itus, et in cruce sua cruciatus, associatis
›ndoniensi et Saresberiensi, una cum episco-
.gliæ congregatis, sicut dictum est, appella-
versus Cantuariensem, scriptamque ei ap-
.onem et appellationis terminum innotuit.
:ro in omni patientia et mansuetudine re-
ns, et increpans, et objurgans animos in-
›s, ecclesiasticæ pacis unitatem retorquere D
a satagebat. Oportebat enim pati Christum
., et iniquitates Amorrhæorum compleri.

.G. 29. *De legatis missis a domino papa.* In-
ad instantiam regis missi sunt a Romano pon-
legati duo. Quorum unus erat Willelmus pre-
r cardinalis, regis amicissimus, qui, sicut ipse
episcopus de eo dicit, potius elegit esse mallea-
:ricorum, principibus obsequendo, quam regum
ıio divinam gratiam consequendo. Alter dia-
; cardinalis Otho nuncupatus. Et plus avaritiæ
, justitiæ studiosi, et nisi delegarentur a do-
papa, potius relegatione, quam legatione digni.

Acceperunt autem plenariam potestatem decidendi quæstiones, quæ vertebantur inter regem et archiepiscopum, et debitum eis finem imponendi, remoto appellationis obstaculo. Archiepiscopus vero sciens regis amicissimum alterum, ei instanter ab ipso petitum, alterum autem ex aliis causis suspectum habens, recusavit utrumque. Dicebat enim nequaquam se Willelmi jurisdictioni in causa debere subjici, quis regis instantia potius mittebatur, quam ipse coactus et missus veniebat: et quia non erat juri consentaneum subire ejus judicium, qui de sanguine suo sibi commercium facere quærebat, et de pretio nomen et gloriam. Adeo autem recusabat, ut excommunicationi subjici mallet, quam ejus judicium subire in aliquo extra curiam Romanam. Nam ad judiciariam potestatem obtinendam super eum multiplici laboraverat ingenio. Dominus papa tamen considerans malitiam temporis, ut mitigaret potentiam eorum, qui turbare poterant Ecclesiam, ad tempus eis potestatem judiciariam duxit concedendam. Unde cum in Franciam venissent, jactabat Willelmus, se in damnum et confusionem domini Cantuariensis venisse ad faciendam voluntatem regis. Hinc Gallicana verebatur Ecclesia: et qui bonum pacis exspectaverant, dejectione Cantuariensis audita dejiciebantur. Sed qui confusionem intentabat, confusus et inutilis factus est, minus exsecta fronte ventilando metuendus adversario. Nam ante cognitionem causæ ab officii suscepta potestate reciderunt scribente rege Francorum domino papæ, quod maximum ingereretur Ecclesiæ scandalum, si defensor Ecclesiæ innocens deponeretur, et inde damnum dignitatis efficeretur, unde præmium promotionis promerendum esset. Unde dominus papa, quamvis in medio Charybdis et Scyllæ constitutus: hinc enim rex Angliæ donis et promissis, et minis instabat, inde rex Franciæ precibus et admonitionibus obstabat. Hinc turbatio Ecclesiæ, et reprimeretur arrogantia, inde infamiæ nota si damnaretur innocens. Sententiam suam revocavit, scribens legatis, ne ordine judiciario inter regem et archiepiscopum præsiderent sed plenæ inter eos paci componendæ omnimodis intenderent, ita quod archiepiscopo et Ecclesiæ suæ antiqua jura integra et illibata servarent, nec in terra regis aliquid magnum facerent, vel in regnum ejus, si eos intrare vellet, intrarent, nisi archiepiscopus regi primitus integre reconciliaretur, quia super his sibi et illis plurimum detraheretur, et ipse communi voce cunctorum sinistra detractione laceraretur. Quæ cum in mandatis accepissent, legationis tamen reliquias prosequentes, regem aditum tanto minus lætificaverunt, quanto minus potestatis habuerunt; qui jam sciebat et gravissime ferebat, quod potestas eorum exspirasset ex parte. Sed ne nihil ageretur, ad colloquium archiepiscopum vocarunt, et præfixum est tempus et locus.

Igitur conveniunt, hinc exsul cum exsulibus suis,

inde legati, adjunctis sibi archiepiscopis, episcopis, et abbatibus quamplurimis. Nocte vero proxima ante colloquium archipræsul vidit somnium, sicut ipse suis mane secum ad colloquium euntibus retulit, quod videlicet propinaretur ei venenum in calice aureo. Et quidem accidit sic. Alter quippe cardinalium, præfatus videlicet Willelmus, elegantis eloquii, et verba habens persuasibilia, pacis quidem suaves et blandos sermones ei obtulit : et videbantur in superficie bona verba et pacifica, quæ tamen si quis interius aspiceret, ecclesiasticæ paci et libertati non modicum derogabant. Unde et singula fere, quæ a cardinalibus de pace proponebantur, archiepiscopo et suis suspecta erant, metuentibus capi in sermonibus, qui molliti et melliti erant, et tamen ipsi nihilominus jacula. Diutius igitur et inaniter protracto colloquio, tandem infecta pace, imo etiam absque omni spe pacis per ipsos deinde faciendæ, archiepiscopus et legati ab invicem discesserunt, legatis quidem ad regem confestim revertentibus. In Cenomannia vero, in civitate ipsa Cenomannis, nonnullæ personnæ regni jam convenerant : et videntes sic pacem nequaquam per cardinales posse fieri, in audientia ipsorum suas appellationes renovarunt, pro rege, pro regno, pro personis propriis, et pro ecclesiis suis ad sedem apostolicam reappellantes. Post aliquantum vero temporis cardinales, a rege multum honorati, et ambitiosis onerati donis, archiepiscopi et Ecclesiæ pace infecta, ad Romanam reversi sunt Ecclesiam.

Frag. 30. Archiepiscopus vero audiens novas et sciens enormitates cum veteribus, quæ in pessimos fructus excreverant, per diæcesim suam quotidie pullulare, sciens a propheta maledictum, qui gladium a sanguine prohibuerit, et qui opus Dei negligenter fecerit, ne non amputatis putridis ramis vinea Domini corrumperetur, accinxit se, et falcem ecclesiasticæ severitatis in multos exercuit.

Frag. 31. Hinc enim ingratitudinem timens, regem respiciebat qui in se beneficia congesserat, dum schisma Romanorum declinaret, illinc periclitantem Ecclesiam dum transgressionem impunitam relinqueret. Tentaturusque si vel adhuc sine incisione vulneribus medicari posset et citra rigorem severitatis regis emollire duritiam missis duobus viris litteratis et discretis, altero subdiacono et notario suo, altero Romanæ curiæ advocato, rogavit attentius ut archiepiscopo archiepiscopatum suum cum sua gratia redderet.

Frag. 32. Sub ea tempestate rex Anglorum orandi gratia profectus est in Gallias, ubi rogatus a rege Francorum, et regni optimatibus, apud Montem Martyrum, divinæ majestatis intuitu, sanctorumque quos adorare venerat memorias, archiepiscopo suo gratiam suam reddere, omni deposita simultate, quamvis primo conquereretur quod sibi non occurrisset, concessit ut in pace et securitate repatriaret, possessiones et archiepiscopatum suum reciperet, et

A eo jure et libertate teneret, quo prædecessore
tenere consueverant.

Frag. 33. Rex autem Anglorum cito post s
dictum colloquium in Angliam transfretavit. I
nente vero solemnitate beati Joannis Baptistæ
prætextu ordinandi regni convocatis regni pr
bus, primogenito filio suo regni sui commisit l
nas. Et erant qui dicerent, quia successuro sit
præcaverit hæredi, asseverantibus aliis, qu
odium archipræsulis et in læsionem dignitatis
clesiæ Cantuariensis hoc fecerit. Imposuit aut
manum archiepiscopus Eboracensis in Cantuai
diœcesi, in ecclesia videlicet beati Petri apud V
monasterium, contra dignitatem Ecclesiæ Ca
riensis et antiquam consuetudinem, assisten
B sibi et suffragantibus præsulibus Londoniens
resberiensi, et Roffensi, nec jus Ecclesiæ Ca
riensis protestantibus, ad cujus dignitatem e
regum Anglorum coronatio ab antiquo pert
dignoscitur. Post coronationem celebrato con
rex regi, pater filio dignatus est ministrare,
regem non esse protestari. Pœnituit eum dicti
cessu temporis et facti, didicitque rei comprob
ne, non tantum Cantuariensem Ecclesiam læs
quantum in vindictam eorum, quos persecutu
adversarium sibi ipsi de suo femore suscitasse.

Audiens hæc archipræsul in primis vix cre
Ipse siquidem tanquam vir providus, et cui de
adversariis suspecta erant omnia, a Romano p
fice litteras impetraverat, ad Eboracensem a
C episcopum et alios Anglorum episcopos ante co
tionem directas, quibus auctoritate apostolic
virtute sanctæ obedientiæ erant inhibiti, ne in
judicium archiepiscopi Cantuariensis, qui pro ju
exsulabat, regis filio diadema imponerent. Et
ctas has sibi litteras quidam episcoporum ante
nationem susceperunt. Alii de mandato præm
recipere noluerunt. Unde et contra inhibitic
apostolicam coronationi interfuerunt. Sed modi
attendere libeat, quam profana unctio, quam od
quam inimica fuerit hæc consecratio ; si ta
consecratio, magis quam exsecratio dici debeat
stolica benedictione destituta, imo in transgress
contra virum apostolicum facta ; quæ etiam ex r
odio, ira, et indignatione processit : odio p
spiritualis a patre carnali excogitata. Probant
D lugubres, et omnibus post futuris sæculis detesta
qui ex hac consecratione provenerunt, even
sacerdotum videlicet suspensio et anathematiz
archipræsulis occisio, semel et iterum inter pa
et filium rebellio, et in fine egregii illius pueri
secrati sic in adolescentia omnibus post futuris
culis prææmaturæ mortis detestanda præventio. U
et plangendum, et exclamandum : « O mors
Henrice, o mors quam dira ! Quam dura et q
amara memoria tua, quæ talem et tantam m
gloriam, dum adhuc ordiretur, succidisti ! Q
inconsiderata, quam inhumana, quæ tam certa
putabatur, mundi spem, dum adhuc fructus in f

m præclaro, una et brevi flatus tui vehemen- A
ifflasti ! Sit mors tua ille, qui mors mortis
vel per te transeat ad vitam, qui non sibi
ndo sperabatur victurus. » Plura quidem de
Henrici hujus, etsi ætas tenera, strenuis ta-
de modo ejus exitus a vita inseruissem hic,
a quam scribendam suscepimus lex historiæ
Igitur ad cœptum ordinem revertamur.

. 34. *De suspensione episcoporum.* Sciens ita-
idem pro certo sanctus Thomas coronationem
sic, per nuntios suos quatenus pax proces-
in quibus finibus steterit, et de coronatione
lomano pontifici totum et verbo et scripto in-
t, humillime et lacrymabiliter supplicans, ut
ic se excuteret excussorum filius et in falsos
maxime insurgeret, qui tanta læsione patris B
opter ipsos exsilium et proscriptionem susti-
, et matris suæ Cantuariensis Ecclesiæ, tam
isti erant etiam apostolici mandati transgres-
Vir autem apostolicus audiens universa, et
, qualiter fuerant gesta, et in regem et in epi-
vehementer motus est, et archipræsuli multo
uam prius paterno compassus est affectu.
tavit etiam eum rex Francorum in virtute
s, et sub impensi protestatione obsequii, ne
s dilationes frustratorias prorogaret, sicut
n Francorum diligebat, et honorem apostolicæ
Miseratus etiam Anglicanæ Ecclesiæ desola-
i Willelmus Senonensis antistes sedem apo-
m petiit, et a Romano pontifice impetravit, ut
glorum, omni appellatione cessante, subjice- C
nathemati et regnum interdicto, nisi Cantua-
Ecclesiæ pax redderetur.

;. 35. Et ait rex ad archiepiscopum : « Optas,
is, in Gallias repedare, sed arbitror expedire
cum dies aliquot commorari, ut palam videa-
od nondum existimatur. Sciunt omnes inimici-
stras, pax inita paucis innotescit. » Archiepis-
inquit: « Ingratus non immerito reputabor, si
ictoribus meis vel vale non fecero. Ibo et re-
'. »

G. 36. Una vero dierum deambulans archiepi-
s in littore maris cum suis, dum qualitatem
ntorum, sicut transfretaturis moris est, con-
ret, Milonem quemdam Boloniæ decanum ad-
item prospexit. Quem tanquam ad naulum D
dum properantem subridendo prior occupa-
inquit Milo : « Non ad naulum exigendum, sed
ndatum deferendum festinamus. Hæc tibi man-
minus meus comes Boloniensis : provide tibi.
sunt qui quærunt animam tuam, portus trans-
os obsidentes, ut exeuntem te a navi rapiant
ident, vel in vincula conjiciant. » Cui archi-
pus : Crede, fili, nec si membratim decerpen-
m, ab incœpto itinere desisterem. Non metus,
is, non cruciatus de cætero revocabit ulterius.
iat Dominicum gregem pastoris sui absentiam
e septennem. Hanc vero extremam petitionem
s obtinere votis omnibus exposco, nihil est
enim quod magis hominibus debeatur, quam ut suprema voluntas, postquam aliud velle non possint adimpleatur, quatenus ad Ecclesiam, a qua arceor vivens, vel mortuum ferre non graventur. »

FRAG. 37. Conspiraverant siquidem adversus archiepiscopum vel ex aliena voluntate, vel ex propria malignitate cum prædictis episcopis Reginaldus de Warenna, vicecomesque Gervasius, et Ranulphus de Broc, quem pridem anathematizaverat, et cum armata manu littus obsidebant.

FRAG. 38. Et ingressus monasterium toto corpore prostratus formam humilitatis exhibuit. Deinde fratres omnes, a minimo usque ad maximum, cum lacrymis in osculo pacis suscepit. Nam quia quosdam ex eis excommunicatis communicasse audierat, cum peregre esset, per magistrum Joannem Saresberiensem et coexsulem mense uno præ se præmissum fratri Thomæ venerabili viro potestatem solvendi injunxerat, ut quod contagionis in grege fratrum ex scabie schismaticorum contractum fuerat, antidoto reconciliationis eraderat.

FRAG. 39. Fertur enim dixisse Eboracensem : « Octo millia librarum numeratæ pecuniæ. Deo gratias, adhuc apotheca nostra reservat, quæ si tanta dispendia necessitas exegerit, ex asse demolienda erit ad reprimendam contumaciam Thomæ, dissipandamque arrogantiam, quæ major est quam fortitudo ejus. Ne, quæso, fratres, religionem vestram circumveniat. Adeamus potius dominum regem, qui usque in hodiernum diem causam, quæ inter nos et illum diutius vertitur, fideli patrocinio consecutus est, et de cætero, nisi per nos steterit, ad consummationem expediet. Si resilieritis adherentes ei, quem habet adversarium (nunquam enim post tantas inimicitias, et inexorabiles redintegrabitur gratia) nos de ratione tanquam transfugas judicabit. Et si districte egerit vobiscum, de juris æquitate a vestris possessionibus vos dejiciet. Quid ergo facturi estis ? Dicite, quibus in terris, inopes rerum familiarium, mendicabitis ? Si vero e converso steteritis cum quo stetistis, quid amplius facturus est qui vos damnavit ? Fecit quod potuit in vos : sententiam per pravam suggestionem extorsit. »

FRAG. 40. Et ait Eboracensis : « Domine rex, mihi soli mutire permittitur, duobus sociis meis his, quibus aqua et igni interdictum est, confabulari nemo potest, nisi, sententia damnationis eadem qua feriuntur, et ipse colloquens involvatur, quam ingratus ille, permissæ reversionis immemor, in illos et omnes coronationi filii tui consentientes effudit. Nunc autem patria potitus præcavens ne de cætero proscribatur, multo comitatu equitum peditumque præeuntium et subsequentium stipatus incedit, circuiens et quærens, ut in præsidia recipiatur. Non nos, domine rex, usque adeo vexationes assidue movent, non labores frangunt, non damna enormia sollicitant, quæ pro minimo ducimus, dummodo tibi domino regi fide servata placeamus, sed frequentes exactiones, sed officii nostri mutilata digni-

tas sed famæ periclitantis diminutio. Quasi flagitium perpetraverimus, spectaculum facti sumus reique judicamur, cum de puritate conscientiæ non dubitemus.» Respondit rex : «Si omnes excommunicationi subjacent coronationi filii mei consentientes, ego, per oculos Dei, non excludor. » Sed intulit Eboracensis : « Æquanimiter ferenda tempestas est, quam declinare non potes, ut ex quieta mente et modestia tolerantiæ lacessitus et passus injurias videri merearis. Quod facile fieri potest, si dissimulare potes impræsentiarum irrogata, et injuriantem quasi securum dimittis ad tempus.»

Frag. 41. Cujus vero efficaciæ fuerit in eo sententia, impræsentiarum absolvemus. Cum enim præfatus Robertus in domo sua, quam de nemoribus archiepiscopi pro voluntate sua passim succisis in Cantuaria construxerat, quibusdam communicantibus ei convivium fecisset, canes panem, quæ manus ejus contrectaverat, recusabant, qui de manibus aliorum quidlibet porrectum avide sumebant: mittentibus cunctis et reliquias ejus fragmentis aliorum commiscentibus ab utrisque tanquam tactu contaminatis visi sunt canes abstinere.

Frag. 42. Et adjecit : « Unus homo, qui manducavit panem meum, levavit contra me calcaneum suum. Unus homo, beneficiis meis insultans, dehonestat totum genus regium, totum sine vindice conculcat regnum. Unus homo qui manticato jumento et claudo, primo prorupit in curiam, depulso regum stemmate, videntibus vobis fortunæ comitibus, triumphans exsultat in solio. »

Frag. 43. Quorum nomina hæc sunt. Primus, Reginaldus, nullius, sicut asseverabant, sceleris metuens, et ab Urso patre belluinam feritatem trahens. Secundus, Hugo de More-Villa, mortis scilicet, vel mortium Villa. Quocunque modo dicatur, mortis virum exprimit. Hujus uxor, ut fertur, cum juvenem quemdam Lithulfum nomine ardenter amaret, et ille stuprum recusaret, exquisita muliebri versutia, petiit, ut vel educto gladio coram se ludentis speciem agens, admitteret equum suum. Quod cum faceret propria voce exclamavit ad præeuntem virum : « Huwe of Morevile, war, war, war, Lithulf haveth his swerd ydrawen ... » Quod Latine sonat: «Hugo de More-Villa, cave, cave, cave, Lithulfus eduxit gladium suum. » Quamobrem juvenis innoxius, tanquam qui ad fundendum sanguinem domini sui manum extendisset, morti addictus, et aqua ferventi decoctus, martyrium complevit. Quid de genimine viperarum speremus ? Nunquid de tribulis uvam, aut de spina ficum colligimus ? Si arbor mala fructus bonos facere non potest, teste veritate, consequens est ut ex radice mala et virosa germen innocuum non surgat. Tertius, Willelmus de Tracy, qui quamvis in congressu militari sæpe fortiter fecerit, tamen ejus conversationis fuit, ut exigenti bus peccatis ad parricidium vel aliud flagitium de volvi meruerit. Quartus Richardus Brito, qui o pravitatem vitæ ex Britone brutus effectus est dumque præliatur in ecclesia, pro nomine tironi notam traditionis incurrit.

Frag. 44. Unde satellites Satanæ, cœlum terram que suo sceleri putantes arridere, proniores et ani mosiores effecti, in blanditiis elementorum sib blandiebantur. Abierat Ranulfus de Broc in occur sum eorum, totaque commota regione maritima multo milite stipatus adventabat.

Frag. 45. Præcurrerant jam per medium fratrun vesperas cantantium duo pueri, plus terrore quan voce hostilem invasionem nuntiantes.

Frag. 46. Valvis igitur apertis, ecce lictores per scrutato palatio Ecclesiæ, conglobati per claustr ruunt. Ex quibus tres in lævis secures, unus bis acutam deferebat, omnes vero in dextris gladios acutos vibrabant.

Frag. 47. Quibus verbis sicarius repercussus duos vel tres passus resiluit, similis factus illis, qui in passione Domini, Domino dicente ego sum, abierunt retro et ceciderunt in faciem suam.

Frag. 48. Accelerans igitur Ursides de primo ictu referre tropæum, et de festina proditione sua lucrum prosiliit, et toto conamine suo capiti protenso vulnus inferre nitens, clerici cujusdam brachio gladio grave vulnus inflixit.

Frag. 49. Hic autem qui percusserat, exclamavit tanquam devicto hoste triumphans : « Percute, percute. » Protinus quidam stantes adhuc ad orationem dispersi sunt, secundum illud evangelicum : « Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis. » Non enim levem omnibus timorem Dominus incussit, sed magnum, et qui posset cadere in quemvis etiam constantissimum. Timens autem clericus ille post vulnus vulnera, post gravia graviora, ad altare proximum divertit, quo plures ex fratribus vitæ metuentes confugerant, nescientes a quo percussus fuerat. Sed de auctore vulneris inde conjicimus, quod Willelmus de Traci cooperatoribus suis apud castrum Salwode, quantum quisque sævisset in martyrem referentibus, scelusque suum jactantibus dixerit se etiam brachium Joannis Saresberiensis præcidisse. Sed et unus de fratribus, circa patrem studio compassionis obversatus, ictum pertulit. Verum oratio boni pastoris obtinuit, ut grege non diminuto, ipse solus occumberet. Unde plano gladii percussus caput attonitum reportavit.

Frag. 50 Servata namque vultus venustate in morte specie tenus quamdam exhibebat hilaritatem et sanctitatem, quam gerebat in mente, ut non exspirasse videretur, sed vivido colore clausis oculis et ore potius somnum capere.

SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

VITA SEPTIMA

AUCTORE E. DE EVESHAM.

Venerabili domino et patri Henrico Dei gratia abbati Croylandiæ, E. humiliter dictus monachus de Evesham, salutem in salutis auctore.

Virorum illustrium et præsertim sanctorum vitam et exitum litteris tradere, satis et provide majorum nostrorum sanxit auctoritas. Hinc enim et Deus laudatur, qui gloriosus est in sanctis suis, et posteri ædificantur laudabili præcedentium exemplo provocati. Inter hos quasi quidam Lucifer in fine dierum istorum malorum, tanquam in fine cujusdam tenebrosæ et tædiosæ noctis, effulsit beatus neomartyr Thomas, cujus vita quam fuerit laudabilis et mors quam pretiosa, virorum authenticorum, qui super his scripserunt testantur volumina. Qui quoniam plures erant, nec poterat fieri quin aliqui aliquid deesset, quod alter forte haberet, jussit paternitas vestra ut in scriptis singulorum codicibus ea tantum ab unoquoque excerperem et excerpta seriatim ordinarem quæ ad historiam de martyre continuandam sufficerent. Tale aliquid ex ipsis evangeliis legimus factum ab eo qui nobis ex quatuor unum fecit. Nam et hic quatuor fuerunt auctores, Joannes episcopus Carnotensis, Alanus abbas Teokesbiriensis, Willelmus subprior Cantuariensis, et magister Herebertus de Boseham. Benedictus enim abbas Burgi de fine tantum et de his quæ post finem contigerant scripsit.

Hærebam, fateor, ad jussionem vestram, et licet commendabile esset, opus tantum cum viribus metiens manum continui; sed impulit cunctantem dignatio vestra una mecum opus aggrediens.

Jussus igitur et auxilio vestro pariter fretus, parui ut potui: vos, an vobis satisfecerim, judicate; cæteri ut volunt, æstiment. Si quis melius ordinare poterit, non invidebo. Ego quidem exemplo dedi, et quasi viam ostendi. Opusculum illud in tres partes divisum est: prima primordia viri sancti et cætera usque ad exsilium continet secunda in exsilio gesta; tertia martyrium et quæ post martyrium gesta sunt. Ut autem sciatur quid de unoquoque assumptum sit, ubicunque stylus variatur, nomen auctoris capitulo illo prænotatur. Valeat paternitas vestra in Domino

(Ita explicit prologus; sed ipsum opus idem est cum Quadrilogo a Lupo edito; quocirca, quoniam de isto Quadrilogo infra dicturi sumus festinemus jam ad translationem beati Thomæ, quam idem E. de Evesham, quicunque fuerit, qui hanc Vitam compilavit, ad finem operis sui adjecit.)

INCIPIT TRANSLATIO BEATI THOMÆ MARTYRIS.

Anno quinquagesimo passionis gloriosisismi martyris Thomæ Cantuariensis archiepiscopi, venerabilis pater Stephanus successor ejus, quartus scilicet ab eo, et conventus Ecclesiæ Cantuariensis, corpus pretiosi martyris prænominati transferre satagentes, omnia quæ ad tantam solemnitatem credebant esse necessaria studiosissime procurabant. Præmissis siquidem ut decet jejuniis et orationibus, jam dictus archiepiscopus et Ricardus episcopus Salesberiensis et Ecclesiæ Cantuariensis conventus, quinto Kalendas Julii in principio noctis, in crypta, ubi corpus beati martyris jacebat, sicut constituerant, convenerunt, et postquam aliquandiu vacaverant orationi, lapidem marmoreum, quo sepulcrum martyris tegebatur, amoveri fecerunt. Omnibus itaque qui aderant intuentibus, inventum est illud organum quondam Spiritus sancti in vestibus sacerdotalibus, licet ex vetustate pro parte consumptis, et cæteris insignibus quæ summi sacerdotis decuerant sepulturam.

Lacrymantibus igitur præ gaudio cunctis et orantibus, monachi ad hoc deputati, corpus pretiosum manibus assumentes, archiepiscopo in capsa reponendum tradiderunt. Cæteris itaque cœptis orationibus insistentibus, archiepiscopus a prædictis fratribus corpus excipiens, totum in feretro suis manibus collocavit, exceptis paucis ossiculis, quæ extra

capsam retinuit, magnis viris et ecclesiis ad honorem A ipsius martyris distribuenda. Corpore siquidem per manus archiepiscopi decenter disposito, capsa firmissime clavis ferreis obserantur, et manibus monachorum ad locum honestum et feretrum deportata, usque ad diem translationis solemniter faciendæ secretius et conservata.

Miraculum. Celebrandæ translationis instante die, confluit populus innumerabilis Cantuariam, ut et martyri debitum honorem impendat et ejusdem suffragia in suis necessitatibus consequatur. Intererant siquidem huic solemnitati venerabilis pater Pandulfus, apostolicæ sedis legatus, Stephanus Cantuariensis, Willelmus Remensis archiepiscopus, Henricus rex Angliæ cum omnibus suis et proceribus, episcopi quoque, abbates et priores, cæterique viri B ecclesiastici diversarum regionum, quos singillatim enumerare prætermittimus, ne multitudo fastidium inferat auribus audientium. Populus autem tantus ad hoc festum confluxerat, ut civitas Cantuariensis et villæ vicinæ cum adjacente regione multitudinem vix capere potuissent.

Miraculum. Instabat hora tertia Nonarum Julii, cum rex, archiepiscopi, episcopi, abbates, principes et magnates, qui convenerant, præfatum thesaurum de crypta, ubi reconditum erat, ad altare sancti martyris bajulantes, in conspectu populi in loco ad hoc præparato reposuerunt, et hunc ibidem securissime obsignantes, quod de die supererat in laudibus martyris et lætitia cordis in Domino deduxerunt. Quod igitur devotio fidelium martyri debuit fideliter C impendit. Sed et martyr suæ gratiæ solatia suis fidelibus non subtraxit, nam cum archiepiscopus et conventus cæterique fideles et præcipue Londonienses opes suas et operam effunderent ut honori martyris nihil deesset, quod per eorum industriam posset explicari, ipse martyr quasi inesse devotis rependens, præambulis, comitantibus et sequentibus signis et miraculis totam solemnitatem suæ translationis adornavit.

Miraculum. Modicum tempus ante translationem beati Thomæ restat venturum, et ecce mulier quædam Kembella filiolam unam tantum habebat superstitem de quatuor, quos de viro suo susceperat, quæ graviter incipiens ægrotare et in gremio matris mortua est. Mulier ergo filiam plangens lacrymis et D gemitu modum excedere videbatur. Accurrens autem matrona nobilis vidua quidem, illius videlicet domina villæ, mota plangentis lacrymis et morte puellæ docta divinum auxilium invocare, arripuit filiam et ad matrem ejusdem subsidium invocans defunctæ mensuravit et surrexit puella. Mater et ejus cum candelam fecisset, et eam ad sanctum Thomam mittere cogitaret, puella rursus ægrotavit, et ut mater testata est, iterum expiravit. Illa vero recolens se minus gratam et devotam martyri exstitisse, vovit se puellam ad sanctum Thomam ducturam si eam secundo de mortuis revocaret. Gloriosus igitur martyr rigorem justitiæ temperans, per gratiæ suæ lenitatem puellam mortuam ite vivam matri resignavit.

Miraculum. Quidam vir Devisis cum multis orationis causa limina beati Thomæ in ipsius tra tione volens visitare, ad pontem Branfordiæ p Londonias venit. Circa medium igitur pontis ob carro, in aquam projectus est. Ille vero non ir mor sui sanctum Thomam jugiter invocavit, p ne suum peregrinum perire permitteret. Quin igitur ad aquæ fundum immersus et toties ad summitatem reversus ad aridam rejectus est cum magna admiratione contestatus est, se n ore, nec in naribus, vel in auribus aliquam molestiam sensisse. Eumdem quoque virum quidam comitans pallium amisit in eodem ubi prior in aquam ceciderat, et in amnem pa submersum non potuit hactenus quisquam inve Miles quidam de comitatu Northamptunæ vic quamdam duxit in uxorem ; cujus filius, puer nis, quem de viro suo priore suscepit, ante mi jam dictum prandentem quadam die stans ad sam de manu militis buccellam carnis ore sus Puer autem morsellum glutire volens, strangu et mortuus est. Mater igitur primum suspectu bens militem de morte filii sui, clamans et l mans pluries geminando homicidam appellav les vero quamvis sanam habens conscientiam, t quia victus erat primum vehementer confess et surgens argenteum super puerum compl vovens se puerum ad sanctum Thomam ductu si eum vita redonaret. Paululum igitur post v illis quid Dominus facturus esset exspectantib gutture pueri buccella carnis quæ vitæ viam cluserat, in os resiluit. Puer vero paulatim viscens ad plenum per merita martyris est redditus et amicis.

Miraculum. Miles quidam comitissæ Elugi, bertus nomine, cum filio suo duodenni Robe nomine, iter arripuit versus Cantuariam, ut Thomæ limina orationis causa visitaret. Qu gressus mare apud Wythsand fere usque ad me maris prospere navigavit. Ille vero prædictus ejus somno gravatus ut vel urinam vel quid faceret, ad proram navis perrexit ; et dum in staret, in mare lapsus est. Quod cum vidisset exclamavit dicens : » Sancte Thoma, mis mei, et conserva mihi filium meum ; » puer ve mare paululum mersus et statim ad superf aquæ revectus ait : « Sancte Thoma, si vis, me adjuvare. » Interim navis impulsu venti ubi puer cecidit avulsa est, quantum arcus b ter sagittam jacere posset. Tunc nautæ ad c rem militis velum dimiserunt et navem licet difficultate ad quærendum puerum retrorserun pso itaque unius horæ spatio vel sicut mile protestatus est, quantum posset in equo mod ambulando duas leugas vel tres Gallicas perfe ad puerum pervenerunt, invenientes eum sede super aquas et nihil mali habentem, excepto

asu suo parum aquæ salsæ hauserat. Cum au- A puer vidisset navem a se recedentem, nimio re et desperatione vitæ absorptus, ut dolorem lis morte corporis terminaret, caput mersit in mare, ut citius interiret. Assumptus igitur puer in navem, hæc patri sciscitanti retulit, adjecitque quod cum se ipsum mergere vellet, quidam episcopus eum, ne mergi posset, supportavit.

SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

VITA OCTAVA

Auctoribus Henrico abbate et Rogerio monacho Croilandiæ

EPISTOLA HENRICI ABBATIS

AD STEPHANUM LANGTON CANT. ARCHIEP.

rendissimo patri et domino in Christo dilectissi- sancto Stephano Dei gratia Cantuariensi archie- opo, totius Angliæ primati et sanctæ Romanæ lesiæ cardinali, devotus filius suus H... per- sione divina abbas Croilis, salutem et tam de- m quam debitam in omnibus reverentiam.

aihi, prout adjacet velle, suppeteret et posse, m paternitatem vestram quam in Christo sin- dilectionis amplector affectu.... Exigit enim dus vestri sublimitas et vitæ vestræ sanctitas, omnibus omnis vobis impendatur honor ac ntia, corde magno et animo volenti. Vos nam- nquam novus Beseleel tabernaculum Domini cum, id est sanctam Ecclesiam, insigniter ædi- C et ornatis. Unde divinæ gratiæ gratias exsol- s uberes et devotas, quæ nobis in persona ve- loneum procuravit archipræsulem ac primatem item jugiter penes se cum tintinnabulis sacræ icationis malogranata fructuosæ operationis. ina vero, cujus prærogativa præminetis ad vivendum, efficaciter vos informat et sobrie te et pio juvamine. Opera siquidem vestra, endissime Pater, testimonium perhibent de vo- od beatissimo martyri Thomæ prædecessori conformes fueritis et sitis, non solum per ex- am morum similitudinem, verum etiam per- i cæterarumque molestiarum fortem et æquani- perpessionem. Unde credendum est quod sic- rticipes exstitistis tribulationum, sic eritis et D lationum, et sicut compassi estis, ita favente no et conregnabitis. In hujus rei argumentum ıostræ solidati spei anchoram infigentes, et glo- oriosis martyris, qua gaudet in cœlis, in terris re quodammodo volentes, lucernam corporis uper candelabrum ponere statuistis, ut de sub terræ translatum luceat apertius his qui ad em gloriam suspirant. Hinc est quod et par- B vitatem meam inter alios ad illam gloriosam translationem nostri gratia litteratorie dignati estis invitare. Unde dignationi ac dominationi vestræ devotissimas rependo gratiarum actiones, et quia non ambigo quin insigni solemnitate multi multas ut dignum est facturi sint oblationes ad honorem sacratissimi martyris et ob reverentiam vestri, ego aliquid pro modulo meo cupiens offerre librum de sanctitate et magnificientia ejusdem martyris apud vos compilatum excellentiæ vestræ dignum duxi destinare. Cujus quidem compilationis modum necnon et totius voluminis seriem prologus subscriptus evidenter declarat, qualiter videlicet ipsa compilatio sumpta sit ex scriptis quinque historiographorum, contineatque gloriosi martyris originem et vitam, studia et gesta, exsilium et agonem, passionem et cononizationem: qualiter etiam ex epistolis dicti martyris quas videlicet vel ille aliis, vel alii illi vel pro illo vel contra illum vel alii scripserunt, locis competentibus congruenter insertis præfata compilatio non modicæ robur habeat auctoritatis. Licet ergo pretiosi martyris vita et passio luculenter a nobis tradita sit, fortassis memoriæ litterarum hoc tamen volumen, cum vobis vacaverit, plenius inspectum, ut opinor, habebitis acceptum. Humiliter igitur et devote vestræ supplico sanctitati, quatenus librum hunc ad laudem et gloriam beatissimi martyris necnon ad ædificationem fidelium studiose et ut credo, fructuose compositum, vice munusculi dignanter suscipere velitis. Cujus primarium ac primicialem usum vestræ reservam paternitati rogans affectuose quatenus eidem si placet correctionis vestræ limam apponatis, ut sic deinceps aliis acceptior fiat et gratior ad legendum. Cum sicut ex sapientia vestra commendationem, ita ex excellentia vestra non mediocrem apud posteros assequi meruerit approbationem: ad honorem martyris et multorum utilitatem. Bene valeat in Domino sancta paternitas vestra.

[*Inter epistolam Henrici abbatis et Rogerii monachi, qui opus in secundam editionem ampliavit, codex Parisiensis habet notam quæ sequitur.*

Incipit prologus in Vitam sancti Thomæ archiepiscopi Cantuariensis et martyris, ex diversis opusculis excerptam: scriptus anno Domini millesimo quadringentesimo undecimo, finitus in profesto Luciæ Virginis per me Joannem Waning de Almania.

Serve pie Dei, recordamini mei!]

EPISTOLA ROGERII

SIVE PROLOGUS IN VITAM S. THOMÆ.

Amantissimo domino suo et patri, Henrico Dei gratia abbati Croylandiæ suus Rogerius humilis ejusdem loci monachus, quod domino et Patri. Gloriosum gloriosi martyris Christi Thomæ triumphum eo specialius sancta veneratur Ecclesia, quo se per ejus sanguinem nobilius recolit triumphasse. Ab apostolorum etenim temporibus, quod pace sanctorum omnium dictum sit, non est in unius hominis morte major aut utilior Ecclesiæ Christi collata victoria. Ipse enim licet Anglicanæ duntaxat Ecclesia videretur propugnare, universalis tamen Ecclesiæ videretur propugnare, universalis tamen Ecclesiæ causam egisse ex post facto probatur. Quoniam ex quo locum tabernaculi sui dilatavit, et in superbiam sæculorum posita est civitas Dei de qua gloriosa dicta sunt, gloriam secuta est æmulatio, cœpitque partes ejus laica potestas, quasi alter Ismael nunc palam nunc occulte deprimere. Hinc est illa vetus et inveterata inter regnum et sacerdotium de investitura quæstio: hinc aliæ quas enumerare longum esset controversiæ, quæ omnes aut fere omnes in hujus novi Zachariæ martyrio aut sopitæ sunt aut sedatæ. Hujus igitur sancta ct vero Deo digna tametsi per se satis emineat luceatque omnibus qui in domo sunt lucerna super candelabrum erecta, conati sunt tamen plures, quasi oleum camino addendo, suis eam scriptis reddere clariorem. Et in hoc multorum et magnorum sudarunt ingenia, et quæ viderunt et audierunt, posterorum memoriæ bona fide mandarent, de vita viri, de moribus, de exsilio pariter et martyris fide plena et relatu digna relinquentium volumina. Id attendens, prudens et vigilans discretio vestra, ne in diversis de eodem auctoribus reperiri vel reprehendi aliquid posset dissonum aut prolixitate vel inculcatione tædiosum, speciali quadam in martyrem devotione, dudum ex diversis diversorum voluminibus compendiosam excerptionem et dulce quodam et gratum confici fecit temperamentum. Ubi sic omnium elegantiora omnia in unum compacta sunt corpus, ut et historiæ veritati nihil detrahatur et brevitati nihilominus consulatur. Sed quoniam restabant epistolæ ab ipso viro Domini, vel ad eum vel de eo a viris authenticis scriptæ, advertit prudentia vestra, quod si ipsæ locis competentibus prædicto insererentur compendio, exhinc et plurimum auctoritatis historiæ et non parum utilitatis procuraretur legentibus, placuitque id muneris parvitati meæ imponere, quod pro imponentis reveren-

A tia reverenter assumens, ut potui, consummav
summatumque vestræ discretionis examini coı
to, ut si quid in hac parte laudabiliter actum
vestrum sit qui jussistis; sin aliter, quod time
imperfectioni meæ imputetur. In quo lectoru
nevolum monuerim et moneatur, sicubi epistol
integras offenderit, sed recisas vel forte inter
Noverit enim hoc de industria factum, ut q
res plures epistolaris tenor complectebatur, re
omissis illa tantum capitula assumerentur, qu
ipsam, quæ tunc in manibus erat, contingere
rentur. Verum, quia tot epistolarum inserti
lixitatem non generare non potuit, recreationi
tia, ut habeat lector ubi ex intervallo respire
ipsum in septem libros secundum processum n
B distinguitur.

Primus viri beati mores et actus usque ad ex
continet. Septimus, qui et ultimus, de reditu
dem et his quæ post exsilium gesta sunt conte
Quidquid medii illius temporis, quod in exsili
scilicet sex annorum et mensis unius acta co
ctentur. Quod omne tempus quoniam in illo
pendio vestro brevitatis gratia breviter teti
nonnulla ibi omissa hic adjicere, necnon et ali
posita transmutare quædam rerum seriatim
candarum necessitas coegit. Primus ergo et
dus necnon et ultimus historica narratione res
plenius explicant. In reliquis quoniam creb
terveniunt epistolæ, minus laborat historia. E
niam ad singulos rerum gestarum articulos p
C latum auctoris nomen in margine supra chara
habet compendium, placuit idem in opere pr
observari, ut si quid in quæstionem venerit s
penes auctores. Fuerunt autem quinque m
Joannes Saresberiensis postea Carnotensis e
pus, Alanus Teokesberiesis, Willelmus su
Cantuariensis, Benedictus abbas Burgi et m
Herebertus de Boscham, qui post omnes al
aliis omissa adjiciens stylo veraci quæ vidit
divit hæc testatus est.

His ergo fides adhibeatur: hi intersertis ep
loquantur. Nam de meo nihil interveniet nis
pro continuatione vel epistolarum insertione
aliquid adjici necessitas compulserit. Facta
tem prima illo compilatio hortantibus votis
D et cooperantibus apud Croylandiam anno re
cardi ultimo, et hæc ejusdem compilationis
tio itidem apud Croylandiam anno regni
Joannis quarto decimo, qui fuit annus ab incar
ne Domini juxta Dionysium millesimus duc
mus tertius decimus.

[*Duo vel tria folia hic desunt in codice Paris*
quæ reliqua sunt, omnia cum quadrilogo Lup
congruere videntur, ideoque quatuor tantum ca
una cum conclusione operis, quæ cum ante dic
drilogo non congrunt, ex hoc libro excerps

Pro capitulo XI *habentur sequentia.*

Itaque archiepiscopus ad dominum papam
nis venit; tepide quidem exceptus a cardinali

papæ præsentiam est intromissus, qui venien-
se paterna suscepit benignitate, super vexa-
jus multimoda et peregrinatione tam peri-
et dura paterne compatiens. Post aliquot
ies placuit archipræsuli de suo et suorum
ɔ totius dissentionis inter regem et ipsum in
et exitus sui a terra causam domino papæ
inalibus exponere. Nec tamen dominus papa
ıoc ab ipso requisierat, exspectans forte quod
:æsul tanquam providus non requisitus hoc
: placuit itaque archipræsuli sic. Nam, etsi
ɔprios nuntios fuisset prius significata totius
igo et causa, et sparsim per alios hinc inde
ıantes relata, consultius tamen videbatur, ut
:t causæ suæ merita exponeret, et gestorum
t veritatem, et quas in ipsum præfati regis
nuntii imprimere conati sunt, ipsemet per
m dilueret notas. Igitur post aliquot dies
ıs sui ad curiam domino papæ, venerabilibus
rdinalibus præsentibus, non quidem publice
istorio, sed in thalamo secretius grata qua-
ıuccincta brevitate enarravit: grata inquam,
eloquentia cujus modesta erat et elegans et
semper inoffensa; dumque primus a domi-
a sederet et propter reverentiam vellet sur-
ıssus residendo dicere, peroravit et produ-
:riptum, etc.

opitula XI *et* XII *insertum est quod sequitur.*

ı SAPIENTIBUS CURIÆ EUM SUPER GESTIS SUIS ARGUENTIBUS SATISFECERIT

m in crastino die a quibusdam cardinalium
ıque aliis de curia viris magnis et eruditis
ıcripturis multum poterant (talibus quippe
bundare et florere consuevit), archipræsul
m familiaribus suis et faventibus sibi benigna
n et amicabili est asperitate objurgatus, quod
illis tam malis tempore videlicet schismatis et
inas Ecclesiæ, contra principem suum, contra
tem tantam se erexerit: parendum potius
i et sustinendum dicebant, cum hora esset
ɔotestas tenebrarum, quando Petrus gladium
on exserere sed jubetur reponere. Et sicut
nt, zizania ab inimico homine superseminata
licis servis nequaquam tunc colligenda, ne
adicando ea eradicarent simul et triticum.
: juxta patrisfamilias præceptum usque ad
[messis] utraque simul sinuntur crescere·
; idem ipsum est magistri consilium, qui
· dierum malitiam tempus redimendum sua-
Redimentes, inquit, tempus, quia dies mali
Et propheta similiter: « Ideo, inquit, prudens
ore tacebit, quia tempus malum est. » Audi-
his et hujusmodi, archipræsul, qui tanquam
ıs a magnis et sapientibus curiæ hæc sibi in
ɔjicienda arbitrabatur, unde et cum suis per-
ɔrat super hoc et sermones suos in judicio
posuerat, secundum sapientiam et gratiam
ıam mox respondit ad objecta prudenter et
ıtibus satisfecit sufficienter.

A *Quæ sequuntur, spectant ad colloquium quod deinde habuit sanctus Thomas cum papa, et ad commorationem quam apud Pontiniacenses fecit.*

Cumque ad aliquod monasterium Cisterciensis ordinis declinare decrevisset archiepiscopus, elegit inter cætera Pontiniacum in Burgundia situm, eo quod præfatæ civitati Senonis, in qua dominus papa propter schisma morabatur tunc, vicinum erat, solum per duodecim leucas distans: et adhuc quia amplæ erant et abundantes monasterii facultates et multa charitas in erogando. Unde ad ejus petitionem dominus papa abbatem loci et potiores de fratribus vocans eis virum Dei Thomam commendat exhibendum. Qui, tum ex domini papæ relatu, tum ex celebritate famæ viri cognati probitate, Deo gratias
B agunt, quo inspirante palæstrita suus talem locum velut quamdam agonis palæstram elegit. Cum igitu tres circiter septimanas in curia egisset, apostolica licentia et benedictione accepta Pontiniacum profectus est cum tanta alacritate et jucunditate a toto commeatu susceptus, quantam hostiæ cœlitus missæ vix impendere possent. Qui omnem humanitatem ei et suis exhibentes, præter institutionem ordinis et esum carnium et alia quædam animo prompto et voluntario indulserunt. Et quidem supra quam dicere nunc tempus sit, apparuit benignitas et humanitas ordinis circa illos. Tertio igitur quartove adventus ejus die ingressus capitulum, causam Ecclesiæ quam agebat, Deo et ipsorum orationibus commendavit.

C *Quartum excerptum est de ira regis.*

QUALITER REX TAM IN IPSUM PAPAM QUAM IN SANCTUM THOMAM EXCANDUERIT.

Verum dum in multa quiete et otio erudiretur et exercitaretur apud Pontiniacum archipræsul cum suis, ecce post dies aliquot venit ab Anglia rumor sinister et duri nuntii bajulus. Rex enim Anglorum a redeuntibus cum in se omnibus petitionibus contra archiepiscopum didicisset repulsum et adversarium suum, ut dicebat, a sede apostolica non solum foveri sed exhiberi comperisset, primo in dominum papam, deinde in archiepiscopum vehementer excanduit et in utrumque quantum potuit et ira suggessit, ultionem exercuit, potestate jubens regia, ut denarius sancti Petri per Angliam in fiscum conferretur
D et ut omnes archiepiscopi suorumque possessiones confiscarentur, necnon et omnis ejus cognatio omnesque qui eum familiaritate vel quovis titulo contingebat exsilio addicerentur, sicut litteræ ejus testantur. [*Vide litteras de hac re scriptas.*

Ejecti sunt itaque proscripti hi et illi, cognatio et cognitio simul, in unum dives et pauper, sapiens et insipiens, vir et uxor, juvenes et virgines, senes cum minoribus, parvuli in cunabulis et ad matris ubera pendentes. Processit ulterius furor inimicus, et piis auribus horrenda crudelitas. Nam cum quotidie ab ecclesia pro archipræsule suo exsulante oratio fieret, edicto inhibitum est publico, ne id pro illo de cætero fieret quod pro hæreticis et schisma

ticis etiam pro perfidis Judæis facere Ecclesia consuevit. His vero omnibus perpetrandis et huic exsecutioni pœnali, quidam aulicorum satellitum mero archipræsulis odio præfectus est, qui inveterato odio archipræsulem oderat. Ad exsequendum malitiæ opus talis est præelectus ut archiepræsul eo amplius exacerbaretur et de quo satis fidebatur quod nec unum pœnalium mandatorum ista præteriret. Randulfus cognomento de Broc hic erat, qui etiam de suo super adjecisse creditur ultra mandatum dolorem super dolorem apponendo.

CONCLUSIO OPERIS

Sed ut ad martyrem redeamus, exemplo principum confluebant ad tumbam hujus neomartyris nostri juvenes et virgines, senes cum junioribus et ipsi inter alios et præ aliis, qui causa quacunque ad ipso adhuc vivente dissidebant. Quotidie illud propheticum adimpleri videres : « Venient ad te qui detrahebant tibi et adorabunt vestigia pedum tuorum. » Felicem se judicabat quisquis aut sanguinis

A aliquid aut vestium ejus memoriale posset ı
rere. Et primo quidem sanguinem aqua m
adventantibus dispertiebant monachi, sed cı
multitudini sufficere non posset, aqua ejus rel
rum contactu sanctificata in ampullis st
per universum orbem portabatur ; factumq
quasi insigne peregrinorum beati Thomæ ut
quisque ampullam suam reportaret. Constitu
tur oratoria ; erigebantur altaria ; ut vix eti
transmarinis civitatem reperias aut oppidum,
non beati Thomæ habeat memoriam. Nam in A
quot ecclesiæ, tot fere in ejus honorem erectæ
altaria. Videbatur memoriam martyris sequi
tum operatio, ut non jam in loco passionis ta
vel a dæmoniis vel a variis mundarentur ε
B languoribus: sed passim ubi vel reliquiæ habeb
vel ubi pedes ejus steterunt, ipso nimirum ad
sui gloriam faciente mirabilia, qui mirabilis
sanctis suis. Cui honor et gloria, laus et imp
per omnia sæcula sæculorum. Amen !

Servepie Dei, recordamini mei !

SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

VITA NONA

AUCTORE ANONYMO QUI SE DECIMUM APPELLAT.

Jesus Christus, heri et hodie ipse, et in sæcula manens, quæ a prima origine profunda caligine mortalibus incomperta sunt, in diebus nostris revelavit condensa usque ad cherubin gloriæ obumbrantia propitiatorium, imo usque ad ipsam supereminentem scientiæ charitatem Christi ; nobis enim, inquit, revelavit Deus per Spiritum sanctum dum paulatim et quasi gradatim mundo innotescit manna absconditum, mel silvestre, multitudo dulcedinis ejus, benignitas scilicet et humanitas Salvatoris nostri quæ ob initio per prophetarum oracula, in fine vero per martyrum constantiam et miracula, non sophistica non phantastica, ut infidelium plerique sensere, fuisse comprobatur. Fuit olim falsitas in cœlo reperta : post hæc nobis veritas de terra est exorta, veritas quæ est Christus. Christo denique in carne passo velum templi scissum est, revelata sunt mysteria et beato Thoma per martyrium consummato, fractum est alabastrum, et domus Dei id est ecclesia catholica impleta est ex odore unguenti. O unguentum in capite quod descen-

C dit in barbam a Christo in Thomam, in ba
Aaron ! Ecce sacerdos magnus de populo bar
Ecce vere Israelita sæculi populique sui ho
gloria a lateribus Aquilonis, ut illustret Occ
totum Orientem. Quocirca operæ pretium du
versa quidem nec adversa quæ de ipso script
volumina, in unam compingere historiam tan
derate repressam, ut nec prodiga sit in ea
nec damnosa concinnitas, ut saltem varieta
legentium fastidio medeatur, donec studiosu
ciatur, antea fastidiosus. Hoc enim modo apu
lium statuarius ex virginum formis aliis atqu
excogitatum singulari venustate legitur e
psisse simulacrum. Sanctus quoque Hilari
synodis edidisse libellum ex variis ingeniis
D lentissima quæque suis interserens : non o
ut ipse ait auctor sed ordinator. Sic et ille trip
compilator historiæ : « De auctoribus, inquit, s
lis deflorata colligimus. » Ad commendationen
tiæ Dei spiritus veritatis non inspiret, quo sine
tum mens concipit, ut pura et fide plena pros

io quæ pia pro viribus aggredimur inten- 'erto certius est penes eos esse constantiam quos imitati sumus, inter quos brachii nartyre immolando præcisi præcellit dextera bis ista reliquit transcribenda. Vidi homi- ierulus senem. Volentibus igitur et valen- ræcedentium opera legere, prout quisque ligessit tractatum, libellus iste nullum facit icium. Illis curæ fuit in narratione ordinanda hoc ordinanda nonnulla de competentibus e : mihi vero simpliciter historiæ texere m, et sic etiam ab aliis omissa repetere pretium visum est, cum reperiantur kata i de gestis quædam et verbis Domini a reli- acta capitula, quæ fidei nostræ sunt vali- . propugnacula. Cum vero sit difficile lineas alienas nec alicubi excedere, si et hic con- narrandi serie leviter exorbitare, veniam norantia culpæ. Verum quia ingenui pudoris est, ut Plinius ait, fateri per quos perfe- n procemio breviter arbitror recensendos hujus operis auctores.

tate prior est, quia episcopus, Joannes Car- ; secundus Herbertus de Bosan doctor et ignis, Sequens vero Edwardus cognomento i martyris immolatione, ut diximus, bra- ıtilatus. Sed et quartus nihilominus ejusdem Edwardus. Alii quoque vita et eruditione ni, Benedictus scilicet et Alanus abbates, ue abbreviator abbas de Clai. Monachi vero us atque Rogerus, quorum prior Cantua- Pontiniacensis erat alter, viri sancti pro exulantis in Pontiniaco minister. Quibus on habere infidelis est.

iles decimus ego vindemiator acinos et de- . grana collegi, ut quasi ex myrrha et aloe ɔnficiatur, habeatque in aceto passionum ubi buccellam suam intingat Ruth Moabitis s beati martyris epistolis, velut apis e flo- el plus quam Atticum dulcedinis habens eli- l hoc enim locis illas per historiam oppor- ıximus inserendas, ut et scriptis coronetur quod jussit hoc gessit, et ut ab ipso mu- nnis ordo gradus conditio, hinc quod imite- quod miretur, cum sit mirabilis in singu- A lis, in mirabilius singularis. Styli remedio resti- tuendi sunt mundo quibus dignus non erat mundus et beatorum martyrum diligentius audienda certa- mina, ut qui Christi calicem bibimus nacta felici- ter occasione pro Christo sanguinem fundere parati simus.

[*Post multa similia, quæ omisimus, explicit prolo- gus verbis quæ sequuntur.*]

His etiam accedit quod a viro egregio abbate sci- licet Ægidio de Alna, territorii Leodinensis, ut scri- berem sum rogatus, qui mihi hanc prætexuit di- cendi seriem : expostulans ut adnotato in margine auctoris nomine intitularem quis hoc quis illud enarret, et de communi quid singuli sibi specificent operis e regione parathesis nomen loquatur opificis, B maxime ubi excellentiora tractantur. Quæ igitur ex Francorum, Flandrensium, Anglorum, Britonum, Scotorum atque sub occiduo sole Hibernensium ar- mariis exactissima diligentia indagatis non celanda accepi, communico universis, sancto martyri ad glo- riam, lectori ad gratiam, mihi ad veniam. Nihil hic quod non prosit aut delectet ut credimus ; ideoque ut memoriæ facilius inhæreat certo prænotata nu- mero in capitula duodeviginti opus omne distinxi- mus : singula fere omnium qui materiæ huic ante nos stylum applicuerint, incensentes virorum dun- taxat illustrium, quorum nostris obtutibus est collata facultas. Personam denique propriam post paululum inter anonyma, ut ait Ecclesiastes, oblivione delendam paginis expressius inserere posteris ad C notitiam supersedimus, metuentes illud Jeremiæ : « Recedentes a te in terra scribentur, quia in libro vitæ censeri minus sunt solliciti, dummodo quod optant obtineant ; hoc est ut vocentur Rabbi, cum sola sit voluntas in crimine, dicente Deo : Nolite in sublime attolli. » Sed hactenus hæc, etsi prolixe non tamen supervacue prælibata, procemii vice suf- ficiant. Non enim commendatione privata eget virtus religione publica consecrata, cujus lux et laus evidens, cujus fama non occidens, licet sub occidente.

[*Post hæc incipit tractatus de Vita sancti Thomæ, quem, quoniam ex aliis scriptoribus compilatus esse videtur, prætermisimus.*]

SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

VITA DECIMA

AUCTORE BENEDICTO ABBATE PETRIBURGENSI.

(Hujus tractatus fragmenta tantum exstant, a Lupo in secundo Quadrilogo edita.)

FRAG. 1. *Qualiter milites ad archiepiscopum accederunt et eum convenerunt.* Die igitur natalis Domini quinto, sedente archipræsule in thalamo suo circa horam diei undecimam, considentibus hinc et inde clericis et monachis nonnullis, de negotiis et utilitatibus cum archiepiscopo agentibus, ecce satellites quatuor prænominati, cum patre suo Satana a facie Domini egressi, thalamum archipræsulis ingressi sunt. Salutati, ut moris est, a nonnullis in introitu considentibus resalutatis eis, sed voce submissa, usque ad archiepiscopum progrediuntur. Et considentes ante pedes ejus in terra, ipsum nec suo nec regis nomine salutantes, utpote a quibus longe erat salus, mors et perditio prope, venenum aspidum, quod sub labiis gerebant, ut postea impetuosius erumperet, per moram aliquantulam compresserunt silentio, innocentissimo Christo Domini nihilominus tacente.

Cum ita sub silentio, non sine considentium admiratione, modicum temporis intervallum attrivissent, Reginaldus filius Ursi, mente potius ursinus quam genere, sic sanctum affatus est: « A domino nostro rege de partibus transmarinis ad te directi regia tibi mandata deferimus. Volumus igitur scire, utrum ea malis secretius, an publice dici. » At vir Dei nec prospera mundi sperans, nec adversa reformidans, simplici et supplici voce respondit, dicens: « Hoc vestro arbitrio, vestræque relinquo voluntati. » Reginaldus ait: « Secretius ergo dicantur, iis qui præsentes sunt interim absentatis. » Sanctus vero, nec suorum multitudine confisus, nec solitudinem veritus, omnibus suis indixit egressum. Quibus egressis et solis illis quatuor satellitibus in thalamo cum archiepiscopo remanentibus accurrens ostiarus ostium patefactum dimisit, ut qui extra jam consederant, ad dominum suum, christum Domini, oculos reflectentes, tam ipsum quam illos Dei inimicos intueri valerent. Cumque Reginaldus prædictus regia quædam explicuisset mandata, et vir Dei prudentissimus luce clarius perpendisset, quod nec pacis

A nec alicujus boni speciem prætenderent, r
etiam illius evangelici quodam præsagio
rum, Jesus non credebat semetipsum eis, e
ipse nosset omnes, accersito ostiario, tam
suos quam monachos, qui forte ibi aderan
omnibus exclusis, adesse præcepit. Quibus in
ait sanctus ad satellites: « Ecce, domini, quæ
placent voluntati potestis his præsentibus l
Reginaldus ad hæc: « Ex quo ea in publicum
venire delegisti, quam secreta teneri, et nos
minus ea, tuæ super hoc satisfacientes volunt
sentibus publicabimus. Mandatum tibi a
rege deferimus, qui in partibus commoratu
marinis, ut ad filium suum novum regem c
num pergas, facturus ei quod domino et reg
B debes. » Sanctus ait: « Et quid est quod ei fa
beo? » Et Reginaldus: « Hoc in tuam potiu
venisse notitiam, quam nostram. » At ille in
illud scirem, me profecto nullatenus id igno
cerem: verum existimo me prorsus ei feciss
quid ei facere debeo. » Reginaldus contra: «
quam: multa adhuc facienda, multa sunt corri
Asseverante igitur archiepiscopo se nescire q
majestatem regiam emendare deberet, nisi il
rum benevolentia, quæ utique nulla erat, e
ait Reginaldus: « Cum te rei hujus penitus con
ignarum, nos tibi quid agere debeas explica
Mandat tibi dominus rex noster, ut ad filium
regem, in finibus cismarinis commorantem, c
cius eas, fidelitatem ei interposito juramento
C rus, et quæ in regiam peccasti majestatem
daturus. » Respondit vir Domini, et ait: « U
fidelitatem tactis sacrosanctis debeo confirm
in quo majestatis regiæ reus effectus sum? »
autem posteriori quæstionis parte, quam solv
latenus poterat, omissa, sic denodavit ante
« De baronia, quam de domino meo rege tenes
tur a te cum juramento confirmata fidelitas
clericis quos in terram suam adduxisti, si in te
remanere voluerint, securitatis juramentum

:igitur.» Archiepiscopus ad hæc: «De ba- A nino meo regi, quidquid jus aut ratio dictaere paratus sum. Verum omni ambiguitate ro certo teneat, quod nec a me, nec ab ricorum meorum juramentum aliquod porquere. Multa super modum extorta sunt, rjuri et excommunicati nimirum videntur .Sed jam plurimos, Deo gratias, tam a crijurii, quam anathematis vinculo colligatos reliquos cum Dominus annuerit, ab eisdem ejecturus.» Reginaldus inquit: Intelligimus hil eorum, quæ tibi proposuimus, facturus :erea præcepit dominus rex, ut episcopos absque licentia sua vel excommunicatos ensos tam a damnationis, quam a silentii sententia, tam super his, quam super aliis volet objicere, juri pariturus. »

iiepiscopus: «Episcopos quidem nec suspenathematizavi, sed dominus noster papa, cui tur esse a Domino collata potestas. Si super his volueritis instaurare, inter vos et ipsum caur: Mea nihil interest super his vobis respon- Reginaldus dixit: Etsi id in propria persona ris, per te tamen et tuo factum est instinctu.» us inquit: « Si dominus papa nimiam eccleinique illatam respiciens injuriam vindicaeor mihi non displicere. » Impietatis autem i huc usque totis insisterat viribus, quibus loquens prudentissimum agnum Dei vel ne caperet, vel contra Dei et Ecclesiæ, cujus ator erat invincibilis, honorem a statu res averteret, eum vidisset quia ante oculos frustra rete jecisset, convictiosis eum insiibus aggreditur, dicens: « Hoc tibi placere is probas indiciis, quod in regiæ majestatis atque despectum, episcopos suos ab episcorces, et a sanctæ matris Ecclesiæ sequestras s, eo quod dominum nostrum novum regem, de jure spectat hæreditas, utpote regis reginæ, signum etiam in humero ferentem ausi fuerint coronare. Et cum adversus s exaltationem insurgens rex talem præis, credibile satis est, verique simillimum, onam suam velis subripere, et regno invaso nominari et esse. Sed, annuente Deo, neusque ad dignitatis regiæ nomen proficies.» autem non immemor sententiæ, qua dici*iracundus suscitat rixas, sapiens autem mitatas*: amaricato satellitis animo mitis apposuit medicinam, dicens: « Nequaleginalde, nequaquam ad regis nomen vel m aspiro, nec coronam suam ab eo avellere res ei potius vel quatuor coronas tales, si voluntate facultas responderet, libenter irus. Nec æstimo quemquam, solo patre suo meo rege excepto, in mundo esse, qui tee illum diligat, vel plus ei boni exoptet. Et vita comite, si Dominus annuerit, opere babo. Porro super episcopis, quos a me vel per me suspensos asseritis vel excommunicatos, pro certo noverit vestra discretio, quidquid actum est, regio actum consensu atque consilio. Cum enim in festo beatæ Mariæ Magdalenæ, reformata inter nos pace, in pristinam gratiam me recepissem, et super injuriis et violentiis mihi meisque illatis, maxime vero super episcopis, qui in matris suæ Cantuariensis Ecclesiæ despectum, quod mei erat officii usurpare non timuerunt, querimoniam apud ipsum deposuissem, ille sua gratia ut a domino papa juris et æqui vindictam qualemcunque possem impetrare concessit, adeo ut non solum ad consensum inclinari, sed etiam spondere mihi dignaretur auxilium. » Exclamans autem Reginaldus, tam facetæ curialitatis vacuus, quam furore plenus, inquit: « Audi, quid B est tu dicis? Inexemplificata et inaudita proditio: si dominus rex episcopos suos excommunicandi vel suspendendi tibi contulisset licentiam, qui præcepto suo filii sui coronationi interfuere. Porro nunquam et in mentem venit. Te vero immensi mali noveris auctorem, qui dominum nostrum regem tali proditione insimulas. » Archiepiscopus inquit: « Reginalde, Reginalde, nequaquam regem proditionis accuso. Verumtamen reformata inter nos concordia, et habitæ inter nos conventiones nequaquam ita latenter factæ sunt, quoniam archiepiscopi, episcopi, viri multi sublimes, viri valde religiosi quingenti etiam et eo amplius milites eis interfuerint, easque audierint. Sed et tu ipse, domine Reginalde, interfuisti. » Respondit veritatis inimicus, et dixit: « Vere C neque ibi præsens adfui, nec hæc vidi, vel audivi.» Sanctus autem, utpote tam in verbo quam in voce temperatissimus, suppliciter et simpliciter affirmans ait: « Imo Deus scit; certus sum enim, quia te viderim ibi. » Ait ille rursus, quod ibi non fuisset pejerando, seque pejerando inficiatus ait: « Mirum est et inauditum, quod domino nostro regi tantæ proditionis notam imponis. Nec hoc poterit de te ullatenus sustinere, nec nos, qui homines ejus sumus fideles, ulterius sustinebimus.» Exclamaverunt autem tunc et alii milites, in minas easdem prorumpentes, quod eum supra modum sustinuissent. Turbati sunt igitur insipientes corde, et iniquitatem in excelso locuti: convitia convitiis, minas minis accumulant.

D Vir autem Domini, qui non solum minis et convitiis venerat affligi, sed et caput gladiis pro tuenda libertate Ecclesiæ libenter exponere, juxta illud ethici.

Dum furor in cursu est, currenti cede furori.

mitius respondit dicens: « Ex quo in fines istos cum Dei regisque plenaria pace per ipsius conductum deveni, multas satis comminationes, multa opprobria, multa damna sustinui. Verbi gratia, de hominibus meis captis, et rebus eorum violenter ablatis; de equis meis, quos Robertus de Broc mutilavit cauda; de vinis meis, quæ Ranulphus de Broc violenter detinuit, quæ etiam dominus rex per me-

dium terræ suæ transmarinæ deduci fecit in Angliam. Aliis etiam injuriis et opprobriis multis affectus sum, cum dominus noster rex filio suo regi tam per brevia, quam nuntiorum viva voce mandaverit atque præceperit mihi meisque firmam pacem haberi. Et super omnia hæc mihi comminari venistis. Noveritis quia talia valde moleste fero. »

Reginaldus ad hæc : « Si quis aliquid forte præsumpserit,quod in tuam videbatur redundare injuriam, quare non illud exposuisti, et quidquid jus dictaret aut ratio,reportasses ? » Archiepiscopus inquit:« Apud quem querelam meam deponerem ? » Et satelles ; « Apud regem cismarinum. » Archiepiscopus inquit : « Amice,satis conquestus sum,satis illatas mihi injurias exposui,satis ad satisfactionem impetrandam incassum laboravi. Præterea tot mihi in dies cumulantur injuriæ, tot et tam tædiosis malis affligor,tot in auribus meis tam noctibus quam diebus pauperum meorum hominum resonant querimoniæ, quod ad singulas necessitates singulos nequeam nuntios invenire.Sed et injurias meas quam, vis exposuero,juris mihi et rationis beneficium denegabitur. Rex enim cismarinus, ejusque justitiæ, ex domini regis in finibus transmarinis commorantis pendentes consilio,nihil eo faciunt inconsulto: mihi juris et æquitatis,meis transfretandi et regem adeundi copia denegatur. Unde et male nimis mecum agitur. Verum ex quo nec hinc nec illinc recti quidquam seu justitiæ invenio,ego qualem potest et debet archiepiscopus exercebo, pro nullo mortalium id dimissurus. » Ad hanc vocem unus illorum exclamavit : « Minæ, minæ: etiamne totam terram interdicto subjicies, et nos omnes excommunicabis ? » Et alius : «Sic mihi Deus sit propitius, nequaquam id efficiet : multos supra modum in anathematis vincula conjecit. » Illis igitur exsilientibus, et iræ et convitiis frena laxantibus, chirothecas contorquentibus, brachia furiose jactantibus, et tam gestibus corporum quam vehementia clamorum manifesta insaniæ indicia dantibus archiepiscopus etiam surrexit.Jam vero præ nimietate tumultus et confusione nemo facile noverat discernere, quæ verborum venena quisque illorum in Christum Domini spargeret.

Tandem vero filii Belial ad monachos, qui forte aderant, conversi, his eos verbis in proprium et totius patriæ patrem armare, casso licet labore, conati sunt: « Ex parte domini regis præcipimus vobis, ut hunc hominem ne quoquam divertat, diligenter custodiatis, rursus illum regi, cum ei placitum fuerit, repræsentaturi. Eumdemque sermonem iterum iterumque replicantibus respondit pius pater pro filiis: « Quid est hoc ? Nunquid me fuga labi velle putatis ? Nec pro rege, nec pro aliquo viventium fugam inibo. Non veni ut fugerem, sed ut grassantium rabiem et impiorum malitiam exspectem. « — « Vere, inquiunt satellites, vere, volente Deo, non effugies. » Nec administraverat verbum istud viro sanctissimo in regis despectum inflata superbia, sed in virtutis exemplum fundata in Chri-

A sto perfectaque constantia: illis itaque in t maximo et contumeliis egredientibus, plurim comminantibus,secutus est eos archiepisco que ad ostium thalami,Hugonem de Morevilla, teris sicut nobilitate generis, ita et virtute ı debebat præeminere, ut secum reversus loqu inclamitans. Verum illo, reliquisque,utpote (seipsos præ furore capere non poterant, cı perbia et indignatione abeuntibus, reversus mini resedit, et de hujusmodi regis mandatis tellitum contumeliosis verbis coram suis con(est. Unus autem clericorum suorum, videli gister Joannes Saresberiæ, vir litterarum mul eloquentiæ magnæ, profundique consilii, (his majus est, in Dei timore et amore fundatı

B querenti tale dedit responsum : « Domine, res nimis admirabilis est,quod nullius admil silium. Et quæ necessitas fuit tantæ exc viro ad ampliorem malignorum illorum ex tionem surgere, et post eos ad ostium usque dere ? Nonne satius esset,communicato cum præsentes sunt, consilio, mitius eis dedisse sum, qui tibi quidquid possunt machinantı et ut te ad iracundiam provocatum in serm(tem, capiant ? » Sanctus autem, qui pro justi bertate Ecclesiæ ad mortis angustias, tanq quietis delicias suspirabat inquit : « Consili totum acceptum est. Novi satis quid agere de Et magister Joannes : Utinam, annuente I num sit ! »

C Egressi igitur milites profani, et ad socios plices suos in curiam acelerantes, et se velo mantes, reversi sunt in loricis, cum gladii curibus, arcubus et sagittis, et bisacutis, el instrumentis, vel ad seras et ostia demolienda excogitatum flagitium mancipandum effectı currentes vero aliqui ad archiepiscopum clam «Domine, domine, armant se. » At ille : cura ? sinite armare. » Erat in detestanda societate perditionis ille filius Robertus de quem, ut diximus, propter scelerum suorun mitatem die natalis Domini anathematiza communione fidelium præsciderat vir sancl introitus et exitus curiæ noverat universos, qui dum exsularet archiepiscopus, sub dom Randulpho de Broc totius archiepiscopatus ha

D custodiam. Dum igitur ostium aulæ occupa narent, præcaventibus famulis exclusi sunt que ostio clauso et objectis obicibus proı denegatus esset introitus, ducatu præfati ad gradus quosdam secretiores, per quos (lamo exteriori in pomærium erat descensu: tocius diverterunt, proximaque fenestra de etiam ostium reserarunt. Cumque fortissi athletæ a præcurrentibus famulis undique a(tum esset ut fugeret, ille cui nihil vilius era mortem timere pro Christo,nec loco nec anii tus est. Instantibus etiam tam clericis quam chis, et oppido illum ad fugam hortantibus,

ıdebat intrepidus,nesciens cum his,qui ad A
:redunt, in tempore tentationis recedere.
vero, qui forte pauci aderant, seram ostii,
; Ecclesiam per claustrum ducebat, confrin-
ıatrem suum,licet invitum,inducere satage-
ıestiorem ei discedendi causam proponentes,
ridelicet esse, qua eum in ecclesia vesperti-
les oporteret exsolvere. Tunc Sanctus, Domi-
lud præceptum etiam ad litteram non imme-
ıervare : « Qui vult venire post me, abneget
sum,et tollat crucem suam,et sequatur me,»
præferri sibi præcepit. Egressus autem cum
ıeantibus accelerare cogeretur, quasi fugam
ens gradum fixit. Instantibus autem nihilo-
ıonachis,et ut procederet oppido compelleu-
ve quia irreverentius solito, sive ut suos B
aret et consolaretur, hæc eis verba sæpius
ıat : « Quid est hoc, domini, quid formida-
ımque ad ostium claustri appropinquassent,
llud confringere possent, nec clavem præ
ı haberent, ecce cellerarii duo Cantuariensis
ı, Ricardus et Willelmus,qui audito tumultu
ione armorum per viam claustri illo prope-
ostium idem, avulsa sera, venienti archiepi-
atefecerunt.

2. *De ingressu archiepiscopi in ecclesiam.*
gitur armatorum superventu,quidam ex fra-
i orationem adhuc persistebant,quidam ti-
liverticula petebant. Quibusdam vero sub-
olentibus,exivit quidam ex fratribus dicens :
ere, pater, ingredere, mane nobiscum, ut si C
est una compatiamur et glorificemur. Ex-
s absentia tua præsentia consoletur. » Re-
: « Ite,divinæ servitutis pensum implete. »
istens ad ostium inquit : « Quandiu tenebitis
m, non introibo. » Cedentibus illis ingressus
erium substitit in limine, repellensque popu-
rca se quasi ad spectaculum constipatos,in-
Quidnam metuit gens ista ? » Responsum
Armatos in claustro. — Ad ipsos, ait,
Prohibentibus autem fratribus eum exire
irca limen observari, et cum procedere mo-
, et ad Sancta sanctorum se conferre, ut de-
: ei ex reverentia loci, non acquievit.
ıltuantibus interea clericis, quibusdamque
ıs vectem ferreum obducentibus inquit :
pusillanimes, sine miseros et cæcos delira- D
ıcipimus in virtute obedientiæ, ne ostium
is ; non enim decet ecclesiam incastellari. »
ı igitur vesperis accurrunt quidam monacho-
astoremque suum,licet renitentem,introdu-
:lausis ecclesiæ valvis hostes festinant ex-
. Regressus autem pater sanctus quantocius
ıbat eos dicens : « Dimittite meos intrare. »
ırens ostium aperuit, et hos et illos a valvis
ıns, suos qui deforis luporum morsibus relicti
, sacratissimis manibus suis trahebat in ec-
ı, dicens : « Introite, introite citius. » Ut di-
ısset cum Domino : « Quos dedisti mihi,non

perdidi ex eis quemquam. » Tandem vero filiorum suorem instantia violenter inde abstractus,hostibus jam prope positis ostia patefacta reliquit, ne impedito illorum itinere ejus impediretur martyrium,quo se scierat et prædixerat futurum esse beatum. In finibus enim trànsmarinis adhuc positus duobus abbatibus, Pontiniaci scilicet et Vallis-Lucentis, sicut præscripsimus,passurum se esse martyrium, et in ecclesia occidendum manifeste prædixerat. Utrique etiam prædixerat in Angliam se esse iturum, non tam propter domini papæ præceptum,quam propter martyrii sui revelationem.

FRAG. 3. Et cum vir Domini illam mortis horam satis declinasse potuisset, si vellet, intrantibus in monasterium prædictis satellitibus, et alliis : « Ubi est ille proditor ? » aliis : « Ubi est archiepiscopus ?» vociferantibus, sciens Sanctus in spiritu omnia, quæ ventura erant super eum, occurrit iis e gradibus, quorum aliquos jam conscenderant, vultu intrepido dicens : « Ecce ego non proditor, sed archiepiscopus ; » Dominum videlicet imitatus,qui quærentibus se Judæis processit obviam, dicens : « Ego sum. » Accedens autem primus illorum dixit sancto : « Fuge, mortuus es ! » Ait sanctus : Nequaquam fugiam. » Sacrilegus autem satelles manu in eum conjecta, pileumque mucrone dejiciens, inquit : « Veni huc, captus es. » At sanctus : « Hic mihi facietis quæ facere vultis ; » palliique sui lasciniam de manu ejus excussit.

FRAG. 4. Et ad alterum loricatum, quem gladio nudato appropinquare videbat, conversus dixit : « Quid est, Reginalde ? Multa tibi contuli beneficia ; et ad me in ecclesiam armatus accedis ? » Nonne his verbis videbatur imitator Christi Christum exprimere Judæis dicentem : « Tanquam ad latronem exiistis cum gladiis et fustibus comprehendere me ?» Cui satelles spiritu furoris plenus inquit : « Jam scies ; mortuus es. »

FRAG. 5. Et inclinato capite secundi vulneris præstolabatur adventum. Secundo vero vulnere capiti ejus inflicto,recto corpore quasi ad orationem prostratus in terram corruit. Tertius autem plurimam testæ portionem amputando vulnus præcedens horribiliter ampliavit. Quartus autem ab uno eorum quod ferire tardaret correptus, in idem vulnus in manu gladium vibravit, gladioque in pavimento marmoreo confracto, tam cuspidem, gladii sui capulum reliquit ecclesiæ. Satisque veritati congruum esse videretur, quod non nihil res ista portenderit. Quid enim gladii adversariorum confractio, nisi potestatis adversæ dejectionem veram, et triumphaturæ per sanguinem martyris, Ecclesiæ signare videtur victoriam ? Nec sufficere videbatur eidem filio Satanæ in Dei sacerdotem tantum perpetrasse flagitium,nisi etiam,quod dictu horribile est,injecto in sanctissimum caput ejus gladio, jam defuncto cerebrum ejiceret, et per pavimentum crudelissime spargeret, sceleris ejusdem participibus clamans : « Mortuus est, quantocius eamus hinc. « Unde ti-

muisse illos conjici potest, ne supervenientes aliqui de sancti martyris militibus vel famulis domini sui sanguinem vindicarent. Exeuntes autem de monasterio, sicut in prælio fieri solet, in insignis victoriæ signum clamabant: « Regales milites, regales! » Alii autem insultabant dicentes: « Voluit esse rex; voluit esse plus quam rex; modo sit rex, modo sit rex. » Et in hoc similes illis, qui Domino in cruce pendenti insultabant, prœtereuntes et capita sua moventes, et inter cætera dicentes: « Dixit enim, quia Filius Dei sum. »

FRAG. 6. Cui unquam martyrii titulus exstitit gloriosior? Cum enim singuli martyrum singulas causas agentes singulare ob salutem propriam certamen inierint, iste universalis Ecclesiæ causa suscepta contra principes et tyrannos, contra ecclesiæ sanctæ mercenarios potius quam pastores decertans, ut eam evinceret, satellitibus de corpore suo triumphum reportare permisit. Illos alterius sectæ homines, istum Christicolæ et filii proprii peremerunt.

FRAG. 7 *De spoliis et vestimentis quæ partiti sunt milites inter se.* Iniquitatis igitur operarii, non minus cupiditatis siti laborantes, quam sanguinis innocentis effusione inebriati, ad palatium archiepiscopi cum complicibus suis quantocius recurrerunt. Et aliis a stabulo equos violenter extrahentibus, aliis famulos illius cædentibus, aliis revolventibus omnem domus supellectilem et clitellas, et scrinia demolientibus, quidquid auri vel argenti, vestium aut variorum ornamentorum inventum est, inter se pro voluntate propria diviserunt. Sic enim divinæ placuit pietati, potenter et sapienter disponenti omnia, ut eorum, qui Christi vestimenta partiti sunt, imitatores effecti passionem servi passioni Domini plenius assimilarent: quatenus manifesta rerum similitudine cunctis innotesceret fidelibus, ita eripiendam esse Ecclesiam per sanguinem martyris a servitute mundi, sicut per mortem Christi redempta est a potestate diaboli. Porro scripta omnia et privilegia, quæ malitiosi illi repererunt, filio perditionis Ranulpho de Broc tradita sunt, ad regem in Northmanniam transferenda; ut ea videlicet, quæ regni sui consuetudinibus viderentur adversari, et vel universalis Ecclesiæ libertati vel Cantuariensis Ecclesiæ patrocinari dignitatibus, pro libitu suo aut comminueret, aut nunquam videnda recluderet. Et milites quidem hæc fecerunt.

FRAG. 8. Elevato autem sancto corpore de terra, ut in figura ostenderet quia malis malleus esset futurus, et quia quocunque præterquam ad pœnitentiam diverterent, nequaquam ultionis ejus sententiam possent evadere, inventa sunt sub eo malleolus ferreus et bisacuta a parricidis illis derelicta, quæ corruens, quasi vindicata sibi in illos potestate, occupaverat. Et cum cruor ad instar diadematis, forsitan in signum sanctitatis, capiti circumfusus jacuisset, facies tamen a cruore prorsus immunis apparuit, excepto tractu quodam gracili, qui a dextra frontis parte in faciem sinistram per transversum nasi de-

A scenderat. Cum quo etiam signo multis poste
inde prorsus scientibus per visionem apparu
non aliter illud referendo descripserunt, qu
corporeis id oculis inspexissent. Jacente autem
in pavimento in sanguine alii oculos suos lini
alii vasculis allatis, quam poterant, partem
piebant, alii certatim præcisas vestes intinge
nec sibi quisquam postea visus est satis fuisse b
qui non de pretioso illo thesauro quantulamc
reportasset portionem. Et quidem conturba
confusis omnibus, licuit singulis quidquid
Pars autem cruoris, quam ecclesiæ dimisera
vas mundissimum mundissime collecta in e
reponitur conservanda. Pallium ejus et pelli
terior, sicut erant cruore infecta, pauperibu
B anima ipsius minus discreta pietate collata
satis quidem felicibus, nisi ea statim inconsul
dentes parvum eis pretium prætulissent.

FRAG. 9. Transacta est igitur nox illa lame
liter, in dolore, in gemitibus, atque suspi
nec ad momentum vel conscia lætitiæ vel m
ignara, diem malitia majore suspectum add

FRAG. 10. *Qualiter sancti martyris corpus*
ctum sit ad tumulandum. In crastino vero
rursus armatorum manu extra civitatis mœni
gregata, divulgatum est undique majoris eos
tatis intentione confluxisse, videlicet ut sanct
tyris corpus a gremio sanctæ matris Ecclesi
lenter abstractum vel per totam civitatem equ
traherent, aut patibulo suspenderent, aut in
C vel minutias conscissum in paludem, vel inq
bet locum viliorem, quem nec nominare de
majorem Dei et Ecclesiæ despectum projicere
centes corpus proditoris non esse inter sancto
tifices sepeliendum. Monachi igitur tam sibi
sancto timentes, ne vel ipse vilius tractaret
ipsi pretiosum thesaurum amitterent, eun
summa festinatione sepelire studuerunt. Un
eis sacratissimum ejus corpus lavare nec bal
sicut moris habet sancta Cantuariensis Ecclesi
refovere. Quod non tam humana nequitia,
divina pietate creditur evenisse. Cui enim
sanguinis unctionem procuraverat Dominu
erat necessitas odoris vilioris unguenti? Ex
D autem eum vestibus exterioribus, et pontifi
induentes, corpus ejus cilicio, non minus a
quam sui duritia molesto, involutum, et quod
sanctorum exemplificatum legimus vel audi
ipsa ejus femoralia interiora usque ad poplit
cina, habitumque superinditum monachalen
mam videlicet et cucullam repererunt. Respi
vero ad invicem, et in aspectu sic occultat
gionis supra quam credi potest obstupefacti,
plicata pii doloris materia multiplices renova
lacrymas. Quid putandum est in homine ist
cupiditatis, quid proditionis? Nunquid ad r
aspiravit terrenum, quem constat sæculi deli
occulte prætulisse cilicium? Nunquid regiæ m
tis proditor fuit, et non potius proditus, qui

us suis, proditionis filiis, nec cædem voluit, A
t, nec resistere ? Peterat enim fraudem hostilem, si vellet, vel prudenter declivi repulisse majori, ut potens, ut præ-præmunitus. Ut potens, quia hostes, quamati venissent, posset, si voluisset, repulisse itus. Ut præscius, quia cum die nativitatis verbi Dei panem populo ministrasset, ait ra : « Non alia de causa rediisse se ab si ut vel eos a jugo inflictæ sibi servitutis vel inter eos et pro eis mortis pateretur m. » Sed et abbatibus transmarinis ut n est, passionis suæ fecerat mentionem. t super his divina pietate edoctus, sic et sedulitate præmonitus et præmunitus est. licet plurimorum benevolentia meritum B ur acquisisse, de duobus tamen constare t. Ricardum enim Cantuariensis Ecclesiæ m, miles quidam sibi familiaris eumdem Domini tertiæ diei vesperam non visurum interpositione certificavit ; contra fidem ia in patris sui necem homicidis illis fuerat : maluit enim fideli, qua tenebatur eis, in- quod erat periculum, quam sub silentio tabilis homicidii reatum. Quod cum Ricarictus illi beatissimo Dei servo retulisset, respondit : « Minæ sunt. » Verum a cive nsi, Reginaldo nomine, certior effectus, in Angliam applicuissent, qui in ejus morpiraverant, seu pro illorum nequitia de- pro pace Ecclesiæ necdum adepta vehe- C lacrymatus ait : « Paratum me da mortem : faciant quod facere volunt. Scio quidem, t certus sum per arma me moriturum. Verumtamen extra ecclesiam meam non me occident, » Nonne et his verbis non solum passionis suæ, sed et modi et loci præscius fuisse comprobatur ? Sed quia non erat regnum ejus de hoc mundo, si enim esset, ministri ejus utique decertassent, ut non traderetur eis, elegit calicem Domini sponte cum hilaritate bibere, quam vel constantiæ prioris virtutem inerti fuga maculare, vel in defensionem sui pugnaturos in arma vocare. Illum videlicet in hoc imitatus, qui duodecim legiones angelorum, quas ad sui defensionem a Patre suo impetrare potuit, noluit implorare. Nec ullius martyris passionem facile credimus inveniri, quæ passioni Dominicæ tanta similitudine respondere videatur.

Frag. 11. Passus est autem egregius Dei athleta Thomas Cantuariensis Ecclesiæ archiepiscopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedit legatus, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo septuagesimo, vitæ vero ipsius anno quinquagesimo tertio, quarto Kalendas Januarii, feria tertia, hora quasi undecima, ut dies quintus Dominicæ nativitatis ad miseriam ejus fieret natalis ad gloriam, præstante eodem Domino nostro Jesu Christo, cui cum Patre et Spiritu sancto honor, et virtus, et imperium est per infinita sæculorum sæcula. Amen.

Hæc quæ præcedunt e quadrilogo Lupi excerpta, Benedicti præ se nomen ferunt auctoris. Utrum vero ea, quæ istius quadrilogi compilator sub nomine De gestis post martyrium *adnectit, Benedictum an alium auctorem habeant, equidem nescio. Omnia ea infra in isto quadrilogo sum editus, nisi, quod valde suspicor, in opere Herberti de Boseham, cujus exemplar perfectum spero in meas manus brevi preventurum, reperta fuerint.*

PASSIO SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS,

UCTORE ANONYMO LAMBETHIENSI.

vero multi sermonis prolixitatem et obm abhorrent, ideo succincta et levi oratione atur de martyrio sanctissimi Thomæ Cans archiepiscopi, quod me præsente, qui ro, et aliis quam plurimis actum Deo teste tur. Et quia hoc subito referre, nulla præfatione, esset non lotis manibus ad mendere, idcirco præcedentia vitæ ipsius præ-

Beatus qui audierit verba hujus lectionis, servaverit ad incentivum martyrii, ut si exigat, paratior sit dare animam vel salnomine Jesu contumeliam pati.

1. QUALITER ORTUS SIT

Inter Angliæ municipia, vicos et civitates, Londonia melior et major habetur. Ad hanc, postquam facta est sub ditione Normannorum, quamplures indigenarum Rothomagi et Cadomi, quæ nobiliora Normanniæ loca sunt, de transtulerunt, incolæ civitatis esse delegentes, eo quod mercimoniis aptior et refertior erat quæ frequentare consueverant. Ex horum numero fuit Gilbertus quidam cognomento Becchet, patria Rothomagensis, inter cæteros, genere, strenuitate, facultatumque possibilitate bene nominatus. Honestam siquidem, sed ex burgensibus ori

ginem duxit, et in commerciorum exercitio vir industrius, domum propriam pro vitæ genere satis honorifice rexit, inter concives suos non solum sine querela conversatus, sed etiam boni viri testimonio notus. Habuit autem uxorem nomine Roesam, natione Cadomensem, genere burgensium quoque non disparem, corporis compositione decentem, sed moribus decentiorem, domuique suæ bene præpositam, et sibi sub Dei timore fideliter subditam.

II. PRÆSAGIUM ORTUS EJUS.

Hæc cum de ipso semel haberet in utero, pro foribus Cantuariensis Ecclesiæ se per somnium repperit, et quasi progrediens ut intraret, præ tumentis uteri grossitudine vix ingredi potuit. Præsagium hoc utique fuit futurorum : filium siquidem inter viscera tunc gestabat, cujus plane futuram magnitudinem uteri dilatatio præsignavit. Jam autem magnus et tamen nondum natus, in Cantuariensem portabatur Ecclesiam, quia clarus in palatio sed adhuc parturiendus Christi servitio, sublimandus erat in pontificalem ejusdem Ecclesiæ cathedram. Vix etiam præ magnitudine potuit intromitti, quia multum ad ipsum ejus in sæculo fastigium suspirantibus invidis vix primo promovendus, vix postmodum exsul restituendus, et demum arcto passionis ingressu sanctorum Ecclesiæ numero fuit aggregandus. Hæc autem ex sequentium serie plenius et distinctius patent.

III. DE PRIMITIVA EJUS NATIVITATE.

Itaque suo post somnium tempore natus est hic eleganti specie filius. Quem nutu divino patrini Thomas vocaverunt, ut nomen ei non deesset apostoli, qui vitam apostolicam habiturus erat et finem. Mox autem, ut natus est, parentes eum ecclesiasticæ militiæ servitio devoverunt, et post infantilis decursum ætatis, litteralibus rudimentis imbuendum tradiderunt.

Acer igitur ingenio, tenacisque memoriæ, sicut crescebat ætate, proficiebat eruditione, citoque scholarium meliores æquiparasse potuerat, si qua cœperat celeritate discendi sciendorum tramitem peragrasset. At postquam magistri metum evasit et sui juris effectus est, ut juvenilium levitas ferebat annorum, lubricis discursibus institit, et seriis discendorum omissis, sæcularium ineptiis meditationum inhæsit, aucupum et venatorum exercitiis deditus, curialiumque vanitates et nænias amplexatus. In his tamen nihil turpiter notabile gessisse repertus est, quia cujusque rusticitatis notam cavens, et urbanitatis doxam captans, inter urbaniores etiam primus haberi semper enisus est.

IV. QUALITER FACTUS SIT CANTUARIENSIS ARCHIDIACONUS

Quem autem in sublimiorem columnam Ecclesiæ gratia divina providerat erigendum, hunc ad subeundum ecclesiastici jugum obsequii demum convertit. Et quia futurum in Anglia luminare majus

A sub modio latere non decuit, in celebriorem A
curiam militaturum transvexit. Acciri siquide
eum in comitatum Theobaldi Cantuariensis
præsulis Angliæque primatis, quasi ut ipso c
sationis experimento fieri disceret ejus im
cujus futurus erat successor. Extunc igitu
cuans plurima quæ parvuli fuerant, juveniles l
virili maturitate redimere studuit, et seriis
quæ magna tractabat operam dans, innatam
striam mox exercuit, in agendis Domini sui
tus et prudens consultor et strenuus exsecut
hoc ejus familiaritatem sibi magis magisque
lians, inter primos etiam assessorum ipsius l
adeptus est. De magnæ quoque probitatis i
multis gradatim auctus Ecclesiæ beneficiis : ta
B etiam Cantuariensis factus est archidiaconus
gratia divina scalam et occasionem pontific
procurabat ascensus. Jam enim quanto supe
major erat in ecclesia sua, tanto propinqu
suscipiendam ejusdem gubernationem fieba

V. QUALITER FACTUS SIT REGIS CANCELLARIUS

Et quoniam ad hujus rei complementum
pue cooperari poterat regis assensus, divinitus
procuratum est, ad faciliorem promotionis vi
ejus fieret a secretis. Cum enim non multo
Stephano rege defuncto, nepotem regis H
primi Henricum secundum in regem Angliæ c
cessionis hæreditariæ jure sublimari contin
præ cæteris regni personis ecclesiasticis o
C jam dictus archidiaconus novi regis constitu
cellarius. Et tantum quidem principem talis a
siarius optime decuit. Erat enim pulcher f
decorus aspectu, consilio discretus et pron
eloquio purus et expeditus, naturalique qu
gestus excellentia reverendus : tanta denique
gnificentiæ gloria cæteros curiæ magnates a
dens, quantum et officii singularitate præce
Quibus apud regem amoris privilegium et inte
siliarios primatum emeruit, quotidie proficiens
succrescens, donec vehementer magnus effect
Gubernabat enim omnia quæ regis erant, et a
ejus imperium universitas subditorum intenc

VI. QUALITER FACTUS SIT CANTUARIENSIS ARCHI SCOPUS.

D Interim archiepiscopo Theobaldo rebus hu
exempto, deferendi locum honoris dilecto suo
nactum esse gavisus est. In multis enim ex
magnanimitatem ejus et fidem, tanto quidem
gio bene sufficientem credidit, sed et ad suas
tates facile semper inclinandum, et si dies
mors immatura præcideret, hæredibus suis
rum fidum tutorem præcipue cogitavit. Unde
enitens viribus non prius destitit, quam apu
gliæ clerum obtinuit eum in archiepiscopum s
gari.

VII. FACTI REPREHENSIO.

Nonnulis tamen id circa promotionem eju

minus canonicum, quod ad eam magis ope-
regis instantia quam cleri vel populi vota.
ıptionis quoque vel indiscretionis fuisse voca-
, quod qui remum tenere vix idoneus vide-
ırimum gubernaculi locum suscepit, præser-
ıcclesia, cui conventus in habitu religionis
t, cujus etiam præsul religionis professor esse
rit. Ipse vero vix etiam clericum veste gestuve
ıs, magis autem mutatoriis mollium inter
licatos delicatius nitens, magis etiam sæcula-
ens, tam sanctum tantæ dignitatis fastigium
rrens renuisse, sed ultroneus ascendisse cre-
aliter quidem quam vel amicus Dei Moyses,
ctificatus ab utero Jeremias. Hic enim cum
ɔhetandum Jerusalem etiam a Domino mit-
, verecunde respondit, « a a a, Domine Deus:
oqui, quia puer ego sum. » Ad populi quo-
. ducatum electus quamvis a Domino Moyses,
ımen expavescens ait: « Quis ego sum, ut
ad Pharaonem et educam filios Israel de
ɔ ? » et iterum : « Obsecro, Domine, non sum
ıs, mitte quem missurus es. De sanctis quo-
vi Testamenti frequentius legitur, quod ad
ıatus officium provecti sunt, magis compulsi
ıpontanei. Beatus enim Gregorius etiam a
tractus est, et invitus in sede Romana loca-
atus item Ambrosius satis reluctans, et ut
retur crimina de se confitens, tandem impe-
Valentiniani jussu pontificatum recepit. Bea-
ɔque Martinus religiosa civium calliditate
ıventus et captus, non nisi coactus et tristis
ratus est. Horum igitur exemplo, quod se
ım indignum et imparem melius excusasset
larius, plurimi judicarunt, aliter actum ab
ıordaciter accusantes.

VIII. APOLOGIA EJUS.

ıntem veritas non negetur, tanquam multo-
ıeritus et solitus bene futura metiri, tantæ
periculum satis prævidit et ponderavit. Haud
m enim, quin noverit celsitudinis illius pariter
em et onus. Qualiter scilicet sicut totius ec-
regni fieret caput, sic et in caput suum ec-
ısticus omnis redundaret excessus. Qualiter
consuetas delicias abdicare, veteremque pror-
ıminem opporteret exuere, si debitam officii
ım vellet incedere. Qualiter item futurus esset
brium hominum et abjectio plebis, si tepe-
in eo vigor ecclesiasticæ correctionis, aut si
decebat procederet, multorum offensa suc-
ret: demum aut regem dilectum dominum
amissurus esset aut Deum. Nec enim merere-
ım Deo regnare, regis notibus obsequens,
ɔsset cum rege gaudere sanctorum Dei leges
ɔnens. Hæc procul dubio prævidens et in animo
ıs volvens ac revolvens, his arcatus et territus,
nationis arduum satis horruit, satis animo fu-
ıtis etiam se contra regis instantiam excusando
ıare tentavit, non dissimulans aut ei celans,

A qualiter sublimatum se vel Dei vel ejus gratia privari contingeret. Quanto magis autem reluctabatur, tanto rex vehementius circa id votum exarsit, adeo de probitatis illius singularitate bene sentiebat, adeo de fide et devotionis ejusdem circa se plenitudine confidebat. Cui procul dubio necesse fuit obsequi, vel ipsum indubitato proscriptionis et odii subjacere discrimini. Sed et diebus eisdem Henricus Pisanus, Ecclesiæ Romanæ presbyter cardinalis, in Normannia legationis exercebat officium. Cujus consilium et instinctus ad hoc etiam diligentius accessit, ut munus tam instanter oblatum pro Christi Ecclesia non respueret, nec occasionem tam honestam sperneret, qua liber ab humano, Dei deinceps vacare posset obsequio. Demum cum ad præficiendum sibi

B metropolitanum clerus Angliæ convenisset, in hunc unanimiter et instanter tam matricis Ecclesiæ quam suffraganeorum præsulum postulationes convenisse repertæ sunt, et licet sicut evenire solet in talibus æmuli quidam non parum suspiraverint, nihil tamen palam propositum est quod rem vel præpediret vel differet. Talibus itaque nequiens ille non vinci, jactavit cogitatum suum in Domino, justeque reputans ejus fore decretum quod ita studium urgebat humanum, elegit melius in Dei manus incidere, totum se misericordiæ illius committens et subdens. Ut etiam de sequenti ejus vita passionisque constantia demum apparuit, ea præsertim intentione non recusavit id oneris, ut pro liberatione tunc in Anglia male periclitantis Ecclesiæ studium suum et operam

C daret. Contra Ecclesiæ namque leges in disponendis ecclesiasticis rebus ut laicis, plus agebat manus regia quam censura canonica ; personis etiam ecclesiasticis indebitarum exactionum et concussionum onere multiplici sæpius fatigatis. Sed et ejus enormitatis ipse, quia regis ab eo videbatur pendere consilium, suasor et laudator ab æmulis dictus est. Verius autem ipsa per se regis animositas hæc usurpabat, qui de latæ gloria potestatis elatus, et juvenilis voluntatis impetu ductus, se regem æstimare nesciebat, nisi quos ad regimen habebat commissos, haberet etiam ad arbitrium subditos, et tribunalis imperium in clericos pariter extenderet ut in laicos. Huic etiam animositati vires dabat suorum favor et stimulus familiarium, in exaltationis ejus applausu cupientium ei placere quærentiumque quæ sua erant,

D non quæ Jesu Christi. Videbatur enim iis, in quibus regis crevisset potestas, sui quoque fastus cum lucro simul amplianda sublimitas. His igitur omni bus obviare, cancellario soli tutum non fuerat, sed nec censoris ad corrigendum personam gerebat, cui manebat necessitas obsequendi, non auctoritas arguendi. Propterea que cum potestas esset et hora tenebrarum ; prudentius in medio navigaverat; usurpationes magis dissimulans quam suadens ; magis sustinens quam laudans. Zelo tamen domus De nonnunquam ingemuerat ; interdum etiam talium dissuasor esse præsumpserat, ea tamen qua decui modestia, ne regis offensam incurreret. Gratia vero

promotionis oblata, vidit utique si fierent preces Ecclesiæ, quod exinde principaliter tentus ei subvenire pro eadem compellare regem et justius deberet et liberius posset. Propter ipsam itaque se periculo subdens, gratiam illam non repulit, sed clero petente, regeque urgente vel invitus admisit. Tanquam enim volaverit ad eum unus de seraphin, et calculo quem forcipe tulerat de altari labia ejus tetigerit; quærenti deinde Domino quem mitteret, respondit: « Ecce ego; mitte me. » Proposuit namque quod exinde in medio populi polluta labia habentis non sileret, non quiesceret, et si privilegio amoris opitulante non posset, vi saltem rationis Ecclesiæ liberationem apud regem evincere laboraret.

IX. QUALITER VIXERIT IN ARCHIEPISCOPATU

Hoc igitur ut melius et potentius obtineret, priusquam sublimatus est, non acquievit carni et sanguini, nec sæculi delicias aut pompas lucrave captavit, sed novum hominem induens, religionis tramitem fortiter et firmiter ingressus est. In primis enim summopere declinans a malo, dierum etiam priorum excessus multiplici remedio redimere studuit quotidie cum perendinaret, matutinale tempus in profusis orationibus et uberibus lacrymis agens, et deinde confessione sacerdoti facta, dorsum ad flagella ponens. Post hæc devote missam vel audiens vel sæpius celebrans, et horas antemeridianas complens, aut causis audiendis aut agendis propriis intendebat in propriorum ordinatione providus, in causarum decisione promptus et justus, post avaritiam non declinans, et post munera non abiens, pius oppressorum consolator et velox injuriantium ultor. Si quando vero vacabat a negotiis, totus lectionibus aut necessariis cum suis collationibus insistebat.

Quotidie quoque quandoque secretius poterat, in secretiori cellula lavandis tresdecim pauperum pedibus genua curvare consuevit, ad exemplum famosissimæ peccatricis, in Christi memoriam lacrymis eos rigans et capillis tergens, humiliterque deosculans: singulis etiam quatuor argenteos donans. Quod pietatis opus per vicarium expleri curabat, si forte sibimet explendi commoditas deerat. Demum ad mensam grandis nobilisque curiæ cœtu vallatus et præinductis viginti sex pauperibus accedebat. Sicut autem domum decuit archiepiscopalem, et ipsa copiosis ac splendidis necessariorum apparatibus affluens erat. Inter ipsas vero ciborum potuumque delicias; hoc ille semper temperantiæ medium tenuit, ut nec prorsus iis abstineret, ne supertitiosus notaretur, nec immodice sumeret, ne crapula gravaretur. Cæteris enim exterius se sicut in habitu sic et in victu conformans, et inter eos jucundus et hilaris; intus tamen dissidere curabat, juxta illud viri sapientis: « Frons populo nostra conveniat, intus autem omnia dissimilia sint. » Et quidem in veste pretiosa spiritu pauper, in facie læta corde contritus, in mensa lauta

A penuriam eligens, nonnunquam ventre magis vacu quam refectus, et sæpius magis refocillatus qua plenus, semper autem sobrius permanebat. Cave enim inusitatum et superstitiosum jejunium, ut vitaret nomen hypocritæ, optimum id jejunii gen arbitratus est sobrietatis tenere mensuram. Ad h etiam ditiorem et refertiorem mensam habere sat git, ut ex reliquiis plenius pauperibus subvenire Magna siquidem ei cura pauperum erat, et præt hoc quod ostiatim mendicantium nullus ab eju januis vacuus rediit: ipse lares ægrorum et deb lium pauperum diligentius per suos scrutabatur eleemosynis visitabat quam plurimos etiam quotidi no victu vestituque sustentans. Cum vero deces sor suus statutas decessorum suorum eleemosyna

B duplicare consueverit, hic eum in religiosa supe addendi liberalitate secutus, ejusdem etiam duplu duplicandum censuit, in hujus pii operis observanti permanens, et ad id etiam omnium quæ possideb decimas conferens. Post epulas autem et somnu ubi necessitas poscebat exactum, denuo præter pe sum horarum, aut negotiis aut scripturis authon stis colloquiis insistebat, otium summopere fugien ne viderent eum hostes et deriderent sabbata eju Nocturni quoque somni tempore lecto decumben amplius vigiliis indulgebat, tunc potissimum, sol Deo teste, jacturas prioris ætatis plangens, et mult lacrymarum ubertate deplorans, orationique vehe mentius instans, interdum etiam meditationibu sanctis incumbens. Hic ei fuit quotidianæ pos

C archiepiscopatum cursus vitæ: talibus præhabita sæculi delicias castigationum purgabat angustiis Hæc in eo mutatio dexteræ Excelsi. Nitens quipp forma gregis fieri quem regendum susceperat, assues cebat jugum Domini suave et onus ejus leve, ca stimoniam sectans, humilitatem tenens, in sermon modestiam, in opere justitiam, servans, ut quos eru diturus erat verbo, potentius sanctitatis suæ mone ret exemplo. Sive laicis autem sive litteratis loque batur, mirum in modum eruditus et eloquens appa rebat, pondereque sententiarum et puritate verborum ejus prædicatio placens erat et efficax. In quo palam est quod eum docebat unctio: non enim ab homine acceperat neque didicerat, quippe qui studiis litteralibus modicum tempus et operam dederat. Zelo quoque justitiæ circa subditos fervens, sine

D personarum acceptione temporalique mercede quod suum erat cuique servare nitebatur. Angebat eum præsertim sollicitudo ecclesiæ sibi commissæ, cujus in plurimis obviabatur utilitati, derogabatur honori detrahebatur potestati. Cui quædam juris sui vis procerum quorumdam negabat, cui præter debitum Eboracensis ecclesia se parem gerebat, cui magna ex parte quod oportebat in subditos ex prohibitione regia non licebat. In cujus etiam aperte redundabat injuriam, quod laica potestas in ecclesiarum ejus res aut personas usurpabat. His igitur contraire, cæterorumque reformationem quærere, quanto plus super iis anxiabatur, tanto majus ei

m erat. Ob hæc etiam arctius sanctioris vitæ ncessit, quo et melius hos ejus conatus gratia dirigeret, et major ad obtinendum auctoritas

QUALITER PRIMO BLANDITIIS EUM SUBVERTERE TENTAVERIT DIABOLUS.

c autem in eo mutationem intuitus, admodmiratus est malignus, ut quem viderat inter s delicias et glorias sæculi vehementius sequi n, hunc hæc omnia tam vertere stuperet in ptum, et humilitatem abjectionis assuescere, putaverat in elationis tumorem magis extoln de culmine. Potius tamen hoc ex bili proreputans, quasi fastidiret habita, quia pro non poterat uti potestate percepta, deinceps mplioris spe nominationis ipsum allicere stuam autem acrius immiserat in corda malem ejus, ut actibus et moribus ejus audentius udentius detraherent; et quibus vere carpetam quæ ducit ad cœlos viam, magis ei verad invidiam. Interpretati sunt enim in suonem quod viam habebat arctiorem; in cruem, quod zelabat justitiam, in cupiditatem, cclesiæ suæ quærebat utilitatem, in austeriquod hominum postponebat favorem, in gloationem, quod nobilis curiæ magnificentiam atur, in elationem, quod in agendis sæpius n propriam sequebatur; in præsumptionem n ecclesiasticis antiquorum metam excedere ur. Denique vix aliquid boni visus est agere, non in sinistram partem retorserint; et cum uerint, ad persuasionem potius multitudine veritate vicerunt. Hinc igitur multorum et consequenter etiam apud aures regis cretractiones incurrit: apud quem demum in-, quod studio dilatandæ potentiæ suæ canones præferre proponeret contra regias dignitates, s rei indicium fore quod omnes regni meliori juramento constringeret, quod etiam adeo ionem suam in majoribus et minoribus regni ret, ut dixisse palam videri potuerit: « Exallium meum et ero rege superior. » Hinc itagi male suspicionis initium; hinc iræ semi; hinc doloris impatientia quia quem sibi patrem et patronum mensus fuerat; hunc adversarium ex multis jam non formidare terat.

autem in transmarinis tunc ageret, « Trans-, inquit, et videbo utrum clamorem qui ad it, opere compleri propositum sit. » Nec multo niens et occurrentem eum habens, non irati t vultum ostendit aut mentem expressit, sed dum primo blanditiis censuit. Arctius siquim et familiarius charum habebat, de quo et : « Inveni virum secundum cor meum. « Præ enim fidum et necessarium in agendis suis robaverat. Super tuendo quoque regni sui ntiquo, potissimam in eo spem fixerat. Hanc

A igitur spem prorsus rumpere consiliumque ejus declinare vel amorem exuere, nec statim potuit nec congruum duxit, sed magis a delinimentis exorsus est. Officiosissimæ namque salutationis et osculi more permisso, magnam ei deinceps reverentiam exhibere, multumque honoris ejus honori deferre curavit. Commentus enim est malignus, ut ad tanti principis humiliationes melius frangeretur et promissorum ejus magnitudine facilius caperetur. Habito vero largioris colloquii loco, rex non acerbe sed benigne, non dominantis fastu, sed amici spiritu, de ipso sibi significata recoluit, suppliciter et humiliter monens, ut contra se cœpta corrigeret, ut conatibus noxiis abstineret, ut pacem et gaudium secum sectans, voluntati suæ non repugnaret. Optabat B enim et agebat, ut ecclesiasticorum status in regno suo redigeretur, ad aviti temporis modum: tunc autem nihil vel parum in eo consueverat Romanæ sedis censura: tunc enim magis ad regis arbitrium etiam in ecclesiasticis quæque gerebantur, præsidentibus tamen temporis illius archiepiscopis, sed propriam tenentibus pro consuetudine regni mensuram.

Hoc itaque juste sibi vindicare credebat, quod sui decessores obtinuerant. Nihil enim, sicut ei suadebatur, contra legem Evangelii vel apostolorum vel prophetarum vel sanctorum dignitatis suæ jura faciebant; ideoque licite zelandam credebat eorum observantiam, nec ob contrarias imperatorum vel episcoporum constitutiones abolendum. Sed et ab eadem subditos priores reges habuerant, quorum etiam C plures indubitata sanctitatis memoria veneratur, Non minus autem et salutis et honoris archiepiscopo suo sicut dicebat, et optabat et manere posse putabat; voto quoque sibi multum fore jurans ut et sublimius et felicius iis ipse præsideret, et ad hoc ope consilioque se pro viribus adfuturum promittens; gloriam quippe suam præcipue fore, si et is quem creaverat non minus gratiam apud Deum et homines obtineret, et in eo divinam sententiam electioni suæ concordare probaret. Præsertim enim detestans et declinare volens Romanæ curiæ supercilium et ambitionem archiepiscopo soli suos ad judicium subditos fieri nitebatur: consequenter et sibi subdendos esse metiens, et quosdam etiam de clero dyscolos aut infidos pro arbitrio reprimendos conjiciens. Quis D enim in regno præpedire posset in quo regis et archiepiscopi nisus concurrerent? Ecce quantum ei potestatis in ecclesiasticis procurabat fastigium.

Adhuc etiam instanter et pertinaciter ei supplicabat, ut et in laicalibus regni sui regimen et curam susciperet, quo melius et securius ipse transmarinis intendere posset, ut etiam fili sui regis futuri custodiam et magistratum gereret, ne quid ad dominatum ei deesset. Videbat quippe quod sine fraudatoris nota non posset in regiis dignitatibus ejus sustinere jacturam, cujus tutelam subiisset. Videbat et dum utriusque gladii potestas illi cederet, neuter sibi decederet. Ecce quantis eum sollicitabat, quantis angebat, quantis pene vincebat: quibus etiam, dege-

ner, et pusillanimis inaudesceret,nec nisi perfectissimus vinci nequiret.

Ille vero, sicut altioris erat consilii, regiæ voluntati nec statim annuit, nec palam obviavit, habens tamen in corde fixum, se neutrum secuturum. Cum regni namque negotiis Ecclesiæ curam bene regere nec possibile nec tutum ducebat, quia « nemo potest dominis servire duobus. » Aviti quoque temporis statum in ecclesiasticis pati, palam ordinis et animæ periculum continebat, quia non nulla vigor ecclesiasticus adjecerat, et ipse fidelitatem Romanæ Ecclesiæ juraverat, quam nequaquam servaret, si censuram statutorum ejus contemneret. Itaque responsionem ita temperavit, ut ad regni regimen obsequium opis et consilii sui pro viribus obtulerit, dum tamen qui plurimum erat in onere novo novicius, illuc alterum regiminis onus specialiter non subiret. Quantum autem ad regias dignitates et jura, se firmiter servaturum promisit, quæ Cæsaris erant Cæsari, dum tamen et quæ Dei erant Deo redderet. In hujusmodi responsione sæpe conventus et importune sollicitatus, immutabilis permanebat.

XI. QUALITER DIABOLUS EUM INJURIIS POSTEA AGGRESSUS SIT.

Cujus in bono firmum radicatumque propositum malignus ut vidit, invidit, et quem non poterat sæculi pompis, exinde subvertere cogitavit injuriis. Putaverat quidem eum in illarum quæ fiebant adversus Ecclesiam usurpationum consensu sibi fuisse subdendum. Putaverat enim magis adulationi regiæ quam timori divino cessurum. Putaverat magis pacem et gloriam sæculi quam cœli captaturum. Jam autem cernebat potestatis magnitudinem ei esse virtutis causam : quippe per honoris occasionem, probabatur ire « de virtute in virtutem.» Propterea deinceps ad hoc fraudis suæ commenta convertit, ut vel eum dejiceret, vel metu dejectionis subjiceret. Quorum effectu nullo modo se facilius potiturum arbitratus est, quam si persecutorem ei crearet, quem habuerat suæ sublimationis auctorem. Rege siquidem inimico facto, tanto majores ei suscitandos adversarios reputabat, quanto plures se metu regis inviderant subditos. Imo vix aliquem ei deinceps obsequio putabat astiturum, cui regem viderent adversum. Per regiæ quoque molem potentiæ, citam et facilem ejus metiebatur dejectionem. Cum igitur ad voluntatem suam sicut speraverat rex eum mobilem non haberet, cœpit malo suspicionis amplius in dies moveri, nec nisi captionem in verbis ejus arbitrari.

XII. DE ORTU CONTENTIONIS INTER IPSUM ET REGEM.

Non multo post autem episcoporum, abbatum et procerum cœtum Londoniæ colligi contigit, ob negotia regia, pacisque regni fimamentum. Inter cæteras vero quæ propositæ sunt illic querimonias, accusati sunt archidiaconi super subditos non prælationis tenere modestiam sed exercere tyrannidem, calumniis fatigare laicos et indebitis exactionibus

A clericos. De cleri quoque numero producti
quidam variis flagitiorum criminationibus im
Tales enim præcipue dicebantur regni turbare
novisque facinorum immanitatibus debacchari
ritate per ordinis privilegium evadendi. Corr
nem igitur horum rex instanter ab episcopis fl
bat. Amplius autem instituit, ut in clericos pu
rum criminum eos de ipsorum consilio sibi li
quod avitis diebus factum sua curia recolebat
enim deprehensos et convictos aut confessos,
degradari, sicque pœnis publicis, sicut et laicos
tunc usurpatum est. Hoc idem sibi licere c
stantius rex postularet per episcopos decerni, s
terunt quidem ipsi diutius caventes admittere,
legi divinæ videbatur obviare. Dicit enim Nau
B pheta : « Non judicabit Deus bis in idipsum. »
tra Deum itaque bis judicandos censuisse vid
terant, si post degradationem inconvictis p
mortis aut mutilationis infligi consensissent.
hoc prudentissimus et rectissimus judicum rex
mon. Cum enim Abiathar sacerdos reus r
appareret sicut et Joab, quia contra Salomone
clinassent post Adoniam fratrem ejus ut rex
non tamen sicut Joab, sic et Abiathar Sal
morte punivit, sed a sacerdotio tantum amo
cens : « Vade in Anathor, agrum tuum : es q
vir mortis, sed hodie te non interficiam, qui
tasti arcam Domini coram patre meo David. »
bus itaque cum archiepiscopo moti pontifice
regis arbitrium legem ponere dubitarunt, præ
C ne trahi posset in præjudicium et calumniam
centium, ut vel ad purgationem urgerentur v
centium sorti subderentur. Hinc itaque conten
exordium. Hinc enim arbitratus rex archiepisc
cum episcopis in insidiis sibi sedere, regiaru
dignitatibus consuetudinum velle contraire, pr
ira non parum excanduit, et deinde promission
servandis illis extorquere prosiliit. Illi vero, tr
seorsim diutius habito, volentes regis iram s
cautam putaverunt procurasse responsionem
ordine suo salvo petitionem fieri concesserun
ditionem autem, quam providerant ad caut
pars regis interpretata est ad captionem, et
ea detrahenda diutius certatum est, sed epi
unanimiter subsistentibus tunc obtentum no
Unde soluto conventu terribiliter efferatus
D minax abscedens, exinde pontificalium conc
nibus rerum officiales suos gravius insistere
Cujus molestiæ metu quidam pontificum po
dum abiere retrorsum, et sanctam resistendi
rentes unanimitatem, secuti sunt regis volunt
Exinde et cæterorum eamdem molestiam forn
tium nutare constantia cœpit ut acciderit in iis
veritas ait: « Omne regnum in se divisum des
tur. » Sed et ipsius archiepiscopi non nihil tur
est vigor dum videt præsertim ad injuriam sua
niciosius Ecclesiam periclitari, seque cœpiscop
ope destitui, totam etiam contentionis caus
onus in se retorqueri. Jam autem regiæ privil

ritatis amiserat : jam solita vultus serenitas
ilum ei versa fuerat, jam amore foras misso,
ier odium succrescere cœperat. Multi quoque
us eum sequi solebant, jam non cum eo
ambulabant regis declinantes offensam. Ex-
natus ejus verti cœpit in derisum, potestas
temptum, honor in nihilum, et secundum
ı ejus multiplicata est ignominia ejus. Ecce
ıeum malignus aggressus est scandalis, quia
re nequiverat blandimentis! Perplexis itaque
orum Leviathan nervis interceptus, quid
quid eligeret, quo se verteret, ignorabat.
lentium malorum utrum utilius declinaret,
ebat. Si regi condescenderet, aderat eviden-
nis et animæ periculum. Si perseveranter re-
, enorme timere poterat Ecclesiæ damnum.
ec si consilium petebat a subditis, non erat
ı undique respondere sufficeret. Si vindictam
atur in peccantes, non erat qui secum ad
n stare confideret. Ecclesiastica siquidem
tunc prævalebat censura, prætextu schisma-
ıannici, quod Ecclesiam Romanam satis
at et depresserat. Contra beatum enim pa-
exandrum alio quodam viribus imperatoris
ım apostolicæ sedis erecto, sub ejus aposta-
a tota gemebat, orthodoxo clero partim metu
, partim sedibus suis pulso, pesteque cupi-
alio substituto. Quod dum et in aliis provin-
ıebatur, erat quidem remissior prælatorum
æ vigor, et principum sæculi præsumptio
tior.

dem schismatis intuitu suaserat in initio Gil-
tunc Londoniensis episcopus, paulisper regi
um, ut in apostatas et malefactores clericos
aliquid ei liceret, sed ad contradicendum
uit sententia cæterorum. Herefordensem prius
piscopatum habuerat et murmur multum
in populo de claritate nominis et voluntate
um in archiepiscopum fuisse subrogandum.
ıim inter ecclesiasticas Angliæ personas fama
or, tanquam habitu vitaque, sicut videbatur,
ıis professor, sed et eloquio scientiaque præ-
r censebatur. Quem rex libenter audiebat et
eo multa faciebat. Postquam autem in can-
suo magis ei complacuit ut archiepiscopa-
sciperet, volens et huic aliquid honoris de-
er apostolicæ sedis auctoritatem impetravit
cathedram Ecclesiæ Londoniensis transferri.
chiepiscopalem enim erat hæc in regno ma-
gnitatis sedes, et facilius hinc vocatus pote-
resse tractandis tam Ecclesiæ quam regni
s. Id ipsum autem ipsius archiepiscopi præ-
actum et impetratum est consilio, qui plu-
de illius religione prudentiaque confidens et
perans, fidum eum collegam et strenuum
em in ecclesiastica sustentatione futurum
tus est, sed aliter postmodum expertus est.

ı. QUALITER DEBUIT SEDATA ESSE CONTENTIO.

gitur mediatore post malum contentionis ex-
A ortum ad pacis reformationem sæpe usus, aliis etiam regem interpellantibus, demum obtinuit ad colloquium posse recipi, consequenterque pro sedanda controversia novum apud Clarundonam coegere conventum et arctius iniere consilium. Rege vero pristinam promissionem immutabiliter et pertinaciter exigente, pro bono pacis in hoc tandem resedit archiepiscopi coepiscoporumque consensus, ut additionis cujuslibet captione sublata regiarum omnium consuetudinum observantiam, sicut poscebantur, in Domini verbo promitterent. Hoc enim sine peccato sineque periculo fieri posse prætractaverant, consuetudinum nomine bonas tantum intelligendas censentes, quia malæ non propriæ consuetudines, sed verius abusiones dicantur. Bonæ quoque non sint, B nisi quæ legibus Ecclesiæ non dissentiunt. Hoc itaque sensu custodiam omnium licite promissam credentes et eo rectius quia generaliter omnium, non expressim aliquarum, expressa enim nocent, non expressa non nocent : regi quidem omnino satisfecerunt et assessoribus ejus, verborum magis usum quam proprietatem sequentibus.

XIV. INVECTIO IN EPISCOPOS.

Nunquid autem non commiserunt in simplicitatem divinæ Scripturæ quæ tradit quod quacunque arte verborum quis juret, Deus ita hoc accipit, sicut ille cui juratur intelligit? Nunquid et minus famæ suæ prospexerunt, cum apud laicos exinde credi cœpit et dici pastores Ecclesiæ regiis abusionibus assen- C sisse? Melius autem tunc venisset in mentem Eleazari memorabilis fortitudo, qui dum ad legis prævaricationem per Antiochi satellites urgeretur, suasus ab amicis ut carnibus licitis vescens, porcinas se manducasse simularet et evaderet, ait : « Non est dignum ætatem meam fingere, ut multi adolescentium arbitrati Eleazarum cx annorum transiisse ad vitam alienigenarum et ipsi propter meam simulationem decipiantur, et per hoc maculam et exsecrationem ætati meæ conquiram. » Et his dictis tractus ad supplicium, elegit magis fortiter mori quam simulatione cum aliorum pernicie turpiter periclitari. Sensissent idem cum eo pontifices et adhuc etiam tunc honestius curassent in simplicitate cordis resistere, quam irreligiosius verbis evadere. Quid enim violen- D tius et urserat ut succumbere necessarium fuerit? Certe nihil adhuc fuerat sævitiis actum sed minis. Nihil etiam morte vel carcere dignum tractabatur. Sed nec ab hæreticorum perfidia vel paganorum sævitia periculum impendebat. Dei fideles Ecclesiæ filii, patribus suis potius litem quam persecutionem intentaverant. Quippe non sanguinem sitiebant, sed jus regium vindicabant. Quibus audenter et perseveranter restitisse decuerat. Qui melius contradictionis constantia vinci potuerant. Tunc enim pontifices firmiter et simul dixissent : « Oportet magis timere Deum quam homines. Oportet magis honorare Dei sponsam Ecclesiam quam terrenam potestatem. Oportet magis illius prospicere libertati, quam ho-

minum stare consuetudini.» Nec enim honoris integritas imperatori servatur, ubi quid Augusti juri detrahitur. Tunc etiam in corde fortiter reputassent, quod vapor esset ad modicum pariturus aut nubecula cito transitura. Quod si secundum minas sequeretur concussionem immanitas, tunc melius ascendissent ex adverso, et posuissent se murum pro Domo Domini ut starent in prælio. Tunc liberis sacerdotum vocibus potestati contraissent et adversus mala, ratione ac monitis minisque decertassent. Tunc aculeis severæ coertionis tam discrete quam districte pupugissent, ut nec torpescerent nomine patientiæ, nec sævirent obtentu diligentiæ. Concordem autem omnium et constantem vindictæ censuram, nec regnum tulisset diutius, nec violentia præpedisset, quia toti collegio patrum et pastorum regni tutum non esset obviare. Nihil etiam in omnes durius fuisse præsumendum, justissime credendum fuerat; sed nec in eorum aliquos, si particularem injuriam statuissent, communem reputandam. Nec enim rex inter reges terræ gloriosior tantæ tyrannidis elogio notari perpetuo voluisset, ut Christi gregem et legem abdicasse diceretur, ut etiam schismaticorum cedendo partibus apostasiæ sæculis omnibus notabili ignominia nomen ejus fuscaretur. Quod etiam si juste timeri potuit, attamen satius fuerat mala tunc dissimulasse severitatisque disciplinam temperasse quam periculosæ, promissionis præjudicium incidisse. Nam et ubi multorum strages jacet, aliquid severitati detrahere peccatum non est, dum tamen qui præest non approbet reticendo, nec exasperet insultanter arguendo. Taliter enim sustinenti non imputat Deus aut peccata sua, quia non fecit, aut aliena, quia non approbavit, aut negligentiam, quia non tacuit, aut superbiam, quia in unitate permansit. His autem aut non prospectis aut contemptis, videntur omnino deviasse pontifices, facti tanquam canes muti non valentes latrare, tanquam non pastores sed mercenarii, dum tacuerunt et cesserunt etiam cum umbram lupi tantum viderint, non veritatem.

XV. DE CONTENTIONIS RESUSCITATIONE.

Magis autem eos involvere curavit malignus, quia se caputque suum archiepiscopum quem impedire studebat, ipsi potius expedire quærebant. Mox enim velut de simulationis merito, majus omnis contentionis incidere discrimen. Per ipsos enim curiæ proceres recognitas e vestigio consuetudines rex in scriptum redigi fecit et sigillis episcoporum et archiepiscopi confirmari postulavit ad removendam exinde super iis dubitationem et litem. Expressa sunt autem quæ plane statutis ecclesiasticis repugnabant. Quorum, ne præterita nesciantur, quædam sunt hæc, videlicet:

Quod non appelletur ad apostolicam sedem in aliqua causa, nisi de regis licentia.

Quod nec archiepiscopus nec episcopus aliquis exeat de regno vel abbas, nec etiam ad domini papæ vocationem veniat, nisi de regis conscientia.

Quod non liceat aliquem excommunicare q neat principaliter de rege, nisi eo præconsul

Quod clerici veniant ad vocationem regis stitiæ suæ pro qualibet causa.

Quod apud judicem Ecclesiæ non conve aliquis laicus super læsa fide vel perjurio de nia.

Planum igitur erat his Ecclesiæ libertatem testatem satis imminui. Quæ si confirmaren scopi, palam Ecclesiam impugnarent: si non firmarent, nec regis iram evaderent. Sic in positi, demum ad postulandas inducias transi factaque sunt novissima pejora prioribus. Pars regis manifestam deceptionem interpretata es refugerent firmare scripto quod censebantur p juramento. Rex itaque, vehementer excande et minis terribiliter intonans, plane videba eorum aliquos zelo crudelitatis exarsurus, non etiam suorum ad hoc eum acriter incenden Nec justa timendi causa deerat, cum secu Salomonem: « Sicut fremitus leonis, sic et gis; » et iterum: « Sicut rugitus leonis, sic ror regis. »

XVI. DE LAPSU ARCHIEPISCOPI.

Præsertim autem in archiepiscopum onu versum est, sine cujus tanquam capitis sui co præsules nihil præsumebant, cui etiam ut c consilium dare formidabant. Is vero tanquam non moveri non poterat. Magis tamen quam d super quorumdam episcoporum et suorum sollicitus angebatur, in quos tanquam regi ctos justius timebatur sæviendum et eo certiu de constantia cæterorum ad vindictam bene sumi non poterat. Cum itaque graviorum ma signa paterent, hic maligno prævalente, hic ratione cedente, demum succubuit et regis p nem fieri verbo tenus annuit. Ad hoc enim i tus est, præsertim quorumdam sibi regique fa rium stimulatu promissioneque deceptus, q serunt regem ulterius non processurum, si t vicisse videretur, hic igitur erga cæteros se r vit obtinuisse postquam vicit in capite. Imo ta parvi duxit omnium exinde concensum, confi Romana quoque sede prætextu temporis im confirmationem eorumdem leviter impetra quam et postea petiit sed nequaquam obtin

XVII. DE PŒNITENTIA EJUS.

Acrior autem dolor archiepiscopum, ut invasit, et de lapsu tanquam Dei flagello ta in meliora provocatus, ad inchoatæ sanctita gmentum longe plus operæ postea dedit, circ cavenda studiosior et in operibus virtutum fr tior. Ut etiam fortius veteres excessus pun assuetas delicias desuesceret, horrendo cilicio ad carnem astrictus est. Ornatu quoque m riorum veteri deposito, desuper vestibus nec tiosis nec abjectis, at tamen mundis et cleric ubi cœpit in his etiam, dum somnum capere quiescere solitus, noctibus etiam sæpius

bens quam lecto, carnemque multis castigans . Præsertim vero sui lapsus æger et impatiens et audentior contra præsumptiones regias)s esse curavit. Exemplis enim et auctoritati- vertit non esse servandum quod male promi- anctus quippe rex David juravit per Dominum cciderct Nabal, virum stultum, sed quod ntum non implevit, major pietas fuit. Juravit mpius Herodes quod Herodiadis filiæ quod non negaret, sed quod petenti caput ı dedit, major impietas exstitit. Decernit ıx divina non esse servandum juramentum, ıalum incaute promittitur. Ut autem quod promiserat potentius infirmaret, ad curiam omanam ob indulgentiam petendam transire nisus est, sed contrarius assidue ventus ıari a rejectum transfretare passus non est. ıbatur enim malignus bonis ausibus ejus, n cernebat de lapsu melius animatum, in ›rum deteriora censebat impellendum.

XVIII. DE CAUSA FUGÆ EJUS

ım et arctius eum implicare volens, novam ›ulam intentavit. Vocatus enim ad tertium ›rthamtunam conventum, regia contentione ıtus est, ut de fiscalium, quæ cancellarius .t, ratiocinio satisfaceret. Liber tamen et ıus Ecclesiæ traditus fuerat cum electus est, essu filii regis et procerum, quibus a rege smarinis tota sublimationis cura mandata . et litteris regiis id domino papæ mandatum ı pallium ei postmodum a sede Romana pe- st. Non minus autem super iisdem rex iratus ıt ratiocinium aut curiæ suæ vel saltem epi- ım judicium flagitabat. Ratiocinium inire ›ropter manifestam calumniam juste sibi vi- r archiepiscopus recusare. Super hoc etiam ı in curia regis ingredi, tutum non ducebat, apitis factum amplius derogaretur privilegio rum. Clericis enim pulsatis apud Ecclesiam respondere debere per leges et canones ım est. Sed et de episcopis specialiter scriptum od de iis nunquam nisi Ecclesia judicare Sed nec episcoporum suorum arbitrio se e cogebatur, sacris canonibus præcipientibus ubi est major auctoritas eundum esse et in ıs controversiis ad potioris sedis judicia di- tius autem eos declinandos censuit ut suspe- uxilium enim suum jam ei subtraxerant, ut agis regi faverent, melius paci suæ prospice- uadebant etiam ut regis prorsus accederet ıti, tanquam ut si se vinci permitteret, melius t. At principis mores et propositum interius verat et Ecclesiæ suæ damnum suique præ- m jure formidabat.

ıIX. DE FUGA EJUS ET EXCUSATIONE FUGÆ.

hæc igitur, dum omni destitutus auxilio ıriæ graviter urgeretur, aliquid sibi formi- metuens, ob refugium crucis suæ cœpit esse

A gestator et deinde cum, ut dicebatur, immineret sententia durior, apostolicam per appellationem audientiam eligens inter contumelias et minas abscessit. Rex enim famæ suæ consulens et curiæ regiæ pacem violari nolens, etiam contra quorumdam rabiem ei suisque parci præceperat. Nocte vero sequenti cum a fidelioribus regis accepisset quod sibi carcer immineret aut gladius, clam exiens habitu mutato cum paucis, in regni remotiora divertit, ut cautius insecutores eluderet. Prudenter enim sensit livori esse cedendum et dandum insaniæ locum, quod fecisset et Jacob in fratre suo Esau, et David in pertinacissimo inimicorum Saul fecisset, et Athanasius Alexandrinorum episcopus toto orbe sub persecutore Constantio profugus, ut adversus Arianos B pro fide catholica servaretur. Fecisset et apostolus Paulus per fenestram in sporta submissus ut præpositi Damascenorum manus evaderet et Ecclesiæ dilatandæ superesset. Fecisset demum et ipse Christus, vel cum ab Herodis insidiis deportatus est a parentibus et latuit in Ægypto, vel cum volentibus eum lapidare Judæis abscondit se et exivit de templo. Tantis itaque munitus exemplis, secutus est etiam illud quo discipulos suos ipse Christus instruxit dicens: « Cum vos persecuti fuerint in unam civitatem, fugite in aliam. » Nec mercenarii notam meruit, qui videt lupum venientem et fugit, quia non est ei cura de ovibus. Nec enim gregem commissum, cum nec in eum quispiam furor moliretur, in periculo deseruit, sed seipsum discrimini quod soli spe- C cialiter capiti suo parabatur, prudenter exemit. Nec multo post ad aptum maris locum occulte rediens, navi conscensa, prospere navigavit in Flandriam; inde viam carpens ad dominum papam Alexandrum qui tunc Senonis residebat. Quem petebat, ut judicem haberet, ut etiam periculosæ promissionis peteret veniam, et præsertim Ecclesiæ reformaret statum. Eorum enim quæ jam in ecclesiasticis enormiter patrabantur patientia, post promissionem non nisi damnabilis erat, quæ præter eam pro necessitate temporis potuerat esse venialis. Manifestum namque probat promissio consensum, quem necessitas habet excusatum. Dirigebat autem gressus ejus Omnipotentis misericordia, cui quanto firmius in tentationibus tantis hærebat, tanto minus in eum maligni conatus jam poterat.

D XX. QUALITER DIABOLUS EUM POST HÆC DEJICERE NISUS SIT.

Nondum tamen eum persequi desistebat, apertas jam ad omnimodam ejus dejectionem vires apponens. Acrius enim inflammati per eum deinceps ejus malivoli detractionumque et calumniarium occasionem melius nacti, potentius in ejusdem odium regem incenderunt. In tantum etiam prævaluerunt, ut ille de conversione sic aversi prorsus exinde desperatus et dolore cordis tactus intrinsecus tandem dixerit: « Pœnitet me fecisse hominem; » et iterum: « Delebo hominem quem creavi, » nec ultra se continens misit post eum multorum et magnorum

comitatum archiepiscoporum et episcoporum, comitum et baronum, ut ad criminationes tantorum nequiret subsistere. Voluit itaque Dominus suscitatum ei deinceps esse tanquam alterum Adad Idumæum: qui eum colaphis cæderet ne extolleretur, et quasi quodam stimulo carnis moneret ne magnitudine virtutum altius saperet, et aliorum vitiis elatum se in excelso crederet constitutum. Præsertim autem præsules Eboracensis et Londoniensis in ejus dejectionem cum rege conspirasse dicti sunt; Eboracensis quidem tanquam æmulus ejus ob paritatis contentionem, Londoniensis autem tanquam eum in archiepiscopatu prælatum sibi suspirans, et jam iterum ad eumdem, ut dicebatur, aspirans. Romanam igitur intrantes curiam, archiepiscopi nondum tamen præsentis imprudentiam et præsumptiones constanter et unanimiter accusarunt, multorum ei calumniam impingentes et ut in regnum remitteretur postulantes quasi melius ibi discutiendus et palam convincendus. Ad hoc enim et copiam legatorum petierunt, qui causam illic audirent, et sine provocationis obstaculo terminarent. Abscesserunt autem inexauditi, quia decisionem tanti negotii religiosa domini papæ prudentia nulli nisi sibi servare tutum aut congruum duxit; sed nec canonicum videbatur ut archiepiscopus in provinciam remitteretur, unde justo metu diffugerat, et ubi ei vix aliquis assisteret, imo magis omnes ad regis nutum obviarent.

XXI. DE AFFLICTIONE EJUS PER REGEM.

Turbatus igitur hinc plurimum rex et indignatus, exinde benevolentiam suam ei visitationes regni domino papæ subtraxit. Universas quoque possessiones archiepiscopi nec non et clericorum ejus eorum usui detractas sub manum et potestatem suam redegit. Præter hæc autem et sui quique cum eorum parentela, bonis etiam proscripti, regnum exire compulsi sunt, orphanis et viduis, pupillis et innocentibus, totiusque contentionis prorsus ignaris ad exsilii miseriam sine miseratione coactis. Quem enim dejicere non prævalebat, damnis saltem et afflictione suorum atterere malignus exinde nisus est.

XXII. DE SOLATIO EJUS PER DEUM.

Bonus autem Deus qui bonis omnia cooperatur in bonum. Quod enim procuratum est in destitutionis ejus opprobrium, hoc palam ei versum est in solatium, et unde videbatur conterendus, inde magis est roboratus, ex suorum secum expulsione fortior et apud exteros ex proscriptione gratiosior. Ipsum quidem vel nihil vel parum damna tanta movebant aut caro aut sanguis, nec eorum intuitu vel minimum a recto tramite flecti potuit. Unde quanto minus hæc curabat, tanto plus ei gratiæ gratia Dei procurabat, ut ipse rex et magnates Franciæ necessaria certatim ei suisque providerint.

XXIII. DE INDULGENTIA DOMINI PAPÆ CIRCA EI

Sed et dominum papam per inspirationer
nam in partem suam facile traxit postquam e
stitiæ suæ veritatem edocuit. De cujus ille p
tia sanctitateque postmodum indubitatis inst
indiciis, et culpæ, si quam in sublimatione cor
rat, abolitionem et sequentis lapsus veniam
et pronus indulsit, decernens etiam eum de s
dis auctoritate commissum deinceps regere
patum, adjiciens que legationis in Angliam ofl
Quo tamen eminente titulo nequaquam ipse
minimo mutatus intumuit, sed initam virtuti
flexe gradiens viam, ad honorem Ecclesiæ
servitium gratiæ cujuslibet occasionem trahe
rum quæ perperam in Anglia gerebantur, er
tionem fortius exinde zelans. Toto tamen an
testatis suæ censuram continuit, pie præten
exspectans, si forte patientia delinquentes a
tentiam adduceret. Interim autem et caus
quantis poterat viribus adminicula conquire
ravit. Regis quippe mores familiarius nov
his multum præsumens, quod cœptum non
ret, nisi in manu forti.

XXIV. CONTRA QUORUMDAM REPREHENSIONE EXCUSATIO.

Plurimi tamen objecerunt quod si de re
veritate niteretur, non tunc resedisse debue
capitales inimicos Domini sui nec inde vindi
curasse molestias, quamvis exemplum Davi
sit, qui fugiens Saul dominum suum, allop
tradidit, malens etiam hostibus quam invidi
cere. Sed nec hic ad hostium se transtulit
pium, magis autem apud Pontiniacum in r
Cisterciensium monachorum domo primum
ut ibi gravius peccata puniret, et melius D
ricordiam impetraret. Cumque diutius prop
offensam Cistercienses eum fovere non a
subvenit ei deinceps Ludovici pii regis Fra
sancta liberalitas in metropoli Senonis ipsi
necessari quælibet abunde magnificeque mi
Apud quem tamen inimicandi voto studio ve
stitit, sed cum alibi propter latam domini
tentiam habere non posset ubi caput reclin
ipso collectus misericorditer est, quamvi
hoc juste foret reprehendendus, si in eccle
subsidium censuræ, terrenæ quoque potest
plorasset auxilium. Nam et ut sancti cen
imperatoribus defensores juste postulantu
gantur adversus potentias divitum, quoru
stiis Ecclesia fatigatur. Ut tamen hoc non eg
tra dominum suum, magis obtinuit radica
eum charitatis affectus, quo non potuit n
persequenti deferre, vel et suo periculo pa

XXV. DE ZELO EJUS.

Non tamen parum interim comedebat eu
siæ zelus; sed et plurimum incendebat im
susceptæ dignitatis onus. Cogitabat enim
sæpius revolvebat illud Augustini, quod ni

a difficilius, laboriosius, periculosius episcopi sed apud Deum nihil beatius, si eo modo ur quo noster imperator jubet. Sciebat se um esse constitutum et tenere clavum in navi, sæva tempestate concuti non ignorabat. Cerim habebat laicos perditionis filios et ad fauodlibet proniores, Ecclesiæ suæ rebus incureptionibusque et oppressionibus earum inservientes quoque suos in vincla conjectos sed et personas ecclesiasticas calumniis et iis infestari, contraque canones ad sæculare m pertrahi: palam etiam sancta conculcari . et suos suorumque reditus res utique destisibus pauperum, male distribui jam in stimilitum. Magistrum itaque navis inter tot s procellas dormitare i diutius tutum non erat. utem ad evadendum periculum laborare pro oportebat.

XXVI. DE PRIMA COERTIONE EJUS.

c igitur magnis sæpe supplicationibus, comibus, comminationibus regem flectere stued non prævalens, demum post exspectatioquam in nundinali conventu populorum apud regium super memoratis consuetudinibus m publicavit et damnavit, in earumdem ex-, observatores, iisque consentientes genera-n quosdam regis familiares, excessuumque ores aut exsecutores, specialiter anathema iens. Cum enim per patientiam tempestati o nil tanto tempore profecisset, exinde relu-, procellarumque fluctus frangendo procuranmedium more strenui remigis censuit. Nec ud regem vel majoris offensæ discrimen vel is pressuræ turbationem formidabat, repusquam magis necessariam fortitudinem quam estate, nunquam magis utilem constantiam n persecutione. Sub persecutoribus quippe ticulosos Ecclesia sæpe decrevit, et per foretas assidue crevit. Quod etiam presignatum illam arcam Noe, quæ quanto per diluvium fferebatur, tanto sublimius et ipsa ferebaegios itaque contra famam et salutem ejus ores primo manum exseruit. Sed et velut id iti gerens ut securim poneret ad radicem, iter etiam ipsum vocavit regem, tanquam in n quoque nominatim ad diem statutum anadictaturus, nisi cœptum corrigeret et omit-

XXVII. DE COHIBITIONE COERTIONIS ET CAUSA COHIBITIONIS.

m autem istum præpedivit interveniens ex gis ad dominum papam appellatio. Potestaem ejus deinceps paulisper papa cohibuit. tum enim ei fuerat quod melius patientia t. Consiliosum quoque visum est ut et adhuc u schismatis lenius ageret. Scriptum namolebat cum quisquam fratrum in tali peccato eprehensus, ut anathemate dignus habeatur

A fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est. Regem autem contentionis occasione ad dilatationem schismatis per schimaticos multis et magnis pollicitationibus fortiter esse sollicitatum et cito vincendum rumor publicus erat. Melius igitur eum adhuc tunc benignitate supportandum quam severitate præcidendum papa censuit. Nec minus ob hoc et excommunicatos ejus fideles absolvi curavit. Hanc autem moderationis providentiam eo levius tulit archiepiscopus, quo minus jam neglector officii de superioris cohibitione potestatis videbatur.

XXVIII. DE RATIONE COERTIONIS.

Et æmuli quidem ejus retorserunt in temeritatis notam severitatis constantiam. Hæc tamen agendum juste crediderat, postquam vincendi per patientiam B spes non erat. Scriptum enim legerat; « Crimina quorumlibet undecunque claruerint si non fuerint leni patientiæ medicamento sanata, velut igne quodam piæ increpationis urenda sunt et curanda. » Quod si nec æquanimiter sustinentis et pie increpantis medela processerit, qui diu portati et salubriter objurgati corrigi noluerint tanquam putridæ corporis partes ferro debent excommunicationis abscidi. Sed et regem tanquam familiarius notum, et in multis sæpe probatum, nequaquam diutius vel in se vel in suis duriorem censuram portaturum bene confidebat. Nequaquam enim correptionis impatientem ad apostasiæ detestationem excellentiæ suæ gloriam redacturum indubius erat. Sensit fortassis aliter dominus papa tanquam hominis mores C minus expertus, longiusque remotus et rumoribus motus, ideoque rigori paulisper detraxit.

XXIX. QUALITER SÆPE LABORATUM EST AD PACIS REFORMATIONEM.

Ne tamen undique destitutum filium suum et pro se exsulem relinqueret, non multo post magni nominis viros Ecclesiæ suæ cardinales a latere suo transmisit, ut his mediatoribus de reconciliatione regi potentius suaderetur. Post initum autem et diutius tractum de pace tractatum, illis tandem infecto negotio recedentibus, denuo pars regis ad appellationis subsidium convolavit. Cujus persequendæ necessitas per dominum papam postea remissa est, et adhuc dilatio data, donec directis aliis de Francia viris religiosis, de pace rursus tractatum est, sed D nihil profectum. Habitum est autem post hæc cum rege Franciæ colloquium; ubi circumstante multorum episcoporum et comitum procerumque corona, postulatus rex archiepiscopo pacem concessit, dum tamen sibi servaret quæ debilissimo regum antecessorum sanctissimus priorum archiepiscoporum servaverat. Et hæc quidem justissima concessio visa est et insperata toti circumstantium cœtui. Voluit autem archiepiscopus addi: « Salvo Dei et regis ipsius honore. » Quod rex tanquam superfluum renuit vel captiosum, favoremque cunctorum obtinuit, cum contra eorum consilium archiepiscopus quod offerebatur recusavit. Ecce qualiter omnimodam ejus

destitutionem procurabat malignus, dum illud solatii quod ab Ecclesia Franciæ solum ei supererat, detractum iri nitebatur. Sed nec vel hoc metu flecti potuit, ut quamvis multæ magnorum instantiæ cederet. Vidit quippe non videntibus aliis captionem in verbis, quia sanctissimus archiepiscoporum forte mala servaverat regibus sicut et bona, quorum generaliter postulabatur, sed annuenda non erat observatio: maxime cum rex addiderit, sicut sibi promissum est, recolens non præcipientibus aliis consuetudinum, de quibus erat contentio, promissionem. Unde igitur videbatur destituendus, inde lætior factus, tanto deinceps apud hospites suos gratiam meruit ampliorem, quanto repertus est et contra captionem prudentior et contra tantorum suasionem invictior. Palam enim exinde visus est magis Dei spiritu duci quam favorem hominum sequi.

XXX. QUALITER ET QUA FIDUCIA COERTIO DENUO SECUTA EST.

Jam autem non nihil virium vis schismatis amiserat jamque plurimum furor ejus detum erat; quia princeps ejusdem imperator, ab Italia expulsus, satis minor existebat, et Ecclesiæ Romanæ vigor magna ex parte revaluerat. In transmarinis quoque populis suis et clero schismatis regem augmentum aggredi non posse sine discrimine maximo, manifeste cernebatur et ob hoc etiam ejusdem excessus in Anglia juste putabatur facilius reprimendos. Hinc itaque fiduciam sumens et nutriens archiepiscopus, cum ad votum sermo pacis non procederet, et post longam jam exspectationem plurimum tæderet dilationis, periculumque cresceret, debitam ultionis severitatem ulterius minime protelandam judicavit. Adhuc tamen personæ regiæ censuit deferendum, sublimitatis ejus reverentiæ condescendens et apostolicæ cohibitionis mandatum sequens. Saltem autem in regni majores et regi familiariores manum extendit, quorum scilicet consiliis rex agebatur et ministeriis ad concussiones utebatur, quamvis et hac etiam vice prius sibi appellatione prospexissent. Sed frustratoria videbatur toties interposita provocatio. Per dominum quoque papam inhibitum fuerat provocationis remedium.

XXXI. QUOD CANONICA ET JUSTA COERTIO.

Quos etiam licet absentes et incitatos, digne tamen plectendos censuit, tanquam manifestos et indubitatos notorii regis delicti fautores et patronos. In manifestis quippe judiciarius ordo non requiritur, sed reus tanquam operis evidentia de malo confessus, juste mox percellitur. Hinc et quosdam etiam episcopos, videlicet Londoniensem et Saresberiensem, similiter anathemate licet ignorantes et non vocatos innodavit. Cum his quidem et cæteros officii sui neglectores deprehenderat et nutrientes pestilentiam, dum necessariam non adhibuere disciplinam. Negligere enim cum possis perturbare perversos, nihil aliud est quam fovere,

A nec caret scrupulo consensionis occultæ qui i festo facinori desinit obviare. Sed et eosdem a suo defuisse repererat contra statuta sanctc Nam ut scriptum est: « Ad hoc præordinavit omnes qui summo sacerdotio funguntur, t justitias removeant et præsumptiones abscid præsertim in sacerdotio laborantibus subveni quorum auxilio qui se subtraxerit, magis sch ticus quam sacerdos esse probatur. » Inter ca autem Londoniensem et Salesberiensem non s auxilio defuisse, sed et adversarios in caus fuisse palam expertus est. Londoniensis q totum litis onus in se suscipere non dubita archiepiscopi pro justitia mandatis obvians, velut schismatis cavendi prætextu declinans

B versus obedientiæ bonum omniumque mal potentius remedium, semper opponens appella impedimentum. Velut quoque sociam in hoc l siam Angliæ traxit, quæ verius reclamare audebat. Manifeste vero Saresberiensem socii adjutorem in omnibus molitionum et appellati diffugiis habuit, ad eludendam justitiam in regis tam notorie injusta multiplicem legator induciarum artem cum eo procurans.

XXXII. QUOD DURIOR POTUISSET ESSE DE JURE CO

Quos ob hoc non solum anathemate sed e positione dignos fuisse, ratione constabat et plis. Similiter enim et in tutores quosdan torii criminis Lotharii imperatoris anima sum esse legitur. Ait namque Nicolaus p

C « Scelus quod Lotharius rex in duabus fe Theberga et Gualdrada commisit, omnibus i festum est. Sed et dudum episcopos Theuga et Guntarium in tali facto eum habuisse tı et fautores pene totus orbis ad apostolicam s confluens referebat. Igitur decernente nobi sancta synodo, depositi ab officio sacerdota communicati atque a regimine episcopatus ali indubitanter existunt. » Idem ad Lotharium: inquit corporis tui motibus consensisti et te i in lacum miseriæ projecisti, ut qui fueras posi gubernationem populorum, effectus sis ruina n rum. Probat hoc Theugaldi et Guntarii di episcoporum legitimus casus, qui pro eo quo minime competenter erudierunt, quinimo quia varicationem tuam tegere argumentis suis e

D quadam justitiæ specie fucatis adinventioı æquitatem obruere studuerunt, nostra sunt au tate depositi et ab omni presbyteratus et episco regimine regulariter sequestrati. » Cum igitur prænominatos episcopos similiter jure vindicar fuisset, satis tamen iis pepercit archiepiscopus tantum ad anathematis sententiam substitit, quam noluerit ut omnino dejicerentur, sed ı terrerentur et resipiscerent regemque consequ territum resipiscere facerent. Et eorum quide boribus et expensis modestia domini papæ tunc ı pepercerat, prosequendarum appellationum n sitatem iis remittens, quatenus ad hujus benign

sationem eorumdem ope pax levius et matu-
[p]ueretur. Ipsos autem nec ea remissio movit,
[c]rescentis fiducia schismatis excitavit, aut
tis apud eos scandali dolor animavit, ut post
mporis spatium sacerdotalem resumerent
em et contra tantas enormitates reclamarent.
sos abusio patientiæ reddiderat non modo
res, sed etiam ad tergiversandum acriores.
m ergo sal infatuatum ad nihil aliud valet nisi
projiciatur et ab hominibus conculcetur,
lemum ab Ecclesia per anathema cum cæte-
consiliariis ejecti sunt, ut catulis ita coram
stigatis, deferberet ira leonis et qui deviarat
ulto caloris et ætatis terrore victus rediret
sanitatis et salutis. Secuta vero deinceps
ejus implacabilior ira, quanto major tristi-
a. Nec enim poterat non reputare suam suo-
nfusionem pro se præsertim inflictam.

QUALITER ADVERSUS QUORUMDAM DETRACTATIONES EXCUSETUR ARCHIEPISCOPUS.

eerant qui palam archiepiscopum hostem et
rbatorem arguerent et tanquam in odientem
regis inflammarent. Nihil tamen egerat ut
aut odiens sed regem ut filium charissimum
re volens, et ut dominum unicum diligens,
per omnia bonum ardentissime quærens.
m omnis qui verberat inimicus est sicut nec
qui parcit amicus. Meliora vero sunt vulnera
[q]uam oscula inimici. Melius etiam est cum
te diligere quam cum lenitate decipere. De-
quidem qui malum ejus foverunt, qui peri-
de negligentia correctionis auxerunt. Vere
lexit qui de periculo doluit, qui obviare cura-
i vel invitum liberare sategit. Charitas enim
æ veterem illum timorem foras jam miserat,
rmidinem offensionis expulerat, quæ pericli-
alutem utilius pensabat, quam iram cavebat.
s, sicut a multis exprobratum est, fugerat ut
at jam libere reclamare, fortiterque resistere
tus erat, spiritu sacerdotis assumpto. Regiam
ensuræ viam constantius incedebat, velutque
erreni lucri sectator aut personarum acce-
d rectitudinis indeflexus æmulator, tanquam
ntibus exinde nolens in aliquo parcere se
t.

XXIV. DE PROFECTU EJUS IN DIEBUS EXSILII.

et tanto jam exsilii tempore non minimum
æ suæ contulerat. Divinæ quippe legis et
orum lectioni totis interim insistens viribus,
priorum dierum et occupationes curiæ studii
entia compensavit, ut ad susceptæ dignitatis
tium longe doctior factus sit. Nec minus et
na pœnitentia non tamen publica sed occulta
temporis lapsus purgare studuit, ut jam
nali pœnitentiæ tempore, quo maximorum
criminum venia quæritur fere completo,
o mundior, tanto securior et ad extorquendam

A etiam a delinquentibus pœnitentiam ardentior esse repertus sit.

XXXV. DE AFFLICTIONE PER REGEM AUCTA.

Ad hunc autem ejus zelum petulantium in Anglia taurorum tumor magis intumuit. Mox enim aucta est tempestas, restricta est observatis portubus navigandi facultas, secuta quoque est susceptionis et observationis mandatorum archiepiscopi vel domini papæ pro eo per Angliam abjuratio. Sic enim malevolorum suaserat malitia, quo vel schismatis vis obtineret vel saltem metus ejus remedium ad regis et regiæ partis arbitrium procuraret.

XXXVI. DE PACIS DEMUM PER DOMINUM PAPAM REFORMATIONE.

Quasi vero pro foribus schismatis imminere cœpit
B augmentum et in deterius malum videbatur iturum nisi demum ad iteratas regis supplicationes inclinatum fuisset apostolicæ sedis moderamen, ut remedium provideret. Laboraverat quidem et paulo ante dominus papa precibus, monitis, minis, ad reconciliationem litteris et mediatoribus novis a latere suo transmissis, regem sicut decuerat interpellans. Pacis autem impedimentum fuerat, quod rex reditum et potestatem debitam archiepiscopo concedebat, salva regni sui dignitate. Volebant autem mediatores etiam addi salva libertate Ecclesiæ. Quæ quia non videbantur posse convenire, nec de pace consentire potuerunt, jam autem scandalum ultra non sustinens, additionem illam verborum utrinque dominus papa censuit amovendam et novis intervento-
C ribus negotii curam delegans, pacis modum et formam præscripsit, eam regi multa precum et monitionum benignitate suadens et remissionem etiam peccatorum in præmium statuens. Ut etiam citius animus ejus molliretur, gratiam absolutionis episcopis suis præconcessit. Quibus ille demum victus pacem et gratiam suam archiepiscopo reddidit, et sicut mediatores postulabant concessit ut ipse suique redirent et propria cum integritate recuperarent, sicut tribus mensibus ante discessum habuerant, eaque fungeretur ipse potestate quam largitur auctoritas sacræ Scripturæ. Tunc etiam per mediatores eosdem absolutionem receperunt cæteri regis fideles, qui fuerant in anathemate positi.

XXXVII. DE MEDIA QUADAM INJURIA ARCHIEPISCOPI.

Parum tamen ante hoc principali prærogativæ
D Cantuariensis Ecclesiæ plurimum fuerat derogatum. Nam cum de jure, sicut dicebatur, antiquo solius arhiepiscopi Cantuariensis esset novum regem coronare, captata quidem ejus absentia, præsul Eboracensis tanquam parem se faciens, obtinuit ut filium regis in regem patris voluntate sublimatum consecraverit. Hoc autem in provincia non sua sed Cantuariensi, scilicet apud Londoniam, quam ejusdem provinciæ civitatem haberi constabat. Astiterunt etiam coronationi ministerium præbentes Cantuariensis metropoleos suffraganei præsules per quos potissimum ille pertinens ad archiepiscopum suum præcipue potestatis circa regis creationem honor

jam abolitus videbatur, et non minus deinceps ad A quemvis alium pro principis arbitrio devolvendus. Ob hoc igitur Ecclesiæ suæ damnum enorme dolore cordis intrinsecus tactus archiepiscopus, qualiter super dolorem vulnerum suorum additum sit, domino papæ scripserat pacis omnino desperationem allegans. Hinc et rescriptum ante pacem acceperat: quo præsul Eboracensis tanquam alieni juris præsumptor ab episcopali suspensus est dignitate, maxime quia terminos suos transgressus usurpavit in alterius rovincia præsertimque propter justitiam exsulantis, quod sibi nec de ratione nec de sanctorum Patrum constitutionibus poterat competere. Nec minus et aliud rescriptum impetraverat, quo suffraganeos ejus acerba satis increpatione confutatos, quia contra consuetudinum pravitatem sacerdotaliter reclamare B post tantam exspectationem neglexerant, imo et in præjudicium Ecclesiæ metropolitanæ coronationi filii regis ministerii sui favorem prohibiti præstiterant, similiter ab episcopali dignitate papa suspendit. Insuper et quosdam eorum, videlicet Londoniensem et Saresberiensem, velut tanto magis culpabiles quanto majori prius absolutionis et remissionis gratia respectos, in anathematis sententiam revocavit. Ex quo patens est, et in archiepiscopo rectum justitiæ zelum præcessisse, quam ita postmodum Petri vicarius in quosdam episcopos extendit, manum aggravans, et in priores innovavit, quamvis prius eamdem ex dispensatione laxasset. Pace vero, scut dictum est, interim inita, curam tamen abolitiison prædictorum non egit archiepiscopus, quia nec de C stabilitate pacis erat securus. Nec enim implebantur quæ promissa fuerant; sed et multa contra pacis tenorem denuo patrabantur. Sibi quippe suisque suorum non fiebat restitutio, sed et eorum diminutio distractioque satis damnosa per regis officiales accidebat, quasi sic maligno dissuadente reditum, ut martyrii propositum præpediret.

XXXVIII. DE REDITU EJUS ET REDITUS NECESSITATE.

Instante tamen rege pos modum etemendationem omnium pollicente, redire maturavit in Angliam. Hoc etenim etiam domini papæ cardinaliumque consilium fuerat. Præsertim autem de tantis quibus vexabatur Ecclesia scandalis motus est ut rediret, et tanquam strenuus ac fortis athleta pro suis ovibus animam poneret. D Jam enim tempus suum venisse credebat. Satis enim jam apparebat quis esset; satis etiam mundo veritas causæ suæ patebat. Potuerat quidem et ante fugam personæ suæ martyrio prospexisse, sed digne subventum non esset Ecclesiæ detrimento, quia mors ejus parum profuisset ad remedium, nisi vitæ causæque suæ procurasset auctoritatis suffragium. Nam et ob hoc in Ecclesiarum specula Franciæ Ecclesia libentius resederat ut illinc instructior consilio, munitior auxilio, cum opus foret, majoris pondere nominis fortior incederet ad pugnam et potentior esset ad victoriam. Jam igitur cum plurimum satisfecisset voto, nec

dignum nec tutum reputabat tam periculose
rantibus subditis se pacis et securitatis extra re
deliciis ulterius indulgere. Præsertim auten
per se tota concussio sæviebat, periculoseque
labat Ecclesiæ status, exemplo David compu
jam dicebat: « Grex iste quid peccavit? fia
mine manus tua in me. » Jam attendebat co
tionem Isaiæ ad Achaz: « Noli, inquit, timere,
tuum ne formidet a caudis titionum fumigant
Jam assumpserat audaciam Mathathiæ dic
« Ne timueris a verbis viri peccatoris, quia
ejus, stercus et vermis, hodie extollitur, et cra
invenietur. » Jam zelabat baptistæ Christi cens
ut regi dicere non timeret: « Non licet tibi h
uxorem fratris tui non licet maculare Spo
Christi. » Si prius itaque fugerat exemplo C
exemplo Pauli cæterorumque nonnullorum C
sequacium, captans tempus magis idoneum,
jus Ecclesiæ commodum, jam utique cum te
monebat, scilicet post vitæ sanctioris cursun
blicatamque causæ suæ justitiam et inter ur
gravius Ecclesiæ scandala negligentibus etia
mis periculose ministerium debitum coepiscop
fixit ut rediret et exemplo Christi missis a pri
obviam procedens diceret: » Quem quæritis ?
quæritis, sinite meos abire. » Jam enim para
mortem ire vel carcerem, capiti suo vel co
promptus erat non parcere, si tuta aliter Ec
salus esse non poterat. Et quidem velut pra
caput se daturum, nonnullis id ita futurum
dixit. Testificata est enim hoc post ejus ag
multorum et magnorum fideque dignorum rec
tio. Sed et litteræ ejus comparuere postmo
quas in reditu suo domino papæ scripserat, h
ter et devote gratias ei referens quod causam
tam potenter et immobiliter foverat, obnixequ
plicans ut paternæ defensionis solatium conti
dignaretur Ecclesiæ suæ pro qua, sicut addid
tus erat quod mori pergebat.

XXXIX. DE TEMPORE REDITUS EJUS ET DE CAUSA TURBATIONIS.

Venit igitur anno jam exsilii septimo, post tr
scilicet tanto tempore satis importabilem pœ
tiam, post auctam etiam sibi plurimum in
siasticis eruditionem et post conquisitum un
sanctitatis et sapientiæ nomen. De Romanæ q
sedis indultu præter legationis apicem, debita
matus in Anglia dignitatem jam obtinebat.
autem quam navem scanderet, prædictas li
domini papæ transmisit. Quas primi receperun
sules Eboracensis, Londoniensis, Saresberi
qui tunc in adverso littore ventum prosperu
spectabant, ut ad regem ex ejus mandato tra
tarent: qui trans mare morabatur, quatenus e
consilio novi in vacantibus Angliæ sedibus epi
ponerentur, Ecclesiarum etiam vacantium pe
velut ad electiones faciendas illuc evocatis.

XL. QUALITER DE TEMERITATE NOTATUS SIT.

Visum est autem nonnullis, quod incircums

rum vindicta post pacem usus est, quæ tantum A acis desperatione fuerant datæ, quarum etiam mis dominus papa causam expresserat, scilicod pro archiepiscopo postulans præter inaompam verborum nihil eatenus reportaverat. gitur non jam causa subesset, prudentius, ut tum est, etiam litteræ suppressæ fuissent, per episcoporum absolutione pro pacis firnto dispensationem providisset, ne alioquin ius pace videretur, qui pacem minime sectaJuris enim sui reformationem, ut censuerunt, s in dies securiores distulisset.

XLI. DE NOVA TURBATIONE.

jam nequius aliquid in eum machinabatur ai versutia. Quem enim nec prosperis seduceadversis conterere poterat, magis autem ex B entatione proficere cognoscebat : victoriam devolvere nitebatur ad necem velut id agens, ejus alis Ecclesia respiraret, et ut in persecuejus scelere sibi compensaret quod in cum evalebat. Ipso igitur suggerente velut in reuriam redundare, quod in transmeantes ad piscopos actum est, mox magnus novæ turis ortus est motus. Secuta est enim fidelium ndignatio vehemens et officialium ejus anis vix se continens, futuræque calamitatis s indicium. In ipsius etiam appulsu militum llitum factus est ad mare concursus, vindiue præcipitasset furentium impatentia, nisi ctus ei a rege præstitus eorum frenasset insaDe providentia quoque retributionis divinæ noeum exitus et major manebat gloria passionis C

XLII. DE RECEPTIONE EJUS ET ÆSTIMATIONE.

r hæc autem constans et intrepidus cum ypamagnifica sedem suam intravit et cum ingenti gratulationis exceptus, reditus sui solemnisatis splendidam habuit. Secutum est exinde iur multum in regno, dicentibus aliis quia s est et magni cordis, aliis non, sed seducit um et temere agit. Quid enim periculosius di potuit quam tam formidabilem super corona am non recte data vindictam? Aut in quo decus deformari plus potuit quam ut ei tum esset totum pontificalis honoris obsea?

XLIII. EXCUSATIO EJUS

ut se veritas habet, imminentis detrimentum D æ dissimulare non poterat. Post detractam sibi creandi novi regis prærogativam procuur etiam ad confusionem majorem ut sine sui terio præficiendorum suffraganeorum conseproveniret. De quibus etiam creandis præter consilium tractatus habendus tunc fuerat. et ob hoc dum redibat in regnum, extra reetiam vocati sunt conventus vacantium seet nullæ judicii sui partes forent, quinimo sui præjudicium majus, æmuli sui præsulis censis omnia consilio fierent. Cui dum Lonnsis et Saresberiensis elegerunt sociari, plane videbantur et in perniciem suam conspirasse. Contra canones item fieri parabatur, quia dum de regni consuetudine non manebat Ecclesiis eligendi libertas sed obsequendi necessitas in præficiendis non electio nisi palliata, sed regiæ voluntatis præceptio tantum exspectabatur. Evidens itaque sibi periculum et apertum non observandæ pacis indicium imminebat : propterea coertionis litteras digne censuit præmittendas, ut ligatis adversariis minor esset nocendi facultas, et dum intendere sibi necesse haberent ejus præjudicio vacare non possent. Præterea de dignitatis suæ præsumptoribus ante reditum regi conquestus, assensum ejus obtinuerat ut jus suum licite persequeretur. Sed et ne pacis turbator notaretur, quamvis etiam sibi periculosum esset absolvere quos dominus papa ligaverat, iis tamen absolutionem obtulerat, dummodo consuetum et debitum juramentum præstarent, quod super excommunicationis causa vel suo vel apostolico parerent arbitrio. Postulantes autem ut prorsus liberi dimitterentur, præsertim ob pacem jam secutam et regis ad quem tendebant honorem, inexauditi sicut non obedientes abscesserunt.

XLIV. DE CONSTANTIA EJUS.

Ipse tamen interim cum in dies turbationis vis cresceret, non eo segnius aut timidius domui suæ disponebat, et ecclesiasticorum quali decebat eminentia curam agebat, ecclesiasticæ libertatis intrepidus et constans assertor et quasi turris erecta in Jerusalem contra faciem Damasci. Ut novum quoque regem apud Wintoniam visitaret, Londonias usque processit, ubi tam a clericis quam a laicis honorifice receptus aut visitatus, apud malevolos sibi multum invidiæ visitatoribusque suis non parvi periculum odii citavit. Ibidem autem regis novi mandatum procurantibus malevolorum quibusdam accepit, ut per civitates et villas regias migrare caveret, et in propriis se contineret. Sicque reversus in sedis suæ domibus Cantuariæ sibi moram elegit. Et tamen in omnibus his non est adversus rigor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Nam immobilem tenens tuendi juris Ecclesiæ sententiam et tanquam rigidi servator honesti severitatis viam incedens nec ad dextram declinabat nec ad sinistram.

XLV. QUALITER REPREHENSA SIT EJUS CONSTANTIA ET QUALITER EXCUSETUR.

Quanquam plurimi censuerunt, quod consultius etiam tunc ad mansuetudinis et modestiæ semitam aliquandiu divertisset perque patientiæ moderamen parumper deviasset, minora tolerans et deteriora devitans, ut pax Ecclesiæ quæ vix adhuc fores erat ingressa, per ejus ingressum non esset egressa. Sed velut de vitæ munditia bene securus et fortiter honoris Ecclesiæ zelo succensus, pristinæque promissionis præjudicium præcavens, promptum se gessit exsequi quod eminentiam Sponsæ Christi decebat, et paratum intrepide pati quidquid imminebat. Nec enim jam poterant reformari nisi per vi-

gorem rigoris, quæ perperam in ecclesiasticis usurpata fuerant per dissolutionem lenitatis. Ideoque magis etiam curandum erat, ut medicina modum excederet,quo et potentius abusionum immodestia cederet. Sic enim contrariis contraria curantur.Sic et dum lignorum tortuosa diriguntur in alteram partem reflexio non timetur. Sed et apostolicæ sedis legati nomen et dignitatem contra regni consuetudinem sine regis consensu gerens,de magnæ auctoritatis statera quæque ponderabat.Hinc etiam malevolis suis furoris et odii stimulus acrior, hinc grassandi in res ejus immanitas amplior, hinc injuriarum pulsatio crebior. Attamen in omnibus his non est aversus rigor ejus, sed adhuc manus ejus extenta, gladium spiritualem in quosque meritos exerebat. Fuere siquidem qui damni dedecorisque molestiam ei sæpius Ecclesiæque suæ contra jus et fas inferre præsumpserunt,ut dum ob hoc eos ecclesiastica censura puniret, amplius in eum malevolorum ira tumesceret et demum potentiorum perficeret audacia, quod horum non prævalebat insania, sicut et contigit.

XLVI. DE PASSIONIS EJUS CAUSA ET MODO.

Interim enim memoria veterum inflammatus et novorum gravaminum molestiam non sustinens persequentium furor, concillium iniit ad reprimendos ipsius conatus ut eum captum in carcerem truderent. Sic enim domini sui regis iram sedandam arbitrati sunt, et de transmarinis properantes quidam de curia nobiles regique familiares, tanquam ad facinus dirigente maligno, sine omni tam impedimento quam mora,quinto natalis die Cantuariam advecti sunt, auxiliis sibi latenter ab incolis loci et malevolis archiepiscopi conquisitis. Quem eadem die post prandium,quando familia consuevit abesse, tanquam visitare soli venientes, magis autem id agentes ut explorarent an improvisum præoccupare quirent, mox et facile tanquam præclari notissimique curiæ regiæ juvenes in interiorem etiam cameram admissi sunt, ubi cum clericis et monachis suis colloquia postmeridiana pro amore Dei præsul habebat. A quo benigne digneque suscepti, postquam de viæ suæ prosperitate dominique regis salute requisiti responderunt, injuste temereque latas in benevolos regis sententias mordaciter accusare transierunt. Adversus quos cum ipse se justis rationibus excusare niteretur, illi velut more pertæsi, contumeliis et minis succlamantes exiere velociter, quosdam etiam de domesticis archiepiscopi per nominis regii protestationem secum educentes violenter, ut operi concepto facilior exitus esset. In omnibus tamen his non est rigor ejus aversus, sed ex tunc mens ipsius his quæ Jesu Christi sunt magis intenta nec in modico movebatur. Et se quidem sic agebat, quasi nihil fieri reputans nisi ad terrorem, propositum tamen gerens ad sustinendum quidquid inferretur.

Factus est interim satellitum in atrium ejus con-

A cursus et armatorum fragor non minimus, it justo timore percussi domus archiepiscopalis c des januas ad concurrentium impetum clauser obstruxerint, quatenus malum quod imminebe differrent vel arcerent. Tumultu vero strepit motus ac territus clericorum monachorumqu cumfusorum archiepiscopo cœtus vix ei suadar tuerunt, imo vix impulerunt, ut in ecclesia conferret. In nullo tamen territus erat, sed omnino securus, imo sic agens, quasi martyr lationem remunerationis suæ diminutionem re ret. Post quem cum valvas obserassent, mo aperiri fecit dicens : « Absit ut ecclesiam Dei stellum faciamus ! » et utique satis poterat diver si vellet, et manus impiorum evasisse, sed r

B indecens planeque periculorum censuit ulteri dere, præsertim cum publice jam insonuisset venerat pro Ecclesia caput dare. Substiterat a eadem die post auditam mane missam usqu prandii tempus in capitulo monachorum,ubi du ecclesiæ religiosioribus monachis sua peccata summa contritione dicitur esse confessus et a tisfactionem obediens pro eorum arbitrio fa Hanc enim humilitatis cautelam jam diutius a verat ut ubicunque religiosi cujusquam copiam beret, ejus se consilio subderet. Transibat igitu subsisteret ante altare majus, et in ipsa sede certamen si necesse foret consummaret, ib suum pro Christo funderet sanguinem, ubi et stum immolare consuerat ad sui mundique salu

C Agmine vero coacto, malefactores cum non eu domo propria comprehendere sicut optaverant, nec domum ingredi possent, duce quodam fili lial Roberto de Broc, qui nequius et ardentiu eum et ejus res fidelesque semper debaccha et ob hoc anathema erat, rupta fenestra qua irruperunt et per claustrum monachorum qua iis prohibentibus et reluctantibus ingressi sunt.

Cum autem vociferarentur : « Ubi est archiep pus ? » erat enim ex vespera locus obscurior ut ip secernere non mox possent,occurrit iis ex gradi quos partim accenderat, dicens : Ecce ego : vultis ? » Unoque proclamante militum : « Ut riaris, nec enim esse potest ut ulterius vivas, » c tanter respondit : « Et ego pro Deo et Ecc

D mea paratus sum mori. » Venerant autem in lo et galeis ensibusque nudatis.Quibus perterriti s dilapsi sunt huc illucque cum cleris monachi, quam et hic iterum impleto quod scriptum « Percutiam pastorem et dispergentur oves. » sunt autem primo comprehensum eum abdu Quod fieri posse deperantes, cum sequi dedig solo tamen verbo reluctaretur, timentesque n pervenientibus auxiliis ereptus denuo regnum e velut ad facinus præcipitante diabolo cædis in ip furia mox exarserunt.Cum ergo percutiendus prosiluit unus ex clericis Edwardus nomine co mento Grim, ac velut æmulatus beati Petri f tiam ut magistrum defenderet, obvolutum p

m levatis ensibus audenter objecit, ut ar- opo suo parcerent clamans. Cujus ausum pium tanquam tamen minus rectum prohristi pontifex : et velut illius cohibitionis qua Petro Dominus ait, cum servo pontifiutasset auriculam : « Mitte gladium tuum am, calicem quem dedit mihi Pater, non llum ? -- Desine, inquit, frater, non hanc nem vult Dominus. » Interim autem clerico nestus non pepercit, sed in eum primo ns brachium quod objecerat fere per meadio secuit, et ex ictus vehementia perturelut exanimem solo stravit. O quam laudapatri suo promptus compati solus inventus juam et felix, si et commori detuper ei aisset ! Promeruisset siquidem et ipse marmen et præmium, si tamen animam pro o ponens, animum præsertim defendendi ejus subiisset. Sane vero creditur divinitus tum et evaderet ne laudis debitæ gloria vir , cujus principaliter agon erat, fraudaretur, discipuli meritis virtutes miraculorum secuvolorum perversitas deputaret. Tunc athleta l carnifices : « Si caput, inquit, meum vultis, Dei per anathema prohibeo ne quemquam a tangatis, quia nihil imputandum est illis erim ; » quasi licet non verba, tamen sensum i Dominici sequens : « Si me quæritis, sinite e. » Deinde signo crucis se muniens, et junctis m orantis ad Deum manibus, contra gladios ntes caput inclinans, stetit immotus, hæc erba proferens : « Deo et sanctæ Mariæ et clesiæ sanctis beatoque Dionysio commendo clesiam meam. » Diabolico vero præcipitaulsu furentium impetus, mox eum gladiis tanto nequius quanto minus præmunitum et isum, et nec judicatum nec discussum, cont tamen et velut in nullo turbatum. Nec il adhuc aversus est rigor ejus, sed collo ento grandes super benedictam et chrismate m coronam fortiter ictus excepit. Quid multa lor ! Christum Domini, benedictum Dei, ante ancti Benedicti die quinto natalis Christi um immanitas capitis cum cerebro summitate truncavit et stravit, ut mira Dei providentia a ante mortuorum coarchiepiscoporum ses exceperit, nec resistens, nec conquerens, murmurans, nec ingemiscens, sed se post iquot velut ad orationem in pavimento diss, ut et hic quoque non fuerit aversus rigor d ex tunc anima ipsius cœlo, prorsus inerribilioris vindictæ metum juste reliquerit. m siquidem injuriarum Ecclesiæ tanto foratus recte creditur, cum migravit, quanto ais sensu acrior fuit; suas sutem tanto læens, quanto certioris retributionis spem ha- ursum enim consummaverat fidemque ser-t, et de reliquo repositam sibi coronam justine confidebat. Tunc unus ex militibus et ipse

A filius Belial, inter scelestos cæteros sæculis omnibus scelere detestabilior, in residua capitis jam ex animis testa cerebri residuum eum ensis mucrone scrutatus ejecit et solo sparsit, non tam ne mortis in jam mortuo dubitatio resideret, quam ut sibi sævitiæ dementia satisfaceret.

XLVII. INVECTIO IN CARNIFICES.

O quam dura crudelitas ! o quam dira rabies ! o quam stupenda scelerositas, quæ sacras illas sacrati verticis partes tam irreverenter et tam atrociter, tamque exsecrabiliter rimari præsumpsit. Immanitatem sceleris auditus refugit, mens non capit et explicare sermo non sufficit. Cujus memoriam singularis et singulariter nefandus casus non patietur exstingui, cujus commemoratio recentem horroris stuporem B recolentibus semper faciet excitari. Non autem contenti spiculatores cædem nefandam consummasse, sed prædonum etiam more grassati, tam cupiditate degeneres quam scelere detestabiles ignobili facto consequenter se probarunt. Post facinus enim impletum in ecclesiæ palatium irrumpentes, angulos omnes domorum perscrutati sunt, universamque suppellectilem et quidquid in scriniis aut manticis aut clitellis vel ipsius archiepiscopi vel suorum potuit inveniri, tam in auro vel argento quam in pannis et vestibus, sed et libros et equos et sarcinas omnes insatiabilis avaritiæ violentia sibi vindicarunt, sicut nec ditioribus sic nec pauperioribus archiepiscopalis curiæ quiddam præter vestitum quotidianum relinquentes.

C XLVIII. DETESTATIO FACTI.

Factum igitur ipsum tam perniciosum quam detestabile fuit. Si enim hoc fecerint in viridi, quid exinde timendum non erat in arido ? Cujuslibet etiam et quantumlibet scelerosi, domus Dei quælibet asylum esse consueverat. Si vero mater Ecclesiarum regni, si titulum et nomen habens non alicujus sancti, sed sanctorum omnium Domini, si magnis munita privilegiis, si multis reverenda sanctorum reliquiis, patris et pastoris sui tutamen esse non potuit, ubi deinceps alicui refugium sperandum fuit ? Qui vero patratoribus sceleris relictus et veniæ locus ? Si sanguis Abel in agro lapsus, si sanguis Zachariæ inter templum et altare fusus clamant ad Dominum de terra, quanto terribilius intonat quo et ipsum coram altari tam dire tamque profane maculatum D est sanctorum sanctum ! Vere tunc ibi plus quam Dohech et emissarii regis Saul, quia tanto magis exsecrandi carnifices, quanto sacratior nostri temporis pontifex quam Abimelech et domus ejus tota. Sed nec id illos excusat, quod tanquam sceleratum et domini sui proditorem se perimere sibi suaserunt. Primum enim de proditione non constabat, sed et retroacti temporis omnia per interventum pacis et veniæ fuerant deleta. Deinde nec vel in scelerosum christum Domini sic sævire, nisi sacrilegium, imo nisi sacrilegum parricidium esse poterat et tanto magis, quanto locus sacratior diesque celebrior et persona sublimior. Scelerosus enim et reprobus

erat Saul et tamen sanctus David,quem etiam persequebatur,valde corde compunctus est,quia præsciderat oram chlamidis ejus, et ait: « Propitius sit mihi Dominus, ut non mittam manum in eum quia christus Domini est. » Et iterum ad Amalechitam qui se illum occidisse confessus est: « Sanguis,inquit, tuus super caput tuum: os enim tuum locutum est adversum te dicens: Ego interfeci christum Domini. » Quanto magis igitur morte digni sunt, imo nec etiam morte piandi; qui sæviunt in eum qui non solum christus est Domini, sed etiam facit christum Domini, videlicet qui regem ipsum et sacerdotem constituit, qui sacramenta quæque conficit, qui Christum etiam Regem omnium regum in altari consecrare non metuit.

XLIX. EXAGGERATIO SCELERIS

Et profecto sceleris quantitatem longe exaggerat passi sanctitas. Sanctitatem autem plane convicerunt primo indicia magnarum præsumptionum, deinde crebra per eum post mortem miracula. Cum enim sepeliendus vestibus suis nudaretur ut ad funus curaretur, horrendo cilicio repertus est a scapulis usque ad lumbos totus insutus et desuper habitum monachi tanquam monachorum pater habens, exteriusque schema canonici præferens. Ita nihil ei religiosi habitus defuit. Quod etiam mirabilius et inauditum prius fuit, femoralia quoque cilicina sub lineis proprius ad carnem habebat. In ciliciis item tanta pediculorum multitudo repere visa est, ut paulo rariorum locum obsitum quam vacuum fecerint. Quorum etiam quamplurimi penetrata jam pelle carni profundius inhærere prospecti sunt. In hoc torculari paucis admodum consciis, sicut et ipsi testati sunt, septennium jam totum exegerat, tot diebus ante mortem sepultus et vermium cibus. Vere mira beati viri fortitudo, quæ carnem assuetam deliciis ita subditam contumeliis post purpuram et byssum sudario damnavit mortuorum. Vere magnus terrenorum contemptus, ubi vir tantæ potestatis et honoris, tantæ se fecit utilitatis. O quanta suspiria, quantus luctus omnium! quanta præcipue lamenta monachorum ad illorum cum patuere conspectum? Quis enim a lacrymis temperaret? Quis etiam a laudibus Creatoris abstineret? Quis non compateretur afflicto? Quis non gratularetur tantis malis erepto? Quis gratias non ageret Deo,qui tantam dedit perseverantiæ gratiam? Quis recte discrederet retributionem secutam? Vere siquidem gestaverat crucem in corpore, cum vitiis et concupiscentiis tanto tempore cruxifixus. Vere consummaverat et crucem in capite demum in eo tam crudeliter plexus. Nec potuit juste præsumi, nisi quod fideliter Christum secutus, felici esset a Christo mercede donatus.

L. QUARE MOX DEBUIT MARTYR JUDICARI.

Nec enim nisi martyrum unus de pretiosæ titulo mortis credi debuit et censeri, tantoque major quanto causa mortis singularior. Occumbere siquidem pro Christi fide vix aliquis nisi male credulus refugit; occumbere vero pro statutis Ecclesiæ vix nisi chari-

A tate perfectior appetit. Quod ergo rarius est
cilius,recte quoque censendum est gloriosi
in modico fidelis,et in majoribus fidelis est.
quoque gloria passionis illustratus est, q
natos mulierum non surrexit major. Quia e
lavit legem, dicens Herodi: Non licet tibi
uxorem fratris tui, » capite cæsus inter m
martyrum factus est. Martyres etiam pr
censet et laudat Ecclesia Machabæos, quia p
bus patriis fortiter usque ad mortem dimi
Non aliter igitur et hic nisi inter præcipuos
rum numerandus fuit, ut per similem tuend
tatis ecclesiasticæ causam parem nactus pra
tur et gloriam.

LI. DE CONTRARIO MALEVOLORUM JUDICIO

B Fuerunt autem qui dicere præsumpseri
magis vanæ gloriæ voto, magis vindictæ
studio leborasse: nec sine typo superbiæ, q
sub umbra justitiæ decertasse. Scriptum es
quod causa martyrem facit, non pœna, quia
ait; « Beati qui persecutionem patiuntur
justitiam. » Sicut autem non pœna, sic ne
sola. Primum enim fatuus est justitiæ zel
secundum scientiam. Præcepit enim Aposto
nibus sapere non plusquam oportet, sed sa
sobrietatem. Deinde rectus non est præter n
Ait enim Salomon: Noli esse nimis justi
enim justus qui perit in justitia sua. « Non
etiam martyrii pœna præter charitatem. Nan
Apostolus: « Si distribuero in cibos pauper
C nes facultates meas, et si tradidero corpus m
ut ardeam, charitatem autem non habean
mihi prodest. » Quippe cum odio proximi no
inesse dilectio Dei. « Qui enim non diligit pro
quem videt. Deum quem non videt, quomodo
diligere? » Sine dilectione quoque Dei non a
tur habitatio cœli, sicque nec evaditur pœna
ror inferni. Medium enim nihil est: ait er
mentiri non potest: « Qui mecum non est, co
est. » Aut Babyloniæ satellitem, aut Jerusaler
tet esse concivem. Sed nec in hoc sæculo si
dice charitatis vera virtus est, vel in moribus o
Simulationem virtutis plurimi quidem hab
non veritatem. Sæpe namque, teste beato Gr
vitia se esse virtutes mentiuntur, ut tenacia,
D monia, effusio, largitas, crudelitas, zelus ju
remissio, pietas videri velit. Ex his igitur
pertinaciter arguere nisi sunt, et in archiep
non virtutis veritatem, non martyrii mercede
potuisse, tanquam in multis pomposus, elat
pidus, crudelis et terribilis apparuerit, et i
sertim suis inexpertum non fuerit. Ubi nam
vitiorum agmen inest, virtutem comitivam
non potest. Simul enim inesse non possunt vi
vitium. Nam et Augustino teste quia radix o
malorum est cupiditas et radix omnium bo
charitas: ambæ simul esse non possunt. Ni
radicitus evulsa fuerit, alia plantari non
Ubi quoque superbia regnat, humilitas locu

. Ubi crudelitas est, justitiæ rectitudo non bi gloriæ vanitas reperitur, mercedis spes non uitur. Nec igitur sicut intulerunt super talium mentum martyrii consurgere potuit ædificium. quanto major eum comitatus est populi favor, plus metuendum esse responderunt ne dictum t : » Amen dico tibi, recepisti mercedem . »

LII. QUID VERIUS JUDICANDUM FUERIT.

ɟis autem, ut se veritas habet, post initæ dies entiæ nullum in eo crudelitatis aut cupiditatis nisi mendaciter argui potuit, pretiosi vero ɔris culpas, si quæ fuerunt, per pœnitentiam ıs esse bene credi decuit. Sed nec pompæ vel biæ terrorisve vitio laboravit, sed humilitatem tenens, exteriusque contemptum præcavens, 'is quem gestabat honorem ponderabat et in- suo dignitatis auctoritatem augebat. Præser- ıim ut doxam quam sequi consueverat fugeret, ı ad conscientiam quam ad hominum gratiam onsultum esse nitebatur, inde sæpius aliquid s in facie præferens, semper autem in opere esu Christi suntsequens, in tantum etiam bona ıs pollebat abscondens, ut nemo turpitudines ɔlus caverit propalari quam suas ipse virtutes. nibus etsi palam non constiterit, at tamen in s benigniora præferenda fuerunt, ut ea facta dubium erat quo animo fierent, in meliorem m trahi deberent. Quod enim scriptum est : fructibus eorum cognoscetis eos, « de mani- dictum est quæ non possunt bono animo fieri: stupra, furta, blasphemiæ. Sunt autem media, ɔer se bona sunt, ut virtutum opera, quia et bono ılo animo fieri possunt : ut pascere pauperem, re nudum, de quibus temerarium est judicare me ut condemnemus; et talium quidem multa vitam et finem archiepiscopi contigit apparere, quanto plura magisque miranda fuerunt, tanto as de ipso suadere debuerant. Siquidem cum promotionem suam tanquam unus excellentium ıisset sæculo, non minus etiam postmodum inter ıipuos orthodoxorum eminere studuit militans sto. Nesciebat enim nisi maximorum unus esse, ıcunque sortitus esset ordinem vitæ. Mox igitur promotionem ingressus arctam vitæ viam, et ı semper gradiens arctiorem, quanto tantatio- s magis arctatam; Ecclesiæ suæ sollicitudine no- ius exarsit, canonicarumque traditionum æmu- ·abundantius exstitit. Quas si postposuisset, agis hominibus placere delegisset, si majoris ım statuta fecisset, regis quidem et omnium quæ ı erant, tanto potentior quanto sublimior magi- et rector permansisse potuerat. Sed velut re- ns illud tentatoris : » Hæc omnia tibi dabo si ɔidens adoraveris me, » magis amplexatus est illud isti : » Dominum Deum tuum adorabis, et illi servies. » Velut etiam cavens illud Anacleti pa- : » Nihil est illo pastore miserius qui luporum libus gloriatur et elegit abjectus esse in domo Dei magis quam dominari in tabernaculis peccatorum. « Quis hæc negare, cum indubitatu fuerint, potuit, aut et sine secuto testimonio miraculorum in partem meliorem interpretari non debuit? Audenter itaque statuta defendit Ecclesiæ quæ regiæ potestati derogabant. Hinc igitur odium cœpit et crevit, hinc persecutio sævit, hinc demum miserabilis ille nefandæ trucidationis casus evenit. Non autem a plebeis et vilibus aut etiam fortunæ mediocris hominibus, sed a præclaris curiæ viris et regni proceribus patratus esse noscitur, ut quamvis funeste, tamen honorifice completus cernatur, et in eodem opere mirabiliter et ignominiam actionis et gloriam passionis plurimum auxerint concurrentia, simul percussorum nobilitas, loci sanctitas, temporisque solemnitas. Sed et in hoc illud notabile mirabilius est quod inter hujus Thomæ passionem et apostoli Thomæ natalem dies natalis Christi medius fuit. Hinc enim quintus dies velut ad quintum festum successisse, sicut et inde quintus præcessisse reperitur, quasi quorum non dissidentium nomine, non dissimilium passione, natales non inæqualiter distant a Christi festo, nec ipsi dispariliter distent a Christo. Sed quis eum apostolo comparare præsumat? et tamen ait sanctus Augustinus : « Puto quod sine ulla contumelia Cyprianus episcopus apostolo Petro comparatur, quantum ad martyrii coronam attinet.» Cæterum magis vereri debeo ne in Petrum contumeliosus existam. Quis enim nescit illum apostolatus apicem cuilibet episcopatui præferendum? Sed si distat cathedrarum gratia, una est tamen martyrum gloria. Circa quem igitur mala nulla patuerunt, nonne quæ visa sunt bona justius in partem meliorem trahi decuerat? Admodum siquidem ejus causa commendabilis, admodum vita laudabilis, admodum finis mirabilis, extitit et in honoris quidem introitu si qua fuit culpa, plane tamen eam excusavit et expiasse credenda fuit singularis exitus gloria Plane igitur et censendum erat ei per gratiam concessum in cœlis, ad quod viribus elaboraverat semper in terris, scilicet in numero commanentium locum obtinere præclarum.

LIII. QUOMODO VERE MARTYR APPARUIT.

Pressus autem et cæcatus veteris odii nube malevolorum intuitus rem cum circumstantiis suis ut oportuit non attendit, et ad quod majorum metus obstitit, minorum fides inclamare primo formidavit. Murmurabat tamen ut audebat præconia Dei susurria populi, donec erupit e tenebris testimonium veritatis et demum apud incredulos etiam majores miraculis enituit quod murmur minorum præsonuit. O quantum distant humana supernis judiciis ! Et nos quidem vitam ejus putaveramus insaniam, cum meta decessorum non contentus, cum præter solitum et contra suorum consilium Ecclesiæ jura relatus, cum gratia vel metu non flexus, cum damna vel mortem non veritus, regi restitit in facie, cui præter Angliam pars major regni Gallicani parebat, ad cujus etiam nomen reges et gentes circumqua-

que tremebant, cui quoque prope subditum ibat quidquid impetebat. At quanto hic adversarius major, tanto fortior ejus impugnator, et ex sequentibus athleta justior, vereque inter filios Dei computatus apparuit. Apparuit utique de magnitudine virtutem quæ secutæ sunt ad ejus sepulcrum, et ad eum locum, in quo cæsus est, et in quo primum ejusdem feretrum stetit, demum et ad multas primo regni, deinde mundi partes, in quibus ipsius auxilium imploratum est. Ex quibus quia signa sunt infidelibus non fidelibus, divina pietas id egisse credenda est, ut causæ illius justitia certius incredulis appareret et vel hoc metu pœnitentibus æmulis fortius Ecclesia respiraret. Cujus profecto gloriam contigit exinde longe multiplicari super illatam injuriam. In brevi namque rei gestæ fama non solum intimos et ultimos angulos Angliæ penetravit, sed et multos exterarum gentium populos percucurrit. In tantum etiam urbes, oppida, vicos et ipsa mapalia permovit ubique per Angliam, ut a minimis usque ad maximos pauci substiterint qui non ad visendum et honorandum præclari martyris tumulum venerint. Illuc ordinatos et laicos, pauperes et divites, populares et nobiles patres ac matres cum filiis, dominos cum famulis, idem devotionis spiritus traxit. Stratæ quæ Cantuariam ducunt, tanto tabernulas et pergulas exercentium commeantiumque agmine pressæ sunt, ut ubique fere tanquam nundinantium densitas cerneretur. Noctes vix minus quam dies, hiemesque vix minus quam æstates viantium iter retardarunt, et asperiori tempore quanto durius tanto dulcius habebatur, visitationis votum implere, quia ubi erat accessus laboriosior et remunerationis spes amplior. Fractus est pariter et tantus ex remotis ac transmarinis regionibus illuc peregrinorum concursus, ut hic perparum ab indigenis numero frequentia ve distarent, et ut testati sunt viri magni fideque digni qui loca sancta per orbem visitarant, nec ad beati Petri sedem, nec ad majoris Jacobi vel alicujus sancti memoriam, imo nec ad gloriosum illud Christi sepulcrum, tam continue, vel in hominibus celebritas major, vel in donariis perspecta est veneratio clarior. Miraculum certe cæteris miraculis quamvis certis et claris certius et clarius illud enituit, quod tot nationum tot homines in unum tantæ devotionis studium convenerunt. Quis autem illud ad Christi sponsæque suæ præsertim exaltationem unanimitatis mirabile tot cordibus inspirasse credatur, nisi qui mirabilis in sanctis suis est, et unanimes habitare facit in domo? Quis illam venerationis magnificentiam operatus censeatur, nisi qui servos suos gloria et honore coronat et relinquentibus pro se simplum restituit centuplum? Vere gloriosus athleta noster cum Domino suo super occasum ascendit, quia de passione qua propter justitiam occubuit, indifferenter major in hominum opinione surrexit. Deus enim illum exaltavit et dedit ei nomen super omne sanctorum nomen, ut eorum interim nominibus intermissis, in hujus

A nomine juraretur, in hujus nomine supplica
eleemosynas ob amorem ejus peterent indig
tribuerent abundantes. Quod etiam majus
metropolis, in qua passus est, ecclesia
Trinitati titulata sit, velut eam sibi pretio s
ris evicerit, Deo in hac parte martyri
dente magis illius nomine censeri cœpit,
tum ut non parvi delicti reum se crederet,
Cantuariam pergens vel inde rediens, non
ctum Thomam se pergere, vel a sancto Thom
nominatim fateretur. Peregrinationis suæ
primi quidem est soli vel a Christi sepulcr
sancto Jacobo revertentes, hi cochleas, illi pal
spatulas referre consueverunt. Susceperunt
cto Thoma redeuntes tertium sed longe pretic
B gnum velut jugum martyris suave et onus ej
ampullam videlicet stanneam in pectus a c
pendentem plenam aquæ benedictæ stilla sac
ris immistæ. Cujus quanta fuerit virtus et effic
ca innumeros male se habentes in locis terra
numeris ab homine non potest edisseri. Cuju
gloriæ credi debet in cœlis, cui tantum hon
gnatio Dei conferre curavit in terris, et in
profecto martyrii declaratione deprehenditu
ad Deitatis suæ fidem magister et caput ej
minus noster Jesus Christus jam passus præ
Ut enim in ecclesiastica legitur historia, cu
omnem locum fama loqueretur de Christo,
Tiberio principi gesta ejus refert, et qualit
Deus esse crederetur a plurimis. Tiberius
C retulit ad senatum : Senatus sprevisse dici
quod auctoritatem suam prævenerit vulgi s
tia. Quid igitur in hoc actum esse credatu
ut christianitatis secta magis Dei quam hon
opus esse cerneretur ? Voluit enim ratio
fidem Christi magis inesse de inspiration
quam de auctoritate Romana, ne alioquin
rentur invidi sibi illatam vim esse credendi, n
sarentur idipsum et malevoli martyris nostri, c
primis ab apostolica sede petitum sit ut in Ca
sanctorum poneretur, obtentum tamen non e
tentum autem est per virtutem divinam ut ce
tione publica superexcellentem martyris nac
honorificentiam, et honoris quidem excellenti
teritas etiam sancti loci dignissime compensat
D jurias, imo supra confusionem de cæde nefaria
plus gratulationis accessit de sequentium operu
ria. Provenit et Ecclesiis ecclesiasticisque per
tempus optatum, quo vexationum ausu repress
iis altior et honor ob honorem martyris plenio
debatur. Digna quoque spes erat impletum iri,
vir Deo plenus adhuc vivens sæpe prædixerat, E
siam scilicet Dei sola sanguinis effusione liberan
Quod et suo sanguine fieri vehementer optavera
orare destiterat et jam indicii plurimum erat,
exauditum iri pro sua reverentia. Demum en
potentiores ipsius æmulos inter cæteros regni
ceres et comites in lacrymis et gemitibus ant
crum mausoleum prostratos devote supplicar

ie petere gestorum metus et admiratio com-
ummæ siquidem amentiæ foret tot et tam
ia Dei magnalia non attendere, cumque vox
vox sit Dei, consono tantorum et tam multo-
timonio dissonare. Sed et ipsius regis illu-
pii cor potentius tetigit ille, in cujus manu
int regum. Et ut Ecclesiæ Romanæ legatis
ab Hibernia, quam subjugabat, per Angliam
eritate transiliens in Normanniam, coram eis
suo transmarino primum innocentiam suam
fanda cæde juramento purgavit, famæ suæ
sse consultum. Deinde vel in hoc se reum
s quod occasionem sceleri dederit ira sua tam
, illud imperii culmen humillimæ pœnitentiæ
, magnum et grave satisfactionis onus ad
m arbitrium subiens et perperam in Anglia

A præsumptorum emendationem promittens. Vicit, plane vicit et extorsit occisus Sponsæ Christi defensor egregius, quod nec monitis nec minis, nec ecclesiasticæ censuræ terroribus obtinere potuit vivus. Virtutum igitur, quæ meritis ejus ascriptæ sunt, series et varietas melius ex eorum scriptis patebunt quibus ea videre probareve datum est. Nobis enim martyris sanctitatem et causæ ejus justitiam martyriique veritatem et declarationem notitiæ memoriæque tradere magis cordi fuit, ut esset posteris unde cavere monerentur talem ulterius movere quæstionem. Quod qui non caverit, multum ei profecto timendus erit, quem zelus domus suæ comedit, Jesus Christus Dominus noster, cui est cum Patre et Spiritu sancto honor et imperium per omnia sæcula

B sæculorum. Amen.

PASSIO SANCTI THOMÆ

[CAN]TUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

AUCTORE ANONYMO

, fratres, hujus diei præclara festivitas, fide-
votione frequentata, solemnis agitur et ce-
a qua patris nostri et patriæ protectoris
imi athletæ Thomæ mors in conspectu
itur pretiosa, et victoria coram angelis et
us dignoscitur gloriosa.

namque spectaculum factus Deo, angelis
nibus, pro lege Dei sui viriliter certavit
d mortem et in sacra fidei constantia per-
, triumphali morte insignis et proprio san-
ureatus, terræ corpus resignans, beatam
cum ineffabili gaudio cælo intulit. Congrue
ors talis dicitur natalis, quæ gignit ad vi-
a quippe præsens misera est et mortalis :
illa beata et vitalis. Pervenit itaque glo-
iartyr noster ab hac mortali vita per hanc
mortem ad vitam vitalem. Hodie namque
i meritorum gloria adornatus cœlesti patria
arceris commutavit exsilium, de labore
ad requiem, de mundo ad Patrem.

beato Thomæ a fidelibus honor et reve-
hibetur in terris ; in cœlis collata est eum
beatitudo et gloria, gaudium de novitate,
s de æternitate. Hinc terra marique potens,
ue conregnans, mirandis mortales lætificat
mirificis coruscare in terra non desinit
s. Verum quod omnino decet ut patrem
i non degeneres imitari satagant, expedit
e et simplici sermone evolvere quæ in vita
itificis præcesserint meritorum insignia,

C quorum prærogativa tanta perfruitur beatitudinis gloria tantave excellit miraculorum potentia.

Dormiente igitur cum patribus suis in senectute bona felicis memoriæ Theobaldo archiepiscopo, Thomas Cantuariensis Ecclesiæ archidiaconus in archiepiscopum et primatem totius Angliæ in nomine sanctæ Trinitatis solemniter eligitur, et post modicum consecratur. Erat autem piis mentibus spes firma et fiducia in Domino, quod idem consecratus, utriusque hominis habitu mutato, moribus melioratus præsideret. Probatissimum siquidem tenebatur, sedem illam sedem sanctorum esse, sanctum recipere aut facere, vel citius et facile indignum abjicere. Quod et in beato Thoma misericorditer impletum est. Promotus ergo electus Dei pontifex,

D sacræque unctionis sanctificatione delibutus, e vestigio rem sacramenti est adeptus, et multiplici Spiritus sancti gratia repletus. Ambulans enim in novitate vitæ novus homo mutatus est in virum alterum, cujus omnia in melius conversa sunt. In tanta autem gratia sacravit præsulatus sui primordia, ut indutus (sed clanculo) monachili schemate, monachi adimpleret opus et meritum. Et qui exemplo Baptistæ cum constantia zelum justitiæ perfecte conceperat in corde, parificari ei quoque studuit in veste pœnitentiæ. Rejecta namque sindone qua hactenus dum mollia regum blandirentur uti consueverat, cilicio asperrimo super nudum vestiebatur. Addidit etiam femoralia cilicina, ut artius carnem mortificaret, et spiritum vivificaret. Hæc autem

sicut et alia spiritualis vitæ exercitia superductis A aliis vestibus, paucis admodum consciis, et oculis et notitiæ hominum eximebat, quia non ab homine sed a Deo gloriam quærebat. Jam tunc vir illustris justificationes Dei ingrediens esse cœpit in abstinentia amplior, in vigiliis crebrior et in oratione prolixior, in prædicatione sollicitior. Commissum sibi a Deo pastorale officium cuncta diligentia exsequebatur, ut cleri vel Ecclesiæ jura nullatenus permitteret mutilari. Tantam autem compunctionis gratiam habere consuevit inter orationum secreta vel missarum solemnia, ut eruditis ad fletum oculis ipse totus in lacrymis efflueret et arsenium in hujus gratiæ titulo representaret. Sciens quoque quod misericordia mitiget judicium, et pietas vitæ quæ nunc est et futuræ habeat permissionem, adeo su- B per afflictos et pauperes gestabat misericordiæ viscera, ut egentes in eleemosynæ benedictionibus prævenire solitus esset. Abjectiores eorum, quos religionis efferebat opinio, notos et familiares habebat, et ut ab iis esurire et sitire justitiam disceret secretiori eorum colloquio crebrius fruebatur. Erga tales Christi servos et milites elegit vir misericors in veste ciboque liberalis esse et largus, qui sibi in utroque decrevit esse moderatus et parcus. Quid enim negaret Christo, proprium sanguinem fusurus pro Christo? Quoniam poscenti debebat pallium vel tunicam, supererogare studuit et carnem propriam. Sciebat enim carnis propriæ nunquam fore prodigum, quem alicujus rei temporalis constaret esse avarum. Hæc est fragrantia vestimentorum C nostri Jacob, sicut odor agri a Domino benedicti. Hæc sunt mutatoria magni sacerdotis nostri. Hæc, inquam, est mutatio dextræ Excelsi. Hactenus pius Dominus qui pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat, servum suum cumulare divitiis et ampliare honoribus voluit, de cætero adversis tentare disposuit. Tentando an se diligeret probavit certius, sed gratiam donavit uberius. Fecit enim cum tentatione proventum ut posset sustinere. Considerans itaque lividus hostis novum pontificem, novum hominem, tam multiplici virtutum gratia vernare, machinatus est tentationis uredinem immittere, quo jam exortum germen meritorum posset suffocare. Nec mora : qui separat hominem a Domino suo, amicum a proximo, inexorabiles discordias inter D regem et archiepiscopum seminavit. [Orta interim procurantibus viri Dei imo Dei adversariis quæstione super consuetudinibus regni et jure ecclesiastico, et super his contentione diutius protracta, proposuit rex, accito concilio, secundum assentationem procerum avitas regni consuetudines, et eas archiepiscopi et suffraganeorum auctoritate firmari et scriptis pertinaci exegit instantia. In quo adeo invaluit ut urgente instantis periculi metu ju tibus episcopis, archiepiscopis et ipse pra sacramento verbo tenus et invitus petitionem fieri annueret. Sed resumpto post modicum sp et post casum fortior, consuetudines illas il concessas contra libertatem Ecclesiæ confir constanter negavit (29).]

Hujusmodi incrementis irarum et discordiæ adeo grassabatur, ut accitum ad illud conci omnes fere calumniis et accusationibus insurg in pontificem et probrosis insultationibus impete Cumque vix inveniretur qui ei loqueretur vel fa bonum sed omnia cederent in contrarium et certum traheret periculum, facta appellation quitati céssit clamque paucis comitatus recessit, adiit, transfretavit. Ibat autem per viam suam dens et exsultans; quia dignus habitus est pro tia a concilio contumeliam pati. Aditoque b simo papa Alexandro qui ea tempestate in Fran venerat, negotiosa quædam sicut et ante prop tum de salute animæ suæ, tum de oppressio Ecclesiæ quam regendam susceperat, diligent posuit. At cum pater et pastor universalis adv coepiscopi sui causam ex integro cognoviss tanta et tali columna in domo Dei erecta g egit. Exsultabat quoque uberius, quod lucern mirifice ardens et lucens inventa sit, ad occi mundi tenebras illuminandas. Suscepit eo pore christianissimus rex Francorum Ludo venerabilem archiepiscopum in magnam grati postulante papa, ei cum suis in omni libera necessaria ministrabat. Jam enim reditus d Cantuariensis jussi sunt confiscari. Exsulans beatissimus Thomas in summa humilitate pri gloriæ suæ in qua irrepserat expiavit superbi omnes animi motus redegit in honestatem et s contemptum. His atque aliis virtutum odorib acerbatus iniquus exactor diabolus furorem su parentes, cognatos et familiares sancti pontific acuit et proscriptionem eis cum enormi crud excitavit. Jam tunc videre erat spectaculum rabile utriusque scilicet sexus, diversæ ætatis e ditionis, viros ac mulieres, maritos cum paren cum prægnantibus lactentes quoque exsulare augmentum doloris et confusionis ante pii præsentiam lugubres et desolatos exhiberi. Sa vero præsul cum veteranorum deportationem piceret et parvulorum, quorum adhuc alime maternis pendebant uberibus, altius ipsius an gladius pertransivit compassionis, adeo ut ipsa toto sibi vindicaret vis doloris. Sic ergo fit marty necem, post futuro martyrio coronam adeptur plicem. Sed nec sic abstractus est vel illectus perfectus in charitate abduci blanditiis, seduci

(29) Pro iis quæ uncinis hic includuntur, codex Paris, habet sequentia ; « Cumque regis ira sugillantium facibus accensa et exagitata in dies magis incandesceret, multi optimatum regni qui sereno tempore videbantur amici, facti sunt archiepiscopo in Satan. Denique ad curiam apud Northantunniam citatus, quasi quibusdam regni consuetudi observandis, quas veritati et rationi obviare batur, cautionem daturus, negavit et auctorita periculis opposita, imo exposita, pro tuenda tate ecclesiastica sententiam minabatur. »

angi nescivit adversis. Concuti potuit palmes A cœlestis sed non avelli.

severabat itaque paratior ad tentationes, præ- s in patientia divinæ propitiationis respectum versationis merito omnium sibi conciliabat m. Regi quidem Francorum in consiliis erat issimus, principibus regni et ecclesiarum Pa- admodum familiaris, omnibus ut dignum bebatur reverendus. Quippe consilium Thomæ bile ut Chusi, jucunda societas ut Jonathæ, elans justitiam ut Phinees. Crescebat autem adeo in dies bonitatis ejus inter alienigenas nter conversantis, ut ab indigenis regni non citer archiepiscopus, sed sanctus archiepisco- minaretur.

lans ergo beatissimus pater cum suis, jam fe- B nnos explevit, quibus in virum perfectum cre- um toto eo tempore inter ipsum et regem An- a pax nullatenus posset reformari sed magis ata videretur. Denique placuit omnium dis- ri Deo sui Thomæ recompensare merita et labores consummare victoriosa martyrii pal- egis ergo sententiam mutavit in melius et ntibus tam domini papæ paterna exhortatio- egis Francorum et plurium episcoporum con- ruam etiam principum supplici interventu, piscopum recepit in gratiam et ad suam redire ssit Ecclesiam.

oante autem anno septimo, cum jam Deo et amabilis spiritualibus excercitiis sancti- et septiformi Spiritus sancti gratia per- C , ad sedem suam quantocius repedare festi- Noluit enim pater pius Cantuariensem iam diutius desolatam relinquere vel quam litur in spiritu viderat certaminis sui glo- protelare, aut alibi moriendo sedem pro- martyrii sui honore privare. Transito itaque rchipræsul et futurus martyr in magna gloria ore præcipue a monachis cum solemni proces- quasi angelus Domini susceptus est, in eccle- omnibus præ gaudio illacrymantibus et cum rum actione clamantibus : « Benedictus qui n nomine Domini. » Omnibusque in pacis os- eceptis, familiariter commorans inter eos, rsatione sua et exhortationis verbo omnes ædi- t.

eptis post modicum in mandatis ne officium D exsequendo Angliam peragraret, resedit in sua ex Ecclesia, intrepidus exspectans horam qua perciperet martyrii coronam. Præmunitus si- m a multis sciebat quod brevis foret ejus vita rs in januis. Ibi quasi tunc vivere cœpisset, m vitæ tempus spiritualibus exercitiis redi- satagebat. Sciensque quod vita præsens via est itia, ut esset sanctus corpore et spiritu, vitiis itus, succinxit se ad cursum virtutibus armatus, it ad pugnæ conflictum. Cursum ergo consum- lo cucurrit non quasi in incertum bene cer- , non quasi aerem, verberans. Prodibat tunc fere ejus cogitatio et sermo de fine hujus viæ et vitæ miseria.

Vix per mensem pater in ecclesia sua moram fecerat, et ecce quinta Dominicæ nativitatis die veniunt Cantuariam quatuor milites, imo Satanæ condicti satellites : viri quidem generis præeminentia conspicui, sed enormis sceleris ausu militiæ gloriam et stemmatis titulum perpetua ignominia mox damnaturi. Hi ergo introeuntes ad archiepiscopum, quia non est directa in manu eorum salus ex concepta malitia salutationis elogium prætermittentes, cum fastu et superbia alloquuntur. Accipiunt redduntque minas, minis adjicientes responsum. Denique probra et contumelias post se relinquentes exierunt, continuoque revertentes, claustrum monachorum irruperunt cum multa armatorum sequela et ipsi armati. Jam præcesserat eos præsul cum modestia et gravitate in oratorium, suadentibus monachis imo compellentibus propter diem solemnem ad peragendam vespertinam synaxin, cum eos a tergo respiceret in medio claustri armatos. Arcere eos de templo debuit propria malignitas : sed nec facinus dissuasit solemnitatis reverentia, nec a sanguine cohibuit patriarchæ innocentia. Usque adeo occupavit et excæcavit eos impudenda patiendi facinoris voluntas, ut nec militiæ jacturam recogitarent, nec ullius discriminis haberent æstimationem. Præcipites ergo et stupidi insequentes archiepiscopum, extractis gladiis intrant ecclesiam furiose clamantes : « Ubi est proditor ille ? » Nemine vero respondente ingeminant illi : « Ubi est archiepiscopus ? » Sciens itaque beatus Christi confessor et mox futurus martyr, priore nomine se falso impeti, alterum vero sibi pro officio competere, a gradibus obviam illis procedens : « Ecce, inquit, adsum. » In tanta autem se exhibebat constantia ut nec animus ejus pavore nec corpus horrore concuti videretur. Cui statim injicientes manus milites eum tenuerunt, ut extra ecclesiam ad peragendum propositum traherent. Sed timentes undique concurrentium utriusque sexus multitudinem, ne forte voto infecto eriperetur, facinus accelerarunt. Cumque unus ex iis extendens vibraret gladium in caput archiepiscopi, brachium cujusdam qui astabat clerici fere abscidit, et ipsum pariter in capite vulneravit christum Domini. Extenderat enim idem clericus brachium suum super caput patris, ut ferientis acciperet vel potius illideret ictum. Stabat autem justus pro justitia patiens, velut agnus innocens sine murmure, sine querimonia, et se ipsum holocaustum offerens Domino, sanctorum patrocinia implorabat. Et ne quis funestorum satellitum intacto præsule inscelestus argui posset, secundus et tertius gladios suos vertici constantis athletæ atrociter illiserunt, confregerunt, et Spiritus sancti victimam solo tenus præcipitaverunt. Quartus plusquam ferali, imo furiali crudelitate debacchatus, jam prostrato, jam expiranti, coronam rasilem abscidit, testam capitis dissipavit, et mucrone vertici intruso cerebrum cum sanguine

super pavimemtum lapideum effudit. Discolor in A mistura utriusque substantia bifarie discreta martyris merita pie intuentem docere videbatur. Candebat namque in cerebro byssus innocentiæ; rubebat in sanguine purpura martyrii. Utroque martyr Thomas quasi veste nuptiali decenter adornatus, cœlestis mensæ conviva dignus efficitur. Sic noster beatissimus et invictus martyr Thomas virtute constantiæ adamantinus, cœlestis ædificii lapis pretiosus gladiorum conquadratus ictibus angulari lapidi Christo in cœlis est conjunctus.

Consummatus ergo noster Abel in martyrii gloria, in brevi explevit tempora multa. Cujus vitam innocentem et mentem causæ merito in conspectu Dei pretiosam, innumera prædicant miracula, quæ non solum loco requietionis ejus, sed et in diversis nationibus et regnis mirifice exhibentur. Suspirantes ergo post eum, fratres, sequamini per semitas veritatis et justitiæ, ut perveniamus cum eo ad regnum lucis et gloriæ, in qua regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

PASSIO ALIA SECUNDA

Gloriosi martyris Thomæ, fratres charissimi, natalem celebrantes, quia totius vitæ et conversationis ejus insignia recolere non sufficimus, passionis ejus modum causamque succinctus sermo percurrat.

Beatus igitur Thomas, Cantuariensis archiepiscopus, sicut prius in cancellariæ et archidiaconatus officio in rebus gerendis incomparabiliter exstiterat strenuus: ita et post susceptum officium pastoris supra humanam æstimationem factus est Deo devotus. Consecratus enim, repente mutatus est in virum alium. Cilicium clam induit: femoralibus etiam usus est usque ad poplites cilicinis: et sub vestis clericalis honestate habitum celans monachalem carnem prorsus coegit servire spiritui: Deo studens omnium virtutum exercitio, sine intermissione placere, sciensque se speculatorem positum in domo Domini, ministerium sibi traditum studiose complevit. Jura et dignitates Ecclesiæ, quas sibi potestas publica usurpaverat, resarcire et in statum debitum revocare conatus est. Unde gravi quæstione super jure ecclesiastico et regni consuetudinibus, inter ipsum et Henricum regem Anglorum exorta coacto concilio, propositæ sunt consuetudines illæ, quas idem rex tam archiepiscopi quam suffraganeorum suorum scripto roborari pertinaciter exegit. Negavit constanter archiepiscopus manifestam in iis asserens libertatis ecclesiasticæ subversionem. Affectus est igitur contumeliis immensis, damnis gravioribus attritus, et innumeris lacessitus injuriis. Tandem morte sibi intentata, quia causa Ecclesiæ nondum plene innotuerat, et personalis videbatur persecutio, cedendum censuit esse malitiæ. Actus ergo in exsilium, a domino Alexandro papa tertio Senonis honorifice susceptus est; et in monasterio Pontiniacensi studiose commendatus.

[Lect. 2.] Confiscantur interim in Anglia ejus archiepiscopi reditus, vastantur prædia, possessiones diripiuntur; ex excogitato novo supplici genere, B tota simul proscribitur Thomæ cognatio. Omnes etiam amici ejus et familiares, vel quicunque eum quocunque titulo contingebant, sine delectu conditionis seu fortunæ, dignitatis aut ordinis, ætatis aut sexus, pariter relegantur. Nam et senes et decrepiti, vagientes in cunis, et mulieres in puerperio decubantes, in exsilium acti sunt. Quotquot autem discretionis annos attigerant, tactis sacrosanctis jurare compulsi sunt, quod mari transito statim Cantuariensi archiepiscopo se præsentarent, ut vel compassionis gladio confossus, conceptum animi rigorem ad regis voluntatem inflecteret; sed vir Dei manum suam mittens ad fortia, exsilium, damna, contumelias et opprobria, parentum et amicorum proscriptionem pro Christi nomine patienter sustiC nuit, nulla prorsus fractus aut immutatus injuria. Tanta denique fuit confessoris Christi constantia, ut omnes coexsules suos docere videretur: quia

Omne solum forti patria est.

[Lect. 3.] Audiens autem rex immobilem ejus canstantiam, directis per abbates quosdam Cisterciensis ordinis, ad capitulum generale comminatoriis, eum a Pontiniaco proturbari curavit. Timens autem B. Thomas, occasione sui, viris sanctis imminere dispendium, sponte recessit. Sed antequam inde progrederetur, divina revelatione confortatus est ostenso sibi cœlitus indicio, quod ad Ecclesiam rediturus esset cum gloria, et per martyrii palmam migraturus ad Dominum. Proturbatum a Pontiniaco D excepit Christianissimus Francorum rex Ludovicus, in eumque se humanissime donec pax reformaretur, exhibuit. Sæpius tamen et ipse licet incassum pulsatus est, ne regis Anglorum proditori aliquod humanitatis beneficium impenderet. Processit ultimus furor immanis et piis auribus horrenda crudelitas. Cum catholica etiam pro hæreticis et schismaticis et perfidis Judæis oret Ecclesia, prohibitum est ne quis eum orationum suffragiis juvaret. Sed

nis continuis exsulans, variis et innumeris A injuriis, et quasi lapis vivus in structuram ædificii, multimodis tonsionibus atque pres- t quadratus : et quo magis impulsus est, ut eo firmius et immobilius stare probatus est. nim aurum tam anxie examinatum exuri el domus supra firmam petram fundata con-

. 4.] Denique tum summo pontifice, tum ancorum procurante, reformandæ paci con- unt dies plurimi, quam quia Dei servus non ore Ecclesiæ salvo, et salva ejus honestate re voluit, discordes ab invicem discesserunt. us tandem summus pontifex Anglicanæ de- em Ecclesiæ, propositis comminatoriis vix extorsit, ut pax Ecclesiæ redderetur.

a sunt ergo regna, quod rex archiepiscopum et in gratiam, aliis credentibus negotium r agi, aliis aliud conjicientibus. Igitur ex- septimo anno rediit pastor in Angliam, ves Christi a luporum morsibus liberaret; grege sibi credito se ipsum impenderet. tur a clero et populo, cum gaudio inæstima- crymantibus omnibus et dicentibus : « Be- s qui venit in nomine Domini. » Sed post ucos, iterum damnis et injuriis supra mo- numerum affectus est; et edicto publico e suæ septa exire prohibitus. Quisquis ei vel uorum faciem hilarem prætendebat, publi- tis censebatur. In omnibus his non est ef- animus ejus, sed adhuc ad Ecclesiæ libera- manus ejus extenta. Quinto vero Dominicæ tis die, veniunt Cantuariam aulici quatuor, dem præclari genere, sed malefactis famosi. essi, pontificem verbis contumeliosis aggre- , lacessunt conviciis, tandemque minas ei r intentant. [Lect. 5.] Respondit vir Dei mo- uxta quod ratio exigebat, ad singula; adji- ibi multas et Ecclesiæ Dei illatas injurias non esse qui errata corrigeret, dissimulare æetero nec posse nec velle, quin curæ pasto- ficium exerceret.

ati sunt igitur ad hæc verba insipientes et iniquitatem in excelso locuti, exierunt o. Quibus egressis, processit pontifex in am, ut laudes Christo vespertinas exsolveret. untur a tergo gladiis exsertis Satanæ satel- ricati, armatorum manu multa sequente, ecclesiæ monachis præcludentibus, accur- si sacerdos, et hostia Christi mox futurus, s ostium reseravit: « Non est, inquiens, ec- t castrum obseranda. » Irrumpentibus illis, ubi sit proditor, aliis ubi sit archiepiscopus, da voce quærentibus, processit iis obviam confessor intrepidus. Intentantibus ei mor- Et ego, inquit, pro Dei Ecclesia mortem li- suscipiam, sed ex parte Dei præcipio ne m cuiquam noceatis. » Christum videlicet s, in passione dicentem : « Si me quæritis, sinite hos abire. » Irruentes igitur in pastorem lupi rapaces, in patrem proprium degeneres filii, in hostiam Christi crudelissimi lictores, consecratam capitis coronam funestis gladiis amputaverunt: et Christum Domini solo tenus præcipitantes, cerebrum cum sanguine, quod dictu quoque horrendum est, per pavimentum crudelissime sparserunt. Sic itaque granum frumenti palea, sic vineæ custos in vinea, dux in castris, pastor in caulis, cultor in area cæsus est: sic justus ab injustis occisus, domum luteam cœlesti palatio commutavit.

Ultima vero martyris verba, quæ præ confusione clamoris discerni vix poterant, juxta propius astantium assertionem, hæc fuerunt: » Deo et beatæ Mariæ, S. Dionysio, et sanctis hujus ecclesiæ patronis B meipsum commendo, et Ecclesiæ causam. « In omnibus autem cruciatibus, quos invictissimus Dei athleta pertulit, non clamoren emisit, non gemitum edidit, non brachium aut vestem ferienti opposuit, sed caput quod inclinatum gladiis opposuerat, donec consummaretur, tenens immobile, quasi ad orationem prostratus, obdormivit in Domino.

[Lect. 6.] Regressi vero viri scelerati in sancti pontificis palatium, quidquid pretiosum potuerunt invenire, sibi diviserunt. Mœror ingens super innocentis morte et direptione suorum, tenebat omnes et infinita animi tribulatio: ut passionem ejus Dominicæ passioni magis assimilarent, fecit tamen repente cum tentatione proventum divina clementia: et per visiones quasdam, futuris quasi prælucens C miraculis, martyrem in proximo signis glorificandum, rediturum post mortem lætitiam et turbam languidorum, beneficiorum gratiam innuit esse consecuturam. At vere sanctus iste glorificandus erat: pro Ecclesia certans, in ecclesia passus est in loco sacro, Dominicæ nativitatis tempore, inter consacerdotes et manus religiosorum, quatenus in agone pontificis sic omnes circumstantiæ concurrerent et persequentium revelarent impietatem et nomen eorum sempiterno macularent opprobrio. Post mortem vero martyris, adeo in persecutores ejus ultio divina desævit, ut in brevi sublati de medio non comparerent. Et alii quidem sine confessione et viatico subito rapti sunt; alii digitos vel linguas proprias dentibus frustatim decerpentes; alii, sanie defluentes, et toto D corpore tabefacti, et torsionibus inauditis ante mortem cruciati; alii, paralysi dissoluti; alii, amentes effecti; alii cum insania exspirantes, manifesta reliquerunt indicia, quod injustæ persecutionis et excogitati parricidii pœnas exsolverent. Gaudeat igitur virgo mater Ecclesia novum martyrem reportasse triumphum; gaudeat novum pro sui liberatione Zachariam immolatum in templo. Gaudeat novi Abel sanguinem pro se contra viros sanguinum clamare ad Dominum. Vox enim sanguinis effusi, vox cerebri funestorum satellitum gladiis dispersi et mundum similiter et cœlum celebri clamore replevit. A clamore namque sanguinis hujus commota est et contremuit terra; sed et virtutes cœlorum motæ

sunt adeo ut quasi in ultionem sanguinis innocentis A surgeret gens contra gentem et regnum adversus regnum, imo ut regnum in se ipsum fieret divisum terroresque de cœlo et signa magna fierent. Sed ut palam fieret mundo, quia Dominus sanctum suum magnificavit, primo martyrii sui tempore, multis cœpit martyr miraculis coruscare : cæcis visum, claudis gressum, surdis auditum, mutis loquelam restituens. Deinde leprosos mundans, paralyticos consolidans, hydropisin et omnia morborum incurabilium genera curans, mortuos resuscitans: dæmoniis etiam et elementis omnibus mirabiliter imperans, ad inusitata quoque et inaudita signa potentiæ suæ manum extendit. Nam et oculis et membris genitalibus privati, meritis ipsius nova membra meruerunt suscipere. Quidam auten sancti miracula depravare præsumpserunt, re percussi, coacti sunt ea prædicare vel inviti. I que adversus omnes æmulos suos usque adeo m prævaluit, ut universi qui detrahebant ei, veni venerarentur, et adorarent ad sepulcrum eju

Passus est autem athleta Dei egregius Tho anno ab incarnatione Domini, secundum Diony millesimo centesimo septuagesimo quarto, Jannuarii, feria tertia, hora quasi undecima, u mini natalis ad laborem ejus fieret natalis a quiem. Ad quam nos perducere dignetur idem et Dominus noster Jesus Christus, qui cum Pa Spiritu sancto, vivit et regnat per omnia sæ sæculorum. Amen.

PASSIO TERTIA.

Cum de reformanda pace inter regem Angliæ et B dominum Cantuariensem diutius ageretur, rex nuntiis ad dominum papam directis promisit se formam pacis quamcunque dominus papa proscriberet, observaturum. Statuit igitur dominus papa ut rex archiepiscopum plene in gratiam suam reciperet, et omnia sibi ablata ditioni ejus libere tenenda restitueret, datis nihilominus obsidibus, rege videlicet Franciæ et comite Flandriæ et quibusdam aliis, de servanda in posterum pace. Verum cum hæc agerentur, rex Angliæ filium suum jam coronari fecerat, fretus auctoritate quarumdam litterarum, quas a domino papa cum primum partes Gallicanas intraret, obtinuerat, quarum hæc continentia fuit : placere C domino papæ ut filius regis Angliæ coronaretur : nec hoc contra dominum Cantuariensem erat, cujus juris erat coronare regem Angliæ, Eboracensis quoque archiepiscopus filio regis manum imposuerat, quarumdam litterarum fretus auctoritate quas rex a domino papa impetrarat, quarum hæc erat continentia : Eboracensem habere licentiam coronandi regem si sedes Cantuariensis vacaret. Omnibus his in hunc modum peractis, Cantuariensis archiepiscopus regem sua recepturus adivit. Quem rex satis amice, non tamen in osculo suscipiens, promisit se illi omnia sua restituturum, quod tamen non implevit; nam de immobilibus quædam restituere renuit. Quod cum Can- D tuariensis iterum curiæ Romanæ significasset, dominus papa regi durius quam prius scribens, præcepit archiepiscopo omnia sua restitui. Obtinuit quoque litteras secretas archiepiscopus, quarum hæc continentia : Si infra spatium quadraginta dierum archiepiscopo sua non restituerentur, et rex excommunicationi subjaceret et terra sua suspensa esset. Accepit præterea alias litteras, videlicet excommunicationis in duos episcopos Angliæ et suspensionis in Eboracensem archiepiscopum et plerosque Rex autem acceptis litteris papæ promisit se a episcopo omnia restituturum. Verum die cons qua archiepiscopus restitui debebat, rex in pı persona archiepiscopo ducatum præbiturus, tamen promiserat, non occurrit, sed unum cle qui archiepiscopum conduceret transmisit. Igi chiepiscopus transfretare parans, audivit epis Angliæ ad occurrendum sibi colligi, timensque a bus appellationibus ab iis fatigari, præmisit li excommunicationis in quosdam, suspensionis in quas, ut diximus, a papa impetraverat. Deh porta Angliæ se recipiens, præfatos episcopos ctos invenit. Qui cum ab eo absolvi et ab eo r postularent, archiepiscopus eos in hunc modu tissime allocutus est : « Si in humilitate con matri vestræ vos repræsentaveritis, quantum mus, imo supra id quod nostri juris est, mis diam vobis exhibebimus. » Quod illi non accep regem potius transfretantes adierunt. Archie pus vero, cœpto gradiens itinere, in civitat honorifice susceptus est : ibique missarum sol celebrans, quosdam qui in eum peccaverant e municavit, potestate sua libere utens. Dehinc cto comitatu, filium regis adire paravit : qu diens ille præcepit, ut ad sua regressus sui tentus esset finibus. Ipse tamen archiepiscopu donias adiens, et ibi missarum solemniis cele quosdam excommunicavit. Inde Cantuariam r ordines ibi celebravit, et festum Nativitatis, populo stipatus, solemniter peregit. Interea ep præfati, regem adeuntes, quidam se excom catos, quidam suspensos conquesti sunt. Un vehementissime commotus, neminem injuria ulcisci velle conquestus est. Quatuor igitur nobiles et regi familiares, sive his tantum

i, sive aliud præceptum accipientes, eadem r arripientes, et versus Angliam transfretan- unda die post festum Innocentium, collecta in via tanta multitudine, quæ patrando faci- fficeret. Cantuariam venerunt. Archiepiscopus, oram nonam ejusdem diei, refectus epulis ero suo resedit. Introeuntes autem cum fe- one ad eum, quatenus episcopos Angliæ absol- ex parte regis præceperunt, minasque mortis, faceret, addiderunt. At ille : « Nunquid legationis litteras affertis ? » et adjecit : « Si nilitate debita se sanctæ Ecclesiæ præsenta- , absolutionem accipient. » Illi vero dedicta piscopo regis gratia abierunt, non lege ab omus recedentes, imo in ipsa episcopali curia antes redire paraverunt. Quod videntes qui piscopum erant, quatenus tutiora loca mo- i peteret oraverunt. At ille : « Non decet, in- ratres mei, ecclesiam peccatorum sanguine sed potius expectandum hic ; quidquid immi- tienter ferendum est. » At illi vi eum rapientes terio intulerunt. Ipse vero ad altare Beati icti, quod erat in introitu ecclesiæ, per gradus m se contulit. Interea milites post tergum stia claustri irrumpentes, extractis gladiis us- episcopum pervenerunt. Archiepiscopus vero uot gradus iis occurrens, suisque vitam pos- et pro suis occisoribus orans, « Libenter, inquit, m mea fragilitas patitur, mortem suscipiam. » inclinato capite plenus confessione, primum ictum excepit, animamque Deo reddidit; cor- ro exanime ad terram concidit. Primus vero m verticem capitis ei præcidit : aliis duobus in caput ferientibus, quartus gladio in caput dius injecto, cerebrum illius effossum per pa- tum sparsit. Dehinc monachi ejusdem ecclesiæ um et sanguinem effusum colligentes, etiam vimento cerebrum capiti imposuerunt, pannis e circumligaverunt. Etiam, sicut veridica ho- a relatione didici, corpus diu mortuum se le- A vans, signo crucis vivificæ et se et astantes consigna- vit, rursusque ad terram concidit. Dehinc monachi vestes ejusdem auferentes, desubtus asperrimum ci- licium invenerunt, et carnem ejus dire laceratam et vermibus plenam. Quod videntes etiam quidam ex malefactoribus percusserunt pectora sua. Inventæ sunt etiam sub eo litteræ quas nocte præcedentis Dominicæ diei a quibusdam familiaribus regis ac- ceperat, de instante ejus morte. Interea sicut ite- rum veraciter percepimus, cæcus quidam, qui de fa- milia sua fuerat, accurrens, in sanguine occisi oculos proprios tangens, visum recepit. Audivimus etiam quod adhuc vivente archiepiscopo quidam Londo- niensis sacerdos, qui multo tempore usum linguæ perdiderat, vidit in visione quod si lingua sua sangui- B ne archiepiscopi tangeretur, continuo solveretur. Ea- dem visio cuidam familiari suo de præfato muto sæ- pius revelata est. Unde ambo consurgentes Cantua- riam adierunt, jamjamque civitati appropinquantes, archiepiscopum esse occisum audierunt. Unde ma- gis confirmati, civitatem introeuntes, de sanguine oc- cisi sibi dare petierunt. Indeque lingua muti tacta so- luta est. Cujus missam postea audientes plurimi, quod factum fuerat, notis nostris retulerunt. Mona- chus etiam quidam ejusdem ecclesiæ pernoctans in oratione in crypta, in qua præfatus archiepiscopus inter alios quosdam martyres sepultus est, vidit pri- mum de martyribus sepultis ibidem missam cele- brantem : dehinc accenso thymiamate turbam ar- chiepiscopi circumlustrantem. Quod cum sæpius vi- C disset, et tandem in publico retulisset, missi sunt quinque de conventu qui tumbam aperirent, et ape- rientes invenerunt admirabilis odoris fragantiam et articulos manuum quasi adhuc viveret flexibiles : quod deinde universus conventus accurrens cogno- vit. Narrantur et alia plurima miracula ibidem fieri. Ego vero quod verius scire potui scripto commendare curavi. Aderat quidam, cum prædicta scripsissem, asserens unum de occisoribus archiepiscopi in in- saniam versum proprium filium interfecisse.

PASSIO QUARTA.

tissimus Thomas Cantuariensis archiepisco- eformata, ut videbatur, pace cum venerabili o Anglorum rege, per dominum papam Ale- um et regem Francorum Ludovicum et archi- pos et alios quamplures, ad Ecclesiam suam olente repedavit et ita orationibus et prædi- D ibus, eleemosynis, vigiliis, jejuniis intentus t, ut etiam illi quibus in Gallicis partibus sua nota fuerat, mirarentur. Sed necdum per m in Ecclesia sua resedit, et ecce quatuor sa- s ex transmarinis partibus venientes, quorum nomina ad signum miserabilis militiæ suæ referenda credimus : Ricardus Brito, Reginaldus filius Ursonis, Hugo de Morevilla, Willelmus de Tracy ; eum in hunc modum affati sunt : « Mandatum a rege et domino nostro afferimus ut ad filium suum regeri pergas, facturus quod ei facere debes, et juri paritu- rus, si in aliquo adversus eum deliquisti, et episcopos excommunicatos, Londoniensem scilicet Gilbertum Foliot et Salesberiensem Jocelinum, communioni restituas et cæteris qui suspensi sunt reddas offi- cium. » Archipræsul vero, columbinam habens sim-

plicitatem et serpentis prudentiam, respondit: « Mandatum a rege novo suscepi, ne per civitates et oppida sua commearem, nec ad eum venirem. Præterea supradictos episcopos | notum est non a me excommunicatos vel suspensos esse sed a domino papa quoniam in mea diœcesi absque meo consensu hunc novum regem, cui Dominus conferat gratiam salutarem, consecrare et coronare præsumpserunt. Præcedat ergo satisfactio eorum absolutionem. » Sed hoc dicto, præfati sceleris ut bruti sensus homines non habentes intelligentiam, in minas statim proruperunt. Illis ergo in tumultu et contumeliis exeuntibus sanctus præsul respondit: « Quærite qui timeat minas vestras, non enim gladii vestri sunt promptiores quam animus meus ad martyrium. Quærite qui vos fugiat ; me enim pede ad pedem in prælio Domini reperietis. » Nec mora : redeunt in loricis cum gladiis et securibus et bis-acutis et cæteris utensilibus commodis ad scelus, quod in animo conceperant, patrandum. Sed præcaventes famuli, obserato ostio, ignorante hoc archipræsule, eos excluserunt. Filii autem Satanæ, duce patre eorum, ad ligneum obstaculum divertentes scindunt, findunt et diruunt. Ex fragore autem nimio et terribili nimirum clerici more suo fere exanimes facti sunt, sed archiepiscopus, qui solus quærebatur perimendus, cæteros qui vano timore perterriti sunt consolabatur in Domino, et ut nobis videbatur ita imperterritus sedebat tanquam venissent ad nuptias eum invitaturi. Et cum a suis esset acclamatum ut in monasterium fugeret, ille, qui se ante non fugiturum carnis interfectores promiserat, virilius implet promissum. Sed cum ei diceretur quod hora exigente et festo, deceret ipsum in ecclesia vespertinum officium celebrare, tandem et vix surgens crucem suam sibi præferri præcepit. Mutato ergo ordine præsul qui præcedere debebat, pastoris more congentis oves in caulam incessu temperato clericos sequitur properantes.

Intranti monasterium omissis vesperis, quas Deo libare incœperant, occurrunt monachi : gratias agentes Deo, quod patrem suum, quem jam exstinctum esse audierant, vivum cernerent et incolumen. Et hoc dicentes valvas ecclesiæ repagulando, hostes a nece sui pastoris arcere festinant. Revertens autem pater sanctus, hos et illos a valvis removet, ne impedito itinere hostium, ejus impediretur martyrium, quod et scierat et prædixerat sibi ad præsens imminere. Intrantibus ergo illis et vociferantibus a tergo illius : « Ubi est regis et regni proditor, et falsus præsul ? » is qui se eos non timere prædixerat revertitur dicens : « Ecce adsum, non regis proditor sed Dei sacerdos. Quid me quæritis ? Ecce præsto sum in nomine ejus pati qui nos sanguine suo redemit. Absit ut propter gladios vestros fugiam, aut a justitia recedam ! » Hec eo dicente, ipsi manus sacrilegas in eum quantocius injecerunt trahentes eum ut extra ecclesiam incœptum sacrilegium possent adimplere. Sed tentus ab uno ex clericis suis facile inde moveri non poterat. Quidam igitur ex præfatis filiis Leviathan, elevato gladio quem tenebat, clerici prædicti brachium fere amputavit, eodemque ictu agnum Deo immolandum percussit patrem proprium in matris utero perimens, diem circa undecimam horam exstinguens. Ecce serpentis in hoc martyre prudentiam, qui corpus percutientibus opposuit ut caput suum, id est ecclesiam sive animam suam illæsam conservaret. Ecce simplicitatem columbæ, quia nec etiam contra hostes et carnis occisores insidias vel clausuram aliquam machinatus est. O pastorem dignum, qui ne oves laniarentur, se ipsum luporum morsibus tam confidenter opposuit ! Et quia mundum abjecerat, mundus eum volens opprimere nescius sublimavit. Deinde alio ictu in capite recepto martyr genua flexit et cubitos, se ipsum Deo hostiam viventem offerens. At tertius ita procumbenti grave vulnus impressit, quartus coronam, quæ amplæ erat latitudinis, ita a capite separavit ut sanguis albens ex cerebro et cerebrum rubens ex sanguine, litii et rosæ coloribus, virginis et matris ecclesiæ faciem in confessoris et martyris morte decorarent. Et sic Dei sacerdos a sæculo migrans, cœlis nascitur quarto Kalendas Januarii, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo septuagesimo. In crastino autem monachi, ut moris est corpus mundissimi lavandum exspoliantes, sub habitu et ordine monachorum tam privato diu exstitisse reperiunt, ut etiam hoc suos lateret familiares. Ad ultimum carni proximum inveniunt cilicium sic pediculis obsitum, ut levius isto pristinæ diei fuisse martyrium quivis judicaret, et hostes majores minoribus minus nocuisse. Et quod a nullo sanctorum hactenus factum esse cognovimus, femoralibus cilicinis tam stricte crucibus insutis usus fuerat, ut alveus a genu supra in longum sub sutura cilicii vermiculos scaturiens in modum aquæ bullientis extenderetur. Sequenti vero Sabbato per visionem cuidam clerico Londoniæ revelatum est quod sacerdos quidam ejusdem civitatis ad tumulum apostoli Anglorum confessoris et martyris suffragantibus meritis, sermonem perditum recuperaret. Quod ita factum est. Scio etiam quemdam virum sanctum in eadem parte cryptæ qua archiepiscopus tumulatus est, angelo monstrante vidisse ut credebat Christum crucifixum. Quædam etiam inclusa sanctissima quæ nec Latinum noverat sermonem, nec Gallicum, monachis Cantuariæ in brevi post mortem archiepiscopi mandavit, se a muliere pulcherrima accepisse sed non intellexisse hoc Latinum : « Noli flere pro archipræsule tuo quia caput ejus in sinu Filii mei requiescit. »

Puerulo contracto gradiendi gratiam a martyre mendicanti et capite supra sarcophagum reclinato casu obdormienti, astitit sanctus pater ita inquiens « Quid jaces super me ? sanitatem non habebis : nihi tibi facturus sum : discede. » In his verbis experge factus est, et tam nobis quam matri suæ non absque multa cordis contritione quod audierat enarravit Certusque de incommutabilitate sententiæ in locum

transponi se fecit; hortantibus tamen nobis ecibus incumberet, acquievit, sed tempus e sanitatis emolumento consumpsit. Apparuit et alius super tumbam dormienti et ait: « Quid :es? Mandavit tibi archiepiscopus quia minime tem consequeris. Salutem tibi peccatum adintequam nascereris admissum. Nec ideo cre- filium portasse iniquitatem parentum, sed voluisse Dominum flagellare parentes in filio porale filii detrimentum parentibus mœroris supplicium. » Post paucos autem dies ab hac lle luce migravit. Famularum paternæ domus ta consilio Thomæ filia de Yffelo Salerna no- caseum matri suæ subripuit eisque contradidit. caseum casu advertit sublatum; impetit com- puellam: neganti comminatur. Minis non pro- s apponit et verbera, asserens eam usque ad ationem spiritus flagellandam, nisi reatum eatur in crastino. Erat autem Sabbatum in die um illa futuri mali magis sollicita quam dolens riti, noctem subsequentem fere totam duxit nnem, flens et ejulans ac dicens: « Sancte Tho- onsule mihi, sancte Thoma, adjuva me: adjuva ancte Thoma: consule mihi, sancte Thoma.» vero cum matrem suam ad ecclesiam profe- cognovisset, egressa perrexit ad puteum aquæ teum se ipsam præcipitatura: quatenus, si m declinare non posset, saltem genus mortis ret. Ad puteum autem appropinquans videbat se quasi mulierculam quamdam commeantem faciebat quæ quærebat animam suam, impin- eam ad præcipitium et dicens: « Vade, vade, bis, introibis. » Surer puteum tandem consedit nibus ob ora putei pendens, ejus instinctu qui orsum est, misit se præcipitem voce magna amans: « Deus omnipotens consulat mihi et us Thomas. » Et cecidit in abyssum et non est a, quia Dominus supposuit manum suam. Au- enim eam et vocem ipsius et descendit cum illa eam, et assumpsit eam de aquis multis ne ab- eret eam profundum abyssi, neque urgeret su- am puteus inferni os suum. Immersa itaque ter- quarto totidemque vicibus emersa, cum respi- clamasset: « Sancte Thoma, adjuva me, » im- quodam divino, totum puellæ corpus usque des de aquis expulsum est, et statuit Deus artyr, imo Deus et martyr super baculum dam pedes ejus, et alium baculum in manus tremulas administravit. Super alterum igitur perficie aquæ consistens, alteri contra putei tem porrecto innitebatur, ignorans prorsus et qualiter super baculum venisset et quis secundum baculum manibus ejus imposuisset. Hoc autem constans habemus atque certissimum quod ante dies paucos puteum eumdem juvenis purgaverat: qui vero nec virgulam nec baculum sed neque festucam in isto reliquerat. Audivit etiam puella dum ita staret vocem consolantis se eademque consolationis verba sæpius replicantis. « Noli timere, filia, bene sursum venies; filia, noli timere. » Testatur etiam se personam loquentis prope se stantem vidisse lino candidissimo vestitam. Et hæc quidem ita in puteo gesta sunt. Audierat autem puellæ corruentis vocem quispiam de familia in campo vicino constitutus, qui et puellam super puteum sedentem vidit, et admiratus increpavit. Currensque juvenem in domo dormientem vocavit ex nomine, Salernam in puteum corruisse ingeminans. At ille quasi per somnium vigilans, et audiebat vociferantem et somnium excutere non valebat. Videbat enim coram se quasi quemdam hominem deformem, statura procerum, vultu terribilem, clavam grandem tenentem in manibus et incessanter dicentem: « Si surrexeris mortuus es; si te moveris, occidam te. » Tandem vero importunitate clamantis excitatus ad puteum cum puero cucurrit: in puteum descendit sed metu præcipitii tanti correptus exivit. Stabant itaque ambo super infortunio anxii: et quid facto opus esset ignari. Tunc alter ad alterum: « Festina, inquit, equumque ascendens ad ecclesiam propera et dominæ nostræ miserabile infortunium quod accidit manifesta.» Qui ascenso equo acceleravit et post moram plurimam non solum dominam sed et parochiam totam quæ ad ecclesiam ut eo die moris est confluxerat, secum reduxit. Demissus est juvenis in abyssum putei per funem, et ipsa interim super baculum remanente puella extrahitur vociferans et dicens: « Metimini me ad sanctum Thomam, » volens scilicet ut ad mensuram longitudinis corporis ejus candela fieret quam martyri pro ereptione sua offerret. Extracta autem illæsa inventa est, sed frigore pene usque ad mortem, afflicta. Dicebatque: « Ecce modo mecum fuit in puteo, modo abiit: — Quis, inquiunt, tecum fuit? » Et illa: « Beatissimus martyr Thomas in vestitu candido: et sic et sic mihi in puteo locutus est. » Et benedixerunt omnes qui stabant martyrem Domini qui facit omnia quæcunque vult in cœlo et in terra, in mari et in omnibus abyssis. Profunditas putei talis est a superficie terræ usque ad aquam centum quinquaginta pedes. Altitudo aquæ sexaginta pedes.

PASSIO QUINTA.

Ad laudem beatissimi martyris Thomæ et fidelium ædificationem, opus impar scientiæ meæ aggredior; verumtamen ex conscientia referens quod me præsente actum, Deo teste, dignoscitur. Sed quoniam ejus subito referre martyrium esset quasi non lotis manibus ad mensam accedere: idcirco præcedentia vitæ ejus prælibentur. Beatus qui audierit verba lectionis hujus, et ea conservaverit ad incentivum martyrii, ut si forte rex exigat, paratior sit'.

A pro nomine Jesu contumeliam pati.
(2.) Prosequamur itaque personam martyri
causam martyrii, persecutorum tyrannidem, et pa
tientis constantiam, locum et tempus passionis, u
ex omnibus his circumstantiis, et frequenti mira
culorum testimonio appareat pseudofratribus no
stris, quanta beatitudine et laude Christus milite
et martyrem suum in cœlis coronandum, et in te
ris glorificandum prædestinavit.

Explicit Prologus.

INCIPIT PASSIO EJUSDEM.

Itaque cum primo Henricus secundus Anglorum monarchiæ et interjacentibus transmarinis etiam partibus multis præsideret, beatus iste martyr ex Londoniæ civibus non infimis oriundus, Cantuariæ archidiaconatum sub Theobaldo archipræsule regebat, qui quoniam eloquentiam, quam a natura habebat summæ prudentiæ maritaverat, vultu pulcher et amabilis, mitis aspectu, opere justus, cultu venustus, corpore procerus, et rebus agendis omnino aptus videbatur, in brevi a præfato rege in tantam familiaritatem est admissus, ut per diversas regiones se beatos reputarent, qui ei ut consiliario et cancellario domini sui obsecundare potuissent. (3.) Et quamvis in regis palatio nullus eo potentior, nullus munificentior, discretior nullus haberetur: ipse tamen hæc dono gratiæ ita temperabat, ut inter potentes sublimior, et inter humiles humilis spiritu dignosceretur.

Inter hæc archipræsul Theobaldus viam universæ carnis ingressus, Ecclesiam Cantuariensem orbatam pastore reliquit. Congregato ergo clero ad electionem, consensu regio, præfatus Thomas in archiepiscopum eligitur et consecratur, sed quod mirabile est dictu, non citius est sacra unctione delibutus; quam animus ipsius re sacramenti, multiplici videlicet Spiritus sancti gratia est refertus.

Statim enim postquam initiatus est, ne ex honore superbiret, onere et jugo Dei carnem suam refrenare delegit, ordinem enim et habitum canonici regularis suscepit, et susceptum ita mirifice pariter cum archiepiscopi officio conservavit, ut quamvis quilibet de se præsumens in alterutro sæpe deficiat ipse tamen utrumque nec non et quædam his difficiliora consummaret (4.) Raptus itaque ad contemplationem, vigiliis, jejuniis, orationibus, lectionibus

B assiduis, ita corpus enervavit, ut ipse licet ætat
juvenis, vita tamen et ordine presbyter a se car
cellario nimis alteratus videretur, et cum totu
diem sanctitati impendisset, ut dignior coron
quam verbere merito consereretur, ad ultimum, quo
vix sine mœrore dicimus, reverso cilicio quo in
duebatur, ut Christi parvulus, dorsum alicui sanct
familiari flagellandum exhibebat. Et quia deceba
pastores a contemplatione ad consolationem infi
mitatis nostræ descendere, unde Jacob non solun
ascendentes, sed etiam descendentes angelos pe
scalam vidit, et idem non solum Rachel quæ pul
chra erat facie, sed Liam quæ et lippa erat, pe
C quam activa vita designatur, sibi in uxorem copula
verat, ideo cum oportuit angelum et pastore mistun
ad carnales et oves suas condescendere, nunc carnen
earum corporali cibo exhilarabat, nunc verbo præ
dicationis animas confortabat, ut veræ signum dile
ctionis Dei in eo deprehendi posset, secundum illu
evangelicum: « Si diligis me, pasce oves meas. »
(5.) Et vere in hoc pastore lux orta est nobis, qu
assidue ante lucis ortum ab oratione surgens, lin
teo se præcinxit, et pelvim cum aqua sacratis ge
rens manibus, tredecim pauperibus in secretior
loco congregatis flexis genibus pedes deosculans la
vit et detersit, unicuique erogans quatuor argen
D teos, ut sic primitias operis diurni Deo, quem ex
pressius imitabatur, sanctificaret, quotidie etian
tot pauperibus vitæ necessaria tum in cibis tum i
vestimentis ministrabat, et in ministrando prædi
cabat, ut licet multitudo infinita medicantium a
eum confluerent, potius tamen ex paucitate eorum
dem, quam ex voluntate cohibendi manum largir
cessaret. Reminiscens illius prophetici: « Dispersit
dedit pauperibus, » non uni totum, sed partes mul

in exsultatione meteret quod hic seminaret.
it. Quanto res mobiles dispergendas et dan-
uperibus considerabat, tanto attentius immo-
x quibus hæc percipiuntur, retinere, et dis-
revocare satagebat: unde prædia ecclesiæ
prædecessoribus suis minus juste donata his
nia potestate præditi vel affinitate ipsis con-
erant, auferre nititur, et pristinum jus eccle-
ormare, quoniam œconomo ecclesiæ eccle-
a prædia colere et augere, non negligere nec
re licet.

Clericos etiam qui de curia regis erant, cum
deprehenderet in curiam, et cætera omnia quæ
lesiasticam jurisdictionem pertinent, ita sibi
abat, et postmodum judicabat, ut sacrilegi et
ecclesiasticarum invasores cum quibusdam
pis, et simili schemate clericis, regem et om-
us familiam adversus sanctum dominum exa-
ent: protestantes quod regias consuetudines
ire disposuisset, et secundum regulas cano-
leri et plebis coarctare vitam et moderari.
nunc ad episcopos, imo, ut verius dicam,
os noster sermo convertatur. Utquid miseri,
um et Ecclesiam ejus, imo in vosmetipsos
nastis? Ecclesia inter varias mundi procellas
ficiet, donec veniat sponsus ejus, imo vestræ
senti cathedræ ab eo subvertentur, qui ven-
et ementes de templo eliminavit, ut non
pi, sed magis canes impudici ab eo et membris
putemini: et utinam hanc ignominiam ve-
alias major confusio non sequeretur! Respicite
miseri, et doleatis depositi, qui in honorem
hominem non Deum adjutorem vobis impo-
.(7.) Imitemini itaque Loth, qui primo secutus
gelum in Segor, deinceps in montem ascendit
t vobis sal et condimentum cibi spiritualis
r illa quæ retrospiciens in salem conversa est.
tum membra Zabuli regem exacuerunt, ut
s præsul Northamptoniam quasi ante tribunal
is judicandus citaretur. Die statuta, cum ei
rto intimatum esset, quosdam in necem ipsius
irasse, quia interiorem hominem veste sacer-
juxta hoc quod dicitur: « Sacerdotes induam
ri, » jam pridem induerat, nunc exteriorem
nento sacerdotis superficiario sub birro secre-
univit, crucem propriis manibus bajulans ne
uæ passionis elongaretur exemplum. Martyr
nobilis, solo Deo comitatus, cum a multis et
multis causis impeteretur, ne stans sacerdotis
nam inhonoraret, residendo, quod ei divinitus
tum est mirifice, respondit, majorem scilicet
oribus non debere ad judicium vocari, neque
a sententia ligari: ordo enim confunditur, si
astorem feriat, si discipulus magistrum, si
verberet parentem: non enim ita pretiosius
rum plumbo, sicut sacerdotalis dignitas regia
ate. Laici vero et suffraganei ejus episcopi, imo
refraganei, eum hæc dicentem, et sedem apo-
um appellantem nihilominus condemnaverunt

A Itaque adversus athletam Domini a consilio mali-
gnantium recedentem clamor probrosus et non mi-
nus tumultuosus insurgit, quam si quatuor patres ci-
vitatis ignis vel hostium insultatio invasisset: et licet
illud de Threnis Jeremiæ, merito declarare posset:
« O vos omnes qui transitis per viam, attendite et
videte, si est dolor sicut dolor meus, » qui pugno, ut
prosim iis qui me persequuntur. Ipse tamen crucem
bajulans, Crucifixo gratias agebat, et ibat gaudens a
conspectu concilii, quoniam dignus habitus est pro
nomine Jesu hanc contumeliam pati.

Igitur vir sanctus clam, ut potuit, paucis comita-
tus, appellationem suam prosequens, sanctissimum
papam Alexandrum tertium Senonis invenit, et ad
pedes ejus se provolvens, causam sui adventus non
B ignoranti exposuit, et ut pro certo relatum est,
pallium sui archipræsulatus in manu domini papæ
resignans, expostulavit ut aliquem doctiorem et for-
tiorem de Anglorum Ecclesia in eorum metropoli
episcopum constitueret cardinalem. Sanctus autem
papa elevans filium suum, amplexatur, osculatur,
lacrymas lacrymis immiscens, Deo referens gratias,
quod virum tam humilem spiritu, pastorem tam sol-
licitum in salute ovium, advocatum tam constantem
in causa, imo in multis causis Dei invenisset. Digni-
tatem ergo quam refutaverat, quia neminem ad hoc
onus fortiorem esse cognoscebat, dominus papa
reddendam decrevit renitenti etiam et invito. Ven-
tilabatur itaque inter ipsum et regem contentio;
rege avitas consuetudines confirmare volente, secun-
C dum quas cleri in creatione pontificis libera non
exspectaretur electio, nec plebis cui dabatur episco-
pus, ut canones prædicant, expetitio vel consensus,
sed hæc omnia ad nutum, et voluntatem regis fierent
ipso annulum et baculum dante pontificalem. Igitur
qualescunque etiam non intelligentes plebis linguam
cui præficiebantur, Moysi cathedram, omni canonum
calcata reverentia, occupantes, inordinatos et in-
doctos sibi similes presbyteros ordinabant: unde
plebs non habens a quibus legem mandata Domini
exquireret, proclivius ad vitia, utpote nec verbo, nec
exemplo docta, præcedentibus suis signiferis cater-
vatim ad ima descendebat.

Animadvertant ergo animarum occisores contra
regem inthronizati, qui non dignitatem, sed nomen
D episcoporum vulnerato capite matris Ecclesiæ violen-
ter sunt adepti, quod non Mathias imperatoris vel
regis judicio, sed apostolorum libera sortis ele-
ctione in locum Judæ prævaricatoris ascitus est.
Recordentur etiam Gregorii veridicam sententiam
quod nisi potestates sic acquisitas prius abdica-
verint, et se acerrima humiliaverint pœnitentia,
procul dubio potestatibus dæmonum cum laicis, qui
eas tradunt, in perpetuum tradendi sunt. Archi-
episcopus vero hanc et multas alias consuetudines,
quas enumerare longum esset, veritati per electos
Dei manifestatæ constanter prædicabat refragari,
veritatique manifestæ cedere consuetudinem opor-
tere. Invenitur enim Christus aliquando dixisse:

« Ego sum veritas, » sed nunquam dixit : ego sum consuetudo. Et ita altercatio sub hoc marte inter has personas per septem annos agitabatur regnante piissimo rege Ludovico filio regis Ludovici supra Francorum nationem, et procurante præfatum archiepiscopum : qui a rebus Ecclesiæ penitus erat proscriptus, nec non et clericos qui cum eo erant quo usque ad gratiam sæpe dicti regis redirent, et consuetudines supra quibus lis orta fuerat, se non impugnaturos promitterent. Sed cum nec propter proscriptionem sui vel clericorum suorum sanctus sacerdos in aliquo flecteretur, jussi sunt tam majores quam parvuli de cognatione sua utriusque sexus, nec non et quidam familiares ejus, ut magis ex iis contristaretur, exsulare. Sanctus vero martyr Dei cum parvulorum deportationem cognosceret, quorum adhuc alimenta in maternis pendebant uberibus, ita contristatus est, tanquam si ipsius animam pertransiret gladius ; sed reminiscens quoniam Abrahæ dictum est : « Egredere de terra et de cognatione tua, » sicuti et terram ita et cognationem postponendam Ecclesiæ honori penitus proposuit. Sed nec illud prætereundem est, quod fida relatione cujusdam ex sociis et principibus exsilii ipsius accepi qui ita gestum esse, ut retulit, oculata fide se comprehendisse, Deum et reliquias ipsius martyris in Ecclesia, quam passione sua contristavit, et sepultura veneratur, nobis quamplurimis testatus est. Cum apud cœnobium quod in regione Francorum nominatur Pontiniacum, divinarum Scripturarum meditationi martyr sanctus se mancipasset attentius assidente illo quem hujus relationis auctorem laudavimus, ecce quidam ex fratribus, qui jam per tres annos lectum tenuerat, nescio qua labe adeo inflatus, ut cutis extensa exsangue corpus et macilentum vix complecti posset, annulum ostii excutiens, ad sanctum Domini intromissus est. Infirmus igitur confestim ad pedes domini prostratus, ait. « Domine, per visionem relatum est mihi, quod debeam vobis confiteri, ut mundato homine interiore a peccatis, contactu sacratæ manus vestræ exterior ab hoc turgiditatis dolore sanetur et curetur. » Sanctus autem sacerdos primæ petitioni libens paruit, a secunda se excusans, tandem victus lacrymoso petentis gemitu, utrique satisfecit : nec mora, impleto quod rogaverat, æger ad pedes sancti volutabatur, spumans tanquam epileptico morbo, subito in terram allisus, deinde in modum retortæ vel serpentis se reflectens, cum immensa insanie undecim ranas parvulas evomuit, et evestigio sospitati integerrimæ restitutus est. Mira res ! quanto magis eam occuluit, tanto magis clariori sidere virtus martyris emicuit. Confluebant enim ad eum cum pauperibus ægrotantes, ut ex fragmentis panis et leguminum quibus vir sanctus vescebatur, a fame et infirmitate liberarentur. Inter alios adest miles quidam, deferens filiam suam, quam jam languor continuus per annum et dimidium extenuaverat. Quæ quam cito reliquias fragmentorum quæ de manu archipræsulis ceciderant

A degustasset, Deo et exsuli sancto gratias agen sospes cum patre remeavit ad propria. Inter t martyria quæ martyr iste antequam trucidareti passus est, illud credidi referendum, quod cum ur vice fœdus pacis toties ruptum redintegratum int regem Franciæ et regem Anglorum videbatur, co venit inter eosdem reges, ut archipræsulis exsiliu tandem pacis remedio sub hac forma finiretur, finem suæ altercationis examini clericorum Franci et Normanniæ committeret, quidquid ipsi inde d cernerent observaturus. Sed vir sanctus metuei ne causa Dei in promptum incideret periculum, (co siderabat enim, quod utriusque regni consuetudin tum ex contumacia, tum ex ignorantia juris sæp decretis obloquerentur) adjecit quod se censur
B prædictorum subjiceret, salva tamen dignitate E clesiæ et ordinis sui, et cum hoc verbum sanctitat nec per reges, nec per episcopos, nec per suos f miliares, ab ejus ore avelli posset, Francigenæ sui familiares erga eum vehementius consterna suet. Ibat ergo et revertebatur per aures sancti serm iste creberrimus, et jam ab his prolatus qui habitu religionis prætendunt exterius : Nunc apparet supe bia et protervitas, nunc emergit proditio in lucen quam in subversionem domini sui et regni ejus a chiepiscopus diutius molitus est.

O quantus dolor ! O quam miseranda suspir athletam Domini cruciabant ! O quam ex intimo pr cedebant lacrymæ, cum conspiceret quod undecu que de necessariis fierent sibi inimici ! Sed retine
C illud propheticum : « Dominus mihi adjutor, non t mebo quid faciat mihi homo, » solus se opposu contra omnes murum pro domo Domini constanti asserens quod nec mors, nec vita separaret eum a hoc verbo, quin salva scilicet dignitate Ecclesiæ ordinis sui pax, si futura esset, firmaretur.

Reformata tandem, ut credebat, pace per dom num papam et Franciæ regem, et archiepiscopo volente Deo, ad ecclesiam suam venerabilis pontife repedavit : et ita orationibus, prædicationi, eleem synis, vigiliis, jejuniis, cæterisque bonis operib intentus exstitit, ut ii etiam quibus ante sanctissim religio ejus nota fuerat mirarentur, sed necdum i ecclesia sua per mensem resedit, et ecce quatu satellites diaboli ex transmarinis partibus prope venientes, quorum nomina ad signum miserabil militiæ referenda credidimus. Richardus Brito, Hug de Moravilla, Reginaldus Ursus, Willelmus de Trac in hunc modum affati sunt : « Mandatum tibi a re et domino nostro asserimus, ut ad filium suum n vum regem pergas facturus quod regi facere deb et juri in suo examine pariturus, si in aliquo adve sus eum deliquisti; episcopos etiam excommunicat Londoniensem scilicet Gilbertum Foliot, et Salisb riensem Jocelinum communioni restituas, et cæter qui suspensi sunt reddas officium. » Archipræsul ver respondit : « Mandatum a novo rege suscepi, ne p oppida et civitates ejus commearem ; sed me a coll quio et conspectu ipsius tanquam indignum omn

btraherem : præterea episcopos supradictos st, non a me excommunicatos, vel suspen- a domino papa, quoniam in mea diœcesi, nsulto, hunc novum regem, cui Dominus gratiam salutarem, consecrare et coro- esumpserunt. Præcedat ergo satisfactio eo- olutionem. » Sed hoc dicto, præfati milites, tes, et ejusdem sceleris consortes, ut bruti omines non habentes intelligentiam, in mi- uperunt. Illis ergo in tumultu et contume- ntibus, sanctus præsul respondit : « Quæ- imeat minas vestras. Non enim gladii vestri mptiores quam animus meus ad martyrium: qui vos fugiat. Me enim pede ad pedem in omini reperietis. » Et ecce ille quem merito ognominavimus, bestialiter exclamavit di- Ex parte domini regis vobis edicimus, tam uam monachi, ut istum hominem compre- et teneatis, donec rex de corpore ejus ple- secutus fuerit justitiam. » O quam stupen- am stolidum et miserabile edictum, ut cle- em servaret ad pœnam, pro cujus tuitione na immarcescibilem Rex cœlorum ei jam verat coronam! Ex confinio hujus edicti st et aliud lamentabile : præconis enim vox per plateas increbuit : « Armate vos viri, ros, invadite domum archiepiscopi. » Indi- t enim, ut in communi nobis vivat, qui ione primates nostri regni indigne privavit. » a redeunt in loricis evaginatis gladiis qua- es aulici, quos prædiximus, necnon et bu- um bisacutis et utensilibus cæteris commo- celus quod in animo conceperant parien- d præcaventes famuli, obserato ostio, igno- c præsule, eos excluserunt. Filii autem duce patre eorum ad lignea obstacula tes, cædunt, scindunt, diruunt, ex fragore nimio, et terribili strepitu, nimium clerici o fere exanimes facti sunt. Archiepiscopus i solus quærebatur perdendus, cæteros qui nore perterriti erant consolabatur in Domino bis videbatur, ita imperterritus residebat, n venissent ad nuptias eum invitaturi, et uis fuisset undique exclamatum, ut in mo- m fugeret, ille qui ante promiserat se carnis tores minime fugiturum, virilius implet pro- .. Non enim erat in tali casu fugiendum de in civitatem, sed dandum subjectis exem- t unusquisque mallet mori in bello quam ala gentis suæ et sanctorum canonum sub- em.

um ei diceretur, quod, hora exigente et ceret eum in ecclesia vespertinum cele- fficium, tandem surgens et ad crucem matu- bi crucem præferri præcepit. Mutato ergo sacerdos et præsul qui præcedere debebat pa- ore cogentis oves in caulam, incessu tempe- ricos equitur properantes. Intranti monaste- missis vesperis, quas Deo libare cœperant,

A occurrerunt monachi, gratias agentes Deo quod patrem suum quem exstinctum audierant, vivum cernerent et incolumem : et hoc dicentes valvas ecclesiæ repagulando hostes a nece pastoris sui arcere festinant. Revertens autem pater sanctus hos et illos a valvis removet, ne impedito itinere hostium, ejus impediretur martyrium. Intrantibus ergo carnificibus et vociferantibus : « Ubi est ille regis et regni proditor et falsus præsul? » Is vero, qui se eos non timere prædixerat, revertitur dicens : « Ecce adsum, non regis proditor, sed sacerdos. Quid me quæritis ? ecce præsto sum nomine ejus pati, qui nos sanguine suo redemit. Absit ut propter gladios vestros fugiam, aut a justitia recedam! » Accelerans igitur quidam præ cæteris plenus scelere, bisacutam sacrato pectori imposuit, proh dolor! comminans quod B sanctissimum cor illius extraheret; sed temperans ab ictu, una cum cæteris manum violentam injecit, trahens eum, ut extra Ecclesiam cœptum sacrilegium et inexpiabile nefas possent adimplere. Sed cum inde facile amoveri non posset, quidam ex præfatis filius Leviathan, elevato gladio quem tenebat, agnum Deo immolandum in capite percussit, præciso vero eodem ictu hæc referentis brachio, patrem proprium in matris utero perimens, diem circa undecimam horam diei exstinguens. Ecce serpentis in hoc martyre prudentiam, qui corpus percutientibus opposuit, ut caput suum, id est ecclesiam, sive animam suam illæsam conservaret. Ecce simplicitatem columbæ, qui nec etiam contra carnis occisores insidias vel clau- C suram aliquam opposuit, verum claudi monasterium prohibuit, quod religionis jure omnibus catholicis patere debere sanctorum instituta patrum sanxerunt. O pastorem dignum, qui ne oves laniarentur, seipsum luporum morsibus tam confidenter exposuit! sciens nimirum indignum esse corona, quem in tali articulo mortis timor fugam inire compellit. Quid non faceret ? quibus turbinibus se non exponeret, vas virtutum stabilitate tam solidum, tribulationibus et pressuris tam excoctum, et vigiliis et jejuniis tam exanimatum, disciplinis assiduis confricatum, quod merito ad summi regis delicias propinandas ad thronum gloriæ deportaretur ? reliquerat enim mundum pro Christo, quem cum flore suo in tantum despexerat, ut cuncta ejus tanquam peri- D psema reputaret. Quod videns mundus vehementer indoluit, et contumaci sibi ferale bellum indixit, et advocans principem adjutorem suum: « Veni, inquit, opprimamus virum istum justum, quoniam contrarius est operibus nostris. » Sed miro modo actum est, ut qui scintillam luminis in occiduis terræ partibus, et in uno tantum angulo radiantem satagebat exstinguere, luminare magnum, quod ab occidente usque in orientem fulgura accendit, et opprimere volens sublimavit. Deinde alio ictu in capite recepto, martyr genua flexit et cubitos, se ipsum hostiam viventem Deo offerendo, dicens: « Pro nomine Jesu et Ecclesiæ tuitione libenti animo mortem amplecti paratus sum. « Et subsecutus adjunxit : « Deo, et

beatæ Virgini Mariæ, et sancto Dionysio, omnibus A martyribus committo causam Ecclesiæ.» Quo dicto, tertius funestorum militum,ita procumbenti grave in cervicem vulnus impressit. Quartus, quod dictu est horrendum, coronam, quæ amplæ erat latitudinis, ita a capite separavit,ut sanguis albens ex cerebro et cerebrum rubens ex sanguine lilii et rosæ coloribus virginis et matris Ecclesiæ faciem in confessoris et martyris morte purpuraret. O nefandissimi hominum, quos nec ploranda sanguinolentæ matris pietas, nec miranda patris probitas lenire potuit,quin infra ipsius sacratum capitis cerebrum venarentur et funderent ! Quibus patratis, et recedentibus carnificibus reliquis,Reginaldus Ursi filius, utpote omnibus aliis crudelitate superior,ejus cerebrum quod remanserat effodit,et per pavimentum B dejecit ; ne ei quinta plaga deesset, qui in aliis Christum imitatus est. Ut enim salva pace martyrum loquar,ipsi propriam principaliter agebant causam, cum eis diceretur : « Sacrifica Jovi, respue crucifixum : » iste vero aliorum salutem suo pretioso sanguine mercatum venit, ut insigniti sacro charactere Christi, secundum scita Ecclesiæ regerentur : autumans majorem non esse charitatem, quam ponere animam suam pro amicis suis.Quam intrepide ubi de sua salute et fide ageretur esset martyr iste pugnaturus, qui pro aliorum tuitione non tractus, non ductus, se ipsum minavit ad occisionem ! Pro mirabili ergo constantia credimus honorem divinitus ei esse collatum,quod non Judæos, nec paganos, sed Christianos disertos et feroces C morte victoriosa debellavit. Sed quis loci martyrio deputati celsitudinem metiri posset ? Ipsa domus Christi, locus in quo viaticum nostræ salutis solebat immolari, cunabulum regis pridie nati recenti martyris cerebro depingitur,ut ex hoc facto persecutorum crudelitas et martyris eminens dignitas figuraretur.

Itaque Dei sacerdos a sæculo migrans, cœlis nascitur IV Kalendas Jannuarii, anno ab incarnatione Domini 1171,die proxima post solemnitatem Innocentum : ut qui diu innocenter vixerat, post innocentes tempus celebre sortiretur : magna regis nati clementia, qui militis sui martyrium, imo natale martyris, ita suo continuavit, ut nec ei posset concivium salva suorum prærogativa esse conjunctius, D nec ulterius protelandum. In crastino autem monachi, ut moris est, corpus mundissimum martyris lavandum exspoliantes,sub habitu et ordine monachorum tam privatim diu reperiunt exstitisse, ut etiam hoc suos lateret familiares.Ad ultimum carni proximum inveniunt cilicium sic bestiunculis obsitum, ut levius isto pristinæ diei fuisse martyrium quivis judicaret,et hostes majores minus minoribus nocuisse. Et quod a nullo sanctorum factum esse cognovimus,femoralibus cilicinis a longo tempore ita stricte cruribus insutis usus fuerat, ut alveolus a poplite supra in longum sub sutura cilicii vermiculis scaturiens extenderetur.

Magnificetur Deus noster, qui non est pa
cernam Ecclesiæ diutius latere sub modio,
confusionem infidelium et schismaticorum,
suit super candelabrum,ut ingredientes lum
rent, et aperte cognoscerent,quod non sit E
sed schismatis contumelia, quam martyr
spuebat,et infidelitas aliud sentire de Deo,qu
prædicabat.In solemnitate enim protomart
phani proxima,antequam de martyrum con
nobilissimus martyr iste censeretur, sacer
dulfus nomine personatum gerens in eccles
dam beatæ Mariæ Londoniis, ad epulas cu
divitis de parochia vocatus sua,dum inter pr
dum loqui vellet, instrumenta loquelæ fru
obmutuit. Igitur postquam medici vires tyr
lusas experti sunt : ille qui obmutuerat mœ
mensa surgens domum repedavit.Postea ve
mortui martyris exsequiis et divinis obseq
rentatum est, cuidam clerico Radulfo fratri
in cujus domo presbyter sermonis usu priva
rat, psallenti matutinas beatæ Virginis et
Christi, dum circa canticum trium pueroru
raretur, apparuit vir vultu venerabilis, ita
ipsius splendore licet circa mediam noctem
splendere videretur, dicens : « Radulfe, e
Dei dic Radulfo presbytero ut si ore non pos
tem scripto cum vera pœnitentia peccata
confessus adeat novum martyrem, apostol
glorum et confessorem, ut per ejus merita
recuperet damna loquelæ.» Deinceps cum pr
huic obtemperasset mandato, non est defra
beneficio.Ego istud miraculum confidentius
quia cum post martyrium domini mei Can
lectum doloris tenerem,et postea cum venire
donias,ita esse factum a civibus accepi : ne
presbyterum, cui hoc contigerat, satis ape
quentem, bis allocutus sum,et Radulfum sa
dibilem cui vigilanti præfata visio apparuer
etiam quod cum medicus fere per annum de
lidatione brachii mei desperaret, nocte q
astitit mihi ille venerabilis martyr et comp
dens brachium madida panniculi teda linei i
dicens : « Vade, sanus es. » Postea vero par
aqua benedicta et sanguine ipsius intincto bra
involvi ; donec gratia Dei et martyris mutua
lidationes ossa ossibus adhæserunt.Perhibet
lidationis testimonium ipsius ejusdem brachii
dextra: quæ vobis hæc scripsit legenda. Mult
alia operatus est Dominus ad indicium dile
beati martyris nostri, leprosos, ut nos vi
mundando,dæmonia fugando,hydropicos, p
ticos, surdos, mutos, cæcos et claudos, nec
aliis languoribus laborantes curando, in
fidele Cantuariensis Ecclesiæ testimonium,su
aspectu et notitia hæc aucta esse noscuntur p
lamur.*Explicit Martyrium beati Thomæ C*
riensis archiepiscopi editum a magistro Euv

'ITA ET PASSIO SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS.

AUCTORE ANONYMO

Iste libellus editus fuit Parisiis anno Domini 1495.)

PROLOGUS IN VITAM, PASSIONEM ET PROCES- A
SANCTI THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI
RTYRIS SUPER ECCLESIASTICA LIBERTATE.

ıssores artium, etc. (*Vide* Vitam S. Thomæ ı Edwardo Grim, *col.* 1 *usque ad* Pie igitur ., 2.)

;itur parere cupientes quorumdam devotioni, ta martyris pretiosi plenius nosse solliciti ɪeram dedimus ut quatuor historiographorum ı et studia, magni videlicet Hereberti de Bo- Joannis Carnotensis, Willelmi Cantuariensis, i abbatis Theuskesberiæ, qui martyris pre- rlo luculento universa depinxerant utpote ' totum imperiosæ nobilitatis suæ tempus et abjectæ humilitatis sancto familiarius ire, sub unius narrationis serie historialiter B aus: id summopere præcaventes ne de subs- ıegotii sive de veritate totius rei gestæ, a pri- ı perfectæ virilis inchoationis usque in diem ɪ Deo suo et Ecclesiæ libertate per martyrium ı vitæ consummavit, quidquam per silentium 'et. Sane uti plerisque videtur, Herebertus gula dicere potuit ex scientia utpote qui ea dit et audivit testatur, amore magistri justo or metas compendii excessit. Joannes vero e potestatis turbine moto, succincta utens veri- ra perfectum calamum extorsit: reliqui etiam ıia non plene satisfecere rei gestæ summam itientibus studendi nauseam ministrarunt et ım nihilominus studiosis generarunt. Opus Domino largiente, aggredientes, licet difficile, :redimus, posteris acceptabile, brevitate com- C i studuimus consulere delicatis: et veritate ɪatisfacere studiosis. Nec tamen adeo prolixi- traximus gratia complacendi, ut aliquid de ario contingentibus omittamus: haud quod ıs plenæ historiæ fraudare velimus vel in mo- ıritate. Nimis enim est absurdum ut quis de niis cujuscunque dicat prætermittendum, cujus et opera proponit ad imitandum. Nimis, in- . absurdum est in parte ædificii diruere, cujus mmationis finem perfectum intendit magnifice lare. Gloriosi igitur martyris meritis et ora- ɪatrocinantibus ad laudem ipsius et gloriam qui s suis virtutem præstat in via et præmia largi- tur in patria, præsenti operi indulsimus ad horam, ut et compendiosa prolixitas et tædiosis tollat fastidium, et studiosis lectoribus majorem provocet appetitum. Nostræ igitur devotioni linea rectitudinis nusquam aberrando per beati patris nostri merita gloriosa Spiritus veritatis inspiret, ut quod pia aggredimur intentione, pura fide plena prosequatur oratio.

Explicit prologus in Vitam et passionem sancti Thomæ martyris: et insipit quadrilogus in Vita, passione et processu ejusdem martyris.

CAPITULUM PRIMUM,

DE VITA ET MORIBUS PARENTUM SANCTI THOMÆ.

Electus igitur ante mundi, etc., *usque ad* veritati [*eadem quæ habentur apud Edwardum Grim., supra, col.* 3.]

CAPITULUM II.

DE ORTU MIRABILI BEATI THOMÆ.

Nunc autem, ut paulo altius sermonem historiæ repetamus, non abs re duximus in principio inserendum de conjugio patris ac matris admirandam satis utique rei gestæ meditantibus veritatem, ut exinde videlicet facile advertatur quanta cura ac pietate a solis ortu et occasu, genere et conditione tam diversos congregavit in unum prædestinatio mirifica Salvatoris, de quorum sane progenie sponsam suam Ecclesiam per mundum universum triumphaliter sublimari et decorari prætendit.

Præfatus igitur Gilbertus ætate juvenis crucem Dominicam causa pœnitentiæ votivæ arripuit Jerosolymam iturus, quemdam de familia sua Ricardum nomine secum assumens, ipso solo pro serviente contentus. Quo tandem prospere pervenientibus, inter Christianos et gentiles insidiis habitis: loca sancta orationis causa cum aliis ingressus est. Sed cum licuit redire, omnes visitantes pariter capti sunt et catenati atque in carcere cujusdam Amiraldi præclari principis paganorum detenti, ut singulis diebus qualemcunque sibi victum laboribus impositis quodammodo compararent. Qui Gilbertus per annum integrum et dimidium in captivitate Sclavorum, more serviens, cum honoratior cæteris atque præstantior haberetur, in oculis Amiraldi præ omnibus gratiam et favorem invenit in tantum ut frequenter coram eo

sed tamen in vinculis ad mensam veniret, discumbentes visitaret, invicem de terrarum notitiis ac gentium diversarum moribus rite conferrent. Multa etiam ob gratiam ipsius collata sunt suis beneficia concaptivis, procurante insimul privatim in quantum licuit filia ejusdem Amiraldi puella curiali admodum et decora unica patris sui, quæ utique miro affectu ipsum Gilbertum prout patebit inferius diligebat. Quadam autem die nacta opportunitate puella liberius loquendi cum eo inquisivit ab eo de qua terra et civitate exstiterit oriundus, de fide et de religione et conversatione Christianorum, et quæ foret credentium spes et sæculorum præmia futurorum. Qui cum responderet quod Anglicus esset et Londoniarum civitatis incola atque inquisita de fide Christi prout melius noverat exposuisset, consequenter et ipsa ab eo sciscitavit dicens : » Num mortem libenter pro Deo tuo et fide Christi quam profiteris conservanda intrepide exciperes? »—» Libentissime, inquit, pro Deo nostro moriar . » Quo audito, puella mox quasi verbi ex virtute tota mutata profitetur se Christianam fieri ipsius ob causam, dummodo ipsam in conjugem accipere in sua fide sponderet. Tacuit attamen ille secum deliberans, et timens nimirum fallaciam, acquiescere statim noluit promittendo precibus insistenti, imo tergiversando de die in diem prorogavit, nolens cito præstare consensum. Cumque puella affligeretur vehementer et in dies ob dilationem, ut moris est mulierum, plus anxia efficeretur, Gilbertus interim cum suis concaptivis de fuga cogitans post annum et dimidium nocte quadam diruptis catenis et carcere aufugerunt: totumque noctis residuum quousque Christianorum fines attigissent concciti peregerunt. Mane autem facto, cum præpositus operum more solito ut eos ad opera mitteret consueta carcere fracto non reperisset, in manu valida ipsos insequitur, donec Christianorum terminis obstantibus omni spe jam fraudati reverterentur, non parum irati. Puella vero hæc audiens memorata ex illa hora de profectione sua et fuga post ipsos illico cogitavit et ipsa. Cumque super hæc diebus ac noctibus mire cogitativa efficeretur, et in meditatione exardesceret cautius evadendi, nocte quadam universis somno depressis, sola nullo sciente secum assumpto modico quidem ad viaticum necessario, ut expeditius iter ageret satis difficile attentandum, multiplici se tradidit discrimini fugiendi, nihil curans de universis hæreditario jure sibi pertinentibus, sufficientiam divitiarum sibi reputans desiderium suum complesse pro voto. O mirandam nimis hujus mulieris tam audaciam quam amorem tanta difficilia et ardua præsumentis! Non hæsitavit, cum esset tam ingentis substantiæ gloria nobilitanda paterna, irrecuperabiliter eadem carere, non trepidavit fragilis et delicata paupertatem pœnalem subire, nec per tot terrarum spatia et naufragantis maris innumera periculorum genera dubitavit sola discurrere, dum unius hominis tam remoti et ignoti amorem quæreret, cum etiam nec de vita ipsius vel inventione

A securitatem haberet imo necdum secura de conjugio et si quæsitum hominem reperiret. Proficiscens igitur pertransiit prospere paganismum e cum quibusdam peregrinis et mercatoribus repatriantibus qui linguam ejus noverant versus Angliam navigabat. Cumque transcursis omnibus periculis obiter obviantibus Angliam applicuisse atque a suis comitibus jam dissociata fuisset, nihi aliud interrogare pro itinere noverat nisi tantum Londonia, Londonia. Quo tandem perveniente quas bestia erratica per plateas civitatis incedens et obviantes quosque explorantis more circumspiciens, derisui habebatur omnibus et maxime pueris intendentibus in eam et per vicos incedentibus ob disparem ipsius habitum et linguam simul admirantibus.

B Contigit vero quod sic per plateas et vicos incedens contra domum præfati Gilberti, ubi manebat, in solemniori scilicet et frequentiori civitatis foro, ubi nunc in honorem sancti Thomæ hospitalis domus constructa est, casu fortuito deveniret. In qua quidem divulgatum est quod quædam juvencula mulier quasi idiota pueris eam et aliis sequentibus et irridentibus evagaretur. Audiens autem Ricardus serviens Gilberti superius memoratus quasi ad spectaculum cum cæteris et ipse accurrit. Qui cum propius accedens eam agnosceret, statim cum summa festinatione recucurrit ad dominum suum, narrans ei secreto hanc filiam Amiraldi fuisse ad quam admirationis causa intuendam hominum copia confluebat. Quo audito, supra modum admirans nec

C credere valens, eo quod impossibile ut sic eveniret omnino videretur, dominus Ricardo non potuit fidem dare donec ipso in juramento diutius persistente minus incredulus aliquantulum redderetur. Cogitans tandem causam adventus ipsius, arbitratus est tamen consultius ei alibi providendum quam eam secum in domo propria retinendo, jussit Ricardo ut ad quamdam matronam viduam ei vicinam eam adduceret, quæ ipsam tanquam filiam suam in omnibus exhiberet. Quem cum videret puella et ipsum agnosceret, mox quasi mortua cecidit jacens in exstasi resupina. Cumque ab illa mentis alienatione expergefacta ad se reversa resideret, ad dictam matronam Ricardus eam sicut dominus ejus imperarat adduxit. Gilbertus vero de adventu puellæ secum pertractans cœpit animo fluctuare per diversa,

D et cogitationes concipiens invicem repugnantes, incidit in mentem ejus episcopum Londoniensem consulendum adire apud Sanctum Paulum, ubi quadam die sex episcopi aderant super arduis regni negotiis vel Ecclesiæ tractaturi. Quibus coram positus, cum rei gestæ veritatem superius memoratæ per ordinem exponeret, mox Cicestrensis episcopus præ cæteris propheticam prorumpens in vocem, indubitanter asseruit hanc vocationem non humanam sed potius fuisse divinam, et necessario magnifici operis prolem edituram, cujus sanctitate et labore universalis esset Ecclesia ad Christi gloriam sublimanda. Concordantibus et cæteris qui aderant

opis in hanc sententiam et ut idem Gilbertus A am, dummodo baptizari vellet, duceret in uxo- adducta est statuta die in crastino in Eccle- Beati Pauli dictorum episcoporum in præsen- bi et baptisterium competenter exstitit præ- ,um in quo debuerat baptizari. Cumque inter- 'etur in medio posita, prout mos exigit Eccle- per sæpedictum Ricardum communem eorum pretem si vellet baptizari, respondit: « Hujus usa a valde remotis huc adveni, dummodo rtus velit mihi in conjugio copulari.» Baptiza- itur puella, sex episcopis grande cum solem- baptismi agentibus sacramentum, eo quod ari sanguinis esset femina imo vocatione cla- dmodum et divina. Gilberto traditur mox ab pis in conjugium cum celebritate, conjugali B er de fide Catholica prius instructa. Quam ad propria duceret, prima mutuæ in unum rdiæ nocte sanctum Thomam futurum Can- nsem archiepiscopum et martyrem genuerunt. stino vero Gilbertus tanto ad terram sanctam batur desiderio revertendi, quod suspiriis agi- magis assidue quam frequenter vultum tristi- ætenderet insuetum. Cogitat interea uxoris ivenculæ tenerum sexum fragilem, ætatem lu- n, linguam etiam patriæ ignotam et ob ista im pericula non parva per absentiam suam posse de facili provenire. Uxor vero ipsius ultum illius secus quam heri et nudiustertius dverteret in diversa mutatum, metuebat ve- iter et cogitabat, ne forte ipsa esset causa. C t igitur precibus diebus ac noctibus, sciscitantæ tristitiæ veritatem, nec aliquando t donec patefacta plane fuerant quæ latebant. tus igitur precum instantia fatigatus cum de- im suum uxori reserasset, illa vero utpote e spei mulier et in fide Christi roborata non voto viri sui annuit, imo rogavit et hortaba- quid concepisset in mente quo complacere ederet Creatori, nulla de se habita conside- tam prompte exsequeretur quam devote, cit: « Spero, inquit, firmiter et de Deo meo confido qui ad agnitionem sui nominis me t, quod te etiam absente me non deseret sed priusquam ipsum agnoscerem ab omni in- periculo conservabit; tantum pro solatio D icardum mihi relinquas, eo quod lingua mea eruditus necessitatibus meis cæteris potius ministrare. » Quibus auditis, Gilbertus ad- a lætus effectus parat sibi necessaria. Ordi- te quæ uxori suæ et familiæ competebant citius poterat Hierosolymam profectus est tres annos et dimidium moram faciens postea ivit. Invenitque Thomam filium suum admo- rma decorum et cunctorum in oculis intuen- 'atiosum.

—

CAPITULUM III.

DE VISIONIBUS MATRIS EJUS PER QUAS FUTURAM CREDIMUS SANCTÆ SOBOLIS EXCELLENTIAM PRÆFIGURARI.

Brevi ergo intervallo, etc., *usque ad* figuravit [*eadem et hæc quæ apud Edwardum Grim reperias, supra, col.* 3-4.]

CAPITULUM IV.

QUALITER SE HABUERIT IN JUVENTUTE.

Jam puerilibus annis evolutis, optimis cœpit pollere moribus, ingenio clarus, acceptus eloquio, vultu juxta gravitatem jucundus, venustus aspectu, forma satis elegans, gratum sese omnibus et amabilem exhibebat. Quem etiam secundum utrumque hominem multiplici naturalium gratia bonitas ditavit divina, ut in mysterium magnum vas videretur excisum, et ex naturæ beneficiis futurus prædiceretur antistes: quemadmodum visio cœlestis puerum adhuc plenius intimavit.

Nam, dum aliquo tempore febre corriperetur, et ipsa invalescente ardens jam sensim per omne corpusculum ex intimis sudor erumperet, visa est domina quædam statura procera, vultu placido et aspectu decora, in lecto decumbenti astitisse, et puero de sanitate pollicita confortato, duas claves aureas tradidisse sibi in manu in hæc verba: « Thoma, » inquiens, « hæ sunt claves paradisi, quarum tu adhuc es habiturus custodiam: » et, his dictis, disparuit.

Tempore autem quo pater ejus in religiosa domo Mertoniæ eum priori Roberto aliquandiu nutriendum tradiderat, venit quadam die pater filium visurus: introductoque puero coram priore pater procidens pronus adoravit. Indignans vero prior ait illi: « Quid agis? procidis ad pedes filii? quod ei facis ille facere tibi deberet. » Cui pater in secretis ait: « Domine, ne mireris, scio ei quid facio: erit quidem puer iste magnus coram Domino. » Expavit nimirum pater tam mirifica de filio sibi divinitus revelata, quæ tamen præ admiratione sub sigillo silentii censuit occultanda. Postquam vero litterarum studiis traditus liberales artes attigit, quatenus lascivia ætatis et angustia temporis promisit, in illis profecit.

Ab ineunte autem ætate, sicut referre solitus erat, didicit a matre timorem Domini et beatam Dei genitricem tanquam ducem viarum suarum et vitæ patronam dulcius invocare: et post Christum in illam totam fiduciam jactare.

Matre vero defuncta, sibi patrique relictus vicesimum secundum ætatis annum otio impendebat. Parisiis vero per aliquot tempus studens, reversus, receptus est in partem sollicitudinis reipublicæ Londoniensis, ubi laudabiliter se habens didicit prudentiam hujus lucis, qua postmodum probe noverat communia Ecclesiæ Anglorum et publica totius regni negotia manifeste tractare, venitque ad virum quemdam in civitate genere insignem et multarum pos-

sessionum præcipuum cui firmiter adhæsit : varias A sæculi sequens curiositates nunc venatu nunc avium captura quibus maxime pascebatur animus juvenilis. Pro libitu nunc domi cum patre, nunc rure cum divite morabatur. Factumque est ut in hunc modum dimissus sibi scholaribus studiis præpropere renuntiaret. Die vero quadam accidit ut ad ripas eunte Thoma simul cum divite, motam de flumine anam accipiter insequeretur, secutusque divertentem in flumine cum ipsa pariter mergebatur. Quod videns adolescens, miseratus accipitrem jam periturum, equo desiliit, seque in gurgitem ut avem eriperet præcipitavit ; sed priusquam avem contingeret raptus ipse intra alveum fluminis, et nunc mersus sub aquis, nunc undarum vi impellente levatus periclitari cœpit, et penitus periisse putabatur ab intuentibus B dum nullus adesse potuit qui manum porrigeret pereunti. Denique ad molendinum, quod tunc forte molebat, aquæ tractu perlatus, ubi primo aquæ exitibus propinquavit, stetit rota nec se movit semel, quousque vivus quidem sed vehementer afflictus adolescens extractus est. Sed fovit afflictum medica manus Salvatoris, quem inter undas desperatum protexit ne exstingueretur lucerna futurus in Israel, cujus morte pretiosa tanta cernimus beneficia provenisse.

Ad curiales itaque se transferens occupationes, cœpit in florem sæcularis prudentiæ pubescere, et fructu discretionis pollere. Tanto namque rationis vigebat acumine, ut prudenter inauditas et difficiles solveret quæstiones ; adeoque felici gaudebat memoria, ut quod semel in sententiis aut verbis didicerat, fere quoties volebat posset sine difficultate proferre: quod multi litteratiores assequi non valentes, tantam mentis perspicacitatem, præsertim in homine variis occupationibus dedito, miraculo ascribebant. Nimirum dispensatio divina, quem vocabat ad majora, ita erudiebat et exercebat in minoribus, quasi in quibusdam futurorum præparatoriis ut in collationibus aut sermonibus (ut dici solet) ad manum necessaria haberet. Ad præsagium etiam futuræ constantiæ ferunt adolescentis animo tam pertinaciter adhæsisse amorem veri, quamvis sæcularia sectaretur, ut vix aut nunquam joco vel serio quidquam protulerit contrarium veritati : et quam perfecte id ipsum impleverit, postquam factus est vir, sequentia declarabunt.

(*Post hæc quadrilogus iste prior fere ad verbum concordat cum secundo quadrilogo, de quo posthac dicturi sumus. At pro tribus quinque libros complectitur* ; *quorum quartus* De Gestis post martyrium *est* ; *quintus epistolas quasdam circiter* 70 *continet. Quod dixisse sufficiat de hac compilatione. Liber ipse, quo continentur hæc, jam rarus factus, satis magni pretii æstimatur et venditur. Est in blibiotheca Sancti Audomari liber ms. de Vita S. Thomæ, qui idem fere est cum primo quadrilogo edito, et præter ea paucula de obsidione Tolosæ ex opere Willelmi filii Stephani excerpta habet.*)

VITA SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS,

AB ANONYMO QUODAM SCRIPTORE EX ALIORUM SCRIPTIS COMPILATA.

[*Edit. Bruxellis* 1682.]

INCIPIT VITA B. THOMÆ MARTYRIS ET ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS

De plurium narratione collecta, magis extensa, quam sit infra, quam scribi fecit dominus Petrus Rogerii, Gregorius papa XI.

Post summi favoris dote vestitos præclaros pugiles, qui auspicato pugilari a cunis, ubi vagiit, usque mucronem, quo occubuit, Thomæ depinxerunt universa, si in opus simile pygmæam manum extendam ad calamum, erga benevolos deprecantur præsumptionem imperiosæ vires amoris in martyrem. Porro Joannes Saresberiensis, magister Herbertus de Bosaham, Willelmus Cantuariensis, Alanus abbas Teokesberiensis, quatuor veredarii de linificæ linguæ quadriga, per quatuor mundi climata nostri aurigarunt agonem athletæ, et vernantis purpura eloquii excellentis inaurentes materiæ majestatem per se C commendabilem potentia plus placendi festinant historiam. At hic contractæ frontis imaginari mihi videor objecta : « Quid igitur consummato opere tibi sumis operis, consumis operam, fessoque milite campo nudato, serus prœliator cassas ducis excubias? Quid sumpto bravio gigante sopito, inane se inanus præcingit ad stadium ? Quid cygneo illo tubis ductilibus decantato, fragili modulari paras avena, cum nec de dicendis aliquid omissum, nec quidquam de dictis limari timeatur ? »

Paucis, oro, sustineat sugillator meus, si forte nævum temeritatis queat eluere professio veritatis Historiographos superiores relegenti occurret hinc mater tædii extensa prolixitas, hinc exprimendæ veritatis noverca succincta brevitas, Heribertus, utpote qui per singula dicere potuit ex scientia, qui quæ vidit et audivit testatur, amore magistri extra

actus compendii, cum nihil linqui intactum, ionem protelat in immensum. Joannes, potes- ablicæ turbine mota procella, citra perfectum a excussit. Reliqui duo nec satisfacere rei summam sitienti nec fastidiosi lectoris evase- ıpercilium. Hinc mihi studium opus compen- sumptuosum, brevitate consulere delicatis, ɪdiosos fraudare veritate : ob id vel maxime icatioribus, Heriberto scilicet et Willelmo oris silvæ percurrens opaca ; cum castigatio- Joanne videlicet et Alano, contractioris hor- ıum ingressus, ex omnibus micantiores mihi ongessi, excerptorisque functus officio aliena ıi codicem redolentia : de totius structura nihil mihi approprians præter rudem sche- fundamenti locum vindicantem.

B ıt ne in aliquo liber furti oblitteretur calumnia ıs domesticos gerit in margine pagina pere- ıt de communi quid singuli sibi specificent e regione locatum nomen loquatur opificis. uia sine fili catena in vestem non conveniunt ssuræ, nec sine cæmenti fœdere lapides levan- nurum, ansas tantum cortinis innexui, tabu- inserui incrustaturas, quibus firmius cohæ- quæ hujus contingant tectum fœderis. Ut in spatiosi campi latitudinem transvolandam ıdmissus, si ad horam lora retrahas, pede pa- riato novum ardentius fervet ad cursum, ita ut lectori subinde a cœpto respiranti demum renascatur aviditas lectionis, in tres partes istinximus.

C a a puero ad exsilium extenta instar synapis ssimœ fidem mentis serit in hortulo, quæ pri- ıræ parvitate resupina pompæ sæcularis fe- tuitum, sed postea altiorem evadens in ar- avibus cæli requiem ministravit et umbram. nda sub exsilio trituræ texit acerbitatem, ubi uiei, quam sibi præparavit in horreo, ab silire triticum supersedit.

a in passione supereminentiorem aggressa postoli, ut Christum lucrifaceret, propriæ ıtus prodigus, cruoris probavit profluvio, ɔc gladius, nec mors eum separare prævaluit ate Christi. Ibi nutantem Ecclesiæ libertatem m evehens firmiorem, sui objectu sanguinis ıntem jam repellit ruinam ; et quod nos in-

D ɜs, etiam ad nomen lupi trepidantes, eventu ıs impossibile, ipse leoni occurrens factu fa- monstravit exemplo : quod scilicet, » Bo- tor animam suam dat pro ovibus suis. » m si in opusculi hujus laniationem edax exa- r mordacium, unum quod objiciam mutuo responsum :

mnibus invideas, livide, nemo tibi.

ologus : quæ inde sequuntur, videlicet capi- em libri primi nihil nisi excerpta sunt e lı- nnis, Alani, Herberti et Willelmi Cant. Post

A *ea sequitur cap.* x, *ubi inveniuntur multa quæ mihi videntur hiatum supplere qui in Herberto de Bosham est, ad cap.* 7 *lib.* III *Vitæ S. Thomæ, infra.*

Vel ideo, ne aliorsum, ut plerumque contingebat eum traheret occupatio. Quod cum contingebat, tunc quidem per unum fratrem, ad quem pertinebat de egenis, hoc ipsum adimplebatur. Vel ideo certe sub nocte, quod nequaquam foret sub luce tam devota vocatio. Et vere tunc devota vacatio, et devotissima. In eo noctis vacans devotio. Cerneres quippe pontificem in profundæ noctis silentio, quasi lucem in tenebris, singulorum edibus advolutum, a singulis orationem petere, et plorare per singulos. Et velut aquarum exitus lacrymæ deducebantur per oculos, adeo ut lacrymis plus quam aqua singulo- B rum pedes lavari viderentur. Secundum vero fiebat convivium, non jam in furto noctis factum, sed diluculo. Ecce enim egredientibus e cœlesti convivio illis tredecim, quibus pontifex præcinctus ministraverat, ingrediuntur alii duodecim, quibus discumbentibus frater ille, qui ad usus pauperum portabat loculos, vice pontificis, humiliter et devote singulorum pedes lavans, ministrabat, sine argenteis quidem, sed in cibis abunde. Tertium vero in processu lucis circa horam diei tertiam fiebat convivium, centum ex iis qui dicuntur præbendarii, pauperibus introductis. Quibus duo fratres, ad quos de egenis pertinebat, ministrabant. Et quidem triplex mensa pontificis per singulos dies has quotidie tres mensas ponentis, quasi quotidie tres missas celebrantis : pri- C mam in nocte, secundam in aurora, tertiam sub luce plena. Revera in hoc mystice, unctione magistra, edoctus, ut ita videlicet tribus mensis his, tanquam tribus missis, Deo gratis hostiis nova Salvatoris nativitas suam in ipso novitatem, tanquam nativitatem roboraret, ut, quem sub peccati jugo vetusta servitus tenuerat, nova Christi nativitas liberaret, et ita novus homo novum hominem Christum indueret.

Igitur post synaxim decantatam, evangelica illo convivio, in quo, ut diximus, ipsemet ministraverat, soluto, brevis somni ob sensus reparandos sopore prægustato, cæteris adhuc dormientibus, solus ipse ad sacros codices manicabat. Et ad aperienda secum sacræ Scripturæ mysteria uno duntaxat suorum, aliquantisper, ut sibi visum est, in his exercitato, accito tanquam apertis cœli cataractis, summo mane in D alimoniam spiritus manna cœlestis refectionis colligebat. Hic erat discipulus, qui testimonium perhibet de his, et vidit et scripsit hæc, scilicet magister Heribertus de Boseham. Per Scripturarum quippe tot profunda et opaca, sicut ipse confitebatur, si absque duce incederet, semper metuebat errorem. Unde et in planis intelligentiæ suæ testem, et in obscuris semper me suæ inquisitionis ducem expetebat. Verum finita collatione mox excludebatur, qui accitus fuerat, et solus pontifex in conclavi suo remanebat inclusus, tanquam in sponsi cellam vinariam introductus, ad quem nulli nulla ex causa, etiam usque ad diei tertiam, nullus erat accessus. Ecce Thomas,

qui etsi manum jam ad fortia miserit, et sicut prælatione, ita et quadam operum altitudine virtutum conscenderit speculam, tamen in Scripturarum via, tam humiliter, tam simpliciter gradiebatur, ut in hac, nec eruditorem præcurreret, nec præsumeret de se. Unde hic, qui inter vepres et spinosa sæculi a longo tempore jam inveteratam ruditatem contraxerat, adeo est in brevi eruditus, adeo cœlesti illo manna, quod in mane per singulos dies colligebat, refectus, ut et aliis jam eructaret quod gustavit, et super omnen aquam nunc in clero, nunc in populo semen verbi Dei seminaret. Tanto etiam Scripturarum amore ferebatur, ut sæpissime inter viandum deflexo, in partem equo, accito supra memorato discipulo, in via sacræ eruditioni intenderet, hoc sæpius iterans : « O, inquit, si mihi daretur, ut sæculi curis et causis semotis, in otio et quiete hujuscemodi possem intendere! Quam fructuosam, favente Domino, his impenderem operam! Et quam studiose perditi temporis repararem jacturam! » Schedulas in manicis suis laxis complicare consueverat ædificationis aliquid non spernendum continentes, ut ita legendo semper promptius penes se haberet quod diceret. Illud etiam non tacendum, sed quasi extollendum præconio, quod semper secum habuerit multos et magnos viros, omni morum et vitæ honestate præditos, et scientiæ eruditione præclaros, in Scripturarum planis promptissimos, in mysteriis exercitatos, in sacra vero collatione fructuosos, adeo ut inter istos quotidie quivis sapiens sapientior fieret. Quod multum pontificis proposito et desiderio favebat. Cum enim vacaret, non modicum ex his sapientia et scientia proficiebat in dies. Quorum eruditorum catalogum, favente Domino, circa ultimam totius historiæ hujus calcem seriatim, et singulorum ex ordine ponendo nomina, ordinabimus.

CAP. XI. *Qualis fuerit in officio altaris.* Hora igitur diei jam tertia egrediebatur pontifex de conclavi suo, sacerdotali ministerio sacra cœlestia consecraturus. Illos vero nunc pertranseo dies, quibus ipse solum intererat. Non enim conficiebat hoc diebus singulis : quod, ut ipsemet confitebatur, non negligentia, sed reverentia faciebat. Et quia inter bonos sacerdotes et sanctos in hoc observantia variat. Quidam enim singulis, alii vero certis diebus conficiunt. In conficientibus quidem videre mihi videor grande conversationis sanctæ argumentum, in aliis vero reverentiæ et humilitatis indicium. Scripta vero canonica, sicut nec jubent, nec inhibent, nec dissuadent aut suadent ut sacerdos quotidie offerat, sed hoc testantur quod una die semel offerre sufficiat, quemadmodum et semel oblatus est Christus. Illum vero valde felicem prædicant, qui in die una digne celebret. Illos autem impræsentiarum, nec memoratu dignos, non Christi, sed mammonæ sacerdotes prætereo, qui propter oblationum quæstum, unam Christi et semel oblatam hostiam quotidie non semel, sed libentius iterum non tam consecrant, quam dilaniant, Filium Dei quæstui habentes et

A ostentui, Contemptis igitur his, ad magnum
dotem nostrum revertamur, inter illos rever
Altissimi sacerdotes numerandum, qui quoti
rentur et reverentur offerre. Igitur mox ut l
Thomas parabat se ut offerret, et mystica
sacerdotalia indumenta offerebant ministri, r
primo visu, necdum etiam his ornatus, totum
cussit et effudit. Effudit, inquam, cor et ex
adeo, ut quidam lacrymarum fons emanaret a
Cum vero sacerdotalibus jam ornatus, altari
suis et populi delictis prius oraturus, et post c
rus, astaret, adeo humiliatum erat cor ejus e
tritum, ut inter sacra deprecatoria cum lac
singultus magis ponerentur, quam verba. Qui
ob vanas et vagas cordis cogitationes reprim
B inter celebrandum, dum ministri in ea miss
catechumenorum dicitur, spiritualibus inten
canticis, semper aliquem ethicum in manu
consueverat. Et frequentius ea hora habebat
nibus quemdam orationum libellum, quem
prædecessorum suorum, vas catholicum, hæ
rum baculus, malleus tyrannorum, Scriptu
armarium, Evangelii tuba et columna ju
beatus Anselmus stylo sicut salubriter pungit
pungitive salubri et eleganti ex intimis sanc
votionis suæ medullis exceperat. Hunc, in
habebat ibidem ab oratione ad lectionem se
piens. Deinde vero totum hoc speciale oratio
nus, quod missa dicitur, festinanter sempe
summare consueverat : In missæ introitu dict
C collecta sæpius, interim tribus, pluribus ve
vix, aut nunquam. Et primaria quidem ins
fuit, ut una tantum diceretur, ut sicut est epistol
evangelium unum, et collecta esset una. I
vero processu temporis plures sunt additæ, q
men secundum formam canonum, numerum
narium non excedunt. Hanc autem in hoc sp
orationis genere brevitatem, et in sacramenta
nium Agni immaculati esu festinantiam, p
illum verebatur Domini transitum, edoctus a D
sacerdos hujusmodi observabat, juxta quod i
scriptum est : « Et comedetis festinanter : » est
phase, id est *transitus Domini.* Comedebat i
festinanter propter immissiones per angelos r
perniciosum scilicet vanarum cogitationum
D ventum, in sacramentali Dominici corporis
ptione, non tardus, non morosus, non nova p
quam in canone constituta sunt adjungens,
ea præsertim hora profundissimas tanquam e
mis pietatis visceribus lacrymas profundebat
gultus, tanquam attacta Christi vulnera tota i
cordis excutiens viscera, et effundens. Huic
devotioni testimonium perhibere poterunt, qu
sæpius publice offerenti astabant. Manus etian
excutiebat hic vir ab omni munere, et a don
sordes avaritiæ prorsus eliminabat.

(*Secundus hiatus, quem in libello Herbe
cap.* 9 *libri* III *Vitæ S. Thomæ, infra, invenies,
tur mihi ex sequentibus suppleri posse.*)

mox cum nobili illo eruditorum suorum cata- discubiturus procedebat in publicum. Et dis- bens in medium a dextris eruditos suos,mona- vero et religiosos statuit a sinistris : milites , cæterique potentes separatim semper et per iscumbebant seorsim; ne videlicet ipsos non in- ;entes molestaret lectio,quæ quotidie in mensa ificis ab initio usque ad finem discubitus per- ibat.

'estinemus jam ad librum secundum qui incipit 'erbis :

P. I. *Quid sit gestum in curia, cognita archi- :opi fuga.* Expeditis in superioribus his,ex qui- lissensionis inter regem et archipræsulem orta iateria,quantisque et quibus injuriis appetitus ımeliis lacessitus, et furoribus concussus,com- ıs sit beatus Thomas fugæ præsidium quærere xsilii ejus historiam, et in exsilio gestorum or- n expediendum procedamus...., etc....

Explicit liber secundus.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

ıt fidei et spei viriliter jam transcursa stadia, ibus beatus Thomas et summæ constantiæ et iæ patientiæ inexemplificatum sæculis postfu- ɜt argumentum exhibuit et exemplum,ad super entioris viæ,charitatis scilicet diffusioris,sudo- ttentius contemplandum accingamur,per cujus ıtam perventum æternæ mercedis a summo ju- ræ participibus suis percepit bravium. In chari- iquidem latitudine semitarum sic direxerat Deus us ejus et pedes perfecerat,ut nec minis perse- ium territus a Dei sui dilectione aliquatenus de- rit,nec promissis blandientium emollitus naufra- s matris Ecclesiæ vel fratrum proximorum justis ctibus studere omiserit,quin potius charitatis ar- succensus et pro lege Dei sui certavit usque ad ım, et tandem animam suam pro ovibus sibi ıissis posuit.Sed hæc studioso lectori subtilius rutanda relinquentes, cœptum historiæ ordi- ırosequamur. Verum,ut passionis et triumphi i viri veritati certior fides habeatur, in hac ;ula testem quintum quatuor supradictis addi- piæ videlicet memoriæ Benedictum, postea ı ejus probitate promerente abbatem sancti de Burgo,qui ipsa die qua martyr victor oc- .t, inter familiares illius familiarius illi assis- ιuæ vidit et audivit,veraci stylo testis fidelis line singula digessit... etc.

GESTA POST MARTYRIUM.

um tertium excipit tractatus qui titulum præ- ! Gesta post martyrium, *cujus magna pars ex -berti de Boseham Libro Melorum excerpta est. æ hic damus, nescio unde veniant.*

'. I. *Quomodo rex facinus doluerit, et conatus se expurgare.* Cum audisset rex Anglorum s suorum occubuisse beatum Thomam, post ıs dies misit clericos suos ferentes litteras, qui ariam venientes congregatis fratribus dixerunt:

A « Infortunium, fratres, quod penes vos accidit, eatenus dominum regem contristavit,ut ab introitu ecclesiæ per triduum abstinuerit, cibumque a die qua audivit, usque in tertiam, præter lac amygdalarum,non sumpserit,consolationem non admiserit, nec in publicum prodierit, sciens in suam redundare infamiam quod suorum actum sævitia, nec facile posse persuaderi quin videatur animam ejus quæsisse, quem toties doluerit suis obviasse decretis, quem solum senserit in regno suo sibi impedimento fuisse, quo minus res ecclesiasticas ordinaret. Res quidem detestanda expleta est, et facinus inauditum, tantoque minus ejusmodi conscius fuisse credendus est, quanto magis eum in innocentia servasse usque in hodiernum diem du-
B bium non est. Unum est, quod mordet ejus conscientiam. Cum enim omnes qui coronationi filii sui interfuerunt, excommunicatos accepisset, dolorem suum dissimulare non poterat,quia jam fomitem omnem irarum et inimicitiarum sub inita pace sopitum putabat,vocatisque necessariis suis de resuscitata injuria querimoniam deposuit, qui ejus compassi sunt dolori,eoque vehementius moti sunt quod eum persequebatur ille quem promoverat. Unde eo nesciente vindicaturi ejus injurias,ac per hoc placere ei putantes, a curia latenter recesserunt quatuor illi qui flagitium perpetraverunt.Quod cum audisset, sciens eos ferocissimos, omniumque nequissimos, qui infra terminos regi sui continentur,veritus ne quid ageretur quod in regiam redun-
C daret infamiam, evestigio misit expeditissimos, qui portus præoccupantes filiorum Belial insaniam prohiberent. At illi velut aspirantium obsequio ventorum in miseriam suam transierant, præter conscientiam ejus explentes, quod in perpetuum oblivioni non tradetur. Die enim qua facinus expletum est, apud se præsentes eos esse putabat. Hoc, fratres, missi sumus vobis intimare, ne de tanti principis serenitate sinistrum quid suspicemini, sed si quid culpæ contraxit in eo quod aliquid dixisse videtur quod ad facinus aggrediendum grassatores invitaverit, vestris orationibus convenit expiari. Et nunc corpus jubet honeste tradi sepulturæ, ut apponatur ad patres suos. Non enim mortuum persequitur, licet viventem infestum habuerit, sed quidquid in
D se deliquit, animæ remittit. Non retrovexationes attendit, non irrogatarum sibi ut regi reminiscitur injuriarum. »

Posset quibusdam per hæc regis innocentia purgata videri,nisi regiam serenitatem regiorum obloquia satellitum suspectam reddidissent. Siquidem cum Willelmus de Mandevilla de transmarinis partibus Cantuariam venisset, inquit : « Si primatem invenissem,super his quæ spectant ad regiam dignitatem, distincte convenissem ; et siquidem secundum beneplacitum postulatis acquievisset, pax fieret; sin autem pertinaci contumacia refragari præsumpsisset,procul dubio compellendus erat ut cederet. » Sed et alii similiter minabantur, quod si

ausu temerario proditorem regis occuluissent monachi, omnes latebræ eorum ad unum stipitem inflammatæ corruissent, ut vel victi capite plectendum exhiberent quem regiæ reum majestatis in propriam perniciem protexissent. Nonnulli vero prohibebant eos lugere seditiosum illum, qui totum regnum conturbaverat, ne cum eo pariter traherentur ad luctum. Et hæc et his similia regiam conscientiam reddebant suspectam. A

—

De pœnitentia regis. Divulgato igitur tam lethali facto undique, mox ut ad regem Angliæ pervenit, afflictus est, ut supra diximus, afflictione magna. Et in nominatissimo illo Normandiæ oppido, quod Argentolium dicitur, per quadraginta dies sedit mœrens. Quo toto illo pœnitentiali dierum numero acerbiorem multo plus quam mortuorum luctum fecit, lugentium cibos comedit, equum non ascendit, nulla jurgantium causa, nulla agendorum consultatio, nulla pulsantium querela ingrediebatur ad eum, nulla tot terrarum regendarum sibi cura proponebatur, quasi omnia tunc postponendi præ dolore. Sedebat quippe solitarius, super hoc quod acciderat ingemiscens semper et dolens, et sæpe et sæpius iterans: « Heu, heu accidisse, mihi! » Et quidem pœnitentis regis hæc erat salutis providentia. Mox enim in primo sacrilegii auditu viros magnos et industrios ad Romanum pontificem Alexandrum destinavit, ab ipso tanquam summo Ecclesiæ patrono et patre omnium consilium quærens quid agendum, et sicut credibile est, humiliter in quo excesserit confitens. Verum quia confessio, sicut nec per scripta, nec per personas interpositas fieri solet aut debet, et viva vox confitentis, quo plus auget devotionem, eo plus habet virtutis, vir apostolicus a latere suo duos cardinales misit, piæ memoriæ magistrum Theodwinum Portuensem episcopum, et Albertum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cancellarium, viros certe omni religionis sanctitate et scientia præditos, qui et ipsos regni ob supradictas causas anathematizatos vel suspensos canonice absolverent, et regis postulantis saluti providerent. Itaque ad regis et totius Ecclesiæ consolationem hi missi sunt. In quorum adventu absolutionem, quam non meruerant, de clementia domini papæ, et eorum qui missi fuerant, obtinuerunt.

Cap. VIII. *De morte Henrici regis junioris, archiepiscopo præostensa per visum.* De morte vero pueri Henrici regis junioris, archipræsuli præostensa spiritualiter, hic tacere non possumus. Cum esset archiepiscopus adhuc in Gallia Senonis civitate peregrinationis suæ una noctium post decantatam nocturnum, ut pausaret, in lectum suum se recepit. Verum, sicut ipse confessus est, curis et cogitationibus se tunc, ut solent, ingerentibus, somno indulgere non potuit. Inter alia vero de domino rege Anglorum, de ejus magnitudine, de ejus prosperitate in filiis, in divitiis et latis potentatibus cogitatio subiit. Super his diutius cogitans, et præserrim de filiis, et inter filios potissimum de primoge ipsius Henrico, quem præ cæteris diligebat, e quodam alio. In crastino tamen, sicut refereba pro certo scire nesciebat, de quo aliorum cogita tunc, an de Ricardo tunc comite Pictavorum, a Galfrido Britanniæ comite. Cum igitur de rege p et de filiis cogitaret sic, desiderabat scire futurum esset de his, et quales circa hos dispos nes Altissimi. Et cum aliquandiu cogitaret sic derans, inter cogitandum hæc cœpit quasi do tare. Et ecce facta est ad eum vox, per ipsam vo versu quodam hexametro sibi expresso. Versus tem hic erat:

Mors tulit una duos, tulit altera, sed male pati

Nec arbitretur quis versum hunc quasi a dormit aliquo casu compositum, quam etiam vigilanter lans non componeret, utpote qui versificandi, etiam sub scholari disciplina artem tetigerat v modico. Versum vero auditum sic suis in cra retulit, et gemebundus adjecit: « Proh! dolor, ricus noster, antequam pater vel fratres sui, m tur! » Et vere in morte Henrici, proh! dolo unde dolor, archipræsul vaticinii sui fine nimi rus propheta probatus est. Pariter et in Gal morte archipræsulis vaticinium adimpletum post Henrici mortem quinto, sextove anno ant trem mortuo sic hoc et illo. Et quod accedit n culo vaticinium plus commendans: « Mors tulit duos. » Vere una mors, quia eadem mortis spe ambobus fratribus his morbo dyssenterico inte ptis. Bene quidem et sancte de medio sublat qui interfuerunt, testati sunt. De patris vero m de qua etiam prædictus versus vaticinari visu supersedemus dicere, quoniam fere toti mund mis nota est, et eam legentibus, et maxime scientibus plangenda est, quod tantus talisque ceps tali modo, et tam subito de mundo migr Pro quo ab omnibus pie credentibus orandum ut sicut pacificus et pacis amator erat, ab eo pacis auctor est et amator, pacem et requiem sequatur sempiternam.

—

CATALOGUS ERUDITORUM B. THOMÆ.

(Iste tractatus ex opere Herberti verbatim desum est.)

—

CAUSA EXSILII ET MARTYRII B. THOMÆ MARTYRIS.

Huic etiam libello nostro inserere studuimu nestum illud et famosum decreti chirograp consuetudines videlicet illas regias, apud Clare nam promulgatas. Quas ideo hic interserimu legant sæcula futura post, et hinc cognoscant q justa, quam perspicua fuerit gloriosi neomar Thomæ, primo exsilii, et postea martyrii cau

Capitulum I. *De advocatione,* etc. [vide apud dem Herbertum.]

constitutiones. Hæ sunt constitutiones quas A
it rex Henricus in Normannia, proscripto
ioma, et mandavit justitiis suis, Ricardo de
duobus archidiaconis, Galfrido Ridel archi-
Cantuariorum, et Ricardo archidiacono
nsi, et omnibus principibus et populis An-
inda et servanda contra papam Alexandrum
am archiepiscopum. Harum latores fuerunt
s presbyter et cappellanus, et Walterus de
i vicecomes.

. Si quis inventus fuerit litteras ferens do-
æ vel mandatum, aut archiepiscopi Cantua-
continens interdictum Christianitatis in An-
piatur, et de eo sine dilatione justitia fiat
traditore regis et regni. [*Codices Bodleiani*
apiatur et retineatur donec rex vel justitia- B
intatem suam de eo præceperit.]

I. Nullus clericus vel canonicus vel mona-
l conversus vel alicujus religionis homo
tur transfretare vel redire in Angliam, nisi
fretatione sua habeat litteras justitiæ, vel de
o litteras domini regis. Si quis aliter in-
ierit agens, capiatur et retineatur.

I. Nullus ferat mandatum aliquod domino
l Cantuariensi: et si inventus fuerit qui tu-
iatur et retineatur, nec ullus appellet ad
n papam neque ad Cantuariensem. Nec ali-
icitum teneatur ex eorum mandato, nec
mandatum eorum in Angliam ab ullo ho-
ipiatur. Et si quis tenuerit, vel receperit
averit, capiatur et retineatur.

V. Generaliter quoque interdictum est, quod
rat aliquod mandatum clerici vel laici do-
pæ vel archiepiscopo. Si talis inventus fue-
tur et incarceretur.

. Si episcopi, vel clerici, vel abbates, vel
tentiam interdicti tenuerint, sine dilatione
ejiciantur, et tota eorum cognatio, ita quod
is suis nihil secum ferant, sed omnia in
gis saisiantur.

CAP. VI. Et catalla omnium domino papæ vel archiepiscopo faventium, et omnes possessiones eorum, et omnium eis pertinentium, cujuscunque gradus, vel ordinis, vel sexus, vel conditionis sint, capiantur, et in dominico domini regis confiscentur.

CAP. VII. Omnes clerici, qui reditus habent in Anglia, sint submoniti per omnes comitatus, ut infra tres menses veniant in Angliam ad reditus suos sicut eos diligunt, et deinceps in Angliam redire: et si non venerint ad præscriptum terminum, reditus eorum in manu regis saisiantur.

CAP. VIII. Et denarii beati Petri non reddantur ulterius apostolico, sed diligenter colligantur, et serventur in thesauro regis, et expendantur ad ejus præceptum.

CAP. IX. Londoniensis et Norvicensis episcopi sint in misericordia regis, et submoneantur per vicecomites et bedellos, ut sint coram regis justitias ad rectum faciendum regi et justitiis ejus de eo quod contra statuta de Clarendune interdixerunt ex mandato papæ terram comitis Hugonis, et excommunicationem, quam dominus papa in ipsum fecerat, per suas parochias divulgaverunt sine licentia justitiarum regis.

Proximum locum habent epistolæ quatuor quarum initia sunt: Sciatis hunc esse, etc., Gaudendum, etc., Redolet, etc... Quia vice be. etc... *Inde veniunt prologus Alani qui incipit* Honor, etc., *et prologus Joannis qui incipit* Sacrosanctam, etc. *Quibus omnibus* C *adjecta est nota sequens.*

Horum actorum ac epistolarum collector his prologis subjungit sancti Thomæ vitam scriptam a Joanne Saresberiensi, et ex aliis supra laudatis ejusdem vitæ descriptoribus quædam circa gloriosi martyris certamen collectanea, quæ juvent ad intellectum epistolarum. Ipsorum corpus exstat in superioribus, ideoque non sunt hic repetenda.

Collector concludit.

PROLOGUS ET INITIUM

VITÆ S. THOMÆ

Quæ in Museo Britann. inter codices Lansdownianos n. 398 servatur.

INCIPIT PROLOGUS

licturus sum, et communi assertione com-
: et quæ in conscientia et fidelium prove-
uibus epistola nostra dirigitur, imo qui

epistola Christi sunt per fidem non scripta atramento, sed spiritu, certius et evidentius faciunt argumentum, quam in codicillo nostro. Sed utinam

veritatem nostram ita condiat Apicius, ut omnibus proficiant ad ædificationem quæ dicturus sum, singulis placeant ad imitationem beati Thomæ pontificis et martyris, charitatis, humilitatis, patientiæque exempla supposita. Neque enim panegyricum falerare intendimus, sed historiam nudam retexere; non hodœporicum depingere, sed rem gestam simpliciter explanare. Non fucare abjecta, non palliare despecta, sed rerum veritati magis intendere quam sermonum venustati. Quidquid enim dicere potero, minus erit a laude martyris, nedum Dei in martyre glorificati. Ut ergo a primo exordiar ovo, ne principium faciam ubi non est principium, nec artificialiter juxta poetam:

Nunc jam dicam nunc jam debentia dici

ita dictis dicenda cohæreant.

Ne primum medio, medium nec discrepet imo,

dictisque fidem faciens veritas semper comitetur rationem. Sicut enim iniquum est blasphemare sanctos vel derogare, ita contra veritatem aliquid addere inacceptum est. Memoriam ergo præcipui

A martyris Thomæ silentio perire nolui, sed
litterarum calami studio, scripturaram m
doctrinæ lingua, scientiæ oculis, posteritat
mendam. Et licet ejusdem sancti vitam a d
bus officiosissime tractatam non ambigam,
tamen ipsius compulsus, offero et ego quod p
A veritate autem nequaquam exorbitare dis
tem, non sugillet aliquis personam suam al
insertam prospiciens, quam ipse vellet. Qui
ante malus fuit, forsitan correctus est. (
tem nondum corrigitur futurus est fortassi
iste est. Si ergo de sancto martyre pro
historiæ prout actum est disseram, non succ
B nec excandescant aliqui de iis etiam interse
verum est. Decet namque, sicut in eccle
dicitur historia, scriptorem omnia veritati
nere. Sed si qui hujus sancti martyris vitam
tractaverint, nullum facimus in hoc opuscu
judicium, sed cedamus doctioribus ignos
qui legerint imperitiæ nostræ studioque c
niam totum offerenti quod potuit, licet volu
suam implere nequiverit.

INCIPIT VITA

Igitur beatus archipræsul et martyr Thomas, mediocribus Londoniarum civibus ortus, ita gradatim ascendit juxta sæculi dignitatem, ut a paupere scholari in archidiaconum profecerit, deinde cancellarius regis effectus, in archiepiscopi dignitatem sublimaretur, ut ostenderetur horum profectu graduum in carne magnum profectum virtutum futurum in mente. Qui ideo a paupere ita sublimatur a Domino, ut tanto plus amaret, quanto de nihilo magnificatus est, vel ideo quia juxta Pauli sententiam stulta mundi elegit Deus ut confunderet sapientes, infirma, ut confunderet fortes, ignobilia et contemptibilia et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret. Quid hoc stulto propter Christum sapientius? quid hoc infirmo fortius? quia quod stultum est Dei sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei fortius est hominibus. Sed iste stultus Christi et infirmus, quare fortius hominibus et sapientius. In puerili ætatula adhuc subditus, neque multis profuit neque obfuit, quia adhuc impotens fuit. Nondum mirabilis in aliqua gratia quamvis jam præventus a magnifica gratia. Qualiter enim in ipso latuit lumen sub modio, pace ipsius sancti intimabo. Sicut enim grata est quies post laborem, sicut placet refectio post esuriem, sicut radiat dies post tenebras, ita clarescunt exempla bonorum præfatione et collatione antecedentium malorum. Quis Paulo sævior? quæ Magdalena dissolutior? Et tamen alter vas electionis Domini et doctor gentium exstitit, altera veræ, imo miræ

C pœnitentiæ exemplum fuit. Ille minimus a
rum in numero, maximus in gratia; illa a
rum apostola. Quis ergo desperet? Neque pr
quisquam; respiciat malus Paulum et M
timeat bonus judicis sententiam. Nec hoc di
beatus Thomas aliquando malus fuerit vel
rus exstiterit, sed quia bonum quod egit ali
inchoaverit nondum enim beato Thomæ fut
tro per fidem dixit Jesus: « Sequere me, » n
futuro per spem: » Sufficit tibi gratia mea; n
futuro Joanni per charitatem: « Sic volo ut
donec veniam. » Adhuc onagrum dimisit
in deserto, et Dominus resedit super pullum
qui erat sine jugo. Sed veniet dies illa in q
Thoma, dicetur: « Cum esses junior, cing
D et ambulabas ubi volebas: in proximo aute
alius te cingat et ducat quo tu non vis. » S
historiam prosequamur.

Pater et mater ejus justi ambo coram De
stabiles, in spe perseverantes, in charitate fe
in eleemosynis affluentes, in hospitalitate præ
tes, Domini timentes, et omnes homines
Christum honorantes, parci admodum sibi,
facilitates suas cæteris affluenti largitate pr
sermone providi. Quis enim unquam dives
per sine difficultate regnum cœlorum introi
que enim coronabitur, nisi qui legitime ce
Regnum siquidem Dei vim patitur, et viol
piunt illud. Et si justus vix salvabitur, in
peccator ubi parebunt? Ut ergo copiosa es

rei familiaris renuntiatio, crevit posses-

oto enim archidiacono Cantuariæ, universo
stulante, populoque acclamante archiepis-
Theobaldo acquiescente, imo præeligente,
homas quasi qui bonis polleret moribus, in
conatum feliciter subrogatur. In quo sum-
studuit sicut et in priore conversatione se-
uum omnes latere, oculis vero summi Dei
li Deo serviendum esse, dicens cum Moyse,
t contestans sine intermissione testimonium
tiæ propriæ et non alienæ, nulli unquam
sibi plus credens de se, dicens cum Isaia:
m meum mihi, secretum meum mihi.» Vere
t tuum tibi ut omnium sibi. Unusquisque
i vivit vel sibi moritur juxta illud: « Glo-
m alteri non dabo. » Sed nec pœnam pos-
sulens ergo sibi beatus Thomas et seipsum
s, in archidiaconatu suo, soli Deo et sibi
ari studuit, sibi tamen displicere ut place-
ecolens illud Apostoli: « Si adhuc homini-
rem, Christus servus non essem. » Sine
onversans in se, sine querela ad proximos.
rimus perfectionis gradus est custodia sui,
s misericordia proximi, tertius charitas
nus innocentia, secundus beneficientia, ter-
gentia. Sed quia homo videt in facie, Deus
tuetur cor, qui solus novit corda hominum
s, juxta Psalmistam, cogitationes de longe,
dum alium: « Scrutans corda et renes, »
beatus Thomas in quantum potuit mundo
sposuit; alius intus fuit alius extra appa-
paries dealbatus, non fermento Pharisæo-
uptus, non sepulcro mortuorum assimila-
in agno lupus, non sub vulpe versutus, sed
e dissimulans esse maluit bonus quam vi-
rvipendens dici malus; nam et Dominus
arita, dæmonium habens. Videns autem
constantiam famuli sui, probavit eum
ertius, sed gratia donavit abundantius. Jam
m toti mundo exposuit, divitiis circumval-
iciis tentavit, honoribus ampliavit. Et qui
n est combustus in igne, non est submersus
. Qui eum per talia tentavit, faciens etiam
tatione proventum ut sustineret, ab omnibus
ssum custodivit. Jam enim affabilitate beati
et industria, liberalitate et curialitate co-
comperta, ut qui esset hilaris in vultu, mitis
uio, humilis in obsequio, providus in consi-
retus in judicio, fidelis in commisso, ad
n regis Henrici videlicet secundi, ipso rege
nte, archiepiscopoque invito præsentante,
s est. Ibi denuo ad commendationem futuræ
lico, sæculo militare plus solito potuit, sed
maluit. Cancellariusque effectus udæque
signifer, in tantam amicitiam regi conjun-
t ut voluntatem regis in animo suo por-
re regis loqueretur, regni negotia ipse dis-
t, promoveret quos vellet, deponeret quos

vellet, quidquid juberet fieret, quidquid prohiberet defieret; et sicut virgo ad hoc naturaliter idonea ipsum rhinocerota constringeret loro suo et duceret quo vellet. Eaque propter magnam invidiam magnatorum contra se excitavit. In tanta autem potestate posito, tanta gloria et dignitate prædito, pristina remansit humilitas, innata adhæsit libertas et cognata liberalitas. Semper comes castitas et consors charitas. Individuæ ei comites singulæ virtutes, sexaginta videlicet fortes ex fortissimis Israel, ambientes lectum pacifici nostri, inimicusque ensis super fratrem suum propter timores nocturnos. Semper veritas in ore ipsius erat, semper falsitas aberat. Et si fortassis aliquando tentaretur carnalibus deliciis, sed nec est abstractus nec illectus. Quasi enim secundus Samson, omnium peccatorum vincula ex odore ignis, id est Spiritus sancti, dissolvit, factoque impetu in hostes pessimos, scilicet vitia, persecutus est Amalech usque ad internecionem. Non pepercit gladius Aot: utraque manu utentis pro dextra. Cumque beatus Thomas tantæ esset potestatis, suspendit eum Deus a tumultu cujuslibet mortiferæ actionis. Sed quia nemo sine peccato est, nec etiam infans, cujus vita est unius diei super terram: si quid in eo fuit purgandum, nihil tamen cremandum. Si cujus enim opus arserit, detrimentum patietur. Si quid in eo examinandum, nihil damnandum. Si quod fortasse egerit, in quo esset vanitas et præsumptio spiritus, nihil tamen in quo esset blasphemia Spiritus sancti, id est malitia. Et licet in carne vivebat, sed non secundum carnem militabat. Nec solum a criminibus et a magnis flagitiis, sed etiam a minoribus quasi vas electionis abstinebat. Consilium ejus ut Cusi, melius quam Achitophel societas ut Jonathæ, opus ut Abisai. Opera autem ejus quæ fecit, quam discrete se habuit in pace, quam potenter in bello, quanta in hostes regis machinatus est quanta, in regno disposuit, quanta extra regionem acquisivit nonne hæc scripta sunt in notitia singulorum? His ergo supersedeamus, quia ad alia anhelamus.

Et quia supra me est quod tractabitur, majoris studii pandenda sunt vela, laxandus sinus mentis et invocanda majestas Trinitatis. Dormiente itaque cum patribus suis Theobaldo Cantuariensi archiepiscopo metropolitana Ecclesia, pastore orbata, lamina aurea nulli luxit in Fronte, rationale non est visum in pectore, superhumerale non gestatur in humeris, siluerunt titinnabula et cætera ornamenta pontificalia involuta sunt. Sed quandiu deesse non poterat cui primatia Anglorum et legatia sanctæ et apostolicæ sedis succederent, et in quem totius Christianitatis Angliæ jura respicerent, nec poterant filii Sponsi diu jejunare ne perirent: totius clerus totusque conventus juxta ecclesiastica decreta et sancita canonum et Cantuariensis Ecclesiæ privilegia dignum sibi perfici a rege postulaverunt pastorem. Gavisus ergo rex quoniam locum sublimandi quem amavit invenit, archidiaconum Cantua-

riensem et suum cancellarium in pastorem proposuit, A commendavit, suscipi monuit et præcepit. Et quoniam videbatur minus religiosa esse persona, ut quæ in sæculari habitu hucusque latuerat, nec unquam habitum religionis induerat, et ideo ad tantum gradum minus idonea, libenter respuerent, si auderent. Sed quia regis et domini voluntati adversa fronte resistere tutum non est, solemni electioni episcoporum et ipsi annuerunt. Inthronizatus autem indebitum honorem quem minus canonice adeptus erat, in manibus summi pontificis Alexandri canonice postea et voluntarie; sicut sequentia declarabunt, dimisit, resignatumque et roboratum vix coactus et apostolica auctoritate constrictus recepit.

[*Hic incipiat prima lectio.*] Promotus ergo et ini- B tiatus sacræque unctionis sanctificatione et consecratione delibutus ita profecit, ut eatenus vixisse pro nihilo diceretur, et quasi hucusque semper moreretur et nunc vivere incœpisset, ita tempus vitæ amissum redimere satagebat. Itaque subito totius perfectionis culmen arripuit, quasi in crastino moreretur. Ubique prius abundavit delictum postmodum superabundavit et gratia, ut diceres Spiritum sanctum in specie columbæ in eum descendisse et mansisse apud eum. Meminensque illud Platonicum, imo Christianicum, scilicet veram philosophiam esse meditationem mortis, et illud Hieronymi : facile hœc omnia contemnit, qui se semper cogitat moriturum, non altum sapuit sed timuit. Cumque de sæculari sapientia et mundana philosophia, utpote in libe- C ralibus artibus a primævo tempore imbutus, gloriari posset, nihil tamen inter mortales scire didicit, nisi Jesum Christum et hunc crucifixum. Crucifixoque affixus in cruce, priora membra sua mortificavit cum vitiis et concupiscentiis dicens cum Apostolo: « Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. » Et item: « Vivo ego, jam non ego ; vivit vero in me Christus » exuensque vetustam tunicam, et veterem hominem cum actibus suis, induit novum, qui secundum Deum creatus est, in spiritu et sanctitate veritatis, ambulansque in novitatem vitæ novus homo effectus est, mutatus in virum alterum, vere alterum, quia alteratum, cujus omnia in meliora conversa sunt. Jam enim superbia, si qua infuit, expulsa asciscit humilitatem. Superfluitas proscripta ingerit parcitatem, prodiga- D litas eliminata inducit frugalitatem, luxus, si quis inerat, abstinentiam, si qua libido continentiam, si qua effeminatio severitatem, si qua vanitas maturitatem, si qua curiositas quietem, si qua inconstantia stabilitatem, immoderatio temperantiam, omnis illicitus motus animi honestatem, et omnis inutilis concupiscentia sæculi contemptum.

[*Lectio secunda*] Jam erat affabilior in colloquio, hilarior in dato, serenior in vultu, parcior in cultu, moderatior in sumptu, sedulior in oratione, prolixior in contemplatione, sollicitior in prædicatione, in tribulatione patiens in miseriis compatiens, in misericordiis præveniens, in eleemosynis affluens, in ira-

condia tardus, in remissione primus, in vere[…] promptus, in mansuetudine totus, in subve[…] pius, in fide firmus, in spe certus, in charita[…] fectus. Hæc est mutatio dextræ Excelsi ; hæ[…] mutatoria, quibus induitur Jesus sacerdos m[…] filius Josedech, præcipiente Domino. Hæc est […] tio habitus Thamar sedentis in bivio. Hæc e[…] tatio vultus David impingentis et procide[…] portas civitatis coram Achis. Hæc est fra[…] vestimentorum valde bonorum Esau quibus in[…] non Esau sed Jacob, assimilata odori agri pl[…] nedicti a Domino. Delebantur siquidem Es[…] accepit ea Jacob, unde et a patre benedicitur. […] Esau primogenita sua quæ promeruit Jacob.[…] quod Apostolus ait: « Bonus odor sumus Deo. » […] ergo archipræsul noster et martyr unctionen[…] cto, accepit oleum gaudii pro luctu, pallium lau[…] spiritu mœroris. Proficiscensque per bivium […] Pythagoricæ ramum subversum et inclinatu[…] temnens per erectum et in cœlum usque tend[…] iter arripuit dicitque cum Apostolo: « Non ha[…] hic manentem civitatem, sed futuram inquiri[…] et iterum : « Nostra conversatio in cœlis est. […] que ex reditibus suis multa privata posset e[…] negotia, omnia tamen fratrum communioni im[…] bat, juxta illam sententiam Actum apostolor[…] dividebatur unicuique prout opus exigebat.

Nil proprium dicens quod puncto mobilis […]
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi nunc […]
[*sup[…]*
Permutet dominos et cedat in altera jura.

Sedulo in mente et opere recolebat illam A[…] sententiam : « Oportet episcopum irreprehen[…] esse, castum, sobrium, prudentem; ornatum […] bus, pudicum, hospitatem, non vinolentum […] et talem se exhibebat.

[*Lectio tertia.*] In tanta subditorum sollicitud[…] situs, summa vigilantia magnaque opera solli[…] tur arguendo, increpando, obsecrando ne quis […] ne lupus rapax veniens oves diriperet, sed asc[…] ex adverso opposuit se omnibus hostibus […] pro domo Israel, et in certamine viriliter agon[…] ecclesias sustentabat jura ecclesiastica auc[…] sua confirmabat, amissa vindicabat, ablata […] bat, diminuta restituebat, impios et rebelles […] matis sententia coercebat. Invidit autem di[…] tantæ felicitati ejus et provectui, et memb[…] invidiæ facibus accensa et exagitata in suggilla[…] viri Dei excitavit. Quæ derogabant et in a[…] obloquebantur in cubiculis, insidiabantur […] poterant modis dracones in abscondito, le[…] aperto. Sedebant in insidiis cum divitibus in […] tis, ut interficerent innocentem. Sed quid fec[…] nista noster? Zelus domus Dei comedit eu[…] cendit eum, absumpsit eum, et ideo opprob[…] probrantium ceciderunt super eum. O quam […] et quam sancta zelotypia sancti qua perfectan[…] unam amicam, unam columba, unam uni Sp[…] ipse minister unus sociaret, et ipse in th[…]

nissus cum utroque et amori et complexus con- A us epithalamium caneret et diceret : « Ecce tu lchra es et decora,ideo introduxit te Rex in cubi-num suum. »Et itidem de Sponso : « Amicus tuus ıdidus et rubicundus. » Hoc ergo zelo zelatus pulum Dei optavit anathema esse a Christo pro tribus suis cum Apostolo et deleri a libro Dei cum yse,ut populi dimitteretur offensa. O quanta de Dei sericordia præsumptio ! optabat pro Christo sepa-i a Christo. Pro christo nolle habere Christum, eri a libro vitæ ut tenacius scriberetur in libro e! Revolvensque illam sententiam Apostoli: « Qui scopatum desiderat,bonum opus desiderat,'« cum mo honorem sitiret,non laborem : nunc e regione ıs,non opulentiam ; opus non extollentiam deside- B it. Proponensque se exemplum in se retorquebat illud Apostoli : « Imitatores mei estote,sicut ego Christi. » Sicque nihil docuit quod non fecisset, sicut ordo docendi postulat,sed versa vice quod ordo non postulat, multa erubuit docere quæ non erubuit facere,militans Deo in occulto,sed non ad occultum imo ad hominum et angelorum commune spectaculum. Jam enim quod egit occulte in cubiculo, quod abscondit etiam in mentis secretario, super tecta prædicatum est.

[*Lectio quarta.*] Interea regnante gloriosissimo rege Anglorum Henrico secundo, quievit terra a prædonibus, pax et securitas erat a latronibus,evigilavit justitia, restaurabantur sanctorum ædificia. Canticum et jubilatio audiebantur in clero, etc.

(*Hæc ex ista Passione exscripta in præsentiis sufficiant; cætera si quis legere velit, in ipso codice requirat.*)

HYMNUS DE SANCTO THOMA

ARCHIEPISCOPO CANTUARIÆ.

Laureata novo Thoma,
Sicut suo Petro Roma,
Gaude Cantuaria,
Imo tota sit devota,
Pia laudum solvens vota, C
Militans Ecclesia.
Thomas iste,dum tuetur,
Legem Dei, promeretur,
Iram regis Angliæ.
Ergo pulsus urbe cedit,
Et transcurso mari credit
Sese regi Franciæ,
Qui gratanter et condigne,
Tam devote,tam benigne,
Sicut patrem visitat.
Ibi velut novus tyro,
Thomas in fervore miro
Regi regum militat.
Tandem pace reformata,
Pace dolis palliata,
Regressus ad propria,
Jura servans Deo servit, D
Inde sævit et protervit
Hostis arte varia.
Nunc ut vulpes fraudulenta,
Nunc ut tigris violenta,
Tentat omnes aditus.
Nunc minatur, nunc blanditur,
Ille nihil emollitur,
Idem manens penitus.
Rex compertus non moveri
Virum assertorem veri,
Nec frangi propositum,
Oves armat in pastorem,
Cohortatus ad cruorem
Cohortem satellitum,

Ergo neque parricidæ
Tam infande quam infide
Libertatis ut patronum
Tollant et usurpent thronum,
Ruunt in ecclesiam :
Præsul orans in secreto
Palam prodit hoste spreto,
Nec turbatur quies mentis
Turbæ metu sævientis,
Sed procedit obviam.
Sancti caput sacerdotis
Exoptatum mille votis
Sanctæ matris gremio
Ferrum bibit, cruor manat,
Et ibidem cæcum sanat
In tumultu medio.
Quid loquamur quæ sequuntur ?
Per se satis eloquuntur
Ubique miracula.
Dæmon cedit, mors obedit,
Desperatis salus redit,
Lepræ fugit macula
Angulose rex Anglorum,
Regem nescis angelorum
Universa singulorum
Ponderantem merita
Quisque metet id quod serit,
Impunitum nihil erit,
Nec capillus ullus perit,
Nedum ipsa capita,
Cleri gemma,clare Thoma,
Motus nostræ carnis doma
Precum efficacia,
Ut in Christo vera vite
Radicati, veræ vitæ
Capiamus præmia. Amen.

DOCUMENTA HISTORICA

QUÆ

AD SANCTUM THOMAM CANTUARIENSEM

PERTINENT.

I.

CAUSA INTER CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM ET EPISCOPUM LONDONIENSEM.

Archiepiscopus dicit se publice excommunicasse A Londoniensem episcopum, ex justis et notoriis causis : scilicet tanquam incentorem schismatis, manifestumque turbatorem ecclesiasticæ pacis, et reum inobedientiæ jugis. Asserit enim eum, schismatis occasione, quosdam Ecclesiæ rebelles et ecclesiasticarum libertatum oppressores manifeste fovisse canonesque ac mandata sua de coercendis et puniendis illis palam hactenus contempsisse. Propter hæc velut manifesta, sicut ait, et notoria, nec etiam ordinem judiciarium in ejus excommunicatione servandum putavit, sed, licet absentem, ignorantem et indefensum, licet inauditum, licet nec citatum nec commonitum, juste tamen et canonice, sicut allegat, damnavit, tanquam operum evidentia de crimine suo confessum. Scribit enim Ambrosius : « Manifesta B accusatione non indigent. » Item Stephanus papa : « De manifesta, » inquit, « Et nota plurimis causa non sunt quærendi testes. » Sicut de fornicatore Corinthio sanctus exposuit Ambrosius : « In aliis quidem non est judicis sine accusatore damnare, quia Dominus Judam, cum esset fur, quia non est accusatus, minime abjecit. Cognito autem prædicto opere fornicatoris, pellendum eum de cœtu fraternitatis Apostolus censuit. Omnes enim crimen sciebant ; publice namque novercam suam loco uxoris habebat. In qua re nec opus erat, nec tergiversatione aliqua crimen tegi poterat. De quo Apostolus : *Absens*, inquit, *facie*, *præsens autem autoritate Spiritus qui nusquam deest, jam judicavi ut præsens, eum qui hoc admisit, tradi Satanæ in interitum carnis*. » Juxta quod item Nicolaus papa ait : « Quæ C Lotharius, » inquit, « rex fecit, accusatione non indigent. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, » etc. Dimiserat siquidem uxorem propriam, et aliam superinductam publice tenebat ; sicque, licet nec accusatus nec citatus, canonice tamen excommunicatus est.

Similiter itaque, quamvis præter ordinem judiciarium, recte tamen a se damnatum Londoniensem episcopum asserit archiepiscopus; tanquam schismatis studio manifestum pacis ecclesiasticæ perturbatorem, et publice, opere contemptus, ipsorum canonum et suorum mandatorum inexcusabilem transgressorem.

Quod enim pacem ecclesiasticam manifeste perturbavit, hinc arguit : quod, cum dominus rex contra sacras leges et canones ac Ecclesiæ libertates plurima sibi de consuetudine regni servanda publice in consilio suo commemoraverit, et ab episcopis exegerit, idem episcopus, ut asserit, factus ibidem tanquam canis mutus non valens latrare, non ascendit ex adverso nec posuit se murum pro domo Domini, ut staret in prælio ; sed etiam, quod longe deterius est, prætextu schismatis Romanæ Ecclesiæ, regi condescendendum suadere palam enisus est, coepiscoporum animos ipse potissimum enervans quos potissimum et debuit et potuit ad contradicendum animare, sicut inter eos potestate primus et auctoritate præcipuus. Quod eum affirmat fecisse, non ob aliud quidem, nisi ne gratiam regis amitteret, quam tunc præ cæteris obtinebat, cum econtra sic ait Anacletus : « Nihil sit illo pastore miserius, qui luporum laudibus gloriatur, quibus si placere voluerit, atque ab his amari delegerit, erit hinc ovibus magna pernicies. » Itaque, sicut prosequitur, per episcopi conniventiam rex factus audacior, et ad exigenda, quæ non decuit satis, ardentior, cum aliquandiu cæteri substitissent, ipsis deinceps offensus, durus, terribilis, et in multis adversus esse cœpit. Eumdem autem episcopum in uberiorem satis familiaritatem admisit. Sic igitur infert indubitabile palam esse, quod Ecclesiæ pacem turbaverit. « Facientis enim, ut ait Joannes papa, « procul dubio culpam habet, qui, quod potest corrigere, negligit emendare. » Scriptum quippe est : « Non solum qui faciunt, sed

ii consentiunt facientibus, participes judi- A Negligere enim, cum possit quis deturbare ›s, nihil aliud est quam fovere: nec caret › consensionis occulte, qui manifesto faci-lnit obviare. » Item Innocentius : « Error resistitur approbatur, et veritas cum mi-fensatur, opprimitur. » Item Gregorius : ıtit erranti, qui ad resecanda quæ corrigi ıon occurrit.»

ɜ, sicut prosequitur archiepiscopus, cum bili metu et multis oppressionibus dominus :actis obtinuisset, idem archiepiscopus non ›st metus instantiam reversus ad cor, et ɔrdis tactus intrinsecus, nec sui vel suorum ı pericula vel damna, ubi exsilium subiit, imam de promissis contra dominum et B n pœnitentiam agens, post sui suorumque ·tionem, et post exspectationem annuam, in ›m promissorum exactores, observatores, ɔnsentientes, generaliter et publice senten-ıthematis dedit. Quam ut per Angliam de-ıt in vi obedientiæ mox episcopo Londo-suffraganeorum episcoporum decano, scri-ıjunxit ; mandans eisdem et aliorum quo-ı, quæ secundum Deum erant, exsecutio-virtute similiter obedientiæ. Qui, sicut sit, ındatorum implens, sed tergiversationibus am aperte subterfugiens, sicque operis evi-rimen suum manifeste confessus, aperte am excommunicationis incurrit. Canonum n violatores et eis consentientes, sub ana- C ı constituit Adrianus papa dicens : « Gene-eto constituimus, ut exsecrandum anathema ·elut prævaricator fidei catholicæ semper ;um reus existat, quicunque regum, vel epi-m, aut potentum deinceps, Romanorum de-›ntificum in quoquam crediderit vel promi-›landa. » Item Damasus papa : « Violatores m graviter a sanctis Patribus judicantur, et ɔ Spiritu, cujus instinctu dictati sunt, da-ır: Quia Spiritum sanctum blasphemare non ·ue videntur, qui contra eosdem sanctos ca-liquid vel agunt vel loquuntur, vel facere ›us consentiunt.» Item Gregorius : « Nulli ·el velle, vel posse transgredi apostolicæ ræcepta. Sit ergo ruinæ suæ dolore prostra-squis apostolicis voluerit contraire decretis; D ım deinceps inter sacerdotes habeat, sed ex-. sancto ministerio fiat. Non de ejus judicio ım postea curam habeat. Damnatus a sancta tolica Ecclesia sua, inobedientia atque præ-one, a quoquam esse non dubitatur, qui non præfatæ sanctæ Ecclesiæ jussionibus parere sed etiam aliis, ne præterirent, inculcare. alienus a divinis et pontificalibus officiis, qui t apostolicis obedire præceptis. »

ı etiam reatum, ut archiepiscopus addit, sibi ɜpiscopus auxit, cum mandata sua, de prose-s quæ secundum Deum erant, tam contu-maciter tamque frustratorie declinavit, et manifeste subterfugit. Unde tanquam notorie reus, statim, ordine judiciario prætermisso, non indigne nominatim est excommunicatus.

Episcopus contra: Sententiam excommunicationis in se quamvis de facto latam, de jure tamen tenere negat, velut aperte contra jus et ordinem legum et canonum datam. Multoties siquidem, etsi de facto detur, nullatenus tamen apud Deum, vel apud homines ligat: veluti si quis excommunicetur ut compellatur ad malum; verbi gratia ut schismaticus aut hæreticus fiat aut permaneat. De talibus enim ait papa Gelasius : «Cui est illata sententia, deponat errorem, et vacua est : si injusta est, tanto eam curare non debet, quanto apud Deum et ejus Ecclesiam neminem iniqua sententia gravare potest. Ita ergo se ea absolvi non desideret, qua se nullatenus ligatum videt. » Si quis item vel majorem, vel parem sibi, vel alterius parochianum excommunicet; patet quod nullum eorum aliquatenus excommunicatio tenet; scribit enim Calixtus papa: « Nullus alterius terminos usurpet, nec alterius parochianum excommunicare præsumat. » Quare talis excommunicatio nec rata erit, nec vires ullas habebit; cum nullus alterius judicis, nisi sui, sententia tenebitur: ubi sicut in concilio, apud Compendium, pro communi utilitate statutum est: Cum alter episcopus alterius parochianum, causa deprædationis excommunicaverit: item et quia a prælato suo in causa qualibet ad majorem audientiam appellat, jam ejus jurisdictioni quantum ad causam illam non subjaceat.» Et ideo sicut nec judicari, sic nec etiam excommunicari, propter eam, ab illo deinceps potest, aut debet. Ut enim decrevit Sixtus papa: « Quoties episcopi se a comprovincialibus suis, vel a metropolitano prægravari putaverint, aut eos suspectos habuerint, mox Romanam appellent sedem, et interim eos nullus excommunicare præsumat. Quod si aliter a quoquam fuerit præsumptum, nil erit, sed viribus carebit.» Moris etiam quandoque fuit, in excommunicationis sententia, sicut et in aliis, ut eam suspenderet appellatio, post etiam mox interposita. Siquidem in Digesto scriptum est: « Integer status esse debet provocatione interposita. » Ergo etsi abstinere ordine quis jussus sit, et provocaverit, potest interim participare, cum sit hoc constitutum, et sit juris, ne quid pendente appellatione moveatur; juxta quod et adhuc obtinet, ut, si quis clericorum ab officio fuerit suspensus, et appellaverit, interim pro suspenso non habeatur ; sicut nec degradatus pro degradato, nec de beneficio privatus, pro privato. Secus autem ideo forte jam obtinet in excommunicatione, quia secum habet sui exsecutionem; quia mox eliminat ab Ecclesia, et loquendi jus tollit. Provocari non potest ab exsecutione sententiæ, propter-eaque nec ab excommunicatione. Quamvis autem sequens appellatio non suspendit excommunicationem, procul dubio tamen præcedens eam impedit ne fieri possit. Licetque de facto subsecuta fuerit,

pso jure tamen eam infirmat, et irritam facit; quia pristinum statum prorsus integrum appellanti custodit. Item excommunicationem contra censuram et ordinem canonum factam nullius esse momenti constare debet. Ordo quippe servandus est : sic enim statuit Adrianus papa : « Nemo suspendendus est a communione, nisi evocatus ad causam minime occurrerit, » Item in concilio Parisiensi : « Nemo præpopere vel præpostere scilicet nec commonitus, nec convictus, est judicandus. » Item Augustinus : » In episcoporum concilio constitutum est nullum clericum, qui nondum convictus est, suspendi a communione debere, nisi ad causam suam examinandam se non præsentaverit. » Item : « Nos quemquam a communione prohibere non possumus, nisi aut sponte confessum aut convictum. » Itaque cum excommunicatur qui nec convictus est, nec confessus, imo nec auditus, imo nec citatus, imo nec commonitus; talis siquidem excommunicatio nihil virium habere recte credi debet, veluti contra canones vel ordinem ecclesiasticum facta. Sicut et « prolatam » ut in codice legitur, « sententiam contra solitum judiciorum ordinem, auctoritatum rei judicatæ non obtinere certum est. » Item : « Ea quæ statuuntur adversus absentes, non per contumaciam scilicet, denuntiationibus nequaquam ex more conventos, judicatæ rei firmitatem non obtinere. » Quod utique multo ferventius in excommunicatione tenendum est; quæ quanto terribilius immaniusque præcipitat, scilicet in diaboli potestatem, in ipsam etiam animæ mortem, tanto magis contra ordinem non est præcipitanda : præsertim in episcopum, qui nec excommunicari nec etiam audiri debet nisi in synodo : sicut testis est Julius papa : « Nullus episcopus. » inquit, « nisi in legitima synodo pulsatus, audiatur, vel judicetur, vel damnetur. » Item Zephirinus papa : « Quilibet episcopus non prius audiatur, vel judicetur, vel excommunicetur, quam regulariter vocatus sit ad suorum conventum episcoporum, et per eos ejus causa rationabiliter discernatur. » Item Hyginus papa. « Nullus metropolitanus, absque cæterorum omnium comprovincialium instantia, de causis episcoporum aliquid agat, quia irritæ erunt, aliter actæ, quam in conspectu omnium ventilatæ. » Item Calixtus papa : « Si quis metropolitanus, nisi quod ad suam solummodo propriam parochiam pertinet, sine concilio comprovincialium omnium episcoporum, agere tentaverit, irritum erit et vacuum, »

In crimine quidem notorio, quod et præter ordinis observationem recte detur excommunicationis sententia, sicut allegat archiepiscopus, nec diffitetur episcopus. Crimen autem notorium in se prorsus diffitetur, scilicet ecclesiasticæ perturbationis et inobedientiæ. Pacem enim Ecclesiæ, sicut affirmat, nullatenus turbare studuit, sed, quantis consiliis et auxiliis potuit, fovere et augere laboravit. Nec occasione schismatis in aliquo malignatus est contra Ecclesiam. Sed ne schismatis malum etiam Angliam

A occuparet, sicut sæpius fuit, ob domini papæ
clesiæ Romanæ fidelitatem, non superbe, non c
tiose, non nimis severe agendum sensit et egi
rabiliorem reputans in quibusdam dissimulat
et ad tempus patientiam, quam separationis
perniciem, ipsius etiam sanctæ Romanæ Ec
quæ diebus his pleraque dissimulavit et sus
secutus exemplum, et documenta sanctoru
enim Urbanus papa : « Ubi multorum strages
subtrahendum est aliquid severitati. » Item A
tinus : « Ubi per graves disssensionum scissura
hujus aut illius hominis est periculum, sed p
rum strages jacent, detrahendum est aliquid s
tati, ut, majoribus malis sanandis, charitas si
subveniat. » Idem : « Cum quisquam fratr
B Christianorum in Ecclesiæ societate constitut
in tali peccato deprehensus, ut anathemate d
habeatur : fiat hoc ubi schismatis periculum
lum est. » Idem : « Non potest salubris ess
rectio, nisi cum ille corripitur, qui non hab
ciam multitudinem. » Et infra : « Consilia sepa
nis et inania sunt, et perniciosa, atque sacri
quia impia et superba sunt, et plus perturban
mos bonos quam animosos malos. » Hæc it
sicut ait episcopus, ipse secutus, si quid
Ecclesiam exactum vel actum novit, non mo
sensionis culpam contraxit, vel pœnam me
non restitit, si non defensavit, si non vindicavit,
hoc officium fuit. Non enim quidquam timid
malitiose quidquam omisit, sed utiliter et con
C quædam dissimulans, quædam sustinens, s
etiam dominum regem intrepide, sed benigne
venit; multis etiam terrendo, (sed non comm
ponens, sicut instruit Augustinus, ante ocul
judicium; terrens cruentam conscientiam, e
plicem suadens pœnitentiam. Multa multoti
non fieri, vel corrigi, modestia supplicationis
nuit, quæ nullatenus impetrasset, si devium c
tionis et severitatis incessisset. Cui non de
vitium deputari, vel ad odium retorqueri, si d
regis gratiam sibi quæsivit aut servavit : præs
cum apud eum nulli nocuerit, et multis sæpe
fuerit. Quod multo levius, et plenius archiepis
tanquam specialius dilecto, potuisset eveni
modestiæ et humilitatis viam voluisset elegisse
D itaque, sicut infert episcopus, officii sui neglect
canonum contemptor, aut violator fuit; quia, s
forte tunc egit necessitate, non tamen volu
Violatores autem canonum definit Damasus
« qui contra eos non necessitate compulsi, se
luntarie faciunt vel facientibus consentiunt.
sicut ipse ait, nec mala fecit nec malis cons
sed, quatenus licuit et utile credidit, quantum
tuit obviavit, implens illud prophetæ : « Rece
exite, et immundum ne tetigeritis. » « Quid
ait Augustinus, « tangere immundum, nisi co
tire peccatis ? Quid est autem inde exire, nisi
re quod pertinet ad correctionem malorum, q
tum pro cujusque gradu atque persona salva

potest? Displicuit tibi quod quisque peccavit? contetigisti immundum. Redarguisti? monuisti? puisti? adhibuisti etiam, si res exegerit, conm, et, quæ non violet, disciplinam? Existi Hoc est immundum non tangere, et volunıon consentire, et ore non parcere. » Idem: que consentientes sitis malis ut approbetis, neegligentes ut non arguatis, neque superbientes sultanter arguatis. » Item: « Quisquis vel, quod st, arguendo corrigit, vel, quod corrigere non it, salvo pacis vinculo excludere non potest, tate improbat, firmitate supportat: omnino liber, ıus securus, penitus est alienus. » Item: « Ita, nalis sociatur, si mali aliquid cum eis committ ut committentibus favet: si autem neutrum nullo modo sociatur. Porro, si addat tertium, stus in misericordia corripiat, vel, si eam perm gerit, et ratio conservandæ pacis admittit, ı coram omnibus arguat; removeat, vel ab aliradu honoris, vel ab ipsa communione sacraorum, plenissime officium implevit. Ubi aucætera impediuntur, illa duo retenta semper ruptum custodiunt; scilicet ne faciat malum, pprobet factum. » Ex his itaque se non solum tu consensionis malorum excusatum probat opus, sed etiam manifestum in se modestiæ prontiæque præfert indicium, dum mala melius quam si etiam foras extulerit, et per hoc immischismatis argumentum impedivit.

ıs etiam dicit, quod exactionibus domini regis mox vel condescendit, vel condescendendum t; sed, cum coepiscopis, non minori periculo, mpari sollicitudine substitit, donec, aliquandiu communiter, ob sedandam regis iram et vitanEcclesiæ turbationem non minimam, placuit ut s consuetudines promitterent generaliter omon expressim aliquas (quia expressa nocent, non ssa non nocent): consuetudines etiam nomine bonas intelligentes. Cum autem dominus rex, s voluit, post expressisset, et in scriptum reset, id sigillis archiepiscoporum et episcopoconfirmari petens instanter et urgens graviter multam et integro die cum episcopis protrahæsitationem, tandem archiepiscopus sint is solus succubuit, et acquievit. Ipse viderit, si metum aliquem honori Dei et ordini suo præt; si fidem etiam domino papæ et Ecclesiæ ınæ servaverit, ad quam arctius de speciali ıento tenetur. Viderit etiam si, post Scyllæam ginem, non etiam Charibdim inciderit, cum m promissionem regi deinde ruperit. Horum um se participem et reum negat episcopus, inremque schismatis, et perturbatorem pacis Ece, tam vere quam probabiliter diffitetur.

inobedientiæ quoque crimine se non minus ıat.

idquid enim mandatorum archiepiscopi vidit edere statum Ecclesiæ, diligenter, ut asserit, utus est, magis ex officio suo, quam ex obedientiæ debito; quippe ut ad quam se ei non teneri constanter affirmat. In cæteris vero, quorum exsecutio poterat schismatis malum augere, substitit; tum qua necessarium fuit, tum quia ad exsequendum se teneri non credidit; et, licet si ex abundanti, tamen ut undique plenius muniretur, semper ante mandatorum susceptionem, contra cuncta Ecclesiæ regnique ac sui gravamina dominum papam appellavit, ejus audientiam eligens. Cumque trans mare postea coram legatis apostolicæ sedis appellationem prosequi præsto esset, sed non esset qui vel contradiceret vel judicare vellet, incontinenti denuo cum præsentibus coepiscopis appellationem innovavit. Quam dominus papa, per litteras ipsorum et legatorum sibi nuntiatam postmodum ipsis remisit; et eos ab ejus persecutione prorsus absolvit; pacemque ac inducias contra archiepiscopum, quousque in gratiam regis rediret, per litteras suas indulsit. Cum autem interim rumor insonuisset de novis quibusdam minis et molitionibus archiespiscopi, ne posset episcopus, sicut ante, aliquo modo quasi præventus innodari, mox iterum publice provocavit, et omnino recusans ac declinans archiepiscopum, tanquam ex manifestis causis jure sibi suspectum, audientiam domini papæ præelegit. Sic igitur, ut infert, etsi tenetur ei obedire, non tamen aliquatenus inobediens potest deprehendi; præsertim cum non frustratorie, sed juxta necessitatem semper præveniens appellatio, sibi contra crimen inobedientiæ remedium foret et excusatio: præsertim etiam cum eamdem appellationem prosequi nunquam subterfugerit, nec adhuc subterfugere velit.

Sed nec etiam obedire quidquam omnino se debere sentit et asserit. Siquidem ex professione quam Theobaldo, bonæ memoriæ archiepiscopo, fecit in Herefordiensi civitate, se tentum non esse dicit, nisi dum Herefordiensis episcopus exstiterit; quod cum esse desiit, omnino per dominum papam liber et absolutus desiit, et ex ea professione teneri, tanquam tacite, licet non expressim, ad tempus facta, scilicet dum inde maneret episcopus. Cujus rei fortissimum argumentum esse, quod utique non teneretur, si alterius provinciæ fieret episcopus. Sæpius promissionibus conditiones quædam inesse tacite intelliguntur, quamvis non exprimantur, veluti cum dos alicui, propter certam matrimonii spem, absolute promittitur. Non minus enim subest tacita conditio, scilicet ut ita demum promissio teneat, si nuptiæ sequantur. Item, ut in Digesto est, cum inter locatorem et conductorem convenit, ne conductor inter tempora locationis de fundo expellatur; quamvis nihil exprimatur de solutione pensionis, tamen verisimile est ita convenisse de non expellendo conductore, si pensionibus pareat et, ut oportet, colat. Cum autem, ut adjungit episcopus, ad Londoniensem sedem translatus professionem archiepiscopo minime fecerit, nihil equidem ei debere dicit, scilicet nec suo, etiam Londoniensis Ecclesiæ nomine. Semel enim liberatus, nec per eam in po-

testatem recidit, sicut nec de jure fori filius familiæ, cum extraneæ personæ filius adoptivus sit, secum tamen patrem adoptivum in potestatem trahit. Magis autem per eam ipsam liberatam dici convenit: præsertim cum de jure non filia, sed mater Cantuariensis Ecclesiæ sit; sicut et a prima constitutione Ecclesiæ in Anglia, diebus quinquaginta duorum apostolicorum fuisse perhibetur, et in scriptis authenticis legitur: sicut etiam beatus Gregorius, in ea Christianitatem renovans, censuit et ordinavit ut deinceps esset prout ejusdem scripta testantur; quamvis secus obtinuerit, occasione paganitatis quæ mox Londoniæ nequivit exstirpari. Propterea sedes archiepiscopalis præter ordinem esse cœpit, et hactenus manet, Cantuariæ: ubi primo renovata est, et inde paulatim per Angliam propagata, reclamantibus tamen assidue Londoniensibus episcopis. Sic igitur bona fide, justisque rationibus se liberum proclamans episcopus, velut semel per auctoritatem apostolicam manumissus et exemptus, nec unquam deinceps novæ subjectionis servituti suppositus, et inobedientiæ se reum in nullo probat, tanquam nec obedientiæ debitorem.

Si replicat archiepiscopus quod saltem tanquam apostolicæ sedis legato sibi tenebatur obedire, contra id episcopus oppositæ appellationis et recusationis obstaculum objicit: qui se solum domino papæ deinceps subjectum fuisse manifeste convincit. Addit etiam quod jure legationis nondum habet archiepiscopus jurisdictionem in Anglia. Siquidem Romanæ sedis legatus ut legatus Cæsaris est, scilicet præses vel corrector provinciæ vel proconsul. Sic autem in Digesto est: « Proconsuli jurisdictio, scilicet contentiosa, prius non competit quam in provinciam venerit. » Item: « Præses in provinciæ homines tantum imperium habet, et hoc, dum in provincia est. » Nec igitur, ut infert episcopus, potest aliquatenus archiepiscopus ut legatus in Angliam advertere, cum nec in ea sit, nec in eam post tempus legationis venerit.

Sic itaque concludit episcopus sententiam excommunicationis in se latam nullatenus tenere: tum quia prius præter ordinem lata est, cum in se nihil notorium criminis sit, tum quia prius appellavit, tum quia de archiepiscopi jurisdictione non sit.

Archiepiscopus ad hæc: Quamvis, inquit, prædicta in episcopo notoria non sint, quia tamen publice de eo dicuntur et creduntur, ob ea juste damnatus est; et præter observationem ordinis judiciarii: maxime quia in multis libertas et dignitas Ecclesiæ, per ejus, sicut ipsemet loquitur, dissimulationem et patientiam periclitata sit. Quem ob hoc etiam extra ordinem puniri justum et utile fuit, ut alii rebelles et turbatores Ecclesiæ magis terreantur, et resipiscant, cum sibi dubitare non debeant inferendum quod tanti nominis et potestatis viro jam viderint illatum, Sæpius enim contra strictum rationis tenorem, et institutionis solitum ordinem, necessitatum varietas multa fieri suadet et urget. Quia, sicut ait papa Innocentius: « Aliud est ordo legitimus, aliud usurpatio quod fieri tempus impel lit. » Sed Silvester papa similiter in quosdam adver sarios suos animadvertisse legitur, sicut ipseme scribit. Ait enim: « Usiliarus Patricus mandavi me ad se pacifice venire, et pro quibusdam eccle siasticis dissitationibus in palatium principis, a primum et secundum velum retinuit omnem clerun et populum, qui mecum veniebat, nisi me solum e Vigilium diaconum meum—me vero vi retentun miserunt in exsilium, in quo sustentor pane tribu lationis et aqua angustiæ. Ego tamen non dimisi nec dimitto propterea officium; sed cum episcopis quos congregare potui, eos qui talia erga me ege runt anathematizavi. » Idem Vigilio: « Habeto cun his, qui tibi consentiunt, plenæ damnationis sen tentiam; sublatumque tibi nomen ministerii sacer dotalis agnosce, sancti Spiritus judicio, et apostolic a nobis auctoritate, damnatus. » Ad hujus igitu exemplum, quod de crimine, quamvis non notorio tamen sibi manifesto et indubitato, rectissime quamvis extra ordinem, damnaverit episcopum congrue sibi videtur archiepiscopus allegare; quas de jure facere potuerit et fecerit, prœsertim cun et domini papæ vice fungatur, cujus etiam legatu est.

Episcopus contra: Non exemplis, inquit, sed legibus judicandum est; nec quid factum sit Romæ sed quid fieri debuit, attendendum est. Licuit quidem semper et licet domino papæ contra jus strictum sæpius agere, maxime cum necessitas postu let. Quamvis enim legibus vivat, legibus tamen so lutus est. Et sicut Christus in se sacramenta no stra complevit, non aliqua sui necessitate, sed no ad imitandum provocandi voluntate: sic etiam do minus papa sæpe canonibus obtemperat, non quo necesse habeat, sed ut ejus auctoritas et exemplun alios ad obtemperandum urgeat. Sæpius etiam ei non stat. In ejus siquidem potestate est sicut novo condere, sic et veteres moderari, vel temperand vel aggravando, nonnunquam etiam eorum censu ram penitus omittendo, vel contra faciendo. Quan utique potestatem solus accepit, et sibi soli conti nue retinet, et, cum vices suas sæpius aliis credat in partem quidem vocat sollicitudinis, non in ple nitudinem potestatis. Quibus etiam si quandoqu laxius indulget, non tamen eatenus ut liceat eis ali quid vel extra metas antiquitatis, præsertim qua auctoritate Veteris et Novi Testamenti tenentu observare. Nam nec etiam domino papæ licet ha transgredi, sicut est testis Zosimus papa: « Contr Patrum, » inquit, « statuta aliquid concedere ve mutare nec hujus sedis potest auctoritas. » Apu nos inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui dict Patrum sanxere reverentiam. Et servata quiden semper, etiam a primo hominis peccato, sempe antiquitas est, ut criminis reus damnetur, sed dein de, qui confessus, vel convictus, vel citatus fuerit Nam et Adam est non prius damnatus, quam cita tus et commonitus, cum dictum est ei: « Adam,

s ? » nec prius quam confessus, cum ait : A
ier dedit mihi et comedi. » Mala quoque So-
e sicut scribit Evaristus papa : » Noluit Domi-
udita prius judicare, quam manifeste cogno-
t : cum tamen omnia nuda et aperta sunt ocu-
ıs. Unde ait : *Descendam et videbo utrum*
orem opere compleverint. Cujus exemplo mo-
ır ne ad proferendam sententiam unquam
ipites simus, aut temere indiligenterque
ıssa quoquo modo judicemus, dicente veri-
voce : *Nolite judicare, et non judicabimini.*
ıec aperte traditur, quod adversus hæc aliquid
t papa Silvester in Usiliarium et Vigilium
ntra ordinem igitur quem etiam tam diligenter
ipse servavit, et ex se servandum docuit,
ı etiam tam immobiliter servandum auctoritas B
:orum tradit nunquid quod archiepiscopus
ətiam legatus obtinere debet ? et non magis
m esse ? præsertim cum et simul accusator
lex non potuerit. De suspecto siquidem ait
aus papa : « Quia suspecti et inimici judices
non debeant, et ipsa ratio dictat, et multis
atur exemplis. Quoniam quid gratius dare quis
co potest, quam si ei ad impetendum, quem
re forte voluerit. » Et infra : » Hinc Justinianus
rator pius legibus suis promulgasse dignosci-
icens : Liceat ei, qui suspectum judicem putat,
ʝuam lis inchoetur, eum recusare, ut ad alium
ratur. Ita quodam modo naturale et suspe-
ım judicum insidias declinare, et inimico-
judicium velle refugere. » Idem : « Anasta- C
ətiam Pirenorum episcopus tertio vocatus, quia
occurrit, a patriarcha suo condemnatus ex-
at. Sed solum quia, cum vocaretur ad syno-
, quod inimicus esset ipse qui judicabat, cla-
t, a sancta Chalcedonensi synodo ad sententias
s examinandus reservatur, sed quasi pro ni-
ıabita condemnatione priori. « Quod item non
at idem accusator esse, simul et judex, testis
ugustinus dicens : » Quis sibi utrumque audet
mere, ut cujusquam ipse sit accusator et ju-
» Item Fabianus papa : » Nullus unquam præ-
ıt accusator simul esse, et judex, vel testis;
ıiam in omni judicio quatuor personas semper
sse est esse : scilicet judices non idem sint,
ɔer se accusatores, per se judices, per se ac-
ti : » Sicut igitur infert episcopus, ejus qui D
:a præcedentia omnia, tam manifeste, tam in-
ete, tam præcipitanter egit, quid nisi verborum
is prolatio et in ventum jactatio putanda est,
c nomen sententiæ mereatur ?
chiepiscopus addit etiam item quod cum intra
nam exspectationem, multis sæpe supplicatio-
s, comminationibus, dominum regem flectere
uisset, nec prævaleret, et demum in hoc esset
curim poneret ad radicem, cum ulterius par-
nec posset nec deberet, episcopus in regis cau-
m indubitanter et notorie injusta se primum
rsarium, et eatenus vehementem defensorem

opposuit, ut ipse etiam contra justitiæ prosecutionem appellaverit. Sic consensum notorium in crimine notorio palam et inexcusabiliter ostendens : et ex hoc, quin excommunicatione, quamvis præter ordinem facta, juste firmiterque teneatur, negare nullatenus valens.

Episcopus econtra : Non solum se, sed Ecclesiam Angliæ totam, illius appellationis interpositionem consuluisse, secumque fecisse, respondit ; non malis consentiendo, non mala defendendi proposito, sed ob Ecclesiæ Romanæ fidelitatem, suique pacem : scilicet præpediendo nimiam nimisque periculosam archiepiscopi severitatem, ne schismatis augeretur discrimen, quod etiam cum enormi Ecclesiæ damno secuturum fuisse dubitari non poterat, si conatus archiepiscopi processissent : quando etiam constat humilitate patientiæ melius vicisse potuisse, et jam acerbitatis multiplicatione satis periculosius regem exacerbasse. Si replicat archiepiscopus quod non eo minus, sed etiam magis notorius est mali consensus quod in socia deprehenditur multitudine : contra episcopus magis præpeditionem schismatis probabiliter confitetur ; et mali consensum prorsus diffitetur. Sed et id post secundam et etiam tertiam demum correptionem fieri debet, sicut et Dominus in Evangelio præcipit dicens : » Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum ; si non audierit te, adhibe tecum unum aut duos ; si eos non audierit, dic Ecclesiæ : quod si nec Ecclesiam audierit, sit tibi velut ethnicus et publicanus. « Nihil igitur, sicut concludit episcopus, virium habere sententia non indigne censetur, quæ nihil etiam ordinis prorsus observare reperitur.

Archiepiscopus ad hæc determinat : Tunc quidem ordinem omittendum non esse, cum servari potest ; cum autem non potest servari, pro servato tamen per interpretationem habendus est. Nam et alias etiam apud Deum factum est, quia fieri non potuit, pro facto tamen nihilominus accipitur ; ut in eo qui baptismi seu pœnitentiæ sacramentum desiderat nec implere potest.

» Huic enim, « sicut ait Cassiodorus, » Votum pro opere reputatur, scilicet propter impossibilitatem. Sed et apud homines regula juris est, in omnibus causis id pro facto accipi, in quo quis alium perhorrescit quo minus fiat ; ut in codice dicitur de eo qui propter vim vel metum non appellat : nihilominus enim res jure appellationis agitabitur. Similiter itaque, sicut infert archiepiscopus, jure processisse dicit, in causa contra episcopum, quamvis non in synodo sua, quamvis sine commonitione vel citatione præmissa. Synodum etenim alienam habuit qui suam habere non potuit. Sed et pro citato et præmonito probat habendum, qui se magis etiam obtulisse debuit, ut cujus fama plurimum laborabat ; quem etiam multis ex causis satagere vel commonere nequivit : primo quidem, quia magnum chaos terrarum inter se et ipsum sit ; deinde, quia jamdudum apud exteras gentes peregrinus et exsul, eorumque eleemosynis

sustentatus, neminem ad faciendas citationes vel commonitiones officialem habere possit, nisi forte qui se gratis et pro Deo tantum obtulerit ; tertio, quia, cum aliqui quandoque missi per regis ministros capti, verberati, male tractati, incarcerati, periculoque membrorum aut mortis subditi sunt; cæteri, justo metu præpediti, legationem tam formidabilem subire deinceps ausi non sunt. Sic igitur, ut concludit, legaliter et canonice tanquam contra citatum et præmonitum episcopum, sententia processit, et firmiter obtinet.

Episcopus econtra : Non semper quod fieri debet pro facto habendum, respondit ; cum fieri propter vim vel metum non potest. Namque et alias, ut in Digestis scribitur, in jure proditum est, deprehensione fieri manifestum furem. Cæterum, si cum tibi furtum facerem, abscondisti te ne te occidam, etiam si vidisti furtum fieri, attamen non est manifestum. Cum etiam, propter metum, testamentum non facis, litem non contestaris, rem non evincis, reum non accusas; non tamen vel testamentum factum, vel lis contestata, vel res evicta, vel quis accusatus. Habet etiam similibus multis similiter. Denique quod dicitur propter metum aut vim omissum pro facto accipi, non de his accipitur quæ lex fieri jubet, sed de his quæ ad remedium indulget ; ut sunt appellationes, præscriptionum interpretationes ; nam hæc, si propter vim vel metum omittuntur, pro factis tamen accipiuntur, maxime si quis eas facere non ausum publice protestetur. Propterea quidem archiepiscopus ordinem etiam commonitionum et citationum observasse potuit, hinc plane convincitur, quia multo fortius excommunicationis faciendæ præparatoria præmissæ timere non debuit, quia jam factæ denuntiationis, passim et publice per Angliam post mittere non dubitavit, scilicet litteras suas de evitandis excommunicatis per nuntios suos ardenter præsentans, in episcoporum synodis, in publicis ecclesiarum conventibus, in procerum etiam consessibus. Cum itaque, sicut episcopus infert, ordo nullatenus vel servatus vel pro servato sit, patet quod excommunicatio, facta præter ordinem, excommunicationis nomine digna non sit

Archiepiscopus instat et aliter adhuc. Contra crimen, inquit, notorium appellari non potest. Nam in codice est : « Eis qui aperte manifesteque convicti sint, appellationis beneficium denegatur. » Item : « Observandum est ne quis eorum qui manifestam violentiam commiserint; audiatur appellans. » Item : in Digestis : « Constitutiones quæ de recipiendis appellationibus loquuntur, locum non habent in eorum personis, quos damnari publice interest. « At, ut assumit quin in rege contra Deum et ejus Ecclesiam periculosissima sit et manifesta transgressio, manifesta etiam circa sui et suorum spoliationem innocentiumque proscriptionem violentia, nec ipse diffiteri potest ; quæ certe palam operum evidentia testatur, super quibus etiam tam consona totius mundi detestatione convincitur. Unde, sicut infert, tan-

A quam aperte manifesteque convictus, nec in eis ap pellans audiri debet, maxime cum ipsum ob ea pu niri publice intersit, ut et ipse resipiscere compulsu salvetur, et Ecclesiæ status reformetur. Itaque, sicu addit, in ejus causa prorsus excluditur appellatio, s nec episcopus nec aliquis pro eo vel appellare potest, vel appellans audiri debet, præsertim cum in Digestis est : « Non liceat in aliena causa cuiquam appellare. » — « Nisi forte, » sicut ibidem excipitur, « quibus mandatum est, vel negotium alienum gerunt quod mox reus ratum habeat. « At, ut assumit, hic nec mandari nec ratum haberi potest : quod nec fieri debet. Solent item sicut et indignum est, audiri appellantes quorum interest : « Sed hos, » sicut et ibidem est, « verum est propriam causam eam de-
B fendere. Propriam autem causam eam esse palam est, cujus emolumentum vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet, ut cum procurator victo venditore, vel e converso ; vel creditor, victo debitore, vel e converso. Causa vero regis, ut assumit nec episcopi nec alterius quidquam interesse facit, ut intercessionem interponant ; imo potius patrocinium ad corrigendum communiter Ecclesia tota fidelium adhibere debet. Quia publice interest potius tantum malum coerceri, quam, vel sub alicujus necessitatis palliatione, foveri. Non itaque, sicut concludit, in tam detestandi negotii parte aliquem, vel ab ipso rege, vel ab episcopo, vel ab alio quovis appellatio fieri potest vel facta recipi debet.

Episcopus econtra respondit, et regem et se,
C vel quemvis, nomine regis juste provocare potuisse: maxime quia dominus rex nunquam se justitiæ subtraxerit, imo semper obtulerit ; sed et instante et satis anxie postulare non deserit sibi judices contra archiepiscopum delegari ; coram quibus etiam prius satisfacere pollicebatur, dummodo securus esset, sibi postmodum satisfacturum iri : cum inte hæc, contra leges et canones, archiepiscopus in eum et accusator et judex esse niteretur, contra tam manifestum gravamen, et rex et ejus nomine quivis justissime potuit appellare. Præterea lice etiam rex appellare pro se dedignaretur, non ec minus tamen id alii fuerat indulgendum, sicut e indulgetur in causa damnandorum. Nam ut in Digestis est : « Non tantum ei qui ad supplicium
D ducitur provocare permittitur, verum alii quoque nomine ejus ; non tantum si ille mandaverit, verum quisquis alius provocare voluerit. » Nec distinguitu utrum necessarius sit necne ; creat enim humanitatis ratio omnem provocantem audiri debere ergo, etsi ipse acquiescat sententiæ ; nec quæritu cujus intersit. Quid ergo si restat, qui damnatu est, perire festinans ? adhuc putem differendum supplicium ? Si hoc itaque, sicut argumentatu episcopus, admittitur in causa periculi corporis contra pœnam temporalem : quanto fortius admitt debet, ubi periclitatur etiam ad mortem æternam animæ, scilicet in anathematis causa. Quanto siquidem corpore dignior est anima, tanto potentius e

ıiri debet. Item quod episcopus et alii congrue
ıare potuerint et juste provocaverint, hinc
m ait, palam est; quia sui plurimum, imo
Ecclesiæ, simul interfuit, scilicet ne schisma
etur, quin etiam contra gravamina propriæ
justæ provocaverit ipse, non potest, inquit,
.

ıiepiscopus addit et item, sibi legationem esse
sam, et animadversionis in rebelles et tur-
s Ecclesiæ potestatem indultam, remoto ap-
ɔnis obstaculo, propterea que nec appellationem
ıtem, vel præcedentem impedisse jam factam
ımatis ultionem, vel eam ullatenus infirmare.
copus contra: Quamvis, inquit, sine provo-
is obstaculo, non tamen contra leges et
əs ipsi mandata est exseoutio. Nam, quamvis
iberam et generalem jurisdictionem ex man·
·uscepit; non tamen ex hoc consuetum et
ıum jurisdictionis ordinem transgrediendi fa-
m habuit: sicut argumento est illud in codice
ando talis concessio imperialis processerit,
am libera testamenti factio concedatur, nihil
'ideri principem, concedere, nisi uti habeat
ıam et consuetam testamenti factionem: neque
redendum est Romanum principem, qui jura
hujusmodi verbo totam observationem resti-
n multis vigiliis excogitatam atque inventam
ubverti. » Similiter itaque, sicut infert episco-
amvis dominus papa legationem etiam gene-
et liberam archiepiscopus dederit, si forte
ıon tamen contra legitimum et consuetum
:dinem ei facere quidquam permisit. Qui si
fecit, sicut utique fecisse supra probatum
nen etiam ipso jure cassum et irritum non
us est, quia legatus est, vel quia provocatio
ita est. Item et, sicut addit episcopus, quamvis
animadversionem archiepiscopi per domi-
ıpam prohibita sit appellatio; non eo minus ta-
ɔi provocare licitum fuit. Nam et alias, ut in Di-
st: « Cum a principe appellandi nec facul-
fas sit, interdum et ipsius sententiam sus-
ıppellatio. Cum enim præses provinciæ de-
li quem in insulam, vel decurionem pu-
jus non habeat; debet tamen eum adnotare
bonis ejus descriptis, quem deportandum
iendum putat: sic deinceps principi scribere,
›lena opinione scilicet quare deportandum
ıiendum sentiat: ut ita princeps æstimet an
da sit ejus sententia, demumque in insulam
ındo, vel decurioni, pœnam assignet. » Po-
itaque, sicut ibidem dicitur, appellare, non
quando præses principi scribit, sed etiam
› princeps de insula, seu de pœna rescribit.
im si præses mendaciis apud principem one-
eum, quem deportandum vel puniendum.
. Recte itaque dicitur humanitate suggerente
oc, et illo tempore, non frustra provocent,
·n adversus principem, sed adversus judicis
ıtem, provocant. Quorum etiam status inter-

A esse jubetur, provocatione interposita. Ergo, etsi abstinere ab ordine decurio jussus sit, scilicet per principem et provocaverit, poterit interim participare; cum sit hoc constitutum, et sit juris, ne quid pendente appellatione innovetur. Itaque, sicut infert episcopus, sicut a principe non sit appellandum, nonne similiter et episcopo, quem archiepiscopus per se punire de canonum censura prohibetur, licere deberet, etiam si dominus papa eum ad archiepiscopi suggestionem degradasset, appellatione tamen obviare, statumque sibi integrum retinere? Multo fortius igitur, etsi non dominus papa, sed per dominum papam archiepiscopus in ipsum, etiam sublato provocationis obstaculo, similiter advertisset, sequens tamen idem appellationis remedium ipsi subB veniret; quanto magis et præveniens, ne quid fieri posset, impediret. Et hoc igitur in excommunicationis etiam sententia non minus obtinere debere concludit episcopus, non solum si generaliter in quos animadvertendi, sed etiam si specialiter excommunicandi se potestas archiepiscopo, non obstante appellatione, concessa fuerit. Item, ut addit, quamvis appellatio, velut inhibita, sententiam infirmare non posset, infirmat tamen eam præmissa toties contra archiepiscopum tanquam domini papæ postulata cognitio. Nam et utrumque decernit Sixtus papa: « Dum, » inquit, « episcopi Romanam Ecclesiam appellaverint, aut ab ea se audiri poposcerint, nullus eos interim excommunicare præsumat. Quod si aliter a quoquam fuerit præsumptum, nil erit, sed C viribus carebit. Juxta quod, etiam Anastasii Pirenorum episcopi depositionem non tenuisse supra memoratum est.

Archiepiscopus post hæc ad specialia quædam transit. Dicit enim se dudum corripuisse episcopum, quod filios sacerdotum contra canones ad sacros ordines promoverit; et inter cæteros unum ad sacerdotii gradum, in ecclesia quadam in qua ipsum patri successisse cognovit: quod incontinentiam etiam clericorum in episcopatu suo non solum non correxerit, sed etiam pretii interventu sustinuerit. Et ob hoc se mox etiam mandatum subdedisse commemorat, nisi de tantis excessibus judicio coepiscoporum satisfaceret. Quod cum, inquit, facere neglexerit, jure in eum tanquam in præmonitum et D aperte contumacem anathematis ultio facta est, nec, appellationis occasione, rata non esse debet. Nam, ut dictum est: « Per contumaciam condemnatus, si appellat, non auditur. »

Episcopus econtra se de contumacia nititur excusare, quia nec ut archiepiscopo, tanquam non subjectus, nec ut legato, tanquam suspecto et recusato, tenetur obedire; sed soli domino papæ: maxime postquam ad eum appellaverit, et ipsius audientiam elegerit. Contumaces autem, ut in Digestis est, non judicantur, nisi qui obedire deberent et non obsequuntur, id est qui ad jurisdictionem ejus, cui negant obsequi, pertinent

Sed et plane negat episcopus clericorum inconti-

nentiam muneris interventu permisisse, vel eorum correctionem neglexisse. Quin imo, sicut notum esse respondit, sæpius omnes communiter in synodis, et seorsum in capitulis diligenter commonuit omnibus etiam, ut decuit, sæpius publice comminatus est, et nonnullos demum digne corripuit, et emendavit. Si vero prorsus vitium exstirpatum non est, ait non imputandum sibi, sed magis delinquentium multitudini, vixque, vel nunquam, abolendæ consuetudini. Quod enim a multis peccatur, multum est præsertim id malum, cui tam invicibiliter ex prima damnatione peccati subjaceat genus humanum. Quod item reprehenditur filios sacerdotum ordinasse, nec huc usque quidem confitetur concessum. Omnes quidem administrare nequaquam ignorabat prohibitum esse, sed nec omnes poterat rejicere; proptereaque quod decuit et potuit fecit. Scilicet archidiaconos suos, quibus plenior est notitia clericorum, et quorum officii est eos præsentare, diligenter adjuravit, et eis districte præcepit, ne quem contra canonem censuram admitterent, vel præsentarent. Si quid igitur contra minus canonice fieri contingit, in archidiaconos, inquit, magis redundare convenit, de filio quoque sacerdotis quem in ecclesia reperit a prædecessore suo prius institutum, et diaconum ordinatum, posteaque per se cuidam archiepiscopi clerico ad annuum canonem gravem satis, de ecclesia solvendum, ex transactione quadam dicit obligatum, et quia de residuo secum capellanum sustentare non poterat; ipsum quidem se promovisse fatetur in presbyterum: præsertim quia non alias eum indignum, sed boni testimonii satis agnovit. Si minus itaque vel in hoc vel in alio diligens fuit, etiamsi archiepiscopo tenebatur obedire, non tamen contumax et ejus mandati contemptor, ut ait, convincitur, quod judicio coepiscoporum, prout mandavit non satisfecit; quod nec illud subterfugit, nec coram illis, sine accusatore præsente, quem diffitetur excessum corrigere cogebatur. Si quid vero deliquit, domini papa censuram in nullo refugit: quod, sicut auctor est canonum, ita et ultor est transgressionis eorum.

Archiepiscopus demum ait: Quod etiam sententia, quamvis non legitima vel illicita, tamen liget, teste Parisiensi concilio in quo legitur sic: « De illicita excommunicatione lex Justiniani imperatoris, quam probat et servat, decrevit ut nemo presbyter excommunicet aliquem, antequam causa probetur, propter quam canones hoc fieri jubent. Si quis autem adversus eam aliquem excommunicaverit, ille quidem, qui excommunicatus est, majoris auctoritate sacerdotis, ad gratiam sanctæ communionis redeat. Is autem, qui non legitime excommunicaverit, in tantum abstineat a sancta communione tempus, quantum majori sacerdoti visum fuerit. » En, inquit excommunicatio quamvis illicita, vel non legitima, tamen tenet; adeo quidem ut per majorem sacerdotem ad communionem redire, id est absolvi, debeat, qui sic excommunicatus fuerit. Et hoc igitur etiam in episcopo tenendum consequenter concludit. Item, ut addit: Si prius non tenet sententia, jam tenet cum contemnetur. Nam, ut ait Gregorius: « Sententia pastoris, sive justa, sive injusta sit, timenda est vel tenenda, ne hic qui subest, et injuste forsitan ligatur ipsam suæ obligationis sententiam ex alia culpa mereatur. Is igitur, qui sub manu pastoris sui judicatur, timeat reprehendere, ne, etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumida reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat. Si igitur, saltem ex sequenti scilicet contemptus culpa, vere ligatum probat episcopum; eatenus etiam, ut quamvis injusta sit sententia, tamen omnimodo vitandus sit. Sicut est in concilio Sardicensi in quo legitur sic: « Si episcopus forte iracundus, quod non esse debet, cito et aspere commovetur adversus presbyterum sive diaconum, et eum de Ecclesia exterminare voluerit; providendum est ne innocens damnetur, aut perdat communionem. Et idcirco habet potestatem, is, qui abjectus est, ut episcopos finitimos interpellet, et causa ejus audiatur et diligenter tractetur. Ille vero episcopus, qui juste vel injuste eum abjecit, patienter accipiat ut negotium discutiatur, et vel probetur ejus sententia pluribus, vel emendetur. Tamen, priusquam omnia diligenter et fideliter examinentur, eum, qui fuit communione privatus, ante cognitionem, nullus debet præsumere ut communioni societ. Qui etiam, si communicare præsumpserit, et officium suum agere, gravius ex decretis puniendus arguitur. Nam in concilio Antiocheno est: « Si quis episcopus damnatus a synodo, vel si presbyter aut diaconus a suo spiscopo, et ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere, nullo modo liceat eis nec in alia synodo spem restitutionis, aut locum satisfactionis habere. » Item in concilio Martini papæ; « Si quis episcopus in concilio excommunicatus fuerit, sive presbyter aut diaconus ab episcopo suo, et post excommunicationem præsumpserit sive episcopus ille sive presbyter aut diaconus facere oblationem, vel matutinum vel vespertinum sacrificium in officio suo agere, sicut prius; non liceat ei, nec in alio concilio spem reconciliationis habere, nec ultra reconciliari. » Item in concilio Africano: « Placuit universo concilio ut, qui excommunicatus fuerit, pro suo neglectu, sive episcopus sive quilibet clericus, et tempore suæ excommunicationis, ante audientiam communicare præsumpserit, ipse in se damnationis judicetur protulisse sententiam. Ex his igitur omnibus, sicut concludit archiepiscopus, non solum vere excommunicatus convincitur episcopus, sed etiam contemptu suo prorsus deponendus.

Episcopus econtra: Sententiam illicitam vel non legitimam dici determinat injustam, scilicet ex causa ut cum subest culpa propter quam infertur, vel ex animo, vel cum minore culpa quam deceat forte, per iracundiam vel ignorantiam infertur, juxta illud Agathensis concilii: « Episcopi, si, sacerdotali moderatione postposita, innocentes aut minimis cau-

ıbiles excommunicare præsumpserint,a vi- A
ıscopis commoneantur. » Tales etenim, ut
ıs prosequitur, sententiæ cum ordinatim
nec per appellationem impediuntur, quam-
stæ sint, tamen utique ligant, scilicet apud
m,quamvis non semper apud Deum,cum ta-
n fiunt apud Ecclesiam. Ut enim ait Orige-
xit a civitate, a fide, a charitate ; per hæc
astris ecclesiæ, etiam si voce episcopi non
ır. Si aliquis econtra non recto judicio
ittitur,sed si non egit, si non meretur, nihil
Interdum enim qui foris mittitur intus
ui foris est intus retineri videtur. » Timen-
nen et tenendam vel injustam sententiam, B
ım Gregorium, fatetur episcopis, nec con-
lam, ne forte,si contemnatur, ex ipsa,sicut
egorius, tumida superbia reprehensionis,
ıæ non erat fiat ; scilicet ut deinceps etiam
apud Deum ex contemptu teneatur, qui prius apud Ecclesiam de pastoris tantum judicio tenebatur. Hoc igitur est, sicut distinguit episcopus, ubi sententia, sicut de facto, sic de jure quidem aliqua est, licet injusta. Ubi vero, quamvis de facto, nulla tamen de jure, velut quæ datur contra juris ordinem contra appellationem, contra rationem subditam, ibi quidem vere etiam injusta, sicut recte sentit episcopus, vel est, vel dici potest; nec etiam, si non servatur, vel ex contemptu convalescit. Quia quæ ab initio non valent sententiæ tractu temporis convalescere non possunt. Idemque qui contra eam communicaverit, vel non minus officium suum fecerit, prorsus in nullo reus est,nec pœnis præmissorum canonum ullatenus subjacet. Sic igitur integrum sibi statum jure defendit, nec excommunicatum, nec absolvendum se vere probat episcopus, imo nec prorsus ex aliquo vel prius, vel post facto, reum.

II

CAPITULA CONCILII ALEXANDRI TERTII HABITI TURONIS.

. Quoniam enormis quædam consuetudo
ısdam locis contra sanctorum Patrum con-
es invaluit, ut sub annuo pretio sacerdotes
iarum regimen statuantur ne id fiat, mo-
bus prohibemus.Quia dum sacerdotium sub C
di mercede venale disponitur, ad æternæ
onis præmium consideratio non habetur.
. Non satis viriliter avaritia in populo ar-
i ab his qui in clero constituti sunt, et præ-
ii contempto sæculo religiosorum nomen
tur, et regulam modis omnibus non cavetur.
mus igitur, ne ab his, qui ad religionem
voluerunt, aliqua pecunia requiratur : neve
s aut capellaniæ quælibet monachorum aut
ım annua distractione vendantur, neque ab
egimen ipsarum committitur, pro illarum
sione ullum pretium exigatur. Hoc autem
cum esse sanctorum Patrum auctoritas ma-
leclarat. Unde quisquis hoc de cætero præ- D
rit, tam qui dederit, tam qui accepit, par-
ım simoniæ non dubitet habiturum.Pro
a quoque chrismatis et olei perceptione
iquam pretii exactio intercedat: neque sub
alicujus consuetudinis reatum suum aliquis
quia, diuturnitas temporis non minuit pec-
auget.
II. Quia in quibusdam episcopatibus decani
vel archipresbyteri ad agendas vices epi-
m seu archidiaconorum et terminandas cau-
siasticas sub annuo pretio statuuntur, quod
dotii gravamen et subversionem judiciorum
dubium redundare, id ulterius fieri distri-
hibemus : quod qui fecerit removeatur a
Domino. Episcopus quoque cum hoc in sua diœcesi sustinuerit, et ecclesiastica judicia sua patitur dissimulatione subverti, canonica districtione plectatur.

Cap. IV. Non magnopere antiqui hostis invidia infirma membra Ecclesiæ præcipitare laborat, sed manum mittit ad desiderabilia ejus et electos quosque nititur supplantare, dicente Scriptura : « Es de ejus electis. » Multorum siquidem casum operari se putat, ubi pretiosius aliquod membrum sua calliditate detractum. Inde nimirum est quod se in angelum lucis more solito transfigurans, sub obtentu languentium fratrum consulendi corporibus et ecclesiastica negotia fidelius pertractandi regulares quosdam ad legendas leges et confectiones physicas ponderandas de claustris suis educit. Unde ne sub occasione scientiæ spirituales viri mundanis rerum actionibus involvantur, et in interioribus ex eo ipso deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus providere, de præsentis assensu concilii statuimus, ut nullus omnino post votum religionis, post factam in aliquo religioso professionem, ad physicas legesve mundanas legendas permittatur exire. Si vero exierit, et ad claustrum suum infra duorum mensium spatium non redierit, sicut excommunicatus ab omnibus evitetur, et in nulla causa si patrocinium præstare tentaverit, audiatur. Reversus autem, in choro, capitulo, mensa et cæteris, ultimus fratrum semper existat, et nisi ex misericordia forte apostolicæ sedis, totius spem promotionis amittat.

Cap. V. Quamvis grave nimis et divini dignum animadversione judicii habeatur quod laici quædam quod sacerdotum est, in ecclesiasticis rebus usur-

pant, majorem tamen incutit formidinem ac dolorem, quod fomitem sui erroris in ipso Deo dicuntur aliquoties invenire, dum quidam fratrum et coepiscoporum nostrorum aliorumque prælatorum ecclesiæ decimas eis et ecclesiarum dispositionem indulgent, et in devia mortis compellunt, qui prædicatione ipsorum ad vitæ viam fuerant revocandi. De quibus dicit Dominus per prophetam : « Peccata populi mei comedunt, et ad iniquitatem provocant animas eorum. » Unde statuimus, ut quisquis alicui laico in sæculo remanenti ecclesiam decimamve concesserit, a statu suo, tanquam arbor quæ inutiliter terram occupat, succidatur, et donec emendet suæ ruinæ jaceat dolore prostratus.

Cap. VI. Majoribus ecclesiæ beneficiis in sua integritate manentibus indecorum nimis esse videtur, ut minores clericorum præbendæ recipiant sectionem. Idcirco ut, sicut in magnis ita in minimis quoque membris suis firmam habeat Ecclesia unitatem, divisiones præbendarum aut dignitatum permutationes fieri prohibemus.

Cap. VII. Plures clericorum et quod merentes dicimus eorum quoque qui præsens sæculum professione vocis et habitu reliquerunt, dum communes usuras quasi manifestius damnatas exhorrent, commodata pecunia indigentibus possessiones eorum in pignus accipiunt, ut provenientes fructus percipiunt ultra sortem. Idcirco generalis concilii decernit auctoritas, ut nullus a modo constitutus in clero vel hoc vel aliud usuræ genus exercere præsumat. Et si quis hactenus alicujus possessionem data pecunia sub hac specie in pignus accepit, deductis expensis si sortem suam de fructibus inde percepit, absolute possessionem restituat debitori. Si autem aliquid minus habet, eo recepto, possessio libere revertitu ad dominum. Quod si post hujusmodi constituta in clero quispiam exstiterit quod detestandis usurarum lucris insistat, ecclesiastici officii periculun patiatur, nisi forte beneficium ecclesiæ fuerit, quo redimendum ei de manu laica hoc modo videatur.

Cap. VIII. In partibus Tolosæ damnanda hæresi dudum emersit, quæ more cancri paulatim se a loca vicina diffundens, per Guasconiam et alias pro vincias quam plurimos jam infecit. Quæ dum i modum serpentis infra suas revolutiones abscondi tur, quanto serpit occultius, tanto gravius Domini cam vineam in simplicibus demolitur. Unde contr eam episcopos et omnes Domini sacerdotes in illi partibus commorantes vigilare præcipimus, ut su interminatione anathematis prohibere, ne ubi c gniti fuerint illius hæresis sectatores, receptaculur eis in sua terra aut præsidium impertiri quisquar præsumat. Sed neque in venditione aut emption aliqua cum eis communio habeatur, ut solatio sal tem humanitatis amisso, ab errrore viæ suæ resi piscere compellantur. Quisquis autem contra hæ venire tentaverit, tanquam particeps iniquitati eorum, anathemate feriatur. Illi vero si deprehen fuerint, per catholicos principes custodiæ mancipat omnium bonorum amissione multentur. Et quoniar de diversis partibus crebro in unum latibulum cor veniunt, et præter consensum erroris nullam co habitandi causam habentes in uno domicilio com morantur talia conventicula et investigentur at tentius, et si inventi fuerint, canonica severitat vetentur.

III

JURAMENTUM MAGISTRI GIRARDI PUCELLE

ET ALIORUM A SCHISMATE REDEUNTIUM.

Ego Girardus refuto et anathematizo omnem hæresim extollentem se adversus sanctam Ecclesiam Catholicam, et præcipue schisma et hæresim Octaviani et Guidonis Cremensis. Ordinationes quoque eorum irritas esse pronuntio, et a modo ut ante obediens et fidelis ero domino papæ Alexandro eju que successoribus Catholicis. Sic me Deus adjuve et hæc sancta Dei Evangelia.

IV

NARRATIO THOMÆ ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS

De ampulla olei sancti, quos reges Angliæ ungi debent in coronatione, sibi divinitus ostensa.

Quando ego Thomas Cantuariensis archiepiscopus exsul ab Anglia fugiebam ad Franciam, veni ad papam Alexandrum, qui tunc Senonis erat, ut ei ostenderem consuetudines malas et abusiones quas rex Anglorum in Ecclesiam introducebat. Una autei nocte, cum essem in ecclesia Sanctæ Columbæ i oratione, rogavi Reginam virginum, ut daret re Anglorum et hæredibus suis propositum et volunt

endandi se erga Ecclesiam et quod Christus misericordia ampliori dilectione ipsum diliseret Ecclesiam. Statim apparuit mihi beata in pectore istam aquilam auream, et in matenens parvam ampullam lapideam ; et is aquilam de pectore suo, ampullam inclusit im cum ampulla in manu mea posuit, et hæc er ordinem mihi dixit : « Ista est unctio, de i debent reges Anglorum, non isti qui modo seu regnabunt, quia maligni sunt et erunt, er peccata sua multa amiserunt et amittent. tem reges Anglorum futuri, qui unguentur ista, benigni et pugiles Ecclesiæ erunt. terram amissam a parentibus pacifice recuit, donec aquilam cum ampulla habeant. Est ex Angliæ futurus, qui post unguetur unita, qui terram amissam a parentibus, scilinaniam et Aquitaniam, recuperabit suis. erit maximus inter reges, et est ille qui it multas ecclesias in terra sancta, et fugabit aganos a Babylone, et in eadem plures ecædificabit, et quotiescunque rex portabit in pectore, victoriam habebit de inimicis, im ejus semper augmentabitur. Tu autem es martyr. » Et tunc rogavi beatam virginem deret mihi ubi custodirem tam pretiosum rium. Quæ dixit mihi : « Est vir in civitate llelmus monachus Sancti Cypriani Pictajectus injuste ab abbate suo de abbatia, qui ipam ut abbatem suum compellat, ut eum tiam reducat. Trado tibi aquilam cum amt eam ad civitatem Pictavensium portet, et sia Sancti Gregorii, quæ est juxta ecclesiam eam abscondat in capite ecclesiæ versus tem sub lapide magno. Ibi invenietur temportuno et erit unctio regum Anglorum, Capi... paganorum erit causa inventionis istius aquilæ. » Et hæc omnia sibi tradidi inclusa in quodam vase plumbeo.

PROPHETIA ANTIQUA CIRCA DICTAM AMPULLAM ET REGIBUS ANGLIÆ, ETC.

Ista prophetia transcripta est anno Domini 1407 in festo Sancti Matthiæ de una schedula valde vetusta, qd Fyshborne·)

Anno a creatione mundi sex millibus, quingentis LXXXVII annis, lilium regnans in nobili parte mundi movebitur contra semen leonis, et veniet in terram leonis, et stabit in agro inter spinas regionis illius. Tunc Filius hominis veniet ferens tres feras in brachio, cujus regnum est in terra lunæ. Cum magno exercitu transibit aquas, et ingredietur in terram leonis carentis auxilio, quia bestiæ regionis suæ pellem suam dilaceraverunt. Illo anno veniet aquila a parte orientali, alis extensis sub sole, cum multitudine pullorum suorum, in adjutorium Filii hominis. Illo anno multa castra destruentur : terror magnus erit in mundo ; et in quadam parte leonis erit bellum inter plures reges. Illa die erit diluvium sanguinis et lilium perdet coronam, de qua postea Filius hominis coronabitur. Per quatuor annos sequentes fient in mundo prælia multa inter fidem tenentes, et major pars mundi destruetur. Caput mundi erit in terram declinatum. Sed Filius hominis cum aquila prævalebit. Tunc erit pax in toto orbe terrarum et copia frugum. Et tunc Filius hominis admirabile signum sumens transibit ad terram promissionis, quia primo causæ promissa tunc adimpleta permanebunt.

Aquila est imperator ; Filius hominis est rex noster ; lilium est rex Franciæ ; leo est dux Burgundionum et dictus rex noster habet dictam aquilam cum ampulla.

—

V

COLLOQUIUM INTER CARDINALES ET ARCHIEPISCOPUM.

ictio, quæ celebrata est inter dominum Cannsem et regem Anglorum, inter Gisortium et i in præsentia cardinalium, Willelmi de Pardinalis presbyteri Sancti Petri ad Vincula, s diaconi cardinalis Sancti Nicolai de carTulliano.

nus Cantuariensis, in octavis beati Martini, de Burgundia in regionem Wolcasinum ad ppidum ad colloquium cardinalium qui a glorum a Cadomo occurrerent archiepiscopo rtium. Consederunt pariter inter Gisortium duo illi cardinales cum archiepiscopo Rotoi et multi alii ex parte regis : archiepiscopus Cantuariensis sedis apostolicæ tunc nuntiaus et cum eo exsules ejus Joannes Salesbeum Herberto de Boseham, Lombardus de a, Alexander Wallensis, Gaufridus prior de Panteneia et Garinus canonicus, Robertus et Gilbertus canonici capellani Cantuariensis, Joannes Cantuariensis, Alanus, Ricardus, Henricus et multi alii. Cœperunt cardinales multa proponere de charitate domini papæ et sollicitudine multa qua cruciabantur quotidie, pro procuranda pace et securitate domini papæ, Cantuariensis et suorum. Inde de suo adventu de urbe Romana, et laboribus et periculis itineris sui quod fecerant, exeuntes ab urbe mense Martio jam medio et pervenientes in Northmanniam mense Novembrio ; deinde de magnitudine regis Anglorum et de necessitate Ecclesiæ Romanæ, quæ multa beneficia habere solebat de rege et regno ejus, quibus tunc carebat, occasione discordiæ hujus. Deinde de malitia temporis, deinde de amore et beneficiis quibus rex Angliæ providerat

Cantuariensi,et de honore quem ei semper exhibuit. His subjunxerunt querelas et injurias,quibus rex a Cantuariensi se læsum esse conquerebatur,imponens ei inter cætera, quod ei excitaverat guerram regis Francorum : ad ultimum quæsierunt consilium : quomodo indignationem tanti principis placare possent, quia, inquiunt, sine multa humilitate et moderatione et magni honoris exhibitione, remedium tantis periculis adhiberi non poterit.

Hæc autem dicebant consulto, ut animum ejus terroribus frangerent,vel ad indignationem provocarent : quo vel minus sapienter vel minus humiliter responderet. Dominus vero Cantuariensis in omni humilitate et mansuetudine spiritus, sereno vultu, radiantibus oculis, et rosea facie,lingua Latina,facundissime et disertissime primum gratias agit domino papæ de charitate et sollicitudine quam habebat erga se et coexsules suos : mirante omni multitudine, quæ aderat,super prudentiam et responsum ejus.Ad singula enim quæ illi proposuerant, seriatim et eodem ordine respondet, rationibus veris et probabilibus,querelas regis evacuans et injurias Ecclesiæ et damna intolerabilia patenter exponens.Et quia humilitatem et delationem honoris ab eo exigebant, respondit se libentissime omnem humilitatem exhibiturum,et honoris et reverentiæ domino suo regi quantumcunque posset salvo honore Dei, et libertate Ecclesiæ,et personæ suæ honestate et possessionibus ecclesiarum.Et si iis videretur aliquid adjiciendum,rogavit cardinales ut consilium darent

A dicens se habere propositum acquiescendi sal vali bertate conditionis,professionis et ordinis. Respon derunt illi se non venisse ut ei, sedut eum consule rent et reconciliationis tentarent viam.Quæsierun dehinc cardinales ab archiepiscopo,an in sua pro vincia vellet promittere observantiam consuetudinun Clarendoniæ, id est Cleri-Damni : quibus,secundun quod rex eis persuaserat,muneribus magnis datis e majoribus promissis,reges Anglorum audierant uso fuisse antecessorum suorum archiepiscoporum tem poribus : et sic sopitis omnibus querelis in gratian redire et repetere sedem suam et administrationen et pacem sibi et suis. Ad hæc respondit archiepi scopus,nullum prædecessorum suorum ab aliquo re gum ad hanc professionem fuisse arctatum : nequ

B se Deo auctore promissurum unquam ut observe consuetudines quæ Dei legibus patenter adversan tur : quæ sedis apostolicæ convellunt privilegium quæ Ecclesiæ perimunt libertatem ; quas dominu papa Senonis in illorum et multorum præsenti condemnavit : « Et ego,inquit,domini papæ secutu auctoritatem, quasdam earumdem consuetudinun cum observatoribus suis anathematizavi, sicut i multis jam conciliis catholica Ecclesia fecisse digno scitur.Ideo ipsum scriptum regiarum constitutio num quas apud Cleri-Damnum statuisse dignoscitu cum pravitatibus quæ in eo continentur in irritun duxi ac quassavi: præsertim eo quod non appella tur ad sedem apostolicam. » (*Vide quæ diximus i præfatione*).

—

VI

SUMMA CAUSÆ INTER REGEM ET THOMAM.

De prima manifestæ inter dominum Cantuariensem et dominum regem discordiæ causa

Henricus, nobilis rex Anglorum,dux Normanniæ et Aquitaniæ et comes Andegaviæ,venit Londoniam Kalendis Octob. anno Verbi incarnati 1163,et archiepiscopus Cantuariensis Thomas et Eboracensis Rogerius et omnes episcopi Angliæ. Sola autem et summa causa concilii fuit, ut metropolitanus Cantuariensis totius Angliæ primas esse solemniter monstraretur ; cui solus in hoc Eboracensis obviavit : cum ecce præter spem omnium,rex Anglorum quædam satis dura proponere cœpit.

Primo enim conquestus est de archidiaconorum violentia,quod aliorum delicta in sua verterent lucra, quod peccatorum pretia exigant,et de his suos supra modum luxus exerceant,cum tamen peccantibus debitam correctionem non impendant : dixitque se velle, ne archidiaconi quemquam quantumcunque infamem super aliquo crimine conveniant, præter officialis sui conscientiam. Moxque ad aliud sermonem vertens : « Cogito, inquit, cogitationes pacis, moveorque multum pro bono pacis, quæ in

C regno meo clericorum malitia perturbatur, qui ra pinas et furta perpetrant. et homicidia plerumque Peto igitur et volo, ut tuo, domine Cantuariensis et coepiscoporum tuorum consensu clerici in male ficiis deprehensi vel convicti vel confessi exaucto rentur illico,et mox curiæ meæ lictoribus tradantur ut omni defensione ecclesiæ destituti, corporalite puniantur.Volo etiam et peto,ut in illa exauctora tione,de meis officialibus aliquem interesse consen tiatis,ut exauctoratum clericum mox comprehendat ne qua ei fiat copia corporalem vindictam effu giendi. »

Ad hæc,dominus Cantuariensis,cum super peti tionis hujus responso nec usque mane impetrar posset inducias, secessit in partem cum episcopi suis. Moxque hinc inde allegatum est : episcop

D dicebant secundum leges sæculi clericos exauctora tos curiæ tradendos, et post pœnam spiritualem corporaliter puniendos,quoniam quo digniores sun ex privilegio, eo deteriores judicantur in delicto et quo deteriores in delicto, eo graviori sunt affl ciendi supplicio. « Non ergo mirum, inquiunt, e

privationem ordinis sequatur supplicium corporis.» Id ipsum etiam non solum legibus, sed etiam authenticis probabant exemplis ; Levitas Veteris Testamenti proponentes in medium, quos reos forte flagitii lege prohibiti, sequebatur mors corporis ; vel juxta similitudinem criminis, multatio in membris.

Dominus vero Cantuariensis sacris canonibus consentiens, in contrarium allegabat, asserens omnino injustum fore, et contra canones, et contra Deum, si ob unius punitionem delicti, duo quis subeat judicia. « Nec enim Deus judicat bis in idipsum. » — Quod enim, inquit, judicat Ecclesia, aut justum est aut injustum : sed non dabis injustum, erit ergo justum. Quod, cum non contineat absolutionem, continet damnationem. Si ergo damnatur reus, cum exauctoratur, non debet aliud judicium inchoari ad ejusdem condemnationem peccati. Ad hæc quoque cavendum est, inquit, nobis, ne nostro consensu opprimatur et pereat libertas Ecclesiæ : pro qua, exemplo summi sacerdotis nostri, ex officio tenemur usque ad mortem certare. Nondum autem usque ad mortem restitistis. »

Ad hæc episcopi pereuntem ecclesiæ libertatem nullum periculum afferre ecclesiæ dicebant ; sed, aiunt. Potius nunc expedit, ut pereat, ne toti pereamus. Faciamus ergo quod rex petit ; alioquin peribit fuga a nobis, et non erit, qui requirat animas nostras. Regi vero consentientes, hæreditate possidebimus sanctuarium Dei, et in possessionibus ecclesiarum nostrarum securi dormiemus. Malitiæ etiam temporis hujus multa indulgenda sunt. [Hoc enim dictum est propter schisma, quod tunc fuit in Romana Ecclesia : erat namque apud Alemanniam quidam antipapa.] Hæc dicebant episcopi tanquam diei malitia sua non sufficiat, nisi et ipsa augeatur per malitiam episcoporum.

Ad hæc dominus Cantuariensis zelo domus Dei succensus : « Video, inquit, vos vestras inertias sub specie sustinentiæ consolari, et dispensationis vestræ prætextu, sponsæ Christi libertatem suffocari. Et quis vos fascinavit, o insensati pontifices ? Quid prudenti vocabulo dispensationis manifestam iniquitatem vestram contegitis ? Quid vocatis dispensationem, totius Ecclesiæ Christi dispendium ? Rebus vocabula serviant ; non cum rebus pervertantur vocabula. Quod autem dicitis, malitiæ temporis multa fore indulgenda ; assentior certe, sed non ob id peccata accumulanda esse peccatis. Potens est Deus Ecclesiæ suæ conditionem facere meliorem, quamvis non efficiamini deteriores. Nunquid impotens est Deus subvenire sanctæ Ecclesiæ, nisi per vitia doctorum Ecclesiæ ? Arbitror vos compati infirmitatibus Christi, quasi impotens sit sponsam suam erigere, nisi sensibus nostris adjuvetur. Revera tentat vos Deus. Quæso namque quando se debent episcopi offerre discrimini ? Nunquid in tranquillitate et non in discrimine ? Erubescitis certe fateri, quod in tranquillitate. Restat ergo, ut cum in Ecclesia est perturbatio, pastor ecclesiæ opponat se periculo. Nec enim majoris meriti fuit olim episcopis, in suo sanguine Ecclesiam Christi fundare quam nostris temporibus pro Ecclesiæ libertate sanguinem fundere. Et ego quidem, Deo teste, affirmo, non esse nobis tutum a forma illa recedere, quam a sanctis patribus nostris accepimus. Nec nos quemquam morti debemus exponere cum etiam judicio sanguinis nobis non licet interesse. »

Hæc verba mox ad regem relata sunt. Videns illico quamplures Ecclesiæ, non dico columnas, sed arundines, vento agitari et trepidare, audito quod non per omnia voto regis essent udituri. Et certe
B statim ante minas cessissent, nisi domini Cantuariensis constantiam persensissent. Videns autem rex, in quod in verbo illo, ubi voluit proficere, non valuit, citius ad alia se convertit, sciscitans ab eis, si consuetudines suas regales essent ei per omnia servaturi. Dominus vero Cantuariensis cum consilio locutus. « Etiam, inquit, in omnibus ; salvo tamen per omnia et in omnibus ordine nostro. Et cum postea id ipsum rex a singulis ex ordine quæreret, erat quidem tunc vox illa in ore omnium. Cum vero diutius instaret, volvens et revolvens, si consuetudines suas regales absolute et absque apposita ordinis sui salvatione, simpliciter omnino se ei servaturum promitteret dominus Cantuariensis ; a Christi vicario, quod voluit obtinere non valuit. Turbatus
C est ergo rex vehementer, et omnis Jerosolyma cum illo : subitoque in illa spiritus vehementia exsiliens. Londonia discessit universis negotiis suis infectis, et ratiociniis pendentibus. Videres tunc murmur in populo, commotionem in clero. Episcopi turbati et tremuli, regem abeuntem sunt prosecuti ; metuentes, se non prius regem inventuros, quam audirent se omnia bona sua perdituros. Moxque operati sunt cum rege occultam conventionem, omni mentione Dei et ordinis sui postposita : et tam facile regis petitioni assensum præbuerunt, ut viderentur consensisse antequam ille petisse adeo ut qui inter eos æstimabantur scientiores, ad opprimendam Ecclesiæ libertatem fierent proniores. Cantuariensis autem solus præsul resedit, considerans ad dextram et ad
D sinistram ; nec fuit qui cognosceret eum. Requirebat in fratribus solatium ; at illi abierunt retro, et jam cum illo non ambulabant. Hacem denique peccatorum videns, et sibi undique imminere discrimen : « Unum, inquit, locutus sum ; quod terreni regis regales nullatenus servarem consuetudines, nisi salvo in omnibus ordine meo. » Ob id offensam regis incurri : ob id episcopi mei dereliquerunt me ; ob id totius orbis oculos offendi. Sed quid ? Velit, nolit mundus : ego cum mortali paciscens homine, nullo unquam tempore Dei mei et ordinis mei immemor ero, Deo volente. Absit a me, ut cujusquam mortalis metu vel gratia Deum inveniar contempsisse ! Si angelus de cœlo venerit, et tale mihi consilium dederit, anathema sit. »

De compromissione et consensu archiepiscoporum et omnium episcoporum super consuetudinibus regni.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo sexagesimo quarto, papatus Alexandri anno sexto, illustrissimi regis Anglorum Henrici II anno undecimo in præsentia ejusdem regis facta est hæc recordatio vel recognitio cujusdam partis consuetudinum, et libertatum, et dignitatum antecessorum suorum, videlicet regis Henrici avi sui, et aliorum, quæ observari et teneri deberent in regno. Et propter dissensiones et discordias, quæ emerserant inter clerum et justitias domini regis, et barones regni, de consuetudinibus et dignitatibus regni, facta est ista recordatio vel recognitio coram archiepiscopis, et episcopis, et clero, et comitibus et baronibus, et proceribus regni. Et easdem consue- B tudines recognitas per archiepiscopos et episcopos, et comites et barones, et per nobiliores et antiquiores regni, Thomas sanctæ memoriæ Cantuariensis archiepiscopus, et Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et Gilbertus Londoniensis episcopus, et Henricus Wintoniensis episcopus, et Nigellus Eliensis episcopus, et Willelmus Norwicensis episcopus, et Robertus Lincolniensis episcopus, et Hilasius Cicestrensis episcopus, et Joselinus Saresberiensis episcopus, et Ricardus Cestrensis episcopus, et Bartholomeus Exoniensis episcopus, et Robertus Herefordensis episcopus, et David Menevensis episcopus, et Rogerus Wigorniensis electus, concesserunt et in verbo veritatis viva voce firmiter promiserunt tenendas et observandas domino regi et hæredibus C suis, bona fide, et absque malo ingenio, præsentibus istis : Roberto comite Legecestriæ, Reginaldo comite Cornubiæ, Conano comite Britanniæ, Joanne comite de Augo, Roberto comite de Clarend., comite Gaufredo de Mandavilla, Hugone comite Cestrensi, Willelmo comite de Arundel, comite Patricio, Willelmo comite de Ferrariis, Ricardo de Luci, Reginaldo de sancto Walerico, Rogerio Bigot, Reginaldo de Warennis, Richerio de Aquila, Willelmo de Braiosa, Ricardo de Cambilla, Nigello de Mowbray, Simone de Bello-Campo, Humfrido de Boun, Mattheo de Herefordia, Waltero de Meduana, Manasse Biseth Dapifero, Willelmo Malet, Willelmo de Curci, Roberto de Dunstanvilla, Joselino de Baillolio, Willelmo Lanvalis, Willelmo de Caisneto, Gaufrido de Ver, Willelmo de Hastinga, Hugone de Morevilla, Ala- D no de Nova Villa, Simone filio Petri, Willelmo Malduit Camerario, Joanne Malduit, Joanne Mariscallo, Petro de Mara, et multis aliis proceribus et nobilibus, regni, tam clericis quam laicis.

Consuetudinem vero et dignitatum recognitarum quædam pars in præsenti scripto continetur. Cujus partis capitula hæc sunt :

CAP. I. De advocatione, etc. (*Vide has sedecim constitutiones apud Hebertum de Bosham, infra.*)

Facta est autem prædictarum consuetudinem et dignitatum recordatio regiarum a præfatis archiepiscopis, et episcopis, et comitibus, et baronibus, et A nobilioribus et antiquioribus regni, apud Cla nam, quarta die ante purificationem Sanctæ perpetuæ virginis, domino Henrico filio reg patre suo domino rege ibidem præsente.

De exsilio et proscriptione domini Cantuari propinquorum ejus.

Thomas igitur Deo dignus archiepiscopu tuariensis, juxta sanctorum Patrum institut ad ecclesiam suam juste pertinere cognovit, c gata conservare et dispersa revocare satagen dia Ecclesiæ a prædecessoribus suis minu donata vel dimissa, variis tunc de causis, l nimia potestate præditi vel affinitate ipsius c cti erant, revocare et pristinum jus Ecclesiæ mare nitebatur, quoniam œconomo Ecclesiæ siastica prædia colere et augere, non neglige minuere licet. Clericos etiam qui de curia regi cum eorum deprehenderet incuriam et cætera quæ ad ecclesiasticam jurisdictionem per ita sibi vindicabat, ut sacrilegi et rerum ecc ticarum invasores, cum quibusdam episcopis mili schemate clericis, regem et omnem ejus liam adversus sanctum Domini exasperaren tantum exacuerent, ut post compromissionem factam apud Clarendonam, circa proximum ti Michaelis festum, præfatus archipræsul Nor toniam quasi ante tribunal Cæsaris judicandu retur. Die statuta, cum ei pro certo intimatum quosdam ex regalibus in mortem suam cons se, quia interiorem hominem veste sacerdota ta hoc quod dicitur : « Sacerdotes ejus induan tari,» jam pridem induerat nunc exteriorem mento sacerdotis superficiario sub birro sec munivit, crucem propriis manibus bajulans, n suæ passionis elongaretur exemplum. Archie pus igitur nobilis, solo Deo comitatus, cum a versis et super multis causis imperetur, ne personam sacerdotis oneraret, residens, quod vinitus inspiratum est, mirifice respondit maj scilicet a minoribus suis non debere ad judi vocari, neque eorum sententia ligari. Ordo confunditur, si pastorem ovis feriat, si disci magistrum, si filius patrem verberet. Non eni pretiosius aurum est plumbo, sicut sacerdotalis d tas regia potestate sublimior. Laici vero suffrag sui, imo jam nunc magis refraganei, eum hæc d tem et sedem apostolicam appellantem nihil nus condemnaverunt. Sed vir sanctus clam u tuit paucis comitatus, appellationem suam p quens, sanctissimum papam Alexandrum ter Senonis invenit, et ad pedes ejus se provolv causam sui adventus non ignoranti exposuit. Po que, ut pro certo cognitum est, juri archipræ tus sui in manu domini papæ resignavit, expostu ut aliquem doctiorem et fortiorem de Anglorur clesia in eorum metropoli constitueret cardina Sanctus autem papa elevans filium suum amp tur osculatur, lacrymas lacrymis immiscens, referens gratiam, quod virum tam humilem spi

em tam sollicitum in salute ovium, advocatum instantem in causa, imo in multis causis Dei sset. Dignitatem igitur, quam refutaverat, quia em ad hoc onus fortiorem esse cognoscebat, us papa reddendam ei decrevit, renitenti et in- entilabatur itaque inter ipsum et regem con- rege consuetudines regni sui, ut asserebat, mare volente, archiepiscopo imo Ecclesia Ro- reclamante, quod illæ consuetudines veritati ectos Dei manifestatæ in multis casibus oblo- atur, veritatique manifeste cedere consuetudi- oortere. Invenitur enim Christus aliquando di- « Ego sum veritas,» sed nunquam dixit: Ego onsuetudo. Et ita altercatio ista sub hoc Marte uas personas agitabatur, regnante felicissimo udovico filio Ludovici regis supra Francorum em et exhibente præfatum archiepiscopum, ebus Ecclesiæ suæ penitus erat proscriptus, n et clericos qui secum morabantur, qui simi- ossessionibus suis privati erant, quousque ad m sæpedicti regis redirent, et consuetudines, quibus lis orta fuit et adhuc per appellationem nsa, se non impugnaturos promitterent.

n in eos rex talia promulgaverat edicta, singu- gliæ vicecomitibus sic mandans:—« Præcipio iod si aliquis laicus in baillia tua Romanam u appellaverit, eum capias et firmiter custodias voluntatem meam præcipiam; et omnes redi- oossessiones clericorum archiepiscopi saisias num meam, sicut Randulphus de Broch et A et alii ministri mei tibi dixerint, et omnium clericorum qui cum archiepiscopo sunt, patres et matres, fratres et sorores, nepotes et neptes ponas per salvos plegios et catalla eorum donec voluntatem meam inde præcipiam. Et hoc breve tecum afferas cum submonitus fueris. »

Singulis vero episcopis scripsit sic: — « Nostis quam male Thomas archiepiscopus operatus est adversum me et regnum et quam male recesserit. Et ideo mando tibi quod clerici sui qui circa ipsum fuerunt post fugam suam et alii clerici qui detraxerunt honori meo et honori regni, non percipiant aliquid de reditibus illis quos habuerunt in episcopatu tuo nisi per me, nec habeant aliquod auxilium nec consilium a te. Teste Ricardo de Luci apud Mer- B lebergam.

Sed cum nec propter proscriptionem sui vel clericorum suorum sanctus sacerdos in aliquo flecteretur, jussi sunt tam majores quam parvuli utriusque sexus de cognatione sua, necnon et quidam familiares ejus ut magis ex his contristaretur exsulare. Prætaxatus vero archiepiscopus cum parvulorum deportationem cognosceret, quorum adhuc alimenta in maternis pendebant uberibus, ita contristatus est tanquam ipsius animam pertransisset gladius. Sed reminiscens quoniam Abrahæ dictum est: « Egredere de terra et de cognatione tua, » sicuti et terram ita et cognationem suam postponendam Ecclesiæ honori penitus destinavit, quia contra Dominum nulli hominum aliquid debetur.

VII

DE JURAMENTIS CONTRA ROMANAM ET CANTUARIENSEM ECCLESIAM PUBLICE PER ANGLIAM PRÆSTITIS.

no ab Incarnatione Dominica 1069, rex Henri- rare facit omnem Angliam, a laico duodecim iodecim annorum supra, contra dominum pa- Alexandrum et beatum Thomam archiepisco- quod eorum non recipient litteras neque obe- mandatis, et si quis inventus foret litteras eo- deferens, traderetur potestatibus tanquam co- capitalis inimicus regis. Archiepiscopus, hoc o, tanto compatiens errori et apostasiæ, misit as, quæ sequuntur (*vide epist. S. Thomæ, col.* ad quosdam timoratos Dei ut cæteros absolvant. pitula vero constitutionum, quas rex Henricus n anno in Normannia constituit et justitiis suis, C Ricardo de Luci et duobus archidiaconis Galfrido Ridell Cantuariensi et Ricardo Pictaviensi, omnibusque principibus et populis Angliæ juranda et servanda contra dominum papam et archiepiscopum mandavit, continentur in prima parte epistolarum cum capitulis dignitatum regiarum et consuetudinum avitarum, quæ apud Clarendonam in præsentia domini regis ab archiepiscopis, episcopis, et baronibus et nobilioribus et antiquioribus regni recordatæ sunt et confirmatæ.

(Has constitutiones in Normannia anno 1169 promulgatas vide in Quadrilogo secundo.)

VIII

FRAGMENTUM AD FISCUM PERTINENS.

etis super sacramentum vestrum quid viceco- vel bailivi eorum ceperint quoquomodo de sin- D gulis hundredis, singulis villatis, singulis hominibus postquam rex transfretavit. Dicetis quot et quas ter-

ras vicecomes vel bailivi eorum emerint vel invadiaverint. Dicetis quid et quantum vicecomes vel bailivi eorum dederit justitiis errantibus. Dicetis quid actum sit de catallis fugitivorum, qui propter assisam de Clarenduna fugerunt. Dicetis, si aliquis fuit retentus et postea præmio relaxatus et reversus, Dicetis quid datum sit ad filiam regis maritandam, et cui traditum sit. Dicetis si vicecomes vel bailivi eorum domini villarum aliquam pacem fecerint vel faciant cum hominibus gravatis ne querimonia coram rege vel justitiis veniret. Dicetis de admerciatis si quis relaxatus fuerit et per quem. Dicetis si aliquis est qui homagium non fecerit domino regi A vel filio suo. Dicetis de dominiis domini regis, si si sunt ut rex præcepit antequam rex transfretavit. Dicetis de his qui habent aliquam bailiam de rege in custodia, sive de archidiaconatibus; sive de episcopatibus, sive de abbatiis vel de aliqua eschaeta, quid ipsi vel bailivi eorum ceperint, vel quid in bailia illa acquisierint. Dicetis quid forestarii vel bailivi eorum ceperint de forestis domini regis, et si aliquem relaxaverint, qui retentus fuerit de foresta. Dicetis quid domini villarum vel seneschalli eorum ceperint præter rectam consuetudinem, Dicetis quid et quantum archidiaconi vel decani ceperint injuste et sine judicio.

—

DE SCHISMATIS INNOVATIONE.

Hoc est jusjurandum quod juravit Joannes Sil. et Henricus de Oxenfordia apud Coloniam cujus occasione juramenti schisma jam fere emortuum revixit in Alemannia, et ipse cum socio Ricardo de Ilcestre hæresi damnata involutus est, sicut in Anglia etiam participatione illius grandis et insignis schismatici Coloniensis Reginaldi excommunicationis sententiam contraxerunt.

Cum clerum plurimum et principes suos ad concilium suum in hac solemnitate Pentecostes imperator adunasset, Sabbato et secunda feria tractatum est de pace et concordia inter nos et ipsum reformanda. Ad hæc superveniens Coloniensis electus in medio omnium protestatus est: « Domine imperator concilia quæ adversus papam Alexandrum huc usque captasti ad destitutionem ejus, nihil tibi profuerunt, nihil ei nocuerunt. Nam et de nostris plurimi ei obediunt et adhærent, sicut dominus Moguntinus et alii. Sed si mihi et consilio meo acquieveritis, in promptu erit et Alexandri dejectio et papæ nostri Paschalis exaltatio. En ego acquisivi parti nostræ quinquaginta episcopos cum archiepiscopis suis et plures numero de dominatione regis Angliæ, qui papæ Paschali adhærebunt et nobis, si vox Alexandri obedientiam et eo decedente cujusque de parte ejus electi abjuraveritis. Inque certitudinem hujus rei ecce præsentes adsunt duo nuntii regis Anglorum parati in persona domini sui jurare, quod ratum habebit et jurabit quod vos hic jurabitis super hoc et statuetis. » Placuit imperatori forma consilii, et se nomen Alexandri et obedientiam in perpetuum abjuraturum promisit. Cumque clerus de sententia et consensu interrogaretur et instantius conveniretur, ait Magdeburgensis et plurimi alii; quoniam futura incerta sunt et plerumque quem eligunt principes, abjicit Deus, et quem populus approbat, improbat Deus, temerarium esse hujusmodi sacramentum et se prius regalia relicturum quam ita juraturum. Ait imperator eum oportere et regalia retinere et cum eo ita jurare. Cumque jam excandesceret ira imperator, Magdeburgensis ad mitigandum vel differendum rem ait: « Si dominus Coloniensis, B qui hujusmodi consilium et sacramentum inducit, primus omnium abjuraverit Alexandrum et juraverit quod ordinationem suam et consecrationem a Paschali recipiet, de secreto animi sui certiores nos reddet: omnem scrupulum suspicionis pravæ mentibus nostris auferet: nosque sic in hujusmodi sententiam et sacramentum facilius inducet. » Acquievit imperator. Cumque Coloniensis ita primo jurare jussus detrectaret, et etiam usque ad lacrymas reniteretur, vehementer accensus imperator ait: « En apparet quod tanquam proditor operatus sis adversum me et animam meam. En apparet quod sanum consilium dedit mihi Moguntinus defuncto Octaviano dicens quod cum Dominus, eo mortuo, me a periculo maximo jam liberasset, caverem mihi ne me iterum C periculo consimili involverem. Unde tibi missis mandatis scripsi ne me inconsulto de substituendi pontificis electione quidquam tractares, tu vero clam me auctoritate tua istum elegisti et *Te Deum laudamus* per te decantasti. Parasti nobis foveam primus modo incides in eam. » Sicque Coloniensis primus et absolute juravit in supradictam formam. Posmodum imperator obedientiam vestram et cujusque de parte vestra electi abjuravit: hoc sane retento et determinato quod si contigerit et nos et Paschalem decedere et utraque pars in unam personam eligendam concorditer convenerit, liberum sit ei assentire et eam recipere. Tunc Coloniensis adjecit ita, si de consensu vestro fuerit celebrata electio et addidit quod faceret principes suos jurare et eos qui aderant, et eos qui aberant, in partibus suis et provinciis suis in consimilem formam et quod ipso decedente imperatore non prius alium imperialibus insignibunt, quam ipse substituendus idem præstet sacra

n abjurationis. Tunc juravit dux Saxonum o Albertus, quidam comes palatinus frater .toris et quidam sororius ejus. Magdebur-archiepiscopus tandem et cum lacrymis ab-, hoc adjecto, quandiu regalia retinebit et si qui aberant idem jurent. Postmodum Bru- A nensis duoque alii suffraganei ejus juraverunt et nuntii regis Angliæ in personam ejus. Duo episcopi excusati per absentiam archiepiscopi sui non juraverunt, sed dilatum est eorum et cæterorum, qui aberant, sacramentum usque ad octavas Petri et Pauli.

—

X

GRADUS COGNATIONIS INTER REGEM ET REGINAM.

computationem præsentaverunt Pictavienses cardinales, quando sanctus Thomas exsulabat, sed non sunt auditi.

omputati sunt gradus cognationis inter re-ıglorum et reginam. Willelmus rex Anglorum ərtus comes Moritonii uterini fratres fuerunt. lelmo natus est Henricus; de Henrico Ma- B thildis imperatrix; de Mathildi rex Henricus. Item de Roberto comite nata est Beatrix comitissa Pictaviensis; de Beatrice Willelmus comes; de Willelmo comite Alienoris regina.

—

XI

REVOCATIO ARTICULORUM QUOS REX HENRICUS SECUNDUS VOLUIT ECCLESIAM ANGLICANAM OBSERVARE.

nomine, Amen! Anno Domini 1173, co- C nerabilibus in Christo patribus et dominis, › Alberto divina dignatione tituli Sancti Laun Lucina et Theodwino tituli Sancti Vitalis teris, cardinalibus, et apostolicæ sedis lega-əre et conventu Ecclesiæ Cantuariensis ac ıampluribus regni Angliæ personis, in Eccleventuali Sanctæ Trinitatis Cantuariensi cons. Nos Henricus Dei gratia rex Angliæ, dux nnorum pœnitentiam a vobis dominis legatis tate apostolica in remissionem peccatorum rum injunctam, humiliter et devote perficere ıs, in litteris scriptis publice et palam revo-, abdicamus, renuntiamus et resignamus illas malas consuetudines, contra illas anti-bertates Ecclesiæ Anglicanæ per nos nequiuctas, easque et earum singulas pro nobis et bus nostris totaliter dimittimus in perpetuum, ibus beatus Thomas nuper Cantuariensis əiscopus usque ad mortem decertavit. Præd honorem omnipotentis Dei, beatæ Mariæ s et omnium sanctorum, ac in remissionem ərum nostrorum, concedimus pro nobis et hæs nostris, quod Ecclesia Cantuariensis ac omæ ecclesiæ Anglicanæ sint liberæ, et habeant omnes libertates illæsas, sicut habere consueverunt ante coronationem nostram. Et quod omnes ecclesiæ in regno nostro Angliæ per nos vel hæredes nostros de cætero fundandæ gaudeant omnibus et singulis libertatibus prædictis. Ita quod occasione vocationis earumdem, vel alicujus earum, temporalia earumdem ecclesiarum per nos vel hæredes nostros concedenda minime in manus nostras seu hæredum nostrorum capiantur seu salsentur; et si aliqua occasione præmissa capiantur seu saisentur, volumus et concedimus per præsentes quod sine dilatione integre restituantur et liberentur, nulla inde exactionis alicujus ratæ ratione præmissa per nos vel hæredes nostros ab iisdem vel ab aliqua earumdem aliqualiter exigenda vel præcipienda. Protesta- C mur etiam et promittimus bona fide pro nobis et hæredibus nostris ad auxiliandam, corrigendam, emendandam et dilatandam prædictam revocationem, abdicationem, renuntiationem, resignationem nostram forma meliori, ad honorem Dei et Ecclesiæ, ad nos vel hæredes nostros ad hoc per archiepiscopum Cantuariensem seu per aliquem prælatorum regni nostri porrecta, qui pro tempore fuerint ac hoc debite fuerint requisiti. Acta sunt hæc anno Domini supradicto.

XII

HÆC SUNT CAPITULA PURGATIONIS.

Quam præstitit Eboracensis quarta manu juratorum, quorum unus fuit magister Vacarius.

Quod ipse consuetudines avitas, super quibus A vertebatur controversia inter regem et dominum Cantuariensem, nec scripto nec juramento firmaverat.

Quod ipse nee opere nec sermone, nec per se nec per interpositam personam, scienter aliquid machinatus est, quod dominum Cantuariensem in mortem traheret.

Quod litteras domini papæ in Angliam desti de inhibitione coronationis filii regis nec re nec vidit, nec aliquid fieri fecit, quo minus e deret vel reciperet.

Quod ipse in coronatione filii regis debitu ramentum recepit integre, nec aliquid omisit in coronatione regis Angliæ præstari solet.

XIII

STEPHANI LANGTON

ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS

TRACTATUS DE TRANSLATIONE BEATI THOMÆ.

1. Translationis beati Thomæ memoriam annuæ B devotionis studio recolentes ante mentis oculos statuamus, quod debellatoribus Ecclesiæ primitivæ dicitur per prophetam, ut nostræ servitutis debitum fidelius persolvamus, et ad ministerium nostrum implendum validius accingamur. Ait siquidem Zacharias: « Bibentes inebriabuntur quasi vino, et replebuntur ut phialæ et quasi cornua altaris, et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa, ut gregem populi sui, quia lapides sancti elevabuntur super terram. » Nulli vero videatur indecens aut indignum, quod agere volentibus diem festum bellatores proponimus in exemplum. Necessarium est enim, ut solemnia celebrantes sint ad spirituale prælium expediti, ne dum sanctorum merita venerantur, inimicorum jaculis vulnerentur. Quod bene significat C ille bellator egregius, Judas videlicet Machabæus qui sancta mundare disponens et templum Domini dedicationis officio renovare, ordinavit viros, qui pugnarent interim adversus eos qui erant in arce.

2. Hujus exemplo solemnius insistentes, contra malignos spiritus in arce superbiæ residentes viriliter dimicemus. Qui peccati venenum festivitatis vino miscentes interficiunt infelices, qui solemnitatum obtentu negotium ventris agunt, et spirituale gaudium exsultatione carnali corrumpunt. Imitemur ergo charissimi, Matathiam et filios ejus, qui cum fidelibus Antiocho resistentibus provide statuerunt, ut contra gentes, quæ tempore Sabbatorum in eos *insurgent*, unanimiter dimicarent. Nos namque prudenter et fortiter hostibus resistamus, qui Sal nostra perturbant, et iniquis subreptionibus m nantur, ut spirituale gaudium, in perniciem t eat animarum, quod ad earum remedium es tutum. Si enim lætitiæ frena laxantes prætex titiæ, lasciviam amplectamur, et abjecto ci disciplinæ viri ecclesiastici fuerint dissoluti, l ecclesiam intuentes ejus Sabbata deridebunt igitur in psalmo legamus, quod in justorum t naculis vox exsultationis resonet et salutis, s esse volumus, attente curemus, ut si apu fuerit vox exsultationis, eadem sit et salutis exsultatio salutem excludat, aut temporale gau dolorem perpetuum introducat.

3. Tota mentis intentione vitemus, ne juxta dæi testimonium Dei nostri gratiam in sanct gloria constitutam in luxuriam transferamus. niam in judicium sunt proscripti, et damnat titulo jam notati, qui temeritatis hujus auda attentare præsumunt. Dies enim festos qu hac vita lætitia prosequitur, inhonestæ vitæ t nus juxta verbum propheticum in lamentatic convertet et luctum. Quis namque miretur, s mino servire cogantur in pœnis, qui eum coeg in suis servire peccatis, juxta quod conqueritu prophetam qui suam et sanctorum gloriam a luptatem retorserunt et culpam? Modum aute formam solemnitatibus celebrandis scriptura scribit, quæ cujusdam festivitatis celeberrime dia prosequens asserit omnem secundum fa

sanctorum fuisse jucundum. Qualis vero sit ista A solemnitas, Apostolus docet dicens: « Fornicatio, et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. » Vir enim sanctus, licet in Jericho conversetur, faciem tamen euntis in Hierusalem non amittit, quia licet eum in mundo detineat conversatio corporalis, faciem tamen retinet ad cœlestia suspirantis.

4. Bellatores itaque primitivos, sicut diximus, imitemur, quorum probitas nos invitat, ut in diebus festis hostes fortiter impugnemus. Sermo propheticus laudans ait: « Bibentes inebriabuntur quasi vino, et replebuntur ut phialæ, et quasi cornua altaris, » etc. Hæc verba non solum præliatores B primos indicant, sed et sanctorum solemnia celebrantes reformant. Tria namque notantur in his verbis, propter quæ salubriter statutum est, ut Ecclesia solemniter celebret festa sanctorum. Prima causa est gaudium, ut in Domino gaudeamus eorum beatitudini congaudentes, quos ipse pie dilexit, excellenter ornavit stola gloriæ induit, et magnifice coronavit. Gaudium autem notat prima clausula verbi prophetici supra præmissi. Secunda causa est exemplum, ut nos qui sanctorum merita recensemus, in sensu bonorum operum eorum vestigiis insistamus, et eos mentis gressibus imitemur, de quorum patrocinio gloriamur. Secunda clausula supraposita denotat hanc causam. Qui enim pro virium facultate sanctorum operibus se conformant C congrue vasis sacris et altaris cornibus conferuntur, ut sequentia declarabunt. Tertia causa est subsidium, ut qui de sanctorum meritis gratulantur, de eorum patrocinio glorientur. Nec eis in auxilio sancti desint sed obsequium sibi factum vicissitudine grata compensent. Hanc tertiam causam notat tertia clausula verbi præmissi. Viatorem ad superna tendentem, et per festivitatem annuam ad continuam suspirantem refrigerant ista tria. Quoniam ab exemplo deducitur, a subsidio sustentatur, a gaudio refovetur. Exemplum enim obtinet vicem ducis, subsidium adjutoris, et ne solatium ei desit, gaudium his duobus assistit.

5. Quid autem magis expedit viatori, quam ut iter ejus sit certum, securum, et lætum ? Ad quæ D omnia sufficiunt ista tria: « Quoniam exemplum certitudinem, subsidium securitatem, gaudium, lætitiam administrat. » Ecce quanta suavitas ex observantia festivitatem emanat, quæ per gaudium, de quo diximus, indicatur. Ecce qui fructus de solemnitatibus colliguntur, si pia devotione fuerint observatæ, quos subsidium et exemplum superius expressa designant. Unde cum propheta sanctos lapides super terram elevandos dixisset, insinuans per hoc verbum sanctorum corpora gloriose de tumulis transferenda, quantum translationis gloria si fructuosa fidelibus, mox declarare volens adjungit: « Quid enim bonum ejus est; et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum et vinum germinans virgines? subsidium et exemplum, quæ de solemniis oriuntur, sicut superius est ostensum, frumentum indicat electorum. Sicut enim in area trituratur, ut granum a palea separetur, sic in Ecclesia discussa sunt gesta sanctorum, ut excussa palea vanitatis tam sancta sit eorum memoria, quam solemnis, et grana sine paleis reservantes eorum adjuvemur auxiliis, et informemur exemplis. Frumentum etiam in horreo mundo reponitur, ut servetur, nec absque munditia cordium possunt votiva solemnia, prout decet observari. »

6. Gaudium autem sanctum, quod festivitatibus et annexum, per vinum germinans virgines indicatur. Vinum namque spiritualis lætitiæ munditiam germinat virginalem, quia castitatem nutrit et servat. Sed vinum lætitiæ sæcularis generat aut germinat meretrices, quia libidinem, incitat et inflammat. A festivitatibus ecclesiasticis sit alienum hoc vinum, in quibus est vinum aliud propinandum. Unde Dominus per prophetam eunuchos ejus Sabbata custodire testatur. Illos, inquam, eunuchos, « qui, » sicut in Evangelio ipse dicit, « semetipsos propter regna cœlestia castraverunt. » Hi sunt qui pro cœlestis regni desiderio turpitudinem noxiæ voluptatis a sua carne resecant et abscindunt. Notandum autem quod egregie solemnitatum utilitas commendatur, dum ad eam sublimiter extollendam bonitas et pulchritudo junguntur. Sic nempe fratrum concordiam commendavit Psalmista, cum ait: « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum! » Sic etiam, Christianæ devotionis obsequium in timore divino consistens et observantia mandatorum, vir sapiens laudat dicens: « Nihil melius quam timere Deum, et nihil melius quam respicere in mandatis illius. »

7. Tria superius memorata, scilicet gaudium, subsidium, et exemplum, quæ festivitatibus, ut diximus, sunt annexa, notavit Dominus per prophetam dicens: « Filios advenæ, qui adhærent Domino ut colant eum, omne custodientem Sabbatum ne polluat illud, et tenentem fœdus meum, adducam eos in montem sanctum meum, et levabo eos in domo orationis meæ. Holocausta eorum et victimæ eorum placebunt mihi super altare meum. » Advenam sacra Scriptura populum gentilem appellat. Unde populo Judaico dictum est: « Advena qui tecum versatur, in terra ascendet super te, eritque sublimior, tu autem descendes et eris inferior. » Hoc autem est evidenter impletum in populo Judaico et gentili. Nos igitur advenæ filii sumus omnes, qui de gentibus orti sumus. Evidenter autem cultus divini modum et formam expressit sermo propheticus, cum de colentibus Deum ait: « Qui adhærent Domino, ut colant eum. » Scriptum quippe est: « Qui adhæret Domino, spiritus unus est. »

8. Docet autem Dei cultores, ipsum in festivitatibus venerantes, esse spiritum et non carnem, quia

spiritualem lætitiam, non carnalem exigit cultus Dei, Econtrario de equis Ægypti, per quos potentes sæculi designantur, dicitur per prophetam : « Equi eorum caro, non spiritus. « Sunt enim plerumque mundi potentes ad spiritualia segnes et tardi, sed ad carnalia veloces et prompti, et impletur in eis illud propheticum : « Attendi et auscultavi, nemo quod bonum est loquitur, nullus qui super peccata sua agat pœnitentiam, dicens : Quid feci? Omnes conversi ad cursum suum quasi equus impetu vadens ad prælium. » Recte vero subjungitur : Omne custodientem Sabbatum, non polluat illud et tenentem fœdus meum. Qui enim festivitatem divino cultui deputatam aliqua transgressione violat, fœdus cum Domino initum non observat. » Antiquitus autem fœdus effusione sanguinis firmabatur. Nos igitur in festis eorum, qui sanguinem suum pro Christo fuderunt, fœdus quod cum Domino nostro contraximus, toto mentis desiderio confirmemus. Legitur quod quando populus Israel fœdus cum Domino Josue mediante percussit, ipse pergrandem lapidem in sanctuario statuit, quem hujus negotii testem fecit. In sacra Scriptura per lapides plerumque sancti martyres designantur, sicut sequentia declarabunt. Lapis ergo pergrandis in sanctuario Domini erigitur, cum alicujus martyris magni reliquiæ in Ecclesia sublimiter exaltantur.

9. Cum igitur hodie recolamus, qualiter lapis grandis in sanctuario sit erectus, id est Thomas martyr gloriosus de tumulo elevatus, ad hunc lapidem cordis dirigamus intellectum, et defigere studeamus in eo nostræ mentis affectum, ut devotionis nostræ testis esse possit et velit. De his autem qui sinceris mentibus Deum colunt, dicitur consequenter : « Adducam eos in montem sanctum meum et lætificabo eos in domo orationis meæ, holocausta eorum et victimæ eorum placebunt mihi sicut altare meum. » Quibus verbis primo notatur exemplum secundo gaudium, tertio suffragium. Quæ tria superius sunt expressa. Sanctorum enim exemplum nos in montem Domini, æternæ scilicet beatitudinis sublimitatem adducit. Exemplum namque, sicut diximus, ad superna tendentibus viam rectam exhibet vice ducis. Unde dicitur per Psalmistam : « Emitte lucem tuam et veritatem tuam, ipsa me deduxerunt et adduxerunt in montem sanctum tuum et in tabernacula tua. » Quid rectius lucis nomine qua Dei gratia figuratur, sine qua nihil lucidum, nihil serenum, sed omnia tenebrosa?

10. Veritas autem est conversatio sancta justorum. Impiorum namque vita vanitas est et mendacium, veritas autem vita bonorum. Unde dicitur per prophetam : « Pacem et veritatem diligite. » Justus quippe pacem cum proximo, veritatem diligit in seipso. Deducunt namque lux et veritas virum justum, eum in montem et in tabernacula adducentes : quia prævia Dei gratia per sanctorum exempla regnabimus in patria, proficiemus in via. Mons siquidem, in quo civitas ædificatur, ad patriam ; taber- A nacula, quæ sunt viatorum, referuntur ad viam Spirituale vero gaudium, quod festivitatibus annuis et annexum, exprimitur evidenter, cum subjungitur : Lætificabo eos in domo orationis meæ. » In holocaustis et victimis, de quibus additur consequenter, sanctorum suffragia denotantur. Victimas enim et holocausta pro vobis offerimus, cum eorum merita, qui per fidem regna vicerunt, in seipsos in odorem suavitatis ei obtulerunt, pro nobis Domino præsentamus, ut eorum precibus ejus offensam placare possimus.

11 Nunc verbum propheticum ab initio propositum perscrutemur. « Bibentes inebriabuntur quasi vino, » etc. Frequenter in sancta Scriptura per comestionem et potum spiritualis lætitia designatur. Hinc B Ecclesiastes ait : « Omnis homo qui comedit et bibit et videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est. » Bona de laboribus suis videt, qui in sanctis operibus se exercet, et laboris sui fructum constituit præmium sempiternum. De quo scriptum est : « Bonorum operum gloriosus est fructus. » Est autem spirituale gaudium vitæ laudabilis condimentum. Convenienter enim exultant, qui laboribus fructuosis et honestis insudant. Hinc apostolus Petrus ait : « Communicantes Christi passionibus gaudete. » Non enim eum exultare decet, qui passionis imitationem abhorret : « Quia non erit consors Redemptoris in gloria, qui non fuerit consors ejus in pœna. « Quia testante Apostolo, qui non compatitur non conregnabit. » Est autem passionis consortium C quia gustantibus amarescit, spirituali lætitia dulcorandum. Unde Domino dicitur per prophetam : « Occurristi lætanti et facienti justitiam. » Dominus enim quasi promptus auxiliator occurrit ei, qui cum gaudio carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifigit.

12. Cum ergo comedit homo et bibit, et de labore suo bona percipit, hoc donum Dei est juxta testimonium Salomonis. Dominus enim solus est, qui mentem afflictam exhilarat, et patientis animum inter tormenta lætificat. Qualiter autem comedat et bibat, qui bonis operibus vigilanter insistit, sententia quæ præcedit, evidenter aperit et ostendit. Præmittitur enim istud : « Cognovi, quod non esset melius, nisi lætari, et bene facere in vita sua, comedere, et bibere, et collætari. » Idem enim est de la- D boribus bona videre, quod bene facere in hac vita. Spirituale quoque gaudium notans in Canticis sponsus ait : « Comedite, et bibite, et inebriamini, charissimi. « Sicut per cibum et potum spiritualis lætitia, sic per inebriationem abundantia talis lætitiæ denotatur. Dicat ergo patenter, gaudeant et exultent quicunque Domino per amicitiam sunt conjuncti. Plenius tamen gaudeant, qui per altiorem charitatis amicitiam ei familiarius appropinquant. Quid tamen admonitionem istam præcedat, sollicite perpendamus. Postquam enim dixerat, messui myrrham meam cum aromatibus meis, comedi favum cum melle meo, bibi vinum cum lacte meo, conse-

ter amicos ut comedant,charissimos autem ut ientur, invitat.

In horto suo Dominus cum aromatibus myrmetit, cum in Ecclesia recipit corporum discim bonorum operum admistione conditam.Mel-mine contemplatio figuratur. Et rei convenit igura, cum sit mellifluus supernorum aspe-Contemplationem melli contulit, qui ait : ut qui mel multum comedit, non est ei bonum, rscrutator majestatis conprimetur a gloria. » s est dulcedo mentis interna, contemplationi norum adjuncta. Favum ergo cum melle suo dit dominus, quia gratum est ei contemplatio-sequium,cum dilectione cordis oblatum.Mor-st vinum et vulnerum corporis curativum. per vinum compunctio figuratur. Quæ cum us pungitiva, spiritualium vulnerum est me-Per lac. quo simplices et parvuli nutriuntur, s simplicitas intelligitur. Gratanter ergo cum Dominus vinum bibit, quia dolorem illum ac-:,quem ei cordis simplicitas recommendat.

'ost ita præmissa sequitur competenter: « Co-e,amici, » etc. Decenter enim exsultant, qui s obsequiis Deum placant. Quoniam autem atio, sicut diximus, spiritualis lætitiæ notat lantiam,recte qui Dominum in sanctorum me-venerantur,inebriandi dicuntur,ut aperte no-juod sancti lætitia debeant abundare.Notan-utem,quod nobis ebrietas animum,quem exhi-a temporalibus alienat. Unde scriptum est : nebriat, ipse quoque inebriabitur. » Qui enim m animos exhortatione salutis separat a terre-sius animus avelletur ab eis, ejus operante ntia,qui in fortitudine vinctos educit.Unde Do-per prophetam ait : « Si convertens convertam et ante faciem meam stabis.Et si separaveris sum a vili, quasi os meum eris. » Hinc etiam ndem prophetam dicitur : « Factus sum quasi ius,et quasi homo madidus a vino,a facie Do-t a facie verborum sanctorum ejus. » Inebriat tem facies Creatoris,quia contemplantis ani-a transitoriis rebus eripit, ad bona sempiterna it. Inebriat etiam auditores divini sermonis s, quia terrenorum amorem verba sancta de-nt,et desiderium æternorum accendunt.Unde arbonibus comparantur,qui cibaria,paleam-onsumunt. Spiritualis autem lætitia, sicut as mentem supernis inserit,a terrenis avertit antur hoc modo, qui nostram matrem vene-, ut cœlestibus intendentes fugitiva bona de-nt, et permanentia concupiscant.

Rursum ebrietas doloris sensum adimit,adeo ebrius etiam cum dolenda sustinet,hilarescit; vocem ebrii vir sapiens ita format : « Verbe-unt me, et non dolui, traxerunt me,sed non » Hinc etiam Jeremias sub persona carnalis nis loquens ait : » Inebriavit me absynthio. » verbi sensum aperiens beatus Gregorius sic it : » Ebrius quod patitur nescit. » Absynthio

A ebrius est, qui amaritudines mundi tolerat, et tamen quid patitur, ignorat. Fuerunt ergo tanquam ebrii bellatores Ecclesiæ primitivæ,qui cum interna lætitia corporum tormenta vicerunt,et juxta verbum Apostoli : « Rapinas bonorum suorum cum gaudio susceperunt. » Spiritualis autem jucunditas, similiter ut ebrietas tristitiæ sensum tollit ; et mentibus persecutione pulsatis,hilaritatem sanctam infundit.

16 Qualis autem exsultatio sanctorum festivitates debeat comitari, declaravit Psalmista cum ait: « Exsultationes Dei in gutture eorum et gladii ancipites in manibus eorum. » Humani generis inimicus illis confidenter tendit insidias, quos sæculi gaudiis invenit irretitos.Profundius enim infirma sua discutit dolens animus, quam exsultans. Nisi namque ten-

B tator callidus tempus lætitiæ tentationi congruere cognovisset, nequaquam filiis et filiabus Job in domo primogeniti fratris sui vescentibus,ipse concussis angulis domus totam beati viri progeniem exstinxisset.Quoniam igitur plerumque,sicut diximus, mentem in tentationis laqueos exsultationis aditus introducit, valde necessarium est, ut dum exsultatio guttur occupat,manus gladium apprehendat. Illum, inquam,gladium, quem Apostolus nominat, Dei Verbum. Opus autem est, ut gladius in manu portetur, quia parum est Dei verbum in corde versari,nisi quis illud studeat operibus implere.Manus igitur gladium apprehendat,ut quod corde sentitur, bonorum operum testimonio confirmetur. Unde beatus Job ait : « Arcus meus in manu mea instau-

C rabitur. » Arcus instauratur in manu, cum instrumentum pugnæ cælestis,de quo jacula mittuntur in hostes,bonæ conversationis adjutorio roboratur.

17. Præsens igitur festivitas, sic lætitiæ recipiat blandimentum, ut severitatem gladii non excludat. Qualis etiam lætitia debet esse festivitatibus sanctorum annexa, manifeste demonstrat quod dicitur per Psalmistam : « Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore. » Cum timore serviendum est Domino, quia sic exsultatio timore debet acui, sicut timor exsultatione condiri. Decet enim, ut si servitii spiritualis occasio sæcularem lætitiam introducat,timoris magisterium eam premat,ut in refectione sacra dulcedinis simul et acriminis serviat condimentum. Quod etiam alibi monstravit aperte Psalmista, cum ait : « Deduc me, Domine, in via

D tua, ingrediar in veritate tua, lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum. » Per viam Domini ambulat qui sapienter ei ministrat. Ministrans autem Domini veritatem ingreditur, cum ejus ministerium ad cœlestia retorquetur. Ministerii vero modus aperitur, cum dicitur : « Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum. »

18. Eleganter expressit, qualiter in obsequio Domini sit gaudendum, qui lætari petiit,ut timerent. Talis enim debet esse lætitia, ut timoren Domini nullatenus minuat, et talis esse timoris custodia, quæ spiritualem lætitiam non excludat. Unde postquam Psalmista præmiserat : « Servite Domino in

timore, » recte subjungit : » Et exsultate ei cum tremore. » Cum enim Ecclesiæ filios oporteat salutem suam cum timore et tremore, sicut dicit Apostolus, operari ; necesse est, ut cum exsultatio foris adest, ejus ingressum timor interius moderetur, ne tota veniens ad cor intret, et ad immoderatum ejus ingressum infirmatio suffocetur. Hoc autem periculum timor et tremor excludant, videlicet ut mens mala quæ possunt accidere, sollicite pertimescat, et corpus mentis obsequio se reverenter addicat. A

19. Sequitur : « Replebuntur ut phialæ, et quasi cornua altaris. » Per phialas et altaris cornua, nobis est insinuata justitiæ duplex forma, variis considerationibus observanda. Sancta namque conversatio, ut ita dixerim, nunc ab angusto tendit in latum, phialæ figuram exprimens, quæ fundum habet angustum, sed patulum os et amplum : et dum in altum ascendit, paulatim in latitudinem se diffundit. Ita justitia, dum proficit, paulatim incrementum suscipit et in bonis operibus dilatatur. Interdum autem sanctitas progreditur in acutum, sicut altaris cornua sumunt initium a latitudine, sed deinceps se coarctant, itaque in acumine terminantur. B

20. Assimilatur his cornibus justitia consummata, quæ cum perfectionem fuerit assecuta, per humilitatis modestiam se constringit, cum in meritorum excellentia prius fuerit dilatata. Attendit enim Verbum Sapientis viri dicentis : « Quanto magna est potentia Dei solius, et ab humilibus honoratur. » Hac consideratione vir justus, quanto magis in perfectionem se erigit, tanto per humilitatem amplius se substernit, ne superba de se sentiat, et per præsumptionem præcipitatus corruat, aut per inanem gloriam evanescat. C

21. Qualiter justitia proficiens dilatetur, Salomon docet dicens : « Justorum semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad perfectum diem. » Justitia namque cum incipit, primo tenui luce clarescit. Sed cum perfectionem attigerit, claritatis suæ radios circumquaque diffundit. Hinc per Psalmistam dicitur : « Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilastati cor meum. » Et iterum : Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisivi. » Hinc etiam in Proverbiis ad Filium Pater ait : « Viam justitiæ monstrabo tibi, ducam te per semitas æquitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, et currens non habebis offendiculum. » D Justitia namque festinans ad præmium, nec angustia coarctatur, nec offendiculo præpeditur, quia Dominus ei contraria dissipat, et ejus impedimenta complanat. Hinc etiam cum profectus David Scriptura sacra describeret, ait : « David proficiens, et semper seipso robustior erat, domus autem Saul decrescens quotidie. » Justus enim per incrementa meritorum ascendet, injustus autem per malorum operum decrementa decrescet.

22. Qui autem profectui virtutum insistit, quasi semetipsum proficiendo transcendit. Carnis enim corruptelam deserit, et spirituale fastigium potenter accingit. Nonne super semetipsum excreverat, qui ait : « Vivo ego, jam non ego, vivit autem in me Christus ? » Nonne super se ascendere videbatur, cum dicebat : « Quæ retro sunt obliviscens, ad ea quæ sunt priora me ipsum extendo ? Quod de virtutis incremento prædiximus, videlicet, quod justitia proficiens dilatatur, fuit evidenter in templi fabrica figuratum. Superius namque tabulatum in templo majorem latitudinem obtinebat, inferius vero minorem. Nam infimum tabulatum quinque cubitos latitudinis habuit, medium vero sex superius autem septem.

23. Tabulata, quibus templi parietes decorantur, sunt fideles Ecclesiæ, qui eam vestiunt et ornant, sicut dicitur ei per prophetam : « Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, et circumdabit tibi eos quasi sponsa. » Bene autem tabulata viros Catholicos indicant, quorum corda charitas dilatavit, disciplina cœlestis excidit, simplicitas complanavit. Huic sensui bene congruit, quod tabulata fuerunt in superioribus latiora, quia fidelium mentes ad temporalia se constringunt, et ad cœlestia se expandunt. Similiter autem templum quod Ezechieli fuit ostensum, superius fuisse latius perhibetur. Qui autem templi nomine figurentur, docet ille qui ait : « Nescitis quia templum Dei estis ? » Et si suave videtur hoc verbum, pungiturum est valde quod sequitur : « Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. »

24. De templo etiam superius memorato legitur audisse propheta : « Tu autem, fili hominis, ostende domui Israel templum, ut confundantur ab iniquitatibus suis Confunduntur namque salubriter peccatores cum eis proponitur in exemplum vita justorum. In hoc enim speculo maculas suas agnoscunt. et eas lacrymando diluunt, et pœnitentiæ lamentis abstergunt. Eleganter autem hoc templum superius fuisse latius memoratur, quia, sicut diximus, corda justorum coarctantur in infimis, et dilatantur in summis. Sunt enim corda bonorum thuribulo valde similia, quod cum sit clausum inferius, superius est apertum. Secundum hanc similitudinem piæ mentes ad terrena se claudunt, et aperiunt ad superna. Hoc quia in Apocalypsi legitur, Angelum tenuisse thuribulum, quod sanctorum orationibus erat plenum. Illorum namque cordium angeli sunt custodes, de quibus orationum fumus ascendit, quarum odore Dominus demulcetur, et suavitate placatur.

25. Nunc Scripturæ testimoniis ostendamus, quomodo perfecta justitia, cum consummata fuerit, se constringit, et quæ dilatatur in imo, quomodo coarctatur in summo. Quod arcam Noe figuravit expresse : scilicet eam superius unus cubitus consummavit. Quid per arcam Noe melius, quam Ecclesia figuratur, quæ sinu mentis expanso Spiritus sancti flatum accipit, cujus impulsu sæculi fluctus secat, et ad vitæ portum tota cordis intentione festinat ? Hæc dilatatur in imo, et coarctatur in summo, quia quæ latitudinem et longitudinem inferius habuit,

am in virtutis exercitio se diffudit, dum re- A nem supernam attendit, opera sua despicit, nquam modica perpendit, sub humilitatis a se comprimit, et inflationem noxiam vir- de restringit. Hæc esse sollicite facienda Sal- stendit, qui discipulis suis ait: « Cum omnia ceritis, semper dicatis: Servi inutiles sumus.» nia bene facit in bonis operibus se dilatat. postea se servum inutilem reputat, per hu- s modestiam se coarctat. Hinc rursus ad m in Canticis sponsus ait: « Venter tuus sicut s tritici, vallatus liliis. »

lerumque ventris nomine mens significatur, l cogitationes in mente sicut cibaria digerun- ventre. Unde dicitur per prophetam: « Ven- eum doleo, ventrem meum doleo. » Quem B dolorem plangeret, mox aperuit, cum sub- « Sensus cordis mei turbati sunt. » Fuit rophetæ plangenti mentis tribulatio dolor . Hinc etiam de impio scriptum est: « Uterus æparat dolos. » Constat autem, quod carna- us dolos præparare non potest, sed uterus ræparans est animus fraudis machinamenta tans. Venter itaque, sponsæ signanter, acervo omparatur, qui cum sit latus in imo, tamen ustus in summo. Quia fidelis anima prius in m operum exercitio se diffundit, demum post plationem cœlestium in se redit, et per humi- , ut diximus, se constringit.

ene autem acervo tritici comparatur, quia, anitatis excussa, meditationis sacræ thesau- C iasi grana tritici in horreo conscientiæ con- et servat. Hic autem acervus liliis dicitur latus, quia fidelis animus undique munditia s est cinctus. Nec solum lilio, sed liliis val- ur, quia veræ castitatis geminus est effectus; t, ut et cor complectatur et corpus. Unde sum retortam et duos turtures figuratur in æmissis consonat, quod Sapientia de se Ego quasi cypressus in monte Sion, » In- r autem hoc verbum, sicut de capite, sic de s, ut una sit vox capitis et membrorum. us pulcherrimam comam habet, cujus sum- rgit in comam. Est ergo vir justus quasi s, quia coma pulcherrima est conversatio . Dicitur autem esse quasi cypressus in D Sion, quoniam in contemplationis vertice tus cœlestium donsideratione se premit, et ra mentis se sinum colligit, sub humilitatis se constringit.

ndanus autem usus hujus rei manifestum exemplum. Nam et avis domestica, aliis apiendis assueta, se premit, cum prædam t, quam ardenter appetit, et ad quam diri- sese sentit. Quis ergo miretur, si mens in te se comprimat, dum prædam beatitudinis at, ad quam inhianter aspirat? Per phialas altaris cornua, sicut, diximus, figurantur ituales, divini prælii bellatores, et virtutum

ornamentis instructi, tanquam armatura cœlesti. Dicuntur autem phiale a phialui, quod est vitrum in Græco, quia proprie vasa vitrea vocantur vasa phialæ. Unde de luxuriose bibentibus dicitur per prophetam: « Bibentes in phialis vinum. » Luxuriæ namque non sufficit ut gustui placeat vini sapor nisi visum quoque demulceat ejus color. Unde Salomon in Proverbiis cohibere volens luxuriam istam, ait: « Me intuearis vinum, quando flavescit, et cum splenduerit in vitro color ejus. » Quod autem periculum sit annexum consequenter ostendit: « Ingreditur blande et in novissimo mordebit, ut coluber, et quasi regulus venena diffundet. » Regulus aves volantes inficit, coluber autem latibula quærit et colit. Bene ergo vinum colubro comparatur et regulo. Colubro, quia libidinem provocat, cujus turpitudo quærit abscondi. Regulo vero, quia vinum immoderate sumptum viros magnos interdum enervat, qui duabus alis, abundantiæ scilicet et potentiæ volare poterant ad superna, si recte dirigerent iter suum.

26. Licet autem phialæ dicantur vasa vitrea, phialæ tamen erant aureæ, quæ jubente Domino fuerant in tabernaculo præparatæ. Hoc autem bene congruit viris justis, ut sint quasi vitrei, et tamen in veritate sint aurei. Videlicet ut sint quasi debiles, tamen vere sint fortes. Tales voluit esse justos, qui sicut dictum est supra, discipulis suis ait: « Cum omnia bene feceritis, semper dicatis: servi inutiles sumus. » Fortis est utique, qui omnia bene facit, sed debilem se reputat, qui inutilem servum se vocat. Nonne vas aureum fuit ille, qui plus omnibus laboravit, tamen quasi vas vitreum se exhibuit, qui se nec dignum apostolatus nomine judicavit? In hoc autem vitri similitudinem habeant viri justi, ut solis radium et claritatis lucem admittant, venti tamen flatum excludant, videlicet ut gratiam recipiant, sed noxiæ tentationi resistant. Sunt autem phialæ oblationi libaminum reputatæ. Spirituales ergo viri replentur ut phialæ, si sacrarum cogitationum et piarum intentionum oblationibus cum bonorum operum studiis copiose redundent. Sciendum tamen quod liquida libamina dicebantur. Decet autem quod liquidæ sint oblationes justorum. Quod utique fiet, si per devotionis ardorem animus liquefiat. Unde dicitur per Psalmistam: « Effundo in conspectu tuo orationem meam. » Effundi potest oratio, si fuerit lacrymosa, sed nequaquam effunditur, si per cordis duritiam fuerit congelata. Dicebantur etiam libamina, quia ministri degustando probabant, utrum essent ad offerendum idonea. Sic Domino ministrantes cogitationes suas et intentiones debent quasi gustando discutere, ne quid in eis occurrat, quod Domino debeat displicere.

30. Replentur etiam ut altaris cornua viri sancti. Super altaris cornua sanguis hostiæ ponebatur, unde et eo repleri dicuntur. Hæc igitur solemnia celebrantes velut altaris cornua sanguinis aspersione replentur, quia martyrem venerantes passionis ejus

memoria imbuuntur. Illorum autem mentes memoria martyris imbuit, quorum conversatio fortitudinis ejus formam in se ostendit. Imitantur enim martyrem, quibus licet non sit datum pati pro Christo, pro ejus tamen amore labentia cuncta despiciunt, carnem affligunt, et ad promerenda cœlestia se potenter accingunt.

31. Nobis itaque, qui speciali martyris protectione gaudemus præcipue congruit, ut nos in ejus obsequio specialiter affligamus, dicente Scriptura : « Qui transfert lapides affligetur in eis. » Lapidum nomine martyres figurari sequentia declarabunt. Lapides ergo transferunt, qui translationi martyrum obsequia suæ devotionis impendunt. Qui scilicet eorum reliquias de locis humilibus elevant, ut sublimius et solemnius cum debita veneratione reponant. Nos igitur lapidem pretiosum transtulimus, cum translationi martyris obsequium quale potuimus, exhibere curavimus. Ut itaquè supra positum scripturæ verbum impleatur in nobis, ob venerationem ipsius, qui se pro Domino hostiam obtulit, carnem nostram Domino viventem hostiam immolemus, ut a nobis concupiscentias noxias et prava desideria resecemus. Sic itaque Domino largiente servitutis nostræ mysterium impleamus, ut pro modulo suo capiti membra respondeant, et Patrem Filii pro viribus studeant imitari.

32. De viris quoque justis additur consequenter in verbo prophetico, quod suscepimus exponendum : « Salvavit eos quasi gregem populi sui. » Illum namque populum Dominus elegit ad salutem, qui cum ratione vigeat, per quamdam tamen similitudinem se gregi conformat. Decet enim, ut fideles Domino servientes per sapientiam et discretionem sint populus, per mansuetudinem et simplicitatem sint grex. Unde dicitur per Psalmistam : « Nos populus et oves pascuæ tuæ. » Populus sunt et oves, qui sunt prudentes ut homines, et simplices velut oves. Hinc iterum per Psalmistam dicitur : « Qui deducis velut ovem Joseph. » Vir justus per vias rectas deducitur ad superna, cum in bonis operibus proficit quasi Joseph ; Joseph enim interpretatur *augmentum*. Et tamen ut ovis nec simplicitatem deserit, nec mansuetudinem derelinquit, viri sancti Creatori dedicati taliter ad patriam deducuntur, quia profectui vigilanter insistunt, pastorique suo simpliciter et humiliter acquiescunt. Unde religionis eminentiam bene significat turris gregis, de qua legitur in Scriptura. Per gregem enim humilitas, per turrim altitudo significatur. Quid est igitur turris gregis, nisi sublimis humilitas, aut humilis altitudo ? Quarum utramque status religionis observat, quia sublimitas est in opere laborantis, et humilitas in æstimatione laboris. Unde Balaam castra filiorum Israel videns ait : « Quam pulchra tabernacula tua Jacob, et tentoria tua Israel, quasi valles nemorosæ ? » Per castra filiorum Israel religionie acies figurantur, quæ vallibus nemorosis egregie comparantur, quia vallis est humilis nemus altum. Quid est igitur vallis nemorosa, nisi depressa sublimitas, aut humilitas exaltata ? Quam conversationis formam religiosi bene conservant, quia sunt in cordibus suis humiles et in operibus suis excellentes.

33. Sequitur in verbo prophetico : « Salvavit eos Dominus Deus eorum, quia lapides sancti elevabuntur super terram ejus. » Salutem ergo fidelium operatur sanctorum lapidum elevatio super terram. Quod lapidum nomine sancti martyres designentur, qui solidi fuerunt in constantia, fortes in justitia, duri contra tormenta, testatur ille qui ait : « Quos imbres montium rigant, et non habentes velamen amplexantur lapides. » Montium imbres rigant, quos viri tam scientia, quam vita sublimes verbis pariter et exemplis informant. Velamine autem carent, qui
B bonorum operum ornamenta non habent. Sunt namque virtutum opera quasi vestes, quibus anima decenter ornatur, et pudendorum actuum fœditas operitur, ne a superbo judice videatur. Unde scriptum : « Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet ; » et Apostolus Corinthiis scribens ait : « Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, domum non manu factam habemus in cœlis. » Et paulo post addit : « Si tamen vestiti, et non nudi inveniamur. » Ducitur namque vestitus ad regna, sed nudus ejicitur ad tormenta. Hinc iterum scriptum est : « Nonne vestimenta calida sunt, cum perflata fuerit terra austro ? » Austro terra perflatur, cum Spiritus sancti gratia repletur. Unde sponsus ait in Canticis : « Surge aquilo, veni
C auster, perfla hortum meum et fluent aromata illius. » Rectissime potest dici hortus Domini quies claustri, in quo doctrina cœlestis inseritur, sancta conversatio propagatur, vitiorum frutices succiduntur. Dominus igitur est rogandus, ut ab horto suo flatum aquilonis excludat, ut ad eum libere flatus australis accedat, quia claustralibus incumbit orare, quod Dominus inimici insidias repellat ab eis, et Spiritum sanctum requiescere faciat super eos. Facit autem aromata fluere flatus austri, id est Spiritus sancti gratia procurante per laudabilis famæ præmium ad eos, qui foris sunt, odorifera claustralium opera derivantur, quatenus exempla justorum confundant impios autem convertant. Est itaque Spiritus sanctus auster et ejus inspiratio flatus austri. Opera vero
D bona, sicut diximus, per vestimenta signantur. Facit itaque vestimenta calida flatus austri, quia virtutum opera reddit devotione ferventia cœlestis inspiratio cor illuminans et inflammans, quoniam ab austro veniunt lux et calor. Quos igitur montium imbres rigant, et non habentes velamen lapides amplexantur, quia peccatorum sarcina prægravati, cum fuerint doctrinis salubribus eruditi, vel propria calamitate compulsi, martyrum reliquias venerantur ut eorum nuditas sanctorum intercessione tegatur.

34. Rursus de lapidibus istis scriptum est : « In præruptis silicibus aquila commoratur. » Per aquilam vir contemplativus intelligitur, qui suæ mentis intuitum justitiæ in sole defigit, qui sublimia vo-

penetrans, considerationi supernorum inten-
Præruptum autem est, ut dicit beatus Grego-
ujus pars cecidit, pars subsistit. » Præruptis
ilicibus recte martyres comparantur,quorum
ra per martyrium ceciderunt, spiritus autem
estibus requiescunt, et sicut de viris sanctis
r, reddentes terræ corpora, beatas cœlo ani-
ıtulerunt. In præruptis ergo silicibus aquila
oratur, quia contemplativi martyrum obse-
.eputati in eorum memoria requiescunt,et eo-
enerationi et imitationi se totos impendunt.
uin nequaquam in silicibus commoratur aqui-
i martyribus servientes,tam mente quam cor-
ervitutis suæ debitum studeant exhibere.Ne-
am commoratur in silice,qui psallit aut can-
am martyre, mens autem ejus vagatur exte-
. sæculi vanitate.

Sunt ergo lapides sancti, sicut ostendimus,
res Jesu Christi. Super terram ergo sancti
s, elevantur, cum reliquiæ martyrum de tu-
transferuntur. Notandum autem, quod non
ı super terram ejus sancti lapides elevandi
ur, quia sanctorum reliquiæ non solum su-
elevantur, sed in Ecclesia, quæ terra Domini
atur, eorum elevatio reverenter impletur. Ex
lutem Dei populo provenientem sermo pro-
us,quem prosecuti sumus ostendit.Speremus
et nos,quod martyris nostri translatio, quam
ıiter celebramus, nobis in præsenti veniam
orum, et salutem perpetuam nobis apud Do-
ı obtinebit percipiendam post hujus vitæ
ıum. Roboraverunt autem valde spem istam
ım signa, quæ misericordia Dei vobis osten-
ando translatio facta fuit.Provisum namque
ab his, qui martyrem transtulerunt, ut feria
ransferretur, quia feria tertia passus fuit, ut
ies ejus gloriæ deserviret,qualis ejus passioni
erium suum impendit. Sed in Christo testa-
ræter humanam providentiam accidisse, Dei
taliter procurante,quod anno quinquagesimo
nis ipsius, venerabile corpus ejus gloriam
ıtionis accepit. Quid autem nobis per istum
ıtur eventum ? Quinquagenarii nobis virtus
t, quem remissionis numerum esse constat,
ıullus sacræ paginæ lector ignorat. Ex hoc
quod anno quinquagesimo transferri voluit,
ertam nobis tribuit, quod nisi per nos ste-
emissionis nobis gratiam obtinebit.

Aliud autem accidit, quod humana delibera-
latenus ordinavit. Bissextilis siquidem fuit
translationis, in quo est plenus dierum nu-
et perfectus, ut ex hoc eventu speremus,
nartyris intercessio dies nostros in præsenti
ıbit in bono, et perducet nos ad dierum ple-
ıem in futuro.

Contigit et illud memorabile, quod ad mar-
oriam procurante Domino creditur accidisse.
enim fuit ea die de terra translatus,qua rex
us, cujus tempore passus est, fuit in terra

A sepultus, ut impleretur hoc modo quod legitur in Scriptura : « Mons cadens defluit,et saxum de loco suo transfertur. » Montes sunt, qui terram plenam altitudine sua transcendunt,et in sublimitate cacumen suum attollunt. Montes itaque sunt reges et principes,qui terrarum dominium obtinent, et sublimiores sunt cæteris eminentia potestatis. Mons ergo magnus cecidit, cum regem mortuum sinus terræ suscepit. Defluente igitur monte saxum est de loco suo translatum, quia regis corpore in terra deposito, martyris corpus est honorifice sublevatum. Miracula quoque varia translationis tempore martyr fecit,per quæ favorem suum translationem exsequentibus et venerantibus adesse monstravit.

38. Ad translationis corporis beatissimi Thomæ B meritis gloriam declarandam,parabolam evangelicam ad memoriam revocemus : « Nemo lucernam accendit, et in abscondito ponit, neque sub modio, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant. » Quod beatus martyr,cujus solemnia celebramus, lucerna fuerit ardens et lucens, cœlum et terra testantur. Ardens, inquam, sanctitatis exemplo, lucens documento salutifero. Dominus hanc lucernam accendit, cum electum suum in apicem eximiæ prælationis erexit. Hanc etiam lucernam emunxit,cum martyrem suum exsilio diuturno,contumeliis, damnis et injuriis innumeris affligi permisit. Fuit enim hæc tribulationum immensitas tanquam emunctorium hujus lucernæ,quia quod beatus vir purgandum habuit,fornacis hujus flamma con- C sumpsit. Dominus hanc lucernam exstinxit, cum servum suum martyrio consummavit.Sed dum corporaliter eam exstinxit,spiritualiter eam magis accendit, quia sanctitatis ejus titulum post mortem ipsius crebris miraculorum testimoniis illustravit. Lucernam ergo suam Dominus nequaquam abscondit, quia martyris sui gloriam virtutum assertione monstravit.Aliquandiu tamen sub modio latuit hæc lucerna,sed eam Dominus opportuno tempore revelavit. Cum mensura quædam modius appellatur, recte per modium potest tumulus designari, qui se mortuo commensurat,et se corpori tumulando conformat.Sicut autem modio mensuratur annona,quæ indigentibus erogatur,sic de tumba martyris largitas divini muneris sæpe provenit infirmis. Latuit D igitur lucerna sub modio,quandiu martyr requievit in tumulo.Sed eam de latebris nunc eductam supra candelabrum Dominus exaltavit,quia martyris reliquias de tumulo reverenter assumptas in loculo pretioso martyris usibus deputato sublimiter collocavit. Capsam enim martyris quid rectius dixerim quam candelabrum luminis, quæ lumen illud egregium. quod ad se tam corde,quam corpore venientes illuminat,intuentibus repræsentat ? Ad hanc ergo lucernam,charissimi,totis mentibus accedamus,et ei vitæ nostræ maculas præsentemus,quia ut dicit Apostolus : « Omnia quæ arguuntur,a lumine manifestantur. » Si igitur ad claritatem hujus luminis accedamus,malum quod in nobis prius videre nequivimus,

ejus beneficio cognoscimus. Ad memoriam revocemus quod in Evangelio scriptum est : « Omnis qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ne arguantur opera ejus. » Fugiamus tamen istud exemplum, et quod sequitur imitemur : « Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta. »

39. Rursum, ut translationis fructum et gloriam plenius indicemus, illud Scripturæ testimonium attendamus : « Homo sanctus in sapientia manet sicut sol, stultus ut luna mutatur. » Sapiens, in Proverbiis notificans stultum, ait : « Stultus transilit et confidit. » Stultus enim est, qui mandata transgreditur, et tamen sibi de impunitate blanditur. Specialiter autem stultus est, evangelica veritate testante, qui super arenam ædificat domum suam. Arena est temporalis abundantia, quia sterilis est et gravis. Sterilis Salomone dicente : « Qui amat divitias, fructum non capiet ex eis. » Gravis, Apostolo teste, qui ait : « Qui divites volunt fieri incidunt in desideria multa, inutilia, et nociva, quæ mergunt hominem in interitum et perditionem. » Hinc etiam Salomon ait : « Vidi cuncta, quæ fiunt sub sole, et ecce universa vanitas, afflictio spiritus. Vanitas sterilitatem indicat, afflictio spiritus gravitatem. Stultus ergo super arenam ædificat domum suam, quia terrenorum amator figit in temporalibus desideriis mentem suam. Hic autem ut luna mutatur. Cum mundana mutabilitas lunæ nomine designetur, bene stultus dicitur ut luna mutari, quia mundanam vicissitudinem imitatur, quem extollunt prospera, frangunt adversa. Homo vere sanctus in sapientia manet ut sol. Justum est, ut Domino servientes omnes sint sancti. Unde Moysi dictum est : « Loquere ad omnem cœtum filiorum Israel, et dices ad eos : Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester. » Specialiter tamen sancti sunt, qui contemplationi cœlestium sunt addicti. « Sanctus enim, ut ait Beda, Græce dicitur ἅγιος, *agios*, quod sonat, *extra terram*. Sancti ergo sunt, qui a temporalibus separati in cœlestibus conversantur. Unde dicitur per Prophetam : « Sanctus Israel Domino primitiæ frugum ejus. » Sicut interpretatio nominis indicat, Israel est supernorum inspector et cœlestium contemplator. Sunt autem primitiæ frugum in agro Domini, qui cœlestibus sunt intenti, quia superna ferventius concupiscunt, quanto sæpius eorum consideratione se pascunt. Est autem sanctus homo ut sol, qui calidus est, et fervet animo, lucet exemplo. Manet autem in sapientia sanctus, sed eam cito deserit homo stultus, si interdum eam assumit. Unde scriptum est : « Quoniam aspera nimium est sapientia indoctis hominibus et non permanebit in

A illa excors. » Econtrario dicitur viro isti : « In om ni animo tuo accede ad illam, et in omni virtut tua serva vias ejus. Investiga illam, manifestabitu tibi, et continens factus ne derelinquas eam. Quod homo sanctus beatus martyr fuerit, Dominu ipse patenter ostendit. Quem amaritudine pressura rum a dulcedine temporalium ablactatum Dominu ad mensæ suæ delicias invitavit, et ei beatitudinem ad quam aspirare debuit, patefecit. In sapientia ver mansit, quia dum vixit, fideliter Deo servivit ; nc vissime vero pro eo vitam suam impendit. Fu autem ut sol, qui sanguinis sui radiis sanctam E clesiam illustravit.

40. Elevationem igitur hujus solis solemniter ve neramur, cum translationem hujus martyris sinceri

B mentibus celebramus. Quod igitur scriptum est se vorum ejus congregatio diligenter attendat : « El vatus est sol, et luna stetit in ordine suo. » Luna lu men trahens a sole est hæc congregatio, quæ a exemplo martyris vivendi formam assumit. Lun igitur in ordine suo stet, quoniam elevatus est so id est martyri servientes ab ordinis sui regula no declinent. Sed patronum suum in sublimi positu coram oculis suis videant, et eum in bonis operibu adjutorem confidenter exspectent. Qualiter aute ad observantiam ordinis prosit sublimitas soli colligitur ex subjectis. Sol enim elevatus in altum ministrat abundantiam luminis et caloris. Spere mus itaque quod sol noster de tumulo elevatus se vis suis lumen tribuet, quod ab eis tenebras ign

C rantiæ nocivæ repellet, calorem etiam conferet, qu mentes eorum ad amorem divini cultus accende Faciet etiam abundantia luminis, quod servetu honestas, et quæ turpitudinem, si fieret, revelaret Unde nihil sustinet inhonestum. Abundantia ver caloris efficit, ut secundum ordinem cuncta fiant In his autem duobus religionis summa consistit, u ab his, qui religioni colla supponunt, juxta verbun Apostoli, honeste et secundum ordinem cuncta fiant Sol item elevatus in altum attrahit guttas maris Unde sol justitiæ de se dicit : « Ego si exaltatu fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. » Tan quam sol, qui mundum illuminat, de se dicat « Ego cum elevatus fuero super terram, attraham innumeras maris guttas. » Prodest itaque viris jus

D tis gloria translationis, quia solis elevatio lunam in ordine suo servat. Prodest et peccatoribus huju mundi, quia sol cum fuerit elevatus, guttas at trahet aquæ salsæ, quibus peccatores rectissim comparantur, tum propter brevitatem et salsugi nem vitæ mortalis, tum propter amaritudinem peccatorum.

XIV

TRACTATUS DE PROMISSIONE BEATI THOMÆ MARTYRIS,

VIDELICET

Quod talis esset sibi successurus, qui ecclesiæ Pontiniacensi recompensaret pro liberalitatibus sibi tempore sui exsilii impensis.

gubernationem hujusmodi Deo attribuunt, A
ntiunt,quia nec folium quod vento rapitur,
:edit potentiam ; nec ipse ventus, qui de
s ejus producitur, flandi habet potentiam
psius imperium. Quamvis enim homines,
nimales, quædam hujus mundi opera ad-
r, quasi absque gubernatoris magisterio
ectitudinis ordinem corruptibiliter defluant
rant, ut exclamare valeant cum propheta,
: » Quare via impiorum prosperatur,bene
ui perverse agunt ? » tamen nequaquam est
iter asserendum quidquam in hoc mundo
i Deo gubernante, aut aliquoties permit-
um enim ipse sit causa prima et princi-
fluens super omnia causata fluxu ordinatis-
serenissimo, certum est quod illa quæ ab B
sam accipiunt,ad finem bonum rectissime
tur.
a autem in causalia sunt,nec habent rectum
ı neque finem. In quantum enim a bono
t ; in tantum ad nihil tendunt, et non est in
privatio boni quod nihil ponit in re, sicut
tio in homine vel equo nihil ponit nisi pri-
n recte ambulandi. Quamvis igitur ratio
n possit de omnibus, quare hoc vel illud
net tamen apud Deum de omnibus certa
dditio, nobis quidem occulta, ei autem qui
abitat inaccessibilem manifesta. Hinc est
cri expositores atque doctores conati sunt
ticas expositiones et allegoricas significatio-
ebus mirabilibus probabiles reddere ratio- C
orum inumerabilia sunt exempla, de qui-
posito plura possunt intelligi si oportet.
ıs ergo illius maximi doctoris beati Gregorii
xemplum, et sit totius sequentis materiæ
entum. Ait enim super Evangelium beati
, ubi de resurrectione Domini agitur, in
odum : « Cum discipulis consternantis fuit
ım Dominum de monumento fuisse subla-
ıc,inquit,currebant duo simul,et ille alius dis-
præcucurrit citius Petro. » Quid,ait beatus
us, quid, fratres,quid cursus iste significat ?
rogatione sua volens alicujus significationis
n elicere argumentum. Huic interrogationi
uid annectere nequaquam pro nostro tem-
gligendum. Quamvis enim incuria homi- D
glectu suo multa prætereat, quibus optata
ibus præbere debuit incrementa, nos tamen
digna sunt relatu comperimus, ne obliterari

valeant, pro parte studuimus fideliter adnotare. Siquidem colendæ occurrit memoriæ recolendum, quod beatus Thomas Cantuariensis archiepiscopus atque primas exsilium eligens maluit exsulare,quam Cantuariensem Ecclesiam cui præfuit ancillare. Egressus igitur ab Anglia venit Pontiniacum,et ibi sex annis, ut dicitur, exsilii jura perpessus, in visione admonitus, ubi ante aram beati Stephani in contemplatione prostratus, ut laboris sui bravium æternæ felicitatis coronam perciperet,redire in Angliam est hortatus. De qua visione sanctus pontifex, et statim martyr post futurus, factus hilarior,ad promissam sibi victoriæ coronam ocius properavit. Quem fratres ipsius monasterii vultu lugubri, et pene, ut erat, funebri lacrymabiliter subsequentes suppliciter exorabant, ne eos desereret,ne eos ipsos tantæ spei solatio destitueret, ne ipsos tanquam orphanos relinqueret, sed apud ipsos vel omnino maneret, vel si sic oporteret, quanta posset celeritate rediret. Ad hoc pius Pater brevi se sermone absolvit dicens : « Sic fieri oportere, nec divinis jussionibus contraire.» Sed hoc fore sciendum quod graves expensas et largos sumptus,quos monasterium tempore suæ necessitatis præbuerat, aliquis successorum suorum sufficienter recompensaret,quod fratres monasterii illius multæ simplicitatis,tunc quasi intelligere non poterant ; sed subsequens res probavit eventus, sicut legitur de discipulis Jesu Christi, ut dicitur : « Hæc non cognoverunt discipuli ejus primum ; sed posquam resurrexit a mortuis,tunc cognoverunt, et hæc fecerunt ei. » Ita verissime non cognoverunt fratres monasterii Pontiniacensis quid beatus Thomas vellet dicere per hæc verba ; sed postmodum cognoverunt quod de his diceret,sicut in sequentibus apparebit. Eo enim passo et martyrio coronato,et miraculis coruscantibus declarato, quod justam causam fuerat prosecutus,aliis et aliis subtitutis, jam excesserat memoriam factum verbum illud martyris ore prolatum,sed congruo tempori reservatum.

Post aliquos enim dicti martyris successores tandem in Cantuariensem Ecclesiam instituitur per apostolicæ sedis providentiam,magnus ille et famosus doctor Ecclesiæ,videlicet dominus Stephanus de Languetone Romanæ Ecclesiæ cardinalis,qui accepto pallio et litteris ad suum propositum necessariis,nuntiis in Angliam ante præmissis,subsequi properabat. Sed veniens in partes Galliæ, a præmissis nuntiis ad se redeuntibus responsum accepit, quod

rex Angliæ pro eo quod alium instituere decreverat, eum admittere recusabat : super quo licet sæpius per apostolicæ sedis litteras et legatos rex fuisset admonitus, tamen in suo proposito perstitit induratus : sicque præfatum archiepiscopum Stephanum ad Pontiniacense monasterium contigit accedere, ac finem causæ per sex annos instar beati Thomæ martyris in exsilio exspectare. In tantum enim invaluit regis commotio, quod tota Anglia propter hoc ecclesiastico supposita exstitit interdicto. Quin imo, invalescente contradictionis procella, plures ex episcopis Anglicanis pro devotione et obedientia de ipso regno oportuit secedere, et ad archipræsulem suum se transferre. In cujus rei argumentum unus ex ipsis videlicet Wigorniensis episopus apud Pontiniacum postmodum est sepultus. Timor autem erat archipræsuli ne præfatum monasterium tantorum præsentia gravaretur, sed gaudium erat fratribus, quot tot et tantos pro causa tam nobili suscipere meruerunt. Postquam vero procellosa tempestas post nubilum conquievit, præfatus antistes cum honore debito vocatur in Angliam, ex quo sibi et sui ortum est gaudium, sibi autem soli magnæ sollicitudinis et angustiæ incitamentum. Pensabat autem vir prudens largos sumptus sibi et suis exhibitos recompensare ; sed unde tunc temporis compensaret nec habuit, nec unde habere posset de facili non invenit. Quantum ergo ad hoc tristis abiit! Sed hanc tristitiam postmodum nobili compensatione redemit. Nam, postquam honoris sui plenitudinem est adeptus, quinquaginta marcarum reditus Pontiniacensi monasterio in perpetuum delegavit. Tunc credebatur impletum quod a beato Thoma, ut superius est expositum, fuerat prophetatum sibi successorem aliquem post ipsum debere substitui, qui satisfaceret pro utroque, verum licet hæc opinio aliquantisper duraverit, et videretur a multis quod sic omnino ante promissum tunc fuisset solutum, nec esset qui contrarium autumaret, tamen aliter videmus impletum.

4. Nam, mortuo eodem archiepiscopo, et apud Cantuariam in pace sepulto, post aliquantum temporis beatus Edmundus cathedram archiepiscopalem suscepit, non sponte, sed invitus. Cathedram Cantuariensem elegit suscipere non humana ambitione, sed divina, ut credimus, dispensatione qua suscepta quod clam latebat in pectore, postmodum luculentius prodibat in messe. Erat enim quasi quædam lucerna sub modio posita : sed postquam super candelabrum est elata, tunc certe patuit his qui in domo Dei ambulant confidenter. Nam in diebus suis placuit Deo, et inventus est justus, et pro zelo justitiæ, nec regem pertimuit, nec regni majores nec etiam domesticos, quos rex allexerat in persuasionibus effrenatis tempus redimere volentes exaudivit ; sed potenti virtute accinctus, murum pro domo Domini se posuit, et malens instar prædecessorum suorum affligi pro populo Dei in exsilio quam temporalis peccati habere jucunditatem in patria.

Se igitur subtraxit ab Anglia, et monasteriu
tiniacense est ingressus quasi muro inexpu
circumseptus : et in abscondito faciei Domini
turbatione hominum veluti in tabernaculo I
conquievit. Sed ex hac quiete intimum dul
elegit Dominus evocare famulum suum ad
interminabilem quietis æternæ.

5. Mortuus est itaque in ætate bona, men
cura, spe certa, consummatione beata, sep
suæ locum eligens, ubi ipse et antecesso
antea aliquando fuit degens. Verum quia
quam post aurum abiit, nec in pecuniæ the
speravit, non habuit unde Pontiniacensi mon
retribueret, pro omnibus quæ retribuit illu
Ne tamen videretur ingratus, fecit quod pot
decem marcarum reditus priori pensioni qu
minus Stephanus assignaverat, adjecit. Et
rum credebatur impletum quod supra a beat
ma meminimus repromissum. Sed certe largi
providere Dei benignitas quam sperare aud
mana infirmitas. Non enim sine causa dictu
a Domino : « Qui reliquerit domum vel fratres p
me, centuplum accipiet in præsenti, et vitan
nam in futuro. » Adeo enim benignus et lar
noster paterfamilias, quod non solum dile
suos remunerat in futuro, sed etiam bene ute
præstat præmia in præsenti unde quod dilec
in vita defuit, ipse prædilectus et diligens in
ctoris sui morte supplevit. Nam coruscantib
raculis, ad ejus excubias ægri veniunt et san
munera deferuntur, et quæ ad mundi luxum
tata fuerant in auro et lapidibus pretiosis, a
bam sacri pontificis dedicantur. Videres ibi r
fibulas coruscare, aurea discriminalia emica
nilia insertis gemmis pretiosissimis quodam
scintillare, gemmatos de diversis pretiosis lap
annulos radiare, et diversarum imaginum s
quasi sanctum Domini adorare. Sed et pro
sexus et vulgi oblationes veluti quasdam mi
et forte apud Deum maximas quasi in gazo
cium Domini comportare. Et sic certe absque
dubio oculo ad oculum hodie videmus im
quod voce prophetica beati Thomæ martyri
fuerat prælibatum, nam in duplum vel in quadr
credimus restitutum quod circa sacros pon
plura liberalitate fuit depensum. Et hæc potu
una ratio et non minima quare sit divina
dentia, ut beatus pater Edmundus se pro se
suis antecessoribus quasi obsidem daret, et sol
charitatis seu hospitalitatis debitum, civiliter
indebitum se et illos liberaliter liberaret ;
tandum quod fratres domus ipsius hoc debit
cipiant, ut debitum a donatoribus tanquam c
omnia convertentes ad ipsum beati Patris fe
adornandum.

6. Nunc igitur convertere aliquantulum, o
si vis simplici oratione fore contentus, et di
R. Gregorio verba ipsius ad tuum referens
ctum. Quid, fratres, cursus iste significat? A

cre litis quod electus ille Domini B. Thomas clesiastici maximus propugnator, excurrens lia in Pontiniacense monasterium se locavit, x annorum curricula ibidem aliasque perenin Domino militavit; et tandem rediens curum felici martyrio consummavit. Nulliusne rationis existit quod successor ipsius mae Stephanus cardinalis consummatus in ar- copum, antequam ingrederetur in Angliam, libertate fere consimili apprehendens, ante- sui vestigia subsecutus, tot annis ibidem ratus, et tandem ad propria revocatus, in ud Cantuariam est sepultus ? Nunquid a mylaritatis vacare credimus quod tantorum etsi erior successor B. Pater Edmundus in patria labiliter conversatus, absens et nesciens adB metropoleos sublimatus, tandem indutus lotitiæ pro justitia exsulans apud sæpedictum erium in assuetis sanctæ vitæ operibus alii conversatus, ibidem tumulatus, et post- ad locum honori suo congruum est trans- In hoc totum quod circa tam eximios tres, vipatriarchas sives primates, quod idem est in diversum in nomine, casui vel fortunæ, et tiens ascribi debeat dispositioni divinæ ? e ea fieri pro nihilo qui dixit de duobus pas- comparatis dipondio, quod nec alter cadet erram sine Patre nostro cui est cura de om- Nunquid major cura est illi de duobus pas- quam de tribus pontificibus ? de quibus exiens de finibus suis post exsilium est re- et martyrio consummatus. Secundus anteatriam ingressus exsilium est perpessus, et in sua sede locatus, ibidem etiam est mor- sepultus. Tertius vero inthronizatus in pace s sine pace temporis, in exsilio quæsivit pectoris et invenit, et ab hac transivit ad paternitatis. Est ergo in omnibus tribus multa nitas, et inter se discreta diversitas, de quit aliquid ratione subnixum quid significet, et probabiliter cogitatum calamo licet hurare, et qui dictum causari voluerit, haentiam cancellandi, vel materiam ipsam in m formam et habitum transformandi.

ctor gentium, Apostolus sanctus, Patres Testamenti in catologo sub quodam epilogo nominatim expressis aliquibus aliis a justiribus designatis, tandem concludit et dicit les per fidem vicerunt regna. Fides enim nium accepit ab operibus, ab opere operante quam ab opere operato; unde sic concludit « Et hi omnes testimonio probati sunt. » tiam Novi Testamenti testimonio fidei prot, quia testes facti sunt usque ad mortem, laude Innocentium dicitur quod testimoeddiderunt Domino Jesu Christo etiam non es; et idcirco a Græco vocabulo, quod sonat artyr vel martyres sunt vocati. Unde non ine quæri potest quomodo B. Thomas martyr

A proprie dici possit, cum pro fide martyrium non acceperit, ut videtur. Constat enim regem Angliæ sub quo passus est, et similiter illos a quibus passus est Christianos fuisse ac fideles, saltem fide informi, nec agebatur ad hoc ut jam dictus præsul ali quem articulum fidei cogeretur defendere, aut arisidolorum thura imponere. Sed erat quæstio inter regem et præsulem de quibusdam juribus, quæ unus injuriam, alter justitiam, æstimabat. Quæ quidem quæstio salva fide utriusque et moveri poterat et finiri. Sed ad hoc satis congrue respondetur, quod est fides articulorum, et est fides sacramentorum, et est fides catholicæ dignitatis et ecclesiasticæ libertatis. Pro fide articulorum in symbolis expressorum astiterunt sancti in agone certaminis contra B principes, sed paganos. Pro fide sacramentorum et potestate clavium constituerunt doctores Ecclesiæ contra hæreticos atque schismaticos a fide devios. Pro fide ecclesiasticæ libertatis pugnatum est et pugnant hodie fortes ecclesiarum prælati contra principes et tyrannos nomine tenus Christianos. In hac igitur ultima acie fortes facti sunt in bello B. Thomas, dominus Stephanus, et sanctus Edmundus, et suo testimonio probaverunt, quod non minus est testis qui defendit ecclesiasticam libertatem, quam is qui propugnat articulate fidei Christianitatem. Alioquin non diceret Dominus improperanter malis Ecclesiarum rectoribus per Ezechielem : « Non opposuistis vos murum pro domo Domini, ut staretis in prælio contra ascendentes ex adverso. » C Magna enim potestate munivit Dominus vicarium suum, videlicet B. Petrum, cum tradita ei potestate clavium, ligandi scilicet atque solvendi, statim adjecit pollicens, quod portæ inferi contra hanc auctoritatis potentiam minime prævalerent. Portas inferi hæreses voluit intelligi et tyrannicas potestates.

8. Secundum ergo præceptum legis divinæ qua dicitur: «In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum, » manifestum est quod per hos testes tres eximios probata est peroptime causa atque defensio ecclesiasticæ libertatis, et pro indicio demonstrativæ probationis, ratio poscebat ut duo saltem ex tribus in Cantuariensi ecclesia, cujus causa agebatur, in monumentum victoriæ duo testes legitimæ probationis non solum vivi, sed et defunctorum corpora D remanerent, ut essent quasi titulus triumphalis suffraganeos suos ad similia provocandi, et in spe certaminis victoriam obtinendi, nec oportebat ut tertius adderetur qui dispensatione divina ad ampliandum ecclesiastici honoris titulum utiliter ad alias servabatur. Non est enim in præjudiciabile Cantuariensi Ecclesiæ quod corpus B. Patris Edmundi ibidem cum aliis minime requiescit, quia ex hac causa nihil deperit, nec honor ejus inde vilescit. Imo bene rem intuenti, certum quod tam personæ quam loco ex hoc plurimum honoris accrescit. Manet autem ejus memoriale quod non derelinquetur in sæcula, quod talis fuit Cantuariensis archiepiscopus, et qui illius sedis patronus fuit et defensor in terris, et procul-

dubio eorum qui credenda crediderint est pius intercessor in cœlis. Sed posito quod corpus ejus inhumatum fuisset in Anglia, quid honoris et gratiæ pro tot beneficiis tantis patribus et successive exsulibus Gallia tunc haberet? Anglia quidem tunc læta foret, sed Francorum patria, in qua fulserunt tam præclara miracula, tractum modici temporis tam celebrem memoriam aboleret. Nunc autem dispensatione divina, ut credimus, melius est provisum, ut unum regnum gaudeat, se talem Deo genuisse devotum, et tantum habuisse patronum; et aliud regnum similiter tali sibi collatum cœlitus fore donum, retinere scilicet thesurum, vas, inquam, corporis sui omni lapide pretiosius.

9. Est et aliud memorabile et considerabile in hoc facto. Prædecessores sui B. Thomas et dominus Stephanus fuerunt ad suam ecclesiam solemniter revocati, utrum vere, an fictitie, nos facti ignari existimus, et melius rei probavit eventus. Sanctus Christi Domini confessor Edmundus non fuit aliqua solemnitate debita adhibita revocatus. Quomodo ergo venisset invitus, vel potius impudicus, qui pudicitia tam mentis quam corporis fuit hominum reputatione et rei Christianitate conspicuus? Fecit ergo quod debuit, et ultro se, ne fontem daret in frontibus, non ingessit, sed eorum loco et patria se subtraxit, qui ut ipsum possent retrahere libenter ad tempus cum ipso extra patriam exsularent, et exsilium post vitam sustinerent, quod inviti in vita cum ipso sustinuisse volebant. Providit ergo Deus melius, ut sine ipsis consummaretur in patria, in qua non erat eis calumniandi vel insultandi larga data licentia, quæ ipsius patris vitam atque miracula facile suffocasset, si ejus corporis præsentiam in patris ipsius patria habuisset. Unde provisum est ut illis detraheretur detractionis materia, et Dominus sanctum suum per hoc proveheret ad majora. Exstant enim ipsius miracula miraculosa tam in Anglia, cui præfuit, quam in Francia quam adivit.

10. Alia, et ut videtur, uberior nunc ratio occurrit, quare separationem dictorum patrum Dei dispensatio sic providit. Certum est quod in Anglia B. Edmundi regis et martyris refulgent miracula pretiosa, quibus patria illa mirifice decoratur, et Deus in sancto suo mirabilis prædicatur. Posito autem et constante quod beatus confessor Christi Edmundus locum sepulturæ suæ fuisset in illa regione sortitus, ex æquivocatione nominis, saltem apud imperitos fuisset miraculorum attributio obumbrata, et per consequens forsitan diminuta. Et quamvis inter sanctos nulla sit prorsus dissensionis materia, quin potius gaudium et exsultatio, sicut de bono proprio de alterius prælatura: vulgus tamen ignarum facile contentionis materiam assumeret, et de sanctorum miraculis et meritis plusquam ratio exigeret, disputaret. Substracta est igitur controversiæ calumnia, et magis relucent miracula ab uno ad alium relata. Et hoc nescio an in spiritu quasi videtur, quod Dei confessor Edmundus, ut regi Ed-

A mundo cum quadam reverentia sanctis congr
gnum cederet, in quo prius ille pie regnave
per martyrii gloriam tempus et locum præan
verat, ut qui erat prior loco et tempore, ei cec
charitatis honore. Et est verisimile, quod
pium regem B. præsulis Edmundi tempora h
sent, quod nequaquam de illa patria exce
Quin imo videtur ipso facto quod præsul mai
honoravit, cum locum, ut dictum est super
cessit. Nam æquivocationis ab eo sortitus es
bulum, et non casualiter, sed secundum
prædestinationis eventum. Nam ut in ejus le
diffusius enarratur, mater S. præsulis cum
gestaret in utero veniens ad tumbam B. ma
motus vitales primum sensit in parvulo quem
B bat in utero, et infans Edmundus nondum E
dus videtur motu suo martyrem salutasse, et p
communis vocabuli gratiam impetrasse. Jam
mortuum salutavit, et moriens viventi in cœl
tyri locum dedit. Qua in re quid aliud est p
dum, nisi quod factum est a Domino factu
credatur, per quem quidquid in vivis agitu
mortuis, ordinatione rectissima sive occult
etiam manifesta, per Dei providentiam disper

11. Sed et hoc in fine credimus adnecte
quod ratio superius posita exigebat B. Th
martyrem in Dorobernensi Ecclesia tumulari
jus gloriam est provisum, ut tantus doctor
tifex cardinalis et primas tandem ei succeder
de loco sepulturæ ipsius sanctum corpus ipsi
C dabiliter et condigne transferret, et Scriptu
super translatione ipsa monumenta relinque
cut hodie in Cantuariensi Ecclesia reperitur
videlicet præfatus dominus Stephanus archi
fex B. Thomæ martyris corpus de crypta in qua
in morte ipsius collocatum fuerat, propriis ma
ad superiora supremi altaris loca transposuit,
sente rege Anglorum et fere cunctis pontific
principibus, aliisque regni optimatibus, in au
gemmato quasi stellato solio collocavit, et m
translationis et ordinem luculento sermone
psit, et cum eo quem prudenter descripserat
mino obdormivit. At B. præsul Edmundus si
non in loco, sed in modo, omnino habere mer
pulturam, et translationis etiam modum consi
D et consimilibus indiciis gloriosum. Sepultus es
in Pontiniacensi ecclesia cum gloria et honor
superius est narratum. Sed postquam Domin
placuit sanctum suum amplius sublimare, ut
lentior locus ipsum exciperet, et celebritati
memoriam duplicaret, tunc, inquam, auct
apostolica est provisum, ut ad hujus transl
gloriam commendandam, cardinalis Albanen
scopus, antea Rothomagensis archiepiscopus
solum ipse, verum etiam Tusculanus episcopu
liter cardinalis, cum pluribus archiepiscopis
copis advenirent, et coram Francorum rege i
et quasi coram tota familia procerum regni F
translationis obsequium devotissime celeb

ilitudo igitur permaxima est in istis, quod utra- translatio de mandato summi pontificis per dinales hinc et inde, per archiepiscopos et epipos utrobique, per reges et utriusque regni prin-s, et per multitudinem fidelium populorum cum li veneratione, qua fieri decuit et oportuit et po-, ut completa, ut ipso facto quasi digito potuit onstrari, quod Deus et non homo ad honorem storum suorum et ad excitandum devotionem fidelium hæc insignia voluit procurari. Qui se vult in sanctis gloriosum et admirabilem et superlaudabilem et superexaltabilem in omnibus et ex omnibus et præ omnibus prædicari. Cui est honor et gloria, imperium et potestas per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Explicit tractatus de promissione beati Thomæ martyris facta Pontiniacensibus.

—

XV

EXCERPTUM E COD. REG. MUSEI BRITAN. 13 E. VI.

ssis omnibus quæ vel in juventute, vel in archiaconatu vel in præpositura, vel in officio cancelriæ Thomas egerit, de quo scribere proposuimus, scordiam inter Henricum regem Anglorum Ma-dis imperatoris filium, et eumdum promotum in ıntuariensem archiepiscopum protractam diu-s, sub certis capitulis breviter cum tali signacu-c denotatis fine laudabili concludamus.

ıomas creatus archiepiscopus regis resignavit lum.

·chiepiscopus ad postulationem regis distulit ıidiaconatum Cantuariensem transferre.

arenbaldus sine professione quærebat benedi-ıem accipere, regem habens fautorem.

ımes de Clara Rogerus homagium facere noluit ıiepiscopo, rege consentiente.

'illelmus de Ros regem non archiepiscopum ɔvit ut dominum.

'illelmus Einesfordiæ dominus Laurentium ex-t ab ecclesia, quem excommunicavit archiepi-ıus, rege non certiorato.

ıntii regis censuetudines, quas avitas vocant, a ino papa roborari non impetraverunt.

) archiepiscopis et episcopis confirmatæ sunt i consuetudines.

ıilippus de Broc canonicus Bedfordiæ, propter ıficium est expulsus a regno.

annes Mareschaldus archiepiscopo pro mane-[uodam adversarius instructus est in curia re-

·chiepiscopus adversus episcopos appellavit et is appellatus est.

·chiepiscopus tractus in causam ante legatos elmum Papiensem et Joannem Neapolitanum, torum petiit restitutionem, sed non impetra-

ıx archiepiscopo dare signum pacis in osculo tus abnegavit et abjuravit.

·chiepiscopus post pacem factam in Angliam ıns, plures armatos occurrentes invenit.

ıæ circa personam archiepiscopi die Martis iter evenerint invenietur.

illelmus Senonensis archiepiscopus, domino e litteras direxit.

Ab episcopis concurrentibus Ecclesia Cantuariensis reconciliata fuit.

Thomas archiepiscopus canonizatus est a domino papa Alexandro.

Quoties inter archiepiscopos Canturienses tibi Thomas protomartyr in Anglia Normannorum temporibus inter legendum occurrerit, toties ejus vitam laudabilem, actus eximios, exsilium, passionem, in morte constantiam, post transitum ab hac luce cœlestem ad patriam crebra miraculorum insignia, sub silentio non prætereas.

1172 clero totius provinciæ Cantuariorum generaliter Londoniæ convocato, præsente Henrico filio regis et regni justitiariis, Thomas Cantuariorum archidiaconus et regis cancellarius, nemine reclamante, solemniter electus est in archiepiscopum. Electionem factam sine aliqua contradictione recitavit Henricus Wintoniensis episcopus apud Westmonasterium in refectorio monachorum, quarta feria ante Pentecosten. Electus autem Sabbato Pentecostes ordinatus est in presbyterum in Ecclesia Cantuariæ a Waltero Roffensi episcopo, in ordinationibus et in dedicationibus faciendis Ecclesiæ Cantuariensis vicario. Sequenti die Dominica consecratus est ab Henrico Wintoniensi episcopo, vice Londoniensis Ecclesiæ tunc vacantis, episcopo Londoniensi Ricardo secundo rebus humanis exempto, quod ad jus suum spectare dicebat Walterus Roffensis episcopus, sed non obtinuit.

Nuntiis ad dominum papam directis, quem ad Gallias descendentem Willelmus de Monte Pessulano tanquam dominum ligium suum receperat honorifice, celeri relatione perlatum est, quod suffraganei Cantuariensis Ecclesiæ sibi pastorem elegerant, qui concurrentibus omnium votis jam a propria synodo fuerat consecratus. Acceptum fuit verbum istud in auribus domini papæ. Litteris igitur episcoporum, litteris etiam prioris et conventus Sanctæ Trinitatis, litteris quoque regis in medium recitatis, sub audientia cardinalium in consistorio postulatione facta, facilis et jucundus juxta petitionem ab omnibus datur assensus. Pallium itaque cum ea gravitate, cum ea remoratione, cum ea solemnitate qua consueverant nuntiis est commissum,

quod Thomas archiepiscopus in sede Dorobernensi A conditionibus solitis involutus, et sacramento constrictus, ab altari majore suscepit. Postquam autem induit vestes summis sacerdotibus, Domino disponente, collatas, habitum sic mutavit, ut mutaret et animum. Nam curiæ curis interesse non approbans, ut eximeretur a curia, vacans orationi, superintendens Ecclesiæ suæ negotiis, nuntium in Normanniam regi direxit, renuntians cancellariæ, sigillum resignans. Quod altius in cor regis ascendit, in se solum causam resignationis tam subitæ retorquentis. Audierat namque quod Maguntinus archiepiscopus in Teutonica sub rege, quod Coloniensis archiepiscopus in Italia sub imperatore, nomen sibi vindicent archicancellarii. Qui nec promiscuis actibus æstimant turbari rerum officia si gestant in dextra B baculum pastoralem, et ad expediendas regni vel imperii necessitates et pacem Ecclesiæ procurandam propensius accingantur, dummodo cancellarius curiæ sinistro lateri sigillum allateret nunc regis nunc imperatoris, qui dicitur protonotarius.

Thomas Cantuariorum archiepiscopus obviam regi veniens, cum rediret in Angliam, receptus est in osculum, sed non in plenitudine gratiæ, sicut vultus statim aversus omnibus qui convenerant, patenter ostendit.

Thomas ex archidiacono Cantuariensi sumptus ad archiepiscopatum, ad instantissimam regis postulationem diutius distulit archidiaconatum transferre. Transtulit tandem ut rex petivit, sed gratiam regis ad tempus subtractam, ut videbatur sibi postmodum redintegratam non ad plenum agnovit.

Clarembaldus abbas electus Sancti Augustini benedictionem ab archiepiscopo Thoma quærebat accipere, sed in ecclesia propria, sed sine professione, sed spe cujusvis in posterum subjectionis prorsus ademptæ. Cum autem rex se verbis hujusmodi non opposuerit, partibus antiquitatis in finibus stare persuadens, et eas omnibus modis quibus id fieri potuisset inducens, alteram inclinatior videbatur in partem.

Capitula quæ sequuntur quære infra in hoc codice anno 1173, etc., etc., etc.

SANCTI THOMÆ
CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI
EPISTOLÆ

EPISTOLA PRIMA.

AD PAPAM ALEXANDRUM.

Litteræ consolationis, quas vestra nobis dignata est paternitas destinare, magnum quidem mediocriter anxiato afferre possent remedium : aut si saltem nostra circa unum aliquid figeretur angustia, spem nonnullam respirandi possemus ex eis concipere. At quoniam de die in diem malitia invalescit, multiplicantur injuriæ, non nostræ, sed Christi, imo quia Christi, eo magis nostræ, succedentibus sibi invicem more fluctuum procellis, solum nobis videmus imminere naufragium. Nec aliud consilium superesse, nisi ut ipsum quasi dormientem in navi pro viribus nostris excitantes dicamus : *Domine, salva nos perimus*. Et hoc sane aptiorem malignandi D nacta est iniquitas occasionem, quod statum sanctæ Romanæ Ecclesiæ infirmiorem conspicit, ut vere liqueat, quod quidquid in caput, sive bonum sive malum, sive dulce sive amarum defluit, per barbam descendens, nec oram vestimenti relinquit inta- C ctam. Eripitur Jesu Christo, quod sanguine suo comparavit. In ipsam ejus sortem potestas sæcularis manum extendit. Adeo ut nec sanctorum Patrum sanctiones, nec statuta canonum, quorum apud nos etiam nomen exosum est, nec clericis quidem patrocinari valeant modo, qui ab hac jurisdictione huc usque speciali privilegio fuerunt exempti. Et quoniam enarrare vel prosequi scripto, quæ patimur, longum esset et tædiosum, ad vestram mittimus paternitatem magistrum Henricum, fidelem et familiarem vestrum et nostrum, in cujus ore posuimus singula, seriatim prout vidit et audivit, vobis exponenda. Et si placet, credite, tanquam si nos loquentes audiretis viva voce. Hoc tamen sciatis, quoniam, si fieri posset, multo libentius vos in persona visitaremus nostra, quam in alia. Loquimur vobis sicut Patri et domino : et quod dicimus, summo silentio petimus occultari. Nihil enim nobis tutum est, cum omnia fere referantur ad regem, quæ nobis in conclavi vel in aurem dicuntur. Væ nobis, qui in hæc servati sumus tempora, quorum diebus accesserunt

a ! Qui in priori statu tanta potiti fuimus li- quam modo dura et pessima servitute re- samus ? Fugissemus saltem, ne in direptio- rimonium Crucifixi dari videremus; sed quo, m, qui nostrum refugium et virtus est, igno- De Wallensibus, et Oweno, qui se principem , domine, provideatis, quia dominus rex c maxime motus est et indignatus. Charis- ter et domine, bene valete.

EPISTOLA II.

AD EUMDEM.

ausa Thomæ ante dominum papam.

lientiam tuam, Pater sanctissime, confugio, cclesiæ libertatem tanto tui discrimine re- eam vel solam vel maximam meæ persecu- usam attendas, quod exemplo tuo usus sum. im statum Ecclesiæ labefactari paululum, us in avaritiam principum dissipari, et occu- credidi morbo venienti. Et quo plus illi Do- o, cui post Deum cætera debeo, me sciebam m, eo tutius iniquis ejus instigationibus ar- resistendum, donec obtinuerunt illi, et se- m ejus offuscaverunt mihi. Exinde, ut mos est incipes, criminationes et calumnias injece- ccasionem persecutionis meæ, et ego ejici ma- subscribere. Accessit etiam his malis, quod sum coram rege tanquam laicus, ut satisface- nde mihi suffragia speraveram, sum desti- imadverti enim in dominos et confratres nos- scopos istos pro aulicorum arbitrio in me animadvertere. Ita cunctis incursantibus fe- atus ad tuæ pietatis audientiam quæ nec in s agentes negligit, respiravi. Sub quo demon- s asto me nec ibi fuisse judicandum, nec ab n quid aliud esset, patres mei, nisi vestra vo- subtrahere ? Quid aliud quam spiritualia libus submittere ? Semel natum hoc exem- set ad multa. Ideoque credidi firmius resis- , quod affectus proclivior nocendi nasceretur, debilitatem agnoscerent. At inquient, red- rant Cæsari quæ Cæsaris erant. Sed, etsi in s obtemperandum sit regi, in illis tamen ob- ndum non est, quibus efficitur, ne rex sit. Non lla Cæsaris, sed tyranni, in quibus, etsi non , pro seipsis ei resisterent. Nam si illi extre- servatur judicium, qui potens est judicare et animam, nunquid extrema erit inter ho- t summa potestas ei qui judicat secundum n ? Si justam foverent causam quid, me im- t ? Quid me arguunt, si ad eum appellavi, em mentiri vel non licet, vel non expedit ? ste in me causabantur, aut de justitia vestra ant. Dupliciter enim confundebar, si coram te vestra convincerer. Nec miror tum laicos m hujusmodi machinari conscriptionem, sed s et fratres meos non solum hujus factionis s, verum etiam prolocutores exstitisse ad- Nam quid eorum persecutionem metui, pro tantis occursibus me opposueram ? Obtinuis- A sem, si voluissent illi. Sed male caput agit, si a membris destituitur, quin etiam si oculi linguam contra caput assumant. Si bene prævidissent, in se perniciem machinabuntur, et eorum usi sunt princi- pes auxilio in eorum servitutem. Quæ hæc tanti odii causa fuerat, ut pro me exstinguendo seipsos ex- stinguerent ? Ita dum spiritualia pro temporalibus negligunt, deficiunt in utrisque. Quid quod me etiam reclamantem, et audientiam vestram appellantem patrem suum in præjudicio damnare ausi sunt ? Quid si eamdem in universam Ecclesiam cum of- fenso nobis principe conspirationem fecerunt ? Et te, Pater sanctissime, suspicio ita poterat attingere. At, inquient, regi tenebantur ex debito Domini. Sed illi corporaliter, mihi spiritualiter. Cui potius teneri B potuerunt quam sibiipsis? Nonne potius corporalium damnum quam spiritualium negligendum fuit ? Inquiunt rursus, hoc tempore principem non fuisse provocandum. Quam subtiliter in suam servitutem argumentatur ? Imo ipsi provocant, qui excessibus suis alas præbent, et suffragium. Quievisset enim ille nisi acquievissent illi. Et quo tempore magis constantia exigitur quam inter persecutores ? Nonne familiares ex persecutionibus comprobantur ? Si semper succumbant, quomodo obtinebunt ? Necesse est aliquando resistant. Condescende ergo, Pater sanctissime, in fugam meam et persecutionem, et me aliquando magnum fuisse reminiscere tempore tuo, et propter te injuriis lacessitum. Utere rigore tuo, coerce eos, puorum instinctu nomen hujus per- C secutionis erepsit. Nec domino regi horum aliquid imputetur, qui hujus machinationis est minister potius quam repertor.

EPISTOLA III.

AD EUMDEM.

Venerande Pater et domine, quantum Cantuarien- sis Ecclesia beati Augustini, qui eam tam moribus quam lapidibus fundavit, ejusque successorum vitæ excellentia ac morum prærogativa meruerit exaltari, prudentiam vestram minime latere existimamus. Sane sub eorum sana dispositione et provida dispen- satione, primaria dignitate atque primatus honore, multorum privilegiorum attestatione, decorari obti- nuit. Siquidem inter omnes occidentales Ecclesias tam dignitate claruit, quam erga sacrosanctam Ro- manam Ecclesiam tam fide quam devotione præsti- D tit. Profecto a suæ matris sanctæ Ecclesiæ Roma- næ sinu, etiam schismatis tempore ingentibus tribu- lationibus ad id ipsam mergentibus, avelli nunquam potuit. Cæterum nostris temporibus, in quos fines sæculorum devenerunt, crebris adversitatis tunsioni- bus agitata servituti incipit subjici. Nam ecce, qui velut filius ejus tanquam matris ubera ab ineunte fere ætate suxisse dignoscitur, ipsius undique latera concutit, cujus suffragiis ad eum honorem, quo nunc fruitur, ipsum sublimatum fuisse constat. Dominum Eboracensem archiepiscopum loquimur, qui cum omnem reverentiam sæpe fatæ Ecclesiæ impende- re deberet, eam pristina dignitate privare moli-

tur. Cum enim in universa provincia nostra antiqua libertate potiremur, temporibus nostris, quod non ante qualibet occasione usurpatum est, sicut ipse optime novit contra crucem crucem erexit, cruci crucem opposuit, Christum significans esse divisum, crucis scandalum suscitavit. Cumque ipse a nobis fraterna charitate admonitus desistere nollet, sanctitatis vestræ litteras, quibus ne id faceret inhibebatur, ei porreximus. At vestrum contemnens mandatum, nihilominus crucem bajulavit. Quid tamen post quatuor pluresve dies nos ad audientiam vestram super falsa suggestione appellavit, sancti Lucæ diem appellationi præfigens. Ad quem, Domino disponente, in promptu ei plenissime responsuri occurremus. Verum si urgentissima causa impediente præsentiam vestram adire non poterimus, Odonem subpriorem Ecclesiæ nostræ, procuratorem in præsenti causa, et in omni incidenti quæstione constituimus, nos ratum habituros, quidquid fecerit, firmiter promittentes. Valeat et vigeat semper sanctitas vestra, Pater charissime.

EPISTOLA IV.

AD EUMDEM.

Abutitur Ecclesiæ patientia rex Angliæ et tanta immanitate in sponsam Christi jugiter sævit, ut Petrus, cujus fidei et zelo illa commissa est, gladium cogatur educere, et persecutorum Christi in virtute sancti Spiritus malitiam cohibere. Iterato enim rapitur Christus, et ad crucem trahitur, discipuli disperguntur qui tamen ad impetum turbinis non abjecerunt omnino fidem, aliis iterum machinantibus quomodo Filium Dei prodant in osculo pacis, et sub juris obtentu et reverentia legis justitiam subjicere valeant, et Deum legitime impugnare. Quia memores officii nostri, et judicium Dei, in quo nulli parcetur culpæ, formidantes, pro justitia mutire ausi sumus, dati sumus in opprobrio multis, expositi pro Christo periculis omnibus tanquam signum ad sagittam. Tandem addicti exsilio cum omnibus nostris, clericis et laicis, mulieribus et parvulis, pusillis et majoribus, ut nec reverentia Ordinis, nec conditio sexus, nec ætatis miseratio quidquam iræ detraheret aut furori. Multi eorum jam in exsilio mortui sunt: quos quoniam innocenter pro justitia patiebantur, confidimus ad requiem convolasse, et cum electis laborum suorum recepisse mercedem, plurimi vero adhuc exspectant misericordiam Dei, in fame et siti, in frigore et nuditate. Alii tenentur in vinculis: inter quos capellanus noster sacerdos religiosus, qui de conscientia et consensu regis remanserat in Anglia ipso post illam, quam dicunt, appellationem mandante tenetur afflictus in carcere. Hæc omnia sustinuimus, tentantes an per patientiam mansuetudinis nostræ possemus aliquo modo mitigare sævitiam ejus. Sed quanto plura patimur, tanto magis crudescit immanitas, ut publice fateatur se nullo modo posse placari, nisi ei ad nutum exponatur Ecclesia et de consensu nostro recipiantur ab omnibus con-

A suetudines, immo perversitates suæ, non m
nonibus et legibus adversæ, sed Evangelio
penitus inimicæ. Quia ergo non acquiescii
prædicamus Deo potius obediendum quam
quærit animam nostram ut cum ea auferat E
libertatem, et in regno suo sedis apostolicæ
gia usquequaque convellat.

Hoc proposito nuper in capitulo Cistercie
ximo denuntiavit inimicitias toti Ordini, e
omnes domos eorum exterminabit a terra s
Cistercienses me exsulem et proscriptum pro
no, et fidelitate Ecclesiæ Romanæ, et cleri lib
ejiciant a monasterio Pontiniacensi, invito
loci et fratribus, qui pro reverentia precum
rum, et Christianissimi regis Franciæ et opti
B Galliæ interventu, benignissime et liberalissi
rimam mihi et meis, quod eis rependat Altis
humanitatem exhibuerunt, et adhuc, si l
exhibere parati sunt. Et licet tribulemur et c
mur soli cum parvulis nostris, qui fidem di
deliciis prætulerunt, pro libertate totius Ec
tamen ad subversionem justitiæ et libertati
rumdam episcoporum citra mare et ultra
consilio, qui præ cæteris sapientes sunt ut
mala, et eloquentes ut dedoceant legem. Hi
ejus, hi calamus, horum freti auxilio fautor
gloriantur, quod nos nostris confodiant jac
spoliis opprimant. Habent fiduciam, quod Jo
influat in ora eorum. Verumtamen respond
justitia sua, et nos per misericordiam Dei
C cum quo et pro quo dimicamus, in fortitudi
chii vestri expediet. Annuntiavimus impio
impietatem suam, ne sanguis ejus requira
manibus nostris. Minas intentastis et vos, ut
evitaret laqueum damnationis. Sed ipse obsurd
ad omnem Domini vocem, se ipsum præcipi
laqueum, dum violentas manus injecit in sacer
Leges impugnat, imo et Evangelii, quantum i
est statuta convellit. Suam ponit schismati
schismaticis portionem, quibus communicat,
eis varias et nefarias contrahit obligationes,
thematis sententiam sciens et prudens incur
vit enim et ipse, quod qui violentas manus in
cos injicit, facto ipso excommunicatus est.
facientis culpam habet in talibus, qui fieri m
D imo compellit? David legitur interfecisse
sed gladio filiorum Ammon. Achab arguitur
nitur effudisse sanguinem Naboth, quod min
impiorum factum est nomine ejus, et ratihal
convincitur placuisse.

Placeat itaque dignationi vestræ tantis
morbis, et nostræ, imo Ecclesiæ Dei afflictio
spicere, ut severitate justitiæ absolutionem q
compellatur, qui temeritate sua et contemptu
et potestate in caput suum, operum pravitat
thematis condemnationem intorsit. Episcopu
doniensis honorem usurpavit in Anglia cont
rem antiquum et perpetuam æquitatem, ut gl
in provincia nostra nihil mandari posse aut

r ipsum, aliis non æquanimiter ferentibus aicum hoc ejus supercilium. Dissimulavimus , exinde corripuimus hunc tumorem, sed quia niciem indurescit, eum diu sine correctione terimus sustinere. Cohibeat Dominus linguam niensis a malo, et labia Lexoviensis ne loır dolum, ad interitum ejus cui ministrant a, et etiam suum. Joannes de Oxeneford san- ı vestræ præsumit apparere conspectibus, et re bene gesta, et schismaticis de schismate rando, quod exinde convaluit præstito jura- , iteratis dolis apostolicam sedem appetit, ut perjurio nequivit subvertere, impura purga- t fraudibus exquisitis decipiat. Qui nisi cha- ım bestiæ reportet in fronte, timemus ne quid- onoris reportaverit sibi, in confusionem sedis licæ, et totius Ecclesiæ ignominiam, et con- onem schismaticorum convertatur. Cætera po- s in ore nuntiorum nostrorum, quibus, si pla- lem habeat majestatis vestræ dignatio, et pro- ne innocentia nostra periclitetur in adventu i Willelmi Papiensis, per quem persecutores palam glorientur se operaturos nostram de- ınem. Ignoramus tamen an in hac venturus estate, sed certum habemus, quod nisi coga- Majestate vestra nullius nos nisi sanctitatis ı, credemus judicio. Meminisse potestis si pla- ıa fide nobiscum, qua charitate nobiscum am- ərint quidam, qua sinceritate procuraverint ı regis Angliæ, justificantes causam hominis ıiam persequentis, adversus quem terra cla- xigentibus culpis, et cœli revelabunt, nisi quia ı non sunt et occultæ iniquitates ejus. Absit clesia Dei, ne illa compleantur, quæ presby- ərıcus memorati amici nostri et domini, nuper sit regi Angliæ; scilicet ut causam, quæ inter ərtitur, legatus ad regis definiat voluntatem. ' sacerdotis, qui tenetur in vinculis, expediet ı. Misereminí, si placet, nostri, et eorum, imo Ecclesiæ Dei.

EPISTOLA V.

AD EUMDEM.

antissimo Patri et domino ALEXANDRO Dei gra- mmo pontifici, THOMAS Cantuariensis Ecclesiæ ter humilis, debitam et devotam obedientiam. ıs superque sustinui, Pater amantissime, cor- nem regis Angliæ exspectans, nec ullum om- patientiæ meæ fructum obtinui, quin potius ıentum et exterminium auctoritatis et liberta- clesiæ Dei, dum incaute sustineo, cumulavi. əni eum multoties per nuntios religiosos et os, et ad debitam satisfactionem frequentius vi. Litteris etiam, quarum transcripta vobis divinam ei severitatem et ultionem, nisi resi- ret, intentavi. Ipse vero magis ac magis pro- ı deterius, conculcans et deprimens Ecclesiam ed et personam meam, et eos qui mecum ex- t, adeo persequens, ut etiam beneficia servo- rum Dei, qui nobis Dei et vestri causa victualia provident, minis et terroribus suis auferre conetur. Scripsit enim abbati Cisterciensi, ut sicut abbatias ordinis, quæ in ipsius potestate sunt, diligit, ita nos a beneficio et familiaritate ordinis faciat alienos. Quid multis? Eo usque sub patientia nostra tam ipsius regis, quam officialium ejus profecit impietas, ut si multitudo virorum, quantumlibet religiosorum, rem vobis ut est, interpositis etiam juramentis assereret, miror si vel sic eorum assertioni credulitatem aliquam vestra sanctitas adhiberet. Hæc igitur cum anxietate cordis attendens, et periculum tam regis quam meum considerans, perniciosas illas non tam consuetudines quam pravitates, quibus perturbatur et confunditur Anglicana Ecclesia, publice condemnavi, tam observatores quam exactores earum fautores etiam et consiliatores et adjutores, quicunque fuerint, sive clerici sive laici, generaliter excommunicationi subjiciens. Scriptum etiam et auctoritatem scripti, quo perversitates illæ fuerant confirmatæ, cassavi : et episcopos nostros a juramento, quo ad observationem earum violenter astricti fuerant, relaxavi. Et hæc sunt, quæ in scripto illo specialiter condemnavi :

Quod non appelletur, pro causa aliqua ad sedem apostolicam sine regis assensu.

Quod non liceat episcopo excommunicare aliquem, qui teneat aliquid de rege, absque licentia ipsius.

Quod non ponatur terra ejus vel officialium suorum sub interdicto sine ejus licentia vel officialium suorum.

Quod non liceat episcopo excommunicare aliquem de perjurio vel fide læsa.

Quod clerici vel viri religiosi trahantur ad sæcularia judicia.

Quod laici, seu rex seu alii, tractent causas de ecclesiis vel decimis.

Quod non liceat archiepiscopo vel episcopo venire ad vocationem domini papæ absque licentia regis.

Et alia in hunc modum. Nominatim etiam excommunicavi Joannem de Oxeneford, qui communicavit schismatico et excommunicato illi Reginaldo Coloniensi, quique contra mandatum Domini et vestrum usurpavit sibi decanatum Saresberiensis Ecclesiæ, et in curia imperatoris, quale ipse audistis, præstitit juramentum.

Similiter etiam Ricardum de Ivelcestre, denuntiavimus excommunicatum, eo quod inciderit in eamdem hæresim damnatam, communicando illi nominatissimo schismatico Coloniensi solemniter, et publice machinando et fabricando omnia mala cum schismaticis et Teutonum illis in perniciem Ecclesiæ Dei et maxime Ecclesiæ Romanæ, quique præstitit juramentum de contrahendo matrimonio cum duce Saxonum. Et una Ricardum de Luci, et Jocelinum de Baillolio, qui regiæ tyrannidis fautores, et hæreticarum illarum pravitatum fabricatores exstiterunt.

Randulphum etiam de Broc, et Hugonem de Sancto Claro, et Thomam filium Bernardi, qui posses-

siones et bona Ecclesiæ Cantuariensis absque licentia et consensu nostro usurpaverunt.

Omnes, inquam, istos anathematis vinculo innodavimus. Verum in personam regis nondum sententiam dedimus, daturi forsitan per misericordiam Dei celerius, nisi resipuerit, et ex his quæ fecimus, apprehenderit disciplinam. Ut ergo, beatissime Pater, apostolicæ sedis auctoritas, et Ecclesiæ Dei libertas, quæ in partibus nostris tota fere periit, utcunque valeant restaurari, necesse est et modis omnibus expedit, ut quod a nobis gestum est, ratum omnimodis habeatis.

EPISTOLA VI.

AD EUMDEM.

Amantissimo domino, et Patri sanctissimo ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, THOMAS Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, miser et miserabilis exsul, salutem, et contra sævitiam principum semper animi constantiam.

Solliciti de statu et prosperitate vestra optaveramus jam pridem certum salutis nuntium audisse de vobis et de confratribus nostris, quid egerit etiam vobiscum, et cum Ecclesia sua Dei magnificentia. Insonuit enim auribus nostris, et toti Galliæ verbum, quod noviter factum esse dicitur a Domino. Videlicet illum Fredericum schismaticum, ignominiose humiliatum, factum sine honore coram populo et gente. Verum quoniam rumoribus credi oportere, et non oportere fas est, paternitatem vestram affectuose sollicitamus, ut recurrentibus litteris et nuntio per vos citissime audiamus et congaudeamus, si fecerit vobiscum Deus, quod facere consuevit sperantibus in se, non ponentibus carnem brachium suum, non habentibus fiduciam in principibus, in quibus non est salus. Si egerit vobiscum, sicut egit cum Ezechia de Sennacherib, retorquens pœnam in ipsum, qui moliebatur demoliri ipsum Ezechiam cum universa gente sua. Si sic se rei habet eventus, sicut fama divulgavit, benedictus Deus, qui novit facere misericordiam cum servis suis. Ecce quanta Dei potentia, quam magna ipsius miseratio : *Nisi enim ipse custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam*. Non est a sæculo audita virtus Dei manifestior, si recte pensetur quid evenerit, justitia ipsius justior, qua contrivit ipsos fabricatores hujus malitiæ, tantæ persecutionis auctores, consumpsit etiam eos morte famosissima. Ipsum etiam utinam jam et principem viventem dederit in opprobrium omni populo, in derisum omni transeunti, ut ab omnibus digito monstretur, et fiat de ipso quasi celebre proverbium in ore vulgi dicentis : *Ecce homo, qui non posuit Deum adjutorem suum*. Si confisus in potentia sua defecit in ipsa vanitate sua, cui satius fuisset, et gloriosius ad homines moriendo succubuisse impugnando suos adversarios, quam vivendo fieri despectui cunctis, et in derisum. Hæc Dei virtus et fortitudo brachii ipsius. Quis ergo audeat de cætero habens Christi vices in terra obsequi voluntati

A principum in confusionem Ecclesiæ non puniend
delinquentes ? Audeat, qui voluerit, non ego, r
transferatur in me pœna delinquentis, ne judic
culpabilis ex dissimulatione vindictæ, ne transea
in culpam, qui culpam non admisi. Satis credo d
ctum esse domino meo in parte ista. Qui sapient
investigabit opera Dei, qui diligenter attendet ipsiu
magnalia, prudenter intelliget quid de cætero opu
sit. Præterea noscet sanctitas vestra accidisse nob
quod verebamur, quod prædicabamus lucidum ess
de præsumptione et insolentia domini Willelmi P
piensis, sicut ex litteris nobis statim in adventu su
transmissis potestis perpendere, a quo magis spe
rabamus juxta tenorem mandati vestri ad dominu
regem Francorum, et ad nos emissi, solatium d
B consolatione pacis, quam confusionem de quæsti
num decisione inter regem Anglorum et nos. No
enim ipse est, cujus in hac causa subjici debeamu
ditioni. Præsertim cum instantia regis magis coeg
rit vos ad ipsum mittendum, quam ipse coactus,
missus venerit a vobis. Credimus quidem non ess
juri consentaneum, nos ejus subire judicium vel exa
men, qui quærit sibi facere commercium de sangu
ne nostro : de pretio, utinam non iniquitatis, quær
sibi nomen et gloriam. Proinde supplicamus pate
nitati vestræ affectuose, si ei cura est de nobis, u
evacuetur potestas ejus, si quam tamen habet, circ
nos et negotia nostra : transferatur malleus iste
nobis, qui potius elegit esse malleator clericoru
obsequendo principibus, quam regem offensio co
C sequendo gratiam divinam. In his vero et aliis,
placet sanctitati vestræ, quæ lator præsentium vo
bis manifestabit, intuitu pietatis et exsilii nost
petimus suppliciter a vobis exaudiri. Compatiatu
miseriæ nostræ diuturnæ vestra serenitas, cuju
finem omnes exspectant. Resumat vires præceptori
auctoritas, exerat gladium beati Petri, ulciscatu
Christi et suorum injuriam. Sentiant manus Pet
graves, qui eas contempserunt pro tempore dissi
mulantes, ut vel sic respiret libertas Ecclesiæ, qu
tanto tempore languit depressa, et gaudeat mundu
glorificans Deum, qui fecit vobiscum misericordia
suam, quatenus resurgat per vos navicula Petri, qu
ab omnibus fere credebatur submersa, exspiret ty
rannorum præsumptio, quæ videbatur obtinuisse
D Multa sanctitati vestræ circa materiam istam habe
rem scribere, sed, ne fiam vobis sermone long
molestus, finem facio optans audire et videre d
vobis, quod desiderat anima mea. Verumtame
unum solum adjicio, quod nequaquam silentio præ
tereundum est. Credebat forte dominus Willelmu
cum rege suo tractu temporis delusisse auctoritate
vestram ex fortuitis casibus. Sed Domino vertent
casus adversos in melius deludetur ipse, qui vo
sperabat delusum ; per Dei misericordiam incidet i
laqueum, in quem optando sperabat vos et nos in
cidisse. Valeat sanctitas vestra, et, ut bene sit no
bis, vigeat in tempora longa.

EPISTOLA VII.

AD EUMDEM.

riarum cumulus, et dolorum acerbitas no-, et coexsulantium nobis corda perculerat, et anissimum regem et optimates regni Franco-mpassione Ecclesiæ, datæ, ut videbatur in tu Joannis de Oxeneford, in manus eorum, ærunt animam ejus, ut auferant eam, gravis-eserat scandalo, ut exulceratus animus quere-idem, et veritatem subiatas esse de terra. iod pietati vestræ retribuat Pater misericor-a, sanctissime judex amantissime Pater et iæ De fidelissime custos, secundum multitu-dolorum in cordibus nostris consolationes lætificaverunt animas nostras. Jam enim spe B icti sumus, et Christianissimus rex Galliæ, et n ejus apostolatui vestro, quem Deus optimum et in tempora longa protendat, innumeras agen-tias, totam indignationem suam retorquent, qui se de majestate vestra juramentis suis hasse gloriabantur. Rex enim ipse, postquam ionis vestræ excusatorias recepit litteras, pru-, justitiæ, sanctitatis et beatitudinis vestræ glo-rædicat et extollit, et malitiam et fraudes eo-ui falsis rumoribus scandalizaverant Eccle-allicanam, obloquentibus gaudenter exponit, dum invitis adversæ partis, si forte adsunt, in-uribus. Amplius tamen lætatus est post vestro-olloquium legatorum, quos reverenter admit-b eis, sicut ipse fatetur didicit illos non venisse, C rtati Ecclesiæ præjudicent aut nobis, sed ment inter regem Angliæ, et nos, et si fieri inter ipsum et Ecclesiam faciant pacem. Et a Deo auctore prosperentur in via ista, inqua omptissimos ad honorem Dei, et libertatem iæ habebunt adjutores. Et vocati ab eis ad uium ad diem decimam in terrarum confiniis, nc, ut ex conscientia loquamur, non nisi tres in domo nostra haberemus, obtinuimus nobis septem dies, quibus coexsules nostros, qui biliter dispersi sunt, possemus convocare, necessarios ad solatium iteneris peragendi, silium verbi tractandi. Quibus vix tam brevi o, et tanta rerum penuria convenire valenti-i octava beati Martini dominis vestris legatis D imus inter Gisortium et Triam. Christianis-ege, destinatis ad hoc ministris, quod ei in cordia uberi retribuant Deus, nos et proscriptos i coexsules nostros undique confluentes, libe-et benignissime exhibente. Et sicut vobis ab bus intimatum est, persecutores nostri sedulo rant, ut itineribus et sumptibus vexemur, et sarum onere, et tædio, regi Francorum, qui nter alios pauperes Christi eleemoynam suam, onerosi reddamur et odiosi. Viderentur enim m malitiæ suæ recepisse compendium, si non are possent de habitaculo cœlitus præparato, riperent solatium eleemosynæ principis, sicut

A excusserunt subsidium ordinis Cisterciensis. Venit cum dominis nostris solus archiepiscopus Rothomagensis, episcopis et abbatibus provinciæ nostræ, quos res evocasse voluerat, retentis Rothomagi. Proposuerunt ergo nobis ab initio duritiam regis, malitiam temporis, necessitates et calamitates Ecclesiæ, quæ fere ubique terrarum, excepta Francia, impugnatur, et vix tolerabilibus colliditur procellis, adjicientes multa de magnitudine principis et potentia, de amore et honore, quem Ecclesiæ Romanæ exhibuit, de familiaritate, et gratia, et beneficiis, quæ in nos exercuit, exaggerantes etiam querelas et injurias, quibus se a nobis et nostris læsum esse conqueritur, dicens quod ei procuravimus guerram regis Franciæ, et comitis Flandrensis. Suaserunt, ut multa humilitate, et plenæ devotionis et moderationis exhibitione studeremus placare indignationem ejus, si forte aliqua ratione posset tanta feritas mansuescere, et immoderata asperitas mitigari. Quæsierunt et consilium a nobis, qui eum consuevimus posse plenius, qualiter possent illius duritiam emollire. Nam et ad illos se exhibuit duriorem, ex quo didicit, quod non licebat eis, juxta promissiones Joannis de Oxeneford, in nos pro voluntate ejus contra Deum et jura omnia condemnationis ferre sententiam. Quid autem episcopis suis audientibus dixerit, verbo nuntii, Deo propitiante, quam scripto commodius intimabitur auribus vestris. Nos vero gratias agentes dignationi vestræ, quæ a Deo de pace Ecclesiæ et nostra, quæ est gloria Dei et vestra, sollicitatur, suspiciones, quibus non rex notare molitur, rationibus veris et probabilibus evacuavimus, et ipse rex Franciæ die sequenti, quatenus ad ipsum spectat, in præsentia cardinalium sub religione juramenti purgavit innocentiam nostram, quæ sicut Imperator cordium et Judex novit, ab hac culpa immunis est. Neque enim adeo hebetes sumus, et tardiores ad credendum legi, prophetis, et Evangelio, ut in articulo tantæ necessitatis relictis spiritualibus telis, et munimentis apostolicæ disciplinæ, carnalia credamus arma, præsertim sacerdotibus, corripienda. Novimus enim non esse in principibus confidendum, et quod maledictus est, qui ponit carnem brachium suum. Et ne tale quid de nobis probabiliter fingi posset, a colloquio regis non ipsos diu suspendimus, donec tandem ab ipso evocati accederemus, ut ei præsentaremus excusationis nostræ litteras, et domino Ottoni legato, qui ob hanc causam nobis Papiam clericum suum miserat, impetraremus transitum et conductum. Habebat enim rex legationis hujus suspectum eventum, tum quia rex Angliæ impetraverat; tum quia meminerat, ut dicit, se alia vice læsum ab eis, quando vos nuper in patrem et dominum receperat, tum quia glorificationem Joannis de Oxeneford, et similium molestissime audiebat. Excusatione autem nostra gratanter admissa et transitu impetrato, reversi sumus ad habitatiunculam paupertatis nostræ, in patientia præstolantes salutare Domini. Et quia humilitatem et mo-

derationis exhibitionem, quibus tantus princeps A placaretur, a nobis domini vestri legati exigebant, respondimus non libentissime et devotissime ei tanquam domino et regi nostro omnem humilitatem, et obsequium et devotionem ad illorum consilium exhibituros, salvo honore Dei et apostolicæ sedis, et libertate Ecclesiæ, et honestate personæ nostræ, et possessionibus Ecclesiarum. Et si eis videretur aliquid adjiciendum his, aut demendum, aut immutandum, rogavimus ut dicerent nobis, quia in nostra voluntate erat illis obtemperare, quatenus conditionis et professionis nostræ necessitas pateretur. Dicentes autem se super hoc certum non habere consilium, nec venisse tunc ut nobis, sed ut et nos consulerent, tentando quæsierunt, ut verbis domini Willelmi utamur, quia non sumus meliores quam B patres nostri, an vellemus in præsentia eorum regi promittere nos observaturos omnes consuetudines, quibus usi fuerant antecessores ejus temporibus decessorum nostrorum, et ita sopitis hinc inde querelis omnibus, si tamen hoc impetrare possent, quod facile non credebant, recipere sedem nostram, et redire in gratiam ejus. Non vero respondimus neminem decessorum nostrorum ad hanc professionem ab aliquo regum fuisse arctatum, neque nos Deo rectore unquam profitebimur observantiam illarum consuetudinum, quæ Ecclesiæ Dei perimunt libertatem, sedis apostolicæ convellunt privilegium, et legi Dei patenter adversantur, a quibus nos Senonis in eorum, et multorum præsentia per vestram misericordiam absolvistis. Adjecto, quod a memoria nostra Deo C miserante non excidet verbum apostolico ore dignum, quia ante deberemus cervices nostras spiculatori feriendas exponere, quam talibus pravitatibus consentire, et turpi commercio rerum temporalium, aut aviditate vivendi curam sic relinquere pastoralem. Lectæ sunt in præsentia eorum reprobæ illæ consuetudines, quarum aliquas condemnaveramus, imo et ante nos ab initio cum observatoribus suis catholica Ecclesia in multis conciliis anathemate condemnavit. Quæsivimus ergo, an non modo eas observare, sed etiam dissimulare liceat sacerdoti sine periculo ordinis et salutis. At hæc adjecimus nos regi fecisse fidelitatem salvo ordine nostro, et eam ei libenter servabimus, ita quod fidem Deo debitam irritam non faciamus. Intulit ergo unus, quem ab initio, ut scitis, D habuimus, et debuimus habere suspectum, quod melius esset nobis omnino cedere, quam Ecclesiam sic vexari. Et circa hoc suasorii sermones multiplicati sunt, quo viva vox commodius referet. Retulimus itaque inferenti, quod ob hanc causam non cedemus, quia et exemplo perniciosum esset, et proficeret in ruinam ecclesiasticæ libertatis, et fortasse in fidei Christianæ dispendium. Quis enim auderet mutire de cætero? Quis pastoribus simili modo cedentibus ascendet ex adverso, ut se murum opponat pro domo Israel? Addidimus nec vos, nec aliquos apostolicos viros Ecclesiam Dei talibus exemplis informasse. Nonne pastoribus fugientibus, sicut

historiarum fide celebre est, tota Ægyptus ad idolo latriam rediit, ubi ab initio maxime religio vigeba Hinc alio progressi quæsierunt an illorum velle mus stare judicio super his quæ vertuntur inte nos et regem. Et quidem si refugeremus judicium causam regis justificare videremus, et nostra for tasse apud plerosque læderetur opinio, cum tame illum, qui adversarius exstitit, non debeamus, placet, habere judicem, nec alicubi ad hoc tuti ess possimus, nisi in præsentia vestra. Nostra siqu dem et nostrarum proscriptione, et aliorum vexa tione, et damnis sic rex ille terruit et territat un versos, ut nullus, eo sciente, audeat nostri mem nisse in bonum. Habita horum omnium comtempla tione sic temperavimus responsionem, ut nec dic remus nos detrectare judicium, nec tam discriminos nos immergeremus litigio. Diximus enim nos et n stros sede, administratione, et bonis omnibus spolia tos, cum ad omnia fuerimus restituti, libenter, ub et quando debebimus, vestrum, aut cujus, aut qu rum de mandato vestro oportuerit judicium subit ros. Justitiam enim nec volumus nec voluimus d clinare. Interim nulla nos ad litigandum ratio compelli, nec paupertatem nostram ad hoc sufficer nec liberalitatem serenissimi regis sine molestia a hoc posse protendi, ut nos et coexsulantes pauper Christi nummis suis, quibus ad præsens indige exhibeat diu in domibus alienis. Nam ubi victualib abundat, expensæ nostræ facilius tolerantur. Pr cesserunt ad tertiam quæstionem sciscitantes a episcoporum, qui appellaverant contra nos, lite sub eis judicibus vellemus excipere, sed respo dimus nos vestrum super hoc non recepisse mand tum, nec inopiam nostram ad tantos sumptus, lites esse idoneam. Hoc autem agebatur ab adve sariis nostris, sicut didicimus ab his, quos res late non poterat, ut sub quacunque occasione nostra possent in præsentia legatorum notare personam, sic quamcunque læsionem ingerere. Conjiciunt eni quod nullus provincialium nobis auderet assiste contra regem, et sic viderentur nostram procuras ruinam. Rex autem solos illos evocavit, qui nob ab initio hujus turbinis adversantes, qui incentor tantæ malitiæ, esse noscuntur, videlicet Eboracer sem archiepiscopum, et episcopos Londonienser et Cicestrensem, accito cum eis et Wigorniensi, velamento ejus aliorum malitia pallietur. Cæterun sicut vestra potest meminisse discretio, isti, q nunc regis voluntati acclamant præ cæteris, et s cut publice notum est, sitiunt sanguinem nostrun litteris suis in petitione pallii nostri et election formam, et personam nostram multis laudum pr coniis extulerunt. Nunc autem veritati contrac centes et sibi, se ipsos mentiendi et adulandi audac comtemptibiles reddiderunt, dum ad nutum princ pis velut servi comici, modo aiunt, modo negan Hi sunt, Pater, qui dant cornua peccatori, et non satis insanit, instigant illum, subjicientes pu vinar cubito, et caput vitiis languidum in cervical

e faciunt obdormire. Cum itaque etiam illi, bebant et videbantur esse columnæ Ecclesiæ, o, auxilio, auctoritate, obsequiis, et sumpti- ntra eam et nos animent, et arment divinæ parvitatis nostræ persecutores, non est nobis aut possibile subire judicium, nisi in præ- sanctitatis vestræ, et sub vestro ipsius ex-

Licet enim de sinceritate alterius legato-)erare debeat Ecclesia et nos de eo confi- , præsertim in his quæ Dei sunt, tamen non no præter vos, cui hanc causam Domini com- audeamus. Alterum vero legatum talem)eus, qualem saluti suæ esse expedit et qua- ıe decet Romanæ Ecclesiæ presbyterum car- n. Veremur autem ne contingat quod, si ıci placet, prænovimus eventurum, si forte tiam, eloquentiam et auctoritatem domini ni cum potestate et voluntate dura regis acciderет convenire. Veremur ne tales ırmato consilio porrigantur petitiones, qua- bis molestus sit auditus, effectus impossi- ıt displicens Deo, et mundo odiosus. Et bis omnium ecclesiarum sollicitudo incum- umferte, si placet, oculos in occidentem, e, et vidcte qualiter ibi tractetur Ecclesia; vobis dominus Otto, quem spiritu Dei agi ıs, quid viderit et cognoverit de Ecclesia et ia Turonensium, quid de Anglicana audierit, xpertus sit in Normannia, et credimus vos s cum lacrymis: *Quia non est dolor, sicut te.* Ut enim de Cantuariensi et Turonensi s taceamus, quas tractat, ut audistis, et plenius sciretis, septem episcopatus vacan- provincia nostra et Rothomagensi, jam a ɜmpore tenet in manu sua, nec aliquos ibi ordinari pastores. Clerus regni datus est bus suis in conculcationem et prædam. Si ista,)time, dissimulamus, quid in die judicii lebimus Christo? Quis Antichristo resistet i, si tantam patientiam vitiorum et criminum ommodamus præambulis ejus? Talibus enim lationibus insolescunt potestates, reges gen- nseunt in tyrannos, ut Ecclesiæ nullum jus, privilegium nisi de eorum arbitrio censeant ɜndum. Sed beatus qui tenet, et allidit par- petram. Nam si Judas ex mandato legis non nat Chananæum, ei in hostem et stimulum o coalescit. Confortare, Pater et esto ro- plures nobiscum sunt, quam cum illis. Con- minus malleum impiorum Fredericum, per- ıs et alios in brevi, nisi resipiscant, et cum ı Dei pacem habeant. Et ut tandem faciamus estri oris duntaxat exspectamus judicium, s qui spiritum principum auferre consuevit, ıre pauperem a potente. Nuntiorum vox ıpplebit, quæ scripto non credidimus com- a. Hoc certum habeat vestra serenitas, quia, ssemus a principio pravis consuetudinibus cere, non esset alicujus cardinalis, imo

A nec hominis alicujus necessarius interventus. Frustra quoque nobis, auctore Domino, Siculorum aut Hungarorum proponuntur exempla, quæ nos in die judicii minime excusarent, si tyrannorum barbariem præferremus apostolicis institutis, et sæcularium insolentiam potestatum crederemus potius formam esse vivendi, quam testamentum æternum, confirmatum sanguine et morte Filii Dei. Ut igitur prædicta omnia fine lacrymabili concludam, attendat sanctitas vestra, si iste debet esse fructus laboris et operis, ac exsilii nostri, ut judicemur nudi, miseri, privati omnibus bonis, ac subeamus causarum angustias, eo quod ausi sumus nos opponere ferocissimo oppressori Ecclesiæ in defensionem libertatis ipsius, qui exspectabamus in dies de desolatione B nostra solatium, de exacta miseria gaudium, de injuria Christi dignam a Deo, et a vobis in oppressores Ecclesiæ ultionem. Nonne sufficere poterat his, qui quærunt animas nostras, quod quosdam morte affecerunt ex nostris; paupertas quoque et calamitas nostra, in qua vix agimus vitam, alienis eleemosynis viventes, nisi auctoritate legationis istius, quæ nunquam fuisset, trahamur et protrahamur per annos et annos, a dolore in dolorem, a miseria in confusionem; jus etiam nostrum et justitia convertatur in ruinam nostram et miserorum nostrorum? Deus bone, quis erit hujus doloris finis? Exsurge, Deus judica causam tuam, vindica sanguinem servorum tuorum, qui nequiter exstincti sunt, et aliorum, qui intolerabiliter afflicti deficiunt, cum C sit nemo qui de manu inimicorum nostrorum, præter dominum papam, et perpaucos secum, velit nos eripere. Vivat et valeat sanctitas vestra in tempora longa, ut vivamus et convalescamus nos et miseri nostri.

EPISTOLA VII.

AD EUMDEM.

Amantissimo domino, et Patri sanctissimo Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Thomas miseræ Cantuarensiensis Ecclesiæ humilis, ac miser, et miserabilis exul, debitæ subjectionis famulatum, et per omnia de præcipuis Ecclesiæ inimicis triumphare.

Celebre proverbium est: *Quod redimi potest,* D *sive temporis productione, sive alias, non timetur.* Est aliud quippe celebrius: *Facilius est vitare discordem, quam declinare fallacem.* Inde est quod celsitudini vestræ notificamus, qualiter dominus noster rex Angliæ, fallaciis et falsis promissionibus suis, cum videremur esse in januis pacis, sicut etiam ab omnibus suis sperebatur et credebatur, noviter nos decepit occasione quorumdam nuntiorum suorum a majestate vestra redeuntium, qui jactabant et simulabant se obtinuisse a vobis, ad regis petitionem et instantiam, mandatum et auctoritatem in depressionem Cantuariensis Ecclesiæ irreparabilem, et nostram, quod Deus avertat, et coexsulum nostrorum ruinam. Decepit utique nos hac vice,

sicut et sæpius, nec solum nos, sed et viros religiosos portantes nobis ex parte sua verba pacis, quæ sanctitati vestræ per latorem præsentium intimanda commisimus, nec non archiepiscopum Rothomagensem, et Sagiensem episcopum mittentes nobis de conscientia et voluntate ac mandato suo litteras, quarum transcriptum vobis transmittimus. Verumtamen quidquid de nobis fecerit, utinam serenitatem vestram blandis et inanibus promissis vel hac vice non deluserit, sicut gloriatur pluries se fecisse, ut protractione temporis contingat inopinate, quod nunquam videant ejus oculi aut audiant aures. Et quoniam multoties opportune, importune prudentiam vestram sollicitavimus, multoties pulsavimus ad aures serenitatis vestræ, ut auctoritate beati Petri huic tanto malo, tantæ persecutioni severitatis censura finem debitum imponeretis; nec adhuc, peccatis nostris exigentibus, exauditi sumus, ad salutem Anglicanæ Ecclesiæ, ad revelationem depressionis nostræ et nostrorum, quæ in dies adversum nos ex patientia et exspectatione vestra, quæ utinam delusoriis promissionibus ulterius non fallatur, exercetur durior et acerbior, in tantum ut vix amodo spirare valeamus. Nec est nobis inter nostros quisquam, qui de cætero velit se huic periculo supponeret, subjicere tanto discrimini, præsertim cum multos de illis in hujus negotii prosecutione mors amara comprehenderit. Mittimus sanctitati vestræ latorem præsentium, qui intuitu pietatis et sola liberalitate sua suscepit negotium nostrum ad nos perferendum benigne, utinam efficaciter. Hunc petimus, si placet, sicut desideratis ab eo exaudiri in ultima necessitate vestra, qui dat salutem regibus, qui aufert spiritum principum, si cura et vobis de vita nostra et salute, a benignitate vestra benigne recipi, et benignius exaudiri super his, quæ postulamus a serenitate vestra per ipsum, qui effecti sumus proscripti et miseri, non ut securius vivamus et quietius, declinando tanti persecutoris importunitatem, sed ut vigeat Ecclesia Dei, et valeat temporibus posteris efficacius respirare in libertatem. Feliciter namque dura et gravia sustinentur ad tempus, ut feliciora succedant. Et quidem si de rege nostro jam diu nobis fuisset creditum, jam pridem, sicut pro certo credimus, per Dei misericordiam obtinuisset Ecclesia, et vos de ipso victoriam, atque exemplo illius in cæteris principibus gloriam et honorem. Sors namque tyrannorum hæc est, ut *qui terret, plus ipse timeat.*

EPISTOLA IX.

AD EUMDEM.

Amantissimo domino et Patri sanctissimo Alexandro, Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ summo pontifici, Thomas Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, miser ac miserabilis exsul, salutem, et inter omnia pericula firmam et veram obedientiam.

Mittimus sanctitati vestræ latorem præsentium A pro conditione sua nobis admodum familiarem, pro ingenti capacitate, ut credimus, fidelem. Eum, si placet, pro nobis et de nobis benigne exaudiat clementia vestra, prout decet et expedit miseriæ nostræ, quæ jam amicis nostris desperatione facta est tædiosa, utinam non odibilis; vobis, unde magis dolemus, sicut plures judicant, dissimulatione manifesta non utinam contemptibilis; inimicis nostris etiam compassione miserabilis. Exurge, Domine, et noli tardare amplius. Illumina faciem tuam super nos, et fac nobiscum secundum misericordiam tuam, et cum miseris nostris præ nimia pressura deficientibus, salva nos, quia perimus. Non confundamur inter homines, non insultent nobis adversarii nostri, imo Christi et Ecclesiæ, non B fiat fortuna nostra in derisum genti et populo, quia nomen tuum invocavimus super nos. Non nobis Domine, non nobis, sed in nomine Domini Jesu Christi, fac tibi grande nomen, repara gloriam tuam, revela fama tuæ nomen, quæ in reversione illius excommunicati et perjuri schismatici, Joannem de Oxeneford loquor, falsa illius prædicatione in partibus Galliæ vehementer est depressa. Novit Deus quia non mentior, et si mihi non creditur quæratur ab his de Gallia, qui honorem vobis magis affectant, qui amplius optant Ecclesiæ proventum. Famæ, dico, quæ hactenus apud homines viguit inculpata, quæ inter omnia pericula servata est illæsa, quæ cæteris perditis sola intemerata remansit, quæ ubique locorum sana habebatur et C celebris. Resumat itaque vires præceptoris auctoritas, reform et nobile factum, prius commendabile sed male postea denigratum, ut sentias garrulus ipse se falsa sparsisse, prædicasse mendacia. Experiatur severitatem, qui remissionem demeruerat perferat ultionem, qui abusus est benignitate, ut agnoscat mundus eum reperisse Christi vicarium fundatum in firma petra, non facile mobilem, non baculum arundineum, sicut maligni submurmurant sed æquitatis et justitiæ observatorem, non acceptorem personarum, nemini parcentem in judicio, de juris æquitate fideliter et æque dispensantem reg pariter ac privato. Valeat sanctitas vestra, ut valeamus et nos, et miseri nostri.

EPISTOLA X.

D AD EUMDEM.

Amantissimo domino, et Patri sanctissimo Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Thomas Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister, miser ac miserabilis exsul, cum suis exsulibus salutem et omne bonum.

Mittimus sanctitati vestræ latores præsentium fideles nostros, duos videlicet de miseris et coexsulibus nostris, quos tamen ad præsens possumus, et sicut possumus, ut per eos audiatis et intelligatis certiori et miserabili relatione quæ circa nos noviter acta sunt his diebus, miseriarum etiam nostrarum et nostrorum angustias, quæ quidem immanes sunt.

ipiamus a sanctitate vestra, si placet, celeri- A itam et diu dilatam oppressionis Ecclesiæ et liberationem ; dolorum etiam nostrorum per n misericordiæ vestræ levamen, ne immaniter tipliciter depressi deficiamus in tribulatione uæ non fuit a diebus dolorum districtior. Pro- nim sumus jamdiu, et sicut novit excellen- ra, trahimur, etiam et protrahimur, non crudeliter quam inique, per tempus et tem- n miseria et dolore, ut vel sic infra longi ris metas afflictione deficiat anima nostra, uamur attriti, deficiamus penitus exacti rium augustiis, exspiret interim auctoritas quod absit ! quæ per Dei misericordiam iniquorum desiderium, contra malignantium m relevatura est miseriam nostram et aliorum am finiatur. Inclina igitur, domine, aurem et audi ; aperi oculos tuos, et vide, si fuit ini- sicut ista ; attende diligentius, si est dolor, olor noster et nostrorum, qui dati sumus in onem nisi subito subveniat nobis per manum n Dei misericordia. Facti sumus in subsanna- et derisum his, qui in circuitu nostro sunt tate legatorum vestrorum, qui utinam non enormiter quam præsumtuose egissent circa Ecclesiæ negotia. Si enim hæc facta sunt nobis s in viridi, quid fiet in arido, si duratura legatio, quæ nunquam fuisset ? Suspende- si nos, quantum in eis est, ab omni auctori- am habebamus in ecclesiis Angliæ et perso- od nunquam gratia Dei et vestra ad alicujus is vel alterius instantiam factum est a vobis, per Dei misericordiam, sicut ex certa pro- e indulsit nobis vestra sublimitas. Utquid, , tribuisti legationem homini, de cujus in- ttendisse debuerat dominus meus, ut salva us loquar, quis deberet esse futurus legatio- s fructus, pensasse etiam ejusdem exitum, nima tota effusa fuit ab initio, et est in ruinam asticæ dignitatis, et vestram, ut vel sic fiat gratus? Domine, domine, ad te sunt oculi e pereamus. Adjuva nos, domine, et fac no- secundum promissiones tuas, quæ utinam vanum lætificaverint animas nostras. Susti- enim ad vestræ celsitudinis mandatum. Sus- s, inquam, pacem, et non venit. Exspectavi- r manuum opera legatorum vestrorum bo- ecce nobis major afflictio, turbatio ferventior. e ergo nostri, domine, miserere nostri, nemo um qui pugnet pro nobis, nisi tu solus cum s tuis. Miserere, inquam, nostri, ut miserea- ri Deus in districto examine cum redditurus ationem villicationis vestræ. Non est enim ad abemus refugium post Deum, nisi ad te, cum si opponant se nobis favore hominum, qui in- etatis et justitiæ, ob reverentiam etiam sacro- Ecclesiæ Romanæ, nobiscum stare debuerant, are pro nobis. Exhaustis siquidem sumpti- exationibus innumeris, non est nobis certe de cætero quo prosequamur vexationum istarum vel minimam. Succurrit itaque nobis et Ecclesiæ nostræ, si placet, celeriter tua sublimitas, et imponat finem huic malitiæ, ne protrahatur ulterius, quoniam tempus est. Vix enim est, ut etiam præ nimiis angustiis spirare valeamus : accelera ergo ut sentiamus gratiæ tuæ beneficium antequam moriamur. Valeat et vivat in tempora longa dilecta nobis et super omnia post Dei amorem necessaria tua sancta benignitas, ut tua munificentia incipiamus et nos reviviscere, qui jam incepimus mori. Præterea noscat discretio vestra, quod tribus diebus, antequam supervenirent nobis mala ista, exierant nuntii a nobis cum litteris nostris, quibus nuntiabamus sanctitati vestræ, qualiter a legatis vestris discesseramus. B Scribebat enim vobis rex Francorum Christianissimus et regina, et quidam de principibus et episcopis regni sui, quidamque minores amici vestri, lætantes et glorificantes Deum, gratiasque Deo et vobis agentes, eo quod manifestum erat ex adventu legatorum vestrorum, sicut id ipsi domino regi ore ad os insinuaverant, falsa esse ac mendacissima, quæ Joannes ille orator de Oxeneford, et alii nuntii regis prædicaverant de gravamine et dejectione nostra futura per legatos. Unde scandalum ineffabile ortum erat in toto regno Francorum, et apud omnes ad quos rumor ille pervenerat præterquam apud adversarios Ecclesiæ et nostros. Sed versa est cithara ista in luctum, et lætitia ista in mœrorem, factusque est error iste pejor priore. C Petimus itaque, ut placeat sanctitati vestræ supervenienti morbo celerem adhibere medicinam, quatenus fiat omnibus in manifesto, sicut rei veritas se habet, contra conscientiam vestram et mandatum ista fuisse præsumpta. Valeat iterum sanctitas vestra et in æternum.

EPISTOLA XI.

AD EUMDEM.

Amantissimo Patri et domino ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, Thomas Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, miser ac solito miserabilior exsul, salutem et debitam in omnibus, etiam in adversis, obedientiam.

Remittimus sanctitati vestræ latorem præsentium, qui fidelius et diligentius negotii sui miseriam, et qua- D liter cum ipso et cum fratribus suis occasione litterarum vestrarum in regno Angliæ actum sit, vobis exponet : ad quorum relevamen, nisi citius per manum vestram divina subvenerit clementia, subversa est penitus illius ordinis conditio. Sentiant ergo ipse et fratres sui, si placet, sibi preces nostras profuisse, quorum injusta vexatio apud sanctitatem vestram digne facit eos exaudibiliores. Et utinam dominus meus altius attendat, ac firmius apponat animo, in quantam et in quam irrevocabilem confusionem Anglicana nuper venerit Ecclesia in omni ordinis genere, qui in eodem regno habitat, ex inaudita et illa miserabili indulgentia, quam gloriatur, quorum-

dam amicorum suorum de curia interventu, qui uti- A nam magis essent amici Dei et Ecclesiæ, quam sui, magis affectarent divina gaudere gratia, quam favore principum, regis nostri, utinam non persecutoris Ecclesiæ, extorsisse industria. Quæ etsi creditur a vobis de facili posse revocari in irritum, exstat tamen impetrati facinoris exemplum, in tantum ut si ad præsens impetratis gaudere valeat, residet tamen apud ipsum et successores suos obtenti beneficii origo, cujus impetrandi sibi perpetuo ac successoribus suis nacta opportunitate concepit audaciam, qui nec ausus sperare est aliqua sui vel amicorum suorum arte debitam pro excessibus suis contra se et complices suos evadere posse sententiam. Verum unum est, quod nos miserabiliter consolatur, ut salva pace vestra dixerim, quia sic novit Ecclesia Romana B beare amicos suos et fideles, Melius tamen consoletur eam Deus, quam sibi providerit, et Ecclesiæ Anglicanæ ac nobis, ac miseris nostris in parte ista. Scio quidem, unde magis doleo, quia nunquam ævi senio crimen obruitur, nunquam scelus oblivione repellitur, verum exempla fiunt, quæ facinora esse destiterunt. Valeat et vigeat sanctitas vestra, et citius, si placet, dignetur miseriam nostram sublevare ut saltem vivere valeamus, qui utcunque vivendo perimus. Novit Deus, quod immerito.

EPISTOLA XII.

AD EUMDEM

.Sanctissimo domino et Patri charissimo, ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici, THOMAS Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem, et omnem C cum devotione obedientiam.

Ad pedes majestatis vestræ confugiunt miseri nostri, qui nutu divino reservati esse creduntur, ut fratrum suorum crudeliter interemptorum cladem deplorare valeant, et jam fere pereuntis Ecclesiæ miserias exponant in auribus vestris. Jam enim rarus est, qui etiam cum magna difficultate inter tot pericula et mortes audeat prosequi necessitates nostras, cum alii incarcerati, alii capti, alii flagellati, alii mortui diebus fere singulis audiantur. Et rex Anglorum, qui tantorum malorum causa esse dignoscitur, non modo impunis remaneat, sed gaudeat in confusione Ecclesiæ, et in periculis rideat alienis; cum diu, si Spiritu Dei ageretur, mansuetudo vestra, in multa patientia sustinens, debuerat D ad pœnitentiam provocasse. Sed ille, dum peccata peccatis et minora majoribus cumulat, sibi videtur thesaurizare iram, et temeraria provocatione accelerare vindictam. Toto quinquennio in Ecclesiam debacchatus est, et ego, quod sine timore non eloquor, Christum in membris fere quotidie video crucifigi, profanari sancta, lacerari et conculcari Ecclesiam, cui custos a domino fueram deputatus, et nondum cum Petro exserui gladiam verbi Dei, ut Malchi sævientis auriculam amputarem. Quoties lego zelum Phinees, Eliæ, Matathiæ, filiorumque ejus, quoties menti meæ fervor apostolicus occurrit, quoties sanctorum Patrum, qui se principibus et pote statibus murum opposuerunt pro domo Domini gesta revolvo, toties ingemisco periculum meum et miseræ animæ, animæ scilicet meæ timeo jus tam ex dissimulatione injusta et indebita patienti condemnationem. Cum enim facientes et consen tientes comparentur in crimine, et qui potestate divi nitus accepta non corrigit quæ non ambigit corri genda, consentientis cadat in culpam, tremendun mihi video imminere judicium, qui tantas enormi tates tandiu remissione, quod vereor, nimia pertul subditorum. Nam beatus, qui talium parvulos na scentes exstinguit, aut natos, quam cito tenentur allidit ad petram. Vereor, Pater, ne sanguinen illius, et commalignantium sibi de manu mea re quirat Dominus. Timeo ne proscriptorum suorum et in causa Ecclesiæ laborantium usque ad mortem neces multas exigat durus judex, cum scriptun sit, quoniam *maledictus est, qui gladium cohibet* *cruore*. Nam, ut ait Salomon: *Qui delicate nutrit ser vum, postea illum sentiet contumacem*. Et hoc qui dem crebris Ecclesia et certissimis sentit experi mentis. Si quis enim primos ejus cohibuisset impe tus, si quis instigantium ad mala et furorem pro curantium perculisset temeritatem, nequaquam to et tantas pestes arbores pestiferæ germinassent Nam tenerorum vitia citius abolentur, et cum diu turnitate invaluerint, quodammodo transeunt in na turam. Et certe tanta fuerat reprimenda præsum ptio, tum sui ipsius corripienda enormitate, tun quia totum orbem Latinum pernicioso corrumpi exemplo. Audiat, quæso, clementia vestra per do minum Gratianum subdiaconum vestrum, cui ex r nomen esse credimus, eo quod tanquam filius gra tiæ causam Ecclesiæ fideliter et prudenter in omn modestia et sinceritate studuit et procurare. Audiat inquam, qualiter in occidente nostro, nisi citiu Deo propitio subveneritis, occidat Ecclesia; et tan dem misereatur, et tantis miseriis debitum impona finem. Si enim exspectaveritis ut nuntii regis et ma litiæ fautores non habeant mendacia quæ præten dunt, et nobis et vobis, et illis vita deficiet. Et i districto examine cogetur quilibet nostrum sin personarum acceptione sui operis reddere rationen Ecce nunc dicit se non a me exigere rationei administrationis cancellariæ suæ, nec pecuniai quam tunc acceperim aut promiserim, sed id solu petit, quod me tempore archiepiscopatus mei dic accepisse de rebus suis. Sed Deo propitiante cuncti apud nos notum est, quo ei jam super hoc re dita ratione non teneor. Item dicit se non contr versatum esse de consuetudinibus suis, quas tame mutato duntaxat verbo sibi servari petit nomin *dignitatum*. Et ego quidem dignitates regni libent servabo, sicut sæpius obtuli, *salvo ordine meo* *fidelitate Ecclesiæ Romanæ*. Sed ut novam juramen formam in Ecclesiam Dei inducam, auctore De et pietate vestra mihi prospiciente, nulla necess tate induci potero. Nam quod a me nunc obtineb

nibus episcopis et Ecclesia tota indubitanter Observationem canonum, sed nec Evangelii ta se impleturos aliqui jurare compelluntur; nec tutum esset, et episcopi ad observan- onsuetudinum vel dignitatum arctabuntur, to exemplo, juramenti necessitate? Forma tis exigit in ecclesia Gallicana et Anglicana, lati ecclesiarum principibus jurent se serva- is fidem, in indemnitate vitæ, membrorum, s terreni, *salvo ordine suo:* et hæc forma reprobis consuetudinibus ejus inserta est. In ma juravi, sic me jurasse publice profitebor, debet esse contentus: nec ego in hac parte rediar tenere terminos a Patribus constitutos. etiam, ut mihi et meis ablata, imo Ecclesiæ, stituat aut satisfaciat, dicens majores suos, n mensuram in persecutione Ecclesiæ implet ergreditur, multos de meis fugasse majoribus nihil unquam restituerunt. Sed ne trahatur sequentiam, citius providendum est, ut per- leleatur exempli. Nam qui posteris relinquit exemplum, eos merito in culpam impulisse citur. Sicut Jeroboam filius Nabath legitur peccare imitatorem sui sceleris Israel. Quis dimittet peccatum, si ablata non restituat aut ciat? Utique omni sollicitudine procurandum icut ille auctoritatem criminis a decessoribus sic idem posteris suis relinquat exemplar ionis. Alioquin verendum est, ne ille succes- suis fiat Jeroboam, et ego, si de cætero a cessavero correptione, meos velut alter Heli, ius sacerdos excelsorum, in ruinam damna- præcipitem. Nec me quisquam detrectare con- n, dummodo fiat in Domino et sine læsione æ, mentiatur. Quia non sum adeo vecors, ut temporalibus maxima et hominibus gratis- unt, tanta facilitate contemnam, nisi quia nolo dispendium facere æternorum. Nemo ne accusat in contemptu, suum in appetitu uietis aut mundanæ supellectilis tueatur er- quia Deus, qui irrideri non potest, revelabit i, quando ante tribunal ejus astabimus om- a mente quis vixerit. Illum conscientiæ in- em et testem habeo, illum exspecto judicem, contra æquitatem nullus fallit astutia, nec vi- ectit. Recolite, pater, quanta vos ille mise- respexit, quomodo vestros, imo Ecclesiæ ad nominis sui protriverit inimicos, et cum eo ite in adjutorium ejus, qui in membris suis proscribitur, torquetur, conspuitur et cruci- Audite, si placet, miseros nostros, et preces, er eos vobis porrexit, et adhuc porrigit Can- sis Ecclesia, clementius exaudite, ut a patre st tantas miserias consolationem debitam se t recepisse. Conterite persecutores ejus, et os Satanæ tradidimus in interitum carnis, n nomina vobis exprimentur, si ad vos vene- miserint, excommunicatos, donec Ecclesiæ sfaciant et nobis, haberi faciatis. Nuntii vobis, quæ fuerant dicenda, supplebunt, licet cumulum miseriarum Ecclesiæ Anglicanæ non sufficiant, prout necesitas exigit, explanare. Valeat semper et vigeat sanctitas vestra.

EPISTOLA XIII.

AD EUMDEM.

Sanctissimo domino et Patri charissimo ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici THOMAS Cantuariensis Eccles. min. sal. et om. cum summa devotione obedientiam.

Quæ acta sunt a magistro Viviano de negotio Ecclesiæ Dei, et nostro post recessum domini Gratiani, et quam sollicite, sanctitati vestræ breviter intimare curavimus. Quod ipse vero moram fecerit in Francia aliquam post socii sui recessum, in confusionem opprimentium Ecclesiam creditur accidisse, ut justitia Ecclesiæ, quam multi pravitatis actu nitebantur offuscare, in conspectu omnium gentium declararetur. Studuit quidem præfatus filius vester morem homini gerere, ut vocatus ab ipso, sicut asserit, litteris suis et multa instantia ipsum inclinaret ad pacem. Cujus ex multis et magnis promissionibus spem indubitatam acceperat, et eo usque promissiones ejus secutus est, donec in conspectu Christianissimi regis et procerum Franciæ convinceret malitiam et duritiam ejus. Quantum vero laboraverit, ut regnum et nostri colloquium uniretur, quantam operam et diligentiam reformandæ paci ibidem adhibuerit, quam instanter universos et singulos, quos ad hoc idoneos esse credebat, sollicitaverit, verbis exponere non sufficimus. Et nisi præsentes fuissemus, vix possemus fidem referentibus adhibere. Quia ergo in mora ejus justitia Ecclesiæ amplius per Dei misericordiam, qui non derelinquit sperantes in se, sicut nobis videtur, et omnibus qui interfuerunt, manifestata est, majestati vestræ profusis genibus supplicamus, quatenus ipsum ad sinum clementiæ vestræ redeuntem paterna pietate recipiatis.

EPISTOLA XIV.

AD EUMDEM.

Apostolicæ sedis auxilium sæpe cogimur implorare, qui in contemptum Dei, et vestram, pater, injuriam, multis, magnis, et continuis torquemur afflictionibus, contumeliis dehonestamur, et provocamur injuriis. Quæ vero personam lædunt, minus revocantur ad animum, sed species impietatis est, tantam et tam manifestam Christi injuriam sub inani prætextu patientiæ dissimulare. Loquar ergo semel adhuc ad dominum meum in conspectu Dei pro Ecclesia ejus, quæ parvitati meæ commissa est, faciens verbum, ne sanguis ejus, cujus languor jam ascendit ad summum, et damnatio eorum, qui eam cruciant et exstingunt, taciturnitati meæ possit ascribi. Et quidem si clamorem illius, quem in angustiis suis emisit per eos meum, ab initio vestra pietas exaudisset, collidens ad petram parvulos Ba-

bylonis, et parturientis malitiæ germina comprimens, nequaquam in tantam impietatem persecutoris nostri temeritas excrevisset. Sed divina mansuetudo vestra, quæ suo merito et universalis Ecclesiæ precibus Spiritus sancti gratiam possidet ampliorem, postponens tenuitatis meæ consilium, vasa iræ in multa et longa patientia censuit supportanda, ut delinquentes filios paterna benignitas ad pœnitentiam provocaret. Quod etsi ad præsens totam Ecclesiam Dei non mediocriter læserit, probabile tamen est hoc a Spiritu sancto, qui consilia vestra regit, et opera dirigit, fuisse procuratum, ut iniquitas, quæ multis et exquisitis dolis latere gestiebat, patientia vestra semper abutens, revelata facie prodiret in publicum, et opprobria Ægypti videntibus cunctis detegerentur. Siquidem Joannes de Oxeneford, et omnes alii tantæ impietatis ministri, cum a sede apostolica gloriosi, et quasi de justitia triumphantes reverterentur, dederunt cornua peccatori, et auctores et incentores hujus erroris, quasi per se non satis insanirent, impunitatis et gloriæ suæ calcaribus cœperunt acrius instigare. Venenatos tamen animos, aut potius venenosos, non opportuerat amplius toxicari, nec Achitophel aut Judam temporis nostri excitari, aut animari ad facinus. Ex abundanti tamen illi, quos tali legatione fungentes vestra pietas adoptavit in filios, et honoribus sublimavit, Ecclesiæ Anglorum, facti sunt in arcum pravum, ut misera Cantuariensis Ecclesia, aliarum tamen omnium in insula mater, utpote quæ illas generavit et educavit in Christo, merito dicere possit: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me, et mei proprii, quos genui et exaltavi, conculcaverunt, et vulneraverunt me, et adhuc exquirunt animam meam, ut auferant eam.* Non utique quod de vestra liberalitate, quæ pia fuit, aut illorum promotione, quæ sperabatur utilia, contristetur, sed dolet quod vobis infideles sunt, et perniciosissimi, et manifestissimi persecutores Ecclesiæ. Ipsi enim sunt qui sævitiam domini regis instigant et accendunt, et modis omnibus elaborant, non modo ut mihi omnis reverentia subtrahatur, hæc enim pridem jam impleverunt, sed ut meum et coexsulantium mihi, qui jam pauci sunt, eo quod plures a facie persequentis in fata concesserunt, nomen deleatur de terra. Præceperatis autem tum aliis, tum maxime episcopo Londoniensi, ut pacem Ecclesiæ, quod ut creditur facile posset, adhibita diligentia studeret reformare. Sed ille ex quo audivit, quod debitam animadvertendi in malefactores Ecclesiæ mihi vestra gratia restituerat, et contulerat facultatem, statim per se et complices suos commovit ei conturbavit terram, timens sanandas esse contritiones ejus, quæ per eum fuerat conturbata. Neque id in occulto, sed passim. Et quo manifestior esset ejus iniquitas, Londoniæ in celeberrimo loco, ubi ad ratiocinia publica tractanda totius regni officiales convenerant. Debuerat ei sufficere, quod tandiu sustinuit eum clementia vestra, quod sententiam anathematis ex causa inobedientiæ et aliorum sce-

A lerum, quæ manifesta sunt, incurrerat alias impun[...] tus, sed ab impunitate conceperat cujuscunqu[...] præsumptionis audaciam, habens fiduciam quo[...] Jordanis influeret in os ejus. Nam ab ejus consili[...] dependent tam Saresberiensis episcopus, hactenu[...] inobediens et rebellis, quam Randulphus de Bro[...] qui Cantuariensi Ecclesiæ incubat, et alii depopula[...] tores nostri. Unde exigente ratione juris, et urgent[...] stimulo conscientiæ, quæ nos de tanta taciturnita[...] in tanto periculo Ecclesiæ vehementer accusat, eun[...] dem Londoniensem et Saresberiensem episcopo[...] et præfatum Randulphum cum aliis, quorum nomin[...] superius scripta sunt, ex justis et manifestis causi[...] publice excommunicavimus, citantes adhuc alio[...] qui factionis et seditionis eorum noscuntur particip[...] B exstitisse. Quos auctoritate Domini nisi resipuerin[...] vinculo anathematis innodabimus et apostolicæ ma[...] jestatis compellemus adire tribunal, charactere be[...] stiæ designatos. Provideat itaque sanctitas vestr[...] Ecclesiæ libertati et paci, quia si nobis hac vic[...] credideritis, omnia ad vestrum libitum componen[...] tur, et oculo ad oculum videbimus, quia superbien[...] tis et parvulos terrentis Moab arrogantia major es[...] quam fortitudo. Approbate, si placet, quod facimus[...] et vos ipsi, quod necessitas exigit, manum apponit[...] conterite audaciam et malitiam impiorum; ne si[...] quod absit, illi prout hactenus fecisse visi sun[...] prævaluerint, salus Ecclesiæ conteratur et pereat[...] Ad hæc supplicamus, ut petitiones nostras, et qua[...] dudum porreximus, et quas modo porrigimus, ju[...] C beatis effectu celeri prosequente compleri, quia e[...] sententia animi nostri omnes ad honorem vestrum[...] spectant, et Ecclesiæ proficiunt ad utilitatem.

EPISTOLA XV.

AD EUMDEM.

Ecclesiæ pacem, quam jugi sollicitudine pieta[...] vestra procurat, illi præ cæteris magis impediunt[...] quos opportebat tum pro debito officii sui, tum pr[...] mandati vestri reverentia, in reformatione ejus am[...] plius laborare. Luget ergo Ecclesia, quod decolora[...] tur et denigratur a filiis; et quia spolia ejus diripiunt[...] qui custodes illius fuerant instituti. Nam si Gaufredu[...] archidiaconus noster, et Reginaldus Saresberiensis et Joannes de Oxeneford, nomine et quæstu decanu[...] D quondam in Christo excellentis Ecclesiæ, ministeri[...] autem et cultu satellites curiæ, itemque complice[...] eorum, regis animum non pervertissent, Ecclesia[...] pax, ut creditur, jam esset ad nuntiorum vestrorum[...] adventum reformata. Nam qui ministrant arm[...] iniquitati, fere omnes apud nos clerici sunt, quorum[...] aliqui de vestra familiaritate et sedis apostolica[...] privilegio gloriantur, ut dicant se quidquid fecerint nulli nisi Romano pontifici responsuros. Quæ glo[...] riatio, si vera est, et Ecclesiæ Romanæ decolorabi[...] famam, et totius Ecclesiæ, quod absit, in brev[...] subvertetur honestas, dum omnes ad omnia privi[...] legiatorum provocabuntur exemplis. His facile ea[...] sumptibus ex rapinis ministratis frequentes iteran[...]

ius,et ut sibi, cum ignoti et inopes ante fuis- iciant nomen et quæstum, crebra curiarum atione procurantes, quantum in eis est, ut a nunquam habeat pacem. Qua de causa nunc properare dicuntur Reginaldus de Saresbe- Ricardus Barre, qui cujus fidei et modestiæ actore Domino, nuntiis vestris referentibus s in brevi. Interim certum habeat vestras pa- s, quod nominatim excommunicatis scienter unicaverunt, adeo ut præfatus Ricardus se erit ad Gaufredum archidiaconum nostrum, xcommunicatum noverat, ut illius patroci- rrori, et illi et aliis excommunicatis passim micet. Quocirca supplicamus sanctitati ves- cum ad vos venerint, sic eos tractetis et parti- nathematis, nec eorum sollicitatione admit- nte reditum nuntiorum vestrorum. Nam si res istos vel hac vice durius tractaveritis, , Deo propitio, pro voto facietis.

EPISTOLA XVI.

AD EUMDEM.

unanimitatis vestræ divitias, imo et divinæ co- nignitatis contempsit hactenus rex Angliæ, as aut dissimulans, quod eum patientia vestra ad pœnitentiam revocare. Ad preces et com- ones obsurduit, gloriatus ad ignominiam se- stolicæ, et in contumeliam beati nominis ves- dei privilegium indulsistis, quo quandiu vo- utus erit adversum nos, et Ecclesiam Cantua- n, licet illam et nos atrocius persequatur, et ius rem falsam et incredibilem persuadeat iis, rescripta litterarum, quas ei contra nos, um non contra vos, indulsistis, per Aleman- Franciam, Angliam, et diversas provincias rtes ventilari facit. Sic vestram remunerat lentiam, has mansuetudini rependit gratias, semper novissima ejus atrociora prioribus. tore Deo, quod utinam ab initio credidisse- e in conspectu omnium declarata est justitia et causa exsilii et proscriptionis, et quo tota ergat intentio. Nuper enim in secundo collo- udientibus Christianissimo rege et cunctis i inde aderant, confessus est post commina- estras, quas sæpius refutaverit, vix tandem quod nihil aliud a nobis quærit, nisi obser- n consuetudinum suarum, quas sicut vidistis, ic potestis intueri, divinæ legi constat et anonibus penitus adversari. Ad instantiam Christianissimi regis, et religiosorum quos is, adhibitis multis intercessoribus, ut tace- uetudines, mutavit quidem verbum, sed non t propositum. Exegit enim, ut profiteamur o veritatis simpliciter et absolute nos factu- od fecerunt antecessores nostri, et hac sola licebat, poterimus habere Ecclesiam nostram m in regno, sed nondum tamen gratiam ejus. uidem ideo adjicit, quia nos auctoritate li vestri putat officii debiti potestate esse

A privatos, donec velit nos in suam gratiam revocare. Cum vero nobis religiosi viri, Simon prior de Monte-Dei, et frater Bernardus hanc ejus petitionem proposuissent, respondimus non esse plene in conscientia nostra, quid fecerint antecessores nostri, licet aliquos eorum ex scriptis authenticis pro causa simili noverimus exsulasse, et tandem obtinuisse, ut sicut reges, quæ sibi crediderant competere, jura vendicabant, ita quæ Dei erant, Deo redderentur. Nos autem paratos esse ad omne obsequium ejus, etiam ultra quam facerint antecessores, salvo ordine nostro. Cæterum novas, et præter formam Ecclesiæ, quæ a nullo antecessorum nostrorum præstitæ sunt, inire obligationes, nobis esse illicitum : tum quia perniciosum esset exemplo, tum quia vos ipse, B quando in urbe Senonensi nos ab illarum Deo et Ecclesiæ odibilium consuetudinum observantia et obligatione per vim et metum extorta absolvistis, specialiter, increpatione gravi præmissa, et quæ auctore Deo ab animo nostro nunquam excidet inhibuistis, ne nunquam ulterius nos alicui in causa simili obligemus nisi salvo honore Dei et ordine nostro. Adjecistis etiam, si placet reminisci, quod nec pro capite, nisi salvo honore Dei et ordine suo, se debeat episcopus obligare. Promisimus itaque viris religiosis, quod si rex mandatum vestrum impleret, restituendo nobis gratiam suam et pacem, et Ecclesiam cum his quæ nobis et nostris abstulit, ei et liberis suis, salvo honore Dei et ordine nostro, totis viribus studebimus inservire; sed sine auctoritate vestra nobis illicitum esse diximus mutare C formam ecclesiasticam, quam occidentalis tota tenet Ecclesia, et quæ etiam in reprobis illis consuetudinibus quæ sunt nostri causa exsilii, patenter expressa est. Ibi siquidem continetur, quod electi debent ante consecrationem regi jurare, quod ei fideles erunt, circa vitam, membra, et honorem terrenum, salvo ordine suo. Utquid ergo nos soli in captiosa obligatione quæ a nobis exigitur, honorem Dei et indemnitatem ordinis cogimur reticere? Quis enim Christianus unquam hoc a Christiano exegit? Religiosorum instantiam responsionum varietate delusit : et modo aiens, modo negans, dimisit querulos, quod eis opera perierat et impensa. Simulavit tamen episcopos Angliæ se evocaturum, ut eos consulat. Sed in veritate nuntiorum, quos ad vos desti- D navit, præstolatur adventum. Nam ut ab eis, quibus oportet haberi fidem, vere didicimus, gloriati sunt, quod sicut fecerunt alia vice, promissis aut minis, quod rex desiderat, contra nos a vobis impetrabunt. Incredibile tamen est, quod apostolica sedes compellat aliquem reticere honorem Dei, aut prohibeat salvandi ordinis facere mentionem. Et profecto si nuntios ejus confusos, ut justum est, remiseritis, liberabitis Ecclesiam Dei, et sedis apostolicæ famam. Agatis ergo, si placet, viriliter, quia si terrere volueritis impium, indubitanter credimus quod Ecclesiæ pacem, et pereuntem animam Deo reddatis. Experti estis quid apud eum mansuetudo profecerit,

Nunc alia aggredimini via et procul dubio in rigore A justitiæ citissime triumphabitis. Exigite quod nobis ablatum est usque ab novissimum quadrantem, ne tantæ rapinæ impunitas apud coætaneos et posteros divulgata tam illi, quam successoribus præstet audaciam similiter delinquendi. Nam si cognoverimus pœnitentem, ut viam satisfaciendi velit ingredi, vestro præeunte consilio, juris poterimus temperare rigorem prout Ecclesiæ Dei, nostris et futuris temporibus viderimus expedire. Alioquin perseverans in crimine, et tantum in Ecclesia faciens scandalum, quo jure absolvetur? Deo siquidem vinculis impœnitentiæ ligatus est, et Lazaro deterius et acrius compeditus. Nam si res ablata reddi potest, et non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Unum est quod plurimum affectat, et in quo, propitiante B Deo, mentitur iniquitas sibi, quia si luctum, quod Deus avertat, Ecclesiæ Catholicæ videret, incunctanter Ecclesiam Anglicanam, sed et omnem, quæ in ejus potestate est, subjiceret legibus suis. Hoc autem vobis certum sit, quod ea quæ a nobis exigit, servare non possumus, et apostolicæ sedi fidem et debitam obedientiam. Hæc enim sibi invicem adversantur. Hoc etiam rogamus attentius, ne malefactores et excommunicatos nostros, si forte ad vos venerint aut miserint, in præjudicium nostrum faciatis absolvi, quia si alia vice non esset factum, Ecclesia jam pace debita frueretur. Sane si nos compulerit, quod Deo propitiante nec pro temporali vita facturus est, ad hanc obligationem, non enim excidit a memoria nostra quid vobis et Ecclesiæ C Romanæ in receptione pallii juraverimus, non modo episcopos, sed et clerum universum similiter obligabit tanto fretus exemplo. Et quidem facile est, ut impunitam ejus audaciam alii principes imitentur. Quod autem a nobis exigit, nec a militibus, nec a rusticis exigitur in terra nostra.

EPISTOLA XVII.

AD EUMDEM.

Si causam nostri, Pater sancte, malitia adversariorum apud vos non denigrasset exsilii, credimus indubitanter, quod rex Angliæ tandiu et tam immune non abuteretur patientia vestra. Sed ecce, Deo propitiante, ipsius persecutoris nostri testimonio veritas declarata est. Nuper enim, cum ad pedes ejus D flexis genibus in omni humilitate imploraremus coram rege Christianissimo, archiepiscopis, episcopis, comitibus, proceribus et omnibus qui aderant, professus est se nihil aliud a me quærere, nisi ut consuetudines regni sui, quas antecessores nostri suis principibus servaverunt, conservare, et hoc tanquam sacerdos et episcopus absolute et præcise, sicut nuntii nostri vobis fideliter exponent, repromitterem in verbo veritatis. Placeat itaque sanctitati vestræ latores præsentium, fideles nostros et proscriptionis nostræ participes, qui omnibus interfuerunt, clementer audire, et Anglicanæ Ecclesiæ jam in extremis agenti, nisi dextera Dei et vestra subveniat, celerem conferre medicinam. Posuimu[s] enim verba nostra in ore eorum. Gloriatur autem rex Angliæ, quod ei privilegium contulistis, quod licet in sedem nostram redierimus, omnis potesta[s] nostras evacuata est, donec eam nobis restitui velit. A sæculo inauditum est apud nos, quod aliquis episcopus se principi sæculari obligare cogatur ulterius quam ad conversationem eorum, quæ continentu[r] in forma fidelitatis. Veremur ergo, ne si, quod absit! et Deo auctore semper aberit, a nobis ulterio[r] cœperit obligatio, pernicies exempli alios inficia[t] principes, et non modo coætaneos nostros, sed successores nostros involvat. Et quidem planum est quod si petitæ consuetudines prævaluerint, auctoritas apostolicæ sedis in Anglia penitus evanescet aut erit minima. Quod sicut ex majorum scriptis e[t] relationibus seniorum publice notum est, pridem contigisset, nisi Cantuariensis Ecclesia se principibus pro fide sedis apostolicæ, et Ecclesiæ libertate studuisset opponere. Rarus enim illi Ecclesiæ præfuit, quid non aut gladium subierit pro justitia, au[t] pertulerit molestias exsilii, aut proscriptionis injuriam. Unde mirum est, et omni stupore dignum, quod apostolicæ majestatis potius, quam nostri nominis persecutor se in causa tali plures apud vo[s] gloriatur invenisse et habere fautores. Nec vos oportet de cætero vereri, ne transeat ad schismaticos, quia sic eum Christus in manu famuli sui regi[s] Francorum subegit, ut ab obsequio ejus non possit amplius separari.

EPISTOLA XVIII.

AD EUMDEM.

Ecclesiæ persecutor et nostros abutitur patienti[a] vestra, nesciens aut dissimulans quod eum vestr[a] benignitas in multa mansuetudine sustinet, ut habeat spatium pœnitendi; et si, quod absit! in furor[e] perstiterit, vestra, qua condemnabitur, justitia manifesta sit in conspectu omnium nationum. Nam quoties nuntii ejus a vestra redeunt sanctitate, fi[t] insolentior, et in Ecclesiam Dei crudelius sævit, e[t] ab impunitate, qua diu elatus est, majorem concipit audaciam delinquendi, quasi non manifesta sin[t] opera ejus provocantia judicium inexorabile in capu[t] suum. Siquidem Joannes de Oxenefort, quasi non satis insaniret homo, eum in reditu suo amplius instigavit, nobisque subtraxit obedientiam et reverentiam provinciæ nostræ; excommunicatos sine juramento et satisfactione fecit absolvi. Qua justitia, viderit Deus et judicet. Secutus eum Joannes Cumin se majora gloriatus est impetrasset. Et ut Christianissimum regem et optimates regis Francorum a nostra et coexsulantium nobis subventione retraheret, peragrans Franciam, et in Burgundiam irrumpens, in ecclesiis et nobilium domibus disseminabat se certum esse de nostra cita dejectione, dicens tamen se tempus et modum reticere, quia revelare secretum sedis apostolicæ non audebat. Qui vero nunc novissime redierunt, jactitant indultam regi dilatio-

et potestatem nostram a vobis esse suspensam A : in ipsum, nec in aliquam personam terræ istitiæ manum ex quacunque causa possimus dere. Abbas etiam S. Augustini gloriatus est, benedictionis munus suscepisset a vobis, si ı fuisset, ut tonderetur. Et utinam, quod in a sua nondum creditum, benedictione fieret s. Nec reticent se, nisi petitiones earum promotur, inimicitias Ecclesiæ catholicæ denun-, et a curia recessisse cum indignatione, sed m vestrorum, qui columnæ videntur Ecclesiæ, itate et diligentia ad curiam fuisse revocatos. n compitis prædicant, ut eorum magnanimi-notescat. Et fortasse ut nationum principes nilia provocentur. Et quidem, pater sancte, nostri potestas facile suspendi poterit. Sed B a Dei, quæ jam capita deprimit tyrannorum, eri non potest. Timent fideles vestri, ne dum endæ justitiæ meliora tempora exspectatis, ıa elabantur. Nam in arcto positi sunt. Et qui , plus ipse timet. *Confortare*, inquit Dominus, o *robustus, ne timeas a facie eorum, quia tecum* Jactitationibus nuntiorum regis non credere-isi quia cardinalis in eadem opinione est, et erbo et litteris fecisset certiores. Misimus dilectissimum filium vestrum, fidelissimum , et per omnia nobis probatum, participem ationis nostræ, magistrum Lombardum, qui ias nostras, et partis adversæ malitiam ple-ne novit, et ea quæ in Ecclesia Gallicana di-ır de his quæ contra nos fiunt, fidelissime C t. Si placet, ipsum sicut nos ipsos audite : fidelior vobis et Ecclesiæ, nobisque commodior otuit inveniri. Audite ergo, si placet, hunc ientiæ nostræ testem, miseriarum Ecclesiæ ctorem, assertorem veritatis, amatorem justi-t apostolicæ sedis affectu et devotione filium ıtissimum, quem mittimus, ut saltem per eum um conferatur Ecclesiæ Anglicanæ, quæ sic uata et afflicta est, ut de cætero necessitates nuntiorum discursibus exponere nequeat, Deo soli cogatur exponere, et committere causam. Persecutores Ecclesiæ exspectant et erant, quod eis divina subtrahat miseratio, e fidelium lugentium in transitu vestro dolo-ut post dies vestros Ecclesiam subjiciant ser-, nemine contradicente. Eo enim tendunt, D contra Deum et justitiam implorant dilationes. divina discretio vestra, Pater sanctissime, stu-us providebit, ut ante exitum vitæ tantas puniat nitates, ne de injuriæ Dei dissimulatione co-: in die judicii reddere rationem.

EPISTOLA XIX.

AD EUMDEM.

ima mea, pater, in amaritudine est, qui cum mi-coexsulibus meis, ex quo per litteras vestras, us nos, ut placuit, suspendistis, opprobrium num factus sum, et abjectio plebis. Et quod acerbius urit animam meam, Ecclesia Deo iniquorum est exposita voluntati. Magnis viris, Flandrorum comiti, et aliis regni summatibus persecutor Ecclesiæ et noster certam pacis nostræ spem dederat, sed in reditu nuntiorum suorum vestra fretus auctoritate nobis omnem reconciliationis præclusit viam. Illi ergo, et alii amici nostri quid facerent, sic facto vestro quasi clava Herculea percussi et repulsi ? Utinam quæ super hoc episcopi, et proceres, et plebes utriusque regni loquuntur, audiret auris vestra, et oculus videret scandalum, quo repleta est Ecclesia Gallicana. Quid de cætero non sperabit homo ille, qui per homines solis criminibus, aut aliis maculis insignes sic circumvenit habentes clavem scientiæ, et dispensatores æquitatis subvertit, et vanis territat comminationibus, et impellit sedis apostolicæ majestatem? Non est enim dubium, quis vos Joannes de Oxeneford deceperit, impune tamen. Et certe primo decipi, præsertim in re tanta, incommodum est. Quod licet dissimuletur, tota ætate nostra cum dolore sentiet Ecclesia Anglicana. At ille venerabilis abbas S. Augustini, qui quondam monachus fugitivus, et suis excommunicatus meritis, ecclesiam, cui nunc præest, dilapidat et incestat, et alii nuntii regis nunc vestram longe deterius deceperunt sanctitatem. Ecce enim rex ille, qui nihil aliud nisi mortem vestram desiderat aut nostram, voti compos effectus est sperans, quod Deus avertat, sub hujus dilationis tractu horum alterum eventurum. Sed monetis, ut interim patientiam habeamus. Non attenditis, pater hoc *Interim*, quam sit dispendiosum Ecclesiæ, et quantum vestræ detrahat honestati. Interim episcopatus et abbatias vacantes in proprios abusus redigit nec in illis patitur ordinari pastores. Interim in omnes parochias, ecclesias, et loca venerabilia, et totum clerum irrevocabili furore debacchatur. Interim tam ipse, quam alii persecutores Ecclesiæ licitum coæquant libito. Quis interim ovium Christi curam geret, et eas excutiet a faucibus luporum, qui jam non circumeunt, sed caulas ipsas ingressi mordent, lacerant, et occidunt nemine reclamante? Cui enim pastorum non præripuistis vocem ? Quis episcoporum non est in nostra suspensione suspensus? Nam sicut sine exemplo, ita et sine merito facta est, et tam illi, quam aliis principibus, et vestro tempore, et post dies vestros præbebit audaciam conculcandi Ecclesiam, proscribendi innocentes, denuntiandi inimicitias Ecclesiæ Romanæ, nisi connivendo vel dissimulando communicet, et auctoritatem præstet iniquitatibus eorum. Ecce enim præ manibus habent vestræ dispensationis exemplum, nec dubitum est, quin tam ab ipso, quam a posteris ejus nisi citius occurrat dextera vestra, trahatur ad consequentiam, et quasi in privilegium redigatur, ut pro quocunque scelere nec in regem, nec in personas regni, nec in terram liceat excommunicationis aut interdicti sine auctoritate sedis apostolicæ promulgare sententiam, Et profecto sic processu temporis poterit ab hoc exemplo malitia convalescere, ut nec ipse Romanus

pontifex in toto regno inveniat, qui ei contra regem A
aut principes velit aut audeat obedire. Hoc est enim quod agitur ab illis, hoc est quod nostro causam dedit exsilio. Nec enim est, sicut quosdam dominos nostros, fratres vestros audio susurrare, quod mihi imputari debeat visitationes Angliæ, quæ decessorum vestrorum tempore solebant fieri, vobis esse subtractas. Mihi potius, et Christi pauperibus, coexsulibus meis, fuerat imputandum, quod vobis aliquid reservatum est in terra illa. Legatur, si placet, libellus reprobatarum consuedinum, quas contra Ecclesiam vindicat, et nostri exsilii causa sunt, et plane videbitis, quomodo antequam proclamaremus, appellantium ad vos ora præcluserit, quomodo sine juratoria cautione personas ecclesiasticas transfretare prohibuerit, quomodo suffocaverit elec- B
tionum jura, quomodo omnia judicia tam ecclesiastica quam mundana traxerit ad examen curiæ suæ, quomodo in eisdem consuetudinibus omnem ecclesiasticam jugulaverit libertatem. Quis vestro aut decessorum vestrorum tempore appellans ad Ecclesiam Romanam prece vel pretio, vel jure contra eum justitiam potuit obtinere? Appellationem decessoris sui luit adhuc Exoniensis episcopus, ecclesiam de Boseham suæ Ecclesiæ contra omnem justitiam subtractam dolens. Saresberiensis episcopus, cui se nunc favere simulat propter inobedientiæ crimen, castrum de Divisis et alias possessiones Ecclesiæ suæ multas amittit, quia ipsum ad faciendam restitutionem juramenti religione arctatum decessorum vestrorum Anastasii et Adriani lit- C
teris ausus est convenire. Non sufficiet dies, si voluero similia, quæ contra singulas ecclesias regni præsumpta sunt, percurrere, cum aliis hoc modo possessiones ablatæ sint, et omnibus in commune perempta libertas, ut nec spes liberationis alicui relicta sit. Legatur, inquam, Deo reprobus ille libellus; et videant domini nostri fautores regis, quid privilegii, quæ prærogativa reservetur eis in terra ejus. Sed dicunt fortasse odio nominis mei confectum esse libellum. At certe ab initio susceptæ potestatis libertatem Ecclesiæ quasi jure hæreditario persequitur. Nunquid eram archiepiscopus, quando pater ejus nuntios beati Eugenii terram suam intrare prohibuit? Nunquid eram archiepiscopus, quando Gregorius S. Angeli diaconus cardinalis, tyrannidem hujus prævidens, persuasit domino Eugenio, ut D
Eustachium filium regis Stephani coronari non permitteret, dicens facilius posse teneri arietem per cornua, quam cauda leonem? Hæc vobis historia nota est. Et quas litteras impetraverit tunc, qui nunc Eboracensis est, et Ecclesia persequens cum rege illo nomen meum, imo ecclesiasticam libertatem conatur exstinguere. Nunquid eram archiepiscopus, quando rex ob injuriam appellationis ecclesiam de Boseham in episcopum Lexoviensem transtulit, qui eam grammatica sua et arte placitandi contra justitiam Exoniensis Ecclesiæ tueretur? Sed et Sicestrensis episcopus quid profecit adversus abbatem

de Bello, qui privilegiis apostolicis fretus, cum e[um] nominasset in curia, et abbatem denuntiasset ex[com]municatum, eidem incontinenti coram omnibu[s] communicare compulsus est sine omni absolution[e] et eum recipere in osculo pacis? Sic enim placu[it] regi et curiæ, quæ ei in nullo contradicere audeba[t]. Et hoc, sanctissime Pater, contigit tempore decess[o]ris vestri et nostri. Qui vero odio mei mala hæc omni[a] contigisse loquuntur, dicant si noverint, quis in r[e]gno ejus tempore suo sit de eo, vel de his quibus p[a]trocinari voluit, auctorite sedis apostolicæ justitia[m] consecutus? Certe, quod meminerim, nec unu[m] proferent, multosque poterunt nominare, qui odi[o] Romani nominis sub eo periclitati sunt. Achardu[s] abbas S. Victoris, electus in episcopum Sagiensen[m] quare non permissus est ordinari? Quia electione[m] ejus confirmaverat summus pontifex Adrianus. Qu[a]re permisit rex, ut idem postmodum fieret episcop[us] Abrincensis? Plane quia nulla voluntatem ejus pr[æ]cessit electio. Similiter et Frogerius in Ecclesia[m] Sagiensem non electus, sed intrusus est, et ego no[n]dum promotus eram. Nec ambigo, quin jam inter n[os] super libertate Ecclesiæ fuisset exstincta contenti[o] nisi in Ecclesia Romana voluntatis suæ, ne perve[r]sitatis dicam, patronos reperisset. Retribuat ill[i] Deus, prout Ecclesiæ suæ et illis expedit, et dijud[i]cet inter nos potentissimus et æquissimus Jude[x]. Utique non esset mihi necessarium patrocinium i[l]lorum, si Ecclesiam Dei voluissem exponere, et a[c]quiescere voluntati ejus. Siquidem florere potu[e]ram, et regni divitiis et deliciis abundare, timer[i] coli, et honorari ab omnibus, et meis in voluptate [et] gloria mundi providere pro libitu. Sed quia nec i[n]dignum et miserrimum peccatorem, florentem t[a]men in sæculo præ cunctis conterraneis, meis, ad E[c]clesiæ suæ regimen vocavit Dominus, ipsius grat[ia] præeunte et cooperante, elegi abjectus esse in dom[o] ejus, et exsilium, et proscriptionem, et extrema[m] miseriam finire cum vita, quam facere dispendiu[m] ecclesiasticæ libertatis: et traditiones hominun[m] præsertim iniquas, præferre legi Dei. Faciant ho[c] qui sibi longos dies pollicentur, et de suorum co[n]scientia meritorum præstolantur tempora melior[a]. Ego enim certus sum, quoniam breves dies m[ei] sunt, et si tacuero impio iniquitatem suam, sa[n]guis ejus requiretur de manu mea ab illo, cui no[n] suffragante hominis patrocinio de commissis [et] omissis rationem redditurus sum. Ibi aurum et a[r]gentum non proderit, nec munera, quæ excæca[nt] etiam oculos sapientum. Astabimus in brevi an[te] tribunal Christi, per cujus majestatem et treme[n]dum judicium vos, sicut patrem, et dominum, [et] summum in terra judicem obtestor, ut Ecclesiæ su[æ] et mihi justitiam exhibeatis de his, qui quæru[nt] animam ejus, ut auferant eam. Nec patiamini di[u]tius eam tam contumeliose conculcari pedibus in[i]piorum. Adeo attenuatus sum et afflictus, ut q[ui] aliena quadra et Christianissimi regis sustentor al[i]monia, non possim de cætero vobis instare per nu[ntios]

ıibus quid porrigam, omnino non habeo. A
t itaque majestati vestræ, Cantuariensis Ec-
finire miseriam, et quæ nuper in utroque
emerserunt, et pullulant, et malignantibus
ıt audaciam delinquendi, tollere scandala,
atis vestræ puerum absolvendo, et scribendo
anissimo regi, et Ecclesiæ Gallicanæ, quod
x Angliæ commonitiones vestras audierit, et
pacem et ablata cum Ecclesiæ libertate resti-
extunc nos in eum et terram suam nostri
potestatem exercere conceditis, et senten-
uam Domino auctore feremus, vultis ab om-
episcopis inviolabiliter observari.

EPISTOLA XX.

AD EUMDEM.

t angustias ac tribulationes, multas et malas, B
ıertate sanctæ Dei Ecclesiæ tuenda in diuturno
ɔpiosa et innumera Christi pauperum multitu-
xsilio, jam fere per septennium laborantes
ıbiliter sustinuerimus, vestra, Pater sanctis-
plenius noscere debet prudens discretio, a
animo de facili non possumus credere, quod
ıerimus, elabi. Sed vestræ potius, Pater cha-
e, debet radicitus inhærere memoriæ cum quo
domine mi charissime, scilicet cum rege An-
n fere usque ad mortem in agone contenderi-
ɜstra plenius novit experientia, qui, sicut et nos,
versutias et deceptiones rerum experientia,
ıtis. De nostris quidem vel de alienis, qui pro
iæ nostræ et nostris ad vos de cætero velit C
·e negotiis, in diuturno exsilio adeo extenuati
quem, imo veraciter nullum reperimus. Unde,
e et Pater charissime, sanctitati vestræ pro-
genibus, pro Ecclesia Anglicana, pro nobis,
vita nostra temporali supplicamus, quatenus
lesiæ occidentali, et vitæ nostræ, ne turpiter
nno prostrati corruamus, in petitionibus,
anctitati vestræ per magistrum Lombardum
tios nostros, quos ad eum et ad paternitatem
m direximus, nos benigne et plenarie in eis
iatis, et ad subsidium Ecclesiæ Dei, et vitæ
e in posterum nobis quantocius mittere digne-
Præsentium siquidem latorem, virum hone-
et religiosum, sanctitati vestræ destinavimus,
cantes et rogantes attentius, quatenus eum D
ostri benigne suscipiatis, et ea, quæ vestræ
ıitati per eum communicanda domino Ostiensi
ʒistro Lombardo significamus, sicut Dei Ec-
occidentali, et præcipue Cantuariensi, cupi-
e prospectum pariter et vitæ nostræ, prout
ıs, omnino et plenarie exaudientes, citius
ıleta nobis remittere per nostrum nuntium
paternitas dignetur. Si magister Lombardus
ns fuerit, penes eum litteræ istæ remaneant;
tem, apud dominum et patrem nostrum do-
n Ostiensem, vel filium gratiæ Gratianum.
t sanctitas vestra, Pater sanctissime, in tem-
ongiora.

EPISTOLA XXI.

[AD EUMDEM].

Trecensis comes Ecclesiam Sancti Stephani a jurisdictione episcopi et matricis Ecclesiæ subjectione conatur eximere. Voluntatem vero ipsius posse non credimus adimpleri, nisi majori Ecclesiæ quid ei jure communi competit auferatur; et privilegium quod ei vestra benignitas recte contulit, non sine suspicione injuriæ devocetur in irritum, et cum animarum periculo peccandi libertas in ulteriorem licentiam porrigatur. Scitis enim, ut arbitramur, pro parte qui mores in illa civitate dominentur; qui præ cæteris ibi floreant homines, quibus si modicum id timoris et verecundiæ quod nunc ab episcopali auctoritate de vicino imminet subtrahatur, verendum est ne in infamiam Ecclesiæ Romanæ, et quod magis timendum est, in periculum salutis eorum qui hanc emancipationem quærunt aut faciunt, criminibus ab impunitate detur audacia et consequenter totius honestatis et religionis eversio. Ad hæc ei non una subtrahetur ecclesia, sed ita mutilabitur potestas episcopalis ut vix aliquam enormitatem in tota civitate valeat emendare. Nam ad illius ecclesiæ sanctum, illico confugient universi, ubi iis publicæ potestatis gratia patrocinabitur, et apostolicæ sedis munimine protegentur. Ut ex animi sententia, loquamur, illi episcopo justius fuerat adjutores vicinos provideri ut illa arca ab immunditiis purgaretur, quam ipsum debilitari ne curam animarum pro debito officii valeat exercere. Vix enim his diebus ad hoc unus episcopus qualibet religiosus sufficiet. Utique talis emancipationis apud nos exemplum nec auditur nec legitur, et utinam semper alienum sit a sanctitate temporis vestri? Sperabatur quod devotionem episcopi, qui vobis efficiosus semper exstitit et fidelis et quem scitis habitare inter struthiones et scorpios, velletis alio modo consolari et confortare, ut ad cervices inimicorum Christi comprimendas gladium columbæ validius extendere posset, et incredulos revocare ad prudentiam justorum, et quidem quidquid alii loquuntur, confidimus adhuc quod potius episcopo vires dabitis, ut in his quæ Dei sunt valeat confortari, quam ut Ecclesiæ suæ in tantam animarum perniciem auferatis, quod ipsa toto tempore decessoris hujus episcopi dignoscitur possedisse. Supplicamus itaque majestati vestræ quanta affectione possumus, ut sæpe dicto episcopo suam in prælibata causa justitiam servetis illæsam, et in quibus expedire videbitis necessitati ipsius et utilitati Ecclesiæ, petitiones ejus jubeatis effectui mancipari. Novit Deus nos ipsa scripsisse magis comtemplatione famæ vestræ et honestatis Ecclesiæ, quam antedicti favore episcopi vel odio comitis, quem teste Deo et conscientia nos ut nobilem virum et amicum nobis sincera in Christo charitate diligimus: et cum in aliis ubi Ecclesia non læditur, nec periclitetur fama vestra, desideramus et petimus a vobis exaudiri in Domino. Vodis, pater

fidelitatis et, quod magis est, veræ charitatis vinculo tenemur astricti : nec salva conscientia silere possumus ubi quid in honoris vestri dispendium cernimus et credimus attentari. Quæcunque in magnis rebus geritis, posteritati per sibi succedentia sæcula consecrantur quia simul ac in notitiam Ecclesiarum veniunt, inseruntur annalibus et seriem insigniunt chronicorum. Hæc si minus vestram moverint sanctitatem, quod tamen credibile non est, saltem rationi vestræ divini judicii timor occurrat ex eo proveniens omni jure quod in omnibus fere sic emancipatis Ecclesiis languet disciplina regularis, tepescit religio, crebrescunt vitia, viget enormitas,quia vicinis pontificibus subtracta estauctoritas correctionis et Romanus pontifex procul est ut videat vel audiat in Ecclesiis suis frequenter emergentes excessus: quos tandem si forte audierit,quod plerumque de causa non liquet, cognitionem et correctionem aliis et interdum negligentibus aut alias corruptis prout libuerit mandat,et sæpe circa majora vel propria occupatus minoribus et alienis vacare non potest, et interim pereunt animæ de quibus redditurus est in districto examine rationem.

EPISTOLA XXII.

AD EUMDEM.

Illustri Flandrorum comite et viro clarissimo Roberto cancellario ejus, præposito Sancti Audomari, sæpe, preces pro nostra et nostrorum necessitate relevanda porrexit vestra dignitas, quas illi semper devote suscipere curaverunt et magnifice adimplere. Nam ut de nobis ad præsens taceamus, quibus illorum benignitas in tot augustiarum articulis, et tam longa proscriptionis et exsilii acerbitate nunquam defuit, quotquot de nostris ad illorum clementiam confugerunt, tanta ab iis humanitate recepti sunt, tanta liberalitatis indulgentia recreati, ut non tam pauperes, exsules et proscriptos viderentur suscipere, quam in familiaribus suis venerari Dominum majestatis. Sed licet præfatus comes et nobilitate generis et quod magis est, virtute animi et pacis et justitiæ cultu et militaris exercitii gloria ei amplitudine principatus et affluentia divitiarum, alios post Christianissimum regem regni principes antecedat : devotio tamen quam habet ad apostolicam sedem, reverentia quam ecclesiis et viris ecclesiasticis exhibet, liberalitas quam exercet in sanctos : pietas quam desolatis Christi membris impendit præposito maxime ascribenda sunt; qui Domino suo salubria et honesta præstat consilia, cujus arbitrio præcipue non solum domus comitis, sed tantus optime regitur principatus.Nam ab ejus decreto pendet omnium administratio, et si quid adversus Ecclesiam præsumptum est, ad juris formam patenter et provide revocatur. Laudandus est ergo Dominus, qui talem consiliarium præelegit : laudandus et ille qui per vias rectas iter Domini dirigit. Uterque vobis fidelis est et devotus, ut in toto regno, quod ex animi sententia dicimus, pariter nequeant inveniri similes illis, qui tanta devotione efficaciæ vestris per omnia cupiant inservire ma datis. Hi sanctitati vestræ petitiunculam porrigent nostris se credent, quod et nos de vestra pieta præsumimus, posse suffragiis adjuvari, qui si gra dem rem petiissent a vestra majestate digni su exaudiri. Petunt enim et nos quanta possum supplicatione cum iis, quatenus præposito donet præbendam in ecclesia Sancti Martini Turonensi quod filio vestro christianissimo regi gratum fo non dubitamus et eidem ecclesiæ credimus profut rum. Nam multas necessitates ejus potenter exp diet et fretus viribus amicorum de ipsis potentu faucibus,auctore Deo frequenter excutiet prædan Pulsat ad ostium vestrum ut introducatur per ap stolicam manum furtivum Simonis posticum adh bita cautione declinans, quo multi subripere no erubescunt nec formidant. Patet enim hæc via qu plurimis et jam usu pariter et vetustate trita es sed vir justus et timoratus non incedit per eam hanc præbendam, Pater, non uni dabitis person sed multis : in quibus sumus et nos, quia quod i antedicti præpositi bonis invenitur commune pr scriptorum Christi patrimonium est nec audeb quisquam eo vivente in tota terra comitis quidpia machinari quod aut Ecclesiæ lædat aut vestram d beat offendere sanctitatem. Uno ergo et modic beneficio tantum comitem et totum id quod pote obligabitis vobis et præpositum de fideli vestro f cietis emptitium.

EPISTOLA XXIII

AD EUMDEM.

Venerabilis vir et virtutum radiis Gallicanam ill straturus,Deo,ut speramus,juvante Ecclesiam,dom nus Senonensis ad sedem apostolicam sicut intell ximus accedere desiderabat a sanctitate vestra gr tiam consecrationis ex proposito recepturus. Se devotissimus filius vester christianissimus rex Fra corum hinc pericula itineris metuens, inde reg necessitates patenter exponens, præsentibus episc pis provinciæ Senonensis et optimatibus regn electi suspendi consuluit iter, consecrationem ej potius fieri quam differri, sicut ab iis qui præsent fuerunt,accepimus.Tractus itaque et quodam mod compulsus quadam violentia charitatis et public necessitatis instinctu, a propria Synodo consecrat est,rege et regina et primoribus regni præsentibu qui Ecclesiæ et regno dicebant incolumitatem su trahi, si tanti viri consilio et auxilio destituerent vel ad horam, præsertim in tanta collisione regn rum et machinationibus Teutonum qui sub prætex simulatæ utilitatis jam fere exstincti schimat fraudulentibus promissionibus conantur incend renovare. Utinam,pater,vidisset oculi vestri qua prudenter, quam efficaciter molimina eorum nup evacuerit dominus Senonensis.Nam plurimi pr cerum et etiam quidam magni nominis quos a præsens tacemus, exaudiri vota Teutonum et ini

iis fœdera consulebant. Et quia schismatico- machinamenta non cessant, quin regem Chri- issimum crebris legationibus et magnis promis- ollicitent, et plurium tam episcoporum quam ›rum fidem evertere nituntur, non est ei nec recte sentientibus visum tutum esse, ut tantæ et prudentiæ virum a se maxime sub hac tem- te discedere patiatur. Placeat itaque sanctitati æ quod de jam dicto Senonum salubriter, ut ce speratur, factum est, gratum habere et ho- s fidelissimi vobis et Ecclesiæ Dei perutilem debiti pallii munere quam privilegiorum colla- honorare personam, quæ quanto plus potestatis tra majestate recipiet, tanto efficacius aposto- sedis poterit honori et utilitatibus inservire. quanto major fuerit, tanto magis per eum vi- Ecclesia Romana in regno Francorum.

EPISTOLA XXIV.

AD EUMDEM.

statur vir eloquentissimus oratoris in eo ma- promoveri successus, si prænoverit judicis, orumque personas, et pro qualitate eorum ser- s moderetur officium. Hanc sententiam ad a alia probabiliter arbitror dilatandam, præ- n cum nemo debeat ignarus esse conditionis cum quo contrahit, et sibi maxime, si secus aut opinionem occiderit, imputare debeat, ommune negotium de proprio maluerit arbitrio nittere fortunæ manibus, quam vires ejus et um prometiri, inspectis tum aliis circumstan- um præcipue qualitate consortis. Quod, pater, stra discretio in causa Ecclesiæ et regis Anglo- ab initio attendisset, nequaquam in tantas ca- ates incidisset Anglicana Ecclesia, nec Galli- , quod sine dolore non loquimur, tam perni- attentaretur aut opprimeretur exemplo. Præ- ıerunt tamen vos multi fideles nostri, quod rex ›rum expugnari quidem austeritate facilius t, sed nulla mansuetudine, nullis obsequiis aut ficiis emolliri. Blanditur his quos timet, hos obsequiis quos rebus aut moribus, aut hone- s famæ titulo privare desiderat. Sed monenti- unc credere noluistis. Si publica omnium at- tio vera non novit, saltem ipsa experientia vel persuadeat et compellat mutare sententiam, ut cutori Ecclesiæ respondeatis pro merito, et qui iam et apostolicam contemnit auctoritatem, at prophetam esse in Israel, et zelum Petri lum a sede apostolica exsulasse. Nam si Eccle- nimicus est et schismatis incentor, debet pu- et conteri. Si amicus, propter obsequia casti- et emendari oportet. Sed proverbium est : *Ti- Danaos et dona ferentes*. Utique nuntii regis orum quodammodo Danai sunt, et si non con- › generis, arte tamen et imitatione Sinonis. Hi s satisfactionem promiserunt, ut Ecclesiæ Dei nitatem protenderent, et exsilium nostrum. Im- verunt ut adhuc rex ille per archiepiscopum

A Rothomagensem, et episcopum Nivernensem conveniretur, quasi jam satis conventus non fuisset, et malitia ejus non provocasset judicium. Clamant enim contra illum cœli et terra, et soli, qui lateribus vestris assident, non audiunt cardinales. Sed certe quisquis obsurdescit hic, audiet in judicio verbum asperum : *Ite, maledicti, in ignem æternum*. Præfatus archiepiscopus et episcopus mandati vestri formam excedentes, dilationes indulgent, regis obtemperant voluntati, et sive errore sive dolo, sicut ex litteris quas vobis mittimus, potestis advertere, perpetuant Ecclesiæ calamitatem.

Londoniensis episcopus, quem pro voluntate vestra præcepistis absolvi, et qui sicut contra justitiam, ita et contra formam, quam expressistis, B absolutus est, Ecclesiæ pacem et nostram impedit, et prævio Eboracensi archiepiscopo, et assistentibus sibi clericis regis, quos benignus recipere et efficacius consuevistis audire, molitur contra professionem suam, ut coronato contra Deum per manum jam dicti Eboracensis filio regis, Cantuariensis Ecclesia nunquam habeat pacem. Inhibueratis quidem ne fieret, sed illi econtrario gloriantur se obtinuisse a vobis, ut fiat, sive manu Eboracensis archiepiscopi, sive cujuscunque episcopi ministerio rex voluerit. Et quia hoc detrectant episcopi provinciæ nostræ, Sagiensis episcopus, signifer eorum, qui Deum non verentur, se hoc, si alii defuerint, de familiari mandato vestro gloriatur esse facturum. Jam ex hac causa transfretavit. Spinis sepiat, quo C niam aliunde non est auxilium, Dominus vias ejus. Cætera posuimus in ore latoris præsentium, in quo vobis, quanta possumus, affectione supplicamus, ut in negotiis nostris ei fidem habeatis, et petitiones quas sanctitati vestræ per eum mittimus, celerius, quoniam id Ecclesiæ necessitas et nostra postulat, jubeatis effectui mancipari. Quidquid autem agant, sciatis quod neque mors, neque vita, nec præsentia, nec futura, per gratiam Dei separabunt nos a charitate, obedientia, et obsequio vestro, quia indubitanter scimus, quod spiritus vester non requiescit in eis, qui ab acceptione personarum et munerum favore suo patrocinantur injuriis, et ponunt cum impiis portionem, sacrilegum videntes, et currentes cum eo. Nomen vestrum sit benedictum in sæcula, et Ecclesiam, pro qua vos oportebit reddere ratio- D nem, celerius et efficacius consoletur.

EPISTOLA XXV.

AD EUMDEM.

Serenissimo domino et patri charrissimo ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici, THOMAS S. Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem et omnem cum summa devotione obedientiam.

Miserationis oculo respexit Deus Ecclesiam suam, et tandem tristitiam ejus in lætitiam commutavit. Nec dubium, pater, quia si nobis vera dicentibus ab initio fuisset creditum, cornua retunderentur eorum, qui ventilabant, conterebant, et variis pla-

gis vulnerabant Ecclesiam, ut exterminata prorsus libertate ejus et evacuata auctoritate divinæ legis vigerent consuetudines aut potius abusiones veterum tyrannorum, Romanus pontifex nesciretur in Anglia, et sponsæ Christi privilegia sine reparationis spe delerentur. Ecce enim ad novissimas litteras vestras, quibus domino regi Anglorum innotuit, quod ei ulterius non parceretis, sicut nec pepercistis Frederico dicto imperatori, cum intellexisset terram ejus amotis omnibus subterfugiis interdicto subjiciendam esse, et episcopos, si qui forte non obedirent, suspendendos et excommunicandos, illico nobiscum pacem fecit ad honorem Dei, et maximam, ut speramus, Ecclesiæ utilitatem. Nam de consuetudinibus, quas tanta pertinacia vindicare consueverat, nec mutire præsumpsit. Nullum a nobis vel aliquo nostrorum exegit juramentum. Possessiones quas occasione dissensionis hujus Ecclesiæ nostræ abstulerat, prout eas in chartula expresseramus, nobis concessit, pacem, et securitatem, et reditum omnibus nostris promisit et osculum, si tamen vellemus eum eatenus perurgeri, ut non modo in omnibus articulis victus appareret, sed ut perjurus diceretur ab his, qui audierant ipsum jurasse quod non erat nos ea die in osculo recepturus. Nos autem habito plurimorum sapientium consilio, et maxime domini Senonensis, qui pacem nostram cæteris sollicitius et efficacius procurabat, cum ipso ad colloquium regis accessimus, quem Deo faciente, qui omnes illos amoverat, qui sanctitatem vestram variis dolis circumvenire soliti sunt, adeo mutatum invenimus, ut quod sine circumstantium admiratione non contingit, animus ejus in nullo videretur a quietis conciliis abhorrere. Nam ut nos procul adventantes conspexit, a circumfusa turba exsiliens occurrit properus, et capite detecto nos in salutationis verba prorumpere gestientes salutatione prævenit, et habitis paucis sermonibus, solis nobis præsentibus cum domino Senonensi, nos, illo divertente, stupentibus universis, traxit in partem, et diu tanta familiaritate collocutus est, ut videri posset, nunquam inter nos aliquam fuisse discordiam. Omnes fere, quotquot aderant, lætissima admiratione stupentes, plurimorum genis lacrymarum imbre madentibus, glorificabant Deum, et benedicebant beatam Magdalenam in cujus solemnitate rex conversus est a viis pristinis, ut toti terræ suæ lætitiam reformaret, et Ecclesiæ redderet pacem. Corripuimus eum adhibita moderatione, quam opportuerat adhiberi, vias quibus incesserat et pericula quæ undique imminebant patenter ostendimus. Rogavimus et monuimus ut rediret ad cor, ut dignos fructus pœnitentiæ faciens, et Ecclesiæ, quam non mediocriter læserat, manifesta boni compensationes satisfaciens, purgaret conscientiam, et redimeret famam. Nam ab iniquis consiliariis potius, quam a propriæ voluntatis instinctu grave utriusque dispendium patiebatur. Cum autem hæc omnia non modo patienter, sed et benigne audiret, et emendationem

A promitteret, adjecimus sibi necessarium esse ad salutem et liberis suis, ad incolumitatem et indemnitatem concessæ divinitus potestatis, ut in eo sanctæ Cantuariensi Ecclesiæ matri suæ diligentius satisfaceret, in quo eam nuper gravissime læserat. Nam filium suum contra jus antiquissimum Ecclesiæ nostræ fecerat enormiter coronari, usurpatione archiepiscopi Eboracensis, qui contra vetustissimam consuetudinem, et post prohibitionem vestram, et etiam in aliena provincia, consecrationem hanc exsequi cæca nimis et temeraria ambitione præsumpsit. In quo ille paululum reluctans, protestatus tamen ante se nihil proponere vel propositurum esse animo contendendi. Quis, inquit, coronavit, et regem Willelmum, qui sibi Angliam subjugavit, et reges succedentes? Nonne Eboracensis, aut alius episcopus, prout illi placebat, qui coronandus erat in regem? B Ad quæ nos, quod ex celebri gentis nostræ claret historia, respondimus, quod eo tempore quo Anglia capta est a Normannis, Cantuariensis Ecclesia proprium non habebat antistitem, sed quasi captiva tenebatur a quodam Stigando, qui illam sicut et Wintoniensem, et Londoniensem, et Wigorniensem, et Eliensem ecclesiam publicæ potestatis et amicorum viribus contra inhibitionem Romani pontificis occupaverat, apostolicæ sedis communione carens et gratia. Unde et de mandato ejus a præfato rege captus in carcere diem obiit. Qua necessitate tunc, quod nec ante, nec post lectum est vel auditum, archiepiscopus Eboracensis, qui clarioris erat opinionis, illi regi coronam imposuit. C Lanfrancus vero filium ejus regem Willelmum, cognomento et colore Rufum, consecravit in regem præsente Thoma Eboracensi archiepiscopo, nec in eo sibi officio aliquid vindicante. Post cujus obitum cum sanctus Anselmus Cantuariensis archiepiscopus exsularet, ex eadem causa qua et nos, unus suffraganeorum Cantuariensis Ecclesiæ scilicet Girardus Herefordensis, vice archiepiscopi sui tunc absentis regem Henricum, non contradicente archiepiscopo Eboracensi, consecravit. Revertente autem ab exsilio beato Anselmo, accessit ad eum rex Henricus, tradens ei diadema, et rogans ut eum coronaret, nec imputaret illi quod ipsum necessitate regni præpediente non exspectaverat. Fatebatur enim coram D omnibus hanc esse Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem, ut Anglorum reges inungat et consecret. Et hac quidem satisfactione placatus sanctus archiepiscopus approbavit quod a suffraganeo suo factum fuerat, et regi coronam imposuit. Quare ergo tunc siluit Eboracensis archiepiscopus, et sibi Cantuariensis Ecclesiæ suffraganeum præferri sustinuit? Nunquid Thomas senior, qui Eboracensem regebat Ecclesiam, et Lanfranco Cantuariensi de litteris et amicorum copia intumescens multas labores texuit et ecclesiam suam ampliavit in plurimis, hic obmutuisset, pauperi cedens episcopo, nisi sibi de archiepiscopi Cantuariensis primatu et dignitate constaret? Deinde post triginta et sex annos regem Ste-

um, prædecessorem vestrum, a decessore no- Willelmo fuisse consecratum, præsente Tur- Eboracensi archiepiscopo, nec se immiscente tio, aut contradicente, certo certius est. Quo novem et decem annos in fata collapso, bonæ oriæ Theobaldus Cantuariensis archiepiscopus, ro vestra promotione cum suis omnibus labo- numeros, damna irreparabilia, et pericula plu- memoratu et relatu horrenda sustinuit, et um quod in aliam familiam jam transierat avi i liberis restituit, vos inunxit et coronavit in n, præsente isto Eboracensi Rogerio qui nunc t ut scitis, nec cooperante nec contradicente, liquid agente, nisi eo modo, quo minimus epi- rum, sacris indutus vestibus audiens intererat anitati.

r ergo tanta facilitate animi, aut potius consi- rum vestrorum pravitate, matrem vestram uariensem Ecclesiam, sine causæ cognitione, antiquo spoliastis, quod plus quam octoginta inconcusse possedisse dignoscitur ? Nunquid etuare voluistis inimicitias inter Ecclesiam et vestros ? Aut si tantum præsumptionis Ebo- isi archiepiscopo fuerat indulgendum, ut novo nunus consecrationis inpenderet, cur provin- suam excedens invasit nostram ? Cur tam ip- suam suffraganeos nostros in crimen inobe- iæ impulistis ? Receperant enim inhibitionem ni papæ, ne hoc in absentia nostra aliquo mo- æsumerent. Denique si substitutionem filii et crationem properabatis impleri, cur eos, quos e summi pontificis nominatim, et a nobis ex- unicatos esse constabat, a tanti sacramenti initate non curastis excluderet ? Nunquid con- tio sine participio exsecrationis non videbatur nda ?

et pluribus aliis ad hunc articulum pertinen- , quæ epistolaris brevitas non admittit, dili- r et modeste propositis, rogavimus attentius, us læsionis nostræ jacturam pro amore Dei, et sua, et libertatem indemnitate repararet, et præsumptionis emendaret excessum. Ille vero nandato vestro, quod pridem obtinuerat, adver- ncpetitionem nostram tutum esse respondit, et hoc litteras protulisse, quibus constitit episco- lebraturis hoc munus sibi indultum esse, ut fili- um faceret a quocunque vellet episcopo coro- Ad quod ei respondentes supplicavimus, ut re- et ad animum quando et quare litteras impetras- ibus suum episcoporum defendere nitebatur sum. Constabat enim eas, quando Cantuariensis ia vacabat, eo proposito fuisse impetratas, ne censis archiepiscopus, si præfatam Cantuarien- clesiam diutius vacare contingeret, ad innovan- is coronationem præ cæteris provinciæ nostræ pis auderet aspirare. Et ut, domine mi rex, hæc s et familiarius recolatis, nonne tunc palam so- s asserere, quod filium vestrum malletis decol- iam ut sæpe dictus Eboracensis capiti ejus hæ-

A reticas manus imponeret? Certum vero est, quod priori mandato per posterius derogatur. Esto ergo, quod tunc tales litteras impetraveritis, nostræ vero, quia posteriores sunt, illis debuerant derogasse, unde constat vobis, et aliis sapientibus, cujus momenti habendum sit quod contra jus usurpatum est, præsertim cum regis consecratio, sicut et alia sacramenta, de jure causam habeat, et totam subtantiam nanciscatur. Neque hæc dicta videantur, quod degradari velimus filium vestrum, aut in aliquo minorari quia successus ejus et ampliationem gloriæ exoptamus, et ad eam laborabimus modis omnibus in Domino, sed ut indignationem omnipotentis Dei et sanctorum, qui in Cantuariensi Ecclesia requiescunt, et graviter injuriati sunt, a nobis et ab illis pariter arB ceatis. Quod fieri posse non credimus, nisi per condignam satisfactionem; quia a sæculis inauditum est, quod aliquis Cantuariensem Ecclesiam læserit, et non sit correctus aut contritus a Christo Domino. Subintulit ergo rex vultu hilari et voce jucunda: *Si filium meum diligitis, duplici jure facitis quod debetis. Nam et ego vobis illum dedi filium, eumque, ut meminisse potestis, recipistis de manu mea. Et ipse vos tanta affectione diligit, ut aliquem inimicorum vestrorum recto lumine nequeat intueri. Eos enim jam continuisset, nisi obstitisset reverentia et timor nominis mei. Sed scio quod vos gravius de eis, etiam quam oporteat, ulciscetur, quam cito tempus et occasionem acceperit. Nec dubito quin Ecclesia Cantuariensis nobilissima sit inter omnes ecclesias Occidentis, nec eam* C *jure suo privari volo, quin potius juxta consilium vestrum dabo operam ut et in hoc articulo relevetur, et pristinam in omnibus recuperet dignitatem. Illis autem, qui me et vos hactenus prodiderunt, Deo propitio sic respondebo, ut exigunt merita proditorum.* Cum ergo equo desiliens me humiliarem ad pedes ejus, ille arrepto scansili me coegit ascendere, et visus illacrymari, ait : *Quid multa ? Domine mi archiepiscope, restituamus nobis invicem veteres affectiones et alter alteri quod potuerit bonum exhibeat, et præcedentis odii prorsus simus immemores. Sed mihi, quæso, coram his, qui procul aspiciunt, honorem exhibeatis.* Et transiens ad illos, quia paucos ibi quos lator præsentium indicabit, videbat amatores discordiæ, et odii incentores, ait, ut tam illorum quam D omnium, ne quid mali dicerent, ora præcluderet : *Si ego, cum archiepiscopum ad omne bonum paratum inveniam, ei vicissim bonus non fuero, tunc ero nequior cæteris hominibus, et mala quæ de me dicuntur, vera esse probabo. Nec aliud consilium honestius aut utilius crediderim, quam ut ipsum studeam benignitate præcedere, et tam charitate quam beneficiis superare.*

Sermonem regis cum summa gratulatione fere quotquot aderant, exceperunt. Misit ergo ad nos episcopos suos, qui monerent, ut petitionem nostram coram omnibus faceremus. Et si quorumdam ex ipsis consilio credidissemus, in arbitrium ejus contulissemus prorsus et nos et totam causam Ecclesiæ. Nam ab initio usque nunc a Scribis et Pharisæis suis

egressa est iniquitas, et de auctoritate seniorum invaluit qui debuerant regere populum. Sed benedictus Deus, qui non permisit, ut in consilium illorum transiret anima nostra, et Ecclesiæ libertatem aut justitiam Dei exponeremus cujusque hominis voluntati. Illis autem dimissis, habita deliberatione cum domino Senonensi et Christi pauperibus sociis peregrinationis et proscriptionis nostræ, in eo firmavimus propositum, ut nec quæstionem consuetudinum nec damnorum quæ Ecclesiæ nostræ intulerat nec usurpatæ consecrationis querelam, nec ecclesiasticæ libertatis aut honoris nostri dispendium aliquo modo conferremus in arbitrium ejus. Et sic accedentes ad regem et suos, cum omni humilitate rogavimus per os domini Senonensis, qui verbi nostri bajulus erat, ut nobis gratiam suam restitueret, pacem et securitatem tam nobis quam nostris, Cantuariensem Ecclesiam et possessiones ejus, quas exceptas in chartula legerat, et ut misericorditer emendaret quod contra nos et Ecclesiam nostram fuerat in filii sui coronatione præsumptum : promittentes ei amorem et honorem, et quidquid obsequii regi et principi potest ab archiepiscopo exhiberi in Domino. Ille verbum acceptans annuit, et nos et nostros qui aderant, recepit in gratiam suam. Et quia non præceperatis, ut ipse nobis et nostris ablata restitueret, neque a nobis poterat impetrari aut poterit Deo auctore, ut ea remittamus, juxta mandatum vestrum repetitio eorum dilata est, non sublata. Nam si præcepissetis eo vigore, quem in novissimis litteris expressistis, ut restituerentur, haud dubium quin satisfecisset, et posteris dedisset exemplum toti Ecclesiæ Dei maxime apostolicæ sedi perpetuo profuturum. Tandem itaque nobiscum multa et diu conferens, cum nos duo soli fere usque ad vesperam collocuti essemus, secundum morem familiaritatis antiquæ, in hoc convenimus, ut eo discedente rediremus gratias acturi Christianissimo regi, et aliis benefactoribus nostris, reversuri ad ipsum rebus compositis, et aliquandiu moraturi circa eum antequam redeamus in Angliam, ut omnibus innotescat in quantam familiaritatem et gratiam nos receperit.

Exspectabimus autem in Francia donec redeant nuntii nostri, quos ad recipiendas posesssiones nostras destinavimus, quia non et in animo nostro, ut redeamus ad ipsum, quandiu de terra Ecclesiæ passum pedis abstulerit. Nam in restitutione possessionum facile advertemus, qua sinceritate agatur nobiscum. Nec tamen veremur quin impleat quod promisit, nisi eum præpediant consiliarii, quos depravatæ conscientiæ stimulus quiescere non permittit. Hi siquidem ne comprehendantur in operibus manuum suarum, errores suos impunitate donari moliuntur, auctoritate et consortio regiæ majestatis. Hi nos in sortem Balaamitarum conantur impellere, ut vivificantes animas, quæ non vivunt, criminosos in scelere deprehensos absolvamus sine pœnitentia et confessione erroris. Quam utique potestatem Deus, nec alii indulsit, nec retinuit sibi. Nisi acquieverimus, pacem et concordiam cum domino rege initam machinantur infringere. Sed, Deo auctore, nec sic nos inducent, ut sedem ponentes ex adverso Altissimi, gloriemur inaniter nos aut vivificare quos mortificat aut mortificare quos ille vivificat. Certum enim est quamcunque pastoris sententiam jure veracissimo non tenere, si divino judicio reprobatur. Nos tamen sub ipso discessu nostro, sive paci invidens, sive amicis et familiaribus pospicere volens, ad instantiam, sicut dicitur, Gaufredi Cantuariensis archidiaconi, Lexoviensis episcopus satis argute et instanter, rege, episcopis et proceribus præsentibus, sollicitavit circa articulum istum, dicens oportere, ut quemadmodum dominus rex fideles nostros in gratiam receperat, ita nos omnes, qui cum illo steterant, in gratiam reciperemus. Cui respondimus, hic, si placeret illi, distinctionem necessario admittendam. Nam in eis, quorum advocationem susceperat, erant homines diversæ conditionis, et alii nocentiores, alii minus, alii in communione Ecclesiæ, alii excummunicati, contactu et participatione anathematis aut sententia, alii in sumni pontificis constitutionem inciderant, et sine auctoritate ejus absolvi non possunt, allii ex variis causis a nobis vel ab aliis pastoribus suis justo sunt anathemate condemnati. Proinde in personis et causis tam dissimilibus ratio juris et æquitatis vetat idem esse judicium. Nos autem ad omnes, quantum in nobis est, pacem et charitatem habentes, domini regis audito consilio, ad honorem Ecclesiæ Dei, suum, et nostrum, necnon et salutem illorum, quibus reconciliatio quæritur, negotium Deo, propitio moderabimur, ut si quis eorum, quod absit ! pace caruerit, reconciliationis expers, hoc sibi, non nobis debeat imputare. Cum autem ad hæc præfatus Gaufredus archidiaconus, adhuc excommunicatus, sicut incentor discordiæ ita et contemptor justæ sententiæ, tumidius responderet, dominus rex, ne suborientia hinc inde verba causas odii et sopitæ inimicitæ, fomitem instaurarent, nos de turba extrahens, rogavit ne curaremus quæ dicerentur a talibus, et ut pacato animo et tranquillo et licentiam et benedictionem dantes, cum gratia Dei et sua rediremus ad hospitium nostrum.

Postea vero accepimus, quod venerabiles viri, dominus Rothomagensis et episcopus Nivernensis, quos inter nos et dominum regem jusseratis esse mediatores, et qui de pace nostra solliciti exstiterunt, episcopo Sagiensi transeunti in Angliam dederunt in mandatis ut excommunicatos nostros absolveret, sed incertum est, an ei formam quam illis dederatis, præcripserint, aut si præscripta est, an eam sitidem episcopus secuturus. Verumtamen nec illis mandare licuit, nisi quatenus potestatem a vobis acceperunt, nec ille aliquid egit, si fines, quos præscripseratis, excessit. Unde si placet, necesse est, ut si aliter absoluti sunt, præcipiatis eos sententia, qua tenebantur, arctari, donec secundum Ecclesiæ formam jurent, ut ante jusseratis, se vestro

ıto parituros, et illis, qui taliter absolvi me-, in virtute obedientiæ injungatis, quatenus tum, quod eis ex parte vestra faciemus, inliter observent, vel ad vos infra terminum, ɔræfigetis, accedant, ut audiant vestrum præı, subjecta pœna, nisi paruerint, ut in pristiːntentiam sublato appellationis obstaculo reır. Neque hæc dicimus, Deo teste, vindicpetentes, cum scriptum esse noverimus: *Non* ; *ultionem, nec memor eris injuriæ civium*, ʇ, sed, ut Ecclesia correctionis exemplo possit i gratiam in posterum roborari, et pœna paumultos ædificet. Nam, ut Spiritus sanctus est, *flagellato pestilente sapiens eruditur*. Nec poterit apostolicæ sedis auctoritas, nisi perur et hi, qui laicorum patrocinio abutentes, municati aut prohibiti præsumpserunt divina ıre. Quid enim solus episcopus, quantumlibet æ Romanæ devotus, poterit, si ab obedientia l nutum potentum recesserint sacerdos et suus? Nihil enim est, quod Ecclesiam magis et, quam quod apostolica sedes talia, cum ınt, facile præterit impunita. Hæc dicentes nobis in his exsequendis, si placuerit vobis, ·s, Deo tamen propitio vincibiles, imminere ;. Sed præelegimus arctam et augustam viam quæ ducit ad vitam, quam latam et spatioıæ per illecebras sæculi trahit ad inferos. De .to vestro damnorum nostrorum ad præsens ːst repetitio. Placeat serenitati vestræ, quas hic procedere oporteat a latore præsenʇaudire et injuriam corrigere, quæ nobis et æ nostræ illata est in coronatione filii regis, ntra morem antiquum et mandatum vestrum nte jus nostrum et provinciam nostram. Nes nos coegit excedere modum scribendi, et reverentia de dicendis plura reprimere lerunt, sed apostolica dignatio et clemenɜrnæ mansuetudinis immoderationi, si planiam dabit, et quæ dicenda fuerant, a laræsentium solita pietate exaudiat, et petiquas per eum porrigimus, celerius jubeat leri.

EPISTOLA XXVI.

AD EUMDEM.

ıo, Pater, in auribus regis Anglorum comonis apostolicæ tuba personuit, et tam sibi erræ suæ severitatem Ecclesiæ credidit im-, nobiscum pacem fecit, promittens firmiter, e tota mandati vestri continentia non iota iret aut apicem, quin eam penitus adimpleret. ıtem sic declinasset turbinem sententiæ imːis, in quibusdam articulis a pactione resiliit, ıens nobis adhuc quasdam possessiones Ecquas decessor noster in omnibus diebus vitæ ɔoncusse possedit, et nos exinde, donec in ınam Ecclesiam tempestatis hujus procella it. Promittit tamen interdum, cum super

A earum restitutione convenitur a nobis, quia si exspectaverimus ei devotionem pristinam exhibentes, quod ita satisfaciet nobis, ut nulla justæ conquestionis relinquatur occasio. Cæterum promissionibus fidem demunt, et noti mores hominis et operis non exhibitio, quia nihil adhuc ab eo præter verba postuimus impetrare. Quod ut vobis evidentius constet, latorem præsentium et litteras, quas a procuratoribus, qui negotia nostra in Anglia expedire debuerant, ad sanctitatis vestræ præsentiam curavimus destinari: interim quantum in nobis est, modis omnibus caventes rescindere pacis initiæ conventionem, licet conscientiam nostram remordeat, quod damna Ecclesiæ Dei, et Christi pauperibus, et pro justitia Dei exsulantibus, et proscriptis, sacer-B dotali non exquirimus auctoritate. Timemus enim supra modum exempli perniciem coætaneis, nisi divina pietas medeatur, et posteris nocituri. Sed quia nobis sic faciendum esse majestatis vestræ et dominorum nostrorum, qui circa vos sunt, prudentia censuit, pro bono pacis siluimus et silemus, nihil divini juris, quod inspectore cordium teste in auribus vestris et Ecclesiæ dicimus, impœnitentibus remittentes aut remissuri. Scimus autem, quod in extremo examine districtus judex non præteribit irrequisita, ad quem lacrymabiliter quotidie clamat concussa et lacerata Ecclesia: *Domine, vim patior, responde pro me*. Cum ipsa et pro ipsa clamamus et nos, juxta consilium et mandatum vestrum, amplectentes interim pacis umbratilis occasionem, donec C aspiret dies, et evanescentes inclinentur umbræ. Captabimus autem gratiam hominis, quantamcunque salva libertate et honestate Ecclesiæ, poterimus, et testimonio conscientiæ nostræ experimentum facturi, an vel sic valeat ad mansuetudinem revocari. Misit nobis clementia vestra litteras, quas ad correptionem et correctionem tam Eboracensis archiepiscopi, quam coepiscoporum nostrorum certum est conceptas et dictatas a Spiritu sancto, et quæ regis excessus auctoritate, quæ successorem Petri et vicarium Christi decet, redarguunt. Sed quia timemus, ne teneras viri præpotentis aures verbum mordax exulceret, et nuper initam pacem impediat, sanctitati vestræ tota devotione prostrati supplicamus, quatenus detracta mentione excessuum regis, et enormitatis præstiti D juramenti, et consuetudinum perversarum, et non exactæ cautionis in coronatione novi regis, eamdem sententiam in præfatum archiepiscopum et episcopos infligatis, eo quod in provincia nostra, nobis pro justitia et libertate Ecclesiæ exsulantibus, coronationem hanc exercere præsumpsit cum omnibus constet, quod Ecclesia nostra per multos annos coronandi regis possessionem habuit, et quod ea non debuerit sine judicio spoliari. Sic enim ad gloriam Dei, et honorem apostolicæ sedis speramus præsumptionem tantam facile et commode posse puniri, et paci Ecclesiæ nullum ex hoc afferri impedimentum. Necessarium quoque dicimus, ut domino regi scri-

batis affectuose, quia ad hoc in specula totius Ecclesiæ Dominus sedem apostolicam ordinavit, ut omnium fidelium causas examinet, et pro merito in retributione pœnæ aut præmii respondeat universis. Ideoque neminem debere turbari, si ea dictante, quilibet in sinu colligat causam suam, ne coram angelis et hominibus ex causa indisciplinationis mittatur in ignem æternum. Regi plurimum detulistis, sed licet ei peperceritis, dissimulare non audetis excessus et crimina sacerdotum. Ad hæc quia veremur, ne pax recens ex variis causis impediri valeat aut turbari, suspensionem aut excommunicationem episcoporum nostrorum, qui ad Dei et vestrum honorem, quod in verbo ejus dicimus omnia pro viribus ex conscientia referemus, si placet committatis arbitrio, excipientes, si visum fuerit, et vestro judicio reservantes archiepiscopum Eboracensem, qui malorum omnium incentor et caput est. Et quanquam Londoniensis episcopus signifer totius hujus seditionis, ne schismatis dicamus, exstiterit, rogamus, ut nobis tam illi, quam Saresberiensi episcopo liceat misereri, si sine schismatis instauratione juxta mandatum vestrum puniri non possunt. Et quia præcepistis, ut in verbo hoc juxta consilium Christianissimi regis Francorum procederemus, reprimendo vel ostendendo litteras vestras, sicut procedimus de consilio ejus, monentis, ut speciales litteras impetremus a vobis de suspensione Eboracensis sine læsione regis, et alias de excommunicatione duorum episcoporum, et tertias de omnium suspensione episcoporum. Hoc etiam impetrato, ut singulis utamur, prout tempus exegerit et necessitas causæ. Fluctuat enim, licet ad portum venisse videatur, Ecclesia Anglicana. Et nisi rex ei promissæ pacis conditiones impleverit, necesse habet, ut adversus insidias malignantium, et persecutorum incursus, muniatur armis et protectionis consolationis vestræ. Quod quidem ita fiet, si litteris vestris præceperitis venerabili fratri nostro domino Meldensi, et probatæ religionis viro B.... abbati S. Crispini Suessionensis, quatenus regem conveniant, ut possessiones Ecclesiæ, et damna nostris et nobis illata restituat, sciturus severitatem ecclesiasticam exercendam in ipsum et terram suam, nisi mandatis vestris optemperaverit. Etsi nec sic duxerit acquiescendum, conferte nobis, si placet, auctoritatem, quam domino Rothomagensi contulistis, et episcopo Nivernensi, aut etiam ampliorem, quia quanto ille potentior et ferocior est, tanto ad ipsum vinciendum et reprimemdum arctiora vincula magis necessaria sunt et durior baculus. Præterea quia turbationibus hujusmodi seminarium et fomes exstitit, quod Eboracensis Ecclesia matri suæ S. Cantuariensi Ecclesiæ subtraxit obedientiam, redintegrate, si placet, Ecclesiæ Anglicanæ unitatem, præcipiendo, quatenus omni appellatione et occasione remota, Eboracensis archiepiscopus et ecclesia sua nostræ jure primatus obediat. Quod si decessorum vestrorum vestigia volueritis imitari, liquet faciendum esse registris eorum diligenter inspectis. Neque hoc, quod Deus, novit, quærimus ad gloriam nostram, qui utinam pastorale non suscepimus officium! procul dubio morte æterna aut plurimis plenum angustiis; sed ut in diebus nostris et vestris frequenter emergentium schismatum præcidatur occasio, et Anglicanæ Ecclesiæ perpetua vestro beneficio pax reddatur. Hæc vobis dicimus coram illo, qui utriusque nostrum judex est, et cui tenemur de omnibus reddere rationem. Ille vobis inspiret, et doceat quid potissime facere debeatis.

Audistis agonem nostrum, sed, ut nostratum proverbio dici solet, *solus ille, cui vicinatur ignis, sentit ardorem*. Credimus nos in Angliam profecturos, ad pacem, an ad pœnam, nobis incertum est; sed divinitus ordinatum, quæ sors nos exceptura sit. Ideoque paternitati vestræ commendamus animas nostras, gratias agentes vobis et apostolicæ sedi super omnibus consolationibus, quas nobis et nostris in tanto necessitatis articulo ministravit. Præterea noveritis indubitanter, quod venerabilis frater noster Bartholomeus Exoniensis episcopus a culpa præsumptæ coronationis immunis est, et sub hac tempestate ab adversariis Ecclesiæ propter justitiam multa sutinuit.

EPISTOLA XXVII.

AD EUMDEM.

Venerabili patri et domino in Christo charissimo ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici THOMAS Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister salutem et omnimodam cum summa devotione obedientiam.

Quam justis et quam honestis conditionibus cum domino nostro rege Anglorum pacem fecerimus, ad vestram notitiam tam ex nostra, quam multorum intermeantium relatione credimus pervenisse; et qualiter idem dominus noster resilierit a pactis et promissionibus suis. Quod tamen non tam illi credimus imputandum quam sacerdotibus Baal et falsorum filiis prophetarum, qui totius discordiæ incentores ab initio exstiterunt. Sed horum omnium primicerii sunt Eboracensis ille et episcopus Londoniensis, qui quondam, cum essetis Senonis, a vobis redeuntes, domino rege nondum adito vel audito, nos in curia clementiæ vestræ pedibus assistentes possessionibus nostris spoliare non timuerunt, cum illis indubitanter constaret nos duarum appellationum causas apud vos exercere, ut pote qui appellati eramus ab archiepiscopo Eboracensi et tam illum quam coepiscopos nostros appellaveramus ab iis itidem appellati. Cum ergo hi Balaamitarum signiferi, nos cum domino rege pacem fecisse audissent, associatis sibi Saresberiensi et aliis complicibus suis, circuierunt mare et aridam, ut initam pacis rescinderent unitatem, per se et per alios domino regi et suis suadentes concordiam regno inutilem et inhonestam esse, nisi donationes Ecclesiarum nostrarum quas rex fecerat, stabiles manerent et nos cogeremur regni consuetudines, super quibus inter nos est orta contentio firmiter observare. Adeoque profecerunt

ersitatibus suis, ut eorum instinctu dominus
ıes reditus nostros et nostrorum post pacem
beatæ Mariæ Magdalenæ factam usque ad
beati Martini abstulerit, tunc demum nobis
ı domos vacuas et horrea demolita. Clerici
ıui, scilicet Gaufredus Ridel archidiaconus
et Nigellus de Saccavila duas ecclesias no-
ıas de manu laica acceperunt, adhuc detinent
tas : et ipse plures Ecclesiæ nostræ posses-
ηuas sė in pacis reformatione promiserat red-
ı, nobis et Ecclesiæ nostræ reddere contra-
t licet aliter, quam ipsum deceret, contra
ua, ut pluribus notum est, versaretur, nos
ınormia damna Ecclesiæ et irreparabilia vi-
et præcaventes graviora, nostro et domino-
·dinalium præeunte consilio, ad Ecclesiam
ı laceratam et conculcatam redire decrevi-
si eam non possemus erigere et reformare,
:um ipsa pereuntes, confidentius pro ipsa
.es spiritum redderemus. Quod cum illi nuntii
ertius didicissent, ambiguum est, quid veriti
ım iniverunt cum officialibus regis, et scele-
ıo illo filio perditionis Randulpho de Broc,
:cclesiam Dei publicæ potestatis abutens viri-
ı per septem annos licentius debacchatus est.
:runt ergo, ut armata manus portus maris,
ı nos venturos suspicabantur, militum et sa-
ı custodia et diligentia observaret, ne terram
us intrare, quin omnem supellectilem nostram
ıs perscrutarentur, et omnes litteras, quas
ıvimus a majestate vestra, nobis auferrent.
tu divino contigit, ut machinamenta eorum
er amicos innotescerent, quæ impudentia eo-
nimia præsumptione non patiebatur esse
lita. Nam satellites, quos prædiximus, armati
:ircuibant, gressus suos dirigentes, prout eis
:ti Eboracensis, et Londoniensis, et Saresbe-
episcopi dictabant. Elegerant enim ad ex-
nem hujus malitiæ, quos nobis noverant
e esse infestos : scilicet Randulphum de Broc,
ldum de Warenne, Gervasium Cantiæ vice-
n, qui palam minabantur se, si forte præsu-
us applicare, nobis caput amputaturos. Sæpe
ro episcopi Cantuariam venerant, ut si sa-
publicæ potestatis non insanirent satis, eos
s instigarent. Itaque consiliis eorum dili-
exploratis, una die antequam mare ingrede-
præmissæ sunt litteræ vestræ; sed et illæ,
Eboracensis suspendebatur, et Londoniensis
ıberiensis revocabantur in sententiam ana-
is, eis traditæ sunt. Die sequenti navem
imus et in Angliam pervenimus navigatione
lducto nobiscum ex mandato domini regis
decano Saresberiensi, qui armatos, quos
imus, vidit, non sine dolore et rubore acce-
ı ad navigium nostrum, ut adventantibus vim
ıt. Præfatus ergo decanus timens, ne si quid
ut nostris mali inferretur, in domini regis
aret infamiam, obviam processit armatis,

A denuntians eis ex parte domini regis, ne nos aut nostros læderent, quia hoc esset ipsum regem, cum quo pacem feceramus, nota proditionis inurere, persuasitque eis, ut ad nos accederent inarmati. Illi tamen, quia Simonem Senonensem archidiaconum nobiscum adduxeramus, qui amicos, quos habet in Anglia decreverat visitare, exegerunt ab eo juramentum fidelitatis, quo se regibus nostris contra omnes homines obligaret, nec vos excipientes, nec alium. Sed nos non permisimus, ut talis obligatio præstaretur, veriti ne clerus regni ad simile juramentum cogeretur auctoritate exempli, si domestici nostri obligationes hujusmodi præstitissent. Quod utique in dispendium sedis apostolicæ, ut auctoritas ejus evacuetur aut minuatur, in regno moliuntur sæpe dictus
B Eboracensis et Londoniensis et Saresberiensis, et complices sui. Officiales vero qui juramentum exegerant, pauciores erant, quam ut nos possent contra voluntatem nostram in eo loco ad aliquid cogere, eo quod populus reditui nostro gaudens, si vires pararentur, fortior erat. Inde ad Ecclesiam nostram venientes, cum magna devotione a clero et populo recepti sumus, licet intrusi adhuc violenter incubent ecclesiis nostris, in quibus in omni peste et vexatione Ecclesiæ præcipui sunt Gaufredus Ridel, archidiaconus noster, et Nigellus de Saccavilla clericus ejus; quorum alter, scilicet Gaufredus, occupat ecclesiam de Otteford, alter, videlicet Nigellus de Saccavilla, ecclesiam de Herges, quas cum fructibus perceptis nobis et clericis nostris quorum sunt, ex
C mandato vestro reddere debuerant. Præcepistis enim domino Rothomagensi et episcopo Nivernensi, ut eos absolverent accepto secundum morem Ecclesiæ sacramento, et præciperent auctoritate vestra nobis ecclesias cum fructibus resignari. Postquam vero ad Ecclesiam nostram venimus, incontinenti nos adierunt officiales regis, denuntiantes ex parte ipsius, sicut eos dominus Eboracensis, et Londoniensis, et Saresberiensis episcopi informaverant, ut suspensos episcopos et excommunicatos absolveremus, quia quod contra eos factum fuerat, in injuriam regis redundabat, et in eversionem consuetudinum regni, promittentes episcopos provinciæ nostræ post absolutionem venturos esse ad nos, et juri se salvo honore regni libenter parituros. Nos autem respondimus non esse judicis inferioris, ut superioris sententiam
D solvat, et quod nulli hominum licet infirmare, quod apostolica sedes decreverit. Quia tamen illi instantius perurgebant, et minabantur dominum regem, nisi eis acquiesceremus, mira et stupenda facturum, diximus eis, quod si Londoniensis et Saresberiensis episcopi jurarent coram nobis in forma Ecclesiæ, se vestro mandato parituros, nos pro pace Ecclesiæ et reverentia domini regis cum consilio ipsius, et domini Wintoniensis, et aliorum fratrum nostrorum, subjiceremus periculo, et faceremus quidquid salva reverentia vestra, et eos tanquam fratres in Christo charissimos diligeremus, et in omni mansuetudine et humilitate tractaremus. Quod cum episcopis ab

intermeantibus referretur, respondit Eboracensis, quærens seditionis consortes, et schismatis incentores, juramenta hujusmodi, nisi de voluntate regis non debere præstari, præsertim ab episcopis,quia erat contra dignitatem principis et consuetudines regni. Ei vero ex parte nostra responsum est, quod iidem episcopi antea a nobis excommunicati fuerant, et non nisi præstito juramento, cum nos multis sollicitationibus interpellassent, absolvi meruerant. Et si nostra sententia sine juramento episcoporum solvi non debuit, multo minus vestra, quæ longe fortior est, et incomparabili nobis et mortalibus cunctis auctoritate subnixa. Ad quam responsionem, sicut nobis retulere qui præsentes aderant, episcopi adeo moti sunt, ut decreverint venire ad nos, et secundum morem Ecclesiæ recipere absolutionem, non ducentes tutum, ut pro conservandis regni consuetudinibus Ecclesiæ se opponerent, et impugnarent apostolicas sanctiones. Sed homo pacis inimicus et Ecclesiæ turbator Eboracensis dissuasit, consulens ut potius adirent dominum regem, qui eis semper patrocinatus est, et nuntios mitterent ad novum regem, qui persuaderent ei, quod eum deponere volumus, cum nos, Deo teste, si ipse Ecclesiæ profuturus est, mallemus eum non modo unum regnum possidere, sed amplissima et plura regna terrarum. Hujus vero legationis signifer est archidiaconus noster, nam Eboracensis et duo præfati episcopi citius transfretarunt, ut quod Deus, avertat, circumveniant dominum regem, et adversus Ecclesiam exacerbent iram ejus. Fecerunt autem evocari senas personas vacantium ecclesiarum, ut consilia eorum contra canones coram rege, in alieno regno, fratribus suis absentibus, celebrent electionem episcoporum provinciæ nostræ. Quod si sic electos noluerimus consecrare, videntur sibi habere causam seminandi discordiam inter nos et dominum regem Nihil enim est,quod magis timeant, quam pacem Ecclesiæ, ne forte videantur opera eorum, et corrigantur excessus. Cætera plura supplebit nuntius, quæ ne tædium pareret, schedulæ non censuimus inserenda. Vos, si placet, preces nostras clementer audite. Valeat in æternum sanctitas vestra, charissime Pater.

EPISTOLA XXVIII.

AD EUMDEM PRO FRATRIBUS DE NOVO BURGO.

Quanta mala sanctis viris fecerit, et jugiter faciat Eboracensis archiepiscopus, tum a multis, tum a præsentium latoribus discretionem vestram credimus audivisse. Auget audaciam hominis quod hactenus omnia pro libitu gessit, impune credens universa licita quæ videt inulta. Nec credit judicem esse in Israel, qui super tot tantis et tam manifestis excessibus nunquam venire visus est in judicium, aut mirabilium suorum reddere rationem. Confidit in multitudine divitiarum quas supra modum congessit, augens,

Si potuit, recte, si non quocunque modo rem

A Pauperibus his qui urgente necessitate, sicut a viri plenis fide didicimus, ad sedem apostolicam confugerunt, nunc demum dentes et ungues infixit, nec desistet quin spoliet, mactet et perdat, nisi iis clementia domini papæ et nostra subveniat, et quia vestræ virtutis est et consuetudinis liberare pauperem a potente et egenum a diripientibus eum, causam præsentium pietati vestræ attentius commendamus, rogantes quatenus illum apostatantis angeli imitatorem dejiciatis et eliminetis, ne polluat ulterius sanctorum Sancta. Ecclesiæ Dei nulla major potest evenire calamitas,quam si in eam insurgant, qui ei pro debito officii debuerant patrocinari, et pro ipsa in articulo necessitatis ponere animas suas. Sensit hoc ab annis pluribus Ecclesia Anglicana, in B qua vix invenitur iniquitas quæ non egressa sit a senioribus, qui videbantur regere populum, et ab his qui Ecclesiæ beneficiis nutriti provecti sunt et ditati; adeoque jam inpudentissimus error invaluit ut pontifices Evangelium erubescant, et glorientur se carnificium exercere, non tamen pecora immolantes, sed fratres suos pro quibus Dei filius immolatus est Christus. Nec timent ut requirantur hæc ab iis, sperantes in multitudine divitiarum suarum et præsumentes de familiaritate sæcularium potestatum. Nam si quis Patrum velit imitari vestigia et in operibus suis episcopi faciem conetur exprimere, statim non modo contemptui, risui, sed e plurimis periculis patet: cæteris tamen omnibus graviora sunt quæ a falsis fratibus inferuntur. Qui C eorum signifer sit, quis fuerit inter regnum et sacerdotium auctor discordiæ, quis exstiterit rancoris et totius perversitatis incentor, perspicuum est ab operibus suis, sed quia nos causa illa contingit injurias et damna Ecclesiæ Dei et nobis et nostris illata illius reservamus examini,qui ait : *Mihi vindictam et ego retribuam*, et vestro quem constitui dominum domus suæ et principem omnis possessionis suæ. Interim vero causam fratrum de Novo Burgo et clericorum qui cum ipsis ad pedes majestatis vestræ confugiunt, paternitati vestræ attentius commendamus, rogantes quatenus eos, sicut a viris probatæ fidei accepimus, injuste oppressos dignatio miserationis consoletur. Nisi enim pietas vestra subveniat, religiosis domibus, prout vobis D viva voce plenius referent, excidium imminet, nec diu stare poterunt ante faciem tribulantis. Iterato enim contra Altissimum se Lucifer erexit ; ponens sedem suam ab aquilone, ibidem Christum mutilaturus, quia totum occupare non potest imperium nisi vicarius Petri occurrat in Spiritu et virtute Eliæ conterens malleum universæ terræ.

EPISTOLA XXIX.

AD OMNES CARDINALES.

Venerabilibus dominis suis, et Patribus, universis episcopis, presbyteris, diaconibus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Dei gratia cardinalibus, THOMAS, eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis

ıc miserabilis exsul, salutem, ac debitum per A famulatum.

›o verba facere grata haud est facile, miseervare modum in dicendo, sane difficile. rgo, petimus, indulgentia misero, miserabili Credimus vos, Patres sanctissimi, divina ate gratia, ad hoc in summo fastigio constiut removeatis injustitias, præsumptiones latis, laborantibus in sacerdotio benigne iatis, opprobriisque et calamitatibus eorum aus locum exhibeatis, sed oppressis gravaeratis auxilium, calumniantes reprimatis opprimentes gravissime puniatis. Non enim ›are perversos, non resistere persequentibus ım, nihil aliud est quam fovere. Consentire › videtur occulte, qui manifesto facinori non B Intelligimus inde non aliter vobis licere, ıt omnes conatus vestros huic causæ nostræ, :er regem nostrum et nos, imo inter vos et præcipue versatur, in qua universalis salus ur Ecclesiæ, officiosissime de cætero impenıieratis cum ipso certamen, erat vobis jam ıe victoria, si non religionis vestræ circumt auctoritatem, sicut creditur a peritis, præa transeuntibus, affirmatur ab his, qui regis noverunt arctius, captiosa calliditas, falsa ɔis, quæ potius extorquetur a tyrannis præne certaminis, quam legationis licitatione. atione enim belli pax obtinetur. Digna certe uic miserationis vestræ viscera claudi, qui em Ecclesiæ quærit exstinguere. Decet ergo C ı vacuos ab omni offensa, ab aliena gratia liberos, si recte tractatis aliena negotia, si ni veritatem in populo; si diligitis, qui faciɔium in gente. Dominus enim dicit : *Diligite m, qui judicatis terram.* Ipsa utique ubique la, ubique est observanda. Sola enim ipsa ır pacem, et conservat. Unde Isaias : *Erit stitiæ pax.* Et David in Psalmo : *Justitia et :ulatæ sunt.* Amant enim se hæc duo eatequi facit justitiam, pacem inveniat, nec ːic ergo agite, sic observate justitiam, quiʻicandi potestas credita est, ut cum venerit ludex, reddens unicuique juxta merita sua, ıe observata justitia digna vos mercede reıt.

plura? Hæc in summa reduco vobis ad D iam, quoniam serius parva scintilla fuit in dria, sed quia dissimulante justitia non est oppressa, ejus totum orbem fere flamma poest. Et, ut veniamus ad rem, dicite Patres ɔimi, qua conscientia dissimulatis injuriam illatam in me, imo certe in vobis, qui Chrim gerere debetis in terra? Nonne causa mea vestræ est, imo penitus vestra? An simulatis orare, quod rex Anglorum occupavit, et ı diebus occupat possessiones ecclesiasticas, em Ecclesiæ subvertit, extendit manus suas ıtos Domini, passim et sine delectu in clericos, alios incarcerando, alios truncando, aliis eruendo oculos, cogendo alios ad duellum, alios ad examinationem ignis vel aquæ, episcopos etiam non servare metropolitano suo obedientiam, minores clericos prælatis suis non obedire, non habere se excommunicatos, cum rite fuerint excommunicati; imo, quod deterius est, omnimodam tollit Ecclesiæ libertatem, ad instar grandis illius schismatici oppressoris vestri, qui quærit funditus eviscerare Ecclesiam. Si hæc fiunt impune a rege nostro, quid fiet ab ejus hæredibus? Quid sustinebitur a successoribus vestris? Attendite, quoniam crescunt quotidie mala, crescunt occasiones et ingenia malorum. Deus bone, facietne ista impune? Non hac via Christus incessit, non apostoli, quorum imitatores esse debetis, et nos vobiscum. Quare receditis a viis Domini, in quo est vobis fiducia? Verendum est ne, quod absit! contritio et infelicitas sit inviis vestris, ne viam salutis non agnoveritis, quod non sit timor Domini in vestris oculis. Quis eripiet vos de manu tribulantis? Quis liberabit vos de belluæ faucibus, quæ jam in januis est, ut vos absorbeat, omnes, si non Deus ipse? Certe non argentum, non aurum, non humana gratia, non favor principum. Nolite ergo, nolite confidere in principibus, nec in filiis hominum, in quibus non est salus : *Maledictus enim qui confidit in homine, qui ponit carnem brachium suum.* Facite, domini mei, facite aliis, quod vobis desideratis a Christo fieri, ut evadatis periculum, quod est e vicino. Eadem enim mensura remetietur vobis, qua ipse mensi fueritis. An nescitis, quoniam argentum vestrum projicietur foras, aurum vestrum erit in sterquilinium, argentum et aurum non poterit vos liberare in die furoris Domini. Nolite ergo, nolite thesaurizare vobis iram in die iræ, sed thesaurizate vobis thesauros in cœlo, resistendo oppressoribus, subveniendo oppressis. Alioquin judicet inter vos et me et coexsules meos, orphanos, viduas, infantes in cunabulis, cæterosque omnes clericos et laicos Deus ipse, apud quem non est personarum acceptio : requirat ipse sanguinem mortuorum meorum de manibus vestris, ut vindicet simulationem istam, qui sedet in Excelso justus Judex, considerans dissimulationes vestras et injustitias, redditurus unicuique vestrum, prout gesserit mecum, sive bonum, sive malum

Exposuistis quippe nos, equidem immeritos, signum ad sagittam, ut nec jacula jaculantis undique in nos pressi, valeamus elidere, nec evadere possimus, nisi in potenti manu Dei, jacientium sagittas. Fecistis nos opprobrium omni transeunti, subsannationem vicinis nostris, derisum his, qui in circuitu nostro sunt: utinam non vos ipsos! Deus bone, quis erit de cætero vigor in membris, si capitis ipsius robur emarcuerit? Jam certe clamitatur in plateis, prædicatur per civitates et vicos, quia non fit justitia Romæ de potentibus. Ut quid sepitis vias nostras spinis? Cur objicitis nobis offensionis lapidem? Quid tollitis nobis omnem nostram auctoritatem, ne vin-

dicemus injuriam Christi, ne redimamus damna dierum nostrorum, quibus nemo succurrit, ne compensemus Ecclesiæ jacturam, prout nunc possumus, ecclesiastica saltem censura, ne silentio couvalescat inconcussa impunitas, sed prodeat in lucem tantæ concussionis auctoritas, tam affectatæ præsumptionis ultio merita, ut appareat tempore postero tam enormia, tam detestabilia, nullatenus impune, sed immerito attentata fuisse. Certum tenete, exspectatio ista plurimum habet periculi, salutis nihil. Alias curandus est is morbus, si non eo per dissimulationem vestram vultis infici reges universæ terræ. Dulcis enim est omni tyranno amara servitus Ecclesiæ, nec tolli facilis, si non fit ei citissime ipsa sua dulcedo amara severitate justitiæ. Eo jam perventum est, ut sequatur rex noster etiam Siculos, imo certe præcedat. Currritur undique a clericis Angliæ ad suam curiam, fiunt curiales capellani, sub obtentu isto astringuntur jurisjurandi necessitate, ut vel sic in terra sua liberius obtineat de cætero, quod hoc tempore de voluntate sua pro jure constituit. Itur cursim in dispendium Ecclesiæ non reparabile, cum sit nemo, qui currenti non cedat, qui redarguat delinquentem efficaciter, qui puniat ejus utiliter excessum. Quid erit nobis et vobis ulterius in terra illa, si celerius non occurratur huic tanto periculo, si non retundatur acrius hujus tam enormis novitatis periculosa præsumptio, vos ipsi judicetis. Disposueram certe animam meam in hac parte liberare, viriliter subvenire periculo, si non hujus facti me, sicut credimus, immerito æstimassetis indignum. Indulgeat Deus hoc facientibus. Erat mihi quippe cum ipso facilior ad pacem accessus, si, quod absit! sine vobis Ecclesiæ discrimina dissimulare curassem. Verum, quidquid mecum egeritis, quidquid agatis, per misericordiam Dei nihil fit a me sine vobis, nihil in præjudicium Ecclesiæ, si vita comes mihi succurrit. Hanc viam elegi, hanc, Christo duce, non mutabo sententiam, hæc est enim mihi via salubris. Hæc vobis scribo, non ad indignationem aliquam, novit Deus, qui scrutator est cordium, sed ad cautelam, ne veniat super vos dies Domini, sicut fur, dies ultionis qui nemini parcit. Credite ergo mihi fideli vestro per omnia, dilectissimi domini, resumite vires, accingimini gladio verbi Dei potentissimi, exerite gladium beati Petri, injuriam Christi vindicate et suorum, nulli parcat oculus vester, facite judicium et justitiam sine dilatione omni patienti injuriam. Hæc est via regia, hæc est via quæ ducit ad vitam. Hac vobis incedendum est, ut sequamini vestigia Christi, vestigia apostolorum, quorum estis vicarii. Non simulatione, non ingenio regenda est Ecclesia, sed justitia et veritate, quæ se observantem liberat ab omni periculo. Hoc facite, et habebitis pro certo Deum adjutorem, nec timeatis vobis de cætero quid faciat vobis homo. Bene valete, ut bene sit nobis, et toti Ecclesiæ.

EPISTOLA XXX.

AD ALBERTUM PRESBYTERUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus A presbytero cardinali, salutem et debitam re tiam.

Nil nobis hac tempestate jucundius dari quam vestræ copia præsentiæ, ut de statu conferre possemus ad invicem, et vestræ di nis consilium reportare, quod in omnibus v efficax sumus experti. Jucunda, inquam, no set hujusmodi collatio, quia perquam nece Paucos enim vel nullos apud nos reperim puræ veritatis tramite non claudicantes in quasi non magis quæ sua sunt quærant et quam quæ Jesu Christi, studentes potius regi placere, quam cœlesti displicere formi Loquimur nobis tanquam speciali patrono et fidelissimo, non verentes animum nostrum aperire medullitus, ut tamen quod dicim aliam non transeat audientiam, in fide lectione suppliciter obsecrantes. In tot e apud nos sanctæ Ecclesiæ libertas impu ut vix ad videndum sufficere possimus v diendum. Emergunt quotidie nova, et pr inaudita sæculis exiguntur. Imponitur silent gibus, et regula canonum a sorte Domini exclusa, novis legibus subjiciuntur clerici, voluntate laicæ potestatis agitantur. Scimu dominum regem tenere diligitis et fideliter, i manifestius vobiscum loquimur, ut acrius co tis. Difficile et longum est omnia scripto com ideoque magistrum Henricum, fidelem et fami vestrum et nostrum, ad vos transmittimus, cundum quod vidit et audivit, rerum seriem ge vobis plenius exponet. Cui, si placet, credi quam nobis. Si tamen fieri posset, malle propria persona nostra vos visitare, et vivas audire et reddere voces, quam aliter. Nullu Deus dederit, nobis adest consilium, quia int baros nobis esset melius servire, quam hæc diebus nostris in sancta Ecclesia videre. charissime domine.

EPISTOLA XXXI.

AD EUMDEM.

D Utinam, dilecte mi, aures vestræ sint a nostratum, et audiant illa, quæ in ignomini clesiæ Romanæ cantitantur in compitis Asca Aliquid consolationis novissimi nuntii nostri bantur a sede apostolica retulisse in litteris d papæ, sed earum auctoritas evacuata est m latere litteris, ut in perniciem Ecclesiæ S absolveretur. Soluti sunt enim apostolico ma Londoniensis et Saresberiensis episcopi, q alter incentor schismatis, et totius malitiæ a ab initio dignoscitur exstitisse, et tam Saresb sem quam omnes, quos potuit, in crimen i dientiæ impegisse. Nescio quo pacto pars D

mactatur in curia, ut Barabbas evadat, et A
s occidatur. Auctoritate curiæ jam in finem
ni proscriptio nostra, et Ecclesiæ calamitas
ta est. Condemnantur apud vos miseri, exsu-
ocentes, nec ob aliud, ut ex conscientia
nisi quia pauperes Christi sunt et imbecilles
titia Dei recedere noluerunt: absolvuntur
ıe sacrilegi, et homicidæ, raptores, impœni-
ɪuos mundo reclamante, nec a Petro, si
ret apud Deum absolvi posse, libera voce,
auctore, pronuntio. Ait enim in Evangelio
ım Lucam : *Si peccaverit in te frater tuus,*
illum ; et si pœnitentiam egerit, dimitte illi.
ɪties in die peccaverit in te, et septies in die
us fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte illi.
ɪ otiosa sunt verba Christi, quibus ait : *Si* B
ɪtiam egerit, si conversus confiteatur, dicens
me ? Nequaquam de otiositate verbi reddi-
t in die judicii rationem, sed potius eos
urus, qui contra formam, quam dedit, iniquos
ıfessione et pœnitentiam vanis absolutioni-
ificare præsumunt, et vivificare animas quæ
unt. Certe si res ablata reddi potest, et non
, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Profec-
ıus sanctus, ut scriptum est, effugiet fictum.
n ipse veritas est, et non figmentum. Obliget
ıudet, nec venturi judicis formidet senten-
ıptores, sacrilegos, homicidas, perjuros,
arios, et schismaticos impœnitentes absol-
quæ Ecclesiæ Dei ablata sunt, impœnitenti
m remittam. Nonne nostra, aut potius Eccle- C
ia sunt, quæ nuntii regis cardinalibus et cu-
largiuntur et promittunt? Quæ iniquitas ma-
st, si illa, quæ in Ecclesiam Dei apud nos
ır, occulta est ? Nos Ecclesiæ libertatem tueri
sumus, quia sedes apostolica proscriptio-
tram jam in finem sexti anni protraxit. Vi-
ıs, et judicet. Sed pro ea mori parati sumus.
nt qui voluerint cardinales, arment non mo-
n Angliæ, sed totum, si possunt, orbem in
m nostram, ego Deo propitiante nec in vita,
ıorte ab Ecclesiæ fidelitate recedam. Causam
ı cætero committo Deo, pro quo exsulo
tus, ille medeatur, ut novit expedire. Non
ulterius propositum vexandi curiam: eam
ɪui prævalent in iniquitatibus suis, et tri- D
a justitia, et innocenti captivata, in confu-
Ecclesiæ redeunt gloriosi. Utinam via Ro-
n gratis peremisset tot miseros innocentes !
cætero audebit illi regi resistere, quem
Romana tot triumphis animavit, et ar-
xemplo perniciosa manante ad posteros ?
emper sanctitas vestra, nostri memor ante

EPISTOLA XXXII.

AD EUMDEM.

mptorum pro causa Domini, etc. Vide
n similem ad Hyacinthum cardinalem di-

EPISTOLA XXXIII.

AD EUMDEM ET THEODWINUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus ALBERTO et THEODWINO cardinalibus.

Ecclesiæ molestias et innocentium afflictiones, miserias eorum, qui zelum Dei habent, tanto vobis acerbiores esse non dubitamus, quanto vos pro certo novimus institutis apostolicis familiarius et dulcius adhærere. Et quidem Ecclesia Dei stare non poterit, si in ruinam ejus proni sunt, quibus incumbit illius procurare salutem. Si enim pastores amore aut odio. cupiditate aut neglectu, spe aut metu temporalium, locum suum deserant, aut vitiis cedant, restat ut eorum candelabrum moveatur, et populo fiant in laqueum et ruinam. Unde ut coram Deo loquamur, quem judicem exspectamus, et invocamus ut judicet causam suam, licet dominum nostrum regem Angliæ plurimum dilexerimus, et ex totis viribus ante impositum sacerdotium ad nutum servierimus, sine conscientia tamen criminis, ex hoc ei in injuriam Dei et conculcationem Ecclesiæ nolentes consentire, pro Deo nos opposuimus, malentes ipsum offendendo revocare ad veniam, quam adulando præcipitare in gehennam. Causa quam contra nos exercet, inter ipsum et Deum est, quia nos nihil aliud ab eo quærimus, nisi quod Ecclesiæ suæ æterno testamento pro ea in suscepta carne immortalis reliquit Deus. In fide ergo et charitate Christi, ipso teste Christo, supplicamus vobis, ut exsurgatis nobiscum in auxilium Ecclesiæ naufragantis, et auctoritate, et prudentia vobis collata occurrite homini huic, cui nullorum successuum copia sufficit, si Ecclesia Dei gaudet libertate. Si nobis aut nostris non creditis, interrogate de moribus hominis Gallicanam, et Turonensem Ecclesiam, Aquitanos quoque et Normannos, et Romipetas de regno Anglorum confluentes, et profecto non erit aliquid, in quo de sinceritate causæ nostræ possitis ambigere, nisi sponte obtenebraveritis oculos, ne quod verum est, valeant intueri. Confidimus in vobis abundantius, præsertim in causa Dei, et ad vestrum, prompti sumus obsequium. Et quod nos non possumus, supplebit Deus, remetiens, in qua mensura nobis mensi fueritis. De nobis autem pro certo tenete, quia satius ducimus mortem incurrere temporalem, quam promereri æternam, et extremas pro Christo subire miserias, quam miseræ servitutis angustias perpetuare. Nam hujus controversiæ exitus trahetur ad consequentiam temporum futurorum, ut aut perpetuis, quod absit ! ærumnis lugeat Ecclesia, aut perenni gaudeat libertate. Nec esset cardinalis vel cujusquam hominis necessarius interventus nobis aut nostris, si regi ab initio voluissemus in his, quas apud cleri damnum statuit, non consuetudinibus, sed pravitatibus consentire, et absque ulla ordinis nostri salutatione apposita simpliciter et absolute subscribere. Ergo : ille in tantis iniquitatibus statuendis, Romana Ecclesia consentiente aut dissimulante, prævaluerit, quis contra eum audebit mutire de cætero ? Quis de manu

hæredum ejus excutiet, quod tanta non virtute, sed pertinacia pater obtinuit? Quis alios principes, æque nobiles et potentes, prohibebit similia vendicare? Malorum enim exempla citius rapiuntur, et posteri relictis majorum vitiis rarissime ad exercitia virtutis assurgunt. Si vestri laboris et nostri fructus est, ut principes Ecclesiam subjiciant servituti, et nos conterant, quia ausi sumus zelare legem Dei, justitiam protestari, et eis ex adverso ascendere pro domo Israel, rarus admodum vel nullus de cætero erit, qui non sequatur omnino principum voluntatem qui Romanæ Ecclesiæ fidem servet, qui decreta sedis apostolicæ revereatur, qui summi pontificis mandatis obediat, qui non ipsam Dei legem contemnat, ut fabulam, ut verba sine veritate et fructu. Causam itaque Ecclesiæ vobis specialiter committimus, quos columnas Ecclesiæ stabiles esse confidimus. Ad eorum enim auxilia in necessitate recurrendum est, qui et auctoritatem justitiæ et voluntatem miserationis implendæ a Domino acceperunt. Nec ignorare vos credimus, quoniam eorum, quæ contra Deum vel secundum Deum feceritis, mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem refundet justus Judex in sinus vestros. Amen.

EPISTOLA XXXIV.

AD BERNARDUM PORTUENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus BERNARDO Portuensi episcopo, salutem et debitam reverentiam.

Hortatur nos, et loquendi præstat fiduciam sanctitatis vestræ nota constantia, ut quæ sancta Ecclesia in nobis, et aliis membris suis in Anglorum regno patitur, vestræ discretioni curemus innotescere, sperantes a vobis sanum reportare consilium, et necessariam tanto dolori medicinam. Verum attendentes hujus nostræ calamitatis seriem nec facile nec tutum esse paginæ mandari, mittimus ad vos magistrum Henricum, fidelem et familiarem vestrum et nostrum, ut fida relatione, prout vidit et audivit, universa vobis exponat, dictis ejus fidem adhiberi, tanquam nostris, postulantes. Vos autem, domine, juxta datam vobis a Deo sapientiam, secundum quod de statu nostro cognoveritis, consilii vestri solatium nobis, imo et toti Anglorum Ecclesiæ impartiri non differatis; quoniam in arcto positi sumus, nec ullum præter Deum, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ auxilium exspectamus. Valeat, et subveniat nobis sanctitas vestra.

EPISTOLA XXXV.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus BERNARDO Portuensi episcopo.

Consolationis vestræ verba animo gaudente recepimus sed ab adverso receptis incontinenti litteris, quas rex Angliæ in læsionem nostram, et apostolicæ sedis confusionem facit in utriusque regni compitis et conventibus publicari, versa est in luctum

A cithara nostra et gaudium nostrum transiit i
rorem. Nam benefactoribus nostris onero
dimur et tædiosi, ex quo in desperationem
nostræ missi sunt, audito quod persecutor E
et noster, qui nos spoliis nostris impugnat
justitiam Dei, prævaluit in comminationibu
et vanitate, et malitia multa. Viderit Deus, e
cet inter me et ipsum, et alios quorum pat
usus est, ut possit licitum libito coæquare,
Ecclesiam Dei impune debacchari, nemine
mante. Si Dei voluntas est, ut in exsilio pro
tate Ecclesiæ moriamur, oderetur sacrificiu
decrevimus mori potius quam ad qualec
mundi pretium distrahere Ecclesiæ libertate
sit enim a nobis, ut regi impio vendamus hæ
B tem patrum nostrorum, quam legem Dei ess
ptura sacra docet in Spiritu! Verum quia
Cantuariensis Ecclesiæ, quæ nunc fere de
est, a multis diebus patrocinium impendisti
plicamus sanctitati vestræ, quatenus ei nun
in extremis agenti, celerem feratis opem. Ut do
papa suspensionem, quam nobis inflixit, sol
terminum coarctet, scribens etiam regi Fran
et Ecclesiæ Gallicanæ patentibus litteris, qu
rex Anglorum juxta commonitionem et comm
nem suam nobis pacem et ablata cum E
libertate restituat, exinde nos in eum et
suam officii nostri potestate uti concedat, et
tiam, quam in malefactores Ecclesiæ et
tulerimus, ratam habendam esse decernat,
C cipiat ab omnibus terræ suæ episcopis inviol
observari, donec satisfacere compellantur. Pr
precamur attentius, ut Ecclesiæ Cantuarie
miseriæ suæ solatium impetretis plenam re
tionem primatus sui, et ut præcipiatur ar
scopo et Ecclesiæ Eboracensi, ut nobis obedi
tanquam primati suo exhibeant. Cum enim ej
primatus per vos confirmationem obtinuerim
nor erit vobis et gloria, si plenum robur o
confirmatio a vodis impetrata. Ut autem c
vestra aliquod habeat tribulationis nostræ sol
noveritis quod Christianissimus rex fortuna
stram reputat suam. Valete.

EPISTOLA XXXVI.

AD EUMDEM.

D Missi sunt ad regem Angliæ nuntii multi,
rum omnium fuit labor infructuosus. Et qu
novissimis istis, D. Gratiano et Viviano, op
impensa perierit, si placet, ab ipsis refere
potestis audire. Rex et sui nunc, ut sempe
pedierunt pacem, cum ego et coexsules mei
sicut dominus Senonensis et episcopi, qui p
tes aderant, audierunt, usquequaque obtem
mus. Et adhuc quidem, quantum salvo ordine
fidelitate Ecclesiæ Romanæ potero, regis et re
gnitates conservare et augere paratus sum. Se
tore Deo nova et perniciosa fidelitatis forma ex
mei in Ecclesiam Dei nunquam inducetur. Pet

i et meis ablata restituat aut satisfaciat, quæ et absque causa resident penes ipsum. Nam ıtiis et aliis pluribus palam confessus est, le toto tempore cancellariæ nec pecuniæ nec istrationis exigit rationem. Nec me tantum bant damna rerum, quantum perniciesexemıod coætaneos et posteros facile impinget in m et ausum similia attentandi, si pestis hæc ıita et irrequisita remanserit. Cætera, ne scrin protrahendo vobis fastidium generetur, in uperum Christi, qni diriguntur ad vos, poınt, quos, si placet, audite et exaudite pro ɔ, cujus negotium prosequuntur, et date n et diligentiam, ut Ecclesia debitam consequi libertatem. Si vero præambulos Antichristi niensem episcopum et Gaufredum Ridel ad ı venire contigerit,sic eos tractate, sicut Antimembra tractari decet a christo Domini.

EPISTOLA XXXVII.

AD BOSONEM.

MAS Cantuariensis archiepiscopus, BOSONI car-

ıbitanter credimus, et verum est, neminem ı curia, qui plenius vobis noverit, quantam , obedientiam, et devotionem Cantuariensis ia sedi apostolicæ consueverit exhibere. Nam, ɔamus de aliis decessoribus nostris, quorum na, virtutibus et exemplis illustratur Eccleıi jam miraculis, Deo meritis eorum responcoruscant, novissimus decessor noster, vester m amicus, et Romanæ Ecclesiæ devotissimus bis a sede propria pro fide et obedientia ex- ɪ est, rege Stephano hoc in eo persequente, contra prohibitionem ejus vocatus a domino Eugenio ad concilium Remense venerat, cæɪpiscopis domi contra obedientiam remanenexceptis tribus qui de mandato regis veneut aliorum absentiam excusarent. Alia autem, tis, causa persecutionis ejus exstitit, quod a prohibitionem Romanorum pontificum filium Eustachium noluit coronare. Quem aliorum ɔporum in tota insula nostra vidistis aut lese pro tuenda libertate Ecclesiæ, pro conndis institutionibus Patrum, pro reverentia et entia sedis apostolicæ, præter Cantuarienses, posuisse principibus? Et nostra quidem ætate ınus exstitit; et si veteres revolvantur historiæ, s occurret. Cantuariensem vero alii pro lege ıderunt sanguinem; alii fundendum persecuus obtulerunt. Si vero consuetudines, aut poıbominationes, quæ exiguntur a nobis, decesnostri tempore viguissent, se, rege prohibente ɪsor noster ex causa obedientiæ non expoet naufragio, nec ei summus pontifex gratias, devotione meruerat, in pleno concilio retu- : : *Eo quod*, ut verbis ejus utamur, *natando ɪs, quam navigando ad concilium venerat.* Si ersitates hæc viguissent, utique post prohibi-

A tionem apostolicam coronasset filium regis, quoniam hoc fieri oportere decrevevat curia ejus. Nam et quosdam eorum, qui nos persequuntur, ille rex habuit hujus fomitis incentores.

Nonne recolitis quomodo ille, qui nunc Eboracensis est, Romam profectus sit, regis illius et procerum procurans negotium; ut quia Cantuariensem archiepiscopum non poterant flectere, saltem prohibitionis apostolicæ solutionem a domino papa Eugenio impetrarent? Sed quid nota revolvimus, præsertim in auribus vestris, qui tenetis memoriter illius temporis gesta, et fidem ac devotionem Cantuariensis Ecclesiæ non modo lectione librorum, sed visu et auditu plenissime didicistis? Hæc vobis devota semper exstitit, et auctore Deo nostris tem-B poribus ipsius ad vos devotio non tepescet. Siquidem justum est, ut potius augeatur, cum a tempore Guidonis Pisani familiaritatem, personaliter contraxerimus, et nobis mediantibus amicitiam inieritis cum decessore nostro. Nobis autem propositum est, ut pro ætatis processu charitas invalescat, et si opportunum fuerit, cumulentur obsequia. Unde dilectioni vestræ supplicamus attentius, quatenus hæc ad domini papæ notitiam reducatis, ut cum cæteris aut præ cæteris dominis et amicis nostris impetretis ab eo, ne tradat bestiis Ecclesiam semper Deo et sedi apostolicæ famulantem, et nos cum illa in brachio extento eripiat de manibus eorum, qui quærunt animam nostram, ut auferant eam, et in depressione nostra totius Ecclesiæ perimant liber-C tatem. Nam et rex Stephanus ab antecessoris nostri persecutione non destitit, antequam piæ recordationis dominus Eugenius, omni cessante appellationis obstaculo, in caput ejus anathematis, et in terram interdicti sententiam præcepit ab omnibus episcopis auctoritate apostolica exerceri. Lupus enim ab ovili facile non arcetur, nisi clamore canum terreatur et baculo.

EPISTOLA XXXVIII.

AD GRATIANUM PROTONOTARIUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus GRATIANO.

Impiorum molimina gratiæ filiis in finem nocere non possunt; quia Deus eos supra vires tentari non patitur, ad electorum utilitatem cuncta dirigens, et de singulis eventibus rerum profectum mirabiliter D eliciens gloriosum. Et quidem fidem vestram respexit Dominus, qui moram magistri Viviani, et quidquid post recessum vestrum gessit in Francia, convertit in gloriam nominis vestri, vos in Deum constituens Pharaoni. Ex quo enim dominus rex Anglorum cognovit, quod cum domino Senonensi, cujus zelum timet supra quam dici possit, ad curiam revertebamini, et vos promptos animadvertit ad justitiam exercendam, illico per se et per suos præfatum Vivianum sollicitare studuit, ut rediret, promittens se ad honorem Dei et utilitatem Ecclesiæ per eum pacem esse facturum, si ille procuraret, ut cum eo colloquium haberemus. Dicebat enim

se hanc illi velle impendere gratiam, eo quod morigerum senserat sibi, cum tamen magis absentia vestra, quam præsentia ejus, gratiæ Dei cooperaretur, et perurgeret ad pacem. In spe ergo pacis, sicut plenius innotescet ex litteris vocationis nostræ, accessimus ad colloquium, in quo quid actum sit, ex his quæ subscripsimus domino Senonensi et sociis nostris, facile discretio vestra perpendet. Timemus enim, ne si cuncta retexamus, prolixitas orationis fastidium generet, præsertim cum certum teneamus diligentiam vestram circa plurima occupatam. Sed sicut non potest Æthiops mutare pellem, aut pardus varietates suas, sic fallaciam et fraudem exuere nesciunt, qui ab initio vitæ usque ad ætatem maturiorem docuerunt linguam suam loqui mendacium, et ut inique agerent, laboraverunt.

Ut ergo magistri Viviani verbis utamur, hoc in tantarum promissionum summa inde reperit, quod rex ille præ cunctis mortalibus sophistice vixit et loquitur, ut Deo et hominibus debeat esse odibilis. Cessit tandem præfatus magister in sententiam vestram; et sicut ab eis accepimus, quibus fides adhibenda est, fallaciam regis apud S. Dionysium patenter arguit, et sicut audivimus, pecuniam, quam ei recessuro miserat, accipere recusavit, detestans duplicitatem et malitiam ejus. Ei quoque rescripsit increpatorias, exhortatorias, et comminatorias litteras, sicut nobis significatum est, quarum exemplum vobis jussimus præsentari. Quicunque vero familiaritatis initæ viderunt exitum, aut Vivianum loquentem audierunt, publice protestabantur solum ex omnibus, qui ad regem Anglorum missi fuerant, sapere Gratianum. Si Vivianus in curia consonaverit istis, ibidem illo auctore, velit, nolit, nominis vestri titulus clarius elucescet. Si partem, quam apud nos detestatus est, fovere ausus fuerit, dignus est cum proditore Christi ignominiosam suspendii subire damnationem. Speramus autem de illo viciniora saluti et honestati quia quantum deprehendere potuimus, et, qui nobiscum erant, et sicut indubitanter a multis accepimus, laudabiliter in extremis versatus est. Rei series vobis innotescet ex ordine. Vos, si placet, necessitates nostras et honestatem Ecclesiæ adhibita diligentia promovete. Nam si dominus papa, et Ecclesia Romana extenderit manum suam in retribuendo nobis citissime quies dabitur, et auctoritas Ecclesiæ Romanæ, tam in Anglia, quam in cismarinis terris regi Angliæ subditis, inflorescet.

EPISTOLA XXXIX.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GRATIANO cardinali (30).

Gratias habemus benignitati vestræ multimodas super his, quæ nobis a merodi lectionis fonte prolata

A per latorem præsentium mandare curastis. Scit pro certo, quod si ad nos venissetis, sicut desi bamus, omnimodum vobis honorem, quem p mus, cum exactissima diligentia, tum intuitu p næ vestræ, quam plurima dilectione amplexamur intuitu devotionis, quam erga sacrosanctam R nam Ecclesiam habemus, vobis utique exhibı mus, brevioremque etiam in partibus nostris t itum et tutiorem habuissetis, si ad nos venis quanquam æmuli et invidi nostri, quasi ad mentum nostrum, se mutuo simul frueremur quio, aliter vobis persuaserint. Quo siquidem nequissime defraudato plurimum dolemus. R mus tamen attentius cum quanta supplicatione sumus, quatenus de cætero, si placet, sub quada

B lectionis prærogativa personam nostram, sed e clesiam Cantuariensem pietatis intuitu famili vobis habeatis, et patrocinium nobis in opportu tibus nostris diligenter pro loco et tempore præs miseratus saltem tribulationum et angustia nostrarum, quas pro parte aliqua, quanquam n ma, jam novistis, Sciturus absque omni ambigui quia neque mors, neque vita, neque instantia al poterit nos separare a fidelitate domini papæ Ecclesiæ Romanæ; etsi forte prius ipsa, quod a prorsus nobis defuerit. Valete, latorique præsent si placet, fidem habete super his quæ vobi parte nostra plenius viva voce intimaverit.

EPISTOLA XL.

C

AD EUMDEM.

Nullus præter vos ab Ecclesia Romana pro c Ecclesiæ missus est ad regem Anglorum, qui non læserit, et cornua non dederit peccatori. autem illam erexeratis, ut pax in brevi necess sequeretur, nisi resumptis a curia viribus conva set iniquitas. Videbamur quidem nuper aliquid tii recepisse in litteris domini papæ, sed aucto earum, antequam porrigerentur, evanuit, mi regione litteris, quibus Satanas solutus est liberius sæviat in Ecclesiam Dei. Absolutis e de mandato domini papæ, Londoniensi et Sare riensi episcopis, omnes animati sunt, ut regi quantur voluntatem, qui ita fautores suos, qua bet criminosos, expedit, qui de sede apostolic

D triumphat, cujus nuntii contra Deum et justi ejus semper redeunt gloriosi. Bonorum contra sternantur corda, cum tam patentem et tantan quitatem videant in viis suis jugiter prosperari. quomodo punita est injuria vobis illata, et nu domini papæ, ecce quomodo fidelitas nostra re nerata est, et Ecclesiæ Dei repressa calam Ecce quomodo vindicatum est, quod Angliam n extortis juramentis ab obedientia domini papæ c tus est separare. Dei quidem miseratio est, q

(30) Notabit lector Gratianum inter cardinales positum esse. Quod inde factum est quod Gratiani nomini in quibusdam manuscriptis cardinalis titulus adhæret. At Gratianus, ut puto, nunquam ca nalis fuit.

otuit, quia malitia ejus ex contingentibus misit. Exsilium et proscriptionem nostram r sex annos protraxit curia : innocentes, miro libertate Ecclesiæ gratis in itinere perie- ıt persecutores Ecclesiæ spolia nostra cardis et curialibus promittunt et largiuntur, et sic bas dimittitur, et crucifigitur Christus. Cre- ; exhausti sunt, et si quos movebat miseratio nostri, visis his quæ fiunt a domino papa, ıtur in desperationem. Sed et hæc in monte ıus videbit, et judicabit fines terræ majestas ribilis, quæ aufert spiritum principum. Nos atiam ejus, sive vivi, sive mortui, ipsius su- t erimus parati pro libertate Ecclesiæ exsiproscriptionem, et omnia mundi incommoda, .iu ipse visum fuerit, sustinere. Utinam inve- ır digni, qui persecutionem pro justitia patia- Certe ob hanc causam non modo cardinalibus, clesiæ auctoritate Ecclesiam impugant, nos, nino placuerit, torquendos exponimus, sed, tus mundus, quod absit ! insurgat, ab Eccle- lelitate quam professi sumus, Deo miserante, ecedemus. Cui de cætero curæ sit et nostri eri, et Ecclesiæ, quam apostolica sedes expo- ıeri libertatem. Nos ex proposito curiam non ıimus, sed causam cedemus illis, quorum ibi tatur iniquitas, et qui venalitatem ejus prædi- et cantitant in plateis. Parcentes autem reti- s quid, quibus ex causa mercimonii hujus do- n est, quid promissum. Nec dubium quin ali- ıorum, qui triumphatores redierunt, se non phasse maluerint. Vos autem, qui Ecclesiæ cinium in tanto periculo suscepistis, in bono verate proposito, non nostri, quid nihil posse ittimur, contemplatione, sed illius qui vestrum ıl dubio in retributione uberi remunerabit obum, et nobis dabit, ut secundum quod volu- ıt debemus, dilectioni vestræ condignam offi- cem rependere valeamus. Interim vestri me- s erimus ante Deum, et vos, si placet, affe- ; simili meminiretis nostri.

EPISTOLA XLI.

AD EUMDEM.

ıMAS Cantuariensis archiepiscopus, domino ANO.

perientiam rerum matrem et nutricem esse, sophiæ celebris apud antiquos et vera sententia t ipsius Apollinis testimonio comprobata. Nec ırito, cum expertus quisque de rebus, in qui- ersatus est, possit fidelius judicare, et inex- de rebus incognitis sit plerumque vana et fraulta imaginatio. Quæ idcirco præmiserim, ut vel animadvertatur, quanto periculo Ecclesiæ et aut potius apostolicæ sedis, cujus privilegia sine multo et ejusdem discrimine tueri aggres- um, dominus papa mihi exspecto credere no- t, qualiter sibi et Ecclesiæ Dei agendum esset domino rege Angliæ. Ecce enim ut facta est

A vox nuperrimæ comminationis apostolicæ in auribus ejus, qua constitit ipsum reponendum esse in conditione Frederici dicti imperatoris, et terram ejus subjiciendam esse interdicto, et mandati prævaricatores episcopos suspendendos et excommunicandos, illico ad honorem Dei et Ecclesiæ, ut ex conditionibus insertis pacto concipi debuit, utilitatem, pacem fecit, cujus formam ex litteris domino papæ missis planum est intelligere. Nec dubium, quin infra duos primos exsilii nostri annos eam fecisset, si eum ab initio hac via aggressus esset dominus papa, aut quos ad ipsum destinavit in primis habuissent spiritum nostrum, quid enim rex potuisset in illos, cum perpetuo verum sit : *Nec speres aliquid, nec extimescas, exarmaveris impotentis iram ?*

B Aut quid tentavit in vos, quem nec prece, nec pretio, nec blanditiis, nec minis, aut quibuscunque sollicitationibus deflectere potuit a via recta ? Verum quia Romana Ecclesia, quod pace omnium in aure vestra dixerim, posuit firmamentum suum formidinem, aut res captat, aut personas accipit, et auctoritate, qua præeminet, iniqua gerentibus non occurrit, propterea flagella Dei gravia, et toti mundo vix portabilia veniunt super eam, ut instabilis facta fugiat a facie persequentis, et in tribulationibus vix subsistat. Sed apud quem rectius ista deplorem, quam apud eum, qui a præfactis vitiis per gratiam Dei immunis solis miseris compassus est, et solatium tulit, et tanto regi et omnibus complicibus suis in faciem restitit, eo quod erat reprehensibilis,

C et gratis et nimis impugnabat Ecclesiam ? Et quia strenuitas vestra Cantuariensem Ecclesiam protexit in adversis, par est et merissime consentaneum æquitati, ut se patrocinio et voluntati vestræ subdat in prosperis.

Vestrum erit quod placuerit dictare prece vel jussu, quia in nostro, mei dico et meorum proposito est, vestris obtemperare mandatis. Ex sinceritate ergo conscientiæ vestrum affectamus obsequium, ad vos latorem præsentium destinamus, tam ipsum quam petitiones, quas per eum domino papæ porrigimus, dilectioni vestræ affectuosius commendantes. Hoc autem certo certius sit, et per vos innotescat domino nostro, quia si in omnibus articulis causæ nostræ, aut potius suæ, eumdem rigorem exercuisset, regem ad satisfaciendum de om-

D nibus facile potuisset urgere. Quæ scienter hic, et de industria relicentur, nuntius, Deo propitio, viva voce supplebit. Provideat etiam vestra discretio, ut urgentiores et efficaciores litteræ, quas dominus noster pro Ecclesia regi Anglorum transmisit, registro inserantur ; quia posteris magnum incitamentum virtutis est, quoties eos animaverint exempla majorum. Ad negotium vero nostrum spectantes, litteras quas accepimus, remittimus vobis, ut si forte editorum exemplaria desint, ea mutuare possitis a transcriptis.

EPISTOLA XLII.

AD HENRICUM PISANUM PRESBYTERUM.

THOMRS Cantuariensis archiepiscopus, HENRICO presbytero cardinali.

Si vobis aliter locutus fuero,quam animæ meæ, in me ac vos æque videbor injurius, et neutri satis fidus. Nam quod sæpe expertus sum, salus mea et Anglicanæ Ecclesiæ incolumitas de vestro post Deum pendet consilio. Licet autem affectus sit plurimus ad vos, et in vobis confidentia multa, verba tamen multiplicari non expedit, quorum paucitas sufficit sapienti, præsertim cum et opem ferre necessitatibus amicorum soleat charitas non rogata. Ex litteris, quas domino papæ mittimus, et nuntii relatione, qui frater est religiosi sacerdotis incarcerati, in quo calculo causa nostra, imo certe vestra, et
B totius Ecclesiæ Dei versetur, facile advertetis. Vestræ erit de cætero providentiæ tantis obviare morbis, tam sceleratos et pestiferos consilio et auxilio prævenire, et evacuare conatus. Distulimus in regem anathematis, quam meruerat, et continuis jugiter provocat injuriis, ferre sententiam ; sed ipse, dum manus violentas injicit in sacerdotes Christi, ecclesias possessionibus spoliat et libertate, in caput suum intorsit anathema. Canon enim nec potestatem excipit nec primatum, sed pariliter peccantes pari condemnationis pœna percellit. Nisi forte leges ecclesiasticas civilibus comparandas censeatis et vos, quæ sicut Anacharsis conqueritur, aranearum assimulantur telis, quæ muscas impediunt et retinent, sed diruptæ volatilia grandiora
C transmittunt. Hoc est enim quod judicibus ecclesiasticis improperat Dominus, ut fere cum gentibus dicant :

Et tantum miseris irasci numina possunt ?

Sed non ita lex Domini, quæ ultionem inchoat a sanctuario suo, et in eos, qui præsunt, durissimum exercet jucicium, et potentes dictat potenter puniendos. Cum Madianitibus fornicatus legitur Israel, et principes pœna criminis percelluntur. Ait enim Dominus: *Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis.* Et cum animam, quæ peccaverit, justitia mori decernat, ut nec pater filii, nec filius iniquitatem patris potet, qua transpositione divinæ legis efficitur, ut potestates comedant uvam acerbam, et obstupescant dentes privatorum,
D ut potens solvatur in crimine, et innocentia pauperis supplicio addicatur? Fidem, quæso, nuntiis habeatis, et operam detis et diligentiam, ne presbyter clericus Willelmi Papiensis promissionem veram nuper fecerit regi Angliæ, pollicens ei quod dominus suus, legatione accepta, causam Ecclesiæ, quam fovemus, ad regis diffiniet voluntatem. Certum vero sit, quod nos personam nostram vel causam Ecclesiæ non credemus nisi judicio domini papæ, cui Ecclesia Anglicana stabit, aut cadet. Stabit autem per misericordiam ejus, in quo fundata est, et cujus est redempta sanguine. Meminit vestra discretio, qua sinceritate quidam nobiscum ambulaverint, ut

A illorum judicium ex justa causa possimus de

(*Vide etiam epistolam, quæ incipit*: Satis sı etc., *ad Conradum Mog. arch. una cum Henrico et Hyacintho cardinalibus dire*

EPISTOLA XLIII.

AD HUGONEM CARDINALEM DE BONONIA.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus Hu dinali de Bononia.

Gratias agimus dilectioni vestræ super quem nobis et nostris semper exhibuistis, rantes ut devotioni vestræ valeamus, auctor no, pro meritis respondere. Et quia ex præced exhibitione bonorum de vestra gratia plena ciam obtinemus, rogamus attentius, quatenu persecutores ecclesiasticæ libertatis et sedis licæ hostes, qui apud nos Dei auxilio jam f sumpti sunt, exsurgatis in adjutorium nobis ; delium spes est salutem Ecclesiæ esse in janu minus papa totius malitiæ incentorem epis Londoniensem et complices suos, quos exig culpis excommunicavimus, severitatis apo corripuerit gladio. Nec oportebit graviorem u exercere vindictam, si nos permiserit pestil membrorum curare languorem, et putrida, q ram non admiserint, resecare. Valete.

EPISTOLA XLIV.

AD HUMBALDUM OSTIENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Hun Ostiensi episcopo, salutem et promptum cun rentia famulatum.

Sanctitati vestræ, quam in templo Dei colu veneramur immobilem, dignum duximus a quot et quantis oppressionibus Ecclesia Dei l in partibus nostris, et quam periculosam t nobis, quam in aliis membris suis ærumnam neat. Ad hoc vobis plenius intimandum mi magistrum Henricum, fidem sanctæ Roman clesiæ filium, nostrumque familiarem, rogar verbis ejus fidem adhibeatis, tanquam ex ore procedentibus. Necessaria nobis est vestri c festinata responsio, et cum de die in diem sup indebitarum exactionum, imo sacris canoni ordini nostro penitus adversantium, inva insolentia, ad vos post Deum confugimus, refugium non habentes. Valeat memor nost ctitas vestra.

EPISTOLA XLV.

AD EUMDEM ET HYACINTHUM

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Hum episc. Ostiensi et Hyacintho cardinaliaus.

Nos alii verbis, sed vestra rebus et operib nignitas consolatur. Doluistis vicem nostra calamitem Ecclesiæ, et pauperum Christi co lantium nobis angustias sic habuistis, ut ve Præmia fraternæ charitatis et veræ compas fructum vobis in illa die retribuet justus Jude misericordibus in gratia uberi misericordian licetur. Non abiistis post aurum, quo nup

iem nostram, et apostolicœ sedis confusionem A sunt quidam, quorum patrocinio receptis litapostolicis, quas lectitari facit in utriusque compitis, rex Anglorum se de Romana Ecclesoriatus est triumphasse. Nec immerito. Voti lem compos effectus est, et nunc in Ecclesia emine contradicente, pro libito debacchatur, as, quod Deus avertat, dominum papam vel o voto suo interim moriturum. Nihil enim est, magis desideret, quam alterutrius mortem. tis ad patientiam, sed hanc jam quadriennio mus in passionibus maximis expositi cum alibus nostris, in fame et siti, in frigore et ate, ad omnem impetum fortunæ, sævientis. enim coexsulantium infirmatur, et ego non in: ? Quis scandalizatur, et ego non uror ? Sed B gravius cruciat, Ecclesiam in miserabilem reervitutem, sine mœrore nec videre nec eloqui m. Patior itaque, sed invitus, quia compatior, nam compatiantur domini nostri cardinales, anes patientiam prædicunt, sed alii de virtuascientia, alii ad culpæ suæ dissimulationem. utique Dominus qui sint ejus, et Ecclesia jam ex parte, qui non sint ejus. Nam rex Angloprædicat, qui sui sint, nec tacitum est quod et s erogatum sit aurum, sed munera ejus spoistra, spolia pauperum Crucifixi, imo ipsius i spolia sunt, imo minima portiuncula spolio· Quid ergo eis qui tyrannorum manibus Chrispoliant respondebit in illa die, quando vivos rtuos judicabit, singulis et universis testimo- C conscientia perhibente ? Nec hæc dicta crer, quod alius patientiæ terminus esse debeat, corona, vel quia nos exsules et proscripti ti in causa ejus non disponamus ante mori, vinci, sed quia necesse habemus nostro et im dominum, et amicorum consilio in tantis stiis sublevari. Nam qui nostræ potestatis suionem in arbitrium regis Anglorum contulit, et donec redeamus in gratiam ejus, nobis ompacis præcludit viam. Invitaverat nos per coa Flandrensem ad colloquium suum, sed cum ntii sui rescriptum hoc apostolicum porrexisadeo elatus est, ut Deum et homines pari fucontempserit, sed præ cæteris Romanos. Plataque dilectionis vestræ, quam Deus necessitati iariensis Ecclesiæ patrocinari disposuit, impe- D a domino papa per vos et alios amicos Dei, ut aspensionem hanc solvat, aut terminum coarcribens regi Francorum, etc.

EPISTOLA XLVI.

AD EUMDEM.

)MAS Cantuariensis HUMBALDO Ostiensi epi-).

rissimi oratoris præclara sententia est : quod decipi incommodum, secundo omnino stultertio, turpe. Sed utinam nuntii regis Anglodolis et minis armati, sedis apostolicæ religionem ter quaterque non elusissent, si tamen de circumventione queri possunt, qui scientes et prudentes per dissimulationem criminis publice peccantibus delinquendi audaciam præstiterunt. Quomodo enim potuit Ecclesia Romana, quæ in universum orbem providentiæ suæ oculos circumducit, et ad quam provinciarum negotia referuntur, ignorare, quod lippis et tonsoribus notum est, quod in plateis prædicatur, quod cantitatur in compitis Ascalonis ? Proscriptionem meam et meorum jam quinquennio pertuli, ad vos tam Ecclesiæ quam propria, deploravi injurias, coexsulantium mihi funera in Christo, pro quo passi sunt, dormientium partim vidistis, et plura audistis. Et tamen regis Anglorum, cujus in depressionem Ecclesiæ et sanctorum conculcationem manus extenta est, furor nondum cohibetur a vobis. Ubi quæso, pater, vestri sacerdotii zelus, quo se patriarchæ, prophetas, apostoli, et apostolici viri principatibus et potestatibus opposuerunt pro domo Domini, stantes in prælio in die discriminis, et per fidem regna vincentes ? Nunquid hæc scripta sunt, ut fabulæ sint narrantium, non exempla morum et forma vivendi ? Hæc enim prædicatorum volvuntur in ore, sed, quod sine rubore et dolore non eloquor, quod vita convincit, non habentur in corde ; aut certe se retinentur in conscientia, quasi quædam in animo scribuntur justissime eorum, qui bona docent et non faciunt, damnationis argumenta.

Et quidem mihi præ cæteris timeo, ne sanguis Ecclesiæ tandiu, et tam atrociter, et palam afflictæ, et adhuc inultæ, cito requiratur a me : eo quod in brevi stabimus omnes ante tribunal Christi, sine acceptione personarum reddituri rationem de operibus et dissimulationibus nostris. Sed regem quod ratio exigebat, ut convinceretur malitia ejus, voluistis sæpius commoneri, et commonitus est per litteras et nuntios extraneos, per subdiaconos, per cardinales vestros, per episcopos, per abbates, et nunc tandem in fine anni quinti quasi peremptorio edicto per dominum Gratianum, et magistrum Vivianum, et semper facta sunt novissima ejus deteriora prioribus. Referet hoc dominus Gratianus, qui in tanta sinceritate et maturitate versatus est in hoc negotio, ut Dei et hominum magnam gratiam debeat meruisse. Nec per eum stetit, nec per nos, quod pax reformata non est. Sed quia rex modo ait, modo negat, et versibilitate Protea vincit, Gaufredus quoque archidiaconus jam fere factam impedivit pacem, persuadens regi, ut nulla ratione componeret, nisi extorta obligatione servandarum consuetudinum, quas ut facilius obtineat, favorabiliori nomine nuncupat *dignitates*. Ego vero concedo, et gratum habeo, ut salvo ordine meo valeant et vigeant omnes regis et regni dignitates. Sed ut observantiam earum jurem, non acquiesco. Quippe qui nec canones, nec Evangelii mandata me impleturum jurare præsumo, nec populum terræ juramento hujusmodi video coarctatum. Labora adhuc, ut ablata restituere, vel pro his satisfacere non compellatur, quod evidenter

injustum est, præsertim cum ipse palam confessus A sit, quod ei de administratione cancellariæ non teneor. Nuntii supplebunt plura, quos, si placet, clementer audire, et petitiones nostras more solito promovere dignemini. Valeat dominus, et Pater meus.

EPISTOLA XLVII.

AD EUMDEM

Thomas Cantuariensis archiepiscopus Ostiensi episcopo Humbaldo, postea papæ.

Sæpe quidem cogimur in vestræ sanctitatis auribus ærumnas nostræ miseriæ deplorare; quia illæ supra numerum et modum multiplicatæ sunt. Et præter vos nullus est, vel admodum rarus, qui nos consoletur in tanta tribulatione, aut spem solatii B repromittat. Taceantur ad præsens, quæ sustinuimus funera propinquorum, sacerdotum Christi cædes et vincula, feralis edicti atrocitas, quo sævitia Herodiana sine miseratione conditionis, ordinis, ætatis, et sexus exterminavit et proscripsit omnes, qui ex quacunque causa venerant in suspicionem, quod ad nos essent habituri charitatem, aut servaturi Deo et Ecclesiæ ejus fidem. Et ut diuturnitate cruciatus circa cruoris invidiam Herodis vinceretur immanitas, vagientium cunas relegavit, a matrum seu nutricum sinibus avulsit parvulos lactentes et sugentes ubera. Nam quo magis protrahitur, acerbior est vis doloris, quantalibet pœna in momentum contracta mansuescit. Sufficere debuerat persecutori nostro, quod hactenus impune torsit C Ecclesiam, quod nos et nostros sic afflixit exsilio et proscriptione quinquennii, exspectantes ut eum patientia nostra ad Pœnitentiam provocaret. Antiquæ, si placet, revolvantur historiæ, veterum tyrannorum recenseantur gesta, nascentis Ecclesiæ percurrantur annales, nec facile occurret in omnibus persecutoribus ejus, qui sic unum hominem fuerit persecutus, ut tantam innocentium stragem tot exquisitis artibus studuerit adimplere. Cum ergo ipsorum testimonio tam evidens sit propositum ejus, qui licet, ut dictum est, tanta aviditate sitiat sanguinem nostrum, avidius tamen appetit Ecclesiæ perimere libertatem, et auctoritatem apostolicæ sedis a finibus sedis exterminare; mirabile est in oculis omnium sapientium timentium Dominum, D qua ratione eum tandiu Romana Ecclesia sustinuerit, qua patientia audierit tot injusta et enormia postulantem, cum illa divinitus instituta sit eradicare et disperdere omnem potestatem et altitudinem extollentem se in injuriam et contumeliam Christi.

Parcere subjectis, et debellare superbos,

fuit gentilium eminentia Romanorum: et certe Christi doctrina superbos humiliat, et exaltat humiles. *Ecce*, inquit, *constitui te super gentes et regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes*. Nunquid apud Petri successores, Christi vicarios, debet esse acceptio personarum? Hæc utique non est apud Deum, qui unicuiqu principi quam plebeio respondet ad meritum nam gloria est apud Deum, vel apud hor pauperioribus jura decernere, et potentic maximis flagitiis et multis nulla juris aucto coercere? Certe vera justitia potentes potent nit, et in his qui præsunt, gravissimum e judicium. Quis unquam Romano pontifice s et vidente tanta licentia abusus est Ecclesi bonis, quanta nunc abutitur rex Anglorum? jam quinquennio possedit episcopatum nostr omnium nostrorum bona: item Lincolnie Bathoniensem, Herefordensem, Eliensem e patus redegit in usus proprios. Landavensis siæ possessiones fere omnes distribuit mil suis. Bangorensem, quæ jam fere decennio scopum non habuit, non patitur ordinari. Qu abbatiis dicetur, quas detinet? Nam illorur merus incertus est. Et hoc quidem se licent cere gloriatur jure consuetudinem, quas Ec Romana, ut omnium vestrum pace dictum s initio publice debuerat condemnasse cum au bus et observatoribus suis, tanquam Deo i ùas et contrarias perpetuæ legi. Si eis, Pater luissemus dedisse locum, nihil prorsus disp nobis provenisset aut nostris. Et adhuc si c voluerimus, ad omnem familiaritatem et gr regis, et totius regni dominium expeditissima via. Sed absit! ut propriæ utilitatis comm publicam prodamus Ecclesiæ libertatem; sedis tolicæ privilegium convellamus ab Ecclesia e temporalium compendio subeamus dispen æternorum. Et quia nolumus Ecclesiam deji dejectionem nostram rex quærit a vobis. legem Dei transferre nolumus, ut ei succedat ir tas tyrannorum, quærit ut nos citra necessita præter utilitatem, contra auctoritatem ad alia clesiam transferamur. Quia vero vocantem a quitatis consortium sequi nolumus, petit nos ev a vobis, ut in transitu possit nostri sanguinis iniquitatis suæ consortibus qualecunque exe commercium.

Quid enim aliud sibi vult, quod Mediolane Cremonenses, et Parmenses in exterminium nos mercede corruptos sollicitat? Quid Papiensibu aliis Italiæ civitatibus nocuimus unquam, ut nos exsilium procurarent? In quo læsimus sapie Bononiæ, qui nec sollicitati precibus et promi perniciei nostræ, quam causam audierant, v runt dare consensum? Certe nos Robertum de sevilla non proscripseramus, et tamen sollicitat bus inductus est, ut nostram apud vos perpetu proscriptionem. Dolo tamen postea cognito, p tentia ductus rogavit, ne ipsius injusta petitio au tur. Ricardus Syracusanus electus, corruptus acc spe Lincolniensis episcopatus, persecutores no juvit opibus, armavit consilio, viribus roboravit. et ipsi regi Siculo, intra cujus fines modo cc stitis, ut eum caperent in perniciem Ecclesiæ

ım, filiam regis Angliæ copulandam in matri-
ım promiserunt. Nonne frangentes panem, et
am leoninam, et gentem latronum et alios
nos potentissimos, quasi castra conductitia ad-
unt, ut non tam flecterent, quam frangerent
ıiam Romanam? Sed et pacem imperatoris et
.um repromittunt. Et quod omnes Romanos da-
ınia inducent, ut faciant fidelitatem domino pa-
ımmodo in nostra dejectione regis Angliæ sa-
at voluntati. Patet quam securum transitum,
jucundum commeatum nobis diligentia homi-
æparabat. Profecto non satis curabat, unde sa-
ɜt creditoribus nostris, unde sociis, si quis ta-
ıveniri posset, ad procinctum itineris necessa-
nistrarentur, unde sumptus itineris procede-
t solatia proscriptæ multitudinis quæ post
ıenne exsilium egens et afflicta erat in tantis
itatibus deserenda. Eadem sane diligentia pro-
ium hæc, quoniam regis nomen in hanc sus-
ɜm deducendum esse non credimus, poterant
ım utensilia toxicari, et difficile est vitam
ı incolumem, cui insidiatur is, qui jus habet
iliam totam. Et ne in hac parte schedula pro-
ır et verba, quoad vita comes fuerit, nos pro-
ınquam vocatione tot et tantis periculis in-
ıs. Nam si quis ex quacunque causa mortem
ıtrectat, vitam facilius poterit ferro vel laqueo
are.

ɜr autem misit idem rex nuntios suos, epi-
n videlicet Sagiensem, et Gaufredum Cantua-
n archidiaconum, ad Christianissimum regem
ans eum precibus et promissis, ut nos ejice-
erra sua. Sed vir Deo plenus respondit se
: hæreditarium ab antecessoribus contraxisse
ɔer fuisse consuetudinis regni Francorum, ut
pro justitia exsulantes benigne recipiat, et eis
humanitatis solatia impendat. Et dixit se
ım tam laudabilem hæreditatem, et Deo gra-
causa qualibet deserturum. Adjecit etiam,
os receperat de manu domini papæ, quem
n terris habet dominum, et ideo nec pro
tore nec pro rege, nec pro aliqua mundi
te dimissurum, quin foveat nos et causam
n, quandiu necesse fuerit quoniam Deus,
ım est, et pro tuenda lege ipsius tot injurias
ıa sustinemus. Hoc responso confusos dimisit
ı, quod ei Deus retribuat, solito benignior et
ɔr est, licet benignus et liberalis semper
is. Dicit autem se probaturum in causa
ıinceritatem et vigorem Ecclesiæ Romanæ,
.tem domini papæ, cujus fidem et constan-
eo commendat plurimum, quod regem An-
ɔetitionibus injustis ab eo, gaudet esse repul-
:amen vera sunt, quæ audivit a rumigerulis,
ıus papa perseveraverit in eo quod ei promi-
ı. Sunt in parte adversa, qui nos ablatorum
onem petere dissuadeant, et si forte de pace
n fuerit, omnia perfunctorie pertransire,
ındentes quam periculosum esset exemplo,

A cum lucro succensa cupiditas hinc animari possit, ut pro libitu releget et proscribat episcopos, et tandem in gratiam Ecclesiæ redeat, si quacunque jactura illius qualemcunque fecerit pacem. Nam hujusmodi dissimulatio cupidas incendit potestates, et perversis hominibus præstat audaciam delinquendi. Meliusque nobis esset non fuisse natos, quam Ecclesiam induxisse pestem tam perniciosi exempli: præsertim cum illi facile sit damna rerum immunitatibus, privilegiis, et possessionibus incultis, et aliis beneficiis nostro præeunte consilio ex parte maxima compensare.

Neque hoc, si dominus papa nobis astiterit, difficile est extorqueri. Quia licet prætendat minas, totus terrore concutitur, ex quo contumaces episcopos, et
B alios malitiæ suæ complices, et satellites iniquitatis, Satanæ tradi vidit in interitum carnis. Nam si isti contriti fuerint, citius et facilius perdomabitur, et fulgura ejus in pluviam convertentur. Expertis credite, qui novimus hominis mores, qui portavimus pondus diei et æstus, nec adhuc pro Domino et Ecclesiæ libertate formidamus congressum, credite, inquam, quia ejus ingenii homo est, ut non possit nisi suppliciis emendari. Et quia totius malitiæ ejus incentor episcopus Londoniensis, qui nuper in tantam prosiliit impudentiam, ut dixerit se Cantuariensi Ecclesiæ, cui professionem fecit, nullam, ex quo translatus est, debere obedientiam; gloriatur etiam, quod cathedram archiepiscopalem ad Ecclesiam Londoniensem transferri faciet: necesse est tantæ
C iniquitatis caput conteri, ut Anglicana Ecclesia convalescat. Opposuerunt se illi nuper scissuram Ecclesiæ molienti fratres et coepiscopi nostri, ad quos subvertendos de cismarinis partibus regis officiales attraxit, ut per eos affligantur, qui cum ipso accipere characterem bestiæ non acquieverint. Placeat itaque dignationi vestræ, quam in Cantuariensis Ecclesiæ patronatum dominus suscitavit hæc ad mentem domini papæ reducere, et pro more vestro confirmare in subventione Ecclesiæ fratres vestros, et impetrare, ut per nostrarum tolerantiam passionum acquirat apostolica sedes Anglicanæ Ecclesiæ libertatem. Nam mori præelegimus in exsilii acerbitate pro Domino, quam videre Ecclesiam exsecrandis tyrannorum traditionibus profanari, et divinæ legis evacuari vigorem. Date veniam, quia verba
D protrahere protracta cogit necessitas, et nonnulla pars solatii est in aure dulcissimi Patris et piissimi domini proprias effundere calamitates. Siquidem:

Dulce loqui miseris, veteresque reducere questus.

Et ut hæc sæpius ad memoriam reducatis, vestris provoluti pedibus affectuosius imploramus. Valeat semper sanctitas vestra, nostri memor ante Deum.

Hæc sunt nomina excommunicatorum, qui incorrigibiles et contumaces inventi, denuntiati sunt secunda denuntiatione: Gaufredus Cantuariensis archidiaconus, Robertus vicarius ejus, Ricardus de

Ivelcestre, Ricardus de Luci, Willelmus Giffard, Adam de Cheringis.

EPISTOLA XLVIII.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Ostiensi episcopo.

Sicut ad locum, unde exeunt, flumina revertuntur, ut iterum fluant, sic ad agendas pietati vestræ gratias flexis genibus mentis debemus accedere, ut per vos in ministerio Ecclesiæ roboremur, qui a vestra miseratione post Deum vires accepimus, ne caderemus in manu hostili. Amici nostri et proximi nostri steterunt contra nos, persecutorum gladios acuentes, et ut nos confunderent et contererent, etiam sub ipsis facti sunt in arcum pravum. Sed fides vestra in camino tribulationis nostræ et pressura Ecclesiæ semper examinata clarescit, et charitas non querens quæ sunt, sed quæ Jesu Christi, a Patre misericordiarum obtinuit pacem, quam mundus dare non poterat, aut sperare. Nos enim ad dominum nostrum regem Angliæ in humilitate debita accedentes, cum eo fecimus pacem cujus tamen tota substantia subsistit in spe, sed quæ auctore Deo non confundet. Nam ut res sequatur, qui cœpit, ipse perficiet. Instabant aliqui eorum, etiam qui columnæ Ecclesiæ videbantur, ut nos et totam causam Dei conferremus in arbitrium ejus, sed a nobis, Deo propitio, nec obtentum est nec obtinebitur, ut quæstionem damnorum, quæ Ecclesiæ Dei et nobis illatæ sunt, aut querelam consuetudinum, imo potius abusionum, aut divinæ legis, velint, nolint principes fidelibus observandæ custodiam in arbitrium hominis conferamus. Quantalibet enim potestas divinitus ordinata minor est eo, qui instituit eam, et impœnitentibus peccata dimitti non posse perspicui et perpetui juris est. Et si res ablata ab eo, qui solvendo est, non reddatur, constat pænitentiæ veritatem non exhiberi, sed exerceri figmentum malitiæ mendacio palliatæ, aut, ut verius dictum sit, bis pollutæ. Error siquidem pristinus perseverat, et nova fraude calcatius cumulatur. Cætera supplebit nuntius, quem et petitiones, quas per eum domino papæ porrigimus, paternitati vestræ desideramus attentius commendari et promoveri.

EPISTOLA

AD HYACINTHUM DIACONUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HYACINTHO cardinali diacono, salutem et cum summa devotione reverentiam.

Inundaverunt mala super capita nostra, contumeliis et injuriis supra modum afficimur, saturati sumus opprobriis : et qui insurgunt in nos forte vivos deglutissent nos, nisi quia ad summi consilii angelum et sanctam Romanam Ecclesiam confugimus, in qua post Deum spei nostræ summa consistit, a qua si, quod Deus avertat, ceciderimus, omni consilio destituti, quid nobis agendum sit, penitus ignoramus. Ut igitur eorum, quæ patimur,

A seriem plenius cognoscatis, mittimus ad vos magistrum Henricum, fidelem et familiarem nostrum e vestrum, ex cujus relatione status nostri miseriar perpendere poteritis. Et, si placet, credite ei in hi quæ ex parte nostra vobis dixerit, tanquam si e ore nostro audiretis. Non differat, quæso, vestr discretio suum nobis aperire consilium, quoniam i arcto positi sumus, et a vobis, in quo maximar habemus fiduciam, tanquam amico nostro præcipu et patrono, solatium exspectamus. Valeat, et com patiatur nobis sanctitas vestra.

EPISTOLA L.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HYACINTH

B diacono cardinali.

Ecclesiam Anglorum et nos posuimus in manibu vestris, ut profectus noster ad vestram, de cuju ope nitimur, gloriam esctissime referatur, et deso latio nostra ad vestrum spectet dispendium, qui no et nostra vestræ affectione promptissima devovimu voluntati. Persecutores Ecclesiæ eatenus in maliti processerunt, ut ultra progredi nequeant, sed velin nolint deficient in se ipsis, nisi eis Ecclesia Roman in perniciem suam dederit vires. Fulmina eorum i tonitrua convertentur, et turbo ventositatis huju facile solvetur imbre. In brevi futurum est, auctor Deo, ut viceritis, dummodo citam et certam possiti exspectare victoriam, Mementote Pompæi vestr quem Cæsar itidem vester insuperabilem esse dic

C bat, si tam bene sciret vincere, quam bene nover pugnare. Egerat prima rex Angliæ, ut ad seder apostolicam nulla fieret appellatio, suam schismati cum schismaticis posuit portionem ministerio, im perjurio Joannis de Oxeneford, qui nunc vestris aud apparere conspectibus ; sed eo nunc perductus es ut coactus sit confugere ad sedem Petri, et domin papæ invocare nomen, quod ante inhibuerat invo cari. Et quidem ad Ecclesiam Romanam recte co fugeret, si declinaret injuriam, non inferret ; si d votionem præsentaret Ecclesiæ, et non ipsius quæ reret subversionem ; si non plus noceret fictas ami citias et falsum spondens obsequium, quam nocuer manifestum professus inimicum. Ecce dulcissim Pater et Domine, modo apparebit, qui viri sitis Reducite ad mentem, quoniam

D *Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps*

Ne vos decipiant animi sub vulpe latentes.

Si quid unquam vestri contemplatione compendii i dispendium Ecclesiæ feceritis ad preces ejus v munera, ipsemet in confusionem vestram, et apo stolicæ sedis opprobrium, more suo præconabitu istud, et quod nunc sæpe et multis dicere consuev scilicet omnia Romæ esse venalia, tunc passin prædicari faciet super tecta. Utinam solus audiss tis, quæ locutus sit de legatis illis quos recepit e etiam de illo quem simulat se amare, et que denuo dicitur petiisse legatum ! Solus, inquam, u probra solutioris linguæ stultorum et credulorur

non infecissent aures. Benigne, si placet, suscipite nuntios nostros, per quos cætera audietis. Et compatimini sacerdoti, quem post illam, quam dicunt, appellationem capi violenter fecit, et conjecit in carcerem, cum postea non debuerit contra nos aut nostros aliquid innovare, si appellati sumus, imo qui eo præsente appellavimus, et jam biennio exspectantes sententiam postulamus. Advertite qualiter ecclesias possessionibus et libertate spoliaverit, qua immanitate nos persequatur et nostros pro libertate Ecclesiæ, pro fidelitate sedis apostolicæ patientes, et paratos pati adhuc pro viribus, quas nobis Deus contulit. Presbyter, clericus Willelmi Papiensis, nuper promisit regi Angliæ, quod ad voluntatem ejus definiet dominus suus causam instam, accepta legatione. Sed certum sit, quod nos nec personam nostram nec causam Ecclesiæ credemus ei, cujus affectionem ad nos et regem pridem satis experti sumus. De vultu domini papæ judicium istud prodiet, cui Ecclesia stat aut cadit. Stabit autem per misericordiam Dei, et auxilium et consilium vestrum.

EPISTOLA LI.

AD EUMDEM.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, Hyacintho cardinali.

Quanto magis de vestro sinceritatis dilectione confidimus, tanto confidentius in negotiis nobis et ecclesiæ nobis commissæ emergentibus ad vos, sicut ad unicum et extremum suffragium recurrimus. Inde est, quod de vobis, sicut de amico specialiter dilecto, indubitatam obtinentes fiduciam sinceritati dilectionis vestræ ad memoriam reducimus, vos dignanter nos et ecclesiam nostram, imo vestram potius, sub vestra protectione admisisse, dignitates cujus et jura illibata servare nunc temporis necessarium est, et plurimum nobis et vobis expedit operum exhibitione demonstrare. Exhibitio enim operis, probatio est dilectionis. Nos igitur dilectionem vestram modis quibus possumus attentius exoramus, quatenus dignitates, libertates, et jura Ecclesiæ nostræ intacta et illibata conservari, studio et prudentia vestra sollicite procuretis. Sed de his hactenus.

Ecce, domine mi, litteras domini Papiensis, quas in initio adventus sui, non penitus pompositatis gloria carentes, nobis destinavit, has equidem poteritis inspicere, nec eas, ut credimus, nota cujusdam jactantiæ invenietis omnino carere. Ejus vero adventum sperabamus nobis consolationem conferre et pacem qui potius nobis contulit desolationis augmentum, quam consolationis auxilium. Jactitat enim dominum papam ipsum in terram regis Angliæ misisse principaliter ad terminandas quæstiones, quæ inter nos et regem vertuntur, sicut Ecclesiæ Dei viderit magis expedire. Non credebamus, nec penes curiam Romam hoc promeruimus, ut ipsius subjiceremur arbitrii judicio, quem curiæ universitas nobiscum pariter bene novit nostrum esse inimicum et ecclesiæ nostræ, necnon et hostem plusquam manifestum. Sed nos ut vobis veraciter dicimus ipsius in æternum declinabimus judicium. De cætero omnem in vobis spem et fiduciam nostram secundario post Deum ipsum penitus projicimus, attentius rogantes, ut cum per eum pacem et reconciliationem aliquam nullatenus speremus, sollicitudinem prudentiæ vestræ ita efficaciter adversus eum apud dominum papam exhibeatis, quatenus personis, tam cismarinis, quam transmarinis litteris suis firmiter præcipiat, et in virtute obedientiæ injungat, ut sententiam quam in regem et terram ipsius rationabiliter promulgabimus, firmiter teneant et observent. Præterea partes vestras diligentius interponatis, ut confirmationem primatiæ nostræ, quam in primo adventu nostro Senonis dominus papa nobis concessit, per vos obtineamus. Valete et memores estote nostri, sicut sumus et vestri, et latorem præsentium, quanto maturius poteritis, et expedire et ad nos transmittere, ecclesiæ statum, domini papæ, et vestrum nobis significantes, procuretis. Iterum valete.

EPISTOLA LII.

AD EUMDEM.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, Hyacintho cardinali.

Interemptorum pro causa Domini et Ecclesiæ libertate sanguis clamat ad Dominum; et miseri, qui residui sunt, omnes ad sanctitatis vestræ confugiunt pedes in miseriis istis. Quot et quanta ab impiis Anglicana Ecclesia toto quinquennio isto pertulerit, soli illi noverint, qui experti sunt, quorum primus ego cum miseris coexsulibus meis proscriptis Christi Jesu. Ipse, cujus expugnatur hæreditas, lex conculcatur, profanantur sancta, sic causæ suæ cito propitius adsit, sicut conscientiæ meæ fidelissimus testis assistit, et pro innocentibus contra persecutores et oppressores eorum, quam promisit, ferat sententiam. Commonitus est rex Anglorum per litteras, per nuntios, per abbates, per episcopos, per subdiaconos curiæ Romanæ, per cardinales, et nunc tandem quasi peremptorio edicto, per dominum Gratianum, et magistrum Vivianum, qui quatenus profecerint, referente domino Gratiano, qui fideliter, modeste, et in omni sinceritate in hoc negotio versatus est, et nunc festinat ad vos, potestis audire. [Non enim stetit per nos, quo minus pax reformaretur, sed per illum qui confidit in potentatu suo, in divitiis Ecclesiæ, cujus impune diripit spolia, in dolositate suorum, et familiaritate quorumdam vestrorum, quos hactenus in perversitatibus protegendis habuit defensores. Nam quod mundus sentit, dolet, ingemiscit, nullus adeo iniquam causam ad Ecclesiam Romanam defert, quin ibi spe lucri concepta, ne dixerim odore sordium, adjutorem inveniat et patronum. Sed et hoc in monte Dominus videt, ante cujus tribunal citius omnes astabimus, de operibus et conscientiis responsuri. In quo vero ca culo nunc causa nostra resederit, si placet, audite: rex acquiescit, ut ego et mei redeamus ad nostra, domos scilicet vacuas, honorem Dei servaturi, salvis digni-

tatibus suis, quarum nomine pravas illas intelligit A consuetudines, quas audistis, et quas constat lege divina et auctoritate Ecclesiæ Romanæ esse damnatas. Nos autem admittimus, ut salvo honore Dei et fidelitate Ecclesiæ Romanæ, regni valeant et vigeant dignitates, quæ sub mensura divini honoris cohibendæ sunt. Non enim ad illarum formam coarctandus est honor Dei. Sed ille non acquiescit, nisi absolute profiteamur sub religione juramenti observantiam dignitatum, quod nondum fecit nec minimus de populo terræ. Nec ad hoc alicubi arctatus est clerus, ut se vel sacros canones vel Evangelii mandata juret observaturum. Certe nec tutum esset, quia in multis offendimus omnes. Detrectat ablata restituere vel satisfacere, cum tamen et præfatis nuntiis domini papæ et aliis papam professus sit, B quod de tempore cancellariæ non teneor illi. Hanc tamen detentionis injustæ prætendit rationem quod antecessores sui nostris, quos sæpe fugaverunt, redeuntibus nihil restituisse reperiuntur. Sed hoc falsum esse convincitur ex historiis, et attestatione vivorum.

Nunquid ergo cohibendus non est, qui majorum violentias et impietates usurpat pro lege? Utique si, quod absit! in isto prævaluerit, pessimum iniqui compendii cunctis gentibus, et sæculis relinquit exemplum. Releget ergo, et proscribat quot et quantos, et quandiu voluerit, et cum redierint, petitiones eorum hoc exemplo, imo jam lege excludet. Nam Deum testem invoco in animam meam, quod me magis movet pernicies exempli, quam temporalium C jactura rerum. Cum itaque novas et indebitas exigat obligationes, cum tam perversas sub nomine *dignitatum* vindicet consuetudines, non persuadeat vobis quispiam, quod ego pacis generem impedimentum, sed ille qui Dei subvertit legem et totam turbat Ecclesiam. Quidquid potero facere salvo ordine meo, et sine pernicie exempli, libenter faciam pro recuperanda gratia ejus, et pace mea. Sed absit, ut scienter faciam contra Deum pro quiete momentanea, et non tam perituris quam pereuntibus bonis! Hæc diligentius scripsi paternitati vestræ plus tamen de necessariis, ne scripta fastidium generarent, in ore nuntiorum posita sunt, quos, si placet, ut consuevistis in benignitate recipite, et causam Ecclesiæ fovete ut vestram, quoniam Dei causa D est. Et ego parvuli mei sumus et erimus semper vestri.

Similiter domino Alberto presbytero cardinali.

Item domino Theodwino presbytero cardinali.

EPISTOLA LIII.

AD EUMDEM.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, Hyacintho cardinali.

Si laborantem agricolam oportet primum post redditas Deo primitias sedere, justissimum est, ut vestram charitatem, quæ in sublevatione sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ fere jam pereuntis, plus et diutius jam laboravit, et quod magis est, fidelius et efficacius, laboris sui ab ea in omni gratiarum actione et exhibitione obsequii percipere fructus. Nam cum aliorum amicorum fere omninum fides esset exinanita, vos illorum animos a pusillanimitate in spem erexistis, solidastis manus dissolutas, genua debilia roborastis, et attentius auditor verbi, verus Christi discipulus, consors apostoli, hæres Petri, fratres vestros, qui ad cultum justitiæ, et patronatum Ecclesiæ præordinati erant, exemplo confirmastis et verbo. Expetierat enim Satanas Ecclesiam Romanam in tribulatione vestra, sicut et nostra, ut eam cribraret sicut triticum, et suos probaret, et convinceret infideles. Sed Christus de ipsa tentatione proventum operatus est lætum, et utilem fidelibus universis, sed vobis, qui alios superastis in fide, præ cæteris gloriosum. Nos enim per gratiam Dei et vestram, cum domino rege Anglorum fecimus pacem, ad honorem Dei et Ecclesiæ, ut speramus, utilitatem, cujus formam lator præsentium vobis exponet, quem desideramus vobis attentius commendari, et petitiones, quas habet in manibus, quia consuevistis industria, promoveri.

(*Vide etiam epistolam, quæ incipit*: Satis superque etc., *ad Conradum et alios directam.*)

EPISTOLA LIV.

AD JOANNEM CARDINALEM JOANNIS ET PAULI.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, Joanni cardinali Joannis et Pauli.

Discretioni vestræ non exstat incognitum, quanta sinceritate fidei, obedientiæ devotione, et exhibitione obsequiorum Cantuariensis Ecclesia præ cæteris omnibus totius insulæ nostræ sedi apostolicæ semper adhæserit, nec ab ejus unquam, sive prosperorum blanditiis, sive turbinibus adversorum, potuerit fidelitate divelli. Hæc vestro solebat gaudere patrocinio, et a vobis decessoris nostri tempore in tribulatione exspectare solatium, et in opportunitatibus suis vestro concilio instrui, et auxilio roborari. Vobis devota erat, suisque connumerabat successibus, si dabatur facultas obsequendi, si ex merito suo vobis officiosa videbatur in aliquo. Nos quoque ipsi, qui ejus, dignatione divina, licet indigni, gerimus administrationem, sæpe, quod memori mente recolimus operam dedimus et diligentiam, ut vestræ voluntati et vestrorum usibus serviretur: et utinam non excidisset a memoria vestra! Sed quia in hac parte videtur obliviosior, quam expediret nobis, rogamus ut saltem fratri nostro, quem officii vestri non credimus esse immemorem, credatis de nostra ad vos devotione. Si autem vobis in persona nostra post adeptum episcopatus gradum non servivimus, utique nobis voluntas non defuit, sed facultas. Sperabamus de vobis, præ multis, nostrum non auferentes, ets differentes obsequium. Decreveramus nos, quod differebatur, cum accessione devotionis et obsequii amico et domino benigne præstolanti multiplicius refusuros. Unde miramur supra modum, quis vos

ore Cantuariensis Ecclesiæ et protectione no-
'erterit, præsertim in causa Dei, quæ si peri-
ur, quod absit ! totius Anglicanæ Ecclesiæ
s deperiret, Romanæ sedis auctoritas arcere-
Anglia, et ad nutum regis procederent uni-
Si voluissemus ei ab initio in consuetudini-
uas petit, consentire, nec vestro nec alterius
ntu ad ipsum indigeremus. Vos videritis, an
)a juratoris insignis, cujus fraudes, Deo pro-
), detectæ sunt, tam cito fuerit recedendum
co, tam facile Cantuariensis Ecclesiæ contem-
n obsequium. Illa tamen nec sic repulsa et
cedet a vobis, neque nos, si placuerit vobis,
ɔ desistemus obsequio, quin accepto tempore
vestro et vestrorum studeamus devotius in-
. Hac itaque voluntate et conscientiæ securi-
ıfisi rogamus attentius, quatenus Cantuarien-
clesiam se vobis offerentem non abjiciatis,
seratis causam Dei, quæ indubitanter est in
us vestris, ne et vos deserat Deus, qui et de
n quo judicio judicaveritis, judicavit. Expe-
nunc Cantuariensis Ecclesia veteris amici
quia qui amicum in necessitate deserit, non
micus est, sed fortunæ. Unde vobis tanquam
et domino fideli intimamus, quia non tantum
roderit illius juratoris et similium amicitias
quantum oberit, si Cantuariensis Ecclesiæ
ıtis obsequium. Nam servile ingenium est,
untaxat suppliciis emendatur.

EPISTOLA LV.

AD EUMDEM.

rabili fratri, et utinam amico, domino Joanni
itano, Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ
tero cardinali, Thomas eadem gratia Cantua-
Ecclesiæ minister humilis, miser ac misera-
sul, salutem, et sic transire per bona tempo-
t æterna non demereatur.

ım evangelicum est : *Qui non est mecum,
me est, et qui non colligit mecum, dispergit.*
: quidem quæ fuit unquam adversus sublimi-
'estram nostra iniquitas, quæ parvitatis no-
levotio, ut non fieret nobis tempore tribula-
ostræ benigna vestra solertia, non faceret
ım vestra benevolentia, imo quod durius est,
it aggravari manus vestra super exsulis et
pti importunitas ac molestias, non conti-
pera vestra et industria semper accepto tem-
iseri hominis augere miseriam ? Non debuit
lis testimonium conscientiæ fieri gloria ve-
arcat itaque de cætero, si placet, parcat,
et nunc tempus est ut parcat, cessetque in-
o vestra infortunati hominis exaggerare in-
ım, et innocentiam lacerare. Nam et si
fuerim felix, pro modo temporis didici et
se infelix, nec felicius est infelici, quam
ortem suam. Præterea quomodo unquam
memoria vestra excidere, quod petitione
regis Francorum in virgulto suo apud Au-

A relianum, præsente comite Theobaldo, susceperit nos vestra discretio de manu ipsius propria protegendum, ac de cætero fovendum adversus omnes homines, excepto domino papa ? Quorsum evanuit ista susceptio ? Non equidem credimus extunc temporis culpa ipsius regis aliqua excidisse, scimusque pro certo ex parte nostra nullum erga vos intercessisse delictum, quo debuerimus et gratiam vestram demeruisse, et promeruisse offensam. Hæc hactenus.

Cæterum ut veniamus ad rem, accedit Londoniensis cum multa acceleratione ad curiam, sicut dicitur, suasus a vobis, ut nemine de nostris ibi nuntiis invento, paucisque amicis, nunc blandis adulationibus, nunc promissionibus innumeris, nunc nimis ac terroribus suis ac regis, ibi consequatur gratiam
B unde magis meruit recipere pœnam, inde absolutionem extorqueat, unde magis meruit reportare condemnationem. Nec prætendat quisquam vestrum hanc esse sedem misericordiæ, quæ frequentius pietatis intuitu consuevit misereri peccantibus, quam corripere delinquentes. Verum respondemus vobis, quod dicit Scriptura : *Amant se justitia et pax eatenus, ut qui facit justitiam, inveniat pacem, et non aliter. Justitia etenim et pax invicem osculatæ sunt.* Unum tamen est quod petimus super omnia, nunquam a mente vestra fieri alienum, quoniam semper protrahitur avaritia latentium indagatrix lucrorum, manifestæque prædæ avidissima vorago, neque habendi fructu felix, et cupiditate quærandi miserrima. Videte ergo, si placet, ne vos decipiat versuti hominis artificiosa malignitas, palliata religio, illicita
C curiositas, promissio vana, munera, quod absit, quæ excæcant oculos, et vim auctoritatis inclinant. Quorum finis interitus, quorum fructus pulvis et cinis, quæ exsufflata in ventum facile evanescunt. Ne inhonesti lucri captura invitatus, scelus, quod vindicari debet in homine isto, auctoritate vestra tegatis.

Quid plura ? Spiritus sanctus faciat vobiscum, ut ministerio vestro et confratrum vestrorum reveletur filius perditionis, convertatur iniquitas ipsa in caput suum. Dissipet Deus consilium Achitophel, et statuat eum contra faciem suam, ut recipiat in curia ista quod gessit inique, et reportet inde quod dignum est, ubi solet et debet exeri gladius beati Petri ad
D vindictam malorum, laudem vero bonorum. Quatenus sit inde gloria in cœlis coram Deo et angelis ejus, et fiat pax in terra bonæ voluntatis hominibus.

Valeat semel et semper vestra dilectio, ut inde sit melius nobis et miseris coexsulibus nostris, præsertim in instanti negotio.

EPISTOLA.

AD EUMDEM.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, Joanni Neapolitano cardinali titulo Joannis et Pauli.

Sancta Cantuariensis Ecclesia diu et familiaritate et patrocinio vestro gavisa est ; et adhuc in spe vestræ miserationis et consolationis exsultat. Unde

ad sinum dilectionis vestræ fiducialius transmittit miseros suos,qui fratrum suorum pro fide et libertate Ecclesiæ interemptorum neci superstites relicti sunt.Sanguis interemptorum clamat ad Dominum, adversus persecutores et oppressores Ecclesiæ, et utinam non contra me, et contra illos qui se nobiscum opposuisse debuerant pro legibus paternis et domo Domini.Audite,si placet,etintelligite a nuntiis, qui nuper missi sunt,quanta evidentia duplicitatis et pravitatis convicta sit duritia regis Anglorum,et in quibus finibus Ecclesiæ causa resederit. Nunc enim, ut semper,stetit per regem, quominus pax reformaretur.Ego enim quatenus potero, salvo ordine meo,et fidelitate Ecclesiæ Romanæ,dignitates ejus fovendas et augendas libens admitto, sed non acquiesco, ut nova et perniciosa fidelitatis forma exemplo mei in Ecclesiam inducatur. Ablata mihi et meis,aut satisfactionem omni jure repeto, ne pernicies exempli,si tam manifesta rapina irrequisita remaneat, vertatur in legem,et tam posteris quam coætaneis nostris præstet audaciam similiter delinquendi. Vos itaque,si placet,exsurgite in adjutorium jam fere deficientis Ecclesiæ,et persuadete domino papæ,et fratribus vestris,ne diutius tam manifestam injuriam Christi dissimulent,cui nobiscum sine personarum acceptione reddetis in brevi cunctorum operum rationem. Nam opportunitas sæpe, dum exspectatur, elabitur. Et culpæ particeps est, qui quod potest corrigere, negligit emendare. Nuntii supplebunt cætera, quos si placet,pro Christo audiatis in causa Christi.Et si forte Londoniensis episcopus et Gaufredus Ridel ad Ecclesiam Romanam venerint,eos velut antichristi membra tractate, qui jam mysterium iniquitatis suæ operatur in illis.Valeat sanctitas vestra.

EPISTOLA LVII.

AD EUMDEM.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus,Joanni presbytero cardinali Neapolitano.

Fraternitatem vestram in Christo convenio, ut Anglicanæ Ecclesiæ assistatis pro Christo.Hoc enim mihi a vobis promissum indubitanter et gratanter recolo,quod mihi consilium,auxilium et patrocinium firmissime promisistis, ubicunque et contra quemcunque mihi justitia suffragaretur. Nunc autem in quo calculo mea, ima Anglicanæ Ecclesiæ causa consistat,ex nuntiis domini papæ,domino Gratiano et magistro Viviano, et a venerabili Petro Carnotensi archiediacono potestis audire,et plane,si placuerit, cognoscetis quod non ego, sed rex et sui, more solito, pacis impedimentum attulerunt. Nam dignitatis ejus,quantum salvo ordine meo et fidelitate Ecclesiæ Romanæ licuerit, servare paratus sum et augere,sed novam et perniciosam fidelitatis formam in Ecclesiam,Deo propitio,numquam inducam. Ablata quidem mihi et meis restitui, aut Ecclesiæ satisfieri peto,quia nunc auctore Deo constat,quod ex nulla, vel injusta causa resident penes ipsum. Nuntiis enim domini papæ,et pluribus aliis pala confessus est,quod de toto tempore cancellariæ ne pecuniæ nec administrationis illi debeo rationen Agite ergo,si placeat, ut tollatur exempli pernicie quæ coætaneos et posteros occupabit,si, quod absi tam manifesta rapina et injuria Christi remanser impunita. Jam enim convicta est duritia ejus, ne est quare debeat ulterius supportari, nisi qui fov aut dissimulat errorem,in se ipsum alieni crimin provocet ultionem. Ego et coexsules mei, imo E clesia Anglicana,pro cujus libertate persecutionen patimur,et proscripti variis torquemur injuriis, De de cætero committimus causam nostram, aut, rectius dixerim,suam,ut ipse, in cujus conspectu i brevi sine acceptione personarum, sine suffragi numerum stabimus reddituri de actibus et voluntat bus rationem, dijudicet inter nos,et persecutores oppressores Ecclesiæ, et ad gloriam nominis s promissionis,qua parvulos suos in præsentia corp ris consolatus est,citius exhibeat veritatem. Interi de promissione vestra et charitate præsumens, a fectuosius supplico,quatenus miseros nostros pr sentium portitores benignius exaudiatis, et causa Christi promoveatis pro Christo,si autem ad Eccl siam Romanam venerint episcopus Londoniens et Gaufredus Ridel, sic illos tractate, ut tractari d bent, qui seminant inter fratres discordiam. Ca tuariensis Ecclesia suum vobis præsentat obs quium,quod promptissima devotione vobis et vestr impendet, cum vestro patrocinio, quod speramu eruta fuerit a tribulatione malorum et dolore.

EPISTOLA LVIII.

AD EUMDEM.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus,Joanni ca dinali titulo Joannis et Pauli.

Audivit Ecclesia Gallicana vos in causa Ecclesi Anglorum mutasse sententiam,ut a patrocinio pers cutorum,quos per ignorantiam fovebatis, credend his, qui spem suam mendacium posuerunt, vestr discretio præ cæteris transiret in consortium illorun qui patroni fuerant veritatis. Audivit, inquam, lætata est valde, quoniam hæc est mutatio dexter Excelsi et Ecclesiæ Dei ad libertatem, et nomini v stro proficiet ad gloriam sempiternam.Sermo gratu in auribus omnium,sed gratissimus nobis et Eccle siæ Cantuariensi, quæ semper vestro consuevera gaudere patrocinio,et se vestram in gratiam rediiss lætatur.Justum est ergo, ut ad obsequium vestrun revertatur et cultum.Et nos propensiorem operan dabimus et diligentiam, ut vestris devotissime jus sionibus obsequatur. Fuimus enim vestri, et vestr esse desideramus, proni quidem ad obsequium rex Anglorum,quam corde gerimus, officiosam ex pedierit voluntatem.Nec dubium, quin a persecuto rum nostrorum,quo vobis noxiores fuerint,patroci nio desistatis, quoniam iniqui, avari sunt,et fabr mendaciorum : in omnibus negotiis circumveniente amicos, et credulos sibi.Et cum eos deceperint au

ıt, solvuntur in risum, et quasi de hostibus hantes, de sua sapientia gloriantur. Valeat : chara nobis in Domino vestra fraternitas.

EPISTOLA LIX

AD MAINFREDUM.

AS Cantuariensis archiepiscopus, MAINFREDO ıli, qui captus fuerat apud Anconam.

as agimus Deo, qui vos ad consolationem æ suæ eripuitde ore Leonis, et de manu be- eravit, et de omni exspectatione Cremensis ırchæ, et Frederici, et totius plebeculæ schis- ·um. Sensimus, ut ex animi nostri sententia ıur, absentiæ vestræ damna, qui ad petitio- gis Angliæ, nostro non præcedente merito, ıi sumus, die restitutionis nostræ, ut jactitat, in arbitrium ejus. Domine mi, si fuissetis 'or ecclesiasticus, ut spes est, non ita mor- set aut languidus, nec illi regi, nec compli- ıis, satellitibus Satanæ, collata auctoritas in ım interim debacchandi. Sed nunc certum d his perversitatibus toto conatu, quoniam Dominum, et diligitis decorem domus ejus, tis obviare. Placeat ita que dilectioni vestræ re a domino papa, ut suspensionem solvat, ıinum coarctet, scribens regi Francorum et Gallicanæ patentibus litteris, quod nisi rex ım juxta commonitionem suam et commina- ıobis pacem, et ablata cum Ecclesiæ libertate t, exinde nos in eum et terram suam officii no- state uti concedat, et sententiam, quam in ma- :s Ecclesiæ et nostros tulerimus, ratam haben- e decernat, et præcipiat ab omnibus terræ scopis inviolabilem observari, donec satisfa- apellantur. Præterea precamur attentius, ut Cantuariensi in miseriæ suæ solatium impe- ənam reformationem primatus sui, ut præ- archiepiscopo et Ecclesiæ Eboracensi, ut edientiam tanquam primati suo exhibeant. m ejusdem primatus per vos confirmationem :imus, honor erit vobis et gloria, si plenum tineat confirmatio a vobis impetrata. Ut au- :itas vestra aliquod habeat tribulationis nos- tium, noveritis, quod Christianissimus rex n nostram reputat suam.

EPISTOLA LX.

TONEM TITULO SANCTI NICOLAI DE CARCERE TULLIANO DIACONUM.

s Cantuariensis archiepiscopus, OTTONI tit. ıi de carc. Tulliano diacono cardinali.

ıtræ sinceritatis dilectione et fidei integritate ces vobis gratiarum actiones referimus, sicut o indubitanter confidimus, et quem inter ıostros nobis charissimum et præcipuum us. Memores quidem existimus, quod litteris atis vestræ nobis multas grates retulistis ; em Francorum pro vobis ita diligenter inter- .us, et quam potuimus ad negotium vestrum A effectui mancipandum operam adhibuimus. Indubitanter vero sciatis, quia penes regem et alios amicos nostros non solum in hoc, sed et in omnibus quæ poterimus, quantum divina gratia, nobis indulserit, consilium et auxilium ad honorem vestrum efficaciter impendemus. Memoriter enim tenemus et semper tenebimus, quoniam ex quo nostri notitiam habuistis, propter regum amorem, aut principum favorem nullatenus nos voluistis deserere, aut pro alicujus emolumenti cupidine nos a dilectione vestra alienare. Sicut autem vobis per magistrum Papiensem significavimus, talis hora fuit, qua, ut litteras vestras reciperet, pro magnitudine pecuniæ regem nollemus interpellasse, tum pro pudore quem habuimus, tum pro tergiversatione quam ex ipso rege perpendimus. B De eo quod causa legationis, vel sicut legatus terram suam ne ingrederemini vobis interdixit, fecit quod voluit, nec deberetis idcirco irasci, quia sicut discretio vestra melius novit, non mirum debet videri, si is qui facilis est in dicendo, facilis sit in mutando. De pace nostra facienda non possumus non admirari, quæ protractu temporis videtur protelari, et juxta quorumdam opinionem, quasi quodammodo enervari. Cujus rei causa dilectionem vestram propensius exoramus, quatenus ad eam reformandam inter nos et regem adeo diligentem et efficacem operam studeatis adhibere, ut ab omnipotenti Domino condignam possitis retributionem recipere, et nos de cætero efficaciæ vestræ teneamur omni tempore obnoxiores permanere. Valeat sanctitas vestra in C longa tempora.

EPISTOLA LXI.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, OTTONI cardinali.

Audito adventu magnitudinis vestræ, proscriptorum Christi coexsulantium nobis exhilaratus est cœtus, et quasi ad consolationem Ecclesiæ et cleri liberationem de cœlo missus sit angelus, exsultavit, et gratias egit omnis Ecclesia sanctorum. Et licet multis suspectus sit collega vester, dicentibus quod acceptor est personarum et munerum, et domini regis intimus fautor, ut ei velit in omnibus patroci- D nari, et nos, imo Ecclesiam Dei confodere, et jugulare spoliis nostris : nominis tamen vestri, virtutum rectius dixerim, clarescit opinio, ut angelum Domini cum Moyse, id est, Spiritum sanctum in lege prævium habeatis, qui custodiat vos semper, et Deum recentem habere non patiatur, ut verbo Dei aut munus, aut personam præferatis, aut causam. *Non est*, inquit propheta, *Deus in conspectu ejus, inquinatæ sunt viæ ejus in omni tempore*. Unde et vos per vias mundas, et vias planas iturum esse Ecclesia Anglicana non ambigit ; quia per vias rectas iter habiturum indubitanter confidit. Nec veretur, ne in prostitutionem justitiæ accipiatis supellectilem nostram, qui scitis, quod pecuniam sic acquisitam non

licet mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est. Utique

Non habet eventus sordida præda bonos.

Insultant nobis quamplurimi, et præcipue nostri, imo Ecclesiæ adversarii, dicentes recte contra nos missum esse cardinalem Sancti Petri ad Vincula, ut ministerio ejus Petrus denuo vinculetur, cum tamen ego interim credam, quod familiaritas, quam cum domino rege in nostra depressione contraxit, ad Ecclesiæ proficiet liberationem, et salutem regis, et gloriam Dei. Unum tamen est, quod plurimum vereor, ne quis fratrum, de quibus Apostolus queritur, egrediens a facie Domini collectas pridem agrestes coloquintidas immisceat pulmentario prophetarum, ut sensum divinum agrestibus porcorum, id est voluptuose viventium, subruat cibis, et mentem legis imaginatio vitæ subvertere moliatur. Sed cum ab uno de filiis prophetarum mortem esse in olla vir Dei audierit, farinam grani, quod pro nobis in terra mortuum est, ut multum fructum afferat, in ollam projiciet, ut innatæ malitiæ germen bonis de cætero nocere non possit. Ego vos arbitror virum Dei nobis a Domino destinatum, qui desolatam in Anglia lætificet Sunamitidem, et potentem Syrum curet a lepra, et Giezitas adhærentes ei debita crimini condemnatione percellat. Si his amotis gloriosum nostrum regem revocaveritis, illico, ut spes est, pœnitebit, fatebitur culpam, et humiliter satisfaciens Ecclesiæ restituet libertatem, et pacem, et nobis omnibus ablata cum integritate, securitate et gratia. Nec ultra contendet de conservandis consuetudinibus, quas, ut taceam damnationem, quam eis perpetuæ leges infligunt, dominus papa Senonis de unanimi fratrum concilio, vobis, ut opinor, audientibus, condemnavit, nex exiget juramenta, quæ salva fide et religione observari non possunt. Sed hæc vobis plenius innotescent, cum episcopos videnitis Balaamitas, non omnes dico, sed plurimos, qui vana vident et stulta, nec aperiunt unde ad pœnitentiam debeat provocari. Hi contra nos, imo contra Ecclesiam loquuntur sedentes in porta, et psallit in nos etiam, qui non bibit vinum. Quia ergo in vos omnium oculi directi sunt, honori Dei et paci Ecclesiæ, si placet, insistite, et præscribite qui nos facere oporteat, ut Ecclesia Dei debita gaudeat libertate. Nihil enim est, quod salva conscientia et honestate fieri possit, quod non libentissime faciamus pro recuperando amore domini regis. Chaos inter nos firmatum est, ut nullus nostrum ad vos valeat pertransire, etiamsi velit, et sumptus habeat. Valeat semper dominus meus, et proscriptorum misereatur

EPISTOLA LXII

AD EUMDEM.

Dominus Cantuariensis, Ottoni cardinali.

Gratias, non quas debemus, seu quantas interim possumus, agimus dilectioni vestræ, quæ pro nobis, imo pro Ecclesia Dei multa sustinuit, et nos pro viribus consolata est in omni tribulatione nostra. Confessus est nuper rex Anglorum coram rege Chr stianissimo, archiepiscopis, episcopis, proceribus omnibus qui aderant, quod nil aliud quærit aut qu sivit a nobis nisi observantiam consuetudinum, qu rum plures apostolicæ sedis convellunt majestate et Ecclesiæ præjudicant libertati. Qualiter aute res processerit, latores præsentium plenius indic bunt. Et quia noluimus in consuetudinum suaru verba simpliciter et absolute jurare, discessit ind gnatus, non sustinens honoris Dei vel ordinis nost vel divinis juris aliquam fieri mentionem. Supplic mus itaque bonitati vestræ de qua, sicut de nob ipsis confidimus, quatenus nobis assistatis in caus Domini, et necessitatem nostram imo Ecclesiæ De quam a nuntiis audietis, sicut nostra et omnium spe est, apud dominum papam expedire studeatis.

AD SABINUM EPISCOPUM.

(*Vide epistolam ad Conradum Moguntinum et ali directam, quæ incipit:* Satis superque, etc.)

EPISTOLA LXIII.

AD THEODWINUM.

Interemptorum pro causa Domini, etc. (*Simus est ep stolæ quam ad Hyacinthum cardinalem direxit.* (*Vide etiam epistolam aliam quæ incipit* Ecclesi mol., *etc., ad Albertum et Theodwinum missam.*

EPISTOLA LXIV.

AD WILLELMUM PAPIENSEM.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus Willelm Papiensi salutem et contra principem insolentian fortitudinem.

Litteras celsitudinis vestræ nuper accepimus speciem mellis in initio propinantes, venenum i medio, oleum in fine. In quibus continetur vos a partes istas nunc temporis descendisse ad terminan das quæstiones inter dominum regem Angliæ et no prout expedire videbitis. Non credimus vos ad hæ venisse, nec certe vos ad hoc suscipimus, multis e causis, quas loco et tempore opportuno manifesta bimus. Verumtamen si quid boni et pacis per manum vestram nobis acciderit, Deo gratias et vobis. Valea celsitudo vestra, ut inde nobis sit melius.

EPISTOLA LXV.

AD EUMDEM.

Venerabili domino, et amico de meritis diligendo Willelmo, Dei gratia tituli Sancti Petri ad Vincula presbytero cardinali, et apostolicæ sedis legato, Thomas eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem, et contra principum insolentiam fortitudinem.

Gratias habemus dilectioni vestræ, quod litteris celsitudinis vestræ parvitatem nostram nunc tandem visitare dignatus estis, quæ quidem ex præsentis temporis statu pensatur a multis, non ex præterito, quam Deus in futuro de misericordia sua, cum voluerit, et dignum judicaverit, erigere poterit in meliorem. Quod dicitis, sicut videtur multis, vos in varia proposita circa dilectionem nostram esse distractum, hoc factum fuisse utilitatis nostræ causa, ne haberemini suspectus a rege, quo minus fieret

us Romanæ Ecclesiæ, minusque benignus ad idam nobiscum pacem, novit Deus, qui inspe- ›st cordium, ipseque rei manifestabit effectus. ›o nunc temporis descendistis in terram suam litterarum vestrarum habet continentia, ad endas quæstiones, quæ inter nos et ipsum ver- r, sicut magis expedire videritis Ecclesiæ hoc possibile est. Verumtamen credimus nos pro nosse; ad quid veneritis, et ad quid debeamus pere. Unde est quod discretionem vestram quam num exhortatam cupimus esse in Domino, ut s in hoc negotio habeatis, ut inde sit honor relevamen Ecclesiæ, gloria vobis in populo et . Si vero aliquid boni et pacis nobis et Angli- Ecclesiæ per operam vestram et industriam erit, gratias Deo, et vestræ sollicitudini. Et B n pio compassionis attendatis effectu, quanta Ecclesia Anglicana sustinuerimus gravamina, uc sustineamus, quantumque læditur univer- Ecclesia in nostro gravamine. Ad hoc quidem ium universorum respiciunt oculi, ipsiusque exspectant, in quo vel sumet sibi cornua prin- i insolentia, vel quod dignius est, sustinebit um. Et utinam magis patiatur defectum, quam ventu vestro resumat vires. Valete, et ut no- t melius et Ecclesiæ, valete semper.

EPISTOLA LXVI.

EUMDEM.

erabili domino et fratri in Christo charissimo ELMO, Dei gratia tituli Sancti Petri ad Vincula C ytero cardinali, et apostolicæ sedis legato, s eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ mi- humilis, salutem, et contra principum in- iam animi fortitudinem.

itterarum vestrarum tenore perpendimus et üstrissimi domini nostri regis Francorum n obtinuisse gratiam, et obtenta gaudere, quidem gratum habemus et tenemus acce- eoque amplius, quod in hac parte nec instan- tra, et aliorum amicorum nostrorum fru- sumus, et quod petebamus, nostrum succes- votum. Unde sicut sua residet in animo › gratia grata, petimus ob ipsius amorem et ntiam, cujus, sicut dicitis, circa nos et nego- nostrum sollicitudo non modica est, quod D nat ei, qui facere potest, bonorum retributor mus. Sit nobis vestra gratior impensa, quam n, etsi a multis retro temporibus affectuose vimus, nunc pro certo domini Carnotensis, gistri P....... Papiensis interventu effectuo- i imploramus, ut gaudere debeamus de im- a, et sentiat Ecclesia, quæ nobiscum vexatur injuriose, et nos cum ipsa ne benevolentia provectum, et ex provectu recipiamus quod i est. Scimus equidem et firmum tenemus, um sicut paria delicta mutua compensatione itur, sic vicissitudines gratiarum devotione [connectuntur. Satis credimus dictum esse sapienti. Præterea de pace futura, cujus spes melior vobis promittitur, omnipotenti Deo, dummodo fiat Ecclesiæ commodo et nostro. Quod utinam altius attendatis, et animis vestris inseratis argutius, curantes ne vana spe deludamini, et falsis promissionibus sollicitudo vestra evacuetur. Revera verum est, quoniam sapiens dissimulat in tempus. Sed proverbialiter dicitur : *Dum exspectatur tempus, fugit, labitur e manibus, nec redit ad votum*. Et medicus: *Dum dolet, accipe*. Ego vero dico vobis, quod opto non facile transeat aures nostras, nec lubrice labatur ab animo vestro, fortunam præsentem, quæ nuda vestris paret conspectibus, pressis manibus tenete : utimini ea pro tempore, lubrica enim est, nec invita teneri potest. Hæc hactenus. Cæterum de adventu vestro Parisiis triduo ante si placet, nobis renuntiate, ut si forte equitaturas invenire poterimus, quæ apud nos hoc tempore propter guerram tenuiter habentur discretioni vestræ loco congruo occurramus, et fruamur desiderato colloquio vestro. Sin autem, quod absit! mittamus vobis aliquem familiarium nostrorum, qui renuntiet nobis statum vestrum, et quo divertere dispo[n]atis. Valete nostri non immemor, ut melius sit inde nobis et miseris nostris.

EPISTOLA LXVII.

AD EUMDEM.

Venerabili domino et fratri WILLELMO, Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali presbytero, THOMAS eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, ac miserabilis exsul, salutem, et sic agere ut vivat in Domino.

Non credebam me tibi venalem proponendum emptoribus, ut de sanguine meo comparares tibi compendium de pretio iniquitatis, faciens tibi nomen et gloriam. Alias tibi curandus esset proventus, si non status tui nimis periculosi oblitus. fortunæ ludibria pensares dissimiliter. Sed forte ut id ageres efficacius, fortunam meam præsentem in consilio habuisti, cujus dum tristia spectas, lætiora quandoque sperare debueras. Alternæ enim sunt rerum vicissitudines, et sicut de successibus prosperis lapsus est facilis, sic et in contrarium. Nec prudentiam tuam latere credo, licet hoc experimento non senseris, nihil esse tam firmum, cui non sit periculum e vicino, sic et versa vice. Hæc idcirco tibi scribo, ut subitos fortunæ casus diligentius de cætero examines, examinatos observes, observatis indulgeas. His certe casibus exponenda non fuerat Petri navicula, quæ etsi sæpius concuti, convelli non novit; quæ etsi pluries jactata fluctibus, non submersa consurgit. Hujus itaque si veri piscatoris, si optimi gubernatoris verus vis esse discipulus, nauta bonus, sicut serenitatis gratiam multoties tibi fecit aura serena, sic impetuoso turbini, invalescenti tempestati omnes ingenii tui vires, teipsum etiam animo forti sub omni discrimine opposuisse debueras. Si enim de manu ejus

gratanter suscepisti, pacifica, cur non patienter tolerabis adversa, forte ad momentum exspiratura? Sic magister ille Petrus Princeps apostolorum resistendo principibus, non cedendo, sed dissipando pacem iniquitatis sanguine suo, nomen meruit in terris, et in cœlis gloriam. Sic crevit vigor Ecclesiæ, cum crederetur exstingui. Hæc etiam in summa tibi opto, sic agas feliciter, ut vivas in Domino. Vale, ut et inde melius valeam. A

EPISTOLA LXVIII.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis, WILLELMO Papiensi.

Festinat ad reditum dominus Gratianus, qui cum magistro Viviano ad hoc destinatus est ad regem Anglorum, sicut indubitanter accepimus, ut duritia B ejus, si nobis pacem non reformaret, manifestius convinceretur. Qualiter autem in negotio processum sit, ex nuntiis referentibus, auctore Deo, plenius audieritis, et si placet, magistrum Petrum Carnotensem archidiaconum, virum quidem litteris et honestate conspicuum, interrogate; quoniam et ipse mansuetudinem et modestiam præfati regis expertus est, et qua devotione Romanam veneretur Ecclesiam. Sed et vos ipsi præsentes audistis et vidistis, quomodo premat Ecclesiam, et mores hominis rerum experientia familiarius didicistis. Quid ergo amplius ad convincendam duritiam ejus pro Ecclesia desideratis testes? Ipsi enim, prout credimus, ab ore hominis audistis, et operis publicatione, ut speramus de vobis, inviti vidistis blasphemiam. C Unde ad serenitatis vestræ patrocinium fiducialius recurrit misera Ecclesia Anglicana, supplicans ut ei feratis opem, ne in hac tribulatione deficiat. Reducite, si placet, ad animum quomodo me et causam Ecclesiæ receperitis de manu Christianissimi regis Francorum, qui superstites miseros nostros secure confugere præcepit ad pedes clementiæ vestræ. Nam magna pars proscriptorum Christi, pro fide et libertate Ecclesiæ agonizantium, de mundo sublata est, et apud Patrem misericordiarum sanguinis sui, qui injuste effusus est, implorat ultionem. Illa, ut confidimus, assistit vultui Dei, nos qui residui sumus, adventum aut vocationem Domini præstolantes, interium quanta possumus supplicatione clamamus ad vos, ut vestra intercedente industria justitiam suam Ecclesia consequatur et pa- D cem. Quanam juris consequentia residebunt apud regem sine satisfactione impune bona Ecclesiæ, quæ diripuit, cum ille, sicut nuntiis domini papæ et pluribus aliis palam confessus est, de toto tempore cancellariæ, cujus aliquando simulabat deberi rationes, nunc nihil exigat, sed hoc prætendat, quod sui meis antecessoribus, quos sæpe fugaverunt, nihil redeuntibus reddiderunt. Hoc tamen, ut pace ejus dictum sit, ex multis rationibus constat non esse verum. Sed ne pernicies exempli vertatur in legem omnibus modis occurrendum est. Nomine *dignitatum* damnatas nititur consuetudines instaurare. Sed omnem pravæ suspicionis occasionem a me am veam, quatenus potero, salvo ordine meo et fidelit te Ecclesiæ Romanæ dignitates ejus libenter observ bo, et eas in Domino multiplicare curabo et auger Sed absit, ut exemplo mei nova faciendæ fidelitat forma in Ecclesiam inducatur, præsertim pernicios Nec vos latere creditur, quanta me immunitate pe secutus sit Londoniensis episcopus, totius huju discordiæ incentor, cui, si placet, tanquam inob dienti et excommunicato vos pro domo Domini o ponatis, quoniam in depressione illius et Gaufre Ridel, ut spes fidelium est, cessabit tempesta Cætera posita sunt in ore nuntiorum, quos, placet, benigne recipite, et causam Christi, qua portant pro Christo, promovete. Valeat sanctit vestra.

EPISTOLA LXIX.

AD EUMDEM.

Venerabili domino et Patri charissimo WILLELM Dei gratia S. R. E. presbytero cardinali, THOMA eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ humilis m nister, salutem, et sinceræ devotionis obsequiun

Nobis in aure sanctitatis vestræ verba multipl care non expedit, cum sinceritas vestra prona sit i patrocinium veritatis, et malitia partis adversæ later nequeat ante oculos sapientis, et ignominiosur reputet charitas amicum pro libertate Ecclesi diutius afflictum consolatione debita non recreare Hæc de vobis est fiducia Christianissimi regis hæc nostra, qui per ipsum redivimus in gratiar vestram. Hæc spes fidelium prædicantium gloriar nominis vestri. Hac igitur animati et roborati sup plicamus attentius, quatenus juxta quod promisis tis domino regi Francorum, viriliter exsurgatis i auxilium Ecclesiæ et nostrum, et ecclesiastica libertatis et apostolicæ sedis hostes data divinitu sapientia conteratis. Facile enim est, si Roman Ecclesia jam paratam decreverit acceptare victoriam, ut fugiant et dispereant inimici a facie ejus Nam territi latebras quærunt, et nesciunt quo s vertant.

EPISTOLA LXX.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus WILLELM Papiensi cardinali.

Veritatis obumbrari quidem, sed exstingui non potest, et lux tenebrarum molestias gratius acceptatur. Utinam et vobis ab initio constituisset, quo nunc ex ipsius persecutoris nostri testimonia omnibus notum est! Nuper enim coram rege Christianissimo, archiepiscopis, episcopis, comitibus, pro ceribus, et omnibus qui aderant, publice professu est hanc solam esse causam exsilii et proscriptioni nostræ, quod nolebamus ei consuetudines observare quas antecessores nostri consueverant decessoribus ejus. Adjecit etiam constanter, quod nihil aliu quidquam quærebat a nobis, nisi ut hoc simpliciter et absolute promitteremus ei in verbo veritatis, ita scilicet, ut non adjiceremus; *Salvo ordine nostro, ve*

'e *Dei*, vel aliquid eorum, quæ honestatis et ientiæ possent incolumitatem tueri. Et quia nus absolute promittere consuedines, quarum æ sedis apostolicæ auctoritatem evacuant, et siæ perimunt libertatem, discessit rex pace a. Supplicamus itaque dilectioni vestræ, qua- patrocinium Cantuariensis Ecclesiæ, imo iæ indefatigate suscipiatis. Et sicut nobis nitas vestra promisit in discessu vestro, pro ate Ecclesiæ et persona nostra, qui ad obse- n prompti sumus, stare, ut decet honestatem im, non gravemini, sed et opponatis vos his, veritati et justitiæ constat hactenus fuisse sitos, et nuntiis nostris in his, quæ vobis ex nostra proposuerint, indubitanter credatis.

EPISTOLA LXXI.

AD EUMDEM.

MAS Cantuariensis archiepiscopus, WILLELMO nsi.

tum est, ut Ecclesia Cantuariensis, quæ post vestra et paucorum amicorum industria et e venit ad portum, vobis et vestris in omni ione et exhibitione obsequii se obnoxiam re- scat. Nam inter præcipios et primos amicos ninos vobis ascripsimus, quod Dei præeunte o erepta est a tribulatione malorum et dolore. istis pro ea maria, penetrastis et superastis , in partibus nostris pugnastis ad bestias, et in uria, ubi validius et acrius expugnabamur, et diu portastis pondus diei et æstus; et tandem abor vester erat in Domino, sapienter et viri- riumphastis. Sensimus hoc nuper in concor- uam inivimus cum domino rege Angliæ, cujus m, si placet, a latore præsentium audiatis, et ones, quas per eum domino papæ porrigi- solita bonitate promoveatis, habeatisque ho- n attentius commendatum.

EPISTOLA LXXII.

IVERSOS ECCLESIÆ FILIOS, CHARTA PROTECTIONIS LIBERTATIS ECCLESIÆ CHRISTI CANTUARIENSIS CON- SA.

MAS Dei gratia Cantuariensis archiepisco- apostolicæ sedis legatus, omnibus ad quos ns scriptum pervenerit, salutem et benedic- m.

eteritorum casus temporum idcirco litterarum oriæ commendantur, ut per transacta mala vel entia futura cautius valeant evitari. Ad omnium notitiam volumus pervenire, quod sancta Can- ensis Ecclesia, a cujus uberibus coaluimus, quæ uctore Deo, licet indignos, in id quod sumus ovit, in odium capitis nostri, multis calamitati- anxietatibus variis usque in septennium pressa od fere tota novit Latinitas, et adhuc minis et is innumeris quotidie fatigatur. Quæ cum sol oleat occidentis, et in nostris temporibus ejus ata est charitas, quodlibet tormentum, sed mille mortis genera, si tot occurrerent, liben- A tius exciperemus in Domino, quam sustineremus sub dissimulatione his diebus mala quæ patitur. Nos itaque, licet parati sumus pro pace illius et indemnitate caput et corpus persecutoribus exponere, et ne pereat vel quid modicum perdat, perire, quidquid de nobis contingat, indemnitati tamen ipsius in futurum prospicere volentes, ipsam Ecclesiam cum omnibus personis, terris et tenementis suis, pertinentiis et proventibus, libertatibus quoque et dignitatibus suis, sub Dei pretectione et curiæ Romanæ et nostra ponimus, prohibentes ex parte Dei, sub perpetuo etiam anathemate, ne quis jura Cantuariensis Ecclesiæ absque consensu totius capituli monachorum Cantuariensis, aliquo integumento vel causa alienare præsumat. A sæculis enim B inauditum est, quod aliquis Cantuariensem Ecclesiam læserit, et non sit contritus vel correctus a Christo Domino. Raptores igitur et alienatores possessionum, dignitatum et rerum, et detentores, consentaneos quoque et participes, et quincunque secreta capituli malitiose revelaverit alicui hominum, usque ad condignam satisfactionem perpetuo anathemate condemnamus, nec volumus pati ut aliquis alterius professionis vel ordinis secretis capituli misceatur. Ea quoque specialiter, quæ ad dilectos filios nostros monachos ejusdem Ecclesiæ pertinent, videlicet villas, possessiones, earumdemque villarum et possessionum ecclesias et exenia cum pertinentiis et proventibus, sicut in suis continetur munimentis, iis in perpetuum confirmamus. Officialium quoque C suorum et servientium ponendi vel amovendi, omniumque quæ ad eos pertinent, tam intus quam extra, liberam concedimus et confirmamus in perpetuum disponendi libertatem, sicut iis melius et utilius visum fuerit de communi consilio capituli sui. Quatenus, sicut easdem habemus in possessionibus nostris, secundum chartas regum, libertates, similem habeant in portionibus potestatem, salva nobis et successoribus nostris regulari disciplina. Adjicimus ad hæc auctoritate qua fungimur, et indulgemus, ut in malefactores Ecclesiæ, si semel et secundo commoniti noluerint emendari, suspensionis, excommunicationis et anathematis ferant sententiam. Et ut liceat iis omni tempore contra omnia gravamina sedem apostolicam appellare. Et, quia D minantur adversarii quod sedem metropolitanam vel primatis Angliæ, quæ a tempore beati Gregorii per sanctum Augustinum in Cantuaria statuta est, alias velint transferre, sub perpetuo prohibemus anathemate, ne quis hominum aliquo integumento vel causa unquam hoc attentare præsumat. Prohibemus etiam ne episcopi Cantuariensis Ecclesiæ suffraganei, vel abbates alibi consecrentur quam in Ecclesia Cantuariensi, cui tenentur ex professione et debita subjectione, nisi de communi consensu totius capituli monachorum Cantuariensem, nec chrisma vel oleum per Cantuariensem provinciam dividendum aliunde quam ab Ecclesia Cantuariensi, aliquo tempore percipiatur. Volumus etiam et obsecramus

in Domino, ut monachi Cantuariensis Ecclesiæ suffraganeis ejusdem Ecclesiæ, episcopis, scilicet et abbatibus, omnem reverentiam exhibeant et honorem. Ipsi quoque episcopi monachos Cantuariensis Ecclesiæ in vera quæ Deus est diligant charitate. Dignum siquidem est et consonum rationi, ut qui eidem Ecclesiæ Cantuariensi debita tenentur ex professione simul et subjectione, veram adinvicem observare debeant dilectionem, salva nobis et successoribus nostris debita reverentia et auctoritate. Clericis quoque et laicis, qui coexsules nostri facti sunt et participes laboris, omnia jura sua, reditus et ecclesias confirmamus et obsecramus in Domino, ne quis iis injuriam vel molestiam faciat. Si quis autem hominum hujus nostræ confirmationis paginam infringere vel Ecclesiam Cantuariensem in aliquo vexare vel diminuere voluerit, vel dilectis filiis nostris, monachis aliquam inferre voluerit molestiam, æternam Dei et nostram habeant maledictionem, nisi ante mortem cum restitutione ablatorum condignam fecerit restitutionem. Omnibus autem diligentibus et foventibus eam, Dei Omnipotentis optamus gratiam et sanctorum omnium, qui in Ecclesia Cantuariensi requiescunt societatem et nostram donamus benedictionem. Amen !

EPISTOLA LXXIII.

AD SUFFRAGANEOS CANTIÆ PROVINCIÆ.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis venerabilibus fratribus suis, Londoniensi, cæterisque totius Cantiæ provinciæ episcopis, sic transire per bona temporalia, ut non amittant æterna.

Fratres mei dilectissimi, quare non consurgitis mihi adversus malignantes ? Utquid non statis mecum adversus operantes iniquitatem ? An ignoratis quoniam dissipabit Dominus ossa eorum qui hominibus placent ? Confundentur, quoniam Dominus sprevit eos. Satis novit discretio vestra, quoniam error, cui non resistitur, approbatur : et veritas, cum minime defensatur, opprimitur. Videturque, testante Gregorio, consentire errori, quid ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Inde est quod dominum regem Angliæ satis superque sustinuimus, nec ullum ex eo sustinentiæ nostræ assecuta est Ecclesia Dei compendium. Periculosum et intolerabile de cætero nobis visum est tantos illius, officialiumque suorum circa Ecclesiam Dei et ecclesiasticas personas excessus, ut hactenus, impunitos relinquere : præsertim cum sæpissime nuntiis et litteris, modisque aliis, prout decuit, studuerimus eum a perverso proposito suo revocare. Et quoniam vix ab eo auditi sumus, nullatenus tamen exauditi, scriptum illud, in quo illæ, non consuetudines, sed potius pravitates, quibus perturbatur et confunditur ad præsens Anglicana Ecclesia, continentur, ipsiusque Scripti auctoritatem, invocata Spiritus sancti gratia, publice condemnavimus et cassavimus. Universos etiam observatores, exactores, consiliatores, seu defensores earum excommunicavimus. O que vos episcopos a promissione, qua contra tutionem ecclesiasticam ad earum observat tenebamini, auctoritate Dei et nostra absolv Quis enim dubitat sacerdote Christi, regum e cipum, omniumque fidelium patres et mag censeri ? Nonne miserabilis insaniæ esse cog tur, si filius patrem, discipulus magistrum sib tur subjugare, et iniquis obligationibus illum tati suæ subjicere, a quo credit se non solum ra, sed etiam in cœlis ligari posse et solvi. Proi in hujus sententiæ commissum incidamus, a tatem ipsius scripti, ipsumque scriptum cun vitatibus, quæ in eo continentur, in irritum mus et cassavimus. Præsertim his : Quod nc pelletur ad sedem apostolicam super aliqua nisi licentia regis. Quod non liceat archiepi vel episcopo exire de regno, et venire ad v nem domini papæ, sine licentia domini regis non liceat episcopo excommunicare aliquen teneat de rege in capite, sine licentia regi terram ipsius vel officialium suorum sub inte ponere. Quod non liceat episcopo coercere ali de perjurio vel fide læsa. Quod clerici trahan sæcularia judicia. Quod laici, seu rex seu alii tent causas de ecclesiis vel decimis. Et alia ir modum.

Denuntiamus etiam excommunicatum, et mine excommunicamus Joannem de Oxenefo in hæresim damnatam incidit, præstando jur tum schismaticis, quo schisma jam fere emo in Alemannia revixit ; communicando etia nominatissimo schismatico Reginaldo Colon et quia contra mandatum domini papæ et no Saresberiensis Ecclesiæ decanatum sibi usur Quod quidem factum, tam juri contrarium, Ecclesiæ Dei exemplo perniciosum, penitus c vimus, et revocavimus in irritum, præcipient scopo Saresberiensi et capitulo in virtute ob tiæ, et in periculo ordinis sui, ne de cætero litteris nostris ex eo facto eum decanum hab

Similiter et Ricardum De Ivelc. denuntiam communicatum, et excommunicavimus, eo q eamdem hæresim damnatum inciderit, com cando eidem Reginaldo Coloniensi schism machinando etiam et fabricando omnia mala schismaticis et Teutonicis illis in perniciem I Ecclesiæ, et præsertim Ecclesiæ Romanæ ex contractis inter dominum regem et ipsos.

Excommunicamus etiam Ricardum de Lu Jocelinum de Baill., qui pravitatum illarum a res et fabricatores exstiterunt.

Radulphum etiam de Broc, qui bona Ecc Cantuariensis, quæ alimenta de jure sunt p rum, occupavit et detinet, hominesque no tam clericos quam laicos, cepit, et in captio net.

Hugonem quoque de sancto Claro, et Thom lium Bernardi, qui ejusdem Ecclesiæ Cantuari

›t possessiones absque conniventia nostra A averunt, et tenent.

ıesque etiam qui de cætero in possessiones ıa Ecclesiæ Cantuariensis contra voluntatem ‚m et consensum manus violentas extendent, ı excommunicationis sententia innodavimus, illud papæ Lucii : *Omnes Ecclesiæ raptores, suarum facultatum alienatores a liminibus m matris ecclesiæ anathematizamus, damna- 'que sacrilegos esse judicamus.* Et non solum d etiam eis consentientes, quia non tantum qui t rei judicantur, sed etiam qui facientibus ɪtiunt. Par enim pœna et agentes et consen- ; comprehendit. Et alibi dicit Scriptura : *Qui ıtıt peccantibus, et alium peccantem defendit, ıctus erit apud Deum et homines, corripieturque* B *atione sævissima.* Et iterum : *Si quis peccan- fendit, acrius quam qui peccavit coerceatur.* ; in domini regis personam ferre sententiam distulimus, expectantes si forte divina inspi- gratia resipiscat ; in proximo tamen laturi ıisi citius resipuerit. Et inde est quod frater- vestræ mandamus, atque in virtute obedien- ecipimus, quatenus viros prætaxatos, qui a excommunicati sunt vos quoque, prout decet, ımunicatos et habeatis, et denuntiari faciatis, illud decretum Honorii papæ: *Curæ sit omnı- iscopis excommunicatorum omnia nomina tam ; episcopis, quam suis parochianıs pariter indi- aque in celebri loco posita præ foribus ecclesiæ 's venientibus inculcare, quatenus ın utraque* C *ıtia excommunicatis ubique ecclestiasticus adi- ıegetur, et excusationis causa omnibus aufera-* ibi autem, frater episcope Londoniensis, in dientiæ injungimus, quatenus litteras præ- ; aliis venerabilibus fratribus et coepiscopis s omnibus de provincia nostra manifestes et las. Valete in Christo; et pro nobis orate in- r.

EPISTOLA LXXIV.

AD EOSDEM

MAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ mini- umilis et apostolicæ sedis legatus venerabili GILBERTO Lon. ep. cæterisque Cantiæ provin- ɔiscopis universis salutem.

ɔuramus esse quod dicimur, et nostri nominis, D ›pellamur episcopi et pontifices, nosse volumus ıcationem, oportet nos jugi sollicitudine con- ıre et imitari vestigia illius, qui pontifex in um a Deo constitutus se ipsum pro nobis Pa- tulit in ara crucis, et de summa cœlorum spe- ›mnium actus et actuum intentiones jugiter latur, tandem unicuique redditurus secundum sua. Vices enim illius in terris gerendas su- ɪnus, adepti sumus gloriam nominis, honorem tatis, fructusque laborum spiritualium tempo- r possidemus, apostolis et apostolicis viris in ıiarum fastigiis succedentes, ut nostro ministe- ccati et mortis destruatur imperium, et in fide et profectu virtutum coalescens ædificium Christi crescat in templum sanctum in Domino. Et quidem episcoporum multus est numerus. Qui docendi et pascendi sollicitudinem et instantiam diligentiorum promisimus in consecratione, et verbis quotidie profitemur, sed utinam fides pollicitationis de testimonio operis convalescat! Messis utique multa est, nec ad eam colligendam et congregandam in horreum Domini unus sufficeret aut pauci. Ex quo lege divina cœpit agi populus Dei in Hebræorum duntaxat gentes consistens, judices oportuit multiplicari, et esse plures correptores vitiorum, et morum correctores, quia legislator solus tantæ multitudinis onera non poterat sustinere. Electi sunt itaque, mandante Domino, septuaginta seniores, et adducti ad ostium tabernaculi, quod præfigurabat Ecclesiam. Acceperunt a Deo partem spiritus Moysi, per quem lex intelligitur, ut prophetarent, et populi examinarent et deciderent causas : majoribus tamen reservatis, et referendis ad examen illius, cui totius legis erat credita dispensatio. Et si Scripturas perscrutemur attentius, inveniemus hos Hebræorum præpositos exstitisse, quos ab exactoribus Pharaonis in Ægypto legimus flagellatos, adeo ut tædio affecti, et variis attriti suppliciis nomina sua eorum Ægyptiis fetere quererentur. Quia tamen patientibus habuerunt, et Moysi obtemperantes acquieverunt verbo Dei, hoc præeunte gratia per fidem et jugem laborum experientiam meruerunt, ut cum Moyse præficerentur populo, cujus salutem procuraverant : et qui studiose audierant, doctores ex discipulis redderentur.

Sed et in initio nascentis Ecclesiæ, sicut beatus docet Apostolus: *Christus cælos ascendens, ut adimpleret omnia, quosdem quidem dedit apostolos, quosdam prophetas, alios evangelistas, alios pastores et magistros, ad instructionem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.* Neque enim omnia uni committenda erant officia, sed unumquodque membrum suo donandum erat officio, ita tamen ut caput, in quo velut in arce et quodam capitolio virtutum omnes congeruntur sensus, et universis et singulis provideret, et ei vicissim omnia famularentur pro ratione suæ conditionis. Doctor gentium, qui gloriatur se non ab homine, neque per hominem Evangelium didicisse, sed instructum esse a Christo, post annos quatuordecim ascendit Hierosolymam, et cum Ecclesiarum principe de fide contulit, ne forte in vacuum curreret vel cucurrisset. Et ut plurimus patet exemplis, singula Evangelii flumina ad mare, unde orta sunt, redeunt, ut iterum fluant. Siquidem fons paradisi unus est, sed in plura rescinditur flumina, ut undique irriget terram.

Quis Romanam Ecclesiam caput omnium Ecclesiarum et fontem catholicæ doctrinæ ambigit esse? Quis claves regni cœlorum Petro traditas esse ignorat? Nonne in fide et doctrina Petri totius Ecclesiæ structura consurgit, donec occurramus omnes Christo in virum perfectum, in unitate fidei et agnitione Fi-

lii Dei ? Necesse quidem et multos esse qui lantent, multos qui irrigent, quoniam hoc exigit processus verbi,et dilatatio populorum,cum et antiquus populus, cui unum sufficiebat altare, plures ex necessitate magistros habuerit, nedum modo in concursu et affluentia gentium, quibus Libanus non sufficit ad succendendum, et animalia non modo Libani, sed nec totius Judææ sufficerent ad holocaustum. Sed quicunque sit qui rigat aut plantat, Deus nulli dat incrementum, nisiilli qui plantavit in fide Petri, et doctrinæ ipsius acquiescit. Sane ad eum maxima populi judicia referuntur, a Romano examinanda pontifice,et dispositi sub eo matris Ecclesiæ magistratus, quatenus in partem sollicitudinis acciti sunt, creditam exercerent potestatem. Ut sacerdos, quod in plebe sibi commissa expedire non potest, ad episcopum referat qui negotia supra se ad archiepiscopum reducit aut ad primatem, a quibus quidquid maximum fuerit,Romano pontifici reservatur. Ordinem hunc Petrus docuit: hunc usque modo catholica servavit Ecclesia, nec unquam, auctore Domino,quidquid moliatur iniquitas, subvertetur.

In regno autem Anglorum, quod sine dolore multo ad mentem reducere, aut sine lacrymis dicere non valemus, multum præsumitur adversus Petrum. Sedis apostolicæ, quantum in perversis potestatibus est, attentatur et periclitatur auctoritas, dum illi, quos necessitas pro compendio pœnitentiæ, vel remedio causæ, aut visitationis debito compellit ad dominum papam iter arripere,ab itinere suo præpediuntur,spoliantur,tractantur atrocius, et transfretare prohibentur, vel ab his qui occasiones quærunt ut faciant mala, coacti ideo illicita de præpediendis clericis et pœnitentibus præstiterunt sacramenta. Manus itaque violentas injicientes in clericos facto suo anathematis condemnationem incurrunt. Inde est, quod nos sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate utentes, fraternitati vestræ apostolica auctoritate in virtute obedientiæ, in periculo ordinis vestri præcipiendo mandamus, quatenus de cætero hoc fieri inhibeatis, et eos qui in clericos manus violentas injiciunt, publice excommunicatos denuntietis, et per episcopatum vestrum denuntiari faciatis, et conterminalibus coepiscopis vestris, ut hoc ipsum in episcopatibus faciant suis, domini papæ et nostra præcipiatis auctoritate.

Ad hæc eodem modo, et sub eadem interminatione præcipimus, ut his qui appellantes, aut pœnitentes, ad dominum papam vel ad nos tendentes, impediunt,aut redeuntes a domino papa vel a nobis, denuntietis quoniam sententiam anathematis incurrunt: tam hi qui hoc faciunt in propria persona, quam regis officiales, qui ad hoc facinus compellunt alios. Illos autem, qui coacti de transeuntibus impediendis juramenta illicita præstiterunt, ab hoc juramento absolvimus, ut a tanta iniquitate desistant postmodum, et de commisso pœnitentes discant potius Deo quam homini de cætero obedire.Si quis

A autem ecclesiæ suæ justitiam promovens, stolicæ sedi fidem servans, dispendia refor meminerit, quoniam Ecclesia virtutes, qua mentaneas opes longe totius et utilius thesa Christus, qui Ecclesiæ Romanæ præsidet, adversarias cohibet potestates. Et qui poten tenter puniet,omnem decrevit puniri inobedie Non humiles tamen adducens in judicium, s riosos terræ humiliat Ecclesiæ ministerio, ad quam nec portæ inferi prævalebunt.

Pudeat vos, dilectissimi, iniqua exercere j ut juxta quod nobis insultant proceres regni, per offendit in minimo, illico a nobis et offic nostris ab Ecclesia excludatur ; si dives con crimina, non conveniatur vel verbo, ut in sic B nentes possit illud ethnicum retorqueri :

Et tantum miseris irasci numina possun

Providete vobis et ecclesiis vestris, ne si ha juriam Romanæ Ecclesiæ ulterius dissimula merito videamini adversus eam cum impiis c rasse, et appellantium præclusisse vias.Nec pendio ejus vestrum quæratis compendium.M tote potius, quomodo salvi facti sunt patres quomodo et quibus tribulationibus Ecclesia c et dilatata sit : quas procellas evaserit navis quæ Christum habet vectorem.Qualiter ad cor pervenerint, quorum fides ex tribulatione c elucescit. Sic Moyses meruit populi princip sic septuaginta judices assecuti gratiam pro lem ; sic David sublimatur in regem ; sic ap C constituti sunt judices orbis. Sic omnium sanc turba processit, ut perpetuo verum sit, qui sæculari exsilii nullus sit omnino transitus a cias regni. Tibi autem, frater Londoniensis, d in mandatis et in virtute obedientiæ et in pe ordinis vestri apostolica auctoritate præcip quatenus præsentes litteras aliis fratribus et scopis nostris comprovincialibus adhibita cel et diligentia ostendas, et quod in iis continetu tricte observari facias. Vale!

EPISTOLA LXXV.

AD EOSDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ mi D humilis venerabilibus fratribus suis,universi tuariensis provinciæ Dei gratia episcopis, si t universi scribunt, salutem, et id agere quod dum agunt.

Fraternitatis vestræ scriptum,quod tamen d dentiæ vestræ communi consilio non facile mus emanasse,nuper ex imperato suscepimus. continentias plus videtur habere mordacitatis, solatii ; et utinam magis esset emissum de pi studio, de charitatis affectu, quam de obedi voluntatis. Charitas enim *non quærit quæ sua* sed quæ Jesu Christi. Erat quippe de jure vestri,si veritatem habet Evangelium,quod qu habet, si recte agitis ejus officium, si fideliter

m geritis, cujus repræsentatis figuram, magis nere, quipotest animam et corpus mittere in am, quam qui potest corpus occidere : magis edire quam hominibus, patri quam domino : emplo, qui factus est Patri obediens usque ad ı. Mortuus itaque est ipse pro nobis, nobis ens exemplum, ut sequamur ejus vestigia. oriamur ergo et nos ei, ponamus animas no-o liberanda Ecclesia a jugo servitutis, et one tribulantis, quam ipse fundavit, cujus avit libertatem sanguine proprio, ne si secus ns, merito comprehendat nos illud evangeli-*Qui amat animam suam plus quam me, non lignus.* Optime nosse debueratis, quoniam m est, quod præcipit imperator, ejus debetis voluntatem; si vero contrarium, respondere: *n oportet non magis obedire Deo quam homi-*num vobis dico, ut salva pace vestra loquar, empore silui, exspectans si forte inspiraret ıs vobis, ut resumeretis vires, qui conversi rorsum in die belli. Si forte saltem aliquis ibus vobis ascenderet ex adverso, et oppo- murum pro domo Israel, simularet saltem rtamen contra eos, qui non cessant quotidie ıre agmini Domini. Exspectavi, non est qui ıt. Sustinui, non est qui se opponat; silui, qui loquatur ; dissimulavi ego, non est qui ılatione certet. Reposita est mihi de reliquo actio, ut merito clamare habeam: *Exsurge, ıdica causam meam.* Vindica sanguinem ɜ, quæ eviscerata est, quæ facta est oppres-animis. Superbia enim eorum, qui oderunt ertatem, ascendit semper nec est de cætero at bonum, non est usque ad unum.

m, fratres dilectisstmi, is esset nobis affectus ısionem libertatis Ecclesiæ, qui paret et pro-nobis in ejus confusionem litteris vestris, mus, minus legitime appellatoriis ! Verum est ipsa supra firmam Petram, nec est qui ssit evellere, etsi concutere. Utquid ergo me confundere ? Imo vos ipsi in me : imo obiscum ; hominem qui suscepi omne in me ım, sustinui tot opprobria, toleravi tot in-xpertus sum etiam proscriptionem pro omni-is. Expediebat quidem unum affligi pro ec-ta, ut vel sic excutiatur a servitute. Discutite implici causam istam, examinate negotium er attendite quis ejus debeat esse finis, ut majestate imperii, postposita penitus per-n acceptione, quarum Deus acceptor non est ose vobis intelligere, quid est quod egeritis, e quod intenditis agere. Auferat ipse Deus ı de cordibus vestris, ut cognoscatis quid ebeatis ! Dicat ex omnibus vobis qui noverit, ım post meam promotionem alicujus vestrum em aut asinum, si alicujus pecuniam, si causam inique judicavi, si alicujus vestrum io comparavi mihi compendium : reddo qua-n. Si vero non est quod offenderim, utquid

A me solum derelinquitis in causa Dei ? Quare vos ipsos vobis ipsis opponere curatis in causa ista, qua nulla specialior est Ecclesiæ ?

Nolite, fratres, nolite vos ipsos et Ecclesiam Dei, quantum in vobis est, confundere, sed convertimini ad me, et salvi eritis. Dominus enim dicit : *Nolo mortem peccatoris, quantum ut convertatur, et vivat.* State mecum viriliter in prælio, apprehendite arma et scutum et exsurgite mihi in adjutorium. Accingimini gladio verbi Dei potentissimi ut simul omnes fortius et validi valeamus una resistere pro officii nostri debito adversum malignantes, adversum operantes iniquitatem, adversum eos qui quærunt tollere animam Ecclesiæ, quæ est libertas, sine qua nec viget Ecclesia, nec valet adversum eos, qui quærunt B hæreditate sanctuarium Dei possidere.

Festinemus ergo simul omnes id agere, ne ira Dei descendat super nos, tanquam super negligentes pastores et desides. Ne reputemur canes muti, non valentes latrare. Ne exprobretur nobis a transeuntibus : *A senioribus Babylonis egressa est iniquitas.* Revera si me audieritis, scitote quoniam Dominus erit vobiscum, et cum omnibus vobis in cunctis viis vestris ad faciendam pacem, et defendendam Ecclesiæ libertatem. Alioquin judicet Deus inter me et vos, et Ecclesiæ confusionem requirat de manibus vestris. Quoniam velit, nolit mundus, necesse est ipsam stare firmiter in verbo Domini, in quo fundata est, donec veniat hora ejus, ut transeat de hoc mundo ad Patrem. Judicabit Deus de eo, quod reli-C quistis me solum in certamine, nec est qui velit mecum ascendere ad pugnam ex omnibus charis meis. Solum adeo, ut cogitet quilibet vestrum vel dicat : *Væ soli, quia si ceciderit, non habet sublevantem se!* Sed reposita est mihi hæc spes mea in sinu meo, quoniam solus non est, cum quo Dominus est, qui cum ceciderit, non collidetur ; supponit enim ipse Dominus manum suam.

Ut itaque veniamus ad rem, dicite, fratres mei, exciditne a vestra memoria, quid ageretur mecum et cum Ecclesia Dei, dum adhuc essem in Anglia ? Quid in exitu meo, quid post exitum, quid etiam agatur diebus istis? Quid maxime apud Northamtonam cum iterum judicaretur Christus in persona mea ante tribunal præsidis, cum arctaretur Cantuariensis ob injurias sibi et Ecclesiæ Dei passim illa-D tas, et sine delectu, Romanam audientiam appellare, et bona sua, quæ male dicimus sua, cum sint bona pauperum, patrimonium crucifixi, quæ potius ei sunt commendata, quam donata, sub Dei ponere protectione et Ecclesiæ Romanæ ? Quis unquam, etsi aliquando injuste proscriptum divina declaravit clementia, vidit, audivit Cantuariensem judicari, condemnari, cogi ad fidejussionem in curia regis a suis præcipue suffraganeis ? Ubi et inventa ista juris vel canonum auctoritas adversa, imo perversitas ? Utquid enormitas ista non parit vobis erubescentiam, erubescentia non immittit confusionem confusio non elicit pœnitentiam, pœnitentia non

excutit satisfactionem coram Deo et hominibus ? Ob tot quidem et tantas Deo et Ecclesiæ ejus illatas injurias in me, et mihi propter Deum, quas sustinere non debui salva conscientia mea, nec sine discrimine vitæ meæ potui emendare, nec dissimulare sine animæ periculo, elegi potius declinare ad tempus, ut habitarem salubrius in domo Domini quam in tabernaculis peccatorum, donec completa esset iniquitas, revelarentur corda iniquorum, et manifestarentur cogitationes cordium. Ita tot injuriarum illatio fuit causa appellationis meæ. Hæc fuit occasio recessus mei, quem dicitis inopinatum, qui magis secundum ea quæ proponebantur adversum me, et quæ agebantur mecum, si veritatem loquimini qui novistis, debuisset fuisse inopinatus, ne impediretur præscitus. Sed Domino vertente casus adversos in melius, prospectum est domini nostri regis honori et suorum, ne quid fieret in me in ipsius ignominiam et generationis suæ. Melius etiam consultum est his, qui suspirabant in necem meam, qui sitiebant meum sanguinem, et qui aspirabant ad fastigium Ecclesiæ Cantuariensi, ut vulgo dicitur et creditur, in nostram perniciem, utinam minus ambiotiose quam avide! Appellavimus et appellati sumus, rebus Ecclesiæ Cantuariensis, nostrisque, et nostrorum, sicut juris exigit ratio, in tuto manentibus, nostram prosecuti sumus appellationem.

Si nobis discedentibus, et in dicessu nostro turbata sunt, prout dicitis, sibi imputet qui causam dedit, qui hoc procuravit. Facientis procul dubio culpa hæc est, non recedentis ; persequentis, non declinantis injurias. Damnum enim dedisse videtur, qui causam damni dedit. Quid plura ? Præsentavimus nos curiæ, nostras et Ecclesiæ exposuimus injurias, adventus nostri causam et appellationis exposuimus, non adfuit qui nobis responderet vel in aliquo. Exspectavimus, nec venit qui nobis aliquid objiceret. Nulla adversum nos reportata sententia antequam veniretur ad regem ; nobis adhuc de more exspectantibus in curia, si forte nobis aliquid opponeretur, ad nostros accensum est officiales, interdictum est eis, ne in aliquo super temporalibus nobis obedirent, ne nobis vel nostris quidquam ministraretur ab ipsis contra mandatum regis et conscientiam ; te, frater Londoniensis, cum Ricardo de Ivelcester, et Eboracensi, sicut dicitur, dictante sententiam. Festinatum est inde ad dominum regem ; viderit ipse, in caput ejus convertatur, qui hoc dedit consilium. Sine judicio, sine ratione, post appellationem, nobis etiam adhuc in curia morantibus, spoliata est Ecclesia, spoliati sumus et nos cum nostris, proscripti et ipsi clerici cum laicis, viri cum mulieribus, mulieres cum infantulis in cunabulis. Addicta sunt fisco bona Ecclesiæ, patrimonium crucifixi ; pars pecuniæ conversa in usus regios, pars in tuos, frater Londoniensis, si vera sunt quæ audivimus, et tuæ ecclesiæ. Quam, si ita est, exigimus a te, præcipientes tibi in virtute obedientiæ, quatenus infra quadraginta die post ista-

A rum susceptionem litterarum, quidquid inde tulist vel in usus ecclesiæ tuæ conversum est, remot omni occasione et dilatione, infra tempus prænom natum nobis integrum restituas. Iniquum enim e et juri valde contrarium ecclesiam ditari de alteriu ecclesiæ incommodo. Si laudas auctorem, scire d bes super rebus ecclesiæ ablatis eum legitime no posse præstare auctoritatem, qui violentam faci injuriam.

Quo ergo jure perverso, quo canonum ordin transposite poterunt se tueri raptores sacrilegi bo norum ecclesiasticorum invasores, non restituti ablatis ecclesiæ? Opponent ne appellationis obstacu lum ? Absit ! Quæ nova, imo quæ juri contraria in troducitis in ecclesias istas ? Videte quid agati
B Certe cudetur in vos faba ista ; et in Ecclesias ve stras, si non melius vobis prospexeritis. Periculos enim ageretur cum Ecclesia Dei, si raptor sacrilegu alienorum bonorum invasor maxime Ecclesiæ, tutu esset adversus eam appellationis auxilio. Frustr enim juris implorat auxilium, qui juri non obtempe rat, imo qui est juri contrarius ; suntne istæ injuri quas addimus injuriis, labores quos laboribus ad jicimus, quia ista et alia enormia, quæ fiebant et qua fiunt in ecclesia ista, non sustinuimus, quia grava appellavimus, quia recessimus a curia, quia au sumus super injuriis Ecclesiæ et nostris conqueri et super his omnibus non tacemus, quia ista para mus corrigere ? Periculose ecce affligitur, cui sa tem conquerendi solatium denegatur. Vos amic
C mei, qui altiora sapitis inter alios, qui geritis vo aliis prudentiores, quoniam solent filii hujus sæ culi prudentiores esse filiis lucis, utquid decipiti fratres vestros et subditos ? Quare inducitis eos in errorem istum ? Quæ auctoritas, quæ scriptura con tulit hanc principibus prærogativam in ecclesiasti cis, quam vos vultis eis conferre ? Nolite, fratres nolite jura regni et Ecclesiæ confundere. Discreta quidem sunt potestates istæ, quarum unam vim e potestatem sortitur ex altera. Legite scripturas, e invenietis quot et qui periere reges, qui visi sun sibi sacerdotale officium usurpare. Provideat erg vestra discretio, ne ob istam pressura divina vo
D atterat injuriam. Quam, si venerit, non effugieti de facili.

Consulite etiam domino nostro regi, qui ejus comparatis gratiam Ecclesiæ dispendio, ne, quod absit ! pereat ipse, et domus ejus tota sicut perier qui in consimili deprehensi sunt delicto. Si vero ab hoc incœpto non destiterit, qua animi conscientia non puniemus ista, qua puritate conscientiæ ista dissimulabimus? Dissimulet quidem qui hanc habe dissimulandi auctoritatem, non ego, ne veniat in animam meam ista dissimulatio ? Innuitis litteris vestris imo aperte dicitis me regno reclamante, Ecclesia etiam suspirante et ingemiscente fuisse promotum. Scitis quid dicat veritas? *Os quod mendacium scienter loquitur occidit animam.* Verba vero sacerdotis semper comitem debent habere ve-

m. Deus bone, nunquid non erubesceret ali-
de plebe ista dicere ? Consulite conscientias
ıs, advertite formam electionis, consensum
um ad quos spectabat electio,assensum prin-
per filium suum, et per eos qui ad hoc missi
Filii etiam cum omnibus primatibus regni.
quis eorum contradixit, si reclamavit vel in
ɔ, loquatur qui noverit,dicat qui est conscius.
:o inde turbatus fuerit aliquis, non dicat pro
ıolestia toti regno et Ecclesiæ factam fuisse
am. Litteras quoque domini regis et omnium
ım diligentibus attendite, postulantes nobis
nulta instantia pallium,et obtinuisse.Sic se ha-
i veritas. Verum si quem torsit invidia, si quem
t ambitio, si cui tam pacifica, tam legitima,
ine contradictione facta electis dolorem et
itudinem impressit animi, eatenus ut ob hoc
inetur et velit turbari omnia, indulgeat ei
nus et nos, eo quod culpam suam minime ta-
suamque animi indignationem in conspectu
ım publice confiteri non erubescat.

itis me de exsili sublimatum ab ipso in glo-
Non sum revera

. . . . *atavis editus regibus.*

tamen is esse, in quo faciat sibi genus animi
itas quam in quo nobilitas generis degeneret.
natus sum paupere tugurio ? Sed, cooperante
ı clementia, quæ novit facere misericordiam
servis suis, quæ eligit humile ut confundat
,in exilitate mea,antequam accederem ad ejus
uium, satis copiose, satis abundanter, satis
ifice,sicut ipsi novistis,prout quis abundantius
ricinos meos et notos,cujuscumque conditionis
t, conversatus sum. Et David,de post fetantes
ıptus, constitutus est ut regeret populum Dei,
ıcta est fortitudo et gloria,quoniam ambulavit,
ı Domini. Petrus vero de arte piscaria electus,
est Ecclesiæ princeps,qui sanguine suo meruit
omine Christi in cælis habere coronam, et in
nomine gloriam. Utinam et nos similiter
nus! Successores enim Petri sumus, non Au-
Novit Dominus, quo intuitu nos ipse deside-
t sublimari.Respondeat ei sua intentio, et nos
ndebimus ei pro officii nostri debito,fidelius
isericordiam Dei in severitate,quam qui blan-
ır ei in mendaciis. Meliora enim sunt verbera
quam fraudulenta oscula inimici.

ingitis nobis ingratitudinis notam per quam-
nsinuationem: credimus,quia nullum pecca-
iminale est quod importet infamiam, nisi pro-
it ex animo.Unde si quis homicidium invitus
ıiserit,etsi homicida dicatur et sit,non tamen ho-
i reatum incurrit. Sic dicimus : etsi domino
regi obsequium debeamus jure Domini, si
nur ad reverentiam præstandam jure regio,si
ıum sustinuimus,si filium paterno affectu con-
us si in conventum, non auditi et dolentes
ıitate officii censuram severitatis exercemus,

A plus credimus nos pro ipso facere et cum ipso quam contra ipsum: plus ex eo promereri gratiam quam ingratitudinis notam vel pœnam. Sæpissime certe beneficium confertur invito.Unde commodius ejus prospicitur indemnitati,qui etsi non alias ; urgente necessitate revocatur a perpetratione delicti. Præterea defendit nos ab ingratitudinis nota pater noster et patronus, qui est ipse Christus. Jure paterno tenemur ad ejus obedientiam,qua non observata puniemur justa exhæreditationis pœna. Potest enim pater exhæreditare filium ex justa causa.Ipse enim dicit: *Si non annuntiaveris impio iniquitatem suam et moriatur in delicto suo,sanguinem ejus de manu tua requiram.* Ergo, si delinquentem non convenimus, si non audientem non corripimus, si pertinacem non coercemus,committimus in mandatum,et
B tanquam inobedientiæ rei jure exhæreditamur.Jure patronatus,quia ejus sumus liberi ; quoniam, cum essemus servi peccati,facti sumus liberi justitiæ per ejus gratiam, obligamur ei ad reverentiam et obsequium. Unde quoniam nemini, nisi salva ejus fide, tenemur obnoxii, si sit contra eum in dispendium Ecclesiæ pertinaciter,merito, si non punimus commissum pro ea parte sollicitudinis, in quam vocati sumus, collatum revocabit a nobis ob ingratitudinem, ipse solus beneficium,ex quo vere apparebimus ingrati.

Proponitis nobis periculum Ecclesiæ Romanæ, jacturam temporalium.Periculum quidem nostrum et nostrorum,nec fit mentio de periculo animarum.
C intentatis etiam comminatorium de recessu domini regis, quod absit,a fidelitate et devotione Romanæ Ecclesiæ ! Absit, inquam, ut unquam domini nostri regis devotio et fides ob temporale commodum vel incommodum a fidelitate et devotione discedat Ecclesiæ! Quod quidem criminale et damnabile esset in privato, nedum in principe, qui multos secum trahit post se. Absit etiam, quod quis ejus fidelis hæc unquam cogitare debeat,nedum dicere supinus aliquis, nedum episcopus! Videat itaque discretio vestra, ne oris vestri verba inficiant aliquem, vel plures,in animæ suæ dispendium et damnationem, ad instar calicis aurei,qui dicitur Babylonis,interius et exterius veneno illiniti, de quo cum quis biberit, non timeat venenum, cum viderit aurum, et sic in
D publicum veniat vestri operis effectus. Ille enim, qui non fallitur, opus furtivum producit in lucem,et machinationes denudat iniquas.In tribulatione quidem et sanguinis effusione consuevit Ecclesia crescere et multiplicari.Proprium enim est Ecclesiæ,ut tunc vincat cum læditur, tunc intelligat cum arguitur, tunc obtineat cum deseritur. Nolite ergo, fratres, super ipsam flere, sed super vos ipsos,qui facitis vobis nomen, sed non grande ex hoc facto et dicto in ore hominum ; qui provocatis in vos Dei odium et universorum ; qui paratis innocenti laqueum ; qui cuditis novas et ingeniosas rationes in subversionem libertatis Ecclesiæ. Fratres, per misericordiam Dei in vanum laboratis. Stabit enim ipsa Ecclesia, etsi sæpius concussa, in ea fortitudine et firmitate, in

qua firmiter fundata est, donec veniat generale A dissidium, donec filius ille perditionis surgat, quem non credimus de partibus occidentalibus ascensurum, nisi perverse mutatus fuerit ordo rerum, et series Scripturarum. Si vero de temporalibus agatur, plus timere debemus animæ periculum quam temporalium. Scriptura vero dicit: *Quid potest homini totum mundum lucrari, animæ vero suæ sustinere dispendium?* Periculum itaque nostrum et nostrorum penitus abjicimus. Non enim timendus est ille, qui corpus perdit, sed qui corpus et animam.

Arguitis nos super suspensione venerabilis fratris nostri Saresberiensis episcopi, et excommunatione Joannis illius schismatici ex decani, prius, ut dicitis, inflicta pœnaliter, quam de cognitione processa legitime, quam de ordine judiciorum canonice pro- B dita. Respondemus, quoniam utrumque istorum notavit juxta pœnæ sententia, illum suspensionis, excommunicationis istum. Si perfecte tenetis negotii seriem, si recte attenditis judiciorum ordinem, non erit, ut credimus, hæc vestra sententia. Hoc quidem habet auctoritas, quæ vos latere non debet, quoniam in manifestis et notoriis non desideratur ista cognitio. Perpendite diligentius, quid actum sit a Saresberiensi super decanatu post domini papæ prohibitionem et nostram, sub excommunicatione factam et tunc rectius intelligetis, si de manifesta inobedientia suspensio recte sequitur. Unde beatus Clemens: *Si prælatis suis non obedierint cujuscunque ordinis universi, omnesque principes tam inferioris quam superioris ordinis, atque reliqui populi, non solum* C *infames, sed etiam extorres a regno Dei, et consortio fidelium, et a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ alieni erunt.*

De Joanne de Oxeneford dicimus, quia diversis modis excommunicantur diversi: alii lege eos denuntiante excommunicatos, aliis ententi anotati, alii communicatione et participatione excommunicatorum. Illum vero, quoniam incidit in hæresim damnatam communicando schismaticis, et domini papæ excommunicatis, reatumque et maculam excommunicationis in se contraxit, quæ pestis more lepræ inficit et intingit, consimilique pœna facientes et consentientes confundit, et quoniam contra domini papæ mandatum expressum, et nostrum sub anathemate, decanatum Saresberiensem excommunicatus D usurpavit, denuntiavimus et excommunicavimus, et excommunicatum firmiter tenemus. Et quod de eo factum est in decanatu, et super decanatu, cassavimus, et cassatum tenemus, sicut et dominus papa jam ipsemet cassavit auctoritate octavæ synodi, cujus hæc est sententia: *Si quis palam vel absconse cum excommunicato locutus fuerit, aut junctus communione, statim in se contrahit excommunicationis pœnam.* Et concilium Carthaginiense dicit: *Qui communicaverit cum excommunicato, si clericus est, deponatur.* Videat ergo discretio vestra, ne quis vestrum cum eo communicaverit. Calixtus enim papa dicit: *Excommunicatos quosque a sacerdotibus nullus recipiat ante utriusque partis examinatio nem justam, nec cum eis in oratione, aut in cibo, au potu, aut osculo communicet, aut* Ave *eis dicat. Qui quicunque in his vel aliis prohibitiss cienter excom municatis communicaverint, juxta apostolorum in stitutionem simili excommunicationi et ipsi sub jacebunt.* Hic est ordo canonicus, non canonibus ut credimus, incognitus, sed auctoritate canonun fultus.

Et ne miremini, si quandoque condemnatur absens legite Paulum, qui absens publice fornicantem cun noverca sua non convictum testibus, non confessun etiam absentem, cujus criminem omnes sciebant, et no arguebant, sicut nos istius, quem non de jure defen dit regia potestas, ejecit a cœtu fidelium, et judicavi eum tradi Satanæ in interitum carnis, ut spiritu salvus fieret, sicut et nos istum. Cæterum quonian hoc tempore in partibus illis multa hujusmodi, e satis gravia, in absentia nostra fiunt enormia, que de cætero, licet absentes corpore, præsentes tame auctoritate, salva animi nostri conscientia præterir nec debemus, nec possumus incorrecta, tibi frate Londoniensis, qui nosse debueras illud Gregori septimi: *Si quis episcopus fornicationi presbytero rum aut diaconorum, vel crimini incestus, in su parochia, pretio, precibusve, sive gratia intervenient consenserit, vel commissum auctoritate sui officii no impugnaverit, a suo suspendatur officio*; illudque Leonis: *Si qui episcopi talem consecraverint sacerdo tem, qualem esse non liceat, etiamsi aliquo modo dam num proprii, honoris evaserint, ordinationis jus ulte rius non habebunt, nec ulli unquam sacramento inte rerunt, quod immerito præstiterunt*: quoniam in isto rum sententiam canonum, sicut pro certo audivimus deliquisti dupliciter, mandamus tibi, et in virtut obedientiæ mandando injungimus, quatenus, siit est, infra tres menses post istarum susceptionem lit terarum, venerabilium fratrum vestrorum coepisco porum consilio de tanto excessu sic studeas te of ferre correctioni et satisfactioni, ne cæteri tu exemplo in consimile delictum incidant, et nos pr negligentia tua debeamus tibi severius mandatun proponere.

Opponitis nobis contra metum gravaminum no remedium per appellationem, sed impedimentum quo minus, sicut intelligimus, exerceamus adversun malefactores, et invasores bonorum ecclesiastico rum, disciplinæ censuram ecclesiasticæ; ne in do minum nostrum regem, vel terram suam, in perso nas vestras et ecclesias, aliquid statuamus eo or dine, quo progressi sumus contra Saresberiensem sicut dicitis, et ejus decanum. Absit a nobis, u aliquid in eum vel terram suam, vel in vos et ec clesias vestras inordinate statuerimus vel statua mus! Sed quid est, si eo delinquitis modo, vel con simili, quo jam deliquit Saresberiensis, nunqui hac appellatione potestis suspendere auctoritaten nostram, ne in vos vel ecclesias vestras severitati disciplinam exerceamus, si delicti enormitas ho

t? Advertite diligentius,si hæc legitima appel- A
et quæ sit appellationis forma ? Scimus
iam omnis appellans aut suo nomine appellat,
lieno. Si suo ; aut a gravamine quod ei infer-
'el quod timet sibi inferri. Certum tenemus,
nullum vobis gravamen, Deo gratias,a nobis
m est, unde debeatis ad appellationis confu-
'emedium. Nec credimus vos ad præsens ha-
:ausam adversum nos aliquam, quæ specialiter
ı sit. Si contra metum gravaminum, ne quid
:tero statuam in vos vel ecclesias vestras, vi-
i sit iste metus qui debeat cadere in homines
antissimos, si hæc sit appellatio quæ debeat
ndere omnem auctoritatem et potestatem no-
, quam habemus in vos et ecclesias vestras.
tur vero a sapientibus, credimus et nos eam B
:s esse momenti, tum quia formam appellatio-
bere non videtur, tum quia rationi consenta-
on est, imo totius juris penitus auxilio desti-

lieno appellastis nomine, aut domini regis,
terius.Si non alterius, domini regis.Si domini
certe nosse debuerat discretio vestra, quoniam
luctæ sunt appellationes ad propulsandam in-
n, non ad inferendam : ad sublevandos op-
os, non ad amplius opprimendos. Unde si
non confidentia justæ causæ, sed causa affe-
e moræ,ne contra eum feratur sententia, ap-
erit, hujusmodi appellationem non esse reci-
am. Quis enim erit Ecclesiæ status, si subversa
ibertate, si rebus ejus occupatis ac detentis C
ɔpis a propria sede expulsis, vel non pacifice
mni securitate omniumque ablatorum restitu-
admissis, raptores, occupatores, invasores,
erceantur, libere appellaverint,et se défende-
er appellationem ? Quæ erit ista Ecclesiæ de-
io ? Videte quid agatis, quidque dicatis.Nonne
i Christi estis, nonne vices ejus in terra ge-
nonne vestrum est convenire, corripere, coer-
nalefactores, ut vel sic desistant Ecclesiam
:rsequi ? Utquid non nimis est, si ipsi sævie-
ı Ecclesiam, nisi et nos pro eis vobis ipsis et
iæ in perniciem opponatis ? Quis unquam au-
hæc mirabilia ? Et audietur et prædicabitur in
populo et gente, suffraganeos Cantuariensis
iæ, qui cum metropolitano suo ob defensio- D
Ecclesiæ, ejusque libertatis, haberent vivere
'i, omniaque sustinere dispendia, velle ad
atum regium, quantum in ipsis est, suspen-
otestatem ipsius et auctoritatem, ne severi-
isciplinam exerceat in delinquentes adversus
iam.Unum certe scio : duorum personam si-
erere non recte potestis, appellantium et ap-
ɔrum. Vos estis qui appellastis, vos estis ad-
n quos appellatur.Nonne una est Ecclesia, et
ı corpore ejus estis ? En certamen satis legi-
ı, satis canonicum, ut qui membra sunt Ec-
ineant certamen cum capite suo, quo est
ıs. Timeo, fratres, ne, quod absit! dicatur de

vobis : *Isti sunt sacerdotes, qui dixerunt : ubi est Dominus ? Et tenentes legem nescierunt eam.* Præterea discretionem vestram latere non credimus,quoniam non solent audiri appellantes, nisi quorum interest, aut quibus mandatum est,aut qui negotium gerunt alienum. Interestne vestra, ut non coerceantur delinquentes adversus Ecclesiam ? Absit ! Imo certe contrarium. Si vero qui subvertit Ecclesiæ libertatem, qui bona ipsius invadit et occupat, ac in suos convertit usus, in sui defensionem minime super hoc auditur appellans, et multo minus pro eo appellantes. Ergo nec domino regi suffragatur a vobis pro ipso edita, nec videtur vobis prodesse pro ipso appellatio emissa. Unde si in hoc casu appellare non potest, nec mandare, sic nec vos super hoc ab ipso mandatum suscipere. Adjicimus etiam vos in parte ista nullatenus ejus gerere posse negotium. Nemo enim episcoporum alterius contra se negotium gerere potest, maxime in oppressione Ecclesiæ,cujus ipse defensor est : et præsertim cum generaliter læditur Ecclesiæ conditio. Ergo si nec vestra interest appellare, nec super hoc mandatum valetis suscipere, nec alienum gerere negotium, nec auditur appellatio vestra, nec de jure tenetur.

Estne igitur ista devotio, et consolatio vestra, fraternæ charitatis affectus metropolitano vestro, pro vobis omnibus exsultanti, a fraternitate vestra exhibitus ? Indulgeat vobis Deus hanc inclementiam. An ignoratis, fratres, quod chaos magnum in fraudem legis et canonum inter nos et vos firmatum sit, ut non possit aliquis de vestris sine discrimine capitis, vel captionis,vel truncationis membrorum, ad nos transire, etsi de nostris aliqui liberius possent, si vellent, ad vos transmeare ? Et idcirco miramur, quem ordinem exigitis, ubi nullus ordo circa nos, vel circa ecclesias vel ecclesiasticas personas, sed horror, qui utinam sempiternus non sit, et injuriæ observantur, cum spoliati simus, et nostri ? Quorum quidam, tam clerici quam laici, capti redempti sunt post appellationem nostram factam apud Northamtonam, et vestram adversum nos. Cum etiam post istam, quam dicitis, appellationem edictum generale sit propositum, sicut dicitur, ut nemo de nostris inventus sit in terra Anglicana, qui non capiatur : nemo vestrum vel aliorum amicorum nostrorum litteras nostras vel nuntios audeat suscipere. Et hæc reverentia appellationi debita, exhibita, et observata,infra cujus tempus, si justa est, nil innovari oportet : vos ipsi videritis. Quo ergo jure,quo ordine desideratis a nobis litteras vestras et nuntios benigne suscipi et audiri ? Non hoc ideo dicimus, quidquid nobiscum agatur et cum nostris, ut quidquam circa personam domini regis vel terram suam, circa personas et ecclesias vestras unquam inordinate fecerimus, vel per Dei misericordiam facturi simus.

Credebamus quidem, si recte intelligitis,si cupitis utiliter Ecclesiæ subvenire, de nimis ordinata et longâ patientia magis a vobis culpari, quam de severitatis

mora commendari. Mora enim trahit ad se periculum, quia nimis ordinata patientia plus habet remissionis quam commendationis, plus vitii quam virtutis. Et inde est, quod breviter vobis dicimus et affirmamus constanter, dominum nostrum regem nullatenus fore injuste gravatum, si adversus eum, a domino papa et a nobis ipsis legitime litteris et nuntiis ac sæpissime conventum, satisfacere cum possit nolentem, severitatis censura processerit. Non enim injuste gravatur, quem jus punit legitime. Et ut omnia brevissimo fine concludam, certum tenete, quoniam raptores, invasores, occupatores bonorum Ecclesiæ, ejusque libertatis subversores nec tuetur juris auctoritas, nec appellatio defendit. Præterea, fratres, si cupitis ei prodesse, prout justum est, quod et nos cupimus, novit Deus qui scrutator est cordium, procurate ei subvenire illo modo, quo non offendatis in Deum, non in Ecclesiam, non in ordinem vestrum. Quo etiam expeditius et salubrius animæ suæ periculum, quod jam in foribus est, valeat evadere. Hæc idcirco diximus, si inspirante ei divina clementia, de consilio vestro satisfecerit Ecclesiæ, gaudebit ipsa de filii sui reversione, et cum gratiarum actione et devotione multiplici parata fuit, et est semper eum suscipere : gaudebimus et nos.

Judicium vero vestrum, quo dicitis eum satisfacere volentem, paratum etiam satis dare, si super aliquo de libertatibus Ecclesiæ inter ipsum et nos, sicut dicitis, orta est contentio, quod quidem satis miramur, si alicui vestrum hoc est in dubium, cum toti fere mundo sit notum, quoniam non est consentaneum rationi, imo penitus juri contrarium, si non suscipimus imo quia non suscipimus, in quo delinquimus ? Estne causa ista sufficiens, estne peremptoria, quo minus sæpissime et canonice conventus, non satisfaciens, injurias superaddens injuriis, severitate divina corceatur? Absit ! Scimus enim vos nulla ratione in hac causa judicis officio inter ipsum et nos fungi posse. Tum quia adversarii ejus estis, et esse debetis in ea ob defensionem libertatis Ecclesiæ, cujus partis defendendæ, officii vestri necessitate, cura vobis commissa est, et sollicitudo credita : quam si negligenter omittitis, si periculose dissimulatis, vos ipsi videritis. Tum quia non legimus superiores ab inferioribus metropolitanos maxime a suis suffraganeis, judicari posse. Tum quia nobis et Ecclesiæ quidam vestrum suspecti sunt : utinam non omnes : diversis rationibus, quas in præsenti tacemus.

Audiat itaque dominus meus postulationem fidelis sui, consilium episcopi, patris exhortationem, ut beneficiat ei Deus, et augeat dies ejus, et annos filiorum ipsius in tempora longa ! Permittat ecclesiam suam frui pace et libertate sub ipso, tanquam sub rege Christianissimo, Ecclesiam Romanam uti jure et libertate in terra sua, quam habere debet, et habet in cæteris regnis ! Restituat Cantuariensi Ecclesiæ et nobis jura sua et libertates, et omnia ablata cum pace et securitate nostra, ut libere et quiete possimus Deo militare sub ipso, et ipse debeat obsequio

A nostro uti, prout ei placuerit, salvo honore Dei et Ecclesiæ Romanæ, et ordine nostro ! Istæ sunt dignitates regiæ, leges optimæ, quas petere debet rex Christianissimus et observare, quibus gaudere debet, et sub ipso florere Ecclesia. Istæ sunt leges obtemperantes legi divinæ, non derogantes, quas qui non observaverit inimicus Dei constituitur. *Lex enim Domini immaculata, convertens animas.* De legibus enim suis dicit Dominus : *Leges meas custodite.* Et propheta : *Væ qui condunt leges iniquas, et scribentes scripserunt injustitias, ut opprimerent pauperes in judicio et vim facerent causæ humilium populi Dei.* Non erubescat ergo dominus meus redire ad cor, humiliari in cordis contritione et humilitatis mansuetudine coram Domino, satisfacere ei et Ec-

B clesiæ ipsius de illatis injuriis ! Cor enim contritum et humiliatum Deus non despicit, sed amplectitur sincerius. Sicut et sanctus David, qui cum peccasset, humiliavit se coram Domino, petivit misericordiam, et obtinuit veniam. Sic et rex Ninivæ et civitas tota, cum interminata esset subversionis severitas, quoniam in cinere et cilicio humiliavit se Domino, mutata sententia meruit ultionis censuram contritione cordis et lacrymarum compunctione redimere.

Non hæc, fratres, vobis scribimus, ut facies vestras confundamus, sed ut, lectis litteris nostris et intellectis, valeatis et velitis officii vestri necessitates fortius et validius exercere. Opto vos de cætero semper melius agere, ut sit vobis pax celerior, et amplior

C libertas Ecclesiæ. Orate pro nobis, ut non deficiat in tribulatione fides nostra, sed et secure possimus dicere cum Apostolo : *Qui neque mors, neque vita neque angeli, neque aliqua creatura poterit nos separare a charitate Dei, quæ subjecit nos tribulationi donec veniat qui venturus est, qui faciet nobiscum misericordiam suam, et ducet nos in terram promissionis, terram fluentem lacte et melle, quam non dabit nisi diligentibus se.* Valete omnes semper in Domino, et instantius oret, petimus, pro nobis tota Anglicana Ecclesia.

EPISTOLA LXXVI.

AD OMNES EPISCOPOS ANGLIÆ.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus et sedis Apostolicæ legatus, venerabilibus fratribus et

D amicis in Christo charissimis, omnibus episcopis per Angliam et Walliam constitutis, salutem, et in his quæ Dei sunt, felici perseverare proposito.

Ad nos iterato perlatum est verbum abscondatum et sæculis omnibus abscondendum, scilicet quod nobiscum de pace cum domino nostro rege tractatur, et in injuriam sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ et nostram suadetur ei, ut per manum venerabilis fratris nostri Eboracensis archiepiscopi filium suum faciat coronari. Nos quidem ex conscientia nostrâ ad reformationem pacis in Domino nos semper obtulimus, parati etiam nunc domino regi et filio suo debitum honorem et reverentiam in Christo per omnia exhibere : et

domino regi placuerit, pro debito officii nostri inungere et coronare in regem, sicut antecessor noster ipsum dominum nostrum, cujus incolumitatem Deus ad honorem suum et utilitatem cleri et populi in omni prosperitate per longa tempora tueatur, dignoscitur consecrasse. Unde major et evidentior injuria matri nostræ Cantuariensi Ecclesiæ irrogaretur et nobis, si hoc alius cujuscunque instinctu usurpare præsumeret. Prohibet hoc auctoritate, qua cunctis præeminet, summus pontifex, sicut ex litteris ejus, quas vobis mittimus, potestis advertere, et ei qui hoc attentare præsumpserit, si quis tamen est, periculum honoris, officii, et beneficii patenter imminere denuntiat. Nos etiam ipsius auctoritate freti universitati vestræ in virtute obedientiæ, in periculo ordinis et beneficii sub anathemate præcipiendo mandamus, ut hoc nullus vestrum attentet, nec attentanti assistat, sed apostolica auctoritate quilibet vestrum exquisita diligentius opportunitate inhibeat præsumptori, ne hoc usurpet, et a communione illius abstineat. Valete semper, dilectissimi fratres in Christo.

EPISTOLA LXXXVII.

AD FILIOS ECCLESIÆ PER CANTIAM CONSTITUTOS.

CHARTA DE LIBERTATIBUS ECCLESIÆ

Thomas, Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, Anglorum primas et apostolicæ sedis legatus, omnibus sanctæ matris Ecclesiæ fidelibus per parochiam nostram Cantiæ constitutis, salutem.

Cum ecclesiarum jura nostræ jurisdictioni subditarum sollicite debeamus conservare, eademque minuere præsumentes festina et digna animadversione punire, majori tamen vigilantia Ecclesiam Cantuariensem, cui nos divina præfecit misericordia, ejusdemque libertates ac dignitates, ab antiquo ei jure competentes, integras et illæsas nos convenit conservare. Unde universitati vestræ, clericis tamen specialius, auctoritate qua fungimur inhibemus, ne quis ullum ex parochianis suis vel alium quemlibet, qui in cœmeterio Cantuariensis Ecclesiæ se sepeliri petierint, vel amici sui pro eo, impedire præsumat. Clericus etiam, in cujus parochia defunctus erit, usque ad Ecclesiam corpus defuncti comitetur. Quod si noluerit, monachi libere defuncti corpus ad Ecclesiam obsequiis rite peractis deferant et sepeliant. Porro eadem quoque auctoritate inhibitum esse sancimus, quod si quis in prædicta ecclesia vel infra ambitum murorum, ecclesiam et curiam nostram et monachorum, cui gentium homicidium vel furtum fecerit, sanguinem fuderit, personam quamlibet dicto vel facto injuriaverit, vel alicui illicitum commiserit, ne quis archidiaconus, decanus vel præpositus, ulla ve justitia ecclesiastica seu sæcularis se intromittere præsumat. Soli enim personæ archiepiscopi et monachis ecclesiæ nostræ correctionem et satisfactionem delictorum in memoratis locis contingentium reservanda esse constituimus. Quod si quis hanc nostram constitutionem infringere præsumpserit, vel veniæ contravenire attentaverit, Dei omnipotentis indignationem et nostram procul dubio se noverit incursurum!

EPISTOLA LXXVIII.

AD OMNES QUI CONT. D. PAPAM JURAVERUNT

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, omnibus in Anglia constitutis, qui contra dominum papam Alexandrum juraverunt.

Sciatis, charissimi, quod ex multa tribulatione et angustia cordis scripsimus, non quidem ut vos contristemus, sed ut intelligatis, quantam charitatem habeamus abundantius in vobis. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam vos omnes in visceribus Christi Jesu. Unde cognitis, quæ tam corporis proxime quam animæ vestræ periculo, et ad ipsius quidem Dei injuriam vestris inaudita temporibus gesta sunt, non modicum contristamur, et confundimur propter vos. Patet siquidem fama vulgante, qualiter dominum papam, qui ipsius Christi imaginem gerit, et me pariter, qui licet indignus, pater tamen et episcopus animarum vestrarum sum constitutus, abjuraveritis. Hoc enim præ cæteris, quæ in exemplum justi judicii Dei jam pluribus annis sustinuimus, nobis ad incredibile pressuræ nostræ augmentum accessit. Illud quippe tam detestabile, tam flagitiosum juramentum, quantum jam generat scandalum mundo, offensam Deo, vobis culpam, nobis afflictionem! Præpositos siquidem a Deo abjurare, ipsius qui præpositos constituit injuria est, et non nostra, qui præficimur, sed potius ejus, qui præfecit, inhonoratur potestas, et evacuatur obedientia. Quod profecto vitium, vobis confidentur dico, sed lacrymabiliter propter vos, idololatriæ par et simile est, ut ait propheta: *Quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.* Unde et statuto veteris legis tales tanquam veri idololatræ corporalis mortis reportabant sententiam. Vos autem feccisse videmini, quod deterius est, qui non solum repugnatis, sed etiam repugnaturos vos juramento firmatis. Illud denique quale est, oves pastores abjicere? Profecto qui pastores suos deserunt, jam lupus invasit. Et nisi pastor, quem abjuraverunt, nunc protegat, depascet eas in finem: multa Scripturarum testimonia et sanctorum exempla in vestri detestationem delicti possent induci.

Verum tanti excessus enormitas etiam extremæ intelligentiæ homnibus claret. Si tamen non spontanei, sed inviti accessistis, in parte quidem excusatur peccatum, sed non excusatur omnino. Satius enim fuisset corpus ipsum perdere, quam juramentum tam exsecrabile perpetrasse. Unde filii mortis universi vos, quæ juxta quod propheta ait de populo suo: *Et vos plaga inimici percussi estis, castigatione crudeli.* Verum ad manifestandam sollicitudinem quam pro vobis habemus ad Deum, vulneri tam sævo fomentum, quod solum nunc superest, adhibere curavimus, et de tam illicito juramento pœnitentes, illos præsertim qui non spontanei, sed coacti juraverunt, vice beati Petri, apostolorum principis, et Romani pontificis, et nostra absolvimus; venerabili-

bus fratribus nostris diœcesanis episcopis, et etiam minoribus sacerdotibus, ubi sedes episcopales vacare contigerit, vices nostras in exteriori satisfactione jam dictis pœnitentibus injungenda committentes, omnes in scite volentes, vos tali juramento nequaquam esse obnoxios, nec ut pareatis obligari, ne instar Herodis sub prætextu pietatis efficiamini impii, et juramento excusetis scelus ipso deterius, juxta quod quidam ait : *Non est observandum juramentum, quo malum incaute promittitur.* Et item ; *In malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum. Quod incaute vovisti ne facias.* Et multa, quibus nunc supersedeo, his consonantia sunt.

In fine autem obsecro vos ego vinctus in Domino; obsecro quidem vos tanquam filios mihi semper in Christo amplectandos, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, ut ipsius Christi primo fidem tenentes, postea ipsius obediatis præpositis, subjacentes eis : *Ipsi enim pro vobis vigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Scire autem volo vos, fratres, quia et juramenta illicita, et cætera enormia multa, quæ pravis suggestionibus in oppressione justitiæ et veritatis circa nos facta sunt, ipsa favente veritate magis evenient ad ipsius profectum. Veritas enim claudi et ligari potest, vinci vero non potest, quæ et suorum paucitate contenta est, et multitudine hostium non terretur. Spiritus autem consilii et sapientiæ det vobis id ipsum sapere in alterutrum, ut unanimes uno ore honorificetis pastores et episcopos animarum vestrarum, quos constituit ille magnus pastor ovium in sanguine æterni testamenti Jesus Christus, et per charitatem Spiritus sancti, ut patri vestro jam naufraganti orationis vestræ manus porrigatis, ut liberer ab infidelibus, prohibentibus etiam, ne in ecclesia pro me in carcere fiat oratio, quæ tamen commune fidelium et infidelium suffragium est.

Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis, quia male præstito juramento resipueritis, et condigne et humiliter pœnitueritis. Cæteros vero Deus aut cito convertat, aut temporaliter affligat, quousque resipuerint, et condignam pœnitentiam egerint.

EPISTOLA LXXIX.

AD SUFFRAGANEOS SUOS

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, suffraganeis suis.

Gratias ago Deo meo, cui nunc servio in vinculis meis, quod obedientia vestra jam in Dei ecclesiarum orbe divulgata est. Hæc est nunc gloria mea, quod nunc habitamus in unum rejecto illo infelicissimo Juda, velut putridissimo membro amputato, per quem in nostro corpore tantum scandalum venit, qui velut jumentum inquietum in junctura non trahebat, sed unitatis nostræ turbabat jucundum. Unde gloriam illi dantes, qui virtute sua Catholicæ suæ columnas confirmavit, rogamus vos, fratres amantissimi, per adventum Domini nostri Jesu Christi, et nostræ congregationis in ipsum, ut non cito moveamini a nostro sensu, neque terreamini, neque per ipsum, n per sermonem, neque per epistolam tanquam a clesia missam. Hæc ideo dixerim, quia multi ver et certe scio neque dubito, quod aliqui jam runt, qui velut pestilens ventus adducti mend rum aurugine terram corrumpunt. Sunt enir prophetæ Baal, missi ut decipiant populum, religiosa mendacia dictorum facilius fidem indu A prophetis Hierusalem ista egreditur pollutio s terram. Ecce enim professionis nostræ sunt persequendo nos movent pedes suos, et non scunt, qui epistolas mendacio plenas in orbem gunt, aures audientium polluunt, et linguis sui toto orbe consectantur. Facti enim divitiarum s ad dominorum nutum, a quibus se sperant acc B ros, comicorum instar servorum, modo aiunt o modo negant. Verum dolorem id temperat, jampridem mater nostra interiorem hanc visc passionem sustineat. Unde et Dominus ipse h modi prophetis, qui etiam sub statu veteris pauci non erant, comminatur in propheta : inquit, *cibabo eos absynthio, et potabo felle.* A phetis enim Hierusalem egressa est pollutio s terram, neque ab ista ægritudine penitus sanal donec is venerit, qui sanabit omnes languor renovabit ut æquitæ juventutem suam. Vos qui fratres, nolite audire prophetas istos. Radul vero Landavensis qualisqualis archidiaconus, cardus Barre dicuntur principes prophetiæ. N inquam, credere. Propheta quippe vaticinii fine C strabitur. Et scietis indubie quod in brevi n longos profecto dies, Domino faciente, serm vani in tempore visitationis peribunt. Cum enim particularis discessio venerit, et revelatus homo peccati, filius perditionis, de instantia D nici diei nulla quæstio est. Vos autem state et fortamini in Domino, ne dies ille tanquam fu comprehenbat. Ecce enim dedit vos Deus hoc civitatem munitam, et in columnam ferream, murum æneum super omnem terram, regi ter principibus ejus, et populo terræ. Si bellav adversus vos, non prævalebunt, quia Dominu vobiscum. Unde nos de obedientia vestra non mum confidentes, firmiter vobis injungimus, virtute obedientiæ præcepti nostri auctoritate bemus, ne in novas obligationes juramenti D etiam pollicitationis a vobis exactæ declinetis, quin vos, quod Deus avertat, in inobedientiæ re prolapsos adducet Dominus cum operantibus in tatem. De cætero, fratres, orate, ut rumoribus loquorum oppressis, et multiplicis fraudulentiæ lis, veritas Dei currat, et clarificetur per nos, et li mur ab importunis et malis hominibus, qui ja veritatem Dei in mendacio detinuerunt. Et Deu tientiæ et solatii det vobis id sapere in alterut secundum Jesum Christum, ut onera nostra inv portantes, unanimes, et uno ore honorificemu trem Domini nostri Jesu Christi, et sponsam matrem nostram, sanctam et apostolicam Eccle

EPISTOLA LXXX

AD CLERICOS ET LAICOS CANTIÆ.

:antuariensis, clericis et laicis per Can- itutis.

universitas vestra, dilectissimi fratres, ex justis manifestis causis publice ex- avimus Gilbertum Londoniensem episco- lulphum de Broc, et alios quorum nomina :ripta sunt. Denuntiamus ergo vobis, sic- mis filiis et fratribus nostris, ut ab eo- iunione, donec resipiscant et condigne .t, prorsus abstineatis. Præterea noveritis ı subjectione et obedientia Gaufredi archi- Roberti vicarii ejus absolvimus; et pro- ne iis obedientiam aut reverentiam exhi- iec super crimine inobedientiæ condigne- .t nobis et Ecclesiæ Dei, quam plurimum scuntur; nec eorum exactiones sustineatis lon turbetur cor vestrum in his, neque quia, Deo propitiante, contra malignan- versationes et appellationum subterfugia tolicæ munimine tuti sumus.

EPISTOLA LXXXI.

AD CLERICOS CANALÆ

Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, icæ sedis legatus, omnibus clericis per onstitutis, et in Christiana communione s, salutem, et *Deo potius quam hominibus*

ıstra discretio pro parte, quot et quantas cclesiæ Dei et vobis et nobis intulerit do- : Anglorum, et quandiu ipsum et suos in enta sustinuerimus, exspectantes ut eum nsuetudo ad pœnitentiam provocaret. Nunc a ille domini papæ et nostra patientia sem- ıs est, et in periculum animæ nostræ re- si tantas Christi injurias ulterius dissimu- ı, universitati vestræ in virtute obedientiæ, emate, in periculo ordinis et beneficii, apo- :toritate et nostra præcipiendo mandamus, , nisi prædictus dominus noster rex infra ɔnem beatæ Mariæ Ecclesiæ Dei et nobis ıatisfactionem exhibuerit, extunc penitus a n celebratione cessetis, excepto baptismo ım, pœnitentia, et viatico, quod pro necessi- ciendum est, clausis ecclesiæ januis, et onis exclusis, sine campanarum pulsatione ıitatibus, quas tempore quietis lætitiæ Ecclesia consuevit. Præterea Gaufredum łobertum vicarium ejus, Ricardum de Ivel- Villelmum Giffard, Ricardum de Luci, Ni- ı Saccavilla, et Adam de Cheringis excom- ıs et evitandos esse sub eadem interminatio- tiare præcipimus: et ne quis parochianorum n Roberto vicario, quem beneficio eccle- ırivavimus, deinceps obediat, auctoritate apæ et nostra prohibemus; et ne exactio- ıas exercere solitus est, ulterius acquie- scant. Ad hæc nisi Joannes decanus Saresberiensis, et Wido decanus Walthamensis, et Joannes Cumin, et Radulphus Landavensis archidiaconus, et Wimarus alumnus comitis Hugonis, infra nativitatem Domini Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis satisfecerint, publice denuntietis eos tanquam excommunicatos extunc esse vitandos. Omnes autem, qui ecclesias vel ecclesiastica beneficia de manu laicorum accipiunt, qui clericos et ecclesiasticas personas ad inobedientiam compellunt, qui domini papæ nuntios et nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt, qui ad evitandam legitimam correctionem, ut justitia Ecclesiæ opprimatur, ad sæculi confugiunt potestates, qui traditione hominum et potentum usurpationes sive abusiones divinæ legi præferendas prædicant, aut præferri compellunt et sacerdotes alienæ ordinationis, qui post exitum nostrum sine auctoritate nostra præsumpserunt, sive concessionem usurpantium vices nostras habuerint, sive non, in episcopatu nostro divina celebrare, nisi postquam hæc eis denuntiatio innotuerit, a tanta præsumptione destiterint; illos etiam qui eos de cætero admiserint in ecclesiis suis, hos, inquam, omnes excommunicatos esse publice denuntiari præcipimus. Ne timeatis, dilectissimi filii, a multitudine vel facie eorum, quia plures nobiscum sunt quam cum illis, vobisque cito de cœlo dabitur consolatio, sanctis omnibus procurantibus apud Deum, ut adversarios Ecclesiæ ad gloriam nominis sui mature convertat aut conterat. Perseverantiam fidei et obedientiæ vobis divina gratia largiatur, sine qua, ut nostis, coronam justitiæ nullus asse- quitur.

EPISTOLA LXXXII.

AD DECANOS CANTIÆ

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, decanis Cantiæ.

Novit dilectio vestra, quomodo in perniciem Ecclesiæ dominus rex, sedis apostolicæ patientia et nostra semper abutens, deteriora præcedentibus malis semper adjecerit. Inde est quod vobis in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, officii et beneficii præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium in ecclesiis jurisdictionis vestræ omnia divina, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, hujus interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis ab omnibus inviolabiliter observari. Ad hæc sub eadem interminatione præcipimus, ut procuretis, quomodo litteræ nostræ conventui Cantuariensis Ecclesiæ præsententur.

EPISTOLA LXXXIII.

AD WILLELMUM SUBPRIOREM ET CONVENTUM CANTUARIENSEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus, dilectissimis in Christo filiis, Willelmo subpriori, et Odoni, et cæteris fratribus, qui in sancta Can-

tuariensi Ecclesia Domino famulantur, salutem, et pacem, quam sicut mundus nescit, ita solam Christus agnoscit.

Quot et quanta pro honore Dei, pro libertate Ecclesiæ, pro sedis apostolicæ reverentia, et privilegiis ejus conservandis huc usque parvitas nostra pertulerit, vestra quidem non potest ignorare nec dissimulare debet fraternitas, quæ licet nostris et Christi pauperum nobis in ipso coexsulantium necessitatibus, ut oportuit, nondum communicaverit, tamen acerbitatem exsilii, proscriptionis injurias, contumelias detractorum, persecutorum atrocitates, dolos insidiantium, tyrannorum vires in personam et domum nostram solutius, acrius, et pertinacius effusas, ex relatione multorum audivit, et partim oculata fide conspexit. Cæterum in omnibus his gravissima tuere nobis pericula, quæ pertulimus a falsis fratribus, prætendentibus pacis officia, et obsequia pietatis, et clam tendiculas operantibus. Tendebant laqueos et acuebant ut gladium linguas suas, et aliorum machinas erigebant, ut nobis et nostris prorsus de cœtu viventium deletis, sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ titulum abolerent, et ei auferrent honoris et præeminentiæ gloriam, quam sanctorum, qui in ea requiescunt, constat sanguine, et laboribus multis et magnis acquisitam. Retribuet illis Dominus secundum opera eorum, et secundum nequitias adinventionum ipsorum. Horum incentor et signifer exstitit ab initio Londoniensis ille, qui primus scidit Anglicanæ Ecclesiæ unitatem in perniciem ecclesiasticæ libertatis et nostram. Regis et officialium suorum animos armavit et manus; deinde fratri et amico nostro Eboracensi archiepiscopo assistens et cohærens, quosdam de fratribus nostris exquisita calliditate circumvenit, ut contra matrem suam, cui ad fidem obedientiam ex professione tenebantur astricti, domino papæ pro antedicto archiepiscopo, qui ex quo a Cantuariensi Ecclesia in archiepiscopatum promotus est, ei semper quantas scivit et potuit, tetendit insidias, scriberent, quatenus ei liceret crucem suam salutiferæ crucis æmulam, quia in stipite elationis posita est, per provinciam nostram deferre, ut ad parilitatem Ecclesiæ Cantuariensis quodammodo videretur accedere.

Parcat illis Deus, qui circumventi sunt, et eos qui circumvenerunt, aut compulerunt simplices et infirmos fratres, ad honorem suum aut convertat, aut conterat. Reticeamus ad præsens, quod morosius esset enarrare, quot et quantis, et quibus sollicitationibus et machinamentis exsilium et proscriptionem nostram, cum jam dicto archiepiscopo, et Ricardo de Luci, et Ricardo tunc Pictaviensi archidiacono, præsente nuntio domini papæ, dictavit, et fecit jam protelari in annum quintum, et tyrannorum ministerio Christi pauperes innocentes compellat vivere miserabiliter relegatos, ne propriam injuriam prosequi videamur. Hæc fecit ille Cantuariensis Ecclesiæ filius, verus utinam. Hæc fuit exhibitio fidei sacerdotis, et episcopi professi
et reverentiam. Hæc opera fratris, amici, fami
adhærentis lateri et ordini nostro, qui emerge
Ecclesiæ necessitatibus nobiscum primus f
concilio sacerdotum. Diu, dilectissimi, tacu
et eo usque dissimulavimus in periculis et cri
bus tam manifestis ut sanctis habentibus spi
Dei, et viris discretis videretur patientia n
ignaviæ et remissionis potius nomine digna,
virtutis. Ille autem quid fecit? Errorem eju
furrorem dixerimus, quo mentis malitiam pat
inviti loquimur, neque vos patienter audieti
alterum Absalon in sanctæ civitatis subversi
plane cognoscetis armari, ut hæreditatem ve
et sanctorum, quibus vestra clarescit ecclesi
riam transferat ad Aquilonem. Similis illi, qui
patione gloriæ, non conformitate bonitatis Alti
voluit coæquari. Gloriatur enim, quod cathe
episcopalem Londoniis statuet, et quod Ec
Cantuariensi nullam debet obedientiam, quia e
translatus est, nec iteravit professionem. Qu
hæc turbamini, et cogitationes ascendunt in
vestra, ut lacrymas nequeat læsa pietas conti
Scimus enim, quia nullus vestrum est, aut a
dum rarus, et eidem patricidæ comparand
quis tamen ad hanc vocem non ingemiscat,
animum non exulceret et pertranseat vis d
et qui corde et visceribus extractis non malle
mori, quam videre quod præsumptuosus ill
natur. Sed nutu divino contigit, ut se protere
quitas ejus, et qui præcipitare decrevit innoc
debitam properet ad ruinam, et cum auctor
pro usurpatione gloriæ irreparabilem excipi
sum. Quis enim contra sanctorum sedem Eccl
Cantuariensem, a sæculis tam immaniter insur
et non est præcipitatus ex alto? Quot et qu
persecutores vestros præcipitavit Dominus
faciem vestram? Itaque consolamini, fratres
perti quod major sit arrogantia Moab, quam
tudo ejus; et prope est ex quo diuturnos tun
exercet, ut in nocte vastetur et conticescat.
nunquid vos, quibus fere præ cæteris tanta pa
injuria, dissimulabitis ulterius, et a vindicta,
niam Deus suæ ultor injuriæ et nostræ læs
cum his qui terram Merob inhabitant, contin
manus? Sed tenetis quod scriptum est: *M*
cite terræ Merob, dixit angelus Domini. Et
quidem jam apprehendit maledictio, quonia
pis exigentibus traditus est Satanæ in inte
carnis, et charactere bestiæ insignitus, a frat
et coepiscopis, qui rectum sapiunt, evitatu
eos ex participatione lepræ macula damnatio
ficiat. Accingimini ergo filii potentes, et esto
rati contra subversionem ecclesiæ vestræ in
lium. Si quis Domini est, jungatur nobis, et
quis conatibus ejus favet animo, manifeste c
reat illi. Amodo namque duobus dominis se
non poteritis, aut episcopis obedire, quia Do
ventilabrum judicii sui misit in terram, ut gr

discernantur. Qui vero illi cohæserint, Deo iante similes ei erunt in interium carnis, ı combustionem et cıbum ignis. Nulli enim de › parcemus, quia pro modo culpæ exerceatur io vindictæ. Unde quia universitatem ve-, quod Deus novit, sincera charitate diligimus, ı jure matris nostræ S. Cantuariensis Eccle-.t præsens indicat dies, si res exigat, decre-;, animas ponere, vobis consulendo, monendo rirtute obedientiæ præcipiendo mandamus, nus duos de fratribus vestris quos ad hoc, ı communicato consilio, necessarios decrevi- præparetis, ut sufficienter instructi cum nun-›stris possint occurrere homini tam malitioso: ·escriptis privilegiorum nostrorum dominum n et curiam Romanam sufficiant præmunire, uditorio ejus expugnare, et proterere publicæ s hostem. Nunc enim apparebit, qua fide, qua ;one, quo zelo quisque vixerit hactenus, et mi- rit ecclesiæ suæ. Dissimulavimus culpas eorum, communicatis nostris communicaverunt, licet ıa eorum pro magna parte teneamus expressa, : cætero nisi cautius egerint, dissimulationi non ›cus. Excommunicati vero sunt, quorum no- subscribuntur inferius, nobisque tam de jus- [uam de clementia sedis apostolicæ indultum t nullius appellationis obtentu differamus in gorem ecclesiasticum exercere. Nam dominus cognita malitia adversantium, quæ per se pa-:st, et justitia nostra, quæ cunctis liquet, ita ıl dubio in causa nostra procedit, sicut in fra- ıterini necessitate judicat procedendum.

mus ad consolationem vestram ampliora di- sed consulta ratione substitimus, interim ex- ıntes et orantes, ut fiat omnium nostrum cor ı et anima una in Domino, ne aliquis quæ sua ɪuærat, sed quæ Jesu Christi, et quod publicæ ıti expediat, et libertati Ecclesiæ et dignitati ıterum. Confortamini pusillanimes, quia prope videatis gloriam Dei, et confusionem et igno-ım eorum, qui Ecclesiam Dei persequuntur. onfidat quis in mundana supellectili, vel sa-ım familiaritate, quia.

Non habet eventus sordida præda bonos.

idelium nulla est fides. Et ne a nobis distri- exigatur, si eorum qui Ecclesiam persequun- t quos, ut pœnitentiam agerent, in multa pa- a jam fere toto quinquennio supportavimus, ıas et manifestas culpas ulterius dissimulaveri- fraternitati vestræ denuntiamus nos publice nmunicasse Gaufredum Cantuariensem archi- num, et Robertum ejus vicarium, Ricardum ılcestre, Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, ı de Cheringe, et item eos qui officia vel bene- :cclesiastica contra sacrorum canonum institu- m de manu laica acceperunt, vel usurpave- ›ropria temeritate. Similiter et illos qui domi- pæ nuntios vel nostros, ne Ecclesiæ necessita-

A tes prosequantur, impediunt. Vobis ergo auctoritate domini papæ et nostra mandamus, quatenus eos tales habeatis in archiepiscopatu nostro et haberi faciatis, quales haberi solemniter excommunicatos sacrorum canonum disciplina præscribit.

EPISTOLA LXXXIV.

AD EOSDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et sedis apostolicæ legatus, dilectis in Christo filiis, WILLELMO subpriori, et toti conventui Cantuariensis Ecclesiæ, salutem, et in fidei et obedientiæ virtute constantem perseverantiam.

Lamentati sumus quinquennio cum propheta stupentes præ dolore et admiratione, quomodo domina B gentium, provinciarum princeps, et quondam numerosa filiorum sobole, et populorum affluentia gloriosa, et, quo gloriosior, et illustrior est Britanniarum mater, nutrix et propagatrix in Christo, tandiu in solitudinem, miseramque in servitutem redacta sit, ut nec libertatis audeat meminisse, nec ad quod fundata est, gentibus edisserere legem Christi, et publicare ecclesiasticas sanctiones. Supervacaneum erit referre, præsertim vobis, qui præsentes vidistis, et audistis atroces injurias, et quæ sine miseratione et omni reverentia juris adversus Deum et Ecclesiam præsumpta sunt. Sperabatur quod nostra dominum regem patientia posset ad pœnitentiam provocare: sed, quod sine lacrymis enuntiare non possumus, immanitas ejus ab impunitate semper ascendit, et ex C dissimulatione factus est inhumanior. Timemus ergo ne sanguis ejus, et jam fere deficientis ecclesiæ de manu nostra merito requiratur, si tantus excessus remanserit ulterius impunitus, et irrequisitus a nobis. Nam et Heli ob id periisse describitur, quod filiorum videns et increpans culpas, uti maluit affectione et mansuetudine patris quam severitate et auctoritate pontificis.

Ne ergo nos ex criminis dissimulati consensu justitia reos damnationi deputet ante Deum, vobis in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo officii, gradus et beneficii, apostolica et nostra auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus nisi infra purificationem beatæ Mariæ virginis Ecclesiæ satisfecerit, et tam illi quam his qui pro ea exsulant aut D proscripti sunt, debitam reddiderit pacem, a divinis cessetis officiis, excepto quod exclusis laicis sine solemnitate campanarum et ecclesiasticæ lætitiæ signis, voce demissa canonicus mos viris religiosis indulget. Nec timeatis eos, qui interdum a Domino permittuntur ad majorem coronam electorum corporaliter sanctos affligere, et in animas nihil possunt quia in hoc conflatorio patenter judicabit Dominus quos in futuro debeat coronare. Illos autem qui ecclesias et ecclesiastica beneficia contra canonicas institutiones accipiunt de manu laicorum, qui clericos pœnis aut terroribus ad inobedientiam compellunt, qui domini papæ nuntios et nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt, qui tra-

ditiones hominum divinæ legi præferendas docent, A et usurpationes sive abusiones potentum cogunt Christianæ religionis institutionibus anteponi, et nominatim Gaufredum Cantuariensem archidiaconum, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Wilelmum Giffard, Nigellum de Saccavilla, Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cheringis publice excommunicavimus. Quod si nec in subditorum pœnis excessus correxerit rex Angliæ, exinde personæ ejus, quod inviti dicimus, in dispendium salutis nostræ, sicut hactenus fecimus auctore Domino, non parcemus. Nam miseratio talis impietas esse convincitur, cum scriptum sit, quod qui virgæ parcit, odit filium. Ad hæc eadem auctoritate sub eadem interminatione præcipimus, ut Joannem decanum Saresberiensem, Widonem B decanum Walatham, Joannes Cumin, Radulphum Landavensem archidiaconum, Wimarum presbyterum alumnum comitis Hugonis, a die Nativitatis Dominicæ tanquam excommunicatos evitetis, nisi Ecclesiæ Dei quam læserunt, et nobis satisfactionem debitam curaverint exhibere. Verbum Dei luceat in cordibus et operibus vestris ut timorem Dei præferentes humano, vobis acquiratis coronam gloriæ, et exemplo obedientiæ et fortitudinis feliciter ad coævos transmittatis et posteros.

Similiter Ricardo priori, et capitulo Dovræ, et Cantiæ monasteriis.

EPISTOLA LXXXIV.

AD EOSDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, WILLELMO C subpriori et conventui Cantuariensi.

Quot et quantas persecutiones jam per sex annos gratis pertulerit Ecclesia Anglicana, tanto certius agnoscitis, quanto acerbius ipsa rerum experientia pro magna parte sensistis. Quia ergo dominus rex, dum in multa patientia sacræ Romanæ Ecclesiæ et nostra provocatur ad pœnitentiam, non modo non corrigitur, sed semper adjicit deteriora prioribus, ne sanguis ejus et compereuntis Ecclesiæ requiratur a nobis, universitati vestræ in virtute obedientiæ, sub periculo ordinis et gradus præcipiendo mandamus, quatenus in Ecclesia Cantuariensi cessetis infra quindecim dies a susceptione præsentium ab omnibus divinis, excepta pœnitentia morientium et viatico, quod januis clausis, et laicis exclusis, sine D campanarum pulsatione et omni solemnitate lætitiæ confici religionis favor exposcit. Præcipimus autem, ut auctoritate nostra de hujus specialis mandati tenore utentes, omnibus decanis per archiepiscopatum constitutis denuntietis in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, officii et beneficii, quatenus in omnibus ecclesiis juridictionis eorum hujus interdicti sententiam, quantum in eis est, faciant inviolabiliter observari. Vos Deo potius quam hominibus obedientes gratia Dei custodiat.

Similiter abbati de Faversham, et aliis abbatibus, et prioribus per archiepiscopatum constitutis, nisi quod non tenentur aliquid præcipere decanis.

EPISTOLA LXXXVI.

AD GAUFREDUM RIDEL ARCHIDIACONUM CANTUARI

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepis GAUFREDO Ridel archidiacono Cantiæ.

Exspectavimus tempore longo fidelitatem devotionem, et obedientiem. Sed quia fidelit parum nobis huc usque attulit emolumenti, d minus exhibuit gratiæ, obedientia nihil tibi c rare debuit meriti, mandamus tibi, et in obedientiæ, ac in periculo ordinis tui et poss num tuarum præcipimus, quatenus post sus nem litterarum nostrarum infra quadragin conspectui nostro te repræsentes, servaturus d fidem, patri devotionem, obedientiam archiepi tuo, ut vel sic discas officii tui necessitates ex cujus utinam digne emolumenta senseris.

EPISTOLA LXXXVII.

AD EUMDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ m humilis, et apostolicæ sedis legatus, GAUFRE obedienti, archidiacono Cantuariensi, consulti prospicere propter inobedientiam.

Misimus tibi jam pridem præceptorias sub minatione pœnæ, sub dilatione quadraginta di quatenus infra eosdem ad nos venires, satisfa nobis pro officii tui debito. Mittimus nunc ctorias, et merito punitorias, si non vene sponsurus nobis de inobedientia, satisfactu communicatione excommunicatorum nostr excepturus de utroque quod meruisti. Hujus re quendæ damus tibi diem peremptorium, qua simum equidem a præsentatis tibi litteris n sive fraude tua minus a te receptis, sive pr ptione refutatis. Veni, ut evadas pœnam pr veniendo. Accelera, ut lætetur Ecclesia de c sione tua. Ne confundaris, ut sentias comm de confusione, ut convertaris, sit tibi quo ruisti.

EPISTOLA LXXXVIII.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GA archidiacono Cantuariensi.

Justum est ut ei, qui in manifesto inobed crimine perseverat, a subditis obedientia sub tur. Et qui scienter communicat his quos e municatos esse non ambigit, se ipsum ex n participatione eorum condemnationi immerg autem miramur supra modum, qua temeritat sumas in clericos et parochianos Ecclesiæ C riensis, magisterium gerere, et nostrum vi episcopale officium, investituras ecclesiar ciendo, et tradento curam animarum, quam archidiaconis sanctorum Patrum decreta s hunt, exercere, et plebanas ecclesias onerare exactionibus, præsertim cum et publice exco nicaverimus, sicut ipsum Londoniensem, phum de Broc, et reliquos quorum nomina su scripta sunt. Clericos quoque et parochianos n

ab obedientia et reverentia tua prorsus absolvimus, A donec memor fidei et juramenti quod nobis præstitisti, cum satisfactione condigna redeas ad obedientiam nostram. Prohibemus autem auctoritate domini papæ et nostra, in virtute obedientiæ, in periculo salutis et ordinis, ne de cætero te intromittas de archidiaconatu nostro, donec a nobis absolvi merearis. Hoc autem tam tibi quam omnibus notum sit, quod omnes investituras ecclesiarum, quæ in absentia nostra factæ sunt, auctoritate domini papæ et nostra in irritum revocamus, et tibi interdicimus, ne parochianos Ecclesiæ Cantuariensis tua communione contamines. Et quidem, Deo propitiante, contra malignantium tergiversationes et appellationum subterfugia, sedis apostolicæ munimine tuti sumus, subjicientes et illos B anathemati, qui ex mandato domini regis, aut propria temeritate nostra vel nostrorum occupaverunt bona, aut in proscriptionem innocentium, aut pauperum Ecclesiæ Christi depopulationem, conciliis, aut delationibus, aut dolis ipsius regis animum investigaverunt. Et item eos, qui nuntios domini papæ et nostros ne prosequantur Ecclesiæ necessitates, impediunt. Præcipimusque eos a participatione fidelium abstinere, donec resipiscant et condigne satisfaciant.

EPISTOLA LXXXIX.

AD GUNTHERIUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GUNTHERIO dilecto suo.

Rediens ad nos Gilbertus canonicus, quem miseramus ad curiam, indicavit nobis Magistrum Herveum super negotiis nostris nihil hactenus effecisse, sed spei bonæ promissionibus detineri. Ecce autem tempus et locus, in quo, favente Deo, prædicta negotia facile poterunt consummari. Dominus enim et amicus noster Moguntinus electus magnus est modo, sicut esse debet, in oculis domini papæ, et facillime nunc ab eo, quidquid petierit, impetrabit. Scripsimus igitur ei, ut ipse apud dominum papam pro nobis sit, postulans instanter ab eo, negotia nostra celerius ad finem debitum perducantur. Nec enim scimus quid superventura dies pariat. Instet igitur, et cum omni sollicitudine curam gerat vigilantia tua, ut dum memoratus amicus noster, dominus electus Moguntinus, præsens est, negotia nostra, prout Magistro Herveo dictavimus, effectui mancipantur. Diligenter autem observa, ne ad notitiam Willelmi Papiensis, sive Joannis Neapolitani negotia ipsa perveniant. Et ne forte negotiorum qualitas memoriam tuam effugerit, petitio nostra est, ut dominus papa nobis et Ecclesiæ nostræ pristinam primatus ex integro restituat dignitatem, et præcipiat firmiter atque constituat, ut Eboracensis archiepiscopus, remota appellatione, crucis honore præ se ferendæ deposito, jure primatus nobis et ecclesiæ nostræ subjectus sit, nec ullatenus de cætero prædictum crucis honorem in provincia nostra sibi audeat usurpare. Præcipiat quoque nihilominus atque constituat, ut remota similiter appellatione, abbas S. Augustini nobis professionem faciat, et in ecclesia nostra, si fieri potest, vel alibi benedictionem pastoralem de manu nostra recipiat. Ut igitur ad ista nobis impetranda præfatum dominum et amicum nostrum, dominum Moguntinum, totis viribus impellere studeas, et volumus et rogamus. Si enim, quod absit! præsentis temporis opportunitatem vacuam abire permiserimus, nunquam forsitan huic similem nancisci poterimus.

EPISTOLA XC.

AD JOANNEM CANTUARIENSEM CLERICUM SUUM

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, JOANNI Cantuariensis, salutem.

Quomodo de novo facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio et illusio his, non modo qui in circui nostro sunt, verum etiam omnibus fere gentibus utriusque regni, et Francorum et Anglorum, et forte imperii, qualisque fama, ne dicamus infamia, et scandalum circumvolat per aures et ora omnium in dominum papam, unde magis dolemus, Deus novit, quam de propria persona, et in totam curiam graviter invehentium, et insultantium, et opprobria inexpiabilia improperantiam, ex subscriptis aliquatenus poteris perpendere, et domino papæ, et amicis, si qui tamen sunt, secretius intimare. Ecce Joannes de Oxeneford, et alii regis nuntii a curia redierunt, extollentes se supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus; dicentes se im- C petrasse in curia quidquid desideraverunt: videlicet, quod rex exemptus sit potestate omnium episcoporum, præterquam domini papæ, quoad excommunicationis innodationem; et quod habiturus sit legatum quem petivit, Willelmum scilicet Papiensem, qui inimicus noster est plus quam manifestus, cum plenitudine potestatis in omnem terram regis, ut ædificet, et plantet, et præsertim eradicet, et evellat, omni remedio appellationis sublato, et maxime ad decidendam principalem, quæ inter regem et nos vertitur, causam; et omnes incidentes, omni exceptioni, omne de cætero, ut dicitur, præjudicium allaturas. Et cum hac pompa, cum hoc fastu rediit Joannes de Oxeneford in Angliam. Ei cum applicuisset in portu quodam, invenit ibi D prope fratrem nostrum Herefordensem episcopum. auram prosperam ad transfretandum, furtim saltem exspectantem: quia palam non poterat, prohibitus a ministerialibus regis ex parte regis, et litteris ejus. Quo invento, inhibuit ei primo ex parte regis ne transiret, deinde ex parte domini papæ. Episcopo autem quærente, sicut nuntius suus, qui ad nos postea venit dominum suum excusaturus, nobis retulit, utrum super hoc litteras domini papæ haberet? dixit, se habere, quibus inhibebat dominus papa et eis et aliis episcopis Angliæ, ne venirent ad vocationem nostram, neque in aliquo nobis obedirent, quousque veniret legatus de latere domini papæ, a rege impetratus, qui et causam super appellatione

quam fecerant, et causam etiam principalem inter regem et nos, et omnes alias incidentes cum plenitudine potestatis, remoto omni appellationis obstaculo, terminaret. Cumque instaret episcopus, ut litteras inspiceret, dixit se non habere præ manibus quia miserat eas cum impedimento suo usque in Wintoniam, quæ distat a portu Hamtonæ per duodecim milliaria. Misit itaque episcopus, habito consilio cum suis, Wintoniam cum Joanne Magistrum Edwardum clericum suum, virum probum, ut credimus, et fidelem, qui vidit litteras una cum Londoniensi episcopo, similiter transfretare volente. Qui Londoniensis, visis litteris, prorupit in vocem gratulabundus dicens : *De cætero Thomas meus non erit archiepiscopus*. Adjecit etiam Joannes : Quia privilegiata erat persona, ne de cætero posset a nobis excommunicari, nec etiam conveniri nisi in præsentia domini papæ, et liberam se habere potestatem donandi decanatum Saresberiensis Ecclesiæ cui vellet, et omnibus imminutam et suspensam esse nostram dignitatem et jurisdictionem usque in adventum legati venturi. Hæc omnia mandavit nobis episcopus per capellanum suum, canonicum regularem, virum religiosum, quem miserat ad nos, excusaturum, quare non venerit ad vocationem nostram. Vocaveramus enim eum semel, et secundo et tandem tertio, cum peremptorio edicto, quatenus infra purificationem nobis exhiberet præsentiam suam, tanquam vir magnæ auctoritatis, et familiaris regi, tractaturus de pace inter regem et nos, si quo modo fieri posset.

Hæc omnia paratus erat canonicus jurare, se ita accepisse ab ore episcopi, nobis ex parte ejus significanda. Quæ si vera sunt, tunc procul dubio suffocavit, et strangulavit dominus papa, non modo personam nostram, sed et se, et omnes ecclesiasticas personas utriusque regni: imo etiam utramque Ecclesiam, tam Gallicanam quam Anglicanam. Quid enim exemplo hoc pessimo non audebunt cæteri principes terrarum adversus ecclesiasticas personas ? Ad quem recurrent ? Quomodo confidere poterunt de Ecclesia Romana, præ non pro ipsa stantes et usque ad sanguinem decertantes, ita deseruit, et destituit ? Quid erit, si manentibus his inauditis, et detestandis privilegiis, et emancipationibus tam personæ regis quam aliorum, sub quocunque prætextu contingat, quod Deus avertat, ut decedat dominus papa, vel ut in urbe turbata fuerint omnia ?

Certe transferentur hæc in hæredes, nec poterunt avelli a manibus eorum. Et quod deterius est, alii principes hoc exemplo similia extorquebunt privilegia, et emancipationes ab Ecclesia, velit nolit ipsa; et sic peribit omnis Ecclesiæ libertas, et episcoporum jurisdictio atque potestas, cum non sit qui cohibere possit, vel coercere tyrannorum flagitia, quorum tota intentio est, hodie grassari in Ecclesiam Dei, et ejus ministros; nec desistent, quousque eos, sicut et alios, in servitutem redegerint. Quis tamen erit finis, adhuc nescimus. Verum id scimus, quia supra modum gravamur, sive vera sint, sive non, quæ proponuntur. Non enim obediunt nobis, nec respiciunt nos in aliquo sicut solent, vel episcopi, vel abbates, vel alii de clero Angliæ, jam quasi certi super depositione nostra. Verum securus sit dominus papa, quod nulla ratione intrabimus terram regis litigaturi, nec stabimus judicio inimicorum nostrorum, et præsertim Papiensis, qui non sitit, nisi sanguinem nostrum, ut attineat sedem nostram, quæ revera, ut accepimus, ei promissa est, dummodo a nobis possit liberari. Est et aliud, in quo gravamur, quia nobiles viri tam proceres, quam episcopi, et alii prælati de regno Francorum, jam quasi desperati de nobis, coexsules nostros quos misericorditer sustentabant, nobis remiserunt, qui frigores et fame de cætero peribunt, sicut et quidam jam perierunt. Hæc omnia domino papæ diligenter insinua, ut remedium aliquod contra hæc mala nobis provideat, sicut petimus ; si quid zeli Dei in eo remansit, quod adhuc speramus, et utinam spes non confundatur. Vale, et quam citius poteris, nuntium nobis istum remitte, per quem de his et aliis certioremur, utpote in arcto constituti, si vera sunt, quæ proponuntur.

EPISTOLA XCI.

AD ALEXANDRUM ET JOANNEM FIDELES SUOS.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, ALEXANDRO et JOANNI fidelibus suis, salutem.

Ante discessum vestrum innotuit vobis, nos misisse canonicum regularem de S. Joanne ad dominos cardinales cum transcripto litterarum domini papæ de excommunicatis nostris sub juramento absolvendis in hanc formam, ut omnia nobis et nostris ablata restituerent ; alioquin in eamdem, in qua prius fuerant, reponerentur sententiam. Postea vero ipsas litteras domini papæ ipsis cardinalibus per dominum Osbertum subdiaconum curiæ misimus, ad quas per præfatum canonicum nobis responderunt, quod prædicti excommunicati, quorum nomina eis in schedula expressamus, ex regis mandato et ejus auctoritate reditus nostros et nostrorum perceperant, et ideo non posse, dum in terra ejus moram facerent, in illos justitiam exercere : adjicientes etiam nomen nostrum ipsi regi adeo esse odiosum ut nec ipsi nec alii auderent de nobis cum eo loqui, nec eum super his, quæ ad nos spectant, aliquo modo convenire. Dixit etiam dominus Otho ipsi nuntio secretius, quod etiam apud vos secretum sit, nemini præterquam domino papæ et fidelioribus amicis nostris revelandum, quia pro nihilo mandaret eis dominus papa aliquid hujusmodi, quod esset contra regem, quem dum moram facerent in terra sua, nec pro ipso papa, nec pro alio eum aliqua ratione offenderent. Et ideo omnimodis expedit, imo plus quam necessarium est, ut omnem quam poteritis, operam adhibeatis, et pro viribus apud dominum papam efficiatis, quatenus sæpe dicti cardinales revocentur, et a terra tota ipsius regis sub pœnæ interminatione exire compellantur. Sed et de Londo-

ıt Saresberiensi memoriter teneatis, et effi-
ıtagatis, quod vobis injunximus. Litteras
domini regis pro nobis, et litteras cardina-
ıuas per prætaxatum canonicum nobis mise-
t litteras domini Ottonis privatas, quas et
os privatas esse volumus, domino papæ dun-
stendendas, per latorem præsentium vobis
us.

æc significatum est nobis per aliquem, quia
uod Willelmus Papiensis suggessit regi, et
iis, nisi præsensisset de voluntate domini
ıos posse transferri, id nunquam rex in quo
ıst, propositum arripuisset, nec in ea stetis-
um sciat dominus papa et alii amici nostri,
t eis constanter et firmiter proponatis, quia
teremus nos potius interfici, Deus novit, qui
or est cordium, quam pateremur nos a matre
Cantuariensi Ecclesia cum vita avelli, cum
ıtrierit et exaltaverit in id quod sumus. Unde
nihilo ad id operam darent, quia citius
s subiremus discrimen. Adjiciatis etiam, quia
esset aliud, nisi quod aufert homo ille pos-
es ecclesiæ nostræ, et aliarum ecclesiarum in
la, mallemus, Deus scit, mori quavis morte,
turpiter vivere, ipso nec impune ferente, et
n a nobis pœnam, nisi forte satisfecerit, non
ınte.

EPISTOLA
AD EOSDEM.

ᴀs Cantuariensis archiepiscopus, Jᴏᴀɴɴɪ et
ᴅʀᴏ clericis suis.

in colloquio regum in octava S. Martini apud
ysium habito gesta sunt, plenius agnoscetis
ripto litterarum, quas domino Senonensi
isimus. Sed quia verebamur fastidium, non-
uæ ibi desunt, ei domino et amico nostro per
nmunicanda litteris præsentibus curavimus
ı. Nam sic ei res facilius innotescet, cum
ce referre possitis plurima, quæ litteris illis
ɜ censuimus inferenda. Exegerunt a nobis
ıs Rothomagensis, et episcopus Sagiensis
ıis reformandæ mediatores esse debuerant,
us exprimeremus immobilium nomina pos-
ıum, quas nobiscum Ecclesiæ Cantuariensi
ı petebamus, ad quod respondimus nos, qui
empore absenter fuimus, et caruimus omni-
is et terræ nostræ commercio, scire non posse
ırras dominus rex aut officiales ejus aliena-
aut distraxerint, sed omnes nobis restitui vo-
ıs, quas antecessor noster bonæ memoriæ
ıldus archiepiscopus habuit, quoad vixit, et
i, quando ad regimen Cantuariensis Ecclesiæ
mus, et postea quando profecti sumus ad
ım Turonense, et semper; antequam rex nos
ısiam persequeretur.

æter istas petivimus et petimus terram, quam
ıs de Essexia tenebat de nobis, quia illo ex
ısa exhæredato, in dominium et proprietatem
æ redire debuit, sicut illæ quas de rege tene-

A bat, ad illum redierunt. Feudum quoque Willelmi de Ros nobis abstulit, contra juramentum quod regi Stephano præstitit, quando eum adoptavit in filium, et accepto hominio ejus ipsum regni instituit hæredem. Juravit enim tunc solemniter et publice, quod terras, quas rex Stephanus, dominus et adoptionis jure pater suus, Ecclesiis contulerat, eis perpetuo conservaret. Abstulit etiam nobis terram de Mundeham, quam contra Deum et salutem suam, et omnem æquitatem Joanni Mareschallo contulit, qui nutu divino, ut scitis, beatissimo Anselmo suam vindicante injuriam, cum liberis suis, quos prædæ futuros successores opinabatur, post paucos dies defunctus est. Has autem tres possessiones, scilicet Henrici, Willelmi, et terram quam Joanni contulit, expresse peti-
B vimus et petimus, malentes exsulare perpetuo, quam istis ablatis dispendiosam Ecclesiæ facere pacem. Mediatores autem nos in bona spe terrarum restituendarum verbis ponere nitebantur, sed circa mobilia, quæ abstulit, loquebantur tepidius, quamvis Sagiensis, et Magister Vivianus nobis mille marcas, si pax procederet, restituendas assererent. Hoc enim se dicebant accepisse ex ore ejus. Nos autem exegimus medietatem ablatorum ad necessarios usus, domini papæ vel religiosorum consilio de residuo parituri. Quia super omnia perniciem veremur exempli, et saluti nostræ timemus, pariter et illius: nostræ quidem, si tantum sacrilegium dissimulatione foverimus: illius vero, et non restituat cum solvendum sit, aut satisfaciat de ablatis, quia, in ta-
C li casu constat prorsus non dimitti peccatum, si non restituatur ablatum. Sunt autem variæ species compensationum, quas et ille implere sufficit sine magno sui dispendio, et nos parati recipere. Nam ui ei remittamus impœnitenti præsertim, quod Ecclesiæ Dei abstulit, divina nos protegente clementia, nullis unquam machinationibus obtinebit. Si tamen pœnituerit, et de parte satisfecerit, nos eum de reliquo pro devotione, quam exhibebit Ecclesiæ, et charitate, quam ad nos habebit, supportabimus in omni patientia. Quia tam Romanæ quam Anglicanæ Ecclesiæ expedit, ut aliquid habeat penes se, quod ei tumultus et seditiones molienti recte possit opponi. Alioquin quisquis eum prorsus expediet, immanitatem ejus armabit ad ecelesiam jugulandam.
D Nunc autem in eo calculo constitutus est, et imminentem sibi et terræ suæ sententiam adeo timet ex quo dominum Senonensem et Gratianum illum, cujus memoria in utroque regno in gloria et benedictione est, cognovit ad curiam proficisci, ut nihil domino papæ negare audeat quidquid simulet et minetur, si in terras ejus cismarinas aggravare decreverit manum suam, et nuntios ejus confusos remiserit. Nec oportebit, ut sententia sortiatur effectum quia sola comminatio facillime quidquid intentatum fuerit, obtinebit. Misit nuper in Angliam Gaufredum Ridellum, ut torqueat personas ecclesiasticas, et ad inobedientiæ crimen nefariis obliget sacramentis. Is cum Ricardo Pictaviensi archidia-

cono, et aliis officialibus regni, præcepit ex parte regis, ut omnes episcopi Londoniæ convenirent, præstituri cautionem de servando edicto regis, ne quis nuntium aut litteras domini papæ vel nostras, inconsulto rege recipiat ; ne pareat interdicto, si fuerit promulgatum ; ne sententiam anathematis in aliquem fidelium regis ferre præsumat. Sed nullus episcoporum vel abbatum præter illum emissarium S. Augustini, in illo conciliabulo officialium comparere voluit, eo quod præelegerunt incurrere publicæ potestatis offensam, si eam declinare nequiverint, quam derelinquere legem Dei. In primis ergo dominus Wintoniensis publice potestatus est, et solemniter prædicat se mandatis apostolicis, et Ecclesiæ Cantuariensis, cui ex professione fidem et obedientiam debet, cum omni devotione, quoad vixerit, per omnia pariturum : et ut idem faciant, clericis suis indicit. Imitatur eum episcopus Exoniensis, ad omnem promptus obedientiam, et se in religiosorum collegio recepit, donec transeat iniquitas. Norwicensis vero prohibitus ex parte regis, præsentibus officialibus, excommunicavit comitem Hugonem, et alios, prout sibi fuerat imperatum : et descendens a pulpito, cambucam, baculum scilicet pastoralem, super altare posuit, dicens se visurum, quis in terras vel res ecclesiæ suæ manus extenderet. Ingressusque claustrum cum fratribus vivit.

Cestrensis vero similiter exsequi paratus est imperata, et ut ab officialibus tutus sit, secessit in illam partem episcopatus sui, quam Wallenses inhabitant. Ex quo perspicuum est dominum papam ad gloriam Dei et perpetuum honorem apostolicæ sedis in Anglia triumphare, ut ibi floreat et fructificet auctoritas ejus, si in vigore perseveraverit, nec rejecerit coronam sibi divinitus præparatam. Nescit enim impietas quo se vertat, et semper, ut sui perhibent, habet ante oculos dominum Senonensem, et filium gratiæ Gratianum. Ad cujus gloriam plurimum proficit mora, quam fecit Vivianus, qui nunc tandem dolos expertus est illusoris, et malitiam ejus, et fraudes varias non destitit apud nos in compitis prædicare. Quod cum in Ecclesia Romana fecerit, si tamen fides in homine est, etiam testimonio ejus amplius justificabitur dominus Gratianus in operibus suis. Vos autem et per vos et per dominum Hyacinthum elaborate, ut secundum quod promisit, confutet nuntios illusoris sui. Et si hoc fecerit, et vobiscum fideliter ambulaverit, litteras, quos pro eo scribimus, porrigatis domino papæ. Quia sicut pro certo didicimus, nunc in recessu regem perfidiæ constanter arguit, et famam, quam prius læserat, ex magna parte redemit. Si vero voluerit ingredi duabus viis, quod tamen non credimus, quia pecuniam dicitur respuisse, et litteras retineatis, et ne nocere valeat, estote solliciti. Sollicitaverunt nos quidam ex conscientia et mandato regis, ut ad ipsum in Normanniam proficiscamur : nes hoc detrectamus implere si nobis in confinio terrarum, ut promissum est, occurrerint, qui nobis et nostris sufficiant præstare securitatem. Vos autem i
ut dominus papa inhibeat, ne novam, et
morem Ecclesiæ Gallicanæ et Anglicanæ præs
cautionem, ne a forma, quam regi scriptam
mus, dominus papa recedat ; ut partem con
tem ablatorum nobis restitui præcipiat ; ut
regem metu interdicti in terris cismarinis ;
Anglorum diligentius scribat, quatenus nos r
in osculo pacis ; et jubeat in aliis litteris, ut
ablatas, quas prænominavimus, sine quibu
esse non potest, Ecclesiæ Cantuariensi res
Item prohibeat ne aliquem, nisi præstito
dum morem et formam Ecclesiæ juramen
anathematis vinculo præsumamus absolver
niam inter jura consuetudinum, quas vendic
tra Deum, si credatur expertis, manifeste
scetur hoc fere esse perniciosissimum. In q
præsumptione sua ceciderit, non magnop
speramus, ne sæpius confundatur, insistet c
Ad hæc ut dominus papa christianissimo r
consolatione nostra gratias agens, scribat e
torias et animatorias, interserens in eis qu
sit crimen sacrilegii, Ecclesiæ bona diripere,
justa causa personas ecclesiasticas exquisitis
sionibus fraudare suis bonis, et quod peccatu
pœnitentia et satisfactione, præsertim cum t
adest et rerum copia suppetit, non dimi
Quoniam si res ablata, cum reddi possit
redditur, phantastica pœnitentia est, et non
quæ proficiat ad salutem, sed accumulat d
tionem.

Mittimus vobis petitionem, quam porreximu
a qua nullo modo recedatis, nisi possitis mel
causam, et litteras quas misimus magistro Vi
et quas ille, ut accepimus, misit Anglorum
Quo plenius instructi negotium Ecclesiæ p
commodius promovere. Si garrulorum qui
præsumat arguere, quod terram ejus nolumus i
di, nisi nos recipiat in osculo pacis, Robertus
liaco, redeat in mentem ejus, quem nec pacis os
publice datum, nec fides corporaliter regi Fr
præscita fecit esse securum : nostræque cautela
rationis expers sit, ut credimus, illico veniam d
Nos et vos dirigat Dominus, ut faciamus in om
ipsius voluntatem, et sive per prospera sive
adversantia nobis, debitam ecclesiæ suæ res
libertatem. Hæc Patri nostro domino Ostien
cætera quæ Senonensi archiepiscopo scripsi
significabitis ex parte nostra, deinde ex consili
reliquis amicis nostris, qui exspectant et pro
bunt redemptionem Israel.

Lexoviensis episcopus, nos, ut scitis, persequ
amici tamen indutus nomine, et Sinonis sui,
sub episcopi professione vivendo semper expr
formam imitatus, dantis arma Danais in Amaz
et Amazonibus tela in Danaos ministrantis, ut
quieti provideat, nunc viris ecclesiasticis in s
lares, nunc sæcularibus in ecclesiasticos arm
nistrat. Inspicite litteras, quas modo pro Lo

:piscopo, cujus merita nostis, scribit, et ad ɔ reducite, quæ nobis consuevit dare consilia, um plane videbitis Sinonem inter Danaos et ıos discurrentem. Nam et iste, si virtutem s attendatis, Si non est, fovens est, et non in o : lingua concinnat dolos, et ex abundantia fere semper in amicorum causis et negotiis ılnit, terit, et replicat *Sic et non*. Presbyter ; domini Papiensis idem perseveravit in causa qui fuit ab initio. Quod quid sit, non latet, imus, dominum Gratianum. Nam et illi, :æsens esset, astitit, et regi postea semper t.

EPISTOLA XCIII.

AD EOSDEM.

ıAS Cantuariensis archiepiscopus, ALEXAN- JOANNI nuntiis suis.

citi estote circa negotium nostrum, et contra arios nostros cautelam et continuam vigilan- abeatis, præsertim adversus illum spurium, ırium, et ecclesiasticæ pacis inimicum, sacer- lium, Reginaldum de Saresberia, qui perso- ostram, in quantum potest, diffamat ubique, rpat, dicens nos proditorem esse, et sibi nostram dedisse quod patrem ejus non læde- in aliquo. Quod utique ipsi non plus, quam ıceremus. Dicit etiam, quod si dominus papa :ret, faceret nos deleri de libro vitæ, jacti- uriam Romanam ita venalem esse, ut inter- ıtibus muneribus quid velit, possit impetrare. ssit etiam regi Anglorum hujusmodi petitiones domino papæ, ut alicui episcopo in Anglia itteret auctoritatem coronandi filium ipsius et consecrandi episcopos, ut vel sic dominum ı deciperet. Cui cum respondisset rex se, ut ›at, a domino papa petitiones illas non posse :are, respondit Reginaldus : Dominus papa ut ıs et fatuus aget nisi petitionibus tuis satis- . Rogamus idcirco dilectionem vestram, de ne dubio confidimus, ut cum Hugotione Ro- amico nostro, qui de Francia Romam profe- st, et cæteris amicis nostris et vestris pro , sed et pro justitia et libertate Ecclesiæ viri- tetis, et ad hoc vigilanter tota intentione labo- ɑt ille commentor fraudis, machinator doli, falsitatis, sua pravitatis opinione frustratus ue confundatur, et ita ejus iniquitas per vos ıtur et in eum redundet, ut doleat se ad n venisse, et a suæ iniquitatis teste, quem ıe gerit in pectore, merito torqueri dignoscatur. ;icut bene novistis, si dominus papa petitioni- ;gis in hac parte, quod Deus avertat, aliquo acquieverit, sciat indubitanter auctoritatem ;iæ Romanæ in Anglia in perpetuum perituram, auctoritatis apostolicæ aliquis ibi mentionem : non audeat. Si vero dominus papa, prout sibi ierit, nuntios ejus confutatos et proposito suo atos dimiserit, sciat nos in proximo, per mise- iam Dei, pacem habituros. His enim duobus

A articulis, videlicet coronationi filii sui, et consecrationibus episcoporum insistit rex Anglorum, et valde arctabitur ad pacem nostram faciendam, si constantiam domini papæ viderit. Inter cætera vero caveatis, ne cum prænominato Hugotione in præsentia cardinalium sive aliorum aliqua verba super negotio nostro habeatis, sed cum opportunitatem habueritis, secretius cum ipso de exsecutione negotii tractetis. Ita quidem ut non possit deprehendi vos aliquam cum ipso familiaritatem habere.

EPISTOLA XCIV.

AD ROGERIUM EBORACENSEM ARCHIEPISCOPUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, et sedis apostolicæ legatus, venerabili fratri ROGERIO Eboracensi archiepiscopo, et sedis apostolicæ legato, salutem et utriusque vitæ successus.

Discretio vestra plenius novit, quod Deus in eos vindex est, qui acceptæ gratiæ immemores retribuunt mala pro bonis, et eos quos exigentibus meritis colore et venerari debuerant, accepta occasione nocendi, lædere non formidant. Quot autem et quanta bona a S. Cantuariensi Ecclesia acceperitis, et qualiter illa vos promoverit ad summum sacerdotii gradum, in auribus reverentiæ vestræ non necesse est replicare ; tum quia fere omnibus notum est, tum quia incredibile est quod hæc a pietatis vestræ memoria possint excidere. Et quidem adhuc eadem mater vestra parata est, quandiu vestræ visum fuerit sanctitati, amoris et reverentiæ cultu prosequi, quod cœpit in vobis, optans et orans sibi ab eminentia vestra rependi vicissitudinem pie-
C tatis. Nec stabit per nos, quin solliciti simus servare vobiscum unitatem spiritus in vinculo pacis. Et licet simus exsules et proscripti pro Domino, speramus quia, illo propitiante pro quo patimur, vobis poterimus obsequii vicem referre in domino. Percipimus autem susurrii venas, quod sinceritatem vestram quidam in injuriam S. Cantuariensis Ecclesiæ animare et armare nituntur, ut filio domini regis, cujus vias Deus dirigat in beneplacito suo, diadema imponatis, et ipsum contra fas promoveatis in regem. Quod quia contra dignitatem Cantuariensis Ecclesiæ, si forte, quod absit, præsumeretur, esse manifestissime constat, hoc tam vobis quam omnibus episcopis Angliæ dominus papa, sicut ex litteris ejus, quas vobis transmittimus, perspicuum est, interdicit : et
D nos, ne ab aliquo attentetur, auctoritate apostolica prohibemus, super hoc adversus omnem animam hoc molientem appellantes, diemque præfigimus purificationem S. Mariæ. Et ne quis eorum, qui jurisdictioni nostræ metropolitico aut legationis jure subjecti sunt, huic temeritati assistat, in virtute obedientiæ, et sub anathemate penitus inhibemus.

Similiter omnibus episcopis Angliæ.

EPISTOLA XCV.

AD EUMDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri et amico

ROGERIO, Dei gratia Eboracensi archiepiscopo, et sedis apostolicæ legato, salutem, et pastorales excubias feliciter adimplere.

Quantis calamitatibus diutius afflicta sit Mater nostra, a cujus uberibus coaluimus, et quæ utrumque nostrum auctore Deo in id quod est, promovit, sancta Cantuariensis Ecclesia, fraternitatem vestram latere non potest, præsertim, cum totus fere Latinus orbis contritiones ejus hactenus contra fas et æquum, et supra omnem modum invaluisse cognoverit. Exspectaveramus correctionem domini regis, quem clementia summi pontificis et patientia nostra, et divini judicii, quod maxime fidelis anima reveretur, timor, debuerant ad pœnitentiam provocasse. Sed ille Dei misericordia et hominum patientia quoad causam hanc semper abutens, damna damnis indesinenter adjecit, et atrocissimas injurias gravioribus cumulavit injuriis. Ne ergo sanguinem ejus in compereuntis Ecclesiæ ob nimiam patientiam et injustam dissimulationem de manibus nostris requirat Dominus, fraternitati vestræ litteras apostolicas destinamus, rogantes et obsecrantes in Domino Jesu Christo, et unitate charitatis, et fœdere pacis ecclesiasticæ, et auctoritate domini papæ, per fidelitatem, quam sedi apostolicæ debetis, denuntiantes, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium per totam provinciam vestram, quæ in potestate præfati regis est, omnia divina, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus subditis vestris interdicti sententiam quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari. Ne vos, quod absit, cum his qui in scelere suo perituri sunt pœna damnationis involvat. Portitori vero istarum prospicite, sicut vobis et ordini vestro cupitis esse prospectum. Fraternitatem vestram per vias rectas deducat Altissimus, et faciat participem illorum, quibus in Evangelio promissum est regnum cœlorum.

EPISTOLA XCVI.

AD CONRADUM MOGUNTINUM ARCHIEPISCOPUM ELECTUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, CONRADO Moguntino electo, se et quod sibi.

Rediit nuntius noster quem miseramus ad curiam. Adhuc pendent negotia nostra, et spei bonæ promissionibus detinentur. Verum quoniam in hujusmodi negotiis dilatio periculose nonnunquam admittitur, ad specialem amicum nostrum nos convertimus, ut ipse pro nobis sit, et pro parte nostra laboret, enixius implorantes. De cujus persona si forte, quod absit, dubitatis, cui loquimur ipse est; vos, inquam, specialis et unicus, præcordialis et intimus amicus noster in Domino, cui negotia nostra cum tota fiducia commendamus, orantes, si tamen apud talem amicum precibus opus est, ut ea promovere, et ut in præsentia tua ad finem debitum perducantur, modis omnibus instare dignemini. Ecce enim tempus et locus, in quo petitiones nostræ repulsam nullo modo patientur. Sicut ergo vitam et animam nostram diligitis, ita petimus ut p
et ecclesia nostra sollicitus esse curetis, p
tes instanter a domino papa, ut in recomp
nem omnium laborum nostrorum, quos ai
fide et unitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ
mus, nobis et Ecclesiæ nostræ pristinam p
restituat dignitatem. Juxta quod vobis præscr
et clerici nostri Herveus et Guntherius vob
scribent. Rogamus præterea, ut nos de stat
erga dominum papam, et dominos cardin
ipsorum erga vos, per nuntium vestrum,
moram feceritis, celerius certificare curetis
autem quod de nostris nihil audivimus. Va

EPISTOLA XCVII.

AD EUMDEM, ET SABINUM, HYACINTHUM ATQUE E
CARDINALES

Dominus archiepiscopus CONRADO Mogur
chiepiscopo et SABINO episcopo, JACINTHO et
sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, sal
promptam ad obsequium voluntatem.

Satis superque sustinui, domini patres,
ctionem regis Angliæ exspectans, nec ullum
patientiæ meæ fructum inveni. Exsecutus su
eum et nuntiis et litteris et modis aliis quidc
bui, sed ipse, patientia et sollicitudine mea
abutens, magis magisque procedit in deteri
culcans et deprimens Ecclesiam Dei, m
personam inexorabili odio persequens inte
abbati Cisterciensi jam scripserit, ut sicut a
ordinis sui quæ in ipsius potestate sunt di
nos et coexsules nostros a beneficio et fami
ordinis alienet. Cum igitur excessus et i
ipsius et ministrorum ejus difficile quiden
cari, sed difficilius credi possit, periculc
meum quam ipsius attendens, perniciosas il
tam consuetudines quam pravitates, quib
turbatur et confunditur Anglicana Ecclesi
ptum etiam et auctoritatem scripti quo fuer
firmatæ, publice condemnavi, tam obser
quam exactores et paternos earum fautore
et consiliatores seu adjutores, quicunque
sive clerici sive laici, generaliter excommun
episcopos nostros a juramento, quo ad ea
servantiam violenter astricti fuerunt, abs
Sunt autem hæc quæ in scripto illo speciali
demnavi. Quod nec appelletur ad sedem apos
qualicunque de causa absque assensu regi
non liceat episcopo excommunicare aliqu
teneat aliquid de rege in capite, vel terra
vel officialium suorum sub interdicto ponere
licentia ipsius regis. Quod non liceat episco
cere aliquem de perjurio vel fide læsa. Quo
vel viri religiosi trahantur ad judicia sæ
Quod laici seu rex seu alii tractent causas d
siis vel decimis. Quod non liceat archiepisc
episcopo venire ad vocationem domini pa
licentia regis, et alia in hunc modum.

Nominatim etiam excommunicavi Joan

d qui communicavit schismatico et excom-
illi Reginaldo Coloniensi, quique contra
n domini papæ et nostrum, usurpavit sibi
m Saresberiensis Ecclesiæ, et in curia im-
pro schismate renovando præstitit jura-
Similiter et Ricardum Ivelchester denun-
excommunicatum et excommunicavimus
ncidit in eamdem hæresin damnatam, com-
lo nominatissimo schismatico illi, machi-
ım et fabricando omnia mala cum schisma-
utonicis illis in perniciem Ecclesiæ Dei, et
Ecclesiæ Romanæ ex pactis contractis inter
ıgliæ et ipsos : et Ricardum de Luci et Jo-
le Baill., qui regiæ tyrannidis fautores et
um illarum pravitatum fabricatores exsti-
ındulphum de Broc et Hugonem de sancto
Thomam filium Bernardi, qui possessiones
cclesiæ Cantuariensis absque licentia et
nostris sibi usurpaverunt. Excommunica-
ım omnes, qui de cætero in possessiones
a Ecclesiæ Cantuariensis manus contra
n et assensum nostrum extendunt. Ipsum
gem nondum personaliter excommunica-
xspectantes adhuc correctionem ejus,
ıen excommunicare non diffitemur, ni ce-
ipuerit.

lectionem vestram instantius precor et
constanter in hac parte vos habeatis,
papam studiosius commonentes, ut quod
ctum est, ratum habeat, alioquin et au-
ostolica minuetur ultra modum in partibus
ertas Ecclesiæ, quæ jam ex maxima parte
ota sine dubio deperibit. Ecce enim cre-
edes ipsius regis, qui paternæ crudelitatis
existent, nisi perniciosa genimina cum
vigore severitatis ecclesiasticæ fuerint
ımputata. Ego autem multo magis vellem
usque ad sanguinem, sed usque ad ipsam
ısistere, quam in Ecclesia Dei tam flagi-
ıla diutius impunita relinquere. Sciatis
ninum Rothomagensem et quosdam alios
iem dixisse, nullum ex eis contra manda-
ıi papæ communicaturum, quin potius
ı, si in eum et terram ipsius lata fuerit,
em domini papæ firmiter observabunt.
tem et certum habemus, quod obstinatio
ime frangeretur, si in terram ejus cisma-
ricta sententia poneretur.

EPISTOLA XCVIII.

AD EUMDEM.

ı Cantuariensis, C. Moguntino archiepi-

ostra ideo vestra reputamus, quia nos
ıo vestri sumus. Sufficere debet hoc ad
em. Petimus itaque ut nostræ prospicia-
ati, quam ex rescripto litterarum quas
pæ mittimus facile advertetis. Illud enim
ıbis, non minus de vobis confidentes quam
A de nobis: quia de vestris negotiis æque sollicitamus ac nostris.

Ecce Joannes ille schismaticus de Oxeneford, qui perjurio suo nostrum, quantum potuit, procuravit exsilium, sedem apostolicam appetit, ut eam circumveniat et subruat æquitatem. Rogamus ut respondeat ei iniquitas sua, et domi sentiat esse Petrum, qui quidquid iterato dejiceret eum coram regibus et principibus ausus est impugnare. Discat prophetam esse in Israel qui tempore accepto justitias judicet. Presbyter clericus domini Papiensis regi Anglorum nuper promisit quod dominus suus legatione accepta causam, quæ inter nos et ipsum vertitur ad voluntatem ejus definiet, et de nostra depositione jam gloriantur palam hostes Ecclesiæ persecutores B nostri et imo Christi. Nos autem nisi inevitabilis necessitas cogat, nullius excipiemus judicium nisi domini papæ, magis Ecclesiæ subversionem Anglicanæ et Romanæ confusionem timentes quam nostram. Vigilate igitur apud dominum papam et Cardinales ut saluti suæ prospiciant coram Deo et honori coram hominibus. Nam quidquid in alterutra parte fecerint, memoriale erit in sæculum sæculorum.

EPISTOLA XCIX.

AD EUMDEM.

Animæ suæ dimidio, salutem, quam sibi, et ampliorem, quum sibi sit minima.

Inter optimam conscientiam et durissimam fortunam constitutus ignoro, quomodo et animo meo et C tempori parcam. Angit me animi mei amaritudo periculo meo dicere quod sentio, urget me temporis importunitas periculo Ecclesiæ silere quod non debeo. Deus bone, quo me vertam? Utrobique certe periculum est. Ad dicendum etiam sine periculo non sufficio, dicendo cum Ecclesiæ discrimine deficio, tacendo cum ipsa pereo. Verum ne Ecclesiæ periculo peream, et ergo dolendo dico rem dolendam nimis. Capta est urbs inclyta, quæ jam fere totum subegerat orbem, subversa humana gratiæ aviditate. Et quæ gladio perire non poterat, occidentali veneno infecta succumbit. Proh dolor! Ipsius occasu fit undique dispendium libertatis Ecclesiæ compendio temporalium. Itur in ipsius ruinam per anfractus divitiarum: prostituta est ut fornicaria, quæ multo- D rum libidini patet in platea, fornicantur cum ea quilibet potentum, ut subacta cedat ambitioni concipiens iniquitatem, et pariens pressuram immeritis. Væ nobis: Quid faciemus? Urbis ruit auctoritas, et cervix nostra quomodo non flectetur? Exclusis filiis admittuntur privigni, ut bonis maternis utantur extranei, quibus alendi erant legitimi hæredes. Et quæ benigne in sinum suum susceptura erat oppressos, in visceribus charitatis curatura languentes, opprimentes elevat, mole gravaminum conterit depressos. Quo erit nobis refugium de cætero, si non præstita satisfactione meruerint inde absolvi, unde amplius erant condemnandi; si exterserint tanquam re bene gesta remissionem, qui meruerant ultionem; si re-

portaverint de indulgentia gloriam, qui conscii de A merito exspectabant pœnam? O utinam non me reperisset sors ista superstitem, ne viderem mala gentis nostræ, et sanctorum; nisi quia, ut Scriptura dicit, necesse est amore justitiæ temporaliter multa pati justos mala. Haberet tamen aliquid solatii, si radicis amaritudinem compensaret dulcedo fructum. Solent enim dura principia meliori fine concludi. Verum ne quid desit ad coronam, hac tempestate cedit nobis in contrarium, ut qui dura sentimus initia, evacuata spe boni, more contrario exspectemus duriora. Exclusi enim sumus a sinu matris, clausa sunt nobis patris viscera, detraxit immeritus benemeriti spolia, tulit male conscius rem bene conscii, comprehendit piger bene currentis bravium, rapuit puniendis legitime certantis coronam. Ego vero miser in quo deliqui, quid mali promerui? Si supra opinionem hominum devotionem exhibui, si contra voluntatem amicorum fidem servari, si relictis omnibus devotionis affectu, contemplatione fidei nudus et abjectus cum meis miseriis secutus patrem meum et dominum, exposui me omni periculo, eritne ista confusionis nostræ retributio, restauratio perditorum, radicis amaræ dulcedine fructum compensatio. Annon erunt ista de cætero in ore vulgi remunerationis iniquæ proclamatio? Videat Deus, examinet ipse, judicet hanc juris æquitatem. Res miranda nimis, res admiratione stupenda, cuditur jus nomini imo, ut verius dicam, juri contrarium, justitiæ et æquitatis perimens auctoritatem. Transit in jus persecuti persecutoris temeritas, ut excipiat pœnam C de victoria donandus, reportet gloriam merito inglorius, vincat vinciendus. Nunquam fuisset ista legatio tantorum ministra malorum, in tot exsulum fabricata perniciem miserorum, totius Ecclesiæ peremptura compendium. Certe nec si se ruperint, poterunt me avellere Christo juvante a tramite justitiæ, a liberatione servitutis Ecclesiæ, pro ea parte sollicitudinis, in qua vocatus sum, a charitate Dei, quæ nos subjecit tribulationi, donec veniat justus judex, qui æqua lance dispensabit utrique, juveni pariter et seni, regi ac privato, omnibus æque prout quisque meruerit. Hunc expeto judicem, hunc injuriarum nostrarum ultorem expeto fultus optima conscientia, securus devotione sincera, solidatus in fide vera, certus amore justitiæ sustinentes injuriam D nulla debere ratione confundi; zelo vindictæ confringentes cornua persequentium Ecclesiam spe remunerationis æternæ nullatenus posse privari. Hæc animæ suæ scribo dimidio, ut sentiat amici dolentis angustias, patientis pellat dolores, pereuntis pressuras tollat. Non est enim dolor, sicut dolor meus. Traditus namque prædicor in manus inimicorum, proditus ad voluntatem invidorum, lacerandus dentibus malignorum, perimendus unius meorum judicio persecutorum. Res nefanda nimis, sui crudelitate horribilis, sui malignitate odibilis, sui facilitate contemptibilis, sui iniquitate damnabilis in æternum. Suffecisse debuerat, Papiensibus Italiam subvertisse, nisi et orbem cum Ecclesiæ libertate su[...] perimerent. Haberem vobis scribere plura, confectus injuriis, et contumelis affectus ti[...] dolorum meorum relatione mentis vestræ [...] quietem, exaggerare sollicitudines, infestare [...] ditatem, quam expedit mihi valere, ne pere[...] leat ergo pars sana mei, ut convalescat [...] Festinet mihi subvenire, ne tota depereat, [...] recipiat in terris gloriam, et in cœlis co[...] Valeat iterum et semper, habeatque fidem [...] cet, huic nuntio, cæterisque per Dei miserc[...] in brevi venturis.

EPISTOLA C.

AD EUMDEM.

Animæ suæ plus quam dimidio THOMAS ([...] riensis Ecclesiæ miserabilis exsul, salute[...] totum, deducta miseria, cujus semper exper[...] cos esse desidero.

Consoletur vos Dominus in omnibus angu[...] stris, qui vicem meam et coexsulantium mi[...] stis ut vestram, et, quod rerum experient[...] proscriptionis et multimodæ miseriæ stim[...] duistis ab Ecclesia Dei, et paupercula dom[...] totis viribus propulsare. Suspensionem no[...] utriusque regni compitis quasi voce præco[...] tat rex Angliæ, et in testimonium confusio[...] quo me reddat magis onerosum et odiosum [...] bus, litteras apostolicas profert. Gloriatur e[...] num sibi datum, donec me recipere velit in g[...] quod, si licuerit, facturus est ad Kalendas [...] id est nunquam. Monetis ut interim patiente[...] virtutem patientiæ magnis laudibus prædi[...] non cogitatis non deesse, qui de latere illu[...] cum ingerat: *Omnes, cum valemus, recta* [...] *ægrotis damus.* Tu autem si hic sis, aliter [...] Quis enim jugulatur doloris expers, nisi s[...] et insensatus? Sed et hoc, quoniam ita [...] est, quandiu Domino visum fuerit, fort[...] mum tolerare jubebo: non autem ego, [...] tia Dei mecum. Sinceritatem quoque, e[...] tias, et diligentiam dominorum cardinaliu[...] mendatis: et ego quidem de quibusdam [...] non diffido, præsertim in causa Dei, et [...] Romanæ, potius quam mea vel meoru[...] buat illis Deus bona, quæ faciunt et fact[...] proscriptis exsulibus Christi. Alios autem [...] ut sentiant id ipsum in Domino, nec ad subve[...] justitiæ, et ignominiam sedis apostolicæ, [...] damnationem munera captent, facientes [...] lumnia quæstum, et sequantur retribution[...] illi se mihi et meis compati scribunt. Ethi[...] subridens ex adverso respondet: *Omnes* [...] *tiuntur, nemo succurrit.* Et quidem rect[...] enim, quæ ipsi faciunt, testimonium perh[...] eis. Consultis ut modis omnibus elabor[...] pacem reformare tyranni, persecutoris e[...] Ecclesiæ. Sed viam pacis præclusit mihi [...] Romana, et quidem cardinalium, quorum

.t, consiliis agitur. Nuper enim, data spe pa-
e per comitem Flandrensem jam secundo
t ad colloquium evocari, cum sui et cardina-
uorum nuntii a domino papa redeuntes, et
ısionis meæ litteras porrigentes, ei dederunt
ı, quibus possit, quoad voluerit, et pacem
'e, et interim Ecclesiam Dei tanquam aucto-
ɪedis apostolicæ ventilare. Scribitis quod in
ıdium Ecclesiæ Romanæ laborat fortuna re-
re potentissimarum civitatum Italiæ unita-
ɪare hoc, anime mi, credis accidisse, nisi quia
berator vestro non condignas agitis gra-
ɪd quæritis quæ vestra sunt, quasi manus
excelsa, et non Dominus anni præteriti ma-
gesserit? Nec pro nobis hoc dixerim et aliis,
ɪta gradiuntur via, sed pro his, qui Eccle-
)ei persecutoribus exponunt et lucra sectan-
: quia Cantuariensis Ecclesia fere destructa
ego et coexsules mei attenuati et afflicti
modum precor attentius, ut adhibitis amicis
·etis a domino papa, ut in solatium miseriæ
ıet primatum Ecclesiæ Cantuariensis, etc.

EPISTOLA CI.

AD EUMDEM.

ɪæ suæ dimidio, salutem quam sibi.
lerio magno exspectabamus in dies audire
m salutis de domino papa, de vobis et de
us vestris. Exspectavimus, nec venit qui bo-
ferret aut certum nuntium. Et quoniam animo
ranti nihil satis festinatum est, mittimus ad
:orem præsentium ut recurrente littera aut
mdem citissime cognoscamus utrum, sicut
i vulgante apud nos in pluribus disseminatur
ıagnificaverit Dominus facere misericordiam
:clesia sua et vobiscum, dissipando et conte-
)ersecutores Ecclesiæ suæ et vestros. Quod
ı certius credentur credimus, quoniam solet
rribilis esse apud principes terræ et terribi-
onsiliis super filios hominum, qui militant
ıs eum et impugnant Ecclesiam; et nunc, ut
s verbis Psalmistæ dicentis: *Nolite confidere
cipibus nec in filiis hominum, in quibus non
ɪs*: tempus est ut postposito favore princi-
ɪrætermissa fiducia quam habebatis in ho-
s, ei soli firmiter de cætero adhæreatis, qui
relinquit sperantes in se; in eo solo spem po-
ui novit dissipare consilia principum, in ipso
virtutem, quoniam si fidem ei servaveritis,
lum deducet omnes inimicos Ecclesiæ et ve-
ɪcite ergo judicium amodo et justitiam omni
omni patienti injuriam ut, sicut ad desideria
.iberavit vos Dominus ad instanti periculo
m erat in foribus ab oppressione tribulantis,
iatis et vos injuriam sustinentibus, repri-
constanter tyrannorum sævitiam, puniendo
ıentes. Sic exaltabitur Dei Ecclesia, resur-
us vigor, qui multo jam tempore languet
ıus. Hoc facite, ut gaudium sit vobis coram

A Deo et angelis, honor et gloria in populo et gente, revelamen Ecclesiæ. Hoc hactenus. Cæterum ut cognoscatis nobis jam accidisse quod verebamur, quod prædicabamus jam quasi in manifesto esse de præsumptione domini Willelmi Papiensis et ipsius insolentia, videte litteras suas statim in adventu suo ad nos transmissas, in quibus ipse gloriatur, sicut ipsi perpendere potestis eum nunc temporis in terram regis Angliæ descendisse ut cum domino Odone decidat quæstiones quæ vertuntur inter ipsum regem et nos, prout magis videbit expedire Ecclesiæ. Præterea mandavit domino regi et suis in damnum nostrum et confusionem se venisse ad faciendum volontatem suam. Si in viridi hæc facit, quid faciet in arido? Nunquam fuisset auctoritas ista, B unde generatur scandalum populo, dispendium Ecclesiæ, nobis confusio, qui potius solatio egebamus, ut qui jam triennio cum tot generibus hominum exsilii sustinuimus incommoditatem, alienis cum rubore vivimus eleemosynis: nec credebamus eum venisse ad decidendas quæstiones inter regem et nos, nec sic a domino papa et a vobis hoc intellexeramus, sed ad pacem nostram faciendam, si quo modo permitteret eam Deus fieri opera ejus et industria, quod tamen minime credimus, cum ipse totus sit regius et paratus omnimodis ad gratiam suam consequendam et « quocunque modo rem. » Multoties vero proposueramus domino papæ et vobis, et adhuc firmiter proponimus, nunquam per Dei misericordiam in aliquo nos subituros ejus judicium vel examen, qui de sanguine nostro sibi quærit facere commercium, de pretio, utinam non iniquitatis, quærit sibi nomen et gloriam. Petimus ergo ne addatur dolor dolori nostro et discrimen discrimini, quatenus si aliqua dilectioni vestræ cura est de nobis, per vos et per amicos vestros in aliquod desolationis nostræ solatium evacuetur ejus potestas circa nos et negotia nostra, si quam tamen habet, quod non facile credimus, quia, novit Deus, ante permitteremus nos excommunicari et manere in excommunicatione usque ad diem obitus nostri, quam extra curiam Romanam subiremus ejus judicium vel examen in aliquo. De plano enim contra canones est ejus subdi ditioni, qui ob gratiam regis inimicus noster fuit et est, sicut patet et « lippis et D tonsoribus, » quique ad hanc potestatem obtinendam super nos multiplici laboravit ingenio. Semper recusavimus eum judicem apud dominum papam per nuntios nostros et adhuc recusamus et omni tempore recusabimus. Efficiat ergo benigne et constanter sollicitudo vestra quod petimus. Valete semper ut nos bene valeamus et experiamur, si placet, in hac petitione nostra et in aliis quas vobis transmisimus, benevolentiam vestram et desiderii nostri fructum.

EPISTOLA CII.

AD FULCONEM DECANUM ET CAPITULUM REMENSE.

Dominus Cantuariensis, FULCONI decano Remensi, totique capitulo.

Quoniam in corpore, et de corpore Christi consti-

tuti, alter alterius membra sumus, mutuis obsequiis nobis invicem deservire, piaque necessitudine *alter alterius onera portare* debemus: tanto nimirum affectuosius, quanto firmius ad idem præter catholicæ communionis vinculum speciali quoque clericalis professionis nexu tenemur astricti. Ut præsertim quando nos adversis dispensatio supernæ miserationis erudire decrevit, casibus ingruentibus occurrant fraternæ charitatis cum hilaritate solatia : tanto promptius atque gratantius exhibenda, quanto comprehenduntur esse et imminente necessitate magis debita, et fervente tribulatione opportuniora. Inde est, quod possessionibus nostris pro voluntate principis atque domini nostri in præsentiarum destituti, præsentium latorem magistrum Philippum de Calcia, clericum nostrum, morum conversatione et litterarum notitia commendabilem, qui quoniam inter procellas, quæ excanduerunt, nobis, sicut debuit, adhæsit, rebus suis est exspoliatus, serenitatis vestræ charitati transmittimus, attentius obnixiusque rogantes, quatenus intuitu Dei, amorisque nostri, atque obsequiorum gratia, ei, tum instandis exilii necessitas ingruerit, in necessariis, prout ipsum decet, ipsi provideatis. Nos enim, quod ei boni feceritis, velut nobis impensum, feremus : et secundum quod pro loco et tempore patuarit occasio, prono promptoque affectu pariter et effectu, mutua benedictionum exhibitione, debita cum devotione respondebimus. Valeat et vigeat charitas vestræ fraternitatis.

EPISTOLA CIII.

AD EUMDEM FULCONEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, FULCONI decano Remensi.

Audita promotione vestra plurimum exhilarati sumus, non dubitantes factum esse a Domino, cujus opus est unire fidelium voluntates, ut eorum sit cor unum et anima una, quod de vobis tanto laudabilius, quanto unanimius fecit Remensis Ecclesia. Qui ergo tot animorum vota direxit in eligendo, ille vobis in ministrando gratiam largiatur, ut sicut eam bonorum omnium fontem et fomitem prædicastis, sic ad gloriam Dei eamdem præventricem et adjutricem in omnibus operibus sentiatis. Optamus hoc vobis, et pro vobis oramus, licet indigni simus pro alio exaudiri, qui propria non sufficimus delere commissa. Verumtamen de misericordia ejus præsumimus qui pro impiis mortuus est, quod ad preces confitentium peccatorum (*sic*); qui ut diffitentes revocare ad veniam, et fugientes traheret ad salutem, persecutores et hostes quadam violentia charitatis, manente tamen arbitrii libertates, urgeret ad gratiam, dorsum posuit ad flagella, crucis ignominiam suscepit et pœnam, et ex his quæ passus est, scholam rectæ fidei et veræ virtutis instituens, persuasit mundi pericula pro veritate gratanter amplectenda, et electis nullum esse cum mundi voluptate commercium. Hinc et nobis ampliore est fiducia, quia

A parvitatis nostræ misericorditer preces ad
pro quo pesecutionem patimur, dati in oppro
et derisum his, qui ignorant Deum, versi in t
etiam his, quibus nondum fuimus enerosi.

Dispersis sumus cum exsulibus nostris in o
ventum, solique sunt miseriæ nostræ particip
ab Apostolo didicerunt communicare necessit
pauperum Christi, quibus etsi pro merito
voto nostro non sufficiamus rependere quod
tur, certissimum est, quod mercedem optima
sequentur cum accessione gratiæ et gaudii
sericordia uberi. Contrahunt enim cum eo de
qui te centuplum cum æterna gloria redde
suevit, et calicem aquæ frigidæ irremunerat
linquere dedignatur. Cæterum quia nos adh
B gellantis patris verbera compriment, et pers
ris nostri nundum mansuescit immanitas, ro
attentius, ut in vestris et sanctorum, qui vol
sunt orationibus nostri memoriam exsilii hal
ciatis, ut nos pro cujus lege contendimus in
sine peccato conservet, ne deficiat fides nos
persecutores nostros, si prædestinati sunt, c
tat, et expediat ecclesiam suam. Hoc ipsum
deposcimus ab Ecclesia Remensi, quam s
diligimus charitate, agentes ei gratias de ho
amore, quem nobis exhibuit in coexsulibus n
magistro Philippo, Radulpho, et aliis, quorum
sitatibus communicasse dignoscitur. A vobis
hoc specialiter cogitur nostra necessitas pos
quatenus adolescentem latorem præsentium
C ris nostræ filium, exhibeatis in domo ves
litteris insistere compellatis in scholis gram
rum, ut vestris necessitatibus et vestrorum pr
pauperum pater et judex orphanorum.

EPISTOLA CIV.

AD ROTRODUM ROTHOMAGENSEM ARCHIEPISCOP

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, R
archiepiscopo Rothomagensi.

Sicut novit vestra prudentia, multo jam te
correctionem domini regis exspectavimus, ne
adhuc in eo diligentiæ vel sustinentiæ nost
ctum invenimus. Unde et congrue, licet cum i
mentis dolore, dicere cogimur : *Sustinuimus
et non invenimus ; quæsivimus bona, et ecce
tio.* Discrimen ergo tam nostram, quam regis
D attendentes, si excessus tantos impunitos, ut
nus, vellemus relinqueret, damnavimus nupe
cassavimus scriptum illud, in quo hæreticæ il
vitates continentur. In irritum duximus præ
hæc : *Quod non liceat episcopo*, etc. Ut supe
*epistola ad Monguntinum directa et in pl
aliis* continetur usque : *in recipuerit.* Omn
quam, istos vinculos anathematis innoda
Quos etiam volumus et rogamus, ut et vos exc
nicatos denuntietis. Excommunicavimus etia
nes, qui in possessiones et bona Cantuarien
clesiæ absque voluntate et assensu nostro
tero manus extendent.

EPISTOLA CV.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus Rothomagensi archiepiscopo.

Meminit vestra discretio, qualiter ex mandato nuntiorum domini papæ, juramento præcedente nostros excommunicatos absolveritis, scilicet Gaufredum Cantuariensem archidiaconum, Nigellum de Sacca-villa, et Thomam filium Bernardi, concepta spe pacis Ecclesiæ, quæ per hanc dispensationem credebatur citius provenire. Nos autem id æquanimiter interim sustinentes, in omni mansuetudine fidem promissionis exspectavimus usque ad terminum, quem dominus papa præfixerat nuntiis, ut redirent. Et quia pax secuta non est, præfatos Gaufredum, Nigellum, Thomam, elapso termino publice excommunicavimus, vobisque secundum sacrorum canonum institutiones denuntiamus, ut eos per provinciam vestram, prout ecclesiatisca disciplina præscribit, tanquam excommunicatos faciatis a cunctis fidelibus evitari. Ediximus etiam more canonico, quatenus Joannes decanus Saresberiensis, et Guido decanus de Waltham, et Joannes Cumin, et Radulphus archidiaconus de Landaf, et Wimarus presbyter infra octavam beati Martini satisfaciant Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis, quia tunc, auctore Deo, eos excommunicabimus, nisi interim satisfecerint. Excommunicavimus etiam illos, qui nuntios domini papæ aut nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt.

EPISTOLA CVI.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, ROTRODO Rothomagensi archiepiscopo et ejus suffraganeis.

Sacrorum canonum auctoritate præcipitur, ut quilibet episcopus excommunicatorum suorum nomina denuntiet vicinis episcopis; qui suis parochianis indicent, ut ipsis excommunicatis aditus ecclesiasticus ubique præcludatur, et excusationis causa omnibus auferatur. Nam qui etiam illis, qui se conqueruntur injuste ligatos, ante utriusque partis justam examinationem scienter communicaverint in oratione, aut cibo vel potu, aut osculo vel etiam *Ave* dixerint, aut sermonis commercium exercuerint, nisi quid ad eorum conversionem debeat pertinere, juxta sacram canonum institutionem, cui ex proposito impium, et pertinaciter obviare hæreticum est, excommunicationi simili subjacebunt. Scienti constitutiones Ecclesiæ loquimur et tenenti, qui zelum legis habens docet eum prætimeri, qui corpus et animam potest mittere in gehennam. Nec diffidimus, quin apostolicæ sedis decreta, quorum observationem in ipsa consecratione professio pontificis exprimit, sæcularium potestatum præferatis edictis. Nec persuaderi potest, quod humanus dies prudentiam sanctitatis vestræ possit impellere, ne contemplatione cujuscunque damni vel commodi imminentis, velit cum aliquibus criminosum iniqui-

A tatis inire consortium. Audivimus autem, et quasi certum tenemus, quod excommunicati nostri, quos ex justis et manifestis causis, urgente necessitate officii, et persuadente ratione juris excommunicavimus, ad provinciam vestram frequenter accedunt. Unde nostrum et vestrum præcavantes periculum, eos secundum Ecclesiæ normam nominibus propriis curavimus designare, ne ex eorum participatione labem damnationis commissa vobis Ecclesia contrahat.

Hæc autem sunt eorum nomina : Gilbertus Londoniensis archiepiscopus, etc. Denuntiamus ergo vobis ex parte domini papæ et nostra, quatenus, prout canonum censura præscribit, eos studiosus evitetis, et per provinciam vestram denuntiatione publica faciatis a cunctis fidelibus evitari. B Sunt et alii solemni vocatione citati a nobis, quos auctore Deo in die Dominicæ ascensionis excommunicabimus, nisi interim condigne satisfacere curaverint Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis ; sunt Gaufredus Ridel Cantuariensis archidiaconus, Robertus vicarius ejus, Ricardus de Ivelcestre, Ricardus de Luci, Adam de Cirringis,, et Wuillelmus Giffard. Eos quoque simili sententia condemnavimus et excommunicavimus, qui bona Cantuariensis Ecclesiæ et clericorum nostrorum sive ex mandato domini regis, sive ex propria temeritate occupaverunt, aut qui in proscriptionem innocentium, aut depopulationem pauperum'Ecclesiæ Christi malignis consiliis et delationibus, et versutiis ejusdem domini nostri regis animum instigaverunt, C aut nuntios domini papæ et nostros, ne prosequantur Ecclesiæ necessitates, impediunt, donec resipiscant, et condigne satisfaciant. Nec se quisquam fraudulentia verborum, aut prætextu subreptæ absolutionis, aut innocentiæ conetur excusare; quia impœnitentes aut persistentes in scelere, aut voluntate peccandi, non apostolus, non angelus, non quæcunque potestas potest absolvere coram Deo, qui eos judicii severitate condemnat, quos Ecclesia Satanæ tradit. Diu, et utinam non nimium, tantas Christi injurias et contumelias dissimulavimus, exspectantes ut patientia nostra fructum pœnitentiæ operaretur in illis ; sed quia superbia et impietas eorum ascendit semper, de cætero potestate divinitus collata utemur, Deo propitiante, D sedis apostolicæ auctoritate muniti contra appellationum subterfugia, et malignantium tergiversationes.

EPISTOLA CVII.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Rothomagensi archiepiscopo.

Gratias agimus dilectioni vestræ, quæ nostri curam gerit; sed utinam vestra sollicitudo in illa, quam dicitis, episcopi Londoniensis absolutione mandatum domini papæ non excessisset! Scitis enim, quid vobis in communi negotio sine collega licuerit: præsertim c... ille nondum conventus fuerit, nec constabat quod ille, si conveniretur, non posset ad-

esse,qui nec conventus est, cum tunc demum alteri vestrum aliquid in hac causa licuerit, si alter adesse non posset. Hanc enim conditionem dominus papa inserit, quam constat non exstitisse, ut exinde fortasse constet sapientibus, an aliquid actum sit deficiente conditione. Sed quid ista protrahimus? Vos scitis quid egeritis, et nos Deo auctore, quid vobis competat, non ignoramus. Quod autem præcipitis esse secretum, quomodo secretum esse valeat? Procurent qui possunt: si qui tamen. Quia antequam mandatum vestrum reciperemus, apud vos cantitabatur in compitis, et apud vos ipsius Londoniensis diligentia divulgatum est, qui in civitate nostra et in ecclesia solemniter divina celebravit.

EPISTOLA CVIII.

AD CAPITULUM ROTHOMAGENSE.

Venerabilibus fratribus G.... decano, archidiaconis, et toti clero, et populo Rothomagensi, THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem, et utriusque vitæ successus.

Ad vestram credimus pervenisse notitiam, qualiter dominus Gratianus et magister Vivianus nuntii domini papæ, excommunicatos nostros, scilicet Gaufredum, Ridel, Nigellum de Saccavilla, Thomam filium Bernardi, concepta spe pacis absolvi fecerint, accepto prius ab eis juramento, quod mandato eorum stare deberent; et quia post absolutionem eorum, pax ut debuit, secuta non est, imo per aliquem eorum qui absoluti fuerant, ut dicitur, impedita, præfati nuntii domini papæ infecto negotio redeuntes, dederunt in mandatis venerabilibus Patribus, Rothomagensi et Burdigalensi archiepiscopis, præcipientes, auctoritate Domini papæ et sua in virtute obedientiæ, quatenus præfatis Gaufredo, Nigello et Thomæ denuntiarent in virtute juramenti, quod præstiterant, ne fruerentur collatæ sibi absolutionis beneficio, nisi infra festum beati Michaelis tunc imminens esset pax Ecclesiæ reformata; sed se gerent excpmmunicatos, ex quo constaret eis nos in illos anathematis tulisse sententiam. Quia ergo infra terminum illum Ecclesia non obtinuit pacem, sed illius sunt auctæ et multiplicatæ injuriæ, sæpius dictos Gaufredum, Nigellum, et Thomam anathematis vinculo innodavimus, vobis et aliis ecclesiis secundum canonum instituta denuntiantes, ut caveatis illorum communionem, quousque mereantur absolvi. Siquidem vobis non est incognitum, quod qui scienter excommunicatis communicare præsumit, se ipsum laqueo similis damnationis astringit. Morem quoque canonicum exsequentes denuntiavimus Joanni decano Saresberiensi, Guidoni decano Waltham, Joanni Cumin, Radulfo Landavensi archidiacono, Wimaro presbytero, quatenus Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis infra octavam beati Martini satisfaciant, quia nisi interim satisfecerint, eos extunc autore Domino excommunicabimus. Excommunicavimus etiam omnes illos, qui nuntios domini papæ et nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur,

A impediunt. Tota jam quinquennio molestias exilii, proscriptionis injurias, et multiplices nos et nostro[s] persequentium, et patientiam provocantium stimulo[s] in multa mansuetudine sustinuimus, sed injurian[m] Christi, et tantas Ecclesiæ lacerationes non audemu[s] ulterius sustinere, ne nostræ, quod absit! desidiæ ve[l] negligentiæ merito debeat imputari, quia ex dissimu[-] latione reus convincitur ante Deum, qui pro debito of[-] ficii culpas non reprimit aut arguit subditorum. Si ve[-] ro dominus rex, et quicunque nos læserunt, in reforma[-] tione ecclesiasticæ pacis debitum honorem Deo red[-] diderint, et charitatis officia studuerint adimplere nos per gratiam Dei singulis sinceræ charitatis affec[-] tione jungemur, et sua in Domino jura cuique curabi[-] mus illibata servare; sed regi operosius et efficacius B tanquam Domino amantissimo, et omni jure cæteri[s] in mundanis omnibus præcellenti. Solum Deum, e[t] quæ Dei sunt, illi et suis, si permiserit, censemu[s] præferendum, et voluntati ejus sic obtemperamu[s] in omnibus, ut solus ordo collatus a Domino, qu[i] sine dispendio salutis, divinæ legis, et Christiana[e] institutionis prævaricationes non admittit, nobis per[-] maneat illæsus et illibatus. Det vobis Deus cor, e[t] colatis eum, ipsius fideliter implendo voluntatem, e[t] habendo memoriam, nostri in orationibus, eleemo[-] synis, et Deo placitis operibus vestris. Illud ethicun[m] ad mentem reducite: *Quia mors æquo pede pulsa[t] regum turres, et pauperum tabernas.*

Similiter scriptum est omnibus episcopis Norman[-] niæ, ut archiepiscopo: et capitulis, ut Rothoma[-] C gensi.

EPISTOLA CIX.

AD WILLELMUM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Reverendo Patri et amico charissimo, WILLELMO Dei gratia Senonensi archiepiscopo, THOMAS Can[-] tuariensis Ecclesiæ minister humilis, quidquid de[-] votio potest exsulis et proscripti.

Impossibile est ut animus quiescat impii, queu[m] conscientiæ stimulus semper exagitat, perpetuumqu[e] timorem incutit, ne per singula momenta recipia[t] quod meretur. Sic æstuantem jugis sollicitudo pre[-] mit, et dum omnes homines, etiam bene promerito[s] et amicissimos, suspicionibus lacerat, ex propria culpa perfidiæ putat aliis deesse, quam in conscien[-] tia non habet fidem. Sic rex Anglorum, audita pro[-] D fectione vestra, suæ conscius iniquitatis, et veritu[s] zelum legis, ei perseverantiam virtutis, quam habe[-] tis et exercetis in Domino, supra modum timet n[e] in terram ejus cismarinam sanctitati vestræ legati[o] committatur, quia in tota Ecclesia Gallicana ei aliu[s] non occurrit, per quem malitia ejus reprimi possi[t] aut conteri. Sed nec in Ecclesia Romana veretu[r] aliquem, sicut sui testantur, præter dominum Gra[-] tianum. Quia si gloriatio ejus vera est, quotquo[t] alii ad ipsum ex quacunque causa accesserint, a[d] nutum ejus, et interdum non sine nota sinistra[e] opinionis, convertibiles inventi sunt. Quia ergo do[-] minum Gratianum in comitatu vestro redire didici[t] adeo turbatus est, ut animi motum dissimular[e]

nequiverit, dicens quod per vos cogendus erit ad pacem, aut cum magno sui suorumque dispendio perpetuam ignominiam subiturus.

Evocavit itaque magistrum Vivianum per suas, et domini Rothomagensis, et Gaufredi Ridelli litteras. Eique, sicut idem Vivianus in publica plurimorum audientia confessus est, corporaliter fidem dedit, quod in pace Ecclesiæ reformanda domini papæ mandatum et ipsius consilium sequeretur. Fecit et litteras signari sigillo suo, quas ostendit quibus voluit, promittens in illis, quod pro amore domini papæ nobis redderet Cantuariensem Ecclesiam, et possessiones ablatas nobis et nostris, et pacem et securitatem, ut ad tractandum pacis verbum, quam vestro et domini Gratiani metu, quidquid alius glorietur, quærere videbatur, præfatum Vivianum validius perurgeret. Sed de ablatis non faciebat aliquam mentionem, nisi quod innuebat, quod si illius in reformatione pacis sequeremur arbitrium, nos collocaret in capite regni, et nulla ratione pateretur egere. Revocato autem magistro Viviano, et verbis ejus habente fidem, simulata devotione profectus est ad sanctum Dionysium, re autem vera, ut faceret quod pene fecit, id est ut regem Christianissimum circumveniret. Convenit enim inter eos in colloquio apud S. Dionysium, ut ei alendum et instituendum traderet Ricardum filium suum, et ut comitem S. Ægidii Turonas evocaret, eidem Ricardo responsurum super comitatu Tolosano. Siquidem locus ille prudenter commodissimus visus est, ubi subsidiarii partium tutissime conveniant, et litigantium natales libere protestentur. Et qui jus dicturi sunt, quam ratio exegerit partem, altari sine trepidatione vel aliqua cunctatione condemnent.

Nos ad illud colloquium compulerunt accedere dominus rex Franciæ, et magister Vivianus, et alii sapientes, ut nobis Parisiis constitutis, et illo apud S. Dionysium existente, posset de vicino pax nostra commodius tractari. Ubi cum illum sæpe dictus Vivianus instantius et diligentius conveniret, ut impleret promissionis fidem, resiliit more suo, et talem se Viviano exhibuit, ut ad nos rediens pluribus assidentibus palam dixerit, quod hominem adeo mendacem se vidisse vel audisse non poterat recordari. Sed et ipsi præsenti, multis audientibus, sicut ab eis post accepimus, quæ fuerant dicenda non tacuit. Imo duplicitatem ejus patenter arguens, ex magna parte, quam prius læserat, redemit famam, conquerens quod adeo captus fuerat dolis ejus. Quod quidem vobis ideo intimamus, ut si ad Ecclesiam Romanam rediens partes illusoris fovere præsumpserit aut fraudes occulere, rei veritatem domino papæ et cardinalibus vestra dilectio possit fidelius intimare. Nam, sicut nutu divino contigit, ut re strenue gesta rediret dominus Gratianus, et ut vos, quem Deus firmissimam columnam, ut persæpe loquimur, in Ecclesia sua posuit, et qui mores hominis plenius nostis, ad sedem apostolicam acciperetis iter; sic ejusdem nutu creditur accidisse, ut Vivianus, quidquid haberet in animo, ad illustrandam justitiam Ecclesiæ et dilatandam gloriam Gratiani, remanserit in Francia; ut rex Anglorum per fautorem suum hominibus, quos decipere consuevit, amplius innotescat, et fallacia verborum dominum papam et curiam, ei huc usque nimis credulam, de cætero minus solito circumscribat.

Cum vero præfatus Anglorum rex a S. Dionysio recedens prope montem Martyrum transitum faceret, illuc occurrimus, petentes ab ipso per venerabiles viros, dominum Rothomagensem et episcopum Sagiensem, et alios quosdam, qui se verbo ingesserant, quatenus nobis pro amore Dei et domini papæ, et nostris gratiam suam, pacem, securitatem, possessiones et ablata restitueret, offerentes nos paratos esse exhibere illi quidquid archiepiscopus principi debet. Illi autem respondit se ex animo, libenter remittere ex parte sua offensas et querelas, si quas contra nos habuerat: et de his, quæ proponere vellemus adversus eum, paratum esse stare judicio curiæ domini sui regis Francorum, vel judicio Ecclesiæ Gallicanæ, aut scholarium Parisiensium. Quo audito, respondimus nos curiæ domini regis, si ei placeret, aut Ecclesiæ Gallicanæ non refutare judicium, malle tamen, si illius sederet animo, cum illo amicabiliter componere, quam litigare. Et si ecclesiam et possessiones nobis et nostris vellet restituere, et gratiam, et pacem, et securitatem præstare nobis in osculo pacis, parati eramus hæc recipere, postulantes ut mobilium ablatorum medietatem Ecclesiæ redderet ad solvenda nostra et nostrorum debita, ad sarta tecta reficienda, ad instruenda prædia, et reparandas varias Ecclesiæ necessitates, quæ ad summum calamitatis officialium suorum depopulatione et fraude perducta est. Et ne vota nostra modum viderentur excedere, et ut pacta ad declinandam lubricitatem hominis in scripturam redacta fidelius tenerentur, ei petitionem, quam vobis scriptam mittimus, ad nuntiorum suorum arbitrium castigatam et temperatam fecimus offerri, ut omnibus innotesceret nos nullam pacis, quæ Ecclesiæ Dei tolerabilis sit, detrectare conditionem. Sed ille, audito scripto, et ab omnibus propter nimiam modestiam approbato, materna respondit lingua: sic anfractus verborum, quod familiare habet, invertens, ut simplicioribus videretur universa concedere, cautioribus autem perversas, et non ferendas immiscere conditiones. In uno tamen consentiunt universi, quod nos in osculo pacis recipere non acquievit. Subintulit ergo Christianissimus princeps, quod pro tanta quantitate auri, quantus ipse est, non consuleret ut terram ejus, nisi prius accepto publicæ pacis osculo, ingrederemur. Et comes Theobaldus adjecit, quod stultissima præsumptio esset multis circumstantium sibi invicem dicentibus et reducentibus ad animum, quid Roberto de Silliaco acciderit, quia nec ipsum osculum ad pacis et securitatis custodiam satis firma cautio videretur: Sed nec istud responsum suum nobis per præfatos

episcopos pacis, ut sperabatur, mediatores, aut per alios significare curavit ; imo nobis præstolantibus responsionem versus Medontam deflexit iter. Allatus est autem ei in via dominus Philippus, benedictus filius Christianissimi regis, quem, ut aiunt, qui attulerant, subtristis vidit, tenuiter allocutus est, et cum festinatione dimisit. Deus tamen præelecti pueri sui inspiravit animam, et linguam formavit, et direxit, ut cum astantiam admiratione festinantem ad discessum moneret et rogaret, quatenus diligeret regem et regnum Franciæ, et ipsum, quia per hoc Dei et hominum gratiam consequeretur. Comitatus est autem eum dominus rex Franciæ usque Medontam, et inde usque prope Paciacum, exspectans ut juxta condictum traderet Ricardum filium suum. At ille se hoc facturum promisit in colloquio Turonensi, in quo manifeste deprehenderunt dominus rex et sui, quod res cum eis agebatur in dolo. Et sicut ex consequentibus signis visum est, in minori charitate discesserunt ab invicem, quam ab initio convenissent. Nec creditur colloquium illud, quod ille captat, esse futurum, quia machinatio hæc multis patet impedimentis. Nos sine responso ejus ad loca consolationis nobis divinitus provisa reversi sumus, spem nostram projicientes in eum, qui non deserit sperantes in se, et dilectionis vestræ solatium præstolantes. Rex autem Angliæ ad magistrum Vivianum postea nuntium misit, et viginti marcas, ut aiunt, rogans ut se iterum intromitteret de pace reformanda. Sed ille, sicut pro certo accepimus, et pecuniam respuit, et respondit ei litteris, quarum dilectioni vestræ exemplum mittimus. Nec est quod ipsum ad pacem tantopere urgeat, quantum metus ille, quem de vestra et D. Gratiani profectione concepit. Nec Vivianum captat ob aliud, nisi ut vestras et Gratiani non incidat in manus. Nobis etiam relatum est, quod Ægidium Rothomagensem archidiaconum, et Joannem de Oxeneford, et Joannem Sagiensem misit ad curiam ut impediant ne vobis in terram suam legatio concedatur, aut aliud quod ei vel comiti Flandriæ possit esse molestum. Vos nuntiorum personas pro parte novistis, sed fortasse plenius nostri, qui nostri gratia vobiscum sunt. Cum ergo de vestra sinceritate et domini Gratiani, quam expertus est, fide tantus hominem illum timor invaserit, luce clarius est, quod si eum dominus papa ab initio terruisset auctoritate summi pontificis potius quam sustineret pia mansuetudine patris, jam Ecclesia Dei a multis diebus serenata fuisset, et detumuisset furor hominis, qui fugientes et imbelles sine miseratione persequitur, et viriliter resistentibus cedit. Miseriæ nostræ conditionem pro parte, quia fastidiosum esset recensere singula, deploravimus in auribus vestris : vestræ dignationis et charitatis erit impetrare a domino papa ut Ecclesiæ Dei et nobis, et miseriis nostris, expedientem et se dignam provideat pacem, quia in eum oculi omnium directi sunt, expectantes quid facturus sit in causa ista. Si raptor ablata non restituerit aut

A satisfecerit, si novam et præter Ecclesiæ morem a nobis obligationem extorserit, præsertim auctoritate summi pontificis, pernicies exempli non delebitur in sempiternum, sed a nobis transferetur in alias nationes. Quid autem minus exigi potuit, quam id quod de suorum arbitrio contracta et castigata continet subscripta petitio ? Sane, si dominus papa vel nunc tandem nuntios ejus confusos remiserit, et in terras ejus cismarinas aggravare proposuerit manum suam, nihil volet præcipere, quod non sine difficultate et mora valeat obtinere. Nam proceres Ecclesiæ favent, solique clerici, quam venenosis consiliis seminaverunt, furoris pertinaciam rigant exhortationibus, et instigationibus fovent et promovent. Quorum alii in Anglia debacchantur in tormentis Ecclesiæ,
B alii vero crebris discursionibus nunc apostolicam sedem, nunc adversus Ecclesiam publicas orbis Latini sollicitant potestates. Quod autem sine dolore et stupore non dicimus, sæculi potestates ad tanti flagitii consortium nequeunt inclinare, sed in Ecclesia Romana semper inveniunt aliquos, quos scelerati propositi se glorientur habere consortes.

EPISTOLA CX.

AD WALTERUM ALBANENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, WALTERO Albanensi episcopo.

Otiosum est in auditu ejus verba prætendere, qui ex paucis multa perpendere consuevit, et magistra charitate amicis justa petentibus non deesse. Quod in multis et magnis frequenter experti, ad sinum
C clementiæ vestræ latorem præsentium, cum omni fiducia destinamus, tam ipsum quam petitiones, quas per eum domino papæ porrigimus, sanctitati vestræ affectuosius commendantes, et rogantes attentius, ut eas dilectio vestra solita bonitate studeat promovere. Audietis, si placet, ab ipso, qualiter cum domino rege Anglorum fecerimus pacem ad honorem Dei, et, ut speramus, Ecclesiæ utilitatem, et dilatandam apud Anglos auctoritatem apostolicæ sedis. Nuntius supplebit cætera, quæ hic scienter et de industria reticentur.

EPISTOLA CXI.

AD GAUFREDUM AUTISSIODORENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GAUFREDO Autissiodorensi episcopo.

D Secutus fidem vestram potius quam rationem meam, non sine labore mei et meorum, quos de diversis locis evocaveram, accessi usque Pontisaram, cum omni humilitate reformandæ pacis, quæ sperabatur, acceptans occasionem. Ubi receptis litteris vestris, quibus me et meos innotuit esse delusos, persuasus sum, ne de cætero credam omni spiritui, et ne tam facile coexsules meos, Christi pauperes et proscriptos, affligam amplius discursibus vanis et sumptibus magnis. Et si mihi credidissetis vera dicenti, utrique nostrum utilius esset prospectum. Nunc autem insipiens factus sum : quis me coegerit, quis induxerit, plenius scitis. Nec hoc

dico, quod vobis impensæ Deo sollicitudinis non habeam gratiam, sed ut uterque nostrum de cætero cautius negotietur, et verba meminerit esse verba. Si ergo aliud audieritis, ne miremini. Et quia fidem vestram secutus sum, offerens me ad omnem conditionem pacis in Domino, precor ut qualiter mecum actum sit et agatur, per vos innotescat domino Cisterciensi, qui reconciliationis hujus, ne delusionis dicam, vobiscum est institutus procurator. Expedit enim honestati vestræ et illius, ut veritas pluribus innotescat. Valete.

EPISTOLA CXII

AD DAVID BANGORENSEM ARCHIDIACONUM.

Thomas, Dei gratia Cant. archiep. et apos. sedis legatus, David dicto archidiacono Bangorensis Ecclesiæ, salutem et cordis oculos salubriter aperire.

Mater tua, Bangorensis Ecclesia, ab annis multis luget proprio viduata pastore, et qui eam consolari debuerant, acerbiores inimici facti sunt inter angustias. Quorum tu præambulus et signifer esse diceris ab his, qui et matris Ecclesiæ miserias ingemiscunt et bona illius in abusus filiorum et filiarum suarum queruntur esse conversa; et quod intolerabilius est, ordinationem Ecclesiæ tuis machinationibus lacrymabiliter asserunt impediri. Unde, quia tantæ præsumptionis excessus ulterius dissimulare nec possumus nec debemus, tibi in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus ad nos, omni excusatione cessante, juxta mandatum apostolicum infra quatuor menses post harum susceptionem litterarum accedas, nostris monitis et præceptis in Domino pariturus, aut exinde, si neglexeritis, officio et beneficio ecclesiastico irreparabiliter privandus, et si nec sic resipueris, Satanæ tradendus in interitum carnis. Siquidem apostolicum nos oportet implere mandatum, et naufragantis Ecclesiæ periculis maturius subvenire. Te monitis obtemperantem in beneplacito suo gratia Dei custodiat.

EPISTOLA CXIII.

AD EUMDEM.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, Bangorensi archidiacono.

Grate suscepimus litteras dilectionis tuæ, et gratias inde tibi referimus. Sed hæc esse poterit summa occasio, qua tibi majores et uberiores gratiarum actiones referre habebimus, si te circa pacem Ecclesiæ Dei, et clericorum disciplinam sollicitum audierimus. De eligendo vero episcopo hæc tibi et fratribus tuis mandamus, ne de aliquo fiat electio vel nominatio, donec visis litteris nostris et nuntio consilium nostrum super hoc negotio audieritis. Nos enim prout Dominus concesserit, ad pacem Ecclesiæ Dei et vestram modis omnibus studium adhibere curabimus. Audivimus clericos vestros ad alienas provincias ordinationis causa migrare, quoq utrum verum sit scire cupientes, per fidelitatem, qua nobis teneris præcipimus, ut nos inde certos reddas. De præsentium autem latore, qui ad vos per multa pericula venit, hæc tibi mandamus et præcipimus, ut ecclesiam suam et decimas plenarias eum in pace habere facias, et ab injuriis et violentiis, quas ei decimarum causa infert Arthurus de Chargis, immunem facias, eumque de cætero ab ejus inquietatione cessare compellas. Quod si facere contempserit, infra purificationem beatæ Mariæ suam nobis præsentiam satisfacturus exhibeat.

EPISTOLA CXIV.

AD EUMDEM ET CANONICOS BANGORENSES

Thomas Cantuariensis archiepiscopus archidiacono, et canonicis Bangorensibus, salutem quam meruerunt.

Perlatum est ad aures nostras, vos in Deum, et nos, et Ecclesiam Cantuariensem, matrem vestram, gravissime et sine meritis deliquisse. Quia, sicut nobis assertum est, machinamentis Arthuri et sociorum suorum consilium pariter et assensum vestrum in damnum Cantuariensis Ecclesiæ, quæ mater vestra unanimiter præbuistis. Nec, ut credimus, tam detestabile factum, tam nefandum facinus aliquatenus factum fuisset, nisi vos consilium et assensum in eo dedissetis. Sed tibi, David, loquimur: a memoria tua non debuit ullatenus excidisse, quod noster juratus es, similiter et Cantuariensis Ecclesiæ, nec tu aut canonici Bangornensis Ecclesiæ debuissent consensisse, ut episcopus Ecclesiæ suæ, si quis tamen ibi esset, in Hiberniam ivisset, et ibidem sacramentum recepisset, quasi a novo metropolitano sibi constituto. Et idcirco mandando tibi præcipimus et in periculo beneficiorum et ordinis injungimus, ut tu cum filio tuo, et tribus aut quatuor de majoribus et potioribus personis Ecclesiæ, mediante quadragesima, nostro te conspectui repræsentes, responsurus et satisfacturus de his et aliis, quæ tibi objicientur. Nihilominus universitati vestræ præsentium significatione præcipiendo mandamus, et in periculo beneficiorum et ordinis vestri vobis injungimus, quatenus infra præscriptum terminum vos nobis repræsentetis. Nos enim de episcopi vestri electione vobiscum tractabimus. Prohibemus etiam vobis apostolica auctoritate et nosfra, ne de electione episcopi interim aliquid faciatis, aut quemquam eligatis.

EPISTOLA CXV.

AD EOSDEM CANONICOS.

Quia Ecclesiam Dei liberam esse decet, et præsertim in electionibus celebrandis obtinere debet unanimitas fratrum, non violentia potestatis, vos a juramento, quod contra bonos mores et sacrorum canonum disciplinam Owenus Wallensium princeps dicitur extorsisse, ut nullum scilicet vobis in episcopum nisi de ipsius eligeritis arbitrio, dominus papa clementer absolvit, præcipiens ut quem vobis assignaverimus, omni appellatione et contradictione postposito, pontificem recipiatis. Inde est quod universitati vestræ in virtute obedientiæ præcipi-

endo mandamus, quatenus juxta quod vobis nuntii nostri intimaverint mandatum apostolicum cum omni diligentia exsequamini ; scituri quod si neglexeritis, in personas vestras anathematis, et in ecclesiam et loca quæ inhabitatis interdicti sententiam, auctore Domino, proferemus. Valete.

EPISTOLA CXVI.

AD BATHONIENSEM CLERUM ET POPULUM.

Vobis, dilectissimi fratres, etc. (*Vide infra similem epistolam ad clerum et populum Cicestrensem directam.*)

EPISTOLA CXVII.

AD HILARIUM CICESTRENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Cicestrensi episcopo.

Quia dominum regem Angliæ satis superque sustinuimus, nec ullum ex eo sustinentiæ nostræ fructum percepimus, periculosum et intolerabile nobis omnino visum est tantos illius et officialium ejus excessus jam ex hoc, ut hactenus, impunitos relinquere : præsertim cum et nuntiis, et litteris, et modis aliis studuerimus, nec potuerimus eum a perverso proposito revocare. Proinde scriptum illud, in quo illæ non consuetudines, sed potius pravitates continentur, quibus perturbatur et confunditur Anglicana Ecclesia, publice damnavimus et cassavimus et ipsius scripti auctoritatem. Universos etiam observatores et exactores earum, consiliatores et adjutores, seu defensores excommunicavimus : et episcopos nostros a promissione, qua tenebantur ad observationem earum, absolvimus. Auctoritatem etiam scripti, et ipsum scriptum, et quæ in ipso continentur, in irritum duximus. Et præsertim hæc: *Quod non liceat episcopo*, etc. Ut supra (*in epistola ad Moguntinum archiepiscopum directa et in aliis* usque : *Nisi resipuerit.*

Unde est, quod mandamus vobis et in virtute obedientiæ præcipimus, ut eos qui a nobis excommunicati sunt, vos quoque, prout decet, excommunicatos et habeatis, et denuntiari faciatis, juxta illud decretum Honorii papæ : *Curæ sit omnibus episcopis excommunicatorum nomina tam vicinis episcopis quam suis parochianis pariter indicare eaque in celebri loco posita præ foribus ecclesiæ cunctis venientibus inculcare, quatenus in utraque diligentia excommunicatis ubique ecclesiasticus aditus denegetur, et excusationis causa omnibus auferatur.*

EPISTOLA CXVIII.

AD CLERUM ET POPULUM CICESTRENSEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, priori et Roberto archidiacono, et toti clero et populo Cicestrensis Ecclesiæ, Christianam communionem habentibus, salutem, et *Deo potius quam hominibus obedire.*

Vobis, dilectissimi fratres, esse non potest incognitum, quod et atrocitate criminis et temporis diuturnitate jam fere totum Latinum replevit orbem. Taceantur ad præsens, quas vidistis et doluistis, inno-

A centium proscriptiones, sileatur bonorum Ecclesiæ confiscatio inaudita, atrocitatem suppliciorum, concussionem pauperum, quæ referri nequeunt, animus et lingua dissimulet, tantum publicæ libertatis, et salutis nostræ, qui Christi tam patentes injurias nimis diu siluimus, et exempli perniciem non curavimus, ut oportebat, delere publice, pariter defleamus. Luctus enim communis esse debet, ubi exhonoratur Dominus ac redemptor, et judex omnium Christus ; ubi libertas Ecclesiæ perimitur ; ubi publica salus in periculo est. Lugent Ecclesiæ pastoribus destitutæ ; sine sacramentorum plenitudine decedunt parvuli ; ecclesiarum et virginum consecratio cessat ; non est in populis multis qui criminos confitentes excipiat ad consolationem ; non est qui publice pœnitentes
B absolvat ad veniam ; non est qui errantium delicta debita correctione redarguat ; qui causas possit examinare et finire majores ; qui promoveat quos necessitatibus suis desiderat Ecclesia promoveri, nisi forte conductus quis alienus episcopus, aut coactus, lege Domini prohibente, falcem mittere in alienam messem. Ubi vero majores Ecclesiæ pontifices suos habent et in minoribus necessaria provisa sunt subsidia sacerdotum, ab officiis suis publicæ potestatis edicto et violentia suspenduntur, cum in majores personas, aut quantulumcunque beneficii aut offici a domino rege habentes, eis curam pastoralem exercere non liceat, nisi venia impetrata.

Hæc autem quantum divinis obvient institutis, e universorum saluti derogent, verbis astruere super
C vacuum est, cum res ipsa tardioribus etiam perspicua sit, nedum vobis qui sensus habetis exercitatos in lege Domini. Plurima, ne simus onerosi, consulte reticemus, quæ quisquis fidelium non attendit, cæcus est ; qui non dolet, caret sensu, qui proficiat ad salutem. Dum commonitus est dominus noster rex per litteras, per nuntios, per episcopos, per abbates per subdiaconos curiæ per clarissimos cardinales, u tam male præsumpta corrigeret, plenum in multa amaritudine ecclesiæ dolentis et languentis effluxi quinquennium, et non est inventus qui causam apud ipsum relevaret ex omnibus charis ejus. Quodque magis delendum est et stupendum, quod sine grav mœrore non recolimus aut dicimus, quidam de clari oribus episcopis infideles inventi sunt, et arma ini
D quitatis ope auxilii et consilii persecutoribus con tulerunt.

Si recolatis, dilectissimi, quæ in injuriam Christ et in depressionem Ecclesiæ, nostramque et nostrorum contritionem sub hac tempestate gesta sunt juste ut credimus, mirabimini, quod tam patient animo potuimus hæc omnia tolerare, præsertim cun a multo tempore, sicut multi noverunt, plenam habuimus potestatem reprimendi et coercendi persecutores nostros. Quorum tamen tanta fuit immanitas ut antiqui mitius egerint in confessores Christi, quorum si priscas revolvatis historias, cognatus et amicos nequaquam lædebant, nisi ex publica confessione consortes haberentur et tituli. Quia ergo nec diutur

nitate patientiæ, nec multa humilitatis exhibitione A præfati domini nostri ira deferbuit, sed ab impunitate pertinacior et atrocior factus est, tantos excessus ejus irrequisitos ulterius prætermittere non audemus. Nam dissimulatio culpæ comparatur assensui; et facientes et consentientes pari pœna lex divina condemnat. Inde est quod vobis, dilecti filii, decane, archidiaconi, et qui archidiaconorum geritis vices, in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo dignitatis et ordinis, apostolica auctoritate et nostra præcipiendo mandamus, quatenus, nisi sæpedictus dominus rex infra purificationem beatæ Mariæ memoratas enormitates debita satisfactione correxerit, et Ecclesiæ debitam cum libertate et dignitate reddiderit pacem, extunc prorsus cessetis a divinis, et ea per totum episcopatum vestrum penitus in omnibus ecclesiis B eadem auctoritate, et sub eadem interminatione celebrari prohibeatis; excepto baptismo parvulorum, et pœnitentia, et viatico, quod clausis januis, et laicis personis exclusis, confici licet sine campanarum pulsatione, et solemnitate cantus et lætitiæ, quam in diebus jucundis consuevit Ecclesia exercere. Nec timeatis eos, qui interdum a Domino permittuntur ad majorem coronam electorum corporaliter sanctos affligere, et in animas nihil possunt, quia in hoc conflatorio patenter judicabit Deus, quos in futuro debeat coronare.

Illos autem, qui ecclesias et ecclesiastica officia vel beneficia contra canonicas institutiones accipiunt de manu laicorum, qui clericos pœnis aut terroribus ad inobedientiam compellunt, qui domini papæ nuntios C et nostros, ne necessitates Ecclesiæ prosequantur, impediunt, qui traditiones hominum divinæ legi præferendas docent, et usurpationes sive abusiones potentum cogunt Christianæ religionis institutionibus anteponi, et nominatim Cantuariensem archidiaconum Gaufredum, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Willelmum Giffard, Nigellum de Sacca-Villa, Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cheringis publice excommunicamus. Quod si nec in subditorum pœnis excessus suos correxerit rex Anglorum, exinde personæ ejus, quod inviti dicimus, in dispendium salutis nostræ, sicut hactenus fecimus, auctore Deo non parcemus. Nam miseratio talis impietas esse convincitur, cum scriptum sit: *Quod si virgæ parcit, odit filium.* Ad hæc D eadem auctoritate, et sub eadem interminatione præcipimus, ut Joannem decanum Saresberiensem, Guidonem decanum Waltham, Joannem Cumin, Radulphum Landavensem archidiaconum, Wimarum Presbyterum alumnum comitis Hugonis a die nativitatis Dominicæ, tanquam excommunicatos evitetis, nisi infra Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis satisfactionem debitam curaverint exhibere. Verbum Dei luceat in cordibus et operibus vestris, ut timorem Dei præferentes humano, vobis acquiratis coronam gloriæ, et exemplum obedientiæ et fortitudinis feliciter transmittatis ad posteros.

In eamdem formam clero et populo Lincolniensi.

Et clero et populo Bathoniensi.

EPISTOLA CXIX.

AD RICARDUM CONVENTRENSEM EPISCOPUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri Ricardo Coventrensi episcopo salutem.

Scripseramus vobis et aliis fratribus nostris ut suspenderetis denuntiationem excommunicatorum nostrorum, donec innotesceret a nuntiis domini papæ qui ad reformationem pacis Ecclesiæ venerant, si possent eam juxta formam quam dominus papa præscripserat, impetrare a domino rege. Sed quia dominus rex mandatis apostolicis non acquiescit, et nuntii infecta pace revertuntur, vobis in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus præfatos excommunicatos nostros, scilicet Gaufridum Cantuariensem archidiaconum, Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestria, Willelmum Giffard, Joannem Cumin, Nigellum de Saccavilla, Ricardum de Luci, Adam de Cheringis, Thomam filium Bernardi, denuntietis excommunicatos esse et eos per parochiam vestram, prout canonum censura præscribit, præcipiatis ab omnibus fidelibus evitari. Similiter denuntiate excommunicatos esse, qui ecclesias aut officia vel beneficia ecclesiastica contra sacrorum canonum institutionem de manu laicorum accipiunt, et qui nuntios domini papæ vel nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur impediunt, et qui personas ecclesiasticas divina celebrare contra prælatorum suorum obedientiam cogunt. Quia omnes ipsos justo anathemate catholica et apostolica damnat Ecclesia. Vale.

EPISTOLA CXX.

AD HUGONEM DUNELMENSEM EPISCOPUM

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, H, Dunelmensi episcopo.

Noverit vestra fraternitas, quod nos ex justis et manifestis causis, urgente necessitate officii, et ratione juris persuadente, publice excommunicavimus Gilbertum Londoniensem episcopum, et Jocelinum Saresberiensem, et reliquos, quorum nomina superius scripta sunt. Denuntiamus ergo vobis auctoritate domini papæ et nostra, ut, eos prout canonum censura præscribit, denuntiatione publica faciatis per episcopatum vestrum a cunctis fidelibus evitari. Non turbetur cor vestrum in his, neque formidet, quia contra tergiversationes malignantium et appellationum subterfugia, Deo propitiante, sedis apostolicæ munimine muniti sumus. Hæc sunt nomina excommunicatorum: Ranulphus de Broc, etc.

EPISTOLA CXXI.

AD ÆGIDIUM EBROICENSEM ELECTUM.

Thomas archiepiscopus Cantuariensis Ægidio Ebroicensi electo.

Exhortationis vestræ litteras ea devotione suscepimus qua comperimus scriptas, intuentes eas ex charitatis adipe prodiisse et formatas spiritu discre-

tionis et singulas apices præferre timorem Dei. Quia autem, ut scribitis, os iniqua loquentium cum ampliori solito licentia dilatatur apud vos, vetus quidem apud nos querela fuit, sed detractorum numerosior populus, et excogitata detractationis figmenta quæ gratis diu protulimus, frontem nostram assiduitate patientiæ validius attriverunt, nobis ad animum reducentibus quod in filios prophetarum totus Israel linguas exacuit et ubique domus exasperans est. Sed nunquid ideo Deuteronomium a tabernaculo Domini sacerdotes ejicient, inferentes altare Damasci cum profanis ritibus nationum? Utique non fiet sine énormi periculo prophetarum, ut recedente ab iis spiritu sancto cogantur a mulieribus divinam inquirere voluntatem. Manet quidem prælatos Ecclesiarum dura provincia, ut Deo et hominibus placere non possint, et Apostolus, ut ipse de se testatur, si hominibus placuisset non fieret servus Christi. Unde, si sub tanto onere timetis et ingemiscitis, non miramur; sed metum relevat consolatio Scripturarum, cum constet quia Bezeleel vix decennis tabernaculum illius operosioris diligentiæ et magnificentioris impensæ, quod Ecclesiam tanta varietate circumdatam præfigurat, Deo mandante construxit, et David de post fetantes electus est ab illo, qui nascentis Ecclesiæ jaciens fundamenta, infirma mundi elegit ut fortia quæque confunderet, et ignobiles extulit, ut in judicio sedeant cum principibus et senatoribus terræ.

Vos tamen non dubitamus et sanguine generosum esse quod ad mundi gloriam spectat, et confidimus vitam vestram sicut litterarum et facundiæ, ita et virtutum titulis longe clarius illustrari, et utinam manus nostras extendere possimus ad os vestrum, id est quod monetis operibus adimplere. Ad quod petimus orationum vestrarum suffragiis adjuvari, votum habentes, bona nostra, si qua sint, vobis apud Deum et homines prodesse sicut nobis. Dominum vero regem sincere diligimus et ei et liberis suis per omnia serviemus in Domino, fidelius, obsequentes quam illi qui ponunt pulvillum sub omni cubito et cervical subjiciunt omni capiti impinguantes illud oleo peccatoris. Et quidem sic esse dies Domini qui instat declarabit. Vos interim nos vestri dilectores ut consuevistis diligite, quia, Deo auctore, apud nos charitas vestri nec tepuit nec tepescet. Valete.

EPISTOLA CXXII.

AD NIGELLUM ELIENSEM EPISCOPUM ET RIC. ARCHIDIACONUM SUUM.

THOMAS Dei gratia, etc. venerabili fratri NIGELLO, eidem gratia episcopo Eliensi, et RICO archidiacono suo, salutem, et dirigere prudenter in futura prospectum.

Sacrorum canonum disciplina præscribit, ut episcopi excommunicatorum suorum nomina comprovincialibus denuntient, ne una ovis morbida gregem fidelium contaminare possit. Nos autem ex speciali mandato domini papæ comitem Hugonem anathe-
A matis vinculo innodavimus, et præcipimus ut sen tentiam, quæ ex summi pontificis processit arbi trio, faciatis prout canonicis edictis decretum est in omnibus episcopatus vestri ecclesiis publicari Secuti quoque auctoritatem sedis apostolicæ, quam habemus præ manibus, excommunicavimus Gilber tum Londoniensem, et Jocelinum Saresberiensem episcopos, Randulphum de Broc, et cæteros ut su pra. Præcipimus itaque vobis in virtute obedientiæ et in periculo dignitatis et ordinis, quatenus tam præfatum comitem, quam jam dictos episcopos, e cœteros prænominatos, faciatis per totam diœcesin vestram publice denuntiari excommunicatos, et a cunctis fidelibus, prout ecclesiasticæ doctrinæ vigo exigit, evitari. Quod si unus vestrum, quacunqu
B impediente necessitate, non potest exsequi, alter i modis omnibus, sicut honorem et officium diligit exsequatur. Tu vero, fili archidiacone, tibi diligen tius in hac parte provideas, ne a te districtius exi gatur, si sub prætextu infirmitatis episcopi, manda tum domini papæ et nostrum minus fuerit adimple tum, aut ecclesia, quæ nunc, ut fama est, ex tu pendet arbitrio, tua culpa perniciem contrahat, au enorme dispendium patiatur. Valete in Domino.

EPISTOLA CXXIII.

AD ROBERTUM HEREFORDENSEM EPISCOPUM

THOMAS *Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ humili minister, venerabili fratri* ROBERTO, *eadem grati Herefordensi episcopo, salutem et per omnia bene facere.*

C Si litteræ nostræ fraternitatis tuæ excitavere sol licitudinem, utinam nec affectu desidem repetissem, nec circa officii suscepti effectum minus vigilem. Elegi ego abjectus esse anathema pro omnibus vobis, opprobrium hominum et abjectio plebis, ne viderem mala sanctorum, et dissimularem injuriam gentis nostræ, exspectans si quis forte ex omnibus vobis zelans legem Dei, Ecclesiæ libertatem saltem affectans, exiret post me et veniret, ut non daremus cornua peccatoribus. Et ecce tu, quem credebam mihi a Domino datum esse, ut mecum ædificares, evelleres, et plantares, propinas mihi stimulum in ruinam, solatium in desolationem, prædicans humiliationem, imo dejectionem, annuntians bonum, cum undique sit perturbatio, in perniciem Ecclesiæ et
D clericorum. Et cum deberes animi vacillantis firmare constantiam, sustinere mecum congressum ad defendendum patrimonium Crucifixi, ad reprimendos et expugnandos hostes Ecclesiæ, instillare auribus meis, inspirare animo meo, ut obsecrarem instantius, arguerem arctius, et increparem durius. Quod si me non audirent, exclamare certe debueras contra me: Exsurge, quare obdormis? Exere gladium beati Petri, vindica sanguinem servorum Christi, qui effusus est, injurias Ecclesiæ, quæ in nobis et nostris fiunt tota die.

Exciditne a memoria tua, quantis sim afflictus injuriis, quibus contumeliis affectus, cum in persona mea contra omnem auctoritatem, contra omnem juris

m, iterum judicaretur Christus ante tribunal A pis ? non revoco certe ad animum propriæ ıæ injuriam, etsi Ecclesiæ. Attente diligentius, in corde tuo repone, quid ageretur ante exitum, quid in exitu, quid postea, quid etiam agatur is diebus in terra illa circa Dei Ecclesiam, et ıinistros. Qua animi constantia dissimulare .u, de quo sperabatur, quod esses redempturus a servitute liberaturus Ecclesiam ? Et nunc anto tempore tacuisti, doleo super te, frater, primogenite. Timeo ne succedat tibi, qui tollat imogenita, et auferat primogeniti benedictio- quod absit a te ! Verumtamen etsi hactenus m siluisti, resume vires, fili charissime. Clama, ıses, exalta vocem tuam contra eos, immitte ıorem, mitte contritionem, excute satisfactio- B ne ira Dei descendat super eos, et tota gens t, vel, quod absit ? majores in gente. Ultio divina jam in januis est. Hæc tibi scribo, non ıfusionem tuam, sed ad cautelam, ut fultus ritate Dei et nostra, de cætero valeas et velis tui necessitates fortius et validius exercere. num in summa scire te volo, per misericor- Dei non extorquebitur a me Ecclesiæ confusio. rea gratias tibi ago, quod vel nunc visitasti : solatio tuo confortasti. Quid plura ? Unum od sine multa animi mei amaritudine sustinere ıleo. Fleo siquidem super dilectissimo domino › rege. Timor enim et tremor venerunt super t contexerunt me tenebræ, eo quod videam ıo meo regi tribulationem et angustiam im- C e. Nec mirum. Commovit enim Ecclesiam Dei. turbavit eam, ostendens clero suo dura, et s eum vino erroris. Propterea dicit ei Domi- *Ubi sunt nunc sapientes consiliarii tui, qui de- t tibi consilium insipiens? Qui dicebant : Filius ıtium tu es, filius regum antiquorum, quorum etudines observandæ sunt in Anglia. Quas qui ıservaverit, non est amicus Cæsaris. Hostis est e. Reus judicio.* Sed certe, quod magis est, ıs est crucis Christi. Quoniam væ his qui con- eges iniquas, et scripserunt injustitias, ut op- rent pauperes in judicio, et vim facerent causæ ium populi Dei ; ut essent Ecclesiæ et viduæ ı eorum, et clericorum, aliorumque diriperent Quid facient in die visitationis et calamitatis D ıge venientis? Ad cujus confugient auxilium, derelinquent glorias suas, ne incurventur sub lo, et cadant cum interfectis ? Ubi sunt nunc ıtes ejus? Procedant, annuntient ei, et indicent cogitaverit Dominus exercituum super Anglia. facti sunt sapientes ejus, emarcuerunt prin- ejus, deceperunt Angliam, angulum populorum. nus immiscuit in medio ejus spiritum verti- Errare fecerunt Angliam in opere suo, sicut ebrius, vomens et tremens. Et non erit Angliæ quod faciat caput et caudam. Qua comede- acob, et locum ejus desolaverunt. Et dixerunt : ***ditate possideamus sanctuarium Dei***, **expro-**

brando sacerdotibus et principibus ejus. Quo confugietis a manibus nostris, aut in quo est vobis fiducia ? Quare recessistis, et obstitistis præceptis nostris ? O quam inanes cogitationes istæ, quam pessimæ operationes in conspectu Domini ! Videt quidem, quoniam vanæ sunt. Ipse enim irridebit sic cogitantem, si coperantem, proscipiciens quod prope veniat dies ejus, et jam in januis sit. Et dicetur : *Ecce homines, qui non posuerunt Deum adjutorem suum, sed speraverunt in multitudine divitiarum suarum, et prævaluerunt in vanitatibus suis.* Sed frustra hæc faciunt. Non relinquet Dominus Ecclesiam suam, clerum suum sine defensore, sine ultione gravissima. Fundata et enim supra firmam petram : petra autem est ipse Christus, qui eam proprio sanguine suo fundavit. Certe si non ista emendaverint, non ferent ea impune, quoniam conculcaverunt Sancta sanctorum, domum Dei, sacerdotes ejus injuriis afficiendo, verbisque probrosis. Hi sunt, quibus ipse Dominus ait : *Dii estis et filii Excelsi omnes* ; et alibi : *Qui vos odit me odit* ; *qui vos spernit, me spernit* ; *qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Revertantur ergo ad cor, abjiciant mala ista a se, agant pœnitentiam cum summa humilitate. Alioquin verendum, quod absit ! ne cito veniat Dominus noster, adducens super eos et terram eorum gladium retributionis et ultionem gravissimam. Ecce veniet Dominus noster et non tardabit et salvabit nos. Ipse equidem nunquam derelinquit sperantes in se. Propheta enim dicit : *Spera in Domino et fac bonitatem et pasceris in divitiis ejus.* Et alibi : *Exspecta Dominum, et viriliter age; confortetur cor tuum et sustine Dominum; citoque liberaberis de laqueis venantium et a verbis asperis.* Et, ut cætera omnia debito fine concludam, quoniam ostendit nobis Dominus, quæ et quanta oporteat nos pati pro nomine suo et pro defensione Ecclesiæ, necesse habemus, ores tu et tota Ecclesia tibi commissa instanter pro nobis, ut quod nostris meritis non valemus, tua et sanctorum virorum intercessione, qui in dictione tua sunt, sustinere valeamus, et ob id gratiam sempiternam consequi mereamur. Vale et confortare. Valeat et tota Anglicana Ecclesia, et confortetur in Domino, ut et nos bene valeamus.

EPISTOLA CXXIV.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, ROBERTO Herefordiensi et ROGERIO Wigorniensi episcopis.

Et ratio juris et fidei ac honestatis vestræ sinceritas et sacrarum juge exercitium litterarum nobis facile persuadent, quod nullius turbinis impetus charitatem vestram a fide et obedientia sanctæ Romanæ Ecclesiæ poterit separare : ad quam cum ex institutione Filii Dei, Ecclesiam in se petra solidissima fundantis, omnis anima teneatur, arctiori quidem vinculo astrictus est ordo pontificum, qui in consecratione de observatione legis divinæ et sacrorum canonum, et de obedientia mandatorum sedis apo-

stolicæ, et eorum a quibus munus consecrationis accipiunt, verbo et scripto specialiter profitentur. Sed et nos Ecclesiæ Romanæ pro comprovincialibus nostris non ambigimus obligatos, cum illa utriusque vestrum electionem, procreaverit, et nostro ministerio consecrationem. Unde etiam vos personæ nostræ magis oportet esse obnoxios, nedum apostolicæ sedi, cui fidem et odedientiam solus infidelis, aut hæreticus, aut schismaticus subtrahit. De vestra itaque fide et obedientia plenissimam fiduciam obtinentes, fraternitati vestræ litteras apostolicas mittimus, ut vobis et per vos aliis fratribus vestris innotescat, quoniam dominus papa nobis vices suas commisit in regno Anglorum.

Loquimur scientibus et docentibus legem, et quos non credimus esse de numero eorum, qui tenentes legem Dominum nescierunt: et non in fraudem Scripturæ, quæ solvi non potest, sed propriæ salutis quærunt, ut impugnando fidem fideles videantur, et habeantur jurisperiti, cum perdentes se et alios perdiderint jura, et putentur filii esse obedientiæ, cum qualicunque prætextu inobediantiam suam potuerint colorare; sed frustra. Quia non est sapientia, non est consilium contra Dominum, qui jam testimonio patentis operis cœpit revelare consilia cordium, et parvulos suos jugiter consolatur, nec permittit eos tentari supra id quod possunt. Clamat terra adversus impios, et cœli revelabunt iniquitatem eorum. Consolamini itaque, consolamini, dilectissimi, dicit Dominus, quia in proximo est, ipso auctore liberatio vestra. Et nisi fides vestra defecerit, salus nobis in januis est, et jam præ foribus ecclesiarum vestrarum pulsat, ut admitattur. Interim vobis in virtute obedientiæ apostolica auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus adhibita celeritate et diligentia procuretis, ut fratres nostri et coepiscopi conterminales vestri, Wintoniensis videlicet, et Bathoniensis, Saresberiensis, Cestrensis, Exoniensis, Menevensis, vestra sedulitate cognoscant nobis legationis officium, sicut ex litteris domini papæ patet, esse commissum. Sed ante eas fratri nostro episcopo Londoniensi cum litteris nostris a vobis eadem auctoritate ostendi præcipimus, ut ipse eas et comprovincialibus et Dunelmensi ostendat. Quia in periculum vestrum, imo et aliorum omnium vertitur, nisi hoc domini papæ et totius Ecclesiæ negotium fidelius et diligentius geratur.

EPISTOLA CXXV.

AD EUMDEM

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, Roberto episcopo Herefordensi.

Pervenit ad aures nostras querimonia, quod canonici de Brumfeld circumventione quadam et dolo facti sunt monachi in monasterio de Gloucestria: quodque possessiones et bona Ecclesiæ hac occasione translata sunt ad prædictum monasterium. Canonicus etiam quidam ipsius Ecclesiæ, qui iter arripuerat veniendi ad nos, ut super tam enormi facto

A nobis conquereretur, sicut accepimus, captus est incarceratus. Super qua re fraternitati vestræ ma damus quatenus rei veritatem simul cum Wigo nensi episcopo diligentius inquiratis et investigeti eamque nobis insinuare litteris vestris non differ tis. Damus etiam vobis in mandatis, atque in obedientiæ præcipimus, quatenus a præsentium li terarum susceptione infra duos menses, omni exc satione et occasione remota, iter veniendi ad n arripiatis. Habemus enim de magnis et arduis E clesiæ negotiis tractare vobiscum, ad quæ expedie da plurimum indigemus vestra præsentia. De cæte noverit fraternitas vestra, quod nos damnavim atque cassavimus scriptum illud, in quo hæretic illæ pravitates continentur, et in irritum duxim

B quæ in eo scripta sunt. Et præsertim hæc: quo non liceat episcopo excomminicare, etc.

EPISTOLA CXXVI.

AD GODEFRIDUM LANDAVIENSEM EPISCOPUM.

Thomas archiepiscopus Cantuariensis, Godefri Lanelvensi episcopo.

Apostolicis sine contradictione et mora parendu est institutis, et cum omni celeritate et diligent mederi convenit languoribus et periculis animaru Inde est quod mandatum apostolicum exsequent fraternitati vestræ mandamus quatenus juxta pr ceptum domini papæ redeatis ad Ecclesiam cui v præfecit Dominus, aut ipsam resignando curam ej cedatis alteri qui auctore Deo præesse valeat et pr desse. Alioquin Ecclesiam illam non sustinebim

C ulterius pastore proprio viduari; sed ordinatio illius juxta quod in mandatis accepimus intendemu Valete.

EPISTOLA CXXVII

AD EUMDEM.

Vestra fraternitas ignorare non debet quod priv legium meretur amittere, qui concessa sibi abutitu potestate. Vos autem, sicut accepimus, in alien episcopatibus Ecclesiarum vacantium alienas ove solvere præsumitis et ligare, et petitione laicoru aut aliorum quibus sacramentorum dispensatio no incumbit ecclesias dedicatis exercetis alia quoru non accepistis ab apostolica sede vel matre vest Cantuariensi Ecclesia potestatem. Quod tanto credi

D bilius videtur quando certius constat vos sine specia li mandato Romani pontificis dudum quod minim licebat, quantum in vobis fuit, absolvisse excommu nicatos nostros non observato tenore litterarum do mini papæ. An hoc recte feceritis, vestra discreti providebit, quoniam oportebit super his redder rationem. Nam persistentes in scelere et voluntat peccandi qui Ecclesiarum bona diripiunt et iis incu bant violenter, nec ipse Petrus coram Deo posse absolvere. Ne ergo cujuscunque instinctu de cæter similia præsumatis, prohibemus in virtute obedientiæ, in periculo dignitatis et ordinis, ne curam pastoralem et episcopale officium extra proprium episcopatum ulterius exerceatis; sed ea sitis potestate con-

quam vobis Ecclesia contulit in ordinatione A . Hoc autem vobis non interdicimus qui ad ; coepiscoporum vestrorum quibus commulicuerit, vices eorum cum necessitas exege·ebus licitis impleatis; sed vos ab ecclesiaıcantium et episcoporum qui excommunicati fficio præcipimus abstinere et curam pastoexercere quatenus facultas adfuerit in propiscopatu.

EPISTOLA CXXVIII.

AD LINCOLNIENSEM CLERUM ET POPULUM.

ıis....... (*Vide similem epistolam ad Cices·'s directam*).

EPISTOLA CXXVIII.

BERTUM HEREFORDIENSEM POSTEA LONDONIENSEM. B

MAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ humilis ter, venerabili fratri G. eadem gratia Herefor. episcopo, salutem.

ım sit nobilis et famosa præ ceteris regni hujus tibus civitas Londoniæ, nulli nostrum incognist; in qua videlicet ob publica regni negotia et ıi regis conversatio et procerum regni soleant entiores esse conventus. Inde est, quod Ecclesia oniensis suo jamdulum orbata pastore, talem esiderat episcopum subrogari, qui civitatis ; excellentiæ honestæ vitæ merito, litterarum ia, rerum quoque prudentia sæcularium adær. Magna itaque super hoc deliberatione habita, nerunt in hoc unanimis cleri postulatio, vo; domini regis et nostra, ordinatio quoque C olica, ut ob communem regni utilitatem et siæ necessitatem, ad Ecclesiæ Londoniensis .en transferri et in ea curam et sollicitudinem ralem gerere debeatis. Suscepto igitur in hoc ni papæ mandato, ipsius vobis auctoritate inmus, quatenus postulationi Londoniensis Ec:, quæ de vestra ad eam translatione in præı domini regis et nostra unanimi totius cleri as. celebrata est, assensum præbere non differa. ad ejus regimen tanto devotius et maturius ;atis, quanto ipsa tantæ personæ consilio et guıtione dignoscitur indigere. Ad hoc fraternitaestram commonemus attentius, ut ad quod tra›s obedientiæ necessitas, vestræ quoque dileis contemplatio affectuosius invitet, ut quem D . sinceræ dilectionis conjungit affectus, loci ue vicinia ad nostras et Ecclesiæ Dei necessicommodius valeat exhibere. Valete.

EPISTOLA CXXIX.

AD GILBERTUM LONDONIENSEM.

Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister hu, venerabili fratri GILBERTO quondam Dei graerefordiensi, nunc vero eadem gratia Londoi episcopo, salutem.

li graviter ferre, dilecte in Domino frater, quod najus onus imposuimus, quod te ad majoris ecæ curam vocavimus, confidentes id divina misene salubriter fuisse provisum. Hoc mores tui, hoc nota religio, hoc sapientia data desuper, hoc opus bonum, quod in Herefordiensi Ecclesia operatus es promeruerunt, ut dicatur tibi: « Amice, ascende superius: super pauca fuisti fidelis, merito supra multa constitueris. » Non homini rudi et inexperto navigationis sicut ex humilitate scribis, navim Petri commisimus, verum illi qui jamdiu exercitatus in flumine, amodo debet eamdem in alto gubernare. Lucerna accensa, quæ quasi sub modio abscondebatur, jam super candelabrum posita est, ut longe lateque luceat in domo Domini. Cantuariensi Ecclesiæ, quæ in regno Anglorum est sicut caput in corpore, Londoniensis familiarius adhæret præ cæteris, ad quam te Deo auctore transtulimus, ut e vicino matris tuæ Cantuariensis Ecclesiæ, cui debes omne quod potes, nobiscum possis onera sustinere. Præterea, cum dominus papa tibi specialiter curam animæ domini nostri regis commiserit, ubi te sedere magis decet quam in regia urbe, quo crebrius propter negotia publica veniens, frequenter tuis instruatur colloquiis et consiliis solidetur. Venire ergo ne formides, quo virtus tua te vocat, quo Dominus præcipit, de ope nostra et auxilio, quanta debetur amico et coadjutori, consolationem percepturus. Credimus siquidem hanc esse mutationem dexteræ Excelsi, eamque a divinæ dispositionis fonte emanare, non modo ut Ecclesia Cantuariensis in negotiis suis fortius tanto nitatur auxilio, verum etiam ut imperfectum nostrum, quod in multis videmus, tua beatitudine suppleatur. Utinam si fieri posset, priori die Dominico Londoniam venisses, ut tuum adventum digno susciperemus honore, ubi tunc præsentes aderamus. Nunc autem, quoniam negotia nostra illinc nos avulsere, archidiacono nostro vices nostras commisimus, adjuncto etiam illi domino Roffensi, si præsens adesse poterit. Valeat in Christo fraternitas tua, dilectissime frater.

EPISTOLA CXXIX*.

AD EUMDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis venerabili fratri GILBERTO eadem gratia Londoniensi episcopo magis in Christo gloriari quam in sæculo, amplius sperare in Domino quam in mundi amplexibus.

Licet tibi jam diu et plura scribere debuerimus, quoniam materia multa est, eligimus ad præsens dicendi compendium, ut inter hæc initia brevibus tibi, quod sentium, aperiamus. Nulla forsitan pro nobis, vel pauca, sed aliqua tibi de te, et pro te in instanti mandare curamus, reducendo tibi ad memoriam, qua conscientia sustinueris, qua animi patientia dissimulaveris injuriam Deo illatam in nobis, nobis propter Deum, tibi etiam in nobis, dum traheretur iterum ante tribunal principis, cum iterum pararetur Dominus Jesus crucifigi in nobis. An ut tua, te et tuos servares illæsos ab onere confiscationis, ac incommoditate exsilii? Certe non sic se Christus servare voluit, cum etiam animam suam

pro suis poneret, quorum ipse frater et caro est, A nobis relinquens exemplum, ut et nos similiter faciamus. Non sic apostoli, qui non timuerunt fidem Christi et nomen protestari coram principibus et potestatibus sæculi, in vitæ suæ discrimen et carnis. Hæc tibi dicimus de radice charitatis, non de rancore aliquo, ut vel sic revocetis ad animum, et de conscientiæ macula, vitioque patientiæ, si tamen in ea vitium esse potest, quam certius, ut pace tua dixerimus, credimus debere dici de more loquendi remissionem vel negligentiam, penes te confundaris commodius, de sustinentia non parum exemplo damnosa, et apud Deum ac homines effectuosius repares famæ tuæ integritatem, affectuosius pœnitendo de hujus patientiæ vitiose commisso. Hujus rei gratia hortari te cupimus, ne gloriam B mundi quasi stantem aspicias, ne plus tibi, aut pro te, aut tuis tua diligas, quæ revera non tua, sed Christi pauperum esse debent, et sunt, ut ad verum veniatur; et sic te et tua, ea tua quæ sic dicimus, perdas, ne blandiens præsens prosperitas sui finem tibi abscondat, et adversitas sine fine succedat. Alternæ enim sunt rerum vicissitudines, facilisque de successibus prosperis lapsus est in contrarium. Ne lætitia temporalis luctum tibi æternum, et operiat quem parit, et pariat quem operit. Ne mors longe a te esse putetur, et præoccupet improvidum, et vita, dum exspectatur, deserat male conscium. Sicut scriptum est: *Cum dixerit, pax et securitas, tunc subitus veniet interitus, tanquam in utero habentis, et non effugient.* Hæc nos tibi scripsisse credas ad C majorem cautelam, ut habita tecum ratione præteritorum, præsentium, et futurorum, sic corrigas errata, ut de correptis gaudeas, et de gaudio tuo fraterna tibi charitate congaudentes, fructum gaudii et nos consequamur sentiendo, et sentiamus consequendo. Valete.

EPISTOLA CXXX.

AD EUMDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister Gilberto eadem gratia episcopo Londoniensi, quod semel hoc iterum, sic transire per bona temporalia, ut non amittat æterna.

Mirandum et vehementer stupendum, virum prudentem, sacris litteris eruditum, præsertim religionem habitu præferentem, adeo manifeste, ne dicam D irreverenter, et timore Dei postposito, aversari veritatem, justitiæ resistere, et ad omne fas nefasque confundendum, statum sanctæ Ecclesiæ, quam ipse fundavit Altissimus, velle evertere. Veritas est quæ dicit: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Non sani igitur capitis esse dignoscitur qui intentat ei ruinam: homini similis montem magnum fune circumligatum tentanti dejicere. Sed nunquid ira vel odio defervui, ut exacerbatus jaculari compellar hujusmodi verba in fratrem meum, et collegam, et coepiscopum meum? Absit. Sed de litteris tuis, quas mihi per archidiaconum tuum destinandas accepi, talia collegi. Neque enim de spinis uvas, aut ficus de tribulis colligere potui.

Ut clareat, an ita sit, proponamus eas, et conti tiam earum in lucem proferamus. Finis col principio similitudinem scorpionis conforma lud blandiens ad nos ingreditur, ille pungen acerbe, silentium nobis imponere machinat

Quid enim aliud est primo recognoscere det nobis subjectionem, et subjectioni cohærentem dientiam promittere, deinde ne obedire debea appellationem convolare? Nunquid apud me *Est et non*, dicit Apostolus. Sed neque apud ap li deberent esse discipulum. Necessario accep discipuli a Domino potestatem calcandi supe pentes et scorpions. Habitat enim Ezechi hodie cum scorpionibus. Et illud vide quo sens xeris: *Ad appellationis remedium confug* Christi sequelam te dicis: in hoc dicto secus in ris. Omnium enim malorum nostrorum eff imo efficacissimum remedium commendavit Christus obedientiam, non solum verbo, sed ev tissimo exemplo factus obediens Patri suo u ad mortem. Et tu qua fronte appellas reme obedientiæ impedimentum? Quod non remed sed detrimentum rectius habet nominari. S qua fiducia hoc præsumis? Sperasne te habit defensorem ad non obediendum illum, qui v candi in omnem inobedientiam et officium ac et præceptum? Male est hoc sperare de eo, et i sum graviter offendere. Poterant te retardar hujusmodi præsumptione, quas jam passu prima et secunda repulsio. Viva quippe vox primum, et deinde litteræ tuæ ad persuaden compositæ expertæ sunt quam firmiter stet, q sit vicarius Petri, quem non precibus, non d nec comminationibus, vel promissis movere tuisti. Sed tertio attentandus est, ut Domini exemplo tertia attentatione triumphum report

Porro ut nihil deesset gravaminis, defixisti minum tuæ appellationi anni fere spatium. miserius es nostri exsilii, vel laboris sanctæ E siæ, sponsæ Christi, quam ipse sibi suo sang acquisivit. Et ut hæc omittam, non omittenda men, providere debueras, cui te favere dicis mino nostro regi, qui, quandiu, sic aget in nos in Ecclesiam Christi, nec ad bella procedere in pace degere animæ suæ periculo poterit. reliqua transeamus. Quædam commemoras tur esse in discessu et ex discessu nostro. Timean bationis hujus auctores et consiliarii, ne et turbentur. Magnis me laudibus extollis quas bono principio meæ peregrinationis. Et quiden pientis est famam non negligere, et discreti nulli magis de se quam sibi credere. De inj insimulor, quasi illatis domino nostro regi. quia nullam designas ex nomine, nec ego sci respondere debeam. Quia igitur superficie t accusor superficie tenus in hac parte me ex Hoc tamen interim accipe responsum: Quia n mihi conscius snm, nec propterea justificatus De comminatorio minaris, quod nos in eum

us. Quis pater videt filium aberrare, et ta-
uis virga non percutit, ne gladium incurrat?
rat pater de filio, quem comminatione non
.t vel flagello. Absit autem ut tecum sentia-
ominum nostrum regem, impatientem cor-
ɪis, ad exterminationem apostasiæ lapsurum.
ɪim Patris cœlestis plantatio eradicabitur.
ɜm concutit sævissima tempestas. Clavum
et ad somnum me vocas. Congeris et statuis
culos nostros beneficia nobis a domino nostro
ɔllata, et de exili me commemoras ad summa
:tum. Ut autem his aliquantisper respondeam,
.pientia mea tamen, de quam exili putas! Si
s, quo me in ministerio suo præstituit, respi-
ɪrchidiaconatus Cantuariæ, præpositura Be-
i, plurimæ ecclesiæ, præbendæ nonnullæ,
am non pauca, quæ nominis mei erant pos-
tunc temporis, adeo tenuem, ut dicis, quan-
l ea quæ mundi sunt, contradicunt me fuisse
ɪi ad generis mei radicem et progenitores
ntenderis, cives quidem fuerunt Londonien-
medio concivium suorum habitantes sine
ɪ, nec omnino infimi. Sed ut aliquando, mundi
is semotis, judicemur a lumine veritatis,
loriosius, nasci de mediocribus vel etiam in-
an de mundi magnatibus et honoratis, cum
ɪpostolus: *Inhonestiora membra corporis no-*
undantiori circumdamus honore?

Stemnata quid faciunt?

ɪtilis poeta. Quid habet dicere Christianus,
ɔus, litteratus et religiosus? Sed fortassis de
atis meæ memoria notam confusionis mihi
e voluisti. Confundere vero patrem, quantum
n reatum, ipse videris ex præcepto, quod de
ɪndo patre recepisti.

ʒratia vero regis nobis commendanda, com-
'atione beneficiorum ejus non multum fuit
ndum. Testem enim Deum invoco, nihil sub
e gratiæ ipsius et saluti præponere: tantum
int quæ Dei sunt et sanctæ Ecclesiæ. Non
ɪliter poterit feliciter regnare vel secure
uia ita est, multo sunt plura, et etiam am-
quam tua explicet oratio, beneficia ejus erga
buine pro his omnibus, vel etiam si centum-
ntur. Ecclesiæ Dei libertatem exponere?
ɪ minus pro famæ meæ, quæ sæpius a vero
ɪt, conservatione. Si minus in aliis egi, in
c tibi nec alii parco, nec angelo, si descen-
e cœlo, sed statim, ut audiero talia commo-
ɪ, audiet ex me: *Vade retro, Satana, non*
uæ Dei sunt. Absit a me ista dementia. Aver-
ɪe Deus dementiam istam, ut aliquatenus
dear aliquibus tergiversationibus inire com-
m de Christi corpore, unde ego Judæ ven-
et Dominus meus Judæis assimiletur empto-
hristi.

:omotione vero mea, quam scribis factam
lomini regis dissuadente, regno reclamante,
ɪ, quod licuit, suspirante, hoc tibi respon-

A deo: quod regni reclamationem non audivimus, sed potius acclamationem. Dissuasio vero genitricis domini nostri, si qua fuit, usque ad publicum non prodiit. Potuit autem fieri aliquas ecclesiasticas personas ad eamdem promotionem, ut solet, aspirantes suspirasse, cum se sentiret ab ea, quam conceperant, spe decidere: qui et hodie fortassis, in ultionem sui casus, præsentis dissensionis auctores sunt et consiliarii. *Sed væ illi, per quem scandalum venit.* Prætaxatis vero obstaculis, et aliis, si quia fuerunt, divina prævaluit dispensatio, ut est hodie cernere. Exigor itaque ab ea, quæ ipse est, justitia nulli omnino eum postponere, qui me statuit in gradu isto sua miseratione.

Illud etiam quod ad justificandum dominum regem B videris proposuisse, judicavi non prætereundum leviter, vel absque discussione. Et utinam a justitia non dissentiret, et nostra adversus eum minus justa appareret querela! Dicis ipsum ad satisfaciendum semper fuisse paratum. Hoc te confidenter dicere, hoc te asseris prædicare. Sustine igitur paulisper, et ad interrogata responde. Illud quod dicis »paratum ad satisfaciendum, quo sensu intelligis? Illos, quorum se Deus dicit patrem et judicem, orphanos, pupillos, viduas, innocentes, et omnino quæ nos movet controversiæ ignaros, vides proscribi, et taces clericos exterminari, et non reclamas; alios bonis suis spoliari et contumeliis affici, et non contradicis; servientes meos in vincula conjici et teneri, et obmutescis; matris tuæ Cantuariensis Ecclesiæ bona C diripi, et non resistis; me patrem tuum gladios cervici meæ jam jam imminentes vix evasisse, et non doles. Sed quod deterius est, cum persecutoribus meis, et in me Dei et Ecclesiæ ipsius, et hoc non in occulto, stare non erubescis. Estne hoc satisfacere, perpetrata mala non corrigere, et malis deteriora de die in diem adjicere? Sed fortassis illud in contrarium intelligis, ut satisfacere sit voluntati impiorum deservire, secundum illud: *Inebriabo sagittas meas sanguine*

Sed dicis mihi: *Pater mi, de quibus me calumniaris, absolvo me paucis. Tunicæ meæ timeo.* Verum est, fili mi, et nimis verum quod respondes. Et ideo gladium non habes. Quod enim scribis ipsum paratum stare judicio regni sui, quasi condigna satisfactio sit hæc; quis est in terra, vel etiam in cœlo, D qui de divina dispositione præsumat judicare? Humana judicantur, divina penitus inconcussa relinquuntur. Quanto melius, frater mi, illi salubrius, tibi securius intimares ei, et persuadere modis omnibus elaborares voluntatem Dei de conservanda pace Ecclesiæ suæ, de non appetendis his, quæ concessa non sunt ejus administrationi, de honorandis sacerdotibus Dei: nec qui sint attendat, sed cujus servi sint.

In Saresberiensem episcopum, et Joannem de Oxeneford, non decanum, ut dicis, sed decanatus invasorem, me præjudicio abusum calumniaris. Sed meminisse debuisti quædam manifesta præcedere ad judicium. Et motum te dicis. Quidni?

Luccalegon trepidat, paries cum proximus ardet.

Et utinam bene movearis ab eo, in quo non bene A fecisti ! Sciat ergo et intelligat, te intimante,dominus meus, quia qui dominatur in regno hominum, sed et angelorum,duas sub se potestates ordinavit : principes et sacerdotes. Unam terrenam, alteram spiritualem ; unam ministrantem,alteram præeminentem ; unam cui potentiam concessit,alteram cui reverentiam exhiberi voluit.Qui vero his vel illis de suo jure subtrahit, Dei ordinationi resistit.Non indignetur itaque dominus noster deferre illis,quibus summus omnium deferre non dedignatur,deos appellans eos sæpius in sacris litteris. Sic enim dicit : *Ego dixi* : *Dii estis*,etc. Et : *Constitui te Deum Pharaonis*. Et : *Diis non detrahes*, id est sacerdotibus. Et de eo qui juraturus erat,loquens per Moysen,ait: *Applica illum ad deos*,id est ad sacerdotes. Nec præ- B sumat dominus noster judices suos velle judicare. Terrenis enim potestatibus non sunt commissæ claves regni cœlorum, sed sacerdotio. Inde scriptum est : *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus,quia angelus Domini exercituum est*. Paulus etiam dicit : *Nonne angelos judicabimus ? Quanto magis homines ?*

Illud etiam,te suggerente,commemoretur domino nostro, dignum memoria et imitatione,quod in ecclesiastica Historia legitur de Constantino imperatore,cui,cum oblatæ fuissent scripto actiones contra episcopos, accusationis quidem libellos accepit, et accusatores convocans,in eorum conspectu eosdem incendit, dicens : *Vos dii estis a vero Deo constituti, ite et inter vos causas vestras disponite.Quia dignum* C *non est, ut nos homines judicemus deos*.O magnum imperatorem ! O discrete regnantem in terra ! Quæ aliena sunt non usurpantem,et regnum æternum in cœlo promerentem.Studeat itaque dominus rex tantum, tam discretum,tam felicem imitari principem cujus et memoria laudabilis frequentatur in terris et vita perpetua ac gloriosa habetur in cœlis. Alioquin timeat,quod in Deuteronomio Dominus minatus est dicens : *Homo quicunque fecerit in superbia ut non exaudiat sacerdotem aut judicem,morietur*.Ad hoc enim vocatus est, et in hoc ipsum temporalis regni pax et magnificentia, de qua nos commones, ministratur ei de cœlo. Alioquin non salvatur rex per multam virtutem suam, nec si subdantur ei regna,et inclinentur nationes.

D Sed hæc hactenus.Quoscunque autem prætaxatarum habuisti conscriptores litterarum, quod tibi responsum est, noverint sibi esse responsum. De cætero, fratres,vos commonefacio,rogo et obsecro, ut vos non separent schismata, nec obnubilent simultates,sed sit vobis in Domino cor unum et anima una. Et audiamus illum qui dicit: *Pro justitia agonizare pro anima tua, usque ad mortem certa pro justitia.Et Deus expugnabil pro te inimicos tuos*.Non obliviscamur illum districtum judicem, ante cujus tribunal constitutos sola non veritas judicabit, amoto timore et fiducia omnis terrenæ potestatis. Valeat in Domino sanctitas vestra.

EPISTOLA CXXXI.

AD EUMDEM GILBERTUM ET ALIOS EPISCOPOS ANGL

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GIL Londoniensi,et omnibus episcopis Angliæ.

Mittimus vobis litteras domini papæ,quibus cipit sub anathematis interminatione, ut c nostris universa cum integritate reddantur,q ablata sunt, cuicunque commissa sint ex ma regis. Inde est quod nos sub eadem intermin vobis apostolica auctoritate præcipiendo m mus, quatenus infra duos menses post haru sceptionem quidquid exinde recepistis.nobis tui faciatis, ne vobis juxta quod dominus comminatur, eveniat. Præcipimus etiam, ut chianos vestros,qui eorum reditus aut bona lerunt vel receperunt, ad restitutionem eoru militer compellatis.

EPISTOLA CXXXII.

AD EUMDEN.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Gi Londoniensi episcopo.

Meminimus nos juxta constitutionem sanc Patrum vobis denuntiasse, quos propter ir sanctæ Romanæ Ecclesiæ,et Cantuariensi, ecclesiis in regno Angliæ illatas excommunica et in virtute obedientiæ præcepisse,ut eos tar excommunicatos per episcopatum vestrum fa evitari, et hoc ipsum denuntiaretis fratri coepiscopis vestris. Quod si injunctum obed munus ad honorem Dei et Ecclesiæ Romai utilitatem Ecclesiarum,et salutem vestram, oportuit,fideliter implevistis, charitati vestr gratulamur in Domino.Sin autem,dolemus q non tam læsione nostra, quam pro domini et sedis apostolicæ injuria, et vestra : quod norem suum et nobis salubriter Deus aver commodum.Licet enim plerisque remissa vi manus et lenta indignatio summi pontificis tamen efficax est et gravis, et exigentibus i insanabile vulnus interdum infligere consuev est enim sub sole, qui de manu ejus possit e Solus infidelis, aut qui eum errore superat cus, aut schismaticus apostolicis obtrectat o mandatis. Scienti legem loquimur, et qui p docet obedientiam omnibus victimis præfere ut non oporteat sapientem moveri, et præser religione nutritum, et religionis exercitati tritum, quæ affectiones virtutum, aut virtute ctionum obedientiam comitentur. Moliri pote fraudem contra animam suam,sed verbum I ritate, quam substantialiter habet, defrauda potest dicens : *Væ illis, qui justificant impi dicunt bonum malum, et ponunt tenebras lu* nunc quidem dicit illis *Væ* ; sed in brevi *Va* bissimum inferet : potentes quidem potente niens, et judicium durissimum exercens in e

inutiliter præsunt, et impio impietatem annuntiare detrectant. Tunc autem qui fideliter obedierint, triumphantes feliciter coronabit, et interim adversus injustitiam decertantes multipliciter consolatur.

Rogamus igitur et obsecramus in Domino Jesu, ut, quoniam mala adversus Ecclesiam multiplicantur in terra, et culpis nostris exigentibus nimis invaluerunt, exsurgatis in adjutorium Ecclesiæ Dei, et gladium verbi, qui vobis creditus est, exeratis in virtute Spiritus sancti ad vindictam malorum et bonorum solatium, ne eum sine causa portetis et vos. Quos autem segniores vel tepidiores videritis ad justitiam faciendam, erigatis et animetis, vobisque dictum intelligatis a Christo in articulo passionis suæ, quoniam ab impiis iterum crucifigitur: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Vos autem nos ad liberationem Ecclesiæ habebitis adjutores et prævios, et in his, quæ ad honorem Dei pertinere noverimus, in nullo deerimus vobis, quatenus nobis vires divina clementia ministrabit. Sed et dominus papa debitam opem libenter impendet, et nobis jam, ut iniquitati possimus efficacius obviare, vices suas commisit in regno Angliæ, sicut ex litteris ejus, quas vobis transmittimus, potestis advertere. Mandamus itaque fraternitati vestræ, et in virtute obedientiæ, et in periculo ordinis vestri, apostolica auctoritate præcipimus, quatenus eas fratribus et comprovincialibus vestris episcopis, et Dunelmensi episcopo ostendatis adhibita celeritate et diligentia, et easdem postmodum nobis restitui faciatis. Prædicta eadem auctoritate, et sub eadem interminatione jubemus, ut horum portitoribus, qui domini papæ negotium gerere dignoscuntur, debitum exhibeatis honorem, et eorum sic provideatis indemnitati, sicut honori vestro vultis esse prospectum.

EPISTOLA CXXXIII.

AD EUMDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, utinam vero fratri, Gilberto Londoniensi episcopo, declinare a malo, et facere bonum.

Excessus vestros, dum licuit, supportavimus: et utinam mansuetudo patientiæ nostræ, quæ nobis ultra modum damnosa exstitit, in totius Ecclesiæ perniciem non redundet! Sed, quia patientia nostra semper abusi estis, et neque dominum papam, neque nos in verbo salutis vestræ voluistis andire, sed obduratio vestra in deteriora semper excrevit, nos urgente necessitate officii et ratione juris persuadente ex justis et manifestis causis, anathematis sententia percellentes vos excommunicavimus, et a corpore Christi, quod est Ecclesia, donec condigne satisfaciatis, amputavimus. Præcipimus ergo in virtute obedientiæ, et in periculo salutis, dignitatis et ordinis, quatenus prout ecclesiæ forma præscribit, ab omni communione fidelium abstineatis, ne vestra participatio gregem Dominicum contaminet ad ruinam, qui vestra doctrina erudiendus et exemplis informandus erat ad vitam.

EPISTOLA XXXIV.

AD EUMDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, Gilberto Londoniensi episcopo, utinam vero fratri, declinare a malo, et facere bonum.

Vestra debuerat meminisse prudentia, quanta vos affectione mater vestra Cantuariensis Ecclesia semper dilexerit, quanta diligentia sedis apostolicæ gratiam vobis conciliare studuerit, honori vestro et utilitati, tanquam saluti propriæ, semper invigilans; vos autem accepta facultate nocendi, adversus utramque calcaneum erexistis, et eis tanquam clavus in oculo, et sagitta in latere tanto perniciosius nocuistis, quanto minus cavebatur impietas religionis tecta velamine, et perfidia professionem fidei fallacius et fraudulentius impugnabat. Vos sæpe commonuimus, et utinam ad salubrioris verba consilii et exhortationis non intumuisset, aut obduruisset cor vestrum. Scripsit vobis summus pontifex, ut paci reformandæ inter Ecclesiam et regem diligentiam impenderetis; sed, sicut publice notum est, per vos adversus Ecclesiam vehementior est excitata turbatio. Et quidem multa et magna ad condemnationis vestræ judicium præcesserunt, nisi sedes apostolica fraternitatem vestram in multa mansuetudine supportasset. Nos autem, licet gravissime læsi, molimina vestra contra Ecclesiam et nos, quandiu licuit, dissimulavimus, ut cunctis rectum sapientibus et habentibus zelum legis, excessisse modum videatur patientia nostra. Sed quia novissima vestra semper inventa sunt deteriora prioribus, et ulterius dissimulare non licuit, vos ex justis et manifestis causis anathematis sententia percellentes, a corpore Christi, quod est Ecclesia, donec condigne satisfaciatis, tanquam membrum putredinis resecavimus. Præcipimus ergo in virtute obedientiæ, in periculo salutis, dignitatis et ordinis quatenus prout Ecclesiæ forma præscribit, ab omni vos communione fidelium abstineatis, ne vestra participatio Dominicum gregem contaminet ad ruinam, qui vestra doctrina erudiendus et exemplis informandus erat ad vitam.

EPISTOLA CXXXV.

AD EUMDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, Gilberto Londoniensi episcopo, utinam vero fratri, resipiscere a malo, et *Deo potius quam hominibus obedire.*

Licet studia vestra, quibus ex proposito perniciem Ecclesiæ et nostram pro viribus hactenus procurastis, fidelium communionem demeruerint, et salutationis alloquium, nos tamen, quæ ad salutem vestram quam Deo teste cupimus, indubitanter credimus pertinere, vobis pro debito officii nostri sollicita charitate proponimus, reducentes ad animum

quod qui terram Austri inhabitant, cum panibus etiam fugienti monentur occurrere. Et quod Christus, qui pastor et forma pastorum est, non justos venit, sed peccatores per pœnitentiam reformare, quam sicut ille nunquam reprobat veram, sic semper aspernatur et damnat fictam, utramque examinans ex contritione cordis, et convincens ab operibus suis. Nam arbor ex fructu cognoscitur, et opera cujusque testimonium perhibent de eo. Sicut ergo inobedientiam vestram et contumaciam, ut cætera parcentes interim taceamus, ulterius præterire non potuimus nec debuimus impunitam, sic conversionem vestram et condignos obedientiæ fructus charitate promptissima acceptabimus, omnium quæ contra nos commisistis, amplius non recordaturi, si de pœnitentiæ sinceritate et condigna satisfactione constiterit. Ad quam vos affectione paterna revocantes, monemus et exhortamur in Domino, ut ponatis cor super vias vestras, et opera digna episcopo de cætero faciatis, ne nos in exsecutione vindictæ pro contumacia compellamur ad ulteriora procedere. Ad hæc vobis in virtute obedientiæ, in periculo gradus et ordinis præcipiendo mandamus, quatenus nobis sine dilatione remittatis litteras domini papæ super legatione nostra, quas vobis misimus, per vos fratribus et coepiscopis nostris communicandas. Et si eas, ut oportuit, communicastis, bene fecistis. Sin autem, procul dubio noveritis, quoniam et illarum suppressio districtius requiretur a nobis. Cor pœnitens vobis divina misericordia largiatur. Si resipueritis, et ad satisfactionem festinaveritis, parcat vobis Deus, et celerius convertat.

EPISTOLA CXXXVI.

AD EUMDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili viro Gilberto Londoniensi episcopo, coram facie sua fideliter ambulare.

Calamitates matris vestræ S. Cantuariensis Ecclesiæ tanto plenius agnovistis, quanto eas ab initio vicinius et planius inspexistis, corpore præsens, utinam non animo. Exspectavimus toto jam fere sex annorum curriculo pœnitentiam domini regis, sed ille, quod sine dolore non loquimur, adeo misericordia Dei et sacræ Romanæ Ecclesiæ patientia semper abusus est, ut novissima ejus fierent in dies deteriora prioribus. Ne ergo ex nimia dissimulatione tam illius, quam pereuntis Ecclesiæ sanguis in districto examine requiratur a nobis, vobis præeunte auctoritate domini papæ in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, honoris et beneficii præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium per totum episcopatum vestrum, omnia divina, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus subditis vestris interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari. Et ut litteras domini papæ, quas vobis mittimus, fratribus et coepiscopis vestris, et vacantium ecclesiarum capitulis communicetis, et ab eis inspectas nol mittere non differatis : portitori etiam harum spicientes, sicut vobis et ordini vestro cupiti prospectum. Quæ nisi fideliter adimpleveritis, perpetuæ damnationis sententiam noveritis ii gabiliter imminere.

Eodem modo Saresberiensi.

EPISTOLA CXXXVII.

AD CLERUM LONDONIENSEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepis et apostolicæ sedis legatus, decano, archidi: et clero Londoniensi, salutem, et a commı excommunicatorum fideliter abstinere.

Vestram latere non debet prudentiam, quı totus Latinus orbis agnovit, quam inique, s opportunitate ex causa schismatis generalis,(tus Londoniensis episcopus, frater noster, ı verus, in causa Ecclesiæ versatus sit, et pacei studuerit perturbare. Supportavimus enim e multa patientia hactenus, qua ille semper ab jugis inobedientiæ crimen multiplicans exce incorrigibiliter cumulavit. Nos igitur, cui di lare non licuit, eum urgente necessitate offi ratione juris persuadente, publice excommuı mus, et vobis præcipimus in virtute obedien in periculo ordinis et salutis, ut communion sicut Christi fideles decet, prorsus abstineatis liter eos sub eadem interminatione præcipim tari, quorum nomina inferius scripta sunt. quoque sententia, Deo auctore, eos qui a nı lemniter citati sunt, nisi interim satisfecerir demnabimus in die Ascensionis Domini, Gaufredum Cantuariensem archidiaconum, bertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelces cardum de Luci, Willelmum Giffard, Adam de et eos qui ope vel consilio domini regis, ve dato, vel propria temeritate, nostra vel cler nostrorum bona occupaverunt, et eos qui consilio domini regis animum adversus lib Ecclesiæ, et innocentium proscriptionem, et c lationem instigasse noscuntur, et qui nun mini papæ et nostros, ne prosequantur E necessitates, impediunt. Non turbetur cor v neque formidet in his, quia et contra tergiv nes malignantium et appellationum subterfu propitio, sedis apostolicæ munimine tuti Hæc sunt nomina excommunicatorum : J Saresberiensis episcopus, comes Hugo, Ra de Broc, Thomas filius Bernardi, Robertus de Broc, Hugo de S. Claro, Letardus cle Norflece, Nigellus de Sacca-Villa, Ricardu Willelmi de Hastinga, qui ecclesiam nos Manech etiam occupavit. Valete.

EPISTOLA CXXXVIII.

AD STEPHANUM MELDENSEM EPISCOPUM

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, episcopo.

Merito dixerim cum propheta : *Væ n*

Quia vulneris mei et doloris non revelavi A
am illi, qui præ cæteris mihi et coexsulibus
Christi proscriptis, in regno Francorum con-
adhibere medicinan, et necessariæ consola-
omenta. Sed tanti silentii culpam probabilis
ccusat, quia vester ab amicis reditus exspe-
ır, et sperabatur in dies. Nutu vero divino
rim accidisse, ut vos tam diu morari tum
necessitas, tum sanctæ Ecclesiæ Romanæ
ts compulerit, ut ex longa conversatione et
ritate contracta virtus vestra clarius eluce-
de cætero possit egenis, quorum primus ego,
us opitulari apud apostolicam majestatem. Et
idem misera Ecclesia Anglicana experta est in
necessitatibus pietatis vestræ subsidium, et
›bis gratias agit, quotquot redeunt, vos eam B
ıdinem gerere perhibent in negotiis nostris,
xerceretis in propriis, aut forte ampliorem.
;a fiducialius ad vos, quanda possunt devo-
arvuli Christi confugiunt, et sancta Cantua-
Ecclesia provolvitur pedibus vestris, utinter-
um vestrarum suffragio ipsam et omnes
ıinas ejus eripiatis a laqueo mortis, quam
ıestæ pacis velamine persecutor noster in-
:o enim perductus est ad instantiam domini
i, ut quod anno præterito respuerat, pro
et prece domini papæ nunc admittat, hono-
i scilicet salvum fore. Sed incontinenti adje-
!vis dignitatibus suis. Quarum nomine dam-
ridem, et perpetuo damnandas disponit con-
nes obtinere. Ea enim mens est mihi princi- C
tunc demum vigeat honor Dei, si dignitati-
as vindicat non refragetur. Alioquin illæ
icent. Gratianus autem intulit, quod ille salva
s Ecclesiæ regni libertatibus potiatur, sed ad
libertatis Ecclesiæ, quod ante sibi in exactis
›nibus fuerat inauditum, pius rex Franciæ
nter excanduit, et nomen hoc vix potuit
:e. Jactitant sui restitutionem ablatorum
Ecclesiæ faciendam, eo quod antecessores
nentiuntur, nihil unquam restituerunt ar-
:opis et episcopis, quos ex pari causa sæpe
fugaverunt. Et certe eo constantius petenda
›etetur a nobis, quia malorum exempla
ıvalescunt, et auctore Deo, quoad licuerit,
bimus ad posteros tantæ enormitatis et sce- D
nsferre et perpetuare perniciem.
tur idem rex formam fidelitatis, quam cleri-
ipibus facere consueverunt, evertere, non
ns in ultima clausula se obligantis ordinem
fore, sed *honorem Dei*. Quia persuasus est,
t, a grammaticis suis, quos in læsionem
e ascivit, quod honor Dei non minuetur, si
›assim apellare et appellationes prosequi
mittantur; si ad singulas vocationes domini
llegatorum episcopi vel alii vocati non acce-
d quod tamen ex ordinis sui necessitate te-
Supplicamus itaque sanctitati vestræ, qua-
mino papæ persuadeatis, ut in dispendium
ecclesiasticæ libertatis nullam admittat pacem, neque nos compellat a damnorum repetitione desistere, neque tritam fidelitatis exemplo nostro faciat mutari formam. Nam quod semel obtinuerit, præsertim auctoritate Ecclesiæ Romanæ, sibi et liberis suis volet esse perpetuum. Ad hæc latores præsentium magistrum Godefridum, et magistrum Walterum, nuntios venerabilis fratris nostri Trundenensis archiepiscopi, ea, si placet, benignitate fovete et recipite, quas nos et nostros vestra charitas recipere consuevit. Valeat semper sanctitas vestra, et has mentis angustias et domino Ostiensi et domino Hyacintho communicare dignetur.

EPISTOLA CXXXIX.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus STEPHANO Meldensi episcopo, salutem, et modicum id quod devotio potest exsulis et proscripti.

Dilectioni vestræ super consolatione, quam nobis et nostris semper exhibuistis, non sufficimus reddere gratiarum debitas actiones. Reddet autem, qui potest, pro cujus honore persecutionem patimur, Christus. Et nos, si quid unquam potuerimus, ad vestrum et vestrorum, ut justissimum est, prompti sumus obsequium. Poterimus autem, propitiante Deo, qui Ecclesiæ suæ justitiam semper illustrat, et nunc, sicut a venerabili Patre domino Senonensi, et magistro Petro Carnotensi archiediacono potestis audire, malitiam et duritiam regis Angliæ manifestissime denudavit: filio gratiæ Gratiano secundum fidem suam, et in ea sinceritate, quæ causam tractavit Ecclesiæ, respondeat Deus. Quia apud eum acceptio personarum vel munerum nihil potuit, sed fideliter et prudenter ad honorem Dei et Ecclesiæ Romanæ usquequaque versatus est. Agite ei, si placet, gratias, et merita partium ab ipso diligenter audite. Nuntios nostros ad clementiam serenitatis vestræ dirigimus, quos si placet in causa Christi audite ut nos ipsos, et date operam ut dominus papa miseriam nostram ad gloriam Dei et honorem suum celerius consoletur. Oramus instanter, quatenus potest devotio miseri peccatoris, ut Deus prosperum faciat iter vestrum et felices vobis ad optanda largiatur successus.

EPISTOLA CXL.

AD NIVERNENSEM EPISCOPUM

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus Nivernensi episcopo, sub alterius nomine propter insidias.

Dirigat Dominus gressus vestros, ut in causa Ecclesiæ, cujus exsecutio vobis pro parte commissa est. non declinetis ad dexteram vel sinistram, sed via regia incedatis, ut nec sollicitationibus, nec minis, nec exquisitis dolis prævaleat adversus prudentiam et sinceritatem vestram, cujus tendiculas nullus unquam evasit, qui cum ipso contraxerit. Et nisi fallor. vobis pugnandum erit ad bestias, cum ipse episcopos abbates et viros discretos perducturus sit, ut per

cos expugnet constantiam vestram, si præsenserit quod vos promissis et blandiloquio circumvenire non possit. Quia ergo multiplices illius prodigii fucos non est facile deprehendere, quidquid dixerit, quamcunque figuram inducat, tam ipse quam omnia ejus vobis suspecta sint, et fallaciæ plena esse credantur, nisi quorum fidem manifesti operis exhibitio comprobabit. Si vero senserit quod vos aut promissis corrumpere valeat, aut minis deterrere, ut aliquid obtineat contra honestatem vestram et causæ indemnitatem, illico apud eum prorsus vestra evanescet auctoritas, et eritis tam illi, quam suis in contemptum, in fabulam, in derisum. Sin autem viderit quod vos a proposito flectere nequeat, furorem simulabit in primis, jurabit et dejerabit, Proteum imitabitur, et tandem revertetur in se, et nisi per vos steterit, exinde semper eritis in Deum Pharaoni. Homo inter cætera quibus innotuit, familiaribus et vicinis, in eo maxime gloriatur, quod explorator morum est, bonorum insidiator, delusor et derisor, ut si forte verbum incautius alicui elabatur, statim adhibitis testibus quasi sub prætextu injuriæ suæ vel erroris alieni, fugam paret, ut recte recedere videatur. Cum ergo convenietur, erit in omni re adhibenda modestia, a multiloquio abstinendum. Articuli causæ summatim colligantur, insistendum diligentius, ut respondeat ad proposita, quoniam ex consuetudine dyscolus est. Super omnia fugiendæ dilationes, quos ille semper consuevit inducere, et vos, urgente mandato apostolico, admittere non potestis : nec expedit ut consilium nostrum alicui innotescat, quia scorpiones sunt, qui faciem præferunt amicorum. Commodissimum vero videtur exordium a litteris, quas eis dominus papa transmisit, quibus testatur sibi per litteras et nuntios regis significatum esse, quod rex archiepiscopo Cantuariensi concesserat, ut ad ecclesiam suam in omni securitate redeat, et sui omnes ad sua, habituri possessiones suas omnes, sicut eas melius habuerunt, dum in gratia regis essent. Secundus articulus est, ut eumdem archiepiscopum in osculo pacis recipiat : quæ forma solemnis est in omni gente et in omni religione, et citra quam nusquam pax antea dissidentium confirmatur. Nec tam vicario filii regis osculo videretur archiepiscopus pacem recepisse a rege, quam in filii ejus gratiam rediisse. Quod verbum si semel audiretur in turba, patens est, quam facilis malignandi adversus pacem initam daretur occasio. Et si archiepiscopo, quod absit! secus accideret, rex sub prætextu negati osculi crederetur exemptus infamiæ.

Redeat in mentem Robertus de Silliaco, et alii qui per manum Christianissimi regis cum eo pacem fecerunt, quibus si nec osculum publice datum, nec tanti mediatoris reverentia veram contulit pacem, nec mirabimini cur memoratus archiepiscopus publicæ religioni solemnem exigat cautionem. Cuicunque præmissorum articulorum rex noluit acquiescere, vos, si vultis, ut vobis in causa succedat, accipite licentiam incontinenti, et nisi mandat mini papæ acquiescens vos revocaverit, redi tius non differatis. Si autem acquieverit, exp nomina possessionum, sicut vobis in chartula muntur, nec admittatis delusiones et fabula quibus Ecclesiam conabitur mutilare bonis sui dum passum pedis auferet, pacem cum arc scopo inire non poterit. Mavult enim proscrib petuo, quam eo consentiente vel in minimo pr batur Ecclesia. Quod si et hic detrectaveri oblatam redeundi occasionem accipiatis. . . Tertius articulus earumdem litterarum est, u marcas per Vivianum promissas archiepisco continenti restituat, ut habeat unde possit a tui suo et suorum necessaria providere. Qua promisisse inficiatur, reducite ei ad memoriam eas similiter apud Montem Martyrum promis scopus Sagiensis, qui nullo modo mandati fin cedere. Si pertinacius detrectat hanc pec redderet, frontem vestram sentiat, sua, qu nimis attrita sit, duriorem. Et antequam a desistatis articulo, reditum tanta procuretis i tia. ut omnes vos indubitanter credant tran turos. Si tamen demum apparuerit quod nullo possit evinci, vos quasi regi condescendente petitione dilata et pecunia nulla ratione re formam pacis. quæ in prioribus articulis præ est, recipiatis. Scitis enim ex litteris, quas dominus papa transmisit, quod nullam remi pecuniæ habetis auctoritatem, qui etiam pac tenemini ipsum convenire super integra rest ne ablatorum, et pravis consuetudinibus abol Nam ut in litteris ad regem missis expressu vos ad exsecutionem pacis misit dominus p ut per vos melioretur conditio Ecclesiæ, et episcopus et sui in nullo lædantur. Nullam e hac parte habetis potestatem.

Quartus articulus est de absolutione excom catorum, in qua vobis duplex cautela necessa Primo, ut nulla ratione id faciatis, nisi cer pacis et reconciliationis accepta. Secundo, lum, nisi juramento solemniter et publice pr juxta mandatum apostolicum, absolvatis. Ne aliter eos potestis absolvere. Sed quomodo c concipietis spem ab homine lubrico, cujus ve juramenta eamdem vim habent, et pari sun pensanda? Difficile quidem est, si tamen indu set, ut aliqui magnatum regni plures, aut s unus, mandato ejus jurarent, quod formam fideliter et sine malo ingenio rex exsequere ipsi si fidejussores existerent, posset hæc imago certitudinis interim credi. Verumta ei persuaderi non potest, ut jam dictas p faciat cautiones, exigatur, ut patentibus sigillo suo munitis hoc scribat archiepisco item aliis : in eumdem modum domino papæ bis similiter tertiis ne quid ex contingentibu sisse videamini, et nimia facilitate certi fu promissione hominis, cui vix unquam sine p

ur. Præterea possessiones Ecclesiæ tradat vo- A
notis satellitibus suis, et per vos ministris ar-
iscopi. Hæc enim, licet securæ pacis non sint
:erta indicia, quia et contra scripta sua facile
: consuevit, et ministros archiepiscopi eadem
olitus est, injuria posset ejicere, tamen quia
firmioris obligationis obtinent utcunque cer-
pem videntur polliceri : et diligentiam ves-
si impetrata fuerint, quidquid exinde contin-
. vitio levitatis poterunt excusare.
›d si rex ista, scilicet attestationem scripto-
et possessionum cesssionem facere noluerit,
, ut vos certam spem concipere non debeatis,
l absolutionem excommunicatorum procedere
etiamsi absoluti essent, tenemini ex mandato
olico reponere eos in anteriorem sententiam, B
t, quod absit ! secuta non fuerit. Et si homi-
recte novimus, ab istorum absolutione exor-
•, dicetque se neminem auditurum, nihil boni
'um, antequam absolvantur familiares sui.
hoc obtineat, fortasse modestiam simulabit,
ittet grandia, et quasi sub specie religionis,
nnocentior credatur, peccata confitebitur, ali-
conscientiæ maculas deteget, quas tamen
dicatis aut ementitis virtutibus continuo di-
possit. Ex quo vero obtinuerit, inveteratam
am induet, et qui humiliter orabat, exinde
humanitate poterit exorari. Hæc ista esse per-
:ant Gratianus et Vivianus, quibus se fide cor-
iter præstita obligavit, quod illorum consilium
ıce cum archiepiscopo facienda sequeretur, si C
mmunicatos absolverent. Quibus absolutis ita
ıiversis, quæ promisit, resiliit, ac si nec ver-
cum eis habuisset. Quocirca et qui absoluti
nt, in priorem excommunicationem reducti
eo quidem justius, quo nequius pacem, cujus
ıerant absoluti, studuerunt modis omnibus
dire.
›caveatis itaque, ne prosiliatis ad absolutio-
nisi certi de pace secutura, et ut cum eam
tis, si tamen facturi estis, juramentum, se-
ım quod vobis præscriptum est, recipiatis ab
vendis, denuntiantes eis, quod nisi exhibitam
cutione operum impleverint cautionem, omni
ationeet appellatione postposita in pristinam
mmunicationis sententiam reducentur. Interim
ı communionem eorum sollicitius evitetis, ne
offendiculum detis infirmis, et vituperari fa-
ministerium vestrum, et impiis animatis ad
mplum ecclesiasticæ disciplinæ, causæ Dei non
ocre dispendium generetis. Si forte exegerit.
ıt archiepiscopus in terram suam redeat, pos-
›nes suas et pacis osculum præsentialiter re-
rus, procurate, ut quod in absentia ejus fieri
t, domos et possessiones suas Ecclesiæ ministri
ant, qui possint redeunti necessaria præparare
aliqui de magnatibus terræ, quod episcopos
lam libenter facturos esse non ambigo, veniant
:hiepiscopum ex mandato regis, qui ei con-

ductum et securitatem præstent, ut sine impedimento possit inter eos reconciliatio, prout ipsam antea formaveritis, adimpleri. Alioquin archiepiscopus, nisi causa cognita et securitate accepta, nullum ejus inibit colloquium. Et si, quod de prudentia et constantia vestra credi non debet, rex vos circumvenerit aut compulerit, ut in læsionem Ecclesiæ aut proscriptorum Christi mandatum apostolicum excedatis, vobis certo certius sit, quod archiepiscopus nihil eorum quæ sic gesseritis, ratum habebit, nec contra conscientiam suam alicujus mortalium consilio acquiescet. Comitem Hugonem vobis nulla ratione licet absolvere, quia nihil ei cum causa ista. Ad hæc cavete, ne vos dilationibus protrahat ultra mandatum domini papæ, quia nullæ sunt hic partes vestræ. Cum vobis fuerit transfretandum, litteras originales, quas recepistis, non deferatis vobiscum, sed transcripta, quia insidias in littore posuit et exploratores gravissimos, qui litteras hujusmodi præripere consueverunt. Vos enim originalia recepistis, et ipsi regi denuntiavit dominus papa, quod vos missurus erat; nec tenemini, sed nec expedit, ut ei tam cito innotescat, quidquid vobis datum est in mandatis. Et quia incertum est, an metu sententiæ imminentis vobis aliquod cito redeundi paraturus sit impedimentum, necesse est, si placet, et si vultis, ut oportet, causæ prospicere, quatenus scribatis episcopis cismarinis juxta conceptionem litterarum domini papæ, præcipiendo, ut per parochias suas divina prohibeant celebrari, ex quo terminus regi indultus elapsus fuerit, easdemque litteras vestras committatis domino Senonensi, qui cum res exegerit, procurabit, ut vestrum mandatum ecclesiis publicetur. Hoc etiam apud regem plurimum valere poterit, si sibi persuasum fuerit, quod necessitas immineat cismarinis episcopis, mandatum apostolicum, quidquid vobis accidat, exsequendi. Sane quotiescunque vobis cum præfato rege ex quacunque causa fuerit contrahendum, redeant in memoriam vestram fratres templi et xenodochii Hierosolymitani, cardinales et nuntii domini papæ, Carthusienses et Grandimontani, Cistercienses et episcopi terræ suæ, quos omnes in variis contractibus, dum propriæ voluntatis quocunque modo malitiam adimpleret, etsi hoc plerumque non meruerint, notari tamen fecit infamia. Si quæsierit, an de rebus ablatis et illatis injuriis pacem sit perpetuo habiturus, si archiepiscopum, ut dictum est, revocaverit, intimate ei, ut nec vobis nec alii credat credat se citra pœnitentiam ab aliquo hominum posse absolvi, aut veniam promereri. Nam in Evangelio secundum Lucam ait Dominus : *Attendite vobis, si peccaverit in te frater tuus, increpa illum, et si pœnitentiam egerit, dimitte illi, etsi septies in die peccaverit in te et septies in die conversus fuerit ad te, dicens pœnitet me, dimitte illi.* Pœniteat ergo, si vestro vel alieno fructuosam desiderat pacem, quia, ut ait Apostolus, *nulli contra veritatem aliquid licet.* Nec omnino dimittitur peccatum, nisi, cum facultas

adsit, restituatur ablatum. Aut enim verba Christi superfluunt, aut conversio, pœnitentia, et vera confessio, necessaria sunt ad veniam promerendam.

EPISTOLA CXLI.

AD WILLELMUM NORWICENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri W.... eadem gratia Norwicensi episcopo salutem, et in Spiritu sancto gladium Petri adversus persecutores Christi fideliter exerere, et feliciter exercere.

Se ipsum ad pœnam criminis obligare dignoscitur ; quisquis divinitus accepta potestate perversis hominibus dat audaciam delinquendi ex dissimulatione vindictæ. Nam sanguis iniquorum de manu negligentis aut dissimulantis sacerdotis exquiritur. Spinæ et tribuli, sicut Scriptura docet, nascuntur in manu temulenti. Ne nos igitur ex dissimulatione manifestorum criminum reatus involvat, et in perniciem Ecclesiæ convincat nimium siluisse, comitem Hugonem, præcedente tamen mandato summi pontificis, vinculo anathematis innodavimus, præcipimusque ut eum per episcopatum vestrum publice faciatis excommunicatum denuntiari, et subtrahi sibi, prout ecclesiastica disciplina præscribit, fidelium participationem. Ad hæc meminisse potest vestra fraternitas, quoniam diu Londoniensis episcopi dissimulavimus culpas, qui, ut cætera taceantur, utinam tam impudens schismatis non fuisset incentor : nec in subversionem ecclesiasticæ libertatis et juris animasset publicam potestatem, et ministros ejus armasset. Freti itaque sedis apostolicæ auctoritate eum publice excommunicavimus ; episcopum quoque Sarisberiensem ex causa inobedientiæ et contemptus : et alios, quorum nomina subscripta sunt, ex variis et justis causis. Excommunicati sunt ergo Thomas filius Bernardi, Radulphus de Broc, Robertus de Broc clericus, Hugo de S. Claro, Letardus clericus de Norflece, Nigellus de Sacca-Villa,, et clericus frater Willelmi de Hastinga qui ecclesiam nostram de Monechete occupavit. Præcipimus autem auctoritate apostolica et nostra, in virtute obedientiæ, et in periculo salutis et ordinis, ut eos per totam diœcesim vestram faciatis publice denuntiari excommunicatos, et communionem eorum jubeatis ab omnibus fideliter evitari. Valete in Domino.

EPISTOLA CXLII.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, WILLELMO Norwicensi episcopo.

Quod nobis chara fraternitas vestra significavit in absolutione nobilis viri Hugonis comitis, omnia solemniter et ex ordine juxta mandatum nostrum fore completa, non modicum gratulati sumus. De ove quippe perdita gaudio magno gavisi sumus, quod humeris pii pastoris per avia deserti sit reportata ad gregem. Quod vero adjecistis ad omnipotentem Deum vos erigere manus, qui his ultimis diebus

A terram respicere dignatus est, pariter et anima mea magnificat Dominum, qui magnifice egit nobiscum statuens procellam nostram in auram, et motum fluctuum mitigans. A quo etiam nunc desiderantes id oramus, ut mereamur videre vos antequam abeatis et avoletis ab hac regione mortalium in illam æternorum, ubi sunt concives vestri et domestici Dei. Speramus siquidem, quod ex præsentia vestra non modicum impartietur pusillanimitati nostræ gratia spiritualis ad confirmandos nos, quia benedictus Deus, qui in his diebus posuit vos columnam domus suæ immobilem. De clericis illis interdictis, pro quibus illustris comes Hugo nobis scripsit, nihil in præsentiarum mutare statuimus, sed sic volumus eos manere, donec favente Domino nos ipsi veniamus,

B vestro super his et aliis Ecclesiæ negotiis consilio fruituri. Verumtamen huic præsentiam, bajulo propter mittentis reverentiam, proprio etiam ipsius compatientes labori, evangelizandi usum indulgemus, baptizandi quoque et tribuendi viaticum, si tamen ultima vitæ cogat necessitas. Valete.

EPISTOLA CXLIII

AD EUMDEM.

Gratias agimus Domino Jesu Christo, qui nunquam sperantes in se deserit ; sed solitæ suæ pietatis gratia misericorditer dignatur visitare, et a miseriarum calamitatibus poterit eripere. Inde siquidem est quod ad vestram cupimus pervenire notitiam, non in die beatæ Mariæ Madgdalenæ cum domino nostro Henrico illustri Anglorum rege, ad honorem Dei et

C ecclesiæ suæ, ad honorem regis pariter ac nostrum honestam ac bonam pacem fecisse. Quod quidem vobis designavimus, quatenus de pace nostra facta consolationem non modicam habeatis, et de reditu nostro inpræsentiarum gaudere possitis. Valeatis diu et semper, quem videant oculi nostri priusquam moriamur.

EPISTOLA CXLIV.

AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPUM.

Venerabili fratri, et amicorum suorum in Christo charissimo JOH. Dei gratia Pict. epis. THOMAS eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem, et se totum.

Charissime, utquid fecistis nobis sic? Utquid

D nos et vos strangulastis? Ecce dedistis homini illi occasionem detrahendi, et nobis et vobis malignandi adversum nos. Ecce animal cupidum gloriæ et nimis pronum in perniciem Ecclesiæ divulgari faciet et proclamari per plateas et in facie Ecclesiæ, quod non absolute et præcise consilio suo submiserimus tacita omni conditione, nulla vel honoris Dei vel ordinis nostri habita mentione, quæ tunc procul dubio nulla ratione tacenda sunt, cum id potissimum agatur, ac id prorsus intendatur, ut in ignominiam et confusionem Ecclesiæ taceantur ; quod apostatandi genus est plus quam manifestum. Non autem hoc modo vel sub hac forma a nobis a Stampis recessistis, si bene recoli-

is, si placet, quia diximus vobis in discessu quod huic duntaxat articulo insisteretis,qua- ›mo ille juxta mandatum domini papæ nobis suam et pacem restitueret,et ecclesiam no- ı libera nostra dispositione nobis dimitteret. quærens a nobis, utrum vellemus recipere ›lloquii cum eo, si vellet nobiscum loqui, limus quia nullum diem loquendi cum ipso ›mus,priusquam mandato domini papæ re- ›set, ac etiam satisfecisset; verum postea veniremus ad diem,et faceremus quidquid, ›nore *Dei et ordine nostro,* facere possemus. do, charissime, ab invicem discessimus. In ›laceret, finibus stetisse debuissetis cum ›ptime, nemo melius, quia ulterius nulla procedere audeamus, nihil amplius secun- um facere possimus vel debeamus. Unde et ıidium animæ nostræ,scire volumus,quia non is consilium,sed nec quidem videtur tutum, ı recipere vel ad colloquium ejus venire, ue mandatum domini receperit, et etiam si ı fuerit,idem effectui mancipaverit, ne forte ›sit ! nobis dantibus occasionem frustratoriæ is, merito etiam imputari possit et nobis, us ipsius papæ mandatum mandetur exsecu- ıod nullatenus nobis dignoscitur expedire. mper valete.

EPISTOLA CXIV.

AD FROGERIUM SAGIENSEM EPISCOPUM

›s Cantuariensis archiepiscopus, Frogerio i episcopo.

ıs, quas pro tempore licet, referimus dile- ›estræ, quæ nostri gerit sollicitudinem, et ›iensis Ecclesiæ,a cujus uberibus coaluimus, ım rependit charitatem. Utinam illa quan- ›ossit, Deo propitiante, et nos per illam,ves- ndelabrum provomere,et vicem condignam miserationi, quam cum paucis electis pro ›nobis et nostris exhibetis afflictis. Et quidem a Dei non diffidimus,quæ semper Cantuarien- ›texit Ecclesiam, et tam cultores quam per- ›s ejus consuevit beare vel punire pro merito. ›et Christus ejus si benignus et patiens, ta- ›tis et justus et certe redditor est. Et cum ı multis teneamur obnoxii, in eo maxime eruistis, quod vestro, ut scripsistis, inter- ominus rex indignationem suam nobis remi- nimo. De ejus quoque et . sapientium, qui ım sunt, prudentia confidentes indubitanter us,quod contra matrem suam Cantuariensem ım, quæ ipsum et antecessores suos promo- il faciet contra salutem animæ suæ, et in ›m filii, quem Dominus ab omnibus tueatur s. Scripsistis autem nuper, ut vobis et do- yrensi, redeuntibus a rege Francorum, Pa- ›currere mus. Et licet diem non præfixeritis, tuit, nos tamen parati eramus iter arripere, › vos audivimus in Normanniam rediisse. Substitimus ergo stupentes,quod nihil nobis significare curastis, vel de reditu vestro, vel de itinere nostro. Nunc autem scribitis similiter, ut vobis redeuntibus occurramus,nec diem item designatis, quasi aut nos vestrum reditum possimus divinare, aut abundemus expensis,ut sine onere amicorum, qui nobis et nostri sæpe necessarii sunt, merari et exspectare vos valeamus in domibus alienis. Inde est,quod vobis occurrere non possimus in incertum, licet proni simus, cum fructus itineris nostri apparuerit, ad dominum regem accedere, et ipsius, in quibuscunque secundum Deum et Ecclesiæ honestatem poterimus, obsequi voluntati. Valeat semper, et prosperetur in Domino chara nobis vestra fraternitas.

EPISTOLA CXLVI.

AD JOCELINUM SARESBERIENSEM EPISCOPUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis venerabili fratri suo Jocelino, eadem gratia Saresberiensi episcopo, visis litteris nostris statim resipiscere a malo,et de cætero constantius facere bonum.

Celebre proverbium est : *Facilius est vitare discordem, quam declinare fallacem.* Inde est, quod quamvis propter fallentium argutias, propter animi tui debilitatem,propter propositum tibi corporis tui et tuorum discrimen videaris aliquatenus excusabilis apparere,non ideo minus ratum habemus te graviter commisisse in domini papæ contemptum, merito incidisse in interdicti nostri sententiam, rem talem egisse,pro qua totus mundus habet clamare post te. Eo maxime quod contra domini papæ mandatum expressum, ne in Ecclesia Saresberiensi absque canonicorum ejusdem,exsulantium pro nobis et nobiscum,consensu et conscientia,nec per te,nec per clericos tuos,decanus ibidem constitueretur : contra nostram etiam prohibitionem,sub anathemate factam,decani noviter in ecclesia tua abusive creati intrusionem confirmaveris ; cujus occasione juramenti, sicut vulgo celebre est, schisma jam fere emortuum revixit in Alemannia, quo credimus eum ipso jure hæresi damnata involvi,qui participatione illius grandis et insignis schismatici, Coloniensem loquor,excommunicationis in se provocavit sententiam auctoritate decreti Leonis : si quis hæreticæ communionis contagione se maculaverit,hoc in magno beneficio habeat, si adempta omni spe promotionis,in quo invenitur ordine permaneat. Unde quoniam novimus scienti fraudem minime fieri posse,et esse iniquum, omnique canonico juri contrarium,rem tam detestabilem, tum propter factum,tum propter personam, Ecclesiæ tuæ, rem ipsam tam incommodam, aliis exemplo tam perniciosam,ratam et firmam nullatenus posse manere, quoniam ipso jure non teneat, apostolica auctoritate et nostra,qua fungimur,ipsam electionem,imo intrusionem,de Joanne de Oxeneford in decanatum factam,tuamque super hoc ipso confirmationem et assensum in irritum revocamus,et totum

factum ipsum quassamus penitus. Et quia contra A communem Ecclesiæ formam, contra mandatum domini papæ, sicut prædiximus, lapsus ipse in hæresim damnatam, excommunicatus participatione excommunicari, ausus est decanatum ipsum recipere, ne temeritas invadentium impunita succrescat, in virtute obedientiæ tibi et canonicis tuis in periculo ordinis vestri mandando præcipimus, ne de cætero visis litteris nostris ex hoc facto eum decanum habeatis; quoniam et tibi ad præsens excommunicatum denuntiamus, et ut eum talem denunties, firmiter injungimus. Præterea ne ex hoc commisso, quo in te severiorem provocasti sententiam, transeas impunitus, auctoritate Dei et nostra ab officio episcopali et sacerdotali te suspendimus, præcipientes ut a die susceptionis litterarum nostrarum infra duos menses veniendi B ad nos iter arripias, satisfacturus Deo et nobis de tanto excessu, de injuria tam perspicua. Ex quo resipueris et emendaveris delictum, sit tibi vale.

EPISTOLA CXLVII.

AD EUMDEM.

Thomas venerabili fratri Jocelimo, Saresberiensi salutem.

Noverit Deus quam sincera dilectione et charitate personam vestram amplexati sumus, quantumque honorem vestrum et profectum in Christo affectavimus et procuravimus. Vos autem econtra, ut pro certo accepimus, quod tamen non sine dolore scribimus, in contemptum domini papæ et nostrum, et forte in proprium dispendium vestrum et ordinis periculum et manifeste agitis nec suspensionis sen- C tentiam, quam ob inobedientiam in vos exercuimus aliquatenus observatis. Quod quam detestabile sit et exemplo etiam perniciosum, vestram minime credimus latere prudentiam. Unde et scire vos volumus quia nisi errata corrigatis et de duplici jam inobedientia maturius satisfaciatis, nos ulterius minime dissimulare poterimus quin tantos excessus gravius puniamus. Miramur etiam admodum quod scitis Willelmum capellanum nostrum in parochia vestra incarceratum teneri in vinculis, nec inde justitiam aliquam hucusque exercuistis. Unde et fraternitati vestræ in virtute obedientiæ, apostolica auctoritate sub anathematis interminatione præcipiendo mandamus, quatenus ipsemet a divinorum celebratione cessetis et totam parochiam vestram cessare faciatis, D quandiu idem Willelmus in vinculis vel captione tenebitur, nec ante interdictum solvatis quousque sæpe dictum Willelmum a captione noveritis esse solutum, sedique apostolicæ et nobis et ipsi super tam enormi flagitio fuerit plenarie satisfactum. Vale.

EPISTOLA CXLVIII.

AD EUMDEM

Calamitates matris Ecclesiæ, etc. (*Vide similem epistolam ad Gilbertum Londoniensem directam.*)

—

EPISTOLA CXLIX.

AD CAPITULUM SARESBERIENSE.

Thomas Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis universo Saresberiensis Ecclesiæ capitulo scientiæ et consilii spiritum.

Super prudentia vestra non satis possumus admirari, quo ausu, imo qua temeritate quemdam ipso jure excommunicatum, utpote qui in damnatam hæresim incidit, illum etiam qui juramento suo in Alemannia perpetrato, sicut scitur ab omnibus, schisma renovavit, in decanum Ecclesiæ vestræ elegeritis, Joannem dicimus de Oxeneford, inconsultis etiam illis, qui nobiscum propter justitiam et Ecclesiæ libertatem exsulant. Præsertim cum sine ipsis ne id fieret, specialis inhibitio Romani pontificis ad vos pervenerit. Et nostra pariter processit, nescio tamen si ad vos usque pervenerit. Propterea, quod circa decanatum minus consulte actum est, imo contra omnem juris ordinem, quassamus penitus et revocamus in irritum, mandantes vobis quod jam dictum Joannem excommunicatum habemus, et vobis excommunicatum denuntiamus, apostolica auctoritate et nostra inhibentes, ne jam prænominatum Joannem pro decano habeatis, nec ei obedientiam seu reverentiam decano debitam exhibeatis. Præcipimus etiam sub ordinis et beneficiorum vestrorum periculo, quatenus post susceptionem harum litterarum infra duos menses vos conspectui nostro præsentetis, satisfacturi super injuria et contemptu domini papæ, et nostri. Valete.

EPISTOLA CL.

AD RICARDUM SYRACUSANUM ELECTUM.

Thomas Cantuariensi archiepiscopus, Ricardo Syracusano electo

Humanitas vestra nos provocat ad audiendum, e nostris collata beneficiorum exhibitio nos vobis e vestris multipliciter reddit obnoxios. Hoc ergo officiorum ingressi commercium, urgente necessitate præsertim, cum benigno creditore contrahere non veremur, sperantes in Domino, quod nostra misericorditer debita et vobis solvet et aliis, qui se timentes, cum expedit, ab omni articulo necessitatis absolvit. Recepistis coexsules et consanguineos nostros, sed procul dubio ipsum recepistis in illis qui se fideliter promittit redditurum, quidquid un pauperum suorum fuerit erogatum. Vobis in his conterraneorum vestrorum consiliastis gratiam, gloriam promeruistis apud posteros, et nos emptitios vestros constituistis. Et quia nobis ad præsens colloquium divina dispositio subtrahit, latori præsentium sic vobis credi postulamus, ut nobis, cujus fidei creditum est, quod nequaquam litteris censuimus committendum. Est enim vir litterarum eruditione conspicuus, præditus morum gratia, monasticæ religionis sanctitate præsignis, et inter probatos Cluniacenses appetendæ perfectionis exemplar. Is Cluniacensis Ecclesiæ necessitates, et Christianissimi regis, et nostra mandata procurat. Et cum illum pr

erentia receperitis, in illo, cujus minister ctissimum principem recipietis, et nos. ıen est, quod in aure vestra secretius conogasse et obtinuisse desideramus, ut noephani, Parnormitani electi, revocationem procuretis apud regem et reginam, tum quas in præsenti de industria reticemus, æfati regis, et totius regni Francorum obis æternaliter comparetis. Valete.

EPISTOLA CLI.

AD EUMDEM.

Cantuariensis archiepiscopus, Ricardo acusano.

nobis consolationem dilectionis vestræ ulerunt, quæ vestræ, quam plurimum s. salutis indices, eloquii venustatem fidei em, prudentiæ gratiam præferebant, et omnibus majus est, singuli apices fervore ıorem Dei et honestatis cultum, non modo sed et frigescentem animam poterant re. Ex illis autem patenter innotuit, quod ıæ temeritas, nec distantia locorum, nec tractus exinanire potuit, imo nec infirmanec aquæ multæ pcævalent exstinguere, n. Preces enim, et illas affectuosas, porro nobis amico vestro domino Willelmo : et utinam non incassum. Sed ille, si posn libito coæquare, nobis esset clavus in sagitta in latere, mortificans animas, quæ untur. et vivificans illas, quæ rejecerunt erunt vitam, Parcat illi Deus et consortine in extremo examine noster et coexsuorum, imo et ecclesiæ sanguis de manibus quiratur, eo quod dederint cornua peccat quantum in eis est, profanandam gentinculcandam exposuerunt legem. Sed quid vimus, nisi ut Ecclesiæ compatiamini, et ad Deum et Ecclesiam Romanam, si forte oortunum, præbeatis orationum suffragia? ıtra eos testimonium majus Joanne, quia æ faciunt, testimonium perhibent de eis. quidem liberabitur, et nos, quandiu plao, libenter exsilii naufragium patiemur, n omnem ventum cum miseris nostris, quo« est lator præsentium G.... sororis nostræ em ubi auxilio vestro eguerit, tanto vobis commendamus, quanto de vestra dilectione nfidimus, agentes, Deo gratias, quod nos t, ut pro eo totus sanguis noster et nostrouiratur ad pœnam.

EPISTOLA CLII.

) ROGERIUM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

; Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus licæ sedis legatus, venerabili et amico no Rogero eadem gratia Wirgoniensi epilutem et intimæ dilectionis affectum, ıoria tua non credimus excidisse, nos anno) litteris et nuntio, quatenus ad nos venires, tibi in mandatis dedisse, et in virtute obedientiæ firmiter præcepisse, tu vero mandatis nostris non obtemperasti, quia nondum ad nos venisti. Noverit itaque tua dilectio nos multis de causis intervenientibus tibi detulisse, et ut dilectio Filio pepercisse, tum quia novimus te matri tuæ Cantuariensi Ecclesiæ devotum esse admodum et fidelem, tum propter generis tui nobilitatem, tum etiam propter religionem personæ tuæ pariter et honestatem, tum etiam quia te totis cordis affectibus sincere diligimus. Et icirco iterato tibi mandato præcipimus, et in periculo ordinis tui. et in virtute obedientiæ firmiter injungimus, ut ex quo in partes cismarinas venisti, ab eis non recedas, priusquam ad nos venias, et nobiscum loquaris. Habemus enim tibi mul- B ta dicere. De cætero nihilominus tibi mandando præcipimus, ut de negotio quod inter te et Eboracensem vertitur, pariter et de omnibus excommunicatis sancti Oswaldi, et totius parochiæ ejusdem, nec prece nec pretio, vel propter minas alicujus, nec interventu etiam ipsius regis, aut cardinalis, sive cujuslibet alterius personæ, sine consilio et conscientia nostra aliquid facias, aut excommunicatos illos, sive aliquem illorum absolvas.

EPISTOLA CLIII.

AD EUMDEM.

Venerabili fratri Rogerio Wigorniensi episcopo et salutem, et eum prætimere, *qui potest et corpus et animam perdere in gehennam.*

Dilectionis vestræ litteras diligenter inspeximus: C consilium, quod necessitati nostræ vestra discretio fideliter ex proposito ministravit, libratis hinc inde rationibus, adhibita deliberatione perpendimus ex fraternæ charitatis dulcedine provenire, conjicientes quod fides vestra ulterius cohiberi non poterit, quin in conspectu principium, sicut viri generosi nobilitatem et religiosi pontificis zelum decet verbum Dei libere prosequatur. Agimus itaque gratias devotioni, congratulamur prudentiæ, propositum quo dominum regem pro nobis, imo pro causa Dei, solito vigilantius et tnstantius convenire decrevistis, plurimum approbamus, rogantes ut, quod in hac parte promittitis, citius aggrediamini, faciat is frequentius et nihil ex contingentibus omittentes, studiosius D impleatis. Spes enim est, quod fideliter evangelizanti verbum adjiciet Dominus virtutem multam. Siquidem fidelis est in omnibus verbis suis, qui hoc pastoribus Ecclesiæ repromisit. Et quidem credibile est, nec aliud nobis persuaderi potest, quod si vos et alii fratres nostri eum ab initio, prout justum fuerat, convenissetis, nequaquam tantum in perniciem ecclesiæ pravorum consiliis licuisset. Sed quia nullus fuit aut rarus, quod sine rubore et gemitu non eloquimur, qui eum statueret contra faciem suam, et revocaret a consilio impiorum, res in id discriminis et infortunii delapsa est, ut se nequaquam putet ex quacunque causa corri iendum, qui se in tantis præsumptionibus et tam manifestis im-

pietatibus recolit a nullo fuisse correptum. Nos autem ipsi diu siluimus, et utinam animæ meæ nimium tantas Christi injurias dissimulanti non esset ex conscientia dicendum : *Væ mihi, quoniam tacui!* fuimus patientes cum Ecclesia Romana, quæ eum tanquam delicatum filium et tenellum in multa mansuetudine supportabat, ut patientia ejus nobilem, quod decens fuerat, animum ad pœnitentiam provocaret. Utinam non semper abusus esset patientia ejus et nostra. Et ne quid eorum. quæ gerenda videbantur a nobis, omissum dici possit, coram Christianissimo rege et optimatibus totius regni Franciæ humiliavimus nos, prostrati ad pedes ejus, causam totam quæ inter nos vertitur, salvo honore Dei in ejus arbitrium conferentes. At ille ut audivit honoris divini mentionem, adversus innocentiam nostram vehementer excanduit, et proponens quod voluit, utique quod non debuit, quoniam, ut pace ejus dictum sit, res aliter se habebat, in contumeliam supplicis implorantis misericordiam, et cum omni devotione obsequium offerentis, famam nostram, quod ei remittat Deus, ut nos de ipso loco exsilii perturbaret, suis adinventionibus studuit onerare.

Audivimus omnia patienter, sperantes indignationem ejus mitigandam fore, si acerbitatem, quam mente conceperat, sine contradictione penitus effudisset; præsertim cum domini papæ majestas interveniret, præfati regis et optimatum Franciæ diligentius tntercedens adesset præsentia, et sanctissimi viri Carthusienses et Grandimontani, quos vel solos oportuerat pro sua reverentia exaudiri, misericordiam exactissime implorarent, denuntiantes ei familiarius et expressius quod oculata fide perceperant, nobis a domino papa restitutam et collatam animadvertendi in eum, et terram suam, et malefactores Ecclesiæ plenariam potestatem. In omnibus tamen his non est aversus rancor ejus sed usque in hodiernum diem permanet manus ejus extenta, in depopulationem Ecclesiæ crudescit amplius. Sed nec ipsum latet, quod nobis potestas restituta est cum hoc ex litteris apostolicis, quas in secundo colloquio recepit, certissime teneat. Verbum præterea, quæ continentur in illis litteris, nobis alia indulta sunt, quibus, auctore Deo utemur contra eum et alios Ecclesiæ persecutores, nisi ei reddiderit pacem. Et ea quidem innotescere poterunt, sicut desideratis, in brevi, si in voluntate Dei fuerit, ut colloquamur; aut aliquis e vestris ad nos transiens, cum illo communicari oporteat. Exspectamus enim emendationem illius, quem potius ex alieno instinctu, quam spiritu proprio credimus tam immaniter in ecclesiam desævire. Eos ergo pro parte tradidimus Satanæ in interitum carnis, ex justis et manifestis causis, urgente necessitate officii, et ratione juris persuadente, ut in pœna membrorum sanetur caput, et ab inferni laqueis extrahatur, quibus se ipsum, dum Ecclesiam persequitur, incessanter astringit. Reliquos autem, sicut vobis denuntiatum est, Deo disponente ana-

A themate simili condemnabimus, nisi interim digna satisfactione sententiam declinaverint ii nentem. Ipsi enim regi detulimus hactenus, spe pacis adhuc differre disponimus, nec eun themati subjiciemus, aut regnum interdicto, hoc cum indemnitate salutis et salva constitu sedis apostolicæ dissimulare licuerit.

Quod autem rogastis, ut vobis liceat excom catis communicare, quasi ut per hanc Dei offe sit expeditior via ad gratiam regis et pacem Ec reformandam, tanquam non sit a Deo, sed p manam astutiam redintegranda, mirum est quo venerit in animum sapientis, præsertim epis quem oportet habere zelum legis, qui dissuade audivit Apostolum: *Ne mala faciamus, ut p*

B *niant bona.* Quæ est societas luci ad tenebras? conventio Christi et Belial! Quis consensus te Dei cum idolis? Quæ participatio fidei cum i tate? Sed timetis regem. Deus certe fuerat mendus. Paupertas horrori est, et proscriptio juria. Sed tales Christus confessores agnosci qui pro justitia persecutionem patiuntur, beato denuntians, non eos qui croceis induti sun primos habent recubitus, qui salutationes exci clariores, qui epulantur quotidie splendide, q mundus blandiens adulatur, ad singula eorum vel facta clamans : *Euge, euge. Si hominibus rem,* ait vas electionis, *Christi servus non e* Quoniam qui hominibus placere desiderant, co dentur. Edicta fortasse recolitis, quibus pul

C hostis censetur, qui contra regis voluntatem p mit aliquem, ex quacunque causa, sententia thematis condemnare. Sed nunquid excidit a m ria quod sacerdoti denuntiat Spiritus sanctus: *nisi annuntiaveritis impio iniquitatem suam, sa nem ejus de manu tua requiram?* Nonne qui pientem non audit Ecclesiam, ut ethnicus habe est et publicanus? Sed objicietis quod ten mala sunt, quasi ea bonus non disposuerit D beati non sint, qui faciunt judicium et justiti omni tempore. Ne timeatis, ubi non est t frater amande : quia plures nobiscum sunt, cum illis. Et qui dat jumentis escam ipsorum, vorum pullis, cultores suos in necessitate non ret, et ut paucis nostrum expediamus consi consulite legem et prophetas, consulite Evang

D et Apostoli verba, sanctorum Patrum revolvite ctiones, et horum omnium erit auctoritate p cuum, quod sine dispendio salutis et ordini potestis excommunicatis communicare. Christ qui denuntiat, quod *nemo potest duobus do servire, Deo et mammonæ.* Et profecto si ponamu da nostra super vias nostras, et conscientias n subtilius excutiamus, maxima pars sacerdotu in offensione potentum formidamus, ne nobi tiæ subtrahantur, aut fallax, momentanea e bratilis gratia. Neque hæc dicta videantur, cultricem mammonæ suspicemur nobilitatem ve quam constat præ honestate semper contem

ı, sed ut promptam obedientiam fidei vestræ, A
ɪn verbis incitari potest, ut in charitate am-
'erveat, exhortatione proposita reddamus
tiorem. De vestra igitur sinceritate plenam
m obtinentes, præcipimus in virtute obedien-
periculo salutis et ordinis, quatenus ante
tiatos excommunicatos evitetis, et per episco-
vestrum, prout canonum censura præscribit,
tiatione publica faciatis a cunctis fidelibus
. Scitis quod melior est obedientia quam victi-
non acquiescendi voluntas idololatiæ compa.
Contra tergiversationes adversantium muniti
ɪumus. Nec dubium quod in brevi per gratiam
əritas nos liberabit et vos. Persecutor jam
ɪennio depopulatur Ecclesiam, proscribit in-
tes, addicit clerum, sacerdotum, imo et ponti- B
ne legem Dei loquantur, ora concludit;
iasticæ potestatis, ne crimina puniantur, jura
ɜt et exstinguit, et a nobis, ut in tanta Christi
nelia sileamus, exigitur? Silent et silebunt
to mercenarii, sed quisquis Ecclesiæ pastor
procul dubio jungetur nobis. Si ulterius dis-
ıremus, timendum fuerat, ne ultor injuriarum
adius in capita nostra merito convertatur. Nec
ımini, si non dispensamus ad preces vestras,
dispensari non potest, quia nec Romanus
ex hanc habet auctoritatem. Qui, quamvis
ımunicatos licenter absolvat, novit tamen par-
tionem eorum sibi jure perpetuo interdictam.
nitentes autem et persistentes in scelere et
tate peccandi, non apostolus non angelus C
er absolvit. Valete.

EPISTOLA CLIV

AD EUMDEM

ɪMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus,
lis apostolicæ legatus, venerabili fratri ROGERIO
rniensi episcopo, salutem, et pium in futura
ɪectum.

pectis litteris, quas nuper ab Anglia recepimus,
tis advertere, quam malitiose Londoniensis
opus, qui nobis ab initio sedis in insidiis quæ-
animam nostram, ut auferat eam, nunc adver-
atrem suam et nostram, sanctam Cantuariensem
siam, calcaneum erigat, et ei primogenituræ
m, gloriam et nomen præripere moliatur. D
terunt ei nuper coram regis officialibus, quos
secutionem Ecclesiæ excitabat, laudabiliter fra-
ıostri; seque ab illius communione suspenden-
ɜr parochias suas edicto publico præceperunt
a cunctis fidelibus evitari. Et hoc quidem fecit
us venerabilis frater noster Norwicensis episco-
n synodo proxime habita, deinde Cestrensis in
opatu suo. et D. Wintoniensis, et Cicestrensis sta-
ie sequenti, postquam litteras nostras receperant.
, ergo nobilitatem et religionem vestram decet
cæteris ornare Ecclesiam, honorificare mini-
um vestrum, et pro matris, quæ vos in episco-
m consertio generavit, salute stare fortiter

usque ad sanguinem, fraternitatem vestram, quæ nobis ex accepta consecratione tenetur amplius, et de qua magis ex conscientia virtutis et sanguinis generositate confidimus, rogamus, monemus et exhortamur in Domino, quatenus vestræ matri, cujus tam impudenti scelere salus appetitur, in tanta necessitate fideliter assistatis, et alterius Absalon vos opponatis impietati. Provideat etiam sinceritatis vestræ discretio, et charitas in Christo plurimum amplectenda, ut juxta tenorem præcedentium mandatorum, tam præfatum episcopum quam alios, qui vobis excommunicati esse denuntiati sunt, evitetis? et sicut fratres et coepiscopi nostri fecerunt, prout canonum sancit auctoritas, a fidelibus per episcopatum vestrum faciatis, edicto ecclesiastico evitari. Et quia ad apostolicam sedem parricidalis hujus sceleris est atrocitas referenda, domino papæ scribite, qualiter filium pro salute matris contra fratrem Ismaelitem et sanguinarium scribere decet, quia licet cruorem propriis manibus non effundat, tamen nostrum et Christi pauperum sanguinem sitit. Et eum quidem suis consiliis effundit, sed abutens ministerio tyrannorum. Cætera in ore latoris præsentium posita sunt, quem in his, quæ vobis ex parte nostra dicet, audiatis ut nos. Scribunt pro Cantuariensi Ecclesiæ episcopi Gallicani, sicut ex litteris domini Parisiensis potestis audire, sed vos scribetis expressius, qui tenemini arctius, et amatis ardentius. Hoc autem exprimatur in litteris, quas mittetis ad dominum papam, qualiter præfatus Londoniensis receptis litteris apostolicis, quas ei de reconciliatione nostra fraternitas vestra transmisit, malignatus est, non modo nullum pro pace Ecclesiæ apud regem faciens verbum, sed secus faciens, et procurans seditionem, per se et regis officiales instituit, ut episcopi, abbates, et universi ecclesiarum prælati, suo et subditorum nomine adversus mandatum apostolicum appellarent, cum tamen nobis indultum sit appellationibus hujusmodi non deferre. Sed Deo providente melius, evacuata est malitia ejus, non consentientibus ei viris religiosis, nec pro metu officialium, nec pro mandato publicæ potestatis, cujus in inferendo vim prætendebat auctoritatem. In hac sui necessitate fidei vestræ experimentum faciet ecclesia, et eximiæ virtutis Deo et hominibus gratissimum tam præsentibus quam posteris relinquetis exemplum. Nec vos terreant aut moveant blanditiæ vel minæ seductorum, cum certum sit, quod spes impiorum peribit, et pariet confusionem, et qui timet pruinam, irruet super eum nix, Deum vero prætimentibus nihil expedientium deest.

EPISTOLA CLV.

AD EUMDEM.*

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri et amico ROBERTO Wigorniensi episcopo, salutem, et perseverantem in fidei zelo, et sinceræ charitatis fervore profectum.

Vir illustris Robertus comes Gloucestriæ, pater

vester, cum plures haberet filios, vos ampliori præ A cæteris affectu traditur dilexisse, eo quod vos in senectute genuerit, et totum, prout indoles pollicebatur, prudentiæ, suæ et virtutum fomitem Dei cooperante gratia transfudit in sobolem, quam utpote pretiosissimum ab ineunte ætate Domino consecravit. Intuemini, quam prudens, quam fidelis, quam magnanimus, quam constans fuerit ille, qui florentis, pugnacis, gratiosi, generosi regis, et oplulenti, ejusdemque Normannorum ducis, et Boloniæ comitis vires aggressus oppressit. Et non modo regno privatum, sed et captivum conjecit in vincula, adeoque fortunam indignantem habita fidei et virtutis ratione contempsit, ut pro reparandi sacramenti religione nulla exhorruerit subire pericula, et tandem captus incarcerari maluerit, quam soror ejus et domina B juris sui dispendium pateretur. Qui, licet invidia fortunæ captus fuerit, vinculatus tamen judicio sapientium tantus habitus est, ut liberationem ejus commutandam et emendam censuerint rege et regno. Contemplatio viri clarissimi vobis adjiciat animos, et eum qui vos generosi sanguinis titulo illustravit, coætaneis et posteris repræsentate moribus et virtute. Huc accedit colendæ virtutis nobilior titulus, pontificalis apex, qui sicut episcopale officium fideliter adimplentes, ampliori gloria et honor coruscantes illustrat, sic timidos et ignavos abjectiori vilitate reddit inglorios. Sal enim infatuatum ad nihilum utile est, sed tanta abjectione vilescit, ut nec stercoribus comparetur, quibus agrorum infecunditas propulsatur. Nam, ut ait martyr Cypria- C nus: *Episcopus si timidus est, actum est de eo. Actum*, inquit, quia cum ipsum timor mundanus infecerit, superest ut ad omnia salubriter agenda inutilis reddatur. Charitas ergo timorem hunc expellat, ut populi ducem expediat, quia deficientis timore ducis exhortatio nequaquam militum potest animos ad fortia roborare. Et quidem nutu divino credimus accidisse, ut vos ad propulsandam matris vestræ, sanctæ scilicet Cantuariensis Ecclesiæ, injuriam diebus his contingat transfretare, quo præsentialiter resistere possitis eis, sicut nobis promisistis, qui eam gratis diutius afflixerunt, et adhuc sine causa quærunt animam ejus, ut auferant eam. Quod ut Dei præeunte gratia commodius facere valeatis, vos litteris domini papæ, tanquam armis bellicis, præmuniendos esse decrevimus, ut fratrum nostro- D rum corda possitis efficacius in Domino confirmare. Rogamus itaque et obsecramus in Domino Jesu Christo, et in virtute obedientiæ, et in periculo officii, honoris, et beneficii præcipimus, quatenus litteras apostolicas, quas vobis mittimus, ostendatis venerabili fratri nostro Rogerio Eboracensi archiepiscopo, et aliis fratribus et coepiscopis nostris, et inhibeatis auctoritate domini papæ, ne præfatus Eboracensis filio domini regis consecrationis munus dare, aut coronam, si hoc ab eo petitum fuerit, præsumat imponere. Sub eadem interminatione præcipimus, ut similiter hoc inhibeatis episcopis Londoniensi et

Saresberiensi, et cæterts, si quis hoc ausus fueri attentare. Hoc autem, Deo teste et judice, non i domini regis, aut filii sui, aut cujuscunque vel Eccle siæ vel personæ ex conscientia nostra mandamu injuriam. sed ex necessitate, qua cogimur Ecclesi Cantuariensis jura pro viribus conservare. Para enim sumus, si domino regi placuerit, filium suun coronare pro debito officii nostri, et utique honoren debitum et reverentiam exhibere. Non vacillet i his implendis, frater charissime, fides vestra, qui fidelis est Deus, qui vos supra vires tentari no patietur. Confidite ergo in ipso, qui vicit mundum et memineritis, quoniam qui timet pruinam, irrue super eam nix, et qui declinat arma ferrea, fre quenter incidit in arcum æneum. « Degeneres ani mos timor arguet, » et fortiter ausos juvabit gra tia, gloria coronabit. Quidquid agant alii, nobi persuasum est, quod constantiam vestram nulliu turbinis impetus franget, quod quæ de ore vestr processerunt, et tam vestro quam episcopi Lexo viensis scripto continentur, et sub utriusque chara ctere impressa sunt et expressa, non erunt irrit Absit enim, ut generosus sanguis sit animæ dege nerantis habitaculum, ut per vos tituli patrum obli terentur, ut quæcunque trepidatio mentis aut igna via operis evincat patris, qui vos omnibus liberi prætulit, erasse judicium, et antiquæ charitati excludat affectum. Nam ut pie creditur a fidelibus ille felicius in Deo, quam in liberis vivit, et studio sis operibus aut reprobis gratiam ejus promerer potestis aut demereri.

EPISTOLA CLVI.

AD HENRICUM WINTONIENSEM EPISCOPUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ humili minister, venerabili fratri Henrico, Dei gratia Win toniensi episcopo, scientiæ et consilii spiritum.

Quanto vobis compatiamur affectu, is optime no vit, qui scrutator est cordium. Scimus quidem quan multa sint et magna, quæ vos turbent et moveant et quam nulli vel pauci sint, qui spiritum vestrun roborent, et in hac tempestate confirment. Sed viri liter agite, confortetur cor vestrum, ne inimici no stri prævaleant, et dolis et circumventionibus sui vos involvant. Capite potius vulpes, quæ vinean demoliuntur. Inter colubros siquidem et tortuos itinere incedentibus necessaria est serpentina astu tia. Hæc vobis loquimur ut fratri, et dilecto i Christo.

Verum habemus aliquid adversum vos, in quo o excessum vestrum non modicum tristati sumus. Siquidem pro certo accepimus, quod crucem vestran auream ab Ecclesia vestra alienaveritis, quod sati improvide et contra omnem canonum censuram fa ctum interpretamur. Alienationes siquidem hujus modi prorsus a canonibus inhibentur. Propterea vobis mandamus, et mandantes in virtute obedien tiæ præcipimus, quatenus infra qudragesimum dien post litterarum nostrarum susceptionem, præfatan

ad jus ac dominium Ecclesiæ, cui Deo au-
æsidetis,studeatis modis omnibus revocare.
i non effeceritis, ad præsentiam nostram a
gesimo illo die infra duos menses,super causa
onis factæ satisfacturus venire non differas.
fraternitas vestra

EPISTOLA CLXII.

AD HENRICUM WINTONIENSEM EPISCOPUM

as Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus,
olicæ sedis legatus,venerabili fratri et amico
imo,Henrico Dei gratia Wintoniensi episcopo,
1,et perseverantem in defensione matris Ec-
elum.

a discretio non potest ignorare quæ sub
restris, imo in conspectu circumjacentium
rumque gentium,adversus Ecclesiam in regno
um præsumpta esse noscuntur. Et quod sine
divini judicii non eloquimur,verendum est,
imulatio nostra culpas auxerit præsumpto-
t impunitas aluerit audaciam delinquendi.
iennium jam exegimus exsules,et proscripti:
ites, sine miseratione ætatis et sexus, sine
itia conditionis aut ordinis,privati bonis,ad-
silio,variis et atrocibus injuriis affecti sunt,
profanantur, bona diripiuntur Ecclesiæ, sa-
s prohibentur implere legem Domini,et quas
i suntexercere canonicas sanctiones. Et sub
tu regiæ dignitatis pravitates obtinent, quas
i sancti Patres in diebus suis, et in nostris
postolica condemnavit. Sæpe commonitus est
us rex, ut ista corrigeret, per episcopos, per
s, per subdiaconos curiæ, per cardinales ; et
andem quasi peremptorio edicto per dominum
aum subdiaconum et notarium apostolicæ se-
magistrum Vivianum urbis veteris archidia-
i, ut aut per istos præsumpta corrigeret, aut
t in terra sua, quam meruerat, animadversio-
ustitiæ sentiret. Ipse vero ab eo non modo
iti non sunt, sed in venerabili viro magistro
Carnotensi archidiacono,et aliis nuntiis, quos
n in verbis pacificis miserant, graves injurias
erunt. Siquidem in omni mansuetudine domini
et diuturnitate patientiæ nostræ, et exhibi-
humilitatis, non quievit, aut mitigata est im-
as ejus,sed ab impunitate ferocior in deteriora
er excrevit. Ne ergo nos ulterior dissimulatio
æ consensisse convincat, et ante districti Ju-
oculos, apud quem non est acceptio persona-
damnationi reos addicat,tantos excessus irre-
os amodo præterire non possumus, nec aude-
Inde est, quod fraternitati vestræ in virtute
entiæ, sub anathemate, in periculo dignitatis
linis, apostolica auctoritate et nostra præci-
o mandamus, quatenus, nisi infra purificatio-
beatæ Mariæ dominus rex Ecclesiæ Dei et nobis
a restituere, et proscriptos innocentes debita
redintegratione revocare studuerit, et sacras
aiæ sanctiones vigere permiserit, et clerum et populum, ut justum est, sanctæ Romanæ Ecclesiæ obedire, extunc per totum episcopatum vestrum in omnibus ecclesiis omnia divina prohibeatis officia celebrari, excepto baptismate parvulorum, et pœnitentia, et viatico, quod presbyteri clausis januis sine campanarum pulsatione, et omni solemnitate jucunditatis ecclesiasticæ pro necessitate salutis conficere permittuntur. Et si nec sic in flagello populi præfatus dominus noster rex antedictos excessus debita satisfactione correxerit, noveritis, et ei irrefragabiliter denuntietis quoniam personæ ejus, quod inviti dicimus, cum periculo salutis nostræ, ut hactenus fecimus, ulterius auctore Domino non parcemus. Sub eadem quoque interminatione præcipimus, quatenus eos excommunicatos esse publice denuntiari faciatis, qui ecclesias, et ecclesiastica officia et beneficia, contra sacrorum canonum institutionem de manu laicorum accipiunt ; qui clericos contra prælatorum suorum inhibitionem divina celebrare compellunt; qui nuntios domini papæ et nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt ; qui Ecclesias ad honorem Dei non patiuntur regulariter ordinari ; qui divinæ legis institutionibus traditiones aut consuetudines hominum ateponendas prædicant, aut violenter compellunt anteferri. Sed ex nomine Gaufredum Cantuariensem archidiaconum, Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Willelmum Giffard, Nigellum de Sacca-Villa, Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cheringis, quos pridem excommunicavimus, edicto canonico publicetis cunctis fidelibus esse vitandos. Ad hæc si Joannes decanus Saresberiensis, et Guido decanus Waltham, Joannes Cumin, Radulphus Landavensis archidiaconus, Wimarus presbyter, alumnus comitis Hugonis, Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis infra diem Nativitatis Dominicæ non satisfecerint, eos extunc excommunicatos esse publice denuntietis. Confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus, quia fidelis est, nec vos supra vires tentari patietur. Sed ex quo cum Josue secundum legem sacerdotalibus insonueritis, tubis, omnes munitiones hostium diruet et dissipabit ante faciem vestram. Probabitur autem hic, qui Christi sacerdotes sint, qui servi Belial. Dirigat in beneplacito suo Deus opera vestra, et Ecclesiæ suæ pacem sua virtute et gratia, vestroque ministerio reformare dignetur.

Waltero Roffensi episcopo sic, ubi habetur, *per episcopatum vestrum, per totam Cantiam.* Sicut Henrico Wintoniensi, sic Norwicensi, Cicestrensi, Exoniensi, Wigornensi, Dunelmensi. David Meneviensi vero, et Nicolao Landavensi, et Godefrido Lavenensi sic : *Per totamt erram ejus, quæ in episcopatu vestro est, in omnibus Ecclesiis.*

EPISTOLA CLVIII.

AD EUMDEM

Venerabili domino, et tum provectione ætatis et morum sanctitate, tum consecrationis munere charissimo Patri Henrico Dei gratia Wintoniensi epi-

scopo, THOMAS ejusdem miseratione Cantuariensis A archiepiscopus, et sedis apostolicæ legatus, salutem, et beati certaminis cursum feliciter consummare.

Sinceritati vestræ, Pater amande, quatenus pro tempore licet, gratiarum referimus actiones super honesto et pleno sapientiæ, maturitatis, et divini timoris consilio, quod nobis in spiritu fortitudinis vestra charitas per præsentium latorem nuper exhibuit; et super solatio, quod necessitatibus nostris vestra sæpius pietas ministravit. Sic, Pater, decet virum sanguine generosum, et clarum atavis regibus, sed cultu virtutis et religionis exhibitione clarissimum, generis exornare nobilitatem. Sic debet Christi sacerdos et pontifex vitam consummare, ut vivens honorificet ministerium suum, et B Ecclesiam Christi post fata ædificet, et relicto probitatis exemplo posteris, sua vel perfectiores faciat imitari vestigia. Memoria talium perpetua benedictione vigebit in generationibus sæculorum, et claritas eorum ut firmamenti splendor, in æternitatem fulgebit. Quia ergo talentum consilii et fortitudinis, præ cæteris conterraneis et coætaneis, vobis inter innumera charismatum dona contulit Spiritus sanctus, paternitatem vestram, quanta possumus affectione, exoramus, ut confirmare meminerit fratres vestros, et eos animare et roborare studeat, tam exhortationibus quam exemplis. Nam juxta Salomonem :*Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas fortis et inexpugnabilis*. Et certe opera vestra de cætero debent esse fortium armatura. C Et justum est, ut quod alii laudabiliter egerint, vestris, Pater titulis ascribatur. Quid enim poterunt operari, nisi quod provectiorem sapientia, ætete et gratia videbunt operantem? Et quidem quod quidam eorum jam erecti sunt, et ut audivimus et speramus, contra membra Satanæ nobiscum stare disponunt, vestris imputant meritis, qui quod nuper actum est, audierunt. Nec est quod vos in diebus istis vereri oporteat, cum vestram conditionem nobilitas, prudentia, copia rerum et amicorum, et ætatis reverentia a læsione, quæ potest in dissimili statu manentes infestare, defendant. Siquidem nonnulli fortasse, qui vobis crederent non esse parcendum, vestris, quos in hac tempestate verentur offendere, procul dubio parcent in vobis, et a domo D vestra flagellum suspendet impius, ne quod promeruit propinquorum vestrorum ministerio veniat super eum. Cætera non exaranda litteris latoris præsentium fidei commissa sunt, vestris duntaxat auribus intimanda. Quem, si placet, ut probatæ veritatis fratrem admittetis et audietis. Valeat sanctitas vestra, Pater amande, et creationem suam, nostram parvitatem, loquimur, in orationibus suis Deo commendare meminerit.

EPISTOLA CLIX.

AD EUMDEM.

Ad sanctorum gloriam, et reproborum damnationem neeesse est scandala provenire, ut tribula tionibus probentur electi, qui probati per patientia coronam gloriæ acquirunt sibi, et aliis proficiu per exemplum. *Sed væ illi, per quem scandalu venit!* Quia ergo Londoniensis episcopus non pa cit a scandalis, et inter cætera patentis maliti opera, postquam Satanæ traditus est, etiam contr matrem suam et vestram, S. Cantuariensem Eccl siam, tam impudenti audacia et parricidali impi tate calcaneum erexit, ut dicere ausus sit se ei, e quo translatus est, nullam debere subjectione aut obedientiam exhibere, et ad cumulum damn tionis suæ adjecit, quod cathedram archiepiscopale Londoniam transferri faciet, fraternitatem vestram de qua plene confidimus, quanta possumus affection rogamus, quatenus pro matre vestra defension clypeum opponatis filio Belial, qui præ cæteris all phylis tanquam alter Goliath de Geth solus, aucto Domino, de castris incircumcisorum progredi no erubuit, nec timuit universitatem filiorum Cantu riensis Ecclesiæ provocare ad certamen, dum ma tris eorum sanguinem sitit, et catholicæ pacis d serit unitatem. Scripserat domino papæ pro frat nostro Eboracensi archiepiscopo, sollicitans eu etiam attestatione mendaci et mendosa, ut eu pateretur crucem deferre per provinciam nostran nescio quid emolumenti sibi suspicans event rum, si odio personæ nostræ Ecclesiam, cui e professione fidem et obedientiam debet, quocunq lesisset modo. Sed Christus, qui Cantuariensem prima fundatione inter turbines varios et magn multasque procellas rexit et fovit eclesiam, mis ricorditer operatus est, ut in pleno consistorio p testes omni exceptione majores revelaretur falsit et iniquitas ejus. Deo autem in primis gratias ag mus, deinde vobis, et cæteris fratribus nostris, q nos, ut oportuit, ex quo eum constitit anathema condemnatum, ab illius participatione suspendisti et tam illum quam cæteros excommunicatos nostr per episcopatum vestrum edicto publico jussist evitari. Claruit hic fides vestra, constantia virtuti effulsit, quæ publicæ potestatis et officialium mina æque ut blanditias, mandatis Dei censuit postp nendas. Liberastis conscientias vestras, fama purgastis, dum tam verbo veritatis quam fort tudinis exemplo docuistis, quod *Deo potius quan hominibus oportet obedire*. Certum itaque habe sinceritas vestra, quandoquidem tanta charitas D per Spiritum sanctum diffusa in cordibus vestr testimonio clari operis processit in publicum, se vili timore depulso et excusso, quod Deus cit Satanam conteret sub pedibus vestris, et de ce tamine proventum educet gloriosum. Et quide tanto citius et gloriosius, quanto ferventius e constantius in incepta perseverabitis veritate. Und vos oramus et obsecramus in charitate Dei, e obtestamur per fidem, per obedientiam, per sin ceritatis affectionem, quam matri vestræ Cantua riensi Ecclesiæ debetis, quatenus ad tuendam di

m et jura Cantuariensis Ecclesiæ, cui pro- A em exhibuistis, contra præfatum episco- xsurgatis in adjutorium nobis, et domino ıcribatis et curiæ testimonium veritatis, ilios pro matris justitia reddere decet. Nam d subtraheret in articulo tanti discriminis dubio infidelis habendus esset, et infideli r, in quem jus exigeret usque ad interne- omnes fideles irruere. Nec tamen res ista am potest habere periculi, cum veritas per- sit, et ut dici solet, lippis et tonsoribus pa- ɔd quia maledictus est, qui gladium revocat e, et pestilens flagellandus est, ut erudiatur ad salutem, se ipsum legis subjicit maledicto ɉue parricidæ cum lapide non occurit et Videtur namque præstare consensum, qui B ssit, non arguit aut impedit talia committen- ne a nobis districtius exigatur, si eorum qui ım persequuntur et quos ut pœnitentiam ;, in multa patientia jam fere toto quinquennio :avimus, magnas et manifestas ulterius dissi- rimus culpas, fraternitati vestræ denuntiamus lice excommunicasse Gaufredum Cantuarien- ɔhidiaconum, et Robertum vicarium ejus, ım de Ivelcestre, Willelmum Giffard, Ricar- ı Luci, Adam de Cheringis, et item eos qui vel beneficia ecclesiastica contra sacrorum m institutionem de manu laica acceperunt, ısurpaverunt propria temeritate. Similiter et ui domini papæ nuntios aut nostros, ne Ec- necessitates prosequantur impediunt. Vobis C ctoritate domini papæ et nostra mandamus, us eos tales habeatis, et in episcopatu vestro faciatis, quales haberi debere solemniter nunicatos sacrorum canonum disciplina præ- Valeat semper in Domino vestra fraternitas ıt causam Dei, quæ in manibus nostris est, um orationibus commendare meminerit.

EPISTOLA CLX.

AD EUMDEM.

AS Cantuariensis archiepiscopus, **HENRICO** iensi episcopo

iquid simile loquamur Apostolo, gratias Deo, qui odorem notitiæ suæ per vos mani- n omni loco. Quoniam sicut fama vulgante D ıus, fides vestra in articulo tempestatis hujus et charitas abundantius effulsit, in columna ostensa, et exhibita auctoritate pontificis, lversus filios diffidentiæ, viros Belial, in quibus s mysterium iniquitatis patentius operatur, ıper Ecclesiam scindere voluissent, et extortis ıntis attentarent obedientiæ, et fidei virtutem ʒuere, vos ex adverso ascendentes opposuistis ı pro domo Israel, et audaciam eorum repres- ı spiritu et virtute Heliæ, et corda eorum qui ınt, in clero viriliter, ut oportuit, erexistis, n hominibus prætimerent, et vestigia patrum entur in Christo. Ille vobis in his adjutor astitit, qui perseverantiam vestram coronabit in cœlo, et hic in brevi consolabitur, subjiciens eos pedibus vestris, qui adversus Dominum de permissa sibi momentanea potestatis indulgentia fallaciter gloriantur. State ergo in eo quod cœpistis, et quam jam promeruistis coronam fidei intermissione nolite rejicere, quibus anchora per gratiam Dei firmiter hæret in portu consolationis et pacis. Providete, ne vos interim circumveniat inimicus, ne adversus apostolicam sedem, vel matrem vestram S. Cantuariensem Ecclesiam vobis consentientibus præsumatur, quod et illi laborem, et vobis jacturam et pœnitentiam valeat in posterum generare. Accepimus enim, quod quidam malitiosi homines domino regi persuadere nituntur, ut in injuriam matris vestræ Cantuariensis Ecclesiæ, et læsionem nostram, filium suum, quem Deus et ab hoc infortunio et ab omnibus malis liberet, per manum venerabilis fratris nostri Eboracensis archiepiscopi in regem faciat coronari. Quod quia contra dignitatem Cantuariensis Ecclesiæ esse dignoscitur, dominus papa litteris suis, quas vobis et aliis fratribus nostris transmittimus, tam præfato archiepiscopo quam omnibus episcopis Angliæ interdicit. Et nos si aliud, quod absit idem archiepiscopus aut alius attentare præsumpserit, ne vos aut aliquis de fratribus nostris, aut his qui nobis, sive ex officio legationis, sive jure metropolitico subjecti sunt, assistere audeat, apostolica et nostra auctoritate in virtute obedientiæ, et sub anathemate penitus inhibemus, appellantes adversus omnem animam quæ se tantæ præsumptioni attentaverit immiscere, diemque præfigimus purificationem sanctæ Mariæ.

EPISTOLA CLXI

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, **HENRICO** Wintoniensi episcopo, salutem et in via mandatorum Dei promereri bravium supernæ vocationis.

Fraternitatem vestram latere non possunt calamitates, quæ jam per sex annos Anglicanam Ecclesiam afflixerunt, sed præcipue matrem vestram Cantuariensem Ecclesiam, cujus, sicut ex charitate debetis miseriis compati, sic ex necessitate officii et exhibita professione vos oportet ipsius obedire mandatis. Exspectavimus pœnitentiam domini regis, sed ille, quod sine mœrore non possumus eloqui, adeo misericordia Dei, et sacræ Romanæ Ecclesiæ, et nostra patientia semper abusus est, ut novissima ejus in dies Ecclesiæ Dei fierent deteriora prioribus. Ne ergo sanguis ejus et compereuntis Ecclesiæ requiratur a nobis, fraternitati vestræ in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, honoris et beneficii præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium, per totam diœcesim vestram omnia divina, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus subditis vestris interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari;

portitori prospicientes sicut vobis et ordini vestro cupitis esse prospectum. Alioquin vos ipsos exinde ab episcopali et sacerdotali officio noveritis esse suspensos. Deo potius quam hominibus obedientem reverentiam vestram coronet Pastor pastorum, et Princeps principum immarcescibili æternæ gloriæ corona.

Eodem modo omnibus episcopis Angliæ et Gualliæ.

EPISTOLA CLXII

AD ROBERTUM PRÆPOSITUM ARCENSEM.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, Roberto præposito Arcensi.

Si verum est quod audisti, dominum papam latere non potest, et per nuntios nostros, quos in dies singulos exspectamus, super hoc confidimus certiorari in brevi. Et perfecto honorem domini et amici nostri ita desideramus, sicut salutem animæ propriæ. Honore siquidem maximo a Christo dignissimus est; cui ad gubernandum imperium adest nobilitas, generi prudentia suffragatur, delinquentes coercet rigore justitiæ, subditos obtemperantes juri mansuetudinis moderatione gubernat, Ecclesiam veneratur et protegit, in ministris suis suscipit Christum, et universorum gratiam benignitate provocat, et obsequiis et beneficiis obligat affectiones. Non sævit in subditos, nec occasiones justitiæ prætextu quærit, quibus cruciet pauperes, exhauriat et spoliet copiosos. Hæc fuit quondam nobilium generositas Augustorum, quam iste præter conterminalium et coætaneorum morem exercet, qui saluberrime et honestissime novit, et consuevit

Parcere subjectis, et debellare superbos.

Prompto igitur et prono animo, si Deus opportunitatem dederit, operam dabimus et diligentiam, ut fiat ei in beneplacito Domini secundum desiderium tuum. Sed vellemus ut res ordine suo rite procederet, ut gradus honoris debitus non deesset ascendenti, qui medius est inter habitum et optatum. Satis dictum credimus sapienti. Tu interim ut diligenter audias et exaudias quæ tibi per magistrum Robertum clericum nostrum significata sunt, petimus affectuose, rogantes affectuosius, ut colloquio regis et comitis, quod speratur, a nobis revertens valeas interesse.

EPISTOLA CLXIII

AD CLEREMBALDUM ET FRATRES SANCTI AUGUSTINI.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus Clerembaldo electo, et fratribus S. Augustini.

Quanto majorem cum S. R. Ecclesia contraxistis familiaritatem, tanto ad reprimendas et ulciscendas injurias ejus virilius debetis insurgere, et qua fide illi adhæreatis, operis testimonio comprobare. Nec dubium est in illius redundare injuriam, quod ipsa prohibente tot et tanta, et tandiu adversus Anglicanam Ecclesiam, et nos, et nostros præsumpta sunt, cum dominus rex sæpe per episcopos, per abbates, subdiaconos curiæ, per cardinales, qu pro sua reverentia oportuerat exaudiri, comm sit, et semper facta sint novissima ejus atr prioribus. Quia ergo verendum est ne nos u dissimulatio reos damnationi obliget ante apud quem non est personarum acceptio, et tentes potenter punit, vobis in virtute obedi sub anathemate, in periculo dignitatis et o domini papæ, cujus vice fungimur, et nostra ritate præcipiendo mandamus, quatenus, ni Purificationem beatæ Mariæ præfatus domir ster rex Ecclesiæ Dei et nobis condignam s ctionem exhibuerit, extunc a divinorum celebı cessetis, excepta pœnitentia, et viatico, et h religionis favore locis venerabilibus indulget rum canonum dispensatio, januis clausis, e personis laicis, sine campanarum pulsatione lemnitatibus, quas in tempore quietis et lætiti suevit Ecclesia exercere. Ad hæc Gaufredur tuariensem archidiaconum, et Robertum vi ejus, Ricardum de Ivelcestre, Nigellum de villa, Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, de Cheringis, quoniam publice excommunica præcipimus a cunctis fidelibus evitari, qu scienter excommunicato communicat, se ipsu anathemate ex immunda participatione cond

Similiter conventui Malmesberiensi, et La abbati Westmonasterii, abbati S. Albani, et mundi, sic: extunc prorsus a divinorum celebı cessetis, et in cunctis ecclesiis, quæ ad vestr risdictionem pertinent, omnia divina prohibe ficia celebrari, excepto baptismo parvulor pœnitentia, et viatico.

EPISTOLA CLXIV.

AD EOSDEM.

Thomas archiep. Cant., Clarembaldo vic Sancti Augustini et fratribus ejusdem loci.

Quanto sacrosancta Romana Ecclesia m rium vestrum ampliori donavit gratia, tanto d tius ipsius debetis obedire mandatis. Unde d obedientia spem certam concipientes, vobis a tate domini papæ et nostra, in virtute obed in periculo honoris, officii et gradus, præci mandamus, quatenus infra quindecim dies a ptione præsentium abstineatis ab omnibus c excepta pœnitentia morientium et viatico, q nuis clausis et laicis exclusis, privatim fieri sitas exposcit, et religionis impetrat favor. S dem quoque interminatione præcipimus, ut nibus locis jurisdictionis vestræ ecclesiastica tis, quantum in vobis est, hujus interdicti sent inviolabilem observari.

Similiter Westmonasterii, Sancti Albani, Edmundi et Malmesberiensi abbatibus.

EPISTOLA CLXV.

AD ARTHURUM DE BURGIS ET COMPLICES EJU

Thomas Cantuariensis archiepiscopus Arth Burgis et complicibus suis.

ılatum est nobis, Arthure, te in nos pariter et A esiam Cantuariensem, matrem tuam, gravissime ıe meritis deliquisse. Tu enim, ut nobis sugge- ı est, cum tuis complicibus in Hiberniam ire ıumpsisti, et ibidem falsa prædicatione tuorum .a machinatus es, ut clerici et episcopi Gwalliæ nes et sacramenta reciperent, quasi a novo me- olitano sibi in Hibernia constituto. Veraciter ı, quoniam immoderate deliquisti machinando ı, et veniendo in damnum Cantuariensis Eccle- matris tuæ. Et idcirco mandando tibi præcipi- , et in periculo ordinis tui et beneficiorum tuo- ibi firmiter injungimus, ut tu cum Laurentio, ıcobo, et Hucteridio in purificatione beatæ Ma- ıostro te conspectui repræsentes, satisfacturus et nobis, et Ecclesiæ Cantuariensi, matri tuæ, B ır his et aliis, quæ tibi objicientur.

EPISTOLA CLXVI.

D RICARDUM PRIOREM ET CAPITULUM DE DOVERA

.mentati sumus, etc. *Vide similem epistolam ad ntum Cantuariensem directam.*

EPISTOLA CLXVII.

.IMONEM PRIOREM DE MONTE DEI ET BERNARDUM DE CORILO.

ıomas, archiepiscopus, Simoni, priori de Monte et Bernardo de Corilo.

ındatum domini papæ dilectio vestra suscepit, enus regem conveniretis, ut nobis ecclesiam no- n et gratiam suam restituat, nos autem parati ıs, sicut præsentes vidistis, ponere nos omnino ›norem Dei et suum in misericordia Dei et sua. C placuit ei hæc forma, nisi nos obligaremus ad rvationem consuetudinum, quas antecessores ri sui servaverant. Promissimus ergo quod eas ıter servaremus, quatenus possemus *salvo or- nostro*: et quod quidquid secundum Deum po- ıus, pro recuperanda gratia ejus devotissime :emus. Noluit acquiescere nisi absolute promit- nus nos illas consuetudines servaturos. Quod em omnimo non licuit, quia aliquæ earum a apostolica condemnatæ sunt. Parati vero su- , si placuerit illi, juxta mandatum apostolicum ›ere ecclesiam et sedem nostram cum gratia Et recolite quod dominus papa, qui vobis in ıte obedentiæ mandati sui exsecutionem in- it, non præcepit nos aliquibus promissionibus D ʒari. Supplicamus ergo sanctitati vestræ, ut lientiam domini papæ exsequi non gravemini, eam, sicut sanctos viros decet, studeatis implere.

EPISTOLA CLXVIII.

D FRATREM NICOLAUM DE MONTE ROTHOMAGENSI.

ıomas Cantuariensis archiepiscopus, fratri Nico- de Monte Rothomagensi.

›vit fraternitas tua, quam patienter sustinueri- damna, injurias et contumelias nobis et nostris ıs a dilectissimo domino nostro, illustri rege An- ım. Ipse autem abusus patientia nostra, ad sanc- næ matris suæ prorupit injurias, sponsam loqui mur crucifixi: et illam non est veritus ancillare, pro cujus liberatione Filius Dei Deus morte turpissima voluit condemnari. Monuimus eum affectu patris, sæpius fide domino debita supplicavimus, corripuimus eum auctoritate pastoris; ipse autem in persona nostra patrem suum itidem fidelem contempsit et pastorem; et ne quid de cætero veritati subtractum sit, quod Ecclesiæ periculosius et ei perniciosius est, illum, cujus gerimus vicem, sprevit Christum. Habeantur hæc vana, et contemnat, ut solet, si Filius Dei Ecclesiæ non dicit pastoribus: *Qui vos spernit, me spernit*; *ut qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Processit ulterius sollicitudo nostra, ut ei pro pace Ecclesiæ summus pontifex devotas preces ageret, sed non est exauditus. Exhortationes adhibuit, et surdum reperit auditorem. Increpationes adjecit: contemptæ sunt. Tandem apostolica tuba comminationes intonuit, sed nec sic potuerunt fides et ratio excitari. Ne quid autem omitteremus ex contingentibus, rex Francorum, qui ei est amicus et dominus, omnem adhibuit operam et diligentiam, sed nec ille pro sua reverentia meruit exaudiri. Ad colloquium ejus accessimus, sed nec ad conspectum ejus sumus admissi, neque nostri nominis aut causæ Dei permisit fieri mentionem. Misimus ei postea nuntios venerabiles viros, et litteras patentes, ut petierat, in quibus expressa erat et justitia Ecclesiæ, et nostræ petitionis sententia, sed noster et eorum labor, quantum in eo est, cessit in cassum. Secuti eramus fidem dominæ imperatricis, sicut tu nosti, et ipsa ignorare non debet, sed nos usquequaque delusit. Quia ergo hæc patientia nostra Ecclesiæ Dei perniciosa est, sed perniciosor illi cujus novissima fiunt in dies deteriora prioribus, nobis autem perniciosissima, quos oportebit ante tribunal sponsi non modo de operibus propriis, sed etiam de sanguine ejus et afflictione sponsæ reddere rationem, pro certo noveris, et dominæ imperatrici intimes, quod in personam ejus et terram in brevi, imo in brevissimo vita comite et Deo auctore, exeremus gladium Spiritus sancti, qui omni gladio ancipiti penetrabilior est, ut sit in ruinam induratæ carni, et sopito, imo exstincto spiritui in salutem. Persuadeas ergo dominæ nostræ ut nos de cætero habeat excusatos in eo, quod ultra dissimulare non licet: sciatque pro certo, quod si revixerit filius ejus, et consilium matris recipiat audiens vocem Dei, nos ad honorem Dei et voluntatem suam paratos inveniet. Interim morientem filium pariter, et eodem lugeamus affectu, qui salutem ejus et honorem, Deo teste, consimili desiderio optamus pariter et oramus. Hæc cum dolore, lacrymis, singultibus, et suspiriis loquimur, tanquam viscera nostra de claustro pectoris acerbitate ferri extracta, ardore cauterii inuramus. Quod et Deus scit, in cujus injuriam exercere ulterius non debemus impiam pietatem, ei in terris matrem, patrem, sororem præferendo, vel Dominum. Non est dolor, sicut iste dolor, sed charitas Dei, et utilitas et honor ejus qui curatur, nos urget, ut hunc forti animo sufferamus. Valete.

Saluta et sollicita fratres nostros, ut nobis impetrent spiritum consilii et fortitudinis, orantes pro domino rege, ut ei adsit spiritus pœnitentiæ et pietatis, quatenus pax ejus Ecclesiæ Dei nobis reformetur in Domino.

EPISTOLA CLXIX

AD SILVESTRUM LEXOVIENSEM THESAURARIUM.

Suus suo salutem, et animi constantiam.

Si grandia loquitur, si magnalia sparsit, qui jurisjurandi commercio miranda novit inducere, haud mirandum credimus, nec rei admiratione cedendum. Satius enim est alieno scelere nos perire, quam metu nostro. Tu vero certum tene, quidquid mentiatur juratoris famosa dolositas, quidquid minetur tortoris austeritas captiosa, quia per misericordiam Dei neque mors, neque vita, neque angeli, neque alia creatura poterit nos separare a charitate Dei, quæ subjecit nos tribulationi. Sed ne ipse Papiensis, donec compleatur iniquitas, donec evanescat conditionis nostræ pressura. Ad cujus congressum incipiant saltem apparere vestigia libertatis, et ut eodem studio, quo ipsa parabatur deleri penitus, quo libertas funditus credebatur exstingui, vestigia se præbeant eminentiora, resurgat fortior ipsa libertas. An ignoras arbores magnas diu crescere, una hora exstirpari? Stultus est, qui fructus earum exspectat, nec attendit casum. Sit itaque tibi solatio, quia *inimici Domini, mox ut honorificati fuerint et exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.* Exspecta parumper, quid insibilet eis sibilus auræ lenis, in quo Dominus: et *Adhuc pusillum, et non erit peccator. Quæretur locus ejus, et non invenietur.* Hæc hactenus.

Cæterum si absolvendi sunt, vel jam absoluti excommunicati nostri, constat eos esse vel fuisse excommunicatos. Sequitur ergo eis scienter communicantes contraxisse in se maculam excommunicationis. De cætero, quid inde proveniat, ipsi viderint. Unum scias, non tulit gratis beneficia ipsa Joannes. Habet aliquid compensationis, quod pro certo audivimus a redeuntibus de curia: renuntiatum esse per ipsum ex parte regis consuetudinibus regiis, quas petebat a nobis rex sibi concedi et confirmari. Hoc optamus ministerio tuo pervenire ad aures regis, et comprovincialium tuorum, tacito tamen me auctore Sed nec te ipsum patiaris inde laudari auctorem, ut vel sic de præsumptione sua confundatur garrulus ipse, et de gloriæ suæ vanitate reddatur inglorius. Tu autem confortare, et esto robustus, quia per misericordiam Dei propior est nostra salus, aut censuræ vigor, quam mentiatur falsa crudelitas, quam sibi blandiatur adulatio deceptoria. Valete.

Valeat et tecum Nicolaus noster. Exspectate finem gaudentes, qui cujusque solet esse pars potissima, unde sortiatur sibi quisque certum exspectationis suæ experimentum. Valete iterum, et semper.

EPISTOLA CLXX.

AD CANONICOS PANTANELÆ.

Salutem, et in fortitudine patientiæ consolationem Domini fiducialiter exspectare.

Non turbetur cor vestrum, dilectissimi, neque formidet, quia Deo propitio salus Ecclesiæ et pax vestra in januis est, prioremque vestrum, qui per nos incolumis et lætus transitum fecit, voti compotem recipietis in brevi. Interim non deficiat vestra fides, quia quod prudentiam vestram tenere memoriter constat, *væ* perpetuum his denuntiatur, qui sustinentiam perdiderunt, et in fide perseverantibus corona gloriæ reposita est in sinu Patris misericordiarum, qui superbos humiliat, et exaltat humiles. Nec est de ejus auxilio diffidendum, si patientibus, plerumque pro voto non exhibetur, quia sicut Apostolus docet, patientia per tribulationis angustias probatur, et clarius enitescit, virtusque proficiens nobilitatur generosa sobole meritorum, quibus augustiore gloria coronatur in præmio. Est autem procul dubio Christianus infideli deterior, qui sic Deum justitiæ suæ et misericordiæ, et veritatis putat immemorem, ut Ecclesiæ et pauperum Christi tortores suspicetur evadere posse judicium Dei, et lacrymas contra promissum veritatis perpetuandas in oculis sanctorum. Accipiunt quidem impii interdum a Domino potestatem momentaneam in filios gratiæ, ut eorum ministerio purgentur, aut probentur, aut custodiantur. Sed beatus Job, exemplar patientiæ et virtutis, exemplum fidelibus et argumentum datus est, quod diu non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum. Si ergo Satanitarum spiritus accepta potestate intumuit contra vos, si a loco, in quo morum conversionem et stabilitatem Deo promisistis, perturbare conatur constantia vestra in Domino nequaquam sibi creditam deserat stationem, sed exspectet solutare Domini, et clypeum patientiæ, sicut decet sanctos terroribus et minis confidenter opponat. Prohibemus autem auctoritate domini papæ et nostra in virtute obedientiæ et periculo salutis et ordinis vestri, ut nulla ratione recedatis ab ecclesia et domibus vestris, nisi vis atrocior, et inexorata necessitas invitos et coactos extraxerit. Nos autem ex speciali mandato domini papæ comitem Hugonem solemniter excommunicavimus, et præcipimus in virtute obedientiæ, et periculo salutis et ordinis vestri quatenus denuntiatorias nostras venerabilibus fratribus nostris Willelmo Norwicensi et Nigello Eliensi episcopis tradatis, ut sententia, quæ ex sedis apostolicæ procedit arbitrio, robur debitum consequatur. Cavete autem modis omnibus, ne in absentia prioris vestri compositionem vel aliud faciatis, quod in damnum Ecclesiæ valeat redundare.

EPISTOLA CLXXI.

AD GILBERTUM DE SEMPLINGHAM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GILBERTO de Semplingham, salutem et in spiritu mansuetudinis congregare dispersos Israel.

vobis alia vice scripsisse meminimus, ut fra-
ɔstros, qui occasione juramenti servandæ
sionis, quod nulla, sicut audivimus, religionis
ıs institutio exigere consuevit, dispersi sunt,
retis, remisso tanti scandali juramento, et
moderatione de cætero tractaretis, quæ cul-
hibere et purgare sufficiat, et patrem et pa-
deceat animarum. Hoc ipsum præcipit et
us papa, cujus non obedire mandatis maximi
s instar est, et idololatriæ crimini compara-
d, sicut fratrum vestrorum indicat querimo-
pius iterata, nostrum contempistis aut dissi-
is mandatum, nec de Ecclesia curastis adhuc
scandalum amovere. Scitis tamen, quod Do-
cujus essentia veritas est, et verba vita, ei
nuntiat imminere, *per quem scandalum venit*.
t, quod fraternitati vestræ, quam, sicut Deus
sincera in Christo diligimus charitate, iterata
tione mandamus, in virtute, obedientiæ ju-
quatenus fratres vestros revocare et congre-
tudeatis, et unitatem pacis reformare in domo
i, ne nos ex mandato apostolico aliquid in
rius statuere compellamur. Rogamus etiam,
ıus, consulimus, et Christi vice et qua præ-
nus auctoritate præcipimus, ut sic zeli, quem
in Domino, rigorem temperetis, quo laboris
fructus valeat permanere, et ne post dies
tanti laboris opera pereat et impensa. Nam,
is, qui nimis emungit, elicit sanguinem, et
leratio noverca salutis est. Precamur etiam,
sentium latoribus, si deliquerunt in aliquo,
ordiam impendatis, et peregrinationem no-
sanctorum, qui vobiscum sunt, orationibus
ndetis.

EPISTOLA CLXXII.

AD EUMDEM.

ɪas archiep. Cant. Gilberto, canonicis, fra-
et sororibus et omnibus ordinis de Semplin-

ıtum te, frater Gilberte, in persona tua om-
ordinis de Semplingham hactenus dilexeri-
adhuc diligamus, novit Deus, nostri et tu,
e; novit etiam ordinis universitas. Nos enim
onscientia, ordinem et ordinis universitatem
alius præ omnibus aliis ordinibus semper
ıus, fovimus et manutenuimus. Et idirco
magis vos diligimus, tanto magis perturba-
dolemus cum talia a vobis et ordine vestro
fuisse audimus quæ non solum oculos homi-
ffendunt, sed etiam ipsum Deum. Non enim
amus, cum vos ista specialiter præ cæteris
imus, vos aliquid magni in ordine vestro fa-
buisse, nisi de consilio et conscientia nostra.
erunt autem ad aures domini papæ, pervene-
ad nos quondam maxima scandala, quæ et ab
et ab domibus ordinis vestri oborta sunt, quæ
per maximam orbis partem ignominiose sunt
ıta. Itaque ad hæc scandala corrigenda, et
per Dei misericordiam ab ordinis universi-
tate exstirpanda, noscat universitas vestra dominum
papam nos constituisse et ut ea corrigamus et or-
dinem et domos ordinis in melius ordinemus, in
mandatis nobis dedisse. Et idcirco tibi, frater Gil-
berte, mandando præcipimus et in virtute obedien-
tiæ, in periculo possessionum necnon et sub sen-
tentia anathematis firmiter injungimus, quatenus
litteras domini papæ et nostras condigna reverentia
suscipias et eas coram ordinis tui universitate legi
facias. Nihilominus tibi sub anathemate præcipimus
quatenus infra terminum a domino papa litteris suis
tibi constitutum quæcunque tibi mandaverit, omni
occasione et excusatione remota diligentissime la-
bores perficere. Quod nisi feceris, nos juxta man-
datum a domino papa susceptum, volente Domino
manus operi apponemus, et sicut litteris suis nobis
mandavit omnia Deo cooperante studebimus adim-
plere diligenter et perficere. Verumtamen si de
consilio tibi mandato præcipimus, ut te in Purifi-
catione beatæ Mariæ nostro conspectui repræsentes
responsurus et satisfacturus domino papæ et nobis
de inobedientia et aliis quæ tibi de ratione poterunt
objici, nisi omnia juxta tenorem litterarum domini
papæ et infra terminum tibi ab eo constitutum opere
complexeris.

EPISTOLA CLXXIII.

AD MAGISTRUM VIVIANUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ mini-
ster humilis, et apostolicæ sedis legatus, magistro
Viviano fideli suo, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ ad-
vocato, salutem et per omnia recte sapere et intel-
ligere.

Habita ratione legationis tibi commissæ et negotii
crediti, utinam ex accessu tuo ad dominum regem
Angliæ nihil deperisset de substantia negotii, in
nullo derogatum fuisset auctoritati te mittentis, ni-
hil attentatum, dictum, aut actum dispendio, et
nostro. Quatenus enim hoc facto partes se exten-
derint tuæ, cum semel functus sis officio tibi com-
misso, sive bene sive male, præstituti temporis
præfinitio ad legationem explendam te scientem jura,
professum legibus, satis per omnia cautum reddere
debuerat. Vide ergo ut prudenter sapias, et pruden-
ter incedas, ne fias in fabulam et magnatibus in
derisum. Verum si auctoritate propria novum sor-
titus es ac recens legationis officium, pareat cujus
interest, et inde sustineat onus, ad quem spectabit
emolumentum, me autem in nullo obligat jurisdi-
ctio. Et quidem quod dicis te habere socium in la-
bore camerarium summi et magni cardinalis, pres-
byterum loquor gerentem domini sui personam, non
minus admiror consortis istius præsumptionem,
quam personæ principalis in hac parte sollicitudi-
nem. Et si cujus id actum est periculo, curam sui
habeat, quomodo cautius possit ejus præsumptionis
vitare periculum. Satis credo dictum esse sapienti.
Gratias habemus tamen sollicitudini tuæ, quam ge-
ris super pace nostra et nostrorum, utinam non
minus prudenter quam sollicite. Sed timeo ne ar-

gutiis et verborum anfractibus,cum quibus tibi res A
agitur, pereat, quod absit! opera tua et industria
et sic lædatur sollicitudo laborantis.Cæterum quod
hortaris nos,ut descendamus ad colloquium regum,
quod habituri sunt die Dominica proxima apud S.
Dionysium, qua certitudine, qua spe pacis,qua ra-
tione,cum tanta instantia hoc feceris sicut ex man-
dato tuo intelligere non possumus, sic te ad nostri
vocationem tam facilem fuisse plurimum miramur
Verum ob reverentiam S. Romanæ Ecclesiæ, et tui
dilectionem, licet in incertum,ut timemus,ad tuam
instantiam die Veneris per Dei misericordiam apud
castrum Corbolii tibi occurremus, ut citius audia-
mus per os tuum,quem laboris et operis tui fructum
consequi debeamus, et tu quid honoris et gloriæ.
Vale, et provideat tibi Deus, ne capiaris in regis B
muscipula, quam secum contrahentium vix aliquis
potuit evadere.

EPISTOLA CLXXIV.

AD R. ABBATEM ET WILLELMUM PRIOREM DE VALLE.

Venerabilibus fratribus R. abbati, et WILLELMO priori de Valle, THOMAS Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem.

Meminisse potest vestra dilectio, quod sicut in transitu magistri Gerardi clerici, et amici nostri, turbati fueramus,ita per vos,audita reversione ejus, admodum exhilarati sumus. Ei ergo,per te,dilecte frater prior, et per clericum nostrum magistrum Joannem familiarem ipsius, dedimus consilium, quod, Deo teste,honori et utilitati suæ pro tempore magis credidimus expedire.Ipse vero motum animi C
sui sequi præferens, ad domini regis Anglorum est conversus obsequium, obligans se, sicut pro certo accepimus,fidelitatis et juramenti vinculo. Et utinam sic versetur ibi, ut nec Deum offendat, nec lædat famam! Novit ille,cui de operibus et verbis, et ipsius animæ motibus reddituri sumus in districto examine rationem, quoties per litteras et nuntios, et quanta affectione institerimus summo pontifici,ut nobis eum revocandi licentiam daret,excusantes recessum ejus sub prætextu licentiæ,quam se memoratus Girardus dicebat a sede apostolica impetrasse.Sed dominus papa se hanc dedisse constanter inficiatus est. Tandem vero redierunt nuntii nostri ab apostolica sede,qui nobis revocandi eum licentiam attulerunt,et formam juramenti præscriptam, D
quo præstito præcipitur absolvi, et in pristinum reponi statum. Rogat etiam dominus papa Christianissimum regem Francorum, ut ei exinde gratiam suam restituat, et in terra sua, more solito,manere permittat. Mittimus vobis et juramenti formam, et apostolicarum rescripta litterarum,rogantes attentius, ut hæc ad notitiam ejus venire faciatis,et consulatis ei,quatenus saluti et honestati suæ provideat, et testimonium conscientiæ et tremendum judicium Dei,sæculi pompis et bonis mundialibus anteponat. Nos autem, si mandatum domini papæ voluerit adimplere,ipsum ut filium charissimum recipiemus et fraterna tractabimus charitate. Si vero id recusaverit, rogamus ut et hoc nobis vestra dili[
innotescat.

EPISTOLA CLXXV.

AD MAGISTRUM LOMBARDUM.

THOMAS Cantuariensis, magistro LOMBARDO.

Mittimus ad vos latorem præsentium, pau[
clericum, qui de quadam paupere domo est n
lium in Anglia Deo servientium, qui vobis di
tius viva voce miserias et mala sua exponet qu
volumus domino papæ pariter cum malis et d
nostris et Ecclesiæ Cantuariensis, quanto
tius poteritis,exponere.Qualiter autem rex A
dum apud nos fuissetis, Ecclesiam Anglican
præcipue Cantuariensem bonis suis et posses
bus spoliaverit, et eam funditus destruere co
sit, bene nevit vestra discretio.Nunc autem d
in ignominiam nostram, et ad nostræ confu
augmentum, per sedem nostram,et per omn
scopatus vacantes amplissimam communiter
quere exactionem, quod et per omnes eccles
gni sui, tam magnas quam etiam parvissima
præcepit: scilicet interventu episcoporum co
eis pariter et abbatibus, et minoribus cleric
singulas ecclesias hanc fieri per seipsos exacti
ut ea facta,quidquid exinde perciperent,eidem
suis omnino assignarent.Præterea nemora,et v
omnes possessiones Cantuariensis Ecclesiæ o
destruit,alienat, et confundit. Ad hæc aut
teras suspensionis nostræ,quas dominus pap
ei placuit, quamvis non promeruerimus, il
transmisit per totum regnum suum, nec no
cialiter per omnes ecclesias,tam parvissimas
magnas,publice ad confusionem nostram di
vit. Hoc quidem vobis veraciter dicimus, q
domino papæ,quanta poteritis sollicitudine,
cis nostris intimetis.Latoris præsentium neg
quantum justitia patitur, amore Dei et nostr
moveatis.

EPISTOLA CLXXVI.

AD QUEMDAM AMICUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepis
dilecto suo N...., salutem et sinceræ dile
affectum.

Noscat dilectio tua nos, divina favente
sanos et incolumes, et omnia fore prospera.
quidem dilectionis sinceritate admodum plen
spem obtinentes atque fiduciam, tibi man
quatenus per latorem præsentium, vel per
quæ matri tuæ sanctæ Cantuariensi Ecclesiæ
bis, sollicitius inquirens, noveris expedire,a
dilatione maturius procures significare.

EPISTOLA CLXXVII.

AD HENRICUM II, REGEM ANGLIÆ.

HENRICO regi Angliæ, THOMAS Cant. arch,

Duplicis rationis consideratio nos hortatur
quæ vobis expedire cognoscimus, regiæ ma
prompto et fideli animo suggeramus.Cum su
tati vestræ sincerissima dilectione connectin
extremi retributionem judicii interioris oculi l

contemplamur, videmus profecto, quantum nobis A immineat, et ea quæ ad gloriam terreni honoris partinent, prompta vobis exhortatione suggerere, et ab eo quod vestræ saluti renititur, officiosissima vos sollicitudine revocare. Maxime quia si is, cui loqui ex officio datum est, in alienæ salutis discrimine salutifera monita non depromat, seipsum reum sanguinis fratrum constituit, dum eum, cui necessarium consilium negat, in parvitate viæ suæ mortifera taciturnitate relinquit. Ne autem hoc nostris forsitan adinventionibus ascribatis, prophetæ vobis verba describimus. quibus dicitur: *Si dicente me ad impium,* morte morieris, *non annuntiaveris ei, ut convertatur a via sua mala, ipse quidem in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Nos igitur hac prophetica, imo divina B comminatione perterriti, et regiæ celsitudini vestræ fidelis dilectionis fœdere copulati, studuimus semper vobis intrepida commonitione consulere, quod vestræ saluti, quod gloriæ, quod ipsi penitus terreno honori omnimodis putavimus expedire. Specialiter autem in novissimo colloquio vestro, cum licentiam a vobis reditus sumeremus, pia sollicitudine nos vobis exposuisse meminimus, quod quidquid super aliis capitulis vestræ potestatis licentia faceret, illud indignum penitus, et ab omni ratione videbatur extraneum, et non solum humana censura damnabile, sed et divino putabatur judicio judicandum, quod occasione Cantuariensis archiepiscopi tot alios, viros et mulieres, clericos et laicos, parvulos et provectos, totius omnino regiæ offensionis innoxios, a C propriis cogebatis sedibus exsulare: maxime cum dicant nonnullos eorum eumdem archiepiscopum nulla penitus sanguinis propinquitate contingere. Et quoniam his clementer auditis vera nos dicere dignanter vos recognovistis, et inde mihi responsem bonum post modicum promisistis, miramur, quod nihil ex hoc postea ex vestri parte suscepimus, quamvis hoc ipsum vestris magnis occupationibus imputemus. Rogamus autem, ut juxta datam nobis verbi vestri fiduciam, vestrum circa illos relaxetis edictum, et quod inde feceritis, fidelis amici auribus non celetis.

EPISTOLA CLXXVIII.

AD EUMDEM.

Reverendissimo domino suo Henrico, Dei gratia D illustri Anglorum regi, duci Northmannorum, comiti Andegaviæ et duci Aquitaniæ, Thomas eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister, salutem, et per omnia bene facere.

Loqui de Deo valde quietæ et liberæ mentis est. Inde est quod loquar ad dominum meum, et utinam ad omnes pacificum. Obsecro, domine mi, ut cum animi patientia sufferatis aliquid commonitionis, conferentis per gratiam Dei, quæ nunquam vacua est, ad animæ vestræ salutem, et meæ liberationem. Angustiæ mihi sunt undique. Tribulatio enim et angustia invenerunt me inter duo gravissima et timenda constitutum, et inter duo constituta gravissima timidum. Silentium loquor et commonitionem. Si autem siluero, mors mihi est, nec effugiam manus Domini dicentis: *Si non annuntiaveris delinquenti delictum suum, et moriatur in peccato suo, sanguinem ejus de manu tua requiram.* Si commonuero, timeo ne non effugiam domini mei, quod absit! indignationem. Ne accidat mihi, quod sapiens ille dicit: *Cum is, qui non placet, ad intercedendum accedit vel mittitur, verendum est, ne irati animus ad deteriora provocetur.* Quid ergo faciam? Loquar, an sileam? Utrobique certe periculum. Verumtamen quoniam tutius est incidere in hominis indignationem, quam in manus Dei viventis, confisus de misericordia Altissimi, in cujus manu corda sunt regum, et quo voluerit inclinabit ea, et utinam in partem meliorem, loquar ad dominum meum, quia semel cœpi. Multoties enim bona præstantur invitis, maxime cum potius eorum utilitati consulitur quam voluntati. In terra vestra captiva tenetur filia Sion, sponsa regis magni, oppressa a multis afflicta ab his qui a tempore longo oderunt eam, a quibus honoranda potius esset, quam affligenda: maxime a vobis, habita vobiscum recordatione beneficiorum singulorum, quæ vobis contulit Deus in initio regni vestri, in medio, et fere usque modo. Solvite eam, et permittite eam conregnare sponso suo, ut benefaciat vobis Deus, et incipiat statim convalescere regnum vestrum, et auferatur opprobrium de generatione vestra, fiatque pax summa in diebus vestris. Credite mihi, dilectissime domine, serenissime princeps. Patiens enim retributor est Dominus, longanimis exspectator, sed gravissimus ultor: audite me, et benefacite. Si autem, verendum est, quod absit! ne accingatur gladio super femur suum Potentissimus, et veniat in manu valida cum militia multa liberare sponsam suam non sine grandi plaga de oppressione et servitute tribulantis. Si vero me audieritis, quoniam necesse habet Dominus in hoc instanti obsequium vestrum experiri tanquam strenui militis sui, benefaciet vobis Deus, et addet gloriam gloriæ vestræ in progeniem filiorum et filiarum vestrarum usque in tempora longa. Alioquin vereor, quod Deus avertat, ne non deficiat gladius de domo vestra, donec veniat qui ulciscatur de plano suam et suorum injuriam Altissimus; sicut nec de domo Salomonis, a quo, licet eum Dominus elegisset, et contulisset tantam sapientiam et pacem, ut diceretur ab homnibus: *Hic est filius sapientiæ et pacis,* quoniam tamen recessit a via Dei, et ambulavit in iniquitate super iniquitatem, scidit Deus regnum ejus, et dedit illud ejus servo, maxime quia non quæsivit subito post delictum placare Dominum, sicut et David pater ejus, qui statim post offensam humiliavit se Domino, emendavit culpam, petivit misericordiam, et obtinuit veniam. Utinam et vos cum Dei gratia similiter faciatis. Hæc vobis ad præsens scribo, cætera in ore latoris præsentium, viri religiosi, et magnæ opinionis, fidelis etiam, ut credimus, vestri, posuimus, quibus, quæso, si placet fideliter credatis. Potius

tamen desideramus cum gratia vestra benigno vestro A uti colloquio. Bene valeat semel et semper dominus meus.

EPISTOLA CLXXIX.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HENRICO regi Angliæ.

'Desiderio desideravi videre faciem vestram, et loqui vobiscum. Multum quidem propter me, sed maxime propter vos. Propter me, ut visa facie mea reduceretis ad memoriam servitia, quæ, dum agerem in obsequio vestro, exhibui vobis devote et fideliter juxta animi mei conscientiam. Sic Deus me adjuvet in examine ultimo, quando omnes astabimus ante tribunal ipsius, recepturi prout gesserimus in corpore, sive bonum sive malum. Et ut moveremini pietate B super me, quem eportet mendicando vivere inter alienos, licet tamen, Dei gratia cum abundantia victualia ad sufficientiam habeamus. Estque nobis consolatio multa, quod dicit Apostolus : *Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur.* et Propheta : *Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.*

Propter vos ex tribus causis. Tum quia dominus meus estis ; tum quia rex meus ; tum quia filius meus spritualis. Eo quod dominus, debeo vobis, et offero consilium meum et obsequium, quodcunque debet episcopus domino secundum honorem Dei et sanctæ Ecclesiæ. Eo quod rex, teneor ad reverentiam vobis et commonitionem. Eo quod filius, officii ratione ad castigationem teneor et coercitionem. C Corripit enim pater filium, nunc blandis, nunc asperis, ut vel sic revocet eum ad benefaciendum. Nosse debetis vos Dei gratia regem esse. Primo, quia vos ipsum regem, vttamque vestram debetis optimis informare moribus, ut vestri exemplo cæteri provocentur ad melius, juxta illud Sapientis : *Componitur orbis regis ad exemplum.* Secundario alios, hos demulcendo, alios puniendo potestatis auctoritate, quam ab Ecclesia accepistis. tum sacramento unctionis, tum gladii officio, quem gestatis ad malefactores Ecclesiæ coercendos. Inunguntur enim reges tribus in locis : in capite, in pectore, in brachiis Quod significat, gloriam, scientiam, fortitudinem. Qui antiquis temporibus justificationes Dei non observabant, sed prævaricati sunt mandata ejus, D his sublata est gloria, scientia, fortitudo, et eorum generationi ; exemplo Pharaonis, Saulis, Nabuchodonosor, Salomonis, aliorumque quamplurium. Qui vero post delictum suum cordis contritione humiliaverunt se Domino, his gratia Dei accessit cum omnibus supradictis abundantius et perfectius. Sicut David, Ezechiæ, aliisque quamplurimis.

Christus fundavit Ecclesiam, ejusque comparavit libertatem sanguine proprio, sustinendo flagella, sputa, clavos, mortis angustias, nobis relinquens exemplum, ut sequamur ejus vestigia. Unde et dicit Apostolus : *Si compatimur ei, et conregnabimus. Si commorimur, et conresurgemus.* Ecclesia enim Dei in duobus constat ordinibus : clero et populo. In clero sunt apostoli, apostolici viri, episcopi, et cæteri doctores Ecclesiæ, quibus commissa est cura et regimen ipsius Ecclesiæ, qui tractare habent negotia ecclesiastica, ut totum redigatur ad salutem animarum. Unde et Petro dictum est, et in Petro aliis Ecclesiæ Dei rectoribus, non regibus, non principibus *Tu es Petrus, et super hunc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* In populo sunt reges, principes, duces, comites et aliæ potestates, qui sæcularia habent tractare negotia, ut totum perducant ad pacem et unitatem Ecclesiæ. Et quia certum est reges potestatem suam accipere ab Ecclesia, non ipsam ab illis, sed a Christo, ut salva pace vestra loquar, non habetis episcopis præcipere, absolvere aliquem vel excommunicare, trahere clericos ad sæcularia examina, judicare de ecclesiis vel decimis, interdicere episcopis ne tractent causas de transgressione fidei vel juramenti, et multa in hunc modum, quæ scripta sunt inter consuetudines vestras, quas dicitis avitas. Dominus enim dicit : *Leges meas costodite.* Et iterum per prophetam : *Væ ! qui condunt leges iniquas, et scribentes scripserunt injustitias ut opprimerent pauperes in judicio, et vim facerent causæ humilium populi Dei.*

Audiat itaque dominus meus, si placet, consilium fidelis sui, commonitionem episcopi sui, et castigationem sui patris. Nec cum schismaticis aliquam de cætero habeat familiaritatem vel communionem, nec cum eis aliquo modo contrahat. Notum est enim toti fere mundo, quam devote, quam honorifice dominum papam receperitis, quantum Romanam Ecclesiam foveritis et honoraveritis ; quantum etiam dominus papa et Romana Ecclesia personam vestram dilexerint, honoraverint, atque etiam in quibuscunque secundum Deum potuerunt, vos exaudiverint. Nolite ergo, domine, si salutem animæ desideratis, eidem Ecclesiæ, quod suum est, aliqua ratione subtrahere, seu in aliquo ei citra justitiam contraire. Imo eamdem ei permittatis in regno vestro habere libertatem, quam et in aliis regnis habere dignoscitur. Memorque sitis professionis quam fecistis, et posuistis scriptam super altare apud Westmonasterium, de servanda Ecclesiæ Dei libertate sua, quando consecratus estis et inunctus in regem a prædecessore nostro. Ecclesiam etiam Cantuariensem, a qua promotionem et consecrationem accepistis, in eum statum restituatis et dignitatem in quibus fuit temporibus prædecessorum vestrorum et nostrorum, possessionesque ad ipsam ecclesiam et nos pertinentes, villas, castella, et prædia, quæ pro voluntate vestra distribuistis, resque omnes ablatas, tam nostras, quam clericorum nostrorum et laicorum, in integrum nobis restituatis. Permittatis etiam nobis, si placet, libere, et in pace, et cum omni securitate redire in sedem nostram officioque nostro libere uti, sicut debemus et ratio exigit. Et nos vobis, tanquam domino charissimo e

leliter et devote pro viribus nostris servire A
umus,in quocunque potuerimus,salvo hono-
›t Ecclesiæ romanæ, et salvo ordine nostro.
n pro certo sciatis,quia divinam severitatem
›nem sentietis.

EPISTOLA CLXXX.

AD EUMDEM.

ino suo et amico HENRICO, Dei gratia illustri
.glorum, duci Northmanniæ, comiti Ande-
et duci Aquitaniæ,THOMAS eadem gratia Ec-
Cantuariensis humilis minister, suus olim
'aliter, nunc autem multo magis in Domino,
ı,et veram cum emendatione pœnitentiam.
ectans exspectavi,ut intenderet vobis Domi-
conversus ageretis pœnitentiam recedens a
'versa,et abscinderetis a vobis latera vestra B
quorum, ut creditur, instinctu et consilio
•e lapsi estis in profundum, sed vereor,quod
ne in profundum illud de quo dicitur : *Pec-*
›um venerit in profundum, contemnet. Et licet
que frustra sustinuerimus, tacite conside-
et exspectantes affectuosissime, si veniret
ı, qui diceret : *Filius tuus rex, dominus*
m diu dolo circumventus,tractus in perniciem
'æ,inspirante divina clementia in abundantia
!atis magnæ festinat ad liberationem Eccle-
›mnem satisfactionem et emendationem ; non
›mnipotentem supplici devotione singulis die-
erpellare cessamus,ut quod diu voto celebra-
de vobis et pro vobis,celeri et fructuoso con-
ıur effectu. Et ecce inde est,quod Ecclesiæ, C
.riensis,cui Deus nostrum sacerdotium, licet
ım, vobis res humanas hujus regni regenti-
l præsens deputavit,nos cura constringit,eo
e quod adhuc exsilii incommoditate deti-
r, majestati vestræ commonitorias, exhorta-
correptorias destinare, ne excessum vestro-
i qui sunt, qui revera sunt unde non mini-
lolemus, illorum maxime dico, qui circa
am Dei, et personas ecclesiasticas a vobis
nulla habita dignitatis seu personæ reveren-
ntur, nimius dissimulator existam, ne nimis
ıns in animæ meæ discrimen appaream.Fa-
proculdubio culpam habet, qui quod debet
ıre, negligit emendare. Scriptum quippe est :
ılum qui mala faciunt,sed etiam qui consen- D
articipes judicantur. Consentiunt quidem,qui
›ssint et debeant, non resistunt, vel saltem
uunt : *Error enim,cui non resistitur, appro-*
et veritas,cum minime defensatur, opprimi-
: caret occultæ societatis scrupulo,qui desinit
: manifesto facinori. Sicut enim serenissime
ps, parva civitas prærogativam regni præsen-
minuit, sic regia vestra potestas religiosæ
sationis mensuram minime concutere debet
tare, Semper vero de jure effectum est, sa-
ıli concilio de sacerdotibus judicia provenire
[ualescunque pontifices, etsi errore huma-
ıccedente,non tamen contra religionem fidei
ullatenus excedentes,nullatenus videntur a potestate sæculari posse vel debere percelli. Boni quidem et religiosi principis est, ecclesias contritas et conscissas restaurare, novasque ædificare, sacerdotes Dei honorare, et cum summa tueri reverentia, adinstar felicissimæ recordationis et pii principis Constantini,cum ad eum deferretur quæstio clericorum, dicentis : *Vos a nemine judicari potestis*, sæcularium scilicet judicum, *qui solius Dei judicio reservamini.* Et sanctos apostolos, eorumque successores, sub divina testatione constitutos, præcepisse legimus non debere persecutiones fieri, nec fluctuationes,nec invidere laborantibus in agro Dominico,nec a suis expelli sedibus æterni regis dispensatores. Quis enim dubitet sacerdotes Christi, regum et principum,omniumque fidelium patres et magistros censeri? Nonne miserabilis insaniæ esse dignoscitur,si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, et iniquis obligationibus illum potestati suæ subjicere, a quo credere debet non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse et solvi ? Si rex bonus estis et Catholicus, et vultis esse,quod credimus,quodque magis optamus, ut salva pace vestra dixerim, filius estis Ecclesiæ, non præsul, discere vos convenit a sacerdotibus, non eos docere ; sequi vos convenit sacerdotes in ecclesiasticis, non eos præcedere.

Habetis potestatis vestræ privilegia, quæ administrandis legibus publicis a Deo consecutus estis,ut ejus beneficiis non ingratus contra dispositionem cœlestis ordinis nihil usurpetis. Sed ut salubriori fruamini ingenio, his quæ contra eam malitioso ingenio et consilio magis forsitan quam animo vestro minus bene usurpatis,cum omni humilitate et multimoda satisfactione citissime cedatis, ne manus Altissimi adversum vos extenta mittat in vos,quasi ad signum, sagittas. Tetendit enim arcum suum Altissimus,ut sagittet in aperto vos nolentem pœnitere. Nec erubescatis, quidquid suggerant vobis maligni, quidquid submurmurent proditores, non vestri tantum,sed Dei,humiliari sub potenti manu Dei. Ipse quidem est,qui exaltat humiles, et superbos dejicit; qui in suam et suorum ultionem aufert spiritum principum. Quoniam terribilis est : et quis resistet ei ? Non debuisset excidisse a memoria vestra, in quo articulo vos Deus repererit, quamtumque promoverit, honoraverit, sublimaverit. in liberorum susceptione beatificaverit,soliumque regni vestri firmaverit,in invidiam omnium inimicorum vestrorum amplis possesionibus ditaverit,adeo ut hucusque cum admiratione omnes fere proclamaverint : *Hic est quem elegit Dominus.*

Et vos quid ei retribuetis,vel retribuere poteritis pro his omnibus, quæ vobis fecit ? An ad eorum instinctum et instantiam,qui circa vos persequuntur Ecclesiam virosque ecclesiasticos, et semper prout potuerunt sunt persecuti, reddetis mala pro bonis, oppressiones, tribulationes, injurias, afflictiones ecclesiis et ecclesiasticis personis ? Nonne

isti sunt, de quibus dicit Dominus ? *Qui vos odit, me odit. Qui vos spernit, me spernit, Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei*. Certe, etsi relictis omnibus, quæ possidetis, tollatis crucem vestram, et sequamini Dominum nostrum Jesum Christum, vix erit, aut non erit, ut fidelis et gratus acceptorum ab eo beneficiorum retributor appareatis. Inquirite Scripturas a scientibus, et invenietis quod Saul, licet electus fuerit a Domino, quoniam a viis ejus recessit, periit ipse, et domus ejus tota. Oziæ quoque regis Juda, cujus nomen late divulgatum est, et procul egressum propter crebras sibi a Domino collatas victorias, adeo cor elevatum est in suum interitum, eo quod ubique auxiliaretur ei Dominus, et corroborasset illum, ut spreta Domini reverentia usurpare sibi voluerit, quod sui officii non erat, sed sacerdotum, id est adolere incensum super altare Domini. Et ob hoc a Domino lepra percussus est, et per manus sacerdotum ejectus a templo Domini : et sic mansit usque ad diem mortis suæ, plenus lepra, ob quam ejectus fuerat e templo Domini. Multique alii reges, sancti viri immensarum divitiarum, quoniam ambulaverunt super se in mirabilibus mundi, præsumentes rebellare Deo, in suis mysteriis perierunt, et ad ultimum nihil divitiarum suarum invenerunt in manibus suis. Rex quoque Achaz, quoniam et ipse officium sacerdotale usurpavit, similiter a Domino lepra percussus est. Oza quoque, etsi rex non esset, quoniam arcam Domini tetigit, et tenuit nutantem ad præcipitium bobus recalcitrantibus, quia ad eum non pertinebat, sed ad templi ministros, indignatione divina percussus, juxta arcam Dei corruit mortuus. Rex, proverbialiter celebre est ; castigatus de alterius infortunio melius sibi prospicit. *Nam tua res agitur, paries dum proximus ardet*. Ad sacerdotes, rex dilectissime, suos voluit Deus quæ Ecclesiæ suæ sunt disponenda pertinere, non ad potestates sæculi. Quas, si fideles sint. Ecclesiæ suæ sacerdotibus voluit esse subjectas Non vobis igitur vindicetis jus alienum et ministerium, quod alteri deputatum est, neque contra eum contendatis, a quo omnia sunt constituta, nec contra illius beneficia pugnare videamini, a quo vestram consecutus estis potestatem. Non a legibus publicis, non a sæculi potestatibus, sed a pontificibus et sacerdotibus omnipotens Deus Christianæ religionis clericos voluit ordinari et discuti. Christiani reges subdere debent exsecutiones suas ecclesiasticis præsulibus, non præferre. Scriptum quippe est nunquam de sacerdotibus nisi Ecclesiam judicare debere : nec esse humanarum legum de talibus ferre sententiam. Obsequi debere principes Christianis statutis Ecclesiæ, non suam potestatem præponere : episcopis caput principes subdere, non de episcopis judicare. Duo quippe sunt quibus principaliter regitur mundus : auctoritas sacra pontificis, et regalis potestas. In quibus tanto gravius est pondus sacerdotum, quanto et de ipsis regibus in divina sunt reddituri examine rationem. Nosse certe debueratis ex illorum vos debere pendere judicio, nos illos ad vestram posse redigi voluntatem. Plurimi namque pontificum alii reges, alii imperatores excommunicaverunt. Et si speciale aliquid de personis principum inquiratis, beatus Innocentius Arcadium imperatorem excommunicavit, quia consensit sanctum Joannem Chrysostomum a sua sede expelli. Sanctus etiam Ambrosius pro culpa, quæ aliis sacerdotibus non adeo videbatur gravis, Theodosium magnum imperatorem excommunicavit, et ab ecclesia ejecit. Qui tandem satisfactione condigna meruit absolvi. Et multa alia in hunc modum. David etiam cum adulterium et homicidium commisset, missus est ad eum propheta Nathan a Deo, ut eum redargueret et corrigeret Correptus est, et citissime correctus. Rex enim deposito diademate capitis sui abjectaque majestate imperiali, non erubuit humiliari ante faciem prophetæ, peccatum suum confiteri, veniam postulare de commisso. Quid plura ? Pœnitentia ductus misericordiam petivit, et obtinuit veniam.

Et vos, fili dilectissime, serenissime rex, reverendissime domine, ad exemplum excellentissim David, regis piissimi, de quo dicit Dominus : *Inveni virum secundum cor meum*, corde contrito et humiliato convertimini ad Dominum Deum vestrum exactamque de excessibus vestris agite pœnitentiam Corruistis enim et errastis in multis, quæ adhuc taceo, exspectans si forte inspiraverit vobis Dominus, ut dicatis cum propheta : *Miserere mei, Deus secundum magnam misericordiam tuam, quoniam multum tibi peccavi et malum coram te feci*. Juxta est enim Dominus his qui recto sunt corde et humiles spiritu salvabit, Hæc ad præsens, domine mi vobis scribo, cætera silentio præteriens, exspectan donec videam, utrum sermo meus capiat in vobis si reportaverit mihi a vobis dignos fructus pœnitentiæ, et audiam a nuntiantibus, et congaudeam dicentibus : *Filius tuus rex mortuus fuerat, sed revixit Perierat, et inventus est*. Quod si me non audieritis qui solitus fui ante majestatem corporis Christi in abundantia lacrymarum et gemitibus non minimi orare pro vobis, certe ibidem clamabo contra vos et dicam : Exsurge, Deus, judica causam tuam. Memor esto improperiorum tuorum, et injuriarum, quæ a rege Anglorum et suis tibi et tuis sunt tota die. Ne obliviscaris ignominiarum Ecclesiæ tuæ, quam tu fundasti sanguine. Vindica, Domine, sanguinem servorum tuorum, qui effusus est. Vindica, Domine, servorum tuorum afflictiones, quarum infinitus est numerus. Superbia eorum, qui te et tuos oderunt et persequuntur, in tantum ascendit, ut ulterius non valeamus eos sustinere. Rex, quidquid agant vestri hæc omnia de manibus vestris requirentur. Damnum enim dedisse videtur, qui causam damni dedit Ipse revera Filius Altissimi, ni resipueris, ni cessaveris ab infestatione ecclesiarum et clericorum et nisi continueritis manus a conturbatione hominum, ad gemitus compeditorum, ad voces clamantium ad se veniet in virga furoris sui, quoniam

ipus est judicare adversum vos justitias in A e et severitate spiritus sui. Ipse enim novit spiritum principum, et terribilis est apud rræ.

robis hæc dicimus, ut faciem vestram conus, vel provocemus vos ad majorem indignaet iram, sicut forsitan maligni, qui circa vos ii die et nocte insidiantur animæ vestræ, et r avertere animum vestrum a nobis, pravis is suis suggestibus submurmurant. Det illis cundum opera sua, et secundum nequitiam itionum ipsorum. Sed ut vos reddam cauad provisionem animæ vestræ et curam, et dum periculum, quod jam in foribus est. Et stra specialiter interest providere animæ utpote cujus cura et sollicitudo nobis com- B st, cujusque reddituri sumus rationem in examine, hæc audite benigne et facite, et servitio nostro, prout vobis placuerit, dumeum non offendamus, nec operemur agendo mulando in dispendium animæ vestræ et Quid enim vobis proderit totum mundum cum animæ vestræ periculo? Attendite ubi eratores, ubi reges et alii principes, ubi iscopi et episcopi, qui nos præcesserunt. Ipsi laboraverunt, et alii in eorum labores inınt. Quid ulterius? *Sic transit mundus, et ria. Memorare ergo novissima tua, et in æterpeccabis.* Et si peccaveris, in vita pœnitebis. mihi chara gratia vestra, si in vera huet festinata pœnitentia conversi fueritis C inum Deum vestrum. Valeatis sic iterum et

EPISTOLA CLXXXI.

AD EUMDEM.

issimo domino suo Henrico, Dei gratia regi m, duci Normannorum et Aquitanorum, et Andegaviæ, Thomas eadem gratia sanctæ iensis Ecclesiæ minister humilis salutem, e tempore perseverare in bono, ac reniti suggestionibus malignis, et pravis quæ facile unt bonos.

oquio utimur ad vos, ne in multitudine serfficiamur amplius tædiosi: qui utinam esseis magis accepti, sicut ad dominum nostrum imum. Novit hoc ille, qui scrutator est cor- D uidquid inimici nostri aliter ac falso murmususurrent; et certe, ut verius dicam, magis ıam nostri. Hortamur vos itaque adhuc ex nnipotentis Dei, et in virtute Spiritus sancti nus, et in remissionem peccatorum vestroobis requirimus gratiæ vestræ, et pacis veræ, itatis bonæ nobis et nostris sine malo inestitutionem; et similiter Ecclesiæ Cantuaı ea plenitudine et libertate, in qua eam et plenius habuerunt decessores nostri et stquam facti sumus archiepiscopus: et posm, et ecclesiarum, et præbendarum ad n ecclesiam pertinentium, quæ vacaverunt, postquam orta est dissensio ista inter vos et nos; et similiter nostris, ut sub dominio vestro ita libere eis valeamus frui et uti, sicut melius et liberius usi sunt eis antecessores nostri, et nos post nostram promotionem; et gaudere debeat Ecclesia de nostra reversione, quæ multis ex causis periculo animæ vestræ et nostræ, sicut credimus, tanto tempore caruit præsentia nostra, et dolere potuit de absentiæ incommodo. Hoc facite, benigne domine mi, et corde jucundo ac hilari, quatenus concedat vobis Deus, et hæredibus vestris, et restituat illam pacem, quam desiderat cor vestrum ad salutem animæ vestræ, et populi vobis commissi a Domino. Et nos pro certo parati sumus et erimus ad omne obsequium vestrum ferventius ac devotius, quam unquam ante fuerimus; dummodo non offendamus in Deum, neque in ordinem nostrum.

De mobilibus autem ablatis Ecclesiæ Cantuariensi, et nobis, et nostris, secure vobis affirmamus coram Deo et toto mundo, etiamsi præsens esset, quia nullo modo, nulla ratione dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si habuerit qui abstulit vel auferri fecit, unde restituat. Unde beatus Augustinus. *Si res ablata cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed simulatur.* Et alibi: *Illud fidentissime dixerim eum qui pro homine ad hoc intervenit, ne ablata restituat, et eum qui ad se confugientem, quantum honeste poterit, ad restitutionem non compellit socium esse fraudis et criminis. Nam hujusmodi hominibus misericordius opem nostram subtrahimus, quam impendimus.* Hoc certum tenete, hoc verissimum esse, nulla ratione dubitate. Et si quis vobis in contrarium prædicaverit, etiamsi angelus de cœlo, anathema est, et sit, et erit, quandiu in hac sententia perseveraverit. Videte ergo, domine mi charissime, quomodo in hac parte caute ambuletis, ne detentio rei male acquisitæ, quæ non est nisi cinis et vermis, impellat vos, quod absit, in impœnitentiam, et subjiciat discrimini, quod a vobis purgari non potest, nec oratione, neque jejunio.

Præterea nosse debet vestra discretio, quoniam, etsi omnes episcopi sancti non sint, loca tamen sanctorum obtinent: qui, etsi vitæ merito non clarescant, esse tamen debent eorum imitatores, quatenus eis contulerit divina clementia. Inde igitur, quoniam sancti viri pro lege Dei sui certaverunt usque ad mortem, et a verbis ac minis persequentium se non timuerunt, ille enim amplius timendus est, qui potest animam et corpus mittere in gehennam, necesse habemus et nos, prout Deus nobis inspiraverit, leges suas custodire, fovere ac defendere. Nec hoc nobis imputandum ad superbiam vel malignitatem, sed ad nostri necessitatem officii. Sic enim ait Dominus: *Leges meas custodite.* Et iterum in Evangelio: *Si quis solverit unum de mandatis meis minimis, et docuerit sic homines, minimus erit in regno cœlorum.* Satis credimus dictum esse sapienti, et idcirco postulamus a vobis, sicut a Domino charissimo, in nomine Domini nostri Jesu

Christi audiri et exaudiri benigne, quatenus audiat et exaudiat vos Deus in districto examine, et recipiat inter electos suos, quando neque fortitudo, neque potentia, nec imperium, nec divitiæ, nec leges sæculares vel consuetudinem poterunt juvare quemquam, nec aliud quidquam, nisi divina clementia, et præcedentium operum fructus. Quod utinam omni die firmissime resideat animo vestro, nec unquam mentem vestram excidat. Hujus rei consiliarios libenter admittat, et audiat dominus meus, et exaudiat semper, ut benefaciat ei Deus, et augeat ei et ejus hæredibus vitam et pacem in tempora longa. Nec prætereant temporaliter impuniti, qui dolis suis et fraudibus exquisitis nisi sunt bonum domini mei propositum pervertere et perturbare, quod infra septem annos regni sui de exhibendo honore ecclesiis et ecclesiasticis viris multa, ut credimus, animi devotione conceperat. Valeat dominus meus in æternum. Et ut melius sit inde Ecclesiæ Dei et nobis, vivat in tempora longa.

EPISTOLA CLXXXII.

AD EUMDEM HEN. II.

THOMAS Cantuariensem archiepiscopus HENRICO regi Angliæ.

Regia potest meminisse nobilitas, quoniam vobis obtuli in præsentia domini regis Francorum, et plurimorum qui aderant, quod ad honorem Dei et vestrum paratus eram me ponere omnimo in misericordia Dei et vestra, ut sic pacem et gratiam vesram promererer. Non placuit vobis, domine, hæc forma verborum, nisi promitterem observationem consuetudinum, quas antecessores nostri observaverant vestris. Concessi ergo quod ea servarem, quatenus possem salvo ordine meo, et si aliquid amplius vel expressius promittere scirem in Domino, paratus fui, et sum adhuc pro recuperanda gratia vestra. Et quod vobis nunquam libentius servivi, quam adhuc facere paratus sum. Et quia nondum placuit vobis ista recipere, supplico majestati vestræ, ut memineritis obsequiorum meorum, et beneficiorum, quæ mihi contulistis ; quia ego memor sum me debere ex juramento servare vobis vitam et membra, et omnem honorem terrenum, et quidquid potero secundum Deum pro vobis, sicut pro charissimo domino, facere paratus sum. Et Deus scit, quod nunquam vobis libentius servivi, quam facturus sum, si placuerit vobis. Valeat semper dominus meus.

EPISTOLA CLXXXIII.

AD EUMDEM. HEN. II.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus regi Angliæ.

Novit inspector cordium, animarum judex, et vindex culparum Christus, in quanta animi puritate et sinceritate amoris vobiscum ferimus pacem, credentes quod simpliciter et bona fide nobiscum ageretur. Quid enim, serenissime domine, aliud concipere debebamus ex verbis vestris, quæ vel arguendo, vel mulcendo nobis vestræ benignitatis

A communicabat humanitas. Litteræ vestræ, ad dominum nostrum regem, filium ves destinatis, ut nobis et nostris omnia, qu bueramus antequam recederemus ab Angli stituerentur, quid aliud quam benevolen pacem et securitatem omnimodam prætende Sed ecce, quod Deus novit, nobis pro h vestri periculo, quam pro utilitatis vestræ di dio gravius reputamus, rerum exhibitio non plicitatem prætendit aut bonam fidem. Na stitutio, quam nobis et nostris fieri præcepis lata est in diem decimum sub obtentu Ran quem consiliarii domini nostri, filii vestri, in conveniendum, ut mandatum vestrum imple censuerunt. Qui sint illi, et quomodo, et qua

B res gesta sit, vos, cum placuerit, inquiretis. autem persuasum et hæc fieri in dispendiu clesiæ, et salutis vestræ et honoris, nisi dilig corrigatur a vobis. Nam præfatus Ranulphus rim in bona Ecclesiæ debacchatur, et victualia in castrum de Salwode etiam nunc palam con et sicut accepimus ab his qui id vobis, si plac probare parati sunt, multis audientibus glo est, quod non diu gaudebimus de pace vestra non comedemus panem integrum in Anglia, quam ille, ut minatur, nobis auferat vitam. autem, serenissime domine, quia culpæ par est, qui cum possit corrigere, negligit emen Et quid præfatus Ranulphus possit, nisi vestr luntatis fretus et armatus sit auctoritate ? Qu

C teris domini regis filii vestri responderit supe negotio, scribentis ad ipsum, audiet et judicab neplacito suo discretio vestra. Et quia sicut ex perspicuis apparet indiciis, S. Cantuari Ecclesia Britanniarium mater in Christo, perit capitis nostri : ne illa pereat, sed evadat, tam dicto Ranulpho, quam complicibus suis Ecc persecutoribus caput pro ipsa, Deo propitio, nemus, parati pro Christo non modo mori, s mille mortes et omnia tormenta excipere, per gratiam suam dignatus fuerit patientiæ l vires. Ad vos, domine, redire proposueram, se miserum ad miseram Ecclesiam necessitas tr ad illam vestra licentia et gratia rediturus, et for ne illa pereat, periturus, nisi vestra pietas

D nobis consolationem celerius præstare dignetu sive vivimus, sive morimur, vestri sumus, et er semper in Domino : et quidquid nobis conting nostris, benefaciat vobis Deus et liberis vestri

EPISTOLA CLXXXVI.

AD EUMDEM.

Hoc petimus a domino nostro rege juxta mand et consilium domini papæ quod pro amore Dei e mini papæ et honore sanctæ Ecclesiæ ac salut et hæredum suorum, et nos recipiat in gratiam s et concedat nobis et omnibus qui nobiscum e nobis exierunt de regno, pacem suam et plena curitatem de se et suis sine malo ingenio et re nobis Ecclesiam Cantuariensem in ea plenitudi

in qua eam melius habuimus, postquam us archiepiscopus,et possessiones omnes lum et habendum ita libere et quiete et ho- sicut Ecclesia et nos eas liberius et honori- tenuimus et habuimus,postquam promoti archiepiscopum ; et similiter nostris, et clesias et præbendas ad archiepiscopatum es,quæ vacaverunt postquam exivimus de faciamus de eis sicut de nostris, prout no- erit, similiter habere permittat, et nos fa- i quidquid archiepiscopus debet regi et suo, salvo honore Dei et ordine suo.

EPISTOLA CLXXXV.

AD LUDOVICUM REGEM FRANCORUM.

domino suo LUDOVICO,Dei gratia illustris- . Francorum, THOMAS Cantuariensis Eccle- .ster humilis, salutem et utriusque vitæ nem.

tis et lectis vestræ sublimitatis litteris,ma- rcepimus vestræ liberalitatis et dilectionis indicia. Quanquam ut verum fateamur, ndum quæ sponte offertis,merita non præ- ,scimus quidem et certi sumus quod pro- enuitatis vestræ ductu plurimum nos dilexi- qui omnium bonorum est retributor, vobis ; et nos quidem pro faculte nostra parati it secundum Deum et secundum homines, quibus poterimus obsequiis vestræ beni- espondere. Verum, cum semper vestram simus in nobis liberalitem, nunc tandem iorem et gratiorem comperimus,cum nos atione nostra per litteras vestras visitare uistis; et nobis,si opportuisset,vestræ con- s refugium exposuistis.In verbo isto acqui- bis si quid residum erat cordis nostri, et ud vobis obnoxium reddidistis, et spem roborastis. Non est enim homo mortalis, ominum meum regem Angliæ, in quo magis nus quam in vobis, de bono et honore et ,si nobis opportuerit,licet nunquam merue- Verumtamen inter dominum meum regem erbum actitatum est de pace, et speramus us inclinabit animum ejus et avertet vias obis.Vos autem, si vobis placet,si contigerit loqui, arguite eum quod ipse unquam cre- quid sinistrum de homine qui tantum et tam ei servivit, et qui eum semper vero affectu et cui ipse tantum honerem contulit. Vos charissime domine,imperate nobis, si quid ad honorem vestrum et placitum facere is,quia non est homo in mundo, qui liben- d faceret quam nos.

EPISTOLA CLXXXVI

AD EUMDEM.

ino suo LUDOVICO, illustri Francorum regi, Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis et cum obsequio dilectionem.

estræ serenitatis notitiam credimus perve- A nisse, inter clerum et barones Angliæ, occasione quarumdam consuetudinum regis et regni, coram domino rege subortam fuisse contentionem.Cumque magna in nos et coepiscopos nostros eorum hac occasione succresceret indignatio, tandem, Deo propitiante, ita inter nos composuimus, quod pax utrinque reformata est, et domini regis gratia, qui ob hanc causam adversus nos aliquantulum motus fuerat,nobis in integrum restituta. Præterea, peccatis nostris exigentibus, majorem in nos domini regis indignationem excitavit fama quædam, quæ nos eum apud dominum papam et vos diffamasse nuntiavit et Ecclesiæ sanctæ persecutorem et oppressorem impie confinxit. Quod, domine, sublimitati vestræ satis notum est, si hoc de domino nostro B rege vobis mandavimus ; et sicut nostis precamur ut nostram et nostrorum innocentiam erga dominum regem diligenter excusetis. Quia neque nos ista de domino nostro diximus,neque si aliqui forte dixerunt, auctoritatem iis præstamus. Quia neque verum est eum talem esse, neque videtur dici potuisse. Hoc etiam vos scire volumus, quod dominus rex, quantumcunque motus fuerit, non minus personis ecclesiasticis honorem et reverentiam exhibuit, nec occasione hujus indignationis in personas ipsas vel ecclesiasticas possessiones manum misit Si quid aliud vobis, domine, nuntiatum est,a veritate sciatis alienum, et, sicut supra dictum est, inter dominum regem et clerum suum nullam (Deo gratiam) superesse discordiam,sed sopita omnium C controversia, pacem ex integro reformatam. Valete,

EPISTOLA CLXXXVII

AD EUMDEM.

Amantissimo domino suo LUDOVICO, Dei gratia illustri Francorum regi THOMAS, eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem ab eo qui dat salutem regibus.

Considerantibus nobis ex accidentibus statum vestrum et regni vestri tempore vestro præ alia felicis, magis ac magis in dies videtur retributor omnium bonorum Deus prosperare vias et actus vestros, dans etiam vobis semper per magnam misericordiam suam de inimicis vestris triumphare et D vincere. Nec mirum, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Et ecce, Domine in Christo charissime, fidelis vester abbas Pontiniacensis promotus est communi assensu cleri et populi in archiepiscopum Lugdunensis Ecclesiæ, consecratusque a domino papa die Dominica ante instans festum beati Laurentii apud Montem Pessulanum. De quo profecto confidimus per gratiam Dei, tanquam de charissimo amico nostro, quia ipse tum pro amore vestro, tum pro nostro semper quoad vixerit fidelis vobis erit, civitatemque suam et partes illas, sicut justum est, vobis et regno vestro pro viribus subjiciet et subjugabit. Bene valete in Christo, charissime.

EPISTOLA CLXXXVIII

AD MATHILDEM IMPERATRICEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, MATHILDI imperatrici.

Gratias agimus Deo, qui nobilitatem vestram insignibus virtutis magis illustravit quam generis : et quam sanguine clarissimam extulit in orbe Romano bonis operibus clarificare non desinit in mundo. Nam ab Oriente in Occidentem magnum est nomen vestrum in Domino, et eleemosynas vestras narrant ecclesiæ sanctorum. Quamvis enim Deo plurimum placeant subsidia temporalium, quæ ei erogatis in membris suis, ei tamen minus placere non credimus sollicitudinem pacis et libertatis ecclesiasticæ, quam tanto, ut fama est, zelatis affectu, ut cum Apostolo dicere valeatis : *Quis infirmatur, et* B *ego non infirmor ? Quis scandalizatur, et ego non uror ?* Unde nos, qui ratione humanitatis et beneficii vestri merito nos vobis obnoxios esse recolimus, pro salute vestra, et filii vestri gloria, temporali pariter ac æterna, de pace Ecclesiæ fiducialius loquimur in auribus vestris, rogantes attentius, et obsecrantes in Domino, quatenus eum diligentius conveniatis, ut ea devotionis sedulitate pacem procuret Ecclesiæ, qua sibi, hæredibus suis et terris suis per merita sanctorum pacem Dei desiderat procurari. Nam unde plurimum contristamur, divulgatum est ab Oriente usque in Occidentem, quod ecclesias regni sui intolerabiliter affligit, et exigit ab eis inaudita quædam et inconsueta. Quæ si quæsierint, quærere tamen non debuerunt antiqui reges. Potest autem C fieri, ut in tempore suo, cui multam Deus contulit sapientiam tanta afflictio utcunque valeat tolerari. Sed forsitan post dies ejus tales sunt regnaturi, qui devorare Ecclesiam cupient toto ore, et indurati cum Pharaone dicent: *Nescio Dominum, et Israel non dimittam.* Meminerit, quæsumus, ad preces et exhortationes vestras, quomodo eum extulerit Deus ultra titulos nobilium patrum, et ultra terminos majorum suorum, et præter eorum spem dilataverit terminos ejus. Quid proderit ei apud Dominum, si ad hæredes transmittat peccata sua, et quasi adversarios Dei et Ecclesiæ constituat in testamento ? Quid prodest antecessoribus ejus modo, si iste sumpta occasione ex delictis eorum Deum quasi hæreditario jure offenderit ? Aliis erat, serenissima, domina, Deus D placandus obsequiis, alia munera pro salute majorum et peccatorum redemptione offerri oportebat. Non placent Deo sacrificia de rapina, nisi forte Patri placere possit, ut ei Filius immoletur. Si resipuerit, Pater misericordiarum adhuc est promptus ad veniam : procul dubio judicium facturus sine misericordia in eos, qui non exercent misericordiam. Potens est, et potentes potenter punit. Terribilis, et aufert spiritum principum, ut fortioribus instet fortior cruciatus. Tetendit arcum suum, et paravit illum, et in eo posuit vasa mortis, jaculaturus in brevi, nisi sponsam suam, pro cujus amore mori dignatus est, liberam esse permiserint, et privilegiis A ac dignitatibus, quas sanguine suo ei compa[...] cruce, sustinuerint honorari. Debetis autem [...] cet in eo revocando, et matris diligentiam a[...] et dominæ auctoritatem : ut quæ ei regnum [...] catum multis laboribus acquisistis, et ad e[...] reditaria successione jura transmisistis, quo[...] casione nunc premitur et conculcatur Eccles[...] scribuntur innocentes, et pauperes intoler[...] affliguntur. Nos quod possumus pro salute [...] et illius, animo libenti facimus, Dei miseric[...] precibus, quibus possumus, jugiter implor[...] fiducialiter oraturi, si pace ecclesiis reddita [...] torem et benefactorem suum Deum prompt[...] tione redierit. Nec pudeat eum coram Deo [...] liari per pœnitentiam, cum antiquis regibu[...] rum memoria in benedictione est, nihil m[...] gloriam ascribatur, quam pœnitentiæ titulu[...] divinæ zelus, veneratio sacerdotii, et fidel[...] virtutum custos humilitas. Talibus enim [...] domini Ezechias, Josias, et Constantinus D[...] placuerunt, et gloriam assecuti sunt apud h[...] a generatione in generationem.

EPISTOLA CLXXXIX

AD OWENUM REGEM WALLIÆ.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, [...] regi Walliæ.

Gratias vobis plurimas referimus, quod int[...] lorum discrimina, et hostilem inimicorum i[...] tationem, Ecclesiæ Dei, sicut ex litteris ves[...] dicimus, curam et diligentiam impender[...] omittitis. Verum non mediocriter insedit an[...] lud, quod in litteris vestris legimus, videlic[...] dictum est, quod ex jure non debeat nobis [...] ecclesia de Bangor, licet hoc ob dilectionen[...] vobis tenemur, dissimulemus. Quod autem [...] lastis, ut nostro assensu et licentia in ecclesia [...] ab alio quam a nobis episcopus consecretur, o[...] non acquiescimus nec aliquando acquiescem[...] temus vobis nuntium nostrum, aut certe aliuc[...] litteris modo nolumus commendare, sicut p[...] sentium latorem vobis mandamus. Interim [...] vobis mandamus, ut per vestram diligentian[...] dicta ecclesia, honoresque Ecclesiæ in pace p[...] neant, nec aliqua fiat electio, vel honorum Ec[...] transmutatio. Quod si fieret, nos in irritum duc[...]

EPISTOLA CXC

AD EUMDEM.

THOMAS Dei gratia archiepiscopus Cantuar[...] OWENO Wallensium principi, salutem, et ei de[...] exhibere obsequium, cui servire regnare es[...]

Cui plura committuntur a Domino, ei tene[...] pluribus reddere rationem qui sicut fideliter [...] quentes felici remuneratione glorificat, sic ind[...] potenter horrenda nimis ultione percellit, u[...] afferatur deficienti solatium, tamen et miseri[...] subsistant. Sed inter omnia quæ illi exhi[...] obsequia nil gratiosius acceptat quam si spon[...] qua sanguinem fudit, debitus a fidelibus re[...] honor, et eum nil gravius punit quam si illa i[...]

spectu ejus contumeliosis afficiatur injuriis. Hoc ex te ipso, dilecte fili, potes agnoscere, sciens quanta acerbitate mariti vindicent contumelias, si forte sub eorum aspectu conjugibus inferuntur. At Christi Domini tui quoniam fidelis es, sponsa est Ecclesia Bangorensis quæ, sicut nosti, jam fere decennio, proprio viduata pastore, machinationibus eorum, qui ei compati et providere debuerant super desolatione sua ante sponsi oculos lacrymabiliter ingemiscit. Unde quia te sincera charitate diligimus et honorem tuum in Domino cupimus promoveri, dilectioni tuæ rogando, consulendo et in remissionem peccatorum injungendo suademus, quatenus juxta mandatum domini papæ præfatam ecclesiam benigne patiaris debita pastoris provisione a tantis miseriis relevari. Nec contra hoc cujuscunque admittas consilium, ubi tantum periculum vertitur animarum. Si vero te cujuscunque clerici sive laici sive viri sive mulieris consilio quod ecclesiam secundum canones ordinari impediat obligasti, nos te ab illa seu promissione seu obligatione apostolica et nostra auctoritate absolvimus: prohibentes in periculo animæ tuæ ne illi quicunque sit contra salutem tuam de cætero acquiescas. Præterea mandamus quatenus litteras domini papæ quas supprimi fecisti, Ecclesiæ cui nituntur et nobis restituas; et clericum qui eas deferebat quem nos ab obligatione qua ipsum ne rediret arctasti absolvimus, ad nos ut debuit sine omni impedimento venire patiaris. Detulimus hactenus et deferimus tibi et tanquam dilecto filio ubi secundum Deum poterimus, deferre disponimus. Sed nisi apostolicis et nostris mandatis, præsertim in his, quæ ad salutem tuam pertinere noscuntur acquieveris, ulterius tibi deferre vel parcere non poterimus quin quæ Deus præcipit et apostolica sedes instanter injungit, sollicitius exsequamur.

EPISTOLA CXCI.

AD EUMDEM.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, Oweno Wallensium principi.

Novit inspector cordium et judex animarum quod honorem tuum et salutem sicut filii in Christo charissimi cujus cura nobis adeo injuncta est, sincera in Domino charitate diligimus et tibi desideramus et oramus summum bonum evenire sicut et nobis, et quanto nobis in te dilectio major est, tanto tibi quæ ad salutem tuam et honorem pertinent, studiosius intineamns. Recole ergo, fili, quanta bona fecerit tibi Dominus, et ei de honore de successibus quos tibi contulit condignas ipsius præeunte clementia gratias age, ut qui juventutem tuam et virilem ætatem consolatus est in adversis et erexit et direxit ad prospera, maturitatem tuam beato fine et exitu glorioso consummet et labores tuos quiete remuneret et gloria sempiterna. Deus enim est qui se glorificantes glorificat et contemptores suos reddit ignobiles. Scimus te virum esse discretum et qui boni et mali, æqui et iniqui præmia rationis libramine noveris ponderare et qui te crebra meditatione meA mineris moriturum; et ut rerum experientia docet, juvenes cito moriuntur et facile, sed impossibile est ut qui senes sunt, diu vivant. Ponamus autem ut senum contra morem vita diutius protendatur, certe vivendo deficiunt, et mors non intellecta sensim per universa membra corporis et sensus habetatiores obrepit. Nam

Singula de nobis anni prædantur euntes

et ipsas, quibus ante gaudebamus voluptates eripiunt. Sed cum omnium tam justorum quam peccatorum finis sit unus et communis interitus, horum tamen et illorum gravis in ipsa morte differentia est. Si quidem pretiosa est in conspectu Dei mors sanctorum ejus quæ de miseria exeuntes ad æternam traducit gloriam; mors autem peccatorum est pessima B quæ prævaricatores legis impœnitentes trajicit in gehennam, ubi subter eos sternetur tinea, operimentum erunt vermes, et vermes quidem qui non moriuntur, sicut ignis non exstinguetur in sæcula. Quid ergo prodest, fili, si mundum lucretur quis universum quem vix ad momentum poterit retinere et hos cruciatus et præmia laborum animæ suæ acquirat. Quia vero te super omnes coætaneos tuos in gente tua extulit et honoravit misericors Dominus, in multa patientia te exspectans, et multis tam beneficiis quam periculis provocans, ad pœnitentiam nobilitatem tuam rogamus, monemus et exhortamur in Domino et in remissionem peccatorum tibi injungimus, quatenus apostolicum mandatum derelinquenda cognata tua et ordinatione Bangorensis Ec- C clesiæ benignius audias et diligentius exsequaris, ut fructum obedientiæ, quam salubriter exoptas, tibi et semini tuo cumulet et multiplicet Deus et temporaliter et in æterna retributione justorum. Alioquin dimittere non poterimus quin illud prout nobis injunctum est, impleamus. Si cognatam tuam diligis, abundas opibus, quibus ei poteris utiliter et honeste providere: diligas ut cognatam, non ut uxorem, quia satis esse debet quod te Deus hactenus et Ecclesia ejus in tam manifesta culpa et multo scandalo et pernicioso exemplo sustinuit delinquentem. Amodo enim tantum scandalum non poterit sustineri, et necesse est ut ecclesia, suo diutius viduata pastore, proprium episcopum recipiat, qui, auctore Domino, salutem procuret animarum. Vale- D lete.

EPISTOLA CXCII.

AD MATHILDEM SICULORUM REGINAM.

Serenissimæ dominæ et in Christo charissimæ Mathildi, illustri reginæ Siculorum, Thomas divina dispensatione Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis salutem, et sic temporaliter regnare in Sicilia, ut cum angelis æternaliter exsultet in gloria.

Licet faciem vestram non noverimus, gloriam tamen non possumus ignorare, quam et generosi sanguinis illustrat claritas, et multarum magnarumque virtutum decorat titulus, et famæ celebritas numerosis præconiis reddit insignem. Sed inter cæteras virtutes, quas cum illis auditoribus gratanter amplecti-

mur, liberalitati vestræ debemus,et qua nunc possumus devotione,gratias referimus ampliores,quæ coexsules nostros, proscriptos Christi, et consanguineos nostros, fugientes ad partes vestras a facie persecutoris, consolata est in tribulatione sua,quæ profecto magna pars veræ et Deo gratissimæ religionis est, si pro justitia patientibus clementia ferat solatium,si pauperibus opulentia suffragetur,si sanctorum necessitatibus absoluta potestatis communicet amplitudo.Talibus enim hostiis promeretur Deus, exhilarescit et dilatatur gloria temporalis,et omnium bonorum gratiosus conciliatur affectus.His meritis inter alios specialiter tamen promeruistis et nos,qui totum id quod sumus et possumus,ad vestrum devovemus obsequium. Cujus devotionis primitias, quas pro tempore potuimus, excellentiæ vestræ nuper obtulimus preces vestras apud regem Christianissimum promoventes, sicut perpendere potestis ex precibus ejus dilecto nostro illustri regi Siciliæ porrectis, et ex verbis venerabilis prioris Crispiniacensis, quem et eruditio litterarum,et vitæ sinceritas,et integritas famæ bonis omnibus amabilem et commendabilem reddunt. Est enim vir probatissimæ conversationis, sanæ doctrinæ, et quantum ad humanum spectat examen,perfectæ pro tempore sanctitatis, quem tanta reverentia a sublimitate vestra desideramus et petimus exaudiri,quanta totam Occidentalem Ecclesiam, si vestris pedibus assisteret, audiretis. Et hoc quidem tum pro suæ personæ reverentia,tum pro merito et auctoritate Cluniacensis Ecclesiæ, cujus procurat necessitates,quæ in orbe Latino dignoscitur a diebus patrum nostrorum in monastica religione perfectionis gloriam quasi propriam possedisse. In cæteris, quæ vobis ex parte nostra dixerit, ei, si placet, credatis ut nobis. Valete.

EPISTOLA CXCIII.

AD STEPHANUM CANCELLARIUM REGIS SICILIÆ.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, Stephano cancellario regis Siciliæ.

Probabile quidem est,quod vos pro salute et consolatione multorum in locum nobilitati vestræ et meritis congruum erexit Dominus,ut facultas rerum possit respondere virtuti,et voluntas nata,aut potius data a Domino,indigentibus subvenire,gratum sortiatur effectum.Ad vos itaque multi concurrunt,sed nullum sine consolatione audivimus redeuntem.Novus lucifer ab oriente resplendet in orbem occiduum, et suæ claritatis radios in auspicium publicæ felicitatis vibrat, et omnes contritos corde confortans persuadet instare tempora meliora.Sed nunquid Ecclesia Dei lætitiæ publicæ fructu sola privabitur? Nunquid frustrabitur spe sua, quæ vos aluit, pro qua majorum sanguine generosus,et propria virtute nobilis, pater vester se toties exposuit gladiis,et in confessione Christi,ut spes fidelium est,in pace consecutus est palmam martyrii? Verum inter omnes ecclesias sancta Cantuariensis magis affligitur, nec est dolor,sicut dolor ejus. Omnes amici ejus dereli-

A querunt eam : imo et persequuntur inter angustia Si quis legis defensor est, regis censetur inimicu Dispergantur,proscripti sumus.Crimen nostrum e assertio ecclesiasticæ libertatis. Eam namque pro fiteri, læsæ majestatis reatus sub persecutore nostr est. Ille enim solus fidelis creditur, cui religioni contemptus placet, qui divinam persequitur legem cui grata est contumelia sacerdotum,qui carnificina veterum tyrannorum velut justitiæ sacrarium ven ratur. Quia mutire ausi sumus pro domo Domin exsulamus cum omnibus cognatis et amicis nostri quorum unus est filius sororis nostræ.Quem vestr celsitudinis liberalitate, ubi necesse habuerit,tant affectuosius petimus sublevari,quanto nos et alio qui pro Domino patimur, justum est de nobilitat
B vestra spem concipere firmiorem. Rogamus etiam ut eidem credatis in his, quæ vobis ex parte nostr dicet, et apud Ecclesiam Romanam causam Dei nostram, si forte fuerit opportunum, promoveati

EPISTOLA CXCIV.

AD ROBERTUM COMITEM LEICESTRIÆ.

Thomas Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ ministe humilis. dilecto in Christo filio,et amico,nobili vir Roberto comiti Leicestriæ, salutem cum benedi ctione.

Exspectabam litteras consolationis tuæ,tanquan amici charissimi, verba satisfactionis,tanquam de votissimi Ecclesiæ filii,et vere pœnitentis. Sed qui neque littera consolationem nuntiat,ne verba satis factionem insinuant, affectu paterno reduco tibi de
C lictum tuum ad animum, ut vel sic immissa tibi Deo pœnitentia, excutiatur a te satisfactio ad anima tuæ conferens salutem,quam,teste conscientia me coram Deo loquor, opto tibi pariter ut et mihi.Ha bet mater tua Cantuariensis Ecclesia affectione ma terna queri de te, et cum principibus tuis. Habe et ego pater tuus in Christo, sponsus illius qualis cunque. Primo, de illata nobis injuria. Secundo de non revocata. Tertio, de pœnitentia morosa Forte dissimulatis injuriam, non revocatis illatam et quod periculosius est, unde magis doleo,tardiu quam oporteat acceditis ad pœnitentiam, sine qu nemo nocens absolvitur. Rejecta filiali pietati itum est in viscera matris a filiis,nullo habito humanita tis intuitu,spreta etiam reverentia ac devotione,qu
D patribus tenentur filii,contra omnem juris formam contra omnem ecclesiasticam auctoritatem, contr etiam ipsas suas ipsius regni consuetudines, qua dicunt avitas, quarum occasione perniciosa turbat sunt omnia; quarum incommoditatibus concussa est duriter,et ad tempus depressa libertas Ecclesiæ,quæ per Dei gratiam nullius ingenio poterit convelli; quarum angustiis Christo inferendo injuriam pe dispendium Ecclesiæ itur in ruinam. Detracta sun spolia patris, judicatus et condemnatus est pater a filiis, et cum iniquis deputatus. Estne auditum a sæculo,quod actum est temporibus istis in terra ista Cantuariensem judicari, condemnari,cogi ad præstandam fidei jussionem, quem et aliquando pro-

ım injuste divina declaravit sententia. Tradita ɜra terra in manus impiorum, quorum nondum əta est malitia. Commissa est enim eis virga virga furoris Domini, in correptionem et coerm clericorum, cujus quoque explecto officio, am per misericordiam Dei quasi in limine est, um est, ne, quod absit, ira Domini in contraɪnversa, furore ipsius gravius accenso in suam um ultionem injuriæ, conterat ipse Dominus et lat de civitate sua omnem operantem iniquipariter juvenem cum sene. Nec mirum. Non st hoc tempore qui faciat bonum, non est ad unum. Quis unquam patrem et matrem contumeliis, injuriis affecit, addixit pœnis, et cidit in maledictum, quod processit de ore ni? *Qui maledixerit patri aut matri, sit ipse ctus*. Et si hæc maledicti pœna, annon erit cti severior? Erit utique. Convertimini ergo, ectissimi, celerem agite pœnitentiam, ne, bsit! ultio divina, quæ jam in januis est, irper vos et super filios vestros. Exciditne a ia vestra, quod dicit Scriptura: *Ibunt in inationem usque in tertiam et quartam genera-, qui hæreditate quærunt sanctuarium Dei re?* Christus enim fundavit Ecclesiam, eique ravit libertatem sanguine proprio. Quis ergo hujus commercii pretium redigere quærat tutem, judicare alienum servum? Domino dere debet, aut stare. Si vero huic morbo, ne in gente periculum, cupitis subvenire, occurimæ vestræ periculo, saluti etiam serenissicipis vestri et Domini consulite. Vobis forsan ıtibus de subveniendi modo, respondeo certe principis et vestræ satis et prudenter esse um, si cum humili pænitentia, cum supplici tione recesserit ab injuria Christi et Ecclent ista decentia principem, sunt et compagratiam divinam, sunt et conversantia sibi m et generationi suæ. Sunt et verba ista plena atis, et, ut arbitror, affectus ejus, quem regiɔet, sacerdos, timens de proprio et principis culo, optans ei salutem, quam et sibi, tum beneficii tum officii necessitate. Valete.

ɜra nuntios nostros, si placet, benigne susɔdi benegnius, et cum ipsis negotium Dei et æ suæ in remissionem peccatorum tuorum, us opportunius se tibi obtulerit, efficacius re. Valete iterum, et semper.

EPISTOLA CXCV.

AD HUGONEM COMITEM.

AS Cantuariensis archiepiscopus, HUGONI

s charitatis vestræ sermonibus, canonicorum litteris inspectis, quibus se liberalitatis vesɔtidiana beneficia experiri attestabantur, hilaratus est spiritus meus, quod omnia inmea laudem germinaverunt, illum prosenultiplicium gratiarum actione, de cujus venit tam fructuosa, tam salubris et præ-

A clara conversio vestra. Ista quippe vobismet in cœlis gloriam, nobis in spiritu lætitiam, sed et toti regno suavissimum exempli præstat odorem. Ita ut cæteri crucis Christi inimici, a vobis discere valeant, si velint, diaboli jugum excutere, et post nos currere in odorem unguentorum vestrorum. Inde etiam est, quod nos deinceps omni tempore vestro et vestrorum honori et profectui, favente Domino, studiosius intendemus, utpote qui in nostræ pacis initio, ante etiam quam terram ingrederemur, mandatum nostrum et consilium non minus magnifice, quam benigne consummastis, cæteris similiter faciendi vos ipsum præbens exemplar. Verumtamen non modicum nos arctat pro sacerdotibus illis inobedientibus tam vigens precum vestrarum instantia. B Novit quippe discretio vestra, charissime fili, quia sicut humilis paupertas remuneranda est, ita superbia punienda. Clerici vero illi pauperes, sicut scribitis, quam contumaciter, quam superbe inobedientes exstiterint et repugnaverint, attendatis, si placet, et vos ipsi, nec dubito, precibus denegabitis locum, si delinquentium pensetis excessum. Isti enim sunt, quia in manifesta inobedientia persistentes, in ipsum pugnaverunt Deum, mundo fecerunt scandalum et planctum. Insuper totum corpus Christi detestabili quadam exempli pernicie polluentes, qui, ut jam diximus, in manifesta inobedientia persistentes, corpus Christi conficere, et alia etiam divina celebrare præsumpserunt. Ad quod ministerium homines, etiamsi angelicam induerent puC ritatem, adhuc procul dubio forent indigni. Sed non pergimus nunc istorum exagitare flagitia, ne cogamur eorum exasperare supplicia. Et pro certo, nisi pro vestræ intercessionis mihi admodum acceptæ reverentia stetisset, infructuosæ arbores securi ad radices posita omnino succiderentur. Verum quos propria damnat in æternum iniquitas, postulationis vestræ gratia non modicam misericordiam consequentur. Sic tamen volumus eos manere, donec sicut speramus, proxime veniamus, et videamus vos in interdictorum absolutione vestra, quantum secundum Deum poterimus, desideria completuri. Huic vero præsentium bajulo ob reverentiam vestram, et dilectionem, quam charam habemus omnimodis, et acceptam, interim evangelizandi usum indulsimus, baptizandi quoque et tribuendi viaticum, D si tamen id ultima mortalium cogat necessitas.

EPISTOLA CXCVI.

AD DILECTAM FILIAM SUAM IDONEAM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et sedis apostolicæ legatus, dilectæ filiæ suæ IDONEÆ, salutem, et perseverantem in virtute obedientiæ et justitiæ zelo vigorem.

Infirma mundi elegit Deus, ut fortia debellaret, intumescentemque contra Deum audaciam Holofornis viris deficientibus, ducibus exanimatis, et sacerdotibus fere deserentibus, legem feminæ virtus exstinxit. Esther electa est ut exsulantis et condemnatæ Ecclesiæ salutem procuraret, titubantibus apo-

stolis, fugientibusque, et quod magis est, in perfidiam A lapsis, Dominum passioni addictum sanctæ prosecutæ sunt mulieres, et quod amplioris est fidei manifestum, indicium, etiam mortuo sunt fideliter obsecutæ. Unde et meruerunt angelorum visu et alloquio confortari, et percipere Dominicæ resurrectionis primitias, et latentibus discipulis et fere desperatione submersis, Redemptoris gloriam et Evangelii gratiam nuntiare, Speramus autem te in illarum Deo auctore transituram esse consortium, quarum Christi zelo succensa apprehendis exemplum; quia spiritus charitatis, qui a corde tuo timorem expulit, per gratiam suam faciet, ut, tibi, licet ardua videantur, quæ necessitas Ecclesiæ fieri constantius et instantius exigit, non modo possibilia, sed et facilia sint credenti. Hac ergo de fervore, quem habes in domino, spe concepta, tibi manda- B mus, et in remissionem peccatorum injungimus, quatenus litteras domini papæ, quas tibi mittimus, venerabili fratri nostro Rogerio Eboracensi archiepiscopo tradas, si fieri potest, præsentibus fratribus, et coepiscopis nostris; aut si eos præsentes habere nequiveris, hoc ipsum facias in præsentia eorum, quos adesse contigerit. Et ne originale scriptum possit aliqua tergiversatione supprimi, transcriptum ejus legendum circumstantibus tradas, et eis, prout plenius te nuntius instruet, mentem aperias litterarum. Labori tuo, filia, præmium grande proponitur remissio peccatorum, fructus immarcessibilis, et corona gloriæ, quam tandem beatæ peccatrices, Magdalena et Ægyptiaca deletis totius anteactæ vitæ maculis, a Christo Domino receperunt. Aderit tibi mater misericordiæ, C filium, quem pro mundi salute edidit, Deum et hominem rogatura, ut tui sit dux, comes, et patronus itineris. Et qui inferni claustra dirumpens dæmonum contrivit potestatem, licentiam coarctavit, ne tibi nocere valeant, manus cohibeat impiorum. Vale sponsa Christi, et eum cogites semper esse præsentem.

EPISTOLA CXCVII.

AD COMIT. WAREN.

T. Dei gratia Cant. arch. Anglorum primas et apostolicæ sedis legatus, dilectæ filiæ M. comitissæ Warenne, salutem.

Pervenit ad aures nostras religiosorum fratrum Lewensis Ecclesiæ monachorum stupenda querimonia, quod cum ipsi ex antiqua donatione comitum Warenne videlicet avi et patris Willelmi viri tui et sui ipsius etiam antequam dotem tuam consecuta fuisses, de omnibus dominiis comitis decimationem denariorum semper inconcusse tanquam ecclesiæ suæ dotem possederint, tu post perceptam dotis tuæ investituram iisdem fratribus ipsam decimationem quæ ad dotem tuam spectabat subtraxeris. Quod si ita est, vehementer admiramur, cum eorum quæ Deo et Ecclesiæ suæ in eleemosynam collata esse noscuntur, nihil doti tuæ vindicare debeas nec possis. Crudele enim est et sacrilegio proximum quod super divinum altare semel devote oblatum est, iterum repetere, et ad sæcularia transferre. Proinde tibi salubriter consulimus et in Domino admonemus quatenus, sicut vis jus tuum tibi a Deo libere conservari, ita jus suum cum integritate monachis relinquas et nullatenus datam iis denariorum decimationem dotis tuæ retineas. Alioquin iis in justitia deesse non poterimus cujus debitores omnibus existimus.

VARIORUM AD S. THOMAM EPISTOLÆ ET ALIOS.

EPISTOLÆ CXCVIII-CCCXIX.

ALEXANDRI PAPÆ III ad S. Thomam, ad Cantuarienses, ad Rogerium Eboracensem, ad Henricum Remensem, ad Rotrodum Rothomagensem, ad Willelmum Senonensem, ad Turonensem episcopum, ad episcopos et clericos Angliæ, ad Joannem decanum Aurelianensem, ad Aversanum episcopum, ad Bangorensem clerum et populum, ad Hugonem Dunelmensem, ad Robertum Herefordensem, ad Gilbertum Londoniensem, ad Stephanum Meldensem, ad Bernardum Nivernensem, ad Jocelinum Saresberiensem, ad Trecensem episcopum, ad Rogerium Wigorniensem, ad Clerembaldum S. Augustini electum et monachum, ad abbatem et fratres Pontiniacenses, ad Cistercienses, ad abbatem de Claromarisco, ad Simonem priorem de Monte Dei et Bernardum de Corilo, ad Henricum regem Angliæ, ad Ludovicum regem Franciæ, ad regem Scotiæ, ad comitem Henricum, ad Philippum comitem Flandriæ, ad R, filium Henrici, ad Joannem Cumin,

(*Vide in* ALEXANDRO III *ad annum* 1181).

EPISTOLA CCCXX,

ROTRODI ROTOMAGENSIS, ARCHIEP. AD HENRICUM PRESBYT. CARDINALEM

ROTRODUS Rothomagensis archiepiscopus, HENRICO presbytero-cardinali.

Pro domino rege Anglorum omnem exhibemus D securitatem, quob imperatori nec per se, nec per nuntios juramentum præstitit aut promissionem quod schismatico adhærere velit, ecclesiam relicturus: imo certi sumus quod in illis qualibuscunque de matrimonio pactionibus, licet Teutonici super hoc laborarent per triduum, nihil unquam conc

oluit, nisi præeunte in omnibus fidelitate do-
›apæ,et ecclesiæ, et regis Franciæ. Ipsi vero
vestris mandavimus domina imperatrix et
t ab hac nota quam citius se excuset. Nos
n cum Rothomagi essemus, et illic essent
imperatoris,de illis audivimus, sed eos non
ıs. Domina imperatrix,cum eam videre sum-
'e requirerent,respondit quod propter episco-
›n auderet. Nec eam viderunt. De ea nulla
'os habeatur dubitatio,quod aliquo modo va-
ırit. Imo fortitudine accincta de hujusmodi
satis admiratur. Nuntium, quem ad nos di-
s, ad eam direximus : ipse vobis referet quæ
t. Postquam autem nuntii domini regis ab
ıtore reversi fuerint, omnem rerum verita-
ıllicite inquisitam vobis significare non diffe-
. Ex verborum tenore perpendere potestis di-
n falsitatem, quia quinquaginta episcopos,
›xhiberet,rex non habet. Nos vero detrimen-
ecclesiæ nec sustinere, quantum in nobis est,
nus,nec videre. Super his domino papæ,quod
videbitur, significabitis.

EPISTOLA CCCXXI.

EJUSDEM AD REGEM ANGLIÆ.

RODUS Rothomagensis archiepiscopus,regi An-

mam verberam,quam reliquistis,nobis,a le-
:equivimus impetrare propter determinatio-
ıæ tam a vobis,quam ab ipsis hinc inde mul-
s et ambiguæ ponebantur, Eos autem abru-
sine spe pacis recedere,nec honori vestro nec
ti congruere videbatur. Cum igitur inter nos
ıa tractarentur,verbum incidit, in quo digni-
strææt honori vestro non derogatur in aliquo.
ıntuariensi aliqua in futurum litigii materia
.ratur.Est autem verbum hujusmodi, ut con-
s pro amore Dei et domini papæ archiepis-
ı redire in Angliam, et archiepiscopatum
ita integre habere faciatis, sicut habuit ante-
exiret, et illis qui cum eo vel propter eum
l sunt similiter sua.Placuit autem nobis bre-
:t simplicitas hujus verbi, quia nullis artibus
spicionibus videbatur involutum. Unde vobis
limus et laudamus,ut vestrum ad hoc accom-
re non dubitetis assensum.

EPISTOLA CCCXXII.

EJUSDEM AD ALEXANDRUM PAPAM.

XANDRO papæ, ROTRODUS Rothomagensis ar-
iscopus.

›cati a domino nostro rege, etc. *Vide in Ale-
ro III.*

EPISTOLA CCCXXIII.

EJUSDEM AD THOMAM CANTUAR.

MÆ Cantuariensi archiepiscopo ROTRODUS Ro-
ıgensis archiepiscopus.

nus prudentiæ vestræ notum esse,quod me-
t obedientia,quam victimæ,et quod idololatriæ
ı est nolle acquiescere, ei præsertim, cui debe-
tur omnis obedientia in Ecclesia præsenti. Et qui
cogendi habet potestatem dominus papa, nobis et
venerabili fratri Nostro Nivernensi episcopo certam
præscripsit formam, juxta quam absolveremus ve-
nerabilem fratrem nostrum Londoniensem episco-
pum. Et mandato additum est,quod si uterque nos-
trum adesse non posset,alter nihilominus ab eo re-
quisitus eum absolveret.Nos itaque requisiti ab eo
die Paschæ,juxta formam mandati eum absolvimus
auctoritate domini papæ vobis injungentes,quatenus
hoc ita penes vos secretum observetur, sicut ex
rescripto litterarum domini papæ,quod vobis mit-
timus, discretioni vestræ manifestius apparebit.
Valete.

EPISTOLA CCCXXIV.

WILLELMI SENONENSIS AD REGEM ANGLIÆ.

WILLELMUS Senonensis archiepiscopus, regi An-
gliæ,

Significavit nobis vestra serenitas, ut nuntiis do-
mini papæ absque juratoria cautione excommuni-
catos absolvere de consilio nostro liceret. Nos au-
tem nec a domino papa super hoc auctoritatem ha-
bemus,nec ipsis consulere audemus,ut mandatum
domini papæ transgrediantur,vel ut contra consue-
tudinem Romanæ Ecclesiæ in aliquo negotio pro-
cedant.Salva gratia sua,ipsi in nos culpam refun-
dere non debuerant,qui mentem domini papæ ple-
nius cognoverunt.Nos enim nobis succedere judica-
mus,si honorem vestrum in aliquo promovere, vel
utilitatem procurare valeamus.

EPISTOLA CCCXXV.

EJUSDEM AD GRATIANUM ET VIVIANUM.

WILLELMUS Senonensis archiepiscopus, GRATIANO,
et VIVIANO legatis.

In admirationem ducimur non modicam,quod
onus quæstionis, quæ super excommunicatorum
absolutione vertitur, ita in nos transfundere volui-
stis, quod sicut ex tenore litterarum domini regis
Angliæ accepimus,sub umbra consilii nostri eidem
regi proposueritis,vos posse a nota transgressionis
excusari. Non enim in eo debuistis in nos culpam
refundere, in quo nostram nemo valet incrustare
sinceritatem. Verum quia in tam intima devotione
et vinculo adeo indissolubili domino papæ et Ec-
clesiæ Romanæ astricti sumus, ut nec sentire, nec
quidquam consulere debeamus, ex quo Ecclesiæ
honori derogari, vel opinionis suæ integritas vio-
lari videatur, discretioni vestræ nihil aliud aude-
mus respondere,nisi quod nec fines mandati domini
papæ transgrediamini, nec in præsenti articulo
quidquam velitis statuere, quod ecclesiasticæ san-
ctioni, et Ecclesiæ Romanæ, imo generali totius
Ecclesiæ consuetudini videatur refragari, vel ad
perniciosi exempli consequentiam in posterum va-
leat derivari, nisi forte aliud ex voluntate domini
Cantuariensis acceperitis. Angelus consilii et forti-
tudinis sit vobiscum.

EPISTOLA CCCXXVI.

EJUSDEM AD ALEX. PAPAM.

Alexandro papæ, Willelmus Senonensis archiepiscopus.

Adhuc, Pater, pietati vestræ, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCXXVII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Alexandro papæ, Willelmus Senonensis archiepiscopus.

Scelerum mater impunitas, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXXVIII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Domino papæ, archiepiscopus Senonensis, salutem et omnem cum summa devotione obedientiam.

Qualiter in secundo regum collequio, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXIX.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Alexandro papæ, Willelmus Senonensis archiepiscopus.

Audiat, sanctissime Pater, etc. *Vide ibid*

EPISTOLA CCCXXX.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Alexandro summo pontifici, Senonensis Ecclesiæ minister humilis, spiritum consilii et fortitudinis cum omni obedientiæ famulatu.

Inter scribendum hæc, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXXXI.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Sanctissimo domino ac Patri Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Willelmus Senonensis Ecclesiæ humilis minister, salutem et debitam cum omni devotione obedientiam.

Vestro apostolatui, Pater sancte, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXXXII.

MATTHÆI SENONENSIS THESAURARII AD EUMDEM.

Alexandro papæ, Matthæus Senonensis thesaurarius.

Omnis quidem fidelis anima necessitate juris subjicitur apostolicæ majestati, etc. *Vide in Alexandro III ad an.* 1181.

EPISTOLA CCCXXXIII.

PETRI CELLENSIS POSTEA ABBATIS S. REMIGII AD THOMAM CANCELLARIUM.

Domino et amico suo charissimo Thomæ cancellario regis Angliæ, frater Petrus Cellensium abbas, se et sua.

Quem fortuna non extollit propria, magis pro humilitate quam pro sublimitate est admirandus. Gloria vobis cum prosperitate (ut accepi ab his qui viderunt et noverunt) ambitiosius quam contentiosius contendit; nec confundit aliquando superata, nec unquam insolescit de victoria. Crediti gloria prosperitati, sed gloriosæ sed prosperæ. Quælibet obtineat, humilitatem seu moderationem non amputat. Gloria accedit sed non superbia; prosperitatis venit sed non effusa. Inde est quod de nullæ tantæ sublimitatis ad latibulum nostræ paupertatis misistis quia venire non potuistis. Rogastis de familiaritate et amicitia. Quod rogastis si admitteretur, admirationi procul dubio habendum esset pro rogantis et rogati fortuna. Quæ enim proportionalitatis habitudo inter abbatem Cellensem et cancellarium regis Angliæ? Pene non est comparatio, ubi non est existimationis adaptatio. Secundum post regem in quatuor regnis quis te ignorat? Primum in miseriis fratrum nostrorm quis me non reputat? Dicam de compendio quia quantum de vobis excellentiora, tantum de me sentio et scio viliora. Nullo ergo modo ad ingressum amicitiæ manum porrigo. Sed si vel de grege accidentalium amicorum fuero, bene mecum fecisse dignationem vestram æstimabo. Primitias autem illas non mitto, quiam ampliorem gratiam facere propero. Non habebam sermones illos magistri G. sed quæro: et statim scriptorem cum omni instantia huic operi ad opus vestrum designo. Vale.

EPISTOLA CCCXXXIV.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Domino et Patri charissimo Thomæ archiepiscopo Cantuariensi et apostolicæ sedis legato, F. Petrus Cellensis qualiscunque minister, se ipsum.

Facti sumus sicut consolati in consolatione sanctitatis vestræ tam affectuosa, tam pia, tam plena dulcedine et charitate. Reddat vobis Spiritus Paracletus consolationem suam, qua misericorditer respicere voluistis desolationem nostram. Suscitavit siquidem corda nostra etsi non emortua, jam tamen elanguida susceptio litterarum vestrarum Dominis et amicis nostris hanc vestram dignationem et consolationem ostendimus, et in spe divina et consilio eorum, martyrem vestrum peregrinari ad vos destinavimus. Excipite illum: et quia vix in terra sua habet ubi reclinet caput suum, interim sub umbraculo vestro militet, et stipendia ad nos condigna reportet. Confidimus equidem in bonitate Dei et in liberalitate animi vestri, quam jam prægustavimus, quia quamvis in baculo suo transeat mare vestrum tamen sit rediturus in turmis multarum benedictionum. Discretioni sanctitatis vestræ fratres nostros et nuntios disponendos committimus. Dominum quoque et confratrem in omni oratione et beneficio omnium nostrorum vos annumeramus. Valete.

EPISTOLA CCCXXXV.

AD EUMDEM.

Domino et Patri charissimo Thomæ venerabili Cantuariensi archiepiscopo, F. Petrus abbas S. Remigii, ex toto corde devotissimam salutem.

Sollicito revolvens animo quam potius materiam assumam, cum vobis scribere volo, vix occurrit: non deficiente quid dicatur, sed reverentia ejus comprimente manum cui dicatur. Nihil enim dignum vestri animi fortitudine dicere possum: nihil addere

ntissimæ tolerantiæ vestræ : nihil denique omnia a longe prospicientem atque fines re- causarum futurarum plenissime demetien- imum. Feni atque palearum acervum utquid merem præsepio cui adhæret vos adipe et pin- e opulentissima saginatus et satiatus ? Equi- oc unum mihi ad ministerium aliquod impen- m in obsequio vestro non indigne reservatum), si muscas abigere possem vestram sancti- oblatratione invidiosa pungere volentes, vel interpretatione perversa denigrare sinceri- fidei vestræ insistentes. Planæ muscæ istæ ntes quæ in Ægypto abundantes Pharaonem Ægypti tanquam virum muscarum circum- Domino opitulante non perdent suavitatem nti. Servabitur namque in diem sepulturæ t prædicabitur in generatione et generatione rchiepiscopus Cantuariensis murum se oppo- ro domo Israel vestigia sanctorum antiquo- itatur, dum Christum in cruce nudum pen- nudus sequitur. Quo modo igitur cum Abra- otero abigere easdem mucas contaminare s ilibatum Domini sacrificium. nisi facto ven- de authenticis scripturis quo vel feriantur tem effugentur ? Dicunt enim, non debet ar- copus tam instanter sua repetere a rege An- t dimittat reconciliationis pacem pro amissa a. Falluntur specie veri vel adulatione falsi. ecie veri decipiuntur, instruendi sunt : qui one falsi, repellendi. Simplicitas enim revo- est ; malitia prorsus abjicienda. Certe pen- n est in omni tam contractu quam actu quid r quid faciendum vel quid dimittendum sit. da etiam sunt tempora et diversi status tem- , secundum quos mutantur merita causarum. primitiva Ecclesia sola patientia locum ha- auferentis tunicam dimitteretur et pallium. nim erat et alibi, id est extra Ecclesiam qui uebatur : alius et alibi, id est intra Ecclesiam tiebatur. Modo vero jam adulta Ecclesia, non iis Ecclesiæ quod aliquando licuit inimicis. nim matrem corrigere filium, sicut decuit tolerare adversarium. Distinctus namque ris legitur venter sponsi ; ut quemadmodum ssionem suam dixerat Jesus : *Qui non re- verit omnibus quæ possidet, non potest meus scipulus* : et similia ; sic in passione dicat lis : *Qui non habet gladium vendat tunicam, et* Verba quidem bona, verba consolatoria non ito exigeret causa justa in oculis Dei, in ocu- m insipientium dubia et infirma ; nisi virtus iæ omnem transcenderet consolationem ; et uderetis de consolatione quam malleus fe- roficeret de percussione. Ferrum ferro acui- e malitia regis Angliæ virtus vestra invin- larius illustratur. Quod fortius premit oliva r, eo profusius oleum producit. Candelabrum de auro purissimo non facit Beseleel in ta- lo Domini nisi productis laminis contritione

A limi et mallei. Nondum contritus est malleus universæ terræ ; adhuc necessarius est ut suppleat quæ desunt passionum Christi in corpore vestro. Sed quem moneo? quem exhortor? cui calcaria adhibeo? sine dubio qui freno indiget : qui paratus est plus ambulare quam via extendatur ; qui etiam metas velociter transcurrere nullis retardatur periculis. Procul enim odoratur bellum. Exsilium reputat patriam ; quia *omne solum forti patria est*. Sine labore laborat, sine fame esurit ; sine dolore patitur, sine amaritudine felle et absynthio cibatur. Vir est in millibus unus. Cum gigantes gemunt sub aquis, ipse ridet et irridet fortunam cum inversione rotæ suæ. Vale.

B

EPISTOLA CCCXXXVI.

EJUSDEM AD ALEXANDRUM PAPAM.

ALEXANDRO papæ, PETRUS abbas sancti Remigii.

Stylum cohibere poterat apostolicæ contemplatio majestatis, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCXXXVII.

C. LANTONIENSIS PRESBYTERI AD ALEXANDRUM PAPAM.

ALEXANDRO summo pontifici domino reventissimo et Patri suo sanctissimo, C. Lantoniensis Ecclesiæ presbyter, salutem et debitam in omnibus obedientiam.

Scriptum est : *Simplicitas justorum*, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXXXVIII.

SIMONIS PRIORIS DE MONTE DEI ET ENGELBERTI PRIORIS DE VALLE S. PETRI AD ALEX. PAPAM.

C

ALEXANDRO papæ, SIMON prior de Monte Dei, et ENGELBERTUS prior de valle S. Petri.

Ad illustrem regem Angliæ cum fratre Bernardo de Corilo nuper profecti sumus, etc. *Vide in Alexandro*

EPISTOLA CCCXXXIX

EORUMDEM AD EUMDEM.

ALEXANDRO papæ, SIMON prior de Monte Dei, et ENGELBERTUS prior de valle S. Petri.

Juxta mandatum sanctitatis vestræ ; etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXL.

EJUSDEM AD ALBERTUM CARDINALEM.

ALBERTO cardinali, SIMON prior de Monte Dei.

D

Desiderio desideravimus ego et fratres nostri aliquid audire de vobis, sed divinitus a multo tempore nobis subtracta est consolatio ista. Erit autem maximi instar muneris, si placuerit ut sollicitudinem nostram de statu vestro certificetis. Admodum namque desideravimus prosperum eventum vestræ legationis audire. Noster autem est, qualem consuevistis audire. peccatores enim sumus, et utinam condignos fructus pœnitentiæ Deo per gratiam ejus potius, quam per merita nostra valeamus offerre. De cætero dilectioni vestræ supplicamus attentius, quatenus domino Cantuariensi, quem constat pro justitia exsulare, auxilium et consilium impendatis. Quia, sicut præsente domino rege Francorum, et

omnibus qui colloquio interfuerunt, rex Angliæ confessus est, quod hæc sola causa est exsilii et proscriptionis ejus, quod consuetudines noluit absolute promittere, quas justitiæ Dei et Ecclesiæ libertati constat esse contrarias. Præterea gloriatur idem rex se privilegium habere a domino papa, quo potestas domini Cantuariensis suspensa est, quandiu rex ei voluerit subtrahere gratiam suam. Valete.

EPITTOLA CCCXLI.

A. SANCTÆ OSITÆ MINISTRI AD ALEX. PAPAM

Domino et Patri reverendo ALEXANDRO summo pontifici, A. Ecclesiæ sanctæ Osithæ minister humilis, sinceræ orationis affectum et debitæ subjectionis obedientiam.

Nonne, Pater semper diligende, etc. *Vide in Alexandro.*

EPITTOLA CCCXLII.

ABBATIS RAMESIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

ALEXANDRO papæ, abbas Ramesiensis.

Quoties optimis viris testimonia deferuntur, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXLIII.

WILLELMI RAMESIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino et reverendo patri ALEXANDRO Dei gratia sanctæ apostolicæ atque catholicæ Ecclesiæ summo pontifici, frater WILLELMUS sancti Benedicti Ramesiensis Ecclesiæ servus indignus, obedientiam cum debita reverentia.

Quantis tribulationibus Ecclesia Dei primitiva etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXLIV.

NICOLAI DE MONTE ROTHOMAGENSI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, frater NICOLAUS de Monte Rothomagensi.

Super negotio vestro nos minus fuisse sollicitos, quia nodum a nostra parvitate litteras accepistis, minime, si placet, vestræ paternitatis arbitretur magnitudo. Nihil enim eo usque scribendum æstimavimus, quod vestram condeceret audire sactitatem. Satis enim etiam apud vos credimus esse cognitum, puerum qui regi litteras tradidit, in arcto fuisse positum, digitis ad oculos eruendos appositis usque ad effusionem sanguinis, et aqua calida per os injecta, donec confiteretur se litteras a magistro Herberto accepisse. Sed necdum a vinculis absolvitur, cum tamen rex a matre mandatum acceperit, ut abire permitteretur. In octava autem, ut accepimus, sancti Martini rex et comes Theobaldus Turonis habebant collocutionem. In festo vero sancti Andreæ venturus est ad nos, ut una cum Flandrensibus colloquatur. Sed et hoc de Anglia accepimus, quod Lincolniensis episc. et comes Gaufridus debitum carnis persolverint. Dicitur quoque quod Ricardus de Luci jam, ut Hierosolymam vadat, signum sibi crucis imposuerit.

De cætero pro certo sciatis, quod nullus apparet, qui coram rege de vobis vel unam verbum audeat proferre. Sigillum suum a magistro Walthero, qui puerum, qui litteras attulerat, non retinuit, abstulit: quod postea tamen archidiacono reddidit. Archidiaconus autem coram domino Rothomagensi, et pluribus aliis dicens se missurum nuntium ad vos in Assumptione beatæ Mariæ virginis appellavit. De mandato vero domini papæ super rege conveniendo dominus Rothomagensis cum suffraganeis nihil palam fecit: forte secretius alloquens regem. Sed ne hoc lateat vestram sanctitatem, quod magister domus infirmorum Cantuariensium, in partes nostras veniens, retulit nobis Londoniensem omnia reddidisse scaccario regis, quæ de reditibus vestrorum clericorum acceperat. Sed et hoc nobis nuntiavit, quod prior Cantuariensis monachum quemdam in custodia posuerat, quia de processione exierat, clamans et exprimens, quia vobis et non regi faverent. Sed et serviens Scaiman, cum captus fuisset, evasit, et in monasterio Sanctæ Trinitatis per aliquot dies latatitans, tandem liberatus, quo diverterit, ignoramus. Audivimus autem de militantibus regis reædificare et munire volentibus Basinwerth, quod a Wallensibus subito supervenientibus plurimi sunt interempti, plerique vero sauciati. Valeat sanctitas vestra.

EPISTOLA CCCXLV.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Idem eidem archiepiscopo.

Moleste ferimus, et ultra quam dicere possimus condolemus, quod ad vos eo usque venire non potuimus. Sed est causa multiplex et magna. Debitis namque tanto sumus obligati, præcipue pro domo quam emimus anno præterito, quod quasi singulis diebus, ut terminum differamus supplicando, nos oporteat ingredi civitatem, eo quod pecuniæ non sufficiamus solvere quantitatem. Sed et in arcto sumus ex alia parte, eo quod rex et sui Rothomagi morentur. Unde si non interim absentaremus, ne sibi innotesceret, formidaremus. Durum enim verbum est in auribus ejus et exsecrabile, quod de vobis etiam aliqua mentio fiat. Nec apparet qui de nobis bene loquatur, vel in ejus conspectu facere etiam mentionem audeat. Longe vero melius nobis novistis, quod in arcto sit, et quo se vertat non novit. Hinc enim ei regnum Francorum adversatur. Hinc pavet Pictavienses, hinc Wallenses formidat, ex alia parte Britones habet suspectos; suos timet, nusquam securus. Nec mirum, quem Ecclesia non protegit, si plures ruat in hostes. Verum si se locus et opportunitas obtulerint, quam citius fieri poterit alter nostrum, vel ego, vel magister Herbertus vestram præsentiam adibit, et quod interim sciri poterit, plenarie vobis apportabit. Hoc tamen interim vobis innotescat, quia quam pacem a rege Francorum habere poterimus, recipere minime differemus. Valeat in perpetuum sanctitas vestra.

EPISTOLA CCCXLVI.

EJUSDEM AD EUMDEM

Æ Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ archi-
o,frater Nicolaus de Monte Rothomagensi sa-
um totius devotionis effectu.
itæ compassionis visceribus adversitates Ec-
Dei, quas magnanimitas vestra sustinere
t, parvitas mentis nostræ apud se suscipiat
ractet, nec scriptura sufficienter exprimere,
a voce plenarie pronuntiare minus facunda
valeret, sed de nostro affectu, qui quantu-
que est, vester est, quia illum abjectum et
utilem in conspectu Dei esse cognoscimus,
melius duximus, quam plura loqui. Verum
t excellentiæ vestræ non incognitum,silentio
ri non oportet, quod vestræ sublimitati sit
mmemoratione gratissimum quod menti per-
onum fluctibus impetitæ sit magnæ securita-
cium,quod humeros delicatos, quos suppo-
ad portanda onera virorum,suæ virtutis effi-
reddat talibus fasciculis aptiores : Ecclesia
um Christi,quos humilitatis vestræ mansue-
loptavit in filios,quos apud Deum magnitudo
estræ voluit habere patronos,quos in ratione
accepti munificentia sibi fecit obnoxios,ipsa
m tota sui spiritus intentione suspensa, a
o noctibus ac diebus impetrare festinat, ut
æ suæ vestris temporibus tranquillam tribuat
tem. Postulat autem in fide, nihil hæsitans.
a igitur ope et alacri studio quod inchoastis
perficite, nec in aliquo vacilletis. Siquidem
antum vobis contulit honorem, tantamque
tem, ut operi vestro testis sit in cœlo Jesus
s, testis in corde conscientia.Et quod paucis
solet accidere, hoc vobis ad exhortationis et
rationis cumulum accessit,quod totius multi-
devotio præbet in Deo vobis auxilium. Et
si populi sermone super his quæ agitis bonum
testimonium.Sed de his hactenus.
nes de Oxeneford, qui ex consilio episcopo-
estrorum ad curiam reversus, et a curia ve-
per dominam imperatricem transitum fecit,
contra vos exasperaret,sicut antea tam ipse
alii fecerant, malitiam, quantam potuit,in-
it. Siquidem quia opus vestrum verisimiliter
endere non potuit, intentionem calumniatus
serens universa, quæcunque facitis, mentis
e,studioque dominationis inchoata.Ecclesia-
etiam libertatem, quam defensatis, non ad
rum lucrum,sed ad augmentum pecuniarum
pos vestros intorquere, tam ipse quam alii
regis affirmant. Et licet necdum propter no-
a prælationis a vobis id esse factum consen-
tamen ad idem vos anhelare contendunt. In
namque delinquentium culpæ apud episcopos
torum non mulctantur injunctione pœniten-
d datione pecuniæ. Item quod Deus in causa
t operis vestri,dicunt eam inde debere cogno-
A scere, quod ab initio archiepiscopatus vestri non religiosos vobiscum,sed litteratos nobiles congregastis. Et eos dedecorosa appellatione nuncupant, quam silere melius puto.Item ecclesiastica beneficia non Dei contemplatione,sed servitii vestri occasione, etiam his, quorum turpitudo publica nota est, vos asserunt contulisse.Item asserunt quod non propter regias consuetudines,sed propter causam pecuniariam discessitis. Hæc in vos malitiose conficta tum propter cautelam, tum propter exasperationis dominæ occasionem cognoscendam vos ignorare non decuit.

Tertia die post recessum eorum ad imperatricem venimus,quæ litteras vestras per tempus aliquantulum suscipere distulit,et satis aspere in nos locuta
B est, quod ad vos perreximus, ex quo nobis notum fuit vos esse in curia. Nec enim credebat quod tam cito ad curiam pergeretis. Tamen non destitimus, sed ea vice et altera, bona, quæ potuimus, quasi nolenti ingessimus. Tertia vice post pauca verba litteras vestras benigne, sed occulte suscepit. Ita quod id clericos suos latere voluit, et eas nobis legendas injunxit. Quibus auditis,in primis excusavit se, quod de vobis aspera verba vel mihi vel aliis privatim et publice dixisset, vel etiam domino regi mandasset.Asseruit namque,quod filius ejus totum, quod de ecclesiasticis agere volebat,ab ea celasset, eo quod cognovisset ipsam potius ecclesiasticæ libertati, quam regiæ voluntati favere. Nunc vero litteras suas ad filium suum direxerat per quemdam
C de clericis suis, mandans illi,quatenus totum quod in mente haberet de statu ecclesiarum vel personæ vestræ, sibi per litteras significaret.*Et tunc*,inquit, *cognita ejus voluntate,si perpendero laborem meum posse esse fructuosum, studebo pro posse et ecclesiasticæ paci et suæ.*

Post hæc verba recedentes ab ea, ad dominum Lexoviensem litteras vestras detulimus apud manerium suum Nonant, juxta Baiocum. Benigne nos suscipiens, secrete litteras vestras suscepit, et ea quæ a vobis injuncta nobis fuerant, et si qua bona ipsi excogitare potuimus, libenter amplexus est,id in verbo veritatis affirmans, quod ab eo tempore quo ad curiam primo missus est, licet corporaliter contra vos steterit, mente tamen et consilio pro vo-
D bis stetit. Et hoc ipsum nobis in eo itinere cum eo de negotio vestro loquentibus non ex vestra parte, nec enim mandaveratis, se facturum promiserat. Privatim siquidem ad dominum papam et causam vestram et personam,quantum potuit,commendavit. Legatos regis ea sola postulare laudavit, quæ non impediri posse cognoverat.Nunc ergo pro certo cognoscite, quod si dominus rex communicarit ei consilium suum, ad libertatem Ecclesiæ et pacem vestram pro posse laborabit.Nec enim vestro labori minori affectione compatitur,quam si tota hæc adversitas Ecclesiæ suæ vel personæ occasione vobis incumberet.Ipsum siquidem socium haberetis infra breve tempus, si non esset oneratus ære alieno.

Nunc ergo consilium ejus est, ut ita caute vobis provideatis in expensis, ne multas pecunias in brevi effundatis : si tamen multas habetis, quod regis familiares affirmant. Si non habetis, cavete ne plurimis innotescat. Consilium enim acceperant adversarii vestri citra mare consilium dare regi, ne reditus vestros ad præsens attingeret, sed ministris vestris interdiceret, ne inde quidquam haberetis. Si ergo viderint quod velitis et possitis absque reditibus diutius sustinere, facilius et citius pax reddetur Ecclesiæ. In his festivis diebus litteras vobis per nuntium proprium mittet. Et nunc misisset, si in manerio scriptorem habuisset, cui secretum hoc vellet injungere, item mittit in Angliam familiarissimum sidi Randulphum de Ardena, per quem omnibus indagatis quæ in curia fiunt vel deliberantur, quidquid inde cognoverit, vobis per litteras significabit.

Reversi ad dominam imperatricem, quæ injunxistis, ex ordine cuncta narravimus iterato. Consuetudines regis verbo narravimus, quia magister Herbertus perdiderat schedulam. Hoc etiam adjunximus, quod consuetudinum quædam contra fidem Jesu Christi, aliæ fere omnes essent contra libertatem Ecclesiæ. Propter quod timendum erat ei et filio suo de æterno periculo, et etiam temporali. Tunc vero præcepit nobis mittere ad vos propter consuetudines illas. Volente Deo, ea ipsa die reperta est schedula, et die sequenti, omnibus ejectis a thalamo a conspectu suo, præcepit nobis eas Latine legere et exponere Gallice. Mulier de genere tyrannorum est, et quasdam approbabat. Sicut est illud de non excommunicandis justitiis et ministris regis sine licentia ejus. Ego tamen alia exponere nolebam, nisi de hoc prius disceptarem, ostendens evangelicum præceptum, quo dicitur ad Peturm : *Dic ecclesiæ*, etc. Non : *Dic regi*, et alia multa. Quam plurima capitulorum improbavit. Et hoc modis omnibus ei displicuit, quod in Scripturam redacta essent, sive quod episcopi coacti forent, ut aliquam promissionem facerent de ipsis custodiendis. Hoc enim a prioribus factum non est. Post multa igitur verba cum ab ea vehementer inquirerem, quæ posset esse prima pacis occasio, hanc ei indicavimus, et assensit : si forte fieri posset, ut dominus rex mitteret se in consilium matris suæ, et aliarum rationabilium personarum, quæ taliter rem moderarentur, ut cessante promissione et scriptura antiquæ regni consuetudines observarentur, adnibito tali moderamine, ut nec per judices sæculares libertas Ecclesiæ tolleretur, nec ita episcopi abuterentur ecclesiastica libertate. Scitote, quod domina imperatrix in defensione filii sui versuta est, eum excusans tum per zelum justitiæ, tum per malitiam episcoporum, tum in deprehendenda origine conturbationis Ecclesiæ rationabilis et discreta. Dicit enim quædam in quibus ejus sensum et laudavimus et adjuvimus. Episcopi clericos indiscrete ordinant, qui nullis ecclesiis titulantur. Ex quo fit, ut ordinatorum multitudo paupertate et otio ad turpia facta prolabatur. Non enim timet perdere Ecclesiam, qui nulli titulatus est, Non
pœnam, quia illum Ecclesia defensabit. Non
episcopi carcerem, qui mavult impunitum tra
conversum, quam pascendi vel custodiendi soll
dinem abhibere. De ordinatione illius qui ecc
non titulatur, quod irrita sit ad injuriam illiu
eam fecit, testatur synodus Chalcedonensis, u
quatuor, quas Gregorius sicut quatuor evang
bros tota devotione complectitur. Hoc et alii p
canones. Item uni clericulo quatuor evangeli
septem ecclesiæ tribuuntur aut præbendæ cun
cri canones ubique manifeste prohibeant ne
cus in duabus ecclesiis connumeretur. Hujus it
pravæ consuetudinis occasione quantæ de datio
et præsentationibus ecclesiarum controversiæ
scantur, attendite. Super hac re locuta est do
imperatrix occasione Ricardi de Ivelcestre. V
taceant episcopi, qui hoc faciunt suis parent
quod laici sibi servientibus. Item quod multas
nias suscipiant episcopi propter peccata apu
excusatorum, satis canonibus non consentit.
licet pœna sacrilegii sit pecuniaria, non tamen
per erit ; sed quibuscunque personis ad quas
legii querimonia pertinet, juste persolvitur.
ergo ex his et similibus nascitur ecclesiastica
turbatio, mirandum valde est, cur securis episco
judicii non ad radicem arboris, sed ad ramus
adhibeatur. Divina siquidem dispensatione a
est, ut ex tali radice fructus amaritudinis pu
nasceretur. Quapropter libertatem Ecclesiæ pr
Deum diligitis : quod prædicta vobis displic
verbis et factis ostendite. Et si litteras ad dom
imperatricem miseritis, id ipsum ex aliqua
significate. In verbo veritatis vobis dicimus,
amore rectitudinis et salutis animæ nostræ,
prædicta sunt, scripsimus. Si quæ insipienter
sunt, date veniam. Et sint occulta quæ dixi
Festinantius ad vos mittere non potuimus. Siqu
eo tempore, quo conusetudines coram domin
peratrice legimus, cum omni festinantia li
istas præparavimus, vobis mittendas. Nunc rog
attentius, ut litteras vestras nobis dirigatis, st
vestrum et propositum continentes. Quidqui
junxeritis, fideliter exsequemur. Iterato ve
postulamus, et de prolixitate, et de audacia.

EPISTOLA CCCXLVII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo NICOLA
Monte Rothomagensi.

Vehementer gavisi sumus, ex quo per li
vestras nobis innotuit, quod institutiones prav
quarum observantiam princeps noster Angl
episcopos voluit obligare, publico anathemate
demnastis. Cum enim vobis non sit incertum, p
ad præsens inveniri, qui vel resistant pravitat
vel eos, quos excommunicastis, publice dev
scimus quod non in humanis auxiliis, sed in eo
ciam exsecutionis sententiæ posuistis, qui ded

m talem hominibus. Ad quem respiciens s non virtute corporis, nec armatura poten- d verbo eum, qui se vexabat, subjecit. Siqui- cellentius in sincerius inchoastis, quam si in regis personam dedissetis sententiam. Con- ndo namque prædictas pravitates, citra libe- m Ecclesiæ Dei omnem vobis redeundi aditum xistis. Proinde frater G..... qui litteras vestras debuerat, non venit, et ob hoc eas domino nagensi coram puero, latore præsentium, le- et tradidimus. Qui eas quo animo, quo vultu erit, puer ex parte cognoscit. Quod a com- ne se subtrahat eorum quos excommunicastis, xit, nec negavit. Quod eos publice non denun- asseruit dicens hæc ideo vos mandasse, quia exsilii socios velletis habere. Quod litteras s suscipere non debuisset affirmat, quoniam dveniente, vos ejus præsentiam devitastis, cimus etiam ab ore ejus, quod ad infirman- ententiam, seu quæ data est, seu quæ dabitur s, parati erunt probare ipse Rothomagensis, ensis et Sagiensis, quod propter hoc ad vos ant, ut vobis offerrent omnem satisfactionem judicio, quos æquum est judicare inter vos m.

ræ itaque parvitati visum est, si id vestræ ioni, et eorum qui vobiscum sunt congruum ır, quatenus litteras vestras domino Rotho- si et prædictis episcopis dirigatis, in quibus aificetur, quod paratus fuistis, estis et eri- lire ad sedem vestram, et subire judicium, nque archiepiscopus Cantuariensis juxta ca- censuram subire debuerit; si tamen ipsi are potuerint a rege, ut habeatis in primis di securitatem, domina imperatrice et do- Rothomagensi interponentibus partes suas, lum quod dominus papa censuit. Item si ec- n integrum restituatur, tum ad libertatem, erat aliquando, priusquam querela mota er vos et regem, quando scilicet episcopi non obligati ad observantiam pravitatum, tum ad e postmodum ablata sunt a vobis et vestris. s etiam illos, quod si impetrare non possint id, quod fieri canonica dictat auctoritas, beat illos adjutores in Ecclesiæ detrimen- quibus acquiescere non vult in his, quæ spe- id charitatis judicium. Hæc illis mandanda ıus, priusquam in regem sententia detur: non horum quidquam faciant, sed ne his quæ a esta sunt vel gerentur, quoquo modo obviare. d eos litteras miseritis, earum transcriptum mittite. Præterea dominus Rothomagensis atrici conquestus est, quod ei hujusmodi lit- adiderimus. Totum quoque quod agitis, aut ntiæ imputat, aut iræ. De nobis pro certo quod excommunicatis a vobis nec in saluta- verbo communicabimus. Unde vobis suppli- attentius, quatenus nobis rescribere digne- n in quibusdam sicut in oratione et saluta- A tione, an his, et in omnibus aliis, a regis communione debeamus abstinere, si in eum sententiam dederitis, ut nec ab eo quidquam accipere, nec eum in celebratione missa liceat nominare. Qualecunque enim terrenum commodum vel periculum credimus postponendum, ut quantum in nobis est, totum quod convenit censuræ districtionis ecclesiasticæ, compleatur. Litteras, quas Cicestrensi episcopo mittebatis, apud nos tenemus exspectantes, ut pro certo cognoscamus, ubi moram faciat, vel si forte partibus nostris appropinquaverit, ut ei ipsas tradamus. Præterea tam in curia regis, quam apud nos plures asserunt, quod cancellariam Francorum regis habere debetis. Alii quoque conjectant, quod in festo sanctæ B Mariæ Magdalenæ in regis personam sententiam proferetis. Domina imperatrix audiens in quos sententiam dederatis, quasi ludo id accipiens, eos pridem excommunicatos esse respondit. Post hæc cum ex parte Ricardi de Ivelcestria salutaretur nihil respondit.

De rumoribus curiæ pauca scimus, nisi quod barones de episcopatu Cenomanensi pacem cum rege fecerunt. De Britonibus necdum quisquam, sed in vigilia apostolorum erat rex cum exercitu ad quatuor leucas de Felgeres. Cum abbas de Derbi redierit, plura scientes vobis mandabimus. Radulphus de Hospitali veniens ab Anglia dixit nobis, quod episcopi convenientes circa festum sancti Joannis appellaverint contra vos ad *viri Galilæi*, eo C quod episcopum Saresberiensem absque eorum consilio suspendistis, et quia in dominum suum regem dare sententiam minati estis. Archidiaconus vero vester nititur, quantum potest, habere licentiam transfretandi, Necdum tamen litteras vestras accepit. Per canonicum regularem fratrem Adam, qui propter zelum justitiæ vos diligit, scribere poteritis, quod vestræ placuerit paternitati, quoniam absque mora ad nos reversurus est. Valeat sanctitas vestra.

Hoc pro certo sciatis, quod episcopi vestri, etiam Herefordensis, contra vos dura loquuntur: quod Anglicanam Ecclesiam et Romanam conturbatis. Concilium quoddam habituri sunt in octavis apostolorum episcopi et omnes abbates apud Northamptonam

EPISTOLA CCCXLVIII.

D HENRICI ABBATIS STRATFORDIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

Patri suo et domino summo Pontifici ALEXANDRO, frater HENRICUS monasterii de Stratfordia dictus abbas et humilis ejusdem loci coventus debitam Patri obedientiam et pro incolumitate vestra jugem coram Domino devotionis et orationis instantiam.

Apostolo, domine, scilicet docente, didicimus, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCXLIX.

S. ECCLESIÆ TRINITATIS LONDON AD ALEXANDRUM PAPAM.

Venerendo Patri ALEXANDRO Dei, gratia summo pontifici S,... Ecclesiæ sanctæ Trinitatis Londo-

niensis servus humilis, salutem et debitæ subjectionis obedientiam.

Cum apud summum judicem, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCL.

WILLELMI ECCLESIÆ S. TRINITATIS LOND. PRIORIS AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici ALEXANDRO, frater WILLELMUS Ecclesiæ S.Trinitatis Lond. claust. prior et humilis ejusdem loci conventus, debitam patri charitatem et humilem in omnibus obedientiam.

Apostolica doctrina, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCLI.

ERNISII ABBATIS ET R. PRIORIS S. VICTORIS PARIS. AD ROBERTUM HEREFORDIENSEM.

ROBERTO Herefordiensi episcopo, ERNISIUS abbas et R. prior sancti Victoris Parisiensis.

Magnam de promotione vestra concepit ecclesia nostra lætitiam, et spe non modica hilarati sunt auditores vestri, tum universi scholares animati ad amorem litterarum, et cultum virtutum, vestri laboris et successus exemplo. Nos autem idcirco gavisi sumus quia vos præ cæteris amabamus et Ecclesiam Anglorum, quam præter charitatem, quam habemus ad omnes ecclesias, quadam speciali affectione natura suadente diligimus, vestra confidebamus eruditione proficere, et religione provocari ad divinæ legis cultum, et contra adversa roborari vestræ prædicationis officio, et virtutis exemplo. Nunc autem supra modum dolemus, quod neque desideria nostra de vobis impleta sunt, nec preces nostras pro vobis Dominus exaudivit. Et utinam essent aures vestræ ad ora scholarium, et religiosorum suspiria audiretis, ut sic erigeretur spiritus vester, qui divitiarum pondere dicitur opprimi, et amore episcopandi, et diliciarum affluentia infirmari. Nam, ut aiunt illi, confirmaverunt vos divitiæ, quas in schola et frequenti verborum commercio consuevistis canigenas appellare. Speciosum tunc depingebatis episcopum verbo, quem ex voto nostro doctrina nunc exprimeretis et vita. Nunquid tunc fungebamini vice cotis

. . . . *acutum*

Reducere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi?

Mirum est si non tinniunt aures vestræ a confabulatione scholarium, detractione æmulorum, et amicorum querelis. Adversus patrem vestrum et consecratorem, eumdemque pro justitia, et libertate Ecclesiæ exsulantem, nuper appellastis cum aliis qui subversionem justitiæ quærunt et suam eversionem, et ponendo cum impiis portionem, unde vehementer dolemus, famam vestram plurimum denigrastis. Nunquid enim litteras appellatorias non vidistis, quam episcopi ad archiepiscopum suum transmiserunt? Certe si non vidistis, stultum fuit, ut pace vestra veritatem loquatur charitas, non examinatum de re tanta, et quæ ad Ecclesiam Romanam perferenda est, signare testimonium. Si autem vi-

A distis eas, qua conscientia, qua fronte, ausi asserere, et ut scribitis, cum omni fiducia præd quod falsum esse novit, non modo vicinia tot fere Latinus orbis? Prædicatis enim, quem si bitis, et ut de vestra potissimum utatur aucto signatis Scripturam cum episcopo London quod rex vester, et si interdum ut homo delic omnes excessus suos corrigere paratus, et i nibus obtemperare justitiæ, et si non creda etiam satisdationem offert, et adjicitis: *Quoni ligit corripientes se, et increpantes libenter a tat.* Sed qui hoc verum esse putat, quid cred falsum? Noti sunt enim mores hominis, ut vo prædicantes oporteat quærere peregrinum, s tra Latinum orbem. Vos autem qui justitiam ej

B truitis, quam innocentiam allegatis in ejection lierum, et parvulorum innocentium proscript Sed hæc, et his similia Dominus judicabit, et f tem, et consentientes pari pœna percellet. Cc interim quam sententiam tunc accepturi sir scopi, qui modo tantis patrocinantur injuril sincera charitate, dulcissime Pater, scripsimus ut memineritis doctrinæ vestræ, officii vestri, derii nostri, et divini judicii, ut redimatis famai tram, et Ecclesiam, quæ in manibus vestris bitur, studeatis erigere. Vestri fuimus, sumus et Deo propitio, semper erimus, prompti ad hoi et obsequium vestrum.

EPISTOLA CCCLII.

PRIORIS S. VICTORIS PARIS. ET R. ABBATIS S. AUG

C AD ALEXANDRUM PAPAM.

ALEXANDRO papæ, prior Sancti Victoris et R. abbas quondam S. Augustini.

Sanctis, viris, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCLIII.

WILLELMI RADINGENSIS ABBATIS AD ALEXANDRI PAPAM.

Beatissimo patri et domino A. Ecclesiæ cath Dei gratia summo pontifici, filiorum suorum mus frater WILLELMUS abbas Radingensis in dictus, commissam sibi navem Petri ad p tranquillitatis indemnem dirigere.

Quoniam sanctitati vestræ, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCLIV.

WILLELMI AD HUGONEM DUNELMENSEM.

D Venerabili Patri et domino Dei gratia illust nelmensi episcopo H., suus WILLELMUS, salut felices ad vota successus.

Miseranda rumorum novitate turbatus mul acrius afflictus quam ea novi mentis vestræ ser tristitiæ nubilo caligare, rerum eventus soll exploro ut si quos vestris auribus offerendos perero vobis scripto mediante significem. Nov itaque archiepiscopum Rothomagensem et e pos Wigornensem, Eboracensem et Lexoviens clericos Raginaldum Lumbardum, Ricardum E Magistrum Henricum de Northamptona, et plere alios ipso die conversionis beati Pauli Senona

e ut animum archiepiscopi Senonensis, qui ibi- eadem dies omnes suffraganeos suos ad exse- ndum mandatum domini papæ convenerat vel ibus lenirent, ne sententiam interdicti in terra s pronuntiaret, vel ipsam sententiam appella- e suspenderent, qui nec precibus eorum ac- scens, nec appellationem eorum attendens, ex- tis in medio litteris sententiam continentibus et ellationis remedium excludentibus, toti terræ s in partibus transmarinis indixit. Sed non fuit thomagensi recepta sententia : dicebat enim Senonensi soli, sed utrique eorum litteris illis trumque directis, ferendæ sententiæ auctorita- et potestatem fuisse collatam. Adjecit etiam atum esse casum. Præceperat enim dominus ı, ut si Cantuariensis archiepiscopus captus te- tur, prænominata sententia exsecutioni manda- r. Ad primum, quia, etsi ad utrumque essent æ directæ, tamen in eis continebatur quod si uter a sententia ferenda et exsequenda desi- t, reliquus utrique injunctan præceptionem tui manciparet. Ad secundum vero, quoniam si ri casu domini Cantuariensis injuriam dominus ı hac pœna decrevit esse ferendam, multo for- in casu majori et tam detestabili, hoc idem it esse faciendum, facta tamen appellatione es prædict. Romam profecti sunt, excepto Le- ensi. De domino rege Fancorum hoc vobis nuntiandum quoniam proxima die Jovis post ersionem beati Pauli profectus est ad collo- m inter ipsum et imperatorem, petitione ipsius ratoris habendum Dominica qua cantabitur *cavit in confinio regni et imperii* versus Meschisi peratur de reformanda unitate et pace eccle- ica esse tractandum et inter ipsos tum conju- tum aliis pacis fœderibus, amicitiam esse fir- dam. Inter innumera, quæ fama imo veritate nte didici quoniam cætera vel modica vel vobis ror manifesta, sola prædicta ad vestram au- iam deferenda decrevi. Vale.

EPISTOLA CCCLV.

LUMBARDI AD ALEXANDRUM PAPAM.

verendo Patri ac domino ALEXANDRO, Dei gra- ımmo pontifici, Londardus ejus clericus fidelis, iendiæ famulatum.

m vestræ sanctitatis puer, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLV CCCLVI.

THEOBALDI BLESENSIS AD EUMDEM.

verendissimo domino suo et Patri ALEXANDRO, mo pontifici, THEOBALDUS Blesensis comes, et i Francorum procurator, salutem, et debitam filiali subjectione reverentiam.

stræ placuit majestati, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCLVII.

W. MONACHI EP. AD GILBERTUM.

verendissimo Patri et domino, et in Christi visce- A ribus honorando, venerabili G. Londoniensi episcopo, frater W. Adelelini filius, suus filius et monachus, sancti Spiritus gratia illustrari, et ejus fortitudine in omnibus roborari.

Quid mihi gaudii, quid jucunditatis status incolumitatis et prosperitatis vestræ conferat, quid doloris, quid mœroris econtra adversitas si qua emerserit animæ meæ ingerat, solus ille novit qui inspector est cordium. Sed spero, confido in Patre misericordiarum quod procellam convertet in auram et omnes adversantes et malignantes vobis conteret sub pedibus vestris. Mi Pater, non auribus obstrepat, non animum offendat, quod vester ex intimo cordis prodit filius. Testor Jesum et angelos ejus me nihil more adulantium sed pro testimonio dicere. B Dum spiritus hos artus regit, dum hujus vitæ fruimur commeatu, spondeo, promitto, polliceor, semper vos mea lingua resonabit, vobis mei dedicabuntur labores, vobis desudabit ingenium. Præterea sanctitatis vestræ scripta tam lætus accepi, quam avidus et ante ea desideraveram. Legi ea et sententiarum verba quæ volvebam in ore, scintillas sentiebam in corde, quibus et concaluit cor meum intra me, sed nondum in meditatione mea exarsit ignis. O quantus in vestris meditationibus exardescit ignis, e quibus hujuscemodi evolant scintillæ! Benedicti vos a Domino, qui me in benedictionibus dulcedinis tantæ prævenire dignatus es ut daretur mihi vobis primum scribentibus fiducia rescribendi, scribere quidem ad vos jampridem gestienti, sed C non præsumenti. Timeo dicere sed tamen dicam, quoties vestra scripta relego, quædam mihi ante oculos præsentiæ vestræ versatur imago, qua sitienti animæ meæ totius perfectionis summam prædicare videtur. Hinc est quod eloquia vestra tam ardenter diligo, quid ipsa uberius animam meam refocillare videntur. Mitte, dulcissime Pater, quæ nondum misistis quia abundantius habebitis si habuero. Memor sit pater filii, qua filius patrem nunquam potest oblivisci. Sapienti sat dictum est. Vivat. valeat dominus meus, et gloria mea et et exaltans caput meum.

EPISTOLA CCCLVIII.

MAGISTRI VIVIANI AD THOMAM CANTUAR

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, magister VI- D VIANUS, salutem et de instanti negotio ad honorem Dei et Ecclesiæ victoriam.

Ut cum domino Turonensi vel ejus nuntiis ad curiam, auctore Deo, festinantissime reverteremur, Turonis declinavimus, et quarto Kalendas Novembris litteras regis Angliæ, archiepiscopi Rothomagensis, et Cantuariensis archidiaconi, per priorem abbatiæ de Beccis, et quemdam alium nobilem virum accepimus, quarum transcriptum beatitudini vestræ mittimus, supplicantes ut non acquiescatis suggestioni alicujus clerici, etiamsi primatiæ fulgeret dignitate præclara, si in apertis litteris regis, quod honori vestro expediat, prout sæpenumero

propositum est, non recipiatis. Et rogamus ut festinantissime cursorem vel clericum aliquem ad nos usque mittatis, per quem voluntatem vestram nobis, si placet, aperiatis, nec tantum deferatis mgistro Gratiano, ut honorem charissimi amici vestri. præcipui defensoris in Ecclesia Romana, penitus in persona nostra conculcetis.

EPISTOLA CCCLIX.

EIUSDEM AD EUMDEM.

Reverendo Patri suo et domino charissimo Thomæ Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo apostolicæ sedis iegato Vivianus utcunque dictus magister sanctæ Romanæ Ecelesiæ advocatus, et ejus honoris et suorum prolocutor fidelissimus, cum gaudio et gloria in continenti redire ad propria.

Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui disjunctos parietes suggestione pravorum indissolubili jam charitatis vinculo unire contra multorum opinionem paratus est. Ad præsentiam regis rovocati accessimus, et ea divina cooperante gratia invenimus, in quibus honor Dei et Ecclesiæ in nullo violatur. Si ergo nuntium Christianissimi regis Francorum, et domini Rothomagensis jam recepistis, sicut indubitanter credimus, gaudemus. Ita enim fuit statutum. Et si magister Joannes Saresberiensis, clericus vester, charissimus socius noster, ad vos rediit, sicut speramus, quoniam nuntium recepit, lætamur. Quidquid tamen, reverende Pater, fuerit, rogamus, et rogando ex parte Domini papæ et Romanæ Ecclesiæ consulimus, ut omni occasione postposita ad colloquium, quod inter duos reges apud S. Dionysium prima Dominica post festum S. Martini celebrabitur, desideratissime occurratis. Quoniam illic auctore Deo angelicum accipietis hymum : *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax domino Cantuariensi.* Magister et presbyter camerarius summi et maximi cardinalis Willelmi, fidelissimus vester, vos sicut proprium dominum salutat, et nobiscum est in labore socius, et gerit personam domini sui, et quædam secreta domini regis portat, quæ ad exaltationem vestram omni modo spectant. Est præterea, quod nos, cum præsentes erimus, exponemus, quod vobis consulit, ut omnino ad colloquium properanter accedatis, quia regem et ejus filios juxta vestrum arbitrium habebitis. Nos properamus ad serenissimum regem Francorum, et diplomate, ut vos videamus, utimur, et illico simul ad statutum colloquium accedatis. Omnes vobiscum in exsilio positos sincerissime salutamus. Optamus ut charissimus socius noter magister Longus, more suæ gentis, in hoc negotio prudenter sapiat.

EPISTOLA CCCLX.

EJUSDEM AD ALEXANDRUM PAPAM.

Beatissimo Patri et domino Alexandro, Dei gratia universalis Ecclesiæ summo pontifici, Vivianus ejus sanctitatis servus devotissimus, debitæ subjectionis obsequium.

Quod statum nostrum, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCLXI.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Alexandro papæ, magister Vivianus.

Operam omnem adhibuit, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCLXII.

EJUSDEM AD HENRICUM REGEM.

Serenissimo domino Henrico, Dei gratia Anglorum regi, magister Vivianus, S. R. ecclesiæ advocatus, salutem, et salubri consilio acquiescere.

Quantum pro honore vestro laboraverim, quantam diligentiam adhibuerim, ut ad gloriam Dei et vestram, pacem cum Ecclesia faceretis, novit Deus, et prudentia vestra ignorare non debet. Nam tantum pro vobis institi, quod multorum et magnorum amisi gratiam, et fabula factus sum detractorum. Unde miror, quod me, quem in vestra utilitate et honore noluistis audire, quasi pecunia corruptum reddere voluistis infamem. Sed quia vos obsequiis cœpi colere, et ab amicis non facile recedere consuevi, precor et modis omnibus consulo, ut redeatis ad cor, et petitionem, quam vobis scriptam misit D. Cantuariensis, charta vestra confirmetis, hoc adjecto, quod eum recipietis in osculo pacis, eique mittatis, et revocetis ipsum, antequam terra vestra subjiciatur interdicto, et illi feriantur anathemate, quorum nomina in libello damnationis eorum concepta sunt. Nam et plurimi sunt, et vobis pernecessarii, et tempus breve est. Quare autem vos rogare noluerint quidam, discretio vestra facile perpendet si veros pensaverit amicos, et fidem hominum. Præterea de mobilibus, quæ abstulistis, ea moderatione respondeatis archiepiscopo, ut et liberalitas vestra coram hominibus amplius elucescat, et conscientia tanti criminis rectum diluat ante Deum, et idem archiepiscopus et sui, quoad vixerint, vobis et hæredibus vestris fideliores et devotiores debeant permanere. Si autem me vel hac vice nolueritis audire, sera erit pœnitentia. Nec dicatis ulterius vobis quod imminet non fuisse prædictum.

EPISTOLA CCCLXIII.

LAURENTI ABB. WESTMONASTERIENSIS AD ALEXANDRUM. PAPAM.

Alexandro papæ, Laurentus abbas Wesmonasterii.

Veritatis assertio, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCLXIV.

MAGISTRI WILLELMI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Thomæ Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, et apostolicæ sedis legato, magister Willelmus, filius Ricardi Bonhart, nihil infra posse, sed supra.

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.
Hac quoque contentos auguror esse deos.

Auribus ad plura occupatis verbum facio abbreviatum, dum ad notitiam vestram referre dignum duxi : quomodo Berengarius in die Ascensionis tradidit litteras vestras in ecclesia Beati Pauli. Lecto evangelio missus ille ad altare accessit, et manu

tis, nomine Vitalis, æstimantis se ab eo
nem accepturum, litteras vestras me astante
te intrusit, et manum cum litteris firmiter
præcipiens ei ex parte domini papæ et vestra,
nas litteras traderet episcopo, et alias decano,
issam celebraret, antequam litteræ essent
Super his Willelmum de Norhallis in te-
um adduxit, qui legit evangelium in die As-
is, injungendo ei etiam ex parte vestra, ne
missæ similiter, et subdiaconum nomine
g, donec litteræ essent lectæ. Post hæc
rius ad populum conversus voce clamosa
*Scitote episcopum Londoniensem Gilbertum
unicatum esse a Thoma Cantuariensi archi-
o, et apostolicæ sedis legato*. Quo audito,
um retinere parati, contumelias illi intule-
od hunc feci discedere, ne tumultus fieret in
et hominibus catervatim egredientibus illum
perui cappa, et sic ab ecclesia ductum usque
itium, a quo egressus fuerat, comitatus sum.
cti testes habeo ipsum Berengarium, et
m nepotem Willelmi de Cap..... et filium
i Wannoc. Contra prohibitionem, ex parte
actum sacerdos noluit celebrare missam,
Willelmus de Norhallis astare. Willelmus
it hæc Nicolao archidiacono, qui respondit
*Sacerdos cessaret a comestione, si nuntius
ei ex parte archiepiscopi, ne comederet?* Et
ta est missa non lectis litteris, nisi clancu-
audivi. Quod ut episcopo Londoniensi,
uthe existenti, notificatum est, in Sabbato
censionem Domini proximo clerum Londo-
Ecclesiæ convocari fecit, et multis præha-
nsiliis inter episcopum, et decanum, et archi-
m, et canonicos, tandem consederunt. Im-
aque episcopi adfuit Vitalis sacerdos cum
vestris, et rem gestam ordine retulit, et lit-
piscopo missas tradidit, et alias decano. Epi-
malignitatis amaritudine exasperatus, con-
superciliis, vix verbis exeuntibus, litteras
sententiam sibi a vobis illatam his capitulis
omnibus attentavit. Primum capitulum de
Testamento sumptum est: Adam in paradiso
it, non statim damnavit eum Deus, sed deam-
ut faceret copiam sui. Post vocavit eum
: *Adam*. Tertio increpavit, dicens: *Ubi es?*
cundum capitulum de Novo Testamento.
ngelio dictum est Petro: *Si peccaverit in te
uus, corripe eum, privato. Postea coram duo-
tribus. Tertio dic Ecclesiæ. Tunc demum habe
correctum, sicut ethnicum et publicanum.*
xit: *Ne dicat archiepiscopus: Non potui
Londoniensem episcopum. Constat potuisse,
ui potuit quod majus est, scilicet excommuni-
otuit quod minus est, scilicet citare.* Item
*Solius papæ est, privilegium, ab eo non posse
ri; a cæteris omnibus potest appellari: et
tione tutus per invocationem sanctissimi no-
ncta Trinitatis elido ejus factum ad firmam*

A *Petram, supra quam fundata est Ecclesia.* Item dixit: *In omni casu criminali quatuor esse debent, accusator, accusatus, testes, et judex. Hæc omnia confundit odio mei, dum solus accuset, testetur, et judicet. Unde constat, si posset, materiali gladio caput amputaret.* Item dixit: *In alienam segetem mittit falcem. Quia nec in persona, meam nec in ecclesiam meam potestatem habet. In personam, quoniam nunquam dei nec professionem, nec obedientiam feci; nec Cantuariensi Ecclesiæ nomine istius ecclesiæ scilicet Ecclesiæ Londoniensis. In ecclesiam, quia Ecclesia Londoniensis repetit, quod diu, paganorum irruptione ablatum est, scilicet archiepiscopatum debere esse Londoniæ, quod nos probabimus. Et appellationem prius factam innovamus.* Item dixit: *Quod si verum est,*
B *quod dicit, se habere illam potestatem a domino papa jure legationis, nec ea in me manus extendere potest, quia nondum recepit se in fines, illos, in quibus esse debet legatus.* Decanus, et archidiaconus, et omnes canonici, et omnes presbyteri Londonienses appellationem fecerunt. Sed canonici S. Bartholomæi, et S. Martini, et S. Trinitatis noluerunt facere aliquam appellationem. Tunc ad ultimum decanus fecit legere litteras sibi missas secundo. Quæ nunc scribo, ante Ascensionem facta fuerunt apud Westmonasterium. Episcopus Londoniensis convocavit episcopum Exoniensem, Ricardum de Ivelcestre, abbatem de Westmonasterio, Widonem Ruffum, episcopum Saresberiensem, et barones scaccarii. Præmandavit episcopo Exoniensi episcopus Londoniensis ne offerret ei
C osculum pacis: quod non renuit tamen. Nam osculatus est eum Exoniensis. Residentidus omnibus ad eos habuit episcopus Londoniensis sermonem, multimodis ad hoc nitens rationibus, ut episcopum Exoniensem in appellatione secum stare faceret. Sed quasi murus inexpugnabilis adversus expugnatores libertatis Ecclesiæ exstitit. Cui mentionem facienti de sententia eis illata a vobis, episcopus Saresberiensis respondit sic: Si Buinardus archiepiscopus vel stultus archiepiscopus meus præcipit mihi aliquid facere quod facere non debeam, nunquid faciam? Quod absit, quod memoriæ commendetur, ut ei pœna inde reddatur. Semper enim scelera, dum non resecantur, increscunt, et in augmenta facinorum prosilitur, dum secura impunitate peccatur. Valete, et An-
D gelum magni consilii consulite, ut ejus instinctu honesta et utilia in omnibus negotiis vestris faciatis.

EPISTOLA CCCLXV.

HERVEI CLERICI AC THOMAM CANTUAR.

Modestissimo domino suo THOMÆ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, suus HERVEUS, salutem, et sinceræ charitatis obtentum.

Est unde respirare possit ac debeat animus tuus, hactenus enormitate rerum concussus. Convalescit enim et reintegratur aliquandiu languens, et impudenter lacerata sponsa Christi sacrosancta, et religionis mater Ecclesia, quæ te suo regeneratum ex sinu, alimentis quoque suis affluenter educatum, sponsi,

tandem favore et gratia in eminenti suæ sollicitudinis specula collocavit antistitem: ubi quia te vigilem, fidum, et conformem languoris et læsuræ suæ consortem invenit, reformationis, quam pro Christi accipit clementia, merito non relinquit extorrem. Hoc enim in se continet maternæ pietatis jus et privilegium, ut filiorum fletus convertat in risum, eos amplectendo propensius, quorum favorabiliores agnoscit fletus. Quid favoris tibi parturiverit oppressio, quam pertulisti novit longe lingua per diversos mundi tractus diffusa catholicæ sanctitatis religio: omnis, ut arbitror, lingua novit et natio, quod in locis favor hilaris tui colit memoriam, ubi potestas duplicata nullam fecisset notitiam. Plus tibi profuit nata turbatio, quam profuisset quietis continuatio. Olim insolens et erroneus amicorum copia fortunatus credebaris, donec sua sors nubila detraxit, et te manifestis errasse monstravit indiciis. Nam quos arridentis fortunæ longa tempora promiserant immotos, hos mutatæ sortis momentum levi turbine discussit, et suos esse docuit, non tuos. Et talium tamen confidentia, elatio forsitan est et insolentia. Hæc eliminavit et his similia non infructuosa sortis adversitas, insolentiam humiliatione, errorem discretione commutans, instructiorem suis circumquaque te reddens aculeis. Quæ, quamvis paucos sinceræ fidelitatis ostendere amicos, eos tamen a fallacibus et fortuitis distinguens, cautionis et experientiæ plurimum solertiæ tuæ thesauris accumulavit. Te tibi quoque solito notiorem exhibuit, et quomodo de domestico cordis tui vigore confidas, experimentis edocuit. Sane quam sævientis fortunæ nondum attentata scrutiniis mens molliter illusa et arroganter sibi blandita spoponderat constantiam, quantam qualemque repereris, dum flagitiosa fatorum injuria, auræque vitalis immineret jactura, ipsa tibi fida describas memoria, qui melius nosti. Notitiamque tui et tuorum ne parvi pendas, quam obtulit examinatrix adversitas. Porro multipliciter examinatum reverenter approbat, et veneratur te nostræ conversationis hominum pars potissima. Is præsertim, cujus præeminens est auctoritas, qui te speciali prærogativa inter probatissimos sanctæ matris Ecclesiæ filios plenæ devotionis et charitatis amplectitur brachiis, et in omnem destinat venerationem. Exinde tibi spes surgat, erigatur mens pressa molestiis, respirent præcordia sepulta doloribus: pax in januis est. Succidit Deus arborem, quæ fructus faciebat amaros. Cujus ex radice novella licet plata surrexerit, rore tamen cœli non adjuta, nec radices agit, nec ramos diffundit, nec incrementum recipit, sed arescit. Marcessens modo folium, quod induit, jam oneri sibi est, non honori. Vix stanti terra relinquetur, quam se inutiliter occupasse publice clamatur. Ipse quidem cujus ope pullulavit et stat hæc marcida planta, incolis infestus et indigenis in propria plurimum defensione laborat. Exstat oriens ex alto supremus paterfamilias, insipidæ succisor arboris, qui suos

A inducturus agricolas hoc plantationis genu citus evellet, nec impunitum ejus præteribit rem. Dominus exercituum faciet hæc. Cu cum exarserit in brevi, beati omnes qui co in eo. Confidenter igitur hilarescat anima t confusionis quidquam in tuis visceribus re Dominus Deus noster, et qui non deserit spe in se. Ortæ pridem tempestatis horror auræ l intervallo detumuisse videri poterat, cujus s viva caligine nubila nondum cessant, frustra rationes et ceraunia superasti, si residuo larum leviori motu submergeris. Rate n integra, remis acriter insurge, portus prope quem tunc applicabis, cum disposita tibi di sorte contentus omnem emergentem rerum s

B in dilectione Christi tibi profuturus posueris. S enim, quoniam diligentibus Deum omnia coo tur in bonum. Præteritas delicias ne doleas an nec futuras mundi verearis molestias: præ facile transcurres varietates:

Non est, crede mihi, sapientis dicere: Viv
Sera nimis vita est crastina: vive hodie
Omnem crede diem tibi diluxisse suprem
Grata superveniet, quæ non sperabitur ho

Si quadraginta dierum, nec ulterius, quasi c cam vivendi dilationem, qui occidit et viver Deus tibi prætaxasset immutabiliter, sane n barbariam fugas attentares: salubris ad com tibi sinum Ecclesiæ, et ad sanctorum deces tuorum suffragia confugeres, compunctioni

C orationibus ibidem invigilans. Parum etiam strepitum, vel potentum iras abhorreres. N jusque temeritatem punire contenderes: a supremo judici judicandum reservares. Sal rebus et domui tuæ disponens, de crastino su diei non multum sollicitus, malignantium tu in contemptum deduceres. Instruit Scriptura d *Quasi morientes, et esse vivimus.* Hujus igit structionis norma commonitus, vagas et tu ces impatientiæ tuæ curas a corde relegans, s sissimam et excellentem dignitatis tuæ sede conversatione, officioque debito, quasi mort articulo, studeas honorare. Ubi sanctoru suffultus patrocinio, quatenus inculpata mod permiserit, plenam postulantibus justitiam ex

D intrepidus. Si quando regia sublimitas te ev rit, pareas et reverenter accedas: verbo le et patientiæ nunquam destitutus ingeniose c modificare satagas. Sicubi grassantis malitiæ gata fuerit impunitas, caute sedens an prætax sanctorum recurras præsidium. Postremo compositam felicitatem aspiras, æquo animo t oportet quidquid intra aream fortunæ geritur specta poterit prodesse pagina, si non contem cujus monita sinceræ fidei sunt cognita, licet n matura, quæ, quamvis canis elatrasset, pru tamen viri non offenderent intuitum. In quib mirum ejus rei veniam expostulo, quod plura vocabulorum non debitam exprimo reveren

non Latinitatis regula, sed adulatrix lingua A t. Contemplatione modernæ malitiæ hæc uti- ;erene domine, vobis suggerenda disposui, si serena supprimerent tempora, mutaretur n in aliquibus suggestio. Hac interim exci- lsitudinis vestræ prudentia alacriter exsur- de bono semper procedat in melius. Va- in longum extendatur vitæ vestræ sanitas ctitas, charissime domine. Item et in perpe- vale.

EPISTOLA CCCLXVI.

EJUSDEM AD EUMDEM.

IÆ Cantuariensi archiepiscopo, HERVEUS cle-

:a tenorem litterarum vestrarum, secretius B ım professionis, illud distincte legendo, ıo papæ ostendi, nullo cardinalium præter ıum Mainfredum præsente, in hospitiis au- ıis domino Ostiensi, domino Hyacintho, et , et etiam domino Portuensi, cui negotia de consilio et mandato domini papæ com- :ata sunt, idem scriptum exposui. Quod au- irca negotia vestra, quæ forsitan jam per- redebatis, præsentem nuntium vobis mitti :rastis, modo id fieri non potuit, quia non- lla obtinere potui. Non quia dominus papa ıici vestri cardinales in ullo se a bonæ pro- ›nis prosecutione retrahant, vel negligentiores .endant, fervent enim dilectione vestri, et ›ene promiserat, dominus papa melius se exse- C ım adjecit; sed quia in circumventione et at- ne domini Portuensis, solerti adhibita cautela, ıi importunitate, ut oportuit, exclusa, quin- dierum operam impendi, et hoc effeci, ut ipse s inter amicos vestros apud Clarum Montem ›etitionibus nostris dominum papam interpel- Dominus autem papa de industria paterna, ut præcipue Portuensem, et alios etiam ad instan- ›rovocet, gravem, durum, et quasi non satis ›ilem se prima facie prætendit. Et hæc est pro- nis causa, per misericordiam Dei nobis in um profutura. Plurimum autem placet Ostien- ›d talem industriam adhibet dominus papa. .utem effectui mancipari permiserit Deus desi- vestra, quantam mihi Deus annuerit, cautelam ›bo, ut ad vos transferantur. Porro de consilio D i papæ est, ut si rex Franciæ victualia sua honeste obtulerit, recipiatis non solum panem ım, sed etiam carnes : a tribus comitibus ad am nihil palam accipiendum putat. A comite Glandrensi optimum credit oblata recipere, en litteris suis vos vocaverit et invitaverit, ne allietur. Quod tamen dominus papa non potest propter generositatem et bonam indolem ho- illus, cujus intercessionem vobis profuturam . Valeat dominus meus in perpetuum.

EPISTOLA CCCLXVII

HUGONIS AD EUMDEM.

Domino suo THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, suus HUGO, salutem.

Dominum merito dixi, cui servire et volens volui, et ex vota proposui. Utinam tamen dominus meus et diligentius attenderet, et sincerius diligeret eos, qui eum diligunt in veritate. Multi enim discipulorum speciem prætendunt, et debitam filiis benedictionem præveniunt, quamvis mercenarii nomine debeunt nuncupari, paternæ benedictionis gratiam non merentes. Hi etenim sunt qui cito diligunt, sed citius contemnunt. De quibus dicitur : *Statim credunt sed in tempore tentationis recedunt*. Hi sunt qui palam rident, intus derident; palam loquntur, clam obloquuntur; in occulto sibilant, in manifesto obtemperant. De quibus dicitur: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Hi sunt qui cum prosperitate fœdera pasciscuntur; qui prædam, non hominem sequuntur non hominis, sed fortunæ; temporis, non personæ amici. Si enim adversitatis horror ingruerit, statim trepidant, vehementer desperant, ad antiquæ statum gloriæ profundius suspirantes. Si autem vel tenuis prosperitatis aura refulserit, subita quadam prurigine dissoluti, vento omni velocius agitantur, quærentes quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi. Tales sunt qui ad ollas carnium in Ægypto suspirant, qui populum Domini in castris deserere non formidant. Tales forte cum David ad amplexus Bethsabeæ festinant, nobis cum Uria intrare domum nondum fas esse videtur, donec populus Domini debita victoria perfruatur. Magis enim reputo gloriosum de mola assumi, quam de lecto, et pilis cameli cum Joanne vestiri in deserto, quam in domo regia mollibus insigniri. Felicius enim esse constat Christo occumbere, quam terreno principi militare. Quidquid igitur cæteri agant, quocunquæ præcipiti voluntate ferantur, ego tamen minimus eorum, quos rex odit gratis, tecum semper ero; et si oportuerit me mori tecum, non renegabo. Verum orare te condecet, ut non deficiat fides mea. Quoniam si sola voluntate mihi non defueris, ego tibi totis viribus præsens ero. De cætero gratias ago domino meo, quod consilium pueri sui super re grandi dignatus est sciscitari. Interim ergo differo consilium, quia super sum. Sed utinam dominus meus prius a rege Anglorum nuntium receperit certiorem, quam ad extraneum principem frena convertat. In proximo enim videbitis gloriam Domini, et splendor ejus obumbravit vobis. Quoniam regis nostri, regis, inquam, jam benignissimi, Dominus cor fecit placabile, et faciem reddidit mitiorem. Quod igitur vobis placuerit, mihi semper mandate. Pro vobis enim paratus sum et in carcerem, et in mortem ire. Et certe nihil mihi videbitur onerosum, quod a vobis fuerit imperatum. Constanti itaque animo estote, et confortamini, quia veniet Dominus, et non tardabit, nec vos deseret in tempore superborum sine adjutorio

Dominus Deus noster, qui personam vestram semper conservet incolumem.

EPISTOLA CCCLXVIII.

NUNTII SUI AD EUMDEM.

Venerabili domino suo, suus ille, in iis quæ Dei sunt, semper proficere.

In fine litterarum, quas vobis nudiustertius misi, si tamen vos eas recepistis, contentum est, quod rex, quibusdam irarum igniculis inter ipsum et dominum papam accensis, vestro imo Dei instinctu venerit ad curiam, ipsisque seorsim colloquentibus, quidquid rancoris conceptum fuerat, per gratiam Dei exstinctum est. Discordia etiam, quæ inter Henricum Pisanum, et Joannem Neapolitanum, et Willelmum de Papia, quisque enim istorum eodem spiritu vexabatur, pullulaverat, specie tenus sopita est, rege mediante. Quidam etiam alii, prius discordes, per eum concordes facti sunt, ita ut eo inde discedente multi dicerent: *Homo iste venit pacem mittere, non gladium.* Die autem tertia post ejus discessum ego et frater Franco, verbo nobis secretissime commisso, ad eum missi sumus. Cumque Parisios venissemus, magistrum Rogeri Eboracensis nuntium invenimus, qui jam rumoribus repleverat civitatem, quod scilicet rex Angliæ apud Vigorniam de equo ceciderat, et quod graviter in dextro brachio læsus fuerat. De duro etiam responso, quod rex ibi per proprios ipsius nuntios ante Gualensibus fecerat, et aliis multis, quæ aliquis nostrorum, qui tanquam exsules facti sumus nullatenus præsumeret. Veniens Sylvanectum ad regem inveni quemdam apud eum servientem, qui ei duos canes nomine vestro præsentaverat. Ipse, tanquam vir discretus, et de amico sollicitus, timebat ne alicujus æmulorum vestrorum malitia factum esset, ut per litteras ab eo impetratas, vel per aliqua intersigna occasio malignandi posset haberi, ideoque ipsum tanquam exploratorem, donec ego ad eum venissem (sciebat enim me in brevi venturum) apud se detinebat. Ego quidem, licet eum ad plenum non cognoscerem, quia tamen multa ab eo audiebam de modo vestra inter signa mihi satis nota, et ne si aliquid mali, quod in mente regis erat, ei inferretur, verbum ad aures inimicas transiret, datis ei a rege viginti solidis ipsum abire permisi. Misit rex vobis litteras, suas dilectione magna et consolatione plenas, quas etiam latori præsentium propter quædam, quæ in eis continentur, non sum ausus committere, sed eas apud me retinui.

Expletis itaque domini papæ negotiis, pro quibus missus eram, reversus quam festine potui ad curiam, sine omni difficultate a domino papa obtinui, quod nullus nuntius instinctu illius æmuli vestri ab eo obtineret, quod aliquo modo vobis posset obesse et quod ipse honori et utilitati vestræ pro posse suo in omnibus provideret, pro quo ego vice vestra pedem ejus deosculatus sum. Petitiones ejus secreto factæ fuerunt hujusmodi. Prima, quod dominus papa cogeret electum episcopum sancti Andreæ de

A Scotia venire Eboracum pro consecratione et si non veniret, quod archiepiscopo liceret suspendere; sed non potuit obtineri. Alia, absolute duceret in irritum, quidquid prædece Willelmus et Henricus, et omnes alii distrax vel alienaverunt de fundo Eboracensis Ecc Quod quidem hoc modo obtentum est, quod ei legitime revocare, quidquid injuste, et sine as Romani pontificis vel privilegio distractum a p cessoribus suis. Tertia, quod ipse non compella ordinandum vel beneficium ecclesiasticum conf dum aliquibus, qui fuerint geniti vel nati ab aliq in sacris ordinibus constitutis. Et hoc obtentu Quarta, quod ei liceat redimere a laicis advocat ecclesiarum. Quod necdum potuit obtineri. Ali

B runt, de quibus nullam feci mentionem: nullius momenti erant. Nos autem verebamur, ne al magis sublateret: *Latet enim anguis in herba* simulabat namque nuntiis se in brevi recessu cum tamen non ita esse apud hospites ejus d hendissem.

De servitio ejus scribere vobis aliquid certum potui. Cum enim jam per quindecim dies m fecisset in curià, dominus papa nihil adhuc re rat, nec aliquis cardinalium, nisi forte Neap nus, quem fere solum habebat propitium: qui u ad mortem dolere videbatur, quoniam ei ad n non succedebat. Utrum vero ipse servitium at rit, incertum erat. Ego tamen, cum a rege re sem per Parisios, exploravi ab hospite ejus de

C ipsius, et accepi quod cum tres haberet equos oneratus. Quod quidem sive sit, sive non sit, n parum curandum est. Nos enim per gratiam Dei j portum sumus, et de faucibus leonis eripuit Dominus. Eisdem diebus Willelmus de Papia, s in palatio trahens me in partem, quæsivit ut de vobis aliquid audissem. Cumque ipsi respon sem: *Non*, cum multa et consueta solemnitate d *Non amplius turbidam faciem geras, sed lætitian tali diei debitam agas. Quia dominus archiepisc cum rege confœderatus est, et pacem ejus obtin* Quod quidem a quo habuisset, per eum non p cognoscere. Postmodum vero die secunda subd nus Bajocensis, et quidam ejus canonicus se mihi retulerunt, quod apud Lexovias hospitati

D episcopo Lexoviensi, litteris et viva voce mand episcopus per eos Willelmo Papiensi, et Jo Neapolitano, quod ipsi pro certo scirent pa factam esse inter vos et dominum regem. Hoc que quid sibi vellet significare, quod eis sic n datum est, et ab eo qui in eadem damnatione eis fuerat, incertum erat. Cumque hoc domino pa Hyacintho, et aliis amicis nostris per me innot ret, mirum omnibus videbatur. Omnes tamen pace vestra tanquam de sua lætabantur. Diceb autem a quibusdam nuntium illum majora his quærere, sed quia super hoc nullum appareba gumentum, et dominus papa nos omnino esse se ros præceperat, ea vobis scribere supersedi. P

uid emerserit, quam citius poterimus,
tatem vestram non latebit.
ım illud de filio Osberti archidiaconi jam
a aures replevit; et abhorrent universi.Nos
Deo et vobis gratias referimus, quod quid-
a vobis veniunt, consonant.Et quæ nos in
honestate vestra,ipsi prædicant super tecta.
arius imperatoris veniens Viennam, archi-
os quamplures convocavit,primoque milites
imperatoris ab eis quæsivit. Postmodum
ptione Guidonis Cremensis,quem imperator
at, instantissime singulos convenit. Ibique
esiderio suo privatus est. Quidam autem
psum Guidonem coram eo excommunicare
uerunt. Ipse vero, cum non posset juxta
suum proficere, indixit comiti Henrico col-
ı suum se velle cum eo habiturum. Comes
cum hæc vobis scriberem, transierat Pari-
egem super hoc consuleret. Sed quid factu-
t, nos adhuc ignorabamus.Plura vobis scri-
de statu Ecclesiæ, de Lombardorum reele-
contra imperatorem,de sacramento quod a
s generaliter factum est papæ Alexandro,
nisi quia paginæ prolixitas prohibebat. Ti-
etiam aures, tot et tantis occupatas nego-
ndere. Conservet vos Deus nobis et amicis
ncolumen. Equitaturæ defectus, quem pa-
rit vobis esse damnosus.Nisi enim archidia-
ıresberiensis,qui de omnibus negotiis ad vos
tibus pro posse suo sollicitus est, mihi sub-
, quibusdam,quæ satis utiliter sum prose-
e necessitate supersedissem. Domus meæ,
ı mearum,si placet,reminiscamini.Duritia
sticorum tanta est, quod nisi auctoritas
ntervenerit, ipse in nullo mihi parcent.Unde
mihi, ut ipsis et ministris vestris super hoc
restras dirigatis.

EPISTOLA CCCLXIX.

NUNTII SUI AD EUMDEM.

tissimo domino suo, suus ille, salutem, et
nper valere.
isericordiam Dei, quæ sperantes in se non
actum est,ut eadem die,quia dominus papa
te Octaviani certificatus est, venerint ad
ıuntii domini regis R. et H. Hi autem,tantæ
tis speciem ex parte regis prætendentes,
:e et litteris verbis eorum consonantibus
n papam,et aliquos cardinalium adeo mo-
i sunt, quod, sicut ex relatione quorum-
i nobis favent, didici, ipsi vix lacrymas
ant. Post multas igitur allegationes quali-
cet, et quo affectu ipse eum receperit,
ı reverentiam ei semper exhibuerit,et quan-
exhibebit, et in hunc modum, multas
unt domino papæ litteras de legatione
hidiaconus vester minus honeste, et dum
s eram in Anglia,impetravit. Conditionem
ım, sub qua eas ipse obtinuit, dominus

A rex per istos nuntios per se factam vel quæsitam fuisse penitus ipse negavit. Dominus vero papa cum tanto affectu, et ita avide eas recepit, tanquam si aliquid desideratum ei oblatum fuerit,ut et quidam si aliquid desideratum ei oblatum fuerit,ut et quidam ei assidentes plurimum mirarentur.In hoc itaque articulo qualem ego me exhibuerim, quid super hoc a domino papa mihi commissum sit, salva fide mea vobis significare non potui, donec nuntii a curia recessisent. Postmodum vero nuntii illis cum multa festinatione se velle redire simulantibus, tres illi cardinales,qui vos modis omnibus persequuntur, Neapolitanus scilicet, et Portuensis, et Papiensis,cum magna instantia conati sunt a domino papa obtinere litteras generales de legatione, B vel saltem easdem, quæ redditæ fuerant, ad mitigandam regis indignationem absolute. Quod cum neutrum possent (dominus enim papa super hoc securum me fecerat, quod scilicet nunquam amplius ad manus ejus redirent, et secreto mihi commiserat) ad negotium abbatis sancti Augustini conversi sunt. In quo qualiter processum sit, ex litteris sociorum nostrorum cognoscetis. Vestra itaque interest vobis viriliter providere, et gratiæ Dei, quæ ultro se vobis offert,non deesse. Valeat paternitas vestra.

Nuntii regis coram domino papa me esse specialem inimicum ejus denuntiaverunt: et non expedire mihi pro toto auro Arabiæ, quod ipse haberet potestatem mei. Sed nec sic poterit terreri fides C mea, ut cum Petro possim dicere: *Paratus sum tecum in mortem et in carcerem ire.*

EPISTOLA CCCLXX.

NUNTII SUI AD EUMDEM

Venerabili domino et Patri charissimo THOMÆ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo,et Anglorum primati,fidelium suorum minimus, salutem et felices ad vota successus.

Noverit vestra paternitas Octavianum schismaticum, quem sibi in caput erexerant,et schismatis principem Belial,quarta feria post octavas Paschæ obiisse in urbe Lucensi, et sepultum esse in monasterio extra civitatem. Cum enim canonici majoris ecclesiæ, et regulares canonici sancti Fridiani ei sepulturam negassent, præeligentes a suis migrare D sedibus, quam admittere corpus schismatici, quem credunt in inferno esse sepultum, a satellitibus imperatoris et familia propria ad miseros monachos cadaver illud perlatum est. Capella vero ipsius, et quidquid aliud habebat,et equi, quoniam aliud non habebat, qui urgente inopia non nisi ex rapto vixerat a multo tempore, ad imperatorem perducti sunt. Imperator autem hoc cognito vocavit ad se Papiensem episcopum, qui in monasterio Beati Michaelis apud Clausam exsulabat; sed quid facturus sit, adhuc incertum est. Alii autem dicunt, quod alium velit ei substituere. Alii quod ad catholicam redibit unitatem. Præterea urbes Italiæ minus solito promptæ sunt in obsequium ejus, adeo quod Pa-

ptenses et Cremonenses, per quos Italiam domuit et contrivit, ei in faciem resistant, denuntiaverintque ei quod, ab eo recedent omnino, nisi deponat tyrannidem, et civiles induat mores, ut liberi esse possint, sicut in diebus aliorum imperatorum.

Octavianus autem quindecim diebus antequam moreretur, freneticus effectus est continue, et in tantam versus insaniam, ut nec Dei nec sui memor esset. Audierat quidem dominus papa de morte Octaviani a fidis et veris relatoribus, et velut alter David persecutorem suum deflevit extinctum, et cardinales de morte illius exsultantes durius increpavit. Hoc autem recte, eo quod jactura animæ irreparabilis est, ubi culpa per pœnitentiam non deletur. Nec meminimus a sæculo, quod hæresiarches vel auctor schismatis, nisi coactus et invitus, pœnitentiam egerit. Si revolvatis historias, ita credo verum esse constabit, quælibet autem sacrificia, nisi voluntaria fuerint, reprobat Deus. Dum in curia sermo iste crebresceret, ecce nuntii domino regis advenerunt, litteras a sede apostolica impetratas restituentes. Vix eas reddiderant, cum in continenti aliæ litteræ ab Italia venerunt, et fere pariter porrectæ sunt, exponentes diligenter et de morte Octaviani, et de his quæ in Italia gerebantur. Dicitur itaque, non modo domino papæ ab Italis, sed et regi Francorum a Gallis de partibus Apuliæ redeuntibus, quod imperator quintana laborabat, et imperatrix in puerperio fecit abortum. Unde factum est, ut tota Gallia ad obsequium domini papæ devotius conversa sit, et Ecclesiam Romanam ad minas hominum minus moveri oporteat. Et ut pro certo accepimus, domini Eboracensis legatio omnino exspiravit, sublata omni spe convalescendi.

Memoratus itaque dominus sic legatus Anglorum èxstitit, ut nec annuus, nec mensurnus fuerit, aut dialis, qui in legatione sua nec annum, nec mensem, nec diem habuerit. Sed nescio quod pacto nuntii recedentes ab apostolica sede, licet his qui eos præcesserant, minores sint, se pro Augustinianis obtinuisse jactitant, quod majoribus negatum est, adversum nuntios vestros curiam inflammasse. Et sibi patuissé dolos, quos Gaufredus Ridel et Joannes de Oxeneford contra dominum regem exercuerunt, ut exsilio et omnium bonorum proscriptione digni sint, si citra consensum et auctoritatem regiam talia præsumpserint. Dicunt etiam quod quidam cardinalium litteris suis domino regi significant ad excusationem sui, quam malitiose Gaufredus et Joannes incesserint, et quam præsumptuose vestri nuntii semper et ubique detrahunt regi. Super his nihil mihi significaverunt socii nostri morantes in curia, sed ea per extraneos didici. Verumtamen quidquid contra innocentiam vestram malignorum perversitas moliatur, rogo et consulo, ut quantumcunque secundum Deum poteritis, vobis domini regis gratiam acquiratis et conservetis; quoniam ita Ecclesiæ Dei expedit. Nec video quomodo possitis utiliter præesse, quandiu rebus ita manentibus rex vobis in omnibus adversa
Præsertim cum Ecclesia Romana a vobis no
verba recipiat, et dispendium, quod aliunde pa
imputet vobis et sibi, quæ vos pro voluntate
non patitur conculcari. Nunc autem facile e
occasione monasterium beati Augustini sib
præcaveritis, retinebit omnino, quia credibil
omes sibi malle quam alteri. Nec video, quo
istud evitetis, nisi per regem, cui probabilite
suaderi fortasse poterit, quod longe melius e
honestius illi, et tolerabilius vobis, ut vestra
libitu conculcet personam, quam sic ecclesian
tilet et pessumdet. Ecclesia vero Cantuariæ i
meruit iram ejus? Nunquid digna est affligi e
teri, quia vos elegit, et sibi præfecit? At il
causam recte examinat, hoc sibi, non Ec
imputabit. Sane melius esset in quacunque
salvaretis animam vestram, quam ut vest
vestra et omnes aliæ ecclesiæ conterantur, et
in ea, cui in diebus nostris addictus est, se
remaneat. Forsitan et humiliatione vest
jusmodi, quam vobis Dominus inspirabit, mo
regem, si ea dixeritis loco et tempore, et e
destia, et contemptu rerum, et constantia, quam
desiderat. Si eum vere placatum habueritis,
hæc auctore Domino facillime conquiescent. E
aliter fieri nequit, rogo et omnibus modis co
ut eum amplius frequentetis. Nec in eo vos de
credatis pastoris officium, si vel hanc unam a
retinueritis in cultu Dei, ex cujus arbitrio, D
sic disponente, pendent animæ infinitæ. Nam
ethicus: *Componitur orbis regis ad exempl*
Salomon ait, quod *qualis est rector civitat*
erunt et habitantes in ea. Quid verba mult
Precum et consilii mei summa est, ut quantu
que potueris, dum tamen secundum Deum
benevolentiam comparetis. Et tamen socii
quos familiares habuistis, habetis et hab
quandiu Deus permiserit, me vobis contrar
sulere mentiuntur, dicentes quod ego vos i
bam, ut a domini regis obsequio recede
quod nullum militem honoraretis. Novit D
vos novistis, quia semper consului vobis, u
tum regi præstaretis obsequium, et vestram
Deum et homines servaretis honestatem.

EPISTOLA CCCLXXI.

AMICI SUI AD EUMDEM.

Reverendo domino et Patri THOMÆ, Dei
venerabili Cantuariensi archiepiscopo, suus il
prius, in tribulatione patientiam non deser

Legitur Constantii principis temporibus qu
minus spirituales episcopos, propriis præter
ecclesiis, curiæ frequenter interfuisse, turp
latione Cæsarem delinisse, regiis potius quan
gelicis edictis paruisse, in principum amplius
Domini adjutorio confidisse. At contra Ma
incomprehensibilis meriti Turonensis epis
tabernacula peccatorum pro posse declinan

missam sibi Dei sui domum, licet sæculo abjectus, devotius inhibitabat. Si quando tamen eum a principe prætaxato accersiri contingeret, severitatis ei tam verba quam vultum exibebat, inhonestas coepiscoporum suorum blanditias arguebat, indiscreti principis excessus cohibebat, præferens animo humana carere gratia sublimium vitia coercendo, quam a superno favore excidere delinquentium errata confovendo. Et ecce tempora Constantii renovata jam cernimus. Hodie namque quamplures nostræ pastores Ecclesiæ a finibus terræ currunt audire et facere voluntatem Salomonis. Insufficiens nimirum et modicum arbitranter copiosæ Dei gratiæ dono adimpleri, nisi et contingat regiis consiliis adhiberi. Civilis etiam atque domestica vetus illa Machabæorum plaga eventu consimili nostram hodie perturbat Ecclesiam. Cum enim Antiochus furia in Domini sacerdotes nuper invectus sancta in Hierosolymis conculcare, Hebræos a patriis legibus revocare, magistratum templi dignitates humiliare disponeret, ecce aliqui progressi ex Israel, viri utique pestilentes, cladis proximæ ingruentiam expavescentes, aut certe pontificis summi priora tui invidentes, regis indignationem remissa satis humilitate prævenerunt, quæ sibi ad pacem forent intentius expetierunt, fœdum cum eo fœdus meruerunt, prælati sui devotioni tacite detrahentes. Sed qui locum suum in pace constituit, dissipet eos qui bella volunt. Et qui reprobat consilia principum, consilia Achitophel, consociorumque ejus adversus David innocentem infatuet. Et quicunque cum Chore, Dathan, vel Abiron in hujus militantis Ecclesiæ castris sanctum Domini Aaron irritare præsumpserit, Dathan et Abiron sententia percellantur, ut cœlo vacui, terra absorbeantur. Quatenus ergo animum ab exquirenda cœli voluntate longius amoverunt justum et innocentem persequendo, eo terrenis affectibus profundius obruantur inconvenientia exercendo.

Hæc idcirco dixerim spiritu anxiatus, quoniam cum Stephanus noster, gratia plenus, fratribus et contribulibus suis verbum vitæ infatigabilis administraret, cum nihil morte dignum, nihil crimine notandum opere perpetrasset, impii super eum jacturam fecerunt; ut ecce inimici filii hominis, gladiis accincti, et ad nocendum præparati, trans mare, perque terras a sæculari potestate diriguntur, ut eamdem citius evellant, arborem utique fructuosam, quam plantavit, et ut immerito humiliet, quem merito exaltavit; utque quam provide contulit, improvide fidelis sui dignitatem imminuat. Quid igitur aget mitis et innocens Dei athleta, extenti in se gladii nescius et ignarus? Quorsum effugiet consilio malignantium obsessus? Restat ut ad tolerantiam animatus, tanquam aries de grege electus, charitatis pinguedine saginatus, Domino sese immolandum exhibeat. Restat ut capitis sui imitator effectus sine murmure, sine contradictionis obstaculo, varias iniquorum patiatur injurias, patiensque non comminetur, imo etiam pro injuriantium scelere deprecetur. Stet igitur Moyses in confractione coram divinæ majestatis intuitu, sedulo pro fratribus interpellans, qui vitulum conflatilem, vitulum utique auro plenum, absque ejus conscientia nuper adoraverunt.

Verumtamen articulo tribulationis elapso, ac tempore retributionis accepto, eosdem in criminis ultionem districtius puniat, quos fraterna prius compassione pie defleverat, quatenus juxta quod in maledictione seminaverant, de maledictione operis sui fructum metant: sicque proveniat, ut Joseph adversitatis probatus examine, gratiam tandem Pharaonis adeptus, principum Ægypti fratrumque suorum cum gloria dominetur, quorum fuerat invidia contristatus. Unde quandoque et ipsi tribulationibus intercepti merito se talia pati commemorent, quoniam in fratrem suum absque culpa exigente peccaverunt. Miro namque et subtili modo convicanei Job amicum subvertere nitebantur, dum quidam de sacerdotibus nostris principem sacerdotum magis formidolose quam sincere nuper conveniendum adiere, incorruptum corrupti, azymum fermentati, arte qualibet persuadere attentantes, ut se quoque fermentari assentiret, qui utique fermenti non novit acredinem. Ad Joannem igitur ab Hierosolymis sacerdotes accesserunt, quis et cujus fuerit integritatis explorantes, sed eo arundine vento agitata non invento, inutiles et inglorii recesserunt. Siquidem qui sic missi fuerant, erant ex Pharisæis. Utinam et invenerint prophetam in Israel, qui principis sui lepram ejiciens, ne et ipse lepram participet, oblatam auri vel vestium, imo et regni totius copiam exsecretur. Rex itaque Balac cum fautoribus suis Balaam munere vel pollicitationibus corrumpendum expetiit, ut conclusum Dei populum hostibus tam operis quam oris exponeret maledictioni, cujus quidem regitur benedictione.

Sed ecce plus quam Balaam, imo nequaquam Balaam hic, qui nec prece, nec pretio, minisve appositis pauperum animas bestiis tradere compelli potuit, ex quo semel super his olim intellexit dictum: *Pasce oves meas.* In Daniele itaque, juvene regis Babylonii statuam non adorante, fidem admiror, quam in senibus et contribulibus suis nequaquam invenio. O si filii nostri Aaron gentibus non commiscerentur, si gentium opibus non contaminarentur, si ordinis sui dignitatem indivisi tuerentur, quam libere, quam tranquille fœderis tabernaculum cum ejusdem ministris in medio Amorrhæorum inconcussi regerent et circumducerent! Sed quoniam remissi et indisciplinati filii Heli propria ignavia in certamine corruerunt, ecce capta est ab allophylis arca Dei, et pro hostium voluntate ac dispositione circumagitata, filiisque retrorsum alienatis, multiplicata est in eis ruina. Sed quicunque sint seniorum Israel mandatorum transgressione polluti, stet Phinees noster solus a Dei

sui mandatis non devians, crebrisque lacrymis iram cœli placare non desinat, donec imminens Ecclesiæ cesset quassatio. Et utinam reputetur ei ad justitiam a generatione in generationem usque in sempiternum. Amen.

EPISTOLA CCCLXXII.

AMICI SUI AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, quidam amicus suus.

Sciatis hunc esse tenorem mandatorum, quæ Henricus rex in Angliam misit. Scilicet ut omnes portus cautissime custodiantur, ne litteræ interdictionis ullatenus illuc deferantur. Et si aliquis regularis illas attulerit, pedibus truncetur; si clericus, oculos et genitalia amittat; si laicus, suspendatur, si leprosus, comburatur. Et si aliquis episcopus ejus interdictum metuens recedere voluerit, nihil secum deferat præter baculum. Vult etiam ut omnes scholares repatriare cogantur, aut beneficiis suis priventur; et qui remanserint sine spe remeandi remanebunt. Et presbyteri, qui cantare noluerint, genitalia amittant; omnesque rebelles sibi omnibus beneficiis priventur. Vale.

EPISTOLA CCCLXXIII.

Difficile est ibi consulte agere, ubi ratio respuitur, justitia conculcatur, ubi summus pontifex contemnitur, et reverentia plus spurcissimis hominibus quam Deo exhibetur. Debueram siquidem sic et sic egisse. Hoc facillimum erat dictu sed difficillimum effectu, tum quia omnes personæ mutuam sibi operam præbent, tum quia etc. Æstimabam ergo esse securius et minus periculosum æstuantis iræ gurgitem cum baculo humilitatis attentare, quam temeritatis vel impetus ausu in profunditatis gurgite totum corpus immittere. Habui et etiam et aliam hujus rei considerationem, qua nolui patris mei verenda irreverenti fronte detegere. Consultius igitur ut mihi videtur agitur, si sub fruticis domicilio, dum tempestas immurmurat, sedeatur, quia Deo propitio post hujus aeris intemperiem serenitatis gratia subsequetur. Adverte igitur quod causæ nostræ intentio magna ex parte cassetur, eo quod in subito facta sit accentuum permutatio.

EPISTOLA CCCLXXIV.

EPISTOLA FRATRIS R. AD. FRATRES G. R.

G... G. R. dominis et dilectis in Christo fratribus, frater R., spiritu consilii et fortitudiuis abundare.

Benedictus Deus qui, licet vestris exigentibus meritis sero, respexit tamen ut visitaret sedentes in tenebris, ut dissiparet saccum miseriæ vestræ, ut converteret luctum in gaudium, ut post lacrymarum potum inopinatæ vino lætitiæ longi mœroris tristitiam exhilararet. Audivi equidem et lætatus sum, in his quæ dicta sunt mihi, et exsultavit ut magnificaret anima mea Dominum, verumtamen multo uberius propter vos quos dilexit, sed in Domino. Ex eo namque nostræ dilectionis causa et per eum in ipso

A contracta est. Hinc est enim quod ea in quibus vos propter Deum devotius invigilare contueor, jucundiori animo et uberioris benignitatis affectu valde arctius amplector. De oppressione siquidem et desolatione vestra quantum doluerim, frequenti gemitu mei querela innotuit. Vestræ etenim calamitatis ærumnam, meam duxi. Quam si minus præsens corpore, animo tamen nunquam absens sustinui: verumtamen divinæ miserationis gratia, qui prius timui, sperare jam cœpi. Quis enim injusta timeat causa præsertim quam tot et tanta fovent patrocinia? Quisve domino papæ ex apostolicæ sedis auctoritate jubente, regia etiam potestate protegente, tantorum judicum diligentia pie et juste ac benigne per omnia consulente diffidat? Quis etiam in tam
B discreto, tam necessariæ emendationis principio, de jucundo et prospero exitu desperet? Studiosa igitur solummodo diligentia res eget, ut rationabiliter susceptum piæ æquitatis opus ad affectum perseverantia perducat. Accingimini ergo et estote forti animo, videbitis enim Domini auxilium super vos, ut expulso dissipatore, possessionum ecclesiæ vestræ status in melius reformentur. Jam enim mihi videre videor semen Jacob de tribu Ephraim et de domo Manassæ, virum scilicet ecclesiæ vestræ curam suscipientem, qui supplantatis adversariis vitæ vocatis possessionibus fructificet et in reformando religionis decore invigilet, et oblitus ea quæ retro sunt in anteriora se extendat: cœlestia studiose quærens et temporalia discrete administrare non omittens. Veniet, inquam,
C veniet, donante Domino, dilectissima dies illa, ut misericordiam Dei videamus, ut causa desiderati boni perfecto fructu gaudeamus. Cavete igitur in causa beati Petri vobis tam diligenter a beati Petri vicario injuncta, ne vel negligentius aliquid remittatis vel vehementius exaggeretis: ne sit vel periculosa negligentia, vel suspecta vehementia, et domus vestræ non reveletur oppressio, si vestras persequendo injurias aut vestro servire commodo aut ultionis inæstuare desiderio videamini. State ergo viriliter agentes nec terrore vel blanditiis a rectitudinis statu declinantes, sed secundum scientiam zelum Dei tenentes simpliciter at recte gradientes nec vel pusillanimiter fracti vel enerviter emolliti. Scio enim nec ambigo, quin vestram in multis simplicitatem tam caput mali hujus quam membra
D ipsius circumvenire laborent. Sed quia et falli inutile et fallere turpe, non immerito voluit Dominus filios sanctæ matris Ecclesiæ et serpenti assimilar et columbæ. Attendite ergo super his et vobis in posterum et Ecclesiæ vestræ consulite, quia tanto gravius dejiciemini, quanto non erat ulterius locus resurgendi, si vos post domini papæ præceptum e paternorum tantorum contemptum mutabilitaten animorem in suæ perversitatis inclinaverint affe ctum. Mei igitur consilii hæc est mens et definitiva sententia, ut nulli spiritui in aliud quam quod agendum suscepistis credatis, ne si iterum causam reformare oportuerit, vos in ea aut pro ea stare ne

possitis et vos pariter periculo capitis et rimento subjaceatis. Si autem appellare fueritis, aut ipse subterfugium quærens rit, et in hac quoque parte cautela opus ilosum namque maxime est cum eo iter care, quorum affines et propinqui sanguini ssint insidiari. Verum a legatis vobis ju- facultatibus ecclesiæ vestræ proferenda lesiæ tanto itineri necessarios sumptus i postulantes, et eorum muniti litteris quæ apostolis quanto citius poteritis ad domiam proficisci ne differatis. Valete.

EPISTOLA CCCLXXV.

NTII SUI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Cantuariensi archiepiscopo, nuntius suus. m Flandrensem non inveni: et in eo quæ- ortia facere mihi periculosum, et vobis dire credebam. Rex Franciæ apud Suesm multo gaudio me et quod ei per me misrecepit, et in continenti priorem Sancti uessionensis, discretum et magnæ auctoum ad dominum papam cum litteris suis t, quibusdam etiam ei viva voce injunctis um nostrum spectantibus quæ scriptoris mittere non erat tutum. Cum igitur ab eo m, manum meam tenens in sua, in verbo misit, quod si vos ad partes suas transire et, non sicut episcopum vel archiepiscopum eret, sed tanquam in regno socium se voeret. Eodem modo Suessionum comes mulositis juramentis asserebat quod comitaessionensem et ipsius reditus universos in ros converteret. Et si regressus meus per t, se vobis per litteras suas significaturum his itaque, prout potui, procuratis, una dicto priore per terram comitis Henrici, via brevior, tum quia securitatem præstasocietas, ad curiam festinavi. Verumtar per duos dies, antequam ego in conspeni papæ comparuissem, regis litteras præet super his, quæ ei viva voce injuncta ertractavit. Deinde cum et ego accessissem irio, et non sine lacrymis a domino papa sum. Ipse enim quæcunque in concilio , de persecutione Ecclesiæ, de constantia ui episcopi vobiscum steterint, quomodo a it, qui de nobis non erat, de judicio quod st de clerico, et omnia fere quæ in secreto a fuerant, antequam ego venissem, et toudierat, et per plateas prædicabantur. Noe in partem secedentibus, singula capitula, noriale nostrum continebat, diligenter ei Ipse vero Deum, qui talem ecclesiæ pastotulerit, sine intermissione magnificabat. m curia fortitudinem in vobis commendat. se ipsam omnibus modis invenit experta etenim animi imbecillitate omnes labominus Deum timere, quam hominem vi-

A deantur. Eo enim quod in Tuscania Radicoforum cum fratre et nepotibus domini papæ, et quædam alia castra cum parentibus et cardinalium capta sint a Teutonicis, quod Joannes Cumin tandiu apud imperatorem moratur, quod comes Henricus ad dominum papam venire noluerit, quod a rege Angliæ nuntium aliquem a longo tempore non receperint, aliisque multis in idipsum concurrentibus adeo terrentur, ut tempore isto principem aliquem, et maxime regem Angliæ, nullatenus in aliquo audeant offendere, nec Ecclesiæ Dei, quæ ubique terrarum periclitatur, si possent etiam, attentarent subvenire. Sed hæc hactenus.

De petitionibus vestris quid actum, et quomodo in eis processum, per litteras priores domini Picta-
B viensis, qui per gratiam Dei adventum meum per unum diem prævenerat, et tanquam amicus in negotiis vestris sollicite et fideliter laboravit, liquido cognoscetis. Papa namque iram regiam omnibus modis declinans, vobis et Eboracensi litteras mittit, non præceptorias, sed de firmanda et tenenda pace inter vos hortatur utrumque. Fratrem vero quemdam de templo ad vos dirigit, ut utrumque vestrum conveniat, et utrique ex parte domini papæ viva voce præcipiat, quod nulla inter vos deinceps habeatur contentio de cruce ferenda, neque de alio, donec Ecclesia Romana per Dei misericordiam tranquillitatem pacis obtineat. Ut ad hæc et ad alia, si quæ interim inter vos exoriantur, decernenda sufficiat. Eboracensi vero, ne interim eam in diœcesi
C vestra ferre præsumat. Hoc quidem cum multa difficultate obtinere potuimus. Similiter Londoniensi scribitur; sed unde spiritus elatus citius intumescat ad superbiam, quam excitetur ad virtutem. Hac itaque consideratione voluit dominus papa transcriptum earum ad vos transmitti, quatenus eo inspecto, si non vobis et Ecclesiæ judicetis expedire ipsæ apud vos remanerent.

De professione autem facienda, a domino papa et domino Pictaviensi multoties disputatum est. Ad ultimum tamen obtinuimus, quod si ipse super hoc requisitus negaret vobis, tunc demum cogeret eum, et faceret eam exhiberi. Quod vobis plenius per posteriores litteras domini Pictaviensis innotescet. Quæ autem priores, quæ posteriores, in earum sub-
D scriptionibus apparebit. De negotio sancti Augustini nihil omnino potuimus impetrare. Ipse enim privilegia, monasterio a Romanis pontificibus indulta, asserit se vidisse, et eis contraire, sicut dicit, est decretis Patrum et ecclesiasticis institutis auctoritatem non exhibere. Novissime nobis petitionem illam facientibus, ut scilicet ipse vos ad se venire præciperet, et super hoc vobis litteras dirigeret, cum dolore et multa animi afflictione visus est respondisse; *Absit*, inquit, *prius finiantur dies nostri, quam nos videamus eum sic exire, et ecclesiam suam sic desolatam relinquere*. Conservet vos Deus in omnibus viis vestris. Apud Clarevallim, Cistercium, et Pontiniacum, intercessione domini papæ, oratur

assidue pro vobis, et pro ecclesia vobis a Deo commissa. Significet mihi dominus meus de statu suo quam cito poterit, ut saltem in visitatione sua consoletur anima mea.

EPISTOLA CCCLXXVI.

INIMICORUM THOMÆ AD PAPAM ET CARDINALES

ALEXANDRO papæ, et omnibus cardinalibus, inimici THOMÆ Cantuariensis archiepiscopi.

Medicinæ,potius tempus est, quam quærelæ,etc. *Vide in Alexandro III papa, ad an.* 1181.

EPISTOLA CCCLXXVII.

AMICI CUJUSDAM AD THOMAM CANTUAR.

Domino ac Patri, suus ille, degener quidem, et ignaviæ suæ merito derelictus, Christo sic compati, ut et conregnet.

Super his quæ inspectis sanctitatis vestræ litteris inquirenda cognovimus, plerosque prout oportere credebamus,quanta potuimus diligentia convenimus et inter cæteros ac præ cæteris quo fiducialius,eo instantius illum,quem te alterum credebamus.Et eum quidem eumdem atque in eodem reperimus. Auditis siquidem ille quæ in litteris continebantur,lacrymis suffusus oculos,post singultus et multas de moribus et conversatione Censorini nostri querimonias, exploratam sæpius super hoc mentem ejus reperisse se dicebat vehementer aversatam,et revocari difficilem,utpote cujus auribus susurrones illi jugiter et instanter malitiæ suæ virus insibilant:et ne quid audiat, quod animos ejus ab obstinatione cœptæ malignitatis emolliat, indesinenter invigilant. Ad hoc totis nisibus elaborantes, quatenus in tantum vestri odium exasperetur, ut nullius interventu placiti vel personæ in gratiam qualiscunque concordiæ passitis convenire.Nec existimant se posse feliciter vivere, quousque certissime se id effecisse compererint. Inter quos audiosus ille Ricardus de Luci, proprii cognominis inimicus,præ cæteris hoc nectit laqueos. In tantum, ut et ipsum plerumque, cui placere nititur, offendat,dum vehementius,et irreverentius vestram personam,actus,et consilia denigrare molitur.Unde aliquando Censorinus ipse odio nugarum, quas audiebat ab illo, ad eum, quo hæc docente cognovimus, divertens mirari se dicebat, quod non verebatur homo ille tot fabulosa texere, quæ nec ipse viderat, nec certo auctore didicerat. Dum vero postmodum de statu rerum eidem amico vestro colloqueretur, in hunc incidere sermonem, visusque est aliquantulum animo fluctuare quantum ille conjicere potuit, tanquam puderet eum acrius cœpisse, quod facile nequiret ad libitum terminare. Vereri præterea videbatur cum Walensibus congredi, ne forte circa eos occupatum transmarini, Flandrenses videlicet et Galli, turbare satagerent, atque idcirco, si vel levem, dummodo honestam, transfretandi haberet occasionem, velle se transmarinas adire partes, ut cum illis ibi pace firmata, istos securius debellaturus adiret. Suspensum tamen esse adhuc, nec certum super hoc dicebat eum habere

A consilium. Atque ideo illo vestro videbatur,si
ret eum litteris, vel per directum ad hoc leg
dominus papa pro imminentibus Ecclesiæ per
atque pro Antiochenæ urbis nuper ad eum p
calamitate, atque de aliis hujusmodi cum eo se
nem habiturus,antequam Romam rediret,faci
illas partes accederet,et super hoc, unde nunc r
nem vel adire dignatur, neque indecorum, se
nestum ei esset, tanti patris monitis acquie
hancque solam et singularem pacis inter vos
randæ superesse viam.Sed cavendum summo
ne quid ab eo causa vestra fieri videatur, m
antequam eos,Domino largiente,convenire c
gat.Incolumem vos Ecclesiæ suæ conservet, p
patimini.Si quid posset ad vestræ sanctitatis li
B nostræ parvitatis operula,rescripto doceamur,
ctuosa devotione parituri.Valeat in Domino se
paternitas vestra.

EPISTOLA CCCLXXVIII.

AMICI CUJUSDAM AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo,quidam
cus suus.

Nuntium vestrum, qui ad dominum venerat
laum non vidi, sed puerum ipsius Nicolai su
ut vobis per illum aliqua ad referendum digna
sciendum utilia nuntiarem. Igitur post egre
pueri vestri a me,qui jam diu ad vos reversu
illud primo concepi, quod rex die quadam,
esset apud Cadomum,et de negotio suo,quod
bat cum rege Scotiæ sollicite pertractaret,
C Ricardum de Humez, qui pro rege Scotiæ ali
nus loqui videbatur,in verba ignominiosa pro
et eum proditorem manifeste appellavit.Rex i
solito furore succensus pileum de capite pr
balteum discinxit,pallium et vestes,quibus e
dutus, longius abjecit, stratum sericum, quo
supra lectum, manu propria removit, et qu
sterquilinio sedens, cœpit straminis mastica
stucas. Die vero sequenti,cum esset in prato
capellam,et Ricardus de Ivelcestre ad eum ac
vellet,templarii ei obviam properantes, cum p
capitibus abtulissent, et osculum ei statim o
sent, nisi rex pluribus videntibus eos remo
dicens nolle eos excommunicato osculum dar
hæc cum rex apud Toycam accessisset, epis
D Lexoviensis venit ad eum, postulans et supp
sub prætextu paupertatis licentiam egredie
terra, ut qui ære premitur alieno,saltem per a
posset respirare ; ut cum redisset liber a d
ad locum religionis facilius posset migrare.Re
intuens in eum ait: *Vere facies vestra immuta
plusquam scitis, et diutius, ut mihi videtur, la
ferre non potestis.Sed tamen propter penurian
quam de terra mea exibitis. Ego enim loquar
toribus vestris, et aliquibus vos juvabo modi
vexationibus et fatigationibus immunem fac
quietum.* De suo igitur nihil spopondit, sed
alios cum juvare promisit.

Post hæc rex ad colloquium suum cum

riæ accessit,ubi gesta sunt quæ vos scitis.Ibi
rex mille libras Matthæo comiti Boloniæ per
n se daturum spopondit. Ibi nuntius domini
captus est, qui adhuc tenetur in vinculis et
:e.Ibi magistrum Heribertum Dominus eripuit
ınibus quærentium eum.Qui certe pro negotio
ıodico tantum non debuerat subiisse periculum.
ım est enim ibi esse audacem, ubi effectum
ı nec magnæ gloria laudis, nec multi emolu-
gratia comitatur. Cum autem rex Rotho-
m fuisset reversus,accito archiepiscopo et epi-
Lexoviensi, de captione portitoris litterarum
ıi papæ,et de indignatione,quam contra cleri-
iaufredi Ridel conceperat,quia litteras vestras
perat et nuntium non detinuerat, tractare
:unt illi duo, et regem aliquatenus super his
ɔare.Tunc etiam archiepiscopus mentem litte-
ı, quas olim a domino papa pro vobis susce-
, regi cœpit apertius explanare, et eum more
niter increpare,donec rex se totum scire dixit,
[uid litteris continebatur,et minas hujusmodi
ɔum formidare.
n hæc geruntur,magister Reginaldus,clericus
i Turonensis, ad regem accessit,multis occa-
ɔus sollicite quærens,qualiter de facto isto eum
thonestius increpare,et suam ad plenum cog-
re voluntatem.Rex vero prosperitatem domini
et serenitatem status curiæ subsannans,eum
libus vix loqui permittebat. Post hæc rex ad
mum reversus est,et episcopus Lexoviensis ad
ıccedens, ut licentiam egrediendi plenius ha-
, a rege attentius interrogatus est, quantum
et, et quantis indigeret. Cumque episcopus
ıtas marcas, si remaneret, sibi necessariam
ıasset, rex se tantum argenti non habere
uit, sed tamen nocte eadem ei sexaginta mar-
ımisit. Utinam ergo imminutam principis pe-
m non accepisset, quem amodo credet se illa
ıe, quem viderat indigere : et eo tanquam
ımento ad complendam suæ iniquitatis mali-
utetur. Rex enim ei forsitan magis credet, et
lli, ut timeo,in infidelitate erit fidelior.
ıis etiam diebus Alfredus, clericus episcopi
ordensis,ad regem venit, asserens episcopum
, et dominum Rogerium,secundum tenorem
mandati de terra exituros,et ad vos in proximo
ros, nisi regis auxilio et consilio remanerent
'go de domino Rogerio plurimum conquestus,
bitione usus est pro consilio, dicens eos non
cogi ad exeundum,quos remedium appella-
juvare poterat ad remanendum.Adjecit etiam
ɔsse exire, sed reverti non posse. Et hæc qui-
ıpud nos gesta sunt. De cætero sciatis,quia in
a beati Martini rex cum comite Theobaldo apud
ıum loqui debet,ibique quingentas libras,quas
annum promiserat, de præsenti solvet, et
uro mentietur. Dominica vero sequenti apud
m erit colloquium cum Pictavis,et aliis terris
entibus. Post hæc in festo sancti Andreæ erit

A Rothomagi, ut in octava occurrere possit comiti Flandrensi, ibique comiti Boloniæ mille libras se daturum per annum promittet pro pace et concordia inter eos, nihilque aliud se facturum propter eum constanter asseruit et juravit. In his ergo omnibus rex fluctuat et incertus est, et de futuri temporis casibus sperans,in hoc solum fortitudinis suæ posuit firmamentum, si forte dominus papa universæ carnis viam intraret,aut vobis,quod absit, humanitus quid contingeret.

Vos igitur,dum tempus habetis,extendite manum retributionis, et illud scriptum esse sciatis,*quia retribuet Dominus abundanter facientibus superbiam.* Eos itaque qui contra Deum se erigunt,vestræ severitatis sententia puniat.Et caput colubri tortuosum B virga directionis amputate,ut Satanas sub pedibus vestris conculcetur velociter : nisi enim in manu forti et brachio excelso Ecclesia Dei pacem non habebit. Nec nisi rugitu patris leo iste poterit excitari,qui totus in infidelitatis suæ perfidia obdormivit. Eia igitur, arcum intendite, sagittas immittite,donec infirmentur.Quoniam impium est ibi esse pium, ubi Dei pietas annullatur, et fides periclitatur.Male enim fidelis est, qui fidei jura non servat,et quem contra fidem agere videmus, profecto infidelem appellamus. Agite ergo, et amplius nolite silere,quoniam taciturnitas nutrit assensum,et delictum subditorum sæpe per silentii torporem retorquetur in pastorem. Vocate ergo quos potestis, et compellite exire de medio Babylonis.Quoniam melius est mori C vobiscum in bello,quam videre mala gentis suæ pariter et sanctorum. Vocate,inquam, et statim sentiant judicem, qui audire contempserint pastoris vocationem. Valeat in multos dies sanctitas et sanitas vestra. Me autem vestrum esse semper credatis,et ad omnia,quæ vobis placuerint,præparatum. Valete iterum, et semper.

EPISTOLA CCCLXXIX.

AMICI SUI AD PAPAM.

ALEXANDRO papæ, quidam amicus suus.

Imperator, cum principes suos ad curiam, etc. *Vide in Alexandro III.*

EPISTOLA CCCLXXX.

AMICI CUJUSDAM AD THOMAM.

Domino et Patri suus se.

D Ferventis et indubitati pignus exstat amoris etiam in exsilium corpore et animo comitari amicum.Profecto novimus plerosque domi amicis mente coexsulare.Sed necnullos audivimus,animo et corde domi relicto,corpore duntaxat amicorum compati exsilio. Commendabiliorem quidem compatiendi modum verus amicus ille vester sibi elegit Dominus Wigornensis,qui exsilii vestri viam prosecutus,tenere vobis compassus, ad sedem suam nec oculos corporis reflexit, nec ad potestatis terrenæ blandimenta vel minas cordis constantiam inclinavit.Iste siquidem solus inventus est,qui simul corpore et spiritu patris sui molestias comportaret, et prælati sui

reverentiam deliciis et divitiis anteferret. Quanto igitur firmius ipsius fidelitatis apparet argumentum, tanto vobis tutius esse et utilius, ipsum eumdem tanquam contra mundi pericula in loco graviori opponere firmamentum, ubi tempore congruente, et principe quandoque mitigato opportunitatem concedente, vestri haberet memoriam et mentionem. Mihi itaque videretur consultius, et vobis expedientius, quod prædictus amicus vester ad vocationem sui principis repatriaret, et illum charitatis vigorem, quos vos amplectitur, ibidem exerceret. Ibi enim id exercendi materiam copiosam inveniret. Hic vero quo ad præsens mihi occurrit in memtem, non æque vobis poterit subvenire, nec voluntatem, quam erga vos gerit, ostendere. Bene valeat dominus meus.

EPISTOLA CCCLXXXI.

CUJUSDAM FAMILIARIS AD EUMDEM.

Domino suo, suus, ad omnia salutem, quam sibi.

Proxima quinta feria post octavam Sancti Martini venerunt cardinales ad Beccense monasterium sequenti die Lexovium, tertia die ad Sanctum Petrum super Divam, quarta id est Dominica, quæ præcedit Adventum Domini, venerunt Argenteon. Eadem die occurrit eis rex per duas leucas, hilarem eis vultum exhibens, et utrumque cardinalem comitatus est usque ad hospitium suum. Sequenti die, id est, secunda die, post missam satis mane vocati venerunt ad regem, et intraverunt in cameram ad consilium cum archiepiscopis, episcopis, et abbatibus qui admissi sunt. Cum autem quasi sub spatio duarum horarum moram fecissent intus, egresssi sunt cardinales, et rex cum eis usque ad ostium capellæ exterius, et ibi in eundo dixit dominus rex hoc verbum, publice, et etiam ipsis audientibus cardinalibus: *Utinam nunquam amplius videat oculus meus aliquem cardinalem* ! Cum tanta autem festinatione dimittebat eos, quod cum hospitium eorum satis vicinum esset, non fuerunt exspectati ut venirent equi, eorum proprii, sed traditi sunt eis ad exeundum equi qui ante capellam casu proximi inventi sunt. Et exierunt cardinales cum quatuor comitantibus ad plus. Remanserunt autem archiepiscopi, episcopi, et abbates cum rege, et intraverunt cameram ad consilium, ubi cum moram fecissent usque ad horam fere vespertinam, venerunt ad cardinales, et omnium eorum facies videbatur esse turbata. Cum aliquantum moræ fecissent apud cardinales, reversi sunt ad hospitia. Crastina die cum apud regem moram fecissent usque ad horam sextam, venerunt ad cardinales, et postea ad regem reversi sunt, et postea ad cardinales, responsa hinc inde secreta portantes. Sequenti die, id est, in vigilia sancti Andreæ, rex summo diluculo surrexit, et exivit ludere in canibus, et avibus cœli, sicut creditum et æstimatum est, de industria sui faciens absentiam. Ea ipsa die satis mane convenerunt ad capellam regis, et statim ad cameram : ibi absente rege habita deliberatione exierunt ad ecclesiam, juxta quam cardinales ho-

A spitia habebant. Ubi cum cardinales sedissent, vocat ut audirent quæ ab eis proponentur, assdientibu hinc inde Rothomagensi et Eboracensi archiepisco pis, Wirgoniensi, Saresberiensi, Bajocensi, Londo niensi, Cicestrensi et Engolismensi episcopis, abba tibus quampluribus, clericorum et laicorum ampl multitudine, surrexit Londoniensis, et eum turbat mentis esse, insipida et parum venusta oratio argumento fuit. Et sic exorsus est : Vos audistis quod perlatæ sunt litteræ domini papæ ad nos, e eas præ manibus habemus, in quibus significavit nobis dominus papa, quod quando evocati a vobi essemus, vobis occurreremus, causasque, quæ inte dominum regem et dominum Cantuariensem ver tuntur, et inter nos episcopos Angliæ et eumden B Cantuariensem, vobis cum plenitudine potestati esse commissas. Inde est, quod audito vestro advent in partes has, occurrimus vobis, paratissimi e promptissimi vestræ sententiæ stare, et intender actionem vel respondere. Idem etiam dominus re offert, quod quamcunque sententiam inter eum e dominum Cantuariensem dictaveritis, eam ratan habebit. Cum itaque nec per dominum regem, ne per vos, nec per nos etiam stat, quominus præce ptum domini papæ adimpleatur, imputetur secundun quod imputari debet. Sed quoniam, ut præcipitante omnia agit, archiepiscopus percutit subito et etian antequam minetur, suspendit, excommunicat ante quam commoneat, ideo per appellationem præveni mus subitam et precipitem ejus sententiam. Appel C lationem prius fecimus, et eam innovamus modo et hac appellatione se includit tota Anglia. Deind explicuit causam vestram et domini regis. Quo rex sibi exigit a vobis quadraginta quatuor milli marcarum argenti, rationem redituum, qui vobi erant commissi, quando fuistis cancellarius, e quod vos respondeatis non fuisse vos implicitum ra tiociniis, quando promotus fuistis ad honoren archiepiscopatus, et si fuissetis implicitus, hoc ips tamen, quod promotus fuistis, absolutus fuistis. E ibi derisit vos Londoniensis dicens vos credere quod sicut in baptismo remittuntur peccata, ita e in promotione relaxantur debita. Retulit etiam pro pter quæ pericula ipse, et alii episcopi Angliæ ap pellaverunt, scilicet propter depressionem suam, e ecclesiarum suarum, et propter discessionem etian D a Romana Ecclesia. Recederet enim rex forte a Romana Ecclesia, si parerent interdicto vestro Retulit etiam quomodo diffametis eum propter de creta sua. Et ibi publice protestatus est, regem relaxare hoc interdictum de appellatione, et ration pauperum clericorum hoc instituisse, nunc auten cum ingrati essent, hoc irritare. Et item si civili esset causa, coram civili judice contenderent ; s autem ecclesiastica, allegarent forum suum, e coram suo judice contenderent. Tandem dixit vo indebitam servitutem ab eo exigere, quod scilice debet deferre breves vestros per Angliam, et hui officio non sufficere et quadraginta cursores. Aliu

gravamen,quo affligitis eum,proposuit,quod
tis a potestate ipsius fere quadraginta eccle-
abant enim censum aliquando monasterio
: Trinitatis vel Sancti Augustini, et statim
ipabatis eas a potestate ipsius. Habebatis
lecanum vestrum in Londoniensi urbe, qui
tus est ei, et coram quo oportet causas præ-
m ecclesiarum decidi. Et his se gravaminibus
flictum, quam aliquem alium episcopum di-
piscopus etiam Saresberiensis in hac appel-
se posuit, et episcopum Wintoniensem.
riensis tamen dicebat se audivisse,quod vos
nunicaveritis eum, sed se, statim cum au-
ppellasse, et tunc etiam appellare. Clericus
rchidiaconus Cantuariensis ibi appellavit,
achus Cantuariensis Ecclesiæ contra vos.
aque appellatione petierunt appellatorios a
libus, et dati sunt eis appellatorii, sicut
:. Discesserunt autem cardinales a rege tertia
ost *At te levavi.* Sed in discessu cum multa
ate petiit rex cardinales, quod pro eo inter-
t apud dominum papam,ut liberaret eum a
mnino,et incontinenti coram cardinalibus et
rymatus est, et dominus Willelmus cardi-
sus est lacrymari. Dominus Otto vix a ca-
se potuit abstinere. Summa autem negotii
, quod dominus Willelmus Papiensis mittit
ım clericum suum, qui cognatus creditur
i Lombardi, cum festinatione ad dominum
et rex mittit duos nuntios, scilicet quem-
ndoniensis episcopi, qui vocatur magister
s Pinchin, et cum eo Reinaldum filium Sa-
nsis episcopi. Præterea Sabbato ante se-
. diem Dominicam Adventus a cardinalibus,
nt apud Ebroicas, egressi sunt magister
s Cicestrensis, et cantor Saresberiensis,
ad vos,ut denuntient factam esse contra vos
ionem a personis Angliæ. Ferunt etiam lit-
ardinales in forma ista salutant vos, et
postolicæ sedi legatum,et in fine litterarum
vobis domini papæ auctoritate præcipiunt,
m interdictum in regnum Angliæ vel perso-
ætero penatis. Dominus Otto mandat do-
pæ secreto,quod depositionis vestræ nec
erit nec consentiens, quamvis rex nihil
tere videatur, nisi caput vestrum in disco.

EPISTOLA CCCLXXXII.

AMICI AD AMICUM.

ıs amico : verba domini Cantuariensis cum
nter Gisortium et Triam.
super statu Ecclesiæ et impetratæ legationis
ollicitum esse non ambigo,ad tuam et alio-
m timentium consolationem hæc tibi suc-
revitate censui prescribenda. Noveris itaque
m Cantuariensem,et nonnullos de coexsuli-
,in octava beati Martini inter Gisortium et
cessisse ad colloquium legatorum. Cum vero

A illi multa proposuissent de charitate domini papæ et sollicitudine nostri,quam attentius gerit de laboribus ipsorum et itineris periculis, de magnitudine principis et necessitate Ecclesiæ,de malitia temporis, de amore et beneficiis, quibus dominus rex prævenerat Cantuariensem,et de honore quem ei semper exhibuit, adjecerunt etiam querelas et injurias quibus rex se læsum esse a Cantuariensi conqueritur, imponens ei et inter cætera,quod ei excitaverat guerram regis Francorum,quærentes consilium quomodo tantam indignationem placare possent ; quia sine multa humiitate, et moderatioe, et exhibitione honoris noverant tantis periculis remedium adhiberi non posse. Cantuariensis vero in omni humilitate et mansuetudine spiritus,post gratiarum B actionem domino papæ et illis debitam, respondit ad singula, rationibus veris et probabilibus querelas regis evacuans,et injurias Ecclesiæ et damna intolerabilia patenter exponens. Et quia humilitatem et delationem honoris ab eo exigebant,respondit se omnem humilitatem exhibiturum et honoris et reverentiæ quantumcunque plus posset : *Salvo honore Dei, et libertate Ecclesiæ,et honestate personæ suæ, et possessionibus Ecclesiæ* ; et si eis aliquid videretur adjiciendum,aut demendum aut immutandum, rogavit ut ei consilium darent,habens acquiescendi propositum,salva conditione professionis et ordinis. Illis autem dicentibus se non venisse ut ei,sed ut eum consulerent, et reconciliationis tentarent viam, item quæsitum est ab archiepiscopo, an in præsen- C tia legatorum vellet promittere observantiam consuetudinum, quibus decessorum suorum tempore reges usi sunt,ei sic sopitis omnibus querelis redire in gratiam regis, et recipere sedem suam, et administrationem, et pacem sibi et suis. Ad hæc archiepiscopus respondit : *Nullum decessorum suorum ab aliquo regum ad hanc professionem fuisse arctatum, neque se, Deo auctore promissuram unquam ut observet consuetudines,quæ legi Dei patenter adversantur,sedis apostolicæ convellunt privilegium,Ecclesiæ perimunt libertatem,*quas dominus papa Senonis in illorum et multorum præsentia condemnavit, et ipse postea domini papæ secutus auctoritatem,quasdam earum cum observatoribus suis subjecit anathemati, sicut in multis conciliis Eccle- D sia catholica fecisse dignoscitur. Item interrogatus est, an, si non confirmationem, saltem dissimulationem et tolerantiam vellet repromittere aut non facta altrinsecus aliqua mentione consuetudinum. sedem suam recipere et pacem. Respondit archiepiscopus,quod nostræ gentis proverbium est: *Quod taciturnus spiritum prætendit confitentis,* et cum rex sibi videatur in possessione consuetudinum esse et ad eas observandas injuste et violenter cogat Ecclesiam,si sic taciturnitate impetrata cessaret concursio,auctoritate maxime legatorum interveniente, statim sibi et aliis videretur obtinuisse in causa ista. Adjecit etiam, se malle perpetuo exsulare, et proscribi, et, si Deus ita disposuit, pro justitiæ defen-

sione mori, quam in salutis suæ dispendium, et præjudicium ecclesiasticæ libertatis hanc ineat pacem. Deus enim est qui in tali causa tacere prohibet sacerdotes, qui dissimulantibus gehennam præparavit, ubi nulla erit dissimulatio pœnæ. Lectus est et libellus abominationem illarum, et quæsitum a cardinalibus, an a Christianis talia liceat observari, ne dum a pastoribus dissimulari. Progressi sunt ad aliam quæstionem sciscitantes an vellet eorum judicio stare super his, quæ inter ipsum et regem vertuntur. Ille autem de causæ se sinceritate confidere respondit, et cum ipse et sui, qui a tempore multo destituti sunt, plene fuerint ad omnia restituti, habita ratione causarum, rerum, et temporis, juri libenter pariturum, et se nec posse, nec velle declinare, quin, ubi, et quando, et quomodo debebit, subeat judicium ejus, vel illorum, cujus, vel quorum judicio dominus papa eum stare deberet decreverit: interim se et suos ad litigandum urgeri non posse nec paupertatem suam ad hoc sufficere, cui etiam victualia desunt, nisi Christianissimi regis Francorum vivat expensis. Noluit enim prima facie declinare judicium, et si aliquem eorum jure optimo posset habere suspectum, ne causam regis justificare videretur, nec se liti immergere, antequam ad omnia sit restitutus, et possit causam sufficienter instruere, ut quemlibet divitem adversarium non formidet, innitens gratiæ Dei. Procedentes hinc quæsierunt, an sub eis judicibus vellet respondere episcopis, qui contra eum appellaverant, quia præsentes erant. Archiepiscopus vero memor litterarum, quibus ei præsentata est illa qualiscunque, vel nulla potius appellatio, concepta, ut ibi perhibetur, sub nomine omnium comprovincialium episcoporum, et abbatum, et personarum regni in provincia Cantiæ degentium, et certus quod isti non convenerant Rothomagum, et quamplurimi eorum hujus fuerant appellationis ignari, et multis, qui noverant, displicebat, utpote justitiæ, quantum in ejus auctoribus erat, elusio potius, quam appellatio, respondit similiter super hoc nullum domini papæ se recepisse mandatum, et cum illud recepit, consulto responsurum et facturum quod ratio dictaverit. Cæterum paupertatem suam et suorum ad itineris sumptus et lites non esse idoneam, et clementiam Christianissimi regis hoc fine molestias pati non posse, ut liberalitas ejus, quæ exsulantes episcopos decrevit humanissime consolari, eum et coexsules suos sæpe et diu exhibere cogatur in domibus alienis. Nam ubi est copia victualium, facilius est procurare expensas. Die autem sequenti Christianissimus rex legatos admittens ad colloquium, sub religione juramenti purgavit innocentiam domini Cantuariensis, perhibens ei testimonium, quod ei consilium semper dederat, ut pax servaretur salvo honore utriusque regis, et populi utrinque debita quiete gauderent. Rogavit archiepiscopus legatos, ut aliquod Ecclesiæ consilium darent, et si alicubi excederet, rectiorem ostenderent viam. Illi autem zelum quem habet in Domino approbantes, ei compassi sunt, sed de proposito ejus non dixerunt aliquid immutandum. Sic data bene dictione adinvicem ab invicem discesserunt, et sta tum est, et auctore Deo stabitur in finibus istis d nec Ecclesia convalescat, et persecutores ejus a convertantur, aut pereant. Illo rogavit pro te, rogare non cessat, uf non deficiat fides tua, et t quandocunque opportunitas fuerit, conversus a illos, confirma fratres tuos. Hæc illis ostendes, a quos missus es, lapsos erige, stantes robora, ut firn sint. Plures enim sunt patroni et defensores Eccl siæ, quam impugnatores. Eam non deseret in tribu latione, qui pro liberatione ejus posuit animam suan Causam sancti non deserent, pro qua veriti no sunt sanguinem suum dare. Hanc omnium cœl stium virtutum tuetur exercitus: et majestas, qu Satanam conterit sub pedibus suis, de membr ejus, ministris nequitiæ, ut spes fidelium est, promissio Patrum, cito, facile, et feliciter triun phabit.

EPISTOLA CCCLXXXIII.

CUJUSDAM AMICI AD THOMAM.

Thomæ Cantuariensi archiepiscopo, quidam ami cus.

In die Assumptionis beatæ Mariæ apud Argenteu perlatæ sunt litteræ domini papæ ex parte nunti rum, et perlectis illis satis turbatus est rex. Cra stina die misit obviam nuntiis Joannem decanu Saresberiensem, et Reginaldum archidiaconum. I vigilia beati Bartholomei venerunt nuntii ad Da front. Adventum quorum cum audisset Gaufred Ridel, et Nigellus de Sacca-Villa, exierant de Da front cum subita festinatione. Quare exierint, vob satis notum est. Ipsa die cum jam sero factum ess venit rex de nemore, et divertit ad hospitium nu tiorum, priusquam ad suum, et eos cum multo hon re et reverentia, et humilitate suscepit et salutavi Et dum stans adhuc cum eis loqueretur, ecce a ostium ejusdem hospitii venit dominus Henric filias regis, et multi pueri cum eo, unusquisque cu cornu venatorio buccinantes, sicut solet, de captio cervi, quem totum eis donavit. Quod fecerunt audiret hospes. En ad populum phaleras. Crastin autem die circa horam primam venit rex ad hosp tium nuntiorum, et intraverunt cum eo camera Sagiensis et Redonensis episcopi. Post aliquam m ram admissi sunt Joannes decanus Saresberiens et Reginaldus archidiaconus. Et paulo post arch diaconus Landavensis. Et stantes usque ad hora nonam colloquebantur aliquando in pace, aliquand autem in rixa et tumultu. Intentio domini regis fu quod clerici excommunicati non jurarent. Aliqua tulum ante occasum solis exiit rex multum iratu et querens graviter de domino papa, quod nunqua in aliquo audierit eum. Et cum quadam contumaci dixit rex : *Per oculos Dei ego faciam aliud.* Et Gr tianus gratiose respondit: *Domine, noli minari. N enim nullas minas timemus; quia de tali curia sumu quæ consuevit imperare imperatoribus et regib*

›nvocati sunt omnes barones et monachi albi, A
›sentes erant, et omnes fere de capella : et
ıs rex rogavit, ut tempore opportuno testifi-
ır pro eo, quanta et qualia obtulerat, restitu-
scilicet archiepiscopatus et pacis. In fine
st aliquantulum pacificatus ab eis discedere,
e responsionis diem assignavit octavam. Ad
liem convocati episcopi venerunt Rothoma-
et Burdegalensis, casu Cenomanensis, et
episcopi de Normannia. Wigornensis die,
›c agebantur et quæ dicenda sunt, non vene-
l crastina die venturus sperabatur, et venit.
ensis synodo, quam tenebat, occasionem præ-
at non veniendi, sed post synodum se continuo
um mandavit. Pridie Kalendas Septembris
obtulerunt nuntii domino regi litteras domini B
precatorias de restitutione vestra, et de pace.
us vero rex proposita narratione omnium re-
[uas adversus vos solet proponere, dixit: Si
e homine isto fecero pro precibus domini papæ
: mihi debet habere grates. Crastina die cum
convenerunt omnes episcopi ad locum quem-
jui vocatur Le Bur. Et statim ex quo vene-
untii, intravit dominus rex parcum, et omnes
pi cum eo, et illi tantummodo, qui vocati
›x nomine. Et statim habuit dominus rex
um cum nuntiis solis, petens ab eis quod
s suos absolverent sine juramento. Quod cum
› se facturos instanter negarent, dominus rex
ium suum cucurrit, et ascendit, et audientibus
us juravit, quod nunquam in vita sua audiret C
dominum papam, neque alium de pace et
tione vestra. Quo audito, archiepiscopi et
pi, quotquot erant, ad nuntios venerunt, et
caverunt eis, quod pro amore Dei hoc face-
psi vero cum summa difficultate concesse-
Juo facto, descendit dominus rex, et iterum
is habuit consilium. Et cito post convocatis
ıus quotquot in parco erant, incœpit dominus
rrationem suam, et dixit quod volebat eos
quod vos per eum de Anglia non exiistis, et
os multoties revocaverat, ut veniretis satisfa-
uper his quæ adversus vos habuit, et nolui-
ed modo ita se habet res, quod ipse prece et
pto domini papæ archiepiscopatum vobis in-
reddit et pacem, vobis et omnibus qui de D
aut pro vobis exierunt. Istam pacis concessio-
ecit dominus rex circa horam nonam, et post
alde lætus remansit, et quasdam alias causas
esentia sua tractari fecit. Quibus pertractatis
ı venit ad nuntios, petens ab eis quod ipsi
n Angliam, causa absolvendi excommunicatos,
i sunt. Quod cum instanter negarent se fac-
iratus est rex, et petiit iterum quod alter
n saltem iret, alter remaneret, vel quod unum
›rum suorum mitterent, et ipse illi clerico
s daret antequam rediret. Quod cum iterum
nus, qui ut speramus, filius est gratiæ, dene-
dominus rex ab eis iratissimus recessit, et
audientibus illis dixit : *Facite quod vultis, ego neque vos, neque excommunicationes vestras appretior, vel dubito unum ovum.* Et post istud verbum equum suum ascendit ut recederet. Sed secuti sunt eum archiepiscopi et episcopi, quotquot erant, et dixerunt ei quod male locutus erat. Postea vero descendit, et cum eis verbum habuit. Cujus consilii summa fuit, quod ipsi omnes scriberent domino papæ, et quod audientibus illis obtulerat vobis pacem, et paratus erat facere omne præceptum domini papæ, et quod per nuntios stetit, quominus fieret. Deinde cum in faciendis litteris non nihil temporis perdidissent, cum multoties quod iratissimus ab eis discessisset, accesserunt ad eum et episcopi dicentes, quod isti nuntii haberent, et ostendissent jam mandatum domini papæ, quod omnes facerent quidquid ipsi nuntii præceperint. Respondit rex : *Scio, scio, interdicent terram meam. Sed nunquid ego, qui possum capere singulis diebus castrum fortissimum, non potero capere unum clericum, si interdixerit terram meam?* Verum cum aliqua ad voluntatem suam se facturos promisissent, cessavit omnino tempestas, et ipse reddiit ad cor, et dixit : *Nisi hac nocte pacem feceritis, nunquam de cætero ad hunc punctum venietis.* Postea cum aliquantum in verbo isto laborassent, convocatis omnibus dixit : *Oportet me facere multum pro prece domini papæ, qui dominus et pater meus est, et ideo reddo ei archiepiscopatum suum, pacem meam, et omnibus qui pro eo extra terram sunt.* Tunc nuntii et omnes alii gratias egere. Et tunc rex adjunxit: *Si quid modo minus feci, cras consilio nostro supplebo.* Crastina die, id est, Kalendis Septembris convenerunt ad eumdem locum circa horam meridianam, et cum de absolutione excommunicatorum diutius esset tractatum, ut scilicet non jurarent, eo decursum est, quod Gaufredus Ridel, et Nigellus de Sacca-Villa, et Thomas filius Bernardi, extenta manu ad evangelia coram posita dixerunt in verbo veritatis se facturos mandatum nuntiorum. Tunc petitum est a nuntiis, quod ecclesiæ vestræ omnes res, quotquot dominus rex interim donavit, penes eos residerent, quibus a rege donatæ sunt. Sed, sicut audivimus, eo decursum est, ut libere ad vestram redeant donationem. Postea hoc actum est, ut formam pacis, quam concesserat rex, episcopi scriberent, et multa intentione agebat hoc dominus rex, quod alter nuntiorum in Angliam transfretaret ad absolvendum excommunicatos. Et cum discessissent, jam tertia hora noctis fere elapsa, rex dixit, quod in forma pacis scriberetur : *Salva dignitate rex sui.* Sed Gratianus, ut audivimus, intanter negavit se ulla hoc concessurum ratione. Et in isto verbo stant adhuc, redituri die nativitatis beatæ Mariæ Virginis apud Cadomum, ut hoc ipsum plenius confirment. Lexoviensis operam dedit ut regi blandiretur, Rothomagensis ut Deo et domino papæ. Valete.

EPISTOLA CCCLXXXIV.

CUJUSDAM AMICI AD EUMDEM

Thomæ Cantuariensi archiepiscopo, quidam amicus.

Hæc est forma, in quo conveni regem: tentavi quomodo possem archiepiscopo persuadere, quatenus super verbis illis, quæ pacem inter vos ruperant, supponeret se consilio domini Rothomagensis, et Cenomanensis, et Sagiensis, et meo, cæterorumque episcoporum qui colloquio interfuerant, aut si ei aliquis illorum suspectus esset, illum amoveret, et quemcunque alium episcopum vellet, loco illius reciperetis, dummodo de regno vestro esset, et juxta consilium illorum verba illa omnino tolleretis aut mutaretis in certam formam, quod omnem omnino dubitationem excluderetis. Archiepiscopus vero mihi respondit, quod neque domini Rothomagensis consilium, neque meum, neque alicujus mortalium adeo illi exstitit fructuosum aut honorabile, sicut vestrum, neque ex alicujus mortalis consilio tantum honoris fuerat assecutus. Et propterea, si vobis placeret. quod eum in consilium vestrum reciperetis, ille se consilio vestro submitteret, ita ut vos primum honori regni vestri et vestro prospiceretis, et consequenter ipsi, ne adversus dominum papam, cui astrictus est, offenderet, nec Ecclesiam, cui prodesse debet, læderet. Congruum autem esset, ut consilium illud, priusquam conveniretis, ita determinaretur et certificaretur, quod nihil superesset quæstionis, quando vos simul conveniretis, ne forte tunc minus honeste ab invicem discederetis, sicut nuper fecistis. Ipse vero rex benignius hoc verbum recepit, quam existimabam, et abjecit: quod ipse in primis in consilio, quod daret, honorem Dei observaret, et deinde suum et regni sui, et vobis ita prospiceret, quod quantum rationabiliter posset, personam vestram non læderet. Sed certificationem verborum dixit inter vos fieri non posse, dum ipse et vos in tam remotis locis essetis. Oportet autem vos ad locum vicinum sibi venire, unde inter vos nuntii, qui hæc tractarent, de propius et facilius discurrere possent. Placuisset autem ei, ut ipse Turonum, et vos apud majus monasterium essetis. Aut si hoc non vultis, ipse Turonum, et vos apud Choise, ubi scilicet dominus papa cum regibus colloquium habuit, paulo ultra Blesium. Dies quoque præfixa est in cathedra beati Petri, ita tamen ut octo diebus ei prius in Normannia significem, utrum diem observare velitis,

EPISTOLA CCCLXXXV.

AMICI AD AMICUM.

Amicus amico. De absolutione episcoporum

Dominus Cantuariensis concessit in præsentia nostra, et domini Trecensis, et quorumdam aliorum, nuntiis domini papæ, domino Gratiano et magistro Viviano, pro bono pacis, ut hac vice absolverent excommunicatos suos ad tempus, accepto ab eis juramento, quod stabunt mandato ipsius Cantuariensis, si hoc aliquo modo efficere poterunt, sin autem, A suo. Et ipsi versa vice promiserunt domino archiepiscopo in veritate, quod si non fuerit pax subsecuta inter regem et ipsum ante recessum eorum, qui non protrahetur ultra festum beati Martini, ab eodem festo reponent eos in eamdem sententiam, in qua fuerunt, nec dimittent propter aliquam appellationem factam vel faciendam ab illis, vel ab aliquo alio pro ipsis, nisi infra viginti dies a prædicto festo si tamen tanto tempore moram fecerint, domino Cantuariensi satisfecerint de his, pro quibus ab eo excommunicati sunt. Et si ante memoratum festum recesserint, similiter reponent eos in eamdem sententiam a die recessus sui, nisi, sicut prædictum est, satisfecerint eidem Cantuariensi. Verentur enim ipsum, qui pro Ecclesiæ libertate per tanti tempo- B ris spatium exsilium jam sustinuit, ad intolerabilem injuriam provocare. Qui juxta sententiam domini papæ in paucis vexatus, in multis profecit, sicut creditur ab his, qui ejusdem Cantuariensis intime noverunt.

EPISTOLA CCCLXXXVI.

AMICI AD AMICUM.

Amicus amico. De nominibus excommunicatorum Gilbertus Londoniensis episcopus, et Jocelinus Saresberiensis episcopus. Gaufredus Ridel, Cantuariensis archidiaconus, Ricardus de Ivelcestria Pictaviensis archidiaconus, Nigellus de Sacca-Villa Ricardus de Hastinges, nepos Ricardi de Hastinges Letardus nepos Theobaldi archiepiscopi, Robertus C de Broc, Robertus frater Willelmi de Einesforde Robertus vicarius Gaufredi archidiaconi Cantuariensis, ille qui tenet Ecclesiam de Chere, ille qui tenet Ecclesiam de Hele, Ricardus de Luci, Hugo de S. Claro, Thomas filius Bernardi, Randulphus de Broc Willelmus de Essedesforde, Robertus pincerna Theobaldi archiepiscopi, Alanus de Reclingis, Willelmus de Becco, ille qui tenet terram de Mundeham de manerio de Pagaham, quam rex abstulit Ecclesiæ Cantuariensi propter Joannem Mareschallum, si est alius, qui teneat eam quam rex. Ille qui tenet terram de Lesse, de manerio de Ottefordis, quam tenuit Joannes frater Willelmi de Eynesdord, si est alius qni tenet eam præter regem, Joannes Cumin Guido Ruffus, qui, tenetur, sicut cæteri suppradicti quidquid percepit de reditibus thesaurarii Lexovi- D ensis, ipsi Cantuariensi restituere. Ipsi sunt qui tenent possessiones ecclesiasticos et laicas Ecclesiæ Cantuariensis, et domini Cantuariensis, quas vult et petit cum omni integritate sibi et suis restitui. A Londoniensi vero, quidquid percepit de reditibus clericorum suorum, petit sibi restitui. Si qui vero sunt alii, qui receperint possessiones ecclesiasticas sive laicas de manu regis, vel de ipsius concessione pertinentes ad Ecclesiam Cantuariensem, excommunicati sunt, donec illas easdem possessiones Ecclesiæ Cantuariensi et domino Cantuariensi archiepiscopo restituant, et omnia inde percepta. Præterea excommunicatus est ab eodem archiepiscopo W.

, qui fuit clericus comitis Hugonis, Adam de igis, Willelmus Giffard.

EPISTOLA CCCLXXXVII.

VICI HUMBALDUM ET HYACINTHUM CARDINALES.

CICUS rex Franciæ, HUBALDO Ostiensi episco- JACINTHO cardinalibus.

ctioni vestræ uberes gratias referimus pro ar- scopo Cantuariensi, cujus negotium tam pie severanter, amore Dei et nostro fovistis. Quod m debitum ministerii ac patrocinii vestri obse- onsecutum non fuerit, non minus tamen lau- on minus gratiæ sollicitus diligentiæ vestræ promeruit. In regno nostro propalatus est sermo alum generans, subortum est murmur, quod de sedari non potest. Recolitur ubique cum ad- one, quod dominus papa contra dominum Can- nsem litteras patentes regi Angliæ, inanis glo- pido, nuper indulsit, in quibus os et manus ariensis suspenditur, in quibus ei potestas noda tam in regnum Angliæ, quam in regni nas inhibita est, donec gratiam regis ad plenum consecutus. Non habemus dominum papam are vel in manifesto arguere, quia dominus ed quæ ipsius opinionem denigrant, omnino non possumus. Et quid imperatori, aut aliis naticis, qui nobis insultant, sufficienter ha- us respondere, nisi nos vestra vel domini papæ tio super hoc instruxerit, invenire non va- .

EPISTOLA CCCLXXXVIII.

AMICI CUJUSDAM AD THOMAM CANTUAR.

MÆ Cantuariensi archiepiscopo, quidam ami-

t vestræ discretionis paternitatem litterarum o sæpius non visitaverim, vos inde mirari nulla- decet, cum vix aliquis aut fere nullus ad vos a processum habeat, cui secreta litterarum a committi possint; et eum vobis plures litteras averim, quæ ad præsentiam vestram, sicut pro didici, nunquam pervenerunt. Sciatis quippe rca negotia vestra sollicitum et vigilantem pro bilitatis meæ viribus exstitisse, et ad eorum otionem diligenter intendisse, præcipue per strum Waltherum, qui præ omnibus specialiter sdem negotiis promovendis apud dominum n efficaciter laboravit, et ipsa conscribendo ad eratum finem, Deo volente, perduxit. Sicut in litteris et transcriptis sub bulla clausis, quæ nino papa vobis diriguntur, evidentius videre tis, petitiones vestræ debitum sortitæ sunt effe- . Cæterum Londoniensi firmiter injunctum est nino papa, ut sententiam quam in eum de- , firmam et inconcussam observet, nec a Ro- agensi et Lexoviensi, quibus super hoc iterato t dominus papa, nisi forte ab eisdem post su- ionem priorum litterarum ipsius, quas inde su- runt, præstito secundum Ecclesiæ formam jura- o sit absolutus, absque domini papæ mandato A ullatenus absolvatur. Confortamini ergo et constanter agatis, et tanquam supra firmam petram fundatus ad quorumlibet ventorum exsufflationes nolite moveri, aut aliquo modo terreri vel turbari, nec ut moris vestri est, quoslibet per vos transeuntes secretorum vestrorum interpretes constituatis, ut magis de justitia, quam de multitudine confidere videamini: quia ubi multitudo, et præcipue in talibus, creberrimæ solent confusiones emergere, et impedimento plurima provenire. Secretum sit apud vos quod scribo de Londoniensi, cum nihil de illo vobis scriptum sit. Propter malignantes dico: ne dicar secreta revelare. Cum vero Deus vos in statum pristinum reduxerit, quod in proximo spero adfuturum, estote memor magistri Waltheri et mei, si B placet, ne pro multitudine ad vos respicientium a vestra memoria elabamur, quia tunc forte præsentes non erimus.

EPISTOLA CCCLXXXIX.

AMICI CUJUSDEM AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, quidam amicus.

REX proxima Dominica die Londoniis debet esse, eoque archiepiscopum Eboracensem, omnesque Angliæ episcopos, et barones ad diem illam ex omnibus terræ partibus convocavit. Sane ea die coronabit filium regis Eboracensis, uxore ejus, filia scilicet regis Francorum, apud Cadomum derelicta, et quasi repudiata in contumeliam patris et contemptum. Coronabitur certe puer ille, quem diximus, et C quando diximus, nisi Dominus mare clauserit navigare volenti, vel manus contraxerit Eboracensi, vel nisi rex Francorum aliquo prohibitionis modo inhibuerit. Puer enim properat ad mare, et a patre exspectatur in adverso littore. Et mandato regis, Baiocensis et Sagiensis cum puero vadunt. Ricardus de Humet non ibit. Regina Cadomi morabitur, donec gaudii hujus certitudinem acceperit. Litteræ ergo domini papæ super prohibitione consecrationis hujus, diu est quod mare transierunt, sed inutiles prorsus effectæ: in manu illius, cui traditæ sunt, perierunt, nec alicui ostensæ, nec ullatenus propalatæ. Quid igitur prosunt, quæ sic occultantur, per quas nec instans coronæ impositio, nec personæ unctio cessabit? Certissime enim sciatis hoc sine dila- D tione futurum, et, si non auderet Eboracensis, manus tamen cruentas apponeret carnifex Sagiensis. Hoc autem fit contra vos, ut nec diutius liceat etiam sperare de pace, cui non solum pax differtur, sed tota spes pacis et reconciliationis aufertur. Dixit enim nobis Ricardus de Ivelcestre, qui pro accelerando transitu pueri venit altera die usque Cadomum, et statim reversus est cum illo; dixit, inquam, ille quod pacem vestram omnibus modis differret, et si aliter non posset, non solum domino papæ, sed etiam ipsi Deo inobediens rex ante usque ad mortem existeret, quam vobiscum pacem haberet. Nolite ergo sperare in iniquitate, nec templariis

illis credite, qui non ambulant in simplicitate, sed A regis potius, quam vestram voluntatem exsequi cupientes, vobis nihil aliud quam mendacia de rege et patre mendacii afferunt, ut decipiant. Quidquid enim rex agit vobiscum, dolus est et nequitia. Sed ut pace vestra loquar, stultum decipit verbis inanibus, ut interim sibi magis provideat, et de tractu temporis contra vos majores insidias paret, et laqueos præparet fortiores. Quid igitur facies, hominum miserrime, si tibi fuerit sub temporis brevitate subtractum, ad quod tantis temporibus suspirasti? si per alium rex fuerit effectus, qui non nisi per te regnare debuerant? Imo quid facies, si inimicus tuus regem tibi consecraverit inimicum, ut contra te in patriæ auxilium quanto junior, tanto fortior manus insurgat? Verum quid faciet rex ipse Francorum, B cujus ita filia contemnitur, cui regnum aufertur, cujus speranda posteritas condemnatur? Cur enim ejus filius, qui adhuc ei fortasse nascetur, regni gloriam consequeretur, si ipsa modo coronæ indigna judicatur? Forsitan non movebitur rex ille nimium justus, nec suum, filiæque contemptum vindicabit. Sed magis in sua justitia peribit. Moderate loquor in Christum domini, sed tamen pro nihilo ei coronam Franciæ deseret, qui coronam Angliæ tam facile auferet. Unicum ergo et singulare ei et vobis remedium est, ut sine omni dilatione ad reginam et ad Ricardum de Humet nuntios mittat, qui ex sua parte prohibeant ne fiat, et si factum fuerit, ab utroque eum diffiducia separentur. Sic enim territi Ricardus et regina mittent ad regem, et regis impedietur vo- C luntas. Nuntius enim regis Francorum vel vester, nullus posset ad regem nostrum accedere. Etsi litteras domini papæ deferret, mitteretur in carcerem; si vestras traderetur in mortem, si regis Franciæ teneretur honeste, sed non procederet, donec negotium ad aures regis perveniret. Currite ergo statim ad regem, et advocate Senonensem, ut aliquod opponatur obstaculum huic operi, quod in personæ regis contemptum, et in causæ vestræ præjudicium noscitur agitari. De cætero sciatis Thomam, novum archidiaconum Bathoniensem, nuper a rege ad archiepiscopum Rothomagensem venisse, et a Nivernensi episcopo transeundi inducias impetrasse usque ad sequentem Dominicum. Publice enim Thomas ille clamavit, et multi alii quotidie clamant re- D gem in proximo esse venturum: quod penitus est falsissimum. Per episcopatus ergo, et abbatias et per domos regias, usque ad Montem S. Michaelis formicino gradu Nivernensis incedit, et qui in terra sua quindecim esset contentus, apud nos triginta sex equitaturas adducit. Dicitur ergo, quod magis sitit pecuniam regis, quam pacem regni; magis lucrum suum, quam commodum vestrum. Et res satis manifestis indiciis declaratur. Sexta enim feria post octavam Pentecostes venit Cadomum, unde tunc filius regis exierat, cum quo Nivernensis optime, si vellet, transire potuisset. Sed dicitur ei regem cito esse venturum, aut navem regiam venturam propter

ipsum. Et sic homo ille, mores gentis nostræ tus ignorans, fallaciis capitur, nec in manu eju bum Domini prosperatur. Verum, si astutias intelligeret, si concito gradu ad mare prope oporteret archiepiscopum præire, et istum responsum exspectare. Et si omnino vellet tra navem quidem et instrumenta navis invenire gubernator nullus appareret. Singuli enim fug vel se nihil scire dicerent, vel ventum penitu adversum jurarent. Stultus ergo fuit, qui ven per vos voluntatem habuit, qui per Flandria disposuit. Statim ergo litteras regis, et litter nonensis, et nuntium vestrum ad Nivernense rigite, ut cum omni celeritate reginam Cadom rantem conveniat, quatenus ei transitum p Quæ si noluerit ob manifestam impossibilit idem episcopus ad vos revertatur, facturus quod facturus est. Nolite enim de cætero par sed totum spiritum effundite, totum gladium ginate, quoniam non respiciet vos oculus regi que in sempiternum. Respiciat autem super v super oves pascuæ suæ oculus pietatis divin magis de principibus victoriæ gloriam, quam cipum pacem non veram, Ecclesiæ suæ confer gnetur. Valete. Et si adversitas increbuerit, n timere, quia Dominus supponit manum suam

EPISTOLA CCCXC

COEXSULUM BEATI THOMÆ AD ALBERTUM CARDINAL

Sanctissimo domino, et Patri charissimo ALB Dei gratia S. R. E. presbytero cardinali, m Cantuarienses totum id modicum quod relictu exsulibus et proscriptis, sinceræ fidei et vera lectionis affectum.

Quantum sit innocentis conscientiæ bonum, sciunt qui sinceritatem conscientiæ perdider Nec veretur alienam funestis infestare consiliis semel relicta verecundia, in turpitudinis suæ fensionem præclaros viros desiderat habere con tes erroris. Utinam hæc domini papæ sanctitas, Ecclesiæ confusione, et infamia curiæ, non ess nostris experta periculis, eorumque saluti pa et honestati repugnantia consilio sapientiæ et ctoritatis, qua cunctis præeminet, vigore ab i reprobasset. Quæ persuadere ausi sunt, ut inno tium proscriptionem per sex annos derisoriis c tionibus protelaret. Certe quisquis et quantus que fuerit ille consultor, illico audisse debue *Vade retro Satana, quia non sapis ea quæ Dei s* Nec persuadebitur mundo, quod suasores isti De saperent, sed potius pecuniam, quam immode avaritiæ ardore sitiunt, olfecerunt, ideoque pra nibus et sacrilegis adhærentes consensu, cons instruentes, armantes patrociniis, insurrexerun pauperes Christi, acceptantes munera, secuti re butiones. Nec possunt illorum latere nomina, c tum evidentia operis manifestat, tum relatio n tiorum partis adversæ, tum attestatio litterar quibus gloriantur apud regem Anglorum, se pro

rirliter, et quod illis tacentibus erat cre-
ersuasisse domino papæ, ut præfati regis
tatem in tanta patientia sustineret. In quo
m est, ne seductus sanctus erraverit nimis,
quod in Ecclesiam Dei deliquit, etiam cum
, nequeat emendare. Sic solet Deus talia
jue punire delicta, ut qui divinitus oblata
rum opportunitate non utitur, eadem illi in
um auferatur. Scrutanti legem loquimur et
qui quod dicitur, sibi familiaribus clarum
templis. Et tamen ut culpam suam, quam
is auget, purgare curia videatur, in nuntios
retorquet, quod Ecclesiæ Dei, de tam ma-
injuriis et damnis justitia non sit exhibita.
asi re bene gesta consulunt, ut sapientiores
ıs, ac si per se non sit patens injuria, damna
pauca vel modica, sæpe non sit prædo com-
s, nuntiis nostris illatæ non sint atrociores
, diu, imo nimis et ultra omnem modum, et
æquitatem non sit exspectata correctio. Non
nobis, pater, sapientes illi, quos quærunt,
entes aut divites, quos semper contra Eccle-
i et nos habere locum videmus in curia, ut
redeant cum triumpho. Vix sustentamur
tipe, et fere, nisi nos gratia conservaret,
esia Romana attriti, qui soli in orbe occiduo
dimicamus, deserere cogimur causam Chri-
Ecclesiæ contemnere libertatem. Potuit ab
solum regem Anglorum, et nostræ proscri-
et deprædationis Ecclesiæ culpa refundi, qui
et satellites suos, sine miseratione ætatis et
ine reverentia dignitatis aut ordinis, circiter
ıgentos innocentes addixit exsilio, Cantua-
ı cum omnibus possessionibus et bonis suis
vit ecclesiam, bona vacantium sedium occu-
ion permisit in eis episcopos et abbates re-
er ordinari. Dici non potest, quot animæ
nfirmationis sacramento excesserint, quot
si sine pœnitentia et absolutione decesserint,
cræ virgines optata consecratione fraudatæ
ot causæ cum ecclesiarum et injuste oppres-
dispendio exspiraverint, quanta injustitia
possederit Angliam, quanta perditionis ani-
janua Satanæ sit aperta, pastoribus ovium
aut in exsilium actis, aut coactis obmutes-
silere a bonis, aut illectis ut præberent sub
tu religionis et dispensationis arma iniquitatis
, et ipsos serpentes et antiqui serpentis mem-
rniciosis consiliis toxicarent. Tantas et tam
s Christi injurias sæpe, imo continue per sex
prosecuti sumus in auditoriis vestris, parati
malorum novitate, cum adhuc essetis Se-
t nuntii regis adessent, appellationes prose-
e vel a nobis vel contra nos fuerant insti-
on placuit ut audiremur tunc, quando nobis
aliquid, etsi modicum, suberat facultatis, et
et adjutoribus non nihil spei. Longum erit,
s, ut timemus, tædiosum, si retexamus quo-
s obtulerimus ad agendum, nec placuit ut

A audiremur, et adversariis nostris, oppressoribus Ecclesiæ, facta est, ut scitis, non prosequendæ appellationis indulgentia. Interim si pater noster, dominus Cantuariensis vellet ablata remittere, et perniciosum compositionis ineundæ coætaneis et posteris præbere exemplum, pacem facere, vobis non interponentibus partes vestras, cum rege potuerit, et redire in gratiam familiaritatis antiquæ. Sed et absit hæc lues a mentibus nostris, ut pro quolibet temporali emolumento jugulemus animas nostras, insanabili plaga conscientias vulneremus, et nefando voluptatis aut avaritiæ mercimonio vendamus Ecclesiæ libertatem, et posteros pravo corrumpamus exemplo. Faciant hoc, si volunt, alii, aut potius nullus faciat, quia nos non ita instituti sumus a
B sanctis Patribus, qui Cantuariensem Ecclesiam rexerunt in laboribus multis, et tandem mercedem laborum receperunt a Domino. Idem, qui auctor propositi, conscientiæ nostræ testis et Deus, quod dominus Cantuariensis præelegit in exsilio mori, quam perniciosam Ecclesiæ vel probrosam inire concordiam. Et si hoc, quod absit, attentare, rarus est inter nos, si quis tamen, qui deinceps illius posset dominum aut consortium sustinere. Nobiscum de pace Ecclesiæ, mediantibus amicis, tractabatur, cum Joannes de Oxeneford Romam proficiscens, et manifesto, multis justificatus, perjurio rediit triumphator, et ab apostolica sede, furenti, quasi per se non satis insaniret, cornua attulit peccatori. Ab ea die proscripto nostra, quæ antea soli regi et
C suis poterat imputari, Ecclesiam Romanam dissimulatione vel consensu auctorem habuit, cum persecutori, in malitia perduranti, sit indulta dilatio, et quodammodo licentia præstita incubandi ecclesiis, et torquendi innocentes. Et nobis, si quid solatii videbatur esse porrectum, statim missis e latere nuntiis aut litteris impediebatur, ne votivum aut debitum sortiretur effectum. Nobis etiam tacentibus, rerum eventus ista esse convincit. Ecce enim cum pax nostra, sicut multi noverunt, esse in januis et Ecclesia solatium, ut putabamus, efficax a sanctissimo Patre Romano pontifice accepisset, supervenientes nuntii regis abstulerunt pacem, et absolutis excommunicatis nostris, etiam spem reconciliationis visi sunt præclusisse. Siquidem denuntiaverunt
D eis, et aliis adversariis Ecclesiæ, ut si libuerit, sex annorum appellationes, quas toties prosecuti sumus, et interdum obtinuimus, prosequantur in festo beati Lucæ, scituri quod nullum eis honoris, officii, beneficii, aut famæ dispendium generabitur ex hoc, quod tanto tempore excommunicati fuerunt. Unde in eo, maxime apud nostrates, justitia viget ecclesiastica, quod qui per annum excommunicationem sustinent, notari solent infamia. Sed ecce ab hujus novitatis exemplo, et quasi apostolico privilegio, quod continetur in litteris, solutus est ecclesiasticus vigor. Quid ergo superest, nisi ut nullius momenti sit apud provinciales sententia, quam sine omni pœna vident tam facile posse

dissolvi? Juraverunt tamen, ut dicitur, se staturos A mandato domini papæ, sed præcipitur esse absconditum. Deus bone! Quid rei est, quod quæ contra Ecclesiam fiunt, licenter prædicantur in foro, ut trahi possint ad consequentiam; et si quid pro Ecclesia fit, cujus exemplum possit esse laudabile, et prodesse in posterum, illud apostolica sedes jubet abscondi? Cum ergo sic apud vos, prævalentibus fautoribus regis aut potius malitiæ, aut pecuniæ amatoribus, causa Christi tractetur, cur a nobis exigitur, ut mittamus nuntios sapientes, quasi vos ipsi non debueritis tam justam causam, tam manifestam defendere, etiam tacentibus universis? Ad hoc enim estis in mundi cardine constituti, ut liberetis pauperem a potente, ut justitiam decernatis et faciatis inter filios hominum. Nos sane viros honestos et B litteratos credebamus, quos via Romana absorbuit. Quæ tamen nobis utilitas in sanguine eorum? Nunquid mittemus plures ut et ipsi moriantur, ut innocentium minuatur numerus vel annulletur, et tyrannus, illis, exstinctis, licenter dominetur Ecclesiæ nullo contradicente? Si appellationes prosequendæ sunt, quare cum nascebantur, an nondum expiraverant, non sunt examinatæ? Satius enim fuerat, nobis eas tunc expediri, aut saltem denuntiare nobis, ut aliquid aliud negotii ageremus quo vitam nostram possemus utcunque transigere, et causam suam Deo committerimus expediendam? Spoliati et nudi sumus. Satis hactenus delusionibus hujusmodi fatigatis consultius esse credimus, ut vitam in orationibus, quam in litibus finiamus, domesticis exem- C plis edocti ne de cætero non modo opera et impensa nobis periclitetur, sed et anima: Christus, cui eam committimus, Ecclesiæ suæ deinceps sit patronus et causæ. Sed fortasse dicet aliquis, quoniam pro boni pacis, et quæ præmisimus gesta sunt, et toties indulta dilatio, et dispensandi ratio admissa est. Utique si pax exspectatur a Deo, peccatis, et his quæ contra legem fiunt, procuranda non est. Si a Deo futura non est, nec est Ecclesiæ necessaria, nec alicui utilis. Bonorum nostrorum non indiget Deus, sed certe peccatorum nostrorum minus, ad expediendam justitiam et misericordiam suam, et fortasse tandiu dilata est pax, quia non via Domini, sed humana procurabatur astutia. Excessimus modum sed urget nos necessitas, quæ nec modo, nec regulæ D necessitate arctatur. Et spiritus sanctus qui in vobis est, persuadebit, ut necessario excedentibus indulgeatis et compatiamini. In summa pietatis vestræ genibus provoluti supplicamus attentius, ut hæc omnia intimetis domino papæ, et persuadeatis ei ne de cætero circumventoribus credat, qui amore sordium allecti ipsum conantur inducere, ut in læsione nostra animam suam perdat, et causam Christi.

EPISTOLA CCCXCI.

EORUMDEM AD GRATIANUM.

GRATIANO Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, coexsules **beati THOMÆ martyris.**

Ei consultissime vulneris deteguntur incom
qui compatitur aut medetur: nec in nece
quisquam potius adeundus est eo, qui ipsam co
vit fideliter expedire. Et quidem Anglicanæ Ec
gravissima necessitas est, et a multis diebu
fere insanabilis plaga, cui medelam plurimi p
serunt, sed jam fere sex annorum prorsus e
curriculo, præter vos non fuit ab Ecclesia Ro
descendens, qui adjuvaret. Quærebant alii fo
quæ sua sunt, et Christi postposuerunt glori
Ecclesiæ honestatem. Sed vos ab homine ill
coruptibili auro, et argento, et variis lenociniis
danæ suppellectilis contrahentes corrumpere
suevit, nihil præter sinceritatem conscientiæ
listis. Nec vos pœniteat hunc Ecclesiæ Dei g
præstitisse laborem, nec vos arbitremini mod
jam sucepisse mercedem, cui duplex virtuti
ctus redditus est: in conscientia alter, alter in
ria. Sed utrumque perseverantia multiplicab
dum Anglicana in Christo spirabit Ecclesia, m
recolet se vobis esse obnoxiam. Scitis quam m
rabiliter lacerata et conculcata sic hactenus, q
variis delusionibus, et quoties ipsius sit imp
justitia, quam sæpe solatia debita, sibi co
videbantur, ab apostolica sede missis e region
teris aut nuntiis, et indultis adversæ parti dilat
bus subtracta sint: quomodo quidem de dom
cardinalibus et decurialibus amicis, afflictæ v
ribus vulnera influxerunt, ut jam non sit dolo
cut dolor ejus. Poterant hæc ab initio regi An
rum imputari et complicibus suis, qui horum omn
in injuriam Dei causa et artifex est, cui si anteq
curia justificaset illum, qui schismatis concili
fuerat, vellemus ablata remittere, et in læsio
Ecclesiæ perniciosum compositionis dare exemp
pacem mediantibus amicis, cessante opera s
apostolicæ eramus habituri. Sed absit, ut pro
cœpta, sic contra Deum finiatur causa, ut pro
cunque emolumento Christi titulum distrahamu
Ecclesiæ libertatem. Testis est inspector cordi
quod dominus et pater noster mori mallet, et no
consepeliri, tantum morientes in Domino. A die
autem Joannis de Oxeneford, non modo a præ
rege, sed et ab Ecclesia Romana vim patimur,
usque in finem sexti anni datis dilationibus protr
exsilium nostrum, et persecutores Ecclesiæ,
spoliis nostris corrupti sunt, et alios corrump
cum triumpho remittit et gloria. Illi autem rede
tes regem, quasi per se non satis insaniret, i
gant, et illos qui Ecclesiæ decreverant adhær
minis et terroribus, et exquisitis dolis transire
ciunt in adversam figuram. Experti sumus hoc t
sæpe, tum maxime modo, quando novissimi nu
redierunt, quia regem pronum ad concordiam ab i
revocaverunt introitu pacis, suadentes ut suos p
sequi patiatur appellationes in festo beati Lu
quæ variis subterfugiis interpositæ sunt, etiam p
inhibitionem a domino papa factam, quia con
voluntatem suam, si perseveraverit, nihil fac

ılletur. Interim absoluti sunt qui excommuni-
ıeruerant hujus schismatis incentores, et spo-
ːs nostri, indulto sibi privilegio, ne quod di-
ium honoris, officii, beneficii, aut famæ con-
ıt ex hoc, quod anathematis vinculo tandiu
ıti fuerunt. Quod quam recte et salubriter Ec-
factum sit, viderit Deus et judicet. Sed dicitur
ːasse, quod stabunt mandato domini papæ,
ɔræcipitur occultari, ne forte innotescat aliquid
clesia gestum, quod ad ipsius pertineat hones-
cum econtra publice prædicetur in foro, si quid
ıiciem ejus præsumptum est aut indultum. Cum
ırs nostra ab initio prosecuta sit appellationes
, et singulis annis obtulit diffugiente parte
ıa, et illa plus profecerit in malitia sua, quam
innocentia et justitia nostra, qui sani capitis
t suadere, ut hæc ulterius præstigia conse-
ː? Quæ est utilitas in tot laboribus, et expensis,
ʒuine innocentium, qui pro testamento Dei
ı posuerunt? Utique non est nobis tanti novis
ınibus vexari in curia sine fructu, ut nos qui
sumus, velimus sine causa morientium esse
tes, sed Deo causam suam potius committi-
rigendam. Si quis enim nostrorum conventus
ut ad curiam iter arripiat, olim quod vulpes
ı cauta leoni respondit:

Quia me vestigia terrent
ia te adversum spectantia, nulla retrorsum.

ıoc, donec spes profectus aliunde luceat, de-
lur. Vestris itaque pedibus provoluti suppli-
attentius quatenus sanctissimo patri et pa-
cclesiæ, domino papæ, per vos omnia hæc
ıcant, et persuadeatis ei, ne se deinceps cir-
niri tam facile patiatur: et si eum oculus vel
t manus ulterius appetat scandalo, quicunque
a consilii sui corpore ipsum resecare non
ːur. Quia melius est, ut amputato auctore
li sine eo vitam promereatur æternam, quam
e patiatur pertrahi, quod absit! in gehennam.

EPISTOLA CCCXCII.

LIS CUJUSDAM EPISTOLA AD THOMAM CANTUAR.

Æ Cantuariensi archiepiscopo, suus fidelis.
sacta Dominica rex apud Londonias filium
ingulo militiæ donavit. Eumdemque statim
ensis in regem inunxit. Ibique rex filiis suis
ıuas divisit, cunctis admirantibus, quid te
sit facturus. Adventum suum in Normanniam
e facit prædicari, ut magis timeatur. Sed non
quandiu pacem regis Francorum habuerit.
ʋit etiam Ricardo de Humes quod filiam regis
rum cum regina Cadomi morantem vestibus,
ıris, et familia decenter instrueret ad trans-
um, quando ipse mandaret. Hoc autem fa-
t, ut audiat rex Francorum, et ab indigna-
ıam de contemptu filiæ concepit, aliquantis-
escat. Non enim mandatum est, ut statim
ɟ præparari jubetur, ut quando rex miserit
ire non differat. Forte ergo consecrationem

A puellæ, sicut et pueri furari nituntur. Sed si etiam palam fieret, videte ne a vobis aliquo modo inunctio filiæ regis Francorum prohibeatur. De innunctione quoque pueri nolite nimium turbari, sed vobis imputate, qui litteras non misistis, quæ poterant consecrationem impedire. Nolite igitur super regem aut super episcopos vestros aliquam sententiam dare, quandiu de pace vestra tractatur, sed patienter sustinere, donec veniat dies lætitiæ et pacis, vel dies iræ et indignationis. Credo tamen quod per Nivernensem pax vestra non fiet, quoniam Senonensis pacem cum rege Anglorum amplius quærit, quam vestram. Plurimum enim affectat loqui cum rege, et dixit mihi manifeste, quod si osculum rex vobis vellet indulgere, in omnibus aliis satis illi esset
B parcendum. Me etiam increpavit quod ita loquebar de vobis et contra regem, et ut certe cognovi, pax vestra in manu sua non poterit prosperari. Ob hoc enim recessit ab eo archidiaconus Bituricensis, fidelissimus vester, et episcopus ille apud Maantam moratur, exspectaturus ibi adventum regis Anglorum per quindecim dies: et post, si rex non venerit, reversurus ad mare per Normanniam, ut procurationem regiam habeat, quam hucusque suscepit, et moram faciat longiorem. Reginam tamen, et Ricardum de Humez convenit ipse, ut naves solverent, et viam maris sibi aperirent, quam non solum ei, sed omnibus propter eum fecerant inhiberi. Ipsi autem noluerunt. A manifesto igitur contemptu et defectu episcopus debuit dies computare, sed noluit.
C Imo cum regina familiare colloquium habuit, et inducias dedit, quas illa voluit, utpote qui regis gratiam et Senonensis cum rege pacem potius, quam vestram dicitur affectare. Videte ergo, ne quis vos seducat, ne in morte vestra gratiam reconciliationis inveniant, qui sunt inimici ad invicem. Videte etiam, cui verbum vestrum commisistis: et si vobis bene videtur de illo, certe aliter vobis videtur, quam omnibus aliis, qui vident illum. Præterea properate et loquamini cum illo Nivernensi, adhibito Senonensi, ut statim verbum sibi commissum exsequatur, vel omnino dimittat, neque per Normanniam, imo per Flandriam iter suum disponat. Interim autem ad nullam sententiam procedatis, nisi forte super Eboracensem ponere possetis. Dominus Vigornensis,
D fidelissimus Ecclesiæ Cantuariensis filius, nondum transfretavit, sed honori Ecclesiæ et libertati omnino intendit. Valeat dominus meus, et voluntatem suam et statum mihi servo suo prolixius scribat. Valeat in æternum et ultra.

EPISTOLA CCCXCIII.

AMICI CUJUSDAM AD JOANNEM SARESBERIENSEM.

JOANNI Saresberiensi, quidam amicus.

Segnius irritant animum demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus.

Si de his igitur, quæ auditu solo didici, minus luculentam fecero narrationem, veniam peto. Constantia enim veritatis et manifestior quæsitorum a

vobis expositio est penes illos, qui rem gestam conspexerunt. Novit autem dilectio vestra dominum Rothomagensem et Nivernensem episcopum a domino papa ad regem Anglorum pro transactione inter prædictum regem et dominum Cantuariensem formanda transmissos fuisse legatos. Arripiens igitur iter Nivernensis ad mandatum domini papæ, deferens secum transactionis formam a domino papa dictatam cum comminatoriis ad eumdem, in Neustriam usque pervenit. Conveniens itaque Rothomagensem paratus erat transfretandi inire laborem. Erat enim rex Angliæ, ut etiam vestra novit dilectio, tunc temporis in Anglia. Rex igitur auditis his Nivernensi obviam misit, mandans et monens, ne casus subiret marinos, sed ipsius adventum in Normannia patienter præstolaretur. Erat enim impræsentiarum in fines illos remeaturus. Regressum ergo Rothomagensis et Nivernensis diligenter convenientes, commonitorias domini papæ, pacis faciendæ formam continentes illi obtulerunt, quorum sermo hoc demum fine resedit. Spopondit rex prætaxatis legatis se ad nutum et voluntatem domini papæ sine fuco simultatis restiturum domino Cantuariensi pacem suam, ecclesiam suam, possessiones ecclesiæ suæ in integrum, gratiam etiam suam, licet de præcepto apostolico ad gratiæ restitutionem non cogeretur, unum vehementer laborans excipere de his quæ dominus papa mandaverat, osculum videlicet, quoniam huic publice in conspectu Francorum apud Montem Martyrum abjuraverat. Reversi sunt ergo Rothomagensis et Nivernensis ad dominum Cantuariensem Senonis, feria quinta, ut recolo, hebdomadæ præcedentis festum Magdalenæ, nuntiantes illi quæ penes regem invenerant, et ut ibi pariter diem reconciliationis faciendæ assignarent. Inter agendum autem hæc rex Franciæ, et rex Angliæ diem colloquii statuerant, feriam videlicet secundam ante festum Magdalenæ, in limitibus suis inter Firmitatem, oppidum scilicet in pago Carnotensi, et Fretivalle, castrum videlicet in territorio Turonensi. Dominus vero Senonensis interim consilium dederat Cantuariensi, quatenus una secum, et cum Rothomagensi et Nivernensi, regum adiret colloquium, adjiciens inter ipsum et regem suum, dum tanta locorum intercapedine disjungerentur, nequaquam posse componi. Dominus autem Cantuariensis, licet in principio renitens injussus ad colloquium accedere, consilio Senonensis demum acquievit, profectique sunt pariter ad colloquium, Cantuariensis, Senonensis, Rothomagensis, Nivernensis. Convenerunt igitur reges in unum ad tempus colloquio præfixum, rebusque suis secunda et tertia feria ante festum Magdalenæ tractatis, nullam de Cantuariensi fecerunt mentionem, ita etiam ut clerici ipsius a colloquio secunda die ad dominum suum revertentes nuntiarent ei reges finito negotio suo recedere, vehementerque expaverunt, ne qui ad colloquium non invitati accesserant, reverterentur confusi. Intercesserant tamen interim solita diligentia pro

Cantuariensi ad regem Angliæ Senonensis, Rothomagensis, Nivernensis, concessitque illis, tanden rex se in festo Magdalenæ Cantuariensi collocuturum, et omnia ad præceptum domini papæ eiden redintegraturum, solo osculo excepto, ad cujus concessionem apud Montem Martyrum, nec etiam regi Franciæ precibus potuit inclinari. Adjecit etiam e juramento sancivit se in hujus negatione nulla Cantuariensi prætendere insidias, et Deum sæpiu testando Senonensem super ordinis sui periculum interposuit fidejussorem. Dicitur etiam recedentibu secretius instillasse, se, etsi invite, osculum prin daturum, quam pace infecta ipse et Cantuariensi recederent discordes. Reversus itaque Senonensi ad Cantuariensem, indicavit ei quam et qualem dulcedinem cum in vultu, tum in verbis regis in venerat, rogans et monens ne in osculi exaction paratam domini sui amitteret dilectionem, multis que interpositis adjecit etiam, quod et rex ipse eiden prius publice promiserat, regem, cum in suas pos sessiones veniret, illum cum pacis osculo et maxim gratiarum actione recepturum. Consilio igitur Senc nensis dominus Cantuariensis tanquam paratus etiam animam pro ovibus suis ponere condescendit, e sero facto nuntiatum est regi domini Cantuariensi responsum. Mane autem redeunte in festo Magdal næ, summo diluculo rex ad limites usque prius inte ipsum et regem Francorum colloquio assignatos quos et Cantuariensi, ut convenirent, assignavera cum infinita suorum multitudine processit. Cantua riensis autem serior egressus, comitante illum Se nonensi et comite Theobaldo, concurrentibus etiam catervatim Francis, qui cum rege suo ad collo quium venerant, ad limites pervenit assignatos Rex autem, ut Cantuariensem venientem cognovi a multitudine circumstantium erumpens, illi occu rit, præveniensque Cantuariensem salutavit. Finit ad invicem salutationibus, datis dextris et amplex bus, secesserunt in partem rex, Cantuariensis, Senonensis. Cantuariensis autem regi suo de injuri sibi et Ecclesiæ suæ illatis conquerens, sermo usus et vehementer commotivo, et ut revertens Se nonensis testatus est, materiæ tali admodum cognat Deinde soli duo, rex scillicet et Cantuariensis, partem secedentes, de secretis suis multo diei spat disseruerunt, adeo ut quampluribus astantium te diosa fieret tam diutina mora collocutionis. Conqu stus est autem ibi Cantuariensis de læsione dign tatis Ecclesiæ suæ, maxime in novi regis coron tione, enumeratis quot et quæ prædicta Ecclesia re contulerat, maxime cum de regni corona inter ipsu et regem Stephanum fieret disceptatio. Rex aute causam coronationis supradictæ assignans, tu statum regni, tum iram quam in Cantuariense exercuerat, promisit se omnia correcturum ad v luntatem domini Cantuariensis, adjiciens filiam reg Franciæ nondum coronatam ab ipso coronandam filium etiam suum denuo ab illo coronam suscept rum, cum recognitione dignitatis ad Ecclesiam Ca

ınsem pertinentis. Ad hæc promissa Cantua-
is regi suo gratias agens ab equo descendit,
ı ad pedes illius humiliavit. Rex autem cum
ione equum linquens, Cantuariensis equum
endentis ascensorium, quod vulgo strivarium
ır, tenuit. Sic igitur reversi sunt rex ad suos
ıariensis ad Francos. Rex autem, non inito alio
lio, publice nuntiavit se cum Cantuariensi pa-
ecisse ad honorem Dei et suum. Convocatis
hinc inde astantibus restituit Cantuariensi
n suam, gratiam suam, ecclesiam suam et pos-
ınes ecclesiæ suæ in integrum. Processerunt
coexsules domini Cantuariensis qui adfuerant
pedes regis se humiliaverunt: rex autem, sua
lis restituens, suam benigne pacem concessit
gratiam: his ita gestis voluit dominus rex, ut
ariensis secum statim in Northmanniam veni-
m spatiandi causa, tum ne occultaret concor-
liuturnitas dissensionis. Promisit etiam Can-
ısi et suis sufficientem necessaroium adminis-
ıem. Cantuariensis autem, quia absque licen-
ege et Ecclesia Francorum accepta, sine læ-
nominis sui recedere non poterat, revertendi
um inducias expetivit. Jussit igitur rex inte-
ıntuariensem ad possessiones suas et suorum
ındas aliquem clericorum suorum in Angliam
ıittere, ita tamen ut prius ad illum legatus
t, receptisque litteris suis ad filium suum, et
eros regni custodes securus transfretaret. His
exsecutis, rex, requisita a domino Cantua-
benedictione, recessit. Quia igitur amico no-
ed amicissimo et in omnibus voluntati vestræ
magistro Hereberto legatio hæc injuncta
go quatenus vestra oratione ad Deum inter-
e adjutus tutior incedat. Valete, memor mei.

EPISTOLA CCCXCIV.

NUNTII SUI AD THOMAM CANTUAR.

ıino suo charissimo sui salutem, et fidele ser-
.

latum vestrum, juxta quod potuimus, adim-
us, litteras vestras Willelmo de Einesfordia, et
mo filio Nigelli liberavimus, et eos quacunque
ısque Londoniam attraximus, simul cum Tur-
t Osberto. Et cum litteras domini regis, quas
os habuimus juniori regi Angliæ ostendere
essemus, nullus istorum quibus id mandastis,
rege apparere ausus est. Consilium enim a
dam acceperant, qui eos, ne starent nobiscum
otio, penitus declinaverant. Nos vero quibus
bebat negotium, accepto nobiscum solo Ro-
acrista Cantuariensi audacter, et cum omni
tia, consultis tamen Willelmo filio Aldeli, et
ho filio Stephani, accessimus ad regem in
ı sua apud Westmonasterium, die lunæ prox-
ıst festum beati Michaelis, residentibus cum
ge comite Reinaldo, archidiacono Cantua-
archidiacono Pictaviensi, Willelmo de S.
, et multis aliis. Comes autem Reginaldus

A audita pace, similiter et plures alii, sed non omnes, Deo inde coram rege gratias devote reddiderunt. Perlectis vero litteris, nobis amotis consilium inde rex se capturum respondit. Tunc vocato Walthero de Insula, et cum eodem habito consilio, revocati sumus, et præsentibus nobis archidiaconus vester Cantuariensis in hæc verba respondit: Dominus rex mandatum et præceptum domini sui patris accepit et inde consilium habuit. Respondit igitur sic: Randulphus de Broc, et ministri ejusdem Randulphi similiter cum aliis ministris terras, et possessiones archiepiscopatus, et res, ecclesias, et reditus clericorum archiepiscopi diversis in locis præcepto regis patris habuerant; et quoniam nisi adhibitis præfatis ministris instauramentum cum

B manerio archiepiscopi veraciter sciri et inquiri non poterit, diem præsentis mandati plenius exsequendi ponit et assignat vobis dominus rex diem Jovis crastinam beati Calixti papæ. Quidam autem delationem istam audientes et de pace firma penitus desperantes, malam pacis esse significationem constanter asserunt; quidam vera reditum termini hujus habere volunt: quod potius credendum est. Sunt itaque omnes vestri, quos in Anglia invenimus, ita de pace desperati, quod neque litteris domini regis, quas extra sigillum pendentes ostendimus, neque nobis, qui paci factæ interfuimus, et voce viva juramento affirmamus, credere nolunt, nec possunt. Quidam vero nostrum, cum dominus rex de Londonia versus Windlesores iter faceret,

C in via accessimus ad eum, et ex parte vestra cum omni humilitate et diligentia salutavimus; ipse vero benigne nobis respondit, et multo vultum alacriorem nobis ostendit in via, quam coram justitiis suis prius ostenderat. Consulunt autem vos secreto per nos amici nostri multi, quod circa dominum regem moram faciatis, si quo modo fieri potest, donec plenius gratiam ejus et bonam voluntatem adipisci mereamini. Fere tamen omnes, cum quibus locuti sumus, ita personam vestram diligunt, et accessum, et præsentiam vestram ita concupiscenti animo desiderant, quod vos vix crederetis, sed timor ipsos dissimulare cogit, quasi non diligant. Domine, audivimus, et a quodam familiari, quondam vestro, pro certo didicimus, scimus etiam

D quia verum est; dominus rex Angliæ per Waltherum de Insula, et per brevia sua per eumdem in partibus illis transmissa submonuit Rogerium Eboracensem, dictum archiepiscopum, Gilbertum Londoniensem, Jocelinum Saresberiensem episcopos, et de omnibus ecclesiis, quæ vacant in Anglia, quatuor vel sex personas, clericos, ut episcopos suos secundum ejus voluntatem, et prædictorum episcoporum consilia eligant, et eosdem secundum voluntatem suam, et istorum consilium electos summo pontifici ad detrimentum Ecclesiæ Cantuariensis, et vestri confusionem, quod Deus avertat, consecrandos destinent. Inde siquidem est, quod adventum vestrum in Angliam tantum cupiat: et in

confusione personæ vestræ ita frequenter et improbe persistat. Videmus autem hujus machinationis diabolicæ nimis certa, et omnibus regionem illam inhabitantibus credibilia indicia. Episcopus enim ille dictus Londoniensis, sed non verus episcopus, jamdiu in partibus Beverlacensibus moram fecit, et quasi beatum Joannem ibide madoraturus, falsam peregrinationem simulavit, ut inde similis domino suo, et pastoris sui operibus detrahat, et ipsum non aliter, quam cruentis manibus jugulare machinetur. De his omnibus, domine venerande, vobis providere diligenter studeatis, et ut secundum consilium, quod a Deo desuper datum vobis fuerit, cura pervigili, animo discreto, infestationes vobis insidiantium Dei auxilio, qui non derelinquit sperantes in se, valide excutere possitis. De cætero, domine, quam citius litteræ domini regis visæ et auditæ fuerunt, audivimus dicere, quod rex et archidiaconi statim nuntium quemdam ad regem in Normanniam transmiserunt, sed quid mandaverint, penitus ignoramus. Idcirco latorem præsentium cum maxima festinatione ad vos mittimus, ut quod audivimus et didicimus, vobis significemus. Eumdem ergo vel alium nos sine dilatione ad nos mittere non differatis et nobis super his voluntatem vestram et placitum plenius renuntietis, quia sicut iste ore vobis dicere poterit, soli sine capite, et auxilio sumus. Nullus enim, quem nobis proposuistis, mandato vestro, neque præcepto obedire ausus est, præter Robertum sacristam, qui quantum scivit et potuit, in negotio operam adhibuit. Cum vero, si forte evenerit, die nobis statuta restitutionem rerum vestrarum fecerint, sicut audiemus et intelligemus, in continenti vobis renuntiabimus. Valeat dominus noster. Lator iste secreto quædam vobis ore recitabit, quæ, ut pro vero credantur, abominabilia sunt : et tamen vera sunt. Non est opus, domine, ut pluribus ista revelata sint, sed si placet, sepulti sint sermones, cum solus ea audieritis. Hoc sæpe et sæpius, domine, vobis memoriæ committimus, ne in Angliam venire festinetis, nisi puriorem gratiam domini regis adipisci possitis. Non est enim homo in Anglia, nec etiam solus inter omnes, de quibus confidebatis, qui non omnino de pace desperet, et colloquium nostrum, et habitum circa eosdem, qui vobis consulere deberent et de quibus maxime confidebamus, vitant omnes communiter et fugiunt. Valete.

GILBERTI FOLIOT

EX ABBATE GLOCESTRIÆ

EPISCOPI PRIMUM HEREFORDIENSIS DEINDE LONDONIENSIS

EPISTOLÆ

ET VARIORUM AD IPSUM ET ALIOS

Nunc primum e codicibus mss edidit J. A. Giles, LL. D. Eccles. Angl. presbyter, et colleg. C. C. Oxon, olim. socius.

(Oxonii et Londini 1845, 8° 2 vol.)

TO THE
RIGHT HONOURABLE SIR JAMES GRAHAM,
ONE OF HER MAJESTY'S
PQINCIPAL SECRETARIES OF STATE,
BY WHOSE READY KINDESS THE EDITOQ WAS ENABLED
THUS EARLY TO PLACE BEFORE THE PUBLIC
THIS FIRST AND COMPLETE COLLECTION OF THE
LETTERS OF GILBERT FOLIOT,
BISHOP OF HEREFORD AND LONDON
AND THE RIVAL OF THOMAS BECKET,
THESE VOLUMES ARE MOST RESPECTFULLY DEDICATED.

C. C. C. Oxford, Jan. 1845.

PRÆFATIO

Ex epistolis in causa dissidii Henricum II inter et S. Thomam Becketium scriptis, plurima Gilbertum Foliot, virum scientia et pietate, non minus ac in rebus ad regni regimen spectantibus peritia conspicuum, auctorem agnoscunt,

Eminentissimus ille vir, tempore opportuniori, altissimam tam Ecclesiæ quam reipublicæ dignitatem conscendere, longeque suos coætaneos fama gloriæ præcellere potuisset, sed illi accidit ut sublimiore Thomæ Becketi ingenio vinceretur, qui ad sedem metropolitanam Cantuariæ prælatus, ob hanc rem, ut non raro fieri solet, odio invidiæque non levem in modum patuit.

Foliotana stirps duce Willelmo conquestore Angliam adiit. Gilbertus ipse in celeberrimo Cluniacensi onasterio educatus fuerat,ubi a tenerrimis annis scientia vitæque austeritate eminuit. Anno 1139, cura ope Milonis, Glocestrensis civitatis quæsitoris, necnon et Roberti Bathoniensis, Herefordiensis episcopi, ati Petri Glocestriæ electus et promotus ut abbas. Opulento huic præpotentique monasterio novem an-s præfuit, atque anno 1147 vel 1148, ad Herefordiensem episcopalem sedem, defuncto Roberto Bathoensi vacantem sublatus est. Ibi scientia, pietate et ascetica disciplina, in qua suos omnes contemporaos præteriisse perhibetur,majorem adhuc famam sibi comparavit. « Non apud suum ordinem tantum d et apud eximiæ notabilitatis sæculares viros magna pollebat auctoritate. Eo suggerente, ut probabis videtur, Leicestriensis comes comitissaque monasticæ vitæ se dederunt. Cum Reginaldus a S. Waico Osneienses monachos opprimeret, Herefordiensis episcopus,etsi ad suum officium id non pertineret, ppressorum redarguendum curavit. » Elapsis aliquot annis, anno scilicet 1161 vel 1153, ad sedem Lonnensem translatus est ; sed, ut modo patebit, ejus promotio magnis chronologiis difficultatibus intricata eret. Ex permultis ejus epistolarum locis quæ nunc prima vice prelo subjicientur clare patebit quod Foliotus, non obstante ejus adversus Becketum oppositione, non infirma Ecclesiæ in generali, sive in eciali sedis Cantuariensis privilegiorum, opinionem fovebat. Quod si factum istud historicum æque et ab nni partium studio aliena mente discutere velimus, argumenta quæ ex utraque quæstionis parte submistrari queunt multa cura nobis ponderanda sunt ; sed antequam volumina hæc prodirent, ejusmodi ethodus ad investigationem rei qua nulla alia in Anglica historia asperior lubricosiorque invenitur, sine ibio adhiberi nullo modo poterat. Reformatio enim, quæ in Ecclesia trecentos ab hinc annos contigit, ocul dubio omnium animos adversus Thomam Becketum et causam quam tuebatur deflectere omni cura modo enixa est, ideoque, ea de causa, indebito favore ii omnes qui regis partes contra illum susceperat potiti sunt, inter quos prima fronte astant Rogerus archiepiscopus Eboracensis, et Gilbertus Folio-, Londinensis episcopus ; sed odium quod in Becketi nomen ceciderat, et favor qui adversariis ejus olditus fuerat, si non omnino indebita, at saltem non æque ponderatis quæ in utramque partem adduci terant argumentis, pariter profusa fuerant. Quæ hic nunc prodeunt volumina clarissimam diem in con-versiam inter corrivales episcopos exortam effundere invenientur, magnique lectorem refert memi-se has epistolas magnæ auctoritatis continere argumenta, quæ produci potuerunt ab iis qui Henrici gis adversus archiepiscopum Cantuariensem partes suscepere. At vero, cum Gilberti personam et istolas a celeberrima cujus pars magna fuit, causa separare non juvat, paucæ istæ observationes suffintem ad præsentem collectionem afferent introductionem, ampliorem que de hoc investigationem prostinabimus, donec tota argumentorum series, editis Becketi et eorum qui ejus partes susceperunt epilis, completa fuerit.

Nunc igitur superest ut lectorem moneamus ex qua auctoritate epistolæ istæ, velut genuina Gilberti lioti scripta, nunc edantur.

In Bodleiana bibliotheca quidam adest manuscriptus codex (e Mus. 249) circa annum 1200 exaratus, i plusquam quadringenas epistolas complectitur ; hoc fundamento præsens stat editio. Quadraginta fere rum epistolarum in alio manuscripto, qui in Britannico Museo (Reg. 8 A xxi servatur, reperire est) ius exstat in cathedrali bibliotheca Herefordiæ ; sed eum inspiciendi facultas usque modo non affuit, uippe quod bibliotheca recentem restaurationem subiit, et quamvis decanus summa diligentia illum, ter incomposita volumina,inquisierit,codex epistolas continens de quibus nunc agitur,nondum inventus t. Nonnisi tamen paucissimas continere epistolas supponitur, at nullam quæ in Cavi ms. non exstat. Istud magni momenti volumen, quod Oxoniensi Universitati a Cavo concessum est, jam plurimorum teratorum et antiquariorum notitiam non effugit, sed tam amplæ collectionis transcribendæ immanis bor omnes usque modo ab illa prelo subjicienda deterruit. Denique tamen, propter peculiares quæ ediri occurrerunt opportunitates,integer ille codex cum, cunctis quæ in illo continentur in lucem prodebit, m paucis sparsus erroribus quam pleraque opera ex uno tantum originali manuscripto in lucem prodeuna. Attamen, cum Epistolæ absque ullo ordinationis studio in eo jacent, nunc fuit eas in ordinem illum ducere qui melius hujus editionis proposito conveniret. Quædam harum epistolarum jam antea prelo ubjcetæ sunt, plures bis et etiam ter in Cavi ms. repetitæ ; unde quot separatas epistolas prædictas odex complectatur asserere admodum difficile est, quod de Becketi epistolis pariter observandum. uamobrem lectori, si certus fieri cupit in qua voluminis parte epistola quæque inveniatur, consulenus est index qui ad finem tomi apponitur.

In disponendis epistolis illas primo attulimus quæ a Gilberto Folioto dum Glocestriæ abbas esset, ab 1. 1139 ad an. 1148 scriptæ fuerunt ; deinde sequuntur illæ quæ post annum 1148,dum Herefordiensis iscopus ; tertio tandem referuntur quas post suam ad sedem Londinensem promotionem scripsit.Quæm exstitisse diu videtur opinionum diversitas quoad tempus quo ultima hac dignitate investitus fuit. nt qui asseruerunt hoc non contigisse anteaquam rex Becketo infensus,Gilbertum Londinum in odium chiepiscopi Cantuariensis accersivit ; sed inconsiderata procul dubio est hæc assertio, quippe quod Fotus cum tardissime in mense Aprili, 1163, episcopus fieri debuerit,priusquam rex et Becketus inter se ntenderent ; sed ista quæstio adeo intricata est, ut editor illam tunc temporis discutere non audeat. tis sit dicere quod si factus est episcopus Londini mense Aprili 1161, epistolas 145 et 412 hujus colleionis a Theobaldo scriptas esse opportet ; si vero anno 1163, conversio ab amicitia ad inimicitiam inter sum, Becketum et regem, locum habere debuit in fere incredibili temporis intervallo. In prima et senda hujus collectionis epistolarum parte nullus alius in iis edendis ordo servatus est quam generalis assificatio de qua superius. In tertia parte, epistolæ dispositæ sunt secundum ordinem et gradum eorum 1 quos ascribuntur, exempli gratia : 1° ad papam ; 2° ad cardinales ; 3° ad Ecclesiæ filios in genere ; ad archiepiscopos, episcopos, decanos, abbates,et diversarum diœceseon, servato ordine alphabetico ; tandem ad reges, laicos et alios ; sed sub unoquoque ex his capitibus nulla ordinationis cura habita, de ratione quod, cum omnes istius collectionis epistolas, maximi quamvis in seipsis momenti, præpue commendet earum cum Becketi epistolis connexio, utrasque in indice chronologico conjunximus l calcem voluminis.

Cavi tamen ms. multas continet epistolas ab aliis Gilberti Folioti contemporaneis scriptas, quarum uædam in prima et secunda hujus collectionis parte, Folioti epistolis immixtæ occurrunt ; sed in tertia arte omnes ejusmodi epistolæ ad calcem remotæ fuerunt ubi secundum eumdem ordinem qui pro Gilerti his epistolis adhibitus est, dispositæ sunt.

Præterea in Becketi epistolarum manuscriptis quinque vel sex inveniuntur ab episcopo Londinen scriptæ, et una tantum in Wilkins *Conciliis*,quæ omnes in præsentem collectionem translatæ sunt,præt alias quæ in Cavi ms. forte non exstant. Uno verbo, ut nihil omittatur, regula ista servata fuit qu discet lectori quid sibi exquirendum sit,tam in his voluminibus quam in accedentibus seriebus quæ Be keti epistolas complectuntur.

Collectio hæc omnes Gilberti Folioti epistolas continet, altera vero collectio omnes Becketi epistola sed illæ epistolæ quæ ab Alexandro papa, ab Henrico rege aut ab aliis scriptæ sunt, inter utramque co lectionem divisæ fuerunt, reperienturque plures in præsentis collectionis fine, cæteræ vero in fine colle tionis quæ Becketi epistolas continet.

Harum epistolarum auctor duo alia opera composuisse supponitur, videlicet *Commentarium in Ca tica canticorum*, et *Homiliarum* collectionem. Amborum istorum operum manuscripticodices in Britann co museo et alibi occurrunt,quorum prius prelo subjectum est; sed neutrum sive ex parte meriti,sive alio fonte aliquo modo dignum habitum est quod in hanc collectionem admitteretur,etsi dedicatoriæ ep stolæ vel præfationes excerptæ sunt atque propriis convenientibusque locis in his voluminibus disp nentur (1).

Catalogus pontificum et regum, necnon et Anglicorum episcoporum cum Gilberto Folioto contempor neorum, quem hic exaravimus, lectorem laboriosa ad alia opera referendi cura liberabit. Cum tam multarum epistolarum inscriptiones in Cavi ms. initialem tantum litteram dant nominis ejus ad que scribuntur, si lector justis de causis aliquam particularem epistolam alii ascribendam, et non juxta tulum affixum satius duxerit, editor se reum confiteri in materia errori tam evidenter obnoxia, non d bitabit.

(1) *Præfatio in Cantic.* est epist. 212; *Præfatio in Homilias*, epist. 329. Utramque alias cum operib exegeticis Gilberti dabimus. Edit. Patr.

CATALOGUS REGUM ET PONTIFICUM

Qui cum Gilberto contemporanei fuerunt.

—

1. Regum Angliæ.

Stephanus regnavit ab an. 1135 ad 1154.
Henricus II, rex Angliæ, regnavit ab an. 1154 ad 1188.

2. Pontificum Maximorum.

Celestinus II.	1143 ad 1144.
Lucius II	1144 ad 1145.
Eugenius III.	1145 ad 1153.
Anastasius IV.	1153 ad 1154.
Adrianus IV.	1154 ad 1159.
Alexander III.	1159 ad 1181.
Lucius III.	1181 ad 1185.

3. Pontificum Ecclesiæ Anglicanæ.

Cantuar. Archiep. Theobaldus 1138 ad 1161. Thomas 1162 ad 1170. Ricardus 1174 ad 1183.
S. Asaph. episc. Galfridus Monum. 1151 ad 1175. Adam 1175 ad 1180.
Bangor. episc. Mauritius 1139 ad 1162. Willelmus 1162 ad 1171. Guido 1177 ad 1188.
Bathon. episc. Robertus 1136. ad 1174 Reginaldus, 1174 ad 1191.
Cicestr. episc. Seffridus 1125. ad 1132. Hilarius 1148 ad 1172. Joannes 1174 ad 1180 Seffridus II. 118 ad 1204.
Lictif. et Cov. ep. Walterus 1149 ad 1161. Ricardus 1162 ad 1182. Girardus puella 1182 ad 1184. Hug Nunant 1186 ad 1199.
S. David. ep. David 1148 ad 1176. Petrus 1176. ad 1189. Galfridus 1186 ad 1198.
Elien. ep. Nigellus 1133 ad 1169. Galfridus Ridel 1174 ad 1189. Willelmus 1189 ad 1197.
Exon. ep. Robertus 1128 ad 1150. Robertus 1150 ad 1159. Bartholomæus 1161 ad 1184.
Glocest. ep.
Heref. ep. Robertus 1131 ad 1148. Gilbertus 1148 ad 1161. Robertus Melid. 1164 ad 1167. Robertus Fo 1174 ad 1186.
Landav. ep. Vetredus 1139 ad 1148. Galfridus 1153 ad 1154. Nicolaus 1154 ad 1183. Willelmus 1185 ad 1188.
Lincoln. ep. Robertus 1147 ad 1167. Walterus de Const. 1183 ad 1184.
London. ep. Ricardus 1152 ad 1161. Gilbertus Foliot 1161. ad 1187. Ricardus 1189 ad 1198.
Norw. ep. Everardus 1121 ad 1150. Willelmus 1151 ad 1173. Johannes 1175 ad 1200.
Roffens. ep. Walterus 1147 ad 1182. Waleranus 1182 ad 1184. Gilbertus 1185 ad 1214.
Salisb. ep. Rogerius 1107 ab 1139. Jocelinus 1142 ad 1184. Hubertus 1189 ad 1193.
Winton. ep. Henricus 1129 ad 1171. Ricardus 1173 ad 1189. Godefridus 1180 ad 1204.
Wigorn. ep. Simon 1125 ad 1150. Aluredus 1150 ad 1158, Joannes 1158 ad 1163. Rogerius 1164 ad 117 Baldwinus 1180 ad 1184.
Eborac. archiep. Turstanus 1119 ad 1140. Henricus, 1147 ad 1153. S. Willelmus 1153 ad 1154. Rogeri 1154 ad 1181.
Carlisle ep. Ethelwulfus 1183 ad. . , Bernardus 1157 ad 1186.
Cestr. ep. iidem qui Licit. et Cov. ep.
Dunelm. ep. Galfridus 1128 ad 1140. Willelmus 1143 ad 1152. Hugo 1158 ad 1189.

EPISTOLÆ GILBERTI FOLIOT.

EPISTOLA I.

AD B. CERNELEIENSEM ABBATEM.

ısimo fratri suo B. Cerneleiensi Dei gratia frater G. Glocestriæ dictus abbas, consola- consilii spiritu semper refoveri.

ıam vestram plangitis, et deploratis incom- uæ et ipsi pari mœstitia plangeremus, nisi nnia cooperati in bonum ipso Domini Spi- remur. Sed quia certum nobis est, quoniam proposito vocantur ad vitam, ideo in omni- de manu Domini accipimus, gaudemus et gimus, attendentes in his quæ prospera sunt m, in adversis disciplinam, in utrisque n, quoniam flagellat Dominus omnem filium cipit (*Hebr.* xii), et bonus pater si non vir- t iniquitates in ira, tamen misericordias tinebit. Unde si inter incudem et malleum s hactenus, gemitus iste vobis erit pro can- tanquam vos mundum in omnem volun- ificis summi formatum auro purior quod per obatur, post crebras Domini concussiones is, et fortitudinis et constantiæ, et laboris, atiæ præmia ab ipso cui obedistis reportabi- vero conversa est hæreditas vestra ad alie- nentiti sunt vobis filii alieni inveterati die- orum, claudicantes semper a semitis bonis, retro post Satanam, eligentes magis in no- stum persequi quam sequi per vos, utile non ulterius solo sterili mandare semina, porcis margaritas (*Matth.* vii), fetorem sentire mo proditorum. Exiens itaque de Ægypto, no futuro concilio absolutionem a domino stulabitis et, dante Domino, impetrabitis, ninata vita, fama in omnibus permanente piritu a Domino serviendum promptissimo, cit quasi lumen justitiam vestram, et judi- trum deducet tanquam meridiem, cui notas ias vestras, et sperastis in eo et ipse faciet xvi). Ipse, dante Domino, adero, et coad- stam. Unum tamen obsecro, ut nec corde, pore discedatis a nobis, sed sit nobis una ı communio, charitas una, individua vitæ ut ubi vitæ bonæ tirocinia transegistis, nis ornamenta reponatis, et jam pene om- ertus fortunam mundum et quæ sua sunt atis, et ipsum de sublimi jam ipso altior ir- Valete. De itinere certior, vere tamen itu- is certiora mandabo.

EPISTOLA II.

AD. . . . .

m me cohibere silentio, si non animum mpulisset, at instantis pondus injuriæ me ta ire compellit. Pridie ex quo recessisti a

A nobis auditis pejora percepimus. Referebat frater Herefordia reversus, charum illum nostrum quem digne virum nominem Herefordiensis Ecclesiæ decanum lacessitum injuriis piis bonorum civium, persecutum lacrymis urbem exisse. Angariatus in se, dispendia rerum tulit e facili. Leviter enim in scelus est protracta impietas. Confractæ sunt domus, apothecæ diruptæ, sublata vasa, distractæ pecuniæ, supellex undique dissipata. Sed quid ista? Nunquid ita ardens illa habendi sitis exstincta est? Non hanc hujus naturam passionis agnovimus. Verum cupiditas plus novit accendi remedio. Itur in ulteriores injurias, transitur in villas, devenitur in horrea, excutiuntur annonæ, deportantur stramenta, aporiatur ecclesia, muniuntur castella. Proh quanta maligna-

B tus est inimicus in sancto (*Psal.* lxxiii)! Prorumpat Ecclesiæ fletus, erumpat ejulatio, threni deducantur in medium, cithara ejus convertatur in luctum, et organum in vocem flentium. Saræ dominatur Agar (*Gen.* xvi); quæ libera erat facta est ancilla, et filia principis facta est sub tributo. Datur ei pro crispanti crine calvitium, in cilicium stola gloriæ ejus, et pectoralis fascia commutatur. In sanctuarium Chaldæus ascendit, licenter operatus est malum, gloria Domini deputatur in nihilum. Stant lacrymæ in maxiliis filiorum; qui absterget eas? Desolata est facies filiarum Sion; quis easdem consolabitur? Sic ascendente superbia, quis jam erit miseriæ [finis], quæ injuriarum futura satietas? Quis obstabit sceleri? quo præsidente compescetur iniquitas?

C Nempe capitis interest corpori providere. Ad ipsum spectat partis cujusque molestia. Hoc in alto situm est ne fallatur intuitu, sed infirma quæque visu liberiore collustret. Forma rotundior, eminens statio, sensus impressi, dignitatis ecclesiasticæ ministerium; certa quædam ratione depingunt. Te, Pater, ista respiciunt, te lenimen sibi famenta deposcunt. Si tenes baculum quo sustentes, non cessit virga qua corrigas. Juxta prophetam, *gladius exacutus est, ut splendeat limatus est*, (*Ezech.* xxi). Stet in manu percutientis et vindicantis opprobria agminum Dei Israelis. Audisti atheum improperantem Domino, et manus tuas ad prælium et digitos ad bellum non aptasti? Nunquid citra necessitatem strenuus ad belli discrimen inanesces? Absit hoc a tua gloria, ne

D tale sortiatur laus tua dispendium, consensum cum possis et debeas non ulcisci. Et quidem debes; quia pastor es. Potes; quia gladium portas. Portas quidem gladium, et omnis armatura fortium ipsa te munit. Si quæris expendium, succinctus lumbos in area Domini perstitisti; si loricam desideras, justitiam induisti ut gigas; si galeam, spem communem præstolaris; si gladium, sermo Dei vivus et efficax

(*Hebr.* IV), et ipse de ore tuo devorabit carnes; si clypeum, impugnantibus te fides orthodoxa furabitur; si calceamenta, Patrum redundamus exemplis. Procedat miles in castra, prælia Domini bellaturus, procedat, et agat cum fiducia. Poterit hostis in lapide de torrente et vertigine fundæ prosterni. Sed rerum sorte dispendia pertimescis, ne multiplicatis incommodis coacervet hostis injurias. Pius timor, sed magna constantia; nam si pro justitia pauca amiseris, sacrificium est quod fecisti. Si cuncta raptor abstulerit, holocaustum est quod libasti. Denique nulla cadit æstimatio in virtutem; hæc tanto pretiosior est, quanto tibi rerum temporalium damno majore constiterit. Thesaurus absconditus et margarita cœlestis bono negotiatori jure cesserunt, quia venditis omnibus illam sibi comparavit. Tibi quoque virtus adjudicabitur, si tibi magno constiterit. Virtus granum sinapis est; quo magis atteritur, eo fortius inardescit (*Marc.* IV). Hæc pulvis pigmentarius est, quo magis pilo tunditur, eo efficacior ad salutem. Si prophetam advertimus, sub umbra quercus, populi et terebinthi non bene thymiama accenditur. Umbra terebinthi est, totum quo in infimis delectamur. Sub palpebra diluculi, illucescente sole, cum magna dies aspiraverit, inclinabitur hæc umbra quia vanitas est. Beatus homo, qui fit ipsa vanitas virtutis occasio. Ideo justus ut palma florebit (*Psal.* XCI), quia stringitur ejus appetitus ad infima, scilicet in superna dilatatur. Ideo justus Domini ut lampas accenditur, quia renuens consolari in infimis aperit os suum et desursum attrahens spiritum totus in superna illucescit. Age ergo, pastor insignis, excutienti tibi pallium, projice et tunicam. Si tibi vepres tollimus, tu gregem pasces in liliis; ubi etiam virtuti, quam secuta est, totus applaudet.

EPISTOLA III.

AD HENRICUM WINTONIENSEM EPISCOPUM, A. S. LEGATUM.

Patri suo et domino H. Wintoniensi Dei gratia episcopo et sanctæ sedis apostolicæ legato, frater G. ecclesiæ Beati Petri Glocestriæ dictus abbas, totius obedientiæ et charitatis obsequium.

Quoniam discretioni vestræ, in Christo amabilis Pater, sollicitudo Ecclesiarum Dei laudabili circumspectione commissa est, ideo super his, quæ inter dominum Herefordiensem et dominum Milonem, ejusdem civitatis comitem acta sunt, quædam, quæ ad nos spectant, vestræ diligentiæ designamus. Dissensionis itaque inter eos, multis emergentibus causis, res eo tandem producta est ut dominus Herefordiensis comiti ipsi suisque, toti etiam civitati Herefordiensi divina interdixerit sacramenta. Unde comes, non minus pietate quam necessitate compulsus, tam nobis quam multis aliis astantibus, sese ipsi præsentavit ecclesiæ, primum data in manu canonicorum sponsione, postmodum textu super altare posito, se die assignata in præsentia episcopi et ecclesiæ ipsius adfuturum, et quidquid ecclesiastica jurisdictione decretum foret, impleturum sub Ecclesiæ testimonio repromisit. Statuto die utroque præsente, res in

A medium deducta est, et aliquorum petitione domi
etiam episcopi assensu in diem alterum est dilata
sic tamen ut, si rem item differri imperialium off
ciorum necessitas ulla compelleret, id ante cont
statæ actionis diem denuntiaretur alterutri. Præp
diente necessitate, quæsivit comes inducias action
verum id dominus episcopus non ex condicto actu
esse reputans, severitati nihil detrahens, sente
tiam promulgavit: cumque litteris, ab auctorita
vestra susceptis, dominum Wigorniensem in eccl
sias Glocestriæ eadem ferre sententiam instan
submonitione compelleret, comes, tum per direct
litterarum suarum apices, tum per honestas et id
neas personas, sese plenariæ satisfactioni offeren
secundum placitum domini Wigorniensis locum si
B et tempus exsequendæ et implendæ justitiæ post
lavit addici. Et ne tergiversationis aut duplicitat
cujuspiam haberetur suspectus, dominum abbate
Teochesberiæ, priorem etiam Lantoniensem et m
ejusdem permissionis implendæ fidejussores alleg
vit. Verum tam ejus humilitate, quam nostra o
nium fidejussione, parvi habita, nihilominus se
tentia in nos data est. Unde cum apud non viv
interdicantur monasteria, mortuis sepultura, divi
quoque intermittantur officia, multipliciter ligam
in pœna, qui non tenemur in culpa. Vestræ igit
erit diligentiæ rem, si nimis aggravata est, ex ani
modestia temperare, cum juxta papam Stephanu
pulsationem hujusmodi ultra provinciæ termin
nequaquam progredi, sed intra provinciam audiri
C a comprovincialibus terminari oporteat, nisi fort
quod hoc minime actum est, ad sedem apostolica
fuerit appellatum. Vestram etiam nequit latere pr
dentiam tunc multum fore detrahendum severitat
cum subversiones ecclesiarum et strages immine
populorum; sicut eidem vehementer est incumbe
dum, cum sic correcti simplices fiunt meliores, n
cum exasperati mali redduntur nequiores. Valeat
in perpetuum illibata conservetur vestra sublimita

EPISTOLA IV.

AD SIMONEM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo domino SIMONI Wigorniensi Dei grat
episcopo, frater GILBERTUS ecclesiæ Beati Petri Gl
cestriæ dictus abbas, cum pietate fructus operari j
stitiæ.

D Compellit me charitas et debita vobis suadet ob
dientia, ut quod ad honorem vestrum conserva
dum vel aliquatenus ampliandum spectare cognov
ro, hoc vobis, cum opportunum fuerit, et præsens su
geram et absens scripto commoneam. Instant pro
tempora periculosa et dies mali supervenerunt n
bis (*II Tim.* III), in quibus manu inimici homin
superseminata zizania messem bonam pene suff
care prævalent aut comprimere (*Matth.* XIII). N
tamen gentilitas est in qua sumus, sed omni gentilita
pejor inhumana crudelitas, cui totum quod libet lic
totum viluit quod honestum est, nil amplectens de
derio quod Christianæ simplicitati et sacris legib

re non constet. Nempe, ut audita taceamus, us anteacta hebdomada ecclesiam sanctæ Dei icis apud Slohtres mirabili modo diruptam, a ejus manu sacrilega convulsum, in parietiusnunquam ædificata propugnacula immissos tes impietatis deservire promptissimos. Vidiinquam, et doluimus, locum sanctuarii sine e, ecclesiam Dei turpiter contaminatam et emerario in domicilium Satanæ commutatam. etiam occasione malitiæ quidam illos expuadorsi sunt. Istis itaque in ecclesiam istam s, tela, faces jacientibus, aliis resistentibus. ne sanguinis effusione et multa hominum læbiduum ibi miserabili confectum est. Scimus lupos intra parietes ejusdem ecclesiæ in ipso omini latitantes, et in gregem Domini simpli- B : innocuum laniantes, aliter fugari non posse, si bonus pastor adveniens eos sonitu buccinæ tu canum terreat, dissipet et disperdat. Hortor paternitatem vestram consulendo vobis charia debeo, ut cum honestioribus et eruditioribus s vestris locum flagitii festinanter adeatis, et ssam vobis Ecclesiam primo purgari, deinde rerari faciatis. Vel si monitionem vestram manus ga minus auderet, actores et adjutores sceleentibus et videntibus ipsis gladio Domini feut dum in futuro concilio hujuscemodi tratur excessus, honor sit vobis coram simul abentibus opposuisse vos murum pro domo et illatas sibi contumelias repulisse viriliter dicasse. Vale.

EPISTOLA V.

AD COELESTINUM PAPAM.

i suo et domino, summo Dei gratia pontifici TINO, frater G. ecclesiæ Beati Petri Glocelictus abbas, totum quod obedientiæ et obsealet humilis et prompta devotio.

lis Dominus in omnibus verbis suis (*Psal.* qui quod Ecclesiæ repromisit, incessanter open desinit; ipse ad stabiliendam fidem et condam spem, promisit se usque ad consumma saeculi Ecclesiæ non deesse, et juxta verbum nobiscum manens in sæcula (*Matth.* XXVIII), s in opere et promisso verax indubitata fide citur. Nuper animos omnium nostrum nubialigo confuderat et ad decessum domini et nostri honorandæ memoriæ Innocentii fugerat s a nobis super montes Bethel et ad supernorum aromatum aliquandiu declinaverat. Sed dum ipso apostolatus culmine ejusdem loco sus s, ipsam in vobis dilecti præsentiam reamnur et cum omni gratiarum actione et tota rum alacritate veneramur. Obscuratum nobis aurum et immutatus color optimus (*Thren.* IV); ce magis rutilat festivus ornatus Ecclesiæ, nobis convertens in gaudium et lætitiam et nitatem præclaram. Noctem mundo fecerat sol, s in tenebras; sed, reassumpta claritate, tood tenebrarum erat, radio gratissimæ lucis A illuminat. Hærebant lacrymæ in maxillis nostris, et intra præcordia dolor æstuabat inclusus, dum in ipso rerum culmine ad tantum casum dissensionis schisma pio timebamus pavore contingere. Sed subitum infortunium subita etiam fortuna secuta est, et sicut unus Deus, una fides, unum baptisma (*Ephes.* IV), sic unus pastor in terris totam moderatur Ecclesiam, qui cunctas charitate compaginans, omnes Ecclesiæ partes una facit pietate gaudere. Vestræ igitur curæ et prudentiæ nos et nostra committimus, et quantum pia præsumit devotio pro domino et amico nostro Nigello Eliensi episcopo serenitati vestræ supplicamus, ut ea qua filios amplecti charitate non desistitis ipsum suscipiatis et necessitatibus ejus pie subveniendo cæteros filios vestros arctiori vobis charitatis vinculo astringatis. In æternum conservetur incolumis vestra sublimitas, in Christo dilecte Pater.

EPISLOLA VI.

AD THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Patri suo et domino THEOBALDO Cantuariensi Dei gratia archiepiscopo, frater G. ecclesiæ Beati Petri Glocestriæ dictus abbas, totum quod pacis, quod gratiæ, quod salutis.

Gratias ago benevolentiæ vestræ, in Christo dilecte Pater, quæ me dignata est et filium nominare et amicum reputare; et ut fierem suscepti comes itineris, mihi voluit etiam in expensis providere. Gratulor equidem, si venit tempus et a Domino opportunitas data est, qua possit Ecclesia vestra de C manu suffocantis eripi et quocunque modo, quocunque labore in libertatem dignitatis antiquæ restitui. Novit inspector cordium Deus quam promptus forem huic exsequendo negotio, nisi Ecclesiæ cui alligatus sum, timerem undique emergenti periculo: sed noverit sanctitas vestra equidem usque ad diem hanc non irruit vehementius tempestas in nos. Hodie contra comitem Herefordiæ, cujus sitis in omne quod habemus excanduit, causam multo sudore distringimus: et ipsum, quem si absentes essemus, nostræ sperabamus Ecclesiæ protectorem, præsentes experimur infestissimum hostem. Episcopalia jam contra ipsum arma acuimus, et contra ipsum et omnes suos velut in procinctu astamus; aliorum infestantium nos non est numerus, contra quos hinc D ferrum tenentes, hinc lapidem, pugnamus et vix proficimus. Habebit itaque excusatum hac vice me filium vestrum paterna benignitas, quem vobis ad præsens necessitas subtrahit, non voluntas. Erunt omni die lacrymæ meæ in maxillis meis, donec reditum vestrum et successum audiam et redeunti Patri lætus occurram. Interim oratione prosequar Dominum meum, cui si absens ero corpore, in omni negotio præsens spiritu et affectu mentis astabo. Vale.

EPISTOLA VII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino THEOBALDO Cantuariensi Dei

gratia archiepiscopo, frater G. ecclesiæ beati Petri Glocestriæ dictus abbas, pie complendo senarium, Sabbata Sabbatorum feliciter adipisci.

Habui, dilecte Pater, a vestra sublimitate commonitorium, ut ante diem Natalem Domini me vestro præsentarem conspectui, paratus suscepto a vobis itineri et labori. Et eo quidem erga vos animo sum, ea charitate devinctus, ut propter vos leve reputem totum quod minari potest, difficultas itineris, aut vexatio corporis, vel urgens auctoritas obviæ potestatis. Sed sunt præter hæc instantia mea quotidiana innumera, quæ me vinculis non solum ligatum tenent, sed etiam velut immobilem reddunt, quibus explicandis cum nullo modo sufficiam, arduum mihi est, ut ad præsens majora attentare præsumam. Vale.

EPISTOLA VIII.

AD UCIREDUM LAUDAVIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino U. Landaviensi Dei gratia episcopo, frater G. ecclesiæ Beati Petri Glocestriæ dictus abbas, apto rationis moderamine sibi credita dispensare.

Dilectioni vestræ rogatus litteras mitto, quas misisse debueram non rogatus. Nequit vestram latere prudentiam, quin pax domus Dei sit ordinata imperandi obediendique concordia cohabitantium. Et quin eadem recte administretur, cum majorum pio prudentique consilio filiorum paret humilis et prompta devotio. Quod si prælatorum justis imperiis subditorum obedire contemnit audacia, non est dubium quin in prælatorum omnium redundet injuriam, quod in unius contemptum fuerit ignominiose convulsum. Vestram ideo rogamus benevolentiam, consulendo etiam charitate qua debemus, ut erranti ovi pastoris exhibeatis officium, et fratrem illum inordinate ambulantem, qui ecclesiam de Stringuen contra abbatis sui et totius Ecclesiæ suæ voluntatem occupare præsumpsit, ad pacem et obedientiam revocetis, et ne totus intereat, ipsum tanquam ovem de ore leonis ereptam pastorali humero ad caulas gregis reportetis. Periculosum namque est aliquem Ecclesiæ communicare beneficiis, nedum sacramentis, qui adversus eos, quibus obedire oportet, contumax invenitur aut rebellat. Monita salutis mansuetæ sustinebit humilitas, vel si pertinax exstiterit, virgam vigilanter adhibeat charitas, ut et inobedientia compescatur et zelo vestro, qualiter rebellionem remunerari oporteat, omnibus intimetur. Valete.

EPISTOLA IX.

AD ROBERTUM HEREFORDIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino R. Herefordiensi Dei gratia episcopo, frater G. ecclesiæ Beati Petri Glocestriæ dictus abbas, sagenam missam in mare plenam bonis piscibus ad littus usque pertrahere.

Experta mihi toties tua, dilecte Pater, munificentia me et hoc ipso gratiæ sibi reddit debitorem, quod nuper directis xeniis me pascere simul dignata est, et docere. Perfectum munus æstimo, quod corpori in refectionem est et animæ nihilominus in saginam. Infelices epulæ, ubi totum corpus absumitur, ritus in nullo reficitur. Verum me longe alite lari, tui ratio muneris introspecta persuadet. mihi pisces, sed duos, majorem unum, minor terum, ejusdem generis utrumque bonum. Qu nia interiorem hominem meum tot replent fe quod erudiunt documentis. Nam primo om quia pisces misisti, mihi piscatorem illum m ad memoriam revocasti. Illum, inquam, pisca quem Dominus vocatum de navi, non solum nes piscari voluit, sed ob promptam fidei con nem, apostolico etiam culmini prærogavit. Su animæ meæ suis indesinenter præsentare con bus, eo quod me diu jactatum fluctibus han piscationis extraxerit, et in magna monac urbe suorum collegio deputaverit. Quod tam ita dixerim, ac si de conversione vel convers jam mihi securus sim, cum ignoret homo, an dignus an odio (*Eccl.* XI), et unicuique om posterum reserventur. Non enim in sancti fuisse, sed magis in sanctitate perstitisse, la est. Frustra enim currimus, si non compre imus. Et bene inchoata principia, consummat remunerat. Unde et filii Israel, post exit Ægypto et maris transitum, quia corde n terunt, tentati sunt et perierunt (*Joan.* VI). res ista non moveat? Ad nos respicit hæc par Ægypto enim exire est, a cæcitatis et igno tenebris in lucem fidei pervenire. Maris tr est, virtute baptismatis a vetustate peccati i tatem gratiæ respirare. In deserto perire es acceptam notitiam veritatis et gratiæ, pecca servituti succumbere, et in his vitam finir enim qui egreditur, delicias statim accipit missas. Nam Jordanis ille famosissimus, vir mini percussus, in se divisus est et quæ a si erant aquæ, impetu suo in mare prolatæ sun vero a dextris, in unum collectæ, sese sursu tulerunt (*Psal.* CXIII). Virga Domini est totu percutimur. Quidam enim corpore, aliis spiri gantur, sed filiis dexteræ omnia cooperantur num. Qui sive adversa de manu Domini susc seu prospera, a gratiarum actione non rec sed sursum levantes cor, in cœlum principal tis extollunt. Qui vero a sinistris sunt, hi ad t credunt, sed tempore tentationis recedunt. Q virgæ levem non ferentes ictum, cito perlabu effluunt, admistique salsugini vertigine mis demerguntur et pereunt. Unde mihi de co sanctorum collegio gloriari non permittitu studia sanctorum charitas in me sollicita con et imitetur. Istud mihi pio suggeris ipse co dum pisces mihi dirigis extractos de profun mortuos, docens prudentissime, ut caveam profundo sæculi extractus, opus mortis ine Nam longe aliter suæ piscationis opus noster tor exercet. In peccato mortuos, piscari no vitam. Unde qui extractus moritur, intra s ipsius ambitum non tenetur. Quod vero duos

um unum, parvum alterum, sua mihi signi-
one jucundum est, et ipsa mittentis intentione
dius. Principis apostolorum labores mihi my-
repræsentas. Ipsum bis piscationi dedisse
m, evangelica lectione cognoscimus. In prima,
ultitudinem copiosam rete scissum est (*Luc.*
secunda plenum magnis piscibus ad littus
pertractum (*Joan.* xxi). Prima piscatio om-
vocatio est; secunda est electorum invita in-
tio. Unde primo recte rete rumpitur, quia a
in qua vocati sunt, plurimi elabuntur, et cul-
igentibus in æternum reprobantur. Secundo
on rumpitur, quia Dominus electos suos ad
omnes pertrahet, et non est qui aliquem de
ejus eripiat (*Psal.* XLIX). Efficaci me admoni-
instruis et informas, ne velut rupta sagena
elapsus vage paream, sed magnis illis pisci-
ntum et quinquaginta tribus vitæ qualitate
mis, ad electorum formam, vitam moresque
nam. Quod si tui sensus arcanum altius in-
rem, fortasse conjicerem dono piscium, mihi
evangelicos ad mentem reduci, torporemque
ad lectionis studium arctius amplectendum
one hac a tua prudentia non mediocriter in-
. Illi namque panes, unde populi saturantur
lentur cophini, legis libri quinque sunt, et
isces prophetiæ et psalmi (*Matth.* XIV). Nam
gunt, dum profundum pisces inhabitant. Quod
ahuntur ad lucem, morientes exstinguuntur
aine. Sic ante Salvatoris adventum tenebrosa
bibus aeris, obscura erat doctrina in prophe-
profundo hoc, suo modo prophetia vivebat,
uod venturum erat præloquendo promittebat.
romissione completa, et orbem Christo irra-
plenius, prophetia in lucem extracta, et quo-
odo extracta est, in promissorum completa
amplius promissione non egeat. Unde Domi-
x et prophetæ usque Joannem (*Luc.* XVI). Nam
ectis involucra, et me undequaque spiritua-
cerceri desideras, dum hinc obscuritate pro-
a ad lectionem me protrahis, illinc ipsa psal-
n suavitate tanquam alterius piscis oblecta-
, ad orationem me laudemque compellis. Jam
quod intelligam cui pisces quos misisti ge-
jusdem esse decrevisti. Unitatem mihi pa-
e commendas. Binarius enim in bono est, sed
malo reperitur. Binarii bonum est dilectio
proximi, bonum ipsius est quod ad prædican-
iscipuli missi sunt bini et bini (*Marc.* VI). Nam
s ad minus inter duos est, habet idem sua
nia. Immunda enim animalia in arcam missa
na et bina (*Gen.* VI). Nam quia primus defluit ab
binarius, totum quo pax scinditur aut dissipa-
cordia, merito illi assignatur. Unde persua-
ihi illum sequi, qui in sancto est, qui inhabi-
eit unius moris in domo, ne distrahar ira-
, vel inflammer odio, sed pace ad omnes et
te servata, varietates et schismata studeam
re, et unius generis pisces, fratres videlicet

A unius observantiæ charitatis et fidei in domo Domini congregare. Sub eodem intellectu Moysi a Domino dictum est: Altare mihi facies de lapidibus non sectis, quos ferrum non tetigit (*Exod.* xx). Lapides secti sunt, qui licet politi scientia, a fratrum tamen societate dividuntur schismate vel discordia. Ex quibus altare Domino non construitur, quia de vita eorum gratum Domino nil offertur. Ex lapidibus vero non sectis altare Domino construitur, quia ex his qui per fidem in unitate solidantur, Christi corpus adimpletur. Quod vero utrumque bonum dixerim, tale est. Pisces mundi sunt, qui squamas habent et pennulas. Squamæ sibi conjunctæ sunt, corpus undique contegentes. Unde et virtutes significant, quæ omnes sibi in radice charitatis conjun- B ctæ, interiorem hominem polymita quadam et talari veste tegunt, miniunt et exornant. Pennulæ contemplationis alta significant. His enim pisces de profundo elevantur, et super aquas quosdam quasi saltus faciunt, licet item naturali pondere ad easdem relabantur. Quid his pennulis nisi conatus animæ designatur, quibus quandoque in summum illud bonum et invisibile lumen erigitur, et de interna illa dulcedine aliquid gustare nititur, licet ipsa corporali sarcina, cui alligata est, retardetur? *Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (*Sap.* IX). Hæc mihi de tui ratione muneris ad tempus occurrunt, quæ cum optato conspectu perfruemur et alloquio, plenius ipse edocebis, de cætero, si placet ad- C vertas. Mandasti mihi per tui muneris latorem nuntium, ne torquerer invidia, ne tabescendo deficerem, ne de concessa tibi felicitate et copia talium et tantorum piscium, arida mea siccitas augeretur. Verbo mones ne invideam, sed facto ad invidiam trahis. Quid mirum si marcescer invidia, cui vicini diutius extensa late potentia stagni jacentis opusculum interdicit? Invidiam jubes tollere, faciendi stagni concessa licentia, hanc ipse poteris exstirpare. Experimentum erit amici non modicum, sed diu torqueri non permiseris, cujus opem morbi a te dependere cognosces. Valete.

EPISTOLA X.

AD G. PRIOREM ET FRATRES MALVERNIÆ.

Domino R. priori et fratribus, qui eum eo sunt D Malverniæ, G. ecclesiæ Beati Petri Glocestriæ dictus abbas, amantium se non penitus oblivisci.

Confisus de benevolentia, non quam merueram, sed quam sperabam de vobis, quemdam propinquum et familiarem nostrum direxi ad vos, preces cum humilitate porrigens, ut quod in ecclesia de Estlethe habebatis, ei de vobis habendum benevola charitate concederetis, facta tamen super sacramenta fidelitate non fraudandi vos ab eo commodo non quod modo habebatis, sed quod de Ecclesia ipsa in tempore tranquillæ pacis habueratis. Vos tamen rem altius inspicientes, et beneficium, quod diu inter manum dantis hæsit, ingratum esse non curantes amicum, qui etsi magna rogaret, ex merito charitatis

audiri debuerat, imo dico non audistis, sed dilato consilio, quos ad vos miseram, ad nos vacuos remisistis. Ægre fero non quod inperfectum est quod rogabam, sed quod de amicis minus solito sperare compellor. Rogabam equidem cum fiducia quod amantium me petitioni non negarem. Rogabam unde certe rogari debueram. Rogabam ne commodum Ecclesiæ vestræ eo populo displiceret si per nos illud in parte aliqua ministrari contingeret. Et quia magna repulsa est, cum negatur amico quod modicum est, rem vobis ante oculos pono, ut ex ipsa judicetis quantum est quod rogaverim, et quam modicum quod negastis. Cum vero de Ecclesia illa partem, quæ nos contingit, ad plenum persolvero, ministro altaris ministerii sui mercedem adimplevero, episcopali auctoritati de his quæ sunt penes illam respondero, emolumentum, quod his omnibus superesse contigit, vix tanti est ut de hoc amicus ab amantibus se repulsam pati debuerit. Unde si consilium vestrum mutari placeret in melius, haberetis me de re modica gratiæ magnæ debitorem, et clerico, illi, cui rem hactenus concessistis, vel ad votum satisfacerem, vel adversus eum vos in omni audientia ad plenum excusabiles redderem. Rogo mihi per præsentium latorem litteras vestræ voluntatis indices remittatis. Vale.

EPISTOLA XI.

AD LUCIUM PAPAM.

Patri suo et domino, summo Dei gratia pontifici Lucio, frater G. Beati Petri Glocestriæ dictus abbas, pacis et salutis incrementa.

Quantis miseriarum sit concussa turbinibus Salesberiensis Ecclesia, serenitatem vestram, dilecte Pater, æstimo non latere. Cujus sollicitudinis interest Ecclesiarum omnium non solum detrimentis compati, sed etiam commodis providere. Hæc, jamdiu proprio viduata rectore, dum fluctuaret in incertum, tum perversorum hominum incursione, tum suorum circa Patris electionem non unanimi voluntate, ad desolationem ultimam pervenisset, si non ei Dominus dignum sibi famulum electum, ut speramus, antistitem vitæ conmendabilis et gratiæ, Jocelinum condignum sanctitatis vestræ filium, in Patrem pastoremque prærogasset. Hunc, quantum humillimi non dicam filii sed servi præsumit devotio, sublimitati vestræ commendari præoptamus, quem dignum commendatione cognovimus, utpote qui ante vocationem suam studiis honestatis incessanter incubuit, et jam sibi non sumens honorem, sed vocatus, ut speramus a Domino, episcopalem cathedram merito vitæ laudabilis honorare non desistit. Hic irruentes in ecclesiam suam impetus viriliter sustinet aut repellit, et in quibus sibi forte non sufficit, a benevolentia vestra manum sibi auxilii consiliique porrigi humilitas nostra præsumendo desiderat et exposcit. Ejus igitur canonicum magistrum R. de Meisi, virum vita moribusque commendabilem sanctitati vestræ commendamus. Et quoniam ipsum adversus dominum Azonem Salesberiensem deca-

A num præsens negotium suscepisse cognov
beatitudini vestræ de hoc ipso supplicamus, ut
dem in causa justitiæ et veritatis sustentetis
lesberiensis Ecclesiæ honori et utilitati pa
gratia provideatis. Valeat sublimitas vestr
Christo dilecte Pater !

EPISTOLA XII.

AD HAMONEM BORDESLEIÆ.

Raro suo dilectori Hamoni Bordesleiæ abba:
Memor tuæ dilectionis et benignæ petitioni:
me aliquid scribere vel dictare postulasti, ta
pareo, et si quid datur otii, libenter idipsum
tuæ benignitatis impendo. Nam, cum tibi au
fuerit me pro creditæ mihi dispensationis
verbum exhortationis aliquoties habuisse cu
B tribus, cœpisti et ipse præsens exhortari, ut s
mihi Dominus de Spiritu suo in Scripturis reve
munificentiæ, non ingratus stylo illud excipere
quod gratis acceperam, aliquorum ædificatio
futurum gratus ipse publicarem. Affirmas enim
tiformem gratiam simplicis verbi Dei, non un
tum modo piis mentibus intimendam, sed vari
ctandam esse doctrinæ schematibus. Verum,
ipsos corporum sensus, per quos ad intellige
nobis via est, diversos inter se variosque n
constituit, sic verbum Dei variis tractandum
doctrinæ schematibus, et nunc annuntiatione,
Scripturæ subministratione, ad pia corda traj
dum, donec formetur Christus in nobis et simu
nes docibiles Dei (*Joan.* VI). Adnectis insuper e
quæ in ecclesia velut declamationis modo pr
tiantur, velut cum sonitu deperire memoriam
Scripturæ velut quodam retinaculo teneant
sicut interventione visus redintegrantur me
legentium animis ingerantur. Quantum replica
Sapientis eloquium : « Aurum melius dispersu
tilat quam signatum ; » nihil a vilibus [lapid
gemmæ differunt nisi publicentur. Sententia q
distributa suscipit incrementum, et avarum
gnata possessorem, nisi publicetur, elabitur.
remo, ne quid habeat excusatio diverticulum,
diam nostram vehementer illa Domini voce
terrens : *Serve nequam* (*Matth.* XVIII), quare
posuisti pecuniam meam ad mensam, multa q
sic colligis ut torporem excutias, repellas igna
D et me, vix ausum hactenus prodire in publicu
latibulo silentii in lucem eloquentiæ trahas.
riosa me charitate perurges. Unquam me i
vis, ut non sit quod respondeam, nisi me ve
posse quod exigis, vel amico nolle præstare
possim. Horum quodcunque dixerim, eo anin
ut aut doli me arguas, aut injuriæ. Utrumqu
reor, et dum aurea me charitatis compede vin
tenes, facio quod captis hodie mos est, dum d
tio requiruntur et timent, totum spondent quo
actor vult. Sic ego, ne charitatis damna sustin
ne minus in Christo diligar, negare tibi nil a
Verum ea quæ tutis tantum auribus hucusque
miseram, jam nunc examini tuo osculisque int

mmitto. Scio quanta amplecteris gratia A est illud quod offero, et quod duo minuta, ›us dat, magni faciet apud te quia non ex i sed ex modico dat.

EPISTOLA XIII.

JOCELINUM SALESBERIENSEM EPISCOPUM.

.o et domino JOCELINO Dei gratia episcopo, ›clesiæ Beati Petri Glocestriæ dictus abbas lie prosperari in gratiam.

›æpius ut super negotio fratrum Cerneliæ blimitati scriberemus,id hucusque distuli- ›dentes non eatenus processisse negotium, oc nobis scribere duceremus opportunum. ›idem incubabat Ecclesiæ, multa licet ac- pulsatus,tamen quadam exspectatione ali- hærebat, et pastoralem quam susceperat B ndum ea qua oportebat solemnitate refuta- am nunc, ut audivimus, ipsius celebrastis ›, et securi ad radicem arboris infructuosæ a, eadem, quæ inutiliter stabat, laudabili, est, severitate succidistis. Unde quia fru- am arborum locum præparastis,rogamus, ,inquam, et optamus, ut quod nobis digne ' ad justitiam, laudabili consummatione ır ad gloriam. Fratres quidem Cerneliæ, ad nos, secum etiam sub ecclesiæ suæ si- 'as afferentes, communi, ut aiunt omnium ›lectione, unum o fratribus nostris sibi in astoremque dari petierunt et dimitti. Et idem, quem eligunt honore dignum spera- ›atia, utpote virum cui et ad doctrinam C t ad honestatem mores exuberant,regendis ›rebusque tuendis idoneum. Quem nisi lau- ›rederemus,vobis utique commendare nol- ›d de re ista nihil nisi ex vestræ voluntatis ›tatuentes, rogamus, si placet, vestrum ›riri consilium, si petitioni huic vos præ- is assensum. Jussioni vestræ voluntas no- ›viet. Quod si honorificentiam Ecclesiæ no- ipsa electione quodammodo prælibatam ıbiliret auctoritas, nos in immensum gra- orem, et ad vestræ deserviendum volun- mnia promptiores haberetis. Vobis spiri- .mus adesse consilii, qui vos dirigat, opus- 'um placita sibi moderatione disponat. Vale.

EPISTOLA XIV.

JOCELINUM SALESBERIENSEM EPISCOPUM.

›uo et domino J. Salesberiensi Dei gratia , G. suus ecclesiæ Beati Petri Glocestriæ ›bas, cum gaudio et exsultatione fructus re- ustitiæ.

uni, dilecte Pater, lamentatione in aures is vestræ nostra deploramus incommoda, ›tes humiliter ut malefactores nostros vestra ›et admonitio vel coerceat disciplina. Joan- ›erleberga et Walterius de Pincheum nos amicos vestros infestare non desinunt, et eregrinationis nostræ violenta manu diri- ı pravitatis usus expendere non erubescunt. Patienter pondus diei et æstus hucusque portavimus (*Matth.* xx) sperantes tandem malignorum hominum rabiem vel posse expleri vel eosdem ad legitimos tramites salubri cujuscunque persuasione converti. Sed quia juxta Sapientiam : Quem Deus despexerit, homo corrigere non potest (*Eccli.* VII), rogamus ea qua de vobis bene speramus fiducia, ut quos revocare admonitio sancta non valet, de manu vestra virga pastoralis humiliet. Noverit præterea sanctitas vestra prædictos illos duos, in nummis et nummorum pretiis, nobis plusquam ducentas marcas abstulisse,et possessiones nostras quæ circa eos sunt, pene ad nihilum redigisse. Optamus itaque nos illius roborari spiritu, qui dixit : *Confidite, ego vici mundum* (*Joan.* XVI), qui inimicos suos omnes ponet scabellum pedum suorum (*Psal.* CIX), per quem in interitu malignorum ridebimus et subsannabimus (*Prov.* I), cum iis quod merentur acciderit. Illius gladium non frustra portatis,sed,ut allophylos non solum cum seme Gad in stiva aratri, sed etiam cum Aoth in ore gladii feriatis (*Judic.* III). Non hebetetur in manu vestra gladius ejus qui, juxta prophetam, *exacutus est, ut splendeat limatus est* (*Ezech.* XXI). Vobis undique virtutis occurrit occasio. Refrigescit charitas, refrigescent scandala. Ad vos tanquam ultores scelerum undique clamat Ecclesia. Exseratur itaque,rogamus,*sermo Dei ille vivus et efficax pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus,compagum quoque ac medullarum* (*Hebr.* IV), ut in convivio illo magno gloria sit vobis, coram simul discumbentibus, opposuisse vos murum pro domo Israel et ejus injurias vel repulisse viriliter aut vindicasse. Valete.

EPISTOLA XV.

AD B. CERNELIÆ ABBATEM.

Dilecto fratri suo filioque charissimo B. Cerneliæ Dei gratia abbati, frater G. Glocestriæ dictus abbas, « viriliter agere et confortari in Domino (*I. Cor.* XVI). »

Viri boni est non extolli prosperis nec incommodis frangi. Hoc quidem ipse nosti : hanc ipse tibi formam induisti. Unde ergo ne propter alicujus minas, vel propter instantem et urgentem inopiam cito terrearis, aut de tuo sensu movearis. Si procella aliqua adversus te surrexerit, flante sancto Spiritu, D cito statuetur in auram et silebunt fluctus ejus (*Psal.* CVI). Si premit inopia, in timore pio semper obedies Domino et ipse non derelinquet sperantes in se (*Psal.* XVI). Memento quam simpliciter ambulaveris; memento quod non cupiditati sed soli obedientiæ et veritati tua vela commiseris. Habe coram oculis quod cui militas obedientiam præ omni acceptat holocausto. Ambula simpliciter et ibis confidenter. Clamabimus omnes ad Dominum, et ipse aperiet manum suam et implebit vos benedictione (*Psal.* CXLIV). Non invenis in domo tua vel intus consilium vel extra possessionem. Domus tua penes te est : in ipsa habes unctionem Spiritus quæ docebit te de omnibus (*Joan.* XIV). Habes et filium charissimum

Jocelinum, quem, quia timet Dominum, sano credimus abundare consilio. Dominum Hugonem direximus ad te, qui tibi diligenter obediet et devoto famulatu assistet. Si quem vel quos de nostris plus volueris, his ipsis equis quos placuerit de tuis, sive juvenes sive senes, mittes ad nos et de nostris impetrabis quos voles. Negotia tua nostra reputabimus. Adversa sustinere potes, sed solus habere non potes. Unum sumus et semper unus in Domino (*Galat.* III), et serviemus ei humero uno. Cætera si desunt solatia, unum tamen deesse non potest. Domus tua quocunque labore vel consilio proficere de die in diem potest, sed in deterius ire non potest. Malum tanquam in summo est, quo procedat non invenit, bonum tuum quotidianos poterit habere provectus; benedictio tua si differtur, non aufertur. Nosti quod abbatem episcopi non facit benedictio, sed fratrum communis electio. Sarcinam hanc in humeros beati principis apostolorum Petri imponemus, facies nostra confundi non poterit. Minister apostolorum et nuntius ipse direxit te. Nuntiabimus illi quod audimus de te, de quo per omnia speramus obtinere, ne plantationem primam quam in hoc regno plantavi, dextera ejus cujuscunque labore vel industria in ignominiam sui patiatur evellere. Vale, et divitiæ si affluant, noli cor apponere (*Psal.* LXI). Si paupertas exusserit, obedi et patientiam habe. Nosti illud Sapientis : « Suas habet paupertas sancta divitias. » Honesta etiam res læta est paupertas, et eadem non est paupertas, si est læta.

EPISTOLA XVI.

AD J. APOSTOLICÆ SEDIS LEGATUM.

Patri suo et domino J. sanctæ sedis apostolicæ Dei gratia legato, frater G. Glocestriæ dictus abbas, debitam Patri charitatem et obedientiam.

Instanti, Pater, necessitate, compellimur ut de quod multum confidimus, vestræ nobis munificentiæ auxilium requiramus. Causa inter dominum Landaviensem episcopum et fratrem nostrum J. priorem ecclesiæ Sancti Michaelis, in ipsa Landaviensi diœcesi constitutæ, nuper exorta est, de corpore cujusdam dominæ M. scilicet de Londoniis, quæ in novissimis agens, viro suo parentibusque simul astantibus, sacerdote etiam, cujus erat parochiana, idipsum volente et requirente, sese in manu prædicti prioris loco nostro humandam extrema voluntate concessit. Tempore enim prædecessoris istius, domini scilicet Urbani episcopi, in ipsa ecclesiæ nostræ dedicatione pater istius et mater, hæc etiam ipsa et eorum tota progenies se eidem loco nostro nullo reclamante in ipsa episcopi præsentia concesserunt. Suscepta et non multo post defuncta et in ecclesiam nostram imo et suam allata est. Inde in nos plus justo domini Landaviensis iræ succensuit, et de ecclesia nostra corpus efferri et in suam etiam a nostris deferri præcepit. Jussioni huic prior apostolicam obtendit auctoritatem, quæ ecclesiis nostris fratrum suorum et sororum humanda corpora signata privilegii ratione concedit. Unde, quasi profanum ali-

A quid prior ipse nominasset, statim a commu suspensus est, et ecclesiæ nostræ interdictæ. prior se gravari sentiens, ad Adæ diem in sericordia ad vestram appellavit audientia hoc vestræ supplicamus benevolentiæ, ut e nostris divina concedatis officia, qui præ vestræ, vita comite assistemus præsentiæ, tiæ, quam decernet vestra jurisdictio, pi animis parituri. Valeat dominus meus di mus.

EPISTOLA XVII.

AD EUGENIUM PAPAM

Patri suo et domino, summo Dei gratia p E. frater G. Glocestriæ dictus abbas, obedi et debitam Patri charitatem.

B Id modicum, dilecte Pater, quod summus rum nostrorum charitati negare non possu communis pietas exigit, ut alter alteriu portantes (*Galat.* VI) operam vobis vicariam similiter et auxilii impendamus. Unde lic majestatem vestram nulla nos merita comm nec penes vos gratiam nobis ullam servitia pensa locaverint, ex charitate tamen aude qui nec pro nobis digni audiri simus, ad pa misericordiam pro alio interpellaturi pie mendo irrumpamus. Clericus vero dilecti fil domini Cantuariensis archiepiscopi magist Ponte episcopi vestrum adit urgente nec præsidium, ut ad tuenda ea quæ canonice p a vestra imploret serenitate patrocinium. R

C itaque ad genua sanctitatis vestræ corde pr ut de fonte justitiæ procedat et pietas, e quem apud apostolicam majestatem comm dignum credimus, tam vita quam scientia piatis in gratiam et in justis postulationib clementer exauditum remittatis. Sublimitat stram diu sibi suisque incolumem conservet Majestas.

EPISTOLA XVIII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici E. fr Glocestriæ dictus abbas, æternæ vitæ glori citer adipisci.

Necessitati, dilecte Pater in Domino, r non possumus, quin charitati, quæ nobis de nis cordibus potenter imperat, obediamus :

D quæ nos magis delitescere cupientes, prod medium, ut ad audientiam vestram cui ad p assistere non valemus, veritatis verba mit Hinc est quod viro illustri et honesto Scriptu etiam tam divinarum quam sæcularium a erudito magistro, scilicet Godefrido, negare vimus quin sublimitati vestræ, quæ de ejus vidimus et audivimus, testaremur. Willelmo Cumin multis exigentibus causis vinculis matis irretito, cum jam plus anno integro e dem vinculo perstitisset, cumque eum omni siastico beneficio generalis concilii jurisdicti liasset, dominus Wigorniensis consilio religio

ı prædictum Godefridum archidiaconatu estivit, Ecclesiæque suæ archidiaconum re-levotione constituit. Scimus eum in eodem eligiose perstitisse, et quæ ad curam ejus ant prudenter et discrete ministrasse. Sci-iam episcopum eidem Ecclesiæ, si vobis necessarium et in eo non solum istud, imo › amplius salvum esse beneficium. Decernat consideratio vestra ut semper habeat incre-n gloria vestra concipiant que bonam spem, urrunt ad vos, obtinendi consilium pariter et m in his unde recurrunt ad vos. In longitu-dierum vos protegat omnipotens Dominus, sto Pater.

EPISTOLA XIX.

AD JOANNEM PRIOREM S. MICHAELIS.

:i gratia abbas Glocestriæ dilecto filio suo priori Sancti Michaelis, salutem.

ras vobis directas domino Landaviensi de-Si vos audierit, gratias illi [dabis], si vero rit in proposito apostolica ipsi auctoritate ;is. Apostolicum enim privilegium habemus nibus ut liberos quosque, qui se locis nostris ræ dederunt, libere suscipiamus. Quod si hoc perstiterit et vos in interdicto tenuerit, tiam domini legati adhibitis testibus appella-hujus actionis diem Adæ in tua miseri-nominabitis. Valete.

EPISTOLA XX.

AD B. CERNELIÆ ABBATEM.

ito fratri suo filioque charissimo B. Cerne-:i gratia abbati, frater G. Glocestriæ dictus salutem mentisque constantiam.

ulis quæ nobis litterarum inscriptione man-espondere ad tempus omittimus, quia ne-ostri finem qualem disposuerit Dominus cito imminere cognoscimus. De ipso tamen lar-bonorum Domino meliora semper exspecta-it qui bona contulit nobis dona multiplicet et n in qua prævenit nos subsequenti etiam cu-› non desinat. Ipse væ nostrum, si quid in iti est convertit in gaudium, et si liventi oculo uo perstrinxit nos, exitum lætitia consumma-cætero noveritis me vita comite et sospitate oxima Dominica venturum Wintoniam ad do-a legatum. Quo vobis mandamus mandando-ariter injungimus, ut nobis occurrere nulla o occasione prætermittas. Vale.

EPISTOLA XXI.

AD UCTREDUM LANDAVIENSEM EPISCOPUM

i suo et domino Landaviensi Dei gratia epi-frater G. Glocestriæ dictus abbas, salutem et m reverentiam.

e et labori vestro quem, ut res vestræ apud escerent, impendistis, gratias agimus. Nos so vobis obnoxios gratiæque debitores exhi-ı. Injuriam vobis nullam vel a nobis vela ı fratribus inferri nec volumus nec probamus. s quod repetitis apostolicam minuendo aucto-ritatem de ecclesia, in quam allatum est, sibique extrema voluntate concessum expelli jubere non præsumimus. Unde rogamus dari nobis, si placet, hanc veniam, simulque solitæ munificentiæ dono superimpendi gratiam ut nobis mortuorum cadavera quæ nobis ex ratione competunt, non negetis et a nobis nostrisque omnibus honorem quem possumus obsequiumque debiti famulatus obtineatis. Valete.

EPISTOLA XXII.

AD THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Patri suo et domino, Cantuariensi Dei gratia archiepiscopo et totius Angliæ primati THEOBALDO frater G. Glocestriæ dictus abbas, humilem ex charitate non ficta obedientiam.

Rogamus benevolentiam vestram, in Christo dilecte Pater, ut excusationem, quam ad præsens necessitate prætendimus, ipsi suscipiatis, et de mandato vestro si quid minus agimus, paterna hoc nobis charitate remittatis. Absit enim ut quid audeam in præsentia vestra confingere, qui summum mihi solamen æstimem una vobiscum dies hujus incolatus individua vitæ conjunctione transigere. Sed his qui circa nos sunt, satis superque notum est, quomodo nuper irruerint Wallenses in nos, et quod trans Sabrinam fluvium potissimum habebamus, totum fere usque in ipsas Walliæ profunditates abegerunt. Unde necesse est mihi hac ipsa Dominica, qua Londoniæ convenietis, colloquio regum Wallensium interesse in Glamorgan, vel plusquam trecentarum marcarum damnum irrecuperatorie sustinere. Quia ergo in tota terra cordis vestri ad plenum dominatur charitas, dabitis filio exoranti hanc veniam, ut paterna licentia ad præsens urgenti et instanti plurimum Ecclesiæ nostræ necessitati deserviam. Valeat dominus et Pater meus dilectissimus.

EPISTOLA XXIII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino Cantuariensi Dei gratia archiepiscopo, et totius Angliæ primati T. frater G. Glocestriæ dictus abbas, obedientiam humilem et de toto corde dilectionem.

Ad agendum quod imperastis, quamplures amici nostri jam semel et iterum tertioque convenimus, ut causam domini abbatis Radingensis et fratrum ejus adversum dominum Rodericum cæterosque beati Dionysii monachos plenius audiendo decerneremus. Causa itaque deducta in medium ad hunc finem usque perducta est. Conquerebantur Radingenses ecclesiam suam de Stantona parochia de Camora quæ terra quædam est beati Dionysii injuste spoliatam fuisse. Asserebant vero prædictam ecclesiam de Stantona in terra illa de Mora parochialia jura tam in spiritualibus quam in temporalibus continue et quiete triginta et eo amplius annis habuisse. Hujus rei testes producebant in medium quamplures monachos, sacerdotes et clericos multos, honestos etiam laicos non paucos probationi prædictæ possessionis, si iis adjudicaretur paratissimos. Postula-

bant itaque Radingenses probationem suam suscipi seque in possessionem induci. Sed dominus Rodericus et qui cum eo stabant e contrario perorabant. Aiebant vero super hac re Radingensium nec debere probationem suscipi nec ipsos oportere possessione prædicta aliquatenus investiri. Hanc parochiam in integrum de jure beati Dionysii esse dicebant, et ad ecclesiam suam de Teintona non nova quadam usurpatione, sed antiqua et longi temporis proscriptione pertinere. Constanter asserebant ecclesiam suam de Teintona a prima fundatione sua plusquam sexaginta annis prædictam possessionem continue et quiete possedisse, se etiam adhuc in ipsa actionis die eadem possessione investitos in ipsa tanquam sua consistere. Assertionis etiam suæ testes producebant dominum abbatem de Egvesham et conventus ejus partem non modicam, aliosque sacerdotes clericos et quamplures laicos probationi promptissimos. Quoniam igitur in causis hujusmodi melior est affirmantis et possidentis quam solummodo repetentis conditio, probationem possessionis suæ postulabat dominus Rodericus suscipi seque deinceps inconcussum si justum foret dimitti. Cum itaque de singulis cum domino Herefordiensi, decano Londoniensi, archidiacono Oxoniæ, cæterisque aliis viris qui convenerant decerneremus, nulla data sententia, prior Radingensis se ab archidiacono Oxoniensi et abbate de Egvesham, nescimus in quo gravari conquerens, audientiam domini papæ appellans injunctæ nobis finem imposuit sollicitudini. Unde, ne vestram quæ penes nos acta sunt possint latere prudentiam, vobis ista transcripsimus, quem munitum per omnia et esse semper incolumem præoptamus. Vale.

EPISTOLA XXIV.

AD SIMONEM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino S. Wigorniensi Dei gratia episcopo frater G. Glocestriæ dictus abbas, salutem.

Vobis sæpe scribere et benevolentiam vestram frequenter interpellare negotia nos multiplicata compellunt. Unde vero inquietationibus nostris speramus et exspectamus solatia, ibi sæpe plangimus et nostra manifestamus incommoda. Quidam ministrorum vestrorum, sicut a multis audivimus in commisso sibi officio ministrans pessime, Algodus decanus clericos nostros odiose persequi et affligere ex credita sibi dispensatione non desistit. Qui quanto celebriores et sacratiores cernit imminere festivitates quasi nocendi nactus opportunitatem ecclesias nostras interdicit et clericos nostros in suis ordinibus ministrare defendit. Unde vestram rogamus pia semper præsumptione dulcedinem ut clericum nostrum B. de Colna in ordine suo diebus istis ministrare concedatis et statuto sibi die, si vos ad hoc vacare non poteritis, totum quod in illum ille e contrario dictus Algodus jaculari poterit coram archidiacono vestro terminari jubeatis. Nos vero illius suspectum habemus judicium cujus ma- A nifestum scimus odium, et si vestræ placer cretioni clericos nostros talem judicare opo quem vitæ commendaret honestas : qui e prudentiæ judicaret incestuosos, non ex mollitiæ Domini sacerdotes offenderet. Vale.

EPISTOLA XXV.

AD EUGENIUM PAPAM.

Patri suo et domino summo Dei gratia po E. frater G. Glocestriæ dictus abbas, unam petunt a Domino feliciter obtinere.

Quod missis litteris majestatem vestram, c Pater, interpellare præsumimus : hinc per charitas, hinc humilitas expavescit. Plus tam gimus apud Patrem de pietate corripi, quam dominos et fratres nostros dilectissimos de charitate damnari. Ideo sublimitati vestræ B humiles supplicantis affectu porrigimus, ut v tem ad vos dominum Lincolniensem episcopu decet bonitatem vestram gratia suscipiatis eti eum postulationibus justis audiatis. Cui vero doctrinam scientia et ad honestatem mores e rant, dignum est apud Patrem totum quod g quod pietatis est, experiri. Optamus ut erga vox illa Domini convalescat : *Eum, qui venit a non ejiciam foras* (*Joan*. 6), ut qui currit post gr comprehendat gratiam, et qui festinat ad Pa Patrem se gaudeat invenisse. Accendentur vi amore quamplurimi, cum honestatem condign nerari viderint apud vos, et virtuti suam nec n nec deesse mercedem. Conservet vos in longa C pora, qui non dormit, custos Israel (*Psal*. cx

EPISTOLA XXVI.

[AD SIMONEM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.]

Patri suo et domino S. Wigorniensi Dei g episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, obe tiam debitam et quam potest charitatem.

Directis litteris preces vestræ sublimitati po mus, ut causam, quæ in Wimundum clericu strum intendebatur, usque ad reditum nostru sola gratia differretis. Hoc tamen altiori provi tia aliter actum est, et est ei purgatio objecti c nis per manum septimam adjudicata. Unde ves ex amore præsumendo rogamus benevolentia sententiam hanc ea qua potestis misericordia peretis, et qua debeatis ratione levigetis. Scitis in causis etiam sæcularibus quantum caveri so D ne qui judex est, sese accusatorem exhibeat, forte, cessante accusatore, ad hoc ipsum pu alicujus infamatio compellat. Quod si judici q doque contigerit, in hoc ipso non jam accus sed famæ publicæ prolocutor existit, nec judicis tollit officium, persequenti famæ vocis impend suffragium. Sed in causa hac aliter res est. Sci vero quid vicini clament, quid ore multorum pop attestetur. Femina vero illa, de qua Wimundu guitur, non ipso cogente vel suadente, sed fratr sius Eilwino presbytero perurgente, in obsidem marito suo concessa atque directa est. Cumque mitteretur, opem illi debitam Wimundus non

;, sed, prout suppetebat facultas, benigne con- Post etiam fratrem suum maritum scilicet em usque ad inimicitias persecutus est, ut ejus- edemptioni effectivæ operam daret. Quid ergo lier illa morte præventa est? Nunquid luet qui ıeruit? Sed quis unquam periit innocens? Vel ıiæ judicio recti quando deleti sunt? Si cleri- əati Petri prædictæ mulieri, cum in obsidem 'etur, sua dando subvenit, si maritum ejus de edimenda commonuit, si eidem fratri ejus ıo suggessit, quid aliud judicabitur, nisi quod ım suam magna ex parte liberavit. Vestram ı supplicando rogamus beatitudinem, ut in præ- negotio oculi vestri videant æquitatem (*Psal.* t eum qui a nemine accusatur, quem infamia persequitur, qua soliti estis gratia suscipiatis, ıræ fulgore præsentiæ exhilaratum remittatis.

EPISTOLA XXVII.

THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

'i suo et domino T. Cantuariensi Dei gratia ;piscopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, mplendo senarium Sabbata Sabbatorum feli- ıdipisci.

tiarum, dilecte Pater, de toto corde non suffi- actioni, quod vestra nobis munificentia sinum idem benevolæ charitatis aperuit et ut ipso re- :gumento cognoscimus, suorum etiam numero .s assignavit. Et quidem sic est, non quia me- s nos, sed quoniam sic complacuit vobis, ut ɔ quo in amicitiarum gratiam admisistis in ım nos ampliori quodam jure semper possi- in integrum. Habetis vero multiplicis gratiæ rem quem collata nobis beneficia satis obli- ıt penes vos nulla merita commendant. Sed, ræteritorum exhibitio certa nobis est et futu- exspectatio, audemus plurimum et pia semper ıte præsumimus, ut sublimitati vestræ etiam gnato nostro et amico charissimo R. de Beau- eces ex affectu porrigamus, quatenus eum esiæ ipsius beneficia admittatis quam sibi Ci- ısis plena donatione concessit, et ab auctori- stra donationis astipulatione confirmari pre- ıtiam porrectis exposuit. Et quidem illum R. nobis plurimum commendaret oratio, si non m in publicas jamdiu gratulationes susceptum mnibus ostendisset, utpote virum, cui et ad ıam scientia et ad honestatem mores exube- .rum Deo dignum occupari servitio, simul et ;iis ampliari, ut unius elegantia operis et no- .tiam virtuti etiam vestræ gloriam impen-

EPISTOLA XXVIII.

AD EUMDEM.

suo et domino T. Dei gratia Cantuariensi ıiscopo et totius Angliæ primati, frater G. riæ dictus abbas, in regione luminis optato ım perfrui desiderio.

ıit sublimitati vestræ, dilecte Pater in Do- lominum et Patrem nostrum dominum Wi-

A gorniensem responsurum quibusdam, quæ sibi objecta sunt, ad audientiam vestram evocare. Nec minus illi complacet jussioni et voluntati vestræ devote in omnibus obedire. Unde in omni timore Domini et cordis humilitate venit ad judicem, spe tamen bona et tota charitatis plenitudine festinat ad Patrem. Nec est quod in judicio Patris formidet filius, cum intus apud Patrem sit, qui pro ipso pulsat et exorat affectus. Ne tamen in causæ præsentis inspectione vester caligetur oculus, quod nobis inde notum est discretioni vestræ notificamus. De statu Wigorniensis Ecclesiæ vos hoc ipsi decrevistis, ut ob redintegrandam tam episcopi quam Ecclesiæ suæ dignitatem prior ipse qui fuerat ad tempus restitueretur et infra præscriptum diem substituto altero B Ecclesiæ ipsius necessitudini consuleretur. Cumque a vobis ad Ecclesiam suam dominus episcopus, vestræ pariturus voluntati remearet, quidam e fratribus Ecclesiæ suæ vestræ dispensationis ignari, restitutionem prioris sui moleste plusquam oportuit sustinentes, res ipsius ecclesiæ statim, ut fama est, distrahere cœperunt et male, ut clamat populus, impletis marsupiis abscesserunt. Quod quale sit, satis ipsis indicabitis. Res vero ecclesiæ sibi commissas infami venditione distrahere malum fuit; a facie Patris in nullo persequentis, sed consilium a vobis utile reportantis, fugam repentinam arripere multo pejus. Quod vero a vobis decretum fuerat, nec una dignari auditione multo pessimum. Quod vero captos se conqueruntur et dum ad vos pro Ecclesiæ C suæ utilitate festinarent, male in itinere detentos, omnes fere testantur apud nos dominum episcopum hoc et cum fieret ignorasse et factum etiam cum rescivit paterna charitate pertractasse. Credendum etiam plus æstimo episcopo uni et veritati quam iratæ monachorum turbæ et contumaci. Qui, etsi eosdem ab inordinato revocasset vel detinuisset itinere, in hoc culpa vel nulla vel permodica exstitisset. De hoc tamen evocatos audiatis. De cætero scimus dominum episcopum priorem suum a prioratu amovisse, sed ob tumultuantium fratrum inquietudinem nondum quemquam substituisse. Quod ideo divinitus actum æstimo, ut vos supremam operi bono manum imponatis, et filiæ vestræ idoneum providendo pastorem ad voluntatem vestram et ejus utilitatem consulatis. Vestris monitis Wigorniensis D acquiescet Ecclesia quibus dominum episcopum juxta placitum vestrum pariturum non ambigimus. Conservet incolumitatem vestram in longa tempora, qui non dormitat, custos Israel (*Psal.* cxx.)

EPISTOLA XXIX.

AD OSBERNUM.

Frater G. Glocestriæ dictus abbas, dilecto filio suo Osberno, « non trepidare ubi non est timor (*Psal.* LII). »

Moneo te, fili charissime, ædificare et plantare, et terram tuam eo vomere quo tu scis exercere et diligenter excolere. Satis hactenus spinas et tribulos germinavit (*Gen.* III), sed, sicut bene cœpisti, si la-

bori bono et exercitio instanter incubueris, scio, A scio quod fructu bono non fraudabit te Dominus. Volo vero vasa omnia domus tuæ salva et munda custodias, et ipsam domum tuam qua poteris supellectile munda et honesta munias et exornes. Laudo etiam te seras portarum tuarum confortare, domum tuam vallo bono et muro inexpugnabili circumdare, ne scilicet gens illa quæ, sicut tu dicis, hirsuta fronte et torvis oculis rescipit, irrumpat in eam et omnes labores tuos et sudores impetu uno diripiat. Nolo vasa transmigrationis sint apud te, nec quod in aliquo prætendas transmigrationis habitum, sed stabilitatis in terra vestra quam dedit vobis Dominus Deus et mansionis diuturnæ propositum. Dices vero amicis nostris Wallensibus vos de hoc quod audierunt nihil penitus illis inconsultis acturos. Videmus vero B gentem vestram timorem Domini et reverentiam sanctuarii parvipendere, et illos audimus Deum et loca sancta et personas consecratas Domino diligenter honorare. Propter hæc omnia durum est nobis illis qui fere non curant vos magis inseri et ab his qui vos venerantur avelli. Vale et noveris nos malle stationarium vel progressionarium te esse quam retrogradum.

EPISTOLA XXX.

AD JOCELINUM SALESBERIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et Domino J. Salesberiensi Dei gratia episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, apto rationis moderamine sibi credita dispensare.

Sciat vestra sanctitas, in Christo dilecte Pater, nos fratri nostro Bernardo persuadere non posse ut sub aliqua cujuscunque pecuniæ reddendæ con- C ditione benedictionem suam vel a vobis vel aliunde suscipiat. Hoc vero, licet malum fortasse non sit, menti tamen simplici scrupulum generat, ut aliquid a puritate minus suus sibi habere videatur introitus. Unde vestræ supplicamus benevolentiæ ut animi vestri severitatem paulisper deflectatis ad nos, et his pecuniæ repetendæ conditionibus omissis, paululum post datam simpliciter benedictionem quidquid exigendum judicabitis exigatis. Ego vero erga sanctitatem vestram me vinculo fidejussoris ad plenum obligo, quod post ipsam benedictionem quidquid de his omnibus sibi adjudicabit Ecclesia, obediens et humilis et devotus implebit. Si post istam benedictionem ejus voluntas distulerit, nil restat aliud nisi ut in commissa sibi domo voluntatem D domini papæ sedulus præstolator exspectet. Vale.

EPISTOLA XXXI.

AD THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Patri suo et domino T. Cantuariensi Dei gratia archiepiscopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, totum quod potest humilis et prompta devotio.

Humilitatem charitas non repellit. Unde, quia Willelmum Cumin humiliatum vidimus, audere cœpimus ut apud sublimitatem vestram pro illo interpellemus. Quod si ab unitate recessit Ecclesiæ, ipso qui tentat instigante, ad eamdem jam redit, ipso qui vivificat Spiritu sancto revocante. Unde ad thronum misericordiæ vestræ pia tamen præsumptione pulsamus, ut si eum testimonio magnarum ... giosarum personarum de ea in qua impegerat satis fecisse cognoscitis, a communione susp... teneri non permittatis. Dominus vero Wigorn... nisi per vos in communionem non recipit que... ctoritate vestra a communione privavit. Rog... itaque vestri animi moderationem ut quem ... Chaldæorum ad Jerusalem suspirasse gaudetis ... xv), intrare volenti portas ejus obserari non s... ne cui etiam calceamenta stolam pariter et an... indulsit pietas cœlestis, ipsum nudatum turpi... siliquas remittatis.

EPISTOLA XXXII.

AD R. PRIOREM ET FRATRES CERNELIÆ.

Dilectis in Christo fratribus, R. priori cæte... Cerneliæ, frater G. Glocestriæ dictus abbas, ... tando prudenter assequi gratiæ donativum.

Movet nos aliquandiu erga vos et jamdiu ... domum vestram, a vobis habita et exhibita ... tas, ut quod nondum præsentia corporali potu... missis saltem litteris vos ultra visitare non d... mus. Gratias igitur vestræ per omnia referent... ctitati nos vobis in omnia gratia spirituali p... mur obnoxios, qui et de vobis jamdiu bene s... cœpistis, et quod in donis summum est et ... puum nos profectus vestri et incrementi spi... in Domino participes esse voluistis. Nam ... charitatis plenitudine benevolentiam vestram ... extendatis in nos, hinc datur intelligi, quo... toto orbe terrarum Ecclesia Dei clara mer... laude titulisque gloriosis longe lateque resple... vestræ tamen complacuit sollicitudini ut E... vestræ nos arctiori quodam dilectionis vincul... geretis, et de ipsa vobis patrem pastoremqu... geretis. Quod quidem non ita scribimus, ta... de infula vel cathedra loci vestri, vel in no... in nostris gloriantes, sed gratam per omnia ... tes unitatem spiritus quæ inter nos mediant... dam vinculo charitatis et pacis firmo et ind... bili constituitur. Nam cum de imminenti vo... gotio recurreretis ad nos, equidem vobis ch... non ficta subvenimus, et de corpore nostr... non tanquam saucium aliquid vel putridum ... brum adjiciendo projecimus, sed corporis ... partem sane meliorem et commodiorem licet ... pendium nostri, plena tamen vobis pietate ... simus. Nam, si quod sanctum est, quod hon... quod doctrinæ sanæ, quod bonæ famæ, quan... ramus amore concupistis, habetis procul du... betis in Patris adoptione unde et Domino gra... referatis actiones, et nobis sitis in immensu... tiæ debitores; habetis nempe virum, cui ad ... nam scientia et ad honestatem mores exu... habetis in cujus vita et moribus vocis plen... illucesset; habetis cui humiliter obediendo ... arripuistis iter virtutum virtutis assequen... mium gloriose consummabitur. Sed sunt in... fortassis aliqui quos in appetitum sui nondu... virtus allexit, imo sunt ut tristis audio, qu...

s quanto laboriosius est, tanto odiosius asper-. Sunt etiam qui ab eo quem in Patrem ele- et assumpsistis impudenter aversi, jam re- n abierunt, nec jam vocem ejus audientes, num nescio quem sequentes, non solum ipsi ediunt, sed et ipsum nefariis, ut fama est, s eradicare et explantare moliuntur. Nunquid tra debuit remunerari benignitas? Nunquid tra meruit prompta vobis deservire voluntas? charissimi, et quod ex charitate loquimur, au- tatis advertite. Timeo, timeo ne forte vos ur- niens ex alto sententia. Scitis vero quod erita subditorum disponitur, et vita recto- sicut cum sancto sanctus est Dominus, ita cum perversis merito perversus invenitur vii). Bonis equidem pie disponit et qui suspi- vitam, his Patrem præstatur et pastorem antur et pertrahantur ad vitam. Pharaoni lum Israelitæ servierant, et civitates illi de t luto construxerant: sed ex quo cœpit iis Ægyptiaca displicere, clamaverunt ad Do- et iter trium dierum, Moyse ducente, pro- nt (*Exod*. viii). Volentibus ad vitam ingredi præesse conceditur, propter quem pateat s ad vitam. Secure pronuntio, si filiis Israel is adhuc placuissent opera, nec clamassent inum, nec adhuc salvatorem habuissent. regula est, ut *qui justus est, justificetur et qui in sordibus est sordescat adhuc* (*Apoc.* e qui cæci sunt ut a cæco ducantur expo- sententia cœli est, ut pariter in foveam (*Matth*. xv). Nec quidem hoc dicimus de t meliori parte vestri diffidentes, sed miran- dem et indignantes quod illos qui vos con- inter vos dominari et principari permittitis, lum non dico carnalem sed carnem Adelar- nigrasse Cantuariam, Romam inde forsitan rus. Sed qui si Romam venerit? Sentiet s, et ad tantum pondus curia forsitan incli- Vetus ista querela est, et inter carnem et ab ipsis Ecclesiæ cunabulis vehementer Jamdiu est, quod *caro concupiscit adversus et spiritus adversus carnem* (*Galat*. v). Nos bulabimus adversus carnem et carnis opera us. Audiat, advertat carnis opera et faciem minus Adelardus intelligat. Nam opera carnis t, fornicatio, immunditia, impuditia, luxuria ejusmodi sunt (*ibid.*). Qui sectatur hujusmodi i erit cum vestro commilitone communio. en hæc dicimus tanquam fratrem vestrum ntes in aliquo vel demum talia suspicantes; mur vitia, non personas. Aspera dicimus, ipsi meliora. Vano seducitur fortassis in- mam æstimat velut arundinem omni posse gitari. Romæ scimus veritatem obscurari pos- nam tamen, si fuerit agnita, reprobari Thro- ustitia est, æquitatem sedes illa judicat. Nec a est quæ in lucem venire erubescat. Nihil iximus quod super tecta prædicari nolimus.

In innocentia ingressi sumus, et sperantes in Domino non infirmabimur (*Psal*. xxv). Rogamus itaque, dilectissimi, ut unanimitati studeatis et paci, et Patrem vestrum per omnia, sicut decet filios honorantes, illi quam oportet reverentiam et nobis quam sperabamus charitatem, non tantum labiis sed corde potius exhibeatis: habetis unum, quem si corde suscipitis et honoratis, in uno illo nos omnes integre possidebitis. Quod si faciem ab illo avertetis, quo spiritus impetu ducimini, nulli dubium relinquetis. Filio nostro fratrique charissimo nequaquam deesse poterimus, sed vestros eum illo incursus toto ad- nisu sustinere tentabimus. Adversa nempe sustinere poterit, sed solus habere non poterit. Sed avertat hoc Dominus ut societatis vestræ jucunda principia exitus habeant tam amarissimos, et ipse qui est ini- tium et finis, principia vestra jucundo fine conclu- dat. Et si vestra nos dignos amicitia creditis, nos quoque amicos vestros et per omnia benevolos æsti- mate.

EPISTOLA XXXIII.

AD ROBERTUM SANCTÆ SED. APOSTOL. CANCELLARIUM.

Magistro suo charissimo dominoque meritis hono- rando, ROBERTO sanctæ sedis apostolicæ cancellario, frater G. Glocestriæ dictus abbas, reverentiam de- bitam et de corde toto dilectionem.

Exsultavit cor meum in Domino, dilecte Pater in Domino, et spirituali sum jucunditate perfusus, quia de cælo respexit Dominus, et vestræ memor humili- tatis gratiam donavit pro gratia, et a vobis digne servatam hactenus honestatem morum et elegan- tiam condigna munificentiæ suæ gloria muneravit. Invitatus ad nuptias locum elegeratis obtinere no- vissimum, sed in vobis bene patri complacuit ut evangelicum illico tandem ipse personaret; *Amice, ascende superius* (*Luc*. xiv), gloriamque vobis pari- ter et honorem præ discumbentibus aliis exhiberet. Mirabar equidem et rem tacitus attendebam, qui Do- minus nova sua pariter et vetera reservasset, quia congesta totius honestatis insignia sic in unum cu- mulasset. Et licet innumeris vitæ vestræ decor et doctrinæ suavitas illuceret, ut in sui imitationem mirabiles multorum appetitus accenderet, majus ta- men aliquid animo somniabam lucemque tantam, etsi non sub modio reconditam (*Luc*. xi), ab emi- nentiore tamen quodam loco fulgoris sui beneficia præstituram Ecclesiæ spe quadam certa concipie- bam. Teneo quod volebam; video quod sperabam, ut jam magna prædicem opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus (*Psal*. cx). De quo magna operare potui, magna videre jam merui, et quem dilexisse justitiam et odio habuisse iniquitatem (*Psal*. xliv) non dubito in consilio justorum et congregatio- ne sanctorum a beato summoque pontifice totius æquitatis jura dictare totus applaudo. Hinc est quod gratiarum non sufficimus actioni, quod Patrem no- strum Cant. exhilarastis, quod Ecclesiam ejus in di- gnitatem pristinam reformastis, ut quæ mutila facie

incedebat, hinc archiepiscopatus gloria, illuc soliti A primatus honore jam plena luce refulget. Et divinitus actum est ut de fonte justitiæ ipsa vestra promotione procederet et pietas in nos. Rogamus benevolam et benignam nobis semper gratiam vestram, et pro Domini Jesu reverentia suppliciter exoramus ut nostro Arnaldo manum misericordiæ porrigatis ut vestræ fretum pietatis auxilio lætum ad propria remittatis. Scitis quam indecens sit et importunum clericum bonum in publicas jamdiu gratulationes susceptum, jam nunc emendicatis elaborare suffragiis, et diebus vitæ suæ novissimis insolita præter morem inedia prægravari. Confido de domino meo magistroque charissimo ut cordis sui locum misericordiæ semper aperiat, et tam huic quam cæteris Salesberiensis Ecclesiæ clericis, jam instante necessitate B et vehementer urgente tempestate, subveniat. Conservet omnipotens Dominus magistrum et dominum meum in tempora longa Ecclesiæ suæ profuturum.

EPISTOLA XXXIV.

AD SIMONEM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo domino S. Wigorniensi Dei gratia episcopo, frater G. d. ab., bella Domini cum fiducia præliari.

Quod palam est et multorum divulgatum notitiæ testibus aut argumentis evincere citra necessitatem est. Unde, si promptum serviendi vobis habuimus animum, argumentis non approbo de quo nullum aut fere nullum dubitare non dubito. Equidem si vobis in magnis servire nequivimus, sedulam tamen dedimus operam, ut in minimis saltem in subsidiari vo- C biscum actione staremus. Ideo nostra, si placet, merebatur humilitas et in vos hucusque continuata charitas, ut vices nostras quas adversus H. et R. de Calderi sublimitati vestræ commiseramus, prudentia vestra aliquanto fuisset diligentius exsecuta. Scitis vero et multorum constat testimonio dominum archiepiscopum vobis palam prohibuisse ne quis illorum absolveretur, nisi vobis ecclesiastica satisfactio exhiberetur. At illos ad satisfaciendum nobis nullo adhuc commonitorio induxistis, nihilominus tamen absolvistis. Palam est et luce clarius quid consequatur expositis. Dicam, salva pace vestra et gratia, dicam quod hoc ipso nec domino archiepiscopo obedientiam, nec nobis quam sperabamus amicitiam, nec ordini vestro vel officio ho- D norem exhibuistis aut reverentiam. Equidem molles istæ et remissæ facilesque nimis misericordiæ auctoritatem vestram in opprobrium et commissam vobis justitiam deducunt in nihilum. Anno quidem spectavimus integro ut in episcoporum conventu malefactores nostros anathematis vinculo teneremus. Sed quam facile labor noster evanuit! Inflavit buccas dominus H. et sonuere tubæ. Ad unum Spiritus inflati sonum, quid dicam? Expavit episcopus, proh pudor, ad ejus minas expavescere, cujus dedignandus erat et gladius! Jam toties læsi ad quem de justitia nobis exhibenda curremus? Nunquid nobis facile est circumire provincias, dominum archiepiscopum

sollicitare, convocare concilium et a multis
tere quod unius item possit gratia vano quoc
vore remittere? Equidem post susceptum oı
in quo laboro sustinens nil mihi molestius
nil amarius. Pudet vero me similiter et p
quod cucurri in incertum; pugnavi, sed quasi
verberans (*I Cor.* IX), et post damna simi
labores insultant mihi inimici mei et jam
effrenati tutam nacti peccandi licentiam ad i
item faciendas imperiosa voce nos provoca
itaque vestræ duximus communicanda no
qualiter cunque res hactenus acta sit, vestro,
potest, reformetis consilio ut et vobis honor a
et causæ vestræ si non ad plenum in aliquo
provideatur.

EPISTOLA XXXV.

AD G. PRIOREM ET CONVENTUM HEREFORDIEN

Frater G., dilectis suis dilectoribus GUAR.
et fratribus qui cum eo sunt Herefordiæ, bonu
consummare principium.

Libentius vos ipse visitassem quam ad v
ras nuntiosve dirigerem; sed quia impediun
tia multiplicata quod vellem, litteras inte
stras vice colloquii habeatis, ut pensetis ex
de nostra erga vos charitate æstimare d
Non est credendum omni spiritui; quida
spiritus ex Deo non sunt (*I Joan.* IV). Unde
ritatis nostræ sinceritatem impius homo sup
nans zizaniis offuscare conatur, discretio no
rituum necessaria est, ut non circumferam
vento doctrinæ vel facile acquiescamus errori
IV); sed probantes semper potiora solide
Christo charitatem, in quem anchora nost
projecta est. Frustra namque credimus et sp
nisi invicem diligamus. Attendamus illud A
Charitas nunquam excidit (*I Cor.* XIII);
breve, sed fecunda sententia. Hic plane con
nos aut in Christo non dilexisse, aut le
charitate non excidisse. Non vero in Christ
qui facile promovetur ad odium.

EPISTOLA XXXVI.

AD EUGENIUM III PAPAM.

Patri suo et domino Dei gratia pontifici E
frater G. Glocestriæ dictus abbas, in decore
tum delicias regibus ministrare.

Cum in singulorum commoda vestræ se,
Pater, diligentia charitatis exerceat, fortass
in sui admiratione suspenditur et quæ ad inn
beneficiorum immensitate diffunditur intra
judicii terminos arcta humilitatis regula coh
Quanto tamen gratiarum imbre mentem v
divinitatis unda perfuderit, hinc datur intelli
in vehemens sui desiderium non paucos de
terræ finibus virtutis vestræ fragrantia sa
nominis suave redolens opinio jam pertraxit.
vero multos multa animi alacritate festinare
ut jam dicant singuli, clament universi: *Tr
post te, curremus in odore unguentorum*
(*Cant.* I). Inter dominum A..... Lincoln

opum tanta decet a majestate vestra venera- suscipi, quanta scimus eum ad vos charitate ıci; perhibent vero ejus vitæ testimonium bo- familiares ejus probatæ religionis et gratiæ, um eo quo familiarius conversantur, tanto s de ejusdem honestate gloriantur in Domino. ıs quoque Dominum flagello tribulationis ipsum iu aliquatenus attigisse, ut si quid in eo fuit æ, jam ad purum excoctum sit, et si quid in ısu mediocri vaga regni Angliæ aliquandiu per- licentia, jam penes eum evacuatum est, et cte probatur. Hoc quod verum credimus, ipuo veritatis amico denuntiamus, ut non pigeat lium vestrum in gratia suscipere, cui dignum onorem et gratiam exhibere. Valeat sublimitas a, in Christo dilecte Pater.

EPISTOLA XXXVII.

AD J. LEGATUM.

tri suo et domino J. sanctæ sedis apostolicæ Dei a legato, frater G., salutem et de toto corde tionem.

teras dignationis vestræ, dilecte Pater, domino beriensi dereximus, ut quem statuistis abbatem əliæ, loco eidem episcopali confirmaret bene- əne. Quod ipse quo animo vel qua industria mus hucusque differens, in ipsum, sicut a s audivimus post discessum vestrum vexatio- t argumenta multiplicat. Quod utinam absit a ı gloria ne tale sortiatur laus vestra dispen- , ut plantatio vestra sic evellatur et vestrarum manuum in ignominiam vestri deleatur! Qua- er honori vestro supplicamus et gloriæ, ut tis jussionis vestræ litteris dominum Salesbe- em commoneatis, ut ultra illum quem ei sta- diem benedictionem ejus non differat; et quod æ religionis amator est, animo grato, volun- promptissima jam fecisse debuerat vestra sal- ıuctoritate jam secundo commonitus ulterius re non differat. Rogamus ut in opere vestro confundatur facies vestra, sed incrementum er habeat gloria vestra, ut sciant omnes quod ıs tua hæc et tu, Domine, fecisti eam (*Psal.* Valeat dominus meus et Pater dilectissimus. præcepistis, jam venissem ad vos, nisi de die s iteratæ calumniæ me non impeditum solum-), sed et compeditum gravissime detinuissent.

EPISTOLA XXXVIII.

AD THEOBALDUM CANTUAR. ARCHIEP.

ri suo et domino Cantuariensi Dei gratia ar- iscopo et totius Angliæ primati, T. frater G. striæ dictus abbas, salutis gaudium et obe- iæ famulatum.

ıuc etiam, domine, incubus ille Cerneliæ, sui juris non est, audacter occupat, et qui əxpulsus est, ad aliena limina pro defectu ju- mendicat. Dominus vero Salesberiensis ex- abbatis inopiæ extremæ ipsius Ecclesiæ deso- i fortasse compatitur, sed nec abbati inopi, Ecclesiæ jam ruenti aliqua ejus miseratione A subvenitur. Mandati vestri litteras devote suscipit, vestro tamen obedire mandato alta nescio qua consideratione omittit. Justitiam itaque, quam alias non invenimus, a vestra jam paternitate requirimus, ut Scotum illum inobedientem vobis manifeste contumacem et improbum, si placet excommunicetis et Ecclesiam ipsam quam diu incubuerit interdicatis. Quod si deinceps comiti Glocestriæ de ejiciendo excommunicato vestro præceperitis, scimus quod nobis obedire non differet, verum domino Salesberiensi obedientiæ formam sine mora obediendo præscribet. Vale.

EPISTOLA XXXIX.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino Cantuariensi Dei gratia ar- B chiepiscopo et totius Angliæ primati, T. frater G. Glocestriæ dictus abbas, salutis et gaudii plenitudinem.

Quia fortis est ut mors dilectio (*Cant.* VIII), sicut uni præjudicare non possumus, sic alteri reluctari non valemus. Hinc est, dilecte domine, quod id quod vultis me quoque velle necesse est. Sed quia redeuntes a vobis qui mihi sic alii vero sic loquuntur, precor ut mihi litteras vestræ voluntatis indices per hunc fratrem nostrum mittatis, et quod de me vestro sederit arbitrio ea, qua præestis et potestis potestate injungatis. Eo vero erga vos animo sum, ea vobis charitate devinctus ut in quo sanctitati vestræ me obedire et placere cognovero, totum leve reputem quod mihi minari potest vel difficultas iti- C neris vel urgens auctoritas obviæ potestatis. De cætero frater B. abbas Cerneliæ ad sedem apostolicam appellavit. Cum ergo sua omnia in protectione domini papæ esse oporteat, a suis tamen persecutoribus non minus nunc quam ante diripiuntur. Unde rogat per me et de hoc precor vestra sit exorata paternitas, ut Ecclesiam suam in protectione domini papæ et vestra suscipiatis et ipsam domino A. archidiacono custodiendam committatis, ut et huic ad dominum papam adeundum scilicet quod res habet necessaria conferat, et si quem in loco ipso domino servire cognoverit, ipsi cura diligenti provideat. Itineris nostri diem, si placet, notificetis, quem si usque ad festum sancti Michaelis differri placeret, eos qui nobiscum ituri sunt, fortasse magis paratos haberetis. Valete.

D

EPISTOLA XL.

AD ROBERTUM LINCOLNIENSEM EPISCOPUM.

Venerabili domino fratrique charissimo ROBERTO Dei gratia Lincolniensi episcopo, G. Herefordiæ minister, gaudia pacis et salutis.

Pro anima mihi res est, et sunt oculi mei ad vos ut impleatis in necessitate hac desiderium meum. Regis ira adversus abbatem Glocestriæ et Ecclesiam malevolorum consilio vehementer incanduit; et nisi voluntati ejus abbas ipse infra breve spatium obtemperaverit, terras ipsius Ecclesiæ omnes, quæ in sua potestate sunt, rex sibi sumere et Ecclesiæ ipsi alienare comminatur. Unde quanta de vobis spe-

ramus confidentia, preces benevolentiæ vestræ porrigimus, ut opponatis vos murum pro domo Israel (*Ezech.* XIII), et regis iram mitigando, abbatem et Ecclesiam ipsam reconciliare domino regi, et negotium istud juxta possibilitatem Ecclesiæ terminare studeatis. In hoc positi estis a Domino, ut per vos bene provideat his qui infra sunt, et quod per se aut per Herefordiensem nequit, per Lincolniensem obtineat Glocestrensis. Ad plene explicandum affectum vestrum multa foret opus litterarum prolixitate. Sed stylum duo comprimunt, quia sapiens docetur paucis et amico suadetur e facili. Sit vobis a dextris Dominus ut in hoc et in omnibus gratiam vobis comparari studeatis. Miles militavit aliquandiu non Deo sed Satanæ. Servivit vero excommunicatis B vestris mense integro, postquam ipsos excommunicatos esse cognoverat. Nolentes itaque excommunicatum vestrum absolvere nisi per vos, rogamus ut quod in eum justitia dictaverit, misericorditer prece vestra temperetur.

EPISTOLA XLI.

AD EUGENIUM PAPAM.

Patri suo et domino, summo Dei gratia pontifici EUGENIO, frater G. Glocestriæ dictus abbas, obedientiam humilem, et debiti famulatus obsequium.

Cum suspiret, dilecte Pater, ad vos Ecclesiarum totius Angliæ facies admodum desolata, una tamen est Malmesmeriensis Ecclesia, cui nisi cito subventum fuerit, nil jam sibi solatii superest, nisi quod est in adversis pessimum, felicem aliquandiu exstitisse. C Nam, sicut ovicula lupi faucibus deprehensa, quo evadat non invenit, sic ipsa castelli quod in ejus fundo simul et atrio situm est, angustata mœnibus, et habitatoribus afflicta, totum fere quod facultatis terrenæ, perdidit, et quod religionis apud se fovebat et ordinis, evanuisse penitus ingemiscit. Vix est quod ejus calamitati jam possit adjici, cujus et locus in extremam desolationem datus est et filii in dispersionem. Ubi enim a sancti Patris Aldhelmi tempore laus Dei resonabat, illic hodie armata satellitum turba et in omnem, in quam conducitur impietatem, promptissima cohors militum debacchatur. Restat igitur dilecto fratri nostro et ejusdem Ecclesiæ abbati domino Petro, vestri pietate consilii Ecclesiam suam et ab infestationibus D jam dictis erui, aut ad ipsam penitus non reverti. Si juxta prophetæ vocem, *gladius Domini exacutus est, ut splendeat limatus est*, stet, optamus, in manu percutientis et vindicantis opprobria agminum Dei Israel (*Ezech.* XXI). Nil equidem misericordius vestra nobis posset charitas exhibere quam in partes nostras quempiam dirigere, qui ea quæ Dei et vestra sunt, zelo sciret congruo pertractare. Conservet incolumitatem vestram in longa tempora, qui non dormitat, custos Israel (*Psal* CXX), in Christo dilecte Pater.

EPISTOLA XLII.

AD JOANNEM DE CANT.

Sedulo majestatis apostolicæ defensori, domino A Joanni de Cant., frater G. Glocestriæ dictus abbas sales si placet suos intra fines modestiæ mod laudabili cohibere.

Quod imitatus apostolum paternarum traditionu cæteris contribulibus tuis amplius et perfectiu æmulator existis, lætus audio, zelusque tuus bonu ut incrementa semper excipiat, ampla charitat desidero. Verumtamen, si qua penes nos acta v dicta sunt, quæ ad dominum papam usquequaqu pertineant, nolo te, frater, commoveri super ho nolo tui Sabbati pacem delicatam aliquatenus exind perturbari. Ad dominum namque papam appell vimus, et ad ejus nomen tota nobis controvers conquievit. Nomen pacis in commune protulimu et ad ejus flagrantiam nobis pacifica sunt univers Ne tamen nomen gratiarum in nostrum tantu commodum, et in ipsius injuriam assumpsisse vi deamur, nuntii nostri jam in hoc ipso sunt, ut do mino papæ litteris nostris intimemus, quid a nob actum sit, et ad ipsum quatenus appellatum. Appellationis itaque vinculum, quod ipsi innexuimu non ipsi sicut æstimas præsumendo solvere, se domino papæ præsentare curavimus, ut de man vestra suscipiat unde nos trahat si noluerit, vel s ejus sederit arbitrio nos remittat. Nobis ipsi etenim si jusserit assistere gloriosum, et si permiserit a agendo quiescere, tutum erit. Non nobis itaque, no nobis, sed nomini suo dabit gloriam (*Psal.* CXIII), e disperio (*sic*) suo quod volet, cui obediemus in omn quod volet. Cum ergo zelum plane tuum approbem in hoc tamen discretissimo nostri sæculi viro mi nime conformaris, quod tibi rumor vagus auctorita est, et certam reputas ex opinione sola scientiam Si qua infirmamur in parte, te, charissime, infirm terræ nostræ exploraturum minime æstimabam Sed ejus gladius fortasse hic est, qui non pacem mittere venit, sed gladium (*Matth.* X). De cætero, quod adnectis redundare in curiam, me magistr W. Senecam meum bis negasse, benigne consulo, ut in quibus audacter provocas, provideas et prudenter. Qua enim facie me bis negasse contendis, quod diutino labore conscriptum domino et amico poscenti ipse jamjam defero, vel transmitto? Vide ergo, Joannes, quos in vanum conatus dederis, amicum quam sine causa provocaveris, quem s foro loro injusto pertraxeris, quomodo non mihi in meis fatigationibus et expensis condemnaberis, qui innocuum ad damna requiris? Neve ergo liquasse culicem et camelum deglutisse videaris (*Matth.* XXIII), meæ, quæso, si qua forte est, negligenti paulisper oblitus, ad magna te convertas. Refrigescit enim charitas et abundant scandala, et lat circa regionem Jordanis oriuntur germina, qu falce apostolica recidere judici proveniret ad glo riam, impotenti ad coronam. In his, quæso, t exerceas; in his ingenium occupes tuum, et quibu exosa lux est, beneficia lucis impertire. In talibu enim tibi poterit gratia collocari, nec fortass deerit, in cujus possis nomine baptizari. Ages ergo,

ti nec Jovis cerebrum, nec Maingenæ peta- esse cognoscimus. Nos domini papæ volun- donante Deo, audiemus in brevi, ipsoque vel adérimus, vel remittente gratias exsolve- Optamus te valere tibi, et amicis dum tibi it, vel saltem parcere.

EPISTOLA XLIII.

AD JOCELINUM SALESBERIENSEM EPISCOPUM.

suo et domino, JOCELINO Salesberiensi Dei episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, n.

est, dilecte Pater, quod crebris litteris in- am, ut de negotio quod inter nos est, mihi as augeretur, nec vobis honor aut reverentia ulla ex parte minueretur. Sed quoniam quod r accidit, et appellationis jam intercurrit tas, precor ut de his quæ spectant ad vos m ipsum, si vobis placet, expediatis, et nos mittenda appellatione apud dominum archi- pum, quod poterimus exsequamur. Requirit us Bernardus sibi cuncta restitui, quæ post iatum vobis iter suum ad dominum papam Postulat ecclesiam de Simun Desberga sibi et monachos illos per quos sibi hæc est orta tio, secundum mandatum domini archiepi- ad claustra regularia transmitti, et in eccle- n [eliæ], consilio et auxilio vestro, religione his condigna, juxta mandatum domini papæ ari. Super his nobis velle vestrum rescri- it in his quæ nobis benigne conceditis, nos s et obedientes et adjutores habebitis. Valeat as vestra.

ras domini archiepiscopi, quæ vobis ad s mittuntur, ante appellationem factam datas veritis.

EPISTOLA XLIV.

THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

suo et domino Cantuariensi Dei gratia ar- copo, et totius Angliæ primati T., frater G. riæ dictus abbas.

nuimus, domine, pacem et non venit; quæ- s bona, et ecce turbatio (*Jer.* XIV). Frater s, Cerneliæ monachus, mandati vestri litte- comitem Glocestriæ deferebat, sicut ipsi non continentes nisi quod ad pacem et utili- ejusdem pertinebat Ecclesiæ. Cum itaque lia] egressus, litteras ipsas deferens festina- comitem, quidam filiorum Willelmi Scoti uondam abbatis Cern [eliæ], cum quibusdam ratis ipsi occurrens insidiis, dejectum equo imis afflixit verberibus, ipsoque semivivo se ad speluncam latronum Cern [eliam] vit. Nec quidem illis in partibus cuiquam e permittitur, quin pater Scotus filio Scoto, operis incitamentum, occasio et materies it. Unde et hæc manifesta sunt, jamjam ad m præcedentia. Præterea jamjam dictus Wil- , vestro plane rebellis imperio ecclesiasticam nia respuens disciplinam, Cern [eliæ] mo- A nasterio adhuc incubat, et in ipso sibi totius ple- nitudinem potestatis usurpat. Cumque toto orbe Britannico lateque patentibus insulis occidentis, Ecclesia Dei vestro se parere glorietur imperio, una tantum est Cern [eliæ] ecclesia, quæ, contra vos calcaneum levans præsumptive exclamat: *Quæ nobis pars cum David, vel quæ hæreditas in filio Jesse?* (*III Reg.* XII.) Filii alieni hi sunt, inveterati pessime, semper claudicantes a semitis bonis (*Psal.* XVII). Hi filii Belial quem sibi volunt abbatem constituunt, constitutum, cum volunt, ejiciunt, ejectum revocant cum volunt, et obediunt tantum cui volunt. Cumque ut jumenta pessima in suo jamdiu stercore computruerint (*Joel.* I), nec solum incontinentiæ, et omnis turpitudinis fetorem ex se diu et B abundanter emiserint, non fuit justus qui respiceret, vel qui ipsos viæ revocando eorumdem animas ad lucrum reportare intenderet. Virgam igitur in manu vestra prophetica, virgam scilicet vigilantem videamus, et locum illum spurcitiarum et criminum quem non incorrectum solum, sed et neglectum penitus obsolevisse cognovimus, ad honorem Dei et vestrum, ad decorem domus Dei et totius ordinis monastici reverentiam purgatum de Ur Chaldæorum eripi (*Gen.* XV), et in faciem condignam religioni restitui et reparari gaudeamus. Forma vero reparationis, si placet, hæc est. Si in prædicti sceleris patratores et consocios sententiam condignam dederitis, et illam domino Salesberiensi denuntiaveritis, si comiti Glocestriæ ex obedientia injunxeritis, ut C prædictum Scotum amoveat, et si vobis placet, curæ et custodiæ nostræ committat, si Roberto de Arundel, et Rogero filio ejus, et Roberto de Nicole, sub anathemate præceperitis, ne Scoti ipsius stultitiam amplius foveant, nec terras Cerneliæ occupando, Bernardum vestrum impediant, si Willelmum filium comitis, de hoc ipso commonueritis, si benedictionem vestram scripto publico adjutoribus Bernardi abbatis concesseritis et malefactores ejus sententia maledicti terrueritis, Si zelum etiam domini Salesberiensis suscitaveritis, ut adversus hujuscemodi incandescat, et reprimendo contumaces, in domini Bernardi auxilio non tepescat. Unctio vero sancta edocet vos de omnibus.

EPISTOLA XLV.

AD UCTREDUM LANDAVIENSEM EPISCOPUM.

D Patri suo et domino UCTREDO Landaviensi Dei gratia episcopo, frater G. ecclesiæ beati Petri Glocestriæ dictus abbas, salutem et debitam Patri charitatem.

Rogamus benevolentiam vestram et expertam nobis toties animi vestri moderationem, ut causam hanc quam adversus fratres nostros de corpore sororis domini Mauricii, jam movistis, sic deducatis, ut nec charitatem minuatis in nos, nec privilegio domini papæ contraire tentetis. Habetur enim privilegium, quod vobis opportuno etiam tempore præsentabimus, quo nobis apostolica concedit auctoritas, ut quorumcunque liberorum hominum corpora,

qui extrema se voluntate locis nostris in sepultu- A ram concesserunt, absque alicujus præjudicio apostolica auctoritate sepelienda suscipiamus. Rogamus itaque dilectionem vestram ne occasionem quæratis adversus nos, quominus serviamus vobis, et ab ea quam hactenus erga vos habuimus charitate deferveamus. Parati enim sumus vobis omni loco et tempore tanquam domino deservire, dum vestræ tamen thronum justitiæ apostolicæ viderimus auctoritati obedire. Valete.

EPISTOLA XLVI.

AD THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Patri suo et domino Cantuariensi Dei gratia archiepiscopo et totius Angliæ primati T., frater G. Glocestriæ dictus abbas, pie velle quæ Dei sunt, et actu semper implere. B

Sublimitati vestræ, domine, pro amicis supplicare compellimur, qui nec pro nobis audiri digni satis invenimur. Plus tamen eligimus apud Patrem de pietate corripi, quam apud fratres de spreta charitate damnari. Ad vestram vocatus audientiam dominus Landaviensis, multiplicibus se causis excusat, hinc difficultatem itineris, inde suspectas adversantium insidias, et præ cæteris, sui corporis infirma prætendens. Inde vero nuper redeuntes fratres nostri, de quorum fide et veritate non ambigimus, de ipsius infirmitate contestantur. De lecto itaque ægritudinis suæ tum etiam per nos supplicando postulat, ut causæ præsentis actio usque ad vestrum reditum differatur, sic tamen ut res ipsa quæ in controversia est, a fratribus de Goldclive, C interim inconcusse possideatur. Qua in re, si nec majestatem vestram minui, nec fratrum vestrorum justitiam impediri videritis, petitioni huic annuendo, nos sicut in cæteris omnibus, sic et in hoc ipso per omnia gratiæ debitores efficeretis. Glorificetur in vobis Deus, vestrique corona meriti semper augeatur, in Domino Jesu Christo dilecte Pater.

EPISTOLA XLVII.

AD UCTREDUM LANDAVIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino venerabili Landaviensi Dei gratia episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, salutem et dilectionem.

De vestra erga nos benignitate certo rerum argumento non dubium, si gratiam mentis non æquamus, tamen in quo possumus, vobis obsequi parati D sumus. Litteras itaque domini archiepiscopi vobis mittimus, ut attendatis ex his quid vobis factu opus sit, et quod agendum videritis, prudenti cura adimpleatis. Oportet enim, sicut scripsistis, ut possessionem, de qua contenditis, monachis de Goldclive usque ad reditum domini archiepiscopi inconcusse dimittatis, eisque pacem interim de cætero observetis. Sicque faciendo, et judicem poteritis habere propitium, et cum ad causam accingi oportuerit, melius poterit reformari negotium. Valete.

EPISTOLA XLVIII.

AD PRIOREM ET FRATRES DE GOLDCLIVE.

Frater G. Glocestriæ dictus abbas, dilectis in Christo fratribus domino priori de Goldclive, cæte[...] fratribus, salutem et dilectionem.

Paci vestræ et quieti sollicite providens do[...] archiepiscopus, vobis istud per me denunti[...] prosequendæ causæ, quam adversus dominun[...] daviensem habetis, hac vice operam non deti[...] cuit enim serenitati ejus, ut actio ipsa usq[...] octavas Epiphaniæ, vel ad reditum ejus de[...] differatur, sic tamen ut possessio quæ in c[...] versia est, a vobis interim inconcusse possid[...] Dominus enim Landaviensis, sicut scripto [...] statur, hoc idem annuit, et vobis interim pa[...] per omnia servaturum (*Isai.* XXVI), compro[...] Valete, et paternæ circa vos gratias reddente[...] ctioni, ejus per omnia consiliis acquiescite.

EPISTOLA XLIX.

AD SIMONEM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino S. Wigorniensi Dei [...] episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, [...] tem, et si quem potest, ex charitate famulat[...]

Rogat nos Radulphus de Wirecestria, ut apu[...] limitatem vestram pro ipso interveniamus. [...] re ista petere nil audemus, nisi quod honori [...] et saluti ejus utile judicamus. Scimus enim [...] dimitti peccatum, nisi restituatur ablatum. [...] hoc in his verum est, quibus facultas suppet[...] possint ablata restitui. Quæ si forte defuere [...] quod ablatum est ex impossibilitate non red[...] tamen cordi contrito et humiliato venia non [...] tur (*Psal.* L). Unde pœnitentem hunc si vest[...] verterit discretio, debet quidem ad ipsum abs[...] dum prudens admitti dispensatio, ut quod [...] est in ablati restitutione, abundet in severita[...] nitentiæ. Ideo quantum licet, vestræ supplic[...] benevolentiæ, ut memor illius calamum quas[...] non conteras, et linum fumans non exstinguas [...] XLII), accepta securitate non redeundi ad vom[...] et injuncta simul pœnitentia eum in spiritu le[...] revocetis, et erroneam ovem, si fieri potest, ad [...] las Domini pio humero reportetis (*Luc.* XV). V[...]

EPISTOLA L.

AD ROBERTUM HEREFORDIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino ROBERTO Herefordiensi g[...] Dei episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abba[...] lutis gaudium, et obedientiæ famulatum.

Instanti necessitate compellimur, ut de ne[...] quod vobis præ manibus est, a dominis et a[...] nostris ad dominum papam subsidii litteras ex[...] mus. Rogamus itaque benevolentiam vestra[...] qua de vobis charitate confidimus, ut nobis lit[...] vestras ad dominum papam concedatis, q[...] fratri nostro Bernardo abbati Cerneliæ testimo[...] quale vel de ipso forsitan audistis, vel a relig[...] fratribus audire potuistis, præbeatis. Quem [...] tam doctrina, quam vita dignum commenda[...] cognovimus, ab amicis veritatis in ipsa sponsi [...] sentia commendari cum fiducia postulamus. Et [...] niam ipsi adversus aliquot fratres Cerneli[...] causa est, rogamus ut et de electione ipsius, [...]

ıne, et de ipsa Cerneliensis ecclesiæ dissolu- A quod in ore omnium est, et quod ipsi verum ıt causæ nostræ prodesse cognoveritis, adji- A domino et amico magna exposcimus, cui ıgnis etiam et arduis obedire et obsequi non ımus. Vos Deo denique valere optamus, in o dilecte Pater.

EPISTOLA LI.

AD JOCELINUM SARISBERIENSEM EPISCOPUM.

ri suo et domino J. Saresberiensi episcopo, G. Glocestriæ dictus abbas, miseris non plus quam satis est.

ıs humilis est, et submissa materia, exorare ım mortuo, ut, ipso agente satis, et Patre tan- niserante, quoquomodo revocetur ad vitam. ɔ spiritus, quod est verbum Dei (*Ephes.* vi), B disti Alardum jamdiu a vita, quod utinam non sset, aut si meruit, spiritum apud vos utinam gne satisfaciens invenisset! Quod actum quia ım est, pulsamus ad ostium non amici solum, Patris et domini, si quomodo tandem aperia- ıbis, et audiatur clamor noster in intimis, ubi ıili conscientiæ bonæ amicus idem et dominus ıueris suis, qui sunt purificati jam animi, dele- ' et opime requiescit. Speramus enim quod in sitate recurrenti ad vos, nec pro pane lapidem, est repulsa durissima, nec pro pisce serpen- [uæ laboriosa est, et in dolo protactio, nec vo scorpionis novissima porrigetis (*Luc.* xi). m est e manu pontificis alia longe donativa lescere. Quorumdam gloria est, sed non apud C , miserorum plus lætari casu quam de reditu ri. Longe monet aliter, qui redeunti in ample- ɔcurrit. Rogamus itaque, dilectissime in do- ut injuriarum paulisper immemor ad se re- lle vester in nullo unquam degener sanguis, ;um demum victum æstimet, cum sibi jam icatur a victis. *Quem persequeris, rex Israel? persequeris? Canem mortuum et pulicem vi-* *I Reg.* xxiv). Si de libertate Ecclesiæ quæ ı sunt in corde vestro disponitis, si fratres et ıcopos nostros in ecclesiis de manu laicorum lis, ut nec eis personas præsentare liceat, om- ıteire proponitis, totum hoc quidem laudabile t religio semper collocetur in summo, sed, ı, non tam aspere requiri a minimis quod non- ıttentatur in summis. Scitis equidem quam sit ılosa desperatio. Quid si immoderate perse- em Asahelem lancea Abner exceperit? (*II Reg.*) Videte, ne de manu vestra sanguis utriusque 'atur (*Ezech.* ııı). Consuetudinis, ususque lon- ıon vilis est auctoritas, et ubi non peccatur ım, tolerabile est, ut radicibus suis antiquitas ɔussa permaneat. Si nobis indulgetis, quod ı coepiscopos vestros suis omnibus indulgere imum est, quis unquam, obsecro, reprehen- cio apud quem mihi sermo est, apud Patrem ninum, cui innata bonitas animi, totum quod bile est, persuadet. Alardum quacunque invol- vatis amaritudine, dum sibi tantum personam præsentare liceat, quæ in ecclesia de Finchehamestude, vestris per omnia mandatis obediat et acquiescat. Valete.

EPISTOLA LII.

AD MATILDEM IMPERATRICEM.

Venerabili et illustri dominæ M. imperatrici, regis Henrici filiæ, frater G. Glocestriæ dictus abbas, in decore virtutum summo Regi complacere.

Super his, quæ vestra mihi mandavit excellentia, meum, si placet, responsum æquanimiter audiatis. De religione domini Nivardi, fratris dilectissimi Patris nostri domini abbatis Clarevallensis, ita mihi certus sum, quod si ea quæ inter nos et Cernelienses acta sunt plenius agnovisset, non solum mihi querelam non movisset, sed quæ, dictante æquitate et domino papa statuente, gesta sunt, firma manere voluisset, et vobis tenenda suasisset. Cernelienses enim monachi dominum papam adeuntes, causæ quam adversus abbatem suum intendebant, sibi judices in Anglia statui petierunt, et ad hoc episcopos quatuor impetraverunt. Ad hos itaque litteras domini papæ afferentes, juxta earumdem litterarum tenorem, die constituta solemniter auditi sunt, et per omnia deficientes judicio publico condemnati. Præterea non solum sacerdotio privati sunt, sed etiam infames in perpetuum judicati, et custodiæ claustrorum regularium, et scripto et præcepto domini papæ mancipati. Cum itaque quosdam eorum domini papæ auctoritate susceperimus, ipsos nisi eadem auctoritate remittere, nec possumus, nec debemus. Non turbetur ergo vestra serenitas, si apostolico mandato obedimus, a cujus voluntate resilire, instar sacrilegii judicamus. In his vero quæ possumus et debemus, mandatis vestris acquiescere parati sumus. Verum in quo Ecclesiæ auctoritas offenditur, plena nobis excusatio est, si quod non debemus, exigimur. Valeat in perpetuum sublimitas vestra.

EPISTOLA LIII.

AD JOCELINUM SARESBERIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino J. Saresberiensis Dei gratia Ecclesiæ episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, salutem et servitium.

Urget me importuna Alardi lamentantis improbitas, ut quod forte negandum esset temeritati, negari nequeat improbitati. Unde preces sublimitati D vestræ solita confidentia porrigo, ut quam in Adelardum intendisti vel jam dedisti sententiam, ea qua filios consolari oportet sobrietate levigetis, ut nec quassatam confringatis arundinem, nec linum fumans exstinguatis (*Matth.* xii). De rebus presbyteri quas juste petitis, si quid minime restitutum est, plenius sub juramenti taxatione restituet. Si in dignitatem vestram quoquomodo præsumptum est, misericordiæ vestræ condigne satisfaciet. Unum tamen rogamus humiliter, ut quod nulli parochiano vestro hactenus negare consuevistis, ipsi in ecclesia de Finchamstude concedatis, ut personam vobis præsentet idoneam, quam in præfata ecclesia mi-

nistrare permittatis. Justum tamen foret sicut donationem ecclesiarum, ita et præsentationem personarum laicorum non esse, sed quod in regno isto nondum in consuetudinem inductum est, a minimis inchoari non oportet, nec a minoribus exigi, quod a majoribus nequeat extorqueri. Si igitur antiquitatem suis aliquatenus vultis convelli radicibus, inchoandum erit a capite, ut inde in barbam descendens unguentum Domini, oram etiam vestimenti attingat (*Psal.* XXXII), et sic totum corpus Ecclesiæ tanto melius, quanto diffusius, suæ flagrantiæ suavitate perfundat. Petitioni meæ assensum dari, non alia fiducia deprecor, nisi ut quia semper audistis immeritum, audiatis adhuc, et non ingratum. Valete.

EPISTOLA LIV.

AD WILLELMUM DE CHEISNEIA.

G. Dei gratia abbas Glocestriæ, WILLELMO de Cheisneia, salutem

Gratias tibi ago de omnibus bonis quæ mihi fecisti, bene sperantes de te, ut semper de bonis in meliora procedas. Nam si dure ad præsens respondisti mihi, necessitatem quæ te urget, culpare possum, sed te culpare non possum. Scio quod amicus amico, nepoti avunculus libenter parceret, si necessitas instans hoc permitteret. Et quidem hoc bonum esset mihi, sed multo melius tibi. Nam si tu nos in temporalibus adjuvas, nos tibi spiritualia nostra non negamus. Si omni die apud nos omnes, ibi tui memoria agitur, ubi patri filius immolatur. Sed hoc fortasse quid sit ignoras, vel si bene nosti, non curas. Nec permittit instans necessitas, ut multum inter amicos et alios discernas. Ideo quindecim marcas argenti tibi mittimus, rogantes, ut sicut eas bona voluntate mittimus, ita et ea bona voluntate suscipias, ne si nimis spiras ad censum, illorum qui pro te sunt ad Dominum, erga te minus affectum. Memento, quod vita tua fumus exiguus est, et tota tua gloria pulvis et vermis. Hodie es, et cras non eris; vel si cras eris, nescis si eris post. Et si exieris de corpore, de gloria tua nihil tecum portabis.* Castella tua stabunt hic, et habebit ea qui nullas tibi gratias aget, et in labore tuo forsitan gloriabitur extraneus. Solummodo peccata tua te sequentur, et nondum tibi videtur, quod satis peccator sis, sed tunc velles quod hic minus peccasses. Ea die, cum miseriam respexeris, et ululatum viduarum, et pauperum gemitum, et orphanorum planctum, querelas Ecclesiarum, super te videris, quis tibi sensus erit, ad quem respicies? Quis omnium sanctorum est, quem non offenderis? Quis pauperum Dei circa te est, quem non læseris? Nisi, dum potes, tibi provideris, tam vehementer coram Deo accusabunt te opera tua, ut nec in hac vita te diu possit tolerare justitia ejus, nec in futura aliquatenus misereri. De propinquo te monuit Dominus, charos tuos de medio tulit, virga ejus jam nunc est extensa in te. Aperiat ipse cor tuum, et infundat ei gratiam suam, ut ante

A tuum diem novissimum bonum opus germ
te, in quo possit Dominus salvare te. Vale

EPISTOLA LV.

AD F. RADINGENSEM ABBATEM.

Patri suo charissimo F. Radingensi Dei abbati, omnibus Radingensis Ecclesiæ filii ter G. Glocestriæ dictus abbas, et hi, q ipse ministerio deputatus est, salutem et di nem.

Pervenit ad nos, charissimi, magistrum Se de Arundel, crebra vos prece sollicitare, ut clesia de Berchelaie, contractum aliquem c ineatis, et quædam quæ inter vos nominat sibi concedendo prædictam ecclesiam amodo tis. Asserit etiam, ut audimus, se quædam
B dere, quæ non possidet, et ostensione quaru chartarum quas prætendit, vos in credulitat rum quæ affirmat, inducit. Unde vestram præ mus dilectionem, ut sic dictis ejus acquiesc inconsiderata quadam commutatione damnu facile reformari nequeat, incurratis. Certu habeatis nos ecclesia de Camme, et ecclesia lingeham, et omnibus quæ ad eam pertinen stolica auctoritate investitos esse, et vos ne mutatione aliqua, nec ullo domini Serloni vel cujuscunque assensu aliquid in eis, ni summa nostri injuria, vindicare aliquatenus Præterea et illud noveritis, clericum nostru naldum in ecclesia de Berchelaie præbendan habere, et Serloni in nullo subjectum esse.
C de ecclesia, in qua iste parem Serloni pers habet, ipso non solum nolente, imo et recla commutationem feceritis, vestrum magis quam quidquam juri congruum facietis; na publici juris sunt, nullius numerantur in bo contractus unius transfere potest in re co dominium. Vos nequaquam latere volumus, otum Reginaldum anno præterito, cum eun de his quæ a nobis modo vindicat, fatiga dominum papam appellasse, et seipsum in die præsentasse, et cum dominus Serlo nec ruerit, investitum suis cum gratia domini p propria remeasse. Ut vero quod summum taceam, certum vobis esse non dubito quod siam obtinere contractus illicitus est. Unde
D sedulo discretioni vestræ porrigimus, ut in sic omnia moderetis, ut nec religioni vestræ inferatis, nec habitam hactenus inter nos cha emolumento facile minuatis. Valete.

EPISTOLA LVI.

AD UCTREDUM LANDAVIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino U. Landaviensi Dei episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, niam dies mali sunt, virtutem in infirmitat ficere (*II. Cor.* XII). »

Testis mihi, Pater dilecte, veritas est, mihi non mentitur de me conscientia, quam corde et charitate non ficta (*I Tim.* I), vos a vestri cognitione dilexerim, et honori vestro

nmodo, sicubi quidquam potui, sollicita circpectione coadjutor semper et cooperator exsti-. Quod licet ad vos forte non pervenerit, attaistos non latuit, dominum scilicet Cantuariendominum etiam papam, et qui de latere ejus in quorum præsentia cum ipse adessem, si de aliquid sinistrum quandoque ventilatum est, reclamante, et aliqua vehementia resistente, olum suppressum resedit, sed velut quædam acii nubes prorsus evanuit. Ut verum fatear, em si non vobis in multo servivimus, attamen liavimus vobis potentum animos, et bona quæ bis speramus, nequaquam reticendo, sed padicendo, vos in ipsorum gratiam, nec modiiec quidem contemnendam induximus. *Chariim nunquam excidit* (*I Cor.* XIII), et ipsa enim perfecta est prorsus nescimus. Hæc vero est facile nobis persuadet bene de vobis sperare mnia, et in quibus nobis jurisdictio vestra saria est, æquitatem et justitia quadam conia postulare. Preces itaque sublimitati vestræ gimus, ut nostra de vobis non fraudetur spes, litteræ contestantur, super decimis, quas a io Leofrico juste requirimus, ea diligentia teris, ne nobis in Ecclesiæ nostræ detrimento, quadam mutilatione gravamen inferatur, et bis tanquam Patri et Domino, non solum a ed a toto etiam nostro collegio gratiarum et debiti honoris exhibitio referatur. Judicium libræ non recusamus, ne tamen offendantur iici sunt, rem magis honesta transactione finiri ius. Valete, semper in Christo Domino dilecte

EPISTOLA LVII.

AD EUMDEM.

i suo et domino U. Landaviensi Dei gratia ipo, G. dictus abbas Glocestriæ, Deo jure mem complacere.

tum munus æstimo quod me, dilecte Pater, rum commonitorio provocas ad virtutem. Ni-, enim quod pater filio vel utilius suadere, vel ire possit honestius. Nam sola est virtus, quæ ii virtutum dignum præstat obsequium, et tocosa quod præterit, affectare præsumit æterna. est, quæ animos evehit, et totum fugiens, quo nur in infimis, locum sibi quærit et invenit in iis. Species ejus amabilis est et concupiscibilis (*Psal.* XLIV), « quæ, » ut ait Sapiens, « si ralibus ad plenum intuenda daretur oculis, im in se appetitus excitaret non modicos. » s itaque paternæ diligentiæ refero, quæ m meam ad eam quam commendo virtutem, ediocriter incitavit. Nam quod meæ commissa tudini tractare me diligenter edoces et horta-. prudentiæ me fines applicas, et ea quæ in officio pernecessaria est, plenitudine me dinis informas. Unde si dilectæ mihi benevotuæ, frater, quem in partes illas direxi, rete, minus impendit, offensam profecto gemi-

A navit in me, quod non solum offendit episcopum, sed et dominum, imo et Patrem experimentis quamplurimis amicissimum. Precor itaque ut correctum suscipias et admonitum, et hanc nobis donando injuriam vestra nobis cumulare beneficia, et gratia super gratiam addita coronare non desistas. Partem vero tibi, quam juste repetis, in integrum reddi præcepi et præcipio, et quædam tibi mandata secretius usque ad adventum Radulfi clerici nostri, ad præsens omitto. Valete.

EPISTOLA LVIII.

AD HENRICUM WINTONIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino. H. Wintoniensi Dei gratia episcopo, frater G. ecclesiæ beati Petri Glocestriæ dictus abbas, pie miserando misericordiam pro-B mereri.

Compellit me charitas serenitatem vestram, in Christo dilecte Pater, humiliter implorare, ut quemdam militem nomine Rogerum Foliot, quem homines vestri apud Merendune incarceratum tenent, gratia vestra et petitione nostra, ad redemptionem mitti jubeatis. Qua in re sublimitati vestræ præsumendo devotus supplico, ut fucos et superflua verba Willelmi de Cheisnei non admittatis, nec secundum voluntatem ejus illum gravari permittatis, nec verbis eum odientium de ipso fidem habeatis. Noverit enim sanctitas vestra quod pater ejus nunquam nisi dimidiam hidam terræ habuit, ipse prorsus nihil, nisi quod usu militiæ acquisivit. Ad donativum enim domino Brientio servivit hactenus, C et jam nunc equos et arma amittendo, totum quod habebat, semel et simul perdidit. In pauperem itaque rogamus ut respiciant oculi vestri (*Psal.* X), et vinctum de carcere educendo (*Psal.* LXVII), ab eo qui solvit compeditos (*Psal.* CXLV) gratiam obtineatis, et me, si quid possum, gratiæ debitorem habeatis. Valete.

EPISTOLA LIX.

AD GAUFRIDUM PRIOREM WINTONIÆ.

G. Dei gratia abbas Glocestriæ, venerabili domino suo et amico charissimo, GAUFRIDO priori Wintoniæ, salutem et dilectionem.

Gratias benevolentiæ vestræ habeo referre multimodas, quia parenti meo Rogero Foliot benigne subvenistis, et in necessitatibus suis sibi benevole D providistis. Sed quia inter amicos præteritorum bonorum exhibitio, certa est futurorum exspectatio, rogamus ut non tepescat charitas vestra, quatenus hoc a vobis deserviat humilitas nostra. Rogamus itaque ut apud dominum Wintoniensem pro ipso interveniatis, quatenus eum de carcere educi faciat, et ad redemptionem mitti præcipiat. Ignominiose enim tenetur in carcere, et jam extrema afflictus est egestate. Unde precor obnixe ut præsenti negotio intendatis, quatenus si quid possumus, nos gratiæ debitores habeatis. Valete.

EPISTOLA LX.

AD . . . . EPISCOPUM.

Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi (*Psal.

CXXI); nuper de te, fama divulgante, cognovi. Audio præsulem digna præsule cogitasse, et illicitæ præsumptioni sanctitatis animo restitisse. Est aliquando profecta sententia, ut sub tributum Christi sponsa redigatur. Sed in te cura pastoralis evigilat, ut quod animo præsumptum est, nequaquam opere compleatur. Arguis, obsecras, increpas (*II tim.* IV), et defendis, et quos fomento non prævales præcisionis ferro curare non pertimescis. Pectus sane commendabile quod mansuetis exhibet gratiam, et contumacibus disciplinam. Cum manna virgam in sanctuario divina reponit auctoritas, sic plenitudinem pastoris erudiens, ut et de pectore gratiarum bonis exhibeat totum quod dulce est, et contumaciam reprimat disciplina. Gratulor equidem te pastoralem regulam perspicaciter attendisse, et quod exsequendum noveras, ut decebat episcopum, non minus fortiter quam prudenter adimplesse. Sane in ipso virtutis opere, tota mihi virtus elucescit. Est namque prudentia nosse quid deceat, justitia cuique exhibere quod oporteat, fortitudo hominem non timere, quia caro est, et in virtute spiritus totum audere quod sanctum est. Temperantiæ est, non ex ira quidpiam vel ex commotæ voluntatis impulsu fuisse gestum, sed solo virtutis amore ad summi Regis ulciscendas injurias igne Spiritus incanduisse. Ages ergo cum fiducia. Valete.

EPISTOLA LXI.

AD UCTREDUM LANDAVIENSEM EPISCOPUM

Patri suo et domino U. Landaviensi Dei gratia episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, salutem.

Importunus effectus sum, sed vos me coegistis; petivi, sed non accepi; pulsavi, sed nondum aperuistis mihi; spero tamen quod pulsanti amico Pater tandem affectu aperiens (*Luc.* XI), non panem petenti lapidem, vel piscem aut ovum postulanti, serpentem porrigetis aut scorpionem (*ibid.*). Pacem a filio pacis et Patre et domino, et multis rerum experimentis amico postulamus. Læta mihi dies non erit, qua contra vos in judicio sistere, urgente etiam necessitate, compellar. Agat ergo pontifex digna pontifice, et si quid inter filios suos litis aut controversiæ motum est, ad pacis statum redigat universa. Decimas a domino Leofrico repetimus, quibus investita fuit ecclesia nostra, et absque judicio spoliata. Jactura gravius est amittere quæ justitia repetit manifesta. Cætera juxta quod dixit vobis dominus Jocelinus, beneplacito vestro committemus. Vigilet hæc circa Patris et pastoris affectum, ut a filiis condigno merito, et gratiam reportet et servitium. Valete.

EPISTOLA LXII.

AD JOCELINUM SALESBERIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino J. Salesberiensi Dei gratia episcopo, frater G. dictus abbas Glocestriæ, et humilis ecclesiæ beati Petri conventus, id modicum quod sunt, et devotionis obsequia, si qua possunt.

Ad vos, dilecte domine, jamdiu nostra querela

A perlata est: cui si nondum subvenit pietas, a tamen benevolentia nostra non desperat hun Unde angariati et afflicti plurimum, ad vos i recurrimus, nostris opem ferri poscentes inco dis, et juvamen detrimentis. Nam quia vobi questi sumus, solito magis affligimur, et qu de conquestione nostra nihil aut parum consi profecisse, ipsa impunitate sua armati, nos vel positos arbitrantur, et sibi cuncta licere in nos a vobis quadam data licentia gloriantur. Unde mus humiliter, ego, quod quidem parum omnes fratres nostri, quod equidem magnum nostras, si placet, non parvipendas injurias, se bis exhibendo justitiam, vestrum, ut dignun ministerium honoretis, et nos si quid possu
B gratiæ debitores habeatis. Valete.

EPISTOLA LXIII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino J. Salesberiensi Dei g episcopo, frater G. ecclesiæ beati Petri dictus al pœnitenti veniam non negare.

Justus in exordio sermonis sui accusator es Quia ergo justitiæ conformari desidero, mei inprimis arguo. Quantum enim fuit in me ma tem vestram et honorem meum in parte minui, occurrenti mihi humilitati vestræ et mansuet amplexu gratissimo et corde humillimo non oc Cur tamen supersederim, si vestro mihi da frui alloquio, ipse dicendo quam scribendo n intimarem. Si quæ ergo pristinæ charitatis erg
C supersunt usquequaque reliquiæ, si juxta mand Domini pœnitenti pectus episcopale non clau (*Ezech.* XXXIII), precor ut in proximo cum iter r ad dominum archiepiscopum dirigetur, vestri colloquii facultas non negetur. Quia vero l diemque colloquii vobis statuendo nuper ex præsumptive reus non id amplius ago, sed v totum voluntati committo. Quid super hoc sedeat arbitrio, parce memor irarum, si p mihi rescribatis. Triduum vero antequam v locum destinatum venire oporteat, nuntium meum habebitis. Quod si Abendune vel Redin cum dederitis, meo plurimum labori parcetis. V

EPISTOLA LXIV.

AD ROBERTUM HEREFORDIENSEM EPISCOPUM.

D Patri suo et domino R. Dei gratia Heref episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abba quotidie bene prosperari in gratiam.

Ad synodum quam, dilecte Pater, celebrati ipse arripueram, sed domini Wigornensis litter ipsum hac die lunæ Glocestriæ præstolari obedi et charitatis imperio compulerunt. Ideo qu præsens non possumus, dilectæ nobis san vestræ scripto supplicamus, ut de Wallensib Herchenefeld, Idel, et Chenedin, et eorum co cibus, nobis justitiam exhibeatis: ipsi enim i immeritos suas ulciscuntur injurias, et cum nullo nocuerim, plusquam sexaginta marc damnum nobis intulerunt, et totum [quod] in

ɔoravimus diu, uno impetu et incursu abs-
. Speramus quod damna nostra et incom-
nquam pensabitis et quod opem quam nulli
tenti subtrahitis, filiorum justæ postulationi
abitis. Notum præterea sanctitati vestræ fa-
quia clericus vester Gunni de Stantuna in
nis agens, a vobis ut Patre et pastore animæ
actarum orationum vestrarum suffragium
ut vestro interventu communitus, jamjam
;,Domini misericordiam possit securius ex-
). Rerum vero suarum dispositio hæc est,
ı conscriptorum testium præsentia ipse sub-
Quantum annonæ in domo sua est, hæc
ibus suis et his quibus aliquo debito obliga-
concedit. Reliquorum omnium tertiam vobis
et ecclesiæ nostræ, in qua habitum mona-
suscepit, duas reliquas consignavit. Hujus
ɜ voluntatis suæ testes hi sunt, Nicolaus sa-
Grimpater, Walterus. Et quia nihil magis
humanitati quam quod extremæ voluntatis
stilus, et licitum quod ultra non redit ar-
, suppliciter petit, ut quod a se pietatis in-
tum est, auctoritate vestra stabiliatis, vel
aliter visum fuerit, voluntati vestræ sua
ejudicet. Valete.

EPISTOLA LXV

WIGORN. EPISC. EP. AD UNIVERSOS S. MAT. ECCLESIÆ FILIOS.

is in Christo fratribus universis sanctæ ma-
esiæ filiis. S. Wigornensis Dei gratia epi-
perpetuam in Domino salutem.

ıcem Ecclesiæ tutius in aliqua parte mu-
ı, vestræ notum facimus diligentiæ, quod
ersiam illam, quæ inter filios nostros mona-
licet Glocestriæ et canonicos Lantoniæ, de
domini Milonis comitis Herefordiæ, in præ-
ostra nuper exorta est, illam biduo actam,
dem fine utriusque partis assensu termina-
Canonici corpus ipsum, quod monachi in
sua humandum esse, multis attestantibus
ınt, tum parochiali jure, tum gratuita dona-
uam ipse comes ecclesiæ eorum de se fece-
quam se Lantoniensi concessisset Ecclesiæ,
rpus canonici liberum et quietum, nil de
lamantes, dimiserunt. Monachi vero preci-
erabilis fratris nostri Roberti Herefordensis
, et nostris, domini etiam Rogeri filii comi-
ıltorum baronum et militum, corpus ipsum
ıia Lantoniensi, in qua allatum fuerat, se-
tradi concesserunt. Hac tamen conditione,
si dominum Robertum filium comitis, et
ejus, et omnes hæredes in perpetuum, et
m castelli Glocestriæ, quicunque unquam
sit, ecclesiæ Beati Petri liberum et quietum
omni reclamatione concesserunt. Ad cujus
irmationem, ego Simon Wigorniensis epi-
dominum Robertum filium comitis manu
s per manum filii nostri Gilberti abbatis
iæ, ipsum et successores ejus ecclesiæ beati

A Petri attitulavi, et ubicunque terrarum obierint, in illa ecclesia sepeliendos et humandos, episcopali auctoritate constitui. Valete.

EPISTODA LXVI.

AD SIMONEM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino S. Wigorniensi Dei gratia episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, et ecclesiæ Sancti Petri conventus humilis, salutem et obedientiam.

Quæ sint ea, domine, quæ a domino Willelmo de Bellocampo tandiu sustinuimus, fratrum nostrorum relatu plenius agnoscetis. Nam, ut omittamus quæ retro sunt, non diu quod tres et quadraginta summas bene purgati tritici, quæ ad usus fratrum nostrorum deferebantur, per eum amisimus et earumdem re-
B cuperationem usque adhuc spe promissæ pacis, dolo capti distulimus. Singulis præterea mensibus in procuratione servientium suorum, tres solidos dare jamdiu cogimur, et unoquoque ad utramque sementem, sexaginta jugera terræ suæ arare, serere, et illi metere compellimur. Sunt præter ista quotidianæ servitutes operum innumeræ, quibus homines nostros angariare, et usque ad extremam miseriam persequi et affligere non cessat, et quo majori erga eum patientia sumus, tanto minus se jure in nos et totum quodlibet facere formidat. Flagrat ecce recens maleficium ejus, et hac hebdomada ad bene inchoanda jejunia sua, domos nostros confregit, annonam excussit et asportavit, et de cætero pejora promittit. Unde preces sublimitati vestræ porrigi-
C mus, ut hanc ejus audaciam compescatis, et nobis justitiam exhibere ulterius non differatis. Voluntate quidem nostra justitia in eum non differetur ulterius, nisi nobis ablata non promisso sed facto restituerit, et amodo in tota terra Beati Petri injustas exactiones istas abjuravit. Vocatus ter in ecclesia nostra hac proxima Dominica, licentia vestra excommunicabitur. Valete.

EPISTOLA LXVII.

AD JOCELINUM SALESBERIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino J. Salesberiensi Dei gratia episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, in meditatione cordis, et oris eloquio, Domino complacere.

Quoniam scripsistis bene, rogamus ut faciatis et
D bene, opem quam nobis verbo promittitis, opere compleatis. Incubus ille Cerneliæ, quod alieni juris est, audacter occupat; qui inde violenter excussus est, ad aliena limina solo justitiæ defectu mendicat. Ad vestræ igitur sanctitatis genua provoluti suppliciter exoramus, ut tam nostris fatigationibus quam extremis Ecclesiæ desolationibus charitas vestra compatiatur, et subveniat, et adversus contumacem, inobedientem, et rebellem, non suspectæ nobis justitiæ vestræ zelus incandescat. Non est vobis adversus postulationes nostras excusatio. Potestis enim quod petimus, et debetis; anathematis itaque sententia in ipsum et ejus complices, qui manifeste digni sunt proferatis, et animas nostras

ne diutius suspensas teneatis. Litteras domini archiepiscopi vobis mittimus, cui nisi plene obedieritis, jam solus unus superest, quem pro justitiæ defectu requiramus, Valete.

EPISTOLA LXVIII.

AD BERNARDUM CLARÆVALLENSEM ABBATEM.

Adjutori Domini fidelissimo Bernardo Clarævallensis abbati, frater G. Glocestriæ dictus abbas, orationum utinam vestrarum participem me fieri.

Dignum est apud filios lucis, si quid forte noctis intervenit, ut plenius illucescente claritate non solum dispareat, sed etiam potius evanescat. Unde quod apud nos nulli fere dubium est, serenitati vestræ significamus, ne forte in his quæ novimus, veritatem in præsentia vestra obscurari permittamus. Scimus enim Willelmum quondam abbatem Tinterniæ, locum de Chingeswude, quem nondum quisquam monachorum inhabitaverat, ab ejusdem loci advocato Willelmo Berchelai, assensu præsidentium potestatum, imperatricis videlicet et Milonis de Glocestria, nullo reclamante, suscepisse, ædificasse, et de ipsa domo Tinterniæ conventum in loco ipso instaurasse, et jam statuto conventu abbatem de eadem domo sua, Thomam videlicet Tinterniæ priorem præfecisse. Deinde processu temporis prædictus abbas Willelmus Tinterniæ, adhibito sibi charissimo fratre nostro Hamone abbate Bordesleiæ, prædictum etiam Thomam domino Wigorniensi præsentavit, et ut in abbatem benediceretur obtinuit, et ipsi deinceps ut filio domini etiam de Chingeswude tanquam unicæ filiæ providit in pluribus et subvenit. Cum itaque juri suo renuntiare cuique liberum sit, videat Tinternensis Ecclesia si juri suo renuntiavit, si quod obtinebat abjecit, et a se quod susceperat alienavit. Ætatem habet, loquatur ipsa de se. Nos quod apud nos celebre est, et in ore ut dicam omnium, vobis manifestare curavimus. Incolumitatem vestram sibi in longa tempora profuturam, conservet omnipotens Dominus, in Christo dilecte Pater.

EPISTOLA LXIX.

AD THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Patri suo et domino Cantuariensi Dei gratia archiepiscopo, et totius Angliæ primati, T. frater G. Glocestriæ dictus abbas, delicias regibus in pane pinguissimo ministrare.

Officiosum mihi, domine, munus existimo, totum quod animæ meæ memoriam vestri repræsentat, aut suggerit. Unde præsentium hunc latorem transmisimus ad vos, ut per eum directis litteris de statu nos vestro simul et voluntate certificetis. Nostra enim hujusmodi sunt. Infestant nos quamplurimi, et non solum nostram, sed omnes circa nos Ecclesias multiplicatis angariis inquietant. Quos si percutimus in gladio, aurem Malchi, Domino manum extendente, cito sanari considerant (*Matth.* XXVI), et ab hoc imperterriti peccant. Unde vestræ nobis litteræ ad dominum Wigornensem, et ad dominum Herefordensem necessariæ sunt, ut Ecclesiæ nostræ

A protectioni invigilent, et quo nos abesse e[...] eo sibi consilii manum et auxilium prope[...] pendant. Nos vero itineri accincti sumu[...] jussionem vestram, Domino annuente, par[...] mus. Adversantur nobis quamplurima, s[...] offendicula prorsus ignorat. Valeat in lo[...] pora vestra sublimitas, in Christo dilecte [...]

EPISTOLA LXX.

SIMONIS WIGORN. EPISC. ED. AD. PAROCHI[...]

Simon Wigorniensis Dei gratia episcop[...] tis sibi in Domino omnibus filiis et pa[...] suis, salutem, benedictionem et gratiam.

Quoniam multis et magnis frequenter negotiis, singulorum necessitatibus prout vacare non possumus, ideo dilecto fratri n[...]
B abbati Glocestriæ, auctoritate nostra benev[...] tate concessimus, ut si persona aliqua in ep[...] nostro sibi et ecclesiæ suæ ecclesiam aliq[...] beneficium aliquod ecclesiasticum person[...] alteri vel ecclesiæ violentiam vel injuriam quam inferendo concesserit, licet absente[...] quod pia sibi largitione conceditur suscip[...] omittat, dum tamen archidiaconum nostru[...] ipsum abesse contigerit, decanum nostrum tibus illis præerit adeat, et per ejus manum turam accipiat. Hoc quia vobis notum, et illi esse volumus, vobis notificare, et illi præse[...] to confirmare curavimus. Valete

EPISTOLA LXXI.

AD UCTREDUM LANDAV. EPISCOPUM.

C Patri suo et domino U. Landavensi Dei gr[...] scopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, s[...]

Quoniam habitio mandato comparatur, dil[...] bis excellentiæ vestræ præsenti scripto noti[...] quod, sicut nullam Radulfo clerico nostro a[...] Teochesberiam hactenus calumniam injuste mandavimus, ita nunc si injustitia sua per[...] venitur, id quantum nostra interest aliquat[...] tum habemus. Nam cum præcepta juris h[...] honeste vivere, alterum non lædere, jus su[...] que tribuere, sicut ea quæ nostri juris sunt [...] læsa manere volumus, sic quæ competunt a[...] lam nostra opera læsionem aut detrimentu[...] nere desideramus. Paternitatis itaque vest[...] tiam latere nolo, quod dominus abbas de T[...]
D beria, decimam de terra R. Foliot, mihi satisfacere, pro tribus solidis uno anno decimam dico quam prædictus R. reclamat esse ecclesiæ de Lancarwan. Prudentiæ itaqu[...] palam volo esse, hoc modo ad illum ejusde[...] mæ investituram devolutam esse. Quaprop[...] ritatem vestram diligenter et obnixe preco[...] casione mei, vel prædicti R. præfatum abba[...] per hoc in aliquo gravetis vel gravari per[...] Alienum contra justitiam et Patrum decreta [...] nolo, quia non debeo affectare aut possidere.

EPISTOLA LXXII.

AD R. EXONIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino R. Exoniensi Dei gra[...]

frater G. Glocestriæ dictus abbas, salutis A
ı et obedientiæ famulatum.

a, domine, debeatur apostolicæ majestati
ia, quæ etiam mandatis ejus obedientia,
atis novit discretio, cujus non minus ad do-
scientia, quam ad honestatem et omnem
mores exuberant. Preces itaque serenitati
porrigimus ne vos Cerneliensium dissuasio
vertere, quo vos minus domino papæ contin-
lire. Adest dies actioni causæ domini Ber-
bbatis et monachorum Cerneliensium con-
dies scilicet Dominica post Ascensionem
quo cæteri omnes Bathoniæ aderunt, quibus
piscum ejusdem est causæ cognitio, a do-
pa delegata. Unde si vos abesse contigerit,
prædictis monachis occasio subterfugiendi B
n, si aliquem abesse viderint judicum assi-
m. Quod quidem nobis non solum laboris
ntinuatio, sed et iteratio, et coacervata gra-
m multiplicatio. Provideat itaque, si placet,
liscretio, ne absentia vestra tam causæ no-
detrimentum, quam fatigationibus nostris
t incrementum. Uno enim adventu vestro do-
pæ obedietis, et nos humiles amicos vestros
is vobis gratiæ debitores statuetis. Valete.

EPISTOLA LXXIII.

AD EUGENIUM PAPAM.

suo et domino summo pontifici frater G.
ıbbas, dies utinam bonos, et in longum
mpora.

mitati vestræ, dilecte Pater, rem notam fa-
quam Ecclesiæ necessitati profuturam, ju-
omino, vestra in hoc favente gratia confidi-
am cum filio vestro domino et Patre nostro
imo domino Cantuariensi, diebus exsilii sui
rantes, utpote sedem certam aut locum pro-
ıon habentes, sed negotiorum necessitate de
locum demigrantes, Atrebatum Julio mense
imus. Ubi desiderio mirabili totius fere cleri
ili concordia vota reperimus in electione di-
atris nostri Hugonis, ipsius Atrebatensis Ec-
ırchidiaconi. Quem, ab incunte ætate, tota fere
stra cognitum primo conversationis honestæ
lum, post nota satis auctoritate magistrum,
licas gratulationes susceptum, ad ultimum
æ Atrebatensis archidiaconum, illæsam bonæ
ıis famam continuasse scimus, et scripto præ-
cure testificamur, in quod multorum religio-
testimonia concordare non ambigimus. Unde,
ım audet apud majestatem vestram charam
et semper honorandam parvitas nostra præ-
, rogamus ut quem in humilitate sua respexit
us, vos ea, qua vobis omnes anteire datum
dignitate respiciatis, et data vobis auctoritate
ino virtutem in ipso remuneretis, eatenus ut
exemplo in religionis amorem cultumque vir-
ıamplurimos attendatis. Inexpugnabili muro
cumcingat vos Dominus, et armis suæ poten-
otegat semper, in ipso dilecte Pater. Valete.

EPISTOLA LXXIV.

AD ROBERTUM HEREFORDIENSEM EPISCOPUM.

Patri suo et domino R. Herefordiensi Dei gratia episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, salutem et obedientiam.

Salutationem domini papæ, totius etiam curiæ congratulationem, quorumdam etiam suorum soliloquia libenter vobis seorsum posita conquestione nuntiaremus, sed nos ad præsens ad querimoniam injuriarum compellit atrocitas, ut postquam multa sustinuimus, seram saltem querelam apud justitiam vestram deponamus. Sævit in nos domini Badoronis et uxoris ejus plus justo severa potentia, et cum eos nulla ex parte læserimus, confractionibus et verberibus, hominum etiam nostrorum incarcerationibus, rerumque direptionibus, quod non rapuimus multiplici servitute exsolvere compellimur. Quoniam itaque manifesta sunt hæc jamjamque ad judicium præcedentia, rogamus, si placet, ut nobis justitiam super his exhibeatis, ipsamque exhibendo a peccato ipsos, nos ab incommodo defendatis. Valete.

EPISTOLA LXXV.

AD HIENARDUM, JOANNEM ET CAPIT. S. DAVID.

Frater G. gratia Dei Glocestriæ dictus abbas, amicis suis HIENARDO sacristæ ecclesiæ Sancti David, et magistro JOANNI, et toto capitulo, salutem et dilectionem.

Speramus vestram non latere prudentiam, quod mandatum mandatoris more finitur. Unde si mandatum aliquod a domino et Patre vestro bonæ memoriæ episcopo Bernardo, super causa quæ de ecclesia Sancti Ismaelis, inter nos et monachos de Cerneleia ventilatur, constat illud, re adhuc manente integra, episcopi ejusdem decessu expirasse. Nos itaque cum vos adeundi super hoc nulla cogat necessitas, monet tamen voluntas et suadet amicitia, vestrum super eadem causa judicium, si vobis tantum injunctum est, aut ad vestrum spectat officium, non declinare. Sed quia confecto nuper fatigati sumus itinere, et negotiis domini papæ, non solum magnis imo et multis occupamur, rogamus ut ob ipsius reverentiam nos et nostra in præsenti pace esse permittatis, et præsentem actionem usque ad episcopi in Ecclesia vestra substitutionem differatis. Valete, et amicum justa postulantem audire D non omittite.

EPISTOLA LXXVI.

AD ROBERTUM LINCOLNIENSEM ARCHIDIACONUM.

Roberto Lincolniensi archidiacono charissimo suo, suus G. veram et valituram in tempora prosperitatem.

Actio causæ nostræ usque ad adventum domini Eboracensis in Angliam consilio domini Clarævallensis, et domini papæ voluntate dilata est. Omnibus itaque in integritate manentibus, sani pariter et alacres Domino per omnia bene juvante redivimus, domino Eboracensi post quadragesimum ab adventu suo diem, si sibi placuerit, in præsentia et curia domini regis responsuri. Dunelmensis, Wigornien-

sis, Bathoniensis, Exoniensis, et præcipue Wintoniensis ab omni officio episcopali suspensi sunt, gratiam fortassis in posterum per bonos nuntios habituri. Dominus Cantuariensis et alii quamplures episcopi, et nos omnes pro domino Wintoniensi supplicantes, in nullo prorsus auditi sumus, sed, quod nos minus potuimus, comes Theobaldus instantia nuntiorum episcopi sperat obtinere. Dominus papa super his quæ ad Ecclesiam vestram spectant, domino Wintoniensi in nullo penitus acquiescens, plenitudinem potestatis in consulendo Ecclesiæ vestræ domino Cantuariensi concessit, ut in omnibus, quæ ad id spectant, domino Cantuariensi, tanquam domino papæ obediatis. Litteras domini papæ super his Robertus Foliot ante discessum nostrum jam impetrans, vobis allaturus est. Agatis itaque cum fiducia. Quod enim domino Wintoniensi super hac re magis placuerit, hoc domino papæ per omnia displicebit. Fiscamensem, Hulmensem, illum de Westmustier illum depulsat dominus papa, jam nunc multa cum indignatione, et severitate reprobavit (31). Valete.

EPISTOLA LXXVII.

AD ROBERTUM BATHONIENSEM EPISCOPUM.

Venerabili domino fratrique charissimo ROBERTO Bathoniensi Dei gratia episcopo, frater G. Glocestriæ dictus abbas, salutem.

Præveniente nos in multis gratia vestra, juste se vobis offerunt et præsentant servitia nostra. Si quid enim sumus, aut scimus, aut possumus, hoc honori vestro esse, et scire, et posse desideramus. Prompto igitur ac libenti animo notificamus vobis, quod commodo vestro et honori profuturum speramus. A domino papa domino Cantuariensi creditum est et commissum, ut juxta quod inter eos dispensatum est, non solum abbates, sed et episcopos terræ istius, possit ab ea qua tenentur apostolica sententia relaxare. In quo vobis a Domino provisum esse confidimus, ne maris, et montium, et exterarum regionum discrimina experiri oporteat, cui remedium opportunum in ipso domini archiepiscopi adventu, Domino sic disponente, accelerat. Dilectioni vestræ, suggerente charitate, istud notificandum duximus, ut sic et vobis juxta hoc provideatis, et id si placet, domino Exoniensi, domino et amico nostro charissimo nuntietis. Valete, et me vestros precor inter amicos habete et reputate.

EPISTOLA LXXVIII.

AD CANONICOS ECCLESIÆ HEREFORDIENSIS.

G. gratia Dei abbas, et Herefordiensis Ecclesiæ, mandato domini papæ vicarius, dilectis fratribus suis, omnibus Herefordiensis Ecclesiæ canonicis, salutem et dilectionem.

Quoniam, dilectissimi, comitem Herefordiæ semel et iterum, tertioque commonitum, ab errore viæ suæ pessimæ revocare non possumus, hoc solum nobis restat ut ipsius audaciam ecclesiastica justitia

(31) Locus obscurus.

A compescamus. Unde vobis, auctoritate dom
et domini Cantuariensis, injungimus ut s
quo litteras nostras susceperitis, a divinis
excepto baptismo et confessione et viatic
tis; et quia, lugente matre, filias gaud
oportet, mandamus vobis ut sententiam ea
tota parochia vestra denuntietis, et firmit
faciatis. Valete.

EPISTOLA LXXIX.

AD BRIENTIUM FILIUM COMITIS.

Domino et amico suo charissimo BRIENTC
mitis frater G. e. b. P. Glocestriæ dictus
bene currendo fructu non privari justitiæ

Quosdam pertrahit in stuporem quod cur
non didiceris, librum nihilominus edidisti
B scias id mihi non fuisse miraculo, cum q
tibi negabat industria, vehementiam amori
parte dictitasse cognoverim. Amor enim no
ex impossibilitate solatium, vel ex difficult
dium. Semper enim operatur magna si e
operari renuit, amor non est. Hinc est q
litteras non didiceris, in campum tamen li
non mediocriter impegisti. Hæreat animo
regis Henrici honore digna memoria, c
bonos et aurea quondam sæcula patriæ ge
deplorat, et rubigo præsentis ætatis freq
tristi recordatione commemorat. Non est
psum memoria, quod te promovit a puero, q
nem educavit et donatum militiæ cingulo,
honoribus ampliavit. Verum hinc est qu
C memorem fecit et recenti memoria vivit
quoniam obiisse sibi totius Angliæ facies a
desolata crebra miseriarum inundatione
scit. Ab illo enim degenerans amor tuus p
in stirpem regiam unicam ejus filiam et
sius hæredem, cujus causam non solum a
ut audivimus et jam vidimus, eloquii ve
mul et veritate sustines et defendis. Tot
que brevi complectis argumento, quod
veritatis ignaros in favorem suæ partis
jamdiu veritatis conscios vel confirmet
sunt, vel obtudat, ut reliberet inimicos. I
men de qua tibi sermo est in nullius co
injuriam. Ea quæ regis Henrici fuera
ejus filiæ, et legitimo matrimonio procreat
D jure deberi. Videtur ad id quod asseris ju
que regula coaptari. Est enim divinum j
turale est et humanum. Ex jure divino I
in Evangelio audivimus, dicente sibi ma
Fili, quid fecisti nobis sic? respondit ei D
*Quid est quod me quærebatis? nesciebatis q
quæ Patris mei sunt, oportet me esse?* (Lu
gnus est Dominus ad compassionem a
magna est cœlestis hæreditas, temporali c
et transitoriæ. Sic tamen loquitur Domin
neminem dubitare oporteat, quin ea quæ p
naturali ejus filio jure debeantur. Sed qu

it occasionem, si sibi oblata fuerint,
icta remordeat, non filium, sed filiam
mus esse contendet, et quæ filio magis
non debere filiæ regalia sceptra addici.
a istud lex divina respondeat, audiamus.
meri, capitulo ultimo, super hoc aliquid
Salphaad homo erat Judæus, de tribu
huic filiæ tantum erant et nullus fi-
est quibusdam ob sexus imbecillitatem,
eas in bona patris admitti. De hoc re-
minus legem promulgavit, ut filiabus
otum cederet integrum quod fuerat ab
re possessum (*Num*. XXXVI). Eant qui vo-
nt in cœlum os suum, astris si placet
ur insidias. Nobis fixum erit quod æterna
um est. Si vero jus naturale percurras,
non mediocre firmamentum et robur
us enim naturale est quod natura non
se omnia animalia docuit, secundum
la juxta genus suum amorem sibi quem-
iant, fetus propagant, propagatos dili-
servant. Si te ex tenore hujus juris in-
uid rebus hujusmodi sit natura propin-
respondeas, id esse quibusque natura pro-
l quod ea naturalis plus trahit affectus.
as manifestius: Singulorum ad id ma-
trahitur, quod ex iisdem quodam velut
nguinis participatio procreatur. Attende
l homines a natura seacernas, vel idem
debere naturali jure concedas. A patre
ima est in filium filiamve progressio.
tue vel quemlibet alterum in sanguinis
m. Jam languet amor et tepescit affe-
guis ipse cursu quodammodo longiore
st ergo in filium et filiam æque ferven-
fectus promptior et natura convinctior.
ec omnia quæ de naturali jure diximus,
habitus qualitatem, non ad possessio-
successionem. Non ita est. Quem enim
tura proximum, restat ut ab eo quod
ninus æstimes alienum. Vide quid te
loceat. Tractus maris et sinus littorum
bitant, in quibus eos naturalis partus
uibus educatæ sunt, saltus feræ non
vas aviculæ, in quibus concreatæ sunt,
t organulis, et natura in singulis, non
e trajicit qualitatis affectum, sed ipsi
suæ soboli exteriora quæ possidet, quo
largitur. Vide naturam ne expellas a
r ejus acquiesce judicio. Regis Henrici
sobolem, unicam ejus filiam, legibus
luctam, regis ipsius hæredem incon-
e pronuntia. Hoc divinum, hoc ejus na-
t; hoc juris humani sanctio protestatur.
ianum partim civile, partim jus gentium
Civile est quod observandum sibi civi-
ue constituit. Jus gentium est quod non
ed unaquæque gens sibi censuit obser-
d et civili et jure gentium caute decre-

A tum est, ne licat cuiquam patrifamillias filium filiamve legitimo procreatam matrimonio, nisi certis intercurrentibus causis abdicare. Causæ vero hujusmodi sunt; ut si quis patri manum injecerit, vel ejus mortem indiciis manifestis optaverit, vel beneficiis ingratus exstiterit et quæ hujusmodi sunt, quibus intervenientibus culpis, lex etiam liberos abdicare permittit. Sed nihil horum in præsenti causa reperies. Illa enim, cujus causam tam sollicita cura perstringis, quando patri rebellis exstitit? Quando ingrata beneficiis? Audivimus eam ad patris consilium tentasse maria, transcendere Alpes, ignotas adiisse regiones, nupsisse ibidem ad patris imperium, et in ipso rerum fastigio et imperii culmine, honeste sancteque tam diu perstitisse, donec B post viri decessum, non necessitate urgente, vel impetu femineæ voluntatis leviter impellente, sed patre, qui miserat, revocante, ad ipsum reversa est. Et licet in ipso culmine rerum, ut dictum est, perstitisset, ut regina Romani orbis et diceretur et esset, nequaquam supercilio elata est, sed ad omnem patris nutum ipsius subdita voluntati, ejus item consilio secundis potita nuptiis, viro nubens forti, sicut audivimus, et strenuo, Andegavensium, Cenomannensium, Turonensium domino, Normannorum etiam tunc triumphatori, ut audivimus, serenissimo. In his omnibus, quæ dicta sunt, non invenies cur exhæredari vel abdicari a patre debuerit. Ne quidem abdicata, sed pio prudentique consilio potius est in totius Angliæ et Normanniæ domina- C tionem, episcoporum omnium et totius regni hujus nobilium juramento firmata. Eorum namque qui statuto consilio patris, ut dicitur, consueverant appellari nominibus, nemo plane relictus est, qui non ei consilium de obtinendo et tuendo post regis obitum regno Angliæ et ducatu Normanniæ sub juramenti religione promitteret. O tempora digna taceri! Reminisci pudet communis opprobrii nomen quod opprobrio duxerim? id quemque jurasse quod oportuit, sed ab eo quod sancte juratum est, cito leviterque recessisse. Quis infatuavit Angliam? Miserum dico caput, quisquis ille est, in quem tot redundant perjuria, homicidia, incendia, flagitia, desolationes et scandala. Quando sibi securus erit qui contaminavit regnum, polluit sacerdotium, et D non solum præsenti ætati sed futuræ posteritati grave inflixit opprobrium? Vere hæreditas ad quam festinatur in principio, in fine benedictione carebit. Quis jam Angliæ clades enumeret? Vetus habet historia, quod Alexandro mortuo pueri ejus imposuerunt sibi diademata et regnare cœperunt, unusquisque in loco suo, et multiplicata sunt mala in terris. Sic sic multiplicata sunt et hodie. In aures amici deploro quod sentio. Tot reges patimur quot nuptiis angustamur. In luto servimus et latere, et solam libertatis umbram habemus, jam nihil agendo libere sed servis, qui increverunt hodie, tanquam voluntarie obsequendo. Nam.

. . . . . levius fit patientia
Quidquid corrigere

non est fas. Et quid erit finis miseriæ? Dicam quod sentio. Dum stabit abominatio, deesse non poterit desolatio. In Deum graviter offensum est et contra insensatos pro ipso pugnat orbis terrarum. Revocetur ad justitiam status ; bona principia laudabilis exitus prosequetur. Inter cætera quæ dixisti, laudabiliter et hoc positum est. Non ex toto in perniciem vadit, qui de medio malæ viæ revertitur. Reversus quidem es, nec reversus solum, sed conversus. Audiisti peccasse multitudinem, et ad horam impetum multitudinis es secutus. Ore magis peccasti quam corde. Et quidquid ore promitteres fidem corde servabas. Filii Israel quandoque *commisti sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum et servierunt sculptilibus eorum (Psal.* cx). Tu quoque in pronum currente multitudine, non ad primos impetus restitisti. Nec contra torrentem brachia inutiliter vaneque jactasti. Nactus opportunitatem quod corde fovebas apud te, illud opere demonstrasti: sed qui te æmulo livore persequitur, geminati perjurii calumniam fortassis opponet. Semel pejerasse malum est, iterasse perjurium multo pejus. Magis igitur bis quam semel perjuros a justitia recessisse, quid si cum rege stetisses, semel quidem pejerasses, perjurium tamen non iterrasses, ideoque melius fecisses. Ne te siliqua vana perterreat, fidelitatem uni, fidelitatem promisisti et alteri; primo cui debebas, postmodum cui non debebas. Primo non pejerasses, nisi secundo aberasses. Ab hoc errore declinasti, et sic omnia sanasti : hos evasisti laqueos, sed alios fortassis incurres. Tibi regis objectatur electio, ut te jure repellat Ecclesia, cujus instituta despicis et sacramenta contemnis. Sed nunquid ad justitiam te sacramenta perducent? Sacra suos operentur effectus. Sanctificent nos potius quam a proposito sanctitatis avertant. Non potius mundatos peccato jus tificent quam crimine irretitos, manibus ligatis et pedibus, in inferna demergant. Male de sacramento præsumitur, si per ipsum non laxatur culpa, sed reatus augetur. Nostro quidem judicio nihil in his est quo te juste premat Ecclesia, si causam tamen hanc judex equilibris examinet. Nisi si forte rubore suffunditur, quod ei viam qua ire oporteat, quasi prævius ostendisti. Volo tamen attendas quid in parte hac audierim vehementius jaculatum. Non diu est quod audistis dominum papam Innocentium convocasse Ecclesiam et Romæ conventum celebrem habuisse. Magno illi conventui cum domino et patre nostro domino abbate Cluniacensi, interfui et ego Cluniacensium minimus. Ibi causa hæc in medium deducta est, et aliquandiu ventilata. Stabat ab imperatrice dominus Andegavensis episcopus, qui cum causam ejus diligenti percurrisset oratione, contra ipsum quasi sub voce præconia in communi audientia declamatum est. Et quia dominus Andegavensis duo inducebat præcipue, jus scilicet hæreditarium et factum imperatrici juramentum, contra hæc duo in hæc verba responsum est. Oportet in causis omnibus, quæ multiplici jure nituntur, hoc considerare

A præcipue, quid sit jus principale in causa causa ipsa principaliter innititur, quod vero darium sit et ab ipso principali dependens. S enim jure principali, necessario tollitur et sec rium. In hac igitur causa principale est, quod nus Andegavensis de hæreditate inducit et totum illud dependet, quod de juramento sub tur. Imperatrici namque sicut hæredi juram factum fuisse pronuntiat. Totum igitur quod ramento inducitur, exinaniri necesse est, si d hæreditario jure non constiterit. Ipsum vero fringitur. Imperatricem, de qua loquitur, non gitimo matrimonio ortam denuntiamus. Dev legitimo tramite Henricus rex, et quam non li sibi junxit matrimonio, unde istius sunt na

B propagata : quare illam patri in hæredem nc bere succedere, et sacra denuntiant. Hoc in con audientia multorum vociferatione declamatu et nihil omnino ab altera parte responsum. mihi In parte ista respondeas. Interim dicai quod sentio. Majores natu, personas religic sanctas, sæpius de re ista conveni. Audio illi trimonii copulam sancto Anselmo archiep ministrante celebratam. Ipsum enim non aliter sanctum audeam appellare. Nam cum frater q dubitaret utrum sanctus appellari debuisset, nitus hæc facta est revelatio. Dum oraret et a tione in mentis raperetur excessum, liber ei i nibus datus est cujus dum primas revolveret pa nihil scriptum nisi sanctus Anselmus invenit.

C cætera quæque percurreret, nihil reperit nis ctus Anselmus. Unde certum est non placer nitati ipsum aliter appellari quam sanctum. C est perfectam huic non defuisse charitatem q ras mittit timorem (*I. Joan.* IV). Mirabile n ipso testimonium a sanctis audivimus. Manus sibi præcidi permisisset, quam eas ad opus ill extendisset. Longe sit igitur ab intellectu bon abradatur a cordibus omnium, ut a sapient rege et summæ sanctitatis episcopo, quidqua legitime et sancte fuisse credatur admissu Romanas unquam aures pulset amplius tal brium, quod omnium bonorum attestatione esse mendosum. Verum de ipsa matre impe sanctorum quorumdam relatu cognovimus, i cunabilis, ipsis in dignitatem regiam, ostens

D niter oraculo præsignatam. Nam dum ipsam Mathildis, regis Willielmi sponsa, de secro fo varet, puella ipsa injecta manu velamentun capiti reginæ supererat, apprehendit suum put involvit. Quod quidam quorum nunc eti superstes est, altius attendentes, signum quo ostensum est exponentes, dignitatem regiam, i postmodum sublimata est, manifeste sunt cuti. In longum se extendit, epistola, eo quod riam magnam attigimus, etsi non plene explic Et tu per verba quæ per militem tuum m mihi, excitasti me, et cum currere cœpissem bat mihi stimulos ipsa tui memoria, ut ab op

mihi tui præsentabat memoriam vix avelli rim, sed me fere in tædium lectoris extende- Jnde in fine teneas, ut memor sis finis, et in iam Dei et pauperes ejus charitatem benevolæ s exerceas. Memor esto matris tuæ quæ diri- et conculcatur ab omnibus, et quos in diebus itiæ suæ deberet filios experiri charissimos, reperit infestissimos. Nec adversus eam tuus elus accendatur, si in causa præsenti non ea portuit libertate vocis usa est, cum eam præ- tis auctoritas non solum impedierit, sed quasi m vinculis in hoc ipso velut immobilem fece- d jam nunc, Deo propitio, et favente parti domino papa Cœlestino, vincula solventur, muta fuere loquentur. Vale. Et biduo saltem ro me, quia biduo mihi est intermissa oratio ras dictarem ad te.

EPISTOLA LXXX.

AD NIGELLUM ELIENSEM EPISCOPUM.

erabili domino fratrique charissimo N. Eliensi atia episcopo, frater G. Herefordiensis Eccle- inister, « sic currere ut comprehendant (*I* c). »

us et scientia quanto rarior, eo pretiosior est; o quoque scientiæ et virtuti paucos admodum m dare cernimus, eo studiosos earumdem am- reverentia dignos æstimare debemus. Inde est magistrum Robertum de Clare, cujus et hone- tæ et scientiæ claritas jamdiu nobis innotuit, olentiæ vestræ commendamus attentius; si ossumus apud vos rogantes, ut ecclesiam, sub tuitione vestra possidet sibi illæsam im- batamque patrocinio conservetis. Nam, si elidetis e facili totum quod objiciunt qui de sione eadem jamdiu cum illo transegerunt. icut rei judicatæ, sic et transactioni standum rtissimum est. Apud judicem non præsumo is officium, verum ex primo postulantis affe- pro amico postulo, sed si apud amicum, fa- obtinere meruero.

EPISTOLA LXXXI.

AD RADULFUM DECANUM HEREFORDIÆ.

r Venerabilis Gilbertus Hereford. episcopus am hanc domino Radulpho decano Hereford. isit.

longe positi tuas non de longe contumelias mur, ipso doloris transverberati gladio quo us vulneratum. Directa est manus persequen- sed unum omnibus infigit vulnus quibus te tæ diligentia charitatis astrinxerat. Exul et us ab ecclesia tua et civitate expelleris : et m sacra læseris omnia, gladios in te maleju- iles exacuit, nil tamen habens quod objiciat, od ejus audaciæ in sanctitate et justitia re- Restitisti quidem, et gaudemus : expulsus lemus. Dolemus, inquam, magis irruentium ominiam, quam tuæ laudis honorem et glo- cimus enim quod venali illi turbæ et in om- A nem in quam condicitur impietatem promptissimæ de cœlis ira revelatur, sed humilitati tuæ et patientiæ gloria in perpetuum reservatur. Gaude, dilecte mi, gaude et attende. Attende, inquam, quam pio voto te bonorum omnium turba prosequitur, dum portas in corpore tuo stigmata Christi Jesu, dum crucem ejus bajulas, dum pro justitia et Ecclesiæ libertate in agone decertas. Non delicatus miles in Domini bella venisti. Pedes nudi, vestis lanea, vexillum crucis in manibus summi Regis exprimunt armaturam. Quod cantavimus hactenus, jam videmus in te illud summi confessoris elogium : Ego signo crucis non clypeo protectus aut galea, hostium cuneos penetrabo securus. Hæc est framea Christi, et baculus peregrinationis ejus, quo contrivit portas B æreas, et vectes ferreos confregit (*Psal.* CVI). Tu quoque sapienti consilio, cornu crucis inimicos tuos ventilasti, et insurgentes in te magnanimi nobilitate contempsisti (*Psal.* XLIII). Quæ de te audio lætam resonant cuncta victoriam; insidiantium laqueos, etsi nudus, expeditus tamen et alacer evasisti. Expulsus quidem es ab ecclesia tua, sed quam gratulabunda occurrit tibi Ecclesia sancta mater tua. Hæc ab ora vestimenti sui cui decenter inhærebas, te sustollit, tibi sinum aperit, te intus colligit, tenet, demulcet et nutrit (*Ephes.* V). A sponsæ tuæ amplexibus ad tempus avelleris, sed matris gremio confoveris. Insultant tamen pessimi, quod et domum et urbem egressus es. Es quidem egressus : sed cogita antiquos dies. Nunquid David a facie filii fugiens insultantem sibi et dicentem : *Egredere* C *vir sanguinum, egredere* (*II Reg.* XVI), cum modestia non sustinuit? Vos etsi persona dispares, æstimo tamen pares in causa. Domesticis utamur exemplis Nosti quia Dominus a facie Pilati egressus est in ludibrium sui, coronatus spinis, et indutus purpura (*Matth.* XXVII). Novissime etiam quasi repurgium quo pollui posset civitas, ipse *extra portam passus est* (*Hebr.* XIII); utinam passus injuriam, ne mundus ulterius injuriam pateretur. Hac nos armari cogitatione oportet, ut ipsum extra castra sequentes improperium ipsius semper in capite nostro portemus (*ibid.*). Felix tua egressio, qua sanctorum collegio denominaris. Sed improperant quod fugisti. Nec fugisti quidem, sed te ad dimicandum acrius pro D justitia reservasti. Paulus tamen Damasci in sporta demissus effugit, nec istud scribens rubore suffunditur, sed hoc ipso gloriatur (*II Cor.* XI). Nisi enim fugisset, frementem mundi bestiam non confudisset, nec in ipso fastigio imperii vexillum Domini statuisset. Docet nos magister bonus : Si persecuti vos fuerint in civitate una, fugite in alteram (*Matth.* X). Fuge ergo, dilecte mi, hoc usus imperio, fuge de Ur Chaldæorum in Jerusalem (*Gen.* XV), ut habeat in quo pugnet Ecclesia, habeat quem reservet sibi in tempus hostis et belli. Stabis adhuc pro matre filius, in eam fortassis acrius insurgente Leviathan. Jam nos odore bono respersisti, et tuæ virtute constantiæ bene fragrat Ecclesia, qui dedignatus es humiliari

A principi, et genu curvare ante Baal. Datur optio confessori, ut abjuret quod sancte fecerat, vel cedat his quæ possidebat. Vilescit animo tuo temporale stipendium, et subito factus inops, quanta animi serenitate decantas: *Ego vero egenus et pauper sum: Dominus adjuvit me* (*Psal.* LXIX) Davidicos hymnos decantamus et nos, sed quæ canimus tu legis in te, et laudabilia sanctorum quæ extollimus sacrum et elucubratum plenius tuæ tibi volumen conscientiæ repræsentat. Percurre psalmos; resonent ab ore tuo illa Spiritus sancti plena suavitatis instrumenta; quod pietatis, quod justitiæ, quod fortitudinis, in his laudabile decantatur, totum habes in te. Vere beatus philosophus, qui tua ibi bona collocasti, unde ea nec manus avidi raptoris eripiat. Jandudum in B scholis positi, de paupertate spiritus diversi adversis audivimus. Jam nunc ipsa tibi de propinquo respondeat utpote quæ tecum tuæ domus limen egressa est, te in itinere comitata de regni cœlorum promissione uberius consulatur. Nam quantulum est quod obtractant? apostolicum illud opponunt; *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*; et *qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit* (*Rom.* XIII). Verum quidem hoc est. Sed habet sæcularis potestas legem qua teneatur, habet statutos terminos intra quos ipsi obediatur. Scilicet si legem servaverit, si mandata custodierit, si in Deum nulla animi temeritate præsumpserit. Quod si in summi Regis injuriam impudenter excesserit, non potest ejus uti privilegio, cujus jura contemnit. Jam quod reliquum est C circa prudentiæ discretionisque partes insudant. Aiunt discreti viri esse, in culpis levibus non toto zelo accendi. Verum si profonde peccetur? totus fervor inardescat. Ideo levem principis offensam de muri quadam parte diruta fuisse mitius vindicandam. Ista pulchre componuntur. Sed juxta sapientiam, qui minima contemnit paulatim atteritur. Omitto prosequi quanta sit indurati cordis audacia, loca sancta non solum vilipendere, sed vastare. Festino ad hæc quæ te virtutis amatorem non solum non accusent, sed potenter excusent. Magnum æstimo virtutis indicium nascentia vitiorum germina suffocare. Serpens ubi caput immiserit, facile totus illabitur. Hæc tu considerans ad primos impetus restitisti. Quid ni? Nisi restitisses, jam forsitan ad templi fastigium rabies inchoata ascendisset. Sed ascendi- D sti ex adverso, et objecisti te murum pro muro domus Israel. Licet ex minimis magna conjicere. Quid si tibi pro fide pro sacramentis Ecclesiæ decertare contingeret, ad crucem Petro, Paulo comes ad gladium constanter assistens? Eat satelles, stricto pugione tibi funestus occurrat. Si sacrum atrectaverit corpus, cœlo victor exciperis. Si pepercerit tibi, nil minus est gloriæ. Jugi ergo inter nos bonorum laude donaberis. Tu enim tempora nostra virtutum meritis exornasti: tu nos in melius exemplo tui reformasti, tu virile robur, et constantiam martyrum in tempora tepida revocasti. Percussor enim tibi defuit; non tu virtuti. Vives ergo clarus gloria,

quam meruisti. Vives, inquam, sed felix qu
justitia mori decrevisti.

EPISTOLA LXXXII.

AD HENRICUM EBORACENSEM ARCHIEPISCOPU

Patri suo et domino H. Eboracensi, Dei
archiepiscopo, frater G. Herefordiæ dictus e
pus, sincere diligentis affectum, et gratanter
quentis officium.

Charitas quandoque præsumptuosa est, et
alteri facile rogata concederet, hoc apud dom
et amicum impetrare non desperat. De ipsa it
quæ intra cordis vestri dominatur, charitate
mum confidentes, preces sublimitati vestræ
gimus, ut communi amico et canonico vestr
berto, Ecclesiæ vestræ præcentori, vos benign
misericordem exhibeatis, et si quid adversu
ab aliquo suorum, ipso ignorante et nolente,
missum est, in clericum vestrum et in quantu
test, amicum, commissi culpam non refundat
se enim et vos et diligentes vos diligit, et si qui
rum adversatur vobis, aut extollitur contra
hunc, quicunque ipse est, et abdicare et elin
paratus est. Si itaque sibi non sua, sed alteriu
pa ablata restitueretis, justitiæ non excideretis
et tam comes Herefordiæ, quam nos, qui p
pariter excellentiæ vestræ supplicamus, vobi
plioribus gratiæ debitores efficeretis. More nih
nus ipsius ambo rogamus veniam, ut in ho
leos severitatis vestræ non sentiat, in qua volu
suæ non difficultas solum, verum impossib
ipsa præjudicat. Adjuvante Domino, et itineri
securitatem providente, in proximo veniet a
per omnia vobis tanquam Patri et domino
tissime pariturus. Valete, et ab amicorum v
rum petitione faciem nolite avertere, et ne sæp
amico rogare oporteat, diem adventui ejus
Domini constituite.

EPISTOLA LXXXIII.

AD THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOP

Patri suo et domino Cantuariensi Dei grat
chiepiscopo et totius Angliæ primati, T. su
Herefordiensis Ecclesiæ minister, in tribul
non deficere.

Exspectans exspectavi jamdiu dominum m
sperans a vestra sublimitate nuntium aliquem
gari, qui mihi prospera vel adversa nuntiand
de adversis tristem redderet, vel de lætis exh
ret. Nam si ea charitatis est plenitudo, ut cu
tre quolibet infirmante infirmari, vel cum quis
dalizatur uri oporteat, cum Patrem nostrum et
num, imo nostrum in Christo caput concuti
gari, turbari cernimus, quid jam restat nisi no
tum infirmari aut uri, verum intus intimi fla
zeli medullitus concremari? Si itaque nondu
rexit Dominus ut ventis imperet et mari, si pr
vestra nondum in auram statuta est, sum
mihi videtur opere necessarium est, ut sa
pectus vestrum omnis armatura fortium mu
hostis quanto insurgit acrior, eo vos acrior

sancti Spiritus ferventiorem igneus inveniat. Non enim novum est aut insolitum Ægyptios Israel, Chaldæos Jerusalem infestare. Ait Christus in Apostolo: *Omnes qui volunt pie in Christo vivere, persecutionem patientur* (*II Tim.* III). Sed per eumdem ipse loquitur: *Quod leve est aut momentaneum tribulationis nostræ supra modum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis* (*II Cor.* IV). Persecutionem patienti propter justitiam, non leve aliquid, sed regnum cælorum repromittitur. Amicitur Elias pallio, dum persequentium declinat rabiem, et stans in spelunca hostis, gloriam Domini speculatur (*III Reg.* XIX). Vobis quoque corona gloriæ repromittitur, quam reddet vobis in illa die justus judex (*II Tim.* IV). Impatiens mei factus sum, desiderans videre vos et alloqui, vel aliquid audire a vobis, quo de his quæ circa vos sunt certior efficerer. Parati sunt principes nostri, præsto sunt et Ecclesiæ nostræ vos, si sic opus est, non solum suscipere, sed et in amplexus vobis gratanter occurrere, et de suis quidquid potuerint, ministrare. Nollem tamen hoc, sed si necesse est, benevolos et ad omnia paratos habebitis Obsecro, dilecte Pater, mihi litteras vestras non negari, et in aliquo voluntatem vestram et statum, et consilium aperiri. Valere vos optamus in Domino, et ipsi per omnia complacere.

EPISTOLA LXXXIV.

AD EUGENIUM PAPAM.

Patri suo et domino, summo Dei gratia pontifici, EUGENIO, G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, obedientiam humilem et debitam patri charitatem.

Cum parvitati nostræ, dilecte Pater, Ecclesia Dei aliqua sui portione, Domino sic operante, commissa sit, ejusdem providere et invigilare commodis ipsa nobis a Domino concredita dispensatio compellit. Quoniam vero quæ statuuntur a nobis, nisi apostolica auctoritate fulciantur, minus firma sunt, sublimitati vestræ preces humili devotione porrigimus, ut quod ad honorem Dei et cultum ejus ampliandum de ecclesia Sancti Guthlaci de Herefordia a nobis actum est, hoc auctoritas vestra corroboret, suoque confirmet privilegio. Ecclesiam enim illam de manu laica multo tandem labore eruimus, et quia in eadem minus officiose Domino serviebatur, ipsam dilecto filio nostro Hamelino, abbati Glocestriæ, et ecclesiæ Sancti Petri, cui idem præesse dignoscitur, assensu clericorum ejusdem ecclesiæ capitulo etiam nostro id consentiente et volente, concessimus, et tam ipsam, quam ecclesiam sancti Petri de Herefordia, diu ante a prædictis monachis habitam, in corpus unum adunare curavimus, et conventum monachorum ibidem devote ministrantium Domino, jamjam instauravimus. Quod quia Domino credimus placere, audemus serenitati vestræ supplicare, ut quod a nobis intentione recta actum est, soloque pietatis intuitu, hoc serenitas vestra stabiliat, et ecclesiæ Sancti Petri de Glocestria in perpetuum confirmet. Glorificetur Deus in vobis, vestrique corona meriti semper augeatur in Domino, in Christo dilecte Pater.

EPISTOLA LXXXV.

AD JOANNEM DE DINAN.

Gilbertus, Dei gratia Herefordiensis episcopus, amico suo J. de Dinan, salutem et dilectionem.

Audi, charissime, quæ tibi mando, et monitis meis si ex Deo sunt, acquiescere non despicias. Habes a multis testimonium bonum, quod Deum et Ecclesiam ejus hactenus in magna reverentia habuisti, et clericos et alios quosque religiosi ordinis viros diligentius honorasti. Pauperes etiam, qui tuo famulatui obnoxii sunt, non oppressisti, sed magis affectu paterno fovisti, et illæsos servasti. Hanc tuam justitiam et animi bonitatem respexit Deus, et nunc aliquantulum misertus tui, in futuro amplius miserabitur. Audio a multis, aliquos conspirasse adversus te, et te nesciente et absente, in detrimentum tui pessima quædam præparasse. Eorum autem consilium, ut dicitur, dissipavit Dominus et denudavit, et te, qui illum illæsum in membris suis servasti, ipse quoque illæsum servavit. Hoc, charissime, tibi non attribuas, sed magis illi gratiarum referas actionem. Si itaque ad Ecclesiam ejus et bona ecclesiastica in Stantune, manum male extendisti, auctoritate ipsius, et ab ipso nobis injuncto officio, te moneo ut ante synodum cuncta Ecclesiæ ipsi in nullo immunita restituas, ne ab ea quam prædixi, gratia gravi separatione cadas, Scias enim pro certo, et hoc ultimum firmiter teneas, quod res ecclesiasticæ cujuscunque fidejussione, nisi præsente et favente episcopo, alicui mortalium obligari non possunt. Plegium quod in ecclesiasticis de R. furtis me nesciente cepisti, tibi non tenetur, sed omni auctoritate liberum esse decernitur. Obedientem te nostris monitis conservet omnipotens Deus.

EPISTOLA LXXXVI.

AD RO. DE BURNAHAM.

Gilbertus Dei gratia episcopus Herefordiensis, amico suo Ro. de Burnaham, salutem et dilectionem.

Quanto erga vos charitate ampliori affecti sumus, tanto nobis et famæ vestræ consultius quantum spectat ad nos providere, ipsa quam prædiximus charitate suggerente, commonemur. Verbis oris vestri multorumque relatu didicimus, vos a transactione inter nos habita super ecclesia de Wiredesberia resilire velle, et ecclesiam de Glocestria super sibi promisso celebriter a vobis annuo censu velle defraudare. Qua in re moneo ut rerum exitus attendatis, ne forte si aliter actum fuerit, malefactum pœnitentia consequatur. Causa enim hæc, etsi principaliter non spectat ad nos, spectat tamen secundario. Primum in causis locum actor obtinet, secundarium testis. Si ergo testis in causa hac productus fuero, ecclesiæ, cui tota plenitudine charitatis astrictus sum, in testimonio veritatis deesse non potero. Astiterunt et nobis in transactione

eadem viri religiosi quamplurimi, qu si quid negare cœperitis, in lucem acta poducent. Retractetis itaque, si placet, consilium vestrum, et quod, fide interveniente, sub multorum præsentia pepigistis, fideliter observetis, ne si forte aberrare cœperitis, multorum convictus testimonio, non solum ecclesiastici beneficii, sed ordinis vestri periculum incurratis. Attendens illud Sapientis: Melior est amici increpatio, quam oscula blandientis inimici (*Prov.* XXVII), amico dura proposui, quem ab eo quod sibi inutile et inhonestum revocare curavi. Valete, et in omni emolumento temporali honestatem præponite.

EPISTOLA LXXXVII.

AD EUGENIUM PAPAM.

Patri suo et domino summo pontifici EUGENIO B G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, pedibus sanctis conculcato Satan, triumphare semper in Domino.

Sicut domino meo placuit, ita factum est, et ad jussionem vestram mihi manus est consecrationis imposita, et Herefordiensis Ecclesiæ cura commissa. Inde est, quod attentius spectant oculi nostri ad vos, a vestra sublimitate sperantes, et exspectantes auxilium, unde habuimus honoris et ordinis incrementum. Clamat et conqueritur Ecclesia nostra prædecessorem nostrum bonæ memoriæ dominum Robertum episcopum quatuor præbendas suas ad ecclesiam Lantoniæ transtulisse, et præ nimietate amoris quo erga Lantoniam, ut ipsos ampliaret tepebatur, proprios clericos eisdem quatuor præben- C dis spoliasse. Unde serenitati vestræ supplicamus humiliter, si majestatem vestram prædicti Lantonienses adierint, ne vestra auctoritate eis firmetur quod clerici nostri sibi fuisse injuste ablata conqueruntur. Duo etiam castella Ecclesiæ nostræ idem prædecessor noster nobilissimis viris comiti de Mellent et Hugoni de Mortemer, magno Ecclesiæ ipsius incommodo et detrimento concessit. Quæ quia male districta sunt, et quantum ad nos, quasi ad desperationem alienata sunt, vestra petimus auctoritate revocentur. Quod vero ad Lincolniensem Ecclesiam spectat, utpote quod audivimus et vidimus, secure loquimur et testificamur. Ejusdem enim Ecclesiæ clerus et populus religiosarum episcopatus personarum unamini consensu, nullo prorsus contradi- D cente, dominum Robertum ejusdem Ecclesiæ archidiaconum sibi in episcopum elegerunt, et electionem domino Cantuariensi præsentantes, propter multas et necessarias causas obtinuerunt. Quod vestro petimus cumulari examine, quatenus ei manum gratiæ porrigendo, ipsum in quo positus est stabilitatis, et de cætero fidelem filium, et ad omnem Patris sui voluntatem promptissimum habeatis. Illæsa nobis et inoffensa majestas vestra servetur in sæcula, in Christo dilecte Pater.

EPISTOLA LXXXVIII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici EUGENIO, A G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, devotum et debitum totius obedientiæ famulatum.

Quia charitati, dilecte Pater, plurimum expedit obedire, ideo petitioni Lincolniensis Ecclesiæ negare non possumus, quin ea quæ de negotio ejus ipsi præsentes vidimus et audivimus, sublimitati vestræ notificemus. Cum ei Londoniæ cum Patre nostro domino Cantuariensi et fratribus et coepiscopis nostris quam plurimis essemus, vidimus decanum et cantorem et archidiaconum, omnes etiam ipsius Lincolniensis Ecclesiæ canonicos, cum religiosarum personarum ejusdem episcopatus non modica multitudine, omnes in hoc instantissime perseverare, ut liceret eis concilio domini Cantuariensis, Robertum archidiaconum Leicestriæ, in Patrem et episcopum sibi eligere. Cumque dominus Cantuariensis in ipsum omnium concurrere vota conspiceret, nolens prædictam Ecclesiam turbari amplius, aut magis atteri, petitioni eorum episcoporum consilio, assensum præbuit, et prædictum archidiaconum ingenti postulantium gratia et favore, episcopum consecravit. Cujus et doctrinæ et vitæ et intus et foris, testimonium bonum est, et in officio quo ministravit hactenus conspicua gratia. Unde vestram, reverende Pater, precamur benignitatem, ut quod ei, sola suffragante justitia, debetur, id nostræ parvitatis precibus facilius et benignius assequatur. Valeat sanctitas vestra, in Christo dilecte Pater.

EPISTOLA LXXXIX.

AD UNIVERSOS S. MATRIS ECCLESIÆ FILIOS.

Dilectis sibi in Christo fratribus, universis sanctæ matris Ecclesiæ filiis, frater G. Herefordiensis Ecclesiæ dictus episcopus, salutem et dilectionem in Domino.

Charitati vestræ præsenti scripto notificamus, nos certo religiosarum personarum cognovisse testimonio, præsentium latorem Benedictum, coram justitia prædecessoris nostri, bonæ memoriæ R[oberti] episcopi, septima sacerdotum manu jurasse, fratrem suum, de cujus morte suspectus fuerat, machinatione sua aut consensu, aut voluntate, nunquam mortem incurrisse. Qui, ut plene innocentiam suam super hoc facto ostenderet, in præsentia nostra multis nobiscum assidentibus, in hunc etiam modum juravit: « Parentes mei, qui de morte fratris mei suspecti hactenus sunt habiti, mortem ipsi non intulerunt. Nemo etiam mei causa mortem ipsi machinatus est, sic me Deus adjuvet, et hæc sancta. » Quod juramentum duodecim illico sacerdotes in hunc modum confirmaverunt. Benedictum hunc super hac re verum jurasse, nobis certum est, sic nos Deus adjuvet et hæc sancta. Quod cum in præsentia nostra sic actum est, ne solita deinceps innotescentia ipsius prematur infamia, quod vidimus, hoc testamur, et rem gestam præsenti vobis scripto et sigilli nostri impressione declaramus. Valete.

EPISTOLA XC.

AD ROBERTUM LINCOLNIENSEM EPISCOPUM.

ino suo fratrique charissimo R. Lincolniensi tia episcopo, G. Herefordiensis Ecclesiæ mihæc gustare et sapere quæ paravit in dulceıa pauperi Deus.

ne valetis, sic est ut volumus, et nostrum udium ad perfectum adducitur, et ad omnem n cumulatur. Digestam corrigi et glossari itis, et ecce Ambrosius vester labrare non in tritura. Cætera quæ mandastis, dante), non differentur. Causæ nostræ cum pous nostris, fata adhuc ambigua sunt, et quæ pendulo, quam cito stabiliri cœperint, illico e chartula cognoscetis. Usque ad diem Palnobis a domino Henrico concessæ sunt, sed rogari ulterius misso nuntio nondumque reostulamus. Experiemur in his finem quem ıerit Dominus, de ipso sperantes bona nobis qui reprobat cogitationes populorum, et t consilia principum. Optamus vos in Domino et in ipso de die in diem renovari et profi- . Domino charissime.

EPISTOLA XCI.

[T]HEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

suo et domino T. Cantuariensi Dei gratia iscopo, G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, .m misericordiæ reminisci.

versus dominum Landaviensem aliquantuıta est tranquillitas vestra, tanto sublimitati humilius supplicandum est, quanto adversus tum episcopum justiore causa motam esse cimus. Sufficiebat enim ad sublevandam cauam contra adversarium suum appellatio, et per omnia debitam observasse reverentiam. minus factum est, improbitati procul dubio iensium clericorum, non ipsius episcopi mat ingratitudini imputandum est. Opus enim m vestrarum ipse est, et plantatio vestra, i de justa forte causa conteritis, opus quidem m vestrarum contereti et quem plantavit vestra, evelletis. Absit hoc a vestra gloria, e sortiatur laus vestra dispendium, ut quem nter amicos ascripsistis, ab aditu gratiæ veminatum tam facile proscribatis. Venit quivos in humilitate et mansuetudine, nil sapiens ıdversum vos, sed quidquid actum sit a vobis totum quod bonum dominum, quod pium decet, exspetens et expectans. Absit autem mentis vestræ sic convertatur in tenebras, n vobis aut gratiæ præjudicet, aut naturam t, quin in paterno pectore sit intus apud vos,) filio pulset et exoret, et exaudiatur affectus. l igitur apud vos nostra potest supplicatio, si ristes dicimus a corde vestro propter inanem ı non prorsus excidimus, episcopum vestrum atis in gratia, et paci et honori ejus provine Patrem alibi quærere compellatur sed toıod pium est, quod modestum se apud vos

A reperisse glorietur. Ad pedes vestros in prece hac corde prosternimur, quos supplicando libentius ipsi manibus amplectimur. Provideat itaque, si placet, vestra discretio, ne nobis postulata negando, preces nostras amodo muto claudatis silentio. Bene valere vos optamus in longa tempora, in Christo dilecte Pater.

EPISTOLA XCII.

AD EUGENIUM PAPAM.

Patri suo et domino summo pontifici Eugenio, G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, salutis gaudium et debitum obedientiæ famulatum.

Quoniam, dilecte Pater, amici veritatis esse cupimus, ideo quod de causa domini Bernardi Cerneliensis abbatis ipsi præsentes vidimus et audivimus, in B præsentia vestra cum fiducia contestamur. Vidimus enim ipsum Cerneliæ priorem quampluresque ejusdem Ecclesiæ personas, ad pedes domini Hiemari Tusculani episcopi, eo tempore apud nos legati, prostratos et provolutos, humiliter postulare, ut eis prædictum Bernardum, Glocestriensis Ecclesiæ tunc priorem, in abbatem concederet, et ipsum concedendo tam eorum quam totius conventus sui petitioni satisfaceret. Scimus etiam dominum Hiemarum ad eorum postulationem prædicto fratri Bernardo, renuenti licet et invito, ea qua præerat auctoritate injunxisse, ut onus Cerneliensis Ecclesiæ regendæ susciperet, eique per omnia prout competeret abbati provideret. Scimus nihilominus conventum Cerneliæ eum gratuito solemni processione suscepisse, et C dominum Salesberiensem eorumdem postea petitione episcopali benedictione ipsum in abbatem confirmasse. Quem quia tam vita quam doctrina multa dignum commendatione cognovimus, pro ipso preces sublimitati vestræ porrigimus, ut eum in suis justis postulationibus audiatis, et Cernelienses monachos adversus eum injuste et improbe contumaces, apostolica auctoritate reprimatis. Domus enim illa Cerneliæ est, cui ut publica fama est, honestas sola jamdiu displicuit, nihil quod non religioni contrarium foret et ordini, potuit complacere. Quorum emendandæ potius quam in præsentia vestra commemorandæ dissolutioni, quia prædictus frater Bernardus, quo potuit vigore restitit, eorumdem violentia quasi profanus expulsus est, et ab eorum com- D munitione sequestratus. Non nobis itaque, Domine, non nobis sed nomini vestro gloriam (*Psal.* CXIII) donetis, ut improborum audaciam reprimendo, culpam similem in aliis compescatis, bonosque condigne munerando, virtutis studium in compluribus augeatis. Sibi vos in longa tempora conservet incolumem omnipotens Dominus, in Christo dilecte Pater.

EPISTOLA XCIII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino sanctissimo papæ E. frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, pie salutantis affectum, et humiliter obsequentis officium.

Sublimitati vestræ, dilecte Pater, pro Lennensi

Ecclesia eo confidentius supplicamus, quo totum quod pium est, quod honestum, vestræ complacere serenitati non ambigimus. Prædicta siquidem Ecclesia inter Ecclesias Angliæ tam firma ordinis observantia quam perfectæ charitatis opibus in tantum irradiat, ut occidentis nostri tenebras luce quadam honestæ conversationis et cultu defæcatæ religionis expellat. Hæc mater pauperum, mæstorumque solatium præclara meritorum gratia eam se omnibus exhibet, ut in publicas jamdudum gratulationes suscepta quasi speculum quoddam in ultimis terræ finibus et singulare sanctitatis exemplar niteat. Unde preces excellentiæ vestræ affectuose porrigimus, ut justas ejus postulationes paterna mansuetudine audiatis, ipsamque in his in quibus prædecessorum vestrorum tempore fundata feliciter et aucta est, nequaquam minui permittatis. Quod eo faciet circumspectio vestra securius, quia quod Ecclesiæ uni indulgebitis, id non solum monachorum magno cuidam et probabili collegio, sed et immensæ pauperum, peregrinantium, naufragorum debiliumque multitudini erogabitis. Ut si qui in hoc facto decretorum juri derogatum fuerit, id apud summum judicem charitas Christi membris latissime subministrans, potenter excuset. Valeat dominus meus et Pater in Christo charissimus.

EPISTOLA XCIV.

AD EUMDEM

Patri suo et domino summo pontifici Eugenio frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, humilis obedientiæ famulatum.

Scimus, Pater in Christo charissime, scimus, quod apostolicæ non obedire jussioni, apostatare est, et instar vere sacrilegii, vestræ contraire voluntati. Absit hoc a fideli, absit a Catholico, absit potissimum a filio beneficiis a munificentia nostra exhibitis, obligato multipliciter et obnoxio. Londoniensis nimirum episcopus adeo manuum vestrarum opus est et creatio, ut ei recte in faciem possit objici: Tu quid habes, nisi quod a domino papa accepisti? Nam qualiter illum contra vota et conjurationes principum virtus apostolica sublimaverit, nullus apud nos qui ignoret, nemo fere qui nesciat. Inde est ut apud serenitatem vestram pro ipso illa recte competere videatur allegatio, operi manuum tuarum porriges dexteram. Quid enim vas etsi formatum optime, quid acturum est, si illud in virga ferrea decreverit suus auctor elidere? Absit hoc a vestra gloria, nec tale sortiatur laus vestra dispendium, ut quem semel intra fines gratiæ suscepistis, ab ipsius aditu eliminetis immeritum, aut innoxium excludatis. Archidiaconatum enim quem liberalitate laudabili domino Joanni Cantuariensi donantium mandastis, ante concessum alteri fuisse, vestram credimus ignorare prudentiam. In cujus rei testimonia dominum Lincolniensem a vero nec in modico deviare confidentissime dicimus. Ipsum vero Londoniensem, nec totius episcopatus sui jacturam perpetuam perjurio velle redimere scimus equidem et constanter asserimus. Ipse quidem Lincolniensis testatur, et jurare paratus est, dominum Londoniensem antequam voluntatem vestram aut scripto aut aliquo referente cognoverit, prædictum archidiaconatum magistro Sadulpho Diotecensi, cui et ad doctrinam scientia, et ad honestatem mores exuberant, concessisse. Est equidem in omni gratiarum amplectendum actione, quod honestatem et scientiam in Joanne remunerare decernitis. Sed hoc apostolico culmini factu leve est, ita ut episcopum quem singulari prævenistis gratia non offendatis. Preces in hoc porrigimus, in hoc paternæ charitati supplicamus, ut intus apud Patrem sit qui pro filio et episcopo pulset, et eatenus exoret affectus, ne plus fortasse diligens minus admittatur, et ad obsequendum longe promptior minus exaudiatur. Valeat dominus meus et Pater in Christo charissimus.

EPISTOLA XCV.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici. E. frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, devotum et debitum obedientiæ famulatum.

Cum debitorem universis divina vos, Pater, munificentia constituerit, commune debitum hi propensius exigunt, qui vestræ se per omnia tuitioni alacriori et ampliori devotione submittunt. Unde plurimum honori vestro conducit et gloriæ, ut Londoniensi Ecclesiæ ea qua ad præsens tempestate concutitur, manum auxilii porrigatis, et causam quam multo sudore perstringit, benignitate consilii sublevando, ipsam allidi scopulis, aut fluctibus obrui non sinatis. Quæ cum in Anglorum Ecclesia multa meritorum et dignitatum luce profulgeat, ad præsens tamen egregiæ laudis titulo hoc ipso nobilitata est, quod post Patris et pastoris sui decessum, inter minas principum ipsosque frementium gladios, Deum comtemplata non hominem, immobilis imperterritaque constiterit, et se periculis audacter objiciens honorem Dei et libertatem Ecclesiæ in aliquo minui dedignata, Patrem sibi et pastorem idoneum consensu unanimi non minus sancte quam prudenter elegerit. Quod cum ipsa eligentium fortitudo mentiumque constantia dignum laude constituat, persona quæ electa est gratia cumulat et honore, ut totum sit favore dignissimum, et quod ob honorem et libertatem Ecclesiæ fortiter actum est, et quod in hujusmodi persona laudabili circumspectione provisum. Nota namque secure scribimus, et quæ scimus, loquimur cum fiducia. Londoniensem archidiaconum R. de Bealmeis, quantum in humanis oculis est, vita honestum, laudabilem scientia, liberalitas amabilem, et ab ipsa reddit origine stirpis generosa clarissimum. Quem cum ad sui regimen diligenter et vocet et exspectet Ecclesia, si, quod absit! iste repellitur, injuriam hanc læsa virtus erubescet, et querela dicentium: *Sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas* (*Psal.* LXXII), non modicum sumet incrementum. Agat itaque apostolica sublimitas, agat Pater, unde sibi

orum congratuletur et applaudat Ecclesia; A bono bonum consummet initium. Honoret hodignissimum, ut in præsenti sibi laus, in fureponatur et præmium, *et sciant quia manus hæc, et tu, Domine, fecisti eam* (*Psal.* CVIII). In um vestra conservetur incolumitas, in Christo te Pater.

EPISTOLA XCVI.

AD EUMDEM.

tri suo et domino summo pontifici E. frater erefordiensis Ecclesiæ minister, pie salutantis um, et humiliter obsequentis officium.

ribulatione malorum et dolore ad vestram serenitatem Ecclesia Radingensis confugit. sibi sperans exspectansque remedium ubi læsi e sibi gloriantur non deesse solatium. Hæc in B diversarum regni nostri partium limite constiutriusque in alterum jamdiu sustinuit impetus, ipsis bellorum initiis per ejus fines exstitit sque in alterum transitus et regressus. Unde ncendiis quam cæde suorum debilitata, dire e rerum tam mobilium quam immobilium imta, cum jam multa in medicos nil agentes eroit, ad vestri fimbriam vestimenti properat et rit, sperans inde remedia, unde virtus exit curat aliena. Unde preces sublimitati vestræ li devotione porrigimus, quatenus devotæ filiæ ndo lapsa, solidando confracta subveniatis, et rente pietate justitiaque in vobis semper effir agente, amissa restitui faciatis, ut quæ, dete fundatore suo, sibi mortua sunt, feliciter C bus agente Patre, sibi placide reviviscant. t dominus meus et Pater in Christo charissimus.

EPISTOLA XCVII.

AD EUMDEM.

ri suo et domino summo pontifici E. frater G. ordiensis Ecclesiæ minister, obedientiam et am Patri charitatem.

nodicum, dilecte Pater, quod sumus, amiconostrorum charitati negare non possumus, ut alterius onera portantes (*Galat.* VI), opem nocariam consilii simul et auxilii impendamus. licet apud vestram majestatem nulla nos meostra commendent, nec penes vos gratiam ullam servitia nec impensa locaverint, ex chatamen audemus, ut qui nec pro nobis digni D sumus, ad paternam misericordiam pro alio ellari præsumendo irrumpamus. Clericus enim filii vestri domini Cantuariensis archiepiscoagister Rogerus de Ponte episcopi, vestrum, te necessitate, remedium, ad tuenda ea quæ ice possidet, a vestra implorat serenitate paum. Rogamus itaque ad genua sanctitatis corde prostrati, ut de fonte justitiæ procedat as, et eum quem apud apostolicam majestaommendari tam vita quam scientia dignum nus, suscipiatis in gratia, et in justis postubus suis exauditum clementer remittatis. Suatem vestram diu sibi suisque conservet inem excelsa majestas. Amen.

EPISTOLA XCVIII.

AD EUMDEM.

Domino et Patri summo pontifici E. frater Herefordiensis Ecclesiæ minister, æternæ vitæ gloriam feliciter adipisci,

Necessitati, dilecte Pater in Domino, reluctari non possumus, quin ea charitate quæ nobis de fraternis cordibus potenter imperat, obediamus. Hæc est quæ nos magis delitescere cupientes, producit in medium, ut ad audientiam vestram, cui ad præsens assistere non valemus, veritatis saltem verba mittamus. Hinc est quod viro illustri et honesto Scripturarum tam divinarum quam sæcularium apprime erudito, magistro scilicet Godefrido, deesse nequivimus, quin sublimitati vestræ quæ de ejus negotio vidimus et audivimus, testaremur. Willelmo itaque Cumin, multis exigentibus causis, vinculis anathematis irretito, cum jam plus anno integro sub eodem vinculo perstitisset, cumque eum omni ecclesiastico beneficio generalis concilii jurisdictio spoliasset, dominus Wigorniensis consilio religiosorum virorum, prædictum Godefridum archidianatu suo investivit Ecclesiæque suæ archidiaconem religiosa devotione constituit. Scimus eum in eodem officio religiose perstitisse, et quæ ad curam ejus spectabant, prudenter et discrete ministrasse. Scimus etiam ipsum eidem Ecclesiæ fore necessarium, et in eo non solum imo et multo amplius salvum esse beneficium. Detur [igitur] in hoc consideratio, ut semper habeat incrementum gloria vestra, concipiantque bonam spem, qui recurrunt ad vos, obtinendi consilium pariter et auxilium in his unde recurrunt ad vos. In longitudinem dierum vos protegat omnipotens Dominus, dilecte Pater. Amen.

(*Epistolæ 97 et 98 eædem sunt cum 17 et 18: sed propter inscriptionis diversitatem iterum eas exhibemus*).

EPISTOLA XCIX.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici E. G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, debitum dilectionis et obedientiæ famulatum.

Clericum hunc latorem præsentium, dilecte Pater, ad sublimitatem vestram scripto titulo causæ suæ transmisimus, ut qui Satanæ jaculis pene confossus fuerat, ad vitam solatio gratiæ vestræ reducatur. Hic quemdam decanum nostrum, sacerdotem honestum in agendis et sustinendis Ecclesiæ negotiis per omnia strenuum, scientiæ vitæque merito in publicas jam gratulationes susceptum, non aliis ejus meritis, nisi quod ecclesiam quamdam quæ Patris istius exstiterat, dono bonæ memoriæ prædecessoris nostri domini Roberti episcopi susceperat et in ipsa ministrabat; ob hanc causam excommunicatus publice, post longam afflictionem, et inediam absolvi meruit, juramento in hunc modum præstito, quod vita comite, necessario casu non obsistente, sublimitatem vestram sub præscripta sibi lege pœnitentiæ adibit, jussioni vestræ, quæcunque fuerit,

ob culpæ veniam pariturus. Qua in re juxta datam A vobis a Domino sapientiam et gratiam peccatori providebitis, et ut culpa condigne puniatur, et qui de triumpho lapsus est antiquus hostis minime glorietur. Sublimitas vestra in longa tempora conservetur illæsa et incolumis.

EPISTOLA C.

AD ELIAM DE SAI.

Gilbertus Dei gratia Herefordiensis episcopus. amico suo Heliæ de Sai, salutem.

Nosti, charissime, quam constanter amorem mihi et Ecclesiæ quæ circa vos et honorem et pacem promisisti, quod utinam sic servasses, ut nec querimonia de te perferretur ad nos, nec a nobis tibi quidquam, nisi pacificum et amicabile scribi oportuisset. Multum quidem de multis mirarer, sed de B te multo amplius miror, quod sacerdotem nostrum et decanum ad judicium curiæ tuæ trahas, et hanc tibi potestatem contra Ecclesiam vindices, quam multo sudore et labore reges et imperatores adversus eam usque hodie obtinere nequiverunt. Unde vobis mandamus, charissime, ut sinas judicari a nobis clericos nostros, et hunc præcipue et alios nequaquam judicare præsumas, sed juxta ordinem sibi concessum ipsos Domino in pace servire permittas. Si nos minus audieris, quamcunque poterimus sententiam in te et tua, etiam nolentes dare non tardabimus. Quod si quid adversus dominum Walterum habes, plenariam de ipso justitiam offerimus. Valere te et benefaciendo Domino placere optamus. C

EPISTOLA CI.

AD . . . .

Non queritur Walterus clericus noster duplex damnum se incurrisse. Nam nomine Hugo de Cluna, Gilberto Angl' pecuniam quam ab Hugone ipsi deberi putabat, reddidit, et cum Hugo se prædicto Gilberto nihil debuisse asserat, item cum Hugone data pecunia transegit. Vobis itaque mandando precor, ut tribus his statuto die evocatis, Walterum pecuniam redditam, quæ tamen, ut asserit, Gilberto debebatur, repetentem, ad plenum audiatis, et Hugonem de Cluna de re ista veritatem testari, ex parte nostra commoneatis. Si quæ prædictum militem in debitum recepisse a Waltero constiterit, ipsi quantum accepit restituere compellatur. Quod si miles D pecuniam hanc Hugonem sibi debuisse probaverit, causam inter Hugonem et Walterum nobis reservabitis.

EPISTOLA CII.

AD PHILIPPUM DE SARNEFELD.

Amico suo et parochiano Philippo de Sarnefeld, salutem.

Audio in curia domini abbatis Radingensis, tibi legem adjudicatam esse, ut manu duodecima jures, te nunquam vel prædecessores tuos de terra de Sarnefeld, ecclesiæ de Lumin' quinque solidos, quos a te quærit, reddidisse. Certa autem recordatione sanctæ Ecclesiæ recognosco causam hanc in præsentia bonæ memoriæ domini Roberti episcopi, et agitatam fuisse, et ipsius consilio definitam. Unde quia in lege hac facienda, quædam tuæ et tuorum saluti contraria mihi videor intelligere, mandamus tibi, et super Christianitatem tuam præcipimus ne juramentum hoc aut ipse facias, aut aliquem tuorum facere permittas, quousque nobiscum locutus fueris, et super hac ipsa re consilium plenius habueris. Supplico enim domino abbati per litteras meas, ne propter exspectationem hanc, causæ tuæ aliquod detrimentum incurras. Valete.

EPISTOLA CIII.

AD C. ARCHIDIACONUM WIGORNIENSEM.

Gilbertus Dei gratia episcopus Herefordiensis, caro suo magistro G. archidiacono Wigorniensi, salutem.

Scitis, charissime, scitis, quod pacifici in prærogativam filiorum Dei adoptati sunt. Unde proximorum paci eo diligentius attendendum est, quo majus est quod ex hoc opere a Domino speramus et exspectamus. Rogamus igitur ut hac spe benevolentia vestra facilem se nobis præstet et exorabilem ut dominum Wigorniensem a persecutione fratrum nostrorum, monachorum scilicet Evesham, revocetis, et paci inter ipsos reformandæ operam impendatis. Ad quod si vos preces nostræ non impellerent, reverentia tamen domini papæ jamdiu traxisse et compulisse debuerat. Ad ipsum namque appellatione facta, pacem omnem et securitatem appellatoribus observari justum esset. Audivimus tamen a multis dominum Wigorniensem prædictos fratres postquam ad dominum papam appellaverunt, non solum suis ordinibus suspendisse, sed ad hoc operam dare, ut eos de monasterio suo ejiciat, et ne dominum papam adire possint, custodia carcerali cohibeat. Quod si fecerit, de gravi in dominum papam offensa excusari non poterit. Igitur domini papæ reverentia, charitas etiam domino Wigorniensi debita, preces quoque nostræ vos moveant, ut aut paci hinc reformandæ studeatis, aut his qu in archidiaconatu vestro ad nomen domini papa confugiunt, consilium vestrum et auxilium non ne getis, nec eos manu quacunque laica extrahi e affligi, aut quæ eorum sunt distrahi permittatis Vobis hæc ex charitate scribimus, ne consentien tem cum agente par reatus involvat. Consensu enim est non resistere cum possis aut debeas. Qu in re manifesta conclusio vobis aut consensum in gerit, aut monachis defensionem. Valete.

EPISTOLA CIV.

AD ROBERTUM EXONIENSEM EPISCOPUM.

Domino suo dilecto fratrique charissimo, R. Exoniensi, Dei gratia episcopo, frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, salutem et dilectionen

Ubi multa est confidentia, multa est et sæpe præ sumptio. Inde est, quod amabili et amandæ nobi semper benignitati vestræ preces multa securitat porrigimus, ut nobis in quibusdam quæ ad vo spectant, in ea quæ nobis ad præsens orta est ne cessitate, subveniatis. Implevit jamdiu querelis aure

m canonicus quidem Hugo de Cotes, asserens A
obis ecclesia de Stanleia violenter ejectum, et
suis injuste spoliatum. In plenam etiam
suggillationem, ad dominum papam querelam
m protulit, et ad dominum legatum litteras
rei cognoscendæ reportavit. Quia vero ve-
ion lacet prudentiam, qualiter prædictus Hugo
tibus vestris aliquandiu conversatus sit, cu-
di etiam religioni addictus, rogamus ut litteras
hujus rei indices concedatis, et nos vobis in
ius amplioris gratiæ debitores efficiatis. Quem
is observantiæ gratia si se constat inclusisse,
it etiam his quæ ante possederat renuntiasse.
quia de ipso audivimus, ab amico veritatis
onium exspectamus. Et quia ad multorum
tionem religionis amatoribus inhonesta fre- B
er honestissime proferuntur, si quid vulgo
i est, quod adversarii nostri faciem confundat,
us ut et hoc litteris ipsis elucescat. Valete.

EPISTOLA CV.

ri EXONIENSIS EPISCOPI AD EUGENIUM III PAPAM.

De clerico incontinenti.

u venerabilis, etc. *Vide inter variorum ad
ium epistolas, Patrologiæ t. CLXXX.*

EPISTOLA CVI.

[AD HENRICUM NORMANNORUM DUCEM.]

iæ nobilitatis et indolis, ut audivimus, egre-
I. comitis Andegavensis filio, Normannorum
et regni Anglorum pro magna portione do-
G. Dei gratia Herefordiensis episcopus, salu-
t servitium. C

uit vobis litteris commonere me, ut cito ve-
ad vos, facturus id quod in manu domini
is Bord', promiseram. Ut promissa complere
citius potui, promptus accurri, et quia pro-
ratis ulterius, Herefordiæ reditum vestrum
exspectavi. Auctoritate vero obedientiæ me
olum vocante et monente, sed urgente et
nte ad aliud, diutius exspectare non potui.
r itaque, si placet, ut me hac vice excusatum
itis, et absentiam meam æquanimiter susti-
hac vice, me vobis gratiæ debitorem efficia-
i qui vero sunt æmuli aut malevoli mei, qui
ei odium vos in injuriam Dei et Ecclesiæ detri-
um, suggestione maligna trahant, bonum est
timorem Dei consiliis malignantium oppo- D
et illud sapientis elogium memoriter retinere :
s vir qui non abiit in consilio impiorum (*Psal.* I)
ium enim sententia ex Deo procedit, quem si
tiis non bonis offenderis, exitus vestri cum
re esse non poterunt. Det vobis intellectum et
stiam Dominus, ut et pro vobis orent Ecclesiæ,
minationum vestram in longum expetant ple-
ubjectæ. Valete.

EPISTOLA CVII.

THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.]

ri suo et domino Cantuariensi archiepiscopo
ter G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, salu-
t obedientiam.

Ex quo litteras vestras suscepimus, fructus no-
stri laboris hic est. Rogerum subpriorem, virum
bonum, dominum David, G. R. et eorum complices
in partem nostram convertimus. Nicolaitæ vero,
sicut ab initio, sic vobis adversantur adhuc, et
quæ itineri suo necessaria sunt, hic acquirere et
præparare modis omnibus moliuntur. Unde nisi
vobis videtur aliud, consilium fore æstimo, ut do-
minus Ricardus prior et dominus Samson iter ad
dominum papam quam citius arripiant. Indignum
est enim illos tanquam conscientia bona se curiæ
præsentare, nostros autem qui viam Domini gra-
diuntur in veritate, tanquam male conscios deli-
tescere. Unde opus est, ut litteras communes præ-
latis ecclesiarum et conventibus, qui in partibus
nostris sunt, dirigatis, ut juxta conscientiam suam
litteris suis ad dominum papam testentur jure ista,
pars illa conventus Eveshamensis, quæ in electione
domini Willelmi est, quam longe et numero am-
plior, et merito purissimo sanior habeatur. Cætera
vero quæ negotio necessaria sunt, vobis dominus
Reginaldus aperiet, qui ad præsentiam vestram, et
ad videndam electi sui faciem, toto festinat desi-
derio. Valete.

EPISTOLA CVIII.

[AD EUMDEM.]

Patri suo et domino Cantuariensi Dei gratia ar-
chiepiscopo T. G. episcopus Herefordiensis, dile-
ctionis et obedientiæ famulatum.

Quorumdam, Domine, relatu cognovimus, W.
priorem Sanctæ Bar'. in causa de Stanleia suas
quodammodo partes interponere, et jus sibi in ec-
clesia sancti Leonardi, contra ecclesiam Glocestriæ
vendicare. Quod quam legitime faciat, hinc pote-
stis, si placet, advertere. Prædicta quippe ecclesia
petitione domini Salesberiensis, et eorum quos ibi-
dem secum habebat, Walteri scilicet et Rogeri atque
Henrici, de manu domini Wigorniensis a nobis
suscepta, dominus prior illico adversus nos apud
dominum Wigorniensem querelam deposuit, et nos
de prædicta ecclesia responsuros in jus vocari fecit.
Cumque jam statuto die in præsentia jam dicti
episcopi foret inter nos aliquandiu actio ventilata,
et idem episcopus in sæpe dicta ecclesia priori nihil
se unquam concessisse assereret, dominus prior
adversus nos die certo audientiam vestram appel-
lavit. Cumque appellationem prosecuti vestro nos
præsentaremus conspectui, auditis omnibus quæ
de ecclesia Sancti Leonardi prior contra nos alle-
gaverat, responsioni nos obtulimus judicium in
nullo recusantes. Ipse vero nos præveniens, ante
omnem responsum nostrum in audientia vestra liti
renuntiavit in totum, seque in prædicta ecclesia
nil vendicaturum ulterius, sub multorum testimo-
nio proclamavit. Unde vestra discernat æquitas,
cum liti de prædicta ecclesia motæ sponte renun-
tiaverit, si ipsam litem instaurare satis desiderat.
Nos enim quæ vera novimus, testificamur, et ea

opportuno loco et tempore probare parati sumus. A Valete.

EPISTOLA CIX.

[AD ROGERIUM EBORACENSEM ARCHIEPISCOPUM.]

Patri suo et domino R. Dei gratia Eboracensi archiepiscopo, frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, salutem et servitium.

Si nos admitteret solitæ jam dilectionis arcanum, secreto signo clauderemus, nec ad Patrem directa, multorum oculis intuenda committeremus. Sed quia nos exclusos novimus, ideo non jam intus positas, sed foris vix habentes litteras mittimus, ut veniam postulent, et suo gratiam domino, si quomodo possint, apud vos redintegrando concilient. Quod tamen trementi chartulæ factu facile non speramus, B ad quam nec manum porrigi, nec vestros facile converti oculos posse æstimamus. Unde si nos dedignatio justa repulerit, volumus saltem alios non latere quod quærimus, quia vestram non ferentes ultra iracundiam, veniam excessui postulamus. Nam, si quid in vos diximus, hoc ipsum palinodiam in nos manu propria conscribendo recantamus, et si vestrum vel modicum movimus animum, ipso culpam fatemur ore, quominus caute prorumpendo, id nullo vestro exigente merito, in dominum offendimus et amicum. Cum charitate quidem stetimus in Ecclesiæ causa quam fovemus, et si ferrum de manubrio nobis inconsiderate moderantibus elapsum est, quid superest consilii, nisi ut ad magnum illum Eliseum cum pœnitentia et lamento recurramus? C Magna spes est, ut pœnitentem præco pœnitentiæ non repellat, et ingemiscentem altius, ipse gemituum prædicator non abjiciat. Poteramus equidem debitum charitati pensum prudenter et honeste persolvere, et disceptatione ecclesiastica, juxta juris formam, etiam Domino non in hoc indignante, resistere. Sed quid ad nos extendere digitum, brachia contorquere in vos, et tanquam alicujus essemus momenti, ore misero non solum spumantia verba, sed et tumida jactitare? Quod nobis ea die pudor, honestas, ecclesiastica disciplina, et ipsa bonæ mentis affectanda sobrietas abierunt? Quam male statim in momento omnia nobis elapsa sunt, ut nudati bonis, intrinsecus statim efficeremur dignissimi ut a gratia caderemus. Sed qui cadit, nunquid D non adjicit ut resurgat? (*Amos* I.) Nos an sic undique premit iniquitas, ut nobis ad gratiam nullus sit aditus? An si modestia nobis excidet, misericordia quoque vobis elapsa est? Et si præcincti fune in peccati legem abducimur, zona illa aurea vobis a mamillis avulsa est? Absit, ut qui sibi quotidie remitti supplicat, supplicanti conservo debitum non remittat, et abstersa Pater iracundiæ nebula, non in serenitatem solitam mens sese vestra reciperet, accessum nobis ad veniam utique non obseraret. Nam quantulum est quod deliquimus, nisi quia summi quælibet offensa culminis magna quidem habenda est? Verbum verbo subjunximus, et ut in disceptatione mos est, simili simile coaptavimus. Nam cum dixissetis quia nobis eo usque peperceratis, respondimus quia multa habebamus in quibus sublimitati vestræ peperceramus et nos. Quia verborum in fausta clausula, nunquid incompositos vitæ nostr[illegible] mores, aut animi, quod absit! vitia, cynica rabi[illegible] mordendo perstrinximus? Absit, ut in mentem ve[illegible] stram hæc subrepat opinio, ut suspicione hujusmod[illegible] confundatis innoxium. Testor inaccessibilem illa[illegible] lucem, quæ bonarum occulta mentium penetrat [illegible] illustrat, illam quoque communem spem quam sa[illegible] ctorum est amplexa devotio, nos verbis illis nil ali[illegible] intellexisse, nisi quod multa ad corpus causæ spe[illegible] ctantia, ob reverentiam vestri tacuimus, et penes no[illegible] compressa tenuimus. Nam cum de litteris corrupti[illegible] ageretur, poterant in hoc articulo multa durius obji[illegible] et per rhetoricam auxesin, ut satis ipsi nostis, ampli[illegible] ficari. Cumque eisdem litteris et jus et spoliatio i[illegible] nueretur, non in cœlum os nostrum posuimus, [illegible] precum falsitatem vel in modico arguere præsume[illegible] remus. Cum juris habeat formula, ut etsi sacru[illegible] oraculum hujusmodi precator attulerit, careat pen[illegible] tus impetratis. Hæc frivola sunt et his similia, i[illegible] quibus vobis pepercimus, ad quæ mentis oculu[illegible] dum tumide loquebamur habuimus. Nam si ad tem[illegible] pus, urgente charitate, stulti facti sumus ob fratre[illegible] sed non insani tamen, ut probra diceremus in vo[illegible] quem præ cæteris huc usque dileximus, quemqu[illegible] laudum titulis in multorum invidiam frequenter e[illegible] tulimus. De vestris, Pater, occultis nulli rectius qua[illegible] nobis fidem habebitis: nam quis novit occulta homi[illegible] nis, nisi spiritus hominis qui est in ipso? (*I Cor.* II[illegible]) Ecce coram Deo quod non mentior. Nil amaritudin[illegible] habuimus intus adversum vos, nisi quod interpre[illegible] præsente scripto confessi sumus. Unde et acerbiu[illegible] quam ipsa res expetat nosmetipsos accusavimus, e[illegible] quod indignationem vestram in nos quantulamcu[illegible] que etiam molestissime sustinemus. Opinabitur qui[illegible] piam ex animo non dici quod dicimus, sed ut ve[illegible] strum demulcendo animum factæ in nos appellatio[illegible] nis onus aliquatenus evitemus. Non hic noster e[illegible] oculus, si Christi sumus, ipsius vicario confiden[illegible] ter astabimus. Suo currant fata curriculo, proviso sibi quæque sortiantur eventus. Elapsæ potius ami[illegible] citiæ damna plangimus, quam imminentia time[illegible] mus. Valete, et moveat vos utinam spiritus ille pi[illegible] tatis, ut amico revertenti etiam dum longe est i[illegible] amplexum occurratis.

EPISTOLA CX.

[ROGERII EBORAC. ARCHIEPISCOPI EPIST. AD GILBERTUM.]

Venerabili fratri et utinam amico, G. Dei grati[illegible] Herefordiensi episcopo, R. Eboracensis Dei grati[illegible] archiepiscopus salutem.

Susceptam de manu dilecti filii H. quam dicit[illegible] palinodiam vestram, priusquam alicui ipsius copi[illegible] fieret, diligenter inspexi, veritus in primis ne viv[illegible] vocis vestræ, ut salva pace vestra dixerim, ardorem missi litterarum apices exprimerent. Resedissen[illegible]

ıpud nos, et in manibus nostris illud depe-
rcanum, et vaga in publicum exeundi ne-
licentia,ne geminata injuria omnem recon-
ıis viam excluderet. Fateor quidem me his,
bis calor animi ministravit,aliquatenus com-
, non tamen ut aut in me fraternæ scissura
t charitatis, aut sol justitiæ super iracundiæ
:ectionem obscuratus. Habeo enim ex pristi-
ıuetudine, ut cor ita et labia maxime erga
ı circumcisa, quæ arctiori lege conclusit sin-
:xemplar patientiæ Christus, ex quo lubricos
ıei motus per gratiam suam cingulo sacer-
oluit astringi. Non enim mihi a pectore exci-
:est, quod sacerdotali ex lege datum est ın
is, ut cum turturem vel hujusmodi caput ad
ıs reflectat, et quod in descriptione templi
um labia intrinsecus reflexa dicuntur per cir-
quoniam verbi seminator divini ex omnipar-
mspectus,ad cor debet revocare sermonem,
ıuæ dicit, operari quæ prædicat, ne si inten-
cum, et sagittis sacræ Scripturæ vitia per-
: auditorum,convertatur in die belli, et aver-
ljutorium gladii ejus, nec auxilietur ei in
'sal. LXXXVIII, 44). Miror valde nec satis ad-
›ossum, unde sanctitatis vestræ tantæ me
itatis esse crediderit,ut quia voces meas mihi
ıtis, putetis offensum. Quibus in verbis, teste
:onscientia mea, nullam me tunc arbitratus
d neque nunc opnior accepisse injuriam,
im cum hujusmodi ad iram mitigandam et
ndam amicorum gratiam proferri soleant. Si
› eorum ambiquitate meam in aliquo gravari
m opinionem piaculari me subjicerem flagi-
antum amicum prior ad hanc provocassem
eliam. Gravius aliquid extra causam dictum
ıs tanta est et fuit admistione personæ ad
pectare videtur acerbitas, ut contra cætera-
ıriam naturam dissimulatione minime po-
boleri. Sed de his pauca. Nam quantumlibet
ista oratio succincta odiosa nobis quam pe-
. Ideoque ad priora redeamus. Occurrit ille
: vestræ locus, ubi dicitis, leviora ad gra-
›stri allegata, gravioribus deductis. Quæ
m vere quam eleganter frivola nominastis.
ıs se habere facies negotii facile declarabit.
n medium deducta est accusatio falsi? Nun-
bis durius actum fuisse videretur, si precum
argueretur? Utinam omnia proposuissetis,
dicibus violentæ spoliationis non solum te-
verum argumentis et instrumentis quibus
mus, fides facta fuisset! Hæc et his similia
ı quæ causa nostri suppressistis ad officium
t advocati, cujus est agere quod causa desi-
t tamen temperet ab injuria. Et vos quidem
›ra dicere absque adversæ partis injuria po-
,nisi vos a causæ hujus patrocinio leges pa-
anones excluderent. Scitis enim quam dili-
ıujus negotii secreta non solum antequam
ominum papam arripuissem, verum post

A reditum meum Wigorniam aperuerim. Facta vobis est litterarum copia, quas super hoc negotio a sede apostolica impetraveram. De his quæ super transactione posueram, nihil omnino vobis est absconditum. Quare manum ad vestra jura porrigere non audeo, ne forte gravius amicum lædam quam ipse læsus fuerim. Et mihi satius est quædam cum detrimento causæ tacere, quam verecundiæ dicere. Nam quod ad auxesim spectat, quam rhetoricam dicitis, quæ potius oratorum est, certum est quia ei nullus ad causam istam patebat accessus, cum ipsa videlicet in ultimis duntaxat et quæstione comprobat locum elegerit. Ideo si interposita fuisset, non tam in nostram quam juris redundaret injuriam. Sed quid plura? Nunquid epistola vestra tot sacræ Scripturæ val- B lata præsidiis, tot gravibus onerata sententiis, tanto rhetoricæ exornationis decorata fulgore, in vanum laborasse et inanis ad dominum suum redire poterit? Absit! Sed veniam petenti venia dabitur, si tamen cum vestri copiam Deus dederit, animus vester ab oratione non discrepet. Ecce jam in occursum vestrum vetus festinat amicus. Jam in domo patris mei auditur symphonia et chorus, exsultant famulis, occiditur vitulus saginatus, stola vobis paratur et annulus (*Luc.* XV). Expedit ergo et utrique vitulum in ostio tabernaculi pro peccato pariter immolemus, quatenus aqua sanctuarii lotis pedibus, veste competenti iterum induti, epulemur simul et exultemus, ne glorientur de nobis ne fratres qui discordias seminant, *et exultant in rebus pessimis* (*Prov.* C II), sed confundantur et pereant cum his qui perdere cuncta festinant. Valete.

EPISTOLA CXI.

[AD ROGERIUM EBORACENSEM ARCHIEPISCOPUM.]

Patri suo et domino R. Dei gratia Eboracensi archiepiscopo, frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, salutem et servitium.

Spirat delectabiliter hortus aromatum, et fragrantiam suavem dat odorum multorum in unum sibi juncta suavitas. Tale, pater, quidam vestra mihi pagina contulit, quam sæpe jam lectam dum repeto horto plane quodam mihi videor inesse deliciarum. Hinc enim favorabilis illa venustas eloquii, inde sententiarum mihi spirat alta profunditas, ut dum delectat pariter et ædificat, alligatum nexu gemino totum D rapiat in se suum pagina jam dicta lectorem. Ad Patrem verba transmiseram, et placidam mentis vestræ tranquillitatem, me quam parum libet attentasse mœstus ac sollicitus deplanxeram. Sed ecce planctum mihi convertisti in gaudium (*Psal.* XXIX), et beate me deliquisse confiteor, qui in peccati vicissitudinem non pœnam quam suspicari poteram sed munus reporto quod desperabam. Munus enim mihi grande reputo, descendentis de monte Moysi faciem vel a longe contemplari (*Exod.* XIX), et claritatem vultus ejus, quam infirmus vix capit oculus, objecti saltem velaminis quibusdam quasi rarescentibus filiis aliquatenus intueri. Transmissa namque nube et caligine, ipso mentis vertice qui sacer

vere mons est, cum ipsa luce quam sanctæ mentes A inhabitant, soliloquia sancta tractastis, ubi de fonte lucis hauriens, multa in paginam quæ nos docendo corrigerent, et occidentis nostri tenebras gratiosa sui plenitudine luminis illustrarent. Hinc habitum mihi bene circa vos dispositæ mentis ostenditis, ut in virtutis appetitum mentem meam vel coram posito virtutis speculo provocetis. Sic sua sancti bona frequenter intimant, non ut sese laudibus efferant, sed ut aliis in se quod salubriter imitentur ostendant. Hinc ad mentem mihi cordis illa cirba vos simulque labiorum circumsio sancta proponitur, ut intus apud me de cætero quid vel cui vel quando dicendum sit, apto rationis moderamine dispensetur, et internus ille calor animi sic erumpat in medium, ut igne illo foris vox ardeat, quem venit Dominus in terram B mittere (*Luc.* XII), non quem studet a gehenna semper hostis inflammare. Purgata sunt prophetæ labia ad desuper allati carbonis attactum, et oris mei poterunt purgari superflua, ad patris et domini pie commanentis exemplum. Patientiæ vero quid memorem quam mihi sancte proponitis, ut hanc mihi præsentando meæ me possessorem animæ vel de cætero faciatis? quæ nimirum anima dum rationi rebelis est, dum repugnat spiritui, dum læsa remurmurat, et in ultionem sese stimulat, et inflammat nondum quidem possidetur. Ad Christum vero conversa et in melius commutata cum ipsius exemplo, suas remittit injurias, adversa jam jucunde sustinet, jamjam loris alligata patientiæ, ab omni inordinatæ voluntatis impetu cohibetur, et subjecta rationis impe- C rio, pleno jam dominio possidetur, attestante veritate, quæ ait: *In patientia vestra possidebitis animas vestras* (*Luc.* XXI). Persuadet idem mihi turtur ille mysticus, non abruptam habens in sacrificia, sed retortum caput ad pennulas, mihi hoc clamans, hoc prædicans, ut si quid harum quæ turtur ipse figuraliter exprimit in me Domino sacrificem, non inanem gloriam sectando vel gratiam, a vero Christi corpore quod est Ecclesia fuco me quodam simulationis abrumpam, sed principale mentis, quod interioris hominis vere caput est, ad veras virtutum pennulas, et ad illas quibus volatur in cœlum duas alas charitatis sincera veritate retorqueam. Nec minus illa me mensa cœlestis lætificat, quæ dum labia reflectit in se, sicut sancte scribitis, divinæ docto- D rem legis erudit, ut in his quæ docet et loquitur, consideratione semper sedula recurrat ad se ne verbo vita dissentiat, ne verbo quos ædificat subvertat exemplo, juxta quod in laude bonorum scriptum est: *Sagitta Jonathæ nunquam abiit retrorsum, et gladius Saulis nunquam reversus est inanis* (*II Reg.* I). Verbum quippe Dei et gladius et sagitta est. Gladius, quia percutit, et eo sagitta quod pungit. Qui nimirum gladius inanis revertitur, cum prolatus sermo nec vitia resecat, nec ad frugem virtutis erigit audientem. At Jonathan, qui *dans columbam*, vel *donum columbæ* dicitur, sagitta reflexa non percutit, quia spiritualis quisque doctor, qui a Christo

dona gratiæ percipit, et hæc eadem fideliter
trare non omittit, reflectit labium prudenter
dum sapienter et sancte vivit. Hæc mihi de p
vestræ collecta sunt gremio, dum per eam qu
tæ quædam pascua, qua possum mentis exer
ne, discurro. Quibus nimirum oblectamentis,
forte cohæret asperum, id gratum habeo, vel
admistione totum mihi sit quasi quodam sal
ditum. Ut ab hujus me causæ patricinio repe
adnectitis, quod ejusdem secreta mihi sunt p
Wigorniæ revelata. Sed, ut pace vestra di
si mecum secreta quandoque gratia contulis
lum quid vobis de transactione placuerit, et
domino papa litteras acceperitis, ostendistis,
sas quidam litteras non multo post episco
commissas manibus, omnium indifferenter co
nicari notitiæ vidi pariter et intellexi. Quid
Brugiæ quasi triviatim divulgabatur, nisi don
Lincolniensem et Eliensem hoc accepisse in
datis, ut causam vestram audirent, et appell
remota dirimerent? Unde vero causæ vestræ
tur intentio, quibus nititur adminiculis, prob
testium vestrorum an improbabilis opinio, suf
necne numerus eorumdem, possessionis vestr
lis an implicita probatio, et omnino quod obes
prodesse causæ quacunque ex parte potueri
mihi in minimo patefactum est. Assertionib
que partium cum merita pandantur causarum
de secreto hujus causæ quid recte valet obji
nunquam horum nihil contigit aperiri? De c
sicut orationem qua declamat orator rhetoric
cimus, locos etiam et colores rhetoricos, unde
« Non est rhetoricus quem facit ira color, » sic
quam sugillatis auxesim, licet oratorum sit r
cam nihilominus convenienter assero, eo quo
rhetor edocet, cum orator eadem quod oporte
plificet. Quæ cum quæstione probata locum h
potuit in hac quæstione competenter interse
quo cœpit oculata fide de litterarum deductar
medio corruptione, non ambigi. Sed quid ist
ad Ciceronis me dogmata transfero, et ad sa
jandudum et velut antiqua mihi studia, n
quadam mentis levitate respicio? Absin
hinc. In Patris et domini suspiro gratiam, o
hi reconciliandam chartulæ continuavi jam
tulam, etsi plena dignitate currenti minus
responderim, cum cyathum phiala propinant
rexerim.

EPISTOLA CXII.

[AD VILLELMUM DE HINET']

Gilbertus Dei gratia Herefordiensis episcop
lecto fratri Willelmo de Hinet', consecrata Do
tirocinia, beato perseverante fine concludere

Auditis quæ circa te sunt, exultavi totus i
mino, illi gratiarum referens actionem, qui
tum omne præveniens, gratiarum suis dona
gne distribuit. Audita tamen mutatione tam s
paulisper obstupui, quousque reversus ad cor
præ oculis habui, quod velociter currit serm

[uo vult (*Psal.* CXLVII), et ipsius dextera po-
immutat quem vult. Hic ad te sermo factus
æc te dextera apprehendit, hic tibi sermo
um, hæc manus auxilium ministravit, hic
onum formavit in te, hæc ad effectum operis
velle perduxit. Hic sermo cor tuum tangens
s et illuminans, quod in spiritu consilii con-
s, potenter in spiritu fortitudinis roboravit.
tenebris latenti tibi viam qua progrederis
it, hæc te pariter quo ostendat tibi salutare
m deduxit. Intueri mihi videor illum superni
calamum, cordis tui tabulas exarantem, et
onem qua sponsus et sponsa dicunt : *Veni*
iv), eisdem fortiter imprimentem, quam, ut
non tu, frater tepide, non segniter advertisti,
lecti pulsantis ad ostium, vocem prudenter
s et intelligens, ut ostii tui pessulum ipsi
aperires (*Math.* VII), illico surrexisti, dicens:
lecti pulsantis (*Cant.* V). Usus consilio sane
ili, qui auctori vitæ domicilium, non solum
sed et teipsum præparasti. Experitis illud
uod Apostolo de supernis innotuit : Durum
i contra stimulos calcitrare (*Act.* XXVI). Nam
n vitæ stimulus est, et quidam mortis. Et
quidem stimulus peccatum est (*I Cor.* XV).
it pecus urgetur stimulo, ut irrumpat et im-
quo vult ipse qui stimulat, sic peccatum
pungit, urget, et impingit indubitanter ad
n. Stipendia namque peccati mors (*Rom.* VI).
mentem aliter stimulus amoris exagitat.
amque stimulus est, et amantem fortiter
ad vitam. Contra quem calcitrare, tam du-
it quam charitati reluctari difficile. Nam fortis
mors dilectio (*Cant.* VIII). Separat a carne
a mundo dividit, sic et amor sanctus etsi
nobilius, a mundo tamen et a carne seque-
llo trahit unde est, non a mundo est, non a
non ex sanguinibus, neque a voluntate car-
que ex voluntate viri, sed ex Deo natus est
I). Ad ipsum trahat, ipse finis amoris est.
o David : *Omnis consummationis vidi finem*
CXVIII). In hunc finem tendit amor, nec est
amor ille qui sanctus est. Habet præ se quem
illud corde dicens, illud ore decantans :
mei semper ad Dominum (*Psal.* XXIV). In hunc
n defixisti, in ipso tibi complacuit, cui spera-
iam complacuisse in te. Hunc per viam arctam
uam secutus es, et amoris te trahente funiculo
l dexteram vel ad sinistram declinasti. Non
istis ad prospera, et adversa formidare dedi-
ses. Crucifixum crucem ejus bajulando prose-
, crucem exprimis habitu, crucem mente per-
s. Hæc sursum caput elevans, jam cœlis im-
inferna deorsum premit, ipsius affixi manibus
mundi latitudinem hinc et inde complectens
nibus apprehensus es, nunc portans impro-
n Domini Jesu, ut sis quandoque particeps et
e. Ipsius stigmata portabis ad modicum, et in
avos ejus carne defiges. Vestis horrida, cibus

A imparatior, lectisternia dura, labor manuum, disciplinæ gravitas, juge silentium, ipsos qui te pungant in te clavos exprimunt Salvatoris. Habes et instar lanceæ quæ lateri ejus infixa est, ipsum charitatis aculeum, qui tuo semper pectori juge vulnus infligat. In hunc modum vulnerat, qui charitatem format in nobis, ille spiritus unus et sumus. Hoc languebat vulnere, quæ dicebat : *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo* (*Cant.* II). O vulnus bonum, et languor suavissimus, quem mors illa comitatur, de qua scriptum est : *Pretiosa mors sanctorum in conspectu Domini* (*Psal.* CXV). Attolle jam non solum mentis oculos, sed et corporis. Vinea Domini jam saltus omnes occupat, implevit deserta, et sanctorum pugna cum spinis est. Ponunt B prava in directa, et aspera in vias planas (*Luc* III) et quod intus angunt spiritu corporis exercitio foris insinuant. Intus enim vitiorum sentes exstirpant, annosa peccati robora charitatis igne conflagrant. Tumoris alta dejiciunt, terram desertam, in aquosam et inviam, virtutum reddunt copiis abundantem, peccato mortui simul et mundo, ut se Christo sanctificent, præter ipsum omnia contemnentes. Mors ista sanctorum est, quam esse propheta memorat in conspectu Domini pretiosam. Nam quid Christo charius, quid in nobis ipsi pretiosus quam ut ipsum imitando mortem morte superemus ? Et quæ tanta mors animæ est, quam vitiorum fœdat congeries? Hac vero morte qua mundo morimur, hæc ipsa vincitur et enecatur, juxta illud Prophetæ : *Persequar* C *inimicos meos* et contra illos *et non convertar donec deficiant, confringam illos nec poterunt stare; cadent subtus pedes meos* (*Psal.* XVII). Primis parentibus dictum est : *Morte moriemini* (*Gen.* III). Mors enim peccati vere mortis æternæ ministra est. Obedientiæ vero filiis Apostolus ait : *Mortui estis, et vita vestra cum Christo abscondita est* (*Coloss.* III). Vere beata mors quæ vitæ illius quæ cum Christo est, causa simul est et ministra ! Hanc tibi mortem vulnus amoris ingerit, ut de jure tibi quod dictum est vindicare jam possis : *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo* (*Cant.* II). Quid enim floribus nisi sanctorum recens conversio, quid malis nisi eorumdem in virtute jam solidata consummatio intelligitur ? Odor quippe bonus, et futuri D fructus in flore spes est, hunc odorem spirat Ecclesiæ sanctorum conversio, in quibus in virum perfectum jam formatis fructus vitæ producitur et maturatur. His igitur jam languens anima fulciri postulat, stipari desiderat, ut exemplis sanctorum sibi propositis in suæ conversionis initio beatæ ferveat, et provectu proficiat, et in exitu fortiter inardescat. Unde mihi flores, unde mala quibus te, charissime, fulciam, tuæ quibus animæ in Domino Jesu jam languenti, satisfaciam ? Sed a me quid exigas quæ penes te sunt, quæ liberis jam palam conspectibus intueris ? Cisterciensis Ecclesia per orbem late effloruit, quæ flores mundi gratissimos undequaque decerpens, ipsos transtulit in se, et in

quosdam paradisi flores cœlesti quadam mulatione transformavit. Ipsos mente conspicias, ut novellas olivarum in ipsius mensæ circuitu pullulantes. In ipsorum optime curres odorem, qui velut adolescentulæ, quarum non est numerus, in odorem sponsi currere non desistunt. Quod si poma post flores exigis, ipsa quoque est, quæ cœlesti sponso quadam prærogativa decantat: *Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, reservavi tibi* (*Cant.* XIII). In ipsa grex tonsarum est, qui deposito peccati vellere, de pœnitentiæ lavacro noviter ascenderunt. In ipsa grex fetarum est, quæ in pascuis Bethel jam commoratæ diutius, virtutum lanis decentissime vestiuntur. In ipsa et oves emeritæ, quæ post sobolem numerosam jamjam parere desinentes, ad caulas illas supernorum civium boni pastoris humero transferri desiderant. O quis ego sum, qui pastorem illum sanctum ovemque fecundissimam, Claræ vallensem abbatem clarissimum digne commemorem? Quis mihi stylus aut quæ facundia, ut virtutis ejus vel in modico culmen attingam? Vir scientia clarus, sanctitate notissimus, sine fuco sanctissimus, scriptor insignis, prædicator egregius, ordinis speculum, Ecclesiæ dilatatio, sui temporis sol, nebulæ dissipatio, abjectus sibi, mundo Christoque charissimus, sacerdos magnus qui diebus suis Deo placens et justus inventus, iracundiæ tempore in ipso mirabiliter operante Domino Jesu, dissidentium factus est reconciliatio. Vir squaloribus horridus, cujus consumptis carnibus, ossibus undique cutis adhæsit, cujus nec venter crapulam, nec os delicias præterquam spirituales sapiebat. Quem cum corporalis intuebatur oculus, mundo despicabilis habebatur. Cum spiritualis attendebat nostri temporis hominem, longe virtutum meritis anteibat. Quis ejus labores digne referat? Sociatam sibi Thamar nunquam repulit, sed ejus amara toto vitæ curriculo protrahens, intus virtutum delicias, foris spinas portabat. Doctus agricola plantabat undique fortiter, affluenter rigabat, et plantationibus ejus innumeris abundanter Dominus incrementa præstabat. Unde non tibi Paulos, frater, non Antonios, non Hilariones, non Arsenios, non antiquarum arborum paradisi vetustos fructus in tui recreationem spiritus anteponam. Hic esse præsens est, cujus recens auctoritas, quem oculis ipse conspicere quemque docentem, ut arbitror, audire meruisti. A nobis equidem ad superna translatus est, et est apud Dominum merces illius. Porro nomen ejus vivet in sæcula, et ejus ab Ecclesia memoria non recedet (*Eccli.* XXXIX). Hoc paradisi lignum prudenter his diebus a Domino in oculis Ecclesiæ plantatum est, ut virtutum gradus quisquis attentare voluerit, exemplares in illo virtutes quas imitetur omnes inveniat. Tu quoque, qui malis stipari postulas, hinc tibi quot voles, ipse decerpas. Hoc tamen scribens non statim attentare summa suadeo. Nemo repente fit optimus. Pecunia servatur optime, quæ paulatim collecta manu reponitur. Suis incrementis et gradibus virtus unaquæque perficitur. Ipse etiam virtutum chorus in mente bene disposita, certa ratione distinguitur. Ut ædificium spirituale prudenter erigas, prima tibi jaciatur humilitas, et mentis ei benignitas adhibeatur. His adhæreat obedientia, quam suo patientia vigore corroboret. Has omnes perseverantia sancta disciplinæ cibo reficiat. Sic in virum perfectum dispositus, in lata charitatis regna pervenies. Quo cum lætus intraveris, virum statim mutatus in alterum, nova omnia novus ipse in te miraberis. Deinceps in via Domini nil durum tibi reputabis aut asperum, totum quod horret caro tua, tibi spiritus in virtute dulcescit. Hinc virtutum pasceris in liliis, donec æternitatis aspiret dies, quo Dominum Jesum quem mente secutus es, feliciter apprehendas. In quo vale memor mei, charissime.

EPISTOLA CXIII.

AD A. PAPAM.

Patri suo et domino summo pontifici A. frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, debitum charitatis et obedientiæ famulatum.

Quo fratrum corda pius amor connectat vinculo, nemo vobis, Pater altius inspicit, penes quem virtutum magistras charitas principatum nobiliter obtinens, virtutem condigne remunerante Domino, vos totius Israel currum aurigamque constituit. Hac nobis plurimum imperante, dilecto fratri nostro præsentium latori, Nicolao compatimur, et lugenti collacrymantes, pro ipso sublimitati vestræ etsi nulla spe meriti, benignitatis tamen apostolicæ confisi gratia, supplicamus. Absens enim innoxius et ignorans, archidiaconatu quem et juste possidebat, et ministrabat sobrie, nulla juris aut ordinis observatione spoliatus est. Qua de re, cum suum jam frequenter episcopum multorum etiam interventu convenerit, nil inveniens solatii, nil omnino remedii, ad oppressorum confugit speciale subsidium, ubi facit Dominus judicium inopi, et afflictæ causam viduæ intra sui penetrale, conclavis admittit. Quem, cum id exigente justitia, et agente misericordia, clementer exaudieritis, multos id desiderii et orationis ad Dominum inflammabitis, ut in longa tempora feliciter disponatis et judicetis Israel, qui causas ejus non ex personarum acceptione, sed æquitate summa discernitis. Valeat dominus meus et Pater in Christo charissimus.

EPISTOLA CXIV.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino pontifici A. frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, debitum humilitatis et obedentiæ famulatum.

Cum spectat ad judicem singulorum causas diligenter attendere, specialius tamen attendendæ sunt quæ in filiorum innocentiam sub adnotatione criminis intenduntur. Funestæ namque voces et clamosæ præcludendæ sunt his, qui vitam innocentium persequentes et famam, quorum non probant culpam, hos tamen invidiosa malitia trahere moliuntur

ɔœnam. Causæ quidem ejus quæ inter Osbertum A
racensem archidiaconum, et S. clericum verti-
.nitium, prosecutio et finis, appellatione ille
ɔensus est, quem ex litteris legati vestri domini
tuariensis archipiscopi, plena potest veritatis
sublimitas vestra cognescere. Has quidem et
;enter inspeximus. et omnes causæ ipsius arti-
ˈs in eum processisse modum, quo litteris desi-
ıtur eisdem, plaue testificamur. S. enim præ-
um arohidiaconum super morte Willelmo archi-
copo veneno, ut decebat, illata, et quibusdam cri-
.bus aliis impetens, in ipsum vinculum inscri-
ıis arripere, et coram judice ecclesiastico agere
sabat. Cumque in tanta multitudine parentum
nicorum archiepiscopi defuncti solus ipse sta-
ət nullis fulta testimoniis verba funderet, lami-
candentis ferri in prædictum archiepiscopum
ıtius offerebat, quo Ecclesia Dei probationem
smodi nullatenus admissuram attendebat. Ip-
ɿue ad regis audientiam eo confidentius pro-
bat, quo ad judicium hoc apud cinctum judicem
re celebrare non posse avertebat. Cumque ju-
animum in eo non oporteat versus quemquam
ɪri, quod non potest ostendi, pro jam dicto ar-
acono preces sublimitati vestræ porrigimus, ne
vos incurrat iram, quem et multa liberalitas...

Desunt nonnulla.

EPISTOLA CXV.

[AD HENRICUM REGEM]

nino serenissimo et præcellentissimo prin-
illustri Anglorum regi, H. frater G. Herefor-
is Ecclesiæ minister, pedibus sanctis concul-
ɔatan, in Christo triumphare feliciter.

lomine dilectissime, ob id divina bonitas mul-
prætulit regimini populorum, ut multis per
veniat, et his quibus præes, dono multiplici
gratiæ suæ munus impendat. Quod quidem
:e nostra impletum novimus, cui te sic domi-
;eris, ut et Patrem exhibeas, elatos sic repri-
t mansuetos et humiles mansuete disponere,
et suscitare non dimittas. Te Ecclesiæ pro-
ɔm, pupilli patrem, viduæ consolatorem, et
ı injuriam passi propitium judicem, ipsis re-
xperiuntur indiciis. Et cum omnes alta pace
amus, per te arva solummodo dudum herbis
ısque depicta, se in omnem jam frugum exu-
:iam exerceri, nocte dieque ligonibus aratris-
ıuciari secure tuo sub imperio conqueri posse
ur. A Domino in te caput regni, et a te in
ı ejus oras, oleum gratiæ diffusum exuberat.
ad genua sublimitatis tuæ corde prostratus
:ulo, ut et latori præsentium nuper orphano,
quondam fidelis Radulphi de Wirecestre, filio
genito, munus apud te gratiæ miserantis ob-
Incolumem te et potentem in longa tempo-
jestas divina conservet, in Christo domine
ssime.

—

EPISTOLA CXVI.

[AD B. LEICESTRIÆ ARCHIDIACONUM.]

G. Dei gratia Herefordiensis episcopus, venerabili fratri et amico suo charissimo. B. Leicestriæ archidiacono, bene prosperari semper in Domino.

Quid in nobis obedientia sibi vindicet, prudentiam vestram charissime ad plenum scire non ambigimus, quem in castris obedientiæ laudabiliter agere, Deo devotis obsequiis militare bonæ vestræ opinionis ad nos pertingentis odore cognovimus. Inde est quod dilectæ nobis in Domino fraternitati vestræ preces affectuose porrigimus, quatenus clericis vestris, quos ad agendum et testificandum apostolica auctoritate citavimus, quod synodum quam celebrastis minime interfuerint remittatis, et amico pulsanti veniam
B hanc apostolicæ etiam auctoritatis intuitu concedatis. Nam quia qui occasionem damni dat, damnum quoque dare videtur, si ob culpam hanc, in eorum damnum zelus vester incanduerit, si absentiæ suæ multam exegerit, nobis id poterit imputtri, qui delegata nobis potestate, non plene forsitan utentes, eorum cautius invigilare debuimus impunitati. Valere vos optamus in Domino.

EPISTOLA CXVII.

[AD MATTHÆUM ARCHIDIACONUM GLOCESTRIÆ.]

G. Dei gratia Herefordiensis episcopus, amico suo Matthæo archidiacono Glocestriæ, salutem.

Veniens ad nos jamdiu hic lator præsentium, U. de Pedeure, conquestus est vos cum justa nequaquam interveniente causa suspendisse, et decanum
C vestrum sententiam quam in eum dederat, auctoritate vestra promulgasse. Nunc vero ad nos iterato recurrens, se aliter quam se res habet, opinatum fuisse fatetur, et quidquid decanus vester in eum præcipitanter egerit, ipsum hoc absque vestra conscientia fecisse profitetur. Unde quantum aures vestras velut ignarus facti tunc replevit querimoniis, tantum etiam æquitatem vestram nunc extollit præconiis. Unde cum error facti nulli ad damnum esse debeat, preces benignitati vestræ porrigimus, quatenus benevolum benevole suscipiatis, et pristina sibi restituta gratia, modicum quod intercessit delicti, prece nostra remittatis. Valete.

EPISTOLA CXVIII.

[AD A. COMITISSAM LEICESTRIÆ.]

D G. Dei gratia Herefordiensis episcopus dilectæ sibi et diligendæ semper in Domino A Leicestriæ venerabili comitissæ, salutem quæ nunc est, et quam speramus in Domino.

Audito, charissima, eo quem de te ama circumquaque plangit eventu, confestim corde concussus sum, et menti meæ si quid jucunditatis aut hilaritatis insederat, hoc ad diri casus auditum anxius repente dolor exstinxit. Audimus enim te lecto doloris decubuisse graviter, et viam pene carnis ingressam in te totum quod homini minari potest mors carnis, propemodum excepisse. Sed quem regis lacrymæ, dum prope mors pulsaret, ut annos sibi ter quinos adderet, ad miserendum inflexerunt,

ipse sanctorum pulsatus lacrymis, multorum motus A singultibus te ipsum mente et spiritu desiderantem, te in beatam patriam affectione tota tendentem, tuis ut lætus audio benigne restituit. et velut in exitu constitutam ad nos clementissime revocavit. Flores, ut æstimo, patriæ cœlestis odorare jam cœperas, et prægustata fortasse gaudia tibi jam differri conquerendo deploras. Patienter, obsecro, dilectissima, sustine Dominum, qui quod differt non aufert, quod suspendit ad tempus postmodum cumulatum reddit in gloria. Non est in paradiso qui ad profectum sui honorum indigere possit exemplis. Ubi non est perfectio, opus esse constat exemplo. Exemplo tui multas perfecisse cognoscimus, qui te subtracta de medio, ne in incertum currant, habent unde gratias agant, te virtutis exemplare reti- B nent, quod præ oculis abendo, virtuti sese conformareintendant. Age ergo, dilectissima, et quam magno Dei munere restitutam suscepimus, curam adhibe, ne per tui incuriam amittamus. Patres emeritos habes circa te, tibi fideliter assistentes, te eadem qua seipsos charitate amplectentes. Horum, obsecro, pare monitis, acquiesce consiliis, defectu nimio caro tua viribus evacuata est, utpote quæ cum morte luctata nisi opem ferente Domino non evasisset. Te vero virtutem semper zelare non ambigo, unde et de his quæ nunc instant jejuniis pertimesco. Obsecro ne quod scribo exhorreas; salubribus interim monitis acquiescas; defectam, quæso, carnem carnis esu sustentes, et modicum quo reficies in suis Domino pauperibus largiter recompenses. C Fratres qui circa te sunt, in hoc mecum sentire æstimo, quatenus usque ad isti sunt dies (2*), debilia membra tua vitamque velut supremis in labiis constitutam, carnis sustentari patiaris edulio, et victu et vestitu tredecim interim fratribus erogato, tu tibi a defectu provideas, ipsorumque necessitati benigna charitate subvenias. Vale, dilectissima, et exauditu pio amici mentem supplicantis exhilara.

EPISTOLA CXIX.

AD HENRICUM REGEM.

Domino suo præ cunctis sibi charissimo, illustri Anglorum regi H. frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, omni die ad Dominum devotæ mentis obsequium.

Obsecro ne irascatur dominus meus, si clemen- D tiæ suæ paucis supplicaverit humilis amicus ejus. Sollicitat me dominus cancellarius, ut curam Londoniæ episcopatus suscipiam, et ex parte redituum episcopatus, episcopum ipsum et domum ejus exhibeam, reliquum vero domino meo regi, prout sibi spiritus Dei suggesserit, erogandum conservem. Quod quia periculosum mihi est, et in multum animæ meæ dispendium, ad pedes sublimitatis vestræ corde prostatus expostulo, quatenus huic oneri me eximat vestra sublimitas, et auram hanc alii cui placuerit administrandam committat. Confido de misericordia Domini, ut ad petitionem meam cor domini mei regis incliuet, et me pia exauditione vestra lætificet, ut mihi redditus Deo devotius intendam, et ipsum pro salute vestra tanto purius, quanto expeditius, totis animæ meæ viribus interpellem. Muro suo inexpugnabili circumcingat vos Dominus, et armis potentiæ suæ protegat vos semper, domine in Christo dilectissime.

EPISTOLA CXX.

AD THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Patri suo et domino T. Cantuariensi Dei gratia archiepiscopo, frater G. Herefordiensis minister, ex affectu amori intimi fidele munus obsequii.

Quod ad præsens dilectæ nobis et diligendæ semper in Domino sublimitati vestræ scribimus, hæc causa est, ut virum venerabilem Hugonem Londoniensem decanum, damno imminente, quoad possumus, eximamus, ne forte occasione damni data, sibi etiam hoc ipso damnum dedisse videamur. Dilectus quidem noster bonæ memoriæ Ricardus Londoniensis dudum episcopus, cum extrema laboraret ægritudine, et omnes quo promoverat, quosque sibi beneficiis obligaverat, rerum suarum administrationem suscipere, ob plures quas prætendebant causas pertimescerent, dominus Lincolniensis et nos, cum ejus visitandi gratia advenissemus, in hoc consilium dedimus ne domum suam ulterius incerto statu fluctuare permitteret, sed suarum rerum administrationem et curam jam dicto decano et Nicolao archidiacono, ipsos ad hoc vi obedientiæ compellendo committeret. Qui nimirum onus attendentes negotii, mandatum hoc multa supplicatione declinassent nisi tandem in hoc domini Lincolniensis nostrisque precibus et monitis acquievissent. Unde quia pactum contractus cujusque naturam auget et minuit, factoque cuilibet suæ dant formam circumstantiæ, sublimitati vestræ preces affectuose porrigimus, quatenus actionem quam jam dicti episcopi creditores adversus jam dictum decanum occasione procurationis hujus instituunt, quousque vobis valeamus assistere differatis, ut qualiter et quo pacto procurationem hanc susceperit, relatione nostra simul et testimonio cognoscatis. Ipsum enim onus debitorum episcopi in se nequaquam suscepisse, nec administrationem hanc aliter subisse noveritis nisi ut rerum curam ageret, ipsumque et domum suam fideliter exhiberent. Et si quid ex reditibus ipsius et obventionibus annuis reliquum foret, hoc ubi necessitas debiti plus urgeret, non prout creditor vellet, sed ut res esset exsolveret. Quod ob id sanctitati vestræ notificare curavimus, ne clericum vestrum quod non rapuit exsolvere compellatis, nec ipsum pietatis officium injustis solutionibus aliquatenus affligi permittendo, reliquos filios vestro a patre suo de cætero, quod absit! obsequiis absterreatis. Valere vos optamus, in Christo Pater charissime.

EPISTOLA CXXI.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino T. Cantuariensi Dei gratia

(2*) Hic aliquid videtur deesse.

iscopo, frater G. Herefordiensis Ecclesiæ r, sic utinam pugnare, ut vincat.

em hunc, domine, præsentium familiarem n Ecclesiæ nostræ canonicum, suis quidem ndabilem meritis dilectæ nobis in Domino suti vestræ commendamus attentius, preces ›se porrigentes, quatenus amore Dei et peti- ›stra causam ejus quantum nititur justitia ;, nec adversariorum suorum calliditate jus pprimi, aut in vestra deperire præsentia per- . Quod adversantes ei multa licet nube falsi- 'olvant, de vestra speramus æquitate judicii ›oram vobis falsitas, evanescat, ad vestri lu- ıminis iniquitatis tenebræ facile dissipentur. itur optamus in vobis spiritum convalescere, ım in propheta sanguinem salvavit innoxium, clericum nostrum ab his quæ adversus eum ›e conficta sunt, in spiritu discretionis eri- , nos gratiæ debitores, ipsumque servitio obnoxium habeatis. Valere vos optamus, sto Pater charissime.

EPISTOLA CXXII.

D UNIVERSOS S. MATRIS ECCLESIÆ FILIOS.

is sibi in Domino universis sanctæ matris ı filiis, frater G. Herefordiensis Ecclesiæ ·, in Christo dilectionem et salutem perpe-

ınsu contrahentium inita pacta stabile tunc robur accipiunt, cum eorum quorum hæc potest auctoritas excipiuntur litteris et firsigillis. Inde est, quod conventionem inter tum canonicum nostrum, et Willelmum can domini T. Cantuariensis archiepiscopi, ı super ecclesia de Hinteberga, scripto come curavimus, ut in hoc quod inter eos interde compromissum est, obligatum utrumque iam scripto rem gestam fideliter interpreıeamus. Herebertus ei in quamdam partem iæ suæ, ecclesiam scilicet de Hinteberga, ›ella sancti Laurentii, et aliis omnibus ad ıecclesiam pertinentibus, jam dicto Willel- ›erpetua vicaria et eleemosyna, annua triidorum pensione tenendam habendamque it, et eum in nostra et capituli nostri præıvestivit. Quia vero canonico de præbenda ı diem functionis suæ disponere de jure non o et tota capituli nostri plenitudo conven- ındem in totam jam dicti Willelmi vitam ex- s ; hoc unanimi consensu concedentes et es ut, si Willelmus Hereberto susperstes ;,ei qui Herebertoin præbenda eadem fueitutus, in eamdem et non ampliorem, si id uerit, summam teneatur, sed jam dictam ›m solvendo, nostra et capituli nostri auctocuritate plenissima potiatur. Post diem vero ıi, libera sit facultas canonico nostro, quitunc fuerit, super eadem ecclesia dispoteam vel ipse teneat, vel cui voluerit ampliori ›consedat. Quod quia firmum inconvulsum-

A quæ discernimus, ego et capitulum nostrum, præsenti scripto et, sigillorum nostrorum appositione firmamus. Testibus. . . . (*Cætera absunt.*)

EPISTOLA CXXIII.

ROBERTI HEREFORD. EPISC. AD EOSDEM.

Dilectis in Christo fratribus universis sanctæ matris Ecclesiæ filiis, R. Herefordiensis Dei gratia episcopus, Dominum exspectare sollicite, et venientem gratulanter amplecti.

Quia Ecclesiam Dei regendam et in aliqua sui portione administrandam, Domino permittente, suscepimus, ejus commoditati quoad possumus consulere et providere credita nobis dispensatione debemus. Quod ita recte fieri arbitramur, si confracta
B solidando et quæ dissipata sunt in corpus unum redigendo, tam incolumitati ejus quam ampliando divino cultui studuerimus deservire. Quoniam igitur omnibus pie credentibus manifestum habetur, nec forum religioni convenire, nec castellum, qui tumultus et sanguinum locus est, servientium Domino paci congruere, ecclesiam Beati Petri in foro Herefordiæ sitam, et ecclesiam Sancti Guthlaci intra ambitum castelli illius importune positam, et omnes possessiones et parochias et dignitates earum, in unius Ecclesiæ corpus redegimus, et eam ecclesiam apostolorum Petri et Pauli, et Sancti Guthlaci. quam extra civitatem ipsam in loco religioni aptissimo ædificari fecimus, ad serviendum Domino in perpetuum episcopali auctoritate sancivimus. Et ne
C auctoritate nostra gravare quempiam, aut juri cujuspiam præjudicare videamur, tam his qui sunt, quam filiis qui nascentur et exsurgent post nos, præsenti scripto notum facimus, Rogerum de Port, qui ecclesiam Sancti Guthlaci diu injuste, utpote laicus tenuerat, et possessiones ejus indigne distribuerat peccatum hoc grande cognovisse, et in præsentia mea, et fratris Radulphi decani nostri, et canonicorum nostrorum Hugonis de Clifford, et aliorum tam clericorum quam laicorum quamplurimum, ecclesiam ipsam ut divinis officiis plenius assignaretur, in manu nostra penitus refutasse. Ipso itaque Rogero devote supplicante, venerabili etiam fratre nostro abbate Glocestriæ et conventu ipsius benigne annuente, prædictas ecclesias in unum
D conjunximus, et hanc illarum possessionibus, dignitatibus et pertinentiis omnibus fundatam et dotatam, perpetuæ apostolorum Petri et Pauli et Sancti Guthlaci venerationi designavimus. Et quia conventum ibidem fratrum Deo servientium et ibidem regulariter viventium, per manum prædicti abbatis Glocestriæ, Deo disponente, suscepturi sumus, hanc ipsam apostolorum et Sancti Guthlaci ecclesiam præfati abbatis, omniumque successorum ejus obedientiæ, et ecclesiæ beati Petri Glocestriæ custodiæ et subjectioni, capitulo Ecclesiæ nostræ in his omnibus unanimiter assentiente, commisimus. Quicunque ergo hoc pietatis opus pie attenderint, manumque auxiliatricem ad hoc confirmandum cum

fideli devotione porrexerint, perpetuam quæ inibi agentur orationum communionem, episcopalem a me qualicunque ecclesiæ ministro benedictionem, a summo autem pontifice Christo æternam consequantur retributionem. Amen.

EPISTOLA CXXIV.

AD A. (ADRIANUM PAPAM.)

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, apostolicæ sublimitati debitam reverentiam et charitatem.

Quod beatitudini vestræ super causa pauperis et honesti clerici, præsentium scilicet latoris, Simonis Lichesfeldensis canonici, scribimus: hæc, domine, causa est, quod illatam sibi injuriam in creditæ vobis dispensationis culmen redundantem utique cum molestia sustinemus. Qui, cum adversus priorem Coventrensem et fratres ejus eum a parte quadam præbendæ suæ, ecclesia, scilicet de Hunitune, expellere nitentes, ad audientiam vestram appellasset, postea cum dominus Cestrensis et ego, ob Ecclesiæ negotia, Wigorniæ convenissemus, appellationem suam præsentibus nobis innovavit, et in sui rerumque suarum protectionem et patrocinium, priorem ipsum præsentem ad sublimitatem vestram ad *Lætare Jerusalem* appellavit. Cui, cum ob vestræ celsitudinis eminentiam in tuto jam omnia esse oporteret, manus tamen sacrilega prorupit in audaciam, ut ipsius decimas et præsentis fructus anni multo sibi labore collectos intra cœmeterii septa invaderet, et hinc ablatos asportaret. Quod sive sciente sive nesciente priore actum sit, ab ejus tamen hominibus perpetratum esse non ambigimus. Unde zelum nostrum temperare non possumus, quin sanctitati vestræ super hac corrigenda temeritate supplicemus, ut injuriam suam ob corrigendos alios manus apostolica juste puniat, et misericorditer egeno laboranti subveniat. Chartas enim domini Rogeri, dudum Cestrensis episcopi, et dilecti Patris nostri domini Cantuariensis Theobaldi inspeximus, quibus ecclesiam hanc in præbendam sibi collatam fuisse ante transactionem inter Cestrensem et Conventrensem Ecclesiam, per manum sanctæ memoriæ papæ Eugenii initam pro certo cognovimus. Valeat in domino sanctitas vestra, domine Pater.

EPISTOLA CXXV.

AD PAROCHIANOS HEREFORDIENSIS ECCLESIÆ.

GILBERTUS Dei gratia Herefordiensis episcopus, dilectis sibi in Domino universis ejusdem Ecclesiæ parochianis et filiis, salutem, gratiam et benedictionem.

Quod a prædecessore nostro bonæ memoriæ, domino Roberto episcopo, ad honorem Dei et Ecclesiæ sanctæ decorem pariter et utilitatem salubriter actum est et statutum, nos ejus imitati vestigia, ea quæ nobis a Deo concessa est auctoritate concedimus et confirmamus. Quoniam itaque jam dictus præcessor noster ecclesiam Beati Petri in foro Herefordiæ sitam, et ecclesiam Sancti Guthlaci intra castellum Herefordiæ ambitum fundatam, in corpus unum redigere, et unam beatorum apostolorum A Petri et Pauli et Sancti Guthlaci ex jam dictarum ecclesiarum possessionibus constituere, et in loco religioni aptissimo extra civitatem ædificare, et in e[a] monachorum conventum instaurare decrevit, no[s] hoc ipsum ratum habentes, annuimus, et jam dict[æ] ecclesiæ beatorum Petri et Pauli et Sancti Guthlac[i] omnes possessiones et dignitates et libertates, jam dictis duabus ecclesiis retroactis temporibus ha[bi]bitas, et sibi a jam dicto prædecessore nostro con[]firmatas concedimus, et præsenti scripto et sigilli no[]stri attestatione, ut in perpetuum sibi firma perma[]neant. In his vero hæc propriis duximus exprimend[a] vocabulis. (*Desiderantur reliqua.*)

EPISTOLA CXXVI.

AD FRATRES TEOCHESBERIÆ.

B G. Dei gratia Herefordiensis Ecclesiæ minister dilectis sibi in Domino fratribus Teochesberiæ do[]mino famulatum exhibentibus, salutem.

Sapiens docetur e facili, et qui doctrinis affluunt hos satis et succincta brevitate commoneri. Si li[]bertati vestræ quam circa Patris electionem, aposto[]lica vobis concedit et confirmat auctoritas, in ma[]gnum, quod absit! Ecclesiæ vestræ præjudiciun[m] sponte renuntiatis, judicium utique justum est, u[t] ea de cætero careatis, et quod ex arbitrio suscepi[]stis jugum illud diu sustineatis. Quod quia vobis ca[]ptiosum, imo summe periculosum est, mandamu[s] vobis et fraterna charitate consulimus, quatenus li[]bertati vestræ conservandæ unanimiter intendati[s] ne si ob cujuscunque favorem aliud fortasse feceriti[s] C Ecclesiæ vestræ detrimentum cum id jam emendar[e] non poteritis, sera et infructuosa pænitentia luge[a]tis. Valeat charitas vestra, dilectissimi.

EPISTOLA CXXVII.

AD R. COMITEM LEICESTRIÆ.

Venerabili domino et amico in Christo charissim[o] comiti R. Leicestriæ, frater G. Herefordiensis E[c]clesiæ minister, salutem et gratiam, et a manu Pa[]tris excelsi benedictionem perpetuam.

In iis, charissime, quæ mea potest sedulitas adim[]plere, debetis non uti prece, sed jussione. Est enim vobis, eritque apud me semper jubendi plena aucto[]ritas, mihi vero nec deest, nec unquam deerit prom[]pta vobis obsequendi voluntas. Vestras nimirum D preces pariter et præcepta sic ratio distribuit, ormi honestas, modestia semper comes moderatur, ut vo[]lentibus quod honestum est, ea recursare sit difficilli[]mum. In eo siquidem negotio, super quo mandatum sublimitatis vestræ nuper accepi, in negotio videli[]cet fratrum de Teochesberia, promptius quidem e[t] longe expeditius illis consilio pariter et auxilio pro[]fuissem, si die quo me urgens mandatum domin[i] Cantuariensis et injunctæ vis obedientiæ illuc venire et de facta electione inquirere coegit, saltem mih[i] vel verbo communicassent; a quibus non admissu[s] non potui invitis beneficium præstare, quod nun[c] quidem pro amore Dei, et pro reverentia mandat[i] vestri, non negabo vel ingratis. Honestatem namque

e personæ approbo et commendo; et si mecum A ium ipsum tractabitur, interesse contigerit, de promotione ad honorem et utilitatem fratrum nasterii de Teochesberia, quantum potero, pace prælatorum, vestra prece commoni- peram dabo. Valete.

EPISTOLA CXXVIII.

AD ROBERTUM LINCOLNIENSEM EPISCOPUM.

ıerabili domino fratrique charissimo R. Lin- ınsi Dei gratia episcopo, frater G. Herefor- is Ecclesiæ minister, Christum portando in se lare sapienter et sobrie.

ceptis litteris quibus diligentia nos vestra læ- e dignata est, solito gratior et consueto sere- lico nobis dies illuxit. Auditis enim rerum... eventibus, et perplexa quadam ingenii subti- B pace jam sublata de medio nec fracta cito re- ;rari, nec dissidentes admodum regum animos sibi conciliari posse speravimus. Sed qui ven- perat et mari procellam cito in auram statuit, e turbata sunt, ad pacis bonum statim ut vult ı nube discordiæ imperiosa qua præest pote- convertit. Unde cum pax nostra a domini no- egis pace dependeat, spes ipsa pacis quam an- ıtione jam bona concepimus, ecclesiæ pariter no Angliæ præparatorium quoddam gaudii.., te Domino, exsultationis inducit. Quod vero ıle est ad nos, sospitati vestræ quam directa at epistola, intimis congratulamur affectibus ıservatam vobis incolumitatem, illi gratias re- es, qui cum suis benigne graditur, et iter et C ipsorum, angelo comitante, prosequitur. Ad ım vero jam suspensi tenemur reditum, quia ıti animo nunquam satis festinat, moram cum molestia sustinentes, et ut optatos occur- ; in amplexus, adventus vestri nuntium de diem speranter pariter et exspectantes. Valeat ıus meus et frater in Christo charissimus.

EPISTOLA CXXIX.

AD UNIVERSOS S. MAT. ECCL. FILIOS.

ctis sibi in Domino universis sanctæ matris ıiæ filiis, frater G. Herefordiensis Ecclesiæ ter, salutem quæ nunc est et quam speramus ıino.

e litis inquietudine quandoque turbata sunt, sopito fomite, denuo revocantur ad pacem. D ıimirum inter aliquos reformata, ne facile qui- m emergentibus causis evanescat, ut pactis le- s firmanda est, sic et expienda scripto, et petuam sui soliditatem litterarum memoria canda pariter est et roboranda. Noscas itaque ı discretio causam, quæ inter Joannem cleri- :t Reginaldum de Pagaham super ecclesia de ıtune diu agitata est, quæ etiam a Patre no- omino papa Alexandro nobis delegata est, ut diligenter audiremus, et rationibus partium de diligenter auditis et cognitis, ipsam; remo- ellationis obstaculo, mediante justitia, decide- ;, in hunc tandem modum conquievisse. Nam, cum Joannes adducta testium copia, jam dictam ecclesiam in integrum sibi restitui postulasset, Reginaldus esse sciens ambigua facta causarum, anticipando judicium in integram medietatem jam dictæ ecclesiæ Joanni per omnia concessit, sicque cum eo transigendo liti finem imposuit. Elegit enim Joannes oblatam sibi ecclesiæ portionem potius in pace suscipere, quam testes suos probationibus et juramentis onerare. Tactis igitur Evangeliis utrinque juratum est ut, neuter alterum sua de cætero portione fraudet, sed uterque alteri jus suum integrum illibatumque conservet. Sane aliquo ipsorum altero tamen superstite decedente, jure suo sibi in partis alterius recuperatore, salvo per omnia permanente. Quod quia coram nobis actum est, nos ad finem pacis cuncta redigi cupientes approbavimus, et transactioni in hunc modum initiæ assensum præbuimus, ipsam ut in perpetuum convalescat, præsenti scripto et sigilli nostri appositione testificando confirmavimus.

EPISTOLA CXXX.

AD RICARDUM LONDONIENSEM EPISCOPUM.

Venerabili domino fratrique charissimo R. Londoniensi Dei gratia episcopo, frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, salutem et dilectionem.

Scriptum nosti, charissime, justo quidquid acciderit, id ipsum minime perturbare. Illud enim Apostoli cordis oculis intuetur, bonis in bonum cuncta cooperari (*Rom.* VIII). Unde prospera si affluant prophetæ concinit dicens: *Cantabo Domino qui bona tribuit mihi* (*Psal.* XII). Adversa si obvient, illud cordis labiis modulatur: *Obumbrasti caput meum in die belli* (*Psal.* CXXXIX). Hæc, charissime, dum mecum reputo, in te nullius impetum fortunæ perhorresco. Quæ læta si venerit, mansuete suscipitur; adversa si proruat, haud timetur. Hujusmodi mihi de te facile persuadent mentis tuæ constantia et viarum tuarum jamdiu nota perfectio. Quæ si quam firme speramus radicem suam solo mentis tuæ inserunt, te quidem non in luto aquarum multarum vento agitatam arundinem, sed in virtutum Libano cedrum firme radicatam, tentationis flatus inveniet. Nec quidem ista profero, quasi adversum aliquid in te mihi tuæ tenor epistolæ nuntiaverit. Nuntiat quidem adversum te appellatum et jam factæ donationis tuæ celebrationem solemnem ad dominum papam interposita appellatione suspensam. In hoc vero quid advertitur, nisi quod animi tui tepor aut torpor excitatur, aut excutitur? Nam qui hominem juxta cor tuum inveneras, te in melius gratia promovente, ipsum quidem debueras non tantum melius dico, sed et in te alterum promovisse. Jam fere sera in fundo parcimonia est, nisi quod expedit equidem et necesse est ut et corporis fatigatione aliquantula torporem redimas tuum, et quod retro minus actum est exerente se et seipsam strenue exercente animi virtute perficias. Qua in re non est quod triste reputem. Ad tempus enim a regni hujus tempestate semotus, donante Domino, quietum car-

pes iter et placidum; et virtutum fultus adminiculis summi pontificis faciem videbis intrepidus, et senatorum curiæ utique gratiosus assistes. Nec te moveat adversarii tui in publicas jamdiu gratulationes suscepta facies. Inde enim spem concipio, unde desperationem forsan aliquis comminatur. Nam si bene morigeratus et litteratus juvenis inter deos audiri meruit, et placere, quid non minus ornato moribus, aut munito litteris episcopo subtrahet gratiam, quin et ipse quidem ordine longe sublimior, fortunaque potentior inter bonos sibi possit gratiam collocare? Favorabilis enim reus non de lucro captando sed de damno evitando contendis. Quod ante susceptas domini papæ litteras in personam omnium testimonio idoneam procuratoris beneficio contulisti, ratum manere desideras. Novi templum illud justitiæ, pectus scilicet apostolicum, unde ad omnes emanat æquitas, modeste omnia dispensare. Qui potuit alteri quod tui juris est non negare, impensa sibi reverentia debita, non magni quidem æstimabit tibi quod tuum est restituere. Honesta et utilia tibi providentur a Domino, et quod in contumeliam adversarii tibi machinatur improbitas, commutabit in gloriam bonorum oratione propitiata Divinitas. Me vero ad præsens adeo ducis Normannorum oppressit adventus, ut ad iter istud facultas non suppetat, etsi voluntas illud omnino suadeat. Ibis ergo sine me, animæ dimidium meæ, et qualitate sui quam præferent suspensum ad te animum vela quæ reportabis afficient. Quia vero post episcopatum domino papæ et curiæ in nullo servivi, illis verba mittere formidavi. Quid enim aut in quem modum scribam nescio, et præsentiæ vestræ scriptum meum modicum conferre non ignoro. Itineri autem tuo in eo quod mandasti, et in eo quod internus amor suadet amplius, jucundissime providebo. Interim autem si honesta se obtulit transactio, ipsi stari rogo simul et consulo. Valeat dilectus meus.

EPISTOLA CXXXI.

AD THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Patri suo et domino T. Cantuariensi Dei gratia archiepiscopo, Anglorum primati et sanctæ sedis apostolicæ legato, frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, salutem et obedientiam.

Scire quæ circa vos sunt, et ad posse nostrum vobis in omnibus obedire cupientes, ad vos præsentium latorem dirigimus, ut de transfretatione vestra, de mora etiam citra vel trans mare rescripto vestro certum aliquid intelligamus: adjuvante namque Domino, non in incertum curremus, cum de vobis certa noverimus. De cætero rogamus, si placet, ut causam quæ inter comitem Herefordiæ, et G. de Laci vertitur, breviter advertatis. Conquestus est nobis G. de Laci, comitem Herefordiæ quemdam militem suum Ricardum scilicet Britonem in quodam cœmeterio cepisse. Cujus rei probationem miles de carcere quo tenebatur, directis ad nos nuntiis offerebat, supplicans officio nostro liberam sibi sui facultatem ad tempus concedi, ut pro se stare posset

A in jure, et si qua in sui liberationem haberet allegare. Quod æquitati concordare judicante comiti ex sententia injunximus, ut statuto di dicto militi sui copiam concederet; quatenu jure, ut dictum est, stare, et pro se agere p cautione tamen interposita, ut nisi eum Eccl beraret, idem comiti se redderet. Comes ve gravari asserens, diem proximam post festum Laurentii statuens, ad vestram audientiam ap vit. Quia vero inhumanum videtur prædictum tem appellatione in longinqua protrahi, et tam carcere et vinculis detineri, preces super ho limitati vestræ porrigimus, ut comiti injunga prædictum militem coram vobis statuta die beat; omni tamen securitate interposita t nisi

B sententia vestra liberaverit, in sua vincula tendi. Hoc enim æquum arbitramur et bonu vestra ad quam appellatus est auctoritate dig mum, et non solum in hoc honori vestro, sed e nostræ quamplurimum providebitis. Unum eni perest quod advertere consultissimam pruden vestram obnixe deposcimus. Comes Herefordi communicato vestro Willelmo de Bellocamp omnia communicat. Qua in re summe necess est ut districto tam ipsum quam nos mandato tis, ut aut ejus communione et societate abst aut ipsum par anathematis sententia insolvat. cit enim anathematis auctoritas, nisi et commun tes excommunicatis corripiat digna severitas. si vestrum circa hæc zelum exerceri placuerit

C a prædictis cessaverit, excommunicatum eu blice denuntiari oportebit. Valeat dominus charissimus.

EPISTOLA CXXXII.

AD. . . . . .

Pie salutantis affectum, et sincere dili officium.

Incolumitati vestræ, dilecte frater in Do quam quorumdam relatu cognovimus, affectu congratulamur, et vos apostolorum limina visit summoque pontifici et curiæ sanctæ gratiose tisse, et bene consummatis negotiis domu measse feliciter, animi applausu intimo gaude Unde cum rogatu quorumdam scribendi vol præstaret occasio, vobis animi affectionem significare dignum duximus, quatenus si quid

D nos vestræ complacuerit charitati non supplica utatur, aut preces porrigat, sed in amici par potenter extendens, suo potius utatur im quam aliquatenus precis oblatæ blandiatur o Hinc quoque spem impetrandi concipimus, si gnitati vestræ nostrum aut amici nostri deside exponamus. Est autem apud vos quidam fami noster, Petrus videlicet clericus Rogeri de M quem tuitioni vestræ et patrocinio devotio n commendat, supplicans, ut liberalitatem qu eum dominus suus in ecclesiis quibusdam co disposuit, auctoritate vestra quantum per ratio stabiliatis. Quatenus ipsum servitio se

, et nos gratiæ debitores habeatis. Va-

EPISTOLA CXXXIII.

RICARDUM LONDONIENSEM EPISCOPUM.

ıili domino fratrique charissimo R.Lon-)ei gratia episcopo, frater G. Herefor- :clesiæ minister, salutem et dilectio-

ıtio vestro mihi non ad præsens aliud isi ut si honesta se obtulerit transactio, Tu autem, propositum iter arripiatis, et es vobis in campo Martio,juvante Domi- justitiæ ventiletis. Lividorum latratuum ıdique erumpentes audimus ; omni aura ıritus flante, prospere enavigabitis.Si ne- xpetat, bonum est in stuporem etiam et B n domino papæ servire, quam in certa- to succumbere. Dura dicimus, cum longe peremus. Quia et dura scripsit dominus ı tamen omnia præsentibus et pulsantibus tolica mansuetudine temperanda pro certo Valete, state in fide,viriliter agite (*I Cor.* 3us pacis conterat omne Satan sub pedi- is velociter. Amen. Monachum nostrum ittimus, ut status vestri certitudinem reci-

EPISTOLA CXXXIV.

D ROBERTUM COMITEM GLOCESTRIÆ.

ratia Herefordiensis episcopus, ROBERTO ı illustri comiti, pacis et justitiæ comi-

eriti vestri laudabiles titulos id, dilecte C ɜciali quadam lampade puræ lucis irradiat)cis vestræ potestatis Ecclesiam Dei be- ɜtis ac protegitis, et pacem servientium vili rubiginosi æris conductus pretio, sed e mentis purissima conservatis. Quia vero *imum et omne donum perfectum desursum dens a Patre luminum* (*Jac.* I), hoc procul eficium, non vobis de terra deorsum, sed ırsum collatum est, quod unus inter regni ɔntes et nobiles, sapientia, moribus,hone- 'ulgetis, et ipsi auctori vitæ vestræ condi- udimus, fructus eundo semper in melius xhibetis. Hoc quia thesauri cœlestis est o conservandum est diligentius et obsi- D . Equidem mihi gratulor et congaudeo Do- sum sub bysso et purpura sibi apud vos m invenisse, et hominem licet ætate juve- ı tamen maturum, inter regni hujus male principes absque vitii corruptela inces- aci potius et sapientiæ quam ludibriis s sollicitam operam laudabiliter impen- c est, dilecte comes, quod vobis apud tia collocat,quod vobis religiosarum men- conciliat, quod vobis Deo famulantium ɔnes solum, sed etiam soliloquia sancta ɜat. Optamus itaque, ut qui bene currere , cursum optime consummetis, et ab

A inspectore cordium et largitore gratiarum toties sibi et Ecclesiæ suæ exhibitæ reverentiæ condigna præmia in illa die reportetis. De cætero supplicat vobis per nos paupercula Winchelcumbensis Ecclesia, ut apud æditum vestrum, Petrum de Saltemareis, per vos gratiam inveniat, et paci ejus apud ipsum pietas vestra provideat. Quam si exaudieritis, tam ipsos obnoxios servitio quam nos gratiæ debitores efficietis. Valete.

EPISTOLA CXXXV.

AD. R. DE WIRECESTRIÆ.

G. Dei gratia Herefordiensis episcopus, charissimo amico suo R. de Wirecestria, salutem.

Quod laboranti famæ meæ amicali condoletis affectu, multimoda gratiarum actione remunero, solamen infortunii reputans eam quam in vobis experior amicitiæ veritatem. Verumtamen vos eum esse cupio, qui dolenda doleat, non dolenda æquanimiter ferat. Uno namque raptantur errore quamplurimi, ut nisi voluntati suæ quæcunque fuerit pareatur, sibi justitiam fieri nullatenus arbitrarentur. Hi mihi si detrahant, si famam meam, quæcunque est, lividis latratibus mordendo dilanient, æquanimiter fero et dum mecum ratio faciat, dum juris forma concordet, omnes hos, velut e quadam rationis et intelligentiæ superioris arte despicio. Non enim quam multis displiceam, sed qualibus attendo. Vos quoque difficilem habere volo aurem ad crimina. « Ad pœnitendum properat cito qui judicat. » Si minus quam oportuerit egi; si excessi, ipsi judicate ; ipsi, quæso, decernite. Cum pervenit ad me, comitem Herefordiæ milites vestros in ecclesia Eveshamensi cepisse, sperabam me Wigorniensis Ecclesiæ vicarium et nostrum super hæc spectari et exspectari debere judicium. Inde est, quod diem personatibus statui, ipse quoque in medio, ut sperabam, cogniturus et judicaturus resedi. Meis ibidem e manibus judiciaria potestas sublata est, et Wigorniensis archidiaconus plenitudinem potestatis hujus adeo ad se pertinere protestatus est, ut inter ipsum et dominum Cantuariensem nullum omnino medium admitteret, omnesque personas quæ convenerant, conjurando et contestando a me prorsus averteret. Sic dominum Wigorniensem in suo discessu statuisse, sic plena auctoritate sanxisse, multorum testimonio affirmabat. Quid mihi inter hæc ? Me sibi, in judicandis Ecclesiæ causis, inferiori quodam gradu inferiorem submittere episcopalis dignitas non ferebat. Pari vero aut superiori consistere commissa sibi potestas et gloria non sinebat. Damnum vestrum et militum vestrorum R. advertitis, sed si mihi prædictus archidiaconus in faciem conspuit, illud plane negligitis. Jam judicate, jam decernite quid mihi agendum supererat ? Nunquid in ipsa Ecclesia judicandi, quæ nec me judicem agnoscebat, nec mihi causas judicandas commitebat ? Culpa quippe est immisceri negotio ad se non pertinenti. Sed hic fortassis objicies, puidquid archiediaconus ille proclamaret, Wigorniensis tamen Ecclesiæ vicarius eras, et si

quid inordinate ab ipso etiam pronuntiatum fuerat, in ipso vindicare et punire debueras. Bella mihi R. moves. Plane tibi illud respondeo, non est mihi tibia tanti. Onus mihi, non honorem æstimo alienis implicari negotiis. Obsequium mihi præstitit, qui me huic curæ subduxit. Agant magna sua quibus commissa sunt, mihi pauca mea sufficient, felices illos sua sequantur præconia ; mihi semper animo sedeat, aut nullis aut veris laudibus delectari. Age ergo et me lacerantium dentibus jam, si placet, eripias, et qui mali nil merui, detrahentium verbis suffocari non permittas. Habent tui quem sequentur, a quo suas exposcant injurias, qui vigore justitiæ peccata puniat, lapsa reparet, amissa restauret, quem suis extollant præconiis, si bene fecerit, sin autem male hæc et inveniet. Volo tamen, ut quod actum est, intelligas. Dies comiti Herefordiæ a domino archidiacono statuta est, et, auditis allegationibus partium, sententia dicta est. Sententiæ comes paruit, et a judice absolutus discessit. Quid tibi judicium illud contulerit, satis nosti. Ego unum scio, quia litteris domini legati, quas misisti, in comitis præsentia perlectis, comes statim ad ipsum legatum appellavit, se nimium gravari asserens, eo quod causa super qua judicio Wigorniensis archidiaconi et ecclesiæ stetit, per omnia paruit, denuo adversus eum instauratur, et rediviva suscitatur. Habet præ manibus quod scriptum est : Impetrata rescripta non placet admitti, si decisæ semel causæ fuerint judiciali sententia, quam provocatio nulla suspendit, sed eos qui talia scripta meruerint etiam a limine judiciorum expelli. Sed jam item inflammaberis, et nisi post factum appellationem in comitem, quem judex vester absolverit, interdicti aut anathematis sententiam tulero, me. . . . . . , me justitiæ ecclesiasticæ contemptorem, me tuorum causam damnorum, non tuo quidem, sed tuorum judicio reputabis. Quod si feceris, patientiam mihi, molestiam tibi necessariam æstimo. Verumtamen inter molestiæ fines, te laudabiliter, quæso, contineas. Si quidem militari me crederum usquequaque negotio, quia te in hujusmodi satis expertum non ambigo, consilium in hoc tuum omni jucunditate complecterer. Tu quoque quia in campum litterarum et causarum ecclesiasticarum non mediocriter impegisti, amici, quæso, consilium ne despicias. Nam quia in rebus hujusmodi meam, ut ita dicam, ætatem consumpsi, mihi aliqua saltem magisterium hoc jure quodam videor vindicare. Scriptum noveris charissime : « Novum quod postulas, non est, quod etsi rescripti mei auctoritas intercesserit, provocandi tamen facultas non denegetur.» Hinc quidem patet post susceptas domini legati litteras, me comitem ab appellatione prohibere non potuisse. Item loco post illum proximo scriptum noveris : « Appellatione interposita, licet ab judice repudiata sit, in præjudicium deliberationis nihil fieri debere, et in eo statu omnia esse quo tempore pronuntiationis fuerunt sæpissime constitutum est.» Unde manifeste cognoscitur post appell factam, mihi quidquam circa statum app aut interdicto aut anathemate innovare non Sed id fortasse a sententia, non ab exsecuti tentia appellanti non attribuisse. Sed scrip veris ; quia judicati exsecutio suspendi falsis allegationibus circumventam esse rel judicantis, is contra quem judicatum con promiserit. Quod quia comes die proximo po beati Laurentii se facturum asserit, nos ut ad præsens jurisdictione elapsum inconcu mittimus, et ipsum una cum litteris nostris rei gestæ continentibus, domino legato juxt et canonum auctoritatem committimus. Va

EPISTOLA CXXXVI.

AD A. LINCOLNIENSEM EPISCOPUM.

Venerabili domino fratrique charissimo colniensi, Dei gratia, episcopo; frater G. diensis Ecclesiæ minister, salutem.

Spe fruendæ visionis et allocutionis opta rentes Presteberiam jam veneramus. Su desiderium nostrum fatalis adversitas, et v trahente necessitate, allisus ad eam nostri impetus contra votum et velle nostrum col Scribimus autem vobis in amoris experim imo omnium amicitiarum gratiam, quate gnatum nostrum et amicum G. Foliot, in quæ supra Ecclesia sua adversus eum inst sustentetis, et vestro et vestrorum consilio sustentari faciatis ; quatenus absentiam n vestra illi præsentia suppleat, et an quidqua simus apud vos, impensa sibi benignitate et recognoscat. Ad pedes vestros, quos ipsi m libentius amplecteremur, quia hoc ad præse possumus, deprecatorias has supplicando mus, habituri de exauditione gloriam, au pulsa confusionem non modicam. De cæter bis secretum aliquod scriptorum non co candum consilio intimare placuerit, antiq reminisci studiorum, et scholam vel ad mon repetere, et proprio exarare manu non tæd quod sensus nostri tenuitas re alii non co cata respondeat. Valete.

EPISTOLA CXXXVII.

AD RICARDUM LONDONIENSEM EPISCOPUM.

Venerabili domino fratrique charissimo doniensi, Dei gratia, episcopo, frater G. diensis Ecclesiæ minister, salutem.

Paci vestræ congratulor quæ cum Joann mata est. Opto autem, ut quæ nuper exorta discreta alicujus interveniente prudentia, pa tur. Contristor autem et totius consternor quod talia adversum vos permisistis erumpe omnia suffocasse mediocris quidem dum tam vida circumspectio potuisset. Nam licet fal quæ dicuntur, quæ tam jactantur in vulgus orationis fabulam per multorum aures dissen Æstimo vero necessariam domini Lincolnie striam, ut ipse quocunque poterit modo He

vocet, et negotio incumbat eatenus, ut quæ racundia protulit, conversus ad cor et dese- ı proposita intentione simul et appellatione t. Quod equidem obtinere sapienti non erit , qui lapidem noverit omnem movere. Di- mque leve est, sed episcopum aut honestum n in hujusmodi convincere, ejus certe viri- possibile. Formidandum sibi equidem ne [uam in alterum intentat, in semetipsum et involvat. Quidquid tamen egerit, vobis ım papam adire necesse est, quod multo us faceretis, oblitteratis quæ objecta sunt ione pœnitentis. De cætero vobis ad collo- occurrere apud Oxfordiam die Mercurii pro- ɔst Assumptionem beatæ Virgis paratus :d ad iter quod exigitis, omnino certe impa- lam etsi in pace sunt quæ possideo, ipsi conservandæ necessariam meam omnino :iam intelligo. Quam etsi, me absente, non contingeret, residuum tamen locustæ apud :cus adeo comederet, ut post brucum quod .t eruca jam non inveniat. Valete, et collo- stro si fuerit, dominum Lincolniensem vo-

EPISTOLA CXXXVIII.

AD GILBERTUM DE LACI.

i gratia Herefordiensis episcopus, domino de Laci, agendo bene commoda salutis ob-

avit mihi dominus meus rex ut canonicam ıstitiam facerem de comite Herefordiæ, qui restros in ecclesia et cœmeterio captos, di- l redemptionem compellere. Qua in re ʝuod in quantum, salvo ordine meo, potero, ioni regiæ libenter parebo. Sed juxta sta- ım, juxta auctoritatem sacrorum canonum, :e ista nihil amplius licet facere, quam quod ceptas litteras constat a me factum esse. ıim causæ huic statui, partium altercatio- ıdivi], super auditis judicavi; et quia nemi- appellatione prohibere possum aut potui, ionem comitis adversus rem judicatam au- cta appellatione, hoc justum est, hoc cano- ut nulla audacia me amplius de causa hac tam, nisi ut litteras totam fere seriem con- ı ad judicem, ad quem appellatum est, per utramque transmittam. Has vero litteras ım apostoli vocantur, post appellationem .am comiti quam militibus vestris obtuli, ia non suscepitis, in ipsa appellationis die ɔrsitam obtinebitis. Ultra hoc non mihi de t, quam minimo clerico episcopatus mei. utem ipsam veritatem, quæ Deus est, quod :omes per appellationem interpositam im- , nec amore, nec odio, nec ulla omnio gra- ntia in eum dilata fuisset. Quod vero contra ionem nihil possim, si mihi non creditis, :ce canonem audiatis: « Si quis, spreta ju- :toritate ad quem appellatum est, rem a se etiam legitime judicatam, nihilominus exsequendo impleverit, ipsa qua fulgebat judiciariâ potestate se eximit. » Item alibi scriptum est : « Appellatione interposita, licet et ab judice repudiata in præjudicium deliberationis, nihil fieri debere et in eo statu omnia esse, quo tempore pronuntiationis fuerunt, cæpissime constitutum est. Unde manifeste cognoscitur post appellationem factam, » etc. Si enim oves, aut boves, aut cætera hujusmodi amittimus, dante Domino, recuperare poterimus. Quod si per inscientiam, fatuitatem aut contumacem inobedientiam ab episcopatu et ordine semel dejecti fuerimus, qui alium nobis det, non facile inveniemus. Unde nobis melius in hujusmodi rebus quaatamcunque jacturam pati, quam circa ordinem periclitari. Quod si meum vobis placeret audire consilium, non occasionem quæreretis adversum me, quia ego Deo gratias ad omnem fortunam e prosperam et adversam paratus sum ; et quanto minus habeo, minus certe timebo, et, adjuvante Domino, plus potero. Si litteras quas supradixi acciperetis a me, et diem statutum exspectaretis, et armigeros R. Britonis, et milites captos ad archiepiscopum mitteretis; quia, juvante Domino, ipsum ibi facta probatione liberare poteritis, et qui ex parte mea aderunt, ad hoc utique non nocebunt. De hoc quod mandat mihi rex, ut ad memoriam reducam de duobus bobus quid in ejus præsentia actum sit, bene utique in memoria habeo. Quia causam quam habebam adversum vos, ipso etiam postulante non remisi, sed archiepiscopo se postea intromittente in bonum respectum posui. De hoc mandato archiepiscopi hoc respondebo, quod si appellationem ad se factam cognovisset, nihil utique de re ista præcepisset. Hoc itaque est ipsi obedire rei ipsius seriem aliquid innovetur, ipsi in omnibus aperire quidquid in nos dixeritis. Vos tamen valere optamus.

EPISTOLA CXXXIX.

AD DAVID MENEVENSEM EPISCOPUM.

G. Dei gratia Herefordiensis episcopus, venerabili fratri et amico David, Menevensi episcopo, salutem et dilectionem.

Quam jucundum, quam sit utile pacis et concordiæ bonum facile dignocsitur, si ex contentione et discordia quanta damna proveniant, diligentius attendamus. Nam si motus varios, et quæ nos premunt undique bella attendimus, patet liquido quam sit periculosum Ecclesiæ onus super onus assumere; et præter extera quæ premunt, intestina sibi prælia commovere. Inde est, quod si placet vobis consiliis nostrls acquiescere, sollicite daremus operam inter vos et dominum Landaviensem, pacis modum aliquem invenire. Quod quia facile non est nisi in locum simul tres conveniremus, precamur locum nobis designari, quo convenientibus nobis possit inter nos de vestra pace tractari. Quod si ad hoc Herefordiam delegeritis, die quacunque ad hoc statuetis, aderimus, nec apud dominum Landaviensem cessabunt preces nostræ, quousque et ipsum adesse faciamus.

Noverit autem dilectio vestra nos in eumdem hunc A modum domino Landaviensi scripsisse, et placitum utriusque vestrum et rescriptum exspectare. Valete.

EPISTOLA CXL.

AD WILLELMUM ARCHIDIACONUM LONDONIENSEM.

G. Dei gratia Herefordiensis episcopus, dilectis suis Willelmo Londoniensi archidiacono et magistro Henrico, salutem.

Juxta illud Salomonis, multi assistunt coram faciem principum, sed omnium sententia ex Deo procedit. In ejus manu corda sunt regum ; et ipse ea, cum vult, ad omne quod disponit inflectit (*Prov.* xxi). Inde est, quod si negotio, quod viriliter assumpsistis, suum dominus rex nondum præbet assensum, non tamen desperandum vel a proposito en... resiliendum est, cum sit facillimum Deo, cor ejus et B animum ad id quod sibi placitum fuerit, inclinare. Quod in negotio summum est, jam complestis ; obsecro ne cura minima deficiatis. Canonice celebrata electio, defectu vestro ne deficiat, quæ cito plenum robur habitura est, si ipsi nequaquam defeceritis. Quo enim vobis major vel apud Deum gratia, vel apud homines gloria, causam Dei, postpositis omnibus, viriliter inchoasse, eo abundantior secutura est confusio ; si, quod absit ! fortitudinis spiritu destituti, ab eo quod vobis domini papæ, et omnium fere conciliat corda, recedetis. Confortetur itaque cor vestrum in Domino (*Psal.* xxx) charissime, et juxta vias quas vobis aperiet Dominus, quod cœpistis explete, et de nobis in quantum facere possumus, in negotio amici confi- C dite. Valete.

EPISTOLA CXLI.

AD THEOBALDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Patri suo et domino T. Cantuariensi Dei gratia archiepiscopo, et Anglorum primati, et sedis apostolicæ legato, frater G. Herefordiensis Ecclesiæ minister, salutem et obedientiam.

Mandastis nobis, ob querelam abbatis et monachorum Combremarum, quatenus Herebertum de castello Halgod conveniremus, et ut prædictis monachis locum qui dicitur Prena, restitueret, et omnia in eodem loco sibi ablata redderet, commoneremus. Quod cum perlatum fuisset ad nos, monachis man- D dati latoribus persuasimus, ne litem hanc absente abbate suo inchoarent, et exspectato de transmarinis partibus ejus reditu, actionem, ipso præsente, instituerent. Ipsis itaque huic consilio acquiescentibus, rem ipsorum consensu distulimus. Nuper vero cum apud Ledele ob quædam negotia sederemus, Dobremarum, de cujus reditu nihil ante noveramus, interfuit. Qui, cum ibedem adversus priorum de Weneloc conquestus fuisset. quod prior ipse monachos suos de loco qui Prena dicitur......... et non solum ipsorum pecora, sed et calices, et libros, et vestimenta, totamque domus eorum suppellectilem abstulisset; prior dilatoriam opponens exceptionem, sibi litem hanc nequaquam editam, neque se super hoc ad responsionem citatum fuisse, respon-

dit. Cumque omnium sententia con [sentien cerneretur, æquum jurique fore consent utrique parti diem statui, remque sufficiente tam judicio terminari, abbas conquerens no sibi quæ pétebat restitui, ad appellationem lavit. Si quid igitur in sic data sententia co dum noveritis, ipsi juxta datam vobis sapi corrigetis, vestroque parituris mandato, q buerit injungetis. Valeat dominus meus et P Christo charissimus.

EPISTOLA CXLII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino T. Dei gratia Cantu archiepiscopo, Anglorum primati, et sancta apostolicæ legato, frater G. Herefordiensis E minister, salutem et obedientiam.

Causam, Pater, actam apud nos, et facta appellatione suspensam, sublimitati vestræ n Quatuor milites Roberti de Laci adversus co Herefordiæ hoc apud nos in querelam dedu quod ipse comes eos in cœmeterio quodam, a ejus timore confugerunt, violenter captos ad r ptionem compulerit, supplicantes officio ves ablata restitui, seque ut ab ostio evulsos eccl manu comitis liberari. Comes vero se eos ex meterium cepisse, et ob hoc ad redemptione time compulisse respondebat, ut sibi in insidii tos. Excommunicationi etiam qua pacis [sanct dierum violatores tenentur obnoxios, qui pa servata Ecclesiæ ipsa sancti Pentecostes hebd sub sacro IV Temporum jejunio nocte ad qua domum ejus capiendam venerant, et in ope comprehensi tunc [in] manus ipsius inci Præterea quo dictis ejus fidem certius habe comes se testium idoneorum assertionem p rum, quod dictum est, adjiciebat. Hanc quoq bationem quod eos extra cœmeterium, scilice leficio quod sibi moliebantur cepisset, sponte et sæpius offerebat. Scientes utique de ma et occultis aliter atque aliter judicandum, t ricos quam laicos ejusdem loci adjurantes nil mus reperire vestigii, quo nobis veritas eluce Congruebat namque tempus mysterio, et su conticinio fuerat opus perpetratum. Atten etiam quia agenti incumbit probatio, et quo agit, probationes affere debeat, quibus id quod intendit, et ob hoc a militibus scisc quam ejus quam intendebant in comitem pr nem afferant, nihil aliud invenimus, nisi qu eorum mutuis volen testes timoniis, singul ejusdem litis consortes testes in suæ intenti sertionem producebant, de quanto nihil adji nisi quod eum non in cœmeterio, sed per c rium duci conspexerant. Cumque super ho monio fuisset aliquandiu disputatum, ipsum minus conveniens reputavimus, tum prop pectam mutui beneficii vicissitudinem, tu unusquisque in causa hac adversus comitem a

riter exhibeat et testem. Et quia frequenter nita foret ex lege malitia, si d . . . . . . in io honesta de se comminiscentibus, multis in modum testimoniis uti concederetur. His ita- circa probationem deficientibus, nobisque co- probationem nil certum indagare valentibus, ti probationem, quam in jure obtulerat, adju- imus, ut sic finem controversiæ poneremus. sententia est quam tulimus, cujus exsecutioni quam lata foret, se comes obtulit. Postquam st ad audientiam vestram post octo [dies] ap- vit. Hanc itaque juxta datam vobis sapientiam, orrigetis, si placuerit, aut si de jure quoquo- stare potest, roborabitis. Noster enim potest is caligasse, et tamen sorde corrupti vel gratia judicavimus, sed in eumdem modum multa a ous judicata non ambigimus : ut actore circa ationem vacillante, reo juramentum vel ob pur- nem, vel causam aliquam nocivam detulerint, ejurgiis [finem] imposuerunt. Scriptum tamen nus : « Actore non probante, reus, etsi nihil iterit, obtineat. » Inde quoque prosequimur, si reus nihil præstans obtinet, multo magis rum probationem præstans obtinebit. Judex ne ratione motus, reo sæpius defert juramen- Nos quoque et ad hæc commovit hæc ratio, bat adhuc sacrilegium a comite in ecclesia amensi perpetratum. Crescebat et scandalum. Leonis monasterium ob similem comitis ex- m. Quorumdam etiam qui capiendis ipsis una comite adfuerunt, secreta confessione queri- am militum veritate niti cognovimus. Quibus bus moti, comitem probatione jam dicta one- ius, qui militum probationem adversus eum, a forma juris admitteret, libentius suscepisse- Valeat dominus meus et Pater in [Christo] ssimus.

EPISTOLA CXLIII.

AD R. LINCOLNIENSEM EPISCOPUM.

erabili domino fratrique charissimo. R. Lin- nsi episcopo, G. Herefordiensis Ecclesiæ mi- , gaudia pacis et salutis.

nantes et abstemii conspectu vestro, charissi- ater, et alloquio, quinque jam mensium inter- caruimus. Unde si bene valetis aut se- it significari nobis petimus, ut aut gaudium nunicetur ex prosperis, aut si res aliter est. Al- o quoad possumus humerum supponamus ad- . Læta quippe nobis dies cæterisque serenior scit, qua vobis successisse cognoscimus. Ad- vero quæ nuntiat caligine nos obducit, et in- amaritudine. Præstetur igitur animo deside- solatium et referatur ad nos chartula de statu olumitate vestra, reportans utinam verbum n, de nobis vero nisi qualia sunt nuntiare non mus. Capitis infirmitate continua laboramus, nonitorium habentes a Domino, ut advertamus sse perpetuum quod interna pulsantis manu m constat esse commotum. De cætero magno frequentique commonemur imperio, duci Normannorum assistere, et sibi placitis obtemperare. Quod si hucusque distulimus, incolumi tamen statu ultra Dominicam invocavit me, amplius declinare non possumus. Assistemus igitur imperanti, et quod rerum experimento noverimus, vobis significare non tardabimus. De cætero, quia semel cœpi, loquar ad dominum meum, nec, quæso, indignemini, si loquar. Gilbertus Foliot summam gerit animi devotionem, ut vestro sese mancipet omnino servitio, et in vestro famulatu expendat, quæ nunc viam consumit otio. Unde supplicat adhibita multorum prece, preces pro ipso porrigi, ut ipsum suscipiatis, et in vestris eum obsequiis suis expensis exerceatis, ut si ipsum idoneum et juxta cor vestrum inveneritis, vestris omnino connumeretis. Quod ipsi licet honori foret, vobis tamen esse nollemus oneri. Ubi namque multæ divitiæ sunt, sunt et multi qui eas comedunt. Unde et ipsum circa vos suis vellemus militare stipendiis, ut emolumentum hoc de labore percipiat vestri dominium et notitiam, etsi vobis eum complacuisse noverimus, a vobis impetranti majora fiduciam habeamus. Valete.

EPISTOLA CXLIV.

AD W. CESTRENSEM EPISCOPUM.

Venerabili domino fratrique charissimo W. Cestrensi Dei gratia episcopo, frater G. Herefordiæ Ecclesiæ minister, salutem et dilectionem.

Quæritis an appellationi locus sit, cum mandatum domini legati susceperitis, ut Ingenulfo monacho, remota appellatione, respondeatis. Qui forsitan Ingenulfus causam quæ vertitur inter vos, domino papæ non adeo diligenter exposuit, ut quod a vobis in ipsum actum est, apostolica gestum auctoritate declararet. Unde si palliata humilitate et innocentia simulata judicem ad pietatem commovendo rescriptum impetravit, quod vestram non solum gravet, sed puniat obedientiam præscriptione mendaciorum opposita, intentionem, si placuerit, elidetis. Vestram enim non latet prudentiam quod super hoc in primo codicis in hunc modum continetur: « Præscriptione mendaciorum opposita, si non in juris marratione mendaciorum reperiatur, si non in facti, si non tacendi fraude pro tenore veritatis, non deprecantis affirmatione datum judicem cognoscere, et sententiam ferre oportet. » Unde et consequenter adjicitur : Puniri judices universos jubemus, qui vetuerint pretium argui falsitatem ; » et illico : « Et si non cognitio, sed exsecutio mandatur, de veritate precum inquiri oportet, ut si fraus intervenit, de omni negotio cognoscatur. » Quarto quoque loco subjungitur : Etsi legibus quid consentaneum mendax precator attulerit, careat penitus impetratis, et se. veritati subjaceat judicantis. » Litteras itaque domini papæ sæpius audiri et diligenter inspici bonum est, ut si quid ex his adveritis, unde precum falsitatem arguere possitis, arguendæ falsitati insistatis, et per leges jam propositas judicem secundum vos pronuntiare compellatis. Quod si ad appellatio-

nem confugere necessitas extrema decreverit, super A hoc aliud non occurrit, nisi quod in septimo codicis invenimus, quia et in majoribus et in minoribus negotiis omnibus, quique lege excipiuntur appellandi facultas est. Undeet in eodem codicis Alexander Augustus: « Novum quod postulas, non est, quod etsi rescripti mei auctoritas intercesserit, provocandi tamen facultas nec denegetur. Nos tamen nec os ponentes in cœlum, nec scriptum domini papæ judicare præsumentes, non quid de jure agendum sit ad præsens, sed quod in hujusmodi casu ageremus exposuimus. Leges certe promulgatæ sunt, quorum et in quibus casibus, appellationes recipi non oporteat. Quarum non cum multa tangeret aut notaret, ad ipsum utique appellaremus, quem omni suscipiendiæ appellationi, quæ lege non B excipitur, debitorem utique non ambigimus. Valeat, et in spiritu consilii videat quod agendum est, dominus meus in Christo charissimus.

EPISTOLA CXLV.

T[HOMÆ] CANT. EPIST. AD GILBERTUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister, venerabili fratri G. eadem gratia Herefordiensi episcopo, salutem.

Quam sit nobilis et famosa quæ cæteris regni hujus civitatibus civitas Londoniæ, nulli nostrum incognitum est; in quia videlicet ob publica regni negotia et domini regis conversatio et procerum regni soleat frequentior esse conventus. Inde est, quod Ecclesia Londoniensis suo jamdudum orbata pastore talem sibi desiderat episcopum subrogari. C qui civitatis ipsius excellentiæ honestæ vitæ merito, litterarum scientia rerum quoque prudentia sæcularium adæquetur. Magna itaque super hoc deliberatione habita, convenerunt in hoc unanimis cleri postulatio, voluntas domini regis et nostra, ordinatio quoque apostolica, ut ob communem regni utilitatem et Ecclesiæ necessitatem, ad Ecclesiæ Londoniensis regimen transferri, et in ea curam et sollictudinem pastoralem gerere debeatis. Suscepto igitur in hoc domini papæ mandato, ipsius vobis auctoritate injungimus, quatenus postulationi Londoniensis Ecclesiæ, quæ de vestra ad eam translatione in præsentia domini regis et nostra unanimi totius cleri assensu celebrata est, assensum præbere non differatis, et ad ejus regimen tanto devotius D et maturius accedatis, quanto ipsa tantæ personæ consilio et gubernatione dignoscitur indigere. Ad hoc fraternitatem vestram commonemus attentius, ut ad quod trahit vos obedientiæ necessitas, nostræ quoque dilectionis contemplatio affectuosius invitet, ut quem nobis sinceræ dilectionis conjungit affectus, loci quoque vicinia ad nostras et Ecclesiæ Dei necessitates commodius valeat exhibere. Valete

EPISTOLA CXLVI.

ALEXANDRI PAPÆ AD GILBERTUM.

Alexander episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri G. Herefordiensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Ex litteris charissimi in Christo filii nostri Henrici illustris Anglorum regis, et venerabilis fratris nostri T[homæ] Cantuariensis archiepiscopi, etc. *Vide in Alexandro III, an.* 1159-81

EPISTOLA CXLVII.

HENRICI REGIS AD GILBERTUM.

H. rex Angliæ et dux Normanniæ et Aquitaniæ et comes Audegaviæ, G. Dei gratia Herefordiensi episcopo, salutem.

Mentis vestræ tantis institutæ virtutibus solidita simul et honesti corporis integritas indemnis, ve stram nihi commendavit, commendabilemque reddi excellentiam. Nec mihi solum, verum omnibus a quos vestri nominis fama pervenit; mihi tamen pre cæteris experimento fides facta est, qui sæpiu animæ salubre consilium a cordis vestri proceden examine datum est. De personæ etiam propriæ di gnitate, de regni statu, de gerendis in regno ne gotiis, sæpius et sæpius sanum et efficax adhibuisti consilium. Hinc itaque vestram corporis et menti vicinitatem assiduam si possibilitas admitteret desi derans, et mihi et hæredibus meis et regno meo tam honoris quam utilitatis conservationi et au gmento profuturam considerans, obnixe deprecor quatenus Londoniensis Ecclesiæ petitionem in ve stram collatam personam, secundum domini papæ mandatum exsecutioni mandare non differatis, mih in hoc plurimum obsecuturi et eo amplius favorem meum et amoris augmentum, si erga vos augei possit, et omnium baronum meorum consecuturi Ibi quippe cum negatur assiduitas, quatenus lice iterata sæpius mentemm eam simul et corpus vestr fovebit visitatio. Ibi quoties in regno meo de magni aliquid agendum occurrit, concilia celebranda sunt et consilia sumenda. Eo barones pro negotiis sui consilio fulciendis, confluunt. Ut igitur latius vestræ bonitatis et virtutis immensæ diffundatur et pates magnitudo, non immerito vobis ut Londoniensi Ecclesiæ sollicitudinem et curam pastoralem susci piatis, dominus papa mandare curavit, Ecclesiæ il tali indigenti pastore satisfaciens, mihi et hæredi bus meis et regno meo non mediocriter providens Festinantiam ergo vestram nullum retardet nego tium, nulla præpediat occasio, verum omnis proc amoveatur dilatio, ut citius mandatum domini papæ et nostra omnium voluntas cum vestri et honori et utilitatis expediatur incremento. Teste Theobaldo archiepiscopo. Apud Windlesoram.

EPISTOLA CXLVIII.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G Herefordiensis Ecclesiæ minister, devotum et de bitum charitatis et obedientiæ famulatum.

Qui nube tristitiæ nuper obducti matre nostr gravis chismatis errore concussa, altius ingemiscen do doluimus, luce veritatis bonorum cordibus illuce scente, toto gaudii plenitudine, in Christo dilect Pater, exsultavimus, cum munere divino procella nobis in auram statuta est, et post noctem dies no

n profecto grata quam serena resplenduit. A
at quidem multos illud celebratum, Papiæ
licebant concilium, cujus actionem quidam
lesia nomine peregrinus et re, oratione qui-
ı audientium gratiam, quibusdam quasi ver-
ı phaleris adumbrata plurimum et ornata con-
it. Quæ cum perlata fuisset ad nos, et Ecclesia
nte perlecta, quæ mente sinistra dictata sunt,
ıdam, quorum erat in lævam, oculis utique
ırunt. Alii vero bestiam quæ a nequam spiritu
le conceperat evomentem, alta quadam et in
ɔ nobili mente contempserunt, habentes præ
ıus sacros vestri nominis apices, quos ad uni-
em Ecclesiam sanctæ dictavit et direxit au-
.s, et huic velut columnæ in loco caliginoso
i, et plenum veritatis testimonium intra se B
enti, firmiter innitentes, conventum illum
:gum vere synagogam Satanæ reputantes et
elut a Pilati prætorio, in quo misere declama-
.t: *Non hunc, sed Barabbam* (*Joan.* XVIII). *Tol-*
le, crucifige eum ; sanguis ejus super nos et
ıostros (*Joan.* XIX), mente promptissima de-
tes, totum quod ab his profane statutum est,
mentis judicio reprobandum per omnia cen-
nt. Lumini vero quasi lumen accessit, cum
n vestram pragmaticam episcoporum, presby-
ım, diaconorum, cardinalium sancte prose-
st ; et provide plena veritatis epistola, hoc
o clamans, hoc vociferans, ad quos apostolica
ıt electio, hos quidem omnes apostolatui vestro
ıuni voto, assensu unanimi, sincera charitatis C
itate per omnia consensisse et suæ devotionis
uium in hoc Christo pia fidelitate præstitisse.
ıi de numero pontificum unus exivit, ejus in
eminisci oportuit, quo de numero apostolo-
xeunte, veritas in hunc modum testificata est:
clarificatus est Filius hominis, et nunc clarifi-
ır (*Joan.* XIII). Duobus etiam fratribus in par-
lteram sentientibus, nunquid ad hoc totam
ari oportuit Ecclesiæ plenitudinem, cum id
ıt auctoritas, ut paucorum absentia sive ne-
ria, sive fortuita, quod a majore parte ordinis
um est salubriter, non debilitet? Et item:
e partes ordinis in urbe positæ, totius ordinis
' exhibent. » Et alibi: « Quod majoris partis
sus probaverit, solemnis hoc firmet auctori- D
Si quid vero tantorum luminum præclaris
; superandi fulgoribus, id fidelis vestri domini
riensis episcopi, plena suavitatis gratia et pru-
æ, ad plenum cumulavit epistola. In qua, dum
ı fidei puritas, et obedientiæ virtus omnibus in
ıune residentibus patenter emicuit, micantes
ɔus] dubiis multorum animos, ne de cætero
arundo vento agitata moverentur (*Luc.* VII),
. coram posito virtutis speculo, et tanquam
ni spiritu per eum plenius exhortante, perfe-
me solidavit. Novissime vero consummans
a sacra legatorum vestrorum attestatio, beato
uncta complevit, adeo ut Ecclesia sancta quod
in aure prius audierat, super tecta secure jam prædicet, et apostolatum vestrum piissimus rex noster humili devotione suscipiat, et anglorum vobis et Gallicana simul Ecclesia non in occulto jam loquens, sed in omnibus suis finibus jam patenter obediat. Vos itaque, Pater in Christo charissime, in Patrem et pastorem animarum nostrarum suscipimus, vocem vestram audivimus et agnoscimus, alienum non sequimur, sed qui Christi tunicam, quæ nec in passione scissa est, misere consederunt Satanæ in carnis interitum, in Spiritus sancti virtute tradimus (*I Cor.* v). Divinitus itaque collato vobis honori, Pater, ut Anglorum plenius applaudat Ecclesia in uno devotissime in beatis his auspiciis vestris postulat exaudiri, ut beati regis Edwardi corpus liceat fidelissimo filio vestro Westmonasteriensi abbati Laurentio, prout ejus expetit sanctitas honorare, et a terra levatum, et condigna theca repositum, in publicas totius populi gratulationes in Ecclesia sublimare, quam a fundamentis erectam constituit, et amplissime dotatam, omnibus quæ ad decorem domus Dei sunt, in honorem Dei et beati Petri nobilitatem beatissime consummavit. Hoc quidem corpus, ut ab his quibus fides, ut credimus, habenda est, frequenter audivimus, a centum jam annis usque nunc integrum incorruptumque cum visitaretur inventum est, et qui licet in conjugio positus animi tamen summa virtute toto vitæ suæ curriculo, ut prædicatur, ab omnibus virgo permansit, et post mortem etiam beata sui corporis incorruptione donatus est. Hunc prophetiæ spiritum habuisse, et in carne degentem futura Domino revelante, prædixisse constanter affirmant, mitem et misericordem et mansuetum super omnes, et beato Petro tam devotum fuisse commemorant, ut diem qua ipsius Ecclesiæ nihil contulerat, se prorsus amisisse deploraret. Ejus adhuc leges apud nos judicia temperant, et regni sui pauperes usque hodie in multis illæsos provida ipsius circumspectione conservant. Honorem vero qui sanctis exhibetur, quia Domino placere non ambigimus, in hoc communi voto serenitati vestræ supplicamus, ut regnum Angliæ apostolicæ semper sublimitati devotissimum honoretis, et fidelem populum, regi suo quem ob multa quæ epistolaris non capit angustia, vere sanctum existimant, debitum sanctis honorem et reverentiam exhibere concedatis. Conservet vos incolumem in longa tempora divina virtus, in Christo dilecte Pater.

EPISTOLA CXLIX.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, debitum apostolicæ reverentiæ charitatis et obedientiæ famulatum.

Ut ostium cardine, sic sanctæ sedis apostolicæ moderamine sacro omnes quidem Ecclesiæ, Domino sic disponente, et Ecclesiæ suæ sanctæ pie per omnia providente, reguntur. Quæ cum judicialis æquitatem censuræ omnibus exhibeat, jus suum unicui-

que sancte et intemerate conservat. Sic iras mitigat, A sic fomitem reprimit jurgiorum, sic charitatem solidat, et per omnes Ecclesiæ partes pacem, si forte inimico homine superseminante zizania (*Matth.* XIII), in aliquo turbata est, sancta summeque laudabili circumspectione reformat. Inde est quod dilectæ nobis et diligendæ semper in Domino sanctitati vestræ tota mente totoque hominis interioris affectu preces supplicando porrigimus, quatenus erga illam sanctæ Romanæ Ecclesiæ specialem et devotissimam filiam, Cantuariensem videlicet Ecclesiam, sereni cordis et benevolæ mentis oculos habeatis; et qui jus suum cuique defenditis, ob beati Gregorii et sancti fundatoris ejus Augustini merita, ipsam vestri, quod absit! apostolatus tempore, nec opprimi, nec injustis oppressionibus ab antiqua dignitatum B suarum luce obscurari permittatis. Nam si paternis est fides habenda traditionibus, ut a sancta Romana Ecclesia Cantuariensis fide illuminata est, sic est Eboracensis per Cantuariensem ad fidem procul dubio conversa. Est enim ex historiis notissimum, beati Augustini successorem Laurentium ad hoc Paulinum direxisse, ipsiusque ministerio civitatem Eboracæ ab infidelitatis tenebris eruisse, et in ipsam primatus dignitatem et gloriam hoc ipso digne promeruisse. Quem quidem primatus honorem multis prædecessorum vestrorum temporibus Ecclesia Cantuariensis obtinuit, et in Eboracensem Ecclesiam modis pluribus factisque memoria dignis exercuit. Unde sublimitati vestræ Cantuariensis Ecclesia tota supplicat plenitudo, ne filiam adversus matrem C suam levare calcaneum, et in ejus paritatem efficaciter aspirare permittatis, neve insigne gestandæ crucis, quod soli Cantuariensi concessum esse testatur antiquitas, in scandalum, quod absit! Ecclesiæ Anglorum et stuporem regni, Eboracensis ille in aliena ulterius provincia circumferat, auctoritate apostolica provideatis. Si enim bene meritos beneficiis ampliare dignum est, Cantuariensi procul dubio Ecclesiæ non solum antiqua convenit privilegia conservare, verum etiam novis eam semper dignitatibus insignire consequens est, quæ nimirum sedi semper apostolicæ se in quibus potuit obnoxiam devotissime recognovit.

EPISTOLA CL.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A. frater G. D Londoniensis Ecclesiæ minister, devotum et debitum charitatis et obedientiæ famulatum.

Cunjunctam nobis de colligendo censu beati Petri sollicitudinem quanta possumus acceleramus diligentia, quem licet nondum plene collectum habeamus, qua tamen via collectum transvehere quave cautela salvum transmittere valeamus, juxta anxia nobiscum disquisitione investigamus. In quo, quia nostra nobis non plene succurrunt consilia, vestram super hoc sublimitatem duximus consulendam. Non enim nobis tutum est per ignotos populos et regna incognita jam dictam deferre pecuniam, nisi quatenus reverentia pacis et protectionis domini regis Anglorum noscitur dilatari. Non nost hoc, teste conscientia, loquimur labores, aut mur expensas, sed ipsa rerum pericula formid Inde est quod vestræ supplicamus sanctitati tri, si placet, nuntii circiter Kalendas Octobris, apud Rothomagum nuntiis occurrant, qui au tam per nos illuc pecuniam ad vos usque, e qua providebitis securitate perferendam susc aut curam ipsam aliqui fidelium vestrorum vestra decernet auctoritas, exsequendam inju

EPISTOLA CLI.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., G. Londoniensis Ecclesiæ minister, debitum ctionis et obedientiæ famulatum.

Cum ex vestri, domine forma mandati ma Matthæo illustris Anglorum regis cancellario, adversus R. priorem Monem [utensis] super sia de Langaran statuissemus, ipse eodem præsentia vestra adversus jam dictum prior periens, ecclesiam jam dictam cum adjacent parochia injuste sibi ab ipso detineri conquest Asserens eamdem ecclesiam cum tota sua pa ad jus ecclesiæ suæ de Langaran pertinere, i que ecclesiam de Langaran hanc de qua multo tempore possedisse, nec eam aliquaten dicio, sed sola Monem, ecclesiæ violentia am Quod cum coram positis testibus probare p esset, prior illico exceptionem sibi perempt objiciens respondit, se super eamdem ecclesia stra jamdudum præsentia, cum adversus eu gister Matthæus intenderet, ad audientiam a licam appellasse, seque ad sedem ipsam aposto instructum venisse. Ubi cum magistri Mattha præstolatus fuisset adventum, nec ipso nec aliquo comparente, apostolico tandem judicio ipsam, ut asserit ecclesiam de Langaran Monem [utensis] ecclesiæ pertinere, instrumen tium et juramentis sufficienter ostendit et sup lite victoriam bonæ memoriæ domini papæ ni sententia reportavit. In cujus probationis secundum eum latæ sententiæ testimonium, legium ejusdem domini papæ Adriani ost Hanc ipsam probationem testificans, et eccl de Lanruac, ecclesiæ Monem [utensi] confir Magister vero Matthæus adversum se absente defensum sententiam latam fuisse audiens, p hoc falsa suggestione [obtinuisse] asseruit. Q in vestra probet præsentia, ad audientiam ve ad festum Omnium Sanctorum appellavit. dominus meus et Pater in Christo charissim

EPISTOLA CLII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., fr Londoniensis Ecclesiæ minister, devotum cha et obedientiæ famulatum.

Cum instaret apud nos Godefridus de Luci, diaconus Derbi, ut super quibusdam decim

, ut asserit, præbendam pertinentibus, adver-
nomam clericum, juxta vestri formam mandati
am consequeretur, Thomam illico nostrum
dit declinare judicium, ostendens post directas
s litteras vestras aliud a sublimitate vestra ad
ium Wintoniensem emanasse mandatum, ut
m nobis ante delegatam, ipse evocatis parti.
; audiret et terminaret. Cum itaque litteras ves-
nper hoc ipse præ manibus haberet et osten-
nos negotium ipsum suspensum tenere cura-
, donec nobis per vos plenius elucescat, quem
am liti finem dare oportet. Valeat dominus
et Pater in Christo charissimus.

EPISTOLA CLIII.

AD EUMDEM.

ri suo et domino summo pontifici A., frater
ndoniensis Ecclesiæ minister, debitum dilec-
et obedientiæ famulatum.

rem grandem dixisset mihi dominus meus,
nnia quidem obedire debueram, quanto magis,
ibi a me tapetum pedum humile substratorium
mandaverit. Mitto itaque super quo scripsit,
imen quale descripsit vestra sublimitas, optans
nus exiguum mittentis affectus amplificet, et si
formæ rotunditas, id quæ penes nos est penu-
tificis talo quid in hunc modum aptare scientis
et. Non enim conduntur apud nos tapeta, sed
nsmarinis partibus advehuntur. Quibus in tota
te nostra diligenti scrutinio perspectis, quod
s invenire potui, dilectæ mihi in Domino sancti-
estræ transmittere, multa mentis alacritate cu-
Muro suo inexpugnabili circumcingat vos Do-
s, et armis suæ potentiæ protegat semper, in
to dilecte Pater.

EPISTOLA CLIV.

AD EUMDEM.

ri suo et domino summo pontifici ALEXANDRO,
G. Londoniensis Ecclesiæ minister, totum
in se potest humilis et ad obediendum prompta
io.

ecte mihi Pater, et diligende semper in Domi-
nctitati vestræ gratiarum refero totis animæ
viribus actiones, quod apostolica mihi viscera
nter aperiens, et in necessitas summa anxie-
eæ pia compatiens, oculos in me misericordiæ
istis, et cui mortis injuste nectebat laqueos
santis mihi potestatis austeritas in vitam me
are paterna tandem charitate voluistis in ira, si
uit memor misericordiæ, totum tamen quod
uit justitiæ reservans et disciplinæ. Quod pro-
beneficium eo mihi gratius, longeque reputa-
ceptabilius, quod non ad preces regias, non
ltorum in id porrecta suffragia, non ad opum
a pondera seu promissa, sed de fonte charitatis
ssimo, pectore scilicet apostolico, in filium pie-
rogressa, non meis meritis exhibitum, sed
præveniente meritum, sola totum gratia mise-
liter indultum est. Unde quod obsequii possum,
, et quod honoris, vestræ circa me munificentiæ

A fateor in omnibus obligatum, adeo ut me velle quod
volueritis, totum subire quod injunxeritis compellat
pariter et suadeat non solum sedis cui præsidetis
auctoritate, sed ex impensi etiam magnitudine bene-
ficii innata, siquidem et jamdiu super hoc concepta
voluntas. Suis itaque circa me sibique placitis ve-
stra sanctitas utetur imperiis, in omnibus quæ meæ
possibilitati responderunt, patri filius, domino servus
obediet, nec durum reputando nec asperum, quod
apostolicæ circa me novero mansuetudine compla-
cere. Sciat enim dominus meus, et certum teneat,
me a tempestatis hujus qua jamdiu quassamur initio
id semper voluntatis, id habuisse propositi, ut vobis
occasione quacunque assisterem, et vobis coram posi-
tus, anxietatis mei cordis exponerem, ut a sublimi-
B tate vestra impetrata clementer ejus cui astringor
officii absolutione, ab his quibus obruor fluctibus
saltem nudus evaderem, et cum multorum nequeam
saluti saltem meæ aliquatenus providerem. Omnes
enim ab Angliæ finibus ad vos usque decurrentes, ut
quibusdam non certe placeant, me seminarium dis-
cordiæ, subversorem Ecclesiæ, incentivum malorum,
fomitem litis et odiorum omnium sinistre denun-
tiant; et quæ nec vera sunt, nec unquam, juvante
Domino, probari poterunt, sanctis vestris auribus
adversum me quorumdam promissis et precibus in-
stillare non omittunt. Et ecce, Pater, morior, cum
nil horum fecerim, cum horum in nullo conscius sim.
Dantur in me sententiæ nec confessum, nec convi-
ctum, sed nec quidem commonitum. Formatur et
C confingitur notorium, et ut grassanti nihil desit in-
vidiæ, quod nulli notum est, audacter asserunt esse
notissimum. De manu mea sanguis quem non effudi
requiritur (*Ezech.* III), et injustissime quæ non rapui
cogor exsolvere (*Psal.* LXVIII). Quæ nimirum om-
nia in me recasura metuens, omnem præveniendo
sententiam apostolicam jamdudum appellavi
præsentiam, ei super his optans assistere, quem in
jure certum est non errare. Quam nimirum appel-
lationem si minime prosecutus sum, hæc causa ex-
stitit, quod legatis ad dominum nostrum regem a
latere vestro directis, eis præsentes exhiberemus, et
num Cantuariensem vertebatur et nos, cognitionem
pariter et diffinitionem commisistis, litteris desti-
natis ad nos, ut nos eis præsentes exhiberemus, et
quod auditis partibus, statuerent in nos, firmiter
D observaremus. Quibus rem minime prosequentibus,
cum ob imminens periculum in eorum denuo præ-
sentia una cum fratribus nostris appellaverim, hujus
etiam appellationis prosecutio nobis a vestra gratia
domini regis interventu remissa est. Testantur hoc
litteræ quæ penes nos sunt apostolico signo commu-
nitæ. Cum vero judicem moveri non oporteat, si
cum de gravamine suspectus est ad superiorem pro-
vocetur, offensus tamen dominus Cantuariensis, eo
quod ad vestram appellaverim audientiam, meum
caput impetere, me non servato ordine proposuit
excommunicando suffocare. Cujus rei præscius, sen-
tentiam præveniens, ad vestram item appellavi cle-

mentiam, ejus examen expetens, qui merita causarum recte ponderans, suum unicuique jus æqua ratione conservat. Quod enim legitur ne in una eademque causa tertio appelletur, non eo spectat ut quoties episcopus se a metropolitano suo gravandum putaverit, libere non appellet, sed eo potius, ut a sententia a tribus gradatim judicibus post appellationem approbata, qui victus est appellare non debeat. Quod quidem non solem facibus adjuvando dicimus, sed ut his qui de crebra nos appellatione redarguunt vel paucis respondeamus. Ad culmen igitur apostolicum sic appellavi, sperans in subsidio futurum mihi ne ante diem appellationi præfixum, meus posset status ab eo contra quem appellatum est aliquatenus interverti. Sedis enim apostolicæ soliditas illa est, de qua mari dictum est : *Huc usque venies, et hic confringes tumentes fluctus tuos* (*Job* XXXVIII), ad quam appellando allisa judicis cujusque sententia jam lata suspenditur, si fuerit præappellatum, lata postmodum viribus omnino caret, ut tam re quam nomine prorsus nulla reputetur, habenda magis irrita, quam aliqua extrinsecus solemnitate irritanda. Quia tamen populus juris apices et canonum occulta non percipit, lata in me postmodum post appellationem sententia, a doctis de humilitate culpari, quam divina celebrando de ausu quasi sacrilego a multitudine reprehendi, me sic habens, sic in omnibus exhibens, ac si me teneret sententia, quam ab ipso suæ pronuntiationis initio apostolica sublimitas elidebat, ad quam præmissa appellatio sententiam ne quid posset omnino potentissime reprimebat. Qui nimirum articulus cum possit in partem hanc, Patrum auctoritate suffragante, plurimum disputari, inspectis tamen litteris, quibus me vestra charitas instruere et consolari dignata est altercationem respui, et juxta vestri formam consilii absolutione suscepta, præsente Evangelio me vobis in id quod vestra mihi sanctitas dederit in mandatis obligavi, vestro per omnia pariturus imperio pro possibilitate, non recessurus a promisso. Temperet, obsecro, charitas paterna mandatum, quousque meum in jure deprehenderit actore aliquo idoneo teste peccatum. Si meritis gratiam referri distuli, æstivus calor, difficultas itineris, deprædationis metus et carceris, id fecere differri. Si progressus in itinere ad vos usque non processi, exploratorum insidiis impeditus sum, et a nuntiis domini regis a vestra sublimitate reversis, sub multa interminatione revocatus. Obsecro per misericordiam Jesu Christi Domini nostri, ut Pater iram filio de corde remittat, et in sua protectione susceptum, totum de cætero ad omne posse meum et si suum velle possideat. Conservet incolumitatem vestram Dominus, in Christo dilecte Pater.

EPISTOLA CLV.

AD EUMDEM, POST PASSIONEM DOMINI CANTUARIENSIS.

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, debitum omnino subjectionis et obedientiæ famulatum.

Ad vestram, Pater, indignationem exhaust bus, et ærumna corporis mei jamdiu virtus el et obnoxia quæque sensibus officiis indevot innata doloris intimi pene fecit immensit vestram enim aversionem factus illico sum abjectio, notis meis opprobrium, et amicis confusionis occasio (*Psal.* XXI). Et nisi pia cl tis medici cura laguentis vulneri vel in mod nuginem obduxisset, in salutis desperatæ cica mora profusior ulcera patientis indurasset. autem, Pater, cum ex his quæ paterna filio sit pietas aliquam mihi liceat sperare salute viviscit spiritus meus, exultat anima, et pro suetudine benignius exhibita, ad gratiarum nes mens tota resurgit, et ad sanctitatis vestr voluta pedes, totis supplicare viribus, totis a exorare desideriis, ut post mordentia austerit na, piæ lenitatis oleum meis infundatur ulce et paternæ correptionis asperitas maternæ ta circa me pietatis uberibus excipiatur. Intu apud patrem sit, qui pro filio pulset et exoret tus, punitum jam satis suscipiatis in grati correctum graviter vestris devotum firmiter quiis habeatis. Intra castra revocatum piet terna promoveat, et prælibatam mihi gratia perfectum manus apostolica justa tandem m tione perducat, ne in luctu et miseria dies transigere, et me dierum meorum paucitaten superest, in amaritudine finire compellat. Co vet incolumitatem vestram Dominus Ecclesia multis profuturam temporibus in Christo d Pater.

EPISTOLA CLVI.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., fra Londoniensis Ecclesiæ minister salutem et del honoris et obedientiæ famulatum.

Benignitati vestræ, Pater, mihi jam frequent hibitæ corde provolutus et corpore gratias hu me refero, quod onus a me quo premebar a prævalente tandem gratia submovistis, et a m tiæ me tenebris in quamdam optatæ spei sere tem intus apud Patrem pulsante pro filio pi affectu, misericorditer induxistis. Unde soluto culo quo tenebar, nil, Pater, est quod optem plius, quod desiderantius affectem quam sanc vestræ præsens assistere, præsentem me totum bis exponere, et hanc dierum meorum paucit relictam a tumultibus et turbinibus abstrac vestri moderamine consilii totam Domino ma pare. Unde meis graviter accrescit infortuniis, c quid obstaculo mihi quo minus optata pera et labores meos diutinos et diu continuata t optato tandem fine concludam.

Hinc mihi dolor insidet, et meum undequa spiritum involvit anxietas, dum ex causis plur emergunt plurima, quæ me avocant a proposi non occasione quadam, sed necessitate multi retrahunt ab incœpto. Et quidem in causis

a est et præcipua, quod exivit in aures omnium A
liu a celsitudine vestra in me latam sententiam
collata mihi pro gratia vix adhuc paucis in-
ərit. Hinc omnium qui vias obsident, qui calles
tos ad vos ut formicæ circunquaque discur-
s obambulant, furor accensus est, ut nec Deum
ıtes nec homines, impune sibi in me cuncta
: judicent, obsequium Domino præstare se
ent, si mihi injectis manibus damnis me pa-
ət contumeliis afficiant, et carcerali mancipa-
custodiæ, hominem a summo condemna-
ət reprobatum pontifice, ad exactam usque
ultimæ redemptionem, exquisita pænarum
itione compellant. Stratas omnes hic adversus
m rumor implevit. Hac transiturus ille est,
manus apostolica cunctis exposuit, quem ut B
tum spoliare, suffocare, modis omnibus affli-
ɔonus odor sacrificii Deo, et apud Ecclesiam
mmata laus est. Aptate manus, adhibete cu-
ım, ne sub larva, aut quoquomodo suborna-
adat. Londoniæ vobis opes in januis ecce sunt.
s vos de cætero negligentia sola constituet.
ıter adversum me murus erectus est, hæc un-
difficultas objecta, quam, etsi juvante Do-
transcendere quoquomodo contingeret, ætas
. ultima, quæ a pluribus me jam annis exce-
ıpedimento mihi est, ne aut iter istud arripe-
t in paribus sibi viribus laborem hunc aut
ıaut audeam aliquatenus attentare. Hæc mihi
ɔt invexit incommoda quot enumerare lon-
t, et quæ magis supprimere quam scripto C
are compellit erubescentia.

EPISTOLA CLVII.

AD EUMDEM.

i suo et domino summo pontifici A., frater G.
niensis Ecclesiæ minister, humilem et débi-
ıaritatis et obedientiæ famulatum.

ɔrebilis et charissimi fratris notstri, domini
ɔensis episcopi, præclara ab ineunte ætate
in senectutem bonam ad id plenum exigunt
, ut quos delectat honestas vitæ, quibus re-
ɔrdi et ipsum digne commendare, et apud
atem vestram cum supplicante debeant affe-
promptissima supplicare. Notum quippe satis
ım ab ipsis fere cunabulis per omnes ætatum
honeste conversatum in Ecclesia ut dicitur D
ɔctam jam nunc uberem pervenisse, ipsumque
clesia cui præsidet, et in episcopatu quem
it, in publicas adeo gratulationes susceptum
t quod sibi impenderitis honoris et gratiæ,
ipsius Ecclesiæ plenitudo cum summa gra-
susceptura sit actione. Cum sit itaque Patris
is filiis delectari, apostolicæ supplicamus
tiæ, quatenus in necessitate præsenti, de
r directos nuntios recurrit ad vos, oculos in
misericordiæ habeatis, et eos qui sibi adver-
inique apostolica severitate reprimendo,
diem suum cum pace claudere, et a vobis ad
omnium cum pace velitis emigrare. Alioquin
læsam se virtus erubescet, et justitiam supergressa iniquitas in multorum prævalebit perniciem; et quæ nunc alta pace sopita sunt, horum exemplo facta securior utique perturbabit. Valete vos.

EPISTOLA CLVIII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, veræ dilectionis affectum, et humilis obedientiæ famulatum.

Lux, domine, post tenebras gratius illucescit, et post mœroris nubilum restituta lætitia, mens quam dolor afflixerat jucundius hilarescit, Sic Anglicana, Pater, Ecclesia, quæ suis destituta pastoribus longo jam tractu temporis luctum continuavit et lacrymas, ubi vestra sollicitudine, quam filiorum commodis studiose semper impenditis, per directos a latere vestro viros venerabiles Albertum et Theodwinum sedis apostolicæ legatos in eligendis pastoribus et prælatis gloriam libertatis obtinuit, quanto eam dolor gravius afflixerat, tanto uberiori perfusa gaudio intus in spiritu abundantius exultavit. Datus ei fuerat juxta prophetam, pro zona funiculus, pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali juge cilicium. Quæ omnia, Domino potenter virtutem operante per vos, sibi jam longe projecta sunt, et electionum sibi concessa libertate, jam quasi vestibus induta gloriæ sponso suo et regi quam gloriose tam et confidenter assistit, hac usa libertate quam Domino gratiam ministrante per vos assecuta est. Sancta Cantuariensis Ecclesia illa sanctæ Romanæ Ecclesiæ filia spiritualis et devotissima, convocatis episcopis suis suffraganeis, et cæteris ipsius provinciæ personis, in eligendo sibi Patrem et archiepiscopum sanctorum statutis canonum diligenter observatis, cum apud se inveniret idoneum, ad sui regimen accersire noluit alienum. Habens igitur præ oculis quod scriptum est: « Habeat unusquisque fructum suæ militiæ in Ecclesia, in qua suam per omnia transegit ætatem, in aliena minime stipendia alter obrepat, nec alii debitam alter sibi audeat vindicare mercedem, juxta illud Prophetæ dicentis: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii* (*Psal.* XLIV), filium quem nutrierat, quem regularis observantiæ sacris jamdiu imbuerat institutis, Ricardum priorem ejusdem Ecclesiæ monachum, virtutum meritis commendabilem, Deo ut credimus et hominibus acceptabilem, utpote cui ad doctrinam scientia, et ad honestatem mores exuberant, totius conventus sui et episcoporum, cæterarumque personarum in hoc concurrentibus votis, in Patrem sibi et archiepiscopum celebrata solemniter electione suscepit, ipsumque ad hoc in sublime rapiens, Deo laudes et gloriam cum multa gratiarum actione populique totius applausu gratanter exsolvit. » Ad cujus consecrationem sequenti Dominica post octavas Pentecostes cum suffraganei convenissent episcopi, nuntiosque suos et rati-habitionis litteras qui ex necessitate aberant destinassent, ex insperato litteræ sub nomine regis junioris conceptæ, in

medium prolatæ et porrectæ sunt, appellationem continentes adversus electiones quæ in regno suo nequaquam celebrarentur assensu. Cui cum Patre superstite nihil a quoquam debeatur in regno nisi salva Patris sui fidelitate, licetque litteræ porrectæ multis ex causis quas enumerare longum est, suspectæ nobis viderentur, majestati tamen vestræ debita cum veneratione deferentes, et honorum vestrum integre cupientes servare, a consecratione abstinuimus, et rem vestræ delegandam notitiæ omnes in commune decrevimus. Unde sanctitati vestræ omnes in commune preces affectuose porrigimus, ne citharam nostram in luctum, et organum in vocem flentium convertatis, sed opera manum vestrarum benigne dexteram porrigatis. Ut sciant omnes, domine, quia manus tua hæc, et tu, domine, fecisti eam (*Psal.* CVIII), et totam Cantuariensis Ecclesiæ plenitudinem vobis uberiorem obligetis ad gratiam.

EPISTOLA CLIX

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, debitum charitatis et obedientiæ famulatum.

Quæ confidentia, qua facie domino meo Patrique charissimo pro alio supplicaturus assistam, cum ad conciliandam mihi penes vos gratiam ipse potissimum advocato, ut famam late divulgat, indigeam? Non enim est mediator idoneus, quem constat in ejus oculis displicere, quem sese medium constituendo placatum quis debuit exhibere. Attamen, in Christo dilectissime Pater, dum meipsum considero, dum totum me mihi non parcendo discutio, utique non juvenis, mihi nullatenus occurrit animo, ob quod me commisisse quidpiam a facie vestra projici, et a sacratissimo vestræ benignitatis aditu me justum sit eliminare. Vestris enim obsequiis me paratum semper exhibui, nec a fidelitate ulla unquam potero varietate cassus avelli. Qui vos oderunt, illos, Pater, odio habui, et ut in libertate spiritus aliquid audeam, vestro resistentes honori, constanter aliquando repuli pariter et confudi certus.

EPISTOLA CLX.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A. frater G. Londoniensis ecclesiæ minister, sinceræ et veræ dilectionis affectum, et humilis obedientiæ famulatum.

In exsolvendis, Pater, sanctitati vestræ gratiarum actionibus, nostra plane succumbit humilitas, eo quod Ecclesia Dei multis apud nos retro temporibus jugo servitutis oppressa, omnique recuperandæ libertatis spe vacua, vestra tandem sollicitudine quam commissi vobis gregis utilitati vigilanter impenditis, suis restituta natalibus, statum ejus Domino commutante in melius, desiderata plurimum libertate jam nunc ex insperato donata est. Legatorum enim quos ad Ecclesiæ perquirenda remedia in partes nostras circumspectione laudabili vestra direxit auctoritas, hoc tandem cura prudenter et potenter obtinuit, ut in regno Angliæ suis jamdiu viduatæ pastoribus Ecclesiæ ad sui regimen id eligendi personas liberam in omnibus habe[...] cultatem. Inde est quod apud nos quamplur[...] clesiæ suis gratulantur electis, de vestra con[...] tes misericordia, ut hi quos concorditer eleg[...] dono vestræ gratiæ promoti in melius consecra[...] etiam munus valeant obtinere. Inter has Bath[...] sis Ecclesia in venerabilem fratrem nostrum [...] naldum Salesberiensem archidiaconum su[...] porrexit, ipsum concorditer expetens, et, nu[...] clamante, aut contradictionem in aliquo mo[...] solemniter eligens, eique sui curam et regime[...] animi voluntate committens. Quod apud sancti[...] vestram laudum commendare titulis ideo su[...] dendum credimus, quod ejus litteraturam, [...] et industriam, et in agendis Ecclesiæ negotii[...] caciam, ipsis rerum ut credimus agnovistis in[...] utpote quem vestra donatum gratia et apud [...] vestra magnificatum notitia, in id gratiæ c[...] erexistis, ut quæ ipsum elegit Ecclesia non [...] cam ex hoc ipse speret apud sanctitatem ve[...] gratiam collocari. Quem quia, juvante Dom[...] domo Domini cooperatorem bonum futurum [...] mus, fraterna charitate movente, et in hoc [...] ciam præstante petimus, ut operi manuum [...] rum benigne porrigatis dexteram, et conse[...] nem ejus accelerando vobis ipsum et propter [...] plurimos arctius obligetis ad gratiam.

EPISTOLA CLXI.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., fr[...] Londoniensis Ecclesiæ minister, debitum cha[...] et obedientiæ famulatum.

Conquestus est apud nos, domine, præse[...] lator Ricardus, se ecclesiæ de Bardintuna [...] spoliari, et eam a Waltero clerico injuste sil[...] neri, asserens se ut jam dictam recuperaret [...] siam jamdudum bonæ memoriæ dominum [...] Adrianum adisse, et ad venerabilem fratre[...] trum dominum Cicestrensem episcopum, [...] tum retulisse, ut super eadem causa cogno[...] et ipsam fine debito terminaret. Jam dicto episcopo suas in hoc partes interponente ju[...] sertionem Ricardi, Adam clericus dictæ ec[...] eo tempore detentor, cum eo in hunc modu[...] posuit, ut viginti solidos annuatim, nomine ecclesiæ sibi solveret, et hos solvendo, ec[...] ipsam vitæ suæ tempore retineret. Ipso ver[...] modum in hac solutione cessante, Ricardus [...] minum papam item adisse, et jam dictam ec[...] sibi ab eo adjudicatam fuisse, seque senten[...] jus exsecutionem ad dominum Cicestrensem [...] se et jam dictum Adam secum denuo in hunc [...] transegisse asseruit, ut quinquaginta solidos [...] tim sibi redderet, hacque solutione ecclesia[...] neret. Innitens itaque auctoritati apostolic[...] sibi ecclesia jam dicta adjudicata est, et [...] nomine jam nec viginti nec quinginta, [...] quid omnino sibi solvatur, petebat ecclesi[...]

restitui, et apostolicæ sententiæ reverentiam debitam exhiberi. Walterus vero res inter alios actas et judicatas, aliis nec obesse nec prodesse debere asserens, se jam dictam ecclesiam canonice adeptum, seque a prædecessore nostro bonæ memoriæ Roberto episcopo, ante litis memoratæ tempora, in ea personam constitutum fuisse respondit. Cumque postmodum in Galliis studiorum causa demoraretur, si inter Ricardum et Adam rei suæ procuratorem, ipso absente et ignorante, super ecclesia sua lis actitata et transactio interposita est, ipsam absenti sibi et ignoranti præjudicium affere non posse, notissimi juris esse asseruit. Qui reversus a studiis, et in propria veniens, ecclesiam quam legitime nactus est, jure suo possedit, nec pactiones Adæ super re sua, ipso ignorante, initas aut ratas habuit, aut ratas habere disponit. Volentes vero jus Ricardi, si quod erat plenius intelligere quis eum in jam dicta ecclesia personam constituerit, diligenter inquisivimus. Ipse vero prædecessorem nostrum dominum Ricardum seniorem ecclesiam hanc sibi concessisse respondens, scriptis aut testibus, aut aliis quibuscunque adminiculis assertioni huic fidem facere, nec tunc quidem potuit, nec de cætero se facturum repromisit. Inquisitus vero, an hoc probare sufficeret, Adam scilicet tempore quo cum ipso transegit ecclesiam ipsam suo nomine possedisse, aut Walterum quod inter ipsos gestum fuerat ratum postmodum habuise, horum etiam probatione omnino se carere respondit. Unde cum causam ejus veritate niti non liqueret reverentiam tamen debitam domini papæ litteris exhibentes, W. ab ejus decisione non absolvimus, sed rem in diem alterum quo sibi Ricardus providere posset uberius, differendam æstimavimus. Ricardus vero denuo penes nos experiri renuens rem distulit ad sanctitatem vestram ad festum sancti Ægidii appellavit. Valere vos optamus in Domino, Pater in Christo charissime.

EPISTOLA CLXII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, devotum charitatis et obedientiæ famulatum.

Perlato, Pater, ad nos mandato vestro super comite Hugone et Willelmo de Vaus, debitaque veneratione suscepto, comes Hugo nuntiis illico directis ad nos, anxie conquestus est fratres de Panteneia in læsionem suam vestram circumvenisse excellentiam, et falsa suggestione hanc, quæ ad præsens in eum lata est, sententiam obtinuisse. Negotium vero quod inter canonicos et ipsum vertitur, asserit eo quem consequentur ostendimus, ordine processisse. Villam de Panteneia de feudo comitis Hugonis esse penes nos, fere nullus ignorat, quam se canonicis de Panteneia nunquam dedisse, nunquam scripto confirmasse, jurat, et modis omnibus asseverat. Annis vero jam duobus emensis fatetur se Willelmum de Vaus, qui villam jam dictam suo ascribebat patrimonio, et jure sibi competere dicebat hæreditario, quemque et Patrem suum jam dicti canonici possessionis quam in villa ipsa habent, auctores laudant, solemni curia convocata in jus vocasse, et villam hanc adversus eum, utpote Patri suo nunquam donatam, nunquam hæreditario jure concessam, coram omnibus solemniter evicisse, seque post evictionem hanc curiæ suæ judicio ad villam ipsam manus extendisse ipsamque ut suam seu sperabat sibi aliquandiu possedisse. Prædicti vero fratres super hac necessitate recurrentes ad vos, mandatum ad nos pertulerunt, ut prædictum comitem districte conveniremus, et nisi auctoritate vestra per nos admonitus, eis villam jam dictam et omnia ablata in integrum restitueret, terram ejus totam sub interdicto ponere, et nisi vel sic satisfaceret, excommunicationis in eum ferre sententiam non differemus. Nobis itaque mandatum vestrum multa labore complentibus, domino nostro rege manum efficaciter apponente, villa ipsa canonicis reddita est, et quæcunque sibi ablata fuerant, eis juxta juramentum et probationem suorum, per nos integerrime restituta sunt. Vestræ si quid aliter excellentiæ suggestum est, sic processisse negotium venerabilis fratris nostri domini Norwicensis episcopi, aliarumque ejusdem diœcesis personarum testimoniis poteritis evidenter agnoscere. Deinde processu temporis, cum ad dominum nostrum regem Oxenefordiæ convenissemus, quia super villa hac quam sibi comes Hugo vindicat, lis diu protracta est, et in longum sunt protelata certamina, in ipsa domini regis præsentia super hoc tractatum est, ut canonici rem ipsam litigiosam comiti cederent, et aliam ipso donante susciperent, in qua cum pace degerent, et in pace Domino deservirent. Qua in re, etsi prior domus ipsius assensum daret, rege tamen sic consulente, provisum est, nil ulterius fieri, negotium effectu non compleri, quousque totius conventus Pateneiæ super hoc sciretur voluntas, et communiter haberetur assensus. Conventu vero non approbante, verum improbante, negotium non ultra processum est, nec eis quidquam per dominum nostrum regem aut comitem, aut quemquam suorum commutatum est, aut allatum, aut aliquatenus ut asserunt, imminutum. Verum quod ad possessiones, in eo sibi statu permament universa, quo vestrorum exstabant tempore prædecessorum, cum ipsorum auctoritate inter ipsos et Willelmum de Vaus lis diu protracta sopita est et finita controversia. Comes itaque primum per nuntios, deinde per se, precum arguens falsitatem, ad vestram appellavit audientiam, ostensurus, ut asserit, se nec possessiones eorum ausu ut dicunt temerario occupasse, nec locum suum aut villam, aut quidquam quod eorum sit, commutatione quæ non processit obtinuisse nec datam in se sententiam quam multa humilitate sustinet et patientia, promeruisse. Porro appellationi suæ terminum diem Ascensionis Dominicæ constituit, et quia sive cognitio suæ causæ mandetur exsecutio, precum semper

convenit argui falsitatem, has, appellationis suæ testes, a nobis litteras impetravit. Qua in re, ne per ignorantiam facti pars adversa caperetur, sæpe dictis fratribus de Panteneia et formam et causam factæ appellationis, per litteras et per nuntios fideles denuntiare curavimus. Valere vos optamus in Domino, Pater in Christo charissime.

EPISTOLA CLXIII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem et humilis obedientiæ devotionem.

Ad vos, Pater, referri convenit quæ ad sublimitatem vestram penes nos appellatio facta suspendit. Monachis itaque Sancti Ulmari decimationes quasdam a milite quodam parochiano nostro, qui Baldewino Norwicensi archidiacono affinitate conjunctus est in præsentia nostra repetentibus, idem miles jam dictum archidiaconum earumdem decimationum tandem laudavit auctorem. Abbate vero Sancti Ulmari et ipso archidiacono, statuto dil in presentia nostra super eisdem decimationibus adversum se experientibus, archidiaconus ipse ad Patrem nostrum dominum Cantuariensem appellavit, quibus in ipsius præsentia constitutis, abbas a domino Cantuariensi ad audientiam vestram rem appellando suspendit. Prosequentes appellationem monachi a sublimitate vestra litteras ad dominum Cicestrensem retulerunt, ut super causa cognosceret, litterasque cognoscendo dirimeret. Evocatis ad ipsum partibus, ut ex ipsius litteris accepimus, res hunc finem sortita est. Decimationes jam dictæ monachis adjudicatæ sunt, et easdem sæpedictus miles abjuravit. Directæ sunt ad nos litteras domini Cicestrensis testificantes hoc, et auctoritate vestra injungentes, ut jam dictos monachos in corporalem earumdem decimationum possessionem induceremus. Sic monachi possessionem nacti sunt. Emenso anno, cum jam messes colligerentur, servientes suos direxit archidiaconus, ut jam dictas decimationes susciperent, et ejus nomine aptarent, et in tuto reponeret. Quibus pars altera incontinenti resistens, adjudicatas sibi auctoritate vestra decimationes asportari, minime passa est. Verum vim inferre volentes repulit, suumque sibi detinuit. Querelam ad nos referens super hoc dominus archidiaconus, cum statuto die earumdem decimationum restitutionem sibi fieri, tanquam vim passus exigeret, auctoritas rei judicatæ sibi objecta est. Qui rem inter alios judicatam, aliis obesse non debere asserens, se judicio domini Cicestrensis nequaquam interfuisse, ideoque sententiam ab eo obesse sibi non debere respondit. Aliis possessioni sibi auctoritate nostra adjudicatæ innitentibus, ipsamque convelli non debere asserentibus, archidiaconus se gravari conquerens, ad vestram appellavit audientiam, et has appellationis suæ testes litteras impetravit. Valere vos optamus in Domino, Pater in Christo dilecte.

EPISTOLA CLXIV.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, debitum charitatis et obedientiæ famulatum.

Ad vestram, Pater, justum est referri notitiam, quæ facta ad vos appellatione suspensa, vestræ sublimitatis expetunt in sui decisione sententiam. Unde vestræ notificamus excellentiæ, nos ob instantem querelam parentum comitis Alberici, diem constituisse, et tam comitem ipsum quam comitissam uxorem ejus in præsentiam nostram evocasse, ut quæ inter ipsos vertuntur audiremus, et fide veri plenius habita, mediante justitia decideremus. Partibus itaque coram positis, parentes comitis proposuerunt copulam comitis et comitisse nequaquam fore legitimam, eo quod priusquam comes illam duxisset uxorem, frater ipsius comitis, Galfridus scilicet de Ver, super ea in uxorem ducenda cum patre ipsius comitissæ fide interposita pepigisset. Asserebant etiam eatenus processisse negotium, ut pater comitissæ ipsam cum trium jam esset annorum, prædicto Gaufrido, utpote futuram suam tradiderit, et Gaufridus eam fratri suo comiti Alberico sibi custodiendam commiserit, et cum jam sex complesset annos, susceptam de manu comitis, in domum propriam duxerit, sibique venerationem omnem tanquam futuræ uxori suæ, tam per se quam per suos, in omnibus excepta tori communione, usque ad annum duodecimum jam fere completum exhibuerit. His igitur inter patrem comitissæ et Gaufridum fratrem comitis, interposita fide, firmatis, asserebant Gaufridi et comitissæ firmata fuisse sponsalia, et quæ fratris sponsa fuerat, alteri postmodum fratri legitime non nupsisse. Adjiciebant etiam contractum hunc ipso comitissæ consensu fuisse firmatum, cum ad ætatem jam dictam pervenerit, et toto hoc annorum curriculo nunquam his quæ agebantur vel momento contradixerit. Comitissa vero, quæ a patre suo gesta sunt, cum trium tantum esset annorum, ætate nondum admittente consensum, se penitus ignorasse respondit. Et si pater suus cum Gaufrido contraxit, ut dictum est, id se nec tunc scisse, nec postmodum approbasse, nec his quæ inter eos gesta sunt assensum unquam præbuisse constanter asseruit. Unde cum in contrahendis sponsalibus eorum requirendus sit consensus, de quorum futuris nuptiis agitur, ipsa Gaufridi sponsam se nunquam fuisse ait, quæ nunquam de conjugali copula cum eo subeunda, a quoquam requisita est, nec in hoc unquam animi voluntate consensit. Si itaque a patre suo Gaufrido tradita, de manu Gaufridi a comite suscepta, si postmodum a comite Gaufrido reddita et ab ipso in domum propriam ducta est, et ibidem annis aliquot conversata in his omnibus necessitati paruit, cum Gaufrido nunquam in conjugale vinculum, aut opere aut voluntate consensit. Quod ut manifestis declararet indiciis, adjecit se cum jam aliquantulum excrevisset, patri suo litteras direxisse, et se con-

Gaufridi nunquam præbituram assensum evi-
ostendisse. Parentes vero comitis patriam po-
m ostendentes in sobolem, objecerunt, pa-
osse filiæ maritum eligere, quem nisi vel de-
ım vel indignum elegerit, ipsam ejus voluntati
tire non posse. Partibus itaque sic experien-
ılterutro, cum jam tertio sedissemus, comi-
onquesta est advocatos suos ob metum comi-
uorum, causæ suæ patrocinium suum, quo-
tut e eo minus diligenter exhibere. In quo se
'i asserens, ad « Lætare Jerusalem, » ad ve-
appellavit audientiam, et rem continentes ut
ıst, has a nobis litteras impetravit. Valere
ıtamus in Domino, Pater in Christo charis-

EPISTOLA CLXV.

AD EUMDEM.

I suo et domino summo pontifici A., frater G.
niensis Ecclesiæ minister, ad omne patris im-
ɑ humilis obedientiæ famulatum.

limitatis vestræ mandata debita, domine, ve-
ɔne suscipimus, et exsequendis his, operam
possumus et diligentiam reverenter adhibe-
uæ si quando non statim ad ipsa conqueren-
ota peragimus, non ideo negligenter aut te-
ıæ nobis sunt injuncta prosequimur, cum res
ːcidere, aliqua procul dubio juris aut facti ne-
ıte præpediamur. Unde si causam Herlewini
adversus virum venerabilem abbatem de
ıliquantula mora protraximus, id causæ exsti-
ıb indulta mora verbis et ambagibus involuta
erueretur, et lis in longum protracta, fine tan-
gitimo sopiretur. Eo vero processit inquisitio,
ıtis diebus pluribus, et partibus in se invicem
ıntibus, domino Wintoniensi et nobis et in-
ıntis et testibus liquido claresceret, decima-
ipsas quas modis omnibus extorquere nititur
inus, ad ecclesiam de Docchinges, quam jam
bbati vestra jamdiu adjudicavit auctoritas,
ənissimo pertinere, et easdem Herlewino nullo
s jure competere. Factum enim quo nititur
inus hoc est. Tempore belli, cum in Anglo-
gno licebat fere totum cuique quod poterat,
am jam dictam quidam Willelmus nomine
s est. Hunc Herlewinus, ob quod ecclesiam
patruus suus quidam, videlicet sacerdos ante
erat infestans plurimum, in hoc tandem in-
ut decimationes ecclesiæ sua solum auctori-
nuo sibi censu tenendas concederet, ut Her-
s vel sic ab ejus infestatione conquiesceret.
nirum Willelmus non multo post ad frugem
is vitæ se transferens, ecclesiam cum omnibus
m pertinentibus, in manum domini Norwicen-
ıtavit, ut eam ipse disponeret, et personam
canti provideret. Ecclesia sic vacante Willel-
e lbreio fundi ipsius dominus, abbatem de
domino Norwicensi præsentans, in suppli-
ɔbtinuit, ut cum in ecclesia ipsa personam
ıerat, eamque cum omnibus ad ipsam perti-

A nentibus monasterio suo pia et in perpetuum vali-
tura donatione concederet. Herlewinus vero ex pa-
cto cum Willelmo inito, nulli nunquam episcopali
auctoritate firmato abbatem ad præstandas sibi de-
cimationes jam dictas teneri æstimans, ipsas petere
non desistit, quas tamen sibi competere, nulla ra-
tione juris ostendit. Ipso itaque in his jus suum
nullum penitus ostendente, et cum has sibi episco-
pali auctoritate fuisse concessas quandoque diceret,
in hujus etiam rei probatione prorsus deficiente,
abbatem ab ejus petitione absolvimus, et domino
Norwicensi ut decimationes jam dictas sibi restitue-
ret, et ejus de cætero paci provideret, apostolica
auctoritate injunxerimus. Quod totum Herlewinus
evacuare moliens falso vestræ suggessit excellentiæ,
B nos causæ quam infra duo menses terminandam
suscepimus, nonnisi post undecim hebdomadas diem
constituisse, et nos a vestri forma mandati taliter
recessisse. Qua in re quod actum est aperimus, ut
si in jure erravimus, edocti per vos in obscuritatibus
hujusmodi, de cætero cautius ambulemus. Manda-
tum quidem causam intra duos menses terminandi
suscepimus, et infra eumdem terminum causæ diem
constituendo, Londoniæ die ipso dominus Winto-
niensis et ego convenimus. Dominus vero Wintonien-
sis cum ipsum in curiam regis urgentissima eodem
die causa pertraheret, attendens mandatæ sibi juris-
dictionis diem cedere, seque ob temporis angustias
negotio vacare non posse, erga Herlewinum haberi
se voluit excusatum. Herlewino vero instante pluri-
C mum, et in hoc abbate præbente consensum, ultra
præfixum nobis terminum diem constituimus, et eo
quo dictum est causam fine decidimus. Diu tamen
super hoc disceptatum est, asserentibus quibusdam
id non licere, et hæc ea lege probantibus, qua dictum
est: « Cum non eo die quo præses provinciæ præcepit
judex ab eo datus pronuntiaverit, sed ductis diebus
alieniore tempore sententiam dederit, præses ex in-
tegro rem cognoscet. » Aliis vero asserentibus, a
similibus ad similia judicem procedere, et jus dicere
sic debere de judice dato, ad certam summam illud
inducebant. « Judex qui usque ad certam summam
judicare visus est, etiam de re majore judicare po-
test, si inter litigatores hoc convenerit, quod ad si-
mile pertrahentes inferebant, ad certum tempus judi-
D cem datum, si partes consentiant, ulteriore quoque
tempore posse cognoscere. » Hoc ipsum lege de arbi-
tro comprobantes, qui licet de proferendo die cautum
non sit, compromissi diem proferre potest, si partes
eam sententiam ferre consentiant. Mandatum ita-
que vestrum in modum hunc interpretantes, et quod
ob favorem alicujus indultum est, in ejus læsionem
retorqueri non debere existimantes, juxta quod apud
nos in mandatis hujusmodi consuevit Ecclesia, in ne-
gotio dicto jam modo processimus, id præcipuo se-
cuti, quod in libro Digestorum expressum taliter in-
venimus: « Si judex ad tempus datus et omnes liti-
gatores consenserint, nisi specialiter principali jus-
sione prorogatio fuerit inhibita, possunt tempora

intra quæ visus est litem dirimere, prorogari. » A
Valere vos....

EPISTOLA CLXVI.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, totum quod obedientiæ et obsequii valet humilis et prompta devotio.

Ad vestram, Pater, justum est referri notitiam, quæ facta ad vos appellatione suspensa, vestræ sublimitatis expetunt in sui decisione sententiam. Cum igitur assertione partium merita pandantur causarum, causam inter dilectum filium et canonicum nostrum, Henricum et Willelmum de Pontefracto agitatam apud nos, et facta ad vos appella- B tione suspensam, sublimitati vestræ directis his apicibus aperimus. Conquerebatur Henricus, dum studiis scholaribus occupatus abesset, jam dictum Willelmum intra fines parochiæ suæ de Stubeheia, capellam erexisse, ibique in injuriam et dispendium ipsius matris ecclesiæ, divina celebrari fecisse, et ipsius occasione capellæ, ipsi matri ecclesiæ decimationes, et alias obventiones ecclesiasticas injuste diu subtraxisse. Capellam itaque in parochia sua clam se constructam dirui, et rem in statum pristinum redigi, et sibi injuste subtracta officio nostro restitui proposita ad hoc et rationum et auctoritatum multiplici copia postulabat. Willelmus vero novum opus inficians, capellam ipsam in fundo suo antiquitus exstitisse, ipsamque se jure suo ad præ- C sens innovasse, seque in ea in nullius injuriam aut dispendium divina communicasse respondit. Adjiciens, se decimationes terræ suæ juxta pacta inter suos et Henrici prædecessores inita et firmata, matrici ecclesiæ persolvisse, et annuatim earum nomine quatuor solidos, ut comprehensum fuerat pacto, reddidisse, et cum ad evacuandum pactum hoc ad dominum Cantuariensem aliquando appellatum fuisset, se ab intentione contra pactum proposita, sententialiter absolutum exstitisse. Quæ cum taliter allegaret Willelmus, nulla tamen instrumentorum aut testium assertione roborabat. Henricus vero coram domino archiepiscopo de decimis tantum illius anni, quo causa tunc agebatur, absolutorium fuisse judicium asserebat, adjiciens, se hanc etiam sententiam ad vestram audientiam appellatione interposita D suspendisse, vestramque sublimitatem domino Wintoniensi totius causæ cognitionem delegasse, se tamen causam hanc aliis præpeditum negotiis prosecutum non fuisse. Instante itaque Henrico, et in jam dictis decimis ecclesiæ suæ jus numerosa testium copia declaravit, se etiam easdem percepisse, viva voce testium ostendente, et ea quæ possederat sibi restitui postulante, Willelmus nostræ declinans jurisdictionis examen, ad vestræ sublimitatis audientiam appellavit, et appellationi diem festum Omnium Sanctorum constituit. Valere vos optamus in Domino, Pater in Christo charissime.

EPISTOLA CLXVII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., G. Londoniensis Ecclesiæ minister, pedibus sa conculcato Satan, in Christo triumphare fel

Cum ad vestram, Pater in Christo dilecte, mitatem omnium, sic disponente Domino, s Ecclesiarum sollicitudo, ad eas tamen oculos ricordiæ reducere benignius æquum est, quo plior commendat charitas, et ad omnes ob devoti propensior in charitate benignitas. Quo in Fiscamensi Ecclesia diu viguisse ipsa rerur cet experientia, ad sanctitatem vestram, cui placere studia luce clarius enitescit, in ea qua rat ad præsens necessitate recurrit cum fiduci proventurum sibi sperans auxilium, unde qui ferunt optatum, misericordia sibi laudabilite patiente, remedium. Quæ nimirum hoste g humani fidelium semper invidente successib suali nuper incendio concremata ad hoc m perducta est, ut quæ nobilissimi dudum fuer ventus habitaculum pauperum, peregrinor hospitali gratia indigentium quorumcunque gium, jam non habeat ubi caput reclinet (viii), ubi divina celebret, ubi conservet ordine ventantium ubi relevet necessitatem. Unde cu plicante petimus, cum exorante sublimitate preces affectuose porrigimus, ut sibi litterar strarum subveniat indulta pie benignitas, ut machinante maligno, dirissime conflagratum ejus ignominiam Christique perennem glori stra reformet auctoritas, ut ope vestra diss ordo convaleat, charitas antiqua refloreat, tuto vobis memoriali quodam æterno præ semper habeat conventus ille fratrum, unde titati vestræ gratias indesinenter exsolvat. Con incolumitatem Dominus vestram, in Christo te Pater.

EPISTOLA CLXVIII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., fr Londoniensis Ecclesiæ minister, totum quo valet humilis et ad obediendum prompta de

Suspirat Pater ad vos Wintoniensis Eccl quia spectat ad vos Ecclesiarum omnium solli sua coram vobis anxie deplorat incommoda ta Patre, aliunde jamdiu sibi emendicavit suf et de longinquis finibus evocavit episcopos, u missis sibi populis statuta cœlitus administ sacramenta. Hæc etiam, vivente Patre suo, jamdiu caruit, quem ab administrandis his et fundatur et erigitur, et ad perfectum adc Ecclesia Dei, ipsa sui corporis imbecillitas quidem tempore præpedivit. Quæ suis jam gaudebat provenisse suspiriis, et in electo suc votis omnibus exoptaverat, et in Patrem sibi remque nullo penitus contradicente vel recla solemniter elegerat, multa animi jucunditate

.t. Audiens vero sua vota differri et electi sui :crationem in longum protrahi, nubilo jam nunc ·oris obducitur et quia spes quæ differtur, af- animam, amicos suos undequaque sollicitat cinos, ut sua vobis vota proferant, sanctitati ve- preces cum supplicante porrigant, ut ejus, si ɜt, anxietati condescendere velitis et compati, negotio hoc ob multiplicem Ecclesiæ necessita- si qua valet admitti dispensatio, suum conce- ; electum, cujus et honestas et conversationis ;ritas digne commendabilis est, absque dilatio- ınsecrari. Est lignum vitæ desiderium veniens, ɜ si preces in causa hac sublimitati vestræ sup- ntium, admiseritis, Wintoniensi Ecclesiæ non ɔdico subvenietis, et omnes nos in omnem n possumus gratiam, vobis Pater, obligatos bitis. Conservet vos in longa tempora Dominus, ɔristo dilecte Pater.

EPITSOLA CLXIX.

AD EUMDEM PRO HEREFORDIENSI ELECTO.

ɔmino papæ dominus Londoniensis, pro Here- iensi electo.

refordiensem, Pater, Ecclesiam gratum Domino itisse speramus obsequium, quæ eligendi Pa- sibi libertate concessa, ut communis habet io, ad sui regimen pastorem elegit idoneum n, ut commune probat arbitrium, Deo et ho- bus acceptum. Quantis enim virtutum insigni- ·Herefordiensis electus effulgeat, fama loquitur, at opinio, una in ore omnium testatur assertio, Robertum Oxoniensem archidiaconum omnes s suæ gradus adeo innocenter et honeste per- sse denuntiant, ut ei vel in modico nunquam ı detraxerit, conversationem ejus sinister rumor ıtenus obfuscare potuerit, aut pravitatis eloquio grare. Hunc, pater in Christo charissime, san- i vestræ commendamus ad gratiam, preces af- ose porrigentes, ut decurrentis ad vos Herefor- ıis Ecclesiæ petitionem, quam justam vere cre- ıs, admittatis, et ut ejus consecretur electus, ·na, si placet, gratia provideatis, ne si repul- sustinuerit, læsa virtus erubescat, et alios in titum sui et cultum de cætero minus accendat.

EPISTOLA CLXX.

AD EUMDEM.

mino papæ dominus Londoniensis.

nctitati vestræ scribere, et fratum nostrorum, igente necessitate, preces affectuose porrigere, itas nos Pater imperiosa compellit. Hujus enim constringimur, eos ut nos ipsos diligere, et ne- ı sua nostra reputando, quod in necessitate simili s exhiberi vellemus, ipsis procul dubio non ne- . Venerabilem itaque fratrem nostrum Gaufri- , Ecclesiæ Cantuariensis archidiaconum, virum entem testificamur et strenuum, providum in ilio, discretum et ornatum eloquio, agendis Ec- æ negotiis et ipsius necessitatibus sublevandis stinendis aptissimum. Cui cum ad doctrinam ıtia, et ad honestatem, ut credimus, mores exu-

A berent, ipsum sibi Eliensis Ecclesia per manum nostram susceptis legatorum vestrorum litteris, quibus de eligendo sibi episcopo, auctoritate apostolica commonebatur, in Patrem et pastorem expetiit, ipsum concordi omnium voto, nullo reclamante aut contradictionem in aliquo movente, ad Eliensis episcopatus reginem conniventiam in hoc præstante principe facta celebriter electione suscepit. Quem quia Ecclesiæ ipsi ad quem vocatus est, opem et gratiam præstante Domino, in multis credimus profuturum, et omnem vobis et sanctæ Romanæ Ecclesiæ devotionem in quibuscunque poterit exhibiturum, apud sanctitatem vestram cum Ecclesia pulsante pulsamus, cum pulsante preces affectuose porrigimus, ut quod actum est, ea qua præestis et potestis au- B ctoritate roboratis, et negotio huic manum supremam imponendo, et ipsius consecrationem paterna pietate maturando, et eum et commissam Ecclesiam vobis in omnem gratiarum actionem et charitatis plenitudinem arctius obligetis, ut Ecclesiæ per vos in regno Angliæ nuper indulta libertas in suis coalescat initiis et gratiam augente Domino, fortiter ipso tractu temporis convalescat.

EPISTOLA CLXXI.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, pie salutantis affectum, et devotæ subjectionis obsequium.

Anglicana, Pater, Ecclesia in omnem gratiarum actionem sanctitati vestræ se fatetur obnoxiam, eo, C Pater, quod præsentatas sublimitati vestræ fratrum nostrorum electiones placide susceptis, et easdem Patris nostri domini Cantuariensis officio confirmari, et electos ipsos ejus manu consecrari pia et paterna gratia concedistis. Quia in re juges lacrymas quas a multis diutius jam dolor extorserat, pietatis apostolicæ manus extersit, et Ecclesiam regni in statum dignitatis pristinæ sublimiter erexit et potentissime reformavit. Per vos enim gratiam, ministrante Domino, sancta sedes Cantuariæ vacuata dudum et diu vacua, suum jam in se recognoscit antistitem, et Wintoniæ clerus cum populo electi sui sibi consecratione concessa, voti sui plenissime compos gratulatur et exsultat in Domino, Ecclesiæ vero Bathoniensis, Herefordiensis, Cicestrensis, Eliensis, suis in his quos elegerant dono vestro gratiæ jam potitæ D desideriis, in gratiarum actionem diem celebrant solemnitatis insignem. Sola, domine, superest Lincolniensis Ecclesia, quæ cum in Ecclesiis aliis undique laudes resonent, undequaque pulsentur tympana gloriæ, genitum pro cantu habet, et spiritum mœroris trahens, tota lamenti afficitur. Audiuntur in domo Patris undique symphonia et chorus sed hæc foris stans, non ingreditur, et repulsam passa semel, ad Patrem ingredi pertimescit. Charitatis tamen affluentiam considerans, quæ de fonte pectoris apostolici indesinenter emanans, civitatem Dei circumquaque lætificat et evangelicum illud ad mentem revocans: *Omnis qui petit, accipit; et qui quæ-*

rit, invenit,et pulsanti aperietur (*Matth.* VII),spem concipit, ut mœroris sui nubilum serenitatis vestræ candor evacuet, et in electi sui susceptione pariter et promotione preces filiæ devotissime supplicantis pius Pater exaudiat. Scit tamen apud nos supra dorsum ejus quosdam fabricasse plurima, et odii sermonibus ejus innocentiam circumdedisse (*Psal.* CXXVIII), et in hoc eatenus prævaluisse, ut ab eo clementiæ vestræ facies, ut dicitur, aliquantulum aversa sit, et a pluribus in eum sinistra jam sit concepta opinio. Sed si placet advertere, super ejus conversatione et vita his potissimum fides habenda est, quibus a primis annis innotuit, sub quorum oculis, ut certissime testantur, innocenter excrevit, et ad annum tricesimum, ut asserunt, jam perductus, primam ætatis suæ vigiliam sub multorum testimonio et honeste et innocenter complevit, de quo spem bonam Lincolniensis Ecclesia, devota filia vestra concipiens, et ipsius prudentiam in eo quem administravit archidiaconatu contemplans et approbans, sperans quod ejus promotio multis ex causis, quas enumerare longum est, sibi plurimum profutura sit, ipsum in Patrem elegit concorditer, et ut hoc ejus desiderium a vestra sibi gratia compleantur, instanter exposcit. Spem igitur habentes in Domino, quod ejus et honestas et prudentia ad honorem Dei et Ecclesiæ de die in diem habitura sit incrementum, ipsumque in sublevandis Ecclesiæ necessitatibus cooperatorem fore strenuum, preces sanctitati vestræ cum Ecclesia supplicante porrigimus, ut ei manum gratiæ porrigatis, et sibi concedendo quod postulat, Anglorum Ecclesiæ quod adhuc deest gaudiii suppleatis, et omnes nos ex hoc sublimitati vestræ gratiæ debitores efficiatis. Conservet incolumitatem vestram Dominus, in Christo dilecte Pater.

EPISTOLA CLXXII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici ALEXANDRO, frater GILBERTUS Londoniensis Ecclesiæ minister, devotum et debitum totius obedientiæ famulatum.

In colligendo denarium beati Petri, quantam potuimus sollicitudinem et diligentiam adhibere curavimus: dilectique in Christo fratres nostri et coepiscopi, quorum episcopatus conditioni huic constat esse obnoxios, a nobis juxta tenorem et continentiam scriptorum quæ in scriniis Cantuariensis Ecclesiæ studiose requisita reperimus, vestra super hoc auctoritate commoniti debitam penitus omnes quidem agnoverunt et exsolverunt quantitatem: excepto venerabili fratre nostro et coepiscopo domino Exoniensi, qui nimirum summam suæ diœcesi ascriptam minime recognoscens, quia minus quam de ratione scripta exigeretur obtulit, totum quod obtulerat insolutum reportavit: sicque licet sæpe et sæpe commonitus, hucusque tamen penitus a solutione cessavit. Universam vero summam reliquam ducentas videlicet libras, exceptis novem libris et quinque solidis, quæ a prædicto fratre solvi debuerant abbati Sancti Bertini, juxta mandatum vestrum per fratrem ab ipso transmissum ad nos per quemdam fidelem nostrum destinare curavimus. De cætero quid super hac portione reliqua quæ solvenda superest fieri oporteat, vestra cum voluerit sanctitas providebit. Nos enim intra fines jussionis vestræ nostrum cohibentes officium, nec minus offerentem admittimus: nec solvere cessantem ulla coertione ferimus. Valeat sanctitas vestra.

EPISTOLA CLXXIII.

AD EUMDEM.

Patri suo et domino summo pontifici A., frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, seipsum et, si quid potest, obedientiæ et humilitatis obsequium.

Ad vestram, Pater, audientiam jamdiu ob mandata Patris nostri domini Cantuariensis mihi gravamen non modicum inferentia appellavi, et audito legatorum vestrorum in Normanniam adventu, ipsis festinanter occurri, paratus in eorum præsentia appellationis ad vos factæ causas ostendere, et eorum sententiæ in omnibus humiliter obedire. Quibus in causa hac suas minime partes interponentibus ob evitanda pericula quæ imminebant, ad vestram denuo sanctitatem appellare multa procul dubio necessitate compulsus sum. Quia vero ad iter hoc arripiendum ad vos me in Angliam remeare et itineri necessaria providere ipsa propositi necessitas exigebat, non occasione dilationis quærendæ sed legitimæ provisionis intuitu appellationi terminum in diem transitus beati Martini constitui. Unde si pietatis oculos bonitas in me divina reduxerit et iter ad vos pervium mihi clementer indulserit, statuto die vita comite Dominoque juvante, sanctitati vestræ obstabit quæ mihi objicientur auditurus, vestræque per omnia sententiæ vel consilio devotissime pariturus. Testis est mihi enim inspector Deus, me in his omnibus quæ apud nos acta sunt nec adulationi, nec elationi, nec ambitioni vel in modico deservisse, sed vestræ sanctæque Romanæ Ecclesiæ fidelitati et totius Anglicanæ Ecclesiæ utilitati juxta modicum quod sum et sapis fideliter prospexisse. Hinc enim Patrem habens hinc dominum, inter duos gladios positus, hinc in materialem timens impingere, hinc spiritualem formidans, salva vestri nominis protectu auctoritate vix hæreo, et finem, quem his cladibus Dominus daturus est, multo jam ante tædio affectus exspecto. Affectioni itaque qua filiis suis et compati et condescendere pietas apostolica consuevit, devotissime supplico ne appellationem ad vos honesta causa et justissima interposita irritam habeatis, ne caput meum quod injusto odio Pater meus dominus Cantuariensis dire persequitur, ei penitus exponatis: sed causam quam præstringimus, ut postulat æquitas ipse vel audiatis, vel si hoc difficultas non permittat itineris, legatis vestris qui penes vos sunt cognoscendam et terminandam committatis. Quædam nuntio meo sanctitati vestræ secretius intimanda commissi, quibus misericorditer præbueris assensum, ad nutum vestrum . . . . hoc condign

ıerabit obsequium. Valere vos opto in Domino, A in Christo charissime.

EPISTOLA CLXXIV.

AD EUMDEM.

ıri suo et domino summo pontifici A., frater ndoniensis Ecclesiæ minister, debitum sinceræ tatis et humilis obedientiæ famulatum.

ndatum vestrum, Pater in Christo charissime, a veneratione suscipientes, illico filium ves- ,dominumque nostrum charissimum, illustrem n Anglorum, etsi in ipsis jam Walliæ finibus lem exercitum adivimus, et adjuncto nobis ve- ›ili fratre nostro Roberto Herefordiensi epi- ›, juxta vestri formam mandati diligenter et te convenimus. Cui singula quæ vestris litteris ıobis expressa, ante oculos ponentes, ipsum B ırando, et quantum regiam decebat majestatem ›ndo, constanter et instanter hortati sumus, ut ›ropositis sibi satisfaceret, et si a rationis tra- deviaverat, ad viam veritatis et justitiæ redire a per nos revocatus admonitione non tardaret: re pie commonitus a pravis actibus omnino teret, et Dominum puro corde diligeret, et ım suam sanctam Romanam Ecclesiam solita ›ratione respiceret, nec eam visitare volentes eret, appellationes ad eam factas non impedi- t Patrem nostrum dominum Cantuariensem ;ne revocans et reducens, in beati Petri ac a reverentia firmus immobilisque persisteret, etatis intendens operibus Ecclesias et eccle- cas personas, tam regni quam terræ suæ, nec C ıret per se, nec per alium gravari permitteret, psas diligens regia protectione conservaret, , per quem reges regnant, temporale sibi regnum ›rvaret in terris, et æternum largiretur in cœ- lioquin nisi monitis salutaribus acquiesce- ınctitas vestra, quæ huc usque patienter susti- ulterius in patientia sustinere non posset. Ad ıdjecimus timendum sibi fore, ne si errata non ;eret, iram cito omnipotentis Dei incurreret, c regnum ejus diu stare, nec suos prosperari itteret, sed qui humilem exaltaverat, jamjam ıtum ab ipso regni culmine durius allidendo ›ret.

e vero correptionem vestram multa gratiarum ıe suscipiens, multa animi temperantia, mul- modestia consequenter respondit ad singula. D mis asserens mentem suam a vobis nullatenus ertisse, nec id unquam propositi mente con- ›e. Quin dum paternam sibi gratiam exhibue- vos ut Patrem diligat, et sanctam Romanam siam ut matrem veneretur et foveat, et sacris ›nibus vestris, salva sibi sua regnique sui dig- , humiliter obtemperet et obediat. Quod si ım aliquandiu solita reverentia non respexit hujus rei causam asserit, quod cum vobis in sitate toto corde, tota mente, totis viribus iterit, sibi postmodum per nuntios in necessitate ırrenti ad vos digne pro meritis sanctitas vestra non respondit, seu in omni fere petitione sua se repulsam sustinuisse conqueritur et erubescit. De paterna tamen confisus gratia, quæ filium cum volet exaudiet, vultus sperans et exspectans lætiores, in beati Petri ac vestra, ut dictum est, fidelitate immobili constantia perseverat. Inde est quod sanctitatem vestram visitare volentem, nullum prorsus impediet, sed nec hactenus, ut asserit, impedivit.

In appellationibus ex antiqua regni sui constitutione id sibi vindicat honoris et oneris, ut ob civilem causam nullus clericorum regni sui ejusdem regni fines exeat, nisi an ipsius auctoritate et mandato jus suum obtinere queat, prius experiendo cognoscat. Quod si nec sic obtinuerit, ad excellentiam vestram, ipso in nullo reclamante, eum volet quilibet appellabit. In quo si juri vel honori vestro præjudicatur in aliquo, id se totius Ecclesiæ regni sui consilio correcturum in proximo, juvante Domino pollicetur.

Imperatorem illum, etsi schismaticum noverit, a vobis tamen excommunicatum esse usque hodie non rescivit. Quod si denuntiatione vestra rescierit, si fœdus illicitum cum ipso aut alio quolibet iniit, et hoc Ecclesiæ regni sui judicio simul et consilio se correcturum promittit.

Patrem nostrum dominum Cantuariensem suo se regno nequaquam expulisse asserit. Unde, sicut abscessit ultroneus, sic ad Ecclesiam suam, cum sibi sederit animo, plena pace reverti sibi libitum erit: dum tamen in satisfaciendo sibi super his, unde conqueritur, regias sibi, et in quas ipse juratus est, velit dignitates integre conservari.

Si qua vero Ecclesia vel ecclesiastica persona ab ipso vel a suis se gravatam ostenderit, satisfactioni plenæ totius Ecclesiæ judicio paratus erit.

Hæc a domino nostro rege in responsis accepimus qui utinam ad omnem voluntatem vestram uberius aliquid accepimus. Eadem vero sublimitati vestræ notificanda duximus, ut ex ipsius responsis advertat vestra discretio, quo negotium hoc fine concludat. Causam namque suam dominus rex plurimum sibi justificare videtur, cum in omnibus quæ dicta sunt Ecclesiæ regni sui consilio simul et judicio se pariturum, et Patris nostri domini Cantuariensis reditum, juxta quod dictum est, se nullatenus impediturum pollicetur. Unde vestræ supplicandum æstimavimus excellentiæ, quatenus illud præ oculis habentes: *Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non exstinguet* (*Isa.* XLII), zelum illam sanctum, quid ad ulciscendam omnem, quæ Ecclesiæ Dei irrogatur, injuriam laudabiliter igne divini Spiritus accensus est, si placet, ad tempus intra fines modestiæ cohibeatis, ne vel interdicti sententiam, vel ultimum illud præcisionis elogium proferendo, ecclesias universas subverti misere doleatis, et tam regem ipsum quem innumeros cum eo populos a vestra, quod absit! obedientia irrevocabiliter avertatis. Bonum et membrum capiti cohærere vel saucium, quam a corpore sequestrari

jam præcisum. Redeunt ad sanitatem saucia, sed corpori vix coalescunt jam præcisa. Adducit desperationem præcisio, restituit sanitatem sæpe medicantis operatio. Quid enim si sermo vester nondum plene capit aut capitur? Nunquid divina desperanda est gratia, quin cito, cum volet, et capiat et capiatur? *Nunquid abbreviata est manus Domini, ut salvare nequeat, aut auris ejus aggravata, ut non exaudiat?* (*Isa.* LIX.) Currens ille sermo Domini velociter (*Psal*, CXLVII), statim cum vult, immutat omnia, et sanctorum precibus dat insperata. Sanguis regius tum se demum permittit vinci, cum vicerit; nec verecundatur cedere, cum superaverit. Mansuetudine tolerandus est, monitis et patientia superandus. Quid enim si jacturam quamdam temporalium invehit exhibita in tempus patientia? Non enim est dubium severitati detrahendum fore, cum strages imminet populorum: et cum tempestas ingruit, in mare debere multa projici, ut ad portum valeat navis salva perduci.

Insipienter, attamen in charitate non ficta sic loquimur, si sic rei finis exstiterit, ut amissis suis dominus Cantuariensis exsilium juge sustineat, et vestris, quod absit! mandatis ulterius Anglia non obediat, fuisse satius patienter in tempus sustinuisse, quam tanto zelo severitati deservisse? Quid? Etiamsi plures e nobis ab obedientia vestra persecutio separare non poterit, non deerit tamen, qui genu curvet ante Baal, et de manu idoli pallium Cantuariæ non habito religionis aut justitiæ delectu suscipiat. Ne deerunt qui sedes nostras occupantes et cathedras insidentes, ipsi tota devotione mentis obediant. Jam multi præmasticant ad talia, optantes ut veniant scandala, et directa ponantur in prava. Unde non propria, Pater, plangimus aut ploramus incommoda, sed nisi in his malis occurreritis, fœdam Ecclesiæ Dei subversionem imminere cernentes pertimescimus, ne citius ob vitæ tædium optemus periisse diem, qua ad hujusmodi spectacula nati sumus.

De cætero super censu beati Petri nemo nobis in regno vel de modico respondisset, nisi dominus rex mandatum super hoc in commune dedisset. Ejus vero mandato, statuto antiquitus termino colligetur, et sanctitati vestræ per manum nostram, juvante Domino, transmittetur.

EPISTOLA CLXXV.

AD EUMDEM.

ALEXANDRO papæ, GILBERTUS Londoniensis episcopus, humilem ad omnia in quo mea valet parvitas obedientiam.

Severitatem, domine, Patris nostri domini Cantuariensis archiepiscopi ex quibusdam auditis et agnitis recte suspectam habens, ne indebitæ pœnæ nexibus me arctaret et laqueis, ad vestram circa initium Quadragesimæ appellavi clementiam, et appellationi diem, octavas purificationis beatæ Mariæ constitui, ut iram, qua me injuste persequitur, vestra

A declinarem protectione, et nexus, quibus imm
parabat involvere, usque ad diem cognitioni
in præsentia vestra constitutum, objectu ve
minis aliquatenus evitarem. Unde, dilecte mi
mino Pater, sanctitati vestræ toto prostratus
supplico, ne indultum oppressis omnibus com
remedium mihi, si placet, subtrahatis. Ne n
quam reprobum a vestri protectione tutamini
ciatis. Sed facta ad vos appellatione suscepta,
præter modum est in me lata sententia, ip
justum est, aut habeatis irritam, aut teneatis s
sam, ut in die qua, juvante Domino, sublimit
stræ paratus sum assistere, juxta quod merui
tis in me, et vel convictum abjiciatis, vel in
tem, si sic visum fuerit, absolvatis. Nam culp
B si qua est, hæc utique est, quod mandatorun
dere, quæ utique aut declinare necesse mihi
aut cum defectu et omni miseria suscipere, n
vatum sentiens, ad apostolicam ausus sum a
tiam appellare, ut vestro me per omnia consili
mitterem, et consultis vobis aut a regno disce
aut alleviato mandatorum onere in commiss
Ecclesia residerem. Nam, ut brevi complecta
verum est, dum inter dominum regem et dom
Cantuariensem res in hunc modum vertitur, i
sibile est me, aut alium regni ipsius episc
unius mandatum suscipere, et alterius iram i
tabilem declinare. Agat itaque, si placet, p
pietas, ut si in me, nec confessum, nec convi
nec citatum, nec ullo modo conventum, post
C positum etiam appelationem ad sublimitate
stram, ulla est præpropere vel præpostere lat
tentia, hanc viribus, ut justum est, evacuetis
vestram ex sanctitate remittatis, injuriam s
beati Petri, et sanctæ sedis ejus ad animum r
tis, et me ad omne, quod quod jusseritis, obsec
utique promptissimum invenietis. Conservet
columem in longa tempora Dominus, in C
dilectissime Pater.

EPISTOLA CLXXVI.

AD WILLELMUM PAPIENSEM CARDINALEM.

Venerabili domino et amico W. Papiensi s
Romanæ Ecclesiæ cardinali sibi charissimo,
G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem et
D munus obsequii.

Verborum facile suadet paucitas, cum ad
diendum prona est ipsius, ad quem scribitur
benignitas. Quod quia de vestra sinceritate co
mus, paucis negotium, in quo nobis a bene vo
vestra subveniri petimus, aperimus. Mandatun
mini papæ suscepimus, quatenus Hugonem co
de Norfolchia districte conveniremus, et nisi
nicis de Panteneia villam ipsam de Panteneia,
tera quæ sibi aplata queruntur, admonitus res
ret, ipsum, et totam terram suam interdicto
ceremus, et nisi vel sic infra quadraginta dies
pisceret eum excommunicationis innodare sen
non differremus. In hoc vero nobis regia se gr

nit auctoritas, asserens ad summam regni sui A
are dignitatem, ut dum cuique adversus comi-
vel baronem suum super terris aut feudis que-
n habenti, plenam paratus fuerit exhibere justi-
, ipsum nec archiepiscopus, nec aliquis regni
piscopus aut interdicto premat, aut excommuni-
ni subjiciat. Hanc prædecessores suos assensu
anorum pontificum usque nunc obtinuisse affir-
et nos omnes regni sui episcopos id sibi jura-
o firmasse commemorat, exigens ut antiquitati
us, et regni sui privilegia nequaquam sibi mi-
tes, ab his quæ sibi a nobis sub juris jurandi
one sunt promissa non recedamus. Undi gravi
interminatione interdicitur, quod auctoritate
ipitur. Sic nobis in arcto res est, ut nisi suum
eret apostolica mansuetudo mandatum, subire B
necesse sit, aut hinc inobedientiæ, quod absit!
ulum, aut apud dominum regem perjurii et non
rvatæ fidelitatis opprobrium. Mallem episcopus
uisse, quam horum alterutrum incurrisse. Gla-
uterque gravis est, quorum unus animam, alter
s occidit. Ille quidem gravior, attamen iste
us. Et domino meo charissimo domino papæ,
utilitas futura est in sanguine meo (*Psal.* XXIX),
scendendo in correptionem hanc aut perjurus
er, aut inobediens, quod semper absit! exi-
? Si domino meo non paruero, mors mihi est;
aruero, solum superest, ut emigrem a regno,
leges non suscipio, a cujus regis fidelitate re-
Si causa quidem esset ejusmodi pro qua di-
i foret pœnam subire mortis aut exsilii, gaude- C
tique in proscriptione mea vel morte, obse-
n me domino gratum exhibere. Sed nunquid
atrum in Panteneia miserrime et absque omni
ulæ et ordinis observatione victitantium causa
est, ut ob sibi restituenda pauca agri jugera, in-
mmum pontificem et sibi quondam amicum,
uc, dante Deo, futurum amicissimum dominum
um regem Angliæ quæstionem oporteat super
m eminentia dignitatum agitari? Præsertim
n expedito sit in causa hac jus suum unicuique
re, et quæ turbata sunt ad pacem et debitum
iæ finem pacifice revocare? Si domino regi per-
m fuerit, causam hanc episcoporum et aliorum
um prudentum consiliis illico terminabit. Si
m dominus papa judicibus delegaverit, ipso- D
stare sententiæ comes Hugo non recusabit. Ip-
quique districte convenimus, intentando sibi
ntiam domini papæ litteris designatam. Quas
udisset, precum statim arguit falsitatem, as-
s se Panteneiam jam dictis canonicis nunquam
ssisse, nec scriptum quod super hoc ejus nomine
runt et ostendunt, ipsis tradidisse, aut ut con-
tur, assensum præbuisse. Unde cum falsi ar-
nstrumentum quo nituntur, attendat prudentia
, si adeo in expedito res est, ut convictione
geat, nec in judicium deduci debeat cum etsi
ausæ convictio sed exsecutio sententiæ man-
, de precum tamen veritate inquiri oporteat.

EPISTOLA CLXXVII.

AD EUMDEM.

Venerabili domino et amico charissimo WILLELMO Papiensi sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali presbytero, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem quæ nunc est, et quam speramus a Domino.

Nostis, domine, quod et orbi satis innotuit, quid animadversionis jamdiu, quid pœnæ quoque in modo pertulerim, qui priusquam mihi culpæ modus innotesceret, enormitates pœnæ gravioris excepi. Ad unius quidem ut audio Wallensis vocem licet præclaræ dignitatis honore non fulgeat, non citatus, non commonitus, nec notorii quidem criminis reprehensioni obnoxius condemnationis sinistrum reportavi calculum, et a sacerdote nec inspecta lepra mea, nec cognita, extra tamen Ecclesiæ castra projectus sum. Sed quia nec in cœlum os ponere fas est, et majorum acta discutere sacrilegii constat instar obtinere, ad medentis opem tutius est confugere, quam in querelæ vocem impudenter erumpere. Assueti vero moris est, cum quem sua lædit conditio, ut ad eum recurrat potius, cujus promptiorem sibi fore gratiam arbitratur afflictus. Confidens itaque de vestræ dilectionis excellentia, cujus sinceritatem et fidem rerum certior edocuit experientia, instante necessitatis articulo, a vobis opem postulo, ut prælibata mihi per vos gratia vestro ad profectum studio deducatur, et quod ad mei exsecutionem officii mihi deesse cognoscitis, vestra mihi sollicitudine juvante Domino, restituatur. Dat postulandi fiduciam, quod manum mihi jam gratiæ porrexistis, et onus quo premebar anxie, piæ precis instantia submovistis, et exemptus a confusionis ignominia, ut intra castra collocer Ecclesiæ, prudenter obtinuistis. Unde vobis ad gratiarum actiones eo magis devotus obligor, quod propriæ voluntatis instinctu absentis amici negotia commodissime procurastis. Movit vos in hunc pietatis affectum innata bonitas, nullisque meis meritis præventa gratia, sed quod non merui, mereri desidero, et non meruisse pœnitet, nimisque sero voluisse, quod primis attentatum fuisse studiis oportuisset. Agat itaque si placet et peragat id gratia quod suum est, et quem mereri jam cœpit totum sibi reddat obnoxium, et restitutum me mihi, tam sibi quam suis in solidum de cætero pleno jure possideat. Valere vos optamus in Domino.

EPISTOLA CLXXVIII.

AD EUMDEM PRO WINTONIENSI ELECTO.

Domino WILLELMO Papiensi, pro Wintoniensi electo seipsum, et si quid potest, devotæ mentis obsequium.

Suadet e facili verborum paucitas, cum ad exaudiendum prona est ipsius ad quem scribitur, amica benignitas. Unde quia de vestra in nos benevolentia non nostris quidem meritis, sed vestra solum gratia nobis clementer indulta et potenter exhibita plene confidimus, sublimitati vestræ preces affectuose porrigimus, quatenus negotium amici nostri et cognati charissimi, domini Wintoniensis

electi sustinendo foveatis, et quia vos et consilio A magnum et interventu strenuum non ambigimus, ut ejus maturetur consecratio, data vobis a Domino sapientia et industria procuretis. A sapiente dispensatio solet admitti. Postulat Ecclesiæ multiplicata necessitas sibi tandem subveniri. Sacramenta si prosunt, si in his animarum salus ulla consistit, detrimentum tamen est non modicum et periculum, tot populis ea subtrahi, tot ea requirentibus ob pontificum penuriam, vel sero vel nullatenus administrari. Wintoniensis Ecclesia sub veste lugubri et habitu vinduali tria jam fere lustra percurrit, episcopalem benedictionem, absolutionem, manus impositionem, clericorum in ordine promotionem, chrismatis apud se innovationem, ecclesiarum consecrationem, et cætera vitæ spirituali necessaria, his B diu carendo jam fere dediscit. Silet verbum Dei, medium tenent cuncta silentium, et multis modis, quos enumerare longum est, lucra depereunt animarum. His ope vestra periculis subveniri deposcimus, ut electo Wintoniensi consecrato per vos, in Domino cum ipsa ejus Ecclesia gaudeamus, et exhibitium nobis honorem et beneficium alta semper in posterum memoria teneamus. Valere vos optamus in Domino.

EPISTOLA CLXXIX.

AD JOANNEM NEAPOLITANUM CARDINALEM.

Venerabili domino fratrique charissimo JOANNI Neapolitano, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali presbytero, frater G. Londoniensis Ecclesiæ C minister, votivis cum salute frui successibus.

In officiis gratius impensa suscipimus, quæ non extorsit necessitas, sed sola gratiæ sincerioris procuravit affectio. Approbati quidem moris est, ut his arctius teneamur obnoxii, qui meram exercentes liberalitatem, ultronea in nos conferunt beneficia, quam quos ad id ipsum præcedentis meriti provocavit administratio. Unde nos obsequio vestro id fortius obligat, quod prævenistis nos in benedictionibus et certis rerum experimentis fructum vestræ dilectionis ante sensimus, quam affectionis vicariæ vobis innotesceret argumentum. Quod impendistis est gratuitum, quod diligendo rependimus dispar habet meritum. Illius favorem simplex auget liberalitas, hujus remissionem gratiam præventa D facit meritis et beneficiis excita voluntas. Hæc nos omnia ad uberiores invitant gratiarum actiones, quas ut vota gerimus, utinam opere compleamus, personam siquidem nostram et facultates vobis offerimus, cum Deus opportunitatem dederit, effectu verba probaturi. Super sollicitudine vestra negotiis nostris exhibita et honore clericis nostris impenso, pro gratiarum actione nos vobis et ipsos devovemus supplicantes attentius, ut quod ex parte prospere gestum est, ad perfectum vestræ discretionis industria pertrahatur. Juxta vestri vero formam consilii, iter ad vos arripere tentassemus, nisi pacis inter dominum papam et regem spes jam uberior appareret, et certiora devotionis ejus argumenta clarescerent. Præterea et id duximus metuendum, ne legati nostri discessum nostrum in eorum contemptum et injuriam fieri aliquatenus æstimarent, et in causæ nostræ desperationem fugam interpretarentur. Unde nostris visum est non expedire ut, eis inconsultis, aliquo divertamus, cum propter nos, ut dicitur, eos a latere suo dominus papa transmiserit. Terret nos quoque difficultas itineris, et quæ peregrinantibus imminent pericula nos in re ista plurimum vacillare compellunt. Conceptum tamen desiderium curam omnem timoris excluderet, si laborem hunc quoquomodo mei corporis imbecillitas infirmita sustinere sufficeret. Nil enim est quod optem amplius, quod desiderantius affectem, quam domino papæ præsens assistere ipsoque et curia sancta præsente mihi detrahentes, et falsa suggerentes adversum me, in ejus qui veritas est virtute refellere. Quod effectui mancipare crebro sperantes, semper tamen necessitatis alicujus objectu substitimus, nunc vero senectuti sociata compellit infirmitas, ut licet optemus judicem, ipsi tamen assistere necessitate multiplici desperemus. Unde vestram instantius exoramus sollicitudinem, ut ope vestræ opera plenam nobis gratiam dominus papa impertiat, et prælibatum beneficium ad perfectum nobis apostolica tandem mansuetudine simul et miseratione perducat. Nuntio vero nostro quædam vobis intimanda commisimus, quem precor attentius audiatis, et fidem his quæ proposuerit habeatis. Valere vos in Domino optamus charissime.

EPISTOLA CLXXX.

AD. J. CARDINALEM DIACONUM.

Venerabili domino et amico charissimo J., sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali diacono, frater G. Londoniensis Ecclesiæ, minister, affectum pium, et si quem potest charitas officiosa famulatum.

Amantium se mutuo sibi corda loquuntur, et affectione quadam insolubili mentes amicorum, etsi locali distent spatio, potenter tamen intus operante virtute, firme sibi connexæ sunt. Præsentem enim exhibet amor sibi, quem diligit, et unicum sibi quod amodo charitas abesse non sinit. Hinc est quod non obstantibus locis, ut præsentes sibi in necessitate subveniunt, et Christi legem adimplendo, sua vicissim onera sustinere non omittunt. Hæc suggerente charitate, charissime, et de vestra nobis benevolentia plurimum suadente, dilectæ nobis in Domino preces sublimitati vestræ porrigimus, quatenus præsentium latoris et fratrum ejus, monachorum de Waledene causam diligenter attendatis et ipsis amore Dei nostraque prece, prout eorum expedire videritis necessitati, provideatis. Quanta enim opprimantur injustitia, ex litteris dilecti fratris nostri domini Exoniensis intelligetis, et juxta datam a Domino vobis sapientiam oppressis pie subveniendo remuneratorum ut speramus Dominum, et nos gratiæ et servitii debitores habebitis. Valete.

EPISTOLA CLXXXI.

AD UNIVERSOS S. MAT. ECCLESIÆ FILIOS.

ctis sibi in Domino universis sanctæ matris iæ filiis, ad quos litteræ istæ pervenerint, G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem isto.

apostolica scripta in mandatis accepimus, nus abbate de Grestene et latore præsentium e, in nostra convocatis præsentia, quidquid i post appellationem ad sedem apostolicam sus abbatem factam, per ipsum videlicet abbaive per suos, ablatum aut subtractum commus, sibi omni occasione et excusatione osita, omnique remedio appellationis sublato ntegritate restitui, et eidem de damnis et is illatis congruam faceremus satisfactione eri. Restitutione autem facta et satisfactione ita causam quæ inter eos super capella de echestone vertebatur, cessante nihilominus latione decideremus. Quam nos quidem formam ntes, quia de appellatione Joannis, utpote nobis publice facta, plenam habebamus cerue notitiam, de illata sibi postmodum a chis de Grestene violentia, de ejectione ejus no sua, de damnis per invasionem datis, per nam idoneorum testium assertionem, fide veri nter et districte inquisita, ecclesiam ipsam rles, cum omni integritate et pertinentiis suis ous, memorato Joanni restitui debere, de fraconsilio et motu animi nostri, apostolica in eti auctoritate pronuntiavimus, et de illatis amnis sub nostra taxatione juratis, abbatem summam decem et octo marcarum argenti mnavimus. De cætero, in causa quam sæpe Joannes super capella de Cherlechestone s intentarat adversus Henricum presbyterum moratum abbatem de Grestene, quem sibi Henricus in causa illa laudaverat auctorem, continentiam rescripti, hoc tenore processum Petebat siquidem Joannes capellam illam ne matris ecclesiæ suæ de Ferles sibi restitui, e intra parochiales ejusdem ut dicebat terminos iæ fundatam, et ab ipsa sui fundatione filiali ubjectione obnoxiam.

egabat ad hæc, quod cum personatum et inuram matris ecclesiæ de Ferles per manum trensis episcopi, præsentatione abbatis de ene, sicut idem episcopus tam viva voce quam to nobis insinuavit, olim reciperet, ipsam quoapellam una cum majore ecclesia habendam it, eamque tandiu plene et pacifice possedit, mota sibi ab Henrico controversia, monachus m de Grestene, qui tunc in Anglia vices agebat tis, inita cum Henrico transactione, capellam dere, eamque ipso reclamante, et auctoritate ni papæ ne id fieret inhibente, contra justiet juri ordinem alienare præsumpsit. Abbas quem sibi Henricus acciverat, capellam illam atricem quidem ecclesiam de Ferles pertinere, A Joannemque ipsam diutius possedisse, publice et in jure confessus est. Hoc tamen illi in præjudicium petitionis suæ in modum exceptionis objecit, quod transactioni cum Henrico habitæ interfuit, eamque suo assensu comprobavit. Cum autem super hoc articulo controversia plurimum verteretur, abbate tandem in probatione adhibiti consensus penitus deficiente, testes factæ reclamationis, quos Joannes perduxit, diligenter examinatos et concordes inventos, utpote fide dignos admisimus, sicque ex eorum assertione et confessione partis adversæ, sæpe dicto Joanni præfatæ capellæ plenam restitutionem adjudicavimus, æstimatisque damnis medii temporis, et sub nostra taxatione probatis, Henricum illi in summam duodecim marcarum argenti per B sententiam condemnavimus. Quæ quia de commissione domini papæ nostro sunt officio celebrata, ne in dubium de cætero, aut in irritum queat revocari, universitati vestræ notificare, et ea qua fungimur auctoritate confirmare curavimus. His testibus, H. decano Sancti Pauli, Nicolao archidiacono Londoniensi, magistro W.

EPISTOLA CLXXXII.

AD EOSDEM.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino universis sanctæ matris Ecclesiæ filiis, ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem in Christo.

Noverit dilectio vestra, latorem præsentium H. divina benedictione, et nostræ manus impositione, C ad sacerdotii gradum esse promotum. Quod quia in dubium nolumus posse revocari, præsenti scripto universitati vestræ id notificare curavimus, vestram orantes et exhortantes in Domino dilectionem, quatenus pro amore Dei et reverentia ordinis sui, ipsum in exsecutione officii sui benigne recipiatis, et debitum illi honorem propter Deum exhibeatis. Valete.

EPISTOLA CLXXXIII.

AD EOSDEM.

Dilectis sibi in Domino universis sanctæ matris Ecclesiæ filiis, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem, gratiam et benedictionem.

Quæ donantur Domino, charissimi, donanti nequa- D quam pereunt, sed ei a quo donata sunt, in perpetuum utique reservantur. Inde est quod charitatem vestram commonemus in Domino, quatenus latori præsentium R., qui ob amorem Dei et salutem animæ suæ ad reficiendum pontem de Londonia operam præbet, de facultatibus vestris, prout vobis Dominus inspiraverit, aliquod auxilium conferatis, ut a Deo ob ipsum collata die illa in centuplum recipiatis. Omnibus autem qui ei ad prædictum opus perficiendum aliquod beneficium præstiterint, orationum et beneficiorum ecclesiæ nostræ partem concedimus, et insuper de Domini confisi misericordia, confessis de pœnitentia sua viginti dies relaxamus. Valete.

EPISTOLA CLXXXIV

AD EOSDEM.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino universis sanctæ matris Ecclesiæ filiis, ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem in Christo.

Cum venerabilis frater noster Robertus abbas de [Ib] reio, et Herlewinus clericus de Dochinge pro causa, quæ inter eos super decimis de Dochinge vertebatur, in præsentia domini Wintoniensis et nostra, quibus ex mandato domini papæ, ejusdem causæ cognitio delegata fuit, ambo pariter essent constituti, nos ex allegationibus et rationibus memorati abbatis liquido cognoscentes [prædictas decimas] ad jus ecclesiæ suæ de Dochinge pertinere, easdem abbati, et per eum ecclesiæ suæ, de motu animi nostri et de communi fratrum nostrorum consilio, in perpetuum adjudicavimus, ipsumque et ecclesiam suam a petitione Herlewini, qui easdem vindicans decimationes in probatione penitus defecit, per sententiam absolvimus. Quod quia in dubium nolumus aut in irritum de cætero posse revocari, præsenti scripto universitati vestræ id notificare, et ea qua fungimur auctoritate confirmare curavimus.

EPISTOLA CLXXXV

AD EOSDEM.

Gilbertus Dei gratia Londoniensis episcopus, omnibus sanctæ matris Ecclesiæ filiis, salutem.

Universitati vestræ notum esse volumus, quod Galfridus filius Baldewini, et mater ejus Beatrix de Bollers, ut ex chartis ipsorum perspeximus et ex eorumdem viva voce probavimus, concesserunt et dederunt Dei et fratribus hospitalis Jerusalem advocationem ecclesiæ de Herefelde, cum omnibus pertinentiis suis in perpetuam eleemosynam, nobisque præsentaverunt fratrem Ricardum Turcum, in Anglia priorem, ut per eum de personatu præfatæ ecclesiæ prædictum hospitale quantum ad jus episcopale pertinet investiremus. Cum igitur in eis quæ necessariis pauperum usibus destinantur, promptum deceat et hilarem adesse consensum, nos ejusdem hospitalis religionem prœsertim et necessitatem attendentes, dictam concessionem grate suscepimus, facileque probavimus, et cum R. presbyter tunc temporis ejusdem ecclesiæ persona liberam eam in manus nostras sponte refutasset, mox Ricardo priori tradidimus et per eum hospitali suo personatum ejusdem concessimus. Quod quia ratum et indubitabile deinceps manere volumus. (*Desunt quædam.*

EPISTOLA CLXXXVI.

AD EOSDEM.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino universis sanctæ matris Londoniensis Ecclesiæ filiis, salutem, gratiam et benedictionem.

Providendum nobis est, ne coram nobis decisæ controversiæ, iterum revivificentur in litem. Noverit itaque dilectio vestra, causam quæ in gistrum Godefridum et Ernaldum patruu super ecclesia de Castello diutius agitata tandem fine conquievisse. Ernaldus in ja ecclesia nepotis sui jus recognoscens, il manu nostra per textum deposuit, quam defrido similiter per textum restituentes, ip ea personam constituimus. Deinde petition fridi, Ernaldum in eadem ecclesia vicarium pimus, hac interveniente pactione, ut Ernald dictam ecclesiam quandiu superstes fuerit sub annua pensione dimidiæ marcæ, Godef ipso ipsius ecclesiæ nomine annuatim solven ut medietas debitæ pensionis in media Qua sinæ, altera vero medietas in festo sancti M lis solvatur. Quod quia plena utriusque part sensu sub nostra gestum est præsentia, e menti religione utrinque firmatum, ne in d de cætero, vel in irritum possit revocari, p scripto universitati vestræ rerum gestarum significare, et utrique quod suum est, sigilli auctoritate confirmare curavimus. His testib dulpho decano, Petro archidiacano, Waltero diacono, magistro Rannulpho, Henrico frat mitis, Ivone thesaurario, Radulpho de Lede magistro Galfrido de Cliforde, magistro W de Ardep'. Rogero de Burkell', Rogero filio cii, Radulpho scriptore.

EPISTOLA CLXXXII.

AD EOSDEM.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, d sibi in Domino fratribus universis sanctæ Ecclesiæ filiis, salutem, gratiam et benedicti

Lites amicabili fine sopitas, tunc demum constat exstingui, cum pactiones ob pacem partes initæ et utrinque concessæ, eorum, qu id de jure firmat auctoritas, excipiuntur li et sigillis roborantur appositis. Unde transacti inter venerabilem fratrem nostrum R. Pic', diaconum et A. clericum super ecclesia de tona, coram nobis initam et utrinque conces notitiæ communi præsenti scripto delegare vimus, et redivivæ litis in posterum, occasi inter eos omnem penitus amputemus. Alexa itaque qui ad possessionem ecclesiæ de Midel recuperandam auctoritate litterarum domini possessorium intendebat, intentionem hanc c nobis omittens, ecclesiam ipsam de Mideltona ad præbendam venerabilis fratris nostri jam archidiaconi quam in ecclesia Lincolniensis ha dignoscitur indubitate pertinet, ejus se de ca nomine quindecim marcarum pensione ipsi a diacono quandiu prænominatæ præbenbæ can cus exstiterit, annuatim solvenda et suscipe tenere consensit, in præsentia nostra tactis ju Evangeliis, se nunquam de cætero ipsi archi cono, dum ejusdem erit præbendæ canonicus s ipsam ecclesiam de Mideltona litem aut fatig nem, aut inquietudinem omnino moturum

onem super memorata jam pensione ei et me et fideliter observaturum, jure tamen si ad petendam vel repetendam ipsam possidere rit, ipsum superesse contigerit. Quod quia in a et in capituli nostri præsentia sic gestum nos cui a domino papa ejusdem causæ fuerat ata cognitio, et ratum habuimus, et paginæ entis inscriptione et sigilli nostri attestatione rare curavimus.

EPISTOLA CLXXXVIII.

AD EOSDEM.

ectis sibi in Domino, universis sanctæ matris siæ filiis, frater G. Londoniensis Ecclesiæ mi- r, salutem, gratiam et benedictionem.

æ donantur Domino, charissimi, dona nequa- n pereunt, sed ei a quo donata sunt, in perpe- i utique reservantur. Inde est quod charitatem am commonemus in Domino, quatenus latori entium R. qui ob amorem Dei et salutem ani- uæ, ad reficiendum pontem et calcedam de forde operam præbet, de facultatibus vestris t vobis Dominus inspiraverit, aliquod auxilium ratis, ut a Deo ob ipsum collata die illa in cen- m recipiatis. Omnibus autem qui ei ad prædi- i opus perficiendum aliquod beneficium præsti- t, orationum et beneficiorum ecclesiæ nostræ m concedimus, et insuper de Domini confisi ricordia, confessis de pœnitentia sua, 20 dies amus. Valete in Christo.

EPISTOLA CLXXXIX.

AD EOSDEM.

Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis n Domino, universis sanctæ matris Ecclesiæ salutem in Domino.

tum vestræ facimus charitati, latorem præ- um R. a prædecessore nostro bonæ memoriæ ondoniensi quondam episcopo, ad gradum sa- otii promotum, in ipso episcopatu diu mini- se, et prout sacerdotali congruit officio, digne ersatum fuisse. Quem cum in partes exteras it ad præsens oborta necessitas, has sibi dimis- s ordinationis et honestatis suæ, datæ etiam a nobis decedendi licentiæ testes concessimus; tæ nobis in Domino benevolentiæ vestræ preces tuose porrigentes, quatenus ob divini reveren- ordinis ipsum in quo locorum venerit inter vos aritate suscipiatis, et honorem quem Domini istris exhibere justum est, sibi misericorditer endatis. Valere vos optamus in Domino.

EPISTOLA CXC.

AD EOSDEM.

Dei gratia Londoniensis episcopus, universis esiæ filiis, salutem, gratiam et benedictionem. uæ semel rite finita sunt, ne redivisa susciten- in jurgia, propensiori cura prospicere convenit, is præsertim quæ fidei firmat religio, ne illi ci- usurpatione convellantur. Unde vestræ inno- imus universitati, T. clericum querelæ quam m nobis adversus venerabilem fratrem nostrum Norwicensem episcopum super violentiam jam secundo instituere destinaverant, in capitulo Londoniæ nobis ad super eadem causa cognoscendum residentibus, in multorum præsentia renuntiasse, et se fide interposita id se in perpetuum observaturum firmasse. Quod ut in posterum liquidum fiat, præsentis scripti patrocinio et sigilli nostri appositione communimus. Valete.

EPISTOLA CXCI.

AD EOSDEM.

Dilectis sibi in Domino universis sanctæ matris Ecclesiæ filiis, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem, gratiam et benedictionem.

Controversias amicabili pactione sopitas, firmitatis tunc demum robur perpetuum accipere constat, cum eorum quorum hæc firmare potest auctoritas, et litteris consignantur et appositis muniuntur sigillis. Unde transactionem inter venerabilem fratrem nostrum [Walterum] Norwicensem episcopum, una cum ejusdem loci monachis, et Herbertum clericum de Marisco, super quæstione muri, et aliis querelis inter eos habitis, præsenti scripto in lucem redigere curavimus, ut redivivæ litis in posterum iniqua penitus auferatur occasio. Herbertus itaque nobis ad super eadem lite cognoscendum, ex mandato domini papæ residentibus, producto in medium authentico domini Norwicensis episcopi instrumento, tactis sacrosanctis Evangeliis juravit, se omnia quæ concepta fuerant in instrumento, bona fide etiam inviolabiliter observaturum, seque omnibus querelis inter eum et prædictas personas hactenus habitis renuntiare, viva voce proposuit. Nos itaque, id exigente juris ordine, tam dominum episcopum quam monachos a jam dicti H. petitione penitus absolvimus. His testibus.

EPISTOLA CXCII.

AD EOSDEM.

Dilectis sibi in Domino, universis sanctæ matris Ecclesiæ filiis, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem, gratiam et benedictionem.

Quæ sententiali finita sunt calculo, aut amicabili sopita pactione, ne iterum rediviva suscitentur in jurgia, nos pacis amatores decet attentius providere. Eapropter, controversia super ecclesia de Hattona inter R. de Warewic, et W. clericum diu agitata, et ad de ea cognoscendum apostolica auctoritate nobis delegata, quo tandem fine quieverit, utriusque partis mutuo in id concurrente voto, scripto commendare dignum duximus. R. itaque ecclesiam de Hattona quam prius petierat, tenere debet quandiu vixerit, solvendo prætaxato W. marcam argenti annuam infra octavas sancti Michaelis, prænominatæ ecclesiæ jure integro utrolibet eorum decedente, superstiti reservato. Hanc pactionem uterque se bona fide observaturum, interposita sacramenti religione promisit. Hoc autem tam solemniter actum, ut firmitatem in posterum obtineat, præsentis scripti testificatione confirmamus, et sigilli nostri appositione communimus. His testibus...

EPISTOLA CXCIII.

AD THOMAM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Patri suo et domino T. Cantuariensi, Dei gratia, archiepiscopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, apto rationis moderamine semper sibi credita dispensare.

Docet nos magister bonus petere, docet et quærere, et ut aperiatur nobis docet ad ostium cordis ejus cui supplicatur, non opportune solum, sed importune pulsare (*Apoc.* III). Hoc auctore petimus et pulsamus, quatenus apud excellentiam vestram nobis, si placet, ad gratiam pandatur aditus, et ad id quod justum est non negetur accessus. Clamat post nos clericus Beati Pauli Hubertus, asserens justam adversus Baldricum clericum sibi competere exceptionem, ut ad solvendum viginti quæ ab eo postulat Baldricus, ipse de jure compelli non debeat. Unde sibi audientiam præberi supplicat, ut Baldricum ab intentione hac, sacra legum et canonum auctoritate repellat. Quod quia juri consentaneum credimus, preces precibus antevertentes supplicamus, quatenus in re ista quod æquum est decernatis, et in clericum Beati Pauli non imperium ad præsens in ligando, sed æquitatem potius in judicando exerceatis. Cum enim liti se offerat ut impetentis se intentionem potenter elidat, vel si circa hoc defecerit, non id solum quod petitur, sed in expensis etiam, si justum fuerit, condemnationem subeat, sibi diem statui, ipsumque in hæc audiri oportere quis ignorat? Nam quod objicitur, acta agi non debere, et esse varii et inconstantis hominis contra sua pacta venire, quæ etiam sententia vel amicabili conventione finita sunt, in litem revocanda non esse, quale quidem sit, vestra plene novit auctoritas. Non enim quod actum est illud agitur, sed ex transactione viginti de novo petens exceptione repellitur, ex cujus probatione nova in illum lis inchoatur. Quid enim? si debitum hoc vel jam solvit Hubertus, vel remisit forte Baldricus, vel de non petendo pepigit, vel extra naturam contractus hujus cum sit juris stricti transactio, auctoritatem si ad evincendum ageretur se præstiturum repromisit, horum quodcunque probetur, Hubertus plane non tenetur. Hujus itaque residui petitionem cum, ut sibi confidit Hubertus, plane repellat exceptio, intimo sublimitati vestræ supplicamus affectu, quatenus sententiam qua clericum nostrum teneri præcipitis, amore justitiæ nostraque prece relaxetis, et causam quæ inter clericos de novo constituitur, suo inter eos Marte currere permittatis. Quod si nostra non meretur supplicatio, obtinuisse tamen debuerat ad dominum papam, et ante sententiam sub certo testium numero facta appellatio. Non enim hæc causa est quam appellatione remota apostolica, terminare jussit auctoritas. Nam in qua aliud intenditur et aliud respondetur, et sententia prorsus alia desideratur alia proculdubio causa esse dignoscitur. Agit itaque, si placet vestra modestia, ut relaxatione hac amicum vestrum humilem exaudiatis, et honorem debitum et firme, ut æstimo, A promissum domino papæ exhibeatis, et jus l ci, si quod habet, et si in tempus dilatum re nullo tamen minuatis, et sic a tramite legiti nullius offensam vel in modico recedendo, un jucundo fine compleatis. Valete.

EPISTOLA CXCIV.

AD THOMAM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM

Venerabili domino et Patri in Christo ' Cantuariensi archiepiscopo, GILBERTUS London Ecclesiæ minister, salutem.

Multiplicem nobis et diffusam late materiar funde Pater et copiose rescribendo proponi nos licet super appellatione ad dominum papai sequenda sollicitos, vestræ tamen sublimitati B bere, gravi quidem et nos graviter urgente ne tate compellitis. Emissis enim sparsim elogii de toto fratrum nostrorum collegio seorsum p ad convitia, ut singulariter in nos, etsi imm ignominiosa congeratis et probra. Sobrii sens minem gravitatis reverendæ personam, magi ratione prælationis et dogmatis veritati reve obnoxium, mirum est ad verba veritatis exa tam graviter et velut evocatum ad coleras, inn tiam filii pie patri consulentem, non solum no misisse, sed et ipsius opinionem nota quadam tiæ cujus sibi minime conscius est, ejus non i gente merito respersisse : unde cum Ecclesiar subvertere, fas nefasque confundere, montem qui Ecclesia et columna Dei viventis est, non C capite velle dejicere, ad ea quæ vestra sunt am et quod ab his obtinendis repulsi fuerimus, ob stram Ecclesiæque Dei pacem temere perturb in bello Domini terga dedisse, emissis script blice denotemur, difficile est ut sileamus, ut adversum nos opinionem, vel a præsentibus ad vel indefensam futuræ posteritati transmitti, fessionem innuente silentio permittamus. Cu itaque malorum radix et origo cupiditas, n hujus suspectos habeant quibus prava suade facili, nos hinc ipsa jubet necessitas exordir Apostolus : *Quis scit hominum occulta hominis spiritus hominis, qui est in ipso?* (*I Cor.* II.) L quidem homines occulta hominum, et abyssun dium de cœlo Dominus intuetur. Ipsum ignota D transeunt, occulta non fallunt. *Est enim serm vivus et efficax, penetrabiliorque omni gladio anc nec est ulla creatura invisibilis in conspectu* (*Hebr.* IV). Ipsi et coram ipso loquimur ; sub i examine non vana aut ficta, sed quæ veritate scientiæ subnixa sunt, confidenter et libere res demus, asserentes utique quoniam ad ea quæ v sunt ambitionis stimulos nunquam vel momento simus. Honorem hunc nulli unquam invidimus. ad hanc gratiam munere vel obsequio, grati favore deservivimus, ut ad hujus fastigia culn accessum nobis sacrilegum quibuscunque modi adminiculis aptaremus. Quis hoc melius Pater q vos, quis poterit liquidius æstimare, quem i

ɜsiæ tunc temporis archidiaconum, et domini ·i regis electum, e millibus non consiliarium nmodo, sed cor fuisse constat et consilium quo non quidem facile, sed non erat possibile ɛc omnino quempiam obtinere progressum? ɜ itaque quam apud vos gratiam collocavimus, per nos aut per alium vestram unquam gratiam s aut obsequiis attentavimus, ut a quod nisi 'os attingi non poterat, in id ope vestra subemur? hinc nostram, Pater, justum est metiri entiam, quales nos aliis exhibuerimus, qui nec æ celsitudini quam rerum summa sequebatur rpe supplicare compendium, nec aliqua favoris a unquam vel in modico blandi curavimus. hoc fine concludimus, hoc nobis onus ipsi conter imponibus, ut sit nobis illa die repositum, B ɪs hujus culpæ conscios in aliquo reprehendit ɪostrum (*I. Joan.* ɪɪɪ). Non nostram itaque, Paɪon nostram in vestra promotione repulsam ɪimus. Illo quidem die non nostra quærere, sed Domini nostri Jesu Christi, non nobis, sed ejus ni in omnibus gloriam (*Psal.* cxɪɪɪ) exhiberi :ordis affectu desideravimus, attendentes rem fieri condoluimus. Cernentes jus Ecclesiæ ɜrti, fas nefasque confundi, montis illius mauem dicitis deorsum cacumen inflecti, sponChristi libertate pristina, sibi semper usque observata reverenter, et exhibita inverecunde ri, altis utique in Domino suspiriis ingemuiet dolorum quos nunc experimur assidue, præɔnes et præsagia certa quadam divini Spiritus C ɪatione, multi quidam in Ecclesia Dei præsenɜ. Oportebat equidem ejus tunc meminisse quod .um est: « Difficile est ut bono peragantur quæ malis fuerint inchoata principiis; » ad [uidem si recurramus initia, quis toto orbe ɔ, quis ignorat, quis tam resupinus ut nesciat ɜerta licitatione proposita cancellariam illam tatem multis marcarum millibus obtinuisse, 'æ hujus impulsu in portum Cantuariensis Ecɜillapsum ad ejus tandem sic regimen accesquam pie, quam sancte, quam canonice, quo nerito id exigente, multis quidem notum est, lo quodam doloris intimi bonorum est cordixaratum. Diem suum clauserat ille bonus et memoriæ Pater noster Theobaldus Ecclesiæ ɪariensis dudum archiepiscopus, et vos qui corɜulos in casum hunc pervigiles minime clau:is, confestim a Normannia celeres in Angliam ɪs habuistis. Ex intervallo directus est a donostri regis latere vir magnus et sapiens moor regni Ricardus de Luci, quem laqueis anaatis innodatum hodie digne sic merito honora·egis hic ad omnes habebat imperium, ut ɪarienses monachi et Ecclesiæ ipsius suffragaɔiscopi vos expeterent, vos eligerent, vos in m et pastorem negotium nulla deliberationum protrahentes assumerent, alioquin iram renon utique declinarent, verum se regis hostes

A et suorum procul dubio ipsis rerum argumentis agnoscerent.

Quod loquimur experto novimus, attendentes enim Ecclesiam Dei suffocari graviter, ob quod in ejus libertatem, quodam modo proclamavimus, verbum illico proscriptionis audivimus, et exsilio crudeliter addicti sumus, nec solum persona nostra, sed et domus patris mei, et conjuncta nobis affinitas, et cognatio tota. Hoc quidem calice, et aliis propinatum est. Scriptum vero est: *Leo rugiet, quis non timebit* (*Amos* ɪɪɪ). Et illud: *Ut rugitus leonis, sic terror regis* (*Prov.* xx). Quod tantæ voluntatis impetu præcipiebat rex, quod effectu compleri tanto nuntio perurgebat, in quod cordis oculos vos omnes injecisse noverant, in quod omnes vestri minis et terroribus, promissis et blanditiis vigilanter instabant, quis negaret? torrenti huic voluntatis et præcepti regii qui resisteret? Stabat regni gladius in manu vestra, si in quem torvos oculos habebatis, terribilis in hunc et importabilis iræ quodam velut igne coruscans. Ille quidem gladius quem in sanctæ matris Ecclesiæ viscera vestra manus paulo ante immerserat, cum ad trajiciendum in Tolosam exercitum tot ipsam marcarum millibus aporiastis. Qui ne limatus denuo per vos aptaretur ad vulnera, jussis obtemperavit Ecclesia, [et declinando quæ metuit, simulavit se velle, quod noluit. O quam longe erant omnium corda bonorum ab hoc ipso, quam dissidentia vota! Motu tamen est et impressione completum, quod interminatione dirissima fuerat imperatum. Sic in ovile ovium non utique per ostium, sed ascendens aliunde introistis (*Joan.* x), et hoc, Pater, introitu libertatem Ecclesiæ tot sibi temporum conservatam curriculis, ademistis, quæ si ejus vita est, ut scribitis, ipsam utique exanimem reddidistis. Deus bone, quis horror illa die, qui omnes horror invasit, cum prognosticum illud de more conspectum, et circumstantium oculis est oblatum! illud, inquam, prognosticum quod in futuri casus indicium evangelista Mathæo quasi vaticinante prolatum est: ait enim Dominus ficulneæ non habenti fructum, nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum, et arefacta est continuo (*Matth.* xxɪ). Oportuisset igitur illa die non recta mandanti principi respondisse, quod oportet *Deo obedire magis quam hominibus* (*Act.* v). Illo utinam D die corda nostra plene timor ejus occupasset, qui potest animam in gehennam perdere, et non solum corpus occidere? (*Matth.* x.) Quod quia secus actum est, parit nobis enormitas hæc erubescentiam, erubescentia confusionem, confusio pœnitentiam qua condignam inferet opem, ferente Domino satisfactionem, adeo ut in maxillis nostris juges lacrymæ perseverent donec convertat dominus captivitatem Sion (*Psal.* cxxv), et consoletur mœrentes in Jerusalem, et clementiæ reducat oculos in desolatos Jerusalem.

Interim ut quod actum est currente stylo prose-

quamur, sublimationis vestræ quis fructus exstiterit, audiamus. A pio rege nostro suscepto regni gubernaculo ad illum usque diem Ecclesia quidem sancta alta pace floruerat, excepto quod, ut, diximus ad instaurandum in Tolosam exercitum manus vestras jam minis in se graves agnoverat, de cætero, sub bono principe cuncta gaudebant, jucundissime lætabantur universa. Regnum sacerdotio devotum sancte præstabat obsequium, et sacerdotio firmissime fulciebatur ad bonum omne regis imperium. Exercebantur in Ecclesia gladii duo, devoto Domino Jesu famulantes obsequio. Nec sibi stabant ex adverso, nec tendentes in contraria repugnabant, alterutro. « Unus erat populus et, » ut scriptum est, « unius labii, studens peccata persequi, gaudens vitia fortiter eradicari. » Hæc regni fuit et Ecclesiæ pax, alterna sic gratia fovebantur et unanimi voluntate jungebantur. In vestra vero promotione gratiarum sperabamus et exspectabamus augmenta, et ecce peccatis exigentibus illico turbata sunt universa. Virtus est peccato cum exsurgit occurrere, mentisque sinistros fetus ad petram quæ Christus est, statim cum nascuntur allidere. Oportebat itaque vestram providisse prudentiam, ne dissensiones inter regnum et vos paululum exsurgentes in immensum excrescerent, ne de scintilla tenui in multorum perniciem tantus ignis exsurgeret. Actum secus est, et ob causas quas enumerare longum est, dissensiones adauctæ sunt, inflammata est ira, et odium fortiter obfirmatum. Hæc causa fuit, hinc emersit occasio, cur ad requirendas dignitates regias, et in commune commemorandas suum dominus noster rex animum applicaverit et consilium, quarum observatio cum a vobis et a suffraganeis Ecclesiæ vestræ exigeretur episcopis, eo quod in quibusdam earum Ecclesiæ Dei videbatur libertas opprimi, assensum dare recusavimus præterquam his quæ salvo honore Dei et ordine nostro poteram observari. Exigebat instanter dominus noster rex observationes earum absolute sibi a nobis repromitti, sed quod libertati repugnabat Ecclesiæ, et domini papæ fidelitati, a nobis nequaquam potuit obtineri. Ob causam hanc coacti sunt cœtus, et convocata concilia. Quid meminisse opus est quæ sunt acta Londoniis? quæ denuo Oxenefordiæ? Quæ gesta sunt Clarendoniæ, ad memoriam revocemus. Ubi continuato triduo id solum actum est, ut observandatum regni consuetudinum et dignitatum a nobis fieret absoluta promissio. Ubi quippe vobis vobiscum stetimus quem in domini Spiritus stare fortiter æstimabamus. Stetimus quidem immobiles, stetimus imperterriti. Stetimus in fortunarum dispendium, in cruciatum corporum, in subeundum exsilium, subeundum quoque, si sic Dominus permisisset, et gladium. Quis unquam pater filios in sua plus habuit confessione concordes? quis unquam plus unanimes? inclusi eramus omnes conclavi uno die vero tertio cum jam regni principes et omnes quidem nobiles in summas coleras exarsissent, facto quidem fremitu, et strepitu conclave quo sedebamus ingressi rejectis palliis, exertisque brachiis nos taliter allocuti sunt: « Attendite qui regni statuta contemnitis qui regni jussa non suscipitis. — Non nostræ sun manus istæ quas cernitis, non nostra brachia, non hæc demum corpora nostra, verum domini nostr regis Henrici sunt ad omnem ejus nutum, ad omnem ejus ulciscendam injuriam, ad omnem ejus voluntatem quæcunque fuerit, jam nunc applicari promptissima. Ipsius mandatum quodcunque fuerit ex sola nobis voluntate ejus erit justissimum; revocate consilium, inclinate animos ad præceptum, ut declinetis, dum fas est, quod jam non poterit evitari periculum. — Quid ad hæc? quis fugit? quis terga vertit? quis animo fractus est? vestra nobis exprobratur epistola, quod in die belli conversi sumus (*Psal.* LXXVII) quod ex adverso non ascendimus, quod nos murum quod domo Domini non opposuimus. Judicet Dominus inter nos, ipse judicet ob quem stetimus, ob quem ad minas principum flecti nequivimus, judicet ipse quis fugerit, quis in bello desertor extiterit, stetit proculdubio vir nobilis, et spiritus in Domino constantissimi Wintoniensis Henricus, stetit Eliensis Nigellus, stetit Lincolniensis Robertus, Cicestrensis Hilarius, Salesberiensis Jocelinus, Exoniensis Bartholomæus, Cestrensis Ricardus, Wigorniensis Rogerus, Herefordiensis Robertus, Londoniensis Gillebertus. Hic omnibus percussor defuit, non i virtuti; ii quoque temporalia reputantes ut stercora pro Chrsto et Ecclesia exposuerunt se et sua. Dicatur itaque quod verum est, fiat sub sole quod præsentibus nobis et cernentibus actum est, terga dedit dux militiæ ipse, campi ductor aufugit, a fratrum suorum collegio simul et consilio domini Cantuariensis abcessit, et tractatu seorsum habito ex intervallo reversus ad nos, in hæc verba prorupit: « Est domini mei voluntas, ut perjurem, e ad præsens subeo et incurro perjurium, ut poten pœnitentiam acturus in posterum. »

Auditis his obstupuimus et mutuis hærendo conspectibus ad lapsum hunc a summo ut æstimabamus virtutis et constantiæ viro suspirantes ingemuimus. Non e apud dominum est et non, nec ejus sperabamus si moveri posse discipulum. Languente capite, languescito cætera membra ipsius infirmitas ad cæter statim membra dilabitur. Ipse quod exigebatu annuens, et dignitates regias, et antiquas regni consuetudines antiquorum memoria in commune propositas, et scripto commendatas, de cætero se domin nostro regi fideliter observaturum, in verbo veritati absolute promittens, in vi nobis obedientiæ adjunxi sponsione simili nos obligare. Sopita est hoc fin contentio, sacerdotii sic est pax conciliata cum regno Descendit Israel in Ægyptum, unde cum multa glo ria legitur postmodum ascendisse. Nobis quoqu spes magna resederat, in quod dominus noster re ad tempus ira motus exegerat, sedato ipsius anim

gloriam et ipsius honorem in bonum denuo A eformandum. Invidit paci teneræ pacis ille or pristinus. Et qui procellis enavigatis spe- ius tenere jam portum, aquilonis ecce flactibus ellimur id profundum. Recens erat illa in verbo is regi facta promissio, vos nisi ab eo impe- centia non discessurum a regno. Scriptum erba sacerdotis comitem semper habeant ve- a (*Marc.* II) ; illud quoque, quod quis dicit i debet, et quod promittit, fidei. Emensis ta- diebus paucis ventis vela commisistis, et um a regno rem rege penitus ignorante pro- is ; quo audito, nemo rege plus stupuit, nemo oluit, stupuit non esse completum, quod a pontifice quasi juramento promissum. Do- se grave sciens scandalum suscitari, et illæ- B actenus opinionem suam ex fuga hac apud et regna gravissime lacessiri. Quid enim ve- ignari, quid poterant ex his aliud suspicari, regem regiæ pietatis immemorem in tyranni ı exarsisse, et odio Christi ministrum ejus a suo et dominationis suæ finibus expulisse ? in carne sua manu vestra vulnus gravissi- excesisse, quam hoc famæ suæ dispendium be Christiano per vos et vestros incurrisse. ura? aquilone vela perflante completa fuisset vigatio, nisi flatu meliore cœptis auster obsti- uo flante prospere navis ad littus unde cœpit re perducta est. In manus itaque regis cum deduxisset eventus, nunquid iram secutus entiam in vos, aut excessit opere, aut est C am locutus aspere ? Absit ! at benigne sus- ı et veneratione qua decuit honoratum remisit ›ria ; et vos in regno manere, commissam vo- lesiam regere, animi vestri dilectionem et nem sibi rebus ipsis ostendere, humiliter et e supplicando commonuit. Vix auster deto- et jam circius fulminabat; motus animorum nque resederant, et ecce de novo emersit rventius ebullirent. Perlatum est ad vos tum regium, ut cuidam regni nobilium super quod a vestra vindicabat Ecclesia, quod foret exhiberetis.

ost statutos dies ad regem reversus, asseruit s vos justitiam assequi nequivisse, et se id uxta regni statuta coram vobis suo congruo- ium juramento comprobasse : quo regem D ıente diutius, et super exhibenda sibi justitia ɜ supplicante, domini nostri regis ad vos et citatio, ut statuto die se vestra sublimitas sibi et, ut quod ipso mandante non egerat, eo ente litemque judicio dirimente compleret. a vobis hæc admissa citatio, verum vos in minime pariturum declaravit a vobis ad elegata responsio. Arbitratus hoc ipso do- rex juri suo detrahi gaviter et potestati, m regni jussit ad consilium Northamtoniam ri. Convenit populus ut vir unus, et assi- s sibi quorum id dignitati congruebat et or-

dini, quod dictum est super exspreto mandato suo in querelam adversus vos usus qua decuit modestia et venustate proposuit. Porro quod intendit, fratrum vestrorum non exspectato vel expetito consilio, ve- stra incontinenti confessio confirmavit, adjiciens vos ob id non paruisse mandato, quod Joannes ille qui regis ad vos mandatum pertulerat, in vestra præsen- tia non Evangelio sed tropario quodam proposito juravisset. Est itaque dictum in commune, causam non eam esse ob quam mandatum regium oportuis- set omisisse, regnique fore consuetudinem in offen- sis hujusmodi mulcta pecuniaria suam rem taxante misericordia placari regem ; paruit sublimitas ve- stra sententiæ ad plenum cavens super judicatu solu- tione, vestram tamen non latebat prudentiam decre- tum illud apostolicum, quod in hunc modum expres- sum est : « Nullus episcopus, neque pro civili, neque pro criminali causa apud quemvis judicem, sive ci- vilem, sive militarem producatur, vel exhibeatur. » Et illud : « Clericus apud sæcularem judicem, si pulsatus fuerit, non respondeat aut proponat. » Et illud Gelasii papæ ad Helpidium episcopum : « Quo ausu, qua temeritate rescribis ad Ravennam te parare proficisci, cum canones evidenter præcipiant nullum omnimo pontificum nisi nobis ante visis aut consultis ad comitatum debere contendere? » Sed hæc altiori forte scientia et spiritu clariore discernitis, et quia regem unctio divina sanctificat, unguitur ei manus in sanctitatem operum, brachiorum nexus in casti- tatem complexuum, pectus in cordis munditiam, scapula in laboris pro Christo tolerantiam. Chri- smate caput infunditur, ut secundum Christum a quo chrisma dictum est, et ejus nomine consecratum, apto semper moderamine studeat sibi credita dis- pensare, ipsum a cæteris secernitis, et judicem non sæcularem solummodo, sed et ecclesiasticum repu- tatis, ad quod roborandum id fortasse proponitis, quod imperiali judicio papa Leo quartus emendare voluit, si quid in subditos injuste commisit, Ludo- vico Augusto sic scribens : « Nos si incompetenter aliquid egimus, et in subditis justæ legis tramitem non conservavimus, vestro aut missorum vestrorum cuncta volumus emendari judicio, ut eorum legitimo cuncta terminentur examine, ne sit in posterum quod indiscretum valeat permanere. » Si vobis mens ista est, discretioni vestræ quamplurimum in hoc consentit opinio, ut ob sacramenti reverentiam regem æstiment, non omnes, sed quas distinguunt Ecclesiæ et personarum Ecclesiæ causas oportere dis- cutere, et regiæ jurisdictionis examine terminare : habet enim Ecclesia quædam divino tantum jure, quædam ut testantur humano. Gradus ecclesiasti- cos, ordines sacros, et dignitates his cohærentes et potestates divino tantum jure sortitur. Unde si baptizat aut consecrat, solvit aut ligat, prædicat et informat, hæc tantum spiritualia sunt, collata desu- per ab homine in hominem, nec hominis dono, sed divino intus operante Spiritu propagata, hunc sibi nemo sumit honorem, sed qui vocatur a Deo tan-

quam Aaron (*Hebr.* v); affectaverunt hæc Core, A Dathan et Abiron a Domino non vocati et inaudita morte perierunt (*Num.* xvi). Immiscentes se sacrificiis Jeroboam et Ozias, alter manus ariditate, alter lepra percussi sunt (*Zach.* xi).

Est igitur in his omnibus sacerdos quilibet ut pater, ut pastor, omni rege superior, rex ut filius, ut discipulus, longe inferior æstimatur. Si itaque rex delinquat in Deum, imitando Theodosium conciliari studeat opera sacerdotum. Si sacerdotes se accusent alterutro, hæc suo rex non usurpet judicio, sed ne Patrum verenda conspiciat, incedens retrorsum causam hujusmodi pallio laudis operiat. Sunt et Ecclesiæ corporalia quædam divino tantum jure possessa; in his decimæ numerantur oblationes et primitiæ, quæ segregando B sibi sanctificavit Dominus, et in usus sibi ministrantium æterna lege sancivit; quæ quia divino tantum jure præcipit, ad cognoscendum super his postestas se regia non extendit, humano vero jure multa possidet quæ sola sibi sunt hominum donatione concessa, non id præcipiente Domino vel legem super hoc statuente, ut jam non levitica solum portione limitata sit, verum donis eximiis et possessionibus ampliata; transtulerunt ad eam ampla sua patrimonia reges, transtulerunt electi principes, ut jam sit etiam corporaliter impletum quod de filiis Ecclesiæ dudum est propheta vaticinante prædictum: *Fortitudinem gentium comedetis et in gloria eorum superbietis* (*Isai* lxi), et illud: *Ut det illis hæreditatem gentium* (*Psal.* cx); item Isaias: *Dilata tentorium tuum, longos fac funiculos tuos, ad dextram et ad lævam dilataberis* (*Isai.* liv). C Vetus quidem habet historia in opus illud tabernaculi antiquum, illum populum ea devotione contulisse donaria, ut compulsi artifices dicerent Moysi: *Plus offert populus quam necesse est* (*exod.* xxxvi), quorum quantacunque devotio filius tamen gratiæ non æquatur. Quibus sæpenumero non satis est donare singula, nisi super rogent universa. Est vero cuique liberum cum transfert donando quod suum est, donationi conditionem quam velit adnectere, quantum nec legibus nec bonis constat moribus obviare; hanc itaque donationi regum conditionem annexam æstimant, hoc consuetudine tot temporum obtinente curriculis affirmant, ut regibus Ecclesiæ militaria et annexa prædiis alia quæ- D dam persolvant obsequia, et possessiones ipsas a regibus personæ suæ principalis hominio et fidelitate præsente Evangelio promissa recognoscant. Sic igitur Ecclesiæ geminata potestas est, ut hinc regi cœlesti serviat, hinc terreno principi quod ad eos spectat exhibeat, ejusque ministros efficit potestas, hinc a Deo collata pontifices, hinc a rege suscepta comites aut barones. Potestas hæc est, qua magnum in palatio obtinet Ecclesia principatum, cum in omnibus regni judiciis, præterquam si de vitæ periculo tractetur aut sanguine, locum habeat ipsa præcipuum: hæc regi nos obligat, ut affirmant, ut ab ipso citati debeamus assistere, et singulorum causas universi discutere et judicare. Nam qui in his quæ ad Deum sunt gradu quodam distinguuntur, ut superiores quidam, inferiores alii reputemur, et simus, nos in hoc pares æstimant, ut si de fundis ad Ecclesiam libertate regia devolutis, inter nos aut in nos fuerit oborta contentio, apud regem quæ spectant ad singulos universorum definiat pronuntiatio. Nec mirum, si patrem teneat a filio lata sententia, cum ipsum qui est filius patris sui dominum fore convincat ratio manifesta, et cum hominio fidelitas reverenter exhibita.

Cum sit ergo a Deo gemma potestas, hinc sacerdotalis, hinc regia, utrumque secundum quid præesse alteri, et ab altera secundum quid posse judicari, Patrum auctoritate confirmant, ut sit regum et præsulum vicissitudo hæc qua se vicissim judicant, et judicantur a se, forte quoddam charitatis vinculum reverentiæ debitum, et utique necessitudo quœdam conservandæ pacis ad alterum; hæc et his altiora considerans regem quasi præcellentem (*I Petr.* ii), prout monet Apostolus, honoratis et ejus parendo sententiæ recte judicem agnovistis, sibique servando quod suum est, ipsum in his quæ ad Deum sunt vestræ parere sublimitati prudenter et provide monuistis. Omni humanæ creaturæ propter Deum sancta se submittit humilitas, et quo se dejicit inferius, et juxta verbum Domini meretur altius et gloriosius exaltari. Atque in his utinam humilitatis finibus res ipsa tota resedisset, et cum a vobis quædam debita reposceret Dominus noster rex, cum de summa pecuniæ quam in manu vestra ex caducis quibusdam excrevisse memorabat, quod jus dictaret, ut sibi solum peteret exhiberi, ad declinandum regalis curiæ judicium, tunc se vester minime zelus erexisset. Nam quid poterat inferre periculi danda super hac petitione sententia? Ad regimen Ecclesiæ vos a curia transferri voluit, et ab ipsius nexibus hoc ipso vos ut plures opinantur absolvit; quod si ad debita minime referendum est, ut evectus loco sic absolvatur a debito, poterat negotium per exceptionem in rem versum plurimum expediri, et si quid compoto nequivisset includi, irate magis repetenti sua quam avide, de reliquo poterat satis dari, et civilis hæc causa absque hoc rerum turbine pace poterat honestissima terminari. Sed inauditum, dicitis, ut in regis curia Cantuariensis unquam compelleretur ad talia, et id dixeritis inauditum, officialem curiæ repentino transitu ad illam sic Ecclesiam unquam hactenus sic ascendisse, ut hodie qui curiam, cras dispensaret Ecclesiam, ab avibus et canibus cæterisque curiæ jucundis usibus cito quis astaret altaribus, et episcopis totius regni spiritualia ministraret et sacerdotibus. Usus igitur in diversa tendenti consilio, domum regiam crucem gestans in manibus introistis, et exsecrandæ cujusdam malitiæ suspectum regem omnibus illico reddidistis. At ejus innocentiam summis offerendam præconiis patientia declaravit; illationem crucis adversum se, etsi moleste tulerit, fines tamen regiæ modestiæ non exce

on ira motus efferbuit, non verbo malignatus A
iere ; causam quam sua repetens intenderat
uduit justitiæ debito terminare. At declinando
am ad dominum papam appellastis, et sicut
'essu, sic in egressu vestro summam regis man-
linem et tolerantiam vobis observatæ pacis
s agnovistis. Nam ut in Absalonem prodeunte
tu paterna pietas exclamavit : *Servate mihi
m Absalon* (*II Reg.* XVIII), sic ejus mandato
tatim præconaria cunctis innotuit, ut si quis
aut e vestris cuiquam molestus existeret, ul-
ladio deperiret.
lidistis ad hæc, et tanquam vitæ vestræ vel
ini machinaretur insidias, fuga nocte inita,
o habitu post latitationem aliquantulam, a re-
am transmeastis, et nemine persequente, nullo B
pellente extra dominationis suæ loca in regno
altero ad tempus sedem elegistis. Inde, navem
nare disponitis, quam in fluctibus et tempe-
subducto remige reliquistis ; hinc nos vestra
et hortatur auctoritas ut convertamur ad vos,
ri simus, ut vestris inhærendo vestigiis pro
o mortem subeamus, et pro liberanda ipsius
ia animas ponere non metuamus. Et utique
ndamus quanta nobis promittantur in cœlis,
nt animo vilescere quæcunque possidentur in
Nam nec lingua dicere nec intellectus capere
illa supernæ civitatis quanta sint gaudia ange-
choris interesse, cum beatissimis spiritibus
Conditoris assistere, præsentem Dei vultum
re, nullo metu mortis affici, incorruptionis suæ C
re perpetuo gloriari. Passiones hujus temporis
ne condignæ sunt ad futuram gloriam quæ re-
itur in sanctis. Et quod modo leve est et mo-
ineum tribulationis, supra omnem modum
æ gloriæ pondus operabitur in electis (*II Cor.*
ec nostris jamdiu sensibus insederunt; nostra
u studia hæc post se promissa traxerunt. Ca-
inam quod mihi scapulis insidet, lictoris gla-
projecisset in medium, dum tamen legitime
ne placito certamine decertassem ! At marty-
ion pœna facit, sed causa, dura sancte perpeti
est, improbe, pertinaciter, ignominia. Pro
to subire gladium consummata laus est et
ia, hunc in se temere provocare late patens
ia, et si vestra, Pater, non solum dicta verum D
pensemus, in mortem nec temere, nec leviter
igemus. Nam genu Clarendoniæ curvando, fu-
Northamtoniæ ineundo, mutato, ad tempus
i delitescendo, a regni finibus clam emigrando,
actum est ? quid hæc agendo procurastis ? nisi
mortem quam nemo dignabatur inferre, tam
te declinastis? Nos igitur ad mortem qua fronte,
invitastis, quam vos et fromidasse et fugisse
is tam manifestis toti mundo luce clarius osten-
Quæ vos suadet charitas, nobis onus impo-
quod abjecistis? Gladius nobis imminet, quem
is, in quem funda jacere non dimicare comi-
legistis. Ad similem forte fugam nos invitastis.

At nobis mare clausum est, et post digressum vestrum, naves nobis sunt omnes et portus inhibiti. Insulæ terrarum claustra regum fortissima sunt, unde vix evadere vel se quis valet expedire. Si nobis pugnandum est, de proximo contendemus. Si cum rege pugna conseritur, unde percutiemus gladio, nos ibi gladius repercutientis inveniet, unde vulnus inffligemus, vulnera declinare nequibimus. Et annui vestri reditus nunquid vobis tanti sunt ut fratrum vestrorum sanguine vobis hos velitis acquiri ? At Juda reportante pecuniam hanc Judæi respuerunt quam sanguinis esse pretium agnoverunt. Sed aliam nobis causam fortasse proponitis. Paululum itaque divertamus, ut mortis nobis suadendæ causam plenius attendamus. Gratias Domino, nulla penes nos est de fide contentio, de sacramentis nulla, nulla de moribus, viget recta fides in principe, viget in prælatis, viget in subditis. Omnes fidei articulos regni hujus Ecclesia sane complectitur. A summi pontificis obedientia præsentis schismatis insania nemo dividitur, Ecclesiæ sacramenta venerantur omnes et excolunt, suscipiunt in se et aliis pie sancteque communicant.

Quod ad mores, *in multis quidem offendimus omnes* (*Jac.* III). Errorem tamen suum nullus prædicat aut defendit, verum pœnitentiæ remedio sperat posse dilui quod admittit. Tota igitur in regem est, et de rege contentio ob quasdam consuetudines suis prædecessoribus observatas, ut asserit, et exhibitas quas sibi vult et expetit observari. Super hoc a vestra sublimitate commonitus non desistit a proposito, non renuntiat iis quæ firmavit antiquitas et longa regni consuetudo. Hæc causa est cur ad arma decurritis, et in sanctum caput et nobile gladium librare contenditis, in quo refert plurimum quod has ipse non statuit, sed ut tota regni testatur antiquitas, sic eas reperit institutas. Nam difficilius evellitur quod altius radicatur, hæret planta tenacius quæ suas in altum jamdiu radices immiserit. Quam si quis transferre desiderat, non viribus evellenda est, ne protinus exarescat. Circumfodienda prius est et humus est ejicienda, denudanda radix undique, ut sic prudens expleat diligentia quod vis commode non expleret incompetenter adhibita. A bonis exempla sumenda sunt, et cum tractantur hujusmodi, ipsorum sunt opera diligentius attendenda. Prædecessor vester ille Pater Augustinus multa a regno hoc exstirpavit enormia, et ipsum regem fide illuminans pravas ab eo consuetudines, non quidem paucas eliminavit, non maledictis equidem, sed benedicendo potius et prædicando, exhortando salubriter, et potentum animos ad bonum fortiter inclinando. Cremensis ille Joannes diebus nostris in partes has a sancta Romana directus Ecclesia, regni consuetudines in quibus jam senuerat, immutavit ! Quod non maledictis aut minis, sed doctrina sana et exhortationibus sanctis obtinuit. Benedicendo seminavit, de benedictionibus et messem fecit. Hi si ad arma decurrissent, nihil

aut parum profecissent. A pio Francorum rege optata diu prole sibi jam concessa divinitus, nuper illi regno multa sunt remissa gravamina, quæ firmaverat antiquitas hactenus inconvulsa, hæc suggerente, ut audivimus, Ecclesia, et monente, non in electum principem minas impetente sublata sunt. Quæ denique quantæve dignitates, libertates, immunitates, possessiones Ecclesiæ Dei a piis regibus orbe toto pietate sola, non maledicti necessitate collata sint, quis valeat explicare? utique tempus id volentem explicare deficiet, hæc namque regum est laude digna nobilitas. Ab ipsis supplex obtinet quod erectus in minas nullis unquam conatibus obtineret, ipsis minimi pretium tam reputatur vile quam exiguum, quod sibi vi subripere quisque violenter intenderet, magnos in re modica rei suæ defensores spe cito frustratus agnosceret.

Hæc itaque non fervore novitio, sed maturo fuerant attendenda consilio; erant fratrum vestrorum et aliorum plurimum in his exquirenda consilia, attendenda Patrum prudentum opera, cum incommodis Ecclesiæ pensanda commoda, et hæc tunc demum danda forte sententia, cum jam non foret spes ulla superesse remedia, quo profecto cum datur juxta sacrorum formam canonum attendendum est in quem detur, cur detur, quomodo detur, an expediat Ecclesiæ quod detur, et obfuturum sibi si non detur. Is vero quem impetistis, ut nota vobis referamus, nunquid non ipse est quem dulcissima pignora, nobilissima conjux et honesta, subjecta sibi regna quamplurima, amicorum cœtus et suis obsequentium nutibus tot populorum agmina, mundi quæque pretiosa vix detinent, blandiendo persuadent, quin spretis omnibus post crucem suam portantem Dominum Jesum nudus exeat, et paupertatem contemplando quam subiit, id facto studeat implere quod docuit ipse, dicens: *Qui non bajulat crucem suam et venit post me, non est me dignus* (*Luc.* XIV): hæc mentis ejus obstinatio est, hæc maledictis opprimenda crudelitas, hæc in Ecclesia Dei toto orbe declamata malignitas; in hunc si maledicta congesseritis, partem sui nobilissimam suis lædi jaculis Ecclesia recte condolebit, ipso namque vulnerato læsam se non filiorum paucitas, sed populorum ampla numerositas ingemiscet. In hoc vero sacra sic docet auctoritas in ejusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras, « non hujus aut illius est hominis periculum, sed populorum strages jacent; » detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat; et iterum: « Non potest esse salubris a multis correctio, nisi cum ille corripitur, qui non habet sociam multitudinem. » Medico namque quis ascribat industriæ ut vulnus unum sanet, aliud longe majus, longe periculosius infligat? discretioni quis attribuat ob quædam quæ poterunt et levius et expeditius obtineri, Ecclesiam sic deserere, in principem exsurgere et Ecclesiæ totius regni concussa pace animarum in subditis corporumque pericula non curare? Agris essit Ambrosius, Ecclesiam desere non approbavit. Namquid a bono principe vestra, Pater, prudentia poterat non sperare, quem divin compunctum spiritu in Christum a Deo noverat anhelare? Illæ consuetudines temporalis commodi ni prorsus sibi conferentes, quanti sibi sunt, cum ips mundi gloria quantam se cumque offerat jam tot fere viluit, et a cordis sui desiderio tam procul est, ut Domino loquens sæpius id dicat, quod scriptum est: « Insigne mei capitis odi, o Domine, tu scis. » Nunquid non hic fovendus erat, et in ipso nidificanti columbæ sanctæ dimittendus, donec plene formatus in ipso Christus occulta ejus in lucem traheret, produceret, et libertates Ecclesiæ non tantum has de quibus agitur, sed et longe propensiores ipse quasi manu propria distribueret?

In his quidem quod scimus loquimur, quod novimus id confidenter asserimus. Consuetudines in quas plus excandescitis, dominus noster rex jampridem punitus exsprevisset, si non hoc propositum duo graviter impedissent. Unum quod sibi time esse dedecori a Patribus ad se devoluto regno die bus suis subtrahi quidquam vel imminui. Alterum si quid remittat ob Dominum, erubescit ut hoc sib vi reputetur extortum. Primum tamen illud jan sanctitatis pede calcaverat, et ipsum in hoc De timor, innata bonitas, domini papæ sancta moni tio, multorumque in hoc supplicatio continuat produxerant, ut ob ejus reverentiam per quem ultr omnes suos Patres longe magnificatus est, Eccle siam Dei convocare, et regni consuetudines qu gravamen sibi noscerentur inferre multa devotion spiritus immutare vellet ultroneus et corrigere. E si penes vos cœpta perseverasset humilitas, Eccle siam Dei in regno exhilarasset jam diffusa late ju cunditas. Nam finem in quem tenditis evicerat jan supplicatio, cum male totum impedivit a vobis ort recens turbatio: nam cum suis nondum Britanni titulis accesisset, et levaret in eum usque tunc in domita gens illa calcaneum, cum produceret i turbatores pacis exercitum, terribiles in illum lit teras devotionem Patris, modestiam pontificis, mi nime redolentes emisistis, et quod summi pontifici admonitio multorumque elaboraverat supplex intenta devotio, suspirando minas illico sustulistis et tam regem quam regnum in scandalum cuncti retroactis fere gravius impulistis. Avertat Deus fi nem quem negotio sic procedente metuimus, q ne nostris erumpat temporibus ob honorem Dei sanctæ Ecclesiæ reverentiam, ob vestrum, si place commodum, ob pacis commune bonum, ob mi nuenda scandala, et quæ turbata sunt ad pacem juvante domino, revocanda, ad dominum papa appellavimus, ut vestri cursus impetum vos in rege prone rapientis et regnum, ad tempus saltem coh beamus. Qua in re bonum est ut intra fines m destiæ vester se velit zelus cohibere, ne ut regu jura subvertere, sic quoque debitam domino pap reverentiam, appellationes ad ipsum interposit

dmittendo, nimis e sublimi studeat exinanire. si placeret advertere ad Zachæum non diver-)ominum, nisi cum de sycomoro jam descen- (*Luc.* XIX), descenderetis forsitan et quem exasperastis verbis alloquendo pacificis mi- studeretis non solum exigendo, sed et satis- nem humilem, etsi forte injuriam passus, offe- . Puerum apostolis proposuit exemplo Domi- ui læsus non irascitur, injuriæ cito meminit, uidquam malitiose moliens dum magna non it sibi, totum hoc innocentis vitæ remedio vi- jucunditate plenissima recompensat (*Luc.* IX), lare virtutis exemplar ipse est qui se crucifi- absolvit, qui lata charitate persequentes et es amari præcipit, et si peccet frater in nos n non solum septies, sed et septuagies sep- nperat impertiri (*Matth.* XVII). Ista quid non . humilitas apud dominum nostrum regem, on obtineret viarum ista perfectio? Callis iste est, ad pacem recte perducens ; quem, Pater, ntraveritis pacem illico apprehendetis, et dis- tristitiæ nebulis cuncta pace, gaudio cuncta itis, et a rege piissimo dominoque nostro cha- o non solum quæ ad præsens petitis, sed et majora his Domini Spiritu cor ejus accen- et in amorem suum semper dilatante felici- tinere poteritis.

EPISTOLA CXCV.

AD EUMDEM.

Æ Cantuariensi archiepiscopo, GILBERTUS niensis episcopus, apto rationis moderamine redita dispensare.

eritatem vestram, Pater, dominus Salesbe- s, et ego, aliique fratres nostri ex retroactis itis non immerito suspectam habentes, perti- us ne in dominum nostrum regem Angliæ, aut num ejus vel in nos Cantuariensis Ecclesiæ ganeos episcopos, aut commissas nobis eccle- aledicti aut interdicti sententiam ferendam lecerneretis, et nos indefensos, juri tamen r stare promptissimos, jam dictæ pœnæ nexi- volveretis. Quod ne vobis omnino foret libe- ad clementiam domini papæ juxta Quadrage- initium appellavimus, et appellationi diem, s Purificationis beatæ Mariæ, constituentes bis scripto præsenti significare curavimus, uid habetis in nos, quod judicio prosequi li- n ejus tunc præsentia, juvante Domino, res- amus, et ejus per omnia sententiæ humili- devotissime pareamus. Avertat iram suam us, ne quod proponitis optato fine concludatis.

EPISTOLA CXCVI.

AD SUFFRAGANEOS CANTUARIENSIS ECCLESIÆ

ei gratia Londoniensis episcopus, universis iæ Cantuariensis suffraganeis, salutem et de- fraternæ charitatis obsequium.

enit ad Patrem nostrum dominum Cantua- A riensem archiepiscopum, eos, quos necessitas pro compendio pœnitentiæ vel causæ remedio aut visitationis debito compellit ad dominum papam iter arripere in regno hoc, ab itinere suo præpediri, spoliari, tractari atrocius, et a transfretatione prohiberi, vel ab his qui occasiones quærunt ut faciant mala, vel coacti illicita de præpediendis clerecis vel pœnitentibus præstiterunt sacramenta. Unde nobis omnibus apostolica auctoritate in virtute obedientiæ et in periculo ordinis nostri injungit, quatenus hoc de cætero fieri inhibeamus, et in eos, qui in clericos vialentas manus injiciunt, qui appellantes, vel pœnitentes ad dominum papam, vel ad ipsum tendentes, vel ab ipso redeuntes, impediunt, publice excommunicatos denuntiemus, et per episcopatus nos- B tros denuntiari faciamus, tam facientes hoc quam hoc facere compellentes. Quod quia nobis districte injungitur, mandare vobis et denuntiare curavimus, ut mandantis imperio prout justum est pareamus. Valere vos optamus in Domino.

(2) EPISTOLA CXCVI *bis*.

AD SUFFRAGANEOS CANTUARIENSIS ECCLESIÆ

DE ELECTIONE URBANI PAPÆ.

Venerabilibus fratribus et amicis in Christo charissimis sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ suffraganeis G. Dei gratia Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem in Domino.

Exemplum litterarum domini et papæ nostri Urbani papæ, quas transmittente nobis domino Cantuariensi nuper recepimus, fraternitati vestræ ex C officii nostri debito direximus, ut ejus continentia diligentius inspecta, vos de cætero non lateat quo pastore divina provisio Romanam de novo instituerit Ecclesiam, et in quantum ejusdem pastoris gratia venerabilis Patris nostri Cantuariensis archiepiscopi auxerit dignitatem. (*Epistola Urbani de qua hic agitur, infra est in ordine suo collocata sub num.* 381.)

EPISTOLA CXCVII.

AD G. CANTUARIENSEM ARCHIDIACONUM.

GILBERTUS, Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili fratri et amico charissimo G. eadem gratia Cantuariensi archidiacono, salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Talentum vobis, charissime commissum est, quod augere, et in multorum commoditates expendere, D discretioni vestræ necessarium est, ut cum istud multorum subveniendo necessitatibus adduxeritis, mercedem in centuplum a Domino in illa die reportetis (*Matth.* XIX). Talentum hoc domini nostri regis est vobis a Domino concessa familiaritas, quam si quis auro comparet pretiosior est, et recte quantacunque pecunia longe charior æstimatur. Talentum hoc ut fideliter erogetis, opus est ut ipsum de sublevanda oppressorum miseria frequenter et sollicite commoneatis, et in hoc non opportuna solum, sed inopportuna, si id pietas exigat, instantia perseveretis, ut et ipsi meritum apud Dominum

(2) Antea epist. 330.

collocetur, et apud Deum et homines gratia vobis A non modica ex studiis hujusmodi cumuletur. Hæc ideo prælibavimus, quia lator præsentium Rogerus de Derneford, ea nobis affinitate conjunctus est, ut ei deesse nequeamus, quin apud hos, de quorum gratia nos et charitate confidimus, ipsius id exigente necessitate, supplicemus. In hunc vero dominus abbas Westmonasterii manus in tantum aggravat, ut ab hæreditate, quæ sibi prædecessoris sui et totius capituli charta confirmata est, et insuper dominæ imperatricis matris domini nostri regis charta roborata, severe nimis exstirpare intendat. Unde benevolentiæ vestræ præces quanta possumus affectione porrigimus, quatenus hujus servitium suscipiatis, et ut dominus noster rex matris suæ donationem, sibi ea quam ipse laudabitis servitii taxatione moderata confirmet, obtineatis, ut et ipsum servitii semper obnoxium, et me ad placitum vestrum et servitii et gratiæ debitorem habeatis. Valere vos optamus in Domino, charissime.

In codice legitur : Quod si quis dixerit imperatorem perfidum, atrocem, injustum, vel quid simile pro fuderit, si ex levitate processerit, contemnendum:lubricum enim linguæ ad pœnam facile trahendumnon est; si ex insania, furoris vinive rabie, miseratione dignum ; si ab injuria, ad nos transmittendum. » Ideo ex personis hominum pensemus dictum tale debere puniri, impunitumve relinqui.

EPISTOLA CXCVIII.

AD MAURITIUM PARIENSEM ARCHIEPISCOPUM

Venerabili domino fratrique in Christo charissimo C M. Parisiensi Dei gratia episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Notum sit charitati vestræ quod nos secuti fidem mandati vestri, simul et auctoritatem scripti vestri authentici, quod vestro penes nos residet sigillo insignitum, burgensibus Parisiensibus pro quibus nobis scripsistis, creditoribus videlicet Willelmi de Beaumont, quanta potuimus et debuimus diligentia, ad indemnitatem prospeximus. Porro in præsentia missorum vestrorum per idoneos et sufficientes fidejussores pro Willelmo cautum est, quod ad instantem festivitatem sancti Laurentii, octo marcæ argent prædictis creditoribus in solutionem reddentur; Infra quindecim vero dies post sequentem Sanct. D Michaelis festivitatem, item octo marcæ. Consequenter autem infra 15 dies post proximum Pascha quod residuum fuerit, usque ad summam sexaginta quatuor libras Parisienses et decem solidos persolvetur. Quod quia pro inopia creditoris promptius expediri non poterat, *(Hæc epistola imperfecta est.)*

EPISTOLA CXCIX.

AD R. PICTAVIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, cognato et amico suo charissimo, R. Pictaviensi archiepiscopo, cæterisque domini regis justitiis, fructus operando Justitiæ mercedem justi reportare.

Regium, dilectissimi, gladium circumfertis ad te pus, quem, quia vindictam malorum laudemque b norum consecratus est, sic opto de manu vest experiantur mali, ne, quod absit! eo puniantur boni, sic putrida recidantur, ne membra quæ sa sunt morboque carentia plagis et cruciatibus atte tentur. Audistis piaculare flagitium, honestum s licet clericum ad malorum insidias non vulneratu solummodo, sed et plagis impositis relictum mis semivivum (*Luc.* x). Cujus quidem perpetrator sceleris in proxime celebrata synodo Satanæ tra dimus, in suæ carnis interitum, ut quem instigat rem admiserunt, commissi sceleris, urgente Domin sentiant et experiantur ultorem. Ex his quosdam ut audio apprehendistis, eosque juris laqueis ut p testatis judiciariæ severitas expetit innodantes le timos in nullo tramites excessistis. Laudo vos commissam vobis sollicitudinem laudabiliter exe cere totus applaudo. Quorum ne vel in modico d coloretur administratio, rogans supplico, quaten diaconum illum et acolytum quos ob causam ha includit fecistis ob reverentiam Domini Jesu, cuj sunt signati charactere, cujus similitudinem gesta coronæ, mihi si quid adversus eos habet accusat ecclesiastica coercendos jurisdictione restituati. N si Dominum Jesum in membris suis inclusum ca cere, audaci, quod absit! securitate detinueritis, i sum vobis in illa die januam vitæ claudere, divin in exigente justitia, compellatis. Valere vos optam in Domino, charissimi.

EPISTOLA CC.

AD ROTROCUM ROTHOMAGENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Venerabili domino Patrique charissimo R. Rhoth magensi Dei gratia archiepiscopo, frater G. Lond niensis Ecclesiæ minister, salutem et sinceræ dil ctionis affectum.

Gratiarum Domino tota mentis alacritate refer mus actiones, quod in vobis congesta virtutum bon produxit in medium, et vos altiori superpositu candelabro, in totius ædificationem Ecclesiæ, solit voluit eminentius elucere. Nos vero veterem se nullatenus inveteratam vobis amicitiam servare v lentes, de benevolentia vestra confidimus, ut qui c collata nobis gratia congaudemus, amplioris etia gratiæ apud vos locum obtineamus. Inde est quo dilectæ nobis in Domino bonitati vestræ preces a fectuose porrigimus, quatenus dilecto nostro, m gistro Ranulfo filio Erchem beneficium ecclesi Sancti Amani quod sibi prædecessor vester su nostro et multorum testimonio tanquam ejusdem e clesiæ personæ restituit, salvum fore concedatis; vicarium et fraudatorem suum Rogerium, aut a v caria ipsa, si justum fuerit, amoveatis, aut firmat fide interposita pacis stare compellatis. Aget oblat precis exauditio, ut et magistrum Randulphum o noxium servitio, et nos amplioris gratiæ debitor habeatis. Valere vos optamus in Domino Pater Christo charissime.

EPISTOLA CCI.

D ROGERIUM EBORACENSEM ARCHIEPISCOPUM.

ıerabili domino et amico charissimo R. Dei ı Eboracensi archiepiscopo, frater G. Londois Ecclesiæ minister, salutem.

eras dilectionis vestræ suscepimus, quæ nos verius gaudio refecerunt, quanto certius de vestro, de prospero reditu, de adventu ad parıstras, et nostris ad votum desideriis responıt. Vobis itaque, ne nostras longius vota remor, dante Domino, occurremus, ut proxima die nica post Purificationem beatæ Mariæ glorioirginis] venientes constituti, in crastino, vestro ıcet (*Cætera desiderantur*).

EPISTOLA CCII.

AD EUMDEM.

ıerabili domino Patrique charissimo R. Eboısi Dei gratia archiepiscopo, frater G. Londois Ecclesiæ minister, apta quæque saluti, et si ipsi possumus, honoris et servitii.

borum facile suadet paucitas, cum ad exaulum prompta est ipsius ad quem scribitur, aminignitas. Unde quia de vestra in nos benevolenluciam jamdiu multam ipsa rerum exhibitione ıpimus, ex præteritis futura conjicientes, de ıadomnes modestia per omnia bene sperantes, s excellentiæ vestræ, quanta scimus et possuıffectione porrigimus, ut clericum vestrum et ıtum nostrum W. Foliot, quem minus benigno iu perstrinxistis oculo, clementius respiciatis, et itam, si placet, gratiam admittatis. Satis est, cet, quod immeritum afflixistis jamdiu, et paır omnia sustinentem humiliastis. Excessum nullum fortassis, aut certe modicum, severe puistis, et in omnibus his filium sapienter eru-:. Unde cum jam vulneri vinum abundanter initis, obsecramus ut oleum de cætero admittatis, ırico vestro subtracta sibi plene restituendo, ıum et nos, et nostra si placet, ad libitum has. Valete.

EPISTOLA CCIII.

AD J. DECANUM AUGIENSEM.

.BERTUS, Dei gratia Londoniensis episcopus, J. no de Augy, salutem.

divimus et pro certo accepimus, quod quidam dotes sive diaconi de decanatu vestro, spreta ;us et abjecta admonitione nostra, interdicta eminarum consortia nequaquam devitant, sed ıta concubinarum suarum contubernia tam imınter adhuc etiam quam irreverenter fovent et ıentant. Unde ne patientia nostra, quam tanto abusi tempore, trahatur ad consensum, per entia vobis scripta in vi obedientiæ præcipiendo damus, quatenus omnes prædicti ordinis perso- n vestro decanatu constitutas, quæ tam infami tate et familiaritate, tam illicite irretitæ noscunet adhuc illaqueatæ, auctoritate Dei et nostra erdotali et a levitico suspendatis officio, et tan- diu suspensos teneatis, donec condigna satisfactione restitutionis gratiam a nobis obtinuerint. Valete.

EPISTOLA CCIV.

AD CESTRENSEM EPISCOPUM.

Dominus Londoniensis domino Cestrensi, salutis gaudium, et cum omni hilaritate promptæ devotionis obsequium.

Quos nobis, domine, reddit natura conjunctos, non sinit a nobis ratio charitatis esse disjunctos. Unde est ut eorum negotiis, quantum cum Deo et justitia possumus, nos conveniat intendere, et quo nostra diligentia ad optatum perduci debeant effectum, modis omnibus laborare. Quoniam igitur sæpius experimento vestri gratia didicimus quid apud benevolentiam vestram in nostris et nostrorum negotiis efficere possimus, certa quodammodo spes nobis promittitur ex præterito, quod innata vobis liberalitas refrigescere nesciat in futuro. Devotissimas itaque litteras preces vestras, charissime frater et domine, affectu quo solebatis, si placet, accipite, et in R. cognato nostro qui sanctitati vestræ, sicut audivimus, ad Ecclesiam de Idelesham præsentatus est, ipsam sibi conferendo, non remoratæ munus institutionis quod petimus adimplete. Nostis namque quantæ soleant in talibus occasiones ex mora reperiri, quæ præsuli plerumque auctoritatem instituendi adimant, et ne instituendus beneficio quod sibi juste conferri potuisset gaudeat, iniqua quorumdam calliditate præpediant. Divina ergo misericordia viscera pietatis vestræ commoveat, quæ nobis est ad vos dilectio simul et devotio; in cumulum charitatis accedat, quatenus præfatum R. in præscripto negotio dignemini promovere, et ob indultam sibi gratiam tam nos quam cæteros amicos suos vestris velitis obsequiis arctius obligare. Valere vos optamus in Domino, charissime.

EPISTOLA CCV.

AD HILARIUM CICESTRENSEM EPISCOPUM.

Venerabili domino fratrique charissimo HILARIO Cicestrensi Dei gratia episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Quod in causa Joannis cognitoris partes sustinuimus, obedientia fuit. Quod pro eo adversus abbatem de Geresten pronuntiavimus, juris et legum observantia fuit. Quod citra conscientiam vestram per officialem vestrum, decanum videlicet de Beddig, sententiam exsecutioni mandaverim, temporis procul dubio necessitas effecit. Eramus enim nos sicut et vos, ex mandato domini regis procincti ad peregrinandum, proxima quarta feria post latam sententiam apud Duur' ex condicto conventuri, et inde ad dominum papam, quam citius profecturi. Unde ne protracta in longum negotia occasione profectionis vestræ in dispendium pauperis clerici differrentur ulterius, decano vestro, qui in ispo tunc temporis opportunus advenit, nos cum multa quidem confidentia dilectionis vestræ, auctoritate sedis apostolicæ hujus rei exsecutionem injunximus. In

quo, si mansuetudo vestra adversum eum aliquatenus exasperata est, hanc nobis pro reverentia domini papæ veniam dari, ipsumque in gradum et gratiam pristinam restitui quanta possumus devotione supplicamus, ne in nostram, quod absit! confusionem destitutus, de vestra, quod absit! benevolentia nos minus soliti sperare compellat; peteremus adhuc instantius, et preces precibus accumularemus attentius, nisi quia quoddam quasi diffidentis animi judicium hoc est, et de fraterna charitate minus præsumentis. Valete.

EPISTOLA CCVI.

AD HUGONEM DUNELMENSEM EPISCOPUM.

Venerabili domino fratrique charissimo, H. Dunelmensi Dei gratia episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem et sinceræ charitatis affectum.

Usu celeberrimum esse solet, ut quoties honesta deposcit occasio, cum obtinendi fiducia his de quorum dilectione spes nobis est uberior, affectuosas preces porrigamus. Cum itaque amicis nostris et his præcipue quos naturæ nobis unit ratio, in suis negotiis deesse, nec debemus nec possumus, de strenuitate vestra magis quam de merito confidentes, vestram attentius exoramus benignitatem, quatenus quod in provectu vestrorum scilicet W. et H. laudabiliter cœpistis, feliciori fine consummetis, ut apud vos preces nostras sibi profuisse sentiant, et nos gratiarum debitores, ipsos autem servitii habeatis. Valete.

EPISTOLA CCVII.

AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM EPISCOPUM.

Venerabili domino fratrique charissimo B. Exoniensi Dei gratia episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem et debitum fraternæ charitatis obsequium.

Amicis nostris et benevolis negare non possumus, quid apud hos de quorum in nos charitate confidimus ipsorum vel suorum id exigente necessitate supplicemus. Unde quia præsentium lator amicorum nostrorum familiaris et amicus est, dilectæ nobis in Domino benevolentiæ vestræ preces benigne porrigimus, quatenus ipsius negotium, quod penes vos est, quantum permittit æquitas promoveatis, et ejus providendo indemnitati ipsum vobis obnoxium servitio et nos gratiæ debitores efficiatis. Valere vos optamus in Domino, Pater in Christo charissime.

EPISTOLA CCVIII.

AD ROBERTUM OXENFORDENSEM ARCHIDIACONUM, POSTEA HEREF. EPISPOPUM.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, R. Oxenfordensi archidiacono, salutis gaudium, et quem naturæ gratia superaddit affectum.

Multorum prece commonitus benevolentiæ vestræ preces offero, ne a pactis, quæ inter vos et magistrum Adam de Longavilla firmata sunt, quocunque suadente vos aliquatenus aut interpellante recedatis, sed ecclesiam quam ejus nomine annua ut asserit pensione tenetis, ipse in manu vestra habeatis, ne si per vos aliter in illam irrepserit, post vestram,

A Domino donante, promotionem aut ad ho[...] vitæ studia, inspirante Domino, translatione[...] diem forte quem nullus evadet extremus, ipsi[...] suam nancisci denuo suis, ut fieri assolet, [...] cata difficultas impediat. Quia vero quod æqu[...] vos libenter observare non ambigo, preces u[...] obtinendi fiducia porrigo quatenus quod er[...] non supplicante facturus, oblatis a me precib[...] pleatis alacrius. Valere vos in Domino opta[...]

EPISTOLA CCIX.

AD EUMDEM.

Gilbertus, Dei gratia Londoniensis episc[...] Oxenefordensi archidiacono, multiplicem ex[...] ta consolatione gratiarum actionem.

Multis curarum oppressus oneribus, quid B rescribam promptum non habeo, nisi proph[...] illud solummodo, quod cum sæpe decanta[...] nunc in amaritudine positus experiri compe[...] dicam: *Tota die verecundia mea coram me [...] confusio faciei meæ cooperuit me* (*Psal.* XLIII). [...] taculum factus sum mundo et hominibus (*I C*[...] quia fortiter afflixit me inimicus (*Psal.* XLI[...] *nus Domini tetigit me* (*Job.* XIX), quæ me m[...] elevans tandem graviter allisit me. Ad miser[...] accedit cumulum quod in promptu non est [...] queat expeti vel sperari remedium. Mare mih[...] sum est et portus omnes circumquaque pro[...] Inter amicos et notos commorari mors mihi [...] his elongari penitus impossibile. Unde nunti[...] dominum regem quanta potui festinatione C misi, ut impetrata transfretandi licentia don[...] papam adeam et penes eum causam meam [...] fendam si possibile est, vel inflicto vulneri, [...] est, ab eo medicamenta requiram. Vestrum [...] plurimum exopto colloquium, obsecrans ut Sa[...] Pentecostes vestri copiam Londoniæ habea[...] quid mihi in conventu illo expediat vestro fra[...] que meorum consilio instructus intelligam. V[...] vos exopto, charissime!

EPISTOLA CCX.

AD ROBERTUM HEREFORDIENSEM ELECTUM.

Gilbertus, Dei gratia Londoniensis episcop[...] lectis in Domino sibi Roberto eadem gratia [...] fordiensi electo, totique ejusdem Ecclesiæ cap[...] D salutem.

Quæ ad pacem Ecclesiæ stabiliendam seu [...] muniendam pertinere dignoscimus, iis dilige[...] assensum dare, et ut in perpetuum valitura p[...] neant, hæc scriptis et munimentis aliis rob[...] charitate id procul dubio suggerente debemu[...] propter fraternitati vestræ præsenti scripto no[...] mus causam, quæ inter venerabilem frater[...] strum Rogerum priorem Malverniæ, et Rog[...] sacerdotem de Lenhale super ecclesiam de Le[...] diu ventilata est, et ob varios eventus rerum [...] tracta plurimum, super qua mandatum aposto[...] accepimus, ut ei aut finem amicabili compos[...] imponeremus, aut ipsam auditis utrinque par[...] canonico fine decideremus, in præsentia vestr[...]

m conquievisse, et finem paci congruum acse. Prædictus siquidem Rogerus de Lenhale jus siæ de Malvernia in sæpedicta ecclesia de Lenrecognoscens, ipsam in manu nostra resignat priorem ecclesiam de Malvernia per manum am apostolica auctoritate eadem investiri con.. Quo debita solemnitate peracto, prior totius uli sui assensu eamdem ecclesiam ipsi Rogero ianum nostram apostolica interveniente aucto, annua dimidiæ marcæ pensione in Pascha nda tota vita sua tenendam concessit. Hoc i in charitatis augmentum totius capituli sui iventia annuens, ut cum prædictus Rogerus aut lecesserit, aut se ad frugem melioris vitæ tulerit, Walterus presbyter de Daubo, qui in m ecclesia nomine Rogeri aliquandiu ministran eadem nomine prioris et ecclesiæ de Malvernministret, et usque vel decesserit vel sæculari enuntiaverit, annua marcæ unius pensione in ha solvendæ annuatim perpetuus in ea vicarius veret. Nominato vero Waltero vel obeunte, vel religionis habitum transferente, ecclesia de ale cum omni integritate sua Malvernensis Ece bonis accrescat, ipsamque Malvernensem Ecım de cætero plene possideat. Quo quia salvo Herefordiensis Ecclesiæ ratum inconvulsumque ɔre decernimus, scripti præsentis adnotatione illi nostri appositione confirmamus. His testibus rto de Broi, Mauricio de Sabricteswrde, Rode Herefordia, Ricardo de Salesberia, LudeWaltero et eleemosynario, magistro Willelmo ɔrnes, Hugone cappellano de Hedam, Samsone ɔo prioris, Reginaldo camerario, Waltero FoRicardo Brudle, Jocelino, Alano.

EPISTOLA CCXI.

AD EUMDEM.

BERTUS, gratia Dei Londoniensis episcopus, vebili fratri dominoque charissimo R. Herefor)is Ecclesiæ eadem gratia electo, salutem et os in Domino semper ad vota successus.

rborum facile suadeat paucitas, cum ad exaulum prona est ipsius ad quem scribitur amica gnitas. Inde est quod dilectæ nobis in Domino volentiæ vestræ preces affectuose porrigimus, clesiam de Lideberi amore Dei nostræque onis intuitu, ob sedem episcopalem quam liu obtinuit, et ob sanctorum episcoporum entiam, quorum ibidem corpora requiescunt, n capite quam in capellis ad eam pertinentiin ea conservetis integritate, qua tam nostro ıdecessorum nostrorum tempore stabilita fuisse ɔscitur, ut cum nostras in hoc preces exaudieriDeum inde vobis propitium et nos vobis amis gratiæ debitores habeatis.

EPISTOLA CCXII.

AD EUMDEM.

'atio ad Comment. In Cantica canticorum.

mino et amico suo charissimo ROBERTO Dei a Herefordiensi episcopo, frater GILBERTUS Londoniensis Ecclesiæ minister, humiliter in his exerceri quæ Dei sunt, et in iisdem fine beatissimo consummari.

Ne tuæ, domine, jussionis vana mihi aut vilis videretur auctoritas, tibi illico direxi librum quem postulasti; librum siquidem, quem in Cantica canticorum, juvante Domino, nuper edidi, etc. *Vide Opera exegetica Gilberti, inter Patrologiæ tomos proxime edendos.* EDIT. PATR.

EPISTOLA CCXIII.

AD EUMDEM.

Venerabili fratri R. Herefordiensi Dei gratia episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem.

Si verba postulavimus, satisfactum est, si rem, non adeo. Verum quod tam honorifice, quod tam eleganti repulsa, vota nostra reprobastis, vobis et notariis vestris quantas debemus gratias referimus. ipsas, annuente Domino, cum res erit gratiarum actiones relaturi. Quod autem preces nostras quas pro dejectorum nostrorum restitutione vestræ porreximus fraternitati, juxta intelligentiam vestram nequaquam admittendas scribitis, ne in Ecclesiam Dei et sacros canones graviter, quod absit! committatis, non satis admirari sufficimus. Cum prima hæc sint tam divini quam humani juris elementa, nulli permissum esse sibi jus dicere, vi pulsos ad omnem causam debere restitui, prædonibus etiam violentisque possessoribus adversus veros dominos per interdictum subveniri, et multa in hunc modum quæ leges affirmant, confirmant decreta et optima utrorumque interpres consuetudo commendat, quæ licet in nostram fortasse dissimulentur injuriam, vestram tamen prudentiam scimus non ignorare. Nunc vero quia nihil quod amico possitis, concedere, nobis, ut vestra conclusit oratio, vultis ullatenus negare, quod nec inimico negandum est, diem videlicet, locum, et audientiam dejectis nostris petimus exhiberi.

EPISTOLA CCXIV.

AD EUMDEM.

Dominus Londoniensis domino Herefordiensi, salutem et debitum veræ dilectionis affectum.

Vereor ad amicum molestus precator accedere, et ab eo quidquam unde vel in modico moveatur exigere. Verum cum digne commendabilem illam vestræ mentis attendo modestiam, spem mente concipio, ut benigne sustineatis amicum, etsi magna petentem, vos tamen ad petitiones ejusmodi sibi offerendas et cum Dominus opportunitatem dederit, ab ipso alacriter exaudiendas, ipsa precis audacia provocantem. Quorumdam relatione didici Radulphum de Lideberi, clericum vestrum id habere mentis et propositi, ut præbendam quam habet in ecclesia de Herefordia, in manu vestra resignare desideret, si spem tamen habuerit ut eam in Henricum nepotem meum conferre benevolentiæ vestræ placuerit. Hoc itaque est quod postulo, quod in affectionis experimentum et charitatis augmentum

nobis exhiberi desiderio. Quod si vobis in aliquo molestum intellexero, ab ipsa prorsus postulatione recedo. Valeat dominus et amicus in Christo charissimus.

Quidquid in hoc mundo constat esse felicius, et in futuro præstantius, sinceræ postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, et res postulata vires indubitanter assumat. Quocirca excellentiæ vestræ gratias et gratiorum actiones.

Quantum mei cordis affectus de vestra dilectione delectetur, nec vox nec scribentis calamus potest intimare. Tamen ut multa paucis concludam, scitote me pro posse meo vestræ semper voluntati esse obnoxium. Hoc utique vestra probabit dilectio, cum aliquid a me fieri optaverit.

EPISTOLA CCXV.

AD EPISCOPOS HEREFORDIENSEM ET WIGORNIENSEM.

Sibi dilectis electis domino Herefordiensi, et Wigorniensi, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutis gaudium, et si quem potest in Domino charitas officiosa, famulatum.

Vestram scimus non latere prudentiam, quod facti sæpius ignorantia juris ignorantiam parit, et frequenter in controversiis cum minus apparet quid actum sit, quid etiam sit statuendum non instructus judex minus plene intelligit. Inde est quod de causa quæ inter Robertum et Henricum ad præsens vertitur, præsenti vobis scripto notificamus, quod vidimus, quod audivimus, imo quod ipsi formam legum secuti et canonum multis nobis assidentibus et judicavimus, et judicatum exsecutioni legitimæ mandare curavimus. Defuncto namque Ricardo, qui in Ecclesiæ de Witeberne multo jam tempore ministraverat, nos ipsum usque ad diem decessionis suæ, personatum ipsius ecclesiæ habuisse, suoque in ea nomine ministrasse existimantes, a Roberto fraude tacendi quod noverat circumventi, multaque precum ejus instantia tandem moti, ecclesiam jam dictam ipsi concessimus, ipsumque ea etsi juris alieni conscientiam habentem, hoc quidem ignorantes investivimus. Quo agnito, Walterus de Broward Herefordiensis Ecclesiæ canonicus, præsentiam nostram adiens, ecclesiam jam dictam sui juris esse, ipsamque sibi a prædecessore nostro bonæ memoriæ Roberto episcopo canonice concessam fuisse asseruit, postulans sibi ad id probandum diem constitui, et Robertum super hoc in jus evocari. Statuto itaque die duobus Lidebiriæ convocatis càpitulis, Walterus, præsente Roberto, ecclesiam de Witeburne, ut jam dictum est, sibi de jure competere asseruit, et ipsam a Richewardo in manu domini Roberti episcopi refutatam, in se canonice ab eodem episcopo collatam fuisse, sufficienti idoneorum testium copia juramentis super hoc corporaliter exhibitis, plenissime comprobavit. Unde ecclesiam eamdem Roberto adjudicatam, jam dicto Waltero ex sententia restituimus, et post ipsius decessum, ipsam alii cuidam clerico vestro Rogero concessimus, ab eo postmodum refutatam, latori præsen[tium] Henrico, omni vacantem persona et poss[essore] donavimus. Quorum qui in jure potior hab[endus] sit, decernentis e facili qui jure celebrata, an donatione nititur, ex sententia retracta. V[alere] vos optamus in Domino, fratres in Christo chari[ssimi].

EPISTOLA CCXVI.

AD G. DECANUM ET CAPIT. HEREFORDIÆ.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus dilect[is] in Domino G. Herefordiensi decano totique cap[itulo] salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Usu celebre est, ut a quibus repulsa non n[...] tur, et de quorum charitate fides habetur ce[...] his cum indubitata obtinendi quæ cupimus fi[...] preces uberius offeramus. Cum itaque præterit[...] exhibitio in postulandis nos tutiores efficiat, universis singulos affectuose rogamus, qua[tenus] certa negotia R. Colec' . . . ad fidem et ca[...] vestri divinæ pietatis et nostræ petitionis intui[tu mi]sericorditer agatis, ut dum in scholis moratu[r ...] tionis quæ eum contingit non sentiat dispen[...] Pium est enim his subvenire quos amor sc[ientiæ] facit exsules. Nec certe trahendum est ad [...] quentiam si quid impiis causis fiat extra ord[...] Gratius ut nostis fieri solet accipienti postul[...] dum offertur, quam cum ab invito judicii ca[...] emungit, et utinam necessitatem faciendi vol[untas] antecedat, et coercionem mera liberalitas præv[eniat]. Scitis etenim quid nobis datum sit in mandatis, [quod] exsequi supersedimus, laboribus vestris et ex[...] parcere cupientes, sub spe certissima id exsp[ectan]tes, ut voto et necessitati jam dicti Ricardi, [...] voluntate quam sententia satis fiat, quod adh[...] turum speramus preces precibus adjungente[s ...] tenus apud vos nostros sibi profuisse preces re[...] declaret, et ipsum servitii nos gratiarum deb[itores] habeatis.

EPISTOLA CCXVII.

AD EOSDEM.

G. decano et toti capitulo Herefordiensis Ecc[lesiæ] salutem in Domino.

Magna quadam securitate benevolentiam ve[stram] et gratiam semper vindicamus, ideoque cum [...] seu nostrorum necessitas efflagitat amicorun[m ...] fidenter ad vos ingredimur, cum omni spe [impe]trandi quidquid amico potest et debet ami[ci] charitas indulgere. R. siquidem nepos noste[r ve]sterque canonicus, de proposito suo et consilio n[ostro] per Dei gratiam studiorum causa nuper tran[sit

 turus est. Proinde dilectæ nobis et diligendæ s[...] in Domino universitati vestræ preces obnixe [porri]gimus, quatenus intuitu tam favorabilis pro[positi] nostræque si placet petitionis interventu, unan[imiter] nobis licentiam indulgeatis, sine diminutione [bene]ficiorum præbendæ suæ, suamque interim [absen]tiam cum sui si placet indemnitate excusata[m ha]beatis, ut et ipsum vestris devotiorem obseq[uiis et] nos vobis pro ipso amplioris gratiæ debitore[s ...]

ıe valeant singuli, bene valeant et uni-

EPISTOLA CCXVIII.

UHTREDUM LANDAVIENSEM EPISCOPUM.

ɔili domino fratrique in Christo charis-REDO Dei gratia [Landaviensi] episcopo, Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem o.

s ad nos quædam parochiana nostra, Ma-ımine, lacrymabili nobis sæpe conque-ɔnstravit, quod quidam Jacobus nomine, filius, vester natione, et nunc conversa-ochianus, qui eam solemni, ut asserit, ma-et cum sacerdotali benedictione in suam t duxit uxorem, ipsam postmodum absque : conscientia Ecclesiæ, per totum jam se-ı desertam, et contra fidem tori et legem am nefarie quam irreverenter altera su-, virili prorsus destitutam solatio, dereli-ıper quo, ut vera vobis scribere, et certa gnificare possemus, per archidiaconum, dotem ipsius ministrum et auctorem ma-per laicos etiam quamplures, graves et viros, fide veri districte et diligenter in-erum esse manifeste deprehendimus, quod morata Mathildis de contractis cum Jacobo ılus lacrymis quam verbis sæpenumero per-. Unde quia prædictus J. in jurisdictione t in vestro, ut dicitur, territorio apud Gren-nmoratur, fraternitati vestræ preces affe-ɔrrigimus, supplicantes et obsecrantes in quatenus illum ob reverentiam Dei, cano-ɜritate corripiatis, et uxori debitum pro-t præstet subsidium, ecclesiasticæ distri-ıstitiæ compellatis, ut sciat eumdem esse is quam nobis zelum legis Christi, et sen-ıque adversus prævaricatores ejus non de-ıres. Valete.

EPISTOLA CCXIX.

D NICOLAUM LANDAVIENSEM EPISCOPUM.

ıbili domino fratrique charissimo NICOLAO ensi episcopo, frater G. Londoniensis Ec-ıinister, salutem et debitum fraternæ cha-ɔsequium.

ne sanum et incolumem noveris, tuumque se desiderare colloquium, ut percipiam ex æsentia quod effectat plurimum anima so-Quod quia variis rerum impeditur even-uod corporalis alterutro nobis absentia it, id, quæso, charitas illa suppleat, quæ bsentiam, quæque ipsum quem diligit, sibi in spiritu novit exhibere præsenti. De cæ-llelmi filii R. prece pulsatus, benevolentiæ ɔreces offerre compellor, quatenus B. cleri-ius ad diaconatus ordinem promotum jam-sacerdotium promovere velis. Quod amore ɛque petitionis intuitu complendo, et ipsum s obnoxium, Deo meque tibi gratiæ, ut in

A omnibus, debitorem exhibebis. Valeas in Christo, charissime.

EPISTOLA CCXX

AD ROBERTUM LINCOLNIENSEM EPISCOPUM.

Venerabili domino fratrique charissimo R. Lincolniensi episcopo, fratrer G. Londoniensis Ecclesiæ minister, in senecta uberi pie Christo famulari.

Quæ sint opes loci qui dicitur Haliwelle, divulgante fama, notum forsitan habuistis. Angustus quidem locus est et exiguus, adeo ut trium agri jugerum spatio totus plene limitetur. Locum hunc inhabitant viginti sorores velatæ et consecratæ Domino, divinis jugiter insistentes laudibus, et Domino regulariter obsequentes. Temporalem his victum et vestitum ministrat ecclesia de Dunt' ipsis a præsen-
B tium latore magistro Rogero pie collata, et misericorditer a gratia vestra confirmata. Hac deducta, locus quem prædictæ sorores inhabitant, ipsis quidem ad sepulcrum, ad victum vero nullo modo sufficiet. Mentem itaque vestram moveat precor illa calamitas, in quam jam dictæ sorores procul dubio casuræ sunt, si judicii severitate, quod absit! jam dicta ecclesia fuerint destitutæ. Interponat itaque se pastoralis illa clementia, quæ usque in diem hanc collato beneficio Domini paruit et vestivit ancillas, ne totum ipsis quod sub cœlo possident abjudicando, ipsas desolatas reddat, et omni penitus auxilio et consilio destitutas. Canonice, si placet, eis induciæ concedantur; dilationes eis legitimæ non negentur; provideatur advocati suffragium, ut pectus in vobis
C sentiant quantum permiserit æquitas paupertati suæ compatiens, et religionis amicum. Si causæ id exegerit arcta necessitas, transigatur potius quam ovili Domini vellus ad cutem usque judiciali sententia detrahatur. Latorem præsentium magistrum R. de Duntone fraternitati vestræ commendamus attentius, quem jam dictæ sorores in præsenti causa sub testimonio nostro procuratorem sibi constituunt, eo quod vehiculum quo subvehantur ad vos inopia præpediente non inveniunt. Valere vos optamus in Domino, frater in Christo charissime.

EPISTOLA CCXXI.

AD EUMDEM.

Venerabili domino fratrique charissimo R. Lincolniensi Dei gratia episcopo, frater G. Londonien-
D sis Ecclesiæ minister, salutem quam sibi.

Amicus et affinis noster R. Brito, talem se exhibet, et tam strenuum in quibus potest negotiis, ut in illis necessitatibus quæ suam transcendunt facultatem, suorum videatur amicorum auxilio non indignus. Qui, largiente Domino, in cujus manu corda sunt regum (*Prov.* XXI), tantam in conspectu regis gratiam obtinuit, quod idem dominus noster rex baroniam Willelmi Gulafre, quæ in suam reciderat manum, cum filia et hærede ejusdem Willelmi, primogenito filio suo dotalem concessit, filiam quoque suam honorifice maritare, nobilique marito et grandi maritagio, regia liberalitate nobilitare curavit. Qua in re et regis non immerito laudatur

munificentia, et Patris nihilominus diligentia comprobatur. Quia qui bene meretur et qui bene remunerat, uterque laudandus est. Super est adhuc filius alter, quem litteris erudire, quem Deo dedere, quem ecclesiastico ordini mancipare destinavit. Ad cujus promotionem quia paterna non possunt, nec debent obsequia suffragari, una post Deum spe, specialiter ad nos duos suspensus est, quod curam ejus habere, ipsique propter Deum providere debeamus. Ob hanc igitur causam mea ad vos legatione fungitur, ut gratiam quam non desperat ex se, mea tamen promptius apud vos obtineat intercessione. Pater itaque pro filio, ego pro nepote, ambo pro nostro vobis abnepote supplicamus, ut quæ paterna devotio divinis deputavit obsequiis, vestræ, si placet, Ecclesiæ titulis ascribatis, et in hæreditatem sanctam et in ecclesiasticam familiam præstatione præsentis seu futuri promissione beneficii, asciscatis, ut sollicitudo Patris, quæ tota resedit in filio, re ipsa vel spe saltem exhilarata respiret. Qua in re, si mea vobis improba videtur et onerosa petitio, scitote quia vobis fratrique vestro, domino Willelmo de Caineto id potius imputare debetis. Ego namque Britanniam nesciebam, Britones non noveram, R. Britonis neque notitia, neque nomen ad me pervenerat, quin vos duo illum mihi commendastis ad gratiam, multaque diligentia in amicitiam et affinitatem gentis nostræ induxistis, eaque mihi necessitudine confœderastis, ut non jam improbitas æstimari debeat, sed officii magis necessitas pro ipso vestræ supplicare dilectioni. Prater hæc autem et super hæc multa mihi suggerit audacia orandi et exorandi fiduciam, dominus R. de Almari, qui in hoc ipso, ut dicitur, negotio, suas ad vos partes audacter interponit, et more curialium imperiose cuncta disponit. Non enim in ea possum apud vos causa desperare, quam hinc majestas curiæ inde mea et aliorum humilitas amicorum apud vestram nititur benevolentiam in tam honesto desiderio perorare. Valete.

EPISTOLA CCXXII.

AD EUMDEM.

Venerabili domino fratrique charissimo R. Linc. Dei gratia episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem.

Vobis loquimur sicut et nobis, nec volunt alii secreta committi. Super causa quam nobis intimare curastis, ad præsens illud in primis occurrit, quod certam promulgastis super re incerta sententiam. Et cum de facto non constaret, pronuntiare tamen sic curastis, ac si de facto constiterit. Nam cum actioni nostræ adversarium pariat ipsa possessio, non ante sententiam solum, sed in ipso litis ingressu oportebat constare quis possideret, a quo petitor pse quod sui dicebat juris esse, repeteret. Nunc vero Ricardo de Ambli in possessione posito, et per negotii gestorem rem sui juris esse protestante, non inter petitorem et ipsum in possessione positum, sed magis alios extra possessionem constitutos, non

A quidem cognitum, sed judicatum est. Vobis en notionem ferre non valuit, monachorum de se archidiaconi vestri, vel decani, super altero nul exhibita probatione confessio. Unde palam est, l cardo de Ambli sententia sic lata quid officiat, c aliis res inter alios judicata non noceat. Advert itaque prudentia vestra, quid domino papæ scripse tis, cui ut litterarum ipsius tenor exprimit, causa inter Rogerum et Ricardum ventilatam et judic terminatam esse scripsistis. Quod si sic actum e sicut factum ipsum, sic improbamus et scriptum. vero non, sed ut frequenter humanus caligat oculu negotium secus quam gestum aut scriptum. dominus papa concepit, videtur nobis illorum a mittenda exceptio, qui precis oblatæ et suggest
B rei arguunt falsitatem. Hæc enim non quæcunq falsitas est, sed quæ totam perimit causæ substa tiam. Quæ ipsi possessionem adimit, qui nunqua citatus est. Adversus quem nec actitatum in jur nec unquam pronuntiatum est. Inter quem et R gerum latam sententiam qui confirmat, cum h nulla sit, nullam confirmare videtur. Mandatum ve domini papæ si differtis, non omittitis, nec frustr toria dilatio illa habenda est, quæ veritate simul ratione subnixa est. Erit itaque, si placet, domi papæ rescribendum, et ipsius mandatum, qua cau quantaque ratione distuleritis, aperiendum. Qu cum ex suggestis pendeat, ipsis derogata fide diff rendum esse nullus ignorat. Pauperi vero extraord narie et in alterius injuriam subvenire, non æqu
C ducimus, cum super hoc divina lex habeat: « N misereberis pauperis in judicio, » et judicem c lamitosis illacrymari non debere, Justinianus ip decernat. Valete, et saniorem præfere sententia non omittite.

EPISTOLA CCXXIII.

AD R. LINCOLNIENSEM ARCHIDIACONUM.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, R. Linco niensi archidiacono, salutem.

Diem tibi ad causam quæ inter te et R. sacerdo tem vertitur, apostolica auctoritate constituimu ad quem ob purgandam domino papæ sanctæqu Romanæ ecclesiæ a te ut dicitur, illatam injuria nec venisti, nec responsalem mittere procurasti Diem igitur alterum et hunc peremptorium consti tuimus, mandantes et apostolica auctoritate tibi in jungentes, ut nisi jam dictum R. sacerdotem a sen tentia interdicti prosus absolutum susceperis, et c obvolutiones Ecclesiæ suæ dum appellationem sua ad dominum papam subtractas, prosequeretur plene reddi feceris, tuam nobis præsentiam xi Ka lendas Septembris apud Windeleshores exhibeas, u mandato domini papæ super memorata causa pro jus dictabit obedias. Qui vero excipienti incumbi id probare quod excipit, si pronuntiationem illa quam contra statuta canonum adversum me in do mini papæ et sanctæ Romanæ Ecclesiæ injuria dominus Cantuariensis institutit, me tenere e ligare et ab apostolici exsecutione mandati repeller

›pedire intendis, cum exceptionem hanc in robaveris, nostrum tunc recte judicium de- ›is. Vale.

EPISTOLA CCXXIV.

AD PAROCHIANOS LONDONIENSIS ECCLESIÆ.

)ei gratia Londoniensis Ecclesiæ minister, s sibi in Domino universis ejusdem Ecclesiæ pa- ınis et filiis, salutem, gratiam et benedictionem. apud nos in castello de Storteford locus reve- ; venustatis, locus olim sanctuario Dei et divi- ›putatus obsequiis, quem etiam nunc post s, ob ea quæ ibi crebro apparuisse dicuntur ıtas indicia, fidelis populis cum multa venera- revertur devotione. Nos igitur ob amorem , sacri loci reverentiam, in statum pristinum ›formare, et basilicam ibidem Deo reædificare nentes, propositum pii laboris charitati ve- .enuntiamus, optantes ut et vos pii nobiscum ; adjutores, debitique fructus et dignæ mer- simul participes efficiamus. Hinc est quod ım oramus et exhortamus in Domino dile- ›m, quatenus pietatis intuiti sancto operi huic et operam impendatis, et ut ad complementum ›ta perveniant, ad reparandam domum Domini nnia contulit, aliqua de bonis vestris confera- ;ituris hic qui nostris in hoc monitis acquie- , quod orationum et beneficiorum sanctæ ›niensis Ecclesiæ, eos specialiter constituimus ›articipes. Pœnitentibus autem et peccata con- , qui in opus hoc ad honorem Dei aliquid ;ative impertierint, de injuncta sibi satisfa- ; misericorditer viginti dies relaxamus.

EPISTOLA CCXXV.

AD EOSDEM.

BERTUS, Dei gratia Londoniensis episcopus, is sibi in domino universis sanctæ Londonien- ;clesiæ parochianis et filiis, salutem, gratiam nedictionem.

·ticeps mercedis efficitur, quicunque se bono- ›perum adjutorem exhibet, nec irremuneratum [uitur, quod in pietatis usus fuerit intuitu pau- n erogatum, dicente Domino : *Quod uni ex nis meis fecistis, mihi fecistis* (*Math.* xxv). Inde ıod universitatem vestram monemus attentius, ;amus, et in peccatorum vestrorum remis- m injungimus, quatenus ad construendum ›lochium, quod in honore Dei et beati Thomæ ʀris Londoniæ apud Suthwercam, ad pauperum ırmorum susceptionem pariter et sustentatio- de novo est inchoatum, amore Dei et pietatis ;u, manum auxilii misericorditer porrigatis, pauperum refectionem pariter et sustentatio- de concessis vobis a Domino facultatibus rtientes, Deum ob collatam sibi membris gratiam, remuneratorem et vitæ vobis æternæ torem habeatis, et orationum et beneficiorum in jam dicto fient xenodochio participes vos ituatis. Omnibus vero qui ad prædictum pie- opus manum auxilii porrexerint, et ejusdem

A loci pauperibus vel in modico subvenerint, de Domini confisi misericordia viginti de injuncta sibi pœnitentia dies relaxamus, et orationum et beneficiorum quæ in nostra fient Ecclesia eos participes esse concedimus.

EPISTOLA CCXXVI.

AD EOSDEM.

GILBERTUS, Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino archidiaconis, decanis, et omnibus qui in episcopatu Londoniæ consistunt, ecclesiarum prælatis, salutem, gratiam et benedictionem.

Officii nostri nos admonet et hortatur auctoritas, ut beneficia quæ in nostra diœcesi fidelium devotio pauperibus Christi in charitate contulit, aut collatura est in posterum ipsis confirmare et per- B petua stabilitate communire curemus. Proinde ecclesiam de Standuna cum pertinentiis suis, et ecclesiam de Chingesboria cum suis itidem pertinentiis, et ecclesiam de Chauria cum omnibus ad ipsam pertinentibus, quas earumdem fundatores et advocati ecclesiarum, sicut ex authenticis eorum scriptis agnovimus, Deo et sancto Joanni, et fratribus Hospitalis Jerusalem, pro sua et suorum salute, in perpetuam destinarunt eleemosynam, concessa nobis a Domino episcopali auctoritate, memoratis fratribus Hospitalis concedimus, et sub hujus scripti testimonio in perpetuum confirmamus. His testibus, Hugone decano Sancti Pauli, Ricardo archidiacono Oxenefordiæ, Ricardo archidiacono Colecestriæ, magistro Nicolao, magistro Waltero, C Willelmo de Norhala, canonicis Sancti Pauli, Willelmo de Piro, Henrico Pictore, Roberto Huscharle, Roberto de Fuleham, Alfredo Bechet, Willelmo de Ver, et cæteris. Valete.

EPISTOLA CCXXVII.

AD EOSDEM.

GILBERTUS, Dei gratia [Londoniensis] episcopus, dilectis sibi in Domino universis ejusdem Ecclesiæ parochianis et filiis, salutem, gratiam et benedictionem.

Qui Domino devotius obsequuntur digne ab ipsius fidelibus in petitionibus suis justis exaudiuntur. Inde est quod universitati vestræ præsenti scripto notificamus, nos dilectis fratribus monachis scilicet Cluniaci et nominatim priori de Rumuli et ipsius D loci conventui omnes ecclesias et ecclesiastica beneficia concessisse, quæ sibi a comite Eustachio donata et concessa sunt, et ipsius charta quam inspeximus confirmata et ab ipsis multis jam ante annorum curriculis quiete et inconcusse possessa. In his vero hæc ex propriis duximus exprimenda vocabulis, ecclesiam de Stanford, et ecclesiam de Angra, ecclesiam de Lahaphara, et Lagaphara parva ecclesiam de Gogeshala, ecclesiam de Orteia, ecclesiam de Langahou, et quidquid ad eas pertinet in capellis, in terris, et decimis, videlicet de porcis, de agnis, de lana, de caseis, de vitulis, de pullis equorum, de pasnagio, de feno et lino. Has jam dictas ecclesias cum omnibus ad ipsas perti-

nentibus, jam dictis fratribus concedimus, et episcopali auctoritate confirmamus, et hanc donationem nostram sigilli nostri attestatione corroboramus. Testibus Ricardo archidiacono....

EPISTOLA CCXXVIII.

AD EOSDEM.

GILBERTUS, Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino, universis sanctæ Londoniensis Ecclesiæ parochianis et filiis, salutem, gratiam et benedictionem.

Cogit nos charitatis affectio pro indigentia fratrum de Priten' universitati vestræ supplicare. Qui nimirum inchoatam ecclesiæ suæ fabricam suis non sufficiunt impendiis consummare, nisi devotio fidelium votis eorum misericorditer subveniat. Proinde latores præsentium nuntios et procuratores paupertatis suæ, sub nostrarum testimonio litterarum vobis commendamus ad gratiam, orantes et exhortantes in Domino, et in remissionem vobis injungente delictorum, quatenus eos pro communi fratrum necessitate pie laborantes, propter Deum benigne suscipiatis et de collatis vobis a Domino facultatibus, ad extruendam prædicte fabricam ecclesiæ, eleemosynas et beneficio vestra misericorditer impendatis, ut domum Domini in terris ædificando, permansura vobis ædificia præparetis in cœlo. Clericis vero, presbyteris et personis ecclesiarum, per nostram constitutis parochiam specialiter supplicamus, ut illis suscipiendis, exhibendis et honorandis sollicitius intendant, et ad commissas sibi plebes devota eos exoratione commendent. Scituris omnibus, qui eos hospitio seu beneficio quolibet honoraverint, quod eos orationum et beneficiorum sanctæ Londoniensis Ecclesiæ constituimus fore participes. Pœnitentibus etiam et peccata confessis, sub nostro scilicet constitutis sacerdotio, quia majori indigent remedio, majorem adjicimus misericordiam, et si in septem annorum vel supra pœnitentia fuerint, viginti, si minus, decem, de injuncta sibi satisfactione dies relaxamus.

EPISTOLA CCXXXIX.

AD EOSDEM.

G., Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino universis ejusdem Ecclesiæ parochianis et filiis, salutem, gratiam et benedictionem.

Quo magis, dilectissimi, inter charitatis opera lucet eleemosynarum largitio, eo propensius earum erogationi insistere vos exhortamur in Domino. Si enim opera misericordiæ in hujus sæculi peregrinatione seminatis, multiplicato fructu, vitam æternam metetis in cœlo. Unde rogamus et monemus vos attentius, quatenus inopiæ fratrum de Cuwella qui pro defectis facultatibus Ecclesiam suæ religioni congruam construere non possunt, compatiamini, et pia ducti campassione, eis optata subsidia æternorum intuitu præbeatis, ut vestris adjuti suffragiis oratorio sibi constructo ferventissime legi mandatorum Dei inhærere possint. Nos vero his qui de suis facultatibus eidem loco quidquam largiti fuerint, de Dei misericordia confisi de eorum pœnitentia decem dies relaxamus, et bonorum omnium quæ in nostra fiunt Ecclesia, adjuvante Domino, eos participes constituimus. Valete

EPISTOLA CCXXX.

AD EOSDEM.

G., Dei gratia Londoniensis episcopus, dilecti sibi in Domino episcopis, archidiaconis, clericis per episcopatum Londoniensem constitutis, salutem gratiam et benedictionem.

Quæ in usus pauperum misericorditer impendun tur donantibus non pereunt, imo ad æternæ retri butionis gloriam conservantur, et temporalium pi largitio vitam æternam operatur. Unde nos de sa lutis vestræ profectu solliciti, propensius charita tem vestram exhortamur in Domino, quatenus pii operationibus providere indulgeatis, ut de boni vobis, permittente Domino, concessis, dum tempu habetis, dum licet, æternitatis fructum mereamini Nos itaque ancillarum Christi, Deo et beatissim Mariæ de Northamtonia jugiter servientium, eg stati compatientes, rogamus, monemus, et vos e hortamur in Domino ut, cum ad vos venerint sua proponentes miseriam, eas benignius suscipiatis, de facultatum vestrarum copia earum releveti inopiam, ut bonorum quæ tam in nostra quam su fiunt Ecclesia auctore Domino sitis participe Valete.

EPISTOLA CCXXXI.

AD EOSDEM.

G., Dei gratia Londoniensis episcopus, dilecti sibi in Domino archidiaconis, decanis, et omnibu qui in episcopatu Londoniensi consistunt, eccl siarum prælatis, salutem, gratiam et benedictionem

Noverit dilectio vestra, quod R. clericus de Ar del', ecclesiam de Ardel' in manus nostras ta spontanee quam absolute resignavit, seque quo nihil in ea juris ulterius esset repetiturus, interpo sita juramenti religione, obligavit. Quam nos pe titione quidem et præsentatione advocati, dilect nostro G. de Sur' cum omni integritate sua perpe tuo habendam et canonice possidendam concessi mus, ipsumque in ea personam debita solemnitat constituimus. Quod quia in dubium nolumus, au in irritum de cætero posse revocari, præsenti scripto universitati vestræ id notificare, et episcopal auctoritate confirmare curavimus. His testibus....

EPISTOLA CCXXXII.

AD EOSDEM.

G., Dei gratia Londoniensis episcopus, omnibu sanctæ matris Ecclesiæ ministris, nec non et uni versis Christianæ professionis in sua diœcesi com morantibus, ad quos litteræ istæ pervenerint, com passionis abundare visceribus.

Capiat in nobis, fratres charissimi, evangelic doctrinæ frequens et quotidiana admonitio, qua in struimur et informamur opis indigentibus manu misericordiæ alacriter porrigere, et oppressoru necessitatibus cœli remedio occurrendo subvenire,

Scriptum namque est: *Alter alterius onera portate, et sic adimplebimus legem Christi* (*Galat.* VI). Et iterum: *Hilarem datorem diligit Deus* (*II Cor.* IX). Et alibi: *Date et dabitur vobis* (*Luc.* VI). Et iterum: *Charitas operit multitudinem peccatorum* (*I Petr.* IV). Et alibi: *Charitas nunquam excidit* (*I Cor.* XIII). Nos igitur ecclesiæ Sanctæ Virginis N. et fratribus in Christi servitio diem commorantibus alacriter succurrentes, unusquisque juxta facultatis suæ mensuram imminentis paupertatis aggravationem misericorditer supportemus et ad reædificationem ecclesiæ, ignis incendio vastatæ, aliquid de beneficiis nobis a Deo collatis, cum cordis hilaritate largiamur. Omnibus autem qui ad præfatum opus misericordiæ, ea devotionis intentione qua oportet manum auxiliatricem porrexerint, de Domini gratia et meritis tantæ virginis confisi, duodecim dies de pœnitentia sua relaxamus, et bonorum omnium quæ in nostra fiunt Ecclesiæ, adjuvante Domino, eos participes constituimus.

EPISTOLA CCXXXIII.

AD EOSDEM.

G., Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino archidiaconis, decanis, et omnibus Ecclesiarum personis per episcopatum Londoniensem constitutis, salutem, gratiam et benedictionem.

Quæ religiosis locis divinæ contemplationis intuitu collata sunt, episcopali justum est auctoritate firmari, ne valeant in posterum rerum facili mobilitate convelli inde est quod authenticum instrumentum illustris viri Walteri filii Roberto sequentes, quo ecclesiæ Sancti Neoti et monachis ibi Deo servientibus, jus divini et advocationis quod habuerat in ecclesia de Wimbis et in ecclesiæ Sancti Andreæ infra muros Londoniæ confirmat; nos quoque id ipsum eisdem concedimus, et ut sibi de cætero firmum et inconvulsum permaneat, episcopali eis auctoritate et sigilli nostri attestatione corroboramus. Valete.

EPISTOLA CCXXXIV.

AD EOSDEM.

G., Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino universis ejusdem Ecclesiæ parochianis et filiis, salutem, gratiam et benedictionem.

Vestram spero charissimi, non latere prudentiam, quam sit utilis multorumque necessaria commodis hospitalis illa domus quæ prope ecclesiam Beati Bartholomæi Londoniæ constructa est, in qua misericordiæ deservitur operibus, et pauperum Christi necessitas assidue multo studio, multaque diligentia sublevatur. Quæ cum actis retro temporibus studiis hujusmodi vigilanter intenderit, ad præsens tamen Domino gratiam ministrante, solito clarius enitescit, et studio bonorum fratrum, Adæ videlicet, G. et G. qui se nuper ejusdem domus pro Christo mancipaverunt et subdiderunt obsequiis, uberius solito pietatis opera omnibus ad eam divertentibus exhibendo, odoris boni fragrantia jamjam plenius ex se circumquaque diffundit. Ili nimirum cum jam sibi gloria plurimum arrideret, et rerum temporalium affluentia satis responderet ad votum totum quod sibi vel jure patrimonii a parentibus obvenerat, vel quod laboribus anxiis terra marique perquisierant pro Christo relinquentes, id ipsum in usus Christi pauperum contulerunt, et ut holocaustum Domino acceptabile plenius exhiberent, pro sua seipsos eorumdem obsequiis humillime devoverunt. Qui cibum esurientibus, potum sitientibus, nudis operimenta, fatigatis tecti lectique requiem, uberem ægrotis misericordiam sollicite subministrantes, laboris et obsequii sui mercedem sperant et expectant a Domino, ipsam utique quam repromisit ipse diligentibus se. Quorum conversationem et opera, quia Domino placere non ambigimus, universitati vestræ preces affectuose porrigimus, ut domum illam in qua Domino jugiter obsequuntur, affectuosius diligatis, eleemosynas vestras per manus illorum in commune bonum pauperum Christi fideliter erogandas sibi, vel his quos destinaverint, ad vos fidentissime committatis. Omnibus vero qui de suis facultatibus eidem domui ad opera misericordiæ sustentanda quidquam, inspirante Domino, largiti fuerint, de Domini misericordia confisi, de injuncta sibi pœnitentia 20 dies relaxamus, et orationum et bonorum quæ tam in nostra quam sua fiunt ecclesia, participes in hoc, fiduciam, subministrante Domino, constituimus. Valete.

EPISTOLA CCXXXV.

AD EOSDEM.

G., Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino archidiaconis, decanis, presbyteris et omnibus ejusdem Ecclesiæ parochianis et filiis, salutem et omnis gratiæ plenitudinem.

Cum loca sanctorum omnium in quibus eorumdem reliquiæ sancta fidelium devotione repositæ, beatam præstolantur octavam, venerari, sublimare et piis bonorum largitionibus reverenter ampliare oporteat, nulli dubium relinquitur, illum præcipue locum, qui in vallis Josaphat medio inter montem Sion et montem Oliveti sepulturæ beatæ matris Domini donatus est, et ad humanitatis ejus obsequium ab æterno provisus, summæ devotionis ejus obsequiis debere celebriter excoli, et ob ejus memoriam quæ manibus angelorum inde in cœlum corporaliter etiam ut credimus evecta est, modis omnibus honorari. Agatis itaque, dilectissimi; monitis salutaribus acquiescite, et nuntios beatæ matris Domini velut ab ejus latere directos, jucunda mente suscipite, et de eorum gaudentes adventu, de his quæ vobis a Domino collata sunt, ut hilares decet datores in eorum manus confidenter reponite, quod per eos beatæ matri Domini digne mittatis, quo ejus sepulturam exornetis, et locum quem prævidit sibi filius, ejus Dominus Jesus ut ad se inde ascenderet collatis beneficiis infidelium repellendo rabiem defendatis. His vero qui nostris acquiescentes monitis, in causam hanc aliquid de suo contulerint, de beatæ

matris Domini confisi patrocinio, se in pœnitentia A septem vel amplius annorum sunt, 20 dies relaxamus, si pauciori tenentur numero, dies decem remittimus. Valete in Christo.

EPISTOLA CCXXXVI.

AD EOSDEM.

G., Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino universis ejusdem Ecclesiæ parochianis et filiis, salutem, gratiam et benedictionem.

Latores hi præsentium, nuntii sunt infirmorum de Berceram, qui per ipsos suam vobis ostendentes inopiam, devote supplicant, ut ob Dei reverentiam sibi subveniatis, et de his quæ vobis divina contulit misericordia, ad eorum sublevandam inediam beneficium aliquod prout vobis Dominus inspiraverit, B impertiatis. Quorum precibus nos quoque preces adjicimus, rogantes et exhortantes in Domino, ut corda vestra Christi pauperibus aperiatis, et dum potestis et vobis vita superstes est, Dominum in membris suis honorando, illud ad memoriam revocetis, quod suis in fine dicturus est: *Quod uni ex minimis* meis qui in me credunt *fecistis, mihi fecistis* (*Matth.* XXV), et hoc præ oculis habendo et opere complendo, quod hic pauperibus Christi ob ejus reverentiam erogaveritis, in futura vita in centuplum recipiatis (*Matth.* XIX). Qui vero nostris acquiescendo monitis, eis in aliquo ad vitæ sustentationem pro Christo subvenerint, de ejus confisi misericordia, de injuncta sibi pœnitentia decem dies relaxamus.

EPISTOLA CCXXXVII.

AD EOSDEM.

G., Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino archidiaconis, decanis, et omnibus in Londoniensi diœcesi constitutis ecclesiarum prælatis, salutem, gratiam et benedictionem.

In luce lucerna opus non est, et cum quid sui per se natura clarescit, id testibus aut tesiimoniis evincere citra necessitatem est. Quanta siquidem charitatis studia, quanta suffragia pietatis, quanta denique totius humanitatis obsequia peregrinis pauperibus Christi et omnibus necessitate patientibus impendat sanctum xenodochium Jerosolimitanum, sancta scilicet domus Hospitalis, ipsis jam olim rerum indiciis orbi innotuit ut non jam nostro super hoc testimonio, sed pervulgatæ magis veritati fides debeatur. Qui nimirum locus venerabilis ob meritorum insignia nonnullis meruit a regno simul et sacerdotio privilegiis insigniri. Nos igitur Patrum et prælatorum nostrorum vestigia debita veneratione subsequentes, latores præsentium nuntios et procuratores illius religiosæ domus, cum testimonio litterarum nostrarum destinamus ad vos, et quanta possumus devotione commendamus ad gratiam, orantes et exhortantes in Domino, et in remissionem vobis injungentes delictorum, quatenus cum ad vos colligendis fidelium eleemosynis eos declinare contigerit, ipsos pii ministros operis, pietatis intuitu benigne recipiatis, ope et opera misericorditer promo veatis, et juxta commonitionem domini papæ, e indulta sibi privilegia, debitam in omnibus reveren tiam exhibeatis. Subjectos quoque vestros eorun fraternitatem suscipere, susceptamque ad finen usque fideliter observare sedulo commonere sata gatis, scientes quoniam non possunt fructus no esse participes, qui bonorum se operum exhiben adjutores. Omnes autem qui ob contemplationen Dei et pauperum Christi, fraternitati huic se addi xerint, eamque annua, ut moris est, observation compleverint, orationum et omnium beneficioru commissæ nobis a Deo Ecclesiæ participes statui mus. Parochianis vero nostris, quibus præcipue de bitores existimus, pœnitentibus videlicet et peccat confessis, qui hanc societatem debita devotion servaverint, si in septem aut eo amplius annoru pœnitentia fuerint constituti, quadraginta; si m nus, viginti de injuncta sibi satisfactione dies mi sericorditer relaxamus.

EPISTOLA CCXXXVIII.

AD PAROCHIANOS S. PAULI.

G., Dei gratia Londoniensis episcopus, dilecti sibi in Domino universis ecclesiæ Beati Pauli apo stoli parochionis et filiis, clericis et laicis, saluten gratiam et benedictionem.

Scribentes charitati vestræ, dilectissimi, vobis a memoriam beatum illico Paulum apostolum ha mente reducimus, ut ob Domini nostri Jesu Chris et ejus Apostoli reverentiam et gratiam ad ipsiu C Ecclesiam respiciatis, et ejus necessitati, quæ sat omnibus innotuit, prout vobis Dominus inspiraveri benigna devotione subveniatis. Quæ a multo ja tempore fundata, et vestris eleemosynis magna ja sui parte constructa, tot sumptus exigit et haur expensas, quod quia per nos subministrare non po sumus, nisi ferat opem vestra benignitas, de cæte providere recusando desperabimus. Quia vero quo inutiliter conatur unitas, hoc sæpius efficaciter a implet universitas, si vos adjutores habuerimu spem bonam concipimus, ut in diebus vestris d protractum opus Domino per vos manum mise corditer apponente, completum videatis. Aga itaque, et patrono vestro et advocato optimo, bea videlicet Paulo, devotum præstetis obsequium, ut domum construendo in terris, beatam ejus inte D ventu mansionem obtineatis in cœlis. Id, quæs præ oculis habeatis, quod patronus vester et ap stolus Paulus plus omnibus apostolis laboravit, q ut mundum infidelitatis purgaret errore, semel Christum lapidatus est quinquies flagellatus, virgis cæsus, et post innumera pericula quæ te marique sustinuit, Romæ tandem pro Christo glor sam sustinens passionem, gladio consummatus (*II Cor.* XI). Hoc vobis patrono gaudendum est, s tanto gratulandum advocato. Qui licet ecclesi orbe toto plantaverit, fide mundum illuminaver sedes sibi tamen episcopalis nusquam, ut audivim in terris posita est, præterquam hic inter vos, u

›sius venerationem et sempiternam memoriam lata est Ecclesia, et episcopali dignitate, Domino is hoc misericorditer et specialiter prævidente, imata. Habetis itaque beatum Paulum aposto- episcopum animarum vestrarum, qui de manu ıini id specialiter suscepit officii, ut in carne ntes, vos oratione sua sancta muniat et defen- et cum exuti carne fueritis, vos perducat ad num Patris. Utar ad vos ipsius verbis. Ait enim: *errare : Deus non irridetur. Quæ enim semi- ›rit homo, hæc et metet* (*Galat.* VI). Audite ma- 'um vestrum, audite sanum et suscepite consi- ı: « Seminare nunc potestis, quod in æterna suscipiatis. Nunc hiems est, tempus sementis ›ndæ nunc est, hora vobis oculos extrema si serit, non jam seminandi tempus erit. Cum ja- n post se clauserit sponsus, fatuarum jam virgi- clamor inanis erit. « Audiamus igitur episco- nostrum sic exhortantem : « *Ergo dum tempus* *mus operemur bonum ad omnes* (*ibid.*). Miseri- iæ tempus quod nunc est, injustitiæ tempus ngit. Qui misericordiam in præsenti non exhi- a Domino justitiam tunc exspectet. Ad vos ita- recurrentes, charissimi, vestrum attendatis ini- , consideretis cursum, prospiciatis et exitum. rni vos uteri primo conclusit angustia, postmo- nudos et in hunc mundum nihil præter pecca- inferentes, excepit hæc vita arcta sepulcri, ›eps coarctabit mansio, ad ultimum suscipiet ul dubio aut inferni, quod absit! latitudo, aut altitudo. Indicibilis est homini in hac vita, tam ni deorsum miseria, quam quæ sursum est in ; beata gloria. Supra linguam est, quod electis probis utrimque paratum est. » Agat ergo dis- › vestra, charissimi, ut juxta quod monet epi- us vester et apostolus Paulus, viam declinetis ni, et juste et sancte vivendo pertingatis ad gau- œli. Monet vos per nos episcopus vester, ut ›rum vestrorum vasa munda et honesta custo- s, ne sanctum a vobis Spiritum qui hæc sibi in ılum vindicat, vivendo turpiter abigatis. Mise- diæ partibus insistatis, ne his, quod absit! sis, a Domino judicium sine misericordia in › nimis aspero die illa sentiatis (*Jac.* II). Ad siam beati Pauli Patris et episcopi vestri, pie- oculos habeatis, et ei et annua et ultima in fine o beneficia singuli conferentes ipsum vobis ar- me beneficiis præstitis obligetis, ut protectioni æ et saluti invigilet, et pauca quæ nunc datis npore, a summo largitore Domino Jesu, vobis ntuplum restitui impetret in æternitate. Omni- ero qui ecclesiæ beati Pauli apostoli ædificandæ nservandæ, de suo quidquam annuatim et in uo contulerint, si septem vel amplius annorum tentia onerati sunt, nos de misericordia Salva. Jesu Christi, et ipsius beati apostoli confiden- .nnis singulis 40 sibi dies relaxamus et intra tes ecclesiæ divinis interesse concedimus, ex- › quod una Quadragesima in singulis septem

A annis foris sint, et sic jejunia compleant. Quia vero in missarum celebratione sancta nobis summa salvatio est, totius synodi nostræ consensu et firma et certa promissione statuimus, ut pro omnibus qui fraternitatem hanc susceperint et servaverint, ab unoquoque sacerdote totius episcopatus beati Pauli, triginta missæ cantentur, pro his qui adhuc in carne sunt, quindecim, et pro his quindecim qui decesserunt. In ipsa etiam ecclesia beati Pauli, singulis septimanis missas duas, una pro vivis alteram pro fratribus jam defunctis celebrari, totius capituli nostri consensu statuimus. Adjicientes etiam ut si quis fratrum ecclesiæ beati Pauli, ut exigentibus peccatis sæpe contingit, morte præventus in eum casum inciderit, pro quo defunctis in locis B sacris sepultura negari solet, nihilominus tamen, tanquam frater et adjutor ecclesiæ beati Pauli suscipiatur, in loco sacro sepeliatur. Ne vero liberalitatem vestram et gratuitam hanc donationem vobis in necessitatem quandoque redigendam suspicetis, omnes a quidquam dandi necessitate et consuetudine præsenti scripto absolvimus, ne quid hujusmodi a vobis quasi debitum exigatur; sed gratuito præstitum a Domino vobis in illa die in centuplum retribuatur. Amen.

EPISTOLA CCXXXIX.

AD EOSDEM.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino universis Ecclesiæ beati Pauli parochianis et filiis, salutem, gratiam et benedictionem.

C Clamat ad vos, charissimi, sancta civitas illa Jerusalem, in qua vos a morte perpetua Dominus noster Jesus Christus sua morte liberavit. Clamat ad vos, sepulcrum Domini, locus ille sanctissimus, a quo Dominus Jesus die tertia, morte superata resurgens, nos in fide et spe resurrectionis et salutis æternæ confirmavit. Clamant ad vos sancta loca illa omnia quæ jamdudum Dominus præsentia sua corporali frequentans, ad nos ab infidelitatis errore revocandos, ea signis et virtutibus mirabiliter illustravit. Hæc fidelium Christi labore magnifica a paganorum jamdiu potestate liberata et eruta, in eorumdem manus et potestatem iterato recidere perhorrescunt. Plorant loca sancta principum suorum lamentabilem casum, quorum aliis gladio cæsis, aliis in servitutem D deductis, terra illa sancta propugnatore jam carens, tanquam præda infidelibus et inimicis crucis Christi, nisi cito manum Dominus apposuerit, exposita est. Onus istud sustinent fratres nostri charissimi et milites Templi, qui ob locorum sanctorum et in his manentium fidelium Christianorum defensionem, omnibus se periculis exponere, mortem etiam ipsam pro Christo et fratrum salute subire parati sunt. Quibus ad repellendam multitudinem illam infinitam quantis opus sit, discretio vestra non ignorat. Unde pietati vestræ tota supplicat orientalis Ecclesia, ut qui sibi præsentia corporali subvenire non potestis, facta sibi rerum vestrarum largitione, per manum defensorum suorum, militum scilicet Templi subve

niatis, et imminentia sibi pericula fraternæ charitatis ope submoveatis. Hortatur in hoc charitatem vestram dominus papa, hortamur et nos, in Christo charissimi, omnibus qui eorumdem fraternitatem susceperint, et eis annuatim et in fine suo quod sibi Dominus inspiraverit, prece et admonitione nostra contulerint, orationum Ecclesiæ nostra suffragia concedentes, et de injuncta sibi pœnitentia dum in eadem fraternitate permanserint, quadraginta dies annis singulis concessa nobis a Domino potestate relaxantes. Valere vos optamus, in Domino charissimi.

EPISTOLA CCXL.

AD ROBERTUM ARCHIDIACONUM ESSEXIÆ.

GILBERTUS Dei gratia Londoniensis episcopus, dilecto suo ROBERTO archidiacono Essexiæ, salutem, et gratiam et benedictionem.

Attendas, quæso, charissime, in quam longinqua migraveris, quantum etiam laborem quantumque tædium solo litterarum amore subieris, et des operam sollicite, ut laboris tanti condignos fructus ad nos quandoque valeas, cooperante gratia, reportare. Non effluant tibi dies, dum potes, et ætas permittit idonea, disce quod postmodum doceas, et in sinum mentis collige, quod, exigente necessitate, suo queas tempore pluribus erogare. Nihil est quod idonee tuam possit industriam excusare, corpus tibi, donante Domino, sanum est et incolume, ætas habilis, facultas suppetens, locus abundans mercibus quas optasti, magistrorum copia, sociorum grata frequentia. Adsit amor studii et mentis applicatio voluntaria, de die poteris in diem proficere, et longe teipso effectus melior, tuis jucundissime laboribus arridere. Attende quid sit moram fecisse Bononiæ, et ea quibus jam dicta civitas insignis effecta est, turpiter ignorare ? Hæc altera jam Carihat sepher quod est *civitas litterarum*, digne meruit appellari, quæ summi subtilitate ingenii hebetem totet temporibus mundum exacuit, legum thesauros aperuit, et abdita sapientiæ summi tandem vigore studii in lucem potentissime protraxit. Hinc te litterarum, quod absit ! inscium, sensus inopem revertit, charissime, deprecor, erubescas, ne quod cunctis fere cessit ad gloriam, in opprobrium tibi cedat et ignominiam. Ricardium archidiaconum revoco, quem si diutius moram fecerit, de medio subtrahi pertimesco, te ejus onera sustinere necesse est quæ statim cum venerit, juvante Domino, levigabimus. Valere te et omnimodis proficere desideramus, charissime.

EPISTOLA CCXLI.

AD P. NIVERNENSEM EPISCOPUM.

P. Dei gratia Nivernensi episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, si non expressum schedula, conceptum tamen corde piæ salutationis affectum.

Ex relatione dilecti fratris Ebroicensis episcopi acceperamus ego et dominus Saresberiensis episcopus, abbatem Pontiniacensem in Galliam remeasse. Cupientes itaque in nobis adimpleri negotium de absolutione nostra, vobis et prædicto abbati a domino papa commissum, cum festinatione ad vos labores arripueramus itineris, jamjamque Cenomannum propinquantes, festini nostri a domino papa reditu revocati sumus, afferentis ejus rescriptum continens vobis et domino Belvacensi episcopo sollicitudinem absolutionis nostræ esse injunctam. Quia igitur personæ vobis adjunctæ mutatio vestrum immutari poscebat consilium, incontinenti nuntios nostros ad prædictum episcopum direximus, domini papæ rescriptum ei deferentes, et diem et locum nobis designatum a vobis intimantes. Sed quoniam casus fortuiti qui provideri nequeunt, dilligentissimis etiam sæpius adversantur, incerti ubi aut qualiter se habens prædictus inveniatur episcopus, benevolentiæ vestræ cui in multis tenemur obnoxii preces affectuose porrigimus, ut duorum vel trium dierum spatio ultra quam in proposito habuistis Senonis nuntios nostros exspectetis, reportaturos vobis prædicti episcopi responsum, si mora tamen adventus eorum id fieri postulaverit. Omnem enim daturi sumus operam, ut moram hanc prævenia mus, et statuto nobis die et loco vobis, juvante Domino, occurramus.

EPISTOLA CCXLII.

AD WALTERUM NORWICENSEM.

Scitis, charissime, jacula quæ prævidentur obesse minus, et quod tempore longo melius sit occurere quam vulnerata causa de quærendo remedio jam nimis sero deliberare. Unde considerantes Patrem nostrum Cantuariensem ad maledictionem promptissimum et potestatem quam in ædificationem et non destructionem Ecclesiæ suscepisse debuerat, in dominum nostrum regem et regnum ejus, in nos et commissas nobis Ecclesias, contra formam sacrorum canonum exercere paratum, et ad datos nobis jamdiu audientiam appellavimus et ad datos nobis judices appellationem hanc prosequendo, tempestatem hanc qua concuti metuebamus, administrante gratiam Domino, usque . . . .

EPISTOLA CCXLIII.

AD JOCELINUM EPISCOPUM SALESBERIENSEM.

Dominus Cantuariensis cum adversus rempublicam regni hujus mala hæc machinetur quanta potest, præcipue tamen nos duos, sicut dicitur, seorsum ponit ad sagittam, in quos primos effundat impetus et potestatem exerceat in malo quam non in beneficio nemini vel sensisse. Ille namque, ut dicitur, emissis de novo vocationibus nos duos in Gallias ex nomine vocavit, comminans et protestans publice se in nos excommunicationis latum ire sententiam, si non in Galliis suæ quam citius assistamus præsentiæ. In quo quia me prægravari sentio, adversus hoc ad sedem apostolicam publice jam appelavi, quod et per litteras et per nuntium unum videlicet ex clericis meis proximo die Veneris, juvante Deo profecturum, domino Cantuariensi denuntiare disposui. Super quæ vestram quoque dilectionem certificare curavi, ut si ejusdem placet uti consiliis

is clericorum vestrorum missus a latere vestro l iter arripiat ut mutuis uti consiliis et socienutua possint consolari. Si quid certius accesuper hac re, significare nobis, si placet, Londoniam, ubi moram facere disposui a sexta)ræsentis hebdomadæ usque ad quartam feriam nanæ sequentis. Vale.

EPISTOLA CCXLIV.

AD EUMDEM.

] Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili J. Salesberiensi eadem gratia episcopo, saluuæ nunc est, et quam speramus a Domino. oniam in Ecclesia regni hujus vitia pullulant, et ea Domini sarmenta succrescunt, consultioris judicii succidenda, visum est Patri nostro Ri- Cantuariensi Dei gratia episcopo, totius An)rimati, et sedis apostolicæ legato, secundum iam Patrum consuetudinem, fratres et coepiscoios, et alios Ecclesiarum prælatos ad concilium)care, ut quæ corrigenda fuerint, communicati ra consilii, vel omnino damnentur, vel in meDomino gratiam ministrante, reformentur. vero ad sollicitudinem nostram pertinere ditur fratres et coepiscopos nostros ad conciconvocare, ab ipso ut id faciamus in mandatis imus. Inde est, quod fraternitati vestræ ipsius ritate mandamus, et in vi obedientiæ injungiut Dominica qua cantatur : *Cantate Domino cum novum* (*Psal.* xcv), ob causam memoratam suri sibi Londoniæ sitis, et medio tempore mni cautela et diligentia excessus quibus diævestra laborat inquiratis, ut in medium decorrectioni subjaceant et censuræ. Ipsius vobis auctoritate injungimus, ut diœcesis e abbatibus, archidiaconis, prioribus et decacorum conventualium verbum hoc notificetis, ut designato loco et tempore in concilio dolegato præsentiam exhibeant, ipsius auctoriitetis. Valete.

EPISTOLA CCXLV.

AD EUMDEM.

ıerabili domino fratrique charissimo J. Saiensi Dei gratia episcopo, frater GILBERTUS oniensis [episcopus], salutem.

atur evangelica mulier, quæ drachmam repemamisit (*Luc.* xv). Nobis quoque gaudendum uia quos in longinqua direximus, et quasi limus, lividorum latratuum Scyllis tandem zatis sanos et incolumes et prospera nuntianomino cuncta pie disponente, recepimus. Unde videtur rem fore consilii, ud ad locum quem ıavit dominus rex, scilicet Argentomrem mora ıe pertrahente concurramus, ut ibi domini reıt præstolemur adventum, aut si nos ad se jusserit, expeditiorem habeamus hinc ad ra progressum. Hoc domino Cicestrensi comabitis, qui si quid aliter senserit, hoc mihi, si , recurrente cursore, ne panem comedat otiosus signare velitis. Valere vos opto in Domino, charissime.

EPISTOLA CCXLVI.

AD EUMDEM.

Venerabili domino fratrique charissimo J. Saresberiensi Dei gratia episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister salutem et debitam domino dilectionem.

Suadet e facili verborum paucitas, cum ad exaudiendum prona est ipsius ad quem scribitur amica benignitas, quamquia de vestra gratia spem plene concipimus, dilectæ nobis in Domino benevolentiæ vestræ preces affectuose porrigimus, ut viginti solidorum beneficium quod nepoti meo in ecclesia de Chiltuna concessistis, integrum ipsi manere velitis, ne si rei modicæ quidpiam detraxeritis, rem ipsam mutilatam quodammodo suo indignam donatore reddatis. Vestram vero volumus celsitudinem non latere, nepoti meo et ipsius clerico W. pacto rem firmante sic convenisse, ut W. sibi annuos viginti solvat et ipsius Ecclesiæ onera omnia quæ vestra vel archidiaconi vestri imponet modestia, in se suscipiendo sustineat. Unde preces iterato porrigimus ut si juxta quod moris vellus ovi detraxeritis, agno.... adhuc anniculo, quousque lanis vestiatur uberius, gratia miserante, parcatis. Valere vos optamus in Domino, frater in Christo charissime

EPISTOLA CCXLVII.

AD EUMDEM.

Venerabili domino fratrique charissimo J. Salesberiensi Dei gratia episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, munus quod penes se maximum reputat, seipsum.

Evangelicum, ut audio, paradigma complestis, et saginato vitulo, occisis altilibus, reverso filio gaudia debita celebrastis. Superest, ut cum stola prima calceamenta sibi provideatis et annulum, ne quid ex Evangelio deesse sibi sentiat ad perfectum. De cætero quia Cenomanis orgia celebrare disponitis cum mandatum vobis regium insonuerit, me, si placet, a Sagio a Cerealibus evocetis. Valere vos optamus in Domino, charissime.

EPISTOLA CCXLVIII.

AD ROGERIUM WIGORNIENSEM EPISCOPUM, PRO PRIORE MALVERNIÆ.

Dominus Londoniensis domino Wigorniensi, in gratiarum plenitudine virtutum Domino complacere.

De naturali bonitatis vestræ præsumens privilegio, quoties opus est, et id fieri res exigit, confidenter ad vestram decurro benevolentiam, et repulsæ nescius munus statim gratiæ ad votum mihi respondentis excipio. Quod quia sæpenumero ipsis jam rerum argumentis expertus sum, in consuetæ mihi gratiæ limina confidentur irrumpo, postulans ut fratrem W. cui ad doctrinam scientia, et ad honestatem mores exuberant, quemque, ut audio, in gratiam jam, admisistis, et electione fratrum Malverniæ priorem constituistis, amore Dei meæque petitionis intuitu, de charo chariorem habeatis, ipsumque, prout honori

vestro congruit et ejus expedit humilitati, protegendo A et honorando, et ipsum et me, pluresque nobiscum amplioris ex hoc et gratiæ et servitii debitores habeatis. Diu valeat et in Domino perseveret incolumis vestra benignitas, dilectissime.

EPISTOLA CCXLIX.

AD EUMDEM.

Venerabili fratri et amico charissimo R. Wigorniensi Dei gratia episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem cum intimo dilectionis affectu.

Ad tuam, frater charissime, consultationem in charitate respondeo quod mihi charitas super hoc requisita respondet, deprehensos a te et in tua comprehensos parochia textores de quibusdam, ut asseris, fidei nostræ articulis male sentientes, quos non B tantum nuda blasphemiæ protestatio verum etiam constans assertio et propositi pertinacia hæreticos esse demonstrat, sub arcta consulo cautaque custodia detineri, donec aliquo locorum ob Ecclesiæ necessitatem aut negotium regni celeber fiat sacerdotum cæterorumque fidelium conventus, ubi invocata sancti Spiritus gratia, de communi negotio communis exeratur sententia, quæ quid super hoc agi oporteat, et secure et sincere possit diffinire. Illis vero interim seorsum constitutis, ne mutuis se possint in malum obfirmare colloquiis, bonos viros et graves, viros probatæ fidei, divinæ legis et litterarum peritos, eorum curæ convenit et custodiæ deputari, qui eos visitent in verbo prædicationis sanctæ, monitis emolliant, minis et metu pœnarum exterreant, fla- C gris interdum et flagellis cum moderata severitate coerceant, et ad Ecclesiæ unitatem omnimodis, prout charitas suggeret, revocare procurent. Hæc namque et hujus modi ecclesiasticæ correctionis medicamenta, quæ nobis exempla sanctorum proponunt, cum de salute agitur subjectorum, in charitate nos convenit experiri, qui in populo Patris nomen et pastoris officium obtinemus, ne vel perniciem aut periculum fraternæ salutis aliquid unquam præpropere statuamus. Sæpe enim quos verba non movent, verbera promovent, et quod metus pœnæ non efficit, ipsa pœnarum experientia nonnunquam extorquet, bona est necessitas quæ vel a malis prohibet, vel ad meliora compellit. Utrumque per Dei gratiam hac nobis via sperandum est, si nec pœnitendi illis D tempus adimitur, nec ulla relinquitur facultas malignandi. Utinam votis tuis sanctiori succurrat consilio, quos altius imbuit, quos ampliori gratia Spiritus infundit. Valete.

EPISTOLA CCL.

AD EUMDEM.

Venerabili domino fratrique charissimo R. Wigorniensi Dei gratia episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem et affectus intimi dilectionem.

Moris solet esse prudentum, etiam in non dubiis efflagitare consilium. Quod et vestra discretio prudenter observant, a nobis sciscitari voluit quid super his textoribus sentiamus, qui vestra nuper in diœcesim telis araneæ quas misere texuerant, operire moliti sunt et involvere, et nisi sancti vos eis Spiritus restitisset, nequiter supersem zizaniis infatuare. Qui corde conceptas hære vulgus spargendo prædicant, et in jure conv commoniti, easdem attrita fronte defendere n midant. Quorum sermo, ne canceris in mod imis serpat, et errore simili quamplures invol sos arcta consulimus custodia cohiberi, et ne desit officio, per honestiores et prudentiores cl vestros visitari sæpius, et ut ad pœnitentiam clesiæ unitatem revocent animos, et corda co tent, dilligentius admoneri. Est sermo Dei vi efficax qui per idoneum ministratorem cito imperium, et suscitat illico peccatorem. Qui corrumpunt mores bonos colloquia prava, sec constituatis singulos, ne si invicem sibi mi verba, animentur in pertinacia, et respuant co sana. Quod si nec vexatio sancta nec pie ex commonitio dederit intellectum auditui, qu nem hanc ultimam de pœna, an scilicet ple sint, quave pœna plectendi, quo etiam judica eos ad pœnam tradente puniendi sint, commu trum nostrorum et coepiscoporum conventu co mus reservari. Grandis enim hæc quæstio es sanctis Patribus et Ecclesiæ doctoribus non me ter agitata, quibusdam Ecclesiæ mansuetudin clementiam prædicantibus, juxta quod dictu *Lex clementiæ in lingua ejus* (*Prov.* XXXI), e Domini: *Nec ego te condemnabo* (*Joan.* VIII); ne multi pereant, in talium pœnam sancti p dubio zeli pietate ferventibus. Hi filium phrene vinculis arctandum, sicque custodiendum co morant. Alii quod in religionem divinam com tur, in omnium ferri injuriam protestantes, men hoc publicum legem Juliam majestatis inte Alii exemplis judicantes hujusmodi, cremand dicant. Alii severitatem hanc beati Augustin tentia temperant, qui Donatistas non interfic flagellis et suppliciis exorat emendari. Unde scriptum est quo l « ad pœnitendum propera qui judicat, » quæstionem hanc communi fra nostrorum conventu reservari consulimus, u est in regno hoc, donante Deo, Ecclesia una, et in talibus eadem omnium sententia et act divisa. Sententiæ non præjudicamus saniori, q semper cupimus potiora sectari. Valere vos opt in Domino, frater in Christo charrissime.

EPISTOLA CCLI.

AD EUMDEM.

Venerabili fratri et amico ROGERO Wigor Dei gratia episcopo, frater GILBERTUS London Ecclesiæ minister, salutem et affectus intimi ctionem.

Dilectus filius noster, lator præsentium V mus de Northal, quadam magna se asserit sp pensum ad vos, quam de promissione vestra ralitatis et gratiæ dudum concepit. Verbum na

rritum debet nec vacuum reputare, quod . sibi constat sponsione firmatum. Proinde um ipso et pro ipso vestræ supplicamus bene- :iæ, quatenus propositam promissamque be- ntiam, data vobis a Domino opportunitate,et ntemplatione, et nostra, si placet, promptius me, ea benignitate compleatis in illo, ut et jus et veritati vestræ satisfaciatis, scientes uod dicimus, veritati debemus, quod promit- , fidei. Valete.

EPISTOLA CCLII.

AD EUMDEM

erabili fratri et amico R. Wigorniensis Dei episcopo, frater G. Londoniensis Ecclesiæ er, salutem et dilectionem.

:um habemus, quod magister From' eam ros gratiam invenit, qua ex scripto vestro, : sua certius relatione cognovimus. Deside- nim, sicut eodem asseritur scripto, per nos ide beneficio quod prior et canonici de Stold- ı eum contulisse dicuntur, quid illi scilicet antum in nostra fuerit assignatum præsen- siderамus et nos suam in hominibus justi- pro hominibus abundare instrumentis, ne qua unquam falsitate subverti. Verum non tantus nstrepit negotiorum tumultus, ut vix nostra nus curare negotia, nedum aliena, quæ et loco pore tam remota existunt, ad eam quam exi- listinctionem recolligere. Ad si testes non t, quibus plusquam testimoniis credit oportet r et canonici, de quorum facto agri benefi- non revocant, si cætera causæ necessaria succurrunt et suffragantur, utquid nostra re- ur attestatio, utquid ad supervacua sudatur? nus igitur ne sit scrupulosa adversus eum ientia vestra, eo quod nostrum non reportat ıonium, quia si forte factum tenemus, non ı ipsas facti circumstantias, qui scripturæ . requireret, ad memoriam revocamus. De), dictum nostrum dilectioni vestræ commen- s, ut quem sui merito in notitiam admisistis, tiam nostra, si placet, petitione commenda- ıabeatis. et sua illi jura per vestram integre am conservetis, ut et ipsum vestris exinde um obsequiis, et nos vobis pro ipso amplioris : debitores efficiatis. Valete.

EPISTOLA CCLIII

AD EUMDEM

erabili fratri R. Wigorniensi Dei gratia epis- frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, m.

ɔeratas quidem et plenas ingratitudine gra- estræ mihi litteræ retulerunt, quas super ca- ancti Michaelis, per manus improbissimi por- novissime suscepi. Quid namque merui ut sus me vestra debeat fraternitas excandescere ɔeam personam vestra prorumpat apppellatio ites provocer et ad labores? Nunquid has mihi s gratias, quia me partes vestras benigne sustinuisse meministis? Nunquid mediatoris nostri, ima mentitoris vestri id de me persuadere potuit oratio, ut aut vestri quod juris est occupem, aut occupanti velim, quod absit! ullatenus assentire? Non est sanctum de moribus amici tam cito perperam sentire. Vester ille missus et procurator causæ quam vestrum dicitis adversus me et adversus Ecclesiam meam pariter appellavit. Vos autem eamdem, ut scribitis et scripto asseritis appellationem prosecuturi, indultam nobis ab ipso prius appellatore dilationem, usque ad *Quasimodo*, vestra revocatis auctoritate, et ad *Invocavit me*, appellationi terminum coarctatis. Quod quia in gravamen et præjudicium partis nostræ redundat, petimus si placet desistatis. Si autem persistitis, ne teneat illa coarctatio appellationis. ut verbo prius, ita etiam nunc scripto appellavimus, diem Ascensionis nostræ constituentes terminum appellationis. Apostolos quoque postulatis a me. Quæ est ita rerum confusio? Judicem agnoscitis, a quo petitis apostolos, sed adversarium eligitis, in quem libellos editis appelationis. Nosse autem debuerat prudentia vestra, neminem sibi in testamento neque in apostolis, neque in publicis instrumentis scribere debere: nemo enim sibi judex, aut testis, aut publica potest sibi esse persona. Petitis etiam ut pro debito officii mei memoratæ capellæ statum reformem. In quo me prius instrui necesse est, an judicis officium in eo debeam exercere negotio, quod jam per appellationem a mea penitus est jurisdictione exemptum, præsertim cum me super hoc tanquam adversarium provocatis, quem nihilominus ut judicem interpellatis. Denique supplicat vobis Londoniensis Ecclesia, supplicamus et nos pariter, ut non tanti sit apud vos mentientis improbitas, ut scissuram inter nos fraterna charitas patiatur. Certum namque teneatis, quod sicut non possumus nec volumus vestro in aliquo juri derogare. In quo si nostro creditis testimonio, veritati credite, quæ certius inquisita, vobis attestabitur. Si vero contentiosum funem trahere necesse est, dicimus quod olim Hannibal dixisse legitur: « Suscipio, inquit Hannibal, pacem peto. Ex quo si insolescis, utrinque ferrum, utrinque corpora humana erunt ». Valere vos optamus in Domino, frater charissime.

EPISTOLA CCLIV

AD PRIOREM ET CONVENTUM CHARITATIS

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili fratri et amico priori charitatis, et toti conventui, salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Quanta fratres in Christo dilectissimi, charitatis penitudine vos et vestram domum amplectamur, nec verba explicant, nec operis argumenta declarant. Si quid tamen vestrum est apud nos, a nostra id sollicitudine non reputamus alienum, læta vestra læte suscipimus. Si quid, quod absit! secus accidit, non id vobis tantum incubit, quod et nos non aliena mentis afflictione pariter sustinemus. Vestræ si quid vel eorum in quibus vos promoveri certum est, pro-

motionis opportunitas, si quando nobis occurrit, non eam negligere, non eam nos otiose præterire permittit illa procul dubio, qna vobis astringimur, devotio charitatis. Unde cum conventu fratrum et coepiscoporum nostrorum, nec non et aliorum religiosorum virorum, qui ad expedienda negocia ecclesiastica Cantuariæ convenerant, de electione abbatis Eveshamiæ tractaretur, vestro quidem consilio, licet alii quamplures aliorsum tenderent, ad hoc tandem omnium inclinata est voluntas, ut spécialem filium Ecclesiæ vestræ, priorem Bermundesheye, illi quorum erat electio, eligerent; alii vero, quorum in hoc exspectabatur assensus unanimiter assentirent. De quo licet morum merita et honesta ejus apud nos conversatio sancte et laudabiliter enuntiarent. in hoc non parum gavisi sumus, nobis tam favorabiliter fuisse applausum, quod de vestræ schola disciplinæ prodeuntem, tanti nominis discipuli pastoralis magisterio culminis dignum diceremus. Jam vota nostra concurrunt. Quod nos probamus, dominus noster rex Angliæ approbat, dominus Cantuariensis idem sua auctoritate confirmat. Jam ad vos omnium nostrum spectat intentio, ut supremam manum adhibeatis; hujus enim operis consummatio a vestra dependet sententia. Inde est quod dilectæ nobis fraternitati vestra pro desolata jamdiu ecclesia Eveshamiæ, quæ suum expetit et exspectat electum preces affectuose porrigimus, quatenus suæ electioni vestrum præbentes assensum, quem sibi eligit pastorem concedatis, et quod ad honorem Dei et sanctæ utilitatem Ecclesiæ, pia devotione inchoavimus, benigno favore mancipetis effectui. Valete.

EPISTOLA CCLV

AD A. ABBATEM ET CAPIT. CIRECESTRIÆ

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili fratri et amico in Christo charissimo, A. Cirecestriæ eadem gratia abbati, et toti ejusdem loci conventui salutem et sinceram in Domino dilectionem.

Præsentium lator frater A. jamdudum recessit a vobis spiritu fortasse non bono instigante. Revertitur autem nunc, sancto ut speramus Spiritu revocante, pulsa, ad ostium misericordiæ vestræ, et in subsidium miserabilis et meticulosæ causæ quam agit, nostra ad vos fungitur advocatione, ut gratiam quam diffidit ex se, nostro queat interventu promptius obtinere. Difficultatem ordinis vestri jamdiu expertus exhorruit, et se tanto oneri et tam arctis observantiis imparem esse agnovit. Idcirco pulsat et postulat, et ut pro ipso pariter supplicemus lacrymis nos invitat, et ad hoc inclinat uberrimis, ut cum licentia vestra in obedientia fratrum Hospitalis, immunis possit et absolutus de cætero ministrare Hoc ipsi fratres Hospitalis amplius expetunt et exoptant, qui nimirum jam dictum fratrem vestræ licet professioni inæqualem, suis tamen usibus utilem jam olim experti sunt. In quo et nos quoque, si ultra locus est, vobis supplicamus, ut de fratris infirmitate compassionem habentes, et si non sit sublime

A quod petimus, pium tamen pro fratre desid
nostrum exaudiatis, et datis dimissoriis, iisq
expedit, liberum et absolutum assignetis, n
nostra, quod absit! omnium repulsa simpli
ipsius malo desperationis confundatis. Val

EPISTOLA CCLVI.

AD EOSDEM

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, ven
fratri et amico charissimo A. abbati Cirec
totique ejusdem Ecclesiæ capitulo, saluten
tiam et benedictionem.

Est injuncto nobis officio Ecclesiæ Dei, qu
sius permissu aliqua sui portione regendam
pimus, ad ejus honorem cui desponsata est
sollicitudine providere compellimur. Unde
B vestræ conversationis opinio ipsa meriti san
ad omnes longe lateque diffusa est, insedit
siæ sanctæ Trinitatis Londoniæ, Domino u
dimus id inspirante, et Ecclesia cui præsi
assentiente consilium, ut priorem Ecclesiæ v
magistrum videlicet Osbernum, cui ad doct
scientia, et ad honestatem mores exuberan
in priorem unanimiter eligerent, ipsumque
Patrem et pastorem concedit concorditer
exoptarent. Quia vero juvenda sunt et promo
semper honesta consilia, dilectæ nobis in D
benevolentiæ vestræ affectuose preces porrig
quatenus jam dictorum fratrum desideriis
respondeatis, et ipsum ad honorem Dei et Ec
vestræ ab obedientia vestra regulariter absol
C et Londoniensis Ecclesiæ de cætero obedit
prædictis fratribus ad domus suæ curam susc
dam et agendam non interveniente dilation
periculum infert sæpe negotiis, prompte et
concedatis, ut totam Londoniensis Ecclesiæ
tudinem obsequiis amodo vestris obnoxiam h
tis. Valere vos in Domino optamus, charissim

EPISTOLA CCLVII.

AD STEPHANUM CLUNIACENSEM ABBATEM

Venerabili domino patrique charissimo Ste
Cluniacensi Dei gratia abbati, frater G. Lond
sis Ecclesiæ minister, salutis gaudium, et si
potest apud se charitas officiosa famulatum.

Exsultavi, charissime, totus in Domino et spir
jucunditate perfusus sum, audiens matrem no
D Cluniacensem Ecclesiam tandem respirasse
et in Patrem et dominum te sibi quam provid
ut spero, salubriter et feliciter elegisse. Te
custode commisso tibi gregi, pabula vitæ
non poterunt, qui pectus tuum Domino, ut
cam, Scripturarum sanctarum apothecam et
maticam virtutum cellulam a puero fere c
crasti. Non ejulabit clamans terra tuo post te,
doctrinæ fluentis affluenter irrigabitur, et u
tutum frugi plene respondeat in te propo
virtutum exemplis incessanter ad ea quæ s
et summa sunt, provocabitur. Beatum colle
cujus id virtutum debebatur meritis ut a tri
tione malorum et dolore tanti Patris respiran

et procellam quam jamdiu sustinuerat, in au- A
sibi verteret boni Patrisfamilias circumspecta
itudo. Fateor, in Christo charissime, fateor,
n mihi cœlitus conspectum tuum, et alloquium
non mediocre incitamentum exstitisse virtu-
.t ex hoc beatos æstimem, qui tibi semper as-
ıt, qui te comitantur assidue, quibus hoc vir-
speculum quo semper in meliora proficiant,
:e concessum est. Annuntiant de homine, ut
tura commemorat, vultus ejus, incessus, et
.us, quæ tui attendentes in te in virum facile
'unt transformari perfectum. Quæ quidem
i meæ, etsi ad momentum inspecta, tamen
insederunt, adeo ut tui quandoque contem-
ıne in novum quemdam hominem transiens
ıum mihi videar quodammodo transilisse. Inde B
ıod totis ulnis charitatis amplector absentem,
præsentem videre, et devotis et debitis ve-
i obsequiis intime concupisco. Quia vero præ-
tuosum quandoque charitas efficit, postula-
n hanc finis epistolæ continebit, quatenus fra-
nostrum dominum Thomam, priorem Lanto-
ıper absolutione sua pro qua plurimum in-
:lementer exaudiatis, et substituto sibi fratre
o Roberto de Broi, ipsum servitii et me am-
s, si fieri potest, gratiæ, tuæ debitorem san-
i constituatis. Valeat dominus meus, et Pater
risto charissimus.

EPISTOLA CCLVIII.

AD R. ARCHIDIACONUM COLECESTRIÆ.

BERTUS Dei gratia Londoniensis episcopus, C
to suo R. archidiacono Colecestrensi, salutem
ım et benedictionem.

ectas a te mihi litteras multa gaudii alacritate
:pi, inspectas tamen paululum, ægra procul
) mente percurri. Læta mihi nuntianda spera-
et ecce gravem ingerunt mihi nuntiata tri-
m. Doleo super juvene nobillissimo, qui præ-
re fati munus implevit. Casum circa te similem
ens, quem morbus, ut audio, mobis jam pluri-
ıttentavit. Unde tibi mando, mandansque præ-
, quatenus occasione postposita, si statum
niæ tibi suspectum tuæque adversum valetu-
rel in modico senseris, ad salvandam animam
ocius exeas et fugias, et tuum ad nos reditum
rare non omittas. Responde vero in quibus te D
ditum noveris, obliges, et ad nos cito veniens
n expedire et debitis exonerare festines. Me
noveris in Normannia adhuc moram facere,
ım ad me reditum præstolari pariter et optare.
charissime.

EPISTOLA CCLIX.

AD H. ABBATEM SANCTI EDMUNDI.

Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili
et amico H. sancti Edmundi abbati et con-
ıi, salutem.

æ in nostra geruntur præsentia, tali volumus
:ate roborari, ne prudentius ordinata, aliqua
ȷnantium perversitate possint convelli. Unde vestræ innotescimus universitati, nos sub multorum præsentia Reginaldo clerico de Cotona instrumentum authenticum exposuisse, quo inter vos pactio super ecclesia de Cotona continetur inserta. Requirentes igitur coram omnibus ab eodem R. si quæ scripta fuerant omnibus præbuisset assensum, accepimus ab ejus responso, secundum instrumenti tenorem sibi omnia complacuisse. Et ad cautelam abundantem jusjurandum tactis sacrosanctis Evangeliis, eodem H. petente, suscepimus, quod bona fide secundum quod convenerat et scripto fuerat insertum, inviolabiliter observaret. Ne hoc igitur tam solemniter actum in dubium revocetur in posterum, præsentis scripti attestatione et sigilli nostri appositione communimus. His testibus...

EPISTOLA CCLX.

AD H. ABBATEM GLOCESTRIÆ.

GILBERTUS Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili fratri et amico suo charissimo H. eadem gratia abbati Glocestriæ, salutem et debitum fraternæ charitatis obsequium.

Decessum chari nostri magistri Walteri, sine lacrymis ad memoriam non revocamus. Habemus in ejus occasu, quod communiter doleamus, qui communiter clericum et amicum fidelissimum, manum in nos aggravante Domino, in ipso flore gratissimæ suæ juventutis amisimus. Quæ vero bona cum ipso nobis sublata sint, quot sancta subtracta solatia, experiri quidem possumus, paucis explicare non valemus. Ipsi vestra, quæsumus, et fratrum nostrorum sancta suffragetur oratio, quatenus sublatum nobis, suorum velit Dominus admittit collegio. Ipse vero in extremis agens, superstitem fratrem suum unicum, præsentium hunc latorem Wigodum, per nos vestræ commendare benevolentiæ supplicavit. Unde dilectæ nobis in Domino benignitati vestræ preces affectuose porrigimus, quatenus amore Dei nostræque petitionis obtentu, et amici in extrema voluntate supplicantis intuitu, ipsum in protectione vestra suscipiatis, nec status sui conditionem in aliquo aggravari permittatis. Sed quod ad præsens concurrit damnum, vestræ sibi suppleat misericordiæ et charitatis augmentum. Valere vos optamus in Domino, charissime.

EPISTOLA CCLXI.

AD MATHÆUM GLOCESTRENS. ARCHIDIACONUM

MATTHÆO Glocestrensi archidiacono, salutem.

Hæc quæstio est quam formatis, cui ut repondeatur exigitis. An mulierem, de qua agitur, ad juramentum, ut sibi judicatum est, debeatis admittere, an laminam candentis ferri subeat, prout viro sibi mortem minitante spopondit, oporteat vos de jure permittere. Et casus quidem varii frequenter emergunt, et mulier in opere quandoque deprehenditur, non deprehensa quoque quandoque suspecta tamen rea postulatur. Deprehensam lex Moysi lapidabat (*Levit.* xx), suspectam lex zelotypiæ examinabat (*Num.* v). Aquas enim amarissimas in quas sacerdos maledicta congesserat suspecta mulier

hauriebat, quæ quidem innocentem non lædebant, et ream sceleris illico dirumpebant. Adulterum et adulteram lex principum puniebat, et miseris mortalibus quorum in lubrico status est, pœna multipliciter imminebat. Gratias Domino Jesu qui cuncta novando mutavit in melius, et aquis Maram lignum crucis admiscendo, dura legis et amara temperavit, hic deprehensam et ream sceleris adductam ad se liberavit, et duros legis lapides illos commutavit. De quibus dictum est: *Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus* (*Psal.* CI). Nostri namque lapides hi sunt, increpatio, correptio, peccatoris ad lacrymas, ad gemitus, ad confessionem et satisfactionem multimodam provocatio. Quibus bene lapidatur adultera cum peccato moritur, et illo intus vivificante qui ait: *Nec ego te condemnabo*, vade et amplius noli peccare. (*Joan.* VIII). A morte animæ quam incurrerat in novitatem vitæ suscitatur. Quo nimirum modo cum uxorem suam vir bonus lapidari conspicit, debet ipse morienti commori, lugenti collacrymari, largiri sua ut ad manum pœnitens habeat quo peccatum redimendo necessitatem patienti subveniat, ut duo non tantum in carne una, sed et in uno spiritu inveniantur. Quod si suspecta solum est, ut suspicio perimatur, ut pax viro concilietur, taxatum juramentum sufficiet, cum omnis controversiæ finem juramentum Paulus esse commemorat (*Hebr.* VI). Nam si quid coacta spopondit, absit ut hoc judex ecclesiasticus admittat, quod sæculi judices reprobare non ignorat. Nam quod vi metusve causa factum vel dictum est, ratum non habet, et juxta papam Alexandrum, si quid ab aliquo per vim, per metum, aut fraudem extortum est, ad nullum ejus præjudicium vel documentum valet. Valete.

EPISTOLA CCLXII.

AD WILLELMUM ABBATEM RADINGENSEM.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili fratri et amico W. eadem gratia abbati Radingensi, salutem et dilectionem.

Gratias ago benevolentiæ vestræ quæ non solum mihi prospicere, et meis non desistit utilitatibus excubare, verum super his quæ maligne fabricantur adversum me, fraterna me charitate præmonere curavit et præmunire. Remedium vero, quod adversus extraordinaria quælibet gravamina unicum omnibus sacri suggerunt canones, adversus emissas jam ut dicitur vocationes, adversus propositas domini Cantuariensis insidias, appellationis subsidium publice jam proposui. Et ne quid circa personam meam aut possessionem meam, ne quid circa ordinem aut honorem meum præjudicii fiat, invocata auctoritate sedis apostolicæ me communire curavi, de divina quidem gratia et de clementia sanctæ Romanæ Ecclesiæ penitus confidens, quod si quid super hæc enormiter in nos actum fuerit, illi potius ad confusionem quam nobis ad pœnam redundabit. Valete.

EPISTOLA CCLXIII.

AD EUMDEM.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabil fratri et amico WILLELMO eadem gratia abbati Ra dingensi, salutem et sinceræ dilectionis affe tum.

Suscepimus litteras dilectionis vestræ, quæ no tanto verius gaudio perfuderunt, quanto de statu salute vestra, nostræ certius sollicitudini respond runt. Prodiga namque verborum fama, quæ v strum ad nos nuntium prævolarat, de profectione v stra, de statione in littore, de procella, de pericul multa varie inconstanterque nuntiabat. Unde pe simus in dubiis augur timor anxie distrahebat n scientes quidem et expertos toties, quod navigat sæpe periculosa est semper aut incerta. Nunc a tem accepto nuntio salutis et incolumitatis vestra pro vobis divinæ gratiæ gratias referimus, quæ v in tantis periculis periclitari non permisit. Ve trum autem colloquium summopere desideramu sed ante diem adventus vobis occurrere, nos a illud trahente necessitate, non valemus. Tunc ve Londoniis esse disponimus, et si usque Fulehar procedere fuerit opportunum et placitum, nobis recurrente nuntio quam citius significari posto lamus. Valere vos optamus in Domino, charissime

EPISTOLA CCLXIV.

AD ABBATEM RIEVALLENSEM.

Dominus Londoniensis abbati Rievallensi.

Quanto vestra domusque vestræ fama prædicatu hilarior, tanto magis vobis observandum est, ut quo communis habet opinio, nullius fratrum vestroru consilio denigretur aut facto. Conqueruntur pluri mum filii Bricthmeri de Tantuna, dudum fratris benefactoris vestri, quod summam magnam pecuni patri suo debitam, sibi super hoc jam sæpe requisi reddere contradictis, nec patris sui meritis jux quod vestram deceret religionem, opere respondeti Qui super hoc a domino rege jamdiu litteras ad v expetiissent, nisi ob vestram domusque vestræ reve rentiam, nostra eos sollicitudo retardasset. Und benevolentiæ vestræ preces affectuose porrigimu quatenus amore justitiæ nostræque petitionis in tuitu, eis aut quod postulant juste solvatis, aut repetunt indebitum, hoc in jure declarare, moles ne feratis.

EPISTOLA CCLXV.

AD F. SALMURENSEM ABBATEM.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabi domino fratrique charissimo F. Salmurensi eade gratia abbati, salutem et sinceræ charitatis affectum

Vestra, frater charissime, multa animi benignita salutamus auspicia, optantes laudabile illud vestr promotionis initium, felici semper cursu dirigi e Domino manum misericorditer apponente, beato ta dem fine compleri. Gratulamur equidem et plen mentis jucunditate perfundimur, attendentes manu Domini multa gloria deducentem vos et a bonis a meliora continuo pertrahentem. Hæc enim est, qu

mundi hujus avulsit illecebris, quæ vos per
.s virtutum deducens, sobrie ab humili quem
'atis loco, suis utens verbis quis humiles ut
ius ascendant affari consuevit, ad pastorale
m jam culmen, multa bonorum conniventia et
ini fratrum vestrorum, ut audimus, electione
navit. In quo prævenienti gratiæ gratias red-
ı, subsequenti, preces porrigimus, ut in sublimi
ıs, in Domo Domini, tanquam virtutis speculum
ıtis, et virtutis iter hoc honeste conversando,
s amatoribus, ut dux ad vitam vere prævius,
latis. Agit hoc ille qui suos quo levat altius
ate, eo firmat et fundat solidius humilitate, et
fectum adducit ea quæ per ipsius Spiritum ad
ı diffunditur charitate. Liberet in hunc modum
ıitati vestræ plura suggerere, sed confisi de ea,
os intus ad plenum edocet unctione, illi vela
committimus, quem suos ad portum perducere
jata mundi hujus tempestate, suavi sancti Spi-
ıura simus mentium feliciter implente, certa
te cognovimus. Ad illum stylum vertimus, pro
obis ad præsens scribendi necessitatem susce-
. Tria in petitione proponimus, in quibus a
tate vestra exaudiri, toto mentis affectu, tanta
ǝ pulsantis instantia postulamus, tres pro tri-
l præsens quasi legatione fungimur. Hi sunt
ıs filius noster Baderum de Munemne.. Eccle-
stræ benefactor, et amicus noster in Christo
simus, Robertus [de Castro novo] de Casteillun-
amicus vester humilis et devotus. Luget enim
um pristina parentum suorum, et sua post-
m erga Ecclesiam beneficia in irritum adeo
ari, ut a corde non solum quasi mortuus occi-
sed et iram vestram nullis suis, ut sperat
s, unde totus turbatur incurrerit. Si quid vult,
ıd nolle conqueritur; si quid postulat, vos
re faciem erubescit. Mallet cum domo vestra
ias non iniisse, quam multis acquisitas meri-
ter amisisse. Unde si quid est, quod serenita-
stram adversus ipsum obnubilet, donari nobis
'eniam, et nubilum hoc flante sancti Spiritus
prorsus evacuari, postulamus, et id plenam
n magnum vestræ domus amicum suscipi et
is et honestis responsionibus foveri postula-
ıandamus atque præcipimus. Expedit enim Ec-
vestræ non.. quemque ab ejus alienari gratia
iberalitas eidem ampla contulerit beneficia.
m nostrum virtutum meritis in publicis jam
ıe domus vestra ad nos non intercedente dila-
'emittit, rogans et nobis ut amico, de quo per
bene. Hinc ad fratrem charissimum Rober-
ǝ Castro novo nostræ cursus orationis illabi-
ıjusdum reminiscimur, animo in diversa dis-
ur. Nam si amicus est, ejus a nobis elongari
ıtiam tantopere cur optamus? Sed amicum
absentem vivere quam præsentem mori op-
n est. Subarctophylace, sub arcto, sub axe bo-
.uncta sibi infesta sunt. Aer frigidus, æterna
, aqua inutilis et coctione potabilis, febri,

A qua fatigatur assidue, plenam præstant causam atque materiam. Inde est, quod dilectæ nobis benignitati vestræ preces porrigimus, ut eum quasi postliminio reversum, cum gratia suscipiatis, et ne jugo pressus obedientiæ tristius ingemiscendo deficiat, vobis commanentem, suis stellius et originem piis hausit aere frui permittatis. Confidenter in amici castra migravimus, et si multa, tamen ut credimus inoffensa vestri postulantes. In quibus nos exaudiens, gratia vestra, non antiqua solum familiaritate, sed et beneficio recenti, nostra sibi secure vendicabit servitia. Incolumitatem vestram et successus conservet Dominus.

EPISTOLA CCLXVI.

AD LAURENTIUM ABBATEM WESTMONASTERIENSEM.

B G. Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili fratri et amico L. Westmonasteriensi eadem gratia abbati, et dilecto sibi in Domino ejusdem Ecclesiæ conventui, bene semper sapere, et intelligere ac novissima providere.

Quorumdam, fratres, relatione didici, quod priusquam majori communicetur audientiæ ad vestram per me referri notitiam tam utile quam humile reputavi. Inter ecclesiam beati Pauli et nos novæ litis est, ut dicitur, accensa scintillula, quæ si non exstincta citius in flammas eruperit, in partis utriusque dispendium sese procul dubio dilatabit. Solent enim causæ modicæ dissensionis gravissimæ fomitem ministrare, quæ nisi in ipsis reprimantur initiis, studio partium tractuque temporis adeo sæpius in-
C valescunt, ut post sumptus plurimos et labores immensos admodum sit difficile diffidentes sibi diu partes in pacis pristinæ serenitatem aliquatenus revocare. Unde quia rerum meriti solet exitus inspectio prudens, dilectam mihi in Domino fraternitatem vestram porrecta prece convenio, paterna quoque charitate consilium do, ne adversus matrem et fratres occasionem quæratis discordiæ, ne a suæ matris amplexibus filiam studeatis avellere, sed solitam debitamque sibi reverentiam exhibendo, paucitatem hanc dierum nobiscum velitis in pace et charitatis unitate transigere, sancta quadam animi nobilitate dedignantes, ob quæstum modicum et ignobilem a bono pacis, quod inter commissas nobis Ecclesias perseveravit hactenus, inconsiderata quadam animi
D præsumptione resilire. Ecclesiam quippe Sanctæ Margaretæ, super qua recens hæc est orta dissensio, a primis suis fundamentis usque ad dies hos episcopis Londoniensibus et eorum archidiaconis sine contradictione et reclamatione fuisse subjectam consonum totius undique vicinæ testimonium clamat, et hanc meo quoque tempore R, archidiacono debitum et consuetum cathedraticum exsolvisse in illis fere partibus nullus ignorat. Si itaque matri vestræ annuos XII subtraxeritis, in modico grave sibi dedecus inferetis, et emolumentum communi mense certe permodicum in summa modica conferetis. Utilibus igitur acquiescendo monitis, meum sustinete, si placet, hac vice consilium, ut appellationibus

hinc inde remissis, laxatis si quæ datæ sunt in quemcunque sententiis, memoratos jam nummos archidiacono solvi permittatis, et in eo statu quo in discessu meo fuerant stare cuncta permittatis, nec ob leve compendium a matris vestræ gratia recedendo dulce reputetis et sapidum, quod in ejus injuriam vestra sibi fuerit usurpatione detentum. Sic inter nos gratiam conciliare poteritis, sic ad obsequium me vestrum promptum et paratum habebitis, sic ob depressionem meam vos ad Ecclesiæ mihi commissæ depressionem minime prosiluisse ipsa vestri operis evidentia luce clarius ostendetis. *Sufficit diei malitia sua* (*Math.*, VI). Satis oneratus sum ea quæ me premit injuria. Si dolori dolorem injuriæ injuriam addideritis, vos meo parum compati infortunio nulli dubium relinquetis. In quantum possumus nobis decem non possumus, et si cœptis stare contenditis, omnes nos et nostros ad propulsandam pro viribus injuriam fortiter exacuetis. Valere vos et nobis in tribulatione parcere desideramus charissimi.

EPISTOLA CCLXVII.

AD HENRICUM REGEM.

Domino suo charissimo illustri Anglorum regi H., frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem quæ nunc est, et quam speramus a Domino.

Vestra nos, domine, fovente præsentia, omnis a nobis alte conquievit injuria. In abcessu vero vestro pacis nostræ detrimentum illatis illico experituri sumus. Novit enim excellentia vestra, quod cum Herefordiensi adhuc deserviremus Ecclesiæ, essarta quædam Malverniæ ad coronam vestram pertinentia nobis munificentia regia et liberalitate sola concessistis. Illa vero quatuor servientibus nostris, qui in ipsius Ecclesiæ negotiis nobiscum fideliter aliquandiu laboraverant, tenui quidem servitii sui remuneratione donavimus, et vestrum in hoc assensum et confirmationem a gratia vestra impetravimus. Venerabilis vero frater noster dominus Herefordiensis episcopus, post vestrum statim transitum, ipsos eisdem possessiunculis expulit, et requisitus super hoc, nec chartæ vestræ reverentia, nec prece nostra motus in aliqua, in omnibus sese nobis inexorabilem exhibuit. Inde est quod ad nota præsidia clementiæ vestræ recurrentes, humili [vobis] supplicamus affectu, quatenus collata nobis tot bona, hac etiam, si placet, gratia cumuletis. Willelmum Folet, in quem modicam donationem contulimus, etiam dictos servientes nostros his quibus post transitum vestrum absque audientia et judicio spoliati sunt, usque ad reditum vestrum resaisiri præcipiatis, et cum in regnum vestrum gratia vos divina reduxerit, quæ a nobis gesta sunt præsentibus nobis audiatis, et quæ corrigenda videritis, regia, prout placuerit, æquitate corrigatis. Summa quam restitui petimus, non x plene marcarum est, cum sit tamen ejus Ecclesiæ, donatione quidem vestra, nostroque labore, tempore quo in ea ministravimus, centum plene marcarum reditu, melior facta conditio. Incolumitatem vestram conservet in longa tempora Deu[s] in Christo dilecte domine.

EPISTOLA CCLXVIII.

AD EUMDEM.

Domino suo charissimo illustri Anglorum regi [H.], frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister salute[m] et debitum devotæ fidelitatis obsequium.

Vestram, domine, credimus excellentiam non l[a]tere, qualiter in me et quosdam alios fideles vestr[os] manum suam dominus Cantuariensis aggravaveri[t] et quoad potuit, gladium in nos spiritualem injuri[æ] publici læsionem dextera iniquitatis intorserit. C[a]non namque notissimus hic est, ut nemo præprope[re] vel præpostere, id est non commonitus neque co[n]victus judicetur, nec episcopus omnino quemqua[m] excommunicet, donec causa probetur, super qu[a] reus impetitur. Unde cum a jure exorbitaverit, d[e] Domino confidimus, ut in nos vibrando gladiu[m] aerem potius verberaverit, quam aut corpore a[ut] anima spirituale nobis vulnus inflixerit. Ictus eni[m] ejus ad dominum papam appellando prævenimus, [et] in initio Quadragesimæ facta appellatio, sententia[m] die Palmarum latam plene viribus evacuavit. Sixtu[s] enim papa sic statuit: « Quoties episcopus se a su[o] metropolitano putaverit prægravari, vel eum suspectum habuerit, mox Romanam appellet sedem, a qu[o] dum se audiri poposcerit, nullus eum excommuni[cet], antequam causa summi pontificis auctoritate fi[niatur], quod si aliter præsumptum fuerit, nihil eri[t] sed viribus omnino carebit. »

EPISTOLA CCLXIX.

AD EUMDEM.

Domino regi dominus Londoniensis, salute[m] et amoris intimam de ipsis cordis sui medulli[s] affectionem.

Vestræ, domine, celsitudini scribere tardavi, qui[a] quæ de Ecclesiis regni vestri gesta sunt, vobis prius quam possem scribere, per nuntios justitiæ vestr[æ] manifestata fuisse cognovi. Nunc autem scribo v[el] sero, et ob Dei misericodiam suplex obsecro n[e] mihi detrahentibus acquiescatis, ne monachis Can[tuariæ] tuariæ in his quæ maligna loquuntur adversum m[e] fidem aliquatenus habeatis. Aiunt enim me a[d] archiepiscopatum Cantuariensem ambire, et ob ho[c] electiones quas de aliis faciunt, modis omnibus im[pedire]. Novit ipse qui Veritas est nullum horum verum esse. In promotione mea prima Cluniac[i] prior quidem sum constitutus in ordine, dehin[c] prior abbatis Villæ. Hinc abbas Glocestriæ, pos[t] episcopus Herefordiensis. Hinc translatus Londoni[as] confidenter assero, quod ad nullum horum ambivi quorum tamen unumquodque, permittente Deo, consequenter obtinui. In secretis itaque cordis mei dic[o] Domino Deo meo, quod sufficit mihi gratia sua; dic[o] et vobis domino meo charissimo, quod sufficiente[r] mihi in his indulta a vobis benignissime gratia vestra. Avertat a me Dominus hanc cupiditatem. Avert[at] a vobis Omnipotens assensum in hoc præbendi omnimodo voluntatem. Si vero electiones suas aliqua-

mpedivi, hinc potestis advertere. Primo de A
ɔ Bajocensi actum est. Quod episcopis regni
icet grave videretur, omnes tamen opem fe-
omino, ad hoc induxi, ut in ipsum assen-
ipsumque suscipere parati essent. Soli mo-
respuerunt, quod vos præcipue velle cogno-
De Beccensi postmodum actum est. Quod li-
vissimum omnibus regni episcopis videretur,
tamen instantia et industria obtinui, ut in
assentiendo suæ præjudicarent voluntati. Ad
ım, ad abbatem de Ceresseio decursum est.
licet et episcopis et omnibus terræ vestræ
bus, omnibusque regni vestri personis non
grave videretur, verum et indignissimum, ego
, ne pax Ecclesiæ turbaretur, nec quam desi-
ıtis, electio ulterius differretur, etsi cum multa B
ndignatione omnium, tandem tamen obtinui,
onachi Cantuariæ in electionis pronuntiatione
pis regni vestri vel modicam exhibere voluis-
everentiam, in ipsum acquiescerent, et ne
adversus eos turbaretur animus, rem hoc fine
ıare permitterent. Verum hi sibi omnia usur-
ʒ, et episcopos omnes a consilio et electione,
tionis pronuntiatione severius excludentes,
um aliquantula modestia agentes tunc obtine-
ıerunt, nimia utentes obstinatia, ulterius differ-
ıpulerunt. Qua in re, si placet, honori vestro
lite, diligenter attendentes quid vobis magis
iat, an monachis totum ascribere, qui vobis
ɔminio tenentur affectu nec fidelitate, aut in
da maxima persona regni vestri, reverentiam C
ım episcopis attribuere, qui vobis aut hominio
lelitate obligati, honorem vestrum in Deo con-
e duplici necessitate tenentur obnoxii. Bonum
que si placet, ut rigorem monachorum, quæ
humilitate vestra concipiunt, ea qua scitis
stia et sapientia temperetis, et ad aliquam, si
, regni vestri personam ipsorum consilium
ətis, et salvo jure utriusque partis, in pote-
e prima voce in electione habenda, cum de eo
erit opportunum, electionem ipsam per prio-
taliquem episcoporum simul aut alio quocun-
ıodo, quod Deus vobis et consilio vestro reve-
t, pronuntiari faciatis, ut per sapientiam ves-
pacificato statu Ecclesiæ, nebulam quæ ex
ısione hac regno vestro adhuc impendet, gra- D
præstante Domino, prorsus evacuetis.

EPISTOLA CCLXX.

AD EUMDEM HENRICUM REGEM

nino regi dominus Londoniensis, salutem et
um debitæ fidelitatis obsequium.

tra, domine, dignos speramus gratia, quos in
sia Dei et litteratura commendat et vita. Inde
uod apud excellentiam vestram clericum no-
ı ecclesiæ Beati Pauli archidiaconum Radul-
ı de Diceto, eo securius commendamus, quod
ientiam ad doctrinam et ad honestatem mores
rare jamdiu experientia rerum certa cogno-
ʒ. Accedit ad hæc amor integer et affectionis
ejus erga vos plena devotio, ut vos ulnis charitatis corde complectens, honori vestro gloriæque congratulans, felices vobis in domino successus semper exoptet, et sibi commissos ut a summo rege vobis id impetrent cum se præstat opportunitas, indesinenter admoneat. Quem in oborta sibi necessitate recurrentem ad vos, nilque nisi quod juri debetur et æquitati postulantem, cordis intimo supplicamus affectu, quatenus ob Dei reverentiam nostræque petitionis et honestatis ejus, et exhibitæ vobis et semper exibendæ fidelitatis intuitu, clementer exaudiatis, et ut præbendæ suæ portio quam sibi et apostolica et regia vestra concedit et confirmat auctoritas, ipsi in integrum restituatur, juxta datam vobis a Domino sapientiam, tam juste quam misericorditer efficiatis.

EPISTOLA CCLXXI.

AD EUMDEM.

Domino suo charissimo illustri Anglorum regi HENRICO, frater GILBERTUS Londoniensis Ecclesiæ minister, pedibus sanctis conculcato Satan, in Christo triumphare feliciter.

Mandatum domini papæ, domine, nuper accepimus, quo nobis injungitur ut censum beati Petri a fratribus et coepiscopis nostris suscipiamus, et per nuntios quo direxit ad nos, ipsi cito transmittamus. Quod quia de vestra totum pendet misericordia, nec potest effectu compleri nisi per vos, vestræ id notificamus excellentiæ, ut vestris si placet justitiariis super hoc scribatis, et quod vestræ voluntati placuerit, id fieri præcipiatis. Optamus autem ut cor vestrum divinitas sancta possideat et actus vestros omnes sic disponat et dirigat, ut nec in Deum offendatis, nec adversum vos aut regnum vestrum domino papæ, quem vos plurimum dilexisse novimus, justam querelæ causam et materiam præbeatis. De cætero dies instat, quem appellationi ad dominum papam factæ præfiximus: de qua prosequenda necesse est nobis, ut voluntatem vestram et consilium amodo certius agnoscamus. Nam, cum minus lædant jacula quæ prævidentur, timendum nobis est ne, si ad momentum temporis omnia reserventur, singula quo præscita minus et minus prætracta fuerint, eo minus commode quam exigat expediantur. Inscribat cordi vestro digitus Dei quid fieri expediat et nos manus ejus ubique protegat atque custodiat, domino in Christo dilectissime.

EPISTOLA CCLXXII

AD EUMDEM, DE CENSU SANCTI PETRI

Censum, domine, beati Petri suscepimus, exceptis quadraginta duabus libris quas de Lincolniensi episcopatu et centum solidos quos de Eliensi episcopatu nondum habuimus. Nuntios vero domini papæ, octo scilicet mercatores Flandriæ, qui sibi ter centum marcas argenti Romæ mutuo præstiterunt, sperantes se summam eamdem de manu misericordiæ vestræ suscepturos, apud nos jamdiu detinuimus, sperantes a sublimitate vestra verbum aliquod audire per decanum de Waltham quod et dominum

papam et nuntios ejus possit exhilarare. Quod quia nondum actum est, ipsos ulterius detinere non possumus. Sed quod revertuntur inanes, posse causæ vestræ plurimum obesse pertimescimus. Qua in re discretio vestra providebit utiliter quid expediat: quid honorem vestrum deceat; quid animæ vestræ saluti proficiat. Fideles vero vestri, qui penes vos sunt, qui vices vestras per omnia prosperari desiderant, vellent vestrum in re ista mutari consilium, ut domino papæ reddendo suum ipsum ad negotia vestra non adversarium, sed per omnia benevolum haberetis et obnoxium. Illuminet Dominus vultum suum super vos et vestra semper negotia bono fine concludat, in Christo domine dilectissime.

EPISTOLA CCLXXIII.

AD EUMDEM.

HENRICO regi Angliæ GILBERTUS Londoniensis episcopus, piæ salutationis affectum et fideliter obsequentis officium.

Venerabilem fratrem nostrum dominum Saresberiensem episcopum vestræ, domine, sublimitati digne duximus commendandum. Quem vobis utique fidelem novimus, et charitate non ficta vestros per omnia desiderare successus, indubitanter agnovimus. Unde majestati regiæ honori procul dubio cedet et gloriæ, ut in ipsum clementer respiciatis, et regiæ pietatis oculos in ipsum attentius habeatis. Fidelem quippe clericum vestrum transmittet ad vos, ut quam pie dominus Cantuariensis sit circa ipsum sollicitus, et verbis ejus et scriptis, quæ præ manibus habet, agnoscatis. Onus siquidem suspensionis ad præsens sustinet, et jam citatus, juste sive injuste, excommunicationis sententiam, ut ex scriptis perpendimus, et retroactis manifeste conjicimus, nisi per vos in proximo non evadet. Quam si contigerit in ipsum dari, erit utique sibi dedecori, et omnibus regni vestri personis concussioni pariter et timori. Quem si vestra benignitas evocaret ad se, iter acceleraret ad vos, et imminens hoc periculum ope vestra fretus, juvante Domino, optime declinaret. Unde cum petente petimus, cum supplicante supplicamus, quatenus suspiranti in hoc fideli vestro accessum ad vos ad præsens, si placet, concedatis, et ipsum conatus ejus, qui vobis adversatur in omnibus, et appellationibus et modis aliis, quos revelabit Dominus, usque ad legatorum vestrorum adventum elidere permittatis. Hoc siquidem vobis honori, securitati vero nobis omnibus futurum credimus, qui vices nostras in protectionem vestram fratri nostro fidelissimo committere sane poterimus, ut amoveat abundans cautela, si quid in regnum vestrum male machinari voluerit potestas, quod absit, indiscreta. Valere vos optamus in Domino, diuque regnare feliciter, in Christo dilectissime.

EPISTOLA CCLXXIV.

AD EUMDEM.

HENRICO regi Angliæ, GILBERTUS Londoniensis episcopus, salutem quæ non est et quam speramus a Domino.

Placuit excellentiæ vestræ, quod ecclesiæ cleri corum arehiepiscopi, quæ in episcopatu Lond niensi, sive in Cantia consistunt, sub notra esse custodia constitutæ. Quod quia pietatis affectu vob intelleximus inspiratum, ne per manus scilicet laic dispensarentur res ecclesiasticæ, oblationes scilic fidelium, eleemosynæ pauperum, et decimation populorum aliter quam fas est tractarentur, n cum multa et mera, Deus scit, charitate libenter om illud suscepimus, ut et vos a peccato in parte ha mundum et immunem servaremus, et clericos nihil minus, si quando debita humilitate vestram recu perarent gratiam, indemnes pariter conservaremu Archiepiscopus autem, qui quasi sedens in insidii adversus meam specialiter personam occasion quærit, unde mihi nocere nititur, aliis prodesse stud bam. Qui directis litteris mihi nuper injunx in vi obedientiæ et in virtute Spiritus sancti, ut quic quid ex iisdem recepissem ecclesiis, infra quadr ginta dies post litterarum susceptionem sibi suisqu clericis restituere non omitterem. Ego vero invocat Spiritus sancti gratia, objectoque appellationis r medio mandatum, quo meam injuste gravare vol bat innocentiam, usque ad audientiam domini pap suspendi, suspensumque declinavi ad tempus, ce tus quidem quod hæc et graviora his supra dorsu meum fabricantur ab eo, et illi assistentibus. Hin est quod vestræ sublimitati supplico in ea fiduci qua me semper audire consuevistis, ut custodia prædictarum ecclesiarum alii, cui honeste prævide ritis, committatis, et me, si placet, hoc onere ex matis, ut alia quæ mihi parantur onera fortius su tinere, et promptius possim expedire in Domino Pecuniam quoque, quam exinde recepi et consi gnavi, ad summam centum octo libras et quatuor decim solidos et sex denarios, peto, si placet, licea mihi cum gratia et permissione vestra in tuto de ponere penes quamcunque personam ecclesiastican eamque, licet ingratis, his quorum gratia fit, ad huc consignatam salvamque conservare, donec Do minus judicaverit ad quem finem debeat res ist pervenire.

Superest adhuc aliud, in quo tota vobis nobiscu supplicat Anglorum Ecclesia, et illi præcipue, qu salutem vestram et vestrum honorem maxime dil gunt et amplexantur. Durius enim, quam vestr expediat magnificentiæ, agitur apud vos cum illi quos dominus domesticos suos esse constituit, quo in privatam ascivit familiam, quos mensæ suæ dis pensatores ordinavit. Cum sacerdotibus videlicet qui in regno Angliæ nec laica fruuntur libertate nec judiciis tractantur ecclesiasticis. In quo si om nes tacent, ego non tacebo; si omnes desperant sed non ego. Absens igitur corpore, sed spiritu præsens oro et obsecro vos per salutem vestram et propter salutem vestram, ut Willelmum, quondam capellanum archiepiscopi, et quamplures clericos per Angliam, quos nec confessos nec convictos vestri prius præsumunt, quam judicent, punire mi-

Ecclesiæ Dei, cujus sunt obsequiis deputati, A
i jubeatis. Vale.

EPISTOLA CCLXXV.

AD EUMDEM.

ta nos, domine, mandati moles ad præsens nit, tanta se nobis auctoritas opponit, ut con- pariter et auxilium a vobis expetere a summa ıllamur necessitate. Nam quod auctoritas ılica præcipit, hoc appellatio non suspendit. lversus ejus mandatum potest nullum esse ium, cum quod præcipitur implere necesse t inobedientiæ reatum incurrere. Die namque Pauli, cum Londoniis ad altare consistere- itteras domini papæ de manu cujusdam nobis s ignoti suscepimus, quibus legatio in totam ım, excepto Eboracensi episcopatu, domino B ıriensi conceditur, et apostolica auctoritate matur. Omnibus etiam nobis ipsius regni pis eadem auctoritate injungitur, quatenus ei, am apostolicæ sedis legato, humiliter obedia- et ad ejus vocationem absque contradictione niamus, et super his quæ ad nostrum spectant m, ei plene respondeamus, et quæ statuerit, ər observanda suscipiamus. Adjicitur etiam, ut s, qui beneficia clericorum archiepiscopi in ı absentia mandato vestro perceperunt, ad n eorum infra duos menses restitutionem ematis sententia, omni appellatione remota, ellamus. Denarium etiam beati Petri a fratri ; coepiscopis nostris præcipimur exigere, et s destinatis ad nos integre consignare. Litteras C legationis jam dictæ, et litteras archiepiscopi, ıd plures transmittit episcopos, ipsis aut mit- ut præsentare præcipimur, si in nostri status inis integritate ulterius perseverare curamus. des itaque sublimitatis vestræ corde prostrati cimus, ne ob magna negotia, quæ cura regia inistrat, respicere desinatis in nos, sed ne in ıam nostri ignominiam ex toto redigamur in m, pietate regia provideatis. Quod quidem acietis, si nos mandatis apostolicis pace vestra re concesseritis, et reddito denario beati Petri, icis quæ sua sunt in misericordia vestra re- s, episcopis omnibus mandaveritis, ut si in lit- archiepiscopi adversus regni consuetudines men aliquod intellexerint, ad dominum papam D ı, vel ad legatos, qui diriguntur ad vos, confi- r appellent. Sic enim opus misericordiæ perfi- et nos ab inobedientiæ reatu conservabitis, sæ vestræ, ne in aliquo detrimentum accipiat, ıuni omnium appellatione providebitis. Doceat)ominus facere voluntatem suam, et eam vare moneat, quam ad præsens experi- angustiam. Valeat dominus meus in Christo ssimus.

EPISTOLA CCLXXVI.

AD EUMDEM.

ıRICO regi Angliæ, GILBERTUS Londoniensis opus, devotæ fidelitatis obsequium.

Vestram, domine, credimus non latere excellentiam, qualiter in me, et quosdam alios fideles vestros manum suam dominus Cantuariensis aggravaverit, et quod potuit, gladium in nos spiritualem, in juris publici læsionem, dextera iniquitatis intorsit. Canon namque potissimus hic est, ut nemo præpropere vel præpostere, id est non commonitus, neque convictus judicetur, nec episcopus omnino quemquam excommunicet, donec causa probetur, super qua reus impetitur. Unde cum a jure exorbitaverit, de Domino confidimus, ut in nos vibrando gladium, aerem potius verberaverit, quam aut corpore aut anima spirituale nobis vulnus inflixerit. Ictus enim ejus ad dominum papam appellando prævenimus, et in initio Quadragesimæ facta appellatio sententiam in die Palmarum latam plene viribus evacuavit. Sixtus enim papa sic constituit: « Quoties episcopus se a suo metropolitano putaverit prægravari, vel eum suspectum habuerit, mox Romanam appellet sedem, a qua dum se audiri poposcerit, nullus eum excommunicet, antequam causa summi pontificis auctoritate finiatur. Quod si aliter præsumptum fuerit, nihil erit, sed viribus omnino carebit. »

EPISTOLA CCLXXVII.

AD EUMDEM.

Mittimus ad vos, domine, familiarem clericum nostrum magistrum H... utique fidelem vestrum, quanto possumus affectu supplicantes, ut ipsum in petitionibus nostris benigne, si placet, audiatis, et nobis in summa necessitate nostra regia clementia subveniatis. Quod bene quidem facietis, si domino papæ pro nobis aliquantulum affectuose scripseritis ut appellationem, quam ad ipsum fecimus, ut juris dictat æquitas, admittat, et post appellationem in nos latam sententiam, ea qua potest et debet, æquitate suspendat, donec causam nostram audiat, et digna meritis cuique retribuat. Ad cardinales etiam amicos vestros litteras, si placet, exposcimus, ut ad hoc dominum papam inflectant, et super admittenda appellatione nostra indultum omnibus oppressis beneficium prece vestra nobis obtineant. Sixtus enim papa sic statuit: « Quoties episcopus se a suo metropolitano senserit prægravari, vel eum suspectum habuerit, mox Romanam appellet sedem a qua dum se audiri poposcerit, nullus eum excommunicet, antequam causa summi pontificis finiatur auctoritate. Quod si aliter præsumptum fuerit, nil erit, sed viribus omnino carebit. » De cætero quia crebra allocutione frui vestra summopere nobis necesse est et consilio, excellentiæ vestræ devotissime supplicamus, ut nobis transfretandi licentiam concedatis, et in partibus transmarinis nuntios, quos ad dominum papam mittimus, nos exspectare permittatis. Conservet incolumnitatem vestram in longa tempora omnipotens Dominus

EPISTOLA CCLXXVIII.

AD M. REGEM SCOTIÆ

Domino suo charissimo illustri regi Scotiæ M.,

frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, per quem reges regnant diu regnare feliciter.

Sublimitati vestræ, charissime domine, hac confidentia scribimus, quia vos sincero cordis affectu diligimus, et in omnibus haberemus acceptum si gratum vobis in aliquo præstaremus obsequium. Speramus etiam ipsa manu Spiritus sancti plantatam esse in corde vestro radicem æquitatis et judicii justi, et ideo in causis subditorum vestrorum mentem vestram posse bonorum precibus ad id quod justum est facile inclinari. Scriptum enim est: *Beati qui custodiunt judicium et faciunt justitiam in omni tempore* (*Psal.* CV). Et sapientia ait: *Tolle rubiginem de argento et exibit vas purissimum. Tolle injustitiam de corde regis, et justitia firmabitur thronus ejus* (*Psal.* XXV) Inde est quod regiæ nobilitati vestræ pro præsentium latore, Helia proximo cognato nostro, preces affectuose porrigimus, quatenus pro amore Dei et petitione nostra ejus servitium accipiatis, et de hæreditate sua ipsum exaudiatis, et nos et multos nobiscum gratiæ vobis et servitii debitores efficiatis. Si gratiam in oculis vestris invenerit, ad servitium vestrum multos adjutores inveniet, quorum sibi quisque de suo libenter subveniet. Istud vero postulare nequaquam præsumeremus, si patrem ejus perfide se aut maligne adversum vos et patres vestros habuisse cognosceremus, sed ipsum pro fidelitate patris vestri exhæredatum audivimus, et speramus de misericordia vestra ne quem patri vestro fideliter ad posse suum servisse cognoscitis, ejus unquam canos cum mœrore ad inferos deducatis. Valeat dominus meus charissimus et cor ejus Spiritus Dei repleat atque possideat.

EPISTOLA CCLXXIX.

AD ROBERTUM COMITEM LEICESTRIÆ.

Venerabili domino et amico suo charissimo Roberto comiti Leicestriæ, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, consecrata Domino tirocinia beatæ perseverantiæ fine concludere.

Cum sit vitiis et divitiis admodum grata societas, gratulor et mihi totus applaudo, charissime, divitias in te quadam singulari gratia deservire virtuti. Audisti divitem illum purpura et bysso vestitum, epulantem quotidie splendide, miserabiliter ad inferna deductum, ubi cum flammis anxius æstuaret, in linguæ suæ refrigerium nec aquæ guttam valuit impetrare. Audisti et in Evangelio, divitem, cujus uberes fructus ager attulit, dicentem intra se: *Destruam horrea mea et majora faciam, et illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi bona, et dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, et epulare* (*Luc.* XII). Cui divinitus dictum est: *Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te. Quæ autem parasti, cujus erunt?* (*Ibid.*) Et si mentis oculos in mundi plenitudinem, Dei Spiritu lucem ministrante, circumquaque reducimus, divitibus hujus mundi mundum abundare cognoscimus, quibus suæ divi-

A tiæ fomento vitiorum sunt non incremento virtutum, cum magis possideantur ab his quam ea quadam animi sancti nobilitate possideant. Divites hujusmodi, ait Dominus, non facile regnum Dei adepturos, et camelum per foramen acus intrare posse facilius, quam ipsos in regnum cœlorum. Tremenda vox, et divitibus hujusmodi exhorrenda. Gratulor, et totus mihi applaudo, charissime, quod istorum abhorres semitas, horum jamdiu vestigia declinasti. Gaudeo te tua cogitare novissima, et illud Psalmistæ mentis oculis intueri: *Dormierunt somnum, suum et mihi invenerunt omnium viri divitiarum in manibus suis* (*Psal.* LXXV). Qui sibi credita si fideliter erogassent, evigilantes illa die somno mortis suis hæc in manibus invenissent. Di-
B vina voce dictum est: *Non apparebis vacuus ante conspectum Domini Dei tui* (*Deut.* XVI). Totum quod Ecclesiæ Dei, quod pauperibus ad præsens erogas, illa die paratum invenies, et quod modo larga miseratione distribuis, illa die Domino cum fiducia præsentabis. Beati multi sunt et sapientes, hos tamen tantum beatos judico, hos solummodo sapientes qui mansura semper bona crebra meditatione considerant, in his mentem occupant, his invigilant, et hæc ut queant apprehendere tota animi ratione pertractant. Credo, charissime, Patri complacuisse in te. Spero columbam sanctam quæ super Dominum in Jordane apparuit jam nidificasse in te. Curre post Spiritum qui trahit te, qui suis intus bonis ornabit te et amore Christi perfecto ditabit te. Cu-
C jus amor verus si tangit te, si rapit te, si absorbet te, levabit te juxta prophetam super te, quia super altitudinem extollet te. Scribendi tibi nactus occasionem, vix me cohibeo, charissime.

EPISTOLA CCLXXX.

AD EUMDEM.

Venerabili domino et amico charissimo, R. comiti Leicestriæ, frater G. Londoniensis Ecclesiæ minister, salutem quæ nunc est, et quam speramus a Domino.

Verborum facile suadet paucitas, cum ad exaudiendum prompta est ipsius ad quem scribitur amica benignitas. De vobis itaque per omnia sperantes optime, charitate sic exhortante confidimus, ut unde recurrimus ad vos, in hoc repulsam minime sentiamus. A sublimitate vestra ad quemdam canonicum
D nostrum et amicum Baldewinum nomine, litteræ vestræ citationis emissæ sunt, ut apud Oxenefordam in conventu proximo, præsentem se vobis exhibeat, et cuidam homini suo et fere rustico, de non observata pactione quadam inter ipsos, ut asserit, chirographo confirmata respondeat. Res exilis est, causa permodica, dimidia virgata terræ est. de qua agitur. duodecim nummorum census, qui annuatim exsolvitur, Unde si inter clericum beati Pauli et ipsius hominem super fundo ecclesiæ suæ pertinenti, lis aliqua oborta est, spectat ad nos, si placet, audire quod gestum est, et conquerenti justitiam in omnibus exhibere. Qui cum partes nostras despiciat, et ad sublimitatem ve-

n non transiliendo prosiliat,petimus,beato Paulo
›bis, si placet, hanc reverentiam exhiberi, ut de
ervanda Ecclesiæ Dei dignitate sua mentem ve-
n et animum ad nos remissus, per vos etiam quod
ım fuerit plene responsurus intelligat. Ad vos
'as citationis vestræ remittimus, eo quod in his
riorum vestrorum stylum minime recognosci-
. Valere vos optamus in Domino, et sua Cæ-
sic reddere, ut quæ Dei sunt reddatis et

EPISTOLA CCLXXXI.

AD A. COMITISSAM LEICESTRIÆ.

Dei gratia Londoniensis Ecclesiæ minister, A.
rabili comitissæ Leicestriæ, quod petit acci-
, quo tendit pie tandem complet cursu per-
:re.

:ectioni vestræ, dilectissima, rogatus litteras
›,quas quidem misisse debueram non rogatus.
l si omisi jam aliquandiu, hæc causa exstitit,
l de die in diem meum ad te nuntium ipse præ-
t prævenire existimabam. Et quia spes dubio
ı nos semper protrahit in cras, et quod non feci,
ait, efficiam, sperabam me finem dare negotiis
pitis aliquandiu causis et curis omissis, ocius
:meare ad te, et optatæ mihi allocutionis tuæ
ıdæ solatio recreari. Sed opportunitatem quo
ıppeto, minus invenio, et quibusdam amputatis
ibus, cum mundi bestiam exstinxisse me reputo,
pita multipliciter renascentia totus illico perhor-
. Curarum siquidem nullus est finis, et mun-
ı dies parturit, unde miseras affligat animas, et
: proposito intentionis avertat. O mihi quid
orem soliloquia sancta, quæ cum sponso suo
a quondam mea, dum eam claustri silentia te-
ıt et tenerent, in spiritum elevata permiscebat!
sæcularium nescia in montem quodammodo
Moyse conscendebat, subtus se nubem relin-
at et nebulam, et mundo posthabito, in ignem
quem Deus inhabitat, nihil nisi illum appetens
endebat. Unde cum ipsam sua revocasset in-
:as, non abscedens longe, non foras exiens, ad
pedes Domini mente residebat attentius, et an-
ıos præteritos in amaritudine recogitans, exces-
ristinos ipsis suarum lacrymarum fluentibus
bat. Nunc me rei familiaris hinc cura distrahit,
:ausarum sæcularium pondus involvit. Nunc
opprimit, nunc protrahit spes nunc levant
era, nunc adversa dejiciunt, ut quantis miseria-
cumulis misera subjiciatur humanitas, ipsis
rerum argumentis experiar. Quid tibi ergo,
issima, meus poterit dictare jam spiritus, quæ
ıtem mentis inhabitas, et spiritui tuo delicato
n refectionem nisi delicias spirituales appetis
ptas. Nidificavit in te columba illa quæ super
um in Jordane volitans, ipsum cum omni gra-
n plenitudine semper inhabitat. Et de hac qui-
plenitudine quantum ipse tribuit accepisti, et
lona quanto gustas uberius, tanto et uberius
trari tibi avida spiritualium mente desideras.

A Intueri mihi videor tuam illam animam in sui fervore spiritus, hoc declamantem et cantantem : *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo* (*Cant.* II). Unde mihi flores, charissima, quos tuo subministrem spiritui, ut ardens plus accendatur et tendens in superna avidius illuc rapiatur? Hi flores paradisi sunt, quod tibi sancti communicant, qui nescientes et respuentes quæ mundi sunt, sacratæ quodammodo paradisum mentis inhabitant. Quos tua, quæso, prece mihi concilies, ut sub curarum gementem pondere, ipsorum me apud Dominum interventu subleves et sustentes. Id enim modicum quod habeo, tibi ab amicitiarum nostrarum exordiis in Domino communicare, nec destiti, nec omitto. Valere te in Christo opto charissima.

B

EPISTOLA CCLXXXII.

AD COMITEM ALBERICUM.

GILBERTUS Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili viro comiti ALBERICO, salutem, gratiam et benedictionem.

Pervenit ad audientiam nostram, quod occasione controversiæ, quæ inter vos et comitissam aliquandiu ventilata est, et ad sedem apostolicam tandem per appellationem suspensa, eam districte supra modum teneatis inclusam, ut nec causam instruere nec parti suæ defensorem possit ullatenus procurare. Sed nec ecclesiam frequentare, ne in publicum, ut dicitur, prodire permittitur, ut non jam custodiæ deputata, sed carcere potius damnata videatur. Cubilis quoque corporisque et colloquii vestri, omni sibi C jam olim copia negata dicitur, ut quos Ecclesiæ conjunxit auctoritas, vestra quodammodo disjunxisse videatur voluntas. Quæ si vera sunt, ut accepimus, quam citius vobis emendanda denuntiamus. Alioquin valde vobis timendum est ne provocetis iram et indignationem Dei adversus vos quæ quanto serius advenit, tanto severius affligit. Recolite quanta reverentia dignum sit sacramentum conjugii, quod Dominus ab origine mundi primum introduxit et sua benedictione confirmavit, quod et ipse in Cana Galileæ sua corporali sanctificavit præsentia, quod et apud omnes gentes tam fideles quam infideles, cum summa veneratione mandatur observandum. Certum est enim et per historias simul et exempla notissimum, quod prævaricatores sacramenti hujus non D solum ultimæ reservantur ultioni, ut a terra viventium, quæ est paradisus Dei proscribantur, sed et in hac quoque terra morientium, in se aut in sua successione frequenter exhæredantur, ut hæreditas eorum transferatur ad exteros, et in labores suos introeant alieni. Proinde episcopali vobis auctoritate mandamus, orantes et exhortantes in Domino, et consulentes in charitate, et remissionem vobis injungentes delictorum, quatenus propter Deum et propter reverentiam legis Christianæ, modestius et mitius agatis cum uxore vestra, quæ est pars corporis vestri, amotoque prædictæ districtionis excessu, ipsam sibi ad debitam libertatem et vos ipsi ad societatem et solatium, sicut decet sponsum

sponsæ, benigne restituatis, nec sine judicio Ecclesiæ maritali privetur contubernio, quod sibi teste Ecclesia, sub solemni fide sponsaliorum promisistis. In quo si nobis non creditis, Apostolo credite qui ait: *Viri, diligite uxores vestras sicut et Christus dilexit Ecclesiam* (*Ephes.* v.) Et iterum: *Alligatus es uxori noli quærere solutionem* (*I Cor.* vii). Charitas cogit nos et necessitas officii, hæc et hujusmodi vestræ suggerere dilectioni. Unde quia spes nobis est de vobis in Domino, quod nostris sicut debetis sic et velitis in his quæ ad Deum sunt consiliis acquiescere, consilium vobis damus in charitate, ut legem et conditionem conjugatorum, cui subjecistis vos legitime, et sine simulatione observare studeatis, ne incidatis in manus judicis qui non irridetur, cujus non potestis judicium declinare reus prævaricationis legis suæ, quod avertat omnipotens Dominus. Amen.

EPISTOLA CCLXXXIII.

AD MAGISTRUM DAVID.

GILBERTUS, Dei gratia Londoniensis episcopus, dilecto suo magistro DAVID, salutem et optatos ad vota successus.

Inspectis litteris a tua mihi diligentia directis, palam datur advertere, te et commotionis et iræ fomitem, inter nos aliquo discordiam seminante, concepisse. Quem quicunque ille est de cætero minus audias, nec ejus commentis, obsecro, fidem ulterius adhibeas. Amicorum namque sæpe confundit animos lingua tertia, digna confundi, quam iræ et odiorum incentiva portantem a nobis obsecro non admitti. Nil enim de te sinistrum concipio, nil intus adversum te corde foveo, sed admissum semel in gratiam mihi et gratiæ et benevolentiæ vicissitudinem observare deposco. De cætero, quia sales vestros abunde jam diu lambit Italia, bonum est ut eosdem amodo cum tamen libuerit, experiatur et Anglia. Vale. charissime.

EPISTOLA CCLXXXIV.

AD WILLELMUM DE MALA PALUDE.

G. Dei gratia Londoniensis Ecclesiæ minister, amico suo charissimo WILLELMO de Mala Palude, salutem et sinceram dilectionem.

Cum me vobis in multis obliget benigna jam diu servitiorum exhibitio, hoc tamen in consummatam amicitiam me præcipue vobis reddit obnoxium, quod fratri meo et nepoti in necessitate sua subvenistis, et eis consilium et auxilium, prout res exigebat impendistis. Precor autem ut si item urgente necessitate recurrerint ad vos, non ipsis, sed mihi et ipsis propter me de vestro quod opus fuerit tradatis, ut me servitii et gratiæ debitorem habeatis. Illico vero cum ad nos reversi fuerint, nuntium nostrum habebitis, et si quid erga nos volueritis, per ipsos nobis mandabitis, et obtinebitis. Valeat amicus meus charissimus.

EPISTOLA CCLXXXV.

AD H. COMITEM NORFOLCIÆ.

G, Dei gratia Londoniensis episcopus, venerabili domino et amico suo charissimo H. comiti Norfolciæ, salutem et dilectionem.

Responsum canonicorum de Panteneia, nuntio ad nos redeunte, et litteras capituli sui sigillo impressas afferente, suscepimus, quo vos certificari postulant, quod nec pecuniam, nec terram, nec quidquam aliud a vobis accepturi sunt ut vobis Panteneiam concedant, et ab ea quam adversus vos intendunt, petitione recedant. Exsilium subire et adversa ut asserunt quæque perpeti magis eligunt, quam locum Domino consecratum, divinis usibus apostolica toties auctoritate confirmatum, cuiquam cedere, et ab Ecclesia alienare consentiant. Inde est quod a nobis instanter exigunt, ut effectui mandatum domini papæ mancipemus, et quod nobis injunctum est super eis exhibenda justitia, ulterius non differamus. Inde est quod familiarem vestrum et amicum, dominum Stephanum canonicum Sanctæ Osythæ, ad vos destinare curavimus, ut quod volumus scripto committere, per ipsum vobis aperiamus. Scitis quidem necessitatem hanc nobis incumbere, ut aut sententiam proferamus in vos, aut causam qua præpedimur domino papæ denuntiemus. Quod cum exstiterit, in proximo futurum est ut quod a nobis ad præsens omissum est, ab ipso procul dubio compleatur, et sententia quam ad præsens forte differimus, tanto periculosius in vos, quanto a judice longe sanctiore, longeque sublimiore proferatur. Unde quia rerum exitus prudens metitur, magis quidem ob commodum vestrum quam ob vitandum periculum nostrum discretioni vestræ supplicamus, quatenus non tantum cum his qui terrena sapiunt, sed cum viris sapientibus Deumque timentibus consilium super hoc habeatis et illum per quem vivitis, per quem spiritum trahitis, per quem bona multa possidetis, qui vos inter adversa servavit, adversus hostes protexit, qui spiritum vestrum cum volet auferet, qui omnia opera vestra in judicium deducet, coram oculis habeatis. Hodie estis, et cras fortasse non eritis, et inferni miseria sicut et cœli gloria sine fine mansura est. Illa quippe die qua hinc erunt accusantia peccata, inde terrens justitia, foris ardens mundus intus urens conscientia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus judex parum procul dubio cuique videbitur, quod Domino dum hic vivitur exhibetur. Tangat itaque cor vestrum Spiritus Dei, ut in præsenti negotio bonorum sic consiliis acquiescatis ne sententiam, quod absit! apostolica in vos experiendo, confusionem longe quam ad præsens æstimetis graviorem sentiatis. Sapere et intelligere, et novissima providere vos optamus charissime.

EPISTOLA CCLXXXVI.

AD R. DE S. WALERICO.

G. Dei gratia Londoniæ episcopus, amico suo charissimo R. de sancto Walerico, virtute meriti promissam bonis gloriam feliciter adipisci.

Tua, charissime, munificentia, tua liberalitas in

deo jam multis innotuit, ut in negotiis quæ ha-
ad te se sperent aliqui meis posse precibus
te si pro se porrigantur adjuvari. Unde quos
ristо dilligo, de quorum bona in Domino con-
tione non ambigo, tuæ confidentius charitati
nmendo, affectuose supplicans, quatinus ob
m illam spem qua in Deum tendimus, qua
sperando post Christum currimus, humilibus
bus de Oseneio misericordiæ tandem sinum
as, et eorum compatiendo doloribus ipsorum
tionibus fidem pietatis imponas. Memorare,
ssime, quanti sit meriti loca sancta construere
ionem Domino, qua usque in adventum suum
fine laudetur, honoretur, et adoretur ædificare,
dera quantum sit bona spiritualia non solum
mpedire, sed ut in Dei gloriam exuberant his
rtunitatem et causam de tuis etiam exhibere.
nto, charissime, quod bella Domini strenue
ris, quod tuis etiam stipendiis pro ipso mili-
is, quod infideles et incredulos te ipsum oppo-
o et velut in holocaustum offerendo repuleris,
i rebelles Domino confudisti in Asia, ejus ser
umiles obsecro ne confundas in Anglia. Sed ut
consummes omnia, cum capite Domino cau-
etiam hostiæ offeras, ut cum bono tuæ satisfa-
s initio, finem etiam laudabilem addideris, a
a manu Domini cuncta quæ servis ejus pro
mpenderis, in illa die centies multiplicata re-
. Opto ut valeas, et pro quibus supplico, tui
Dominum memores pie miserando constituas
.

EPISTOLA CCLXXXVII.

AD.....

us regis supernæ Jerusalem cœlestis egressus
contemplaretur regna Patris sui inferiora.
rcumspectis omnibus regressus ad Patrem,
Pater, omnia terrarum regna circuivi; et
n omnibus agerentur diligenter inspexi. cla-
n etiam Sodomorum, qui ad te ascenderat,
esse comperi, et ultione condigna punivi.
m tempus est, ut in futurum mihi prospiciam,
m ducam, filios procreem, familiam jam per
gam. Sponsam quam mihi habendam compla-
n domo regis Babylonici vidi, quam rex ille
am tenet, et ne quis sic valeat cognosci, vili-
c sordidis vestibus eam induit, » Ad hæc Pater
ium: « Absit a te », inquit, « ut rem istam
, coæterne et consubstantialis mihi unice fili.
pissa illa, de qua dicis, non est condigna tuo
i vel tuæ immensitati. » Ad quem Filius:
m, » inquit, « habeo, et me uxorem velle
e, et nullam nisi hanc mihi velle conjun-
» « Si ita est, » inquit Pater, « tu coæternus
substantialis, et coomnipotens mihi, in manu
et eam de captivitate Babylonica liberare, et
vis tibi sponsam assumere. » Statim adfuit
era multitudo angelorum et cœlestium agmi-
in his nuptiis Filio summi Regis ministrare
arantium. E quibus unum, scilicet Gabrielem,

A qui paranymphus ejus fieret, elegit. Gabriel electus Filio summi regis ait: « En fortitudo tua sum, illam quam tibi quæris, de media Babylonia rapere vi si imperas, et valeo et paratus sum. » « Non ita agendum est, » inquit Filius æterni Regis, « violentia nulla Babylonico regi inferenda est, consiliis occultis et sapientia quæ mihi jungenda est de captivitate Babylonica, est eripienda. Ad Mariam virginem de stirpe David mysterium consilii mei, O Gabriel, est occulte deferendum, apud eam in thalamo suo convivium nuptiarum mearum est initiandum et celebrandum. Ad Mariam Gabriel descendit, quod sibi injunctum fuerat fideliter peregit. Sed qui eum miserat, antequam nuntiaretur, jam ad virginem venerat. Initiatum est ibi, ibi celebratum est san-
B ctissimum nuptiarum convivium. Sed nunquid tantus ac talis iste sponsus ad sponsam suam vacua manu veniet? Nequaquam. Sed donativa detulit, delata erogavit, Et quia hiemis tempore venit, hiemales vestes primos sponsæ suæ dedit, agninam videlicet pelliciam et cappam, quod utrumque fit de agno. Sed alterum sine dolore agni, scilicet lana, de qua fit cappa, sumitur, alterum, videlicet pellis, unde pellicia, absque dolore gravi ab agno non accipitur. Sponsus iste Agnus est, sicut Scriptura testatur: *Quasi ovis ad occisionem ductus est* (*Joan*, LIII), et cætera. Et alibi: *Ecce Agnus Dei* (*Joan.* I); et cætera. Agnus iste de lana sua cappam sponsæ fecit cum humilitatem verbis docuit, dicens: *Discite a me, quia mitis sum*, etc. (*Math.*, XI). Pelliciam
C dedit, cum jejuniis, et orationibus, et vigiliis, et aliis carnis suæ afflictionibus ad ultimum passionem crucis mortificationem carnis sponsæ ostendit Cappa itaque, qua indutus est, absconditur. Significat humilitatem, quia qui sponsa Christi est, latitat, et a sæculo cognosci refugit, pelliciaque de mortuis animalibus facta mortificationem carnis insinuat. Hæc autem hiemis tempore. Paschali vero tempore dedit ei arminiam pelliciam circa collum, et circa manus, rubeis gulis præparatam. Pellicia hæc sunt sancti prædicatores, albi propter resurrectionem quam in Christo factam annuntiant et in sponsam futuram prædicant. Qui cum passionem Christi annuntiant, rubeam gulam circa collum portant. Sed quia quidam prædicationem Christi
D prædicant, quam corde non sentiunt, de quibus dicit apostolus Paulus: *Quidam annuntiant Christum non sincere existimantes se suscitare tribulationem vinculis meis*; *oportet ut quod ore dicunt, corde sentiant* (*Phillip.*, I). Nam minus decenter ornata esset, si tantum circa collum et non usque ad pectus decentes gulas pellicia haberet. Circa manus etiam prædicatores gulas habent, cum in operibus suis passionibus Christi communicant. Igitur pellicia ponsæ de arminio fit, quando candidum est in significatione lætitiæ spiritualiter, ob spem resurrectionis, circa collum et uque ad pectus, et circa manus gulis rubeis ornata est, quia passionem Christi quam ore prædicat, corde sentit, et operibus

attestatur. Dedit etiam Christus [illegible] tempore sponsæ suæ [illegible] Testam[illegible] gant [illegible] quæ duos affectus, [illegible] ad carnem suam, alterum ad [illegible] Et quibus [illegible] ad carnem est [illegible] distinctione [illegible] charitate [illegible]. Sed [illegible] professione [illegible]. Multos enim [illegible] charitate hab[illegible] Testamenta vivere [illegible] et professione [illegible] sunt. [illegible] Testamenta vel [illegible]

[illegible]

[illegible] glorificatio quod erit ineffabilis pulchritudinis, et præfulgidum, sicut scriptum est: *Fulgebunt* [illegible] (*Matth.* XIII). Post hæc considera[illegible] anima, scilicet ipsa anima, et Deus [illegible] est, quod est ultimum, et consummatio omnium. Hæc autem quinque quæ in consideratione contemplavimus per quinque fenestras videntur. Christus vero et ex humanitate, quasi pariete et divinitate inter humanitatem [illegible]ente. Itaque Christus fenestra est, [illegible] fenestræ quinque in eo considerantur [illegible] incarnatio, conversatio, doctrina ejus, resurrectio, ascensio, per quæ illa quinque de contemplatione [illegible]. Nam per incarnationem Christi [illegible] manifesta sunt peccata et gehenna, quæ prius non [illegible]. Conversatio ejus aperte docuit [illegible] futuram spem dirigere. In [illegible] et regno. In resurrectione [illegible] corporalis status et [illegible]

[illegible]

uare de vita desperem et gehennam ti- l si attendant quod Christus, qui peccata :c inventus est dolum, et cætera, morte ısima, id est cruce vitam finivit, deficiunt ıua, et timore contriti, ad humilitatem unicandum passionibus Christi conver- iterum qui tot et tantis facinoribus sunt t sibi indulgeri diffidant. Sed si isti at- d Christus non pro se, sed pro peccato- ıit, spiritum sumunt, et a desperatione ıque Christus cruce sua et præsumentes ınocens passus est, et desperantes, quia ·ibus sustinuit. Et ex his diversis pecca- bus Ecclesia congregata mulus est, quem parant sponsæ, et in talibus quiescenti diversa progredienti, dat cacar unum, em sponsi, quo suos proficere compellat. gellum, quo retro percutiat, quia pro iniquitatibus anxiantur. Multiplicata cta Ecclesia apostoli peracto agone sui le vita discedentes eam matyribus re- ımittunt. Illi autem pro ea viriliter de- in defensione ejus sanguinem funden- « Apostoli dominam nostram mulo uno [uum est et nos in ornatum ejus et deco- conferre, et quia jam ætas incaluit, gros- ımentis non est oneranda, novum aliquid ecorum, et subtile varium scilicet man- ı purpura coopertum. » Varium istud unt martyres sancti, ex parte virgines, :at album varii, ex parte vidui vel conju- ıificantur medio colore varii, rubeum quia pro Christo trucidati, sanguine as- :t hi suis temporibus rexerunt viriliter ırovexerunt et multiplicaverunt. Qui- ıtibus, successerunt sancti doctores et nfessores, Ambrosius, Hilarius, Augu- miles. Videns autem diabolus aperto ıntra Ecclesiam tempore apostolorum et esserat, se nihil profecisse, sed jam tri- magis crevisse et profecisse, ad fraudu- ıltas persecutiones convertitur, sed ut ɔmbris ejus seducat. per quos negotium anto efficacius quanto occultius peragit. ɪue suis artibus Arium, Pelagium Fo- ıimiles, qui ministros Christi se simu- am ejus longe in devium ducunt. Quod sancti doctores occurrunt, disputationi- nt, confutant hæreticos, et dominam m veritatis reducunt. Cui reductæ, quia erta Arii et devia Pelagii graditur, ve- ıantulum attritæ erant, paludamentum :unt, id est vita sua pudica et honestis ı adornant. Ecce jam victus est hostis persecutionibus et in occultis hæretico- nibus, nam sponsa nulla contra occur- :ulto comitatu graditur. Adhuc tamen osus eam spoliare conatur, et cum in it, juxta viam laqueos suos parat, ibi tentoria sua erigit, et hic quidem trapezitas suos cum multo auro et argento posito sedere facit, illic autem vestivit cum multo et vario apparatu diversorum ornamentorum, alibi vendentes cibos omnium generum collocat, alibi vendentium vina et omnium potionum genera tabernas disposuit, alibi triumphales arcus gloriantium in pompa sæculari erigit, choreas puellarum, et omnia libidinum incitamenta ostendit. Qui sapiens est, cum sponsa graditur, sponsæ recta via gradienti adhæret, fatui et vecordes viam deserunt, et in tabernaculis diaboli jucundantur, et ad sponsam amplius non redeunt. Et revera multi hodie viam deserunt, et in tabernis diaboli esse jucundantur. Nam quicunque argentum diligit, auri specie capitur, et hæc Christo præponitur, in tentorio diaboli demoratur. Similiter qui veste pretiosa, qui cibis lautioribus, qui vino mellito et aliis potionum pretiosarum generibus, qui in mulieribus, qui in jocis et sæculi cantionibus delectantur, et hæc Christo præponunt, in tabernaculis diaboli est. Quid etiam dicam de illis qui cum Ecclesiam Dei regere debent, egredientes via, ea quæ in tentoriis diaboli admirantes circumspiciunt et concupiscunt, et non habentes unde cupita comparent, ornamenta sponsæ diripiunt, et in explendis malis concupiscentiis suis turpiter insumunt. Ita undique lacerata circa humeros, vix parum quid de amictu, id est paucos monachos, in quibus non est perfecta religio, et paucos regulares canonicos, de aliis fere hominum generibus fere nullos retineat eum. Hæc sponsa patiatur.

EPISTOLA CCLXXXVIII.

AD.....

Post iram misericordiæ reminisci

Veniens ad nos præsentium lator H. lacrymabili nobis planctu monstravit se mentis vestræ tranquillitatem offensa gravi perturbasse, et iracundiæ calore motum se vobis non solum verbo restitisse, verum et calcaneum adversum vos irreverenter erexisse. Unde tactus dolore cordis intrinsecus, disciplinam regularem quam ipse decreveritis subire paratus est, et vobis humili devotione satisfacere, et de cætero vobis ut patri charissimo in omnibus obedire. Quia vero dignos pœnitentiæ fructus offerentem nunquam repellit Dominus, sed et angelis Dei gaudium super peccatore pœnitentiam agente, et singulare virtutis exemplar dans pœnitenti et revertenti filio in amplexus occurrit et osculum, rogamus ut ob ejus reverentiam nostræque petitionis intuitu quem repulistis aversum, conversum suscipiatis, et quia perierat mundus nisi iram finisset misericordia, iram ei remittendo, H. abbati litteris vestris significetis, qui ut quorumdam testimonio didicimus, eum si vobis reconciliatum noverit, fratrum collegio aggregabit.

EPISTOLA CCLXXXIX.

AD.....

Jucunditas mihi et exsultatio exuberat quoties obsequio famæ vos bene valere et vigere cognosco. Etenim solemne mihi est, vos ut dominum colere,

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ecclesia Londoniensis acceptum habet, et A
ɔmmendat, charum habueritis et studueritis
e. Provideatis ergo ei quemadmodum deceat
ı et accipientem, ne forte si ejus tam lauda-
erita irremunerata remanent, famæ vestræ
erito detrahi posset.

EPISTOLA CCXCV.

AD . . . . .

hactenus apud clementiam vestram facilem
n nostrorum obtinuerimus effectum, eviden-
jicimus ex præteritis, quod sperare debea-
futuris. Hinc est quia de benignitate vestra
t dilectione confisi, liberalitati vestræ devo-
supplicamus, quatenus pro amore Dei et
si placet precis intuitu, opere complere veli-
1 ore promisistis. Exsultat siquidem spiritus B
in Deo salutari nostro quia respexit et visi-
s Oriens ex alto. Cui gratia ago quod zelum
itiæ inspirare vobis sua dignata est clemen-
ɔulsus eratis machinatione diaboli ut cade-
per Spiritum sanctum suscepit vos dextera
.

EPISTOLA CCXCVI.

AD . . . . .

n sit tam præsentibus quam futuris, quod
›ertus Londoniensis episcopus dedi Willelmo
servienti meo, pro servitio suo, totam illam
de antiquo managio apud Fuleham, quæ
:ca ecclesiam, sicut illa divisa est per fossa-
nc a virgulto episcopi, inde a via publica,
›scendit in Tamisiam. Hanc autem dedi illi C
ım de me et successoribus meis libere et
abiliter, pro una libra piperis annuatim, ad
Sancti Michaelis exinde solvenda. Quod,
num et inconvulsum manere volo, præsenti
et sigilli mei attestatione confirmo. His te-
.

EPISTOLA CCXCVII.

AD . . . . .

›i gratia Londoniensis episcopus. (*Linea se-
in litura est.*)

o te Siculas, frater, olfecisse divitias, fulvi-
ıtalli nuper afflatum aura, in externas non
imo solum, sed et corpore tendere nationes.
re quis sis quamve turpiter ambias, eviden
ndis, qui fractus animo vel pertæsus inediæ D
tibi, ipso vel animæ tuæ dispendio misere
:are disponis. Fortunam Crassi legisti, qui
ɔ quod sitiit, ignominiosa morte male satur,
it. Tu quoque non ditescere, sed statim dives
siderans, mavis in mortem dives impingere
omento temporis quod desideras id non esse.
e in mortem insalutatus exeas, nolenti jam
ı verbum tibi salvationis emisi, si quo tan-
ɔdo resipiscas, si memor affectionum, si me-
triæ, si parentum, si societatis et gratiæ,
ecutientis ophthalmium manu tandem dis-
s abstergas, et desperationis foveam, in
gnavia te pertrahente corruisti, tam pruden-

ter quam fortiter exiens, de bono Jesu qui dat omnibus affluenter, et non improperat, nihil hæsitans cum magna spei certitudine ad nos reditum maturare contendas.

EPISTOLA CCXCVIII.

AD . . . . .

Pro litteratis et honestis viris attentius intervenire, et eorum commodis diligenter intendere, sacerdotalis officii cura nos admonet, et debitum exigit charitatis. Inde est quod dilectionem vestram de qua plurimum confidimus, cum omni sedulitate rogamus, quatenus R. archidiacono jamdudum clerico et amico nostro, ecclesiam Sancti Joannis, quam sibi a Lamberto cessam esse accepimus, concedatis, et inde vobis eum clericum devotum et fidelem, nostrarum precum interventu constituere procuretis, ut de vestræ dilectionis effectu, cum ampliori præsumptione de cætero possimus confidere et eam exinde debeamus ex meritis commendare. Quidquid enim humanitatis et gratiæ nostræ præsertim petitionis obtentu, ei a vobis impensum fore noverimus, non aliter quam nobis impensum gratum habebimus et acceptum. Valete.

EPISTOLA CCXCIX.

AD . . . . .

Inter mundi hujus varietates, illuc dirigere mentis intuitum, ubi nullum est varietatis periculum.

Quos honestas vitæ commendat ad gratiam, et piis meritis jam diu declarata religio, hic apud serenitatem vestram et conversationis honestæ testimonium perhibere justum est, et ut in justis petitionibus suis a vestra gratia clementer exaudiantur, devote porrectis precibus exorare. Ecclesia siquidem Sanctæ Trinitatis, quæ a bonæ memoriæ Mathilde, dudum Angliæ regina, Londoniæ ædificata est, et honesto canonicorum regularium conventu nobiliter instituta, ab ipsa sua fundatione usque nunc et plenitudine charitas et suscepti a se ordinis observantia, late claruit, et odoris boni suavitatem emittendo ex se, cæteris sui ordinis ecclesiis velut speculum quoddam et defæcatæ religionis exemplar emicuit. Quæ cum ad præsens in oborta sibi necessitate, interposita appellatione confugerit ad vos, cum postulante petimus, cum supplicante postulamus, ut directum ad sanctitatem vestram ejus nuntium benigne suscipiatis, et ne possessionis suæ qua multorum necessitati subvenit, detrimentum sustineat, quantum permiserit justitia, paterna, si placet, gratia provideatis.

EPISTOLA CCC.

AD . . . . .

Salutem et debitum cum omni devotione famulatum.

Dilectio, dilectissime, et honoris exhibitio, quam a multis retro annis mihi impendere non destitit excellentia vestra, eam in vos affectionem meam promeruerunt, ut et quæcunque vestris seu vestrorum commodis aut honori credimus expedire, omni studio et conamine tanquam propria negotia

merito debeam procurare. Inde siquidem est, quod A si dominus abbas sollicitudinem vestram circa negotium hoc affectuosam compererit, nec volet, ut credo, nec audebit vestræ contraire voluntati. Eo etiam studiosius huic negotio insistere debeatis, quod alii istius exemplis incitati, libentius se vestris consiliit committent, qui istum viderins in jus suum vestro juvamine esse promotum. Valete.

EPISTOLA CCCI.

AD . . . . .

Quo penes vestram dilectissime, celsitudinem nostra fere nulla sunt merita, eo beneficium gratius æstimabatur, quod munificentia vestra solis inclinata precibus exhibebit. Lator hic præsentium, affinis et familiaris noster, tuitioni vestræ per nos B commendari desiderat, sperans sibi successum optime, si vobis obsequentium eum numero velitis ascribere, et eum vero multa et animi liberalitas, et litterarum copia commendat ad gratiam, ut quod alio petente cupit assequi, in id sit ipse propter se dignus admitti. Quem cum prece nostra juveritis opemque sibi in necessitate contuleritis, et ipsum servitio obnoxium, et nos vobis amplioris gratiæ debitores efficietis.

EPISTOLA CCCII.

AD . . . . .

Si de vestra in nos benevolentia confidimus, nostra non id exigunt erga vos merita, sed operatur sola vestra liberalitas et gratia. Vos tamen in pro certo nosse volumus, quod servitio vestro animo promptissimo parati sumus. Idem vero de gratia C vestra sperantes, affectuose rogamus, ut negotium amici nostri, præsentium laboris, R. diligenter audiatis, et illud per servitium suum apud D. regem promovendo, nos et servitii et gratia debitores habeatis. Valete.

EPISTOLA CCCIII.

AD . . . . .

Quoniam generatio transit, et generatio advenit, et quod a transeuntibus geritur a succedentibus, nisi certis indiciis elucescat, ratum non tenetur, utile duximus rerum gestarum series litterarum testimonio et sigilli impressione confirmare. Sciant ergo universi :

Infortunio pauperum amicorum affectu pietatis condescendere ; D

Sacro proposito firmiter adhærere ;

Perfectam dilectionem cum debita subjectione;

Magis sperare in Domino quam in homine.

Apud Deum adoptari in filium.

Satagendum nobis est et procurandum sollicite ne lites in nostra decisæ præsentia, ulla possint iterum occasione in controversia denuo suscitari.

EPISTOLA CCCIV.

AD . . . . .

Lator præsentium A. honeste apud nos conversatus a nobis susceptus est in clerum, et ad diaconatus gradum canonice promotus. Quem quidem litterarum studia ad vestram usque provinci cutum, vestræ, ut asserit, mores gentis et a sancta eatenus devinxerunt, ut natale solum cupiat compensare dulcedine, et ibidem nost licentia conversando, vitæ consummare cur Illius ergo votis et precibus tandem acquiesc ad sublimitatem vestram cum hujus scripti te nio eum transmittimus, rogantes quatenus o rem Dei et reverentiam suscepti ordinis, benigne recipiatis, et in ordine suo apud vos strare permittatis, et si vitæ honestas merue ulteriora velitis promovere, quem liberum e stra de cætero subjectione absolutum, ves placet, obedientiæ deservire permittimus. V

EPISTOLA CCCV.

AD CLER. ET LAIC. LOND.

G. Dei gratia Londoniensis episcopus, dilec in Domino, clericis et laicis per episcopatun doniensem constitutis, salutem, gratiam et dictionem.

Pium est, fratres charissimi, operibus n cordiæ ad propositum charitatis sic propera dium, ut tempore messionis æternæ, salutis c bravium comprehendamus, sic dum vivitur nare, ut multiplicato fructu exspectatæ jucun stolam excipiamus. Unde vos attentius exhor in Domino, quatenus promissæ remunerationi cia, cura propensiori piis actibus indulgeatis quos eleemosynarum lucet largitio quæ peccat delet offensa, quæ dilectionis Dei et proximi lumen infundit. Cum itaque leprosi Sancti Lec de Northamtonia, non solum corporis intor torqueantur cruciatu, verum extrema labora gnoscuntur inedia, pro eis universati vestræ s care, pietatis affectio nos impellit, quatenu hunc latorem præsentium, eorum nuntium, cultatibus vestris aliquam portionem ad eo tentes, eorum relevetis miseriam, et quod pr non possunt, vestris impendiis adjuti, qu miserabilem victum sufficiat, per vos habe gaudeant. Nos vero de Dei confisi miseric his qui saltem modicum jam dictis fratribus e verint, viginti dies relaxamus, et honorem om quæ in nostra fiunt Ecclesia, participes con mus. Valete in Christo.

EPISTOLA CCCVI.

AD. . . . .

Pastoralis officii nos admonet auctoritas, s lari cura prospicere, ne lites coram nobis t actione sopitas, in jurgia suscitet litigantium versitas, et quod utiliter est ordinatum, iterat vocetur in dubium. Ut igitur plenum robur neat compositio inter M. et A. mutuo consens ta, nos eam litteris mandare decrevimus, q præsentia nostra tandem hoc fine conquievi itaque hanc conventionem non solum injuncta auctoritate approbamus, verum etiam sigilli i appositione communimus, fraternitatem ves

ntes attentius, ut vestrum in his assensum A
›eatis et auctoritatem.

(*Multa in hac epistola desunt.*)

EPISTOLA CCCVII.

AD......

i ad cœlestem patriam pervenire desiderant, est ut misericordiæ operibus diligenter inten- et de facultatibus sibi a Deo collatis, paupe-, et præcipue piis locis ignis incendio vastatis, ıosynas largiantur. Unde nos de salutis vestræ ctu, ut justum est, solliciti, universitatem ım rogamus, monemus et exhortamur in Do-, quatenus operationi ecclesiæ Sancti N. aliquod ıum conferatis, ut tam per hæc quam per alia quæ in hac vita feceritis, ad gaudia æterna B er pertingere valeatis. Valete.

EPISTOLA CCCVIII.

AD....

honestæ eruditionis et illibatæ opinionis lator ›ntium R. nostris apud benevolentiam vestram stulat precibus adjuvari. Cui cum in petitione ıbili deesse nec possumus nec debemus, libera- n vestram exoratam habere desideramus, pro cum eo rogantes, quatenus pietatis intuitu et m nostrarum interventu eum in petitione sua liatis, et negotium ejus quod penes vos est, ate promoveatis, ut ipsum vobis obnoxium io, et nos gratiæ debitores constituatis.

EPISTOLA CCCIX.

AD....

ıtem et gaudere semper in Domino.
ɜt omnibus quos fidei Catholicæ commendat ›, benefacere debitores sumus, his tamen nsius intendere pietas hortatur, qui, Judæorum ı perfidia, sacra baptismatis unda renati, Jesu i fidem nudi plus eligunt, quam ut caducam ıtes opulentiam occidentem legis litteram se- velint. Et ne rectitudinis zelum in bonæ volun- voto quotidianæ necessitatis turbet instantia, lertius providendum, quo timetur justius, ne ›phitis eruditionis novæ planta macescat ci- uam in manentem charitatis radicem solide- nde vestram, in Christo dilecti, exhortamur atem, ut in latorem præsentium ad fidem i Londoniæ noviter conversum, oculos mise- D liæ et pietatis viscera benignius intendatis, nus fraternæ charitatis in eum exhibita devo- n tam novellum adhuc ad susceptæ gratiæ, ıam fortius augeat, et ad idem alios invitet. utem his qui remunerationis æternæ intuitu, icolao aliquam de facultatibus suis portionem evandam ejus tenuitatem dederint, de Dei cordia et apostolorum Petri et Pauli interces- confisi, de injuncta sibi pœnitentia viginti laxamus, et orationum et beneficiorum quæ tra fiunt Ecclesia, participes constituimus. in Christo.

EPISTOLA CCCX.

AD.....

..... Et ut conventio hæc inter eos illæsa conservetur, eam præsenti scripto et sigilli nostri appositione confirmamus.

EPISTOLA CCCXI.

AD....

Gratum mihi, Pater charissime, munus existimo, quoties directis a sanctitate vestra litteris, quæ circa vos sunt, statu perseverare incolumi, recognosco. Exsultat siquidem spiritus meus, et diem sibi festum agit homo meus ille interior, cum amicum meum dominumque charissimum sanum et incolumem, et in cunctis agentem prospere litteris aut nuntio de vobis læta referente intelligo. Agit hoc illa charitas in virtutibus obtinens principatum, quæ amicorum mentes insolubili sibi lege confœderans, locali distantes spatio unit spiritu, affectione conjungit, et absentes sibi præsentes assidue potenter intus operante virtute, constituit. Hæc a memoriæ meæ pagina deleri non poterit, hanc nulla rerum vicissitudo perturbabit, quin vestris maneam et devotus obsequiis et promptus obedire mandatis. Valete.

EPISTOLA CCCXII.

AD.....

Quæ ad honorem Dei et utilitatem sanctæ geruntur Ecclesiæ, justum est firma consistere, et suis radicibus inconvulsa permanere. Inde est quod conventionem inter A. abbatem Sanctæ Osythæ et C ejusdem Ecclesiæ conventum, et G. Londoniensis Ecclesiæ thesaurarium, super Ecclesia de Simin habitam, nos quia Deo placidam et Ecclesiæ sanctæ commodam attendimus, sicut chirographo inter eos conscripto, et sigillis eorum utrinque firmato, concepta est, approbamus, et concessa nobis a Deo auctoritate roboratam, ut in posteris inconvulsa permaneat, sigilli nostri attestatione firmamus.

EPISTOLA CCCXIII.

AD.....

Salutem, et honoris debiti reverentiam.

Justis postulantium desideriis assensum præbere justum est, quoties petentium vota a rationis tramite non discordant. Religiosam itaque fratrum de Dunestaple attendentes affectionem, circa personam dilecti filii nostri canonicique vestri, domini T. cujus mores honestatem redolent, et prudentia virtutem sapit, benignum eorum petitioni assensum præbuimus, ipsumque ab ea qua nobis tenebatur obedientia absolutum, in ministerium ad quod a Domino concordi fratrum electione vocatus est, liberum concedimus, ut ecclesiæ Lincolniensis de cætero pareat et ejus mandatis et monitis, ut justum fuerit, acquiescat. Unde ne a vestro, quod absit! capite recedatis, ne in communem etiam legem fraternæ charitatis offendatis, mandamus vobis, et consulimus, et quæ nobis a Domino commissa est, episcopali auctoritate injungimus ut quod a nobis actum est ratum habeatis, ipsumque

ab ea qua vobis tenet obedientia absolutum, pie postulantibus concedatis, ut a Domino gratiam et debita charitatis præmia percipiatis.

EPISTOLA CCCXIV.

AD.....

Quæ donantur Domino, charissimi, donanti nequaquam pereunt, sed juxta vocem Domini, ei a quo donata sunt amplissime remuneranda conservantur, [et] mensuram bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem conferent in sinum vestrum. Nos itaque de salutis vestræ profectu solliciti, charitatem vestram commonemus in Domino quatenus [ad repar]ationem ecclesiæ Beati Ivonis, et ad ref[iciendum] ejusdem villæ pontem et calcedam, ubi dis[junctus] admodum est commeantium transitus de [facul]tatibus vestris aliquod auxilium conferatis, et [Deum in] sanctis suis honorando, divinam vobis [gratiam] et peccatorum veniam acquiratis. Omnibus vero [qui ad præ]taxatum opus aliquid ob Deum hortat.... contulerint, de Domini confisi misericordia, de in[juncta] sibi pœnitentia, decem dies relaxamus, [et] bonorum omnium quæ in nostra fiunt Esclesia [et orati]onum participes constituimus. Valete.

EPISTOLA CCCXV.

AD.....

Noverit dilectio vestra, charissime, me in omnibus vestro gratanter pariturum servitio, et si [quid] forte immineret, sponsioni respon[debit de]vota operis exhibitio.

EPISTOLA CCCXVI.

AD......

De benegnitate vestra simul et dilectione paternitati vestræ pro latore præsentium N. pre[ces hu]miles et devotas porrigimus, impense rog[antes], ut si placet precis intuitu benigne s[uscipiatis et] clementer exaudiatis. Quidquid autem in oc[ulis vestris] gratiæ et benignitatis invenit, nobis indultum [reputetis].

EPISTOLA CCCXVII.

AD......

Lator hic præsentium, zelum ut fatetur habens aliquando sine scientia, patrem quondam suum Simonem secutus, a cœtu vestro, quod modo lacrymabiliter deplorat, minus considerate discessit. Qui modo compunctus est conversus ad cor, rerum edoctus experientia quam grave sit a fratrum unitate sejungi, pulsat et suspirat ad vos, supplicans et totis animæ viribus expetens ut misericordiæ sibi januas aperiatis, et ipsum utpote de cætero prudentius et perfectius obediturum, intra numerum vestra admittatis. Unde quia revertenti nunquam sinum claudit Ecclesia, magis super uno gaudens converso ad pœnitentiam, quam super multis qui pœnitentia non indigent, cum pulsante pulsamus, cum supplicante preces effundimus, quatenus amore Dei, fraternæque charitatis intuitu, iram si qua adversus eum concepta est, de corde sibi remittatis,

A et petitionem tam ejus quam nostram, si absq[ue] læsione ordinis vestri fieri potest, et sine scandal[o], clementer exaudiatis. Valete.

EPISLOLA CCCXVIII.

AD.....

Salutem et pronum devotæ fidelitatis obs[e]quium.

Vetus est et antiquum: Qui confidenter dilig[it] loquitur confidenter, nec de ejus affectu hæsita[re] qui potest, cujus sincera dilectio omnem susp[i]cionis fæcem eliminat. Unde est quia preces vestr[as] negare non possumus, præsertim ubi vos vine[it] instantia, et magna intercedit auctoritas et dilectio.

EPISTOLA CCCXIX.

AD.....

B De vestra, domine, confisus liberalitate, obnix[e] vestræ supplico paternitati, quatenus ut vobis i[n] omnibus ex devoto devotior existam, ad ecclesia[m] vestrœ beneficium aliquod vestra me vocare digne[tur] excellentia, quod vobis honestum sit dare, e[t] mihi a vestra suscipere largitate.

EPISTOLA CCCXX.

AD......

Quod aliquid a bonitate vestra postulare præ[sumo] sumo non præcedentium confidentia meritorum sed vestræ benignitatis facit intuitus.

EPISTOLA CCCXXI.

AD.....

Graviter, ut audio, delinquis, qui manus tuas i[n] decimas ecclesiæ quæ ad solum jus divinum pert[i]C nent, manum mittere non formidas. Unde ti[bi] mando, et super Christianitatem tuam injungo, qu[a]tenus decimas ad ecclesiam de Fuleham pertinente[s] sibi sine dilatione restitui facias, ne si eas inju[ste] detinueris, iram ex hoc Dei incurras, et sententia[m] in te quam mereris excipias.

EPISTOLA CCCXXII.

AD......

Cum singulæ virtutes, charissimi, acceptentur conspectu Dei, nulla magis Deo placere legitur qua[m] eleemosyna. Scriptum namque est : *Date eleemo[sy]nam*, dicit Dominus, *et omnia munda sunt vo[bis]* (*Luc.* XI). Quicunque igitur Deo placere desider[at] ex beneficiis sibi divinitus collatis, pauperibus er[o]gare alienis necessitatibus subvenire intendat, ut D Domino ob ipsos collata, die illa in centuplum rec[i]pere valeat. Unde quia ex injuncto nobis offic[ii] vestri curam gerimus, vestram studiosius fratern[i]tatem commonemus, quatinus ut et eleemosyn[æ] vestra pluribus in exemplum boni operis pate[at] attendatis.

EPISTOLA CCCXXIII.

AD.....

Nonnullis innotuisse credimus, quanto foveant[ur] solatio pauperes Christi divertentes ad hospita[le] juxta Sanctum Bartholomæum in Londonia, [quan]tantis egeat domus illa, quæ tot millibus singu[lis] diebus est necessaria et solatium ministrat unive[r]sis. Hujus ergo tam religiosæ domus intuitu, u[t]

tatem vestram hortamur attentius, rogantes secrantes in Domino, et in remissionem vobis igentes delictorum, quatenus latores præsen-, nuntios et procuratores illius venerabilis loci ;ne inter vos ad seminandum Dei verbum reci-, et fratribus qui ibidem sunt, divinis manci-obsequiis, per vos et per commissos vobis los, beneficia et eleemosynarum largitione icorditer subveniatis. Nos quoque de divina i misericordia, omnibus qui pro a [more] Dei od illi domui beneficium contulerint, omnium ›num et beneficiorum Londoniensis Ecclesiæ ›dimus participationem. Valete.

EPISTOLA CCCXXIV.

AD. . . .

;loria et honore in perpetuum coronari. orem præsentium, filium nostrum B. honeste ad conscentiam nostram conversatum apud ›haritati vestræ commendamus attentius, pre-ı hoc devote porrigentes, ut eum tanquam um filium cum gratia suscipiatis, et nostræ ›nis intuitu de chariore chariorem habeatis, ; ex hoc et dilectionis et amplioris gratiæ debi-habeatis.

EPISTOLA CCCXXV.

AD. . . .

versitati vestræ præsenti scripto notifico me iam de Wicham cum capella sua, ecclesia cet de Langeforde, cæterisque omnibus ad ›ertinentibus, H. clerico in eleemosynam con-se, ipsumque in eisdem ecclesiis personam, ea nobis a Deo concessa est auctoritate consti-. Quod ne revocari possit im dubium, paginæ ntis inscriptione, et sigilli mei appositione ›ari pariter et confirmare curavi.

EPISTOLA CCCXXVI.

AD. . . .

ı piis desideriis pronum adhibere debemus ›um, universitati vestræ præsenti scripto noti-ıs, nos ex concessione nobilis feminæ, Ceciliæ ›et Talbot, ecclesiam de Feenges, quæ in ejus ıonio sita est, ecclesiæ Beati Jacobi supra ›m Rothomagi et fratribus et infirmis in eadem anentibus, et jugem Domino famulatum exhi-›us, ea qua permittente Domino fungimur ·itate, in perpetuum eleemosynam conces-et venerabilem fratrem nostrum Herbertum ipsius ecclesiæ Sancti Jacobi priorem, in ea personam ipsius ecclesiæ Sancti Jacobi nomine, debita solemnitate constituisse. Quod ne deinceps revocari possit in dubium, aut aliqua forte machinatione convelli, præsenti scripto confirmamus, et sigilli nostri appositione corroboramus, et qui funiculus triplex non facile rumpitur, donationem hanc primo jam dictæ ecclesiæ, deinde nostra, postmodum sancti Thomæ dudum Cantuariensis archiepiscopi charta, firmatam in perpetuum valituram, Domino juvante, confidimus. His testibus.

EPISTOLA CCCXXVII.

AD. . . .

Infirmorum apud Colecestriam diuturna ægritudine laborantium egestati condolentes, dilectam nobis in Domino benignitatem vestram rogamus, et attentius exhortamur in Domino, quatinus amore Dei et pietatis intuitu, nuntios et procuratores eorum, cum ad eos declinaverint, ob animarum vestrarum remedium benigne recipiatis, et eorum paupertatem eleemosynarum vestrarum largitione prout vobis Deus inspiraverit, sublevetis. Omnibus vero qui de peccatis suis confessi fuerint, et eis manum misericordiæ in aliquo impenderint, de Domini confisi misericordia, de injuncta sibi pœnitentia xx dies relaxamus, et orationum et beneficiorum ecclesiæ nostræ participes esse concedimus.

EPISTOLA CCCXXVIII.

AD. . . .

Tutum, fratres, reputamus et utile, litterarum monumentis excipere, quæ paci inter personas ecclesiasticas reformandæ, vel firmius in posterum conservandæ certum fuerit expedire, ne quæ conniventia judicum et assensu partium transactione vel amicali compositione ad pacem redacta fuerint, a memoria, tractu temporis evanescere, aut in litem redivivam iterato contingat exsurgere. Hinc quod controversia... *Cætera desunt.*

EPISTOLA CCCXXIX.

AD. . . .

Præfatio in librum Homiliarum.

Habes, frater, quod optasti, quod pulsanti jam diutius charitas ultra negare non potuit. Intus enim positus, etc. *Vide Opera exegetica Gilberti inter Patrologiæ tomos proxime edendos.* EDIT. PATR.

›ertiepistolam CCCXXX, *ad suffraganeos Cantuariensis Ecclesiæ, de electione Urbani III papæ, quæ ;ione De Gilles loco suo exciderat, sub num.* 196 bis *supra reposuimus.* EDIT.

EPISTOLÆ CCCXXXI CCCLXXX.

ANDRI III papæ ad Willelmum et Ottonem cardinales epistolæ tres, ad Albertum et Teodwinum car-s, *de reconciliatione Cantuariensis Ecclesiæ*; ad eosdem, ad Bituricensem archiepiscopum et Niver-n episcopum, ad Thomam Cantuariensem archiep., *de canonizatione Anselmi*; ad eumdem, ad sos suffraganeos Cantuariensis Ecclesiæ, ad Cantuar. archiep. et suffraganeos epistolæ quinque, ıtuar. archiep. et Gilbertum, ad monachos et canonicos Cantuar., ad W. priorem et capitulum ır., ad Ricardum Cantuar. archiep., ad Rogerium Eborac. archiep., ad eumdem, ad... *de dignitate iæ Eboracensis*; ad Potrocum Rothomagensem archiep., ad episcopos Angliæ, ad Aurelianensem pum, ad Bartholomæum Exoniensem episc., ad eumdem et Simonem abbatem, ad Lincolniensem iaconum, ad Gilbertum London. episc., ad eumdem, ad eumdem et R. archidiac., ad eumdem, ıæ quatuor, ad Willelmum Norwicensem, episcopum, ad eumdem, ad Rogerum Wigorniensem episc.,

ad eumdem epistolæ tres, ad Simonem abbatem S. Albani, ad abbatem et monachos S. Andı abbates et fratres Cisterc. in Anglia constitutos, ad Rogerum abbatem monasterii de Ibreio, ad mc S. Mariæ de Laurentio, ad abbatem et fratres de Neubothe, ad Henricum regem, *de Thoma* . (spuria); ad eumdem, ad Ludovicum Franc. reg.

(*Vide in* Alexandro III, *an.* 1159—1181.

EPISTOLA CCCLXXXI.

URBANI III PAPÆ AD B. CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM ET OMNES EPISCOPOS IN ANGLIA CONSTITUTOS.

De electione sua.

Urbanus episcopus, etc.

Cœlestis altitudo consilii, etc. *Vide in Urbano* III *papa, an* 1185-87.

EPISTOLA CCCLXXXII.

HONORII TERTII PAPÆ EPISTOLA AD UNIVERSOS CHRISTIANOS PER ANGLIAM CONSTITUTOS, DE TRANSLATIONE BEATI THOMÆ.

Honorius episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus, nobilibus et aliis per Angliam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Rex cœlestis, Dominus Angelorum, regnum Angliæ cæteris altius nostris temporibus honoravit, et speciali quadam prærogativa gentem Anglicam insignivit, dum mundo posito in maligno, et malitia hominum excreseente, virum sibi exinde sine macula præelegit, qui non solum in tempore iracundiæ reconciliato factus est ut sacerdos, verum etiam ad cœleste convivium invitatus, illum saporare meruit, quem liberat Dominus calicem passionis. Et quia inventus dignus Deo, coronavit eum gloria et honore, coronam ipsius capiti superponens de lapide pretioso, ut sic unus ex Anglicis inter angelos super opera manuum Domini constitutus, pro peccatis populorum omnium fieret intercessor. Cantet igitur novum Domino canticum felix Cantuariensis Ecclesia, cujus aram suo purpuravit pretioso sanguine martyr Thomas. Quinimo civitas ipsa tota potest et debet in exsultationis voce non immerito jubilare, quæ cruore roseo sui martyris rubricata, pulchra facta est et apparuit speciosa. Unde diversarum multitudine gentium ex omni fere, quæ sub cœlo est, natione celebritatem ipsius summopere venerante, quondam quasi felici præsagio suum videtur esse sortita vocabulum ex eventu, ac si dicatur expresse Cantuaria cantusare.

Vos, inquam, si diligenter attenditis hunc honorem, gratiarum actiones assiduas largitori bonorum omnium exsolvere debetis, cui vos ex impensæ benedictionis gratia terræ vestræ cognoscere potestis debitores, ut ingratitudinis evitetis vitium, et possitis devoti filii nuncupari. Et quidem omni tempore puro corde benedicere ac honorare Dominum debeatis, isto tamen præcipue vos oportet vestes induere nuptiales, et cum jucunditate in laudes vestro assurgere Creatori, cum venturæ festivitatis solemnitas id exposcat. Sane a venerabili fratre nostro Stephano Cantuariensi archiepiscopo, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali, nuper accepimus, intimante quod idem volens ostendere in effectu, quanto devotionis fervore martyris supradicti memoriam A veneretur, sacratissimum corpus ejus su proponit de terra, ipsumque translatum hono collocare, cum dignum sibi et condecens vi illum quantum in eo est, exaltare in terra c cœlo Dominus exaltavit. Nos igitur pium et bile archiepiscopi memorati propositum acce universitatem vestram monendam duximu tandam, per apostolica vobis scripta man quatenus pacem mutuam et concordiam in ch vinculo conservantes, vestras conscientias perversitatibus expietis, et sic vos in bonis s operibus exercere, ut cum dies ipsius solei advenerit, in occursu vestri sanctissimi ma patroni ipsum possitis honorificentia debit venerari, quod doceatis alios per exemplur B tum esse debeat celebris per diversa mundi præfati martyris memoria gloriosa.

Data Laterani VIII Kalendas Februarii, pc tus nostri anno tertio.

EPISTOLA CCCLXXXIII.

EJUSDEM AD W. PRIOREM ET CONVENTUM CANTUAI

Honorius papa, *etc.* dulcissimis filiis p conventui Ecclesiæ Christi Cantuariensis, s et apostolicam benedictionem.

Ecclesiæ vestræ, quam venerabilis mart mas reddidit sui corporis sanguine dec illum nos decet impartiri favorem, ut sic alias nominis est majoris et famæ, sic ap Romanam effetam Ecclesiam prærogativam i gratiæ specialis: cum igitur sicut vobis re C bus intelleximus, archiepiscopi et episcopi diversis locis ad translationes corporis ipsiu tyris convenerint, accessuris infra quintur mum diem ad translationis solemnitatem ej diversas remissiones duxerint faciendas, iisd ipsi dies relaxamus quadraginta de injun pœnitentiis, vestris vero precibus inclinat super hoc a vobis et ipsis factum est decr ad unius anni et prædictorum quadraginta remissionem perpetuis temporibus valiturur ergo omnino hominum liceat hanc paginam i concessionis infringere, vel ei ausu temerar traire. Si quis autem hoc attentare præsum indignationem omnipotentis Dei et beatoru et Pauli apostolorum ejus se noverit incurs

D Dat. Laterani XV Kal. Januar. pontificatus anno quinto.

EPISTOLA CCCLXXXIV.

ALBERTI CARDINALIS EP. AD THOMAM CANTUARI

Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Alberti dinalis.

Gavisus est dominus papa, gavisi sunt cu fratres, quod pacem vobis et Cantuariensi Ec redditam audierunt. Et ego ipse, unus exsp

ıt gaudentium, nisi quod gaudium meum hæ- quædam de adversariorum tergiversatione niens suspendebat : supervenientibus autem ; vestris, et intellecto quod plus vobis in ac- ibus quam in substantia sit exhibitum, magis : cœpimus hæsitare : et intelleximus, quod non mutat Æthiops pellem suam, aut pardus va- ɔm suam. Nunc autem quia sicut homo non udandus in vita sua, ita nec judicandus ante ıs, quemadmodum non sumus sine gaudio de ɩuod audivimus, ita nec possumus plene gau- propter id quod timemus. Fluctuantes igitur spem et timorem suspiravimus ad eum, qui .s est superabundantius facere quam petimus peramus, ut ipse adimpleat gaudium nostrum, udium istud nemo tollat a nobis.

EPISTOLA CCCLXXXV.

JUSDEM ET THEODWINI AD HENRICUM REGEM.

ıRICO Dei gratia regi Angliæ, A. dignatione di- tituli Sancti Laurentii in Lucina et T. Sancti s presbyteri cardinales et apostolicæ sedis le- salutem in eo qui dat salutem regibus.

in dubium veniant quæ geruntur, et usus ha- :t communis consideratio utilitatis exposcit, ut turæ serie debeant adnotari. Inde siquidem est nos mandatum illud in scriptum duximus re- ıdum, quod vobis pro eo facimus, quia male- res illos, qui sanctæ memoriæ Thomam quon- Cantuariensem archiepiscopum occiderunt oc- ne motus et turbationis, quam viderunt in vo- d illud facinus processisse timetis. Super quo n facto purgationem in nostra præsentia de vo- .te propria præstitistis, quod videlicet, nec præ- .tis, nec voluistis ut occideretur, et quando per- ad vos rumor, plurimum doluistis. Ab instanti dem Pentecostes usque ad annum tantam pe- ım dabitis, unde ad arbitrium fratrum templi nti milites valeant ad defensionem Hierosolymi- terræ spatio unius anni teneri. Vos autem, a enti Domini nativitate usque ad terminum, cru- accipietis, proxima tunc æstate illuc in propria ɔna ducente Domino profecturi, nisi remanserit lominum papam vel catholicum successorem . Sane si contra Saracenos in Hispaniam pro nti necessitate profecti fueritis, quantum tem- s fuerit ex quo arripueritis iter, tantumdem su- lictum Hierosolymitanæ profectionis poteritis ɔngare. Appellationes nec impedietis, nec per- etis impediri, quin libere fiant in ecclesiasticis is ad Romanam Ecclesiam : bona fide, et abs- fraude et malo ingenio, ut per Romanum pon- ɔm causæ tractentur, et suum consequantur :tum. Sic tamen, ut si vobis suspecti fuerint ıi, securitatem faciant, quod malum vestrum egni vestri non quærent. Consuetudines, quæ ıctæ sunt contra ecclesias terræ vestræ, tempore ro penitus dimittetis, nec ab episcopis amplius etis. Possessiones Cantuariensis Ecclesiæ, si ablatæ sunt, plene restituetis, sicut habuit uno

A anno antequam archiepiscopus de Anglia egrederetur. Clericis præterea et laicis utriusque sexus, pacem vestram et gratiam, et possessiones suas restituetis, qui occasione prænominati archiepiscopi destituti fuerint. Hoc autem vobis auctoritate domini papæ in remissionem omnium peccatorum vestrorum injungimus, et præcipimus observare bona fide absque fraude et malo ingenio.

Juravit hoc rex, juravit et de consuetudinibus novis dimittendis filius ejus : et juraverunt ambo quod a vobis et successoribus vestris non recederent, quandiu eos sicut Christianos reges et catholicos habueritis.

EPISTOLA CCCLXXXVI.

EORUMDEM AD CONVENTUM CANTUARIÆ.

B ALBERTUS et THEODWINUS cardinales conventui Cantuariæ.

Lætamur nos, lætatur et quæ audit congregatio universa justorum, quod mortem sanctæ memoriæ Thomæ, quondam archiepiscopi vestri ita in conspectu suo Deus pretiosam ostendit, et venerandam ejus memoriam tot miraculis illustravit, ut odor unguentorum ipsius jam fere per totum corpus Ecclesiæ se diffundat, et virtus ejus in Oriente et Occidente communiter prædicetur. Ita ut qui felicibus illius actibus, dum viveret, invidebant, nunc casibus humanis eo exempto, et ad supernorum societatem, ut credimus, fide ac zelo sacerdotali promerente translato, venerentur virtutem ipsius, et ei qui facit mirabilia magna solus, gratiarum referant actiones.
C Quia igitur videtur idoneum, ut cum magnalia, quæ facta sunt apud vos, populorum turba decantet, et gratiarum actio et vox laudis resonet in commune, Ecclesia vestra, quam tanto munere gratia divina donavit, sub atrocitatis obtentu diutius non debeat a Conditoris laude cessare, reddentes nobis mutuæ salutationis alloquium, et petitioni vestræ devoto concurrentes assensu, fraternitati vestræ mandamus, quatenus convocatis episcopis et abbatibus provinciæ vestræ, qui vobis ad hoc idonei visi fuerint, cum solemnitate congrua, adhibito, sicut majoribus visum fuit, moderamine, denuo ecclesiam vestram consecretis. Si quid minus fuerit solemnitate, divinorum miraculorum poterit illustratione suppleri. Nos sane si aliquid fuerit, quod ad pro-
D fectum vestrum et ecclesiæ vestræ facere valeamus, quantum cum Deo poterimus, libenti animo faciemus. *Te Deum laudamus.*

EPISTOLA CCCLXXXVII.

EORUMDEM AD WILLELMUM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Venerabili fratri et in Christi visceribus amplectendo semper amico W. Dei gratia Senonensi episcopo apostolicæ sedis legato, ALBERTUS dignatione divina tituli Sancti Laurentii in Lucina et THEODWINUS tituli Sancti Vitalis, presbyteri cardinales, apostolicæ sedis legati, quod promisit Deus diligentibus se.

Quoniam exspectare vos credimus, ut de statu

nostro et injuncti nobis promotione negotii aliquid A audiatis, idcirco qualiter nobiscum et per ministerium mediocritatis nostræ Deus egerit his diebus, fraternitati vestræ præsenti scripto duximus indicandum. Noveritis ergo quod postquam illustris Anglorum rex venisse nos in regnum suum in veritate cognovit, totius obstaculo tarditatis amoto, de Hibernia in Angliam, incumbentibus sibi negotiis prætermissis, de Anglia vero in Normaniæ partes accessit, atque incontinenti plures ad nos nuntios et honorabiles destinavit, inquirens a nobis in quo loco potius convenire cum eo et loqui vellemus. Placuit tandem ad Saviniacense monasterium pro colloquio habendo concurrere, ubi religiosorum virorum possemus orationibus adjuvari. Convenimus illuc, convenerunt et multæ personæ utriusque ordinis de B regno ipsius, et tractavimus diligentia qua potuimus, quod ad salutem ipsius et injunctam nobis obedientiam pertinebat. Cum autem non possemus in omnibus convenire recessit ipse a nobis velut in Angliam profecturus, et nos exspectavimus sequenti die ad Abrincas civitotem ituri, postero autem die venerunt ad nos Lexoviensis episcopus et duo archidiacani, et concesso quod petebamus, ad prædictam processimus civitatem, ad quam Dominica, qua cantatur *Vocem jucunditatis* convenimus cum personis plurimis et ipse nobiscum, et cum tanta humilitate quod fuerat condictum implevit, ut illius exstitisse opus sine dubitatione credatur, qui respicit terram et facit eam tremere, qui tangit montes et fumigant. Sane quam timoratum Deo, quam obedientem ec- C clesiæ se curaverit exhibere, non est opus præsenti abbreviatione referre. Satis enim ipsius opera manifestant et manifestabunt adhuc plenius, sicut et nobis spes data est in futurum.

Primum itaque super mortem sanctæ memoriæ Thomæ quondam Cantuariensis archiepiscopi non de nostra exactione, sed de propria voluntate, tactis sacrosanctis Evangeliis, suam conscientiam expurgavit, jurans videlicet quod nec præcepit nec voluit, et quando audivit, doluit vehementer. Quia vero quod factum fuerat ex sua occasione factum esse timebat, de satisfactione præstanda tale præstitit juramentum. Primo quidem juravit quod a domino nostro papa Alexandro et ejus catholicis successoribus non recedet, quandiu eum sicut catholicum regem et Christianum habuerint, et hoc D ipsum fecit jurare filium suum majorem. Juravit etiam quod usque ad annum tantam pecuniam dabit templariis, unde ad defensionem terræ Hierosolymitanæ ducendi milites valeant retineri. Ab instanti vero nativitate Domini usque ad triennium crucem accipiet sequenti æstate, Hierosolymam profecturus, nisi per dominum papam steterit vel ejus catholicos successores. Si vero interim pro necessitate contra Saracenos in Hispaniam iverit, quantum temporis in illo itinere consumpserit, tantumdem prædictum spatium prolongare poterit. Abjuravit etiam omnes consuetudines quæ contra ecclesias regni sui tempore suo introducta tur. Appellationes ecclesiasticarum causar dominum papam libere sinet fieri et tract eum causas et suo fine concludi. Si quis ta suspectus fuerit, securitatem ei faciet quod d ejus et regni sui non quærat. Possessiones ariensis Ecclesiæ, si quæ sint ablatæ, r sicut habuit primo anno quando archiep de terra exiret. Id ipsum faciet et de persoi causa ipsius exisse videntur. Quibus etiam suam et bonam reddidit voluntatem, et hoc sub juramento. Promisit autem et alia d voluntate gerenda, quæ non oportet scriptu denotare. Hæc autem scripsimus, ut agi eum obedientem Ecclesiæ atque ad divinu quium multo amplius quam adhuc fuerit ani Noveritis adhuc filium ejus de prædictis co dinibus dimittendis pariter cum eo jurass quod ibi factum est, iterato adhuc, ne dubi locus alicui remanaret, apud Cadomum in frequentia personarum publice statuit se ac Relaxavit præterea episcopos de promission ei fecerant de consuetudinibus et promisi non exiget in futurum.

EPISTOLA CCCLXXXVIII.

EORUMDEM AD GILBERTUM RAVENNENSEM ARCH SCOPUM.

Venerabili in Christo et dilecto fratri Gi Dei grata Ravennensi archiepiscopo, ALBER gnatione divina tituli S. Laurentii in Lu THEODWINUS tituli S. Vitalis, presbyteri car apostolicæ sedis legati, quod promisit Deus tibus se.

Quoniam desiderare vos credimus, ut d nostro, etc. (*Eadem quæ in epistola superiori ad*:) Et hoc ipsum jurare fecit filium suum m in charta absolutionis pro morte beati Thon ravit etiam et alia, clero et populo valde nec quæ omnia diligenter et per ordinem, sicut raverat, in absolutionis ejus charta pernota Promisit etiam et alia de libera voluntate g quæ non oportet scripturæ serie denotar autem scripsimus, ut cognoscatis ipsum obed Deo atque ad divinum obsequium multo a quam adhuc fuerit animatum. Noveritis ad lium suum de prædictis consuetudinibus cum eo jurasse. Sane quod ibi factum est, adhuc, ne dubitationis locus alicui remanere Cadomum in majori frequentia personarum statuit se acturum. Relaxavit præterea epi de promissione, quam ei fecerant de consue bus conservandis, et promisit quod non exiget rum. In crastino autem prædicti cardinales celebraverunt magnum concilium cum archie et episcopis et clero Normanniæ, et ibi hæc suscripta statuerunt, et universis firmiter violabiliter injunxerunt.

EPISTOLA CCCLXXXIX.

ARDI PORTUENSIS EPISCOPI AD THOMAM CANTUARIENSEM

OMÆ Cantuariensi archiepiscopo, BERNARDUS uensis episcopus.

ıoniam sub uno capite Christo sumus invicem ıbra, non debet vestra dilectio ambigere,quin ·a tanquam propria negotia nostra curemus, ime cum in vestra causa res nostra profecto ur. Unde si aliquid aliquando nos agere con- ıt, quod actum in parte vobis fortasse displi- , redire sub rationem displicentia debent, ut ıs moleste feratis, quod pro nobis ad modicum ›oris dispensamus, eo nimirum libentius quia s totum militat, quidquid est quod in vestro ›tio vobis etiam contraire videtur. In hoc si- em quod dominus papa quasi contra suum ›situm regi Angliæ scribit, hoc agit, ut si forte, l non credimus, hac vice non resipuerit, non it etiam sibi ipsi videri injusta fore super se sententia. Eapropter vestram fraternitatem, ıtum possumus,in Domino exhortamur, ut sicut istis,et hactenus laudabiliter perseverastis,sitis :tis et patiens, scientes quod si modo non se exerit, nequaquam amplius manus suas mater esia continebit, sed eo fortius eum feriet, quo m in majori patientia sustinuit. Nam jam adeo perto contra Ecclesiam ejus malitia se erexit, ım non inveniatur, qui ejus dolos feriri non . Valete semper in Domino, et spiritus consilii rtitudine maneat semper cum omnibus nobis. :n.

EPISTOLA CCCXC.

GRATIANI AD GAUFREDUM RIDEL ET ALIOS.

ıATIANUS sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, ›mini papæ notarius, GAUFREDO Cantuariensi ar- liacono, et NIGELLO de Saccavilla, et THOMÆ filio ıardi, sic transire per bona temporalia, ut non ttant æterna.

vestra non debet excidisse memoria, qualiter a is accepto juramento vos in spe pacis promissæ rimus absolvi. Et quia pax, sperabatur, secu- on est, vobis per venerabiles viros, Rothoma- sem et Burdigalensem archiepiscopos, denun- imus, ut nisi infra tunc imminens festum Beati ıaelis pax reformata esset, nequaquam exinde atæ absolutionis beneficio frueremini, sed sen- :iam, quam Cantuariensis archiepiscopus in vos et, sine fraude et malo ingenio firmiter serva- s. Quia ergo pax secuta non est, et vos præfatus ıtuariensis in sententiam excommunicationis pu- :e reposuit, vobis in virtute præstiti juramenti ›cipimus, quatenus sententiam ipsam, donec ab- ri mereamini, inviolabiliter observetis. Det vobis ıs cor, ut colatis eum, et magis faciatis ipsius, ım hominis voluntatem.

:imiliter scripsit Vivianus.

A

EPISTOLA CCCXCI.

EJUSDEM AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Charissimo in Christo ac reverendo Patri THOMÆ Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, fortissimo atque invictissimo Dei athletæ GRATIANUS sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, salutem et gloriosam post agonem cum optata pace victoriam.

Quod de mea sinceritate, sicut ex litteris et nuntiis vestris intelligo, indubitatam spem et fiduciam tenetis, gratum habeo modis omnibus et acceptum, vestræque paternitati ex hoc ipso devotior ac fidelior persevero. In proposito siquidem meæ ad vos devotionis ac fidei, et causæ vestræ defensione constanti eædem, quæ induxerunt, causæ me retinent: timor videlicet Dei, amor honesti, zelus et fervor
B ecclesiasticæ libertatis. Accedit ad hæc personæ vestræ virtus et gratia, quæ me jam in eo, quod ante probaveram, stimulo quodam sollicitudinis urget arctius et instigat, concurrentibus ad idem et virtutis studio, et amoris ac diligentiæ filialis officio. Confidite igitur de me, sicut facitis, et sperate quia spes ista vos, Deo propitio, non frustrabit, nec mea unquam fides aut charitas in vestro poterit refrigescere negotio vel tepere. Puto autem quod et res ipsa fidem faciet his, quæ dico, et in hujus rei testimonium cum amicis vestris inimici convenient.

Et quidem in hoc, si venisset homo, contra quem devotionem meam sollicitudo vestra præmonuit, non discordaret a cæteris ejusdem malitiæ satellitibus et præambulis Antichristi. Verum eum ille non ve-
C nerit, in eo quod reliquum erat, et expedire putavi, mea sollicitudo non tepuit, et quotidiana apud dominum papam instantia non quievit, donec litteras, quas cum his, Deo dante, videbitis, per domini papæ gratiam indultas obtinui. Quas quidem credo, credetis autem et vos, ni fallor, efficaces ad rem, et negotio utiles adfuturas. Agite itaque confidenter, et quod ad vos pertinet, causam nostram Domino commendate, qui non deserit sperantes in se, et per quem diligentibus eum omnia cooperantur in bonum. Ego autem quod amici et fidelis est, cum res postulaverit, exsequi non cessabo. De cætero quod in litteris vestris miseria consuevit exsilio copulari, discretionem vestram, ut audacter salva reverentia loquar, emendare voluerim: cum sicut arbitror,
D miseros vocari non deceat, qui a Domino beati dicuntur, juxta illud Evangelii: *beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam* (*Matth.* v). Det vobis Dominus pacem in proximo, et in futuro consortium et gloriam beatorum.

EPISTOLA CCCXCII.

HUMBALDI OSTIENSIS EPISCOPI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, Ostiensis episcopus.

Quando paternitatis vestræ litteræ nobis allatæ sunt tanta corporis infirmitate laborabamus, quod a medicis de vita nostra desperabatur. Verum, quia vo-

bis in vestris persecutionibus et angustiis, etiam in infirmitate nostra non immerito compatimur et condolemus, per quosdam de fratribus nostris et domesticos etiam nostros instantes et frequentes preces domino papæ porreximus, ut tantæ iniquitati Eboracensis et suorum complicium obviaret, et ipsorum dolositatibus et malitiis finem imponeret. Ipse vero, sicut quem pluribus respondere oportet, huic vestro negotio tantum intendere distulit, quod Deo desuper faciente vobis aliquantulum melius fuit. Cumque super his a fratribus suis episcopis et cardinalibus consilium expetiisset, plures pro vobis inventi sunt, quam contra vos, ita quod a Domino factum credimus, eos pro vobis in hac parte locutos fore, qui consueverant vestris commodis obviare. Nostrum autem consilium per quosdam de fratribus nostris idem dominus noster expetiit, et nos de pura conscientia jam dictum Eboracensem deponendum, et suos complices excommunicandos, per eosdem fratres nostros sibi respondimus. In cujus litteris recognoscere poteritis quid super hoc ab eo statutum sit. Rogamus autem discretionem vestram, ut id æquanimiter et patienter sustineatis. Causam quidem Dei et Ecclesiæ agitis, unde pacem vos in proximo habituros et confidimus et speramus. Præterea noveritis nos domino Bituricensi misisse ut septem marcas argenti et quadraginta quinque marobotos vobis transmitteret. Quod si factum est, placet nobis. Alioquin significare nobis curetis, ut id faciamus effectui mancipare.

EPISTOLA CCCXCIII.

HYACINTHI AD THOMAM CANTUARIENSEM

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo HYACINTHUS cardinalis.

Quam ferventi affectu pacem vestram desideravimus, non est necesse litteris exprimere, qui nobis tacentibus in mente vestra legitis quanta dilectione vobis astringamur. Unde audito et vestrarum litterarum tenore cognito, quod ille, in cujus manu corda regum existunt, animum principis vestri inclinaverit, ut vobis gratiam suam restitueret, ultra quam loqui possimus in hilaritate jucundati sumus, gratias exsolventes illi qui vestræ constantiæ humilitatem dignatus est respicere, quem rogamus, ut quod incæpit, ita dignetur perficere, quod honor Ecclesiæ inde augmentari valeat, et quidquid reatus dictus princeps ex culpa contraxit, sequens satisfactio diluat. Verum si corpus quod corrumpitur, non sinit eum ad hunc rectitudinis locum mentem revocare, consulimus modis omnibus et monemus, ut eum in spiritu lenitatis studeas instruere, ut quod ad satisfactionem deest, perficere curet, et ad pristinum amorem revocatus, et ad mentem reversus vobis debitam gratiam firmiter exhibeat, et malitiæ inimicorum vestrorum pro voluntate vestra respondeat. Hæc enim via vestræ discretioni incedendum putamus, ut hominis animositas reprimatur, et vestrorum inimicorum perversitas destruatur: ne forte si severitatis viam iterum velitis aggredi, cum

A nondum illius animus in hoc sit solidatu[s] debet, de facili relaberetur in hos quod no[n] et ita esset novissimus error pejor prior[e]. Omnipotentis virtus avertat. Nos autem pro petitionibus promovendis solliciti fuimus, e[t domi]nus papa quod potuit, libenti animo nob[is ...] Sæpe statum vestrum nobis significetis, qu[ia ...] quam fratri charissimo, vestro desiderio res[pondere] cupientes, vobis concordabimus.

EPISTOLA CCCXCIV.

JOANNIS NEAPOLITANI AD THOMAM CANTUARIE[NSEM]

Reverendissimo et in Christo plurimum dil[ecto] fratri THOMÆ Dei gratia Cant. arch. cha[rissimo] amico suo JOANNES eadem gratia Sanctoru[m ...]

B nis et Pauli presbyter cardinalis omnimod[am sa]lutem et pacem paceque perpetua gaudere.

Redditæ sunt nobis dignationis vestræ litt[e]riæ a diversis exsilii vestri et nostræ fluctu[antibus] temporibus, ex quarum complexione intell[eximus] animum vestrum, pulsatum simulationibus æ[mulan]tium, secreta cordis nostri, et sacramenta [...] nis penitus ignorantium, adversum nos vehe[menter] esse commotum. Et usque adeo invaluit sugg[estio], ut non solum vos in suspicionem nostram, [sed] que ad damnationem nostram moveret. No[n mira]mur, si vester animus detractionibus et fal[sis ru]moribus moveri potuit; sed miramur, si fides [...] innumeris charitatis nostræ argumentis et [con]firmata, vel ad modicum vacillare debuit. N[o]

C enim nobis firmata in Ecclesia Romana, et quasi cereo impressa est, et quasi sculpta [...] Cantuariensis Ecclesiæ, quam indelebiliter s[...] mus, et servare cum vita proposuimus contra [...] impetus fortuitos. Sane si aliquid in causa, [...] contra regem Angliæ habetis, dispensative di[...] et sermonem nostrum temporaliter tempera[...] testis sit Deus, ut iratum et irati animi mit[...] mus, sicque quasi placida manu eum ad pace[m ...] heremus, id fecimus. Pro certo id ipsum et g[...] quod offert, non severitati ecclesiasticæ, sed [con]suetis consiliis nostris ascribitur. Decet pr[...] sacerdotalem gravitatem et honestatem, ut pa[...] humilitatis, patientiæ et moderationis proseq[ui ...] pacem tanti principis, quam etsi non juxta [desi]-

D derium vestrum et nostrum plenarie oblatam, [...] mus et consulimus in Domino conscientia [...] quatenus nullatenus aspernemini, sed ea ma[nsue]tudine et affectione suscipiatis, ut dulcedine [...] eum ad reliqua mollire debeatis. Solet enim [...] principium meliore comitari fortuna. Et prin[cipes] præsertim hoc tempore, leniendi potius sunt, [quam] exacerbandi.

EPISTOLA CCCXV.

EJUSDEM AD HENRICUM REGEM.

Illustrissimo domino HENRICO Dei gratia reg[i An]gliæ, duci Normaniæ et Aquitaniæ, et comit[i An]degavensi JO. NEAPOLITANUS indignus presbyte[r car]dinalis, salutem, et votivos semper obtinere [suc]cessus.

acet nobis plurimum, et per omnia gratum mus et acceptum, quod ad exsecutionem vo-ıtis vestræ nostra studia promptius advocastis. ȷuidem licet absque submonitione etiam vestra iescunque opportunitas se offert, studiosi Semimus sollicitius elaboremus, quæcunque vo-.tilia sive ad honorem vestrum cognoscimus entura, sicut nobis possibile est perficere et ıovere, et contraria propensius depellere et lonpropulsare : cum tamen magnitudinis vestræ is sollicitamur, tanto fortius accingimur et ad plementum petitionis vestræ accuratius præmur, quanto et ipsa submonitio vestra et sol-.tio plurimum placet, et voti atque desiderii 'i est ut quidquid possumus totum ad vestræ ıtatis arbitrium omnimodis exponamus. Ve-:es igitur ad Ecclesiam Romanam honorabiles ios vestros, abbatem videlicet Sancti Augusti-:chidiaconum Salesberiensem, magistrum Si-ɜm de Carcere et magistrum Henricum cum is vestris quas excellentia vestra per ipsos ; transmisit, honorifice et læti suscepimus. At-atque sollicite vestra beneplacita et significa-:elleximus, dedimusque cum eis operam stuım et exactam diligentiam adhibuimus quod :nus noster primam petitionem vestram vel salsecundam exsecutioni mandaret. At ubi omnis :us noster omneque studium et argumentosa itudo casso labore defecit, nihilque obtinere t de his quæ juxta petitionis vestræ tenorem lavit, visum nobis est et complacuit quod ad remedium nostra studia converterentur. Roıus ergo et licet cum multa instantia, impenus tamen tales litteras a domino papa per temeraria præsumptio et indiscreta audacia ıariensis archiepiscopi repressa et conculcata .ur et vobis aliquatenus cognoscitur pro quatemporis satisfactum. Præfati vero nuntii veıi sicut industriosi et probi viri vobisque fidei circa exsecutionem mandati vestri studioıi extiterunt :cum pro certo novissent quod modo aliquam de petitionibus vestris obti-'alerent, ad consilium et exhortationem noet quasi compulsionem receperunt litteras illas dominus papa per eos vobis mittit. Quamim plurimum pertimerent et formidarent in-:ipere ; quia hoc de mandato vestro non hat, inducti tamen et compulsi a nobis, sicut ıs, qui liquido cognovimus nullatenus expeuod his temporibus litteras tales dimitterent um præbuerunt admonitioni nostræ. Nos itaui honorem vestrum puro corde et animo ıus et voluntati vestræ in omnibus pro posse obtemperare desideramus, laudamus vobis consulimus quatenus recipientes recipiatis um ducatis quod dominus papa ad præsens concedıt, scientes et nullatenus dubitantes, ıi credideritis suggestioni nostræ quam per os nuntios vestros vobis aperimus, Cantua-

A riensis ille videns se omni destitutum auxilio et cognoscens certissime quod ad regimen Cantuariensis Ecclesiæ non valeat ulterius aliqua ratione redire, et ipsi spontaneus abrenuntiabit et in alia ecclesia, ubi vivere possit, sibi provideri suppliciter exorabit.

EPISTOLA CCCXCVI.

OTTONIS DIACONI CARDINALIS S. NICOLAI DE CARCERE TULLIANO, EP. AD ALEXANDRUM PAPAM PRO GILBERTO LONDONIENSI EPISCOPO.

Venerabilis frater noster Londoniensis episcopus, etc. *Vide in Alexandro III papa, an.* 1159-1181.

EPISTOLA CCCXCVII

EJUSDEM AD THOMAM CANTUARIENSEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo OTTO cardinalis.

B Significamus vobis dominum papam, curiam totam, et nos bene per Dei gratiam valete. Litteræ nuper venerunt ad curiam de Janua. Dicunt quia Guido Cremensis Pisis receptus est. Archiepiscopus recessit, clerus aufugit, totus populus ipsum Guidonem contemnit. Dominus papa mandaverat Januæ pro galeis ; et quidem Januenses ipsi fideles et devoti sunt domino papæ et curæ : sed quia putant et timent imperatorem cum Pisanis pro receptione Guidonis Cremensis magnas conventiones et promissiones fecisse, dubitant adhuc. Unde, quod vobis soli confitemur, hoc ex litteris perpendimus, quod si civitates Longobardiæ confœderatæ fuerint contra imperatorem, et galeas et alia obse-

C quia exhibebunt ; sin autem, subsistere videntur. Confœderationem autem, si futura est in proximo audiemus. Electus Moguntinus, qui nuper recessit a domino papa et curia, nuntium Guidonis ad se venientem de terra sua ejecit, et comminatus est ei quod si ipse vel alius nuntius ex parte schismaticorum ad se alterius perveniret, ei oculos erui facere. Nomen domini papæ manifeste prædicat. Hoc novit imperator, et multum dolet. Et quasi certum habetur in terra, quo prædictus Moguntinus ad pedes domini papæ accesserit. Eidem Moguntino concordant per omnia Treverensis, et Salisburgensis, et fere reliqui principes omnes, sicut dicunt, tam sæculares quam Ecclesiastici, excepto imperatore, et Coloniensi, et duce Saxoniæ. Magdeburgensis nuper rediit de Hierosolyma, et captus a

D Saracenis vovit quod si liberaretur, domino papæ manifeste adhæreret. Et ita manifeste facit.

EPISTOLA CCCXCVIII.

EJUSDEM AD EUMEM.

Amabili Patri et fratri charissimo THOMÆ, Dei gratia Contuariensi archiepiscopo, OTTO eadem gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis, et apostolicæ sedis legatus, salutem.

Notificamus, charissime, dilectioni vestræ, quod ex mandato domini papæ procedentes per insidiosa et plurimum periculosa loca, usque ad Venetiam, Domino ducente, pervenimus, inimicis nostris undique in insidiis excubantibus : eorum laquei Do-

mino faciente contriti sunt, et nos liberati sumus. A Venetia autem, non clam, sed manifeste cum plurimo gaudio et amicorum nostrorum multo solatio, per Mantuam, et per Veronam, per patriam nostram Brixiam, ubi plurimum fuimus commorati, per Pergamum, per Mediolamum, juxta Novariam, per Vercellas, juxta Taurinum, transeuntes usque ad sanctum Michaelem de Clusa, et exinde per provinciam usque ad Sanctum Ægidium incolumes et illæsi pervenimus, inde ad montem Pessulanum transituri. Veniente domino W . . . . amico vestro ad alias partes, sicut credimus, prout vos novistis quem dominus papa destinavit, profecturi, mittimus ad vos clericum nostrum præsentium latorem cui super his quæ vobis ex parte nostra dixerit, tanquam nobis ipsis firmiter credatis, et quod nobis significare volueritis, tanquam per vosmetipsum indubitanter renuntietis.

EPISTOLA CCCXCIX.

PETRI CARDINALIS DIACONI AD THOMAM CANTUARIENSEM

PETRUS cardinalis diaconus archiepiscopo Cantuariensi.

Vestræ discretionis prudentiam non credimus ignorare, quod ecclesia Beatæ Mariæ quæ Sassonorum dicitur, Romæ posita, ad receptionem Anglorum, limina apostolorum visitantium, a Romanis pontificibus provida consideratione spiritualiter sit deputata; in qua post varios et diversos labores solatia consolationis et stipendia charitatis, tanquam in propria domo, invenirent et reciperent. Quæ, peccatis nostris exigentibus, ad tantam devenit paupertatem, ut vix pauci clerici et fere nulli laici, ad obsequium ejusdem ecclesiæ et peregrinorum consolationem, inibi inveniantur. Cujus paupertati et miseriæ dominus noster summus pontifex Alexander compatiens, litteras exhortatorias in Angliam eidem ecclesiæ indulsit ; quarum tenorem ipsi videre poteritis. Quia igitur probitatem vestram circa ea quæ ad cultum religionis et pietatis pertinere noscuntur, pronam et benevolam recognoscimus, fraternitatem vestram, de qua plurimum confidimus, in Domino exoramus, quatenus latorem præsentium Nicolaum prædictæ ecclesiæ canonicum benigne recipietis et juxta formam litterarum domini papæ, vestras eisdem litteras pro reverentia Dei genitricis precum nostrarum intuitu indulgere dignemini. Valete in Domino.

EPISTOLA CCCC.

EJUSDEM AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, PETRUS presbyter cardinalis.

Per Gunterium fidelem nuntium vestrum quod melius nobis et salubrius visum fuit, sollicitudini vestræ nuper rescripsimus. Nunc autem visis sanctitatis vestræ litteris, licet adhuc in solis verbis consolatio vestra videatur pendere, placet tamen nobis humilitatis via quam incœpistis, et consilij vestri propositum collaudamus ut videlicet in causa vestra cum omni mansuetudine ac patientia procedatis, quatenus hoc modo feritas hominis auctore Domino mansuescat, et ab meliora ejus animus inducatur. Duris enim mentibus auferre simul omnia valde est difficile, et

quod natura negat reddere nemo potest.

De cætero noveritis propositi nostri esse causam vestram, imo Dei, quantum possumus promovere, et in acie Christi, eo auxiliante, vobiscum viriliter stare. Noveritis præterea quod litteris vestris in audientia fratrum, perlectis, de communi consilio dominus papa suum vobis remittit responsum.

EPISTOLA CCCCI.

THEODWINI AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo THEODWINUS cardinalis.

Licet de verbo pacis vestræ, quod audivimus, plurimum dubitaverimus, attendentes eorum malitiam, qui regi assistunt, et lingua loqui et circumvenire rectos corde consueverunt, confidimus tamen in Domino, quod infatuato eorum iniquo consilio et denudata ipsorum malitia, pacis abundantiam nostra exspectatio, quæ patienter hactenus exspectavit, speraro citius, favente Domino, obtinebit. Ea vero, pro quibus ad curiam misistis, ut effectui mandarentur pro voto efficaciter laboravimus, et ecce per Dei gratiam propriis oculis cernere, quod referimus, jam valetis.

EPISTOLA CCCCII

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, THEODWINUS cardinalis titulo Sancti Vitalis.

Cognito et pro vero habito. quod ejus præeunte gratia, qui superis reconciliavit mortales, inter vos et dominum regem Angliæ pax sit plenarie reformata, indicibili gaudio et lætitia exultavimus, ex intimis visceribus illi gratias referentes, qui fecit vobiscum misericordiam et dedit etiam cum exsultatione proventum, eidem pariter preces continuas offerentes, ut qui reformare dignatus est, illibatam conservet et augeat, sicut expedit, in æternum. Et licet magis videatur idoneum et conveniens a vobis nos doceri, et admoneri debere, de sincera tamen dilectione præsumentes aliorum arma induimur, et paternitati vestræ, aliqua suadere tentamus. Rogamus igitur et affectuose suggerimus, quatenus misericordiam, non judicium in eos qui peccaverunt in vobis, exerceatis ; non ultionem, sed veniæ fontem reis et persecutoribus aperiatis, quatenus verbo et opere imitatorem Christi, vos in conspectu hominum ostendentes, quæ docetis, facere, prout expedit, vestra sanctitas agnoscatur et non immerito ad omnibus commendetur. Ex hoc enim et adversarii vestri in sui cordibus confundentur, et amici plurimum vultu et animo gloriabuntur. Nos enim in his et aliis successibus vestris charitati vestræ modis omnibus congaudentes, tam ut præteritæ petitiones vsstræ mandarentur effectui, quam etiam ut munus nostræ dilectionis liberalitas vestra susciperet, grataanter effecimus, e

per harum latorem viridis coloris examictum, quem inter alios ipse elegit, vobis mittimus, reliquos pannos sericos. Et quæcunque apud nos sunt vestræ prudentiæ exponentes, parati semper pro vobis efficere quæ vestræ sint fraternitati accepta.

(*Vide et epistolas duas ad Albertum et Theodwinum directas.*)

EPISTOLA CCCCIII.

WILLELMI PAPIENSIS AD ALEXANDRUM.

Domino papæ WILLELMUS Papiensis.

Expedit, beatissime Pater, etc. *Vide inter epist. diversor. ad Alexandrum III.*

EPISTOLA CCCCIV.

EJUSDEM ET OTTONIS AD EUMDEM

Beatissimo Patri ac domino, Dei gratia summo pontifici, WILLELMUS et OTTO, eadem gratia cardinales, salutem et subjectionis obsequia, tam devota, quam debita.

Venientes ad terram illustrissimi regis Anglorum, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCCV.

EJUSDEM WILLELMI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Illum circa personam vestram sinceri amoris fervorem concepimus, ut omnia negotia vestra tanquam propria suscipere incommutabiliter proposuerimus et fovere atque ad vestrum honorem diligentiori studio omnimodis promovere, malentes in propriis quam in vestris pigri vel negligentes aliquatenus inveniri. Inde est quod excellentiæ vestræ litteras læta plurimum manu recepimus, et ea quæ continebant sollicitus considerantes efficacem studuimus adhibere curam, ut vota vestra congruum sortirentur effectum. De cætero autem paternitatem vestram amicali exoramus consideratione, quatenus de nobis omnem confidentiam obtinentes, diligentiæ nostræ quæcunque discretioni vestræ complacuerint, securissime imponatis, quoniam in his quæ honori et profectibus vestris cognoverimus consonare, diligentissime curabimus semper intendere et cooperari.

EPISTOLA CCCCVI.

EJUSDEM AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo WILLELMUS Papiensis.

Licet temporum qualitate variata, ne Romana Ecclesia schismate laborans graviora detrimenta incurreret, in varia erga vos juxta quorumdam opinionem videamur declinasse proposita, novit tamen, qui inspector est cordium, dilectionem vestri nostro in pectore continuo resedisse. Sicut autem vigilantiæ vestræ sæpe nos recolimus intimasse, suspicionem domini regis Angliæ, quatenus licuit, vitare curavimus, ut procedente tempore inter vos et ipsum amica interventione efficacius mediare possemus, et tanti principis devotionem sedi apostolicæ conservare. Nunc autem ad quæstiones, quæ inter vos et ipsum vertuntur, sicut Ecclesiæ Dei magis expedire viderimus, terminandas in terram suam una cum venerabili fratre nostro Ottone cardinale diacono destinati, vigilantiam vestram exhortamur et suademus attentius, quatenus his, quæ amplioris dissidi causas generare solent, quantum in vobis est, evitatis, ad ea, quæ concordiæ cooperari valeant, studiosius curetis intendere. Nos enim et paci, et profectibus vestris, quatenus gratia divina indulserit, remota personarum acceptione, studebimus cooperari, nihil studii relicturi, sicut auctore Domino rerum argumenta monstrabunt, quod ad honorem Dei et Ecclesiæ suæ valeamus impendere.

EPISTOLA CCCCVII.

EJUSDEM ET OTTONIS AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo WILLELMUS et OTTO cardinales.

Nuntium vestrum recepimus benigne, et litteras inspeximus sollicite. Nuntio itaque et litteris fidem adhibentes, et transcripta litterarum domini papæ diligenter considerantes, quantum in deliberatione consilii nostri invenire potuimus, non videntur ista modo posse utiliter attentari, cum exinde correctionis vel emendationis spes minime videatur posse haberi. Bona enim et res clericorum fratrum vestrorum, qui vobiscum sunt, sicut et vos, ut credimus, bene novistis, mandato regio detinentur: cujus animus, et cor, et voluntas, ita a vobis et ab ipsis aversa sunt, ut nec a quolibet verbum reconciliationis valeat sustinere. Et ideo, sicut per nuntios nostros vobis nuper significavimus, opportunum videtur ad præsens ista differre, donec vel viam pacis quolibet modo Deus ipse aperiat, vel ampliori deliberatione, si inveniri non poterit, quid vel qualiter in prædicto negotio statuendum sit, dominus papa præcipiat. Quantum enim nobis videtur, brevi sarculo et modica fossione magnam possemus scissuram et profundam præparare foveam, a quo saltem usque ad conscientiam domini papæ tutius est abstinere.

EPISTOLA CCCCVIII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Venerabili et dilectissimo fratri THOMÆ, Cantuariensi archiepiscopo, cardinales, salutem.

Innotuit regi quid super concordia, quid etiam super causa, si contra vos agere vellet, respondistis, et cum prius satis, sicut aiebat, ex præcedentibus actibus vestris, et supra quam satis fuisset commotus, ampliori et vehementiori fuit nunc indignatione commotus, vestri cordis altitudinem et domini papæ injuriam erga ipsum indubitanter accusans. Episcopi vero et abbates regni Anglorum audientes, quia vos nihil cum eis agere, neque nostro judicio vos supponere velletis, in nostra præsentia litteras domini papæ, quibus vobis mandasse se dicit, ne vos regnum Anglorum interdicto supponatis, nobis coram perlegerunt. Requisierunt etiam a nobis, si ab utroque nostrum, vel altero accepta legatione in Anglia possent a vestris gravaminibus defendi. Cum autem respondissemus, nos de negotiis regni Anglorum nullatenus habere

potestatem, ibidem incontinenti, tam pro se ipsis, A quam pro toto regno ad dominum papam appellaverunt, in protectione domini papæ et nostra se ipsos, et regnum ponentes, diem quoque ad festum Sancti Martini constituentes. Unde mandamus dilectioni vestræ, et ex parte domini papæ et nostra præcipimus, quatenus deferentes appellationi prædictæ, inhibitionem etiam, quam dominus papa se vobis fecisse testatur, attendentes nullum interdictum, nullam excommunicationem in regno Anglorum intendatis, quousque apostolica præsentia adeatur, et quid domino papæ et Romanæ Ecclesiæ super his placeat, agnoscatur. Ipsi quoque episcopi et abbates nuntios proprios ad vos transmittunt, qui appellationem in nostra præsentia factam, et diem vobis denuntient.

EPISTOLA CCCCIX.

EJUSDEM AD GILBERTUM LONDONIENSEM.

Domino Londoniensi Willelmus Papiensis cardinalis.

Illius siquidem dilectionis intuitus, quam olim inter nos grata societas amicali relatione contraxit, ad omnia quæ honori vestro consonant, diligenti studio prosequenda, nostram jugiter intentionem animat et inducit, nec nostrum, auspice Deo, poterit in hac parte mutari propositum, qui semper eam curam vestris impendamus negotiis, quam in propriis adhiberi vellemus, et fere circa nos etiam desides maliemus inveniri. Hujus igitur amaris consideratione permoti, eos quos vobis fideles cognoscimus ac devotos, discretioni vestræ, cum expedit, commendare tenemur, ne forte qui fideliter operantur, propter silentium aut ignorantiam a suo defraudentur servitio. C Novimus igitur quod egregius vir, et quem multiplex litteratura magnificat, magister D., occasione vestri venit ad curiam et in vestris adeo constanter et provide studuit perorare negotiis, et pro vobis eatenus militare, quod si patris sui res ageretur in medio, nequaquam posset exstitisse fidelior. Quia vero in conspectu summi pontificis et totius Ecclesiæ Romanæ, et præcipue coram nobis jam dicti magistri scientia pariter et honestas, necnon et eruditio comprobata abundanter complacuit et gratiam meruit obtinere, nos qui arctius fraternitatem vestram amplectimur, epistolari mediante commercio suadere vobis audemus atque consulere, quatenus sæpedictum D. sic curetis, sicut tam prudentem virum decet honestius venerari, et ad ejus promotionem et commoda ita semper intendere, ut ipse vobis fiat ex devoto devotior, et nos vestram merito commendare debeamus industriam, cum tam utilem personam elegerit, quæ in multis poterit necessitatibus suffragari. Si autem, sicut frequenti casu contingit, alicujus in eum attentaverit æmulatio novercari, et immunem dente livido lacerare, nullam fidem adhibeat vestra sagacitas, quoniam ipsum vobis fidelissimum esse comperimus. D

EPISTOLA CCCCX.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Willelmus Papiensis cardinalis Gilberto L
niensi episcopo.

Amicitiæ ratio, qua vobis astringimur et ill
simo regi Angliæ, serviendi diligendique prop
nullatenus immutandum plurimum persuadet
quæ honori suo ac vestro consona videantur, f
præbeamus assensum. Inde est quod ea, qua
per litteras intimastis, quatenus facultas induls
genti sollicitudine studuimus promovere. Sicu
ex quo domini regis notitiam fuimus assecuti
opera elaboravimus efficere, ut eum Ecclesia R
materno sinu specialiter amplecteretur et exto
ita ex quo perturbationes emerserunt, cum
B sedulitate curavimus suadere, ut tolerantia j
dicium severitati faceret et regiæ dignitatis i
ctio, servitiaque innumera ampliorem sibi l
quam imminuta devotio et reverentia postm
forte subtracta apud apostolicam mansuetu
vindicarent. Nihil itaque, labore nostro vig
cura interveniente, adhuc est ultionis seu seve
adhibitum nihilque de cætero proventurum,
absit! nos auctore Domino speramus effectur
nec per misericordiam Dei aperiatur plenæ
via, et pristinus amor inter Ecclesiam et ipsu
nitus reformetur. Vale.

EPISTOLA CCCCXI.

EJUSDEM ET OTTONIS AD NORWICENSEM ET CICE
SEM EPISCOPOS.

C Willelmus et Otto, Dei gratia cardinales et
sed. legati, vener. et dilectis fratribus Norv
et Cicestrensi episcopis.

Discretioni vestræ præsenti significatione r
mus, quatenus personas illas, quæ a Cantuari
chiepiscopo excommunicationis vinculis dic
innodatæ, in manu vestra promissione recept
nostro debeant stare mandato, postquam ist
ritis litteras, absolvatis, et sic præstita sec
singulis injungatis quod vobis moderatum vi
Hoc autem occasione proposita prosequi stu
adimplere quicunque vestrum apices istos
receperit; et ex quo vestrum receperint man
significetis eos juramento præstito absolut

EPISTOLA CCCCXII.

D T. CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI AD GILBER
LONDONIENSEM.

T. Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minis
milis, venerabili fratri Gilberto quondam De
Herefordiensi, nunc vero eadem gratia Lond
episcopo, salutem.

Noli graviter ferre, dilecte in Domino frate
tibi majus onus imposuimus, quod te ad maj
clesiæ curam vocavimus, confidentes id div
seratione salubriter fuisse provisum. Hoc me
hoc nota religio, hoc sapientia data desup
opus bonum, quod in Herefordiensi Ecclesia
tus es promeruerunt, ut dicatur tibi: *Am*
cende superius: super pauca fuisti fidelis,

multa constitueris (*Math.*, xxv). Non homini inexperto navigationis sicut ex humilitate ,navim Petri commisimus, verum illi qui jam- ɪrcitatus in flumine, amodo debet eamdem in ɔernare. Lucerna accensa, quæ quasi sub mo- ɪcondebatur, jam super candelabrum posita longe lateque luceat in domo Domini. Can- .si Ecclesiæ, quæ in regno Anglorum est si- ut in corpore, Londoniensis familiarius adhæ- ı cæteris, ad quam te Deo auctore transtu- ul e vicino matris tuæ Cantuariensis Eccle- i debes omne quod potes. nobiscum possis ɪustinere. Præterea cum dominus papa tibi iter curam animæ domini nostri regis com- ,ubi te sedere magis decet quam in regia urbe, brius propter negotia publica veniens, frequen- instruatur colloquiis et consiliis solidetur? ergo ne formides, quo virtus tua te vocat, quo ıs præcipit, de ope nostra et auxilio. quanta r amico et coadjutori, consolationem perce- Credimus siquidem hanc esse mutationem e Excelsi, eamque a divinæ dispositionis manare, non modo ut Ecclesia Cantuariensis ɔtiis suis fortius tanto nitatur auxilio, verum ıt imperfectum nostrum, quod in multis vi- , tua beatitudine suppleatur. Utinam, si fieri priore de Dominico Londoniam venisses, ut adventum digno susciperemus honore, ubi æsentes aderamus. Nunc autem quoniam ne- ɔstra illinc nos avulsere, archidiacono nostro ostras commisimus, adjuncto etiam illi do- ɪoffensi, si præsens adesse poterit. Valeat in fraternitas tua, dilectissime frater.

EPISTOLA CCCXIII.

THEOBALDI, ut videtur, AD. . . .

epimus litteras domini regis, quibus queri- lelmum abbatem ecclesiæ suæ de Lisleshula ı male tractatum esse, petens causam, quæ os et jam dictum abbatem vertitur, a nobis ıonico terminari, et nisi velitis acquiescere, tietur, quod jam dictæ ecclesiæ aliquid amo- eatis. Nos autem jam dicto abbati persuasi- appellationi omni renuntiet, si ei vos renun- ɔlueritis, et nostrum subire judicium, et jam c conditione renuntiavit appellationi et factæ ɪdæ. Inde est quod vobis, si conditionem hanc ɪritis, diem præfigimus Dominicam, qua can- : *Misericordia Domini* : tunc, auctore Do- uod in abbatem statuistis, si justum apparue- ıorabimus, evacuabimus si fuerit injustum. ıutem merita causarum facilius clarescent, ıtque partes sine vexatione justitiam conse- ligionis cultus in Ecclesia reformari, si par- ɪsertione veritas innotuerit. Et hoc modo re- qui pernecessarius est, poteritis retinere fa- quem amittetis omnino, si ecclesiam suam improbitate volueritis conculcare. Si vero ata die, conditione præscripta, adesse placue- bis, si placet, sine mora rescribite, aut si

A conditio displicuerit : indecens enim est, si aut nos deludimur ab amicis, aut alios deludimus.

EPISTOLA CCCCXIV.

EJUSDEM AD HENRICUM REGEM.

T. Cantuariensis regi Anglorum.

Etsi propriis et privatis urgeamur angustiis, procellis tamen publicis magis affligimur, fortius cruciamur. Nos enim in propria persona manus Domini visitavit, in flagello clementiæ suæ, de longa et gravi infirmitate aliquantulum jam erexit. Verumtamen omni infirmitate gravior est animæ nostræ procella discordiæ, quæ Domino permittente scidit Ecclesiam, regnaque collidens et principatus, a populo Domini securitatem excussit et pacem. Hæc est afflictio no- B stra quotidiana, hic omnium bonorum justissimus dolor, amarissimus gemitus, et quidem eo amarior, quod in absentia vestra incerti sumus quid sperare oporteat, quid timere. Inde est quod serenitati vestræ affectuosius supplicamus, ut nos de statu vestro sollicitos certiorare dignemini. Si enim res vestræ prosperæ fuerint, speramus in Domino, quia nos Ecclesia Domini, quæ apud nos est, prosperabitur. Nam in unitate consistit, et Domino auctore nunquam schismaticis adhærebit. Ecclesia vero Gallicana, sicut nobis veridica relatione innotuit, recepit Alexandrum, ab Octaviano recessit. Quod autem ad humanum spectat examen, meliori, saniori parti videtur adhæsisse, cum omnibus constet quod persona Alexandri honestior est, prudentior, littera- C tior, eloquentior : causa ejus ab omnibus inde venientibus sincerior, justior prædicetur. Et quamvis neutrius illorum adhuc nuntium aut scriptum viderimus, scimus tamen quia omne nostrates, si vester consensus adfuerit, proniores sunt in partem Alexandri. Audivimus autem quod imperator vos in partem Octaviani trahere conetur : sed absit ut in tanto periculo Ecclesiæ pro amore et honore hominis faciatis nisi quod crederitis Domino placiturum, nec decete majestatem vestram, si placet, ut in tota Ecclesia regni vestri superponatis hominem, qui sine electione, ut publice dicitur, sine gratia Domini, per favorem unius imperatoris tantum honorem ausus est occupare. Nam tota fere Ecclesia Romana in parte Alexandri est. Incredibile autem est, quod pars D illa possit obtinere, prævalere per hominem cui justitia deest, cui Dominus adversatur : eos vero in humili casu prævaluisse, crebra recolimus lectione quos Gallicana recepit et fovit Ecclesia Romana in exitum eorum quos tentationis impetus introduxit. Sic obtinuerunt temporibus nostris Innocentis adversus Petrum, Calixtus adversus Burdinum, Urbanus adversus Wibertum, Paschalis adversus tres, Albertum, Maginulfum, Theodoricum, et multi similiter in diebus Patrum. Nobis ergo provideat dignatio vestra, vestrumque in partem illam Deus declinet assensum, quæ justitiæ veritati innititur, Christo propitio triumphabit, et, si vobis placet, in tanto periculo totius Ecclesiæ Domini, utendum est

vobis consilio regni vestri, nihilque in præjudicium A
ejus statuendum est sine consilio cleri vestri.

EPISTOLA CCCXV.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Salutem ab eo qui dat salutem regibus.

Qua devotione vobis servierim, verbis enarrare superfluum duco, cum mihi multorum temporum manifesta opera attestentur et fidei meæ testis in cœlo sit, et conscientiæ conscius in excelso. Attrita est caro mea, et tam ætate quam laboribus perfatigati sunt artus, et ægritudo gravis et diuturna dierum meorum finem in brevi adesse denuntiat. Desideratam diu faciem vestram videre sperabam, antequam moriar, et eos quos meæ custodiæ in regno vestro commendaverat Deus, ipso inspectore et teste vobis præsentialiter decreveram commendare. B
Sed, quia ad ejus examen citius vocor, ante cujus tribunal in brevi stabimus omnes, serenitatem vestram, regios corde provolutus ad pedes, litteris coram Dei judice omnium præsentibus alloquor, attentius supplicamus, ut fidelem vestrum, cujus in vos nunquam devotio tepuit, agentem in extremis dignemini exaudire. Exaudite, quæso, ut vos in extremis vestris exaudiat Deus. Exaudite ne pro domo Domini et pro, parvulis ejus, quos humano destitutos solatio derelinquo, ut domum vestram tueatur Altissimus, et parvulos vestros et filios vestros in ævum consoletur. Transmitto vobis et semini vestro benedictionem a Domino Jesu Christo; et vos, si placet, destitutis meis majestatis vestræ solatium mittite. Commendo vobis sanctam Cantuariensem C
Ecclesiam, de cujus manu per ministerium meum regni gubernaculum accepistis; ut eam, si placet ab incursu pravorum tueamini: et mihi qui eam, licet indignus, disponente Domino, hactenus ut potui et scivi, rexi, talem studeatis subrogare pastorem qui tanta sede non videatur indignus, cui religio placeat et qui virtutum meritis placere credatur Altissimo. Fidelis vester sum. Vobis consilium debeo, et ecce coram Deo et omnibus sanctis ejus consilium do. Non quæratis in hac re quæ vestra sunt, sed quæ Dei. Quia ego pro eo spondeo vobis quod si causam ejus fideliter procuraveritis, et ipse vestram utilissime promovebit. Post multas vexationes, auctore Deo, in Ecclesia Cantuariensi reformavimus pacem: religionis promovimus cultum: idoneos ex conscientia nostra custodes præfecimus ordini: ne quis eo- D
rum cujusquam temeritate muletur, antequam archiepiscopus subrogetur, prohibeat dignatio vestra eosque cohibeat, qui scissuras et nova molimina molientur, quoniam et nos hoc sub anathemate inhibuimus et eos excommunicavimus, qui dispositionem ordinis, quam fecimus, præsument immutare. Præterea, alumnos nostros clericos et laicos, quos nostri et sæpe vestri obsequii ministros habuimus, vestræ committimus protectioni, rogantes ut quæ iis contulimus, misericorditer conservetis nec eos patiamini alicujus opportunitate vexari. Audiat adhuc Dominus meus clementissimus verbum unum et egredientem animam meam lætificet. Residuum bo-
norum nostrorum mobilium et quæ usque ad exi-
tum pro incerto vitæ et diuturnitate ægritudinis in
usus domesticos visa fuerant conservanda, sicut
Deus inspiravit, post exitum meum præcipi pauperi-
bus erogari; illos, qui fraudem committent, aut
quominus pro salute mea et vestra et liberorum ve-
strorum erogentur, impedient, anathema tejam pro-
mulgato, condemnans. Ratam habete, si placet, di-
positionem meam, et eam transmissis ad officiale
vestros patentibus litteris confirmate. Neque enim
quidquam auri superest aut argenti, sed victualium
tantum, et quæ magno damno poterunt esse amissa
pauperibus, et vobis nullo erunt emolumento. Vale
in æternum serenitas vestra.

EPISTOLA CCCCXV.

EJUSDEM AD. . . .

Gravati sumus plus quam tibi et aliis dicere pos-
sumus, et nondum bene evasimus. Spes tamen nobi
est evadendi salubriter, quia nobis, auctore Domino
propositum est satisfacere flagellanti. Flagellum
æternum declinare castigatione præsenti: nequ
certiores sumus de venia, quo gravius affligimu
præsenti corporis pœna. Flagellat enim Dominu
omnem filium quem recipit. Parati ergo sumus pa-
tienti et læto animo amara suscipere de manu Do-
mini, qui dulcia toties in usum accepimus. Itaqu
sive vivimus, sive morimur, Domini sumus. Nih
enim aliud desideramus in vita, licet aliquid prop
siti differamus, donec domini regis, tuo utamur co
silio. Interim domui nostræ, animæ nostræ disp
nemus, pro consilio religiosorum, amodo præstan
Domino, efficacius disponemus. Est autem quod ta
de consilio religionis, quam de proprio concepimu
spiritu, ut omnes malas consuetudines quæ nostr
temporibus per nos ortæ sunt in archiepiscopat
emendemus ante exitum nostrum. Unde cum in ex
tremis agere videremur, Domino vovimus inter ca
tera, quod consuetudinem de secundis auxiliis, qua
frater noster archidiaconus ecclesiis imposuit, d
strueremus, ab ea relaxantes, liberantes ecclesias
sub anathemate prohibimus, ne ulterius ab aliqu
exigantur. Et, ne hoc nostrum beneficium, aut poti
debitum imposterum valeat infirmari, hoc ipsu
scripto nostro confirmavimus. Tu quoque, si pr
sens nostras vidisses angustias, gratum haber
quidquid fieri videres pro nostra salute, nostra
malles animam liberari, quam de peccatis, damn
tione nostra, pecuniam, divitias infinitas acquirer
Inde est quod te ad præsens in vexatione hujus au
lii audire non possumus, sine læsione voti, salut
nostræ periculo. Sed, si Deus nobis vitam dederi
sanitatem quam nondum bene adepti sumus, sper
mus quod adhuc ita tibi per manum nostram Do
minus providebit, quod talibus non egebis auxili
gratias ages Domino, quod a mala consuetudi
suam temporibus vestris liberaverit Ecclesiam. R
gamus itaque, quod fecimus gratum habeas, qu

parum prodesset totus mundus, si animam A
:emus.

EPISTOLA CCCCXVII.

EJUSDEM AD.....

sam, quæ inter dilectos filios nostros canoni-
ritonenses et monachos de Messa vertebatur
possessione loci qui dicitur Acchab. et B. et
is quæ sibi canonici querebantur illata, et
ato domini papæ decidentes, monachos cano-
ondemnavimus, in restitutionem præfati loci
nna sibi resarcienda. Quarum summam cum
octoginta marcas, servata veritate, adhibita
ratione extenderent, nos partibus nostris in-
itis eam ad XL marcarum reduximus quanti-
Vestræ itaque fraternitati mandamus, domini
auctoritate præcipimus, ut præfatos monachos B
ratis fratribus jam dictum locum, pecuniam
am, omni occasione postposita restituere com-
s, ne in exsecutione mandati apostolici negli-
vos quisquam arguere possit obnoxios. Hoc
monachis non debet suffragari, quod præ-
m fundum advocato illius, sicut nobis con-
unt, tradiderunt, cum ille qui dolo desiit
ere pro possessore damnetur : unde locum
inenti restituant, pecuniam infra instantem
atem Omnium Sanctorum persolvant. Quod
inus fundi vobis quacunque occasione se op-
it, eum severitate ecclesiastica, adhibita di-
a, coercere non differatis.

EPISTOLA CCCCXVIII.

EJUSDEM, ut videtur, AD..... C

super re non ambigua consuluistis, et quam
tim a sapientibus expediri potius oportuerat,
differri. Siquidem rerum turpium nulla deli-
est, turpitudinis dilata repulsa quamdam
sus inhonesti prætendit imaginem. Quod au-
pius est quam, totius divinæ legis auctoritate
pta, in Sancta sanctorum impudenter irruere,
ellente avaritia, contra jus et fas, jus hære-
m in rebus ecclesiasticis, imo in ipso altari
re. Quis, nisi profanus, patienter audiat, ne-
etat, quod tam manifeste sacri canoni exhi-
uod utriusque Testamenti tam expresse con-
t auctoritas? Revolvite canones, quoniam in
rte latissime patent, plane videbitis peten-
lia improbatam esse petitionem, et eorum D
s audiunt, durissime plectendum esse assen-
on relictus nobis dissimulandi locus, quia in
Lateranensi, cui nos et vos, frater episcope,
imus, domino Innocentio præsidente audivi-
ota talia promulgato canone condemnari.
te regia vos urget auctoritas, recte quidem
retis Dominum homini præferendum, nisi
principis possit circumveniri, nisi per sub-
em ab eo nonnulla esse extorta jam fuisse-
rti. Summa ergo consilii nostri hæc est, ut
mini et sacris canonibus juxta professionem
obtemperetis : quoties vos tales angustiæ
int, incidere in manus hominum quam Do-mini viventis, tutius judicetis. Sed est forsan unde merueritis super successionibus hujusmodi vexari, eo quod in fraudem canonum ad cessiones et substitutiones illicitas nimium proni estis.

EPISTOLA CCCCXIX.

THEOBALDI CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI TESTAMENTUM.

Supremis deficientum voluntatibus suum accommodant jura favorem, et ipse velut inhumanus provocat iram Domini, qui piis eorum desideriis obvius contradicit. Nostra quidem voluntas est et quæ Domino auctore nunquam mutabitur, ut residuum bonorum nostrorum mobilium, quæ propter necessitates domesticas, et diuturnitatem languoris usque ad exitum vitæ duximus conservanda, in usus pauperum omnino cedant, secundum quod nobis Dominus inspiravit, sicut dedimus in mandatis venerabili fratri nostro Waltero Roffensi episcopo, fidelibus nostris, Philippo cancellario nostro, magistro R [adulfo] Lexoviensi, et Joanni de Saresberia quos eleemosynæ nostræ dispensandæ præfecimus : et omnibus ministris et fidelibus nostris per fidem quam nobis debent, injunximus, ut istis obtemperent, et eis omnia nostra exponant, amicos cleri omnes suppliciter exoramus, ut pro misericordia Domini omnipotentis, eis auxilium et consilium præbeant. Omnes autem qui in præfatis pauperum rebus committent, aut qui, quo minus dispositio nostra procedat, impedient, anathematis sententia condemnavimus, ipsique officiales regis, si se dispositioni perturbandæ immiscuerint, se fidelium communione noverint esse privatos, tanquam sacrilegi, excommunicati, ab introitu omnium ecclesiarum abstineant. Omnibus autem dispositionis nostræ adjutoribus, benedictionem Domini et nostram damus, ipsos beneficiorum Cantuariensis Ecclesiæ participes constituimus, eisque de injuncta sibi pœnitentia quadraginta dierum indulgentiam facimus. Præterea ex parte omnipotentis Domini sub anathemate interdicimus, ne quis officialium domini regis ad res, quæ propriis monachorum Cantuariensis Ecclesiæ usibus dicatæ sunt, temerariam manum prætendat extendere, sed habeant omnes res suas in ea integritate, libertate, qua easdem ipsis domini papæ et nostro privilegio fecimus confirmari. Ad hæc sub eodem anathemate, terrarum, quæ ad archiepiscopum pertinent, omnem alienationem fieri prohibemus, et excidia, et damna nemorum, donec nobis successor subrogetur, nisi quantum necessarius Ecclesiæ exigit usus, vel dominus rex proprio ore præceperit, vel misericordia discreta cum moderatione, pauperum hominum necessitati indulserit. Sub eadem quoque interminatione clericis episcopatus nostri prohibemus indebitis [exactionibus et injustis vexationibus opprimi : eis omnes libertates et consuetudines justas, quas habuerunt tempore Willelmi, bonæ memoriæ decessoris nostri, præcipimus observari.

EPISTOLA CCCCXX.

PRIORIS ET CONVENTUS CANTUAR. AD ALEX. PAPAM.

Domino papæ, prior Cantuariensis et conventus.

Eos vobis securius commendamus, etc. *Vide inter epistolas variorum ad Alexandrum III, papam.*

EPISTOLA CCCCXXI.

ODONIS PRIORIS ET CONV. CANT. AD ALEX. PAPAM.

Domino papæ Odo prior et conventus Cant.

Calamitates quas Ecclesia nostra pleno decennio jam sustinuit, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCCXXII,

EJUSDEM, ut videtur, AD RICARDUM PICTAVIENSEM ARCHIDIACONUM.

Venerabili domino et amico suo Ricardo, Pictaviensi archidiacono, frater Odo, æternam in Christo salutem.

Licet adjectio paupertatis meæ tanti viri familiaritate judicari possit indigna, prudens tamen excellentia tua spirituales divitias temporalibus anteponens, quam humiliter mihi in familiaritate per charitatem et orationum gratiam conjungi postulare dignata sit, credo quod nondum oblivioni tradiderit. Unde, quoniam juxta dignationem voluntatis tuæ, per charitatis tibi vinculum teneor, et me tibi in his quæ Dei sunt obnoxium esse confiteor, non modicam tibi scribendi habere fiduciam debeo. Nec si pro avertendo ecclesiæ meæ periculo tibi per litteras supplico, nimis præsumptuosum existimo. Videns igitur in appellatione episcoporum, cui per justitias regis consentire compellimur, æternum Ecclesiæ nostræ imminere periculum, et sempiternum opprobrium, in magno pro hoc cum universo conventu nostro mœrore constitutus, ad pedes pietatis tuæ me corpore et mente prosterno. Et illud tibi evangelicum cum clamore valido et lacrymis offero: *Domine, si quid potes, adjuva nos* (*Marc.* IX). Utinam hoc quod ibi responsum est, et tu mihi respondeas: *Si pote credere, omnia possibilia sunt credenti* (*ibid*). Huic responso statim subinfero: *Credo, Domine* (*ibid*). Nec illud adjicio: *Adjuva incredulitatem meam* (*ibid*). Perfecte etenim credo, et certissime scio, quia in volueris, ab imminenti periculo cum omni facilitate liberare nos poterit. Videtur enim mihi, rem diligenter consideranti, quod sententia ista ex ore domini regis minime processit, quæ nos adversus archiepiscopum nostrum, contra æquum et bonum, appellationem facere compellit. Si enim ore ipsius dictata fuisset, hoc nimirum ordine procederet, ut primum episcopi omnes, deinde abbates omnes, postea priores quicunque alicujus auctoritatis sunt, omnes archidiaconi quoque et decani omnes, ad hoc faciendum vocarentur, quorum interest jura ecclesiastica defendere, et pro eis appellationes facere. Ad postremum vero, si necesse esset, monachi claustrales, præsertim hi qui abbate et priore carent, ad appellationis supplementum humiliter rogarentur, non violenter compellerentur: maxime cum ad eos hujusmodi negotia minime pertinere noscantur. Nunc vero, transitis abbatibus multis, prioribus etiam tam monachorum quam canonicorum, magnæ auctoritatis viris præteritis universis, archidiaconis quoque et decanis cum suis synodis et capitulis plerisque dimissis, qui est quod monachi sim claustrales, abbate et priore carentes, ad har tis nostræ perturbationem specialiter præ evocamur, et ad rem nobis tam illicitam, ta culosam, et in omnibus post futuris sæcu maximo nobis opprobrio semper objiciend violenter compellimur? Quid dico, violent cum tanto et cum tam inevitabili periculo cere compellimur, ut si periculum, quod regia nobis imminet, si ei inobedientes fu per consensum appellationis declinare te majus hinc periculum statim incurramus, q minet nobis a Deo in damnationem, a domi et ab archiepiscopo præsertim in excommu nem, vel certe in ordinis nostri destructio omnibus archiepiscopis futuris in æternam depressionis occasionem, ab universo mun cunque hoc auditum fuerit, in sempiterni brii confusionem.

O angustia! o violentia undique periculos hoc, absit a domini nostri regis pietate atq dentia, ut tam periculose contra nos dic qui nos ab omni humano solatio destitutos cura suscepit. Qui nobis loco archiepiscopi prioris se futurum fideliter proposuit. Et h misericorditer fuit. Quem solum post Deum ctos ejus in terra patronum habemus, et solo solatium, consilium et auxilium spe Certus sum quod sententia ista a domino nos contra nos filios suos, sibi semper et ubique simos, minime processit, sed justitias ejus municatorum calliditas circumvenit, ut nos capite regni sumus, secum appellationem cogant, per quam et causam archiepiscopi n deprimendam, et suam e contrario plurimu randam fore existimant. Sed utrum ex appel nostra aliquis profectus illis subvenire possit gnum est. Nobis autem tam a Deo quam al nibus inde maximum imminere periculum, c mum est. Sed neque apud dominum nostr gem tutum nobis esse potest, ut vel absque ejus mandato, vel proprii oris imperio hoc fac præsertim cum in ipsius consilio ex toto simus. Scio neque ipsum neque suos in alic modicum dubitare de nobis, quo necesse sit modi rem periculosam a nobis exigere. Scia dilectio tua, sciat tecum sociorum tuorum, justitiarum regis prudentia, sciat vobiscum u terra, quod dominum nostrum regem præ o hominibus, qui sunt in terra, in veritate dili et honorem ipsius in omnibus, et per om modulo nostro servamus, et servare volum

Hujus veritatis testes sunt orationes nostr Deo pro salute ipsius et hæredum ejus, et columitate totius regni ejus, specialius qu ullo hominum, die ac nocte affectuosa ch offerimus. Quod ut quiete, sicut hactenus fe semper facere possimus, si vere et Ecclesiæ et regis amicus es, imo vero, quia es, nos

s evadendum periculum, in quantum potes, ere, et socios tuos, regis justitias et amicos iiliter providendum omnibus modis allicere Ut igitur Christum, cui in Ecclesia ipsius ı servimus, in maxima necessitate tua non ım a te, sicut in visione vidisti, sed ad te rsum, sicut iterum vidisti, tibique propitium as, et ut beatum Dunstanum omnesque san-[uorum reliquiæ in nostra continentur eccle-ɔn contra te coram Deo accusatores, sed pro d Deum semper intercessores efficias, ecce domine venerabilis et amice charissime, in ıa totius conventus ad pedes pietatis tuæ supt humilis jaceo, gemitibus et lacrymis insibi bonitatem postulans, ut nobis, de tuo con-:t auxilio plurimum confidentibus, in hac ılosa necessitate subvenias, et ita nos ab hac tia secundum datam tibi a Deo potestatem sapientiam absolute liberes, ut nec domini ndignationem, appellatione subterfugientes, amus, nec appellationem facientes universo ɔ sempiternum opprobrium efficiamur. Credo isto, et de tua bonitate confido, quod in hac itate nostra illud proverbium in te verum emur: « In necessitate probatur amicus. » Puta Christum pro hac necessitate ecclesiæ suæ .pplicare, et omnes sanctos, quorum in ea iæ continentur, tuum pro loco sepulturæ suæ :inium postulare. Vale, domine mi et amice sime, pro certo sciens quod si nos ab immi-periculo liberaveris, totam ecclesiam nostram ›etua charitatis servitute tibi semper obnoxiam is. Adjuvet Dominus Jesus Christus in libe-e Ecclesiæ suæ. Amen.

EPISTOLA CCCCXXIII.

ILLELMI PRIORIS ET CONVENTUS ECCL. CHRISTI CANTUAR. AD UNIV. CHRISTI FIDELES.

versis Christi fidelibus præsentes litteras ins-:is W. prior humilisque conventus Ecclesiæ i Cantuariæ, æternam in Dominum salutem. ens credendum est et honestum quod auribus ıtientur singulorum, quæ ad gloriosi martyris æ devotionem cedunt et honorem, et quæ fide-respiciunt salutem animarum. Ea propter uni-ac singulis innotescat dominum papam Hono-ɔb reverentiam jam dicti martyris, accessuris quintum decimum diem ad solemnitatem ationis ejusdem remissiones indulsisse et con-sse sub hac forma : *Honorius papa*, etc., *dul-'i filiis priori et conventui Ecclesiæ Christı ıariensis, salutem*, etc. (Vide epistolam Honorii n loco suo insertam).

EPISTOLA CCCCXXIV.

GERI EBORAC. ARCHIEP. AD ALEXANDRUM PAPAM.

nihi præsto esset facundia, etc. *Vide inter las variorum ad Alexandrum III papam, post Regesta.*

EPISTOLA CCCCXXV.

EJUSDEM AD HUGONEM DUNELMENSEM EPISCOPUM ET ALIOS.

ROGERIUS, Dei gratia Eboracensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri HUGONI Dei gratia Dunelmensi episcopo, et dilectis filiis R. decano et WILLELMO Cantuariensi et universo capitulo Eboracensi omnibusque canonicis Sanctæ Mariæ de Sudewelle, Sanctique Wilfridi de Ripun, Sanctique Joannis de Beverleia abbatibus, prioribus, clero et universo populo per Eboracensem provinciam constituto, salutem et gratiam.

Non ignorat dilectio vestra, quanta pro dignitate Ecclesiæ nostræ hac tempestate sustinuerim, in qua tantum invidiæ mandari adversum me licuit, ut vix aliquis locus veritati relinqueretur. Familiare est omnibus iniquis, quoties nancisci possunt occasionem, maledictis eos quibus invident inurere et venenatis verborum jaculis figere innocentes. Fecerunt hoc qui jampridem sederunt mihi in insidiis. Et quidem primo paraverunt laqueum suspensionis, quo dominus papa plus eorum falsas suggestiones quam juris ordinem secutus me innodavit. Deinde, ne quoquomodo solvi posset, iniquitatem iniquitati addentes, hinc maximorum virorum libellos arte multiplici, sicut jam pluribus retro annis instructi fuerant, conquirebant, inde peregrinorum et qui me nunquam viderant multitudinem subornabant, ut ea quæ non noverant mentientes, apud summum pontificem et curiam Romanam, quocunque modo famam onerarent. Absens eram, et qui ex parte mea in curia pauci tantæ multitudini vix resistere poterant, tam exquisitis pressi mendaciis, maxime cum quidam solo habitu religiosi videntes illos prosperari in iniquitatibus suis cum illis currebant, et neglecto Dei timore ad eversionem dignitatis Ecclesiæ nostræ una cum meretricibus suis quas secum duxerant, ne quis sexus persecutioni meæ deesset, multa dixerunt. Hi omnes in unum convenientes, proposuerunt in cordibus suis gigantes imitari, parietem ex maximis quasi quibusdam lapidibus et multis mendaciis fictis ad tempus suspiriis et gemitibus, non solum domos, sed et plateas replentes diurno et nocturno ululatu, eumdemque ipsum parietem tanquam quodam indissolubili bitumine, vim naturæ facientes, simulatis lachrymis linierunt, sperantes hoc modo cœlum se claudere posse, et veritatem perpetuo carceri deputare. Quid plura? Idem Pharao illorum ille spiritualis, cujus ipsi membra sunt, in tali equitatu incedere videbatur cum corona, et ego misere cophini servituti deputatus, respiciebam ad auxilium hominum et non erat. Cuti enim meæ consumptis carnibus os meum adhæserat. Levavi ergo ad cœlum oculos et in angustia spiritus mei ad Dominum clamavi, et intercedentibus meritis et orationibus vestris, exaudivit me pro sua reverentia. Qui malleo bonitatis suæ innatæ prædicto pariete confracto et in nihilum redacto, fugientibus Babyloniis, quæ clausa

tenebatur veritatem eduxit, et squalore carcerali deterso, liberam in publicum exire præcepit. Quæ simul ac suæ reddita est libertati, ad me velociter evolavit, et in præsentia dominorum Rotrodi Rothomagensis et eorum quos episcopus Ambianensis vice sua delegaverat, quibus negotium meum a domino papa commissum erat, necnon et episcopi Ebroicensis multorumque religiosorum tam abbatum quam priorum a dextris mihi luce liquidior astat. Cujus faciem gravem et fulgentem prædicti archiepiscopus et viri religiosi a domino Ambianensi destinati intuentes, gavisi sunt gaudio magno valde et nullam moram sustinentes, juxta formam quam iis dominus papa præscripserat, incontinenti me a suspensione qua tenebar absolverunt, universis qui aderant benedicentibus Dominum, qui superbos humiliat, qui sapientes in astutia sua comprehendit, qui de misericordia sua præsumentes liberat et vinctos educit in fortitudine. Ipsi gloria et nunc et per immortalia sæcula sæculorum. Amen.

Veniam autem ad vos, Domino volente, in proximo, ut gaudium meum in vobis impleatur. Quos ego ultra quam dici possit videre desidero. Benedictio Dei Patris et Filii et Spiritus sancti super vos descendat pro nobis orantes.

Facta sunt hæc secunda feria post Dominicam, qua cantatur: *Gaudete*; *die festo Sanctæ Luciæ apud Albermaliam.*

EPISTOLA CCCCXXVI.

ARCHIEPISCOPI REMENSIS AD ALEX. PAPAM.

Alexandro papæ Remensis archiepiscopus.

Venerabilis frater et amicus noster, etc. *Vide in Alexandro III, an.* 1159-81.

EPISTOLA CCCCXXVII.

CANONICORUM REMENSIUM AD ALEX. PAPAM.

Alexandro papæ canonici Remenses.

Invalescunt, Pater, scandala temporibus nostris, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCCXXVIII.

ROTRODI ROTHOMAGENSIS AD ALEX. PAPAM.

Evocati a domino nostro rege cum venissemus ad curiam, est. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCCXXIX.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Alexandro papæ, Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus, obedientiam et reverentiæ plenitudinem.

Perseverans in corde nostro desiderium videndi optatam serenitatis vestræ præsentiam, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCCXXX.

EJUSDEM AD HENRICUM PISANUM CARDINALEM.

Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus, Henrico presbytero cardinali.

Pro domino rege Anglorum omnem exhibemus securitatem, quod imperatori nec per se, nec per nuntios juramentum præstitit, aut promissionem quod schismatico adhærere velit, Ecclesiam relicturus: imo certi sumus quod in illis qualibuscunque de matrimonio pactionibus, licet Teutonici super hoc laborarent per triduum, nihil unqu concedere voluit, nisi præeunte in omnibus fid tate domini papæ, et Ecclesiæ, et regis Franci Ipsi vero litteris vestris mandavimus dominaimp ratrix et nos, ut ab hac nota quam citius se ex set. Nos quidem cum Rothomagi essemus et i essent nuntii imperatoris, de illis audivimus, s eos non vidimus. Domina imperatrix, cum eam v dere summopere requirerent, respondit quod pr pter episcopos non auderet. Nec eam viderunt. E ea nulla apud vos habeatur dubitatio, quod aliq modo vacillaverit. Imo fortitudine accincta de h jusmodi verbis satis admiratur. Nuntium, quem nos direxistis, ad eam direximus: ipse vobis r feret quæ audivit. Postquam autem nuntii domi regis ab imperatore reversi fuerint, omnem rera veritatem sollicite inquisitam vobis significare n differemus. Ex verborum tenore perpendere p testis dictorum falsitatem, quia quinquaginta ep scopos, quos exhiberet, rex non habet. Nos ve detrimentum Ecclesiæ nec sustinere, quantum i nobis est, possemus, nec videre. Super his domi papæ, quod vobis videbitur, significabitis.

EPISTOLA CCCCXXXI.

EJUSDEM AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Thomæ Cantuariensi archiepiscopo, Rotrod Rothomagensis archiepiscopus.

Cum in mente haberemus devote pro parte vest laborare, accessit desiderio nostro mandatum, exhortatio domini papæ, qui dominæ nostræ imp ratrici et nobis mandavit, ut ad pacificandu vos domino regi operam diligentem adhiberemu Unde ipsa et nos, prout melius novimus et p tuimus, scripsimus ei, prædicando, consulend admonendo ex parte domini papæ et nostra. Ip autem litteris, quibus rescripsit asserens vos n expulisse, nec exire coegisse, de vobis conquest est hoc modo: Liquido cognoscitur quod inq contra me et regnum meum egerit; quam por posus, quam rebellis et seditiosus adversum m semper exstiterit; et quam nequissime nome meum et bonam opinionem infamare, et dignitat regni mei, in quantum potuit, diminuere attent verit. Videte si super his idoneam excusatione habetis, et recogitate in qua humilitate et dilectio ei præsentare possitis.

EPISTOLA CCCCXXXII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Thomæ Cantuariensi archiepiscopo, Rothomage sis archiepiscopus.

Scimus prudentiæ vestræ notum esse quod m lior est obedientia quam victimæ, et quod idololatri scelus est nolle acquiescere, ei præsertim cui d betur omnis obedientia in Ecclesia præsenti. I qui cogendi habet potestatem dominus papa, nobi et venerabili fratri nostro Nivernensi episcopo ce tam præscripsit formam, juxta quam absolveremu venerabilem fratrem nostrum Londoniensem ep scopum. Et mandato additum est quod si uterqu

ım adesse non posset,alter nihilominus ab eo situs eum absolveret. Nos itaque requisiti,ab ; Paschæ, juxta formam mandati eum absols, auctoritate domini papæ vobis injungentes, nus hoc ita penes vos secretum observetur, ex rescripto litterarum domini papæ, quod mittimus, discretioni vestræ manifestius apıit. Valete.

EPISTOLA CCCCXXXIII.

EJUSDEM AD CLERUM ET POPULUM ANGLIÆ.

rRODUS,Rothomagensis Dei gratia archiepiscodilectis sibi in Domino universis per Angliam itutis episcopis, abbatibus et clericis cæte-; Christi fidelibus, salutem, gratiam et beneınem.

ut monet Apostolus, legem charitatis admit-ı, alterius invicem et congratulari commodis mpati debemus adversis.Unde, sicut venera-'atri nostro Gilberto Londoniensi episcopo ob ntiam a domino Cantuariensi in sum quocunnodo latam intime condoluimus; sic ad indulsibi nunc a domino papa benignitatem et gratota cordium alacritate congaudemus.Noverit fraternitas vestra nos a summo pontifice id in latis accepisse, ut eum a jam dicta sententia tolica auctoritate absolveremus, sic quidem ut mdem sententiam nullam penitus infamiæ nosustineat nec honoris, dignitatis aut ordinis mentum ullum omnino incurrat.Quod, ut nobis ıctum est, habentes mandato operis effectu)lere curavimus : et jam dictum fratrem non a lata in eum sententia,summi pontificis autate a nobis solemniter absolutum, dilectæ ; in Domino universitati vestræ præsentium lcatione commendamus. Valere vos optamus)mino, charissimi.

EPISTOLA CCCCXXXIV.

IUSDEM AD CLERUM ET POPULUM LONDONIENSEM.

TRODUS, Dei gratia Rothomagensis archiepius, dilectis in Christo fratribus, clero et po-Londoniensis episcopatus, salutem, gratiam ınedictionem.

ıiversitati vestræ notum facimus quod veneem fratrem nostrum Gilbertum, episcopum 'um, a sententia qua in eum protulerat exmunicationis Cantuariensis archiepiscopus, dato domini papæ absolvimus,de mandato ejus habentes, ut pro quod excommunicatus fuerit, honoris nec officii detrimentum nec infamiæ m sustineat. Unde auctoritate domini papæ ; præcipimus quatenus ei, tanquam a domino ı absoluto,communicare non dubitetis, solitam bitam obedientiam et reverentiam ei exhiben-Valete.

EPISTOLA CCCCXXXV.

EJUSDEM AD HENRICUM REGEM.

ıverendo domino suo H. ill. Anglorum regi,Rous Rothomagensis archiepiscopus.

ırmam verborum quam reliquistis nobis, a le-

A gatis nequivimus impetrare propter determinationes quæ tam a vobis quam ab ipsis hinc inde multiplices et ambiguæ ponebantur. Eos autem abrupte,et sine spe pacis recedere, nec honori vestro nec utilitati congruere videbatur. Cum gitur nos plurima tractarentur,verbum incidit,in quo dignitati vestræ et honori vestro non derogatur in aliquo, nec Cantuariensi aliqua in futurum litigii materia comparatur. Est autem verbum hujusmodi,ut concedatis pro amore Dei et domini papæ archiepiscopatum redire in Angliam, et archiepiscopatum suum ita integre habere faciatis, sicut habuit antequam exiret, et illis qui cum eo vel propter eum egressi sunt, similiter sua. Placuit autem nobis brevitas et simplicitas hujus verbi, quia nullis artibus aut suspi-B cionibus videbatur involutum.Unde vobis consulimus et laudamus,ut vestrum ad hoc accommodare non dubitetis assensum.

EPISTOLA CCCCXXXVI.

ECCLESIÆ ANGLICANÆ AD THOMAM CANTUARIENSEM

Venerabili Patri et domino THOMÆ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo,suffraganei ejusdem Ecclesiæ episcopi,et personæ per eorumdem diœceses locis variis constitutæ, debitam subjectionem et obedientiam.

Quæ vestro,Pater, in longinqua discessu, inopinata rei ipsius novitate turbata sunt, vestra sperabamus humilitate et prudentia in pacis pristinæ serenitatem, cooperante Dei gratia,revocari.Erat quidem nobis solatio,quod post discessum vestrum ad C omnes illico fama divulgante pervenit,vos solum et in transmarinis agentem nil altum sapere, vos in dominum nostrum regem aut regnum ejus nulla machinatione insurgere,sed sponte susceptum paupertatis onus cum modestia sustinere, lectioni et orationi insistere,præteritorumque jacturam temporum jejuniis, vigiliis, lacrymisque redimere,et spiritualibus occupatum studiis ad perfectionis apicem beatis virtutum incrementis ascendere. Ad pacis bona reformanda vos studiis hujusmodi gaudebamus insistere, ex quibus spes erat vos in cor domini nostri regis hanc posse gratiam desuper evocare, ut vobis iram regia pietate remitteret, et illatas in discessu et ex discessu vestro injurias ad cor de cætero non revocaret. Erat amicis vestris et benevolis ad D ipsum aliquis,dum hæc de vobis audirentur,accessus, et ob conciliandam vobis gratiam supplicantes benigne quandoque sustinuit. Jam vero quorumdam relatione didicimus, quod ad memoriam anxie revocamus,vos scilicet in cum comminatorium emisisse, quo salutationem omittitis, quo non ad obtentum gratiæ consilium precesve porrigitis, quo non amicum quid sentitis aut scribitis, sed intentatis minis interdictum aut præcisionis elogium in eum jam dicendum fore multa severitate proponitis. Quod si quam dure dictum est, tam fuerit severe completum, quæ turbata sunt non jam speramus ad pacem redigi,sed in perenne quoddam odium

[illegible]

[illegible] Et ne vestram gloriam [illegible] posset mundana concutere, vos in his quæ Dei sunt voluit immobiliter radicare. Et diffidente matre sua, regno reclamante, Ecclesia Dei, quoad licuit suspirante et ingemiscente, vos in eam, qua pervenistis, dignitatem modis omnibus studuit sublimare, sperans se de cætero regnare feliciter, et ope vestra et consilio summa securitate gaudere. Si ergo securum accipit, unde securitatem sperabat, quæ de vobis erit in cunctorum ore narratio? Quæ retributionis hactenus inauditæ rememoratio? Parcatis ergo, si placet, famæ vestræ, parcatis et gloriæ, et humilitate dominum, filiumque vestrum charitate vincere studeatis. Ad quod si nostra vos monita movere nequeunt, debet saltem summi pontificis sanctæque Ecclesiæ Romanæ dilectio et fidelitas inclinare. Vobis enim suaderi debet e facili, ne quid attentare velitis quod laboranti jamdiu matri vestræ labores augeat, quoque multorum inobedientiam deploranti in eorum, qui obediunt, amissione dolor accrescat. Quid enim si vestra, quod absit! exacerbatione et opera dominus noster rex, quem largiente Domino populi sequuntur et regna, a domino papa recesserit, ipsumque sibi fortassis adversum vos solatia denegantem sequi de cætero declinaverit: ipsum namque in hoc quæ supplicationes, quæ dona, quotquantave promissa sollicitant? In petra tamen firmus huc usque perstitit, et totum quod mundus offerre potest, victor alta mente calcavit. Unum nobis timori est,

[illegible]

dit. Quod quidem et factis implere param
dulce reputat obsequium, cum monetur ut c
si quid offendat in Deum. Nec solum satis
sed etiam, si jus exigat, in hoc satis dare para
Igitur satis dare et satisfacere volentem. Eccle
se judicio in his quæ sunt Ecclesiæ, nec in
subtrahentem, colla Christi jugo subdente
jure, qua lege, quove canone aut interdicto
bitis, aut securi, quod absit! evangelica præ
Non impetu quidem ferri, sed judicio prudent
laudabile est. Unde nostrum omnium una
commune petitio, nec consilio præcipiti mact
gatis et perdere, sed commissis vobis ovibu
tam, ut pacem, ut securitatem habeant, p
studeatis gratia providere.

Movet quidem omnes nos, quod in fratr
strum dominus Saresberiensem episcopum,
canum ejusdem, præpostere, ut quidam exist
nuper actum audivimus: in quos suspensio
damnationis pœnam ante motam de culpa
versiam, calorem, ut videtur, iracundiæ, plus
justitiæ secutus tramitem, intorsistis. Ordo j
rum novus hic est, hucusque legibus et cano
ut sperabamus, incognitus: damnare primu
culpa postremo cognoscere. Quem ne in do
nostrum regem et regnum ejus, ne in nos e
missas nobis Ecclesias et parochias, in dom
pæ damnum sanctæque Romanæ Ecclesiæ d
et detrimentum, nostræque confusionis au

ıon modicum, exercere tentetis et extendere, dium vobis appellationis opponimus. Et qui a metum gravaminum in facie Ecclesiæ viva udum vos ad dominum papam appellavimus, o jam nunc ad ipsum scripto etiam appella- et appellationi terminum diem Ascensionis nicæ designamus, quanta quidem possumus ione supplicantes ut inito salubriori consilio s ac nostris laboribus, expensisque parcatis, mque vestram in hoc, ut remedium habere , ponere studeatis. Valere vos optamus in Do- , Pater.

EPISTOLA CCCCXXXVII.

EORUMDEM AD ALEXANDRUM III.

ri suo et domino, summo pontifici ALEXANDRO, nciæ Cantuariensis episcopi, et personæ per ndem diœceses locis pluribus constitutæ, do- patrique debitum charitatis et obedientiæ fa- tum.

tram, Pater, meminisse credimus excellen- etc. *Vide in Alexandro III*, an. 1159-81.

EPISTOLA CCCCXXXVIII.

EORUMDEM AD EUMDEM

ri suo et domino, summo pontifici ALEXANDRO, cana Ecclesia devotum et debitum charitatis dientiæ famulatum.

limitati vestræ, Pater reverende, venerande, s affectuose referimus, etc. *Vide inter episto- versorum ad Alexandrum III papam, post Regesta.*

EPISTOLA CCCCXXXIX.

CLERI NORMANNIÆ AD EUMDEM.

nino papæ ALEXANDRO, episcopi et clerus Nor- iæ salutem et obdientiam.

tios et litteras vestras dominus noster rex, *'ide ibid.*

EPISTOLA CCCCXL.

CLERICORUM QUORUMDAM AD REGEM HENRICUM

rissimo domino suo HENRICO illustri Anglo- gi, duci Normanniæ et Aquitanniæ, et comiti gavensi R....., abbas Wallatiæ, REGINALDUS beriensis archidiaconus, R....... Lexovien- chidiaconus, RICARDUS BARRE, et magister us salutem, et fidele in omnibus et ubique nium.

erit majestas vestra, quod cum Ricardus nos præcessisset, et cum multo periculo et mine nos ad curiam domini papæ prævenis- s quatuor, cum duobus episcopis et decano ensi, et magistro Henrico, cum multa diffi- venimus usque Senas. Ibi diebus aliquot de- uimus. Comes enim Macharius sic ex omni vias obsidebat, quod nulli patebat egressus. 'ero nos quatuor cum episcopis, qui pluri- xire desiderabant, non potuissemus, in maxi- imi angustia positi ex communi consilio nocte occulte et fraudulenter exivimus, et abrupta montium, et per loca fere invia, sub timore et periculo tanndem venimus Tusculanum. Ibi Ricardum Barre, de vestro honore, sicut decebat, sollicitum et ad vestram utilitatem prudenter et instanter laborantem invenimus, multum tamen contristatum et confusum, quia nec dominus papa eum receperat, nec alii benignos et humanos se illi exhibuerant. Nos autem venientes dominus papa nec videre, nec ad osculum, nec ad pedem voluit admittere. Vix enim plerique cardinalium dignati sunt nos recipere vel in verbo. Diu ergo in amaritudine spirituum nostrorum anxie conturbati, his qui vos fidelius diligebant, omnimode supplicavimus, ut eorum interventu dominus papa nobis quocunque modo audientiam indulgeret. Ad eorum instantiam recepti sunt dominus abbas de Wallatiæ et R..... archidiaconus Lexoviensis, qui minus habebantur suspecti. Ipsi autem cum nomen vestrum tanquam devotissimi filii Romanæ Ecclesiæ in salutatione ex vestra parte proponerent, acclamavit totâ curia : Sustinete, sustinete, tanquam domino papæ abominabile esset audire nomen vestrum. Sic a curia venientes sero redierunt ad dominum papam, ei de nostro communi consilio exponentes quod nobis fuerat a vestra majestate injunctum, referentes etiam seriatim singula beneficia, quæ contuleratis Cantuariensi, et singulos excessus, et inopportunitates quas contra vestram commiserat dignitatem, totumque hoc primo secreto, postea, coram domino papa et omnibus cardinalibus, contendentibus etiam contra eos Alexandro Wallensi et Gunterio Flandrensi, clericis Cantuariensis. Instante vero quinta feria ante Pascha, in qua de consuetudine Romanæ Ecclesiæ solet dominus papa publice absolvere vel publice excommunicare, cum certi essemus quod de vestro et regni vestri gravamine tanquam ad hoc proni diutissime tractassent, consuluimus eos, quos majestati vestræ fideliores cognovimus, scilicet dominum Portuensem, dominum Hyacinthum, dominum Papiensem, dominum Tusculanum, dominum Petrum de Mirso, dominus Joannes Neapolitanus aberat, cum omni studio et instantia exorantes, ut nobis animum domini papæ, et quod circa vos statuere proponeret, aperirent. Ipsis vero nihil nisi sinistrum et vestræ celsitudini ignominiosum reportantibus, ex singultuosa eorum et fratris Franci fidelis vestri relatione præsensimus, quod ea die immutabiliter disposuerat dominus papa in vos nominatim, et in totam terram vestram cismarinam et transmarinam de communi fratrum consilio interdicti ferre sententiam, et eam, quæ in ipsos lata fuerat, confirmare. Positi ergo in arctissimo, omni studio attentavimus per cardinales, et per illos de sociis nostris, qui ad illum habebant accessum, et per familiares suos, ut cessaret ab hoc proposito, vel saltem differret usque ad adventum episcoporum vestrorum. Quod cum nullo modo fieri posset, nos, sicut decet et sicut debitores vobis sumus, personæ vestræ dedecus, et totius terræ vestræ gravamen sustinere non valentes, nec debentes, tandem convocatis

sociis nostris coram quibusdam cardinalibus viam invenimus saluti vestræ et honori bonam et securam, et universæ terræ vestræ utilem et episcopis necessariam, pro qua a vobis et a terra vestra et ab episcopis vestris dedecus et periculum quod imminebat avertimus, et nos ipsos pro hac liberatione toti periculo exposuimus, credentes et certam spem habentes quod totum negotium procederet secundum quod credimus vos velle et secundum quod credimus vos velle debere. Timore namque perterriti iisdem cardinalibus intercedentibus, significavimus domino papæ, nos accepisse in mandatis a vobis, quod juraremus in præsentia ejus, quod vos stabitis mandato suo, et hoc jurabitis in propria persona. Eadem ergo die Jovis fere circa horam nonam, vocati sunt nuntii, tam vestri quam episcoporum, et in generali consistorio juravimus, abbas scilicet de Wallana et Saresberiensis et Lexoviensis archidiaconi et magister Henricus, et Ricardus Barre, quod vos stabitis mandato papæ, et ad præceptum ejus hoc jurabitis. Nuntii vero archiepiscopi Eboracensis, Londoniensis et Saresberiensis episcoporum juraverunt similiter, quod domini sui stabunt præcepto ejus, et hoc jurabunt. Ipsa die tamen generaliter excommunicavit interfectores Cantuariensis, et omnes qui consilium, vel auxilium vel assensum præbuerunt, et omnes qui in terram suam eos scienter receperint aut foverint. Dominus Wigornensis, et dominus Ebroicensis episcopi, et Robertus de Novo Burgo, Ebroicensis et magister Henricus in proximo venturi erant et eos quidem dimisimus ultra modum anxios et turbatos, quia pro expiendo negotio vestro pro velle suo venire non poterant. Porro de consilio eorum et nostro, quod nos quocunque modo præcederemus eos, ut dedecus et malum, quod parabant nobis adversarii nostri impedire possemus. Certi enim eramus quod vestrum gravamen in curia præparabatur et timuimus illius diei consuetudinem. De nuntiis quos ad dominum imperatorem misistis, nihil postea audivimus. De vestro, quod mihi per Reginaldum misistis secreto, coram Willelmo filio Hamonis et postmodum abbate de Wallace spem bonam concepimus quod fiet. Valeat et diu vigeat sublimitas vestra. Confortamini in Domino, et exsultet cor vestrum, quoniam præsens nubilum ad gloriam vestram sequetur serenum. Die Sabbati ante Ramos palmarum ad curiam venimus, et lator præsentium die Paschæ recessit a nobis.

EPISTOLA CCCCXLI

ECCLESIÆ ANGLICANÆ AD THOMAM CANTUARIENSEM

Ecclesia Anglicana Cantuariensi archiepiscopo, salutem et debitam charitatem.

Vestram scimus non latere prudentiam, nos anno jam præterito ad dominum papam appellasse, et directis ad vos litteris id ipsum vobis significasse. Appellationis hujus causas, si dissimulare non vultis, scitis esse justissimas. Nullum enim excommunicari justum est juri se offerentem, se et causam suam divinis per omnia legibus submittentem. Vos

A tamen in dominum nostrum regem, a summ
fice causæ suæ judices petentem pariter
etiam tem, excommunicationis ferre sententi
regnum ejus interdicti pœnam statuere se
si placet attendere, non recte quidem mode
possumus. Quo nimirum modo si process
gorum, domino nostro papæ sanctæque
Ecclesiæ magnum ex hoc non ambigimus
provenisse dispendium. Unde ne facto v
stem Christi scindi, inconsutilem ejus tunic
dissui taciturnitate nostra et indiscreta quac
niventia sineremus, ad dominum papam a
mus, et debitam sibi fidelitatem, ad ipsu
lando, conservavimus. Appellationis huj
siquidem prosecutio non fuisset, nisi p
B nos oculos apostolica clementia reduxisset.
bus et vobis affectu paterno compatiens
nostris et expensis, ut scribens ipse testat
ricorditer parcens, viros sapientes et hone
ritos juris et æquitate probatissimos de h
transmisit ad nos ut causam hanc plene c
rent et ipsam suscepta potestatis plenitud
minando, finem laboribus jamdiu protract
nerent. Litteras in hoc domini papæ susc
quibus nobis apostolica auctoritate injungi
tis assistere appellationis nostræ causas
exponere, eorum parere sententiæ et reve
judicariæ potestati debitam in omnibus
non omittamus. Ipsis itaque nostram una
mino nostro rege præsentiam exhibere cu
C optantes pariter et expetentes omnia quæ in
num nostrum regem vertuntur et vos, si
quæ nos contingunt sub suo fieri, et juxta a
formam mandati diffinitiva eorum sentent
nari. Constat itaque non subterfugisse judic
ad judicium subeundum satis se [illegible]
tulisse. Data vero opera procurasse, ne qu
venerat [illegible] pacis fungeretur officio, quid est
turbationem Ecclesiæ procurasse et ejus Spi
at: *Habete sal in vobis et pacem habete inter v*
in [illegible] forte [illegible]? Ad j
mandato properavimus et ecce quæ nos a
habemus. Unde ne apprehendant nos mala
tionis remedio hactenus evitata, ne potestat
in ædificationem Ecclesiæ et non destructio
cepisse deberetis, [illegible] exer
D nos vestram attendentes prudentiam stat
non observare, si quid habetis in subit
sionis eis locum et tempus non concedere,
dere statim nec citare, reputare notoria
nota sunt nec subnixa veritate, mandatis v
discrimen eorum quibus [illegible] sarcinas
imponere, contra suspectas nobis senten
tras, adversus mandata vestra omnia do
stro regi et regno ejus, nobis etiam et ecclesi
bis ecclesiis et parochiis gravamen aliquod
tantia, ad eum cujus declinare nequit examen
num scilicet papam appellamus et appellat
minum diem obitus beati Marci constitui

EPISTOLA CCCCXLIX.

LTERI ALBANENSIS EPISCOPI AD GILBERTUM.

rERUS Dei gratia Albanensis episcopus, et papæ vicarius, venerabili et in Christo] fratri G. eadem gratia Londoniensi o, et dilectis in domino filiis, capitulo Hune Rocheforde, salutem et omnium plenitu-ȝaudiorum.

:ns ad apostolicæ sedis clementiam Petrus :onus lator præsentium, coram domino papa s humili et lacrymabili confessione narraviigante humani generis inimico, quemdam :onum interfecisse. Unde nos de mandato pontificis eum vinculo excommunicationis ›nebatur absolvimus, talem sibi pœnitentiam ›ntes, ut usque ad quindecim annos quartam in cibo quadragesimali, sextam in pane et ›junet, secundam vero feriam si voluerit lepsalterium vel pascendo pauperem redimat, gesimam ante nativitatem Domini sicut maobservet, præter orationes, eleemosynas et ›tatis opera, quibus sollicite invigilet. Et, ›n judicat Deus bis in idipsum, licet idem perpetrato crimine non in subdiaconatu, sed ƴthatu, deinceps Deo et Ecclesiæ servire tamen ex dispensatione et benignitate sa-:tæ Romanæ sedis, concessit et dominus ɜcclesiasticum beneficium integrum retinere ıoni vestræ mandans quatenus ipsum absoɲ pace manere et beneficium ecclesiasticum actenus habuit, libere et quiete possidere tatis, nec eum super hoc ulla ratione de vexetis.

EPISTOLA CCCCXLIII.

ɪɪ ALTISSIODORENSIS EPISCOPI AD ALEXANDRUM PAPAM.

ANDRO papæ, WILLELMUS Altissiodorensis epi-

•

ıum patitur membrum, etc. *Vide in Alexan-*', *an.* 1159-81.

EPISTOLA CCCCXLIV.

ORENSIS ARCHID. AD THOMAM CANTUARIENSEM.

ıta mentis exsultatione quanta animi jucunıostra privetur Ecclesia, tam pii Patris orbata ıtia, nec stylo notare nec verbis exprimere va-; sic quippe cuncta in vobis relaxabat miseri-, quod nihil inultum omitteret justitia, et licet de vestro damnum patiantur exsilio, nos taıajori super omnes affligimur incommodo: ıtes quippe nos pio mentis affectu venerabat inimicorum insidias in absentes illatas fruıini. Deus autem pro his vos abunde remucum nostræ imbecillitati digno retribuendi ata facultas. Quod nisi locorum distantia jucunditate vestræ præsentiæ sejungeret, noga vos animi affectum clarius sentiretis, tum copiam vobis exhibendo, tum nostram vobis

A ut Domino, substantiam offerendo. De hoc autem, quod nobis indignis ecclesiarum regimen dignati estis remittere, Deum super hoc trahimus in testimonium nos omnem, quam potuimus, adhibuisse diligentiam, et vestris in omnibus obediisse præceptis; quod et de cætero faciemus, et quod vestræ de Ecclesia regenda sollicitudini visum fuerit, nobis litteris vestris remandate.

EPISTOLA CCCCXLV.

BITURICENSIS ARCHIDIACONI AD EUMDEM.

Dilectissimo Patri et spirituali domino T., Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, V. . . suus Bituricensis archidiaconus, quidquid est et quidquid potest.

Litteras sublimitatis vestræ suscepi, continentes B vos admirari quoniam de adventu cardinalium nihil per me vobis innotuit. Qui nisi ita subitus esset, quod præscire non potuerim, quam libentius et jucundius nobis significarem, novit ille qui corda scrutatur et renes. Ego autem, ut amicum decat, pro vobis sollicitus, quamvis alio itinere præpeditus fuissem, apud castrum Radulphi obviam eis occurri, diligenti ab eis perquirens studio, tum seorsim, tum communiter, quam pro vobis aut contra vos potestatem in mandatis accepissent. Denique, sicut unius relatu conjeci, et ex litteris legationis utriusque oculata fide percepi, nihil prorsus contra vos, sed potius pro vobis eis permissum est. Præterea inde tamen occasione accepta cœpi suggerere eis, ut omnimodis præcaverint ne in dominum regem Francorum, aut C in regnum ejus, vel etiam in vobis aliquid motirentur, reducendo eis ad memoriam quam ægre dominus rex tulerit absolutionem illius Joannis de Oxeneford. Cui misso a rege Anglorum cum Reginaldo archidiacono, in introitu ipsius curiæ cum forte obviarem; ipsi, inquam, prætendenti osculum prius denegavi, quærendo in publico an excommunicatus esset. Sed quid mirum, si erubuerit versus in cachinnum? Tandem ab ipsis legatis, dum recederent accepi, quod etiam si contra vos, quod absit, potestatem accepissent, promptum animum, in quantum fas esset, et devotam stare pro vobis gererent voluntatem. De cætero quod vobis placuerit, per præsentium latorem resignate mihi, in omnibus et per omnia parato obedire.

EPISTOLA CCCCXLVI.

D WILLELMI CARNOTENSIS ELECTI AD ALEX. PAPAM.

ALEXANDRO papæ Carnotensis electus.

Ecclesiæ Romanæ filius. etc. *Vide in Alexandro III.*

EPISTOLA CCCCXXVII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

ALEXANDRO papæ, WILLELMUS Carnotensis electus.

Vigor sensuum membris omnibus manat a capite, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCCXLVIII.

ÆGIDII EBROICENSIS AD EUMDEM.

ALEXANDRO papæ, ÆGIDIUS Ebroicensis episcopus.

Circa meæ vocationis initia, etc. *Vide ibid.*

tiorum vestrorum a domino rege disces- *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCCLVI.

MI NORWICENSIS AD THOMAM CANTUAR.

antuariensi archiepiscopo, WILLELMUS is episcopus.

m formam mandati vestræ sanctitatis cle- :ra comitis Hugonis, qui post interdictum »æ in terra ipsius divina celebrare præ- .t, accepto ab iis sacramento quod vestro tabunt, absolvimus, interdicentes iis ne brarent. De quorum numero latores præ- ilbertus et Baldwinus presbyteri sunt, des vestræ sanctitatis suspensos cum lit- »strarum testimonio dirigimus, quia ipsi er ad nos accedentes id a nobis impetra- 'rantes misericordiam vestram præve- quam exspectare judicium. Semper va-

EPISTOLA CCCCLVII.

WINI NOVIOMENSIS AD ALEX. PAPAM.

ιA papæ, BALDWINUS Noviomensis episco-

pectus est aut lapideum, etc. *Vide in* , *an.* 1159-81.

EPISTOLA CCCCLVIII.

›EM ET MAURICII PARIS. AD EUMDEM.

ιo papæ, BERNARDUS Noviomensis et MAU- siensis episcopi.

:titati vestræ pro Ecclesia Anglicana et viro Cantuariensi archiepiscopo preces 'rexisse meminimus, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCCLIX.

'RI PAPIENSIS AD THOMAM CANTUAR.

antuariensi archiepiscopo, PETRUS Pa- scopus, salutem et omne bonum.

Sapiens ita dicens: *Aqua frigida animæ nuntius bonus de terra longingua* (*Prov.* ı vera sit ista sententia, benignitatis ve- tio experiri me fecit. Benedictione et enim ›ne, quam de terra longinqua in signum ectionis misistis ad me, revera non mo- eravistis animam meam sitientem ad vos qua nosse et videre vos, et recipi merui e familiaritatis arcanum. Igitur tantæ di- ımilitas nostra, etsi quas debet, certe gratias reddit. Oro etiam ut ille vobis ribuat pro me, pro cujus amore, licet in- .nto me affectu et amatis et honoratis. De erende Pater, filiali præsumptione obse- patrem, moneo ut amicum, ne deficiatis onibus, quæ invenerunt vos nimis, maxi- a sit via, qua itur ad Deum. Cum enim, tolum, diligentibus Deum omnia coope- onum, per prospera et adversa in hoc tadio per patientiam Christi miles, tan- ım in fornace, probatur. Denique, sicut ılatio patientiam operatur, patientia pro- probatio spem, quæ nec confunditur nec

A confundit cum a charitate fulciatur; sic e contrario reprobis tribulatio impatientiam, impatientia pusillanimitatem, pusillanimitas tristitiam parit, et illa interimit, cum per eam animus in desperationem absorbeatur. Igitur viriliter agite, confortetur cor vestrum. Nec ullius vos, quod absit! suasio, quasi cedere debeatis, educat, quin potius agite quod agitis, et tenete quod tenetis, ut a summo pastore de commissio grege mercedem plenam recipiatis. Hoc tam fideliter, quam amicabiliter consulo vobis. Hoc utinam pesuadere possim et mihi. Hoc salubre nobis, hoc imitabile nobis commissis, ut bene agendo et sustinendo quod voluerit, et quandiu voluerit Deus, et ejus inhærendo vestigiis honorificemus ministerium nostrum. Quod autem parvitatis nostræ
B precibus vos attentius commendatis, merita quidem propria metiendo, confundor, sed devotionem vestram suspiciendo amplector. Quidquid igitur amoris et obsequii pro vobis efficere possum apud Deum et homines, vestrum esse sciatis cunctis diebus. Atque utinam se offerat locus et tempus, quo palam liceat experiri quam pure diligam vos, non tam verbo et lingua, quam opere et veritate. Valete.

EPISTOLA CCCCLX.

MAURICII PARISIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

Sanctissimo Patri et domino ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici et universali papæ, MAURICIUS, eadem gratia Parisiensis Ecclesiæ humilis minister, obedientiæ, servitutis et et devotionis pleni-
C tudinem.

Noverit celsitudo vestra, serenissime Pater, quod nuper prope Parisios de pace inter regem Angliæ et dominum Cantuariensem reformanda tractatum est etc. *Vide in Alexandro III, an.* 1159-81.

EPISTOLA CCCCLXI.

EJUSDEM AD EUMDEM.

ALEXANDRO papæ, MAURICIUS Parisiensis episcopus.

Parit et alit culpas licentia delinquendi, et in augmenta facinorum prosilitur, dum secura impunitate peccatur. Latuit aliquandiu Londoniensis ille episcopus, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCCLXII.

JOANNIS PICTAVIENSIS AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Reverendissimo domino et patri, beatissimo
D THOMÆ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, suus JOANNES, eadem gratia Pictaviensis Ecclesiæ humilis sacerdos, salutem et sanctæ perseverantiæ virtutem.

Vix mihi, domine, vel unum diem in itineris procinctum indulsi post litterarum vestrarum susceptionem, imo et omnis mihi etiam unius horæ morula odiosa erat post illarum perlectionem litterarum, quæ nihil continebant nisi solam obtestationem, ut tam necessario negotio, absque cujus impetratione non erit, sicut proponitis, absque scrupulo conscientia vestra, meum præstarem obsequium. Fateor, domine, excussisse mihi lacrymas litterulas illas quarum tam sedula, et sub tali imprecatione

obsecratio nescio quam circa fidem amici dubitationem importare videbatur. Malo tamen, ut salva pace domini mei loquar, vos juxta nominis nostri proprietatem parum credulum, quam me minus devotum inveniri. Et quamvis, sicut præcepistis, in hujus itineris arreptione Pictaviensium meorum contempserim loquacitatem, volui tamen, salva gerendi negotii fide ipsorum declinare nugacitatem. Inde fuit quod palam proposui me episcopo Ebroicensi, Ricardo de Humet constabulario, Willelmo filio Hamonis, cæterisque regis officialibus Turonis occursurum, qui eisdem diebus ibi convenire debebant, ut super pace comitum Arvernensium tractarent. Consilii siquidem illorum fidem explorare necesse habebam propter novorum mandatorum inauditam duritiam, quæ mihi locus noster, cujus et mentis oculum penitus excæcavit Deus, et cum illo Simon de Turnebu conestabularius Toarcensis, ex parte regis apportaverant. Illi enim, paucis diebus post natalem Apostolorum, Pictavium venerant, et solum mie in partem traxerant, tanquam secreta habentes ad me mandata; adhibito tamen secum Henrico Panetario. quasi legationis sibi injunctæ fideliter peractæ, si necesse foret, teste futuro. Cumque plurimum insisterem, ut vel unum mecum adhibere possem, sive abbatem, quia plerosque ibi mecum habebam, sive quamcunque Ecclesiæ meæ personam, sive saltem canonicum, id mihi concessum non est, eo quod mandata ad me tantum, non etiam ad illos perferenda accepissent. Inhibuerunt itaque mihi sub districta interminatione, ne aliquid ad regis dignitatem pertinens mihi usurparem. Cui mandato cum libenter pariturum respondissem, ad specialia tandem descenderunt, prohibentes ne ad querelas viduarum, vel orphanorum vel clericorum, aliquem parochianorum meorum in causam trahere præsumerem super quacunque possessione immobili, donec ministeriales regis, vel dominorum, ad quorum feudum rex controversiæ pertineret, in facienda justitia eis defecissent. Deinde, ne super accusatione fenoris quemquam audirem. Præterea, ne in aliquem baronem, ipsis inconsultis, imo donec ipsis illum mihi, in quibus deberent, ad justitiam offerrent, anathematis sententiam promulgarem. Hæc enim fere erant, in quibus contra regiam agere dicebar dignitatem. Et præcipue clericos circa, quorum patrimonia ad ipsos quocunque titulo devoluta a sordidorum et personalium munerum præstatione irreverenter defendere dicebar. Pœna quoque his omnibus subjecta est, si hæc de cætero mihi usurparem. Quamvis enim circa personam meam, ut aiebant, duriora illis injuncta fuissent, mihi tamen etiam cum periculo suo parcentes, indictam sibi ad alios pœnam extenderent, ita scilicet ut si quis ad citationem meam veniret, prædictis privilegiatis personis responsurus, omnia illius bona confiscarentur, ipso, eo quod coram nobis respondisset, publico carceri deputando. In accusatione vero feneratorum eidem quoque pœnæ subjicerentur, tam accusator qui nos adiisset, quam accusatus qui coram nobis respondisset. Quod si vel in istos, eo quod coram nobis respondere nollent, vel in alios quoslibet [...] rege possidentes principaliter, ipsis inconsultis, ex[...] communicationis sententiam dictarem, scirent exind[...] excommunicati illi regni non displiciturum, si vel i[...] personam meam manum extenderent, vel in bon[...] mea grassarentur, vel ni personas vel in bona cl[...] ricorum meorum, qui sententias ex mandato me[...] promulgarent, aut promulgatas observarent.

Ad hæc ego illis et reverenter et humiliter re[...]spondi, oportere me omnia hæc, licet solus audi[...]sem, ad Ecclesiæ meæ referre conscientiam, cuju[...] erant libertates illæ, quibus hactenus usus eram, e[...] nunc uti prohibebar. Quibus omnibus si ipsis incon[...]sultis renuntiassem, nihil actum esset, nisi quod i[...] capitis mei periculum redundare posset. Verum cum communicato cum ecclesia nostra verbo m[...] nihilominus in libertatis nostræ prosecutione per[...]severaturum cognovissent, primo coram plerisqu[...] baronibus Pictaviensium, deinde coram nostris ci[...]vibus sua publice promulgaverunt edicta. Hinc mihi sicut supradixi, Turonis proficiscendi, de cætero[...]rum ministerialium regis consilium explorandi o[...]casionem accepi. Adjeci etiam, quod si forte apu[...] eos certi mihi consilii certa forma non apparere[...] illud. Senonis secretario domini papæ explorar[...] non esse utile. Sub hujus consultationis obtent[...] cum Turonis pervenissem inveni supra nomitato[...] regis officiales, jam firmato consilio quod in Arve[...]niam proficiscerentur, ipso die ad castrum, quo[...] Luchiæ nominatur, prefectos esse. Quos ego co[...]tinuato diplomate usque ad idem castrum pros[...]cutus, ibidem Willelmum filium Hamonis et Hug[...]nem de Cleers reperi. Cæteri jam ad ante a[...]roram ad castrum Radulphi iter arripuerant. Apu[...] quos cum nihil consilii fere, quod ad negotium E[...]clesiæ meæ attinebat, invenissem, gaudio tame[...] gravisus sum, quod opportunitatem accepi conve[...]niendi ipsum Hugonem de Cleers super litteris, qua[...] ei mittebatis. Cumque præsensissem, quod G. cl[...]ricus ejus ibidem præsens non esset, adjeci ne i[...] mandatis accepisse a vobis, quod ego, si ille ade[...]set, et in litteris legendis, et eisdem, postqua[...] lectæ essent, communicandis, et etiam in rescri[...]bendo vobis, si quid rescribere vellet, absentis locu[...] supplerem. Et, quoniam spatium illi ad ea, qu[...] rescribere volebat, non suppetebat, impetravit [...] me, ut litteras, quas G. suo mittebatis, ipse i[...] manu sua fideliter reciperet, et illas, quas ipsi præ[...]legeram, sub fidei suæ pollicitatione donec ad ea[...] rescripsisset conservaret, nullius oculo nisi sæp[...] dicti G. illas inspecturo. Et is quantum mihi v[...]detur, compatitur injuriis quæ Ecclesiæ Dei irro[...]gantur, et si non usquequaque forsitan contem[...]platione divina, respectu tamen, ut existimo, affe[...]ctionis domini sui, cui, quantum animadverter[...] possum, timet, ne forte in his, quæ agit, a Deo quem offendere videtur, percutiatur. Ego vero do[...]

minum Ebroicensem, et illos qui cum eo præibant, litteris tantum prosecutus, in cœpto itinere institi, et ab eodem castro, id est a Luchiis, præsentium latorem ad vos remisi. Præmisi autem cursorem, per quem abbatem Pontiniacensem, ut mihi in curia occurrat, invito, qui Clarævallensi, et de Fossanova, ordinis sui abbatibus, in negotio vestro nobiscum cooperetur, si illos forte in curia invenerimus. Quibus, prout Deus permiserit, expletis, nuntium ad vos dirigere curabimus, per quem omnia ad vos vel ad nos pertinentia, quæ cognitione vestra digna existimabimus, vobis significare studebimus. De cætero, paternitati vestræ supplico pro clerico vestro, amico meo, Turstano de Burius, ut gratia vestra ad me vel semel videndum venire permittat, quem, si obsequio vestro necessarius est, vobis continuo remittemus. Bene valete.

EPISTOLA CCCCLXIII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Reverendissimo domino ac Patri sanctissimo THOMÆ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, suus JOANNES, Pictaviensis Ecclesiæ humilis sacerdos, salutem et spiritum fortitudinis.

Prævenisset tarditatem meam in litterarum vestrarum benedictione diligentia, nisi præsentium latorem diuturna, sicut nobis proponebat, detinuisset infirmitas. Hujus itaque ægritudinis beneficio, debeo, quod meum apud vos excusare possum silentium : imo quod mea manifeste non est deprehensa negligentia. Verum, ut verius dicam, et salva majestatis vestræ reverantia licentius atque liberius loquar, neuter nostrum recte excusabilis apparet, dum nescio quæ non timenda timemus et negligentiam nostram cautelæ nomine velamus, tanquam exeuntibus a vobis ad nos tendantur insidiæ, vel contra. Non recipit hujusmodi excusationes amicitiæ illius necessitudo, qua nos usque in hunc diem absque intermissione devinxit mutuæ charitatis affectio, a primis ineuntis adolescentiæ annis usque ad omnium sortis nostræ vel conditionis invidiam. Nunc vero aut locorum distantia, aut dignitatum inæqualitas affectionis pristinæ titulum aliquatenus obscurasse videbitur, si intercurrentium cursorum parcamus laboribus ; si non alterius alteri plenissime innotescat sollicitudo, in tantum ut omnem detraxisse videamur localis separationis injuriam. Sileat igitur, obsecro, serenissime domine, de cætero hujusmodi excusationis prætextus, et quod vocibus negatum est, chartulis concedamus. Quod verbis non possumus, litteris exprimamus. Illarum inventoribus non existamus ingrati, quorum merito aliquid detraxisse videbitur, quisquis ex minus, evidenti necessitate illorum uti cessaverit beneficio. Nec prætermittendum, quod de deprehensionis injuria nullus per Dei gratiam internuntiorum nostrorum adhuc conqueri potest. Esto tamen, et, quod absit ! deprehensum aliquem interim ponamus, quis recte indignari poterit si illas, quæ Ecclesiæ Dei et nobis fiunt, ad alterutrum deploramus injurias ? Quis vapulantes est injusta passos flere prohibebit ? Nunquid in maxillas nostras lacrymæ nostræ impune descendent? Denique etiam nobis omnino cessantibus, et nec voce nec scripto aliquid interloquentibus imponitur, quod et nos vestro, et vos nostro omnia consilio peragatis. Quod ita verum est si idem spiritus consilii utrique inspirat, ut impressiones quas peccatis nostris exigentibus, nobis et Ecclesiæ Dei inferri videmus, æquanimiter non sustineamus. Si enim Dei ministri sumus, hæc utique communi, id est divino pertractamus consilio, qui demolientes vineam Domini Sabaoth siccis oculis non videmus, qui ruinam domus Israel saltem lacrymantes prosequimur. Licet enim nos non illa, qua certe deberemus, perseverantia opposuerimus, licet nondum usque ad sanguinem restiterimus, licet multa pro temporis incommoditate, et matris nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ scissura dissimulaverimus, nemo tamen per gratiam Dei dicere poterit, quod eorum adhuc comminationibus cesserimus, aut impietatis consiliis consenserimus, quin accepta temporis opportunitate, quæ secus acta sunt, et evacuari possint, ad eadem evacuanda libere nos interponere valeamus. Deo enim incessanter gratias refero, quod, sicut ex aliorum fida relatione et nunc ex testimonii vestri fide certissime teneo, detestabiles illas profanasque consuetudines, quæ diebus nostris sub innovationis obtentu promulgatæ sunt, non absolute, sicut earum innovator gloriatur, observandas promisistis, neque, ut cæteri, scripti vestri munimento roborastis.

Veram de legatione Angliæ concedenda non est quod vereri quidquam debeatis, si verbis apostolicis fides aliqua haberi potest. Gravi enim redimit pœnitentia illam qualemqualem, quam Eboracensi fecerat, concessionem. Nec moleste ferat dominus meus quod a domini papæ et curiæ frequentiori visitatione abstineo. De industria etenim declino, quoad possim, Pictaviensium nostrorum detractiones, qui quoties illuc accedebam, regi scribere non cessabant, quod in ipsius suggillationem, et institutionum suarum læsionem pleraque in curia machinabar. Consultius itaque credidi personis discretis et religiosis tam vestra quam mea negotia credere, et earum in parte ista opera uti. Quod et nunc paucis diebus ante litterarum vestrarum receptionem feceram, sub eo videlicet tempore, quo paganum cognatum meum ad vos misi. Nactus enim opportunitatem viri venerabilis, et sanctitatis incomparabilis, domini abbatis Pontiniacensis, qui forte cum amore nostri, tum gratia visitationis abbatiarum, quas in nostro episcopatu habet, in partes nostras descenderat, ipsius industria pleraque, tam ad vos, quam ad me pertinentia, ad dominum papam securius perferenda commisi ; specialiter autem super verbo legationis, et Sancti Augustini. Qualiter enim litteræ legationis sub indignatione conviciis permista domino papæ restitutæ fuissent, et quomodo

ad instantiam quorumdam cardinalium quasi ad placandam regis indignationem districtiores vobis litteræ pro benedicendo abbate Sancti Augustini directæ sint, per communem amicum nostrum dominum Henricum Pisanum mihi plenius innotuerat.

Quamvis autem præfatus abbas et discretionis suæ, et religionis intuitu, nec non et obsequii, in quo illis frequens deservit, in curia plurimum possit, si tamen præceperitis, et expedire magis vobis videatur, nec tibi detrahentium linguas, nec ejus, apud quem detrahitur, molestias vereor, nec sic aut laborem corporis declinare, aut sumptibus parcere quæro, quin ad mandati vestri imperium in persona propria ad illos ascendam, nihil difficile ad laborem existimans, in quo matris meæ sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ utilitatibus deservire possim. Nec est, ut mihi videtur, quod de urgenti domini papæ mandato circa benedicendum Sancti Augustini abbatem supra modum conqueri debeatis; maxime cum adjectum sit, sicut accepi, quod si illi ulterius benedicere cessaveritis, ipse ei ad se venienti benedicturus sit. Aut igitur vobis ad prosecutionem juris vestri patebit exeundi libertas, aut si tam manifeste negata fuerit, quidquid sub tam manifesta impressione fiet, tempore accepto pro infecto haberi poterit. Commoneo autem sanctitatem vestram, ut cum supradicto abbate Pontiniacensi vel in persona vestra, si sub prætextu causæ vestræ in partes Galliarum veneritis, vel certe per litteras vestras, si exeundi facultatem non acceperitis, ulteriorem ineatis familiaritatem : quamvis tam ego, quam communis amicus noster, abbas videlicet de Stella Isaac, ut continuam vestri habeat sanctissimus ille conventus Pontiniacensis in orationibus suis memoriam, recte procuravimus. Invenietis quoque et eamdem domum utilitatibus vestris etiam temporalibus deservire paratum, si necesse fuerit. Industria enim et sanctitate supradicti abbatis sui omnibus Cisterciensis ordinis abbatiis plus potest. Et hic mihi, ut tutis auribus loquar, exilii sedem elegi, cum tortoris nostri molestias ulterius sustinere non potero.

Quod vero scribitis, ut negotia vestra nemini credam, nisi soli summo pontifici, et Pisano nostro adjecisse, nisi fallor, debueratis etiam cardinalem Sancti Laurentii magistrum Albertum, quem profectibus vestris deservire exitimo, non tam personæ vestræ, quam negotii intuitu, quia vos non vestram, sed Ecclesiæ causam suscepisse et protestatur et agnoscit. Ego tamen interim, nisi novo a vobis suscepto mandato, fines mihi præscriptos non transgrediar. Scripsissem vobis de Octaviani decessu miserabili, et Guidonis Cremensis substitutione exsecrabili, nisi quia nostros, qui in curia morantur, hæc omnia plenius scire scio, per quos vobis fidelius innotescere debent. Et hujusmodi nova nonnisi ab ipsis, et per ipsos ad nos usque derivantur. Familiaris autem status meus, quem Dei gratia vobis describi jubetis, post discessum pagani nostri, per quem vobis viva voce omnia intimari præcepi, in nullo innovatus est, quia Luscus noster, qui licet in plenitudine potestatis, non tamen in plenitudine luminis ad nos reversus est, nondum sua promulgavit edicta. Exercitum solummodo Aquitaniarum submonuit, ut regi Francorum, si in Arverniam, ut destinabat, proficisci perseveraverit, in manu valida occurrant. Missi tamen sunt ad regem quærendæ pacis procuratores, sicut nosse vos credo, dominus Ebroicensis, et Ricardus de Humez. Nondum vero ad nos pervenerat, quid perfecerint. Cætera, cum nobis innotuerint, et fidelem invenerimus nuntium, vobis significare non differemus. Obsecro autem, ut per puerum illum, quem sæpe dictus paganus meus ad me in brevi mittere debet, omnia, quæ cognitu mihi necessaria duxeritis, rescribere non differatis. Bene valeat dominus meus.

Præsentium latorem una tantum nocte mecum retinui, ut adventus sui moram celeritate reditus sui purgare possit, quem tamen, sicut asserit, infirmitas excusat : et ne aliud vobis suggerere posset, in festo Sancti Albani animæ dicessit. Vereor, domine, ne charta hæc plus vobis in legendo, quam mihi in scribendo tædii importet. Veniam tamen meretur, qui prolixitate sua omnes retroacti temporis negligentias redimere debet. Cui tamen sub hac causula finem impono, ut cum tempus acceperitis, devotissimi vestri, communis amici nostri, magistri Joannis Saresberiensis memineritis, sæpius ad animum revocando, quod relegationis pœnas primus ob hoc sustineat, quod necessitatibus ecclesiæ vestræ, et vestris utiliter ac fideliter deservire credebatur. Iterum et semper valete, memor nostri in orationibus vestris.

EPISTOLA CCCCLXIV.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Venerabili domino et Patri sanctissimo THOMÆ Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, suus et suorum suus [JOANNES Pictaviensis episcopus] salutem et spiritum consolationis.

Excitatus præcurrentis famæ celebritate, et nominis vestri præconio, antequam nuntiem vestrum viderem, ad curiam festinavi : sed, priusquam ve ipse illuc pervenissem, jam omnibus omnia innotuerant, et plena erat omnis terra gloria Domini, e magnificabat omnis auditor, quod inventus est qu coram principibus terræ loqueretur prudentiam Quamvis igitur patriarchatus vestri sedes amplis sima suæ dignitatis nobilitate præfulgeat, vestr tamen per gratiam Dei merito plurimum illi hono ris accessit, ut quod loci illius antistitibus fami liare videbatur, nunc per vos in ea perpetuatum ess credatur. Et nunc quidem tanto gloriosius, quant sæculi illius principes modestius incedebant, (iidem decessores vestri principibus suis minus pı tarentur obnoxii : præsertim cum et mater nostr sacrosancta Romana Ecclesia nullam eo tempor

tatis suæ pateretur divisionem. Qui ergo A ledit incipiendi audaciam, dabit et in perse-.o constantiam. Dabit in boni operis per-ntia proventum; aut illum utique,quem de-nus, aut certe fructuosiorem. Nam quod ad ıum auxilium attinet, nihil est quod de curia uo,quod regem offendere debeat, exspectetis. nim tam nos, quam nuntius a latere vestro .issus circa porrectas a nobis petitiones per dies laboraverimus, vix in una obtinuimus quidem tam trepide consummatur, ut nihil ræ committatur, sed tantum vivæ vocis re-li credatur. Asseverabat tamen adhuc dominus us Pisanus se ad extorquendam domini Lon-sis professionem laboraturum. Timeo ne in-ı; quoniam omnia, quæ pro ea obtinenda B roponi posse videbantur, allegaveram. Pri-quod eum translatio ab omni obligatione li-ı videbatur. Neque enim in hujus Ecclesiæ ıum recipi posset, nisi alterius Ecclesiæ epi-esse desineret. Quod si episcopus esse desiit, t Ecclesiæ Cantuariensi obligatus esse. Ad uid si in aliam transisset provinciam, nun-m suo profiteretur metropolitano? Ubi mani-est, quod illum translatio a prius facta pro-e liberat. Causam quoque non tacebamus, etiam Romanæ Ecclesiæ expedire posset, ut ɔo quod in nuper celebrato conventu sic se ɔt, tanquam sibi liber esse videretur. Con-nem quoque vulgarem prætendebamus: quod novum feudum ad eodem domino recipiat, C um quasi ex nova causa iterato facere com-·. Ad quæ omnia hoc mihi responsum est, rofessio semel facta sic obligat personam, ut tatus sui mutatione liberari possit, donec in ɜ transeat jurisdictionem: nec eam aliqua ɜ a vobis peti posse, nisi forte de consuetu-:clesiæ vestræ esset, quod solius archiepiscopi æ, qui illum consecrasset, professio facta ıt non ipsi atque successoribus suis cano-ıbstituendis. Quod sı ita esset, tunc quidem vobis jure exigi posse, non utique suæ, sed ratione personæ.

ætero quod ad benedictionem abbatis Sancti ini pertinet, frustra aliquid solatii exspecta-od igitur agitis, dilectissime Pater et domine, Dei, et illius, cui Deo auctore præsidetis, Ec- D libertatum conservandarum intuitu faciatis ıo solo laboris hujus et consolationem et retri-em exspectetis. Ego, sicut a multis mihi pro-r, non modo similem, sed duriorem calculum to. Utinam exsilii vestri particeps futurus aut ıs. Nec utique nobis inglorium erit, ut qui ınitatibus et sæculi delectationibus, multis ıundi prosperis abusi sumus, nunc, si necesse pro retributione cœlesti adversa simul susti-n formidemus. Laborat tamen Pisanus noster, i in loco tutiori prospiciatur. Et id ipsum se per abbatem de Eleemosyna intimasse, asse-verat. Ego Pontiniacum proficiscor, ut illius religionis devotioni tam vestram quam nostram commendem intentionem. Nam ibi divinum implorandum est auxilium, ubi humanum deesse videtur. Orationibus Clarevallensium per ipsum papam vos commendari fecimus. Bene valeat dominus meus.

EPISTOLA CCCCLXV.

EJUSDEM AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, JOANNES Pictaviensis episcopus, salutem et in adversis patientiam.

Paternitatis vestræ litteras, quas novissime nobis attulit frater Simon, devote suscipientes multum consolationis ex ipsis percepimus. Quas etiam quasi quoddam remedium eorum, quæ contra votum nostrum nobis prænuntiata erant, habuimus. Congruo quoque loco litteras vestras consolatorias; Cenomanni scilicet; præsente domino illius sedis, recepimus. Qui et ille vir Catholicus, sanctæ Ecclesiæ tribulationi compatiens, ex eisdem litteris animum, ex sinistris prænuntiatis non modice afflictum, consolatus est. Spem etenim nobis inde concipere licet, quod si vera sunt, quæ nunc proponuntur, imperator ille, pluribus occupatus, tyrannidi suæ in Ecclesiam exercendæ minus vacare poterit. Est autem super quo miramur, litteris vestris non fuisse expressum, quid actum sit in colloquio, quod dominus rex Francorum Altisiodori habuit in Octavis apostolorum. Consultum vero nobis videtur, quod beneficia, quæ idem rex Francorum et comes Henricus vobis obtulisse dicuntur reciperetis, quibus patientius exsilium vestrum, donec dominus ad propria vobis reditum pararit supportare possitis. Dominus etiam rex prædictus secretius et securius consilia sua discretioni vestræ concrederet, si quo beneficio vos sibi obligatiorem et obnoxiorem speraret. Sed et multo sollicitior fieret, ut vobis, vacante aliquo episcopatu vel archiepiscopatu, in redituum perceptione provideret, si quid de domino suo in usus vestros contulisset, ut sic propria sua ad se redirent. Necesse quidem habetis, secundum quod præsens temporis status nobis dat conjicere, fortunæ vestræ quibuscunque modis poteritis, consulere, ut inimicis vestris ad suam confusionem videamini ad quantamcumque hujus exsilii patientiam esse paratus. Unde, ut sæpius discretionem vestram diligenter commonuimus, adhuc etiam persuadere intendimus, ut his, quibus carere poteritis, vos exoneretis, ad temporis malitiam respicientes, quæ vobis ad propria facilem vel citum reditum minime repromittit. Scire autem vestra debet prudentia, quod nemo est qui vobis ignominiam reputet, si præsenti statui vos conformantes, sed et domui religiosæ, quæ vos exhibet, condescendentes, moderato et necessario tam equitaturarum, quam personarum numero contenti esse velitis. Nosse autem vos volumus, quoniam a regina nec auxilium nec concilium sperare potestis, maxime cum totum consilium suum

in Radulphum de Faia, qui vos non minus solito persequitur, contulerit. Singulisque diebus multæ succrescunt præsumptiones, quibus fidem fieri posse videtur, quod infamia, cujus alias meminimus, veritati accedat. De cætero, de rumoribus, quos ab Anglia referent ad reginam a rege commeantes, qui partem suam magnificare videntur, vobis communicare possumus hos : scilicet quod dominus rex jam secundo cum Wallensibus congressus, sed, ut gloriantur, eos aggressus, illos confudit, et innumeram de eisdem multitudinem interfecit. Regem vero aiunt de suis paucos amisisse. Litterarum vero, quas rex matri suæ destinavit, transcriptum vobis mittimus. Scriptum quoque, quod magister Hugo, clericus Ricardi de Ivelcestre, vobis direxit, per manum latoris præsentium recipietis. Quid vero in colloquio de Salesberi actum sit, nos nescimus, præterquam quod dominus rex episcopos quos illuc vocaverat, emunxit, et eos statim dimisit, eorumque familias secum retinuit. Si qua alia vestræ cognitioni expedire cognoverimus, vobis manifestare curabimus. Vos quoque nobis vicem rependere dignemini. Valete.

EPISTOLA CCCCLXVI.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Domino et Patri reverendo THOMÆ, Dei gratia venerabili Cantuariensi archiepiscopo, suus J. eadem gratia Pictaviensis Ecclesiæ humilis sacerdos salutem, et juges in Domino successus.

Ipso die Purificationis Beatæ Mariæ, quo litteras vestras recepi, locutus fui cum Joanne Cumin, et Radulpho de Tamewurde, qui præcedente die Turonum ingressi sunt, a curia domini papæ in continenti revertentes. A quibus cum multa, tam super statu quam super agendis suis explorare in voto haberem, in paucis per eos certiorari potui, tanquam a me omnia occultando, domino suo se crederent obsequium præstare. Verumtamen ad eis vel pauca, vel invitis extorsi, nonnulla a decano Beati Mauricii, in cujus hospitio recepti erant, accepi. Aliqua etiam per clericum quemdam Santonensem, qui in comitatu eorum aliquandiu venerat, addidici. Retulit siquidem mihi idem clericus, quod dominus Papiensis multiplicibus et instantissimis precibus regis Angliæ sollicitatus, et a domini papæ simili sollicitudine et instantia impetratus, procul dubio legatus venit in omnem terram prædicti regis. Et creditur, quod cum omni plenitudine potestatis veniat, ut cognoscat, judicet, plantet et evellat : maxime ut inter regem sive alios, et vos super universis querelis vestris potenter decernat, et irrefragabiliter pronuntiet, remoto omnis appellationis obstaculo. Ita quod non multum vobis prodesse possit decretum repetendæ restitutionis vestræ, præsertim ut tanto tempore habeatis possessionem, quanto passus estis ejectionem ante principalis causæ constitutionem. Omni enim exceptioni, omni decreto, ut dicitur, præjudicium afferret, præfati legati plena potestas. Sed et huic ad-

A junctus esse narratur dominus Otto, diacon
dinalis de carcere Tulliano. Et utinam ! Stella
que unius malitiam, si non exstinguat, te
tamen et attenuat sibi adjuncta magis p
stella, et benevola. Hi siquidem duo urbe
sunt in Kalendis Januarii, ad partes nostras
rantes. Illud autem verbum, quod mihi sig
stis, clericum quemdam vestrum a curia rede
vobis attulisse, non facile mihi persuaderi
quod sub tali conditione absolutus sit Joan
Oxeneford, nec quod consuetudines illas d
papæ adjuraverit, sive de mandato regis si
modo. Hoc autem dicitur, quod persona
Joannis erepta est a potestate vestra, quan
excommunicationis innodationem. Namqu
B referunt isti, qui nunc redierunt, Joannes C
et Radulphus de Tamwurde, Joannes de Oxe
plus gratiæ et favoris in oculis domini pap
meruit ex hoc, quod suggessit ei, pacem in
gem et vos posse reformari, si esset, qui
fideliter tractaret : promisitque se ad hac on
dam operam daturum. Unde prædicti Joa
Radulphus illum Joannem de Oxeneford reg
ditorem vocant, et prædicant, qui, quod re
pro impossibili, se facturum pollicitus es
propriis negotiis melius procederet. In hunc n
ipsi Joanni de Oxeneford in operibus suis o
detrahunt isti duo Joannes et Radulphus.
quoque, sicut a decano Beati Mauritii, qui f
ad eis hæc omnia exploravit, accepi, quod
C litteras, quas domino papæ contra regem di
vel alii pro vobis, et petitiones vestras omn
apportant. Inter quas multum mirantur s
nisse litteras domini Bituricensis, de quod n
tale suspicabatur. Sed et quorumdam episc
litteras de terra regis, imo etiam quorumdam d
regis, contra ipsum pro vobis scribentium, di
habere. Verum qui essent, vel episcopi, ve
domo regis, noluerunt aliqua ratione revela
ipsi regi. Jactitabat autem Joannes Cumin
mino papæ improperasse, quod ei litteras
regem misissetis. Et ne hoc posset inficiar
cipium litterarum dixit tale esse : « Satis su
domine reverende, sustinui. » Sequens i
continentia erat, quod vos in personam reg
D tentiam ferretis. Litteras vero istas dixit se
bis acquisisse, ubi quidam nuntius vester e
rens dicitur fuisse deprehensus. At veris
est, quod eas in cancellaria habuit. Ab ipsis
et Radulpho didici, quod alii excommunica
missi sunt ad absolvendum quibusdam in p
vestris, sed qui illi essent, per illos scire no
Creditur autem quod Joannes de Oxeneford
gliam profectus sit, ut testes accusatores
vos cum consilio eorum, qui sanguinem v
sitiunt, præparet, et instruat, et adducat. C
machinationibus duris, et diris, dum tempu
tis, consulo, quocunque modo potestis, oc
Magna enim et multa in vos parati sunt t

ıntiam vestram super criminibus gravibus
ıre. Verum ille nullam consolationem recepit,
quam fiduciam de promissionibus regis con-
ledicis autem quærentibus ab eo ægritudinis
.usam et occasionem, respondet quod, si qua
ina rancorem et indignationem animi tollere
, tunc ipse, et non aliter, curari poterit. Ad
ti, qui modo a curia redierunt, multum vobis
tur, eo quod in litteris vestris, quas domino
lirexistis, et quas modo regi reportant, regem
›sum tyrannum nominastis, et sæpius mali-
jus repetistis. Bene valete, et spiritus consilii
um sit, et in quantum famam ejus conser-
m, magister scholaris noster vobis scribit.

EPISTOLA CCCCLXVII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

ırendissimo Patri ac domino THOMÆ, Dei gra-
.tuariensi archiepiscopo, suus JOANNES, eadem
Pictaviensis Ecclesiæ humilis sacerdos, salu-
consilii spiritum.

'a vires meas esse fateor, serenissime Pater
ıine, in re tam ardua consilium dare. Quia
novi quod ex affectione potius ad nostræ
ıtis consultationem omnia contulistis, quam
ıos in re tamen incerta certam præsumamus
:ibere formam, dicam quod sentio. In primis,
ʒuæ dominus papa vobis consulendo scribit,
potius quam vestram causam agit. Licet enim
ınium nostrum causa sit, illud tamen prima
'actat, ut, quocunque libertatum Ecclesiæ ve-
'o quibus exsulatis dispendio, in sua interim
ìdelitate et vel simulata obedientia regem
.t. Quanquam mihi certus esse videar, quod
t toti quæ ad ipsum respicit Ecclesiæ, plu-
ı expedisset, ut ab initio post commonitiones
cas secundum justitiæ tramites adversus re-
›nstituisset. Verum ut, omissis his quæ nec
o papæ nec dominis nostris cardinalibus
ratione persuaderi potuerunt, illa tractemus
›ssumus, quantum ad securitatem eundi,
di, et, si necesse fuerit, revertendi, sufficere
credimus, si tres illæ personæ, quarum in
vestris meministis, vos in fidem suam rece-
Quibus tamen et fratres Templi, si fieri po-
ljici desiderarem, de quorum consilio nunc
um rex pendere dicitur, tanquam nescio quid
ım cum iis tractans, cum tamen ipsum omnia
ı et dicere et facere arbitrer, sicut in negotio
quod per eosdem fratres tractabatur, ipsum
ısse vobis in aliis litteris significavimus. Si
ıntii nostri vera nobis reportaverint, clerici
Rothomagensis Dan[iel] scilicet et frater
agister T. non illam quam desiderabant re-
estri securitatem adhuc sub reditu nostro-
:eperant, imo prædictus D[aniel] quia fortius
ıritatis firmitatem instabat, molesta a rege
ecepit. Verum, si vos imperatrix et dominus
ıagensis ad suum invitaverint colloquium,
nter accedetis, sed, quantum mihi videtur,

A non dico paucis, sed paucissimis comitatus, ut faciem exsulantis ipsa quoque paucitate exprimatis. Magis enim omnes ad compassionem movebit paucitas illa, quam si centum post vos de coexsulibus vestris traheretis. Quis enim sine multo cordis dolore videre poterit illum quondam regis cancellarium, et nunc in tantæ dignitatis fastigio constitutum, qui tanto in utroque statu fastu incedebat, tot stipatus ordinibus, pro Ecclesiæ suæ libertate ad extremam deductum paupertatem, ut vix aut duos aut tres religiosos post se trahat? Præterea Ecclesiæ obiter constitutæ, vos in eundo et redeundo exhibere sine onere poterunt, ad quas non solum declinandorum sumptuum, sed magis orationum gratia divertetis. Circa hæc plurima allegare possem,
B nisi quia ad cætera festino. Quantum perpendere possum, hi qui de pace vestra tactant hoc solum prima fronte loquuntur, quatenus cum securitate et pace ad Ecclesiam vestram redire possitis. De modo et forma reditus vestri nemo agit. Ubinam, quæso, et quando hæc discutientur? An postquam in Angliam redieritis? Ubi scilicet nec imperatrix nec comes Flandriæ præsentes esse poterunt, solus forsitan Rothomagensis ad id prosequendum veniet. Nostis quomodo ibi omnes ea tantum loquuntur, quæ regi placitura existiment. Certe vereor ne sub quocunque justitiæ prætextu, denuo vos exsulare oporteret, et fierent novissima pejora prioribus, omnibus contra vos tum in cura domini papæ, tum in præsentia regis Francorum, et verbo et
C scripto attestantibus. Nemo igitur hoc vobis persuadeat, ne forte nisi sub certa et penitus elimata forma redire tentetis, nisi omnia ad vos pertinentia in regis arbitrium conferre velitis, quod vobis persuadere non audeam. Quod si ista ante reditum vestrum procurari debent, cujus diligentia atque discursu animi vestri in unum poterunt consensum trahi, dum ipse in Anglia aget et vos in Burgundia exsulabitis? anni unius revolutio huic discursui non sufficeret. Non video quomodo ista recte discutiantur, nisi illum necessitas aliqua in partes cismarinas traxerit, aut vos ad angustius mare versus Flandriam scilicet descenderitis.

Verum ut ad ipsam tandem pacis formam veniamus, sive per vos ipsos, sive per interpositas per-
D sonas tractetur; ex his quæ nobis proposuistis capitulis, nec omnia nec nulla nobis objicienda videntur. In primis de feodo W. de Ros interim silendum esse arbitror, non quod in judicio possessorio facile obtinere non possetis, ubi ex æquo contenderetis, verum in petitorio timendum vobis esset, et dolo petere videtur qui id petit quod statim restituturus est. Plane spoliatio sine judicio facta restitutionem vobis pollicetur. Auctor vero donationis, aut ut verius dicam venditionis, causam proprietatis non recte tuebitur. Verbum quoque ad terras H. de Essexia pertinet, sub dissimulatione tantisper prætermitatur: quanquam manifestius ibi injurietur rex adversus vos. Sed injuria hæc magis ad regalia

vestra [illegible] quam ad [illegible] di- A
[illegible] defensione
Illud vero [illegible] pateretis. quæ
[illegible] quæ vobis [illegible]
multo fortius quæ [illegible]
vobiscum [illegible]
[illegible]
omnibus nota est et causam vestram [illegible] parum
justificavit. In hoc capitulo [illegible]
etiam temporis [illegible]. In tanta [illegible] et
pecunia [illegible] quam post egressum vestrum a fide-
jussoribus vestris exegit [illegible] dominum
Saresberiensem [illegible] tantum prægravasse dicitur, ut
nec uno brevi [illegible] Joannes Saresbe-
riensis exsulavit. Hujus capituli [illegible] vestris
non meminisse [illegible] quoque [illegible] non est, B
quin [illegible] Cantuariensem [illegible] liberta-
tem [illegible] permiserant [illegible] in quo vos
eam [illegible] quamvis [illegible] speciem ho-
nestatis in facie [illegible] magis prætenderet, quam
aliquid [illegible] vobis conferat et sub [illegible] ju-
stitiæ [illegible] semper causam non [illegible], sed [illegible]
[illegible]. In summa dicam quod sentio. Si hæc et alia
quæ [illegible] necessitatem exigere videntur in-
ter vos tractari [illegible], [illegible] non possum,
quomodo tanta [illegible] et causarum diversitas,
imo certe adversitas in unum [illegible] consensum.
Una mihi via [illegible] et compendiosissima et tam
vobis quam regi honestissima videretur, ut certa-
rum et paucarum [illegible] arbitrio personarum;
quarum illæ quæ ex parte vestra essent de regno vel C
potestate ipsius non essent. Alioquin nisi [illegible] digito
Dei non possum earum tot et tam multiplicem exi-
tum metiri difficultatum. Sub hujus autem pacis
prætextu, possetis statim cum honestate reverti, et
arbitrorum sententiam in ecclesia vestra exspe-
ctare. Hujus vero ingressus vestri multas mihi vi-
dere videor utilitates etiamsi res optatum non sor-
tiretur effectum. Inter cætera quidem quod con-
silies vestros, quos semel introduxissetis, iterum
expellere confunderetur, licet vos justa qualibet
causa excluderet. Ut enim asserunt qui de ejus con-
scientia hoc dicere videntur: de illorum magis
quam de vestra eliminatione confunditur. Vos enim
tanquam sponte, ut asserit, existis; illi nolentes in-
viti et absque causæ cognitione expulsi sunt. Præ- D
terea quia forsitan illi jam vexatio intellectum de-
dit: gratiam vobis in oculis ejus ingressus iste pa-
cificus, quique illi inhonestus non esset, pararet
et pareret. Dicitur enim sæpius conqueri, quod omni
certo firmoque consilio destitutus sit, quodque super
his, quæ in Wallia ei acciderunt, supra modum
confusus, jam de substitutione filii sui cogitet.
Circa hunc articulum cum modo Turon. venirem,
Hugo mihi de Sancta Maura pleraque secretius
dixit; quæ præsentium latori auribus tantum ve-
stris instillanda commisi, sicut et pleraque alia;
tum quia non per omnia verbis illius fidem habeo:
tum quia scripti prolixitas et negotiorum multipli-

citas nos omnia scribere prohibebant: et uti-
[illegible] nuntios ad nos mittatis! qui et
[illegible] vobis loqui possunt et de illo-
[illegible] non est necesse. Bene valete!

Si ad colloquium in Normanniam transi
gistrum Joannem Saresberiensem, si fieri po
biscum [illegible]: tum quia homo bonæ fid
ad consilium, tum quia apud religiosos et viro
magni nominis est: tum quia et imperatri
minus Rothomagensis bene illi cupiunt et
bene sentiunt. Iterum et semper valete! Co
vestros nomine nostro salutate; memor
orationibus vestris.

EPISTOLA CCCCLXVIII.

[illegible] AD GILBERTUM LONDONIENSEM.

Venerabili domino et amico G. Dei grati
nensi episcopo, J. eadem gratia Pictavie
ciesiæ minimus sacerdos, salutem et patri
[illegible]

[illegible] vestræ sinceritatis gratiam
[illegible] et gaudeo plurimum, et grates
[illegible] profecto ipse rerum effectus prese
[illegible] et absentem dubitare non permittit.
[illegible] honor a vobis mihi sit habitus, du
essem in solo natali constitutus, nec alios
ego possum esse immemor. Postquam ver
[illegible] divina [illegible] factus in
quoque præsentiam nepos noster vestræ
certissima [illegible] argumenta. Pro quo vob
petitiones tam facta benignitate sunt exce
parte [illegible] repulsa damno, vel
[illegible]. Igitur, ut vota nostra vestris e
beneficiis [illegible] data opportu
solum per oblationem precum obtineat
divinæ lectioni det operam, verum ut hoc
nam audire mereatur admonitionem, et si
ad hoc specialiter deputo, ut vestris vigila
quis inhæreat, itaque insudet devotion
dulo suo vices nostros acturus, ita in labo
devotæ præmium, charitatis nobis exhib
et lætetur se esse participem. Valete.

EPISTOLA CCCCLXIX.

[illegible] PICTAVIENSIS ARCHIDIACONI.

Pictaviensis archidiaconi.

Qui fuerint primi nuntii regis, et qui s
quid tam hi, quam illi postulaverint, et q
[illegible] recesserint, sub ea qua potero brev
stringam. Primi missi sunt Joannes Cum
gister David ad petendum absolutionem et
nem episcoporum. Sed Joannes Cumin p
ad curam, et fere quindecim diebus in ea,
David venit, et post multam instantiam s
facta promissione quingentarum marcaru
est, astantibus cum eo et plurimum allega
excusationem episcoporum clericis Ebora
chiepiscopi, et nuntios Dunelmensis. Et cu
reportassent absolutionem nisi supervenis
de morte archiepiscopi, qui omnia deni
enim perturbatus est dominus papa, quod

per octo dies cum eo potuerunt habere col-
n. Et generaliter interdictum est, ne Anglici
haberent accessum. Et suspensa sunt om-
ım negotia. Secundi nuntii fuerunt episcopi
ensis et Ebroicencis,et abbas de Wallace, et
ıconi Saresberiensis, et Lexoviensis,et domi-
›ertus de Novo Burgo, et Ricardus Barre, et
:r Henricus Pinchun et quidam Templarius,
l excusandum regem, quod nec ejus man-
:c voluntate interfectus esset Cantuariensis.
em non est negatum,quin ipse dedisset,cau-
rtis suæ, et quin aliquid dixisset, unde inter-
illi occasionem interficiendi sumpserunt.
: isti secundi nuntii simul ad curiam vene-
a domino papa non sunt admissi, nec in
:tu ejus apparere potuerunt. Deinde ad pre-
rumdam cardinalium recepti sunt abbas et
nsis archidiaconus. Appropinquante die Jo-
xima ante Pascha generaliter dicebatur in
uod dominus papa illa die daturus erat sen-
excommunicationis in regem et regnum.
ıntii timore perterriti quibusdam cardinali-
rcedentibus significanerunt domino papæ se
ıe in mandatis a domino rege quod jurarent
›ntia ejus, quod rex stabit mandato suo, et
abit in propria persona sua. Eadem die
'e circa horam nonam vocati sunt tam nun-
, quam nuntii episcoporum, et in generali
›rio juraverunt nuntii regis, scilicet abbas de
et duo archidiaconi prædicti, et Henricus,
dus Barre, quod rex stabit judicio domini
:t ad præceptum ejus hoc jurabit. Nuntii
oracensis archiepiscopi, et Londoniensis et
riensis episcoporum juraverunt similiter
›mini sui stabunt præcepto ejus, et hoc jura-
dem tamen die excommunicavit generaliter
:ores Cantuariensis et omnes qui consilium,
lium, vel assensum præbuerunt, et omnes
in terra sua receperint aut foverint. Post
venerunt Wigorniensis et Ebroicensis epi-
t Robertus de Novo Burgo, et utrum illud
ıtum ab eis exactum sit, nescio : sed scio
n juraverunt. Et cum stetissent in curia per
im dies, et eo amplius, vocati sunt ad au-
ı responsum suum. Nam illi cum aliis con-
.nt, tam in excusatione regis, quam in accu-
secundum quod dictum est. Et cum crede-
extrum calculum reporturos, confirmavit
s papa sententiam interdicti, quam dominus
ısis dederat in terram regis cismarinam,et
am excommunicationis et suspensionis,quæ
t in episcopos Angliæ. Præcepit etiam quod
peraret ab ingressu ecclesiæ, et subjunxit,
ıe mittet legatos suos ad regem, ut videant et
aut ejus humilitatem. Deinde post multam
ım instantiam, et interventu quorumdam
ium, et magnæ pecuniæ etiam, sic dicitur,
etratum est, quod dominus papa scribit Bi-
i archiepiscopo, quod si infra mensem post

A adventum nuntiorum in Normanniam non audierit legatos transalpinasse, quod tunc absolvat Londoniensem et Saresberiensem ab excommunicatione, præstito prius juramento, quod stabunt mandato domini papæ, tam illis quam aliis in suspensione manentibus. Sic recesserunt nuntii domini regis a curia, nec aliud reportant. Quando autem venturi sint, vel qui, nondum credimus cardinalibus innotuisse. Sed nunc non oportet vos timere interdictum in Anglia, sicut credo, si rex legatis parere voluerit. Et dominus papa scribit ei, et invitat cum ad humilitatem. Sed vix fuit impetratrum, ut ei scriberet.

EPISTOLA CCCCLXX.

JOCELINI SARESBERIENSIS AD THOMAM CANTUAR.

B THOMÆ, Cantuariensi archiepiscopo, JOCELINUS, Saresberiensis episcopus.

Veniens ad nos monachus quidam ex parte vestra, ut asserebat, sua nobis relatione indicavit, quod vestra sublimitas nos gravissime arguebat de Joanne de Oxeneford, clerico et fideli domini nostri regis, in decanatum Saresberiensem admisso, quem quidem communi voto et unanimi assensu capituli nostri canonice electum suscepimus, et secundum Deum et juxta consuetudinem Ecclesiæ confirmavimus, attendentes ex hoc ipso mojorem inchoatæ dilectionis firmitatem inter dominum papam et dominum nostrum regem proventuram; vestræ nihilominus commoditati prospicientes, ut exinde ad gratiam domini nostri regis promerendam facilior C sanctitati vestræ pateret accessus, non minus quidem de vestra, quam de Ecclesiæ Saresberiensis pace reformanda, et libertate conservanda diligentes et solliciti. Quia vero præfatus monachus inauditam suspensionis sententiam, tam ab omni sacerdotali quam episcopali officio in nos proposuit, ne tanto gravamine innocentes opprimeremur, absentes, non citati, indefensi, non confessi, neque convicti ad sedem appellavimus apostolicam. Et, sicut tunc verbo, ita et nunc scripto in vestra præsentia appellamus, tam personas quam totam Ecclesiam nostram protectioni beati Petri et domini papæ submittentes. Noverit sanctitas vestra non modica nos admiratione moveri, cæterosque hujus rei auditores, tam subito motu, tam severo judicio, non D dico præcepiti voluntate, patrem in filium irruisse innocentem immertum, non contumacem, non tertio, non secundo, sed nec semel citatum, ut prædictum est, absentem, indefensum, non confessum, non convictum condemnasse, ut vestram prudentiam præteriisse videatur illud Gregorii : « Sæpe in solvendis ac ligandis subditis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur pastor, sicque ipsa ligandi atque solvendi potestate se privat, qui hanc pro sua voluntate, non pro subditorum moribus exercet, qui erga quemlibet proximum odio vel gratia movetur. » Considerandum erat, quod subjectos magno moderamine pastores solvere debeant vel ligare. Dignum erat memoria illud Au-

gustini : « Cœpisti habere fratrem tuum tanquam A publicanum, ligas eum in terra, sed ut juste alliges, vide. Nam injusta vincula dirumpunt justitiam, Scitis quia qui dicit justum injustum, aut qui injustum, justum, abominabilis uterque est. » Avertat Dominus a Patre meo et domino, ne quid sibi de Pharisæorum assumat supercilio, ut vel damnet innocentem, vel solvere noxium arbitretur. Legit sanctitas vestra de leprosis præceptum esse ut se ostendant sacerdotibus : et, si lepram habuerint, tunc a sacerdote mundi fiant. Prius habenda erat notitia delictorum, audienda varietas peccatorum, exinde ligandum aut solvendum. Nemo enim, ut ait Gregorius, præpropere vel præpostere, scilicet non commonitus neque convictus, est judicandus, dicente Sixto papa : Incerta nemo unquam B pontificum judicare præsumat, et quamvis vera sint, non tamen credenda sunt, nisi quæ certis indiciis comprobantur, nisi quæ manifeste convincuntur, nisi quæ judiciario ordine publicantur. Denique, Pater venerande, ne factam appellationem prosequi compellamur, qua possumus et debemus humilitate sanctitati vestræ devotius supplicamus ut nostri gratia, paterna moti miseratione, sententiæ rigorem in nos, et in Joannem decanum Saresberiensem, et ecclesiam nostram factæ misericorditer relaxetis : et quæ in nobis corrigenda videritis pro loco et tempore, juxta statuta Patrum et formam canonum, cum debita veneratione corrigatis.

Inter hæc, venerande Pater, unum est, quo ad- C modum movemur, nec vos minus tangere debet : quod a vobis, tantæ auctoritatis viro, tantæ maturitatis persona, tanto patre ac pastore, tantæ facilitatis processerit verbum, ut dominum et papam nostrum, sive alium nobis prælatum abjuraremus vel abnegaremus! Absit ut nos adeo derelinquat Dominus et confundat! Deum testamur et veritatem, quæ Deus est, quia nec ex ore nostro processit hoc verbum, nec ex corde propositum, nec quidquam a nobis actum est, vel etiam exactum, quod adversus Ecclesiam Dei fuerit, vel quod dominum papam vel prælatos nostros in aliquo debuerit offendere. Unde testes invocamus Cicestrensem, et Exoniensem, et Lincolniensem episcopos, qui in omnibus, quæ diximus et fecimus, interfuerunt, ubi Dei gratia D remissa est nobis et ecclesiæ nostræ regis indignatio. Valeat et vigeat chara nobis vestra paternitas!

EPISTOLA CCCCLXXI.

EJUSDEM AD GILBERTUM.

Venerabili domino Patrique charissimo G. Londoniensi Dei gratia episcopo, Jocelinus, Saresberiensis Ecclesiæ humilis minister, salutem et modicum munus, se ipsum.

Exsultat pater evangelicus cui restitutus est filius in longinqua profectus. Exsultavimus Dei gratia et nos reverso filio evangelico qui perierat et inventus est. Occurrimus ei in tympano et choro usque ad ostia. Occidimus ei vitulum saginatum, et præparavimus, quibus utinam et vestra refice jejunia. Prospera nobis nuntiant Dei gratia nostri ad dominum nostrum regem propei quorum in reditu vel mandato, et nostra exspectatio, et domini nostri regis responsi nos agere disposuerit. Proinde Cenomannis el moram facere, donec nos mandatum regiun trahat, quod forte Andegavis erit, cum civita via qua reversurus est dominus rex non longe Si vero descenderemus Argentonium, et l forsan nobis via restaret, et pincerna pro vi racissimo, quo abundamus, turbatioris sub viciam, generosis invisam, etiam parcius prop Hoc etiam est domini Cicestrensis consiliu minus consiliosum ducit certum pro ince micilium mutare, et Baccho Libero, ancill stucæ filiam maritare. Valeat charissima nol tra dilectio.

EPISTOLA CCCCLXXII.

CAPITULI SARESB. AD THOMAM CANTUAR.

Thomæ Cantuariensi archiepiscopo, capi Saresberiense.

Ad nos usque pervenit discretionem vest episcopum nostrum gravaminis non modici sententiam, et graviorem in decanum nostr daturos proposuisse. Quoniam ergo præl nostrorum gravamen nostrum reputamus, hoc audito ad sedem Romanam appellavimu vestra præsentia appellamus, protectioni bea et domini papæ nos et ecclesiam nostram s tentes. Valeat et vigeat paternitas vestra.

EPISTOLA CCCCLXXIII.

MATTHÆI TRECENSIS AD ALEX. PAPAM.

Apud dominum meum fiducialius ago, etc *inter variorum ad Alexandrum III epistola ipsius Regesta.*

EPISTOLA CCCCLXXIV.

ROGERII WIGORNIENSIS AD CAPITULUM CANTUARI

Henricus Wigorniensis episcopus capitul tuariensi.

Acta nostrorum paucis dilectioni vestræ stringo. Siquidem nostrates metu interdicti i tibus nostris divulgati, deliberatione hab episcopis nostris accitis, concione contracta tati sunt a singulis, utrum personas suas et ecc sibi commissas sub illa vellent appellatione ir quæ dudum ab episcopis nostris in initio. Q gesimæ, scilicet ad terminum Purificationis fuit : quam et communi consilio proposuer octava Pentecostes innovare. Requisitus ergo mensis episcopus, sicut sedebat primus, res quod illi appellationi non interfuerat, neque n tum commonitorium inde aliquod in scripi sine scriptis audierat, deliberaturum se cur tropolitano suo super hoc, et quidquid licer vo ordine Dei et suo, se consulte facturum. autem tali delusione favorem audientium, e

n. Post hæc Exoniensis requisitus, quid inde A
ret, responditeo inconsulto coepiscopos suos
ad illam appellationem convolasse, non posse
ır et illa appellatione inniti, et excommunica-
ı consortium declinare, periculum autem im-
:e, si summi pontificis sententia interdictum
corroboret, cui discrimini nulla se vellet ra-
committere. Si tamen Ecclesiæ Dei consule-
xpedire, et prosecutionem ei regius favor in-
ret, ut mox regno posset excedere, de novo
laret a gravamine, non illato, sed formidato,
mpetrari posset adversus omnem appellatio-
ıpeciale subsidium : quod si ei innotesceret, et
ris sui sententia illum percelleret, obedienter
susciperet. Hoc dicto Londoniensis religio-
ejus ridiculam fecit, et Exoniensis deinceps B
synagogam fuit. Accitus est dominus Win-
nsis per responsales suos, ut apud Northam-
n super illa quæstione coespiscopis suis propo-
ısponderet. Rescripsit itaque dominus Winto-
ıis sic: Lex divina præscribit, quod appellatus ad
rem judicem, ad inferiorem appellare non po-
Quilibet autem qui appellat, appellationi pro-
endæ sese ex necessitate astringit. Inde est.
quia morbo senioque fatigatus a Domino
llor, sæculari et forensi appellationi faciendæ
ıus non existo. Unde dilectionem vestram ex-
m esse volo, quatenus me in illas appellatio-
ngustias pareatis intrudere, ubi maledictionis
um debeam formidare. Hanc vero responsio-
ırmam, licet auditores suspicionis arguerint, C
iit dominus Wintoniensis offensas hominum
ri, quam offendere legem Dei. Quod et palam
quando denuntiationem excommunicationis
nsinuatæ publicavit, et exinde consortium ex-
municatorum attentius evitavit. Suggeritur au-
nobis quod Reginaldus archidiaconus Wiltesire
ı suo reconciliationem impetraverit, et quod
inus papa sententiæ latæ prorsus ignarus ex-
:it. Unde et fingitur quod Londoniensi et Sa-
eriensi causæ cujusdam cognitionem cum apo-
:a benedictione deleget, estque data rescripti
diem latæ sententiæ. Super hoc vero cavillan-
nalitiosi, quod excommunicatos illos dominus
ı reputet absolutos. Super his omnibus, quæ
:tioni vestræ scribere studui, cum in scholis ves- D
causidicorum more, themata inde elicueritis,
ıxta oratoriam vel legitimam institutionem
ıtilianum vel Papinianum fueritis in argumen-
t allegationibus imitati, merita causarum, ex
de et malleis vestris exsilientium, nobis tan-
n desideratum antidotum renuntiate, recepturi
modum gratiora, et quæ vestram plurimum
ıaut spem alere, et fiduciam erigere, ut ex illis
s fides fiat, quia vicistis mundum.

EPISTOLA CCCCLXXV

ICI WINT. AD PRIOREM ET CONV. S. MARIÆ WIGORNIENSIS

NRICUS, Dei gratia Wintoniensis episcopus et apostolicæ sedis legatus, priori et conventui Sanctæ Mariæ Wigorniensis Ecclesiæ, salutem.

Miramur multum quod denarium sancti Petri de ecclesia et parochia ecclesiæ vestræ nondum reddidistis, cum ab omnibus episcopis secundum condictum iis terminum jam eum receperimus. Unde mandamus vobis et apostolica auctoritate præcipimus, ut, visis litteris istis, infra quindecim dies eumdem beati Petri denarium Wintoniam mittatis, aut ne exinde in ecclesia vel parochia vestra divinum fiat officium, interdicimus, excepto viatico et baptisterio. Episcopo enim vestro et archiepiscopo absentibus, non habemus nisi vos quibus de hac re scribere debeamus. Valete.

EPISTOLA CCCCLXXVI.

FRATRUM CARTHUSIANORUM AD HENRICUM REGEM.

Excellentissimo et in Christi visceribus amplectendo regi Anglorum strenuissimo, fratres Carthusiæ, utinam pauperes spiritu, sic in præsenti sæculo regnare, ut in futuro valeat coronari!

Cum sanctus Job sederet quasi rex circumstante exercitu, erat tamen mœrentium consolator. Rex regum et Dominus dominantium aperuit manum suam, et habenas regni vestri multipliciter dilatavit. Oportet ergo ut semper ante oculos vestros habeatis illam terribilem sacrosanctæ Scripturæ comminationem, qua dicitur : *Potentes potenter tormenta patientur, et fortioribus fortior instat cruciatus* (*Sap.* VI). Et illud Psalmistæ : *Terribili et ei qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ* (*Psal.* LXVV). Divulgatum est ab Oriente usque in Occidentem, quod Ecclesias regni vestri intolerabiliter affligitis, et exigitis ab eis inaudita quædam et inconsueta, quæ si quæsierint, quærere tamen non debuissent antiqui reges. Potest autem fieri, ut in tempore vestro, quoniam multam contulit vobis Deus sapientiam, tanta afflictio utcunque tolerari possit, sed forsitan post decessum vestrum tales regnaturi sunt, qui devorabunt Ecclesiam toto ore, et indurati cum Pharaone dicent : *Nescio Dominum, et Israel non dimittam* (*Exod.* V). Parcite, quæsumus, parcite dignitati vestræ, parcite nobilitati, parcite generi, parcite et famoso nomini vestro; et qui plenus ac potentissimus estis, formam compressionis futuris non dimittatis. Mœrorem et ærumnam sanctæ Ecclesiæ, quæ fere ubique conculcatur, clementi oculo respicite, et regia consolatione eam fovere, ac tueri indesinenter et infatigabiliter studete.

EPISTOLA CCCCLXXVII.

A. CERTESIENSIS AD ALEX. PAPAM.

Venerando et charissimo Patri suo et domino ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici et universali papæ, frater A. indignus Certesiensis minister, sinceræ dilectionis reverentiam ac debitam cum omnibus fidelibus obedientiam.

Vestræ majestati, charissime Pater et Domine, etc. *Vide in Alexandro III, an.* 1159-81.

EPISTOLA CCCCLXXVIII.

H. CLUNIACENSIS ABBATIS AD GILBERTUM.

Venerabili domino et Patri, domino G. Dei gratia Londoniensi episcopo, frater humilis Cluniacensis abbas, salutem in Domino et quidquid potest obsequii et amoris.

Vidimus litteras vestras plenas dulcedinis et amoris, quæ humilitatem nostram tantis præconiis efferunt, ut ad tantam lucem laudis infirmi nostri cordis oculis potius hebetentur et delitescant, quam tantum jubar acie pati irreverberata sufficiant. Nihil enim tale in nobis nostra conscientia recognoscit. Sed fortasse altiori consilio ideo facere voluistis, ut nos immerito commendando, stimulum pudoris suggeratis nobis, et audiendo quales esse debemus, nitamur coram Deo apparere quod dicimur. In his omnibus innotescit nobis erga nos animi vestri sinceritas, quia profecto nisi plurimum diligeretis nos, non possetis tam sincerus et tam verax, licet indigne de nobis talia profiteri. Quod superest, licet in magnum honoris apicem divina vos dignatio evocaverit, nihilominus tamen unum de specialibus Cluniacensis Ecclesiæ filiis vos esse præsumimus. Unde, quia nullo pacto vos erubescere credimus ad nomen matris quæ vos in Domino per Evangelium genuit, rogamus ut tam apud dominum regem Anglorum quam apud alios primores regni pro ejus negotiis sollicitus intendatis. Venerabilis frater noster dominus Arn[oldus], lator præsentium, vir utique quantum credimus religiosus et strenuus, cætera quæ dicenda supersunt venerationi vestræ plenius intimabit. Ipsum apud vos sollicitius esse volumus commendatum. Compatimini matri vestræ et erga ipsam pietatis viscera non claudatis, quæ multis ex causis a longo tempore tantis incommodis detrita est, ut vix jam valeat respirare. De fratre Roberto Broi fecimus quod rogastis.

EPISTOLA CCCCLXXIX.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Venerabili et charissimo fratri suo, magistro G. Dei gratia Londoniensi episcopo, excelso in verbo gloriæ, frater H. humilis Cluniacensis abbas, salutem et sincerum amorem.

Cum religio, sapientia et eloquentia, qua persona vestra ornata est, Ecclesiæ Dei honor sit, illi tamen specialis est gloria, qua in Christo vos genuit, et uberibus suis lactavit. Felix, inquam, Cluniacensis Ecclesia, quæ meruit talem habere filium, qui esset flos doctorum, religionis speculum, et præsentis sæculi decus. In quo natura, gratia Dei præveniente et subsequente, omnia laudanda sic perfecit, ut vix aliqua reprehendenda reliquerit. De quo dubium est utrum malit virtutibus ornari quam emundari vitiis. In quo scientia multarum artium vitiorum fuit interitus, non cumulus. Qui mundanum philosophum, vero Christo philosopho sic mutavit, ut istius veritatem retineret, illius astutiam non abjiceret. Qui magistrum scholarum sic dimisit, ut discipulatum idiotarum Christi devotus ad-

A disceret. Quem non necessitas, sed sola c
traxit ad Christum ; non miseria, sed soliu
ctionis intentio alienavit a mundo. Cui m
scientia humilitatem accumulavit, humilit
stantiam adjecit. Qui tantum honesta diliger
odire, turpia timere, ut in voluntate habu
tendit. Cui fuit injuria pro honestate, inju
affici, labor in requie esse pro justitia, req
labore vivere pro veritate. Qui factus mon
de clerico præter ordinem nil sibi retinuit ;
constitutis, opera monachi non deseruit ; e
in magnum pontificem, idem qui antea per
Quod gradus accesserunt, tot virtutes succes
Per multiplicem curam impositam, virtut
auxit, non minuit. Monachum reservavit in
B in sollicitudine nil perdidit de abbate, in ob
tia mandatorum Dei episcopum honoravit et
A Domino factum est istud, et est mirabile i
nostris. Novit hæc Gallicana Ecclesia tota,
Latina, et laudant Cluniacensem Ecclesiam
jusmodi filio. Scit hoc Cluniacensis et propt
plurimum in Domino exsultat. Audistis, chari
quod in partem Octaviani declinaveramus,
turbata sunt viscera vestra. Sed non turbe
vestrum, quoniam nunquam ei adhæsimus.
preces, nec ad promissa terrores et bland
imperatoris, vel ad modicum acquievimus. C
ejus quod celebravit Papiæ, nec propter a
imperialem interesse voluimus. In confini
et imperii sumus, Alemannia, Hungaria, I
Lotharingia, Burgundia, trans Ararim pro
C Italia ex maxima parte, Lugdunensis pro
cum imperatore obediunt domino O. Minatu
rator, se nobis ablaturum omnia quæ habe
imperio ejus, nisi consentiamus ei. Comes Ma
qui juravit in verba imperatoris, et in cujus
potestate, extentum tenet gladium suum sup
vices nostras, Lugdunensis cum suffragane
suum parat jaculari anathema in caput no
Domini cardinales qui sunt in regno maledict
suam, non benedictionem, nobis promittunt
Franciæ et Angliæ minantur se extermin
omnia nostra in regnis eorum posita, nisi d
papæ A. obediamus. Ex duabus integralibus pa
constat corpus Cluniacensis Ecclesiæ. Altera
imperio, altera in regnis. Quamlibet amitt
D væ nobis, angustiæ nobis undique quemadm
et Susannæ. Credimus divino miraculo li
quemadmodum et ipsa. Omnipotens dextera
impotens ad salvandum nos. Si decrevit li
nos, continuo salvabimur. Adhuc in medio s
et regia via incedere deliberavimus. Vos igit
pater noster estis per ætatem, frater per am
filius per gratiam, ne obliviscamini nostri,
omni charitate vobis conjuncti sumus. Ne obli
mini matris vestræ, quæ, etsi jam in Chris
parturivit, adhuc tamen in visceribus suis p
vobis congaudens, vobis condolens. vestra
prospera et adversa sua reputans. Alia qu

la, quæ epistola non loquitur, præsentium noster et vester monachus, vice nostra vobis tur pro ipso et pro Ecclesia de Lentona, ut audivimus, specialis estis defensor et or in causis, dilectionem vestram affectuose nus, quatenus in ejus dilectionem et protectio- sicut cœpistis, dignanter invigiletis causa Ecclesiæ Cluniacensis.

EPISTOLA CCCCLXXX.

IPPI ABB. DE ELEEMOSYNA AD THOMAM CANTUAR.

erendo in Christo Patri et domino THOMÆ, atia venerabili Cantuariensium archiepiscopo, PHILIPPUS de Eleemosyna et fr. L. de Curia alutem et sinceræ dilectionis affectum.

ostris utilitatibus non recedit, quod utiliter scit usibus amicorum. Hoc enim habet amicitia B um ut sit ei suavis et jucunda possessio quid- suis professoribus possidetur. In sinum gra- stræ dilatato corde et affectu prompto magi- Girardum benignius collegistis : vicissitudi- quam potuit retulit, amicus fidelis inventus ctus est strenuus propugnator justitiæ vestræ, tor insignis, assertor providus causæ vestræ, rum vestrorum præconator eximius ; nec sibi cit nec suis ut vobis proficeret, et totum se stris impendit usibus et gratiam rependit pro , ut nihil sibi lætum proponeret nisi quod i vestro militaret et nomini. Si a fructu magno vos fidelem ejus operam torrens iniquitatis buit, non est minori dignus amplexu si quod implere non valuit : quia, quantum potuit, C esse non destitit. Nunc igitur, si in conspectu pis illius magnorum suffragantibus meritis potuit invenire, esse non debet a cordis ve- onspectibus alienum ; sed, ut credimus, in vestra debet florere cum gratia, si apud eum m receperit, cum quo familiarius et fidelius is et pacis vestræ possit inire commercium. nim amicus est, omni tempore diligit, et ami- erta nulla vi, nulla necessitate excluditur. nus ergo dilectam nobis in Christo charitatem m et benevola persuasione consulimus, ut vestro nullius conditionis apponatur dura ne- as ; quia, sicut ait Ovidius :

enis alit flammam, grandior aura necat,

rna sapientia, quæ attingit a fine usque ad D fortiter, suaviter disponit omnia et cum ma- everentia disponit nos. Bene valeat semper mino vestra sinceritas.

EPISTOLA CCCCLXXXI.

NRICI II REGIS ANGLIÆ AD EPISCOPOS ANGLIÆ.

litteras misit Henricus rex Angliæ singulis opis Angliæ.

ti quam male Thomas Cantuariensis archiepi- s operatus est adversum me et regnum meum am male recesserit : et ideo tibi mando, quod i sui, qui circa ipsum fuerunt post fugam , et alii clerici, qui detraxerunt honori meo nori regni, non percipiant aliquid de reditibus A illis, quos habuerunt in episcopatu tuo, nisi per me, nec habeant aliquod auxilium vel consilium a te.

Teste Ricardo de Luci, apud Merleberg.

EPISTOLA CCCCLXXXII.

EJUSDEM AD VICECOMITES.

Has litteras misit HENRICUS rex Angliæ singulis vicecomitibus Angliæ, in principio persecutionis sancti Thomæ.

Præcipio tibi quod, si aliquis clericus vel laicus in bailia tua Romanam curiam appellaverit, eum capias et firmiter custodias, donec voluntatem meam percipias ; et omnes reditus et possessiones cleri- corum archiepiscopi saisias in manum meam, sicut Randulphus de Broc, et alii ministri mei tibi dixe- rint : et omnium clericorum, qui cum archiepisco- po sunt, patres et matres, fratres et sorores, nepotes et neptes ponas per salvos plegios, et catalla eorum, donec voluntatem meam inde percipias, et hoc breve tecum afferas, cum submonitus fueris.

EPISTOLA CCCCLXXXIII.

EJUSDEM AD REGINALDUM COLONIENSEM.

HENRICUS rex Angliæ REGINALDO schismatico Co- loniensi

Diu desideravi justam habere occasionem rece- dendi a papa Alexandro ; et a perfidis cardinalibus ejus, qui proditorem meum Thomam, quondam Cantuariensem archiepiscopum, contra me manute- nere præsumunt. Unde cum consilio omnium baro- num meorum, et cum consensu cleri, magnos viros de regno meo, scilicet Eboracensem, Londoniensem, archidiaconum Pictaviensem, Joannem de Oxene- ford, Ricardum de Luci, Romam missurus sum, qui publice et manifeste ex parte mea, et totius regni mei, et omnium aliarum terrarum, quas ha- beo, proponent et denuntiabunt papæ Alexandro et cardinalibus ejus, ne ulterius proditorem meum manuteneant, sed ita liberent me ad eo, ut alium cum consilio cleri in Ecclesia Cantuariensi possim instituere. Denuntiabunt etiam, quod quidquid Tho- mas fecit, in irritum revocent. Hoc etiam postula- bunt, quod coram eis papa jurari faciat publice, quod ipse et successores sui et mihi et omnibus succes- soribus meis regias consuetudines Henrici, avi mei, inconcussas et inviolatas, quantum ab se, conserva- bunt in perpetuum. Quod si forte alicui petitionum mearum contradicere voluerint, neque ego, neque barones mei, neque clerus meus alicui petitionum servabimus obedientiam, imo manifeste eum et om- nes suos impugnabimus. Et quicunque in terra mea inventus fuerit, qui ei post adhærere voluerit, ex- pelletur. Eapropter rogamus vos, sicut charissimum amicum, quatenus fratrem Ernolbum, vel fratrem Radulphum, hospitalarium, omni occasione remo- ta, cito ad me mittatis, qui ex parte imperatoris et vestra prædictis nuntiis, meis ducatum præbeat, eundo et redeundo per terram imperatoris.

Visis litteris istis consuluit Coloniensis imperato- rem, quid regi Angliæ sit respondendum. Rescripsit imperator voluntati regis Angliæ esse annuendum.

Quia quanto solemnius ista fient, si consenserit papa Alexander, tanto major ejus erit confusio. Et forte in occulto per alium templarium, vel hospitalarium, vel aliquem alium, a quo caveri non possit, rex Angliæ pro pecunia sua idem obtineret. Missus itaque est frater Radulfus hospitalarius ad regem Angliæ qui nuntiis, quos rex ad curiam mittere disponit, ducatum præbuit per terram imperatoris.

EPISTOLA CCCCLXXXIV.

EJUSDEM AD QUEMDAM CARDINALEM.

Rex Angliæ cuidam cardinali, vel cœtui cardinalium.

Super his, quæ dominus papa vobis significavit, scilicet quod ab amore et devotione Romanæ Ecclesiæ mentem et animum averteramus, in primis respondemus, quod prudentia vestra plenissime cognovit, quam sincero affectu Ecclesiam Romanam, et personam domini papæ semper dilexerimus, et quanta pro eo fecerimus, et sustinuerimus. Siquidem, ut cætera silentio prætereamus, cum de ipsius susceptione controversia haberetur, ipsum non tracti recepimus, sed ad eum recipiendum alios, licet invitos, traximus et compulimus. Nec nos animum nostrum a dilectionis elongavimus plenitudine, sed ipse, qui, ut vobis liquet, a retroactis temporibus nobis præter modum molestus exstitit, sicut operum in quamplurimis declaravit exsecutio, et nunc maxime verbo et opere, scripto, etiam nostram quod summopere principum lædit animos, non desistit infamare personam, cum scripto suo et verbo nos Ecclesiæ persecutorem nominet, et gravatorem appellet. Attendat autem dominus papa, quam paterne erga nos egerit, qui nobis significavit, quod summa principum debet esse cautela et ollicitudo, famam suam conservare illæsam, nec paternum circa nos gerere videtur affectum, qui famæ nostræ adeo opere et sermone derogat. Universitati utique vestræ constare volumus, quod quidquid honoris, celsitudinis et potestatis habemus, regnum etiam, et cætera, quæ nostro commissa regimini, singula a Domino et Creatore nostro nobis collata scimus et profitemur, et ipsi soli non quantas debemus, quoniam ad id non sufficimus, sed quas possumus, gratiarum referimus, actiones. Et utinam dominus papa pro nobis Dominum deprecetur, ut Domino et Creatori nostro deditam exhibere possimus et sciamus devotionem et reverentiam, et ut ipsi servire, et ipsum diligere, in tertia saltem quam debemus portione, valeamus! Sane licet, quantum ex debito tenemur, ipsum diligere et venerari non possimus, affectum tamen et devotionem habemus ipsi in singulis deservire, in omnibus obsequi, in universis obedire. In integritate autem gratiæ, et dilectionis domini papæ libenter perseverare volumus, et affectamus, si nobis et regno nostro eumdem honòrem, et honoris et dignitatis conservationem observaverit, quam sancti et honesti Romani pontifices viris nobilibus et potentibus prædecessoribus nostris exhibuerunt. Verumtamen appellationes, quas pro-

A ponit nos prohibuisse, et ne quis de re[...] curiam Romanam visitaret, nos asserit [...] vestram nolumus latere prudentiam, qu[...] pellationes nec visitationes aliquatenus [...] mus, quin eo modo, ea ratione, eo ordine [...] temporibus prædecessorum nostrorum, vi[...] strium, juxta regni nostri consuetudines [...] tes solebant fieri; et sicut antiquiores et [...] res regni nostri, tam cleri quam laici, r[...] retractant. Quod vero confœderationis f[...] excommunicatis nos arguit, in hoc non [...] nos Deum offendisse, nec obviasse rationi, [...] ex ore domini papæ accepimus ipsum dom[...] dericum Romanorum imperatorem nun[...] excommunicato habuit, nec postea ipsu[...]
B municatum fuisse alicujus relatione cog[...] Verum, et si filiam nostram filio imperat[...] trimonio concesserimus, nec in minimo [...] quisse credimus, sed id nobis licitum ess[...] bitamus, quoniam ut a simili sumamus [...] idem excellentissimo et potentissimo reg[...] avo nostro licuisse recolimus, qui filiam s[...] rico bonæ memoriæ Romano imperatori [...] nio copulavit. Nos etiam a prædecessoribu[...] sumpta ratione, communicato consilio pr[...] et discretorum virorum regni nostri, matri[...] inter filium imperatoris et filiam nostram [...] concessimus.

Præterea, quod nobis scripsit, ut Cantu[...] archiepiscopum, quem a regno nostro n[...] expulisse, in statum, a quo recessit, revoc[...]
C ad sedem suam reducamus, evidentissime [...] universitati vestræ liquido constare, quo[...] nunquam expulimus, nec a regno nostro exi[...] mus. Sed ipse, suæ magis levitatis et pravi[...] pulsu, quam aliqua ratione ad hoc ipsum in[...] fugam arripuit, intentione et proposito a[...] nos malignandi, et nobis et famæ nostra[...] nequaquam, ut omnibus liquet, promeru[...] maligne derogandi. Si autem idem archiepi[...] sicut ex propria voluntate aufugit, eodem m[...] luntarie reverti voluerit, et nobis fecerit, q[...] mino et principi facere debuit, nos eidem ju[...] ricorum et laicorum consilium, tam regn[...] quam transmarinorum, quod debebimus e[...] mur. Verum ipsum per nos revocandum non [...]
D mus, quem a regno nostro exire non coegi[...]

Itaque, si vobis constiterit nos in aliquo de[...] et excessisse, consilio cleri et baronum no[...] juxta consuetudines, et dignitates, et celsi[...] regni nostri, quidquid debuerimus, animo [...] faciemus. Si vero aliquis jura, et consuetud[...] dignitates regni nostri impedire attentave[...] diminuere, ipsum publicum hostem, et mani[...] nominis nostri, et honoris, et regni æstima[...] inimicum, et nos vita comite dignitatum et c[...] tudinum regni nostri diminutionem nullate[...] stinebimus, quas illustres viri prædecessores [...] habuerunt, et tenuerunt temporibus sancto[...]

ıorum pontificum. De cætero, quod mandavit vos nobis insinuandum, ne scilicet ecclesias, vel ;onas ecclesiasticas regni et terræ nostræ grava-us, vel gravari permitteremus, Deus nobis testis et mera conscientia, quod id usque in hodier-ı diem nec a nobis actum est, nec permissum.

EPISTOLA CCCCLXXXV.

EJUSDEM AD ABBATEM CISTERCIENSEM.

ENRICUS rex Angliæ abbati Cisterciensi.

uando dominus Willelmus Papiensis et vos no-m apud Rothomagum adiistis præsentiam, con-sti sumus vobis quod quidam monachi ordinis ri, quos in terra nostra præter voluntatem et nsum omnium fere baronum et hominum no-rum cum omni honore et reverentia manu tenue-us hactenus, et promoveramus, quædam verba andata adversariorum nostrorum amaritudinis ıa nobis deferebant, et quædam discordiæ semi-a, et iræ, et odii incentiva, quæ a nullo probo aliquo modo essent proferenda. Promisit ita-nobis dilectio vestra quod illud corrigeretis, et ıachos vestros a talium mandatorum delatione ceretis. Post promissionem vero illam abbas er de Criscampo scriptum quoddam Thomæ, fuit cancellarius noster, ex parte ejusdem nobis lit. et ore suo legit, in quo nos arguebat et de i læsione, et de schismate nos videbatur accu-, et alia continebat scripti illius series indigna-is et superbiæ verba, quæ nostro derogabant ho-et personæ. Inde est, quod vobis mandando at-ius rogamus, quatenus injuriam nostram digna ndatione ita corrigere non omittatis, et honorem rum, et etiam ordinis vestri conservetis. Nove-autem quod si excessus monachorum vestro-non correxeritis, ulterius sustinere non poteri-, quin injuriarum nostrarum quæramus reme-n, teste Jocelino de Baille apud Canon.

EPISTOLA CCCCLXXXVI.

EJUSDEM AD WILLELMUM SENONENSEM.

ENRICUS rex Angliæ WILLELMO Senonensi episcopo.

ıod ad me misistis ordinis Cisterciensis viros re-sos et venerabiles, sicut decuit, honorifice su-i, attente audivi, diligenter inspexi. Verbum au-quod ex parte vestra mihi intimaverunt, be-e secundum quod vos accepisse ex domini papæ dato mihi significaverunt, ut mecum de pace manda inter me et archiepiscopum Cantuarien-loqueremini, admisi. Placet itaque mihi, qua-s super hoc meum loquamini. Vobis enim ex na parte innotuit causa quæ inter nos vertitur t præsens audistis, ubi in præsentia domini regis ıciæ inter nos inde sermo haberetur. Ipse cau-præstitit discordiæ, ab ipso concordiæ debet ıa procedere : ipse vulnus impressit, ipse sa-studeat.

r ipsum morbus invaluit, in ipso est ut sanitate lita morbus evacuetur. Ego neque causam mali ıe exsecutionem excitavi vel implevi. In quo ue loco utrique nostrum, donec convenire possi-

A mus, significetis. Confido autem de fidelitatis vestræ integritate et constantia, quod causæ hujus veritati favorem inclinabitis. Ideoque affectuosius accipio, ut vestra discretio diligentius meam circa hoc voluntatem et æquitatem attendat. Præterea ad vos dirigo meam conquestionem super hoc, quod dominus meus rex Franciæ nuper æquum excedens, mihi in meis fecit injuriam. Vestra namque mediatione, et comitis Theobaldi fratris vestri, posthabito meorum consilio, super hoc quod prædecessores mei nunquam fecerunt, pro bono pacis me totum nuper exposui voluntati domini regis Franciæ vestro acquiescens consilio. Vos autem non credo latere, quomodo mihi nuper injuriatus est. Vobis autem conqueror, ut quod in præjudicium pacis inter nos statutæ dræsumpsit, B transgressio vobis displiceat, et eum ad satisfactionem justam deducere satagatis, quo auctore ipsa facta est.

EPISTOLA CCCCLXXXVII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

HENRICUS rex Angliæ Willelmo Senonensi archiepiscopo.

Venientes ad me nuntii domini papæ pro negotio, quod inter me et archiepiscopum Cantuariensem vertitur, licet aspera et omni honori meo portarent contraria, pro domini papæ reverentia, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ debita devotione, honorifice suscepi, et qua decuit benignitate audivi, mandatum domini papæ modeste admodum admittens, quod ipsi deferebant, licet me in meis gravatum sentirem, quos C ipsi excommunicatos habebant, extraordinarie præcipitata in illos sententia, magis ex impetu animi et motu mentis, quam ex rationis librata æquitate vel deliberationis consilio. Cum autem super hoc diutius sermo duceretur, petii ut absolverentur, quos ipsi sic ligatos habebant. Ipsi vero se illos absoluturos promittebant, si illis securitas juratoria præstaretur ab eisdem, quod absoluti ipsorum parerent arbitrio. Hinc autem motus vehementius, juravi quod nullatenus sacramentum inde præstarent, sed, si vellent, a laicis fidei interpositione, a clericis in verbo veritatis promissione eis securitatem fieri facerem, ut mererentur absolvi. Ipsi autem esse hoc extraneum a consuetudine asserentes, et a sibi injuncto tenore alienum affirmantes dixerunt, quod ad hoc vestrum D habere vellent consilium, qui et archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus estis, ut, si hoc ex vestro haberent consilio, pro excusatione eis sufficeret, si aliquando transgressionis propter hoc arguerentur. Mittunt itaque ad vos, et ego mitto et precor, quod honori meo et commodo consulentes, ad hoc consilium vestrum applicetis. Confido autem constanter de vobis, quem pro summo amico amplector cum abundantissima devotione, quod in hoc et aliis negotiis meis et gratiam uberem, et diligentiam vigilantem, et firmissimam fidelitatem exhibebitis. Desiderio meo plurimum successisse reputarem, si vobiscum loqui possem, sed aliorum negotiorum instantia hoc ad præsens fieri prohibet. Peto itaque quatenus

[illegible]

EPISTOLA [illegible]

[illegible]

[illegible]

EPISTOLA [illegible]

[illegible]

EPISTOLA [illegible]

[illegible]

EPISTOLA [illegible]

[illegible] Anglie [illegible]

EPISTOLA [illegible]

[illegible] Anglie [illegible]

[illegible] sollicitudinem [illegible] diligentiam [illegible]

EPISTOLA [illegible]

[illegible] Anglie [illegible]

[illegible] quod ille [illegible]

[illegible]

EPISTOLA [illegible]

[illegible]

qua illum habuit, quando illum dimisit : et sui A
iter sua habeant. Et ipse et sui pacem habeant
onorem Dei et mei, salvis dignitatibus regni
Quod autem brevius vobis de præsenti nego-
iam solemniter, quibus præsentibus actum sit,
eris datur intelligi, vobis diligentius et plenius
abunt venerabiles fratres vestri qui aderant :
· Gaufredus de Altisiodoro, abbas de Mortuo-
abbas de Bellet, abbas de Rievalle, quibus, ut
, fidem habebitis. Universitati autem vestræ
asum esse desidero, ne de cætero tam facilem
eatis credulitatem, si quis in perniciem me
bis sinistra prædicare et persuadere volue-
ræterea dilectioni vestræ grates uberes ex-
, quod ad petitionem meam fratrem Gaufre-
mihi misistis. Et nunc iterum diligenter peto, B
nus eumdem quam citius mihi remittatis.
sariam enim mihi ejus intelligo discretionem
dentiam, ut mihi præsens adsit, et aliquandiu
nqua mihi ejus sit conversatio. Teste G. ar-
icono apud Rurum.

EPISTOLA CCCCXCV.

EJUSDEM AD ROTRODUM ROTHOMAGENSEM.

: Angliæ Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo.
vestro, aliorumque fidelium baronum meorum
io, pacis reformandæ inter me et archiepi-
m Cantuariensem, susceptam formam domino
nuntiis et litteris meis insinuavi. Ipse, sicut
as mihi litteras significavit, eam cum tenore,
vestro prodiit consilio, eique ex parte vestra
significata, suscepit cum gratiarum actione C
ia, mandans, monens, supplicans et suadens
ius ut illam exsequar mediatione vestra et
iensis episcopi. Illam itaque vobis medianti-
lene et libenter complebo, nullatenus declina-
formam vestro consilio propositam, teste Ri-
de Luci, apud Westmonasterium.

EPISTOLA CCCCXCVI.

EJUSDEM DE PACE REDDITA CANTUARIENSI.

amore Dei et domini papæ, pro salute nostra
edum meorum, remitto Cantuariensi archiepi-
et suis qui cum eo et pro eo exsulant, iram
. et offensam, et eidem remitto omnes quere-
æcedentes si quas habebam adversus eum, et
do ei et suis veram pacem et firmam securi-
de me et meis, et reddo ei Ecclesiam Cantua- D
m, in ea plenitudine in qua eam habuit, cum
est archiepiscopus, et omnes possessiones,
iabuit et tenuit Ecclesia et ipse, ad tenendum
endum ita libere et honorifice, sicut melius
orificentius eas habuerunt et tenuerunt ipse
et omnes ecclesias et præbendas ad archi-
patum pertinentes, quæ cœperunt vacare,
iam ipse Cantuariensis exivit de terra, ut
de iis sicut de suis, prout ei placuerit, reddo
iliter, salvo honore regni mei.

EPISTOLA CCCCXCVII.

EJUSDEM AD FILIUM SUUM.

ricus rex Angliæ regi filio suo salutem.

Sciatis quod Thomas Cantuariensis archiepiscopus pacem mecum fecit ad voluntatem meam. Et ideo præcipio quod ipse et omnes sui pacem habeant ; et faciatis habere ipsi archiepiscopo, et omnibus suis, qui pro eo exierunt ab Anglia, res suas bene et in pace, et honorifice sicut habuerunt tribus mensibus antequam ipse archiepiscopus exiret ab Anglia, et faciatis venire coram vobis de melioribus et antiquioribus militibus de honore de Saltwude, et eorum sacramento faciatis recognosci quid ibi habentur de feudo archiepiscopatus Cantuariensis, et quod recognitum fuerit de feudo ejus esse, ipsi archiepiscopo habere faciatis. Teste Rotrodo archiepiscopo Rothomagensi, apud Chinum.

EPISTOLA CCCCXCVIII.

EJUSDEM AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Henricus rex Angliæ.

Sciatis quod obviam vobis Rothomagum venire non potui ad terminum, quem prælocuti fuimus inter nos, quia significatum mihi fuit ab amicis meis Franciæ, regem Francorum præparare se ad eundum in Alverniam super homines meos et ad male faciendum ipsis et terræ meæ. Ipsi autem homines Alverniæ idem mihi significaverunt, rogantes ut eis succurrerem. Quapropter ad terminum quem statuimus inter nos ad vos Rothomagum venire non potui. Sed mitto vobis Joannem decanum Saresberiensem, familiarem clericum meum, vobiscum in Angliam iturum, per quem significo Henrico regi Anglorum filio meo, ut bene, et in pace, et honorifice habeatis omnes res vestras : qui etiam emendari faciat, si quid minus actum est, quam oportuerit, de his quæ ad vos spectant. Et quoniam mihi et filio meo plura referuntur de mora vestra quam facitis, quæ forsitan vera non sunt, vobis, ut credo, expediret, ne ire in Angliam diutius differretis. Teste rege ipso apud Lokchas.

EPISTOLA CCCCXCIX.

MATILDIS IMPERATRICIS AD THOMAM CANT.

Thomæ Cantuariensi archiepiscopo Matildis imperatrix.

Mandavit mihi dominus papa, et in remissionem peccatorum meorum injunxit, quatenus de pace et concordia inter filium meum regem et vos reformanda intromitterem, et vos ipsum eidem reconciliari satagerem. Inde etiam, sicut scitis, me requisistis. Unde majore affectione tam pro honore Dei, quam pro honore sanctæ Ecclesiæ rem istam incipere, et tractare curavi. Sed multum grave videtur regi, et baronibus suis, atque consilio, sicut vos dilexit, et honoravit, atque dominum totius regni sui, et omnium terrarum suarum constituit, et in majorem tandem honorem, quem habebat in tota terra sua, vos sublimavit, ut de cætero vobis securius debeat credere, præcipue cum asserant quod totum suum regnum, quantum potuistis, adversus eum turbastis, nec remansit in vobis, quin ad eum exhæredandum pro viribus intenderitis. Eapropter mitto

vobis fidelem et familiarem nostrum Laurentium archidiaconum, ut per eum sciam voluntatem vestram super his omnibus, et cujusmodi animum vos habetis erga filium meum, et qualiter vos continere volueritis, si contigerit, quod petitionem meam, et precem de vobis ad plenum exaudire voluerit. Unum quoque vobis veraciter dico, quia nisi per humilitatem magnam, et moderationem evidentissimam, gratiam regis recuperare non poteritis. Verumtatem quid super hoc facere volueritis, nuntio proprio, et litteris vestris mihi significate.

EPISTOLA D.

OWENI WALLENSIS AD THOMAM CANTUAR.

Religiosissimo Dei gratia sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ archiepiscopo THOMÆ suo Patri spirituali O. Walliarum rex suus spiritualis in Domino filius, debitam ac voluntariam in Christo obedientiam.

Vestræ, Pater mi venerande, discretionis auribus insonuit, quanta sui juris detrimenta post mortem episcopi nostri Mauritii nostra passa fuerit Ecclesia. Unde et magno timore perculsi trepidamus, ne, quia nobis incumbit necessitas curam et sollicitudinem hujus Ecclesiæ gerendi, Deus nostræ negligentiæ ista imputet. Nobis quoque, quantum nos immeritos oderit rex Angliæ, ita ut nostro honori et in ecclesiasticis et sæcularibus negotiis pro posse deroget. in quo vestri exsilii damnosam sentimus absentiam. Sed, quoniam in tali statu non estis, quo super hac re nostræ indigentiæ consulere valeatis, vestram deprecamur obnixe clementiam, quatenus cum sic amodo esse nequeamus, nostrum alibi episcopum ordinandi licentiam tribuatis, tali tamen interveniente conditione, quod sanctæ Cantuariensi Ecclesiæ et vobis exhibeat obedientiam, ac si vestræ manus impositione consecratus fuisset. Et bene nostræ petitioni debetis satisfacere, quia non jus aliquod nos cogit vobis subjici, sed voluntas, quæ semper durabit immobilis, nisi in vobis remanserit, quo minus perseveret. Quod si nos de obedientia, si hoc contigerit, suspectos habueritis, securitatem faciemus quam velitis. Et sicut archidiaconus noster David vestra in omnibus præcepta sequitur, sic et nos omnes faciemus. At unum tamen sciatis, quod amplius sic esse non valemus. Voluntatem itaque vestram super his mihi litteris vestris renuntietis.

EPISTOLA DI.

ANONYMI AD ALEXANDRUM PAPAM.

Eram magnificentiæ vestræ quædam cum tranquillitate mentis intimaturus, etc. *Vide in Alexandro III, an.* 1159-81.

EPISTOLA DII.

LUDOVICI AD EUMDEM.

ALEXANDRO papæ LUDOVICUS rex Franciæ.

Pro archiepiscopo Cantuariensi, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA DIII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici, LUDOVICUS eadem gratia Francorum rex, salutem et debitam reverentiam.

Ab humanæ pietatis lege recedit filius, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA DIV.

EJUSDEM AD EUMDEM.

LUDOVICI reg. Fr. ad ALEXANDRUM papam.

Potestis recolere, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA DV.

EJUSDEM AD EUMDEM.

ALEXANDRO papæ LUDOVICUS rex Franciæ.

Tenemus firmiter et recolimus, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA DVI.

EJUSDEM AD THOMAM CANTUARIENSEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo LUDOVICUS rex Franciæ.

Jam diu sanctitati vestræ obtulimus, ut apud nos mansionem faceretis. Id ipsum nunc vobis offerimus ex grandi animo. Et hoc recipere nobis esset ad gaudium magnum. A nobis frequenter non habetis nuntios, quia sumus adhuc in exspectatione: et alias res, et alios rumores vellemus audisse, quibus vos lætificare nobis esset gratissimum. Sed nondum res est secundum desiderium nostrum. Valete.

EPISTOLA DVII.

EJUSDEM AD MANUELEM IMPERATOREM.

MANUELI Dei gratia illustri et glorioso Romanorum imperatori semper augusto, venerabili fratri et amico charissimo LUDOVICUS, eadem gratia rex Francorum, salutem et ei fideliter et feliciter adhærere qui regna largitur et transfert imperia.

Honor quem nobis in Domino peregrinantibus apud vos exhibuistis, Deo auctore a memoria nostra nunquam excidet. Et licet nos maria et interjectorum regnorum interstitia separent, nulla tamen vis meritis vestris debitum nobis excutiet charitatem. Inde et quod de vestra properitate lætamur ut nostra et æmulis vestris quod nostris optamus evenire promptum gerentes animum, si Deus opportunitatem dederit, vestram in Domino implere voluntatem et gloriam dilatare; ut autem vos de nostro et nos de vestro statu faciat certiores, latori præsentium Theobaldo, venerabili priori Crispiacensis Ecclesiæ dedimus in mandatis, ut imperialem adeat majestatem et ad thronum celsitudinis vestræ secreta perferat, quæ potius fidei ejus quam litteris censuimus imprimenda. Est enim vir litteris eruditus, morum sanctitate conspicuus, præclari nominis, et nobis admodum familiaris. Unde præ cæteris qui in ordine suo perfecti habebantur, electus est procurare necessitates Ecclesiæ Cluniacensis, quæ non modo monasteriorum regni nostri caput exstitit a diebus antiquis, sed in toto orbe Latino monasticæ religionis præ cæteris omnibus obtinuit gloriam. Imperatoriam ergo clementiam imploramus, ut tantum virum condecenter admittat, verba nostra quæ posuimus in ore ejus,

iat diligenter et misericorditer exaudiat preces A et respiciat Ecclesiæ necessitates.

EPISTOLA DVIII.

EJUSDEM AD WILLELLMUM REGEM SICILIÆ.

:DOVICUS Dei gratia rex Francorum, illustri regi lorum WILLELMO venerabili fratri et amico suo issimo, salutem et ei jugiter adhærere qui dat tem regibus.

›nor, quem nobis magnificus avus vester in quio Dei peregrinantibus exhibuit : liberalitas, n in nos et comperegrinantes exercuit ; conso- multiplex, quam fessis et laborantibus devotus ›ndit, a memoria nostra recedere nequeunt, sed ıum nostrum indesinenter accendunt. Utinam B ·tio, quam habemus ad vos, possit operis exhi- ne clarescere, et effectus meriti conspicuum nonium reddat affectui promerendi. Gratius ı esset nunc si opportunitas divinitus aperiretur quium vobis rependere, quam fuerit tunc illud a ·is progenitoribus accepisse. Magnique mune- ıstar erit si decreveritis imperare, quod desi- › nostro præstaret materiam obsequendi. Licet ı nos interjacentium terrarum spatia separent, sequiorum vicissitudines intercludant, ferven- nam tamen a pectore nostro nequeunt exclu- charitatem, quin properis vestris congaudea- ut nostris, et adversa quoties audiuntur, fera- ut nostra. Proinde quod honori vestro et gloriæ .mus inservire secure petimus et sincera con- C ıus charitate sicut preces vestras admittere ıpti sumus et similiter expedienti consilio obe- Nobilis vir Stephanus quem familiaritatis ve- honore sublimastis, caro et sanguis noster est, ırissimo proceres regni Francorum cognomine ffinitate contingit. Qualiter autem ad ignomi- : generis et gentis suæ dejectus sit et ejectus, entia vestra tanto certius recolit, quanto quæ eum gesta sunt, insidiantium fraude, clarius ›ræsentiam intellexit. Rogamus ergo affectu- · nobilitatem vestram, ut eam ad gloriam no- s vestri et regni Francorum consolationem is maturius revocare, eumque restituatis in rum amoris, familiaritatis, honoris et dignitatis. anc causam et alias quas scripto non duximus D nittendas, latorem præsentium Theobaldum ·abilem Crispiacensis Ecclesiæ priorem ad lentiam vestram fiducialiter destinavimus cui s quæ vobis ex parte nostra dixerit credi ılamus ut nobis. Et enim vir fide plenus, re- ıdus titulo sanctitatis, litterarum eruditione larus, nobis admodum familiaris charus et ac- ıs regno Francorum. Procurat autem necessi- nobilis Ecclesiæ Cluniacensis in Oriente ; in ıs eum a vestra sublimitate petimus benignius liri et efficacius promoveri. Gloriam vestram ›norem suum in longa tempora promoveat et ur Rex regum et dominantium Dominus.

EPISTOLA DIX.

A. . . . . REGINÆ FRANCORUM AD ALEX. PAPAM.

Sanctissimo domino et Patri charissimo ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, humilis et devota filia ejus A. . . . . regina Francorum, salutem, et cum sinceritate cordis devotum obsequium.

Vobis sicut Patri loquar et domino, etc. *Vide in Alexandro III, an.* 1159-81.

EPISTOLA DX.

FREDERICI IMP. AD HENRICUM REGEM.

FREDERICUS Dei gratia Romanus imperator et semper augustus, dilectisssimo amico suo H. illustri Anglorum regi, salutem et indissolubilem intimæ dilectionis affectum.

Cum Christus Ecclesiam suam quam pretioso sanguine redemit, unicam et indivisam beato Petro præ cæteris apostolis singulari et speciali privilegio gubernandam commiserit, constare videtur quod unus in Romana Ecclesiæ pontifex esse debeat, qui unius Dei et Petri vicarius, unius et universalis Ecclesiæ gubernator existat. Unde nos qui unitatem colimus, et omnes unum corpus sumus Ecclesiæ, nonne dolere debemus quod scissa illa tunica inconsutili, unitatis scilicet Ecclesiæ, duos apostolicos in Romana Ecclesia videtur habere? Defuncto enim Adriano papa in Kalendis Septembris, cardinales, qui columnæ immobiles esse videbantur, quibus sancta et catholica inniteretur Ecclesia, non quæ Dei sunt, sed sua quærentes et unitatem Ecclesiæ scindentes, duos pontifices elegerunt. Pro tanta namque et tam perniciosa Ecclesiæ jactura tota Italica Ecclesia conturbatur, et dissensiones schismatis ortæ in capite, jam in inferiora membra defluxissent, et totum corpus Ecclesiæ commaculassent, nisi nos consilio et auxilio religiosorum virorum qui Spiritu Dei aguntur, tam impudicæ iniquitati justitiæ rigorem opposuissemus. Ne itaque in tantæ discrimine discordiæ universalis Ecclesia possit periclitari, Romanum imperium quod ad remedium tam perniciosi morbi divina clementia providit, universorum saluti debet sollicite providere, et ne tanta mala in Ecclesia Dei præmineant, futuris solerter obviare. Coadunatis etenim in unum omnibus episcopis, tam Italicis quam Teutonicis, cæterisque principibus ac viris religiosis, qui zelum Dei et Ecclesiæ habere videbantur, quid facto opus esset, diligenter investigavimus. De decretis pontificum Romanorum, et statutis Ecclesiæ veraciter accipientes, quod exorto schismate in Romana Ecclesia ex duorum apostolicorum electione ambos vocare, et secundum sententiam et consilium orthodoxorum litem decidere deberemus. Ex consilio itaque omnium qui aderant, episcoporum scilicet, cæterorumque principum curiam solemnem, et generalem conventum omnium ecclesiasticorum virorum, in octavis Epiphaniæ Papiæ celebrandum indiximus. Ad quam ambos qui se dicunt

pontifices Romanos, omnesque episcopos imperii nostri vocavimus. Sane cum sis unum de principalibus Ecclesiæ membris, ac sine cujus consilio et auxilio tam arduum tamque necessarium negotium salutarem effectum sortiri nec debet nec potest, si fieri posset, pro reformanda unitate Ecclesiæ, etiam tuæ personæ sublimitas insudare deberet. Sed quia hoc jam diu desiderabile votum nostrum necessariæ causæ præpediunt, dilectionem tuam mondis quibus possumus exoratam esse cupimus, quatenus de venerabili collegio episcoporum regni tui et abbatum, aliorumque orthodoxorum quorum sapientia et religione Anglorum præfulget Ecclesia, quotquot potes, nobis transmittas, et prædicto sacro conventui interesse facias, ut eorum cæterorumque ecclesiasticorum virorum salubri dictante consilio unitas Romanæ Ecclesiæ, Deo mediante, qui facit utraque unum, reformetur, et status ecclesiarum nullo deinceps dissensionum turbine collisus, nostris temporibus incolumis in sua possit tranquillitate permanere. Interim autem, in neutram partem prædictæ scissuræ assensum tuum declines, nec

[*desunt nonnulla.*]

rationabiles aliquatenus recipias.

EPISTOLA DXI.

EJUSDEM AD CUNCTOS POPULOS.

FREDERICUS Dei gratia Romanorum imperator et semper augustus, cunctis populis quos clementiæ nostræ regit imperium.

Jam dudum innotuisse credimus, qualiter exorta quondam inter Ecclesiæ Romanæ cardinales de apostolatu discordia in reges et regna impetu pestifero est diffusa. Pro qua ad optabile bonum pacis revocanda quantos post beatæ memoriæ papæ Victoris electionem et confirmationem Catholicam Papiæ, Mediolani, Laone, atque in diversis imperii finibus in corpore nostro labores, tam nos quam invicti principes nostri pertulerimus, quantas rerum copias zelo justitiæ impenderimus, in extremis quoque mundi partibus jam auditum non dubitamus. Denique beatissimo papa Victore ad paradisi gaudia feliciter assumpto, et in ejus locum ad episcopi et cardinalibus almæ sedis apostolicæ domino Paschali, viro Christianissimo, in præsentia episcoporum et religiosorum Lombardiæ ac Tusciæ, illustris quoque urbis Romæ præfecti ac multorum nobilium Romanorum, catholice substituto, ipsum etiam dominum Paschalem ex Ecclesiæ ac principum imperii judicio atque consilio in papam et Patrem Catholicum solemniter recepimus, debitoque honore venerari semper intendimus. Proinde obstinata schismaticorum perfidia, mortem viri justi suis successibus aperta fronte ascribens, Sireniis suis blanditiis quorumdam fidelium nostrorum animos adeo molita est denuo immutare, ut nisi novis morbis nova maturius remedia objicerentur, pars nostrorum non modica viderentur ex fiducia nostræ lenitatis seducenda. Igitur zelo reformandi decoris domus Dei ardentius accensi, cum regem Francorum, qui nulla nostra culpa præeunte, una cum Rolando, imperii nostri hoste publico, ejusque sequentibus, imperialem nostrum honorem manifeste molitur auferre post multos nostros admonitus irrevocabilem persensissemus, universis imperii principibus in sancto Pentecoste curiam Wichebuch generalem indiximus. Quorum cœtu celeberrimo ibidem solemniter præsidente, Ecclesiæ Dei statum ac domini papæ Paschalis negocium serio ac magnifice duximus roborandum. Invocata igitur devotissime Spiritus sancti gratia, et universorum qui aderant consilio altius communicato, ad removendam pro parte nostra omnem prorsus ambiguitatem, ipsi nos manu propria super sanctorum reliquias juramentum publice præstitimus, quod Rolandum schismaticum, vel ejus successorem, quem ipsius pars elegerit, in papam nunquam recipiemus, nec ad eum recipiendum unquam alicui assensum præbebimus. Nulli etiam fautorum ejus gratiam nostram unquam reddemus, nisi ab errore viæ suæ ad unitatem Ecclesiæ fuerit conversus. Dominum vero papam Paschalem manutenebimus semper et promovebimus, eique tanquam Patri catholico et universali pontifici obedientiam, honorem et reverentiam exhibebimus : et ab ipso, ejusque parte, vita comite, nunquam recedemus. Electos quoque, qui sub eo aut ejus successore, quem pars ipsius elegerit, consecrationem receperunt, vel adhuc receperint, honore aut ordinibus suis per ejus obedientiam privari nunquam permittemus. Et hujus absolutionem sacramenti nunquam requiremus nec oblatam recipiemus. Præterea noster in imperio successor, quem principes universi elegerint, hunc honorem Ecclesiæ Dei et imperii, et hanc partem nostram sub eodem juramento tuebitur semper atque tenebit. Idem quoque juramentum archiepiscopi et episcopi omnes, atque electi qui interfuerunt numero quadraginta, super sancta Dei Evangelia propria manu unusquisque sub stola sua præstiterunt et publice firmaverunt. Nihilominus universi grincipes sæculares, dux videlicet Saxonum, et Bavero marchio Albertus senior, Conradus palatinus de Rheno, et Ludovicus Landgravius, et reliqui omnes, super sanctorum reliquias id ipsum juraverunt. Repente autem Spiritus sanctus mentem omnium adeo unius effecit voluntatis, quod electi omnes in sabbato quatuor temporum ad laudem Dei, et honorem imperii sacros ordines devotissime susceperunt. Firmiter quoque a nobis et ab universis decretum est, ut quicumque supersunt ordinandi, in primis quatuor temporibus similiter ex sequantur : alioquin dignitatis, et quam elec[ti] sunt, honore, omni remota dilatione, priventur. A[d] hæc honorabiles legati illustris amici nostri Henrici gloriosi Anglorum regis, ad nos ab ipso transmissi, in totius curiæ nostræ præsentia super sanctorum reliquias ex parte regis Angliæ publice juraverunt nobis, quod rex ipse cum toto regno

suo in parte nostra fideliter stabit; dominum Paschalem, quem nos tenemus, nobiscum semper tenebit. De Rolando autem schismatico manutenendo nullatenus se de cætero intromittet. Quia vero justitiæ, quam hostes Ecclesiæ Dei et nostri, sive ex superbia, sive ex causæ diffidentia devitarunt, nos semper hactenus stare parati, nunc tandem ad insolita sacramenta ex eorum manifesta obstinatione samus impulsi. A schismaticorum communione omnis homo, omnisque ordo caveat. Furor enim eorum, etsi hactenus aliquo modo visus est venialis, in posterum prorsus erit irremissibilis. Ad perfectum quoque hujus negotii firmamentum ex totius Herbipolensis consilii decreto firmissime præcipimus, ut si quis ad sui mandatum antistitis sacramentum supra scriptum non præstiterit, si clericus sit aut monachus, ecclesiastico privetur honore ac beneficio; si laicus, allodia et beneficia quæcunque possidet, nostra ipsi auctoritate a suo judice vel domino prorsus adimantur.

Data Wicheburch, Kalendis Julii.

EPISTOLA DXII.

EJUSDEM AD STABLAUNENSEM ABBATEM.

Fredericus imperator Stablaunensi abbati.

Sicut novit dilectio tua, ad curiam Wicheburch, quam in Pentecostem indiximus, nos una cum principibus universis, tam sæcularibus quam ecclesiasticis, gloriose convenimus. Ubi inter cætera sanctæ Ecclesiæ statutum est præcipue de negotio domini Paschalis papæ, quod in cordibus multorum dubium habebatur, communicato universorum consilio, principum videlicet, et omnium clericorum atque laicorum, qui aderant feliciter et magnifice roboravimus: invocata enim sancti Spiritus gratia, dominum papam Paschalem, et ejus honorem in hunc modum stabilivimus et confirmavimus, quod nos propria manu nostra super sanctorum reliquias publice juramentum fecimus, quod de cætero, Rolandum Schismaticum neutiquam pro papa recipiemus. Et si ipse decesserit, ejus successorem, quem pars adversa substituet, similiter nunquam recipiemus. Dominum vero Paschalem papam de cætero, sicut universalem et Catholicum Patrem, cum obedientia, et honore, et reverentia habebimus et tenebimus, et ab ipso ac ejus parte nunquam recedemus, quandiu ipse vivet, et nos vivemus. Si autem ab hac vita nos decedere contigerit, noster successor, quem principes universi substituent, hunc honorem imperii et hanc partem nostram sub eodem juramento tuebitur semper atque tenebit. Hoc idem juramentum omnes archiepiscopi et episcopi nostri et electi, qui interfuerunt numero quadraginta, super sancta Dei Evangelia manu propria unusquisque sub stola sua fecerunt, et publice firmaverunt. Et ad removendam pro parte nostra omnem ambiguitatem omnes electi, primus Coloniensis, deinde cæteri, sacros ordines in Sabbato quatuor temporum ad laudem et honorem imperii apud Witzeburgh cum omni devotione susceperunt. Similiter universi principes sæculares, dux Saxoniæ, et Albertus marchio senior, et palatinus comes de Rheno, landgravius, et reliqui omnes super sanctorum reliquias publice juraverunt. Honorabiles quoque legati regis Anglici, amici nostri, ab ipso ad nos transmissi, in præsentia totius curiæ nostræ super sanctorum reliquias ex parte regis Anglici et baronum ejus juramentum apud Witzeburg juraverunt, quod et ipse rex Anglicus cum toto regno suo in parte nostra fideliter stabit, et dominum papam Paschalem, quem nos tenemus, et ipse tenebit, et nostram partem manutenebit. Et de Rolando schismatico, vel ejus parte amplius de cætero se non intromittet. Nos itaque de tua dilectione et fidelitate confidentes, et plurimam fiduciam habentes, mandamus tibi attentius monentes ac præcipientes, ut prædictum juramentum, quod nos propria manu nostra coram principibus juravimus, et ipsi principes juraverunt et firmaverunt, ipse cum omnibus ecclesiæ tuæ fidelibus publice jures et observes, et singulis Dominicis diebus et festis in publica missa, sicut edictum est et sancitum a nobis et a principibus, publicam orationem pro domino papa Paschali nominatim et assidue, intus et foris, præcipias recitari.

Edictum quoque est et statutum, ut hæc omnia juramenta infra sex hebdomadas ad omnibus compleantur. Quod si aliquid monachorum, clericorum, laicorum in imperio nostro huic confirmationi et edicto nostro aliquo modo se opponendo contradixerit, certum sit apud te, quod sicut publicus hostis imperii, absque omni spe recuperationis, judicatus est et damnatus, et ab omni officio et honore et beneficio destitutus. Litteras quidem vocationis tibi transmisimus, et quia secundum prudentiam tuam nobis necessarius valde fuisses, quod litteræ nostræ ad te non pervenerint, valde dolemus. Interim in partibus tuis præsentiam nostram prætolaberis: ibi cum viciniores erimus, si quid justitiæ defuerit, per omnia complebimus.

EPISTOLA DXIII.

REGIS SICIL. AD REGEM ANGLIÆ.

Regi Angliæ rex Siciliæ.

In receptione litterarum specialissimæ dilectionis vestræ cognovimus, quod quidem sine admiratione maxima proferre non valemus, videlicet quod ordine humanitatis oblito, et naturæ lege soluta insurrexit filius in parentem, in genitorem genitus. Commota sunt viscera ad bellum intestinum, irruerunt ad arma præcordia, et quod novum prodigium est, et nostris temporibus inauditum, caro defervuit in sanguinem, et se ipsum quærit sanguis effundere, et quoniam ad tanti furoris impetum compescendum, potentiæ vestræ auxilium loci commoditas non admittit, eo quo possumus charitatis affectu, quem locorum spatia non con-

cludunt, personam et honorem vestrum devotius A amplectantes, dolori vestro compatimur, persecutionem vestram moleste ducimus, et quasi propriam reputamus. Confidimus autem et speramus in Domino, cujus judicio regum judicia terminantur, quod non diutius permittet filium vestrum tentari, supra id quod debet, et qui factus est obediens usque ad mortem, ipse in eo filialis lumen obedientiæ inspirabit, per quod memorabitur quia caro et sanguis vester est, et relictis hostilitatis erroribus agnoscet se filium, redibit ad patrem, naturæ solidabit incommodum, et debitæ dilectionis fœdera ordo pristinus continebit. Valete et gaudete in Domino.

EPISTOLA DXVI.

PHILIPPI COMITIS FLANDRENSIS AD ALEX. PAPAM.

Alexandro papæ Philippus comes Flandriæ.

Multas sanctitati vestræ refero gratias, etc. *Vide inter epistolas variorum ad Alexandrum III papam, post ipsius Regesta.*

EPISTOLA DXV.

RANULFI DE TURRI EPIS. AD GILBERTUM.

Domino Londoniensi Ranulphus de Turri, semel semperque suus, misericordiæ abundare visceribus.

Quamvis spontanea beneficia incitamenta non exigant, instinctu erga vos charitatis præcipitor piæ petitionis. Venit ad misericordiæ vestræ januam J. filius A. magistri quondam vestri, procuratoris vestri, tutoris vestri, vestri dicam et nostri? Sed ut C verius fatear, et vestri dicam et nostri. Venit ille, qui ut ad vos veniat, non modo est invitandus, sed trahendus. Venit, inquam, non voluntate ductus, non voluptate corruptus, sed impetu necessitatis invectus. Onerant enim eum supra modum redituum angustiæ, debitorum paternorum sarcinæ, amicorum raritas, fratrum sororumque pluralitas et reliquæ sarcina parentelæ. Hæreat animo sanctitatis vestræ illa magistri Adæ circa vos curarum gravitas, alimoniæ fecunditas, diligentia doctrinæ, specialis impensa benevolentiæ. Quis hodie proprios liberos regit providentius, educat uberius, instruit attentius, diligit ferventius? Sic pene amor ille modum excessit, ut vos diligeret non quasi excellenter, sed quasi singulariter. Absit ab episcopi pietate tot et D tanta talis tantique magistri merita non attendere, et ejus non compati liberis, qui vos aliquando pro filio adoptavit. Det ergo Deus vobis angelum magni consilii, quatenus portuorem præsentium, qua decet honestate suscipiatis, et qua abundatis pietate reficiatis, et qua præeminetis potestate promoveatis. Si autem se sanctitas vestra magis ad fratres suos qui minus, imo nihil nisi per ipsum habent, inclinat, confiteor coram Deo, prædicabilius atque salubrius esse ad hujuscemodi inopes respicere, quam quosdam vicatim cibaria quærentes reficere. Cum autem religionis vestræ benignitas se passim ad omnes conetur extendere, his potissimum debet subvenire,

qui in bonis vestris aliquid juris videntur qui fodere non norunt, mendicare erubesc bus si supernum quod modicum est sub auxilium, nullum vivendi relinquit adjutori præsumo docere sapientiam vestram, sed (charitatem vestram, ad honorificentiam et vestram. Denique pepigit gratia vestra ali(alumnis magistri Adæ suscipere, alere, pro Quod nondum solutum, rationis dictat ord(dum, et misericordia præcipit ad implendu et omnibus repleat cor vestrum Deus spiril lii, et fortitudinis, et pietatis. Valete se Domino.

EPISTOLA DXVI.

B Super appellationis denuntiatione vest provide et prudenter egistis. Sed dominus sultius in hac parte providerat vobis et gratia, cum statim postea convenit regem rum de conventione facta inter eos fide inte quod neuter eorum alterius invasorem in t retineret, aut infestatorem quemcunque r aut manuteneret qui sui domini curiæ star judicio. Objiciebat enim guerram archiepisc tuariensis gravissimam et omnimodo inord Ad hoc itaque tandem ventum est quod pro est archiepiscopo utrum mallet Galliam e: ab excommunicationibus suis temperare et omnes illos absolvere quos excommunicave terea inpræsentiarum nuntiorum litterarui runt in Franciam dominus Sagiensis et arcl nus Cantuariensis pro magna utilitate et u pace Ecclesiæ Anglorum. Item Raginaldu diaconus Saresberiensis in reditu est, pera nibus domini regis ad voluntatem suam et s adducens secum duos clericos familiares domini papæ, videlicet Gratianum subdiacoi potem Eugenii papæ, magistrum notaric Vivianum advocatum curiæ Romanæ. ad (qualiter nondum scimus, sed omnia bon mus, sicut a quibusdam accepimus quod audietis.

EPISTOLA DXVII.

...... EP. AD GILBERTUM

D Domino Londoniensi salutem præsenten turam.

Sicut tradit quædam eloquentiæ persona s ingratus est qui negat se beneficium accepi gratior, qui dissimulat, ingratissimus omni oblitus est. Ne igitur famæ vestræ nitor e ingratitudinis hujus vel illius videatur carb grescere, tangat memoriam vestram illa n Adæ circa vos curarum gravitas, doctrinæ ditas, alimoniæ ubertas, postremo fervens, dens charitas. Hæreat animo vestro quanta quali amplexu, quam speciali privilegio, illa ris vestri, procuratoris, tutoris, diligens vig vos non modo supra familiares, verum supr

ales adoptaverit,qualiterque ejus spiritus ut ita dicam, spiritu quieverit. Tantorum rium contemplatione meritorum et mea- rentione precum, J. latorem præsentium tra eo benevolentiæ respiciat intuitu,quæ ıgruat sanctitati, et paternæ respondeat ni, quatenus filius utilitate sentiat, quod ore promeruit. Pater enim ejus cum fati pleret,filium reliquit ære alieno gravatum, umerositate impeditum, redituum angu- rictum, et quibusdam aliis nexibus intri- et erga dilectissimam religionem vestram aliorum prævenit merita, hujus devotis- i attendere necessaria, et filio sublimita- sinum aperire misericordiæ. Valeat sancti- in Domino charissima.

EPISTOLA DXVIII.

ι.... AD THOMAM CANTUARIENSEM.

s, domino servus, THOMÆ archiepiscopo ısi R.... quidquid in vita jucundius et ducibilius.

bis rarius scripsi non absque delicto arbi- avi equidem, sed confitenti parcere novit Minus etenim diligens hactenus exstiti ad vestræ dispensationis curam pertinere .Totius quippe Ecclesiæ nostræ dispensa- icitudo vobis incumbit. Vobis namque nmissa sunt et universa vestro consilio vel arbitrio immutare, bona in melius e et perversa de confusione in ordinem re- missum est. Se et sua vestræ dispositioni cta Dorobernensis gaudet mater Ecclesia: patrem, pastorem, ducem, cura, sollicitu- nsideratione ordinata unanimi voluntate Interior siquidem et exterior omnium sita vos ad vigilantiam excitat. Grandis us grave : et cuivis importabile, si non r divino miseramine. Sollicitudo, ni fal- ,et labor plurimus incumbit. Vane igitur umit humana præsumptio,ubi totum per- miseratio.Diligentia igitur plurima opus vis sarcina plurimorum participatione a. Quod itaque ab uno minus potest, a portetur.Sed viros discretos et industrios rtitio exigit : qui et exteriora pruden- istrare et interioribus zelo Dei armati se- cientiam præesse vigilanter noverint : qui propriis præferentes, non sua sed quæ Je- uærentes, discrete sciant, humiliter velint ossint assignatorum sibi curam gerere:qui obsequentes aut sanguini, maxime dome- bona noverint providere ; qui non Ecclesiæ m in propinquorum locupletationem dis- ui non panem filiorum canibus mittant, ut s attenuent, dum alienos saginant, quos acitatis nævus non inficiat, aut prodiga n infamet ; qui non in deliciis carnis cu- ınt, sed spiritui servire contendant, quos

A non aut edulio crapula aut vino gravet somndlentia : quibus jucundior sit hymnorum aut psalmorum modulatio quam vel diurna vagatio vel nocturna dormitio,quibus magis cordi sit animarum cura quam corporum ; qui et speciosæ Rachel amplexus desiderent et Liam propter fecunditatem tolerare non recusent ; qui contemplationem Mariæ ardenter sitiant et laborantis Marthæ sollicitudinem non omittant : qui alterna se vicissitudine, nunc ad interiora nunc ad exteriora, discrete se habentes, ut cætera se ipsis adjiciantur et primum regnum Dei quærentes, spiritualia carnalibus, divina humanis anteponant. Tales enim oportet episcopum habere ministros,quibus secure ea quæ propter aliarum Ecclesiarum sibi etiam commissarum sollicitudinem minus ipse sustinere post onera impertiatur. Sana enim hæc est,ut B arbitror, consultatio,quæ virum honestum et discretum commendat. Succenseat adversus me forsitan alius et dicat : Quid pergis vel Minervam docere vel Apollinis aptare digitos citharæ ?

Quid cum principibus tibi vix popularibus apto ?
Vix terra dignus quid super astra facis ?

Ut ab his cessem laudant ; attendam sortem meam consulter et professionis meæ conscius,loqui erubescam. Oppilare os suadent propter monachum,mortui enim, ut aiunt, sumus et nihilomnino nobis cum exteriorum cura qui mundo renuntiavimus. Sit ita, ut aiunt. Sed, quæso, dent mihi aliquem qui in mundo sine mundanis possit vivere. Sunt enim in C mundo sed de mundo qui mundo tanquam non utantur utentes, soli Deo in omnibus placere quærunt. Si quis, quod absit ! se palliat vivens aliter, videat ipse : mea etenim nil interest. Sed utinam non mordear a conscientia mea. Si quis est gloriosus iste, qui quasi nesciens quid loquator infrunita fronte obloquitur. Nunquid non obsequium præstandum est ? Sed quid majus, quid melius, quid utilius obsequium aut honestius præstari poterit, quam ut amicitiæ vinculum indissolubile conservetur ? Nunquid, ut omittam cætera, domini et episcopi mei periculum mihi parvipendendum ? Nonne in quo et ipse periclitatur et ego ? Quæ enim navis naufrago gubernatore evasit ? Quisve negare audeat etiam maxima minimis interdum D posse juvari ? Sæpenumero vidimus et audivimus id accidisse. A Domino constitutus Israelitici populi Moyses judex consilio Jethro in omnibus usus est : fessum in itinere Amalechitam puerum David inventum refecit, et eo duce eosdem qui captivas ipsius uxores et prædam abduxerant comprehensos Amalechitas interfecit. Judicium quoque Daniel etiam in Babylone adversus seniores judices qui videbantur regere populum suscepit : et eos condigna pœna exterminavit. Sed quid indignantur minus discreti reprehensores mei ? Nunquid et hic in Ecclesia Christi non licet fieri, in qua ea quæ a sapientibus abscondita sunt, Pater cœli et terræ parvulis revelat ? Quis spiritum divini consilii fra-

terna charitate non suscipiat cum fas sit et ab hoste docere. Non ambigo, non ignoro virum prudentem tanto regimini deputatum, sed nihil nimis vel consilii talis providentiæ in tantarum rerum administratione unquam legitur fuisse. Sibi ipse sufficit: sed affectus meus volo ei innotescat. Mereri libet. Gratum etenim mihi est si quid ex me in illius usus emanat. Non est ; ipse enim noviter ab heri vel nudiustertius nostræ familiaritatis contracta gratia quæ ab ipsius ætatis pene exordio traxit originem, et quam processu temporis succedentibus sibi invicem meritis usque in hæc tempora conservatam et uberius auctam arbitror. Jucundum mihi et quam maxime gratum quod talem sortitus sum, si talem conservare meruerim. Quod si in aliquo aberravi, ignorantiæ, quæso, non malitiæ ascribatur. Scio tamen quod superest mihi adhuc prior affectus et ex dispositione in habitum usus perseverat : licet in ostensione minor fuerit effectus. Duret utinam iste et inviolatus permaneat usque in finem non habiturus incrementi modum. Amo quidem amo, et si parum est, amem oro validius. Stat tamen immotum apud me quod nemo filiorum vestrorum me uberius, jucundius aut dulcius vos diligere queat, parum licet vobis mea dilectio conferre possit, minus utique est quam vellem, sed imperfectum meum omnipotentis Dei miseratio suppleat. Excessi epistolarem in scribendo modum, dum parum mihi est, qua parte licet scheda magis quam lingua vobiscum loqui. Parcat tamen mihi benigna patientia, si hoc unum adjecero ne vel nimis supra modum terreamini vel blanditiis turbamini. Veritatis amatorem sentiat adulator et assentatoris lingua in præsentia vestra obmutescat. Erectus sit vestræ constantiæ status : flecti vel frangi nesciat. Turbabitur forsitan mundus, sed exaltatam procellam sedare ac deprimere potens est Dominus. In manu Domini corda sunt regum quibus vel in misericordia vel in judicio utitur miserator et justus Dominus. State igitur in fide; viriliter agite; confortamini in Domino et omnia vestra in charitate fiant, et Deus pacis et dilectionis erit et sit vobiscum. Amen.

EPISTOLA DXIX.

De nobilitatis vestræ gratia certam obtinentes fiduciam, amicos nostros quoties expedit, et maxime quos domino papæ et toti Ecclesiæ Dei fideles cognoscimus et devotos, vobis fiducialiter commenda-

A mus, procul dubio attendentes, quod tanto debeatis partibus inclinari, quantum apud stræ possent efficere. Proinde venerabilem f nostrum Londoniensem episcopum quem R pontifici et Ecclesiæ indubitanter comperim fidelem, serenitati vestræ commendamus att transmissis affectibus admodum exorantes, nus ipsius nuntios venientes ad curiam sub vestra benigne recipiat, et eorum petitionibu ex parte memorati ferunt episcopi, amicabilit perari studeat et efficaciter promovere. Si aut quid apud curiam domini papæ de prædicto ep sinistrum aliquid fuerit intimatum, unde eu dimus esse immunem, vestra curet id ita del lcrtia, ut prælibati nuntii a summo pontific B gnius exaudiantur et in iis exhibeatur grati genti. Vale.

EPISTOLA DXX.

Venturi sunt, ut dicitur, magister Otho T nus episcopus, et dominus Albertus presbyt dinalis; et si dominus rex mandato domini voluerit, tunc creditur eos venturos in An Dominus Jacinthus transiit ad Hispaniam, fur ibidem officio legationis. Abbas Clarevallen Placentiæ prima die Dominica post Ascension mini transiturus ad dominum papam, et n pacis sicut et imperator et rex Francorum C des effecti sunt domino papæ et curiæ repra bit. Nuntii nostri transitum habuerunt prope F datis senatoribus viginti libris, et idem nun runt Bononiæ in reditu primo die Dominic Ascensionem. Vigorniensis tamen episcopu ginaldus archidiaconus non ausi sunt se com fidei senatorum. Robertus de Novo-Burgo in Siciliam, visitaturus regem et parentes Prætereat sciatis quod dominus rex omnia Widomari de Leun subvertit in Britannia, e tribus quæ dominus rex habet in manu sua. terra Widomaro concessa. Quod autem Wido occupavit de feudis vicinorum suorum red super hoc stabit in judicio coram rege, quo pavit de feudis hominum suorum reddet, D plenum rectum tenebit in curia sua, si domi præceperit per breve suum. Bituricensis ar scopus his diebus rebus est humanis exemp cujus loco substitutus est consensu clerici et Meldensis episcopus, scilicet dominus Ste frater Adæ quondam camerarii regis Fran

HERBERTI DE BOSEHAM

S. THOMÆ CANTUARIENSIS CLERICI A SECRETIS

OPERA QUÆ EXSTANT OMNIA

Nunc primum edidit J. A. GILES, LL. D. presbyter Eccl. Angl. et collegii Corp. Christi Oxon. nuper socius. (Oxonii et Londini, 1845, 8o, 2 vol.)

EPISTOLA DEDICATORIA.

Amicissimo fratri suo Jacobo NORRIS *S. T. P. collegii Corporis Christi præsidi, cæterisque viris amicissimis et bonis fratribus suis, ejusdem coollegii sociis et discipulis, frater eorum et quondam consocius Joannes* ALLEN GILES, *salutem et in bonis litteris optimo frui successu.*

In partibus transmaritis mihi diu peregrinanti et totum fere Occidentem pervagato, quantum gaudii dederit, quod tandem exemplare vetus Herbenti de Bosham in Bibliotheca Atrabatensi nactus sim, fraternitas vestra dubitare non potest. Is enim Herbertus, sancti Thomæ archiepiscopi per tot annos comes individuus ea quæ ipse viderat, quorum ipse pars magna fuerat, stylo, ut tunc temporis putabatur, immoderato et ultra legem evagante, descripsit. At Hercle, quæ ante quingentos annos præ nimio scribendi labore Patrum nostrorum diligentiam penitus evicerunt, his temporibus, post præclaram typographi artem inventam, diutius in codicibus mstis latere, nemo non dolebit. At libri istius Atrabatensis, quem (quantum scirem) solum superesse putabam, decimum quodque folium, ignominiosus quidam bibliothecarius, cujus nomen periit, memoria adhuc vivit, ut inde paucorum assium membranam vendendo lucrum faceret, sacrilega manu excerpserat ! Quo factum est ut per totum librum hiatus plurimi valde deflendi, legentium studium interrumpant Ita monitus de parte quæ supererat similem casum evenire posse, totum codicem transcribi feci atque in his tomis publici juris facio.

Sed non hiatus isti omnes in meis libris apparent. Id quidem Providentia divina quæ mihi in hac re arrisit, nec ulla cura mea effecit. Nam in biblio!heca fraternitatis vestræ, imo nostræ, superest adhuc codex qui aureum hoc opus, tribus tantum libris prioribus exceptis continet. De quo suspicio quidem mihi olim inciderat ; sed quia codices qui in collegio nostro servantur, ex confusione tanta laborabant, ut libri qui quærerentur vix ulla diligentia inveniri possent, istum codicem nunquam videram, nec si vidissem, faciliter recognovissem, quia nullius auctoris nomen præ se fert, nee initium quidem mutilus et imperfectus habet.

Cum itaque res ita sit, fratres mei hanc primam editionem Herberti de Bosham libelli de Vita sancti Thomæ Cantuariensis ad pedes vestros depono, memor quidem illius temporis, quo apud vos, nullis mundi rebus implicitus, omni cura temporalium solutus, verum quærere, fontes ipsos adire, et inde haustus divinos copiose imbibere pura et simplici mente satagebam.

Fraternitatem vestram precor obnixiusque supplicor ut Herbertus meus favore et patrocinio vestro fultus in lucem prodeat, et ut liceat mihi iisdem verbis eum ad vos commendare avibus Horatius amicum Septiimum Neroni commendavit :

Scribe tui gregis hunc et fortem crede bonumque.

Kal. Dec. 1845. J. A. G.

J. A. GILLES PRÆFATIO IN TOM. I.

Vitam S. Thomæ complectentem.

Cum sanctus Thomas Cantuariensis archiepiscopus id merito jure obtinuerit, ut multos haberet vitæ suæ scriptores, eosque coævos, nullum sane nactus est quem majori cum voluptate, ne dicam amore, excipias, præter hunc nostrum Herbertum de Bosham. Qui enim propter hoc tantummodo apud nos celebratur, quod arctissimis amicitiæ vinculis præsuli suo adhærebat, ita ut ne ulla quidem memoria Herberti cujusdam hodie foret, nisi eo cum nomine sanctissimi præsulis posteritati committeretur. Accipimus autem tam ex ipsius quam cæterorum scriptis hunc esse gente Anglum, natumque Bosham seu, ut vulgo dicitur, Sussexiacorum Bosham : quod antiquitus dominium Cantuariensi sedi ascriptum, vicissim deinde in diversorum manus, Cantianorum scilicet comitum, Guillelmi Marshall et domus Berkeley devenit. Idem vero statura procerus, venustus forma, adeo inter omnes eminebat ut militiam potius quam sacerdotium redoleret ac singulari virtutis acie immanique virium suarum copia natus ad hæc, sicut re compertum est, suscipienda videretur, quæ nimirum, imminentibus undique periculis, audacissimum quemque requirebant.

Thomæ causam amplexus est cum nullo adhuc ille, nisi cancellarii, fungeretur officio ; cui consecrando testis adfuit ; quem prosecutus est postea ad Clarendonense consilium; cui vero usque adeo consensit in hac famosissima Northamtunensis castri curia, ut dum nefandam istam per noctem, veluti turbationum omnium inverecundæque tyrannidis formitem, aufugeret præsul, aufugerit et ipse per eamdem noctem, Cantuariam reversus. Qui igitur, collecta ibi, ut ei præceptum erat, nummorum, ex aurro argentoque vasorum et omnis suppellectilis maxima quam potuit copia, cito transmeans mare, in sanctum Audomarum ubi post septem vel octo dies dominum suum erat recepturus, pervenit. Jussus inde qui legatos quosdam emungeret, quos Henricus ad Alexandrum papam direxerat, non multo post regem ipsum ad colloquendum aggressus est. Ibi autem, cum Henricus suum cuique et omnibus gratiam, dummodo archiepiscopi partes relinquerent, sese redditurum dictitaret ac polliceretur, nihil omnino concessit noster, nisi quod liberius viriliusque, fortasse procacius, se ipsum patefaceret. Et sic deinceps, multa peregisse dicitur, quibus

tantum fidei ejus concredebatur quantum et ipse periculis sese devoverat : quippe cui, non favente c su certissima regis ira immibebat, adeo atrox ut inimici cujusque devicti oculos erueret et alia corpo membra truculenter succideret. Attamen Thomas, comitante Herberto, Cantuariam suam recuperav Quem nihilominus tam cito, tam miserabiliter oppressum suismet oculis non visurus erat Herbertu quandoquidem ipse, pridie hujus sceleratissimi diei urbem, imo et Angliam, ad Francos delegatus, re querat. Ex quibus sane (licet ex adverso), dubitatur utrum si tam præceps et audax adfuisset ille v tanto timori fuisset occisoribus, ut scelus suum minime perpetrare potuissent, an potius ille ipse mul pejoris etiam internecionis, etsi invitus et reluctans, infanda tamen causa futurus extitisset. Nec plur Thoma defuncto, de Herberto legimus, nisi quod, elapsis annis post parricidium quatuordecim, suis satisfaceret amicis, magni hujus viri vitam enarrare aggresus fuerit, quem ipse tot anno sadeo prosec tus erat, ut omnes suos in hunc unicum reponeret affectus et quasi in deum, ut ita dicam, « cultu idololatriæ suæ. »

Opus in septem libris digestum est, in quo breve de Vita pontificis continetur compendium. Sequit alius seu *Melorum liber*, cujus argumentum in plurimas inter Christi vitam et Thomæ, prout aucto ingenio libuerit, similitudines versatur. Quem tertio, id est ultimo loco excipit historia alia de rebus ges videlisset post mortem archiepiscopi. Hactenus hæc. Quæ sint enim hujusdem auctoris opera si inquir videre est tom. II in præf. (3), ubi cætera omnia, quæ hic desunt, habent quæque peculiarem suam congruam satis explanationem.

Et nunc quid restat, nisi ostendam qua ardua via, ut huncce librum tanti pretii typis excuderem, summam fere totius argumenti pervenerim. Equidem Epistolis a Lupo [Wolf] Bruxellensi editis V Thomæ præmittitur, in qua exstant larga sane fragmenta, tam ex nostro quam ex variis excerpta. Quoru ego fontes, et si non Herberti ipsius autographum ejusdem librorum exemplaria quædam, vel unum p totius Britanniæ collectiones quum requirerem, frustra conatus sum. Et jam in desperationem ven incœperam, et post omnes gentium bibliothecas ire, quas aliquando utique Anglici cujusdam operis n cum forsan exemplar habere videres, dum nescit quidem opus quoddam esse Anglia illa nostra, Tu Atrebates, qui primum inter Gallorum Flandriæ gentes locum sibi, vindicant, Deo favente, applicui u inter non pauca magni momenti opera, pulcherrimum Herberti de Bosham ms. codicem inveni, sed eh parte fere quarta discerptum. Et quis sacrilega, dices ? Bibliothecarius quidam, cupidissimus vere i non ineptissimus, membranam obtinendi seu vendendi causa, opus sic dilaceravit ?

Inde cum ad Anglos remeassem, Rev. H. O. Coxe conscium me fecit sibi, dum catalogo recense *Corporis Christi collegii* mss. codices, exemplar quoddam Herberti occurrisse, quod equidem supere antea noverant, sed ubinam lateret hucusque ignorabant. Qui plura ? Maximo mihi in his excuden adjutorio fuit illud exemplar. Insunt enim ei quatuor ultimi libri quæ in Atrebatensi desiderantur ; ideoq quasi ad integrum totum opus redactum est, paucis tantum foliis omissis, quæ utique ad scripturam p rum librorum pertinent, sed ad rem ipsam mediocriter, ut videtur.

Quod si codex alius, redacto a nobis in primitivam quasi seu formam opere illo, tertius ordine et adc dum integer accederet, tales volumen admittit intercapedines, ut cuncta desiderata in hoc etiam lib suum quæque vacantem locum facillime invenire ac supplere possent.

Pax ergo Manibus Herberti de Bosham ! Pax animæ ejus ! Et si unquam illi datum est in hasce vers cogitationes, per quas ultimos deguerit vitæ suæ annos, tunc consoletur et exsultet ! Ecce enim hoc op suum inquam, quod ipse ne dissiparetur, cum fletu contestatus est, ecce reparatur, confirmatur et viv ut spero, in perpetuum.

(3) Præfationi tomi I quæ ad tom. II præfatus est D. Giles, subjecimus. Edit.

PRÆFATIO IN TOM. II

Herberti de Boseham opuscula et epistolas complectentem.

In præstanti admodum quam de Vita S. Thomæ scripsit elucubratione Boshamensis, non semel op cui adhæserat invitum se innuit valedicere. Quod nusquam magis patet quam cum, post narratam arc episcopi necem, jamjam scribenti materia deficeret. Cujus tamen defectum ut suppleret, quasdam subje *consonantias*, ut ait, in quibus sanctum archiepiscopum ut belli spiritualis militem, Christum ut impe torem inducit. Inde *liber melorum* seu melodiarum, mera quidem et male digesta farrago, quæ, li segregatim considerata parum luce digna videatur, nonnulla tamen exhibet notatu haud indigna, scilicet auctor semetipsum cum Henrico II colloquentem inducit. Ex rerum port Becqueti necem gestaru narratione in Herberti Vitam, cum jam senex ageret, lux aliqua affulget. Mortuo magistro in Anglia c gisse videtur. Quod autem Herbertum purpuram cardinalium indutum aliqui narrant, hoc nonnisi textu *Catalogi eruditorum* mirum in modum in editione Lupi corrupto fluxit.

Librum *Melorum* excipiunt ; *homilia* in die festo S. Thomæ dicta, et *constitutiones Clarendonienses* qu ut ait Boshamensis in prologo ad librum *Melorum*, ex *funesto* illo *chirographo* descripsit « quod pri exsilii nostri et postea martyrii causa fuit. »

His quatuor partibus constat monumentum quod in memoriam dilecti magistri sui exigit Herberti Permulta complectitur quæ ujus ævi historiam Anglorum illustrant, et non immerito inter majoris m menti scripta quibus tempus pepercit annumerandum est.

Exstat prætcrea Boshamensis, ineditum opusculum, *Commentarii* scilicet *in psalmos*, in bibliothe Bodleiana asservati Horum præfationem damus.

Eximiæ Herberti de Vita S. Thomæ elucubrationi æquiparandum opus sequens, de quo tamen, qu mireris apud auctores qui de iisdem egerunt vix mentio exstat ; *Collectio* scillicet *epistolarum* quas persona magistri sui scripsit Herbertus cum ei esset a secretis. Has epistolas jam senex collegisse vid tur, cum res gestas in memoria retractaret, posteris consulens, quarum olim, cum juvenis ageret, pa magna fuerat. Harum epistolarum codex ms. in bibliotheca collegii Corporis Christi Cantabrigiens asservatur, ex quo, exceptis quibusdam jam editis, in lucem hodie prodeunt.

Hæc sunt Herberti scripta hucusque comperta.

Accedunt Alani abbatis Tewkesburiensis epistolæ nonnullæ, hucusque ineditæ, quas suppeditavit cod ms. bibliothecæ collegii Corporis Christi Cantabrigiensis.

Oxon. Dec. 1845.

VITA SANCTI THOMÆ

ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

AUCTORE HERBERTO DE BOSEHAM.

EPISTOLA

AD BALDEWINUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM ET AD EJUS CATHOLICOS SUCCESSORES

ɜtissimo sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ archi- uli BALDEWINO et successoribus suis quotquot ɑice substituendis, sanctitatis suæ servorum ɔus HERBERTUS DE BOSEHAM, salutem in Domino bitam patribus reverentiam.

vita et actibus gloriosi neomartyris nostri beati ɿæ, decessoris vestri, historiam exaravi: non ɜm eo styli splendore, non ea dictionum solem ɜ, quam dignitas materiæ exigit, sed prout de- ɾ datum. Grandes quippe materiæ, ait quidam, ɿia parva non sufferunt. Verum, ne tam præ- tanti viri gesta per tam crebras, tam conti- temporum et generationum successiones, aut caret vetustas aut deleret oblivio, oneri supra sciens et prudens supposui humeros; præser- ɿum aliis, qui mecum viderunt passionem viri, ɔciis, confratribus meis, fere omnibus e mundo ɩtis et jam in Christo dormientibus, mihi adhuc ɾstiti specialiter incubuerit hoc et propterea ɩm apposui, malens, si forte necesse sic, im- entiæ quam tarditatis seu negligentiæ incusari. m apud vestram paternitatem filialis me, nec to, excusabit devotio, qui quondam styli bene- sublatum mundo exemplar restitui vobis desi- ; exemplar quippe hoc vere incorruptum, seq ɩum quod vivere, secundum quod regere, in quo ɩotidie legere debeatis. Vobis enim præsertim ɿplum dedit exemplaris iste vir, ut, quemadmo- fecit ipse, et vos similiter faciatis. Unde et per n historiam hanc virum descripsi exemplarem, quidem mirandum in signis, sed imitandum in ibus: signa enim propter infideles data, quæ iderunt et scripserunt, toto libello historico hoc ɔ, prætereo, ea sola viri exemplaris signa ope- prosequens. quæ fidelibus ad mira dum et ad ɩndum data sunt. Et vobis præsertim a Deo vo- ɩ et, si ausis, ni fallor tamen verentibus tanti ɿtæ inire pugnam, subire curam, implere cathe n. Et præstet id vobis omnipotens, ut illius sor- ɩini zelum; cujus consecuti estis ministerium, ɜ virtutem, cujus vobis creditam habetis dispen- ɔnem, illius in omnibus curam, cujus impletis edram. Et ergo oviculæ vestra, per avia et invia

A deserti multo tempore devia, humeris vestris ad gregem Dominicum oro reportari et opto.

In hanc martyris historiam argumentum.

Hanc historiam gloriosi martyris Thomæ in septem tomos partimur.

I. Primus tomus nativitatis viri locum et parentum nomina et de primis vitæ suæ annis: breviter quidem et perfunctorie quasi in transitu tangit.

II. Secundus tomus de viri juventute et juventutis operibus agit diffusius, et de accessu ejus ad magni Patris Theobaldi tunc Cantuariensis archipræsulis obsequium et de promotione ejus in archilevitam Cantuariensem, et causa promotionis: et postea qualiter ab archipræsule quasi ab ecclesia sit translatus ad aulam, videlicet ad illustris regis Henrici secundi in aula cancellariæ officium, ubi pariter do-
B cetur et qualis et quantus in aula fuerit.

III. Tertius tomus indicat qualiter ab aula post jam dicti Patris de mundo excessum reversus sit ad matrem suam ecclesiam, de Cantuariensi archilevita in Cantuariensem promotus archipræsulem; ubi docetur quod quemadmodum sedis illius sublimitas solet exigere, qualem mox et quantum et apud Deum et homines archipræsulem implere studuerit, ob id quot et quantæ, nec mora multa, ipsi tribulationes, angustiæ, pressuræ, persecutiones sint obortæ: et quæ fuerit horum malorum omnium causa et qualiter excogitata per malitiam, ut ita inter tam magnum regem et tantum archipræsulem profana oriretur dissensio, quorum sicut ante magna, imo maxima
C dilectionis fœdera, mundo vidente — sic et invidente.

IV. Quartus tomus docet archipræsulis jam sic pressi, angustiati, afflicti, et ne deterius quid fieret persecutionis fervorem declinantis, in exsilium fugam, et exsilii non solum mala, sed et prospera, et exsilii tempus et locum describit.

V. Quintus tomus inter ipsum et regem demum reconciliationem, et reconciliationis modum refert et causam, et ita reversionem suam ab exsilio in patriam, et postea adversus ipsum, instigantibus malitiosis non uno sed multis, regis iram iteratam et iteratæ causam.

VI. Sextus tomus post exsilii persecutionem sub-

jungit martyrii agonem, ipsius describens modum A et constantiam et fortitudinem martyris.

VII. Septimus tomus eruditorum Thomæ, de quibus per historiam mentio fit, catalogum continet, et de hac historia non mutilanda et quare. In fine vero legentium hanc historiam orationibus se commendat : Et quem, etc.

Finita vero historia, libellum mox historiæ annectit, eo quod tota pene ipsius materia de historia pendet, quem a materia nomine *Melorum* inscribit. Siquidem libellus ille instar citharæ de tribus consonantiis tres quasi melos formans resonat. Quæ vero consonantiæ illæ sint de quibus formantur meli tres, præmissus libello prologus docet

Libello vero melorum cum tribus melis sui summato, adjicit adhuc homiliam suam un martyre quæ sic incipit : « Cantemus Domin riose enim magnific. » In omnium vero calc ptum illud funestum, chirographi instar confe postponitur, quod primo inter tantum regem tum archipræsulem, ut mundus vidit et invidi magna et tam chara dissolvit fœdera, archipr primo exsilii et demum martyrii causa. Et qu de septem tomis, quos distinximus, quidam xiores sunt, ut facilius inveniri possit quod tur, etiam singulis tomis singula et propria ca sua præmisimus.

—

INCIPIUNT CAPITULA PRIMI TOMI.

1. *De consuetudine ecclesiastica qua sanctorum Patrum Vita describitur et quare.*
2. 3. *De multa Domini pietate super Thoma, ubi tangitur de nativitatis suæ loco, et parentum nom et viri pueritia et adolescentia tangit et per transitum quod viri adhuc pueri refert visionem e discipulus nihil pro testimonio de magistro scribat quod non ipse viderit*

Expliciunt capitula primi tomi.

INCIPIT

PRIMUS HISTORIÆ TOMUS.

DE VITA ET ACTIBUS BEATI THOMÆ MARTYRIS ET PONTIFICIS CANTUARIENSIS.

1. DE CONSUETUDINE ECCLESIASTICA QUA SS. PATRUM VITA DESCRIBITUR, ET QUARE.

B Ecclesiasticæ consuetudinis est præclaras sacrorum Patrum describere vitas, et ea quæ in mortali adhuc carne immortalia gesserint opera, perpetuis, ut dignum est, litterarum monumentis inserere, ut sic quodam styli remedio restituantur mundo quibus dignus non erat mundus. Et ita nos, qui adhuc vivimus qui residui sumus adhuc in præsentis vitæ agone positi, ex ipsis per vocem ad cursum animemur ad pugnam et spe certa præstolemur victoriam. Et hoc est verbum illud in amoris cantico dilectæ ad dilectum, Sponsæ ad Sponsum, Ecclesiæ ad Christum : Omnia, inquit, poma nova et vetera Sponso a Sponsa servantur cum bonorum operum fructus nunc ab antiquis nunc vero a modernis Patribus tanquam arboribus tam salutiferis quam fructiferis decerptos in memoriali librorum apotheca recondit Ecclesia. Et inde quotidie ad Christianæ conversationis disciplinam, tanquam quotidianæ refectionis usum, Christi pauperibus ad gloriam et laudem Christi opera exemplarium Patrum et exemplaria operum hilariter et devote dispensantur.

Nos ergo, fratres, jam non solum cum Hebræorum pueris ad Christi laudem et gloriam ramos de arboribus cœdentes, nec sacrorum Patrum dictatum sed et facta recolentes, curramus nunc cum duobus charitatis geminæ pedibus ad arborem quamdam novam novum fructum nobis nova poma ferentem, et juxta promissionem sponsæ cum veteribus Sponso nova poma servemus. Inter alias quippe tam salutiferas quam fructiferas paradisi Dei arbores una est, unde uberius diebus istis novum fructum colligimus. Et unus est stans inter alios Ecelesi principes qui præcesserunt et prævenerunt no quorum adhuc tergum secundum Psalmistam limus, unus, inquam, singularis et insignis, cui nostris non fuit similis qui pro lege Dei sui ret. Hic, inquam, stat nunc inter principes qu venerunt conjunctus psallentibus, quem et vultus vulnus tamen discernit. Stat enim mart pudians et triumphans toto lacero capite. Et a ne cui vestrum in dubium veniat quis iste sit, ita circumlocutorii sermonis colore depingimu tollamus oculos, erigamus aures, et principem i utpote patronum nostrum et patrem cognoscam C nomine : Thomas est nomen ejus. Iste cert Thomas qui quondam Cantuariorum antiste nunc jam non urbis sed orbis primas est. Qui tius Dominatori universæ terræ nunc assisten solum urbem, sed et urbem est judicatur orbem.

2. DE DOMINI PIETATE SUPER THOMA.

O ineffabilia super te, Thoma, divinæ pietat scera ! O incomprehensibilia divini arcana con Te quippe Thomam vidimus hominem nostri lem passibilem, nostri comportorem oneris e stræ comparticipem infirmitatis. Vidimus, inq te Londonia ortum nescio a quo Gilberto patr D matre Matilde carnaliter procreatum. Et ecce modo nunc inter socios sors tua est et inter Dei computaris. Ecce quomodo nunc isti de veniunt ! ecce illi ab aquilone et mari et isti de australi : vulnerati in sepulcro dormientis invocare merita, quærere patrocinia et adorar nera, tanquam spirantia et ubique spargentia

:um miræ suavitatis odorem. Ipsius re- ıoc qui suscitat de terra inopem et de ;it pauperem ut sedeat cum principibus .oriæ teneat.

ɔE VIRI PUERITIA ET ADOLESCENTIA.

.m hujus viri gesta ipso opitulante bre- benda susceperim, pueritiæ pariter et e ejus annos in præsentiarum pertranseo, e viro hoc pro testimonio relaturus, quæ audivi, de quibus duntaxat verum testi- t. Ita ut et mihi, etsi indigne viventi et ibenti illud evangelistæ quoquo modo ıt: *Hic est discipulus qui testimonium his et vidit et scripsit hæc* (*Joan.* xxI). ; pueritiæ et adolescentiæ hujus ætates nunc prætereo, nisi quia aliis referentibus qui apprime noverint id accepi, quod annos illos sicut illam decet ætatem bona simplicitate et puritate transegerit. Unum tamen est, quod ipsomet mihi referente didici et hic interserere curavi. Puerum adhuc agens dum aliquo tempore febre corriperetur, et ipsa invalescente ardens jam sensim per omne corpusculum ex intimis sudor erumperet, visa est ei domina quœdam statura procera, vultu placido et aspectu decora, in lecto decumbenti astitisse, et puero de sanitate pollicita confortato duas claves aureas tradidisse sibi in manus in hæc verba : « Thoma, » inquiens, « hæ sunt claves paradisi, quarum tu adhuc es habiturus custodiam. » Et his dictis disparuit.

—

CAPITULA SECUNDI TOMI.

ɔenis factus creverit sicut ætate et gratia apud homines apud Dominum non adeo.
nentia ejus in juvenili ætate.
sæcularibus quibus primis ætatis suæ annis obsequebatur.
;præsule Cantuariensi Theobaldo ad cujus se obsequium transtulit.
a quam consecutus est in oculis domini sui et causa gratiæ.
otione ipsius in archilevitam Cantuariensem et causa promotionis.
ita factus non mox humeros suos levitarum oneribus supposuerit.
ɔ translatus ad aulam illustris regis Henrici secundi cancellarius sit effectus.
pro tempore levitam exuerit, et cancellarium induerit.
gratiarum donis regis cito super omnes gratiam sit adeptus.
et quantus fuerit in cancellariæ officio et de quibusdam ipsius in hoc officio operibus strenuis, ɪendo exprimit, non exsequitur.
r coaulici magnam ipsius gratiam et gloriam cernentes, subito, sed latenter, invidere cæperunt.

TOMUS SECUNDUS

vir iste cum pueritiæ et adolescentiæ transegisset, crescente ætate, crevit et : gratia apud homines, sed apud Dominum [uod ut videamus cur dixerim, duplicis ırdemur : duplex enim est in hominibus : quippe civilis quædam gratia, urbana, .ulcis, socialis et ad sui dilectionem invi- ıomo plus placet sæculo sed Deo minus, itate destituta adhuc, tanquam sæcularis ıbsque bonitate benignitas. Unde, etsi rbana bonitatem non habens comitem æcularis fallax et vana gratia hæc. In qua :is notari potest sola sæculi vanitas quam turpitudo, ulla iniquitas. Verumtamen :, etsi fallax et vana, a Deo tamen. Gratia culi hæc, velut exertior carnis pulchritu- uidem a Deo, quanquam ipsa sit gratia ına. Juxta quod Sapiens : *Fallax*, inquit, *vana est pulchritudo* (*Prov.* xxxvi). Ve- ı gratia hæc benignitas optima benignitati łate adjuncta.

ım alia sæculi sed cœli duntaxat gratia, ræmisimus plurimum ut videtur adversa. quippe cum absque bonitate sola beni- ıac vero cum absque benignitate sola bo- tia etenim hæc tristior, districtior, seve- ıt prior omnibus omnia, sed sibi soli et ac homo plus placet Deo, sed minus sæ- semper qui tristis et austerior, non homines sæculi seu etiam eos ipsos, quorum assidue consortio jungitur, invitans aliqua sui dulcedine, sed potius quasi rugata fronte eis semper intentans. Spiritualis quidem sancta et bona hæc sed minus idonea et jucunda consortio. Et qui hac pollent boni certe, usque benigni non adeo, quod facit illa prior, gratia videlicet civilis et urbana. Unde duplici hac pollere potissimum, illis præsertim qui in sæculo sunt et inter sæculi homines commorantur, ut si boni sunt, sint et benigni. Et hi quidem utraque, gratia præditi sic, etsi, cives sint Jerusalem præ cæteris tamen magis sunt idonei qui civitatis utriusque Jerusalem videlicet et Babylonis, negotio gerant. Unde et Joseph duplici hac gratia præditus, etsi esset civis Jerusalem administrabat sapienter et industrie, Deo et hominibus gratiosus, in Ægypto res Ægyptiorum. Similiter et Daniel in Babylone res Babyloniorum. Et ipse magister duplici hac præpollens omnibus omnia factus est. Quas ut nobis et in nobis conjungendas monstraret, post quindecim carnis opera innumerata inter duodecim fructus spiritus mox post bonitatem benignitatem ponit. Tunc enim non solum bona sed et jucunda bonitas si comitem habeat benignitatem, gratiam videlicet illam civilem et urbanam a qua cœpimus. Hac profecta in primis juventutis suæ annis Thomas hic noster pollebat etsi ea, quam inter fructus spiritus ipse præponit magister, bonitate destitutus adhuc. Verum Deus noster, sicut benignus et bonus, miram

et mundo insperatam postea huic bonitatem dedit et cum bonitate benignitatem auxit, gratia proficeret, sicut apud homines et apud Dominum. Solet quippe Dominus bonus et benignus hominis præ cæteris benignitatem respicere, non solam illam quæ bonitatem habet sociam, sed et illam quam etiam absque bonitate diximus. Solet, inquam, talem respicere bonitatem, ipsi sicut vult et quando vult adjungendo. Spiritus enim sicut ubi vult, ita et cum vult spirat, et qui novissimi veniunt his qui prævenerunt pares fiunt. Itaque is ab ineunte juventute juvenilia sequens, litteras quas in teneris adhuc annis in scholis didicerat, manum jam subducens ferulæ, fugit more Ephraim pascens ventos et sequens umbram. Unde et quod illi dulce et familiare solet esse ætati, juxta illud poetæ :

Gaudet equis canibusque et aprici gramine campi.

nugis curialibus intendebat : vagis et vanis studiis se occupat. Et ut inter cæteros cæteris emineret, præ cæteris cultiores semper appetebat ornatus : cum tamen magister scurrilitatem quæ ad rem non pertinet inhibeat, et sapiens moneat in habitu nunquam gloriandum, qui quanto ambitiosior tanto magis suspicione non caret. Nec recta facit credi de se etiam si forte tota compositio hæc interdum non ex libidine pendeat, sed ex virtute. Verum iste popularis auræ, quam juvenis captabat, sequens spiritum, nec magistri curabat mandatum nec sapientis sequebatur consilium.

2. DE CONTINENTIA THOMÆ CUM JUVENIS.

De quo tamen hoc certiori certius, quod in hujus fervore ætatis et in hoc quo vivebat seculi luxu juvenis amplexus præ honesto tamen, castitatis semper amator vehementissimus fuit, in hoc jam uni sanctorum similis de quo legitur quod, etsi superbus et vanus, castus tamen habebatur in corpore. Præterea labia mendacia et linguam semper detestabatur detrahentem, nam et misericors Deus prædestinatos suos sæpe et per crebro propter aliquas culpæ maculas juste in parti deserit, quibus tamen per aliqua gratiarum dona aliorsum semper assistere non desistit. Et hinc quidem deserendo permittit cadere ut liberati magis sint obnoxii gratiæ, inde vero assistendo cadentes non permittit in profundum corruere, ne si peccator illuc venerit in contemptum veniat pœnitentiæ puteo super ipsum urgente et coronante os suum : quod ni fallor, attendens propheta ita, videlicet in uno et eodem hinc aliquas maculas culpæ, inde vero nonnulla dona gratiæ, Dominus inquit unam eamdemque civitatem ex parte quidem compluit, sed ex parte aridam et incomplutam dereliquit. Et profecto cum proni sint ad lapsum gressus hominis, grande tamen in homine spei datur insigne, si quem videremus interdum labi per aliqua oblectamenta culpæ, retentum tamen ne ruat in profundum per aliqua adjutoria gratiæ Domino supponente manum et erigente elisum. Talis ergo

A Thomas hic noster, qui, etsi per virtut inanem gloriam sicut juvenis adhuc mi tus videretur infectus, nec tamen penit virtutum gratia fuit destitutus. Castitati ut diximus, veritatis æmulus, fidem et terrenis debetur dominis summa semp devotione.

3. DE SÆCULARIBUS QUIBUS OBSEQUEBA

Terrenis quippe dominis, nobilibus qu viri sæcularibus, in primis ætatis suæ a quando tempore obsequens, per fiden dentiam et obsequii sedulitatem devo ætate et prout nostri officii professor tales proficere possent, cito profecit. B quorum est diversa professio, diversa s conversatio.

4. DE ARCHIPRÆSULE THEOBALDO AD QU TRANSTULIT.

Cernens itaque hic noster Thomas prof professioni et sic conversationem conversa trariam, cogitavit a curiis sæcularium ad grandem virum ecclesiasticum se tran Domino sic inspirante et cooperante et nem confirmante ad sanctæ recordation Theobaldi venerabilis tunc archipræsuli riensis obsequium se transtulit.

5. DE GRATIA QUAM CONSECUTUS EST IN OBS

Unde tunc temporis cum per aliquot ju annos eo plus gratum quo plus fidum et C pontifici impendisset obsequium, in oculi sui multam cito, gratiam et familiaritatem cujus etiam jam præ cæteris, qui et mul dustrii assistebant, crebriori et secretiori colloquio et consilio fruebatur.

6. QUOMODO ARCHILEVITA FACTUS.

Cernens itaque pontifex ex nova hac nostr nova quædam tunc virtutum germina p hanc Domini plantationem inter poma con in horto sponsi plantare disposuit. Et ita ins Deo pontifex Theobaldus Thomam, quem oundum formam canonum ad alios inferio nes, postea in levitam, simul etiam et eccle archilevitam, in illa sancta et humili mona congregatione ordinavit ; ordinavit, inquan D turo, quem pullulantia virtutum germina bant, fructu nihil hæsitans, et si ipsa tener quæ pullulabant adhuc pestilens crebro s gloriæ aura eventilaret et niteretur corr Nihil tamen oç id hæsitans sed potius att edoctus in hoc a Deo pontifex, quod præt quas jam supra numeravimus gratiarum do juvenis in aliis juvenili quadam levitate ad pompam excesserit, strictis tamen semper contra illius ætatis naturam et supra vire bilis quidem in ea ætate et paucis imitabilis nentiæ se semper freno coerceret. Unde ju illi excessus qui salva integritate corporis fiebant continentia, naturæ magis quam e ætati potius quam errori, etiam apud sapi

ıs ætatis idiomate sunt experti, imputandi ıtur, quem etiam jucunda illa juventutis præter illam carnis gratiam nonnulla alia, diximus, initialia in juvene virtutum dona ɔant, pro quibus certissima futuræ contionis spes erat. Et profecto in juventutis diis vitia, ut sæpe accidit, copulata virtutient vitia, effugare virtutes, si non clypeus astitas causam tueatur virtutum. Sed tunc ınt acies virtutum in tuto, si istius clypei defensatæ præsidio. In tuto dico, sicut in ım lubrica et inter tot præsentis viæ et ʒueos quid potest esse in tuto. Magni autem ım et præclari ruina hæc nostra testatur Sed quid dico magni et præclari? Imo maxiræclarissimi prophetarum eximii; ni fallor, ste est, qui cum ab ineunte ætate multis um donis claresceret, tamen quia adhuc juɔnı dicto carnis clypeo caruit : per luxuriam ɔre in carne prostratus occubuit, qui simul seditionem virum justum in carne prostravit. enim juvenis hic noster David multa dona isto tamen quo præditus fuit hic noster s, solo continentiæ dono subtracto adhuc. ʒuippe juvenis quasi civitas illa prophetica, supra tetigimus, ex parte a Domino comex parte vero arida derelicta et incompluta. quia in juventute hoc solo continentiæ dono per hujus virtutis adversariam incontinenːæteris quæ habebat gratiarum donis spoıudus remansit. Tali itaque civitati, tali juui hinc quasi a dextris habet aliqua gratiæ inde vero quasi a sinistris quæ adversus miut illa spolient, juvenilis ætatis desideria, . est, ne tollantur donorum gratiæ et virtuuas ex parte habet securitas, si carnis gratitas fuerit coadjutrix et conservatrix virtulæc quippe conservatrix fidissima, utpote ad alia aromata reponenda, quoddam quasi inı vas. Nam propter Dominum corporis pura s quid est nisi cujusdam præclari et pretiosi olida quædam integritas, in quo donorum alium charismata quasi quædam pretiosa et sponsæ aromata virtutum thesauro repo· ? Unde et Magister : *Hæc*, inquit, *voluntas nctificatio vestra ut abstineatis vos a fornicatsciat unusquisque vestrum suum vas possideanctificatione et honore* (*I Thess.* IV) ; non in nibus desiderii, sicut et gentes quæ ignorant um; pariter et hæc eadem castitas ad aroıæc et virtutum thesauros conservandos, ne ɔus vel latronibus tollantur in via, sicut conːix fida et coadjutrix est fortissima. Solet ɘ hæc fortiter et constanter, pulsis vitiis, virs liberum quietum et pacificum habitaculum ːe: et ostio clauso, vitiis adhuc pulsantibus, anter obstare et reverberare pulsantia, quæ am minus impudentia ad ostia maxime juvecito etiam priusquam pulsa fuerint iterum pulsant Sed. ostiaria domus cauta quam diximus continentiæ virtus fortis et prompta, mox repellit tam crebro, tam importune et inverecunde pulsantia. Ita quidem est, si hæc retenta fuerint in Juvene vitia copulata virtutibus. Cujus ut breviter dicatur in juvene tanta virtus est et tanta securitas, ut propter Dominum habenti hanc juveni parum est quin dicere audeam: Habes castitatem: fac quidquid vis. Luxurioso vero seni contrarium omnino et adversum. Nec dicimus virtutes hic eas quibus recte vivitur, sed aliqua dona gratiæ etiam adhuc in justo data per quæ crebro in vitiis retentis quasi dormiens adhuc vocatur, movetur, et trahitur ut plene excitetur. Talis quippe habens cum virtutibus vitia nequaquam profunde dormit, sed quasi dormitat, qui crebro caput inclinans quasi jam somno imminente conquiniscit. Modo per virtutum manus, quæ hinc velut a dextris, hinc a terrenis et carnalibus desideriis retrahitur, modo et vitiorum pondere quæ inde quasi a sinistris insidiantur illo revolvitur, vicissim inclinans caput jam jam nisi per quas habet virtutum manus retraheretur, imo nisi Domino manum suam apponente fortius traheretur, post dormitationem quasi lethargicus nimis profunde dormiturus. Juxta quod præfatus juvenis noster rex David prius per aliquas gratiarum virtutes a Domino tactus, et postea plene excitatus: *Si dedero*, inquit, *somnum oculis meis et palpebris meis dormitationem* (*Psal.* CXXXI). Ecce qui prius adulter in adulteræ carnis fece obdormierat et obdormitus sic virum justum seditiose prostraverat, jam non dormitat neque dormit qui custodit rex Israel virtutibus, quas præhabuerat Domino manum suam apponente adhuc et obdormitum trahente jam fortius et procul amovente dormitationem etiam sicut et somnum. Et ita multi per aliqua gratiarum dona sibi prius collata, trahuntur primo sic ut postea plene excitati strenue currant, et ita post cursum perveniant et demum bravium gloriose comprehendant juxta illud Sponsæ ad Sponsum: *Trahe me*, inquit, *post te et curremus in odore unguentorum tuorum* (*Cant.* I). Et Sponsus ipse; *Nemo*, inquit, *potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum Joan.* VI). Et ita pudicus juvenis, Joseph alter, Thomas noster primo per pudicitiam et alia gratiarum dona tractus cucurrit postea in odore virtutum, donec, sicut nunc cernimus, non jam in odore virtutum curreret, sed ipsum Dominum virtutum ipsum regem gloriæ comprehenderet.

7. QUALIS CUM ARCHILEVITA.

Sed leviticum, sicut præfati sumus, ordinem adeptus, necdum currens sed tractus adhuc, qualiter ad cursum in odore virtutum venerit videamus, et sic demum finito cursu qualiter cursus bravium in fine sine fine comprehenderit. Nec enim levita factus mox supposuit humeros levitarum oneribus sed levitatis potius et sæculi hujus operibus extunc magis operam dabat, omni jam quæ sacri maxime ordinis viris competit mediocritate despecta, adeo

quod suscepto ordine post modicum non cæterorum coaulicorum aulicos quinimo ipsos regios fastus assumeret et aulam ingressus cæteris coaulicis in omni magnificentia præfulgeret. Quod tamen qualiter acciderit sub quadam hic brevitate perstringendum.

8. QUOMODO TRANSLATUS ET CANCELLARIUS FACTUS.

Illustri Anglorum rege Henrico secundo regnum suum inchoante, cujus dominatio non solum in cismarinis, sed et extra regnum in transmarinis a Boreali oceano ad Pyrenæos usque montes tendebat, felicis memoriæ præfatus archipræsul Theobaldus, qui ipsum in regem unxerat, id post modicum procurat ut Thomas hic noster, juvenis adhuc et archilevita novus, regis novi et pariter adhuc juvenis intret aulam et in aula aulico se officio mancipet. Cernebat quippe pontifex juvenem cujus mores et industriam in variis jam rerum eventibus expertus fuerat. in agendis strenuum, in consiliis fidum, in dubiis securum, in adversis magnanimum. in apparatu magnificum, in largiendo munificum, ad jussa promptum, et in obsequio sedulum, in omni denique opere providum et circumspectum: unde et talem aula dignum et aulæ gratum futurum nec immerito arbitratur, sperans exinde nihilominus istius opere et opera inter regnum et sacerdotium deinceps pacis gratiam et imitatis vinculum firmius. Agente ergo et procurante pontifice Theobaldo, Thomas aulam ingreditur et tribuente rege in aula aulicum officium suscipit, quod vulgo nunc cancellaria dicitur, officium certe in regia honorum sed onerosum plurimum, quod illius officii optime norunt experti.

9. QUALITER PRO TEMPORE LEVITAM EXUERIT.

Levita ergo hic noster aulam ingressus, et in aula cancellariæ mancipatus officio, levitam pro tempore exuit et cancellarium induit. O quam magna, quam admirabilis in aulæ ingressu nostri juvenis condita discretione industria! o singulare in virtutibus et operibus discretionis officium! hæc quippe auriga virtutum dissimulatrix operum oculis intentionum otius denique sapientiæ et scientiæ condimentum, qua plerumque non minus sapienter quam scienter dissimulatur quod agitur, et agi putatur quod non agitur, et non agi quod agitur. Qua etiam instruente persæpe fit ut ex charitate contra charitatem, contra legem pro lege et contra pietatem pro pietate fiat. Unde et illa multarum facierum persona egregius ille gentium magister Synagogæ alumnus Judæorum advocatus secundum datam sibi discretionem ex charitate contra charitatem pro fratribus a Christo anathema esse optavit et contra legem pro lege in templo se purificavit et totondit, contra pietatem vero pro pietate Timotheum jam adolescentem circumcidit. David pariter insanum se simulavit ut evaderet, et Judith se meretricem ut Jerusalem salvaret, pariter et hic levita noster, quem, etsi non nostra verba, tantorum tamen operum excusant exempla, ingressus aulam mox levitam deponit

A pro tempore, tempori magis quam rationi et potius vanitati quam veritati industrie parens, tanquam si ad consodales suos coaulicos quotidie illam elogii apostolici pericopen audiatur clamare; *Insipiens factus sum, vos me coegistis* (*II Cor.* XII). Nec tamen ob id dico quin illius officii viris regum cancellariis inter coaulicos serica et holoserica et alii ambitiosi insignes et præclari apparatus non deceant, si quidem qui molibus vestiuntur in domibus regum sunt, sed ob id dico quod, nisi subesset causa, levitam sicut ne aulicum esse nec aulicus apparatus decuisset. Veaum in levita nostro causa quam jam præfati sumus suberat ut aulam intraret. Qua etiam mira divini dispensatione judicii postea per martyrium modicum subtractus mundo, non sublatus

B magis quam in hac carne vivus, sicut hodie cernitur et sacerdotio profuturus erat et regno.

10. QUIBUS GRATIARUM DONIS REGIS GRATIAM SIT ADEPTUS.

Thomas itaque noster, levita jam quasi deposito, cancellarium agens cancellarii per omnia strenue portabat onus et industrie opus exsequebatur. Quem juxta jam sæpe dicti pontificis opinionem et votum, rex pro ætate sapiens et argutus præter alia gratiarum dona quotidie fidum experitur in consiliis et discretum, in dubiis providum et intrepidum, fortem vero in asperis et magnanimum: quæ profecto aspera et dubia grandem semper potentatum comitantur. Cujus, etsi vita brevis, curæ, tamen immortales sunt et innumeræ; et grandi fortunæ

C semper quasi sedentes in insidiis et tendentes laqueos ambigui et adversi humanarum rerum subito et ex insperato quotidie emergentes eventus. Unde contra dubia et aspera, quæ tam crebro eveniunt maxime in grandi fortuna, forti consilio tanquam rumpenti laqueos et eludenti tendiculas quotidie opus est. Juxta quod ait quidam: « In dubiis et asperis fortia quæque consilia fore optima. » Hanc consilii fortitudinem et discretionem et fidem rex industrius in isto experiebatur in dies.

11. QUANTUS IN CANCELLARIA FUERIT.

Rege vero tantam cum prudentia cancellarii sui cernente magnificentiam, cancellarius apud regem gratia proficiebat in dies, et ut breviter dicam, in brevi, sicut magnificentia ante omnes, ita et gratia super omnes apud regem eminuit. In tantum quod omnium judicio etiam quotquot ante ipsum venerunt primi facti sunt novissimi. Et merito quidem sic: quotquot enim strenua ipsius in cancellaria opera hic enumerare vix sufficerem; qualiter videlicet et quam industrie munitiones quinque munitissimas, in Franciæ et Normanniæ sitas confinio, domino suo regi, ad cujus tamen jus ab antiquo spectare dignoscebantur, a rege Francorum per matrimonium sine ferro, sine gladio, absque lancea, absque pugna, in omni regum dilectione et pace revocaverit, Gizortium scilicet castrum munitissimum et alia quatuor. Et quod majus adhuc, quam audacter, quam stenue ultra Guasconiam in partibus Tolo-

is cum pauca manu militari fidenter remanserit
ino suo rege ob causas Tolosæ obsidionem,
ut asserebat omni jure debebat sibi esse sub-
a, differente tunc. Quam per beati Exuperii pa-
inia semper credibile est defensari. Verum re-
bsidionem civitatis differente sic et cum gran-
xercitu suo reverso, cancellarius post illum in
a illa rebelli relictus est qui a rege captas in
a munitiones conservaret. Verum qualiter illas
servaverit et alias strenue in manu militari ac-
iverit, et hæc et alia multa ipsius et cancellaria
ra strenua quæ mundus novit hic pertranseo.
rgo, omissis his, ad ipsius adhuc revertar ma-
icentiam, ipse certe supra suscepti officii debi-
, cujus sicut norunt experti onus grande, sed
etiam supra debitum munificus, omnibus dap-
supra omnes et præ omnibus apparebat magni-
sicut magnus corde, magnus et corpore, ma-
s et apparatu. Nihil circa eum nisi magnum, nihil
magnificentia. Et si quando vacaret, nunc in
ous cœli ludens aucupium, nunc bestiis terræ
inans venaticam exercebat. His allecti, sicut
solet hominum genus, confluebant ad ipsum
catervæ equitum, stipabant undique novellæ et
erosæ generosum propagines, magnati magna-
filii tanquam novellæ olivarum in circuitum
isæ ejus. Hinc inde vero ministrorum examina
ulabant. Et quia, ut diximus, clericorum pro
pore quædam discretionis cautela deposuerat,
t quidem clerici de familia, sed seorsum. Vide-
otam domum ipso tanquam stella matutina,
ris vero tanquam stellis micantibus circum-
am illustrari. Tandem vero cum tantis et tali-
apud regem summum gratiæ gradum attigis-
jam quasi rerum summum ipsi committens,
sui Henrici universorum hæredis tutorem facit
trem, ut reputet ipse filium per gratiam, quem
pse genuit per naturam. Et cancellarii quidem
ia apud regem sic erat.

12. DE AULICORUM INVIDIA.

rum crescente gratia viri et gloria, ex his jam
ula conceptus crevit aulicorum vermis, per
m serpens jam sed adhuc latens invidia.
rmis quippe hic potissimum in aulis inter au-
confovetur et coalescit per aulas jugiter sed
iter serpens et serpentine latens. Qui holoseri-
purpuratos etiam ipsos et gemmis bibentes,
itentius quo interius pungit et corrodit. Qui,
forte ipsi non pungunt quia summi, ab his
n quibus sunt superiores quasi serpente pedi-
calcato punguntur. Exeat ergo aula necesse est,
ujus serpentis aulici virus metuit, qui toxicum

A fugit. Quia si forte non pungit ipse, ab alio tamen punctus inficitur : et eo quidem periculosius quo latentius quo ignoratur quis punxerit. Unde et in aulis maxime a quo caveatur nescitur : juxta illud in Psalmo : *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique : et, si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo* (*Psal.* LIV). Verum in aula quis quem evitet aut a quo abscondet se ? Omnes enim amici et omnes inimici ; applaudunt omnes et omnes pungunt ; omnes extollunt et omnibus detrahunt ; osculantur in publico et produnt in oc[culto..

(*Codicis Atrabatensis unum hic deest folium, quod finem secundi et initium tertii libri, vel paginas 23 et 24 editionis nostræ, continebat.*)

B . . . .

pervenerunt et de consilio quod rex convocat, ubi rex ab archipræsule et fratribus suis coepiscopis postulat, ut exauctorati clerici etiam corporaliter puniantur, et de causa et controversia, quæ super hoc inter regem et archipræsulem ore ad os ventilatur, uno allegante pro pace populi altero vero pro libertate cleri ; et de regiarum consuetudinum a rege exacta observantia, et qualiter ab archipræsule et coepiscopis simul tunc omnibus concorditer sit responsum se observaturos has, salvo ordine suo, et quomodo ex adjectione hac rex offensus fuerit.

19. De munitionibus, quas rex ab archipræsule repetit et de episcopis qui archipræsulem suum C deserentes : regi adhæserunt, et quomodo archipræsul postea a multis persuasus adjectionem illam, videlicet salvo ordine, promisit se mutaturum.

20. De concilio apud regiam illam mansionem quæ Clarendune dicitur convocato, ubi archipræsul et coepiscopi mutaverunt adjectionem verbi præfatam et de consuetudinis quæ regiæ vocabantur, ad quas observandas archipræsul et episcopi jusjurando se obligaverunt mox ibi expressis.

21. De archipræsulis a concilio hoc revertentis meditatione in via, et allocutus quid responderit, et quod ex verbis discipuli nonnulla consolatio est archipræsuli, qui ab altaris officio circiter per dies quadraginta semetipsum suspendit, donec a viro apostolico et consolationis et absolutionis gratiam obtinuisset, et de fuga ipsius bis attentata, sed non D proficiens quomodo ad regem sit reversus, et qualiter exceptus a rege, et de pontificabilus ipsius operibus cum ipsi necdum fugere licuisset, et vocatione archipræsulis ad causam apud regium illud castrum quod dicitur Norhamtunæ, et de ipsius ibi pœna et pugna et demum fuga et causæ fugæ.

—

INCIPIT TOMUS TERTIUS.

His itaque se habentibus, Thoma nostro in aula na augustali gratia et gloria cæteris longe præ-nte, et ipso jam velut rerum summam gerente, sæpe nominatus Cantuariorum antistes Pater Theobaldus, vir omni sanctitate et religione perspicuus qui Thomæ nostri currus extiterat et auriga, cum

Cantuariensem Ecclesiam per annos viginti duos strenue et prudenter rexisset, senex jam et plenus dierum decretam universæ carnis ingreditur viam. Quod cum statim ad regem et ad aulicos pervenisset, suspicantur mox omnes, submurmurant hi, asserunt illi cancellarium archipræsulis defuncti successorem futurum; et id ipsum præconizabat et populus. Verum rex omnino dissimulat; nisi quod archiepiscopatus, sicut et episcopatus et etiam vacantes abbatiæ solent, curæ cancellarii et custodiæ traditur. Cancellarius vero, qui quasi præsagiis quibusdam et conjecturis jam de regis voluntate præsumebat, tamen sicut et rex dissimulans, rem tacitus considerabat. Rege autem tunc in transmarinis extra regnum agente et cancellario cum eo, propter crebras Wallensium infestationes et alia quædam regni negotia cancellarium rex in Angliam mittere disposuit; et quia plurimæ et magnæ erant causæ, cancellario nemine suorum ad magna sic idoneo, injungit legationem, qui cum jam suscepta per dies legationis forma, in ipso profectionis articulo ingressus aulam apud castrum illud in Normannia quod Faleise dicitur, ut rege duntaxat salutato mox conficeret iter vocato eo, seorsum rex instillat secretum: « Necdum, » inquit, plene nosti tuæ causam legationis. » Et adjecit: « Meæ, » inquit, « voluntatis est te Cantuariensem archipræsulem fore. « Cui cancellarius schemata quædam risibilia quibus tunc inductus subridendo ostendens et quasi oculis ingerens: « Quam religiosum, » inquit, « virum, quam sanctum in tam sancta sede et super tam celebrem et tam sanctum monachorum conventum constitui desideras! sciturus certissime quod si, Domino disponente, acciderit sic citissime a me avertes animum et gratiam, quæ nunc inter nos tanta est, in atrocissimum odium convertendam. Novi quippe te nonnulla exactorum et etiam in ecclesiasticis te jam multa præsumere quæ ego æquo animo sustinere non possem. Et ita occasione nacta interponent se invidi, qui exstincta gratia perpetuum inter nos odium suscitabunt. »

O mira viri magnificentia domino suo comminantis sic; in cujus manu erat adhuc ipsi comminanti, honorem conferre vel adimere! O sincera animi puritas non honorem ambientis, nec respuentis tamen, sed cum honore propter honorem humeros suos ad honoris onus portandum se mox parantis! Mox, inquam, in primo honoris illius auditu, utpote qui expertus optime novit quantum honor ille oneris habeat cum honore. O quam magnum, quam certum pastoris boni Ecclesiæ profuturi verbum hoc præsagium erat, ipsomet contestante ante illum recessus sui a rege articulum quod ipse nec per se nec per alium regi nec rex ipsi vel etiam verbum unum prælocutus fuisset. Verum rex nihil motus ex cancellarii sui quasi dilectionis comminatorio hoc, sed in proposito manens mox in ipsa cancellarii præsentia magnis et industriis viris legationis ipsius in Angliam comitibus hoc votum suum et desiderium super cancellarii promotione, sacro metropolitanæ ecclesiæ conventui et regni sui clero intimandum, sedulo et operose injunxit. Et ad unum inter legatos præcipuum specialiter sermonem dirigens (Ricardus dictus cognomento de Luci hic erat), « Ricarde, » inquit, « nonne, si mortuus jacerem in sandapila, intenderes ut primogenitus meus Henricus in regem sublimaretur? « Et ille: « Etiam domine, pro posse. » Et rex illi: « Adeo volo intenda ad cancellarii in sede Cantuariensi promotionem. » In quo certe, sicut in priori cancellarii magnificenti et animi absque ambitione puritas, ita et in hoc perspicue videre possimus constantem regis gratian et rege magnificentiæ gloriam. Eo ipso, ni fallor, sicut et rerum cito post probavit exitus, ad cancellarii sui promotionem ferventior quo ipsum magnifice sic locutum audierat et quo minus ambitiosum pensabat. Sed super omnia et præ cæteris intueri hinc libet vere regum corda in manu Dei esse et dispositionibus Altissimi nihil posse resistere. Hanc historiæ pericopen ab ipsomet pontifice postea in exsilio, propter verbi sui quasi cujusdam vaticini finem tunc impletum, sæpius rememorante didici. Unde et pericopen hanc eo promptior quo verior ipsa, et ab ipso mihi edocta pontifice, historiæ hui curavi hic interserere: et eo præsertim quod ex ha utriusque tam regis quam cancellarii virtutum hin inde magnificentia adverti possit. Et ita rex cancellarium suum in hæc dimisit, qui post dies pau cos in Angliam applicuit.

2. QUALITER CANCELLARIUS ELECTUS.

Regis autem voluntate et petione cito post can cellarii adventum in sancto illo et religioso sanct Cantuariensis Ecclesiæ conventu et episcoporum quibusdam accitis super cancellarii promotione de clarata, mox ut solet varia diversorum fertur sententia. Et præsertim in sacro illo monachorum conventu utpote quos præ cæteris contingebat negotium asserentibus his quod hoc fieri bonum, aliis vero contra imo malum. Hi regis gratiam allegabant per hoc tam gratioso inter regnum et sacerdotium mediatore Ecclesiæ deinceps pacem futuram sic securam ita et prosperam: aliis vero e diverso illa regis gratiam non profuturam, sed plurimum eo ipso Ecclesiæ obfuturam opponentibus; eo quod officiales Augusti et præsertim quotquot aulici, pontifice non de ecclesia sed de aula assumpto, in Ecclesia ... liberius grassarentur: et præterea quod nimis foret absonum et omni divino juri adversum hominem militari potius cingulo quam clericali officio mancipatum, canum sectatorem et pastorem avium, ovium constituere pastorem; præsertim super tam sanctum monachorum conventum et super tam grandem et tam numerosum, qui per totam Angliam diffunditur Dominicum gregem: hunc profecto aulica cupiditate et voracitate quadam lupina totius gregis dissipatorem potius et voratorem quam pastorem, certissime præsumendum; et qui propter popularis auræ fla... universa eventilet et aulico fastu expompet.

uam multos in facto supplantavit suspicio A vanitate detinuit sensus eorum? Cernebant is vanitatem, de futura quam necdum videveritate diffisi. O divina judicia, et si terri- consiliis super filios hominum, nihilominus et jucunda! O temeraria hominum judicia etsi quando probabilia, fallentia tamen! Ita n mundi homines de mundi homine, secunmundi judicium judicabant, sed longe secus us et jucundius de mundi homine, non sem mundi temerarium sed secundum jucun- lei judicium accidit. Unde et rex ille et Pro- : *Amputa,* inquit, *opprobrium meum quod su- is sum, quia judicia tua jucunda (Psal.* . Vere jucunda Dei judicia contra mundi contra omnem mundi suspicionem, educentis B e petra, oleumque de saxo durissimo et de ius istis suscitantis filios Abrahæ [auferentis et amputantis opprobrium servi sui.] *Amputa, opprobrium meum quod suspicatus sum.* Quis rederet nisi suspicione ab ipso Deo amputata, sserenti se non apponeret, canum, ut aiebant, rem et pastorem avium, futurum ovium tam i et tam fidum pastorem? Quid tamen hoc ion solum satius, sed et jucundius et inter era Deo dignius? Eo quidem deo dignius quo itius et quo illo mirabilior Deus. In tanta potestate, etsi omnia ineffabiliter admiranda, men tam stupore tam admiratione dignum quod in tanta potestate sit clementia tanta. Pro- ex qua causa monet Sapiens ne ante mortem C m laudes, ita et ne vituperes ante mortem. Quis cit si convertatur et ignoscat Deus et relin- post se benedictionem? Unde et Magister : inquit, *ante tempus judicare* (*Joan.* v). m igitur impræsentiarum suspicione amputa- ercatione omissa, divinæ qui cuncta militant, ationi pariter et in hoc regio quoque voto te et episcoporum provincialium et conven- ctæ Cantuariensis Ecclesiæ communi omnium su et unamini Thomas ejusdem Ecclesiæ ar- a in archipræsulem Londoniæ in regio illo laro monasterio quod dicitur Westmunstier . Eligitur, inquam, jam in aula annis quin- cellariæ functus officio, ætatis vero annum citer agens quadragesimum quartum. Et D io regis regni hæredi Henrico adhuc puero, i de eximia regis gratia cancellarius quasi n et alumnum, sicut jam præfati sumus, sus- , præsentatur regis patris sui de mandato, in hoc vices gerenti. Et electioni Ecclesiæ onniventia accedente, auctoritate quoque b omnibus curiæ nexibus absolutus, liber inæ Ecclesiæ redditur et in ea libertate ab i in hymnis et canticis spiritualibus sicut m summa jucunditate suscipitur.

QUALITER ELECTUS AD SE SIT REVERSUS.

ias ergo noster, non jam aulæ cancellarius lesiæ electus et ab omnibus curiæ nexibus absolutus, mox quasi homo de gravi somno evigilans, qui jam diu fuisset et qualis deinceps futurus esse debuisset, cum corde suo meditabatur. In aula aliquandiu quasi lethargicus sui ut videbatur passus oblivionem. Sed nunc rediens ad cor cum corde suo meditabatur. Et ex meditatione hac concaluit cor, et sensim cœpit ignis exardescere, quo novus qui exstinctus putabatur homo fotus et coalitus cœpit paulatim coalescere, sed necdum erigere caput. Qui tamen novus homo, sicut jam supra diximus, quadam discretionis cautela veteris hominis habitu magis fuit opertus, quam oppressus a veteri, nisi quia ipsa opertio quasi oppressio erat. Verum nunc mox in ipsa mutationis, suæ novitate novus homo et relegari appetit et se diutius opprimi non permittit. Electus vero noster Londonia sicut ortus, sic ibi et electus cum multorum et magnorum comitatu cito post electionem metropolim Cantuariam propter consecrationis gratiam proficiscens inter itinerandum, non in agrum deflectens, sed in ipsa via solum discipulum qui scripsit hæc accersivit, ipsi secreto inquiens se in visu eadem nocte vidisse venerabilem quamdam personam ipsi astitisse et decem tradidisse talenta. Cujus quidem interpretationem discipulus minime tunc advertens de somnii conjectura hæsitabat. Quam tamen mox post expletam de homine, quæ tunc non putabatur, dispositionem Altissimi, servus ille evangelicus qui acceptis in sorte quinque talentis alia quinque præter sortem negotiando super lucratus est, absque hæsitatione omni et ænigmate nunc apertissime solvit. Adhuc autem eumdem discipulum secretius alloquens pariter et in via mox subjecit: « Hoc volo, hoc tibi injungo de cætero, quem homines me esse dixerint confidentius mihi et secreto edicito, etsi quoquo vitio laborantem, tibi, inquam, injungo ut mihi libere hoc confidenter sed secreto edice [edicas]. Multa quippe amodo de me quæ non mihi dicentur, quemadmodum et de aliis et præsertim divitibus, plurima passim in vulgo de ipsis et pauca ullius nulla ipsis. Pariter et excessum indica, si quo tu ipse videris et judicaveris excedentem, » et in calce sermonis adjiciens, » circumspectius quippe, » inquit, « et clarius quatuor quam duo oculi vident. » Quod mihi tunc credo quia forte ni fallor et aliis et alias me sanctioribus et circumspectioribus nisi quia ergo minime talis, idem pariter injunxisse.

O prudentia viri! O forma jam in necdum episcopo episcopalis, certe omnibus sed præsertim episcopis et admiranda et imitanda! O propheticum! o videns et videntis oculatum animal! quod ne in distortæ et anfractuosæ viæ et vitæ hujus nocte offendat ullatenus et ante et retro jam sibi oculos coaptabat. Jam profecto illius compastor et compastoris discipulus, qui compastoribus et discipulis suis dans formam: *Quem,* inquit, *dicunt homines esse Filium hominis?* (*Math.* xvi.) Formam, inquam, dans ut hi qui lux sunt mundi et gentibus in lucem dati, nequaquam contemnant sed crebro et sedulo de se

a suis vulgi inquirant opinionem. Ne videlicet ipsis A nescientibus lucis suæ radios aut squalida et atra detractionis nubes subobscuret aut adversus aliquis sinistri rumoris flatus eventilet : tunc quippe, quod absit ! de luce mundi, de lucerna verbi, de candelabro templi magis fumus quam illuminatio emitteretur, quod ne accidat vulgi de a suis opinionem pastor ille pastorum forma sciscitatur, in hac etiam sciscitatione id notans multa dici et sinistra de nobis quæ non nobis. Unde et plerumque in rebus humanis illud lacrymabile accidit, ut etiam qui sibi nihil conscius est, forte tamen ob aliquam mali speciem in populo habeatur famosus, ipso tamen quæ de ipso sinistra dicuntur penitus ignorante. Habens quidem oculos ante sed retro carens, quid de se, nec per se, quia non potest, nec per alium, quia B negligit aut contemnit, sed solum quid ipsi dicatur attendens.

4. QUAM MAGNIFICE FUERIT CONSECUTUS.

Verum electus noster, necdum episcopus, episcopalem tamen jam formam induens : vix adhuc etiam electus, mox elegit quibus istam quasi propriam propriæ visitationis suæ curam injungeret. Moti ergo Londonia, ubi electio, Cantuariam venimus, in qua tanquam metropoli secundum morem et canonum formam metropolitani consecratio celebranda Ad quam jam consecrationem ob consecrandi reverentiam totum fere regnum confluxerat. Clerus quidem ut ex debito, proceres vero regni et magnates ut regi, cui opus adeo complacebat, pariter et electo, qui de aula prodierat, honoris impederent C gratiam et obsequium. Igitur in sacramentali illo tempore in illis tam miræ quam mirificæ unctionis diebus in hebdomada Pentecostes, in hebdomadæ Sabbato, temporis et ordinis ut mox claruit consonantibus sacramentis, archilevita Ecclesiæ electus in sacerdotem ordinatur, in crastino Dominicæ diei in antistitem consecrandus. Verum ordinato jam sacerdote, quis pontificum provincialiam in consecratione primam manum habere debeat, deliberatur mox inter pontifices. Londoniæ quippe episcopali sede, ad quam id pertinere dignoscitur, tunc vacante, Wintoniensis, qui absentis aut non superstitis Londoniensis vices in provincia, gerit, id ad se omnimodis pertinere asserebat. At econtra Rophensis eo quod ab Ecclesiæ suæ fundatione et jure D specialiter peculiari archipræsulis capellamus sit, id suum esse et non alterius contendebat. Tandem vero ob quædam quæ in præsentiarum hic interserere prætermitto, salvo in hac parte jure Rophensis ecclesiæ, de Rophensis consensu venerabili viro sicut generositate ita et sanctitate præclaro Henrico Wintoniensi episcopo archipræsulis consecratio est delata, et in crastino Dominico die in octavis Pentecostes festivæ supra modum et magnifice sicut futurum tantum decebat antistitem consummata. Cujus profecto consecrationi, præter procerum et nobilium regni tanquam turbam innumeram, quibus et egregius ille adhuc puer Henricus regis filius et regni hæres præminebat, quatuordecim com ciales episcopi interfuerunt, ipso, ni fallor, secrabat archipræsule quinto decimo. Et el dem nostri in archipræsulem consecratio ipso tunc circiter quadragesimum quartum, diximus, ætatis suæ annum agente.

Nuntii vero ad felicis memoriæ Alexand tium Romanæ sedis pontificem confestin sunt, qui de novo propter schisma quod in tunc Ecclesia erat, apud Montem Pessulanu cuerat et ibidem per aliquod tempus moram Qui vero missi fuerant, viri religiosi litter nesti, insigne illud metropolitanorum quod dicitur, instanter sicut decebat et fortiter pos tum quia favorabiles in se qui petebant, et p quia ea persona favorabilis ad cujus hoc us batur, citius et facilius pallium a sede apost tinuerunt et in brevi cum pallio lætabund spere sunt reversi. Et ita Thomas hic nost summa devotione suscepto pallio de episc chiepiscopus factus est.

5. QUARE VEREATUR DISCIPULUS CONSECR VIRTUTES.

Verum cum hucusque imaginem terreni nem sæculi, per sæculi prospera, tanquam c per æquoris placida regens, qualiscunq quoquo modo depinxerim, superest nunc in cœlestis, hominem Dei, Christi pontificem p prospera et adversa transeuntem depinger jam non est cymbam in aura per æquor ducere : sed potius suspenso velo, artemon laxatis funibus in altum maris descendere, rupes et scopulos, per Syrtes et Scyllæo navem institoris gubernare. Jam quippe noster, non officialis aulæ sed antistes E descendit mare in navibus ut faciat operati aquis multis. Propterea ego vetus, styl habens præter quam tenuem et exsanguem teriæ novitatem et magnitudinem pensan limine cum stylo meo tam tenui nunc sto dubius admodum quomodo fœdus pictor et non jam in homine sæculi imaginem terre novo et tanto Christi pontifice cœlestis dign imaginis lineamenta depingere, et illam navem, tot et tam pretiosis refertam merci tot maris pericula ad salutis portum, ad quen velificabat, describendo perducere. Quæri cile ; mihi certe fateor hoc difficile. Qui enin est de terra loquitur et terrenam terreni quo do formare potest imaginem, utpote qui form tæ similis, qualis enim terrenus tales et terre qui de terra est terrenus, imo qui terra brevi reversurus in terram, quomodo dign ullius, etiam alicujus cœlestium explicare in Qualis enim cœlestis tales et cœlestes. cœlestis imago cœlestem pictorem exigit, renum, non luteum. Accedit etiam oneri q quamvis cœlestem cœlestis imaginem sat si

formandum, quin potius, quod de cætero materiæ novitas, dignitas et magnitudo exigeret, nova et supercœlestis ipsius pontificis Christi pontificalis forma velut interiori quodam et diligenti intuitu excogitata et discreta, humano generi in sæculorum fines intuenda aut depingenda nunc, aut silendum est penitus. Certe Moyses, ipse vita tantus et scientia, seorsum a populo in montis cacumen ducitur, et ibi condendi tabernaculi cum utensilibus ministeriorum, et ministrorum formam, et ministrandi ritum et ordinem, in præostenso exemplari contemplatur. Cui Dominus: « Vide, inquit, exemplar. » Cui et inter cætera, et ni fallor præ cæteris, legalis pontificis et ministrantium ei forma in exemplari præostenditur. Et ecce plus quam legalis pontifex hic. Legalis quippe ille, evangelicus hic. Attamen miser ego, peccator magis fœdus quam pictor fidus, cum hujus formam describendam susceperimus, nec seorsum a populo in montis cacumen cum Moyse, nec etiam cum Josue in ullam ductus montis devexitatem, sed in valle lacrymarum, in medio populi mei culpa et pœna mei similis habito. Et propterea ego vetus ad novum jam hominem accessurus, ad materiæ novitatem stupet animus et ad magnitudinem stylus qui velut hucusque tenuis et inanis hominem sæculi per inania transeuntem exarendo descripserat. exhauritur: et ad materiæ dignitatem velut ob eximiam splendoris materiæ claritatem repercussus reverberatur et quasi obducitur. Verumtamen ego visu qualicunque adjutus, me non sicut sciolum sed humiliter incisum, plasmatore hominum et formatore sicut solet tales erudiente per gratiam cœlestem, cœlestis imaginem et pontificalem in Christi pontifice formam mei nunc temporis hominibus et omnibus post futuris sæculis intuendam et admirandam, et præsertim pontificibus imitandam, stylo prout datum fuerit immutato qualitercunque describam, qui tamen stibio magis depingendus quam stylo describendus fuisset. Describam tamen: describam, inquam, visu qualicunque adjutus. Nam si gloriari oportet, imo quia oportet et sic expedit nunc, et mihi exemplar non quidem in monte sed in hac lacrimarum valle præostensum: vidi quippe ego, et secutus sum per totum tempus usque ad ultimi exitus sui diem per multas et varias tentationes obsecutus pontifici: et quia gloriari nunc expedit, multa per totum id temporis familiaritatis ipsius gratia decoratus, ita ut in hac parte gloriæ nulli secundum fuisse me credam. Unde et ni fallor, secreta quadam dispositione Altissimi, cæteris jam fere omnibus de mundo sublatis qui mecum viderunt et comministraverunt pontifici, mihi quasi soli adhuc reservato hoc reservatur ut juxta exemplar quod præ cæteris multis, pontifici similiter obsequentibus diligentius et familiarius intuebar, præsentis et post futuri sæculi hominibus cœlestem cœlestis imaginem explicem: præsertim cum a viri hujus de hoc modo excessu jam quartus decimus annus sit quo scribo hæc, Altissimo certe, ni fallor, sine cujus consilio nec folium cadit de arbore, disponente sic, et me per annos scribere procrastinante. Et bene quidem sic; possum quippe nunc, docente Domino, ad sæcula post futura scribendo transmittere de viro hoc non solum illa quæ vidi de vita ipsius in carne hac, sed et de his quæ post mortem et per mortem ejus sicut pretiosam et triumphalem acciderunt. Sed ad cœptam historici hujus cantici seriem revertamur.

6. QUOMODO EXUTO VERTERI NOVUM HOMINEM INDUERIT

Thomas ergo noster, non jam officialis aulæ, non electus Ecclesiæ, sed jam Ecclesiæ consecratus omnino supra omnium spem mox deposito cancellario, antistitem vivens in spiritus de cœlo subito advenientis vehementia quo in illis unctionis diebus unctus mox fuit repletus, totum veterem hominem adeo concussit, excussit, et expulit ut jam vetustatis nec compareret vestigium. Unde et novus quidam homo, quem supra pro tempore veteris hominis habitu opertum magis quam oppressum a veteri diximus, discoopertus, et in unctione dati spiritus magis robur accipiens, mox totum se exerit et haud segniter strenue se accingit ad opera, ea præsertim quæ novum tunc decebant pontificem. Unde et pontifex jam non tractus, sed sacra delibutus unctionė, cursor levis, non ut prius operto adhuc novo homine in virtutum odore, sed jam in forti et strenua virtutum operatione celer currebat, non ut prius virtutes odorans sed fortiter operans. Et qui supra electus cum corde suo meditabatur quasi deliberans, jam consecratus, in sacra illa unctione unctus Domini, ab unctionis spiritu consilium habuit, quo sicut corpore sic et corde aulam exiret, purpuram deponeret et cilicim sumeret. Unde et mox, tanquam veteris hominis indumento rejecta purpura, sicut corpore sic et mente exivit aulam, exivit purpuram, et cilicium induit, novum novi hominis habitam, indumentum novum, sed inusitatum aulicis et peregrinum ab aula. Ecce Thomas noster alter in spiritu et virtute Eliæ pilis camelorum vestitus! Ecce virgo alter electus a Domino, qui relicta sindone, cilicio super nudo amictus, viros sanguinum inimicos crucis Christi fugiens, novi regis vexillum novus tiro in cilicio sequitur; illius novi regis jam tiro novus, cujus vox in Psalmo: *Ego autem cum mihi molesti essent induebar cilicio* (*Psal.* XXXIV); et item: *Posui*, inquit, *vestimentum meum cilicium et factus sum illis in parabolam* (*Psal.* LXVIII).

O Thomas, et Thomas jam non Thomas et tamen vere Thomas! jam non holosericatus, non purpuratus Thomas, sed alter Thomas, qui jam toto tam delicato, tam tenero corpore inter Cresi opes Darii divitias et Sardanapali delicias enutritus, nunc sacco cilicino obvolvitur, infirmioribus etiam corporis hac circumdatis asperitate. O quanta et quam omni admiratione digna super te Thoma dexteræ Excelsi mutatio, qui in palatio inter augustales divitias et delicias educatus, et inter Palatinos sicut gratia eximior sic et cultu præclarior, totum palatium illustrare videbaris, nunc totus fœdi et hirsuti animalis pilis obvo-

lutus assumens saccum pro socco, cilicium pro holoserico et pro pallis cinerem ? Sed quid ! Vere novi regis jam tiro novus, cui jam vetera transierunt et ecce facta sunt omnia nova. Novus enim rex, nova lex, novus grex, amictus novus, novus et ipse. Ecce jam omnia nova, novus rex Christus, nova lex amor Christi, novus grex Christi Ecclesia, amictus novus cilicium, novus et ipse Christi tiro novus. Unde et hæc inter initia tirocinii nova sunt nostri arma tironis, quibus indutus exterius pugnaturus erat ad bestias. Hoc militari schemate in illo sacramentali tempore Pentecostes, quo consecratus et cum apostolis vir apostolicus virtute ex alto indutus, induitur: et hoc fuit primum et inter initia in illis unctionis diebus uncto Domini unctione magistra edocente cœlitus datum consilium : et hoc initium operum.

Verum qui manum mittunt ad fortia, inter initia spiritu ferventes, processu temporis quasi fatigati ex cursu seu pressi nimis sub onere, solent sensim in dies tepescere, donec tandem sancti officii suscepti debito inimica semper oblivio superveniens, per seducibiles carnis illecebras, per quotidiana vitæ hujus oblectamenta et occupationes varias, spiritum inter initia adeo fervidum in fine penitus exstinguat : turpi quadam et fœda mutatione de spiritibus tam ferventibus, in fine tanquam ut corpora seu potius cadavera quasi insensibilia et exanimata conversi, seu cum misera illa muliere humana in eis effigie abolita quasi transsubstantiati in statuam, illi cadaverosæ seu infatuatæ, aut ut novo utar verbo instatutæ animæ similes, quæ secundum prophetica prius in croceis nutrita postea stercora amplexat. De qualibus Magister : *Sic* inquit, *stulti ut cum spiritu cœperitis nunc carne consummemini* (*Gal.* III). Quod oculatum animal hoc, Thomas scilicet, operose attendens et studiose præcavens, quodam sacri ordinis insigni quod stola seu orarium dicitur, mox ut sacerdos utrumque quod sacerdotum est humerum ambiebat et hoc quotidie et continue in omnium visu gestabat. Juxta quod Dominus in lege de decem legis verborum signa habens orarium hoc quasi jugiter appensum ante oculos suos et ligatum quasi signum in manu sua. Orario itaque hoc evangelico legalium fimbriarum quæ Domino ipso jubente sunt introductæ, in sacerdote hoc evangelico formæ instar : quæ profecto fimbriæ per angulos palliorum filiorum Israel ut fierent, a Domino præceptum est, ut cum illas vidissent memores fierent mandatorum Domini, ne sequerentur cogitationes suos et oculos per res varias fornicantes. Tale quid et post legales fimbrias in evangelico orario hoc, ut per hoc sacerdos his evangelicus, quod jam susceperat, evangelicum jugiter recolat jugum, et utrumque humerum orario ambiens hoc, ni fallor, insigni cœlitus in signum accepto ; quasi visibiliter tam prophetizans quod sicut bona susceperat de manu Domini, ita et mala foret perpessurus pro Domino. Et hic esset utriusque humeri ambitus, bona videlicet hinc, mala inde, alia etiam et digna

A de causa hoc sic assidue gestans, ut ad confirmationis sacramentum celebrius peragendum semper foret pacatior, ad quod præ cæteris omni tempore promptissimus et devotissimus fuit. Duo itaque quæ gestat pontifex velut Domino insignia tenemus in pontifice, cilicium et orarium : primum cilicii insigne in signum Christi militis ; alterum vero orarii insigne in signum Christi sacerdotis, quasi adhu multum pro populo et pro sancta civitate oraturi Primo unctus advertit se Christi militem, sed qu ambitur secundo Christi sacerdotem. His ornatu pontifex quotidie procedebat in publicum, nisi, quo cilicium juxta nominis sui rationem et religioni veritatem tenendam, celabatur admodum in occulto nemine præterquam aliquo sine quo tale quid ger non poterat conscio. Unde et istud sui insigne tiro

B cinii deinceps toto tempore non deposuit, done gloriosi certaminis sui consummasset triumphum Verum alterum illud, quod orarium diximus e gestabat in publico, in exsilium exturbatus mo deposuit, eo quod jam exsulem in alienis provinci non deceret. Ob id etiam et merito illo sacerdoti exutus insigni, quod exturbatus sicut vere exsul, s et quodammodo exsacerdos. Et quidem de novi no stri pontificis insignibus hæc : verum in reliqu veste quotidiana et communi, toto quidem ann primo more suo clarus et nitidus, sed cleri postmo dum præsertim in habitu mediocritatem est secutus ita ut juxta quod ait quidam nec essent exquisiti sordes nec affectatæ deliciæ. Clausæ ipsius veste

C pullæ et poderes, et pelles non quidem pretiosæ sed agninæ. Unde et nonnulli eum ob similitudine vestium suspicati sunt fuisse, sicut vulgo dicitu regularem canonicum, cum tamen sola devotion quod et omnium vere fidelium commune est, cano nicus fuerit sed professione nequaquam. Et veste quidem pontificis, quo emptæ vilius, eo sicut sole crebrius mutabantur, ut eo ipso Christi nudus im Christus ipse in nudo operiretur frequentius his ipsi vestibus quibus operiebatur ipse Domini christus Et hæc pro certo universis Domini Christis ponti ficibus Christi forma ab hoc tanto Christi accepta pontifice maxime observanda, ut quo ipsimet ves tiuntur in nudo suo vestiatur et Christus ; nec h nec illi his ipsis quibus Christus Domini præter

D quam solus et nudus Christus induatur qui ipsi ovium suarum lac et lanam commisit et vellera Ad illius quippe, necdum etiam pontificis, opu exemplare pontificibus præsertim recurrendum qui cum nihil præterquam chlamiden qua indutus erat, haberet cum paupere tamen nudo illam dimidiat. Unde et mox nocte in secuta ad Anglorum circumstantium multitudinem audit Jesum voce clara dicentem : « Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. » Videat ergo qui faciat episcopus si fecit sic iste etiam adhu catechumenus. Videat, inquam, episcopus quid faciat inter tot vestium mutatoria, de vestibus su jam attritis, cum catechumenus hic de unica ha

. habebat chlamide et se sic operiret et pau-
n, imo teste Christo Christum ipsum in pau-
Nec enim ut illud in propheta statu Veteris
breve pallium hoc, sed in Evangelio sub lege
e ex charitate latissimum illud qui cœlum et
n implet et operit operiens et Martinum. Sed
lartini, imo et Christi pallio jam ipsis com-
intermisso, ad pontificis nostri novi, novi
s Christi novum schema revertamur ; cujus
m corporale et visibile corporis schema ut jam
ipsimus sic erat.

l fuit adhuc longe aliud longeque spectabilius
juidem corporale et visibile, sed sicut spiri-
et invisibile, novum novi schema tironis, eo
fortius quo interius, quo non patebat acces-
de quo militiæ tribunus magister : *Induite,*
t, *vos armaturam Dei* (*Ephes.* v), loricam jus-
scutum fidei, galeam salutis et gladium spi-
calceati pedes. Ecce Dominica novi Domi-
nilitis armatura nova, in qua lorica justitiæ
in hoc Dominico milite præminuit ita et præ-
ur a magistro. Attamen lorica hæc reponenda
ɔ tempore quidem suo assumenda : *Omnia*
tempus habent ; tempus dilectionis et tempus
tempus belli et tempus pacis (*Eccle.* III). Hæc
e reposita servatur adhuc.

PRIMA PONTIFICIS MENSA CORPORALI, QUOD EST MANDATUM NOVUM.

interim videamus nova quæ circa pontificem
m. Et post pontificis habitum, quem præscri-
o perstrinximus, ad pontificis mensam acceda-
ipsius vitam quemadmodum et habitum in-
es. Nec enim fideliter cujusquam vita descri-
si quo vivitur, vel qualiter ipse vixerit,
atur ; præsertim cum nova ista pontificis novi
a tam pontificalis sit tam opulenta tam splen-
magis certe pietatis operibus quam dapum cor-
ium quibus tamen uberrime abundabat, re-
varietate. Ad hanc itaque omnes sed vos præ-
n pontifices invitandi. Et certe ad hanc con-
' vester novus ipse pontifex universos vos in-
et ut accedatis sicut dignum et justissimum
n hac quippe mensa magnus ille paterfamilias
r pastorum et magister discumbit. Primus in
e et post ipsum ex ordine et cum ipso sui
ecim. Et in hac mensa nova novus pontifex,
uam Domini dispensator novus, ponens vesti-
a sua et præcingens se, Domino cum suis dis-
ɔenti ministrat. Ante Dominum discumbentem
licio suo stans et orario regi suo novo mini-
ıs, in his tanquam novi dispensatoris insigni-
niles ipse novus novi regis Christi et sacerdos.
est mandatum novum quod ipse jam instituit
ıs. Siquidem diebus singulis post synaxim de-
ıtam quam cito post gallicinium sub profunda
decantare consueverat, mox clam in conclavi
o subintroducebantur fratres tredecim quibus
positis vestimentis suis et se præcingens dis-
ɔentibus ministrabat [singulis quatuor argen-
A teos largiens.] Et hoc ita mandatum furtivum magis
quam fur verus, per singulas noctes faciebat ; veri-
tus nec immerito ne si sub luce faceret, illud ex
visu hominum virtutum virus inanis inficeret gloria
quo ut supra tetigimus, ipse dum adhuc juvenis
quasi incurabiliter videbatur infectus. Unde et quo
secretius, eo fiebat et securius.... (*De hoc hiatu vide infra, col.* 354.)

(*Deest unum folium codicis Atrabatensis.*)

sicut prioribus parum aut nihil damnationis est,
qui non solum potentiam sed et una probabiliter
quidem inducti, aut ut durius loquar seducti, etiam
opus potentiæ ad salutem suam, quod tamen forte
non subest, confitentur. Imprimis quippe qui non
credit pro impenso beneficio quod non credunt be-
B neficiorum uredo ingratitudo est. In secundis vero
qui credunt pro beneficio non impenso quod tamen
impensum credunt, dulcis quædam et grata obno-
xietas est. Quos, etsi forte aliqua pœna maneat,
quia credunt falsum, minime tamen ut nunc sentio,
erit eis exinde æternum in morte supplicium : quin
potius ipsorum forte remunerabitur devotio, quam
habuerunt pie et devote credendo aliquid Dominum
pro salute sua misericorditer fecisse, etsi illud non
fecerit. Nemo autem illud Magistri hic mihi objiciat:
Si autem, inquit, *Christus non surrexit, inanis est*
prædicatio nostra, inanis est et fides vestra (*I Cor.* xv).
Nemo, inquam, illud magistri nunc mihi objiciat.
De apostolis quippe proprie ibi sermo est, unde et
mox subjicit : *Invenimur autem et falsi testes Dei*
C *quoniam testimonium diximus adversus Dominum*
quod et suscitavit Jesum Christum, quem non susci-
tavit si mortui non resurgunt (*ibid.*). Nec solum de
apostolis sed et de illis etiam et pro illis potest vi-
deri magister dicere, qui mandaciis assentatoriis,
tanquam si deliniri et demulceri possit sicut homo
Deus, Dominum honorant et extollunt. Contra quod
ait doctorum unus perhorrendum fore aliquid falsi
de Deo dicere, etiam si ad laudem ipsius videatur
pertinere, qnia non minori sed majori fortassis
scelere in Deo laudatur falsitas quam vituperetur
veritas. Ecce doctoris verba : « Unde et mihi et Dei
hujuscemodi assentatoribus modo nihil, sicut nec
ipsis et Deo. » Hoc est enim quod ego longe ab eis
diversus imo penitus adversus, dico quod ego exis-
timo, quod ego sentio, videlicet quod si quis pie
D devote et ex probabilibus ad suam salutem crede-
ret Christum resurrexisse, etiam, etsi non resur-
rexerit nihil aut parum damnationis fore huic, qui
crederet sic de Christo Jesu. Sed forte ex præ-
missis mihi quis sic objiciet : Quid igitur si ex
Scriptuirs et ex probabilibus multis signis et prodi-
giis et virtutibus crederet Ecclesia Dominum ad
salutem suam jam misericorditer incarnatum, et
tamen necdum incarnatus fuisset ; quemadmodum
et errans Synagoga Messiam necdum venisse credit
sed venturum adhuc, quæ tamen Dominum in carne
venturum diffitetur, futurum Messiam purum ho-
minem tradens ; unde nihil nunc nobis et illis, qui

nec præsentis nec etiam futuræ incarnationis fidem habent ? quid igitur si Ecclesia crederet Dominum sic incarnatum et tamen necdum incarnatus fuisset ? Sentiunt certe plerique et non irrationabiliter forte, quod si Ecclesia crederet sic, Ecclesiam ob fidem hanc damnabilem minime. Ita tamen si in reliquis fidei articulis et præsertim in unum et trinum Deum fides fuisset integra ; qumadmodum et diverso et Cornelius mox minime damnabilis fuit, et si non crederet Christum iucarnatum qui tamen antequam id crederet incarnatus jam erat. Cui etiam, antiquam Christum jam incarnatum crederet incarnatum, dictud est illud per angelum : Orationes tuæ et elemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Et illud etiam ante de illo, quod religiosus erat et timens Deum. Verum solum hoc tacto et, quia nunc locus non est, sermone nostro non nomine protracto super hoc, ut ad superiora redeam, certe quidquid absque assertione nostra nunc de prætacta incarnationis sit fide, hoc certe evidens, quod etiam etsi præfata illa sicut fide certo-tota credit catholica panis et vini in corpus Christi et sanguinem non fieret sacramentalis conversio, tamen quod ad se miro meo (*sic*) esset sicut munda et clara, simplex, sincera et devota in puro pane et vino secundum ordinem Melchisedech, matris nostræ catholicæ oblatio hæc. Mundior, inquam, et sincerior magis quam de mille taurorum, hircorum arietumve pinguium mactatis carnibus et spurcitiis sanguinum. Mundior revera et simplicior evangelica hæc Ecclesiæ oblatio quam fuerit Synagogæ. Et ut videri potest, carnificum potius quam sacerdotum statu legis non tam pia oblatio, quam velut dira quædam et inhumana bestiarum, et in mane et in vespere quotidiana occisio. Ubi quotidie oves tot, tot boves, tot tauri, tot hirci, tot agni, tot vituli, tot verveculi mactabantur. A qua etiam mactatione nec simplicitas columbam nec castitas turturem tuebatur. Verum hoc nostrum hoc matris nostræ Eccclesiæ pro nobis evangelicum sacrificium merum, sicut videtur, duntaxat sacrificium laudis, non dilaniatarum carnium, non erutorum viscerum, non fetentium intestinorum, non fumi, non stercoris, in nullo sicut videtur sacrificium iniqui et peccatoris. Juxta quod in hymnidico cantico Dominus : *Nunquid,* inquit, *manducabo carnes taurorum aut sanguinem hircorum potabo ?* (*Psal.* XLIX.) Et postea hoc nostrum evangelicum quasi a legali illo distinguens sacrificium, subdit : *Immola,* inquiens, *Deo sacrificium laudis* (*ibid*). ; et in fine cantici ; *Sacrificium,* inquit, *laudis honorificabit me* (*ibid.*). Unde et hoc laudis sacrificium, quo plus honorum, plus sincerum, plus salutiferum, plus pacificum et tanquam sacrificium justitiæ, quo plus Domino acceptum eo exterminator angelus hujus hora sacrificii, sicut et magis subdolas et acriores et crebriores facit immissiones. Ut si prævalere sic potest absque defensore, sine dilatione, absque miseratione ulla, fidem ipsam primogenitam hic præ virtutibus cæte-

A ris pressa ratione triumphantem percutia potest sic in perenne exstinguat. Nemo aute netur, suspicetur nemo, me ex diffidentia a sitatione vel modica de tam glorioso, tam totius salutis nostræ sacramento, quidqua psisse hic. De quo tamen cum ergo aliquan h hæsistans cogitare cœpissem, nocte sequen est mei ostia hac et illac in calice, quasi i continuo et citissimo circumagere se et circu Quod cum in crastino domino meo archi secreto retulissem, et qualiter quasi hæsita cogitaveram, respondit mox archipræsul hos tum in calice fluctuationem meam indicare q cœpit in mente. Unde et in hujus sacrame per Domini gratiam semper firmior sto et d

B devotior. Sed revertamur ad prætactas mal angeli immissiones.

Quod si forte fidem adultam et adeo robu solidam reperit ut nec valeat, non dico ipsa mere, sed nec ullis incredulitatis stimulis modico pungere, alias et alterius modi fa missiones, quas nos experimus quotidie, uti illis, quos præmisimus, et incredulitatis s liberi. Ad alia itaque se convertit is cui mi mina et mille nocendi artes, ut vel sic cor firmum et solidum, quod incredulitatis stimu perforat, vel emolliat. Et cogitationes vagas nas, fluxas et fluidas in cor mittit, sicut d *Et cœna,* inquit, *facta cum diabolus jam mis cor ut traderet eum Judas* (*Joan.* XIII). Ecce

C seu immissio prius a propheta, post ab ips gelista, qui de ipso pectore sapientiæ recu hauserat evidenter expressa. In cor enim quid aliud est nisi immissio ? Misisset, in cor ; verum ut humilitatis magister majesta minus tradatur, ut illudatur, ut flagelletur, spuatur, ut habeatur quæstui ut habeatur os ut demum linguis et manibus crucifigatur : h modi duras immissiones seu immissionibu quotidie operatur erroris spiritus in diffidenti ipso Domino, sicut jam propheta testatus e missiones has pro meritis perditorum facie angelos suos malos. Sed istas immissiones, bus nunc quotidie operatur idem erroris s non solum in diffidentiæ sed etiam in dev clesiæ filiis, et etiam in ipsis Ecclesiæ primog in ipsis dico Domini christis, sacerdotibus Et ibi præsertim, ubi sacerdotii exhibent o et sacrificii peragunt ritum. Ea hora potis quotidie vagas has et vanas fluxat et fluidas, tes et refluentes cogitationes immittens, qu quam muscæ tabidæ in tam suave olenti sa totum perdant mox tantæ suavitatis odorem præsertim sacrificii glomeratim irruentes, n festim per sacrarii ostiariam fidam, circums videlicet devotionem, et pomptam Spiritus flabello repellantur.

Igitur ut omnes has, tam videlicet illas qu forant, quam et illas quæ cor emolliunt, im

æveniens declinaret sacerdos noster, pontifex · novus, pro quo totus hic sermo texitur, n immaculatum, sicut reverenter pariter et ob ntiam ad legis mandatum festinanter, semper consueverat. Per totam hanc Domini mensam, in mystico et sacerdotali ornatu festivus, ita ›dendo festinus et sicut jam supradiximus in o brevissimus. Totum tamen devote et cele- etsi ob supradictas causas celeriter agens. ɔotius eo ipso devotius quo celerius.

a in sibilo duntaxat auræ tenuis Eliæ a spe- sua egresso et in speluncæ suæ ostio stanti, in transitu loquitur Dominus. Solum quippe eculum et in ænigmate quasi in sibilo auræ his qui corporis sui domos luteas egrediuntur, ›ssi in ostio hujus luteæ speluncæ suæ stant, ıtes dissolvi et esse cum Christo animæ suæ riantur jam petentes, his, inquam, solum et non nisi solum in transitu loquitur Dominus. ıidem frequentes fiunt, sed semper breves et ne disparentes theophaniæ, sanctorum reve- splendores et exsultationes Dei in cordibus . : quæ animam ad cœlestia pio desiderio su- tem crebro quidem, etsi non reficiant, refo- tamen et illustrant. Sed brevis hora hic et mora, quandiu in lutæ speluncæ suæ ostio ›teterit, donec a lutea spelunca sua penitus us fuerit. *Corpus enim*, ait Sapiens, ,,*quod cor- tur aggravat animam et terrena inhabitatio ıit sensum multa cogitantem* (*Sap.* IX). Et ı theophaniis his brevis quidem hora et parva Hinc est enim quod in sancti amoris cantico ı Sponsum suum tam crebro tam sedulo tam se et in tam multis quærit suspiriis. Et quæ- ; suspirans nunc invenit, nunc perdit, nunc , nunc declinat, nunc ad ostium pulsat, nunc nunc elabitur, nunc revertitur, nunc vocata nunc vocans alloquitur. Unde et Sponsum Sponsa, capreæ hinnuloque cervorum in mon- ›alienti et colles transilienti assimilat. Et ipsa ı, id crebro experta, nos hac sua parabola do- ıt opera illa et sacramenta eo fiant celerius ›cesse est ut paragantur devotius. Et propter- ter sacerdos novus, novus noster pontifex le quo jam aliquandiu egimus, altaris sacra- m eo quidem celerius celebrabat quo illud re et consummare devotius peroptabat. Unde acerdotis exemplo plerique arguuntur sacer- , qui ut devoti habeantur aut forte quia sunt, ;aris sacramentum verbis admodum paucis iatum et consummatum et hoc speciale ora- ʒenus breve, quod et debet esse brevissimum ›n in catechumenorum, saltem in missa sa- ıtorum arguuntur, inquam, exemplo hujus, qui 'erunt, ita trahunt, sic protrahunt. Me, qui ım et audio et deberem intendere interim vanum et citum cogitationum mearum vehi- scandente et ab Oriente in Occidentem usque te, et per viam, vicos, munitiones et civi-

A tates salva mea et aliena pecunia absque omni sumptu et labore exstruente, et interdum prout fert spiritus impetus me interim multa constituente bella absque omni sanguinis effusione aliave frivola et otiosa commentante; et pro me loquar, ego interim sic vado, sic venio, sic operor, sic commentor. Sic et, ni fallor, de missæ auditoribus et de aliis aliqui. Et mirum si ille tanquam homo adhuc nostris similis, sacerdos dico noster, qui commune salutis nostræ sacrificium est oblaturus pro nobis, ad missam se parans, vel etiam in missa ipsa, interdum in se ita non sentiat; aut si non sentit, deberet saltem tanquam sacerdos noster consentire nobis et condescendere, ut ita, juxta quod magister de pontifice gloriatur, haberemus sacerdotem, qui B posset compati infirmitatibus nostris. Unde dico quia istius, de quo nunc loquimur, sacerdotis in missa sic morosi aut est hypocrisis manifesta aut religio inscia. Verum, ut deinceps compatiantur nobis sacerdotes hi et vos universi sacerdotes præinvitati ad mensam, qui cum novo sacerdote, novo nostro pontifice jam discubuistis, scitote et vos similia debere parare. Exemplum enim dedit vobis ut quemadmodum ipse fecit et vos similiter faciatis. Post spiritualium mensarum discubitum juxta supra dispositum ordinem et nostrum supra promissum nunc deinceps ad corpoream mensam accederemus, nisi tamen quia necdum hora est discumbendi præsertim pontifici, quem tam multiplices tam variæ et sæculares et ecclesiasticæ occupationes et causæ trahunt et necdum sit nisi circa diei sextam. C

9. QUALIS FUERIT IN AUDITORIO.

Missæ itaque celebritate consummata, Pontifex egressus ecclesiam, mox auditorium intrat, et sedet ut judicet quasi de sede ad sedem de cathedra ad tribunal ascendens. Et sicut prius ad mensam, ita nunc ad auditorium hoc fratres suos universos et præsertim comprovinciales suos episcopos vocat, ut sibi assideant et secum jura decernant. Nunc enim sedet ut judicet. Et quia de formandis judiciis et accipiendis muneribus, quæ judicia solent pervertere, loquendi nunc locus est, primo qualis in ipsis fuerit persona novi judicis, novi nostri pontificis, intuendum. Et in primis quidem novus hic judex, novus noster pontifex interim excutie- D bat manus suas præsertim a suspectis muneribus ut ab his, quos causas habere nosset, nec obolum nec etiam valens acciperet. Nisi forte aliquid esculentum et poculentum aliquid offerretur quod decenter respuere non valeret. Et quia de muneribus accipiendis sermo impræsentiarum se obtulit, ut ad novi nostri judicis laudem magnificam et civilem industriam evagemur licentius, qualis fuerit in accipiendis muneribus videamus. Illorum certe semper munera recusare consueverat, quibus credebat accipere necesse magis quam dare. Imo etiam assuetissimus erat semper et promptissimus ut talibus daret et his præsertim inter tales qui petere confundebantur. Ab illis etiam, et si aliquando, raro

tamen accipiens, quibus ob causam fuisset offensus, etiamsi abundantes forent hi, quasi cum Domino spernens Cain et munera ejus, et respiciens solum propter Abel ad Abel munera, non propter munera ad Abel. Verum ab aliis cum multa gratiarum actione accipiebat, quos sibi amicos et hilariter dare noverat, nec post donum detrimentum passuros; decenter edoctus quod in dandis accipiendisque muneribus magno præsertim viro multa debeat esse cum cautela discretio. Juxta quod etiam ille in gentilium ethica morum censor : « Videto, inquit, cui des. » Et hoc quidem paternum consilium est et pro dante. Pro accipiente vero sapiens : *Datus*, inquit, *insipientis non erit utilis tibi* (*Eccli.* xx), quasi sicut supra morum ille censor dantem, ita et hic sapiens accipientem erudiat. Ut sicut ille danti dixerat : Videto cui des, ita et hic accipienti : Videto a quo accipias, juxta quod et Dominus : *Non accipiam*, inquit, *de domo tua vitulos neque de gregibus tuis hircos* (*Psal.* XLIX). *Nec enim*, ut testatur idem sapiens, *dona iniquorum probat Altissimus* (*Eccli.* XXXIV), quorum per multa Scripturæ loca semper ea legitur respuisse ; id tamen pro testimonio dico quia novus hic judex noster nil unquam, me qui scripsi hæc seu etiam me familiariori, sicut credo, sciente, si tamen hac gratia me magis præditus quis, nil inquam ab aliquo ipsomet postulante, cum adhuc libere et quiete ageret in ecclesiastico potentatu suo, accepit. Ita ut illud prophetæ a diversis varie interpretatum, novus hic judex noster ipso tunc opere nobis certa quidem et evidenti expositione interpretaretur ut doceret. Si quidem prophetarum unus principum cupiditati improperando : *Princeps*, inquit, *postulat*, et postea mox subdit : *Et judex in reddendo est* (*Mich.* VII). Hoc quasi unum et primum et per se censitum ponit cupidi principis vitium dicens : *Princeps postulat*. Quid enim est subdito intimata principis postulatio, nisi a subdito quasi quædam violenta exactio aut quasi ab invito dura quædam extorsio? Deinde aggravando subdit sicut cupidi jam pariter et dolosi principis vitium alterum : *Et judex*, inquit, *in reddendo est*. Ac si dicat propheta cupiditati principis sic improperans, quod videlicet si forte princeps postulans non exauditur, nec obtinet a subdito quod desiderat, aut incontinenti aut ut occultius tegatur fraus processu temporis, sive per se sive per alium, subdito sibi, a quo repulsam passus, aliquam super illa aliave quacunque re quæstionem movet, tanquam rei postulatæ molesto detentatori ; ut sic obtineat vel per qualemcunque sententiam, quod prius postulans non potuit obtinere per gratiam ; et ita qui prius fuerat princeps postulans sed minime obtinens, postea ipsemet efficitur judex rem postulatam per calumniam obtinens. Et sic ipsemet eam sibi per calumniosum judicium reddens, seu ipso per tale judicium principi reddere compulso, qui prius postulatum postulanti gratis præbere recusavit. Est

A igitur grande in principe cupiditatis vitium etiam postulare a subdito, etiam etsi ab quod a propheta subditur, vitio immunis delicet post rei postulatæ repulsam nihil renuentem moliendo. Ipsum quippe princ subdito postulare, etsi aliud malum non quatur, nihil parumve distat ab exactione molesta seu extorsione invita. Hanc nostrai illud prophetæ interpretationem prius Na postea Achab vinea roborat. Achab enim p Naboth vineam postulabat : ecce primum principis vitium : sed repulsam passus per Jezabel dominatricem judex fuit in red ecce quod priori longe deterius est vitiu rum : lege sacram eo loci historiam et

B mox videbis quod sic. Hanc pariter interp nem et nunc novus noster judex, novus nos ceps ecclesiasticus, ipso novo opere suo sed trario roborat, utrumque pariter, tanquai exactione neutrum discrepet, sicut extorq postulare semper devitans. Nam quemadmo ipsomet testante sic frequenter accepi, in xime confundebatur cum ex aliqua caus valde urgenti, sicut interdum solet acciden teret ipsum rem alterius petere, etiam si d prompte se exaudiendum sperasset, sicut accipiens et adhuc multo difficilius postul mor verbi Domini qui dixit : *Beatius est ma quam accipere*. Ita ergo novus hic judex muneribus manus suas excusserat, ut cum

C Israelis sancto propheta et æquissimo judic et ipse, pariter gloriose immunis, sciscitar ditis utrum bovem cujusquam tulisset, an si quempiam calumniatus, si oppresserit a si de manu cujusquam munus acceperit ; p cum magistro sicut æquo gentium judice et doctore, gloriari quod nullius argentum e aut vestimentum concupiverit. Apprime int novus judex noster, magistra unctione utpote in illis unctionis diebus, sicut supra mus, quo principes ecclesiarum mundi conte judices uncti et ipse unctus, apprime, i edoctus illud legislatoris quod munera e oculos sapientum et vim auctoritatis inclina et consonat illud sapientis : *Quia xenia*, in

D *dona excæcant oculos judicum et quasi m ore avertit correptiones eorum* (*Eccli.* xx). item hic non tacendum, quod ignis devor bernacula eorum qui munera libenter ac Ecce quam incorruptus quam etiam incor lis erat hic noster judex novus in se.

Avaritiam etiam, tanquam judicum corru pestiferam et judiciorum velut quoddam toxicum, non solum a se sed et a suis ta projiciens, tam excutiens, et tam evitans, u a domo sua penitus eliminaret. Idololatria q templo, avaritia in pontificis domo. Unde hic judex noster nunc clam sigillatim singul publice communiter universis inhibebat d

non solum ne exigant, sed ne etiam oblata a A ntibus accipiant nec aliorum vexationes suas ent prædas, solum tamen advocatis non recolo ulta salaria. Sed hoc scio quod alii accipere no sunt inhibiti.

le et tunc temporis accidit ut abbatum unus et curiam et habens negotium, aliquot aureos hic nunc illis qui in judiciis poterant offere. Sed cum omnes respuerent, abbas negotium it, aurum retulit, et recedens: « Curiam, inrepperi supra quam auream, quæ non solum aurum non abit, sed aurum abjicit, aurum it, aurum calcat. » Etquidem de domo pontifi-batis hoc gloriosum præconium. Adeo etiam e justitiæ et compassionis affectu et in ava-odium negotia habentibus pontifex condescen- B ut in domo hac nihil pretio, sed omnia gra-rent. Nihil hic a sigillifero nihil a signatore itur a notario nihil: nihil hic venditur, nihil ır, nihil distrahitur nec cera nec chartulæ nec um. Cujus enim imago hæc vel superscriptio in ut vendi debeat vel distrahi? Nequaquam ris sed pontificis. Revera domus hæc novi is nostri, novi pontificis, nequaquam fuit do-negotiationis, sed domus veri et æqui judi-omus sancti pontificis et vere domus orationis, jus profecto sancti pontificis et justi judicis æteris et ante cætera debent esse tria hæc; e continentiæ sanctimoniam, colere justitiam lcare pecuniam. Unde et apud nos nec imago ficis nec instrumentum justitiæ sigillum vende- C nec aliquis inde quæstus. An enim licitus æstus hic in pontificis domo, vestra, Patres i coepiscopi qui novo metropolitano nostro etis, consideratio hæc, vos decernite: videbitur hoc magis inter gratuita quam debita, inter a magis quam exacta numerandum, de quibus a aliquantis peregimus; unum pro certo scio, si licet sic acquirere, non tamen expedit, præn in pontificis domo, unde et, ni fallor, multo s melius et pontifici gloriosius, justitiæ in-entum sigillum gratis exhibere, et propriam em ceræ vel sigillo impressam erogare pau-us, qui etiam pro ipsis tenetur adhuc et semet-n super impendere. Sic itaque omni a domo ficis avaritiæ eliminata spurcitia, nullus qui D iret pecuniæ, sola in domo pontificis imperante ia. Et hæc et quam supra diximus Christi ini novi Christi tironis lorica justitiæ nova, ssos omnes cupiditatis stimulos in se mox re-ens et repellens a se. Cujus tamen adhuc for-o major suo tempore revelabitur, quin jam stimulis sed lanceis et gladiis decertabitur. nterim talis nunc sufficit. Ob hunc autem tam ilarem et tam ferventem justitiæ zelum, inter multiplicia dona Spiritus, et hoc sibi abunde n a Spiritu, ut haberet spiritum judicandi inter a et virum. Nec enim ex magistri hominis eru-te hoc illi, magis autem ex unctione magistra, juxta quod ille præ participibus suis exunctus: *Habenti*, inquit, *dabitur et abundabit* (*Matth.* XIII). Et justissime quidem et sincerissime sine omni acceptione personarum absque ullo interventu nummorum cum suo quem supra commendavimus eruditorum catalogo assessoribus suis jurisdictionem ecclesiasticam exercebat: ita ut profecto cerneres tantum in tribunali judicem quantum modo videras in altari sacerdotem. Vos igitur ad assidendum comprovinciales vocati, metropolitani vestri jam, ni fallor, in judiciis advertitis scientiam, tenetis formam et jam quantum habuerit justitiæ zelum, quantum et pecuniæ contemptum cernitis. Utinam et vos apprehendat æmulatio ut illius similem sortiamini zelum cujus simile consecuti estis ministerium.

His vero omnibus in quibusdam aliquantisper immorati sumus, et in Dei mensis discubitibus et in sæculi causis discussionibus rite expletis, circa diei nonam pontifex, a tribunali exsurgens, mox thalamum ingreditur, et ad corporalis alimonia se discubitum parat. Et ad hanc quidem mensam sicut et ad alias invitandi forent pontifices, nisi quia in mensa hac bestialis duntaxat ut videtur et corporum non spirituum hæc refectio: verumtamen decet et expedit sic, ut etiam invitantur et ad hanc utpote quos ex auditis et visis spero accessuros libentius. Invitentur igitur et si placet accedant ut quemadmodum fratris sui noverunt ha. . . .

(*deest unum folium.*)

. . . . . rabat quid sicut mensæ opulentia. Unde et ipse semper in discubitu creberrime super totas mensas oculos consueverat circumducere. Ita ut et paropsidi propriæ posset videri minus fore intentus. Etiam ut hic oculatum animal se probaret, non quidem notabili sed modesto quodam modo et civiliter erudito nec vagi more vel attoniti sed circumspecte oculos circumducens per totum ut videret discumbentium ordinem, et exhiberet cui honorem honorem. Et si forte inter tot novissimum teneret locum qui præsidere debuisset, huic profecto tunc honorationem locum crebris calicis proprii et ferculorum exeniis recompensans, videret pariter et notaret qualiter qui ministeriis præerant quisque pro suo gradu et officio ministraret, quod si forte perperam, acriter ab ipso archipræsule loco et tempore corripiebatur incurius. Verumtamen ministri novi hujus nostri patrisfamilias in mensa morem quotidianum experti quisque pro officio suo erat circa ministerium sollicitior. In mensa quippe super universos qui discumbebant et super singulos et super dispensatores ipsos et ministros ita provide, ita circumspecte spargebat oculos ut diceres hos solum mensæ oculos ad solius corporalis mensæ civilem quamdam et domesticam custodiam deputatos, quod si de eruditis suis forte aliquis deforet, et suo ex aliqua causa mutato in inferiori loce discumberet, mox providus et urbanus novus hic noster paterfamilias hoc advertebat.

Juxta quod et Saul rex inscius in hoc tamen urbane edoctus cum in mensa sedens locum David vacuum adverteret: *Cur*, inquit, *non venit filius Isai nec heri nec hodie ad vescendum?* (*I Reg.* xx.) Pariter et hoc noster paterfamilias mox de suis advertebat etiam et sciscitari solitus pro absente. Cui quidem loco suo mutato, sic mittendo et remittendo ipsi honorem exhibere non cessabat, ita ut et posset sibi ipsi videri primus qui in discubitu se novissimum fecerat. Aut etiam si quivis alius quem honorare voluisset forte vel ad thalamum vel ad aliquem domatis angulum, eo quod aliis cederet vel quod non esset ei in tricliniolocus, divertisset, et hoc quidem advertebat citissime: et istum tanquam si inter tot discumbentes per medios jugiter intueretur parietes crebris ferculorum visitationibus honorabat. Ita profecto oculis quos a natura amplos habuit et clarissimos totum quasi penetrans, illustrans, et amœnans discubitum. Nihil modo istis et illis oculis, quos supra diximus lacrymarum exitus deduxisse, alia quippe mensa hæc illa alia; illa mensa Dei hæc mensa sæculi: ibi alimonia spirituum sed hic corporum epulæ apponuntur, inter quas ingerere lacrymas sicut importunum et incivile. Nihil ergo modo hic istis et illis oculis. Nihil huic triclinio et furtivo illi de nocte mandato, in quo ut supra monstravimus, pauperibus discumbentibus pontifex in cilicio ministrabat: longe quidem distant opulentia hæc et abjectio illa.

Sed quorsum hæc? quo tendit apparatus hic tam magnificus, et tam augustalis mensæ descriptio? Mensa hæc videtur potius mensa Cæsaris quam pontificis. Et talis et tantæ ad pauperis Christi mensam nulla penitus videtur communicatio. Nihil apparatui huic et spicis illis quas discipuli vellicantes et manibus confricantes edebant, seu etiam conviviis illis evangelicis, ubi pisces tantum et hordeum, seu ubi pars piscis et favus mellis. Christus etiam jam resurgens a mortuis quærit duntaxat pulmentarium non leopham, non aprum, non capream, non capreolum, non damulam, non cervum, non phasides aves, non gallinacium, sed solum hoc est quod sicut quærit videtur et appetere pulmentarium: verum videtur mensa hæc, quam describere cœpimus, potius Augusti quam Christi vel christi Domini. Sed quisquis et qui sic cogitas, sta hic, ne pracedas, ne judices, sed vide et admirare et imitare, si postes, multorum oculorum animal et multarum facierum personam. Vide discipulum ad magistri formam omnibus omnia factum; gaudentem cum gaudentibus, flentem cum flentibus, reddentem quæ sunt sæculi sæculo et quæ sunt Dei Deo; modo cum sancto sanctum, modo cum perverso perversum, modo cum ethnico ethnicum, modo cum Judæo Judæum, modo cum servis servum, modo cum liberis liberum, modo cum jucundis jucundum, modo cum infirmis infirmum. Nam juxta illud Sapientis et quasi in mundi specula constituti verbum: *Omnia tempus habent*; *tempus*

A *flendi et tempus ridendi, tempus plangendi et te*
saltandi, tempus amplexandi et tempus contin
ab amplexibus (*Eccle.* iii); omnia, inquit, ten
habent, quod et præsertim pontificis est, ut
pori pareat, tempori indulgeat et conformet se
pori. Alioquin non erit multorum oculorum an
nec multarum facierum persona. Alioquin no
bebit gratiam apud Dominum et apud homi
quod præsertim requiritur a pontifice, qui
soli Deo propter sæculum potest vacare nec s
lum propter Dominum debet deserere, ut pl
Deo, placeat et sæculo. Placete, inquit magiste
omnia omnibus, ut propter hoc merito et illu
pontifice pontificum qui pontificum est sicut f
et gloria scriptum sit: *Proficiebat*, inquit, *sa*
B *tia et gratia apud Deum et homines* (*Luc.* II).
et iste pontifex noster novus Deo dilectus et h
nibus, totus Dei, totus sæculi, suus nunquam,
quia exinde plus suus totus. Talem quippe d
esse pontificem, qui nunquam suus sit, nunq
sibi vivat, sed sciat se Deo natum et patriæ,
sibi, parentem omnium, foventem omnes et
alarum suarum umbra protegentem. Sic, inqu
iste multorum oculorum animal et multarum f
rum persona, factus omnia omnibus, modo cum c
in discubitu ministrans pauperibus, modo cum o
in altari ministrans fidelibus; modo cum lorica
titiæ in tribunali finem imponens litibus, modo
temperantia in convivio congaudens epulanti

11. DE SOBRIETATE PONTIFICIS.

C Verum cum qua temperantia, quod nondun
ctum, dicendum est, ut quemadmodum jam
habitu, pariter et in hac tanta mensæ opule
inter tot epulantes et tantas epularum delicias
proprio quoque ejus victu juxta quod supra su
polliciti, cognoscamus. Revera inter tot et ta
delicias in nullo penitus Sardanapalum sed so
episcopum sapiebat, nullius ut notari posset avi
nec super ullam omnino escam se effundens. J
quod ille sapiens et urbanus: *Noli*, inquit, *av*
esse in omni epulatione et non te effundas super
nem escam (*Eccle.* xxxvii). In tanta igitur afflue
nullatenus ipsius in ulla epulationis aviditate
modicus poterat denotari excessus. Unde et cu
omnibus sobrius, virtuti etiam sobrietatis quad
D civilitate adjuncta, ipsam sobrietatis virtutem c
rabat, non solum religiose quod ad Deum, sed et
quod ad sæculum civiliter sobrius. Unde sicut
cæteris ita et in hac præsertim sobrietatis virt
quasi mensæ virtute propria, sicut Deo et hom
bus complacebat; nam cum sobrietatis virtus
ciam semper habeat abstinentiam, ipsam ta
abstinentiam, propter simul discumbentes, quad
civili dissimulatione in mensa occultare consu
rat, ut sicut congaudere gaudentibus ita et coe
lari epulantibus videretur. Occultabat quidem n
crebris huc et illuc ferculorum exeniis, nunc in
serta quadam de Scripturis cum eruditis suis, q
dextris ejus discumbebant, collatione non quid

ed moderata pro tempore. In hac quippe
›n audiuntur tibicines,non cornicines,non
. fistula, non citharœdus, non choraula,
:r cætera luxurianti populo per propheta-
m improperat Dominus : *Tympanum*, in-
yra et cuthara in conviviis vestris (*Isa.* v).
uippe mensa præterquam mundam splen-
. inundantem epularum opulentiam,nulla
la lasciviæ et nulla penitus luxuriæ incita-
ied sicut instrumentis et incitamentis aliis
;, ex sacra lectione solius Spiritus sancti
ı, sicut supra jam diximus, ab initio usque
discubitus grata quadam et interpolata
›ore vicissitudine personabat. Sic ergo co-
ietatis abstinentia relevatur nunc ad hos,
illos, crebris ut diximus ferculorum exe-
; collatione interposita de Scripturis. Sed
ınia placido vultu et facie hilari totam abs-
n obumbrabat quo et totum jucundabat
ım. Verum et ipsa ejus abstinentia Deo
'avis nulli ; quæ, ut diximus, propter simul
entes civili quadam dissimulatione velata
n notari valuisset.
'essius adhuc audiamus abstinentiæ modum
ıs uti consueverit. Tria namque sobrietas
.delicet quid quando et quantum sumanus ;
prohibitum, ne quid citra horam, ne quid
nsuram ; unde et Adam, qui primus come-
ım, confestim proscribitur : Jonathas, qui
ram, maledicitur ; Israel vero, qui ultra
.m mox punitur. Adhuc enim escæ eorum in
:um et ira Dei ascendit super eos, Verum
.clini princeps pontifex in sobrietatis vir-
stans, et longe distans ab his, de hora et
ı quæstione nulla hic sicut nec opus est ha-
um quibus ipse uti consueverit audiamus,
c quod facile nimis justis et indiscrete re-
7ideri posset,videatur in aliquo vel in mo-
a claram tam speciosam et tam mundam,
ɜ eo prædicamus, sobrietatis, decolorasse
.Multa quidem offerebantur, apponebantur
varia,sed inter plurima pauca ad usum et
›prium retinebat, verumtamen inter oblata
us ipse utebatur et delicatoria quidem et
›ra hæc, quæ, etsi non sint prohibita, a so-
tamen perfectione et a perfecte sobrio his
m quos diximus,nimis justis videri possent
'anquam et sicut illis rudibus adhuc disci-
cut illi Christo, sic et isti insultent Christo
et clament. Ut quid perditio hæc ? potuit
ınundari et dari pauperibus : unde et cum
storum talium super hoc inter discumben-
nel ipsum quasi subridendo notaret pontifi-
ɪuantisper zelo motus pontifex ei sic respon-
›rte, inquit, frater, ni fallor, cum aviditate
:u tuam sumis fabam quam ego appositam
asidem avem. » Et erat tunc avis hæc ante
m in paropside. Et frater ille aliquandiu
ı conversatus,deliciosa non quærens,utpote

A qui ad hæc consuetudinem non habuerat, revera avidus erat comedo grossiorum. Et bonum quidem et prudens pontificis hoc et pro fratris consuetudine et pro veritate responsum. Nec enim refert, ut tradunt animarum medici Patres orthodoxi, quid quantumve quis sumat, si solum necessitati et valetudini suæ non voluptati indulgeat : unde et primus omnium parens non propter esum cervi vel caprei sed propter gustum pomi vetiti de paradiso ejectus exiit. Et Esau non propter gallinacium, sed vilis lentis edulium primogenita perdidit. Et David aquam nimis concupitam metuens bibere, in terram fudit et Helias mane et vespere allatas carnes comedit. Adeo non refert quid pro valitudine seu quantum pro necessitate sumatur; sola quæ virtuti sobrietatis
B semper in insidiis sedet relegetur concupiscentia, cui semper parum est quod necessitati sat est. « Est enim, ait quidam, natura humana contenta modico. » Nihil ergo refert quid quantumve sumatur, valitudini duntaxat aut necessitati hoc et non concupiscentiæ militet; verum et magister : *Non est*, inquit, *regnum Dei esca et potus sed justitia et pax et gaudium in Spiritu sancto* (*Rom.* xiv).

Hujus itaque nostri princeps triclinii, quia grossiora non poterat utpote minime enutritus in his, deliciosa quidem sed parce admodum sumebat et sobrie. Nam juxta quod et de se ait quodam, jumentum suum hordeo non pascebatur quod fuerat in deliciis enutritum a puero. Cui et consonat illud Sapientis : *Qui nutrierit*, inquit, *servum suum in*
C *deliciis a pueritia, postea sentiet eum contumacem* (*Prov.* xxix). Etquidem indiscrete omnino et contra religionis veritatem fit, si anima nutrita in croceis grossiora compellatur amplecti, et jumentum a pabulis arceatur consuetis. Alioquin si diutius arceatur sic et cito in via deficiet et prope interitum est, cui sic subtractis consuetis apponuntur nova. Quod non aliud quam si detur hordeum, cui non nisi triticum sapit, aut pro faba vicia aut pro avena lenticula : tale etiam et hoc, tanquam si det quis pro pane lapidem aut pro pisce porrigat scorpionem. Et quidem omnino irrationabiliter hoc ; verum et Magister de castigatione corporum agens inter cætera : *Rationabile*, inquit, *obsequium vestrum* (*Rom.* xii). Rationabile, inquit, ut videlicet corporis tui
D castigatio et mortificatio carnis cum discretione fiat, ut si forte spiritus promptus sit, tamen juxta vulgatum illud Græci proverbium : « Ne quid nimis. » Sed discretione magistra, omnium auriga virtutum et moderatrice operum, carnis infirmitati condescendatur et consueta non omnino negentur : ne si jumento debilitato pabula subtrahantur, contingat ipsum prius sub fasce ruere quam fascem portare et deficere prius quam currere. Sapiens dominus rationabile quærit obsequium ut, si est zelus, in obsequio sit et scientia, et zeli fervorem scientia temperet : unde et Magister, quasi de apostolo conversus in medicum, discipulo corporis sui immoderato castigatori aquam prohibet et modici vini

indulget bibere propter stomachum suum et frequentes suas infirmitates. Et quale quidem in discipulo hoc, tale et in hoc Magistri condiscipulo præsentis triclinii principe. Cui similiter et ex causa simili propter stomachum, quem semper a natura frigidissimum habuit, aquæ potus supra modum nocivus, unde et juxta admonitionem magistri et medici ad discipulum, et iste condiscipulus aqua nunquam raro sincera sed vino duntaxat utebatur, modice quidem sumpto et ad sobrietatem, sobrietatem certe supra quam commendabilem et admirandam et cuivis sacerdoti sed præsertim pontificibus imitandam: sicut enim ante mensam et in mensa et post mensam ita semper æqualis ut nec in facie nec in lingua, an sitibundus foret an potus, potuisset discerni. Et adhuc quod et miraculo accedit et gaudio, sicut ex secreta confessione quidam religiosi ipsius familiares id noverunt secretius, non magis cibatus quam jejunus, nec post vina plus quam ante ullam, vix sentiens carnis rebellionem. Revera, miraculosum hoc et singulare privilegium gratiæ inter vina et epulas et in carne concupiscentiæ nec dum maturioris ætatis exhauste beneficio tantæ et tam angelicæ vivere puritatis ut ne dicam opus sequi vel consensum, sed rara et sæpius nulla spiritui a carne moveatur rebellio.

Audivimus jam de præsentis nostri triclinii principe, in triclinio hoc quam magnificus, in mensa hac quam immensus, quam crudite circumspectus, quam curialiter eruditus, quam magnifice discumbens, quam gratiose distribuens, et quam civiliter sobrius quod ad sæculum, et quam religiose quod ad Deum. In utraque revera mensa magnus et immensus: magnus in mensa Dei, magnus in mensa sæculi. In altari sacerdos devotissimus, in triclinio paterfamilias providissimus, et si adhuc adjiciamus tertium quod supra posuimus medium, judex in tribunali æquissimus. Verum omnibus quæ mensæ sunt celebriter jam et festive expletis, tempus est ut surgamus de mensa. Si quidem hymno dicto pontifex cum eruditis suis exit jam et ingreditur thalamum. Et ut quod semel dicendum est, semel hic sufficiat dictum, eum per historiam hanc archipræsulem cum eruditis suis hoc vel illud fecisse crebro audieris, ideo dictum noveris quia in agendis sive his quæ ad Dominum sive his quæ ad sæculum, non admittebatur extraneus, præter quam soli eruditi sui et consiliarii forte alii, quales erant œconomi: vix etiam adventans clericus in discubitu in propria archipræsulis mensa inter eruditos hos, sed honorifice quidem et decenter in aliqua mensarum discumbebat seorsum, crebris tunc ab archipræsule mensalibus visitatus exeniis. Non admittebatur, inquam, inter eruditos in discubitu quis, nisi forte is esset quem archipræsul ex nomine vocans multum honorare decrevisset, magis semper sanctæ conversationis vel scientiæ quam dignitatis vel officii merito. Et ob id maxime hoc, ne in mensa in qua archipræ-

A sul ipse inter eruditos suos discumbebat, a
forte verbum, sicut tunc solet, elaberetur et
tim coram extraneo quod tacuisse melius.
modum suos honorans in mensa et sibi prosp
et suis. Et ut memoratorum gratia addam
antiquus decessorum suorum mos fuit, et
proposuerat patres sequens, ut in domo s
retineret clericum et maxime qui consiliis
set, quem nosset regibus hominio seu fideli
ramento obnoxium. Et ob id, ut ab ipso archi
accepi, sanctorum decessorum suorum vet
hic, quod soleat ab hoc jam ab antiquo inter
archipræsules profana nimis crebro suboriri
sio. verum et archipræsulis de domo et fam
ricus regi obligatus, ut diximus, dissension
B pore quasi inter malleum et incudem erat
aut regi aut archipræsuli male fidus aut
suspectus, unde obsequens et obligatus sic
terat nec etiam innocens, facile, aut hinc au
famæ suæ saltem non sustinere dispendium, p
que etiam cum enormi rerum jactura, quod
dentes sancti illi Patres, qui semper quasi i
erant et accincti, et sibi et aliis prospexe
hoc, juxta illud Sapientiæ verbum quod nemo
duobus dominis servire; sed ad historiæ or
revertamur. Itaque finito mensæ hymno, u
mus, pontifex cum eruditis suis a mensa su
thalamum ingreditur, ubi aut in Scripturaru
latione est aut in agendorum consiliis. Et q
quotidie sic, nisi forte pro tempore modico
C indulgeat; vos autem invitati pontifices qui s
ad mensam, scitote et vos similia debere p

12. QUALIS FUERIT IN ORDINIBUS.

Verum necesse ut vos, præsertim comprov
les, tempore statuto et congruo et hoc in br
novum metropolitanum vestrum revertam
quidem in instanti septimi mensis solemni je
dispensatores in Dei mensa ordinare et cons
disposuit; et vos ad hoc necessarii, ut qual
nistros in Dei mensa ordinare et constituere
pontifex debeat, aut docendo detis formam
scendo a metropolitano vestro capiatis exem
Et profecto ut disposuit accidit. Nam post
crationem propriam, quam in octavis Pent
tam festive tam celebriter factam supra di
D in sequenti quatuor temporum septimi men
junio ordines celebravit: eo quidem maturius
jam aliquandiu metropolitana sedes vacass
revera ut verum fatear et revera verum, sup
tera et præ cæteris in hoc præsertim pastoris
pavidus admodum fuit et sollicitus. Legerat q
illud magistri ad discipulum: Manus cito n
imposueris neque communicaveris peccatis
Ex his quasi terribili quodam tonitrui sono e
præsertim tonitrui filiis metuendo toto corde
cutiebatur et corpore. Illud supra modum, qu
calce terribilis sermonis illius adjicitur, ve
Neque, inquit, *communicaveris peccatis alie*
Tim. v), unde et in exhortatorio quodam serm

semet tunc ad ordinandos fecit, inter cætera A
is et ipse hoc interpretatus est verbum: non
novam inducens nec a veteri orthodoxorum
tatione dissidens. Cujus, ad multorum præ-
Domino instructionem, interpretationis suæ
pria verba interserere curavi quæ ipse tunc
nandos habuit ad ipsos loquens sic :

secro vos, fratres, per misericordiam Dei,
us meas cito vobis imponi patiamini, præter
llis qui secundum officii sui gradum in Ec-
ei digne ministrare disposuerint, ne peccatis
communicem qui propriorum multitudine ni-
atio me gravari. Certo enim certius est quod
ignum scienter vel absque multa probatione
, etiamsi ordinatus postea corrigatur, gra-
eum offendat : quod si ordinatus non corri- B
ordinans ordinati peccatis se maculat, his
e quæ post ordinationis suæ diem ordinatus
at. Verum Apostolus Timotheo præcipit di-
*Manus nemini cito imposueris neque commu-
ris peccatis alienis* (*ibid.*); vobis ergo, fratres,
te omnipotentis Dei et nostra interdicimus,
s jugum Domini a nobis sibi imponi permit-
se minus sufficientem attendat. Stet potius
o, quandiu non convalescit ad melius. »

inter cætera in sermone illo ad ordinandos
psius propria : vide ex his si non exterritus,
tremebundus, si non sollicitus, verum et in
ndorum discussione indagator erat acerrimus:
m, ut ecclesiastica habet institutio, si vita
, secundo si scientia ornatus, pro gradu tamen C
quærebat, tertio si vitæ et scientiæ et gradu
quæreret, ecclesiæ beneficium competens ;
tquam promoti palantes et vagi seu conductitii,
ordines non religioni sed potius quæstui ha-
et ostentui. Et tria quidem hæc jam non secun-
nonis sed potius secundum ipsius summi for-
hristi sacerdotis. Cujus in altaris mensa omnes
ordinati ministri sunt: qui primum quidem
facere et docere et in usum suum et suorum
perum loculos habuit. Ecce tria hæc, vita,
ia, beneficium. Audis enim et vides Christi lo-
et Christi in Ecclesia accipe beneficium. Non
icam super canonicam, non ecclesiam super ec-
m, non beneficium super beneficium, ut si hoc
onæ cumulus, sed aliquod ecclesiæ beneficium D
etens, ut hoc Christi sit locutus; non super-
ians sed sufficiens. Tale quippe et solum tale
ti locutus est, apostolorum divitiæ : *Habentes
nt, alimenta et quibus tegamur* ; *his contenti*
(*I Tim.* VI). Tria igitur hæc noster pontifex,
ator novus ad illius magni pontificis Christi
m in his primis quos celebravit ordinibus in
ti ministris expetebat: verum horum adeo in-
tor acerbus ut vix ulli absque se ipso hanc in-
em crederet. In tantum veritus ne, ut ipsemet
prædixit, alienis peccatis communicaret. Vel
o templi ministris in templo Dei idola erigeret,
vel ne tanquam trapezita subdolus summi Regis nummum adulteraret.

Nam profecto contemptibilis vitæ et scientiæ homines regalis ministerii insignire charactere, hoc revera est Regis summi nummum quem creditum sibi habent pontifices, adulterare. Et non auro vel argento, sed horum vice stanno potius vel ære vel plumbo signaculum regis imprimere ; unde et magni Regis falsarii hi exhæredandi et tradendi patibulo.

Quid ergo de his qui absque multa Ecclesiæ necessitate clericos suos, necdum in his quos jam susceperunt ordinibus canonice statuto tempore probatos, mox ad ordines superiores cogunt et crescere compellunt invitos? Hi, ut videtur, aut dominari in clero appetunt aut reddunt se de turpi exactione suspectos, cum ab id accipere ut ordinatio procedat vel subsistat par scelus sit et Simoniæ crimine censeatur : Sed de hoc alias, vos autem qui ad hos ordines accessistis, supra convocati pontifices, videte si non in novo ordinatore hoc ordinandi canonica forma sit hæc, scio nec dubito quia canonica judicabitur. Verum et Ecclesiæ expedit ut si novo ordinatori huic non præformastis, vel nunc a metropolitano vestro novo deinceps teneatis formam hanc, ordinantium quippe creber valde in hoc et enormis excessus. Et eo quidem periculosior quod juxta quod ait doctorum unus vir apostolicus, judicari non potest semel ordinatus, verum et tanto subtilius prius examinandus est quanto ordinatus deinceps judicari non poterit.

Verum unum erat quod nec sine causa plurimum movebat novum nostrum archipræsulem nostrum, novum ordinatorem. Cernebat enim et in sua et in provinciis aliis, proh dolor ! his diebus nimis frequens, paucos a Deo vocatos tanquam Aaron, sed fere quotquot sola regum hominumve gratia ad apicem pontificalem ascendere ; et deferri hic non vitæ, non scientiæ meritis, sed sanguinis generositati, pecuniæ, gratiæ, et potissimum principum obsequiis seu acclamationibus sæculi. Et hoc certe malum illud quod rex sapiens vidit sub sole, quasi per errorem egrediens a facie principis, positum videlicet stultum in dignitate sublimi et divites sedere deorsum ; servos in equis et principes ambulantes quasi servos super terram. De quo et alibi idem rex sapiens : *Sicut qui mittit lapidem in acervum mercurii, ita qui tribuit insipienti honorem* (*Prov.* XXVI). Super quo ejusdem regis sapientis sucessor sed illegitimus et primus regum schismaticus Jeroboam qui primus et sicut regnum sibi et sacerdotium usurpavit, inter prima schismatici regni sui initia creberrime per prophetas arguitur, quod super populos quæ populus adoraret constituerit idola et fecerit fana in excelsis et sacerdotes de extremis populi. Et ita rex ille schismaticus sacerdotium sibi usurpando et quæ populus adoraret super populum idola constituit, et post qui idolis ministrarent de novissimis populi sacerdotes fecit ; verum quia in

figura nostri omnia contingebant illis, scripta sunt autem propter nos, o quot reges nostri post umbram illam futurorum sacerdotium sibi usurparunt et quotidie usurpant adhuc. Lege historias nostras, lege libros temporum, legé annales, qui de his, et vix inter reges reperies qui de anathemate non tulerit, qui de sacerdotio non usurpaverit qui ad arcam manum non miserit, qui de templo non asportaverit, qui in vasis templi non biberit, aut de templi vasis non contrectaverit, tanquam si eis regnum non sufficiat, nisi et sacerdotio se immisceant; verum tanquam veteribus omissis his ut ad nova revertamur, et nostra quæ de præfato illo primo rege schismatico vetus, eadem nunc nostri temporis nova querimonia est; pro illis certe regibus, qui nunc super populos post illa inveterata priorum similia quasi nova fabricando idola constituunt et qui ministrent idolis priorum similes quasi novo sacerdotes de extremis populi faciunt, quid enim? sunt pro regum voto et nutu pontifices stulti et inscii, hic, et ibi super populos constituti in Ecclesia, nisi Jeroboam in Dan et in Bethel idola? juxta quod prophetarum unus: *O pastor*, inquit, *et idolum* (*Zach.* XI). Et quid qui ministrant his idolis de extremis populi sacerdotes, nisi illi qui nunc his subsunt pontificibus, sacerdotio fungentes, extremæ vitæ homines. Quos quidem sicut tales pontifices pariter et reges, tales faciunt sacerdotes. Non quidem ipsis manum imponendo sed tales præficiendo, qui tales faciant, qui talibus facile manus imponant. Tales, inquam, faciunt similes illis qui faciunt ea. Tanquam dii falsi et simulacra gentium sicut hi et illi dii minores hi magni illi. O quam cavenda regibus et in sublimitate positis sacerdotii usurpatio, sicut ambitiosa et profana! Cavenda, inquam, ne Abiam suum perdant cum ambitioso Jeroboam; ne dividantur cum improviso Oza, et ne lepra percutiantur in fronte cum temerario Ozia; frontem nunc dico illam, quam in sacerdote auri lamina venustando operit in propheta *tau* litteræ impressio ab occisoribus protegit, et quam ad procacis et provocantis allophyli interitum fundæ lapidis ictus conquassavit. Prætereo nunc immensum illud propheticum deserti maris onus. Tantum videlicet Babyloniorum destructum imperium, eo solo quod ab aliis prius asportatis, in templi vasis principes Babyloniorum bibere et ea irreverenter attrectare præsumpserunt. Verum hoc præsenti sermone rex vel princeps non tangitur, qui cum rege sancto David et propheta, diligens decorem domus Dei, optat, operatur et studet, ut in domo Dei ad decorem domus et ecclesiæ portandam fabricam excisæ et fortes columnæ sint, et ut tales ad regimen populorum assumantur ex clero si forte reperiantur quæsiti. Nec enim tales se ingerunt quos sacra Scriptura commendat quos disponit, quos ordinat, et huic præsertim tam sancto officio deputat; cum revera tales et solis tales sint digni, alii etenim indigni penitus nostri officii viri; illi præsertim qui de bonis ecclesiæ divites contra formam omnem ecclesiasticam die noctuque castra laboriose sequentes solum ut crescant adhuc, ecclesiasticos et præsertim pontificales honores pro beneficiis quærunt; verum si objeceris talem quem Scriptura describit et quærit in clero nunc columnam nullam, eo quod sicut olim prædictum et nunc adimpletum, ætas nostra vivorum sic inops sit, respondeo: Utinam vel assumerentur potiores ex clero eo religiosius quo et studiosius inquisiti! Nec enim, ut jam diximus, tales ad honores se ingerunt; sed aut in scholis aut in claustris aut potius in montibus aut in speluncis aut in cavernis terræ a mundi contribulatione et contradictione se abscondunt.

Sed ut ad id propter quod digressi revertamur, cernimus quidem hodie multos sola regum gratia, utinam absque Regis regum offensa, aut quia non sine offensa utinam non sine venia, ad culmen pontificale ascendere: verum ut et dicam quod ego nunc sentio super his, in his metropolitanorum potius quam principum sicut videtur culpa gravior, ita et adversus metropolitanos instat querimonia acrior, quantum distat inter volentem et facientem seu inter voluntatem et opus. Principes quippe solum volunt sed metropotitani et volunt et faciunt, qui talium prius electionem roborant et postea manus imponunt. Quorum etiam ipse scrutiniorum liber, quem ordinarium suum vocant, sacrilegam impudentiam manifestans apertissime damnat. Si igitur hoc noster ordinator novus, hic noster archipræsul novus, hæc cernens vereatur, nec mirandum. Tales enim primo sibi oblatos, ut talium talem qualem electionem primum roboret et confirmet, et demum quod adhuc majus est, manum imponat et consecret, repellere videtur omnino injustum, cum in facie Ecclesiæ nec super crimine aliove convicti sint vel confessi, quo sint minus idonei, nec sit aliquod crimen notorium consecrandi. Econtra tale admittere admodum periculosum, utpote quibus pastorali officio vita ante acta non consonat, aut si forte consonat, omnium tamen judicio minime visa est consonasse: cum tamen jure divino et omnium testimonio solus sit ille assumendus ut dignior, cujus videatur conversatio sanctior. Verum ut in præsentiarum de conversatione omittamus et vita, hanc enim eo melius quo interius Deus quam homo videt, quod statim in evidentia scientia minime sufficit. Hujus dico consecrandi, seu ut consecretur electi, qui totam vitam per vana et otiosa sæculi ducens, necdum dicipulus, non ut in scholis velut aliquis arbitrarius, sed in ecclesiis verus ordinarius Scripturarum quæsit esse magister. Novus itaque archipræsul noster arctabatur ex his, eo quod, ut ostendimus, et tales admittere foret periculosum et tamen tales respuere videretur injustum. Et præ cæteris archipræsul arctatus ex eo quod Magister ad discipulum, et apostolicus, imo verius magnus apostolus quasi ad metropolitanorum suorum unum hoc inter cætera scripserit: « Hujus, inquiens, rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, et constituas per civitates presbyteros sicut ego

ɪosui ; » quales autem constituendos dispo- mox subjungit : « Si quis sine crimine est, » era quæ in illo pontificalium virtutum cata- ancto apostolica series seriatim contexit, juxta ɪrum orthodoxorum interpretationem nomine ʳterorum episcopos hic intelligens : in nomine nomen officii. Arctabatur itaque et maxime ex utaribus magistri monitis noster hic archi- l, ordinator novus. Talis enim et solus vere et lignus, quem sic describendo pulchre depingit ter, pictor et ipse pulcher. Sed ut humanum dicam propter torporem et teporem nostri ris, et si consecrandus omnino talis non sit, e tamen ut in horum nonnullis catalogi ponti- gratiarum donis is qui consecrari quærit præ- t et hoc ipsum cernere consecratorem. Alio- erte indigne et in proprium suum judicium rat nisi virtutum consecrandi ipse potissimum nsecrat certis aliquibus argumentis bene con- uerit : et raclamante conscientia, alienis pec- ommunicans cui cito nimis manus imponit. per magistrum, tanquam divini juris præco- ɪromulgata sunt in duo simul cœlestis impera- dicta mox indicens. Quorum primum illud at : *Omne quod non est ex fide peccatum est* xɪv), et hoc secundo : *Manus cito nemini im- is neque communicaveris peccatis alienis* (*I Tim* ɪoc ipso tamen periculosa dispensatio, si po- eglecto præferatur inferior, juxta illud pro- : *Maledictus dolosus qui habet in grege suo lum et votum faciens immolat debile Domino* h. ɪ). Et ita in magnis sacerdotibus grande n et quod vix vitari possit periculum. Minores, sacerdotes eo minus periculosius, quo libe- ossunt et in vita examinari et in scientiat i, repelli, ejici, amoveri : sed istos tales et quanto majores et indigniores, fugere au re quis audet aut potest ? Aut superstitiosus nerarius haberetur qui de novo hoc attenta- eo jam a multo tempore invaluerunt tales et licati sunt super numerum. Pontifex itaque novus non sine causa arctabatur et his : et is sic in primis sui ipsius accusator erat nus, eo videlicet quod ipse sicut se accusa- um quod descripsimus similis, homo vanus rbus contra omnem juris formam ab aula ad am sicut deformiter et enormiter sic fuisset ptus. Cui cum tunc eruditorum suorum ali- medium exemplatim proponeret multos ab alios multos a sæculo ad pastorale culmen ɔtos, et frequenter multos simplices, inscios ɔturarum ignaros, sancte tamen et strenue pastoralem implesse, et ibi etiam maxime ısse gratiam ubi superabundavit peccatum, dit mox, ad illum de eruditis suis qui sic lo- uerat specialiter verbum dirigens : « Frater, ıs, et hæc quidem quæ tu recolis miserentis racula sunt ad consequentiam minime tra- alioquin juxta illa, quæ tu inducis exempla

A passim et sine delectu eligatur in Ecclesia, sicut justus et impius, sicut mundus et immundus, et cum docto indoctus, et videamus si adhuc potens sit Deus, et si est virtus in Excelso : et spreto judicio ecclesiastico totum divino committamus miraculo, cum possit Altissimus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ ; et sæpe, ut tu per exempla tua indicas, fecerit sic. » Et in finem : « Unum, inquiens, certissime statui, quod conscientia mea reclamante si, Domino disponente, sic evenerit, nec destinati pontificis oblatam meam electionem confirmabo nec consecrabo electum, unde et suppliciter Altissimum invoco ut hoc meum propositum et desiderium, quod justum esse non dubito, ipse misericors et miserator Dominus in dies augeat, roboret et confirmet. »

B Et quidem novum nostrum archipræsulem, sacerdotum, ut præostendimus, ordinatorem tam districtum et episcoporum ut ex jam dictis patet, consecratorem tam timoratum, exauditum a Domino evidenter quidem et cito historiæ hujus declarabunt sequentia.

13. Cur in describendis operibus pontificis moretur.

Hucusque prosecuti sumus, prout, datum, quantus Thomas hic noster fuerit in aula et quantus post cœperit esse in Ecclesia, mox adepto pontificii gradu quam strenue prius Henrico illustri regi Anglorum et quam gloriose post militare cœperit Christo summo regi Anglorum ; in aula reddens quæ sunt Cæsaris Cæsari et in Ecclesia Deo quæ sunt Dei : verum in his pontificis operibus exsequendis, sicut

C supra quod verebar non tacui, et hic iterum propter obtrectatores quos vereor non iterare non possum. In his, inquam, pontificis exsequendis operibus forte nimis morosus videor et in ipsorum commendatione operum tædians inculcator verborum, et potius theologicæ ædificationi quam gestorum viri historicæ explanationi insistere, et ita nimis theologum, historicum vero parum sapere : verum quivis notans nos sic saltem non judicet, sed advertat prius nos non solum pontificis opera sed et causas operum, quod et supra jam nos dixisse meminimus, explicare : quasi non solum facta, sed et animum facientis quem ab ipso sic accepi factore. Unde et factorum causas eo diligentius prosequor, quo eo ab ipso auctore sic acceperim, et factorum causas prosequens ideo in describendis ipsis sum morosior.

D Curramus enim per singula quæ jam descripsimus opera et liquido videbitur quod sic. Curramus, inquam, per singula, primo ad novi tironis cilicium, ad novi sacerdotis orarium, ad dispensatoris furtivum de nocte mandatum, ad solemnem illum in altari festinanter comestum agnum anniculum, ad judicem in tribunali indeclinabiliter æquum, ad patremfamilias in mensa tam civiliter et tam religiose sobrium, ad magistrum in schola discipulorum examinatorem tam districtum. Curramus, inquam, per singula hæc, et horum omnium pervidebis vel quam ipsomet didici vel quam per me ipsum indubitanter accepi, causam quidem evidenter et ob id minus

breviter historiæ huic insertam. Et propterea quia tanti pontificis facta et causas factorum inseruimus tam ampla et tam digna, sicut infra molestam brevitatem concludere non valui, ita et elaborata brevitate tam clara et tam spectabilia obscurare et coarctare formidavi. Igitur quia post descripta pontificis opera et ipsorum operum causas, mox subscribendo conscripsimus, patet profecto quod ex his ædificatio fructuosior, instructio perfectior, et proinde necesse ut per verborum fila prolixioris sermonis tela texeretur extensior. Et ob idem forte historiæ legem excedens plus theologum sapio: nec enim absque theologia, absque Dei sermone, Dei operum virtus declarari potest aut debet.

Igitur, si excessi in hoc, me ad id virtus operum compulit. Et si quis forte est, excusabit excessum; aut si non est, augebit meritum et uberiorem ædificationis faciet fructum.

Et quidem ad operandum multum est ut quis divina operans operum suorum causam et virtutem intelligat; verum et propheta ad operandum operum quærit intellectum, ut non solum sciat quid facere debeat, sed et cum facit, cur faciat. *Da mihi, inquit, intellectum et scrutabor legem tuam et custodiam illam* (*Psal.* CXVIII). Ecce quod ante practicam et sanctarum operationum theoricam postulat, ut quemadmodum medici corporum salutem corporis, ita et hic salutem spiritus secundum præeuntis theoriæ operetur intellectum. Sancta quippe operatio, quanto plus intellecta tanto ædificat fructuosius et vivificat fortius et pro tempore vel agitur vel dissimulatur securius. Siquidem opus absque scientia corpus sine anima, terra sine aqua, et velut sicca absque pluvia nubes, unde etiam et charitas quæ cum scientia habetur alii omni supereminet charitati. Quod discipulos scire inter cætera optat Magister eis scribens sic: *Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi*(*Ephes.* III). Quodvis enim bonum, si diligatur, tanto diligitur affectuosius, quanto scitur perfectius. Quod si forte tentationis alicujus vehementia amittitur, is qui scientiæ spiritum habet, tanto illud iterum facilius recepit quanto pro amisso pœnitere fructuosius et modum et viam ut ad illud revertatur novit perfectius, juxta quod rex ille sapiens: Qui apponit, inquit, scientiam, apponit dolorem. Ille enim profecto de virtutis bono amisso cum pœnitet acrius dolet qui scientiam habet. Quod enim est acetum sapori quod oleum igni, quod ligna pyræ, quod diagridium medicinæ, hoc est scientia pœnitentiæ. Alioquin quod magister obsecrat, non erit obsequium rationabile obsequii causa incognita Nam, sicut melius est Domini mandatum facere quam nosse, ita prius est nosse quam facere; facere enim et ignorare cum facias, sicut non perfectæ cognitionis, non perfectæ obedientiæ est: cui ignorantia detrahit et minus reddit devotam, unde et prophetarum unus: Et tu, Israel, noli ignorare. Et Magister: *Propterea nolite fieri imprudentes sed intelligentes quæ sit voluntas Dei* (*Ephes.* v) profecto cum feceris et causam noveris fa tunc quod magister optat discipulis in omn nitudinem Dei impleberis. Sed ut ad prior amus, sicut jam diximus, in novis his novi ficis virtutum operibus cum ipsis operibus et virtutem ostendimus operum; et ideo prol sumus in exsequendis his, verum prolixit sicut ædificationi cedit, et laudi. Nam qui hæc qualitercunque exarata et qualicunq cepta calamo ob tanti pontificis devotionem moriam legere dignabuntur, non solum op et virtutem operum suorum dicent et mag nem ejus narrabunt.

14. DE PRÆDIIS QUÆ REPETEBAT A LAICIS

Verum ab his quibus tam gloriose vitan instituit pontifex, sicut mihi datum utcun peditis, cum pontifice procedendum ad al enim qui hucusque in portu ecclesiæ na sæculi mare ingredi incipit et sæcularia att Quod persæpe necesse pontifici, sed sapien tifici dulce nunquam. Jam quibusdam reg natibus viris magnis et potentibus, de præ prædecessorum suorum impotentiam seu in ecclesiæ suæ ablatis, quæstionem movet, q repetendo, nonnulla vero ubi manifesta vi injuria absque quæstione revocando, quali illa prædia, quæ vulgo in tera dicuntur feodales; quas omnes archipræsul, tanq mensam suam propriam pertinentes, mo pontificii initia, illis qui firmarii dicuntur e ad proprium suum dominium revocat, null judice requisito. Conventus vero quare hoc respondit nullo modo se litigaturum sup quæ ad dominium suum pertinere fuisset mum, etsi quocunque titulo injuste alienat prædia illa pro voluntate sua ordinavit et donec exturbatus et hæc et alia propter ju proscriptus perdidisset; quod plenius ena sequentia. Et præterea instantissime repete dum illud, quod dicebatur Willelmi de Ros, ni fallor, septem militum, quod defuncto ar sule Patre Theobaldo mox fuerat confiscat rum archipræsul mota duntaxat super feo quæstione substitit hic, regis qui tunc extra agebat adventum sustinens. De quo tamen propter alia quæ emerserunt, nec tunc in p regis adventu verbum movit sed distul etiam inter archipræsulem et nobilem viru tem de Clara dura tunc contentio, eo quod præsul exigeret super castro illo quod di Tunebrige, et omni territorio quod castri hominium fieri: et præsertim super omni e infra leugam castro circumjacentem est, qu *banleuga* dicitur, sive ut dicatur Latinius *l leugæ*. Comes vero hominium obtulit, se quo, quod quærebat archipræsul, exprime savit. Præterea repetebat turris Rophensi diam, quam et de Ecclesiæ suæ jure protest

super hoc instrumentum publicum, chartam videlicet divæ recordationis Willelmi illustris quondam Anglorum regis, qui regnum strenue in manu forti certamine bellico acquisierat, producens. His itaque et hujuscemodi motis quæstionibus et prædiorum revocatis his, repetitis illis, oriuntur pontifici mox contentiones et lites adversarii multi, sed propter regis metum occultiores, eximiam illam ut supra ostendimus, quam pontifex habebat adhuc, regis gratiam sicut reverentes et verentes, et ob hanc pontificis non modicum metuentes offensam. Verumtamen qui se læsos sentiebant aut lædendos verebantur, regem extra regnum agentem adhuc nonnulli adeunt, et querentes exponunt aliqui se passos alii vero se passuros injuriam per pontificem, nisi regia clementia justitiæ adhibeat manum. Et constantem regis ad pontificem gratiam vel in aliquo labefactare attentantes, addunt quod nimia regis gratia cornua daret pontifici ad excedendum. Sed rex, qui opere et veritate eum diligebat, nihil motus ex his, a talibus avertebat auditum : et quia in articulo erat transfretandi, in adventum suum in Angliam querentes distulit.

Et ecce quia post modicum crebro, sicut decet et solet, ante prænuntiatus rex apud australem portum, qui dicitur Suthamtune, nuntiatur applicuisse. Applicuit autem rex primo anno consecrationis pontificis, ni fallor, cito post Salvatoris natalitios dies. Cui confestim archipræsul una cum egregio illo puero, quem jam sæpe nominavimus, Henrico, regis filio et regni hærede, obviam venit, utpote qui regis jam ante per aliquot dies mari appropinquans prope præstolabatur adventum. Et ecce una cum regis filio regis hospitium ingrediente pontifice, rege, et universis occurrentibus per totam aulam gaudium magnum et exsultatio ; rege et pontifice in mutua ruentibus oscula et amplexus et esse invicem honore prævenientibus, imo et contendentibus prævenire: ita ut videretur quia rex pro filio parum, sed totum se pro pontifice effunderet, et in pontificem, et in omne se gaudium dilataret, utpote qui nunc primo suum quondam aulæ Thomam videret pontificem : sed maxime et supra alia in gaudio dilatatus ob hoc, quod de sanctitate pontificis ex aula sua sic assumpti tot et tanta, quæ supra descripsimus, secreto jam et pro certo acceperat. Pontifex vero regi ex maris fatigatione et tædio condescendens cito post salutationem mutuam et invicem sic concelebratum gaudium abscedit et in hospitium, quid prope erat, se recipit. Et mane convenientes diei crastinæ simul conficiunt iter, toto itinere soli duo, cæteris amotis omnibus, familiariter et secreto colloquentes et sibi invicem applaudentes. Cum vero per dies aliquot sic fuissent, pontifex cum præfato alumno suo regis filio a rege in gratia summa abscedit. Præfati vero queruli, videntes et audientes sic abscondunt se et querelas dissimulant.

15. DE PROFECTIONE EJUS AD CONCILIUM TURONENSE.

Et ecce quia post modicum felicis memoriæ tertius Alexander papa per universam catholicorum Ecclesiam, erat quippe in Romana Ecclesia tunc schisma, concilium convocat: verum et archipræsul noster, in omnibus magnus, magnificentissime quidem ad transfretandum se parat. Et rege, quem tanquam dominum et supra hominem diligebat, adito, alumnum suum regi patri restituit: et inter ipsum et regem per dies dulci ei familiari colloquio habito, rege saluto, in Cantia in proprio pago suo, qui dicitur Rumenel supra mare sito auram exspectat prosperam. Qua post paucos dies data, mare ingreditur et in Flandria, in portu qui dicitur Graveshende, applicuit prospere cum magno quidem et magnifico apparatu. Cui mox in ipsa maris ripa nobilis Flandriæ et Viromandiæ comes Philippus et in crastino terræ illius proceres et nobiles occurrerunt, omnem honorem exhibentes et certatim et sua et quæ poterant offerentes. Deinde vere per Normanniam et Cenomanniam transiens, in omni illustris regis Anglorum ditione, per civitates, per castella et vicos adeo honorifice quidem tanquam si rex ipse excipitur. Turonis vero jam appropinquans tertio, ni fallor, die ante celebrandum concilium civitatem ingressus. Audito archipræsulis Cantuariensis adventu mox universa civitas commovetur et obviam exeunt universi, non solum cives et indigenæ, sed et personæ ecclesiasticæ quæ ad concilium jam fere omnes convenerant, diversarum nationum archipræsules et pontifices, Et quod minime tacendum, præter Romanæ Ecclesiæ morem, domini Patres et rectores Ecclesiæ, cardinales universi, longe priusquam civitatem ingrederetur, occurrunt ; præterquam duo tantum qui domino papæ, ne in tam celebri frequentia absque lateribus esset, considebant. Tanta vero fuit sequentium turba ut, archipræsule ad dominum papam ingrediente palatium, ipse papa, quasi ex necessitate ne comprimeretur, in quo erat eviret thalamum et ingrederetur palatium. Quasi prophetiæ spiritu impellente, ipse papa, qui nemini vix assurgit, archipræsuli quasi obviam veniens et jam quasi in occursu reverentiam exhibens. Totus quippe occursus hic, ut videtur, sicut honorus et propheticus et in Christo Domini quasi alter Domini Ypapanti tanquam vaticinium futurorum. Quod et nos hodie impletum cernimus, quando jam ab universo Ecclesiarum orbe, et ab Oriente et ab Occidente per multas difficultates ad ipsum veniunt et adorant magis quam occurrant. Et dominus quidem papa archipræsulem benignissime tunc suscepit. Et eo quidem benignius, quod ex multo tempore cupiens erat videre eum et jam multa bona audierat de eo. Et ut videbatur super itinere ei compassus, cito dimissit eum et in hæc verba : « Vade, inquiens, frater, quiesce ; necessaria est quies post laborem. » Et ita tunc recessimus, et in arcem regis, quæ prope papæ palatium erat, hospitio nos recepimus.

Videres mox in crastino ad hospitium hoc confluere multitudines. Nam, sicut audientes, sic videntes qui convenerant pontificis magnificentiam

quotquot diebus confluebant ad ipsum diversorum regnorum personæ ecclesiasticæ, gratiam et familiaritatem quærentes et offerentes. Præterea nobiles terræ et potentes crebro euntes et revertentes ad nos, et hi præsertim qui regiam jurisdictionem exercebant, scientes pontificem in summa regis gratia, assidui circa nos aut parati ad obsequendum aut obsequentes. Et quod cæteris majus adhuc, Romana Ecclesia nostrum archipræsulem, tanquam ex multis qui convenerant primogenitum, quodam quasi primogeniti honore et cultu honestabat præ cæteris. Jam vero per aliquot dies celebrato concilio, ad archipræsulis nostri petitionem nonnullis Ecclesiæ suæ privilegiis renovatis, vir apostolicus in osculo pacis dimisit [eum cum benedictione sua et gratia. Et quidam æquore et aere faventibus, in Angliam cito cum gaudio reversus est, secundo jam anno consecrationis suæ. Et a rege, pro more et debito, tanquam pater a filio in omni gaudio suscipitur].

. . . .

[*Hic intervenit in cod. Atrab. hiatus unius folii cujus initium et finis ita ex Quadrilogo suppleri posse videntur* :

. . . .

De consecratione episcoporum Wigorniensis et Herefordiensis.

His diebus duæ vacabant sedes episcopales in provincia, Wirgoniensis videlicet et Herefordiensis, prioris sedis pontifice jam mortuo, sed altero ab Herefordiensi ad Londoniensem sedem translato. Translatus Gilbertus Folioth vocatus erat nomine proprio, cognomento Folioth.]

... operiatur alterum, aut si nudetur unus pauperum ut nudus alter vestiatur. Quia juxta Scripturam redemptio animæ viri divitiæ propriæ. Euntes enim ibant et flebant, non aliena sed semina sua mittentes. Juxta quod et legimus Dominum de tuis justis laboribus honorandum. Alioquin juxta Sapientem: *Qui offert sacrificium ex substantia pauperum quid aliud agit quam in patris conspectu victimare filium?* (*Eccli.* XXXIV.) Et ut majora addamus adhuc toto tempore, quo occupatæ ecclesiæ vacant, sic perit opus, perit opera, perit penitus cura pastoralis et pastorale officium. Et sic totius gregis salus in periculo. Quod si monasterium occupatum sic, perit in monasterio sine patre coercitio, perit sine virga eruditio, perit sine chamo districtio, perit sine doctore disciplina, perit sine prælato obedientia. Et sic quasi per libertatem noxiam emancipata in claustris perniciosa dissolutio imperat. Qui prius sancte et districte monasticæ regulæ servi fuerant factis ejusdem regulæ liberis. Et profecto pro his gravis et præsertim in archipræsules querimonia, quorum provisioni et sollicitudini tota provincialis Ecclesia commissa. Quorum dissimulationibus reges plerumque transeunt in tyrannos: quos, proh dolor! ipsi archipræsules palpant, demulcent, et deliniunt, quibus potius tanquam patres filiis imperare debuissent. Unde] et magister ad metropolitanorum suorum unum: *Argue*, inquit, *cum omni imperio* (*Tit.* II); verum ut taceam nunc de metu seu negligentia aut forte imprudentia magistorum, horum et Patrum sunt nonnulli, qui ex sola mansuetudine, ne dicam nunc remissione, ab hujuscemodi correptionibus retardantur. Qui profecto minorem quam oporteret exhibent justitiæ libertatem, dum amicitiæ verentur exasperare dulcedinem. Sic Adam peccavit cum conjuge, et Heli cum sobole profana. In quo se et alios quos diligunt, cum multa etiam interdum populorum strage lædunt, dum, ne amicitiam offendant, errorem libere non produnt, et reprehendenda pro auctoritate qua funguntur imperiose non arguunt. Et ita dum uni sic parcunt, multi corruunt. Isti certe sic demulcentes, sic dissimulantes, sic correptionem suspendentes, non patribus diligentibus, seu pastoribus sollicitis comparandi, sed, ut ait doctorum unus, potius furibus qui seducendo avertendis pecoribus spargunt pabulum, non comminando errantibus ut revocentur intentant flagellum: quod bene attendit sapiens ille, qui olim jam dixerat utiliores esse plerumque inimicos jurgantes, quam amicos objurgare metuentes. Illi enim, dum rixantur, crimina nostra sæpe produnt quæ credebamus occulta, unde et magis confundimur; isti vero dum tacent, in nostris nos criminibus magis fovent, et longius quo liberius, absque coercitionis freno, pro voluntate in invio et nos in via currentes. Interdum in invio hoc visa nobis via recta, ejus tamen novissima ad mortem ducunt: interdum etiam viam pravam et scientes et prudentes carpentes, minime tamen arbitrantes quod tam vicina, tam directa sit ad præcipitium, unde et quemadmodum juxta prophetiam: *Cultus justitiæ est silentium* (*Isa.* XXXII), ita et juxta eumdem et ipsum idem silentium justitiæ interdum est præcipitium: *Væ*, inquit, *mihi quia tacui* (*Isa.* VI). Prophetica hic væ sibi intentat, vel metuit, et præsertim ob id quod Achab regem imperiose et libere qua decuit auctoritate non corripuerit, propter quod etiam et labia polluta contraxisse se accusat. Hæc ergo omnia archipræsul noster novus ad se reversus recolens et attendens id sui esse officii, regem quem supra hominem diligebat, nunc rogabat, nunc supplicabat, nunc monebat, ut sedes diu vacantes ordinari permitteret, nunc vero amice corripiebat, objurgans quod eas vacantes tam diu occuparet, et in temporalibus et in spiritualibus quæ inde increscebant mala non tacens: et præsertim motus ob duas illas pontificales cathedras, quas tunc temporis jam supra vacuas diximus.

16. DE DUOBUS ELECTIS IN PONTIFICES.

Et rex tandem ad multam archipræsulis instantiam pontifices fieri annuit. Et ita ad duas sedes prænominatas pontifices sunt electi, viri certe omni sanctitate perspicui; ad primam quam diximus sedem Wigorniensem quidam est electus ætate juvenis, sed moribus et gravitate senex, nomine Rogerus, magnatus hic, magni viri Roberti quondam Glauconensis comitis filius; cujus adhuc virtus icsi

sanguinis generositatem superabat. O si nunc liceret et cœptæ historiæ lex sic perret, virum istum pro virtutum suarum meri-ndignis efferre præconiis! Certe totam hanc ŗris historiam quasi cœlestis firmamenti stella tina illustraret, aut velut carbunculus aliquis ıtissimus in his præsentis vitæ nostræ tene-ıræ cæteris ardens et lucens; quem quoties ntem revoco, et alterum mihi effigio Simonem, filium, sacerdotem magnum, qui in vita sua sit domum, et in diebus suis corroboravit tem-: qui quasi arcus effulgens inter nebulas, et lilia quæ sunt in transitu aquæ, et quasi flos ım in diebus veris, quasi thus in igne ardens auri solidum, vas pretiosum, vas sanctifi-ı in honore et vere utile in domo Domini. Ve-ıræsentis materiæ meæ proposito reclamante, nœna virtutum ipsius prata stylo nostro effo-;, nequaquam nunc rivus, sed nec etiam rivulus dus est, nec tanquam amœnans et speciosa ı gratiarum suarum varietas depingenda: æ videlicet fuerit puritatis lilium, quantæ ve-diæ rosa, quam cœlestis conversationis viola; jucundæ societatis musica; et super omnia a justitiæ columna, et ad cæterorum præsi-quam infringibilis constantiæ adamas.

ergo solum sic tactis, quia nec modo locus moremur in his, hic ætate juvenis, sed mo-grandævus et virtutibus, communi omnium os id spectabat voto electus, primus fuit quem novus archipræsul in episcopum Wigornien-onsecravit. Qui postea et in prosperis et in sis ipsi semper obediens etiam usque ad dam-ıque ad proscriptionem et pericula multa: judicans si imperator in castris, miles domi, inter mulierum colos seu calathos puellarum, arum et unguentorum uteretur fomentis. Sed ɔræsentis historiæ sequentia nos compellunt, æsens pertranseamus de hoc.

edamus ad alium Robertum nomine, cogno-ı de Meleduno et sæcularium et sacrarum lit-ım in scholis magistrum præclarum, in vita quam in scientia multo magis adhuc præcla-n. Cujus et ille sacerdos magnus, de quo pro-sermo, prius consecratus in scholis disci-fuerat. Hic quippe doctor magnus tam vita scientia, tanquam luminare magnum per uni-n ecclesiarum orbem erat rutilans, et disci-ım multitudinem eruditam tanquam varios bem lucis suæ radios a se emittens. Hic se-ıs et etiam novissimus quem novus archipræsul cum cleri et populi unanimi totius univer-assensu in Herefordiensem episcopum conse-. Et ita in duobus his consecratis pontificibus sicut mundus novit, sanctitate conspicuis, r quos novus consecrator noster alios non ɔravit, ipsius quod supra in historia hac jam sumus, et propositum stetit firmum et ab mo desiderium est expletum, quo, ut supra

A ostendimus, disposuerat, quo Altissimo supplicans postulaverat ut, archipræsulatus sui tempore contra conscientiam suam nemini præterquam digno consecrationis præsertim imponeret manum.

Post modicum vero archipræsul, plerisque comprovincialibus episcopis convocatis, nobile illud et regale monasterium de Redinges, in quo divæ recordationis Henricus, quondam Anglorum rex, secundi Henrici nunc illustris regis nostri avus in mausoleo gloriose quiescit, cujus et ipse fundator; magnifice dedicavit, rege volente sic et præsente, Et eodem etiam anno Londoniæ apud monasterium præclarum pariter et regale quod dicitur Westmuntier, gloriosi et vere sancti regis Edwardi corpus, tanquam clarum admodum et pretiosum perfectæ B vas continentiæ, de terræ pulvere extulit et ob multa et præclara regiæ vitæ merita solemniter quidem et sublimiter ibidem in Ecclesia inter sanctorum corpora collocavit, rege itidem volente sic et præsente. Et erat, sicut prælocuti sumus, illustris regis et sancti pontificis cor unum et a ima una in Deo, regno per hoc et sacerdotio in summa pace et tranquillitate concurrentibus, Deo pacis et dilectionis sic agente.

Sed, proh dolor et vere dolor! nihil in humanis diuturnum, nihil permanens, sed juxta dictum Sapientis et id optime experti: *Omnia tempus habent, et suis spatiis transeunt universa sub cœlo: tempus flendi et tempus ridendi; tempus dilectionis et tempus odii; tempus belli et tempus pacis: omnia tempus* C *habent* (*Eccle.* III). Magna certe nomina et chara fœdera tanti regis et tanti pontificis. Revera tantum regem et tantum pontificem in alio mundi regno inveniri simul difficile esset et tantam inter tantos concordiam. Grandis quidem concordia, sed brevis hora. In brevi quippe extrema concordiæ dissensio occupat, nec per alium quam per totius pacis et dilectionis inimicum misere et infeliciter istud tantum et tam firmum concordiæ vinculum dissolutum, ad regni et sacerdotii unitatem solidandam tam necessarium.

Sed quid nomino vinculum? siquidem in moribundis mortalium cordibus, sicut in nobismet quotidie experimur, per tot cogitationum inania, per tot curas et causas, per occupationes tot in semetD ipsis divisis, dilaceratis, discissis et divulsis, quæ bilinguium et susurronum stimulis et suspicionum aculeis adeo pervia sunt, firmum, ut nunc experto probatum, ad alterum amicitiæ vinculum omnino videtur nullum. Potest quidem talis qualis esse quasi lutea seu parietina et ruinosa quædam conjunctio, mox mox ad primam et modicam aquarum inundationem, seu ad primum et brevem aquilonis flatum dissolvenda. Quomodo enim deinceps manebit hoc inter alios, cum inter tantum regem et tantum archipræsulem amicitiæ vinculum contra omnem mundi spem sic sic ex insperato sit solutum? Quisve deinceps non mutuat inimicum sibi futurum adhuc quantumcunque alter alteri amicissimus

sit? Quibus quantumcunque se amantibus, si regis Henrici et archipræsulis Thomæ meminerint, non formidanda aut suspecta saltem aliquo adhuc tempore futura inimica dissensio? vere, etsi alicubi quod hoc ipsum et raro, nusquam tamen nec unquam in aula, præsertim inter tot assentatores, tot invidos inter bilingues, tot susurrones et suspiciones tot, secura nunquam dilectio, sed inter mortales et in aula potissimum sicut infida et instabilis semper et incerta, vanitati ut videtur cum reliqua creatura subjecta? Quæ et præsertim inter potentes qui velut quædam vitrea dilectionis vasa sunt, si modicum impingat, ex modico læditur, ex modico offensa frangitur. Et in potentibus delicata et tenera ex modico sauciatur et in brevi exspirat. O inter cætera et præ cæteris misera hæc et miseranda in mortalibus humanarum rerum conditio! Hodie in dilectionis dulcedine delectatur, cras in amaritudine odii moratur spiritus meus. Hodie tu mihi quasi cor meum, cras quasi ulcus aut vulnus lethale mihi: vere tentatio est vita humana super terram.

O sicut incredibilis et vere tristis regis et archipræsulis tantæ amicitiæ in inimicitias tantas, ut cito monstrabunt sequentia, sæva et cita et dira nimis et dura conversio! Sicut certe incredibile, sic et admodum triste conversionis hujus miraculum hoc. O quandam amicitia quæ sic modo emortua, tamen luctus et doloris et regno et sacerdotio ingessisti, quantum adhuc dum superstes exsultatione circumdedisti et lætitia! Nam ut anticipem hic, et nunc quia locus aliquantulum sic exigit in posterum loco suo plenius dicenda præveniam; o quot et quanta ex dissensione hac regis et pontificis acciderunt et regno et sacerdotio mala! Nam, ut cætera taceam, quæ jam forte regno nobis ignorantibus acciderunt, a quibus et ab aliis in futurum regnum incolume conservare dignetur Omnipotens et immune; profecto ex dissensione hac, ut sequentia declarabunt, egregii illius pueri quem jam sæpe nominavimus, Henrici regis nostri Henrici filii et regni hæredis, accelerata est unctio in regem immatura: et postea bis inter regem patrem et regem filium gravis subsecuta et nefanda rebellio. Et demum, ni fallor, ob rebellionis peccatum in patrem regis filii cita mors nimis et festina. Et quidem regni proprie malum hoc ex dissensione hac. Inde etiam et in sacerdotio mala multa et pericula. Et in primis quidem cleri totius per regnum desolatio misera et miseranda per Ecclesiæ inimicos, ejusdem cleri absque defensore oppressio miserabilis per annos vacantium ecclesiarum destitutio, archipræsule peregrinante. Et quod adhuc gravius quæ ad omnium salutem, omni tunc sacramentorum usu cessante, utpote in vacantibus ecclesiis deficiente omni pastoralis officii cura. Juxta quod celebre illud Christi floribus quondam vernans Ægypti desertum monachorum multitudine per cellulas, tanquam mellificantium apium examinibus per alvearia circumseptum, imo et Ægyptus tota

A quondam religione florente, tanquam paradisus pomorum omnium et plena Spiritus sancti apotheca, demum tamen ex defectu pastorum in paganismum reversa traditur, in defectum canum sic grassantibus lupis. Et ut ad prænumerata prætactæ dissensionis mala addam adhuc, demum ex dissensione hac inimica et omnibus post futuris sæculis detestanda processit ipsius archipræsulis mors: quæ etsi universus ecclesiarum orbis concelebrat, pretiosa in se et toti sicut nunc cernimus fructuosa Ecclesiæ, in multorum tamen et magnorum ignominiam cessit et perniciem. Ecce quantum, quam detestabile in sacerdotio ex dissensione hac malum quæ tanquam lethalis quædam pestis nocifera et per regnum et per sacerdotium longum nimis et circumplexum traxit post se funem malorum.

B Nos autem qui præsentes, vidimus et audivimus sed et qui superstites adhuc nec audierunt nec v[iderunt] derunt et potissimum qui post nos futuri sunt, dis[sensionis] sensionis hic causam legant. Et fuit hoc quidem quod nunc dicemus dissensionis initium, sed nondum finis.

17. DE INITIO DISSENSIONIS INTER REGEM ET ARCHIPRÆSULEM.

Contigit ut quidam operarii diabolici, nomi[ne] duntaxat clerici, sed de sorte Satanæ, de malefici[is] accusati et capti tenerentur in vinculis, talibus u[t] crebro solet in regno enormia patrantibus flagiti[is] et violantibus pacem. Inter quos sacerdos unus d[e] homicidio infamis et accusatus a propinquis d[e]functi. Iste ob privilegium ordinis ad diœcesanum

C episcopum Salesberiensem captus dirigitur, reg[is] officialibus et propinquis defuncti qui accusaba[nt] acriter instantibus ut episcopus exhiberet justitiam. Sed sacerdote constanter inficiente, cum non posset super homicidio per accusatores convinci, canonica indicitur purgatio accusato, accusatoribus præsertim fama consentiente et ipsis etiam probabiliter arguentibus accusatum. Sed eo in purgatione deficiente, mittit episcopus ad archipræsulem de jure consulens, et ut in exsequenda pœna procedat securius. Archipræsul vero consultus præmandavit ut omni privatus beneficio ecclesiastico exauctoraretur et in monasterio ad agendam perpetuam vitæ districtissimæ pœnitentiam perpetuo recluderetur. Et pœna hæc in defectum per sententiam adjudicatæ

D purgationis quæ ac si in convictum eadem. Si quidem clerici in hunc modum super maleficiis accusati et convicti vel deprehensi vel etiam infames et in purgatione adjudicata deficientes, absque omni mutilatione vel deformatione membrorum ex decreto archipræsulis pristinis authenticorum canonum sanctionibus roborato, hujuscemodi spirituali absque omni corporali pœna per provincias percellebantur: pœna tamen exasperata et emollita pro qualitate flagitii pro gradu etiam et ordine delinquentis et modo et causa delinquendi. Illud etiam minime prætereundum quod circa idem tempus Philippus quidam, cognomento de Brois, in sol[...]

›pali Lincolniensi canonicus, justitias regis, vulgo errantes in terra dicuntur, probrosis ısdam affecerat contumeliis. Propter quod rex, olum adversus ipsum, sed potius adversus to- :egni clerum, exasperatus videbatur. Solet ›e mox in totam cujusvis officii professionem rri si quid forte turpiter vel enormiter ab ali- s de professione admittatur. Sed revera iræ ıvidiæ sicut citum nimis et inconsideratum um hoc, tanquam si in aliqua vel exigua corparticula macula reperta fuerit, et ob id mox ı corpus nævorum sorde judicetur respersum contumeliis illis et probris constat quidem um deliquisse non modicum, verum querela 'chipræsulem delata, citatus clericus etiam modum delicti ut vel sic regis facilius quie- ; indignatio, punitus est: publica virgarum dis- a clerico adjudicata et ipso per annos, quot ı non recordor, ab omni ecclesiastico beneficio in regno habebat suspenso; verum regi irato m etiam plene pro irati voto satisfactum in stud enim est quartum illud quod inter illa erat Sapiens, quod donec penitus exstin- r, videlicet iræ ignis, nunquam dicit sufficit; ı cum regi non sufficeret hoc, videbatur rex ; reum clericum ad aliquam pœnam corpora- eposcere, sed verebatur hoc exprimere, jam tens archipræsulis rigorem non posse flecti c. Arctabatur itaque rex, arctabatur et ponti- ex etenim populi sui pacem, sicut archipræsul ui zelans libertatem, audiens sic et videns ad rum relationes et querimonias accipiens per cemodi castigationes talium clericorum, imo ; characterizatorum dæmonum, flagitia non ni, sed potius in dies per regnum deterius archipræsulem et comprovinciales pontifices quum regni clerum Londoniæ apud West- tier celebriter convocat.

, QUALITER REX ALLEGAT PRO POPULI SUI PACE.

autem, causa vocationis exposita, mox in- 'r exigit ut deprehensi vel pro convictis habiti n enormibus flagitiis clerici lictoribus suis, ›iæ præsidio destituti, exponantur: ad nocen- promptiores fore adjiciens nisi post pœnam ıalem corporali pœnæ subdantur, et parum s de ordinis amissione, qui contemplatione is a tam enormibus manus continere non tur; et tanto deteriores esse in scelere, quanto ›æteris ordinis privilegio digniores; unde et ioribus coercendi vindictis, quando reperiun- scelere: hoc ergo rex, quorumdam fretus iio, utriusque juris se habere peritiam osten- ım, instantissime postulat ut tales mox sub- a clero curiæ tradantur, quod non solum jus num, sed et ipsius divini juris canonica sanxit ritas: unde et de talibus sæpe reperitur in ıe: « Tradatur curiæ, » unde et qui pro rege, gium favorem, ut videbatur, scienter indocti, ıbant tales nequaquam exsilio vel monasterio,

A sed canonibus sanctientibus sic potius tradendos curiæ, deinceps futuros curiæ servos, curiæ perpetuo servituros, seu alia quam adjudicaret curia pœna percellendos. Et hoc esse tradi curiæ, judici videlicet sæculari relinqui ab eo puniendos, unde et bene in canone sequitur: « Et recipiat quod inique gessit. » Et quidquid dicatur de monasterio, asserebant constanter exsilium nequaquam judicium esse sacerdotis, sed Cæsaris: cujus enim terra est ejus est extorrem facere, relegare, deportare, expellere, quemadmodum cujus est ecclesia et ejus est anathematizare, suspendere, ab altari arcere, et hoc quidem pontificis, cujus est ecclesia, sed alterum Cæsaris cujus est terra. Hoc autem ob id hic intersero de exsilio, quia jam archipræsul

B sacerdotem quemdam propter flagitium degradatum terram abjurare compulerat, unde et inter cætera motus rex Addebant et adhuc quod sub lege illa sancta per Moysen data transgressores, nulla habita gradus seu ordinis exceptione, corporaliter puniebantur, pro qualitate maleficii, reddentes animam pro anima, oculum pro oculo, et in aliis sic talionem semper recipientes, sicut populus ita et sacerdos, secundum Dei justitiam, flagitio ad se tuendum nullo tunc ordinis vel dignitatis privilegio indulto; quin potius ordine seu prælatione potioribus, si transgressores hi, durius quidem fiebat judicium et cruciatus fortior. Miram autem hanc esse nunc legis novitatem et vere sanctitatem novam, si possunt per privilegia sic se tueri flagitia quibus

C regnorum turbatur pax, regnum violatur justitia, et denique sanctitas omnis profanatur.

Qualiter archipræsul contra allegat pro cleri sui libertate.

Verum post modicum archipræsul una cum fratribus suis comprovincialibus episcopis et cum præfatis eruditis suis librato consilio, regi sic ad hæc; « Domine, inquit, mi rex, sacrosancta Ecclesia, omnium mater et regum et sacerdotum, duos habet reges, duas leges, duas jurisdictiones et duas coercitiones. Duo reges, cœlestis rex Christus et rex terrenus, duæ leges, humana et divina, duæ jurisdictiones, sacerdotalis et legalis, duæ coercitiones, spiritualis et corporalis: *Ecce duo gladii hic Satis est* (*Luc.* XXII), inquit Dominus. Neuter superabundans et sufficiunt hi, hujus vero professionis

D viri dicti clerici ordinis ratione et officii proprie solum Christum regem habent, ipsi quodam proprio qui capiti superponitur assignati charactere, quasi per hoc a gentium nationibus segregati et proprie et peculiariter ad Domini opus assumpti, unde privilegio ordinis et officii terrenis regibus non subsunt sed præsunt, utpote qui reges constituunt, a quo et rex militiæ cingulum et gladii materialis accipit potestatem: unde et regi nulla jurisdictio in his, ratione dico professionis et ordinis, sed ipso potius regum sunt judices. Isti, enim, etsi in sæculo infirmi, contemptibiles, et imbelles nostri officii viri, tamen, juxta quod de ipsis prænuntiavit

[illegible]

[illegible] Heb.
[illegible] Testamenti et levi
[illegible] temporalis et p
[illegible] nova omni
[illegible] nova lex, no
[illegible] judicium, nova solu
[illegible] sacrificiis et
[illegible] omnia transie
[illegible] nova. Novas res
[illegible] nova [illegible] nova sa

ıova onera. et sic coercitiones novæ et æ. »

e regem audivimus et archipræsulem, c modum, unus pro populi sui pace, alter leri sui libertate conferebant, quinimo ım jam funem trahebant, cum archipræ- ıtribus suis coepiscopis unanimiter tunc ıt constanter, ita ut videretur tanquam strorum acies ordinata quæ penetrari non ; *est discipulus qui testimonium perhibet lidit et scripsit hæc* (*Joan.* xxi). Scripsit, ; si non eadem veerba hinc inde, tamen irtus et materia hæc quæ hic scripta.

o pontifex, quorum utrumque Dei appre- ulatio ! hic zelat populi sui pacem, alter sui libertatem. O quantus in clero pon- ta devotione amplectendus a clero qui bertate tanti regis perdidit gratiam et gloriam ! Jam enim contentio magna, jam nanifesta. Quanta igitur hic devotione clero, qui proposito sibi gaudio pro clero rucem, confusione contempta, magis eli- pro clero Dei quam regiæ augustalis ha- ditatem ! Nec tamen adhuc pro clero nisi ensionis initium hoc et prima causa dis- His majora et ampliorem his dissensio- am sequentia declarabunt. Et o quantus rex, quantum ei a populo exsultandum et ote, quam fideliter serviendum cum tre- mox pro propuli pace a tam dilecto sibi › se avertit pontifice, cui et ipse ut præ- s tanto animo præoptaverat pontificium ! gis et zelus pontificis ! o zelus et zelus, ım, quam lacrymabile, quod zelantes hos iritus non conjunxit ; sed qui semper dis- rmiscuit se spiritus vertiginis et erroris ! certius quod uterque Dei habuerit æmu- unus pro populo, alter vero pro clero ; en eorum fuerit cum scientia zelus, non ļui cito fallitur, sed scientarum Domini, declarabit judicium, verumtamen archi- calce suæ supra scriptæ responsionis devotione regiam obsecrabat clemen- b novo rege Christo, et sub nova Christi va et peculiari Domini sorte contra sanc- rum statuta novam per regnum suum coercitionem.

ļuidem pro se et pro regni sui stabilitate humiliter, obsecrans et frequenter; cre- djiciens se hoc sicut nec debere sustinere ; verum rex, nihil motus ad hæc, sed eo ıt videbatur, commotus, quod cerneret ulem et coepiscopos adversus ipsum ut unanimes, sic et constantes, siscitatur nsuetudines suas regias forent observa- uod archipræsul, præhabito tamen cum uis consilio, illas respondit se et fratres vaturos, salvo ordine suo. Et id ipsum dine responderunt singulatim singuli per se a rege interrogati pontifices, nisi quod in musica hac una vocum duntaxat dissonabat; episcoporum videlicet unus, qui audiens ob hanc unam omnium vocem regem magis exacerbatum, archipræsule et coepiscopis inconsultis, mutavit verbum : et profecto pro bono, ut reor, ut regis videlicet sedaret animum, dicens se observaturos regias consuetudines bona fide. Bonæ memoriæ Hilarius tunc Cicestrensis episcopus hic erat. Sed rex nihil mitigatus ob id ipsum quibusdam affectum contumeliis sprevit ; et ad archipræsulem et coepiscopos se convertens, omnium sic una et eadem voce audita, dicebat aciem firmatam contra se et captiosum esse et venenum verbo illi inesse, scilicet salvo ordine, unde et petebat et repetebat ut absolute et absque adjectione regias consuetudines se observaturos compromitterent. Archipræsul respondit ad hæc quod fidelitatem ei juraverant, vitam scilicet membrum et honorem terrenum, salvo ordine suo, et quod in honore terreno regiæ fuissent consuetudines comprehensæ ; et ad earum observationem se minime in alia forma obligaturos nisi in qua prius juraverant, adjiciens quod per universum Ecclesiarum orbem non solum pontificibus, sed et minoribus clericis hæc esse jurisjurandi forma a sanctis Patribus introducta, nunc vero communis et usitata, unde nec ab hac tutum recedere, præsertim cum ut allegabat per adjectionem hanc cleri non taceat privilegium ; unde et addebat qui hujus sunt professionis cum terrenis potestatibus fidelitatem jurant, eo ipso quod ordinem suum non tacent, eisdem ipsis quibus jurejurando se obligant privilegio ordinis superiores et indicant, ipsis tamen propter temporalia aliasve justas causas obnoxii, pro quibus et eis fidelitates tenentur jurejurando præstare : et archipræsulis quidem responsum hoc. Cum vero multum inclinata esset jam dies, imo jam circa diei et noctis crepusculum, tota die rex vexatus, insalutatis pontificibus, in ira et indignatione multa, subito recedit ab aula. Pariter et pontifices tota die vexati recedunt et in hospitia se recipiunt. In recessu vero episcopus ille, quem supra diximus, ab archipræsule acriter est objurgatus, quod et se et coepiscopis inconsultis commune omnium verbum mutare præsumpsisset.

19. DE MUNITIONIBUS QUAS REX AB ARCHIPRÆSULE REPETIT ET EPISCOPIS EUM DESERENTIBUS.

In crastino vero rex munitiones et honores quæ archipræsul a rege jam a tempore cancellariæ in custodia habuerat repetita recepit. Et nec salutans nec salutatus a pontificibus, imo et nescientibus ipsis, clam et antelucanus Londonia recedit. Et quidem hoc grandis iræ et indignationis argumentum exstitit. Nonnulli vero episcoporum videntes sic et exterriti, regem mox sunt secuti, regi etiam, sicut præter archipræsulis sui conniventiam et conscientiam cum quo, ut supradiximus, prius steterant, in omnibus voluntati parentes, si id bene, habent modo ipsi quotquot mortui judicem suum Deum

viventem : videat ipse et judicet. Nec enim mensuræ meæ nec meæ congruit parvitati de tanti nostri officii viris sinistri quidpiam dicere : unum scio grave esse in falsis fratribus periculum ; quod quidem ab initio cœpit et usque ad sæculi finem non desinet. Cætera quippe pericula quiescere possunt, sed hoc minime. Quod inter præsentis vitæ tentationes et agones, illos, qui secundum propositum vocati sunt sancti, exercet jugiter. Quod enim fornax auro, quod flagellum grano, quod lima ferro, hoc falsus frater est justo, quo velut eraditur donec ad veritatis acumen perveniat. Juxta quod doctorum unus Abel inquit, esse non valet quem Cain malitia non exercet.

Quomodo episcopi archipræsulem deseruerint.

Reliquis itaque tanquam paleam a grano eventilatis et excussis soli remansimus, soli sedimus, paucis de episcopis jam nobiscum, aliis subtrahentibus se a nobis in dies. Et hi tamen pauci qui nobiscum propter metum occulti. Per dies itaque quam plures soli sic sedimus, regis tamen gratiam sperantes in dies et præstolantes, donec per vacationem regiæ indignationis deferbuisset incendium, et ira sedata causam indignationis suæ rex industrius et clemens adverteret et rediret ad se. Interim vero multi et magni videntes sic et condolentes, crebro inter nos et regem commeantes multimodis archipræsulem ad regis gratiam exhortantur, nunc familiaritatem pristinam, nunc impensos honores, nunc collata beneficia, hinc quantum pacis bonum, inde vero quantum dissensionis malum proponentes; adjicientes etiam quanta foret insipientia unius verbuli contentiosi occasione bonorum tantorum ingratitudinis incurrere notam, tam diligentis et tam dilecti tantam perdere gratiam, et tot et tantarum malorum radicem fovere dissensionem, et hoc totum unius verbulli regem scandalizantis contentione. Hoc enim solum agebatur tunc ut verbum illud, scilicet salvo ordine, quod, ut supra diximus, regem offenderat, aut supprimeret archipræsul in regiarum consuetudinum obligatione, quam sibi fieri petebat rex, aut mutaret. Et præ cæteris suadebat quibus sciebat modis et impellebat archipræsulem ad verbis hujus immutationem episcopus ille, quem supradiximus, inconsulto archipræsule et coepiscopis, auctoritate propria hoc mutasse, vir certe multum pectoris habens et sermone potens. Suadent igitur hi, suadent illi, sed super omnia quam archipræsul ad regem habebat urget charitas. Charitas enim vera, sicut magister docet, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet ; unde et persuasus tandem archipræsul, sed super omnia charitate urgente, apud nobile illud et regium castrum quod dicitur Oxeneford, ad regem accessit et verbum quod regi scandalo erat se mutaturum promisit ; unde et rex jam aliquantisper sedatus, archipræsuli vultum exhibet sereniorem, necdum tamen ut solito. Dicebat autem rex obligationem de regiis consuetudinibus observandis velle sibi fieri in forma hac in episco-

A porum et procerum regni conspectu et audien
blica. Accesserunt et quidam archipræsulis ex
tempore æmuli, sapientes ut facerent mala.
suaserunt clam regi ut mox facta obligatione
rum consuetudinum faceret expres i nem.
persuasus rex adjiciebat pariter se velle ut pe
magnates et antiquiores qui noverunt, regi
suetudines recenserentur, ne de cætero, ut
fieret aliquod inter regnum et sacerdotium sc
clero quæ regis sunt usurpante, aut rege qu
sunt. Et qui tunc aderant præsules et proce
num hoc testabantur. Et videbatur quidem
hoc superficie tenus bonum, quod tamen in
pessimum erat, et inter regem et archipræ
perpetui schismatis fomes. Quod apprime no
B sapientes illi ad facienda mala, dantes pro m
pro consilio virus.

De sapientes ut mala faciant.

Talia enim solent esse consilia talium qui
prophetam sapientes sunt ut mala faciant, qui
eumdem aureus calix Babylon ut qui videt
non timeat venenum, quod etiam dari non se
molle circumlitum. Isti igitur ut mala facer
pientes in ore quidem mel, sed vere ut scorp
fratres gestabant in corde fel, et in cauda ac
ut sagittent in occultis immaculatum. Quod
festius in fine rerum declarabit eventus. Et v
propinantes pro melle fel, pro dulcedine paci
ritudinem dissensionis; habent enim regna un
ut universi norunt, consuedines bonas qu
C clesia approbat, habent et alias malas quas E
tolerat; quibus etsi forte expressis compell
auctoritatem præbeat et assensum non cedit,
tamen. Nam juxta legisperiti dictum : « Ex
nocent. » Et ut Sapiens ait : *qui vehementer
git sanguinem elicit* (*Prov.* xxx), verum u
consuetudinibus et aliis expressis indistinct
clesia præstaretur auctoritas, moliebantur
consiliarii hi, quod si non, perpetuum fier
regnum et sacerdotium schisma.

O invidiæ temeritas semper summa ferien
tanæ calliditas semper sancta persequens !
invidia Satanæ advocata alumna schismatis,
contentionis, et detractionis inexstinguibilis
mœsta in prosperis, congratulans pro ad
D quam pax turbat, sedat turbatio, amœnat t
depressio elevat, jucundat dolor et aliena
infelicitas pascit. Hæc nunc Satanæ callidit
juncta sub adumbrata pacis specie inter reg
sacerdotium pessima perpetui schismatis
seminare jam inchoat.

20. DE VOCATIONE ARCHIPRÆSULIS APUD CLAR

Verum rex regni et sacerdotii pacem ut vid
zelans, sed et sibi et archipræsuli suo minu
prævidens, nec ullum deprehendens in hoc r
fucum, mox apud quamdam nobilem et præ
regis propriam mansionem, quæ ex re nome
Clarendune regnum convocat universum, pr
regni et proceres. Et infra dies paucos conv

si, ubi in omnium conspectu et primus ante archipræsul in prætacta forma se obligat, quod et regias consuetudines foret observaturus bo-, verbo illo suppresso, scilicet salvo ordine; et iuratoriam adjiciens cautionem hoc se factu- verbo veritatis confirmavit. Et id ipsum et in forma sigillatim universi pontifices. Cum ıultorum et magnorum suasionibus et consi- idquid prius apud præfatum illud castellum, et Oxeneford spopondisset, vix inductus fuis- bligationem hanc, hæc tamen ut induceretur ma causa fuit, charitas videlicet fraterna et tiens, quibusdam enim fratrum suorum co- ›orum fraterne compatiebatur, illis metuens juam sibi, gloriosæ videlicet memoriæ gene- ro Henrico tunc Wintoniensi et Jocelino tunc ıriensi episcopis: quibus nisi fieret sic, tum quo odio, tum quia in præsenti propter ec- ıegotium habebantur suspecti, aut captio aut eterius imminere videbatur. Et quidem ar- sulis et pontificum ad regias et ut nomina- avitas consuetudines observandas in genere io talis. Et incontinenti facta obligatione in hac, per quosdam regni proceres, qui has debuerant, facta regiarum consuetudinum itio, et sicut publice ita et expressim recen- . Verum cum pleræque jam fuissent expressæ to plures ut videbatur forent exprimendæ archipræsul interlocutus est se nec esse de ioribus regni, ut pristinas regum consuetu- ciret, nec in archipræsulatu diu fuisse, unde bat se nescire de his; et præterea, quia incli- sset jam dies, tantum negotium differendum tinum. Placuit sermo et in sua se receperunt a, in crastino revertentes in id ipsum. Et quæ intermissæ fuerant consuetudines regiæ reco- ıunt et expressæ et in scriptum chirographi confectum redactæ, et regiarum consuetudi- omine censitæ. Quarum tamen multæ, ut per- ınt multi, nequaquam regiæ, sed, ut jam dicere ıus, odio archipræsulis ad ancillandam Eccle- vomitum emulationis et invidiæ virus: ipso ege ignorante quod inimici homines sic inter et archipræsulem suum hac astutia dissensio- ania seminare intenderent. Nec enim rex, qui juvenis, sicut nec archipræsul suus novus, as regni consuetudines nisi ex aliorum rela- ıoscebat.

De consuetudinibus exactis.

; illarum consuetudinum seu libertatum vel tum, duas regias vocabant et quæ tunc pro- nobis, interseramus ut aliquas, prima, ut funesti chirorgraphi propriis utar verbis, o:

e advocatione et præsentatione Ecclesiarum si versia emerserit inter laicos, vel inter laicos cos, vel inter clericos, in curia domini regis ır et terminetur. » Sic mox in primis respon- dit archipræsul evidentissime clericos ad sæcularia judicia pertrahi, et ecclesiasticam jurisdictionem in sæcularem converti. Advocatio quippe ecclesiarum juri spirituali, quo is qui vulgo Ecclesiæ persona dicitur curam spiritualem et regimen animarum adipiscitur, accedit et innititur, unde cujus est de jure principali cognoscere, et de accessorio, cum unum de altero pendeat et sibi invicem innexa sint et adnexa. Alioquin si istud quod perniciosa quorumdam adinventione jus advocationis nominatur, merum sæculare jus et hæreditarium est: vendatur, ematur, et etiam aliarum instar sæcularium in monomachiam deducatur. Dupliciter igitur arguebat archipræsul funestum adinventum hoc, tum quia clericos trahebant ante judicem non suum, tum quia id unum controversia non de cognitione sæcularis, sed potius judicis ecclesiastici est.

Huic vero funesto aliud, non tamen continuo sed tertium in chirographo, decretum subjungebatur profanius, cujus sunt hæc verba et talis sanctio:

« Clerici relati vel accusati de quacunque re, submoniti a justitia regis venient in curiam ipsius responsuri ibidem de hoc, unde videbitur curiæ regis quod sit ibi respondendum et in curia ecclesiastica unde videbitur quod ibi sit respondendum: ita quod justitia regis mittet in curiam sanctæ Ecclesiæ ad videndum qua ratione res ibi tractabitur. Etsi clericus convictus vel confessus fuerit, non debet de cætero eum Ecclesia tueri. » Hac, ut nominabant, consuetudine sic in scriptum redacta, advertit mox archipræsul et certius magis intellexit quam et priori propinari sibi serpentinæ æmulationis virus; et mox testatus est totius funesti chirographi ipsa verba sicut insipidæ elegantiæ, sic plena malitiæ et plane libertatis cleri subversionum, adjiciens: « Ecce, inquit, quia juxta funestum canonem hunc clerici tam in criminali quam in civili causa ad sæculare judicium pertrahuntur. Et de novo judicatur Christus ante Pilatum præsidem. Et quod adhuc pœnalis servitutis accedit cumulo, contra Domini in propheta mandatum clerici bis judicabuntur in id ipsum et duplex eorum consurget tribulatio. Quod si sic omnium sceleratorum excedet adhuc deterior clericorum conditio. » Huic vero subsequens erat funesti chirographi decretum alter:

« Archiepiscopis, episcopis et personis regni non licet exire de regno absque licentia domini regis. Et si exierint, si regi placuerit assecurabunt quod nec in eundo nec in moram faciendo, quærent malum vel damnum regi vel regno. »

Archipræsul vero objecit huic quod hujus promulgationes edicto cessarent ad loca sancta peregrinationis et vota et etiam evacuaretur obedientia, et quod maxime personis regni regnum præclarum carcer fieret, et sic deterior personarum regni conditio quam privatorum. Quid enim si aliqua personarum peregre proficisci se voverit, aliave forte justa causa et honesta traxerit ad transmarina? Quid si forte, sicuti interdum solet inter viros apostolicos et

Anglorum reges simultas aborta, ad concilium aliasve Ecclesiæ necessitates expediendas vocat hic, inhibet ille. Nonne oportet obedire magis huic quam illi? Christi vicario quam regi terreno? Oportet quidem: quanto magis Deo quam homini. Verum personis ecclesiasticis regibus obligatis sic et votum et obedientia secundum obligationis hujus formam de regum penderet arbitrio; unde ut archipræsul interloquendo subjecit: « Decens quidem est et congruit sic ut quævis personarum regni, si ob causam exire regnum disposuerit, a rege prius licentiata recedat; sed juratoria cautione se obligare ad hoc, ne absque licentia exeat, sicut irreligiosum et indecens. »

Hisvero consequens erat adhuc chirographi decretum septimum:

« Nullus qui de rege teneat in capite, vel aliquis domesticorum ministrorum ejus excommunicetur, nec terræ alicujus eorum sub interdicto ponantur, nis prius rex, si in terra fuerit, conveniatur vel justitia ejus, si extra regnum fuerit, ut rectum die ipso faciat. Et ita ut quod pertinebit ad curiam regiam ibidem terminetur et de eo quod spectabit ad curiam ecclesiasticam ad eamdem mittatur ut ubi tractetur. »

Hoc chirographi decreto perhibebat archipræsuli plane exauctorari Ecclesiam, et sacerdotes in præsenti Domini Sabaoth, velut electi quidam aliorum duces et principes, militiæ suæ privari cingulo, qui a summo omnium principe et qui omnium principum aufert spiritum, acceperunt gladium et liberam habeant ligandi et solvendi potestatem super reges ipsos et principes. Juxta quod rex ipse et propheta: *Ad alligandos*, inquit, *reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis* (*Psal.* CXLIX). Exauctorarentur, inquam, Christianæ militiæ duces sacerdotes sic, quorum est discernere inter sanctum et profanum, inter pollutum et mundum, et ad quorum qui leprosus fuerit separatur arbitrium.

Huic vero mox subsequens chirographi decretum octavum:

« De appellationibus, si emerserint, ab archidiacono debent procedere ad episcopum, et ab ipso ad archiepiscopum. Et si archiepiscopus defecerit in justitia exhibenda, postremo ad regem est perveneniendum ut præcepto ipsius in curia archiepiscopi controversia terminetur, ita quod non debet alterius procedere absque assensu regis. »

Huic in prima facie cervice erecta archipræsul se opposuit proclamans, huic promulgato sic, ipsos archipræsules, si consenserint, manifeste perjurii reos, qui in susceptione pallii inter cætera de appellationibus deferendis Romano pontifici expressum juraverunt: adjiciens etiam dire et funeste tolli hic omnium refugium oppressorum, quibus tanquam ad matrem omnium Romanam Ecclesiam libere recurrere prohibetur.

Post hoc inter pleraque alia supponitur chi phi decretum duodecimum:

« Cum vacaverit archiepiscopatus, vel episco vel abbatia, vel prioratus de dominio regis, esse in manu ejus et inde percipiet omnes re et exitus sicut dominicos. »

Huic mox respondit archipræsul brevite pauperum fisco minime applicandas, et hoc sicut contra clementiam et magnificentiam re quæ etiam tanquam alienæ divitiæ nequaquan redemptio animæ principis, quod etsi illoru præcesserunt nos temporibus aliquando sic, m tamen tanquam sacrilegium hæreditarium h hendum ad consequentiam. Sed Ecclesiæ s clamandum, semper obviandum, et quatenus resistendum; et si sustineatur quod corrigi n test, tamen consentiendum nunquam.

Sequitur vero in eodem irregulari canone cum ventum fuerit ad consulendum Ecclesiæ, dominus rex mandare potiores personas Eccle in capella regis fiet electio. » Et quidem archip tanquam validus canonicæ electionis patronu habito cum eruditis suis consilio, sicut in alii hoc, mox respondit, sicut canonem novum et n ex ipso electionis formam introductam, apos rum sanctionum priscis jam et usitatis instit cut penitus diversam et adversam; nec lice absque viri apostolici, seu potius totius univ Ecclesiæ auctoritate, novitati tam singulari et laritati tam novæ, præsertim super tantis pe ecclesiasticis constituendis in insulana cred bi Ecclesia, novam auctoritatem præstare, v sensum, etsi Ecclesiæ plurimum expedir Hoc enim esset jam velut particulare quo schisma in Ecclesia facere ex suo sensu e spiritu, a generalibus ait jam usitatis sanc Patrum sanctionibus sic recedere: addens hæc electionis forma nova in Anglia, velut dam in corde maris scintilla, mox per univ Ecclesiarum orbem incendium grande de fa se posset producere. Nam si ad votum su nutum hanc electionis formam adinvenit in suo rex Anglorum, quidni similiter facturi in suis audientes hoc et reges cæteri? Addens quod novus canon hic plane canonicæ ele libertati et honori plurimum derogaret: cu urgentissima ratio interveniat, eo in loco elig sit antistes, ad quem consecrandus est, non q in præsentia principis, etsi de principali conni et assensu. Quis enim principis præsentiam paveat? Quis non exhorrescat? Quis nomina bere, nisi quem desideraverit ac quem postul princeps? Quod sancti Patri religiose et sap providentes statuerunt, ut nec in curia nec in seu camera, nec etiam in principum capell oratorio pontificum aut fieret aut confirma electio.

Adjiciebat etiom decere minime ut eccles principes, personæ tam celebres, tam magn

ıs tot populorum regimen, tot animarum cura, Ecclesiarum sollicitudo credita est, in talibus um præsertim locis quæ quorumlibet laicorum tiam regum deputata sunt obsequiis aut eliır aut confirmentur electi. Et objectis sibi mox ndit, quia etsi in hoc Anglorum regno ab aliım regum retro temporibus sit factum sic, ; hoc tyrannice usurpatum quam constitutum ıne. Adjecit tandem de variis electionum fi-,de quibus per utriusque Testamenti paginam ;iasticæ nos historiæ edocent, ex quibus in sia primitiva Catolicos sæculi principes eccle-cis electionibus et negotiis nonnunquam in-sse manifestum, verum secundum profectum ət varias circa Ecclesiam rerum vicissitudines sanctorum. Patrum super electionum figuris nsatio invenitur. In quibus aliter statutum reır inter Ecclesiæ nascentis primordia, aliter ıunc, quando juxta prophetæ vaticinium posita . superbiam sæculorum ; unde et ab hac ele-is forma, quam nunc universalis Ecclesia sus-approbat et observat, absque Ecclesiæ au-ate recedere tutum minime. Et quidem archi-ıli responsum ad hæc sic :

istis itaque constitutis funestis, quæ jam ex-imus, odio archipræsulis ad ecclesiasticæ liber-oppressionem ab Ecclesiæ inimicis fabricatis, uisque mox videre potest quam manifesta, ı juxta archipræsulis nostri primo exsilii et de-martyrii causa fuerit. Quod alicujus marty-causa justior fuerit aut apertior, ego nec au-nec legi : qui potest doceat, cum tamen et lis pleraque alia restent adhuc funesto illi ti chirographo inserta formæ et sanctionis milis.

'um non est meum, non est meæ mensuræ, parvitatis meæ, ad regias seu ecclesiaticas ıetudines dignitatesve aut libertates se exten-Nihil parvitati meæ et dignitatibus illis : nec mensuræ est vel scientiæ probare illas vel obare : ipsorum potius regum et pontificum con-atio hæc. Solum quod audivi, quod vidi, hic r. Unum scio quia hæc quæ jam expressimus et ıonnulla similia his, numero, ni fallor, quasi ıta capitulatim distincta sexdecim præfato in-chirographo, plena jam erant inter regem et præsulem dissensionis materia. Et hoc decreti graphum, ab ipso originali mutuatum. fa-ı Domino, in historici hujus voluminis fine re postponemus ut cunctis martyris hujus riæ lectoribus liquido pateat, etiam præter ea jam posita, quam clara, quam aperta, quam ›icua primo exsilii et postea martyrii fuerit præsulis causa. Domino quidem omnium ju-mirabiliter quidem, sed æquissime disponente, jus fuerant odio introductæ et quibus semet-n accusans videbatur quodammodo consen-, per eumdem ipsum postea in proprio ipsius :e sint abolitæ, delens sic hoc, quod adversum

A nos erat decreti per chirographum quod erat contrarium nobis, palam etiam triumphans principatus et potestates in semetipso. Nam ut de aliis nunc præteream, ipsius regis advertentis se et corde toto et corpore ad archipræsulem suum in fine reversi, huic de quo nunc agitur præsenti decreti chirographo renuntiavit, renuit et vim ejus omnem et auctoritatem explosit : quod plane liber, quem Melorum inscripsi, quem historiæ huic subjunxi, edocet. Quod si mihi objeceris multa de iniquis statutis illis per regnum observari adhuc, breviter respondeo et certissime regem ipsis, ut diximus, renuntiasse et Christi sponsam Ecclesiam in sanguine martyris Christi triumphali evicisse. Si rex pœnitens et renuntians perseveraverit, Deus B novit, Deus velit, rex ipse viderit. Et si, ut mihi objicis, funesti illius chirographi consuetudines aliquæ vim habent, et tanquam de stirpe noxia de nocuis amputatis nonnulla quasi spuria vitulamina male excrescant, adhuc sperandum quod ad archipræsulum martyris successorum instantiam, per regum clementiam, cum crebro et devote martyris et martyrii causæ exstiterint memores, imperfectum supplebitur, et plene a facie Ecclesiæ computrescet servitutis ecclesiasticæ jugum. Aut si non habebuut, Altissimo disponente, sic martyris successores archipræsules his diebus carnis suæ exercendæ probandæque virtutis materiam, — sed quasi præoccupantes, necdum est de his quæ nunc hic tangimus locus, revertamur ad hoc quod in C præsenti agitur, jam propositam plenam et, ni fallor, solum ex his quæ prætetigimus, præter alia quæ hic præterimus, totius Ecclesiæ judicio justissimam dissensionis causam et materiam. Quam totius Ecclesiæ primas vir apostolicus sua quæ omni præest auctoritate justificavit confirmans, sicut sequentia declarabunt. Revertamur, inquam, ad plenam jam dissensionis causam. Jam enim plana, jam ampla dissensionis materia, post modicum exsilii, et posmodum martyrii causa.

O æmulorum inveterata iniquitas ! o legum profana novitas, ad malum nimis efficaces ! Quæ tantum regem et tantum pontificem tam necessario, tam commendabili charitatis conjunctos vinculo, tam irreparabiliter disjunxerunt; væ illis propheticum et D æternum, qui leges has novas condiderunt ! Ipsius profecto diabolicæ æmulationis adinventiones hæ. O æmulatio quæ in vilis et contemptibilis vitæ hominibus tugurium habens, regum solia et doctorum cathedras petit ! Vere quidem dictum et vere nimis verum, quod

Summa petat livor, perflent altissima venti.

Cui et illud consonat Sapientis : *Stellio manibus nititur et moratur in ædibus regum* (*Prov.* xxx). O quam dira, quam dura et quam inhumana æmulatio hæc, tam dulcia, tam chara et mundo tam clara tantæ dilectionis, dulcedinis tantæ dissolvens fœdera ! quæ charitati ex directo opposita, ut jam supra nos dixisse meminimus, et dolor iterare nunc

urget, semper de pace turbatur, de concordia dissidet, incolumitate tabescit, de felicitate torquetur, de successu tristis, de dolore hilaris, cum gaudentibus flens, et cum flentibus gaudens. Sed spretis his pacis inimicis, operariis Satanæ, revertamur et exsequamur proposita.

Scripto vero expressas, ut jam diximus, consuetudines continente ad chirographi formam confecto et propalato, postulat rex ab archipræsule et coepiscopis, ut ad cautionem majorem et firmitatem sigilla sua appendentes apponant: verum archipræsul, etsi vehementer motus et contristatus, dissimulat tamen, regem exacerbare tunc nolens. Et caute quidem non de plano negat, sed differendum dicebat adhuc. Etsi paratos ad faciendum, adjiciebat tamen propter negotii magnitudinem decere dilationem vel modicam, cum juxta Sapientem absque consilio nihil faciendum sit grave, et exinde post deliberationem aliquantulam, ipsum et episcopos alios super hoc decentius requirendos. Scriptum tamen dictas consuetudines continens recipit, præmeditate quidem et provide ut causam videlicet suam secum scriptam haberet. Alteram vero scripti partem suscepit Eboracensis archiepiscopus: rex vero ipse tertiam, in regum archivis reponendam. Et sic a curia recessimus, versus civitatem Wintoniam proficiscentes.

21. DE ARCHIPRÆSULIS MOESTITIA ET PLANCTU.

Verum archipræsul in via supra modo conturbatus videbatur et contristatus, contra solitum neminem suorum alloquens in via, nec ipsum aliquis; neminem vocavit, nullus accesit, sed solus et seorsum equitabat per viam, solus in via meditans. Deprehendimus mox id nos, interis comites, conferentes et condolentes, et jam aliquantulum suspicantes quid hoc. Tandem vero discipulus, qui scripsit hæc, præsumpsit accedere: « Domine, inquiens, contra solitum quare vultus tuus sic concidit? Nec enim eam ostendis faciem, quam heri et nudiustertius, nec in via, ut solito, cum illis aut consilium habes aut collationem? » Cui archipræsul: « Nec mirum, inquit, [*videre enim jam mihi videor, quod per me, peccatis meis exigentibus, debeat ancillari Anglicana Ecclesia, quam mei prædecessores inter tot et tanta, quæ mundus novit, pericula rexerunt tam prudenter: pro qua et inter hostes ejus militarunt tam fortiter, et triumphaverunt tam potenter: et quæ ante me exstitit domina: nunc per me miserum videtur ancillanda: qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret: et Ecclesia quidem merito passura hæc est per me, et meo tempore, qui non, sicut prædecessores mei, de Ecclesia, sed de aula assumptus sum ad hoc officium. Non de claustro, nec de loco religionis aliquo, nec de schola Salvatoris, sed potius de satellitio Cæsaris, superbus et vanus, de pastore avium factus sum pastor ovium; dudum fautor histrionum, et canum sectator, tot animarum pastor: posuerunt enim me nescio qui custodem in vineis, qui meum propriam non custodivi, sed neglexi; longe certe a salute Ecclesiæ anteacta vita mea: et ... hæc opera mea: unde et plane video me jam a D... derelictum, et a sede sancta, in qua locatus su... jam abjici dignum.* » Dum igitur dolor eum sic u... geret, exitus aquarum deduxerunt oculi ejus, i... ut inter continuas lacrymas singultibus crebro erum... pentibus, compelleretur magis rumpere serm... nem, quam finire.] .... (Hæc ex Quadri... Hiatus un. fol.)...... novissimo in die ab auditio... mala non timebit. Et compatiens discipulus sic. la... crymis prout poterat repressis et singultibus, i... magistrum est adorsus: « Domine, inquiens, scr... ptum est quod diligentibus Deum omnia cooperant... in bonum his qui secundum propositum vocati sun... sancti: adeo etiam quod si indistorta et anfractuos... via et vita hac deviant et exorbitant et currant i... invio et non in via, hoc ipsum invium ipsis sit tan... quam quoddam compendium ad salutis viam, a... veram patriam, eo ipso quod sic deviant, duce suo... rectore suo Deo ipsos mirabiliter dirigente; und... et mirabilis Deus in sanctis suis deducens eos in vi... mirabili, adeo mirabili ut ipsum invium via fiat e... ad salutem, via ad patriam. Confide igitur, domin... mi, quia si cecidisti, Domino manum supponent... resurges fortior; si alio impellente corruisti, resur... ges cautior; si vero motu proprio resurges humilio... Ita et apostolorum princeps, pastorum forma, Pe... trus præsumens se prius moriturum quam negar... magistrum, primo ad ancillæ vocem negavit, ... postea ductus ante reges et præsides non cess... deinceps, ex præsumptione factus doctior et humi... lior, ex apostasia fidelior, ex negatione constantior... Sic novit Omnipotens sapientiæ spiritus ex mali... elicere bona, tanquam si ex arida violam, ex ros... spinam, mel de petra, oleumque de saxo durissimo... Ad hoc igitur deinceps summo elaborandum studio... ut quemadmodum in apostolorum principe et pasto... rum forma, fiat similiter et in te. Si verbo offen... disti ut Petrus, Petri instar opere ne offendas. Regia... quidem bonas consuetudines observare bonum e... justum. Si quæ vero aliæ, ut dicis, novæ tui odi... in Ecclesiæ detrimentum ab æmulis adinventæ, satis... notum quid agendum de his; quas profecto, sicut... credibile, nec rex exigeret si novas fore adverteret... et inductas ab æmulis: profanæ enim legum novitates evitandæ, quorum adinventoribus propheta, imo Dominus ipse per prophetam suum væ intentat, *Væ*, inquiens, *qui condunt leges novas* (*Isa.* x). Quas profecto novas et malas Christianorum regum clementia ad Christi honorem non solet inducere, vel inductas exigere, sed potius abolere. Sic enim crevit Ecclesiæ libertas, sic decus cleri. Sed ut jam de alio, de quo tam lacrymabiliter planxisti, adnectam, de vita anteacta dico, unum pro certo scias quam, sicut te ipsum accusas, officio huic in quo nunc es, vita anteacta non consonat. Nihil deliciis et divitiis illis Augusti et sarcinæ huic pastorali; unde et, ni fallor, ostendet tibi Deus quanta pro ipso oporteat te parti, qui non de Ecclesia, sed de

ssumptus,ad sedem hanc gradum hunc tamen A ere præsumpsisti. Igitur quod solum superest, dicis, cecidisti turpiter, fortiter resurge et de-, et excute te, si filius excussorum es, imo s, et viriliter age et confortetur cor tuum, ne a te absorbeat, sed potius justitia erigat, vi-, inquam, age et confortare, et esto deinceps s, fortis et robustus. Et scias pro certo quia ius erit tecum, adjutor fortis, sicut legitur cum David rege propheta, prius tamen adul-t proditore, et cum eo, quem jam diximus, lorum principe, prius apostante, et cum a illa et apostolica peccatrice, et demum cum io illo gentium doctore, prius et supra omnes iæ persecutores : fuisti quidem et tu, ut vide-tunc et dicebatur sic, aliquando Saulus. Quod B ic Paulus esse desideras, squamis oculorum m abstersis palam ipso opere ostendet tibi tuus, quanta te oporteat pati pro nomine ejus.» dictis, tantæ quam supra descripsimus mœ-aliquantulum consolationis videbatur infusum. etenim quam ad verborum virtutem, respexit hortantis dilectionem et fidem. Et ecce episco-le, cujus suasione et impulsu supra diximus m illud suppressum, scilicet salvo ordine, o nuntiatur nos sequi. Et archipræsul conver-sermonem ad discipulum qui proxime locutus c cum eo fuerat : « Sequatur, inquit, et vadat me Satanas. »

odo archipræsul a viro apostolico sit absolutus.

t paucos vero dies eo quod ex gestis cauteria- C gereret conscientiam, archipræsul cum multa atione ad Romanum mittit pontificem utpote est sanare contritos corde et alligare contritio-orum. Igitur sicut absens per scripta poterat, s detegit, medicinam quærit, interim toto tem-v idelicet circiter quadraginta dies ab altari se s, donec reverso nuntio a pontifice, super his s se accusabat per apostolicum scriptum ab-ionis gratiam obtinuisset, nuntio quidem in brevi reverso eo quod summus pontifex tunc bili et regia Galliarum civitate Senonis propter ma moraretur. A quo et præter absolutionis ficium multam per apostolica scripta consola-m accepit, quibus ut et pastoralem sarcinam er et alacriter sustineret, et strenue ad opera oralia se accingeret, paterno exhortabatur af- D . Verum et apostolicum ipse mandatum hoc uam hostiam cœlitus sibi missam in omni ju-itate suscepit, sicut et qui spiritu ferventissi-erat; in omni, inquam, jucunditate et alacri-ainc per apostolicæ absolutionis gratiam, inde per apostolicam epistolam exhortatoriam, uam duo materni pectoris ubera, plene jam s spiritu recreato : verum, quia, ut diximus, inus papa erat prope, et confessionis saluberri-usus per scripta nec fieri solet nec debet, vi-etiam quia propter ea quæ supra diximus, in lo suo vix faceret fructum, in propria persona summum pontificem adire disposuit, unde et suis etiam ignorantibus præterquam duobus tribusve quos secum ducebat noctu clam transfretare attentavit. Nec enim si palam vellet, pateret egressus. Inter cæteras quippe prescriptas consuetudines fuit et hæc, quod nemo pontificum vel personarum regni absque licentia regis vel justitiarum ejus terram egrederetur; unde et archipræsul clam egredi attentavit, bis quidem mare ingressus, sed quoties ingressus et repulsus, tanquam Deo per elementa sua ipsi in facto hoc resistente. Sicut enim omnia tempus habent, sic et tempus occurrendi et tempus fugiendi, fugæ vero hujus necdum tempus. Quæ etsi clam destinata, citissime tamen divulgatum per terram quod archipræsul sic transfretare attentasset; unde et stupet populus, proceres admirantur, pontifices turbantur, rex plurimum motus est, eo maxime, ut credebatur, quod archipræsul tam cito et subito contra statuta sua agere præsumpsisset.

Archipræsul vero intelligens Deo minime placere quod attentavit, audiens etiam certissime et sciens regem exacerbatum ex hoc, et propterea mœstus, qui adeo regem diligebat quod eo exacerbato lætus et hilaris esse nequivisset, apud regiam illam mansionem quæ dicitur Wodestoche acceleratim accessit ad regem. Rex vero venienti ad se archipræsuli honore, non tamen quem solebat, exhibito dissimulavit audita; quod tamen minime archipræsul et qui cum eo erant arbitrantur: dissimulavit, inquam, nisi quia velut jocando improperavit archipræsuli quare terram suam deserere voluisset, tanquam si ipsos duos simul capere non posset; verum jam deprehendit archipræsul, qui regem ex multo tempore et familiaritate eximia noverat, cor regis elongatum ab eo, et qui in aula id ipsum jam prædicabant; unde et quantocius licentiatus a rege discedens et intelligens apprime ab ipso cui mare et venti obediunt, egressum de terra inhibitum, cogitabat jam intra se, et secreto etiam suis expressit, deinceps aut cedendum turpiter aut certandum viriliter: verum et fultus apostolica auctoritate et exhortatione, sicut erat spiritus fervens, mox excussit se filius excussorum, cum prophetico sarculo evellens, destruens, dissipans et eradicans quidquid in horto Domini male plantatum reperisset. Non quiescebat manus, non parcebat oculus. Quidquid etiam pravum, quidquid asperum quidquid distortum, non jam cum prophetico sarculo sed in evangelica securi dejiciens; regias quidem et ecclesiasticas consuetudines bonas observans; alias vero in Ecclesiæ detrimentum et cleri dedecus introductas, tanquam spuria quædam vitulamina resecans, ne mitterent radices altas. Et tanquam de salebri nimis silva et veprosa, sic nitebatur pro viribus, quidquid asperum, incompositum, indecorum, obviumve foret, totum de populo suo delere et exturbare, ut faceret prava in directa et aspera in vias planas.

Sed heu! grandis quidem opera, sed parva mora. Jam enim eo ipso suscitantur et adversarii a dextris

[illegible]

gentem. Tres [illegible] quasi [illegible] [illegible] vero scorpiones: omnes [illegible] regem pariter instigantes, ita ut vox [illegible] capite congruat et hæc illi a capite membro: *Sicut apes*, inquit, *circumdederunt me, et exarserunt sicut ignis in spinis* (*Psal.* CXVII). Convenerunt igitur omnes hi archipræsulem pungentes et regem contra archipræsulem suum instigantes, nec igitur mirum, si ad instigationes has tanquam ad aculeos tot cor regis expungatur et in iræ et indignationis flammam ebulliat. Unde et ex his, quæ quotidie colliguntur, stipulis, rex magis ac magis accenditur. et ira, repressa adhuc intus, excrescit in dies, quæ et tandem erumpit. *Si enim sufflaveris*, inquit Sapientia, *quasi ignis exardebit* (*Eccli.* XXIV). Et in primis quidem ad dictorum querulorum instantiam archipræsul citatur ad causam, ut super quibusdam ablatis sibi, ut dicebant prædiis ipsis veniat responsurus.

De citatione archipræsulis apud Norhamtune

Verum quia ad citationem primam in propria persona se non exhibuit, misso tamen procuratore secundo citatur, et præter tempus locus etiam determinatur, nobile videlicet illud et regium castrum quod dicitur Norhamtune. Tempus, ni fallor, mensis October, hebdomadæ feria quinta, sexta ante beati Calixti papæ et martyris natalitium. Ad diem et locum hunc ex edito regio regni pontifices universi et proceres districtissime convocantur.

Sed quæ hactenus stetit in littore, nunc navis in altum trahenda. Nam, qui hucusque navigavimus in portu, in mare deinceps magnum et stapiosum velificare nos oportet, et inter Scyllæos canes et Charybdim, inter Syrtes et periculosas alias multas maris voragines navis nostra ducenda. O voragines maris! o pericula sæculi! Omnia excelsa tua et fluctus tui super nos transierunt. Dixit enim et stetit spiritus procellæ et exaltati sunt fluctus ejus.

De opere primæ diei quo ad concilium venit.

Vocatus, ut diximus, ad causam, imo potius ad luctam, statuto tempore et loco supra determinato Domini palæstrita accessit. Et in primis quidem supra dicti queruli, sicut apes, christum Domini, pontificem Christi circumdederunt. Et acerrime qui-

A [illegible]

B [illegible] canones proxime apud Clarendune [illegible]. Verum de judicio prætereuntes [illegible] quod inauditum a sæculo. Cantuarienses in curam [illegible] Anglorum pro qualicunque causa judicari non [illegible] propter dignitatem Ecclesiæ, tum propter auctoritatem personæ. Eo videlicet quod Cantuariensis [illegible] regis et omnium qui in regno sunt, spiritualis [illegible] omnium parens. unde et ob id et a regibus et a principibus regni archipræsuli suo semper deferebatur. Verumtamen multo magis quam de judicio seu proceribus judicantibus, de confratribus suis suffraganeis coepiscopis querebatur. novam dicens formam hanc et ordinem judiciorum novum, ut archipræsul a suis suffraganeis. pater a filiis. judicetur.

C Minus fore male adjiciens verenda patris detecta deridere, quam patris ipsius personam judicare. Nam, ut aiebat, professionis et obedientiæ vinculum ita arctum est et adeo ligat, quin potius professos præposito suo, tanquam membra capiti, sic conjungit et unit, quod, etsi ratione temporalium regibus obnoxii sint, præpositos tamen suos pro temporalibus nec etiam civiliter judicare possunt aut debent, præsertim inhibiti. Cum obedientiæ virtus tanta sit, quod non solum temporalia deserere, sed et propter ipsam semetipsos super impendere teneantur. Supra omnes etiam causabatur pontifices quod talem sententiam tulerint. Quod tamen nequaquam vel nomen meretur sententiæ, sed meri potius odii conflatorium fuit.

D Unde et hæc ita gesta nullum libertatis præjudicium successoribus suis parere verebatur, nec post futuris temporibus ad consequentiam trahenda. Et quidem, ut asserebat secretius, pontifices suum sic archipræsulem judicantes, quin potius linguas in archipræsulem suum sic debacchantes suspensionis interdicto mox ligasset, nisi quia Christi athleta ad majorem se adhuc parabat conflictum Et hæc sententia, sic lata in archipræsulem feria quinta, prima fuit concilii actio.

De opere secundæ diei.

Die vero sequenti rex ipse exigit ab archipræsule pecuniam quam, ut asserebat, cancellarius tunc acceperat mutuam, argenteorum videlicet libras quingentas. Quod audiens archipræsul, quasi in

ırem mox versus, incivile inquit, regiæ præ-
n magnificentiæ, donata repetere: « Nec inficior
:m tempore cancellariæ eam, quam nunc, ut
›, repetis, numeratam mihi pecuniam non mu-
, sed donatam: et, si placeret, in officio illos
m me obsequio vestro exhibuerim, magis nunc
əmoriam revocandum, quam ex indignatione
'sum me, ut sentio, concepta, sic in me nunc,
ıter nos gesta tunc, vindicandum. » Verum
1 verba non respiciens judicium postulat, et
.ti illi parati ad judicandum, tam pontifices no-
ıam proceres, petitam pecuniam solvendam
ınt, eo quod archipræsul pecuniam illam, etsi
ionis tituloquem tamen tunc probare non po-
confessus est se recepisse. Adjudicata vero
ecunia exigit rex cautionem; sed respondit
›ræsul ad hoc, se in regno habere quod pecu-
ljudicata multo pluris esset, nec decere si esset
;is beneplacito ut aliam cautionem exhiberet,
iam ut rex exigeret. Sed objectum est quod
›bili nec etiam haberet tantum, eo quod die
'na universa bona mobilia sua per judicium
cata fuissent. Instatur ergo et cautio petitur,
lem acerrime dictum ei in faciem quod aut
ət aut remaneret: qui comminabatur corporis
›nem sic innuens, verum nonnulli, rege ex
o jam adversante, videntes archipræsulem
ıtum, qui nec etiam a suffraganeis suis suf-
m, sed naufragium potius incipiebat jam pati,
tes, inquam, sic et commoti, sponte eorum
se obtulerunt et fidejusserunt pro eo. Et erant
ssores quinque singuli pro libris centum. Et
ecunia, sic exacta ab archipræsule feria sex-
:unda fuit concilii actio.

De opere tertii diei.

rastino vero, Sabbati videlicet die, non nobis
.ti dies illuxit, sed dies operis et afflictionis,
rege ipso, ut jam diximus, ex directo nobis
›onente. In hoc igitur Sabbati die rex ab ar-
əsule super omnibus quæ de regis mandato
re cancellariæ in custodia habuerat, ratioci-
igit, episcopatibus dico tunc vacantibus et
is, baroniis etiam et honoribus multis et ma-
ıorum omnium cancellarius tunc custodiam
rat: horum omnium, ut dicebat rex, ratiociniis
ue sicut nec exactis nec præstitis. Et red-
› ratiocinationis summa taxata, videlicet circa
a marcarum millia. In palatio vero et alii qui
ıcilium venerant universi jam audientes hoc
escunt. Et jam sparsim submurmurant so
ıptionem archipræsuli superesse. Alii vero
graviora suspicabantur et hoc quidem jam
ı. Archipræsul vero, qui, ut supra diximus,
ın castro hoc inchoavit descendere, et maris
periculosas attentare voragines, subito et ex
ato exacta ratiocinatione hac turbatus est,
sicut ebrius et omnis sapientia ejus devorata
: qualibus Psalmista: *Turbati*, inquit, *sunt,
icut ebrius et omnis sapientia eorum devorata*
A (*Psal.* CVI): verumtamen convocatis pontificibus
post deliberationem multam quid respondendum
agendumve ad hæc, sanctæ recordationis Henricus,
tunc Wintoniensis episcopus, qui quidem archi-
præsuli favit, sed propter metum occultus, tandem
recordatus est quod in electione archipræsulis tunc
Cantuariensis archidiaconi et regis cancellarii, ab
omnibus curiæ nexibus Anglicanæ Ecclesiæ redditus
fuerit absolutus. Quod et nos supra dixisse memini-
mus cum de archipræsulis electione ageretur. Et
quidem tam evidenti hujus testimonio reliqui epi-
scopi deesse non poterant; unde et demum commu-
niter universi episcopi coram rege et concilio verbo
huic testimonium perhibebant, et ita circa vespe-
ram Sabbati dimissi. Sed necdum tamen sic propter
B verbum hoc dimissi sumus in pace; verumtamen ra-
tiocinatio sic exacta ab archipræsule in Sabbato
tertia fuit concilii actio.

Crastino vero, Dominica videlicet die, propter
diem quievimus, in secundam feriam quæ vulgo dies
Lunæ dicitur citati et exspectati ad agonem. Verum
archipræsul ea die, in ipsa etiam nocte diei, gra-
vissime illa quæ iliaca dicitur percussus est pas-
sione. Sed rex et qui in aula, fictum hoc non veram
infirmitatem arbitrantes de majoribus regni proce-
ribus, qui convenerant, ad archipræsulem, mittunt
ut explorent quid hoc. Quibus archipræsul: « Hodie,
inquit, sicut ipsi cernitis a Deo gravi præventus va-
letudine, ad curiam venire nequeo: sed pro certo
sciatis favente Domino cras exhibiturum me curiæ,
C et nisi aliter datum in lectica vehendum. » Verum
aliter desuper datum, et favente Domino, sicut
athleta Christi optavit, accidit, nocte superveniente
plene convaluit.

De opere diei ultimi.

In crastino vero, tertia videlicet feria, quæ vulgo
dies Martis dicitur, quæ et nobis vere dies Martis
illuxit, curam intravit non quidem ut clinicus in
lectica vectus, sed velut turris in Jerusalem directo
sita contra Damascum, verum antequam intraret
curiam, summo mane conveniunt ad eum pontifices
attoniti quidem et exterriti. Si quidem jam sermo
exiit passim quidem in palatio et sparsim in concilio,
minime tamen palam adhuc, archipræsuli ea die
solam imminere captionnem aut quod deterius. Se-
creto etiam id ipsum per quosdam aulicorum archi-
D præsulis auribus instillatum, qui ipsum ob beneficia
et honores pridem sibi impensos diligebant adhuc:
unde et pontifices, non aperte propter enormitatem,
sed sub quadam insinuationis specie, artificiose sua-
debant ut archipræsul de omnibus, etiam de ipso
archipræsulatu, regis se per omnia voluntati subji-
ceret et arbitrio, si forte vel sic posset regis ira se-
dari et indignatio: adjicientes etiam quod nisi fie-
ret sic, jam audiret in curia perjuriis ibi crimen im-
poni, et tanquam proditorem judicandum, eo quod
terreno domino honorem terrenum fidelitatis jura-
mento comprehensum non servaret, regias videlicet
ipsius consuetudines non observans; ad quas etiam

specialiter observandas nova jurisjurandi obliga- A tione se astrinxerat : dicentibus his, contestantibus illis, parum prodesse regis indignationem habere et archipræsulem esse ; hoc regni et sacerdotii magis turbationem esse quam pacem, grande detrimentum et fructum nullum : quin potius ipsum episcopatum verius patibulum esse quam episcopatum. Et quidem in concilio hoc pontifices convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus.

Ecce quia jam non solum prætacti sciniphes, apes et scorpiones, sed et tauri pingues Christi athletam circumdederunt : ita ut vox illa de passione capitis huic jam patienti illius capitis membro coaptari possit : *Circumdederunt me*, inquit, *vituli multi ; tauri pingues obsederunt me* (*Psal.* XXI). Tauri quidem pingues tales pontifices, vituli vero multi talium se- B quaces, quorum omnium unum fuit concilium, ut ex toto regis arbitrio se supponeret. Et quidem per quotidianas pulsationes has, per has singulorum dierum pressuras nitebantur ad hoc, ut genua videlicet curvaret et succumberet, et ut pressus, imo oppressus, sic quos pastorali sarcinæ jam supposuerat humeros terrenæ potestati submitteret. Verum columna Ecclesiæ, sicut excisa et fortis, semel quidem, ut supra diximus, mota, sed nunc eo ipso immobilior : in charitate radicata, et supra firmam petram fundata, in petra firmiter stans, hoste impellente firma, fortis a casu : unde et principalis columna hæc, quasi columna columnarum princeps, videlicet episcoporum ex insinuatis fratrum suorum deprehendens jam votum et concilium, ipsos allo- C cutus est sic :

Oratio archipræsulis ad episcopos.

« Fratres, inquiens, sicut jam cernitis, fremit contra me mundus, insurgit inimicus : sed quod plango lacrymabilis, quia cæteris est detestabilius, filii matris meæ pugnant contra me. Etsi enim ego tacuero, sæcula post futura enarrabunt qualiter me solum in certamine deserueritis, qualiter me archipræsulem vestrum et patrem, quantuscunque sim peccator, per duos continuos dies bis jam judicaveritis, facti mihi clavi in oculo et lancea in latere, qui mecum adversus malignantes consurgere et simul stare debuissetis. Et adhuc conjicio ex his quæ dicitis, nos non solum in civili, sed et in criminali D causa in foro sæculari judicare me paratos : verum communiter vobis omnibus in virtute obedientiæ, sub ordinis vestri periculo hoc inhibeo, ne deinceps intersitis judicio quo mea persona judicetur. Quod etiam ne faciatis, matrem nostram omnium refugium oppressorum Romanam Ecclesiam appello. Et si, ut rumor jam in vulgo est, fiat hoc et sæculares in me injecerint manus, vobis itidem in virtute obedientiæ præcipimus, ut pro patre vestro et archipræsule quam decet ecclesiasticam exerceatis censuram. Unum autem sciatis, quia fremat mundus, insurgat inimicus, tremat corpus, caro quippe infirma, ego tamen, favente Domino, nec turpiter cedam, nec creditum mihi gregem enormiter linquam. »

His breviter dictis, ab illo archipræsulis præc videlicet ut si in ipsum judicatum sæculares i rent manus, ecclesiasticam exercere censurai scopi non differrent, episcoporum unus conf appellavit : Gilbertus Londoniensis episcopu erat. Et post hæc archipræsulis verba pont discesserunt, properantes ad curiam prætere duo qui archipræsulis thalamum, ubi pont convenerant, tardius egredientes, secreto conf bant et animabant archipræsulem ; sanctæ v cet memoriæ jam sæpedictus Henricus Wintoni episcopus, qui ut supra jam retulimus archipı lem consecraverat, unde et amplius compatiel afflicto ; alter vero Jocelinus Salesberiensis ep pus ; et hi tamen propter metum occulti. A præsul vero quasi ad extremum jam in curia cessurus agonem, ubi exspectabatur solus, qui tabatur contra solum, parat se ad palæstran post episcoporum discessum cito ecclesiam i et ad cujusdam canonici sicut habitu et affectu laris, missam ipsemet de beato protomartyre phano celebrat. Et erat missæ introitus : *Et sederunt principes et adversum me loquebantı* hanc quidem missam eo die, quia festus non cum pallio celebravit, nisi quia beati Calixti ı et martyris natalitium fuit. [Ministeriales vero ı qui ibi forte tunc aderant, id tacite considera quibus visum est rem ipsam aliquid prætend

O quanta in missa hac celebrantis erat de quanta cordis compunctio et totius hominis rioris et interioris commotio ! Quot et quanta s ria inter aquarum exitus quos oculi ejus de bant. Ita ut inter orandum crebro compelle collectæ facere finem, ubi finis non erat, vix re et revertens in id quod cœperat. Missa vero tan sicut potuit, præ lacrymarum abundantia et gultuum crebris eructibus vix finita, eam s quam in missa habuerat, deponit faciem, fa videlicet humilitatis, faciem hominis assun faciem leonis, propheticis illis animalibus im tius evangelicis a propheta descriptis simillii quibus inter cæteras erat facies hominis et f leonis. Et quidem in mysticis illis et sacerdota indumentis, pallio etiam insignitus, sicut ib tunc missam celebraverat, perrexisset ad cu nisi quidam Templares milites magni et reli viri, quos jam pridem familiares habuerat, c tissent. Dicebat enim se velle ut curia vider intelligeret quem jam bis judicasset, et quem rata adhuc condemnare ; attamen ad dictoru stantiam, sacrum quod diximus schema depo verumtamen, eo quod multi et magni crede jam et verebantur ipsa ea die aut captionen quid deterius imminere, quod et ipsimet a qu dam aulicorum secretius instillatum, secum ipse sed clam, ecclesiasticæ communionis portaba ticum, eucharistiam scilicet ; verum jam aud

.s et securior, tanquam si ad prædam, leo no- ›vangelicus ad curiam properat. Ad quam jam ifices et proceres convenerant, archipræsulis ntum et rei finem exspectantes. Archipræsul , ut aulam ingreditur, a crucis bajulo ante n crucem mox accipit, et palam in omnium pectu crucem ipsemet bajulavit, tanquam in ıo Domini, signifer Domini, vexillum Domini ns : illud etiam Domini non solum spirituali- ed et figuraliter implens : *Si quis*, inquit, *vult esse discipulus, abneget semetipsum, tollat cru- suam et sequatur me* (*Math.* XVI). Revera mysti- opus futuræ crucis suæ præsagium fuit. Viden- ero hoc stupent universi, anguntur pontifices, 'natur proceres. Rex autem, qui in cœnaculo ›um, audiens sic quasi factus extra se ; unus episcoporum qui archipræsuli aulam ingre- i confestim occurrit, videns hoc et velut stu- ı effectus, attentavit mox a manibus archipræ- avellere crucem, sed non valuit. Magister Ro- .s de Melundino, quem archipræsul in sacer- n ordinaverat et in Herefordensem episcopum ›craverat, hic erat. Alter vero episcoporum, imiliter occurrerat ex altera parte crucis, 'gans convitiabatur : « Si rex, » inquiens, « suum ı gladium, ut tu nunc tuum exeruisti, quæ po- esse de cætero inter vos reformandæ spes ? verum qui semper fatuus, tua in te hodie :ebit fatuitas. » Ecce contumelia, ne videlicet ›ulus jam in cruce in parte hac magistri in pendentis titulo defrauderatur. Jam supra- ı Gilbertus Londoniensis episcopus hic erat. iscipulus in cruce sequens magistrum, qui cum liceretur non remaledixit, contumeliam dis- ans, procedit crucem bajulans, donec ab aula am domum interiorem ingrederetur et sedens pontifices crucem tenebat in manibus. O spe- lum cernere Thomam, olim quidem in aula nultiplici præclarum peregrinarum vestium nate, nunc vero in cilicio et in cruce ! olim m quacunque per aulam tot et tam specta- n corona circumseptum, ad quem præter- . solis magnatis vix pateret accessus, nunc ta singularem et solum, ad quem vix qui velit ere, omnibus se jam ab eo elongantibus, ita ut ıulo vox illa magistri aptari posset : *Elongasti a ıicum et proximum et notos meos a miseria* (*Psal.* 'ıı). Et illud prophetæ : *Sedebit solitarius et tace- ia levavit se supra se* (*Thren.* III) : vere in specta- oc Dei judicium etsi terribile jucundum tamen, re Thomam in aula crucis bajulum in qua tot is et divitiis aliquando super affluens omni se ı vanitatis expompavit ; justo quidem Dei o solvere jam inchoans abjectionis pœnam, ntæ adhuc in sæculo sumpserat elationis ma- ı. Et quidem verum illud Sapientis dictum : ıquit, *accedens ad servitutem Dei in sta in justi- timore et præpara animam tuam ad tentationem* ‹. II). Mox autem convocatis præconis voce

A pontificibus et proceribus universis gravem et grandem rex deponit querimoniam, quod archipræsul in ignominiam ejus et regni sic intraverit curiam, non tanquam regis sed proditoris, se de proditione sic notabilem reddens : inauditum a sæculo in curia alicujus regis Christianæ professionis hoc factum. Quotquot vero regis verbo testimonium perhibentes dicebant illum vanum semper et superbum exstitisse, et ignominiam hanc non in solum regem, sed in regnum totum, in ipsos omnes redundare, et hoc nunc merito regi accidisse, qui talem fecerit secundum sibi in regno cui subessent omnes et par nullus. Omnes igitur passim et manifeste proditorem conclamabant, quasi domino suo et regi, a quo tot et tanta acceperat, non jam honorem terrenum sicut
B juraverat servasset, sed potius in facto hoc et regi et regno perpetuam proditionis maculam impressisset ; et propterea in eum tanquam in regis perjurum et proditorem animadvertendum. Et super hoc clamor invalescebat, unde et audientes hæc per totam aulam tremore et horrore concutiebantur, adeo etiam, quod cum aliqui de cœnaculo, in quo rex cum suis erat, ad inferiorem domum in qua nos eramus descendissent, et archipræsul et nos quotquot in domo manus levantes crucis nos signaculo muniebamus. Archipræsulem vero alloquebatur nullus, nec ipse aliquem præterquam discipulum qui scripsit hæc qui ad pedes tenentis crucem sedebat.

Cum vero semel aliqui aulicorum qui ut videbatur ostiariorum in aula habebant officium, cum virgis et baculis de sæpe jam dicto cœnaculo in magno
C impetu descendissent, et vultu minaci et digitis extensis versus archipræsulem et discipulum ad pedes sedentem respexissent, quotquot in domo erant crucis signaculo se signantibus, archipræsul inclinato capite sedenti ad pedes discipulo : « Timeo, » inquit, « jam tibi ; verumtamen tu non timeas ; adhuc enim coronæ meæ particeps eris. » Cui mox discipulus : « Nec tibi, » inquit, « timendum nec mihi : erexisti enim nobile illud et triumphale vexillum omni potestati sanctum et terribile, in quo multi multa bella vicerunt. Et inter alios hæc nostra verba sanctæ et divæ recordationis Constantini magni docent et confirmant exemplaria prælia. In quo etiam crucis vexillo tam inclyto non solum terrenæ, sed et aeriæ potestates triumphatæ et exspoliatæ
D sunt, mundo per ipsum et in ipso et inferno pariter subjugatis. » Et adjecit qui loquebatur discipulus : « Memento, » inquit, « quondam te extitisse regis Anglorum signiferum inexpugnabilem, nunc vero si signifer regis angelorum expugnaris, turgissimum. » Dum vero magister et discipulus sic in aure colloquerentur, pontifices de licentia regis sperati a proceribus per se seorsum inierunt consilium. Res enim in arcto erat, siquidem pontifices aut regis indignationem incurrerent aut una cum proceribus archipræsulem suum super causa criminis in curia condemnarent. Quod quidem propter nimis manifestam sanctarum sanctionum prævaricationem non audebant.

Nec enim qui sapientes sunt ut mala faciant, ad quævis mala manus semper apponunt, sed ad ea duntaxat, quæ commentitia et concinnata fraude tegi valent. De qualibus in Psalmo : *Narraverunt,* inquit,*ut absconderent laqueos,dixerunt* : *Quis videbit eos* (*Psal.* LXIII.) Talium quippe velut mulieris adulteræ via quæ juxta sapientis dictum comedit, et tergens os suum dicit,Non sum operata malum. Alioquin nec essent sapientes ut mala facerent, si evidenter et absque tergiversatione omni posset malitia deprehendi. Unde et in arcto hoc volvunt pontifices et revolvunt quid agendum,qualiter hæc evadenda necessitas. Et demum de communi omnium consilio hoc concinnatum, quod archipræsulem ad Romanam sedem de perjurii crimine appellarent, et regi se obligarent in verbo veritatis promittentes, se omne opus et operam archipræsulis sui depositionem pro viribus adhibituros,sub hac conditione, ut rex eo de beneplacito suo ab hoc quod nunc imminebat archipræsulis absolveret judicio. Regi igitur ita se obligantes et archipræsulem super crimine ad Romanam audientiam appellantes expressim, et personas suas et ecclesias suas et officium sub appellatione concluserunt. Et ita dé regis beneplacito semoti a proceribus,appellatione facta, juxta archipræsulem sederunt unusquisque in ordine suo.

Jam vero terror et horror plus quam prius universos pervasit. Rege enim cum principibus,pontificibus subtractis,jam pro tribunali sedente, certissime putabatur mox captio aut quod durius archipræsuli imminere. Extunc siquidem principes et quotquot regni majores aperuerunt ora sua, sicut leo rapiens et rugiens, et perjurum et proditorem archipræsulem, ut postea nobis intimatum,judicarunt. Quid tamen judicatum, magis quam scire, suspicari potuimus, sicut mox ostendetur. Igitur cum pronuntiandum foret, rege cum paucis remanente et universis quotquot erant de cœnaculo ad domum inferiorem, in qua nos eramus,descendentibus, ut pronuntiarent coram archipræsule steterunt. Quibus descendentibus cum archipræsul vellet assurgere, discipulus qui ad pedes crucis sedebat, instillavit secretius, nequaquam decere,ut in tali articulo pater assurgeret filiis, præsertim dum tanti regis vexillum propriis manibus sic teneret. Acquievit archipræsul, nec coram ipso astantibus assurgens, nec in gestu seu verbo vel opere ullum in ipso pusillanimitatis vel inertis trepidationis argumentum poterat deprehendi. Nobis vero vir Robertus tunc Leicestre comes inter honoratos honoratior, in cujus ore verbum positum fuerat, loqui exorsus est. Primo autem memoravit in quam familiarem regis gratiam admissus fuerat ; quot et quanta de manu regis acceperat, et quomodo nunc horum omnium immemor videbatur et ingratus, mala pro bonis tribuens, et pro gratia et gloria odium et ignominiam. Et quia comes hic vir magnus et generosus archipræsulem, a tempore can-

A cellariæ, semper quidem pure et sincere, se
propter metum occulte diligebat, mœstus (
patiens ut liquido adverti poterat,verba pr
bat veritus pronuntiare.Quod cum archipræ
adverteret, comitis verba interrumpens o
qui coram astabant in virtute obedientiæ
Christi fide, quam profitebantur, tanquam
filiis inhibuit ne tale pronuntiarent judiciu
persona sua judicaretur. Verum comes, e
tus, ut adverti poterat, nihilominus process
tim tamen et morose ad pronuntiandum. Cu
ad hoc ventum quod archipræsulem de rea
jurii tangeret, volens jam, ut adverti potera
nuntiare perjurum et forte ut conjectab
proditorem, præsentiens hoc archipræsul m
B exspectato judicio, surgit protestans non
esse archipræsulem suum judicare de cr
unde nec pro certo novimus quid judicatu
rum mox improperatum et conclamatum a
lis, qui ut judicium redderent astiterunt,qu
quam perjurus et proditor a curia disceder
vero ad improperantes sic se vertens et tor
respiciens, respondit quod nisi ordo sace
obstaret, et sibi fas esset, in armicis bellici
jurio et proditione se contra ipsos defende
ita discessimus a concilio : *Hic est discipu*
testimonium perhibet de his et vidit et scrip
(*Joan.* XXI). Qui et in eo articulo solus ex
mum interiorem, donec aulam intraremus,
præsulem crucis suæ bajulum secutus est
C que sumus ea die spectaculum mundo, an
hominibus.

Verum egressus a curia, cum jam esse
equis, archipræsul vix poterat equum rege
cem portare et benedictionem dare posce
tanta erat benedictionem poscentium popul
titudo. Nam quasi futurorum præsagium, e
a curia et crucem bajulanti, per vicos et
populi se multitudo prostrabat, adorans et b
tionem petens. Cum vero ad hospitium vent
clesiam videlicet Sancti Andreæ religiosoru
nachorum monasterium conventuale, mens
festim positæ et sicut solet magnus erat et
rus apparatus, verum mox multi de familia
equites præsertim et generosi pueri, propte
D metum dimitti petentes, licentiati in anxie
amaritudine multa a nobis discesserunt : ill
in nostris sapientis experti elogium : Est,
amicus socius mensæ et non permanet in
cessitatis. Attamen excusabiles hi quia laici,
ob id nec immerito indignationem formidant
erant inter deserentes nos nonnulli nostri
viri, clericos dico, qui minus excusabiles
in culpa. Qui mox ut inter regem et archipræ
futuri temporis nubilum præsenserunt, ta
hirundinei homines,futuræ hiemis metu,mo
sim avolarunt a nobis. Hirundinei vere hi et
dinei, qui in primo venti impulsu mox cess
Tales revera, filii auræ,amici, fortunæ,solu

sequentes et quærentes quæ sua sunt. Sed non nunc ulterius istorum exagitare verecundiam; ı sufficit tetigisse ; præsertim cum ipsi postea ı cernentes exitum, se errasse humiliter consint et graviter pœnituisse, quod pastorem et patrem sic deseruerint. Decuit tamen tetihoc, ut de cætero hi, qui sunt nostri officii astorem suum et patrem sequentes minime respiciant et in angustiis derelinquant. Nam Sapientis dictum : *Omni tempore diligit qui* ıs *est, et frater in angustiis comprobatur* (*Psal.* Omissis igitur his qui exierunt a nobis, sed rant ex nobis, gestorum ordinem prosequahoc solo ad gloriam tanti archipræsulis into, quod subtrahentibus se his, discedentibus 'ir ille virtutum constantiæ firmiter subnixus, na cui tota virtutum innititur fabrica, sine etiam nec per momentum stare posset, sed us rueret, animi fortitudine universa dissi-

.

na quippe anima, quidquid in tempore proacciderit vel adversi, pro exiguo reputare evit, attendens quod, sicut quidam ait, Nec eritas diuturna nec ærumna sit pertinax. Igiıoniam in recessu nostro a curia diei vespera ìnito vespertino officio, confestim archipræm suis quos tunc habuit discubuit et inter endum in ecclesiastica Historia Tripertita de utione Liberii episcopi lectio fuit, ubi cum Evangelii scilicet : *Si vos persecuti fuerint in vitate, fugite in aliam* (*Matth.* x), interposiıdiremus, respexit archipræsul discipulum qui it hæc, jam ut conjectabam, et sicut mox probabit, evangelicam in animo concipiens ı. Hymno vero dicto archipræsul, surgens a ı, confestim Rogerum tunc Wigorniensem et trum Robertum et Melunduno tunc Herefor m episcopos, quos sacerdotes ordinaverat et pos consecraverat, nec enim alios præter ıos antea vel post consecravit, et item Roem episcopum proprium cappellanum suum cavit, et ad regem mittit, postulans ab eo seı de terra sua egressum. Qui vero missi fueito revertentes retulerunt regem respondisse in crastino ad consilium hoc differret.

De inita archipræsulis fuga.

rim vero a consciis regalium secretorum semandatur et consulitur archipræsuli, ut et ; sibi provideat : unde et archipræsul eadem parum ante gallicinium in quatuor tantum clam destinatam iniit fugam, paucis admoonsciis, duntaxat discipulo qui scripsit hæc ellanis suis, et cubiculariis sine quorum entia hoc geri non poterat. Discipulo vero it ut eadem nocte Cantuariam proficisceretur. a eo tempore ratio redituum et totius archipatus generalis pansio fiebat, præcepit ut perem si quid possem, et ad transmarina, ad m videlicet illud opinatissimum Sancti Audomari in Flandria accelerarem, et in nobili et omni religione prospicuo monasterio Sancti Bertini ipsius certissime præstolarer adventum ; illic, favente Domino, sine occasione venturum se asseverans, nisi aut captio aut mors ipsa impediret. Adjecit vero quod curavi hic interserere, rogans ut cujusdam libri sui curam haberem, ne cæteris suis post fugam ut videbatur diripiendis periret. In quo notari potest quantus fuerit cum decuit possessorum contemptor, qui in tanta tam varia supellectile et ambitiosa quam reliquit, unius erat duntaxat codicelli memor. Et sic archipræsul recessit et discipulum post eum ejulantem et clamantem dereliquit. Eadem vero nocte quidam de sociis nostris fugæ istius ignari, in thalamo quodam seorsum dormierunt. A quorum uno, ut ipse mihi post et aliis retulit, in somnio sonus vocis manifeste auditur duos illos psalmigraphi versus decantantis : *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium* ; *laqueus contritus est, et nos liberati sumus* (*Psal.* CXXIII). Et in hac quidem tertia feria tanti regis et tanti archipræsulis perniciosa dissensio et capitis et membrorum, metropolitani videlicet et suffraganeorum, profana diviso, et denique regni totius et sacerdotii turbatio et nostri exsilii totis sex annis usque ad martyrium duraturi inchoatio, quarta fuit concilii actio.

O maledicta dies! o malignum concilium ! O diei et concilii actio omnibus post futuris sæculis detestanda, per quam tanti regis et tanti pontificis tam chara fœdera tam irreparabiliter sunt soluta, de cætero nunquam rege et archipræsule se in regno revisuris. O quanta ex his gestis et regno et sacerdotio incommoda pervenerunt! Unde et quod vidi, quod audivi, et quod ipse sensi, hoc testor, quam profanum est, quam pestiferum, quam funestum inter regnum et sacerdotium discordiam seminare vel schisma, nisi forte et manifestissima justitiæ causa sacerdotalis æmulatio provocetur. Nam propter Dei veritatem, inter reges et sacerdotes ortum schisma vel scandalum non tam est schisma vel scandalum quam ecclesiasticæ pacis et libertatis fomentum. verum mihi sacerdotum quibus potestas data sub obumbratæ religionis obtentu transeunt, tacent et dissimulant, cleri libertate in ipsorum oculis periclitante pro bono pacis ecclesiasticæ, ut aiunt et suadent sibi, inter regnum et sacerdotium schisma suscitare nolentes. Quorum tamen nonnulli verius ob id dissimulant quod vident, et laborem et dolorem considerant si aggrediantur hæc : hi præsertim dissimulatores optimi et omnia propter Cæsarem sustinentes, quorum ad sublimiora promotionem aut concessit de facili aut interdum Cæsar ipse etiam ultra quam licuit procuravit. Verum hic noster Thomas, etsi ut præostendimus de regia assumptus, et tanta regis gratia præditus, et rege sic volente et procurante promotus, tamen cum tempus accepit et causa suberat, præteritorum oblitus, in anteriora se extendit, et se pro cleri

decore et pro ecclesiastica libertate quam tuendam susceperat, homini, quam supra hominem diligebat, nec minus tunc dilectus, regi se opponit. Non ut vetus ille sacerdos in Evangelio, non ut levita, carnalium minister, pertransiit, non præteriit, non dissimulavit, unde tamen multa et minime hic enarranda et regno et sacerdotio incommoda ex schismate hoc et dissensione hac provenerunt. Quod et ipse tanquam vir in omnibus providus ante malorum eventum prædixerat, verum, ut addebat, minime periclitantis justitiæ causa deserenda aut etiam dissimulanda ob id. Arduos quippe aggressus et facta grandia grandis solet subsequi aut comitari jactura ; verum et ipse virtutis aggressus, et A ipsamet virtus demum sic probata, sicut pe[…] et commendabilior redditur. *Virtus enim*, Magister, *in infirmitate perficitur* (*II Cor.* xi[…] autem et quanta hinc inde et regno et sac[…] incommoda ex dissensione hac provenerint, […] ex parte historiæ ordo declarabit. Quæ et […] pro in hujus operis textu tetigisse meminim[…] qui plenius nosse desiderat, legat epistolas a nobis in exsilio nostro confectas aut dir[…] nos vel pro nobis. Ex omnibus quippe hic […]ctis confectum est grande unum corpus epi[…] ad quod recurrendum. Plurima enim ex hi[…] in epistolis continentur, per sequentis l[…] tum brevitatis causa præterimus.

INCIPIUNT CAPITULA TOMI QUARTI.

ıaliter archipræsul cum suis, ut videbatur vehementer afflictus confortaverit suos in via, et qualiter ›st dies paucos archipræsuli cesserit ad gloriam, quod in priori regum colloquio mundus ipsi repu- :verat in ignominiam.
ıaliter archipræsul tertio miserit ad Romanum pontificem, et quomodo ipse pro archipræsulis pace erum arctatur et de sero missis a latere Romani pontificis propter pacem.
ıaliter pro solo pacis osculo pax archipræsulis in alio quodam regum colloquio steterit, et qualiter ·chipræsul convenitur a suis et arguitur, quo pro solo pacis osculo. sic dimiserit pacem, et animatur l pacem, osculo pacis contempto, et de archipræsule irriso.
ıaliter archipræsul quarto ad Romanum pontificem miserit, et de coronatione Henrici filii regis adhuc ıeri, et de Romipetis nostris, et qualiter motus vir apostolicus in episcopos, qui contra archipræsu- m coronationi interfuerunt, suspensionis eorum litteras, quorumdam etiam anathematis, archipræ· ıli dirigens et qualiter rex ex urgenti mandato apostolico sic arctatur ad pacem.

INCIPIT TOMUS QUARTUS.

›E FUGA THOMÆ ET QUOD EVANGELICA FUERIT.

ositо igitur orario, quod in memoriam sus- ugi sacerdotalis publice et assidue, ut supe- ıtendimus, supra humeros gestare consueve- git Thomas, eo ipso quasi jam indicans posse ı minime in pressura tanta sacerdotio libere Fugit itaque deposito orario, nihil secum præ- .m insigne illud metropolitanorum, quod pal- :icitur, et sigillum suum in via portans, non , non panem, non in zona æs, sed solum cili- ictus super nudo secutus est Jesum. Secutus, n, Jesum fugientem prius, sed postea intre- crurrentem. Nam, ut formam daret suis fu- pro tempore, fugit pastor pastorum Jesus; t post magistrum magister magistrorum Pau- t, si antiquiores adhuc quærimus fugitivos, acob, fugit Moyses, fugis et Elias, quotquot ›omini de fuga adimplentes mandatum: *Si* ɪuit, *persecuti fuerint in una civitate, fugite in* (*Matth.* x). Fugit igitur Thomas, ut Domini leret mandatum, in fuga providens regi quem liligebat, et sibi, ut regiæ videlicet indignatio- :linaret fervorem et manus servaret innoxias. *ıatio enim regis*, ait Sapiens, *nuntius mortis, sapiens placabit eum* (*Prov.* xvi). Nec igitur a hac opus est sermonem apologeticum texere ɔn mercenarii fuit, sed pastoris qui videbatur ıaliter quæri. Fugit etiam eo quod remanendo onendo se magis morti fructificaret quam lolore super dolorem apposito. Qualiter et magistri discipulus, quem et Corinthiorum pum ordinaverat, ipsos, quibus nuper præla- ɪt, fugiendo deseruit, quia sedare nequisset, [uod etiam multum rogatus a magistro ad eos , tunc noluisset, metuens ne propter obfir- non faceret fructum. De quo illis Magister: *›llo*, inquit, *fratre notum vobis facio quoniam n rogavi ut veniret ad vos*; *et utique non fuit as ut nunc veniret* (*I Cor.* xvi). Sic et ex causa crebro multi alii pastores et boni aut peni- .e grege deseruerunt gregem sibi commissum grege ad gregem translati, ubi curam utilio- ɪpenderent. Non itaque pro fuga hac apologia aria; illorum potius, provincialium videlicet porum, inexcusabilis fuga qui remanserunt.

—

A *De fuga spirituali, qua non pastor fugit, sed mercenarius.*

Et certe fugerunt qui remanserunt. Nemo enim qui ipsos fugisse diffiteatur, qui archipræsulem suum militiæ suæ ducem in die belli deserentes, in partem transierunt adversam: fugerunt revera tanquam filii Ephrem, qui intendentes et mittentes arcum, videlicet se ante bellum ad bellum præparantes et promittentes auxilium, conversi sunt in die belli; corpore quidem remanentes et amplectentes quæ carnis sunt, mente fugerunt, sub timoris modio militiæ suæ arma et veritatis lucernam abscondentes cum deberent contra principes et potestates mundi hujus ex adverso ascendere et pro domo Israel stare
B in prælio in die Domini. Alioquin Dominicus miles sine causa gladium portat: imo, ut jam diximus, sub timoris modio gladium suum abscondit et fugit, etsi non corpore, spiritu tamen. Hæc quippe fuga non corporis, sed spiritus est, semper inexcusabilis, quam mundi terror aut amor in mercenariis facit; qui in templis auro micantibus et inter deaurata altaria quotidie psallunt et legunt, et tamen fugiunt: qui in auro quotidie et gemmis inter ministrorum examina splendide epulantur et bibunt, et tamen fugiunt: qui sub ficu et vinea sua secure dormiunt, et tamen fugiunt, sic enim fugiendo principum gratiam et mundi gloriam consequuntur. Væ generationi nostræ, ministros loquor altaris, a fermento hoc, a fuga hac! Nec est enim jam qui se op-
C ponat qui ex adverso ascendat. Psalmos quidem psalmis, orationes orationibus et missas missis copulant, et quotidie satis regulariter audiunt: et pauperibus quidem et egenis manus abunde aperiunt; sed hæc quidem omnibus Christianis communia; Judæi quippe et ethnici faciunt hæc, sed episcopi illud principium nominis episcopalis, longe supra avolat a privatorum conversatione communi. Hoc quippe in episcoporum declaratur nomine, quod ab iis exigitur in operationis virtute. Quorum est jugiter arguere, increpare instare opportune, importune, contra diem resistere, terrenis potestatibus se opponere. Hic est enim clivus arduus et hæc est propria sarcina pastoralis. Et hoc est illud episcopi nominis episcopalis principum, hoc episcoporum fastigium, hoc tam præcellentis in ecclesia gradus privilegium, quo privatos excedere et supra nos avolare debent, qui supra nos sunt, qui præsunt nobis,

sui quidem, ut jam diximus, in jejuniis, in vigiliis in dandis, in erogandis, et orationibus et reliquis pietatis seu religionis operibus cæteris, se inferioribus comparticipant, utpote quæ non episcoporum propria, sed Christianorum omnium communia sunt. Sed, proh dolor! quotquot hi? et si hæc quæ non oportet omittere faciunt, tamen diebus his militiæ suæ arma abscondunt, qui dum terrenis commodis inhiant, dum honores cevent, aut per ambitionis spiritum sublimiora appetunt, opponere se renuunt, ne perdant quæ diligunt, aut ad id non perveniant, ad quod tendunt unde et plane illo Domini comminatorio per prophetam præsens feritur ecclesia, *Auferam*, inquit, *a Juda et Jerusalem validum et fortem* (*Isa.* III). Quod et in Threnis suis in persona synagogæ alter luxit propheta; luxit quidem non murorum seu lapidum templi jacturam, sed virorum inopiam. *Abstulit*, inquit, *omnes magnificos meos a me* (*Thren.* I). Olim quidem prædictum, sed nunc impletum admodum hodie in Juda et Jerusalem: Pauci magnifici, validi, pauci et fortes: omnes quippe terga vertentes, fugientes omnes: qui fugiendo sic ea assequuntur quæ Thomas fugiendo contempsit, quorum certe fuga periit a Thoma fugiente, ita ut fugiens vere possit illam in Psalmo versiculi pericopen decantare per viam: *Periit fuga a me et non est qui requiret animam meam* (*Psal.* CXXI). Cernens enim quod omni tempus sit, et quod tempus sit fugiendi et quod tempus occurrendi, fugit prius sed postea occurrit, quemadmodum finis istius operis et finis hominis declarabunt. Unde et commendabilis hæc Thomæ fuga et magna fides fugientis, nihil cogitantis de crastino, nihil secum in via præter crucifixi fidem et paupertatem portantis, cum tamen fuisset, ut satis supra ostensum, in Augustalibus deliciis enutritus. Toto igitur Britannico orbe Thomas profugus agitur Oceano, omni ex parte circumseptus, unde et egressus difficilis, præsertim cum omnia suspecta essent fugienti, utpote qui ubique publici hostis nomine censeretur: verum de itinerario fugientis et egressu calamum ad modicum suspendamus, dicturi prius quale in crastino, quarta videlicet feria, cognita jam fuga, inierint consilium principes et pontifices adversus Dominum et adversus christum ejus.

2. QUID SIT GESTUM IN CURIA, COGNITA ARCHIPRÆSULIS FUGA.

Mane quidem facto, fuga jam cognita pontifices et principes convenerunt in unum; rex vero turbatus sciscitatur quid agendum: et commune quidem consilium ut majores natu episcoporum, maxime qui, ut supra diximus, regi se obligaverant, Romanum adirent pontificem, de turbatione pacis et regno et sacerdotii et reatu perjurii archipræsulem suum accusaturi, et in interim omnia ipsius in pace essent, donec quid Romanus pontifex judicare t reportarent: unde et mox regis edicto præconis voce proclamatum, ne quis homine archiepiscopi molestaret aut possessiones, seu de ejus quidquam auferret, sed universa ipsius pacem haberent. Et hoc qu
pientes illi, ut mala facerent, dederunt cc
ut ita commodius causam suam justificare
præsulis vero deprimerent: quod videlicet
mere et ignominiose regem exacerbasset,
sacerdotii pacem inconsulte turbasset, et
indiscrete ecclesiam suam noctu fugiendo rel
ipse tamen post omnia hæc ex regia clem
giæ pacis bono frueretur immeritus. Ita p
cum divitibus in occultis paraverunt laqu
gienti; et ita confestim arripiunt iter Roge
Eboracensis archiepiscopus, Gilbertus tunc
niensis, Rogerus Wigorniensis, Hilarius tu
strensis, Bartholomæus Exoniensis episcopi
hos vero et cum istis nonnulli aulici et alii
honorati viri et magni ab ipso latere reg
in testimonium illis, per quo rex scripto
recordationis Ludovico tunc regi Franc
nobili comiti Flandriæ Philippo, conquere
mavit, Thomam quondam Cantuariensem a
scopum, talis quippe erat scripti conceptio
suo tanquam proditorem fugisse, et ne eum
sua reciperet. Proficiscuntur igitur hi; sed
fugientis Thomæ itinerarium ad humilitat
plum memorandum,

3. DE ITINERARIO THOMÆ FUGIENTIS.

Ut diximus, noctu clam fugiens, fratren
de ordine de Semplingeham secum haben
cem, versus Aquilonem ad nobilem illam ci
quæ Lincolnia dicitur, tendebat, sciens et
invium carpens et non viam, ut ita cautius
mitterentur persecutores effugeret et decli
sidias. Et ea nocte venit ad pagum qui dici
ham, viginti quinque circiter milliaribus a N
ptune distantem; ubi postquam modico
somno, in crastino arripiens iter venit Lin
iterum circiter viginti quinque millia hosp
civitate in domo cujusdam fullonis. Et ib
quæ fluit per civitatem intrans, ad locum q
solitarium in medio aquarum situm, qu
Hermitorium et pertinet ad sanctam illa
monialium congregationem de Semplinge
aquam venit millia circiter quadraginta; ul
loci solitudinem, et propter difficultatem a
eo quod in medio aquarum sit, per tres dies
latuit, ad iter quod restabat vires repar
vero dierum cum frater, qui ipsi ministrab
ret solum sedentem in mensa et pulmenta
compunctus lacrymas continere non potui
tinuo exivit ne inter sacras epulas Dei v
crymæ effusæ perturbarent.

De hermitorio venit ad sanctum Botulfu
milliaria: et inde per aquam venit ad lo
dicitur Haverol, ad prædictam sanctimonial
gregationem itidem pertinentem. Deinc
nocte solum proficiscebatur, veritus dep
Jam siquidem orientem versus ad Cantia
bat, ubi a populo terræ facie magis cogni
Nocte itaque ibat et die latitabat octo noct

iciens iter, donec in Cantia perveniret ad ıpra mare situm qui dicitur Estrei; ubi ıre disposuit. Ibi quidem eo cautius quo 3o quod pagus ille esset proprius de mensa ventus sedis suæ metropolitanæ, a Canto tantum milliaribus distans. Latuit auıundi futura in pago hoc usque ad diem m diebus octo. Die vero Animarum qui fuit a, quintus decimus dies ab illa tertia feria, Martis, quo apud Northamptune pugnarat s, nocte parum ante diem absque omni vecapha intravit mare, et circa vesperam ap- quodam maris latere quod a vulgo terræ ie in Bolonia, per unam leugam distans a dicitur Graveninges. Et ivit vir Dei pedes potuit, sed parum potuit, eo quod com mo- B s marinum intrasset, scapham, ut diximus, os et profundos maris jactus non parum mari fatigatus. Unde et post modicum iter : in terra, non valens procedere, et dixit qui cum eo erant: « Hinc non recedam r a vobis aut quæretis mihi vecturam. » riunt ei jumentum pro uno argenteo: et n hoc non frenum sed tantum prolectam um habebat. Et posuerunt vestimenta sua rsum, et eum desuper sedere fecerunt.

aculum cernere Thomam, quondam in curn equis, super jumentum nunc sedentem, solam prolectam circa collum habens, et super dorsum fratrum pauperum et conı panniculos! O quam magna super te, C erum mutatio! ubinam sunt quondam tot tot equites tui et tam divites et tam ambilerae tuæ. Ecce nunc quod omnia hæc ad n unum et ad prolectam unam redacta: n jumentum tuum vel prolecta tua, sed st. Te revera transeunte, transierunt et tua, ıim tua transierunt et facta sunt omnia re mirabilis Deus in sanctis suis, deducens ı mirabili, de tribulatione lætificans, de dilatans, de tentatione probans; destruendo , percutiendo sanans, occidendo vivificans. idem inter cæteros et in Thoma hoc nostro mum. Et quidem ad supradictum portum ges venit, sic supra jumentum sedens. Ter- feria, quæ dies Animarum fuit, qui vulgo D is dicitur, qui fuit, ut supra jam diximus, lecimus ab eo die quo apud Northamptune descripto discrimine fuit in transmarina . Nescio quippe quo rerum præsagio, si æsagium magis quam eventus, tertia feria iit, tertia feria in transmarina applicuit, ıarinis recessit, et tertia iterum revertens ım applicuit, et tertia demum feria gladio ab eo die, quo revertens, applicuit, mense acto, ut ita quæ fuit dies Martis, fieret et ; in qua velut quodam futurorum præsagio : sic parabatur ad martyrium. Tertia itaque

A feria, quæ dies Animarum fuit in transmarina applicuit, et in vespera Graveninges venit.

4. QUOMODO THOMAS FUGIENS IN FRACTIONE PANIS AB HOSPITE SUO AGNITUS SIT.

Et cum sero recubuisset una cum tribus fratribus viæ sociis, ab hospite suo in fractione panis agnitus est: cum tamen in mensa non magis ipsi quam alii deferretur, imo minus, utpote qui in mensa primum nequaquam teneret locum, sed extremum. Qui etiam per totum hoc itinerarium suum sicut habitu ita et nomine mutato, a confratribus suis viæ sociis frater Christianus vocabatur, nomen Christiani sortitus pro proprio, totum ob id ne potuisset agnosci. Verum cautus hic hospes notavit quod præ cæteris recumbentibus singularem haberet vescendi modum et in distributione affectum. De illo siquidem modico quod ipsi in mensa apponebatur, parvulis et aliis qui in domo singulis dispergebat et dabat.

De corporali archipræsuli forma.

Præterea ad certius conceptæ jam agnitionis argumentum, totius hominis compositionem intuebatur et gestum, corporis videlicet proceritatem egregiam, frontem amplam et aspectum severum, faciem oblongam et venustam formam manum oblongarum et articulorum in manibus congruam et quasi exquisitam his protensionem. Videns itaque hominem in modo edendi, in corporis qualitate et gestu cæteris longe dissimilem, existimavit mox se magnum aliquem virum in hospitio suo suscepisse, et pro certo suspicabatur Cantuariensem hunc esse archiepiscopum, eo quod jam densus in terra circumquaque percrebuerat rumor Cantuariensem sic a Northamptune clam recessisse, et jam in partes illas aut applicuisse aut in proximo applicandum fore. Hospes igitur confestim rusticam suam seorsum vocavit, et instillavit secretius Cantuariensem esse quem hospitio susceperat. At illa impatiens, vix verbo exaudito, ad mensam properat et post modicum intuitum mox rediens et subridens: « Certe. » inquit, « bone vir, ipse est. » Rustica igitur mox sollicitior circa ministerium discurrit, festinat, et nunc nuces, nunc pona, nunc caseolum, ante fratrem Christianum apponit. Frater vero Christianus suspicans se jam ex aliquibus indiciis deprehensum, carere mallet his quæ rustica affectuose apponebat, et tamen dissimulat.

Cœna autem facta, hospes cum nova vultus hilaritate accedit propius. Quem cum frater Christianus supra sedem juxta se ponere voluisset, hospes constanter renuit, in terra secus ipsius pedes sedens. Et post modicum: « Domine, » inquit, « gratias ago Deo quod dignus fui ut sub tectum meum intrares. » Cui mox frater Christianus: « Quis ergo sum ego? nonne ego quidam pauper frater sum et Christianus dicor? « Et hospes: « Certe, » inquit, « quidquid dicaris, scio te magnum virum esse et Cantuariensem archiepiscopum. » Igitur cum frater Christianus nullis verborum involucris ab hospite suo se potuisset evolvere, quin horum alterutrum necesse haberet, aut de se veritatem fateri constanter aut diffiteri

mendaciter, confessus est quod ipse est, et non negavit. Et ne se proderet, hospitem suum blandis demulcens secum duxit in crastino. Ecce quam longa viri Dei pericula qui etiam jam in portu periclitabatur.

5. QUARE JAM IN TRANSMARINIS SE ADHUC ABSCONDERIT.

Rex quippe nobili comiti Flandriæ Philippo germano suo et amicis suis magnatibus terræ scripto jam et verbo disseminarat Thomam quondam Cantuariensem archiepiscopum (talis enim erat scripti conceptio) de regno suo tanquam proditorem suum fugisse : unde et quam longa manus regia, tam longa pericula regiam manum fugientis, et ideo omnia plena suspicionibus et securitas nulla. Causa etiam qua in illis partibus prodi metuerat erat, eo quod domino regi Anglorum procurante Mathæus frater comitis Flandrensis Philippi, tunc Boloniæ comes cum abbatissa quadam filia Stephani quondam regis Anglorum matrimonium profanum et omnibus post futuris sæculis detestandum contraxerat, archipræsule tunc regis cancellario propter facti enormitatem contradicente, et quoad potuit reclamante; unde et comes Boloniæ extunc perfecto eum odio oderat. Erat quidem sic : verebatur itaque ipse, nec igitur sine causa in partibus illis manifestari se voluit, unde propter crastinæ diætæ longitudinem et viæ difficultatem et insidias quas verebatur, in crastino summo diluculo arripuit iter, et de Graveninges pedes ivit vir Dei tota ea die, via admodum lutosa et lubrica, tempore præsertim hiemali et circa noctem venit ad monasterium de sancto illo ordine Cisterciensi, quod in terra dicitur Clermareis, ad supputationem indigenarum iter duodecim leugarum terræ ea die conficiens. Est autem monasterium hoc situm prope illud castrum nobile, quod supra nominavimus, Sancti Audomari.

6. DE LOCO UBI DISCIPULUS REVERSUS EST AD MAGISTRUM.

In hoc autem monasterio discipulus, qui scripsit hæc, circiter quatuor quinqueve dies præveniens, sicut supra diximus, sibi injunctum, domini sui præstolabatur adventum, in nobili videlicet et omni sanctitate præclara abbatia Sancti Bertini. Unde mox in adventu domini nuntio accepto, eadem nocte veni et quidem gavisus sum, viso domino, nihilominus et compassus audiens ipso videlicet mihi referente tunc itineris sui difficultates et pericula; qualiter nocte ambulans die latitaverit, qualiter pedes incesserit et qualiter colobio assumpto in quo tunc eum cernebam cum habitu et nomen mutaverit, a sociis viæ, ut supra tetigimus, nomine tanquam proprio Christianus appellatus. Et in tanto labore quanta fuerit victus inassueta asperitas, ita ut tanquam alterum electionis vas probatum sit periculis in via, periculis in mari, periculis ex gentibus, periculis in falsis fratribus, in labore, in ærumna, in vigiliis, in fame et siti, in jejuniis, in frigore, in colobio et in cilicio. Et ego quidem qui scripsi hæc, audiens et videns sic, toto

A corde et corpore concussus sum et convul
tamen ut in dolore ipso dispositionibus Al
omnia interiora mea laudem germinarent et g
Cujus est humiliare dum allevat, et allevai
humiliat. Et magna profecto Altissimi laus e
de cœlitus data constantia et æquanimitate tol
illud dum mecum loqueretur patientis elogiu
cantis; « Si bona, » inquit, « suscepimus de ma
mini, mala quare non recipiemus? » (*Job* II, 10
ego mox de Sapientis verbo cogitabam vere d
quod *Justum non contristabit quidquid ei acc*
(*Prov.* XII.) Et post hæc cum de mea vicissim qu
profectione et qualiter mandatum suum impler
erim, quod ut supra dixi, in articulo reces
a Northamptune mihi injunxerat, enarravi. E
B quædam vasa sua argentea mecum detuleri
reditibus suis solum centum marcas, quas v
incendio vix et terra ejicere potui. Et adjeci q
mox cognito ipsius recessu sapientium mal
silio regio fuisset edicto proclamatum ut
ipsius in pace forent : et qualiter quod pro m
molitum in bonum cesserit, et mentita est in
sibi Altissimo secum disponente et semp
stente iniquitati : alioquin enim, nisi sic regi
edicto proclamatum, a terra quidem omnino
exissem, si tamen exissem, nobis etiam et
omnibus prædæ et direptioni expositis.

Archipræsul vero audiens factum sic, Deo
retulit, qui mundi sapientes infatuat, et in
sua comprehendit. Et priorum oblitus peni
C fortatus est, ut videbatur, nihil de crastin
tans, cum tantum dictæ solum centum m
vasa quædam pauca argentea solum et totu
nostræ peregrinationis longioris plus amis
raturæ viaticum.

7. QUALITER NAUFRAGANTIBUS ADVERSARIIS
PRÆSUL APPLICUERIT.

Eadem vero nocte, qua et archipræsu
nuntii præfati cum multo et magno apparat
intrantes, subito procella suborta, in multa
tate et periculo vix applicuerunt : cum ta
chipræsuli et suis in scapha mare pacatissin
ret. Testati sunt sic fratres, qui cum archi
in scapha, et alii ex parte adversa qui in r
transierunt : illius revera opus, cui venti
obediunt, qui cum vult mare, et cum vult
D fluctuum mitigat, quod et in Ægyptiacarum
rum catalogo illius Ægyptiorum plagæ s
persimillimum, qua Moyse virgam in cœlum
dente, Dominus dedit tonitrua ac discurren
gura super terram, pluens grandinem super
et grando et mista pariter ferebantur : tan
terra Gessen, ubi erant filii Israel, grando n
dit. Juxta quod similiter et in eorumdem
nona factæ sunt tenebræ horribiles in u
terra Ægyptia. Ubicunque autem habitab
Israel lux erat. Idem quippe fortissimus Deu
tunc et nunc discernens sic et in merito et
gello justum ab impio, et timoratum a conter

m itaque nocte qua et archipræsul, dicti
ıntii mare intraverunt, et eadem die qua et
æsul ad castrum Sancti Audomari venerunt.
celebre erat in terra quod Cantuariensis
iscopus ad monasterium illud de Cleramreis,
d jam venit, adventare proposuerat, eadem
ost nocturnam synaxim decantatam, intravit
n quoddam grande et spatiosum, supra quod
erium illud situm est, et in scapha venit ad
quemdam abditum, aquis septum, qui ab
dicitur Eldeminster, quondam hormitorium
t gloriosi confessoris Bertini. Verebatur
, si in monasterio illo usque in crastinum
tur, forte ad aliquorum indicia indigenis et
tim regis nuntiis revelari in crastino, qui
l videndum eum diverterent, et videntes eum
et oppobrium abundantibus et despectio
is, et insultarent de facili, quod fatue et in-
e de tanta quondam fortuna ad tantam nunc
m devenisset. Unde et eadem nocte se sub-
t in dicto hermitorio per tres latuit dies: et in
ad petitionem sanctæ memoriæ Godescalli
batis et conventus loci, ad abbatiam Sancti
venit, et tanquam diebus nubis et caliginis
tulum serenatis veri solis radius mundo
nsim oriens et se ostendens.

r nuntii regis et post nuntii archipræsulis ad
Francorum venerint, et qualiter excepti.

archipræsulem in dicto Sancti Bertini mona-
pud Sanctum Audomarum dimittentes adhuc,
riam et actus nuntiorum prosequamur. Qui
crastino sui adventus a Sancto Audomaro
ntes tertio quartove die per piæ recordationis
cum tunc Francorum regem transitum fece-
em apud castrum regium quod Compendium
tur reperiunt. Et salutato rege litteras ipsius
regis Anglorum porrexerunt, quarum forma
ilis quas supra diximus comiti Flandrensi
s, quod videlicet Thomas quondam Cantuari-
chiepiscopus de regno suo tanquam proditor
: unde et ne ipsum in terra sua reciperet,
m dominum precabatur. Verum ut audivit
rarum initio: « Thomas quondam archiepis-
» regem sicut ecclesiæ filium devotissimum
apprehendit æmulatio, et plurimum ex verbo
est: verbum quippe insolens offensionem ge-
et juxta Sapientis dictum: *Qui moderatur*
es suos, doctus et prudens est (*Prov.* XVII). Et
x, qui eum deposuisset, iterum et iterum
batur, et adjecit: « Certe, » inquit, « sicut rex
um, ita et ego rex sum: verumtamen mini-
le clericis regni mei ego deponere non vale-
Et ita qui missi fuerant, nec ad regis quæ-
n prudens reddere responsum poterant, nec
itionem suam responsum pro voto retulerunt.
lus vero qui scripsit hæc et quidam alius de
æsulis societate, cautus quidem et eruditus,
silio archipræsulis et præcepto, nuntios quo-

A tidie nescientibus ipsis e vestigio sequebantur: ita tamen quod nos sequentes una semper die præcesserunt. Et quidem ex concilio et industrie factum sic, ut ita cautius et certius ipsorum verba et molimina adversus nos exploraremus. Cum vero ad Christianum illum Francorum regem, a quo nuntii proxima die recesserant, venissemus, ipsum mox ut accessum habere potuimus, nomine archiepræsulis, quem a tempore cancellariæ propter hominis magnificentiam, probitatem et industriam reputabat strenuum et habebat acceptum, devote quidem et humiliter salutavimus. Et quia ante eramus ipsi incogniti, more suo crebro, an de archipræsulis domo fuissemus et familia, sciscitabatur: quo cognito, mox nos suscepit in osculo et benigne audivit. Cui cum juxta domini nostri archipræsulis mandatum lacrymabilem historiam nostram et labores et pericula exposuissemus, regiæ clementiæ viscera vehementer commota sunt; et nobis ibidem referre dignatus est, qualiter et in qua forma contra archipræsulem rex ipsi scripserit et quid ipse responderit. Et adjecit: « Debuisset quidem dominus rex Anglorum, si ipsi placuisset, antequam tantum amicum suum archipræsulem et personam tantam tam dure sic, et tam dire tractaret, illius versiculi fuisse recordatus: *Irascimini et nolite peccare* (*Psal.* IV). » Et supradictus, qui mecum erat, viæ comes et nuntii, comice mox respondit: « Domine, » inquiens, « et forte illius recordatus fuisset versiculi, si illum tam frequenter ut nos in hora illa regulari audivisset, » st subrisit rex. In crastino vero antequam recederemus, cum hominibus suis quos secum habebat, consilio accepto, ad petitionem archipræsulis per nos factam archipræsuli in regno suo pacem et securitatem concessit: et quidem adjecit, hoc de pristina dignitate diadematis regum Francorum fore, ut exsules, et præsertim personæ ecclesiasticæ regum et regni pace et securitate fruantur et a persecutorum defendantur injuria: verumtamen quod contra Anglorum regem, Normannorum et Aquitanorum ducem et Andegavensium comitem, quod, inquam, contra potestatem tantam et tot et tam magnos, ut supra ostendimus et honoratos nuntios verbo et scripto supplicantes, nos duo duntaxat homines contemptibiles et ignobiles tam cito et tam facile pacem regiam et securitatem obtinuimus, sicut delectabile et mirabile fuit monachis nostris; illi totum ascribentes hoc, in cujus manu corda regum sunt, et quocunque voluerit, inclinat illa: ubi pariter et si cursim intuendum quanta sint sanctorum merita quorum virtute etiam imperfecta terrenarum potestatum corda ad ipsorum vota inclinentur. Contestantur et hoc, quæ non necesse enumerare hic, Patrum exempla multorum. Sed hic inter alios, sicut evidenter in libro experientiæ vidimus, sancti archipræsulis Thomæ jam exsulis innocentia et justitiæ causa. Verum de his plenius alias: cœptum historiæ ordinem prosequamur.

8. QUOMODO NUNTII ARCHIPRÆSULIS AD VIRUM APOSTOLICUM VENERINT, ET QUALITER EXCEPTI.

Itaque regiæ pacis dono et securitate fruentus, in exsultatione et lætitia Christianus ille rex licentiatos nos dimisit in pace : verum nos non statim ad archipræsulem revertentes, nec quidquid nuntiantes de hoc, quia cito nos reversuros sperabamus, prout nobis injunctum, ad dominum papam accelerabamus, et venimus Senonis, quo nuntii proxima die quæ præcessit nos prævenerant. Eadem vero die in vespera ad dominum papam habentes accessum, ipsum nomine archipræsulis tanquam patrem et dominum qua decebat devotione et humilitate salutavimus : dicentes quod nos duo tantum eramus, qui evasimus de calore domus Rechab, et ad sanctitatis suæ pedes venimus ut nuntiaremus quod filius suus Joseph adhuc viveret, sed non dominaretur in terra Ægypti ; quin potius ab Ægyptiis oppressus, fere fuisset exstinctus. Enarravimus itaque, libenter audienti et paterno compatienti affectu, filii sui archipræsulis pressuras, angustias et dolores, pericula in pugna illa apud Northamptune ad bestias, pericula in falsis fratribus, pericula in fuga, pericula in via, pericula in mari et in ipso portu pericula, laborem, egestatem et ærumnam, et ad declinandas insidias habitus sui et nominis mutationem. Et audiens hæc patrum ovium pater, commota sunt paternæ pietatis viscera super filio, et paternum non valens dissimulare affectum lacrymatus est, et ita compunctus ad nos, qui loquebamur, verbum dirigens : « Dominus, » inquit, « vester in carne adhuc vivit ut dicitis : magis tamen jam sibi in carne vivens privilegium martryrii vindicat. » Et quia jam valde sero erat, et nos ex itinere fatigati, data nobis benedictione et consolatione apostolica, ad hospitium citius non remisit, reversuros in crastinum.

Quæ objiciant archipræsuli regis nuntii coram viro apostolico.

In crastino vero dominus papa una cum fratribus suis venerabilibus cardinalibus, qui tunc fere omnes in curia præsentes aderant, consistorium intrans, audivit nuntios : qui in primis dominum papam nomine regis officiose salutantes, causam adventus sui exponunt. Et in primis quidem archipræsuli suo, quod pacem regni et sacerdotii, tanquam pacis inimicus turbasset, objiciunt, quod crucem manibus propriis in curia regis bajulasset, quod missam de beato Stephano protomartyre celebrasset et demum fugam clandestinam fatue nimis et turpiter ecclesiam suam deserens iniisset : et quidem omnia hæc in regis ignominiam et contemptum et totius Ecclesiæ Anglicanæ et potissimum suæ provinciæ. Verum qui inter hos eloquentioris et elegantioris eloquii habebantur, et præsertim magister Gilbertus Foliot, Londoniensis, et magister Hilarius Cicestrensis episcopi, turbati sunt in dicendo, et dicendi ordinem et etiam recte accentuandi pronuntiationem in nonnullis dictionibus perdi-

A derunt, juxta Sapientis dictum : *Propte[r] lem linguæ lapsum quasi in pavimento c[...]* (*Eccli.* xx). Quod totum illius est as[...] tunc et vere ascribendum operi et virtuti q[...] mutorum aperit et disertorum linguas in[...] Vir vero apostolicus, qui non solum ex [...] sed aliorum multorum fida sed secreta rel[...] causam dissensionis inter regem et archipr[...] et gestorum veritatem cognoverat, crimina[...] non adhibuit fidem, potius in consistorio [...] hortabatur episcopos ut in archipræsulem[...] parcius agerent. Unde et qui missi fuerant, v[...] sic, fortiter et instanter regis nomine postu[...] archipræsulem in Angliam remitteret, pari[...] latere suo legatum, qui remota appellatione [...]

B ibi inter regem et archipræsulem audiret e[...] ipsos vel componeret vel causam per sen[...] terminaret ; ubi, sicut adjiciebant, gestorum[...] verius et commodius agnosci poterat. Ver[...] manus pontifex, necdum petitionem hanc [...] cedens vel renuens, hortabatur attentius u[...] præsulis ad curiam exspectarent adventum[...] objecta eo præsente intentarent, aut nihil obj[...] suam facerent petitionem, adjiciens in a[...] ejus nil in eum statuendum, nec ipsos in fo[...] quam petebant exaudiendos ; at illi exspec[...] lentes, eo quod, ut aiebant, ultra terminum[...] sibi præfixum in curia moram facere non au[...] crebro postulant et instanter dictam regis pet[...] adimpleri. Arctabatur itaque Romanus [...]

C cernens regis juventutem et dominationem a[...] et durum illud et dirum quod tunc erat in [...] clesia schisma : metuebat quod si rex pa[...] repulsam præsertim per tam magnos et ho[...] factæ petitionis, major in ecclesia scissura [...] quod et ipsi qui missi, præsertim laici, mina[...] Inde vero verebatur archipræsulem in insul[...] qua jam velut publicus hostis habebatur, e[...] cum tanta difficultate et tot periculis, qua[...] domino educente, jam exierat, sua auctori[...] mittere : ne sic archipræsulis innocentia, e[...] opprimeretur justitiæ, unde et in se Dei pro[...] judicium, et toti Ecclesiæ scandalum foret[...] etiam et ob istud in insulam remittere ver[...] Sic enim est in insula contra regem ins[...] contendere, tanquam si vinculatus in carcere[...]

D magistrum et dominum carceris dimicet. Vir[...] apostolicus coarctabatur, præsertim plerisq[...] rum suorum cardinalibus, illis maxime [...] principibus et magnatibus placeant studere [...] adjudicantibus regis petitionem fieri debere[...] vero renitentibus. Attamen librato demum co[...] et consilii ac fortitudinis desuper accepto [...] Pater patrum dissimulare non potuit, et dict[...] gis petitionem, in gravamen et oppressione[...] chiepiscopi conceptam, non adimplendam de[...] nisi forte archipræsulis ad curiam exspectar[...] ventum ; alioquin in ipsius absentia nihil age[...] contra ipsum. At illi exspectare nolentes, v[...]

'ustrati, in Angliam non cum benedictione A
ca, sed potius, ut credendum verius, cum tione paterna reversi sunt, et in se et in se-ɔ maledicti, qui patris sui verenda non ope-, sed potius frontose detegere nequaquam ınt. Et quidem eo festinantius acceleraveveriti quod ipsis secreto nuntiatum fuisset, os de militibus terræ, favore archipræsulis, um odio, sarcinis suis, in quibus non mo-ırgenti sperabatur, per viam paravisse insinde festinanter et subito Franciam exeunt, ıbi ad eorum spolia paratissimos, archipræ-tdiximus, favore, fugiente.s Miro siquidem ıt incredibili, mox ut de archipræsule per ım ecclesiarum orbem innotuit sic, omedit ei Dominus gratiam et favorem : in B
.ntse vero e diverso omnium odia concitavit. fecto faciente sic, cui populus quem non .t servivit, et in auditu auris obedivit. Vix st ut non omnibus placeat, qui omnium ıuctori et cui omnium auctor, juxta quod sanctorum legitur : « Quod quem perfueus gratia, ab omnibus amabatur ; » adeo ιiam nominis Christiani persecutores illos ıriis et exquisitis suppliciis peremerunt, ex us tamen quas cernebant commendarent. hoc plenius alias : cœptum historiæ ordi-osequamur.

:ITER NUNTII REGIS IN ANGLIAM REVERSI, ET IPRÆSUL A REGE FRANCORUM SIT EXCEPTUS.

e non exspecato in curia archipræsule, in- C
egotio et proposito et voto suo frutrati, ntur in Angliam qui missi fuerant. Archivero, quem supra in Flandria adhuc, apud n Audomarum in præclara et religiosa Sancti abbatia dimisimus, propter terræ, quas, ut liximus, verebatur, insidias paucos ibi faes, noctu Flandriam egreditur, sed in equis tatu multorum. Siquidem bonæ memoriæ ıc Teruanensis episcopus, et supra nominacti Bertini tunc abbas, ipsum propter viæ ıtem comitati, eduxerunt de terra ; et ad n illam Galliarum civitatem Suessionem ırunt. Ad quam Domino procurante sic, et ino sui adventus, dominus rex Francorum :t quidem Christianus ille rex, quem inter D
virtutum ornamenta in regali fastigio per-ımilitatis decoravit insigne, mox ut Cantuaı archiepiscopum in civitate audivit, ad ım suum descendit, et in salutatione præpsum in omni alacritate et exsultatione ns ; ex regia quidem clementia vexationi labori compatiens, ex regia magnificentia et securitatem donans, et ex regia munifiıd necessarios de fisco sumptus quandiu et accipiendos compellens : ita quidem ut ılti dicerent : Dominus dedit, Dominus abs-)ominus archipræsuli Cantuariensi regem ım abstulit ; Dominus regem Francorum delit. Et quidem jam, ut superius diximus, pacem archipræsuli et securitatem per nuntios suos concesserat : verum rex prius in civitate hac supra nominata visus est ab archipræsule quam nuntii pacis ad archipræsulem reverterentur, illos mox, ut supra diximus, e vestigio secuti Anglorum nuntios; qui contra archipræsulem Senonis ad dominum papam acceleraverunt. Archipræsul vero videns ita cor regis erga se, Deo et regi devotas gratias retulit, illum præsertim et corde et ore summa prosequens gratiarum actione, in cujus manu corda regum sunt. Sed etiam memorandum hic quod cum archipræsul jam inde in longa quæ restabat peregrinationis suæ via et ver. . . . datum, ut supra diximus, sibi et suis haberet viaticum, sumptus tamen de fide regis tam munifice et tam liberaliter a rege ipso oblatos accipere renuit, utpote qui ad dandum potius quam ad accipiendum semper paratus fuerat; juxta quod ipse Dominus dicere consueverat, beatius esse magis dare quam accipere. Verumtamen archipræsul a rege oblata non omnino renuit, sed regi gratias referens dicebat necdum fore tempus accipiendi nec necessitatem urgere adhuc Et ita dominus rex et archipræsul per aliquot dies in civitate commorantes, recessit in mulla gratia archipræsul a rege Senonis ad dominum papam properans. Cui rex statim de ministerialibus suis, qui ipsum per viam necessaria ministrando procurarent et ducerent, commisit.

10. QUALITER EXCEPTUS ARCHIPRÆSUL A VIRO APOSTOLICO ET DE EXSILII SUI CAUSA.

Itaque ad dominum papam Senonis venimus, qui venientem quidem ad se paterna suscepit benignitate, super vexatione ipsius multimoda et peregrinatione tam periculosa et dura paterne compatiens. Post aliquot vero dies placuit archipræsuli de suo et suorum consilio totius dissensionis inter regem et ipsum in Anglia et exitus sui a terra causam domino papæ et cardinalibus exponere. Nec enim dominus papa adhuc hoc ab ipso requisierat, exspectans forte quod archipræsul tanquam providus non requisitus hoc faceret. Placuit itaque archipræsuli sic : nam, etsi per proprios nuntios fuisset prius significata totius mali origo et causa, et sparsim per alios hinc inde commeantes relata, consultius tamen videbatur, ut ipsemet causæ suæ merita exponeret et gestorum referret veritatem, et quas in ipsum præfati Angliæ nuntii imprimere conati sunt, ipsemet per se ipsum dilueret notas. Igitur post aliquot dies adventus nostri ad curiam domino papæ, venerabilibus viris cardinalibus præsentibus, non quidem publice in consistorio, sed in thalamo secretius, totam gestorum seriem et exitus sui causam, grata quadam et succincta brevitate enarravit. Grata, inquam, utpote cujus eloquentia modesta erat et elegans et lingua semper inoffensa. Et in concessione illarum consuetudinum quas supra apud Clarendune fabricatas et in scriptum redactas diximus, qualiter ipse lapsus fuerit mani-

feste confessus est et non negavit, et ex quibus ad lapsum inductus fuerit, quæ nos supra cum de his ageretur ostendimus. Et ibidem mox allata est expansa funesta illa scriptura secundum chirographi formam confecta, de qua supra satis meminimus, quam ante nunc nec papa, nec cardinales, etsi de ipsa non tamen ipsam audierant : unde et statim in audientia domini papæ et cardinalium omnia lecta sunt, consuetudines videlicet numero sedecim. Quam profecto scripturam, etsi forte hic esset locus, non tamen curavi hic, in hac videlicet libelli historici serie interserere, tum propter nimiam illic verborum inurbanitatem et indecentiam, tum propter historici hujus libelli, qui nunc in manibus est, prolixitatem evitandam : cum tamen ea scriptura exsilii nostri et martyrii causam contineat, quin potius favente Domino finito historico libello hoc scribetur in fine. Pariter et ab omni qui historicum libellum hunc trancribere voluerit, et scriptura illa semper in fine transcribatur, et legatur e nescientibus qui tam gloriosi martyris Thomæ exsilii et martyrii causam nosse desiderant.

Omibus vero quæ iu Scriptura continebantur perlectis, quibusdam etiam in ea lectis et relectis et diligenter et attente singulis auditis et cognitis, dominus papa acerrime motus statim excanduit in archipræsulem, arguens eum et dure increpans quod in illarum, ut aiebat papa, non consuetudinum sed tyrannicarum usurpationum assensu et ipsi et qui cum eo erant episcopi sacerdotio suo renuntiaverint, et Dei Ecclesiam ancillaverint, adjiciens multo satius omne sustinuisse discrimen quam tantis legis Dei subversionibus præbuisse assensum : recolens de Machabæis fratribus septem sanctam illam historiam, mirabilem quidem omnibus sed imitabilem paucis. Et improperans quod illi, cum non essent sacerdotes evangelici nec etiam legales sed Judæi, juvenes et privati, nec quidem pro lege evangelica, sed pro lege patria, pro lege porcina, varia et exquisita supplicia animo prompto et devoto passi sunt, et adjecit : « Verumtamen, » inquit, « inter abominabilia hæc, quæ in præsentia nostra hic lecta sunt et ex vobis audita, nulla quidem bona sed quædam tolerabilia sunt. Quæ utcunque potest Ecclesia tolerare, sed horum major pars reprobata et ab antiquis quidem et authenticis damnata conciliis, utpote directo sacris sanctionibus adversa. » Qua vero hæc, quæve illa nos nunc distinguere non oportet; quod liquet etiam his qui vel tenuiter sacrorum canonum experientiam habent.

Verumtamen vir apostolicus easdem prænominatas consuetudines, quas et archipræsul, et ob easdem causas breviter quidem, sed admodum indignanter mox ibidem in audientia cardinalium, nobis præsentibus, reprobavit et ab ecclesia in posterum damnandas censuit. Et demum ad archipræsulem se convertens : Verumtamen, » inquit, « frater, etsi

A tuus et fratrum tuorum coepiscoporum fuerit excessus et enormis. tecum tamen ε parcius ; qui etsi, ut confiteris ipse, cecid post casum resurgere conatus es, propt multa jam gravia et dura perpessus. Et cecideras, cum adhuc esses in Anglia, quæsisti et meruisti de clementia nostra ras nostras absolutionis beneficium : et q non sufficerent adhuc, eo quod confessio nuntium vel per scriptum non soleat, nun apostolicam sedem casum tuum devote et l confitens in labore plurimo et variis adiis lis ; unde et dignum est et nos tibi hoc ind ut in tuis adversis clementiæ nostræ co nem et gratiam præ cæteris personis eccl
B tanto plenius et affectuosius sentias, qu libertate Ecclesiæ et pro fide et devotion majora reliquisti et graviora perpessus e vir apostolicus archipræsulem primo pate ritate objurgans, et maternæ post consolati cedine reparans tunc dimisit. Et apostolic solatione accepta, jucundi in hospitia no mus.

11. QUALITER CORREPTUS A CARDINALIBUS QUOD SCHISMATIS CONTRA REGEM SE EREXERI

Verum in crastino, a quibusdam cardin plerisque aliis de curia viris magnis et eru in scripturis multum poterant, talibus quij abundare et florere consuevit, archipræsul familiaribus suis et faventibus sibi benigna
C et amicabili est asperitate objurgatus, quo illis tam malis, tempore videlicet schismati ruinas Ecclesiæ, contra principem suum potestatem tantam se erexerit ; parendum tempori et sustinendum dicebant, cum ho tunc et potestas tenebrarum, quin Petrus suum non exercere sed jubetur reponere. addebant, zizania ab inimico homine supers ab evangelicis servis nequaquam tunc coll ne forte eradicando ea eradicarent simul cum : unde et juxta patrisfamilias præceptu ad tempus utraque simul sinuntur crescer et idem ipsum est magistri consilium, qui dierum malitiam tempus redimendum sua *dimentes*, inquit, *tempus quoniam dies m*
D (*Ephes.* v). Et propheta similiter : *Ideo*, inq *dens in tempore illo tacebit*, *quia tempus est* (*Prov.* xi). Adjiciebant etiam hi quod fo clesiæ columnæ ad Ecclesiæ fabricam dia et validius supportandam, interdum, disc manu adhibita, etiam quasi in fragiles et calamos transformentur pro tempore ; qu vehementem procellæ spiritum aliquantisp nari et cedere satius quam frangi supra v sistendo. Quod et magister secundum sapi sibi datam, quemadmodum docuit et fec enim illius veteris legis abolitionem præ tamen et ipse tempore cedens legem in se i plevit, cujus abolitionem docebat ; caput

ıs et purificatus secundum legem, templum ; et hostias offerens, Timotheum etiam cir-lens. Et demum cum esset magister gen-Judæorum advocatus, et inter magnos theo-'um maximus, utpote qui non ab homine per hominem evangelium didicisset, post tamen hæc terrenæ potestati se subdidit em appellando, ita censens per omnia hæc, empus sic exigit, cedendum tempori et tem-dimendum pro tempore.

liter archipræsul cardinalibus ad objecta respondèrit.

.itis vero his archipræsul, qui tanquam pro-a magnis et sapientibus curiæ hæc sibi in objicienda arbitrabatur, verum et cum suis actaverat super hoc, et sermones suos in ju-jam disposuerat, secundum sapientiam et m sibi datam mox respondit : « Fratres, » in-« non diffiteor quin sicut vos viri tam edocti et .i dicitis, pro tempore tempori cedendum sit, ita sustinenda pro tempore ; fateor, inquam, ıora hac et potestate tenebrarum, tanto vide-mperatore Frederico et tanto antipapa Octa-, schismaticis tam insignibus in catholicos ipes qui ab Ecclesia non recesserunt sed per-ınt, etiam multum delinquentes, nequaquam ;ladium exercendum fateor, sed reponendum, ;itis, ne forte in Ecclesia Dei scissura deterior ræsertim cum divisionis malitia plures semper ıt habere consortes. Tanta siquidem temporis t esse malitia ut ecclesiæ solum gemitus et restet et ad Dominum clamor, et dormiet ecclesiasticæ disciplinæ severitas, ecclesia per solum *tau* propheticum consecutura salu-Et hoc est tempus malum quando videlicet :um nulla spes restat correctionis, sed soli vindicta, sicut ipse Dominus : *Mihi*, inquit, *ctam* (*Hebr*. x). De quo et supra per prophetam m meministis : *Ideo prudens in tempore illo 't quia tempus malum est* (*Prov*. xi) ; et tunc cto juxta Sapientis consilium : Vindictæ Altis-dandus locus. Est et aliud tempus quando icet correctionis malorum spes est. Et tunc ;m exspectandum, sustinendum et orandum ıustentatis. Alioquin sicut per Sapientem dici-*Væ his qui sustinentiam perdiderunt* (*Eccli*. ii). ; quidem tempus tenebrosum, et hora tunc et ıtas tenebrarum, et tunc juxta Domini verbum ius Petri reponendus. Secundum vero tempus i nubilum et tunc gladius Petri suspendendus, mendus in tempore. Et secundum hæc tempora indicta ecclesiastica seu de Petri evangelico io varie Scriptura loquitur : nunc videlicet de xercendo, nunc de reponendo, interdum vero endendo et resumendo pro tempore. Et hæc em, fratres, nostis me multo melius, ut pote in tanta schola totius Ecclesiæ doctoris quo-discitis aut docetis. Verum in audientia vestra dicimus hæc, non ut discipulus magistros do-ceat, sed ne suspicemini quod ego gladium hunc contra principem meum dominum meum Anglorum regem, et si durius adversum me actum sit, exeri adhuc postulem vel desiderem. Sustinendum prius et regia clementia cum exspectatione expetenda, juxta Sapientis consilium : *Fili*, inquit, *in mansuetudine opera tua perfice et super hominum gloriam diligeris* (*Eccli*. iii). Peragit enim interdum tranquillitas, quod non potest violentia, unde est et illud poetæ ethnici :

. . . . . . *Peragit tranquilla potestas*
Quod violenta nequit.

Et doctorum unus : « Sæpe, » inquit, « flectit humani-« tas quos nec virtus potuit superare, nec ratio, » Et ideo non ut arguitis me, non pareo, imo pareo, et libenti animo pareo tempori et non prævenio tempus, sustinens et sustinere paratus, donec favente domino domini mei regis iram indulgentia subsequatur : adeo quod et si in eum gladium exertum cernerem, me interponerem et occurerem pro me in ipsum exerto. Prius enim tempus sustinentiæ, tempus misericordiæ et justitiæ postea, ut ita misericordiam et judicium cantemus Domino. Verumtamen, sicut jam tetigimus, ut tamen nihil contra decreta apostolica seu in veritatis præjudicium audeam, nec indistincte nec usquequaque verum quod diebus malis seu tempore schismatis in principes vel in eos qui sociam multitudinem habent, ecclesiastica non sit exercenda vindicta vel Petri gladius exerendus. Siquidem tempore schismatis qui ab Ecclesia non recesserunt sed persliterunt, principes populorum adeo possent tam dire tam dure matris suæ Ecclesiæ pacem ipsius turbando concutere latera et excutere viscera, quod ipsos tanquam abortivos a se rejiceret et fierent velut ethnici et publicani ; unde et magister in tenera adhuc novellæ ecclesiæ plantatione non solum in concutientes ejus latera et effundentes viscera, sicut illi sunt qui personas ecclesiasticas opprimunt et pacem ejus perturbant, sed in eos etiam, qui per varias criminum maculas ecclesiæ faciem deturpant, gladium evangelicum exerit. *Si is*, inquit, *qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere* (*I Cor*. v) Et alibi, *Si quis*, inquit, *non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate et ne commisceamini cum illo ut confundatur* (*II Thess*. iii), Ecce quia tenera adhuc ecclesia et novella, quando etiam parvulæ in ipsis nativitatis suæ cunabulis manus jam omnium contra ipsam, fiducialiter tamen et intrepide magister gladium exerit, ut sponso gloriosam sponsam exhiberet, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid ejusmodi sed esset sancta et immaculata. Si ergo magister gentium in tenera adhuc et novella ecclesia audet sic, multo minus trepidandum nunc, quando ad prophetæ vaticinium ecclesia posita est in superbiam omnium sæculorum. Alibi etiam magister discipulis, quos inter nascentis ecclesiæ primordia

prælatos ordinaverat, improperat sic : *Sustinetis*, inquiens, *si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis in faciem vos cædit* (*II Cor.* XI). Ecce magistri in discipulos, quos super novellam adhuc ecclesiam prælatos creaverat, pro ecclesiasticæ servitutis sustinentia improperium. Et si servitus hæc minime sustinenda tunc, quando, ut jam dicimus, ipsa parvula adhuc et manus omnium contra ipsam, multo minus nunc. Nam etsi schisma nunc sit, sicut frequentius in Romana Ecclesia accidit, attamen qui schismati habentur Christianæ sunt fidei professores, ecclesiam quidem vulnerantes, perimentes minime, miserante Domino ad Romanæ Ecclesiæ obedientiam reversuri in brevi. Et si ecclesiastica non sufficiunt, vel ab ethnicis exempla sumamus. Inter quos unus poetarum gentilium alium quemdam metrice commendat pariter ethnicum, quod sub duro principe et temporibus malis bonus, hoc est liber, esse auderet, ad ipsum quem commendat loquens sic :

Laudari debes quoniam sub principe duro,
Temporibusque malis ausus es esse bonus.

Bonus, inquit, id est liber, generale boni vocabulum sic specificans. Et profecto nisi in pacis ecclesiasticæ violatores ecclesia libere et intrepide gladium exerat, ecclesiasticus judex sine causa gladium portat. Et quidem pax ecclesiastica hæc non solum per schismaticos et hæreticos, sed et papæ per tyrannos Ecclesiæ filios perturbatur, Qui ut supra tetigimus, matris suæ concutientes latera, excutiunt viscera, personas ecclesiasticas opprimunt, expellunt, leges novas condunt, et cleri libertatem, quæ Ecclesiæ decus et virtus est, adimunt; ita Ecclesiam in superbiam sæculorum positam ancillantes ut sit sicut populus et sacerdos. Et in tales quidem etiam tempore schismatis, tempore hæreseos, quemadmodum in schismaticos et hæreticos, ecclesiastica censura exercenda, et Petri gladius exerendus. Alioquin vicarius Christi successor Petri sine causa, ut jam diximus, hunc portat gladium, quem sicut iners et trepidus tempore belli non exerit sed abscondit, et Ecclesiæ virtus in adversitate non perficitur sed infirmatur. Quod rex et Propheta elugebat: *Infirmata est*, inquiens, *in paupertate mea virtus mea* (*Psal.* XXX) Sed econtra Magister in infirmitate de potentia sua gloriatur : *Quando infirmor*, inquit, *tunc potens sum* (*II Cor.* XII). Et alibi ad discipulum : *Memor esto*, inquit, *Dominum Jesum Christum resurrexisse a mortuis secundum evangelium meum, in quo laboro usque ad vincula; quasi male operans, sed verbum Dei non est alligatum* (*II Tim.* II). Ita et ad Magistri exemplum, Ecclesiæ in infirmitate sua de potentia sua gloriandum, unde nec verbum Dei gladius spiritus alligandus, sed multo magis inter vincula gloriosius tunc exeritur. Nec enim est quod Ecclesia hæsitare habeat aut timere, cujus, ut ait doctorum illustrium unus : « Proprie proprium est, ut tunc intelligat, « cum arguitur, tunc vincat cum læditur, tunc obti- « neat cum deseritur. » — « Et quæ, ut itidem alius

A doctorum ait, « de adversitate lætatur, angu
« latatur, tristitia erigitur, fletibus pascitur, sa
« rigatur, mortibus fecundatur, quæ sempe
« triumphare mundi cladibus ingravata, et in
« cit unde mundus deficit. » Arca enim est qua
to fortius mundi fluctibus tunditur, tanto alti
gitur. Nec igitur est, ut vos, fratres, quadan
verborum insinuatione innuitis, quod etiam h
pore schismatis Ecclesiæ timendum sit aut
clesia, quo minus vicarius Christi successo
in ecclesiasticæ pacis violatores Petri gladiu
rat. Non est, inquam, Ecclesiæ timendum a
Ecclesia. Nam ut firmissimum et quod infirma
potest testimonium inducamus, adhuc juxta
veritatis in Evangelio verbum, ecclesia hæc d
B illa est sapientis viri supra firmam petram ædi
quod ibi ventorum non debeat formidare in
nec inundationum. Si quidem in petra exalta
petra secura, in petra firmiter stans, secu
hoste, fortis a casu. Et, si adhuc petra non su
In sole, inquit, *posuit tabernaculum suum* (*Psal.*
in sole justitiæ Christo fundata ecclesia : un
Magister : Fundamentum, inquit, positum est
nemo mutare potest, quod est Christus Jesus
igitur, fratres, simul stemus, qui retrorsum n
ivimus, et in hac paupertate, in hac dimin
nostra, in hoc schismatis tempore virtus nost
infirmetur ; sed cum tempus exegerit, non mu
timoris servi sed justitiæ simus ministri. Scri
est enim quod : *Justitia et pax osculatæ*
C (*Psal.* LXXXIV). Bene, inquit, osculatæ, confœd
videlicet et concordes. Justitia quippe pacem
rat, alit, et ne violetur, protegit. Et ideo dua
tanquam mater et filia, nutrix et alumna, et
tutrix et pupilla mutuis quasi delectantur osc
continuis se amplexibus fovent. Adeo videlicet
fœderatæ inter se et concordes ut neutra ab
altera sit, unde et de harum confœderatione et
cordia illustrium Ecclesiæ doctorum unus: « Am
inquit, « se duæ hæ, adeo ut qui fecerit justitia
« veniat pacem et non aliter. » Nec igitur diebus
lis tempore schismatis vel hæreseos, seu tyra
vim Ecclesiæ inferentibus et Ecclesiæ perturbant
pacem, arma justitiæ reponenda, sed verius, u
men nihil contra apostolica statuta seu in veri
præjudicium audeam, arbitror secundum Mag
D documenta pariter et hortamenta sanctorum i
stincte in quoslibet ecclesiasticæ pacis violato
justitiæ ministris libere et intrepide justitiæ a
exercenda, ut ita in die bellorum Domini in ca
vandæ pacis auxilium vexilla justitiæ prodeant. N
sicut vulgo dicitur, arma pacem ferunt : et jus
quidem armata, pax vero laureata et inermis
scribitur utpote quæ per athletam justitiam vi
Violatæ igitur seu captivatæ pacis tempore tu
valde et indecens, si justitia se occultet, quia
vel paci captivæ vel captivandæ mox justitia sub
niret, justitia pacem pacis osculo proderet, jus
enim et pax osculatæ sunt. Et certe, fratres, ut

:ens veritatem dicam, tantis quas modo supra llocutione vestea innuistis, dissimulationibus ɜntes inter cætera quod fortes Ecclesiæ columnæ n in fragiles et tenues calamos debeant trans- ıari pro tempore, tantis revera dissimulationi- peccatoribus dantur cornua et reges transeunt yrannos. Et præcipui Ecclesiæ filii præcipui esiæ fiunt inimici, ipsis in matrem suam Eccle- ı libere debacchantibus ecclesiasticæ disciplinæ ritate torpente. Ita tolerabilior sit foris infi- um gladius, quam intus filiorum rebellio, et gat cum rege illo sancto : *Ecce*, inquiens, *in amaritudo mea amarissima* (*Isa.* XXXVIII). Prima ı amaritudo amara pati ab inimicis ; secunda rior sustinere a proximis ; tertio vero amaris- impugnari a filiis ; hoc enim est tanquam si ra propria convertantur in ulcera. Propter l Sapiens : *Fili*, inquit, *tibi sunt, erudi et curva a pueritia illorum* (*Eccli.* VII). Verum, fratres, ı insipientia vobis loquar, vos enim cogitis, quæ- ut video, vertere mihi in culpam quod, ni- r, ad gloriam mihi summam et immortalem ertendum. Ecce enim quod ad arcam sanctifi- ›nis inclinatam, ad ipsam erigendam, pro officii debito, et pro viribus jam opposui manum et ›osui humeros inter ruinas Ecclesiæ, Ecclesiæ as quantum datur erigendo, et inter ruinas ejus jam obrutus, ne ipsa obrueretur. Et si gloriari, tet quod quidem oportet, quia etiam expedit : sic, inter Romanæ Ecclesiæ schismata quasi te orbe, patres mei decessores, Cantuarienses ıprœsules, quasi cervice erecta semper stare cibiles consuerunt, tanquam firmissimæ domus olumnæ et fortissimæ : verum ut unum vobis, imide, utinam non temere dixerim, etsi vos in enti ex qualicunque causa tam gravis schisma- andalo ruitis, ego tamen inter vestras quasi ruinas, Domino manum suam supponente, non ı ; vos tanquam domini nostri et patres quod m in oculis vestris videbitur facietis. Ego summi ›ris vester qualiscunque coepiscopus, et ejus- Domini conservus, tantorum patrum meorum :ssor, licet indignus, adorabo vestigia. Quos, on possim consequi, desidero tamen utcunque , unde et ego sicut nunc cernitis, quod et scio, no sic disponente, accidisse, cui, non vobis, r commissa mihi talenta cum fenore solvere ; ıquam, nunc proposito mihi gaudio pro Ec- sustineo crucem confusione contempta, et nolit, probet vel improbet mundus, sustinebo ;ella paratus quousque juste judicantis Domini ıs super me nunc extenta se retrahere velit. eo usque in flagella paratissimus et magis eli- ıffligi pro Ecclesia Dei quam peccati tempo- :t aulæ Augustalis habere jucunditatem. Novit clerus, novit populus, novit mundus, quantus a fuerim, et de aula ad Ecclesiam assumptum a me gloria sequeretur, si domini mei regis nibus voluntati obsequerer. Qui duplicis re-

A vera gloriæ stola insignirer tunc, sicut sacerdotali et regia. Sed certe, ut verum fateor, mihi nunc pro minimo est ut in facto hoc ab humano die judicer, solum in præsenti gloria mea sit conscientiæ meæ testimonium. Et si prudenter et pie scriptum illud, quod dominus papa heri in publica vestra audientia sic damnavit, velitis advertere, obedientia vestra præsentis turbationis nostræ non modica causa est.

« Quod autem tacite arguendo me dicitis quod ad Magistri consilium tempus redimere debuissem, super prudentia vestra satis admirari non possum. Si quidem ad Magistri consilium me redemisse hoc arbitror. Et si super illo Magistri verbo sanctorum interpretatio, sicut generalis et necessaria, ita vera est, jam non arbitror sed certissime scio me tempus B hoc redemisse. Nec enim Magister ibi docet temporis redemptionem, ubi ecclesiasticæ libertatis dispendium vertitur, unde et sicut jam supra diximus, et hic iterare necessarium, discipulus quos super rudem adhuc et novellam ecclesiam prælatos constituerat, sustinentiam servitutis improperat : *Sustinetis*, inquiens, *si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis in faciem vos cædit* (*II Cor.* XI). Ecce quod Magister qui alibi hortatur ad temporis redemptionem cum dies mali sunt, minime intelligit temporis redemptionem ubi servitute introducta ecclesiasticæ libertatis deperit honor, verius quippe ibi quam temporis redemptio, temporis perditio, et Ecclesiæ ignominiosa abjectio est. Nam juxta sanctorum conniventiam quid est se- C cundum Magistri consilium tempus redimere? Certe ut de meo nihil afferam hic, nec enim mea doctrina mea est, sed sanctorum, quod tempus sit redimendum multi consulunt, sed pauci norunt pauciores vero agunt et aggrediuntur quod norunt. Nam juxta Magistri consilium et interpretationem sanctorum, quid est tempus redimere? Dare quidem et accipere temporalia, dare et accipere tempus, opportunitatem videlicet serviendi Deo et vacandi divinis a quo temporalia, temporales videlicet et terrenæ occupationes et curæ, nos avertunt. Ut igitur tempus acquiramus, temporalia danda sunt pro tempore, et sic tempus redimimus. Unde et Magister magistrorum in Evangelico, de quo hoc magistri verbum videtur sumpsisse originem : *Si quis*, inquit, *vult judicio* D *tecum contendere et tunicam tollere, dimitte ei pallium* (*Matth.* V). Ac si dicat : Noli propter temporalia damna seu curas temporales et causas cordis tui pacem et quietem amittere, quo minus habeas tempus vacandi Deo tuo. Alioquin non juxta Magistri consilium tempus redimes, sed tempus perdes. Huic etiam doctrinæ evangelicæ ethnicorum tritum et antiquum proverbium consonat : « Nummum, « inquiunt, « quærit pestilentia : duos illi da et ducat « se. » Videte itaque, fratres, si placet, et attendite si non fecerim sic, si non redemerim tempus, qui temporalia dedi pro tempore ; qui Ecclesiæ Cantuariensis divitias et honorem, quæ inter occidentalis orbis ecclesias præfulgens est, pariter et domini mei

regis gratiam et gloriam pro mea et cleri mihi cre- A diti libertate et pace dereliqui, favente Domino gratiam pro gratia et gloriam pro gloria mihi et Ecclesiæ recepturus adhuc, præter causas alias, ideo præsertim terram fugiendo egrediens quod in præsenti ibi fructum facere nequivissem. Qualiter etiam et Apollo ille magistri discipulus, quem Corinthiorum episcopum ordinaverat, ipsos fugiendo deseruit quia, sedare nequivisset. Ita quod etiam multum rogatus a Magistro, reverti ad eos tunc nollet, metuens ne propter incorrectos non faceret fructum. De quo Magister ad discipulos: *De Apollo*, inquit, *fratre notum vobis facio quam multum rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus, et utique non fuit voluntas ut tunc veniret* (*I Cor.* XVI). Sic et alii pastores multi et boni ob causam similem aut penitus sine grege semel B commissum sibi gregem deserentes, aut de grege ad gregem translati ubi utilius impenderent curæ pastoralis officium. Sic igitur nec pro illorum, sicut existimo, nec pro mea fuga apologiam necessarium texere. Præsertim cum ego non solum desperatæ correctionis causa, sed ideo etiam me subtraxerim, ne remanendo magis morti fructificarem quam vitæ. Remanendo quippe in terra et me in tanto regiæ iræ fervore opponendo cum multo ecclesiasticæ libertatis dispendio dolorem super dolorem apposuissem de facili. Nam juxta Sapientis dictum: *Sicut rugitus leonis, sic ira regis* (*Prov.* XX). Ira enim non habet misericordiam nec erumpens furor, et impetum concitati ferre quis poterit ? unde et tunc cedere consultius. Alioquin non animarum rectori, sed C potius videri posset insano et temerario similis, qui sciens et prudens leoni rugienti occurrit aut qui contra rapidissimum torrentis impetum nititur. Quod Sapiens expressim inhibet: *Noli*, inquit, *resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii* (*Eccli.* IV). Quod ego secutus cessi. Siquidem cor principis, quod ut novit mundus aliquando in manibus meis sic erat, peccatis meis exigentibus sic, obfirmatum nunc contra me, unde et, ut jam dixi, elongavi fugiens, fuga mea inductam nuper in Anglicanam Ecclesiam servitutem non auctoritate roborans, quin potius ipsius sic fortius demum favente Domino et apponente manum suam jugum excussurus omnino. Et quidem major sicut ex dictis ni fallor liquet, me fugiente, quam si me tunc temere D opposuissem, servitutis hujus concussio, eo ipso quod fugi sic me opponens. Nec enim ob id dico hæc vel fugi sic, quod successoribus meis fugiendi præstare velim exemplum, nisi forte expediat, sic et id urgentissima rerum ratio postulet: sed hoc dico quia Cantuariensis contra principem suum, gloriose quidem si causam habet, sed nihilominus semper periculose decertat. Sic enim est cum metropolitanus in insula regi insulano se opponit, tanquam si tentus in vinculis et in tenebrosis carceris abditis carcerarium provocet. Et hoc quidem periculum decessores mei fere omnes experti sunt. Hæc est enim omnium vere Cantuariensium archipræsulum, et

semper fuit dura et periculosa concertatio, vi[...] ut aut in insula se opponant, aut inita fuga s[...] magis expedit sic ab insula per multos insid[...] laqueos et angustias exeant.

« Et unum vobis proponam, proximum deces[...] Patrem meum et dominum felicis memoriæ [...]baldum archipræsulem, cujus et ego. sicut et [...] periculis multis et angustiis, et in hoc oper[...] nunc rememoraturus sum, comes eram tun[...] viduus. Contigit, ut plerumque solet inter [...] apostolicum sanctæ recordationis Eugenium [...]glorum regem tunc Stephanum simultas; arc[...]sule et personis regni, contra mandatum ap[...]cum, ad Remense concilium quod convocabat [...] a rege transfretare inhibitis, verum archipræs[...]nimodis obedire attentans, noctu furtive et [...]lose admodum, duobus tribusve secum maris [...]sciis, in scapha modica et tenui oceani u[...] commisit et ventis; et quasi absque nauclerc[...]migio Remis venit sic. Qui cum in concilio s[...]sentaret, et vir apostolicus jam ipsius viæ di[...] periculum, publice mox et in omni audienti[...] in concilio: « Hic est, » inquiens, « venerabilis[...] « noster Cantuariensis archiepiscopus, et ma[...] « tando quam remigando ut ad nos veniret oc[...] « transmeavit. » Et ita Pater meus his ob cau[...]git tunc, sicut et nunc ego. Alioquin cum cau[...] est, si neutrum horum fecerit, a patribus s[...] generans, non ut legitimus sed nothus, Cant[...]sis non erit; nam is forte talis extra disci[...] est, cujus omnes Patres sui participes facti [...] His dictis, nonnulli audientes sic archipræsuli[...] necessarium a terra egressum commendaban[...] ex auditis minime persuasi, eadem quæ pri[...]minabant, tali tempore in terra remansisse e[...]nuisse dicentes satius. Vere dominus pa[...] solum, ut supra diximus, arguit quod præfat[...]suetudinibus, quacunque ex causa præbuisset [...]sum. Unde et tantum habentes egressus nos[...]torem, aliis qui derogabant in præsentiarum [...] cœptum historiæ ordinem prosequamur.

12. QUALITER ARCHIPRÆSUL PONTINIACUM AD [...]GRINANDUM ELEGERIT.

Cum vero jam aliquot dies fecissemus in [...] archipræsul cum suis deliberat et pensat a[...] de locis religiosis, quo declinando commodius [...]mus et honestius provisum a Deo peregrin[...] nostræ præstolari eventum. Et cum nobis, [...]clesiæ causam agebamus, ad aliquod de mon[...] declinare religionis intuitu videretur cons[...] præ cæteris in aliquo monasteriorum de san[...] ordine Cisterciensi peregrinari præelegimu[...] propter ordinis religionem insignem, cum [...] magnam ordinis quietem et pacem, eo quo[...] corde, ita et corpore sunt remoti a sæculo [...] illius professores. Et inter cætero ordinis m[...]ria unum præelegimus in Burgundia situm [...] Pontiniacum nominatur: insignis vero et pr[...] illius monasterii religio habebatur. Quod et p[...]

ti Senonis, in qua dominus papa propter
na morabatur tunc, vicinum erat, solum per
›cim leugas distans. Et adhuc quia amplæ
et abundantes monasterii facultates et multa
.as in erogando.

igitur apostolicus ad petitionem nostram ab-
ı loci et potiores de fratribus vocat: et cum
ı et fratres ex ipsius domini papæ relatione
›d tamen prius ex multa famæ celebritate
rant, archipræsulis probitatem et virtutem et
rtim causam Ecclesiæ quam agebat certius
ıvisset, Domino statim gratias agunt devotissi-
quo inspirante, palæstrita suus talem locum,
quamdam agonis sui palæstram, elegerit.
et cum ab adventu nostro circiter septimanas
curia fecissemus, apostolica licentia et be-
ione accepta Pontiniacum venimus, a toto
ntu cum tanta alacritate et jucunditate tan-
hostia cœlitus missa accepti. Qui omnes no-
.manitatem exhibentes, præter institutionem
s et esum carnium et alia quædam animo
›to et voluntario indulserunt. Et quidem supra
dicere nunc tempus sit, apparuerunt beni-
et humanitas ordinis circa nos. Tertio vero
›ve adventus nostri die, archipræsul capitulum
liens, causam Ecclesiæ quam agebat, Domino
rum orationibus commendavit. Et compositis
ulis nostris, vicinas sed divisas infra septa
ıterii mansiones accipientes, nos quotquot id
erat, sacrarum litterarum lectioni cœpimus
tudiose intendere.

ıipræsul vero, post tantas quas supra ostendi-
›sius turbationes, quasi post densum tempus
›ilum, ad serenitatem et tranquillitatem di-
ucis cœpit se mox tota mente convertere,
i, orationi et meditationi se dans totum. Hoc
:at tempus, quod ab initio promotionis suæ
ıipræsulem, quod etiam tempore cancella-
cut ab ipsomet accepi, inter mundi vanita-
ɜoptaverat, sciens quod sicut juxta Sapien-
:um: Sapientia in otio scribitur, ita et disci-
docetur. Fuit igitur illud monasterium nos-
ıobis sicut certaminis palæstra, qua exer-
;ur, pariter et quædam virtutum schola qua
bamur ad prælium, ita ut quotidie diceremus
o: Bonum nobis quod humiliasti nos, ut di-
ıus justificationes tuas.

*'pulsis ab Anglia et proscriptis pro archi-
præsule.*

m dum multa quiete et otio erudiremur et
aremur sic, venit post dies aliquot quidam
;lia duri nuntii bajulus, nuntians quod in
›rum nuntiorum adventu a domino papa, eo
ut supra ostendimus, voto suo frustrati et
ıe inexpleta rediissent, ex regis edicto archi-
is et suorum, qui cum eo, bona omnia tam
ı quam immobilia confiscata, ac si nuntiet
eri: *Ecce Sabæi, qui irruentes tulerunt omnia*
; verum et hoc quidem gaudentes sustinui-

A mus, bonorum nostrorum rapinam suscipientes cum gaudio, forti illi athletæ conclamantes: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est. Verum is qui venerat adjecit, unde plurimum patiebamur, quia compassi patientibus, videlicet quod archipræsulis tota cognatio et qui familiares exstiterant, aut etiam qui ab ipso aliquod susceperant clientelæ officium, ejecti omnes et proscripti terram abjuraverint; hoc etiam in juramento contentum, nullo modo se moraturos per viam, donec, ubicunque reperiretur, archipræsulis se offerrent conspectui, ut archipræsule eo amplius exacerbato ira cresceret cum dolore. Et adhuc in ipsorum etiam, qui archipræsulem extra terram secuti fuerant, cognationem par et similis furor debacchavit.

B Ejecti sunt itaque et proscripti et hi et illi, cognatio et cognatio. Et omnes terram nativitatis suæ abjurantes, nisi forte aliqui essent, qui multæ pecuniariæ interventu se redimere potuissent. Quod tamen admodum paucis concessum, unde et ad edictum hoc turba magna, bonis suis omnibus confiscatis, in egestate multa et angustia terram egressa est, viri et uxores, juvenes et virgines, senes cum junioribus, servi et ancillæ, parvuli etiam in cunabulis et ad matrum adhuc pendentes ubera. Non parcebatur sexui, non deferebatur ætati, non æstimabatur conditio, acsi iterum Job alteri nuntietur: *Ecce ventus a regione deserti, qui concussit domum, quæ corruens liberas tuos oppressit* (*ibid.*). His vero omnibus confiscatis et huic exse-

C cutioni pœnali, quidam aulicorum satellitum mero archipræsulis odio præfectus est: qui inveterato odio archipræsulem oderat, ad exsequendum malitiæ opus talis præelectus, ut archipræsul eo amplius exacerbaretur, et de quo satis fidebatur, quod nec unum pœnalium mandatorum iota præteriret. Ranulfus cognomento de Broc hic erat, qui etiam de suo superadjecisse creditur ultra mandatum, dolorem super dolorem apponendo. Malitia quippe, etsi interdum parvas habeat vires, multos tamen semper habet conatus, unde et occasione aliqua a superiore concessis ad malum viribus, semper in immensum se extendit et ad male faciendum fines datos excedit.

Quæ profecto malitia et adhuc ad quiddam in-

D auditum, eo magis impium quo plus profanum, se extendit. Nam cum quotidie ab ecclesia pro archipræsule suo jam peregrinante oratio fieret, publico quidem edicto per terram inhibitum ne de cætero fieret. Et sic quidem a tam communi, a tam generali ecclesiæ suffragio, tanquam aqua et igni velut hostes publici interdicimur. Quod etiam ad hæreticos, ad Judæos, ad ethnicos, ad ipsos etiam Christi crucifixores extendit, diligentis et miserantis Domini latum mandatum nimis. Verum hic patre peregrinante et quasi periclitante jam, ne dum manibus audeant, filiorum etiam ora clauduntur, ne patri periclitanti subveniant, vel sic verendum, ni fallor, Deo vero et justo disponente, ne aliquo tempore accidat ut qua

mensura nobis mensum, et eis remetiatur qui nobis A
sunt metiti sic : Filii insurgant adversus patrem, et pater adversus filios, et duo in tres et tres in duo dividantur, et de divisione demum fiat consumptio. O malitia, quam viva, quam efficax, quam penetrabilis tu, quæ ipsam Dei imaginem hominem, non jam penetrando, sed magis perforando, sic vulneras, et ab homine quasi fonte pietatis nativo omnem humanitatis dulcedinem sic exsiccas, ut etiam patri negetur a filiis, quod et ipsi debent persequentibus et calumniantibus se? Homo quippe sicut ex natura homo, et ex natura humanus : imo ut expressius et non emphatice loquar sed proprie, ipse homo, misericordiam et pietatem quasi quædam primordialia semina suæ ex ipsa origine habens inserta naturæ; quæ quidem velut quædam naturæ divinæ privilegia B
ab initio sibi soli reservavit Altissimus. Quibus tamen idem sapiens et solus pius et misericors, summus omnium opifex, suam in creatione hominis venustavit et ornavit imaginem; nisi quia, proh dolor! cito ex inobedientia per vindicem juste judicantis Domini iram nævorum maculæ super inductæ sunt. Verum cum per miserantis opificis manum imago ipsius denigrata reformatur, in nullo magis hostis ille antiquus a Dei imagine hac effugatur et fugit, quam si pietate et misericordia, velut quibusdam coloribus pretiosissimis, ipsam intueatur decoratam et ornatam. Mox siquidem tanquam tetro et horrendo sibi imaginis splendore repercussus, illa tenebrarum potestas effugatur et fugit et veretur accedere. Verum in hoc facto sæculis omnibus detes- C
tando malitia iram pessimam consultricem habens, contra naturam naturæ hominis, hominis hic captivavit naturam, ita ut homo, si tamen homo, omnium bestiarum sævitiam hic excederet. Nam ut plangendo iterem, quod et iterando plangendum et plangendo iterandum est, quid facto hoc inhumanius, imo ut adhuc loquar expressius in homine, quid inhominius quidve ignominiosius? Hinc matres miseræ cum parvulis suis ad ubera adhuc pendentibus ejiciuntur, proscribantur : hinc vero quod in communi debetur omnibus, etiam patri ipsi a filiis commune omnium suffragium tollitur, et pro patre periclitante filiorum ad Deum orantium ora obstruuntur, volve et revolve omnem historiæ seriem, et lege et vide si a sæculo auditum in persecu- D
tione seu proscriptione ulla, hujuscemodi factum sit.

De sermone exhortatorio quo eruditi archipræsulis ipsum sunt allocuti.

Archipræsul vero primo audiens et postea videns hæc gesta sic cæpit sollicitus et mæstus esse, nec eam foris ostendit faciem, quam heri et nudiustertius. Unde et archipræsulis eruditi, peregrinationis suæ socii, advertentes hoc, quadam exhortatorii pariter et consolatorii sermonis allocutione ipsum adoriuntur sic: « Domine, » inquiunt, » quare in auditu novi nuntii hujus ab Anglia, facies tua sic concidit et vultus sic est in diversa mutatus? Nos nunc alloquentes te si placet vel modicum sustine. Tibi quippe

et nobis, qui secuti sumus te, communis est
communis pœna, communis pugna, favente D
et communis erit victoria et communis con
Hæc vero quæ nunc de novo superaddita est, e
rum et proscriptorum pœna, tibi et nobis co
nis, si pœna est, medicinalis est. Si pœna es
dicimus, eo quod magis ut nobis videtur cen
sit nomine medicinæ quam pœnæ, super ali
mordax quoddam epithema a cœlesti medico
apposita peccatorum nostrorum vulneribu
igitur per impatientiam repellamus a nobis cu
medici manum, nec fatigemur; dum a patre
mur, si pater super dorsa filiorum addat fl
flagellis. Nec, inquam, fatigemur nec plo
propter flagella, sed cantemus cum Propheta
tente et flagellato, dicentes singuli : *Quonia*
in flagella paratus sum (*Psal.* XXXVII) : si fo
sic omnium injuriarum malefactorum omniu
Dominus in omnes adinventiones nostras ulcis
Propter quod et per eumdem Prophetam
Moysi, Aaron et Samueli propitius fuisse d
quod in omnes eorum adinventiones ulcisce
Deus, inquiens, *tu propitius fuisti eis et ulcis*
omnes adinventiones eorum (*Psal.* XCVIII).
quippe ira Dei impunita nequitia. Unde et Pr
prius prosperatus et flagellatus, postea : *Noli,*
æmulari in homine qui prosperatur in via sua
XXXVI) ; eo quod sicut per prophetam aliu
Domino dicente : Iste talis quasi pecus occisio
quod saginatum ad victimam ducitur. Dom
prophetam respondente, sciscitatur prophet
mino : *Quare*, inquit, *via impiorum prospe*
bene est omnibus qui prævaricantur, inique a
(*Jer.* XII.) Cui Dominus : *Congrega*, inquit, *eo*
gregem ad victimam et sanctifica eos in die occ
(*ibid.*) : ac si dicat prophetæ : Prædic et præ
prophetali spiritu eos congregandos quasi g
ad victimam. Et revera talis et tanta vitæ huju
peritas absque omni obstaculo sine omni fl
Dei quidem miseratio est : sed talis certe D
seratio omnem Dei iram excedit. Misericordi
hæc juxta prophetarum unum : *Quasi nube*
tina et quasi ros mane pertransiens, quasi spu
per faciem aquæ, aut sicut pulvis a turbine ra
area, et sicut fumus de fumario (*Ose.* XIII). U
quo sic miseretur Dominus, eo plus iratus p
Synagogæ. *Recessit*, inquit, zelus meus a t
non irascar tibi. Et alibi per Prophetam
Dimisi, inquit, *eos secundum desideria cordis*
ibunt in adinventionibus suis (Psal. LXXX). Ec
culi hujus, ecce vitæ hujus prosperitas qua
amurca fluit per plateas, oleo in torculari pr
postea reposita in cellaria. Et tu, Domine, ut
absque Domini loquar offensa, Dei quippe ser
loquimur, tu quidem aliquanto tempore a
fuisti per plateas fluens, omnibus absque o
staculo tibi ad nutum et votum succedentib
videtur nunc quod amurcam convertere v
oleum qui convertit aquam in vinum. Si ergo

esideras, torcularis pressuram sustineas ne-
est, donec ex torculari in apothecam defluas.
ı pro novo hoc tam atrocis facti auditu, de sol-
ine et mœstitia quam ostendis, conturbamur
ıum. Sperabamus quippe quod in solitudine
ıa secuti sumus te, alterum te nobis Moysen
ıres, et sub tali duce fiducialiter Domini bella
ittere. Sed si necdum te talem exhibuisti, vel
xhibeas necesse est, cum te turba in solitu-
jam incipiat sequi. Non igitur dolore tabescas,
bore deficias, non pavore elangueas, non im-
tia dissolvat, non sollicitudo distrahat, non
:ent curæ, potius in turba sine turbatione et
uras quasi sine cura versare te oportet, tuos
udinis hujus discrimine et exemplo provocans
ıo roborans : ut ita, dum superbiunt impii,
res qui te sequuntur, hinc cœlestis verbi igne
o, inde vero superbiæ seu elationis vento agi-
:endantur. Incendantur, inquam, tanquam
in fornace, ut probati purgentur et tanquam
ı in igne, ut omni ex parte accendantur ad
m. Et hunc quidem elationis ventum, qui nunc
ıic contrarius est, et ejectorum et proscripto-
ıuperum turbam ab insula nativitatis suæ de
maris eventilat ; hunc, inquam, superbiæ et
ıis ventum, et tu ipse, cum adhuc in sæculo
llios superbiæ versareris, seminasti ; et ideo
n justum ut nunc turbinem metas. Ex tali
ɜ semine fructus talis, juxta quod de Israele
miam elationem schismatico prophetarum
: *Seminabunt*, inquit, *ventum et turbinem me-*
)se. VIII). Verum et si istud, quod sic nuper in
. in nostram oppressionem gestum est, quidam
)iæ et elationis turbo sit, pauperum turbam de
maris exturbans et eventilans, nos tamen qui
sumus te, turbo hic confortante nos Domino
ente, minime exturbare potest aut debet ; si
secuti sumus exturbare potest tu videris : nos
)test nec debet, quin potius turbo hic nos
sedat quam turbet, hunc quippe turbinem
ı reputamus, qua melius et commodius velifi-
; ad portum ; illos quidem mirabiliter dispen-
sic, qui cum, ut ait Psalmista *Mirabiles sint*
ıes maris, e diverso mirabilis est in altis Domi-
'sal. XCII) ; qui juxta eumdem : *Statuit turbi-*
ı tranquillitatem et procellam in auram (*Psal.*
. t revera, etsi non sentiamus, adhuc sentiemus
vi quod turbo hic novus nobis in tranquillita-
; procella hæc in auram, Domino sic mirabi-
perante, statuetur. Quod etiam parvæ intelli-
ɜ hominibus liquere potest de facili. Siqui-
ıunc primo ex facto hoc nostra nobilitatur
rinatio, roboratur infirmitas, virtus datur sus-
li, et Ecclesiæ causa in tuto, et contra mundi
pem ad nos mundi favor inclinabitur, adeo
ıbitur mundus facti hujus atrocitatem.

ut iterim taceamus de hoc, in brevi quippe
ınt oculi nostri, sic et gaudebit cor nostrum ;
. si quidem nunc primo, ut jam dicere cœpi-

A mus, nobilitatur peregrinatio, et deinceps ex hoc Ecclesiæ causa quam suscepimus in tuto est. Si quidem præter alios ex omni ætate, omni sexu, omni conditione, tot meruimus habere innocentes, parvulos dico et ad matrum adhuc pendentes ubera, nostræ peregrinationis consortes, nobis nunc associati, et nobiscum novi coram omnium judice ecclesiasticæ causæ advocati. Quorum profecto vagitus jurisperitorum omni allegationum robore et nitore in auribus Domini Sabaoth delectabilius et persuasibilius sonat. Nobis ergo ex facto hoc solum superest gaudium et exsultatio, quod videlicet coram terribili et eo qui aufert spiritum principum, tot et talium tanta nobis accreverint patrocinia : unde et, si fidem habemus, nequaquam hæsitandum
B quod etsi laboriose certemus, siquidem lites laboriosæ sunt, præsertim contra adversarium tam potentem, tam durum, causæ nostræ exitus exinde multo erit felicior. « Tu igitur, domine, pro ejectis nostris et proscriptis, qui, ut jam ostendimus, tam necessarii nobis adveniunt, omni sollicitudine et mœstitia omni deposita, exspecta Dominum et viriliter age et confortetur cor tuum. Hic enim inter ligna silvarum, inter petras et solitarios hos, nobis in solitudine hac velut quadam certaminis nostri palæstra aut cedendum cum ignominia aut dimicandum cum gloria. Quod autem a communi ecclesiæ suffragio interdicimur, si Deus cordis nostri nobiscum, et suorum corda pariter et eo magis corda quo ora clauduntur sic. Et certe oris oratione sic inhi-
C bita, eo magis nunc cordis oratio quasi duplicata clamabit intensius, supplicabit devotius, pulsabit securius, et ab Altissimo exaudietur facilius. ».

Responsum archipræsulis ad eruditos suos.

Archipræsul vero attente audiens verba suorum hæc, interposito parum silentio, flebilis et compunctus sic suis respondit : « Benedictus Dominus, qui vestra eruditione manus meas docet ad prælium, et posuit ut arcum æreum brachia mea, tam infatigabiles, tam eruditos et tam strenuos certaminis mei mihi socios dans. Jam quippe vos video me, quem dominum et ducem vestrum nominatis, multo magis in agone fortiores. Unde et illum devota prosequor actione gratiarum, cujus muneris est quod tales et tantos habeo coadjutores, quos ut ego sequar tutius est quam quod me ipsi. Ego etenim,
D fratres, sicut dicitis, amurca multo tempore per latas et spatiosas vitæ hujus vias excurri, ad nutum et votum vanis et voluptuosis vitæ hujus succedentibus mihi. Et ita secundum mea dimissus desideria, quasi indomitus et effrenis per sæculi devia excurri, efflui, erravi in invio et non in via ; unde et nunc in hoc tanto quod imminet discrimine, in solitudine hac me sequi non tutum. Sed ego vos tanquam eruditos et in his quæ Dei exercitatos, tanquam duces meos et rectores quocunque ieritis sequar. Ita ut a die hoc, ab hora hac, Ecclesiæ causam mihi et vobis, sicut dicitis et verum est, communem, vestris fovendam consiliis, tutandam viri-

bus, vestris commendo manibus. Et ego vestro provocatus exemplo et roboratus verbo, vos, ut dixi, jam sequar, et favente Domino et dilatante sic gressus meos subter me usque in finem, tali mei non deficient vos sequendo. Et quidem, ut dicitis, amurca fui, sed desidero nunc, si forte dignaretur mirabiliter operari sic Dominus, converti in oleum. Unde et amodo vestri consilii et auxilii adjutus viribus, proposui fortius sustinere et validius torcularis pressuram, si forte vel sic misericordiarum Pater virtutum Dominus de lacu miseriæ et de luto fæcis me educere velit. Verumtamen vos, fratres mei, tam strenui, tam necessarii præsentis agonis Christi coadjutores, si super his quæ nunc acciderunt moveor, misereor et compungor, nec mirandum. Ecce enim, ut a vobis sumam initium, qui secuti estis me, nihil quidem adhuc accepistis a me, et jam omnia perdidistis propter me. Pro me, inquam, retribuente vobis pro bono malum, pro obsequio proscriptionem et exsilium, vobis ejectis et proscriptis mecum et pro me. Nec jam vos solum et vestra, sed et vestri, vestra omnis cognatio ejecta simul et proscripta; in nullo quidem propter ipsos, sed propter me et vos, imo totum propter me: ita ut emortua veteris legis vetus parabola illa et querimonia, quasi de novo rediviva videatur iterum verti nunc posse in proverbium: *Patres comederunt uvam acerbam et dentes filiorum obstupescunt* (*Ezech.* XVIII). Ego quippe solus peccavi, ego solus cecidi, ego solus iram Domini portare debui. Nam, ut cæteros taceam, grex iste parvulorum sugentium adhuc matrum ubera, quod fecit? quid commeruit? Et hi præsertim, qui de mea non sunt cognatione, et tamen et hi et illi, ejecti et proscripti propter me, jam maris pericula et viarum difficultates propter me sentientes quibus etiam necdum est sensus, imo neque vox, neque sensus, utpote quorum nonnulli adhuc in matrum utero ante peregrinantur quam noscantur peregrini et proscripti priusquam nati. Et hi de vobis qui secuti estis me, vestra quidem cognatio. De mea quidem propria cognatione ejecta et proscripta, cum omni modestia et patientia sustinerem, cum tamen nullius illorum famosorum criminum conscius sim, pro quibus humana lex hoc fieri jubeat, de mea tamen cognatione patienter tolerarem hoc, sed pro vestra quomodo compassionem dissimulare possum et dolorem? Verumtamen sermo vester, imo Dei potius cujus supra fuistis organum, vivus quidem et efficax non parum in me energiæ habuit. Ex ipso admodum confortatus et consolatus, ita ut secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes vestræ lætificaverint animam meam. Manifeste quippe ex auditis jam cognosco, vos sequendo me magis Deum sequi quam hominem, magis æternitatem quam tempus et justitiæ causam magis quam temporalium prædam. Quin potius ejecti jam, proscripti, deprædati, et vos et vestri bonorum vestrorum rapinam cum gaudio suscipitis, unde apertissime adverte vos mere Dei causam sequi, non prædam,

A et quia, sicut dicitis, causa communis est, p
pariter acceptare communem. Video quem si
modicum gaudeo, propter vos. Gaudeo, inquar
cernam vos cum scientiæ ornamento pariter
patientiæ roboratos. Video quippe quod pa
vestram humiliet scientiam, ut paupertati
voluntarie se subjiciat: scientia vero instruit
tiam ut ex corde sub tali onere gaudeat. E
quidem sic patientia comitem habens sci
semper gaudere in adversis, sicut et scien
mitem habens patientiam semper fortiter su
adversa. Juxta quod vos secundum scient
patientiam vobis datam supra docuistis in no
ejectorum et proscriptorum nostrorum supe
sita pœna solum nobis gaudendum et exsult
B sapienter ostendentes, quod quia *superabunda*
litia, superabundavit et gratia (*Rom.* V). Et
amplior ad compatiendum nobis et succurr
mundi inclinabitur favor. Et quidem accider
sic, ut semper omnis malitiæ abundantia, e
quod superabundans est, suis maxime aucto
fautoribus noceat. Arcus enim pravus malitia
abundans sic, quæ non eminus jaculatur, se
ipsam retorquet spicula, ut illis converta
augmentum gratiæ contra quos excessum e
nibus pœnæ. Adeo ubique modus, ubique mo
ubique moderamen necessarium et in su
maxime. In quo tamen ira et invidia, si
videmus nunc et sentimus, semper solent ex
pessime potentatuum consultrices; unde e
C ptura: *Ira*, inquit, *viri justitiam Domini non*
tur (*Jac.* I). Propter quod etiam Christian
imperator Theodosius, sicut vos me multo
nostis, absque regali fastigio pœnitentia p
publice et patienter expleta, leges sanxit in pos
ut sententiæ principum super animadversior
latæ in diem tricesimum ab exsecutoribus dif
tur, quo locus misericordiæ vel si res tulisset
tentiæ non periret. Unde etsi juxta legem
ralem liceat vim vi repellere, ethnici tamer
cipes cum moderamine faciendum sic de
runt, dicentes quidem licere hoc, sed t
cum moderamine inculpatæ tutelæ. pœnis
aliis, sicut statuunt, molliendis semper magis
exasperandis. Unde etiam manifestum quod
D apud ethnicos principes misericordia super
bat judicio, juxta illud apud Græcos tritum
verbium: Ne quid nimis, » Verum. fratres
timus nunc nostri duntaxat odio misericordiæ
dicio per iram et invidiam meram sævitiam
positam; ita quod etiam innocentes adducu
crimen, et in quibus princeps mundi huju
habent, a mundi tamen principe proscribunt
iram et invidiam potentatuum, ut diximus,
mas consultrices; unde et super omnia et pr
nibus lugeo dominum meum regem meum,
sicut cor meum, sicut animam meam diligeb
a cujus etiam charitate adhuc nec tribulati
angustia nec persecutio separare me potest

est quem plango, quem lugeo; pro ipso tri-
est mihi magna et continuus dolor cordi meo:
mei æmuli, sui ipsius regis dico amici ficti et
ci veri, regem tam Christianum, tam illustrem
it transire in tyrannum, et Herodiana quadam
tate consulunt et compellunt desævire in par-
, eo quod in me ipsum modo plus nequeant.
gitur cum Propheta dabit nunc capiti meo
n et oculis meis fontem lacrymarum et plo-
' Plorabo, inquam, non me, non vos, non eje-
iostros et proscriptos, non damna rerum, non
ationem ecclesiarum, sed plorabo tam ma-
. dominum, regem tam præclarum, qui ad pra-
n suggestionem novam in regno suo pœnam, et
et tam ignominiosam induxit, nova excogitata,
eter alia novum nobis inferret dolorem, et eo
us exacerbaret afflictos, et eo acerbiorem,
lus communem, quo etiam extensam in inno-
s, ubi nulli misertum sexui, nulli delatum
non æstimata conditio. Salvo domino nostro,
Christo Domini rege nostro, sit illis væ per-
m per quos factum sic, per quos nova pœna
ntroducta novum scandalum venit: fiat via
m tenebræ et lubricum qui innocentibus, præ-
ibus et nutrientibus per terras ignotas, per
. inexperta. vias tam difficiles, tam periculosas
runt. Ita quod juxta Domini planctum væ
nantibus et nutrientibus his diebus, quorum
hieme facta, ut sit supra modum sævitia sæ-
quam præter alia circa tam miserabiles per-
et tam infirmas non perpensa, auget incle-
a temporis. Cum judicati fuerint exeant con-
ati, qui ita sine misericordia judicaverunt. Et
lis judicium sine misericordia qui judicando
icordiam non fecerunt. Sed esto : hoc certe
eorum, qui detrahebant mihi, qui in aula mei
i erant. Tunc quidem latenter serpentes prius
e, sed manifeste exerunt nunc caput et virus
unt. Attamen, sicut vulgo dicitur et verum est,
dolorem suum vindicat qui auget. Isti vero,
s supra docuistis, non nostrum in facto hoc,
sperant, dolorem auxerunt, sed suum verius
ut iram Dei impræsentiarum taceam, quæ jam
nit super illos, certe super dolorem et iram
habent in nos in hoc facto perpetuam sibi igno-
m cumularunt. Quia, ut cognoscat tam atrox
n generatio subsequens, filii qui nascentur et
gent enarrabunt filiis suis. Verum debuissent
cto pravi illi, qui in facto hoc non consilium
unt, sed infuderunt potius pro consilio virus,
ssent, inquam, prius advertisse quod omnes
ii præsertim potentatus semper sit vita brevis
equitur ipsum post vitam aut gloriosæ famæ
nmortalis, aut vulnera famæ læsæ incurabilia.
et regio maxime potentatui nil tam decens,
necessarium, quam consilii et scientiæ spiri-
no is qui præest omnibus super omnes et in
ous modum teneat, non transgrediens, non
ens, non se super se extendens etsi major :

A unde et ante omnia necesse quod qui indomitorum
est baculus, contumacium clavus, malleus superbo-
rum et omnium denique hostilium nationum de-
bellator, rex dico, qui totus suum esse debet et to-
tus omnium, necesse, inquam, primo et ante omnia
ut iram suam in manibus suis habeat et dicere
semper possit : Ira mea in manibus meis semper,
ut si irascatur, nec enim in regis etiam potestate
est non irasci, non tamen peccet. Alioquin si iratus
peccaverit, ira est manibus ejus elapsa, jam in ma-
nibus ejus non est, sed ipse potius in manu iræ, ira
victus, non victor sui vel iræ : unde et ex nimis
vehementi iræ impetu scientiæ et consilii exsufflato
spiritu qui ex eo datur, perit modus, et quæ ex
modo quasi ex matre soboles procreantur, justitia
B qua firmatur, et clementia qua venustatur thronus,
occumbunt pariter. Per quæ duo regibus per vitam
hanc beatæ famæ et jucundæ vita immortalis com-
paratur. Adeo ut exempti a mundo quodam immor-
talis famæ beneficio restituantur mundo et sancte
et feliciter in præsenti Ecclesia vivant etiam post
mortem, qui hic dum adhuc in carne viverent te-
nuerunt in regimine modum, justitiam et miseri-
cordiam observantes. Unde et solus ille rex beatus
legitur qui non abiit in consilio impiorum. Quod
si abierit, scientiæ et consilii spiritu destitutus,
jam non populorum rex, sed fæx potius, nec chri-
stus Domini, sed idolum christi, unctum idolum re-
ctor populorum constituitur, vel juxta sapientis regis
dictum, sicut lapis est in acervo mercurii. Sed esto
C ejiciant, expellant, proscribant, pungant, expun-
gant, instigent et insaniant : tempus sustinendi
est, patientes erimus et in flagella parati. Et re-
tribuemus interim bona pro malis, dilectionem
pro odio, orationem pro maledicto, tanquam vere
magistri illius discipuli, qui : « Pro eo, inquit, quod
diligebam, adversabantur mihi, ego autem orabam.»

His vero dictis et mutua exhortatorii sermonis
nostri allocutione invicem collata, sic exhilarati et
animæquiores facti in illas, quas, ut supra tetigimus,
infra septa monasterii sortiti sumus, mansiunculas
nostras non recepimus. Quotidie autem ad nos nova
exsulum multitudo confluebat, nisi quod plerique a
prætacto juramento auctoritate apostolica absoluti
in Flandria remanserunt, hi præsertim, qui propter
D ætatis vel sexus infirmitatem et multam quæ tunc
erat inclementiam temporis, absque multo sui dis-
pendio ad archipræsulem, quemadmodum jurave-
rant proficisci non valebant. Cæteri vero quotidie
glomeratim veniebant ad nos, ejulantes et plangen-
tes quod essent sic a natali solo ad ignotas nationes
expulsi, bonis suis proscripti, et ab amicis suis et
proximis elongati. Et ita quotidie pauperes et egeni,
ad misericordiæ Altissimi pulsantes januam, ar-
chipræsulem movebant. Nec enim poterat non mo-
veri, nec debebat non totis pietatis visceribus con-
cuti super talium clamoribus querulis, qui pro ipso
ejecti sic. Movebatur quidem, sed velut aroma ali-
quod pretiosum, quod quanto plus movetur, tanto

plus redolet; seu quasi aliquod sinapis granum, quod cum quis fortius terit, eo virtutem validius exerit, et tanquam vere argentea tuba, quæ quanto fortius tunditur, eo amplius producitur et formatur. Qui etiam repente totus visus est in oleum meracissimum defecisse ad torcularis præssuram, facie ejus adeo exhilarata in oleo, ut semper tam æqualis, tam compositi, tam erecti animi esset, ut in omni pressura sua vix adverti posset ullam se sentire pressuram, Juxta quod propheta de capite præconizat : *Nunquam tristis deque turbulentus, sed semper hilaris, semper jucundus, jucundus mente, jucundus facie, jucundus semper et æqualis.* (*Isa.* IV.) Sapiens enim inquit: *Sapiens ut sol permanet, stultus vero ut luna mutatur* (*Eccli* XXVII). Sic igitur iste omni tempore tam in adversis quam in prosperis permanens, qualis in prosperis talis et in adversis. Quem sicut nec sol per diem, neque luna urebat per noctem. Implens opportune apostolicum illud mandatum in se; *Omne*, inquit, *gaudium existimate, fratres, cum in varias tentationes incideritis* (*Jac.* I). Et Magister ad discipulos : *Semper*, inquit, *gaudete* (*Philip*, IV). Nam ut Magister ad alios discipulos docendo loquitur : *Sæculi tristitia mortem operatur* (*II Cor.* VII). Cui consonat illud Sapientis : *Tristitiam*, inquit, *non des animæ tuæ, multos enim occidit tristitia* (*Eccli.* XXX). Verum et rex Sapiens : *Omnes*, inquit, *dies pauperis mali, secura vero mens quasi juge convivium* (*Prov.* XV): Malis vero hujus agonothetæ nostri mens quasi in jugi convivio, in continuo gaudio, unde et ipso quasi quodam experientiæ libro certissime didici illam Magistri sententiam veracissimam, quod videlicet fructus spiritus sit sicut charitas, ita et gaudium. *Fructus*, inquit, *Spiritus charitas, gaudium* (*Gal.* V); unde et qui spiritum non habent, non solum secundum Magistrum, sed et secundum Prophetam et fructu hoc spiritus carent impii. Nec enim est gaudere impiis, sicut per prophetam dicit Dominus ; verum de hoc ad tanti archipræsulis laudem et gloriam solum hic tetigisse sufficiat, et servato historiæ ordine, ad parvulos nostros et alios ejectos et proscriptos revertendum.

Vir itaque apostolicus et terrarum potentatus nationes et regna audientes de ejectis nostris et proscriptis sic, mox in primo obstupuerunt auditu et factum admodum profanantes quotquot archipræsuli et tantæ et tali ejectorum turbæ totis pietatis visceribus compassi sunt. Ita ut archipræsul, quod prius a suis compromissum audierat, mox impletum cerneret, videlicet ex facto hoc, Deo mirabiliter dispensante sic, contra mundi principem mundi ad nos inclinatum favorem. Unde et archipræsul, eo quod tantam turbam secum ferre non posset, ipsos per diversas provincias, per nationes varias, ad diversa etiam regna, quosdam ad personas ecclesiasticas, alios vero ad potentes terrarum cum suis supplicatoriis destinavit. Et quidem qui missi omnes ab eis ad quos missi, tum tantæ malitiæ odio, tum favore mittentis benigne suscepti sunt. Ita quod in susceptione hac etiam populus quem non cogno vivit ei, tantus jam ipsius erat in populo f miseratio pro expulsis. Sed quid? Ejectis o sic, præstante Domino, provisum in brevi u ipsos egens nullus et plurimi etiam felicius lio quam in patria degerent. Unde et feli lium et revera felix : felix propter justitiæ c felix propter mundi favorem, felix propter m exsulum virtutem et constantiam, felix eti nocentiæ titulo, virginitatis gloria, viduitati et conjugali honestate insignitum. Per taler tam felix exsilium non nisi ad patriam ten

14. QUALITER ARCHIPRÆSUL COEPIT ARCTIU VIVERE

Verum, etsi ejectis nostris Deo miserante pr sic, archipræsul tamen attendens in tanta rum et proscriptorum multitudine nostrum a tum exsilium et pœnam exasperatam, dispo et pœnitentiæ suæ aggravare districtionem, ter illud quod jugiter portabat cilicium, et quas flagellatus furtivas accipiebat discipl ipse quoque plus solito districtius viveret. uni fratrum, qui ipsi in mensa ministrare co rat, una dierum instillavit secretius ut int lautiores cibos suos, quibus uti solitus erat quidem ita ut nullus adverteret, quotidie con lem sibi apponeret cibum, quibus solis uti di rat. Quod et ut cautius fieret et secretius, ipsi soli seorsum a nobis ponebatur quotid quidem per aliquot dies solis pulmentariis insipidis, juxta quod Cisterciensis ordinis re institutio habet vescebatur, cum tamen ut supra scripsisse meminimus, cum de mensa corporali et modo victitandi ageremus, in de primæva ætate fuerit enutritus, propter q grossiora non poterat. Verumtamen, quia, mus, ex ejectorum et proscriptorum multitud regrinationis suæ aucta est pœna, ideo et alia ipsius in vivendi districtione aggravata nitentia : verum per aliquod tempus sic se cans, sic districte contra solitum vivens p aliquot gravi correptus valitudine decubuit pulus vero qui scripsit hæc cum juxta quoti morem ad sacram lectionem manicaret ut, si injunctum fuerat, cum archipræsule de sacris conferret, et ab ipso, sicut quotidie consu vel disceret vel doceret, dolens reperit ac sic. Et confestim accedens proprius sciscitab posset esse tam subitæ valetudinis causa. At ut mox adverti, causam indicare declinans, retorquebat sermonem : verumtamen opp importune instare cœpi, prout tamen audeb mihi tandem causam revelavit ad importu instantis, sic tamen ut tenerem secretum. Nec asserebat, sed dicebat se suspicari, valetu accidisse sibi sic propter austeriorem illam nentiam et insuetam.

Exhortatio discipuli ad archipræsulen

Et ego mox ipsi, « domine, » inquiens, « si

per attende. Nec enim humana quidem, sed
diabolica videtur tentatio hæc. Qui quos non
subvertere per gulam, subvertere quærit per
deratam abstinentiam vel per insuetam. Con-
od Magister, non ignorans illius versuti astu-
gens de castigatione corporum, de mortifica-
carnis : *Obsecro*, inquit, *vos, fratres, per mise-
iam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam
, sanctam, Deo, placentem* (*Rom.* XII); et adje-
tionabile, inquit, *obsequium vestrum* (*ibid.*);
dicat, in hac corporum castigatione est adhi-
discretio : unde rationabile, inquit, scilicet
iscretione, videlicet ne quid ultra, ne quid
nensuram. Rationabile, inquit, ut æstimetur
possibilitas, non voluntas abstinentis. Ra-
ile, inquit, ut et ætas æstimetur et conditio,
ntur cuique congrua. Si ergo, domine, id de-
s ut in corporis tua castigatione rationabile
equium, necesse ut in abstinendo ratio comi-
bsequium et voluntatem tuam regat, et non
atis tuæ te trahat impetus, qui nimis vehe-
ad bonum videtur intensus. Juxta quod ait
s : *Noli*, inquit, *nimis esse justus* (*Eccle.* VII).
. : *Noli plus sapiens esse quam oportet* (*ibid.*).
gitur nec nimis justus, nec nimis sapiens,
et noli esse nimis abstinens. Per pauca quip-
e expressa, dat Sapiens et multa intelligere
on exprimit. Nam, sicut dicitur, paucis sa-
nnotescit. Nolimus ergo aliquid nimis, nam,
it quidam : « Omne quod est nimium verti-
n vitium. » Unde et sicut juxta Sapientem :
*tus qui perit in justitia sua, ita est et absti-
ti perit in abstinentia sua* (*Eccle.* IX). In abs-
quippe æstimanda est carnis infirmitas, na-
ossibilitas, et diutinæ consuetudinis usus.
ime quippe accidit hoc ut spiritus promptus
caro infirma, natura impotens et consuetudo
. Unde necesse tunc ut temperato rigore his
cendatur. Nam juxta quod ait Sapiens : *Qui
suum enutrierit in deliciis a pueritia, post-
iet eum contumacem* (*Prov.* XXIX). Tu vero
fecisti sic, qui corpus tuum semper a puero
iis enutristi, nunc vero quia has ipsi subtra-
sum tibi rebelle sentis, unde, quia Dei volun-
placeat tibi deinceps, ut, quia austeriora
tes, congruis tibi alimentis utaris. Et ut mea
a non mea sit, audias si placet quid super
torum unus, de escis corporalibus loquens
omnibus, » inquit, « talibus non usus rerum,
bido in culpa est. » Fieri enim potest ut sa-
ine omni vitio pretiosissimo utatur cibo : in-
vero fœdissima gulæ flamma in vilissimum
scat. Et sanius quisque maluerit more Domini
esci quam lenticula ut Esau, an hordeo more
orum. Nec enim propterea continentiores
unt pleræque bestiæ, quia vilioribus utuntur
n hujuscemodi enim non ex rerum natura
utimur, sed ex causa utendi vel appetendi
vel probandum est vel improbandum quod
agimus. Ecce, domine, quia mea doctrina non mea sed orthodoxorum potius doctrina est. »

Archipræsul vero ex paucis his statim advertit quid agendum, juxta quod Sapiens. *Da*, inquit, *occasionem sapienti, et sapientior erit* (*Prov.* IX). Unde, Domino favente, in brevi restitutus incolumis semper et in omnibus mira quidem et supra modum admirabili, quam supra cum de mensa ipsius corporali ageremus breviter ostendimus, sobrietate comite congruis sibi deinceps alimentis utebatur. Hoc autem de spiritu sancti et devoti pontificis tam prompto et carne ipsius infirma ad legentium ædificationem hic interserto, deinceps cœptum historiæ ordinem prosequamur.

Sicut dicere cœpimus, ejectis nostris et proscriptis, miserante Domino, solatiis. sic Pontiniaci in solitudine inter petras et monachos solitarii nos delitescentes a sæculo jam remoti, eo liberius quo quietius, et eo fructuosius quo secretius, tota mente spiritualibus intendebamus. Archipræsul vero super omnes miro discendi ferebatur ardore, qui tanquam luminare magnum in firmamento cœli sacræ Scripturæ jugiter inhærebat, apostolicis institutionibus. sed theologiæ præsertim summam operam dans. Hoc enim erat tempus quod, ut supra diximus, semper præoptaverat, quo jam dudum perditorum dierum repararet jacturam, ut qui electus erat ad regimen animarum, aliquo tempore. etsi sero, scientiam sibi regendi eas compararet. Unde et tantus erat Scripturarum amator, quod post horas regulares quotidie sacri codices per totum diem vix de manu ejus discederent : præsertim sacri illi duo libri, Psalterii videlicet et Epistolarum, tanquam duo spirituales oculi, mysticus et moralis. Horum quippe uno, ut dicebat, perfecte ethicam, altero vero theoriam præcipue docebatur. Ex amore vero hoc Scripturarum et opera adeo in brevi profecit, ut sæpissime in scrupulosis et nodosis Scripturarum, etiam super docentes se intelligeret. Et quidem mansio nostra Pontiniaci sic erat.

15. QUALITER SECUNDO PEREGRINATIONIS SUÆ ANNO APPREHENDERIT ARCHIPRÆSULEM JUSTITIÆ ZELUS.

Secundo vero peregrinationis nostræ anno cernens pontifex inimicorum nostrorum induratum cor nec pro tantis in nos excessibus ulla in eis pœnitentiæ signa, quin potius apponentes peccare adhuc quod jam manu non poterant, nos elongatos et in solitudine manentes linguis detrahentibus persequentes : cernens, inquam, pontifex sic cœpit cogitare intra se et meditari cum corde suo, et in meditatione hac ignis exardescebat, ignis certe non livoris, sed amoris. Videbat quippe filios proprios, etsi in hostem conversos, quotidie ire in interitum et in præcipitium ruere. Et quia pater est, amplius dissimulare non potuit. Nam, etsi illi jam filialem subtraxerint, nequaquam tamen pontificalis perfectionis erat illis paternum affectum subtrahere. Unde et pro pereuntibus filiis concaluit cor ejus

intra eum, et cum meditatione sua hac ignis exarsit, non quidem zelo vindictæ, sed ex zelo justitiæ propter filios et paterno compassionis affectu. Unde et quomodo pater miseretur filiorum et ipse illis misereri desiderat, ut videlicet visitet in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum. Itaque apprehendit eum, hinc quod maxime sacerdotibus congruit ardens propter contumaces justitiæ zelus, inde vero quod maxime patrum est intensus propter errantes filios compassionis affectus. Et ita qui hucusque siluit, qui hucusque in omni patientia sustinuit, videns et attendens patientiam suam in superbia et abusione calcatam, jam deinceps non patiens, non dormiens, sed surgens et excutiens se, tanquam verus excussorum filius, confestim cum suis deliberare inchoat quid agendum. Ad illud Domini comminatorium in propheta ad prophetam quasi subito motus et commotus: *Et tu, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel* (*Ezech.* XXXIII). Quod si non fueris locutus ut custodiat se impius a via sua mala, impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Nos itaque certaminis sui socios in primis quodam deliberatorii sermonis elogio alloquitur sic.

Deliberatoribus archipræsulis sermo ad suos.

« Viri fratres, » inquiens, « in causa Ecclesiæ mecum Christi coadjutores, scitis et nostis quidem, me multo melius, quod omnia tempus habent, tempus sustinendi et tempus rebellandi, tempus miserendi et tempus judicandi: *Cum accepero,* inquit, *tempus ego justitias judicabo* (*Psal.* LXXIV). Et Magister ad discipulos: *Tempori,* inquit, *servientes.* Nos vero hucusque tempori servivimus, hucusque sustinuimus, hucusque peccatores supra dorsum Ecclesiæ fabricantes portavimus, patientes ad omnes; sed ipsi iniquitatem suam prolongantes, nostra in die bonitate abutuntur et patientia, et peccata peccatis cumulantes solum sibi iram non misericordiam thesaurizant; cum Dominus per prophetam de indurato et non resipiscente, sed apponente semper peccare adhuc: Nonne, inquit, in tribus et quatuor impietatibus adversabor eum? Proinde, fratres, ineatis consilium, videte quid deinceps nobis agendum. Nunquid enim quia hucusque tacuimus, semper sic tacebimus? *Væ mihi,* ait propheta, *quia tacui* (*Isa.* VI). Nunquid igitur exterriti per prophetam tacebimus tamen sic? Et qui in solitudine hac inter petras has, et monachos hos hucusque dormivimus, non adjiciemus ut resurgamus? Bonum quidem et delectabile nos esse hic, dormire sic et dulcibus jamdudum concupitæ Rachetis amplexibus frui. Bonum quidem hoc et jucundum; sed tamen ut nihil inpræsentiarum in sanioris consilii præjudicium afferam, mihi certe videtur nunc quod amodo ad operandum necessarium nos sponsæ negotium trahat et officii nostri debitum urgeat, cura videlicet quam suscepimus pastoralis. Ecce enim

A quia vulpes demoliuntur vineas et lupi ma in caulis ovium grassari non desistunt. Et omnia hæc non sunt inter prævaricatores c vertantur ad cor, qui forte reverterentur si p si. Alioquin nisi lupos arceat pastor, sine baculum, et judex, nisi trangressores rep sine causa gladium portat. Et nisi indignos sacerdos, sine causa accepit Ecclesiæ clav nunc maxime vobis, fratres, loquor hæc qu trati contra nos facti atrocitas in ejectis dic tris et proscriptis in adversarios justitiæ ac opus. Selet quippe et justum sic ut diutius tur infirmitas vel negligentia quam malitia sæ Igitur pro officii nostri debito, sic modo videre videor amodo operandum nobis, no

B miendum, ut una cum sponsa capiamus v quæ demoliuntur vineas et una cum dilecto mus a lecto, egrediamur in agrum, commo in villis, et operemur in vineis. Juxta quod sa: *Veni,* inquit, *dilecte mi, egrediamur in a commoremur in villis, surgamus ad vineas* (*Ca* Perit enim nec valet sponsæ opus vel opera ferat opem dilectus. Nos ergo, dilecti, si vobi tur sic, surgamus, egrediamur et operemu prophetico sarculo, evellentes, destruentes e pantes noxia, ne per nostram desidiam vel gentiam crescant adeo et proficiant, ut totu minicum hortum operiant, et nos sic a D horti, tanquam hortulani pigri seu neglig desidiæ vel negligentiæ condemnemur. Fac

C ergo juxta quod injunxit horti Dominus cuid hortulanis, cui horti sui curam commiserat: *ego hodie constitui te super gentes et regna, u las, et destruas, et disperdas, et dissipes, et æ et plantes* (*Jer.* I). Verum, fratres, vos tanqu Scripturis exercitati et multorum Patrum exe in his et talibus quid agendum nostis me mul lius. Ego tamen, conscientia mea mihi dictar dico vobis quod sentio. Verumtamen, ut jam addam adhuc, mihi et hoc videtur inter cæt illius volumus imitatores esse cujus et discip mus, quod instar Samaritani evangelici custod et curatoris, ad peccatorum curanda vulnera infundendum sit oleum, et vinum postea, si t postea necesse hoc. Prius igitur quod maxin tentum vulneribus mederi solet, suavissimun

D tatis oleum infundatur. Et in primis dominus rex in omni lenitate et humilitate convenia forte vel sic ira et indignatione malis nostris nunc in humilitate nostra nos respiciat clen regia. »

Et quidem verbo hoc ab archipræsule pro nobis sic placuit verbum, nobis quoquot propo pariter et consilium commendantibus.

16. QUALITER REX PRIMO SIT CONVENTUS.

Missus est itaque unus abbatum ordinis ciensis ad monasterium Pontiniacense per speciali quadam jure subjectionis. Abbas hic

ıomine et vere urbanus; Urbanus nomine, A
us et re, urbanus et in sermone. Solus quippe
doneus ut tali fungeretur legatione. Is itaque
s, qui secum ad dominum regem nomine archi-
lis suavissimas litteras detulit, supplicationem
, correptionem vero nullam vel modicam con-
es. Quæsierat enim archipræsul verba utilia,
ι et pacifica, et conscripsit sermones lenissimos
s vel sic regis leniretur cor. Verum qui missus
post dies aliquot ad nos reversus, pro nostris
ɔus, pro nostris lenibus et pacificis, non nisi
tudinem, asperitatem et turbationem majorem
tavit regis corde sic obfirmato contra nos.

Qualiter secundo sit conventus.

ımen non destitit archipræsul regem adhuc
do per eumdem convenire. Cui et vice hac non B
uavia ut prius, sed et duriora legati viva voce
la injunxit et litteras aliquantulum austeritatis
entes destinavit, quibus archipræsul regem
uit, sed in misericordia et in spiritu lenitatis
:. Verum eo in brevi iterum reverso qui missus
, reportavit et iterum quod neque vox esset
sensus adhuc. Archipræsul vos audiens sic,
issime jam considerans quod hac misericordiæ
itatis via non proficeret, in spiritu judicii et
is, sicut spiritu fervens erat, tertio jam con-
it sermones sed asperos et austeros, jam non,
prius, regem in misericordia corripiens, sed
ncrepans, et sicut tunc decebat episcopum
mni imperio arguens, tanquam veri Samaritani
ulus prius infundens oleum et vinum postea. C
quam figuratum in propheta verum evangeli-
nimal, habens ante faciem hominis et faciem
, juxta in hoc ipso et Magistrum sequens : *Si*
ıquit Magister, *præoccupatus fuerit in aliquo de-*
ɔos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in
ι lenitatis (*Gal.* vi). Et alibi ad discipulum
scopali ipsum officio instruens : *Servum in-*
Domini litigare non oportet; *sed mansuetum esse*
ıodestia corripientem eos qui resistunt veritatι
m. ii). Ecce lenitas et modestiæ spiritum. Et
ι idem ipse ad discipulum alibi : *Quam ob*
n, inquit, *increpa illos dure, ut sani sint in fide*
. Ecce lenitas et modestia, ecce et increpatio
hoc est Samaritani oleum et vinum; hæ in pro-
evangelicæ facies, facies hominis et facies leonis. D
era ecclesiastica disciplina hæc et juris eccle-
ɔi ordo, ut qui fomenta non sentit, ferro absci-
superbiæ tumor unde et Ecclesiæ doctor hic
:, archipræsul dico, hac insedens via, hoc pro-
ɔrdine. Ad hoc vero durius jam nuntium per-
lum quidam approbatæ religionis vir electus
ɔ favorem religionis præcipuum et fervorem
ɔsus et miser, omni tempore exercens nudi-
a : unde et cognomento vocabatur discalceatus,
lus nomine proprio, vir certe jugiter habens
m in desiderio et vitam in patientia; cujus
ɛr summa fuerat sollicitudo ad pacem revocare
·des. Solus ergo talis idoneus, qui fungeretur

legatione hac. In talibus quippe et fiducialiter loquendi Dei verba et operandi grandia multa solet esse libertas, utpote in quibus Domini Spiritus. Is itaque missus ; in cujus ore, præter litteras quas detulit, et archipræsul verba sua posuit. Missus est et alius quidam religiosus cum eo. Et hi missi sic fiducialiter quidem egerunt, sed nec hic quidquam profecerunt. Quin potius dura propinantes, dura pro duris, imo multo plus duriora prioribus reportarunt.

17. QUALITER ARCTETUR ARCHIPRÆSUL REGE ADHUC INCORRECTO.

Archipræsul igitur audiens sic cœpit sollicitus et mœstus esse, cernens jam nec sic nec sic cor regis erga se emollitum : quod etiam emollire et pacem et gratiam inter regem et archipræsulem reformare Christianus ille rex Ludovicus et multi terrarum principes sæpe et sæpius jam studuerant ; sed nec magni illi viri nec proprii hi archipræsulis nuntii, nunc blanda nunc austeriora bajulantes, potuerunt proficere ; quin potius superbia eorum qui oderunt nos ascendit semper. Archipræsul itaque turbatus intra se cœpit intentius clamare ad Dominum, orare frequentius, refici parcius et continue lugere regem cernens eum adeo ad omnia hæc insensibilem. Videns itaque tantam Ecclesiæ turbationem et regis animum jam obfirmatum sic, coarctabatur e duobus, hinc cupiens solvi a cura et pastorali officio, inde vero propter Ecclesiæ causam, quam tuendam susceperat, permanere. Et post multam intra se animi sui fluctuationem demum super hoc erudites suos convenit. Qui mox de episcopatu deserendo vix verbo proposito, in primo auditu scandalizati, conclamabant ipsum jam deficere priusquam currere, et in Dominica acie ante jam occumbere quam pugnare : tanquam viri in divinis exercitati, causas multiplices distinguentes, propter quas interdum episcopo liceat de sede ad sedem transire, seu etiam plerumque penitus derelinquere. Verum ut contestabantur nulla talis causa hic; imo potius perniciosum hoc et omnibus post futuris sæculis detestabile, tanquam si proreta quis consternatus et pavidus in procellæ turbinibus navem oneratam in mediis fluctibus derelinquat : aut tanquam princeps vecors ad bellandum profectus, videns hostium cuneos, mox exterritus, ut solum se salvet fugiat, et quæ cum ipso fortiter stare proposuerat aciem castrorum perdat. Igitur, ut eruditi nostri universi constanter exhortabantur et salubriter, nequaquam tunc tempus fugiendi sed occurrendi, præsertim cum ab Ecclesiæ inimicis solum Ecclesiæ salus quæreretur, decus cleri deformaretur et impugnaretur libertas. Et quoniam archipræsul regem sic conventum sed incorrectum supra modum lugebat, suorum hoc erat consilium ut adhuc sustinens diutinæ passionis suæ exemplo cor regis emollire attentaret quod exhortationis sermone necdum potuerat immutare, cum nihil adeo cor irati soleat immutare et ad amorem convertere, quam pro irati voto diutius sustinere et pati. Archipræsul vero ex

eruditorum suorum viva et salubri exhortatione A
persuasus, jam nihil cogitabat de cura pastorali deserenda, sed potius deinceps fortius quam prius et virilius exercenda. Attrahens enim spiritum et assumens cor, jam nihil de fuga, nihil de otio, nihil de quiete, sed solum de cura et pugna cogitans, intra se cogitando censuit post omnia hæc regi baculo pastorali comminandum, qui leviorem virgæ castigationem non senserat. Intra se itaque cogitavit et censuit, eruditis suis nequaquam hoc exprimens vel deducens in consilium. Et quidem caute et industrie hoc, suis parcens in hoc, ne videlicet qui eum sequendo magnam jam ob id regis iram incurrerant, in majus et perpetuum forte induceretur odium, si tale contra regem darent consilium, quod forte etsi non regis voluntati, utilitati tamen militaret. Cogi- B
tavit itaque sic intra se, cum suis super hoc non prætractans, non prædeliberans, regem suum et filium baculo, ut diximus, severioris castigationis percellere, qui fuerat hucusque ad virgæ tactum insensibilis, si forte percussus baculo devians reverteretur vel sic. Cogitavit, inquam, sic intra se, dubius tamen admodum et anceps super hoc quid agendum. Nec enim, ut diximus, voluit propter prædictam causam deducere hoc in collationem cum suis, vel suorum consilium quærere. Itaque cum se solo deliberans aliquandiu intra semetipsum fluctuabat, stans et hæsitans, Legerat quippe illud in lege : *Principi populi tui non maledices* (*Act.* XXII) ; et illud regis peccatoris : *Tibi*, inquit *soli peccavi* (*Psal.* L). Et rex vere soli Deo peccat. Nam sicut C
super locum illum docet doctorum et Ecclesiæ rectorum unus : « Si quis de populo erraverit, et Deo peccat et regi : rex vero non habet hominem qui sua facta dijudicet. » Legerat quidem in lege et in Psalmista sic : legerat et multa alia quæ eruditi et exercitati Ecclesiæ rectores statuerunt de his. Quorum unus : « Non potest, » inquit, « salubris esse a multis correptio, nisi cum ille corripitur qui sociam non habet multitudinem. » Et item : « Cum quisque fratrum in aliquo tali peccato fuerit, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est. » Legerat quidem hæc et alia in modum hunc. In Romana vero Ecclesia, ut supra jam diximus, durum schisma tunc erat, tanto imperatore Frederico et tam generoso viro Octaviano antipapa tunc divisis ab Ecclesia et facientibus schisma, unde D
nec sine causa magna videbatur tunc majoris adhuc et durioris schismatis causa, si in tantam potestatem Anglorum, regem dico ætate juvenem et in cismarinis et transmarinis tam late et tam magnifice dominantem, gladio verbi exerto ab Ecclesia separaretur, ne forte rege juvene et tam potente ob id commoto, facile ad partes Ecclesiæ inimicas transiret. Super omnia etiam verebatur ne apostolicæ sedis auctoritas propter hoc gravius schismatis periculum, quod, ut diximus, facile posset accidere, quidquid absque ejus consilio seu conniventia statueret ipse totum ipsa irritaret. Hæc igitur et hu-

jusmodi ut gladium suum reponeret nec bac
percuteret hortabantur.

At e diverso his alia obloquebantur, quæ
pellebant ut gladium amodo non prohib
sanguine et ut percuteret baculo. Nam, sicut
audierat quod supra posuimus, videlicet : P
populi tui non maledices, ita legerat et in le
principes Synagogæ quam etiam alios pro q
excessus immundos reputari et extra Synagog
quod nequaquam erat maledicere principi; ho
prohibitum, sed talis potius excommucatio c
erat quædam disciplinalis, et sicut tunc, ita
principem anathematizare non est principi mal
quod lex prohibet, sed principem tanquam E
filium disciplinaliter coercere. Et tanquam al
bus vulneratum per Samaritani curam medic
secare, ut ferro abscindatur vulnus quod fon
non sentit. Legerat et in propheta : *Væ mihi,*
quia tacui (*Isa.* VI). Sibi ipsi propheta : Væ d
videlicet quod regem Achab ea auctoritate qu
non corripuit, nec pro data sibi potestate coe
Quod enim, ut supra induximus, rex adultere
cida Deo dixerat : *Tibi soli peccavi* (*Psal.* L), n
dixit quod prophetis tunc et Synagogæ sacer
in reges adimeretur coercitio, unde et proph
peccato mox regem corripuit, sed ideo dixit : *T*
Deo loquens quia sacerdotes et prophetæ vi
mini tunc gerebant. Et erant ipsi quasi ipse Do
cujus ipsi vicarii, unde et quem ipsi punieb
hæc solius punitio ipsorum inflicta minist
sicut tunc, ita et nunc, si Ecclesia, si sacerdo
punit, solus tamen Deus punire dicitur. Il
punit qui in terra Domini fungitur vice, q
terra quasi Deus populo datus est. Juxta qu
minus ad Moysen: *Ecce*, inquit, *constitui t*
Pharaoni (*Exod.* VII). Et sacerdotes deos v
Scriptura invenire creberrimum. Legerat it
lege et in propheta sic, et similiter de regibu
piendis per varia Scripturarum loca. Et, ut j
tantum divinis legibus, sed et orthodoxorum
et discretorum Ecclesiæ rectorum agamus e
audierat itidem et legerat rectorem illum E
tam eruditum, tam discretum, et tam præ
doctorem Ambrosium, Theodosium magnu
ratorem excommunicasse et ab Ecclesiæ
exclusisse ingressu. Et ne etiam longe exem
tantur, audierat felicis memoriæ Ivonem Ca
sem episcopum, qui velut quoddam Scriptu
armarium modernis temporibus pastoribus m
scientiæ lumen effudit et spectabilem se ips
mam dedit, audierat, inquam, ipsum Fran
regem Philippum excommunicasse et ab E
omnino prohibuisse. Legerat itaque archipr
audierat et hæc et illa, unde et coarctabatur
et illis, hinc super omnia metuens quod si
væ sibi, si vero loqueretur, dissensionis peri
Nec enim quæ supra contra hoc inducta su
verebatur, utpote Scripturas intelligens, s
quidem præ cæteris metuebat gravius, v

iis periculum: verumtamen et hæc et illa A
uo volvens sic, et tandem cogitans regem
im suum et dominum, quem ex diutina et
conversatione verius et interius noverat,
m fore filium dissensionis sed pacis, et
lquid exacerbatus verbo comminaretur,
m tamen matris suæ Ecclesiæ ut se eji-
mperet uterum; cogitans, inquam, sic,
i corde suo statuit ipsum baculo pastorali
, si forte devians et justitiæ transgrediens
reverteretur vel sic: verebatur tamen ne, ut
imus, Romana Ecclesia sua, quæ omni
ctoritate, evacuaret penitus quod ipse fe-
ne justitiæ opus, verebatur quidem hoc, at
idquid faceret Romana Ecclesia tanquam
omina, satius judicavit officii sui debitum B
uam ipso muto et dissimulante malitiam
e impunitam et fovere transgressionem:
nec immerito sanguinem impiorum de
minime requirendum tunc, etsi forte po-
jor superveniens ab eo factum immutaret
ous. Suadente igitur conscientia, imo sicut
t accepi urgente eum ad hoc, illam quam
n regem coercitionem ecclesiasticam in
firmissimam tenuit. Alioquin sibi visum
or evangelicus sine causa baculum et judex
icus sine causa gladium, et quod sacerdos
is sine causa claves Ecclesiæ accepisset,
iadmodum auctoritatem ita et haberet vir-
cut introducendi, ita et excludendi ab Ec-
os deberet. C
niam quod faciendum statuerat non sub
clam, sed publice et solemniter judicavit
n, sicut et causa nostra et partis adversæ
lica erat toto jam ecclesiarum orbe notis-
essit ad locum celebrem et tempore celebri,
m scilicet, instante festivo præ cæteris
lesiæ die, die videlicet festo beatæ Mariæ
iæ in cujus honore ecclesia loci fundata,
bi corpus gloriose requiescit, unde at ad
um ex diversis regnis concurrunt nationes
Tempore itaque celebri tam festivo acces-
tam celebrem locum distantem a mansione
ontiniacensi monasterio per diætam. Ac-
itaque et venimus proxima ante festum
s qui sequebamur accessus sui causam D
bus, nec enim propter hoc quod supra
nobis hoc indicavit, et credentibus quod
opter diem festum accessisset. In crastino
to videlicet die, ad petitionem abbatis
itus publicam missam faciens, finito Evan-
endit pulpitum, et elegantem et fructuo-
nonem ad populum habuit. Demum vero in
i hominum causam dissensionis inter ipsum
exponens, et quam dure et dire secum et
actum, qualiter etiam rex toties conventus
isertus, sed eo amplius induratus, Ecclesiæ
et se et suos ipsorum orationibus commen-
confestim, omnibus audientibus et constu-

pentibus, miro modo compunctus, voce quidem flebili et intentissimo compasionis affectu in ipsum Anglorum regem Henricum nominative comminatorium emisit edictum. Et nos quidem certaminis sui socii, ex inopinato audientes sic, mox obstupuimus, eo quod nobis inconsultis fecisset sic. Qui quidem sicut cito post nobis ipsemet indicavit, sciens et prudens hoc a nobis celavit, per supradictam causam se excusans quod nobis inconsultis hoc fecisset. Factum vero hoc ex plurimis et variis nationibus, quæ ad diem festum convenerant et ita propriis audierant auribus mox divulgatum per terras citissime ad aures regis pervenit: unde et rex nec sine causa, supra quam nunc dicere aut scribere tempus sit, motus est et turbatus et qui cum eo universi.

18. DE APPELLATIONE REGIS AD ROMANUM PONTIFICEM.

Convenit igitur multitudo et mente confusa est, quam certissime jam audierunt sic. Convenit itaque Ecclesia Anglorum in cismarinis; convenit et Ecclesia Normannorum in transmarinis hinc inde, quid facto opus inter se accrrime deliberantes, summo opere providere curantes, ne videlicet in regem sententia, cujus jam processit comminatorium, ad perfectum procederet, seu in regnum vel personas regni aut ecclesias aliquod ecclesiasticæ districtionis gravamen. Consternati etiam jam et tremefacti, non solum ob id quod jam de rege audierant, sed et quia archipræsul Jocelinum Saresbariensem episcopum ob manifestam inobedientiam jam suspendisset: eo videlicet quod decanatum Saresberiensis ecclesiæ contra interdictum domini papæ et suum inconsultis quibusdam ejusdem ecclesiæ canonicis, qui tunc cum ipso peregrinabantur, quorum erat cum aliis confratribus decanum suum eligere, cuidam de aulicis clericis ad regis voluntatem contulisset. Qui etiam et eumdem aulicum clericum, propter quasdam conventiones et obligationes illitas, quas in Alemannia cum schismaticis fecerat, anathematis vinculo jam innodaverat. Quas tamen conventiones et obligationes a rege missus de regis mandato ipse fecisse dicebatur. Personæ igitur regni metuentes sibi ex his et quæ furura sibi accidere possent gravamina prævenire molientes, solliciti quidem attentissime deliberant quid agendum.

Nam tua res agitur paries cum proxi musardet, ait quidam. Commodius autem sibi non repererunt remedium quam ut ad appellationes convolarent. Et regi placuit, Deo quidem, in subsannationem et derisum novi legislatoris et novarum legum, quas supra apud regiam illam mansionem quæ Clarendune dicitur fabricatas, et in scriptum redactas ostendimus, juste quidem operante nunc sic. Nam cum legibus illis appellationes ad Romamam Ecclesiam inhibitæ forent, nunc tamen ad regis et regni tuitionem ad ipsas recurrere necesse. Personæ itaque regni, quia remotiores erant, pro rege, pro regno, pro se et pro suis ecclesiis, scripto appellaverunt, et per eruditos nuntios libellum appellato-

rium in ea forma conceptum archipræsuli ad solitudinem nostram Pontiniacum transmiserunt. Et quia rex extra regnum erat tunc transmarinus, magnas quidem et venerabiles personas Ecclesiæ Normannorum pro se ipse rex destinavit, videlicet piæ memoriæ Rotherot tunc Rothomagensem archiepiscopum et Ernulfum tunc Lexoviensem episcopum, et cum eis alios plerosque viros magnos et eruditos, qui quidem Pontiniacum venientes nequaquam nos invenerunt. Siquidem a quodem familiari suo, qui tunc in regis curia erat, de mittendis sic nuntiis archipræsul præmunitus se subtraxit. Igitur præfati nuntii, propter nos Pontiniacum venientes, sed minime nos reperientes, mox recesserunt : prius tamen secundum formam juris Pontiniaci, ubi quasi domicilium habere videbamur, appellationem suam edentes, nec tamen ut docet civile jus scribentes eam pro foribus, sed viva voce appellantes. Subtraximus autem nos, non quasi juris ignari, quin apprime sciremus ratione domicilii, vel quasi appellandis absentibus seu absentantibus se, appellationes posse fieri, sed ideo in adventu nuntiorum nos subtraximus quia illorum colloquia vitabamus. Et quemadmodum appellationes interpositæ, ita et ad regni tuitionem juramenta quædam illicita et sacrilega per totum regnum exacta sunt in civitatibus, in castellis, in pagis, per comitatus regni singulos, quotquot a quindecim annis et supra jurantibus, quod domini papæ nuntios seu litteras et archipræsulis pariter, aut in captione detinerent si possent, aut proderent illis qui non possent hoc. Quam vero sacrilegum, quam profanum juramentum hoc, lippi vident et tonsores. Juxta quod ait: *Videns quia peccatum ariolandi est repugnare et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere* (*I Reg.* XV), verum omisso tanquam sacrilego facto hoc, quod non regni tuitio, est sed potius contaminatio, ad appellatores nostros revertamur.

Qualiter archipræsul cum suis deliberat an sit appellationi deferendum.

Nos vero Pontiniacum cito post appellatorum horum recessum reversi, deliberare mox cœpimus quid agendum, utrum videlicet tali fuisset appellationi deferendum, plerisque nostrum asserentibus deferendum, et ad docendum hoc tanquam eruditi et exercitati in jure, tam ex divino jure quam humano plurima allegaverunt ; aliis vero de nostris contradicentibus et nequaquam deferendum contendentibus, e diverso validis et variis rationibus suam fundantes intentionem. Eo præsertim, ut prudenter astruebant, tam iniquæ appellationi minime deferendum quod videlicet esset ipsa non ad oppressorum remedium, sed potius ad opprimentium prolongandam malitiam excogitatum fomentum; in quorum manibus evidenter et in omnium ecclesiæ spolia et dextera rapinis repleta. Itaque coram archipræsule ab eruditis suis diversa sentientibus super appellatione collatum, ipso, ut moris sui erat, partes suas interponente, et nunc hos, nunc illos

A de jure crebro sciscitante et opponente. Etq
inductas tunc hinc inde super appelatione :
tiones huic interseruissem historiæ, nisi qu
paterentur se molesta brevitate arctari. Et p
tim sicut et de plerisque aliis, ita et in libel
supersedemus ab his, eo quod in corpore q
epistolari multa continentur de his : de quo
lari corpore mox loquemur. Collatum igitu
allegatum hinc inde, verum archipræsul, et
contra tam manifestos malefactores quorum
ficia et lapides in parietibus et tigna in dc
jam accusabant, in ecclesiastica severitate
procedere potuisset, substitit tamen adhu
Sapientis consilium: *Qui patiens, inquit, est,*
gubernatur prudentia (*Prov.* XIV). Substiti
B adhuc, non processit, differre ad tempus sat
dicans, donec super hoc Romanam Ecclesia
consultasset : super omnia, ut supra jam di
veritus ne, quidquid ea inconsulta et tali p
tim tempore ipse statueret, totum ipsa eva
Ad supradictum vero libellum appellatoriu
mine personarum regni ad ipsum destinatum
suo proprio conceptam et proprio stylo ex
remisit epistolam elegantem satis et suffi
responsalem. In qua, inter alia, de appellati
factis, si juste vel injuste, quod sibi visum
seruit. Quæ nos in libello historico hoc, eo
in ea epistola sint inserta, sicut etiam sup
mus, hic causa brevitatis præterimus. Exsta
epistola illa inter cæteras epistolas suas, qu
C ipsemet scripsit, vel aliqui de eruditis suis
sius mandato sub ejus nomine. Ex epistolis q
a nobis vel propter nos in exsilio nostro con
grande compactum est corpus epistolare, d
supra nos hic dicturos promisimus. Compactu
inquam, corpus ex his multas in se epistolas
nens ; quas etiam secundum ordinem histo
nerabilis prior sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ
laboriose quidem et studiose digessit. In qui
exsilii nostri laboriosa historia perplurima
nentur ; unde et eo quod in epistolis illis d
tius conscribantur, multa in libello hoc bre
causa præterivimus, præsertim quia liber ill
tolaris a multis personis et a multis ecclesiis j
betur. Verum et qui sufficienter archipræsulis
D et opera in exsilio, conatus et actus, agones
dores pastorales nosse desiderat, ad illum rec
ut post libellum historicum hunc legat et ill
brum epistolarem. In quo, etsi in plerisque e
larum desunt dictionum solemnia, pre m
tamen satis commodus est. Quo nos amodo in
ria facilius contexenda adjuti, de cætero b
cœptum historiæ ordinem prosequamur.

19. QUALITER ARCHIPRÆSUL ET REX AD VIRI
APOSTOLICUM MITTUNT.

Appellatione itaque interposita et ecclesi
disciplina suspensa sic, parantur, mittuntur
ad apostolicam sedem. Mittit rex, mittunt et per
regni, mittit et archipræsul. Sed multum qu

nuntios hos. illi quippe per viam argento et auffarcinati; nostri vero expediti et vacui se- n via vix viaticum portantes. Illi in curia his ; massas aureas et argenteas aut dantes aut sime pollicentes, nostri vero nuda solum verba olicæ clementiæ offerentes. Nec tamen fuit ostra prima ad Romanam Ecclesiam missio. siquidem quosdam de eruditis nostris ad se- apostolicam misimus, per quos a viro aposto- postolicæ sedis legationem jam super Angliam imus. Et quidem ad cautelam a nobis factum t videlicet firmior et magis authentica eccle- ca quævis sententia haberetur, si deinceps ab præsule aut in regnum aut in regni personas ur, unde et cum archipræsul Vizeliaci, sicut ostendimus, comminatorium in regem emisit; B olicæ sedis legatus jam erat etsi impeditus le- nis suæ fines intrare non possent. Verum ad petas nostros revertamur.

aliter archipræsul amotus est a Pontiniaco.

e tamen prius interserto antequam plura de idelicet quod ipsis cito post supradictum diem n beatæ Mariæ Magdalenæ ad apostolicam n profectis, dominus rex Anglorum ad generale capitulum Cisterciense, quod in Septembri mo die Sanctæ Crucis, ut mos est, celebra- , litteras quasdam destinavit, significans quod idam de inimicis suis suscepissent et secum rent, Thomam videlicet Cantuariensem archie- pum. Unde et mandavit quod, sicut charum bant quidquid in terra sua aut cismarina aut C marina possidebant, ne eum amplius tenerent n. Tribus itaque diebus exactis, quibus capi- n celebrari moris est, veniendi ad nos Ponti- um arripiunt iter: abbas ipse Cisterciensis Gil- s nomine episcopus Papiensis, ordinis illius dam monachus, et ordinis abbates quidam cum t venerunt festinantes archipræsuli nomine uli nuntiantes se tales regis litteras et tale in iis episse mandatum. Verumtamen et sermonem ad præsulem convertentes: « Domine, » inquiunt, itulum propter mandatum tale nec fugat nec ex- te a se nec licentiat, sed tibi et prudenti tuo lio hoc significat, ut post tale mandatum videas endas quid agendum. Scit quippe totum capitu- certissime, et nos qui modo huc venimus, D er novimus universi, vos adeo nostrum dili- ordinem quod ordinis providebitis indemni- ne vestri occasione sicut nec in spiritualibus n temporalibus diminutionem aliquam aliquod- etrimentum patiatur. »

chipræsul vero et consiliarii ejus multa experti ercitati in plurimis, mittentium et missorum a conjecerunt et adverterunt mox quid agen- . Unde et incontinenti cum suis consilio ha- mox respondit archipræsul nulla ratione se quod sui occasione ordo læsionem ullam seu nodicum aliquid damni incurreret, qui in tam et ipsi et suis tantam exhibuisset humanita- tem. Eo addidit quod quocunque diverteret, ubi- cunque caput suum reclinaret, ab iis se citissime amoveret. « Domino, » inquit, « si placet, mihi et coexsulibus meis providente, qui volucres cœli pascit et vestit lilia. » Et archipræsul quidem brevi- ter sic, multorum vero et præsertim abbatis et fra- trum nostrorum Pontiniacensium, qui, ut supra os- tendimus, tam læti, tam devoti nos susceperant, qui aderant et audierant verbum super archipræsule et suis, pietatis viscera commota sunt cum fletu domum egredientes. Nam ut quod vidimus, quod audivimus, hoc testemur, sanctæ memoriæ Garino de Galardim tunc abbate loci et fratribus invitis et ipsis quoad licuit contradicentibus, propositum fuit recessus nostri verbum hoc. Audito vero archipræ- sulis responso hoc, sanctus abbas Cirtercencis et qui cum eo, in crastino recesserunt.

De deliberatorio archipræsulis sermone cum suis.

Archipræsul vero cum suis consilium habens quid agendum mox deliberat supremis suos alloquens sic: « Fratres, » inquit, « mecum coram Domino in causa Ecclesiæ advocati, ecce quomodo Satanas ex- petit cribrare nos sicut triticum, nos et nostros ex- pellens, proscribens, dejiciens et impellens, ut evincat nos et cedamus. Ecce quod, ut nos perse- cutus est mundus, fugimus ad solitudinem hanc ejecti et proscripti, ad hos sæculi mortuos decli- nantes, sperantes nos saltem in solitudine hac, inter hos sæculi mortuos, abscondi a conturbatione ho- minum a contradictione linguarum. Sed ecce quia princeps mundi plurimum potestatis hic habet, qui etiam usque huc nos persequitur, hinc dejicit, et deinceps hic peregrinari non permittit. Quid ergo faciemus, viri fratres? Quo ibimus? Quo divertemus Siquidem sollitudines interdicuntur, nec etiam inter mortuos sæculi nobis jam conceditur locus. Non ædificium nobis nec domicilium, non aurum, non argentum, non pecunia, nec posssesio ulla: elon- gati sumus ab amicis et proximis: vix etiam qui compati audeat, nedum suscipere nos vel subvenire. Quis enim qui hoc audeat, quæ ecclesia, quis ordo, quodve monasterium nobis, a tam spectabili, tam approbato ordine, quem inter peregrinationis nostræ initia adeo præoptavimus, quem præelegimus ejectis sic? Certe tum quia postpositis aliis præelegimus peregrinari hic, tum propter timorem mundi et mundanæ potestatis minas, non est qui nos susci- piat, non ecclesia, non persona ecclesiastica, non ordo ullus, seu etiam solitudo ulla, multo mi- nus sæcularium quis. Ad quos tamen, si qui forte essent, divertere, tum propter causam quam agimus, tum propter religionem quam ab initio usque inco- luimus, nec religiosum nobis nec honestum. Nec tamen ob id, fratres, loquor hæc, quasi contra boni patrisfamilias inhibitum adeo sollicitus de crastino. Spero quippe quod qui in monte vidit Dominus, ipse et in solitudine hac nos mundum deserentes et a mundo et ab his etiam qui mundum deseruerunt, jam desertos ipse consuetæ pietatis suæ oculis nos

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

›revi ergo reverso eo qui missus fuerat, ar-
esuli nomine regis reportata sunt hæc.
vero supra alia loca regia ad complendum
rinationis nostræ residuum præclaram illam et
n civitatem Senonis præelegimus, a solitudine
ι Pontiniaco quam incolere cœpimus, ut su-
›s dixisse meminimus, solum per duodecim
leugas distantem. Civitatem, inquam, illam
›gimus ex indigenarum consilio, eo videlicet
sicut ipsi testabantur, et nos hoc ipsum fide
a deprehendimus, multa essent civitatis il-
mmoda, utpote frumento, vino et oleo stabi-
lvis circumnexa, pratis amœnata ; scatent
, fluunt amnes, et denique autumni serenitas
ι omnibus exhibet ubertates. Terra certe il-
milis, de qua nuntiatur quod fuerit terra ha-
·es suos devorans. Sed super omnia et præ
; ad civitatem allexerunt nos civitatensium
; magis, inquam, allexit nos in clero et po-
vitatis morum edocta liberalitas, quam de-
civitatis commoditas seu agrorum fertilitas
rant enim et in clero et in populo civitatis,
jam eramus præexperti, viri munifici libe-
lapsiles, advenis præsertim et inquilinis ho-
exhibentes, affabiles, sociales, sua commu-
›s et facile tribuentes. Unde et potissimum
les præelegimus peregrinationis nostræ con-
ιre residuum. Est autem prope civitatem
›er stadium nobilis abbatia et regia, ubi glo-
irginis et matris sanctæ Columbæ corpus re-
t, et monasterium ad ejus honorem dedica-
m commode situm ut facile possit civitatis
commoda et evitare tumultus. Ad hoc ar-
›ul cum suis, tum propter loci religionem,
›pter civitatis tumultus facilius evitandos, de-
statuit. Quod quidem et mox, ut præfato illi
.nissimo regi innotuit et regi complacuit sic.
ιio igitur jam peregrinationis nostræ Ponti-
xpleto a Pontiniaco discedimus. Die vero
s nostri videres fratres mœstos et ejulantes,
chipræsulem currere, discurrere, festinare
tes et resalutantes et benedictionem iterum
ιm postulantes, et iterum et iterum videre
ui cupientes recedentem, interdum concla-
: « Pater, cur nos deseris, aut cui desola-
relinquis ? » Ego autem videns sic verissi-
› justi verba illa recordabar : *Qui timent,*
?, videbunt me et lætabuntur (*Psal.* cxviii) ;
gitur isti ita timentes ita discurrebant, ita
›m prævenire contendebant ut vel modicum
t adhuc et lætarentur. Nec quidem præcep-
›atis nec hora regularis ipsos revocare po-
·chipræsulem et suos diu et longe extra
›rii portam prosequentes : adeo quisque
bsque omni ordine prævenire contendens,
›nem ultimam et ultimam benedictionem
tendebat eripere. Sed quam pius certe,
rdinatus, irregularis et inordinatus horum
; et excessus hic, ad quem eximiæ charita-

A tis violentia impulit. In hac itaque fratrum pace et dilectione a Pontiniaco discessimus.

De somnio archipræsulis in recessu a Pontiniaco.

Verum die recessus nostri inter itinerandum archipræsul, qui in via maxime solebat esse comes facundissimus et jucundissimus, cœpit admodum tristis et mœstus esse contra morem suum neminem suorum in via alloquens nec ipsum suorum aliquis; nobis viæ sociis opinantibus ipsum tristari sic eo quod a fratribus tam diligentibus et tam dilectis recessisset. Abbas vero noster Pontiniacensis, comes tunc noster per viam, vir edoctus et religionis approbatæ, videns sic et compatiens, accessit propius sciscitans ab eo secretius quare sic vultus ipsius concidisset. Et hoc ipsum iterum et iterum
B sciscitabatur, donec sibi archipræsul aperiret causam ad amicam importunitatem sciscitantis. « Domine abbas, » inquiens, « nec mirum, si animo meo turbato vultus meus sic conciderit : verumtamen causam, et si familiaris meus sis, non prius edisseram nisi eo pacto, ut secreto eam teneas quoad vixero ego. » Et abbas mox pepigit se facturum sic. Et ipse : « Domine abbas, » inquit, « hac nocte vidi somnium, et visiones capitis mei conturbaverunt me. Jam quippe per Dei, ni fallor, revelationem accepi quod morte dura, sed spero quod pretiosa de hoc mundo sim transiturus. Nocte quippe hac mihi visum, quod in ecclesia, nescio tamen qua, contra dominum regem Anglorum in auditorio domini papæ et cardinalium pro Ecclesiæ causa contenderim,
C domino quidem papa parti meæ favente, sed cardinalibus adversantibus pro rege contra me, cum ecce subito quatuor supervenerunt milites, qui mox rapientes me ab auditorio, in eadem ecclesia capitis mei summitatem, ubi coronæ meæ locus est, excoriaverunt, adeo ut mihi videbatur angustiatus quod videbar mihi defecisse. Et ex revelatione hac, scio quippe revelationem esse hoc, non vanum somnium, conturbor sic et contristor : non quidem propter revelationem, pro qua potius Altissimo quantas valeo gratias ago, qui parvitati meæ aperire dignatus est de hoc mundo mei exitus modum, sed propter eos maxime doleo, qui secuti sunt me et tot et tanta sustinuerunt propter me. Qui certissime scio quod me percusso dispergentur, quasi oves non habentes pastorem. » Hanc eamdem visionem pau-
D cis post diebus exactis et cuidam alii abbati ordinis Cisterciensis, amico itidem suo et familiari, pacto simili ne videlicet eam cuiquam, donec visionis videret exitum, revelaret, secreto similiter retulit : de Valle Lucente dictus abbas hic erat. Visionem itaque duobus his abbatibus retulit, ut ita ipso eo modo quo ex revelatione præmunitus fuerat de hoc mundo sublato, in ore duorum staret verbum revelationis hoc. Quod quidem, ut eisdem abbatibus dixit, nemini suorum indicare voluit, ne forte passionis suæ socios eo amplius contristaret. Et quidem sicut prævidit et prædixit, eo modo et de mundo transivit, quemadmodum sequens histo-

riæ ordo declarabit. In hoc et uni sanctorum similis qui similiter de præsentis cursus sui fine revelationem accepit; cui nocte visum quod ipse totus igne cremaretur; et ipse quidem postea ita igne crematus et per ignem transiens in refrigerium est eductus. Ni fallor, beatus Polycarpus hic erat. Dicti vero abbates relatam sibi archipræsulis visionem omni tempore siluerunt, donec ipsam in cursus nostri fine finis ipse confirmaret. Sed hoc de visione interserto, deinceps ad historiæ ordinem revertamur.

21. QUALITER ARCHIPRÆSUL SENONIS A FRANCIS SIT EXCEPTUS.

Profecti itaque a Pontiniaco Senonis venimus, a piæ memoriæ Hugone Senonensi tunc archiepiscopo et a clero et a populo civitatis, in omni gaudio et alacritate suscepti, de fisco ad usum nostrum necessaria percipientes amplissime. Rex vero omni tempore quo ad civitatem veniret, sicut ubique moris sui erat, primo quidem ad ecclesiam et confestim, nisi major causa detineret, ad archipræsulem visendum accelerare consueverat. Cujus tunc prolixiori eloquio et in magnis consilio, tanquam viri exercitati et experti negotia regia, fruebatur. Sed quid? Suscepti jam a Francis, et de ipsius regis mensa jam eramus, inter ipsos non ut exsules sed cives, non quasi advenæ sed indigenæ; et etiam plus quam ipsis indigenis nobilibus et generosis, nobis a magnatibus et principibus terræ honor amplior impendebatur, ita ut oblivioni datæ essent angustiæ nostræ priores, nec essent jam priora in memoria quæ transierunt.

De commendatione Francorum.

Unde et, sicut vetus habet historia, quod Gallia semper viris fortissimis et eloquentissimis abundaverit, ita et illi veteri hoc novæ historiæ copulamus nunc, addentes quod viris munificentissimis et honoratissimis abundantissima sit, ad illos maxime tales se semper exhibentes qui advenæ sunt et oppressi. Quod vidimus, quod audivimus, quod etiam nos ipsi sensimus, hoc testamur de Francis, unde et merito ab antiquo dulcis Francia dicta est. Dulcis certe propter terræ fructus, qui præcellentissimi sunt, dulcis etiam propter aerem, qui ibi clementissimus est, sed verius dulcis propter terrigenarum ingenuos mores, suaves et jucundos, et jucunda consortia. Etsi igitur forte ex alia causa dulcis dicta sit, nos tamen in præsentiarum et ea causa dulcem prædicamus, qua ejus dulcedinem sensimus, adeo ut peregrini nos angustiati et afflicti præ ipsius dulcedine non recordaremur malorum. Propria quippe gens nostra nos calice mœroris, calice amaritudinis epotavit, sed ista venientes ad se calice suæ dulcedinis nos inebriavit: adeo ut præ dulcedine propinatæ prius amaritudinis non recordaremur malorum. Dulcis itaque Francia et vere dulcis; dulcis, inquam, ut jam diximus, et adhuc iterare urget amor, dulcis. Dulcis revera propter fructuum gratiam, propter aeris clementiam: sed vere dulcis

A et adhuc dulcior propter eximiam gentis hu
tatem et inolitam principum terræ benigni
Dulcissima vero propter cœlitus datam regib
ræ mansuetudinem. Donum quippe propried
datum in tanta potestate mansuetudo tanta.
dem Francorum reges, ut ex gestis habet
quis, viri semper fuerunt bellicosi, tyranni
aut nunquam. Dulcis itaque Francia dul
dulcissima est. De cujus dulcedine quia nos
vimus, imo plene inebriati sumus, inebriati
nunc, cum tempus est non eructuare non
mus. Et quidem ad laudem et gloriam genti
de ipsius dulcedine plenius nunc eructu
nisi quia amodo tempus est et historia e
intermissum supra historiæ ordinem rete
B Ad supra missos itaque Romipetas nostro
tendum.

22. DE ROMIPETIS ARCHIPRÆSULIS REVERSIS ET
CARDINALIUM AD PACEM.

Nec enim multos dies Senonis fecimus, c
Romipetæ nostri revertuntur, nuntiantes q
minus papa, cardinales a latere suo in brevi
rus foret, qui inter regem et archipræsulem
tractarent et reformarent pro posse: interi
omnia debere esse in suspenso, nec aliquid e
sticæ disciplinæ exercendum; hoc ipsum vi
stolico per reversos nostros signatis apicib
archipræsuli mandante et consulente sic. S
itaque per dies plurimos adventum cardi
præstolantes. Qui tandem venientes Senonis,
C primo venerunt; ideo prius ad nos quam ad
quia viæ ipsorum ductus sic se habuit. Fuer
tem qui missi venerant, quod ad ipsos, p
conciliatores idonei, utpote viri multum pec
multum oris habentes. Quorum unus dic
Willelmus de Papia, alter vere Otho, pr
cardinales. Ipsi itaque primo venientes ad no
sam nobis sui exposuerunt adventus. Et nol
dem placuit et devote ut ad Dei honorem e
Ecclesiæ libertate inter dominum regem et n
ponerent. Ipsi vero, sic ad regem profecti
manniam, erat quippe rex in transmarinis e
gnum tunc, cum rege moram fecerunt non m
ad nos nec revertentes nec nuntiantes qui
quippe solum quærebat rex, ut dicebatur, c
D postea rerum probavit exitus, ut videlicet
solummodo protelaret, pacem nostram mini
lens, etsi velle se simulans. Verumtamen car
ne frustra venisse viderentur, sæpe et sæpius
de pace convenerunt, sedulo et attente de p
ctantes, pacem inquirentes, sed viam pacis
venerunt. Verum ne frustra venisse et nihil
viderentur, denique nos ad colloquium voca
autem colloquium inter nos et ipsos in c
Franciæ et Normanniæ inter duo illa castra
delicet et Gisors.

De secundo archipræsulis somnio.

Nocte vero proxima ante colloquium archi
vidit somnium, sicut ipse nobis mane ad collo

us retulit, quod videlicet propinaretur ei ve- A confirmare juxta illam civilis juris regulam Ratihabitio retro trahitur et quæ sunt gesta confirmat. Addebamus et quod eadem, quæ inducebant contra regem propter nos, potius pro rege contra nos facerent, de consensu videlicet tacito et non expresso. Taciturnitas enim, ut dicebamus, non aboleret sed potius eo amplius ad pravarum illarum consuetudinum observationem archipræsulem obligaret, ad quas aliquo tempore male et illicite se obligaverat per apostolicæ absolutionis gratiam, per contradictionem acerbam, et per exsilium grave, rupta penitus illicita illa obligatione et dissoluta. Unde si in ecclesiasticæ pacis reformatione talis sit taciturnitas, et a tali qui contradicendi habet personam, ita ut de consuetudinibus illis evacuandis nec in B specie nec vel in genere ulla fiat mentio, manifestus videretur consensus, et prior illa quæ jam exspiravit obligatio illicita revivisceret. In quo casu multi loquuntur canones : quorum unus : « Qui non obviat, inquit, cum potest, consentire probatur : et nec caret scrupulo consensionis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.» Et multi alii canones in modum hunc tunc ibi inducti, et exempla multa : verum et canonibus ibi inductis et exemplis pariter, brevitatis hic causa supersedemus, præsertim cum hæc modicam etiam habentibus juris experientiam notissima sint.

i in calice aureo. Et quidem accidit sic. Alter cardinalium, præfatus videlicet Willelmus de vir elegantis eloquii, et verba habens persuapacis quidem suaves et blandos sermones noulit. Et videbantur in superficie bona verba fica, quæ tamen si quis interius aspiceret, ecticæ paci et libertati non modicum derogaEt ita nos audientes illa et pensantes relatæ orius visionis nocturnæ, mox advertimus conm. Unde et singula fere quæ a cardinalibus e proponebantur, nobis suscepta erant, meus capi in sermonibus, qui molliti et melliti et tamen ipsi nihilominus jacula. Et ut ibi us dicta breviter hic et in summa dicantur, m fuit cardinalium consilium et omnimodis tur ad hoc, ut nulla expressione facta inter et archipræsulem de consuetudinibus, quas n scriptum redactas diximus, ob quarum cononem et nos peregrinabamur, archipræsul n reverteretur ecclesiam, si tamen et hoc a sset obtineri vel sic. Dicebant etenim quod nt expressa et pacis processui fieret sic offenn. Nam sicut adjiciebant, turpe esset regi et s, ita manifeste et expressim consuetudinis renuntiare, quæ per antiquiores et majores t etiam per ipsos episcopos, etiam et per nos m dignitatem pertinere, et ad coronam suam e recognitum est. « Si vero rex pacem, ut , vobis concesserit de consuetudinibus sive s sive abolendis nulla habita mentione, eo acuatæ intelliguntur et abolitæ; præsertim per his inter vos et regem tam dura quæstio t tota sint hæ dissensionis materia. Unde si acem concesserit rex, vobis tamen non conbus has nec ad tenendas has vos obligantibus, intelligentur evacuatæ et vos obtinuisse in Rex etenim sic, etsi non expressim, tacite ntelligetur abolitioni consensisse. » Et addeempla, quemadmodum, ut aiebant, si episcoemquam ad sacros ordines promoverit, etsi us non fuerit, tacitus tamen de continentia sensus. Et ad hoc ipsum quidem probandum, m viri et in divino et in humano jure periti, e alia induxerunt exempla; juxta quod ue jus loquitur de consensu interdum expresrdum vero tacito et non expresso.

ero e diverso expressam petebamus consuen abolitionem, et ut expressum illud de quo pradictum chirographum decreti evacuareioquin minime in tuto fore nostram vel Ecpacem, nisi totius turbationis et dissensionis t summa causa velut totius mali radix exstir. Præsertim cum, ut supra ostendimus, arsul circumventus et seductus assensum illis rit. Unde si, nulla vel in specie vel in genere tudinum habita mentione, cum rege compooriorem illum de consuetudinibus assensum habere videretur, et quæ perperam gesta

Præterea ablatorum nobis, imo Ecclesiæ, potius restitutionem bonorum, tam mobilium quam immobilium, instantissime petebamus illam divini juris C regularem crebrius iterantes, videlicet non remitti peccatum, nisi restituatur ablatum. Et eo certe majora petebamus et talia quæ certissime sciebamus per ipsos apud regem impleri non posse, quia per quosdam aulicos amicos nostros sed occultos secreto præmuniti eramus, et nos deprehendimus sic, quod nec etiam hoc ipsum quod nobis offerebant impetrassent a rege. Jam enim rex certissime proposuerat et etiam publice juraverat, archipræsulem ipso regnante ad ecclesiam suam non reversurum. Verum cardinales, quorum alter regi per omnia favit, pacis qualiscunque verbum nobis proposuerant, ut ita quoquo modo regem excusarent, quasi per D ipsum non staret quo minus pax fieret, et, ut jam diximus, ne ipsi frustra venisse et nihil egisse viderentur. Unde et infecta pace, imo etiam absque omni spe pacis per ipsos deinceps faciendæ, discessimus ab eis sic, ipsis ad regem confestim revertentibus.

In Cenomania vero in civitate ipsa Cenomannis nonnullæ regni personæ jam convenerant; et videntes sic pacem nequaquam per cardinales posse fieri, in audientia cardinalium suas appellationes renovarunt pro rege, pro regno, pro personis propriis, et pro ecclesiis suis, ad sedem apostolicam reappellantes. Post aliquantulum vero temporis cardinales, multum a rege honorati et ambitiosis onerati exeniis, nostra et Ecclesiæ pace infecta, ad Romanam revertuntur Ecclesiam.

Nos vero de secunda appellatione hac an ei deferendum, mox inquirere cœpimus. Quanquam enim jus indistincte loquatur et dicat, appellatione interposita, sive recepta sit sive non, nihil innovandum, ne videlicet cognitionali deliberationi præjudicium fiat et secundum utrumque jus ejus esse de appellatione cognoscere, ad quem appellatum fuerit; eruditi tamen nostri nequaquam hoc passim et sine distinctione, verum prudenter et erudite, tanquam viri exercitati in his docuerunt, multa inducentes ad docendum, quomodo intelligendum sit jus, quod de appellatione loquitur sic. A quibus tunc inductis hic causa brevitatis supersedemus, præsertim cum talia viris peritis sint notissima. Nos itaque appellationi jam dictæ, tanquam ad justitiam eludendam et in oppressorum oppressionem manifestissime factæ, ab inferiori judice minime deferendum judicavimus. Quotquot tamen nos domino nostro archipræsuli supplicavimus, monuimus, consuluimus ut sola regis persona adhuc remaneret intacta.

23. QUALITER ARCHIPRÆSUL MULTOS DE AULICIS ANATHEMATIZAVIT.

Igitur archipræsul, sciens a propheta maledictum qui gladium suum a sanguine prohibuerit et qui Dei opus negligenter facit, accinxit se. Et in primis quosdam de aulicis clericis, qui ratione ordinis seu beneficii ecclesiastici obligati sibi fuerant et obedientiam exhibere tenebantur, districtissime citavit, ut ad ipsum venire non postponerent nec differrent. Quibusdam etiam in virtute obedientiæ, sub ordinis sui et beneficii periculo, nonnulla præcepit, at nec venerunt hi nec paruerunt illi. Unde et archipræsul appellationi non deferens, ipsos gladio verbi Dei percussit et publice anathematis vinculo innodavit, et ut præcipiunt canones, quantum permisit malitia temporis, quo debuit paragromata sua mittens, anathematizatos denuntiavit. Et de aulicis clericis sic; pariter et de aulicis laicis et ob causas varias: quosdam, quia invasores, quosdam tanquam rerum ecclesiasticarum violentos detentatores, quosdam quia tempore peregrinationis suæ prædia Cantuariensis Ecclesiæ, non ab ipso, sed a rege acceperant. Omnes denique qui prædia et possessiones archiepiscopatus Cantuariensis vel suorum, qui peregrinabantur cum ipso, auctoritate regis ad custodiendum susceperant anathemate percussit. Et non solum ex his et illis, sed et aliquos etiam de ipsis episcopis propter inobedientiam manifestam et maxime quia inter regem et ipsum totius dissensionis incentores exstitissent, quam et fovere in dies non desisterent. De anathematizatis sic Gilbertus cognomento Folioth episcopus Londoniensis unus erat. Et hi quidem anathematizati ex aulicis de magis familiaribus et consiliariis regis. Unde et fere jam quotquot in aula aut nominative excommunicati sic, aut saltem excommunicati denominative excommunicatorum participio, quos evitare nec poterant nec licebat. Adeo ut vix in capella regis qui in missa pacis illud

A osculum sacramentale regi offerret nisi excom
catus vel ex nomine vel ex participio. Excom
cati igitur hi, excommunicati et illi. Nec ar
chipræsul sustinere potuit aut voluit amplius
non destitit, non pepercit, nec his, nec illi
sustinuit, inquam, non pepercit, etsi vir ap
cus auctoritate sua quæ omni præest quosda
solvisset quos ipse ligaverat: præfatum vi
Saresberiensem episcopum et aulicum illum
cum quem supradiximus cum schismaticis i
tonica illicite contra Ecclesiæ pacem et con
rum apostolicum contraxisse.

24. QUALITER SECUNDO REX ET ARCHIPRÆSUL
VIRUM APOSTOLICUM MITTUNT.

Audiens vero rex motus et turbatus et pars
B adversa, sic videlicet nec aulicis deferri p
regem, nec appellationi propter sedem apostol
ad virum apostolicum mittunt cum omni fe
tione et remittunt. Currunt, festinant, acce
nuntii et nuntii, et post iterum nuntii, qui hæ
apostolico nuntient. Mittimus quidem et no
quia aurum et argentum non erat nobis, mi
nos iterum, sicut prius, nuda solum verba te
atramento scripta. Illi vero aurea et argen
abundanti et multo plus plura prioribus. V
tamen pius noster rex Francorum, de cujus
aula jam eramus, quia de ejus mensa, ad
apostolicum et ad familiares suos dominos
nales pias preces sacris apicibus suis mittit, p
nos mittens et remittens, mandans et reman
C quod qui tangeret nos tangeret pupillam ocu
super omnia mandans et rogans, ne vir apost
solveret, quos tam venerabilis, tam sanctus
præsul tam juste ligasset, nec evacuaret qua
fecisset contra Ecclesiæ inimicos justitiæ op
ipsum etiam et pontifices et principes terræ Ro
pontifici et venerabilibus cardinalibus cum
devotione et affectu monentes supplicaverun
ergo et per nostros et ab adversariis teruntur i
apostolorum limina: discurrunt, festinant, a
rant et hi et illi. Moriuntur obiter tam hi quar
sed succedunt alii et succrescunt et ex his
illis. Nam ut de nostris loquar, de multit
nostrorum exsulum erat nobis copia nuntio
unde et sicut supra satis ostendimus, sic di
D sante Altissimo, sicut in aliis ita et in hoc c
nostræ, etsi nescius, multam opem tulit qui
coexsulum tantam multitudinem expellendo s
vit: qui virorum tam eruditorum, tam pruder
et consilium nobis contulit et contra se ipsun
nobis tam fideles nuntios præparavit. Sed q
videres certe a paupere archipræsule et co
libus suis pannosis et miseris, adversum cive
versum reges, adversum purpuratos et divites
nue, varie et valide concertatum. Unde nec e
ex parte tunc didici, quod vir strenuus eruditu
pauper argento vel auro valeat comparari.
enim incomparabilis; unde et de sapientia Sap
Venerunt mihi, inquit, *omnia bona pariter cum*

vii). Non quidem de potentia, non de divitiis A 'æ potius terræ cujus rex puer est! (Eccle. x.) vites, inquit Psalmista, eguerunt et esurierunt xiii), unde et sapiens sapientiam præposuit hæc ei adjecta. Talis enim, ut diximus, et e non piget, incomparabilis: talis quippe er abundans, semper gaudens, egens vel tristis ıam. *Quasi nihil habentes*, inquit, *et omnia lentes*; *quasi tristes, semper autem gaudentes* r vi). Juxta quod philosophorum unus, cu- et animam ipsius dicebat esse fortunam. Et doxorum unus: « Nunquam, ait, parvus est s, cui magnus est animus. » Unde et Sapiens: *ıtiones*, inquit, *robusti semper in abundantia* . xxi). Talis semper dimicans, semper trium- ;, evictus nunquam vel deficiens. Juxta quod B iter ille agonotheta: *Quando*, inquit, *infirmor*, *potens sum* (*II Cor.* xii). Et sapiens: *Vi-* inquit, *virum velocem in opere suo coram* ıs *stabit nec erit ante ignobiles* (*Prov.* xxii). hic Thomas noster, magna anima et robusta ər abundans, semper in pugna, semper in pal- pote de forte illo et sancto fortium et sanctorum go, qui occidi poterant et flecti non poterant. melius in historiæ hujus calce declarabitur: ıterim hic adjecto, quod nec mirum si Thomas ster prædicetur hic magnus qui semper ma- ; magnus in aula, magnus in ecclesia, magnus lo civis in Anglia, magnus quando exsul in ia, sed incomparabiliter magnus et majore nus hodie: qui modico nunc clausus tumulo C sit sibi pennas diluculo et a nobis jam super ıs ventorum avolans, totum mundum trahit e. Sed hæc docebunt sequentia melius. Inte- l prosequendum historiæ ordinem revertamur. › ut dicere cœpimus, plurimæ fiunt et con- missiones ad virum apostolicum.

UALITER ARCTABATUR ROMANUS PONTIFEX PRÆ TIIS REGIS ET ARCHIPRÆSULIS SIBI ADVERSAN- S.

tabatur itaque Romanus pontifex quippe ne- ıod nos fecimus irritaret, sed potius ut ipse ap- nsus apostolico zelo nobiscum adversus ma- ıtes consurgeret, urgebant tum justitiæ causa fovebamus, tum mundi favor qui nobiscum, ii regis nostri Ludovici et suorum desideria et lationes tam affectuosæ pro nobis. Inde vero ebant regis Anglorum juvenis adhuc, ut supra us, et tam potentis et suorum postulationes ıriæ. Considerabat etiam vir apostolicus ar- esulem nostrum virum velocem in opere suo ut videbat ipse et ab aliis jam acceperat, ıps nec revocari posse, nec desistere velle a æ opere, quin videlicet gladium suum exerce- occideret et mactaret illos quos in tam atro- tamdiu et tam patienter supportaverat hac- Considerabat igitur vir Apostolicus sic, ıræsulis æmulationem tam accensam et ad- iorum obstinationem tam duram: unde et D turpe et irreligiosum et forte damnabile sibi, si ar- chipræsulem ex tam justa causa sacerdotali zelo ac- censum, ab officio suo suspenderet, seu ab ipso fac- ta irritaret justitiæ opera, ex quo universæ Ecclesiæ grande et grave scandalum generaret, et regis Francorum et regni incurreret indignationem non modicam. Igitur quod solum videtur superesse, Romanus pontifex inter regem, et archipræsulem paci amicabiliter reformandæ adhuc studere neces- sarium duxit. Sacros itaque apices suos ad domi- num regem Francorum sæpe et sæpius mittit, man- dans, monens et rogans regem, ut pacis nostræ me- diatorem se interponat. Mittit etiam nunc ad hos, nunc ad illos, ad eos maxime qui credebantur a domino rege Anglorum libentius audiri et beni- gnius, et quorum opere et industria sperabatur verbum pacis posse melius et efficacius promoveri. Mittit et ad viros religiosos, viros pacificos, quorum in reformatione pacis et in dissidentium reconcilia- tione solet esse diligens opera et efficax gratia. Mittit itaque Romanus pontifex et remittit, mandat et remandat. Pleraque vero de scriptis illis apos- tolicis exstant adhuc, in illud, de quo supra memi- nimus, corpus epistolare redacta, ad quod recur- rat, si quis hæc legere et nosse desiderat.

26. DE QUODAM REGUM COLLOQUIO, UBI PAX NOSTRA STETIT PRO HOC ADJECTO, SCILICET SALVO HONORE DEI.

Dominus itaque rex Francorum, videns dominum papam de pace nostra sic sollicitum, tanquam filius pacis et obediens apostolico viro, operose et attente partes suas interposuit. Unde et ad pleraque collo- quia, quæ inter ipsum et dominum regem Anglorum erant, nos vocavit, pacis nostræ in iis se mediato- rem interponens. Inter quæ unum colloquium fuit, quod ad laudem et gloriam tanti archipræsulis ego hic tacere non debui. Contigit, ut Pictavi et Brito- nes, ortis quibusdam simultatibus adversum domi- num regem Anglorum moverunt arma: et, ut fortius rebellarent et securius, cum illustri rege Francorum confœderati sunt, qui et tunc pariter cum Anglorum rege inimicitias habuit. Verum post multa dies col- loquii statutus, pax reformata inter omnes, donec tandem ventum ad nos, qui similiter pacem inqui- rentes colloquio interfuimus. Accedunt autem multæ et magnæ personæ ecclesiasticæ et alii viri multi et magni: omnes hi inter regem et archipræsulem me- diatores. Rex vero quibusdam ex mediatoribus his, quos archipræsuli magis favere suspicabatur, quos et archipræsul amicissimos habebat, jam secreto dixerat velle se crucem facere et Hierosolymis pro- ficisci, facta solum prius pace ad honorem suum inter ipsum et archipræsulem suum: et addebat se de pace hac in hoc colloquio in præsentia regis Francorum et aliorum solum quærere honorem, sal- tem verbo tenus. Habito igitur prolixiori verbo de pace nostra in communi omnium mediatorum, seor- sum tamen a regibus, isti quos diximus inter cæte- ros archipræsuli magis familiares, quibus et rex

verbum illud crucis et de pace nostra sic instillaverat, archipræsulem a communi illa mediatorum corona seorsum trahunt, et secretius proponunt ei verbum regis, quod a rege secreto acceperant sic, nec tamen ipsi hoc nomine regis nuntiantes, sed verissime asserentes se a rege accepisse hoc. Unde et summum ipsorum consilium fuit et summopere laborabant ad hoc, ut archipræsul, et de tota causa et de ablatis tam sibi quam suis, regis ibi per omnia miserationi et voluntati se supponeret; quod est sicut vulgo dicitur, ut poneret se de tota quæ inter ipsos vertebatur querela in misericordia regis, et absolute sic, absque omni additamento. Siquidem archipræsul ad instantiam et ad consilium mediatorum urgentium ipsum ad hoc, jam in communi mediatorum omnium audientia concesserat se facturum sic, adjecto tamen hoc: Salvo honore Dei: verum isti inter mediatores archipræsuli magis familiares, viri fideles et exercitati in consiliis, de quibus et tanquam de se archipræsul fidebat, adjectum illud nitebantur adimere, videlicet salvo honore Dei, eo quod, ut dicebant, in verbo illo scandalizaretur rex. Unde et ut absolute super tota controversia regis se supponeret voluntati et arbitrio, summo nisu et studio consulebant; et sic coram omnibus regi daret gloriam et honorem et hoc regi satisfaceret et hoc regi sufficeret: et rex vicissim ipsi restitueret integram gratiam suam et pacem. Et hoc quidem verbum illi simile quod prius, dum adhuc essemus in Anglia, de regiis consuetudinibus observandis adjectum. Dicebat enim archipræsul se regias consuetudines observaturum salvo videlicet ordine suo, quod in libello historico hoc supra non prætervimus. Illa igitur adjectio huic similis. Ibi salvo ordine, hic vero salvo Dei honore. Eisdem itaque suasionibus et allegationibus, quibus illi pacis mediatores tunc in Angliæ, illud adjectum salvo ordine, et isti nunc in Francia hoc adjectum illi simile salvo honore Dei attentaverunt adimere. Et quidem primam illam adjectionem ordinis, archipræsul expressisset nunc iterum hic, nisi quia, ut supra ostendimus, ex adjecto illo scandalizabatur tunc rex, quemadmodum et nunc ex hoc, salvo videlicet Dei honore, scandalizabitur ut mox dicetur. Sed quid? Denique adeo suasus, tractus, pulsus et impulsus est ut persuasus videretur. Cumque tandem cum eruditis suis familiarius et seorsum breviter, prout tunc licuit et tempus erat, loqueretur, et eis quæ a mediatoribus illis amicissimis sibi secreto acceperat singula proposuisset, ipsorum fuit omnis sapientia devorata; videbant quippe hinc pacis bonum, et gratiam regis desideratissimam, inde vero turpe et irreligiosum et ignominiosum Ecclesiæ videri posse, si ita super causa ecclesiastica archipræsul laicæ personæ voluntati et arbitris se supponeret, ut nulla videlicet de libertate Ecclesiæ seu Dei honore fieret expressio; præsertim cum de Dei honore habita fuisset mentio et jam quæstio mota. Quod tamen propter bonum Ecclesiæ et nostrum, quod certissime sperabant et

A asserebant subsecuturum, urgentissime cons
et cum omni quærebant instantia mediatc
maxime inter ipsos viri fideles et religiosi,
in conciliis exercitatissimi et archipræsuli a
simi erant. Et ideo eruditi nostri quotquot l
bant, et consilium dare verebantur, ne vel pe
impediretur pax vel ne forte per ipsos Ecclesiæ
quam agebant periclitaretur. In hoc igitur ca
nes quotquot siluerunt et ab eruditis nostri
consilium periit, et ipsorum sapientia inutil
est, tanquam ultra sapientia non reperta in Th
Periit, inquam, ab eruditis nostris sapientia c
silium, nisi quod quidam submurmuraverun
me tutum in tali casu Dei honorem, seu libertat
clesiasticam, pro gratia terrena acquirenda i
B primere seu subticere; quod non esset al
dicebant, quam lucernam sub modio ponere
admodum et in hoc libello supra ostensum e
similis illa adjectio, salvo videlicet ordine, in
similiter pro bono pacis est adempta. In arcto
hoc periit sapientia et consilium. Igitur, quod
nobis in articulo tam arcto restare videbam
mavimus ad Dominum supplicantes ut dare
consilii et scientiæ spiritum. Sed quid? No
consilium suspendentibus et hæsitantibus c
gendum, a pacis mediatoribus, multis et magni
et præsertim qui inter ipsos, a viris religi
aliis archipræsuli amicissimis et familiaris
adeo sicut et supra diximus, suasus, tactus
pulsus est, ut haberetur persuasus.

C Itaque cum pacis mediatoribus et aliis hi
patus jam duceretur ad reges, erant quipp
reges simul adhuc pacis nostræ finem exspect
cum inquam, duceretur, sic ingessit se, di
tamen inter tot et tantos, discipulus qui se
hæc: et breviter et citissime, nec enim aliter p
tunc instillavit et in aure: « Domine, inquier
deto quomodo caute ambules. Unum tibi dic
tissime, de conscientia loquens, quod si in co
missione hac regi adjectionem illam subtic
salvo videlicet honore Dei, præsertim cum t
hoc nunc agatur ut pro regis gratia subticeatu
quemadmodum et suppressisti illud in Anglia
ordine tuo, cum tunc de regiis consuetudi
observandis ageretur, sicut tunc ita et nunc
D tuus renovabitur, eo quod a bonis obmutue
silueris, unde illud Psalmi lugens recordabe
giter: *Obmutui et humiliatus sum, et silui a
et dolor meus renovatus est* (*Psal.* XXXVIII).
amplius renovabitur dolor, quod tunc perc
ob silentium simile, adhuc disciplinam non
peris. »

Vix dictis his et ipso solum me respicie
respondere non valente, tanta quippe erat ij
comprimentium turba et quærentium alloqui
ecce ductus sic ante reges venit. Sciens autem
humilitas præ cæteris soleat corda indurata c
lire, quæ etiam præ cæteris virtutibus ipsis s
bis et elatis gratior est, adeo etiam ut per ij

ɔia ipsa se sustineat vinci. sciens, inquam, hoc
.rchipræsul inter initia ad pedes regis se pro-
. Et cum ipso ad honorem ipsius venerabilis
ıi laude prædicandus Willelmus filius magni
:clari divæ recordationis comitis Theobaldi,
ienonensis archiepiscopus, illo jam defuncto
supra in historia hac nominavimus, qui et in
adventu nostro Senonis superstes erat, san-
cordationis Hugone. Rex vero archipræsule
pedes ipsius prostrato ipsum confestim ap-
ıdit et erexit.

ıipræsul vero erectus et stans ante reges hu-
r et devote pro Anglicana Ecclesia, sibi ut
ıt licet indigno et peccatori commissa, regiam
interpellare clementiam, se ut justi mos est
ıcipio sermonis sui accusans, et solum suis
s tantam ascribens Ecclesiæ turbationem et
onem tam duram. Et in sermonis sui calce
t : « Ego igitur, inquit, domine mi, super tota
ıter vos et me vertitur hodie causa, vestræ
ıtiæ et arbitrio in præsentia domini nostri re-
.ncorum et pontificum et principum et aliorum
: astant me nunc subjicio. » sed mox adjecit,
ıec rex nec pacis mediatores, nec alii vel etiam
ıprii æstimaverunt ut adjiceret, videlicet « salvo
e Dei » Hoc quippe, ut supra satis dictum,
ıt pacis mediatores, ne tale adjiceret verbum
'egi scandalum et pacis sic fieret impedimen-
:ideo existimabant archipræsulem persuasum,
adjiceret, quod scandalum generando pacem
impedire.

rofecto accidit sic. Tali quippe adjectione
, rex mox vehementer scandalizatus in archi-
lem excanduit, multis ipsum contumeliis affi-
multa improperans, plurima exprobrans, ar-
eum et increpans tanquam superbum, elatum
æ munificentiæ circa ipsum impense imme-
ı et ingratum. Et quia archipræsulis persona,
:a historiæ hujus initia diximus, etiam ab
e ætate talis erat et tam honesta, de qua etiam
ıces et detractores propter famæ integritatem
licere verebantur, hoc solum rex expressim
mine ei objecit, quod cum cancellarius adhuc
ab hominibus suis et cismarinis et transmari-
ssim, et a majoribus et a minoribus, homini
t et fidelitatis juramenta, ea sicut dicebat de
ut dominum suum et regem, qui tanta ei con-
:, exhæredaret et fieret ipse dominus univer-
: unde etiam, ut exprobrando adjiciebat, tem-
:ancellariæ tam magnificum se faciebat et
.unificum.

ıipræsul vero, in omni patientia audiens hæc,
lo ut videbatur perturbatus vel confusus ex-
ınti sibi mox respondit ; et modeste quidem
n humilitatis omnis et modestiæ, in respon-
ita verbum temperans ut neque rigidus appa-
ıec remissus : post alia quæ prius breviter
l subjiciens mox et ad id respondens, quod de
laria rex ei objecerat : « Domine mi, inquiens,

A quod ex ira mihi exprobramini nunc de in cancellaria gestis, ut hoc ut videtur iratus quæritis mihi vertere in culpam, quo etiam perpetuo gratiam promeruisse debuissem. Nec decet nunc nec oportet illius temporis a me in obsequio vestro gesta et fidem vobis tunc servatam ad laudem meam nunc recolere. Novit enim dominus noster rex Francorum, qui hic, norunt et hi qui astant, novit et mundus, et testantur opera, cum adhuc essem in aula, qualem me in illo officio aulico ad vestram utilitatem et honorem [illegible]. Turpe esset et indecens præstiti obsequii exprobrando recolere beneficia, quæ mundus vidit et novit impensa. »

Rex autem ultra non sustinens, sed cito ab ore ipsius verbum rapiens, et ad dominum regem Fran-
B corum se convertens : « Domine mi, inquit, attende si placet quam fatue, quam superbe, iste ecclesiam suam deseruerit, quem quidem nec ego nec alius a regno meo expulit, sed ipse noctu clandestinam fugam iniit, nemine expellente. Nunc autem vobis suadet, quod causam Ecclesiæ agat, et propter justitiam patiatur, et ex hoc multos et magnos circumvenit. Ego quippe semper volui et concessi, et volo et concedo adhuc, ut Ecclesiam cui præest teneat et regat in omni ea libertate, in qua aliquis decessorum suorum sanctorum eam melius et liberius habuit et rexit. »

Rex vero Francorum, quasi aliquantulum motus contra archipræsulem et favens regi propter verbum quod dixerat sanctos decessores suos nominando, archipræsuli breviter ait : « Domine archiepiscope,
C inquiens, nunquid quæris esse plus quam sanctus ? » Et verbum hoc, a rege Francorum velut insultando archipræsuli dictum, sic regi et parti suæ non modicum placuit : cujus erat semper studium et opera apud omnes et præsertim apud regem Francorum suam justificare causam et deprimere nostram, ut ita cor regis, qui præstante Domino in tanta turbatione nostra totum et tutum erat refugium nostrum, alienaret a nobis.

Archipræsul vero nec propter reges ut videbatur adversantes jam sibi, in ullo ut deprehendi posset turbatus vel motus, sed sicut ante animi compositi et æqualis, respondit mox regibus se quidem libenti et prono animo Ecclesiam sibi commissam recipere
D velle in eis libertatibus in quibus sancti decessores sui eam rexerunt : sed alias novas consuetudines in ecclesiasticæ libertatis dispendium introductas recipere nolle, sed tanquam sanctorum Patrum institutis adversantes abjicere et damnare. Cum vero de fuga, quam rex clam et noctu temere arreptam improperaverat, archipræsul se excusare cœpisset et justam fuisse causam allegare voluisset, qui pacis mediatores exstiterant multi, ut supra diximus, et magni viri, confestim archipræsulem ab auditorio regum adhuc seorsum trahunt, prudenter advertentes ex verbis his et illis, quæ inter regem et archipræsulem, non pacem sed majorem potius dissensionem orituram confestim : unde et trahentes

cum seorsum, suadent hi, suadent illi, vocant et revocant, pellunt et impellunt quotquot conclamantes: « Da gloriam regi, et verbum illud, quod regem scandalizat, supprimatur, taceatur, et absolute regis voluntati et arbitrio te subjicias, præsertim cum nunc sit tempus pacis opportunissimum, domino rege et primis Francorum præsentibus et omnibus jam in pace præterquam te et tuis. » Ad hoc impellebant archipræsulem multi, ut jam diximus, et magni, tam principes sæculi quam pontifices, Franci, Angli, Normanni, Britones et Pictavi, nonnulli etiam religiosi, qui specialiter propter nos et ex mandato apostolici viri pacis nostræ mediatores, propter pacis nostræ reformandæ meliorem et firmiorem spem, ad colloquium venerant; hoc solum universi postulantes, consulentes, suadentes, B ut illud tantillum verbi de compromissione tolleret, taceret, salvo videlicet honore Dei, et sic consequeretur mox et ipse et sui pacem ad honorem et gloriam in conspectu regum et principum.

Videres certe archipræsulem velut hostiam stantem, alios vero ut carnifices, non ferro sed linguis armatos, circumstantes et quærentes honorem Dei exstinguere, arbitrantes tamen se et in hoc obsequium præstare Deo: sed post modicum circumventos se et deceptos palam et passim quotquot se accusabant ut docebunt sequentia. Sed nunc interim quod cæpimus prosequamur.

Igitur archipræsule stante sic et vere stante, tanquam firmissima turre directo sita et respiciente contra Damascum, a tot et tantis impulsus est sed C eversus non est, jugiter nunc ad hos, nunc ad illos facturum se ut suadebant asserens: « Salvo honore Dei. » Dicebat etenim minime decere, ut sacerdos et pontifex terreni hominis arbitrio se supponeret aliter, præsertim super ecclesiasticæ libertatis causa et maxime mota quæstione super verbo hoc: et magnum quidem esse et debere sufficere, si vel fieret sic et etiam plus justo hoc, nisi ecclesiasticæ pacis bonum facto causam præberet.

Et verre juxta Psalmistam: *Justus manus suas lavat in sanguine peccatoris* (*Psal.* LVII). Et ut sapientis constestatur elogium, pestilente flagellato sapiens sapentior erit, quemadmodum et vulgo dicitur quod elixatus aquam timet. In Anglia quippe ob verbum, quod et supra posuimus simile huic, salvo videlicet D ordine, rex ut supra in historia hac docuimus scandalizatus est. Quod archipræsul, regis sic sperans sibi restitui gratiam, ad quorumdam consilia tacuit: verum postea ex hoc nec regis est gratiam consecutus, sed a bonis obmutescens dolor ejus plus multo quam prius auctus est, et renovatus, unde et verebatur nunc quod tunc accidit. Stetit igitur iste, inter tot et tantos pellentes et impellentes, immobilis quasi domus supra firmam petram ædificata, quasi civitas immobilis supra montem posita, quasi columna ferrea, et quasi murus æreus super terram, regibus, principibus et pontificibus illud corde, ore et opere, quasi in medio castrorum ut videbatur, cantans: A *Deus qui præcinxisti me virtute ad bellum, et* [...]*sti ut arcum æreum brachia mea* (*Psal.* XXII) certe illius legislatoris non immemor: *Non* [...]*ris*, inquit, *turbam ad faciendum malum, ne*[...] *dicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut a v*[...] *vies* (*Exod.* XXIII). Juxta quod etiam et philo[...]rum unus: « Et magis, inquit, eligendum [...] pauci. »

Pacis ergo mediatores videntes sic immobi[...] inflexibilem, mox universi disparuerunt ab[...] remansit solus. Solus, inquam, qui solus port[...] torcularis pressuram: portaverat fortiter e[...] riose calcaverat. Pacis igitur mediatores, u[...]mus, disparentes ab eo, et athletam Altissi[...] campo velut quadam pelæstræ area relinq[...] solum, erat quippe in quadam campi planiti[...] quium, hominis pertinaciam nuntiaverunt mo[...]bus, magnam viri constantiam pertinaciam [...]pretantes. Et reges quidem festinantissime in[...] nox quippe jam diremit colloquium, nec salu[...] nec ab archipræsule salutati recesserunt. Quin[...] rex Anglorum adhuc in recessu, etsi non in [...] archipræsulis, a conviciis non cessavit, insul[...] dicens inter alia quod ea die de suo fuisset [...] proditore. Pariter et aulici et qui pacis medi[...] exstiterant, in recessu multa etiam in faciem [...]præsuli objecerunt, quod videlicet fuisset s[...] superbus, elatus, sapiens in oculis suis, p[...] semper sectator voluntatis et sententiæ: adji[...] grande fuisse hoc malum et enorme Ecclesiæ[...]num et periculum, quod ipse unquam rector [...]siæ constitutus fuisset, et quod per ipsum ex[...] jam destructa, penitus cito destrueretur.

Sed archipræsul ponens ori suo custodian[...] peccatores sic adversus eum consisterent, illu[...] mistæ ruminare videbatur et dicere Domin[...] *sceptor meus es et refugium meum, quoniam lib*[...] *me a laqueo venantium et a verbo aspero* (*Psa*[...] et illud: *O Domine, libera animam meam a* [...] *iniquis et a lingua dolosa* (Psal CXIX). Fact[...] igitur ad exprobrantes et insultantes sibi, qua[...] audiens et non habens in ore suo redarguti[...] nisi quod uni de Ecclesiæ destructione sibi [...]branti humiliter quidem et mansuete respondit [...] erat unus pontificum, nomine Joannes natio[...]glus, episcopus tunc Pictaviensis, ipsi ex d[...] conversatione et societate familiaris admodun[...] rus et acceptus — respondit, inquam; sic: « [...] inquiens, cave ne destruatur Ecclesia Dei per [...] me favente Domino non destruetur. » Ita huic [...] hoc respondit modestiæ et mansuetudinis verb[...] colloquio hoc probris et contumeliis pleno, [...] supra diximus, ad omnes sermones suos mod[...] ut nec de elatione posset argui nec de remi[...] subsannari juxta quod Psalmista gloriatur se[...]ctasse *eum qui salvum se fecit a pusillani*[...] *spiritus et tempestate* (Psal. LIV). Quoniam [...] præsul noster in colloquio hoc pariter exspe[...] qui et illum salvum sic fecit, verum et ut su[...]

nus, a rege durius objurgatus, cum rege tamen
ntendit, sequens illud Psalmistæ consilium:
iquit, *contendere adversus eum, qui proficit in*
ia adversus virum qui facit quæ cogitat.
: et illud Sapientis : Non litiges, inquit, cum
e potente, ne forte incidas in manus illius.
is etiam conviciatus non reconviciabatur, il-
ofecto discipulus, qui cum malediceretur
emaledixit, cum pateretur non commina-

s bone, quanta passus est in colloquio pro hoc
tuo bellator tuus! quantum vexatus, quibus
s contumeliis, quibus lacessitus injuriis! Et
atur semper honorem tuum in conspectu
et non confundebatur. Nam etsi ipse factus
rodigium multis, tu adjutor fortis : unde etsi
,pulsus et impulsus, non est tamen eversus,
ictus, non cessit, sed ut cito rerum probabit
et docebunt sequentia, omnium etiam ini-
m judicio gloriose triumphavit. Quid enim
npharet Domini miles, Dominica sic inductus
ura? Ipse quippe in colloquio hoc velut quo-
mphitheatro, verborum spiculis, loricam ju-
linguis lanceatis scutum patientiæ, et terrenæ
tis promissionibus galeam salutis æternæ op-
it, illud cum strenuo illo rege bellatore con-
: *Si exsurgant adversum me castra, non ti-*
or meum, si exsurgat adversum me prælium
ego sperabo (*Psal.* XXVI). Ita ergo recessit a
io gaudens revera et gaudentissimus, quod
esset pro honore Dei contumeliam pati. Ibat
o, ipse gaudens; ibant et sui, non gaudentes
sicut ipse, sed tristes aliquantulum et solliciti,
d vel in forma illa quam suaserant omnes
a pacis nostræ non processerit. Pauci inter
bus non displiceret, quod ad tot et tantorum
m verbum illud, scilicet salvo honore Dei,
it suppressum aut saltem mutatum.

verbo discipuli in recessu ad magistrum.

mtamen discipulus, qui scripsit hæc, mox
ssu quam cito accessum habere potuit, ad
m suum et magistrum : « Domine, inquit,
summæ Omnipotenti a vobis et a vestris
e, in cujus manu mors et vita, qui hodie
m tuam ita moderavit, sic rexit ut ab ore tuo
ata prodirent nec remissa : sed in hujus
nto tumultu tot et tantis in te irruentibus, tot
s contumeliis affectum et injuriis lacessitum,
t te et servavit custos Dominus a pusillanimi-
iritus et tempestate, linguam in udo positam,
facile labilem, quasi in quodam viæ regiæ
regens ita ut in responso tuo nec deprehendi
pusillanimitas nec notari elatio. Et profecto
d oculum videbit mundus adhuc quod Altis-
honorificabit te in conspectu mundi, qui in
cto propter mundum honorem Altissimi nec
verbotenus suppressisti, sed tam fortiter, tam
nter es confessus. Et juxta promissionem
pse, a te confessus, te confitebitur et hono-

A rificabit, quod honorificantibus ipsum sic promittit : *Qui honorificaverit me honorificabo eum* (*Joan.* V).

Sic igitur recessimus a colloquio nunc in Francia, sicut prius in Anglia apud Northamtune, ut supra in historico libello hoc satis ostendimus, facti opprobrium abundantibus et despectio superbis.

Et nos ita recedentes dominum regem Francorum sequebamur: cujus erant præparata hospitia in castro, quod Mons Mirabilis dicitur, situm in confinio Carnotusiæ et Cenomanniæ, in quo confinio ea die inter reges colloquium fuerat, sicut et ibi interdum colloqui solent. Eramus et nos in castro hoc pariter hospitati cum rege ipso semper per clientes aulicos nobis abundanter ministrante viaticum. Nos ergo prius quam rex, sero tamen jam sub noctis crepu-
B sculo, ad hospitium venimus, colloquii negotiis multis et magnis et maxime pacis nostræ verbo sic per totam diem usque ad noctem fere protractis. Rex autem, qui posterius venit, non declinavit, quemadmodum in aliis colloquiis consueverat, ut archipræsulem in hospitio suo videret; unde et mox conjecimus cor suum non ita nobiscum sicut heri et nudiustertius. Nihilominus tamen archipræsul hilarem et jucundum se exhibuit ut consuevit, nec deprehendi poterat vultus ejus in diversa mutatus ob hoc. In quo adverti potest magna viri constantia, fortitudo animi invincibilis, qui mundo jam sibi contrario nec ullam vel etiam modicam turbati ex hoc vel solliciti ostendit speciem. Et quidem si sui solam curam haberet et providentiam, non ita spe-
C ctabile, non ita admirabile hoc : verum, ut satis supra ostensum, coexsulum suorum multam habuit sequelam. Inter quos multi nescientes quid inter dexteram et sinistram : qui omnes tanquam de matris suæ uberibus de ipsius pendebant cura et providentia. Et tamen mundo jam sibi adversante in nullo turbatus nihil sollicitus videbatur. Sed revera juxta Sapientis elogium: *Justus sicut leo confidit* (*Prov.* XXVIII), cui etsi mundus totus contrarius sit et adversetur, ipsi tamen etiam tunc totus mundus divitiarum est. Juxta quod magister athleta qui mundum persequebatur, et mundus ipsum, quibusdam quos in fide genuerat: Omnia, inquit, vestra sunt, sive vita sive mors, sive præsentia sive futura. Justo igitur omnia sunt: et velit nolit mundus, totus
D mundus ipsi divitiarum est, etiam si ipsi totus mundus contrarius sit et adversetur. Quin potius eo amplius suus quo magis ipsi contrarius, eo plus obsequens quo plus adversans. Mundus quippe etsi nescius, nihilominus tamen quasi inter malleum et incudem, inter mala videlicet pœnalia quæ infert, et patientiæ virtutem quæ sustinet, justo coronam fabricat æternam, unde et justo plus servit mundus contrarius et offensus quam placatus. Et melius obsequitur si sic rebellet, quam si pareat, cujus ut experimur quotidie extrema gaudii luctus occupat; unde juxta Sapientis dictum: *Non constristat justum quidquid ei acciderit* (*Prov.* XII). Nam exaltatus a terra, omnia trahit ad se. Prospera et adversa

mundi æque militant ei. Sicut tenebræ ejus ita et lumen ejus, nisi quia ut hic pro tempore docuimus breviter justo mundi adversa plus servire. Thomas igitur hic noster, exaltatus a terra, cui et terræ jam nihil, omnia traxit ad se, unde et mundo jam sibi contrario nec tristior effectus est nec sollicitior sed æqualis permansit.

27. QUALITER ARCHIPRÆSUL CONFORTAVERIT SUOS IN VIA.

In crastino vero rege ex colloquio proximæ diei fatigato et pausante adhuc, nos mane summo recedentes a castro Carnotum venimus Senonis properantes. Inter itinerandum vero archipræsul, qui jam adverterat plerisque de eruditis suis displicere, quod verbum pacis nostræ ut hesterni mediatores consuluerant non processerit, ipsos allocutus est sic : « Fratres, inquiens, et mecum Christi commilitones, heri fuimus in militia, heri in lucta, heri in palæstra, facti spectaculum mundo et angelis et hominibus. Et mundus jam subsannat nos et irridet : quod sicut protervi et fatui pacem Ecclesiæ et nostram sic distulerimus. Quin potius credit et prædicat pacem deinceps nobis magis ablatam quam dilatam ; verum, sicut vos, fratres, juxta legis præceptum tanquam legem scientes me nostis melius, non est acquiescendum judicio multorum, quod quidem in exemplo evidentissimum, ut puta veritatis et paupertatis, quæ inter se semper amica sunt. amici sunt pauci, cum e diverso vanitatis et divitiarum mundus semper amicus sit, et vanitas veritati, et divitiæ paupertati omnium fere judicio præferantur. Nam etsi qui forte his veritatem et paupertatem verbis præferant, factis tamen negant, divitias potius et vanitates sequentes. Verum, quia nos jam veritatem et paupertatem propter justitiæ causam prælegimus et de illa sumus amicorum paucitate, qui veritatem et paupertatem charius amplectuntur, ne acquiescamus multitudini nec credamus nos mundo sicut nec mundus se nobis. Nam eo ipso quod jam irridet et subsannat nos mundus, causa nostra, cui mundus non communicat, pretiosior est et purior nobis æstimanda, veritatis luce quam pauci sequuntur eo amplius illustrata : quasi *lux quæ in tenebris lucet et tenebræ eam comprehenderunt* (*Joan* I), et quasi *hortus conclusus et fons signatus* (*Cant.* IV.) Signatus, inquam, et singularis fons noster, cui alienus non communicat. Videamus etenim nunc et attendamus si non causa nostra ab heri purior, justior, planior et evidentior facta sit. Prius si quidem agebamus causam Ecclesiæ, ecclesiasticam libertatem protestantes et quod adversarii tyrannice collo ejus nituntur imponere jugum servitutis, concutientes, illud quando Domino et sicut Domino placuerit excussuri. Nunc præter Ecclesiæ causam expressim ipsius etiam Dei causam agendam suscepimus, cujus honorem nec propter mundi sapientiam, nec propter consilium, nec propter metum, nec propter gratiam subticemus nec favente Domino subticebimus. Causa itaque causæ adjecta est, causa Ecclesiæ causa Dei,

A causa Sponsæ causa Sponsi, causa capitis corporis. Et ita nunc primo causa nostra, tuendam suscepimus, integra, Dei videlicet clesiæ Sponsi et Sponsæ, capitis et corpo deamus ergo et nos, ut eo amplius et plus prius, simus deinceps bellatores strenui, con et integri, ut sicut causa integra et nos i Integri dico ne separemur, ne dividamur, sed stemus, et item integri, ne videlicet paucita stræ aciem hucusque fortem, sed Dominc deinceps nostras augente, cujus nunc propria super adjecta est fortiorem, mundi irruei rumpat fragor, ut vel frangat metus, vel ei gratia, Ista etenim mundi duo fortia spicul sed obtunduntur hæc et resiliunt, nec perfor

B nec etiam nocebunt vel modicum, si, ut cœ fortiter in acie stantes loricam justitiæ indue quam ad hæc mundi spicula opponamus. I quia induimus hanc, hac jam ex omni par tecti. Habemus enim nunc arma justitiæ a d et a sinistris ; justam causam Dei et Eccles tam ; justam causam regnantis in cœlis et j reginæ causam militantis adhuc et peregri in terris. Unde et bene nobiscum agitur, qui cœlo et de terra veniret auxilium nobis. quippe Ecclesia, exaudiet Dominus, cujus honoris causam nos jam tuendam suscepim cut et libertatis illius. Et ecce quia paucitate stram et paupertatem tantæ potestati adhuc re tem, potestate potestati et rege confœderat regi, mundus eo amplius intuetur et admir

C stultitiam prædicat. Et dicunt de nobis nunc fœderatis sic regibus : « Miseri illi quo deve quo divertent, quo fugient ? Nesciuntne tam gnis regibus manus esse longissimas ? Si regis dato ita pulsi sunt a Pontiniaco, nonne amicis et confœderatis regibus citius pellentur a r imo etiam et a mundo? Scio quidem et vos p mundum libere de nobis loqui nunc sic. Et q quod præ cæteris gravius nos omnes parite advertimus, domini nostri regis Francorum e fœderatione hac, etsi necdum penitus exhau gratiam tamen et benignitatem extenuatam nos. Sed quid ? Certe velit nolit mundus, detr arguat, obsecret, increpet, et si exsurgant a sum nos castra, et mundi prælium, auxiliant

D mino simul stabimus, non abidimus retro cedemus. Quin potius eo nunc fortius agendu virilius, quo causa nostra nunc justior, et dus nunc acrior contra nos, ut mundu dens paucitatis nostræ et paupertatis co tiam vel in fine assumat inde pro nobis mate laudis, unde nunc habet detractionis. *Si* enim *pro nobis, quis contra nos* ? (*Rom.* VIII.) qui p sapientiam sapientum et mundi sapientes inf et sæpe et sæpius hoc convertit in optimum, mundus judicat pessimum ; et hoc trahit a tutis meritum, quod ille ad peccati stipendiu damnationis supplicium. Unde et Magister doc

ım hujus mundi stultitiam esse apud Deum. enim mundus secundum suam sapientiam ju- nalum vel ad malum, hoc ipsum Deus secun- ıuam ipso opere judicat mundo fuisse bonum, vertit ad bonum,quod mundus totus judicabat ılum. Sic itaque est et de bonis et de malis, his quæ ad bona et quæ ad mala, cum et de de illis judicet mundus, judicet et Deus. Sed Deus et illuditur mundus, cum secus et di- in contrarium evenerit quam judicaverit ipse. nt hæc nostra verba infinita exempla. Inter lud de Joseph exemplum celeberrimum,quem s sui vendiderunt ne adorarent, et postea quia :lerunt adoraverunt, et mentita est sibi sa- a mundi. Pariter et Judæi Christum crucifixe- ıe locum perderent et gentem: postea tamen :rucifixerunt, perdiderunt et mentita est item ·apientia mundi. Multa super hujuscemodi pla suppetunt et quotidie crebra succrescunt, mundo et Deo sic in humanis ludente. Juxta poetarum unus :

Ludit in humanis divina potentia rebus.

os hæc, tanquam viri et in Scripturis et in .m exemplis exercitati, nostis me melius. Ve- ımen in præsentiarum induximus hæc, ut in nti consolatione recipientes unum præsciatis ;ime, quod ego nunc prædico vobis,quod ver- llud, quo in conspectu regum Dei honorem lo non suppressimus, nobis a mundo ipso et ;vi vertetur in honorem et gloriam, qui illud nobis vertit in ignominiam, et in nostrum et : nostræ detrimentum. Et ipse mundus nobis inde virtutis cumulum, unde assumit nunc ı nos tantæ detractionis fomentum. Quippe,ut est, erit sic ipse sibimetipsi contrarius de ic illuso divina potentia, sicut et consuevit, :e ludere vos. Itaque,fratres mei et Christi me- :oadjutores, consolamini in verbis istis. »

litis igitur his quotquot animæquiores facti. i de nostris, ut supra diximus, eo quod ver- ›acis nostræ ad consilium mediatorum non pro- set, aliquantisper fuerant desolati, ex his con- ɔnem receperunt non modicam. Novimus ·e omnes dominum nostrum archipræsulem vi- 'alde industrium in multis exercitatum et ex- m multa, a quo etiam prædicta evenerunt sæ- ıe.

edentes itaque a præfato castro, quod Mons ilis nominavimus, et venientes ex die Car- ı, plerique qui ut mos est populi occurre- ıt transeuntes viderent, quærebant quis esset ansiret. Et cum cognovissent quod archipræ- c esset Cantuariensis et quis ipse,ipsum mox ı notaverunt aliis qui ignorabant ipsum,indi- s et dicentes invicem,submurmurando tamen: : archipræsul ille qui in hesterno colloquio propter reges negare noluit nec Dei honorem ere, » Jam quippe ex celebri fama de collo- nter alia audierant sic. Archipræsul vero in-

A teraudiens hæc et motus et compunctus ex his, qui tunc prope ipsum erat respexit discipulum qui scripsit hæc. Postea etiam sæpissime cum iter per Franciam faceremus multi in populo de archipræsule eadem prædicaverunt. In ipso etiam recessu a colloquio nonnulli qui aliter suaserant,redeuntes ad se et pœnitentia moti viri constantiam et justitiæ causam laudibus et præconiis extulerunt,se et alios quotquot qui contraria suaserant condemnantes. Sed hæc mox melius et plenius sequens historiæ ordo explicabit.

A Carnoto vero recedentes quantocius potuimus Senonis venimus,per duorum videlicet dierum inter. Senonis itaque redeuntes ibi per dies solitarii sedimus et tacuimus, solius Dei salutare præstolantes,
B summo in terris pacis nostræ mediatore domino nostro rege Francorum et plerisque aliis,qui, ut diximus, ex mandato viri apostolici pro pace nostra partes suas interposuerant, universis jam desistentibus utpote pace nostra jam ab omnibus desperata, et dicentibus nos nequaquam filios pacis nec cogitare quæ pacis essent, sed per nos ipsos potius impeditum iri quo minus fieret. Sedimus itaque sic per tempus, sustinuimus, tacuimus et exspectavimus. Exspectantes, inquam, exspectavimus et Dominus intendit nobis.

Qualiter archipræsuli cesserit ad gloriam quod mundus reputaverat in ignominiam.

Nam ecce post aliquot decursos dies omnino in terra auditum est, pacem illam inter Anglorum re-
C gem et Pictavos et Britones, quæ in præfato colloquio in præsentia regis Francorum et per ipsum facta fuerat et firmata, alias etiam conventiones firmatas inter reges,per Anglorum regem contra pactum, contra fidem enormiter et crudeliter violatas, nihil ibi factum quod nunc non esset infectum, nullis obligationibus, nullis conventionibus observatis ; de pacificatis quibusdam possessionibus suis spoliatis, aliis ejectis et proscriptis, nonnullis vero captis et in carcerem conjectis et in vincula. Inter quos captus sic erat nobilis unus Pictavorum dictus Robertus de Siliaco. Audiens itaque rex Francorum et per proprios ipsorum nuntios cum quibus sit actum verissime accipiens factum sic,supra omnem modum turbatus plangebat quod nobiles illos per ipsum sic pacificatos prodidisset ipse,et non de alia
D quam de sua manu ipsorum sanguinem requirendum. Et plangendo sic crebro interponebat : «O quam prudens, inquiens, quam discretus, quam providus Cantuariensis ille archiepiscopus, qui ita omnibus nobis tam constanter obstitit,tam viriliter omnibus reluctabatur,ne faceret pacem quam volebant, cum suadebant omnes. Ipsius certe in colloquio debuissemus quæsisse et acquievisse consilio, qui regis illius mores novit et animum. » Id ipsum etiam jam universa terra prædicabat, magnum videlicet fore virum providum et discretum Cantuariensem, nec ejus in terra similem, qui contra tot et tantos tam fortiter, tam constanter, tam viriliter

steterat, qui solus evasit, ubi omnes alii præter ipsum capti sunt et circumventi. Super omnes vero extollebant nos illi qui in colloquio pacis nostræ exstiterant mediatores, quorum nonnulli ex mandato apostolico, ut supra diximus, mediabant. Inter quos unus ore proprio confessus est discipulo qui scripsit hæc : « Certe, inquiens, mallem mihi pedem fuisse abscisum; quam dominus vester archiepiscopus pacem illam fecisset in colloquio, quam ego et alii quotquot consuluimus. « Frater quidam de Magno Monte dignus Bernardus de Corileto hic erat, vir religiosus et in negotiis exercitatus et prudens, qui et alius quidam cum eo de ordine Carthusiensi prior videlicet tunc de Monte Dei, vir nominatæ religionis et scientiæ, ex mandato apostolico tunc inter regem et archipræsulem mediabant. Rex vero postquam hæc si acciderant paucis diebus exactis, Senonis veniens, et nunc sicut prius consueverat archipræsulem visitans, mox inter sermonis sui initia archipræsulem et suos miro modo commendavit et extulit. Et erant deinceps rex et archipræsul familiares et amici multo plus quam prius. Tota etiam terra nos magis ac magis commendando ampliorem honorem et reverentiam exhibebat in dies. Et ita citissime archipræsulis verbum impletum, quo ut supra ostendimus, in recessu a colloquio prædixerat, hoc nobis in brevi convertendum in gloriam, quod tunc convertebatur in ignominiam. Et discipulus, qui scripsit hæc, cum archipræsule sæpe recordabatur de veritate illius sententiæ, qua Dominus ipse dicit justus et verax : *Qui honorificaverit*, inquit, *me, honorificabo illum* (*Joan.* v). Hoc est verbum illud quod discipulus magistro, supra in arcto illo, videlicet in recessu a colloquio rememoraverat : et fuit revera pro honore Dei in colloquio exhibito quædam nunc archipræsuli in terris honoris recompensatio, sed non nisi modica inchoatio hæc honoris, consummatione incomparabiliter majori et feliciori futuræ viri consummationi reservata, sicut historiæ finis declarabit. Sed interim recompensatus hic honor nonnulla consolatio præsentis erat afflictionis.

Videntes itaque archipræsul et sui cor regis sic reversum ad se, Deo, in cujus manu corda sunt regum, summas et devotas gratias agunt, tanquam summo pauperum adjutori in opportunitatibus in tribulatione : archipræsul vero videns nunc tempus opportunum regi supplicavit utpote qui ad apostolicas preces mediator noster jam fuerat, ut viro apostolico scribat pacem nostram non processisse, et qualiter hoc et quomodo steterat. Postulat et hoc ipsum a pontificibus et principibus et præsertim ab his qui colloquio interfuerant, ut rescribant, et ipsi et hi etiam qui ex mandato apostolico pacis nostræ mediatores exstiterant. Annuit rex, scribit, scribunt et hi, scribunt et illi, et multo nunc quam unquam prius affectuosius, acrius et instantius apostolicæ clementiæ aures pulsantes contra partem adversam. Quod si quis plenius nosse desiderat, ad jam sæpe dictum corpus epistolare recurrat,

A

28. QUALITER REX ET ARCHIPRÆSUL TERTIO ɪ AD VIRUM APOSTOLICUM ET DE A LATERE SUO AD PACEM.

Rege itaque scribente, scribentibus et his bentibus et illis, et scriptis omnium et preci mandatis a viro apostolico susceptis, ade ctuose, adeo acriter, adeo instanter ad apo pietatis et justitiæ pulsantibus januam et n tionis apostolicæ concutientibus viscera : arct item non modicum et etiam multo plus quan Romanus pontifex. Arctabatur, inquam, hi nens per mediatores pacem non posse proc inde vero quod sicut supra satis ostendimu pore tam diri et tam duri schismatis, in eu sociam habebat multitudinem ecclesiasticæ

B

plinæ exercere severitatem foret periculosum tamen tam gravis et tam enormis in nos exce justitiæ causa quam agebamus deposcebant. profecto causam vir apostolicus et per scr per nuntios, auditis his quæ in præfato regum quio gesta fuerant, multo plus justificavit. præsertim angebant tanti et tam instantes pro nobis interpellatores : quibus non modi ret scandalo toti etiam Ecclesiæ pariter, nisi ceps aut justitia aut amicabili compositione me pax archipræsuli et suis et ecclesiæ sibi com redderetur.

Vir itaque apostolicus, arctatus sic et viden secundo adhuc juxta formam canonum regem disposuit, monendo, exhortando, consulen

C

præcipiendo ut Ecclesiam vexare et pertuba sistat, et archipræsuli et suis pacem suam res Et quidem non cardinales a latere suo, qu supra ostendimus, jam fecerat, sed alios qu viros eruditos et industrios speciales suos de qui essent apostolici mandati exsecutores, de vit. Quorum unus dictus Gratianus felicis men Eugenii papæ quondam nepos ; alter vero u curia de causarum patronis, Vivianus dic isti quidem cito et expedite venientes, ne sicut cardinales tot secum circumducentes ir menta, nec tot ornati faleris, nec tot sarcinu onerati trossulis, mox inter initia nobis n visis regem adierunt. Quem sæpe et sæpius in omni lenitate monendo et exhortando, nu

D

guendo et increpando durius, juxta injunct apostolicum mandatum super Ecclesiæ pac stra convenerunt. Et alter legatorum præ non palpavit, non detulit, non pepercit, q tius apostolicæ legationis auctoritate cum o perio arguens et increpans regem, et statuens faciem suam. Gratianus hic erat, comite leg Viviano vivacior, acrior et instantior, unde Gratianus, sicut nomine Gratianus, et re. Qu modis studebat gratiam regis et pacem Eccl nobis restituere, qui et ex mediatione hac n adeptus est coram Deo et hominibus gratia etiam ne injunctæ sibi legationis apostolicæ imprimeret notam, a rege, non aurum, non

ıibus præsertim solet rex pervertere corda
:uæ maxime etiam cordati everti solent, nec
:tiam muneris oblatam speciem accipiens,
quam lutum argentum calcavit et aurum et
universa. Sic etenim sancte et religiose
ıerat nihil se accepturum, nisi forte pace
ıta, ad quod venerat. Itaque nihil concupi-
accepit.
tamen juxta ipsius legislatoris testimonium
excæcent oculos sapientum, sed iste quidem
t religiose et prudenter cogitans propter hoc
:quitur verebatur accipere; nam mox subdit:
n auctoritatis inclinant. » Et bene et exqui-
: ; nam juxta unius doctorum interpretatio-
i ab eo acciperet quem arguere venerat, au-
em magisterii inclinaret. Non enim potest
er argui a quo accipitur, maxime cum ille
.us sit ad dandum, ut sibi humiliet præposi-
on igitur accepit iste, ne ex hoc apostolicæ
ıis torpesceret vigor. In hoc et Magistrum
s, qui etiam a licitis abstinebat, ne si acci-
ıvangelicæ legationis in arguendo, in incre-
in coercendo, evacuaretur vel saltem ex-
ıtur auctoritas. Unde et ipse : « Omnia, in-
ıihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia
:ent, sed ego sub potestate nullius redigar ; »
iceret : Nolo accipere, quia nalo subjectus
uia nolo libertatem meam ancillare. Omnis
ui accipit, et præsertim qui magisterio fun-
lante sibi quodammodo inferior est, et qua-
fimi ratione contractus suo obligatus datori,
: nequaquam habeat postmodum eam in
do, in increpando, in animadvertendo, liber-
[uam prius habuerat, ipsa tamen non eva-
sed violata et extenuata ex parte. Unde et
gislator qui præmiserat : *Munera*, inquiens,
nt oculos (*Deut.* xvi), mox vigilanter adjecit,
auctoritatis inclinant. Non quidem, ut jam
s, auctoritatem evacuant, sed instantiam
di et coercendi virtutem, quæ vis auctorita-
extenuando humiliant et inclinant. Unde et
ıxta Domini proverbium : « Beatius est sem-
ıgis dare quam accipere, » ita semper et glo-
et magnificentius hoc. Dominorum quippe
inari quærentium est dare, subjectorum vero
orum accipere, qui eo ipso minorem se os-
quia accipit. Unde et magister supra licere
ı sibi accipere dixit, sed tamen inquit : *Ego
cipio, quia sub nullius potestatem me redige-*
(*I Cor*, vi). O quam magnus, o quam liber,
m vere Christi legatus hic, nihil accipiens
uens universa, ne suam extenuando aucto-
ı vel libertatem violando ulla sit obligatio-
ione inferior eo quem corripere habet. Un-
icut ipse scribit : *Sed non usi sumus*, inquit,
*testate, sed omnia sustinemus, ne quod offen-
m demus Evangelio Christi* (*I Cor.* ix). Et ad-
ınum esse, inquiens, mihi magis mori quam
iam meam quis evacuet.

A Pariter et hic legatus noster Gratianus, ad cujus laudem et ut imitentur cæteri, jam aliquantisper sumus digressi, omnia respuit ne quod daret offendiculum apostolicæ legationi, satius judicans universa respuere sic, et ad sedem apostolicam reverti vacuus quam ut gloriam suam quis evacuaret. Cujus eo amplius aucta est gloria, quod cum Romanus esset, post aurum tamen non abiit. Utinam quotquot apostolicæ sedis legati istius similes, qui libere arguendo, increpando et coercendo, sub nullius potestatem se redigerent, nihil quærerent, nihil acciperent, oblata etiam respuerent, nisi tunc demum, arguto videlicet et increpato se sic forte convertente ad melius, ut ita ad Abel et ad munera ejus respicerent, a Cain vero et a muneribus ejus se averterent,
B et abominarent a sceleratis oblata, cum et juxta Scripturarum testimonia talium dona Altissimus non probet, sed abominetur et reprobet. Quæ pariter nec probare deberent, sed potius tanquam abominanda reprobare et respuere qui in terris et vices gerunt et tenent Altissimi locum, quod iste quidem legatus noster laudabiliter fecit. Tandem vero et ipse et dictus legationis suæ comes, rege prius sæpe et sæpius super pace convento, venientes ad nos retulerunt se in omni negotii articulo ad quod venerant regem reperisse tergiversatorem, versipellem, tortuosum et ejus quod agebatur dissimulatorem, quærentem semper per quasdam ambages, per involucra, et per quasdam exquisitas et excogitatas astutias pacis negotium, ad quod venerant, protelare et summopere molientem partem suam justi-
C ficare, nostram vero deprimere. Et Gratianus præsertim hic erat, qui a nobis hoc non celavit, non siluit, non abscondit. Unde et jam certissime advertens quod salvo honore Dei et Ecclesiæ nec per ipsos nec forte per alios mediatores pax processum habere posset, deinceps nec per verborum ambages detentus, nec promissionibus illectus, nec auro argentove suffarcinatus, cito et expedite ad Romanam Ecclesiam ad virum apostolicum est reversus; reversus, inquam, tanquam legatus fidelis, nuntians viro apostolico plene et perfecte quæ viderat, quæ audierat. Ille, inquam, cito et expedite sic est reversus, illo altero qui itineris et legationis exstiterat comes, nobiscum Cisalpino remanente adhuc. Insulæ quippe nostræ occidentalis, ut dicebatur, ve-
D neno infectus et argento nostro suffarcinatus, minime tam cito poterat, tam expedite reverti.

Videns itaque rex Gratianum reversum sic tanquam legatum fidelem, non quæ sua quærentem et offensam et gratiam in negotio ad quod venerat æqua libra ponderantem, cogitare cœpit deliberans quid agendum. Cogitabat quippe, nec sine causa, quod ille sic reversus ad dominum papam causam suam deprimeret, nostram vero justificaret. Cogitabat etiam quod Francorum rex, pro præfata nobilium qui ipsi adhæserant pace violata motus, dominum papam propensius moveret contra ipsum propter nos. Et ita studebat qua posset arte regem turbatum

sedare et censuram ecclesiasticam quam jam metuebat aut penitus tollere aut suspendere. Hæc igitur eo cogitante, in primis statuit regem aliqua humilitatis specie placare, sciens hominem mitem et mansuetum facile vinci humilitate quæ etiam et superbis gratissima. Dixit itaque se ad gloriosum illum martyrem Dionysium Francorum apostolum peregre profecturum, sic se visurum, quem nunquam prius viderat, novum dominum suum regis filium, qui puer tunc erat. Hic est desideratus ille puer, regi post multos regni sui annos, imo toti populo, præter omnium spem a Deo datus, unicus patris sui, Philippus nomine, qui patri postea successit in regnum et nunc regnat, et per annos et tempora feliciter regnet et potenter.

29. QUALITER ANGLORUM REX VENIT IN FRANCIAM, ET QUALITER TUNC PAX ARCHIPRÆSULIS STETIT PRO PACIS OSCULO NEGATO.

Igitur post dies paucos jam dictus rex, sicut ex inopinato et improviso, intrat Franciam nec ullum inter se et regem colloquium quærit; sciebat enim quod rex turbatus vitaret hoc, sed sub specie peregrini ad gloriosum illum martyrem Francorum apostolum Dionysium venit, sperans certissime quod rex audito adventu suo in terram mox occurreret: pariter et sperans quod et Cantuariensis ad ipsum properaret, et pro pace sicut semper consueverat supplicaret. Jam enim pœnituit eum, ut pro certo accepimus, quod in supra descripto colloquio proximo nos de pace etiam in forma et adjectione præfata, scilicet salvo honore Dei, non audierat.

Et profecto sicut præcogitaverat rex, sic et accidit. Occurrit ipse dominus rex Francorum, occurrimus et nos ad locum illum declinantes, qui inter Parisios et Sanctum Dionysium vulgo Sanctum Martyrium appellatur, ad capellam videlicet quamdam sitam in pede montis qui Mons Martis vel ut alii Mons Martyris dicitur. Capella vero illa ob id, ut dicunt, Sanctum Martyrium dicta, quod ibi dictus gloriosus martyr Dionysius decalvatus fuisset. Ad illum itaque Sancti Martyrii locum ad capellam illam declinavimus. Reges vero, qui jam convenerant et desiderato puero, quem prænominavimus, foris Parisios eis obviam delato occurrerant, et nos prævenerant, extra capellam in quadam campi planitie nostrum præstolabantur adventum. Et cum unus archipræsulem maturaret ad iter, dicens reges solum ipsum nunc exspectare respondit non decere sacerdotem nisi cum gravitate incedere. Eramus itaque nos in Sancto Martyrio, reges vero extra. Alter vero legatorum apostolicæ sedis, quem Gratiano reverso supra diximus remansisse, cernens nunc opportunitatem sic agendi, cœpit per dominum regem Francorum et per alios magnos et per se pro pace nostra, ob quam venerat, dominum regem Anglorum instanter sollicitare. Et eo quidem instantius quod comite una pacis mediatore jam reverso solus ipse remansisset; desiderans, si forte Dominus daret sic, quod per ipsum mediatorem ad majorem glo-

A riam suam pax fieret. Hæc si quidem in eo major quo singularior gloria est, si in strenuis actibus nec parem habeat necc Mansuetus itaque rex Francorum, princip et pontifices, qui interfuerant, operose partes suas interponunt diligentissime ex quæ pacis erant. Unde et tanquam media citi, sæpe et sæpius inter regem et archi eunt et redeunt, veniunt et revertuntur. S Post multa hinc inde objecta, post suasion nunc in aure, nunc in audientia, die jam e parte decursa, omnia complanata et ad p quillum perducta sunt. Et consuetudine malæ non expressim tamen, sed ita in gen licet quibus ancillaretur Ecclesia, a rege s

B catæ: et libertates ad Ecclesiæ honorem decus a rege benigne ut videbatur suscep tamen de his vel illis hinc vel inde fact sione. Hic enim, ut asserebant universi, expressa, utpote quæ pacis jam ordinat perturbarent tranquillum. De verbo vero ill scilicet salvo honore Dei, de quo in collo ximo tota fuerat contentio, tanta lucta, cordatio, nulla mentio hic. Nec necesse. hoc agebatur nunc ut archipræsul super stica causa aliove regis voluntati et arbitri poneret. Hoc solum dicebat rex, ut arc terram ingrederetur, a qua tamen, ut dic sum non expulerat, et ageret ibi quæ arch essent, et in consuetudinibus et in aliis

C quam regi suo deferret, nec usurparet Ecclesiæ quæ non essent sed regis, ipso non usurpaturo quæ non essent regis sed l

De restitutione ablatorum postulata a

Archipræsul vero inter cætera domino re corum et aliis pacis mediatoribus de abl et suis urgentissime loquebatur, regulam vini juris lingua communi, sicut ad littera laicos, frequenter iterans, non remitti p nisi restituatur ablatum: adjiciens nequac giam decere magnificentiam res pauperun clesiæ bona confiscata in usum suum co aut licere ex alieno erogare: quod perin tanquam si ut unum altare cooperiret, dis ret alterum, aut si quis crucifigeret Paulu

D dimeret Petrum. Ablatæ autem sibi et suis taxabat summam triginta videlicet marcaru Sed ad hæc respondit dominus rex Franc alii pariter, nec honestum id nec decere pro p et regno et sacerdotio tam necessariam, ta deratam, pacem impediri; præsertim inter regem et archipræsulem tantum. Et inter dum veteris inter eos amicitiæ recordaba mutuo hinc inde obsequia et beneficia coll tacebant. Adjiciebant præterea nequaquam b et pii pastoris fore, ut omnibus jam compl libertate Ecclesiæ restituta, ipse Ecclesiam sponsam suam oblatam sibi respueret, et causam pecuniariam exsularet. Debere potiu

ɜuam, etsi nudatam, etsi dilaceratam et con-
m, ambobus dilectionis brachiis gratulanter ex-
e, et tanquam spiritualis sponsus reddere po-
i quæ spiritualis sponsæ sunt. Verumtamen
ant mediatores conventuros se regem libenter
igenter super hoc. Et ita conventus rex respon-
uod nota per procuratores suos et comprehensa
ɔrum summa, prudentum et religiosorum consi-
ad restitutionem paratum. Et quia archipræsul
e immobilibus quam mobilibus moverat quæ-
ım, adjecit rex quod et de immobilibus pariter
ɔre suo loqueretur.

De cautione pacis postulata a rege.

ur cum post multas et varias procellarum vo-
es, sicut videbatur et sperabatur ab omnibus
ɜssemus jam quasi ad ipsum portus ingressum,
ɔræsul a rege per mediatores oblatæ pacis cau-
n expostulat, adjiciens se tamen in hac parte
ıistri suspicari de rege, sed potius homines
propter tantas quæ præcesserunt inimicitias
ne causa fore in suspecto; præsertim nisi ali-
autionis species interveniret, quæ esset refor-
pacis et restitutæ gratiæ signum evidens. Et
uidem tanquam vir providus, ante per dies
ıos virum apostolicum consultaverat quid sibi
ıum, quæ pacis cautio exigenda, si forte post
ı inimicitias regi reconciliatus terram ingredi
tteretur et ad suam reverti ecclesiam. Ad con-
.onem vero hanc respondit apostolicus vir, mi-
decere sacerdotem in tali causa et articulo fi-
ıoriam seu pignoratitiam aut juratoriam etiam
ınem a rege suo exigere, unde nec apostolici
›nsilium fuit ut archipræsul exigeret has. Et
n adjiciebat vir apostolicus quod causa quam
t causa esset justitiæ, causa Ecclesiæ, pariter
: si fieret Ecclesiæ et justitiæ pax; pro qua
pace facta, sicut et infecta mori pretiosum et
ım, et eo quidem securius quo pretiosius.
ɜt dictarum cautionum nullam a sacerdote in
u et ea causa exigendam respondit Romanus
ɜx. A mundanis et sæcularibus potius quam
onis ecclesiasticis, a sacerdotibus videlicet et
cibus, exigenda hæc, quibus si justitiæ habent
n, vivere detrimentum est et mori lucrum.
it itaque apostolicus vir archipræsuli ut si forte
ınte Domino inter ipsum et regem daretur pax,
ıset contentus pacis osculo, nulla alia sæcu-
utione exacta. Hanc, solam, videlicet pacis
m, sacerdoti justitiæ causam agenti debere
re, nec decere aliam, nisi forte spontanee
m, non exactam susceperit.

ıipræsul igitur habens consultationem hanc,
us tandem cum multa difficultate et opera quæ
em consummatis, in fine omnium ad aposto-
i consilium, in signum pacis et gratiæ inter
et regem, solum cautionem illam expostulat,
idelicet osculum, dicens se post tantas ini-
s inter tam longas regis manus eo solo con-
, quod, cum per dominum regem Francorum

A et mediatores alios regi intimatum fuisset, se quidem hoc libenter facturum respondit, nisi quia iratus juraverat publice se archipræsuli pacis nunquam daturum osculum, etiam etsi ei forte processu temporis pacem et gratiam suam restitueret, nec ob aliud se nunc negare osculum, nisi quia juraverat sic, non propterea in corde iram ullam retentam vel rancorem.

Dominus autem rex Francorum et plerique mediatorum, audientes sic, mox suspicati sunt sub mellitis sermonibus qui præcesserant occulte venenum sibi propinatum fuisse. Et ipsi ad archipræsulem confestim revertentes, qui in præfata capella quæ Martyrium dicitur reversuros exspectabat, regis renuntiaverunt responsum. Qui tanquam viri timorati,
B et quibus jam omnia suspecta fuerant, nihil hinc nihil inde suadebant aut dissuadebant, solum et nudum regis responsum referentes.

Archipræsul vero inter cautos cautissimus, tanquam vir multa expertus, in primo auditu sicut et alii in suspicionem mox incidit. Et ex his quæ caute et operte interloquebatur videri jam poterat futurorum sibi præsagus. Nec responsum suum ad consilium distulit, sed mox absolute et præcise respondet se in præsentiarum cum rege pacem non facturum, nisi ad apostolici viri consilium, dato videlicet in signum pacis osculo. Et responsum sic absolutum cum nocte quæ jam imminebat colloquium diremit, cum regibus tamen grandis via restaret adhuc Mantuæ, quæ a Parisiis duodecim leugis terræ distat, ipso-
C rum præparatis hospitis.

Rex vero Anglorum tota die fatigatus, cui et adhuc noctis restabat iter, inter itinerandum archipræsuli sæpe et sæpius maledicebat, recolens in via et repetens labores, vexationes et tædia quæ jam per eum sustinuerat. Nos in regum recessu in templariorum domum quæ Templum nominatur prope extra Parisios, in qua hospitati eramus, confestim nos recepimus. In ipso vero recessu a capella, quæ Martyrium dicitur, in qua, ut jam diximus, ea die de pace nostra fuerat actitatum, accessit unus nostrum ad archipræsulem: « Hodie, inquiens, de pace Ecclesiæ tractatum est in Martyrio et credo quod solum per tuum martyrium Ecclesia consecutura sit pacem. » Archipræsul vero ad loquentem
D sibi se retorquens breviter sic: « Utinam, inquit, vel meo sanguine liberaretur! »

Sermo eruditorum archipræsulis ad ipsum.

Eadem vero nocte post decantatum nocturnum, plerique de eruditis nostris convenerunt archipræsulem alloquentes sic: « Domine, inquiunt, intende nobis, necesse enim est et Ecclesiæ Dei et nobis qui secuti sumus te, ut videamus quomodo caute ambulemus, intelligentes quæ sit voluntas Dei bona et beneplacens, et non feramur impetu sed regamur judicio. Ecce quia jam sextus annus peregrinationis nostræ est. Et toto tempore hoc multa et regum et principum secuti sumus colloquia, semper qualibet opportunitate data pacem inquirentes et persequentes eam,

Verum necdum consequentes eam nec proficientes adhuc, causam tamen nostram favente Domino nec in modico læsimus: sed spiritu consilii nobis desuper dato sanam et integram inter tot tentationes et laqueos, inter tot impulsores et subversores reportamus. Et quæ nos consolantur in omnibus, paupertatis et peregrinationis nostræ veritas et justitia comites individui sunt. Quin potius causa nostra, tanquam lux oriens, in dies mundo magis ac magis claruit, ipsorum etiam testimonio inimicorum illustrata quæ etiam in proximo illo quod hesternum præcessit colloquio, ut tu consolando tuos sapientes edocuisti, a Deo clarificata est, ut non solum nunc justificetur a filiis suis, sed et ab alienis, qui veritatis nostræ lucem exstinguere nisi sunt. Et ita hucusque magnifice fecit Deus nobiscum. Comprehendit enim mundum in astutia sua, ipso vellet nollet mundus per mundum ipsum Ecclesiæ negotium, quod agimus, clarificante in dies: et nos itidem mundo clarificavit, mundo sicut claros ita et charos reddens et acceptos interim, ut nec nobis qui secuti te nec ejectis propter nos quidquam defuerit. Verum in hesterno colloquio videamus diligenter et discutiamus quid dictum, quid actum sit, in quo articulo pax Ecclesiæ et nostra steterit, et qua ex causa non processerit. Ut nobis videtur inter nos et regem heri omnia fuerunt complacata, plana omnia præter quam quod in solo pacis osculo non dato pax stetit. Hoc solum non datum pacis, quæ usque ad hoc bene processerat, fuit obstaculum. Unde profecto liquet hoc solum, quod Ecclesiæ et nostram impedivit pacem, illud duntaxat nunc esse nostri exsilii causam: et ita qui prius propter solam et manifestissimam justitiæ causam sustinuimus, nunc propter solum negatum osculum exsulamus. Nec enim consuetudines ullæ, bonæ seu malæ, aut Dei honor tacitus, vel expressus, exsilii nostri nunc causa est; siquidem ab heri omnia complanata et aspera redacta in vias planas. Unde et hoc solum nostrum nunc facit exsilium quod solum pacis nostræ fuit impedimentum, pacis videlicet negatum osculum. Igitur si propter solum negatum osculum debeat sacerdos suam vel deserere vel recusare Ecclesiam, alias reversurus ad ipsam et persecutiones et exsilia pati duntaxat propter hoc, vos videritis, nobis minime videtur. Præsertim cum ex sacerdotis absentia commune sit multorum discrimen. Et ecce, Domine, quia sexto, jam ut diximus, anno peregrinationis nostræ multæ interim in archipræsulatu vestro sub cura vestra episcopales sedes vacantes, multæ diœceses suis pastoribus destitutæ. Inter ea perit cura, perit opera, perit opus et officium pastorale. Non sunt qui doceant, non sunt qui sacramenta in Dei Ecclesia celebrent: verum et juxta planctum prophetæ grex ille Dominicus non inveniens pascua, abit absque fortitudine ante faciem subsequentis, tanquam grex absque pastore, oves errantes in invio et non in via. Nec est enim qui exterreat, qui lupos arceat ab ovili, sed fiunt in defectum pastorum aulici sa-

A tellites ecclesiarum custodes. Et bona eccle[...] instituta ad subsidia pauperum convertun[...] fiscum. Et ita ex absentia tua grande in E[...] et in spiritualibus et in temporalibus detrim[...] enorme damnum et commune periculum. Hu[...] certe absentiæ et exsilii vestri causa justi[...] verum nunc in communi periculo hoc et ge[...] discrimine nec absentia nec exsilii causa ju[...] terit esse vel excusabilis, sed revera damnab[...] damnabili damnabilior. Præsertim cum pers[...] ob quam fugisti, cessit nunc persecutio, rege[...] siam tuam tibi in omni securitate et pace p[...] offerente, quidquid disponat ipse, quidquid [...] tur interius. Cessat igitur nunc ea quæ pra[...] persecutio personalis, cui ut jam ostendim[...]
B neralis successit, in qua bonus pastor tenetu[...] se absentare, non fugere, sed ex adverso [...] dere, se opponere et inter gladios etiam nu[...] exertos se ingerere, et ita si necesse fuerit, an[...] suam pro ovibus suis ponere. Unde et viro [...] dotali sicut tempus fugiendi ita et tempus [...] currendi, fugæ tempus cum persona quæritur [...] quod Dominus: *Si vos*, inquit, *persecuti fuer[...] una civitate, fugite in aliam* (*Matth.* x); occu[...] vero tempus cum Ecclesia periclitatur; de q[...] Scriptura *Occurrit*, inquit, *tanquam leo, cont[...] pavorem nec cedit gladiis* (*Job.* xxxix). Sic et [...] ster prius per sportam fugit, sed postea oc[...] Cui cum propheta suum prædixisset exces[...] *Virum*, inquiens, *cujus hæc zona est sic al[...]*
C *oportet* (*Act.* xxi), respondit mox: *Ergo*, inqui[...] *solum alligari, sed et mori vado in Jerusale[...] facio animam meam pretiosiorem quam me* [...] Et quidem prius Magister magistrorum, Past[...] storum, forma et exemplar; primo dum adh[...] fans et tenellus in Ægyptum fugit, sed adultu[...] stea fortis et robustus occurrit. Unde qui priu[...] quasi tenellis et in lacte matris adhuc dixera[...] *vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in[...]* (*Matth.* x), postea sicut opere sic et sermone [...] jam robustos docuit ut occurrerent: *Ecce*, inqu[...] *mitto vos sicut oves in medio luporum: Ite* ([...] Illi igitur euntes in orbem et vehementi afflati[...] ritu in hostes irruentes non quæsierunt osc[...] sed gladium. Tu ergo, Domine, si illorum q[...]
D imitari zelum, quorum sortitus es ministerium [...] rum virtutem quorum creditam habes dispens[...] nem vade et fac similiter. Non ad terreni pu[...] uno flatu facile dispergendi anheles osculum, [...] metuas gladium. Ecclesiam tuam potius, non [...] osculo sed sub gladio, si necesse sic etsi nuda[...] et spoliatam, etsi convulsam et evulsam, non [...] cuses, sed maritali zelo cum debita affection[...] devotione suscipias. Non te, quæ forte jam tibi [...] duntur dolosorum retiacula, retrahant, non [...] revocent, non gladii metus emolliat, non den[...] etiam ultimum mortis te retardet periculum. [...] gredere igitur et nos tecum, et per eam confi[...] tiam audeas præsens qua ausus, es absens, ut [...]

ıetico sarculo fortiter et viriliter evellas, de- s, disperdas, et dissipes, quæ in horto Domini bsentiam tuam male jam excreverunt. Verum supra tetigimus de causa metus et periculis si terram ingrederemur, nequaquam ideo dici- ʒuod de tanto rege nostro et tam illustri suspi- ır sinistri quidpiam. Nec enim tanta et mundo lara et tam gloriosa potestas tanti doli posset vel insidiarum ulla latebra. A tanta altitudine ı semotum tam dolosæ simulationis latibulum et credibile minime quod moliatur quidquam ɜrtim adversum te sacerdotem priorem suum in et propter Deum, seu etiam adversum nos, ıe hominum genus, præsertim ab ipsomet pu- pace et securitate donata. Non est igitur, Do- , quod reditum tuum ad ecclesiam tuam si sic poterit, amodo protrahas aut procrastines, ı forma pacis oblata mature confidenter et ıe omni conscientiæ scrupulo revertamur, illum ıa gratiarum actione et laude prosequentes in fortitudine revertemur. Juravit siquidem rex ce coram multis pontificibus et principibus regnante ipso nunquam te reversurum. Nunc ipse est qui pacem offert, securitatem spon- nalas consuetudines damnat, bonas probat. revera a Domino factum est cujus infirmum ı regibus fortius est. Qui ut solus fortis appa- mundo, infirma mundi elegit ut confundat ..Et ne ad jam præterita recurramus exempla ,domine, in præsentiarum pusillum hunc gre- tuum nos videlicet qui secuti sumus te, quos ʒueremur te Dei vocatione vocasti, non qui- ıobiles, non potentes, sed ignobilia mundi et mptibilia. Et tamen ut solus ipse victor præ- ır, te duce, te rectore, vincit Deus per hos, victoris summa devotione cantare debeamus *ıa* reversionis. Mox etenim quasi reversi cen- ossumus, cum nobis a rege tanto a potestate quæ prius in contrarium juraverat pax pu- datur et indulgetur reversio; etiam si per nos quo minus reverteremur, non ob id minus in nostra jam vicimus, imo Christus vincit, Chri- egnat, Christus imperat. »

Archipræsulis responsum ad suos.

hipræsul vero suorum suasibiles sermones ıligenter audiens et attente mox respondit. suos sermonem dirigens : « Vos, inquit, tan- viri eruditi locuti estis quibus est et cum ii spiritu sapientia et scientia sanctorum col- Et responderem ad singula, nisi quod approbo rsa. Unum vero sciatis quod pacem a rege sic ım non renuissem, nisi quia viri apostolici se- sum consilium. Alioquin pax pro osculo negato :etisset. Verum quia nunc adeo processum est ʒotio, quod simpliciter absque conditione et ıtione omni pax nobis offertur, quæ tamen ad ıi papæ consilium conformari non potest, qui cis firmitatem postulandum pacis consuluit ım, in præsentiarum mihi visum est, nescio si

A et vobis, ut ad ipsum papam, de cujus singulari primatu, tanquam de capite membra tota, dependet Ecclesia, totum quod gestum est referatur, videlicet quatenus processum et in quibus finibus nostrum et Ecclesiæ negotium stet, præsertim cum jam in arcto simus, in tuto minime, pace sic concessa, sed signo pacis negato, pro quo tamen negato ut vos me pru- denti eloquio vestro animastis, nec ecclesiam pacifice mihi oblatam respuam nec periclitantium, ut dicitis, salutem animarum contemnam. Quin potius prius- quam clara Deo et mundo justitiæ causa quam agi- mus deformetur, auctore Domino paratus ero ut vos suadetis, et in carcerem et in mortem ire. Alioquin inanis labor noster et ridiculus, si deinceps daremus maculam in gloriam nostram. Gloria autem nostra B hæc est, veritas causæ nostræ ; veritas inquam, et justitia, ut supra jam dixisse vos memini paupertatis nostræ huc usque comites fuerunt individui. Igitur si vobis bonum videtur sic, necessarium in primis et videtur consultius ad virum apostolicum mittere, ne quidquid acciderit ipsius videamur contempsisse consilium, et ut ipsius auctoritate et conscientia, si forte Dominus sic providerit et permiserit, reverta- mur et regrediamur in terram, licentia prius apo- stolica et benedictione et absolutione accepta, pas- suri pro Ecclesia, quidquid Dominus ibi nos passu- ros decreverit. Et dominus quidem sic introitum nostrum melius custodiet et securius. »

Et quidem archipræsul ad nos sic. Nos autem. qui prælocuti, audientes virum pro causa justitiæ, C pro Ecclesia, de excessu suo tam fortiter, tam con- stanter loquentem, et ut videbatur absque omni suasione pro justitia, si oporteret, antequam cede- ret, etiam ad mortem paratissimum, non modicum moti sumus et compassi. Et plerique nostrum in tacitas, quas volebant sed non valebant repri- mere, lacrymas eruperunt : et ipsius sermonem et de mittendo ad dominum papam consilium com- mendavimus.

30. QUALITER ARCHIPRÆSUL QUINTO AD ROMANUM PONTIFICEM MISERIT.

Itaque a Parisiis cum omni festinatione Senonis venimus ; et post dies paucos nuntii parati. Qui cum essent jam in articulo profectionis, crebro jam in terra disseminabatur, puero illi regis Anglorum primogenito Henrico, qui ut supra in historia hac D interseruimus, domini nostri archiepiscopi alumnus fuerat diadema impositum, ungente eum in ecclesia Beatri Petri Londoniæ apud Westmunstier Rogero tunc Eboracensi archiepiscopo, suffraganeis Ecclesiæ Cantuariensis assistentibus et ministerium præben- tibus. Rex siquidem cito post supra dictum collo- quium, in quo nobis negatum pacis osculum fuit, transfretavit, et odio archipræsulis in læsionem di- gnitatis Cantuariensis Ecclesiæ ab alieno metropo- litano et in aliena provincia filium suum, quem diximus ungi fecit in regem. Et hoc quidem in læsionem personæ Cantuariensis Ecclesiæ, ad cujus dignitatem et jus regum Anglorum coronatio ab an-

tiquo pertinere dignoscitur. Quod audiens archipræsul in primis vix credidit. Ipse siquidem tanquam vir providus, et cui de adversariis suis suspecta omnia, a Romano pontifice litteras impetraverat, ad Eboracensem archiepiscopum et alios Anglorum episcoporum jam ante coronationem directas, quibus auctoritate apostolica in virtute obedientiæ erant inhibiti, ne in præjudicium archiepiscopi Cantuariensis, qui propter justitiam exsulabat, regis filio diadema imponerent. Et directas has sibi litteras quidam episcoporum ante coronationem receperunt; alii vero de mandato præmuniti recipere noluerunt. Unde et contra inhibitionem apostolicam quotquot consecrationi pontificale ministerium præbuerunt.

Sed modicum attendere libeat quam profana unctio, quam odiosa, quam inimica consecratio hæc, si tamen consecratio magis quam exsecratio dici debeat: apostolica benedictione destituta, imo in transgressione contra virum apostolicum facta. Quæ etiam ex mero odio, ira et indignatione processit, odio Patris spiritualis, in luctu matris spiritualis, a patre carnali excogitata. Omnia hic profana, omnia vere hic a fano aliena, aliena et alienata, aliena provincia, alienus consecrator, alienus et rex puer consecratus, lusui adhuc magis quam populorum regimini aptior: et qui consecrari fecit rex pater alienus et alienatus a patre et matre sua spirituali. Probant hæc nostra verba lugubres et omnibus post futuris sæculis detestandi, qui ex hac consecratione provenerunt eventus. Et in primis quidem provenit ex hac ejus qui consecravit et eorum qui interfuerunt episcoporum, apostolici viri auctoritate generalis suspensio, eo quod ut jam diximus, ejus super hoc præcesserit inhibitio, sed contempta; quibusdam etiam episcoporum pro hac et aliis quibusdam causis anathematis vinculo innodatis. Et deinde illius pretiosæ mortis domini nostri archipræsulis unctio hæc non dico plenam causam sed multam tamen et citiorem præbuit occasionem. Et hæc quidem planius et plenius sequens historiæ ordo declarabit. Tertio vero temporis processu et unctione hac contigit inter regem patrem et regem filium dura et nefanda rebellio: et demum egregii illius pueri jam adolescentis ex immatura illa unctione misera rebellione adversus patrem cita et nimis matura mors. Ecce quam abominanda, quam exsecranda ex consecratione hac mala provenerunt; sacerdotum videlicet suspensio, anathematizatio, occisio, semel et iterum inter patrem et filium rebellio, et in fine egregii illius pueri consecrati sic mors in adolescentia, præsentibus et omnibus post futuris sæculis detestanda. Unde et plangendum clamandum et exclamandum: O mors tua, Henrice, o mors, quam dira, quam dura, et quam amara memoria tua, quæ talem et tantam mundi gloriam, dum adhuc ordiretur, succidisti! quam inconcide-rata, quam inhumana, quæ tam certam, ut putabatur, mundi spem, dum adhuc fructus in flore esset tam præclaro, uno et brevi flatus tui vehementia exsufflasti! Sit mors tua ille qui mors mortis est ut vel per te transeat ad vitam, qui non sibi, se[d] mundo sperabatur victurus. Et quidem egregiu[m] puerum hunc tanquam lilium totum hortum venu[] stans, et hic et alibi crebro jam historiæ huic qua[si] quadam campi planitie inserui, quo et ipsa ex i[n] sitione hac clarior sit et venustior.

Verum de morte pueri hujus domino nostro a[r]chipræsuli spiritualiter, nec dubium est, præostens[um] hic tacere non possum. Cum essemus in Gallia S[e]nonis civitate peregrinationis nostræ apud mon[a]sterium beatæ virginis Columbæ, noctium una po[st] decantatum nocturnum dominus noster archipræsu[l] ut pausaret, in lectum suum se recepit. Verum, s[i]cut ab ipsius ore discipulus, qui scripsit hæc, acc[e]pit, curis et cogitationibus se tunc ut solent ing[e]rentibus, somno indulgere non potuit. Inter ali[a] vero de domino rege Anglorum, de ejus magnit[u]dine, de ejus prosperitate et in filiis et in divitiis [] latis potentatibus, cogitatio subit. Super his diuti[us] cogitans, et præsertim de filiis et inter filios poti[s]simum de primogenito ipsius Henrico quem pr[æ] cæteris diligebat, et de quodam aliorum; in cra[s]tino tamen, sicut referebat, se pro certo scire n[e]sciebat de quo aliorum cogitasset tunc, an de Ri[]cardo post Henricum defunctum regis nunc hæ[]rede et comite Pictavorum, an de Gaufrido nun[c] Britanniæ comite. Cum ergo de rege patre et de f[i]liis cogitaret sic, desiderabat se scire, quid futu[]rum de his et quales circa hos dispositiones Alti[s]simi. Et cum aliquandiu cogitaret sic desideran[s] inter cogitandum hæc cœpit quasi dormitare, e[t] ecce facta est ad eum vox, per ipsam vocem vers[u] quodam hexametro sibi expresso; versus autem hi[c] erat:

Sors tulit una duos, tulit altera, sed male patrem.

Ecce versus: nec arbitretur quis versum hunc qu[a]si a dormitante aliquo casu compositum, quem etiam vigilanter vigilans non componeret, utpot[e] qui versificandi nec etiam sub scholari disciplin[a] artem attigisset, vel in modico. Hoc autem sci[o] quod versum auditum sic in crastino retulit disci[]pulo qui scripsit hæc; et gemebundus adjecit: « Proh dolor! inquiens Henricus noster, antequam pater vel fratres sui, præmoritur. » Sic quidem ar[]chipræsul locutus discipulo qui scripsit hæc. E[t] vere in morte Henrici, proh dolor! et unde dolor, archipræsul vaticinii sui fine nimis verus prophet[a] probatus est. Pariter et in Gaufridi morte, du[m] adhuc hanc historiam scriberem, archipræsulis va[]ticinium adimpletum post Henrici mortem quint[o] sextove anno ante patrem mortuo, sicut hoc, et illo. Et quod accedit miraculo, vaticinium plu[s] commendans: « Mors tulit una duos, » vere u[na] mors, quia eadem mortis spes ambobus fratrib[us] his morbo dysenterico interemptis, bene quid[em] et sancte sublatis, ut qui interfuerunt testati sunt. Demum vero, secundum vaticinii ordinem quart[o] quintove anno a Gaufridi morte, pater ipse mortu[us]

Qualiter vero, me tacente, novit Ecclesia et dus prædicat. Nec igitur pergo nunc ulterius is ejus exagitare modum : solum hic tetigisse ;iat, ob id solum ut vir Dei propheta verus va-i sui fine comprobetur. Et certe plura de acti-1ujus Henrici nostri, etsi ætas tenera, strenuis n, et de modo exitus ejus a vita inseruissem 1isi quia quam describendam suscepimus lex riæ obviat. Raptum igitur in via puerum et ad am reversum nos, qui adhuc in via, salutan-1 cœptum historiæ iter revertamur. Archipræ-aque sciens tandem pro certo coronationem m sic, per nuntios nostros quos supra diximus ;iculo fuisse Romanæ profectionis, cum in pri-1udirentur hæc, quatenus pax nostra processe- in quibus finibus steterit, et de coronatione sic Romano pontifici totum et verbo et scripto avit, humillime et lacrymabiliter supplicans, el nunc excuteret se excussorum filius, et me in falsos fratres adverteret, qui in læsio-patris sui, propter ipsos exsilium et proscri-em sustinentis et matris suæ Cantuariensis siæ tam manifesti jam erant etiam apostolici lati transgressores. Et ita profecti sunt nuntii. ' autem apostolicus audiens universa et quæ aliter fuissent gesta, et in regem et in episco-'ehementer motus est. Et archipræsuli et suis, 1 multo plus quam hucusque fuisset, paterno 1assus affectu : unde et in missorum nostrorum sione quos misertus nostri diu detinere no-1t apostolicæ consolationis citius reciperemus lium, nobis oppressis, tanquam pater pius com-1s, apostolicis scriptis propinavit dulcia, aliis amarissima. Scripsit siquidem præ memoriæ rot tunc Rothomagensi archiepiscopo et Ber-) tunc episcopo Nivernensi, mandans ipsis et :ute obedientiæ præcipiens ut regem Anglorum 1ce nostra districtissime convenirent, adjiciens si ipse in obstinatione perdurans adhuc pacem ., tota[a] ipsius terra, tam transmarina quam rina, sub interdicto poneretur, omni ecclesiæ nte officio præter baptisma parvulorum et pœ-ias morientium. Eboracensi vero archiepiscopo :s quotquot episcopis qui consecrationi inter- A fuerant litteras direxit suspensionis, scripto dure eos increpans et objurgans et improperans, quod turpiter et enormiter pro vili lentis edulio primogenita sua vendidissent. Quosdam etiam episcoporum, et ob id quod coronationi interfuerant, et ob causas alias, anathematizavit. Et hæ suspensionis et anathematis litteræ per nuntios nostros nobis destinatæ et traditæ, ut illis loco suo et tempore uteremur. Has et alias apostolicas litteras ad nos vel pro nobis missas si quis nosse et legere desiderat, ad illud de quo in hac historia supra tetigisse me memini corpus epistolare recurrat. Quæ quia ibi insertæ, cum loquendi de his per hanc historiam occasio se obtulerit, breviter transimus de his. Scripto vero consolatorio archipræsuli directo, vir B apostolicus archipræsulis fortitudinem et constantiam congratulando commendabat; præsertim quod absque cautione et absque pacis osculo, si non posset aliter, in terram tanquam ovis in medio luporum paratus esset reverti; illius verbi quod Altissimi verbum ad suos dicit non immemore. *Ecce*, inquit, *mitto vos sicut oves in medio luporum* (*Math.* x). Unde et sicut benedictionem apostolicam, sic et absolutionem scriptam, quidquid ipsi in terram ingresso accideret, a viro apostolico obtinere tunc meruit. Hæc igitur apostolica scripta, vel pro nobis ad adversarios nostros vel ad nos directa, gratanter suscepimus, misericordiam et judicium cantantes Domini.

Et in primis quidem dictus Rothomagensis archi-C episcopus et episcopus Nivernensis ad apostolicum mandatum regem pro pace nostra sæpe et sæpius convenerunt, et nisi interveniret pax, censuram ecclesiasticam et sibi et terræ suæ imminere in brevi inferebant, apostolico viro præcipiente sic. Adjicientes nec minis, nec blanditiis, nec aliquibus verborum ambagibus seu tergiversationibus ullius censuram hanc, nisi solum data pace, aut adimi posse aut suspendi, apostolici viri animo obfirmato nunc sic : addentes etiam se nullatenus audere a Romano pontifice statutum terminum præterire, qui mandatam sibi coercitionem exsequerentur nisi pax interveniret.

INCIPIUNT CAPITULA TOMI QUINTI.

TOMUS QUINTUS.

1. Videns itaque rex rem jam in tam arcto certissime promisit pacem. Unde ad quoddam regum quod imminebat colloquium vocati recessimus. Finito vero die tertia regum colloquio, et Christiano illo rege Francorum jam in recessu, in continenti de pace nostra actitatur, et per magnos quidem mediatores, quibus dominus rex Francorum in recessu suo nos commiserat, ut de pace nostra tractarent, nec enim ipsemet potuit seu voluit interesse tunc, Sed quid protraheremus? Ibi pax nostra reformata. osculum vero prius in alio, sicut diximus, colloquio quæsitum sed negatum, nec archipræsul nunc quæsivit nec rex obtulit vel negavit. Nulla quippe ibi facta de osculo mentione, rex publice coram pontificibus et principibus qui aderant, archipræsuli et suis pacem et securitatem concessit. In consuetudinibus et in ablatis tam mobilibus quam immobilibus aliisve, ea forma pacis observata nunc et concessa, quam supra in alio regum colloquio præostendimus, ubi solum pro pacis negato osculo pax nostra tunc stetit. At nunc fortis Christi athleta. pacis cupidus, non mortis timidus, non exacto pacis osculo, ne vel forte sic impediretur pax, sciens et prudens pacem talem qualem suscepit, revera amore pacis victus, timore mortis evacuato, quem amor ille plusquam mors fortis jam foras miserat. Facta est autem pax die beatæ Mariæ Magdalenæ prope ubi duorum regum colloquium pridie fuerat, videlicet in confinio Carnotusiæ et Cenomanniæ, inter duo castella quorum unum nominatur Viefui et alterum Freteval; et ibi in prato quodam amœnissimo, quod tamen sicut multo post accepimus dicitur ab incolis ex antiquo Pratum Proditorum. Et quidem pax nostra sic erat.

Rex autem et archipræsul soli duo seorsum se in equis in quamdam planitiem deflexerunt secreto colloquentes; ubi inter alia archipræsul regi supplicabat ut injuriam, quam sibi et Ecclesiæ suffraganei sui episcopi una cum Eboracensi archiepiscopo in coronatione Henrici filii sui fecerant, secundum censuram ecclesiasticam sine ipsius offensa punire sibi liceret, Et annuit rex. Unde et gratias agens de concessione, confestim in oculis omnium se ab equo demisit et humiliter se ad regis pedes inclinavit. Cum vero archipræsul equum suum reascenderet, rex ascendenti ascensorium aptavit et tenuit, omnibus qui circumvallabant cernentibus sic et mirantibus, sed nescientibus causam donec archipræsul in recessu suis hoc secretius retulisset; cerneres quidem tunc ex multis cordibus cogitationes revelari et præsertim inter aulicos, congratulantibus his, aliis vero mœstis et confusis, qui prius seditionis et discordiæ evomuerant virus. Alii vero nec mœsti nec confusi suspicantes simulationem in his et quod extrema pacis dissensio luctus et dolor occuparet. Et in hoc minime dec
sicut sequens historiæ ordo declarabit.

2. DE NUNTIIS EJUS AD REGEM MISSIS.

Facti igitur, ut videbatur, ea die rex et
præsul amici, amicabiliter tunc invicem reces
Et post dies paucos nuntii nostri in Anglia
litteris regis missi sunt, quibus rex ministe
suis, quos in terra justitias regis vocant, d
facta mandavit præcipiens ut archipræs
suos ad sua in omni pace et securitate res
Nos vero in Franciam ad civitatem peregri
nostræ Senonis remeantes ad repatriandum
rabamus. Decrevit autem archipræsul alios
priusquam intraret ipse, nuntios præmissis
et plus industrios in Angliam mittere qui test
famæ caute explorarent, qui starent pro no
contra nos, et si qua occulta molirentur ad
nos; et in possessionibus nostris confiscati
mandaverit rex faciendæ restitutionis mod
chipræsul itaque decreverat sic, ob id etia
xime quod dominus rex pepigisset se quæd
dia de feodo Cantuariensis Ecclesiæ reddi
feodum videlicet cujusdam nobilis qui di
Willelmus de Ros, et castrum quoddam pr
tuariam quod Salwude dicitur, quod Henri
dam vir magnus de orientali Saxonia, seu,
dicitur, de Essexe cognominatus, ante d
quoddam quo evictus fuerat, ab archipræs
bat. Et præter hæc turris Rophensis cus
quem de ecclesiæ suæ jure fore archipræ
sæpe et sæpius constantissime et acerrim
protestatus. Et hæc quidem, quæ hic expre
erant quæ archipræsul inter alia acrius et in
repetebat, quæ et rex ipsi redditurum pro
cum in Normanniam revertisset. Misit ita
minus noster ad hoc sanctæ recordationi
strum Joannem Saresberiensem postea Carn
episcopum pariter et discipulum qui scrip
injungens etiam nobis ut in Angliam ob dic
sam procederemus, si forte rex promissam
tionem compleret, alias non, sed mature a
reverteremur. Et nos ita proficiscentes r
Normannia reperimus; verum propter fe
tianæ valetudinem, quæ jam regi superve
curia ultra quam crederemus fecimus mora
autem convaluisset rex, ipsum nomine archi
super dictorum promissa restitutione conv
Conventus autem more suo distulit, distu
distulit: sed tandem ad instantiam nost
absolvit, ad magistrum Joannem qui loqu
nomine archipræsulis repetebat, speciali
monem dirigens: « O Joannes, » inquiens, « nu
vobis castellum tradam, nisi videro prius a
gerere erga me quam hucusque gesseritis.
absoluti et apprime intelligentes minime n

re posse, infecto negotio, in Angliam, juxta obis injunctum fuit,non procedentes ad do- : nostrum in Franciam reversi sumus. Au- .utem archipræsul sic plurimum motus est, ɜt semper deceptorias hominis promissiones ns.

ː PRIMO ACCESSU EJUS POST PACEM AD REGEM.

ım novimus inter regem et nobilem virum ɩem comitem Theobaldum colloquium futurum timo, accessimus ad colloquium. Sed archi- pridie ante colloquium Turonis ad regem ɪit. Colloquium quippe prope Turonis in con- ırnotusiæ et Turoniæ statutum fuit. Audiens rex archipræsulis adventum, quosdam de in occursum præmisit et demum ipsemet ci- ı exiit et occurrit. At cum convenirent, non ɩed vultus regis, sicut notari poterat, super ınde et quod multum notabamus nocte illa in o nostro nec rex respexit nos nec suorum ; quin potius rex summo mane in capella sua ı celebrari fecit pro defunctis, suspicans, ut !, ne si forte archipræsul alii missæ interes- missa osculum sibi pacis offerret, quod ibi non esset Christiani, sed plane inimici Et missa celebrata mox rex civitatem exiit oquium properans. Archipræsul pariter sed ı secutus est, et ante colloquium consecutus ;em. Qui inter viandum mutuo se invicem antes, uterque vicissim alter alteri collata ı beneficia et exhibita obsequia impropera- m autem venissent ad colloquium, post diem ı decursam, propter quæ ad colloquium ve- inter regem et comitem sedatis omnibus, 'æsule etiam inter ipsos sedulo cum aliis et mediatore,tandem archipræsul regem super m possessionum promissa sed non adimpleta ione, acriter quidem et instanter convenit, ıter tamen ex obliquo assuetam hominis ar- .evitatem in verbo et usitatas deceptiones in sis.

res certe tunc sacerdotalem in pontifice ze- t vere zelum qui in ipsa pacis novitate et a rincipe vel invito, in cujus manu pax nostra pax, imo et vita nostra et mors, ecclesiæ suæ m viriliter tam constanter repetebat : revera justitiæ vehemens et in sacerdote zelus do- ɜi ardens. Sed quid ? Jam dicto comite et aliis ·us interponentibus se, a rege iterum resti- .m sæpe dictorum certissime repromissa. Vo- ımen rex ut ante restitutionem ad ecclesiam reverteretur, sicut aiebat, prius videre de- ıs qualem se regno exhiberet. Et huic colloquii

ŀ. DE SECUNDO ACCESSU EJUS AD REGEM.

aliquot vero dies archipræsul in castro, quod mons dicitur, prope Blesis, regem qui illo ɜnerat revisere profectus est : non quidem ut ıam exigeret vel repeteret, sed solum ut re- deret, etsi posset fieri sic antiquam familia- ritatem et amicitiam, quatenus Dominus permitteret, repararet. Et quidem rex ipsum venientem sic honorifice nimis ut decebat, et ut videri poterat gratanter plurimum et affectuose excepit. Qui cum familiariter colloquerentur et jucundius, inter alia dixit rex : « O, » inquiens, « quid est quod voluntatem meam non facis ? Et certe omnia traderem in manus tuas. » Et post dies archipræsul hoc regis verbum retulit discipulo qui scripsit hæc ; adjiciens : « Et cum rex, » inquit « mihi dixisset sic, recordatus sum mox verbi illius in Evangelio : *Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraveris me* (*Matth.* IV). » Hæc et hujusmodi de viro hoc historiæ huic sæpe et sæpius curavi interserere, ut quemadmodum, sicut paulo ante præmisimus, deprehendi sacerdotis potuit zelus, ita et nunc audiri possit purus in sacerdote fuisse ab omni cupiditatis labe affectus : quem nec inficere poterat, etsi paupertate jam diu tolerata, divitiarum etiam Augustalium virus. Nec arbitretur quis hæc et hujusmodi contra brevitatis regulam superflue et sine fructu inserta, pauca enim vel nulla hucusque interseruisse me memini, quæ non pertineant, etsi non exprimatur, vel ad ædificationem proximi vel ad præconium viri : si ad utrumque, et hoc multo magis melius est.

5. DE PRÆPARATIONE EJUS AD PATRIAM.

In crastino vero licentiati a rege, a castro illo recedentes, ad civitatem peregrinationis nostræ Senonis remeavimus, et mature prout adhuc pauperes et exsules potuimus, nostrum ad repatriandum iter maturabamus. Nec ob id pauperes nomino, quin archipræsul cum suis in magno et præclaro apparatu revertisset, plus, ni fallor, quam cum equitaturis centum repatrians. Quod ideo memoro hic, ut ubique et in omni statu suo probetur magnus. Et revera semper et ubique magnus ; magnus in palatio, magnus in sacerdotio, magnus in aula, magnus in ecclesia, magnus in peregrinatione, magnus in peregrinationis reversione, maximus vero in peregrinationis cosummatione. Sed de hoc exspectemus adhuc per modicum. Siquidem melius hoc viri et historiæ hujus consummatio declarabit.

Igitur domino rege Francorum et principibus terræ, qui deserente nos mundo tam benigne tam magnifice nos susceperant, salutatis, licentiati ab eis repatriantes venimus in Bolonensi territorio ad portum qui dicitur Witsant. archipræsul vero hinc antequam naves ascenderet viri apostolici præmisit litteras quæ, ut supra diximus,erant de generali episcoporum per Angliam suspensione et quorumdam anathemate. Has itaque festinanter præmisit litteras episcopis per Angliam ante suum adventum porrigendas. Quorum aliqui in ipso portu tranrfretare volentes reperti sunt, suspicantes forte quod eis ex inopinato mox accidit : Rogerus videlicet Eboracensis archiepiscopus qui in ipso portu suspensus est, Gilbertus cognomento Foliot Londoniensis, et Jocelinus Saresberiensis episcopi, qui pariter in

portu ipso anathematis sui litteras receperunt Et mox quidem suscepto mandato paritum est, illo auctoritate apostolica gerente se suspensum, aliis vero se anathematizatos. Et cum nos his præmissis auram adhuc sereniorem exspectaremus, nuntiatum est factum sic. Quod cum audiret archipræsul, gaudio magno gavisus est, lætante justo eo quod vindictam desideratam jam vidisset.

Una vero dierum exiit archipræsul, suis et multis aliis comitatus, ut naves suas in quibus transfretaturi eramus videret. Et ecce vidimus jam prope terram navem quamdam ab Anglia ad portum nostrum velificantem. Quæ cum cito applicuisset, a nautis rumores quæsivimus et quid in Anglia de reditu archipræsulis diceretur. Et responderunt, hoc quidem fore gratum valde et toti terræ acceptum. Verum unus eorum, videbatur mihi quod proreta, seorsum me qui scripsi hæc secretius traxit: « Miseri, » inquiens, « quid quæritis ? quid agitis ? quo properatis ? Certe in mortem vestram ; sic pro certo dicunt qui noverunt, id ipsum in terra suspicantur omnes : et ecce quia multi milites in portu quo applicare quæritis, certe sicut dicitur ut in archipræsulem et suos mox cum applicuerint injiciant manus. Commota est siquidem terra, exasperata adversum vos, et præsertim regis fideles eo quod in primo adventu vestro in terram commovistis et conturbastis eam anathematizando episcopos terræ et suspendendo ; præsertim ut religiosi et sapientes dicunt in Domini adventu qui nunc est, qui mundo fuit tam fructuosus, tam gratus, tam acceptus, vester nunc pariter in terram adventus tranquillitatis deberet esse et pacis. Sed vos econtrario in vestro turbastis omnia. » His dictis, gratias retuli referenti ; et hoc ipsum quod retulit mihi ipse, alii jam densim submurmurabant.

Post paululum vero vocans archipræsulem a turba seorsum dixi ei secretius : « Sic et sic mihi locutus est navis hujus quæ nunc applicuit gubernator. » Et cum dominus archipræsul et ego conferremus de his, de sociis nostris ingessit se unus, bonæ memoriæ Gunterius nomine, homo semplex et timens Dominum. Qui cum audisset super quo contulissemus, non requisitus mox dixit satius fore et consultius subtrahere se adhuc donec procella hac et turbatione terræ pro episcoporum suspensione sedata, gratius reverteremur et securius, adjiciens quod « si terra, » inquit, « jam sic mota est, quid erit cum rex audierit. » Et dissuasit in Angliam tunc reverti.

Responsum discipuli consulti a magistro.

Et archipræsul cito post dirigens verbum ad discipulum qui scripsit hæc, qui ea quæ audierat a proreta prænarraverat: « Et tu, » inquit, « quid dicis? » Et discipulus: « Domine, » inquit, « res in arcto est: Istius consilii magnitudo parvitatis meæ excedit mensuram ; et consilium magis anceps, eo præsertim quod eruditi tui nunc absint, quibusdam adhuc in Francia, aliis vero in Angliam a te præmis-

sis. Verumtamen dicam, si placet, te jubent
quod sentio. In primis quidem videtur mihi ho
quod si in Flandriam seu in peregrinationis n
stræ terram regredimur, vertetur id nobis in conf
sionem et ignominiam, et erimus oneri qui hucu
que fuimus honori : præsertim ad ingrediendum
in patriam revertendum apostolica licentia ben
dictione et absolutione jam percepta ; terra etia
peregrinationis nostræ salutata et pace publi
concessa et accepta. Igitur aut regrediendum tur
ter aut procedendum audacter et agendum virilit
Alioquin profecto dicetur : Ecce quia Cantuarien
qui primo a Norhamtune, nunc etiam secundo a
tequam dimicet fugit, qui tamen tam constant
firmaverat quod pro Ecclesia tam fortiter star
tam viriliter ageret ! Et erimus de meticulosis il
filiis, qui intendentes et mittentes arcum conve
sunt in die belli. Unum tamen est, quod si in h
pace nostra dolus est, quod quidem suspicabile
multi asserunt, sic grave certe periculum hoc
inevitabile, cum vis et dolus consociata coopera
tur et malitia conatus suos per potentiam p
ficere potest, quando jam est potestas maliti
et malitia potens. Cui pesti nil obviare potest, n
resistere. Malitia quippe suggerit, potentia soci
cooperans efficit. Et nos quidem potuimus pri
leonem utcumque evitare sævientem, verum dra
nis nunc evitare fraudulentiam difficilimum. Om
quippe potestas magis metuenda cum fallit qua
cum sævit. Unde et pro magno illud de Salvato
præconizatum: *Et conculcabis*, inquit, *leonem et dra
nem* (*Psal.* IX), leonis videlicet vim, draconis dolu
quæ erit in novissimis diebus novissima Eccles
persecutio, quam adeo gravis non præcessit, vid
cet ex vi et fraude composita. O igitur quam feli
quam gloriosa exsilii nostri consummatio, si nov
sima persecutio hæc, qua in fine sæculorum prob
buntur justi, a nobis in quos fines sæculorum dev
nerunt inchoaverit. Quam felix, domine, exsiliu
si post exsilium daretur desuper ut non solum marty
sed et novissimorum martyrum primitiæ fieres. I
quo etiam potissimum Domini tui regis crucif
mortis titulum humiliter recognosce, proditio
forte moriturus, sicut et ipse proditus pro Eccles
mortuus est. In quo pastor ille pastorum pastorib
formam dedit, ut si hostes suos occultos evitare n
valent tolerent, etiamsi videant sibi per ipsos vi
affuturum discrimen, verum inter sævum et hyp
critam principem, qui et leo et draco est, et int
bonum pastorum periculosa quidem semper sed vic
riosa conditio. Sæviat quippe ille sive fallat, sem
paratus sit pastor bonus pro ovibus suis anim
ponere. Qui etsi forte a violento, non tamen est q
a dracone, quod ab hypocrita videlicet tueri se po
Juxta quod vulgo dicitur neminem posse se a p
ditione tueri, quandoquidem ipsa pax efficaci
ad prodendum. Non est igitur, domine mi, ut
pro sensus mei parvitate videtur, nunc ut d
sicut prius de Norhamtune, secunda competat

ɔtiam aliquatenus te subtrahere, quod provide uam fugere est. Non subtractio, inquam, non competens esset, sicut primo, nec excusabilis. r te quippe jam septem mutata sunt tempora. enim quia sex anni jam exacti, et septimus nnus est peregrinationis nostræ septimus exsi-stri. Et toto tempore hoc supra dorsum tuum caverunt peccatores iniquitatem suam prolon-es, qui, etsi nescientes, toto tempore hoc coro-fabricaverunt tibi incorruptam. Unde et quia mus hic annus requietionis est, non est de ro lima necessaria, jam parata corona. Non ro opus, pelle pro pelle data. Non scelte opus ıcisorio, lapide tanto tempore cæso et jam effi-et exciso. Non ignis fornax necessaria auro probato in fornace, in qua et veteris hominis sicut cremium aruerunt. Adeo ut vetus homo plenius debilitatus vel potius plene exstinctus ıtur. Viro igitur sic probato, quid hæsitandum metuendum verendumve? Imo quid est quod ıggrediatur, quod non valeat? quod non audeat? ım igitur tuam nunc vides, ecclesiam tuam ialiter intres, illius sequax si necesse sic, qui ıs suum dedit percutientibus et genas suas vel-bus. Intremus, inquam, fiducialiter et potentes, imus illis dii qui nos nunc terrere videntur. mus, inquam, ne nobis hoc nunc desuper dato obretur forte alias quia cum potuistis no-s, cum volueritis non poteritis. Et quidem i tanto Dei amico de terra promissa dictum vi-s et non intrabis. Caveamus igitur ne et tu, ıe longe inferior, pœna simili vel forte majori ellaris, si forte terram non intraveris quam n videre nunc datum. »

s dictis, archipræsul breviter sic: « Fidelis, » it, « ut videtur sermo tuus, sed durus, et quis ebit illum? » Ad ipsum vero qui prælocutus ıt et in Angliam tunc processum dissuaserat, ialiter sermonem dirigens et nomen ipsius pro-n exprimens: « Certe, » inquit, « Gunteri, terram), et favente Domino terram intrabo, sciens n certissime quod ibi mihi immineat passio. » ɔc quidem cum dixisset, illius verbi Domini ad ım rememoratus sum: *Vade post me, Satana, dalum es mihi quia non sapis ea quæ Dei sunt, a quæ hominum* (*Matth.* XVI). Et post hæc jam ɔctis crepusculo ad hospitia revertimur.

6. DE INGRESSU EJUS IN MARE.

postmodicum duobus tribusve diebus exactis, festum Beati Andrææ apostoli secundo, tertiove n Domini adventu, noctu mare intravimus et ad n aura prospera propter insidiarum, quæ nobis, audivimus, jam parabantur, suspicionem, non ıu maris Doroberniæ, ut putabatur, sed in alio s sinu qui vocatur Sandwiz prospere applicui-; eo quidem securius quod homines supra sinum ı maris habitantes, proprium dominum archi-ulem habuerint utpote de proprio Cantuariensis esæ feodo. In nave vero archipræsulis vexillo

A crucis, cum ad littus appropinquaret, erecto, quod archipræsules Cantuarienses, tanquam totius Angliæ primates, coram se smper bajulare cousueverunt, hoc, inquam, signo erecto, per quod archipræsulis navis ab aliis discerni poterat, videres mox pauperum turbam quæ convenerat in occursum, hos succinctos ut prævenirent et patrem suum applicantem exci-perent, et benedictionem præriperent, alios vero humi se humiliter prosternentes, ejulantes hos, plorantes illos præ gaudio, et omnes conclamantes: *Benedic-tus qui venit in nomine Domini*, pater orphanorum et judex viduarum! Et pauperes quidem sic.

7. DE HIS QUÆ IN INITIO INGRESSUS EJUS IN TERRAM GESTA.

Verum milites, qui, ut supra diximus, in alio B mari sinu nos applicaturos fore speraverunt, ad nos præpropere accelerantes, vix salutato archipræsule, animose sciscitabantur quare in primo adventu suo in terra, qui tranquilitatis deberet esse et pacis, mox etiam necdum ingressus episcopos regis suspen-disset, excommunicasset. Et adjicientes commina-bantur mox cum innotesceret regis futuram turba-tionem non modicam unde jam regnum turbatum esset et sacerdotium.

Archipræsul vero mansuete respondit regem non offensurum ob id, nec se ex hoc quidquam vel contra regem fecisse vel regnum, sed absque regis et regni injuria, de ipsius regis permissione sic factum, ita injuria, quam sibi et ecclesiæ suæ in coronatione filii regis episcopi fecerant, impunita non remaneret, C ne tanta usurpatio de cætero traheretur ad conse-quentiam. Dum igitur audirent regem de facto lau-dari auctorem, modestius locuti sunt, et tamen in-stanter postulantes, ut episcopos excommunicatos vel suspensos absolveret quod archipræsul ad con-silium distulit: donec in crastino Cantuariam veni-ret, et ita recesserunt tunc milites.

Archipræsul vero in crastino a sinu illo quo ap-plicuit, distante a Cantuaria circiter sex milliaria, Cantuariam proficiscens, a pauperibus terræ, sicut jam supra tetigimus, tanquam hostia cœlitus missa, tanquam ipse Dei angelus, tam gratanter tam ovanter exceptus est. Sed quid dico ovanter? Quin potius, si tamen de pauperibus competit dicere sic, pauperes Christi christo Domini triumphanti laureatum magis exhibuerunt quam ovatum. Itaque quacunque archi-D præsul transibat, turbæ pauperum, parvuli et magni, senes cum junioribus, glomeratim occurrebant, hi prosternentes se in via, illi vero exuentes vesti-menta sua et sternentes per viam, illud frequenter iterantes et conclamantes: *Benedictus qui venit in nomine Domini!* Sacerdotes etiam parochiani cum parochianis, ordinata processione cum crucibus transeunti obviam exierunt, et patrem suum salu-tantes et benedictionem postulantes, crebro illud jam sæpe dictum sæpius interserebant: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Sed quid? Diceres pro-fecto si videres, Dominum secundo ad passionem appropinquare et imminente passione in pueris et

lactantibus et pauperibus secundum Domino præparatum occursum, et venire iterum moriturum pro Anglicana Ecclesia Cantuariæ qui Hierosolymis pro totius mundi salute semel mortuus est. Cum vero, etsi via brevis, inter tot turbas occurrentes et comprimentes Cantuariam vix ea die perveniret, in sonitu campanarum, in organis, in hymnis et canticis spiritualibus a Christi pauperibus, filiis suis, sacro videlicet conventu suo, debita patri devotione et veneratione susceptus est.

O qualem videres tunc in primo ecclesiæ ingressu hominis faciem, quod nonnulli videntes notaverunt et mirabantur, sicut ignitum cor, ignita et facies videbatur : facie revera exhilarata in oleo, omnibus grata, omnibus gratiosa, et ut plus addam adhuc, ego quidem arbitror resplenduisse exterius faciem corporis ex interiori abundantia cordis, imo claritatis in corde tantam flammam in se continere non valente, quin erumperet. Et, ni fallor, hæc in ipso Ecclesiæ Salvatoris ingressu tanta faciei gratia roseo sic subito perfusa et venustata colore, in ipsa Salvatoris ecclesia martyrii mox consummandi, quasi quoddam cœlestis oraculi præsagium fuit. Discipulus vero qui scripsit hæc, fide oculata cernens sic et ad visa notando stupens et stupendo notans, Moysis mox recordatus est. Cujus tamen gloria vultus evacuata, et in aquis contradictionis exstincta : unde nec repromissam patriam intrare meruit, extra in exsilio mortuus. Quod iste minime qui post multa certamina demum evicit, patriam obtinuit; et post modicum in ipsa Jerusalem palmæ suæ coronam accepit immarcescibilem. Unde nec gloria vultus ejus evacuata nec flamma claritatis exstincta, sed ad aquas contradictionis probata potius quam exstincta, utpote inter populos frementes et frendentes in eum ardens semper et lucens, quod sequens rerum exitus plane, et Domino præstante fructuose edocebit.

Stans autem archipræsul in sedili suo episcopali singulos fratrum in osculo pacis recepit inter osculandum multis hinc inde ejulantibus, erumpentibus et emanantibus lacrymis. Et dum staret, sic accessit discipulus qui scripsit hæc : « Domine, » inquiens, « nunc nos curare non oportet qua hora de hoc mundo excesseris, quandoquidem hodie in te vicit sponsa Christi Ecclesia, imo Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat. »

Et nil respondens solum respexit dicentem sibi hæc. Omnibus itaque ea die in ecclesia celebriter peractis et solemniter, archipræsul in palatium suum se recepit totam diem lætam ducens et solemnem.

In crastino vero præfati milites suum super hesterna petitione quærentes responsum reversi sunt. Venerunt et cum eis prænominatorum trium episcoporum, qui adhuc in præfato sinu maris exspectabant, clerici ad nos missi nomine episcoporum dominis suis episcopis absolutionem postulantes. Respondit vero archipræsul et illos tres et

A alios episcopos auctoritate domini papæ, quo anathematizatos, quosdam vero suspensos, n sius esse a tanto judice ligatos, nisi forte p sum, posse solvere. Cum vero clerici et milit gentissime instarent consilio præhabito, tande chipræsul respondit quod de domini papæ clen fisus pro bono pacis in hoc articulo usurpare domini papæ erant, præstita tamen cautione nica quod super quibus excommunicati era suspensi, Ecclesiæ judicio parerent, alioquin tenus se facturum hoc, præcise et absolute r dit. Et hi quidem et illi audientes hæc indig recesserunt ; in recessu multa in superbia abusione loquentes. Inter quos unus, quem su historia hac tetigisse me memini, dictus Ran

B de Broc, linguam suam superexaltabat. Sed præsul vir admodum patiens, inter eos fac sicut homo non audiens et non habens in o redargutiones. Clerici vero, quos a tribus epi missos diximus, revertentes dominis suis q archipræsule super petitione sua acceperant runt. Et, ut dicebatur, duo episcoporum anat tizatorum, videlicet Londoniensis et Saresber exactam ab archipræsule cautionem præsti nisi tertius ille Eboracensis obtitisset ; ver scriptum quia lingua tertia multos commov

8. DE EPISCOPIS REGEM ITERUM CONTRA ARCH LEM INSTIGANTIBUS.

At ille tertius duos sic commovit ut co transfretantes regem adirent : quem in Norn prope civitatem, quæ Bajocis dicitur, in regi

C dam mansione quæ vocatur Bur repererunt. paucis diebus ante Natalem Domini. Qui reg tato, ad regis se pedes mox prostraverunt, pr pro sacerdotio, et pro semetipsis regiam c tiam et justitiam pariter interpellantes, una testantes ipsum debere læsis, lædenti altera rulo itaque et exacerbativo sermone mox en quam præcipitanter, quam temere, quam s Cantuariensis archiepiscopus in adventus su regnum turbaverit et sacerdotium pace de miseratione concessa sibi et suis abutens. U totam Anglicanam Ecclesiam in luctu ese ad universis per Angliam episcopis suspensis, sem etiam excommunicatis et suspensis. Et tota factam eis confusionem addebant, pro cau

D regia, tam magnifica, tam necessaria, tam h quod videlicet filium suum primogenitum reg redem coronassent. Per hæc et his similia et his diatim per se et per complices suos re archipræsulem instigant sic. Verum qua quantum rex commotus, imo in qualem et qu furorem et insaniam instigantibus his co fuerit, intermitto nunc ; sequens id loco suo h ordo declarabit. Et interim ad archipræsul strum historiæ stylus retorqueatur et præo mus qualiter post adventum suum se in Ang serit. Itaque, ut præfati sumus, Cantuariam v post paucos adventus sui dies misit ad ja

n egregium illum puerum Henricum regis fi- tunc regem a jam suspensis episcopis coro- ı.Misit autem bonæ memoriæ et utinam bonæ ılum tunc priorem Sancti Martini de Dorober- rum satis eloquentem et industrium, postea le metropolitana domini nostri successorem. ı regem veniens ipsum nomine archipræsulis se salutavit et ejus adventum in terram nuntia- ıum de episcoporum suspensione sicut injun- fuerat excusans, et quod de permissione regis sui factum fuisset sic : adjiciens quod ad ı tanquam ad dominum venire in brevi archi- ıl se pararet. Verum puer ille rex nec nuntium ıntii verba acceptare videbatur : et hoc qui- ıt pro certo accepimus, non de voluntate pueri, uia aliter pro rege patre non audebat nec pro s ipsius pædagogis, quibus filium suum rex ıiserat, qui plus patrem quam filium vereban- ıde et missus noster nec ab his nec ab illis a benigne exceptus est pro rege patre non au- ɔus aliter.

sus itaque noster ad nos in brevi reversus, ut- sicut diximus, puero regi minus acceptus, n nobis non reportavit responsum, sed in ad- suo ad curiam retulit nobis aulæ fastum, vul- t supercilia. Archipræsul vero tanquam con- æ vir, nihilominus se parabat ad iter, volens nis sicut disposuit, quem necdum viderat, alum- suum puerum videre regem, et postea provin- a qua tam diu absens fuerat circuire, prope- t anhelans ad discurrendum ubique ut ex- ıret et eradicaret quæ in absentia sua in horto ni distorte et incomposite excreverunt. Itaque lies paucos a Cantuaria profecti in multo co- ı Londoniam venimus ; milites vero aliquot cum, quia ut dicebatur, in via absconderunt bi laqueum nobis. Cum vero civitati appro- aremus, universa civitas commota præ gaudio tatenses quotquot archipræsuli occurrerunt, ı cum gaudio et exsultatione multa excipientes. rastino vero, cum jam pararemus nos ad pro- dum, ecce in mane regis junioris nuntii, no- regis archipræsuli inhibentes ne procederet, ı ecclesiam suam reverteretur. Nec tamen etur quis hoc de regis junioris animo prove- sed potius de aulicorum consilio, sub quorum lia erat ipse, arbitrantium se sic regi patri aturos obsequium. Archipræsul vero, tanquam ɔiritu fervens, mox respondit se nullatenus ɔr inhibitionem hanc regressurum, nisi quia am festus tam solemnis urgebat dies, videlicet s Domini, quo Ecclesiæ suæ abesse noluit. Et n procedens Cantuariam reversus est.

lientes itaque sic ne procederet inimici ejus runt caput, et ipsius jam capiti minabantur. esertim progenies illa viperarum quæ dicitur ɔcheis turpibus et ignominiosis injuriis laces- t. Inter quos unus erat de funesta illa proge- ctus Robertus de Broc clericus, ut aiebant.

A Hic in ignominiam et contemptum archipræsulis jumentum quoddam, quod quædam culinæ nostræ necessaria vehebat, cui forte obviavit in via excurtavit. Jumentum hoc mutilatum sic ante archipræsulem ductum est. His et hujuscemodi probrosis domus illa exasperans diatim nos exacerbabat, existimans apprime regi patri qui nobiscum pacem fecerat gratum se ex contumeliis et injuriis nostris obsequium dare.

Sed quid? Exsilium quidem felix, sed pax secuta infelicior, quia in pace amaritudo nostra amarissima. Quod igitur faceret athleta Domini? quo iret? quo se verteret? Cedere quippe turpe, certare periculosum. Circumdederunt apes tauri pingues obsederunt, in corde maris circumsepiebat oceanus. B Sed certe, ut verum fatear, fortis ille athleta Domini arietem Dominici gregis se recognoscens, non cogitabat de fuga sed de pugna, jam intelligens se non ad homines, sed ad bestias pugnaturum ovibus suis sic conversis in lupos.

9. DE GESTIS EJUS IN DIE NATALIS.

Die vero Natalis Domini, qui ab adventu nostro in Angliam, ni fallor, circiter vicesimus septimus erat, archipræsul ascendens pulpitum sermonem fecit ad populum, prædicens post alia in calce sermonis, quod instaret tempus dissolutionis suæ, et in brevi se migraturum ab iis. Et quidem cum hæc de excessu suo prædiceret, lacrymarum exitus magis erumpebant quam verba. Pariter et auditorum corda supra modum commota sunt et contrita, ita ut cerneres et C audires per totam ecclesiam ejulatus et lacrymarum exitus emanare et inter se submurmurare: *Pater, cur tam cito nos deseris, aut cui desolatos relinquis?* nec enim lupi erant, sed oves hæ, quæ sic pastoris sui vocem agnoverunt, et compatiebantur auditis pastoris sui in brevi sic de mundo excessum audientes, sed quando aut ubi aut quomodo deberet accidere sic ignorantes. Tandem vero post multum sermonem et de ædificatione, et de excessu suo ad populum præhabitum, non jam plangens, non lacrymans, sed ut audiri poterat et videri, post priores lacrymas tam ferus, tam indignabundus, tam ardens, tam audens nominatim jam et expressim in cervicosos terræ et spurcos invehitur, nec jam ut videbatur, cum his qui oderant pacem D pacificus, gladium in medio inimicorum non reponit, sed audacter et fiducialiter exerit, et plerosque de aulicis regi patri magis familiaribus, et præsertim domum illam exasperantem, de qua supra tetigimus, in spiritu judicii et spiritu ardoris anathemate percussit. Et inter alios nominative prænominatum Radulphum de Broc, et illum supra dictum Robertum qui in contemptum archipræsulis, sicut supra diximus, jumentum mutilaverat, perpetuo anathemati tradidit.

Certe si hæc cerneres, diceres mox te propheticum illud animal, cui erat facies hominis et facies leonis, oculo ad oculum audisse et vidisse. His itaque peractis, per totam alteram diem archipræsul et

in mensa Dei se devotum et post in mensa sæculi more suo se jucundum exhibuit, ita etiam quod ea die, quæ sexta feria erat, et Natalis Domini, tunc carnibus sicut et aliter vesceretur, eas tali die sumere quam abstinere religiosius indicans.

10. DE RECESSU DISCIPULI AB EO.

Jam vero per quosdam et aulicos et alios amicos suos sed occultos, densim sed occulto ipsi significabatur quod de morte sua, sicut seditiosi et studiosi tractaretur, et sic quidem per multos significatum et a multis consulentibus ut provideret sibi et præveniret insidias. Archipræsul itaque terram adversum se commotam fide oculata manifeste cernens, et ex multis amicorum et familiarium suorum secretis, ut prætetigimus, nuntiis laqueos sibi in mortem præparari jam credens, in crastino Natalis Domini, die videlicet beati protomartyris Stephani, discipulum qui scripsit hæc, vocavit secretius : « Ego, » inquiens, « jam disposui te ad dominum nostrum regem Francorum et ad venerabilem fratrem nostrum Senonensem archiepiscopum et ad alios terræ principes transmittere, ut iis nunties quod de pace nostra auditis et videtis videlicet qualiter nobis sit pax pax et non sit pax, sed turbatio. »

Cui mox discipulus, lacrymas continere non valens : « Pater sancte, » inquiens, « cur ita disposuisti, cur facis sic? scio quippe et certus sum me de cætero te in carne ista non visurum. Ego quidem proposui vobiscum fideliter stare : verumtamen, ut mihi videtur, fructu consummationis tuæ defraudare me quæris, qui hucusque tecum in tentationibus tuis permansi, nec ero, sicut nunc video, socius gloriæ, qui fui socius pœnæ. »

Cui archipræsul cum lacrymis jam erumpentibus : « Non sic, » inquit, « fili mi, non sic; fructu non fraudaberis, qui patris præceptum imples et consilium sequeris. Verumtamen quod dicis et plangis verum quidem, quia revera amodo me in carne ista non videbis; et tamen volo ut recedas, præsertim quia rex habeat te in causa Ecclesiæ cæteris suspectiorem. »

Tertio itaque Natalis Domini die, videlicet die Beati Joannis evangelistæ, obscura nocte eo quod in via suspectæ forent insidiæ, in multo ejulatu, emanantibus lacrymis, iterum et iterum licentia et paterna benedictione accepta, a patre meo recessi, quem, sicut ipse prædixerat, deinceps in carne ista nec vidi nec visurus sum. Unde et cum historiæ hujus finem, id toto corde, tota anima et totis viribus deprecor, ut quem deinceps non sum visurus in tempore videre merear in æternitate, et fieri particeps in corona, qui socius fui in pugna.

Hucusque non quæ accepi ab aliis, sed quæ vidi ipse et audivi, præsentibus et post futuris sæculis, ad Ecclesiæ Dei ædificationem, de tanta Ecclesiæ columna in libello historico hoc fidelius et constantius enarravi. Verum quia amodo non quæ vidi ipse, sed ut hæc de sancto viro historia consummetur, quæ ab aliis accepi referenda, aliquantulum

A incipiunt jam obrigescere digiti, et calam
dem tardius et trepidius figitur, eo quidem
dius quo quis ab aliis non a se audita vel visa
hæsitans refert. Verumtamen multis et sanct
qui audierunt et viderunt, a quibus et nos
mus, indubitanter credendum, ne forte incre
tem nostram nobis exprobret Dominus, s
exprobravit incredulitatem illorum et duriti
dis, qui his viderant eum resurrexisse a
non crediderant.

11. DE IRA REGIS ITERATA ET ADVENTU CARNIF

Igitur ut ad id quod supra intermisi, si
pollicitus sum, revertar : rex, ut prædiximu
bus excommunicatis episcopis instigantibus
B furorem omnibus post futuris sæculis detest
accensus est quasi clibanus accensus a coque
adeo ut flammam jam continere non valens, m
coram omnibus et maxime coram suis in aul
enutrierat et quibus honores et bona multa
lerat, de archipræsule tanquam de hoste
reretur. Et sæpe et sæpius ex ira inflamm
funestam vocem erumpens, omnes quos enu
qui familiaritatis gratia et beneficiorum co
sibi obnoxii fuerant maledixit, quod ipsum d
dote uno non vindicarent, qui ipsum et
suum sic turbabat et suis dignitatibus e
rare et exhæredare quærebat. Quod sæpe
pius furore suo replicantem, de aulicis c
culariis suis quatuor milites audientes, de ve
dito sic dicentis votum conceperunt, certissi
C arbitrantes gratissimum se in hoc regi p
ros obsequium si archipræsulem interficer
ita conjuraverunt in archipræsulis necem. Q
nomina, ut in æterna maledictione sint, h
huic curavi hic interserere : Hugo videlicet
revilla, Reginaldus filius Ursi, Willelmus d
et quartus Ricardus Brito. Et isti quidem
aulici regis cubicularii etsi tandem degene
viri certe generosi, honoribus præclari e
majores magni. Isti quatuor conjurati co
in Angliam profecti sunt.

Et in profectione horum quatuor hoc qu
vum, imo miraculosum contigit, videlicet ut
hieme inter tam crebras aeris et maris mut
et diversos portuum situs, mare non simul
D in eodem portu, sed in divisis intrarent, om
men eadem die applicantes, eadem die in
ejusdem diei eadem hora ad locum, quem
rant convenerunt, ad castellum videlicet illu
supradiximus nominatum Saltwude, distans
tuaria per sex millia, quod de feodo Cantua
Ecclesiæ rex, ut supra tetigimus, archipræ
restituturum promiserat, Domino quidem, c
et mare obediunt, ut videri potest sacerdo
imo ipsum sacerdotem suum quasi gratam
timam accelerante sic. Tota vero nocte illa d
archipræsulis in castello illo contrectantes
stino qui fuit quartus Natalis Domini dies v
in Sanctorum Innocentium die cum comp

suis Cantuariam veniunt, secum nihil præter arma sua militaria et insaniam inauditam portantes. Alii vero cum gladiis et fustibus venerunt occultis tamen his omnibus adhuc, ne forte christus Domini fugeret et absconderet se ab eis. Qui tamen, ut supra diximus, et rei mox probabit exitus, magis de pugna quam de fuga cogitabat.

In primis itaque quatuor præfati milites fastuose ad archipræsulem in thalamo, quo sedebat, circa diei vesperam accedentes, nec suo vel regis nomine ipsum salutantes, utpote a quibus longe erat salus, mors et perditio prope, ipsum superbe adoriuntur, sciscitantes si episcopos regis suspensos et excommunicatos absolveret. Quo mansuete respondente se, auctoritate domini papæ ligatos, sua nec posse A solvere nec debere, illi spiritu furibundo frendentes in eum, continuo exierunt ab eo. Et statim prope hortum collegerunt cohortem, se ipsos jam diabolica armatura sua induentes.

Verum, quia jam materia grandescere incipit, deinceps immutandus foret et stylus, ut litteris non tetris, sed velut quibusdam filis roseis in syllabarum figuras aureas liquescentibus, et quibusdam dictionum solemniis exquisitis imminentis consummationis viri gloria exaranda. Nec enim linguis hominum, sed angelorum potius eloquenda quæ ab homine supra hominem gesta sunt, et hæc deinceps describenda. Videamus igitur in primis et attendamus quæ gesta, et judicemus postea si non ita.

INCIPIUNT CAPITULA TOMI SEXTI

1. *De militibus armatis collecta cohorte irruentibus in palatium, et de ingressu athletæ Domini in ecclesiam e de carnificum verbis.*
2. *De occursu athletæ Domini ad carnifices, et quid egerit ipsos alloquens.*
3. *De excusatione qua se discipulus, qui hæc scripsit, excusat si forte in describendo tanti athletæ certamine morosus videatur.*
4. *De martyris et martyrii modo, ubi et de clerico quodam interponit, qui brachium suum inter gladium venientem et athletæ caput interposuit.*
5. *De athletæ imperiosa inhibitione sub anathemate, ne quemquam suorum carnifices læderent, et de tanti et tam gloriosi martyrii præconio.*
6. *De iterata discipuli excusatione, si forte in describendo martyrii agone videatur prolixior.*
7. *De eo quod discipulus voluntarius, etsi tamen contra voluntatem, ad describendum ultimum martyrii finem invitus accedat.*
8. *De ultima viri consummatione et de carnificum militum numero cum cohorte.*
9. *De virtute patientiæ viri admiranda et de flagitii immanitate inaudita.*
10. *De spoliis et vestimentis pontificis quæ inter se milites diviserunt et ciliciis viri quæ repererunt rejectis; quorum tamen nonnulli percutientes pectora sua tacite loquebantur sibi: Vere hic homo justus erat.*
11. *De martyrio infra dies quindecim a consummatione ipsius cognito per sanctam terram Jerusalem et cognitionis modo.*
12. *De convenientia mortis Christi et christi Domini breviter tangit, promittens quod in fine hujus historici cantici convenientia hæc plenius audietur et attentius.*
13. *De his quæ post martyrium sunt gesta prosequitur.*
14. *De forma et compositione jam exanimis corporis consummato martyrio.*
15. *De gestis in crastino post martyrium cum corpus adhuc esset inhumatum et quomodo, sicut monachalis mos est, ut lavarent corpus, prima tollentes vestimenta, repererunt interius totum corpus cilicinis coopertum, et de sepultura et sepeliendi modo et loco, et ab Incarnatione Domini et ætatis vitæ ipsius anno quoto.*

TOMUS SEXTUS.

I. Militibus itaque armatis et collecta cohorte B cum gladiis et fustibus per fenestras palatii coacervatim jam cœperunt irruere, a quibusdam de familia nostra ostiis jam clausis præ timore. Illi vero qui in thalamo cum archipræsule consederunt, audientes tumultum exterius et fragorem, et jam advertentes quid hoc, non sine causa exterriti sunt, monentes jam archipræsulem ut in locum sanctiorem et tutiorem, ecclesiam videlicet, se reciperet. Quo iterum et iterum renuente tanquam mortis intrepido, vix tandem coegerunt ut ad ecclesiam pergeret, gratia vultus ejus etiam in articulo hoc nec vel in modico immutata: adeo, sicut nec in vultu, sic nec in gestu ullum parebat trepidationis vestigium. Cum vero paululum processisset, nec crucem videret quam ante se bajulare consueverat, accito crucis bajulo substitit crucem exspectans ut præcederet: revera, ni fallor, Domini sui non immemor, qui cum cruce properavit ad crucem.

Cum autem intrasset ecclesiam, quotquot sui præ timore mox dispersi sunt, fugerunt hi, fugerunt et illi, et per cryptas ecclesiæ et sub altaribus absconderunt se ab eo; ita ut illud capiti hoc capitis membrum conclamare posset et plangere: *Sicut aqua effusus sum et dispersa sunt omnia ossa mea* (*Psal.* XXI). Et illud: *Elongasti a me amicum et proximum et notos meos a miseria* (*Psal.* LXXXVII). Solus quippe calcaturus erat torcular ut in eo arcto non alteri, sed gloria daretur soli. Nam si et alteri gloriam, extenuaretur solius. Unde ad sui athletæ gloriam Deo providente sic singulariter erat donec transiret. Quidam tamen de suis, cum ecclesiam intrasset ipse ecclesiæ fores clausit mox et seravit. Illi vero carnifices milites cum cohorte, cum armis et gladiis C et fustibus, archipræsulem pedatim sequentes, et jam ad ecclesiæ fores venientes, terribiliter et clamose intonabant ut cito sibi aperirentur fores.

Quod quia aliquantisper dilatum, quibusdam præ-

paratis ferreis machinis fores dejicere et irruere sic intentabant. Quorum fragorem et clamorem ad ecclesiæ valvas mox futura Christi victima, christus Domini exaudiens, præcepit ut confestim aperirentur, addens decere minime incastellari ecclesiam. Valvis vero apertis mox irruentes carnifices clamabat unus: « Ubi est, » inquiens, « seductor ille? » Sed christus Domini ad hoc nihil. Alter vero subsequenter clamans: « Ubi est, » inquit, « archiepiscopus? » Et christus Domini: « Ego sum: Quid vultis? » Et ille intonando: « Ut moriaris, » inquit, « nec ullatenus vives. » Et ille: « Et Ego, » inquit, « pro Deo meo et pro Ecclesiæ libertate paratus animam ponere. »

2. DE OCCURSU ATHLETÆ DOMINI.

Sed quod mirum dictu, iste tam fortis Domini agonotheta singulariter magnus et manifice singularis, qui antequam lanistæ illi intrassent ecclesiam versus chorum ecclesiæ pergens, ad quem per gradus ascenditur, septem octove gradus jam conscenderat, mox ut gladios in ecclesia exertos vidit festinanter occurrit. Non ipsum duræ mortis suæ nuntium, non lethale verbum, non extractum in necem ejus ferrum, revocare potuit quo minus occurreret. Et quod adhuc majori admirationi et stupori accedit, gladiatores cum omni imperio arguens, quod tam inordinate, tam profane matrem suam ecclesiam introissent, unum eorum, cui prius appropinquaverat, manu mox apprehendens, per loricam tam valide excussit, quod ipsum fere ad pavimentum usque prostravit. Willelmus de Traci hic erat, sicut ipsemet postea de se confessus est.

O quam admiranda tam ardens sacerdotis æmulatio, domum Dei tam ferventer zelantis, qui solus et inermis tot et tam vesanis in necem ejus jam armatis, tam audens, tam fidens, tam pronus, tam promptus, tam intrepidus, et tam paratus occurrerit, quos et de templo Salvatoris Salvatorem suum imitans non formidavit ejicere. Salvatorem dico suum et imperatorem in hoc sequens, nisi quod tam strenuus summi imperatoris miles non jam nummularios et columbarum venditores, sed gladiatores ipsos in necem ipsius sic jam debacchantes, nihil, ut videbatur, expavescens, nihil trepidans attentavit ejicere. Unde et in hoc et tali certe articulo mirandus occursus hic, miranda et objurgatio hæc, sed et admirabilis attentata expulsio, quibus tam funeste in mortem suam jam exacerbatos amplius adhuc exacerbare non verebatur. Non quidem quærens gratiam non orans veniam, nec petens dilationem, sed zelo sacerdotali accensus amore justitiæ exacerbatorum iram jam magis provocans quam placans.

O athletæ audentis manum validam, o viri virtutem, o martyris constantiam, o animi puritatem? Stat imperiose inter carnifices idem sacerdos et victima. Stat hic et gladiis exertis circumstant illi. Et in medio sacerdos sacerdotis implet officium non lanistas palpans, non se humilians, sed, ut jam diximus, cum omni imperio arguens et objurgans.

A Ecce Samson noster intrepidus ad occurren
ecce Paulus noster promptus ad argundum
noster christus Domini fortis ad expellendum
os in occulto factum jam non est occultatu
subtantia sit in inferioribus terræ. Sed qui
substantiam in inferioribus terræ? Sed poti
in cœlorum superioribus substantia carnis, n
velut carne, sed potius velut admirabili quada
tatione transubstantiata in cœlum. Quæ enir
mortem non horreat? Quæ exertum super
dium non metuat? Quæve gladiatorem ad
ejus paratum pulset et contemnat. O hom
homo, o caro non caro. O caro Adam,
Thomæ. Fortior Thomas inter gladios, i
quilinio, quam Adam inter ligna fructifera
B radiso: utpote qui præter quasdam mort
vias jam jam exuendas quidquid a primo
vetus contraxerat deposuerit; cui a secundo
nunc totum. O Adam et Adam. O primi Ad
lii, o secundi, qui post primam ex primo
nativitatem moribundam jam non ex sangu
neque ex voluntate carnis, sed ex secundo
secundo nati sunt. Unde et ex secundo pat
tanquam filii generosi non degeneres, non ca
firma et infirma idiomata, sed spiritus d
charismata fortia, tanquam spiritualiter ge
sortiuntur constantiam, fortitudinem, et r
animi virtutes contrahentes ex patre hoc. Un
cædantur gladiis, gladiis non cedunt, sed c
nunt. De quibus: « Occidi possunt, sed fle
C queunt. » Quin potius occisi isti mors mort
tanquam mortis victores. Et ut loquamur in
plo: *Ubi est nunc, o mors, stimulus tuus, ubi*
tua? (*I Cor.* XV.) Quæ Adam vicisti in paradi
hodie a Thoma victa es in sterquilinio tuo
Adam oppressisti in exuviis suis, tuas hodie T
exuens in propris exuviis tuis te oppressit,
tuis se exuens, qui tibi etiam exuviis adhuc e
tus quasi exprobrare et insultare non trepid
scirem, sed nescio quod os occultum faciat Do
et qua interna firmitate suos sic roboret. Pac
dem tempore occultum os hoc, occulta inf
hæc. Sed minime occultatur cum manifesta
tionis tempus irruerit. Utinam de occulto os
tanquam esca vere solida gustassem ego. Li
aliis eructarem, sed quia non gustavi, scio
D dum Dominicum canem, verum quod gusta
de osse, imo quo tanquam vere canis Domini
ginatus abunde eructat, jam nobis indicat
Thomas jam non reponens, non occultans os
Juxta quod fortis rex ille et Propheta: *N*
inquit, *occultatum os meum quod fecisti in*
(*Psal.* CXXXVIII). Pariter et nostri Thomæ os
culto factum jam non occultatur. Qui non ja
de carne, sed os ex ossibus est in exercitu D
Sabaoth inter robustos robustissimus. Unde
cum puero Jesu aliquando fugit, cum eodem
modo occurrit, modo exit, modo se exerit.
jam diximus, et ad laudem ossei nostri itera

ium mediis se gladiis ingerit, tanquam
ıs,gladiorum ictus non metuens,sed con-
!ujus os hucusque quasi occultum jam in-
et vitæ non occultatur confinia: sciens et
me memorans quia mors hæc caduca,
s, mors brevis, mors mortis sit et porta
; non enumerando singula breviter con-
ıiversa, tantus fuit in viro hoc, sicut di-
viderunt, mortis contemptus et in pugna
ıt adhuc pugnans videri jam posset quasi
; jam vincens quasi adhuc pugnare.

USATIONE DISCIPULI QUOD IN DESCRIBENDO CERTAMINE SIT PROLIXIOR.

utem miretur, calumnietur nemo, si in
id monomachia describenda forte prolixior
tus quippe illa inermis filii Jesse et pusilli
liam monomachia miranda quidem. Sed
ıominis, novæ legis et novi regis filii mo-
incomparabiliter mirabilior. Hic si quidem
.s, non coactus, non missus, sed in spiri-
lore et inaudita virtute, solus et inermis
ıtate ad certamen procedens, carnis im-
c, ut videri poterat, hominem se de filiis
ɔgnoscens, mortis non pavidus, sed avidus,
gladiis ingerit et Goliam sicut talem dece-
am, non gladio ferri sed verbi, nec lapide
d linguæ percussit. Et gladius enim in la-
:um quis audivit : hoc enim et in auditu
abillimum. Nemo itaque calumnietur et
non tædeat, si in tam singulari et tam
:ertamine describendo ego nimius videar,
ndo spectaculum Ecclesiæ exemplum et
audium præbet. Nemo etiam subsannet,
rahat, si contra recte scribentium regulam
epius idem volvem et revolvem identidem,
ta poetæ dogma non statim festinem in
ıs. Sicut enim varii sunt animi affectus, sic
rariant, quibus se exprimunt, ut amor vo-
dulces, timor meticulosas, gaudium jucun-
' vero et compassio gemebundas, quas non
uxta regulam scribentium, sed more lugen-
e et sæpius iterant. Lugenti enim scribendi
ıe posita est. Nec igitur mirum si scribendi
non sequantur, qui scribendo patiuntur et
uemadmodum enim musica in luctu im-
narratio, ita scribendi et lugendi nulla
:onvenientia. Ego vero, etsi congaudeam, do-
nen meo, quem in ætate juvenili secutus
lis Evangelii ministravi, cum quo steti, cum
ırri, ut potui, Deus scit, si non adeo pru-
ɔsecutus, tamen fideliter; ergo, inquam, etsi
eam propter certantis fortitudinem, certanti
jam caput suum et corpus incircumcisorum
ndorum gladiis exponenti, non compati, non
:e non possum imo verius non condoleo, sed
ɔleo ipse ; me quippe doluisse non videtur.
ıter scribendum hæc solus doleo, et inter
m solus scribo ; præsertim cum singulariter
ıpecialiter incumbat scribendi onus et opus

A hoc. Ecce enim quintus decimus annus hic ex quo gesta sunt quæ nunc scribuntur, et jam fratres mei quondam passionis socii qui mecum audierunt et viderunt fere quotquot ab humanis rebus exempti in Christo dormiunt. Ipsi quidem transierunt, me periclitante adhuc et in mediis ignibus et fluctibus derelicto. Unde singulariter mihi, qui adhuc superstes, scribendi de tanto viro domino meo et alumno quæ vidi vel audivi reservatum opus et opera hæc. Ne, si tacuero, tanquam nescium vel pigrum vel meticulosum vel invidum os meum condamnet me, et mea taciturnitas super me propheticum illud væ inducat : *Væ mihi*, inquit, *quia tacui* (*Isa.* VI). Verumtamen quoniam paterni certaminis recordatio mihi dulcis, invitus ad finem accedo. Nam dum ad-
B huc certantem describo, styli gratum beneficium quasi oculo ad oculum certantis mihi personam effigiat, et est modicum mecum adhuc. Verum cum jam triumphans ignitum currum suum conscendit, discipulus absque magistri pallio nudus derelictus, si magistrum quærat nescit ubi, nescit quippe quo veniat aut quo vadat. Primus quippe Elias subvectus est in paradisum, secundus descendit in infernum ; sed iste tertius cum jam rapietur, super pennas ventorum volabit confestim et evolabit a nobis. Evolabit, inquam, in patriam peregrinam nobis et longinquam, utpote peregrinantibus adhuc. Evolabit, inquam in locum quem *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit* (*I Cor.* II). Unde nec mirum si invitus vel a certante patre et ma-
C gistro avellar ; et tamen jam avelli me oportet quia jam tolletur a me. Nam quod totis compunctus et concussus visceribus, dicere necesse est, finis venit, venit finis : nec ergo ultra est quod verbis protrahere valeam, brevem sed fortem pugnam, citam sed gloriosam palmam et coronam triumphantis athletæ immarcescibilem.

4. DE MARTYRIO ET MARTYRII MODO.

Igitur ut prætetigimus, mox ut illum carnificum militum quem prænominavimus noster osseus hic Christi athleta apprehendit, ut supra diximus, et tam valide excussit, ipse gladium exaltans ira vires augente fortiter christi Domini caput percutere nisus est : quod tamen necdum vim ictus in se excepit, clerico quodam qui proxime ad videndum
D pontificem venerat et eum de prope sequebatur ut videret finem, brachium suum inter gladium venientem et pontificis caput interponente, et exponente brachium suæ carnis ut de se ipso vel sic aptaret pontifici scutum protectionis, protectionem salutis, eo quidem adolescenti qui reliquit sindonem similis, quod secutus est Dominum, sed eo longe dissimilis, quod non fugii, imo quod fortius, quod fiducialius, quod audentius se exposuit et inchoatæ jam immolationis primus primum participium habuit ; cujus memoria ut in benedictione sit, nomen hic intersero ; dictus videlicet nomine proprio Edwardus cognomento Grim, castello illo in Anglia quod dicitur Cantebrige oriundus. Clericus

itaque hic graviter cæsus pondus ictus sustinere cœpit. Verumtamen illo, cum se cæsum sentiret et pondus ictus sustinere non posset, confestim brachium retrahente, reliquum ictus in se pontificis caput excepit. Et jam sacer ille sanguis cœpit emanare per faciem. Sentiens itaque sacerdos ille Altissimi, semetipsum Altissimo immolans, immolationem jam inchoatam, confestim quod supra caput gestare consueverat abjecto pileo, attollens in cœlum oculos, genu flexo et orantis modo junctis ante se manibus, in templo ante altare sacerdos obtulit se ipsum hostiam vivam Deo. Et vere hostiam vivam sanctam, immaculatam, Deo placentem. Extendit itaque collum exponit caput, se et Ecclesiæ causam Deo et beatæ Dei gentirici Mariæ et sanctis Cantuariensis Ecclesiæ advocatis et beato Dionysio Francorum apostolo commendans ut illi inter martyres potissimum Deo inspirante sic commendaretur Ecclesiæ causa, cui ipse in Ecclesia per martyrium simile jam assimilabitur, in pœna isto sicut et illo decalvato. Se itaque exposito mox causam Ecclesiæ quam egerat patronis commendavit et pro suis oravit.

5. DE ATHLETÆ INHIBITIONE IMPERIOSA.

Sed quid dico oravit? Quin potius, etsi inter lanistarum manus, jam etiam in sanguine suo volutari inciperet, tamen super lanistas suos sacerdotalis officii auctoritate fungens adhuc, ex parte omnipotentis Dei et sub anathemate imperiose inhibuit ne quem suorum tangerent, ne quem læderent: revera, ni fallor, verbi Domini sui in passione memor: *Sime* inquit, *quæritis, sinite hos abire* (*Joan.* XVIII) nisi quia hic non tam oratio quam imperium est et coercitio. Nec etiam tam orabat ut parcerent, quam anathematizabat eos si non parcerent.

Et quod dictu mirum et auditu, sed opus ipsum mirabilius quis potest hic dissimulare, quis pertransire, nisi forte invidus vel nescius sit? quis tacere verbum? quis tanti potest sacerdotis hic subticere præconium? Jam sanguis manat a cæso et tamen inter cædentium manus sacerdotalis officii nec in modico cedit auctoritas, potius inter gladios non ut ignavus et trepidus gladium suum reponit, sed audacter et viriliter exerit. *Ecce enim duo gladii hic* (*Luc.* XXII); inter gladios ferri gladius verbi. In hoc tanto discrimine, in hac hora tenebrarum, hunc Petri gladium athleta hic noster prompte et fiducialiter exerit, et hoc sicut sacerdotem decuit suos defendit. Qui revera gladio ferri et se et suos defendisse potuisset, nisi quia legerat Petrum in passione Dominica objurgatum a Domino quod ad defensionem ejus gladium ferri exeruisset et servi abscidisset auriculam. Unde et ad abscidentis verecundiam restituta auricula, jussus est ipse reponere gladium in vaginam, Domino terribile illud subjungente: *Omnis*, inquit, *qui gladium acceperit gladio peribit* (*Matth.* XXVI). Neutro vero gladiorum in passione sua Dominus usus est: non gladio ferri, eo ipse Ecclesiæ indicans quod ecclesiasticis non competat hic, cui tamen servire debet

A ad votum et præceptum, non quidem in m
pria, sed aliena, cum viderit expedire sic. N
cum esset et ipse verbum, vel gladio ve
est, eo ipso informans Ecclesiam minime ab
judicandos eos qui foris sunt. Juxta quod
hujus magistri magistrorum discipulus: *Q*
inquit, *mihi de his qui foris sunt? Nonne*
intus sunt vos judicatis? (*I Cor.* V.) Unde et
mas noster nunc in agone hoc, plus qua
tunc doctior, edoctus tamen per Petrum a
a magistro etiam illo gladiatore, tutore
apprime adinstructus arma sacerdotum
carnalia sed spiritualia, Deo et eos qui in
a sacerdotibus judicandos non qui foris, pri
dium contemnit, et eum solum, qui Petro et
B quam Petri successori competit super profa
cohortem, quæ solo nomine, sed non num
numero, non merito intus erat, audacter
riliter percutit: miro modo et stupend
gladio hoc non se, sed solum suos defens
exponens pro suis, nec gladio hoc reper
ferirent se, sed solum si suos.

O pastor pius et vere pius, qui mox ut p
jam non alius quam ovium suarum jamja
gendarum sic meminerit. O fons sanguini
tis eximius, in domo David recenter jam o
inter lanistarum fontem erumpentium ma
fluxu sanguinis, ita et profluvio pietatis ema
destitit, ut sicut pastor ovium, ita et pater
rum probaretur. O ineffabilia pietatis v
C pingue, o holocaustum medullatum, suos d
se ipsum non defensans, sed indefensum e
idem sacerdos et victima, in templo ante
ipsum pro se et pro suis immolans; imm
quam nescio in quem vivificum coram De
do miræ suavitatis odorem. Tu itaque, P
cte, pastor piissime, Altissimi sacerdos
Christi athleta audacissime, in defensa
patrem te probasti et pastorem. In immo
pro tuis summi omnium sacerdotis secutus
expressisti effigiem; in exponendo te evan
etiam super adimplens perfectionem. *Siqui*
percusserit te in unam maxillam præbe ei et
(*Matth.* V). Tu vero percussus in capite mo
caput et corpus et te exposuisti totum.

D O quam magna, quam inaudita super te
divinæ dispensatio pietatis, qua te talem t
tibi talem pro tuis exhibuisti. Jam usque
guinem percussus non pro te gladio tibi c
percutis, sed duntaxat pro tuis; ne si pro t
evangelicus videreris quasi propria vindica
juriam, aut si tuorum dissimulares, non p
potius mercenarius videreris. O perfectione
gelicam! O virum evangelice perfectum, e
quam perfectos non viderimus ubi in tanta
tudine tam superabundans est tantæ suavitati
dantia, tam fervida, tam rigida. tam distric
dotali æmulatione adjuncta, tanquam si sua
oleo vinum ferventissimum adjungatur! I

·icordia et veritas obviaverunt sibi in palæstra n certamine hoc. Thomas si quidem hic noster iu agone corporis, sed ut videtur in excessu is, exitu suo de mundo jam imminente, quasi)sius immemor, pro suis punit, pro se parcit, ıdium suspendit ut se solo exposito sui servar illæsi. Sui, inquam, qui in tribulationibus in pressuris, in tentationibus variis per dura i et aspera ipsum secuti fuerant viriliter et obi fideliter. O quam jucunda memoria, quam s recordatio tantæ et tam superabundantis suas abundantiæ, *Memoriam*, inquit, *abundantiæ tatis suæ eructabunt* (*Psal.* CXLIV.) Sed *quis dapitimea aquam et oculis meis fontem lacyrmaet plorabo?* (*Jer.* IX.) non me quidem in mediis us et fluctibus peregrinantem et periclitantem c, non fratres meos oneris pastoralis mecum dam comportatores et passionis consocios, jam undo sublatos, sed plorabo quod ego tantæ suas abundantiam eructare non possum, vix etiam ter ructans quod accepi ab aliis, quomodo enim arem quod non gustavi ? Si quidem, ut supra oravi, a domino meo et patre volente et jubente ›ridie quam certaret dimissus, non præsens fui, ·idi, interesse non merui. Sed miser ego defrau› sum, ne viderem patris mei et magistri dimis tantum in certamine robur, tantam constanrmitatem, tantam et tam suavem de pietatis ribus affluentiam, qua se ipsum exponens divit pro suis. O si interesse mihi desuper datum, em saltem a longe secutus ut viderem finem. :tiam postea in somnis mihi apparens dixit mihi su voluisse se ut interfuissem tunc. Et ego ipsi : nine,» inquiens, « quia homo peccator sum, pem quidem si fuissem occisus. » Et ille : « Non, » it, « quia in meo sanguine baptizatus fuisses.» ies igitur visionis hujus recordor, confundor et)ungor in ærumna mea, et exitus aquarum de.nt oculi mei, quod qui in tentationibus persi, in fine tanquam repulsus et reprobatus filius s consummationi interesse non merui. O si inissem, de tam virtuosa, de tam suavi et tam ıosa certantis plenitudine, aliis plenius eructaet fructuosius quod nunc exsangui et titubante › per venam tenuem vix distillo !

6. DE ITERATA DISCIPULI EXCUSATIONE.

d jam forte videor contra promissum meum in .s certantis descriptione prolixior. Verum cui)r sic, cogitet tantam in certamine hoc fuisse rtando fortitudinem, in resistendo constantiam. ›ntradicendo auctoritatem, in compatiendo pien, et tantam denique in singulis totius Christianilitiæ formam, ut non perfunctorie citum styli antis transitum, sed singula potius studiose et mora scribentis calami tractatum prolixiorem lerent. Præterea, sicut jam supradixi, et hoc iterare non possum, invitus ad finem venio, n invitus dolens et gemens recolo. Jucundis ›pe mihi et fructuosius cernere Thomam cer-

A tantem magis quam referre regnantem, Thomæ quippe certamen etsi non sit de mundo, tamen adhuc in mundo est et mecum est et illud video, verum Thomæ vincentis regnum, sicut nec de mundo est, nec in mundo est, nec mecum est, nec illud video. Verum in certamine stat tanquam adhuc inter nos invictus Thomas, et manibus exertis dimicans, omnes nos ad bellum provocat et manus nostras docet ad prælium. In regno vero manibus jam quietis sedens super solium deinceps ad bellum non provocat, sed bellantibus potius patrocinium præstat. Qualiter tamen aut quibus patrocinetur et quomodo, non novimus, non videmus, nec scimus adhuc, nec puto nos posse scire antequam videamus. Sed quid? velim nolim, etsi plorans et ejulans, etsi ascendentem

B patrem oculis sursum post eum pendentibus aspiciam, proh dolor ! avelli me oportet et credere regnantem, quem certantem oculata fide descripsi. Et faciam vel ego Christianus quod fecit quidam sacrificans ethnicus, qui inter sacrificandum, cum audisset filium in bello occisum, mox coronam deposuit, verum cum in continenti audisset quod in bello viriliter egisset, capiti eamdem requisitam mox reposuit. Quid igitur moror? quid hæsito? quid athletæ Domini tam gloriose, tam strenue in acie stantis et dimicantis, tam gloriosum triumphum differo? Quid tam jucundum tripudium protraho? Quid, inquam, differo? quid prolixius traho spem populi et salutem, cleri libertatem et decus, imo et universæ Ecclesiæ patrocinium, et patrem et denique mundi totius fu-

C turum judicem? vincat fides, triumphet affectus, nec tam compatiamur patienti quam congaudeamus regnanti. Et tamen nos illi non compati, non condolere non possumus. Nos, inquam, et præsertim nostri officii viri, clericos dico, huic certe non condolere non possunt aut non debent, qui non pro se sed solum pro cleri libertate tam dura, tam dira, tam probrosa, prius in exsilio, nunc vero in martyrio, inter tam scelestorum, tam sceleratorum et sacrilegorum manus passus est.

7. QUOD DISCIPULUS FINEM MARTYRII INVITUS DESCRIBAT.

Quid igitur ? Os meum aperiam et attraham spiritum, ut voluntarius, etsi tamen contra voluntatem, deinceps certaminis finem et ultimum certantis describam exitum, et in fine ejus qui sine fine est

D ego faciam finem, ubi tamen non est finis. Post certantis triumphum ipso jam in gloria deinceps mutus, nihil ex tunc locuturus de regno suo, *quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit* (*I Cor.* II), unde nec verbo nec stylo subjacet. Illa quippe æternitatis et indeficientis claritatis materia omnem temporalis et moribundæ linguæ obtundit sonum, obducit stylum, dictionum etiam proprietates absorbet, utpote sicut inaudita et invisa, sic et inexcogitata materia. Unde tacito hoc quod omnem et scribendi et loquendi modum excedit, consummationis viri finis, qui etiam præ nimia claritate sui et dignitate materiæ ingenioli

mei stylum obfuscando reverberat, mox describendus. Ad quem profecto finem eo jucundius accedo et ardentius, nescio tamen quo retardatus affectu, quod in fine certaminis athletæ certantis non finiatur, sed magis ac magis et ineffabiliter magis augeatur præconium. Et adhuc eo etiam plus voluntarius ad finem propero, quod finis hic etsi non omnis consummationis finis sit, quod est solius capitis consummationi reservatum, miræ tamen consummationis hic finis sanguis effusus hic. In quo latebat tunc tanquam in rosa medicamentum, in cortice balsamum; latebat, inquam, in sanguine tunc, sed manifesta nunc salus populi, decus cleri totius, denique ecclesiarum orbis patrocinium et ipsius corona immarcescibilis, quam gladiatores ferro super capitis et carnis ejus coronam tanquam super aliquam incudem cudentes ipsi fabricaverunt pro corona coronam. Nec igitur est quod de cætero debeam ad tantæ consummationis finem properare invitus : unde siccatis lacrymis attracto spiritu amodo in fine historiæ super fine viri os meum aperiam. Et Dominus labia mea aperiat ut ad Domini gloriam gloriosi neomartyris sui in fine laudem digne annuntiem, ut juxta illud dictum antiquum ipsi omnis laus in fine cantetur. Habet enim pretiosus finis grande privilegium laudis : adeo etiam quod etsi quis ante mortem laude dignus sit, monet tamen sapiens neminem ante mortem laudandum unde et oporteret, si forte datum desuper sic, in ampliorem tam pretiosi finis laudem nos deinceps super extendere, cum juxta sapientem pretiosus hominis finis totius laudis sibi privilegium vindicet. Quod igitur supra oravi et hoc nunc iterum oro, Dominus labia mea aperiat ut ad gloriam suam gloriosi neomartyris sui laudem os meum digne annuntiet.

8. DE ULTIMA VIRI CONSUMMATIONE.

Itaque ut jam supra diximus collo extento, capite exposito, orantis instar junctis manibus et flexis genibus, lictores, quod sine exuberante lacrymarum fonte inter singultus et suspiria tam crebro erumpentia vix dicere valeo ; lictores, inquam, hinc inde feriunt et referiunt ; feriunt inquam, et referiunt donec coronam capitis separarunt a capite. Et ita Christus Domini, unctus Domini ibi est immolatus, ubi unctus, sacro oleo unctionis succedente et cedente gladio occisionis. Nam sancto illo corpore in reliquis intacto et illæso, in sola illa corporis particula, qua sacerdotii et pontificii eminebat privilegium, inauditum illud sacrilegium admissum est. Et ita lictoribus decalvatus decoronatus est ; et quidem non a tergo, sed qui usque in finem in anteriora se semper extenderat, patronus semper recti, recto corpore super ecclesiæ pavimentum jam moriens ante faciem cecidit. Et hic est consummationis viri finis. Et milites quidem hæc fecerunt quatuor cum cohorte in passione ipsius Christi Domini, sicut et in passione ipsius Christi, qui cum profana cohorte sua ecclesiam vix egressi, mirabantur si jam obisset. Et unus de cohorte revertens

A accessit propius. Qui et ut certissime nu mortuum, qui tamen jam mortuus erat c gladii fixit et sancti capitis cerebrum extr super ecclesiæ pavimentum effudit ; ut dice de præfata illa viperarum progenie, videli bertus de Broc hic erat. Ecce Robertus hic ginus alter, nisi quia certe Longinus ille ab i stificatus est. Ille quippe ethnicus lancea latus aperuit et sanguis exivit, iste vero Ch nus christi Domini capiti gladium infixit e brum extraxit et super ecclesiæ pavimentum illud, quasi vile lutum aut pulverem ad calc exponens, illis etiam in immanitate sceleris supereminens, qui Christi crura, quem obis viderant, non fregerunt.

B

9. DE VIRTUTE PATIENTIÆ VIRI.

O vos omnes qui transitis per viam, atten videte si ab initio nascentis Ecclesiæ vel e prima sæculi origine fuerit dolor sicut dol Sto hic et hæsito, ultra progredi non possu gultus et suspiria erumpunt magis quam Stupet animus, plorat oculus, tremit manus, stylus, et adhuc sto hic et hæsito, dubius adm quo dictionis genere tantam in carne mortis tiæ virtutem et tantam e diverso inter Chris patrati flagitii immanitatem exprimere vale betur huic commendatio in sæcula sicut ine et inscriptibilis. Illi vero profanatio sempiter similiter nec verbis exprimi nec stylo valet de Nam ut prius de tanta patientis viri virtute di

C in hac decalvatione in decoronatione hac, tam dura, tam dira capitis tonsione, ubi te pitis cum corona unctionis separatur a capite mirum dictu est et vix credibile, nec mur sonat nec querimonia. Cæteri quidem marty mox decollati non murmurarunt, mirum quid non adeo. Verum hic noster in tam dura tonsione, tanquam ovis coram tondente s aperuit os suum. Et bene et vere tondente enim hæc captis tonsio est, nisi dura et d ronæ tonsio, ubi testa capitis cum corona un separatur a captite : vere tanquam ovis cora dente et tundente : et vere tanquam ovis non q ducta, sed se ipsam ad occisionem ducens? O est enim quia voluit.

De gladio fracto.

Et cum gladiatores hinc inde percuteren percuterent mortem viri accelerantes, super capitis unius gladiatorum gladius frangitur. F quidem et frangitur, frangitur gladius et fra exterius, interiori quidem osse quod supra d in occulto factum a Domino infringibili, fra quippe gladius, sed Thomæ non frangitur a O os et os, os de primo Adam, os de secun quidem de primo Adam os ex ossibus est, d caro, sed de secundo os quidem ex ossibus non de carne caro sed de spiritu spiritus, de tudine virtus, de constantia firmitas, de pa gaudium, de charitate mors. O ossei athletæ

non occultum, nec occultatum, vere a Doctum. Quod etsi tenui quadam et tenera pelortis tunica sit obvolutum, ferro tamen for'ro firmius, ferro durius est, quod in palæstra rum fregit, se illæso.

idàti corporis compositione in ipso martyrii articulo.

adhuc, quod non solum ad virtutem sed et ıtum attinet, et velut ad privilegiatum quodırtyrii decus, quadam decenti exterius mem compositione exterioris hominis, patronus er paratum sibi decoravit martyrium, quasi s pro Christo mori judicans, nisi etiam decenretur pro Christo. Nam donec consummaretur t inchoata perficeretur oblatio, sic immobic uniformiter, et sicut æquanimiter sic er, flexis genibus, junctis, ut diximus, ma)llum semper extendit et caput exposuit, ut rporis compositio oraret Dominum, et ipsa gladiatores invitaret ad ictum. Contra icıper se venientium vim nil opponit, nil objiaembris suis nullum subtrahit, nullum traretrahit, non manus conjunctas dissolvit, c el illac inclinat caput vel declinat, quorim ictuum in caput suum excipiat. Cujus, diximus, ipsa exterior compositio corporis nobilis erat, tam uniformis, tam æqualis, ut)res ad feriendum invitaret. O in tam arcto exterioris hominis compositio hæc inaua et oraret cœlorum Dominum et gladiatores nvitaret ad ictum. Mira revera et admiranda is hominis tam constans fortitudo et contam fortis, quæ exterioris hominis actus ponebat et artus, adeo quod etiam jam mo)n a tergo, ut supra diximus, sed ante faam cecidisset, et prostratus orantis modo cclesiæ pavimentum patronus recti recto se prostrans, in ipso casu mortis decentem xterioris hominis compositionem obversans anta, quam inaudita, quam stupenda in inıomine in martyrio suo patientiæ virtus, ıtiam totam tam decens, tam ornata totius is hominis compositio sicut decorabat et oat; virtus quidem cum decore suo omnibus ıris sæculis admirabilis sed imitabilis paucis; ero cuiquam, nescio. Eo quidem admirabilior ec, quod etsi in nostro tempore hæc non tastri temporis est vel teporis, quo homines amantes et solum quærentes quæ sua sunt.

De enormitate sacrilegii.

ı quo patientis virtus plus admiranda et or, eo sacrilegorum factum detestabilius et ıiosius est. Hoc quippe sacrilegii opus si quis ; et inspiciat, omnem Diocletiani, Herodis, ıi aliorumve hostium Christi excedit debacn, omnem Antiochi profanationem, omnem erfidiam et Herodis sævitiam, omnibus his tis ex sacrilego facto hoc. Isti quippe in fiı adversarios aut quos hostes jam habebant

A vel suspicabantur futuros sæviebant. Sed longe aliter hic. Longe, inquam, aliter, si sacrilegorum horum fides, professio, pax data, gradus, locus pensetur et tempus. Nam si de fide quæritur, Christiani sunt reputati; si de professione; subjecti hi tam quam filii patri; si de pace, pax publice data et scripta; si de gradu, sacerdos, sacerdotum princeps; si de loco, Ecclesia Salvatoris, aliarum in regno mater ecclesiarum; in ipso etiam loculo sacræ unctionis infixo gladio occisionis, si de tempore, Salvatoris fuit natalis. Ecce quot tituli tam nobiles, tam novi, et ad hæc tempora inauditi, novi nostri martyris tam pretiosi, tam gloriosi martyrii triumphum illustrantes, e diverso sacrilegii facti augendo scelus profanant. Sacrilegii quippe hi et
B fidei et professionis suæ omnin obliti nec datæ pacis fœderi, nec tam alti gradus nec tam sancti loci, nec tam celebris temporis privilegio detulerunt, illis incomparabiliter immaniores qui Christum extra Jerusalem, ne quasi ex eo locus macularetur, in loco qui Calvaria dicebatur, crucifixerunt. Verum isti nil curantes, sive macularetur sive purificaretur vel sanctificaretur locus, in ipsa Jerusalem christum Domini decalvarunt de ipsa civitate tam sancta Salvatoris Ecclesia et matre omnium in terra ecclesiarum Calvariæ locum facientes, filii plus quam sanguinarii matris suæ, sponsæ sponsum et patrem suum in ipso matris suæ utero decalvantes. Sic hæc et alia quæ circumstant circumscripta pensentur, quis audivit unquam tale aut quis vidit
C simile? Transite et videre, intrate et considerate vehementer, si factum est hujuscemodi. Quis enim audivit? quis unquam vidit? quis fecit? ut in loco consecrationis in ipso etiam loco sacræ et sacri chrismatis unctionis a Christianis et filiis gladius infigeretur occisionis, ibi quidem et non alio, et jam mortui cum cruore et ossibus comminutis super tam sacri loci pavimentum spargeretur cerebrum capitis, aliis etiam quæ supra numerata sunt, augentibus tanti sceleris proditionem, tam inauditi sacrilegii nefas? Cœli certe obstupescunt super hoc, et quod valde omnibus metuendum, ne tota terra aliquo adhuc tempore desoletur vehementer, in qua patratum tam sceleste hoc, ut bibat et ipsa de hoc calice passionis, quæ tamen nec consors fuit nec
D conscia criminis, quemadmodum et in diluvio multi perierunt, qui non commiserunt, et in illo quinque civitatum Sodomitico igne multi concremati qui non corrupti. David quoque numeravit et gladius desævit in populum; Achar peccavit et populus corruit; Heli filii comederunt et Israelis obstupuerunt dentes. Hæc sunt enim Domini judicia terribilia super filios hominum; et multa abundant exempla super his, quæ et longum esset nec hujus temporis est nunc proferre. Sed utinam ego non sim vir habens spiritum et potius nunc mendacium præloquar. Siquidem genti meæ, nec oro nec opto nec voluntarius propheto malum. Absit potius, Domine, absit in die furoris tui, suspende gladium et in

spiritu judicii discerne, tuum distingue flagellum A ne pro impio justus cum impio conculcetur : gens tua, gens Anglorum, quæ dictum tam devote neomartyris tui victoris novi colit martyrium, non videat gladium, non sentiat ictum, non ferat flagellum, sed sit potius immunis a pœna quæ immunis est a culpa. Quod si in illicitis juramentis contra patrem suum et patronum se illicite obligavit, aliisve secus egerit, sicut supra in libello historico hoc, cum exsilii nostri describeretur asperitas, memoravimus, vis quidem fuit hæc, non consensus. Soli ergo illi, Domine, ultionis tuæ brachium sentiant, qui tam inauditi sacrilegii nefas fecerunt soli, aut qui consenserunt facientibus, quibus tamen et ego qui scribo hæc, etsi dominum meum tulerint et abstulerint, sic oro et opto ut B Dominus eos in judicio non in furore suo corripiat et corripiendo convertat magis quam conterat, ita tamen ut orbis universus ex tam scelesti horum facto profanatus, et quasi quodam maculatus incestu, manus suas in sanguinem ipsorum lavet. Verumtamen de his conversis vel contritis in fine libellus quem a materia Melorum nomine inscriptum huic historiæ mox adnexuimus edocebit. Præsentis siquidem loci et temporis est, et sicut historiæ ordo exigit, nos jam cœpimus sic sacrilegii hujus in primis exaggerare culpam et sequentem ex hac postea describere pœnam. Siquidem peccati vestigium pœna est quæ indicat præcessisse peccatum. Prius igitur agendum de peccato ; de pœna vero tanquam ejus sequela postea ; et quidem necessa- C rium sic, ut omnes, videlicet qui legerunt vel audierunt, apprehendat stupor, et ipsos sacrilegos dolor, et omnibus denique post futuris sæculis, ne de cætero attentent hujuscemodi, incutiatur terror.

Itaque, ut prætetigimus, ex sacrilegis his omnium, qui foris vel fuerunt vel sunt, sceleratorum scelera justificata sunt : nihil his et illis, non est respectus culpæ ad culpam, non pœnæ quæ debeatur ad pœnam, non est, inquam, respectus, non coæquatio, non comparatio ulla : longe quippe alia culpa et pœna alia civium qui civitatem produnt, alia vero hostium qui debacchantur exterius.

Unus vero carnificum militum, pœnitens quod egisset sic, diœcesano episcopo suo confitens secretius revelavit, quod cum ipsi prius ardenti animo D et quasi cum quodam accidenti tripudio ad sancti viri accelerarent occisionem, mox peracto flagitio in recessu suo, quasi tremulis jam et tremebundis videbatur singulis, quibus incedebant, passibus terra quasi aperta, et quasi parata ad ipsos vivos absorbendum. Episcopus, cui s c facta confessio, bonæ memoriæ Bartholomæus Exoniensis episcopus erat ; miles vero carnifex et confessus jam supra nominatus Willelmus de Traci erat. Sed nunc ad cœptum passionis ordinem et sacrilegorum amplius debacchantium adhuc præsumptionem inordinatam describendam revertamur.

10. DE SPOLIIS ET VESTIMENTIS QUÆ PARTI[…] SUNT INTER SE.

Confestim vero cum athleta hic noster, ec[…] patronus et cleri pater de mundo sic transiis[…] Patrem ; confestim, inquam, sacrilegi illi cu[…] runt ad spolia et arcas et scrinia et clitell[…] caphnios confregerunt et christi Domine in[…] vestimenta diviserunt ; et milites quidem hæ[…] runt ita ut illud de Christo huic christo D[…] coaptari valeat : *Partiti sunt*, inquam, *vesti[…] mea sibi* (*Joan.* XIX) ; et cum inter alia duo[…] nissent cilicia, quæ quasi quædam vestium[…] toria athleta ille Christi super nudo induer[…] sueverat, non sunt partiti illa inter se, se[…] sortiti, cujus essent, sed illa tanquam vilia […] inofficiosa abjecerunt : admodum tamen jan[…] sternati et stupefacti, quod tam grande, ta[…] dens obumbratæ religionis cernerent argume[…] Unde et mox plerique de cohorte, cum Cent[…] illo evangelico, tacite tamen præ timore, […] bantur sibi : *Vere homo iste justus erat* (*Luc.*[…] Et percutientes pectora sic revertebantur. Et q[…] finis patroni nostri, christi Domini, sic er[…] quo fine circa historici libelli hujus finem ne[…] terire debeo, nec subticere de visione quada[…] prophetica, quæ sicut miraculosa ita et cert[…] est, cum tamen per totam historiam hanc p[…] ticas de viro hoc revelationes innumeras et[…] propter infideles data, quibus omnibus mu[…] præsertim incredulis, viri probatur sanctitas[…] inquam, quæ alii viderunt et scripserunt, per[…] libellum hunc prætermittam, solam tamen[…] quæ mox subdetur, revelationem vere proph[…] hic interserens, cum propter nimiam rerun[…] tudinem, tum propter referentis auctoritaten[…] quippe plurimum augere fidem referentis[…] ritas, tum etiam præcipue propter ædificat[…] nostram, propter quam etiam scripsimus q[…] que per totam historiam de viro hoc script[…] Visionis autem hujus certitudo sic omnino[…] et sic pervenit ad nos.

11. DE MARTYRIO COGNITO IN JERUSALEM I[…] DIES QUINDECIM.

Patriarcha Hierosolymitanus, sicut notu[…] de Ecclesiæ columnis nobilioribus, qui nunc[…] stes est, Heraclius nomine, vitæ sanctitate […] ferior, propter illius sanctæ terræ crebros et[…] rabiles ethnicorum hostiles incursus partes[…] cisalpinas demum in Angliam applicuit, a […] ex militibus regni militaris manus auxilium[…] lans. Et cum de beato Thoma et de ejus co[…] tione et vita tam sancta et fine tam glorioso[…] sermo haberetur ad ipsum et ad alios, ips[…] cætera assertione firmavit certissima sibi i[…] salem infra dies XV a martyrio martyris fine[…] tissime cognitum et per totum etiam regnu[…] ipsum divulgatum. Et ut referebat, erat co[…] sic.

in terra illa cœnobium, de cujus fratribus ab ineunte ætate et puritatis magnæ et conionis sanctissimæ in die illo quo beatus Thoassus est, infirmitatem patiebatur extremam. n jam quasi extremum traheret spiritum, cœnobii accessit ad fratrem quem, pro sanctiuæ prærogativa, præ cæteris dilexerat et eo familiaritatis cum eo contraxerat gratiam. et magis compatiebatur infirmo. Cum vero ım in extremis laborantem cerneret, paterne ı lacrymis supplicabat ut cum migrasset a › ipsum quem adeo in vita dilexerat, et aquo dilectus fuerat de statu suo certificaret si Dominus permitteret sic. Annuit frater: t infra dies paucos juxta promissionem suam rem cœnobii reversus lætabundus se Deum et æternæ salutis sibi jam præmium reddiıntiavit. « Quod, inquit, ut scias certissime o hæsitans, scito quia cito post ut egressus ore ab angelis deportatus vidi Dominum; ciuam, post venit magnus quidam et supereıcum processione ineffabiliter admiranda, seipsum et hinc inde stipante et ducente, ıemo dinumerare posset, angelorum multi, patriarcharum pariter et prophetarum launumero, cum glorioso apostolorum choro, et erabili sanctorum martyrum purpurato et ato confessorum exercitu. Stabat autem ille ominum quasi martyr toto lacero capite, , ut videbatur, sensim distillante per vulnenas. Cui Dominus: *Thoma*, inquiens, *sic 'e intrare in curiam Domini tui.* Et adjecit: *ım gloriam donavi Petro nec tibi minorem* :t accepit mox Dominus miræ magnitudinis m auream et capiti ejus convulso et dilaceposuit. » Et adjecit, qui loquebatur frater ıs: « Scito igitur certissime, quia Thomas gnus Cantuariorum antistes in his diebus ı est et sic migravit ad Dominum. Et tu inıæc tibi dicta nota, signa tempora. Modico elapso tempore ex multorum commeantium fido vera probabuntur hæc. Et tu per gloırtyris completum jam exitum tibi nunc proım per me, deinceps de salute mea non dupræsertim cum et per alios cito sis acceut ego nunc tibi propheto completum sic. » lictis mox disparuit qui sicut vere et vere tice loquebatur sic frater.

ʼera vere prophetice et omnia prophetica ȝ etiam locus propheticus hic, hoc per locum significante jam Spiritu sancto, videlicet, ʼtyris gloriam tam cito in tam sancto et tam loco evangelizatam per quatuor mundi clitissime prædicandam, ut in omnem terram ıonus tam gloriose triumphantis. Militis sia sæculo egressi in medio terræ, ubi Do›peratus est salutem, ibi mox evangelizata ut inde quasi a mundi umbilico ad reliquas A circumquaque nationes gloriæ suæ nomen cito diffunderetur. In umbilico, inquam, juxta quod Dominus in propheta de Jerusalem: *In medio*, inquit, *gentium posui eam et in circuitu ejus terras* (*Ezech.* v).

Pater vero cœnobii, de morte fratris post revelationem sibi factam sic, non modicam consolationem accipiens, exhilaratus jam dictum venerabilem patriarcham citus adiit, et cuncta pandit ex ordine quemadmodum, supra diximus, nobis ipse patriarcha ore proprio enarravit.

Unde libet hinc intueri quam sit singulariter magnus, quam magnifice singularis, cujus gloriam frater ille jam angelorum concivis effectus primum terris evangelizavit, priusquam aliis mundi partibus, B terræ sanctæ primum. Ibi christus Domini, vere sequela Christi, post mortem suam primum evangelizatus ubi et ipse Christus primum est evangelizatus post mortem. Et quemadmodum mors Christi mox mundo est declarata per solem, ita et mors christi Domini, jubente Domino, declaratur mox mundo, non quidem per alium, sed per angelorum concivem. Veri quippe solis Christi occasus mundo evangelizatur per temporalis solis obscurum, mors vero christi Domini per æterni concivis sui datæ salutis et concessæ claritatis æternum.

12. DE CONVENIENTIA MORTIS CHRISTI ET CHRISTI DOMINI.

O mors Christi, o mors christi Domini! Exemplar est hæc, exemplum illa. Et vere sic, si quis attendat et inspiciat quam magna convenientia, C quam mira consonantia, quam concors, quam dulcis melodia sit pœnæ Christi ad pœnam christi Domini, oblationis ad oblationem, passionis ad passionem, mortis ad mortem. Concors quidem melodia et ad audiendum dulcis, etsi ad respondendum gravis. Hoc est enim in propheta canticum illud pro Melech ad respondendum succinentis et subsequentis chori Christo præcentore. Et quidem chori hujus et præcentoris concors quidem melodia et dulce admodum canticum. Cum quadam tamen amaritudine dulce propter compassionem, nisi quia dulcescunt mox omnia propter fructum palmæ delectationem obtentam. Verum in libelli hujus historici fine plenius, attentius et commodius audietur concors melodia hæc, et tam dulce quam suave canticum hoc. D Adhuc enim canticum hujus materiæ superaddendum ipsius necdum penitus contexta materia. Interim vero patroni nostri et patris, ad patriam suam jam reversi, sanctum corpus quod ex nobis et nobiscum adhuc, quod ascendens mortis suæ exuvias, nobis vero quasi legatum pretiosum dereliquit; hoc, inquam, sanctum corpus inhumatum adhuc debitis humanitatis oficiis prosequamur ad tumulum.

13. DE GESTIS POST MARTYRIUM.

Breviter tamen prætangendum, quod mox audita per civitatem illa prius inaudita tam scelesti, tam profana facti novitate, universa civitas consternata

obstupefacta et commota est, pectora sua tundentes et manus super genua et manum ad manum præ stupore et dolore ferientes. Et patrem suum et patronum querentes et conquerentes confestim ad ecclesiam concurrerunt. Sed ut omittamus divites, soli pauperes acceleraverunt ad summi imperatoris militem trucidatum sic, utpote qui dum militaret adhuc pauperum fuerat sustentamentum, pater orphanorum, pupillorum adjutor, judex viduarum et mœrentium consolator. Tale hominum genus, et certe soli tales divitibus jam arescentibus præ timore et prementibus se ; tales, inquam, et soli tales currunt, accelerant, festinant : festinant omnes, festinat quisque quemque prævenire, ejulantes, querentes et conclamantes, quo pater eorum et patronus devenisset.

Respiciamus ad passionem Christi et videamus si non sic in hac passione christi Domini, sicut in passione ipsius Christi, si non in passione militis, sicut et in passione imperatoris. Ibi piscatores, ibi mulieres, soli duntaxat pauperes hi cæteris occultis similiter propter metum. Nec immorandum hic, nec plus quam necesse capitis et membri sui conferre et coaptare passiones. Legentibus et scientibus hanc et illam solum hic sufficit tetigisse. Unde et omissis cæteris ad pauperes nostros revertamur, qui sicut Christi pauperes ad Christi monumentum tunc, ita isti nunc ad ecclesiæ pavimentum cucurrerunt, super quod sanctum illud corpus adhuc jacebat, exanime, necdum in monumentum positum. Quod pauperes currentes et præcurrentes mox devote adorant, et cum summa reverentia manus deosculantur et pedes. Hi vero pitacia, alii mapulas in sacra illo fonte sanguinis, qui ubertim super ecclesiæ pavimentum emanabat, tinxerunt, devotionem et reverentiam neomartyri exhibendam et gloriam ipsius in brevi per mundum ampliandam jam velut quodam futurorum præsagio prophetantes.

Demum vero circa noctem, vespera quippe erat cum opus illud tenebrarum ageretur, testa capitis cum corona unctionis, quæ in modum disci dependebat a capite, per cutis modicum fronti hærens adhuc, capiti resolidatur et coaptatur ut potuit, et sicut jacebat super pavimentum, nec exuto ac huc nec loto corpore, ut monachalis præsertim mos est sepelire defunctos, corpus illud sanctum choro ante altare majus monachorum infertur humeris.

11. DE FORMA JAM EXANIMIS CORPORIS.

Tota vero nocte illa, post grande profluvium sanguinis quod super ecclesiæ pavimentum jam emanaverat, sanguis sensim per rimas vulnerum capite resolidato distillabat. Unde et quod dictu mirum et grande ipsius virtutis Domini miraculum grata admiratione dignum, post cædem tam acerbam, post gladiorum percussiones tam duras, ubi testa capitis cum corona unctionis separatur a capite, post tantum profluvium sanguinis et demum post tam densas tota nocte sanguinis stillas, post omnia hæc non facies pallidior, non macrior, non fr
sulcabant rugæ densiores, non oculorum orb
tractiores, non oculi plus resonditi [non hu
ore profluens aut naribus], non collum plus e
non humerus demissior, non digitus rigidi
cutis laxior est. Denique in nulla corporis
ulla poterat extenuatio seu exinanitio depre
ipsa corporis mortui viva compositione pr
hanc sancti viri ultimam exanimationem non
nitionem fuisse. Et revera decuit, ut qui r
tam decentem, tam decoram ut præscripsim
mino corporis sui compositionem servavera
nec atra mors imminens potuit deformare,
inquam, ut ipsi mortuo, quia jam non pote
Dominus retribueret simile. Et retribuit
hæc enim, quam descripsimus, stibio depi
potius quam tetris calami litteris describen
inquam, fuit gratia, hic decor exanimis
in capite sic tunsi et tonsi sic. Quod certe
gis quam mortuo placide dormienti similii
hæsitarent nonnulli etiam si obisset adhu
inquam, fuit gratia, hic decor totius corpo
faciei vivacitas, hæc jucunditas, hæc hilari
larati, imo jam impinguati in oleo. Hæc,
nos dixisse meminimus, hæc fuit gloria vu
reversi ab exsilio in primo ecclesiæ suæ
inchoata, nunc vero in egressu repatria
consummata : quam non vehemens morti
exsufflare potuit, sed magis de claritate in
tem transformavit tanquam a Domini spi
quid ? Certo certius et luce clarius, quod
cora, tam jucunda compositio corporis m
præco fuit prædicatrix et nuntia æternæ
cunditatis, ut quam præfatus ille frater an
concivis in visione spiritualiter, hic in
oculo ad oculum corporaliter probaretur
inter exitus sui initia quasi in ore duoru
suæ testimonium staret. Jacuit itaque i
nocte illa tota sancti viri corpus ante alta
siæ majus, qui tamen jam introivit ad alta
Deum qui lætificabat dolorem ejus. Jacu
corpus, sicut nec lotum, nec exutum adh

15. QUALITER SANCTI VIRI CORPUS SIT DED
TUMULUM.

In crastino vero reaccedentes viperæ, d
pedicta progenie viperea, virus suum per
suam lanceatam evomentes, terribiliter, in
corpus seductoris illius super terram fore
adjicientes quod nisi citissime ab hominu
amotum absconderetur sub terra, illud p
civitatem equis distrahendum aut suspe
patibulo : inhibentes etiam ne corpus s
inter sanctorum pontificum sarcophag
tur.

Mox vero quidam fratrum monachoru
horrida tam sacrilega comminatione stu
exterriti, accelerantes, a lectica in qua j
posito corpore primo ipsius cœperunt v
tollere et post, ut moris est monachalis p

re corpus. Verum prima tollentes vestimenta, us ad oculos hominum utebatur, interius omnvenerunt dissimilia, juxta illud Sapientis : s, inquit, tua populo conveniat, intus vero ia dissimilia sint. Quod quidem in isto : invent quippe mox interius atrum quoddam colo ı absque caputio tamen. Quodipsi mox cucul monochalem interpretati sunt. Quo exuto in repererunt totum corpus cilicinis coopertum. ium in humero, cilicium in brachio, cilicium in ɔ,cilicium in tibiis, viri toto corpore cilicinis i obsuto. Hæc erat poderis, hæc talaris vestis ph : hanc, ut circa historiæ hujus initium nos se meminimus, ex quo in sacerdotium pro ıs mox induit, usque ad martyrii sui consumonem non exuit; fratres vero, in quorum ma s sanctum illud corpus erat, præter spem suam, supra mundi æstimationem videntes sic, cum no tripudio, imo cum quodam mentis jubilo estim alios de fratribus convocarunt. Et quia

A inter ipsos plerique, quemadmodum, et mundi homines, de viri sanctitate dubitaverunt, videntes nunc sic, terribiliter stupefacti et salubriter contriti, immobiliter confirmati sunt. Et quasi viso terræmotu et vere ipsius terræmotu carne tam delicata, tam fragili adeo mota, imo immutata sic, viso, inquam, terræmotu hoc quasi evangelico illi centurioni mox conclamentes succinerunt, dicentes : *Vere Filius Dei erat iste !* (*Matth.* xxviii). Igitur postquam exutum fuit, postquam totum, acceperunt mox corpus Thomæ et alii induerunt vestimentis, sicut mos est pontifices sepelire. Erat autem in crypta ecclesiæ monumentum novum, excisum de petra a multis diebus quasi ad hoc adeo præparatum, in quo nondum quisquam positus B fuerat. Et propter metum in ecclesiæ crypta illud quasi abscondentes posuerunt corpus Thomæ in hoc monumento novo, quod erat excisum de petra, anno ab Incarnatione Domini 1171, vitæ vero ipsius anno circiter quinquagesimo tertio.

—

INCIPIUNT CAPITULA TOMI SEPTIMI.

TOMUS SEPTIMUS,

I. DE CATALOGO ERUDITORUM THOMÆ.

quoniam in historia hac de eruditis Thomæ ; domini et gloriosi neomartyris nostri crebro tio facta est, ut ipsorum nomina in æterna bectione sint, qui in tanta tempestate inter tot is voragines patri laboriose nihilominus et peose navem suam ducenti navigii coadjutores terant; ipsorum, inquam, tanquam virorum trium, nomina in historiæ hujus calce expri; commendabile duxi.

In primis igitur et supra omnes eruditos hos ium eruditior ipse Thomas ; sicut eruditior, ita ısignior, reseus et rubicundus, lavans in vino ım suam et in sanguine uvæ pallium suum. Qui ɜratoris sui instar torcular calcavit solus, et de n tinctis vestibus de Bosra cœlum ascendit.

Inter eruditos vero Thomæ eruditissimus præıs quidam, sicut natione et nomine Lombardus, ræclara civitate Placentia oriundus. Hic, ad matris suæ sponsæ ubera diutissime dependens, em ablactatus a lacte, appulsus ab uberibus, ıpientia et scientia magnus effectus est, Hic ipulus tempore, quo vacabat, quietis et otii ma'um in exsilio canones docuit. Ad cujus etiam ntis pedes quotidie sedebat discipulus qui scrihæc. Nobiscum semper erat comes individuus, usque tandem ob præclara ipsius merita ad Ro-

C manam Ecclesiam ab exsilio vocatus et sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis effectus, demum per Romanum pontificem n Beneventanum archipræsulem promotus est.

3. Post hunc Joannes dictus cognomento de Saresberia natione Anglus ; qui ex re nomen habens per Dei gratiam duos sibi in capite sponsæ oculos coaptarat, sermone sapientiæ et sermone scientiæ abunde sibi dato, per spiritum. Hic cum neomartyre nostro in tentationibus ipsius strenue et viriliter ad finem usque permansit. Qui ob præclara, non ut reputabat sua, sed potius neomartyris nostri merita gloriosa, cito post domini nostri martyrium a patria sua Dei vocatione evocatus in Senonensi provincia, in qua nobiscum exsulaverat prius, in D Carnotensem episcopum promotus est.

4. Post hunc Robertus, cognomento Folioth, natione Anglus, tunc archilevita Oxenefordensis, in gratiis et virtutibus multarum facierum persona. Cujus si vitam et actus cerneres, in duabus sororibus sibi maritaliter copulatis alterum Laban socerum judicares. Verumtamen hic patrem suum de terra egredientem et peregrinantem ob quasdam causas secutus non est, ut non sequeretur paterna prius licentia et benedictione accepta. Hic postea, ob præclara ipsius merita, in Herefordensem episcopum promotus est.

5. Post hunc, Reginaldus natione Anglus, sed sicut educatione et cognomento Lombardus, pro ætate prudens et industrius, animosus et efficax in agendis, qui extra patriam aliquanto tempore nobiscum fortiter stans, cito doloris nostri fuit principium : ob causam tamen propter quam a nostro agone et paupertate ad aulam confestim se transtulit ut ubi militans principi fortius præliaretur contra nos. Iste tamen in domini nostri morte sicut pretiosa et triumphali, salubriter præstante Altissimo, ad quondam dominum suum et patrem conversus est et reversus. Qui etiam postea, industria et probitate ipsius promerente, ab aula ad Ecclesiam assumptus. in Bathoniensem episcopum promotus est.

6. Post hunc nomine et fama celebris, Girardus nomine proprio, cognomento Puella, natione Anglus. Iste post longos potus turbidarum aquarum Sior, hausit sibi tandem purissimas de fontibus Siloe. Quem dux noster et pater, priusquam peregrinaretur, primus in ordinem clericatus promovit, et primus ei beneficium ecclesiasticum contulit. Qui cum tota die cucurrisset nobiscum, tandem circa diei vesperam in cursu remissior quærens requiem aliquantulum a nobis divertit. Qui tamen postea post domini nostri de hoc mundo transitum bonæ mansuetæ et honestæ conversationis suæ et, scientiæ meritis in Conventrensem episcopum promotus est.

7. Post hunc Hugo, cognomento de Nunant, natione Normannus, tunc archilevita Lexoviensis pro juventutis suæ annis tunc in consiliis discretus, in agendis providus, et strenuus in exsequendis : verum peregrinatione nostra necdum finita, reconciliatus principi de Patris nostri licentia est reversus. Qui per annos a principe fidus repertus, et strenuus sive ab aula sive ab Ecclesia nescio, sed hoc scio quia illo de quo proxime locuti sumus felicis memoriæ Girardo decretam universæ carnis viam ingresso, ad eamdem sedem pontificalem promotus est.

8. Post hunc Gilbertus, cognomento de Glanvile, natione Anglus, formam habens conversationis bonæ et honestæ, et omnium inter quos conservabatur bonorum moribus se conformans, et in utroque jure scientiam commendabilem assecutus. Hic postquam nobis semel adhæsit, nos deinceps non deseruit ; verumtamen vocatione omnium novissimus fuit. Et tamen, Altissimo disponente sic, qui fuerat vocatione novissimus, factus est patri nostro dignitatis loco proximior, jam quippe cum scriberem hæc, in episcopum Rophensem electus.

9. Et ut mox de societate nostra non quidem episcopos, sed alios privatos, viros tamen magnos et industrios enumerem, post hunc erat Radulfus, cognomento de Serra [natione Anglus, vir mitis, mansuetus et socialis], qui, etsi non episcopus, vitæ tamen sanctitate et scientiæ plenitudine adimplebat episcopum. Hujus, cum uvam acerbam non gustas-

A set, obstupuerunt dentes, quia cum nec fui familia nec de archipræsulis domo, cum par suis jam magis sepulcro quam exilio aptis, batus est et proscriptus. Qui postea, ob pr viri merita, Remis in metropolitanæ eccle canum promotus est.

10. Post erat Jordanus, vel, ut alii nomina dianus cognomento de Meleburna, natione A tunc Cicestrensis archivelita, ejusdem eccles canus postea, vir pro ætate et pro tempore teris operam dederat non mediocrem scienti secutus, verum quia villam emit, excusavi patrem peregrinantem secutus non est.

11. Post hunc Matthæus natione Anglu natione et cognomine Cicestrensis, juvenis i

B acer, probus et industrius. Qui cum jam co profecisset in litteris, curiarum et curarum ribus nexibus a litteris retractus est, cum ba berem jam Cicestrensis, decanus. Hic ver minime vocatus, patrem peregrinantem secu est.

12. Post hunc Gervasius, similiter sicut et cognomine Cicestrensis, juvenis certe tu in moribus et in litterarum scientia comm lis, verum et iste cum nec vocaretur, patria sus non est.

13. Post hunc Joannes, cognomento de Til natione Anglus, vir multum habens pec multum oris. Qui tanquam scriba doctus e mox cum necesse de cordis sui thesauro no

C tera proferebat ; verum ipse corpore jam g annosus, quod patrem peregre proficiscent est secutus excusatur.

14. Post hunc Philippus, cognomento de natione Anglus, vir lenis et simplex. Qui c et mentis vires in humani juris studio jam serat plurimum patrem suum peregrinan cutus. Sed cum aliquantisper supposuisset ros suos, sed minime sufficeret tanto tem onus paupertatis portandum, vidit requie esset bona et repatriavit, prius tamen pat centia et benedictione accepta.

15. Pos hunc Hervæus, cognomento de Lo unde et oriundus. Hic mutuatis vasis aurei genteis ab Ægyptiis in deserto mannate optabat. Sed a patre nostro ad virum apost

D missus obiter morte præventus est.

16. Post hunc Gunterius, cognomento de nia, unde et oriundus ; homo simplex et re moratus et sine querela. Cui quod defuit i tia, commodius ipsi desuper est suppletum i ipso cum Zacchæo statura pusillo, super syco ascendente ut vel sic transeuntem videret Hic cum magistro in tentationibus usque in fideliter permansit et constanter.

17. Post hunc Alexander, lingua pater Cuelin, sicut natione et cognomento Gu Edoctus quidem in litteris, jucundus in ve in verbis jucundis multus. Cujus tamen no

ıs in ore ipsius ; quin potius sicut nec lingua ei defuit manus. Cum patre nostro et pro patre ; ultroneus, nunc jussus, nunc vero missus, ro inter multa pericula caute quidem et forti-perans et constanter, et quod in natione illa e pretiosum, sicut operans ita semper et ubi-domino suo fidem servans.

. Fuerunt adhuc et duo, unus dictus Rothlan-alter, vero Harialdus, natione Lumbardi, viri em industrii et præpotentes in litteris. Quos r noster jam peregrinans vocavit ad se. Quibus tu litteraturæ suæ et prudentiæ, cum pauca ɪrent, de sua paupertate communicabat, per an-singulos primo quem prænominavimus marcas m, alteri vero centum argenteorum solidos ulis peregrinationis suæ annis largiendo.

. Superest de hac nostra domini nostri beati ;yris societate unus adhuc domino nostro cha-ıdmodum et acceptus. Quem quidem pono per ıasi singulariter magnum et magnifice singula-et etiam quia vocatione inter novissimos. Hic umbertus nomine proprio, natione Lumbardus, clyta illa civitate quæ Mediolanum dicitur oriun-vir opere plurimum potens et sermone. Qui . de virtute ad virtutem, pariter et per ecclesia-s ascendens gradus, cum adhuc exsularemus, ıo fuit Bituricensis archidiaconus, et tunc a do-ɔ nostro vocatus, de nostra societate factus est i unus ex nobis. Postea vero ob præclara ipsius ta in Mediolanensem archipræsulem. unde et s fuerat, est promotus. Et exinde primo secundo-ıjus promotionis suæ anno in omnium patrem tronum est conversus, de archipræsule in sum-ı Romanæ sedis pontificem sublimatus, hodie s Ecclesiæ rector, sicut re et nomine Urbanus ıs.

. Ex isto igitur, quem posuimus, tam prudenti, forti felicis societatis catalogo, æstimare pos-ıs quam magnanimus, quam magnificus et quam ificus fuerit dominus noster gloriosus martyr ʒui, etsi omnibus nudatus et proscriptus causæ ıt Ecclesiæ tales secum et tantos patronos con-vit.

.Fuerunt tamen et alii nonnulli inter hos, quos ɜruditos et strenuos hic non exprimo, domino em suo nihilominus fidem servantes et cum eo ıs agonem usque ad metam debitam strenue iliter consummantes. Inter quos, auctore Domino i abortivus et eruditorum minimus discipulus ɪcripsit hæc, Hebertus nomine proprio, natione us, et sicut natione et cognomine de Boseham.

. Et ne illum, de quo sermo tam celebris est, uo etiam in historia hac supra per loco teti-me memini, clericum illum videlicet in agone yris brachio vulneratum prætereum, ipse qui-nomine proprio Edwardus, cognomento Grim, ıne Anglus, quem hic per se ab aliis seorsum ', quia ipse etsi de provincia, de archipræsulis n propria familia non erat : sed casu sic ad ar-

A chipræsulem suum nuper tunc reversum ab exsilio visendum venerat. Unde ipsum in historia hac in archipræsulis eruditorum catalogo hoc nequaquam pono. Qui tamen jam a rebus humanis exemptus, sicut sperandum, ab Altissimo in supercœlesti sanctorum suorum catalogo jam positus est.

23. De his autem, quos in istorum eruditorum pono catalogo, ut supra singulos enumerando notavimus, quidam nobiscum ad prælii pondus sustinendum audaces, robusti, strenui et const[an]tes paupertatis amici permanserunt, pauci abie[run]t retro. Et in hoc etiam miles suo conformis imperatori. Nam ut nunc de aliis prætereum, nec enim eorum quisque, quos imperator ipse ad apostolatum elegit, permansit, et ut omnium eruditorum nostrorum nunc B concludam catalogum, omnes viginti.

24. Nemo autem miretur, calumnietur, nemo, si inter alios in isto eruditorum catalago enumeraverim aliquos qui patrem suum peregrinantem secuti non sunt. Hi inter illos, ut videri potest, amicos potius numerandi, qut cum sint socii mensæ minime tamen permanent in die necessitatis. Aut etiamsi aliquos horum nominaverim, qui patrem quidem peregrinantem secuti, sed tamen, necdum peregrinationis labore finito, sunt reversi. Qui nihilominus fragili illi et seducibili mulieri possunt videri similes, quæ retro respiciens in statuam est conversa, sive illi qui manum suam misit ad aratrum, sed et similiter retro respiciens regno se ineptum reddidit. Si inter alios, inquam, eruditos et C hos et illos hic enumeraverim, nemini mirandum calumniandumve hoc. Sciat potius universa mater nostra catholica, quia et illi qui patrem peregrinantem secuti non sunt, sive qui secuti et reversi, fere quotquot paterna prius licentia et benedictione accepta sunt reversi. Et compassione paterna quotquot hi absoluti a patre. Et præterea unum etiam adhuc scimus omnes et mundus videt sic. Unde nec sermo noster apologeticus pro ipsis necessarius nunc, quia et illi qui non secuti, et qui secuti nec tamen permanserunt, si quo contra patrem suum gesserint, si quo offenderint modo, salubriter sunt conversi : et totis cordis visceribus in summa memtis devotione, quidquid prius gesserint, per mortem et post mortem patris tam pretiosam, tam trium-D phalem, coram patre suo humiliati et ad ipsum amantissime sunt reversi.

Tu igitur, pater sancte, martyr gloriose, qui prius in campo una cum imperatore tuo athleta fortissimus, nunc vero in solio triumphator es gloriosissimus, qui per mortem tuam et mortem ipsam et ipsum pariter vicisti, qui super te mortis imperium, habuit, serva eos qui tecum in tuis tentationibus permanserunt, ut mereantur fieri socii consolationis, qui socii fuerunt passionis. Serva, inquam, domine, omnes quos in nomine suo tibi Dominus dedit, illius non immemor qui cum dilexisset suos, usque in finem dilexit eos. Serva et omnes qui tibi fideliter sunt obsecuti sive secuti sint et reversi, sive qui a te non reversi, quia

te ex licentia paterna non sunt secuti. Et mihi A discipulo tuo tali quali nunc historiographo tuo, per avia et invia deserti erranti et te quærenti, de tuo duplici spiritu vel modicum quid impertiri digneris. Non quod ego, peccator homunculus, Elisei prophetæ tam eximii mihi usurpem quid, sed quia Elias es tu, quod mundo et spiritus et virtus et ne quid deesset, etiam, ipse habitus indicavit. Mihi ergo puero tuo, qui tibi in vinculis Evangelii ministrare consueveram, vel de filo prohetici subtegminis tui, ne inter deserti hujus frigora nudus peream, tu ascendens huc projice. Nec enim credendum quod, etsi ignitum currum tuum jam conscenderis, te in tanta gaudiorum abysso sempiterni illi inacessibilis claritatis et dilectionis Spiritus sancti ardores sic absorbuerint: quin peregrinantium et periclitantium B adhuc filiorum tuorum sis memor; quin potius eo ipso ad subveniendum promptior, sicut credibile nunc, es et potentior, quanto nunc ipso indeficienti æternæ pietatis fonte debriatus, per mortem tuam triumphalem amplius confirmatus est principatus tuus. Sed ne quis vindicet proprium quod totius Ecclesiæ commune beneficium et gaudium est, sentiat sicut sperat in sanguine tuo, gloriose martyr, populus salutem, clerus libertatem et universus ecclesiarum orbis patrocinium, ut sicut tibi pax, ita sit et quondam coadjutoribus tuis pax et peregrinis tuis pax et Ecclesiæ tuæ et universo Ecclesiarum orbi in sanguine tuo pax; et sit clero necdum plene, etsi ex parte, jam adepta per sanguinem tuum libertas plena, pro quo novo modo et inaudito fortiter|constanti et constanter forti tu te ipsum offerre C voluisti.

II. NE QUIS HANC MARTYRIS HISTORIAM MUTILET DEPRECATUR.

Hoc autem circa historiæ istius finem oro, opto, et sicut audeo, ipsius etiam martyris nomine inhibeo, ne quis lectorum hanc martyris historiam, etiamsi cui forte videatur prolixior, ullo unquam tempore aut mutilet aut excurtet; prolixior dico, quia et ego ipse prolixam fateor, quam tamen absque multorum offensa et magnorum, quorum ego hujus historici operis eram debitor, non potui evitare aut licuit : qui non solum tanti viri opera, sed et causas operum, pariter et quæ ipsis inerat ædificationis virtutem instantissime a me describi postulabant. Quod D totum molesta verborum brevitate stringi non poterat, tam ampla operum et virtutum magnificentia dilatatum. Et inde sunt crebræ, quas per historiam fecimus ædificationis gratia evagando, digressiones.

Quod si forte calumnietur quis hoc contra l historiæ, si placet indulgeat, recolens factu non ex multiloquio meo, sed pro voto amic Nec tamen, si quis bene historiarum insp schemata, hoc contra historiæ legem, imo v secundum legem. De quo tamen alias. Verumt etsi liber historicus hic etiam contra historiæ l sic excreverit, oro tamen et opto ne ipsun mutilet aut excurtet, nisi forte velit invide viri operum extenuare virtutem aut deprime riam. Non, inquam, mutilet, nisi forte aliquic piat, quod dignum judicet publice in ecclesi præsertim in festivos martyris natalitio die. S melius, corrigat, hoc quidem placet : sed hc *ne mutilet*. Pro multis dico qui de alieno et suum quasi novum cudentes, persæpe, quæ necessaria tanquam superflua resecant, aut ij perflua tanquam plus necessaria retinent; pe etiam in originali inventa juxta sensum suum pretando et mutilando corrumpentes; nec in auctoris verbis auctoris mentem sequentes, se ad propriam suam trahentes. Hujuscemodi q mutilatores, arborum et vitium, in ramis et ; tibus luxuriantibus resecandis, incautis putat similes; qui persæpe magis fructuosa et plus saria resecant, dum putant se arida vel spur quam superflua resecasse. Tu igitur, quisq si librum historicum aliumve nosti condere, tuum, non facias de meo veteri et a me ela tuum illaborate novum : aut si non nosti co tuum, quomodo corrigendo meum et quæ ti videntur superflua et forte magis necessari cando de meo quæris facere tuum? Si pot ipsum conveni ut me corrigam: sin autem, me cto, tuum novum compone: unum dico, quod absque mutilatorum offensa dixerim, sive l cus sive alius liber mutilatus nunquam mihi quaque fidus erit, nec ego ipsi. Etiam et ip cuerit, semper tamen mihi suspectus est, n quam plenam ipsi adhibiturus sum fidem.

III. LEGENTIUM HANC HISTORIAM ORATIONI COMMENDAT.

In hujus vero historici libelli calce ultimo et supplico, ut quisquis in peregrinatione m seu finita ipsa historicum hoc martyris ca audire desideraverit, mihi tali quali historio orationum et meritorum suffragiis fraternæ u intuitu communicare dignetur et semper de sit memor. Amen.

(*Ex omni hoc libello quinque solum deficiunt plagulæ sive paginæ decem. In duobus tribusve lo serta sunt pauca ex Quadrilogo desumpta et uncinis inclusa. Vide plura de hoc in Quadrilogo su Vit. S. Thom. supra*).

HERBERTI DE BOSEHAM

LIBER MELORUM.

INCIPIT PROLOGUS LIBRI MELORUM

—

a sancti viri historia velut quodam præmisso A
·, mox sicut citharizantium mos est, ad lau-
ıartyris tres subjicimus consonantias, ex
formati sunt meli tres. Prima consonantia
onsimilitudine seu concordia visibilis pugnæ
is militis ad visibilem pugnam Christi impe-
; et inde formatur melus primus. Secunda
antia est de concordia visibilis palmæ militis
ɔilem palmam imperatoris; et inde formatur
secundus. Tertia vero consonantia est de con-
invisibilis palmæ militis ad invisibilem pal-
mam imperatoris ; et inde formatur melus tertius : unde et libellum consonantias has citharæ instar resonantem nomine melorum inscripsimus. In quo nonnulla de post martyrium gestis continentur. Cujus quia tota pene materia de præmissa martyris pendet historia, libello historico istum melorum mox adnectimus. Finito vero isto melorum libello, adjicio in volumine hoc homiliam unam de martyris natalitio die. Et in fine voluminis postponitur funestum illud chirographi scriptum, quod prius exsilii nostri et postea martyrii causa fuit.

CAPITULA IN LIBRUM MELORUM.

: consonantia visibilis pugnæ militis ad visibilem pugnam imperatoris : ecce melus primus.
: consonantia visibilis palmæ militis ad visibilem palmam imperatoris : ecce melus secundus.
e consonantia invisibilis palmæ militis ad invisibilem palmam imperatoris : ecce melus tertius.

Expliciunt capitula in librum Melorum.

llo vero melorum cum tribus melis suis con- B
ato adjicit homiliam suam unam de martyre,
c incipit ; *Cantemus Domino.* In omnium
ılce scriptum : illud funestum chirographi
:onfectum postponitur quod primo, ut mun-
lit et invidit, archipræsulis exsilii et demum
·ii causa fuit.

—

PRIMUS HIC MELUS

DE VISIBILI ET CONFORMI PUGNA MILITIS AD CONSIMILEM PUGNAM IMPERATORIS

INCIPIT LIBER MELORUM

a vero de sancti viri vita et actibus historia
asi quodam de tanti Christi athleta præmisso
ı, post qualecunque canticum hoc tempus
xigit, ut deinceps, post tam difficilem pugnam C
gloriosam victoriam, ad ejusdem laudem
ɪue moveamus manum, utrasque pulsemus
.s, et humilis et manu fortis David tan-
citharam ; ut juxta promissionem nostram
in historico cantico hoc, quam consors,
consonans, quam concinens harmonia sit
militis ad pugnam imperatoris, agonis ad
n, sudoris ad sudorem, pœnæ ad pœnam,
us ad occursum, oblationis ad oblatio-
ıudientiæ ad audientiam, passionis ad pas-
ı, mortis ad mortem, sub quodam melo brevi,
gravibus chordis citharæ dulci tamen reso-
. Nec arbitretur quis me sudores et agones
imperatoris et militis, seu palmæ hinc inde gloriam coæquare velle aut attentare hoc, sed solum conferre agonem militis cum agone imperatoris, tam sedulo, tam fortiter, tam viriliter, tam e vestigio imperatorem suum etsi non consequentis, subsequentis tamen, et tam concorditer succinentis et respondentis in choro imperatore ipso Christo præcentore. Nemo autem meli hujus auditorum exspectet quod de pugna interiori et invisibili quidquam resonet melus hic, cum tamen duplex pugna sit, quibus quisque militum exagitatur, solo imperatore excepto. Cujus solum fuit pugna exterior, non intra se, in ipso solo carne nunquam concupiscente adversus spiritum neque spiritu adversus carnem. Verum modo nihil mihi et pugnæ illi, qua sicut duntaxat homo exagitabatur miles, sed imperator Deus homo nunquam, unde interiorem illam spiritus et carnis pugnam nunc pertranseo. Et præsertim cum nunc duntaxat proposuerim conformitatem ostendere pugnæ militis ad pugnam imperatoris, visibilis solum et exterioris ad exteriorem et visibilem, nequaquam pugnæ interioris et pugnæ utpote sine qua imperator.

Et quidem in primis inter primi meli hujus initia quasi primas Davidicæ hujus citharæ chordas pulsantes altius repetamus, ut harmoniæ melus eo suavior et dulcior etsi longior sit.

PRIMI MELI PRIMA NOTULA

Imperator igitur mox inter prima secundum

carnem nativitatis suæ initia, cum mundo apparere inciperet, et ad mundi et inferni potestates debellandas descendisset ; mox, inquam, fugit latuit et abscondit se, exsul factus et extorris cum patre suo et matre. Et miles quidem similiter sic, mox cum se ad imperatoris tirocinium transtulit, quasi recens natus, quia novus factus ex veteri ; mox, inquam, fugit, latuit se abscondens, exsul similiter et extorris et cum eo tota ejus cognatio. Rememoremus nunc præmissi historici cantici pericopen hanc.

2 NOTULA.

Imperator anno septimo ad patriam suam, ad regnum suum revertitur inimico rege jam defuncto. Et miles similiter septimo, rege persequente salubriter ut credebatur subverso et contrito.

3 NOTULA.

Imperator ab exsilio reversus in septimo, annis viginti sex præsens et non fugiens, fortiter et viriliter in patria sua, in regno suo omnipotentis patris sui prælia dimicat. Et miles similiter ab exsilio reversus in septimo, in patria sua, in ecclesiastico principatu suo, diebus viginti sex, ut dies detur militi sicut annus imperatori, diebus, inquam, solum viginti sex, quia ultra non licuit, nec imperator plus voluit, imperatoris prælia strenue fortiter et acriter instauravit. Cui imperator tanquam alii cuidam commilitoni suo viro prophetico diem pro anno dedit.

4 NOTULA.

Imperatori, appropinquante passione, Hierosolymam ascendenti, cum processione magna occurit pauperum turba plurima, benedictionem illi propheticam decantantes. Similiter et militi Cantuariam appropinquanti passione sua jam imminente. Rememoremus nunc de præmisso historico cantico pericopen hanc.

5 NOTULA.

Imperator, passione sua appropinquante, ingressus templum cæpit ejicere vendentes et ementes. Et miles similiter, appropinquante sua, ingressus ecclesiam, gladiatores et lanistas attentavit ejicere.

6 NOTULA.

Imperator a commilitone, magister a discipulo, ad mortem proditur ; et miles similiter: non quidem ab uno, sed a multis, proditione sicut ibi et hic sacrilegio et hoc et illo, judæis tunc suum et Christianis suum nunc pontificem occidentibus.

7 NOTULA.

Imperatoris et sacerdotis judicium mortis principes sacerdotum formaverunt, et militis similiter, sacerdotis principes sacerdotum imo verius principes sacerdotes. Rememoremus et hic de præmisso historico cantico hoc pericopas has.

8 NOTULA.

Imperator, cum jam tempus appropinquaret ut de mundo transiret ad Patrem, audacter occurrit, ultroneus se obtulit : et miles quidem quam audac-

A ter, quam ultroneus hoc ipsum imperatore[...] hic e vestigio sequens paulo antedictum e[...] non arbitror.

9 NOTULA.

Imperator gladium ferri cohibuit, et mil[...] liter contempsit hunc, etsi alterum pro te[...] pro militiæ suæ debito gladium verbi exere[...] cuerit.

10 NOTULA.

Imperator pro sui commilitonibus oravit similiter, cum omni etiam imperio arguens etsi non de gladio suo quo ab imperatore cinctus erat, defensans.

11 NOTULA.

Imperator semetipso tradente se captus
B ipsius milites dispersi ; et miles similite[...] tradente.

12 NOTULA.

Imperatore percusso dispersi prius m[...] versi sunt ad propria : similiter et sui mil[...] cusso milite, pro corona carnis corona immarcescibilis.

13 NOTULA.

Imperator coram tondente se tanquam [...] mutuit : et miles similiter coram tonden[...] coronam capitis etiam abscidente a capite dura tonsura hæc.

14 NOTULA.

Imperator corona spinea coronatus est, corona corona datur, pro corona spine[...]
C gloriæ : et militi quidem corona tollitur, corona corona redditur, pro corona carni[...] spiritus immarcessibilis.

15 NOTULA.

Imperator pergens ad crucem, crucem [...] julavit : et miles similiter cum accederet [...] peratoris.

16 NOTULA.

Imperator, ab eo dispersis commilitoni[...] cular calcavit solus ; miles similiter suos.

17 NOTULA.

Imperatore mortuo, commilitones sui p[...] dotum principes extra synagogam facti [...] militer et milite mortuo sui extra comm[...]
D quibus nostri sacerdotum principes vix e[...] dent communicare adhuc. Huic pericopæ hæc scribo testimonium perhibeo, quia h[...] ipse et sentio, aliis passionis meæ sociis mundo sublatis, me absque patre et con[...] quasi orphano derelicto.

18 NOTULA.

Imperatoris mors, quasi veri solis occa[...] mundo declaratur per temporalem hunc [...] militis quidem mors quasi angelorum [...] mox mundo evangelizatur per angelorum c[...]

19. NOTULA.

Imperator a quatuor militibus crucifigit[...] les similiter a quatuor decalvatur.

20 NOTULA.

ıperatore jam mortuo, milites quatuor ipsius in quatuor vestimenta partiti : et similiter mi-

21 NOTULA.

ıperatoris tunica, eo quod inconsutilis indi- : et militis similiter cilicia, eo quod vilia et ilia.

22 NOTULA.

ıperator prope Jerusalem in loco Calvariæ cruitur : et miles in ipsa Jerusalem civitate sancta ıs Salvatoris ecclesia decalvatur.

23 NOTULA.

ıperatoris sepulti monumentum mox pauperes ıli pauperes adeunt : et similiter ad inhumati ıc militis pavimentum cucurrerunt, cum adhuc ro monumento pavimentum fuisset.

24 NOTULA.

ıperatore jam sepulto, etiam adhuc occulti di- propter metum : similiter et milite etiam jam so et insepulto.

25 NOTULA.

ıperatore mortuo, viso terræmotu et cæteris fiebant, mox Filius Dei creditur et vere justus ıe prædicatur : et mortui militis exuto mox cor- similiter miles ab incredulis et Dei filius et veıstus fuisse evangelizatur.

26 NOTULA.

ıperatoris corpus in monumento novo in petra sa ponitur : et militis similiter in excisa petra in umento novo, in quo nondum quisquam positus at.

27 NOTULA.

ıperator post mortem suam titulo non gloriose orio, sed inglorie glorioso seductor vocitatur : ıiles similiter etiam eodem post mortem gloria- a suis gladiatoribus, seductor etiam post mor- appellatus, sicut Imperator a crucifixoribus ,id etiam addentes de militis corpore quod, nisi sime a visu hominum absconderetur sub terra, foret illud aut equis distrahendum, aut suıdendum patibulo. Rememoremur circa istius orici cantici hujus finem quasi jam extremam copen hanc, et ut in fine meli quasi ab Ω ad fine videlicet ad principium revertamur, imıtor siquidem iste quem miles sequitur sicut A ıic et Ω, igitur ut ad A revertamur, ipso tem- quo Imperator natus et miles renatus, imo us sicut et Imperator natus, tunc enim marrere nascitur et quasi tunc primum ad esse proum ad illud quod verum esse est pervenit, quod m esse est, præter quod non est esse quod est, æc sunt quæ mater colit Ecclesia natalitia marm vera, videlicet quæ ipsi adepti sunt vere sta- et æterna gaudia æternorum ; tunc primo, uam si prius non fuissent, incipientes esse ut cum primo ad illud quod verum esse est sic enerint. Itaque quando imperator et miles natus n carne, hic in spiritu.

28 NOTULA.

Imperator quidem natus in plenitudine temporis Et miles similiter tunc, nec solum in plenitudine temporis, sed et æternitatis. Et ut adhuc addam expressius quid, quod, ni fallor, fuit oraculum et quasi quoddam præsagium futurorum, ipsa etiam in carne nativitas militis fuit prope diem natalem secundum carnem imperatoris.

29 NOTULA.

Imperator igitur bis natus, semel ante sæcula ex Deo Deus, et in tempore plenitudinis ex homine homo. Sic et miles in eadem temporis plenitudine, prius in carne natus, post in spiritu, gemina sibi in hac temporis plenitudine ab imperatore suo nativitate concessa, sicut et imperator ipse bis natus, ut jam diximus, semel ante sæcula ex patre sine matre, postea in fine sæculorum cum temporis plenitudo venisset, natus de matre sine patre ; imperatore quidem ipso sine socio sine exemplo vindicante sibi privilegium in utraque nativitate hac. Et quidem ut jam tetigimus, similiter duplex fuit nativitas militis, et hoc in his natalitiis diebus imperatoris. Militis siquidem quemadmodum et cæterorum filiorum Adam prima carnis nativitas ex patre carnali et matre, sed secunda revera sine patre, sine matre carnali, dico, non spirituali. Sed profecto gemina hæc nativitas militis fuit in his diebus natalitiis imperatoris, his duabus nativitatibus et duobus his militis diebus natalibus quasi stipantibus et ex æquo mediantibus ipsam imperatoris secundum carnem nativitatem, et ipsius quasi medium natalitium diem. Festo quippe Beati Thomæ apostolici miles hic noctu natus a Thoma Thomas est nominatus. Itaque ante imperatoris secundum carnem natalem diem quinto die miles in carne natus, post etiam die quinto iterum, sed in spiritu nascitur. Ecce quomodo gemina nativitas militis ex æquo quasi circumstet et limitet ipsum imperatoris natalem diem, ipsam ejus nativitatem secundum carnem. Quasi in ipso et ex ipso nativitatis suæ imo nativitatum suarum, sicut et imperatoris duæ sunt, et ex ipso, inquam nativitatum suarum tempore imperatoris commilito conformis admodum futurus et sequela consimillima præostensus et ut Thomas Thomæ patrinus filiolo adjungatur, duo isti, patrinus videlicet et filiolus, imo verius jam plene adultus filius, duo, inquam, isti Thomæ nativitatis Dominicæ et Domini in carne nati, quasi quædam destinatæ ad hoc cœlestes excubiæ sunt. Quorum dies pro utriusque natalitiis tam celebres, tam solemnes, ipsum Dominicæ nativitatis diem, et ante et post, sic quasi ex æquo circumdant, ut quasi inter duos hos commilitones suos ex directo et æquo medius eorum stare videatur ipse imperator eorum, Jesus Christus. Et quod adhuc novum nec minus auditu delectabile, si tamen ad multorum assertivam relationem pro certo sic, sicut tempus Dominicæ nativitatis, sic quasi ex æquo limitatur a Thoma et Thoma, et locus Dominicæ passionis

Jerusalem, quæ quasi centrum a Thoma in India et a Thoma in Anglia ex æquo distare experto dicitur. Et si ita in mundo hoc, quanto magis in regno illo cummunior, imo unior, imo unus cum Thoma et Thoma Christus Jesus imperator hic.

Cum nemo dubitet hæc quæ in mundo hoc visibili ab Atissimo disponuntur, figuras esse aut velut umbras quasdam et oracula eorum, quæ in mundo invisibili et principali academicorum, videlicet archetypo sub luce indeficienti et vera et veritate geruntur immobili. Ubi omnia quæ facta sunt per ipsum in ipso vita sunt. Sed de his alias. Ad præpositos citharæ melos resonandos revertamur.

—

PRIMUS MELUS FINITUR HIC, ET MODULATUR DEINCEPS NUNC CITHARAM DAVIDICAM AD SECUNDUM.

Ecce quia præmisso historici cantici verbo, mox sicut promisimus hucusque audivimus in humilis et manu fortis regis cithara pugnæ militis ad pugnam Imperatoris, quam sicut concors, quam consona, quam concinens melodia. Ecce quale canticum in nullo absonum, in nullo dissonum, pugnæ videlicet Imperatoris et pugnæ militis quoddam velut alternum canticum. Imperatoris dico præcedentis et præcinentis et militis imperatorem suum, etsi non consequentis, subsequentis tamen, et concorditer respondentis in choro præcentori. Hoc quippe est illud prophetæ canticum pro Melech ad respondendum. Sed melius totus lugubris hic, et velut raucidum et amarum totum canticum hoc, utpote in inferioribus citharæ chordis decantatum. Si quidem juxta musicæ artis legem sunt et in cithara hac sicut graves chordæ et acutæ; et graves quidem quasi raucum et spissum resonant, sed tinniunt acutæ. Graves quidem resonant cum imperatoris et militis pronuntiantur humana, ex quibus dolor et mœror, multiplex videlicet pœna, et crebra et laboriosa in multis pugna et demum ipsa mors. Ecce raucus sonus et spissus. Et de his lugubris in cithara hac melus. Verum acutæ citharæ hujus chordæ tinniunt, cum imperatoris et militis prædicantur divina, ex quibus gaudium, tripudium et jubilatio, palma et palmæ corona, incorruptio ipsa et immortalitas. Ecce clarus sonus et purus, et melus de his jucundissimus in cithara hac. Et unum quidem in cithara hac, prout edocti a rege citharœdo artifice manu citharizavimus melum, mœstum quidem et lugubrem et solum in gravibus citharæ chordis resonantem: utpote de tam varia et multiplici pœna, et tam frequenti quam difficili pugna, et demum de tam dura, tam dira morte imperatoris et morte militis. Lugubris et gravis melus hic. Nam ut alia multa dura gravia et probrosa taceam, quid imperatoris cruce gravius? quid ignominiosius? Et item quid tali militis decalvatione durius? quid profanius? Tolerabilis tamen lugubris melus de his. Siquidem etsi compatiendum pro auditis, congaudendum tamen auditui. Quia postea juxta musicæ artis legem; post graves citharæ chordas quæ in hujus lugubris meli modulatione inferius resonant, ascenditur et subsequitur in cithara in acutis ipsius chordis suavissimus certe melus et jucundissimus. Adeo etiam ut citharæ quæ, sicut jam audivimus, huc usque resonabat ad luctum, postea convertatur in jubilum: unde et magistri citharœdi ipsius regis veri David in hac cithara sua citharizantis vox hæc: *Ecce*, inquit, *ascendimus Hierosolymam et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum et Scribis, et condemnabunt eum morte, et tradent eum gentibus ad illudendum et flagellandum et crucifigendum* (*Marc.* x). Ecce luctuosus in hac David cithara melus, ipso David eam in gravioribus chordis tangente et modulante sic. Sed quæ modo sic resonabat ad luctum, mox vertitur in gaudium: *Et tertia*, inquit, *die resurget* (*ibid.*). Pariter et discipulus citharœdus, citharizans in cithara hac et Magistrum sequens, mox postquam doloris et luctus melum in gravioribus et inferioribus citharæ chordis citharizaverat, mox flexo plectro et eo dulciores quo acutiores citharæ chordas superiores tangens, et alterius modi melum in cithara modulans jucunde et velut cum tripudio decantabat in cithara. *Propter quod*, inquiens, *exaltavit illum Deus et donavit illi nomen quod est super omne nomen* (*Philipp.* II). Ecce quia post tam luctuosum melum quam dulcis, quam jucundus, quam plenus gaudio et tripudio, mox alter et alterius modi melus ad crucifixi imperatoris gloriam et præconium inauditum mox adnectitur, qui post crucem et per crucem adeo exaltatur, cui nomen et nomen quod est super omne nomen datur, ut per tam ignominiosam pœnam etiam esset sibi gratiæ quod et naturæ. Cui velut omnium monarcho ejusdem pœnæ merito, ut in eodem prætacto discipuli citharœdi melo subsequitur trium seculorum mundorumve trium omne genu curvatur, angelorum videlicet, hominum, dæmonum. Cui et omnium credentium lingua confitetur quod post tantam ignominiam crucis ipse sit in coæquali et coæterna gloria omnipotentis Patris. Et quidem meli hujus notulæ consimiles his imperatoris similiter ad gloriam et laudem militis in hac cithara, etsi non in tam altis, tam acutis citharæ chordis resonandæ. Ecce enim quia sicut imperatori post crucem, ita et militi post decalvationem nomen maximum per universa orbis climata datur. Cui nec dubitandum a cœlestibus, terrestribus et infernalibus exhibetur reverentia et conclamatur victoria. Cui et omnis lingua confitetur quod post tam duram, tam diram capitis tunsionem ipse sit in gloria Dei Patris, in gloria sui imperatoris. Unde et jam ab Oriente et ab Occidente et a finibus terræ veniunt in sepulcro dormientis adhuc adorare vulnera, invocare patrocinia et supplicare suffragia.

Igitur nunc per modicum hic exspectandum, et interim cithara nostra, quæ prius in inferioribus et gravioribus ipsius chordis de pœna et pugna, de sudore imperatoris et sudore militis et morte

mæstum et lugubrem, etsi concordem et
um resonabat deinceps ad superiores et
es chordas, quasi plectro reflexo ad alterius
oduletur melum, ut eo dulcius quo quid al-
onet. Ut juxta promissum nostrum supra post
ı et pugnam, post sudores et agones, post
ı imperatoris et mortem militis subsequenter
isibilis palma mortis militis visibili palmæ
imperatoris, etsi non coæquetur, assimile-
ıen. Et erunt sic juxta promissum nostrum
bsequentis notæ de his. Quas sicut Magister
dus rex nos edocuerit, deinceps in cithara
ıarizabimus. Verum melus hic, sicut nec in
ıs, sic nec acutioribus citharæ chordis mo-
us, sed duntaxat in mediis. Nam in mediis
elligibilius et tutius resonabimus.
m unum hic istorum melorum auditores pro-
quæ sequuntur præmoneo nunc et præmunio
uemadmodum prior melus in cithara nostra
uit de imperatoris et militis in carne hac pu-
ibili, ita et de visibili palma mortis impera-
mortis militis totus hic subsequens melus
ıt. Siquidem sicut imperatoris, sic et mortis
luplex palma. Una quæ sub sole in terris ob-
quæ nobis adhuc in carne militantibus ex
tenditur, per quam invitamur ad simile. Et
sibilem palmam dicimus. Alteram vero pal-
uæ supra solem, quæ et omnem excedit sen-
jus gloriam soli qui jam triumphant vident
nt, invisibilem imperatoris et militis palmam
ı. Ut igitur ad sequentia declaranda inter
lmas has, visibilem scilicet et invisibilem,
issime distinguamus, imperatoris visibilem
a mortis dicimus, quidquid sub sole in carne
arnem triumphaliter gessit, sive ab homine
liter visum, sive non, totum tamen id de im-
is visibili palma mortis reputandum, eo quod
e factum et in carne et per carnem et propter
. Et quod dico de hac imperatoris palma vi-
mile dico et de militis: quidquid videlicet
ı sole triumphaliter gesserit, aut potius im-
propter ipsum similiter, ad visibilem mor-
is palmam pertinere. Verum admiranda illa
ogitabilis supra omnem solem et supra om-
nsum, in cœlis cœlorum imperatoris gloria,
tis obedientiam obtenta de imperatoris mor-
a invisibili est. Et quod dico de invisibili pal-
tis imperatoris, similiter dico et de militis.
ıt imperator per mortem, et ipse similiter
tem imperatoris sui obtinuit gloriam. Sed
ante alia de visibili palma mortis militis ad
n palmam mortis imperatoris, post primum
de pugna visibili eorumdem et consimili,
do desiderat, subsequenter melus hic in
nostra Davidica resonabit.
ofecto consequens et ordo exigeret sic, ut
ienter post melum hunc secundum de visi-
onsimili palma mortis militis ad mortem
oris, de palma mortis eorumdem invisibili et

A consimili melus tertius formaretur. Ut ita in calce post graves et inferiores citharæ chordas, in quibus jam melus primus utcunque formatus est, et post medias ejusdem citharæ nostræ chordas, in quibus secundus melus prout rex magister citharœdus edocebit, jam formabitur, in acutioribus et subtilioribus citharæ chordis melus tertius resonaret. Hoc profecto consequens et ordo exigeret sic: si quis tamen adeo edoctus in supercœlesti musica didicisset, juxta quod ipsius meli consonantia et concors harmonia deposceret in Davidica cithara formare ipsum. Quod quidem, ni fallor, sub sole nemo. De hoc quippe melo sunt arcana illa verba, quæ non licet homini loqui. Etiamsi angelus norit formare hunc nescio. Melus enim adea suavis, adeo dulcis,
B subtilis adeo, quod sensum omnem exsuperat. Verumtamen si verus rex noster David, magister ipse citharista, vel in modico prout dignabitur ipse edocuerit, cum ad hoc ventum fuerit, attentabo movere manus, aptare digitos, cavillas erigere, torquere plectrum; et sic pro scientiæ datis viribus conabor utcunque pulsare citharam ad resonandum et formandum hunc, illius saltem similis qui, etsi non aliis canat, dulciter canit sibi. Attentabo, inquam, utcunque formare hunc, præsertim cum, ut jam diximus, prætacti ordinis ratio exigat sic. Sed in primis nunc ordine prædisposito procedentis modulata jam cithara nostra sic in mediis citharæ chordis secundum melum hunc pro scientiæ nostræ modulo resonabimus: ante alia decantantes nunc,
C quanta fuerit visibilis palmæ gloria in victoriosa morte imperatoris, et mox similiter quanta in militis, imperatorem suum, etsi non consequentis, e vestigio tamen subsequentis et adorantis.

—

SEDUNDUS MELUS

HIC INCIPIT CUJUS EST HÆC PRIMA NOTULA

Imperatoris igitur in primis visibilis palma mortis fuit mors mortis. *Ero*, inquit, *mors tua, o mors* (*Ose.* XIII). Similiter et visibilis palma mortis militis mundi jam quasi mortui devotio torpens et fides velut jam mortua per militis mortem triumphalem suscitata, super quo et inimici sunt judices.

2 NOTULA.

Imperatoris visibilis palma mortis salus mundi.
D Similiter et militis salus ecclesiæ. Super quo ut jam dixi et hic præ gaudio non iterare non possum, etiam et inimici sunt judices.

3 NOTULA.

Imperatoris visibilis palma mortis et carne et spiritu mortuorum et resurrectio. Similiter et militis et carne mortuorum et spiritu. Quia et ipse, quod nostris diebus inauditum, per mortis suæ triumphum carne mortuos visibiliter suscitavit.

4 NOTULA.

Imperatoris visibilis palma mortis in victorioso sanguine suo, de lacu in quo non erat aqua eduxit vinctos, in fortitudine obligatos pœnæ. Similiter et

miles in victorioso suo obligatos culpæ. Sed ut audiamus qualiter hoc, meli hujus notula decantanda morosius. De lacu quippe non aquæ sed miseriæ et de luto fæcis eduxit vinctos, sicut imperatoris et militis victoriosus sanguis hic. Nec enim ab inventione protomartyris Stephani tam certa, tam fide præclara plena, tam gloriose, tam miraculose gesta quanta ad laudem et gloriam neomartyris hujus nostri novissimi. Et quidem omnia hæc ad Ecclesiæ roborandam fidem, ad peccatorum agendam pœnitentiam et fidelium suscitandam devotionem ; ut ita in victorioso sanguine martyris diruptis peccatorum vinculis educantur vincti in fortudine : similiter et qui exasperant qui habitant in sepulcris. Et vere multa et miraculose gesta, quæ qui nosse desiderat, legat librum signorum editum de his ; librum, inquam, signorum de his editum, et his quasi quibusdam recentium virtutum vernantem floribus, virtutibus et prodigiis insignitum.

Deus omnipotens quanta gratia sanitatum, quanta operatio virtutum tam victoriosæ mortis signa sunt: imo triumphi martyris demonstratio oculata. Et hæc quidem ex parte scripta. Nam si omnia quæ per universum Ecclesiarum orbem gesta sunt in scriptum redigerentur per singula juxta quod de magistro discipulus perhibet, nec ipsum arbitror mundum capere eos qui scriberentur libros.

5 DE POENITENTIA SACRILEGORUM MILITUM.

Verumtamen in victoriosæ mortis hujus palma visibili, inter ipsius visibiles virtutes cæteres, magnas quidem et admiratione dignas, una est quam discerno studiosus, intueor attentius et amplector devotius. Una est, inquam, illa utpote præ cæteris miræ, mirificæ et inauditæ pietatis eximie plena. Quam ego jubilans et tacere non debeo, et tamen exprimere non sufficio. Nam cum martyr hic in sanguine suo victorioso diaboli vinctos, ut jam ostendimus, eduxerit, adhuc quod supra quam dici possit aut capi pietatis superabundantis plenum est, virtus effusi sanguinis ipsos suos effusores sacrilegii tam inauditi patratores tetigit et lavit eos virtus sanguinis. Lavit, inquam, eos virtus sanguinis, ut videtur, a sanguine, ipso sanguine loti quo prius adeo maculati. Et in hoc sanguine effuso imperatoris consimilis effusus sanguis militis. Siquidem ut nonnulli tradiderunt effusus sanguis imperatoris crucifixores milites tetigit, lavit et mundavit a crimine. De quorum uno tradentes hoc certius testimonium perhibent de illo qui latus Christi aperuit et continuo sanguis et aqua exivit. Cujus cum fere caligassent oculi, sanguine ab imperatoris latere emanante, casu oculos suos tetigit et clare mox vidit : hunc dicunt nominatum Longinum. Verum non certa in certis præponentes, in hoc quod jam subdemus certissime videmus visibili palmæ mortis imperatoris visibilem palmam mortis militis, etsi non coæquatam, assimilatam tamen : imperator siquidem in victoriosa morte sua principatus et potestates exspoliat, traducens confidenter et palam

A triumphans illos in semetipso. Similiter et miles i mortis suæ victoria. Nam ut de mundi per triu phalem martyris mortem suscitata fide et devotio de quo præmissum, nunc taceam, in propriis pr cipue occisoribus suis principatus et potestat tenebrarum exspoliat quæ tenebant eos, eos co fidenter traducens et a longe trahens. A regio dissimilitudinis quo jam procul abierant ad ill pœnitudinis solitudinem cujus rex pœnitens ma sionem obtabat. In qua et regionem dissimilitudi fugiens elongatus manebat. *Ecce*, inquit, *elonga fugiens et mansi in solitudine* (*Psal* LIV). Et mil quidem, sicut et imperator, potestates has pala triumphans in semetipso. In semetipso quidem, qu non in alio, sed in sanguine proprio. Et quidem p

B lam hoc sicut et imperator : adeo etiam palam quo cum in sæculo magni et generosi fuissent sacrile occisores hi multarum possessionum domini et ætate illa inter ætates florida magis et lubrica, c tamen post patratum sacrilegium relictis omnib Hierosolymam profecti publicam egerunt pœnite tiam. Ecce quia in his, sicut confidenter traducti et p lam triumphati principatus et potestates tenebraru

6 DE MORTE EORUMDEM

Et quod quidem nec dubium miraculose accidis cum essent, ut diximus, milites strenui probi in m litiæ suæ arte edocti et probati, et in ætate suan bustiori, quotquot tamen infra triennium a patra sacrilegio rebus humanis sunt exempti, in vera fructuosa, sicut creditur et qui præsentes fuer

C contestantur, pænitentia ; præ horrore facti et s leris immanitate, quod simper et in vita et in m tis suæ articulo ante oculos suos quasi appe cernentes ponderabant, toto corpore et toto c semper quasi attoniti, stupidi, dilacerati et conv ab illo semper inter peccatorum patronos speciali et incessanter, et in vita et præsertim in mor articulo supplicantes veniam et invocantes patro nium, in quem tantum admiserant sacrilegium.

O quam sanctum, quam verum, et quam exi pietatis plenum illud magni et vera docentis mag dogma, quod videlicet diligentibus Deum omnia operentur in bonum his qui secundum proposit vocati sunt sancti : adeo ut eis etiam proficiat salutem in deteriora profectus et ipsum devium

D quodam modo ad viam ducat ; et quo corruunt fundius, eo ipso multo virtutum conanime resurg fortius stant virilius et ascendunt post altius. bus, Altissimo mirabiliter disponente, sic ips cæteros peccatores longe antecedunt et trans dunt, quanto abominabilior enormitas culpæ, ipsis vertitur in majus augmentum coronæ. De bus enim, non de communibus peccatoribus nunc sermo, qui videlicet peccatores alios q enormitate flagitii et quodam quasi singular cati horrore excedentes supereminent cæteris les fuerunt quatuor sacrilegi milites hi, pro q nunc totus sermo hic. De talibus, inquam, p

;, non de communibus, nobis nunc sermo, ut in A ıs Omnipotentis virtus illustretur gloriosius, lexetur devotius et mirabilius prædicetur. Nam in omnibus sanctis suis sit mirabilis, certe in scemodi peccatoribus suis multo mirabilior , quanto virtuosius et misericordius est tam ı talium peccatorum dirumpere vincula. Qui »eto dum quotidiana et consueta hominum pec-cæteris peccatoribus similes, etsi gravia et dia perpetrent, dissimulant tamen, pertrans-, non advertunt, non ad se redeunt, non se evi-ıt quasi ea admittentes quæ et cæteri hominum psi abominantes alios, nec abominati ab aliis; potius eo ipso peccatores peccatoribus confœ-ti magis utpote peccatores peccatoribus similes. m cum forte hi, humani generis inimico insti- B e sic, cæteros peccatores, quibus ante similes ınt, novi et inusitati alicujus excessu transcen-, quasi communem et unitatam peccandi regu-spatiosam excedentes ipsis etiam sui prius si-»us peccatoribus abominabiles fiunt. Et ita inu-peccati profana novitas, præ abominatione et ore flagitii, novis his profanis peccatoribus ter-n pariter incutit et dolorem. Unde et sæpe fit, l se redeant et præ novi horrore et confusione tii vitam suam etiam ante actam ante se ponant; his quæ ante, cum cæteris essent peccatoribus les, ipsi admiserant, quæ tamen, ut diximus, s dissimulaverant, graviter se offendisse reco-ıcant, sanguine juxta prophetam tangente san-em sic, et Deo quidem divitiarum virtutum C ıino in hujuscemodi peccatoribus peccatissimis potentialiter quam mirabiliter operante sic ut ;uis sanguinem tangat, et sic novo quodam modo velut quadam pietate sæva seu sævitia pia san-is abstergat sanguinem, ita in gratia sua admi-li et virtute multa Altissimo qui solus mirabilis, solus facit mirabilia, per peccatum peccatum, [uam regno Satanæ in se diviso, per Satanam nam expellente. In quo et in nullo magis a po-ıte lucis potestas tenebrarum debellata eluditur. licet ut cum prædo ille gentium totam acquisisse ıatur sibi prædam tunc perdat totam. Nemo au-subcogitet, submurmuret nemo, a potestate te-:arum potestatem lucis e diverso debellari inter-ı et eludi similiter, ex diverso objiciens ipsos D r Domini agmina robustiores milites in charitate catos et fundatos, per potestatis adversæ virtu-dolosam seu potius dolum virtuosum, de ipsius ıini Sabaoth exercitu plerumque quasi vi raptos tivos duci et tanquam lucis potestate in his evicta dversæ potestatis transire satellitium. Nemo, in-m, sic cogitet, nemo objiciat hoc, quasi valeat in contrario simile, nec enim valet. Longe ɔpe hic ratio alia reformans judicium aliud. Sed ıoc alias. Interim ad sacrilegos nostros, unde i nostri jam aliquandiu notulas nescio quot in ara nostra resonavimus, quasi digitis et plectro aræ reflexis revertamur. Prætacta quippe ma-teria de pugna potestatis lucis et potestatis tenebrarum alium desiderat melum isto forte sicut acutiorem et longiorem. Ad sacrilego sergo Deo volente et Deus velit sic Deo nunc reconciliatos revertendum. Quorum certe peregrinatio Hierosolymitana, quorum pœnitentia publica quorum et mors tam cita, ut hucusque decantavimus, sic erat.

Quorum tamen unus quorumdam pravorum consiliis moras in dies nectens nec quam cito alii Hierosolymitanum iter arripiens, in cismarinis acturum se pœnitentiam sperans, cum in regno regis Siculi apud præclaram illam civitatem quæ Consentia dicitur in infirmitatem decubuisset extremam, infirmo mox etiam ante mortem cœperunt corporis membra computrescere, ita ut cum tabe caro ipsa quæ nervos tegebat et ossa, ab ipso infirmo frustatim dilacerata et convulsa projiceretur in areæ medium nervis sic discoopertis et ossibus. Et præsertim brachiorum et manuum caro ossibus et nervis vix adhærens, et quasi separationem desiderans, de facili ut videbatur et absque difficultate, a funesto illo carnifice milite, utinam tamen vere pœnitente, projiciebatur quasi sponte sua resolvens se sic; ipsa ut videri poterat, quasi gemebunda, quasi indignata et verecunda, quod post tantum nefas manu hominis et brachiorum ministerio perpetratum deinceps in compositione humani corporis foret. Miser tamen ille, dum ita se ipsum vivens discerperet, convelleret, dilaceraret et projiceret sic, pii et gloriosi neomartyris indulgentiam suffragium et patrocinium cum summa contritione gemitibus et suspiriis inenarrabilibus incessanter implorabat. Jam supra nominatus in historia hac, Wilelmus de Traci, hic erat, Deo ultionum Domino clamantem ad se militis sui sanguinem justissime ulciscente in isto præsertim sic; utpote qui, sicut supra in libello hos diximus, alios provocare audens primus et ante alios super christi Domini caput gladium vibrans ad ictum tam profane, tam impie ferire nequaquam veritus est; unde et justissimo Omnipotentis judicio factum sic, ut ipsi contra naturæ legem, etiam vivo adhuc, computresceret quæ vibraverat gladium et manus simul et brachium. Et quidem jam supradictæ civitatis episcopus certissime retulit sic, Willelmi illius in hac infirmitate confessor. Et ut ad alios præfatos sacrilegii complices, unde cœpimus, revertamur, ipsorum quotquot et talium, ut diximus, miranda, quia certe miraculosa, nec dubium corporum mors per tam modici temporis intervallum, triennii videlicet, sicut jam supra diximus, sic erat in tam brevi, ut nec unus quidem ex eis superfuerit. Altissimi super eos sicut creditur, etsi forte quod ipse velit, miserante clementia, ad terrorem tamen et miraculosam militis sui ultionem justitia omnes in brevi prosternente sic, ut viri hi sanguinum etsi pœnitentes, ut descripsimus, tamen juxta verbum Domini dies suos non dimidiarent. Unde et super his duplex calcantium celeuma in medio hoc citharæ melo concinendum in medio. Juxta quod hi

viri sanguinum et in conversione sunt contriti et in contritione conversi corde, contriti corpore.

O Deus ultionum Dominus! O Domine nihilominus misericordiarum Pater! Quis novit præ timore tuo iram tuam dinumerare ? Aut item quis potest pro bonitate tua misericordiam tuam mensurare ? Qui sic convertis ut conteras et sic conteris ut convertas, misericordiæ et veritati sic quasi æqua lance servans utrique quod suum est. Et ecce quia per vulnera tui martyris super ipsos vulneratos viscera tuæ miserationis effudisti. Et item propter vulnera tui martyris vulneratos ipsos ira indignationis tuæ confregisti. Hoc est celeuma duplex in cithara nostra concinendum. Hoc profecto modulati nunc in hac cithara meli duæ notulæ concrepandæ. Grata certa melodia super misericordia tua et veritate tua, Domine, gravibus nunc citharæ nostræ chordis et amœnis intermistum alternantibus sonum. Graves quidem resonant propter eam quæ decantatur tibi veritatem justitiæ, acutæ vero et amœnæ propter benignitatem misericordiæ tuæ. Hinc enim in corde conversis ad te miseratio tua pia : inde vero in eisdem corpore contritis a te indignatio tua justa: ut ita in melo hoc misericordiam et judicium cantemus tibi, Domine.

Jam quidem de potestatibus tenebrarum et principatibus per visibilem palmam mortis militis, sicut et per visibilem imperatoris triumphalis, et qualiter melus hic noster propter ipsius hic notas prolixiores aliquandiu productus est, verumtamen de visibili palma mortis militis ad visibilem palmam mortis imperatoris in hoc eodem melo decantemus adhuc expressius quid.

7 NOTULA

Imperatoris certe visibilis palma mortis, sicut potestates aerias et terrenas debellavit, leges et statuta subvertit. Similiter et visibilis palma mortis militis, sicut aerias, ut jam ostendimus, et terrenas debellavit, ut nunc ostendemus. Ecce enim quia reges mundi et principes aut per se ipsos, aut si curis terrarum occupati ipsimet nequeunt, per legatos suos ab universo ecclesiarum orbe circumquaque veniunt, vulneratum sepultum visitant, adorant vulnera, offerunt munera, implorant suffragia, et sperant patrocinia, certissime fidentes quod per aperta vulnera martyris effundantur ipsis viscera divinæ miserationis, aperiatur janua salutis, et omnipotentis protectionis manus non claudatur. Et ut de vulnerati corpore et de occisi vulneribus, et de prætactis etiam ciliciis quæ totum agonothetæ militis corpus obtegebant, nunc prætercam : certe novit mundus et jam videt quia mundi reges et reginæ in sericis suis et holosericis in veste sua peregrina in hyacinthinis suis involucris et polimitis principes et quotquot aulici purpurati et amicti auro primo gaudent, et cum summa etiam suscipiunt devotione, si forte vel de semicinciis viri, sanguine ejus vel etiam sudore infectis modico, seu etiam si corpus quocunque modo tetigerint, sibi acquirere valeant. In quarum etiam acquisition eriguntur altaria in auro et lapidibus pretiosis con flantur scrinia, quinimo et lata et spatiosa fundar tur monasteria ; dotantur et ditantur oppiparæ pe universum ecclesiarum orbem ecclesiæ multæ. Nar quod necdum audivi, nec legi, ego non arbitror al quem præliantium in toto exercitu Domini Sabaotl post triumphum suum in mundo hoc, per mundur universum, tantam et tam citam gloriam cons cutum. Doceat nos alter qui aliter aut audivit au legit de his. Adeo quippe cita, imo adeo citissim mundo gloria neomartyris declarata, ut a penu tima orbis insula in occidentali oceano cita per ipsu angelorum concivem, in tam brevi, sicut in histori docuimus, terræ sanctæ nostræ habitabilis, vel, u tradunt, mundi totius umbilico confestum sit evan gelizata, mox volans sic super pennas ventorun Et vere sicut magna et cita gloria. Thomas quipp nudius tertius homo erat similis nobis passibilis ; e ecce quia hodie quadam dexteræ Dei mutation admiranda vulnerati in sepulcro dormientis adhu mundus adorat vulnera, et etiam in semicinci gloriatur quæ utcunque occisi corpus tetigerint.

Revera ex sævitia illa inaudita et sacrilegi fac horrore motus Omnipotens et tam fortiter, tam hu militer tolerantis militis ineffabili compassion evictus, et illos tam subito contrivit et istum ta cito exaltavit ; nec iram suam, nec in ira sua mise rationes suas ultra aut dissimulare valens aut con tinere, miserator et justus Dominus. Siquidem i humana illa supra homines sævitia etiam vindicta et e diverso inaudita illa in homine patientia cita palmæ gloriam accelerabant.

O imperator bone Jesu, quam mirabilis es tu i militantium tibi sanctorum tuorum exercitu, se adhuc amplius in tuis et tuorum pœnis quas in ago hoc militari tolerasti mirabilior, nisi quia in te ips et tuis totum tolerasti et adhuc quotidie toleras o id solum ut sanctifices tuos ; adeo etiam sanctifice ut non solum per tuas et tuorum pœnas similiter tu sancti tui sanctificati sint, sed etiam ipsa pœn sancta, mors ipsa sancta et pretiosa, quæ interim sanctum. Sancta quidem mors ipsa et pretiosa qu tamen et pœna peccati est et peccati stipendium *Stipendium enim peccati mors* (*Rom.* vi), ait Mag ster. Verum imperatore in commilitonibus suis m rabiliter et potentialiter operante sic, hoc pecca stipendium transit in arma suorum militum no quidem carnalia sed potentia Deo. Et fit eis a palmæ meritum quod propter peccatum huma generi est inflictum supplicium. Pœna culpæ fit porta justitiæ. Et hæc quidem porta Domini. E nim Domini Domini exitus mortis, et justi Domi intrant per eamdem utpote quæ justitiæ porta e per quam justi intrant ad gloriam. *Aperite mi* inquit, *portas justitiæ, et ingressus in ea confite Domino* (*Psal.* cxvii). Et addidit: *Hæc*, inquit, *por Domini, justi intrabunt in eam* (*ibid.*). Sed impera tam clemens, in cujus majestate tanta clem

commendabilis, eo quidem commendabilior quod in tanta potestate sit; quid dico de pœna, quid de morte vel tuorum vel tua, per te sic sancta et sanctificata sic, cum etiam loca ipsa et tempora et ipsa etiam instrumenta malorum ad tuorum gloriam tu una cum tuis sanctifices, sed ut adhuc etiam plus adjiciam quidquid sanctum tetigerit aut fuerit circa sanctum, sit aut vestis aliudve, sanctificatum habeatur? Quod memoro ista sanata probat fimbriæ Dominicæ tactu. Si quidem imperatoris fimbriæ tactus etiam ante exitum suum de mundo sanavit infirmam. Similiter et semicintiarum militis tactu sanati multi et infirmi et infirmæ post excessum suum de mundo. Et quo etiam pro cæteris et gaudium pariter parit et cum jucunditate miraculum, sanctificatur etiam sancti corporis transeuntis umbra transiens. Cujus veritatem dicti transeuntis Petri infirmos obumbrans umbra demonstrative oculo ad oculum probat. Sed de hujuscemodi sanctificatoribus et sanctificationum causis plenius alias. Ad potestates terrenas per visibilem palmam mortis militis visibiliter triumphatus revertamur: cœptam meli istius notulam super his consummare desiderantes, plenius videlicet expressius et nominative in aliquibus potestatibus terrenis id ipsum quod cœpimus demonstrando.

Sunt quippe duæ inter cæteras mundi potestates magnæ et præclaræ, duo videlicet reges magni et illutres nominative hic exprimendi.

DE CHRISTIANISSIMO FRANCORUM REGE PEREGRE PROFICISCENTE AD MARTYREM.

Primus inter cæteros et præ cæteris piissimus ille et Christianissimus divæ recordationis rex Francorum Ludovicus, sæpe et sæpius, ut dignum est, in historia nominatus, ex cujus etiam et Deo et mundo tam sancti, tam clari et grati crebra insertione nominis totam historiam sacratiorem reputo, et eo amplius illustratam post futuris etiam sæculis gratiorem futuram non dubito. Qut, ut in libello historico satis supra ostendimus, quod tamen ad tanti regis clementiam et gloriam immortalem satis ostendere non sufficimus, inter reges rex ipse singularis, cum nos jam exsulantes vagos et profugos et quasi locum in mundo non habentes mundus non abjecisset, solus ipse regia motus clementia in augustali tam magnificentia quam munificentia nos excepit. Demum vero post martyris de mundo excessum, mundo cito post propter signa virtutum et prodigia quæ fiebant tropæum matyris prædicante, rex ille pius exinde motus, mox quod inauditum est, reges videlicet Francorum transisse maria, nisi forte ad exteras seu fidei inimicas nationes debellandas, ipse tamen tam potens rex, solo pietatis amore tractus et evictus, exivit regnum, ventis se commissis et undis et insulam in corde maris sitam intravit: ob id solum ut eum quem exceperat et exhibuerat exsulem adoraret vulneratum in sepulcro dormientem adhuc: et adorans ea quæ talem et tantum regem decebant obtulit munera, vinum videlicet et aurum; aureum scilicet calicem et vini centum modios perpetuo ad natalitium diem martyris singulis annis celebrandum in lætitia, in hic pius ille rex sive in vita sive in morte sua pro se et pro regno suo beato martyri quasi annuum tributum solvens.

Et talem profecto regem talis oblatio decuit, vini dico cum calice aureo. Et revera, ni fallor, mystica oblatio hæc etsi rex ipse qui offerebat forte ignoraret mysterium. Revera mysterium illi offerre vinum et aurum qui propter justitiæ veritatem calicem salutaris accepit. Et in hoc etiam carnis natalitio imperatoris militis martyris spiritus natalitium simile.

8 NOTULA.

Imperatori quippe mox nato in carne aurum, thus et myrrha a regibus offeruntur in mysterio. Et similiter militi jam vere nato in spiritu a regia potestate dona mystica.

9-14 NOTULÆ.

Imperatori offeruntur ad declarandum natalitium suum carnis: et similiter militi ad illustrandum suum natalitium spiritus.

O magna opera Domini! O opera inexquisite exquisita in omnes voluntates ejus! Quis crederet visui nostro, regem videlicet tantum exisse regnum, transisse maria, nescio quorum humilium parentum occisi filii adorans vulnera, offerens munera, et tam humiliter, tam devote pro se et pro regno quærens patrocinia! vere non est similis tui in diis, Domine, non est secundum opera tua, qui solus mirabilis, solus facis mirabilia. Unde et merito in propheta specialiter vindicas ad mirabilis nomen proprium tibi: *Et vocabitur*, inquit, *nomen ejus Admirabilis* (*Isa.* IX): qui humilias lignum sublime et exaltas lignum humile: qui siccas lignum viride, et lignum aridum facis frondere. Tu, Domine, locutus es et facis sic.

DE ILLUSTRI ANGLORUM REGE TRIUMPHATO PER MARTYREM.

Sed quid? De quadam alia mundi potestate inclyta et immensa in victorioso martyris sanguine triumphata, consequens nunc mei nostri notula in cithara nostra resonabit, nisi quia prior illa de mundi potestatibus, de qua in proxime præcedenti meli notula decantavimus, non tam triumphata, quam sponte humiliata prædicatur: verum potestas hæc, de qua nunc meli hujus notula resonabit, ad omnipotentis imperatoris gloriam et commillitonis martyris sui palmam illustrandam, et ab ipsius triumphatæ potestatis Deo favente coronam immarcescibilem per visibilem palma mortis militis palam est triumphata. Quæ profecto potestas mundo tam clara ne silentio meo obumbretur diutius, hæc tanta et tam magna potestas palam, et tam fructuose, quam gloriose triumphata. Henricus illustris rex Anglorum est magni illius Henrici quondam Anglorum regis nepos. Quem quidem et præsens et sæcula post futura perpetuo jubilarent.

et in orbe Britannico regem quasi unicum et singularem et cæteris qui ante ipsum incomparabilem conclamarent, si non tamen nescio quo Dei judicio, ira pessima consultrice et parvis instigantibus sic, ex profano illo facto patrato in martyrem maculam dedisse judicaretur in hanc tantam gloriam suam. Iste quippe Henricus, gentis firmamentum, stabilimentum populi, fulcimentum infirmorum, pauperum tutor, superborum baculus, malleus tyrannorum, rex pacis et columna justitiæ; quem crescere fecit Excelsus quasi terræ pulverem et ut stellas exaltare semen ejus et hæreditari illos a mari usque ad mare; cujus profecto ut novit mundus et contestatur adhuc hic imperatoris excelsi singulariter miles et martyr, dum adhuc in carne, in floridis juventutis suæ annis militaret, tantam, sicut in libello historico supra satis ostendimus, adeptus fuerat familiaris dilectionis gratiam, ut in aulico cancellariæ officio quasi co-Augustus coregnaret Augusto. Sic erat inter duos quasi regnum unum, quia cor unum et anima una. Verum, ut longiora nunc brevius percurram, utpote quæ in historia prolixius præostensa sunt, multis audicorum et aliis multis præsertim nostri officii viris, clericis dico et pontificibus, mutuæ istius dilectionis ei pacis, pacis totius et dilectionis inimico instigante sic; istud quod indissolubile videbatur unitatis vinculum ruptum est, rege tam diligente et tam dilecto adeo adversus tam charum suum, tam dilectum suum, succenso quasi clibano a coquentibus, ut a pravis male consultum animi sui calorem intra se continere non posset; quin potius coram præfatis illis militibus carnificibus et aliis etiam aulicis palam, in vehementi iræ suæ impetu, tam dura, tam aspera adversus tantum dilectum suum et tam charum innotuis, ut auditores milites concussi ex his morte eum tollerent et occiderent, arbitrantes se ex hoc gratum regi obsequium præstitisse; quod tamen ut pervenit ad regem, sicut qui præsentes fuerunt constestantur, non potest excogitare cor, non lingua proferre, non os effari, quantum mox ex horrore facti fuerit stupidus et attonitus, quam perturbatus, quam totis intimis concussus visceribus et excussus, se quasi dilacerans et dilanians, adeo etiam stupidus et attonitus ut qui viderunt secretius et familiarius sic, ne verteretur in maniam aliterve a tristitia absorberetur, vehementer formidarent. Inter alios qui tunc regis familiarius astiterunt, vir omni sanctitate præclarus, venerabilis episcopus Bajocensis Henricus, mihi, qui hæc scripsit, retulit sic:

QUOD PER TOTAM HISTORIAM AUT METU AUT GRATIA NIHIL PRÆTERMITTAT DISCIPULUS QUI SCRIPSIT HÆC.

Et, ut hic semel hoc interserendo dicam, et semel hoc dixisse sufficiat, præsertim cum de rege gentis meæ nunc sermo sit, teste mihi Deo et martyre suo, quibus servire desidero in calamo meo hoc, de tota martyris historia, prout desuper datum, exarata, nihil est quod ut plerisque moris est,

A aut meticulose excurtem, aut metu subticeam, gratia demulceam, aut assentatione deliniam. Tı quippe periculosum et ignominiosum admod discipulo præsertim magistri martyris, aut ma debita veritatis præconia subticere aut ejus inin exquisita assentationis blandimenta consuere, bus suam sævitiam tegant: turpe, inquam, et i miniosum discipulo martyris consuere hæc, in præsertim historia quæ de ipso texitur: ubi gato omni metu et assentatione fallaci et vana tia, sola contineri debent veritatis martyria, sic ipse pro veritate martyr est. Sed ad regem nost revertamur, cujus certe nec per gratiam, etsi meus et dominus sit, nec pro martyris itidem mini mei et magistri testimonio subornato, sc

B et prudens contra conscientiam meam, per to hanc martyris historiam, aut mendacium prc aut metu veritatem abscondo quod esset sub m lucernam ponere, quam profecto veritatis lucer ab initio, cum martyris ordiri cœpissem histor non proposui quidem sub modio ponere, sed s candelabrum, ut omnibus luceret qui in dom clesiæ sunt.

Sed ad regem nostrum revertendum adhu jus revera famæ expedit immortali, ut a mar discipulo scribantur hæc: qui alias forte in sæ post futuris mortem directo præcepisse judica et super hoc pœnitentiam non egisse. Solent q in humano genere detrahentium linguæ toxica quocunque mali seminario multum mox per t

C corpus effundere virus et inficere totum. Sed profecto super eo quo excessisse se accusab jam docebunt sequentia, humiliter et supra om fidem devote pœnituit, non, ut ipse rex mihi tyris discipulo qui scripsi hæc confiteri dignat quod martyris mortem directo præcepisset, absit a tanta mundi potestate et mundo tam sed quia etsi non per ipsum, pro ipso tamen ejus favore mors hæc. Ego quippe discipulu scripsi hæc, quadam semel nacta et loci et tem occasione, zelo justitiæ attrahens spiritum dens sic, domino regi secreto inter nos ta prius objeci quod videlicet mors hæc domini pro ipso fuisset et per ipsum. Ipse vero, in nu notari posset motus, in omni tranquillitate re

D dit, et ut ipsis verbis ejus utar: « Tuum, » in *pro* « dolens concedo, sed tuum *per* audacter re Et mihi quidem rex sic. Solus Deus et ipse Si solum excesserit sic, (et hoc velit Deus, ne plius!) nimis quidem, et proh dolor! quod etia Et adjecit tamen qui mihi super hoc loqui dig est rex, etiam quodammodo per ipsum fuisse tem hanc, utpote qui in ira sua coram auli concubiculariis militibus suis tam dura tam locutus fuerat, ex quibus citæ mortis viri d occasionem. Tanta potestas meæ parvitati a bat se sic, non excusabat: sed intermittamus de hoc, id in primis totis cordis nostri visce intimis supplicantes, quod si forte præcipit fa

d a tanto rege absit nec est credibile, Deus
›scat. Si vero absque præcepto qualitercunque
ıam dederit, fructuosam ei pœnitentiam Deus
›iret. Cujus pœnitentiæ actionem, de qua jam
ımus, amodo juxta superius promissum no-
m, prosequemur.

: ut jam supra tetigimus, mox ut tam lethalis
verbum ad regem pervenit, afflictus est affli-
ne magna. Et in nominatissimo illo Normanniæ
ido, quod Argenteo dicitur, in quo primum
›pit hoc, per dies quadraginta sedit mœrens,
toto illo pœnitentiali dierum numero acerbio-
multo plusquam mortuorum luctum fecit. Lu-
ium cibos comedit, equum non ascendit, nulla
antium causa, nulla agendorum consultatio,
a pulsantium querela ingrediebatur ad eum,
a tot terrarum regendarum sibi cura propone-
ır, omnia tunc quasi postponenti præ dolore.
›bat quippe solitarius, super hoc quod accide-
ngemiscens semper et dolens, et sæpe et sæpius
ıns heu heu accidisse sic!

DE IRA REGUM.

quam pestiferum malum et ipsis regibus et toti
i inimica regum ira, non se reprimens, sed mox
npens in furorem! Cujus concitati sic impetum
rex ipse ad se reversus cohibere desideravit,
æpe tamen quasi acceleratim per longas regum
ıus volans irrevocabilis est, rege etiam jam pœni-
e et ut revocaretur volente. Multi quippe et fere
quot in mundo sive per fas sive nefas, qui regum
i cujusdam generis deorum terrigenarum non
ent gratiam, non vereantur offensam; adeo etiam
l inter hos multi qui etiam non jussi, mox cum
beneplacitum vel ex modico aliquo suspicionis
conjectant, sive bonum sive malum, parere
lerant et quisque alterum prævenire in parendo:
dum etiam atrociora non jussi, quasi jussi,
mittentes, arbitrantes se in his gratum obse-
m præstaturos. Verbi causa nimis vicina est.
quippe sacrilegi nostri occisores, qui tam te-
, tam præspropere, tam præsumptuose et tam
erse regis verba indignabunda interpretantes
e et mundo tam claræ potestatis nomini notam
ım ruinæ scandalum et tantam doloris mate-
ingesserunt.

REPETIT DE IRA REGUM.

quam cavendum, quam caute agendum, potis-
m regibus, ut tunc maxime cum irati, nec enim
t non irascantur, eo frequentius quo sublimius
i sunt, tunc, inquam, maxime teneant se, repri-
t se, ut qui sunt capita gentium et rectores po-
rum, tunc præsertim se ipsos regant, ne qui
um est dominus iræ servus effectus regnet ta-
super omnes. Hoc est enim juxta sapientem de
s unum per quæ terra movetur, quod etiam in-
ia quasi pessimum primum ponit: *Per tria,*
ens, *movetur terra, per servum cum regnaverit,*
tultum cum satiatus fuerit cibo, per odiosam
rem, cum in matrimonio fuerit assumpta (*Prov.*
A xxx) *Per servum*, inquit, *cum regnaverit*, hoc est
unum inter tria quod et primum ponit; et ideo pri-
mum quia, ut diximus, pessimum, quasi præ cæte-
ris inter gentes pressuræ primatum tenens: *Per*
servum, inquiens, *cum regnaverit*: profecto per ser-
vum, sed servum dico hic non tam glebæ quam iræ
de illa quippe terrena seu nativa glebæ servitute ni-
curandum, sive regnet sive serviat. *Servus*, inquit
Magister, *vocatus es, non sit tibi curæ* (*I Cor* VIII):
summo igitur cavendum opere, præsertim regibus,
ut tunc maxime cum irati, nec enim in regum po-
testate est ut non irascantur; tunc, inquam, maxime
cum irati, sic irascantur ut non peccent. Unde et
regum unus: *Irascimini*, inquit, *et nolite peccare*
(*Psal.* IV): ; quasi dicat, quia etiam in regum pote-
B state non est non irasci, sic tamen irasci permitti-
tur, ut iram peccatum non sequatur, videlicet ut
interioris illius caloris ex mortis pœna coalescentis
et nati non exterius flamma exeat, non furor erumpat.

Æstimet potius rex mox, cum indignationis suæ
flamma exierit, mox totum regnum incensum. Et
hoc est quod jam tetigimus et hic iterare non super-
fluit, regis mansueti dogma sæpe et sæpius vim iræ
experti: *Irascimini*, inquit, *et nolite peccare*; quasi
ne iræ servi efficiamini et sic etiam servi peccati, si
peccatis post iram. Quia sic regnabit iræ et peccati
servus, si rex peccet post iram. Per quem profecto
regem servum terra movetur, ut docet sapiens, et
quotidie videmus sic et patimur hoc. Et vere profe-
cto scriptum, quod et ipsa quotidiana experientia
C docet, quia secundum ligna silvæ sic ignis exarde-
scit, et secundum virtutem hominis, sic iracundia
illius erit, et secundum substantiam suam exaltabit
iram suam.

O quanta mala ex regis nostri ira, toxicatis invi-
dorum linguis stimulantibus, sicut per totam histo-
riam liquet, et regno et sacerdotio pervenerunt! *Ita*
enim, sicut verissime scriptum est: *Justitiam Dei non*
operatur (*Jac.* I) Sed misericors et miserator Do-
minus ab hac regis servi sui ira suam iram avertat,
et iræ illius excessum omnem indulgeat.

DE NUNTIIS AD ROMANAM ECCLESIAM A REGE MISSIS POST MARTYRIUM.

Et quidem pœnitentis regis hæc erat salutis pro-
videntia. Rex per totos quadraginta dies solitarius,
D ut præostendimus, sedens et mœrens sic, confestim
in primo sacrilegii auditu viros magnos et industrios
ad Romanum pontificem Alexandrum tertium de-
stinavit, ab ipso tanquam summo Ecclesiæ patrono
et Patre omnium consulens quid agendum, et sicut
credibile, humiliter in quo excesserit confitens.
Verum quia confessio, sicut nec per scripta nec per
personas interpositas fieri solet aut debet, et viva
vox confitentis quo plus auget devotionem, eo plus
habet virtutis, vir apostolicus a latere suo duos
cardinales direxit, piæ memoriæ magistrum Theodi-
num Portuensem episcopum cardinalem, et qui ad-
huc superstes est Albertum sanctæ Romanæ Eccle-
siæ cancellarium, viros certe omni religionis san-

ctitate et scientia præditos; qui et episcopus regni ob supra huic insertas historiæ causas anathematizatos vel suspensos canonice absolverent, et regis postulantis saluti providerent. Itaque ad regis et totius Ecclesiæ consolationem hi missi. In quorum adventu episcopi absolutionem quidem, quam non meruerant, de clementia viri apostilici et eorum qui missi fuerant obtinuerunt. Rex autem id, super quo in morte martyris se excessisse accusabat, devote et humiliter confitens in facie Ecclesiæ emendatus juravit postea se infra triennium crucem facturum et Hierosolymam profecturum, nisi per dominum papam staret aut per ejus catholicos successores. Et quidem regis pœnitentia sic erat tam devota tunc et tam humilis, ut ipsi cardinales videntes sic illius in psalmigrapho veritatem versiculi missis paragromatibus contestarentur: *Qui respicit*, inquit, *terram et facit eam tremere, qui tangit montes et fumigant* (*Psal.* CIII).

DE PRIMA DISSENSIONE ORTA INTER REGEM PATREM ET REGUM FILIUM.

Verum modico exacto tempore, quarto, ni fallor, quintove circiter anno a martyrio et a pœnitentia regis hac, inter regem patrem et regem filium suum, qui, ut supra in historia ostendimus, per regni episcopos in inguriam metropolitati sui tunc exsulantis, rege patre sic volente, in regem unctus est, profana seditio et bellum nimis intestinum est exortum, adeo ut adversus regem patrem et sui fere quotquot, et etiam alieni, Francorum videlicet rex, in potentatu suo magno cum filio rege fœdus jungentes insurrexerint. Regis terræ et regna et nationes et populi tam sui, ut diximus, quam alieni, adversus solum regem patrem arma moverunt.

DE PRIMA PEREGNINATIONE REGIS AD MARTYREM ET CAUSA PEREGNATIONIS.

Igitur rex pater quid faceret? quo se verteret? ad quos declinaret? Nusquam fides tuta imo nulla, quia periit. Et foris pugnæ et intus timores. Quod igitur solum tunc supererat, humano deficiente rex solum ad divinum consilium et auxilium se convertit. Audiens quippe in dies et certissime credens, mundo jam contestante et cum admiratione conclamante virtutes, signa et prodigia quæ Cantuariæ fiebant per martyrem, de mutua inter ipsum et martyrem jam pridem gratia, sicut spero, non immemor, eo etiam fiducialior quod de excessu suo in martyrem gauderet et speraret se pœnitentiam egisse, a Normannia exivit. In qua tamen tunc potissimum quasi totus erat fervor, debacchantis rebellionis. A Normannia, inquam, exivit tunc, et illam, sicut et alias dominationes et principatus suos transmarinos, quasi in solius protegentis Dei et martyris sui manu relinquens omnia, confestim sola divinæ protectionis spe adversus hostes suos armatus transivit maria, et, omni occasione et dilatione postposita, Cautuariam venit.

QUALITER REX PEREGRINUS CANTUARIA INTRAVERIT.

Et incredibiliter humiliatus et devotus, mox, antequam civitatem intraret, ut ipsam vidit et metropolitanam ecclesiam in qua martyr requiescit, mox, inquam, se exinanivit, et potestas tanta pauperrimi servi mox formam induit, nudis pedibus et toto etiam nudato corpore, præterquam vili quadam tunica super nudo amictus. Et pedes et nudus sic palam in die et in omnius conspectu civitatem intravit. Et per vicos et plateas civitatis luteas tanquam de plebis villissimorum unus, abjecte sic incessit. Ecce David alter, qui tam dilecto filio suo quasi Absalone altero ob peccatum ipsum persequente nudis plantis, sicut primus David civitatem exivit et iste secundus ingreditur. Et ita in suspiriis et gemitibus, tot gentibus et nationibus tremebundus, ipse timens et tremens, martyris adiit sepulturam. Ubi tota illa adventus sui die et nocte sequenti jejunus et pervigil ante martyrem pernoctavit. Ni fallor, nec enim dubito, sicut gemebundas et pias ante martyrem, quem adeo dilexerat et a quo tantum dilectus, orationes effundens, ejus, nec dubium, meritis, orationibus et patrociniis in tam arcto toto cordis affectu se commendans; quo mox rerum exitus demonstrabit. Et ibidem etiam coram martyris sepultura, quasi coram ipso martyre sancto illo et venerabili fratrum cœtu convocato, a singulis fratrum virgæ disciplinalis percussiones singulas velut quasdam secundas quadragenas apostolicas, imo regias, novas et sicut arbritor usque tunc inauditas accepit.

QUOD REX CONSUETUDINES ILLAS MALAS QUI EXSILII ET MARTYRII CAUSA FUERUNT ABDICAVERIT

Consuetudines vero illas in scriptum redactas, quæ inter martyrem et ipsum totius fuerunt dissensionis materia, et postea in exsilio confessoris et demum in morte martyris causa, rex tanquam vere pœnitens et justificatus jam abdicavit malas et iniquas deleto sic pro martyris devotione per virtutem martyrii quod adversum nos erat, clerum dico, chirographo decreti quod erat contrarium nobis. De quo satis supra in historia. Bonas vero solum observandas sanxit in posterum. Quarum tamen abdicatarum sic nonnullæ ab Ecclesia damnatæ peregnum observantur adhuc. Quod si rege sciente et approbante rex ipse viderit; Deus nolit. Hæc autem prima regis ad martyrem peregrinatio et coram martyre humiliatio sic est.

Ad te igitur, Domine, ad te faciem meam nunc converto, ad te oculos meos levo ut eructent labia mea hymnum. In tantum etenim jam plenus sum, quod ultra continere non possum quin laudis tuæ præconia annuntiem et enarrem mirabilia tua. Ecce enim quia Paulum etiam plus quam de Saulo perfecisti. Eo quidem Saulo major, quo rex tantus et ad bonum et ad malum faciendum sit potentior. Et ecce quomodo quasi totius regiæ suæ sublimitatis oblitus humiliaverit se. Et quod accedit, imo quid facit cum jucunditate ex virtute miraculum, imo quod totum illustrat et jucundat tam profundum Dei judicium, rex ille tantus ad illum sic convertitur

itur et coram illo sic humiliatur, quem, ut A in historia descripsimus, adeo in mundo hu- erat, ut nec ipse nec sui in mundo inter ho- quasi locum haberent, verum admiranda qua- ere Dei dexteræ mutatione, rex tam potens, nunc regali insigni rejecto, pedes et nudis , totus etiam nudatus præterquam sola vili super nudo amictus, illum abjectus sic ad- adit, quem cum suis paulo ante denudavit et ipsit, et quoad licuit perpetuavit exsilium. nunc devote petit suffragia, suppliciter invo- rita, et humiliter quærit patrocinia, cui paulo ratio fuit interdicta, ne foret ab Ecclesia oratio um pro eo. Illius etiam rex infantium more ns nunc super manus et pedes, et sæpe et deosculatur nescio quem superpositum Tho- B mulo lapillum, cujus paulo ante ore ad os gaverat osculum.

am admiranda in nostra ætate hac tanta re- utatio ! Vere quam admiranda, Domine, si- terribilia et profunda, nihilominus et jucun- icia tua ! Tu vere omnipotens super omnia tua. Quantumcunque potuerit homo et enisus tu tamen supervalebis. Et quidquid hominis et vana cogitatio ordinans mentiatur sibi, ut æterna voluntas tua fiat, in contrarium admirabilis magnificentia tua, Domine. Quod s, quod audivimus, quod non sperabamus, stamur nunc et scribimus. Gratiæ tibi, Omni- , quod et Patre meo et Domino et confratribus jusdem oneris comportatoribus jam a rebus C is exemptis et in Christo quiescentibus, ego uasi solus superstes adhuc et exsilii nostri et martyrii gloriam non solum merui videre, scripto ad sæcula post futura transmittere. t laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo uandiu fuero. Unde et Domini facta hæc, quæ ns recolo, devote itero. O domine, quam ma- s tu, et quam præclarus virtute et quem supe- emo potest ! Quin potius juxta quod mulier halis præconizat, montes per te a fundamentis antur, cum aquis, et petræ sicut cera lique- nte faciem tuam. Qui enim timent te, magni apud te per omnia. Et ecce quia juxta quod nizatum tunc et nunc impletum cernimus, ut nio præconium nostrum copuletur. Ecce enim D or quod vere scriptum quod in manu Dei sit ; nquam, cor regis paulo ante sic pertinacissi- duratum, amaricatum et elevatum sic, quo- nunc mollitum, quomodo indulcoratum et hu- um sit. Mons revera a fundamento suo motus cum aquis populorum multis circa martyris um circumfluentibus et affluentibus toto die. etiam hic noster, hic rex noster, mons mo- cæteris. Qui quoties a transmarinis in re- revertitur, mox antequam alias divertat, lia regni negotia, mox martyris suis amici t domini visitat sepulturam cum propriis suis motis similiter. Populi quippe multi et nationes, quibus præest, et ipsius præcipue aulici præ cæteris mundi nationibus, si devotius nescio, Deus scit, sed hoc scio, quia martyris tanquam specialis patris et patroni sui tumulum frequentius adeunt. Benedicentes ergo laudemus Dominum pro regis nostri peregrinatione hac, pro conversione tam devota pro reversione tam grata et pro humiliatione tam gloriose abjecta. Laudemus, inquam, benedicentes quod cor filii conversum est ad patrem et cor patris ad filium, quod reversus est dilectus ad dilectum, quod elatus est humiliatus ad excelsum. Hymnum igitur iterum et iterum in isto citharæ nostræ melo resonemus Domino, hymnum novum resonemus Deo nostro. Hymnum, inquam, novum pro regis nostri hac peregrinatione prima, pro conversione nova, pro reversione tam jucunda et pro humiliatione tam insperata, et pro tam novo tam glorioso et tam pleno per martyrium triumpho. Cujus tam triumphato quam triumphanti communis gloria est ; cui vero eorum sit gloriosior nescio ; unum scio quod triumphato fructuosior sit. Martyri quippe triumphanti video quod solum sit ad gloriam ; sed regi triumphato video quidem quod sit ad gloriam et sperandum quod sit ad coronam, ut de corona transeat ad coronam, de corona regni terreni corruptibili ad cœlestis regni coronam immarcescibilem : solum in eo quod cœperat perseveret. Et de hac quidem tam triumphati quam triumphantis nova gloria hymnum novum cantare bonum quidem ei jucundum. Eo certe tam bonum, tam jucundum, quod tam amplus, tam plenus sit triumphus hic, quod ipse utrique tam martyri videlicet quam regi sit communis ; qui et martyri triumphanti gloriam et regi triumphato apud Dominum et homines et gloriam pariter parit et gratiam. De ipsis etiam inimicis suis eo quod sit triumphatus, sic continuo triumphaturus, ut finita peregrinatione hac mox docebitur.

ITERAT HIC SE PER HISTORIAM HANC PROSEQUI VERITATEM OMNI GRATIA ASSENTATIONE ET METU OMNI POSTPOSITO.

Nemo autem arbitretur, aut suspicetur nemo, quodam me assentationis velamento pro regis mei gratia vel favore, eo videlicet quod rex gentis meæ sit, ut supradiximus. et hic iterare non piget ; aut pro martyris, eo quod pater et dominus meus sit et fuerit, laude exquisita, laxis aliquando linguæ habenis veritatis excedere metam ; cum multi adhuc supersint, qui ex tanta potestate sic triumphata tantam triumphantis gloriam et tantam triumphatæ potestatis, sicut descripsimus humiliationis gloriam pariter et gratiam, quam et viderunt, utpote cui et interfuerunt, ipsi contestentur. Nihil enim per totam martyris historiam, Deus scit, ut jam semel testatus sum et contestor nunc iterum, aut hominis metu de corpore veritatis mutilo aut adversus veritatem propter hominis gratiam amplifico, aut ut homini placeam assentatione veritatis seductrice interverto, aut propter popularis auræ flatum intersero vel

omitto. Sed ad gloriam potestatem nostram nunc certe gloriosiorem, imo quasi nunc primo gloriosam, cum sit gloriose sic triumphata, revertamur adhuc,ut tam gloriosæ, tam devotæ peregrinationis cœptum iter consummetur. De qua meli hujus non jam notula, sed potius nota, in cithara nostra quia dulcius et diutius resonavit, utpote victoriæ hujus tam celebris sicut triumphantis et triumphati communi gloriæ festive et solemniter *Alleluia* reversionis decantantes; reversionis, inquam, perigrini novi ad novum angelorum concivem, filii ad patrem et patris ad filium, et dilecti ad dilectum. Sed circa magnum hunc et insignem peregrinum nostrum immoremur paulisper adhuc; et exinde ex peregrinationis hujus humilitate et devotione quid cito post acciderit non tacendum.

QUALITER REX PEREGRINATIONE REVERTENS CANTUARIAM EXIERIT.

Omnibus itaque in tanta, ut jam descripsimus, humilitate et devotione consummatis, rex jam vere rex et peregrinus tam devotus, in crastino post missam ante martyris sepulturam celebratam de martyre, maculatis sic pedibus ut humiliter coram martyre venerat, nec etiam refocillatus, in spe multa patrocinii per martyrem in brevi sibi futuri recessit.

DE HOSTIBUS A REGE POST PEREGRINATIONEM SUAM CITO TRIUMPHATIS PER MARTYREM.

Et quod dictu mirum, et ad martyris gloriam et regis pœnitentialem devotionem commendandam non tacendum, spes regem non confudit, siquidem ipso eodem die, quod mundus novit et mihi etiam discipulo qui scripsi hæc rex ipse fateri dignatus est; ipso, inquam, die quo ante martyris sepulturam missam de martyre humiliter admodum et devote audierat, martyre affectuose salutato et quasi a martyre benigne licentiatus post recedens, erat autem Sabbatum; eodem, inquam, die, eadem etiam diei hora, qua missæ interfuerat incessanter martyris patrocinia invocans, princeps Scottorum captus est. Magnus profecto princeps hic, et inter multos et magnos regis inimicos ipse tunc maximus aut de maximis. Et a militibus quibusdam et paucis et mediæ manus hominibus, qui inter regis fautores tunc paucos regi favebant adhuc, interceptus, tanquam gladio non extracto nec illato vulnere, sed sicut sine pugna et sine plaga captus est; sicut accepi, quodam casu fortuito sed nescio quo, ab exercitu suo grandi quem collegerat, parum deflexus, Altissimo quidem, in cujus ditione cuncta sunt posita, volente eum tradi sic.

Sed quid per singula? Post regis tam humilem, tam devotam supra descriptam peregrinationem, sensim in dies, nec longa mora, et cismarini et transmarini præsertim fideles sui, sed eo ipso jam infideles quo rebelles, in retiaculum quod ipsi domino suo regi tetenderant, ipsimet peccatores ceciderunt. Revera peccatores, domino suo et regi suo fidem non servantes: videntes autem alii cum rege

A tam subito Domini manum tam valida silu e[...] versi: et ita supra mundi assertionem et sp[...] ex insperato et subito; *siluit omnis terra in c*[...] *ejus* (*Malach.* XI, 52). Et factum est in pace ejus Domino super iram inimicorum suoru[...] num suam extendente. Et ita ut supra de die[...] tetigimus, rege orante et super inimicis suis [...] revera Sabbatum erat, Sabbatum revera [...] regi portendens auram in brevi futuræ sibi [...] litatis et pacis, ut ita ex Sabbato speraret [...] tum ex Sabbato temporis Sabbatum quie[...] quod Israeli in propheta Dominus pollic[...] *et it*, inquit, *mensis ex mense, Sabbatum ex* [...] (*Isa.* LXVI). Itaque relinquitur sabbatismus [...] miliato sic. Hunc vero super inimicos s[...]
B cessum suum et pacem tantam et tam pe[...] eo plus miraculosam qua tam citam, om[...] animis obfirmatis adversus se, rex totam [...] Domino et glorioso martyri sancto ejus, c[...] sime ascribenda.

DE SOMNIO MARTYRI ADHUC EXULI PROPHETICE [...] QUASI REBELLIONIS HUJUS ET PACIS PROPH[...]

Hoc quippe, quod martyri adhuc exsuli s[...] de qua jam locuti sumus rebellione et po[...] lionem pace tam cita accidit, propheticu[...] dam somnium et vere propheticum, evide[...] probat, ipso domino meo tunc exsule, somni[...] mihi discipulo qui hæc scripsi ore propr[...] cante sic: « *Aspiciebam*, inquit, *in vision*[...] (*Dan.* VII). Et ecce quia ego super monte[...]
C exclusum eram et dominus rex deorsum in [...] Et ecce quia subito universæ cœli volucres a[...] regem convenerunt, ipsum cum unguibus [...] rostris in subito et cito alarum suarum qua[...] nis vehementis spiritu impetentes. Ibi omni[...] ris volucres, maximæ quæ ex rapto vivu[...] aquilæ, ibi griphes, ibi alieti, ibi vultures; il[...] vi, ibi accipitres, ibi lari, ibi herodii. Sed q[...] singula? Singula mihi visa erant ibi volucr[...] nera in genere suo regem quotquot imp[...] Cujus vestimentis per volucrum ungues et [...] citissime panniculatim dilaceratis, rex mox [...] camisiæ tenui schemate vix opertus, quasi j[...] dus volucribus expositus est. Et jam tantum [...] dum turbinis vehementis volantium, et ro[...]
D unguibus impetentium impetum sustinere [...] lens, hinc inde impellebatur. Et ipse sensi[...] licuit regrediebatur et retrahebat se, ut vim [...] tus, etsi non declinaret omnino, extenuaret [...] Erat autem a tergo regis non respicientis, q[...] conclusus sic respicere potuit; erat, inquam [...] rimum præcipitium et profundissimum, a reg[...] a tergo improvisum. Cui cum appropinquas[...] rex, sic retrahens se, et quoad poterat evita[...] petentium vim, unus de aulicis regis fami[...] mis, de quo tanquam de se altero rex fideba[...] quem et honoribus et divitiis inter regni pri[...] illustraverat; hic, inquam, torvo torvior, [...] quam inhumanus, in volucrum accessit adj[...]

ı, qua sola super nudo rex vix amictus erat, A poliare violenter attentans, et cum volucrum ipse pariter regem cœpit pellere in præcipi-ege vero jam ruituro, commota sunt pietatis viscera mea super rege, qui in monte sede-celso cernens hæc. Et pristinæ gratiæ et fa-tatis mutuæ inter regem et me recolens, etsi odo offensum, non potui tamen in offensa erationem meam continere; quin potius, sic-n mihi, de montis tam excelsi vertice quo n tam citus descendi, tanquam si in ictu ericulo jam sic imminente et compassione uasi alas tribuentibus mihi et ad velocem ursum impellentibus. Et sic quasi in mo-egi astiti. Et mox framea longa et acutis-escio tamen quo casu in ea posita, in manu B ulsit. Qua velut subito et momentanee mihi ım universas illas cœli volucres dissipatas sse, dissipasse et dispersas; et regem libera-continuo insignibus suis regiis gloriose et sime indui, illum aulicum objurgans acer-i, ut diximus, in volucrum adjutorium sic at, addens regem ab ipso non meruisse hoc. omnium vere futurum vaticinium dominus t diximus, in exsilio tunc viva voce mihi, scripsi hoc, retulit sic, et etiam aulici no-icavit. Pro quo aulico exire potest in pro-ı, cum quivis complices habens male versatur lomini fidem, ut de eo proverbialiter dicatur, ı volucrum adjutorium transiit. Verumta-teris, quæ ad visionem hanc, non omissis, C tamen hunc in historia hac nominare præ-, ne forte ejus, qui jam superstes non est, n universæ carnis viam ingressi, et præsen-post futuris sæculis nomen odiosius fieret, am posteri ejus, qui non meruerunt, vel ex ne proditionis nota ulla inurantur et paterni onfundantur opprobrio. Et quidem relato lominus meus mihi loquens adhuc brevibus si somnium interpretans, adjecit se in arcto egi subventurum adhuc; hac ipsa interpre-tam brevi somnium vere propheticum indi-ego, qui nunc scripsi, cum semel visionem cto loco et tempore domino regi, finita, ut, rebellione, et pace sic desuper data, retu-rex ipsemet mox interpretatus est super ea ne, et super ejusdem rebellionis tam felici, rioso et pacifico et vere miraculoso exitu, sionis veritatem evidentissime completam ıs relata visionis occasione adjiciens, qui oc loqui mihi dignatus est rex, quod et ego on tacui : » Et eodem, inquiens, die, vide-Sabbati, eadem etiam hora diei, qua ante m missam audiens devotius martyris patro-vocabam, a quibusdam militibus meis, et paucis et etiam hominibus satis mediocri-princeps Scottorum, de maximis inimicis se maximorum unus, captus est ab his qui erunt, sicut die, ita et hora captionis ejus

A sic notata. » Et ita rex ipse sic primo et per diem et per diei horam facti me edocuit et prædicavit miraculum. Quod ego quidem eo devotius quo certius huic melorum libello interserui. Et eo etiam jucundius quo in historiæ hujus pericope hac ipsum Augustum magistrum habui facti relatorem certissimum, et miraculi sicut testem et prædicatorem. Factus est enim nobis sic in mira Dei virtute de quondam Saulo nunc Paulus, ipsius potente Dei mutatione modo prædicator, cujus Paulo ante tantus fuerat persecutor. Unde et historiæ hujus pericopa hæc eo amplius inter cæteras illustrata quo ipso Augusto quondam tanto persecutore, nunc vero ad martyris gloriam magistro prædicatore edita est. Verumtamen cum rex dicti aulici, qui, ut prædiximus, in volucrum adjutorium transierat, nomen B proprium sæpe et sæpius instanter sciscitaretur, quærens ipsum sibi designari ex nomine, ego tamen propter jam supradictas causas nominatim ipsum exprimere constanter renui.

Ut igitur redeamus ad priora, et singula discutiamus, videamus si non gloriose triumphata tanta potestas hæc, sic quidem triumphata quod humiliata, et sic humiliata quod triumphata. Quam bonus triumphus martyris qui sic humiliat, et quam bona regis humiliatio quæ de inimicis suis sic triumphat! Pœnitentialem humilitatem hanc regi nostro Deus in dies augeat, Deus perficiat et conservet ut in finem usque perseveret.

QUOD REGUM PŒNITENTIALIS PERSEVERANTIA RARA SIT ET DIFFICILIS.

C Verumtamen in fugitiva vita hac laqueis et tentationibus et aversionibus plena, omni quidem carni sed regibus præsertim difficillimum in pœnitentiali humilitate permanere sic. Regibus certe præsertim difficillimum hoc, qui tot terrarum distracti curis, tot occupati causis, tot implicati negotiis vix est ut in cogitatu uno in proposito ullo stare possint immobiles, mente divisa et dilacerata sic : utpote quos omnium mortalium premunt curæ, urgent causæ et querelæ sollicitant. Rex enim velut quidam humani generis currus est, idem ipse et auriga et jaculum. Omnes vehit, omnes regit, premit ipse omnes, idem ipse omnibus timor et stimulus. Omnes erigit, omnes ducit, et agitat ipse omnes. *Et qui gloriatur*, inquit, *in jaculo stimulo boves agitat* (*Eccli.* XXXVIII). B Et præter curas has et occupationes et implicamenta hæc quæ mentem dilacerant, dividunt et avertunt, extollit ipsam gloria mundialis. Et inter tot Cresi opes et Sardanapali delicias, in regum thalamis, in stratis hyacinthinis purpuratis et polimitis carnis suave nutritur illecebra, quam nec etiam curæ effugare possunt aut effugere. Ecce cura, ecce gloria, ecce illecebra, tria hæc, quæ alta sine periculo stare non permittunt. Ecce onus, ecce honor, ecce honoris macula, carnis, ut diximus, illecebra, quæ honoris gloriæ insidiatur e latere, ut in eam maculam det, et velut per aliquam auram pestilentem violet, seu quasi per vile lutum contaminet ip-

sam et defœdet. Et in alta nunquam sine periculo quæ semper præ nimia sui altitudine ruinam minantur. Et ipsis quasi in se ipsis ex ipsa sui altitudine nimia fractis nec stant diutius et quanto ab altiori ruunt gravius. Unde, et ut in nostris sanctæ historiæ utamur exemplis, reges Israel, ni fallor, triginta sex quotquot mali. Pariter et reges Judæ viginti et unus, ni fallor, omnes, ut scriptum testatur præter David Ezechiam et Josiam commiserunt peccatum. Nam, ut in ea mox subditur, reliquerunt legem potentes reges Judæ et contempserunt timorem Dei. Ecce quod certissimum est, de tot et tantis regibus et his et illis, qui aut cœperunt aut si cœperunt non perstiterunt. In regnum profecto pœnitentia tam rara est perseverantia, tam difficilis. Quorum, ut de perseverantia taceam, etiam inchoata pœnitentia rara est et si forte est in ipsa rara est mora parva. Igitur, si in exemplaribus scripturæ nostræ regibus sic, quid de tanta qui fuerunt et sunt exemplatorum regum multitudine, quorum nec vita nec gesta nec in annalibus nec etiam in ullis indicibus sunt descripta? pro rege igitur nostro, in cujus manu tot nationum, tot et tantarum gentium et vita et pax est, orandum instantius, ut in quo eum sæpissime jam proxime descripsimus, stet in bono et proficiendo quotidie convalescat in melius et demum, sicut tam gloriosam potestatem decet, in glorioso fine consummetur.

PRÆCEDENTIS MELI NOTULAS HIC BREVITER ITERAT UT ADJICIAT.

Et quoniam de ipso hic rege nostro sic gloriose triumphato meli nostri non tam jam notula quam prolixa nota, quo dulcius et delectabilius eo diutius protracta, in cithara nostra resonavit, consonantiam illam tam consonam, tam concordem visibilis palmæ triumphalis mortis imperatoris et visibilis palmæ triumphalis mortis militis, jam aliquantisper intermissam repetamus, intermissam dico, nisi quia quod interpositum est minime fuit intermissio sed potius cœptæ illi consonantiæ ad decorem adjectio. Unde et, ut adhuc addamus alia, quo visibilis palmæ triumphalis mortis imperatoris ad visibilem palmam triumphalis mortis militis prolixior et concordior consonantiæ cœptus hic melius audiatur, notulas illas, quas supra prolixius citharam nostram pulsantes resonavimus, resonemus adhuc, et sic quo dulcius eo melius, et quo brevius eo ad meli notulas distiguendum recimendumve commodius, quasi sub uno spiritu et velut sub pausa una, sub quadam brevitate compendiosiori resonemus adhuc: ut ita sit succinta sic brevitas, sicut ad innovandum et reparandum auditum melodia melodiæ et consonantia consonantiæ continue nullo intermisso, sed absque omni intervallo copulata : in primis igitur a primo nunc altius repetendum.

PRIMA NOTULA REPETITA.

Imperatoris visibilis palma mortis mors mortis

A fuit ut præcinimus : similiter et palma mor-
tis, ut ostendimus.

Imperatoris visibilis palma mortis mort-
scitavit : similiter et palma mortis militis,
docuimus.

Imperatoris visibilis palma mortis salus :
similiter et militis salus Ecclesiæ, quod e
jam dictum quotidie experimur et cernimu

Imperatoris visibilis palma mortis victo
ab inferis : similiter et mortis militis, et h
bavimus.

Imperatoris visibilis palma mortis cruc
suos milites salvavit : sicut a multis credit
militer et mortis militis milites suos car
quod universi qui viderunt contestantur,

B præmisimus.

Imperatoris visibilis palma mortis princi
potestates exspoliavit : similiter et mortis
quod et præostendimus.

Imperatoris visibilis palma mortis princi
potestates triumphavit in semetipso : simi
mortis militis, quod et supra non tacuimus.

Imperatoris visibilis palma mortis con
traduxit suos principatibus et potestatibus
phatis sic similiter : et mortis militis, et h
doctum.

Imperatoris visibilis palma mortis delevi
adversum nos erat chirographum decreti, qu
contrarium nobis : similiter et mortis militi
graphum quod erat nobis, clero dico, contr

C et hoc præmisimus.

Imperatoris visibilis palma mortis illud
chirographum de medio tollens affixit cruc
liter et mortis militis affixit illud capiti n
retur illud capite toto exposito et lacerato to

Imperatoris visibilis palma mortis sicut a
potestates terrenas debellavit : similiter et
militis sicut aereas et terrenas, quod et jam p
fide oculata evidentissime ostensum excidi
arbitror.

Imperatoris visibilis palma mortis in brevi
ad se traxit : similiter et mortis militis citis
se mundum convertit : et hoc inter cætera
cuimus.

Imperatoris visibilis palma mortis est om
D testas et in cœlo et in terra data : similiter
tis magna claret potestas data sicut hic eti
solum supra tacitum hic superaddimus.

INTERSERIT HIC ADDENDO DE VEXILLO CRUCIS
VEXILLO VASIS, QUOD GESTANT PEREGRIN
SICUT ILLUD CRUCIS PEREGRINI IMPERATORIS.

Sed istis quas jam audivimus meli hujus i
toris et militis notulis novas quasdam adj
adhuc quibus ablato fastidio et reparato a
renovetur auditus.

Imperatoris igitur visibilis palma tri
mortis vexillum est crucis quod etiam vit
carne signum est et imago : similiter et tri

ıilitis vexillum est vas aquæ et sangui- n ipsum etiam vitæ suæ in carne hac imago pariter : quod et qualiter hoc ut dulcius in hac quasi ultima meli istius ıra nostra nunc pulsanda est, sicut at- ıorosius.

DE CRUCIS MYSTERIO QUOD PEREGRINI IMPERATORIS PALAM GESTANT.

quidem qualiter crucis vexillum impe- : in carne imago sit et signum et idem ı mortis suæ vexillum, prout mihi præ- noster, imperator vocem et vocis men- :raverit, decantandum. Et idem ipse sicut virtutum et omnium scientiarum ɔsius crucis suæ clavis propositum nunc s suæ mysterium reseret. Deinde de ve- ıquæ et sanguinis, qualiter imperatoris militis in carne hac ipsum imago sit et idem triumphalis mortis suæ vexillum ım, prout idem ipse imperator verbum ministrabit et verba.

primo de Dominicæ crucis vexillo,qua- et ipsum imperatoris vitæ signum sit udiamus, ecce qui crucis quatuor sunt ıs. Lata est et longa, sublimis est et larum quatuor dimensionum imperato- arne vita quasi vita ejus quadrata,vide- ıritate latissima, in perseverantia lon- :ontemplatione sublimissima et in Dei ti- everentia profundissima. Imperator si- vita sua Deum præ omnibus reveritus t magister exauditum eum docet pro ıtia, loquens de eo sic : *Qui* inquit, *in* *:is suæ preces supplicationesque ad eum ılvum illum a morte facere cum clamore :rymis offerens, exauditus est pro sua* (*Hebr.* v). Ecce imperatoris vita instar .tuor habens dimensiones et quasi qua- ıadripertita vita hæc. Et ita evidentissime nensiones crucis sunt in vita crucifixi, ı. Unde, ni fallor, non immerito crucis itæ imperatoris vere dicitur et expres- mago et signum. Pariter et idem cru- ı sive crux eadem vexillaris imperato- ı mortem indicat triumphalem. Talem m quam crucis instar quatuor dimen- imus, tanquam quadratam seu quadri- .ors sine dubio sequitur triumphalis. Et :r una et eadem crux vitæ imperatoris t imago et signum et eadem triumpha- uæ vexillum. Et ut adhuc addamus his rux ipsi imperatori Christo, hoc ipsa :ommilitonibus suis Christianis, vitæ vi- rum in carne hac, quatuor habentis di- imagino prius et signum, et postea mor- alis vexillum, quæ profecto triumphalis ı instar crucis quatuor dimensiones ha- nper sequitur. Et hæc sunt in spirituali ani commilitonis imperatoris Christi

A quatuor ille spirituales Dominicæ crucis dimensiones ad quas Magister hortatur discipulos : *In charitate*, inquit, *radicati et fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo et sublimitas et profundum* (*Ephes.* III). Quarum certe dimensionum, si in vita commilitonis Christi una defuerit, jam mors triumphalis non erit. Ad cujus triumphum denotandum ante fidelium defunctorum corpora præcedit crucis vexillum triumphale, ut partes adversæ per vitam instar crucis velut quadratam quasi per crucis signum triumphatæ sic mox fugiant crucis vexillum triumphale cernentes. Juxta illud : « Ecce, inquit, crux Domini, fugite partes adversæ, » et ita crux, quæ vitæ commilitonum Christi prius fuerat signum, postea B in morte erigitur quasi mortis ipsius triumphalis vexillum, ex vita Christiani, cujus ipsa crux ante fuerat signum, mortem triumphalem subsecutam demonstrans.

ADAPTARE INCIPIT MYSTICE SIGNUM MILITIS SIGNO IMPERATORIS.

Ni fallor, quod de crucis signo vexillove proposuimus, et in imperatore et etiam in imperatoris quovis commilitone jam liquet. Restat ut juxta promissum nostrum doceamus qualiter imperatoris instar [de hoc vase alibi] vas aquæ et sanguinis vitæ militis sit imago et signum et idem triumphalis mortis suæ vexillum ; simile nunc docturi de militis vase et milite quod supra docuimus de imperatore et imperatoris cruce. Verum in primis, nec cui in C dubium veniat quod sit istud vas quod aquæ et sanguinis, semel jam et nunc iterum nomino, de quo deinceps quasi in ultima meli istius notula decantandum, hoc profecto vas est quod absque omni concione celebrata, non congregatione coadunata, nec etiam conventiculo, nullo promulgato edicto, nec ullo etiam arctatus præcepto, sed solo nec dubium Spiritus sancti instinctu mundus, sicut unanimiter et communiter ad martyris gloriam et in peregrinationis suæ signum quasi se insignivit. Hoc videlicet est vas illud plumbeum gestatorium, quo specialiter beati martyris peregrini se signant. In quo aqua continetur et sanguis, aqua videlicet ex tactu sanguinis sanctificata per sanguinem. Hoc, inquam, vas est, non quidem hominum vanum commentitium, neque ab homine neque per hominem, D sed, sicut qui ulterius vident verius judicant, solo veritatis, non vanitatis spiritu commendatum hominibus. Quo sicut communiter, ut videmus et unanimiter afflati universi bajulant hoc gestatorium vas quo se glorioso martyri devote obnoxios et se speciales ipsius servos peregrinos visibili signo contestantur. Hoc igitur est vas peregrinationis, vos illud videlicet aquæ et sanguinis quod supra nominando tetigimus, et de quo deinceps sermo noster texetur, ut hoc vas militis vitæ signum et mortis vexillum aptemus militi, juxta quod supra crucis signum et vexillum aptavimus imperatori. Utinam imperator etiam nunc clavis suæ crucis

aperire nobis dignetur, et hoc vas ad laudem et gloriam militis sui et martyris, ut ita signo et vexilio imperatoris in hujus vasis apertione consonet et corcordet signum et vexillum sui militis. Dicam igitur de vase hoc, non quidem vase pastoris stulti, sed vere boni; dicam, inquam, quod sentio, et in Domino confido quod non de meo ipso mihi servo suo de suo quantum sibi placuerit multo magis melius revelante.

DE VASIS MYSTERIO QUOD MARTYRIS PEREGRINI GESTANT

Vide igitur et attende, quia in isto vasis signo tria sunt, sicut supra in crucis signo quatuor distinximus. Sed in hoc signo tria plumbum videlicet aqua et sanguis, quia aqua tactu sanguinis sanctificata in sanguine. Tria hæc, tria mystica, in plumbo quippe gravitas, in aqua puritas, in sanguine vero mortis virtus et forma per martyrium. In plumbo itaque vertutas, in aqua puritas, in sanguine vero martyrii fortitudo exprimitur. Ecce vetus homo et gravis, ecce novus homo et purus, ecce martyr fortis et strenuus. Et hæc sunt, sicut ex historiæ præcedentibus aperte liquet, tres viri vitæ, tres videlicet ipsius vivendi modi in vita carnis hac. Primus vitæ modus quasi primus homo vetus in aula; secundus vitœ modus quasi secundus homo novus in Ecclesia; tertius vero vitæ modus jam quasi tertius homo fortis in palæstra. Cujus tertii hominis fortitudo non solum tunc cœpit, quo exiguo illo tempore quod supra descripsimus animam suam exposuit, sed potius ex quo ad exponendum paratus fuit. Ecce viri vitæ tres. Inter quas vita vetus gravis et plumbea sicut prægravat et præponitur cæteris. *Prius siquidem*, ut ait Magister, *non quod spirituale est sed quod animale, deinde quod spirituale est* (*I Cor*. xv). Et vere deinde quod spirituale. Subsequitur quippe mox homo spiritualis, homo novus, aquis videlicet lota vita munda exuta vetustate nova expedita plumbea iniquitatis gravitate deposita. Quæ profecto iniquitas merito in propheta super plumbum talenti sedere legitur. Deinde vero novo homine sensim in dies proficiente, transit in virum perfectum, occurrens in mensuram ætatis plenitudinis Christi jam plenæ ætatis et perfecti roboris. Sicut imperator Christus et quivis miles Christianus ita ut in acie imperatoris Christi etiam usque ad sanguinem resistat, si ut interdum solet accidere expediat sic.

Hæ sunt itaque tres viri vitæ per has ordinate et gradatim quasi de virtute ad virtutem, de vita ad vitam ascendentis. Quarum, sicut ex jam dictis, ni fallor, evidenter liquet, gestatorium peregrinationis vas, de quo nunc totus sermo est, imago et signum evidentissimum est. Solum in vase hoc intueri velis plumbum, aquam et sanguinem, tria hæc. Vas itaque hoc cum per tria hæc triplicis vitæ militis sit imago et signum nihilominus crucis instar idem ipsum triumphalis mortis militis est vexillum. Quam

A etiam mortem triumphalem ipsius vexillaris cælatura exterior mundo palam præconizat scriptum est: *Mortui ersurgunt, leprosi mun*[...] (*Luc*. vii). Ut quisque quotidie in ea legat, invocet et laudet tantum ecclesiasticæ libert[...] sertorem.

Et adhuc, ut inter vexillum imperatoris e[...] lum militis similitudo monstretur expressi[...] et meli hujus hæc notula auditui dulcior sonantior sit quod vas istud est Christi mili[...] est idem ipsum contubernalibus et commilit[...] suis Christianis, vitæ videlicet ipsorum trip[...] ut supra distinximus, signum et postea ipsorum triumphalis vexillum. Quam profect[...] tripertitam, quemadmodum et supra de quadr[...] B quadripertita diximus, cum de crucis mysterio[...] tur mors subsequitur triumphalis, ut quod n[...] demus in Christi milite, sperent, hoc ipsum co[...] tones Christi et desiderent. Hanc quippe nec d[...] tripertitam vitam cum triumpho mors sequi[...] quod sine tripertita hac, sicut et supra de quadripertita ostendimus, nemo imperatoris n[...] qui cum tripudio moriatur aut triumpho. Ec[...] quia primo vita plumbea, vita onerosa et grav[...] qua nec unius diei infans. Quin potius ex s[...] incipit. In qua etiam si aquis nostris non lot[...] riatur, non triumphans sed potius triumphat[...] ritur, in partes cedens adversas. Ita post plu[...] nostrum aqua nostra quam necessaria. Lot[...] jam aqua et mundatus omni vigilantia, nec C circumspiciat se, ne in nocte ambulans off[...] cadat et luto quod sub pedibus maculetur in[...] Unde et oportet et expedit sic, ut in imperat[...] acie fortiter stet nec cadens, nec cedens, sed ad sanguinem resistens, si forte necesse sic post plumbum nostrum et aquam nostram, nunc sanguis noster. Et ita quæ vas nostrum s[...] militis vexillare in se continet quotquot mi[...] contubernalibus qui post pugnam in fine p[...] quærunt, necessaria tria hæc, plumbum vid[...] aqua et sanguis. Nec murmuret quis si etiam [...] bum nostrum nobis necessarium dixerim. [...] quippe gloriosus et quidem melius, commod[...] plumbum nostrum in argentum vertatur, aut s[...] expurgato omnino, solum purum argentum e[...] D natum refulgeat, minime alias in magni reg[...] sauro reponi dignum. Tria igitur nobis nec[...] hæc, tam plumbum videlicet quam aqua et sa[...] quæ etiam duo tantum profecto usum non hab[...] si plumbi omnino fuissemus expertes. Nunc manent nobis tria hæc; et commode quidem tria hæc plumbum, quia non nisi per plu[...] emundatur argentum. Inter quæ, si quis ma[...] tyris nostri instar ordinate et gradatim, ut d[...] ad vitam transeat, caute et virtuose ince[...] triumphale vas nostri militis quod ipse hab[...] plicis vitæ suæ signum certissime rehabebit, [...] idem ipsum vas; sed spirituale triumphalis s[...] suæ vexillum, ut ei de mundo victoriose s[...]

lumbo suo quo bene usus pro aqua sua, qua le lotus et pro sanguine suo, quo in pugna ıtus quod triumphale vas militis in figura præ- ipse apud Deum et apud homines simile ex re ıt in ipsa consequatur præconium.

ı ex parte audivimus conformitatem ut mihi ı sic multam signi ad signum vexilli ad vex- , signi et vexilli crucis imperatoris ad signum illum vasis militis.

)OD MYSTICUM SIT SIGNUM ET VEXILLUM MILITIS SICUT ET IMPERATORIS MONSTRAT.

no autem secum judicet aut cogitet intra se n morte et post mortem militis actitata et ut ı meritis scientiarum Dominus revelare digna- . nobis scribuntur sic, quæ et tam celebriter atur Ecclesia et tam communiter adorat mun- ıut fortuitu accidisse sit aut humani sensus ıento excogitata hæc, et vane et frivole cala- ostro sic exarata. Potius cæcæ mentis qui licat aut cogitat a propheta invitatus veniat et t opera Domini, prodigia quæ posuit super n; et sic non judicet aut cogitet nec submur- t, sed clare et aperte cantet in viis Domini ı magna est gloria ejus confiteatur Domino et faciat in populis adinventiones ejus. Nam sapientis testimonium nihil sine causa factum ıcti mundus ignoret mysterium. *Nec enim,* ipsa, *inveniet homo opus quod operatus est ıb initio usque ad finem* (*Eccle.* III). Verum- ı a propheta invitati veniant huc et videant in ıæ in militis triumphali morte et post mortem erunt non casum fortuitum nec vanum vanorum ım hominum in his fuisse commentum, sed ı illud et illius consilium, sine quo nec etiam bore cadit folium. Si igitur absque consilio ıec folium cadit de arbore, nunquid sine hoc ıuam geritur in Christi corpore? Alioquin ip- Altissimi consilium quod Christus est curans borum foliis proprii coporis sui curam negli- . Unde et certissime credendum sicut in pas- Christi capitis absque causa mysterii nihil m ita, nec in toto ipsius corpore triumphalem ım sicut et ipse tolerante nec quidquam sine ı mysterii causa geri. Inter corporis tamen . membra, prout dignum et justum fuerit, in ılus in aliis minus. Ita ut Christus integer, . videlicet cum membris, totus mysticus sit, os ut vani filii hominum et insulsi ignoremus erium. Unde et ut ad propositum redeam, inter a his certe potissimum quæ in morte et post s nostri mortem tam triumphalem quæ uni- s Ecclesiarum orbis tam grate, tam devote et ie amplexatur, eo quidem operosius intendo, ertissime credam tanto athletæ et viro tam phali, sive in morte sive post mortem, absque ı causa mysterii etsi abdita nec unum iota .sse, hoc sentiens de milite quod et de impe- ı. De cujus in mundo conversatione, quam mysticam arbitror ut sileam nunc, præsertim quidquid in ipsius passione, resurrectione etiam vel ascensione a se homine vel alio in tempore qualicunque seu loco gestum est, scio quidem gestum, sed et credo aliud significare gerendum. Gesta quippe quasi gravida hæc, sicut corpus extra interius habentia spiritum qui vivificat. Tota quippe hic sicut mirificum et mysterium et mysterium admirabile: adeo etiam quod et loca ipsa et tempora mystica. Sicut ipse imperator non solum homo totus mysticus, sed et ipse verbum et patris sui et omnis creaturæ mysterium est. Quia si consilium, et mysterium. His igitur potissimum quæ sive in morte sive post mortem militis acciderunt, eo libentius intendo et operosius, quo in eis scio hoc quod quæro latere mysterium thesaurum fodientis instar qui ibi libentissime et totis viribus suis fodit ubi certissime thesaurum novit absconditum. Unde et quia mihi pro minimo est ut domini mei neomartyris opus hoc ab homine aut ab humano die judicetur, solum illum in hoc opere quæro habere fautorem, quo intolerabili ardore animi inflammatus operis hujus habui præceptorem, et illum pariter aut per se aut per suos eruditiores me constituo correctorem. Sed ad notulam de signis et vexillis imperatoris et militis inchoatam concordius adhuc terminandum redeamus.

Igitur ut præcecinimus in vase militis triumphali tria sunt. Et hæc quidem tria sunt quæ in terra militi testimonium dant. Plumbum videlicet, aqua et sanguis. Ita quidem tria militi sicut et tria imperatori.

15 NOTULA.

Imperatori quippe tres sunt qui testimonium dant in terra: spiritus, sanguis et aqua. Similiter et tres militi: plumbum sanguis et aqua. Et vere imperatoris tres testes in terra. In ipso etiam crucis signo vexillari cum adhuc in cruce ipsa penderet ipse, tres ipsius testes hi. Siquidem de ipsius latere lanceato in cruce sua pendentis adhuc continuo exivit sanguis et aqua. Qui prius sicut clamans voce alta, sic et in potestate magna emittens spiritum, ait: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum* (*Luc.* XXIII). Ecce in terra et in ipso etiam crucis patibulo imperatore in ipso pendente adhuc admirandi tres testes hi, spiritus aqua et sanguis. Et inter cæteros testes et præ cæteris, quorum tamen unum fuit consonum et concors testimonium, sed præ cæteris, inquam, spiritus sicut clamose, sic et potestative emissus, sic tradictus, sic in Patris sui manibus commendatus testificatur quam imperator Christus est veritas. Sed longe secus hic in milite quam in imperatore. Unde et melus hic inter imperatorem et militem huc usque tam consonans, tam concordans solum in hac notula discordare videtur plurimum. Siquidem primus testium militis plumbum videlicet testificatur quod imperatoris miles hic fuerit vanitas cum e diverso imperatoris primus testium, spiritus scilicet testificetur pro imperatore quod ipse sit veritas. Longe diversa imo penitus adversa testimonia hæc.

Quantum distat Oriens ab Occidente, veritas a vanitate, Deus ab homine, imperator Christus a Christiano milite. Verumtamen veritas excussit vanitatem et sic imperator suum liberavit militem. Et liberatus sic et aquæ mundantis se habens testimonium et præter hoc per certius adhuc et evidentius testimonium sanguinis obtinuit per sententiam gloriam sui imperatoris. In ore quippe duorum, nec dicam trium cum tamen hic tres sint, nisi quia, ut ostendimus inter tres, primus duobus non consonat, in ore, inquam, duorum stat omnis sententiæ verbum.

Sed adijciamus adhuc quo signum signo, vexillum vexillo, adhuc monstretur conformius, ut de signis his et vexillis meli nostri notula quo concordius eo dulcius resonet. Vexillum imperatoris, non in angulo, non sub tecto, sed palam mundo ostenditur. Et a Hierosolymipetis crucis signum aut coram gestatur in pectore aut in humero utrumque congruit.

QUARE CRUX GESTETUR IN PECTORE.

In pectore quidem, ut quisquis habens quid pectoris incessanter recolat memoriam Dominicæ passionis. Sagaciter etiam attendat quatuor dimensiones habentem imperatoris vitam, cujus crux est signum pariter et triumphalis mortis suæ exitum, cujus ipsa eadem est vexillum, ut ita vitæ quatuor habenti dimensiones se conformet et ex ipsa post ipsam similiter mortem triumphalem speret.

QUARE CRUX AFFIGATUR HUMERO.

Quod etiam crucis signum affigitur humero congruis pariter et causa in evidenti est. Nam juxta prophetam: *Factus est principatus ejus super humerum ejus* (*Isa.* IX), ipso videlicet imperatore cum ad locum passionis duceretur super humeros suos crucem suam in qua triumphando principatum acquisivit bajulante. Debet quippe quisque humeros suos crucis supponere oneri, qui imperatoris quærit se conformare passioni et communicare honori. *Quia*, ut docet Magister, *si compatimur et conregnabimus* (*II Tim.* II). Itaque tum pro exemplo facti, tum pro causa mysterii humero interdum hoc crucis signum affigitur.

QUARE CRUCIS SIGNUM ANTE FACIEM ROMANI PONTIFICIS SIMILITER ET METROPOLITANORUM GESTETUR SEMPER ERECTUM.

Interdum etiam signum hoc non quidem in pectore, non in humero, sed palam ante faciem erigitur. Quod et Romanus pontifex quasi imperator, utpote qui in terris imperatoris vices gerit, tanquam imperialis majestatis suæ vexillum quocunque pergat semper erigit ante se. Et nonnulli pariter quarumdam ecclesiarum principes, metropolitani scilicet quasi contubernales imperatoris milites ante faciem suam erectum sic semper bajulant: ipsis Ecclesiarum principibus potioribus signum illud erigentibus sic, sicut imperatoris vitæ signum, ita ipsis et mortis ejus triumphalis vexillum. Et totum ob id ut præsertim ipse qui imperatoris a mundo sublati primatum quasi primogeniti filii inter alios hæreditate possident et vices in terra gerunt; ipsi, inquam, præsertim

A sicut ipse pater eorum imperator vixit et ipsi vi
et sicut ipse in carne adhuc dimicavit, et ipsi di
ut postea sicut ipse et ipsi triumphent. Et ho
fecto imperatoris crucis signum et vexillum
hic noster cum adhuc in terris imperatoris su
gereret, et prælia dimicaret, ut supra in hi
ostendimus, apud Northamtune pugnaturus
stias; hoc, inquam, signum contra partes ere
versus principatus et potestates in hoc imper
sui vexillo tunc triumphans. Ita ut illud anti
prophetarum de imperatore post imperatorem
liter completum sit, et in milite facto similiter
cipatu imperatoris super humerum militis. E
miles tunc, quod supra in historia relatum hic
crucem Christi, sicut et ipse Christus, in pr
B persona visibiliter bajulavit, principatu cruci
sic communi sicut imperatori et militi; milit
dem tunc in hoc principatus et potestates triump
sicut et imperator triumphaverat. Unde et,
breviter interseram hic, nec in hoc falli me
tror, eo certe quod miles in terra erexit ex
fiducia imperatoris in pugna ipsius imper
vexillum crucis in præsidium et imperator n
terra donat militi vexillum simile suo pr
vexillum videlicet prædescripti vasis simile, ut j
tendimus, vexillo crucis et totum hoc in p
nium militis. Sed quid? ut ad superiora red
hoc crucis signum, sive in humero, sive in pe
sive coram gestetur in facie, palam semper hu
generis exterioribus oculis præponitur, ut
C quadripertitiam, cujus ipsa signum est, et m
triumphalem, cujus ipsa eadem est vexillum,
jugiter interioribus mentis suæ oculis contemp
imitetur.

QUARE VEXILLARE VAS MILITIS SICUT ET VE
IMPERATORIS PALAM GESTETUR ET IN PECTOR

Videmus jam cur et quomodo crucis imper
signum et vexillum mundo palam semper ostend
Similiter et vasis signum et vexillum militis m
palam semper proponitur, et non in angulo, no
tecto absconditum nec a tergo, sed coram et in
gestatur in pectore. In quo tanta est conson
signi ad signum, vexilli ad vexillum, ut hoc i
sub eisdem etiam pene dictionibus aptando si
simus dicere de signo et vexillo militis, quod
D diximus de signo et vexillo imperatoris; quod
tis signum et vexillum, sicut de imperatoris di
ideo gestatur in pectore, ut quisquis habens
pectoris recolat jugiter memoriam passionis s
Sapienter etiam inspiciat primo et attendat tr
titam quam supra distinximus vitam militis,
vexillare vas est signum et deinde triumphalis
tis ipsius exitum, cujus idem et vexillum.
quisquis vitæ hujus tripertitæ militis vigilans
lator fuerit, ex ipsa post ipsam mortem si
triumphalem præstoletur. Domino, ut videri
hoc præcipiente de duobus his signis et vexil
peratoris et militis; quod et de verbis ipsius
Ponite, inquit, *hæc verba mea in cordibus et i*

's et suspendite in signo in manibus et inter A *stros collocate ; quando sederis in domo tua weris in via, et accubueris atque surrexeris a super postes et januas domus tuæ* (*Deut.* liter et alibi in lege et ob idem præcepit ;, ut fimbriæ per palliorum angulos fierent, s vittæ hyacinthinæ ponerentur, quas cum filii Israel, recordarentur mandatorum Do- ide et Pharisæi legis præ cæteris æmulato- :aciis scribebant Decalogum ut illum sem- si ante oculos haberent appensum. Sed ad ›stra et vexilla redeamus.

nim imperatoris et militis signorum conso- uasi in una pugna. Ecce vexillorum con- [uasi in una palma, unde et in multis eccle- videri potest conjunctio hæc, vas videlicet B ce et circa crucem et itidem crux crucifixi oris conjunctim cum vase decalvati pro im- militis. Imperatore inter se et militem suum ; suis et vexillis, etsi per nescientes quid ır operante mysterium.

video in ecclesia signa et vexilla conjuncta ıti se mihi mox gaudii claritas ingerit per enestras meas mox intrans ex solo visu ! eo, inquam, præ cæterorum, qui in exercitu Sabaoth militaverunt, triumphantium hujus Domini mei signum et vexillum cum impera- niliaribus sic conjunctum. Et revera impera- militis in via et vita hac conformiter viven- jam in morte conformiter triumphantium, ıem nunc eorum in patria conjunctionem. C od eo verius quo expressius unitatem nunc divisam indicat signorum et vexillorum ipso- Ecclesia conjunctio hæc. In superioribus quid agatur invisibiliter nobis in hac lacry- valle inferiora hæc indicant. Juxta quod ait undanus ille et vere insignis theologus, quam ; divina et cœlestia etiam per dissimila sym- anifestari. Et vere manifestantur, etsi pauci veniant et videant opera Domini quæ posuit a super terram. O quoties cum adhuc in ilitaret imperatoris miles hic Dominus meus ore ad os prædixi de ipso eventura, quæ ipso cerno completa, si tamen, ut adjiciebam uens imperatoris sui prælia fortiter, viriliter tanter dimicaret! O quoties imperatoris crucis D ı et vexillum, quod ut metropolitanæ illius e mos est semper ante ipsum erigebatur, t tam assidue corporaliter cernebat! ego ta- ıcto loco et tempore etiam mentis suæ oculis e non desistebam, discipulus magistrum eru- [uale et quare signum crucis esset hoc et m; et quare sic et in via et in ecclesia non a uidem, nec in humero, seu etiam in pectore, od majus. semper ante faciem suam portaretur n ; semper Deus scit, instanter exhortans ut otissimum operum virtute recoleret signum nperatoris sui et vexillum, quod ita quasi une et importune negotiis suis, curis, causis et consiliis tota die se ingerebat. O quoties cum virum ad fortia animarem sic, hanc etsi non tantam pollicebar ipsi gloriam, quam nunc video, imo quam et mundus videt et exhibet, et etiam lapis clamat de pariete ! Unde, ut verum fatear, sub sole gaudium mihi majus non est, sed nec tantum. Non modicam apud Altissimum fiduciam habens per tantum patrem hunc et patronum, per quem et pro quo gaudium meum diatim crescit. Ita ut secundum eam quæ præcessit multitudinem dolorum meorum consolationes hodie multiplices lætificent animam meam. Crescente quippe in dies viri gloria, et ipse mihi gaudium in dies auget. Quo mihi orphano derelicto, et confratribus meis quondam passionis sociis a mundo jam sublatus consolatur et lætificat animam meam; ut cantem quotidie in misera mea peregrinatione hac quam magna est gloria ejus. Verumtamen, ut paulo ante præmissa repetam, quo jam proxime diximus me peccatorem homuncium tam citum, tam expeditum Christi athletam, dum adhuc certaret inter nos, animasse ad fortia quod, inquam dixi, sic nemo arbitretur ob id dictum quasi multum necesse tam citum, tam strenuum præsentis hujus viæ et vitæ cursorem aliquibus sermonum stimulis urgere ad cursum, vel etiam movere ad currendum, utpote ex quo semel cœpit spiritus semper ferventissimum. Non, inquam, opus sermonum stimulis urgere ad cursum, quemadmodum nec opus balsamum unguentis delinire aut solem facibus adjuvare aut aquilæ ad visam et concupitam prædam aptare pennas. Attamen interdum loquebar ego, quasi mulier loquax manens in domo, sed ipse operabatur. Verum ad signa nostra revertamur.

DECURRIT BREVITER QUÆ DE SIGNORUM CONFORMITATE PROLIXIUS DICTA SUNT NOVA QUÆDAM ADJICIENS.

Et quoniam præsentis meli nostri ultimæ de signis et vexillis notulæ adeo jam productæ finem desiderant, ne juxta quod vulgo dicitur etiam amœna cantica vertantur in tædium, quod supra nos fecisse meminimus de aliis et de alterius modi ejusdem istius meli notulis, similiter faciamus et nunc. Videlicet ut notulæ hæc de conformitate vexillarium signorum imperatoris et militis quas ob causam sparsim confuse et ordinate minus in cithara nostra resonavimus, deinceps breviter continue et ordinate absque mora et sine pausa, quæ in psalterio quidem interponi solet, sed in cithara minime, siquidem contra musicæ artis legem hoc ; notulas, inquam, illas breviter continue et ordinate resonemus. Ut quo brevior, eo gratior, et quo distinctior, eo clarior et concordior, harum de vexillaribus signis notularum in auditu auris pateat harmonia. Et quo reparato auditore innovetur auditus illis, quas jam præmisimus novas aliquas notulas de vexillis his adjiciamus adhuc. Quot et similiter supra jam in aliis præsentis hujus meli notulis nos fecisse meminimus. Igitur ut compendiarii repetamus a primo.

14 NOTULA.

Imperatoris itaque vexillum vexillorum omnium primum et præcipuum et signum pariter est et vexillum . Similiter et vexillum militis rei consimilis signum pariter et vexillum. Et hoc prolixius præostensum nunc pertranseo.

HÆC EST QUASI PARS NOTULÆ PRÆCEDENTIS

Imperatoris vexillum primum signum crucis. Similiter et alterum militis vas sanguinis. Et in hoc a præmisso dissonantiam non audio. Ibi crux hic sanguis.

15 NOTULA.

Imperatori in vexillo suæ crucis tria sunt, quæ testimonium dant in terra : spiritus, sanguis, et aqua. Similiter et militi in vexillo sui vasis tria : plumbum, sanguis et aqua. Et hoc quidem præostensum.

16 NOTULA.

Imperatoris vexillum crucis inventum est Spiritu sancto revelante. Similiter et vexillum vasis militis eodem Spiritu inspirante. Et hoc quidem præmisimus de vase militis, quod constat mundo et palam est de vexillo crucis imperatoris reperto ab augusta Helena sicut istud ab universali matre Ecclesia.

17 NOTULA.

Imperatoris vexillum crucis a servis suis peregrinis aut ante pectus ponitur aut humero affigitur. Similiter et militis vexillum vasis a sui ante pectus. Quod supra etiam mystice ostensum aperuimus.

18 NOTULA.

Imperatoris vexillum crucis ad ædificationem mystice palam mundo semper proponitur. Similiter et militis vexillum alterum ob mysterium simile. Et hoc quidem jam explicavimus.

19 NOTULA.

Imperatoris vexillum crucis in ecclesia supra altare in eminentiori ponitur. Similiter et militis vexillum vasis nunc juxta, nunc subtus vexillum crucis imperatoris ad pugnæ imperatoris et militis et palmæ visibilis similitudinem nobis indicandam vexillis his, mystice, ni fallor, visibiliter sic conjunctis.

20 NOTULA.

Imperatoris per vexillum crucis gratia sanitatum et operatio virtutum. Similiter et per vexillum vasis militis. Lege librum signorum militis editum de his de quo supra tetigimus et liquido videbis quod sic. Et hoc prius minime dictum quasi novum hic adjicimus.

21 NOTULA.

Imperatoris vexillum crucis suos tutatur bajulos. Similiter et vexillum vasis militis, adeo ut natio illa quæ Gualensium nominatur, in inimicos suos inexorabilis et sævissima etiam inimicis vexillaris vasis hujus gestatoribus deferat. Et quo prius omissum hic iterum quasi novum et post alia fere omnium novissimum superaddimus. Et ut ultima præsentis istius meli nostri notula breviter in fine concludatur.

22 NOTULA.

Imperatoris certe vexillum crucis portatur pe egre, sed ad imperatoris martyrium. Similiter et v xillum vasis militis portatur peregre, sed a mart rio militis sicut illud ad martyrium imperatoris. quo, etsi in modico dissonare videatur notula ha imperatoris et militis, nec tamen certe sine cau hoc. Quæ quia nunc præter rem dicenda minim Et peregrinationis signum tam hoc quam illud, Hi rosolymitanæ hoc ubi sepultura imperatoris, Ca tuariensis illud ubi sepultura militis.

RECAPITULAT BREVITER PRÆMISSA, TRANSITURUS A ALIA.

Satis jam, ni fallor, quanta sit inter signorum vexillorum imperatoris et militis consonantiam quam concors harmonia, citharam nostram mo rosius pulsantes et attentius resonavimus. Ex qu bus quanta inter imperatorem et militem in vit hac militari concordia et quanta in morte trium phali conformitas evidentissime præsumendum. Hi igitur pro sensus mei tarditate, prout desuper da tum exsecutis, spero quia ipsius jam imperatori viribus sed meis manibus etsi indignis juxta quo supra supplicavimus signiferæ et vexillaris cruci suæ, clavis ad militis sui gloriam vas prius clau sum militis signum pariter et vexillum nobis rese ratum. Et nos prout permissum de vase hoc effu dimus et propinavimus aliis. Propinavimus, inquam novum quid etsi modicum de vase hoc quod et alii, nescio ; ego tamen ipse, qui propinavi, non gustavi prius : hæc quippe ipsius imperatoris er ditio nova sui militis vas clausum et signatum ipsi crucis suæ clavis nobis reserantis. Ut ita quasi pe ipsum signum et vexillum imperatoris alterum co sonum sibi et concors mundo declaretur signum vexillum militis. Prius quippe mundus in vase ho triumphali, quod in peregrinationis suæ signum martyris gloriam gestat non ponderabat quod ge tabat. Quotidie palam ante oculos in pectore ips mysterium portabat et tamen quod portabat ign rabat. Nam illud etiom quod inter cætera prim et gravius est, ipsum plumbum poriabat et plu bum non ponderabat. Et quæ similiter pondero aquam cum plumbo et in plumbo portabat, sed si ut nec plumbum nec aquam ponderabat. Portab inquam, non ponderabat, non credens plumbe nisi plumbum, nec aquam nisi aquam. Nonne ali aliquando ad se et ad signum quod portabat versus intra se cogitabat sic. Quare sic porto q ponderosius est plumbum et non potius qui lev est calculum ? Similiter quare porto aquam et potius vinum vel siceram quæ peregrinanti commodiora essent per viam ? Duo ergo illa, mundus portabat, non ponderabat. Sed quid ? a memoria excidit quiddam de vase hoc quo cut verissime et miraculosissime contigit ? Et istius de quo jam aliquandiu locuti vasis mys evidentissime probat.

DE PIXIDIBUS PRIUS GESTATIS.

Siquidem commune dicitur et indubium hoc quod inter initia martyris peregrini novelli in peregrinationis suæ signum vacuas quasdam gestabant pixides. Quæ quantumcunque solidatæ aquam dictam martyris sanctificatam sanguine continere non poterant. Quin imo quanto magis infundebant, tanto magis illæ stillatim evacuabantur. Unde et vase illo miraculose reprobato sic successit alterum hoc. Multi qui viderunt de pixidibus sic rejectis contestantur quod dicimus. Etiam et quædam pixides sic rejectæ in signum miraculi super ipsum martyris sepulcrum videri possunt suspensæ adhuc. Unde sicut videtur ad majorem istius quod nunc gestatur vasis peregrinatorii commendationem et ipsius efficacius comprobandum mysterium, prius sic per Spiritum sanctum sicut evidentissimum miraculose rejectum est. Quis tamen hominum primus hoc conflaverit, aut primus bajulaverit, nescitur, nisi quia, sicut videtur, Spiritu sancto sic inspirante, non unus sed simul omnes, omnibus subito ab universo Ecclesiarum orbe in peregrinationis suæ signum hoc consimile bajulantibus. In quo duo sunt, plumbum et aqua, et hæc quidem ut jam aperuimus mystica. Quæ utinam deinceps mundus sicut devote portat in pectore, sic et sapienter et æque ponderet illa in mente! Mistycum quippe tam hoc quam illud, videlicet tam plumbum quam aqua, et tam aqua quam plumbum. De tertio trium taceo, mundo forte inter alia solum pensante sanguinem et mystice interpretante, propter tam evidens quod in sanguine liquet omnibus martyrii signum. Sed mysterium in reliquis duobus occultius. Quæ tamen duo, ut jam ostensum nec aliquem super hoc hæsitare jam arbitror, sicut et illud tertium, mystica sunt. Quare etenim tertium mysticum erit, si non primum et secundum? Aut quare non tertium, si primum et secundum? Sed scientiarum Domino in dictis, in scriptis et factis, sicut mysterii auctore pariter et doctore ordinante sic, ideo, ni fallor, post duo illa plumbi et aquæ tertium illud sanguinis signum positum est, ut per ipsum inter tria evidentius signum in sanctuarium Dei intrantes, quasi per ostium invitaret nos ad quærendum primi et secundi abstrusius mysterium.

Sunt enim quædam in dictis, in scriptis et in factis, in visionibus etiam et in somniis, quæ omnia interdum prophetica sunt; in his, inquam, omnibus quædam interdum sunt, in quibus mox et quasi ante faciem mysticus sensus parum etiam attendenti se ingerit, per quæ quasi quædam mysteriorum ostia intrantes ad alia quæ occultiora sunt invitamur, et per illa sic aperta facilius datur etiam spes et quasi initium intrandi alia etsi difficilius, sed sunt certe alia, in quibus eo subtilius quo profundius mysterium latet. Unde et eo acutiori oculo opus est, quo ipsum subtilius, et eo quasi laboriosiori manu quo ipsum profundius uterutum extrahatur. Sic quippe est in propheticorum abyssis ut extrahatur mysterium, quemadmodum in quibusdam terrarum venis, ut eruatur aurum. Sunt etenim quædam terrarum venæ, in quibus aurum mox in ipsa superficie etiam rudi, ad quærendum continuo et absque ulla difficultate quasi se offerat; sed sunt aliæ, in quibus cum labore multo et sudore terra eversa crebrius et effossa profundius, quasi in ipsius intimis terræ visceribus etiam operose fodienti et exercitato in hoc interius tamen aurum se abscondat. Unde et persæpe accidit, ut etsi operose fodiant, aurum tamen quod ibi latet non extrahant nimis siquidem profundum est; quemadmodum et ipsi patriarchæ non semper aquam quam sitibundi puteos fodientes quærebant invenire poterant, aqua plerumque sicut et auro nimis in profundo: et quod in aqua et auro simile et in propheticorum mysterio: hæc quippe est aqua illa prophetica, quæ per viam transeuntis primo venit usque ad talos, exinde usque ad genua, et exinde post usque ad renes, et demum usque in torrentem intumescens a transeunte per viam pertransiri non potuit. Hoc quippe non via, sed patria sibi privilegium vindicat, ut non jam transitor in ea, sed pertransitor torrente voluntatis divinæ epotetur et æternæ cognitionis plenitudine satietur, et quod in templi aquis simile et in templi locis. Unde et in propheticis accidit, ut quædam sint aperta etiam in vulgo, et hæc sunt circa templum quasi vulgi loca, atria videlicet templi communia, alia vero interiora templi quasi solis levitis et sacerdotibus patentia, alio intima quasi Sancta sanctorum quæ solus et summus sacerdos intrare permittitur. In primis igitur recurramus ad Moysi tabernaculum; secundo contemplemur Salomonis templum, et tertio illud Ezechielis templum alterum; sed umbratile tot et jam abditis obumbratum miraculis ænigmatice recolamus et hæc certe tam excelsa, tam gloriosa, tam ampla et tam mystica ædificia his per quæ nunc pro tempore breviter tactis strictim ingredior amplum nobis dicendorum permittent ingressum. Et ea quæ de mysteriorum idiomatibus jam tetigimus confirmabunt solus Ezechiel etsi pulsemus, ab ingressu forte nos repellet, cum interius ad templi sui portam venerimus per quam solus princeps ingreditur et egreditur: ad cujus portæ ostium forte cum populo terræ adorare poterimus intrare minime. Sed quorsum tendo? Videri jam possum quod per aliquod de sanctuarii Dei ostiis seu atriis templi ingressus exire aut nolim aut nesciam et revera invitus exeo non tamen quasi exire nesciens, sed ut de puero dici solet, et nolens et volens, et quidem nolens verius. Sed tamen ad exeundum tertii meli de ea quam non videmus sed certissime scimus invisibili et consimili palma imperatoris et militis seu palmæ gloria resonandi desiderium pariter et propositum me compellit, quem tamen melum mox cum citharam pulsans inchoavero, oportebit me mox, si tamen ostium templi interius dignatione principis et ipso principe aperiente, apertum sic sanctuarium Dei reintrare et

etiam si tamen princeps primus me post se traxerit, sic adeo procedere necessarium ut ipsa Sancta sanctorum, etsi non intrem, hoc quippe nec auderem, nec dignus sum, quod solius sacerdotis et summi non nisi semel in anno privilegium est, necesse tamen ut sancta illa interiora, etsi nun plene intrem, per aliquam tamen rimam inter ipsa et exteriora sancta, quam mihi dux meus Dominus ostendere dignatus fuerit, quid in interioribus agatur vel tenuiter inspicere.

SECUNDUS MELUS FINITUR HIC ET MODULATUR CITHARAM AD TERTIUM

In primis igitur rememorando tangenda præmissa modicum, ut post præmissa ad hunc melum tertium ab auditoribus ordine congruo judicemur accessisse. Siquidem post primum et ante omnia præmissum de martyre historicum canticum Christo præcentore prout placuit et vocem et verba ministrante, post canticum, inquam, historicum in cithara Davidica prout ab ipso reor citharœdo edocti ipsam pulsantes duos jam in ipsa citharizavimus melos. In primo quidem melo qui fuit de visibili et conformi pugna militis ad pugnam imperatoris, ni fallor, etsi nunc rememoremur, sic clara, magna et manifesta audita est consonantia. In secundo vero melo, qui fuit de visibili et consimili palma triumphalis mortis militis ad visibilem palmam triumphalis mortis imperatoris audita est pariter consonantia et arbitror quod non minor, si major nescio. Unum tamen scio, consonantiam hanc in melo hoc dulcissime resonasse, si manus artificis et in cœlestis musica melius edoctæ longiores et subtiliores digiti pulsassent citharam. Verum ignoscat auditor si offendatur auditus. Siquidem prout edocti et quemadmodum didici, cum manus meæ, etsi grossioribus digitis et minus aptis ad imperatoris et militis visibilis et comsimilis pugnæ, et ad eorumdem visibilis et consimilis palmæ laudem et gloriam pulsavi citharam, ex cithara tamen qualitercunque pulsata sic liquere potest, quanta sit, quam grata, et quam jucunda visibilis pugnæ ad visibilem et palmæ visibilis ad visibilem consonantia quam consona melodia, quam harmonia concors, eo certe dulcior quo concordior.

O quam humanus, quam benignus, quam socialis, quam clemens imperator hic, qui et in pugna sua et in palma milites suos sibimet ipsi assimilat sic! Assimilat dico, non coæquat : nec enim est quod rivulus fonti, stilla mari, atomus monti, aut lucerna soli, imo, ut dicam expressius, non est quod geminæ naturæ giganti miles homunculus valeat coæquari. Qualiscunque consimilitudo potest esse non coæquatio. Sed et est ipsa consimilitudo admiranda. O quantum nunc credo inter imperatorem et militem post tantam in præsenti visibilis ipsorum pugnæ et visibilis palmæ conformitatem dulcem admodum velut quamdam consonantissimam harmoniam in gloria ipsorum invisibili, ne jam dicam consimilitudinem seu conformitatem, sed potius quasi unitatem indivisam sicut gratiæ sic et naturæ. Quam profecto unitatem hinc dilectionis tam vehementis vinculum nobis in vita hac tam multiplici, tam distracta inexpertum et inde pacis quæ omnem sensum exsuperat perennis securitas nunc in patria solidant. Et profecto sicut meli duo de subsolaris et visibilis pugnæ et de subsolaris et visibilis similiter palmæ imperatoris et militis conformi consimilitudine et conformitate consimili sumt præmissi, ita nunc deinceps de unitate incomparabiliter plus omnibus admiranda inter imperatorem et militem aut de his quæ unitatem ipsam probant et indicant, totus hic melus tertius resonabit. Si enim in vita hac subsolari, tam multiplici, tam varia, tam diversa et adversa in hac subsolari pugna et subsolari palma inter imperatorem et militem tanta fuit conformitas in regno illo dilectionis et pacis, imo quod non nisi pax et dilectio est, quid erit inter imperatorem et militem nisi unitas? Et si inter ipsos hic tanta conformitas, ubi non nisi distrahens vanitas, ibi quid erit inter ipsos ubi non nisi solidans veritas? Et certo certius inter imperatorem et quosquos milites suos nulla erit in patria unitas, nisi in via præcesserit inter ipsos conformitas. Nulla ibi capitis et membrorum unio, nisi hic ante fuerit viæ et vitæ similitudo et conjunctio. Debet enim miles, sicut imperator ambulavit, et ipse ambulare. In primis igitur constat et consequens est, et ex superiori promisso teneor sic, ut post subsolarem et visibilem pugnam militis ad subsolarem similiter et visibilem imperatoris pugnam conformatam quasi post melum primum et post subsolarem et visibilem triumphalis mortis militis ad subsolarem et visibilem imperatoris palmam itidem conformatam, quasi post melum secundum deinceps et subsequenter nunc ad suprasolaris et invisibilis triumphalis mortis palmæ militis ad suprasolarem similiter et invisibilem palmam triumphalis mortis imperatoris audiendam consonantiam hic quasi jam tertius melus formetur. Quæ tamen hujus meli tertii consonantia mira quidem et mortalium auribus inaudita, tam uniformis, imo tam unita est, ut magis quam reddat consonantiam, resonet unitatem. De qua melus hic tertius erit ultimus. Melus revera hic magis quam consonantiam resonaturus unitatem. Utpote post sudores et labores, post pressuras et angustias, post persecutiones et contradictiones, post pugnas et palmas, sponso jam in lecto et amica in amplexu. De supra solari igitur et invisibili imperatoris et militis palmæ gloria, quod est tanquam de particulari quodam sponsi et sponsæ epithalamico, melus hic.

Verum nunc stupet animus, tremit manus, obrigescit digitus, revera sicut sentio, multo plus quam prius grossior nunc et rigidior ad modulandum et formandum tertium melum hunc. De quo as[illegible] ipsius modulationem, imo mox cum etiam præ[illegible] ditor et ad quid cithara nostra nunc modulanda[illegible]

recolo et adverto, stupor confestim mihi incutitur. A Et ad palmam illam suprasolarem et invisibilem et in ea unitatem indivisam quo nunc sponso in lecto sponsa unitur in amplexu, ad hæc, inquam, memtis meæ attollens oculos nescio quæ umbratilium phantasmatum ænigmata mentis meæ mox oculis se ingerunt, et vicissim densa etiam obscurant caligine. Juxta prophetam tanquam cæcus palpans ad parietem domus. Qua via etiam ad interiorem imperatoris et militis simul jam quiescentium thalamum tendam ignorans. Et hoc est quod jam me in historia testatum memini cum militis certantis adhuc monomachiam describerem, videlicet quod invitus avellerer a certante, eo quod post certantis triumphum, ipso jam in gloria deinceps mutus fierem, B de cætero de regno suo nil dicturus *quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit* (*I Cor.* II). Verum quidquid dixerim ego, sive in via, sive in patria, sive in morte, sive in vita, sive in pugna, sive in palma, a tanto domino meo et alumno patre avellor invitus. Nec mirum hoc cum ego quasi orphanus relictus solus domino etiam meo et patre tam gloriose in mundo de mundo, sicut et ipse mundus videt et præconizat, triumphante, vix tamen mihi adhuc audeat communicare mundus, etsi mundo etiam jam per patrem meum et dominum triumphato sic. Unde nec mirum si, quemadmodum prius a visibili ipsius pugna et palma quam sermone saltem protraxi ut potui, nunc multo magis ab invisibilis ipsius palmæ gloria invisibili ego nunc sic solus relictus invitus avellar. C De qua tamen tam victoriosa gloria eo meticulosius, eo etiam periculosius facio verbum, attollo præconium, indulgeo animum, figo calamum, moveo manum, apto digitum, et formabo melum, quo mihi invisibilor palmæ hujus gloria utpote suprasolari et visibili nemini. Quid igitur dicam mihi peccatori homunculo, jamjam uno levi et brevi flatu in pulviculum tenuem dispergendo invisibilem hanc? Imo patriarchis, prophetis, apostolis etiam et quotquot peregrinantibus adhuc peregrina et hæc ipsis. Quorum unus: *Oculus*, inquit, *Deus, non vidit absque te quæ præparasti exspectantibus te* (*Isa.* LXIV). Verumtamen poterit ipse nunc ad citharæ nostræ ingenioli mei plectro torquendos superiores clavos ad modulandas chordas, ad movendum ma- D nus, ad aptandos digitos, ad pulsandum citharam, ut melus hic tertius quo acutius formetur et subtilius conatui meo huic interiores sensus mei augere nunc vires fortius, quanto nunc amplius confirmatus est principatus ejus. Et certe ordinis exigeret consequentia et decens admodum, si quis tamen didicisset sic post visibilis pugnæ imperatoris et militis melum primum et post eorumdem visibilis palmæ melum secundum de invisibilis et suprasolaris palmæ ipsorum gloria quasi melum tertium resonare. Cujus profecto meli remedio plenius restitueretur mundo quo dignus non erat mundus et historia libelli hujus. Verum melus hic in citharæ chordis acutioribus et subtilioribus terreni et carnalis spiritus sensibus spissis omnino subductus modulationem desiderat. Alioquin totum absonum totum dissonum, consonum nihil, auditui nihil nec etiam ejus ipsius qui pulsaverit citharam delectabile. Cum tamen juxta illud vetus proverbii: « Et qui dulce non canit tamen sibimet dulce canat. » Mei autem, sicut jam supra et hic iterum fateor, ad has citharæ chordas tam acutas, tam subtiles, quæ tamen solæ, ut melus hic dulciter et concorditer resonet in cithara, pulsandæ sunt, digiti certe mei grossi nimis et rigidi, spissi nimis et turgidi. Terreni quippe ei carnalis hominis digiti hi, imo terrei et de terra. Quin potius terra ipsa jam jam in lutum vile et putridum, nec etiam ut pedibus conculcetur dignum, reversura. Cum tamen, ut melus hic in cithara digne et apte formetur, nullius præterquam solius Dei digitus exspectandus. Spiritus quippe sapientiæ, sicut multiplex, ita et ipse solus simplex, acutus, subtilis et mobilis, est omnibus etiam mobilibus mobilior: adeo quod attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter. Unde et ipsius solius digitus ad melum hunc formandum aptus est. Et propterea solus hic qui talis spiritus et qui omnia suaviter disponit sic, solus quidem hic novit melum hunc suaviter citharizare, et solus ipse potest suaviter melum hunc citharizantes docere qui videlicet habeant spiritum sui similem, simplicem, acutum, subtilem et mobilem. Ego tamen tanquam gradu testudineo sequax, ut solem comprehendam Domini mei gloriam de tam profunda hac lacrymarum valle suspiciens, velim nolim, possim non possim, animo utrumque et calamno, prout datum desuper, prosequar. Et qualibuscunque manibus et digitis utramque pulsabo citharam, formabo melum. Urget enim me, ut jam supra tetigi, charitas: verum, quia tanta et tota gloriæ materia hæc quæ quotquot ante nos fuerunt vel sunt quantumcunque præclara ingenia præ nimio sui fulgore, utpote suprasolaris et invisibilis reverberat, de ipsa tamen ipso qui jam in ipsa est, Domino meo juvante aliquantisper locuturus faciam vel quod infantes solent utpote infans hic. Faciam, inquam, quod infantes, qui conantes loqui verba magis præcidunt aut dimidiant quam forment. Et ego vel sic formabo melum quasi dans sine mente sonum: jubilans et tamen jubilationem nesciens. Quam non peregrinus in via, sed solus beatus populus sibi in patria vindicat Juxta quod edocti illius citharœdi et id experti vox in cithara: *Beatus*, inquit, *populus qui scit jubilationem* (*Psal.* LXXXVIII).

DE VERBORUM PROTRACTIONE SE EXCUSAT.

Quod autem ad inchoandum melum hunc sic moror, sic traho, sic protraho, sic me retraho, sic differo et me excuso, nemo calumnietur, miretur nemo Nec enim calumniandum mirandumve, si bestia montem tangere, si plebeius Santa sanctorum intrare, aut si plumbeæ gravedinis animal intume-

scentium aquarum torrentem intrare vereatur, quem A nec ipse propheta ipsius Salvatoris effigiata imago primo per aquam transductus usque ad talos, post usque ad genua, demum usque ad renes, verum cum jam profundius usque ad hunc aquarum torrentem pervenisset, pertransire non potuit, quoniam, ut testatur ipse, intumuerant aquæ profundæ torrentis quæ non poterant transvadari. Verumtamen quoniam ex promisso teneor, et ne temere vereor torrentem hunc, etsi transvadare non possim, hoc quippe nemo, intrabo tamen non quidem propheta audacior, sed quod minime dubito, temerarior; nisi quia si minus fidei habens præsumptionis plurimum mergi cœpero, ad imperatorem et triumphatorem militem mox clamabo ne peream. Quoniam etsi præsumptuosus et temerarius propteo ipsorum tamen B gloriæ palmam annuntiandam periclitor. Unde etsi culpetur præsumptio, spero tamen quia apud ipsos subveniet mihi et me excusabit devotio.

Ut igitur superius promissum, devotionis meæ nunc solvam debitum, post duos melos de conformitate simili seu de similitudine conformi visibilis pugnæ imperatoris et militis et visibilis similiter eorumdem palmæ, prout desuper edoctus, præformatis, jam de ipsorum non tam conformitate seu consimilitudine, quam de quasi individua et sempiterna eorumdem unitate melus hic tertius formandus est. Et erunt ita post historicum canticum ad laudem et gloriam imperatoris et militis meli tres. Primus melus fuit de imperatoris et militis consimili pugna; secundus, de imperatoris et militis consimili C palma, sed subsolari et visibili; tertius vero hic itidem erit de imperatoris et militis, non dicam jam consimili, sed quasi una et eadem palmæ gloria sed suprasolari et invisibili. Et primus quidem melus de visibili pugna imperatoris et militis fuit ad luctum propter compassionem; secundus de visibili palma imperatoris et militis fuit ad gaudium propter victoriam; tertius vero hic de invisibili invisibilis palmæ imperatoris et militis gloria quasi de quodam sponsi et sponsæ particulari epithalamico erit ad jubilum propter amoris vehementiam quam tacere non possumus, et tamen exprimere non valemus.

INCIPIT HIC MELUS TERTIUS

SED NONDUM IN SUPERIORIBUS CITHARÆ CHORDIS.

NOTULA.

In primis igitur ad conformis gloriæ imperatoris et militis plenitudinem demonstrandam post signa et vexilla imperatoris et militis non est tacendum de eorumdem coronis.

QUOD DUPLEX SIT CORONA MILITIS SICUT ET IMPERATORIS.

Imperatoris siquidem est corona duplex: similiter et duplex militis. Duplex quidem militis corona, quia duplex victoria. Exspectemus per modicum donec audierimus. Sed de coronis imperatoris prædicendum.

DE PRIMA IMPERATORIS CORONA. — TERTII MELI PRIMA NOTULA.

Imperator ab æterno natus, ab æterno coronatus et ab æterno hæres universorum est constitutus Hæc imperatoris corona æterna illa est quam habet cum Patre et a Patre una majestas et æterna, una potentia, una gloria. Et hæc est imperatoris corona prima, sicut sine fine, ita et quod adhuc magis implicitum fidei involucrum est et absque initio. Hoc profecto mirum supra omne mirum, sed humiliter et devote præbeamus auditum quia fides ex auditu. Et hæc quidem, quam nunc dicimus, corona est prima et æterna corona imperatoris Dei, non ejus hominis corona. Ejus, inquam, non hominis imperatoris, sed ejus imperatoris Dei corona hæc ante omnem creaturam prius quam crearetur homo.

DE SECUNDA IMPERATORIS CORONA. — 2 NOTULA

Hanc tamen coronam suam primam, qua pater suus Adonai coronavit ipsum ante sæcula, propter hominem in fine sæculorum quasi deposuit et aliam incomparabiliter inferiorem assumpsit, tanquam exuens soccum et induens saccum. Unde ipse: *Conscidisti*, inquit, *saccum meum* (*Psal.* XXIX). Qui si in prima illa et æterna corona sua propria et proprio socco mundo apparuisset, non jam rex videor sed potius angelorum, imo etiam plus quam archangelorum imperator cognosceretur, imo nec cognosceretur quem nec totus mundus sustinere sic posset. Quis enim, quæ caro, quod animal, quod corruptibile posset etiam appropinquare, nedum habitare cum illo devorante igne, cum ardoribus sempiternis? Imperator igitur noster ad nos descendens, talem inter nos et ex nobis coronam assumpsit et talem soccum induit, qualem ad Judæos, propter quos specialiter ad nos venit tunc decuit, saccum tamen revera magis quam soccum. Alioquin nisi judicio nobis incomprehensibili talem soccum induisset, non fuisset saccus ejus conscissus nec ipse lætitia circumdatus. Et ne diutius immorer his, ex superiori charitatis promisso ad alia properans de hac secunda imperatoris corona sub brevitate nunc dicendum expressius.

Imperator patris sui sicut unicus et primogenitus quemadmodum a Patre suo primam æternam Deitatis suæ coronam ab æterno habuit, sic et a matre sua D Virgine in tempore humanitatis nostræ coronam assumpsit. Hæc profecto corona, diadema illud est quo rex sapiens imperatorem hunc a matre sua coronatum præconizavit: *Egredimini*, inquiens, *filiæ Sion, et videte regem Salomonem in diademate quo coronavit eum mater sua* (*Cant.* III). Et ecce Salomon hic, imo etiam plus quam Salomon hic. Et ecce Salomonis corona hæc, qua benedicitur mater sua ipsum coronasse potius quam induisse. In hac quippe nostræ humanitatis et humilitatis carne videmus eum nunc sicut terrenas et aerias potestates triumphasse Nam obedientiæ merito, qua factus est obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis, Pater hanc Filii sui coronam exaltavit, quin caro ejus re-

uit, et sic devicta morte de hostibus triumphavit. :a corona hæc in cruce tanquam in fornace per ›m passionis examinata et omni sic vetusta- :xcocta rubigine tota resplenduit, quia totus ıo refloruit. Et ut videri potest in quadam ıt sanguinis tinctura presso et calcato sacco n soccum convesso. Unde propheta : *Quis ite qui venit de Edom tinctis vestibus de ra? Iste formosus in stola sua, gradiens in mul-line fortitudinis suæ* (*Isa.* LXIII). Etiam in matris suæ corona adeo gloriosus, formosus et s ut quem paulo ante vidimus angelis minoratum amus nunc adorari ab angelis super angelos et r omnem creaturam exaltatum; unde et Ma-ır: *Eum qui modico quam angeli minoratus est mus Jesum propter passionem mortis gloria et ›re coronatum* (*Hebr.* II). Ecce duplex corona :ratoris : prima qua pater suus ipsum corona-›t hæc est corona omnipotentiæ; secunda qua ır sua ipsum magis coronavit quam induerit: et est corona gloriæ sacco sic in soccum con-›. Ecce enim quem sacco obvolutum vidimus, ıo quasi absconditus vultus ejus et despectus; nec reputavimus eum, ecce, inquam, magnus ırator hic duplicem coronam gestans, tanquam ; geminæ substantiæ biformisque naturæ, ex a sui et æterna natura secundum quam patrem t et non matrem gestans coronam omnipoten-secundam alteram vero sui naturam, secundum n matrem habet et non patrem, secundum gestans coronam gloriæ. Taceo nunc de tertia ratoris nostri corona, corona videlicet illa spi-qua post patrem suum et matrem coronavit noverca sua Synanoga. De illa, inquam, taceo e quæ nunc a reliquis imperatoris duabus co-quasi absorpta nec potentiæ fuit corona, nec æ, sed ignominiæ, per quam tamen secundæ quam a matre habuit acquisivit gloriam palmæ. ima corona imperatoris nostri majestas est in-›rehensibilis. In secunda ipsius gloria admira-sicut in tertia ipsius fuerat humilitas despica-in qua nec species ei nec decor. Nec enim de-sed potius dedecoris corona hæc. Unde post sic exaltato imperatore nihil modo imperatori ›onæ illi, sicut nec illis qui imperatorem tunc nunc nostrum coronaverunt sic.

DE DUPLICI CORONA MILITIS.

:e quia jam audivimus quod duplex sit corona ›atoris. Similiter est et duplex militis. Duplex corona, quia duplex victoria. In præmisso lem de milite historico cantico, si revocemus nec enim arbitror excidisse hoc, nisi forte canticum tam cito jam a memoria exciderit; emus, inquam, nunc quod supra cantatum, tangimus de hac militis victoria duplici. Satis lem supra et cantatum et recantatum, quanta tolerantis virtus in exsilio. Et iterum quanta pugnantis constantia in martyrio. Et sic miles ›ius vicit per exsilium et hæc est palma confes-

A soris. Secundo vero per martyrium et hæc est palma martyris. Unde et corona debetur palmæ huic; debetur et illi: una confessori, sacerdoti, altera vero neomartyri militi. Quas et jam scio redditas a retributore cito et justo debitore. Ut sit super communem auream confessorum et altera corona aureola martyrum juxta ipsius in lege formam exemplarem a summo omnium aurifice et ipsius largitore fabricata. Charismatum videlicet varietate multiplici in terra silis et distincta et quatuor præsertim expressis et impressis virtutibus principalibus, quasi quatuor ipsius Spiritus sancti fabricatoris digitis alta. Aureo quidem dicta non pro parvitate aut diminutione coronæ, sed potius pro perfectorum quibus solis danda est paucitate. Hæc duplex militis

B triumphatoris corona illa, ni fallor, miræ magnitudinis corona est, quam sicut supra in historia interseruimus, frater Hierosolymitanus post mortem angelorum concivis effectus, capiti martyris dilacerato et convulso ab ipso Domino vidit impositam. Rememoremur superiorem historiæ pericopen hanc. Ecce Thomas quem vidimus hominem passibilem, nostri similem, nostri comportorem oneris, et nostræ comparticipem infirmitatis, quam magnus triumphator nunc, duplicem coronam gestans, ut confessor unam, ut martyr alteram, ut ita congruat militi quod et imperatori; et quemadmodum supra de tertia corona imperatoris sic pertransimus, nunc et de tertia militis. Illam vero nunc dico militis coronam tertiam, quam a capite abscisam in agone

C martyrii perdidit, per quam tamen miles per martyrii palmam duas quas ostendimus acquisivit. Ita iste per suam carnis coronam corruptibilem et infirmam obtinens coronam duplicem, sicut et imperator humanitati suæ per suam contemptibilem et ludibricam coronam spineam. Verumtamen, sicut supra de illa ludibrica imperatoris, ita de hac infirma corona militis, pertranseo nunc. Nihil quippe modo coronæ illi et militi triumphatori, utpote quæ sicut marcescibilis versa nunc in corruptionem carnis fuit non spiritus.

O quam magnus triumphator miles hic, imperatoris sui gigantis geminæ substantiæ biformisque naturæ sicut in aliis, etiam et in coronis, suo modo conformis sequela et consimilis! Sicut imperator suus gigas geminam substantiam, et iste duplicem

D personam gerens, confessoris unam, martyris alteram. Sed hæc quæ de coronis imperatoris et militis in tertio melo hoc jam inchoato citharam nostram pulsantes resonavimus de imperatoris et militis invisibilis palmæ conformitate, magis quam de ipsorum proposita et promissa invisibilis palmæ unitate resonata sunt. Verumtamen et de hac inter imperatorem et militem invisibilis palmæ conformitate in patria, sicut et alia multa quæ de ipsorum visibilis pugnæ et visibilis palmæ in via conformitate præmissa sunt, hic tacendum non erat. Siquidem inter imperatorem et militem et in via, et sicut jam ostendimus de coronis et in patria tam evidens et

tam admiranda conformitas, magnam et nobis ineffabilem inter eosdem unitatem nunc in patria et portendunt et probant. Quin potius hæc quæ expressim de imperatore et milite præmissa sunt, totius capitis et corporis unitatis commendant nobis et probant. Nam quod dico et expressim doceo de militis ad imperatorem suum in via conformitate, quasi de uno capitis membro ad caput, sic quidem etsi non sit scripto expressa, et in singulis capitis hujus membris magna est et decentissima ad idem caput suum conformitas, et aliqua cujusque membri ad caput suum conformis gratia, quæ non alterius juxta varia gratiarum dona a capite ad membra descendentia. Juxta quod caput corpori sponsæ videlicet sponsus pollicetur: *Murenulas*, inquit, *aureas faciemus tibi, vermiculatas argento* (*Cant.* I). Et idem aliter: *Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est? Si murus est, ædificemus super eum propugnacula; si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis* (*Cant.* VIII). Itaque, etsi non sit scripto expressa quemadmodum nunc de imperatore et milite, nihilominus tamen magna præcessit in via singulorum membrorum corporis ad caput suum conformitas. Alioquin non sequeretur nec esset capitis et corporis sicut nec decens nec conjunctio congrua.

Igitur post imperatoris et militis non solum visibilis pugnæ et visibilis palmæ in via, sed etiam et palmæ invisibilis in coronis ipsorum in patria conformitatem expressim edoctam, quod adhuc multo majus acutius, subtilius et difficilius est, utpote melo hoc tertio admodo in superioribus et auctioribus citharæ chordis formando deinceps sumus de eorumdem quæ jam in patria est unitate dicturi. Et quidem in primis de generali totius capitis et corporis sponsi et sponsæ Christi et Ecclesiæ in patria, unitate ex parte jam inchoata in cithara nostra resonabimus. Quia admodum dulcis consonus et concors melus hic in parte hac; in quo decet maxime nihil audiri dissonum, nihil absonum, utpote non tam de conformitate quam de unitate ipsa. Sed in melo ultimo ad imperatorem et militem reversuri nunc in primis inchoabimus a genere. Quia hoc ipsum sperandum et exspectandum in fine omnium in toto capite et corpore, quod nunc de capitis et corporis unitate in cithara nostra resonabimus pro imperatore et milite. Nisi quod quædam corporis membra quo capiti plus vicina, eo etiam digniora et capiti conjunctiora sunt quasi unum cum capite. Juxta quod magister docet stellam a stella in claritate differre, et magister magistrorum in domo patris sui mansiones multas paratas esse.

HIC PRIMO IN SUPERIORIBUS CITHARÆ CHORDIS MELUS HIC TERTIUS FORMARI INCIPIT. 3 NOTULA.

Igitur de imperatoris et militis per palmam suam invisibilem unitate in patria tertium melum hunc in ipsorum coronis jam inchoatum subtilius deinceps et acutius, prout subtilis ipse et acutus sapientiæ spiritus edocere dignabitur, formaturi in primis et

A ante alia tres vanitatum species seu unitate nobis sunt distinguendæ; ut ita liquido app quæ sit illa unitatum inter tres quam inter ratorem et militem tanta in via et prout doc tam diligenter ostensa conformitas probat. quod supra sic argumentando processimus. si inter imperatorem et militem in via, ubi varietas, tanta diversitas et adversitas, ta stractio, tanta dilaceratio est, tanta fuit con tas, in patria illa unitatis et pacis imo qu nisi pax et unitas est, quid erit nisi admirand dam et admirabilis unitas? Ecce quia argume sic processimus, donec de conformitate ad un demum nunc pervenimus. Unde et tres hic tates distinguimus, ut quæ sit illa imperat B militis nunc in patria unitas, quam prius ipsos in via tanta probavit conformitas doce

DISTINGUIT UNITATES TRES. 4 NOTULA.

Sunt itaque, ut jam distinguere cœpimu unitates hæ. Prima unitas est unitas solius n secunda solius gratiæ; tertia vero unitas es turæ et gratiæ. Prima unitas solius naturæ i inter tres; secunda solius gratiæ in Deo inter num et hominem singulariter assumptum in tem personæ non naturæ; tertia vero et na gratiæ inter Dominum sponsum et Ecclesiam sp Ecce tres unitates hæ et in Deo hæ tres prima et summa et principalis unitas. Et ita t tates hæ in ipsa prima et summa et princip tate. Prima unitas est trium personarum. H C illa quam diximus solius naturæ. Secunda duarum est naturatum. Hæc est quam dixi lius gratiæ. Tertia vero est omnium spir omnium dico quotquot ab initio præsciti destinati sunt conformes fieri imaginis Filii hæc est illa, quam diximus, unitas et na gratiæ. Et cum de gratia evidens sit, id eam et naturæ quia nostra prima et pri unitas omnium Deus verus et solus, cum ab fuisset solum naturæ suæ nunc per gratiam prehensibilem uniendo sibi hominem factu tempore naturæ nostræ. Et ita ei unimur, nu solum per gratiam sed et per naturam. Et h quam nunc dicimus unitas naturæ et grati solum hominem et Deum, non inter Deum gelum. Nusquam enim, ait Magister, angelos D hendit. Nec etiam dico unitatem hanc inter et hominem assumptum, quæ est solius gra illam quæ est inter Deum et hominem, spon delicet et sponsam, Christum et Ecclesiam, inter imperatorem et militem triumphator qua principalis nostra intentio est, et propte de aliis nunc interserimus. Hæc quippe nos tas specialis et propria, non angelica sed h utpote quam nos, qui in corpore mortis hu regrinamur adhuc, per patientiam exspecta in qua triumphator miles noster et imperat sunt. Prima unitatis species, quæ est sol turæ, inter tres imo tres et tres ipsa sicut i

ɔnsibilis et ineffabilis est. De qua tamen pro- nostram tertiam quæ est naturæ et gratiæ antisper fari nos oportet. Similiter et post ɩcunda, quæ est solius gratiæ propter eamdem .m. Tertia siquidem hæc nostra quæ et na- et gratiæ, quasi de duabus illis est, quarum a est solius naturæ, altera vero solius gratiæ. : et de prima dicendum primo. Præsertim cum tertia sicut et secunda in prima unitate sint, ;e sicut prima et principali. Imo sint hæ uni- tres, quasi una illa prima et principalis uni- t docebunt sequentia, et illa prima sit summa ɩ et prima sicut secundæ unitatis et tertiæ.

MO HIC DE PRIMA ET PRINCIPALI UNITATE AGIT.

prima igitur et principali unitate hac dicturi, lo primas et superiores citharæ nostræ chordas am tangere necesse est. Id in primis primæ ; principali unitati supplicantes, ut pro ipsa et sa citharam ego qualiscunque puer suus citha- s pulsaturus revelet oculos meos, ut resonare ı vel aliquid de ipsa quo nobis manifestetur, est ipsa et postea secundum analogiæ nostræ bilitatem, quid sit ipsa. Igitur juxta quod et ster ille citharœdus orabat, revelet oculos no- ut consideremus de principalis hujus unitatis mirabilia. Oculos dicit non oculum : siquidem uli hi multi sunt. Est enim oculus corporis, ɔulus cordis seu rationis, est et oculus con- lationis. Oculus corporis apertus est et clare ıs ; oculus cordis infirmus et lippiens. Oculus ɔontemplationis caliginosus et cæcutiens. Primo › videt homo quæ extra se ; secundo quæ intra ertio quæ supra se. Primo oculo videt homo ɔra et quæ in corporibus, per speciem ; secundo :t videt homo spiritus et quæ in spiritibus per rientiam ; tertio vero videt homo primam et ipalem unitatem, sed in imagine per obscuram matis similitudinem. Primus corporis oculus trahit et quasi dormitantem cordis oculum ıt ; secundus cordis oculus jam viantem ducit ım monstrat ; tertius vero contemplationis ıs patriam a longe nunc aspicit et salutat. Et ımus quomodo.

. PRIMÆ ET PRINCIPALIS UNITATIS MANIFESTATIO ι PRIMUM OCULUM CORPORIS ET PER SECUNDUM rIONIS IN PRIMO EXEMPLARI NATURÆ. 5 NOTULA.

mine mundum et quæ in mundo corporaliter ınte, et nec mundum nec in mundo quidquam non creatum non factum, sicut et ipse homo ι creaturis præcellit factus est, ipsius excitatur cordis seu rationis oculus, ut per corporaliter ɔ creaturam cogitet mox aliquem ipsius esse ı non videt Creatorem. Et ita per varias crea- um species nunc visibiles, nunc invisibiles, infimas, nunc medias, nunc supremas medi- › currens quasi per scalam aliquam variis di- am intercalaribus, Creatorem investigando co- ascendere. Et tandem ductu rationalis oculi ı invenit omnium Creatorem, primam videliect

A et principalem unitatem nostram, omnium quæ sunt primam et summam causam, excitato sic oculo cordis per oculum corporis et investigantis ascensiones dirigente. Et hæc est prima primæ et principalis unitatis nostræ manifestatio, ipsius videlicet per creaturas suas prima cognitio. Unde et Magister : *Quod notum*, inquit, *est Dei manifestum est in illis* ; *Deus enim illis manifestavit* (*Rom.* I), unde et cordis hic oculus, etsi infirmus et lippiens, tamen quoad manifestationem hanc ductu suo est sufficiens. Ita quod sicut Magister docet, illi sint excusabiles qui veritatem Dei in injustia detinebant. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt. Prima igitur primæ unitatis nostræ manifestatio est per opera. Et hoc qui dif-
B fiteatur nemo, qui hos duos oculos habeat. Hoc quippe jam quasi oculo ad oculum videri potest, per oculum corporis excitato oculo cordis, et nos peregrinantes adhuc per rectam hanc intelligentiæ viam dirigente. Verum de prima manifestatione hac cursim impræsentiarum pertranseo, utpote quæ non solum a catholicorum theologis, quorum sublimior speculatio est, sed et a philosophis gentium solum naturæ exemplaria sequentium et non gratiæ crebra valde et acerba est quæsita et inventa indagine. Qui et nobis super hoc præ excellentis ingenii sui monumenta reliquerunt et posteris legenda tradiderunt. In quibus super Deo vivo et vero, quidquid veri acutiori humanæ rationis oculo in primo quod diximus naturæ exemplari legentes subtilius inspicere
C poterant, et profundius, studiosissime sunt prosecuti. Nec enim in parte hac Deus sapientiam mundi hujus stultam fecit, seu sapientiam sapientium perdidit, aut prudentiam prudentium reprobavit. Sed stultam fecit, reprobavit et perdidit, qui in solo naturæ exemplari suo humanæ rationis oculo studiose nimis inspicientes, eo solo plenam sibi posse comparare sapientiam arbitrati sunt, et præter istam quasi visibilem et mundanam sapientiam quæ quidem a Deo Dei nullam absconditam arbitrantes. Unde et visibile naturæ exemplar ad sapientiam sibi sufficere arbitrantes, et nullum etiam esse ad hanc præter hoc alterum, quod jam diximus gratiæ exemplar, quasi vile et humile contempserunt. Et ne cui in dubium veniat quæ sint exemplaria hæc
D quorum unum nomino sic exemplar naturæ, alterum vero exemplar gratiæ, sicut prius tres distinximus oculos, ita et oculorum trium tria distinguemus exemplaria, in quibus jugiter tres illi inspiciunt oculi. Primum itaque inter tria hæc est exemplar naturæ ; secundum exemplar gratiæ ; tertium vero exemplar vitæ. Quod et alibi in sacro eloquio ab ipsa sapientia liber vitæ nominatur. Primum dico exemplar naturæ mundum et quæ in mundo sunt creationis opera. Secundum gratiæ sacra eloquia et quæ in ipsa a sæculis sunt abscondita humanæ reparationis et divinæ cognitionis secretiora mysteria. Nec enim loquor nunc de sacris eloquiis secundum illam eorum partem, quam capit parvulus, sed

secundum illam quam sapit etiam lux in lege Dei exercitatus et perfectus. De qua Magister: *Sapientiam,* inquam, *loquimur inter perfectos* (*I Cor.* II). Sapientiam vero non hujus sæculi neque principium hujus sæculi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam nemo principum hujus sæculi cognovit. Quin potius etiam hanc tanquam vilem et humilem sæculi hujus principes contempserunt, philosophi videlicet gentium, qui scientiæ et nominis præeminentia cæteris quasi principari videbantur; tertium vero dico exemplar vitæ librum prædestinationis æternæ. In quo sunt ab æterno scripti hi, qui secundum propositum vocati sunt sancti, quotquot ante sæcula præsciti sunt conformes fieri imaginis Filii sui, verbum videlicet in principio apud Patrem, quamdam velut omnipotentis Dei artem et sapientiam, et quæ cum ipso sunt, et in ipso divinæ suæ incomprehensibilia sapientiæ. Et in primo quidem quod dicitur hic naturæ exemplari duo potissimum inspiciunt oculi. Primo inspicit quem supra primum posuimus, oculus corporis et secundo oculus rationis. Sed oculus corporis sola visibilia, oculus vero rationis per visibilia legit et videt in eo invisibilem in creatura Creatorem. In reliquis vero duobus, quorum unum diximus exemplar gratiæ, alterum vero vitæ, tertius ille et solus quem contemplationis oculum diximus intuetur: utpote quæ in exemplaribus his scripta longe nimis remota ab oculo rationis et multo longius adhuc ab oculo corporis. Nec enim quæ in duobus his exemplaribus sunt Dei nota sunt. In quibus sola invisibilium fides, non visibilis creatura, non ratio tertium hunc nostrum contemplationis osculum juvat. Unde et prima illa primæ et principalis unitatis per opera manifestatio, quæ in primo legitur et videtur naturæ exemplari, etsi sit prima et philosophica, etsi etiam gemino studiose et acute inspecta oculo, ad tam invisibilia tamen et tam incomprehensibilia quæ in reliquis duobus exemplaribus scripta sunt, sicut peregrina et invalida nimis manifestatio hæc: nec etiam quanta si pupilla oculi aut lucerna lychni mundum illuminanti solis claritati comparetur. Et his præsertim quæ in tertio exemplari, quod liber vitæ dicitur, scripta sunt per creaturas est prima ista invalida nimis primæ unitatis manifestatio. Nam ex formationibus et similitudinibus his creatis et naturis sensibilibus, magis quid non sit quam quid sit hæc prima nostra unitas demonstratur. Neque enim dicitur id neque secundum id, sed est totum supra id, et omnimo extra quam id per quod probatur. Unde et si forte hæc ipsa quæ sicut incircumscriptibilis et indescriptibilis est, ut vel aliqua ipsius notitia compareturquoquo modo describitur magis quam per quid sit, per quid non sit necesse ut describatur; ut ad sciendum de ipsa quid sit ipsa, sufficiat nunc nobis scire quid non sit ipsa. Et removeatur ab ipsa quod non fecit, ut vel sic sciatur hoc solum esse ipsa, quod non fecit. Quasi omnino diversa, omnino alia superessentialis quædam essentia. Nam ut

A intelligentiæ gratia e multis unum ponan
cum de increata unitate hac dicitur, quod
et de quovis creato quod ipsum est, per id
bum aut idem aut saltem simile commun
de increata et creato videtur dici. Sed dict
omnino dissidens et prædicationis ratio l
omnino incompacta et dissonans, quod etian
theologis patens. Prædicatio revera omnin
nans inter hæc non minus quam et inter h
ut si diceretur: Aper est ferus, homo est
Tanta est essendi distantia inter creatricen
tem, cui nihil aliud esse quam vitam esse,
creaturam, cui nihil aliud est esse quam corr
esse. Unde et in cor hominis non ascendit h
creatæ unitatis superessentialis essentia. Qu
B illa est nec in illis nec secundum illa quæ
vel cogitare potest cor humanum. Et ideo si
oculo corporis nec oculo cordis hæc percip
non videt, nisi vel ea quæ novit vel secun
quæ novit. De ipsa igitur prima et principa
tate, prout ab ipsa datum, nunc loquens, ho
nunc in primis de ipsa demonstrare propos
ipsa est et hoc per primum corporis oculum
dum rationis oculum excitantem. Quia *di*
piens in corde suo: Non est Deus (*Psal.*
maxime quia hoc nostrum propositum juv
præostenso quod ipsa sit, consequenter dem
tur, quod nec in ipsa nec cum ipsa sicut ne
contrarietas sit vel adversitas, sic nec di
vel multiplicitas, sed sola unitas. Juxta qu
C gistrorum unus: *Apud quem,* inquit, *non e*
mutatio nec vicissitudinis obumbratio (*Jacob.*
dixit quod non in illo, sed quod nec etia
illum sit. Hoc etenim pariter si non excid
proprositum attinet, quo juxta superius pro
nostrum post multipliciter supra demonstra
peratoris et militis conformitatem in via, i
tenemur a modo unitatem demonstrare in
Quod tamen paucis explicari non potest. U
in tertio melo hoc formando fio morosior,
prehendat auditor, sed indulgeat, qui tam g
materiæ, et sine quibus propositum non e
brevibus explicari non possunt. Propter ho
supra distinxi unitates tres, primo ut vide
gruere de prima et principali unitate, nunc
D de ipsa per ea quæ ab ipsa facta sunt osten
siderans, quod ipsa sit, quod potest esse man
et ad propositum attinet. Verum licet sec
nobis demonstrante cordis oculo per prima
tionis suæ revelationem manifestari sic po
cesse tamen ut postmodum eumdem hunc
cordis oculum, etsi, ut diximus, lippum et in
conemur aperire adhuc; quo visus ipsiu
virtus amplius dilatetur ad videndum aliqu
et manifestandum nobis de prima nostra uni

PRIMA PRIMÆ UNITATIS MANIFESTATIO.

De prima igitur primæ unitatis nostræ
statione, quæ procreata est, hoc præmittim
cum variæ sint species creaturarum, nihi

reatum, quod non manifestando probet et manifestet creatricem unitatem hanc : radii solem, sic creaturæ singulæ hanc itricem. Nec aliquid existimo creatum vel ise, quod a creatore suo sicut haberet subsic aliquam non traheret convenientiam. itiam dico aliquam etsi nobis absconditjuam creatura omnis suo in aliquo conveiri. Siquidem omne quod factum est sicut factum, omnino non potest esse æquale, quo factum, omnino non potest esse distura a factore suo aliquam ex necessitate itiam contrahente, quemadmodum a radice mper aliquem saporem trahere necesse im juxta Scripturæ testimonium *cuncta 'at Deus, erant valde bona* (*Gen.* I) nihil in te est quod sicut a bono summo non habet , ita non trahat et boni participationem, : convenientiam et similitudinem. Ex qua icipatione est quod nihil omnino creatum non aliquid possit et ad aliquid prosit. arbitror aliquid creari posse, quod ad 'odesse non possit, tanta est bonitas Creaı igitur nihil sit quod a summo bono non ıi participationem, consequitur mox nihil cum summo bono non habeat convenienıilitudinem aliquam. Ex qua profecto paimilitudine bonum increatum et summum n creatum et infimum in omni creato aliintelligi potest et cognosci. Nihil igitur, super cœlum, nec sub cœlo creatum quod itenus manifestet creatricem suam unita; ut sic juxta prophetam confessio ejus r cœlum et terram. Nec enim solum hanc r et probant cum omni cœli militia ignis , terra, cameli, elephantes, pardi ursi et l et muscæ sciniphes, culices et scarabo- quod egregius ille ex philosopho theoloıam pulchre, inquit, divina et cœlestia dissimilia symbola manifestantur». Quod considerans omnia sic tam infima quam a, quasi voce una Creatorem suum contestari sic admirando ad ipsum omnium exclamat: *Mirabilia testimonia tua ; ideo it ea anima mea* (*Psal.* CXVIII). Unde et insa in hymnidico cantico etiam minima temptibilia ad ipsius Creatoris sui laudem *'estiæ*, inquiens, *et universa pecora, ser- volucres pennatæ* (*Psal.* CXLVIII). Sic enim cœli gloriam Dei enarrant, sed opus operi anifeste tanquam dies diei verbum illud, omnia facta sunt, eructat, singulis quasi n verbis hoc unum verbum quod semel credens de creatorum plenitudine plene ntibus, ut sic mundus totus verbi illius, mnia in mundo facta sunt, velut quoddam n corporale et visibile omnibus quæ facta festive, ita et varie factorem suum bene tibus, et quidem varie, nam ex creatorum

perpetuitate æternus, ex magnitudine potens et immensus, ex virtute robustus, ex splendore luminosus, et ex specie speciosus et ipse declaratur. Unde et magister propheta taliter dicit Dei invisibilia per ea quæ facta sunt conspici, et propheta noster omnia hæc considerans : *Dilectasti me*, inquit, *Domine, in factura tua* (*Psal.* XCI). Et his igitur, quæ præmisimus, liquidissimum est quod per creata docemur oculo rationis sic demonstrante quod prima nostra et principalis unitas sit, et nec solum etiam quod ipsa sit, sed et aliquatenus quid ipsa sit.

SECUNDA MANIFESTATIO PER CREATORIS GUBERNATIONEM.

6 NOTULA.

Verum juxta quod supra præmisimus, idem hic noster rationis oculus ad videndum amplius dilatetur adhuc, nec enim ex sola creatione, sed ex creatorum gubernatione, quod hæc unitas nostra sit et etiam aliquatenus quid sit ipsa demonstrabile. Unde sicut ea quæ facta sunt invisibilia Dei per sui creationem, ita et eadem ex sui gubernatione Dei ostendunt virtutem; propter quod et Magister mox subdit Sempiterna quoque virtus ejus, id docens quod sicut invisibilia Dei conspiciuntur per ea quæ facta sunt, similiter et virtus ejus per eadem et vera virtus. Est enim virtus Dei hæc admiranda, quod sicut ea quæ facta sunt semel creavit, ita et postquam facta indesinenter regit. Unde ei ex creatione quæ prima et ex gubernatione quæ postea creantis et gubernantis, divinitas quam tertio magister ponit est manifestata. Et multo quidem quam de creatione, adhuc de gubernatione manifestior: fide enim sola tenemus creationem, nisi quia fides in parte hac aliquantisper oculo rationis adjuvatur. Unde et Magister : *Fide*, inquit, *intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent* (*Hebr.* XI) : fide itaque tenemus creationem : sed ipsa rerum experientia mundanorum, gubernationem quotidie et sentimus et corporaliter cernimus : ecce enim quia manet solemnis quidam et statutus omnium ordo mundanorum. Labitur enim annus per menses, mensis per septimanas, septimana per dies et noctes, et iisdem vicissitudinibus redit solis et lunæ conversionis lex statuta cunctis scilicet diebus terræ sementis et messis, juxta quod ad Noe Dominus: *Cunctis*, inquit, *diebus terræ sementis et messis, frigus et æstus, æstas et hiems, nox et dies non requiescent* (*Gen.* VIII) : similiter oceani quotidianus fluxus certus et refluxus, et quidem omnia hæc quotidie cernimus et experimur. Sed quid enumerem singula ? omnium quotquot sive viventium seu vitam non habentium lex semel statuta immobilis perseverat et gubernatio pro rerum specie hac varietate competens sibi et indifferens, ut sicut nihil et sine causa, ita et nihil sine gubernationis lege nec sine ordine aliquid, sed a quo gubernatio hæc aut quis hic qui ordinat et gubernat sic : indicibile enim ut quidlibet se ipsum vel a se ipso gubernetur sic : nam ut de creaturis cæteris digniori et præ cæteris rationis judicio prædita exemplum dem,

homine dico nec ipse est in sua cujus manu sit gubernatio, cujus, ut pertranseam cætera, ipsomet nesciente fit conceptio et in conceptione culpa, postea nativitas, et in nascendo pœna; exinde continue in labore vita et demum ex necessitate mors, qui profecto se aliter gubernaret si ipsimet propria sui gubernatio crederetur: nec enim loquor nunc de illa hominis gubernatione propria quam ob peccatum homo plerumque a Deo dimittatur et in suis adinventionibus ambulat, nec de illa etiam qua dum in præsentis vitæ captivitate homo militat injustus, quotidie adversus justum prævalet et devorat justiorem se ad unius prophetarum querimoniam factis hominibus, quasi piscibus maris et quasi reptilibus non habentibus principem; nec de hac, inquam nec de illa hominis gubernatione loquor nunc, sed de quadam alia qua creata singula, secundum legem a natura sibi impositam, certum ut prætetigimus ordinem tenent: duæ quippe seu potius tres sunt hominis gubernationes istæ priores quidem ex culpa Deo sic juste permittente, sed ista de qua nunc loquor a natura Deo ipsius ab initio per bonitatem suam auctore. Hujus igitur gubernationis naturæ in omnibus si prima et summa quæratur causa, demum ad aliquod principium, quod totam mundanam molem hanc sicut continet et gubernat, recurrere necessarium, quod est tam nunc per creatorum gubernationem manifestare quærimus, prima et principalis unitas nostra, ut sicut prius ex mundi creatione, sic secundo nunc ex ejusdem gubernatione liquido clareat de hac prima unitate nostra, quod ipsa sit, cujus nihilominus in gubernando fortitudo monstratur, ex tantæ molis continentia, ex dispositione sapientia, ex frequenti quæ accidit mundanorum commotione justitia et ex assidua reparatione misericordia; quibus tanquam præclarissimis titulis gubernantis virtus indesinens illustratur, pariter et ex ipsis, sicut prius ex creatione, sic et nunc ex gubernatione non solum quod sic sed etiam et quod sit aliquatenus elucescit.

7 NOTULA.

Verum unitatis nostræ adversarius *insipiens*, qui dicit *in corde suo. Non est Deus* (*Psal.* XIII), forte ad omnia quæ præmisimus, et quibus tam quam urgentioribus vinculis ipsum videmur stringere, subsannabit asserens, sicut nec Deum esse, nec creaturam ullam. Nec enim ea quæ corporaliter cernimus, creata, sed asserit potius quod sicut apostolorum Princeps tantæ insipientiæ errorem doctrinæ suæ interserendo tangit, ab initio omnia sic perseverant: et ita sicut nec Creatorem, nec creatum aliquid, et siquidem forte dederit aliqua facta sed creata nulla. Quod et nonnulli inter gentium philosophos præclariores tradiderunt, dicentes tamen non cum insipiente Deum non esse, sed esse unum Deum; verum illum nequaquam asserentes creatorem sed opificem et de materia Deo coæterna mundum a Deo factum sed non creatum, cum creare sit ex nihilo aliquid facere. Verum insipiens dicit nec etiam esse Deum.

A TERTIA UNITATIS PRIMÆ PER SOLUM RATIO[…] MANIFESTATIO.

In primis igitur ab isto sciscitor an hu[…]
sensilis, quem sic ab initio perseverasse […]
aliqua sit prima et summa causa vel n[…]
forte nullam existentiæ ipsius causam […]
æterno est, et a se non aliunde est. Aliis […]
præsentiarum intermissis, quæram an il[…]
ipso vivunt, qualia sunt animata, vitam […]
se ipsis vel ab ipso mundo. Quod a se ip[…]
bitror tam extremæ insipientiæ quemquan[…]
Quare necesse ut ab ipso mundo vitam ha[…]
in ipso vivunt, quia quod aliunde dici […]
cum ipse mundus non aliunde sed a se i[…]
militer et quæ rationis habent judicium […]
B tis arbitrium, qualia sunt rationalia, cu[…]
non habeant, hæc necesse ut ab ipso m[…]
igitur mundus hic sensilis æternus sit, […]
aliunde sit, dans vitam et cum vita rationi[…]
et voluntatis arbitrium, irrefragabiliter […]
insipientem Dei habet naturam. Et ita in[…]
in corde suo sic fingit etsi deffiteatur n[…]
corde suo Deum, facit et ipsum mund[…]
cui sic attribuit Divinitatis naturam. Qua[…]
gat esse, restat ut, etsi dicat mundum æt[…]
quam necesse ut ipsius det causam et i[…]
nam, cum et ipse mundus cujus ipsa e[…]
æternus. Cum igitur causa ista mundi æ[…]
prima ipsius causa et summa, quæro a[…]
sit vita vel vita participans aut penitus […]
C Sed quis adeo insipiens ut dicat quod p[…]
careat a qua tot in mundo vitam hab[…]
vita rationis judicium et voluntatis arbit[…]
terea quod nihil carens vita melius sit s[…]
num, ut illud quod est vita vel vitam h[…]
mihil vita carens posset frui beatitudin[…]
beatum posset esse quod carens vita […]
prima et summa, de qua nunc loquor m[…]
necesse ut omni eo quod vitam habet, s[…]
tior, sit etiam et melior, utpote a qua n[…]
sensilis est et quidquid in ipso vivit. Igit[…]
hæc non caret vita, quod quidem nece[…]
quitur ut aut causa ista tam magnifica s[…]
aut vita participans. Quod si vita partici[…]
erit causa participii. Nihil enim bono u[…]
pat, cujus non sit causa major, plenior […]
D a qua descendit quod participat. Sed se[…]
jam non esset hæc prima causa et su[…]
jam datum est, sed adhuc major et su[…]
Et sic etiam in infinitum extenderetur […]
donec aliqua reperiretur causa, in qua […]
set participium, sed potius apud ipsu[…]
Restat igitur ut prima nostra et sensilis […]
cum nec vita carere possit, nec vita pa[…]
ostensum quod ipsa sit vita ipsa. Et cu[…]
adeo insipiens, qui beatam diffiteatur, et[…]
beatam sed a se. Quare et hanc Deum […]
insipientem confiteri, qui dicit in corde s[…]
Deum, necesse est.

A. QUARTA PRIMÆ UNITATIS MANIFESTATIO.

a cum mundus hic sensilis semper in
ıec aliquid ipsius sit quod non in aliquam
lat speciem, quæri ab insipiente nostro
[uo sit omnis motus hic. Nec enim motum
sse posse, nisi ab aliquo immobili, a phi-
am pridem multipliciter et etiam apodei-
comprobatum : adeo ut in omni eo quod
ter movetur, centrum semper immobile ab
onstratum sit. Quare et juxta philosopho-
)nstrationem certissimam, necesse ut ab
mobili omnis hic sensilis mundi procedat
ıibus et theosophorum nostrorum unus
iæ spiritu loquendo consonnat: « Est, in-
ıtus intellectus securus, stabilis et qui om-
t spiritus subtilis, mobilis, » et mox subdit:
ıs enim mobilibus mobilior est sapientia. »
l quem prius dixerat stabilem, postea di-
ım sapientiæ spiritum et etiam omnibus
; mobiliorem. Quod ego maxime ob id
stimo, quod hic sapientiæ spiritus, qui
pit spiritus prima et summa causa est sicut
ıus et omnis motus, juxta quod scriptum
l manens immobilis dat cuncta moveri. Ut
tam immensus spiritus, qui omnes spiri-
a quo et motus omnis omnium cœlestium,
m et infernorum se moventium velut cen-
ddam immobile omni eo quod immobile
ımobilius.

9. NOTULA. QUINTA MANIFESTATIO.

ıa etsi ab æterno nulla fuerit, ut insi-
ırit, futurorum scientia seu præscientia,
s tamen vera erunt scibilia et ita sciri
'ant et præsciri. Quæro igitur ab insipiente
ret sciendi vel præsciendi futura potentia
cenim fuit potentia hæc et ut inesset neces-
)uæro igitur in quo, et quid illud tunc
ıod futura aut præscire posset vel scire.

10 NOTULA. SEXTA MANIFESTATIO.

ɔo multa nunc sicut philosophica et etiam
a, splendore pariter et acumine sensuum
pro sensus mei tarditate induxi, incompa-
majora. Hæc, inquam, prætereo, eo quod
a magis quam nostra, quæ ad manifes-
ɔrimam et principalem unitatem nostram,
lelicet principium sine principio, induci
efficaciter possunt : quibus inter cætera
atis abyssum unius hujus principii contra-
demerguntur; juxta quod argumentari sic
ıt aliquod est principium sine principio
m. Sed nullum est principium sine princi-
re nihil fuit primum ante quod aliud prius
it. Et ita recum seu causarum invicem præ-
n se et subsequentium erit infinitas et sine
, quare et ab æterno. Et ita ex præmis-
duo jam tenemus præcedentium et subse-
ı infinitatem et ab æterno ipsam, quare
nitate æternitatem, et cum æternitate in-
jam habemus, et ita aliquod principium
A sine principio, quia æternitatem. Et præterea rerum præcedentium et subsequentium infinitatem. Quod omni etiam parum intendenti sicut absonum videri potest et impossibile. Et cum hujuscemodi multa et circa hæc induci possint, nunquam satis fit humanæ menti, nec quiescit donec unum omnium principium sine principio inveniat, quasi et hoc sit ipsi ex natura insitum, ut tunc primum desinat et quiescat, cum illum ratiocinando repererit, qui suum et omnium sicut finis est et principium.

11 NOTULA SEPTIMA MANIFESTATIO.

Verum hic noster rationis oculus quid tam longe tam late per ætherea et aeria, per cœlestia et terrestria sic evagatur? In nobismet est quod quærimus, B in nobis ipsis præ cæteris est, unde hæc prima nostra unitas nobis manifestari possit, et quod est et etiam ex parte aliqua quid ipsa sit. In nobis, inquam, qui præ cæteris ad ipsius sumus imaginem et similitudinem conditi. Unde et nobis ex nobis ipsis et in nobis familiarior cognitio hæc. Nostrum igitur rationis oculum retorqueamus in nos ipsos. Ecce enim quia mens nostra rationalis rationis habet judicium ad discernendum, voluntatis arbitrium ad eligendum, et memoriæ thesaurum ad reponendum. Hoc quod nunc dicimus rationis nostræ oculo videmus et experimur in nobis. Nihilominus etiam quod non a nobis hæc nostra nobis sunt sed ab alio Quid enim habes quod non acceperis? Unde corpus tuum et quæ corporis? vide et spiritum tuum C et quæ spiritus, nihil in utraque hac natura te habere quod non aceeperis, et ipsa ratio tua tibi dictat et ipsa docet certissima experientia. Vides ergo jam aperte quod accepisti : vide et exinde a quo acceperis. Dices forte quod a parentibus qui te genuerint. Sed illi a quo? Revera in infinitatis abyssum jam præcipitaberis, nisi aliquod primum et summum repereris principium, a quo velut prima summa et principalis causa etsi per gradus multos et descensus hæc acceperis. Verumtamen et adhuc sciscitor a quo acceperis omnia hæc, quæ habes et quæ te constat accepisse. Nec enim prius illud responsum tuum approbo, quo te dicis totum a parentibus accepisse. Nunquid enim, etsi a progenitoribus carnis tuæ acceperis carnem, pariter et animam accepisti? Sed esto quod et animam : propter multos hoc dico et magnos, qui animam ex D traduce descendisse docuerunt. Nunquid quæ in anima sunt rationis videlicet judicium, voluntatis arbitrium, et memoriæ thesaurum, quæ crebro in filiis quam in parentibus plus vigent, accepistis ab his? Sed esto quod et hæc sicut animam ab ipsis pariter et ipsius naturales vires seu potentias animæ. Sed nunquid de gratuitis sic. Si a parentibus carnis sunt dona naturæ, nunquid similiter et dona gratiæ? Nunquid pater infidelis, fornicator, gastrimargus, omnium denique vitiorum sordibus pollutissimus, pio filio contulit fidei gratiam, continentiæ munditiam, sobrietatis mensuram, et totius

denique honestatis et sanctitatis virtutem? Constat enim iniqui patris pium filium hæc habere. Ut igitur dimittam nunc dona naturæ, dicas mihi: O insipiens, a quo habeat pius iniqui filius hæc dona gratiæ? Non quidem a parentibus, quia hi iniqui non a natura propria, quia de massa iniquitatis hæc, et de radice apostatica fructus hic: de iniquis videlicet parentibus et avis et proavis et adhuc supra iniquis si vis. Sto igitur hic et insipientem pulso, ut me doceat unde hæc tanta gratiarum dona huic. Et quia ille fateri confunditur, ego proferam. Ab illo certe, a quo omne datum optimum, et omne donum perfectum, descendens a Patre luminum.

12 NOTULA. OCTAVA MANIFESTATIO.

Et ut nostrum rationis oculum aperiamus adhuc, quo adversus insipientem alia nobis necessaria et propositum nostrum juvantia documenta demonstremus, quæro ab insipiente an aliquid sit adeo potens quo sit nihil potentius. Quod si non dederit, erit jam potentium et potentiarum infinitas. Si enim cum multa potentia sunt, nihil est adeo potens quo adhuc non sit aliud potentius; ergo potentium invicem se præcedentium et subsequentium erit infinitas, ita quod nullus erit primus, nullus ultimus. Quod quia manifestissime insipientiæ est, restat ut aliquid sit adeo potens quo nihil sit potentius. Et cum nihil sit eo potentius, mox sciscitor an aliquid possit esse eo potentius. Quod si dederit aliquid posse esse eo potentius, quo tamen nunc nihil potentius, hæc mox infero, aliquam esse causam tam validam, tam potentem, quæ hoc possit efficere. Et ita aliqua causa est tam potens, tam valida, quæ possit efficere aliquid potentius eo quo nunc nihil potentius est. Quare et ipsa causa hæc fortior est, validior et potentior, eo ipso quo tu dicis nunc nihil esse potentius. Si enim causa est tam potens, quæ eo quo nunc nihil potentius est possit efficere adhuc potentius, et ipsa procul dubio potentior est eo quo tu dicis nunc potentius nihil esse. Et ita secundum concessionem tuam, jam tuum illud quod dixisti nunc, nihil esse potentius, habebit supra se aliud eo potentius; causam videlicet tam potentem, quæ possit efficere aliquid etiam potentius illo potenti tuo, quo dixisti nunc nihil esse potentius. Et ita illud potens tuum non erit adeo potens ut dixisti. Restat itaque quod si aliquid est, quo nihil est potentius, quod quidem necesse, alioquin potentium se invicem præcedentium et subsequentium sequeretur infinitas, ut jam præmonstratum, restat, inquam, quod si aliquid est quo nihil est potentius, consequenter et illud idem esse quo etiam nihil possit esse potentius juxta proxime præostensum ratiocinationis progressum. Dato itaque quod aliquid sit quo nihil est potentius, consequens mox est ut aliquid sit quo nihil possit esse potentius. Nihil enim posset esse illud potens quo nihil posset esse potentius, nisi per illud quod jam est et quod jam potens est, et quo nihil potentius est.

Cum igitur aliquid sit quo nihil est potentius,

A nec aliquid eo potentius possit esse, addo ad tertium, et quæro an isto quo nihil est poten quo nihil potest esse potentius, possit esse a aliud quod sit adeo potens. Quod si dederit videlicet quo nihil est potentius, et quo ni test esse potentius, nihil etiam posse esse ad tens consequenter mox videbitur, quod idem sit omnipotens. Concurrunt enim tria hæc, cet quod nihil sit eo potentius et quod nihil esse potentius, et tertium hoc quod etiam possit esse adeo potens. Quod si non deder asseveraverit isto quo nihil potentius et qu potest esse potentius, aliquid aliud esse poss sit adeo potens, jam ex opposito consequer quod isto, quo ut jam dedit nihil est potenti

B esse potest aliquid potentius sit, causa videli potens tam valida, quæ potest efficere pote aliam isti potestati, qua nihil potest esse pot parem. Causa enim quæ potest efficere pote aliam isti potestati, qua modo nihil est pot nec esse potest, parem illa potestate, quæ huic par, esset major, esset et potentior. Q ipsa eadem causa nunc superior est et pc potestate ista, de qua tamen jam datum nihil sit ea potentius nec esse possit. Und liquet quia demonstrato quod aliquid s nihil sit potentius, et quod ipso nihil pos potentius, consequenter habebitur quod nih esse adeo potens. Ex primo enim, vide quod aliquid sit quo nihil est potentius

C supra demonstratum, necessario mox cons ut præostendimus, quod illud idem sit q possit esse potentius. Et ex hoc secundo, quod aliquid sit quo nihil possit esse poten cessario mox consequitur et hoc tertium, quod illud idem sit adeo potens quo nihil esse adeo potens. Et conformis est in his ra tionis progressus: qualis inter primum et dum talis postea inter secundum et tertiu igitur in uno concurrant tria hæc, videlicet q quid sit quo nihil est potentius, et quod ipsum nihil potest esse potentius, et adhuc quod ide sit quod nihil possit esse adeo potens, con erit quod idem ipsum sit omnipotens pote omnia, et ita velit nolit insipiens quod sit

D BREVITER RECAPITULANDO PRÆMISSA OSTENDIT QUALITER UNITAS PRIMA PER TERTIUM CO TIONIS OCULUM MANIFESTETUR. 13 NOTULA.

Ex præmissis igitur tum per primum ocu poris rationis oculum excitantem, tum pe et secundum rationis oculum aliquantispe tensum, de prima nostra et principali unit ipsa sit. Et hoc quidem multipliciter, prim rum creationem, secundo per earumdem tionem, et per alia quidem hinc inde induc Restat amodo et ordo prædispositus exig si tamen desuper datum hoc, ut post d corporis et cordis oculos, quibus ment gressus dirigentibus in primo naturæ e

)s supra dixisse meminimus mundum esse et A mundo, hucusque legimus, per quod et jam ənus manifestatum quod prima nostra unitas ıceps quod sit ipsa et qualiter per tertium plationis oculum manifestari. Ad hoc enim, ıc ille corporis, nec ille qui cordis est suffi- solus ille qui contemplationis dicitur ne- ıs. Unde et post primum exemplar naturæ ıundus est et quæ in mundo, ad secundum ar gratiæ, quod supra eloquia sacra esse , et quæ in ipsis sunt divinæ cognitionis a procedendum. Demum vero ad tertium, idem supra nominavimus exemplar vitæ, et ipso sunt divinæ incomprehensibilia ma- .In duobus quippe exemplaribus his tertius ıum, qui contemplationis oculus dicitur, B r. De quo contemplationis oculo ad sponsam ɩ : Corde, inquit, me cepisti uno ex oculis ıo, inquit, ex oculis tuis qui in corde tuo e cepisti. Uterque enim oculus, sicut ille sic et ille contemplationis in corde. Sed ıntaxat cordis seu rationis, alter vero etsi ə, non tamen cordis sed contemplationis di- ıo sponsus a sponsa capitur, quo incompre- lis tenetur, infinitus comprehenditur, et inac- is attingitur. Unde et præexcellenter con- ionis dicitur oculus hic. Hic enim tanquam ɩi species ipsa fidei umbræ adjungitur, ra- lum tanquam attonita et stupente ad tantam m hanc omni ipsius in parte hac evacuato

C

UPLEX SIT MANIFESTATIONIS MODUS PER TER- CONTEMPLATIONIS OCULUM DOCET. 14 NOTULA.

ntamen juxta duo quæ prædistinximus exem- luplex est sanctæ manifestationis hujus mo- ıorum utroque iste quem dicimus contem- ıs oculus intuetur, unus per sacra eloquia ɩ, et hic est per secundum exemplar gratiæ; ıro per invisibiliter illuminantem spiritum tio, et hic est per tertium exemplar vitæ. əm duobus his modis primam unitatem no- ɀuis contemplatur ? videlicet aut eruditus piratus. Habent tamen multa in se sacra , ad quæ tanquam apertiora capienda solus ɩ oculus sufficit, et est in his theologiæ pars D ɀuæ dici potest mundana. Habet et secretiora is abscondita, in quibus capiendis mox ra- culus deficit. Juxta quod propheta noster : *unt*, inquit, *oculi mei in eloqium tuum* (*Psal.* Et est in his theologiæ pars secunda, quæ est supercœlestis vel mystica. Unde et ad qui acutior contemplationis oculus nobis ecessarius. Qui, cum unus sit, duobus modis platur : aut per Scripturarum eruditionem ım aut per inspirationem internam. Contem- lico non solum hoc, quod prima et princi- ıitas nostra est, ad hoc quippe prioris oculi o sufficit, sed pro humanæ conditionis ana-

logia mortali, etiam quid et qualiter ipsa sit. Et de horum primo, qui est per eruditionem, manifestationis modo Propheta noster : *Declaratio*, inquit, *sermonum tuorum illuminat* (*ibid.*). Secundus vero sanctæ manifestationis modus in obedientia est mandatorum, quando non solum sciuntur sed et fiunt mandata. De quo manifestationis modo item Propheta noster : *A mandatis*, inquit, *tuis intellexi* (*ibid.*). Nec enim dixit se intellexisse mandata, sed se intellexisse a mandatis, a custodia scilicet mandatorum. Juxta quod et Sapiens : Concupisti, inquit, sapientiam, serva mandata et Dominus illam præbet tibi (*Eccli.* I). Et prior quidem manifestationis modus per Scripturarum eruditionem a Deo, sed mediate quia per hominem, per theologos videlicet mysticos, qui nobis sicut Scripturas et Scripturarum eruditionem mysticam ministrarunt. Quorum nonnulli, qui majores, immediate ab ipso sapientiæ spiritu sacra eloquia edocti sunt. Unde et ipsi theodocti sunt appellati, quorum unus quod non ab homine neque per hominem evangelium acceperit gloriatur, sed per revelationem Jesu Christi. Secundus vero manifestationis modus, qui per inspirationem internam semper immediate ab ipso Deo, non ab homine neque per hominem. Unde et multo dignior, multo sublimior et acutior sanctæ manifestationis modus hic, quantum distat a figura veritas, ab umbra claritas, et ab imagine corpus ipsum. Sacra quippe Scriptura ipsa quasi figura veritatis, quasi umbra lucis, et quasi resultantis imaginis speculum. Per parabolas enim, per figuras et ænigmata in mysticis Scripturarum eloquiis, quasi imaginibus quibusdam in speculo, veritas nobis resultat. Unde et tanquam imago in speculo, Deus in eloquio sacro, et ipsa sacra eloquia Scripturæ dicuntur imaginariæ, in quibus resultat nobis velut quædam veritatis imago magis quam ipsa veritas. Propterea et nobis, qui in umbra fidei vivimus, et in imagine pertransimus, iste qui per imaginarias scripturas fit manifestationis modus, multo nobis familiarior est, utpote sicut bonis et etiam malis communis, altero illo qui per inspirationem fit bonorum duntaxat non malorum.

PRIMO DE MANIFESTATIONIS MODO QUI FIT PER SCRIPTURAM. 15 NOTULA.

Ut igitur ad istius manifestationis modum, qui per Scripturas fit, a Scripturis et ab ipsis etiam mandatis Domini sumamus initium, a quibus idem sanctuarium Dominus hujus manifestationis intellectum nobis det : *Audi*, inquit Scriptura, *quia Dominus Deus tuus Deus unus est.* (*Deut.* VI). Ecce quia cœlestium mandatorum initium ab uno inchoat, unum indicat, et unum nobis commendat. *Audi*, inquit, *Dominus Deus tuus Deus unus est.* Et vere unus et ille unus, quem patriarcha omnium pater credentium, videns tres, unum adoravit. Et hic etiam unus est illud unum de quo a patre alius sed unum cum patre : *Ego*, inquit, *et Pater unum sumus* (*Joan.* X). In quo uno, etsi sint tres, non tantum

ternarius quia nullus numerus, nec enim quoties nominibus utimur numerabilibus, consequens statim ut ibi numerus. Quemadmodum ipsas unitates numeramus et formas, quæ tamen, quia formæ sunt, subjectæ esse non possunt. Similiter et nomina numeramus et vera vel falsa enuntiabilia et multa in hunc modum, quibus tamen non inest numerus. Ut igitur ab infimis his ascendamus superius, cum de Deo loquentes tres personas dicimus, non ternarius sed trinitas intelligitur, et solitudo removetur. Et est hoc quod dicitur trinitas, tanquam si diceretur trium unitas. Et dicitur tres vel trium propter distinctionem solum, non propter numerum. Unde et orthodoxorum unus: « Hoc, inquit, vere est quod unum est in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præterquam id quod est. » Neque enim subjectum fieri potest, forma enim est, formæ vero subjectæ esse non possunt. De qua forma Magister: *Qui cum* inquit, *in forma Dei esset* (*Philip.* II), nihil ergo in forma ista quod non sit ipsa. Cui nihil adsit, nihil absit, quia accidit nihil. Unde et personales illæ proprietates, quibus inter se distinguuntur personæ tres, non juxta quorumdam dogma fatuum divinæ usiæ adsunt, sed magis insunt. Propter quod et mater nostra catholica, sicut in essentia unitatem et in majestate æqualitatem, ita et in personis proprietatem adorat. Juxta quod in illo speciali orationis genere, quod missa dicitur, celebriter canit. Ut in confessione veræ sempiternæque deitatis et in personis proprietas et in essentia unitas et in majestate adoretur æqualitas. Proprietas ergo in personis adoratur, non aliqua tamen quæ sit tribus personis communis: tunc enim jam non esset proprietas sed communio, sed singularum personarum sua proprietas et dividua. Et erit hoc quod dicitur, ut in confessione veræ sempiternæque deitatis in personis adoretur proprietas, in qualibet videlicet personarum proprietas sua. Licet orthodoxorum nonnulli totum quod dicitur interpretentur sic, in personis proprietas, et in essentia unitas, et in majestate adoretur æqualitas, id est personæ distinctæ essentia una et majestas æqualis: verum ut revertamur ad nostra, in hac tam superexcellenti essentia, omne quod habet ipsa inest ipsi, nihil adest, nihil abest, cujus omne quod est ipsa est: unde et cum de ipsa participativis nominibus loquimur substantive potius et essentialiter intelligenda sunt etsi participative quid dicatur. Et quæ de ipsa participative dicuntur ipsam esse plenam eorum naturam quæ de ipsa dicuntur, mox significant. Ut juxta illam logicorum regulam talia sint prædicata, qualia subjecta esse permiserint. Unde et cum de hac tanta materia loquimur, mox pro materiæ profunditate omnium dictionum nostrarum absorbetur vis et exhauritur proprietas. De qua etiam semel quid dicere totum quod ipsa est, sub uno verbo dixisse est. Utpote cujus veritas, ipsius est æternitas, æternitas bonitas, cujus et bonitas, ipsius immutabilitas. Et hæc ipsius sapientia et hæc

A essentia. Cujus similiter quodvis numera, vicissim quodlibet suorum erit alterum, im unum nec alterum, sed simplicissima et ind unitas et non alteritas: adeo etiam quod sic in ipsa similiter nec cum ipsa ulla sit plu vel diversitas, seu multiplicitas ulla. Unde gilanter magistrorum unus: *Apud quem, inqu est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio*(Non dixit in quo, sed quod etiam apud ipsu sit, eo ipso apertissime indicans, quod in ipso minus sit, cum nec etiam apud ipsum esse Unde et in fine sæculorum omnibus ad primam nostram et principalem unitatem redactis et bris adhuc dispersis quotquot tunc unitis ca Christo integro jam nulla penitus erit tunc
B ipsum sicut nec adversitas, nec diversitas, sed supra tertiam numeravimus, naturæ et gra æternum indivisa et indissolubilis unitas. melius et suo loco competentius indicabunt s tia. Liquet igitur ex præmissis quia cum Deus potens, Deus sapiens, Deus bonus et si sic ejusdem quidem repetitio est, non nun diversorum tanquam si de una eademque arm dicatur sic: Hæc armatura est ensis, hæc e dius, hæc est mucro. Aut si de persona un homo est Simon, iste Petrus, iste est Ceph rumtamen æterna illa natura et omnipote multipliciter dicitur propter varios, quos in visibiliter ostendit effectus, et virtutes effec sicut cum potens dicitur propter suorum q
C nimus magnitudinem operum. Similiter et cors propter ea quæ nobis impendit miseri opera. Et in aliis similiter sic: quemadmod citur sol in æstate calidior et in hieme min dus, cum tamen in se sol in calore nec inten nec remissior, sed propter varios suos quos dum varietatem temporis videmus et sentim ctus; similiter et una persona plerumque quævis binomia vel trinomia ex causis variis sic nominibus censita, cum tamen non n persona sit. Verum omnis comparatio terre ad Deum impotens valde et dissimilis. Attam quendi causa de ineffabilibus, ut aliquo mo possimus quod nullo modo effari possumus sibilia nostra et nobis usitata recurrere inte
D tiæ nostræ nos cogit infirmitas, ut vel figuris militudinibus nobis notis veritatis lux inace obumbrata nos illuminet; quemadmodum i oculi solis lumen nube tectum liberius consp quod coruscum intueri non possent.

Deus itaque multipliciter dicitur. Unde et sophorum uno describitur inter alia spiri pientiæ multiplex et tamen idem ipse si quemadmodum ab eodem describitur idem i pientiæ spiritus mobilis et tamen idem ipse lis, quod nos supra exposuisse jam memi Dicitur itaque sapientiæ spiritus multiple quia multiplica sortitur nomina, tum quia partitur multiplicia, et præsertim quia mult

dicitur, ut puta æternitatem, bonitatem, po- A
n, sapientiam et alia multa in modum hunc;
n idem ipse simplex describitur, quia etsi
in se habere dicatur, non aliud tamen habet
am quod est ipse. Deo enim non alia est es-
ut sit et alia potestas, ut possit, seu alia sa-
qua sapit: sed ejus essentia est quidquid
t et omne quod ejus est Deus. Unde et sicut
ex necessitate consequitur quod sit simpli-
ı essentia Deus, cum nihil sit ejus quod non
, nullo enim participat, ecce exemplaris gra-
ım alta, quam abdita, quam humanæ ratio-
ılo incomprehensibilia divinæ cognitionis
ia! ad quæ utcunque intuenda tertius et so-
ıtemplationis oculus necessarius: ecce in
ıcutis, in quam subtilibus citharæ nostræ B
ıcum omni sacrorum eloquiorum consonan-
res manum, pulso citharam; nec enim de
ıidquam auditur hic, sed quem a mandatis
ellexi, Domine, tuorum eloquiorum et ortho-
ım tuorum sonus solum et sensus: qui pro-
nnes unanimiter et concorditer juxta sibi da-
crorum eloquiorum intellectum de omni
cis et gubernatricis omni unitate simplicissi-
ıcinunt, quod nos de ipsa hucusque in cithara
resonavimus.

ımtamen ego peccator homuncio, etsi mo-
nanum, pulsem citharam, et audiam sonum,
ısi tamen qui hoc loquor barbatus sum factus
ıs sonans aut cymbalum tinniens dans sine
sonum; corpus enim quod corrumpitur de- C
sensum et contrahit intellectum; sanctæ
n fidei et sanctorum verba profero, quibus
lum quod prima nostra et principalis unitas
et quid et qualiter sit erudimur; sed qui in
ıæ fidei verbis sanctis et abditis latet intellec-
ocul elongatur a me tanquam famelicus por-
er viam panem infractum in testa nucleum et
ı medullam.

oriosa unitas, te ipsam testem invoco, quia
imo si peregrinus adhuc auderem in via fidem
dere scio deesse hæc: scio, inquam, te pote-
ı in se viventem, quæ nusquam non adsit nec
ım desit: æternitatem quæ nec cœpit nec de-
veritatem quæ nec falli potest, nec fallit: sa-
am quæ nec quærit nec minuit; scio te sine
ate bonam, sine quantitate magnam, absque D
ræsidentem, et sine motu regentem omnia et
ıentem. Scio item te ante omnia ut princi-
supra omnia ut fastigium, intra omnia ut
lium, sub omnibus ut fundamentum, extra
ı ut non habens consortium, et post omnia ut
simum, juxta illud de te sacrum eloquium
: *Ego alpha et omega, ego primus et ego no-
ıus* (*Apoc.* xx). Unde et scio te sicut sine ter-
trinitatem, et sine unico incommunicabilem,
pondere incomparabilem, et sine mensura
imabilem; cum tamen tu sola sic sine nu-
, pondere et mensura, in numero, pondere et
mensura consideras omnia. Hæc secundum Scripturas tuas scio te et hæc de te cio, nihilominus nihil tuum quod non sis tu, utpote sicut superessentialem essentiam et simplicissimam sine gradu, sine differentia, absque diversitate, absque numero nullo participantem, subjectam nulli; hæc, inquam, secundum Scripturarum tuarum eruditionem sanctam scio te esse, hæc de te. Verum in prolongata peregrinatione mea hac multum quasi dilacerata et dissuta hæc etiam mea qui, etsi per Scripturas tuas sciam quod sis hæc, parum aut nihil intelligo quomodo qualiterve sis hæc, imo unum hoc imo domina mea et creatrix qualiter sis prima et principalis et simplicissima unitas hæc; deficiunt enim oculi mei in eloquium hoc quod tuum et de te est: adeo mirabilis facta est scientia tua ex te supra me. Verum domina mea et creatrix mihi prædulcis et præclara unitas, da mihi qualicunque citharœdo puero tuo de te in hac cithara tua sic audire vocis sonum, ut et sensus vel aliquem tribuas intellectum: tunc erit et mihi, qui prout ipsa dicere dignaris de te ipsa et per te pulso nunc citharam, melius hic dulcior, imo vere dulcissimus sono vocis vel aliquo sensus intellectu concordante et matri meæ Ecclesiæ, si forte et ipsi aliquo tempore audire placuerit, auditui suo melus hic et gratior erit et prædulcior.

Et quidem, ut votum meum hoc assequar, me ipsa sacra eloquia docent quæ mihi quidam in loco loquuntur sic: Fili, concupisti sapientiam, serva mandata et Dominus illam præbet tibi (*Eccl.* I), et erit ita non per solam et nudam Scripturarum scientiam, de qua jam nonnulla induximus, sed potius per mandatorum obedientiam hæc primæ et principalis unitatis nostræ manifestatio; verum, quia videor mihi jam de exemplari ad exemplar procedendum, de exemplari gratiæ ad exemplar vitæ, in transitu repetendum quod primi simile, constat enim, ni fallor, et ex his quæ induximus patentissimum, quia per exemplar gratiæ non solum quod prima nostra et principalis unitas sit, sed et quid et qualiter sit, aliquatenus pro humanæ conditionis possibilitate erudimur, et quod ad ea quæ in exemplari hoc gratiæ continentur divinæ commendationis mysteria capienda, sicut nec corporis nec etiam rationis sufficiat oculus, sed solius contemplationis oculi inspectio hæc: nunc itaque de secundo exemplari gratiæ ad tertium exemplar vitæ accedendum, in quo, ut præmisimus, sicut et in exemplari gratiæ, tertius et solus noster contemplationis oculus intuetur.

PRIMÆ ET PRINCIPALIS UNITATIS MANIFESTATIO PER TERTIUM CONTEMPLATIONIS OCCULUM IN TERTIO EXEMPLARI VITÆ. 16 NOTULA

Est autem, ut nos jam supra dixisse meminimus, exemplar vitæ liber prædestinationis æternæ, in quo sicut scripti quicunque sunt ad vitam prædestinati, de quo ipsa Veritas: Gaudete, inquit, inquisita, quia nomina vestra scripta sunt in libro vitæ; et Propheta noster: *Et in libro* inquit, *tuo omnes*

scribentur, dies formabuntur, et nemo in eis (*Psal.* cxxxviii); scribentur dicit, qui tamen ante sæcula scripti sunt; tunc enim videntur quasi primo scribi cum incipiunt operari : et exinde dies formantur, quando de virtute ad virtutem, quasi de claritate ad claritatem sensim ascendentes, a sole justitiæ plene illuminantur, et de corruptæ humanæ tenebris educti efficiuntur lux mundi, transformati in dies qui prius erant filii tenebrarum, filii hominum, homines, de carne caro. Unde et bene sequitur : *Et nemo in eis,* sicquippe in libro vitæ scripti, sic dies formati magis jam dicendi sunt dii vel dies quam homines juxta illud ejusdem Prophetæ nostri : *Ego dixi : Dii estis et filii Excelsi omnes* (*Psal.* lxxxi) : vos autem sicut omnes moriemini : in hoc ergo vitæ exemplari, in quo sunt omnes scripti, quotquot ad vitam præordinati attente legunt, cum salutis suæ operibus jugiter intendunt, et in ipso tunc student, cum intelligere elaborant quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta : et ita in hoc exemplari tertio per tertium contemplationis oculum manifestatur justis prima nostra et principalis unitas per inspirationem internam, sicut edoctis in priori exemplari gratiæ eodem contemplationis oculo demonstrante per eruditionem intellectam ; sed in priori gratiæ exemplari fit manifestatio hæc quasi per solam et nudam mandatorum scientiam, sed in hoc vitæ exemplari fit manifestatio eadem per desuper inspiratam mandatorum obedientiam, juxta quod supra posuimus et hic repetimus, paternum sapientis consilium : Concupisti, inquit sapientiam, serva mandata, Dominus illam præbet tibi (*Eccle* i ; serva, inquit, mandata, multo quippe quam per sacræ legis scientiam per ipsius obedientiam sanctior, dignior et familiarior cognitio hæc alia, quippe sine hac velut peregrina quædam et remota notitia est. Unde et tanquam qui remoti et qui a longe noscunt et ipsi a longe cognoscuntur, et alta inquit, a longe cognoscit, et ipsi quidem alti per scientiam etsi remoti per inobedientiam. Unde et a longe tanquam advenæ, non tanquam sanctorum concives et domestici Dei, cognoscunt : adeo etiam sine illa quæ obedientia mandatorum est peregrina notitia hæc, ut ipsa sacra eloquia, per quæ noscunt, testentur etiam eos non nosse, juxta quod magistrorum unus : *Qui dicit se nosse eum et mandata ejus non custodit, mendax est* (I *Joan.* ii) ; et illud : *Omnis qui peccat non vidit eum, nec cognovit eum* (I *Joan.* iii), et qui non diligit non novit Deum, cum tamen sacra eloquia Dei haberi notitiam absque mandatorum custodia et Dei dilectione, crebro et aperte contestentur. Unde et magister : *Etsi noverim,* inquit, *omnia mysteria, et omnem scientiam, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens* (*I Cor.* xiii) : ecce quia potest quis Deum nosse et charitatem non habere. Unde inter Dei notitiam et notitiam, de quibus Scriptura sic diverse et ut videtur adverse loquitur distinguendum : quantum enim distant a fructu fo-

A lia, tantum inter notitias Dei has : in illa en
notitia quæ est in exemplari gratiæ per Scriptu
scientiam sunt sapientiæ dicta ; sed in ista q
in exemplari vitæ per mandatorum obedi
sunt ipsa opera : prior illa ad ornatum sed
fructum est. Unde et prior illa sibi non suffic
que ista sed ista sibi absque illa. Unde et m
solitudinibus vere et sancte vixerunt, sine
bus solam habentes charitatem qua legis m
compleverunt, et ita quo interius eo quidem
liarius Dei notitiam habuerunt, juxta quod
Evangelio Veritas : *Qui diligit,* inquit, *me, di*
a Patre meo, et ego diligam eum, et manifes
me ipsum (*Joan.* xiv) : nec est enim tam
tam efficax, Ecclesiæ veritatis manifestatio
B ipsius interius de corde puro et conscientia
non ficta radicata dilectio ; ipsum enim d
velut quidam ignis cælestis radius de cor
gentis ad summum illud quod solum vere d
dum est ascendit, et unit cum eo quod dilig
profecto absque delectabili quadam manifes
non est, juxta quod dilectus supra : *Et mani*
inquit, *ei me ipsum,* nec enim de futura qu
spectamus manifestatione hoc intelligendu
nec quod præmisit de dilectione in futuro
quidem manifestationem factam quia est
lectionem interius datam. Unde est et obe
mandatorum per inspirationem internam fie
mus et est manifestatio hæc bonorum dun
omnium. Unicuique tamen sicut Deus divis
C suram fidei cum prior illa per scripturam
ditionem bonorum et malorum sit commun

Verum tunc est primæ nostræ unitatis
statio hæc perfecta scientiæ operatione adj
tunc etenim ad manifestandam hanc duo
niunt exemplaria, exemplar gratiæ, et ex
vitæ contemplationis oculo hinc inde factæ
gressus dirigente : hinc est enim scientia f
exemplari gratiæ, inde vero operatio justa
emplari vitæ, et erit hæc tunc primæ unita
stræ intellectualis manifestatio : jam enim pr
telligis, quia jam primo in te legis quod no
gis in tuo corde quam in codice ; scientia tu
primo in intellectum transeunte: alioquin s
in me non in te, non erit in te lectus et ita
tellectus. Domine, timor : et inde est quod
D in eloquiis sacris intellectum sibi dari tam
desiderant, tam crebro postulant. Unde e
Prophetæ nostri in psalmo : *Da mihi intelle*
scrutabor legem tuam et custodiam illam
corde meo (*Psal.* cxviii) ; quasi dicat : Dat
intellectu hæc duo consequar, et legis scien
mandatorum custodiam ; et alibi : *Da mihi*
lectum et vivam (*Psal.* lxxiii), quod si i
scientia intellectus consisteret, non ex ip
vita esset, et ita utrumque quia primæ
nostræ manifestationem intellectus compre
et illam quæ ex secundo gratiæ exemplari
scientiam, et illam alteram quæ ex tertio vi

lari est per operationem justam. Et erunt ita ıæ et principalis unitatis nostræ,quas ab initio ısque prosecuti sumus manifestationes tres: ıa quasi corporalis ex creaturis, et hæc per ıum oculum corporis secundum rationis oculum tantem; secunda spiritualis ex rationibus menti onali a natura insertis, et hæc per secundum olum oculum rationis; tertia vero est manifeo intellectualis ad cognoscendum scientia et ·atione conjunctis; quod si sola scientia fuerit, non erit per intellectum manifestatio, sed per m Scripturarum eruditionem et nudam. Sin ausola fuerit operatio, itidem jam non erit per inctum manifestatio, sed per solam et unicam ıirationem internam.

ILLO MANIFESTATIONIS GENERE QUOD THEOPHANIA DICITUR TANGIT ET PERTRANSIT.

·æterea nunc de illo manifestationis genere, d præexcellenter theophania dicitur, nec enim ta bonorum omnium sed perfectorum solum iam paucorum inter hos. Unde et infelix ego ım domum inhabitans, de tam suavi tam ex:ntis manifestationis dulcedine quod ego non avi, aliis eructare non possum. Verumtamen ıoc manifestationis genere ab aliis instructus ıpi ego phamas has animæ omnino a terrenis ıensæ et æternorum desiderio adeo inflammatæ ıasi a se deficiat sicut frequentes supervenire ıprovisas qualis erit illa perfecta anima quæ psalmos qui de charitate sunt æstuando sic con·itur: *Quemadmodum*, inquit, *desiderat cervus ontes aquarum, ita desiderat anima mea ad eus. Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum: ıdo veniam et apparebo ante faciem Dei (Psal.* ? Et in alio itidem decantante Psalmo: *Quam :ta tabernacula tua, Domine virtutum! conscit et deficit anima mea in atria Domini l.* LXXXIII): talium, ut didici, et solum talium divinæ istæ apparitiones, quæ theophaniæ ntur, quæ animam tam vehementi desiderio am crebro refocillant, et adeo etiam ad horam ninant, ut miro quodam secreto et singulari o etiam quod ignotum est Dei manifestum sit la. Verum, etsi ut talium quos diximus sit hæc uens gratia sed parva mora, juxta quod in oris cantico: Sponsa sponsum tam sollicite, assidue quærere introducitur, quæ ad sponsum n quærendum nunc de nocte surgit, nunc civin circuit, nunc it, nunc redit, nunc quærit de nunc quærit illum; ille vero nunc se ıngerit, c se subtrahit, nunc occurrit, nunc salit, nunc silit, nunc tenetur, nunc elabitur, nunc rever·, nunc alloquitur. Istæ vero inter sponsum et ısam inquisitiones, quæstiones, allocutiones, ırsus, saltus, discursus et recursus, avolationes, ·rsiones tot et elapsus, quid inter ipsos sunt quædam suavia suavis et jucundi amoris signa ctabilia quæ quotidie hujuscemodi, quem dixi-ı, perfecta anima delectabiliter experitur in se

A secundum quod et sponsus ipse quodam loco perhibet delicias suas esse cum filiis hominum et quidem miro modo, sed mihi sicut inexperto et ineffabilis his manifestationibus sponsa delectatur cum adfuit, sed admodum affligitur cum recedunt et ad votum non revertuntur. Verumtamen etsi quævis beata anima quantocunque sibi in via hac indulto divinæ manifestationis privilegio illustretur, multo tamen sublimius, plenius et multo delectabilius, quia beatius in patria lucis in illa infinita luminis abysso istius tantæ manifestationis claritas revelabitur: hujuscemodi enim manifestationis divinas semper per signa aliqua vel per similitudines mediate fieri existimandum: patria illa lucis sibi illam Dei manifestationem quæ solum immediate fit B vindicante. Unde et Magister usque ad tertium cœlum raptus qui comprehendisse videri poterat: *Fratres*, inquit, *ego me arbitror comprehendisse* (*Philip.* III), et quid sit illud quod non comprehenderit, mox subjungit: Unum autem; quasi dicat: illud quod me comprehendisse non arbitror, illud est quod unum est quasi hoc illud est, quod sicut singulariter et præexcellenter unum dicitur, prima videlicet nostra et principalis unitas hæc.

Videor mihi jam quod ab initio de prima et principali unitate nostra proposui me exsecutum: primo siquidem per oculum corporis cordis seu rationis oculum excitantem demonstratum est quod ipsa est: quod quia per facta visibilia et ostensum dici potest hæc visibilis seu corporalis primæ uni-C tatis manifestatio; secundo per solum rationis oculum itidem quod ipsa est multipliciter quidem et varie comprobatum, quod quia de moris visibilibus rationibus solum hinc inde conquisitis est ostensum, dici potest hæc spiritualis primæ unitatis manifestatio; præostenso ergo de prima unitate quod ipsa est, subsequenter per tertium contemplationis oculum quatenus datum monstravimus quid et qualiter ipsa sit, et hoc quidem dupliciter: primo per Scripturarum eruditionem, qua docemur de prima et principali unitate, non solum quod sit, sed et quid et qualiter sit, et hanc primæ et principalis unitatis nostræ manifestationi bonis et malis communem diximus; secundo vero per inspirationem internam et manifestationem hanc solum bonorum D rem et omnium, sed tunc pleniorem scientiæ Scripturarum sancta operatione adjuncta, tunc enim scientiam in intellectum transire diximus. Unde et, ut præmisimus, dici potest intellectualis manifestatio hæc: adhuc de inspiratione interna diximus esse quasdam primæ et principalis unitatis manifestationes præexcellentes, quæ sicut singulariter et præexcellenter theophaniæ dicuntur, ad tertiam illam manifestationis speciem, quæ intellectualis jam dicta est, recte pertinentes; et ita erunt primæ et principales unitatis nostræ manifestationes tres: prima ipsius manifestatio visibilis vel corporalis, secunda spiritualis, tertia vero naturalis.

Verum etsi principalis hæc unitas a nobis sic sit

pro sensus nostri angustia multipliciter manifestata, eo ut verum fatear, quodammodo cognitione mihi incomprehensibilior facta est : illud prophetæ nostri jam expertus in me quia homine accendente ad cor altum tanto magis exaltatur ab homine Deus, hoc tamen quod fideliter et humiliter homo de Deo dicit, Deus tolerat ut sic de Deo homo loquens in Deo suo delectetur, et gratia fidei figuras verborum, quibus de veritate loquitur homo Deus, pius ac si veras acceptat, cum tamen supra omne et extra omne quod dicitur sit ipse veritas et unitas Deus. Verum, etsi tam gloriosa, tam principalis nostra unitas hæc omnium operatrix virtutum, fides, spes, salus et virtus omnium tamen comprehensibiliter tanta sit, ad ipsius tamen manifestationem tantam et tam sanctam, parva, nostram induximus calumniandus forte ab aliquibus quod per ipsam nunc hæc induxerim. Verum si placet benigne ignoscant hi, nec enim excessisse me arbitror : hæc quippe non deviant, non obviant, imo potius meum juvant et juvabunt propositum, quæ a nobis de hac prima et principali unitate inducta sunt ; de qua ego peccator homuncio, pavide quidem, sed sicut nec contra fidem, quod absit ! nec præter rem loquens propter illas quas supra post eam distinximus unitates duas de ipsa et pro ipsa hæc induximus, et præsertim propter illam imperatoris et militis unitatem tertiam, propter quam et ad primam hanc compulsus a tertia accedere ausus sum et ad secundam. Unde et ego inter tot et tantas et tam varias viæ et vitæ hujus tentationes, et laqueos, et curas distrahentes, incola et peregrinus versans, adhuc nihilominus tamen de ipsa prima et principali unitate etsi catholice temere tamen vereor loqui præsumpsi. Unde et ipsius hic faciens finem quæ infinita est ab ipsamet veniam deprecor, si excessi et de reliquis duabus unitatibus locuturus adhuc ipsi tam gloriose principali et tam principaliter gloriosæ æternæ unitati, quæ fides mea, salus mea et tota spes mea est, me commendo, et ea salutata nunc et adorata ipsamet si placet puerum suum per vias incognitas ducat et doceat, quasi deinceps de sanctuario ad sanctuarium, imo quasi de ipsius creatricis et imperatricis unitatis incomprehensibiliter immenso palatio ad sponsi et sponsæ thalamum transiturum : nam de duabus unitatibus reliquis amodo prout edocti desuper meli nostri notulæ formabuntur : de hujus quidem primæ et principalis unitatis trinitate nihil impræsentiarum in cithara nostra resonantes : tum quia sicut in Testamento Veteri singulis fere paginis commendatur unitas, sic pene singulis Novi Testamenti syllabis prædicatur unitatis trinitas, tum etiam quia multo magis quam in unitate, in unitatis trinitate, fidei magis implicitum involucrum est. Sed præ cæteris de unitatis, a qua certe invitus avellor, trinitate nil hic intersero, quia ne etiam per materiæ granditatem me excusem, nullatenus præsens propositi mei hoc materia exigit qui etsi de unitate quasi dispu-

A tando modicum quid interseruerim, quod e
quis quasi ad propositum non attinens calum
tur, sciat pro certo priusquam calumnietur
ipsa præter alia, ob id maxime ex parte sern
me fecisse prolixius, et de ipsa disputando pr
et improbasse, ut ego ipse proprius ipsius disp
et probator, etsi non errorem, quod absit !
tamen de ipsa et circa ipsam ignorantiam h
fiterer : nam etsi scientiam ipsam et aliqu
quid sit ipsa, admodum tamen minimum est
mihi datum sit scire de ipsa vel circa ipsam
quippe cuivis implicitissimo involucro simil
de unitate quæ commendatur in veteri qu
unitatis trinitate, quæ in nova lege præd
totum quasi involvit et obvolvit et operit
B cujus tamen beneficio omnia certe credo, se
video nisi forte speculariter et in ænigmate
tamen ipsum non ego non mei similes usur
sed soli forte in charitate radicati et funda
specialiter vindicant, fide, ut ita diximus,
operiente et involvente totum. Unde et ill
quod ego supra sic planxi, ita protraxi, ita
timens et tremens in sanctuarium Dei intran
fidei involucrum totum involvit, totum nobi
et operit, hoc quippe fidei tabernaculum cir
excubamus, dum in deserto militamus adl
est symbolicis demonstrationibus adumbra
videlicet arietinis pellibus, tot hyacinthi
saccis cilicinis, et tot cortinis opertum totu
rum, ut videtur, nunc militiæ nostræ im
C quasi tabernaculum miliantibus non suff
ipsum prophetæ templum supercœleste, in c
concives sanctorum sunt, præsumo sicut v
test ascendere, in quo portæ tot, in quo et t
tot atriola, tot gazophylacia, tot vestibula,
mus, tot ædificia, tot cœnacula, tot ostia, tot
tot viæ, tot plateæ, tot semitæ, tot loca, t
ctuaria, et thalami tot, cujus dum recordor
Salvatoris in Evangelio mox efficior mem
domo, inquit, *Patris mei mansiones mult*
(*Joan.* XIV). Quod tamen propheta in prophe
luminis sui fine, non jam jam domum vel
templum, sed civitatem nominat et nomen in
civitatis ex illa die dictus ibidem mutato sic n
totum a se mystice dictum nobis apertissim
cans. Unde et propter templi hujus seu potiu
D tatis quæ supra distinximus loca et mansion
varias, periculosus ingressus est : quod quis i
etsi, quod absit ! non erret in via fidei, errare
facile poterit procedendo nimis, et perscr
investigans abdita sanctuarii. Unde et qui
primæ et principalis unitatis investigabile i
præsumpsi sanctuarium, retrahere mihi nunc
ne quo ulterius eo interius procedam inc
cum tamen de sanctuario ad sanctuarium im
de palatio ad unum de palatii thalamis, mo
sit divertendum, de unitate videlicet ad uni
de unitate solius naturæ, quæ est in Deo trin
tres, ad unitatem solius gratiæ quæ solum est

ım et carnem, inter Deum et hominem, de unitatis causa et origine præsentis hujus meli i, qui tertius est, xvii jam formabitur notula: nim secunda unitas hæc solius gratiæ, ut illa ı et principalis est æterna, sed ab ipsa prima ncipali unitate solius naturæ in fine sæculorum ınitudine temporis facta est ista solius gratiæ ː inter se ipsam et primam et principalem et ınitatem nostram : de ipsius itaque causa et ıe ante alia cithara nostra prout desuper daresonabit.

:ERTIUS MELUS DE UNITATE SOLIUS GRATIÆ HIC CIPIT, ET PRIMO DE IPSIUS CAUSA. 17 NOTULA.

mine in paradiso per tentatoris violentiam a ı et principali unitate, sicut seditiose et tyranıeparato et avulso, mox ipse homo in se ipso ıs est; divisus, inquam, dilaceratus, distractus i ipsi rebellis, quasi de uno partitus in duos, e qui ab eo quod vere unum est, imo sicut in edenti melo jam audivimus, quod vera, quod lex, quod æterna unitas est et indivisa, divisus; sola solum vere est, a qua etiam quod ab ea ım est habet quidem esse, sed tale quale esse est, tale quale dico esse, esse videlicet multiıuasi habens non unum esse sed multa diversa se et adversa homine per spiritus sui afflictioiversas et dissidentes et per cogitationes varias, ı, assiduas et importunas et item per corporis ispositiones multiplices et contrarias, et per ırebras, tam continuas temporum vicissitudit locorum mutationes, quo multiplicius et miilius distracto, dilacerato et convulso : ita ut ıon Dei imaginem, ad quam fuit conditus, sed ı nescio cujus monstruosi Protei poetice comıtam effigiem homo sic se unitatis et sic muı repræsentaret, adeo etiam, proh dolor! nimis ıs, sic oppressus, et sic divisus, ut crebro ui esset memor, nec nosceret se. Sed quid rebro? adhuc quippe admodum paucorum est se, etsi forte corde, minime tamen opere reıes quid fuerint, quid sint et quid erunt; juxta unus cuidam simul et semel breviter interroquid fuisset, quid esset, quid futurum esset, ıleganter et simul breviter singulis singula ndisse legitur : « Vile, inquit, sperma, vas rum et cibus vermium, » in schismate igitur ıis hoc vix est rarus qui se nosceret; qui ad propriam in semetipso unitatem revertehomine, quidem sic distracto et diviso, et in uro, tam diro schismate jam non solum inter et ipsum, sed et in se ipso homine etiam adı se ipsum hominem facto schismate in semetımo ut dicam, nunc sic schismaticus sui ipsius ı, duro profecto et diro schismate confestim unitate se divisit inter animam suam proet propriam carnem suam exorto, concupiı ista quod non illa et illa quod non ista, sed et ista etiam in se ipsis omnino inter se con-

A traria, et sic tota vita hominis schisma erat in homine, et mirum quidem et inauditum schisma hoc homine facto non solum Deo sed et sibi ipsi contrario, et sibimetipsi gravi, juxta illud plangentis hoc hominis dolentis et querentis : *Quare* inquit, *posuisti me contrarium tibi et factus sum mihimetipsi gravis?* (*Job* VII.) Similiter et Propheta interplangens : *Cor*. inquit, *meum dereliquit me* (*Psal.* XXXIX), et item anima mea impleta est illusionibus, nec hoc quidem mirum, si homini sic acciderit, qui se sic tam temere, tam fatue, tam præsumptuose, a prima et principali unitate divisit : certo quippe certius et luce clarius, quod tamen quo familiarius et melius noruntexperti, nullum cor vere jucundum nullum vere quietum, nullum pacificum, imo om-
B nino dilaceratum, divulsum et sibimet contrarium, et schismaticum, nisi fuerit ipsum huic primæ nostræ et principali unitati conjunctum : adeo naturale est humano cordi esse cum unitate naturæ hac, ad cujus imaginem ipsum naturaliter conditum est. Unde apprime expertus hoc et reversus a schismate : *Deus*, inquit, *cordis mei* (*Psal.* LXXII): et iterum: *Mihi*, inquit, *adhærere Deo bonum est* (*ibid.*); hoc est illud sub sole solum et unicum illud unum in quo habitare cui adhærere bonum et jucundum. Verum infelix fatuus et miser homo factus schismaticus, et ab ipsa prima et principali unitate sic divisus, mox ab Ecclesia triumphante, a congregatione justorum, ab angelorum consortio est expulsus, et ita ad partes veteris illius et schismatici Luciferi, qui Ecclesiam triumphantem jam pertur-
C baverat et in multorum ruinam jam grande schisma fecerat, quasi inseparabilis et individuus schismatis comes ipsi adjunctus est.

O quam infelix, quam infortunatum, quam vile schisma, prius quidem in cœlo natum inter Deum et angelum, postea vero in paradiso renatum inter Deum et hominem! Sed prius a cœlo, post a paradiso expulsum, nunc in fine ad hoc sterquilinium est devolutum sæpe et sæpius militantem hanc turbans ecclesiam, quod ab initio dilaceravit et conturbavit triumphantem, persæpe etiam domesticam cujusvis privati familiam commovens et perturbans, ubi non nisi duo sunt congregati vel tres, ita quod pace perturbata non secundum Christi Evangelium sed potius secundum Luciferi immissum dissidium
D duo in tres et tres in duo dividantur : adeo est Lucifero amicum schisma et dissensio. O quam maledicta, quam profana, quam viperea soboles hæc, cujus mater est ambitio et Lucifer pater, cujus et inter carnis opera soror pessima hæresis! heu, heu igitur miser homo quid faceret, quo se verteret, quomodo ad unitatem rediret? primum et principale schisma erat inter ipsam primam et principalem unitatem et ipsum et exinde inter ipsam et angelum et etiam inter ipsum et creaturam universam propter ipsum conditam et hoc propter omnium creatricem unitatem, a qua tam fatue, tam temere, tam præsumptuose se sic diviserat, et quod adhuc inau-

ditum, tam durum videlicet, tam dirum schisma, et homo in semetipso schismaticus, sicut irrevocabilis et implacabilis ipsomet facto contrario sibi et sibimetipsi gravi. Quomodo ergo redire, quomodo reverti, quis revocare ad unitatem ab unitate sic divisum vel auderet vel posset : unitas quippe ipsa prima et principalis Deus ipse unus et summus ipsum a consortio justorum, ab Ecclesia triumphante propter schisma expulerat, angelus propter schisma expulso non communicabat, Lucifer, ne conschismaticus suus, quem ad satellitium suum jam allexerat, reconciliationi obstabat, nec etiam homo ipse pro reconciliatione supplicabat, imo magis ac magis efferebatur in dies, tota vita sua de Luciferi satellitio gaudens, donec in fine extrema gaudii luctus occuparet. Sic etiam misero homine multiplicato et adhuc in dies crescente super terram, multis sæculis per invia deserti hujus et avia currebat semper pascens ventos et sequens umbram, et beatum se in desideriis animæ suæ clamans, donec juxta prophetam miser hic, qui tota vita sua ventum seminaverat, turbinem meteret; sic et juxta illud sapientis ante grandinem præibat coruscatio et ante verecundiam gratia, sic et ante ruinam exaltabatur cor, sed post exaltationem ruina hominis irrevocabilis : quidquid enim de humano genere post fugitivam et umbratilem vitam suam hanc sine miseratione ætatis, sine distinctione sexus, nec conditione æstimata, quotquot sine miseratione, sine patrocinio, sine remedio, sine suffragio in mortis abyssum insatiabilem præcipitabantur, introeuntes hi quotquot in progenies conschismaticorum spirituum angelorum apostatarum, ubi sine fine vita in labore et tenebris, et ita miserum hominum genus ad insignis illius schismatici Luciferi gloriam juxta votum ejus et mandatum conculcabatur in dies, et hoc ipsum quidem, sicut ad creati et seducti hominis miseriam, sic et in ipsius creatricis unitatis injuriam et etiam ignominiam videri poterat redundare : cui seditiosus ille schismaticus sicut creaturam suam sibi injuste et dolose prius subtraxerat, sic eam tunc quasi in creatricis ignominiam et contemptum pro voto suo et desiderio sæve nimis et tyrannice conculcabat.

DE UNITATE MISERANTE HOMINIS OPPRESSIONEM ET COGITANTE DE EREPTIONIS MODO. 18 NOTULA

Prima itaque et principalis et omnipotens ipsa unitas misericordiæ fons nativus et verus, imo revera æternum superabundans et indeficiens pietatis profluvium, quod super omnia opera sua non segniter, sed abunde et indesinenter emanat, videns miseram creaturam suam sic oppressam et miseram, cogitabat de ereptionis modo : verumtamen in miserantis unitatis cogitatione hac, misericordia et veritas sibi invicem visæ sunt obviasse juxta quod rex ille propheta : *Misericordia*, inquit, *et veritas obviaverunt sibi* (*Psal.* LXXXIV) : misericordia siquidem pro homine sic damnato supplicabat, sed veritas obviavat pulsanti misericordiæ, nec exaudi-

A retur obstans, eo quod homo juste sic damn[...] veritate non stetisset, cum tamen nihil in eo quod ipsum a via veritatis retraheret.

DE SENTENTIA LATA PRO EREPTIONE HOMIN[...]

At velut tertia mox justitia se interpos[...] pace et reconciliatione hominis misericordiæ juxtrix, et quidem non jam supplicans, sed ma[...] ostendens hominem a tali possessore jure tollendum. Unde et justitia, cujus natura sa[...] quæ et genitam habet sapientiam, in primi[...] hominis patrona in causa hac mox et ante a[...] gat illum omnimodis injustum fore hominis [...] sorem, qui hominem sic dolose, sic seditio[...] cumvenerat et communi, utriusque vero [...] B servum suum sic subtraxerat. Unde et qu[...] vindicaverat sibi per iniquitatem omni ju[...] adimi posse per justitiam et ipsum quondam [...] debere restitui, etiam si servus inscius et [...] vidus se circumveniri passus sit, et ne, in[...] justitiam rem tam patentem diutius protrah[...] jam supplicante misericordia tanquam p[...] pacis fungar officio ; sed quod mihi licet [...] justitiæ sicut præcise indico sic pronuntio, [...] injusto possessori adempto ab ipso liber et [...] dicium absolutus ad quondam dominum s[...] vertatur et quoniam justitia et veritas semp[...] ca sunt, judicio consensit veritas, et qua[...] supplicaverat applaudet misericordia im[...] Unde et ipsius justitiæ judicio submotis [...] C quod ad Deum inimicitiis, quæ inter Deum e[...] nem præcesserant, justitia et pax osculatæ [...] ita illata pro homine sententia, sic quatu[...] convenerunt, misericordia et veritas, qua[...] obviaverunt sibi et justitia et pax quæ se su[...] latæ adinvicem. Sed tamen re indicata sic[...] bat mox ipsa quæ sententiam tulerat omnip[...] æterna justitia qualiter et quo tempore com[...] sententia sic lata dari posset exsecutioni et [...] pari effectui : adhuc enim etiam lata sente[...] giebat verum dominum suum servus, cujus [...] cio absentiam misericordiæ replevit præsen[...] ecclesiam, a qua propter schisma expulsus [...] minime admittebatur, adhuc Lucifero etiam [...] reconciliationi obstante, nisi quia latam sic [...] tiam et præsertim latæ sententiæ exsecutio[...] D exsecutionis modum, de quo jam dicetur, ignorabat. Si enim, ut Magister docet, cogn[...] nunquam Deum gloriæ crucifixisset; cogita[...] quam, justitia de latæ sententiæ exsecutione [...] cutionis modo ; nec enim placebat illi et[...] potens servum juste quidem damnatum et [...] schisma a consortio justorum expulsum, a [...] ipsius et injusto possessore potestative aufer[...] tamen, sicut potestative etiam et injuste po[...] cogitabat ergo vera illa et summa justit[...] modo et qua via sententia pro pace servia se[...] tius, efficacius, servo fructuosius et ad majo[...] lenti possessoris confusionem exsecutioni [...]

LATÆ SENTENTIÆ EXSECUTIONIS MODO BREVITER HIC TANGIT ET POST DE IPSO EXSECUTORE.

lens autem in miro illo et incomprehensibili ›ntiæ et scientiæ suæ thesauro nihil sic justum, sic efficax commodumve sic nec per aliquid ım futuram tyranno confusionem, hoc ordina- ıoc disposuit, ut servus ille fugitivus schisma- per unitatem ad unitatem revocaretur. Unde itatem quamdam novam a sæculis inauditam et gnitam, imo omnium sæculorum sæculis reve- ssime admirandam et obstupendam, in fine ılorum instauravit et opportune quidem et or- le tunc in fine sæculorum cum temporis pleni- advenisset, primo quidem data lege naturæ, ad hominis pacem invalida erat et inefficax, cum legis naturalis tres partes sint, ex omni › ad hominis pacem inefficax erat, nec enim ciebat Dei Creatoris agnitio, quæ est legis natu- pars prima, nec secundum Dei agnitionem vita instituta, quæ est legis naturalis pars secunda. › etiam et qui secundum Dei voluntatem vitam ›ant, quotquot tamen ad inferos descendebant, sufficiebat etiam, cum vita bona bene vivendi ıplum cæteris dare, quæ est legis naturalis pars ı; nulla igitur naturalis legis pars nec ipsa tota ominis pacem sufficiens; quia nec prima quæ st dici theosebia propter unius Dei cultum, nec nda quæ potest dici ethica propter vitam bonis bus institutam, nec tertia qaæ dici potest doc- lis, propter docendi exemplum ad Dei cultum peribus bonis, et sicut lex naturæ, ita et quæ ›a subintravit, pariter invalida et insufficiens per Moysen data lex litteræ: quin potius lex factorum seu litteræ non solum inter Deum et inem non componebat, sed etiam magis tur- .t, imo verius sicut docet Magister, accidebat ;ressionem augendo et abundare faciendo a modum peccans peccatum. Unde primo lege ræ, et postea lege litteræ, per multa sæculorum la sic currentibus, et utraque inter Deum et inem ad componendum invalida, in fine tem- m successit novissime duabus aliis lex tertia, olius misericordiæ post primam illam nuturæ, ›st illam secundam litteræ, quam induxit illa, ıa et propter quam totus hic noster sermo est, et inaudita hæc solius gratiæ unitas, juxta Magistri: *Ad ubi*, inquit, *veni plenitudo tem-*, *misit Deus Filium suum* (*Gal.* IV): ecce pleni- temporis præstitæ videlicet et præordinatæ a inter Deum et hominem tempus plenæ recon- ionis, et bene tempus plenitudinis tempus Dominum et hominem abundantiæ pacis, in empore plenitudinis completo illo longe ante ıisso, orietur in diebus ejus justitia et abun- a pacis, et vere juxta prophetæ nostri sicut lerium et vaticinium, diebus ejus pacis abun- a inter Deum et hominem orta: quis enim ›it unquam tale, aut quis vidit simile? quis dit auditui nostro? aut cui vere Omnipotentis iserantis justitiæ pro pace hominis judicantis A factum hoc revelatum? Ecce enim novum quod fecit æterna illa et summa justitia, prima et principalis unitas nostra; ecce, inquam, novum quod fecit super terram: vis audire novum et novum inauditum imo omni virtute, omni signo et prodigio incomparabiliter plus admirandum? Ipsa justitia vera et summa ipsa prima et principalis unitas æterna sic adversum, sic aversum, sic fugitivum univit sibimet schismaticum hominem; et sic sibi univit ipsum quod fuit ipse: revera non potuit excogitari dulcior pax seu confœderatior inter Deum et hominem, quam ut Deus fieret homo.

O quam admirabilis et vere admirabilis, imo vere plus quam admirabilis unitas hæc primæ et æternæ unitatis et fugitivi et schismatici hominis? non quidem B naturæ unitas hæc, sed solius et ineffabiliter incomprehensibilis gratiæ, qua lumen in testa, verbum in carne, Deus in homine et homo Deus, interverso sic ordine naturæ, ut liberior via fieret cursui gratiæ, ita ut jam rejecto illo vetustatis cantico qualis terrenus tales et terreni, canticum novum canticum præ bonitate canticum admirabile cantemus admirabili quales cœlestes tales et terreni, quales cœlum talis et terra, quia etiam cœlum terra Verbum caro. Et vere canticum novum, canticum admirabile: nec enim juxta quosdam tantæ unitatis incapacium dogmata a virtute, potestate, vel adoptione, seu habitatione, Verbum in carne, sed quod est præ nimia admiratione obstupescibile et prædignatione incomprehensibili amplexabile, sic est C Verbum in carne, quod sicut vero et plene et perfecte Verbum caro, idem ipse sicut æternus Deus et temporalis homo, se major et se minor, sui dominus et sui servus, salvis tamen super verbis his orthodoxorum Patrum et sanctorum conciliorum dognatibus. Manens enim quod erat factus est quod non erat, idem ipse et dominus et servus, quod profecto soli commissum est fidei, ipsa per nullam creatorum similitudinem ad hoc adjuta ad manifestandam quippe unitatem hanc omnis similitudo deficit et impossibilis est, ubi sola dominatur fides et cum omni virtute sua tota succumbit ratio.

DE ILLIS QUI DICUNT DEUM HOMINEM FACTUM HABITU

Plerique tamen nostri temporis hujus mentem tantæ unitatis inter Deum assumptum et assumentem D hominem tam humile et eo magis gratuitum vinculum, velut de morticinio nostro calciatæ divinitatis corrigiam conantes solvere, sola illius habitus ratione, Deum hominem prædicant, de quo Magister dicit quod habitu inventus sit ut homo, et isti quidem non essentialiter Deum tradunt hominem, sed juxta Magistrum habitu duntaxat non essentia: absurdum quippe videtur his et omnino veritati adversum fateri quod Deo esse hominem sit Deo esse, cui nihil aliud est esse quam videre, quam sapere, quam posse, et quam esse beatum, quam esse æternum, et esse Deum. Item detestantur hi aliquid recens; fateri Deum, et in aliquid credere statu novæ legis, in quod non crediderunt patres veteris, nec

ipse Abraham, qui omnium est credentium pater. Hæc quippe et similia his qui Deum hominem factum solo habitu non essentia docent, objiciunt illis qui essentialiter Deum hominem dogmatizant, ex quorum assertione videntur necessario consequi quæ præmissa sunt.

DE ILLIS QUI DICUNT DEUM HOMINEM FACTUM ESSENTIA.

Sed et e diverso illis qui essentialiter Deum hominem tradunt videntur priores illi per habitus rationem, qua Deum hominem prædicant, sicut nimis insipide et minus gratiose tantæ unitatis inter Deum et hominem extenuare gratiam, laxare vinculum, et huic Altissimi tam miraculoso operi, tam admirabiliter singulari et tam singulariter admirabili derogare simmiste magni illius concionatoris nuntii promisso manifeste adversi installantis sic virgini : *Quod nascetur*, inquit, *ex te sanctum vocabitur Filius Dei* (*Luc.* I). Et adjiciunt isti hoc esse illud omnibus sæculis et generationibus admirabile sacramentum et absconditum ad quod omnis similitudo inducta mox repercussa dissidet et impotens est. Hoc, inquam, illud est quod æternus ille Deus omnium Creator et Dominus manens, quod erat sic quiddam temporale, quiddam passibile, quiddam creatum factus est, quod ante non erat ipse, absque omni sui vicissitudine seu vicissitudinis obumbratione ulla.

Verum inpræsentiarum hujuscemodi assertiones varias sicut nec probo, nec improbo, cum eadem incarnationis fides sit apud hos et apud illos, etsi ex causis fidei et circa fidem ipsam varie moveantur forte tanti mysterii scrutatores magis temerarii et curiosi magis quam necesse. Unde ut omissis his ad propositum tam ineffabilis, tam incomprehensibilis, tam incomparabilis unitatis revertamur mysterium hujus certe tantæ unitantis vinculum et tam miræ, tam novæ tam præclaræ unitatis gratiam deridet Judæus, non credit ethnicus, nec capit philosophus. Hic etiam periclitatur et Christianus, qui Scripturas perperam intelligendo errans aut errantem sequens circa hoc veritatis et unitatis gratiæ sacramentum male sentiendo vel in modico deviat. Qui et si forte propter fundamentum salutem consequetur sic tamen salvus erit quasi per ignem. Quales forte illi de quibus paulo ante dictum. Unde et tutissimum sicut nec ab ipsa fide, sic nec a verbis fidei, quæ in orthodoxorum Patrum tractatibus seu sanctorum conciliorum sanctionibus reperiuntur, recedere ; qui nunc astruendo nunc destruendo verbis fidei, competentibus sufficienter satis et commode usi sunt. Ab his ergo recedere periculum, ne sub exquisita aliqua novitate verborum aut sequamur veterem, aut novum gignamus errorem. Quid enim non in periculo, cum reatus hic non solum ex rea mente oriatur, sed et lingua, et non sensus, sed et sermo sit in crimine ? Unum certe audeo, quia non erit plene sancta et sana doctrina, nisi etiam sanctis et authenticis sanctorum verbis fuerit ministrata credentibus. Fides quippe sicut fidelium, ita et scientia qua erudiuntur ad fidem non horum vel illor sed duntaxat scientia sanctorum est nobis jam ne per sanctorum verba ministrata.

Sed ut ad præmissa revertamur, et ad opusi novum, quo æternum Deum temporale hominen rum et perfectum prædicamus, ecce certe nova et inaudita a summa et æterna justitia ante or sæcula præcogitata latæ sententiæ pro pace hon exsecutio. Ecce exsecutor novus, sicut re et noi admirabilis. Quod profecto nomen juxta prophe sibi ex re tanquam proprium vindicat. *Et vocab* inquit, *nomen ejus admirabilis* (*Isa.* IX.) Revera tentiæ pro homine latæ exsecutor novus et adn bilis, Deus homo, homo Deus. Nam, ut audacter loquar, ne temere avertat Dominus, stupor quip tremor quæ pro facti novitate apprehenderun sic compellunt nihil in tam incomprehensibi tam immensa operum Altissimi potentia, nih tam arcanis, tam profundis sapientiæ et scie suæ thesauris, sicut videre mihi videor, posset riri, quod ita esset efficax ad servum fugitivun vocandum, quod ita commodum ad servum ac tum retinendum, quod ita justum ad tyrannu lum triumphandum, quod ita foret idoneum a umphatum omnibus sæculis confundendum. Qu do vero hoc quisquis in sacris litteris, etian mediocriter exercitatus, si simplici et puro ciat oculo, cito videbit quod sic ? Quæ tame solum nunc tangens non prosequor. Nec enim præsentis operis prosequi omnia hæc quæ si propria et singula sua efflagitarent volumina omissis nunc his, ad illam unitatem qua pri principalis unitas schismaticum sibi univit hom de qua nunc in hujus meli parte tota nostra ci resonat, revertamur. Quod autem dico unitun smaticum hominem, hoc dico sic propter schisı hominis unitam primæ unitati naturam, in ips dem homine specialiter et personaliter uni unione ipsa omni sedato schismate et nulla j ipso spiritus et carnis rebellione. Et sic erat h spiritus sui et carnis unitas in paradiso pridei dita in privilegiato homine hoc jam ex parte rest Et hoc quidem per ipsam unitatem principal primam quæ veteri exuto, sed necdum exst penitus novum hominem univit sibi sic.

IN HOMINE ASSUMPTO DUAS DISTINGUIT UNITA

Et ita in unito sic homine duplex unitas e quidem inter ipsam unitatem principalem et u sibi sic hominem non quidem naturæ, sed contra naturam, imo verius supra naturam, gratiæ, cætera vero unitas in unito sibi homi ter spiritum et carnem uniti sibi sic homini spiritu adversus carnem, nec carne concupi adversus spiritum, quale fuit hominis ante tum idioma ; et hæc quidem in novo homine gloriæ unitas ; nec enim loquor nunc de natur in assumpto homine spiritus et carnis unione c similiter hominibus ex natura communi, sed d tuita facta jam plena et perfecta pace absque schismate absque rebellione inter carnem a

et spiritum. In hoc ergo de genere nostro pto homine, tanquam nostri generis privilegio, ter Deum et hominem reformata et quasi in ım est redacta, cujus libri est membranula ›vina et mortuina, caro videlicet a nobis as- a humano sanguine quasi holocausto, et ossi- nervis quasi calamo exarata, absque schi- absque contradictione, sine omni rebellione in se hominis continens, scripta autem est ıx hominis in libro et etiam in ipso libri ca- nde et propheta noster ex persona servi fugi- d reversi: In capite, inquit, libri scriptum me ut faciam voluntatem tuam, Deus: liber homo assumptus; ipse enim liber est hu- ;eneris qui hominem exemplo operis et do- nstruit veritatis, cujus omnis sermo et omnis Christiani est lectio, caput vero libri Deus, lum igitur in libro, sed in libri capite scri- ıst de me dicit generalis homo scriptum dicit, irmum et fixum sicut quod in scriptum redi- et quid sit de eo scriptum, id est firmum et mox subjungit ut faciam voluntatem tuam, quod proinde ac si diceret de me ibi est scri- dem immutabiliter statutum ut fiat pax inter e, o Deus, quod profecto erit tunc cum tuam voluntatem, ac si diceret, ut fiat pax inter æ, Deus: idem igitur est ut faciam volun- uam, Deus, quam profecto Dei voluntatem r fecit et inviolabiliter homo ille beatus quem legit et assumpsit juxta quod et ipse de se: *mi*, inquit, *facere voluntatem meam, sed atem ejus qui misit me* (*Joan.* v), et sic homo ıntatem in ipso fecit postea per ipsum auctus iplicatus super numerum; pax itaque hominis scripta in hoc capite libri, in libro vitæ et in ut hominis pax multa et multiplex, quia pax s ad Deum, pax ad angelum, pax ad proxi- pax et ad se ipsum, ecce iterum pacis abun- juxta prophetæ nostri vaticinium et deside- desiderans diebus desiderati orta et in nostro omine Deo tanquam novo quodam privilegio o et insigni confirmata: per istum mediato- ɔi et hominum inter Deum et hominem omni diction, omni rebellione et omni procul imo potius exstincto jam schismate, præter- jam inter solum hominem et Luciferum so- quo prius seductus ejus conschismaticus pax itaque hominis, sicut multa et multi- :ripta in libri capite, in libro vitæ, in libro tiæ.

E LATÆ SENTENTIÆ EXSECUTIONIS MODO PER UNITATEM SOLIUS GRATIÆ.

ıoniam latæ sententiæ exsecutorem jam te- , sicut re et nomine admirabilem, de exse- s modo, quod supra breviter, hic attentius ıus, qualiter videlicet fugitivum servum ad ım suum revocaverit, qualiter schismaticum iliaverit et exterminato qualiter reformaverit et restituerit patriam; tu igitur, homo, audi ıde præ nimiæ dignationis admirationem

A obstupescibilia de hoc exsecutionis modo propter te ut ad unitatem revertaris; audi, inquam, quæ et prophetia et evangelium, duo testes verissimi, contestantur de modo hoc. Mirus vere et vere mirus et novus exsecutionis modus hic quo non solum unum multiplex; sed et ipsa prima et principalis unitas facta est velut misera et misere distracta, dilacerata, et convulsa multiplicitas personaliter sibi uniens formam servi et servi miseri et despecti nec speciem habentis nec decorem; servo quippe huic juxta prophetam nec erat aspectus sed despectus et virorum et novissimus, vir dolorum et sciens infirmitatem; quasi absconditur nec reputatur languores nostros ferens, dolores portans, quasi lepro- B sus a Deo percussus et humiliatus et super eum pacis nostræ disciplina livorum sanitas et omnis iniquitas oblatus quasi voluit ovis ad occisionem agnus coram tondente de angustia et de judicio sublatus, generationis inenarrabilis, abcisus de terra, propter scelus percussus, dans impios pro sepultura sua pro morte divites, in cujus manu non fuit iniquitas, non dolus in ore, cum sceleratis reputatus, et pro transgressoribus orans: idem ipse prophetice pro me nunc leo, nunc vermis, nunc aper, nunc ovis, nunc taurus, nunc hircus, nunc cervus, nunc hinnulus, nunc capra, nunc capreolus, nunc agnus, nunc vitulus, nunc passer, nunc herodius, nunc turtur, nunc aquila, nunc serpens, nunc columba, nunc petra, nunc vinea, nunc lilium convallium, C nunc campi flos, nunc oliva, nunc palma, nunc rosa, nunc myrrha, nunc candelabrum, nunc lucerna, nunc aqua, nunc arida, nunc mons, nunc fons, nunc sagitta, nunc framea, nunc panis, nunc piscis, nunc ignis, nunc unguentum, nunc lignum, nunc vinum, nunc oleum, nunc aurum, nunc cœlum, nunc dies, nunc sol, nunc fundamentum, nunc templum, nunc columna, nunc corona, nunc dominus, nunc ancillæ filius.

Et ut Evangelium prophetiam contestando declaret quasi basi columna supposita, prima hæc et principalis unitas, ut prophetia jam prænuntiavit, vere sibi univit formam servi, servi passibilis et mortalis, decem mensium fastidia in utero sustinentis et omnium se principium profitentis.

HÆC AD INCARNATIONEM.

D Idem ipse operarii et questuariæ filius et splendor gloriæ et figura substantiæ Dei Patris.

Idem ipse nunc in brutorum præsepio involutus, nunc per astrorum indicia a regibus adoratus.

Idem ipse nunc parentibus se subjiciens nunc et ventis et mari imperans.

Idem ipse nunc quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejunans, nunc potator et vorax publicanorum et meretricum conviva.

Idem ipse nunc tentatus a diabolo, nunc angelorum circumvallatus obsequio.

Idem ipse nunc assumptus per diabolum, nunc dæmonum legiones mittens in abyssum.

Idem ipse nunc ubi caput suum reclinet non habens, nunc omnia quæ Patris sunt possidens.

Idem ipse nunc putealia pocula postulans, nunc A sitientibus aquæ vivæ meatus perenniter largiens.

Idem ipse nunc rate fragili æquora transiens, nunc eadem sicco vestigio pedes terens.

Idem ipse nunc quidquam a se facere non potens, nunc omnia quæ Pater facit et ipse faciens.

Idem ipse nunc duobus discipulis sedes se dare non posse testans, nunc duodecim sedium cum duodecim judicandi potestatem tribuens.

Idem ipse nunc esuriens, nunc ex paucis panibus millia hominum satians.

Idem ipse nunc sitiens, nunc aquam in vinum convertens.

Idem ipse nunc Sabbatum profanans, nunc in veritate viam Dei docens.

Idem ipse nunc verax, nunc seductor. B

Idem ipse nunc diem judicii ignorans, nunc certissime judicii futuri argumenta denuntians.

HÆC AD PASSIONEM.

Idem ipse nunc sanans auriculam, nunc discissus per lanceam.

Idem ipse nunc mortem timens, nunc mordi illudens.

Idem ipse nunc mortis timore captus, nunc reducens captivos.

Idem ipse nunc cum sceleratis reputatus in morte, nunc mortis victor.

Idem ipse nunc in cruce pendens, nunc in ipsa omnia commovens.

Idem ipse nunc in cruce derelictum se conquerens, nunc in ipsa paradisum deliciarum latroni pandens. C

Idem ipse nunc in cruce solaris claritatis vim tenebrosis obducens, nunc tenebrosa inferni pleni lumine corusco illuminans.

Idem ipse nunc suscitator mortuorum, nunc crucis maledictum.

HÆC AD SEPULTURAM.

Idem ipse nunc in monumento sepultus, nunc reserans sepulcra mortuorum.

Idem ipse nunc in tumulo jacens sub lapide pressus, nunc inter mortuos liber a mortuis surrexisse nuntiatus.

HÆC AD RESURRECTIONEM.

Idem ipse nunc inter suorum manus ipsis se palpabilem præbens, nunc subito evanescens.

Idem ipse nunc ad januam pulsans, nunc clausis D januis suis inopinatus assistens.

HOC AD ASCENSIONEM.

Idem ipse nunc velut animalis corporis cum suis pisce et mellis favo se reficiens, nunc velut ætherei a suis elevatus, supra sidera scandens. Ecce ipsius, principalis et æternæ unitatis in homine propter hominem schismaticum ad unitatem revocandum, quanta distractio, quanta dilaceratio, multiplicitas et divisio quanta, quanta humiliatio, quanta confusio, et ignominia quanta. Stnpet cœlum, terra miratur, quærit angelus, offenditur Judæus, non credit ethnicus, et rimatur philosophus, et quale et quare opus hoc et qualis et quare pro homine latæ sententiæ exsecutionis modus sit hic.

O glariosa, o beata, o principalis unitas !
bone, o imperator magne Christe Jesu, qua
bilis imo juxta nomen proprium tuum qua
rabilis es tu in viæ et vitæ hujus pœnis tuis
etiam multo plus quam in sanctis tuis mi
nisi quia solum ut sanctifices tuos hæ pœn
veræ sicut verendæ et reverendæ et admira
pœnæ tuæ. Sic quippe visum quasi non pos
tuis gloria tua sine pugna, et pœna tua tan
militum pœna et pugna non sufficiat ad obti
palmam, nisi in ipso campo imperator ips
et sudet pro suis. Nec aliter posse schis
hominem ad unitatem revocari, et tyrannic
tutis excutere jugum, nisi ipsa unitate p
exinanita, in forma servi per unitatem soli
mediaret sic. Hoc quippe grande spectac
mirabile in oculis nostris, quod ne videant s
velantur oculi ethnicorum bruta infatuant
in quo etiam philosophorum omnium sens
obtunditur sola sponsa, cui sponsus ob a
vilegiati signum de nomine suo nomen ded
sto christiana vocata, sponsum suum imp
pro se in campo dimicantem recognosci
de hac unitate solius gratiæ de hoc exs
modo tam admirabili hic interseram qui
nam non de meo, hoc quippe vereor, cert
terdnm cogito admirans, et plus quam a
inter Deum et hominem reconciliatonis
hunc et hominem hoc modo liberatum et
de manu fortiorum ejus, suggerere mihi n
conscientia mea aliquid esse nobis tam occ
adhuc inter potestatem lucis et potestatem
rum. Inter quos homo quasi litigiosa poss
viæ et vitæ hujus campo ponitur et velut m
chia inter principem cœli et principem mun
instauratur. Hominem quasi prædam suam
hic, vindicat et ille ; acquirit hic, acquirit
protegit hic, rapit ille ; ita ut etiam humani
parvuli quotquot a mundi principe tollerent
ipse cœli princeps pro ipsis solvisset et luis
quid dico de parvulis ! Imo etiam sub potest
nebrarum totum humanum genus captivum
pariter sicut et injustus, nec suis virtutibus
tutum operibus liberatum, nisi per ipsius pot
lucis pœnam et pugnam. Scio tamen et leg
orthodoxi nostri scripserint super his. Vera q
sed si plene de his Deus novit, ipsi viderint
quidem non arbitror sic, certissime tamen arbi
quod vere sed minime tamen, quod plene, quod
fecte disseruerint super his. Nec enim arbitr
comprehendisse, adeo occulta sunt hæc. Præs
cum nec in Veteris nec in Novi instrumenti c
horum plena causa audiatur, tam Veteris
Novi Testamenti patribus conclamantibus cu
cum Magistro : *O altitudo divitiarum sapi
scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt
ejus et investigabiles viæ ejus. Quis enim c
sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit*
XI.) O si nobis desuper datum scire vehe
illam Dei ad hominem secreti amoris vim.

igere quæ esset illa plusquam mors fortis
:ua sic vicit invincibilem etiam ipsum mor-
m, quæ sic exinanivit Omnipotentem, tem-
ternitatem, infirmavit virtutem, ligavit in-
em, vulneravit impassibilem et demum
ımortalem. O amor, amor, quam fortis es
m vehemens etiam inter homines, non so-
ео homine. Te dico vehementem et fortem
u et non nisi tu, procedens de corde puro
ntia bona et fide non ficta. Sed amor hic
s Dei est et admodum paucorum hominum
tamen non nisi a Deo; sed tanto quidem
re, quam in creatura sincerior, purior et
nor hic, quo nihil potest illum amoris fon-
ıre quia ipse est Deus; nisi quia ipsemet
ırmoris vehementia et ex superabundantia
.quam ex superinundatione aliqua videtur
m amoris fontem turbasse, amore sic ip-
pellente ut non solum vellet esse æternus
et temporalis homo, homo cum hominibus
ominem; tot infirma, tot probrosa, tot inju-
ntationes, tot pressuras, tot angustias, tot
:es propter hominem sustinens et demum
ominiam crucis. Hæc in homine sibi unito
principalis unitas nostra propter hominem
ita hominem per varias pœnarum suarum
|uas pro homine pertulit, ad sui dilectio-
tans, ad illam tertiam naturæ et gratiæ
de qua principaliter intendimus et propter
duabus aliis interseruimus, post se tra-
vocaret.

TERTII MELI NOTULA 21

IELUS FINITUR HIC DE UNITATE SOLIUS GRATIÆ, DEINCEPS DE UNITATE NATURÆ ET GRATIÆ ABIT.

igitur amodo, et propositum nostrum et
ım exigit sic, ut de illa unitate tertia ci-
stra Davidica resonet. Primo si quidem
melus hic tertius de unitate solius naturæ.
de unitate solius gratiæ. Tertio vero idem
ıs erit deinceps de unitate naturæ et gra-
tamen hic nunc præmisso quod cum sermo
e solius naturæ præcessisset intra Sancta
m quasi per rimam angustam et visu quasi
to propitiatorium super arcam vix discer-
ii utpote obumbratum. Deinde cum sermo
ınitate solius gratiæ intra eadem sancta,
rimam paulominus angustam arcam san-
nis modicum superficie tenus sum intui-
ro nunc tertio cum sermo proponatur de
aturæ et gratiæ intra eadem Sancta san-
liquantulum liberius video Cherubin hinc
tes circa propitiatorium qui sedato nunc
e et pace reformata inter Deum et homi-
concives nostri effecti et domestici liberio-
s nunc quantum tamen licet, permittunt
habere accessum. Et hoc idem est quod
s aliis supra jam dixisse me memini cum
prima et principali omnipotenti et omnia
te unitate loquerer, et postea ad unitatem

A solius gratiæ quæ inter Deum et hominem, descendissem, me quasi de incomprehensibiliter immenso palatio ad sponsi et sponsæ transisse thalamum. Sed angustus admodum thalamus hic utpote in quo solum Patris Verbum et sola et unica Verbi anima cum carne assumpta. Verum cum nunc tertio de tertia unitate naturæ et gratiæ deinceps tertius hic noster formandus et consummandus sic melus, ad ampliorem sponsi et sponsæ thalamum nobis nunc divertendum. In hoc enim sponsa jam plenæ pubertatis cum sponso est in amplexu, regina in vestitu suo deaurato, hominum et angelorum varietate circumdata. De hac itaque unitate naturæ et gratiæ amodo meli nostri sequentia formabuntur; ut ita, quemadmodum supra polliciti sumus, quæ unitatis species sit hæc quæ non est unitas solius naturæ nec unitas solius gratiæ, sed sicut conjunximus unitas naturæ et gratiæ, liquido manifestetur. Quod ex præmissis de facili etiam tardos comprehensuros non dubito. Siquidem, ut præostensum, prima et principalis illa unitas solius naturæ dignata est consors fieri naturæ nostræ. Et ita nos et illa unius sumus jam communis naturæ. Unde cum nos illi unimur, imaginis Filii Dei conformes effecti, quod solum per ipsius est gratiam, jam cui peruniti eramus per naturam a nobis assumptam postea unimur per gratiam ab ea nobis collatam. Et ita erit, sicut nunc evidentissimum, hæc nostra tertia ad primam illam et principalem unitatem non solum unitas naturæ., ssd et gratiæ. Et hæc est illa propter quam alias duas induximus et de qua principaliter proposuimus tertia unitatis species seu unitas tertia.

O quanta et quam palam omnibus et angelis et hominibus hominis his sicut gratia et gloria manifestata! Qui profecto quondam tam miser, tam oppressus, adeo obfirmatus in schismate supercœlestibus angelorum spiritibus unitur, solum per gratiam, sed ipsi angelorum, imo omnium Creatori spirituum, non solum nunc per gratiam, sed etiam unitur et per naturam. O felix schisma et votivum post quod ad tam gloriosam unitatem homo schismaticus revocari debuerat. O omnipotentis unitatis quanta cum discretione clementia et seditiosi Luciferi quanta cum fatuitate malitia. Hoc quippe totum Domino sapienter disponente sic cessit homini ad insperatam gloriam, quod ille machinatus fuerat ad ruinam hominis irreparabilem. Et ita sicut solet mentita est iniquitas sibi, imo mentita est et Deo, mentita est et angelo, mentita est et homini, mentita est etiam et sibi ipsi, et quidem aperte sibi ipsi mentita Deo sapiente et forti et justo iniquitatis semper et malitiæ deprehendente laqueos, retiacula dissipante, eludente tendiculas, et machinamenta frustrante. Ita omnes iniquitatis et malitiæ cogitationes et astutias tam crebro vertente in contrarium, ut merito propheta noster hoc ipsum crebro expertus dicat, quia mentita est iniquitas sibi. Quod quidem et nos in quotidianis operibus, nostris quotidie cernimus, sed in hoc tam

singulariter glorioso et tam gloriose singulari et A tam præclaro opere hoc evidentissimum. Primo quippe per iniquitatem a congregatione justorum, ab angelorum consortio, a triumphante Ecclesia propter schisma homine expulso, justitia opus iniquitatis in contrarium convertente, ipso nunc eo amplius super universos angelorum ordines gloria et honore coronato. Deus enim noster et vere noster nusquam, sicut docer Magister, angelos sed semen Abrahæ quasi fugitivum, quia schismaticum apprehendit, et sicut supra satis ostendimus per solam et incomprehensibilem gratiam personaliter sibi univit. Verum sicut et ex prima solius naturæ, ita et ex hac secunda solius gratiæ processit hæc tertia unitas et naturæ et gratiæ, qua unitur Ecclesia Deo et per naturam, quam ab ea assumpsit et per B gratiam quam ei superabunde donavit. Unde et sicut corpus ad caput, ita et corporis membra singula hac eadem naturæ et gratiæ unitate uniuntur inter se propter eamdem, qua comparticipant, conformitatem naturæ et communionem gratiæ. Hæc itaque tertia unitas naturæ et gratiæ unitas est totius universalis Ecclesiæ, cujus pars adhuc militat in terris, pars vero jam triumphat in cœlis. Verumtamen hæc unitas naturæ et gratiæ, quam et militantis et triumphantis Ecclesiæ communem imo quasi unam et eamdem dicimus in triumphante quidem, quo incomprehensibiliter major, eo melior et jucundior, quia beatior est. Hæc quippe militantis Ecclesiæ unitas sibi ipsi qualis et quanta ipsa eadem in triumphante Ecclesia est comparata, non C jam unitas sed verius quam unitas, talis qualis potest appellari conjunctio, aut si unitas, dilacerata quidem unitas et convulsa. Ut sit hæc quasi peregrina quædam unitas et militaris, illa vero supercœlestis Ecclesiæ vere civis et triumphalis.

TERTIUS MELUS DE UNITATE NATURÆ ET GRATIÆ HIC PLENE RESONAT, QUAM PRIMO BIPERTIT IN UNITATEM MILITAREM ET TRIUMPHALEM ET PRIUS DOCET DE MILITARI 22 NOTULA.

Est itaque jam quasi bipertita unitas hæc naturæ et gratiæ, cum amen non sit nisi velut una Ecclesiæ militantis et triumphantis. Sicut una charitas et una unitas, tamen quasi bipertita hæc eo quod in triumpho plus quam in militia unitas sicut et charitas incomparabiliter major, melior et jucun- D dior sit. Militans enim Ecclesia hæc in hac sua militia, ubi sic abundat malitia inter tot labores et sudores, inter tam diversa et adversa pericula, cui sicut pœna, sic ei quotidie est et pugna ex corde, ex carne, ex mundo, ex inimico, inter impedimenta, inquam, tot inter tentationes tam varias, inter tot sibi carnis ignitas rebelliones, inter tot sicut carnis et mundi terrena desideria, quomodo potest esse una sic divisa, sic distracta, sic dilacerata, sic convulsa ? Et ut de propheta addam, paupercula tempestate convulsa absque consolatione, quomodo potest stare in unitate ? Et tamen eo quod ad unitatem tendat in patria talem qualem unitatem tenet in via, alioquin, sicut ipsa novit, ad illam

patriæ unitatem minime perventura. Cujus
militiæ suæ agone talis et tanta est ejus
qualis et quanta est ejus charitas, vulnera
dem charitas et vulnerata et quasi diruta,
semiplena charitas, semiplena et unitas æq
sibus ambulant. Et si tertium addam adh
excedam ; nam sicut quanta charitas, tanta
tanta et pax. Et vicissim convertitur inter tr
Tria æqualia hæc tria similia et coæva
hæc quidem militaris unitas etsi triumphal
comparata, in præsenti militia velut quæda
sura sit, miræ tamen fortitudinis est et
quæ universum Ecclesiarum orbem per tan
gradus et ordines tenet et continet. De q
pheta noster : *Ponite*, inquit, *corda vestra*
tute ejus (*Psal*, XLVII), in unitate nostra
quæ civitatis Dei de qua ibi propheta lo
Virtus est quam nihil vincit, nemo dissuit
enim est Domini inconsutilis. Quantum en
ritas, tantum potest ex charitate et cum c
hæc charitatis unitas. Amicissimæ quippe
sunt hæ duæ, unitas et charitas, imo et tr
pax, unitas, charitas. Quam felix, quan
quam jucunda in via, quasi peregrinans a
subsolaris trinitas, trinitas hæc charitatis,
et pacis, quorum singula sunt in singulis, u
omnibus et unum omnia. Quam desid
quam utilis quam necessaria Trinitas hæc
laris in via, ad viam, ad illam supra sola
rectissima Trinitatem tendens, quæ est in
ubi est æterna unitas, æterna pax et charit
coomnipotens et coæterna. Pater unitas, pa
charitas vero Spiritus sanctus. Et hæc su
illa, quæ magister discipulis orat et exoptat
inquit, *Domini nostri Jesu Christi et charitas*
communicatio sancti Spiritus sit semper cum
nobis (*II Cor*. XIII). Gratia ista Jesu Christi,
primo ponit, pax est quæ præexcellenter gra
citur. Omnis enim intentionis et operis finis p
Et quia ipse proprie, sicut ipse Magister do
nostra est qui fecit utraque unum. Et charit
charitas videlicet, qua diligamus Deum et qu
nisi a Deo. *Et communicatio sancti Spiritus*,
communio quam facit in nobis charitas sive
qui proprie Spiritus sanctus est. Hæc commu
communicatio unitas est, quam sola comm
habita charitas facit, unde et Magister vig
dicit : *Communicatio sancti Spiritus*. Alioqu
communiter habeatur charitas, ut nos dil
ad invicem, non erit Spiritus sancti comm
vel communio, sed potius quasi singularitas
litudo, isto diligente et non illo. Et ita in i
diligit et in illo qui non diligit, jam non e
charitatis unitas, sed erit singularis et
charitas. Propter quod Magister inter frat
siderans unitatem orat eis et optat Spiritu
id est charitas communionem. Ita verbis
precatoriis tria nostra. pacem videlicet, ch
et unitatem comprehendens : ecce militari
unitas comites secum habens charitatem e

uavis, bona et jucunda, semper tamen A
ıilitat in sollicitudine est et pavore: juxta
ı de hac secundum animalis corporis si-
m sic loquentem : *Siquid,* inquit, *patitur*
ıbrum compatiuntur omnia membra ; sive
num membrum congaudent omnia membra
ı). Ita et in spiritualis corporis Christi
ıoc quotidie experientissimum. Unde et
pse hujus corporis membrum tam robu-
ı forte : *Quis,* inquit, *infirmatur et ego non*
Quis scandalizatur et ego non uror ?
.) Eo quippe spiritualis hujus corporis
ı compatiens magis et sollicitum, quo
tius et robustius fuerit. Alioquin, ut idem
locet, *schisma erit in corpore, si non id*
invicem sollicita sint membra (*I Cor.* xii). B
m non erit unitas membrorum in corpore,
ıdiu ipsa hic militaverit, in sollicitudine
ore. Et quoniam propter tertiam hanc
gratiæ unitatem de charitate et pace in-
us, ut secundum charitatis mensuram et
ıitatis, mensura in hac subsolari Ecclesia
ıtur, amodo omissis aliis solum de hac
itate plenius prosequendum. Et postquam
rte docuimus, qualis et quanta sit hæc
uræ et gratiæ in militante, superest qualis
ıanta sit in triumphante Ecclesia demon-
hoc magis quam per experientiam no-
undum Scripturarum testimonia. Hujus
ıitatis bonum et jucundum, imo et beatum
ensum nostrum excedit. De qua tamen C
ım de super dicendum nunc, cum ista sit
phalis Ecclesiæ unitas propter quam uni-
ımissa inducta sunt. In hac quippe trium-
tate miles triumphator ad cujus laudem et
omni jam ex parte cithara nostra resonat
ıratore suo triumphante est. Quorum quem-
n præostensa est, et in pugna et in palma
nformitas sic secundum propositum no-
promissum, tandem debet vel nunc eo-
in patria monstrari unitas.

TAREM UNITATEM BIPERTIT IN COMMUNEM JUSTORUM ET IN PRIVATAM PERFECTORUM IO DOCET DE COMMUNI. 23 NOTULA.

tamen antequam procedamus, hoc minime
ı quia hæc militiæ nostræ militaris unitas D
hic quasi bipertita est. Est enim una com-
omnium imperatoris militum in præsentis
ıe in fide, spe et charitate solidata. De qua
Obsecro, inquit, *vos ego vinctus in Do-*
digne ambuletis vocatione qua vocati estis,
humilitate et mansuetudine, cum patientia
ıtes invicem in charitate, solliciti servare
spiritus in vinculo pacis ; unum corpus et
ıitus, sicut vocati estis in una spe vocationis
'phes. iv). Et magister magistrorum : *Ubi,*
ıo vel tres congregati fuerint in nomine
ıum in medio eorum Matth. xviii, 20). Et
em unitas omnium fidelium est com-

DE PRIVATA UNITATE PERFECTORUM MILITARI, etc.

Est autem alia unitas militaris, imo verius eadem sed quasi altera, eo magis decora et perfectior, quo triumphali unitati et supercœlesti, de qua in sequentibus dicturi principaliter intendimus, est conformior. De qua Propheta noster : *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare, fratres, in unum* (*Psal.* cxxxii). Sunt enim quidam imperatores militum, qui omnia sua vendunt, omnia distribuunt, omnia deserunt et omni visibilium proprietati renuntiant, ita spoliantes se ut nudi vitæ hujus viam eo tutius, quo nihil secum portantes currant et eo expeditius quo sola Dei armatura induti certent. Inter milites hos omni proprietate sublata tantas unita, quod nihil meum vel tuum, et tamen totum meum et totum tuum. Vita quippe militum hæc in via, imagino est et exemplar supercœlestis vitæ triumphatorum in patria, et unitas hæc militaris unitatis illius triumphalis, prout in via potest, similitudo est effigiatim expressa. Et hæc certe unitatis apostolicæ forma est et illorum primitivorum militum, de quibus scriptum, quia multitudinis credentium erat cor unum et anima una, nec quisquam eorum quæ possidebat suum aliquid esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Nec tamen, ut jam diximus, et præsentis Ecclesiæ nostræ militia inter imperatorem et milites duas facimus unitates, sed unam, tamen quasi bipertitam hanc, utpote ipsa a quibusdam illustrium militum eo amplius decorata et illustrata, quod isti in imperatoris acie tanquam cæteris nobiliores et plus insignes et præ cæteris, sicut magnifici et munifici, nihil dignantur habere proprium, sed commune totum.

Taceo inpræsentiarum de illa unitate, quæ inter sæculi homines est. Hæc quippe non semper virtutes comites habet, sed velut sæcularis quædam et terrena unitas, qua sapientes sæculi hujus domibus suis bene præesse norunt, habentes domum disciplinatam, quietam familiam, servos dominum suum sicut verentes et reverentes, ad pugnam vero paratos vel ad jurgium, aut plagis cedunt aut si incorrigibiles tanquam animalia inquieta in junctura a carro, ita et istos a domo sua ejiciunt, ne domus suæ unitatis bonum et jucundum perturbant. Adeo unitas semper et ubique necessaria, sive cum virtutibus sit in Deo et tunc fructuosa et optima, sive etiam absque virtutibus cum quietis moribus in sæculo et tunc etiam sicut utilis et jucunda. Et hæc sæculi unitas breviter tacta sic solum ut reminiscerer, absque unitate sicut nec in Deo nec in sæculo bonum quid vel jucundum.

In illa vero illustrium militum unitate, qui non dignantur habere proprium, sed sunt omnia communia, libenter et devote immorarer de ea, in præsenti meli notula plurima in cithara nostra resonaturus adhuc, nisi quia hæc ipsa eadem naturæ et gratiæ unitas quantumcunque in præsenti militia decora sit, jucunda et perfecta in patria tamen ipsa eadem incomparabiliter major, melior, et jucundior, et perfectior est. Unde et ad hanc ejus perfectionem

et plenitudinem tantam ipsamet festinare me compellit. Hanc quippe peregrinationis nostræ unitatem semiplenam supra jam ostendisse me memini. Unde et quia ipsa hic adeo imperfecta est, de ipsa hic nihil plene docebitur nisi ad alia transeatur. Cum etiam solum et totum ad hoc principalis nostra intentio fuerit, propter quod et præmissa quasi incidenter inducta sunt, ut de hujus tertiæ unitatis plenitudine, prout æterna et principalis unitas, cujus ista est opus nos edocere dignaretur aliquid a nobis diceretur. Et quidem, nisi propter multa interposita propositum et promissum nostrum forte exciderit, de hac tertia triumphali unitate naturæ et gratiæ nostra certe intentio principalis. Si enim, ut supra satis ostendimus et sic argumentando præmisimus, inter imperatorem et militem in via et vita hac tam varia, tam diversa, tam multiplici et invisibili pugna et invisibili palma, tanta fuit conformitas in invisibili palma, quanta erit inter ipsos in patria unitas. Unde et de hac militantis ad triumphantis Ecclesiæ unitatem, quasi de exteriori sanctuario ad interius, et etiam quasi ad interiorem sponsi et sponsæ thalamum, in quo post pœnas et pugnas, post sudores et labores, imperator et miles conquiescunt, prout peregrinis et advenis permissum fuerit, amodo nobis appropinquandum.

Verum antequam versus thalamum moveamus pedem, ne ad thalamum inverecunde pulsantes vel temere turpem patiamur repulsam, sponsi et sponsæ cubiculariam totius amoris prælocutoriam, tanquam concionatricem omnium consciam, et nobis a primis annis aliquantulum familiarem interpellemus, prophetiam nominatam quæ viæ nostræ versus thalamum dux nostra et secreta præambula sit. Ni fallor, ipsa utpote ab annis familiaris mea et amica, etsi liberum non possit vel audeat concedere introitum, tamen prope post se ducendo contiguum quoad licuerit, indulgebit accessum.

DE ILLA TRIUMPHALI UNITATE NATURÆ ET GRATIÆ DE QUA PRINCIPALITER INTENDIT PLENE AGIT TERTIO MELO DE IPSA JAM CLARE ET APERTE RESONANTE. 24. NOTULA.

Et ut de Scripturis propheticis unam eligam sponsi et sponsæ familiariorem cubiculariam, sicut totius amoris concionatricem et consciam, hæc est illa cubicularia per quam sponsus, imo propter unitatem tantam nescio sive sponsus sive sponsa sic loquitur. Sicut sponso alligavit mihi mitram et sicut sponsam ornavit me ornamentis. Ecce quia splendor ille gloriæ et figura paternæ substantiæ et vitæ æternæ candor. Hæres universorum qui sponsus est ob præcipui et incomprehensibilis amoris unitatem se sponsum et etiam se sponsam nominat. Cui etiam in tantæ unitatis et privilegiati amoris signum sponsæ suæ a nomine suo impertit nomen, a Christo vocata Christiana. Et hoc non solum in via, sed in patria in illa mille millium angelorum multitudine non quidem angelica sed Christiana, hoc tanquam nomine proprio agnita et

A distincta ab angelis summo regis filio sp
unita sic, sicut in una carne et in uno c
sicut in uno nomine et in una voce : omni
ctorum spiritibus tunc quasi uno sancto
omnibus quippe ad illum vere sicut ineffa
inexcogitabiliter grandem spiritum per i
hensibiliter gratam, jucundam et indeficie
turæ et gratiæ unitatem tunc unitis. I
procul semota omni loci distantia, omni i
temporis, omni objectu corporis, omni eti
mate cogitationis vel operis. Prima et
unitate simile per hanc naturæ et gratiæ
tunc inter caput et corpus, inter sponsum
sam, Christum et Ecclesiam, operante per
quod ipsa ab æterno est inter Patrem et
B Spiritum sanctum per naturam ; ut s
unum tunc caput et corpus, sponsa et
Ecclesia et Christus. Huic etiam naturæ
unitati prima illa et principalis adeo f
amica, et adeo eam desiderans, quod
ciaret hanc sibi, semetipsam exinanivit
secundam, quam præostendimus, soli
istam in semetipsa operans et per
Unde, ni fallor, forte cogitabit jam q
tertiam naturæ et gratiæ inter sponsum et
unitatem aut digniorem aut saltem condi
cundæ illi quæ est solius gratiæ qua Ver
factum est, Deus in homine, et homo Deu
bit, inquam, sic quandoquidem illa prop
illa videlicet quæ est solius gratiæ propter i
C gratiæ est et naturæ. Verum quis hoc au
nire, quisve discutere, quis audeat præferre
coæquare sponsi et sponsæ unitatem ip
Altissimi unientis et unitæ sibi carnis uni
e diverso, si non præferre, qui postponere
Quandoquidem illud Verbi et carnis pro
sponsi et sponsæ unitatem : et etiam
constet, quod mystica imperatoris caro eti
quæ est fidelium unitas visibili illa Christi ca
et corpulenta, quam de Virgine traxit
dignior et multo charior ipsi imperatori.
causas illas hæc ut videtur potissimarum
propter hanc carnem suam mysticam et in
visibilem illam assumpsit et univit sibi. Et
hanc illam probris, contumeliis, flagellis,
colaphis, et multiplici miseriæ et ignomin
D suit, per totos triginta tres annos hanc in
et propter hanc in carne sua visibili op
laborans. Et hæc quidem et similia his a
rendam aut quia præferre forte nemo qui
saltem ad coæquandam unitatem unitati in
sunt.

Verum nemo nostrum ad hunc sponsi et
thalamum appropinquans, ubi sponsus in
et sponsa in tanto unitatis amplexu ; nemo, i
nostrum clamet, nemo obstrepet, nemo p
pulset. Amica illa nostra et familiaris præ
sponsi et sponsæ cubicularia viæ nostræ ve
lamum huc usque dux nostra et præambula
jubet. Hic quiescere nobis insusurrat : *Sa*

neum mihi, secretum meum mihi (*Isa.* XXIV). A etiam quasi comminando instillat : *Qui dat, ecretorum scrutatores, quasi non sint, et judi- velut inane fecit* (*Isa.* XL) Unde et hoc bonum sic, ut quisque nostrum versus thalamum ten- guam suam reprimat, verbis parcat, et solum cogitet quid voluerit, et qualiter ad præmissa ır: utinam juxta quod principalis unitas utri- mica unitatis sibi revelare dignita fuerit. amen est quod quia video audeo quod inter uniens et unitam sibi carnem, cum sit quæ- vilegiata nova inaudita et singularis unitas, ımen potest quod etsi illa sui singularitate irabilior, tertia tamen hæc pro sui commu- t fructuosior, qua universa capitis membra ıiuntur, ut per eam sit Christus integer caput B mbris. Sed quid sic distinguo inter duas has, illam quasi prædicans admirabiliorem, n fructuosiorem videri posse. Nisi amicam eam ego versus sponsi et sponsæ thalamum viæ ducem præhaberem et præambulam per rrare posse in invio et non in via. Prior lla Verbi et carnis unitas solius gratiæ revera mirabilior, sic etiam si quis velit attendere ıosior est. Totius quippe istius tertiæ unitatis ructus per illam est et ex illa. Verum et ut hic riora respondeam, quibus videri poteram, nitatem naturæ et gratiæ illi secundæ solius nitati præferre velle aut saltem coæquare id, nc breviter dico et absolute, quia etsi se- lla Verbi et carnis unitas propter hanc ter- C ›nsi et sponsæ unitatem sit facta, multo tamen ihi visum dignior illa secunda, quam hæc [uia sic facta est illa secunda propter hanc ut et hæc tertia facta sit per secundum. Et ıda illa et causa et operatrix est istius tertiæ peratrix. Prima siquidem et principalis uni- ata est secundam propter tertiam, et postea prima et principalis unitas operata est ter- : secundam. De mystica tamen Christi carne uidem quam traxit de Virgine, de qua tam ımilla supra tetigimus secus. Longe quippe o hic aliam reformat censuram. Sed de hoc ıde, ut ad proxima redeam, etsi unitatem ›stram tertiam illi unitati solius gratiæ si- ıostræ præferre aut etiam coæquare, non D tamen pro tertiæ hujus unitatis nostræ di- cui etsi in mortalis vitæ hujus via sic mul- r nunc distractus, dilaceratus sim, et con- saltem per mortem per incinerationem, et ›m spero me ad jungendum adhuc; prohu- ıam, tertiæ nostræ unitatis dignitate unum allegabo nunc unum. Nam id profecto ve- ıemo dubitet, hoc quippe jam ostendetur, ›rtiæ unitatis nostræ secunda illa Verbi et nitas præclarum gloriosum et exquisitis- ›xemplar est. Unde et qualis nunc est inter et carnem, talem in regno illo unitatis et er sponsum et sponsam unitatem exspecta- ›c significante nobis Spiritu sancto per Ver-

bum Patris sic sibi uniens, hominem consimilem fieri posse, et etiam nos sperare debere unitatem inter dilectum et dilectam Christum dico et Ecclesiam. Unde et quemadmodum pluries cum corde meo meditor, qui ab æterno omnia præscivit, talem hominem condidit cujus natura ut uniretur Divinitati congrueret, et quam Divinitas ipsa non dedignaretur nec abhorreret, sed potius quasi affectaret ad uniendum sibi. Quod tam dignum, tam inauditum naturæ humanæ privilegium nec naturæ angelicæ nec alii omnino naturæ arbitror in ipsa sui creatione insertum, ut Divinitas affectaret naturæ alterius præterquam solius hominis unire sibi naturam. Utrum etiam aliam sicut nec univit an etiam unire sibi posset sicut nec asserere nec negare nunc præsumo. Unde et omittentes nunc hoc ad gloriosum illud et expressum unitatis nostræ exemplar recurramus. Talem etenim speramus nobis inter sponsum et sponsam naturæ nostræ et gratiæ unitatem futuram, qualem jam videmus præcessisse solius gratiæ unitatem inter Deum solum et solum et unum et unicum hominem Christum Jesum. Talem dico nec tamen omnino talem, sed expressissime quidem talem. Nam quis credet fidei nostræ? Quis nostræ tam novæ tam inauditæ mutationi? Sed quid dico, mutationi: imo transmutationi, imo quid etiam hic de mutatione seu transmutatione vel fiat mentio. Transubstantiatio videtur potius hic quam mutatio ulla vel transmutatio, homine tunc quasi transubstantiato in Deum, et hominis natura quasi in unam deitatis naturam. Primis etiam animi motibus in hac velut quadam transubstantiatione absorptis, beata tunc anima præ tanta gratia et gloria, per amoris spiritum vehementem velut in sempiternum transubstantiata ardorem. Ardorem nomino, quia amica mea et familiaris viæ meæ versus thalamum dux et præambula inter viandum suggessit mihi nunc sic. Quæ de thalamo prælocuta hoc ipsum ardoris nomen quodam loco posuerat quærens quis dignus foret habitare in thalamo hoc. *Quis*, inquiens, *poterit habitare ex vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* (*Isa.* XXXIII.) Et responsum mox subjicit : *Qui ambulat*, inquit, *in justitiis et loquitur veritatem. Qui projicit avaritiam ex calumnia et excutit manus suas ab omni munere* (*ibid.*), ecce quia homo justus cum Deo, homo cum igne devorante, homo cum sempiterno ardore, juxta quod et alibi legitur quod *Deus noster ignis consumens est* (*Deut.* IV). Sed ignis quidem hic Deus est consumens in via, qui idem ipse est consummans in patria; in via quippe hic ignis Deus noster suos multipliciter probat et examinat, quos ipse in patria vane quidem multisque modis glorificat et illuminat. Deus igitur noster in via est ignis consumens, suos sic probans et examinans ut vetustæ rubiginis, nec aliquid in iis possit deprehendi vestigium et demum sic transferantur ad regnum, quemadmodum oleo purissime eliquato nihil amurcæ residet et ita mittitur in cellarium, et in argento septuplum purgato nihil remanet scoriæ et sic

transfertur in thesaurum, et similiter grano pure eventilato avolant paleæ,et sic reponitur in granarium; et hæc quidem et alia ad id quod proposuimus exempla juvare quidem possunt; sed vultum sufficit: posset siquidem argentum quantumcunque purgatum iterum corrumpi per scoriam, sicut et oleum purissime eliquatum per amurcam. Verum ut semel oorruptibile hoc incorruptionem et mortale hoc immortalitatem induerit,minime de cætero poterit mori deinceps aut corrumpi. Unde et ad plene ostendendum hoc creatum sub sole exemplum,etsi juvat,nec tamen sufficit, solum illud prænominatum suprasolare præclarum gloriosum et incorruptum ad hanc tertiam sponsi et sponsæ unitatem declarandam, Dei videlicet assumentis et humanitatis assumptæ unitatis exemplar valet et sufficit, et etiam sufficiente sufficientius est: homo quippe ille assumptus etiam nostro mortali nostra corruptibili pelle adhuc in via circumdatus, inter tot viæ et vitæ hujus vana et fallacia, quod quidem sicut dictu mirum et grande fidei virtutis meritum est, nec in ulla vel pertranseunte vani alicujus vel otiosi cogitatione aut peccavit aut etiam peccare potuit, et hoc profecto magnum fidei meritum nobis ita credere, talem videlicet vestræ naturæ hominem, nec etiam in via peccare posse, cum sicut in nobismet experimur impossibile sit nos similiter homines vix per momentum posse sine peccato pertransire: ad ergo hujus exemplaris formam, quid mirum, etsi morte jam absorpta in victoria, et nobis jam novo immortali et incorruptibili schemate indutis in patria et ab omni vanitate liberatis, et solo et puro post incinerationem et ignem veritatis fonte inebriatis, quid, inquam, mirum, si de cætero, sicut nec peccabimus nec etiam peccare possimus,quid igitur mirum et tamen hoc ipsum sicut miraculosum et mirum,miraculosa quippe Dei potentia hæc in exemplo; sed exemplaris forma multo mirabilior,adeo quidem mirabilior ut ad illius collationem nec hoc videatur mirabile. Unde et exemplaris forma exempli sicut verissima et plenissima certitudo est. Verumtamen hoc in exemplo magis quam in exemplari mirabilius quod etsi anima tot concupiscentias,tot tentationes, tot illecebras,tot otiosa,tot vana sit hic experta,quin potius totis carnis suæ diebus ne dicam experta, sed attrita per hæc, ibi tamen nec in his, quemadmodum non peccabit, nec peccare volet,nec etiam peccare valebit, nam juxta eruditionem amicæ et familiaris hujus ducis nostræ interiorum thalami consciæ creato cœlo novo et terra nova, jam non erunt in memoria priora, nec ascendent super cor sponso super sponsam suam in æternum gaudente et spiritus quidem hominis sic stabit in æternum, qui velit nolit homo sine peccato vix hic stare potest vel per momentum. Unde si quis operose inspiciat,revera mox intelliget per gratiam naturæ et gratiæ unitatem hominis velut quamdam transubstantiationem magis quam transfigurationem vel transmutationem in patria tanquam homine in aliquam Deitatis naturam tunc converso, ita ut sermo

A ille tunc quasi primo impleatur, qui per Pr
prædictus est: *Ego dixi: Dii estis et filii*
omnes (*Psal.* LXXXI).

Et quidem Magister, qui usque ad tertiun
raptus, cui tanquam cœlestis sponsi et sp
ranympho multa interiorum thalami oster
qui etiam ad interiora thalami admissus a
cana verba, quæ non licet homini loqui: i
quam, per plura Evangelii sui loca de ha
naturæ et gratiæ unitate non tacuit. Veru
cætera hoc est unum quod discerno,quod p
utpote quod magis ad propositum nostrum
autem,inquit,*subjecta illi fuerint omnia*, i
Filius subjectus erit illi qui sibi subjecit c
sit Deus omnia in omnibus (*I Cor.* XV), de hac
B subjectione dubius et hæsitans pro sensus
ditate invita solebam cogitare, pauca dic
scribere et modo præsertim nihil de ea scri
vel dicendum,quia non de subjectione se
tate nunc agitur. Unde et Magistri verbis
ultimis quæ ad propositum sunt hæreo,*ut s*
Deus omnia in omnibus; hæreo quidem hic,
hæsito,hanc, de qua nunc totus sermo est,
tertiam naturæ et gratiæ unitatem paucis h
gistro commendatam sic: *Deus*, inquit, *o*
omnibus, itaque secundum Magistrum De
et in omnibus Deus. Notemus Magistri verb
ad thalami interiora admissus *audivit* etiam
quæ non licet homini loqui (*II Cor.* XII).
illud nunc quod nobis hominibus loqui li
C lami verbum notandum est, quod et eo n
est attentius, quo scimus ipsum quasi tha
ranymphum,si hoc locutum pensemus,in
notemus verbum, ut ita unitatis nostræ
ænigma aliquod magis pateat vinculum, e
sicut indissolubile unitatis hujus vinculum
et hoc tarditati meæ interpretabile verb
forte si tamen et hoc desuper datum sit,spe
et ænigmatice videatur et hoc et illud: *L*
quit, *omnia in omnibus*.Igitur per istam
ineffabiliter inventam unitatem secundum
doctrinam,omnia tunc quasi una natura qu
spiritus, unus Deus tunc primo quasi integ
membra, quæ modo per viam quasi frust
persa sunt, demum in patria capiti unita
D hæc omnibus nunc in peregrinatione hac
patriæ unitatem tendentibus, in unitate t
quasi quædam simplex vera et prima et pri
unitas omnia tunc: cum tamen non dicat
ut sit Deus quasi omnia sed absque quasi
Deus omnia; videtur docere Magister qui
tertium cœlum raptus thalami secretiora
videtur, inquam, docere ex increato et crea
tibus qui tamen ab æterno in Dei ætern
fuerunt æterna quamdam plenam perfectam
summatam unitatem omnibus tunc quasi t
stantiatis beatorum spiritibus et duabus un
nostris tunc ad unam,secunda videlicet et
primam illam et principalem redactis,prop
forte sponsus: *Nemo*, inquit, *ascendit in*

lescendit de cœlo, Filius hominis qui est in n. III) ; et item : *Ego prius et* ego novissi- a tunc ad Omega reverso, et Omega ad Alpha, videlicet tunc ut jam dicere cœpimus, quæ nunc tenent et ad ipsam tendunt redactis . Sed qualiter redactis audiamus ; nec enim ιec credendum, absit hoc, quod secundum n sed secundum incomprehensibilem nobis lem emphasim, ut quemadmodum est trium ·um Trinitas et tamen earumdem una prima palis unitas, ita sit et trium unitatum no- rinitas et tamen earumdem sit una prima ›alis unitas ; non audeo tamen dicere quod ›it unitas secundum essentiam sed secun- vilegiatam quamdam emphasim nobis in- .ensivam, cum tamen non emphatice, sed ıbstantive videatur Magister docere Deum ıasi tunc i.ı Deo omnia sint pertinentiam in uæ nunc in ipso per cohærentiam sunt in uam inentia sit privilegium patriæ quo ci- iter gaudeant, sicut adhærentia est bonum peregrini validius ambulent ne in via de- uxta quod ille Propheta noster : Sed pere- dhuc *mihi* inquit *adhærere Deo bonum est* xxII), credo tamen ad ineffabilem et nobis ·ehensibilem sponsi et sponsæ unitatem in- am Magistrum locutum sic ut sit inquit Deus Quasi profecto unitatem tantam, tam glo- tam præcellenten, pariter cum Magistro criptura conclamat, ita ut nec velit ipsa vel ut intellecta legi vel lecta intelligi, nisi le- ea et intelligatur unitas hæc ; sic sponsus ›a sicut nunc in carne una, ita etiam dum ı campo necdum in lecto, similiter etiam unt et in voce una, adea ut per crebra Scri- ca sæpe et sæpius ambiguum sit an hic lo- ın hæc. Hoc etiam in præsenti per sacra sua significante nobis Spiritu sancto tantæ excellentis ad quam nunc tendimus inter n et sponsam in futuri amicæ unitatis hujus ium, nec necesse nunc ad istam inter spon- sponsam probandum in eadem voce unita- Scriptura exempla subdere, utpote quibus ens tam numerosa Scripturarum silva co- ferta est.

lor, jam ex parte videmus inter sponsum et n in thalamo tantam et tam amicam et tam rehensibilem unitatem, quam præfata viæ dux et præambula inter viandum primo no- gessit, et Magister postea quantum placuit et ıantum licuit sibi eo certius et fidelius, quo raptu suo empyrico interiora thalami in- fuerat, etsi more suo paucis multa tamen it ex quibus non solum hic noster melus for- ›d et multa et præclara volumina, tanquam clara et quasi gravida et gravi materia, sub- ›t eleganter possent confici.

ıoniam tertius hic unitatis imo unitatum me- i nunc post alias ultimo de tertia unitate no- ›rmatur, finem desiderat, et quia etiam dum

A qualibuscunque digitis in acutioribus et subtilioribus chordis eam aliquandiu pulsans citharam defatigor, ut melum citius finiam et concordius de præmissis hoc breviter repetam, ut quemadmodum est trium personarum Trinitas, et tamen unitas sic est et suo modo nostrarum tamen unitatum trinitas et tamen trium prima et principalis unitas, nec enim aliud est, ut nos supra docuisse meminimus, trinitas quam trium unitas est itaque trium unitatum trinitas, quia una est trium unitas prima et principalis. Quin potius istæ unitates tres sunt una hæc unitas prima et principalis, quæ in assumpto homine operata est per solam gratiam. Unde et dicta est unitas solius gratiæ. In unione vero sponsi et sponsæ operatur per naturam et gratiam. Unde et dicitur hæc eadem unitas naturæ et gratiæ, et hoc est quod Magister docet

B ut sic, inquit Deus, omia, quia si Deus omnia jam nihil erit quod non sit Deus et sic duæ nostræ unitates : quia una prima et principalis unitas et sic Deus. Videamus et si non sic in homine siquidem assumpto Deus, quia hic etiam Deus homo et homo Deus, et hæc est secunda unitas solius gratiæ et hæc Deus est sic per solam gratiam vivens. Similiter et in corpore capiti unito Deus quia etiam hic integer Christus caput cum corpore plenus et perfectus Deus, et hæc est nostra terna unitas nuturæ et gratiæ, et hæc quidem similiter si quis attendat, prima est et principalis unitas, Deus sic per naturam et gratiam uniens ; nec enim quod unitur sed solum id quod vere et proprie unit hæc unitas est, est tamen forte

C sicut in priori unitate solius gratiæ, ita et in hac unitate naturæ et gratiæ quædam creata unitas seu verius unio. Verum sive ibi unitas seu unio creata sit modo mihi et illi nihil. Sed hoc nunc secundum Scripturas sicut fideliter loquor et fidenter, quod in fine omnium jam consummato judicio Christus integer caput cum corpore plenus erit Deus et perfectus juxta ipsum testem in cœlo fidelem luna tunc in æternum perfecta ; nec enim erit qui diffiteatur caput cum eorpore esse Deum, et etiam plenum tunc et perfectum Deum, nisi forte velit asserere tanquam somnians quod solum caput sit Deus, et non admittens quod caput cum corpore Christus videlicet integer sit verus et perfectus Deus, sed sicut non hæsitandum nec morandum in his, non quidem quod

D capitis corpus sit Deus, sed caput cum corpore Christus videlicet integer plenus sit et non nisi verus et perfectus Deus tunc quasi per unitatem victoriosam absorpta cum schismate omni etiam diversitate et differentia, quæ schismatis semper sequelæ sunt, sic et numero juxta quod ipsum corporis hujus caput : *Nemo*, inquit, *ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis qui in cœlo est* (*Joan.* III). Unde et quemadmodum adoratur nunc a nobis unus humanatus Deus, quod facit secunda unitas solius gratiæ similiter cum mundi hujus figura præterit, peracto judicio sine fine laudabitur idem ipse, gloriosa Ecclesia sua quam sine macula et ruga sibi exhibuit, quasi vestitu suo destinato indutus Deus, quod facit hæc tertia nostra unitas

naturæ et gratiæ Domino nostro sicut nunc humanato, ita et tunc non solum humanato, sed et gloriose induto, quando astabit regina a dextris ejus et ipse tunc hominum et angelorum varietate circumdabitur, unitate tamen hac fortius et firmius unitata hominem Deo quasi Deo angelus uniatur aut nunc aut tunc, inter Deum quippe et angelum unitas est gratiæ duntaxat et non naturæ, sed inter Deum et hominem et naturæ et gratiæ eo certe, ni fallor, dulcior, gratior et firmior inter Deum et hominem in patria, quod in via hac per tot labores et dolores, per tentationes tam varias, per tot et tantas tribulationes et agones, et demum per mortem et incarcerationem difficillime ad ipsum sic pervenerit.

INTERSERIT HIC PRIMO DE QUODAM SPONSI NOMINE, QUOD VALET AD UNITATEM HANC TERTIAM COMMENDANDAM, SED PRÆSERTIM IN VIA.

Sed ad Christum nostrum plenum, perfectum et integrum revertamur ; qui quidem necdum plenus dum adhuc nobiscum et propter nos in persecutione est et labore, juxta quod familiaris inest viæ meæ ad thalamum præambula inter viandum de nomine sponsi indicavit mihi sic quasi secreto instillans quod ipse sponsus, etsi non videretur, clam nobiscum in via nos comitaretur : Scis, inquiens, nomen sponsi ad cujus te duco thalamum ; *nomen*, inquit, *ipsius vocatur Emmanuel* (*Matth.* I), et ego mox illi : Gratias tibi, domina mea et amica, nunc primo indicato nomine adverto, nunc scio ; iste quippe vere et proprie noster Emmanuel necdum jugiter cum sponsa in thalamo, sed quotidie adhuc nobiscum in campo et vere in via hac qua ambulamus nobiscum nunc, iste quippe vere noster Emmanuel, vere *nobiscum Deus*, et Deus et nobiscum, Deus et vere nobiscum, sicut in nostra carne et in nostro corde, nobiscum in persecutione, nobiscum et in labore, nobiscum in angustia, nobiscum in pressura, nobiscum in pœna, nobiscum in pugna, nobiscum in tentatione, nobiscum in peregrinatione, nobiscum in via, nobiscum in patria, nobiscum, in morte, nobiscum in consummatione, nobiscum juxta nostrum desiderium, nobiscum juxta suum promissum. Unde et tu, domina mea, familiaris mea et amica bene et proprie vocasti eum sic, quia, ut diximus, nobiscum facit sic et in miseræ peregrinationis solatium promisit se sic facturum : *Ecce*, inquiens, *vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (*Matth.* XXVIII) ; quotidie quippe adimplet et continue ea quæ desunt adhuc passionum ejus in corpore suo quod nos sumus quod est Ecclesia, et hoc quidem tertiæ hujus unitatis nostræ opus est, quæ Emanuelem nostrum sic etiam nobis unit in via sic et sic laborantem nobiscum usque ad consummationem sæculi. Unde et ante illam consummationem sæculi Christus omni tempore hoc imperfectus et non integer. Sic et similiter in labore in fine omni sicut in consummatione, sic erit ipse tunc in plena et in beatissima requie.

A SECUNDO INTERSERIT DE SPONSÆ NOMINE QU LITER AD TERTIÆ HUJUS UNITATIS COMM NEM EST, SED PRÆSERTIM IN PATRIA.

Sponsæ vero nomine ad hujus unitatis commendationem juxta votum nostrum si misimus declarato, continue a duce mea et sponsæ sciscitatus sum, sperans quod et ho proposito meo proficeret ; et ipsa mox ad versa : Vides, inquit, quod hoc dominæ sponsæ nomen, quod tu quæris, ad id quod spectet admodum.» Verumtamen hoc quod quæris sponsæ nomen, novum est quod sponsi nominavit et in insigne mutui amo legium donavit ipsi a sponso sic vocata mea in ea, et ego mox interni duci meæ :
B inquiens, dux mea et dulcis vere quam quam inauditum nomen hoc ; » revera no vum quod satis credibile ipsius sponsi os no et ab ipso sponso sponsam vocatam sic e nomen novum et nescio cujus nomen am mio modo et stupendo et desideratissimo giati ex nomine Deus, bone Deus clemens ricors quæ prius et re et nomine deserta licta nunc ab ipso Deo, ab ipso domino e vocatur ob inauditi amoris privilegium no proprio, voluntas mea in ea, indicans ipso novo nomine et quod ipsum os Domi navit quod in re ipsa est, cujus nominis mi iota unum nec etiam dimidium iotæ vacar nihil quippe superfluum, nihil quod vacet
C rio quod careat amoris privilegio in novo hoc, cujus singulos quasi ipso amore ignit sentio. Unde dux mea sponsi et sponsæ cu familiarissima merito ipsum et novum dici ipsum os Domini nominasse, quod spons dictionum numero exterius ita et interius dem dictionum significationibus expressis dicat. Ut igitur aliis intermissis quæ dici id solum nunc dixerim quod mea nunc int in primis attendo, quod sint in hoc uno sp mine plura nomina et hæc plura nomina h nomen, nomen hoc quasi triplex et tame tale profecto nomen illi sponsæ convenie unius Dei et trini sponsa est et non solum supra dixisse meminimus in nomine Christia
D supra diximus sponsæ nomen solus Christ isto novo nomine sponsus sic suus plenius delicet unus designatur et trinus primo qui Patri sic dicens : Voluntas mea in ea : ecce F luntas Patris, nisi forte illud Evangelii nob derit : *Hic est*, inquit, *Filius meus, in q bene complacui* (*Matth.* XVII) : subdens ve amor exprimitur, qui in ipsis cordis medu ecce Spiritus sanctus. Unde et quod atten est non dicit : Voluntas mea ex ea vel per e in ea, ut ipse amor cum omni vi sua sic expressius et ita ex hoc sponsæ nomine no ipsius sponsi os nominavit totus et plenus æternus sponsæ sponsus declaravit, Pater et Filius et Spiritus sanctus et quemadmod

rinus, ita et in hoc novo nomine declaratur et A ı, siquidem tria hic nomina unum sponsæ nonomen.

PRIMUM SPONSI NOMEN UNITATEM HANC TERTIAM MMENDET SED IN VIA : SECUNDUM VERO SPONSÆ NDEM PARITER COMMENDET, SED IN PATRIA.

bemus jam duo sponsi et sponsæ nomina, hanc ram tertiam naturæ et gratiæ unitatem comdantia, et prius quidem sponsæ nomen, quod Emmanuel, unitatem hanc commendat nobis in omen vero sponsæ eamdem nobis commendat, in patria, ut ita sponsa habens sponsum suum a individuum comitem, quod indicat nomen um, facilius currat ad unitatem illam in patria n exprimit nomen secundum : est enim nomen sponsi quod est Emmanuel nomen viæ, nomen B sponsæ, quod est voluntas mea in ea, nomen æ, ita ut ipsum nomen sponsæ et qualem hanc sum sibi in via indicet, et ut ad patriam sicut is currat et Deus tuis invitet et primum quisponsi nomen quasi in campo quasi in bello, , ut jam diximus, hoc est nomen viæ, sed selum sponsæ quasi in thalamo, quasi in lecto, hoc nomen est et patriæ.

CUNDO SPONSI NOMINE QUOD NON HABET IN VIA) IN PATRIA ET QUANTUM CONSONES HOC SPONTÆ RIO NOMINI.

rumtamen sponsus, sicut habet nomen viæ, t et nomen patriæ, quod miro modo sponsæ et patrio nomini consonat, quod cum quære- Magister sponsæ paranymphus mihi nunc in C ac versus thalamum suggerit, non tamen hoc i novum, sed jam supra nominatum, et nunc sic expedit repetendum hoc est illud quod ster nos supra docuit, *Deus*, inquiens, *omnia in bus* (*I Cor.* xv), ut scit hoc Deus scilicet om- omnibus, quasi unum sponsi nomen in patria et ibidem nomen sponsæ est voluntas mea in ttolamus igitur oculos, erigamus aures et toto s accendamus duo hæc sponsi et sponsæ no- . in patria, quam congrua, quam consona, quam ordia sint ; et ipsa etiam nominum compositio ior, quam concors sit trium duntaxat dictionum, hoc et illud eademque interponitur quasi quæ- amoris propositio, et hic et ibi hæc profecto na sicut nobis inexperta et inexcogitata, in D is expressa, quasi amore inflammata et ignita, nobis incomprehensibilem hanc nostram na- et gratiæ unitatem commendant, et unum sic onat alteri quod utrumque infert alterum, si Deus in omnibus omnia, jam erit con- ens quod Dei voluntas et sola Dei voluntas , proprio quippe nomine ab ipso Deo mi- vocaretur, sic scilicet voluntas mea in ea. lia præterquam solius Dei voluntas in ea nec jam esset Deus omnia in omnibus, quare olius Dei voluntas in ea, jam nulla sunt propria ; sed omnia in ea Deus et sic Deus a in omnibus et vicissim ut jam ostensum, us omnia in omnibus et..... [*Desunt pauca*].

TERTII MELI TRICESIMA NOTULA, QUÆ ET ULTIMA.

.... [*Hic, ut malo casu contigit, explicit codex C.C.C., duobus aut etiam pluribus foliis ad finem libri amissis. Eodem loco et codex Atrabatensis imperfectus est, quocirca hiatus hic sed valde brevis intervenit.*]....... ra præclara magis sunt et decora, quo corporis capiti affiniora et conjunctiora sunt. Differt enim membrum a membro in decore, ut stella a stella in claritate, et in imperatoris discubitu miles a milite. Et similiter in unitatis regno spiritus a spiritu in unitate. O quantam fide certa video nunc inter imperatorem et militem in illo unitatis regno unitatem, quorum in vita hac tam dilacerata, tam discissa, tam dissuta, in conversatione, in opere, in pœna, in pugna, et in palma tantam prius vidi conformitatem. Clamemus ergo pulsando et iterum clamando pulsemus ad imperatorem et militem suum triumphatorem ; ejulantes et post eos clamantes, si forte ipsi vel sic peregrinantibus nobis et periclitantibus inter tot viæ et vitæ hujus tentationes et varietates, inter tot carnis stimulos, tot vitiorum spinas, et tribulationum aculeos, dilaceratis et distractis unitatis, in qua jam ipsi sunt nobis viam hic ostendant et ad ipsam post se trahant, ut, quo tota martyris historia impleta est, curramus in ipsorum odore virtutum ; curramus, inquam, quousque ad illam sponsi et sponsæ, imperatoris et militis unitatem perducamur, in quo sicut nec corporaliter dissolvi, sic nec spiritualiter per operum seu etiam cogitationum schismata poterimus deinceps dilacerari aut distrahi. Et quoniam triumphator miles cum imperatore suo jam in palma est, de imperatoris sui conformitate in via ad ipsius imperatoris præclarissimam unitatem perductus in patria, ubi jam sponsus in lecto est et amica in amplexu, tertius nunc, qui et ultimus, unitatis triplicis finiatur hic melus. Siquidem ad laudem gloriam et imperatoris et militis in cithara Davidica tres utcunque jam formavimus melos. Primus quidem melus de visibili et conformi pugna imperatoris et militis, et hic quidem melus ad luctum. Secundus melus de visibili et conformi palma imperatoris et militis, et hic quidem melus ad gaudium. Tertius vero melus hic, qui et ultimus, de invisibili et conformi palma imperatoris et militis. Et hic quidem melus ad jubilum. Cujus tota quidem materia est de his, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Unde et melus hic bene finitur hic, ad imperatoris et militis triumphatoris gloriosum finem deductus, ubi finis est sine fine.

Et est quidem melus iste tertius, eo productior, quod citharizantis manibus corpulentis nimis et gravibus et digitus ad tam dignam meli materiam resonandam minus aptis, in superioribus et acutioribus citharæ chordis etsi non formose, utcunque tamen vel deformiter formatus sit forma quidem meli citharœdi imperitam peritiam indicante.

Eo etiam, ut verum, fatear, prolixior quod ego a domino meo, sive in via, sive in patria, sive in pugna, sive in palma, sive in campo, sive in lecto,

admodum invitus avellor. Et tamen avelli me jam oportet. Periclitor enim et peregrinor adhuc. Sublato mihi domino meo, sine socio, sine solatio, sine adjutorio in peregrinatione mea hac etiam adeo solus derelictus, ut orbis Britannicus, in quo, dum hanc martyris historiam scriberem, aliquandiu sum moratus, mihi communicare vix velit, nescio si aut dignetur aut audeat. Et de pontificibus terræ mea præsertim querimonia hæc. Nescio si forte ob primam in me regis nostri iram ipsi adhuc exterriti sint, et mihi communicare aut non dignentur aut metuant; aut iterum nescio si suam reputent injuriam, quod patri meo et domino decessori suo per tot labores, per difficultates tot, per tot damna, per tot pericula impenderim tam devotum, sicut mundus novit, et tam fidele obsequium. Et quod mirum admodum, patris mei et domini similiter ut perhibent patris sui et patroni, mortui corporis et in corruptionem descendentis, mortuas quotidie adorant reliquias et vivas spernunt. Mira quidem devotio hæc: si fructuosa, Deus novit, ipsi viderint. Dignius certe videretur et devotius, ut per vulnera mortui corporis super patroni sui vivas adhuc reliquias effunderentur viscera suæ miserationis. Verumtamen de duobus jam domini mei in sede metropolitana successoribus quos ipse vidi, dum adhuc martyris historiam scriberem, nulla mihi nunc quæstio, querimonia nulla. Quibus duntaxat tanquam matris meæ

A sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ sponsis debeo rentiam, non quæstionem ullam movere vel c moniam. Quid deceat norunt ipsi, et quid fe ipsi viderint. Ut verum fatear, contemptus hic quidem pro minimo ab his vel illis seu ab hu die. Mea quippe gloria si domino meo et ma mihi sublato et currum suum ignitum scanc ego discipulus peregrinans adhuc adimple quæ desunt passionum ejus in me; cantans illu Propheta: *Parvulus sum ego et contemptus, jus tiones tuas non sum oblitus* (*Psal.* CXVIII). Et illud: *Redime me a calumniis hominum, ut cust mandata tua* (*ibid.*). Siquidem dominus meu ipsius de mundo excessum, cito mihi in visio parens istius versiculi tanquam cujusdam a

B contra toxicatas calumniantium linguas injun moriam jugem. Adjiciens etiam inter psalmi versus hunc præcellere. Oro igitur et iteru ut redimat me Dominus a calumniis homin custodiam mandata ejus.

EXPLICIT MELUS TERTIUS.

Tribus vero melis juxta promissum nostr laudem et gloriam imperatoris et militis in c Davidica, prout desuper edocti, jam consum subsequitur juxta superius similiter promissu strum qualiscunque homilia nostra de natalitio tyris die, quæ sic incipit: *Cantemus Domino*

HOMILIA HERBERTI DE BOSEHAM

DISCIPULI HISTORIOGRAPHI MARTYRIS

DE NATALITIO MARTYRIS DIE.

Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem projecit in mare (*Exod.* XV).

Novimus, fratres, novimus omnes canticum istud canticum Hebræorum esse; illorum profecto canticum qui per ignem et aquam transierunt. Verum sicut Hebræorum synagoga tunc, ita Hebræorum ecclesia nunc istud sibi usurpat, imo potius mutuat canticum: *Cantemus*, inquiens, *Domino*. Nos quippe qui veri Israelitæ sumus et Dei Ecclesia dicimur, sicut et fratres nostri Hebræi, qui jam nos præcesserunt in via et prævenerunt in patriam, per ignem et aquam transivimus. Sed ubi salvantur filii, pereunt inimici, submerguntur ascensores et equi, pro quo est causa et de quo est materia cantici Cantemus igitur et nos Domino. Verum in primis advertendum quod tria sint filiorum Israel genera canticorum. Et hoc, inquam, in primis advertendum, ut ita liquido appareat an ad singula an ad aliquod singulorum trium specialiter hymnizans nos hodie invitet Ecclesia, *Cantemus*, inquiens, *Domino*. Est itaque triplex filiorum Israel canticum. Primum canticum canticum est mœroris; secundum laudis;

C tertium vero jubilationis. Primum canta Ægypto; secundum in deserto; tertium v regno. Primum canticum est in vetustate c secundum in novitate vitæ; tertium in exces titiæ. Primum quasi sine spe in miseria s secundum in consolatione spei; tertium in v speciei. Primi gemendo cantant et manus h erectas supplicantes pro venia; secundi labo cantant et manus habent exertas, vigilante pugna; tertii triumphando cantant et man bent quietas jam securi pro palma. Primum ticum est redeuntium ad se et ad cursum se p rantium: hi jugiter dicunt lamentum et væ. S dum est jam currentium: in ore istorum j canticum novum carmen Deo nostro. Tertium

D canticum est pervenientium. Sed hujus cantic lingua adhuc moribunda non exprimit, quia s ritualium gaudiorum apertione vox humana cescit, quia non sunt æterna gaudia angelor transitoriæ istæ festivitates hominum. Hæc sunt quæ non vidit oculus, quia sunt absco hec auris audivit quia sunt in pace quietissi

' hominis ascenderunt, quia sunt incompre-bilia. Primum canticum Deum invocat et in-ntiam postulat; secundum Deum placat et um flagitat; tertium vero Deum lætificat et um monstrat, Istud est enim canticum super-te,canticum admirabile, canticum præconiale exprimi non valet et taceri non potest. Istud e canticum Canticum canticorum est, canti-pithalamicum,quando jam sponsa in lecto est ınsus in amplexu. Verum, fratres, forte jam vestrum id notant, quod non legantur filii in Ægypto cantasse Domino sed potius cla-ı ad Dominum. Sed profecto clamor ille in ıs Domini Sabaoth canticum erat. Nec solum : jam canticum quin potius et sacrificium. ›nim nisi sacrificium,ubi tanta afflictio carnis tritio cordis? Cum enim absque afflictione solum cor contritum et humiliatum non :iat Deus, Cor contritum, inquit, et humi-ı Deus non despicies.

jam, fratres, filiorum Israel distinximus a. Verum de primo quod mœroris esse dixi-t in Ægypto cantari, advertendum quod tri-ı habeat causam et materiam. Celebrem vi-: illam et notissimam triplicem illius triplicis ıtis sub Pharaone inter Ægyptios oppressio-luti videlicet lateris et paleæ. Et illi quidem ı nostri Hebræi tunc corporaliter, nos vero confratres eorum et conservi, eodem sed ıaliter spirituali spiritualis servitutis oppri-r jugo; tanto certe nunc gravius et molestius ɔ in illis tunc sola servitutis figura, in nobis unc significatæ servitutis completio est. Et ofecto servitutis vi, servitutis jugo, pariter ːtore tantarum servitutum exstincto. Pro hac 'ratres, quæ in filiorum salute et inimicorum › consummatur, laus est, et de hac pace se-cantici, quod canticum laudis jam sæpe di-, est materia: unde et pro hac pace tota mi-Ecclesia ad hoc laudis canticum specialiter :tis nos invitat: *Cantemus*,inquiens,*Domino e enim magnificatus est,equum et ascensorem t in mare*.Invitat, inquam, et singulariter ad r quemdam diebus nostris singularem athle-ıristi, christum Domini, prius quidem viri-micantem sed nostris diebus feliciter trium-m. Quin potius ipse christus Domini athleta totam Christi Ecclesiam hoc tempore ad ıdis canticum provocat per exemplum et in ːonfirmat per triumphum. Et ne cui in du-veniat, quis iste sit, quem ita tango sed n nomino, attendite, fratres, levate manus, : oculos, erigite aures, et ducem proprie n, athletam hunc Christi, christum Domini, n specialiter ducem cognoscatis ex nomine. 'te athleta Christi,christus Domini,gloriosus neomartyr, Thomas Cantuariorum antistes s Angliæ nunc absque contradictione primas i in medio nostrum stat, quem utinam et ceremus.Et utique cognoscibilis, quia etsi

A non vultus, vulnus eum discernit.Stat enim martyr pro nobis et inter nos tripudians et triumphans toto lacero capite. Stat. inquam, martyr fortior inter ictus gladiorum in exsilio quam Adam inter poma deliciarum in paradiso. Stat, inquam, martyr inter gladiatores, sicut intrepidus et invictus. Stat, inquam, orans et supplicans non pro se sed pro nobis pro his qui sibi crediti sunt.

O pretiosa, o spectabilis hostia, quo rarior eo spectabilior, ubi idem hostia et sacerdos. In hoc Domini sui martyrum principis titulum gerens. Accedit et spectaculo quod ibi immolatus ubi consecratus; et adhuc quod alias penitus tam sancto sancti intacto corpore, in ipsa summitate, in ipso vertice capitis, in ipso loco pontificalis unctionis, B cum pœna vulneris martyrii palmam est adeptus, coronam perdens sed coronam recipiens, pro corona coronam, pro carnis corona corruptibili spiritus coronam immarcescibilem: imo mox, ni fallor, pro una et simplici corona recipiens duplicem, auream videlicet et aureolam.O vere salutaris hostia, in natalibus Salvatoris et in Salvatoris Ecclesia pro salute Ecclesiæ immolata.Et quidem immolata non inter templum et altare, nec in angulis templi seu abditis tanquam carnifices fugiens sed inter cornua altaris templi ante beati videlicet Benedicti abbatis aram se exponens: ita Deo ad martyris sui gloriam mirabiliter dispensante,ut et tempus immolationis et locus non solum salutis et benedictionis gratia, sed horum etiam nomina tanquam præclaris et se-C lectis salutis et benedictionis titulis expressissime insignirentur.Hic enim Salvatoris Ecclesia, hic Salvatoris natalitia. Et ne quid desit ad hostiam, hic beati Benedicti ara.Ecce quia sicut loca et tempora salutis et benedictionis plena, sic etiam et locorum et temporum nomine salutem et benedictionem sunt exprimentia. O si videremus, et si nobis videre datum, in locis et temporibus his pontificem, hostiam vere vivam stantem inter carnifices ferro armatis manibus circumstantes diceremus profecto Phinees zelantem hinc, inde vero Moysen in omni mansuetudine viro Dei assistere.Stat enim ut Phinees fine pontificii sui jam appropinquante nequaquam se pontificem immemor cum omni imperio inter gladios gladiatores ipsos pontificali arguens D auctoritate, gladio sacerdotali non se defendens, sed suos et se exponens pro suis sub perpetuo anathemate sicut districtissime et imperiosissime inhibens ne quem suorum læderent,ne quem tangerent. Stat et ut alter Moyses orans pro populo et universa sancta civitate; stat, inquam, martyr tanquam alter Moyses orans et supplicans.Orans dico et supplicans tanquam pastor et Anglicanæ Ecclesiæ dux specialis et patronus. Qui propter ipsam proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta, magis eligens affligi pro fratibus suis, quam temporalis peccati habere jucunditatem; in hoc etiam certe alterum se nobis Moysen exhibens. Cum esset quippe in regia contubernalis Augustorum, quin potius tanquam coaugustus Augusto,

mox et ex insperato ut a Deo vocatus est, exuit purpuram, et cilicium induit. Quo quasi novus Christi tiro accingitur ad spirituale certamen pugnaturus ad bestias. Contra quas, sicut mundus novit, dimicans tam viriliter hodie, sicut universus Ecclesiarum orbis celebrat, triumphat tam potenter. Quis enim unquam audivit tale aut quis vidit simile, aut cui revelatum factum hoc? Aliquis martyrum pro persecutoribus suis exoravit se exponens. Sed quis et in simul gladium suum exeruit, non se sed nos tam districte tam imperiose inter gladios sic defensans? Vere in martyre isto novo nostro novum et inauditum hoc. Unde et universum Ecclesiarum orbem ad novum et inauditum præconiale laudis canticum tam singularis, tam novus, tam præclarus triumphator invitat: *Cantemus*, inquiens, *Domino*. Verum etsi hoc triumphali tempore laus potissimum debeatur triumphanti, non solum ad hoc, sed ad alia quæ jam supra distinximus cantica, istius exemplo provocamur et utinam meritis adjuvemur. Cantica dico quæ prior ipse nobis relinquens exemplum cecinit et fine beato consummavit; quæ ut ipsi hic aptaremus, supra distincta sunt. Primum quod supra ordinavimus, canticum fuit mœroris; hoc iste cecinit in exsilio. Secundum laudis; hoc iste cecinit in martyrio. Tunc enim persecutor victus est eo ipso per quod vicisse videri poterat. Tertium diximus canticum jubilationis: et hoc est præclarum illud et insigne canticum quod nunc canit in regno. Primum quidem canticum grave; secundum forte: sed tertium nunc suave est, omni profecto delectabili delectabilius.

Et hæc tria, sicut profecto credibile est, cantica quæ prior ipse explevit in se, peregrinorum suorum ad ipsum ex universo ecclesiarum orbe confluentium, quæ gestant in pectore triumphi sui insignia notant, plumbum scilicet, sanguis, et aqua, aqua videlicet sanguine rubricata. Nec enim absque divini provisione consilii, sine quo nec etiam folium cadit ab arbore, factum esse credendum est, ut ita ab omni natione et lingua, uno more et corde, quasi commune inter se edictum fecerint, nova novi martyris vexilla tiumphalia prodeant. Ego mysterium magis puto esse quam casum, et utinam vobis mysterium loquerer. Dicam vero quod sentio, utinam quod revelaverit Dominus. Plumbum vetus homo est; de hoc est canticum mœroris. Sanguis martyrum est; de hoc est canticum laudis. Nec tunc solum martyrium intelligo, quando animam posuit, sed mox ut exposuit, mox etiam ut ad martyrium paratus fuit. Aqua fluminis impetus est, qui lætificat civitatem Dei, et de hoc est tertium canticum, canticum jubilationis. Signa vero hæc vel vexilla, non in fronte, non in humero, non a tergo, vel a latere, sed palam gestantur in pectore, ut videlicet etiam ipsius triplicem, tanquam triplicem Hebræi nostri viam, secundum datam nobis a Deo sapientiam et gratiam semper habeamus præ oculis et miremur, prout desuper datum fuerit imitantes. Ipsius quippe via et vita mundo sicut admirationi

A ita et diebus his novissimis imitationi propc
Siquidem qui in aliis sanctis suis et mira
isto sancto suo admirabilis fuit, ducens i
via non solum mirabili sed et admirabili
si non admirabili. Siquidem in his diebus
mis, in hoc tempore torporis nostris et tepo
olim prædictum nunc impletum est quod ab
iniquitas et homines forent semetipsos a
egressus Hebræi istius et aggressus adn
Videamus egressum. Egressus ejus a pur
cilicium, a cilicio ad exsilium, ab exsilio
tyrium, a martyrio ad regnum. Aggressus
hilominus admirabilis. Contra illum quipp
Christo accinxit, quo jubente et ipsi secun
quasi comprimus exstiterat in regno et qu
B rante post primatum obtinebat in clero. I
a Christo vocatus, contra istum se pro
erexit fide intelligens Deo nihil præpon
Ecce breviter insinuati Hebræi nostri a
et egressus. Agressus quidem fortis, veru
sus ejus, viæ ejus, et si admirabiles sint, e
pulcheræ tamen. Quam pulchri, inquit, gr
in calceamentis, filia principis. Istæ tres
nostri viæ, hæc tria in viis cantica, per
quæ jam distinguere cœpimus, visibiliter
conjecto, quæ sunt plumbum, sanguis et
enim plumbum, ut jam dicere cœpimu
homo depositus in exsilio: sanguis novus
immolatus in templo; aqua vero fons vit
rens voluptatis in cœlo. Et Hebræi quide
C tres viæ hæ et in viis hæc cantica, nisi q
tium non jam Hebræus in via, sed angelor
concivis canit in patria.

Verum Ægyptiorum cantica, quæ impræs
non sine causa vel tangere convenit, his q
sæpe diximus Hebræorum canticis multum
sunt, utpote ipsis per antithesim ordinatis
positis. Inchoant quippe Ægyptiorum hæc
a voce elationis. Juxta quod ipsorum præ
princeps: *Ponam*, inquit, *sedem meam ab*
et ero similis Altissimo (*Isa.* XIV). Descendun
ad vocem voluptatis provocantes se inv
cantantes: *Manducemus et bibamus, cras e*
riemur (*I Cor.* XV). Sed finiunt in voce con
illud in fine cum erubescentia et confusio
D cantes: Quid, inquiunt, profuit nobis sup
jactantia divitiarum quid contulit nobis?
runt omnia velut umbra. Ecce istæ sunt
voces, ex quibus in diaboli musica conf
Ægyptiaca cantica. Quarum prima incho
cœlo; secunda in paradiso; tertia vero in
Sed hæc cantica solum hic tetigisse suffic
id solum quod dux noster hodiernus et pr
dulcissimus, quem tria beato fine cantica su
diximus consummasse, istos Ægyptiorum
diaboli confectos musica virtute mirabili,
voluntate misericordi interrupit: fuit quipp
aliquandi inter Ægyptios adeo gratiosus
quod etiam damnabatur in tota terra Æg
hoc tamen multum a Joseph distans, quod

Ægyptiorum ergastulo laborantes necdum eret. Unde nec compatiebatur super contri- oseph quin potius præfectis operum erat ipse tus. Ad cujus ordinationem et nutum cuncta ntur in Ægypto. Et tunc quidem inter Ægy- d Ægyptiorum morem Ægyptiorum canticis ormans inchoaverat in musica diaboli a voce is et crebro dissolvebatur ad canticum vo- s, quod ollas carnium et alia sapiebat et s.

m cum miserante Domino audiret demum et eret tertiam illam, quæ sequitur, vocem con- s, interrupit mox diabolicæ musicæ melum. d dictu mirabile est et auditu incredibile, ia nos, fratres, qui nunc vobis loquimur idimus hoc testamur, mox ut a Deo vocatus lluminatus, ita ut tactu oculi fratres suos eret et videret tempus dimicandi pro fratri- ox, inquam, et ex insperato, ut jam diximus, novitate et raritate operis crebrius repeten- ivit, aulicam exuit purpuram et cilicium induit. ra Domini faciens virtutem tantam, et tam um peccatorem convertens, quasi de dracone iterum faciens, et aquam denuo in vinum s. O dextera Domini faciens virtutem, su- inspirans humilitatem, quasi educens mel de oleumque de saxo durissimo. O potentia i suscitans de lapide isto filium Abrahæ! es, plus stupeo ad Thomæ conversionem Thomæ creationem. Creatus est enim Thomas versi, Quid igitur dico ad Thomæ creatio- Plus quippe stupendum et admiratione di- homæ conversio, imo multo plus quam mundi reatio. Quanto fortius est opus gratiæ quam . In mundi quippe creatione potentia fuit, creantis naturam, et dixit et factum est. virtus gratiæ ne dicam immutantis, imo n modo transsubstantiantis naturam dicentis jam non tu, *Vivo*, inquit Magister, *jam non ego*). Et hæc quidem verba hic sermo gratiæ in d istum, quem nunc loquimur, vivus fuit x, et penetrabilior omni gladio ancipiti: eterem in eo hominem concussit adeo et ex- t demum frustatim et minutatim ita con- perempto veteri novus quidam homo, qui m Deum creatus est, reviviscat ex veteri, m ut abnegans semetipsam caro flat, non l spiritus, homo non homo, non jam quasi o, sed a cœlo, ut obliti jam et rejecto trito statis cantico: *Qualis*, inquit, *terrenus tales et* *I Cor.* xv), cantemus in hoc solemni, in trium- c die tam miræ, tam sanctæ conversionis s, canticum novum, canticum misericordiæ, n gratiæ, canticum præconiale, quales cœ- ales et terreni. Nunquid enim carnis, nun- minis fuit proposita, imo jam tenta Augu- relinquere gaudia, et pro fratribus suis orum crucem sustinere confusione contem- nquid, inquam, fuit hoc aut hominis hujus

A temporis aut hujus temporis opus? Certe nec hujus temporis nec moderni teporis hoc. Verumtamen Thomas hic noster, nostri nec temporis nec teporis sortitus spiritum, in spiritu vehementi omnibus et sæculi et carnis ruptis illecebrarum vinculis, maluit sustinere crucem et pro populo Dei sibi credito affligi, quam temporalis peccati habere jucunditatem in hoc, sicut jam diximus, et hic iterare non displicet, alterum se nobis Moysen exhibens nisi quia plus quam Moyses hic. Moyses quippe aulæ proposita sibi gaudia, sed iste jam habita dereliquit, elongans se et fugiens, et cum David manens in solitudine. In qua juxta prophetæ consilium sedens, ut perseverans, et tacens, ut discens, levavit se supra se. In hac quippe solitudine tanquam debita

B sibi virtutis schola haud segniter in divinis exercebatur. Et inter alia divinæ pietatis opera præsertim in lege Domini meditabatur, sacras ibi litteras, quas dum adhuc inter Ægyptios sæcularem duceret vitam, nondum didicerat, discens. Discens quidem, non tam doctore homine quam unctione magistra, illius persæpe versiculi agendo gratias recolens: *Bonum mihi*, Domine *quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas* (*Psal.* CXVIII). Et ipse quidem et in hoc et in aliis divinæ pietatis se exercebat operibus, et ipsum etiam alii, alieni taman magis dicendi quam alii exercebant. *Filii* inquam, *alieni, qui mentiti sunt ei*; *filii*, inquam, *alieni qui inveteraverunt et claudicaverunt a semitis tuis* (*Psal.* XVIII). Claudicaverunt, dico, volentes partim Manmonæ deser-

C vire cum juxta Veritatis dictum nemo possit Deo servire et Mammonæ. Verum filii isti alieni claudicantes et divisi sedentem in solitudine miris et incredibilibus aggressibus exercebant, sedentis in solitudine et salutare Dei cum silentio præstolantis quotidie rumpentes silentium et turbantes quietem. Ipsorum quippe adversus ipsum vere miri aggressus et incredibiles. Quis enim digne exprimat in quantum ab ipsis vexatus sit, quibus sit affectus contumeliis, quibus injuriis lacessitus? O Jesu bone, quanta passus est pro nomine tuo, a filiis alienis, a fratribus sceleratis, quanta sustinuit ab his ipsis, quibus et pro quibus laborabat et operabatur bona. Qui etiam cum per se non possent duriora inferre, faciebant immissiones per angelos malos, orbem sollicitantes ut pelleretur ab orbe, qui propter ipsos

D pastorale subiit et sustinuit onus.

Certe, fratres, ego ipse qui nunc loquor, alio referente vix crederem, nisi in illo discipulorum et coexsulum suorum comitatu fuissem expertus ipse, vel ex parte, quæ loquor. Unde, quia tunc fui socius passionis, earumdem passionum nunc ego testis sum nec repellar a testimonio. Quod enim vidimus, quod audivimus, quod etiam ex parte sensimus, hoc testamur. Et illi quidem, sicut jam diximus, filii alieni fratres scelerati ita. Attamen is cum his qui oderunt pacem pacificus erat, instans nihilominus opportune et importune. Deus enim, qui juxta prophetam ipsum fortitudine accinxit, pariter et u

arcum æreum brachia ejus composuit. Et istud qui- A dem primum est canticum mœroris, quod conversus ad Dominum Domino in exsilio in Christi musica præcinit illi Ægyptiorum cantico, quod, sicut jam supra diximus, inter Ægyptios cantare consueverat, per antithesim inchoatum. Illud quippe in musica diaboli a voce elationis, sed istud in Christi musica a gravi sono mœroris inchoat a voce humilitatis. Sic enim et magister in hac musica suos discipulos instituit : *Discite*, inquiens, *a me, quia mitis sum et humilis corde* (*Matth.* XI). Et in prædicationis suæ quasi primæ in musica sua cantilenæ initio : *Agite*, inquit, *pœnitentiam, appropinquat enim regnum cœlorum* (*Matth.* IV). Et ita juxta morem hunc Hebræorum cantica a magistro ordinata sunt et composita, ut primo a cantico mœroris, a voce humili inchoent, B et ita sensim ad altiora procedant, ad cantica videlicet exsultationis et laudis et demum in summo vox altissima et acutissima jubilus. Unde et prima, quæ primo Hebræis proponuntur cantica a gemitu quidem incipiunt, sed in laude terminantur. Vide igitur unum, quia simile in reliquis est, *Domine*, inquit, *ne in furore tuo arguas me* (*Psal.* VI), et cætera. Et post aliquantis interpositis, quæ gemitus sunt in musica hac, sensim ad sonum dulciorem, ad vocem suaviorem et sublimiorem progredimur *Discedite*, inquit, *a me, omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei* (*ibid*). Sic et in aliis Hebræorum canticis reliquis, videlicet pœnitentialibus psalmis, qui primo Hebræis proponuntur ad cantandum, in quibus omnibus a lacrymis C quidem incipitur, sed in gaudio finis est. Et ista quidem Hebræorum cantica sic cum versa vice Ægyptiorum cantica a voce altissima, ut supra diximus, et acutissima, sed in absona valde et infima voce terminentur. Ante ruinam enim exaltatur cor. Iste igitur Hebræus dux noster et præcentor, dum adhuc Hebræus esset, per ignem et aquam transiens, in musica Christi a cantico mœroris inchoavit et per varios et multiplices hujus meli, qui mœroris dicitur, modos, per tentationes videlicet varias et multiplices, sensim ad canticum sublimius ductus est, ad secundum videlicet quod jam sæpe nominavimus canticum laudis. Ad quod in hoc triumphali die nos invitans : *Cantemus*, inquit, *Domino*.

Et mox causam cantici subjicit : *Gloriose enim magnificatus est*. Et tam gloriosæ magnificentiæ hu- D jus causam mox adnectit : *Quia equum et ascensorem projecit in mare*. Unde in primis standum et pensandum, quod non absolute magnificatum vel magnum, sed gloriose magnificatum dicit. Nam, sicut vehementer, ita et multipliciter ex operibus suis magnificatur Dominus. Aliquando magnificatur per opera potentiæ, ut ex mundi creatione ; aliquando per opera misericordiæ, ut ex mundi creati reparatione ; aliquando per opera justitiæ, ut ex remuneratione bonorum et damnatione impiorum ; aliquando magnificatur miraculose, ut cum aliqua operatur motu iræ seu gratiæ interverso ordine na-

turæ. Et his quidem et multis modis aliis vari multipliciter, unde et in hoc triumphali mar die ecclesia merito agit gratias : *Eripuit me*, quiens, *de inimicis meis fortissimis et ab his qui runt me, cum confortati sunt super me* (*Psal.* Verumtamen jam pridem Ecclesia in se hoc i experta ex novo novi martyris sui triumpho n nunc refert gratias Nam eo ipso Ecclesia se consuevit crescere, unde mundus novit defi Quo exinanitur ille, examinatur ista, et qu succumbit hæc triumphat. Fossa quippe pla putata martyriis eo magis extenditur tanqua lestis agricolæ vinea, et tunsa tribulationum f lis eo magis producitur, tanquam cœlestis o tuba. Et tyrannorum persecutionibus tanquam elationibus pulsa eo magis levatur in sublime quam refugii cœlestis arca. Et hæc sunt quæ Psalmistam rectores Ecclesiarum vident, *ope mini et mirabilia ejus in profundo* (*Psal.* CVI). et in Psalmo alibi : *Mirabiles*, inquit, *elatione mirabilis in altis Dominus* (*Psal.* XCII). Et ut gelii adjiciamus quid, hæc quippe mater nost clesia evangelici illius grani fructus est, quo cadens in terram mortuum fuisset ipsum solu neret. Quale certe granum et fructus talis. E nunc omissis, videamus si non sit in eva istius grani fructu novo, in martyre videlicet novo nunc sic. In quo plene nunc cernimus pleta quæ de Ecclesiæ virtute sunt præmis vum Thomam sola Anglia habebat, occisu nunc omnes gentes. Notus enim in Anglia Th sed nunc in orbe magnum nomen ejus. Do enim qui extendit cœlum sicut pellem, versa vice pellem militis sui occisi vulneratam et cinam extendit, sicut cœlum in tam ampla cens eam latitudinem. Juxta quod post præm de ereptione sua gratiarum actionem adjung ter nostra Ecclesia : *Et eduxit me in latitud salvum me fecit cum voluit me* (*Psal.* XVII).

Erigant se igitur ad istud Ecclesiæ de ere sua canticum Ecclesiarum rectores, ut ita sp tissima consolati eo ipso congratulentur se ereptos quam viderint inimicos suos forti confortatos super se. Et desuper data Ecclesi tute propria non desperent. Aspiciant et in c trem suum Ecclesiæ quondam rectorem Th ut ipsi in ipso videant opera Domini et mi ejus in profundo. In ipso, inquam, videan opera Domini et mirabilia ejus, qui in pro maris istius sæculi creditam sibi Petri navi in tanta tempestatis procella, inter tot scop tam periculosas maris voragines, rexit tam fo rexit et tam prudenter ; adeo etiam fortiter riliter adeo, ut quod inauditum a sæculo, d ipsomet in medium procellæ ultro se expon proprio sanguine suo navicula sibi credita flu et curreret. Ut ita sicut tutius et velocius a p maris sæculi hujus quasi avolando velifica patriam.

tu, Domine, igitur qui hodie in tam glorioso A yris tui Ecclesiæ tuæ ducis et patroni exitu ab pto secundum magnitudinem brachii tui tam ›se magnificatus es, equis et ascensoribus in projectis,sicut Hebræorum Synagogam tunc, fidelium tuorum Ecclesiam tuam nunc salva er et libera ; ut sit salva et libera per te semberata a jugo servitutis et oppressione tribu- ; auxiliante jugiter ipsi ipsius duce speciali trono, qui ut ipsam liberaret animam suam it, gloriosus martyr tuus Thomas, qui tecum gloria venturus est judicare vivos et mortuos culum per ignem. Amen.

EXPLICIT HOMILIA DE MARTYRE.

Huic vero cantico laudis subsequitur mox longe aliud et alterius modi canticum, canticum mœroris, canticum tribulationis et angustiæ : funestum videlicet illud et famosum decreti chirographum, de quo per totam martyris historiam percrebro mentio facta est, continens capitula sedecim.

Quod juxta superius promissum nostrum, ideo in omnium calce hic postponimus, ut legant sæcula post futura, et hinc cognoscant, quam justa, quam perspicua fuerit gloriosi neomartyris nostri, primo exsilii et postea martyrii causa. Quorum capitulorum hoc est primum. De advocationibus, etc.

CAUSA EXSILII ET MARTYRII

BEATI THOMÆ

MARTYRIS ET PONTIFICIS CANTUARIENSIS

—

M HOC DAMNAVIT SANCTA ROMANA ECCLESIA SUB B PAPA ALEXANDRO TERTIO.

advocatione et præsentatione Ecclesiarum si oversia emerserit inter laicos, vel inter clericos cos, vel inter clericos, in curia domini regis tur et terminetur.

SECUNDUM HOC TOLERAVIT.

lesiæ de feodo regis non possunt in perpetuum ıbsque assensu et concessione ipsius.

HOC TOLERAVIT.

rici relati et accusati de quacunque re, subti a justitia regis venient in curiam ipsius, nsuri ibidem de hoc, unde videbitur curiæ quid sit ibi respondendum, et in curia eccleca, unde videbitur quod sit ibi respondendum; od justitia regis mittet in curiam sanctæ Ec- C ; ad videndum qua ratione res ibi tractabitur. lericus convictus vel confessus fuerit de cæon debet eum Ecclesia tueri.

NOTULA 4. HOC DAMNAVIT.

hiepiscopis, episcopis et personis regni non xire de regno absque licentia regis ; et si nt, si regi placuerit, assecurabunt quod nec do nec in moram faciendo perquirent malum mnum regi vel regno.

NOTULA 5. HOC DAMNAVIT

ommunicati non debent dare vadium ad rens, nec præstare juramentum, sed tantum va- et plegium standi judicio Ecclesiæ ut absolr.

NOTULA 6. HOC TOLERAVIT.

i non debent accusari, nisi per certas et le- D accusatores et testes in præsentia archiepivel episcopi, ita quod archidiaconus non perdat jus suum, nec quidquam quod inde habere debeat. Et si tales fuerint qui culpantur, quod non velit vel non audeat eos aliquis accusare, vicecomes requisitus ad id faciet jurare duodecim legales homines de visneto seu de villa coram episcopo quod inde veritatem secundum conscientiam suam manifestabunt.

NOTULA 7. HOC DAMNAVIT.

Nullus qui de rege teneat in capite, vel aliquis dominicorum ministrorum ejus excommunicetur nec terræ alicujus eorum sub interdicto ponantur, nisi prius rex, si in terra fuerit, conveniatur, vel justitia ejus, si extra regnum fuerit, ut rectum de ipso faciat, et ita ut quod pertinebat ad curiam regiam ibidem terminetur, et de eo quod spectabit ad ecclesiasticam curiam ad eamdem mittatur ut ibidem terminetur.

NOTULA 8. HOC DAMNAVIT.

De appellationibus, si emerserint, ab archidiacono debent procedere ad episcopum et ab episcopo ad archiepiscopum ; et si archiepiscopus defuerit in justitia exhibenda, postremo ad regem est perveniendum, ut præcepto ipsius in curia archiepiscopi controversia terminetur, ita quod non debet ulterius procedere absque assensu regis.

NOTULA 9. HOC DAMNAVIT.

Si calumnia emerserit inter clericum et laicum, vel econverso de ullo tenemento, quod clericus velit ad eleemosynam attrahere, laicus vero ad laicum feodum, recognitione duodecim legalium hominum per capitalis justitiæ regis consuetudinem terminabunt, utrum tenementum sit pertinens ad eleemosynam sive ad laicum feodum, coram ipsa justitia regis. Et si recognitum fuerit ad eleemosynam per-

tinere, placitum erit in curia ecclesiastica. Si vero ad laicum feodum, nisi ambo de eodem episcopo vel barone advocaverint, in curia regis erit placitum. Sed, si uterque advocaverit de feodo illo eumdem episcopum vel baronem, erit placitum in curia ipsius, ita quod propter factam recognitionem saisinam non amittat, qui prius saisitus fuerat, donec per placitum disratiocinatum fuerit.

NOTULA 10. HOC DAMNAVIT.

Qui de civitate, vel castello, vel burgo, vel dominico manerio regis fuerit, si ab archidiacono vel episcopo de aliquo delicto citatus fuerit, unde debeat eis respondere, et ad citationes eorum satisfacere noluerit, bene licet eum sub interdicto ponere, sed non debet excommunicari, priusquam capitalis minister regis loci illius conveniatur, ut justitiet eum ad satisfactionem venire. Et si minister regis inde defecerit, ipse erit in misericordia regis, et exinde poterit episcopus ipsum accusatum ecclesiastica justitia coercere.

NOTULA 11. HOC TOLERAVIT.

Archiepiscopi, episcopi, et universæ personæ regni, qui de rege tenent in capite, habeant possessiones suas de rege, sicut baroniam, et inde respondeant justitiis regis et ministris, et sequantur et faciant omnes rectitudines et consuetudines regias ; et sicut cæteri barones debent interesse judiciis curiæ regis cum baronibus, usquequo perveniatur in judicio ad diminutionem membrorum vel ad mortem.

NOTULA 12. HOC DAMNAVIT.

Cum vacaverit archiepiscopatus, vel episcopatus, vel abbatia, vel prioratus de dominio regis, debet esse in manu ejus et inde percipiet omnes reditus et exitus sicut dominicos. Et cum ventum fuerit ad consulendum Ecclesiæ, debet dominus rex mandare potiores personas Ecclesiæ, et in capella ipsius debet electio fieri assensu regis et consilio personarum regni, quas ad hoc faciendum vocaverit. Et ibidem faciet electus homagium et fidelitatem domin[...] sicut ligio domino de vita sua, et membris, honore suo terreno, salvo ordine suo, prius [...] sit consecratus.

NOTULA 13. HOC TOLERAVIT.

Si quisquam de proceribus regni difforti[...] archiepiscopo vel episcopo, vel archidiacono vel de suis justitiam exhibere, rex debet just[...] Et si forte aliquis diffortiaret domino regi r[...] dinem suam, archiepiscopi et episcopi [et arc[...] coni debent eum justitiare, ut regi satisfaciat.

NOTULA 14. HOC TOLERAVIT.

Catalla eorum, qui sunt in regis forisfact[...] detineat ecclesia vel cœmeterium contra ju[...] regis, quia ipsius regis sunt, sive in ecclesii[...]
B extra fuerint inventa.

NOTULA 15. HOC DAMNAVIT.

Placita de debitis, quæ fide interposita del[...] vel absque intepositione fidei, sint in curia r[...]

NOTULA 16. HOC TOLERAVIT.

Filii rusticorum non debent ordinari abs[...] sensu domini, de cujus terra nati esse [...] scuntur.

Singulis vero damnatis his mox singulas [...] tionis suæ causas subjecissem, nisi quia cu[...] modicam sacrorum canonum habenti experi[...] statim in primo auditu notisssimæ sunt.

Facta est autem prædictarum consuetudi[...] dignitatum regiarum recordatio ab archiepi[...] episcopis, comitibus, baronibus, nobiliori[...]
C antiquioribus regni, apud Clarendunam, qu[...] ante Purificationem sanctæ Mariæ Virginis, [...] Henrico filio regis cum patre suo ibidem [...] sente.]....

Hæc ultima, uncinis inclusa, ex quadril[...] didi : nam codex Atrabatensis imperfectus [...] voces « archiepiscopi, et episcopi » At codex [...] Corporis Christi ne librum quidem Melorum a[...] perducit, sicut in initio, ita et in fine mutilu[...] ceratus.

EPISTOLÆ

HERBERTI DE BOSEHAM

IN PERSONA S. THOMÆ CANTUARIENSIS ET ALIORUM SCRIPTÆ.

—

EPISTOLA PRIMA [AD..........]

[*Deest initium, uno aut pluribus foliis e cod. C.C.C. Cantabrig. amissis*]................ [dis]cretio tua, serenissime consul. Detracto igitur huic epistolæ solemni illo rhetoricorum ornatu, in hoc tenui sim-
D plicis eloquii schemate me gloriæ tuæ præsumpsi ingerere, præsertim cum talia n[...] tur, quæ tuum sicut spero delectabunt a[...] Nam, cum sæcularium et maxime divinaru[...] riarum utriusque legis multam tibi scie[...]

nus dederit peritiam, certus sum evangelicæ
:iæ veritatem eo devotius te amplexaturum
am, quo ipsum Evangelium cæteris omnibus
turarum scientiis præemineat. Ego tamen re-
sed dubius an a pectore claritudinis tuæ ex-
it, me de instituta materia, videlicet super
quæ dicitur trinuba et super nomine Salomæ
Marcus ponit, cum hoc anno tecum facerem
ıonnulla quidem, sed breviter et intercise ut
riandum fieri solet contulisse, et quia sensum
n quem interloquebar tibi satis tunc sedere
ci, ex tunc sacrarum litterarum tractatores,
pue illos quibus præpositi veritas amplius cla-
re debuit conquisivi legi, et ut res dubia pa-
ttestimoniorum hinc inde carptis prout præ-
pistola edocet defloravi. Et præterea veniens B
s dilectus socius noster magister Joannes
beriensis, notus tibi ut arbitrior, quamdam
lulam ex parte cujusdam fratris magistri Wil-
Londoniensis viri ut scitis, litterati, et, ut
tur, religiosi, qui apud Sanctum Dionysium
chus est, detulit, quæ Claudii super Matthæum
tulabatur; ubi continebatur Claudium illum
Origenis suspicationem opinari illam, quam
æus dicit matrem filiorum Zebedæi, a Marco
ie proprio nomine vocitari, quoniam ob id
ulam dictus frater mihi facta operose exposi-
ı indagatione transmisit, quia sciens illum
ım in litteris habere virtutem, super nomine
ıæ hoc anno sollicitaveram. Cum enim me
o interrogante Salomæ juxta nostrorum fabu- C
rtium fuisse Annæ virum contenderet, ego
id Scripturæ auctoritate defenderet sæpe et
ıs sicut mos est sciscitabar. Et, ne inter ver-
n pugnas Hieronymum in epistola contra
dium, ut cæteri solent, proclamaret, citius ob-
i viam, rem optime expertam asseverans, quod
ı epistola nulla seu Annæ seu alicujus Annæ
tiam mentio habeatur, nec etiam novum Sa-
reperiri. Videtur potius in ea epistola Hiero-
ıs non astruere, sed adimere istam de tribus
viris assertionem. Ait enim quod Maria quæ
i minoris scribitur mater, fuerit uxor Alphæi
or Mariæ matris Domini, quam Mariam Cleo-
oannes evangelista cognominat: a patre, in-
ive a gentilitate familiæ aut quacunque alia D
ei nomen imponens. Pariter et Beda cernens
tulus hos scilicet Hieronymus altius pedem
metuit, titubando sequens articulato incedit
ı. super evanglistas in explanationibus suis
Mariam illam uxorem Alphæi ideo a Joanne
m Cleophæ cognominatam, quia vel idem Al-
s etiam Cleophas dictus sit, vel quod ipsa Ma-
functo post natum Jacobum Alphæo Cleophæ
rit. Ecce quia Beda Hieronymum secutus nil
mit asserere; alias tamen quam Hieronymus
ıs cognominis Cleophæ conjecturas. Et altera
m quam subjicit opinio assertioni de tribus
ınæ viris invenitur multum adversa. Quoniam

A Cleophas, quem illi asserunt virum Annæ et patrem Mariæ, juxta hanc quam Beda ponit conjecturam, vir ejusdem Mariæ æstimatur. Unde, si vera est contrariorum assertio, non possum admirari quomodo tanti doctores, tanti etiam historiarum indagatores, et qui explanandi studio super evangelistas adeo desudarunt, evangelicam historiam, quam moderni sciunt, veteres ignorarint, quinimo opiniones veritati historiæ tam absurde dissonas perpetuis garrularum litterarum mandaverint monumentis: vix possem credere nos animales et carneos super evangelica præsertim historia didicisse, quod præcipuos illos et primos illos doctores Ecclesiæ latuisset: qui nec etiam legere sufficimus quanta illi scripserunt. Hos igitur Annæ trinubæ assertores velut aliquorum apocryphorum deliramenta sectantes omittamus: et diligentius intueamur quod illi præfati doctores Hieronymus et Beda non asserant Mariam Cleophæ sic cognominatam a patre, sed ambigui scilicet et stylo verecunde parcentes, verebantur rem incertam infra certæ definitionis fines concludere. Miror igitur admodum unde tam inverecundus error acciderit, ut ad rei incertæ assertionem librati tanti viri dogmati, Hieronymi dico, calumnia strueretur, et ut Hispanæ neniæ authenticæ fiant ecclesiastici falso provocatur auctoritas. Arbitror tamen quod his diebus erroris maxime invaluerit, occasione magistri mei suavis recordationis Petri Parisiensis episcopi, qui, cum in epistola ad Galatas super locum illum: *Alium autem apostolorum neminem vidi nisi Jacobum fratrem Domini* (*Gal.* I), vulgatam illam Annulæ (*sic* trinubæ edisserat historiam, seorsim in margine nomen Hieronymi minio colore signavit; at si illam Annæ historiam Hieronymus in epistola contra Heliudium eisdem verborum filis contexerat, cum tamen illi historiæ Hieronymus, sicut jam diximus et experti novimus, nec in uno apice auctoritatem testimonii conferat; nunquid igitur magister Petrus, ut Scripturarum calumniator notatus, in causa erit erroris et culpa? Non fatebor: malo inpræsentiarum lubricam scriptoris manum notare et imperitiam quam tantum doctorem calumniæ causari vel erroris. Verum excusatus hinc excusabitur inde, quod super præfatum epistolæ ad Galatas locum celebrem illam Annæ historiæ nullam, ut videtur, Scripturæ secutus auctoritatem non tardo et titubante ambigui sermonis gradu, sed constanti et concito absque ullo hæsitationis scrupulo prosequatur: adeo etiam ut si apocryphorum deliramenta sectaretur, nec ubi sic relatum sit facile reperiatur, cum nec etiam in apocrypho, illo qui de infantia Salvatoris inscribitur, ulla de tribus Annæ viris mentio fiat nisi duntaxat Joathim. Verum nec ob id præfato doctori, qui modernis temporibus in ecclesiasticis dogmatibus parem non habuit, audeo impræsentiarum temeritatis vel ignorantiæ impingere notam, nec in quoquam accusare præsumo: ne quis tamen hinc æstimet me adeo in doctorum meorum laude-

A procacem ut ipsorum velim sequi vitia seu penitus ignorantiam tollere vel tueri errantes. Sed scio valde periculosum esse et non facile veniam de servo alterius, nedum de magistro proprio judicare, præsertim cum ille tanta et tam studiose legerit, quæ nos epicura animalia Pelusiotæ et torpore glires vix perfunctorie transcurrimus, imo quorum multa nec etiam vidimus. Semoveatur igitur nunc ab hac præsenti collatione nostra tanti doctoris auctoritas, qui profecto nec dubito, si adviveret, variis et validis Scripturarum testimoniis valde militiæ suæ armis scripta sua fortius contra æmulos suos defenderet, qui tamen impræsentiarum in relatione præfata quem secutus fuerit auctorem ignoratur. Hujus igitur auctoritate remota, quem in præsenti nec penitus excuso, nec ut jam dixi temere accusare

B præsumo, certa præponamus incertis, et nomen Salomæ quod Marcus ponit mulieris ibi esse nomen non viri, non disputatione lubrica, sed firmis Scripturarum testimoniis defendamus. Accedat primus maximus ille et antiquissimus Scripturarum interpres: Origenem dico, qui sicut historiarum fide celebre est, centum et quinquaginta annis et amplius adhuc ante Ambrosium, Hieronymum, Augustinum et reliquos sacrarum litterarum interpretes, die noctuque in divinarum legum explanationibus desudavit, et primus absque exemplo et solus sine socio quantum litteris illis potuisset edocuit, quem utinam tam Catholicum suscepissemus dogmatisten quam fidum admiramur interpretem. Hic, inquam, accedat primus, qui eo magis veritatem evangelicæ historiæ et Domini in

C carne conversantis consortes cognoscere debuit, quo et primis illis nascentis Ecclesiæ temporibus vicinior fuit: prius itaque evangelistæ verba ponamus: *Erant autem* inquit Matthæus, *ibi mulieres videntes a longe, quæ secutæ fuerant Jesum a Galilæa ministrantes ei, inter quas erat Maria Magdalene et Maria Jacobi et Joseph mater et mater filiorum Zebedæi* (*Matth.* XXVII). Ecce verba evangelistæ, super quem in commentario suo Origenes inter alia sic edisserit: « Si autem, inquit, oportet opinari et dicere etiam nomen matris filiorum Zebedæi, dico quoniam hæc ipsa fuerat Salome *pacifica* appellata. Opinatus sum autem hoc videns apud Matthæum et Marcum tres præcipuas mulieres nominatas. de quibus præsens sermo habetur; et duas quidem

D esse præsens evangelista exponit Mariam Magdalenam et Mariam Jacobi, tertiam autem dicit matrem filiorum Zebedæi; apud Marcum autem tertia illa Salome appellatur. » Et infra: « Et hoc observa, quoniam superius duæ istæ Mariæ et mater filiorum Zebedæi quam æstimamus Salomen, de longe spectabant mirabilia quæ in passione fiebant, et corpus ejus suspensum in ligno. » Audivimus Origenem; cui et super eumdem evangelistæ locum in explanatione sua super eumdem evangelistam Claudius consonat, post supraposita evangelistæ verba ita inquiens: « De his mulieribus magna quam sæpe ambiguitas nascitur, sicut in hoc loco, ubi Matthæus dicit matrem

filiorum Zebedæi fuisse cum reliquis duabus. cus Salomen illam fuisse commemorat. Nec mirum, cum utrique eorum, licet tres nomina plures fuisse insinuent, quæ fuerant eum se Galilæa et erant aspicientes de longe, inter qua istæ tres, de quibus Matthæus dicit, et Mar militer nominat, nisi quia pro matre filiorun dæi Salomen ac si alteram ponit. Poterat enin ut illa esset quæ de his multis a Marco tertia retur. Nihil enim interest ad veritatem, quas m idem pariter quas singuli ex his omnibus n verint. Suspicatur tamen Origenes eamdem Sa fuisse matrem filiorum Zebedæi quæ mater it tur, et post pauca idem Claudius. Unde lice nari et dicere nomen matris filiorum Zebeda ipsa sit quæ a Marco Salome vocatur. Qu utrasque præcipuas absque dubio inter cæter que evangelista ex nomine designavit, et id Salome vocatur, quia Salome *pacifica* inte tur. Unde, quia reliquæ duæ magni meriti non immerito suspicor et hanc tertiam ipsa matrem filiorum Zebedæi, quæ et apud Mar ipsa tertia Salome vocatur. Joannes etiam C stomus in homilia quadam de passione Don per Matthæum nomen Salome, quod Marcus proprium fuisse filiorum Zebedæi, cæteris et expressius, non lubrico, sed rotundo serm severat. Cujus [verba] huic epistolæ non inser inter scribendum hæc Senonis reperire non pot in martyrologio quod in Ecclesia Dei per totu circulum legitur, in capitulo cui XI Kal. No inscribitur, sic habetur: « Apud Adrianopolin ciæ, natalis sanctorum martyrum Philippi ep Eusebii, Hermetis, » et infra: « item sanctæ S quæ in Evangelio legitur circa Domini sepul sollicita. » Ex his omnibus luce clarius liqu nomen Salomæ, quod Marcus ponit, mulieren quæ a Matthæo mater filiorum Zebedæi di Marco sic tanquam nomine proprio designa aliunde docemur manifeste, quod Salome r mulieris sit. Unde Hieronymus in libro Het rum nominum dicit quod Salome *pacifica* int tatur et in libro antiquitatum Josephi filia H ubique dicitur Salome utpote quæ sic suo n appelletur. Cum autem, ut jam dixi, apud Sa Dionysium essem et præfatum magistrum mum Londoniensem non quidem procaciter, dulo tamen et instanter super jam sæpe dicto n Salomæ convenirem, inter modestas verboru gnas quidam alius frater magister Willelmu mine, quondam officio medicus, nunc vero ratur sicut habitum monachi et animum gere pervenit, qui ut altercationis causam ad audientia postulata, aiebat se inter Syros aliq tempore conversatum, et ibi esse Ecclesiam i nore trium Mariarum dedicatam quam Syri s venerantur devotione, adjiciens quod sicut populi terræ traditionem acceperat, una sit Magdalena, secunda Maria Jacobi et Joseph

nater filiorum Zebedæi, quæ et Maria juxta
sit appellata, et tunc ad me verbum specia-
rigens : « Potuit, inquit, et hæc eadem, sicut
ındum majorum testimonia probabiliter di-
, et Salome appellari. » — « Esto, dixi, in hac
contentiosum funem non traho, dummodo
l nomen Salomæ a Marco in designatione mu-
ıoni. » In hoc, inquam, contentiosus non ero.
em didici Scripturæ consuetudinem eumdem
em diversis nominibus appellare, quod tamen
inis multo rarius obtinet. Verumtamen quod
illa evangelica, de qua jam multum sermo-
rui, non solum Salome sed et Maria dicta sit,
ɔilem hinc sumo conjecturam : solent siquidem
Ecclesiæ ab antiquo per singulos anni cir-
n diluculo resurrectionis Dominicæ ad de-
is augmentum, trium Mariarum Dominum in
ro operose et devote cum unguentis quæren-
non irreligiosas ostentare præstigias, et quæ
æ tres Mariæ, verius, ut arbitror, non inti-
ır, quam si una dicatur Maria Magdalena,
Maria Jacobi et Joseph mater, et tertia
quæ et Salome, mater filiorum Zebedæi,
ı, ut jam diximus, in hac parte contentiosus
o ; duntaxat Salome nomen mulieris fuisse in
obtentum fuerit. Verum ab hac assertione,
ico opinione, poterit nos aliquantisper amo-
lud quod de his mulieribus in quadam homi-
ıchali legitur, quam vidi Gregorii inscriptam :
Magdalene, inquit Marcus evangelista, *et
Jacobi emerunt aromata, ut venientes unge-
esum* (*Marc.* XVI, 1), etc. Commendat, inquit
rius, lectio evangelica sanctarum mulierum
onem, et infra : *Maria Magdalene*, inquit, *ipsa
Lazari, quæ unxit Dominum unguento* (*Joan.*
Maria Jacobi mater est Jacobi junioris et Jo-
t soror matris Domini. Maria Salome a viro
to dicta est. Tradunt enim eam duos viros
ıse, Cleopham scilicet et Salomam, ipsam
ıe volunt esse, quæ alibi Maria Cleophæ ap-
ır. Ecce verba homiliæ quam Gregorii præ-
ım legi, cujus tamen procul dubio non est,
inter apocrypha computatur, quæ tamen, sic-
itulatur, si esset Gregorii vel cujusvis eccle-
ıi, nec sic pro Annæ trinubæ assertoribus fa-
ıed potius obviat, refert siquidem opinionem
lum quam Cleophas quem isti novæ historiæ
ɔres faciunt virum Annæ et patrem Mariæ,
Mariæ conjux æstimatur. Sentio, domine in
o mihi amantissime, dum propere Scripturas
nde pro viribus meis spoliarem ut ipsarum
oniis quomodovis propositis veritas magis ac
ornata claresceret, me subito sermonis im-
elut effreni equo evectum, regulares epistolæ
excessisse, adeo ut nec videar epistolæ nec
licibus occupationibus tuis pepercisse. Sed ad-
dominus meus, quia cum sim canis mortuus
ɔx unus contra magnos et modernos novæ
iæ imo inveteratæ fabulæ assertores novæ su-

A sceperim disputationis gressum. Unde et necesse fuit singula diligentius prosequi, et non disputationis lubrico, sed evidentibus et irrefragabilibus majorum testimoniis falsitatem convellere. Id autem in calce sermonis adjicio, quod sicut nunc et alias tibi de his, quæ me in Scripturis persæpe torquent, persæpe scriberem, nisi vererer me inquietudinem magis præstare quam officium, inter tam magna et multiplicia negotia quæ tibi rara hora deesse possunt aut desunt, utpote cui totum debeo modicum id quod sum, siquidem præsentem mei et meorum in exsilio quod adhuc tam juste pressuram magnifica et celebris liberalitas vestra mitigavit. Ad quam sicut celebre est, nemo confugiens confusus abiit, ob id etiam potissimum ascribendum persæpe vix B contineo stylum, quod non solum modernos principes, sed et multos et nominatos hujus officii viros in amore litterarum et adepto ipsarum culmine excesseris. Porro, si Pythagoras adviveret, ob amorem istum præcipuum et ob alias si attendimus naturæ bene institutæ dotes, divæ recordationis Constantini magni spiritum in vos descendisse proclamaret. Sed non pergo nunc gratiarum nostrarum ulterius dona prosequi. Sufficit quæ universi norunt tetigisse ; præsertim ne videar in præsentiarum non propter propositum, sed potius propter enumerandum gratiarum vestrarum catalogum cœptum insituisse sermonem, id in fine orans, quod si forte nuntii domini regis Anglorum in celsitudinis tuæ conspectu opinionem domini Cantuariensis seu parvitatis meæ labiis detrahentibus gravare attenta ve- C rint, ne adhibeat fidem prudentia tua. Nam, licet demus pœnas pro meritis, collocati in obscuris sicut mortui sæculi, in nos tamen quotidie psallunt qui vinum bibunt, et me præsertim hominem exsulem et obscurum quod modo manibus nequeunt linguis suis ubique consectantur, objicientes mihi quod anno præterito domino regi Angliæ nescio quæ Andegavis in superbia et in abusione locutus fuerim, quæ tamen illa fuerint, credo me tibi (nescio si prudentia tua nunc recolat) fideliter retulisse. Sed esto ; David mausuetudinem deprecabor, et Semei non verebor opprobrium ; eo ipso potius peccatorum meorum vulnera curabuntur, et ponens interim ori meo custodiam in necessariam misericordiæ vocem erumpam : *Miserere* mei, *Domine*, D *miserere* mei *quia* repletus sum *despectione*, factus *opprobrium abundantibus et despectio superbis* (*Psal* CXXII).

EPISTOLA II

EPISTOLA HERBERTI IN PERSONA THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI EXSULANTIS AD ALEXANDRUM PAPAM CONTRA GILBERTUM LONDONIENSEM EPISCOPUM JAM EXCOMMUNICATUM.

Amantissimo sibi in Christo Patri et domino ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici. THOMAS Cantuariorum Ecclesiæ exsul miserabilis, debitam cum omni devotione obedientiam.

Quod tam crebris et querulis vocibus tantæ ma-

jestatis me præsentiæ ingero, non quidem irreverentia in causa est, sed et pressura quæ et nunc cogit ut non lenta, sed de more luctuosa curratoratio, et eo nunc luctuosius, quo periclitor gravius a malo utique domestico et intestino. Ecce enim illam justissimi ut creditur anathematis censuram in fratrem, et utinam vere fratrem! Londoniensem episcopum promulgatam, quam cæteri fratres nostri provinciales episcopi exaudito litterarum nostrarum tenore, ut vere justam approbarunt, solus ipse contemnet, solus et totus in ira et disceptatione positus, totum per contentionem agens furor ei sicut jam dicitur secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ et obturantis aures suas, ne vocem sapientis incantantis exaudiat. Et quod adhuc plango locrymosius quia cæteris detestabilius est, isto furoris sui et impatientiæ spiritu rumpit professionis et obedientiæ vincula, matris suæ latera concutit et se excutit foras. Inter cætera siquidem ad infirmandum in ipsum latam sententiam convocato ad id universo civitatis clero, multis quoque astantibus et audientibus publice attestatus est se neque ratione personæ suæ neque Ecclesiæ nunc sibi creditæ, metropoli Ecclesiæ seu metropolitani personæ ullo professionis aut obedientiæ vinculo astringi. Ratione personæ non teneri se asserit, quia facta est translatio personæ absque nova professionis vel obedientiæ exhibitione. Et inclinavit profecto ex hoc in hoc utinam exinanita fuisset fex ejus. « Pariter et Ecclesia ad quam translatus est ipsum liberat penitus, inquit, quia et ipsa ab antiquis ut refert paganorum temporibus, ab omni Cantuariensis Ecclesiæ subjectione libera fuit. » Unde et se de jure archipræsulem debere fieri publice contendebat et archipræsulatum sibi frontose nimis vindicare non erubuit. Hæc autem non in angulo, sed universo, ut jam dixi, ad id ipsum convocato civitatis clero, multis quoque de populo astantibus et audientibus gesta sunt. Unde, sicut jam diu clamavit mundus, manifeste nunc testantur opera. Prodiit enim quasi ex adipe diu operum iniquitas, nec amplius tegi poterat, ira et impatientia pessimis usa consultoribus. Accedit autem malorum cumulo quod hoc tam detestandam concisionem et tam exsecrabilia manifestæ inobedientiæ verba sub alarum vestrarum velamento coalitura existimat. Qui ut accepit me sacerdotio meo posse libere fungi, mox nescio ad quod ut dicit provocationis non refugium, sed suffugium convolavit, necdum profecto in ullo gravatus sed gravare intendens, nisi quod forte suum reputabat gravamen, si non me in priora conjecto vincula militiæ meæ arma ademisset. Quin potius in nullo gravatus non modicum gravavit appellans. Nam eo ipso pacis ecclesiasticæ auram, quæ etiam a pacis inimicis et ipsam diu desperantibus putabatur, statuit in procellam et fluctus aliquantisper sedatos superbiæ suæ vento amplius excitavit. Evigilet

se igitur, pater clemens et juste judex, consid
vestra. Evigilet se ad tam iniquæ appellatio
usionem, ne ad invocationem tanti et tam san
minis tui, quasi sub alarum vestrarum umb
stinguatur obedientia et foveatur iniquitas. Ex
se potius excussorum filius, moveatur mi
moveatur et indignatio vestra : alteram quip
betis læso, alteram lædenti, ne in potestate
periclitetur aut clementiæ pietas aut zeli rec
Non enim erit quis innocens, si aut puniat
cui parcendum est, aut parcat ei qui fuerat p
dus. Proinde moveat vos, clementissime Pate
censura justitiæ, inde compassio misericord
ita in vicario Christi et Christo Domini justi
pax osculentur se invicem. « Amant enim s
hæc, ait quidam, ut qui facit justitiam inven
cem, et non aliter. » Moveat igitur vos mea
rumque pressura et causa pressuræ et præ c
naufragium naviculæ, in qua te jubente asce
altum, ut retia laxarem in capturam. Eam siq
vosmet meo credidistis regimini, quam tame
manibus sine vestris viribus præsertim inter
seditionum et dissensionum tempestates nequ
gubernare sufficio. Advertat etiam miseratio
quantis fuerit navicula hæc ab antiquis illis
tum nostrorum temporibus jactata fluctibus
quidem persæpe sed fracta nunquam, quinim
per liberam de medio petrarum dabat vocem
ut confracta sed solida. Siquidem quæ nunc i
pressura cernitur Cantuariensis Ecclesia, a
stolicæ sedis obedientia, cui vos nunc Domi
clesiam suam miserante præsidetis non dico
sit, sed nec etiam in modico, etsi in corde
sita, nullo terrenarum potestatum metu seu
titubavit. Pro ipsa igitur apostolatui vestro a
dies adeo devota et a vobismet mihi credita,
animi viribus et genibus provolutus ego et pa
meæ socii supplicamus, quatenus rectore ipsiu
etiam periclitantibus ipsa saltem in singular
stri primatus fortitudine in statu suo et grad
stino integra conservetur. In fine autem præse
intimamus quod circa ipsorum finem accepi
moveri videlicet quam plurimos plurimum eo
nuntius domini regis Anglorum Reginaldus Sa
riensis archidiaconus a vobis revertens, et p
stri exsilii civitatem transitum faciens, mult
dicitur, in superbia et in abusione locutus est,
dens inter alia et de se loquens, quod etsi ip
esset Cantuariensis archiepiscopus ipse tame
tuariensis archiepiscopi vinctos anathemate sol
et adhuc rerum Cantuariensis Ecclesiæ inva
ab omni ablatorum, tam mobilium quam im
lium, restitutione ex toto liberaret, in verbi
stimonium nescio quos mercatores secum d
velut digito ostentans, quibus vestro nomine
cuniam soluturum divulgabat his aliis aliquid,
autem mihi et verbis his : nec confundor e
moveor, quia, velit, nolit mundus, si quid pos
gloriam, verum ad Ecclesiæ ignominiam vel

ı miserante Domino facturus sum nihil,nec ı res sive vasa templi sanguine Christi ela- ɪt dicata pauperibus ipsius etiam Christi de- ɪbsequiis Balthasar,me assentiente,in lasci- ɜ usus convertet: quin potius calamitosæ et .s vitæ meæ residuum juvante et jubente te Christi et christo Domini superimpendere sum.

EPISTOLA III

. HERBERTI IN PERSONA THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI CONTRA EUMDEM.

endissimo Patri et domino ALEXANDRO,Dei ummo pontifici.THOMAS,miseræ Cantuarien- ɜsiæ minister humilis et miserabilis exsul,sa- omnem cum summa devotione obedientiam. go pauper et dolens tantæ majestatis regiam bus querulis ad omnia et sæpe urgentia is agonis mei pericula crebro nimis et im- pulsaverim, nunc eo instantius quo urgeor , ad solitum præsidium recurrimus. Pulsa ɜrecundia et quodammodo majestatem non ɜ, nudum et omni ope destitutum humana ıajestatis me oculis ingero,qui potius in hoct ɜ et tenui membranulæ schemate quotquo- coloris et migrationis filii, pietatis tantæ pe lvolvimur,regiam illam clementiam quadam ɪrum nostrarum dextra et diuturna jam vitæ miseria pulsantes, ut misericordiæ vestræ miserabilis ingrediatur oratio nostra: nunc im cum allophytus ille nunc demum revela- poris sui mode parvitatem meam despiciens um Israelem singulari certamine provocet, ı se summam belli et totius prælii pondus ɪs Philistæa omnis victoria et ipse præ cæ- ɜtoriæ gloria ponatur. Sed quid? Goliam si- , utinam vel solum se Goliam exhibuisset, ɪtius periculosior est.Nam sicut clamat mun- stantur opera, filium adversus patrem qui- est consiliis instruit, ut idem sit nobis achi- in abscondito et Golias in aperto.Et attendat er discretio vestra, si non ipsius opera testi- n his quæ de ipso dicuntur perhibeant.

ı objectio. Primo in Anglia apud Northamp- um in tanto versarer discrimine adeo ut ipsi ratribus et coepiscopis nostris a divinis di- præciperem cessare officiis, si propriæ meæ ɐ violentæ quod multi tunc juste intueban- itterentur manus, multis qui tunc aderant opis nostris audientibus, clericis etiam non- iste confestim appellavit, quasi ex eo grava- i non mihi vincula fuissent injecta. Quam fuerit hœc appellatio, et quantam adversus .ntem faciat præsumptionem, vestra, si pla- onsideratio hæc.

nda objectio. Præterea Senonis in sublimita- ræ præsentia advocans quantum adversus tem meum linguam suam acuerit, et nisi :sset miseratio vestra, quantis probris et con- s lacerasset ipsum patrem suum jam exsu- lantem et absentem, excidisse non arbitror. Unde et eo solo maledici meruit quod patris sui pudenda revelare attentavit.

Tertia objectio. Præterea me Senonis a vexationibus meis et angustiis ad clementiæ vestræ sinum properante, nec a jam sæpe dicto fratre et utinam vero fratre exspectatum idem tempore in terram reversus una cum cæteris, nisi quia inter cæteros major necdum accepto super hoc regis mandato spoliavit et universa Ecclesiæ bona fecit confiscari.

Quarta objectio. Præterea hoc nulla commentitia et concinnata fraude valebit, seu in tantæ majestatis oculis audebit tegere: quin sciens et prudens ante propriam sui excommunicationem ex nomine meis excommunicatis communicaverit. Illud etiam anathematis vinculum quo impræsentiarum innodatus est,ut certissime mei persuasum est, solvit ecclesiam intrans ipsis etiam missarum assistens solemnibus.

Quinta objectio. Qualiter etiam sacros vestræ excellentiæ apices suppresserit et parvitatis meæ mandata contempserit, omnino auditum est.

Sexta objectio. Quoties vero et ob quas causas super iisdem negotii articulis appellaverit, et idiotæ et plebeii per vicos et plateas garriunt,sperant quod ad invocationem sancti nominis tui quasi sub alarum tuarum regimine persequentium nos iniquitas et injustitia coalescere potuissent.

Septima objectio. Novissime etiam dum consueto hoc non refugio uteretur sed suffugio, quod cæteris omnibus longe cœlestibus judico non clam sed coram populo, cubile patris attentavit ascendere, et se de jure metropolitanum esse publice contendere non erubuit; adjiciens etiam quia inclinavit ex hoc in hoc ex Herefordia Londoniensis factus, Cantuariensi vero metropolitano nullo astringi professionis seu obedientiæ vinculo, cum in sui translatione hæc exacta non fuerint. De quibus tamen memini me alias vestræ plenius charitati scripsisse.Ipsa igitur Cantuariensis Ecclesia tam multiplices illecebrosæ artis nexus ultra non sustinens, illius caput contrivit, cujus toties calcaneo fuerat insidiatus. Sed non pergo nunc alterius illius exagitare excessus: sufficiat tetigisse. Præteritis enim multis ea duntaxat recolo quæ lapides et marmora clamant. Horum etiam multa ex multorum revelatione ad vos commeantium effugisse non arbitror. In omnibus enim his coram populo processit in campum armatus ut Philistis bella dimicare. Verum Golias in campo,in conclavi Achitophel erat, adeo etiam ut nuntiis domini regis proxime a sanctitate vestra revertentibus, Ricardo videlicet Barre et Radulfo archidiacono, verbum pacis, quod tunc sedulo quidem et officiose tractabatur, una cum archidiabolo illo Galfrido Ridel concilii sui nisibus ruperit. In cujus etiam spe verbi ego cum coexsulibus meis conscientia regis et voluntate Pontiseram jam usque processeram, apud Calvum montem cum venerabili fratre nostro domino Rotomagensi habiturus colloquium;

deinde juxta eventum coloquii ad regem qui ob id propius se accessurum disposuerat processurus. Verum in eo articulo jam dicti regis nuntiis adventantibus, sicut a Chusi fideliter accepi, omnis ille apparatus frustratus est consilio Achitophel forsitan a nuntiis aliquo in meæ depressionis augmentum et restitutionis suæ spem certam accipiens. Sed esto: *Dominus mihi adjutor* (*Psal.* CXVII), *non timebo quid faciat mihi caro* (*Psal.* LV). Spero etiam certissime quod, te duce, te rectore, procella mea statuetur in auram et tempestas erumpens super caput impii veniet. Unde ego sicut ipsorum minimus ita hodie et miserrimus et quotquot passionis istius socii sunt, sanctitatis vestræ genibus provolutis et manibus expansis supplicamus et quantas audemus majestati tantæ porrigimus preces : Dissipa, Domine, concilium Achitophel et percute caput de domo impii. Et sicut inde David vice fungeris opus id probet; singulari solertia fortitudine tua Golias alter prosternatur et caput amittat, quod, ut jam supra monstravimus, in tam multas artes vertit et fraudes. Nam tu solus in militia tanto certamini habilis æstimaris. Et tunc profecto in decem millibus juvencularum psallentium testimonio triumphabis. Nam pestilente pereunte alii manus suas lavabunt in sanguine peccatoris, juxta quod unus sanctorum ait : « Melius esse ut paucorum damnatione plurimi liberentur quam eorum absolutione plures periclitentur. » Alioquin certe injusta misericordia est. Consulite ergo. Eliæ zelum et gladius Phinees a cordis vestri ne excidat manibus; et videte quo zelo dignus sit qui operatus est sic, qui patrem suum retrusit in carcerem, nudavit et adhuc tenet in vinculis, et quod plango lacrymosius quia cæteris detestabilius est, patris sui sponsam zelatus est sibi, et non in conclavi hoc, sed, ut supra diximus, publice cubile patris violare attentavit, protestans, populo et clero civitatis suæ audiente, se jure debere metropolim obtinere, nec Cantuariensi ullo astringi professionis seu obedientiæ vinculo. Igitur an absolutionem seu condemnationem meruerit tam malitiose operatus, tam superba locutus, singularis primatus vestri consideratio hæc. Et, si forsan secundum ecclesiasticum morem anathematis absolutionem impetravit, an in hoc ipso parvitati meæ, quam adeo contumaciter contempsit, quin potius an matri suæ Ecclesiæ, cujus publice et tam impudenter rupit professionis et obedientiæ vincula, debeat reservari auctoritas ; vestra itidem consideratio hæc : et ut tantæ majestati non tam temere quam timide hæc loquor, singulis studiose oppressis in hanc spem non esset absonum et pro certo ad Ecclesiæ pacem fieret expeditior via, si qualis accedit talis reverteretur. Alioquin scitote et ego certus sum, quod sicut jam sæpe accidit, curabitur contritio nostra cum ignominia. Dicent enim : *Pax, pax, et non est pax* (*Ezech.* XIII). Hæc idcirco adeo et confidens dixerim, quod ex solo justitiæ metu humiliatio erit et ad pacem accessus, quam sola justitia poterit, juxta quod egregius ille doctor pariter et rector : « Amant, in hæc duo, » etc., etc., etc. . . . . Videar forte in suggillat personæ Londoniensis nimius, et odio potius ex judicio tam dura tam amara scripsisse. stis est mihi is cui omnis voluntas loquitur, nunc sermo in vinculis meis quomodo cupia in visceribus Christi Jesu, qui etsi mihi fi ego tamen illi, Dominus scit, affectum patris n traxi : id magis et magis inter vincula mea rans ut digne ambulassemus vocatione qua sumus, cum omni humilitate et mansuetudi alterius onera portantes. Adverto me jam i sermonis longitudine epistolarem omnem l tem excess i vereor tantæ majest fendisse auditum, ad alia tam magna et tam plicia mortalis vitæ hujus negotia intentu spero quod qui tam paterno tam matern affectu compatitur meis afflictionibus, facil gentiam tribuat verborum excessibus : pr cum brevi non potuisset stringi sermone qu sibus et doloribus dilatatum est. Prætere breviores, quas etiam præter has vestræ tra sanctitati, jam scripseram litteras, cum ecce cursor intraret qui profectionem Londonie curiam et alia pleraque hic contenta nuntiaret tantis novis supervenientibus nova scribere sarium et post priorum litterarum finem inchoare principium. Spiritus consilii et sc doccat vos de omnibus, charissime mihi Pa

EPISTOLA IV.

EPISTOLA HERBERTI IN PERSONA STEPHANI MELDENS COPI AD ALEXANDRUM PAPAM PRO THOMA C RIENSI ARCHIEPISCOPO EXSULANTE.

Etsi tibi, Pater sancte, omnium sollicitudo siarum de singularis primatus tui excelle commissa, specialius tamen illi Ecclesiæ fil consolationem et protectionem demerentur, adverso ascendere non metuunt et terrenis p tibus, ne quod Ecclesiæ est usurpent, libere dicunt. Proinde est quod ego episcoporum mi pro venerabili fratre nostro filio tuo Thoma C riensi archiepiscopo viro, ut creditur, Deo a et matri nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ genibus provolutus, quantas valeo et audeo stati tantæ porrigo preces, qui pro tuo non Ecclesiæ tuitione, sicut novit Ecclesiarum orbi gravia passus est, et supra spem omnium, cu nutritus in palatiis, contubernalis et condis Augustorum, contempta principis gratia et u gloria domus ejus, solus pastorales sudores sus est, et ob id torcular calcavit solus, nisi qu sus est furor juxta planctum prophetæ : *Su vulum foris et super concilium juvenum si etiam cum uxore expulsus est et senes cu dierum : transierunt domus eorum ad alte et uxores pariter* (*Jer.* VI). Respicias igitur tissime Pater, super filios tuos, qui cum i dire tam inhumane proscripti sunt et ejecti. R

one, super oves pascuæ tuæ : exturba et
udex sancte, tuam dissipantes hæreditatem,
tas tanta sine causa gladium portet, nunc
n cum in Christum Malchus et in vasa
althasar manus extendit. Et quia Christi
es, opus id probet, leva manus tuas in su-
eorum qui malignantur in sancto. Increpa
ındinis, confringe in diæ iræ tuæ reges et in
us judica, ut quemadmodum es pater mi-
arum, sis et dominus ultionum judex justus
terribilis et auferens spiritum principum
apud reges terræ, ut sicut Christi te scimus
ı sic Christi ministerium impleas.
ıtur et iterum oro: vicarius Christi christus
Christi injuriam amodo ne dissimulet. Ve-
ən verbum illud tritum jam et commune
riptum est, quod sapientibus nostris caro
; et sanguis : Exspecta, inquiunt, reex-
on est tempus vindictæ sed sustinentiæ in
quit, multitudine inimicorum Ecclesiæ. Oro,
stine paulisper, et supporta me tantæ ma-
ɔn tam temere quam timide hæc loquen-
ra certe ima monstruosa sapientia hæc ut
ı causa portetur gladius sacerdotii quia
nt adversarii Christi, quasi athletis Christi
us cedere, curvare genua, solvere manus, et
in vaginam convertere tutius sit adversa-
nultitudine territis. O cæca mundi sapien-
animis et crassa, enervans omnem fortitu-
dei, suffocans censuram judicii et quæ lu-
justitiæ ponat sub modio. Pro quibus pro-
Aperi, Domine, oculos eorum, ut videant,
es nobiscum sunt (*IV Reg.* vi). Non diffiteor
rsæpe parendum tempori, interdum aliqua
anda, sustinenda multa : dispensanda vero
., at id quidem bene fieri si salva justitia
ıt taceam tam dirum et Christianorum prin-
ımporibus inauditum exsilium, ubi unius
ɔne tot et tanti mulctantur : quomodo erit
ıtitia ubi secundo vinctus ducitur Christus
ısidem, et Petro adimitur sui apostolatus
, Anglorum vero Ecclesiæ sicut jam omnino
est exauctorata, passim trahuntur clerici
a sæculi, sacerdotes ligandi et solvendi po-
cxercere non audent ? Age igitur, homo
rum tenes hæreditatem, induere fortitudi-
:cute te, fili excussorum, ut sis disciplina-
irga, ineruditorum baculus, superborum
et oppressorum levamen. Et quia semel
quar ad dominum meum, cum sim pulvis
Non infirmetur in tribulatione virtus tua,
verendum ne una scintilla quæ in occidente
maris exorta est, nisi citius oppressa fue-
n Ecclesiarum orbem populetur. Angelus
onsilii tecum sit.

EPISTOLA V.

HERBERTI EXSULANTIS AD WILLELMUM SENO-
:M ARCHIEPISCOPUM JAM ROMAM PROFECTUM.

s nunc potest vehiculis parvitas mea subli-

A mitatis tuæ se præsentiæ ingerit, quin potius tecum litterarum schemate quotquot sumus migrationis filii pedibus tuæ pietatis advolvimur regiam illam clementiæ tuæ pulsantes ut ostium misericordiæ tuæ ingrediatur oratio nostra, cujus si non audis clamorem vocis exaudias vel clamorem sanguinis : ad te enim clamat sanguis noster, nunc præsertim validius quo tentamur periculosius. Siquidem in specie peregrini absconderunt nunc superbi laqueum nobis. Ille, ille nempe ad nos in specie peregrini accessit. Peregrinus quidem accessit, sed peregrinus diu non latuit. Simulans enim se cogitare cogitationes pacis, pacis nostræ, admittebatur benigne loquens et ipse pariter quæ pacis erant. Unde et speciem tam bonam cernentes, multorum oculi B tenebantur, fiducialiter pacifica præstolantes. Sed demum verborum aucupiis oculos suos deprædatos querebantur. Nam, cum jam ab omnibus consummationis totius finis speraretur, peregrinus noster per quosdam sibi bene notos anfractus a via recta deflexerat et deprehensus est devotus ille non quidem cogitationes pacis, sed potius afflictionis cogitasse. Quippe cum prius pacem offerret, postea pacis osculum pernegabat. Quo audito, hærent circumstantes, hæsitant mediatores, stupet populus, admirantur universi, et frustrantur spes omnium. Quibusdam proclamantibus illum non solum ecceletiastici, sed et totius humani moris subversorem, quin potius ipsam naturæ legem offendere, quæ dilectionis signum et pacis noscitur homines docuisse ut in illo C præcipue membro appareat signum concordiæ, unde rixa et jurgia oiri consueverunt. Alii non istud opertæ in corde seductionis manifeste speciem declarare testabantur, diabolicam etiam excedere præsumptionem, qua non dignaretur homo communicare homini quod homini exhibuerit Dominus, et ipse enim in signum reconciliationis et pacis osculatus est me osculo oris sui. Ego vero ut domino meo secretius loquar, rem tacitus considerans, æstimo non sine causa, quin potius divino nutu pacis osculum nobis fuisse denegatum, quod videlicet illius pax, quam quærimus, et nostra justitia quam fovemus, convenire non possint, illius regnum et D sacerdotium nostrum. Alias quippe legimus pacis et justitiæ oculum : *Justitia*, inquit, *et pax osculatæ sunt* (*Psal.* LXXXIV). Utinam tamen juxta quod propheta de se optat essem vir non habens spiritum et mendacium loquerer. Præterea scriptam domini Cantuariensis petitionem pacis nostræ formam continentem et prudentium arbitrio moderate satis et discrete conceptam, oblatam sibi et perlectam primo quidem videbatur admittere : sed postea, ut mos hominis est, nescio quibus utens mollitis sermonibus scriptæ petitionis variavit sententiam, ita ut juxta quod consuevit perfidia nihil faciens, totum fecisse videretur. Et sic frustrati discessimus nihil præter quam nostras angustias reportantes. Age ergo, homo Dei, para te, superborum baculum, tyrannorum malleum et oppressorum levamen, ut quorum

sortitus es ministerium, sortiaris et zelum, et alterum nobis Mattathiam exhibeas adversus Antiochi sacrilegia : ignito eloquio tuo frigida Israelitarum corda excitando sollicite provideas ne flabris leprosorum exstinguantur. Nam quod nunc solum residuum est, ad te sunt oculi nostri, quin potius tota Anglicana Ecclesia, cujus tu adhuc parvulus suxisti ubera, ad te suspirat et hostias exspectat pacificas, nunc præsertim cum per temetipsum introieris in sancta. Quod præfatus ille peregrinus noster metuens, miro modo consternatus est, qui ex solo tuæ profectionis metu, dolo et calliditate quadam ut jam diximus, humilitatem prætendit etetiam peregrinum simulavit; in qua profecto peregrinatione ex tui absentia occasione captata Gallicanos fluvios multa jam ex parte videtur absorbuisse, adeo etiam ut Jordanis ipse in os ejus dicatur influxisse, hac arte et nos absorbere attentans ni fallor : scit quid dicam prudentia tua. Unde necesse est in brevi medicinalis occurrat virtus consilii tui, ne non solum partem terræ quam petit et in spe certa jam obtinere videtur, sed totam, quod absit, terram absorbeat. Id autem in calce sermonis ego et passionis meæ socii provoluti tunc genibus tuæ supplicamus discretioni, ne unquam te volente, te assentiente damna patrimonio Christi sanguine elaborato et viduæ doti illata superiori auctoritate compellamur remittere. Quippe hoc esset exemplum perniciosum inducere et nos ipso de indebito contaminare consensu; justificare etiam manifesti sacrilegii reum, præsertim cum regula divini juris sit non remitti peccatum, nisi restituatur ablatum, et iterum : Veram pœnitentiam non agi, sed simulari potius, quandiu penes furem raptoremve res ablata constiterit, nisi forte arctatus excusetur inopia. Præterea ne excommunicati nostri præterquam præstita juxta morem ecclesiasticum cautione absolvantur, vestra item sollicitudo et consideratio hæc, ne quod semel bisve secus actum est ad Ecclesiæ læsionem possit converti. Unde ex, pressum super hoc Romani pontificis multum acceptaremus mandatum. Audivimus proxime aliquos in nostri suggillationem pro persona Londoniensi scriptis suis testimonia in curia perhibituros, quorum unus cismarinus in Normannia, ut dicitur, episcopus est, qui tamen an episcopus sit, licet in episcopis jam senuerit, ignorantur, imo quod verius est, si quis Christum bene recogitet, non dico episcopum sed nec etiam Christianum vere profitebimur, nisi forte verba non opera faciant Christianum, cujus profecto omnis virtus in ore est, lingua aurea, et ferreum cor, cujus epistolare eloquium quod proxime vidimus, contra nos operose sed viperee nimis conceptum, nimio candore deforme mentitur idolum, quin potius verum idolum est, quia falsum est quod conflavit, et spiritus non est in eo. Is est qui in ore suo pacem nobiscum loquebatur et nunc occulte ponit insidias, unde periculosior est de quibuslibet propheta dicit, *Sagita vulnerans lingua eorum dolum locutus est* (*Jer.* IX). Verum non pergo

A nunc ulterius istius exagitare ignominai
tetigisse, præsertim cum sciam nec dul
tacente, ex jam dictis personæ circumst
sonam ipsam cum universis idiomatibus s
tuæ mox occurrisse : sed speramus quo
rum similes nobis sine causa adversante
jestate præsente, præstante Domino, r
confusi. Inter quos etiam nonnulli mulcti
ut nobis potius quam vobis obsistant cu
suo somniantes vos in terra ipsorum
nescio quam legationem petiturum. Ver
eorum somnia curantes cum universa l
nos pariter inter monachos et petras de
in nostra oramus pressura, ut veniens v
exsultatione prosequentes, de cujus mu
B quod tanti pontificis ministerio visitav
suam : qui pro filiis captivitatis legation
qui ad justitiam majorum nostrorum n
conciliet et vota intimet miserorum. Ang
consilii sit nobiscum, qui aptet nos in o
ut intelligatis quæ recta sunt et opere se
pleatis.

EPISTOLA VI

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS AD EUND
LONDONIENSEM EPISCOPUM ROMAM JAM PROF

Reverendissimo Patri et domino suo
amantissimo W. Dei gratia Senonensi
scopo et apostolicæ sedis legato suus
miserabilis nunc et exsul, modicum id q
potest.

C Etsi tanta cui scribitur jusserit silere
rupit tamen silentium charitas; quæ ut m
est et plerumque majestatem pensare
juxta quod etiam ait gentilis ille poeta :

Non bene conveniunt nec in una sede
Majestas et amor :

unde et subjectam membranulam totam
tatis igne accenderem, si non me instan
rum algor premeret et urgens necessit
calamum detorqueret. Ecce enim draco ill
serpens antiquus, gladio verbi Dei vuln
demum nunc de fovea lubrici erroris exi
Scimus vero quod de malo ad malum eg
qui prius fraudulenter incessit, amodo
festus fratrum suorum accusator, et in
calumniæ multo plus graviora quam pu
D quam citius sive in solitudine sive in urb
torum sive stationarium oppressorum c
mentiæ vestræ aures attigerit, necesse est u
miseratio vestra, ut militiæ vestræ arm
vasa iniquitatis bellantia. Sic enim congr
pocritæ sterilis erit, cum ignis vester d
tabernacula eorum qui munera libenter
Illa tamen leprosorum flabra huic sanc
igni semper mihi suspecta sunt; cernunt, d
locutio hæc. Ut autem sublimitati vestr
temere quam timide, quod negotio prof
quar : si forte nos viatorem reperimus,
vestrum aliquis una cum nostris remittat

profecto nisi illi dominatores nostri vereantur faciem vestram, veremur nos ne absorbeamur a dracone et illi repleant ventrem suum de teneritudine nostra. Ni fallor, scit et nunc quid verbis propheticis significem prudentia vestra. Verum ne sanctitatis vestræ auditum insipientiæ meæ verbis diutius morer, id in calce sermonis adjicio, quantum omnis Ecclesia in miserationibus domino Cantuariensi, nunc præsertim in hac profectione nostra exhibitis, vestram supra modum charitatem concelebret et pacem nobis opera vestra, favente Domino, redditam seu etiam justitiam, si pacem præcesserit, in miserationum vestrarum catologo audio jam et gaudeo numerari. Unum autem est, quod celare non possum, falsiloquos quosdam regis Anglorum nuntios, revertentes a curia, ventosis verbis totam terram implevisse, qui causam vestræ profectionis et negotii intima cuicunque disseminabant et auditoribus etiam sibilabant invitis. Ricardus autem Barre erat princeps prophetiæ. Unum scio quod iis si consilia vestra credidistis, proditores sunt; si vero non credidistis, mendaces. Vestrorum tamen nonnulli ad credendum leviores, ad ventum hunc moti sunt. Plurimi vero ut domino meo verum dicens non parcam, justius conqueruntur quod nullam videlicet absentiæ vestræ tam longe per proprios nuntios vestros seu litteras consolationem meruerunt, et ut in hoc audeam justa omnino querimonia hæc. Verum excessus hi veniam facile impetrabunt, si absentiæ desolatio cita præsentiæ vestræ lætitia compensetur, quod nobis præstet magnus ille dux itineris vestri qui sicut operatur, prosperum faciet vobis iter, Deus salutarium nostrorum.

EPISTOLA VII

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS AD EUMDEM PRO EODEM.

Quo verborum facundia quibusve linguæ præconiis tot et tantas miserationes vestras ab initio passionum nobis exhibitas condigne efferamus, invenire non possumus; sed nunc præsertim cùm amplior miserendi præstaretur occasio, ad nostra sananda vulnera omnibus patuerunt viscera misericordiæ vestræ. Omnes a minimo usque maximum cognoverunt, et apostolicum virum prædicant qui onus nostrum tanta charitate supportaverit. Unde divina miseratione tribuente merces erit operi vestro et spes novissimis vestris. Nos autem non solum confratres et amici, sed ego et passionis meæ socii scabellum facti sumus pedum vestrorum. Verum periclitantibus adhuc servis necessarium est, domine mi auxilii vestri porrigere manus, maxime his qui domi manus pessimorum confortavit, conversus sit nunc demum ad cursum suum, et quasi equus impetu vadat ad prælium captate forte David absentia ut libere exprobret Israel, cum non sit qui ejus possit vel audeat ludere impetum. Hic est Londoniensis, qui jam cœpit mendacii conficere iter. Unde nos leonis metuentes violentiam qui draconis jam pridem experti sumus insidias, ad alarum vestrarum suffugimus velamentum: ut si forte vos in diversorio invenerimus, Davidicam adhibeatis solertiam et fortitudinem, ne ad prælium procederetis contra Israelem prævaleat impetus. Potius in hostem retorqueatur totius plebis opprobrium. Spiritus consilii et scientiæ vobiscum sit, qui pro pueris nostris huic certamini minus idoneis, doceat manus ad prælium et digitos nostros ad bellum.

EIPSTOLA VIII

EPISTOLA HÆC IN PERSONA TH. CANT. ARCH. AD UNIVERSOS TOTIUS ANGLIÆ CLERICOS ET LAICOS ABSOLVENS EOS A JURAMENTO QUOD CONTRA DOMINUM PAPAM ET IPSUM FECERANT, VIDELICET QUOD NEC NUNTIUM NEC LITTERAS IPSORUM RECIPERENT ET RECIPIENTES PRODERENT.

Sciatis, charissimi, quod ex multa tribulatione, etc. *Impressa est inter epistolas S. Th. sub num.*78.

EPISTOLA IX.

EPISTOLA HERBERTI IN PERSONA THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI AD UNIVERSOS ANGLIÆ EPISCOPOS ET ABBATES COMMONENS NE FALSIS NUNTIORUM REGIS ANGLIÆ RUMORIBUS CREDANT QUOS DE IPSO CIRCUMQUAQUE DISSEMINABANT ET NE NOVA REGI EXHIBEANT JURAMENTA VEL OBLIGATIONEM ALIAM NOVAM.

THOMAS, Dei gratia cant. Ecc. min. hum. et ap. sed. leg. ven. fra. suo H. WINTON. ep. et reliquis omn. confr. et coep. suis abba. etiam per prov. constit. nec non et ven. fra. suo HUG. Dunel. ep. viriliter agere et confortari in Domino.

Gratias ago Domino meo cui nunc servio. *Vide inter epp. S. Thomæ*, ep. 79.

EPISTOLA X.

EPISTOLA HÆC IN PERSONA THOMÆ CANT. ARCH. AD ROGERUM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

THOMAS, Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, venerabili fratri suo ROGERIO Wigorniensi episcopo, quod bene incœpit meliori fine concludere.

Quid nobis de vestra transfretatione placeat charirati vestræ nos sæpius scripsisse meminimus et de vestra non minimum gaudemus obedientia. Verum, quoniam districtiora credimus tempora imminere, et inimicorum castigationem crudelem, adhuc iteramus mandatum firmiter injungentes et in virtute obedientiæ præcipientes ne ullo modo transfretare attentetis, donec super Ecclesiæ negotio domini papæ et nostrum mandatum receperitis. In eadem etiam virtute obedientiæ præcipimus ne contra matris vestræ Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem ad filium domini regis coronandum ullo unquam tempore metu cujusquam seu gratia præbeatis assensum. Quin potius si tantam Ecclesiæ libertatem periclitari seu etiam vacillare noveritis, sicut decet tantum filium viriliter vos opponatis. Et quia scio nuntios domini regis a curia proxime revertentes, linguas habere latas et in ventum multa seminasse, illum quem non dubito gestarum rerum veri-

tatem quam peroptime novit relaturum fideliter, qui ei ipse posterior a curia recessit, ad vos destinare curavimus, ut consolationes nostræ lætificent quoque animam vestram. Præterea desideramus vos monitum fore ut rescriptum litterarum, quas vobis dirigimus, confratribus et coepiscopis nostris mittere curetis, domino videlicet Wintoniensi et domino Exoniensi, scripto etiam proprio consolans eos et hortans, ut nobis pariter stent Domini prælia strenue dimicando, et tunc præsertim ut Dominici gregis arietes se opponant, si super coronando regis filio nostra auctoritate seclusa conveniantur. Angelus magni consilii et nostra benedictio vobiscum sit, fili mi charissime.

EPISTOLA XI.

EPISTOLA HERBERTI IN PERSONA THOMÆ CANT. ARCHIEPISCOPI AD ROBERTUM SANCTI AUDOMARI PRÆPOSITUM.

Thomas, Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, dilecto et dilectori amico suo R. Sancti Audomari præposito, sic transire per bona temporalia, ut non amittat æterna.

Quod nec tanta inæqualitate temporis, nec ullo sortis nostræ lubrico nostræ ille charitatis fervor refriguerit ipsa operum attestatione novimus et tenemus, et totius charitatis largitari devotas gratias agimus de cujus id munere velit ut vel unum mihi adversitatis inter tot prosperitatis amicos reservaverit. Si igitur sub tanti temporis lapsu vobis minime scripserim oblivioni nequaquam imputandum est vel desidiæ. Ob id siquidem intercurrens suspendi mandatum, quia super verbo illo quod conversus noster ad vos destinatus detulit, vestrum in dies exspectabam responsum. Quod ut promoveatis officio adhuc desideramus et postulamus affectu. Quod autem litteris charitatis vestræ inseruistis rumores super negotio nostro non secundum cor vestrum accepisse, quod significare volueritis nequaquam mihi admodum liquet, nam illo miserante qui etiam in ira sua miserationes suas continere non potest, pro rerum conditione et statu temporis prospere erga nos universa geruntur. Adversa etenim nostra sic modificat medicinalis sapientia Dei, ut faciat patienter et æquo animo perpeti per quæ promittitur cœlestis janua aperiri; adeo ut ipsum reputetur Dei medicina, quod est sæculi plaga et quod est persequentis flagellum sit patientis solatium. Verum, dum huc illuc evolverem quid prætacti verbi contineret involucrum, suspicabar forte vos moveri pro litteris quibusdam a Romano pontifice obtentis: quibus videtur dominum Anglorum regem et personas regni et regnum a nostro eximere pontificio. Sed intendere debet prudentia vestra quod hujusmodi valeat in brevi exspirare mandatum. Unde nec nos ipsi in aliquo inpræsentiarum adversus dominum papam moti sumus nec causamur injuriam. Verum, nolit, velit mundus, contra mundum magnum, tribuente Domino, certabimus agonem supernæ vocationis palmam in anteriora sectantes. Sed hæc hactenus. Cæterum, ut cum fiducia diligenti loquar, non possum satis admirari quod in facto istorum regum ad gloriam Domini vestri mihi in Christo amantissime et vestram non intendatis industrius. Nostis siquidem omne consilium fore reprobum quod nota comitatur vel sequitur, quam profecto jam contra nos buccinat orbis et videtur non nova attestatio operis. Unde vos tanquam prædilectis dilectiorem exhortamur in Domino ut videatis quomodo caute ambuletis, nec adeo uni vos præbeatis benevolum, ut gloriæ nominis vestri sustineatis detrimentum et alter vos perpetuo odiat: potius consideratione adhibita ambo obnoxii sint. Intelligenti dictum est satis. Pro causa Ecclesiæ et nostra jam sæpe rogatum rogamus adhuc, utpote cui post Deum debemus modicum in quod nunc scimus et quidquid unquam poterimus, prout expedire noveritis, diligentem et citam adhibere vos curam. Valeat et vigeat erga nos, charissime mi in Christo, vestra dilectio.

EPISTOLA XII.

EPISTOLA HERBERTI AD NICOLAUM PRIOREM INFIRMORUM DE MONTE ROTOMAGI.

Dilecto sibi in Christo, N. homini Dei, H. Thomæ Cantuariorum archiepiscopi miserabilis nunc et insignis exsulis socius modicum, in quod potest.

Suscepi charitatis tuæ litteras quibus, si bene recolo monuisti, ut ego quibus possem modis efficerem, ne Cantuariensis ille a cœpto fervore desisteret. Sed non est opus unguentis balsamum vel solem facibus adjuvare nec est necesse ad cursum anhelos urgere calcaribus. Cerno athletam Christi dimicare fortiter et quovis hortatore suo fortiorem, nec in cursu certaminis verborum stimulis indigere. Cerno, inquam, unicum diebus nostris ac verum athletam Christi doctum ab illo, unctum de illo, venditum cum illo, fugisse ut ille, sed gloriosum in illo, adversus quem amici sui et proximi appropinquaverunt, fremuerunt gentes, astiterunt reges et principes convenerunt, per omnia illius factus imitator qui fide et patientia hæreditavit promissiones. Unde et contra mundum in theatro hujus mundi spectaculum factus et angelis et hominibus legitime magnum certat agonem et palmam supernæ vocationis in anteriora sectatur, ad quam ut perseverando perveniat non mea hominis peccatoris exhortatione, sed gregis tui potius infirmi corpore et spiritu fortioris et tuæ propriæ orationis fortitudine indiget. Scripsissem plurima nisi ex scripti tui brevitate tuas quotidianas necessitates didicissem. Unde et ego sollicitudinis tuæ circa plurima non immemor et scribendi non vivendi quidem a te ipso formam accipiens, paucis pauca respondi, magis tamen plura scribens tibi quam scripseris, reddens cum fenore quæ accepi, sed id pro certo noveris, mi charissime, pars animæ meæ, et alter Nicolaus, mihi

ıtis exsilii mei naufragio, quod quæ nunc ı volo ut tu reddas cum fenore, et quoniam mo, magnum gestas in pectore inferiorem ɪntiam in sermone. Valeat pauper Christi in o.

EPISTOLA XIII.

LA HERBERTI AD PRIOREM WIBERTUM CANTUARIENSIS ECCLESIÆ ET AD TOTUM CONVENTUM.

ɔtis sibi in Christo priori Sanctæ Trinitatis ɔuis ejusdem loci fratribus Deo devotis, H. Cant. archiepiscopi miserabilis nunc et inexsulis socius lacrymis et oratione pugnare. ı ego arriperem stylum ut præsentis paginæ ɔxararem, hæsitavit mox animus, tremuit ;, et revocato dolore, oculi lacrymis imple-', vestræ admodum desolationi compatiens, ıjam lugubre illud sponsæ canticum competit: *ıserunt me et vulneraverunt me; tulerunt val- ıeum custodes murorum* (*Cant.* v). Pallium ıdecoris vestri ablatum est et vos confusionem rorem induistis; lugetis Jonam devoratum et ı venditum, nec potestis æquo animo patris miserias et matris vestræ injurias tolerare. ıutem contra luctum consolationis arma suısunt, ut spes vestra possit habere victoriam nter nascentis mundi exordia videamus Abel mpo, Noe in diluvio, Job in sterquilinio, em in lacu, et quia longum esset singulas ım generationes percurrere, quorum profecto t flagellati quot justi; familiarius et attentius oris nostri labores, contumelias, et injurias ıus, cujus civitatem pater hic noster indignus lum regeret, si imperatoris sui sudores bellimilitiæ agones recusaret: sumimus itaque exemplum ab homine et auxilium a potente: :es cum eo extra castra et imperium ejus por-. Adjicitur etiam consolationi, quia peculiare m est patres vestros per miserias hujusmodi sɪones transire et tribulationis igne examixinaniri nequaquam. Unde et ego jam vobis ationem super consolationem adjiciam, et ut ır aliquid eloquar, vocem illam vobis aptare : *Quia transivimus per ignem et aquam, et sumus in refrigerium* (*Psal.* LXV). Jonas quiıvoratus jam de visceribus belluæ eductus est, ph a fratribus suis venditus vivit profecto et ətur. Verumtamen tunicam polymitam cruenıtri suo ostenderunt, dicentes quia fera pesɔvoraverit eum. Nam qui fuerant missi nostro varia crimine objicere attentarunt, vocantes ɔminem flagitiosum, pacis regni et Ecclesiæ ɔrem: sed omnes in astutia sua comprehensi ec est creditum verbis eorum, quorum unus stemius est, cum sitiret sanguinem innocentis ini Cantuariensis personam lædere adhuc in ıs attentaret, imperatum est a summo paatre, ut parcius ageret, cujus cum tam brevi ɔutione diu præmeditata intercideretur narıon currendo ut prius, sed in narrando gradu

A testudineo incedebat, vix tria verba simul, non enuntians, sed singultiens. Alius vero qui maxime gloriari solet de humanæ sapientiæ verbis, mox ut est locutus, nec vox erat ei nec sensus, sic loquens, ut qui pueriles litteras et primas dictionum juncturas ignoraret. Unde quamplurimi stupebant et mirabantur, totum id illi tribuentes qui linguas prudentum disertas facit et disertorum infatuat. Ego neminem nominabo, arbitror etenim quia ex jam dictis etiam non dicta sitis perfacile percepturi. Adhuc alia et de aliis scriberem, nisi quod singula prosequi angustiam excederet epistolarem et unius lucubratiunculæ opus. Ut igitur brevitate servata omnia semel et in summa dicantur, sicut vidimus et sicut audivimus, cum pudore et confusione re-

B vertuntur qui quærebant animas nostras, et quibus, ut jam diximus, Deus subtraxit vocem, ut vix possent audiri, exauditi non sunt. Consolamini itaque, consolamini in verbis istis, in nullo hæsitantes, sed scientes pro certo quia magnus ille Deus Hebræorum qui Joseph vestrum eduxit de carcere, adhuc modicum et magnum faciet eum in terra.

Vos autem interim viriliter agite et confortetur cor vestrum pro civitate vestra tam sancta et civitatis custode lacrymis dimicate et psalmis, memores quia ad Ezechielis lacrymas centum octoginta quinque millia Assyriorum ab uno angelo una nocte deleta sunt. Joseph itidem laudes concinebat Domino et Dominus pro laudante superabat. Moyses contra Amalech non gladio, sed oratione pugnabat.

C Vigilate itaque nunc et orate eo nunc instantius quo gravius ipsam matrem vestram affligi conspicitis, ab ipsis quidem domesticis ejus et filiis, providentes præ omnibus pauperi Jesu Christi pastori dico vestro et patri, qui ut omnis lingua testatur magni illius prophetæ discipulus reliquit domum suam, dimisit hæreditatem suam, qui amore justitiæ postposuit gratiam principum, minas etiam sprevit et demum exsilii aspera et paupertatis onera non abhorruit, potius amplexatur devotus, nec dubitavit humeros suos supponere virorum oneribus et pastorales sustinere sudores cum fuisset ad hæc tempora in domibus regum nutritus et tot et tantarum ut mundus prædicat filius deliciarum: nunc vero non habet ubi caput suum reclinet, nisi quod

D in ipso principes alieni et gentes, ad quas sumus expulsi, non hominem se putant venerari sed Deum. Decet vero famam sanctitatis vestræ ipsius per omnia et super omnes sollicitudinem gerere, ipsi jugi die ac nocte in spiritualibus, in temporalibus vero frequenter et supra etiam possibilitatis vestræ modum cum omni hilaritate providentes. Valeant orationes vestræ.

EPISTOLA XIV.

EPISTOLA EPISCOPORUM CANTUARIENSIS PROVINCIÆ ET ALIARUM PERSONARUM, QUÆ PER EAMDEM PROVINCIAM VARIIS LOCIS CONSTITUTÆ SUNT, MISSA AD TH. CANT. ARCHIEPISCOPUM, CUM ADHUC IN EXSILIO PONTINIACI

MORARETUR IN QUA ET IPSORUM APPELLATIO INSERITUR.

Ven. Patri et domino, etc.

Quæ, Pater, in longinquo, etc. [*eadem est cum epistola* 436 *inter Epistolas Gil. Fol.*]

EPISTOLA XV.

EPISTOLA HERBERTI AD UNIVERSOS CANTUARIENSIS PROVINCIÆ EPISCOPOS ET RELIQUAS PER EAMDEM PROVINCIAM PERSONAS VARIIS LOCIS CONSTITUTAS, EDITA IN PERSONA TH. CANT. ARCHIEPISCOPI ET CONTINENS RESPONSIONEM AD LIBELLUM EORUMDEM EPISCOPORUM APPELLATORIUM.

Thomas, Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, dilectis sibi in Christo fratribus ejusdem Ecclesiæ filiis coepiscopis suis et reliquis ecclesiarum Dei ministris per provinciam constitutis, quæ recta sunt intelligere ac novissima providere.

Exspectans exspectavi in dies si quis de amicis meis et notis super me intelligeret, hominem novissimum et tanquam morti destinatum, sperans me a vobis saltem, fratres, aliquam vel sero consolationem recepturum in hoc magno certamine passionum. Et ecce mihi in eremo Pontiniaci commoranti scripta vestra demum perlata sunt quæ videbantur et amorem sonare pariter et querelam: amorem, quia ut longiora percurram brevius scripsistis esse solatio me post discessum meum fama celebri perhibente nil altum sapere, etc. . . .

. . . .

Sed, ut ad appellationem a vobis factam revertamur ex jam dictis liquido vobis constare debet, etsi non ore, conscientia tamen vestra mihi testimonium perhibente, quam iniqua sit appellatio hæc. Præterea, sicut vos ipsi scribitis, jam dudum super eodem in facie Ecclesiæ appellastis, si super alio vos videritis. Sed illius appellationis prosequendæ tempus, quod etiam non nisi urgentissima ratione conceditur, jam fere exactum est. Biennium enim est: quare nec cum infra tantum tempus, quod non nisi urgentissima de causa indultum est, appellationem prosecuti non sitis, appellatio ista vetus nunc innovata nullum appellatoribus remedium pariter, præsertim cum judicis copiam haberetis, etc.....

[*Hæc ex epistola prolixa excerpta sufficiant: nam nihil est nisi rhetoricus libellus a bono Herberto nostro concinnatus. Epistola quam revera sanctus Thomas ad episcopos Angliæ remisit, jam inter epistolas S. Thomæ sub n.* 75 *edita est.*]

EPISTOLA XVI.

EPISTOLA LUMBARDI IN PERSONA CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI RESPONSALIS AD APPELLATIONEM EPISCOPORUM ANGLIÆ SCRIPTO FACTAM.

Vestræ fraternitatis litteras benigne suscepi diligenterque inspexi, in quibus quod injuriis dominum meum regem affecisse, quibus ipsum et ejus regnum turbaverim dicor, me vehementer turbat. Injurias intulisse siquidem mihi conscius non sum, sed atroces me pertulisse scio ac per reges et regna divul-

A gatum plurimum doleo. Nam injuriari nemo dicit cui non est injuriandi animus, nisi quis minus p denter injuriam interpretari velit, quod minis q bus terrebar serpentinis suggestionibus et frau lentis suasionibus quibus ad renuntiandum Cant riensis Ecclesiæ administrationi callide inducet nequaquam cessi nec acquievi, quod quidem debui nec potui. Sicut enim dominari ambien temere impudenterque ad regiminis locum præp pere festinantes Patrum instituta repellunt, pri pum quoque edicta severissime puniunt, ita a mino vocato atque canonica electione prometo sceptum onus recesare eorumdem inhibentibus ctionibus minime licet, Proinde, si non cessi, parui, nemini injuriam intuli. Nemo etenim l

B viri arbitratu injuriam fecisse dicetur, quem in f quo super arguitur canonum mandatis obtem rasse, liquido claret. In discessu quoque meo v eo nulli me injuriam intulisse arbitror. Disc quidem atque doctorem nostrum Christianæ reli nis institutorem, cujus omnis actio nostræ debet esse institutio ac morum informatio, quoque discipulos doctores nostros imitatus, fr bus filiisque matris meæ persequentibus me f fugi, inquam, nulla animi facilitate ductus, sed metu qui in constantissimum hominem caderet ac nonnullis quorum consilio talia geri constabat faciem dicentibus mihi non modicum gaudend si necdum archiepiscopus sed Thomas remar possem. Horum in me debacchantium furorem

C animi domini mei regis motum magis sugges quam innatum declinare volens discessi. Fuga ita mea rationabilem, justam, urgentissimam quo habuit causam. Eapropter non ut pavidi, meticul facilis, levis, et inconstantis hominis, sicut A sine causa calumniatus est, fuga mea fuit, se constantis et providi, etsi non constantis et prov In quo si totius negotii circumstantia et ea quæ babiliter metuebantur, (nam prudenter timetur q facile contingere potest,) diligenter attendan attentiusque considerentur, domini mei regis fa plurimum fuisse provisum luce clarius constat Qui sapiens est intelligat et vos prudentes est quæ loquor facile intelligatis. Et quidem post di sum meum ne verius dixerim ejectionem, solitudi

D petii, mensam quam Dominus in conspectu no adversus eos qui tribulant nos paravit ante me p posui, orationi vacans, lectioni insistens; si q modo deperdita tempora reparare et diebus qui vidi et operatus sum mala bona videre et ope valerem. Cumque de proposito in silentio et hu tate perseveranter hæc agerem, Cantuariensis l clesiæ filiorumque ejus redemptionem sperans, n tiatum est Job domum ruisse, in ruina filios opp sos exspirasse: nuntiatum est et mihi Cantuarie Ecclesiæ et pauperum bona occupata atque inv monachos et clericos crudelius quam prius ve Silui tamen patientibus compatiens, pro excede bus gemens, exitus aquarum uberrimos oculis

ıtibus, quia non custodiebant legem tuam. ıe. Exspectans adhuc eram, spem aliquam haıtque consolationem suscipiens, virga et baomini consolantibus me, sed qui matrem ɔersequebantur apposuerunt et adhuc peccare ı omnis ordinis clericos ad sæcularia judicia ıtes. Si quis vero fori præscriptionem opponere vel ad appellationis remedium confugere dent, lacerantur quæstionibus, et exquisitis sup-, quasi in principis animam cogitaverint, sub-;ur, ecclesiasticis etiam judicibus sicut fertur ırdum fieri decernentibus. His contingentibus ;ilere jam non licuit, ne in conquestionem ilıandoque prorumpere cogerer: *Væ mihi, quia et silui a bonis* (*Isa.* VI); *ideoque dolor meus ıtus est* (*Psal.* XXXVIII). Propterea domino meo omni humilitate consilium exhibendo scripsi ıus tam enormiter delinquentes coerceret. ssi quidem suasique, sed, væ mihi, non per- commonitorium emisi, sed non admisit; ıinatorium proponendo sibi quam horrendum manus Dei viventis incidere edixi, sed repu- quibus salutationis officia non omisi, sed mni devotione in viis Domini eum prosperari ːravi.

is omnibus nihil odiose, nil indevote, et omıihil nisi quod fidelis domino, pater filio, avi, eo intuitu eoque fine desiderato, ut ab his bus deviare dignoscitur revocetur. Cur ergo reconciliationis meæ ac domini mei si tamen ɔoncepistis decideritis, non intelligo: quave ısa extracto gladio pugna conseri dicatur, ubi ad dominum tam sincera auditur devotio, non go. Sane magis erat ut me sui æmulum aniıæ inimicum, atque mei officii contemptorem ːntio conjectaret, cum de optimo probatoque io omnino, quod Deus avertat! fidelem suum ɜret pastorem contemneretque. Enimvero si ıum meum ad quod debui fideliter admonui, si ım judicium sibi verendum beneficiorum colla- contemplatione atque pro officii mihi injuncti proposui, jam non est unde mihi indignetur quam gratificetur. In id universa studia mea am, laboribus, labores addam, me quoque ip- oportuerit superimpendam, quatenus ad ʻa dominus meus reformetur. Ad bonum ergo ıitio, a malo ut revocetur correctio, pro per- ı increpatio, gloriam et famam mihi in Chrimparant, eademque a turpi ingratitudinis ıe pariter tuentur. A quo ne securim et regni tationem excipiant etiam si possem frustra ımeret, cum ne Christi Ecclesiæ statum per reges feliciter et in pace regnant, deformari tur: sed in melius reformare studeat, oppor- t importune instare.

ecrabo igitur, arguam, increpabo dominum severiter, sed et clementer, quatenus ipsum in ɔ magis promerear exinde sibi futurus gratior. domino meo, qui me ad digniora erexit, pro beneficiis collatis ac dignitate mihi concessa ad ejus correctionem non ad confusionem retribuo. Quæ nequaquam retribuerem nisi in Christi visceribus eum amplecti desiderarem. Corripit enim pater filium quem diligit, et juxta Sapientis eloquium: *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis* (*Prov.* XXVII). Eli sacerdos quia filios non corripuit, repente interire meruit. Si ingratitudinis reus dominum meum odire possem, ab his omnino silerem, oleo peccatoris ejus caput perungerem. Parietem quem ædificavit, non destruerem, sed linirem. Itaque erga eum mea sincera devotio et mihi credita dispensatio efficiunt alterum, ut eum a viis Domini declinare nolim, alterum, ut in declinantem judicis severitate quandoque fungar. Suadetis mihi, fratres, patientiam, ut in ea obtineam quod in forti manu, sicut dicitis, obtineri non potest. Scriptum revera quoniam doctrina viri per patientiam dignoscitur. Cæterum Scripturæ sacræ judicio tacere et non pro persona quam quis gerit delinquentium excessus corripere, nullo pacto patientis, sed plectibilis probatur negligentia. Non enim caret scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obviare, et error cui non resistitur, approbatur, veritas cum minime defensatur opprimitur: formidandum est nobis, ut multis videtur, ne patientia hæc officium cœlestis prætoris terribiliter contra nos inducat. Quæ autem ad patientiam, sicut plurimorum habet opinio, plectendam magis quam admittendam persuadendum validiora inducitis, in domini mei regis confusionem et si diligenter advertitis in notam indelebilem, apud graves et maturos viros redundat. Nunquid enim regiæ majestatis vox hæc esse potest, ut apostatet, a lege Dei declinet, ipsamque violet et profanet, seseque schismaticorum hæreticorum sacrilegis cœtibus immisceat, nisi enormiter delinquere et omnino irreligiose excedere patienter feratur. Quos velut schismaticos et hæreticos, Alexandrum papam in patrem et dominum non minus devote quam sponte suscipiens, prorsus abjuravit. Quos oraculis suis insectari debebet severissimis edictis subjugare, in eorum profanum collegium migrabit, si devote admoneatur, si juste corripiatur. Videte quid de paucis multa conjicientibus segregaveritis. Consultius tacita hæc essent quam publicata scripto: legi atque in conjecturam rei dispendiose retorqueri absit quod in mente domini mei regis illustris discreti ac providi principis, cui regna obediunt et populorum millia obsequuntur, cuique divinitus datum est victoriosissime de hostibus triumphare! Absit, inquam, ut hos conatus hasque minas conceperit! Prope est ut talia prætendere sit in hæresim labi fratres, nolite, quæso, nolite cum dispendio famæ domini nostri regis, et sub prætextu metus, qui in virum probum venire non debet, procurare et quidquam contra religionem sanctamque Romanam Ecclesiam matrem nostram moliri: frustra jacitur recte ante oculos pennatorum. Ab hujus-

modi adinventionum suspicione alios apud nos ita A immunes esse vellem, sicut apostasiæ criminis similiumque vos insontes fore religio deposcit et ego desidero. Sin vero justus est conceptus metus, lapsus, et præcipue domini nostri regis, quod Deus sua clementissima pietate avertat, occurrite ut amici, sed Christi, ut judices, sed Moysi vestigiis inhærentes, non palpantes delinquentem, sed divino judicio terrentes resipiscere nolentem. Palpare enim hoc est mortificare, non animas curare. Arguere enim et increpare, id est curare. Hic est labor meus, hæc est gloria, hæc est fama, cujus in Christo cupidus sum, ut dominum meum arguam, increpem, quatenus curare ac sanare ipsamque a proposito minus justo revocare valeam. Quem nedum satisfacientem sed etiam satisfacere volentem B mater sua Cantuariensis Ecclesia expansis brachiis suscipere et in sinu suo velut charissimum filium fovere, parata invenitur et ego in ea de cætero ipsius omnes in Christo voluntates secundum scientiam atque possibilitatem meam sequi promptissimus reperiar. Verum, exigentibus peccatis meis, nec satisfactionem obtulisse nec satisfacere voluisse a quoquam accepi. Etenim satisdare aut satisfacere velle nequaquam dicitur, qui ad nutum suum ea exhibere offert. Nempe satisdare dominis sicut satisfacere. Satisfacere vero quis ei dicitur, cujus desiderium legitime implet. Qui ergo eorum judicio cavere atque satisfacere offert, quos jus omne ab ejus judicio contra satisdantem qui agit prorsus coercet aut interveniens causa jure inducta ut sus- C picio tantisper a judicandi officio suspendit minus legitime satisdare ac satisfacere idcirco quia nec satisdare nec satisfacere desiderat. Nam quoties minus legitime cautum vel satisdatum est, non videtur cautum aut satisdatum ut satisdatio non facti duntaxat, sed et juris nomen sit. Vos siquidem cum Ecclesiæ Cantuariensis et nostri filii sitis, sanctorum Patrum decreta et consiliorum instituta meos judices esse non patiuntur. Quæ prælatos minorum deliberationibus submitti præcise inhibent, eundumque ad superioris judicis examen, quærelis adversus episcopos emergentibus decernunt. Eapropter cum minus canonice objecta reverentia patri debita, mè pastorem, etsi peccatorem, prælatum quanquam indignum olim judicare præsumpseri- D tis, alias etiam legitimi judices meritissima causa facti estis suspecti. Quos omnis ratio omniaque jura tam a judicio longe faciunt: quam arbitrio procul repelli permittunt. Ex his attente considerantibus nedum satisfacere voluisse sed contempsisse, præsertim cum in dies manus suas contra Cantuariensem Ecclesiam matrem suam aggregaverit, perspicuum fors haud hæsito. Porro satisdare satisque facere contemnentem, sæpe sæpiusque admonitum diutius quidem exspectatum, nec parentem velut contumacem universa jura condemnari decrevere. Unde dominus justissimus legislator noster eum qui tertio admonitus sacerdoti et Eccle-

siæ non paret, sicut ethnicum et publicanum, dat haberi. Quod Romani pontifices sicut Dei datum firmiter observari censuerunt. Princ quoque ternis litteris, aut uno edicto pro om peremptorio citatum, suique præsentiam m exhibentem condemnari sanxerunt. Ejusmodi minari qui omni jure posset condemnari est impetu ferri, sed indulgenti ratione duci. I satisdare satisfacereque contemnentis conde tio, nedum comminatio omni jure subnixa s cedat firmissime obtinebit. Vos tamen cum ctum canibus datum, margaritas porcis exp lapides sanctuarii in platearum capitibus disp cernatis, etiam de comminatione et quod long nus est de admonitione, adversus me indigna Fratres, nolite errare, Deus non irridetur, increpatio super me et super vos dicentis: *muti non valentes latrare* (*Isa.* LVI): et item pheta: *Tui viderunt tibi falsa et stulta, nec a bant tibi iniquitatem tuam* (*Thren.* II). Quod q vis subditis dicatur in prælatorum increpati retorquetur. Amoveamus ergo silentium; quentibus scelera nuntiemus, ne divinum in mus judicium et gehennæ æternæ incidamu plicium. Constituti enim sunt sacerdotes ju super gentes et regna, ut evellant et destruan perdant et dissipent et leges iniquas evacuent tenus ædificent et plantent, et leges æquiores i cant. *Labia* siquidem *sacerdotis custodiunt tiam et legem requirent ex ore ejus* (*Malac.* II) ipsi de ore principis. Legem utique a sacerdo quirunt terrarum populi, principes Christiani rum est ecclesiasticis institutis parere, non iniquas sacerdotibus et Dei ministris indicer his dissensit Justinianus, piissimus princeps, di Nostræ leges non dedignantur imitari sacros nes. *Væ his qui condunt leges iniquas* (*Isa.* x quis judiciis suis Dei judicia subvertentes. Væ clis et eorum imitatoribus. Legem nobis posu minus, legem sanctam et immaculatam, a convertentem, Evangelii legem loquor, apostol instituta, Romani pontificis decreta: quibus ligandi solvendique potestatem tam reges et cipes quam populos universos contulerit, co quoque leges quibus arctarentur omnes auc tem concessit. Quam Romanam Ecclesiam ob incunctanter scimus. Cujus institutionibus h contrarias sancit non solum ut contumax, s lut hæreticus si canonis scriptis creditur, j sime coercetur. Proinde ne silentio meo præ retur consensus, de consensu procederet r consuetudines quas avitas dicitis, sanctæ næ Ecclesiæ matris nostræ sanctionibus con cum auctoribus observatoribus et defensoribu thematizavit; quas ut anathematizatas hab vobis præcipiendo mandavi et mando; al metuendum et vobis ne Dominus accinctus f dine apprehensis scuto et armis terribilis e in adjutorium legis suæ, perdatque universos

ontrariam statuentes observantes pariter et A
dentes. Consuetudines vero regni legitimas obndas omnique devotione amplectendas cenuas velit nolit inimicus homo reverenter obbo. Duo quidem judiciorum more solito canoet legum tramite custodito operatus sum. De ue me lapidare quæritis, et antequam vobis ter quibusve ex causis ea fecerim innotuerit ntentia inique lata et judicio perverso mihi astis. Verum justissimo Dei judicio contra ctum existimo, ut in laqueum quem mihi pais, incideritis. Cum enim, quo pacto et quatea fecerim, ignari essetis, sicut vestro significaripto dicentes primo mihi fuisse de re cognoum, deinde super re cognita ferendam senten- nihilominus tamen super eo quod justissime
B
m est me condemnastis, in eodem vos ipsos mnantes. Nam in fratrem nostrum Saresbem episcopum pro eo quod contra domini paandatum et contra nostram prohibitionem sub nmunicationis pœna emissam, Joannem de fordia ipso jure excommunicatum in decanum ovit, potius decernentibus canonibus depoum, suspensionis sententiam ejus inobedientia prius cognita de ipsius confessione non post um cognoscenda rationabiliter tuli. Cujus in entiarum non prosequimur delictum, ne ipsius nur augere supplicium. Joannes vero de Oxena pro vulgatissimo crimine, quod si vellet ini patrati sceleris flagrantisque adhuc maleficii ntia ipsum convincente non auderet, excom-
C
catum denuntiavi et anathematizavi. Notum iim et notorium quomodo minister vinculi initis atque colligationis impietatis fuerit, cujus mirio ope et consilio schisma fere sopitum excitatum festissime cognoscitur. Ex quo non minus hæs quam schismaticus esse convincitur. Nam tici justissima interpretatione probantur, qui vel argumento a tramite catholicæ religionis, vel te Romanæ Ecclesiæ deviasse deteguntur. Leve n non est, sed validissimum argumentum hærecriminis in conspectu regis Teutonicorum et in lorum præsentia commissi. Cujus fere per unim orbem distraxerunt programmata iniquitatis llum Joannis ministerio colligatum continentia. n nec domini mandatum a crimine excusat cum
D
servis in his quæ habent facinoris atrocitatem nis obsequium præstantibus minime ignoscatur. nisit ergo Joannes piaculare flagitium quod nulla tentia perpetuo eum comitante infamia oblitepotest. Lapsus est enim in hæresim et schisma natum, de participio et damnatorum consortio mmunicatus ideoque Romani pontificis sententia ieatus, a cujus vinculo quemquam præter Rom pontificem, aut circa ejus mandatum eum lvere posse, non est mihi liquidum. Nam quiue erroris vel schismatis semel damnati contas maculaverit, principis sententia damnationis ictum fore canones censuerunt. In quem non

nova scita promulgata sed in auctorem jam prolata exercenda sunt: scilicet ne judex eum quasi non damnatum damnet, sed damnatum pronuntiet. Quem ergo jura delicti genere damnatum et excommunicatum declarant, nec non deponendum sanciunt, hunc si excommunicatum denuntiavi et velut anathematizatum abstineri mandare ausus sum, mirando succensetis. Potius de silentio contra me justissime indignaremini qui de canonum observantia in me scandalizari videmini. Cavete a fermento Joannis, ne, quod absit! de ipsius participatione commaculemini cui nostrum nullus communicare debet etiam si inconsulto animi calore ut me calumniamini ipsum excommunicassem. Si forte veneranda consilia nobis observare licet in quibus ei quem episcopus etiam, iracundus cito et aspere commotus excommunicavit, antequam legitime examinetur et plene cognoscatur utrum excommunicari meruerit, neminem communicare debere sancitum perspicue patet, fortius a Joanne cum ipsum jure mandante velut anathematizatum abstineri mandaverim vobis abstinendum est. Ut enim canonica decernit sanctio, excommunicato absque sui ordinis periculo scienter nemo communicat. Hæc si quis studiosius attendat, fratrem nostrum Saresberiensem episcopum ad tempus juste suspensum, Joannem Oxenford, anathematizatum fore et hujusmodi non irrationabiliter denuntiatum esse advertet. Propterea si appellationis obstaculum ne, sicut dictante justitia et jure mandante, in præfatos animadverti vos aut vobis forte subditos procaciter resistentes publice ac pertinaciter delinquentes corripiam, opponitis, videritis vos ipsi utrum appellatio ne contra inobedientes et publice delinquentes judiciarius vigor exerceatur emissa sit admittenda. Profecto ut versuti juris et appellationis subornatæ præstigia delinquentium ultionem excludant, ac sic delinquendi libertatem inducant, periniquum videtur. Sin vero ne vos injuste condemnem, sicut illos nostrum quidam me corripuisse opinantur, quod tamen secus esse sapienti persuasum est, appellando intelligitis more suo et jure optimo, procedit appellatio, eamque, promptus exaudio. Absit a me ut contemptis Patrum institutionibus in vos quidquam statuere præsumam! Quod autem ne in dominum nostrum regem, sicut summa deposcit justitia, animadvertam appellastis, satis mirari nequeo. Cum appellationi a me celebriter exhibitæ reverentia debita omnino contempta, ipsum me exspoliasse eosque quibus Cantuariensis Ecclesiæ et pauperum bona administranda commiseram repulisse, clericis meis ecclesias suas contra omne jus et fas abstulisse senes cum junioribus, lactentes cum lactentibus proscripsisse, nobis, et utinam non universo fere orbi, manifestissime notum sit! Non enim ignoratis, fratres, eum legis beneficio indignum, qui in eam committere non desistit, præsertim ejus legis cujus observantiam in alterius contempsit jacturam. Jure siquidem gentium approbata est æquitas in paribus causis, paria jura desiderans. Sane indignari nemo

debet id in se quandoque pati, quod in alterius persona æquum fore crediderit. Quare prius est ut dominus meus rex ecclesiastica jura observet, non conculcet, ab Ecclesiæ Cantuariensis et mea meorumque injuria desistat, si appellationis remedium imploratum, si tamen imploret, aut sibi ab aliis implorari placeat juste obtinere velit. Incognita est juri jurisque peritis appellatio ne qui ecclesiarum et pauperum bona usurpaverunt, usurpata quo pacto volunt consumunt, corripiantur exhibita. Appellationis enim beneficium non rerum ecclesiasticarum invasoribus aliosque opprimentibus, sed oppressis et injuste gravatis legum et canonum clementia in remedium contulit. Quo jure, qui appellationis jura subvertit, appellat? Quo canone, qui canonicis sanctionibus sua proponit instituta perversa, canonum invocat auxilia? Qua lege, qui leges iniquas in subversionem Ecclesiæ Dei et ministrorum ejus oppressionem condit, legum implorat remedium? Fratres, quæ scribitis quæque ipse mecum sollicitus revolvo et anxius, me adeo angunt, ne quid mihi et Cantuariensis Ecclesiæ magis expediat, plene discernere valeam.

EPISTOLA XVII.

EPISTOLA CANTUARIENSIS THOMÆ ARCHIEPISCOPI EXSULTANTIS, RESPONSALIS AD APPELLATIONEM EPISCOPORUM ANGLIÆ SCRIPTO FACTAM ET AD QUÆDAM ALIA SIBI AB IISDEM OBJECTA.

THOMAS D. g., etc.

Fraternitatis vestræ scriptum quod tamen, etc. [*Vide Epist. S. Thomæ, infra, sub num.* 75.]

EPISTOLA XVIII

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS AD WILLELMUM CARNOTENSEM ELECTUM.

Cum ergo arriperem calamum ut verborum filis epistolaris eloquii talarem fulgidam et polymitam vestem texerem, in quo et charitatis mutuæ præstarem officium, subito cecidit manus, obriguerunt digiti et stylus ipse quasi esset dolentis animi conscius obducitur situ; objurgans et dehortans, ne dictionum solemnia et verborum lenocinia quærerem: nam qui quotidie cogor amara bibere, dulcia mihi amantissime quando possum tibi propinare. Dicit siquidem Scriptura quod musica in luctu importunan arratio est: cithara vero mea in luctum versa est, organum meum in vocem flentium, nam ut reliquam exsulantium multitudinem taceam, quæ tam injusta unius percussione multatur et exsulare compellitur, ubi nulli parcitur sexui, nulli defertur ætati in me tamen præ cæteris confirmatæ sunt iræ et Anglorum regis irruit furor, qui me in meo jam confirmavit exsilio et eo regnum agente omnem mihi spem reversionis ademit, sed benedictus Dominus Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, eo enim ipso me juxta Evangelii vocem beatum pronuntio, siquidem persecutionem patiens et socius propter justitiam patientis. Memor etiam qui tyrannus omnis cœlestis opificis malleus est et modico tempore sinitur A malignari. Præterea Dominus mihi in tribu hac auxilium dedit certum spei meæ refugi enim solus post Deum refugium meum es a t tione quæ circumdedit me, sed hæc cursim cincte pertranseo, ne in adversitate positi præteritæ dilectionis munera tua potius q videar quæsivisse. Scias etiam, amantissim in Christo veram esse illam me Romanis tiam quam condiximus, cum mutuis aliqu secretis foveremur alloquiis, qui ponunt lu nebras et tenebras lucem : quorum dextra est muneribus, et quæstum æstimant piet solum quæ suæ sunt quæritantes, non qu Christi, et utinam quæ sua, si ab alienis c nusque continerent! Fratres est profecto ju B phetam Ephraim quasi columba non habe arietes non invenientes pascua, abierunt fortitudine, ante faciem subsequentis, sapi ctum est satis. Ut tamen aliquid apertius e illi qui se faciunt summos Christianæ militia nullatenus audent ex adverso ascendere, mu opponere pro domo Dei, sed jam terga præb et lucernam justitiæ posuerunt sub modi regem illum Anglorum quam angelorum Do metuentes, et certe nisi me angustia te etiam styli verecundia prohiberent, tanta modo ingererem, quod ne dicam brevem, se omnem epistolarem excederim modum. Atta ipsorum insuficientia imo potius de consumm litia disserens cogor finem facere ubi finis n

C

EPISTOLA XIX.

EPISTOLA HERBERTI JAM EXSULANTIS AD GREG ABBATEM DE MALMESBERIA.

Amantissimo sibi in Christo abbati de Mal ria, suus H., miserabilis nunc et exsul, g cum gaudentibus et cum flentibus flere.

Quod mihi vel nunc ut tuæ charitatis destinarem, sera sed optata diu occasio o omne mihi gaudium est. Supplicavit horum b ut aliqui de amicis meis in Anglia scriptas gerem preces : annui cito et arripui calamu aptato vix formato primi characteris apic tremuit manus, hæsitavit animus, dehortan ne scriberem, eo quo vix unus adversitatis a cum tam multi prosperatis sint, et ut illum insignem a nobis vero elongati sunt amici D ximi et noti nostri a miseria. Scio etenim fa lebri divulgante jam ad aures vestras perve de his quæ his diebus facta sunt, quot et q videlicet propter justitiam sustinuerit opp Cantuariensis noster, cujus passionum ego sum, verum sicut abundant passiones Ch nobis, ita et per Jesum Christum abundat latio nostra. Compatiuntur enim nobis et r regna compatiuntur etiam nec hæsito, s illius civitatis concives, utpote quorum m easdem passiones et miserias transierunt. dem ipsorum in Psalmo vox est : *Transivi ignem et aquam* (*Psal.* LXV) et horum p transierunt, qui eamdem Salvatoris civitat

ı loquor Cantuariensem Ecclesiam,dum bernaculo carnis militarent, inter pe- :unt tam prudenter, contra hostes dimi- m fortiter et triumphaverunt tam po- quod dicimus certius doceatur exemplis, ıuamplures ex his qui de terra Ægypti civitatem jam dictam inter præsentie vi- pericula,quorum revera omnium enar- :im catalogum epistolaris eloquii bre- ›nderet: sufficit interim tres in medium ınstanum videlicet,Elphegum et Ansel- um memoria in benedictione est et no- a in libro vitæ. Jungamus ergo et tole- 'umdem passionum ac miseriarum, in adhuc pro tempore versamur, et in ›si dum adhuc in carne essent vesrsati ıt ambiguum inter quot et quanta peri- uam domus Salvatoris ecclesiam rexe- a etiam usque ad sanguinem restite- ıus oculos et respiciamus prænominatos medium si non vultus vulnus tamen edius enim eorum stat quem nos scimus ıper dilectos rubicundus, stat enim mar- ıns et triumphans toto lacero corpore: phegus est iste cujus vulnera vestra ›rba,adeo ut et in ipsius corpore vul- uc exstent cicatrices crudi,aspersio san- ›rberum livor, imperatoris sui chara- ›ns et pro civitate sibi credita quæ susti- mo omnium Patri repræsentans, eo ipso ui imago et Crucifixi sequela; et puto ve- Domini hujusmodi commilitones Christi ıristo tali corporis schemate appare- ›bunt tunc in quem pupugerunt, roseum rum chorum saucium caput cum mem- atorem cum suis, illam agni familiam 'igine mundi. Sed transeamus nunc so- ovium occisionis multitudinem; Elphe- ›st qui fortior stetit inter ictus lapidum ıuam Adam inter ligna deliciarum in ortior fuit inter lapides quam Adam in- Adam odore pomi olfacto mox cecidit At inter lapide stetit Elphegus immo- ›ties, ut arbitror, inter lapides pro suis ›us exorabat ut et in hoc se alterum no- ıum exhiberet! Quoties omnis ad ictus vel genua curvans tam piis precibus tam ›abat cœlos, et penetrasse non diffido rte sanguine respersis et lacrymis orans ıns: « Pater sancte, non pro mundo ro his quos dedisti mihi, pro civitate quam mihi indigno commisisti! » Id n in præsentis vitæ naufragio inter ta- , Dunstanum pariter et Anselmum oras- ium est, qui, etsi calicem non ex inte- ›hego, guttas tamen ejusdem amarissi- unt, quorum uterque proscriptus bis lactus est, terram in corde maris sitam ı difficultate egressi, persæpe etiam

A urgente principum commotione incerto se navigio commiserunt, sustinuerunt injurias pelagi propter justitiam, nihil secum portantes. Horum præconiis ego totus jam devotus insisterem, nisi quod nec nova referre ignoranti nec tanta materia epistolari angustia pateretur arctari. Ut igitur morem geram epistolæ legentibus auribus parcam, aliquid tamen de præfatis vigilibus addens eo quod ab ipsorum recordatione inter præsentes angustias avellar invitus. Nam potissimum hos tres vigiles in sancta summæ Trinitatis ecclesia, tanquam civitate regis magni cernimus esse constitutos, qui eam speramus protegant die ac nocte, id est in vita et morte sua. Nec enim eos tam inhumanos fore arbitrandum est ut cujus fuerunt in vita rectores ac princi-
B pes, ejus sint in morte contemptores, quin etiam credibilibus tanto in morte hunc ipsorum potentius protegant, quanto amplius post ipsam confirmatus est principatus eorum. Cui namque posset venire in dubium ipsam, quam adhuc peregrini inter pericula rexerunt tam prudenter, pro qua et inter hostes militaverunt tam fortiter et de hostibus triumphaverunt tam potenter, nunc facti cives et domestici Dei deserant tam crudeliter, prætereant tam ingratanter, pro qua tanquam boni vigiles sæpe in orationibus pernoctantes tam crebras, tam devotas fuderunt orationes, furtivis frequenter respersas lacrymis et ejulatibus interruptas, eo magis lucidas quo magis absconditas et eo puriores quo secretiores. Denique et eorum sepulcra sunt
C apud nos gloriosa; in honore corpora et in magnificentia spiritus. Quæro ergo, nihilne nobis amplius miserebuntur? qui est se per easdem passiones et miserias transisse meminerunt quod Cantuariensi nostro causam suam commiserunt et sedem. Quid ergo, ipsi per ignem transierunt et aquam et nos in mediis ignibus et fluctibus delinquunt nec saltem manum apponent periclitantibus filiis? Non est ita, bene tecum agitur, o Salvatoris, o magni regis civitas! O mater nostra Cantuariensis Ecclesia, de cœlo et de terra veniet auxilium tibi: qui custodiunt te non dormitant neque dormiunt, custodes tui angeli sancti: vigiles tui spiritus et animæ justorum sunt: de tuo utero sunt egressi a quibus auxilium flagitas. Vigiles etiam tui sanctum est Eccle-
D siæ Cantuariensis collegium et quotquot sacri sunt in ecclesia Anglorum conventus, qui die noctuque psalmis et hymnis et canticis instant spiritualibus qui pro nostræ imo Salvatoris domus defensione frequenter in lacrymis et orationibus pernoctantur. In his spem nostram ponentes, celebre nobis inter mala solatium est nec absorbemur a tristitia, potius ut verum fatear lætatur et exsultat anima mea. Lætatur certe et exsultat, quia est nobis auxilium in patria, est et in via, habemus arma a dextris et a sinistris. Lætamur, inquit, et exsultamus, quia cœlestis illa curia ex nobis habet quibus sit cura nostri, qui nos suis protegant meritis informent exemplis et confirment miraculis: lætamur quod

angeli nostri ascenderunt ad cives suos, qui pro filiis captivitatis legatione funguntur, corda nobis concinent beatorum, vota illis intiment miserorum. Benedictus Dominus Deus Israel, qui tantorum pontificum ministerio visitavit plebem suam, et nunc assumptus iis in sanctam civitatem nostram non desinunt consolari civitatem captivam.

EPISTOLA XX.

EPISTOLA HERBERTI AD ALEXANDRUM PAPAM IN PERSONA TH. CANT. ARCHIE. IN EXSILIO POSITI.

Domino et Patri suo A. Dei gratia summo pontifici, ejus filius T. Cantuariæ dictus episcopus, abundare fortitudinis spiritu.

Omne gaudium existimo, dilecte Pater, eo quod tribulationum vestrarum ego particeps esse meruerim, sperans quoniam sicut fui socius passionis, sic ero et consolationis. In Christo namque Jesu cooperante confido et bonam nobiscum spem reporto, quia eo duce perveniemus ad bravium qui nos movit ad cursum, et eo jubente sub regimine vestro perveniemus ad portum qui movit procellæ spiritum. *Dixit enim et stetit spiritus procellæ et exaltati sunt fluctus ejus. Ascendunt usque ad cælos* (*Psal.* CVI). Sed quid? Post *usque abyssos descendunt* (*ibid.*); nam fluctus maris sunt, et ecce qui ecclesiasticæ pacis auram turbaverunt, *turbati sunt et moti sunt sicut ebrius, et omnis sapientia eorum devorata est* (*ibid.*) Effusa est contentio super principes et erraverunt in invio et non in via. Nam sicut verborum celebre est et litteris mihi significatum accepi, insignis ille schismaticus qui singularem quærit in mundo principatum, multos vero in errore consortes, animo mirabiliter consternatus est, conquerens se ab homine, sicut dicit, iniquo et doloso deceptum Anglorum rege, eo quod secum in veritate non steterit, præsertim cum statuerit quod absque occasione post festum Beati Michaelis ad octo dies venire ad colloquium suum et jurare faceret sexaginta episcopos antipapæ illi Guidoni Cremensi: nunc vero occasionem quam amovit prætendat guerram videlicet quam in Wallia habet. Hinc, sicut aiunt, dissolvetur omnino amicitiæ fœdus quod constat in Christi morte contractum. Squama siquidem squamæ conjuncta est, sed spiraculum vitæ non ingredietur per eas. Nam Dominus est qui dissipat consilia gentium et reprobat consilia principum, et adhuc litteræ multum constanter asserebant, quod Trevensis et Magdeburgensis et Saxeburgensis cum quibusdam suffraganeis suis, et filius regis Conradi, et dux Orientis avunculus ejus, et dux Bertholphus de Ciringia, et dux Welpho et Fredericus frater domini Moguntini, et alii quam plures fautores juraverunt de novo imperatore faciendo, nisi iste de parte Ecclesiæ et libertate Alemanniæ ad eorum arbitrium steterit. Præterea ille alius, qui parvitatem meam imo in me celsitudinem vestram tam pertinaci mente et tam gravi persequitur plaga confusione duntaxat et pudore induitur, eo quod in abundantia virtutis suæ adversus inerme hominum genus ex-

A braccatum et pannosum prævalere non poss
et gravant multiplices suorum defectus ne
sumptus quotidiani, utpote qui in gente in
tenui nequaquam alia valeat invenire spolia
quam hostium capita. Unde est periculosa con
ubi redemptio corporis non nisi anima est,
dis sollicitudo ubi dies singuli cum mortibu
dianis exspectantur et sumptibus. Nudiuste
Christianum illum Francorum regem Lud
venerabilis frater noster Rotomagensis archi
pus destinatus venit. Quem admonitione
crebra prece et persuasione multa de conf
tione facienda cum Anglorum rege in aure
tans, convocatis omnibus qui tunc interera
lam responsum tulit dicente rege quod An
B rex satis ei fuerat obligatus, et adjiciens q
cætero nunquam cum eo novum amicitiæ fœd
traheret, si non prius quodcunque imperato
verat id totum objuraret. Rex ita coram o
quasi pro jam facto hominem deridens, et
juria facilem notans; Rotomagensis vero re
Anglorum regem imperatori nil contra Fran
regem seu regni ipsius coronam jurasse, eti
modum discessit. Hæc omnia mihi ipse rex
corum significavit. Intimatum etiam mihi e
jam dictus frater Rotomagensis litteras a re
gliæ recepit, quibus contineatur regem velle
vertar in Angliam, si tamen judicio episco
terræ et aliorum quos vocaturus sit me su
quæ objiciet supponere velim. Præterea de c
C tudinibus, imo de subversionibus illis quas
in scriptum, nullam, sicut asserit, arbitrat
quam seu legi Dei adversam. Si qua tamen
id quorumdam fratrum nostrorum coepisco
quos jam ipse selegit et designat, committe
mini, videlicet Eboracensis archiepiscopi,
niensis episcopi, Wigorniensis episcopi, B
diensis, aliis citra mare adjunctis Rotomag
chiepiscopo, et episcopo Baiocensi; appell
vero ad vos omnino diffitetur inhibitas; ha
regis litteras Rotomagensi cum suis propriis
relatum est vestræ jam sanctitati transmis
certe factum præsumitur rege conscio et
Accepi etiam fratrem nostrum Londoniensem
vestræ beatitudini litteras quasdam des
D quibus doceatur regem sicut dicit nequaq
coegisse ut terram exirem, et potius velle
ditum meum, si tamen judicio pareum su
sicut jam diximus, quæ mihi objecturus sit.
demum in litteris supplicat, ne terra sub in
ponatur, et ideo nunc, Pater sancte, evigile
tio vestra, nam singula verba hæc retia s
frustra ante oculos pennatorum jaciuntur
est enim quod inter præfatos episcopos,
quarum legum quærit examinatores qui fu
ctores, præterea cum non sit minorum judi
cussio hæc, quorum super ecclesiasticis n
ctio nullave interpretatio, dispensatio vero
commissa est. At vestra in his singularis

Quod vero appellationes diffitetur inhi-
ua certe æquitati favet, sed manus mul-
sa est. Nec est enim qui auderet ob ap-
suffragium, singularis primatus tui nomen
n terra. Trahuntur passim omnes ad cu-
; populus ita et sacerdos, et Christus a
icatur adhuc. Quod vero de reversione
ificat, interposita conditione præfata,
in pauperem respiciunt, sed insidiatur
in spelunca sua. Insidiatur certe ut ra-
erem dum attrahit eum. Evigilet se
is mei sapientia ad istos qui mihi ten-
ueos, et attendat quanta sit persecutio
ıta et fraudulenta, ubi vis et dolus com-
ıbi malitia potentiam sociam habet. Unde
ciens et prudens mihi injicere compedes
ıqueis, incidere foveam. Vereor me se-
flammam mittere. Transivi semel per
quam; secundo jam opus erit ut pro in-
ullo commodo certis me opponam peri-
ertim cum in illo conventu nequaquam
ii dicere veritatem impune qui pro jam
ate et apostolicæ sedis obedientia, tantam
severitatem, ut a filiis Ephrem qui mecum
ınderunt sed sine me in die belli conversi
ır perjurium incurrisse et majestatem re-
iisse. At satis impudenter militem in prælio
m objurgat mulier manens in domo. Quod
dominus rex, me minime coegisse ad exi-
non esse opus nunc quasi de novo exitus
ere causas, allegare metus argumenta et
apologeticum scribere. Nec enim reor,
ater, a memoria vestra excidisse quot et
stinuerim in profundo pericula, ex quo ju-
nigavi in altum ut retia laxarem in ca
ı tam gravi vitæ meæ naufragio, ut relicta
udus vix evaserim, demum in laboribus
ad sinum misericordiæ vestræ velut ad
luntatis deductus. Quod etsi ego siluero,
lamat. Forte et dum ista recolo et quæ
ovit loquenti vestra compatitur mihi cle-
rnitas. Qui cum essem nutritus in palatio
alis et condiscipulus Augustorum, solus
orales sudores aggressus sum, solus atten-
ere, solus Christi injurias propulsare, so-
mei nomen confiteri in terra, et ideo tor-
ıvi solus. Præterea nulla ratione nisi prius
npunitate corporis mei reverterer ad gen-
uærit animam meam, facta etiam ex in-
i et spoliatis pro me ablatorum restitu-
ı recolat, quæso, discretio vestra, quanta
nna tempore istius regis sustinuerit An-
clesia in episcoporum expulsionibus,
ılso sanctæ recordationis Joanne Wirgo-
scopo post venerabili fratre meo filio ve-
o Wintoniensi qui sine omni restitutione
ı tria marcarum millia perdidit. Unde et
ıuc facilitas veniæ tribuit securitatem de-
. Sed faciant cum domino rege adversus

A parvitatem meam, quantum Deo permittente libuerit et licuerit, includant, excludant, proscribant; ergo certe, Dei gratia inspirante et persequente, decrevi pati pro lege Dei mei, nec, ullo cogente metu seu favore aliquo eorum, unquam ero consentaneus in culpa, quorum nolo esse consors in pœna. Decrevi etiam satius in exsilio mori, quam tribuere hoc exemplum grassandi in dotem viduæ et patrimonium Crucifixi. Tu vero de cætero, sancte Pater, memento quia pater es cujus est misereri semper et parcere. Nec attendas flagellum meum quia homo valde peccator sum. Sed si manus Domini tetigit me et adhuc extenta est super me, permitte me solum ebibere calicem miseriæ meæ. Respice super filios tuos, qui mecum sine causa tam dire tam
B inhumane proscripti sunt et ejecti, quia licet sint feliciter miseri, quos constat non meruisse quæ perferunt, ipsorum tamen tribulatio meam miseriam cumulat. Respicias igitur, pastor bone, super oves pascuæ tuæ. Vestrum enim est oves errantes et dissipatas per nebulas et avia deserti quærere et ad pascua reducere. Quia Christi vicarius es, opus id probet. Leva manus in superbias eorum qui malignantur in sancto. Increpa feras arundinis; dissipa gentes quæ bella volunt; confringe in die iræ tuæ reges et in nationibus judica, ut quemadmodum es Pater misericordiarum, sis et dominus ultionum, judex justus et fortis, terribilis et auferens spiritum principum, terribilis apud reges terræ, ut sicut Christi te scimus vicarium Christi
C ministerium impleas. Oro igitur et iterum oro, vicarius Christi, christus Domini, Christi injuriam amodo ne dissimulet. Verum verbum illud tritum jam et commune mihi suspectum est quod sapientibus nostris caro revelavit et sanguis: *Exspecta*, inquit, *reexspecta* (*Isa.* XXVIII), non est tempus vindictæ sed sustinentiæ in tanta, inquiunt, multitudine inimicorum Ecclesiæ. Oro, Pater, sustine paulisper et supporta me tantæ majestati non tam temere quam timide hæc loquentem: mira certe, imo monstruosa sapientia hæc ut tunc sine causa portetur gladius sacerdotii, quia multi sunt adversarii Christi, quasi athletis Christi ad tempus cedere, curvare genua, solvere manus, et gladium in vaginam convertere tutius sit adversariorum mul-
D titudine territis. O cæca mundi sapientia supina nimis et crassa, enervans omnem fortitudinem fidei, suffocans censuram judicii et quæ lucernam justitiæ ponat sub modio. Pro quibus propheta: *Aperi, Domine, oculos eorum, ut videant, quia plures nobiscum sunt* (*IV Reg.* VI). Non diffiteor tamen persæpe parendum tempori, interdum aliqua dissimulanda sustinenda multa: dispensanda vero nonnula, at idquidem bene fieri si salva justitia fiat. Sed ut taceam tam dirum et Christianorum principum temporibus inauditum exsilium, ubi unius percussione tot et tanti multantur, et multa alia enormia quæ in Anglorum fiunt Ecclesia, quomodo erit salva justitia, ubi secundo vinctus ducitur Christus ante

præsidem, ubi et Petro adimitur sui apostolatus officium. Nam passim trahuntur clerici ad judicia sæculi, sacerdotes ligandi et solvendi potestatem libere exercere non audent. Age igitur, homo Dei, quorum tenes hæreditatem induere fortitudinem : excute te, fili excussorum, accingere gladio tuo super femur tuum ; exturba et dissipa tuam hæreditatem dissipantes, ne potestas tanta sine causa gladium portet, nunc præsertim cum in Christum Malcus et in vasa templi Balthasar manus extenderit. Nam confido in Domino quia ut viderit gladium venientem super terram buccina insonante, inimicus ille convertetur in fugam, qui eo quod ex adverso non ascenderimus gloriatur nos terga præbuisse et linguas taurorum abscidisse, sicut propheta suus Merlinus inter cætera istud longe ante de eo sicut gloriatur vaticinatus est et linguas, inquit, taurorum abscidet. Qui tamen nunc ex solo metu, et tuæ majestatis offensa dolo et calliditate quadam se humiliat. Nam viri callidi et dolosi proprium esse solet tunc humilitatem prætendere, cum metus in causa est vel aliquid obtinere voluerit. De qualibus Scriptura dicit : *Est qui humiliatur nequiter et interiora ejus sunt plena dolo* (*Eccli.* XIX). Tu igitur princeps Christianæ militiæ expergiscere, gladium tuum amodo non recondas, sed exseras, præsertim cum alter ejus immineat gladius, non verbi dico sed ferri, ut ita iterque Ecclesiæ serviat. Nam propterea *irritavit te*, Domine, quia *dixit in corde suo* : *Non requiret* (*Psal.* IX), imo quod verius non audebit, inquit, requirere. Sed *exsurge*, Domine, *in ira tua* (*Psal.* VII) et retribue abundanter facientibus superbiam et murmur universæ terræ pro sanguine meo, adversum te ulterius ne dissimules, aut si murmur terræ non audis exaudias clamorem sanguinis. Clamavit enim sanguis meus ad te de terra. Age ergo, vindica sanguinem servorum tuorum, non unius dico sed multorum. Memento, quia brevis est dies tuus, ideo operare, dum in die es, dum in via es, dum adhuc in pugna es, non differas ultionem quia tempus justitiæ est, Non recondas gladium, quia tempus belli est. Non abjicias sarculum, quia tempus putationis est, ut tanquam prophetarum filius facias opus prophetæ, evellas et destruas et dissipes et ædifices et plantes, si quo minus sanguis meus ab omnium judice de manibus tuis requiretur. Hæc prædico tibi et iterum prædico, ad justitiæ ostium pulsans, ne si forte ab hac luce ad regnum tuum migraveris, improperetur tibi a cœlesti militia, quod filium tuum in profundo in tam gravi naufragio ad te clamantem dereliqueris, nec periclitanti pro te apposueris manum. Ubi et interrogabit te summus omnium judex cur non posueris animam tuam pro me qui ipsius exemplo meam jam semel posui pro te, ipse vero pro me et te. Ubi etiam interrogabit te summus ille omnium judex quare justitiam et veritatem tuam absconderis vel ad tempus etiam conculcari sustinueris, quasi impotens sit primos et graves adversantium sibi

A impetus sustinere, nisi ipse in primis co
qui et justitia et veritas est. Nisi fallor n
tunc locus dissimulationis in causa liquid
veritatis, ubi ipsa veritas judex. Dispen
dem seu dissimulatio, in cæteris quidem u
non violetur justitia, alioquin plurimum ti
bet modicum fidei fortitudinis nihil. Und
dam ait : « Agnosce vocem ejus quia de p
tuis est. » Verbum Dei non est alligatun
dispensare, noluit dissimulare, donec c
evasisset angustias, donec solveretur a c
cum omni fiducia operabatur in vinculis
ne periclitaretur, sed ne etiam minus d
justitia. O quam felicia illa apostolorum
quando nec purpurati nec infulati, nec
B incedebant, non micabant gemmis, non
sericis, non pennis coronabantur, non au
tove suffarcinati, non stipati mitratorum c
erant examine ministrorum. Tunc absque
inde se nudos contemplabantur quod hon
essent ad laborem, non ad honorem, ad
non ad gloriam. Memor esto, sancte Pate
tam sanctæ cognationis tuæ quæ fuit ab in
sideres opera ; opera Adriani, Anastasii,
sed præ cæteris Petri et Pauli, et aliorum
rum catalogo, a quibus tota tua emanavit
nerosa posteritas, ut in auro intextis et seri
scas te excussorum filium et piscatorum h
Puto si isti parentes tui mecum adhuc in
verent, adjuvarent et naufraganti filio ap
C manum. Nec ob id ista locutus sum quin s
facturum similiter, qui tibi tam nobile g
dicas constantia animi, fortitudine fidei et
morum hæreditate. Spero quidem nec hæ
te duce, te rectore, navicula mihi credita in
luptatis deducatur, et procella mea statuetur

EPISTOLA XXI.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS AD HENRIC
CENSEM EPISCOPUM IN NOVITATE PROMOTIO
IN QUA EPISTOLA NONNULLA SUMPTA SUNT
CTATU BERNARDI CLARÆVALLENSIS QUEM
PRECES PAPÆ EUGENII.

Inter scribendum hæc, imo priusquam sc
mox steti et hæsi et cum stylum et tabu
puerim, necdum exaratis aliquibus præ
D quii notis suspendi organa mea, dubius ad
quo dictionis genere ego loquerer nunc a
num meum. Nam diversos etiam et adver
bendi characteres imperabant hinc clara et
mutatio nominis tui, inde vero dura et asp
exsilii mei.........

[*Hortatoria, quæ sequuntur usque ad finem e*
nec ad sancti Thomæ historiam spectan
aliter unius assis æstimanda, omitto].....

EPISTOLA XXII.

EPISTOLA B. ABBATIS SANCTI CRISPINI SUES
AD HERBERTUM.

Charissimo et præcordiali amico suo

erille sanctorum ecclesiæ martyrum Crispini
piani miuister humilis, viam veritatis eli-

ıectans exspectavi promissi terminum et nihil
. Quod si tibi a languescenti memoria vel
ısum vel promissi terminus fortassis excidit,
m in nostra periisse pro certo noveris. De
.s et ad populum sermones termino statuto
ıittendos vel a te ipso deferendos mihi pro-
. Terminus præteriit, promissum infra præ-
ı adhuc languescit. Sine itaque ut quod pe-
inclusum est et intra terminum a te valeat
ısum egredi et ad me cui promissum debetur
i, ne videaris veritatem amplius transgredi.
veritatis via scienter aut ignoranter aber-
ıibi licet adhuc ad eam regredi. Viam ergo
is festinanter eligere,dum liceat, libeat, ne-
ıod processit de labiis tuis omnino irritum
Et si me ad tempus ab exspectatione mea
um doleo, latori præsentium secure potes
ittere quod cum acceptum legero,confusionis
m penitus expellit ab animo. Votis itaque
t precibus, magister optime, magistrorum
harissime, satisfacere festina,ita ut nunquam
ırem nostrum vacuum ad nos remittendi oc-
em perquiras. Excellentissimum et dilectis-
ı dominum Cantuariensem archiepiscopum
te nostra officiosissime salutare non differas,
ad obsequium nostra paratus sum exponere
. cum corpore simul et anima. Valeas et tu
on pro merito, sed ut desidero. Auferet enim
ılutem meritum, eamdem vero mediante
hristo conferet nostrum in bonis desiderium.
etiam ut desiderem affectuosius, efficiat pre-
suo reditu præsentium bajulus mihi sic in-
ı : « Hoc vobis mittit magister Herbertus
ıs vester fidelis et veracissimus.» Vale iterum.
ıno vobis et vale tertium. Tu siquidem nosti
em difficile rumpi funiculum. Cave ne alii
ıes quod præsens pagella continet.

EPISTOLA XXIII.

LA HERBERTI EXSULANTIS AD B. ABBATEM SANCTI CRISPINI MAGNI SUESSONIENSIS.

nino charissimo et honorando in Christo B.
i, H., in Domino salutem.
tus dignationis tuæ sermo hinc mihi præstitit
m hinc incussit timorem : incussat me hinc,
itur inde. Nam, ut litteræ tuæ sonant, æsti-
ne juste arguendum tanquam promissi mei
morem, sed mox velut charitatis consilio tri-
ndulgentiam ad illis quod promissum est
onem invitans. Videris etiam me levitatis
re quod juxta promissum tempus non vene-
Sed meminisse debueras quia non est homi-
ı ejus nec viri est ut ambulet et dirigat gressus
præsertim cum ego sim homo sub potestate
itutus, cui si dicitur : « Vade, et vado et domi-
eis obtempero. » Verum cum essem apud te,
bam me in modico reversurum et promisi ut

A credidi. Cum ego non venerim nunquid levitate usus sum ut sit apud me. Est et non ? æstimo quia judicio beatitudinis tuæ non solum qui verum sed et is qui falsum dicit quod putat verum, liber a mendacio sit ; alioquin apostolus pariter arguatur qui juxta promissum nequaquam ad Corinthios venerit. At vera amicitia quod sentit dissimulare non debet. Proinde est quod correptionem tuam acceptavi eo ipso indicans, quia trahere velis ut invitum ut veniam et videam te. Speo autem et adhuc quod proficiscens in Flandriam facturus sum transitum per vos et sine dilatatione. Interim vero pollicitationis meæ pignus accipias, aliquas videlicet schedulas vel paucas quas per hunc bajulum destino, quas a nobis elaboratas dignatus es postulare, qui in urbe ut videtur B similavi fastidiens et pretiosis epulis saturatus cibarii panis nostri et rusticani oleris alimenta desideras: quibus nunc in solitudine Pontiniaci pauper vita mea ne in via deficiat sustentatur. Hæc igitur accipe non tuam sed potius turbæ discumbentis refectionem, in quibus tamen si qua forte fragmenta quæ tuum quærant refocillare spiritum repereris, gratiæ non mihi sed patrifamiliæ referantur, de cujus plenitudine quæ dispensatur accepta sunt. Scripsissem plurima nisi quia me urgebat subita et inopinata profectio, ut vix una lucubratiuncula exaraverim, unde si juxta amantis votum parvæ et incomptæ sint litterulæ hæ, ne mireris. Scis enim ipse non omnino bene fieri quod præpropere vel occupato animo fiat : præterea memento quam C paucioribus tuis ista redduntur, cum tamen tu totus in libris sis. Nunc omnia super omnia, quæso, ut impensas ad Dominum fundas preces quo possit dominus Cantuariensis et qui tribulationis suæ socii sunt in isto certamine victoriam consequi. Simulque ut omnes fratres qui tecum sunt meo nomine salutentur, impendio precor, et ut memoriam tribulationis nostræ in orationibus suis habeant, moveatis affectuose.

EPISTOLA XXIV.

EPISTOLA HERBERTI AD ALEXANDRUM PAPAM IN PERSONA HENRICI COMITIS TRECENSIS.

Unico et summo Dei gratia Romano pontifici A., filius suus H. Trecarum comes Palatinus, quæ vera sunt intelligere ac novissima providere.

D Quod in præsentiarum aures clementiæ vestræ pulso et filialis dilectio monuit, et generalis quædam Ecclesiæ necessitas compulit ; nam gloria nominis vestri quæ usque ad hos dies toto orbe admirabilis claruit, jam facta est subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt multis in opprobrium versa. Quoniam ecce inimici vestri sonuerunt et qui oderunt vos extulerunt caput, nuntios dico Anglorum regis, qui revertentes de curia ad ignominiam magnifici viri et omni laude digni archiepiscopi Cantuariensis, imo verius ad sanctæ Ecclesiæ depressionem, omnes petitiones suas impletas esse gloriantur et circumquaque divulgant, videlicet quod famosas illas consuetudines, imo verius Ecclesiæ

Dei subversiones, ob quas dominus Cantuariensis exsulare dignoscitur, susceperitis, ut si ab omni episcopali jurisdictione exemptus, ipsum etiam Anglorum regem suis legibus cleri privilegia solventem tanto honoraveritis privilegio, ut si ab omni episcopali jurisdictione exemptus, factus præ cæteris regibus specialiter vester filius qui præ cæteris vestram iram et indignationem promeruit. Adjiciunt etiam quod omnem domini Cantuariensis auctoritatem suspenderitis quousque e latere vestro nescio quos cardinales miseritis, qui plenam jurisdictionem habentes causam quæ inter sæpe dictum archiepiscopum et Anglorum regem vertitur dirimant. Inter hos etiam vulgatissimus ille schismaticus, cujus etsi nomen taceo ex perjurio ad singularis primatus vestri diminutionem tam enormiter perpetrato notissimus est, tanto præ cæteris est elevatus, quanto amplius est exaltatus; quia sicut jactitat vix adhuc absolutus mox vestra manu propria per annulum aureum in decanum restitutus est, et post etiam, quod præ cæteris stuporem auget, ipsum sicut regem suum in specialem filium suscepistis, nulli, sicut gloriatur, juri episcopali subjectos. His auditis, Pater sancte, commota est terra et conturbata; rex ipse noster obstupescit, principes admirantur, irascuntur populi, et sacerdotes confusi sunt: omnes vero compatiuntur et condolent tum propter ecclesiæ subversionem quam metuunt, tum propter etiam viri amabilis Deo et hominibus desolationem præsentem, qui cum esset in domibus regum nutritus et tantam, sicut novit orbis, haberet gloriam sæculi et favorem, non recusavit tamen humeros suos virorum oneribus supponere et omnia mundi pretiosa pro justitia Christi alta mente calcare. Ego etiam, qui non modicum honorem vestrum et gloriam et diligebam et diligo, admodum contristatus sum et conturbatus, anceps tamen et dubius an si ut linguosi illi disseminant confracta sit virga fortis, baculus gloriosus, et terra de qua panis oriebatur tam subito igne subversa sit; necdum tamen plene acquiesco auditis. Proinde, Pater sancte, filii tui non spernatis sermonem prudentiæ et fidelis tuis consilium. Parcite gloriæ vestræ, parcite et famæ, parcite Ecclesiæ Dei, parcite athletæ Christi juxta illius inclyti decessoris vestri formam, quanto infirmior, estote fortior et potentior. Exsurge igitur, Domine, in ira tua, et disperde linguas magniloquas, ut labor labiorum ipsorum operiat eas. Alioquin profecto sciatis, et in brevi est, quod principes terræ super populum vestrum malignabunt consilium et adversus electos vestros cogitabunt.

EPISTOLA XXV.

EPISTOLA HERBERTI AD A. PAPAM IN PERSONA MATHÆI PRÆCENTORIS SENONENSIS.

Unico et summo Dei gratia sanctæ sedis apostolicæ pontifici A. filius suus M. Senonensis Ecclesiæ minimus, in omnibus subjectionem et fidem.

Quia semel cœpi, loquar ad dominum meum, cum sim pulvis et cinis, nam hinc zelans hæc suasit charitas, inde vero instans urget necessitas. enim auditionis ecce venit et terra commota periit cor regis et cor principum, sacerdote stupuerunt et dissolutæ sunt omnium manus; bris siquidem est et in ore omnium vox, quod tot Ecclesiæ inimicos in propria viscera conv manus, quia Christi hostibus traditus sit unic et singularis diebus nostris Christi athleta; dico vester Cantuariensis archiepiscopus, qui p gloriam nominis vestri sicut omnis Ecclesiaru bis prædicat sprevit gratiam principum, con nem sustinuit et improperium, dimisit deniq mum suam, reliquit hæreditatem suam. Auget malorum scandalum quod vulgatissimus ille maticus Joannes de Oxenforde vestro quæ præest auctoritate absolutus Saresberiensis de tus tam facile restitutionem meruerit, quasi in justitiam reputatum publicum illud perj schismatis quod, sicut mundus novit clamat enormiter in Alemannia perpetravit, cujus occa insignem illum schismaticum qui singularem q in mundo principatum: multos vero in error sortes ad gloriæ vestræ depressionem susci Quin et Joannes iste et alii regis Anglorum nu curia revertentes dilataverunt os suum et adv Cantuariensem nostrum, vel ut interpretemur ad Ecclesiæ Dei oppressionem, cuncta se impe gloriantur, et ex hoc, ut multi nomini vestro s detrahant, multam causam viri isti linguosi buerunt. Et hinc est quod universam Ecclesi ciem confusio operit. Timor enim et tremor runt super nos, quoniam in auditu hoc dii terræ vehementer elevati sunt, exspectantes i quod si in stadio præfatus Christi athleta defe ipsi sint bravium accepturi vestrum humiliand pulum et patrum vestrorum se immiscendo ha tati. Quia igitur semel cœpi, loquar ad dom meum cum sim pulvis et cinis. Non infirmet tribulatione virtus vestra, sed præcipita, Do et divide linguas eorum, ut sciat universa terra locuti sunt adversus justum iniquitatem in sup et in abusione, et fiat manus tua super filium de tuæ et muta fiant labia dolosa. Alioquin tant præsens est turbatio quantam his scripto h credere, et tamen devotus vester et fidelis v sanctitati non debuit penitus subticere. Tribuat Deus, summe Pater, secundum cor vestrum et consilium vestrum confirmet.

EPISTOLA XXVI.

EPISTOLA HERBERTI AD REIMUNDUM DIACONUM C NALEM ROMANÆ ECCLESIÆ IN PERSONA TH. CA RIENSIS.

Ven. Patri suo et fratri in Christo charissim gistro REIMUNDO Romanæ Ecclesiæ Dei gratia cono cardinali de Sancta Maria inviolata, T. Ecclesiæ minister humilis miserabilis nu exsul, modicum id quod nunc potest.

Qui quotidie cogor amara bibere, dulcia sancte Pater et amantissime mihi frater in Ch

ıare non possum. Superstitiosi potius est inter ıs et lacrymarum sordes velle sibi comparare m de specie exquisiti sermonis. Et idem est, mihi in Christo, quod in præsentiarum nolui potestate labiorum jactare qui in præsentibus is vix subsisto, nolui, inquam, me loquacitate re, quem pro facinoribus suis sicut mortuum in obscuris collocavit Altissimus. Venio igivos non indoctis humanæ sapientiæ verbis verbo crucis, quod quidem pereuntibus stulıt; his autem qui salvi fiunt, id est nobis, virest, nos etenim sumus qui Christum cruciprædicamus. Qui proposito vobis gaudio, . Audivimus enim famam et inimici Ecclesiæ ıd curiam in omni loco jactitant, quod con-ɜrunt nos principes vestri, quinimo tradideos in manum inimicorum nostrorum, etc......
.. oro ut pro præsenti tribulatione nostra et .æ causa precibus et exhortationibus scripto s, sicut optime nosti, apud Romanum pontiet confratres vestros intercedatis, etc..........

EPISTOLA XXVII.

LA HERBERTI AD CHRISTIANUM FRANCORUM RE- LUDOVICUM IN PERSONA TH. CANTUARIENSIS AR- ?ISCOPI.

stianissimo et illustri Francorum regi L., T. Eccles. minister humilis miserabilis nunc et nsignis, coronam vitæ immarcescibilis.

ia in excelsis Deo qui in istis diebus tam form excisam columnam in domo sua constituit, inter tenebrosas procellas Ecclesiæ suæ nautis, fecit luminare magnum in firmamento .tc....... inter cætera quia memor nostri Ponin solicitudine exsulantis, etc......

EPISTOLA XXVIII.

.A HERBERTI AD WALDEMARUM REGEM DACORUM 'ERSONA THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI.

ili et illustri Dei gratia Dacorum regi WAL-), T. eadem gratia Cant. archiepiscopus et licæ sedis legatus, sic uti bonis transitoriis ; mereatur æternis.

ıliorum relatione gloriæ vestræ credidimus tum quanta et nobis et nostris rex Anglorum 'it mala ex eo tempore quo ad pontificii digni-vocavit nos Deus, ira et inclementia quæ neam regem decent, pessimis usus consultoriui etiam nos adhuc persequi non desistit, sed ıctus Deus quia non habet tantas vires ad nom, quantos habet conatus. His siquidem in nanu corda sunt regum Christianum Franco-ɜgem Ludovicum et principes regni sui et maut omnem nobis honorem et reverentiam am exhibeant convertit. Verum quoniam mao nominis vestri et æquitas regia qua vos Rex decoravit ex fama celebri nobis innotuit, voquoque ut excellentiæ vestræ ex proprio manostro nostra innotescat persecutio, quatenus em in oculis vestris inveniamus gratiam. Et si

A ita fortassis decreverit Deus, consilii et auxilii vestri munimine contra inimicos nostros roborati felicitatis vestræ et pacis in Christo mereamur participes fieri pro cujus gloria nunc opprobria, delicta omnia sustinemus. Nam me tacente satis novit mundus quam fideliter, quam magnifice jam dicto Anglorum regi servierimus ante promotionem nostram, cum adhuc mundo militaremus. Supplicamus igitur excellentiæ vestræ, rex illustris, ut nobis vestrum significetis beneplacitum, et his quæ hic non scripsimus sed per venerabilem fratrem nostrum intimamus, aures clementiæ vestræ benigne accommodetis, et tanquam a nobismet dictis fidem omnem adhibeatis. Ille vos custodiat et augeat qui regibus salutem dat.

EPISTOLA XXIX.

B EPISTOLA HERBERTI AD WILLELMUM VIZELIACENSEM ABBATEM CONSULTANTEM SUPER QUIBUSDAM HERETICIS DEPREHENSIS QUI VULGO DICUNTUR DAGENEIS SEU DEONAS

Litteras charitatis vestræ gratanter suscepimus : nunc itaque super ea quibus consuluistis, ut charissimo fratri benigne consilium dare utinam tantæ foret discretionis quantæ charitatis est ! Delegavit nobis pia mansuetudo vestra quid de his hæreticis qui apud vos Deonas appellantur, deprehensis et palam etiam convictis agendum sit. Ad hæc nos divinum jus consulentes in hujuscemodi hæreticos pœnam expressim scripto jure latam nequaquam reperire valuimus. Siquidem inimicæ potestatis soboC les nuper exortæ sunt et in Angelis Christum lacerant et quos possunt labe occulta inficiunt: negotium enim in tenebris perambulans est. Verum quoniam totum hujus capitis corpus, etsi diversæ facies, in posterioribus tamen non discrepat, sed igne corrumpente quem omnes concorditer caudis trahunt, alienigenarum messes incendunt. Unde quorum est vanitas una, pœna dispar non erit. Similis enim culpæ et pænæ individua contubernia sunt. Proinde per juris consequentiam quia pœna in alios prodita est ordinaria et canonica et in hos similis juris rigor exercendus. De pœna vero hæreticorum Liberius papa indistincte loquens sic ait : « Qui contra pacem Ecclesiæ, etc., si dignitatem aut cingulum militiæ habent nudetur iis ; si autem privati, si quidem nobiles sunt, D suarum substantiarum proscriptionem patiantur, si autem ignobiles, non solum corpore verberentur, sed exsilio perpetuo castigentur. » Sunt et multa alia juris vincula, quibus hujuscemodi vesanæ bestiæ ne terræ et mari noceant constringuntur, ne lubrici evolvant, rerum damnis coerciti et exsiliis. Sed est admodum lubricum draconem in ancistro tenere ne effugere valeat. Unde isti super quibus requisistis angulosi veritatis exsufflatores et ipsius corporis quietem sibilis suis et aculeis perturbantes tuendi solius capitis causa reliquum forte corpus concisioni et injuriæ exponunt vel etiam jam exposuerunt in rerum proscriptione, nihil damni arbitrantes potius ob hoc etsi non apostolico gaudio, apo-

stolorum tamen more gaudentes ea duntaxàt parte A sui a periculo libera quæ venenatas in se continet linguas. Quibus igitur sunt stringendi vinculis, qualiter serpentes isti proterendi ne halitu suo pestifero temperatum fidei nostræ inficiant aerem? Quid juris est? nudi sunt et exui non possunt, præterea Ecclesia carcerem exsiliorum non habet, potius totus hic mundus corporis Christi carcer est exsulantis adhuc, exsiliorum insulæ Augusti sunt, non crucifixi. Præterea si veteris legis quæreremus censuram, jus quæstionem non haberet, nam caduntin ore gladii. Item si jus Romanum accedat, et ipsum erit in expedito, nam supplicium ultimum sequitur. Sed nos qui novis supervenientibus projecimus vetera, quibus et novus rex et nova lex est, zizania prohibemur colligere, ne simul cum iis eradicemus et triticum, B in hos serpentes novos quosdam juris novos aculeos dirigemus quibus mitis ac mansueti Domini mortis sacramenta dispensantibus judicium sanguinis agitare non licet, nec etiam truncationes membrorum quibuslibet personis aut per nos inferre aut inferendas præcipere, præsertim cum corporali pœnæ veteris successerit spiritualis in novo cujus nos ministri sumus, nisi quod quædam modica corporalis coercitio nobis credita est, modica adeo ut non queat dicti ultio delicti sed disciplima magistri : hoc est per verbera sola castigatio corporis, mortis corporalis seu cujuslibet membri truncatione semota. Igitur isti, qnia præterquam in ipsis forte in quo puniantur non habent restat ut velut infames cædibus publicis deputentur. Verum quoniam in villa vestra C sæculare vos habere jurisdictionem allegatis, non arbitror vos juris ordinem convertere si jam dictos vestro tradatis defensori, non dico ut corporaliter puniat sed ut coram se eos audiri faciat et terminum causæ legibus suis humanis consentaneum imponat. Præ cæteris tamen mihi videtur consultius ut ad clementissimum principem Christianissimum videlicet Francorum regem sub digna custodia dirigantur, præsertim si in errore permanserint incorrigibiles. Utpote qui de communi jure ecclesiarum omnium regni defensor sit jure et præsummus et præcipuus custos, quod sicut recolo non negatis et ne istud quod dico meo afferre videar, audiamus quid Pelagius papa Narsæ patricio scripserit. Noli, inquit, dubitare hujuscemodi homines principali auctoritate deprimere, quia Regulæ Patrum hoc spe- D cialiter constituerunt, ut si qua ecclesiastici officii persona cui subjectus restiterit, vel seorsum collegerit aut aliud altare erexit seu schisma fecerit, iste excommunicetur atque damnetur. Quod si forte et hic contempserit et permanserit divisiones et schismata faciendo, per potestates publicas opprimatur. Ecce verba patris nostri sanctæ memoriæ Pelagii. Quare si ecclesiasticæ personæ in errore permanentes et incorrigibiles, per publicas potestates debent opprimi certius et privari. Angelus magni consilii sit vobiscum ut intelligatis quæ recta sunt et opere faciatis.

EPISTOLA XXX.

EPISTOLA HERBERTI AD BARTHOLOMÆUM E[illegible]
EPISCOPUM.

Dilecto et dilectori magistro et patri [illegible]
niensi episcopo, suus H. miserabilis nunc
modicum id quod nunc potest.

Qui quotidie cogor amara bibere dulc
Pater sancte, propinare non possum. Sup
potius est inter ejulatus et lacrymarum so
sibi gloriam comparare de specie exquisi
nis. Inde est quod in præsentiarum nolui
testate labiorum jactare qui in præsentibu
vix subsisto; nolui, inquam, me loquacita
lere, quem pro suis facinoribus sicut mor
culi in obscuris collocavit Altissimus. Sed
vestræ inde absque fucati tinctione eloqu
cis mentem meam expono. Hæsitans tam
bius, nam sicut clamat mundus testamur o
urna videlicet sortis nostræ sinistra quotq
erant ad dextram prostrati sunt. Consi
enim ad dextram et videmus sed non cogn
Verum pristinæ charitatis non immemor,
vetustate temporis nec sortis lubrico solet
confortatus sum et confirmatus. Bajulus
venis probus et discretus, et tam domino
chiepiscopo quam mihi charus admodum
ptus, ad nos de Anglia veniens sollicita
pro ipso alicui amicorum meorum in An
berem, cui instanti dum sæpe et sæpius m
illa oblivionis amicum non habere replica
sperans de vobis vestri demum recordatu
omni instantia rogans ut vobis pro ipso sc
cujus tandem misertus ut nostri aliquan
reatur Deus, preces quantas in præsentiaru
et valeo sanctitati vestræ porrigo : quaten
pietatis intuitu et precum mearum inter
vestro retineatis obsequio saltem ad modic
pus, vel si hoc nullo modo placet alicui d
vestris officiose et cum affectu commend
profecto discretio vestra noverit quod min
ciosus est et alicujus probi obsequio veh
idoneus, cui nisi provideatis, revertetur
nec enim nostræ esset onerosus paupertati
dulcedine natalis soli attrahitur. De his qu
tur circa nos istorum lator plene vos instr
terit. Siquidem satius judicavi celanda hin
quam oculis in scriptura committere, quæ
cunque loquatur quidquid in se habuerit
oculorum luce manifestat.

EPISTOLA XXXI.

EPISTOLA HERBERTI AD BALDEWINUM EXONIE[illegible]
ARCHIDIACONUM.

Dilecto sibi in Christo et, ut spero, [illegible]
sociosuo magistro B. Exoniensi archidiaco
H. miserabilis nunc et exsul, modicum id qu
potest.

Charissime mihi in Christo, venio ad vo
sublimitate sermonis aut in persuasibilibus h
sapientiæ verbis, sed in verbo crucis, quod
pereuntibus stultitia est, his autem qui salv

t nobis, virtus Dei. Nos etenim sumus qui Chri- . crucifixum prædicamus, qui proposito nobis lio sustinemus crucem, confusione contempta, ntes cum populo Dei affligi quam temporalis ati habere jucunditatem. Unde et inculta oratio m scribentis sortem absque ulla elegantia et onum solemnibus indicat. Satic namque indeinter ructus et singultus fletuum festivis rheorum membris et articulis in dictionibus lasci- Verum inter uberes et sæcularium et divinalitterarum divitias tuas, in hoc tenui schemate :um tuum de longinquo venientem excipias, vicerte dolorum, qui non habet decorem nec fa- . Verumtamen non ut te contristem hæc scribo, ıe his diebus nubis et caliginis oblivionis me ra operiat : facti enim sumus tanquam vas ıtum et oblivioni dati tanquam mortui a corde.

EPISTOLA XXXII.

EPISTOLA HERBERTI AD ALEXANDRUM PAPAM IN PERSONA A. SILVANECTENSIS EPISCOPI.

EXANDRO summo Dei gratia sanctæ Romanæ ısiæ pontifici, A. Silvanectensis dictus episcosalutem in Christo et debitam patri obedien- .

ıi vobis, Pater sancte, omnium Ecclesiarum :itudo commissa sit, specialius tamen illi Ecclesilii a vobis consolationem et protectionis auxi- demerentur, qui ex adverso ascendere non ıunt, et terrenis potestatibus, ne quod ecclesiæ surpent, libere contradicunt. Proinde est quod pro filio vestro fratre nostro T. Cantuariensi episcopo, viro, sicut scitur, religioso et matri æ sanctæ Romanæ Ecclesiæ fideli, ego episcom minimus quantas audeo et valeo sanctitati, etc., etc........

ra hujus epistolæ in epp. 24, 25, *non iisdem bis sed in eumdem modum expressa invenio.*]

EPISTOLA XXXIII.

OLA HERBERTI IN PERSONA WILLELMI SENONENSIS :HIEPISCOPI AD ALEXANDRUM PAPAM CONTRA INıFECTORES SANCTI THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHISCOPI ET MARTYRIS

[*Vide Epistol. S. Thom.*]

EPISTOLA XXIV.

OLA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI TH. MARıIUM AD ALEXANDRUM PAPAM CONQUERENS QUOD IINO SUO IN GLORIA ET SOCIIS IN PACE SOLUS ESSET :ERTAMINE.

od tantæ majestatis oculis parvitas mea non s impudenter quam irreverenter se ingerit, o, Pater, ne causemini præsumptionem quia pressura. Pudor sane reclamat et reverentia, olor superat, cujus plerumque vis nec præstoudicium nec temperare consilio, nec pudore ri, nec rationi subjici solet. Vim ergo patiens, ne, ad te vocifero. Ecce enim Robertus ille in ectu Domini venator, qui proprium patrem ı in mortem venatus est et ipsius sanguine in- A crassatus, extendit adhuc rete suum ut reliquias etiam interfecti patris congreget, et incorporetur sibi. Illos siquidem qui tam fortis athletæ prius exsulis, nunc vero martyris in exsilio onera tam fortiter quidem sicut mundus novit comportarunt, nunc quærit in spiritu interficere forte postea in carne peremp turus. Nam qui hostes reputari noluerint, compellit ad juramenta, si licita, vos videritis. Juramenti vero forma hæc est : « Ego enim juro domino regi Anglorum, tam patri quam filio, quod pacem ipius servabo, et quod nullus detrimentum suorum regalium per me sustinebit et quod non egrediar de terra ipsius absque ipsius licentia. néque litteras ultra mare mittam. » Et, ut cætera taceam, quid in hoc juramento regalium nomine B intelligere velit etiam tardioribus manifestum. Ad tale juramentum plerosque jam de nostris compulit ; magistrum videlicet Joannes de Saresberia, dominum Gunterium et alios. Verum si ita jurantes celsitudini vestræ in aliquo videntur excessisse, profecto non modicam habent excusationem de peccato, qui inter crudelissimas manus et in corde maris sunt inclusi. At certe longe aliud esset de parvitate mea judicium si, quod absit! proprio ductus arbitrio ita juraturus accederem : præsertim cum proxima ante excessum martyris die nobis nihil tam horrendum suspicari audentibus, volente ipso martyre Dei et jubente, una cum dilecto socio nostro magistro Alexandro terram egressus sim et ita favens Dominus, cujus oculi semper prospiciunt su- C per fidem, me incontaminatum huic negotio per gratiam suam reservavit, nec exsilii mei gloriam ignominiæ infici nævo sustinuit. Sed quid nomino exsilii gloriam qui martyrii palmam videre non merui ? Quin potius torcular calcavit solus et de gentibus non erat nisi cum eo. Hinc est quod quoties ipsius ante mentis meæ oculos exsilium pono, meum toties exsilium plango. Vereor nempe cum forti illo athleta frustra me in tentationibus suis laborasse, perseverasse non dico, cum consummationi interesse fuerit denegatum. Unde et mihi nunc est duplex incendium tribulationis. Me quippe lugeo discessisse, decessisse illum. Verum in discessu meo video infirmitati meæ Domino miserante prospectum, quia in tanto malorum metu fugissem forsitan et abscondissem me ab eo. Sed nec etiam sic D consolationem recipio, quin potius ingemisco, sicut homo sine adjutorio. En enim imbecillitatis meæ innixus baculo currebam ut potui, cum Issachar illo forti pro viribus portabam onera et cum altero Jeroboal communia Israelis pericula prout datum erat propulsabam. Sed præcessit velocior et fortior jam bravium apprehendit : ego vero jam sensim in cursu deficio utpote imbecillitatis meæ baculo distitutus. Gemo nunc sub sarcina illius humeris subdictis, qui totus totum portabat, et qui mihi totum erat. Quæso, Pater sancte, ne indignetur majestas tanta, si paululum ante ipsam tribulationem meam pronuntio. Pudet certe præsumptio-

nis quam altum sapere videor et audere plus forte quam expediat. Audeo sane pietatis memor, immemor majestatis. Præterea doloris vis edicit spiritum meum et alternatim nunc verborum, nunc lacrymarum fila extrahit ab invito. Exeat enim foras necesse est ignis flamma quo intus triste pectus adurit et interiora depascitur. Exeat sane necesse est ad oculos tam pii patris qui sciens quam injustus sit dolor meus planctum humanius æstimet, dulcius consoletur. Recordabitur forte filii sui domini mei et mihi multus erit ad miserandum nunc præsertim cum ipso vero Christi martyre post pugnam tam gloriose triumphante, in me, adhuc ipsum affligant in me, etc., etc. Oro igitur, clementissime Pater, oro tam litteris quam lacrymis et a tanta majestate non quidem tam temere quam timide supplico, quid liceat expediatve parvitati meæ significare non indignemini, ne si forte diutius exsulare contigerit errori, id verius quam prudentiæ, et superbiæ potius quam justitiæ imputetur, etc. Super hoc ipso etiam adjectis si placet gratiarum actionibus domino Senonensi scribatis necesse est : ipsius enim charitatis viscera mihi per filii vestri vulnera patuerunt, etc.......... Juxta quod uni ex fratribus de Pontiniaco, sicut pro certo creditur tam affectu quam habitu monacho, rubris indutus et crucem suam bajulans, sciscitanti quomodo se haberet, respondit : « Dic fratribus meis quod ego vici mundum, » et deinde vulnerum ei monstravit cicatrices, etc. [*Sequuntur pauca de virtute miraculosa S. Thomæ, inutilia.*]

EPISTOLA XXXV.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI THOMÆ MARTYRIUM AD JOANNEM SARESBERIENSEM

Quoties vel membranula litterarum vestrarum ad me usque pervenerit, sic et mihi ipsa in hoc tribulationis tempore quasi nubes in tempore siccitatis. Siquidem in æstu præsentis hujus meæ pressuræ grande mihi præstat refrigerium litteratoria confabulatio tua, ubi absentum corpere spiritu intueor præsentissimum, etc., etc., etc. Nec enim sicut scribis dominum archiediaconum Cantuariensem asserere, absentia mea propriæ voluntati debet ascribi ut cætero non debeam exsulem gerere. Cujus profecto assertio nequaquam malevolentis sicut reor calumniam, sed sicut certissime scio, veritatis ignorantiam habet. Exsilii quippe mei causa justa est, quæ etiam etsi in se justa non fuisset, justificata est superioris auctoritatis accedente mandato. Hoc tamen in brevi scribo, non tam totum proferens quam ex modico ostendens quid taceam. Sic enim arbitror expedire adhuc, præsertim cum sapiens ex paucis multa conjiciat.

EPISTOLA XXXVI.

EPISTOLA HERBERTI POST SANCTI TH. MARTYRIUM AD GUNTHARIUM QUEMDAM SOCIUM SUUM.

Gloria in excelsis, Deo, cujus dono inenarrabili tristitia vestra incredibilis in totius mundi gaudium versa est, adeo quod eam persecutionis auctores consolationis nostræ sint participe[s] aperuit Dominus manum suam et implet omn[e] mal ubertate, vulnerati cujusdam et in se[p] dormientis odore suavi et vivifico trahens et hens universos. Unde et jam præsentialiter et liter sententiæ illius veritatem experimur, quo[d] tum est Dei sapientius est hominibus, et quia factus est omnis homo a scientia. Verum cir[ca] immorari non oportet, quæ tu fidelius et, etc.

EPISTOLA XXXVII.

EPISTOLA IN PERSONA WILLELMI ARCHIEPISCOPI AD [VEZE]LIACENSEM ABBATEM.

WILLELMUS D. gra. Senon. arch apost. sedi[s] tus, venerabili fratri G. Vizel. abbati et dilecti[s] suis ejusdem loci conventui, salutem et gl[oriam] quam dabit Dominus.

Nos qui teneros humeros virorum oneribu[s] posuimus, pastorali sarcinæ in nullo comm[odius] possumus prævidere quam si ad comporta[ndam] Ecclesiæ fabricam tales in ea instituamus per[sonas] quæ scientia litterarum et morum honestate fulgeant, quarum virtutes eidem ecclesiæ videantur conferre quam sibi de collato be[neficio] accrevisse. Tunc enim domus Domini procul decoratur, cum in ordinatione illius ab eo qu[i] est secundum scientiam zelus Dei accenditur, non caro, aut sanguis, aut triplex illa muneru[m] mosa acceptio aut generis nobilitas, sed merita personaliter pensantur. Proinde est nos inspirante Domino personæ duntaxat ca[usa] judicantes et dilecti filii vestri fratris nostri d[e] G. prioris de Vilmustir scientiam commend[antes] vitam, monasterio sanctæ Columbæ senis i[n ab]batem et Patrem Domino, sicut credimus, lante fratrum quoque loci omnium unanimiter dentibus votis decrevimus præferendum. Et vocatione ista eo sancta quo consona sanct[orum] canonum limitemur et formam, rogamus et dom[inum] abbatem et exhortamur in Domino quatenus illu[m] nos cum omni celeritate mittatis, ab omni qu[o] tibi tenetur professionis et obedientiæ vinculo lutum et liberum, ut ita emancipato filio et con[vento] in multarum gentium patrem primogenitorum benedictionem hæreditet. Unde et patri dabit glo[riam] et confratribus gratiam super gratiam cumu[l]

EPISTOLA XXXVIII.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI T[HOMÆ] MARTYRIUM AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOP[UM]

Omnes novimus quod omnes vidimus, vera adversis charitatem non deseri. Hujus veritas tentiæ visibiliter quidem in te et sensualiter perta est. Quod et ego inter adversa mea sæp sæpius recolens calamum adhuc reprimere v sed nequaquam diutius valui. Unde et tetros atramenti tramites et inclytos litterularum pr tium sulcos me quodammodo invito et reclam exaravit. Verebar quippe me tam multis occupati bus tuis importunum ingerere. Verumtamen vel silentium rumpere hinc suasit charitas, inde vero

s infirmitatis meæ necessitas compulit. Existi-
nim tanto te nunc mihi affectuosius compati
to nunc amplius his diligitur pro quo patior
c. Quanto etiam plaga mea crudelior. Videre
tc., etc., etc.... Fortis ille athleta, etc.....
t mihi in visu et confortavit me et consola-
quidem plusquam dici queat perfecta. Multa
em et alia sæpe et sæpius referuntur, quæ
gnovisses et tu, gaudium pariter præberent et
culum, etc.... viri etiam mihi pacifici man-
et remandant, scribunt et consulunt ut re-
r ; adjiciunt fatue me gerere exsulem cum mihi
egis et patriæ cinis offeratur .....
minos etiam cardinales, sicut spero, multum
benignos vivi sermonis tui hortatus faciat, si
t, benigniores.
ixime venit ad nos serviens quidam Cantia
dus in domo domini mei aliquanto tempore
ersatus, homo certe peccati et totius mendacii
ositatis habitaculum, qui hoc anno et totam
ciam circuivit, et de sanguine gloriosi martyris
i partem non modicam, pileum etiam in quo
r passus est habere se undique disseminavit.
s sic sibi hominum gratiam et pecuniam com-
e, cujus nomen indicabit præsentium portitor
te ad vos venerit, quia sic se dicebat ventu-
talem sicut talem excipite, et quia novi vos
is satis benignum, volo vos esse præmunitum
ipsius cavere fermento. Dominos etiam cardi-
super hoc ipso præmuniatis si placet. Scio
quod ad ipsos cum plena falsitatum crumena
cessurus.

EPISTOLA XXXIX.

LA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI THOMÆ TYRIUM AD DUOS CARDINALES ALBERTUM ET THEODIUM AD CURANDAM TANTÆ ECCLESIÆ PLAGAM MIS-, QUO TEMPORE REX ANGLORUM IN HIBERNIAM PROTUS EST, SE UT DICEBATUR ABSENTANS.

n primis scribo quod nocte et die in caver-
mea latitans abundantius oro et desidero, vide-
it de exspectatione vestra tam diutina multam
tinam sentiat Ecclesia commoditatem. Quod
a, sicut videtur, nequaquam ille desiderat qui
indi extima a facie Ecclesiæ fugisse dicitur,
um sanctam sicut adhuc indicio est, volens sic
are intentionem et Ecclesiæ laborantis pro-
pressuram. Nescio tamen an faciem Dei ita
is manus Dei omnino evaserit qui ibidem dici-
triis et crebris angustiis subjacere, etc.....
it per vicos et plateas garrientes quod uterini
vobiscum fraudulenter incedant et multa su-
orsum vestrum fabricet, quibus causam Ec-
e quam fovendam suscepistis, tam contentiose
invidiose omnino quærunt exstinguere, ut ita
ium inter manus vestras pereat, etc..... Unde
ut aiunt ut in his regionibus amplius vos odi-
et in legationis vestræ partibus magis con-
tibiles redderent, Aquilonaris ille Satanas sui
A consilii viribus solutus est ex quo certe omnium inimicorum Ecclesiæ cornua non parum sunt exaltata, et illi præsertim unicorni nostro omnis nec dubito pœnitentiæ excidit timor. Quis enim teneri in vinculis metuat vel vinciri cum ille ita a vinculis sit solutus? Hoc certe opus est, unde sancti regis nostri cor, sicut ipse mihi secreto testatus est, omnino sicut dicit Romano pontifici periit. Hoc est unde obstupescunt sacerdotes, consternantur principes et dissolutæ sunt omnium manus. Et hoc certe est unde apud nos et minus estis amabiles, et in legationis vestræ partibus minus terribiles credo. Qualiter tamen et per quos id actum sit existimo sancti Patres prudentiam vestram me multo verius nosse. Unum autem scio, quod ego latere vos nolo.
B Quidam proxime a curia rediens mihi olim familiaris vir testimonii boni et in litteris etiam potens, inter cætera mihi retulit se a famosissimo illo sacrilego parricida Willelmo videlicet de Tracy, sicut dicitur pœnitentiæ causa in hoc anno ad dominum papam profecto, secretissima legationis verba accepisse duntaxat domino regi Angliæ intimata. Ego vero horum sollicitus indagator cum multa hinc inde, sicut mos est, arcana scrutantium volverem et revolverem, demum a detestando illo regi significatum conjeci ne aliquo modo contra honorem suum seu etiam animum vestris obsecundet mandatis, significans dominum papam et cardinales omnes domino regi multum et supra quam credi possit propitios, adjiciens inter signum quod in oppido quo-
C dam Normanniæ quod Argentium dicitur, in domo regia pileum super caput suum rex posuerit. Subjecit etiam his qui mecum loquebatur mandatum hoc de aliquibus fratrum nostrorum processisse, qui sicut jam multi buccinant Ecclesiæ negotium ut supra tetigimus nollent in manibus vestris prosperari. Adhuc sacrilegus ille insignis super mandato illo flagitio regem quantum poterat excusare nitebatur. Unde a multis de industria missus et subornatus ad curiam venisse æstimatur. Videte igitur Patres sancti et discreti, videte quomodo caute ambuletis, intelligentes tempus pessimum esse, quia omnis frater fratrem supplantans supplantabitur, et omnis amicus fraudulenter incedet. A minimo enim usque ad maximum omnes avaritiæ student, et
D a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Unde et sanant contritionem Ecclesiæ ad ignominiam vivificantes animas quæ non vivunt et mortificantes quæ non moriuntur. Ego vero in obscuris sicut mortuus sæculi collocatus et ea quæ desunt passionum domini mei Christi martyris in me ipso adimplens, in calce sermonis oro et opto vos spiritu consilii et scientiæ abundare in omnibus, et cum acceperitis tempus pressuræ meæ memores fore. Volo autem prudentiam vestram scire quod proxime audivi auditum a domino, cujus mandato arctatus sum, ne regredi valeam etsi velim, quod et dilecto socio meo Gunthario nuper reverso ut vestræ id indicet sanctitati injunctum est.

EPISTOLA XL.

PETITIO EXSULANTIS HERBERTI POST DOMINI SUI SANCTI THOMÆ MARTYRIUM AD ALEXANDRUM PAPAM POSTULANS UT ILLIUS SANCTI MARTYRIS SOLEMNITATEM OMNI ECCELSIARUM ORBE MANDET CELEBRARI, COMPROBANS QUOD NEQUAQUAM MARTYRIUM, SICUT A ROMANO DEBERI CANONIZARI PONTIFICE, SED NULLO EXPECTATO MANDATO MOX MARTYRIS PALMAM GLORIA SEQUI DEBEAT.

Ego Herbertus sanctitatis vestræ servus vinctus Jesu Christi totis mentis meæ genibus majestatis tantæ pedibus advolvor, orans, etc.....

Præsertim cum jam nonnuli de latere vestro revertentes vestrum super me bene placitum varie testificati sint. Alia vero præsenti scripto non inserta quæ per dominum Meldensem electum sanctitati vestræ eo commodius quo secretius necessarium duxi intimare, etc., etc.....

EPISTOLA XLI.

EPISTOLA ALEXANDRI PAPÆ CONSOLATORIA AD HERBERTUM POST DOMINI SUI SANCTI THOMÆ MARTYRIUM EXSULANTEM.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio magistro HERBERTO, salutem et apostolicam benedictionem.

Devotionis tuæ litteras paterna benignitate recepimus, et intellectis anxietatibus et angustiis, molestiis et pressuris, quas æquo animo toleras, tibi tanquam devoto et speciali Ecclesiæ filio sincera mentis affectione compatimur et libenter in quibus possumus gratæ consolationis solatium impertimur. Sane quod sanctæ recordationis Thomæ, quondam Cantuariensi archiepiscopo, ita constanti animo adhæsisti ut eum in exsilio suæ persecutionis nolueris dimittere, et nunc tenaciter verbo et opere memoriam ejus observes, gratum gerimus et acceptum, et devotionis tuæ constantiam in hac parte prout convenit dignis in Domino laudibus commendamus, firmum gerentes propositum et voluntatem te sicut honestum et litteratum virum arctiori charitate diligere; et de incremento et utilitate tua vigili studio et sollicitudine cogitare. Unde pro statu tuo vigiles admodum et solliciti existentes, dilectis filiis nostris Alberto titulo Sancti Laurentii in Lucina et Theodwino titulo Sancti Vitalis, presbyteris cardinalibus apostolicæ sedis legatis, firmiter dedimus in mandatis, ut tibi et aliis clericis ac laicis præfati archiepiscopi gratiam et pacem regis Anglorum acquirant et nos in terra faciant reduci et ibidem secure manere. Si autem forte secundum desiderium nostrum non potuerint apud præfatum proficere regem et tibi ejus pacem et gratiam invenire, tua intererit nobis significare, qualiter tuæ possimus provisioni commodius intendere et in quo tibi honeste valeamus et utiliter providere. Nos enim necessitatibus tuis libenti animo intendere cupimus, et tibi tanquam speciali et devoto Ecclesiæ filio efficaciter in eo quod nos decuerit et expedire viderimus, auctore Domino curabimus providere. Tu ergo confortare in Domino et in eo spem tuam et fi-

A duciam ponas, qui non derelinquit sperantes sed et post nubilum faciat tranquillum et cum tione proventum.

Datum Tusculani VIII Kal. Julii.

EPISTOLA XLII.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI MARTYRIUM AD HUGONEM DUNELMENSEM EPISCOP

Venerabili Patri et domino in Christo an simo H. Dei gratia Dunelmensi episcopo. H TUS suus exsul adhuc miserabilis, modicum i nunc potest.

Cognito quod horum bajulus ad vos usque h profectionem, per tenue hoc litterularum nu intercurrens parvitatis meæ memoriam excel me vestræ ingerere duxi necessarium, ne me

B scuris sicut mortuum sæculi collocatum et desunt passionum gloriosi nunc martyris Chi me ipso adimplentem, in his diebus nubis ginis oblivionis verbum operiat, præsertim c verim vos præ cæteris nostræ tam diutinæ luisse afflictioni, et adhuc certi sumus quod qu modum martyris nostri gaudetis gloriæ ita e patimini vinculis. Vinctus est enim adhuc, v revera, cum nec Ecclesia in sanguine pro ip servitutis adhuc evaserit jugum nec ullum lib redemptæ consecuta sit præmium. Unde q nunc licet et audet inter pressuras et suspir redemptoris sui gloriam præconizat hymniz riter et plorans; vacuis etiam adhuc sedibu translati de sæculo qui præcesserunt nos

C reliquerunt, Balthasar omnibus templi uten abutente. In me ipso etiam qui loquor, imo co hujus membro eo miserabilius quo innocentiu ctus videbitur adhuc et proscriptus, si Script stimonium et pii Patris pensemus affectum, e

EPISTOLA XLIII

EPISTOLA CARDINALIUM MISSORUM A LATERE PAPÆ AD REGEM ANGLIÆ CONTINENS FORMAM INTER ECCLESIAM ET IPSUM FACTAM POST SANCTI THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISC MARTYRIS.

HENRICO Dei gratia illustri Anglorum reg Normanniæ et Aquitaniæ et comiti Ande ALBERTUS dignatione divina titulo Sancti La in Lucina et Theodwinus titulo Sancti Vitali byteri cardinales, apostolicæ sedis legati, s

D in eo qui dat salutem regibus.

Ne in dubium, etc. [*Hæc epistola inter Epp.G No.* 385 *impressa est, sed hæc pauca, quæ s tur, ad finem adjecta habet.*]

Hoc sane coram multitudine personarum j tis vos pro divinæ reverentia majestatis. Ju filius vester, excepto eo quod personam v specialiter contingebat. Et juravistis ambo domino papa Alexandro et catholicis ejus su ribus...·

[*Post vocem dimidiam* cath. *quæ ad iman nam est, videtur excidisse folium, nam quæ tur et finem epistolæ faciunt, minime cohære*

superioribus.]. . . . .
•...vobis velitis quam citius exhibere, nam per ipsam ab adversitatis nostræ crebris anxietatibus procul dubio nos possetis liberare. Teste me ipso apud Turre. xxiii die Julii.

EPISTOLA XLIV.

EPISTOLA RESPONSALIS AD EUMDEM.

Domino suo suus. Celsitudinis vestræ qua debuit devotione parvitas mea suscepit litteras. Quibus inspectis et perlectis anima mea sicut ex susceptione est exhilarata, ita et mox ex perlectis est perturbata. Scribitis enim vos non posse non mirari quod «in persecutionibus nostris litteras nostræ consolationis » postquam ultimam mihi rescripsistis non receperitis» « quæ nostræ severitatem fortunæ delinirent. » Ita scriptum vidi, legi et relegi. Et eo ipso in me ipso magis ac magis conturbabar, suspicatus ex hoc et veritus nullas penitus litteras parvitatis meæ nomine ad beatitudinem vestram devenisse, præsertim cum nec in prioribus nec in posterioribus dignationis vestræ litteris ullam de receptis meis feceritis mentionem. Quod quidem necessarium propter bajulorum negligentias qui de facili spondent bajulandi officium sed eadem levitate calce averso flocci pendunt. Scio, certe scio me omne dignationis vestræ scriptum, nisi forte bajuli incuria fuerit, litteratorio officio prævenisse et sicut justum erat necdum salutatum salutasse ; et sanctitati vestræ sicut in hac forma et in hæc verba scripsisse : « *Domino suo suus.* Inter scribendum hæc, imo priusquam scriberem, mox steti et hæsi, dubius admodum quo dictionis genere vestram alloquerer paternitatem. Verum si interioris hominis vestri statum cognoscerem, nec hæsitantis fluctuaret animus, nec scribentis erraret calamus. » Et cætera quæ in eodem scripto continentur. Quod si scriptum tale in sanctitatis vestræ manus devenerit, gaudeo. Sin autem, non meæ tarditati seu negligentiæ, sed bajuli culpæ ascribendum ; et earum bajulum charissimi mei thesauri vestri servientem Gaufridum nomine de suppressione, quin potius de suffocatione interpello. Et quod de mentione litterarum per longa terrarum et maris spatia destinatarum omissa supra tetigimus, magis quam reprehensione deinceps, correctione propter bajulorum incuriam indiget. De his igitur hactenus. Et amodo beatitudinis vestræ litteris respondendum. Quibus verbum insertum est quod inter legendum plus notavi. in quo plus steti et hæsi. Siquidem in eo et verbum persecutionis insertum reperi et vestræ severitatem fortunæ, etc., etc. . . . .
. . . . paternitatis vestræ scripto mihi nescio quo in aure quasi dulci quodam susurrio instillante

Nil mihi rescribas, attamen ipse veni.

Super quo celsitudini vestræ genibus advolutis gratias et item gratias ago. Et quidem opusculo super psalmos ab Hebraica veritate a Patre Hieronymo translatos completo, in quo jam per annos desudavi, spero me volente Domino vos visurum et vel in transitu tam desiderato vestro colloquio frui.

EPISTOLA XLV.

EPISTOLA WILLELMI ELIENSIS AD HERBERTUM.

WILLELMUS Dei gratia Eliensis episcopus, apostolicæ sedis legatus, et domini regis cancellarius, dilectissimo suo magistro H. DE BOSEHAM, salutem et absentis amici memoria non carere.

Gratissima vestræ consolationis verba animo gratulanti suscepimus, quæ tanto fortiorem nobis in adversitatibus vestris animum recrearunt, quanto vos cognovimus incommoda fortunæ temporalis virilius superasse. Quis enim tam dulce solatium in tanta sortis tempestate nobis præbere potuisset, nisi qui ejusdem sortis modum et exitum cognovisset ? Epistolaris igitur dulcedo vestræ magnitudinis mentem nobis hilarem reddit, spem tribuit resurgendi, et materiam doloris et tristitiæ, quæ non meritis nostris sed sola malignantium invidia nos oppressit, pro parte maxima moderatur. Unde gratias quantas possumus et sufficimus vestræ referimus dilectioni. Cæterum favente Deo noviter venturum esse credimus, quem exspectamus, quem desideramus, cujus adventus nobis et omnibus amicis nostris plenum sed plenissimum gaudium propinabit, pro quo et tanta et tam gravia sustinuisse ad gloriam nostram magis quam ad dispendium reputamus. Nec vos gravat conscientia quam sanam esse cognovimus, nisi tantummodo quod tanta inhumanitas, tanta etiam immoderata persecutio et crudelitas, quæ contra dominum regem et nos factæ sunt, tam lento pede debitum sibi finem sortiuntur. Et præterea noveritis quod desiderio intimo desideravimus ut opusculum super psalmos ab Hebraica veritate a Patre Hieronymo translatos vestra discretio complevisset, ut impedimento non esset quidquam ulterius, quin vestra præsentia et optatis colloquiis uteremur.

EPISTOLA XLVI.

EPISTOLA HERNULFI LUXOVIENSIS EPISCOPI AD THOMAM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM EXSULANTEM.

Magnam mihi, etc. *Exstat sub num.* 34 *inter epistolas Arnulfi Luxoviensis mox edendi.*

GLOSSA IN PSALTERIUM.

[*Glossa in primam partem periisse videtur.*]

GLOSSA IN PSALTERII SECUNDAM ET TERTIAM PARTES.

PRÆFATIO HERBERTI AD WILLELMUM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Cum liber Psalmorum unus sit et non plures, ipsum tamen præter morem quidem sed non præter causam, in duos secavimus tomos. Idipsum etiam et in libro fecimus epistolarum, quem, cum non nisi unus sit, partiti sumus in duos, hoc facientes in libris quod in oneribus fieri solet. Ad continendum quippe et contrectandum habiliora et aptiora fiunt singula, quam si simul omnia uno sint pressa volumine. Et etiam quia simul et sæpe plus A plurium poterit lectioni prodesse hujuscemodi in libris partialis divisio. Tu igitur, beatissime præsul, sectiones has quatuor simul suscipe, divisim lege; et si forte ad transcribendas has librarii vestri apposuerint manum, ut concordantiæ et notulæ extravagantes suis decenter aptentur locis, curiose observetur: ne, ut sæpe fit, per librariorum imperitiam seu negligentiam opus emendare quam scribere sit difficilius, præsertim cum novi corruptor operis non alius quam frater sit destructoris.

ALANI PRIORIS CANTUARIENSIS

POSTEA ABBATIS TEWKESBERIENSIS

EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA

AD PHILIPPUM REGEM FRANCIÆ

PHILIPPO, Dei gratia illustri Francorum regi, cum ætatis incremento augmentum gloriæ et gratiæ apud Altissimum.

Piæ recordationis Ludovici, patris vestri et nostri benefactoris, nec debemus nec volumus ullo unquam tempore esse immemores; sed magis ut tenemur in nostro est voto et affectu, ut ejus beneficiis et honori, quæ beato martyri Thomæ in suo exsilio, et post gloriosam ejus victoriam in propria persona Cantuariæ exhibuit, possimus vel in aliquo respondere. Ipsius itaque animam, quod nunc licet, devotis prosequimur orationibus, ut qui, dum vixit, id apud Ecclesiam Cantuariensem plene promeruit, jam sentiat ipsius martyris et suorum devotionem sibi prodesse, qui eidem martyri et suis in tribulationibus et angustiis exstitit tam devotus. In hoc etiam excellentiæ vestræ sumus obligati, ut non minus pro vestra salute quam sua simus solliciti. Nimirum vestram magnificentiam nobis, sicut et multis, ad profectum non solum coronæ et regni, sed etiam fidei et devotionis reliquit hæredem, ut, B sicut ipse præcessit in spiritu mansuetudinis ad dirigendos sibi subditos in viam pacis et tranquillitatis, ita et vestra serenitas ejus sequatur vestigia, superadjiciens, quod et ipse superadjecit, hoc ad coronam regiæ dignitatis jure hæreditario spectare præcipue, quod omnes afflicti, et maxime pro justitia exsulantes, ad se summum debeant habere refugium. In quo et nos indubitatam spem concepimus, si ea tamen necessitas nobis ingruerit, quod debeamus et nos in nostra parvitate invenire apud clementiam vestram, quod majores nostri in eodem vel consimili casu dicuntur promeruisse. Cum vero regiæ celsitudini vestræ placuerit super his nos certiores fieri, tunc demum firmiores erimus ad id quod quidam minantur acrius, fortius proferendum. C Si vero sublimitatis vestræ rescriptum super his de gratia vestra ad nos reverteretur, in angustiis ipsis quibus urgemur non modicum, maximum nobis credimus et optamus conferri solatium.

EPISTOLA II.

AD PRIOREM WINTONIÆ

ALANUS prior Ecclesiæ Christi Cantuariæ prior Wintoniæ, quam sibi salutem.

3 societatis affectus, quo sub ipsa pauper- tolerabili pridem fuimus ad invicem con- s pro certo docet qualiter sub ipsis hujus leliciis et rerum affluentia debeamus con- ; dum patenter perpendi potest, si plenius ratur, qualiter nobis illa rei familiaris in- c dederit notitiam de temporalium abun- ujus possessores credebamus plurimum fe- ıos jam constat denudata vanitate et discus- os esse et inanes. Quid tibi, amice, videtur, ·itas illas scholares angustiam cum his quas ıtimur compares anxietatibus? Nunquid dinem illam amariorem dices isto melle, ardore et æstu tribulationis dierum istorum spinis et tribulis elicimus? Tunc quidem nus suffecit diei malitia sua, nunc autem ·um cumulus, qui ex ipsa nascitur opulen- n ita demum aggravat acerbitatem, quod ta ipsa quandoque vertitur in tædium. Unde tudine et cura suffocati, cum temporum ıuæ retrorsum non habent recurrere, omni- lis incurrimus salutis dispendium. Nec est n quo reperitur solatium sine graviori dis- Quacunque enim te verteris, occurrit salutis um. His in me ipso repertis, anxietas ani- m mentis non sinit esse securum, donec as- : dies quam daturus est Dominus in utrius- rorum consolationem, ut possimus revera s dicere quia *beati pauperes spiritu, quoniam est regnum cœlorum*. (*Matth.* v) Ex mea n tribulationem dimetior, et idcirco tibi si- ex cordis affectu hactenus hæc aggressus ıi, votum et desiderium habens non modi- tatu domini episcopi et tuo pleniorem habe- ım, quia si quid penes conscientiam tuam ,unde debeat amicus tuus pro te moveri, id mihi tanquam tibi committere poteris, quo- ım profectum sicut et meum omnino affe- na mea. Valeat amicus meus et vivat in

EPISTOLA III.

AD BALDWINUM ARCHIEPISCOPUM.

ındo Patri et domino B. Dei gratia Cant. ıcopo totius Angliæ primati, A. prior et ıs Ecclesiæ Christi Cant., debitam et devo- Domino reverentiam.

:um quam plurimum congratulamur in Do- jus misericordia regiam excitavit excellen- ɔronior fieret ad ea quæ vestræ novit pla- ›luntati. Oblata itaque, si placet, utendum ıione, ne si omissa fuerit quæ præ manibus ›rtunitas, sera sit pœnitentia, si alias id potuerit, cujus præsto est et præsens fa- l affectum. Roffensis igitur Ecclesia, si ad et, utique recognosceret in quibus offen- : autem superest ut vestra discretio manum quatenus quod præsumptum est in Can- is Ecclesiæ dispendium, in pristinum debiti ıtatum reformetur. In Cantuariensis Eccle- A siæ capitulo ex antiqua consuetudine Roffensis Ecclesiæ electio solet celebrari, ibique electus consuevit de manu archiepiscopi sui et spiritualia et temporalia recipere, fidelitatem proinde jurare, quod plene observatum est usque ad tempus Waleranni, et quod de eo secus actum fuit, eo redeunte a Normannia ubi et consecratus est, in melius est reformatum. In hujusmodi vero dignitatis signum Roffensis Ecclesia, obeunte pastore suo, baculum pastoralem debet ad Ecclesiam Cantuariensem portare, et super altare Christi deponere. Hunc autem baculum per subreptionem cum Walterio bonæ memoriæ quondam Roffensi episcopo consepultum, et inde per manum piæ recordationis Ricardi tunc temporis archiepiscopi extractum, monachi Rof- B fenses denuo cum Waleranno episcopo sepelierunt. Quocirca paternitatem vestram rogamus attentius, ut vestra velit discretio his et aliis mentem apponere, et quæ præsumpta sunt ita demum reformare, quatenus commissarum vobis ovium universitas debeat et possit pariter nobiscum in operibus vestris Deum glorificare.

Sane de Landaviensi electo id adjicimus, quia primus est per vos consecrandus, hujus consecratio in ipsa sede celebrari, si fieri posset, gratum esset nobis et acceptum. Verum ubi necessitas ipsa inducit dispensationem, vestræ erit discretionis id prospicere.

Porro super translatione beati martyris Thomæ et ejus termino, certius quid determinari oporteret, C ut nationibus universis quæ id desiderant possit innotescere, qualiter et quando ad gloriam illius solemnitatis valeant pervenire. Ad hæc quia undique pulsamur et plurimis vexamur angustiis, præcipuumque ad vestram paternitatem speramus nos habere refugium; idcirco priorem nostrum ad vestram benignitatem quantocius Deo auctore destinabimus, obnixius supplicantes, quatenus in his quæ ipse ex sua parte et nostra vobis suggesserit, vestra velit pietas benigniorem aurem inclinare. Et pro certo, si in his temporibus sub vestra potestate cogamur per quoscunque humiliari: his qui etiam bona sinistre solent interpretari dabitur apertior nobis insultandi occasio. Sed et qui capiti nostro congessit contumelias nisi invenerit obviantem, a D læsione membrorum non desistet. Modicum quidem vos honorat qui nos spernit, nisi forte et in hoc crediderit se quis vobis præstare obsequium. Et procul dubio, ut credimus, reverentiæ vestræ et honestati non modicum conferet, si manifestis appareat indiciis, quod injuria filiis illata patri omnino displiceat. Valete.

EPISTOLA IV.

AD HENRICUM REGEM.

HENRICO regi Anglorum, ALANUS prior Ecclesiæ Christi Cantuariæ, salutem.

Quanto desiderio nobiscum universus desiderat orbis, ut corpus beati martyris Thomæ decentiori loco cum debito honore collocetur, etiam barbaræ

nationes non ignorant. Præmatura vero mors quondam Patris nostri Ricardi id ipsum impedivit ad tempus, cum ad hoc pridem vestram promptiorem invenissemus voluntatem. Nunc autem per Dei gratiam parata sunt ea, quibus res ipsa videbatur maxime indigere : si tamen id sederit vestro beneplacito, ut sequenti anno (1) circa medium Maii tantum negotium possit terminari. Oportet enim ad ejus exsecutionem plurima præparari. Nihilominus expedit his, qui longius absunt, hujus festivitatis tempus ita denuntiari, quod ad id, sicut desiderant, possint competentius pervenire. Placeat itaque serenitati vestræ domino et Patri nostro Baldwino Cantuariensi archiepiscopo et nobis voluntatem vestram significare. Id namque exspectamus ut de consilio et auxilio vestro desiderium nostrum, imo omnium Christianorum, in hac parte possit compleri. Valete.

EPISTOLA V.

AD BENEDICTUM ABBATEM DE BURGO.

Benedicto abbati de Burgo, Alanus prior Ecclesiæ Christi Cantuariensi, salutem.

Licet is qui præest ex hominibus assumptus sit a Domino in correctionem subditorum, nihilominus tamen cum aliorum errata corripit, habet sibi prospicere, quoniam et ipse circumdatus est infirmitate : et cum innotuerit ei quoniam et ipse cum cæteris infirmatur, pro certo in hoc admonetur aliorum compati infirmitati, cum ipsa pœna docente, discat in propriis qualiter alienis debeat mederi vulneribus. Noluit itaque divina dispensatio infirmitatis expertem quemquam inveniri, ut in eo quod infirmius præfertur infirmis nullus glorietur, sed magis qui suo prægravatur pondere, in se humiliatus subditorum sarcinas ferventiori affectu studeat humiliter supportare, et dum errantem respicit, meminerit se ipsum quandoque errasse. Errans erravit ovis de grege vestro, et in deserto solitudinis perierat, sed inventa est, et revertitur ad ovile ; aperite ei, si placet, ostium, ne amplius erret, et error ejus ei imputetur, qui noluit eam ab errore redeuntem recipere. Non excusat, sed fatetur se errasse ; promittit emendationem, expostulat non judicium sed misericordiam. Date veniam et recreate dolentem : forte cecidit ut fortior resurgat, et qui de se amplius quam oportuit confi docetur in se humiliari, ne amplius evaget sic qui factus fuit indomitus et effrenis, dabi num correctioni et fiet docibilis, quatenus ejus pastoralis sollicitudo debeat congratulari, perditionem prius potuit et debuit deplorare ad instantiam et postulationem confratrum n rum, qui vestrum utique affectant honorem, a duximus exarare, ut quali et pro quo in hac movemur affectu, harum tenore inspecto pl innotescat. Et si bene meminimus, vestra bo docente didicimus, præsentium latoris exce et recessum vestræ pietati omnino displic Valete.

EPISTOLA VI.

AD ROBERTUM DE HARDRES.

Alanus prior Ecclesiæ Christi Cantuariensis, R to de Hardres, salutem et in futura sibi prosp

Eo usque divina et me et te extulit gratia, et ætatis jam devenimus, quod de cætero debem sapimus, ei uberiores gratiarum actiones re qui utrumque nostrum, supra quam aliquis nere nostro ausus est sperare, dignatus est p here. Quocirca tenemur propensiori studio p vere, ne ingratitudinis nota insigniti videamu tim velle matrem nostram aliquatenus impugi cujus uberibus coaluimus et tantam recepimi extrema ignominia et ultima paupertate cons nem, ut tot et tantis viris non merito nostr gratia Dei id agente præferamur, quorum genus vel vitam et conversationem respicia digni erimus corrigiam calceamenti solvere. S eo admonente qui dedit affluenter finem cup non imponimus, quo certo timendum est ne exigentibus permittamur eatenus pervagari, dicatur : *Ecce homo qui non posuit Deum adju suum, sed speravit in multitudine divitiarum rum et prævaluit in vanitate sua* (*Psal.* LI), qui *honore esset non intellexit : idcirco compara jumentis insipientibus et similis factus est illis* XLVIII). Memento insuper quia cum interieris sumes omnia, neque descendet tecum glori Vita nostra brevis est et ad instar puncti. Unde reliquum est si perdiderimus, quod Deus a quis nobis in die illa et ætatis et temporis d

(1) In margine codicis C.C.C. adnotatum est : « Sequens annus erat 1182 : sed translatus non est usque ad annum Domini 1208 per Stephanum Langton. » In transcriptio ejusdem codicis, quod fecit James, [Bodl. *James* 17, p. 134] habetur adnotatio hæc : « Hic annus, inquit nota marginis, erat 1182, sed translatus non est usque ad annum Domini 1208, per Stephanum Langton. De festivitate autem ejus sic Giraldus in Vita Baldewini, ad quem etiam super translatione Thomæ scribunt iidem prior et conventus. Cum, inquit, festo Beati Thomæ primo quod apud Cantuariam publice celebratum fuerat, biennio videlicet post martyrium jam elapso, cui et Deo dante intereram, multi barones regni illuc pia devotione confluxissent, in audientia communi, cum post prandium in cameram intrassent, conquestus est archiepiscopus de publicæ pot officialibus et ministris sibi et suis contra Ec suæ dignitatem nimis præter solitum nuper riantibus, dicens et jurans se nullatenus hæc rum, manum quoque ad caput extendens, se hoc gladiis expondituram, quam hoc pateretur mento firmavit. Respondens autem vir nobi magnanimus, qui cum aliis advenerat, Hu Laci. Non oportet, inquit, o archiepiscope, caput ad hoc vel etiam pedem ponatis : secu vestrum tueri et ecclesiasticam justitiam ex potestis : tantum operatus est Deus pro m sancto decessore vestro, quod non invenir ribaldum aliquem in terra sua, etiam si vell ausus esset in vos manum extendere. Finitu bellum : manutenete si vultis, quod martyr e

ıet? Ad hæc si veritati etiam niteretur que- A
:uam proponis, et recenter posses probare tibi
c parte debitum jus competere, citius eligeres.
bi fideliter consulente, hujusmodi querelæ ad
ıs supersedere, quam tot sanctos quibus astri-
s fide et devotione molestare. Nunc autem oc-
ne tantum rotulæ Wintoniæ possessionem
ım antiquam ad te niteris revocare : in quo
ıl dubio, quantum in te est, statum Anglicanæ
siæ exempli pernicie omnino subvertis, quia
.nia jura illius antiquitatis juxta rotulam illam
ınt ad pristinum statum revocari, necesse erit
menta, privilegia totius Anglicanæ Ecclesiæ a
tabilitate turbari. Sane si nec devotione san-
m nec dilectione conventus nostri moveris.
n id tibi in mentem subeat, ne occasione fa- B
ritatis tuæ suspectus habear, quasi de consensu
d agas quod cœpisti. Id autem tibi certum sit,
dum vitalis spiritus in meo duraverit cor-
quantum in me erit, mater mea non amittet
assum pedis de omnibus his possessionibus
inveni eo tempore quo credita est mihi, quam
administratio, maxime ubi ipsa se potest de
ueri et defendere. Et cum hactenus jura illius
ra et illæsa servaverim, acriter insistam, ne
ipso auctore mater mea debeat in aliqua sui
pati diminutionem. Valete.

EPISTOLA VII.

AD BENEDICTUM ABBATEM DE BURGO.

ıedicto abbati de Burgo, Alanus prior Eccle-
:hristi Cantuariensis, salutem et se ipsum.
ut vestræ plenius innotuit discretioni longe C
et corripere, aliud deprimere. Et pro certo
imis emungit, ipsum aliquando elicit sangui-
: nec bene sibi consulit, qui ex impetu vel
nacia damna multiplicat. Hoc tamen non dici
quod velimus cujusque errorem fovere, sed ne
cui tenemini ex debito naturæ et officii pro-
re, immoderata castigatio debeat vel possit in
um desperationis vel erroris calculum detru-
Castigans denique castigat Dominus quem
t, sed quem castigat, nunquid morti tradit vel
i deputat? Sane qui verbera patris habet ma-
ıberibus carere non debet. Et licet caro pro-
ıobis continuam indicat pugnam, nunquid pro-
a potestis eam abjicere? Imo tenemini ei vel
ısaria ministrare. Qui igitur de se hujusmodi D
potest habere victoriam, non habet ultra mo-
molestari super alieno excessu. Se ipsum enim
t exemplum qualiter debeat se habere circa
imum. Ad hæc frater utique vester, licet incon-
ıs hactenus egerit, tamen in hoc aliquatenus
'am debuit gratiam promeruisse, quod studio
ciplinæ cum familiari angustia diligentius va-
, ne cum damnis rerum incurreret et damna
ıorum. Non ergo totam subsantiam suam cum
ıtricibus dissipavit, qui non solum alteram, sed
ulto meliorem patrem sibi retinuit. Verum si
ıiseritis fratrem vestrum discurrere et usuras
procurare, cum demum necessario oportebit eidem consulere, et damna rerum accrescent, et non minuentur damna temporum. Denique reditus quos habet citra auctoritate vestram nemini poterit obligare : quia nemo credet quidquam, et si id fecerit compelleretur iterato mendicare. Sustinete igitur, si placet, vos vel semel vinci, ut idem frater vester, quia jam ætatem habet, ex abundantiori gratia vestra teneatur se ipsum vincere. Quid, cui et a quali amico dictum sit intelligenti satis innotescet. Valete.

EPISTOLA VII.

AD EUMDEM.

Benedicto abbati de Burgo, Alanus prior Ecclesiæ Christi Cantuariensis, salutem et se ipsum.

Ab incœptis non duximus subsistendum, licet desiderio nostro, utinam non honori vestro, hactenus restiterit vestræ dilectionis ut plerisque videtur minus benigna severitas. Et pro certo, ubi id persuaserit mansueta discretio : ad tutelam non solum conscientiæ, sed etiam famæ conservandæ plurimum detrahendum est severitati pro tempore, ne si curam domesticorum abjecerimus, quibus utique pro naturæ debito tenemur prospicere, videamur hominem exuisse et legibus naturæ quantum in nobis abrogare vigorem. De his autem qui suorum et maxime domesticorum curam non habent, quæ sit Apostoli sententia vos nec potest nec debet latere. Alias hæc scripsimus, sed eo usque non exauditi, quod non promeruimus inde vel responsum recipere, unde satius nobis esset subsistere pro rubore. Sed procul dubio ipsum ruborem vicit affectio, qua astringimur vobis et vestris contra omnem fortunam assistere, ne per nos videatur stetisse quo minus paternitati vestræ debitus honor ubique integer permaneat. Denique vester sed et noster in Christo frater Ricardus in mœrore et angustia affligit animam suam, nec in se vel modicam recipit consolationem, fatetur errorem; promittit correctionem, inclinat se et suam ad vestram voluntatem. Desideratis eum monachari. acquiescit ipse, tantummodo de loco non sit contentio. Cantuariensem Ecclesiam sibi eligit in locum habitationis et requiem, quantum ad nos pertinet, patet ingressus. Superest igitur, quia sic expedit, ut per vos domini archiepiscopi requiratur assensus, familiares et amicos vestros in ecclesia nostra conveniatis, si placet, ut nos quasi ignaros inde sollicitent, et nos partes nostras interponemus, ut res sortiatur effectum. Revertatur etiam præsentium lator cum litteris vestram voluntatem continentibus ante synodum nostram, ut per vos instruamur et amici vestri qualiter debeat res ipsa procedere. Verumtamen si visum vobis fuerit, per idoneum nuntium ex parte vestra expediret hæc fieri : vel quod magis affectamus per vestram personam si hujus rei gratia seu ut visitetis dominum archiepiscopum placet vobis ad nos usque descendere, et hoc ipsum credimus, si fieri posset et vobis et nobis utiliter profuturum. Quo affectu, qua intentione hæc agi-

mus qui inspector est cordium ipse novit. Valeat in Christo vestra mihi prædilecta paternitas.

EPISTOLA IX.

JOANNIS PRIORIS S. SWITHINI WINTON. AD ALANUM

Domino et amico in Christo charissimo Alano Cantuariensi priori venerabili, suus Joannes Ecclesiæ Sancti Swithini Wintoniæ dictus prior salutem in omnium salutari.

Ad litteras consolationis vestræ revisit spiritus meus, et ex iis mihi duplex eliciens remedium dilectioni vestræ gratias retulit. Ex earum procul dubio sinceritate duo mihi humilitatis ac patientiæ promanarunt documenta. Quorum unum ad custodiam, alterum ad virtutis ornatum mihi vestri gratiam procurastis: unum a superbo Moab declinandum, alterum percussum Job induendum commonuit. Præcipuum, ut æstimo, humilitatis mercamentum est præteritæ paupertatis reminisci: quod etiam inter ipsas delicias laudem præcinit earum largitori; cujus tam extollenda quam admiranda est dispensatio. Nihil enim præsentium numerum tam efficit ingratum quam conditionem sui non agnoscere, præteritorum oblivisci. Nihil interea adeo mentem roborat quam in hujus vitæ procellis amplecti patientiam; quam non immerito prolem humilitatis nominaverim. Et ipsa quidem optimæ genitricis partus non deterior. Ad istarum itaque considerationum virtutum amicum provocastis, pigrum suscitastis, de communi non tam sollicitus quam perturbatus naufragio. Quidquid animo turbulentum insederat, quidquid desperationis præcipitium minitaverat, sic aura consolationis vestræ funditus abegit ut mihi videretur aspirasse dies et umbra declinasse. Quid certe serenius verborum sinceritate? Quid efficacius dilecti et domini consolatione? Quid jucundius in adversorum torculari posito, quam a doloris compendio æternitatis repromissio? Itaque non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in *his qui secundum propositum vocati sunt sancti*, ut ait Apostolus (*Rom.* VIII): nullatenus igitur murmurandum si secat aut urat Dominus, quia sive morimur sive vivimus Domini sumus, per quem omnia nobis cooperantur in bonum. Tantum fides non dormiat, sustinentia non deficiat. Memoria sanctorum in cordibus vestris vigeat. Ad quorum nimirum exemplum caro cum suis desideriis, mundus cum suis illecebris calcantur. Denique quidquid ingeritur eliditur. Et si sint qui Sabbatum vestrum inquietent, impossibile tamen est ut exturbent: et hoc quidem salubriter provisum ut nunquam desit pugnandi materia: quibus restat evincentibus corona. Stemus igitur simul in Domino mutuam observantes charitatem, malitiam dierum istorum patienter tolerantes. Transeant dies et dies anni et anni:

..... *dabit Deus his quoque finem.*

Certe quod honoris mihi est oneri est, non tamen abjiciendum credo: cum melior dicatur vir malefaciens quam mulier domi sedens et nens, et in pauco fidelem servum super multa legimus co tuendum. Obedientiam igitur prælatis, subdit mulatum exhibentes; pacem cum omnibus habe studeamus insimul, domine charissime, cordis batum observare, culices undecunque venie discretionis flagello propellere, et crebris, si pl epularum consolationibus alterutrum confor Salutatus ex parte vestra dominus meus W niensis vos per me ut suum dilectissimum lutat, quem noveritis auctore Deo quoad salı animæ et corporis melioratum et confortatum in summo positum desiderio, beati Thomæ m ris vestris adeundi memoriam. Valete semper in mino.

EPISTOLA X.

ALANI AD ASINUM DE BURGO

Asino illi Sancti Petri de Burgo, suus ille sil agone consimilis, salutem in tribus rasoriis, est in patientia, discretione et charitate qu radi oportet et eradicari non solum superflua, etiam quæ imminent omnino adversa.

O beate Asine, si tamen sub Petri indument est mentis puritate et operis exhibitione, ad cr ignominiam in corpore tuo Christum portaveris sub vexillo fidei parum tibi nocere poterit Ner immanitas. Insurgat scilicet ad tempus invido malitia et perversitatis procella altius intume Navicula Petri concutitur, sed etiam portæ i non prævalent adversus eam; multo minus Ne audacia, etsi innovaretur cum eo Herodis vers Liquet itaque quod usque ad hæc tempora d navit et Judas proditorem Pilatus judicem, s Nero malignitatis hæredem, ita quod nunc e iterato postuletur Christus crucifigi, ut dimitta qui rei sunt seditionis et homicidii. Simon ille

...... *adhuc magicas sub Nerone edocet arte*

Sunt et qui sequuntur ejus doctrinam, nec ta Petrus asinam synagogæ vel pullum gentiliu mide reliquit, sed cum suis instat fortius, ne ve gladio pereat libertas spiritus qui diffunditu cordibus nostris. Igitur ut expeditius in stadio rens citius et certius apprehendas et bravium, vacula patientiæ rade penitus inconsultos anim lores, in virga directionis sub examine pende et pondera quid juris rigor dictet, quid suadeat æ tas, quid inducat iniquitas. Dirime et dirump pietas, fasciculos; quo magis plana per te via grediatur ipsa justitia, cujus acumine peracuto p radere si quid æruginis conscientiæ intrin adhæserit, seu deforis in ambiguis quid conti discutiendum. Ferventiori vero charitatis af sicubi inveneris odium vel invidiam, zelum et tentionem, protinus id ipsum erue et longius jice: quatenus inveniaris paratus ad onera t si quando de asino dominus opus habuerit, ut eductus fueris e vinculis et castello tribula quo detineris, animam tuam asinam subjugale vitem ligans et pullum suum carnem indomita vineam, laves cum Christo in vino stolam t

ıanguine uvæ pallium tuum. Tibi itaque asino et virga, ut si tepescis sub onere te excitet comminationis. Ne æmuleris pigritiam asini ıansuetudinem, quia non nisi in mansueto ille mansuetus. O quam leve jugum et onus quod oneratum exonerat, depressum subletristitiam mutat et vertit in gaudium, quod tollet! Libenter igitur ad horam sustine insiıs, quibus ad purgationem eorum qui hæredicapient filiorum Dei permissa est potestas rarum, ut ambulent in circuitu non habentes em; donec lætatus fuerit justus, cum viderit ctam et laverit manus suas in sanguine peccaı. Eia, bone asine, confortare et esto robustus i ponere firmamentum tuum formidinem, ne s a facie eorum qui exsultant in rebus pes-, quorum gaudium quasi nebula, et ad instar ti descendunt ad inferos. Vir insipiens non scet, et stultus non intelliget hæc. Verumtamen exorti fuerint peccatores et apparuerint sicut n ut intereant in sæculum sæculi, tunc demum abit cor justi verbum bonum, quia si utique uctus justo, utique est Deus judicans eos in Interim expedit sub silentio exspectare sa- Dei et ambulare simpliciter in semitis justi- uia vir ingrediens duas vias non habebit ren. Idcirco pone super Dominum curam tuam e te enutriet, nec cum cecideris, collideris, ipse supposuerit manum suam. Ne graveris sub onere tibi imposito, dum ambulaveris in ta recta, quia in æternum non dabit Dominus ıationem justo. Rade itaque mordaces mortacuras cum earum matre ambitione vel avarit ne dederis locum tineæ vel ærugini in arca cientiæ tuæ, et parum pertimescas ne fures nt vel furentur depositum tibi repositæ coronæ, non accedet ad te malum, cum apud Altissi fuerit refugium tuum. Hæc tecum loquere et ec te ipsum exhortare in Christo Jesu, quo re et teste in patientia tua possidebis animam . Amen. Denique suggestionem istam non tam octrinam quam ad utriusque nostrum consolaın spectare credideris, cum eas, quas de sque nostrum sorte intus patior animi angu- unico amico communicans vel ex parte posecurius eructare, ne si suppressa fauce ab smodi amaritudine amplius intumescat, dirumır ab his quibus conglutinatus est venter . Idcirco tibi singulari amico ego tuus ut credo ılaris amicus singulariter sum locutus, ne vide uno inter tot millia vix invento vero amico s confingere, secundum quod adulatrix lingua uevit ad quemvis unum cujus velit sibi favorem re, non simplicem sed pluralem sermonem ere. Valete!

EPISTOLA XI.

AD JOANNEM ARCHIEPISCOPUM LUGDUNENSEM.

ıNNI Dei gratia Lugdunensi archiepiscopo, us prior Cant. Eccl., salutem.

Inter eos quos adhuc superstites filios enutrivit et exaltavit, Lugdunensem archiepiscopum præcipuum habet et reputat mater Britanniarum sancta Cantuariensis Ecclesia. In suis quidem angustiis et perturbationibus, quibus continue affligi compellitur, hujus filii toties experta fidem, devotionem et efficacem industriam, de cætero habet certiorari talem et tantum filium immemorem esse non posse illius dulcedinis quam a maternis diutius suxit uberibus, inter quæ etiam a cunis coaluit. Absit igitur, absit a fide et devotione tanti alumni, qui se toties certis objecit periculis pro defensione matris suæ, ut vel suspicetur de eo quod velit patrem ponere cum his, qui ipsa a quibus egressi sunt materna perturbant viscera, præcipue ubi id permodica suadet occasio, quod etsi a quoquo modo licuerit minus tamen expedit, omnino autem non decet. Quamvis enim is apud quem summa rerum consistit, quasi licite auctoritate qua præminet sub titulo adhuc ignoto et a canonum forma aliquatenus alieno possit non solum assignare, sed potius tranferre beneficium Cantuariensis Ecclesiæ ad episcopum alienæ provinciæ et minus egentem, id tamen viderit benigna filii discretio, utrum expediat in matris confusionem ecclesiam de Einisford tanto tempore injuste ablatam et demum non sine multo labore et angustia mediante justitia evictam, a debito sui statu perturbari. Quam utique ecclesiam mater vestra monachorum deliciis non applicuit, sed usibus pauperum pio deputavit affectu. In subversione itaque pauperum Christi quos ipsa suscepit alendos, si contigerit matrem filii improbitate, quod Deus avertat, acerbius molestari, ex hujusmodi arboris radice qualis poterit fructus exoriri, perpendet citius si advertere voluerit discreta, filii devotio, cum ea sola proponitur causa, quare debeant pauperes Christi spoliari, quatenus præpotens filius matrem pertransiens, cum id evenerit, quod vix semel in ista ætate, poterit contingere, proprium habeat domicilium, ubi forte non plus una nocte seorsim a matre caput inclinet. Et certa pia mater vestra nondum eousque vestram dilectionem emancipatam habet. Quod nec velit nec debeat eam quam admodum charam habet et acceptam, vestri reverentiam in paratiores materni pectoris sinus recipere, cum suum sit votum et desiderium diem illum videre, quo vestri præsentia perfruens et consilio possit ab his quibus arctatur angustiis aliquatenus respirare. Sane opinionem vestram quid deceat non minus inspiciendum, cum id quod vir tantæ auctoritatis posteris in exemplum reliquerit, de jure debeat ad consimilia vires resumere. Utrum vero deceat Lugdunensem archiepiscopum Cantuariensis Ecclesiæ filium et alumnum pro tantillo beneficio et tali titulo vel intentione acquirendo, seu matri suæ seu Christi pauperibus et infirmis hujusmodi molestiam inferre, id videat et provideat vestræ sanctitatis prudentia, cujus interest et suam apud Deum conscientiam et apud homines famam conservare illæsam. Plane nec

id ignoramus sed plenius recognoscimus, quia et vobis et vestris meritis exigentibus constituimur debitores. Et licet hæc quæ ad præsens inter nos agitatur quæstio abierit in abyssum, non minus tamen tenemur his adesse quibus et vos tenemini, vel debito naturæ vel gratia obsequii. Idcirco ut in aliquo et affectui et operi vestro respondeamus, in proposito habemus alicui de vestris sicut vobis placuerit, dare annuatim de thesauraria nostra centum solidos, donec eidem in æque valens vel amplius alias possimus providere. Qui autem super hic vobis placuerit fieri, nobis significate.

EPISTOLA XII.

AD EUMDEM.

Joanni Lugdunensi archiepiscopo, A, prior Cantuariensis Ecclesiæ, salutem.

Si charissima mihi est vestræ sanctitatis reverentia, id agitur apud me in quo debitor sum vobis obligatus, qui pro ea quæ in vobis est sanctitate et gratia communiter cum cæteris, specialiter autem pro liberalitate illa quam apud vos egens et extraneus non modicam inveni, teneor pro viribus honori vestro debitum et devotum præstare obsequium. In quo quidem magis sollicitor si quo modo daretur opportunitas, ut juxta illum quem gero affectum possim benignitati vestræ vel in aliquo respondere. Si quo minus autem id videatur factum quoad ecclesiam de Einesford, ignoscat filio si placet paternitas vestra, si tamen in hac parte debeam de jure argui negligentiæ, qui unus et solus sum inter multos, quorum sicut voluntas varia est et diversa, ita et sententia, maxime ubi juri et rationi videtur inniti quod intendunt. Loquor intelligenti quid sit multorum moribus deservire. Quid prætendunt quominus fieri debeat quod per vos ab iis repetitur, conventus nostri litterarum tenore inspecto, facilius poterit perpendi. Si vero parvitatis meæ consilium acceptaverit vestra prudentia, cum saniori dixerim conscientia, satius esse et honestius aut eo modo qui vobis significatur, aut alio probatiori si inveniri poterit cum conventu nostro pacifice convenire, quam populo scandalum generari et matrem vestram plus quam creditur, contristari. Insuper si verbis domini regis Angliæ creditur, in vita sua non sustinebit quod Lugdunensis archiepiscopus ecclesiam de Einesford quoquo modo possideat. Provideat igitur, si placet, discretio vestra, qualiter res ipsa planius et melius ad debitum possit finem pertingere, et quantum in me erit, nulla exsecutionis erit retractatio. Valete.

EPISTOLA XIII.

AD MAGISTRUM G. CARDINALEM

Magistro G. cardinali, A. prior Ecclesiæ Christi Cant., salutem.

Quam nobis admodum utilem et necessar curia Romana consuevimus habere vestram ctionem, in tribulationibus et angustiis quibu mur non modicum doluimus et dolemus nim remotam. Et licet locorum distantia separer invicem, animi tamen nostri affectus quo ind vestræ adhæremus reverentiæ, a vobis null potest separari. Sane pro nepote vestro in p nostris quoad potuimus fecimus, inde magi quod in causa sua juxta quod desideravimu est magis profectum. Quoniam excepta etian fectione qua vobis astringimur, idem ipse s mine promeruit et in dies promeretur, ut qui ejus vitam et conversationem, debeat affec ejus profectibus invigilare. Placeat ergo pat vestræ ipsum clementiori oculo respicere, qu in stadio quo in agone contendit possit exp currere et ad ejus cui addictus est disciplin vectum debeat alacriori animo pervenire. Qu vero in nobis erit et opportunitas data fuer necessitatibus propensiorem curam inpen

EPISTOLA XIV.

AD CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM

Domino Cantuariensi, suus A., salutem.

Innotuit nobis vestræ placuisse paternitati in cellerarii officium subrogari, in quem o nostrum vota communiter concurrissent. Un ut tenemur, ita et affectuose vestræ bonita riores proinde agimus gratiarum actiones. itaque si placet innotescat benignitati quod communis est postulatio, ut frater Honoriu utique ex sua conversatione interim notus officii in se pondus suscipiat. Hujus siquide dentiam et fidelitatem et in confratres suos c sionem aliquatenus experti scimus, de cujus volentia quoad officium illud non modicum mus. Et licet ejus obsequio sine molestia ad p non possitis carere, experimento tamen did vestram prudentiam plus velle publicæ qua vatæ consulere utilitati. Quocirca eum confi reposcimus, id tamen adjicientes ut si in ha aliquatenus moleste fuerimus de eo substi qui huic debeat succedere, voluntati vestræ placuerit, ita fiet. Præsentium igitur latore ctum in Christo fratrem nostrum R. eleem rium in id negotii duximus destinandum, præsentia sub litterarum nostrarum testimoni vos impetret, quod vestra intentis comn postulare ad communem utilitatem prop studuit. Valete.

Hucusque dedi omnia quæ in codice C.C.C tab. inveniuntur, octodecim paginis compre Utrum plura olim fuerint folia in isto codice aliæ epistolæ Alani continerentur, difficile es

ALANI VITA S. THOMÆ.

(*Vide supra col.* 194.)

TABULA EPISTOLARUM GILBERTI FOLIOT.

Secundum litteram initialem ordinata.

Quæ in hoc tomo sub nomine Gilberti continentur epistolæ, partim ipsius sunt Gilberti, partim aliæ quæ ad eamdem historiam, scilicet vel ad ipsum Gilbertum vel ad sanctum Thomam, spectant. At lectori, si recte scire velit de iis quæ in his epistolis describuntur, adire necesse est epistolas sancti Thomæ, Arnulfi Lexoviensis et Joannis Saresberiensis. Cæterum hujus editionis Gilberti Foliot fons et fundamentum est eximius ille codex qui in bibliotheca Bodleiana sub siglo e Mus. 249 continetur, quique circiter 440 epistolas habet; quæ omnes vel in hac editione vel in aliis istis tomis de quibus mentio supra facta est, continentur. Hoc factum est quia scriptoris in singulis collectionibus, non codicis, ratio habita est. Quod iterum atque iterum lectorem monendum duximus, ne editiones nostræ imperfectæ quodammodo censerentur.

Tabula quæ sequitur ordinem epistolarum explicabit.

Litteræ et numeri suffixi indicant illæ codices hi ordinem epistolarum quæ in codicibus occurrunt. Codicum ipsorum plenior notitia in tabula ad epistolas S. Thomæ invenitur.

Primus numerus, nulla littera præfixa, editionis nostræ ordinem indicat.

A^1, A^2, cod. MS. Bodl. [Douce 287] in 2 par. div.
B cod. Bodl. secundi [509].
C^1, C^2, C^3, C^4, cod Bodl. tertii [937].
D. Cod. Bold. quarti a Caveo donati [e Mus. 249].
E epist. S. Thomæ a Lupo edit.
F epist. J. Saresb. édit. Paris.
G cod. Lambethiani.
H cod. Paris [5320].
I cod. Paris, secundi, [5372].
K cod. Paris. tertii, [8562] epist. Jo. Sares
L cod. Paris. quarti, [8625] ejusdem Jo. Sares.
M cod. Mus. Brit. Cott. Claud B. H.
N Arnulfi epp. in coll. S. J. Bap. Ox. serv.
O Whartoni Angliæ sacræ.
P Cotton. Vesp. E IV.
Q Bouquet, *Hist. de France.*
R Lambeth No. 577.
S Bodl. 603.
T Stapletoni, *Tres Thomæ.*
U Arundel, 27.
V. cod. C. C. C. Cant.
W cod. Coll. Trin. Cant. 5 tomis
X cod. Bodl. 868.
Y Arund. 219.
Z cod. Reg. 2. D XXXII
AA Vesp. E, X.
BB Vitel. C. XII.
CC Reg. 2 E, VII

—

Nota quod tres quatuorve epistolarum, quæ in .bula occurrunt, nullum numerum affixum ha- Hoc inde factum est, quod casibus fortuitis, quibus omnes res humanæ subjacent, numerus intercidit. At certum est omnes has epistolas, nullis exceptis, in istis codicibus inesse.

TABULA SECUNDA IN EPIST. S. THOMÆ,

cundum editionem Lupi, quæ in quinque libros distributa est, ordinata.

nus numerus indicat ordinem epistolarum Lupi, secundus ordinem nostrum : ubi interseruntur litteræ . JS. intelligas epistolas Arnulfi, Gil. Foliot, et Joannis Saresb. necesse est. At quoniam epistolas hujus is nondum edidimus, numeros inserere impossibile prorsus fuit. Asteriscus indicat non recte epistolam i, et proinde in alio libro, quem de Vita S. Thomæ edimus, inter historica documenta collocatam esse.

LIB. II.

LIB. III.

In his duobus tomis 59 epistolæ sunt. qua tione Lupi non occurrunt : eæ sunt 21, 23, 28 98, 101, 112, 115, 119, 121, 126, 127, 128*, 1 147, 172, 184, 185, 186, 187, 190, 191, 197, 235, 244, 245, 250, 261, 276, 277, 278, 280, 2 289, 291, 309, 317, 318, 333, 334, 335, 337, 3 343, 348, 349, 350, 353, 354. 357, 373, 374.

In aliis istis tomis, qui epist. Gil. Fol. contin epistolæ novæ insunt, quæ apud Lupum non h

TABULA EPISTOLARUM S. THOMÆ CANTUAR.

Secundum litteram initialem ordinata

Epistolarum sancti Thomæ Cantuariensis editio a Lupo vulgata, Brux. 2 tomis 4. 1682, epistolas omnino 536 habet, inter quas circiter 110 sunt quæ Arnulfum Lexoviensem et Joannem Saresberiensem habent auctores. Eas nunc omnino ab epistolis sancti Thomæ separavimus, Arnulfi quidem, quia nuper omnia ejus opera in vol. 35 hujus editionis Patrum Ecclesiæ Anglicanæ edidimus, Joannis vero Saresberiensis, quia ejus quoque opera omnia quæ exstant, Deo volente, brevi sumus in lucem daturi. Restant circiter 426, quas damus vel in his qui sancti Thomæ vel in illis qui Gilberti Foliot epistolas continent. Nam in duas partes melius visum est hæc documenta partiri, eo quod exstant in bibliotheca Bodleiana epistolæ tot et tantæ quæ Gilberti Foliot præ se nomen ferunt, ut illi locum separatum ascribere et in sua sibi editione vulgare melius videretur. Ex eadem causa factum est ut pro 426 epistolis, quas præter Arnulfum et Joh. Saresb. editio Lupi habet, nos jam in editione hac usque ad mille (!), majorem partem ineditas, publici juris faciamus. Quod quomodo factum sit, quibusque præsidiis usi simus, ex inspectione tabulæ quæ sequitur, lectori manifestum fiet.

Numerus qui nullam litteram præfixam habet ordinem designat epistolarem in hac nostra editione servatum.

A cod. ms. qui in Bibl. Bodl. servatur, sub numero 287 in collectione Douciana. Iste liber in duas partes divisus est, quarum prior Vitam S. Thomæ, auctoribus Wil. fil. Stephani et Joanne Saresb. continet, intersertis paucis epistolis, sex aut septem, fortasse non amplius, quas minoribus numeris (¹) litteræ postpositis indicavimus. Altera pars (²) codicis epistolas circiter 93 habet, quarum amplius hactenus ineditæ aut in his tom Gil. Fol. nunc primum prodeunt. Codex citer annum 1200 scriptus fuit.

B cod. ms. Bodl. 509, circiter A. D. 1200 epistolas 80 habet, necnon alia quæ ad S. Thomæ non spectant.

C cod. ms. Bodl, 937, præcedentibus non r liber cujusvis pretii, nam quasi index e Alani de Vita S. Thomæ et tractatus Jo resberiensis de eadem re recte inter se or rum. In quatuor partes distributas epistol circiter 600 : quocirca notulas affiximus sciat lector in qua parte voluminis sing tolæ requirendæ sint.

D cod. ms. Bodl. e Mus. 249 qui epistolas 400 habet. Quarum non multas in his tomi multo majorem partem in aliis istis tomis tis. qui epistolas Gilberti Foliot habet

E indicat editionem Lupi in 5 libros dist

F epistolas Joannis Saresberiensis, Parisi anno 1611.

G cod. ms. Lambeth. sec. XIII-IV, circiter tolas habet.

H cod. ms. Paris. num. 5320.

I cod ms. Paris. num. 5372 qui epistolas h 270 in Vita S. Thomæ (auctore Rogerio C insertas.

K cod. ms. epistol. Joan. Saresb. Paris. nu

L cod. ms. epistol. Joan. Saresb. Paris. num. duo codices eosdem habent epistolas quæ continentur, eodem quoque ordine servat

menutubi alter terminetur alter incipiat, et ita una efficiunt eumdem numerum epistolarum : quod posthac, cum de Joanne Saresberiensi edendo agetur, clarius videbimus. Nam in præsenti paucas admodum ex istis codicibus epistolas excerpsimus.

M cod. ms. magnificum et omni prætio æstimandum, qui in Museo Britannico sub siglo Cott. Claud, B. II, servatur. Codex iste circiter 400 epistolas habet, in 5 libros distributas. Ordo plerumque idem est quem Lupus habet, additis paucis epistolis, quas omnes excerpsimus et nunc in lucem damus. Non multarum istius codicis epistolarum numerum dedimus, quia editio nostra, jam tot codicum ope innisa, novorum librorum ope indigere haud adeo videbatur.

Q Bouquet, *Hist. de France*.

W cod. ms. Coll. S. Trin. Cant. 5 tomis.

X cod. Bodl. 868.

AA Vesp. F. XIII

EE Galba A. III.

FF Galba A. IV.

P

Q

R

S

ORDO CHRONOLOGICUS

EPISTOLARUM S. THOMÆ, GILBERTI FOLIOT,

ET ALIORUM.

rimæ sunt epistolæ quas in ordinem secundum chonologiam redigere prorsus impossibile est. Sunt eque quæ ad historiam S. Thomæ omnino non spectant. Sed nec gloriari licet illas quidem quæ revera Thoma scriptæ fuerunt, epistolas ordinando me scopum semper attigisse; hoc enim etiam post Bauquet et Froudium omnino difficile manet. GF indicat tomos qui Gilb. Fol. epistolas continent.

Theobaldi ante annum 1161, scriptæ.
GF 414, GF 415. GF 416, GF 417, GF 9.

1159 vel 1160.
Petri Cellensis epistola 333.

1163.
, 241 *O.* 44, 34, 30, 49. GF 462, GF 464, V. 89, 90, 3, 242.

1164.
185, 186. *F.* 198, 199, 206. *A.* 201, 371, 463, 368, 369, 370. *O.* 200. *D.* GF 481, 2, 376, 2.

1165.
77, 203, 250, 316, 193, 192, 150, 367, 314, 3, 296, 366, 194. GF 483. GF 511. *J.* GF F 465, 377, 292, 282. GF 174, 283. *A* GF 98, 284, 202. *O.* 208.

1166.
GF 397, 188, 346, 367, GF 459, 178, 180, 232. *F* 233. *A.* 270. *M.* 281, 251, 74. *J.* 73, 146, 149, 320. GF 470. GF 272, 211, 17. *J.* 347, 212, 213, 123. GF 436, 437, 74.). GF 274, 286, 156, 207, 351, 279, 124, 132, 39, 131, 86, 87, 162, 378, 344. GF 484. GF 4, 189, 113, 165, 114, 293, 294. GF 485, 295, . *O.* 4, 42, 50, 37. GF 447, 300. GF 410, 380. 9. GF 395. *D*, 215, 299, 268, 311. GF 499, 166. GF 273, 171, 172.

1167.
. *F.* GF 466, 90, 9, 29. 99. GF 476, 54, 355. . GF 331. GF 480, 135, 152. GF 398. GF 406, 64, 65, 51, 6. GF 333, 66, 60. *D.* 7, 382, 435. GF 404. GF 438, 10, 62, 67, 336.

1168.
276. GF 411. GF 332. GF 407, 91, 238. GF 403. GF 396, 218. *A.* GF 354, 151. GF 502, 587. GF 509. GF 452, 332, 175, 11, 59, 35, 45, 304, 290, 223, 204. GF 389, 312, 297, 306, 384, 144. GF 427. GF 426, 303. GF 493, 338, 167, 182, 17. *F.* 339, 340, 16. GF 486, 328, 70, 269, 352, 319. GF 195. GF 175, 302, 133. *A.* 134, 386, 137, 141, 122. 170, 80, 88, 106, 120, 153, 39, 14, 33, 326, 219 *M.* 301, 363, 342. GF 268 et 276. GF 277. GF 493. GF 491, 364, GF 429. *J.* 220, 47, 69. GF 457, 58, 43. GF 443 GF 461, 154, 327. GF 473. GF 454. GF 422. GF 474, 15, 158, 159, 79, 223 GF 505. GF 509, 55. GF 487, 324, 325, 383, 385, 360. GF 490, 322 et GF 428. GF 455. GF 439. GF, 493, 138, 81, 84 et 166, 188, 105. GF 390, 163, 157, 116 et 118 et 128, 12, 46, 32 et 52 et 63, 28, 277.

1169.
62, 68, 56, 36, 57, 337, 341, 343, 348, 349, 350, 353 357, 359, 173, 181. *N.* 109, 361, 362, 38, 92, 13, 93, 139. GF 451. GF 391, 176. GF 458, 111, 145, 133, 8.

1170.
J. 253, 307, 252, 287, 255. *F.* 280, 240, 248, 264, 155, 246, 217, 224, 76, 160, 94, 19, 140, 225, 78, 388, 256. *A.* 323, 107, 244, 245, 31, 40, 390, 391, 25, 254. *J.* 389. *J.* 392, 329, 262, 313, 228, 95, 138 et 148, 161, 85, 82, 164. GF 497, 25, 393, 41, 110, 48, 71, 53, 196, 142, 30, 265. GF 402. GF 384. GF 401. GF 400. GF 393. GF 392, 228, 258. S. 230, 272, 249.

1171.
O. 257, 229, 226, 263, 394. GF 402, 227, 271, 273, 285. GF 498, 196, 27. GF 456. GF 448. GF 503, 330, 356, 331. GF 440. GF 469, 259, 260. GF 385. GF 422.

1172.
GF 424, 237, 261, 266, 275. GF 334, GF 386.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS.

FINIS TOMI CENTESIMI NONAGESIMI.

Ex typis JAMIN, Laval.